„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **633** ■ 7-13 aprilie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia
4

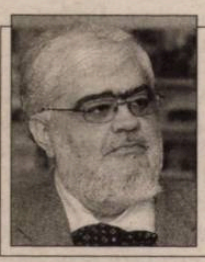

ANDREI PLEȘU
„La început a fost sfîrșitul... “
pagina **3**

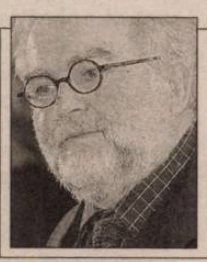

GEORGE BANU
„Stalin și «cursa de șoareci»“
pagina **15**

Interviu cu
DANIEL MORAR
paginile **22-23**

Obiecte dragi

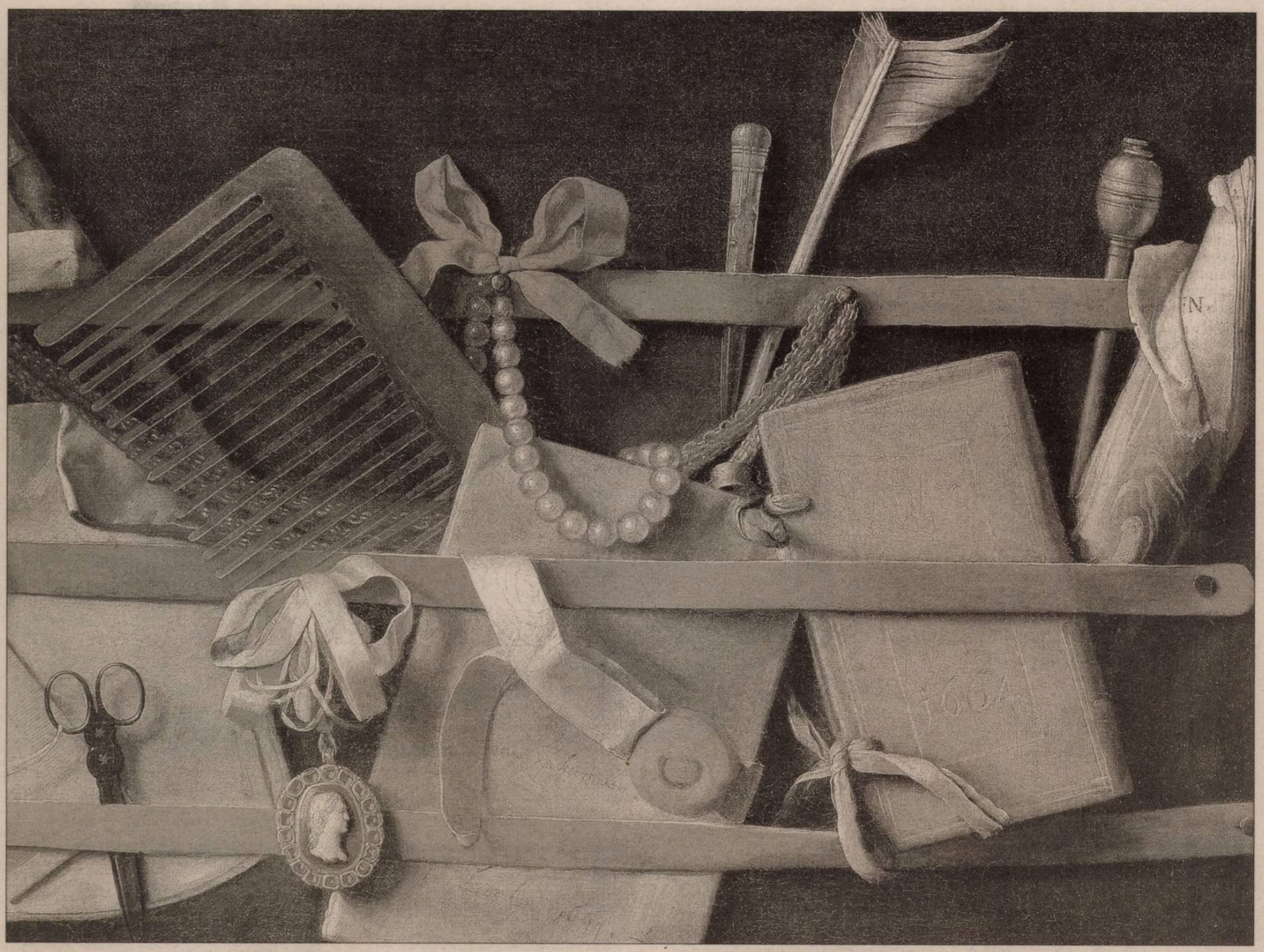

„Amintirile frumoase sînt bijuterii pierdute.“
PAUL VALÉRY

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

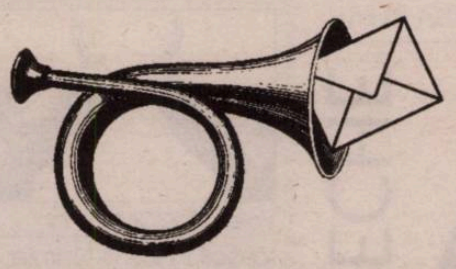

turneu de inbox

Nr. 630

Articolul Iaromirei Popovici, „Pierdute, uitate, recuperate (?)"

Ce bine ne-ar fi, nouă și pierduților noștri

Despre cei apropiați, unii dragi nouă, plecați dintre noi pentru totdeauna, spunem: „Am pierdut-o pe mama, l-am pierdut pe tata, am pierdut-o pe Rodica – cea mai bună prietenă a mea" etc.

Toți acești pierduți sînt luați de Atotputernicul de Sus (Dumnezeu, Universul) și îndrumați către locuri neștiute, doar închipuite de mica putere a minții noastre.

Unii ne-am închipuit că acolo, sus, undeva în univers, ar exista raiul și iadul, în care își află un loc fiecare, după faptele lui pămîntene.

Cei „pierduți" de fiecare dintre noi au rezervat, sîntem deplin convinși, un loc în rai. Odată ajunși acolo, ei intră în dialog cu noi, dragii lor, cei rămași să mai facem umbră pămîntului, cu sau fără vreun rost.

Este dureros pentru noi să nu-i putem localiza mai precis pe pierduții (dragii noștri), undeva în imensul univers. Ce bine, ce ușurare ar fi fost pentru noi să fi știut că raiul, în care pierduții noștri își vor trăi cea de-a doua viață – cea veșnică –, se află pe Lună, să fi putut să privim zilnic către ei, să le vorbim cu toată puterea sufletului nostru, să avem o mai puternică stare de bine, știind că ei sînt pe-aproape, ne percep, aud cînd le vorbesc cei dragi lor, aflați încă (vremelnic) pe pămînt. Noi n-avem cum să știm, dar poate chiar toți „pierduții" plecați de pe pămînt au un loc, de-a pururi, pe Lună, adaptați, cînd pășesc pe pragul Lunii, printr-un miraculos sistem gen pdf, astfel încît Luna să le fie încăpătoare tuturor. Astfel de „locuri de veci" sînt asigurate, desigur, de Cel de Sus, pentru fiecare dintre „pierduții" de pe toate planetele din univers. Pămîntului i-a fost repartizată Luna – draga noastră Lună –, așa ne-ar plăcea să știm.

adăugat de Ioan Ionescu la 17 martie 2016

Dilema veche vă propune

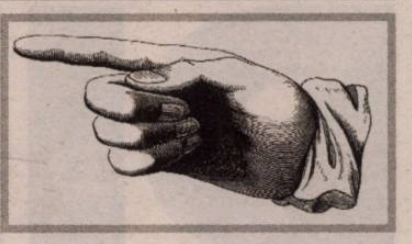

■ În perioada 8-10 aprilie, la ARCUB Gabroveni, Forumul Cultura în educație, un eveniment organizat de Asociația MetruCub – resurse pentru cultură, care aduce în dezbatere importanța culturii în învățămîntul românesc și invită părinți, profesori și specialiști să ia parte la discuții. Proiectul „Susține cultura în educație", inițiat în 2013, vorbește despre dialogul cultural între artă și educație și pune în valoare inițiative în care elevii iau contact direct cu artiști și alți profesioniști din domeniul cultural (muzică, artă contemporană, dans, arte vizuale, cinema, patrimoniu, lectură) în școală sau în afara ei. (Adina Popescu)

■ Dacă aveți drum la Timișoara zilele astea, intrați și la Galeria Calina să vedeți/citiți *Reality check*, proiectul artistei Aurora Király, curatoriat de Liviana Dan, făcut în cadrul platformei „The Installation Projects". Mesajul e în tot și în toate. (Ana Maria Sandu)

■ Interviul făcut de Alexandre Devecchio cu Jean Pierre Le Goff (filozof, scriitor și sociolog francez, a cărui carte recentă se numește *Malaise dans la démocratie)* din *Le Figaro* (pe care îl puteți citi pe site) e o incursiune lucidă și nuanțată în sfîrșitul acesta de ciclu istoric pe care-l trăim. Fricile Europei, felul de a face politică, xenofobia, terorismul – toate schimbă lumea în care trăim cu mare viteză. Și e cu atît mai important să înțelegem ce ni se întîmplă. (Ana Maria Sandu)

■ Dacă sînteți posesor de smartphone sau iPhone, puteți descărca gratuit aplicația CivicAlert, cu ajutorul căreia puteți trimite în maximum două minute orice plîngere Primăriei de sector. Mai întîi fotografiați locul/problema, o localizați pe hartă sau scrieți manual adresa, o înscrieți într-una dintre categoriile standard (străzi și iluminat, gunoi și vandalism, trafic auto, apă și canalizare, parcuri și spații verzi, transport în comun, construcții etc.) și o trimiteți. „Alerta" este înregistrată automat și nu vă mai rămîne decît să așteptați, tot pe telefon, *feedback*-ul de la autorități. (Marius Chivu)

■ „Combinația dintre apariția explozivă a lui Gavrilov pe scenele lumii, succesul uluitor la public și mai ales declarațiile demascatoare la adresa sistemului sovietic făcute de tînărul artist au avut drept urmare o anulare bruscă și forțată a activității lui din partea poliției politice a Uniunii Sovietice." – Catalog „Serile Lipatti". Marele pianist Andrei Gavrilov revine pe scena Ateneului Român, pe 7 și respectiv 8 aprilie, ora 19, cu un program de excepție: Rahmaninov, Prokofiev, Ravel. (Ruxandra Mihăilă)

■ Duminică, 24 aprilie, la ora 18, la restaurantul „La machedoni" se lansează volumul lui Nicolas Trifon *Unde e Aromânia* (Editura Cartier). Tot atunci, autorul va prezenta și un scurt film documentar, rezultat al unui voiaj de cercetare prin Balcani. (Matei Martin)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Război și ce?**
- **Shakespeare**
- **Bărbați**
- **Progresul**

album dilematic Dana Catona

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

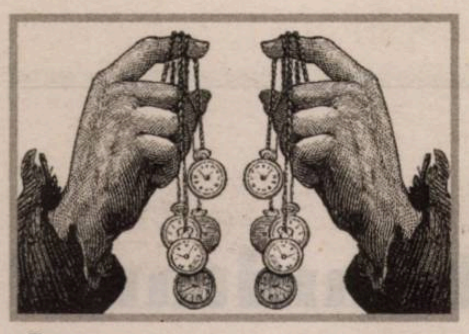

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

La început a fost sfîrșitul...

Întrebarea sub al cărei imbold lucrează omul de știință este *„De ce?“*. O întrebare anticipată de curiozitatea candidă a copiilor, mereu uimiți de fenomenele care îi înconjoară, mereu doritori de răspunsuri prompte și competente din partea adulților: de ce se face noaptea întuneric, de ce îngheață apa, de ce dormim etc. „De ce“ e „motorul de căutare“ al tuturor explicațiilor, iar „explicația“ e percepută, de regulă, ca identificare a *cauzelor*. A înțelege lumea e a face un inventar cît mai complet al felului în care este ea alcătuită și, în primul rînd, al cauzelor care stau la *originea* ei: cauzele *lucrurilor* existente și ale *proceselor* care au loc în jurul nostru. Încercăm să înțelegem *modul de apariție* și *modul de funcționare* ale realului, cu alte cuvinte „legile“ lui.

Întrebarea pe care știința *nu* și-o pune (și, în fond, nu crede necesar și rezonabil să și-o pună) este *„La ce bun?“*, „Spre ce țintă?“ Nu „Din ce cauză?“, ci „În ce scop?“. Nu un „de ce“ *cauzal,* ci unul *final*. Acest tip de interogație e alocat religiilor și metafizicii: „De ce mai curînd există ceva decît nimic?“ Încotro ne îndreptăm? Care e „proiectul“ universului? Care e *sensul* realului? Sînt întrebări despre *rostul* lucrurilor, nu despre „mecanica“ lor. Sînt întrebări (în cazul religiei) despre *intenția fondatoare* a lumii create. Există o asemenea intenție? Și dacă da, poate fi ea aproximată? Iar dacă nu, cum putem evita sentimentul absurdului existențial? Ne putem declara satisfăcuți cu gîndul că tot ceea ce există este o întruchipare a hazardului, împlinire aleatorie a unei probabilități minimale sau expresia lineară a unei legități abstracte și oarbe? Pe scurt: există un *înțeles* al lumii? Și care ar putea fi *subînțelesul* acestui înțeles?

La nivel microcosmic, toate aceste întrebări deschid problema *destinului* individual. Are viața fiecăruia dintre noi un *sens* (ceea ce, la propriu, înseamnă o *direcție),* o finalitate? Despre *cauzele* ei avem o imagine (parțială) datorită științelor de azi. Dar despre *scopul* ei? Sau scopul e ceva pe care *noi* îl adăugăm, în mod liber, intervalului de timp care ne e „dat“?

Aristotelic vorbind, destinul e un răspuns la întrebarea despre „cauza finală“ a vieții, despre felul în care lucrează această cauză finală pentru a organiza, în chip adecvat, parcursul biografic al fiecăruia. Destinul ar putea fi, pentru alcătuirea vieții noastre, ceea ce este logica pentru gîndire: setul de reguli care duc de la premisă la concluzie.

Lumea științei evacuează problema finalității ca fiind inabordabilă cu instrumentarul rațiunii curente și, ca atare, irelevantă. Nu putem vorbi despre ceva prescris și, deci, pre-dictibil. În cel mai bun caz, putem tatona granițele *„calculabilului“*. Putem afla cauzele unui fenomen, putem anticipa, pornind de la ele, graficul – virtual sau real – al desfășurării lui, dar nu mergem pînă la a ne pune problema amplasamentului lui, a rostului lui în economia Ființei. Știm de ce ninge și știm ce efecte poate avea ninsoarea. Eventual, putem și prevedea momentul declanșării ei, amploarea ei, durata ei. Dar nu știm – și din unghi rațional-pragmatic nici nu ne interesează – unde se situează ninsoarea între meteorologie, lirism, simbolism, „soartă“. Cum se intersectează existența ninsorii cu metabolismul cosmic, cu *ordinea* complicată a lumilor, cu semnificația globală a cosmosului. Și cu destinul particular al unor inși a căror viață a fost modificată, marcată, poate scurtată, de o anumită experiență a zăpezii. Zăpada e, cu siguranță, altceva pentru mine și pentru Nansen. Sau pentru Edmund Hillary. Sau pentru un arab care o vede pentru prima oară în viață. Știm cum ne reproducem, dar simțim, în plus, nevoia să pricepem de ce „fenomenul“ se petrece într-o variantă care include exaltanta (și primejdioasa) dimensiune a plăcerii, cu rezultate morale, sociale, psihologice, religioase greu analizabile. Ne putem întreba și de ce mecanismul recuperării energetice e legat, necesarmente, de somn. Și toate astea sînt doar împrejurări fizice imediate, conjuncturi „banale“. Dar viața noastră are „mistere“ mai mari și mai semnificative.

Fapt e că nu putem înțelege cu adevărat ceva fără să includem, în înțelegerea noastră, cunoașterea sensului, a finalității. Finalitatea este, în definitiv, parte a cauzalității, căci nu există început fără pre-figurarea țintei, a sfîrșitului. Pe de altă parte, e limpede că finalitatea e, adesea, partea necunoscută, obscură, a cauzalității. Atunci însă se pune problema dacă nu cumva numim „cauză“ doar o *jumătate* din „explicația“ unui fenomen. Cealaltă jumătate se pierde în nebuloasa scopului. Religiile rezolvă lucrurile transferînd competența finalității în sfera competenței divine, singura care – ca Providență – deține cunoașterea ansamblurilor și, în consecință, poate gîndi, pînă la capăt, dimensiunea finală a cauzalității. Nu asta înseamnă oare „La început a fost Cuvîntul“? Căci „Logos“ nu înseamnă doar Cuvînt, discurs, ci și „rațiune“, ordine universală, lege, rațiune de a fi, temei. Ba chiar destin, rost. Constantin Noica propunea, de aceea, traducerea celebrei sintagme prin „La început a fost Rostul“ (jucînd pe sursa *„rostrum“* a termenului românesc, legată și de „rostire“). Inteligența supremă n-ar fi avut inițiativa Creației dacă n-ar fi avut, mai întîi, reprezentarea integrală a *sensului* ei. Iar dacă sensul se exprimă ca finalitate, ca înțeles și încheiere necesară a lumii, atunci putem spune că „ideea originară“ e de nedespărțit de ideea finală a lucrurilor: „La început a fost Sfîrșitul!“ O presupoziție care poate fi punctul de lansaj pentru o posibilă teorie a destinului.

(Comentariu provocat de lectura primelor pagini din Paul Jaeger, *Vorsehung. Beiträge zur Schicksalsfrage,* Karlsruhe, 1923)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Peisaje culturale

O expresie cu iz proaspăt de primăvară plutește prin aerul României: *peisaj cultural*. Mai ales cînd este asociată cu *dezvoltare durabilă,* sintagma pare însă o invenție din seria „Mințiți poporul cu televizorul“, adică un termen nou din neo-limbajul de lemn al capitalismului global și/sau al politicii locale. Dar nu este așa! Desigur, orice instrument sau strategie administrativă, oricît ar fi ele de bune și de bine intenționate, pot să fie deturnate – dar nu despre demagogie sau corupție este vorba în cele de față.

Ce este deci cu aceste peisaje culturale?

În primul rînd, nu este vorba despre alt tip de peisaje, ci despre o altă perspectivă asupra peisajului, mai exact asupra relației omului cu natura. În al doilea rînd, nu este o invenție recentă a UE, ci un concept cu o vechime acreditată de peste un secol. Pentru a pricepe relativa sa noutate și particularitate, trebuie să aruncăm deci o privire în trecutul mai îndepărtat.

Istoria conceptuală a relațiilor omului cu natura constituie o poveste mult prea complexă a omenirii pentru a fi evocată aici. Dacă restrîngem apoi reperele istorice și ne referim, la fel de schematic, la istoria modernă, am putea considera că relația omului cu natura a trecut de la mitul omului supra-natural și lupta sa cu natura la mitul naturii sălbatice care trebuie păzită de om („conservată“), și de aici la idealul recent al armoniei omului cu natura și la ceea ce Michel Serres numește „simbioză“: după secole de „luptă cu natura“, oamenii încearcă în prezent să „cadă la pace“...

Această viziune este însă mai veche. În epoca noastră științifică, ea poate fi regăsită în *antropogeografia* lansată de Ratzel în 1882 (și preluată în România de elevul acestuia, Simion Mehedinți), *geografia umană* concepută de Vidal de la Blanche în 1903 (și promovată la noi de George Vâlsan), conceptul de *geonomie* formulat de Grigore Antipa în 1909 sau cel de *Umwelt,* formulat de Von Uexküll în 1920 (traductibil mai degrabă prin „lume“ decît prin „mediu înconjurător“). Toate acestea – și multe altele asemenea – au în comun doar încercarea unei abordări holiste, de natură să îmblînzească excesiva dihotomie om – natură. Conceptul propriu-zis apare de-abia în 1908, cînd Otto Schülter lansează conceptul de *Landschaftskunde* (știință a peisajului) și este acreditat în 1925 de către Carl Sauer: „peisajul cultural este modelat de un grup cultural pornind de la un peisaj natural. Cultura este agentul, arealul natural este materia primă, peisajul cultural este rezultatul“. Încetățenit în lumea academică, acest concept a început să fie însă pus la lucru mult mai tîrziu, restructurînd abia în ultimele decenii viziunea și politicile în domeniul patrimoniului, parcurilor naturale etc.

La noi, lucrurile stau puțin diferit, și aceasta mai ales datorită faptului că viziunea premodern țărănească s-a extins pînă aproape de prezent și mai coexistă într-o anumită măsură cu abordări (post) moderne. Cel mai direct, diferența poate fi ilustrată prin distincția dintre *loc* și *spațiu*. „Zici, ce-i loc?“ – i se adresa un țăran lui Ernest Bernea în urmă cu peste o jumătate de secol. „Un loc e lume și lumea e ce-a dat Dumnezeu. Omu' vine, le află și le rînduiește pe măsura lui. Ăsta-i loc!“ Iar altul completa: „Unde nu e lucru, nu-i loc; ce fel de loc e ăla fără nimic? Locu-i acolo unde-l știi că toate lucrurile-s rînduite într-un fel“. În spațiul cultural românesc, se poate vorbi astfel de o trecere de la *loc* (calitativ, subiectiv, plin, trăit) la *spațiu* (cantitativ, obiectiv, exterior, gol, de trăit). Din această perspectivă, s-ar putea spune că peisajul cultural este un soi de revenire, revăzută și adăugită, la *loc:* peisajul cultural este deci un *mediu interior,* nu un *mediu înconjurător,* un spațiu identitar în și prin care se definește și exprimă o cultură particulară.

Este important acest lucru? Da, căci presupune o cu totul altă politică patrimonială și de conservare a naturii. La noi, persistă încă mitul „naturii sălbatice“, de prezervat ca atare și de păzit, în consecință, de Om, principalul prădător al naturii. Este ceea ce s-a intenționat într-un elan ecologist nemăsurat în Delta Dunării, de pildă, punînd peștele mai presus de om și obținîndu-se astfel exact rezultatul opus. De asemenea, la noi încă nu s-a înțeles că un peisaj cultural este un tot, un ansamblu, nu o colecție de elemente identitare („patrimoniale“) autonome, care pot fi conservate/salvate independent. Drept care majoritatea campaniilor patrimoniale sînt în continuare punctuale, de genul „Salvați X!“, de la pelican la biserica din deal. Or, dacă nu se regîndește și îngrijește ansamblul, piesele sale „salvate“ vor recădea inevitabil în aceeași stare.

Cea mai notorie realizare a guvernului actual în această privință a fost înscrierea zonei Roșia Montană pe lista indicativă a patrimoniului UNESCO. Interpretarea aproape unanimă a fost în termeni politici, și anume ca o victorie a societății civile. Ceea ce este adevărat, dar nu este tot adevărul, căci Roșia Montană a fost înscrisă ca „peisaj cultural“. Stoparea exploatării aurului este, cert, o reușită politică, dar greul acum începe, căci nu va fi suficientă „conservarea“ galeriilor romane, de pildă, ci gîndirea pe termen mediu și lung a unui peisaj cultural ca motor de dezvoltare durabilă. Altfel spus, ceea ce este de *amenajat* (nu prezervat) este locul dimpreună cu omul locului – și aceasta într-o perspectivă creativă de viitor și nu (doar) într-una conservativă de moștenire a trecutului. O astfel de strategie va putea fi reluată apoi, au anunțat miniștrii Vlad Alexandrescu și Grațiela Gravilescu, iar unele intervenții recente ale premierului Cioloș anticipează aplicarea ei în Delta Dunării. Toate acestea *sînt* o noutate – dar și o piatră de încercare pentru întreaga societate românească.

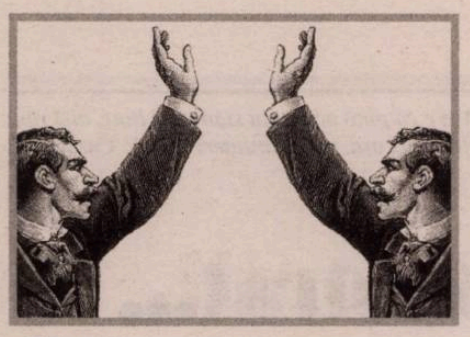

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Bălțatu', Bouroșu și demnitaru'

În perioada imediat următoare după perioada de glorie, nea Gogu și-a cumpărat vacă. Nini – alt unchi – a avut tot timpul, pe lîngă cîteva vaci, și doi boi: pe Negru' și pe Bălțatu'. Perioada de glorie a însemnat vreo cinci ani de după Revoluție, cînd Gogu făcea afaceri spălînd chimic cazane de centrale termice și neplătind taxe. La stat. Căci, altfel, era un acerb susținător al barurilor și un investitor pasionat în curvăsărie și industria farmaceutică, luînd în considerare multiplele boli venerice cu care se procopsea.

Dar să revenim la vacă. I-a pus Gogu, doamnei vaci, numele prietenei mele, lucru pe care l-am interpretat ca pe un semn de respect, considerînd faptul că el era convins că ne tragem din India. Eu îi spuneam vacii Sfînta – să îi spunem Maria – pentru a nu folosi numele real.

M-am gîndit de cîteva ori ce tare ar fi fost să fi zis – cînd mă întreba cineva de unde sînt – că sînt din India, de la Taj Mahal, și că unchiu-miu o consideră pe gagică-mea la fel de importantă ca Sfînta Maria. De fapt, părinții vin de la Budrea și Ghelmegioaia. E drept că avem neamuri și la mult mai celebrele Cilibia și Greabănu, dar tot mai bine sună India și Taj Mahal-ul.

Desigur, e mult mai probabil ca Gogu să se fi gîndit la alte calități pe care le avea domnișoara în cauză cînd și-a numit vaca. Dar cum el îmi dădea bani din cînd în cînd și, pe lîngă asta, îi foloseam atît Oltcit-ul, cît și apartamentul pentru diverse activități deloc de ignorat pentru o viață echilibrată a unui tînăr bubuind de hormoni, am decis să merg pe varianta cu respectul.

De cînd lucrez la Guvern, încep să mă simt din ce în ce mai plin de un tip de respect asemănător. Este drept că, dacă e să evaluez cinstit starea administrației publice, aproape că merit asta. Pe la începuturi am spus că, în cazul în care sînt chiar prost, o să mă scot invocînd că vin din neam bun, adică mă trag din unchiu-miu Bouroșu, soțul lui Lili.

De cîteva zile am început să mă gîndesc din ce în ce mai mult că, la felul în care merge sistemul, nu ar trebui să mă supăr prea tare dacă începe lumea să mă strige, în mod eufemistic, Bălțatu'. Că de sfînt, clar nu mă ia nimeni, la rădăcinile etnice pe care le am.

Sînt și în Guvern, și în ministere oameni foarte deștepți și cu mult bun-simț, care nu au nimic în comun cu numeroșii sfinți și sfinte puși acolo de tot felul de domni și doamne care ar fi mari patriarhi și preasfinți în conceptul indianogogulian. Oamenii aceștia buni nu sînt nici foarte vizibili și nici nu îi dă afară entuziasmul din birou. Sînt, în multe cazuri, cinici și îi privesc cu suspiciune pe nou-veniți.

Pe cît de sus este poziția pe care urmează să o ocupi ca viitor domn / viitoare doamnă, pe atît de talentat e sistemul în a te umple de osanale, pupincurisme și mici privilegii. Ești periat pe la toate întîlnirile, ambasadorii și birocrații instituțiilor interguvernamentale care au nevoie de contacte bune în Guvern vorbesc cu tine ca și cum ai fi reîncarnarea lui Lincoln (președintele, nu mașina). Se strînge rapid un nucleu de sicofanți care e gata să te proclame drept noul și unicul Mesia (indiferent de gen), gata să salveze viitorul departamentului, al ministerului sau al țării. Profesioniștii cei buni și cinici din sistem, în general, vor fi ținuți sau vor sta departe de noul venit.

În afara cercului de pupincuriști, aproape tot restul lumii te înjură: cei din afara sistemului în mod justificat, pentru că tu, în fapt, reprezinți un sistem care e disfuncțional, iar ceilalți, din sistem, pentru că ești o amenințare pentru cei mai noi sau mai vechi, dar în mod sigur, la fel ca și tine, unicii Mesia.

Curba de învățare este foarte abruptă, iar pentru oamenii care își doresc să fie bine informați pentru a putea lua decizii bune necesită foarte multe ore suplimentare de lucru și o perioadă de relativ blocaj decizional. Scade timpul interacțiunii cu familia, prietenii și cresc oboseala și iritarea. Bîrfa, poziționarea agresivă și neîncrederea sînt deja sistemice. Suspiciunea (adesea justificată) în deciziile celor care ar trebui să te ajute, dar care reprezintă sau au reprezentat interese diferite politic sau pur și simplu infracționale, nu ajută nici ea în stabilirea unei culturi de colaborare foarte necesare unui management normal.

Încet-încet, apar riscul de izolare și paranoia. Orice greșeală va fi rapid sancționată de oamenii buni din sistem, care, izolați fiind, își doresc să găsească o justificare pentru eșecul lor ca funcționari publici. În exterior, greșelile sînt vînate de cei care fie au fost la putere și practicile lor (nu rareori corupte) riscă să fie expuse, fie de cei care își doresc o guvernare cît mai bună. Neîncrederea cetățeanului în actul de guvernare este și ea foarte normală, dar deloc ușor de înghițit de către cel care își dorește în mod cît se poate de onest să își facă treaba cît mai bine. Discrepanța dintre cele două alternative, una foarte laudativă și cealaltă exagerat de critică, are, în general, un efect negativ asupra managerului.

În mod normal, vei încerca să te înconjori de oameni ca tine, care să te înțeleagă și care să îți valideze frustrările și micile succese. Acest lucru însă va face și mai dificilă reformarea sistemului și înțelegerea problemelor adesea extrem de complexe, cauzate de mulți, mulți ani de management incompetent sau corupt și de hățișul legislativ rezultat.

Am scris textul acesta noaptea tîrziu, după o zi nu foarte ușoară la muncă. O zi în care m-am gîndit că probabil ar fi fost de preferat să fiu sau măcar să mă comport ca un bou. O zi în care unul dintre cei mai buni oameni din Guvern era amărît și descurajat.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

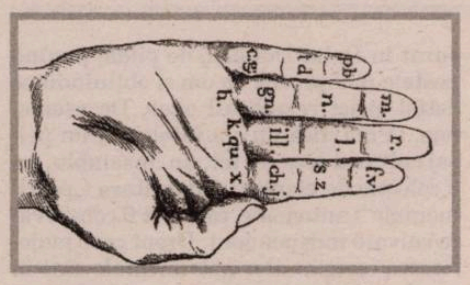

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Teme literare

Deunăzi, sub efectul mnemotehnic al conversației cu doi foarte buni prieteni la o cafea, am realizat că m-a chinuit morbul scrisului de la o vîrstă extrem de fragedă. În clasa a II-a, adică pe la opt ani, imediat după ce deslușisem întrucîtva tainele caligrafiei, am și avut prima experiență semnificativă în domeniu. Am redactat, pe un caiet cu linii drepte și întrerupte, destinat școlarilor începători în rotunjirea literelor, un lung poem epic despre secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Din păcate, nu-l mai am. Aș fi reprodus aici, bucuros, scurte fragmente pentru nostalgici. Oricum, garantez că era executat după toate rigorile epocii – cu avînt revoluționar și sugestia adorației extatice, plin de devotament patriotic și fanatism declarativ, colorat cu „fapte mărețe" și „viitor de aur". Eroul versurilor dărîma munții și mîntuia mulțimile mesmerizate. Zîmbea „kimirsenic" peste dealuri și văi, ocrotind, necondiționat, copilăria. În România, ca să menționez una dintre rimele favorite ale textului respectiv. Situația îmi apare azi ușor paradoxală. Lucrul se întîmpla în a doua jumătate a anilor '70, cînd lumea nu-l mai iubea pe Ceaușescu. La mine în casă, precum în majoritatea familiilor din țară probabil, se asculta, în fiecare seară, Europa Liberă. Începuse criza mîncării. Îmi amintesc părinții discutînd, înainte de culcare, că ar fi trebuit să se trezească devreme pentru „a prinde rînd" la diverse chestii alimentare. Nici la școală, nici la joacă, lucrurile nu stăteau mai roz pentru conducător. Învățătoarea noastră nu se omora după „prelegerile" despre istoria glorioasă a partidului și nici după intonarea imnului de stat la debutul și sfîrșitul orelor. Copiii relatau, nestingheriți, bancuri cu geniul din Carpați, bancuri pe care le auzeau, fără îndoială, în mici conclavuri domestice. Glumele cu Ceaușescu ne distrau teribil, deși revelau un umor îndoielnic. Cred că determinau sentimente de complicitate la o prezumtivă „crimă de lezmajestate".

Reține și acum două dintre ele. În prima, Ceaușescu, Brejnev și Carter zboară cu un avion pe deasupra României, contemplînd, pe fondul descrierii promoționale a gazdei, frumusețile patriei mioritice. Deodată, avarie majoră la motoare. Pilotul constată că trebuie să părăsească toți aeronava, dar că nu are decît trei parașute. Ceaușescu țipă că este cel mai iubit fiu al poporului și trebuie să trăiască. Ia o parușută și sare. Brejnev se declară liderul celui mai mare stat de pe mapamond și înhață, la rîndu-i, o parașută, plonjînd apoi hotărît. Carter, om religios și blînd, privește compasiv la pilotul român și îi zice: „Oi fi eu președintele Statelor Unite, însă tu ești tînăr. Pune-ți, te rog, parașuta rămasă și bucură-te de viață!" „Nu, domnu' președinte, stați liniștit, sărim amîndoi, că mai sînt două parașute!" „Cum așa?", întreabă Carter surprins. „Păi, n-ați văzut că prostovanul de Ceaușescu a luat sacul cu cartofi pe care voiam să i-l duc soacră-mii?" În cea de-a doua, îl vedem pe secretarul general împreună cu tovarășa sa de viață și de luptă. Sînt captivi într-un staul cu oi, din motive nepreciza-te de anecdotă. Înfometați, cei doi recurg la singura formă de supraviețuire – băutul laptelui direct de la sursă. Tovarășa nimerește o oaie, tovarășul, abulic, alege un berbec. După vreo două zile de hrană naturală, Ceaușescu, epuizat, o interoghează pe consoartă: „Auzi, Leano, oaia ta are lapte? Întreb pentru că a mea parcar da numai zer!" E drept că am înțeles puțin mai greu bancul acesta, dar, altfel, am rezonat cu el din prima clipă. Era ostil lui Ceaușescu, așa cum era tot mediul *underground* din acele timpuri, singurul care conta și în care generația mea s-a format plenar. Ei, și atunci, cum Dumnezeu s-a întîmplat ca întîiul meu „text literar" să fie o odă închinată titanului din Scornicești, pătrunsă de un tulburător *pathos* proletar? Bănuiesc că își va fi pus întrebarea în cauză și taică-meu, căruia i-am citit, mîndru, întregul poem. Bietul om și-a făcut o cruce mare și s-a lăsat să alunece moale, fără o vorbă, pe canapea.

Gestul nu a fost deloc pedagogic. Pe lîngă neîncrederea în posibilitățile mele lirice, pe care mi-a transmis-o instantaneu, m-am și speriat îngrozitor. Am crezut că, prin lectura nord-coreeană, îmi omorîsem părintele, provocîndu-i un infarct. S-a sădit totuși acolo, neștiut, sămînța unei epifanii estetice, experimentate, iată, abia în prezent, la patruzeci de ani de la eveniment. În mod cert, Ceaușescu reprezenta pentru mine doar o „temă" și nu o realitate bine conturată, cu implicații etice și psihologice. Constituia un „motiv", așa cum – urma să învăț mai tîrziu – erau natura, dragostea, ura, adevărul, minciuna, prietenia, trădarea, ipocrizia sau nebunia. Contextul cultural al României îl „dezbrăcase" de umanitate, transformîndu-l într-o noțiune, într-o abstracțiune pură. O abstracțiune „la modă" printre „textierii" vremii. Mă gîndesc, de aceea, să nu fi trăit un impuls subliminal matur (versat) în psihicul meu infantil. Îmi „dădusem seama", cum ar veni, subconștient, că, pentru a răzbi în artă, trebuia să fiu în trend, iar trend-ul devenise însuși Ceaușescu. De unde rezultă o concluzie demnă de studiul teoreticienilor erudiți ai postmodernității: există, desigur, suprapuneri între funcția moralei și cea a literaturii, însă temele propriu-zis literare sînt autonome, își permit carevasăzică luxul amoralității.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

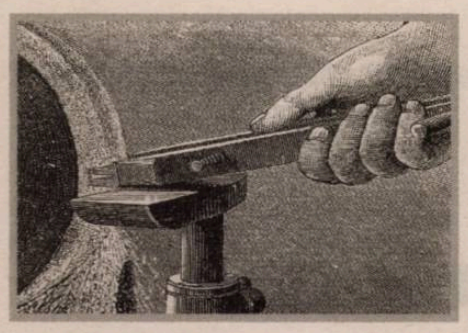

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Un totalitarism al morții. Încă unul

„Explicația e simplă“, au spus mulți, după atentatele de la Bruxelles. Este adevărat, primul impuls este de a plasa vina acolo unde ne este cel mai comod, în funcție de propriile noastre convingeri. Putem acuza ineficiența Poliției și a serviciilor speciale și să cerem mai multă ordine, mai multă supraveghere. Putem găsi motivații de ordin social – sărăcie, șomaj în rîndul tinerilor, lipsă de perspective, marginalizare. Și, apoi, să militãm pentru programe mai generoase. Putem da vina pe migrație. Putem chiar să ne ducem mai departe, în vremurile colonialismului. Putem să blamăm Occidentul secular, decadent, „politic corect“. Și așa mai departe.

Ne-am înșela însă dacă am crede că putem găsi o singură explicație pentru fenomenul radicalizării. Va fi nevoie de un îndelungat efort intelectual pentru a înțelege cu adevărat fenomenul, va fi nevoie de resurse și de oameni dedicați.

RFI România a prezentat pe larg, săptămîna trecută, rezultatele unui studiu realizat de „Centrul de Prevenție a Derivelor Sectare legate de Islam“ din Franța, imediat după atentatele de la Paris, din noiembrie anul trecut. Cercetarea a fost realizată pornind de la discuțiile cu părinții și cu alte persoane apropiate tinerilor care s-au radicalizat, iar concluziile ne arată că lucrurile sînt mai complicate decît par.

Mai întîi că legătura directă pe care unii o fac între islam și radicalizare trebuie pusă serios sub semnul întrebării. Tinerii în cauză ajung să fie supuși radicalizării mai degrabă pe YouTube și pe rețelele de socializare și mai puțin spre deloc la moschee. Mulți dintre ei nu erau deloc religioși înainte de a se întîlni, în afara moscheii, cu acel „guru“ care avea să le schimbe viața. Și, în multe cazuri, să-i trimită la moarte.

Filmulețele propagandistice, jocurile video de război combinate cu capacitatea înfiorător de redusă a unor tineri de a mai distinge între lumea reală și cea virtuală, teoriile conspirației care abundă pe rețelele de socializare contribuie la radicalizare într-o măsură infinit mai mare decît, eventual, cuvîntul imamului. De fapt, tinerii care merg în mod obișnuit la moschee și provin din familii religioase sînt mai greu de radicalizat, tocmai fiindcă au o bază mai puternică, un cod de valori mai bine structurat.

Conform studiului, fenomenul radicalizării, deși se produce în numele islamului, seamănă destul de mult cu cel al înregimentării într-o sectă. Tinerilor, mulți dintre ei cu un bagaj precar de cunoștințe și cu un trecut tulbure, din care nu lipsește nici episodul încarcerării pentru delicte mărunte, li se arată „adevărata cale“. La fel, tinerilor care se simt puternic afectați de nedreptăți și decalaje sociale și care vor, sincer, „să schimbe lumea“. Li se cere, printre altele, îndepărtarea de familie, ceea ce nu are nimic în comun cu religia.

Ei sînt pregătiți pentru „marea revelație“, mai întîi prin vizionarea de clipuri propagandistice și apoi explicîndu-li-se că sînt victimele unei conspirații mondiale: America, Occidentul, imperialiștii, bancherii, președinții marilor companii, mass-media *mainstream* care, de bună seamă, ascunde adevărul în interesul tuturor celor enumerați mai devreme. (Nu-i așa că v-ați întîlnit cu astfel de teorii navigînd pe rețelele de socializare?)

De-abia după o serioasă îndoctrinare, tinerilor li se permite accesul pe poarta ce dă spre lumea mai bună, prin înregimentarea în batalioanele morții.

Răspunsul la acest fenomen nu e deloc simplu. Dar am putea înțelege mai bine mecanismele radicalizării dacă am privi spre trecutul Europei. În definitiv, totalitarismele s-au bazat pe același gen de argumentație.

Comunismul și nazismul au găsit, la rîndu-le, „vinovații“ pentru relele lumii (capitaliștii sau evreii) și au justificat crima în masă prin edificarea unei lumi mai bune. Comuniștii promiteau societatea fără clase, un paradis în care fiecare va primi după nevoi. Naziștii promiteau Reich-ul de 1000 de ani. Jihadiștii promit instaurarea Împărăției lui Dumnezeu, bazată pe Legea lui Dumnezeu, Sharia.

Pentru toate, evident, e nevoie de sacrificii. Dar, oare, tinerii legionari de la noi nu îmbrăcau ei „cămașa morții“, înainte de a comite crime ce aveau să le aducă lor înșile moartea, transformîndu-se astfel în martiri? Tinerii bolșevici, acționînd în afara legii, nu se sacrificau ei „pentru o lume mai bună“?

Nu este pentru prima dată cînd o utopie politică și socială se fondează pe cultul morții. Experiența amară a Europei arată însă că eradicarea totalitarismelor secolului XX s-a făcut cu pierderi enorme și a costat milioane de vieți nevinovate.

Dacă am învățat ceva din lecțiile istoriei, atunci noul totalitarism trebuie să primească răspunsul, cît încă microbul său afectează un număr suficient de mic de minți rătăcite. Și cît încă persoanele apropiate de tinerii redicalizați vor să colaboreze cu autoritățile.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

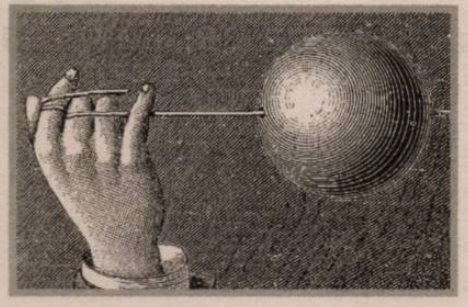

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Necazuri în Paradis?

O scurgere masivă de documente legată de compania Mossack Fonseca a dus la dezvăluiri nemaipomenite despre felul în care sute de oameni bogați își disimulează averile pentru a evita taxarea în țările lor de origine. E vorba de peste 11 milioane de documente, de 200 de firme-paravan, de o rețea întreagă de avocați, societăți și acționari fictivi. Un Consorțiu Internațional al Jurnaliștilor de Investigații a luat la puricat documentele respective pentru a-i demasca pe evazioniști. Este, probabil, cea mai importantă scurgere de documente din istoria presei moderne.

M-a surprins interesul foarte mare al publicului pentru acest gen de dezvăluiri. Nu e neapărat o răzbunare a oamenilor buni plătitori de taxe pe cei care încearcă să le evite. Ci mai degrabă un interes de tip tabloid. Căci, dacă nu au mizat pe dimensiunea politică a scandalului, ziarele au prezentat, aproape voyeuristic, liste cu nume, înșiruiri de celebrități. „Și ăsta!? Și ăla!?“ – pare să fie comentariul nescris, dar indus celor care citesc aceste știri. Indignarea poate fi însă utilă: în unele state, oamenii au ieșit în stradă cerînd demisia politicienilor prinși cu minciuna. În alte locuri, tot la presiunea publică, s-au deschis anchete.

Indignarea poate fi însă utilă: în unele state, oamenii au ieșit în stradă cerînd demisia politicienilor prinși cu minciuna.

Prima observație e că evaziunea e transpartinică, transnațională, ba chiar transcivilizațională. Dezvăluirile din așa-numitele „Panama Papers“ arată că tot felul de oameni cu bani, de pe te miri unde, aproape recurg sistematic la metode prin care pot scăpa de fiscalizarea averilor. Lideri democrați din țări occidentale și șefi de state despotice, cîntăreți de operă sau fotbaliști, oameni de afaceri în ascensiune sau familii nobiliare și-au construit companii în paradisuri fiscale. Orice politizare a chestiunii într-o direcție sau alta, într-un clivaj socialism-capitalism ori, dimpotrivă, într-un rechizitoriu împotriva ipocriziei socialiștilor bogați, e absurdă.

Acum vreo trei ani am întîlnit, la București, un avocat specializat în – explica el, gingaș – „optimizări fiscale“. Discursul asupra companiilor *off-shore* e argumentat pragmatic și susținut, pe alocuri, cu un anume spirit etic. Pentru el, a eluda Fiscul e o formă de protecție a averii. În plus, companiile *off-shore* oferă anonimatul de care au nevoie oamenii de afaceri uneori. Unele jurisdicții „avansate“, explica el, oferă aceste avantaje. Mai departe: „O companie plătește un impozit de 16% pe profitul rezultat din activitate. Acționarul societății încasează, după plata tuturor taxelor și impozitelor, niște

dividende care, la rîndul lor, sînt impozitate cu 16%. Rezultă o sarcină fiscală de 32%. La nivelul Uniunii Europene, există o directivă – transpusă deja în legislația internă – care spune că, dacă o companie dintr-un stat membru UE deține o altă companie dintr-un alt stat membru UE și are o participație minimă de 25%, pentru o perioadă de doi ani, distribuția de dividende de la societatea deținută către societatea deținătoare nu se taxează. Directiva a fost adoptată pentru a încuraja investițiile în interiorul UE. Orice om de afaceri român este tentat să exploateze în propriul său avantaj această posibilitate oferită de lege“, mi-a explicat avocatul. Ironic, sediul firmei respective se afla, literalmente, la doi pași de o Administrație Financiară. Și, tot ironic, fondatorul ei a fost trimis în judecată pentru evaziune fiscală. Probabil că mulți dintre clienții săi au fost mai norocoși. Oare cîți se regăsesc în „Panama Papers“?

În „Panama Papers“ apar, din investigațiile jurnaliștilor de la Rise Project, în jur de o sută de nume de cetățeni români. Probabil că mulți alții și-au deschis conturi și firme în alte țări cu fiscalitate redusă. Firmele avocățești românești care consiliază oamenii de afaceri cum să scape neimpozitați lucrează în deplină legalitate.

Culmea e că aproape toată lumea vorbește acum de „Panama Papers“ și de regimul special al firmelor și al capitalului în această țară cînd, de fapt, și în Europa există destule state cu o legislație fiscală foarte relaxată: Olanda, Luxemburg, Cipru, Malta, Elveția. Secretul bancar e, de cîțiva ani, tot mai fragil, datorită mecanismelor de cooperare și înțelegerilor semnate la nivel european. Dar circulația capitalului rămîne, dacă nu secretă, atunci măcar discretă. Mai ales pentru cei care au foarte mulți bani.

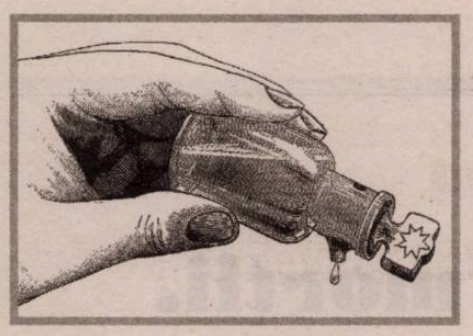

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

La cucurigu

Un foarte simpatic exemplu de metonimie care își păstrează expresivitatea în ciuda uzului insistent în limbajul colocvial este locuțiunea adverbială *la cucurigu*. Sensul său – „sus" – este întotdeauna însoțit de conotații ironic-glumețe, de percepția înălțimii relative ca dezavantaj. Cel mai des, formula se folosește în legătură cu spațiile de locuit, indicînd ultimul etaj, mansarda etc., sau cu locurile dintr-o sală de teatru, dintr-o tribună etc. (acestea sînt și trăsăturile reținute de definiția din DEX a expresiei, care a primit eticheta stilistică „glumeț"). Spațiul se particularizează în funcție de context: în memoriile carcerale, *la cucurigu* sînt paturile de sus dintr-un dormitor comun (nu neapărat cele mai rele, ba chiar dimpotrivă, în comparație cu *șerpăria* de pe podea). Formula este mai rar utilizată pentru spațiile deschise, pentru ascensiunile în natură: „urcușul pe o potecă de munte pînă cînd îți dai seama că la un moment dat poteca se termină și te lasă *undeva la cucurigu*" (traducere de Radu Paraschivescu din David Lodge, *Nice work / Meserie!*, 2012, în care se observă păstrarea notei negative a înălțimii stînjenitoare). Extinderea de la spațiu la timp este destul de neobișnuită: „afirmația reporterului este întărită și de expedierea *la «cucurigu», la o oră tîrzie*, a interviului frontal al lui Dinu Săraru" (M. Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopții*, 1996, p. 84). Recent, am găsit atestat și un nou sens figurat al expresiei, dezvoltat pe baza unor metafore colocvial-argotice; din moment ce formulele *la etaj* și *la mansardă* au și sensul „cap, minte", era posibil ca acesta să se transfere și expresiei metonimice: „Credeau probabil că *m-am scrîntit la cucurigu*" (Cristian Drozd, *Rebelul și mlaștina*, 2016).

Cum ajunge o onomatopee care imită cîntecul cocoșului să desemneze locuri aflate la înălțime? Răspunsul nu este foarte complicat, dar nici perfect sigur în toate detaliile. Evident, onomatopeea desemnează, prin metonimie, pasărea de curte. În *Dicționarul limbii române* (dicționarul academic coordonat de Sextil Pușcariu), litera C (1940) se oferă o posibilă explicație a figurii semantice: „cu aluzie la cocoșul *care se urcă pe casă, cînd cîntă*". Dicționarul înregistrează atît sensul „etajul cel mai înalt al unei case; mansardă", ilustrat printr-un citat din T. Pamfile, *Jocuri de copii* (1907) – „Stă *la cucurig*" –, cît și sensul „galeria din urmă (la teatru)", pentru care oferă un citat din Cezar Petrescu, *Calea Victoriei* (1930), interesant pentru că substantivul *cucurigu* apare cu altă prepoziție decît *la:* „Te-am văzut de sus *din cucurig*". În presa vremii se pot găsi și atestări mai vechi, de pildă din *Gazeta artelor* (10.11.1902): „o fi fost și el de 2-3 ori în viața lui *sus la cucurigu* (galerie)". În dicționarul lui A. Scriban (1939), apare contextul *„Casă cu cucurigu,* casă cu foișor, casă țuguiată", iar în *Glosarul regional Argeș* (1967) al lui D. Udrescu sînt mai multe atestări ale metonimiei în limbajul popular, cu sensul „vîrf de deal; înălțime" *(Și-a pus casa-n cucurigu. S-a suit la cucurigu),* chiar în expresia *a se duce la cucurigu* – „a muri, a fi dus la cimitir".

Sînt paturile de sus dintr-un dormitor comun.

În *Dicționarul etimologic* al lui Al. Ciorănescu, unde pentru *cucurigu* este reținut sensul „la galerie", referitor la sala de spectacol, se face o trimitere foarte interesantă la un transfer semantic asemănător din spaniolă: substantivul *gallinero,* cu sensul denotativ „coteț de găini", a căpătat valoare figurată, desemnînd locurile cele mai de sus, de la galerie, la teatru. Și în franceză galeria superioară, cea mai depărtată de scenă, este numită în mod glumeț *poulailler* – „coteț de găini"; sensul, consemnat în *Trésor de la langue française informatisé* (TLFi), este atestat de pe la 1834. Sensul figurat s-a dezvoltat, în spaniolă și în franceză, pe baza unei metafore ironice: locurile cele mai proaste și mai ieftine sînt comparate cu cotețul de găini, înghesuit și plasat mai la înălțime în gospodăriile tradiționale. Într-adevăr, chiar dacă cei mai mulți vorbitori de azi nu mai au experiența directă a curții cu orătănii, se știe că găinile dormeau de obicei în adăposturi situate la o oarecare la înălțime sau chiar în copaci. Un articol din revista *Bunul econom* descrie astfel „cotețul (grajdul, poiata) găinilor": „acolo unde ținem mai multe feluri de paseri (...), cotețul conține mai multe etaje (caturi). Jos se adăpostesc curcile, gîștele și rețele (sic!), deasupra lor găinile și sus de tot porumbii (porumbeii)" (14.09.1902). Din text rezultă că, acolo unde nu se creșteau porumbei, chiar găinile erau „la cucurigu".

E foarte probabil (date fiind numeroasele atestări populare ale construcției din română) ca sensurile figurate să se fi dezvoltat paralel și independent în mai multe limbi; pentru denumirea locurilor de sus de la teatru, nu este totuși exclusă și o influență livrescă (din franceză). Indiferent dacă a contat mai mult locul unde găinile se adăpostesc sau locul unde cocoșul se urcă pentru a-și lansa strigătul specific, metonimia cîntecului pentru loc rămîne surprinzătoare și amuzantă și asigură rezistența în timp a locuțiunii.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

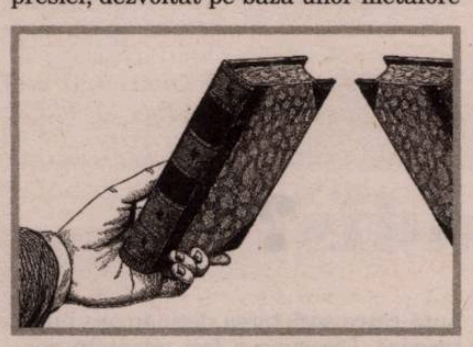

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

SWOT

Toată lumea știe ce e un SWOT: *Strengths – Weaknesses – Opportunities – Threats.* Puncte tari, puncte slabe, oportunități, amenințări.

Prima oară am dat de el – de ea, de fapt, de „analiza *SWOT*" – acum mulți ani, cînd mă alăturasem echipei de la Educația 2000+ într-un proiect de reformă „la firul ierbii", cum i se spunea, în rețeaua școlară. Era, în esență, un proiect de generat proiecte, ce urmau apoi să fie evaluate, selectate, finanțate, implementate și iarăși evaluate, din perspectiva reușitei/eșecului. Lucram direct cu profesori și cu directori de școală din diverse zone ale țării. Îi ajutam să învețe să facă proiecte.

Mărturisesc că, în primă instanță, eram (aproape) la fel de ingenuu ca aceia pe care aveam să îi instruim. Nu-mi era clar ce poate fi atît de complicat în a redacta un proiect. Te hotărăști ce-ai vrea să faci – asta, e drept, pentru firile dilematice poate lua ceva timp – și dup-aia te gîndești cum să faci ce ți-ai propus. Iar în final pui totul pe hîrtie.

Astăzi ingenuitatea vremurilor aurorale a rămas o amintire. Azi, dacă ai, de pildă, vreo carență financiară – și cine n-are? – și știi pe cineva apt să ți-o rezolve, ce-ți rămîne de făcut e să găsești un „scriitor de proiecte" și să negociezi onest procentele, bazîndu-te pe diviziunea socială a muncii, despre care învățam în școală că ar fi început acum cîteva mii de ani.

Ca *„trainer"* însă, ca „formator", mă simțeam obligat să înțeleg și eu ce urma să „formez" la alții. Analiza *SWOT* era una dintre piesele de bază. Și mi s-a părut, din capul locului, o tehnică simplă și eficientă de a-ți limpezi ideile. Vezi, întîi de toate, pe ce poți conta. E mai bine să pleci de la ce ai deja decît de la ce ți-ai dori. Te uiți, dup-aia, unde stai rău, să-ți clarifici cam ce ai avea de îndreptat. În a treia etapă, dai drumul exercițiului imaginativ. La modul ipotetic, proiectul tău e deja în derulare. Încep temerile. O să iasă? O să dea chix? E mai bine să le anticipezi, să le preîntîmpini. Să iei în calcul, de pildă, cine sau ce ți-ar putea fi aliații – „Pe ce te bazezi?", vorba lui Preda –, dar și cine sau ce ți-ar sta eventual împotrivă.

Simplu, deslușit, promițător. Pui totul în tabel, în numai patru căsuțe, și ai deja niște repere consistente pentru ce și cum îți propui să faci.

Între timp, după ce am văzut și am evaluat (ba chiar și am redactat) o sumedenie de proiecte, cu *SWOT*-urile aferente, mi-am schimbat optica. Lectura „tabulară", care punea în relație – de compatibilitate, de incompatibilitate etc. – informațiile din cele patru căsuțe, a fost tot mai mult dislocată de o lectură „narativă", prin care încercam să reconstitui „povestea" felului de a privi și de a aprecia o anumită stare de fapt și posibilele ei evoluții ulterioare. Nimic nu arată mai clar că analiza *SWOT* este o formă aparte de *discurs,* ca și, să zicem „Capra cu trei iezi" sau jurnalul de știri de la televizor, decît prezentarea orală a acesteia.

Cum mi-a fost dat să ascult recent multe astfel de prezentări, mi s-a iscat în minte că există, cu siguranță, și o posibilă tipologie a *SWOT*-urilor, tot așa cum, de pildă, în teatru, cele mai multe poese sînt fie tragedii, fie comedii, fie drame. Evident, orice asemănare cu persoane sau evenimente din realitate este pur întîmplătoare.

Avem, de pildă, *SWOT*-ul *lucid*. Aici punctele slabe le covîrșesc în așa măsură pe cele tari, încît mai că te întrebi de ce era nevoie de o rubrică și pentru cele din urmă. Nu că ar fi ceva neadevărat în această debalansare. Îți vine în gînd povestea cu optimistul și pesimistul în fața unei sticle de 1 litru în care se află 500 ml de whisky. Oportunitățile, și ele, stau parcă să sară în tabăra amenințărilor. Pentru că, dacă te uiți la perspectivele situației cu un ochi detașat și critic, îți dai seama că ea evoluează într-un context atît de labil și de trădător, încît previziunile certe devin superflue. Oricum, mesajul transmis de *SWOT*-ul lucid este unul deosebit de pregnant. Nu are rost, ba chiar e nociv să ne îmbătăm cu apă rece. Altminteri, și puținul pe care îl putem face va trece în final neobservat, îngropat în deziluzie și frustrare.

Contraponderea acestui tip de *SWOT* o reprezintă *SWOT*-ul *entuziast*. Odată intrat în Valea Plîngerii, pare acesta să spună, cu greu vei mai putea ieși din ea. E mai bine să privim jumătatea plină a paharului, dacă ne e cît de cît sete. Altminteri riscăm să rămînem, cum se zice, încremeniți în proiect. Iar ăsta ar fi un punct slab iremediabil. Cît despre amenințări, „O luptă-i viața, deci te luptă", cum scria Coșbuc: oportunități de a ne testa voința și priceperea.

Noica propunea cîndva antinomia dintre „luciditate" și ceea ce el numea „somnambulism", convins fiind că doar celei de a doua alternative îi e rezervată șansa creației, a înfăptuirii. Mă întreb dacă ar fi rămas la fel de ferm pe poziții în vremurile „gîndirii pozitive" și ale „discursurilor motivaționale".

Lui Maiorescu, cu austera lui teorie a „formelor fără fond", i se opune joviala variantă a „simulării prin stimulare", datorată lui Lovinescu – ambii redutabili constructori de analize *SWOT avant la lettre*.

Ar mai fi și versiunea *SWOT*-ului *politicos,* care, mă rog, înțelegeți dumneavoastră... Și multe altele, încă nedescoperite, încă nenumite.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

„Nimeni nu va comanda un vin căruia nu-i poate pronunța numele“

La ediția a doua a festivalului vinului Wine Up de la Cluj, pe lîngă tîrgul propriu-zis, au fost organizate degustări și o mulțime de alte evenimente legate de vin și cultura vinului, chiar în sens larg. Dan C. Mihăilescu, Marius Chivu și Sever Voinescu le-au vorbit producătorilor de vin despre Homer și Omar Khayyam, despre Eminescu, Bacovia și Fănuș Neagu. Printre invitații festivalului s-au numărat, bineînțeles, specialiști și maeștri ai vinului străini. Am stat de vorbă cu doi dintre ei.

Essia AVELLAN
maestru al vinului, specialistă în șampanii, din Finlanda

Am aflat că sînteți una dintre foarte puținele femei din lume care pot evalua șampania și vinul spumant într-un mod profesional. Participați la degustări, sînteți membră a juriului Champagne & Sparkling Wine World Championship și invitată la cele mai prestigioase evenimente legate de șampanie și vinuri spumante.

Da, sînt una dintre foarte puținele femei din lume specializate în șampanie.

Cum explicați faptul că în activitatea asta de degustare a vinului și cu atît mai mult a șampaniei sînt implicate așa de puține femei?

Cred că, de la origini, industria vinului a fost o industrie masculină. Dar lucrurile se schimbă. Sînt tot mai multe femei producătoare de vinuri, tot mai multe jurnaliste specializate în domeniul vinurilor, dar pentru schimbările astea e nevoie de foarte mult timp.

Trebuie să țineți un regim special de viață așa încît să nu vă fie afectate calitățile speciale de degustătoare?

Nu, doar trebuie să fiu atentă să nu mă îmbolnăvesc, să nu răcesc. Altfel, e nevoie de cît mai multă exersare a degustării. Trebuie să exersezi tot timpul, cît mai mult posibil. Exercițiul e cel mai important lucru în acest domeniu. Eu degust cel puțin o mie de soiuri de șampanie și vin spumant pe an, uneori poate chiar două mii.

Uau! Dar la o sesiune, cîte soiuri puteți degusta?

Dacă e nevoie, pot să degust cel mult 130 de soiuri într-o sesiune, dar dacă este după voia mea, prefer să fie circa 70 de soiuri la o degustare, adică într-o zi.

E impresionant și se pare că, de fapt, meseria dvs. este foarte grea și nici pe departe atît de plăcută sau amuzantă pe cît s-ar putea crede.

Da, așa e, oamenii își închipuie în general că a fi degustător de vinuri este ceva foarte amuzant. Dar, de fapt, e foarte dificil. Trebuie să fii corect în aprecierea fiecărui vin, trebuie să-ți menții concentrarea de fiecare dată, nu-ți poți permite altfel.

Presupun că, pe de-o parte, la o degustare se aplică niște criterii sau niște reguli oarecum științifice, iar pe de altă parte, lucrurile țin și de părerea subiectivă a degustătorului, de gusturile lui personale. În ce proporție se aplică aceste două elemente atunci cînd se face o evaluare?

Da, este o întrebare. Tehnic, trebuie să fii pregătit să poți analiza oricînd, la orice vin, elemente ca TCA-ul, adică eventualul „efect de dop“ (un defect des întîlnit care poate proveni de la dop sau din cramă), gradul de alcoolizare, textura... Dar, în același timp, există și partea personală, care ține de propriul gust al celui care evaluează, și e vorba de niște lucruri foarte individuale. Aș spune că într-adevăr e o chestiune ce ține în mare parte de fiecare persoană, poate că pînă la urmă e vorba de jumătate-jumătate, analiză obiectivă și analiză subiectivă. Și ai nevoie și de partea de analiză tehnică, dar și de experiența degustătorului.

Un degustător trebuie să aibă o memorie cu totul specială a gusturilor și a mirosurilor. E ca și cum ai avea în minte o întreagă bibliotecă (poate, mai bine zis, vinotecă) cu rafturi și răftulețe în care poți așeza orice vin nou gustat?

Exact așa funcționează. Bibliotecă e cuvîntul potrivit. Fiindcă tocmai asta faci, îți construiești o întreagă bază de date în minte și, de fiecare dată cînd guști ceva nou, apelezi la ea și compari cu baza de date pe care o ai în minte, nu pornești de fiecare dată de la zero.

V-aș întreba care e diferența între a degusta un vin obișnuit și un vin spumant.

Nu foarte mare, de fapt. Vinurile spumante sînt ceva mai greu de degustat și apreciat, pentru că sînt ceva mai delicate și pentru că, dincolo de cele cîteva elemente comune care se pot evalua și la vinurile obișnuite, la cele spumante intervine și problema bulelor de gaz. Cum se comportă aceste bule, cum se simt, cît timp durează în pahar. Deci e ceva în plus de apreciat.

Presupun că și la șampanie, ca în mai toate domeniile, lucrurile se schimbă, gusturile consumatorilor se schimbă, piața se schimbă. Există vreun trend anume în acest moment pe piața șampaniei și a vinului spumant, ceva demn de semnalat?

În primul rînd, aș spune că e o adevărată creștere în domeniul vinurilor spumante, pentru că multora au început să le placă vinurile ușoare. Se beau multe vinuri ușoare și tot mai multe vinuri spumante ușoare în întreaga lume. Unul din motive este acela că tot mai multe femei beau vin, iar vinurile spumante sînt în general pe gustul femeilor. Și vinurile spumante se schimbă la rîndul lor. Acum nu mai vorbim doar de șampanie (cea produsă sub acest brand – *n. red.*), ci și de vinuri spumante din toate colțurile lumii. Tot mai mulți producători de vinuri nu doar din Europa, ci și din Australia și pînă în Chile își creează tot mai multe departamente speciale de vinuri spumante pentru că aceste vinuri devin o categorie din ce în ce mai interesantă din punct de vedere comercial.

Sînteți pentru prima oară în România. Cum vi se pare acest festival? Ce puncte tari i-ați descoperit, ce recomandări ați putea face organizatorilor?

Am fost impresionată de acest eveniment pentru că a fost aranjat evident cu gîndul la vizitatori. E o experiență plăcută, locul e minunat și totul frumos, ai acces rapid la tot ce e în jur. Și nu în ultimul rînd, selecția de vinuri e foarte bună, iar după... poate urma experiența unei cine în oraș. Nu te oprești cînd evenimentul se închide, ci poți continua experiențele la un restaurant din oraș, unde te poți întîlni cu producătorii și schimba experiențe și impresii cu ei. În altă ordine de idei, cred că, deși sînteți o țară cu o mare producție, e nevoie să faceți multe pentru a vă promova imaginea vinurilor voastre în străinătate și pentru a le putea vinde pe scară mai largă. Aveți o foarte interesantă varietate de vinuri originale, care ar putea deveni apreciate și în rîndul comunității internaționale pentru că, poate, oamenii nu mai sînt interesați doar de Cabernet și de Chardonnay. Mai vor și altceva.

Peter McCOMBIE
maestru al vinului din Marea Britanie

Sînteți unul din membrii juriului International Wine Challenge. Ați venit pentru prima oară la acest tîrg de la Cluj. Cum vi se pare?

Sînt prima oară în România și nu știam mare lucru despre vinurile românești. Cred că în Marea Britanie nu avem o percepție prea clară despre țara dumneavoastră sau despre vinurile ei. Știm doar că e o țară din estul Europei, fostă comunistă, apropiată de Bulgaria, iar vinurile ei sînt ieftine. Mai e și problema cu emigrația despre care se tot discută în Anglia. În condițiile astea e cît se poate de interesant pentru mine să fiu aici, cu mintea cît se poate de deschisă, sper. Și am găsit chiar vinuri interesante. Ce e interesant? Cred că e o varietate clară de soiuri internaționale dintre care unele sînt foarte bune, dar sînt și cîteva varietăți locale, românești, care cred că pentru piața noastră ar putea fi foarte interesante. Mă gîndesc la *Feteasca neagră*, care e chiar un soi foarte interesant. Iar noi, în UK, căutăm lucruri diferite. Dar avem vinuri din Noua Zeelandă, Chile, Africa, Franța, Australia și cred că va fi foarte greu să pătrundeți pe piața britanică.

Ce credeți că ar fi de făcut?

În primul rînd cred că provocarea principală ar fi în felul în care oamenii ambalează vinurile, în felul în care le prezintă. Consumatorii noștri sînt de multe ori loiali unui brand sau unei țări și trebuie să te lupți cu asta ca să introduci un vin nou sau dintr-o altă țară.

Am auzit că mult timp au fost distribuitori de vin din Europa care se fereau de vinurile românești din cauza unei practici din partea producătorilor din România, care era prin anii '90, sper că astăzi nu se mai întîmplă, și anume aceea prin care se oferea un lot de probă pentru degustare, un vin care era foarte bun și apoi, înțelegerea odată încheiată, producătorul livra restul cantității ambalată la fel, dar de o calitate mai proastă.

Știu. Prima mea dragoste au fost vinurile italienești, iar italienii fac și ei treaba asta. Chianti uneori nici nu era Chianti. Și cred că integritatea e importantă. Să ne amintim și ce s-a întîmplat în Austria, și acolo a fost un mare scandal în urmă cu douăzeci de ani, care le-a afectat industria. Dar acum vinurile lor par să fie mult mai bune. Reputația e ceva foarte important. E nevoie să stabilești încrederea și s-o menții. Și mai cred că, în această industrie, producătorii dintr-o țară trebuie să coopereze între ei pentru a avea succes pe piețele internaționale. Să se susțină unii pe alții. Asta e cam greu uneori. Noi avem o vorbă în Anglia, care spune că un val mare ridică toate bărcile. Dacă te promovezi singur ai o șansă, uneori poate fi un avantaj, dar dacă toți producătorii dintr-o țară se susțin unii pe alții, e mult mai bine pentru toți. Dar la italieni, de exemplu, iar ajung la ei, lucrurile astea nu funcționează.

Păi, sîntem înrudiți. La noi însă, asta e o problemă serioasă și fiindcă, dincolo de unele lucruri legate de natura umană, după comunism lumea se teme în general de asocieri, de formule care aduc aminte de lucrul în colectiv.

Poți găsi tot felul de exemple. Spania, de pildă, e vestită drept țara vinurilor roșii. Dar există și un vin alb, Albarino, din nord-vestul țării, din Galiția, un vin care se poate găsi în aproape toate restaurantele din Marea Britanie. Și asta, în bună parte, pentru că producătorii din acea zonă colaborează în promovarea acestui vin, chiar dacă unii îl fac mai bun și alții mai puțin bun. Dar e un brand pe care te poți baza și oamenii știu despre ce e vorba.

Aici, am degustat ieri niște vinuri foarte bune. Și erau și destul de bine ambalate. Ambalajul, sticla, contează fiindcă, atunci cînd o vede pe raft, omului trebuie să-i placă cum arată ca s-o aleagă. Dacă nu arată bine sau pare ceva prost, n-o va lua. Și mai trebuie să aibă și un nume care să poată fi ușor de pronunțat. Într-un restaurant, de exemplu, nimeni nu va comanda un vin căruia nu-i poate pronunța numele. De asemenea, culoarea e importantă, identitatea e importantă. Iată, observ că România are o mulțime de vinuri care, conform sistemului european de clasificare sînt DOC, adică denumire de origine controlată. Dar, de fapt, cît de mult contează asta în realitate? Noi nu știm numele vinurilor românești. Poate doar cîteva, de exemplu Prince Știrbey. Cred că în România, dacă industria găsește parteneri buni, specialiști în vinuri, buni specialiști independenți în comerțul de vinuri, lucrurile ar putea începe să funcționeze.

a consemnat Andrei MANOLESCU

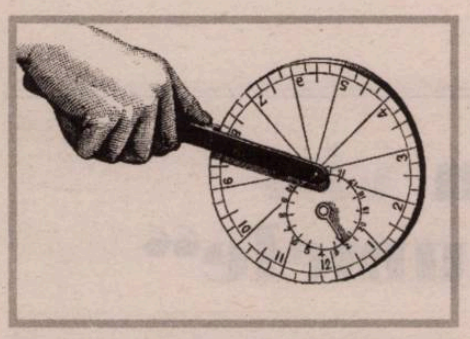

Cătălin PAVEL

o, ce **vestigii** minunate!

Cînd o să fiu mare, vreau să fac cercetare interdisciplinară

Cariere întregi sînt întemeiate pe interdisciplinaritate, sau mai exact pe cuvîntul acesta, așa cum pînă de curînd erau întemeiate pe feminism sau postmodernism sau pe *critical*... ceva. Dacă interdisciplinaritatea tot a ajuns un fel de divinitate, o să încerc să o definesc apofatic și să zic ce cred eu că ea nu este. Așadar, interdisciplinaritea:

1. ...nu e o găselniță prin care se poate comercializa performanță disciplinară insuficientă. Cercetarea interdisciplinară nu se face, adică, relaxînd standardele disciplinelor individuale pînă cînd ne iese nouă argumentația.

2. ...nu e o cheie care deschide toate ușile. Nu la toate întrebările se cere un răspuns interdisciplinar, după cum nu toate subiectele se pretează la o abordare feministă, nu orice fenomen social e o față a postmodernității etc. Cercetătorul care a luat în brațe interdisciplinaritatea și nu-i mai dă drumul e ca tipul care are un metru nou, iese afară cu el, măsoară tot ce prinde, umple un carnețel cu numere și-l trimite apoi foarte mîndru spre publicare.

3. ...nu se obține îndesînd articole din diferite discipline între aceleași coperte, fără ca ele să fie articulate în mod organic. Înțeleg că o prezentare multidisciplinară e OK în cazul unei descoperiri noi și importante. Cînd s-a publicat recent o descoperire senzațională ca statuia antică de bronz, copie după Apoxyomenos de Lisip, găsită în Croația, ea a fost analizată bineînțeles din punctul de vedere al istoriei artei. În plus, s-a prezentat însă, între altele, și dieta unui mic rozător care intrase în statuie prin talpa găurită a piciorului drept, în sec. I d.Hr., și dusese acolo un trai boieresc. Ăsta e un dosar al descoperirii, care o descrie în mod complet. Dar să scrii un articol în care tu analizezi stilistic bustul de bronz al lui Augustus din Sudan *(foto)* și, în a doua jumătate, alt cercetător prezintă rezultatele analizelor de fluorescență cu raze X (XRF) ale bronzului și zice că, între altele, are nu știu cît la sută plumb nu e interdisciplinaritate. Dacă vreuna din concluziile analizei bronzului are vreo relevanță istorică oarecare (sugerează locul sau metoda de producție, un import de materiale, o posibilitate de fals), o încorporezi și tu și o discuți ca atare. Dacă nu, alăturarea este artificială și înseamnă că tu te speli pe mîini de problemă – să utilizeze cititorii cum or vrea ei rezultatele XRF, pentru că tu, e clar, n-ai înțeles nimic din ele.

4. ...nu se obține doar pentru că ai început să-ți locuiești în mod inteligent disciplina. Asta e un lucru grozav, dar nu e interdisciplinaritate. Dacă scrii istoria românilor de la nord, dar și de la sud de Dunăre nu înseamnă că faci cercetare interdisciplinară. Nici dacă te apleci nițel spre epistemologie sau filozofia științei, care contextualizează firesc orice fel de încercare de a ajunge la ceva „adevărat".

5. ...nu se obține nici cînd folosești date pe care o altă disciplină le-a produs special pentru nevoile tale. Dacă te folosești de datarea în secolul III î.Hr. a unui rest textil, datare obținută în laborator prin spectroscopie de masă cu acceleratorul (AMS), asta nu înseamnă că tu produci cercetare la interfața dintre istorie și fizica nucleară. Dacă ai ignora această dată, ai fi doar un istoric sau un arheolog prost. Ca să fii interdisciplinar, trebuie să te duci tu pe terenul unei alte discipline, care își vede liniștită de treaba ei, și să zici: stai așa, *pattern*-ul ăsta se aplică și la noi, forțele astea organizează și datele mele, modelul ăsta îndepărtat poate fi ajustat pentru problema de față.

6. ...nu e ceva ce începi să faci într-o marți, pentru că „a zis de la Primărie". Ea apare numai pe fondul unei familiarități generale cu modul în care se gîndește în

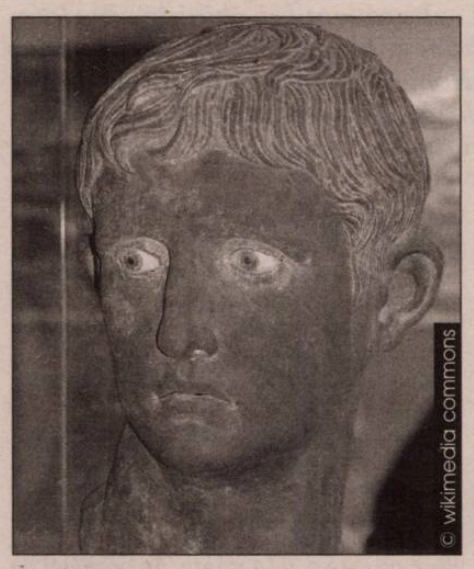

© wikimedia commons

știință în general și al unei expuneri constante la alte discipline, cu care treptat constați că ai o punte de comunicare organică și de la care poți să împrumuți tipuri de întrebări sau de răspunsuri.

Sîntem mai aproape de interdisciplinaritate cînd recurgem la geologie ca să modelăm procesele naturale de formare ale siturilor arheologice; la modelul spiralei hermeneutice ca să corelăm sursele literare și cele arheologice; la GIS pentru arheologia peisajului; la antropologia scrierii ca să discutăm schimbările în arta unei societăți antice după introducerea alfabetului; la psihologia cognitivă ca să depistăm unele erori ce țin de tendențiozități naturale de percepție și interpretare *(biases)* prezente la oricine analizează date din științele umane.

Pe scurt, cercetătorul interdisciplinar nu e un tip care iese la cumpărături, ia o plăcintă și o cutie de cuie și le pune în aceeași pungă. E cineva care gătește ceva sănătos și comestibil din ingrediente trăsnite. Deocamdată, din cauză că interdisciplinaritatea a devenit o modă, se produce multă pseudocercetare în numele ei. Gîndindu-mă la problemele de mai sus, aș zice că ceea ce încă nu avem îndeajuns este un *esprit de corps* al comunității cercetătorilor din științele umane și arena (jurnale + instituții) în care ei să poată discuta fără fasoane.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

ready made

„Tutunul e pentru Romînii noștri din acest ținut una din cele mai mari mulțumiri. De cînd, din pricina monopolului, s-a scumpit tutunul, ei suferă foarte mult. În luleaua lor pun cîte puțin tutun și foarte economisitor îl fumează, iar cînd l-au isprăvit și n'au cu ce să-și cumpere altul, atunci se înșală pe sine prin aceia că în luleaua, care are înăuntru zgură, pun cîte puțin cărbune aprins care arde zgura, și ast fel trag fumul din acesta. Iar cînd și zgura a ars de tot, atunci scot țeava dela lulea, o pîrpălesc la jar și trag (fumează) țeava și zgura din ea, pînă ce și cu aceasta ajung la sfîrșit. Principalul e că ei trebue să miroasă ceva în gură sau pe lîngă nas, sau cel puțin să simtă un miros care seamănă cu tutunul."

Dr. Tih. R. Giorgevici, „Romînii din Sîrbia", în *Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași,* Anul XVII, No. 4, Aprilie 1906

aduse cu poșta

Nostalgia tramvaielor și punctualitatea germană

Locuind de curînd la San Francisco, într-un hotel pe Market Street, mă plimbam ades prin oraș cu *cable car*-ul, tramcarul istoric, așa că nu călătoream numai peste colinele orașului, ci și prin meandrele unor vremuri trecute. La fel mi s-a întîmplat în vara trecută la Iași, cînd am urcat și coborît dealul Copoului, cu fermecătorul tramvai de epocă, care consta de fapt dintr-un singur vagonaș alb-verde, pe care scria cu litere de-o șchioapă *Tramvai electric.* Platforma deschisă din spate, pe care puteau zăbovi pasagerii, ca și cea din față, pe care stătea proțăpit vatmanul, îmi amînteau de verile petrecute în anii '60 la bunici, în Timișoara, unde mă urcam ades în vagoane oarecum aidoma acestuia.

Așa că, citind recent în *Dilema veche* articolul Adinei Popescu, „Tramvaiul 7, Leipzig", în care afirmă cum că tramvaiele, indiferent de orașele prin care trec, poartă în ele ceva melancolic, n-am putut decît să dau aprobator din cap. Vorba cîntecului formației Phoenix, care se producea în anii '60-'70, la Timișoara: „Hei, tramvai, / Cu etaj și tras de cai, / Hei, joben, / Ce umblai la «Mon Jardin», / Hei, bunic, / Cu monoclu erai șic".

Dar dacă citim atenți textul Adinei Popescu, vom vedea că, vorbind despre tramvaiul 7 din Leipzig, ea se arată în realitate nu cuprinsă de melancolie, ci de admirație pentru „ingineria" nemțească, pentru precizia de ceasornic elvețian cu care circulă tramvaiele prin oraș, după un plan afișat electronic.

Îi înțeleg perfect uimirea: și eu, cînd am ajuns la sfîrșitul anilor '70 în Germania, am fost surprins că-mi puteam pune ceasul după ora la care soseau tramvaiele. Și, dragă Adina, dă-mi voie să-ți spun că nu numai tramvaiele sînt punctuale în Germania, ci și autobuzele. Desigur că mai există și excepții, dar asta numai cînd călătoresc eu. Așa, de pildă, astăzi. Hai să-ți povestesc!

Am avut de lucru în Altstadt, orașul vechi din Düsseldorf, și întorcîndu-mă acasă, m-am dus la stația terminus a autobuzului, care întoarce acolo, lîngă o biserică, Maxkirche, în zona pietonală, unde numai el are voie să circule. Autobuzul trebuia să plece la ora 17,01, după orarul afișat în stație. Era ora 17 fix și autobuzul stătea în stație, absolut gol, fără pasageri și fără șofer. Ușile închise. Ora 17,02, 17.03. *No driver.* Obișnuit cu punctualitatea, încep să-mi fac griji, n-o fi circulînd azi, cine știe... La ora 17,04 apare șoferul gîfîind, deschide ușile, urcăm. „Scuzați-mă", zice, „e de groază!" Eu: „Dar ce s-a întîmplat?" El: "Păi, am avut aici, la ultima stație, o staționare obligatorie de 15 minute, după plan, și m-am dus uite colo, vizavi, să mănînc niște spaghetti. Localul gol-goluț, sînt unicul client, dau rapid comanda, dar italienii ăia nu mai termină spaghetti-urile o veșnicie. Leam înghițit fierbinți în cîteva secunde." Apoi șoferul dă drumul la motor. „Aiuriți italienii ăștia, dom'le, ce-o fi cu italienii ăștia?" El, la rîndul lui, vorbea germană pocit, era slav, rus, bulgar sau știu eu ce. Eu: „Da, e de jale, domnule, e deja ora 17,05, credeți că mai recuperați pierderea?" El: „Bineînțeles." Ca din senin, apare un alt tip gonind și urcă gîfîind în autobuz. Are o față de marș militar, arată cam ca nemții ăia din caricaturile postbelice ale americanilor. „Ăsta-i autobuzul care trebuia să plece la ora 17,01?", întreabă. Șoferul: „Da, ăsta-i." Tipul: „Și de ce n-a plecat încă? Cam mult întîrziați, nu? Așa apare haosul." Șoferul: „Vă rog să mă scuzați, a fost o situație de excepție, îmi pare rău." Dă gaz și o ia din loc, ca să recupereze pierderea. Eu am coborît la a doua, dar sînt sigur că, dacă n-a mai mîncat spaghetti, a recuperat-o.

Cam asta a fost întîmplarea, dragă Adina. Ce-am vrut să spun este că în Germania mijloacele de transport în comun funcționează perfect, pînă la proba contrarie. Și ca să ne întoarcem la început și să terminăm cu nostalgia tramvaielor, iată o întîmplare în tramvai din timpul comunismului. „Avansați, vă rog, doamnelor și domnilor!", strigă vatmanul. „Astăzi nu mai există doamne și domni!", îl admonestează un pasager, comunist convins. La stația următoare, vatmanul strigă: „Muncitori și țărani, vă rog să coborîți cu toții, am ajuns."

Jan CORNELIUS

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

De ce Trump nu este Vadim

Primul și cel mai comod fel de a înțelege lumea este acela în care o treci prin propria experiență. Eu, de pildă, dacă privesc străzile din Buenos Aires, pînă să aflu mai multe despre ele, le iau ca pe străzile din cartierul meu bucureștean. Mă uit la restaurantele din Thailanda și, înainte de a păși prima dată într-unul, mă gîndesc că sînt un fel de restaurante cu specific thailandez din România. Mă instalez într-un zgîrie-nor american și, pînă mă adaptez, funcționez din prima secundă ca și cum viața comunitară de aici este cu nimic diferită de cea de pe scara blocului în care m-am născut, la Ploiești. Este, prin urmare, oarecum firesc să vezi mai toată presa românească explicînd publicului ei că Donald Trump este un fel de Vadim Tudor. Noi n-am avut niciodată un Trump, dar am avut un Vadim. Ni se pare că, dacă amîndoi țipă de la tribună și au primit eticheta „extremist", sînt cam același lucru. În realitate, nu sînt! Poate că Vadim este cea mai bună aproximație românească a lui Trump, dar în acest caz mai trebuie spus imediat că cea mai bună aproximație românească are o eroare kilometrică.

Marea diferență între Donald Trump și Corneliu Vadim Tudor este că primul a făcut ceva serios și stabil în viața lui, în vreme ce al doilea – nu. Donald Trump conduce un conglomerat de afaceri – de la imobiliare la presă, de la hoteluri și stațiuni la comerț online, de la instrumente financiare la construcții – în care are cam 25.000 de angajați. Averea lui Trump este estimată de *Forbes* la 5 miliarde de dolari. Trump susține că, în realitate, se apropie de 10 miliarde. În orice caz, jocul acesta cu miliardele este nerosmil în termenii realității, așa că să-i lăsăm în plata Domnului și să reținem ce este de reținut. Anume că Donald Trump este un excepțional om de afaceri. Cînd a moștenit averea tatălui său, în 1974, partea de afacere cuvenită lui Donald valora 40 de milioane de dolari. Saltul la 4 sau 5 sau 10 miliarde în 2015 i se datorează doar lui. Trump este un manager de forță, cu rezultate evidente, un creator de afaceri/locuri de muncă, un constructor îndrăzneț (vezi mai toate clădirile sale, cam 500 în toată lumea) și un investitor abil. În termenii americani, acesta este un om de succes. Corneliu Vadim Tudor poate fi greu socotit un om de succes, chiar și în termenii amărîți și jerpeliți ai societății românești de astăzi. Vadim n-a fost niciodată mai mult decît un poet mediocru și guraliv, o mașină de înjurături și insulte, un scandalagiu. Se lăuda, patetic, cu nu știu cîte cărți scrise – deja nu le mai citește nimeni, iar în 30 de ani de aici încolo aproape nimeni nu va mai ști că a existat un autor cu numele Vadim Tudor. Singurul talent care i se recunoaște este acela de a fixa porecle ofensatoare pe fruntea unor figuri publice. Între unul a cărui excelență este aceea de a pune porecle și unul a cărui excelență este construcția unui imperiu economic sînt, totuși, oarecari diferențe. Prin urmare, Trump nu este deloc Vadim. Chiar dacă face grimase și țipă cumva asemănător de la tribună. Dar oamenii nu trebuie judecați după grimase.

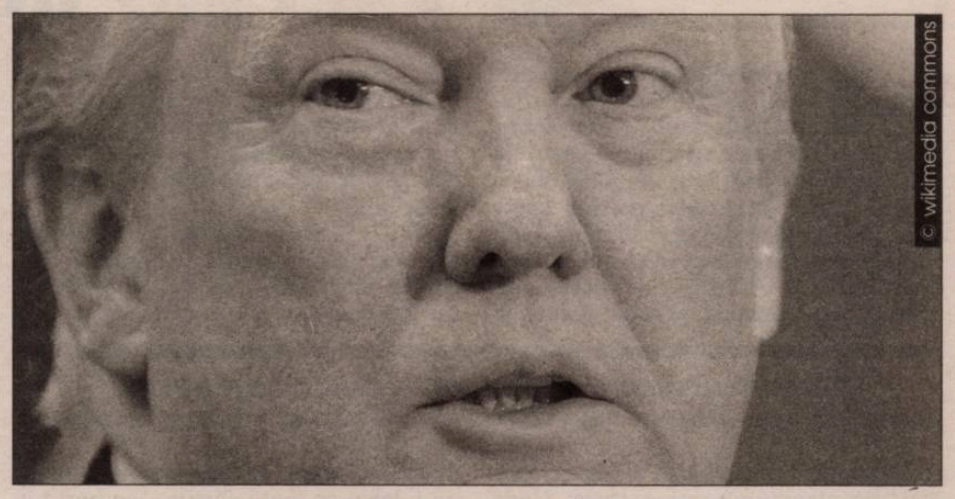

Chiar dacă face grimase și țipă cumva asemănător.

Se mai spune prin presa noastră că votanții lui Trump sînt cam de aceeași calitate cu cei care, în a doua jumătate a anilor 1990, îl votau pe Vadim. Cred că și în această privință se comite o uriașă eroare. Diferența radicală dintre cele două grupuri de votanți este aceea că votanții lui Vadim erau 100% asistențiali, voiau ca statul să le asigure totul și suspinau după comunism, în vreme ce votanții lui Trump sînt, mai toți, sătui de intervenția statului și de taxe, sînt adepți ai unui colectivism paleoconservator și dornici să fie lăsați în pace, în general. Votanții lui Vadim voiau să vină cineva (statul) să le rezolve toate problemele, votanții lui Trump vor, autarhic, să nu vină nimeni, niciodată, nici în viața lor, nici în orașul lor, nici în țara lor (vezi discursul antiimigranți). Votanții lui Trump urmează un prototip al succesului dovedit în coordonatele lumii lor, în vreme ce votanții lui Vadim urmau o alcătuire imprecisă, o himeră, un amalgam de vorbe tari și mari. Sigur că pot fi găsite asemănări între cele două grupuri, după cum pot fi găsite asemănări între Trump și Vadim, dar pe lumea asta pot fi găsite asemănări între oricine și oricine. Diferențele sînt importante, căci ele dau individualitate și ele explică. Iar diferențele dintre Trump și Vadim, precum și cele dintre votanții lor, sînt mult prea mari ca să continuăm analiza explicînd pe primul prin al doilea.

Atît studiile sociologice, cît și cele mai multe produse jurnalistice la care am avut acces (reportaje, interviuri, comentarii, relatări etc.) spun că votanții lui Trump, din ce în ce mai mulți, sînt produsul unui cumul de frustrări.

Este, mai întîi, o frustrare rasială: cu Trump votează albii care spun că discriminările pozitive în favoarea altor rase îi fac să se simtă inferiori și alungați. Oricum, din punct de vedere numeric, albii sînt a doua ori chiar a treia rasă în foarte multe orașe americane. Stînga americană decriptează această frustrare rasială ca fiind nostalgia după supremația rasei albe de altădată. Poate că da – în orice caz, rămîne de studiat dacă sentimentul votanților lui Trump, că sînt opresați printr-o politică rasială subtil îndreptată împotriva albilor, este un sentiment vinovat, cum spune stînga, sau are ceva temei. Fapt este că acest sentiment constituie o motivație puternică pentru votul în favoarea lui Trump.

Este, mai apoi, o frustrare naționalistă, să-i zic așa: susținătorii lui Trump sînt americanii care se simt asediați de imigranți (numărul ilegalilor în Statele Unite trece, pare-se, de 11 milioane de persoane). Chiar dacă rare, sînt interesante cazurile unor imigranți abia deveniți cetățeni americani care sînt furioși pe imigranții ilegali pentru că nu respectă regulile („Eu sînt cetățean american de trei ani, am emigrat acum aproape zece ani și am respectat toate regulile și procedurile – nu am fost ilegală nici măcar o zi. Sînt împotriva imigranților care nu respectă regulile", a spus o filipineză unui reporter CNN la un miting de susținere pentru Donald Trump).

În fine, acestor două frustrări li se mai adaugă una – este o frustrare generată de întreaga clasă politică. Ceea ce presa din România nu a prea observat este că o parte dintre alegătorii lui Trump sînt foști alegători ai lui Obama. Poate că sună paradoxal, dar nu este. Succesul colosal al lui Barack Obama în 2012 și, mai ales, în 2008 s-a datorat promisiunii sale că va schimba complet lucrurile. Un președinte negru, cu o carismă specială, după un Bush jr. doborît de războaie și recesiune, era o apariție aproape mesianică. Vă amintiți imensa speranță cu care a fost purtat Obama spre victorie? Inclusiv în presa noastră, mari editorialiști au scris cuvinte care, azi, i-ar stingheri puțin, dacă și le-ar reaminti. Însă editorialiștii nu-și amintesc niciodată ce au scris ieri (dar ce au scris acum opt ani!), așa că rămînem la întrebarea: ce a mai rămas din acea speranță excepțională care l-a însoțit pe Obama? A schimbat el politica? A schimbat el America? Cu un clișeu tipic american: este lumea de azi cu mult mai bună decît era în 2008? Obama s-a situat la antipod față de predecesorul lui, cam cum se situează la noi Iohannis față de Băsescu. Și? Rezultatele mandatului său sînt cu mult mai bune decît cele ale lui Bush jr.? Ei bine, unii dintre cei care au crezut, în 2008 și în 2012, în Obama și se simt înșelați sînt, acum, alături de Trump. Tot alături de Trump și sînt votanții republicani care se simt dezamăgiți de propriul partid.

Disprețul, antipatia, ura chiar pe care unii o simt față de alegătorii lui Trump este o formă de gravă ignoranță și de autism ideologic. Faptul că Trump a ajuns, electoral vorbind, o forță serioasă în politica americană nu spune ceva rău despre americani, ci spune ceva rău despre întregul *establishment* politic de la Washington, inclusiv despre Barack Obama și, mai ales, despre Partidul Republican.

PUBLICITATE

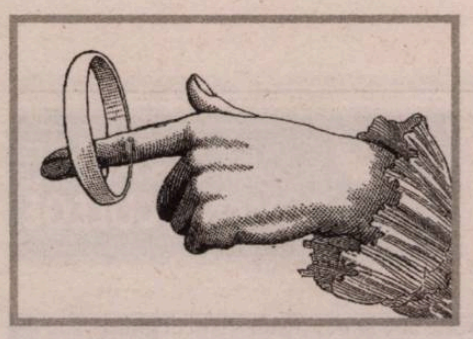

Selma IUSUF

legende urbane

Pierdut de bunăvoie

„La Semănătoarea, pe cheiul Dîmboviței“, îi zic taximetristului care întorsese juma' de obraz spre mine. Omul dă din cap, se întoarce la volan, bagă în viteză și pleacă. În direcție greșită. Poate știe vreo scurtătură, îmi zic în gînd, gata să-l las pe șofer să facă ce știe el să facă. Individul insistă însă și mergem hotărît la dracu-n praznic, în capătul opus al orașului. „Păi, nu e bine“, îi zic. „Nu pe aici.“ Se întoarce spre mine și zice: „Unde ați spus?“ „La Semănătoarea“, zic, spre Lacul Morii, trecem de Primăria Capitalei...“ „Aaaa, Primăria“, zice, iar eu mă liniștesc că o fi avut omul o scăpare, s-a încurcat și, uite, acum și-a dat seama unde trebuie să ajungem. O ia tot spre dracu-n praznic, pe partea ailaltă. „Dumneavoastră știți unde trebuie să ajungem?“, îl întreb franc și deschis, lăsînd la o parte menajamentele. „Da-da, dar sînt cam amețit, știți...“

„Dumneavoastră știți unde trebuie să ajungem?“

N-ar fi recunoscut în ruptul capului că habar nu are. M-am întrebat ce naiba o face cu ceilalți clienți care nici ei nu știu cum se ajunge la o adresă. L-am îndrumat eu pas cu pas, pînă am ajuns. La final mi-a aruncat o privire recunoscătoare și a pornit, pierdut iar, pe străzile Bucureștiului.

Ăsta e un caz extrem de tip care n-ar recunoaște neam că nu știe cum se ajunge undeva. Zic *extrem* pentru că, fir-ar să fie, asta e chiar meseria lui, să știe cum și pe unde să ducă oamenii în diverse locuri, la felurite adrese. Se pare însă că, în general, refuzul de a întreba pe cineva cum se ajunge într-un loc sau altul e o constantă masculină.

Sînteți în vacanță și ați ajuns într-un oraș european oarecare, în apropierea locului unde ar trebui să stați, dar, cumva, nu găsiți strada aia, neam. Partenerul dumneavoastră, doamnelor, tot întoarce un telefon pe toate părțile – cu harta în sus și în jos, într-o dungă, cîș, *pinch in* și *pinch out* pe locul marcat cu săgeata roșie, dar tot pe loc vă învîrtiți. Ajungeți să bîțîiți din picior după ce v-ați uitat derutată la harta aia care n-avea nici un fel de sens și-l îndemnați pe partener: „Hai mai bine să întrebăm pe cineva“ (acest plural – întrebăm, facem, dregem, ducem gunoiul, spălăm vasele – se referă întotdeauna, dar întotdeauna, doar la partenerul la singular, cred că e clar). Omul se încăpățînează. Mai mergeți o perioadă cîteva străzi anapoda, ca găinile fără cap, cu rucsacii grei în spinare, dumneavoastră boscorodind, el învîrtind harta din telefon. În cele din urmă ajungeți. „Ai văzut“, zice partenerul, „am ajuns la fix!“ Ție ți-a ajuns rucsacul la călcîie, ai transpirat și te-ai enervat. Drept e că, oricum, habar n-ai să citești corect o hartă.

La fel se întîmplă cu domnii la volan. Decît să oprească să întrebe pe cineva, mai întîi ajung la mama dracu' și apoi se gîndesc la asta. Să știți că nici cu GPS-ul nu-i mare scofală; am întîlnit tipi care înjură gros vocea feminină din aplicație care anunță ferm: „La următoarea intersecție faceți dreapta“. Doamnei din aplicație i se pun sub semnul întrebării cunoștințele, aptitudinile și talentul de a găsi cel mai scurt drum.

Alții și altele sînt cei care se supără pe tine cînd le dai o indicație pe care tot ei au cerut-o. Mi s-a întîmplat de mai multe ori să îndrum pe cineva și persoana respectivă să se supere pe mine fiindcă nu-i convenea drumul. Deunăzi, de pildă, mă întrebase o doamnă la metrou cum ajunge la o stație anume. I-am explicat, pentru ca apoi să strîmbe din nas și să-mi spună că ea nu știa așa. Am lăsat-o în plata Domnului, că avusesem o zi proastă și mi-a venit s-o bat. Îmi amintesc și de o tanti foooarte în vîrstă care întrebase de cea mai apropiată farmacie și apoi se supărase pe mine cînd i-am zis că e un Sensiblu la trei secunde de locul în care eram. „Nu mă duc eu acolo“, a pufnit doamna, care probabil că mi-a purtat o pică inexplicabilă toată ziua.

Eu, recunosc, n-am nici o jenă să întreb lumea de drumul cel bun. În general, lumea de peste tot e simpatică și vrea să te ajute. Și apoi, e tare bine cînd te mai poți uita două secunde cu încredere în ochii unui străin.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Știri de pe front (II)

Generalul Falkenhayn (1): „Pe măsură ce rușii înaintau, atitudinea României devenea din ce în ce mai puțin favorabilă. Din nou frontierele au fost închise. Circula svonul că tratative serioase erau în curs pentru intrarea României în Tripla Înțelegere... Se află, de asemeni, că materialul de război, indispensabil României pentru intrarea sa în război, era în drum spre Rusia, dar că el nu putea sosi la destinație decît peste numeroase săptămîni. În fine, se credea că intervenția română nu se va produce decît după strîngerea recoltei, în septemvrie, și numai dacă situația Austro-Ungariei avea să se înrăutățească pînă atunci... Evenimentele ulterioare din iunie și iulie [1916] au făcut ca această situație să devină și mai rea... În orice caz, la sfîrșitul lunii iulie, înaltele comandamente ale armatelor Puterilor Centrale nu se mai îndoiau, după toate știrile care soseau din România, că această putere era pe punctul de a decide momentul intrării în rîndurile inamicilor și că hotărîrea nu mai depindea de măsurile ce s-ar fi luat de către Germania și Austro-Ungaria. Numai o înțelegere directă ar fi decis în această chestiune. Ideea de a preveni iminența atacului român, atacînd noi cei dintîi, nu era realizabilă în iunie și cu atît mai puțin în iulie și august, cînd forțele și mijloacele, indispensabile pentru greaua operațiune ofensivă peste Carpații de Sud și Alpii Transilvaniei, erau mai necesare în alte părți. Mai puțin încă se putea gîndi la o întrebuințare a acestor forțe și mijloace pentru o defensivă în Ungaria de Sud-Est.“

În Primul Război Mondial, Erich von Falkenhayn a condus armata germană împotriva României timp de zece luni. **(R.M.)**

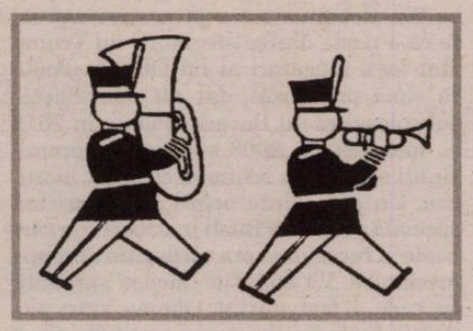

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Farmecul discret al ambivalenței românești

Una dintre glumițele care ne fac să ne „simtem“ bine este cea în care spunem că refugiații fug de mîndra noastră țară ca dracu' de tămîie. Celebra știre cu niște nefericiți care se rătăciseră pe-aici – și-i luase plînsul cînd aflaseră pe unde-au nimerit – a făcut o carieră măreață. Toți marii comici ai neamului, reuniți în cel mai exploziv episod dintr-un *Cascadorii rîsului (Reloaded!)*, nici măcar n-ar visa să obțină hăhăielile ciclopice pe care le-a prins știrea asta, devenită reper al vremii noastre. Legendarul pact cu promiscuitatea a mai dat încă o capodoperă din galeria celor care ne-au învățat „ce-nseamnă veșnicia“. Plăcerea aproape erotică de a ne autodesconsidera, deopotrivă cu cea de a privi de sus absolut tot ce s-ar putea ivi vreodată în cunoașterea umană, au mai traversat un moment de glorie istorică.

E foarte interesant ce se citește pe figurile unora dintre cei care simt bucuria dezlănțuită de a spune glumița asta de o mie de ori pe zi și de a se bucura de ea, la fel, de fiecare dată. Imediat după lățirea rîsului pe față, se vede bucuria aia imposibil de definit, fericirea amară (dar, totuși, fericire, frate!) că am făcut ceva pînă la capăt și ne-a reușit. Adică zicem, de ani și ani, că „sîntem ultimii din lumea asta“. Uite că ne-a ieșit ce-am zis! Am reușit ceva! Sîntem atît de „ultimii“, că nici refugiații ăia nu vor să calce pe-aici. Rîdem, dar e un rîs din alt film. E un rîs cu care ne-am obișnuit de mult, cînd am înțeles că doar rîsul ne poate salva. Între timp, au trecut ani și ani, au apărut și alte posibilități de salvare, dar asta ne-a plăcut nouă cel mai tare. Ne-a rămas la suflet.

E momentul să intervină, în forță, contragreutatea disprețului de sine și de compatrioți. Altfel, dăm în depresie. Prin urmare, mecanismul de protecție împinge-n față disprețul față de restul lumii. Trecem, instantaneu, de cealaltă parte a baricadei. Toate celelalte ființe umane de pe lumea asta sînt vrednice de dispreț: n-au umor, nu știu să se distreze, sînt... proaste, ce s-o mai lungim?! Iar refugiații ăia sînt toți o apă și-un pămînt. „Vin din lumea aia arabă? Da. Ei, atunci sînt toți la fel. Islamiști și teroriști. Needucați, murdari, răi, primitivi, violenți. N-au ce să caute printre noi. Să nu vină pe-aici să ne ia ajutoarele sociale. Plus că noi sîntem creștini, iar ei musulmani. Să stea acolo la ei! Oricum, am văzut cum era cu arabii încă din vremea lui Ceaușescu...“ Și fără prea mult efort, așa, din senin, dintr-un popor extrem de tolerant – așa cum ne place să ne autodefinim –, o mai luăm și pe arătură. Sigur, deocamdată e o excepție. S-a întîmplat doar o dată ca niște adolescente de origine arabă să fie agresate în capitala patriei noastre. Poate că nu-nseamnă mare lucru. Dar starea de spirit care duce la așa ceva spune enorm.

Culmea, ce ne ajută substanțial în a nu da în foc e același lucru care ne și ține pe loc și ne face să ne autodisprețuim. Ambivalența. Poate c-am face noi lucruri care mai de care mai diferite, dar ne interesează tare *ce se spune despre noi*. Ce spun vecinii de continent, pe care-i disprețuim seara, dar îi idolatrizăm dimineața. Seara, nu ne interesează fraierii ăia. „Au făcut ravagii prin colonii, sînt plini de pedofili și homosexuali, corupți pînă-n măduva oaselor, dar vin să dea lecții altora, să ne spună cum se face“. Dimineața, fraierii de-aseară devin marile culturi ale lumii, spațiile care au trimis exploratori și au descoperit planeta, națiunile care duc lumea mai departe. Cînd e dimineață și „Europa e lumea civilizată“, noi sîntem mizeria lumii și rușinea continentului. Cînd se lasă seara și Occidentul devine „lumea drogaților, a obosiților și a homosexualității, expresia pură a slăbiciunii și a decadenței“, noi devenim rădăcina culturii europene, geții-tracii-dacii care au dat limba latină Imperiului Roman, poporul care a dat lumii marile descoperiri nerecunoscute și care va salva planeta, atunci cînd va fi nevoie.

Prin urmare, glumița cu refugiații care au plîns cînd au ajuns la noi ne declanșează un hohot de rîs persistent, dar și o rîcă îngrozitoare, o frustrare profundă, care se cuibărește sub hăhăiala generală. Unii pe care îi disprețuim și pe care nu i-am vrea în preajma noastră – și lista ălora pe care nu-i suportăm e mult mai lungă decît ar crede patrioții de terasă – plîng disperați cînd ajung pe-aici și cer printre sughițuri să fie lăsați să plece. Între timp, ca să uităm de amărea-la acestui fapt – pe care-l resimțim, fără să recunoaștem, ca pe o cruntă umilire – gardienii și clarvăzătorii nației întreabă în stînga și-n dreapta: „Ce mai zic apărătorii arabilor, protectorii refugiaților, după atentatele de la Bruxelles?“

Dacă e să ne gîndim la ei „ca oameni“, cu familii, cu copii, cu viețile terminate și casele făcute praf, prin războaiele alea demente de-acasă de la ei, parcă ne-ar fi milă, că doar noi avem reputație, printre noi, că sîntem cei mai miloși și mai solidari din lume, cînd e cineva la necaz. Nu avem noi minunatul cuvînt „sufletist“? Cînd se lasă seara, ne gîndim la ei ca „islamiști“, teroarea și groaza lumii contemporane. Și-așa trec zilele. Și ne turăm. Și ne crește tensiunea. Și, ca să nu stăm de pomană, să nu ne pierdem antrenamentul, ne înjurăm între noi.

Petre GURAN

Miracol și hagiografie

Faptele lui Pavel și ale Teclei (Acta Pauli et Theclae), text produs cel mai probabil în secolul II, dar înlăturat deja din secolul IV din tradiția creștină de suspiciunea că ar fi apocrif, ne înfățișează o lume a miraculosului exuberant. Thecla iese din foc neatinsă de flacără, rugul este stins de o ploaie din senin, nu numai că nu este devorată de lei, dar și botează unul, nici o autoritate civilă nu o poate supune și nici o ofertă matrimonială, oricît de onorabilă, n-o poate atrage. Miracolul este transcendența intrată în cotidian, insupresibilă, nedisimulabilă. „Peste aspidă și vasilisc vei păși și vei călca peste leu și peste balaur" (Ps. 90, 13). Pe lîngă alte motive ale inautenticității și ale respingerii textului, pe care nu le discutăm aici, această exuberanță miraculoasă, citită în condițiile unui creștinism acceptat social și deci mai relaxat, pare să fi jucat și ea un rol. Și totuși cultul Sfintei Tecla a supraviețuit și s-a înscris într-o tradiție hagiografică importantă, inaugurată cu cerurile văzute de Sfîntul Ștefan protomartirul deschizîndu-se în timp ce-l loveau pietrele și continuată de toată tradiția martirică a primelor secole. Actele martirice sînt nu numai stenograme ale unor procese politice, ci și o paradă de putere spirituală manifestată în curajul și stăpînirea de sine cu care înfruntau suferința fizică și moartea. Or, atitudinea în fața suferinței fizice și a morții, expresie a înduhovnicirii umanului, este punctul de pornire al cultului.

Marea majoritate a sfinților pomeniți în calendare aparțin acestei perioade. În primele secole, creștinii și-au venerat martirii în propriile lor biserici sau se adunau în jurul mormintelor lor, care cu timpul deveneau biserici. Astfel comunitatea își nota în viața ei liturgică, pe lîngă sărbătorile legate de viața Mîntuitorului, și pe cele ale sfinților lor, inițial rude, prieteni, întemeietori ai comunităților locale. După cîteva secole au început să apară colecții ale vieților și pătimirilor martirilor din fiecare Biserică locală. Biserica Romei are o astfel de colecție foarte timpurie. Fiecare Biserică locală (episcopie, mitropolie) își sărbătorea sfinții proprii. Gîndul de a aduna toți sfinții creștinătății într-un calendar a apărut abia în secolele VIII-IX, cînd călugării de la Mînăstirea Studion din Constantinopol au redactat colecții de vieți de sfinți în ordinea sărbătoririi lor în calendar. Dar după epoca martirilor, cînd Biserica s-a integrat în Imperiul Roman, au apărut noi categorii de oameni puși deoparte pentru Dumnezeu, adică sfinți în sensul etimologic. Primele colecții de vieți și învățături ale sfinților monahi și pustnici au apărut în secolul IV, cum e *Patericul egiptean,* apoi, în secolul V, *Lavsaiconul,* în secolul VI, *Viețile monahilor din Palestina* povestite de Chiril de Schitopolis, apoi, în secolul VII, *Limonariul* lui Ioan Moschos, pe lîngă piesele hagiografice de mai mare amploare cum erau *Viețile* stîlpnicilor Simeon cel Vechi și Simeon cel Nou de la Muntele Minunat sau *Viața* Mariei Egipteanca, *Viața* Sfîntului Simeon cel Nebun întru Hristos *(Simeon Salos).* Culegerile acestea de texte hagiografice au fost colecționate în biblioteci imperiale, patriarhale și în cele monastice din Constantinopol. În secolul X, Sfîntul Simeon Metafrastul s-a apucat să constituie o colecție integrală de vieți de sfinți, pe care le-a prelucrat stilistic pentru a le standardiza. Prin acest demers el a selectat cîteva trăsături esențiale ale unui sfînt, care au devenit ulterior mărci ale sfințeniei, cum ar fi profeții la naștere, precocitate în cele sfinte, asceză excepțională, minuni antume și postume, iar în cazul martirilor – moarte violentă.

În același timp, împăratul Constantin VII Porfirogenetul a avut inițiativa să adune și să ordoneze toți sfinții creștinătății într-un calendar, cu scurte rezumate hagiografice. Acesta era *Sinaxarul imperial,* denumit și *Sinaxarul Bisericii din Constantinopol* și care este la originea tuturor sinaxarelor ortodoxe. Uneori existau relatări despre sfinți care nu menționau o dată de sărbătoare, astfel încît redactorii *Sinaxarului* le-au atribuit aleatoriu o dată liberă pentru ca întregul an liturgic să fie acoperit de sfinți. Este cazul Sfîntului Ioan Casian, a cărui biografie nu mai era cunoscută, dar ale cărui opere erau citite în lumea monahală. Practic, pentru valoarea și importanța operei i-a fost rezervată și lui o zi în calendar: 29 februarie.

Miracolul este transcendența intrată în cotidian.

În secolul XI înregistrăm prima afirmare a unei prerogative patriarhale în promovarea cultului sfinților. Simeon Noul Teolog avea o venerație foarte adîncă pentru părintele său spiritual și de aceea i-a dedicat un cult în mînăstirea sa. Aflîndu-se de această inițiativă privată, care corespundea însă unei practici de pînă atunci, patriarhia i-a interzis să practice un cult fără aprobare patriarhală. Astfel a apărut demersul administrativ al canonizării.

Ne este binecunoscută procedura de canonizare a Sfîntului Grigore Palama, în 1368, care a presupus redactarea mai multor texte hagiografice și de asumare teologică a doctrinei sale spirituale, apoi o ședință solemnă a sinodului patriarhiei ecumenice prin care s-a proclamat oficial cultul Sfîntului Grigore Palama, iar concluziile ședinței au fost redactate într-un tomos patriarhal. Altă procedură binecunoscută și care ține seama de rolul simbolic al marilor centre spirituale ale creștinătății orientale este canonizarea Sfîntului Simeon al Sîrbilor (în lume, regele Stefan Nemanja). Acesta a avut parte de o primă canonizare în Muntele Athos, iar apoi de o reîntoarcere în țara sa în chip de moaște și de o recunoaștere a sfințeniei sale acasă. Tot așa s-a întîmplat și cu fiul său, Sava Arhiepiscopul Sîrbilor, a cărui canonizare a început la Tîrnovo. Recunoașterea în afara granițelor îi asigură prestigiul intern.

Biserica Constantinopolului a reușit să supraviețuiască dispariției Imperiului, dar a avut un reflex de osificare a formelor sale de credință. Acest fapt explică în parte reticențele de a înscrie în *Sinaxar* nume noi. Cu toate acestea, fenomenul sfințeniei a continuat în lumea creștină fără întrerupere, iar cultul spontan s-a manifestat chiar dacă nu a fost dus pînă la formalizare. Evlavia creștină răsăriteană fiind însă dominată de monahism, și sfințenia a ajuns să fie evaluată printr-o grilă monastică. Abia neomartirii regimurilor totalitare deschid o pagină nouă, încă puțin cunoscută, a sfințeniei.

(Acest text despre începuturile cultului sfinților anticipează o dezvoltare despre canonizare care urmează să apară în volumul *Altfel despre părintele Arsenie Boca,* sub îngrijirea lui Marius Vasileanu, la Editura Școala Ardeleană din Cluj).

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Emil BELU

Lecturi în iglu

Nesfîrșite zile și nopți sub sărutul gheții. Furtuna nu mai are odihnă. Stîlpi metalici doborîți de forțe nevăzute, copaci îngenuncheați de urgie, case prăbușite. Oameni, nicăieri. Geamurile filtrează o lumină galbenă, hepatică. Bătrînii arțari din parcul de peste drum înțeapă cu săbii de gheață norii coborîți atît de jos, într-o implorare divină.

Îmbrăcată în gheață, casa a devenit iglu. Încerc o adaptare asemenea fratelui eschimos. El, dedat climei Cercului Polar, este acasă. Eu, oftînd după zăduful balcanic, nu mai sînt nicăieri. Citesc. Recitesc. Poate trag vreun folos „dincolo". Urmez sfatul lui N. Steinhardt (preluat de la N.S. Leskov): „Citește și încearcă să te alegi cu un folos. O să ai parte de o bună distracție în mormînt."

Ger. Recluziune. Aproape mormînt.

„Pasiunea mea a fost omul singur", citesc într-o carte a Margueritei Yourcenar. Iată, am găsit cartea pe măsura momentului. Și ce singurătăți? Împărătești. De necrezut! Cîteodată împărații sînt mai singuri decît pustnicii. Din Attica și pînă în ținuturile stăpînite de daci, din Spania natală și pînă aproape de contraforturile Caucazului, Hadrian rămîne un singuratic. În forfota ce anima Roma Eternă sau pe meterezele fortificate, la marile festine sau între propileele romane, singurătatea era semnul detașării și al lucidității. Cunoscător al filozofiei grecești, inițiat în Misterele de la Eleusis, el a intuit zădărnicia tuturor întreprinderilor umane. Istoria, însă, îl mîna necontenit de la spate.

Marguerite Yourcenar, asemenea idolului său, iubea singurătatea. Nu cea ascetică, plină de renunțări, ci una creatoare, dominată de un acut simț reflexiv. Trăia pe un petic de pămînt american, cu un nume ce îți dă fiori: *Mount Desert.* Un fel de „Corsica sau Dalmația, situată într-un climat aproape polar". Aici mi-ar fi plăcut să trăiesc, pe această insulă, nu în forfota europeană a acelor vremuri în care s-a mistuit idolul autoarei, Hadrian.

Ger. Recluziune. Aproape mormînt.

Nu mai citesc. Ascult.

Vifornița stîrnită dinspre nord – *Marele Nord,* cum îl alintă canadienii – încearcă zadarnic să frîngă arțarul din fața ferestrei, arțar pe care o vară întreagă l-am dojenit că nu-i dudul din ograda copilăriei. Crengile înghețate scot sunete metalice, de harfă strunită de oarba stihie. Printre fulgi și palida lumină a unui lampadar, privesc neputincios zbaterea, lupta inegală cu natura dezlănțuită. Oare va rezista urgiei? Tresar la fiecare impact al crengilor cu fereastra. Cu unghii de gheață, pe geamul opac, arțarul își scrie tremurînd epitaful...

Ger. Recluziune. Aproape mormînt.

Pe o vreme ca asta, dincolo de Urali, în aspra iarnă rusească, a avut loc acea scenă cutremurătoare povestită de Trotki, reluată în *Jurnal de atelier* (A.B.):

„Pe jos, prin vifornițele Siberiei, în lungul drum al surghiunului, înotînd prin zăpada pînă la brîu, preoteasa, care nu a vrut să-și părăsească soțul, s-a oprit sfîrșită, întrebîndu-l pe părintele Avakumov:

– Mai e mult, Sfinția-ta?

– Numai pînă la moarte, Markovna.

– Să mergem..."

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

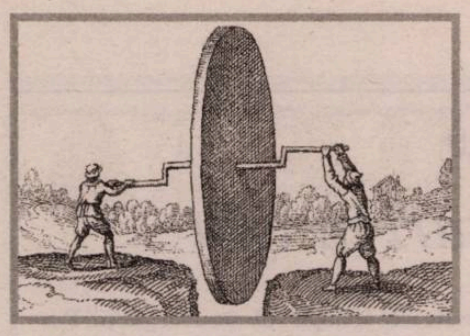

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Precedentul Snowden

Despre Edward Snowden nu știm prea multe zilele astea. Prezența sa publică este limitată la contul de Twitter unde, pe lîngă diverse (auto) ironii, emite, din cînd în cînd, opinii pe temele cu care este asociat de la celebra sa ieșire în public din 2013: protecția datelor personale, securitate informatică, extinderea capacității guvernelor de a supraveghea populația dincolo de orice limită legală sau utilă.

Despre Julian Assange, australianul arogant de la Wikileaks, știm doar că își continuă bătălia cu procurorii suedezi care vor să îl acuze de agresiunea sexuală. Ca și Snowden, dispărut prin Rusia lui Putin, Assange e oaspetele unui regim ale cărui referințe democratice sînt cel puțin dubioase. Australianul va împlini curînd patru ani de cînd locuiește în Ambasada Ecuadorului de la Londra, spre exasperarea britanicilor care cheltuiesc o mică avere cu supravegherea unui excentric pe care speră într-o zi să îl extrădeze.

Snowden și Assange sînt două nume de referință în istoria recentă și reprezintă poate cel mai bine punctul de întîlnire dintre tehnologie și militantism politic. Apostoli ai unei utopice eliberări prin intermediul accesului la informație, ambii au fost salutați cu entuziasm de generațiile mai recente și priviți cu neîncredere sau de-a dreptul cu ostilitate de seniori și *establishment*-ul occidental.

Poveștile lor sînt pline de ironie (lupți pentru transparență sub protecție rusă? – Anna Politkovskaia ar avea ceva de spus aici dacă ar mai putea să o facă) și incongruențe și, foarte probabil, cu multe detalii absente. E însă foarte greu de contestat meritul celor doi de a pune pe agendă teme absolut necesare într-o vreme în care spiritul critic aproape adormise sub promisiunea unei epoci de aur în care mîntuirea stă în tehnologie, democrația în lățimea de bandă, iar eficiența se măsoară în numărul aplicațiilor din ecosistemele celor mai importante sisteme de operare.

Scriu rîndurile astea pe Aeroportul Ben Gurion din Israel, unul dintre locurile cel mai bine păzite din lume. Locurile de felul acesta au un dar special de a te împinge la un soi de autoanaliză urgentă: inevitabil te întrebi dacă nu ai greșit ceva, dacă nu ai gîndit ceva nepermis. Probabil la fel se întreabă și o bună parte dintre cei care au salutat dezvăluirile celor doi. Mai ales după ce s-a aflat ca australianul are un caracter mai puțin plăcut, iar americanul a ales să lupte în continuare profitînd de protecția oferită de Vladimir Putin. Sigur că, odată trecut cu bine de filtrele de securitate ale aeroportului, întrebarea pare ridicolă. Cum să pară altfel după ce tocmai ai fost validat ca cetățean demn de încredere?

Assange și Snowden nu au acest noroc și, foarte probabil, viața lor nu va reveni la normal în viitorul previzibil. Însă, fără ca ei să stabilească precedente, pro-

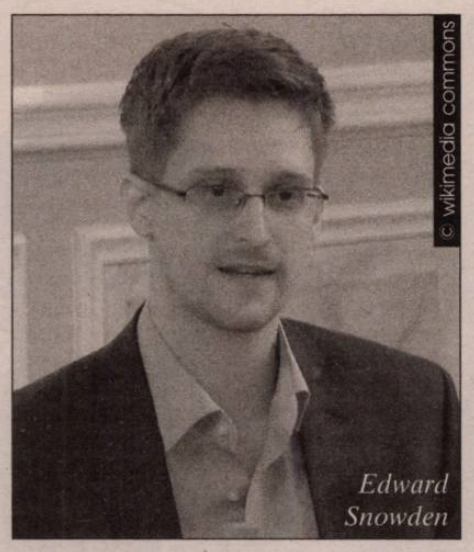

babil nu ar fi fost posibilă recenta scurgere de informații care dezvăluie date despre cum un număr impresionant de companii private și politicieni de pretutindeni devalizează bugete publice de-a lungul și de-a latul lumii. Așa-numitele Panama Leaks sînt administrate de un consorțiu de zeci de organizații de presă și sute de jurnaliști. Fiecare cu agendele lor și cu unghiuri proprii de abordare. Dar toate dispuse să publice, să încalce conspirația tăcerii la care participaseră voluntar sau involuntar. Dimensiunile acestui consorțiu sînt impresionante. O barieră invizibilă a picat definitiv.

Ironia (din nou ironia) face ca una dintre țintele principale ale dezvăluirilor să fie Vladimir Putin, protectorul domnului Snowden. Aș putea să jur că luni dimineață, cînd a primit revista presei, președintele rus a regretat un pic faptul că a ales să ofere azil fostului colaborator al CIA și NSA. Un Snowden redus rapid la tăcere ar fi inhibat poate viitori amatori de transparență. Un Snowden într-o relativă siguranță e un model de urmat. La fel și Assange. Avertisment pentru dictatorii și corupții acestei lumi.

Indiferent de motivele pentru care acești avertizori aleg să își riște carierele, libertatea sau viața, produsul final a meritat. Arena internațională e azi mai influențată de faptele și umbra lui Edward Snowden decît de ale oricăruia dintre cei care se tem de viitoarele scurgeri de informații. Și ăsta nu e neapărat un lucru rău.

P.S. Recomand oricui nu a văzut încă excelentul film al Laurei Poitras *Citizen Four* să o facă. Figura fragilă, dar insuficient conturată a lui Edward Snowden, în zilele acelea cînd a ales să iasă din anonimat, e un document istoric. De asemenea, tehno-optimismul (e și asta o boală modernă) se poate trata oricînd cu un text al lui Evgheni Morozov. Oricare dintre ele.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

„La noi, în privat...“

Aud de ceva vreme replica asta, de cîte ori este vorba de criza TVR-ului. Aud că „la noi, în privat...“ (adică în televiziunile comerciale) nu ai problema concedierilor „pe loc“, a scăderii salariului angajaților în orice moment al bilanțului contabil, sau a influențării conținutului editorial. De aceea ar fi TVR-ul în criză financiară: pentru că nu poate concedia „pe loc“, deoarece plătește CAS-ul angajatului și pentru că, în general, dacă vrei să influențezi un redactor, trebuie să-l convingi. Nu prea (mai) merge cu ordine „de sus“.

Am avut curiozitatea să aflu care sînt succesele financiare „din privat“. Conform unor date neoficiale, pare-se că, în fine, PRO TV este pe un ușor profit, după mai mulți ani de pierderi. Kanal D a anunțat primul an de profit de cînd operează în România. Adică: pînă acum, au pierdut bani, nu au cîștigat. În rest, Prima TV este în insolvență, Realitatea și România TV nu se simt nici ele bine. Grupul Antenelor este greu de diagnosticat, dată fiind complicația contabilă din registre, dar părerea generală este că sînt, de asemenea, în zona roșie. Digi face parte din marele grup RCS&RDS. Imposibil de aflat care este profitul sau pierderea din zona de producție TV. Atît despre rezultatele financiare obținute de *menedjmentul* de televiziune de „la noi, din privat“.

Televiziunile nu sînt numai *biznisuri*. Ele fac parte – vrem, nu vrem – dintr-un corp social ceva mai mare, numit presă. Cu privilegii și responsabilități. De aceea, m-am uitat peste un foarte recent raport al Centrului pentru Pluralismul și Libertatea Media (CMPF). Studiul a fost cerut și finanțat de însăși Comisia Europeană. Nu cunosc exact motivele acestei inițiative a Comisiei, dar date fiind provocările politice de azi (criză în Ucraina, propaganda rusească, criza refugiaților, Brexitul, terorismul, propaganda fundamentalistă islamică), răspunsul pare de la sine înțeles: vulnerabilitățile media se pot transforma în vulnerabilități ale sistemelor democratice din statele membre. Prin extensie, ele devin bătăi de cap ale întregii Uniuni.

Am citit cu atenție capitolul dedicat României. Ce să vezi? Avem un set de vulnerabilități majore, cu mult peste media europeană! În ordinea din raport, prima se referă la „Standardele profesionale și protecția lor“. Altfel spus: nu faci ce zice patronul, cum zice el și cînd îți ordonă, ai zburat! N-ai decît să te joci de-a ziaristul în altă parte. Al doilea criteriu pentru care presa românească poate deveni un pericol pentru sistemul democratic este socotit a fi „Politizarea controlului asupra publicațiilor“. România este cu mult peste media europeană la acest criteriu. Poate autorii raportului au exagerat. Numai că eu, uitîndu-mă la canalele de știri (și nu numai), tind să le dau dreptate. Are cineva vreun dubiu privind orientarea politică a unui post TV sau a altuia?

Ajung acum la alt motiv de îngrijorare, identificat în raport: „Independența politică și finanțarea media publice“. Avînd în vedere că pot fi lesne suspectat de pledoarii *pro domo,* îmi permit doar să rezum cele scrise acolo: deși programele de știri ale TVR sînt considerate a fi cele mai echilibrate din punct de vedere politic, demiterea oricărei echipe de conducere se face fără criterii clare, la buna sau proasta dispoziție a politicienilor, finanțarea se asigură dintr-o taxă TV stabilită de Guvern, fără nici un criteriu economic (celebrii 4 lei, aceiași de 12 ani). Nu fac alte comentarii, deoarece veți spune că-mi apăr leafa.

În fine, raportul evocă o altă vulnerabilitate de mare risc: „Media Literacy“ – un soi de „alfabetizare media“. Altfel spus, românul nu știe prea bine *cum* se face media. De aceea, nu știe *cum* să se uite la televizor fără a se lăsa narcotizat și a deveni vulnerabil la manipulare.

Așadar, avem un raport comandat de Comisia Europeană, care va fi utilizat de respectiva instituție în definirea unor recomandări politice ulterioare. El găsește riscuri sistemice majore în presa românească. Îndrăznesc să afirm că (aproape) toate au apărut „la noi, în privat“.

(Raportul se poate găsi la http://monitor.cmpf.eui.eu/mpm2015/results/romania/)

un sport la Răsărit

Mai e astăzi cineva ca Johan Cruyff?

Păi, nu prea. N-are cum. Erau vremuri în care fotbaliștii palmau țigara la intrarea pe teren, ceea ce era rău, bine era că această libertate cuprindea și zona imaginației, a inventivității, curajului și nonconformismului. Da, oamenii fumau, beau și trăiau. Azi sîntem îndemnați să nu mai facem de nici unele. Cruyff, ce-i drept, a cam exagerat. Și cu țigara, și cu ideile. A transformat fotbalul într-o meserie completă. Acest fel de a juca mingea a despărțit copilăria lui Baricco – tipul care, fundaș fiind, nu se întîlnea niciodată cu atacanții propriei echipe – de maturitatea unui fotbal de „barbari“. Johan, venind dintr-o țară care a democratizat știința și care nu-și permite să piardă un metru de pămînt, a înțeles că nu poate lăsa nici un petec de iarbă nearat de crampoane. Așa că a făcut din fotbal un mecanism de ceasornic. Toate piesele să se miște sincron, a zis el. Și așa a fost. Și a fost bine. Guardiola, pe care Cruyff l-a descoperit și care a continuat munca olandezului, a avut o vorbă minunată cînd încă maestrul său era în viață: „Cruyff a construit catedrala. Noi doar o întreținem“. Venind de la unul care se întîlnea des cu Sagrada Familia, e inspirațional. Azi nu mai facem catedrale. Azi facem doar afaceri. De preferință, păcălind Fiscul cu conturi în *off-shore*-uri, așa cum tocmai s-a descoperit în cazul micuțului Messi. Dar de unde pînă unde a apărut Messi în discuția despre Cruyff?!...

Radu NAUM

Coordonatoare: Cristina ȘTEFAN

Obiecte dragi

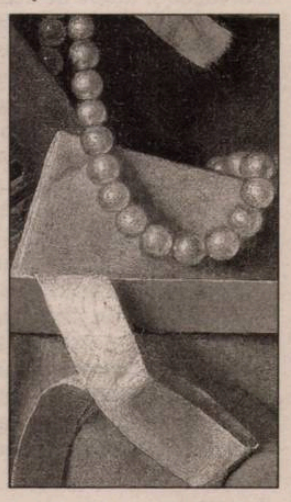

Texte și opinii de:

- Ioana PÂRVULESCU (scriitoare)

„O pătură și o vază“

- Nora IUGA (scriitoare)

„Îl chema Binoclu și îl iubeam“

- Ioana NICOLAIE (scriitoare)

„«Aceleași» e o păcăleală“

- Ioana Cristina CASAPU (jurnalist și fotograf)

„Hainele cele noi ale împărătesei“

- Anamaria IUGA (etnolog, Muzeul Național al Țăranului Român)

„Lumea personalizată de obiecte“

- Ana-Maria CAIA (călător profesionist)

„Ce iei cu tine“

argument

Pierdute, împrumutate, cu grijă păstrate

În urmă cu cîțiva ani, un băiat mi-a dăruit un inel din argint, cu o perlă mică, albă. A fost printre puținele cadouri primite de la el și, de aceea, cu atît mai drag. Cu toate că am o pasiune pentru inelele mari, acesta, așa mic și cochet, mi-a plăcut atît de mult că-l purtam întruna, întotdeauna pe degetul mijlociu, la mîna dreaptă. Pînă în ziua în care, ajungînd acasă, am observat că perla s-a desprins, cumva, pe drum. I-am arătat prietenului și l-am rugat să-l ducă la reparat, dar el a tot uitat și-a tot amînat, pînă cînd m-am supărat și mi-am luat inelul înapoi. L-am purtat o vreme cu mine, așa stricat, în geantă, însă pînă la urmă a sfîrșit abandonat în cutia cu bijuterii. Am simțit și atunci – și cred și acum, cu atît mai mult – că pierderea perlei a fost un semn al despărțirii ce urma.

Dosarul de față a pornit de la o relație sentimentală, în urma căreia m-am întrebat: ce lăsăm în urmă după ce plecăm? Parfumul? Ceasul? O carte uitată pe noptieră?

Niște hoți care mi-ar sparge apartamentul ar rămîne, probabil, dezamăgiți: nu am televizor, bijuterii din aur sau alte lucruri scumpe. Mai degrabă, colecționez povești – așa încît majoritatea obiectelor strînse în casa mea au valoare sentimentală, nu financiară. Cîteva zeci de fotografii prinse pe pereți, biletul de la piesa de teatru pe care am văzut-o de două ori și la care am plîns de fiecare dată, lănțișorul cu medalion pe care l-am schimbat cu „geamănul“ lui, aflat acum la prietena mea cea mai bună, *Tropicul Cancerului,* cu o dedicație care încă mă face să zîmbesc, floarea de bumbac pe care am căutat-o prin tot Bucureștiul într-o primăvară, rochia albastră, cu flori, croită și purtată de mama cu douăzeci de ani înaintea mea, iile de la bunica, semnul de carte adus de un prieten de la Muzeul Metropolitan din New York, colierul cules la un tîrg de antichități din Paris. Și altele ca acestea, păstrate cu grijă de-a lungul vremii.

Dacă întrebați pe oricine care sînt obiectele cele mai valoroase pe care le deține, sigur veți afla o poveste. Puteți începe cu acest Dosar, în care vorbim despre lucruri pierdute și lucruri păstrate de la părinți sau bunici, rochii vintage, bijuterii, jucării pentru copii, suveniruri din călătorii, dar și despre micile noastre obsesii zilnice și relația pe care o dezvoltăm cu tehnologia, prin obiectele „inteligente“ pe care le purtăm cu noi în fiecare zi. Și, pentru că am primit atîtea imagini și povești, cîteva n-au mai avut loc pe hîrtie, așa că intrați și pe dilemaveche.ro, unde veți mai găsi istoria unui aparat foto, scrisă de Vlad Eftenie, cea a unui inel, aparținînd Liviei Grigore și-a cîtorva lucruri din casa copilăriei lui Călin Torsan.. (**Cristina Ștefan**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Ioana PÂRVULESCU

O pătură și o vază

„Cîte lucruri mai sînt de care n-am eu trebuință!“

SOCRATE

Întotdeauna mi-am socotit casa copilăriei o carte misterioasă. Cînd, în anii ’80 ai secolului trecut, se zvonise că Ceaușescu va „sistematiza“ și Brașovul, adică va dărîma toate casele din centrul vechi, am fost atît de înspăimîntată, încît am încercat să salvez casa într-un roman, *Oglinda venețiană*. Marea poveste a casei se orienta în jurul istoriei unor lucruri din ea. Oglinda care supraviețuise, cu toată fragilitatea ei, multor întîmplări zguduitoare era numai unul dintre ele. Dar dincolo de poveștile principale, nenumărate altele au rămas nespuse: fiecare lucru *vechi* din casă, oricît de banal, s-ar fi putut deschide ca o pagină de roman, antrenînd personaje și evenimente.

Masa mare din sufragerie dădea titlul unui capitol. E atît de grea, cu piciorul ei rotund, ca un trunchi de stejar crescut în mijlocul casei, încît n-a migrat niciodată, spre deosebire de alte lucruri mai neliniștite, care și-au căutat mereu locul. Deși nemișcată, nu se poate spune că a stat și încremenită, dimpotrivă, a fost mereu alta, serviabilă și gentilă. În copilăria mea, se deschidea mereu la sărbători, cînd își dubla suprafața și strîngea familia în jurul ei sau devenea, tot întinsă, loc de joacă, masă de ping-pong, cu un fileu fixat la repezeală pe centrul ei și o minge ușoară care-i gîdila suprafața neagră.

Dar nu despre masă vreau să vă vorbesc, ci despre două obiecte care se întîlnesc uneori pe ea: pătura, pe care toate femeile din familie au călcat rufe, și vaza care se înalță drept în centrul mesei, ca o ramură de alamă crescută din trunchiul de lemn. Ambele au atins suta de ani, așa că merită sărbătorite printr-un mic CV care oferă surprize.

Am asistat adesea la ritualul călcatului. Bunica lua pătura groasă care stătea rulată și prinsă cu o fundă într-un loc bine stabilit din comoda Belle Époque (comoda, pătura și vaza sînt strict contemporane), o întindea cu grijă pe jumătate de masă – vaza se deplasa puțin mai încolo, ca să facă loc – punea deasupra încă o pînzătură subțire, stropea rufele adunate teanc și se apuca de lucru, mama făcea și ea la fel, eu fac astăzi același lucru. Teancurile de rufe sînt mereu altele, așternuturile s-au schimbat, dar pătura a rămas aceeași ca acum o sută de ani. N-are nimic spectaculos în afară de rezistență, pentru că nu e deloc tocită de atîtea fiare care au „călcat-o“, de la cele cu cărbuni la cele electrice, tot mai perfecționate, cu apă și aburi incluse și, desigur, termoreglabile.

Pătura e neagră, aspră, cu două dungi galbene pe lățime, cu marginea cusută și prinsă într-un material negru, mătăsos. Surpriza vine cînd, tot mai rar, cineva îi pronunță numele: nu pătura „de călcat“, ci pătura „de cal“ (chiar așa!). Într-adevăr, ea a fost cîndva, în timpul Marelui Război, însoțitoarea bunicului meu matern, care era, pe vremea aceea, foarte tînăr medic militar. Ideea că bunicul meu știa să călărească și că va fi străbătut multe drumuri europene călare mi se pare destul de ciudată. Probabil că și „tata mare“ rula seara pătura neagră, așa cum o rulăm noi, și poate-și odihnea capul pe ea ca pe o pernă. Nu știu dacă-și acoperea calul cu ea, pe frig, sau dacă punea peste ea șaua și nu mai am pe cine să întreb.

Ca tot ce e făcut în Belle Époque (mai puțin omul), pătura noastră e confecționată atît de temeinic, încît pare menită să dureze secole. A făcut războiul, ca orice soldat, a călărit, a stat între explozii. Apoi a devenit un pașnic obiect casnic. Ar merita o decorație pentru putere și fidelitate.

Cum spuneam, vaza îi e contemporană și, ceea ce e mai ciudat, și vaza a făcut războiul, tot pe Primul și, cu siguranță, a auzit explozii, ca să nu spun chiar că a provocat explozii. Este făcută din cartușul unui obuz de tun. Am mai văzut și altele de același fel, dar nici una atît de frumoasă. Cine a gravat-o a făcut-o cu dragoste și a avut talent, pentru că, pe fostul obuz, crește acum un copac Belle Époque, cu unduiri de crengi, frunze, pere uriașe și flori aurii-arămii, care înfloresc toate în același anotimp. Viața a învins moartea, pentru că toate bucuriile familiei noastre însoțite de buchete mari (vasul e înalt) au stat în fostul obuz, așa cum vremurile liniștite le acoperă pînă la urmă pe cele groaznice. E un cadou de la (făcut de) un soldat pe care bunicul l-a îngrijit și l-a salvat. Și, uneori, mă gîndesc că poate pătura neagră și fostul obuz de tun s-au cunoscut cîndva în timpuri rele, iar astăzi, ca doi veterani de război, fac în liniște schimb de amintiri.

Ioana Pârvulescu *este scriitoare și profesor universitar. Cel mai recent roman este* Viitorul începe luni *(2012). În 2015 a editat volumul colectiv* Și eu am trăit în comunism.

Constantin ABĂLUȚĂ

Călimara din clasa întîi

„Totul depinde de călimări…
și această femeie nu poate trăi
decît îmbrăcată în cerneală
și acest cal și această cheie
care păzește o pasăre împăiată.

Totul depinde de călimări,
totul depinde de culoarea
cernelii;
aceasta este sărbătoarea
și singurul gest de pudoare.“

GEORGE ALMOSNINO, „Depinde“, din vol. *Laguna*, 1971

Era o călimară specială. Un mic cilindru de sticlă. Un păhăruț cu buzele întoarse mult înlăuntru, formînd un trunchi de con și lăsînd loc abia cît buricele unui deget. Pe acolo se băga vîrful tocului și se întingea penița în cerneală.

Pentru noi, prichindeii din clasa întîi, era o călimară miraculoasă. O întorceam cu susul în jos și nu curgea nici un strop de cerneală. Pricepeam noi că cerneala se-adună în șanțul circular, dar asta nu ne stăvilea admirația fără margini. O luam în mîini cu grijă, parcă protejînd-o.

Ca să nu rătăcim călimara, mamele sau bunicile ne croșetaseră din lînă niște coșulețe cu o toartă împletită ca un șnur. Șnurul se putea petrece și pe după încheietura mîinii și, zurbagii cum eram, în recreație, roteam de zor călimările, executînd tot felul de figuri aeriene. Țipam și ne bucuram nebunește știind că nici un strop de cerneală nu ne va împroșca. Eram convinși că niciodată, orice ar fi fost să se întîmple, călimara miraculoasă nu-și va irosi cerneala menită a umezi doar penițele noastre care formau împiedicat, cu greutate, primele litere.

Însă călimara ne oferea și delicii tactile, căci era făcută din sticlă brobonată. Era de-ajuns să te joci mai multă vreme cu degetele pe suprafața cu mici ridicături, ca să te scufunzi încet-încet și voluptuos într-un fel de prostrație visătoare, împinsă uneori pînă la completa ștergere a detaliilor spațiului înconjurător și la dispariția în neant a vocii învățătorului.

Dar amintirea cea mai de preț rămîne, totuși, acea bătaie cu bulgări de zăpadă din Parcul Ioanid, cînd ceva atît de incredibil s-a întîmplat încît, după uluiala din primele momente, zile întregi naivele noastre idei despre lume au fost serios bulversate.

Iarna, obișnuiam ca după orele de școală să ne ducem în Parcul Ioanid și să ne batem cu bulgări. Alegeam întotdeauna ca loc al bătăliei micuțul lac secat unde neaua se depunea în straturi groase. Ne agățam mănușile de lînă, fularele, ghiozdanele și călimările într-un arbust de pe mal. Trăgeam linia de demarcație între cele două tabere, întotdeauna aceleași, formate din cîte trei colegi, dădeam cu banul ca să alegem teritoriile, chipul regelui Mihai însemna partea dinspre chioșc a lacului, iar valoarea de 100 de lei a monezii desemna partea dinspre podeț. Apoi, la un semnal, începeam ostilitățile. Nu aveam voie să pătrundem în teritoriul inamicului decît dacă doi dintre apărătorii lui erau la pămînt. Dar cum asta nu se prea întîmpla, ne mulțumeam să ne duelăm cu bulgări aruncați voinicește prin văzduh. Dacă mai mulți bulgări nimereau concomitent arbuștii de pe mal, un nor de zăpadă spulberată acoperea teritoriile inamice, contopindu-le ca și cînd n-ar fi existat două tabere. Era plăcută această pauză a războiului. Ne închipuiam că este pauza de Crăciun, cînd războiul se suspendă și inamicii își dau mîna.

Ei bine, într-unul din aceste momente, profitînd de pauză, am fugit la arbustul pe post de cuier, căci mi se făcuse frig și voiam să-mi iau fularul. În timp ce-mi petreceam fularul pe după gît, atenția mi-a fost atrasă de șnurul roșu al călimării mele care nu mai era agățată de-o creangă, ci era trîntită în zăpadă. M-am aplecat s-o ridic, dar… m-am oprit la timp. În bucla pe care o făcea șnurul roșu, suptă de zăpadă, se afla o pată albastră, rotundă, de cerneală. Gura călimării era la un lat de palmă de ea. Pata era cît un nasture de haină. Centrul era încă de-un albastru închis, dar marginile mult mai decolorate. Cred că zăpada continua să o absoarbă. Eram uluit. I-am strigat numai-decît pe băieți. „Veniți să vedeți! Veniți repede!“ S-au îmbulzit cu toții împrejuru-mi. Priveau pata ca hipnotizați. Dan a șoptit: „Dumnezeule!…“

N-am mai fost în stare să continuăm bătaia cu bulgări de zăpadă. Tacit, ne-am luat cu toții lucrurile din arbust. Făceam mișcări încete, parcă să nu tulburăm miracolul. Fularele, mănușile, șnururile călimărilor își fluturau lin culorile prin aer. Nu ne grăbeam. Întîrziam cît puteam mai mult în acel loc. Din cînd în cînd, mai priveam pata albastră care se tot decolora. Într-un tîrziu, ne-am despărțit totuși. Am plecat fiecare spre casele noastre. Îmi venea să mă întorc și să mai privesc o dată pata, dar mi-era rușine. De ceilalți și de mine însumi. Totuși, dacă aș fi avut mobilul pe care orice tînc de astăzi îl are, mi-aș fi luat inima în dinți. Sînt sigur că aș fi fotografiat pata.

Constantin Abăluță *este poet și prozator. Cea mai recentă carte publicată:* 7 heptagrame, *Editura Tracus Arte, 2015.*

(fragment din volumul în pregătire
Mici obiecte care aduc timpurile
de-altădată în odaia mea)

Anamaria IUGA

Lumea personalizată de obiecte

Fac parte dintre oamenii care, periodic, obișnuiesc să facă o curățenie generală și să arunce obiecte strînse dintr-un reflex al acumulării: cutii de iaurt care poate, cîndva, vor folosi pentru a pune răsaduri, borcane care pot fi refolosite la murăturile puse pe iarnă, ziare vechi care poate vor folosi să aprindem focul la țară. Obiecte care au o finalitate practică, dar sînt lipsite de orice încărcătură afectivă, ce face ca un lucru să fie de neînlocuit dacă s-ar strica ori ar dispărea fără urmă. Dar nu despre cutii de iaurt vreau să vă povestesc, ci despre ștergarul pe care îl am pe perete și pe care l-am moștenit, indirect, de la străbunica mea. Îl pun pe perete pentru că îmi amintește cine sînt, care este familia mea, de unde vine ea, îmi amintește de locurile copilăriei mele, dar mai ales de bunica mea. Îmi amintește chiar și de străbunica mea, pe care nu am cunoscut-o, dar despre care am auzit multe povești, atît de viu istorisite, încît parcă se întîmplaseră cu o zi înainte. După moartea bunicii mele, cînd am curățat casa, am decis, împreună cu mama mea, să luăm cu noi, ca să nu se rătăcească, lucrurile făcute de mînă care erau prin casă, în special cele făcute de bunica mea. Între aceste lucruri am recunoscut un ștergar pe care bunica îl punea la icoane de sărbători, dar despre care nu știam mare lucru, doar observasem că e diferit. Misterul acestui obiect cu un decor simplu cusut pe pînza țesută în casă a fost elucidat de mama mea, care mi-a explicat că era făcut de străbunica mea și că făcea parte din zestrea sa. La început de secol XX era important ca fetele să aibă o zestre bogată, pregătită cu grijă, care, pe lîngă pămînturi, vite ori ustensile, era compusă și din țesături și cusături lucrate prin șezători, iarna, cînd nu se muncește la cîmp.

Un singur obiect îmi spune o poveste veche deja de un secol: povestea străbunicii mele și a satului în care s-a născut. Sînt sigură că modelul și dantela de pe ștergar erau la modă prin anii 1910, cînd le-a făcut. Așa e și acum, de altfel, în satele maramureșene, unde încă se mai împodobește o cameră cu țesături făcute în gospodărie, o cameră „îmbrăcată țărănește", în care se etalează zestrea fetelor. Dar ștergarul făcut de străbunica mea nu e din Maramureș, ci de pe Tîrnave, din Transilvania. Comunitatea în care trăia străbunica sînt sigură că era, structural, similară celor din Maramureșul zilelor noastre, însă vîltorile timpului au făcut ca aceasta să se schimbe radical, mai ales în urma colectivizării. Dar ștergarul nu se limitează doar a-mi vorbi despre practici sociale și culturale care nu se mai regăsesc în zona Tîrnavelor (șezătorile, pregătirea zestrei), ori de a-mi vorbi despre viața străbunicii mele, pe care mi-o aduc aminte, atît cît o știu, aflată din poveștile mamei sau ale bunicii. Acest obiect mi se pare exemplar și pentru grija pe care o avem față de obiectele care ne înconjoară și care sînt încărcate cu informații biografice. „Obiectele biografice", cum le numește Janet Hoskins (*Biographical Objects. How Things Tell the Story of People's Lives,* 1998), sînt acele obiecte în care se regăsesc crîmpeie din viața oamenilor. În fond, destinele obiectelor sînt strîns legate și amestecate cu viețile oamenilor care le prețuiesc; ele contribuie la afirmarea identității unei persoane și pot să constituie repere în biografia acesteia. Chiar dacă nu am cunoscut-o niciodată pe străbunica mea, totuși ea încă este prezentă în memoria familiei și în memoria mea, de fiecare dată cînd văd ștergarul făcut de ea și păstrat cu grijă în familie. Un obiect care, timp de mai bine de un secol, a dus mai departe, timp de trei generații diferite de femei, istoria unei persoane și a lumii în care a trăit; ștergarul devine un obiect genealogic în acest caz.

Același ștergar vorbește, însă, și despre mine și despre valorile la care am aderat. „Obiectele sînt metafore ale sinelui", spune Hoskins, pentru că în ele se regăsesc așteptări personale. Faptul că folosesc, încă, acest ștergar, făcut acum trei generații, arată atașamentul pe care îl am față de trecutul familiei mele. Dar nu este un obiect singular, pentru că, în fond, acasă, sînt înconjurată de obiecte care îmi aduc aminte de ceva, dar mai ales de cineva. Toate au un sens aparte și devin vehicule ale memoriei personale ori ale memoriei familiale.

De aceea, poate, e normal ca atunci cînd viața ne poartă în locuri îndepărtate, unde nu mai putem să ne întîlnim zilnic cu membrii familiei noastre, să luăm cu noi obiecte care ne aduc aminte de ei și, totodată, de comunitatea din care am plecat. Acestea fiind spuse, mi se pare elocventă situația femeii maramureșene care, căsătorindu-se într-un alt sat decît în comunitatea în care s-a născut, decide să își împodobească o încăpere cu țesăturile pregătite de ea ori moștenite în familie, așa cum ar face în satul natal: o „cameră îmbrăcată țărănește", cum i se spune, în care obiectele îi aduc aminte de mama sa, de bunica ori de surorile sale. Cu atît mai grăitoare mi se pare situația unei femei din Maramureș, Ioana, căsătorită cu un spaniol și care trăiește de mai bine de zece ani în Spania, și care, în primul an de căsătorie, cînd s-a întors acasă la părinți, a ales să își ducă țesăturile și zestrea în noua sa locuință, la mii de kilometri, și să își aranjeze o „cameră țărănește", așa, ca acasă. Chiar dacă au rezistat cu greu țesăturile de lînă, la unele trebuind să renunțe, totuși, fiecare dintre obiecte îi amintește de locurile natale, de tradițiile cu care se identifică pentru că le trăiește și le apreciază chiar și într-o țară străină, dar mai ales îi amintește de ceilalți membri ai familiei pe care, din cauza distanței, îi vede mai rar. Ea știe foarte bine cînd au fost țesute covoarele ori cusute fețele de pernă, iar fiecărui lucru din această încăpere i-a adăugat o valoare în plus pentru că, fiind făcute de persoane din familia sa, devin un vehicul al memoriei. Același rol îl au nu doar obiectele create de mîna părinților ei, ci și alte lucruri care sînt emblematice pentru familia rămasă în țară, prin simplă asociere. Astfel că Ioana are cîteva flori de mină, pe care le ține la loc de cinste, pentru că tatăl său a fost miner. La o primă vedere pot părea doar niște obiecte decorative, însă, datorită asocierii lor cu memoria familiei, primesc o încărcătură biografică accentuată.

În lumea tradițională, așa cum remarca Ioana Popescu *(Foloasele privirii*, Paideia, 2002), obiectele au o viață proprie: se nasc, au o existență ineluctabil legată de viața oamenilor, îmbătrînesc, se îmbolnăvesc și mor (p. 74), dar mai ales sînt personalizate, spre deosebire de obiectele de consum ale lumii moderne, care sînt pur și simplu prezențe pasive, au strict un scop funcțional, deoarece sînt făcute să servească și, mai ales, să fie înlocuite oricînd (p. 65). Exemplele oferite mai sus au ca protagoniști mai ales obiecte tradiționale, dar chiar și obiectele moderne pot primi atributele specifice lumii tradiționale, însă doar în momentul în care au fost personalizate și li s-a adăugat o amintire, au devenit obiecte biografice. Chiar dacă nu sînt obiecte create de cineva anume, o persoană cunoscută, tot obiecte biografice sînt și cele cumpărate și care au fost învestite cu sens: un album de fotografii care, de fiecare dată cînd le privesc, îmi aduc aminte de prietenii care mi l-au dăruit și de ocazia specială cînd l-am primit. Învestim obiectele cu amintiri, iar cu ajutorul lor ne aducem aminte de momente din viața noastră, dar, cel mai important, ne aducem aminte de persoanele care contează în viața noastră.

© C. Ștefan

„Amintirea este un copil mergînd de-a lungul plajei unei mări. Nu poți să știi niciodată ce pietricele va aduna și le va așeza printre lucrurile sale prețioase."

PIERCE HARRIS

Multă vreme m-am întrebat de ce s-a opus mama mea cînd, într-un exces de zel, i-am propus să schimbăm mobila din bucătărie, uzată de anii care au trecut de cînd era la noi în casă. Pentru mine era o mobilă veche, cu sertare care nu se mai închid bine, cu uși care și-au pierdut magneții de multă vreme și nu se mai închid perfect. Era normal să o schimbăm, după aproape 30 de ani de folosință. Am reușit să o conving să schimbe mobila, să luăm una nouă, însă nu am reușit să o conving să o aruncăm pe cea veche, astfel că doar i-am schimbat locul, amplasînd-o pe balcon și folosind-o acum pentru depozitat. La început nu am înțeles de unde era atașamentul față de acest lucru îmbătrînit, deteriorat și uzat, pînă în momentul în care mi-a explicat că, de fapt, este prima piesă de mobilier pe care au cumpărat-o părinții mei, pe la mijlocul anilor 1970, imediat după ce s-au căsătorit și au început viața împreună, pornind de la lingură.

Fără informația biografică, așadar, obiectele sînt lipsite de sens și sînt doar niște bunuri ce sînt consumate. De îndată ce devin un vehicul al memoriei, obiectele capătă sens, devin partenerii oamenilor care le-au creat ori care le folosesc și contribuie la ordonarea universului acestora.

Anamaria Iuga *este etnolog, șef al secției de Studii Etnologice la Muzeul Național al Țăranului Român.*

În urma iubirii

După o dragoste din adolescență, am aruncat tot ce-mi amintea de el: pixuri, jucării, bilețele cu poezii. După altă iubire, de maturitate, am păstrat aproape tot: mi-am dat seama că și obiectele spun o poveste – una frumoasă, de această dată. I-am întrebat și pe alții ce povești poartă cu ei, prin obiectele rămase din foste relații de dragoste.

Andra CĂRBUNARU
copywriter

Am fost prietena lui aproape un an, după ce mi-a făcut cea mai originală declarație de dragoste: „Ai ochii ca covorul", mi-a spus. Am înțeles din prima la ce se referea, doar ne jucam împreună în fiecare zi pe covorul albastru și ne prefăceam că sîntem marinari sau că salvăm prințese traversînd poduri peste rîuri. După masa de prînz stăteam pe scăunelele mici, cu mîinile la spate, și ne uitam în liniște la *Pisicile aristocrate, 101 dalmații* sau la alte casete cu desene animate pe care le aduceam de acasă. M-a invitat chiar și la ziua lui, dar nu m-am dus, nu m-a lăsat mama. Laurențiu, Lucian, poate Luca, era sigur ceva cu L... cum am putut să-i uit numele? N-am uitat totuși că mi-a adus odată, în parculețul cu nisip din curtea grădiniței, o pietricică. Eram sigură că ne vom căsători cînd o să fim mari, doar făcuse gestul suprem: îmi adusese o piatră pe care am ținut-o în buzunar pînă cînd... a dispărut. Dar nu am fost supărată că am pierdut-o, nu o mai iubeam pentru că L. mă părăsise. Da, m-a părăsit pentru o fetiță băiețoasă care nu salva prințese, ci se juca cu mașini și tractoraș care pe mine mă plictiseau. Nu mai am pietricica, dar ea a fost înlocuită, în timp, de tot felul de alte obiecte pe care le-am păstrat într-o cutie verde pe care o deschid acum, după mulți ani, pentru a cotrobăi prin sertarele și debaralele amintirilor în care madlena lui Proust s-a preschimbat într-o hîrtie arsă cu bricheta pe margini și ruptă apoi dintr-un oracol – de la fotbalistul clasei, care mă plăcea într-a VII-a și care-mi scria declarații despre ochi albaștri fără cratimă sau virgulă, o brățară de lemn care nu se potrivea cu hainele mele roz dintr-a XI-a, dar pe care o purtam pentru că era de la rockerul de care eram îndrăgostită pe-atunci, o monedă exagerat de mare și grea, de 500 de lei, cu Mihai I, Regele României – de la un ochelarist simpatic, care o găsise nu știu unde, poze – de la nu contează cine, pentru că mergea vorba printre noi că dacă îți dă poză, e semn de despărțire, multe versuri fără sens, dar cu rimă, scrise pe semne de carte, pe bilețele mototolite și ambalaje de ciocolată albă cu cireșe – de la persoane pe care nu știu dacă le-aș mai recunoaște astăzi.

Nici pe L. nu l-aș recunoaște, deși imaginea noastră jucîndu-ne în parculeț pare foarte reală în mintea mea. Poate doar dacă a rămas blond, cu tunsoare-streașină, ochelari rotunzi și pasiuni bizare pentru mașini, tractoraș și, cine știe, pietre.

„Lucrurile își ocupă adevăratul loc în amintire cu zece ani mai tîrziu."

JEAN ANOUILH

„Aseară ți-am luat basma
Și-acum te văd fără ea.
Păi cine ți-o mai lua basma
Să se destrame ca ea."

MARIA TĂNASE

„Dragostea nu este un obiect pe care să-l iei de la cineva pentru a-l dărui altcuiva."

MAITREYI DEVI,
Dragostea nu moare

Paul DUNCA
performer, coregraf și dramaturg, Centrul Național al Dansului București

autointerviu după dragoste

Se știe că lucrați cu inima. Ce păstrați sau, mai bine zis, ce rămîne în urma poveștilor dumneavoastră de dragoste?

Haine! Încerc să păstrez haine. Să-mi rămînă pe piele din omul care mi-a atins pielea cu pielea lui. Pentru mine e nevoie de ceva solid, palpabil, în urma iubirii. În felul ăsta reușesc să mai consum și să prelungesc transferul de energie. Las și eu în urmă haine de-ale mele. Uneori, ele dispar sau ajung natural la alți oameni și-atunci știu că a avut loc deconectarea totală.

Povestiți-ne cîteva picanterii!

Într-o vară, l-am rugat pe iubitul meu de-atunci să poarte trei zile același tricou și să mi-l aducă apoi. Și a durat mult pînă i-a trecut mirosul. Mult după ce povestea noastră se terminase. Nu știu dacă e foarte picantă asta, dar am trăit o poveste de dragoste în urma căreia au rămas atîtea haine, că aș avea toată viața cu ce să mă îmbrac.

În afara hainelor, ce alte obiecte ați mai păstrat?

Eram extrem de îndrăgostit de Andrei și totul creștea între noi. Într-o plimbare nocturnă, mi-a oferit o scobitoare. Era primul obiect pus la bătaie între noi. Am hotărît s-o păstrez într-un buzunar anume, la loc de cinste cu palpitantul risc de a-mi înțepa degetele. În scurt timp, Andrei nu mi-a mai răspuns la telefon și la mesaje. Disperat, am căutat scobitoarea. Nu mai era acolo.

Spuneați că ați lăsat și dvs. în urmă haine. Doar haine?

Nu. Nu doar haine. Am avut o perioadă cînd purtam la gît o cheiță metalică și celor care întrebau le ziceam că-i de la inima mea. Neașteptat, a fost la un moment dat confiscată, pierdută și apoi recuperată și oferită mai departe. Am oprit ritualul cînd un iubit gelos a descoperit că obiectul circulase și n-a făcut față la asta. De parcă ar fi fost el primul meu iubit! Am hotărît să rămîn singurul proprietar al cheiței și mi-am tatuat-o pe inelar la nunta mea fictivă de la Salonul de Proiecte.

Țineți un inventar sau aveți o colecție a obiectelor rămase după dragoste?

Nu, dar știu exact a cui este fiecare rămășiță.

Alex NIMURAD
designer

Fularul din cașmir. Era 1 aprilie. Urma să ne vedem pentru prima oară. Era tîrziu și eram îmbrăcat mult prea subțire. Ei bine, frigul lăsat pe seară m-a făcut să îi cer abrupt și hotărît fularul. De fapt, am aflat că nici nu-i aparținea, avea mai mult de zece ani și fusese uitat de o actriță într-un bar londonez. Era din cașmir adevărat. Am dus discuția pe tot soiul de coclauri și serpentine, încît a uitat să mi-l mai ceară înapoi. Acum încă miroase a vetiver și a narcise.

Mai am și un fier de călcat *à la* Disneyland. Foarte bonbon pentru gustul meu auster, nici nu prea înghit cadourile de tipul „pentru că aveai nevoie", dar uite-l cum e și azi la locul lui. Mai ceva ca o mamă vitregă.

Aici obiectul lipsește... pentru că stă prin țări străine. Dar o să vă fac un intro, in memoriam. Mă mutasem singur pentru prima dată și aveam senzația că locuința de 12 mp e un gigantic palat. Trebuia să mă împart între București și Brașov, așa că naveta cu trenul devenise o corvoadă pentru amîndoi. Biletele de tren îmi înlocuiseră banii din portofel. Așa că singurul cadou l-am primit de Crăciun. Ironic, chiar un portofel, pe care l-am păstrat pînă la ultimul city break, cînd mi-a fost furat din ghiozdan. A fost primul meu portofel (și, de altfel, singurul pe care l-am avut vreodată).

A, și-am să mai spun și despre colecția de jucării în miniatură. Nici pe astea nu le mai am. Ne făcusem o tradiție să vînăm toate buticurile de figurine și să luăm miniaturi de animale – toate primeau nume de starlete. Pe vremea aia jucăriile erau botezate. Așa ne oglindeam copilul interior în ochii celuilalt. Acum, colecția aparține unui copil adevărat.

Dan TEODORESCU
muzician, trupa Taxi

Am păstrat doar cîteva amintiri estompate și destul de înghesuite, că am un suflet relativ strîmt. Obiecte n-am păstrat. Și de-abia acum, cu ocazia acestui sondaj, realizez cît de prost am putut să fiu. Regret profund că n-am un cufăr plin cu tot felul de lucruri dăruite de fostele mele iubite; un cufăr pe care să-l deschid din cînd în cînd, cu nostalgie, să mă-nduioșez brusc, să mi se umezească ochii, s-o chem pe nevastă-mea lîngă mine și să-i zic: „Uite, dragostea mea, fularul ăsta e de la Cristina. Am iubit-o prin '96 ca un nebun. N-o s-o uit toată viața mea. Scrumiera e de la Anca. Și pe ea am iubit-o; mult, foarte mult. Bine, nu ca pe Cristina, da' oricum. Uite ursulețu' de la Vera! O, Doamne, cît am putut s-o iubesc pe Vera... Ea a fost iubirea vieții mele. Da' pe tine te iubesc și mai mult."

Oana Maria ZAHARIA
muzician, Poetrip

Acum nu cred în căsătorie. Și probabil nu credeam nici atunci, la 16 ani, cînd primul meu iubit m-a întrebat, sub Poarta Sărutului: *„Will you marry me?"* și eu am chițăit: *„Yeeees!"* Îndrăgostită eram, asta-i clar, pentru prima oară în viața mea, așa că aș fi zis da la orice l-ar fi făcut fericit. Îmi căutase mult inelul de logodnă, voia să fie simplu și frumos, dar totuși să arate important. Era delicat, din aur alb, cu o perlă flancată de două mici diamante. Nu m-a interesat pe mine prea mult, eram încă de pe atunci împotriva materialismului, ba încă și cu pasiunea specifică vîrstei. Am înțeles că era totuși mare lucru să ai un inel de logodnă cu diamante cînd colegele mele de liceu au început să urle disperate la vederea lui.

Părinții au înghițit puțin în sec, apoi, ca să iasă din starea de șoc, au scos șampania din cămară și-au deschis-o. „Păi, să bem, nu? Tu nu prea mult, Oana, că nu ești majoră." Le sînt recunoscătoare și în ziua de azi că au avut încredere atunci să mă lase să iau decizii cu mintea mea de adolescentă. Oricum, nebunia n-a ținut mult. După doi ani de relație la distanță, aproape imediat ce am plecat la facultate la București, dădeam jos de pe rafturi felicitările cu urări de bine pentru logodnă, primite de la rudele lui de peste mări și țări.

Primisem inelul de logodnă într-un săculeț de piele, unde păstram o șuviță din părul lui și un boboc de trandafir uscat pe care mi-l dăduse la una dintre primele întîlniri. Am pus inelul lîngă ele în săculeț, am strîns șnurul și l-am lăsat să se prăfuiască pe un raft în camera copilăriei mele. De cîte ori deschid acest kit standard al primei iubiri, odată la cîțiva ani, cînd mai trec pe-acasă, îmi dau lacrimile de duioșie față de copilul care eram atunci și de bucurie c-am trăit-o și pe asta.

pagină realizată
de Cristina ȘTEFAN

Nora IUGA

Îl chema Binoclu și eu îl iubeam

În 1938 aveam 7 ani. Locuiam la bunici. Părinții meu erau mai tot timpul în Germania. În turneu. Tata avea o orchestră. Nu cînta decît muzică de cameră. Mama era balerină. Dansa numai *Moartea lebedei*. Văzuse un film cu Ana Pavlova. Lîngă canapeaua pe care dormea singur Ilie Teodorovici – așa-l chema pe tata mare – se afla un scrin. Pe el trona un gramofon cu o pîlnie cît o gură de canal. Avea pe postamentul lui o plăcuță de metal cu un cap de cîine. Dedesubt scria *„His master's voice"*. De cîte ori tata-mare învîrtea manivela, așteptam să sară din pîlnie buldogul domnului avocat Tătaru sau măcar lătratul lui. Mama-mare era pe balansoar în dormitor. Își făcea vînt cu evantaiul din Bagdad. Ilie Teodorovici plecase de mult la Casele Naționale și Ninel, adică eu, se chinuia să deschidă geanta aia prinsă de o curea, pe care și-o punea pe umăr tata-mare cînd mergeam la curse joia și duminica. Cu degetele nu puteam să deschid închizătoarea, că n-aveam unghii, mi le mîncam, ca toți copiii din clasă. Dinții din față îmi căzuseră, dar cu ăia din părți reușeam. Cînd ridicam marginea de piele, zăream mai întîi doi ochi de sticlă puțin holbați și fără culoare. Apucam binișor, să nu-i ating, dihania aia neagră și lucioasă, cu cercuri aurii, pe care tata-mare o numea Binoclu. Mi-era cam frică de ea, că dacă ochii n-aveau culoare, puteau să fie de la un mort, și numele ăla, Binoclu, semăna cu un cioclu. Pe urmă, mai era și gramofonul cu pîlnia largă cît gura canalului în care căzuse Gicu-Piticu, băiatul Sicăi, servitoarea lu' dom' avocat, că n-avea nevastă. Am tras cu grijă dihania neagră și lucioasă din îmbrăcămintea de piele și mi-am dus-o la ochi, cum făceau toți domnii și doamnele cînd seauzea vocea tunătoare. Cred că venea din cer: „Caii se duc la start. Întindeți benzile..." Și atunci mă gîndeam că luni, cînd o să mă întrebe doamna învățătoare ce faptă bună am făcut duminică, am să-i spun: „I-am pus ochi binoclului ca să vadă caii."

Îmi plăcea să-l apuc pe Binoclu cu amîndouă mîinile, să mi-l aduc aproape de față ca să ne uităm ochi în ochi. Atunci avea culoarea ochilor mei; vedeam un rotund maro, cît un bob de cafea, și cînd soarele se strecura între noi, bobul acela se făcea verde la margini și lumina ca ceasul fosforescent de la mîna mamei la lăsarea întunericului. Era foarte rece cercul acela, și sticlos ca un soare cu dinți – cred că mușca. Poate că în Binoclu era închis un cîine husky.

– Ninel, striga mama-mare.

Eu mă făceam că n-aud. Îi spuneam lui Binoclu „cuțu-cuțu" și mă uitam speriată la pîlnia gramofonului, de unde putea să iasă celălalt. Eram sigură că m-a auzit și-o să vină, dar nu știam care dintre ei... că mai era și cîinele de marmură care proptea ușa dintre sufragerie și birou, dar ăla era mut și nu se urnea niciodată de la locul lui.

– Ninel, mă striga din nou mama-mare, ce faci acolo? Du-te la poartă, vezi dacă a venit ziarul.

N-apucasem să-mi pun rochița pe mine. Am fugit la poartă numai în chiloți și cu picioarele goale. Ziarul venise. Și ziaristul trăsese încă o linie cu creta pe canatul porții. Pe prima pagină era poza mare a unui cercetaș la volanul unei mașini decapotabile. Nu mai văzusem niciodată un băiat așa de frumos. Rîdea și făcea gropițe în obraji ca Richard Green. Am strîns ziarul la piept și am rugit în dormitor.

– Mihăiță! a spus mama-mare și, cînd m-a văzut numai în chiloți, a scos un țipăt. Așa ai ieșit pe stradă? Nici animalele nu umblă dezbrăcate, că au blană. Tu chiar n-ai pic de rușine?

– Da' ce, tu-ți îmbraci mîinile și fața cînd mergem în parc cu *madame* Cuțifidi? Atunci restu' ce-are, nu-i tot corp?

– Tu să nu faci pe deșteapta cu mine, obraznico... Marș la tine și îmbracă-te imediat, să nu te mai prind că umbli ca un papuaș!

Am fugit ca din pușcă, da' gura aia strîmbă, cu rujul spuzit, venea după mine ca ecoul. Auzi, papuaș! Ce-o fi aia, papanaș? Aici s-ar putea să aibă dreptate, că nici ăștia nu se-arată goi; se acoperă și ei cu smîntînă. Cînd vine Mihăiță lunea la noi la școală, la ridicarea fanionului, și eu cînt solo: „Iar cînd, fraților, m-oi duce / De la voi și-o fi să mor / Pe mormînt atunci să-mi puneți / Mîndrul nostru tricolor...", de ce nu mă duc în chiloți? Pîlnia gramofonului se cască; e o ureche, vrea să-mi prindă gîndul. Ei și, ce-mi pasă? Am uitat și de *„His master's voice"*. Numai Binoclu stă acolo, dezbrăcat și fără ochi. Dacă n-ai ochi, nici nu poate să-ți fie rușine. Ce-o fi aia? Vreo invenție de-a lu' mama-mare, cum l-o fi inventat, nu știu cine, și pe Binoclu. Chiar, dacă mă gîndesc bine, Binoclu e cel mai nerușinat, fiindcă, deși n-are ochi, poartă o îmbrăcăminte de piele, dar cînd mergem la curse, adică unde vede și e văzut, tocmai atunci se dezbracă.

Ninel își duce din nou Binoclul aproape de față și se privesc ochi în ochi. Cercul verde zvîcnește tot mai repede.

„Caii se duc la start, întindeți benzile!..." Și împușcătura. Tribunele sînt în picioare. Lorette, iapa sură, conduce, Ben-Hur, favoritul, vine al treilea. Ochii mei sînt prea jos, ajung mai aproape de genunchierele cailor decît de boturile roz, fornăitoare; mîna lui tata-mare îmi ia cu forța ochii Binoclului și ai mei nu-mi mai ajung, aici îmi intră caii-n pupile, aici dispar de tot de pe pistă. Ametesc. Mă doare capul. Am nevoie de Binoclu, în clipa asta îl iubesc mai mult decît pe Mihăiță. Aud numele Ben-Hur țîșnind din toate piepturile. Tata-mare îmi întinde Binoclul cînd nu mai am ce să fac cu el. Îmi lipesc ochii de-ai lui și văd un cercetaș înalt. Face gropițe cînd zîmbește. Ne îndreptăm spre ieșire. Tata-mare ia Binoclul cu grijă, îl pune în geanta de piele. O închide bine, să nu pătrundă praf înăuntru, și și-o agață de umăr.

© C. Ștefan

– Binoclul acesta a făcut cu mine Războiul, e camaradul meu.

– E drăguțul meu, spune urechea și buzele spun „Mihăiță".

Sîntem iar o familie. Acum mama-mare și tata-mare dorm din nou împreună la Sfînta Vineri. Eu locuiesc cu părinții în casa din Dealul Spirii. Mă pregătesc de bacalaureat. Nu mai umblu în chiloți. Mihăiță a dispărut de pe harta țării. Binoclu doarme ca Albă-ca-Zăpada, de zece ani, în cutia cu scule din magazie. Am dat într-o zi peste el, cînd căutam niște andrele mai groase de împletit. Era de nerecunoscut. Lacul negru se jupuise de tot de pe el și-și arăta cu nerușinare alama coclită. Am închis repede ușa; uitasem de căutam. Nu înțeleg cum a putut să-mi fie frică de Binoclu și să cred că, în răceala aia verde fosforescentă, ascunde un husky. Cine e ăsta care moțăie în cutia cu scule, între două inele de plastic? *„Adieu, mein kleiner Gardeoffizier"*, m-am pomenit cîntînd. Am uitat să spun că devenisem o germanistă redutabilă. Binoclu, oricum, nu a știut niciodată să-și moaie un pic cercul verde de gheață și chiar atunci cînd îmi făcea ochiul mai încăpător, ca să văd că mă vede și el, de fapt mă multiplica printr-un procedeu tehnic – atît! Ha, ha, Binoclul meu drag, prințul meu mecanic, prins în cutia cu scule, între două inele de plastic.

La 4 martie 1977, ora 21, a avut loc la București un cutremur de 7,2 grade pe scara Richter. Aveam de mult propria mea familie. Locuiam la bloc. Din vechiturile ruginite în magazie, am păstrat numai ce însemnase ceva pentru mine. Binoclu, acum complet dezbrăcat de lacul negru care-i conferea noblețe, sta nepăsător pe o poliță a bibliotecii între *Zauberberg* și *Omul fără însușiri*. Cînd amplitudinea balansului a atins apogeul, Binoclu a căzut pe jos, strivit sub mașina de scris, care l-a turtit definitiv. La televizor, după 39 de ani, au anunțat că Regele Mihai, acum în vîrstă de 95 de ani, e internat într-un sanatoriu din Elveția, fără speranță de scăpare. De cîinii de care m-am temut am scăpat, dar nici eu nu mă simt prea bine.

***Nora Iuga** este scriitoare. Cea mai recentă carte publicată este volumul de poezie* ascultă cum plîng parantezele, *Cartea Românească, 2016.*

Răzvan ȚUPA

Ilizibil. Ce rămîne

Lucrurile vechi vin după mine cîteodată și mă *găsesc pregătit să le întîmpin să rezist derutei lor* poftei pentru refugiu pentru că încă nu este prea clar *dacă ele se adăpostesc alături de noi sau doar eu* sînt gata să le urmăresc în planurile paralele // Abia după ce am împlinit 40 de ani am ajuns *într-o casă de unde știam că nu mai trebuie să plec* Abia acum puteam să-mi adun toate cutiile de la *fiecare dintre cei care mi-au salvat orice plecare* Abia m-am mutat și încă mai găsesc pachete legate *care de mîna mea care de mîini foarte apropiate* // Am citit odată despre spaima lui Picasso apropo *de obiecte și de răutatea lor clar de neocolit* de-atunci încerc să nu mă mai iau după lucruri și să le las *să-și vadă de treabă numai dacă au nevoie de mine* îmi exersez cît pot de bine superputerile noastre *și ale mele cu silabe și ecouri și ale lor* // Așa s-au dus: unde sînt motorașele de le conectam *prin două fire la bateria de patru virgulă cinci* Nu-s. Ori coada de linguriță brodată toată industrial *la care căscam gura transportat în lumile vii, Inox* copăița bleu gata să crape pe masa-extensibilă *sînt ascunse în tot atîtea lumi unde mergi pe cuvinte* // Acum și eu și tu sîntem fix acolo unde trebuia *să fim Obiectele pot să promită că-ți schimbă trecutul* și viitorul dacă le crezi cele mai bune pot abia *să ți le vîndă ca o poezie doar a trecutului* Într-o geantă cu hîrtii păstrasem primul meu carnet de scris *Rostogolit acum între cărți și carnete mai recente* // Povesteam foarte prost descriam metaforic numai prostii *nici n-am publicat vreodată din ele și dacă m-ajută* Dumnezeu n-o s-o fac niciodată Adunătura de foi *lipite cu aracet cum văzusem la tata și acum* e carnetul de detectiv dintr-a VI-a unde tot ce-am scris e de necitit

Ioana NICOLAIE

„Aceleași" e o păcăleală

Pe vremea cînd nu exista timp, ci doar doi părinți incredibil de mari care-l purtau încolo și încoace, copilul meu de 3 ani a început grădinița. A descoperit mai întîi că există și alte limbi în afara românei – totul se petrecea la Stuttgart, unde urma să locuim un an –, a învățat *Bitte, Wasser!,* s-a împrietenit cu Sheila, fetița care a venit într-o zi cu o chitară, cu Dominik, băiatul care planta mereu flori în nisip, cu „băiețelul mut" ce s-a dovedit la fel de logoreic ca toți ceilalți, însă numai în poloneza pe care o vorbea cu ai lui, dar și cu micul Islam, care l-a întrebat într-o zi: *Bist du Muslim?*

Cînd ne-am întors în țară, cu mapele doldora de desene și de fotografii de grup, primul lui an de preșcolar a fost și el împachetat într-un plic. Și poate așa ar fi rămas dacă doi ani mai tîrziu nu am fi primit invitația de-a ne întoarce în Stuttgart pentru trei zile. Totul a început cumva din avion, cu un fel de agitație, explicabilă, am hotărît noi, fiindcă se întîmplase ca la puțin timp după decolare să-i cadă primul dinte de lapte. Cum auzise de la colegi de Zîna Măseluță, i-am spus că în mod sigur ea îl va căuta în București, și nu la Schloss Solitude, locul izolat și complet fără magazine spre care ne îndreptam. În afară de cele cîteva bomboane pe care le luasem pentru calmarea durerilor de urechi la aterizare, nu aveam nimic care să suplinească dărnicia zînei.

În aeroport am fost așteptați de un șofer, așa că n-am reușit să cumpărăm nimic. Dar aveam noroc, ni s-a spus, tocmai se eliberase apartamentul pe care-l ocupaserăm în rezidența anterioară. Cînd am deschis ușa, am găsit totul neschimbat. Același pervaz spre care se aplecase cîndva o mașină de pompieri doar ca să-l bucure pe băiețelul ce-o urmărea cu ochi mari, același mobilier, același peisaj de primăvară încă neînceputâ, același dormitor prin geamurile căruia se vedea castelul impunător, cu trepte încă nedezghețate, același stejar uriaș, în jurul căruia ne jucaserăm de atîtea ori, același platou de pe care se puteau înălța zmeie. Ei bine, toate acestea l-au făcut pe copil să amuțească. „Uite, zîna a ajuns înaintea noastră!", am zis cînd am ajuns la bucătărie. Și chiar fusese acolo, ne lăsase niște suc de portocale, dar mai ales o cutie de ciocolată. „Astea-s pentru tine, dacă vrei le putem desface imediat!" După surprinderea inițială, copilul a luat bomboanele și a început să rîcîie ezitant țipla. Dar nu, el nu putea să facă asta, dacă avea să o rupă, ce-o să se aleagă de ea? A început apoi să plîngă. Degeaba i-am explicat că nu e singura cutie de acel fel, că se găsesc în toate magazinele, ba chiar că zîna are un laborator al ei, uriaș, în care se fac numai inimi de ciocolată. „Nu sînt aceleași bomboane!", a ripostat el. „Cuvîntul *aceleași* e o păcăleală." Cum trebuia să mănînce, am continuat să-l lămuresc, reușind pînă la urmă să desfac ambalajul. Știam cît îi plac dulciurile, iar acestea, atît de speciale, îi fuseseră aduse de zîna însăși. Am scos prima inimioară, ca și cum aș fi repurtat o victorie, și i-am întins-o. Însă el a întors-o dezolat pe toate părțile ca apoi s-o închidă deodată în pumn. „Nu vreau să dispară inima asta. Dacă mușc din ea, nu va mai exista." L-am contrazis din nou, arătîndu-i-le pe celelalte, identice, i-am spus că nu e voie să o supărăm pe zînă, i-am imaginat chiar o povestioară despre fericirea alimentelor ce ajung să fie mîncate. Dar el nu a mai deschis palma decît atunci cînd bomboana, topindu-se, a început să i se scurgă spre încheietură. Degetele i se făcuseră ciocolatii, iar fosta inimă ajunsese o pastă diformă. E greu de descris deznădejdea care l-a cuprins. Descoperise timpul, continua iluzie, iar asta îl covîrșea.

„Mă întreb dacă
o amintire este ceva ce ai
sau ceva ce ai pierdut."

din filmul *Cealaltă femeie,*
scenariu de Woody Allen

De bomboane nu s-a mai atins. Însă îngrijorarea a venit seara, la cină, cînd nu a vrut să mănînce nimic. Degeaba i-am făcut sendvișul preferat, degeaba i-am spus tot felul de povești. „Te rog, nu poți să-i faci o poză?", a zis el deodată. Cum de nu ne gîndiserăm noi la asta? Am scos imediat telefonul și am fotografiat sendvișul. Acum putea să-l mănînce, căci îl „salvasem" acolo, în aparat. După doar cîteva îmbucături a tresărit deodată: „Dar trebuie să-i faci și din partea asta poză!... Și trebuie și din lateral!... Și trebuie..." Cînd și-a dat seama că oricîte fotografii am face, tot nu rămîne sendvișul, nu s-a mai putut opri din plîns.

Am stat trei zile la Stuttgart și în primele două copilul nostru de 5 ani nu a mîncat aproape nimic. Abia în a treia, după ce fuseserăm în vizită la fosta lui grădiniță, de unde plecaseră toți copiii pe care-i știa el, a încercat cerealele cu lapte. După ce-a revenit în București, totul a reintrat în normal. Aveam în telefon o mulțime de poze cu felurite mîncăruri de care nu se putuse atinge. Și mai aveam cumplita experiență pe care o trăise, aceea a descoperirii zădărniciei. Cum de înțelesese că nimic nu rămîne, nici Sheila, nici Dominik, nici costumul său de cavaler, nici corpușorul său, nici castelul, nici drumurile, nici brațele tatei care-i foloseau la plutire, nici toboganul, nici pata căpruie de pe ochiul meu albastru, nici cuvintele? Cum de-și dăduse seama că nici o clipă nu e la fel cu alta, iar cuvîntul *identic* n-ar trebui să existe? Cum de încercase să se opună, la doar cîțiva ani, cu toată îndîrjirea de care era în stare? Numai urmele unei inimi dulci, topindu-se continuu într-un pumn de băiețel, ar putea s-o spună.

***Ioana Nicolaie** este scriitoare. Cele mai recente cărți sînt volumul de poezii* Lomografii *(Polirom, 2015) și cartea pentru copii* Ferbonia *(Editura Arthur, 2015).*

Eli BĂDICĂ

Obiectele noastre cele de toate zilele

Diminețile vin odată cu sunetul alarmei. După închiderea aplicației, înainte de a sări din pat, ne trezim verificînd telefonul, trecem de la citirea mesajelor primite peste noapte la ultimele știri, lucruri pe care le înțelegem pe jumătate, încă adormiți. La cafea, reluăm o parte din proces, citim în tihnă articolele care ne-au atras atenția, răspundem la mesaje, apreciem, comentăm și împărtășim postările prietenilor noștri de pe Facebook, Twitter, Instagram ș.a.m.d. Ne planificăm ziua fie prin instrumente online, fie offline. Ne umplem termosul cu cafea și ne punem în rucsacuri sau genți toate celelalte obiectele care ne sînt indispensabile – laptop-ul, agenda, cartea pentru drumuri, căștile, hainele, pixurile, țigările... Pornim spre birou în mașina personală, un membru important al familiei. Ne întoarcem de la serviciu și ne relaxăm urmărind filme exclusiv pe ecranul plat de x centimetri.

Petrecem fiecare zi alături de zeci de obiecte. Ținem la ele, le aranjăm întotdeauna astfel încît să le putem accesa ușor, le folosim într-o anumită ordine și cu scopuri precise. Fără obiectele acestea nu ne-am imagina viața. Sau, în orice caz, ea ar arăta cu totul altfel. Interacțiunile noastre cu obiectele devin micile noastre obsesii cotidiene. Că ne place sau nu, sîntem dependenți de obiecte. Și ele ne influențează și modul de a ne raporta la ceilalți.

„The sound that you're
listenin' to
Is from my guitar that's named
Lucille
I'm very crazy about Lucille
Lucille took me from the
plantation
Or you might say she brought
me fame."

B.B. King – „Lucille"

În 2002, Ioana Popescu scria, în volumul *Foloasele privirii. Unsprezece încercări de etnologie alternativă* (Paideia, p. 65), că „pentru oamenii orașului și ai culturii moderne, obiectele aparțin zonei neînsuflețitului, sînt prezențe pasive, manipulabile oricînd și oricum, făcute să *servească* și, mai ales, să fie mereu *înlocuite*. În societatea actuală de consum, obiectul este destinat folosinței pe o perioadă scurtă, pînă ce va fi înlocuit, în perfectă stare de funcționare, de către un altul – mai adaptat lumii contemporane, producător de plus de comoditate și minus de efort". Într-adevăr, multe obiecte sînt destinate confortului nostru și, atunci cînd vine vremea (a se citi „cînd apare un produs mai bun"), le înlocuim fără nici o strîngere de inimă. Trăim doar în secolul XXI, cel dominat de tehnologie și consumism. Dar nu toate obiectele sînt produse, pe unele le investim cu suflet, le promovăm la rang de extensii ale noastre, le întrebuințăm cu grijă, le personalizăm, le dăm o identitate pe gustul nostru. Povestim despre ele – uneori, mai mult decît despre orice/oricine altceva/altcineva.

Amintiți-vă de momentele în care v-ați uitat iPhone-ul acasă. Sau de cele în care v-a fost subtilizat în metrou. Nu-i așa că ați avut o senzație de goliciune la gîndul că cineva s-a uitat prin mobilul dumneavoastră? Ori, poate, ați resimțit o angoasă care v-a blocat întreaga zi? Gîndiți-vă acum și la cît de supărați sînteți cînd cineva vă „invadează" biroul și vi-l lasă într-o completă dezordine. Productivitatea scade, frustrarea crește. V-ați pierdut cartea favorită? Debusolare. V-a fost ridicat automobilul personal? Derută. A murit, pe cîmpul de bătălie, laptop-ul? Priveghi, nimic nu va mai fi la fel. V-ați scăpat agenda într-o baltă? Tristețe, este de neînlocuit.

Sigur, trecem peste toate acestea, nu rămîne nimeni încrîncenat, însă obsesiile și modul în care interacționăm cu aceste obiecte apropiate de noi se transferă în obiectele recuperate, regăsite, achiziționate. Obiceiurile sînt foarte greu de schimbat, mai ales atunci cînd ele par să ne satisfacă cele mai rîvnite nevoi.

Cred cu tărie că legătura noastră cu obiectele nu s-a pierdut, ci s-a transformat. Abia de aici începe discuția. Terenul este generos și se cere sondat de specialiști, în profunzime. Iar concluziile vor fi, nu am nici o îndoială, interesante.

Pînă una-alta, voi ce mici obsesii legate de obiecte aveți? Ce simțiți că vă definește în interacțiunea cu acestea?

***Eli Bădică** este jurnalistă, coordonator bookaholic.ro.*

Ioana Cristina CASAPU

Hainele cele noi ale împărătesei

A fost odată ca niciodată o împărăteasă pe care nu o fericea nimic și care, de fiecare dată cînd își privea garderoba, avea o migrenă. Croitori din întreg regatul, dar și din ținuturi îndepărtate veneau să-i prezinte cele mai de seamă stofe, cele mai cu dichis mătăsuri, cele mai bogate și învolburate rochii – dar ea nu și nu. *Aș vrea o rochie ca spuma mării,* spunea uneori, *de culoarea fiordurilor* – și toți creatorii se dădeau peste cap (și peste degetar) căutînd să găsească acel lucru care i-ar fi putut fi pe plac. Într-o zi, împărăteasa, ale cărei vise deveniseră deja prea mari pentru palatul în care trăia, a coborît plictisită din grădinile sale în piață, unde negustorii vindeau cîte-n lună și în stele. Împărăteasa a fost uluită să vadă cîte minuni, cîte arome și cîte mirosuri noi descoperea la fiecare pas, iar zîmbetul ei începu să reapară pe chipul trist. Împărăteasa se dezbără de toate țolurile ei scumpe (și conformiste) și îmbrăcă, rînd pe rînd, cele mai năstrușnice podoabe și haine pe care vînzătorii ambulanți din piață le aveau pe tarabe. Împărăteasa se întoarse acasă cu un cufăr plin de lucruri minunate și vechi, care deveniră hainele sale noi, și trăi fericită pînă la adînci bătrînețe, oferind mai departe hainele sale vechi-noi fiicelor și nepoatelor sale.

O rochie care mi-a schimbat viața.

Hainele în care m-am simțit acasă nu au fost ale mele. Le-am moștenit, le-am căutat, le-am găsit sau și-au găsit loc în șifonierul și sufletul meu prin voia circumstanțelor. Încerc un exercițiu de onestitate dificil. Nu mi-am mai cumpărat haine de la retaileri de vreo trei ani. Am investit timp și căutări în magazine second hand, piețe de vechituri și produse noi sau vintage ale designerilor. E o ecuație simplă, care mă scapă de bătăi de cap atunci cînd știu că am ales bine să nu mai hrănesc corporațiile cu muncitori plătiți cu 0,89 dolari pe zi. Chiar dacă îmi amintesc uneori de plăcerea vinovată de a smulge etichete proaspete.

Am încă foarte multe piese rămase de la mama sau bunica, sînt lucruri mai vechi de 40 de ani, care arată și se comportă impecabil în continuare. Cămăși, ii, fuste sau rochii. Cred că multe piese de îmbrăcăminte „scăpate" printr-o minune la noi în comunism spun mai multe despre istoria modei decît orice ar putea spune astăzi mulți producători.

Acestea sînt singurele lucruri pe care le-am păstrat cu religiozitate, le-am depozitat în valize și le-am purtat doar în contexte emoționale – pentru că viața lor secretă trebuie respectată. În afara lor, am dobîndit o ușoară relaxare pentru renunțarea la lucruri, schimbul sau oferirea lor. În afară de amintiri, nimic nu este de neînlocuit.

Toate hainele mele păstrate sau găsite sînt legate de povești, sau cumva poveștile au crescut în jurul lor. A fost o rochie care mi-a schimbat viața, ea vine din anii '70, dintr-un butic vintage din cel mai șic cartier al Parisului, Le Marais. Rochia aceasta neagră cu păsări aurii pe umeri are o formă perfectă, care face probabil orice femeie să arate ca scoasă din Studio 54 într-o seară de februarie cu Gin Fizz. Eu am îmbrăcat-o într-o cameră ticsită cu haine din toate timpurile. Cînd am închis fermoarul, la radio cînta Nick Cave cu „On Jubilee Street", iar eu arătam din nou ca la 17 ani. M-am privit în oglindă și mi-am amintit de Mark Knopfler, de „Something's gonna happen to make your whole life better" și de *Rochia cea Nouă,* romanul Lindei Grant – un volum bazat pe ideea că veșmintele potrivite la momentul potrivit ne pot transforma complet prezentul.

„Moda este în același timp fluture și omidă. Există rochii care se tîrăsc și rochii care flutură."

COCO CHANEL

Cînd eram copil, mergeam cu mama și tata la mare, și îmi plăcea să cred, în acel început de ani '90 în care ne invadau din ecranele televizoarelor Hollywood-ul, muzica străină și strălucirea paietelor, că viața va aduce petreceri ca pe vremuri, în care rochiile femeilor se termină la călcîie și scapără în ape de cobalt, încadrînd un spate gol și subțire.

Morala acestei povești este că atunci cînd simțim că piața nu are ce să ne ofere, trebuie să ne îmbărbătăm și să plecăm, la fel ca împărăteasa, la vînătoare. Cea mai dragă haină pe care am vînat-o aproape un an este o blană de vulpe argintie, pe care am botezat-o Codruța. Nu știu dacă e excentrică, e cu siguranță foarte mare și amintește de cea a personajului lui Gwyneth Paltrow – Margot Tenenbaum, dintr-un film de Wes Anderson. Purtînd-o, mi s-au întîmplat cîteva dintre cele mai excentrice lucruri.

Ioana Cristina Casapu *este jurnalist și fotograf. Trăiește între București și Berlin.*

Octavian PALADE

Eu sînt Omul 2.0 și lumea mea e mult mai interesantă decît a ta

Probabil că dacă aș fi scris acest text în urmă cu doi ani, l-aș fi început astfel: „Bună, eu sînt Tavi și sînt dependent de Internet." Acum doi ani, modul în care consumam orice tehnologie era privit de mulți dintre prietenii mei ca o dependență. Acum, nu sînt decît încă unul dintre sutele de oameni pe care îi vezi în metrou, cu fața luminată în tonuri albastre și cu privirea aparent pierdută. Dar lumea mea e mult mai interesantă decît a ta.

În fiecare dimineață, îmi scot telefonul de la încărcat și intru pe Facebook. Ai putea crede că o persoană ca mine nu știe niciodată ce se întîmplă în jurul ei, că e lipsită de prieteni, că nu are hobby-uri. În fiecare dimineață, în timp ce apa pentru cafea fierbe, aflu ce se întîmplă în celălalt colț al lumii, văd ce trăsnăi au făcut prietenii mei și aflu că în localul X se organizează o expoziție cu benzi desenate. În fiecare dimineață, dau *like* după *like* sau las comentarii. În fiecare dimineață, „mă izolez", cum îți place ție să zici, și sînt mai sociabil decît ai fi tu vreodată, strigînd de unul singur la televizor.

Înainte să plec la birou, îmi trîntesc ceasul inteligent – care se asortează perfect oricărei ținute – la încheietură și acesta vibrează, reamintindu-mi că am o conferință importantă. Înainte să plec la birou, îmi pun căștile *wireless* în jurul gîtului și dau drumul la muzică, pentru a nu auzi hărmălaia din jurul meu. Înainte să plec la birou, aleg să ignor claxoanele și fumul, mizeria și fețele acre de pe stradă, pentru că pot, și sînt mai la curent cu problemele societății actuale decît aș fi dacă mi-aș polua gîndurile cu semnalul puricos al radioului și cu vocile lui robotizate, sau dacă aș sta cu privirea în neoanele din metrou, ca tine.

Cînd sînt la serviciu, nu ratez nici un apel, pentru că acele căști despre care îți spuneam mai devreme vibrează cînd cineva mă sună, chiar dacă telefonul este lăsat fără sonor pentru a nu-mi deranja colegii. Cînd sînt la serviciu, e-mail-urile urgente îmi vin ca notificare pe ceas, pentru că o pauză de țigară nu este mai importantă decît lucrurile pe care trebuie cu adevărat să le fac. Cînd sînt la serviciu, lucrez în Cloud, pentru că „norul" despre care ai tot auzit că îți „fură" intimitatea nu îmi pierde niciodată cuvintele și nici nu îmi irosește munca în cazul unui pene de curent.

Cînd sînt liber, îmi iau telefonul mereu cu mine, pentru că este un prieten, nu o unealtă. Cînd sînt liber, îl pot „ruga" să nu mă deranjeze și doar să fie alături de mine dacă am nevoie de el. Cînd sînt liber și vreau doar să mă relaxez, o aplicație îmi permite să sting lumina fără să mă ridic din pat și altă aplicație îmi permite să dau drumul la serialul preferat – și să-l reiau exact de unde rămăsesem aseară, pentru că îl văd tot într-o aplicație – fără să stau să caut telecomanda. Cînd sînt liber și sînt în concediu, îmi fac amintiri și le păstrez mai bine decît tine, pentru că smartphone-ul meu nu are capac pe obiectiv și nici memorie perisabilă. Cînd sînt liber, eu chiar sînt liber, pentru că problemele mele se rezolvă cu cîteva atingeri,

Pentru mulți, sînt doar unul dintre oamenii pe care îi vezi în metrou, cu fața luminată în tonuri albastre și cu privirea aparent pierdută. Îmi place să cred că tu mă vezi altfel acum. Dar încă sînt unii care cred că un gadget e ca un pix pe care îl folosești cînd ai nevoie, după care uiți de el. Dar știm amîndoi că e mult mai mult de atît, că e o extensie a noastră, că inima și procesorul funcționează în sincron. Încă sînt unii care ne judecă. E în regulă! Îi ajut eu cum i-am ajutat și pe alții. Vor avea încredere în mine, căci sînt tot din carne și oase, chiar dacă degetele mele sînt mereu pe ecranul rece care acoperă circuitele înfierbîntate de pachetele de date aflate într-un „du-te-vino" constant. Încă sînt om, dar sînt Omul 2.0 și vreau să le arăt de ce lumea noastră e mai interesantă decît a lor. Bună, eu sînt Tavi...

Octavian Palade *este redactor-șef la playtech.ro și redactor tech la* Adevărul.

Ana-Maria CAIA

Ce iei cu tine

„Mă uitam la Robert cum se gătea să meargă în oraș, de parcă ar fi fost un domn care se pregătea să meargă la vînătoare. Alegea totul cu mare grijă. Batista colorată pe care o împăturea și-o punea în buzunarul de la spate. Brățara. Vesta. Și se pieptăna încet, metodic."

PATTI SMITH,
Pe cînd eram doar niște puști

Soțul și fiica mea se uitau cu spaimă, ținîndu-și mîinile la nas, la monstrul de bagaj pe care-l deschisesem în mijlocul camerei. Venisem acasă după o tură de Asia și, ca-ntotdeauna, cumpărasem te miri ce de prin bazaruri. Sursa panicii olfactive, de această dată, erau două obiecte de îmbrăcăminte, culese dintr-o piață din Sharjah, un emirat de lîngă Dubai. Intrasem într-un butic ținut de doi afgani care vindeau ceea ce probabil au cărat cu ei din țara natală: căciuli de paștuni, pe care le vedem în știrile cu talibani, rochii înflorate, de la triburile de munte, coliere care coboară pe tot pieptul, aproape ca o platoșă, și multe burka azurii. N-am putut rezista și mi-am cumpărat o burka, puțin peticită în spate, și o rochie exuberantă, stacojie, de mătase brodată cu lînă, completată de un brîu din monede și o ornamentație metalică la guler. Știam că sînt murdare de cînd le-am achiziționat și mai știam că lasă în urma lor un miros greu de cînd defilasem cu punga prin hotelul *exquisite,* de 5 stele spre 7, în care îmi făceam veacul în Dubai.

De ce am cumpărat așa ceva? De ce, în lumea aceea de mall-uri din marmură, cu pereții poleiți cu aur, am ales să pun în bagaj o burka albastră și-o rochie stacojie purtate de niște femei dintr-o vale verde, între niște munți sterpi? Să fiu sinceră, aș putea înșira aici niște motive mai savante, dar atunci, în acel butic, mi s-au părut cele mai frumoase și mai emoționante obiecte din lume. Pentru că erau adevărate.

Cînd călătorim, ne dăm în vînt după chestii „autentice". Vrem, cu disperare, să „trăim ca localnicii", ne străduim să „înțelegem specificul local", dorim să ne amestecăm printre băștinași. E noua mantră a turismului mondial, așa că industria a început să fabrice, special pentru călători, „experiențe autentice". Thailanda și piețele ei plutitoare se concentrează într-una singură, convenabil așezată lîngă Bangkok, Damnoen Saduak. Acolo, țăranii se plimbă cu bărci pline de fructe, stau la poze, zîmbesc fermecător. Convenabil, de pe bărci se vînd frigărui de pui și fructe de mare la grătar, iar pe margini sînt tarabe care gem de statuete, șaluri și lampioane *made in China,* după care turiștii se înnebunesc. Spectacolul e atît de bine pus în scenă, încît dacă ajungi în vreun sat pierdut pe un rîu thailandez, la o piață plutitoare pe unde mișună doar localnici, poate fi chiar o experiență dezamăgitoare: se tîrguiesc calupuri de zahăr de palmier, ulei de cocos împachetat în sticle de plastic, fructe aranjate imperfect și se mănîncă niște supe de creveți mici, mici, mici, care-ți taie suflarea cu iuțeala lor. Oamenii stau în locuințele lor lacustre, sfîrșiți de căldură, și ridică din sprîncene cînd te văd, nu-ți zîmbesc larg și-ți întind o bucată de mătase, însoțind gestul de *„cheap, madam, silk, madam". It's the same, but different,* ca să zic cum ar zice un thailandez veritabil.

Cumpărăturile în călătorii nu sînt nimic altceva decît prelungirea călătoriei. Și povestirea ei ulterioară pentru cei de acasă. Obiectele cimentează amintirile, uneori le transformă puțin chiar, te ajută să-ți sprijini povestea în ceva concret, mai mult chiar decît fotografiile. Dacă te întorci cu un bagaj plin de magneți de frigider, însă, acest proces s-ar putea să fie compromis.

În afara traseelor turistice clasice, suvenirurile nu mai sînt atît de colorate, nici atît de perfecte. Un bong cumpărat de pe o insulă laoțiană de pe Mekong va fi întotdeauna prăfuit și puțin ciobit, în opoziție cu același obiect cumpărat dintr-o piață urbană. Un colier din os de iac luat de la o bătrînă care vinde vechituri într-un colț de sat va avea întotdeauna modelele neglijent trasate și va fi lipsit de simetria celor din magazinele templelor budiste. O statuetă de abanos culeasă dintr-o piață umilă se va termina colțuros și aspru, fără să capete finețea uneia finisate în fabrică. Așa e adevăratul, puțin imperfect, așa e obiectul autentic, ca lumea din care vine, cu bune și rele, cu frumos și urît în el.

În general, eu nu cumpăr prea multe lucruri nici acasă, nici în călătorii. Acasă cumpăr lucruri de care am nevoie ca să trăiesc. În călătorii cumpăr lucruri de care am nevoie ca să visez. Lucruri adevărate. Și mărturisesc că-mi pare rău doar după două chestii pe care nu le-am cumpărat prin preumblările mele: un ceas Rolex de 10 dolari din piața de falsuri din Kuala Lumpur și un iPhone cu mărul desenat grosolan pe spate dintr-un bazar laoțian. Mai autentic de-atît, în lumea asta a noastră, nu se poate.

***Ana-Maria Caia** deține o companie de producție de televiziune, Indie Studio, e călător profesionist și consultant de comunicare pentru industria de turism. O puteți citi nonstop pe www.caia.ro.*

Cristina ȘTEFAN

Ce-am avut și ce-am pierdut

„Aveam la Hailsham propriul nostru «colț al obiectelor pierdute», locul în care se depozitau obiectele rătăcite."

KAZUO ISHIGURO,
Să nu mă părăsești

Ne petrecem minute în șir în fiecare zi căutînd diverse lucruri rătăcite – chei, portofel, telefon, acesta e ritualul din fiecare dimineață, cuvintele pe care mi le repet în gînd de fiecare dată cînd plec de acasă. Și tot timpul pierdem obiecte fără importanță: pixuri, gume de șters, șosete, umbrele, agrafe de păr. Uneori, însă, pierdem și lucruri valoroase.

Dintre poveștile cu obiecte pierdute, cea a regizorului și scenaristului Guillermo Del Toro este probabil una dintre cele mai faimoase. Toate ideile sale privind viitoarele filme se aflau într-o agendă pe care o purta mereu cu el. În paginile acesteia – patru ani de notițe și desene din ceea ce urma a deveni *Labirintul lui Pan.* Însă filmul a fost la un pas de a nu mai putea fi realizat, cînd, într-o seară, ieșind dintr-un taxi londonez, Del Toro și-a uitat agenda pe banchetă. Degeaba a sărit regizorul imediat în alt taxi, sperînd să-l mai găsească pe primul șofer. Nici vizitele la poliție și la compania de taxi nu au avut succes. Întîmplarea face însă ca taximetristul să vadă agenda și să găsească și o bucățică de hîrtie cu logoul unui hotel din Londra, așa încît, două zile mai tîrziu, carnetul a ajuns înapoi în mîinile lui Del Toro. Scenaristul a fost atît de bucuros, încît l-a răsplătit pe șofer cu 900 de dolari și, totodată, a luat întîmplarea ca pe un semn că trebuie neapărat să realizeze filmul.

Însă multe obiecte nu își mai găsesc niciodată drumul înapoi la proprietar. În baruri, pe stradă, la restaurant, în parc, la metrou, în taxi sau la aeroport, lucrurile *se pierd.* Au o viață proprie.

Am fost curioasă, așadar, ce fel de obiecte rătăcesc oamenii de obicei și care este povestea acestora.

La o căutare pe Internet, descopăr, pe site-ul obiectepierdutesaufurate.ro, între primele anunțuri, cele mai des rătăcite lucruri: portofele, chei și telefoane, laptop-uri, aparate foto – lucruri cu valoare financiară mare. Dar și: „pufoaică gri/portocaliu, cu mănuși și căciulă", mai multe verighete, cărți în limba maghiară, „o plasă verde cu o ie albă cusută cu ață albă și o vestă roșie cu flori pe ea", un ghiozdan cu „manuale de clasa a IV-a, rechizite școlare și încălțăminte sportivă", o pungă albă cu „sandale de dans sportiv, tenisi, o bluză vișinie și o perie de păr", „o husă neagră cu două *shinaie* (arată ca niște bețe de bambus) și două săbii japoneze de lemn", cizme, ochelari, o ștampilă, un aparat auditiv, un pinguin de pluș. Site-ul conține mai multe asemenea anunțuri, cu descrieri detaliate ale obiectelor pierdute, semn că toate aceste lucruri au o valoare sentimentală mare pentru proprietarii lor.

Curiozitatea m-a dus, apoi, la Gara de Nord – peste tot, oameni grăbiți, agitați, cu genți pe umăr, sacoșe și bagaje sprijinite de stîlpi. Biroul de Obiecte Pierdute e însă închis – definitiv, mi se spune, din motive financiare. Mă întreb, o clipă, cîți oameni or fi făcut reclamații acolo că ar fi pierdut trenul, și merg mai departe.

Și la Aeroportul Otopeni e forfotă mare, dar găsesc Biroul de Obiecte Pierdute deschis și fețe zîmbitoare. Comisarul de poliție Șerban Tiberiu îmi explică: unele bunuri sînt într-adevăr pierdute – de regulă, bani și bijuterii lăsate în tăvile unde se face controlul de securitate, laptopuri și telefoane în baruri, unele chiar lăsate la încărcat, ori chiar bagaje uitate pe scaune, în sala de așteptare. Și mai sînt unele bunuri abandonate de către proprietari, în mod intenționat – dacă e depășită greutatea bagajelor –, știind că vor fi preluate și păstrate de Biroul de Obiecte Pierdute. Dintre cei care își pierd lucrurile, se întorc după ele mai mult de o treime, de regulă după maximum două săptămîni. Obiectele sînt, oricum, păstrate de către Birou timp de un an, după care sînt distruse. Sînt însă și oameni care pleacă din țară pentru perioade foarte lungi și își abandonează bagaje întregi pline de lucruri.

Ce fel de lucruri se pierd în aeroport? Dl Șerban Tiberiu îmi arată inventarul: telefoane și laptopuri, umbrele, foarte multe bijuterii, inclusiv verighete, eșarfe și alte haine, dar și cărucioare de copii, o Biblie, un cort și trollere cu haine murdare – cel mai probabil abandonate –, chiar și un contrabas, viori și un acordeon. Observ că lumea nu prea pierde cărți – o fi de bine, cred, înseamnă că au grijă de ele – și întreb, curioasă, de contrabas. Aflu, dezamăgită, că după el nu s-a mai întors nimeni, așa că cel mai probabil a fost abandonat.

Pe drum spre casă, întreb cîțiva taximetriști ce fel de obiecte au uitat clienții în mașinile lor. În afară de telefoane și portofele, nu aflu nici aici vreo poveste. Rămîn cu gîndul la contrabasul din aeroport – și acum mă întreb cum ai putea uita un obiect atît de mare și de valoros (atît financiar, cît și, bănuiesc, sentimental). Sau cum de l-ai abandona, pur și simplu. Așa că îi scriu aici, poate se-ntîmplă să citească: domnul – sau doamna – care a pierdut un contrabas în Aeroportul Otopeni este rugat să ne trimită un e-mail la dilema@dilemaveche.ro și să ne spună povestea sa. A contrabasului, desigur.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Însemnări din subterană

Am primit, pe adresa redacției *Dilema veche,* o scrisoare a unui cadru didactic, care conține cîteva comentarii pornind de la articolul meu „Experimente pedagogice". (Este un articol în care am dat cîteva mostre de texte publicate în revistele de specialitate ale dascălilor, texte care mi se păreau în cel mai bun caz inadecvate, iar în cel mai rău, agramate, fără urmă de pricepere, complet inutile.)

Citez din scrisoarea doamnei profesoare:

1. „Este secretul lui Polichinelle faptul că publicarea unor articole sau a unor cărți înseamnă accesul posibil la gradația de merit care reprezintă 25% din salariu. Apoi, un punctaj destul de bun te poate transforma dintr-un profesor incapabil al unei școli rurale de la «Cucuieții din deal» într-un profesor capabil, din buricul tîrgului, unde există presiuni pentru înscrierea elevilor la clasele «de elită»."

2. „Omenește vorbind, puneți-vă în pielea unui profesor care a ajuns la o școală medie sau slabă și care nu are nici o șansă să i se recunoască munca. Părinți, autorități, toți îi cer rezultate, îi cer să lucreze dublu. Triplu, pentru a obține aur din praf."

3. „Tinerii care vor să fie profesori se lovesc de problemele reale din teren și se aleg doar cu reprosurile, doar cu învinovățirea. Așa că au de ales: sau renunță și își găsesc altceva mai profitabil sau mai puțin consumator de nervi, sau încearcă să-și găsească un loc în care raportul efort – recunoștință să fie mai bun. Deci, de ce să reproșăm oamenilor că încearcă să obțină diverse beneficii măcar prin facila publicare a unor texte pe care oricum nu le prea citește nimeni? Întrebați-vă dacă acest gen de publicații au într-adevăr cititori. Aveți dreptate cînd remarcați slaba calitate a materialelor, dar singura soluție de a scăpa din situația de inferioritate este de a lua un doctorat în orice domeniu și a publica de *n* ori ediții ale aceleiași lucrări, plus participări la simpozioanele didactice cu fragmente ale aceleiași lucrări. (Vă recomand să participați incognito la acestea și să vedeți ce valoare științifică și didactică au.) Partea cu articolele este cea mai insignifiantă parte a luptei pentru supraviețuire din învățămînt."

Iată și comentariile mele:

1. Nu pricep nici în ruptul capului cum poate obține un profesor incapabil un „punctaj bun". Nu înțeleg nici cum un profesor incapabil din mediul rural poate deveni un profesor bun în mediul urban, unde, realist vorbind, concurența este mai strînsă, iar standardele, mai solicitante.

2. Știu că salariile sînt foarte, foarte mici în învățămînt. De aceea mi se pare că reforma ar trebui să înceapă cu majorarea consistentă a retribuțiilor și abia apoi să se treacă la o măsurare justă, drastică, a performanțelor didactice și la găsirea posibilităților de îmbunătățire a lor. Mai cred că dascălii care lucrează în medii defavorizate ar trebui să capete un stimulent financiar suplimentar față de colegii mai norocoși, care lucrează în „buricul tîrgului".

3. Revistele cadrelor didactice din care am citat sînt pline de texte în care sînt raportate „activități de succes" (chiar și la „Cucuieții din deal", cum spune doamna profesoară), în care se vorbește la nesfîrșit despre copilărie fericită, despre bucurii și împliniri la catedre și în bănci. Nimic despre greutăți, lipsuri sau bariere de care dascălii se lovesc în profesia lor. Nimic despre „supraviețuirea din învățămînt". Doar despre obraji îmbujorați de împliniri. Nu ar fi oare mai eficient, mai onest și mai practic ca profesorii care vor să obțină un plus la salariu din articole să scrie despre problemele reale cu care se confruntă și despre posibile soluții? Cîți tineri profesori dezamăgiți au scris despre îngrijorările lor privind soarta educației? Cîți dascăli au ieșit în stradă pentru problemele reale ale învățămîntului? Cîți dintre ei au trimis ministerului, inspectoratelor, primăriilor studii cinstite despre „problemele reale din teren"?

Dincolo însă de aceste răspunsuri punctuale, ceea ce mă îngrijorează este nonșalanța cu care doamna profesoară vorbește despre sărăcie ca despre o justificare legitimă a imposturii: oricine poate publica orice și oriunde, oricine poate obține un punctaj bun, chiar dacă e slab pregătit, oricine poate face o revistă sau o editură didactică, oricine poate aspira la un titlu profesional, chiar, și mai ales, în lipsa oricăror virtuți didactice, toate în numele „luptei pentru supraviețuire". Anii întregi în care am lăsat cu toții să treacă prin învățămînt, mai ales la vîrful lui, incompetența, incultura, impostura au lăsat urme adînci. Nu mai există criterii, standarde, principii, cunoaștere, reguli, valoare, autoritate morală și profesională. Concluzia scrisorii este terifiantă: „Singura soluție de a scăpa din situația de inferioritate este de a lua un doctorat în orice domeniu." Nu cred că mai poate fi adăugat nimic.

P.S. Îi mulțumesc doamnei profesoare pentru scrisoare.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Ce-mi vinde un pui de cîine, ce cumpăr eu

Vreo două nopți, imposibil să adorm. Schelălăia. Era sub geam. Pui de cîine. Să-l omor? Să vorbesc cu el? Ce să-i spun? M-am prostit? Ochii-cearcăne mi-au spus să-mi pun perna pe cap și să nu-mi pese. Și m-am trezit că nu mai aud. Să salvezi un suflet sau să tragi un somn? Să-ți iei o grijă sau să fugi de ea? Să-ți adaugi sare și piper sau să-i lași pe alții să te rezolve? Prea grele întrebări, nu? Chiar mi-a trecut prin cap: nu-mi doream eu cîine, uite, îl iau și stau cu el în poală. Angoasele mele se topesc în ale lui, abia după injecții, deparazitări. În dimineața acestui gînd, l-am căutat mai mult cu privirea. Ce credeți că am văzut? Un cîine fără coadă. Eh, da! Dacă-i fără coadă, n-are ce căuta în poala mea, eu nu mă plimb prin lume cu un cîine fără coadă. Eu prefer lașitatea, s-o țin de laț. Este tăcută, falnică. Cum am dat cu ochii de scurtătură, cîinele nu mi-era prieten. Iar i-am urît schelălăiala, iar îi voiam execuția. Oho, ce credeți că s-a întîmplat ieri? Ieri am văzut că s-a vîndut ieftin. Deci de asta nu mai lătra ca nebunul. Da, de asta. Văd pe aleea blocului o trenă. O mare iubitoare de cîini, o doamnă cu copil tălîmb și cu un șoricar, o pisică și achimiță ăsta. Umblau unul după altul, la 4,38 după-amiaza, cînd pe mine mă apucă anxietatea. Chiar ăsta era cîrdul. Pisica încheia plutonul, iar puiul de cîine fără coadă, tăcut, era acolo. Nu lătra, nu știa că pisica este dușmanul cîinelui și nici că femeia aceea avea atîtea griji cu o fată tălîmbă. Și cînd m-am apropiat de ușa blocului, a rupt-o la fugă din linie, a intrat în grădina de lîngă intrare și geamul meu, și a început să mă rupă. Lătrat și mîrîit. M-am mirat. Uite cîte am învățat eu din norocul lui. Asta-i recompensa?

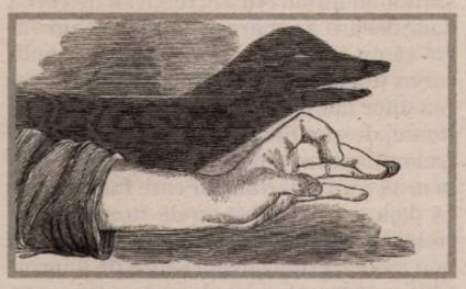

Iaromira POPOVICI

bazar

Consum rapid

Ieșitul în oraș presupune, pentru majoritatea semenilor noștri, un ritual. Nu te duci strict să mănînci, căci asta poți face și acasă, între patru pereți. Te duci, evident, să și socializezi și, cumva, să te arăți lumii din jur. Faci aceleași gesturi pe care, altfel, le performezi în intimitate, cu un auditoriu implicit. Cînd stai la o masă, undeva, la un pub, bistro, cafenea, ceainărie etc., te duci, desigur, pentru prietenii cu care ai ieșit (în caz că există). Dar, vrînd-nevrînd, te vor observa și chelnerii, a căror „pradă" ești, precum și oamenii din jur, de la alte mese. Aceștia vor fi spectatorii tăi indirecți, tăcuți, dar destul de prezenți (măcar în imaginarul tău, chiar dacă ei nu te observă). Ei vor constitui lumea, corul care, dacă nu va reverbera la gesturile tale în realitate, va fi, pentru tine, un soi de instanță la ale cărei reacții chiar imaginare vei reverbera tu.

Văd oameni, în cafenele, care afișează diverse poze. Nu numai că se îmbracă într-un anumit fel, special, pentru ieșitul în oraș, dar adoptă, atunci cînd stau cu cafeaua sau paharul de vin în mînă, o anumită poză. Conștientă sau inconștientă. Nu toți, desigur. E ca și cum și-ar alege, pe îndelete, postura de *leisure,* de week-end, laolaltă cu locul în care vor să și-o exercite, și și-ar pune apoi în aplicare scenariul propriu de autodezvăluire progresivă.

E evident că majoritatea oamenilor sînt într-un fel cu ei înșiși, și altfel, în diverse grade de reprezentare, cînd sînt implicați și alți concetățeni de-ai lor, chiar atunci cînd ies pe stradă. Cunosc destule persoane care, pur și simplu pentru a ieși pînă la colț, își compun o anumită înfățișare, o mină, un rol în care apoi intră. Știu doamne care își aranjează la milimetru părul, își așază ochelarii de soare pe chip ori pe păr, își echilibrează geanta milimetric pe cot. Sau domni care își potrivesc cu minuție unghiul de la șapca hîtră sau elegantă cu care se aruncă în noianul de posibili spectatori.

Eu însămi am fost o asemenea persoană cîndva. Mergeam pe stradă și așteptam ropote de aplauze. Ieșeam în grupuri și dădeam replici despre care știam că vor da bine. Am avut însă, mereu, o hibă: consumam prea repede. Pentru a pune în scenă întreaga poveste, ar fi trebuit să stau ore întregi cu o cafea sau cu un pahar de vin în față. Să stau pe o terasă, cu un partener, eventual, în față, și o cană în mînă, pe care s-o tot țin într-un echilibru precar, în lumina soarelui, și din care să sorb, programat, puțin cîte puțin, cu stil.

Din păcate, am descoperit că mi-au lipsit atît răbdarea, cît și stilul. Oi fi conceput eu poza cea devastatoare, inițial, dar odată băutura turnată în pahar, fie ea apă, suc, cafea sau alcool, nu puteam s-o savurez. Un soi de demon al consumului rapid mă îmboldea s-o dau pe gît pe toată, așa, deodată. Odată ce-i simțeam gustul, trebuia s-o consum. Asta n-ar fi fost nimic, dat fiind că bunele maniere nu mai sînt, de mult, ce erau odată, iar domnii nu mai sînt atît de oripilați de proastele și, posibil, masculinele obiceiuri ale doamnelor. Au existat, însă, și consecințe mai radicale.

Am fost într-o primă vacanță, ca un fel de pre-lună de miere, cu viitorul meu soț. Nu prea eram dusă prin baruri, pentru mine, la vîrsta aia (vreo 20 de ani) și pe vremea lui Ceaușescu, era un mare eveniment să intru în asemenea locuri. La Sinaia, unde ne-am dus, am intrat prin baruri de hotel, ne-am așezat, cu emoție, pe scaune care mi s-au părut jilțuri și ne-am comandat două coniace. Pînă și paharele mi se păreau ceva spectaculos. Odată adus coniacul, nu știu cum s-a făcut că l-am dat pe gît repede, deși nu eram obișnuită cu băutura. Nu m-am ametit, căci era puțin. Doar că, terminîndu-l și neavînd destui bani, a trebuit să părăsim repede locul. La fel de repede a trebuit să plecăm de la Sinaia, tot din cauza talentului meu de a consuma repede orice. Altădată, ne-am întors la Sinaia împreună cu un cuplu de prieteni, în epoca „de glorie" postrevoluționară a restaurantelor. Așa cum prima dată experimentasem cu coniacul, acum am încercat marea cu sarea cu un șalău uriaș. Nu mai avuseserăm tupeu să comandăm pînă atunci așa ceva: respectivul pește era la gramaj și s-a dovedit a fi atît de uriaș, încît a trebuit să luăm trenul, cu nasul, imediat spre București, evident nemairămînîndu-ne bani pentru zilele următoare.

Și acum, deși am tot ieșit și am tot consumat, și deși chiar am tot studiat consumul (!), nu reușesc să mă încadrez (încă?) în limitele civilizate ale acestuia: cînd alții abia își savurează prima limonadă, eu deja am luat-o pe a doua etc. Îmi lipsește delicatețea consumului ponderat, jucat, educat. Încă, atunci cînd ies undeva, lipăi ce mi se aduce, precum, pe vremuri, apa de la robinet la bunici, cînd mă întorceam de la joaca din parc cu copiii de pe stradă.

Probabil, cine știe, spre vîrsta a treia, mă voi mai domoli. Indiferent de cum va evolua propriul meu consum, mereu va continua să mă amuze, eufemistic spus, cel *cool* și excesiv studiat al altora.

Cristina MODREANU

Cultura vie și spiritul antreprenorial

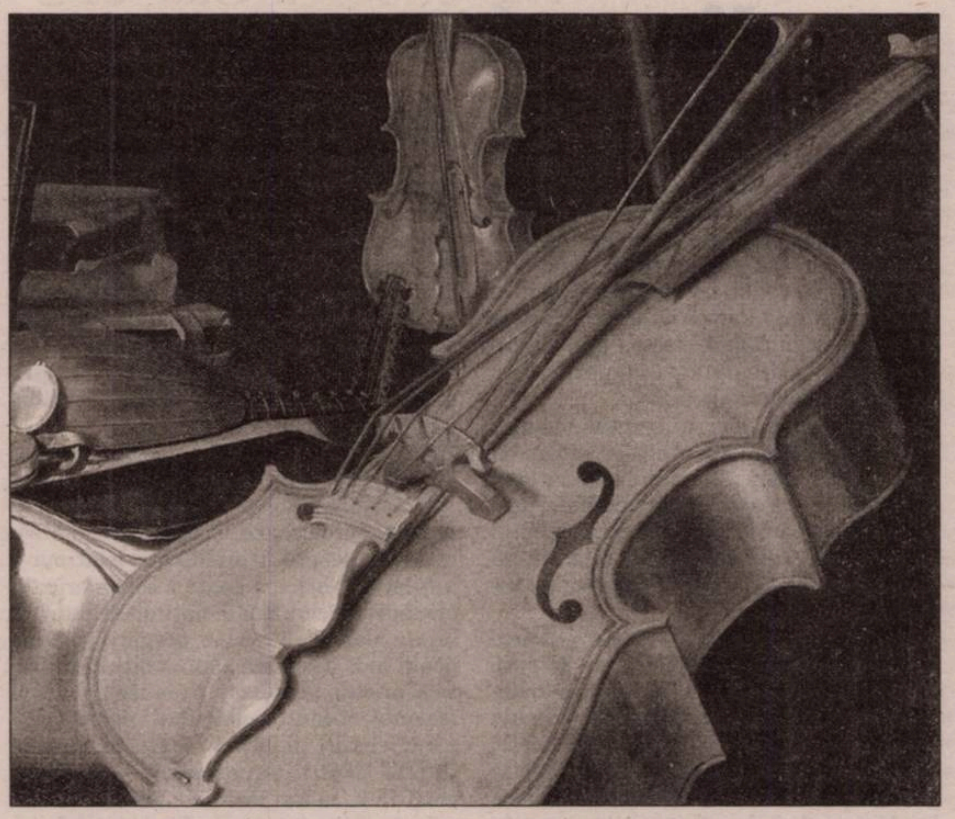

Pe splaiul Unirii la nr. 160 s-a deschis de un an un loc numit NOD Makerspace într-un spațiu fost industrial. E un loc deschis comunității creative de arhitecți, designeri, artiști vizuali, un fel de răspuns bucureștean la Fabrica de pensule de la Cluj, cu avantajul că spațiul e mai mare și în continuă expansiune. Marți, 22 martie, locul a fost vizitat de primul ministru Dacian Cioloș însuși, alături de alți cîțiva miniștri, printre care ministrul Culturii, Vlad Alexandrescu, și un număr de consilieri ministeriali, cu toții pregătiți să discute despre industriile culturale din România și despre spiritul antreprenorial al celor mai creative minți de la noi. Cu aceeași ocazie a fost lansat și Studiul „Sectoarele culturale și creative din România. Importanța economică și contextul competitiv", realizat de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală, care demonstrează că elanul luat de industriile culturale în ultimii ani e un fenomen mai mult decît interesant.

Discursul despre „abordarea antreprenorială" în cultură e tot mai prezent la noi în ultima vreme și pare să aducă un pic de oxigen într-o zonă – cea a administrării și funcționării culturii – unde nu s-au mai deschis de mult ferestrele. Cu rezerva că acest discurs împinge sistematic cultura – conținutul cultural – pe locul al doilea după industrie, merită cercetat mai atent cum poate spiritul antreprenorial să ajute organizațiile culturale – fie ele de stat sau private.

Deși istoricul termenului antreprenor este strict legat de mediul economic, iar majoritatea definițiilor și referirilor la acesta sînt făcute avînd ca reper piața comercială, ne aflăm într-un moment de dezvoltare în care conceptul de antreprenor poate suferi necesare reinterpretări. Industriile creative schimbă în secolul 21 piața globală, cîștigînd în societatea informațională tot mai mult teren. Altfel spus, într-o lume a mașinilor care iau locul oamenilor și a serializării agresive a produselor de consum, industriile tradiționale riscă să moară, dar creativitatea e o uriașă sursă de regenerare economică și urbană. Iată deci tabloul în care spiritul antreprenorial își poate găsi locul sau pe care îl poate chiar redesena complet.

Antreprenorul a fost și pe parcursul secolelor trecute un pion principal al pieței economice, dar specialiștii cred că în secolul 21 el va fi parte a unei revoluții a pieței de muncă, tocmai calitățile care îl/o animă fiind la baza renașterii relațiilor de muncă în noul peisaj desenat de industriile creative. Toți antreprenorii de succes, susține articolul dedicat subiectului în Wikipedia, prezintă următoarele calități: controlul interior, capacitatea de planificare, asumarea riscurilor, inovația, folosirea feedback-ului, luarea deciziilor, independența.

E suficient să mă uit la colegii mei din mediul cultural independent, din ce în ce mai activ în România ultimilor 10 ani, ca să observ că toți își exersează atent tocmai aceste capacități: își asumă riscuri pe care instituțiile publice de cultură nici nu visează să le ia în considerare – prin proiecte culturale dedicate comunității, prin proiecte educative, prin abordarea unor teme tabu, dar și prin încurajarea experimentului artistic și prin descoperirea și amenajarea unor noi spații de joc sau de activități creative – sînt animați de idei inovatoare, folosesc feedback-ul ca instrument de reglare și perfecționare a propriei activități, iau sistematic decizii și sînt independenți. Mai sînt destule lucruri de învățat, cum ar fi capacitatea de planificare, iar pentru perfecționarea controlului interior e nevoie de maturizare – majoritatea celor care funcționează la noi în acest mediu fiind foarte tineri – dar lucrurile merg în direcția cea bună. Direcția în care, dacă un cadru legislativ reformat le va permite, noi generații de antreprenori culturali vor reinventa piața culturală românească, cu efect asupra întregii piețe economice.

De ce e nevoie de reformarea cadrului legislativ în care funcționează cultura din România? Așa cum sînt formulate ele acum, legile se află în urmă cu decenii față de realitățile concrete – iar asta e valabil pentru toate domeniile, din păcate. În cultură, cadrul legislativ e și mai sufocant, tocmai pentru că e dedicat exclusiv structurilor instituționale de secol 20, care au devenit de mult timp ineficiente, bugetofage, inflexibile și produc în foarte multe cazuri cultură moartă. Aceste legi nu prevăd și nu includ decît cel mult indirect și prin asociere noile tipuri de organizații culturale generate de dezvoltarea sectorului cultural independent: organizațiile nonguvernamentale cu scop, misiune și obiective culturale, fundațiile culturale, IMM-urile din industriile creative, PFA-urile folosite ca instrumente fiscale nu numai de către artiști, ci și de către foarte mulți freelanceri din industriile creative (informaticieni, graficieni, arhitecți, creatori de aplicații sau jocuri video etc). Activitatea acestora este în bună parte nelegiferată sau legiferată prost, cade adesea în fisurile sistemului, sistem care pune atîtea piedici încît îi împinge pe mulți freelanceri spre piața neagră.

Acești „creativi", cum sînt numiți cu un termen generic, se lovesc sisific de limitele unui sistem inflexibil care funcționează după vechi paradigme.

„Piața liberă" a generat în acești primi 15 ani din noul secol noi relații de muncă, pe care cultura instituțională bugetară – care era dominantă în cultura românească atunci cînd majoritatea legilor după care încă funcționăm au fost scrise – nici măcar nu le concepe. Pentru marea majoritate a celor care activează în mediul cultural, jonglînd cu două, trei sau mai multe proiecte în același timp, componenta business este parte integrantă din identitatea artistică, iar vechile relații de muncă instituționale nu mai sînt relevante. Acest fenomen de deproletarizare, au avertizat deja specialiștii din alte țări, include și riscuri sociale pe care lucrătorii din domeniul cultural independent și le asumă mai mult sau mai puțin conștient și, oricum, în lipsa altor variante: absența unei plase de siguranță în cazul unor pauze temporare între proiecte (așa-numitul șomaj, sau schema intermitenților francezi), absența unor asigurări de sănătate, a contribuțiilor la pensie – toate beneficii ale vechiului sistem sindicalizat. În plus față de riscurile autoasumate, acești „creativi", cum sînt numiți cu un termen generic, se lovesc sisific de limitele unui sistem inflexibil care funcționează după vechi paradigme, incapabil să se reformeze și ținut pe loc de o legislație retardată.

Cel mai greu pentru un teatru, de exemplu, e să lucreze cu artiștii în sistem de colaborare (angajați pe perioadă determinată), atît pentru că există o presiune constantă din partea personalului artistic angajat definitiv în instituție, dar care nu este folosit la întreaga sa capacitate (dovedind din plin, de-a lungul anilor, că în artă această formă de angajare este problematică), cît și din cauza comodității și a deprofesionalizării aparatului tehnic din aceste instituții, prost plătit și neadaptat mediului cultural contemporan. Se ajunge astfel la paradoxul contracreativ că un regizor nu-și poate face castingul ideal pentru un spectacol, ci un „casting negociat", care să țină cont mai mult de rațiuni administrative decît de cele artistice.

Cu cît aceste instituții s-au osificat mai mult și se luptă în gol (cînd nu s-au resemnat de mult) cu propriile limite, tot mai clare în peisajul actual mobil și divers, cu atît e mai evident că întreg cadrul legislativ trebuie reformat în așa fel încît să dea o șansă culturii vii, care are foarte multe în comun, de fapt, cu spiritul antreprenorial.

De altfel, în „Strategia sectorială în domeniul culturii" (document a cărui îmbunătățire se află acum în lucru, pentru revizuire) se prevede ca obiectiv „Realizarea unui cadru unitar de susținere și recunoaștere a rolului creatorului și artistului în societatea contemporană." Strategia a fost definitivată în 2014, dar nu a fost încă asumată de nici un Guvern de atunci pînă acum – și au fost mai multe. Deja orizontul de timp 2014-2015 în care erau prevăzute o serie de acțiuni concrete a fost pierdut, așa cum s-a pierdut deja timp prețios pe parcursul ultimului deceniu, dat fiind că sfera culturală a fost ultima pe lista guvernelor ultrapolitizate care s-au succedat în ultimul timp. Actualul Guvern tehnocrat e singura șansă de relansare pe care acest domeniu o are în acest moment. Pînă atunci, „recunoașterea rolului creatorului în societatea contemporană" rămîne doar o formulă seacă de conținut.

***

În România, ponderea din PIB a industriilor creative a ajuns anul trecut la 7% (a declarat Dragoș Pîslaru, consilier ministerial, moderatorul întîlnirii menționate mai sus), ceea ce dovedește că acestea chiar merită să fie luate în considerare ca un pilon de dezvoltare economică viitoare. Actualul Guvern își propune să ia măsuri care să determine o creștere pînă la 10% a acestei ponderi. În acest context, reforma legislativă în cultură – care e unul dintre obiectivele echipei Ministerului Culturii – trebuie să aibă în vedere viitorul care se conturează complet diferit, nu o îmbunătățire fragmentară a status-quo-ului. Nu ar trebui să fie vorba doar despre a repara punctual ce am văzut că nu merge, ici și colo, ci despre aplicarea unei noi paradigme, despre punerea unor noi baze pentru o dezvoltare viitoare, despre deschiderea tuturor ferestrelor înspre o lume pe care noi abia începem să o întrezărim, dar care funcționează deja cu toate motoarele turate în societăți dezvoltate. Și dacă tot gîndim un nou model, atunci avem șansa de a incorpora problematici locale și de a ține cont și de criticile care se aduc modelului economic care favorizează industriile creative, printre care favorizarea gentrificării, generarea polarizării sociale pe categorii de venit, generarea unor relații de muncă impregnate de risc și incertitudine, afișarea unui tip de narcisism social al adepților acestor industrii, în disprețul altor categorii sociale cu statut precar și avansarea înspre o deproletarizare care s-ar putea dovedi periculoasă pe termen lung.

Strategiile vizînd domeniul cultural care vor fi elaborate în perioada următoare, precum și toate modificările operate legilor care vizează mediul cultural ar trebui să țină cont de realitatea din teren, unde ponderea inițiativelor culturale private și a organizațiilor neguvernamentale a crescut exponențial în ultimii ani, reconfigurînd oferta culturală în centrele urbane și creînd o nevoie acută de noi politici culturale locale și naționale.

***Cristina Modreanu** este critic de teatru, redactor-șef al revistei Scena.ro.*

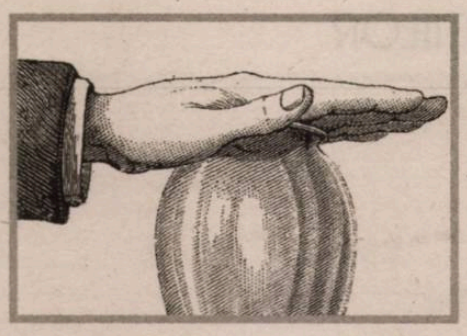

George BANU

scena lumii

Stalin și „cursa de șoareci“

„Dictatorul nu doarme“, scrie Cioran, întrebîndu-se dacă insomnia e cauza sau consecința exercițiului totalitar. El citează exemple istorice, Caligula, Lenin, dar cine poate uita că Macbeth, ajuns la putere asasinîndu-și protectorul legitim, „și-a pierdut somnul“, cum se plîngea el însuși. Stalin nici el nu dormea, iar Soljenițîn evoca luminile aprinse în noapte la Kremlin, figurile livide ale acoliților sau celebra scenă cînd, în noapte, i-a telefonat lui Bulgakov. „Dictatorul nu doarme“, dar, pe de altă parte, „dictatorul nu uită“ – o știam, dar am redescoperit recent acest adevăr, grație unei teribile emisiuni văzute de unul singur în apartamentul meu parizian. Dictatorul e străin oricărui fenomen amnezic și, fără precipitare, își plătește polițele în timp, sancționează, distruge, ucide, confundînd duratele, trecutul și prezentul. Doar moartea poate salva de conflictele nesancționate. Uneori, chiar și dictatorii mor.

Contra lui Stalin, cînd s-a prezentat pentru a fi ales secretar al Partidului, în jur de douăzeci de voturi au fost negative. În ciuda succesului obținut, el a păstrat buletinele de vot secret, le-a analizat grafologic cu ajutorul unor experți și, zece ani mai tîrziu, „vinovații“ au fost identificați și, apoi, toți asasinați. Revanșard, dictatorul nu se consolează și nu admite nici o rezistență, chiar minoră: acesta-i un simptom al apetitului de putere care, pentru el, nu poate fi, decît absolută.

Consternant, emisiunea recentă confirmă diagnosticul de mult formulat. Tiranul nu uită! Stalin, după al Doilea Război Mondial, în 1948, surprinde prin promulgarea unei amnistii generale privind emigrația rușilor albi care se refugiaseră îndeosebi la Paris, eșuînd în funcții subalterne de șoferi sau chelneri. Cu toate că tardivă, perspectiva reîntoarcerii, în ciuda prudenței promovate de majoritatea rușilor instalați în Europa, i-a sedus pe unii dintre ei. Și după aproape trei decenii, cîțiva au răspuns afirmativ gestului de reconciliere: războiul, încercare teribilă, adusese cu sine iertarea și reconcilierea devenea posibilă, și-au spus ei credulii. Iată șansa ultimă, aceea de a reveni în Rusia de care, afectiv, niciodată nu se despărțiseră. Nu o abandonaseră. Stalin le oferea această șansă.

În realitate, Stalin își propunea să decapiteze astfel pînă și pe cei din urmă adversari ai bolșevismului și el le-a întins, cum spune Hamlet, o sinistră „cursă de șoareci“. La ora plecării se organizează un abandon festiv al Parisului, satisfacție nutrită de întoarcerea la țara și limba maternă, în principiu fără nici un risc, căci toți erau „amnistiați“ – dar, în realitate, toți erau „condamnați“. O vor descoperi cînd „capturați“, de la sosire, li se vor retrage pașapoartele, vor fi deportați, sancționați pentru neaderența la comunismul roșu: aceste pete de sînge, izolate și disparate, vor marca emigrația rușilor albi înșelați de viclenia Kremlinului. Pierduți în Siberia sau Kazahstan, fără rădăcini și fără șanse de salvare, ei vor fi o dovadă a reușitei „cursei de șoareci“, strategie de un cinism unic. Îi vedem metamorfozați în țărani, vorbind o limbă amestecată, nici franceză, nici rusă, privind fotografii din colțuri pierdute ale țării recent părăsite: valea Loarei, Muntele Saint-Michel… Acolo, în Franța, ei resimțeau nostalgic iubirea pentru Rusia, „țara-mamă“ – metaforă frecvent utilizată de poeți –, iar acum, în mijlocul acestor întinderi fără repere, își rememorează Franța. Sfișiere, acesta le-a fost destinul. În Germania, Hitler n-a avut viclenia de a propune asemenea soluții iluzorii. El n-a atras pe nimeni. Stalin, dimpotrivă, a capturat „șoarecii“ nași, confirmîndu-și încă o dată superioritatea sa față de „confratele“ în dictatură de la Berlin.

Stalin a știut să seducă. El a transformat o ideologie în momeală întinsă celor care i se asociau și de aceea, în numele idealului comunist, pentru a evita pericolul nazist, mulți militanți și-au căutat refugiu în Rusia. Soarta le-a fost la fel de crudă ca aceea a amnistiaților din 1948. Studii recente nu încetează să descopere francezi, nemți, evrei care s-au lăsat prinși în aceeași „cursă de șoareci“ și au eșuat fie în fața plutonului de execuție, fie în lagărele Siberiei. Care le era vina? Faptul că personificau o fidelitate fără rezerve pentru

idealul pervertit de către puterea stalinistă, faptul că puteau beneficia de o legitimitate fără cusur în caz de tratative politice. Stalin i-a distrus așa cum Richard al III-lea a ucis pe orice pretendent posibil la coroană. Dictatorul nu doarme, nu uită și, pentru totdeauna singur, instalează dispozitivul „cursei de șoareci“.

O recentă operă semnată de Michel Tabachnik, și el rus de origine, a fost compusă pornind de la libretul semnat de Régis Debray, *Dernière nuit (Ultima noapte)* ce îl are ca protagonist pe gînditorul, azi unanim celebrat, Walter Benjamin. Totul pornește de la sinuciderea sa la Port Bou, la frontiera spaniolă, cînd, după peregrinări fără de sfîrșit, își abandonează orice speranță de salvare. Momentul final e ocazia unui teribil *flashback*. Printre episoadele evocate se numără și acela moscovit. Acolo, Walter Benjamin o întîlnește și se lasă sedus de Asja Lacis, o tînără activistă, animatoare a unei celebre trupe de teatru pentru copii, care se dăruise corp și suflet bolșevismului. Eșecul afectiv și experiența trăită în Rusia vor fi la originea unui *Jurnal de la Moscova,* dar mai ales a îndepărtării de locul morții printr-un soi de intuiție mediumnică. Benjamin, în ultima clipă, fuge din orașul infectat. La fel ca și Brecht care, adept al lucidității fără compromis, își va abandona amanta bolnavă, pe Margaret Steffin, pentru a evita asasinarea pe care o bănuiește și de care se teme. Nici unul, nici altul nu vor cădea în „cursa de șoareci“, căci un anumit simț al realității îi scapă și le permite să reia drumul exilului într-o Europă tragic ocupată de fascism. Lor li se va alătura Arthur Koestler, autorul acelei cărți *Zero sau infinitul,* care, în adolescență, mi-a revelat perversitatea stalinismului și mi-a tulburat nopțile. Teroarea, cauză a insomniilor personale.

Régis Debray îl caricaturizează pe André Gide, care se arată insensibil la drama lui Benjamin, dar e injustă această tratare în contextul epocii descrise. André Gide a fost cel care nu s-a lăsat intimidat și nici sedus de iluziile Moscovei staliniste, asemeni lui Henri Barbusse, și a scris celebrul text *Revenire din URSS,* – denunț al „paradisului“ care atrăgea, cel puțin imaginar, milioane de oameni ce-l vedeau ca pe o soluție de salvare în fața invaziei hitleriste. Gide a vorbit, așa cum, înaintea lui, a făcut-o Panait Istrati, cu o clarviziune nebănuită. Dar acestuia, Kazantzakis, lucid și laș, i-a sugerat tăcerea, căci mărturia, l-a prevenit prietenul grec, nu putea decît să-i ucidă cariera de scriitor. Istrati a refuzat, nimeni din vechea coaliție nu l-a iertat, nici măcar Romain Rolland, mentorul său spiritual. Nu e ușor de vorbit în vremuri grele, dar rămînînd mut colaborezi la reușita „cursei de șoareci“. Ea a funcționat îndelung, o reușită tragică..

Unde să fugim?… aceasta-i întrebarea. Unde? În cele mai intense momente ale operei lui Tabachnik și Debray intervine Hannah Arendt, care îi dă întîlnire lui Benjamin în America, acolo unde, grație unui diplomat abil, mulți emigranți și-au găsit azil. America, dincolo de Europa, America, esență a democrației, s-a constituit în unic refugiu pentru cei care încercau să scape de oroarea nazistă, dar nici nu se lăsau înșelați de „cursa de șoareci“ stalinistă. America a salvat Europa, nu numai pe cîmpul de luptă, ci și pe acela al exilaților. Din America toți s-au întors. Din Rusia, nici unul.

***George Banu** este critic de teatru.*

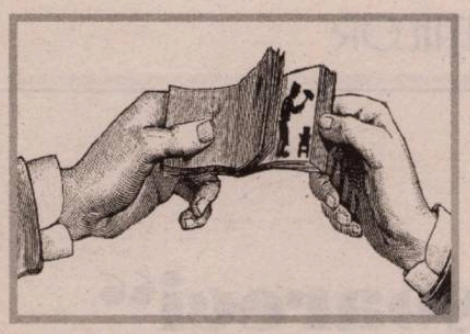

Marius CHIVU

feedbook

Planeta a.l.ș.

Zilele astea se împlinesc cinci ani de la moartea lui Alex. Leo Șerban (1959-2011), deopotrivă personalitate și personaj; cel mai popular și mai charismatic și, totodată, cel mai inteligent, oricum cel mai original critic de film de la noi. Iar acest lucru nu cred că se va schimba vreodată. Cel puțin nu în timpul vieților noastre.

A scris mult și în multe locuri (în *Libertatea*, dar și în *ELLE),* a scris inclusiv cărți, dar în timpul vieții a publicat doar trei culegeri de texte publicistice: *Dietetica lui Robinson* (Curtea Veche, 2006), *De ce vedem filme. Et in Arcadia Cinema* (Polirom, 2006/2012), *4 decenii, 3 ani și 2 luni cu filmul românesc* (Polirom, 2009). 1300 de pagini minunate despre film și celelalte arte! În afară de acestea, a mai scos două cărți în colaborare: *Lars von Trier: filmele, femeile, fantomele,* împreună cu Mihai Chirilov și Ștefan Bălan (Idea, 2004) și *Jeu de paume,* împreună cu Șerban Foarță (Liternet, 2006), și a tradus din Paul Bowles.

A scris la un moment dat, ca argument la un dosar dilematic, un text programatic legat de lipsa necesității unei opere: „Există un soi de terorism discret, care-ți vine dinspre cititorii fideli. Aceștia așteaptă, așteaptă, așteaptă – așteaptă de la tine «să confirmi». Fetișul Operei îi stăpînește. Ei au investit în tine, și-au pus speranțele și vor ca așteptarea lor să nu fi fost în zadar. *Publish or perish!* Ei, și? *«Périsse Rome plutôt que les principes!».* Or, principiul (în cazul meu, cel puțin) este: nu te lăsa posedat de «Destin». Nu ceda șantajului cu «Opera». Nu te plia. Nu publica. Nu accepta «înserierea» – ieși din rînd! Pe scurt: fă ce-ți place – nu ceea ce place altora, ceea ce le place să creadă că-ți place… Viața alimentează Opera (vezi Proust). Dar reciproca?! În general, o operă nu este validată decît – scuzați – post mortem, așa încît este cam trist să-ți închipui că merită să lași totul baltă… Or, paradoxul postumității este că nicio-dată nu te poți bucura de ea. Rînd pe rînd enormă și eluzivă, ea prezintă dezavantajul de-a nu o putea contempla din perspectiva care o validează.“ Tot Alex. Leo Șerban formulase cîndva „complexul Pașadia“, adică hotărîrea de a nu lăsa nimic, de a nu „construi“ o Operă, de a nu trăi în perspectiva ei și, în fond, de a nu crede în ea, căci „fericirea nu stă în a face, ci în a fi o operă de artă“. Acel text se încheia cu ideea că în absența acelui „dezarmant, bizar, ingenuu, cvasi-fictiv, romanțios aproape“ articol menționat în Constituția americană care asigura dreptul la căutarea fericirii, nimic nu are cu adevărat sens, nici Viața, nici Opera.

„Fericirea nu stă în a face, ci în a fi o operă de artă“

În textul de deschidere al volumului de poezii publicate postum, Svetlana Cârstean amintește un interviu mai vechi în care Alex. Leo Șerban îi mărturisea „teama de a scrie cărțile pînă la capăt, angoasa în fața formei definitive, a punctului final care nu mai lasă loc de intervenții, de digresiuni sau bonusuri“. Ca și cum literatura nu poate exista decît după moartea autorului, ca și cum opera nu ar putea co-exista cu propriul creator, acesta oglindindu-se în creație numai de Dincolo. Or, acum cînd Alex. Leo Șerban nu mai e, opera lui este deja validată, inclusiv prin cele nu mai puțin de patru cărți apărute postum, dar toate pregătite cu grijă de el însuși în ultimele luni de viață: *Mica dietetică* (publicistică, ART, 2001), *Alte camere, alte glasuri de ieri* (poezie, Pandora M, 2011), *Litera din scrisoarea misterioasă* (o novella) (traducere din limba engleză de Antoaneta Ralian, Polirom, 2011) și *La planète Proust* (Non Lieu, Paris, 2013).

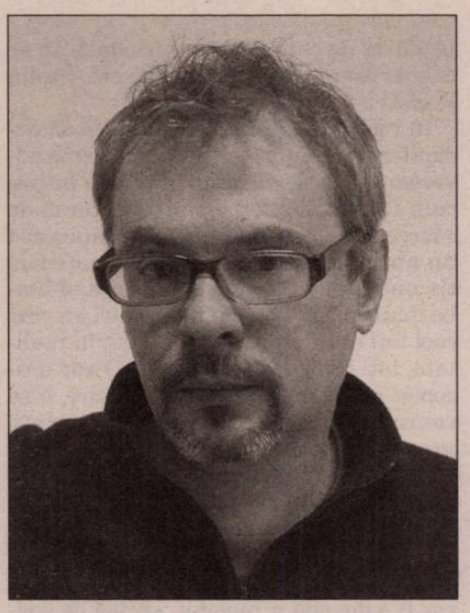

Se retrăsese cu totul din viața publică („e bine să ne cultivăm micile comodități personale – cu riscul de a părea excentrici“), deși o vreme a fost foarte prezent în blogosferă („blogger-ul este noul proletar: revendicativ, vindicativ și profund antielitist“). În perioada sa de retragere a scris însă cele două cărți: romanul despre Borges și Pessoa în engleză (în original *The Parlayed Letter)* și eseul despre Proust în franceză, ambele cărți denotînd profunda pricepere literară a lui Alex. Leo Șerban, cel care, altfel, se plîngea de faptul că „în ochii unora, critica de film e asimilată cu un fel de subspecie de literatură“.

Renunțase la critica de film cu cîțiva ani înainte de a muri, oarecum resemnat de deșertăciunea acestei îndeletniciri: „Critica de film este pe ducă. Nu o spun eu, este concluzia logică a «realității din teren»… Blog-urile (și, în mare, scrisul pe suport virtual) au înlocuit, treptat dar ferm, reflecția specializată asupra filmelor. Probabil că, în cîteva decenii (varianta optimistă) sau cîțiva ani (varianta pesimistă), blog-urile și blogării vor înlocui critica de film propriu-zisă, făcută de oameni care știu că Cinematograful s-a născut în 1895, și nu în 1985… Reflecția despre această (a șaptea) artă va rămîne rezervată mediului universitar, care va semăna tot mai mult cu o (într-adevăr) *rezervație* cinefilă în care se vor discuta, analiza și interpreta toate acele filme pe care nu le mai vede nimeni.“

A-moralist plin de farmec, lui Alex. Leo Șerban îi plăcea să fie controversat și controversabil, paradoxal și contradictoriu („ideile trebuie tratate ca niște accesorii, astfel evităm riscul de a deveni fanatici“): era un hedonist capricios, narcisist autoantagonist („a spune despre tine – tu însuți – lucruri dintre cele mai dezavantajoase, mai devalorizante, mai «delicate»… O reputație proastă e mai ușor de întreținut!“), snob superior și frivol cu stil, aristocrat pop (era, în fond, un proustian îndrăgostit de ABBA și elogiator al șlapilor, consumator de operă preclasică și de cartofi prăjiți), un solitar cu mulți prieteni („calitățile mi le cultivă prietenii, defectele mi le cultiv singur“), adept al infidelității față de propriile idei („visez să nu fiu luat în serios pentru ce spun, ci numai pentru ce fac“). Căutați cărțile sale – nu mai sînt altele la fel!

aproape de carte

Alex. Leo ȘERBAN

oasele fine ale peștelui

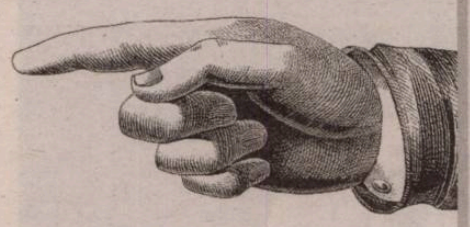

acel tramvai traversează orașul
griul monumental
piața
și abia am timp să mă gîndesc
la mine

ce rămîne din clipa de față?
nu sînt orb
să cred în existența imperisabilă
a prezentului, a ceea ce se scurge
printre degete atunci cînd număr
același zece, cinci și cinci,
sperînd într-o eroare
nu am surzit încă
auzul mi-e ager ca o ureche
trezindu-se dimineața
și simțind foșnetul pernei
senzațiile-mi sînt mai ascuțite
ca niște cutii de chibrituri
explodînd

și totuși simt această neplinătate
nerotunjire cu care mă identific
aproape de luciul unei cutii
de conserve
pe care aș vrea să-l șterg
sau să-l fixez undeva definitiv
simplu
așa cum aș deschide conserva
cu un clește
și aș număra oasele
fine ale peștelui

(din volumul
Alte camere,
alte glasuri de ieri)

PUBLICITATE

DIN APRILIE, LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ

DOMNIILE FANARIOTE ȘI SPIRITUL LUMINILOR: UN PRIM EFORT DE MODERNIZARE A PRINCIPATELOR ROMÂNE

CALAMITĂȚI ȘI DOMNII DEZASTRUOASE ÎN VREMEA FANARIOȚILOR

1800-1800: O PERIOADĂ DE CREȘTERE ECONOMICĂ ȘI DEMOGRAFICĂ

ARMATELE UITATE. TRUPELE ȚĂRILOR ROMÂNE ÎN LUNGUL SECOL FANARIOT

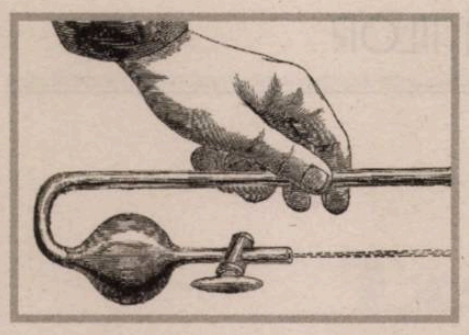

Oana STOICA

rosencrantz & co

„Există lucruri comune pe care le au filmul și teatrul“

– interviu cu Radu JUDE –

Regizorul de film ***Radu Jude*** *și-a făcut debutul în teatru cu spectacolul* Scene dintr-o căsnicie *de Ingmar Bergman la Teatrul Național „Mihai Eminescu“ din Timișoara. Scenariul original a fost scris pentru o serie TV de cinci ore, din care Bergman a montat ulterior și un film de aproape trei ore. Jude a adaptat scenariul (tradus de Carmen Vioreanu), concentrîndu-l în două personaje (interpretate de Ion Rizea și de Alina Ilea împreună cu Claudia Ieremia) și două ore și 50 de minute. Textul oferă o investigație necruțătoare asupra eșecului familiei, mai ales la nivel de cuplu, fără ca asta să însemne și pierderea atracției sau a sentimentelor.*

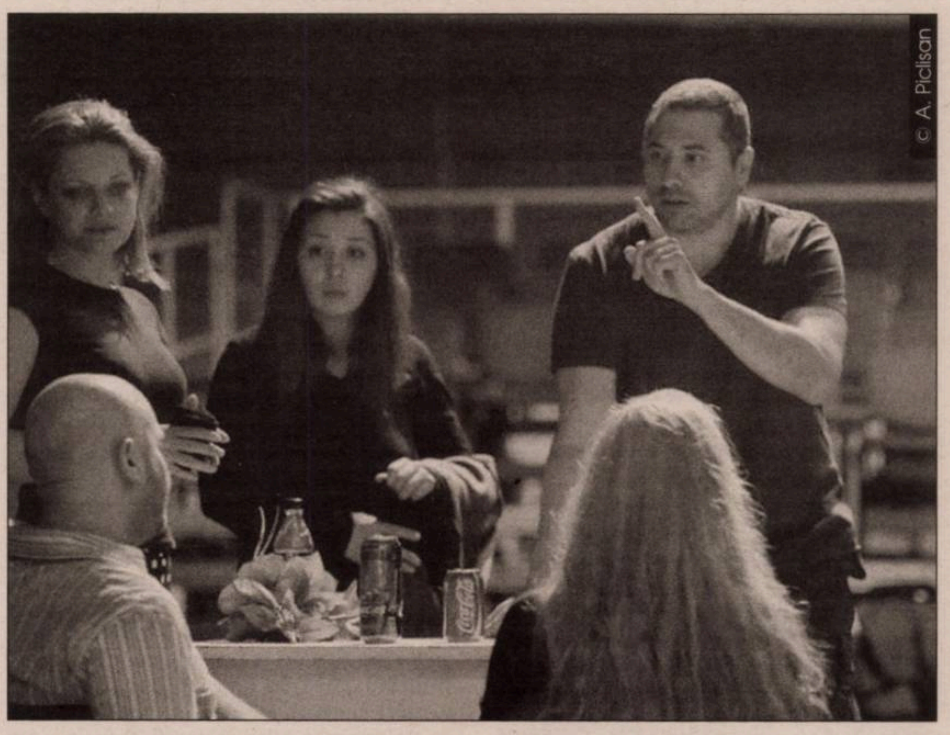

Sînteți unul dintre puținii regizori de film care merge la teatru. Ce stă la baza interesului dvs. pentru teatru? Și de ce ați vrut să faceți *teatru?*

Există multe lucruri comune pe care le au filmul și teatrul, de aici interesul meu. În primul rînd, un interes pentru dramaturgie, cineva care scrie scenarii de film are multe de învățat de la dramaturgia de teatru, apoi un interes pentru actorie, pentru mizanscenă în general. Iar motivul pentru care m-am hotărît să pun în scenă are de-a face, pe lîngă dorința de a explora acest limbaj, dorința de a lucra cu anumite texte (cum este cel al lui Bergman). În plus, noul meu proiect de film, aflat deocamdată în fază de scenariu, are în centru o anumită formă de spectacol teatral popular, așa că era un moment bun să nu mai amîn și să fac asta acum.

Dar nu, nu merg așa mult la teatru, mai ales că foarte multe spectacole pe care mi-aș dori să le văd sînt în alte orașe decît Bucureștiul. Nu reușesc să înțeleg de ce teatrele nu fac mai des turnee, măcar în orașele mari, probabil că e vorba de costuri, dar practica asta mi se pare nesănătoasă.

Care sînt problemele cu care v-ați confruntat în transpunerea unui scenariu de film pe scenă? Cum v-ați raportat, dacă ați făcut-o, la filmul lui Bergman?

Problemele nu au fost neapărat legate de mutarea filmului pe scenă. Structura lui dramaturgică este apropiată de o piesă de teatru, Bergman însuși l-a pus în scenă și apoi mulți alți regizori. Mai dificilă a fost decizia de a scoate din text bucăți importante (montat integral, textul ar fi dus la un spectacol de cinci ore). Așa că am renunțat la toate personajele secundare care apăreau în text, am comprimat unele situații, am scos unele dialoguri etc. Nu cred că e ceva rău, cred că unele din lucrurile scoase țineau de o modalitate vag învechită de a povesti, iar prin suprimarea personajelor episodice povestea s-a esențializat cumva.

„Dinamismul nu mi se pare deloc o valoare în sine.“

Relațiile de cuplu, în agresivă degradare, se regăsesc în filmele dvs., fie ca subiect central (Toată lumea din familia noastră)*, fie secundar* (Trece și prin perete)*. Ce vă atrage la această temă?*

Nu știu exact. Cîteva experiențe nefericite, poate. Apoi, uimirea pe care o încerc cînd aud de la alții diferite povești personale, faptul că oamenii sînt dispuși să trăiască ani de zile într-un fel de iad doar pentru a nu fi singuri sau pentru a nu se simți vinovați. În plus, detest toată acea minciună care vine din basmele cu final fericit, din tonele de comedii romantice și din telenovele, din revistele *glossy* care prezintă familii-model... Și, nu în ultimul rînd, cred că felul în care se manifestă partea întunecată a omului în interiorul familiei e simptomatică și pentru alte tipuri de relații. Și e foarte plăcut de studiat, într-un fel.

În Scene dintr-o căsnicie*, scenografia realizată de Iuliana Vîlsan este aproape realistă (un interior de locuință* middle-class*, cu un tavan-oglindă care reflectă imaginea deformat), dar în spectacol am resimțit o parodiere – poate este mult spus – a visceralității care domină, în text, relația de cuplu. Era intenționată?*

Da, da, cu siguranță. Nu mă pot abține, pur și simplu există în felul în care văd eu lucrurile o aplecare înspre caricatură, înspre ridicol; un ridicol înțeles așa, cehovian, caragialian, ca o condiție definitorie a omului în majoritatea circumstanțelor în care se află. Așa că am oferit personajelor sobre ale lui Bergman ceva din Bibicul lui Caragiale...

Am unele rezerve legate de lipsa de dinamism a unor scene și de artificialitatea interpretării, mai puțin în cazul Claudiei Ieremia (a doua Marianne). Staticul și artificialitatea sînt intenționate?

Dinamismul nu mi se pare deloc o valoare în sine (bănuiesc că te referi la faptul că mizanscena e statică în mare parte din spectacol); îmi amintesc că directorii de marketing cu care am avut de a face în ipostaza mea de regizor de spoturi publicitare cereau, cu toții, reclame montate „dinamic și tineresc“... Principiul meu în construirea acestei mizanscene a fost să nu mișc personajele de colo-colo decît dacă asta e necesar din punct de vedere dramaturgic. Am considerat că ideile și emoțiile pot fi provocate de text și de actori și printr-o mizanscenă statică. Cît despre „artificialitatea interpretării“, mi-e teamă că intrăm într-o discuție fără sfîrșit. Pot să spun doar că pentru mine noțiunea de „realism“ acoperă o arie mai mare decît e îndeobște admis. Uite, cînd am scris scenariul de la filmul *Aferim!* împreună cu Florin Lăzărescu, am hotărît ca personajul principal să spună încontinuu proverbe și zicători vechi. Cîțiva din cei care au citit scenariul s-au blocat în chestia asta, pe care au considerat-o nerealistă, lucru care oricum nu ne interesa, pentru că alta era intenția noastră. Dar dacă stai să te gîndești mai bine, de ce nu ar fi un personaj care turuie încontinuu proverbe un personaj realist? Doar pentru că nu întîlnim astfel de persoane foarte des (deși am cunoscut recent pe cineva care spunea bancuri într-un mod compulsiv)? Am impresia că pentru multă lume realismul presupune descrierea unui fel de numitor comun al oamenilor, iar asta pe mine nu mă interesează. E posibil însă altceva, și anume ca direcția mea de actori să nu fie prea inspirată și de aici să apară problemele pe care le-ai ridicat tu, dar despre asta nu sînt eu în măsură să vorbesc, îmi lipsește distanța necesară.

Ți s-a schimbat perspectiva asupra teatrului după această experiență și, dacă da, în ce mod?

Cu siguranță că da, dar mi-e greu să rezum. De pildă, am un respect și o afecțiune mult mai mari pentru actori decît aveam pînă acum.

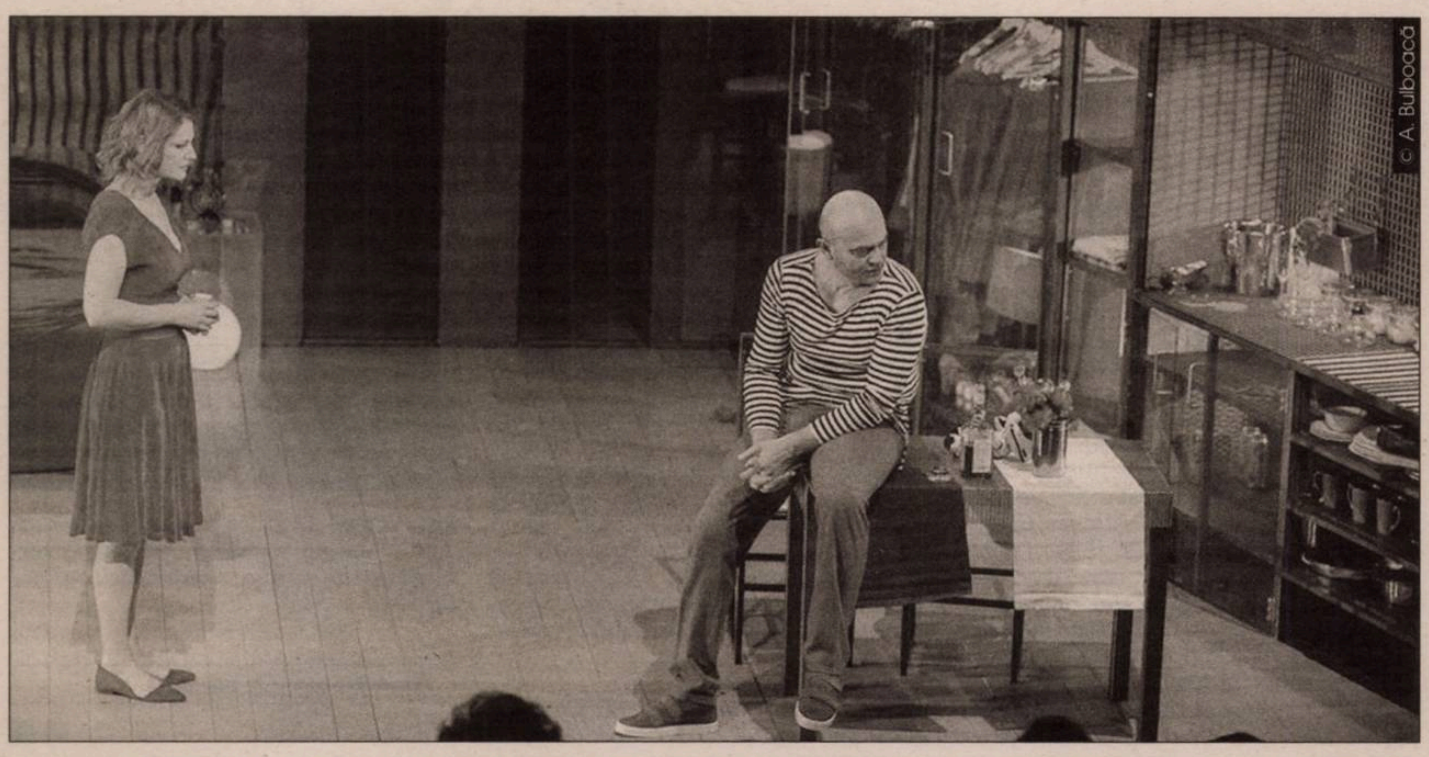

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Filme de la NexT

Festivalul Internațional de Film NexT (care va avea loc între 7-11 aprilie), ajuns la cea de-a 10-a ediție, a reușit, de-a lungul parcursului său, nu doar să păstreze vie memoria regizorului Cristian Nemescu și a *sound designer*-ului și compozitorului Andrei Toncu, și să descopere noi talente (prezentate în competițiile naționale sau internaționale), ci s-a angajat să ne ofere și o plajă foarte largă de experiențe cinematografice de multe ori excepționale, destul de diverse și contradictorii încît să provoace și o anumită reflecție asupra filmelor, nu doar consumul lor. Există și anul acesta multe secțiuni în afara competiției, care să stîrnească, pe lîngă senzații cinefile intense și variate, și dezbateri – „Feminist NexT", „Arthouse Shorts", „Eseuri video", „Avant-garde", printre altele.

Disonanță al lui Till Nowak (prezentat în secțiunea „Short matters!") e un scurtmetraj spectaculos care pune în legătură mijloacele stilistice impresioniste ale filmului de animație construit cu CGI, cu cele ale melodramei cu actori în carne și oase și decoruri realiste. Povestea redă conflictul interior al unui pianist care nu poate împăca lumea imaginară și realitatea, impulsul său creativ izolator și nevoia, la fel de intensă, de a comunica cu fiica sa. Viziunea sa fantastică e evocată aici prin construcții pe cît de grandioase, pe atît de minuțios reprezentate (amintind de *Inception),* mergînd cu detaliile pînă la firele de praf bătute de lumină în sala de concerte. Sînt lumi care se desfac și se refac, cu tot cu clădiri și străzi, în funcție de procesele mentale ale protagonistului. Lumea reală e la antipodul celei animate: sala de concerte e, de fapt, strada pe care a ajuns să locuiască bărbatul, pianul fantastic cu claviatură în formă de cerc e o cutie muzicală la care acesta învîrte o manivelă alături de un loris de pluș. Nowak sugerează, introducînd animația în scenele realiste (de pildă, sub forma capului pianistului, cu un păr excentric supradimensionat), impuritatea lumii reale, una dintre preocupările sale fiind felul în care cele două lumi se parazitează reciproc. Însă, în măsura în care filmul se vrea și o pledoarie pentru îmbinarea a două tipuri diferite de cinema (cu tendințe realiste *vs* cinetic), aceasta nu e o reușită – realul rămîne aici o cîrjă, o contrapondere sărăcăcioasă a fanteziei, nefiind exploatat prin ceea ce are mai ofertant.

Jonny Greenwood

© wikimedia commons

Un film care explorează dimensiunea realistă a muzicii (colaborarea dintre compozitorul israelian Shye Ben Tzur, chitaristul formației Radiohead, Jonny Greenwood, și grupul indian The Rajasthan Express, surprinsă prin cîteva momente din repetițiile și înregistrările pentru lansarea unui album) e mediumetrajul documentar observațional non-narativ al lui Paul Thomas Anderson, *Junun* (prezentat în secțiunea „Arthouse Shorts"), filmat în India, în palatul Maharajahului de Jodhpur, pe durata a trei săptămîni. Anderson folosește muzica de la un capăt la celălalt al filmului, care, în lipsa unei narațiuni și a unui context, oferă o anumită coeziune documentarului și clarifică poziția din care e filmat întregul proces – în centrul observației sale nu sînt muzicienii înșiși (aceștia nu sînt individualizați, nu aflăm detalii referitoare la colaborarea lor, nu avem acces la viețile lor intime) sau o poveste, ci muzica care ia naștere în acestе momente din *interferențe:* interferența dintre artiști, instrumente, păsări și spațiul în care se desfășoară. Aceste elemente sînt filmate (și din mînă, și din dronă) de pe poziții aproape egale: sînt surprinse corpurile artiștilor în timp ce cîntă, mișcările păsărilor care pătrund în interior sau se învîrt în jurul turnului, instrumentele și uzura lor iminentă, camerele și exterioarele palatului, care amplifică sau reduc vibrațiile, fără ca vreunul să fie mai important decît celălalt.

Remarcabilul scurtmetraj *Take What You Can Carry* al lui Matthew Porterfield (prezentat tot în secțiunea „Arthouse Shorts") reușește să ofere, printr-un studiu de personaj extrem de restrîns – compus din cîteva scene cu interioare, fără explicații asupra legăturilor dintre ele –, o meditație asupra trecerii. O tînără femeie americană e urmărită în spațiile și printre oamenii alături de care se găsește în Berlin, într-un mod prin care se accentuează tocmai caracterul tranzitoriu al corpului. O putem vedea dezbrăcîndu-se pentru a intra în patul unui bărbat cu care își petrece noaptea și apoi pregătindu-și bagajul, o urmărim în ansamblul coregrafic din care face parte, susținînd un *performance* care evocă împărtășirea unor acțiuni și idei în cadrul unui grup, și în apartamentul în care locuiește pentru cîteva zile singură, în lipsa proprietarilor. Toate aceste acțiuni simple, de trecere dintr-un loc în altul, dintr-o companie în alta, desfășurate între citirea unei scrisori primite de acasă și scrierea alteia și accentuate de elipsele temporale create prin montaj, redau efectul de transgresiune, de metamorfoză sub acțiunea spațiului și a timpului. Chiar și atunci cînd nu-se-întîmplă-nimic, ceva se întîmplă, așa cum, în amintirea lui Lilly, stînd nemișcată într-un tren, e supusă unei mișcări care nu îi aparține.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

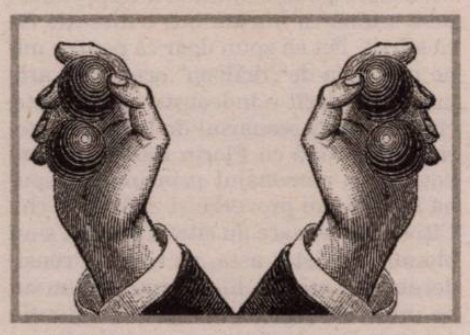

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Pastișe pop

● The 1975, *I Like It When You Sleep for You Are So Beautiful Yet So Unaware of It*, Polydor/Dirty Hit Records 2016.

Chitara lui Adam Hann te trimite cîndva la jumătatea anilor '70. Matthew Healy, dezbrăcat de la brîu în sus, pozează narcisistic: *„Hey! Would you like to look outside sometimes (No!) / I'm just with my friends online / And there's things we'd like to change! / Next thing you'll find you're reading about yourself on a planeș / Fame! What a shame! (Oh!) / Well, just keep looking, looking, looking, looking!"* Cele 3 minute și 47 de secunde de „faimă" ale *lead single*-ului „Love Me" sînt produse impecabil și varsă un pic de acid peste *selfie*-antreprenoriatul de tip Kardashian. *Groove*-ul din „Fame"-ul lui David Bowie e peste tot, filtrat de acoladele *white-funk* ale „Notorious"-ului unor Duran Duran.

The 1975 e o trupă britanică înființată într-unul dintre cele mai bogate orașe din Anglia, Wilmslow, aflat la vreo 20 de kilometri de Manchester, care a debutat în 2013 cu un disc eponim ajuns aproape instantaneu pe primul loc în *UK Albums Chart*. *Poseur*-i cel puțin la fel de talentați precum Kim K., cu frizuri impecabile și vestimentații corecte, membrii formației engleze nu inventau nimic în acel an. Cu toate acestea, reușeau cumva să-și facă loc în lumea pop-rock-ului inofensiv, cu sound-ul lor foarte bine lustruit de către Mike Crossey, producător care a lucrat cu nume ca The Kooks, Razorlight sau Arctic Monkeys.

Cel de-al doilea album de studio al *boyband*-ului The 1975 are aproximativ 75 de minute, un titlu foarte lung și a fost lansat pe 26 februarie, debutînd pe prima poziție în același *UK Albums Chart* și – Dumnezeule mare! – *Billboard 200*. *I Like It When You Sleep...* este, din nou, o pastișă executată impecabil – e produs de același Crossey –, balansînd stilistic între Prince, The Police, George Michael, INXS, Michael Jackson și chiar Lily Allen sau Cut Copy și răvășind nonșalant pop-ul deceniilor 7 și 8 ale secolului trecut, așa cum o făcea, de exemplu, și Scissor Sisters acum nu foarte mulți ani (minus *queer*-ismul complet seducător al proiectului muzical american).

La fel ca și predecesorul său, noul album are o problemă cu redundanța, dar spre deosebire de *The 1975* textele lui Healy sînt astăzi mai crocante – Guy Debord și Yanis Varoufakis sînt amintiți în treacăt –, în timp ce versatilitatea muzicală a membrilor trupei și-a extins aria de răspîndire. *ILWYSFYASBYSUOI* e, atunci cînd nu deviază în experimentalism facil, o operă atît de perfectă din punctul de vedere al execuției tehnice încît devine plictisitoare după cîteva ascultări. În fapt, asta e problema dintotdeauna a acestei trupe: în pofida energiei din care știe să-și construiască piesele, ceva în muzica The 1975 – poate o anumită propensiune foarte transparentă către grandoare – îi fură din onestitate și șarm.

The 1975 va concerta la București în cadrul festivalului Summerwell, care va avea loc pe 13 și 14 august. Mai multe detalii despre eveniment și abonamente găsiți la adresa summerwell.ro/editia.2016.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Dragostea din tei

Municipalitatea seuleză organizează în fiecare an un festival care se cheamă Hi! Seoul Festival, pentru a sărbători istoria capitalei în orașul de pe fluviul Han, dar și pentru a marca deschiderea, spiritul comunitar și de dialog în acest oraș foarte cosmopolit din Asia de Est, din ce în ce mai tolerant cu diversitățile sale noi. Festivalul durează cîteva luni, sînt organizate foarte multe spectacole în aer liber, fie în piațeta verde din fața Primăriei, fie de-a lungul pîrîului Cheonggye *(Cheonggyechong),* scos la suprafață destul de recent, în timpul administrației primarului Lee Myung-bak, și amenjat pentru promenade – nu găsesc alte cuvinte decît liniștite, dar spectaculare.

La un astfel de festival eram acum cîțiva ani buni, împreună cu un mic grup de colegi și cîțiva amici. Se sărbătorea, în cadrul festivalului, ziua ambasadelor. Fiecare ambasadă își prezenta – de-a lungul unei străduțe care dădea perpendicular în bulevardul cu pîrîul și paralel cu acesta – cîte ceva din etern, egal răspînditele *riți-pițuri,* vorba unei profesoare de-ale mele, ale „brand-ului de țară". Zi însorită, așadar, la o masă lungă, în fața cortului Argentinei, cu un pahar de plastic cinstit cu vin. Fiecare cu bisericuța lui lejeră, ca de week-end. Numai eu eram prins în discuții grele cu un amic american, soțul unei colege din Slovacia.

Era în anul 2008, tot primăvara, iar amicul acesta, un tînăr cu vederi liberale, după cum spunea, era foarte pasionat de campania electorală americană, atunci, ca și acum, în plină desfășurare. Erau alegerile „primare", cele în care cele două mari partide americane, Democrat și Republican, își aleg nominalizații la candidatura pentru președinția Americii. Se dădea atunci, vă aduceți aminte, o luptă destul de tensionată între cei doi candidați progresiști, Barack Obama și Hillary Clinton. Pe scurt, el ținea cu Obama, eu cu Hillary, și de cîte ori ne vedeam, rar cum era, încerca să mă convingă, amical, să-mi schimb opinia. Că am ajuns să-l admir foarte mult pe acest elegant om care e acum președintele SUA – în egală măsură cu minunata Michelle Obama – și să cred că îi vom regreta administrația calmă în această lumea atît de scoasă din țîțîni, e altceva. Atunci, ca și acum, țineam cu Hillary Clinton. Candidata, senatoare atunci a statului cu majoritate liberală New York, tocmai făcuse o declarație foarte deplasată. În contextul disputei nucleare Israel-Iran (condus atunci de radicalul Ahmadinejad), la o întrebare dintr-un interviu, parcă, Hillary a declarat că, dacă ar fi președintă și Iranul ar dezvolta arma nucleară și ar folosi-o într-un atac contra Israelului, ar „rade" *(I would obliterate)* Iranul. O declarație, firește, șocantă. El tot încerca să-mi arate cît de rău fac să susțin o astfel de persoană, eu recunoșteam că a greșit, dar încercam să-i găsesc circumstanțe atenuante și să păstrez discuția pe tonul de week-end însorit în care începuse: că o fi fost obosită, că știi cum e cu misoginismul, că o candidată trebuie să fie de cîteva ori mai fermă decît un bărbat ca s-arate că e pregătită etc. El, nu și nu, toleranță zero. L-am întrebat dacă Iranul ar avea dreptul să arunce cu bomba și să ucidă nu numai soldați, căci în urma unei atari monstruozități ar muri și copii, femei, bătrîni. Mi-a răspuns că da, Iranul ar avea dreptul, că are o cultură mare. I-am zis și eu că firește că are, că și Israelul are și că toate statele din zonă împărtășesc valori care ar trebui să alimenteze pacea. Nu mă auzea, nu și nu, doar cîștigarea argumentului conta, Hillary era un monstru și trebuia să piardă. Ei și atunci, văzînd că nu-i chip să ieșim din încrîncenare, mi-a venit, nici azi nu știu exact de ce, să-i zic, cu o față calmă și serioasă: *„You know something, I am Jewish".* N-am văzut în viața mea o schimbare de fizionomie mai radicală. Din încrîncenarea înroșită, a devenit literalmente palid, mîna a început să-i tremure, a început să-și ceară scuze cu debit de neoprit. Că n-a știut. Că dacă ar fi știut n-ar mai fi zis asta.

Țin minte cristal reacția prietenilor de la masă. S-a lăsat o tăcere lungă. Kari și-a întors chipul ei mereu surîzător într-o încremenire surprinsă, Florian cel *funky* nu-nțelegea ce se petrece. Îi zice Kari ce se-ntîmplase, prinsese finalul. *„And we discover now that Bogdan is Jewish..."* Gata, masa murise, ne-am ridicat, trebuia să mergem să mîncăm undeva, a fost o chestie de un glacial titanic. Dar eu m-am simțit îngrozitor de rău. Îngrozitor că nu am zis imediat, nici măcar după ce vîlvătaia discuției s-a potolit, nici măcar cînd am fost bombardat de simpatica lui soție, în noaptea următoare, cu sms-uri că dacă nu știu să discut, mai bine să tac, că așa crede el, că prietenii lui știu etc. Că nu i-am zis că am mințit, că nu sînt evreu, că am zis-o doar de dragul argumentului. N-am zis-o. Pe moment eram atît de revoltat de calmul „liberal" cu care își declama inepțiile periculoase, că nici nu mi-a trecut prin minte. Dar sentimentul de vină a rămas. Mult timp după aceea, cînd ne zăream prin campus sau prin vreun autobuz și cînd mă evita de-a dreptul speriat, am vrut să mă duc la el și să-mi cer iertare, că poate am greșit amîndoi, să-i zic că politica asta poate nu-i de noi, că o discuție ca aceasta trebuie avută cu alte argumente, nu cu nervi și cu superficialități care pot deveni nocive. I-aș fi zis să revenim la momentele în care ne-am cunoscut, cînd a venit la mine, jovial și bonom, rotofeiuț așa cum era, să-mi spună că și-a cunoscut soția într-o frumoasă vară, la o Școală de vară în Bratislava și că a îndrăznit, el, scundul și rotofeiul, să o invite pe impetuoasa blondă *(man, oh, man,* chiar era!), și cu cap mai înaltă, la dans pentru că a văzut că le place amîndurora „Dragostea din tei" de O-Zone, în mare vogă în vara aia. Cînd a venit la mine să mă-ntrebe ce înseamnă versurile, că el știe ca tot mexicanul vesel și bun *numa-numa* și basta. *If only I could turn back time...*

If only I could turn back time... Îmi pare rău. Îmi pare rău de excepționalismul în care m-am strecurat, de scurta aroganță, de secunda de furt de identitate, chiar și pentru un argument just. Cînd am plecat în Coreea, deprimat, o prietenă din liceu care lucrase și ea în străinătate mi-a zis: „Lasă, o să fie bine, poți să te reinventezi acolo". Doamnelor și domnilor, aceasta nu este o formă de reinventare. Nu cred că e deloc kosher.

PUBLICITATE

Din 4 aprilie, **adevărul** îți prezintă

DESTINE CARE AU SCHIMBAT ISTORIA

Preț special, ziar + carte: **14,99 lei**

4 aprilie

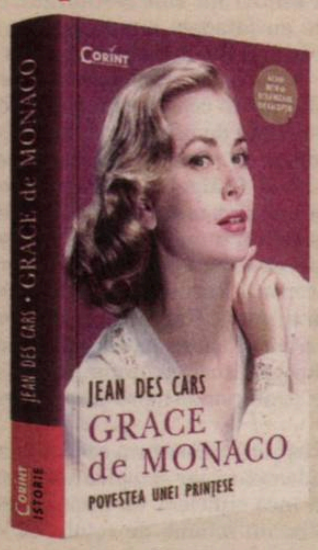

Grace de Monaco
Povestea unei prințese

11 aprilie

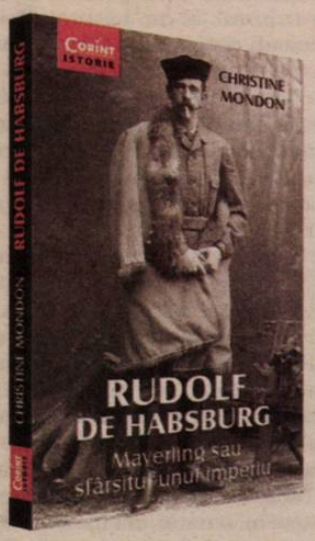

Rudolf de Habsburg
Mayerling sau sfârșitul unui imperiu

18 aprilie

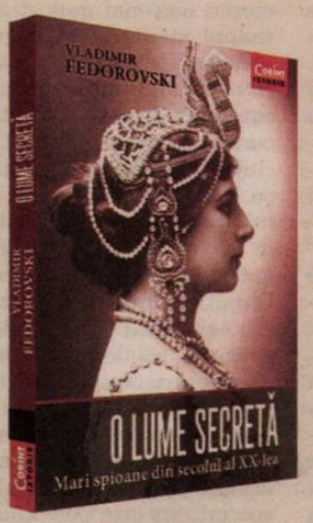

O lume secretă
Mari spioane din secolul al XX-lea

Recomandate de

PRIMA TV

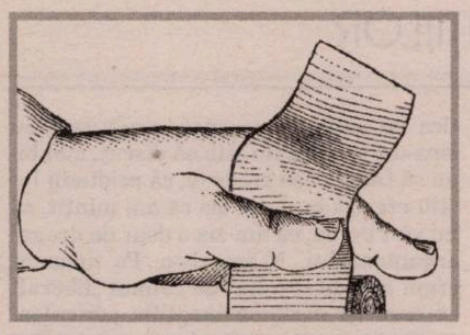

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Succesul lui Călinescu

Dintre toate prognozele media care mi s-au adeverit, cel mai tare mă bucur de revenirea lui Florin Călinescu la *Românii au talent,* fiindcă predicțiile pe care le poți face la noi sînt de regulă negative. În cazul lui Călinescu a fost pe dos, iar după mai multe episoade, putem vedea și de ce.

Înainte ca sezonul să înceapă, *Adevărul* mă întreba dacă Florin Călinescu mai poate face față rigorilor televiziunii din ziua de azi, la 15 ani după finalul legendarei *Chestiunea zilei* de pe PRO TV. Am spus atunci că singurul pericol care-l paște pe Călinescu e să nu fie *prea bun* pentru *Românii au talent,* în care e doar unul din cei patru jurați, față de formatele de o oră, două ore a căror locomotivă era în trecut. Călinescu a intrat pe post proaspăt și cizelat și, cum se spune în engleză, *a furat show-ul.* Cum a făcut asta?

Sub faptul, vizibil, că e fundamental și din nou amuzant, Florin Călinescu are darul de a remarca altceva decît evidentul în prestațiile invitaților, pentru a formula judecăți mereu surprinzătoare și în același timp adecvate. Știind că realitatea din *reality show*-uri e totdeauna construită într-un anumit grad (iar *talent show*-urile sînt un subgen de *reality television),* Călinescu reușește să nuanțeze și răul, și binele incluse în premisele filmării. De exemplu, după un tenor-dansator care cîntă bine o arie celebră, ceilalți jurați sînt extatici, dar el pufnește amabil, într-un testimonial: de ce mai și dansează, dacă e și tenor? „Cîntă operă pînă la capăt și poate ai să iei locul întîi!" Atunci cînd un puști face un *cover* impecabil la Maroon 5, Călinescu tace pur și simplu între țipetele încîntate ale celorlalți și își manifestă aprobarea pur și simplu cu o bătaie paternă pe obraz și o strîngere de mînă.

Dar, dincolo de tăceri, omul nostru și-a construit o paletă diversă de reacții. Tip verbal prin excelență, reușește să tragă după el juriul, iar apoi și prezentatorii, într-un cor de țipete *à la* Tarzan, după un moment al unui rapsod popular care și-a construit prestația penibilă pornind de la omul-maimuță. Calitățile de instigator și hoț de show ale lui Călinescu se văd într-un dialog despre o dansatoare pe nume Marusia, care se distinsese prin datul excesiv din fund. Dialog care merită transcris și analizat:

Călinescu: Marusia, eu am apăsat primul fiindcă eu am o vîrstă și nici nu mă mai ține inima să văd așa ceva… Nici mobilitatea mîinii nu mă mai ține să…

Rădulescu: Nu, nu, se-alintă Florin, eu sînt convinsă că Florin, la cum îl știu eu, duce-un număr pîn' la capăt, dar…

Călinescu: Un număr da, dar atît!

Bartoș, din culise: S-a intrat în teoria relativității!

Călinescu: Hai să votăm. Ăăă, Andi nici nu poate vorbi, că are mîna lipită de… de pupitru, da.

Rădulescu: Eu cred că pentru tine, pentru demnitatea ta de dansatoare și de copil…

Călinescu: Eeee, hai, mă, de unde-ai scos cuvîntul ăsta, „demnitatea"? Noi sîntem la prezidiul congreselor?

Rădulescu: Deci, o să spun foarte direct: e vulgar!

Călinescu: Nu e vulgar! Nu e ora și locul potrivit!

Rădulescu: E vulgar! Nu are legătură cu dansul!

Călinescu: Nooo, nu se poate!

Andra: Nu! Ai vrut să faci *dancehall* și nu ți-a ieșit.

Călinescu: Dance ce?

Andra: Dancehall. E un stil acuma de dans. Da' ai făcut numai o anumită…

Rădulescu: Vezi, Florine, vezi? Și tu trebuie să mai înveți!

Călinescu: Dancehall…

Smiley, din culise: Eu la vals mă pricep.

Călinescu: Sper s-apară două călugărițe cu… niște indulgențe. Andi?

Moisescu: Îmi pare rău, de la mine nu!

Călinescu: Ah, ce ipocrit! *(Rîsete)* Mihaela?

Rădulescu: Marusia, din tot sufletul, nu!v

Călinescu (către Andra): Zi, zi…

Andra: Nu, și de la mine nu.

Călinescu: Zi, că uite, Bartoș și cu Smiley nu se mai pot desprinde…

Andra: E, o faptă bună am făcut pentru băieți, am lăsat momentul pînă aproape de final. Deci răspunsul este nu.

Călinescu: Da' totdeauna, cu băieții, e bine să-i lași pînă la final. *(Rîsete)* Îmi pare rău, răspunsul este nu.

Discuția are în esență doi participanți, Mihaela Rădulescu și Florin Călinescu. Călinescu o provoacă pe cea dintîi cu o aluzie, iar Rădulescu înghite momeala, sărind peste cal cu cel mai transparent eufemism posibil la televizor („mai poate-un număr"), pentru ca apoi să treacă-n registrul pompos, cu replica despre demnitate. Călinescu o ridiculizează, după care Rădulescu dă cu bîta-n baltă definitiv pomenind despre vulgaritatea dansului du-ce-i acela *dancehall* și, în fine, cere voturile de la restul juriului, trăgînd concluziile. „Ca la congrese."

Juriile de *talent show* au întotdeauna cîte un mascul alfa, iar pînă la apariția lui Călinescu, la *Românii au talent* acesta a fost, oricît de ciudat sună, Mihaela Rădulescu. Cu un Andi Moisescu astenic prin definiție și o Andră modestă și ea la modul definitiv (vezi obsesia sancționată și de prezentatori pentru „piele de găină"), Călinescu nu are a se războ decît cu expresionismul previzibil, din topor, al Mihaelei Rădulescu, pe care îl stîrnește, pentru a capitaliza ulterior momentul. Totul, la modul mucalit, evitînd agresivitatea verbală și păstrîndu-și rolul de bătrînel de treabă, înțelegător cu lipsurile concurenților și, eventual, polemic numai cu colegii jurați.

Ceea ce face Călinescu în panelul de la *Românii au talent* e oricum altfel decît inocent, dar creează o dinamică reală într-un juriu mai plicticos, previzibil și lipsit de nuanțe decît echivalentele lui din marile piețe TV. Pînă acum, juriile *talent show*-urilor din România au fost create din animale prăsite în ograda proprie și e remarcabil (nu în sensul bun) faptul că un Mihai Petre a reușit nu numai să se perpetueze prin cîteva, dar să obțină și un transfer la concurență. De cîte ori un *outsider* ca Brenciu sau Chirilă a fost cooptat, acesta a produs surprize.

Înapoi la Călinescu, oricare-ar fi fost problemele personale pe care le-a avut după 2001 (și acestea au existat, cu adevărat, din nenorocire), sezonul actual de *Românii au talent* arată ce poate face un *entertainer* de calibru într-un format bine construit și bine executat. Am nu doar motive să cred, ci și informații, că semifinalele, transmise live, fără tăieturi de montaj, îi vor da lui Călinescu ocazia să se dezlănțuie. Iar dacă în toamnă *Chestiunea zilei* reapare la PRO TV, așa cum se vorbește, s-ar putea să ne convingem cu totul că Florin Călinescu a fost multă vreme, vorba lui, altundeva decît „la ora și în locul potrivit".

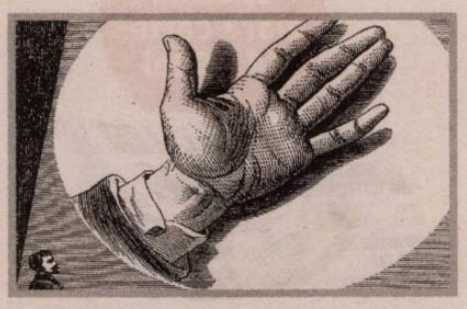

Adina POPESCU

portrete din mers

Clujul este un trend?

Mama mea este clujeancă, o mare parte din copilărie mi-am petrecut-o la Cluj, mai ales vacanțele de vară. Cînd mă gîndesc la Cluj, mă gîndesc în primul rînd la orașul bunicilor mei. La cartierul Gheorgheni, cu părculețele și grădinile lui, cu blocuri tip, albe, de patru etaje și cu aspect de „stațiune". La complexul comunist Hermes de unde ne cumpăram înghețată Polar. La balconul însorit al bunicilor, plin de ghivece cu mușcate, unde ne jucam cu păpușile „în ora de liniște" (afișată la avizierul blocului) și de unde se vedea Feleacul învăluit într-o pîclă străvezie. La „Fața", „Rațele și vînătorii", „Țările" și la toate jocurile pe care le jucam în spatele blocului, în vreme ce o armată întreagă de bunici și bunice ne strigau, cu glas cîntat, de pe la ferestre, să intrăm în case, pentru că s-a făcut tîrziu. Dar și la excursiile pînă în centrul orașului, la cozile de la Cinema Victoria atunci cînd veneau filme ca *Liceenii,* la magazinul Central, de unde bunica noastră ne cumpăra materiale pentru rochii, la semafoarele care durau suficient de mult ca doamnele ce se întîlneau întîmplător la vreo trecere de pietoni să facă schimb de rețete de prăjituri. La viața aceea dulce de Ardeal, cu minunata ei lentoare (desigur, atunci nu cunoșteam termenul, însă cînd soseam la Cluj din Bucureștiul îmbîcsit și gri, o simțeam din plin).

Perspectiva mea asupra Clujului a fost mereu una mai mult decît subiectivă, cu timpul mi-am creat un soi de mitologie personală legată de acest oraș. Mai ales că mereu îl comparam cu Bucureștiul, pe care l-am disprețuit multă vreme și oarecum pe nedrept. De altfel, îl disprețuiau și clujenii. Clujul era „curat" în comparație cu Bucureștiul, care era „murdar". Clujenii erau „oameni de treabă și gospodari", în vreme ce bucureștenii erau nesimțiți, gălăgioși, parveniți, într-un cuvînt, „mitici". Clujul era un oraș liniștit, iar Bucureștiul era aglomerat. Clujenii din copilăria mea aveau un soi de respect față de București doar pentru faptul că era capitala țării (iar cînd aflau că locuiesc în București, începeau să scotocească prin memorie după vagile lor amintiri bucureștene – făcuseră armata pe lîngă Gara de Nord, un curs de specializare prin Colentina etc.), însă se jurau că nu s-ar muta acolo nici în ruptul capului. Toate acestea au contribuit, în mintea mea de copil, la desăvîrșirea unei imagini idilice a Clujului. Pur și simplu îl iubeam. Am suferit împreună cu o parte din clujeni cînd Funar a vopsit băncile în culori tricolore, l-am iubit și mai mult în anii '90 cînd arăta din ce în ce mai ponosit și încremenit în timp, m-am bucurat atunci cînd mi-am dat seama că orașul se schimbă, se dezvoltă și începe să (re)devină un reper cultural. M-am bucurat și de faptul că oamenii cîștigă din ce în ce mai bine și că se construiesc vile pe Feleac, că pe stradă se vorbesc și alte limbi străine în afară de maghiară, că orașul reprezintă o *relocation* pentru IT-iști. Și am privit faptul că Nokia își deschisese o fabrică la Jucu sau construirea Cluj Arena ca pe niște realizări personale.

Toată viața mea adultă, am trăit cu nostalgia Clujului, considerîndu-l „acasă" și fiind aproape convinsă că într-o zi mă voi întoarce definitiv aici. Pînă în urmă cu cîțiva ani, cînd ajungeam la Cluj mă cuprindea un soi de stare extatică. Însă pe măsură ce am început să reevaluez Bucureștiul (oare de ce trebuie mereu să apreciem sau să depreciem doar prin comparație?) și să mă reîmprietensc cu orașul meu natal, am încercat să nu mai privesc lucrurile într-un mod idealist. Între timp, Clujul a devenit un loc extrem de *cool* pentru „mitici", care se afișează pe Facebook cu un soi de teribilism – „Sînt plecat la Cluj!". Acel Cluj boem, snob sau hip, depinde de cum privești lucrurile, al festivalurilor – TIFF, Peninsula, Electric Castle etc. – nu este, însă, Clujul meu. În ultima mea vizită recentă, mi s-a părut un oraș nerealist de scump, la capitolul pubURILOR și la ieșit în oraș, sau poate că unora li s-a urcat boemia (sau snobismul sau hip-ul) la cap. Nerealist dacă ne raportăm la ce are Clujul de oferit, în afară de atmosferă. Cam peste tot este *ceva* mai scump decît în Centrul Vechi din București, de pildă. Nu mă deranjează să beau o cafea cu 10 lei pe *strasse,* însă mă gîndesc că, totuși, nu sînt la Viena. Apoi, mă uit în jur și mă încearcă un sentiment de dezamăgire – clădirile din centru nu sînt restaurate, cele mai multe au fațadele jupuite, unele îmi amintesc de anii '80, au rămas exact la fel. În orașul „liniștit", stai minute în șir blocat în trafic, iar în centru nu există locuri de parcare. Viața de noapte o fi ea *cool,* însă viața de zi cu zi nu are nimic spectaculos (în afara festivalurilor deja amintite). În schimb, sînt mulți cerșetori care se țin cu insistență după tine (din nou prin comparație, observ că sînt din ce în ce mai puțini în centrul Bucureștiului). În cofetăria copilăriei mele, Carpați, nu mai există Doboș și tort Krantz, în schimb au apărut diferite prăjituri cu nume sofisticate sau unele „tradiționale" precum prăjitura Snickers.

Totuși, orașul are încă acea minunată lentoare, iar semafoarele durează încă suficient de mult ca să ai timp pentru un schimb de rețete. Și sînt multe flori care se vînd de-a dreptul pe trotuar. De data aceasta, am avut senzația că există două orașe într-unul singur – acel Cluj *trendy,* „reinventat" și idealizat mai nou de către cei străini lui, și orașul „vechi", cu farmecul său un pic desuet. Între cele două nu s-a construit încă o punte de legătură.

Ioana EPURE

2500 de kilometri în Ghana

– *Musafirii* obruni –

Despre Ghana se spune că este una dintre cele mai dezvoltate țări din Africa. Și, din multe puncte de vedere, e: copiii sînt, de obicei, încălțați, iar uneori, în fața colibei de lut, stă parcat în noroiul de pe uliță cîte un frumos 4x4 nou-nouț și luxos, în contraste puternice, așa cum îi șade bine oricărei țări în curs de dezvoltare. Noi am bătut-o timp de trei săptămîni, dintr-un capăt în altul, și ne-am îndrăgostit de acest copil teribil al Africii.

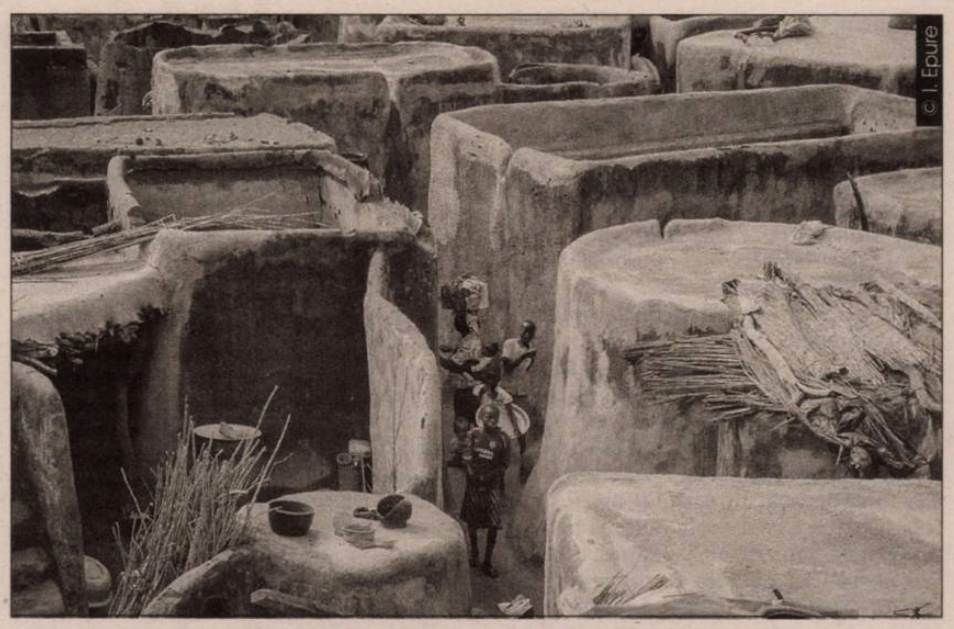

E puțin după două și e înfiorător de cald în piața din Tamale. Combinația de mirosuri e înnebunitoare: condimente, fructe, prăjeli și grătare, suprapuse peste arome de canal, transpirație și grajd. De jur-împrejurul nostru, printre tarabe, clienți și vînzători, aleargă zeci de capre mici, semisălbăticite, care mănîncă orice, de la coji de mango la ambalaje de plastic.

În fața mea, măcelarul tranșează rapid carnea cu o macetă, o aruncă într-o pungă și ne-o întinde. Are mîinile pline de sînge și din cînd în cînd mai alungă cîte o muscă din roiul care bîzîie permanent toate animalele jupuite și eviscerate care își așteaptă rîndul la tranșare.

Piața africană nu mi-e străină și e, ca peste tot pe continent, același monstru cu sute de capete de negustori, care te închide în pîntecul lui și te sufocă încet, agorafob, cu mirosurile lui deopotrivă delicioase și oribile. Și aș mai sta, aș vrea să gust ananas proaspăt curățat, să ating toate felurile diferite de țesături care atîrnă în bătaia Harmattan-ului, filtrînd soarele printre rotocoale de praf, să ascult hărmălaia negocierilor, amestecată cu ritmuri de *high-life* care urlă din cîte un casetofon uitat pe un colț de tarabă. Dar ne-am aprovizionat cu de-ale gurii pentru seara care urmează și e timpul să plecăm spre gazdele noastre din sat, care ne-au așternut deja două prești la ei în coliba de lut și ne așteaptă să îi onorăm cu prezența.

Despre stăpîni și sclavi

Despre Ghana se spune că e *„Africa for beginners"*. Și poate, din anumite puncte de vedere, e adevărat. Spre deosebire de alte părți ale Africii, mai sărace, aici, simplul fapt că ești alb nu te transformă automat într-o atracție pentru localnici. Ba dimpotrivă. Ghanezii sînt oameni mîndri, iar faptul că ești alb îi va face fie să se întreacă în demonstrații de ospitalitate, fie să te ignore cu un pufăit condescendent, așteptînd ca tu să le explici cine ești și ce cauți pe meleagurile lor.

„White people are craaaaazy!", ne-a repetat de nenumărate ori, în cele trei săptămîni de plimbare, prietenul nostru Paa, care ne-a fost șofer și, ocazional, traducător și ghid. Atitudinea oarecum reținută a ghanezilor față de albi e însă perfect explicabilă prin istoria lor colonială. Mi-am dat seama de asta din primele zile petrecute în țară, cînd am ajuns la Elmina, un fort portughez prin care au trecut, în cei trei sute de ani pînă la abolirea sclaviei în 1874, nu mai puțin de trei milioane de oameni spre Lumea Nouă. Iar Elmina este doar unul dintre forturile de pe malul ghanez al Atlanticului, prin care zilnic erau dezrădăcinați mii de oameni.

În Elmina ți se povestesc în detaliu obiceiurile sadice ale guvernatorului portughez. Ești condus în balconul de la care își alegea sclavele și în dormitorul în care le viola. Apoi ești închis, pentru cîteva minute (fără să fii avertizat înainte), într-unul din beciurile în care sclavii neascultători erau condamnați să moară de foame sau de sete, după gravitatea faptei. Forturile din sudul Ghanei, de pe malul Atlanticului, sînt cu siguranță printre cele mai turistice experiențe pe care le poți avea acolo – dar asta nu le face mai puțin impresionante.

Iar la capătul opus al țării, în nord, în mijlocul unui semideșert populat cu bolovani uriași și copaci uscați, se află tabăra de sclavi Pikworo, un soi de nod al drumurilor negustorilor care adunau sclavi din împrejurimi (nordul Ghanei și actuala Burkina Faso), un prim popas de unde începea o călătorie de luni întregi către ocean, peste 800 de kilometri de mers pe jos prin arșiță, insecte, cu cantități minime de apă și mîncare la dispoziție.

În timpul plimbării noastre prin tabără, un băiat din zonă, ghid de ocazie, ne povestește, calm, de care copaci stăteau legați sclavii, cum mîncau din niște scobituri în pietre și pe care bolovan erau forțați să stea, cu fața spre soare, o zi întreagă, pînă orbeau, sclavii care încercau să fugă.

După fiecare poveste încheie cu aceeași frază, de o simplitate dureroasă: *„And that's how it was done"*.

Politețea musafirului

Gazdele noastre ne așteaptă entuziasmate. Pastur Adams locuiește într-un sat din mijlocul savanei, la vreo treizeci de kilometri de Tamale, și are șapte copii, dar pentru primirea celor doi *obruni* („albi") s-au adunat toți copiii din sat. Ne înconjoară, ne apucă de cîte un deget fiecare, se uită la noi cu acea bucurie sinceră care ne-a topit mereu în Africa. O mulțime de pitici în papuci sau în picioarele goale, cu fețele pline de praf și tricouri rupte, ale căror copilării au atîtea lipsuri, dar pe care îi cred, de departe, printre cei mai fericiți oameni din lumea asta.

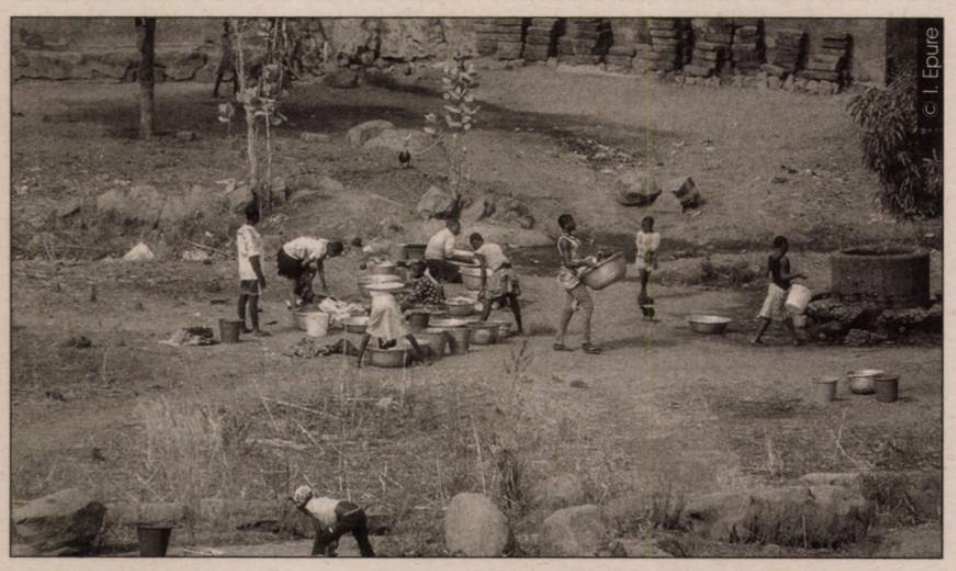

Cu alaiul după noi, sîntem conduși către bătrînii tribului, pe care trebuie să îi salutăm, pe rînd: stînd pe vine (ca să fim musai sub nivelul lor), răspunzînd la fiecare formulă de politețe pe care ne-o adresează cu fraze pe care ni le șoptește Adams, dar care habar n-avem ce înseamnă.

După aproape o oră de ritualuri de salut și împărțit țigări fabricate în România (ghanezilor nu le place, în mod normal, să fumeze, dar asta nu înseamnă că oamenii importanți nu-și permit, ocazional, un pufăit), ne întoarcem la coliba noastră, unde prietenul nostru Paa și soția gazdei noastre deja au făcut focul la pirostrii și au început cina.

Pentru cine vrea locuri turistice de vizitat, Ghana nu e locul potrivit. Cu excepția unui parc național – unde în safariuri vezi cîțiva elefanți și antilope, și unde babuinii îți fură mîncarea de pe masă – și a forturilor, Ghana e, prin excelență, o experiență culturală umană. E o țară în care trebuie să stai de vorbă cu lumea, să împarți la masă o porție de *kenkey*, să dormi la oameni acasă. Nu are nici panorame prea impresionante, nici cine știe ce *wildlife*. În majoritatea localităților curentul electric e cu porția sau nu e deloc, cazările – cel puțin cele pentru bugetul călătorului mai modest – pot cădea cam greu la stomac, iar oprirea pentru pipi în plantația de bananieri e la ordinea zilei, pentru că facilități nu vei găsi nici măcar la benzinării.

Dar dacă te deschizi și îți dai jos pielea de turist, începi să înțelegi că spălatul la bidon, cu ibricul, nu te lasă mai murdar decît un duș, ci economisește o groază de apă. Că chips-urile din banane prăjite cumpărate în trafic sînt mișto. Că o conversație despre politică și religie, pe o bancă, sub un copac în mijlocul cîmpului, cu doi băieți cu educație rudimentară, o să te învețe mai multe despre toleranță decît multe discursuri sforăitoare – în Ghana, în special în nordul țării, coabitează liniștit și fericit musulmani, creștini și animiști cu șapte neveste, treizeci de copii și altare de sacrificii pe care mai măcelăresc ocazional o capră sau un măgar ca să-și păstreze zeul fericit.

În Ghana, la nuntă și la înmormîntare se dansează deopotrivă. Iar la o pomană de un an dintr-un sat lipsit de electricitate după ora 9 seara, pe la 5 dimineața, cînd ne-am trezit noi, muzica încă urla la petrecere, alimentată de un generator, și se trăgeau focuri sărbătorești de armă, pentru sufletul mortului.

Pe rogojini

Am gătit cina împreună cu gazdele noastre – afară, pe pirostrii, într-un ceaun, am prăjit carnea cumpărată din piață, am prăjit cartofi și *yams*, și s-a fiert orez cu un sos iute. Mîncăm pe genunchi, în curte: întîi noi, apoi restul familiei. Copiii primesc porții mici, fără carne – carnea e pentru musafiri. Nu putem să protestăm – e o chestie de bune maniere.

Cînd terminăm de mîncat e deja noapte. Membrii familiei se spală, pe rînd – la lighean, cu apă încălzită la ceaun, pe întuneric. Între timp, aprindem frontala și spunem povești – noi, despre locurile de unde venim, ei, basme din copilărie. În jurul nostru, toți copiii din sat au rămas în curtea familiei Adams, să audă ce au *obruni* de zis. În lumina frontalei, ochii lor mici sclipesc ocazional – să fie treizeci, patruzeci? Toată lumea cască – acolo unde electricitatea nu strică ritmul natural al corpurilor umane, lumea se culcă odată cu lăsarea serii și se trezește la răsărit –, dar nimeni nu se poate culca înaintea musafirilor.

Ne retragem și noi în coliba noastră. Pe jos stau două rogojini. În rest nimic, la prima vedere – doar pe un perete, mormane de cărți, teancuri ordonate, așteptînd o bibliotecă. Înăuntru e cald, dar nici o muscă sau țînțar nu ne bîzîie. Iar mirosul e de pămînt uscat și curat. E reconfortant, iar de afară se aud cete întregi de greieri gălăgioși.

Dormim mult și fără vise, iar la 5, cînd se crapă de ziuă, ne spălăm pe dinți urmărind soarele postapocaliptic cum se ridică, lipsit de formă, din spatele norilor de praf aduși de Harmattan.

Și parcă nu ne-am mai întoarce niciodată acasă. Și în același timp, abia așteptăm să ne întoarcem. Ești și vei fi întotdeauna un străin aici, înțelegi asta. Dar ce simplă ar fi viața dacă totuși n-ai mai fi...

***Ioana Epure** e fotograf. De obicei o găsești la Uncle Jeb Studio. Doar din cînd în cînd își pune pălăria de fotojurnalist, și atunci nici ea nu știe exact pe unde o mai poți găsi.*

Interceptări periculoase

– interviu cu Daniel MORAR, judecător la Curtea Constituțională –

Decizia Curții Constituționale din luna februarie, prin care au fost declarate neconstituționale interceptările făcute în cauze penale de către SRI, a fost văzută de unii ca o asumare din partea CCR a unui rol pe care ar fi trebuit să-l aibă societatea civilă. Au mai fost hotărîri similare ale Curții, de exemplu, în privința legilor supranumite Big Brother. Se poate vorbi în activitatea unei instituții precum CCR de o componentă civică, de societate civilă, de apărare a drepturilor omului?

Cu siguranță, Curtea asta face, apără drepturile fundamentale înscrise în Constituție. Iar problema legată de instituțiile abilitate potrivit legii să realizeze acest gen de interceptări este sensibilă (sau cel puțin ar fi trebuit să fie) pentru societatea românească. În ultimul an și jumătate, Curtea Constituțională s-a pronunțat în repetate rînduri asupra atribuțiilor serviciilor secrete în diverse domenii. Au existat trei decizii, înainte de cea în discuție astăzi, care priveau atribuțiile serviciilor de informații: în domeniul securității cibernetice, în ceea ce privește legea retenției datelor (datele oferite de furnizorii de Internet sau de cei de servicii de telefonie) și în domeniul cartelelor PrePay. În toate aceste decizii, Curtea a admis excepțiile sau obiecțiile de neconstituționalitate ale legilor și a motivat de ce. În toate, motivul principal al admiterii a fost cel al încălcării drepturilor fundamentale ale cetățenilor, prevăzute de Constituție, în special dreptul la inviolabilitatea domiciliului, la viața privată și la secretul corespondenței.

Fiindcă ați adus vorba de cartelele PrePay, ele tocmai au intrat din nou în atenția autorităților și a opiniei publice. Chiar premierul a făcut cunoscută informația că aceste cartele din România ar fi fost folosite de teroriști, pentru că ascund identitatea celui care le folosește. Credeți că lupta împotriva terorismului, corupției sau crimei organizate se poate face și fără să se recurgă la vreo îngrădire a drepturilor omului?

E o discuție veche care va fi încă multă vreme. Dar în legătură cu cartelele PrePay, vă pot spune ce a decis Curtea cînd s-a pronunțat pe această chestiune și ce a constatat din studiile pe care le-a realizat. Era a doua decizie pe legile Big Brother, așa cum le-a numit presa, și Curtea a constatat că mare parte din considerentele pe care le-a avut în vedere cînd a spus că stocarea datelor operatorilor de telefonie sau Internet este neconstituțională sînt aplicabile și aici. Curtea nu a spus că statul nu ar putea reglementa obligația celor care vînd cartelele PrePay de a-i identifica pe cumpărători, ci a spus că acest lucru trebuie făcut oferindu-se însă garanții – în principal, aceea că datele cu caracter personal, mergînd de la nume și CNP pînă la adresă, nu sînt folosite în mod abuziv și rămîn confidențiale. Dar din cercetarea făcută cu acea ocazie s-a descoperit faptul că, în 2011, Comisia Europeană a trimis o informare Consiliului și Parlamentului European tocmai în chestiunea cartelelor PrePay. Comisia (care a realizat un studiu) spunea la acel moment că doar șase state europene au introdus obligativitatea identificării cumpărătorului de asemenea cartele. Iar aceste state plus încă trei au solicitat Comisiei să impună această obligativitate și celorlalte state membre. Comisia a constatat însă că aceste reglementări nu și-au dovedit eficiența, pentru că acele cartele puteau fi cumpărate de terți și așa mai departe. Comisia Europeană nu a găsit deci necesar atunci să impună o asemenea reglementare pentru toate statele membre. În acest moment nu avem o reglementare unitară în acest domeniu în Europa și avem state care cer identificarea cumpărătorului de cartele PrePay și state care nu cer asta. Iar Curtea Constituțională de la noi a spus, repet, nu că legiuitorul nu poate reglementa acest lucru, dar că, dacă o face, trebuie să se asigure de respectarea normelor privind datele personale.

Revenind la problema cu interceptările, am văzut că, la decizia din februarie, doi judecători din nouă au făcut opinie separată. Ei au adus drept argument ideea că cei care au ridicat obiecția de neconstituționalitate au fost interceptați pe baza Codului vechi de Procedură Penală care avea alte prevederi. Cei doi judecători au spus că, în aceste condiții, excepția de neconstituționalitate pentru noul Cod de Procedură Penală nu trebuia admisă. Înțeleg din asta că putea exista și o altă interpretare și o altă soluție în acest caz.

Pentru a lămuri lucrurile, trebuie să facem un mic istoric. Interceptările (acum se numesc *supraveghere tehnică)* ca mijloc de probă au fost introduse în Dreptul român în 1996. Deci Revoluția ne-a prins fără o asemenea dispoziție în Codul de Procedură Penală. Abia în 1996 s-au introdus interceptările alături de mijloacele tradiționale de probă: declarații, expertize, constatări și așa mai departe. Procurorul era cel care emitea mandatul de interceptare. În 2003, în acord cu noua Constituție, s-a modificat legislația, dîndu-se judecătorului (ca magistrat independent) atribuția de emitere a acestui mandat, fiindcă era vorba de o intruziune în viața privată a oamenilor. Tot legea dîn 2003 spune că cel care *pune în executare* un mandat de interceptare este chiar procurorul sau, dacă nu, el poate delega acest mandat *organelor de cercetare penală.* Și această reglementare a existat pînă în 2014, cînd a intrat în vigoare noul Cod de Procedură Penală. În acest nou Cod, la *punerea în executare* a mandatului de interceptare au apărut doi subiecți noi: *lucrători specializați ai Poliției și alte organe specializate ale statului.* Orice cetățean care are un litigiu pe rolul unei instanțe judecătorești și care consideră că legea aplicabilă litigiului ar fi neconstituțională o poate aduce în fața Curții Constituționale prin ridicarea acestei *excepții de neconstituționalitate*. Ei bine, așa au ajuns la noi acei cetățeni care au fost implicați în dosare penale și care au fost interceptați. Și aici ajung la întrebarea dvs. Curtea a verificat acuzațiile, și anume dacă expresia *alte organe specializate ale statului* este suficient de clară, precisă, previzibilă astfel încît subiecții să-și poată norma comportamentul după exigențele ei și, dacă la adăpostul acestei sintagme neclare, un serviciu secret ca SRI intruzionează în viața privată a oamenilor și în activitatea de cercetare penală specifică organelor judiciare. Mai mult decît atît, Curtea a verificat acuzația autorului excepției, cum că posibilitatea pe care o avea SRI nu ar fi caracteristică unei societăți democratice. Curtea nu primește însă tot dosarul de la instanța pe rolul căreia se află litigiul. Ea primește doar încheierea, în care există o sumară trecere în revistă a cauzei și excepția de neconstituționalitate a părților. Nicăieri, niciodată, înainte de soluție nu s-a pus problema inadmisibilității acestei excepții. De ce? Judecătorul fondului, adică judecătorul de la instanța care ne-a sesizat pe noi, verifică dacă excepția e admisibilă, deci dacă are legătură cu cauza. Și judecătorul ne-a spus că are legătură cu cauza. În fața Curții a existat o dezbatere publică în care nimeni n-a invocat această chestiune a admisibilității și, prin urmare, am ajuns să decidem. În acel moment, Curtea nu avea de unde să știe dacă interceptările au fost realizate pe vechiul sau pe noul Cod și, prin urmare, s-a pronunțat pe fondul chestiunii.

„E o decizie crucială, de cotitură, care schimbă paradigma justiției penale."

Formularea opiniilor separate s-a făcut ulterior? Adică după votul judecătorilor s-a descoperit că interceptările fuseseră făcute pe vechiul Cod?

Nu vreau să mă pronunț pe această chestiune. Eu nu am dreptul să comentez opinia separată a colegilor mei. E dreptul și responsabilitatea lor și, pînă la urmă, decizia s-a luat cu majoritate. Dar, într-adevăr, ideea inadmisibilității a apărut în spațiul public după ce Curtea s-a pronunțat. Iar Curtea Constituțională nici nu-și explică deciziile. Ea doar și le motivează, iar motivarea e cît se poate de clară. Cert e că pînă cînd Curtea s-a pronunțat, adică a redactat minuta, *admite și constată că* nu s-a pus, nici în cadrul Curții și nici în cadrul dezbaterilor, problema admisibilității.

Aș vrea să mai clarific ceva. Tot în presă, după ce s-a dat decizia, a apărut ideea că CCR s-a pronunțat oarecum neașteptat și abrupt asupra acestei chestiuni. Dar putea Curtea să se pronunțe mai demult asupra acestei chestiuni? Discuțiile au pornit de la realitatea că dintotdeauna SRI a efectuat aceste interceptări tehnice pentru că deținea logistica necesară.

Deci și înainte de 2014.

Și înainte de 2014, tot ei realizau punerea în executare a mandatului. Și atunci apare întrebarea de ce vine Curtea să se pronunțe abia în 2016. Păi, Curtea nu se poate pronunța decît în momentul în care este sesizată. Iar pînă în 2015, nu am fost sesizați cu o asemenea excepție, iar Curtea nu se poate autosesiza (cu excepția revizuirii Constituției), nu lucrează decît la cerere. Și nici nu puteam avea o sesizare pînă în 2014, cînd acest nou Cod, cu sintagma *alte organe specializate ale statului* nu intrase în vigoare.

Înțeleg că înainte situația era și mai ciudată, fiindcă deși legea nu prevedea că alte organe specializate ale statului *pot face interceptări, totuși exista un* alt organ specializat al statului *care făcea interceptările și care în fapt era tot SRI.*

Exact. În ce privește interceptarea telefonică așa era situația. Dar, deși lucrul acesta se întîmplă de douăzeci de ani, așa cum vă spuneam, CCR a avut posibilitatea să se pronunțe asupra lui abia acum. Înainte de 2014, CCR nici măcar nu putea fi sesizată în această chestiune. Atunci era o stare de fapt pe care nu CCR o putea lămuri. Dar am auzit și afirmația că CCR ar fi luat acest dosar peste rînd, că i-ar fi dat prioritate. Nimic mai neadevărat. Dosarul era pe rolul Curții din mai 2015, deci cu aproximativ opt luni înainte de pronunțare. În toată această perioadă, CCR a cerut puncte de vedere, așa cum prevede legea, de la Guvern, de la Avocatul Poporului, de la Senat și de la Camera Deputaților. Apoi, dezbaterea excepției a avut loc în ședință publică, unde s-au prezentat toate părțile și deci toate punctele de vedere. Prin urmare, CCR nu a desfășurat o activitate ocultă în această chestiune.

Vreau să lămuresc și problema termenului pe care, au spus unii, Curtea l-ar fi putut da pentru reglementarea situației. Unele persoane, chiar cu studii juridice, au spus că CCR ar fi putut da un asemenea termen, care să lase legiuitorului timp să reglementeze situația, pentru că trebuiau rezolvate niște chestiuni tehnice.

Adică să se treacă de la interceptările făcute de SRI la interceptări făcute de Parchet sau de Poliție ?

Da, exact. Dar Curtea nu poate să dea un asemenea termen. CCR, ca de altfel cvasitotalitatea curților constituționale din lumea asta, nu poate să dea un termen de implementare a unei decizii.

În momentul în care ați luat decizia privind interceptările, ați prevăzut cîtă tulburare va crea pentru mass-media și opinia publică?

Da, toți am realizat asta, pentru că e o decizie crucială, de cotitură, care schimbă paradigma justiției penale din România, cel puțin parțial. Iar pe mine, ca om care am trăit aproape jumătate din via-

ță în regimul comunist și care după 1990 am citit o mulțime de cărți despre sistemele comuniste și totalitare, despre abuzurile serviciilor de informații și ale polițiilor secrete, m-a surprins lipsa de dezbatere publică a acestei chestiuni. Adică problema intruziunii serviciilor secrete în activitatea de cercetare penală. M-a surprins și pentru că această dezbatere apare abia după decizie și mai ales după motivarea deciziei CCR. Înainte nu a existat pe agenda publică o asemenea dezbatere. Și dacă în primii ani de după Revoluție lumea nu era prea lămurită cine realiza aceste interceptări, în ultimii ani lucrurile erau cît se poate de clare. Au fost declarații publice și din partea unor oameni politici despre acest lucru. Deci opinia publică era conștientă că un serviciu de informații realizează o parte (mare sau mică, rămîne la latitudinea fiecăruia să aprecieze) din activitatea penală. Mie, în calitate de cetățean și de jurist, nu mi s-a părut firesc și chiar cînd eram la DNA, întrebat fiind despre asta într-un interviu, am spus că normal ar fi ca, în perspectivă, să se realizeze transferul acestei atribuții către organele judiciare. Am avut în vedere și faptul că imediat după ce am fost numit procuror general PNA, în cadrul unor acțiuni de monitorizare prin programul MCV, unul din experții Comisiei Europene întreba repetitiv cine realizează interceptările în dosarele instituției noastre. Noi răspundeam că pînă la urmă noi, pentru că avem un serviciu tehnic, dar cu infrastructura deținută de SRI. În 2006, acest expert, un procuror belgian cu experiență, a întocmit un raport în care spunea că nu este în regulă ca un serviciu de *intelligence* să fie amestecat în activitățile de urmărire penală și că în țările occidentale nu se întîmplă așa ceva. El recomanda legiuitorului și statului român să-și revizuiască punctul de vedere. Spunea că un serviciu de informații are, prin natura sa, o activitate secretă și că, prin urmare, nu se știe cîte informații deține, cum le folosește, cum le arhivează și dacă nu cumva le folosește și în alt scop decît cel al instrucției penale. Și mă întorc la inexistența dezbaterii publice pe această temă. Opinia publică nu a avut pe agendă așa ceva, problema nu a fost pusă pe tapet, nu știu de ce. Legiuitorul cu atît mai puțin a avut în vedere asta, deși a avut timp de opt ani pe rol legile siguranței naționale, cele care dau volumul principal al activității serviciilor de informații. Ele au fost respinse fără ca la nivelul publicului să se știe ce au vrut și de ce au fost respinse. Iar dezbaterea publică a fost generată tocmai de decizia Curții, că tot m-ați întrebat dacă judecătorii au putut să prevadă consecințele.

„Dacă o instituție a statului nu mai poate realiza interceptările, trebuia stabilit cine le va face."

Am văzut, la un timp după această decizie privind interceptările, o declarație a Laurei Codruța Kövesi despre niște dosare legate de Agenția de Retrocedare a Proprietății, pe care le-ar fi găsit nelucrate cînd a ajuns la șefia DNA. Considerați că a fost un fel de reacție la adresa dumneavoastră, pentru că DNA a fost deranjat de decizia CCR?

Cred că nu. Fiindcă eu sînt obișnuit ca, din moment ce trăim într-o lume liberă, atunci cînd avem de spus ceva, să spunem cu subiect și predicat, cu nume și prenume. Iar pe doamna Kövesi am auzit-o spunînd că, și în condițiile acestei decizii, lucrurile merg mai departe, că, spre deosebire de alte unități ale Parchetului, DNA are propriul serviciu tehnic de interceptări.

Dar ce s-a întîmplat, de fapt, cu acele dosare legate de ANRP?

Citind acel articol, eu am înțeles că doamna Kövesi explica, mai exact dădea un răspuns jurnaliștilor care întrebau de ce dosare atît de vechi revin pe rol. Și dînsa explica pur și simplu: pentru că le-am găsit pe rolul Parchetului. Acum, trebuie știut că întotdeauna un nou procuror-șef al unei instituții de Parchet va găsi pe rolul Parchetului dosare mai vechi sau mai noi. Este firesc, face parte din dinamica unei anchete penale. Și întotdeauna cînd pleacă, liderul unei unități de Parchet va lăsa pe rol niște dosare, pentru că dosarele au dinamica lor și așa mai departe. Ar fi suspect să nu lase. Faptul că există dosare mai vechi nu e în sine un lucru rău sau bun și sînt mecanisme prin care unele lucruri se pot preîntîmpina. Sînt procurori care îi controlează pe subordonați, există Consiliul Superior al Magistraturii care face controale tematice și controale de fond ca să vadă dacă procurorii lucrează ritmic și mai e și un lucru extrem de important: niciodată, procurorul general al României sau procuror-șef al DNA nu instrumentează dosare.

După decizia CCR din februarie, Guvernul a dat o ordonanță de urgență pentru a preveni o sincopă în mersul procesului anticorupție. Am auzit păreri ale unor juriști (cei de la Comitetul Helsinki – Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului din România) cum că nici această ordonanță n-ar fi constituțională, pentru că nu poți schimba Codul de Procedură Penală printr-o decizie guvernamentală. Știu că nu vă puteți pronunța, dar credeți, în mod teoretic vorbind, că ar putea fi o asemenea problemă cu această ordonanță de urgență?

Da, nu mă pot pronunța, ca de altfel nici un judecător al Curții și nici nu doresc să antamăm acest subiect, pentru că s-ar putea să vină o sesizare de la cineva în legătură cu ordonanța aceea de urgență. Ce pot să spun foarte clar e că legiuitorul, cel puțin Guvernul, trebuia să intervină. Pentru că decizia CCR a apărut în *Monitorul Oficial* și din acel moment ea produce efecte. Prin urmare, cel puțin în parte, acea ordonanță de urgență a rezolvat problemele care au apărut. Dacă o instituție a statului nu mai poate realiza interceptările, trebuia stabilit, în acord cu decizia Curții, cine le va face. Deci, în parte, decizia a fost absolut necesară, pentru că nu puteai să stai pînă cînd vine Parlamentul cu o reglementare și să lași fără aceste instrumente dosarele penale în care urmărești criminali sau mari evazioniști. Dar, pe fondul chestiunii, dacă ordonanța e corectă sau nu, nu mă pot pronunța.

Am văzut și discuții legate de noua orientare a structurilor europene și nord-atlantice care tind să dea puteri tot mai mari serviciilor de informații și altor structuri de forță, avînd în vedere pericolul terorismului, și cred că e important să precizăm că această decizie a Curții Constituționale nu are nici o legătură cu capacitatea SRI de a instrumenta cazurile care constituie amenințări la adresa securității naționale sau cazurile de terorism. Pe baza legii privind securitatea națională, SRI poate să realizeze în continuare interceptări cu mandat emis de la Înalta Curte de Casație și Justiție. Și dacă, în urma acestei activități, SRI ajunge la concluzia că s-au comis și infracțiuni, atunci sesizează ca și pînă acum parchetele.

Unii spun că și corupția se poate suprapune cu amenințările la adresa siguranței naționale.

Bun, asta e o discuție fără sfîrșit. În legea privind securitatea națională sînt prevăzute expres cazurile care constituie amenințări la adresa securității naționale. Acestea oferă serviciilor de informații dreptul și mijloacele de a acționa. S-a vorbit mult despre faptul că și alte fenomene ar putea constitui amenințări la siguranța națională. Pentru a produce efecte juridice, catalogarea unui fenomen ca fiind o asemenea amenințare ar trebui făcută prin lege, nu printr-o declarație de presă, printr-o lucrare de doctorat și nici printr-o decizie a CSAT. Adică CSAT-ul poate stabili că un anumit fenomen este o amenințare la adresa siguranței naționale, dar apoi trebuie să urmeze o lege. Și nu putem să declarăm în fiecare zi că ba una, ba alta sînt amenințări la adresa siguranței naționale. Corupția e un fenomen penal, este incriminată, e infracțiune și se combate prin mijloacele de drept penal și acolo trebuie să rămînă. E bine unde e. Și dacă am ajuns aici, vreau să spun că au existat discuții cum că se știa că SRI face interceptările și Curtea nu a făcut vorbire despre asta. Păi, Curtea nu putea face referire în deciziile ei la hotărîrile CSAT care sînt secrete, clasificate și nepublicate în *Monitorul Oficial*. Din punct de vedere juridic, pentru Curte ele nu există. Curtea a spus doar un lucru. Avînd în vedere că vorbim de interceptări, de supravegherea unor conturi bancare, de localizarea unor persoane, iar aceste măsuri sînt extrem de intruzive în viața unei persoane, reglementarea la acest nivel nu poate fi făcută decît la nivel de lege, nu printr-un act administrativ cum sînt cele ale CSAT-ului.

Încă o întrebare foarte importantă. Hotărîrea CCR privind interceptările trebuie aplicată și dosarelor care sînt deja pe rol și în care interceptările s-au făcut deja?

Da, pentru că este de esența deciziilor Curții Constituționale să se aplice din momentul publicării lor, pentru viitor. Asta înseamnă că se aplică tuturor cauzelor aflate pe rolul instanțelor, care nu s-au încheiat, n-au încă o decizie definitivă. Modul cum se aplică este însă decis de judecătorul cauzei. Iar CCR a dat anterior o decizie în care a explicat că dacă un anumit mijloc de probă este nelegal (așa cum ar fi acum aceste interceptări făcute de SRI) nu este înlăturat automat. Instanțele au de decis în funcție de niște criterii de specialitate (nu intru în amănunte juridice) dacă iau sau nu în considerare aceste probe. În principiu însă, trebuie știut că orice serviciu de informații sau poliție secretă, și într-un stat totalitar, dar și într-un stat democratic, este considerat stat în stat, după cum observă Hannah Arendt. Și un asemenea serviciu dorește și tinde să aibă cît mai multă putere. E ceva natural și nu trebuie nimeni condamnat pentru asta. Dar această putere trebuie limitată pentru că, după cum observă tot Hannah Arendt, simpla deținere a unor informații clasificate oferă respectivului serviciu o superioritate decisivă în raport cu celelalte elemente ale administrației unui stat și induce teamă. Și totdeauna trebuie urmărit ca aceste puteri să nu intre în coliziune cu drepturile fundamentale ale cetățeanului. Cine are rolul ăsta? Îl are legiuitorul, pentru că el construiește legile pentru o instituție. Ce se întîmplă însă cînd statul nu pune această limită nici prin Guvern, nici prin Parlament, adică prin corpul său legiuitor? Și la noi, ca și în alte state, atunci revine curților rolul de a limita această putere. Curțile constituționale sau curțile supreme care au și atribuții de curți constituționale intervin pentru a menține echilibrul între nevoia de securitate (vedem acum pericolul terorismului) și nevoia de libertate.

a consemnat Andrei MANOLESCU

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

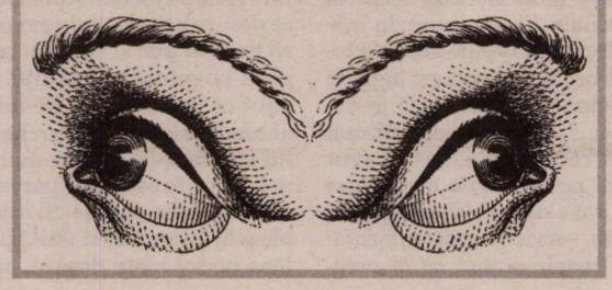

NU ERA VORBA CĂ VINE URSU' ÎN BAZA DE DATE ȘI CÎNTĂ MAI PUTERNIC?

■ Eu înțeleg „filozofia“ asta cu dreptul consumatorului de a fi informat. Dar uneori se sare peste cal și călăreț. Mi-am cumpărat o unealtă și am găsit în cutie 8 (opt) broșuri de cîte 80 (optzeci) de pagini fiecare cuprinzînd modul de întrebuințare, în 24 de limbi. În total, vreo 800 de grame de hîrtie consumată degeaba (căci pentru mine, consumator român, erau suficiente cele 24 de pagini în română). Nu era vorba că nu mai tăiem copacii aiurea și că salvăm planeta? (**M. V.**)

■ O reclamă la Military Shop exclamă: „Vine ursu'... scoate sprayul!“ Înțelegeți ce vreți. (**M. P.**)

■ James Meyers, din orășelul Concord, Carolina de Nord, a fost tras pe dreapta de o patrulă de Poliție pentru că avea un far spart. După ce polițiștii l-au căutat pe șofer în baza de date au descoperit un mandat de arestare pe numele lui. Se pare că omul, în urmă cu 14 ani, uitase să returneze o videocasetă închiriată de la un mic magazin ce aparținea unei familii. Între timp, acel magazin de închirieri s-a închis, videocasetele au devenit piese de muzeu, dar James Meyers tot trebuie să se prezinte la tribunal. A, poate vreți să aflați ce film închiriase: *Freddy Got Fingered*. Are un rating de 4,5 pe imdb.com. (**M. C.**)

■ În primăvara asta, Bucureștiul e tot mai mult al păsărilor: sînt peste tot, prin pomi, piețe, stații, înșirate pe sîrmele de telegraf. Și cîntă ca nebunele, fie că sînt mierle, vrăbii, guguștiuci sau chiar ciori, cu croncănitul lor cu tot. Într-o zi, deasupra stației lui 313 de pe bulevardul Corneliu Coposu, doi porumbei se sărutau ca-n filmele lui Disney. (**I. P.**)

■ Specialiștii în iluminat susțin că există o legătură directă între poluarea luminoasă și apariția cancerului la sîn. Potrivit acestora, cu cît un oraș este mai puternic iluminat noaptea, cu atît locuitorii lui sînt mai expuși. Oare specialiștii în borduri ce zic? (**A. P.**)

PENTRU CE V-AU ADUS, DUPĂ DESFACERE, PE SPAȚIUL VERDE? PENTRU A IMPRIMA O CULOARE MAI VIE SECTORULUI?

■ Cheloo, membru al trupei hip-hop Paraziții, a fost audiat de curînd într-un dosar de trafic de droguri și consum de canabis, alături de alți 90 de tineri. Întrebat de un reporter: „Pentru ce v-au adus aici? De ce sînteți adus aici?“, Cheloo a răspuns: „La plimbare!“. Replica asta ar fi putut să fie din *Polițist, adjectiv* al lui Porumboiu. Apropo, la DIICOT s-o fi făcut vreo vizionare cu filmul ăsta? (**A. M. S.**)

■ O companie americană a lansat sticla inteligentă de vin care permite ca băutura din recipient să își păstreze proprietățile pînă la 30 de zile după desfacere, grație unei tehnologii care evită contactul cu oxigenul din aer. Sticla poate fi precomandată pentru suma de 179 de dolari. Și acum, vestea proastă: sticla este goală. (**A. P.**)

■ Povești de dragoste urbane: dacă vă plimbați pe digul de la Lacul Morii, o să vedeți mai multe mesaje scrise pe jos. Printre ele, două cu aceeași vopsea portocalie: „Te iubesc, Maria“ și „Vaco“. Deși ar putea fi la fel de bine „Vaco“ și abia apoi „Te iubesc, Maria“ – nu-mi dau seama în ce ordine s-or fi întîmplat. Tot în zona Lacului Morii, dacă mergeți înspre insulă, o să descoperiți o parte din fauna bucureșteană: roiuri de țînțari în aer, rațe și pescăruși pe lac, iar pe spațiul verde de la capătul blocurilor – o vacă bălțată (da, o vacă, o fi cea din povestea de dinainte?) și un vițel. (**C. Ș.**)

■ În Italia, Poliția a confiscat peste 80.000 de tone de măsline vopsite, comercianții folosind sulfat de cupru pentru a imprima o culoare mai vie măslinelor. Să umbli cu măslina vopsită poate deveni de-acum o nouă interpretare a plimbării cu cioara românească. (**S. G.**)

■ Cei de la Funky Citizens au descoperit că Primăria sectorului 4 vrea să ridice Memorialul Colectiv (o placă înconjurată de copăcei pentru care nu există aviz) în Parcul Lumea Copiilor, pentru suma de aproape 80.000 de euro, fără licitație, încredințînd lucrarea direct către Euroconstruct Group, o firmă cu o cifră de afaceri de 7000 de lei și avînd un singur angajat. Firma asta fantomă a fost fondată de candidatul UNPR la Primăria Oltenița, Aurel Bira. (**M. C.**)

A FOST UN FEL DE FAULT, MĂICUȚA S-A FOLOSIT DE CUNOȘTINȚE VASTE ȘI A DĂRÎMAT GUNOIUL

■ Corey Lewandowski, managerul campaniei electorale a lui Donald Trump, a fost arestat de Poliția din Florida și acuzat că ar fi bruscat o reporteriță în timpul unei manifestări din campanie. Managerul ar fi apucat-o de mînă pe reporteriță, provocîndu-i vînătăi. A fost un fel de fault, ca la handbal (de 9 metri, nu de 7), în timp ce jurnalista încerca să-i pună o întrebare lui Trump. Noi, românii, cred că am avea de făcut cîteva remarci. Una: nu era vorba de președinte și nici măcar de candidatul la președinție. A doua: omul n-a făcut-o „măi, animalule“ și nici „țigancă împuțită“. A treia: nici nu s-a gîndit să-i ia telefonul. A patra: individul chiar a fost arestat. Nu știu însă dacă noi mai avem mult pînă să ajungem din urmă America sau viceversa. (**A. M.**)

■ Patru persoane au fost audiate, la IPJ Prahova, într-un caz de înșelăciune. Una dintre ele e acuzată că se prezenta drept măicuță tămăduitoare și încasa bani pentru servicii. Prejudiciul se ridică la 115.000 de lei, transmite Mediafax. Dacă măicuța e tămăduitoare de-adevăratelea, ar trebui să facă ceva: doar o minune o mai scapă de pedeapsă. Pe de altă parte, n-ar strica să apară o măicuță tămăduitoare care să-i lecuiască de prostie pe toți cei care încă mai cred în baliverne dintr-astea. (**M. M.**)

■ O companie de demolări s-a folosit de Google Maps și a dărîmat casa greșită. (**M. C.**)

■ Nu mai merge să știi cîte puțin din toate, acum se cer cunoștințe vaste în domenii înguste. Ca în *Libertatea* de vineri, 24 martie 2016, unde (la mica publicitate) o firmă angajează „personal calificat pentru: șom, calțieră, staifat, scămoșat“. (**D. S.**)

■ La Spitalul „Prof. dr. C.C. Iliescu“ din Fundeni, la etajul 5, din trei lifturi nu funcționează decît cel în care domnește doamna liftieră. O pacientă bătrînă care abia se ține pe picioare și o doamnă care se ocupă de curățenie așteaptă împreună. Vine liftul. Liftiera, așezată pe un scaun din epoca anterioară, cu o voce groasă, impunătoare, hotărîtă și de necontrazis: „Băgați gunoiul! Doamna să stea, că ăsta nu e liftul bufetului!“. Pe lift e lipit afișul de mai jos. (**A. D.**)

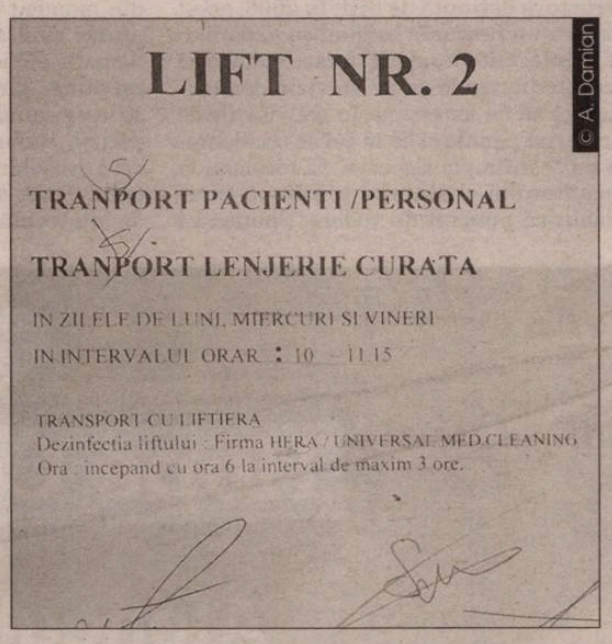

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

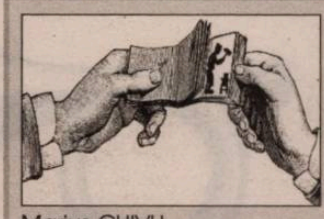

Marius CHIVU
feedbook
16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **634** ■ 14-20 aprilie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU
„Destinul ca «necesitate narativă»“
pagina **3**

LIVIU PAPADIMA
„Un decalog sau mai multe?“
pagina **6**

Interviu cu
VERONICA D. NICULESCU
paginile **14-15**

Europa e în război

Cu cine?

c. wikimedia commons

„Europa nu va exista cu adevărat decît dacă va adopta un sistem de valori morale și estetice, o exaltare a unui anumit mod de a gîndi și de a simți.“

JULIEN BENDA, 1933

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 633

Articolul lui Sever Voinescu,
„De ce Trump nu este Vadim"

Insulta

„Disprețul, antipatia, ura chiar pe care unii o simt față de alegătorii lui Trump este o formă de gravă ignoranță și de autism ideologic."

Nu se putea încheia articolul, de altfel, destul de pertinent, fără o insultă finală la adresa celor care se încăpățînează să gîndească altfel despre dl Trump? Nu știu dacă eu, personal, merg pînă la a-l disprețui pe Trump. Parcă, pentru dispreț, ar fi necesară o cunoaștere mai îndeaproape a personajului.

Însă nici nu-s de acord cu opinia cel puțin dubioasă a dlui Voinescu (sau să-i zic „sugestia" dumisale) cum că intenția de vot pentru un personaj „controversat" ca D.T. este întru totul justificată de frustrarea alegătorilor americani în raport cu *establishment*-ul. Explicată – să zicem. Dar justificată – în nici un caz.

Nu este în mod necesar o dovadă măgulitoare de educație politică ori electorală din partea electoratului (oricărei țări) ca, atunci cînd este „supărat" pe sistem, să voteze măscărici (sigur, Trump este un măscărici de succes, dar miliardele averii sale nu-i scuză grosolăniile).

Un *establishment* evident reformabil, ușor decrepit, nu are neapărat ca antidot aducerea unui populist pe prima scenă. Credeam că omenirea (occidentală) poate mai mult de atît în secolul XXI. Nu v-ați săturat de același *pattern*?

Cică: sînt nemulțumit de clasa politică actuală, dar nu mă duce capul să propulsez o alta mai competentă, ci una care „cîntă, rîde și dansează", una mai gălăgioasă, mai belicoasă în declarații și neapărat naționalistă, localistă. Ca și cum naționalismul ar da maselor de mîncare.

Prin urmare, succesul incredibil al dlui Trump spune „ceva rău" atît despre americanii de rînd (clasa medie, gulere albastre), seduși de zgomotul trumpesc, cît și despre *establishment*-ul politic. Decît niște păpuși gonflabile care să-mi susure în ureche (sau să urle hitlerist) ceea ce vreau să aud – *i.e.* imnul de stat, excepționalism local, precepte religioase, norme de conduită –, mai bine o clasă politică încremenită, care să mă lase să-mi aleg, liberal, vecinătatea, modul de a gîndi și a trăi.

Cartea naționalistă a fost de la nașterea sa o greșeală. Conștiința națională, idem – a condus numai la conflicte iscate din orgolii frontaliere, petice de pămînt, declarații ofensatoare. Se face mereu apel facil la naționalismul ăsta de fanfară, cînd se dă de greu.

adăugat de Sîrb Cristian
la 11 aprilie

Dilema veche vă propune

■ Conacul Domniței Ralu, deschis de curînd într-o fostă casă boierească restaurată, merită o vizită. E construit într-un stil neoromânesc și așezat între dealuri cu vii, la marginea satului Chițorani, în apropiere de Ploiești. Se poate mînca și dormi bine acolo, se poate admira peisajul, mai ales, probabil, cînd viile din jur sînt înflorite sau cînd miroase a struguri copți și a must. Trebuie spus totuși că nu are vreo legătură cu celebra domniță Ralu, fiica lui Caragea Vodă. (Andrei Manolescu)

■ Anul trecut am făcut un Dosar despre uitare. Am rugat-o pe Ruxandra Cesereanu să scrie un text și a povestit despre bunicul său patern, *padre* Basilio. De curînd am fost la Cluj, unde Ruxandra ne-a fost gazdă la întîlnirea cu studenții de la Facultatea de Litere. Am primit de la ea un plic cu o carte: *Persecuție și rezistență. Vasile Cesereanu. Un preot greco-catolic în Dosarele de urmărire de către Securitate* (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, Ediție îngrijită, Cuvînt înainte și Notă asupra ediției de Ruxandra Cesereanu). Căutați-o. Veți descoperi un personaj fabulos și arheologia unei istorii mari, absurde și triste, reconstituită din documente redactate între anii 1951-1977, cărora li se adaugă corespondența cu familia. (Ana Maria Sandu)

■ Elif Shafak, *Cele 40 de legi ale iubirii,* (Polirom 2014, traducere de Anda Tanasă) – la care tot citesc de ceva timp, fără să mă plictisesc. Pentru că e fermecător scrisă, fără a fi complicată. Iar legile iubirii pe care le tot narează nu se referă strict la iubirea dintre bărbat și femeie, ci pot fi de folos în tot soiul de situații. (Iaromira Popovici)

■ Excelent cel mai recent număr (primăvara 2016) al revistei *DOR!* M-am delectat, printre altele, cu interviul lui Alex Gâlmeanu, un artist care fotografiază mult și vorbește, de regulă, rar și puțin. Așa am aflat și de Muzeul Fotografiei pe care îl tot „construiește", de ani buni, pe Internet: www.muzeuldefotografie.ro. (Matei Martin)

■ Dominic Miller & Miles Bould vor concerta sîmbătă, 23 aprilie, în curtea Muzeului de Artă din Cluj-Napoca, la închiderea seriei de concerte Jazz in the Street. Dominic Miller este cel care, după ce a lucrat cu Phil Collins la albumul *...But Seriously,* dar și cu Peter Gabriel, a devenit, din '90 încoace, chitaristul de studio și de turnee live al lui Sting. Miles Bould este un percuționist care a lucrat și el cu mai toată lumea bună a pop-ului, de la Tina Turner, Michael Jackson sau Joe Cocker la Kylie Minogue și Beyoncé. (Marius Chivu)

■ „Sticlarii sînt tăcuți, pricepuți, inspirați și misterioși. Lucrează la incandescență, la propriu și la figurat. Căci la gura cuptorului magmatic trebuie să intuiești tocmai clipa privilegiată cînd îngheți forma. Trebuie să ai o altfel de incandescență în decizie și atunci cînd ataci, sculptural, cristalul. Supui frumusețea intrinsecă a sticlei, cea care are seducția materică fulgerătoare. Siliciul vitrifiat deține splendorile sale genuine din estetica astrelor: puritate, luminozitate, transparență-opalescență, culoare-lumină." – Aurelia Mocanu, în deschiderea dosarului dedicat artei focului, în recent apărutul număr dublu *ARTA* (16-17/2015): Arta Sticlei / Glass Art, care își propune o reevaluare prin analiza parametrilor definitorii, și nu numai, a acestei nobile arte, nu îndeajuns cunoscute și cu atît mai puțin apreciate, patrimonial. (Ruxandra Mihăilă)

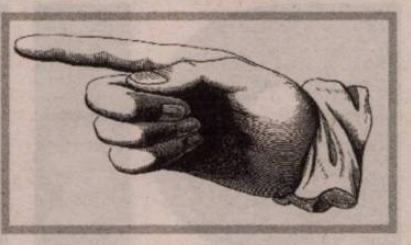

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Shakespeare**
- **Bărbați**
- **Progresul**

album dilematic Mirel Bănică

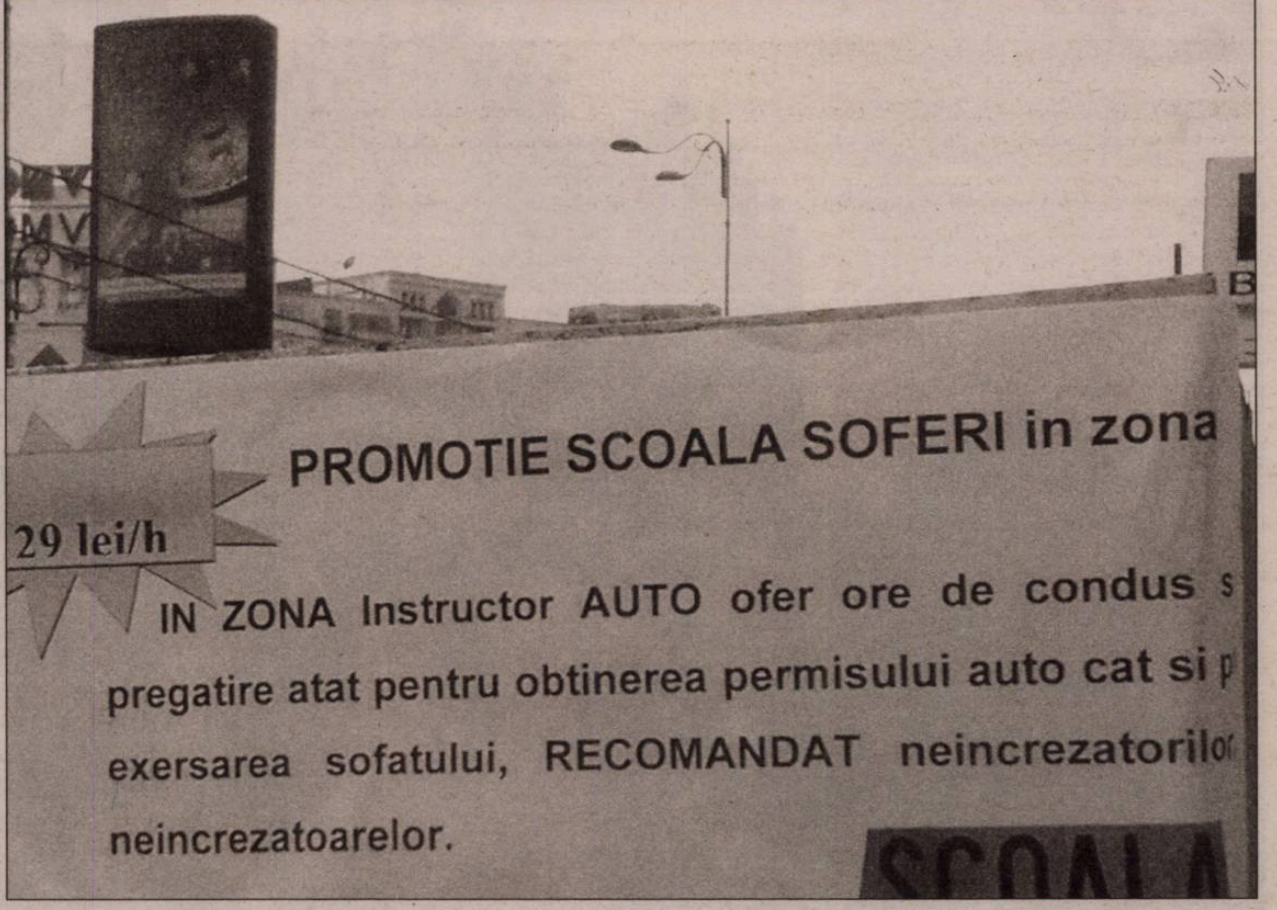

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.700

Tipărit la Tipomedia

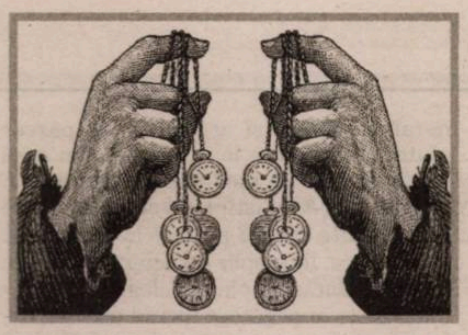

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Destinul ca „necesitate narativă“

Orice discurs despre destin implică un anumit sentiment al „necesității“: ceea ce se întîmplă *trebuia* să se întîmple sau, din alt unghi, ceea ce *trebuie* să se întîmple chiar *se întîmplă*. Ar rezulta că tot ce se întîmplă e, într-un fel sau altul, *necesar*. Ideea displace profund naturilor „liberale“, luminate, marcate de spirit științific. Din punctul lor de vedere, tot ce se întîmplă are o cauză, iar această cauză e decelabilă rațional. Urmează distincții inteligente între *fatalism* (superstițios) și *determinism* (natural), analize ale diverselor tipuri de cauzalitate (cauze „principale“, *declanșatoare*, pe de o parte, cauze colaterale, care nu inițiază, ci doar *favorizează*, pe de alta), dispute despre locul liberului arbitru în acțiunile noastre de zi cu zi, intervenții teologale despre Providență ca versiune „corectă“ a destinului (ceea ce se întîmplă este conlucrarea dintre voia lui Dumnezeu și libertatea umană) etc.

Dar pînă și firile „rezonabile“ se trezesc, uneori, invocînd, mai mult sau mai puțin articulat, tema destinului. Robert C. Solomon, fost profesor la Universitatea din Austin, Texas, rezumă astfel această situație: „Pasibile în mod special să provoace reflecții despre soartă sînt momentele cu aspect definitiv ale vieții: nașterea, căsătoria, copiii, falimentul, izbucnirea războiului, catastrofele naturale și, bineînțeles moartea. Cu totul fascinante sînt și unele – aparent nesemnificative – întîlniri, coincidențe, derapaje și confuzii care, retrospectiv, se dovedesc sursă a unor importante consecințe. (...) Soarta, fatalitatea apar ca răspuns cînd sîntem copleșiți de întrebări de tipul: «De ce eu?», «De ce, dintre toți, tocmai asupra noastră a căzut această povară?»“ Se poate răspunde unor asemenea întrebări? Deocamdată, să admitem că ele circumscriu un teritoriu al necunoscutului, dacă nu chiar al de-necunoscutului. Nu știm, întotdeauna, de ce pățim ce pățim. Dar ca să ne apropiem de sfera destinului, trebuie, totuși, să ne grăbim cu o precizare: ceea ce ni se cere este să asumăm „neștiutul“ nu ca pe o determinare opacă, nu ca pe o nebuloasă inconturnabilă, ci ca pe un *stimulent*

De ce pățim ce pățim.

oricărei biografii, privite în *ansamblul* ei. În felul acesta, tema destinului nu se mai suprapune cu tema predeterminării, ci cu tema *deschiderii spre sens*. A aborda problema destinului e a te întreba asupra *ordinii interne* a vieții proprii. Așadar, nu „fatalism“ la îndemînă, ci *interogativitate*. Nu blocaj al libertății personale, ci aproximare a limitelor ei firești (sau suprafirești...).

Cu alte cuvinte, „necesitatea“ despre care ne vorbește destinul nu e una *cauzală* (destinul ca înlănțuire „fatală“ de condiționări convergente), ci, cu un termen pe care îl propune același profesor texan (mort subit, pe aeroportul din Zürich, unde trebuia să schimbe avionul), o *„necesitate narativă“*. E vorba de o încercare de a gîndi parcursul unei vieți în analogie cu desfășurarea unui roman, cu „intriga“ lui, cu „compoziția“ oricărui spectacol. Ansamblul are, fie că ne dăm seama sau nu, rotunjimea unei „povești“ bine conduse, a unei „țesături“ bine cusute. Robert Solomon invocă imaginea nietzscheană a vieții trăite ca operă de artă. Nu e vorba de vreun edulcorat estetism, ci de sentimentul statornic că ești „agentul“ și „pacientul“ unui traseu „organizat“ armonic, „compus“ după o regulă internă consecventă, chiar dacă include răsturnări neașteptate de situație, salturi greu sistematizabile, subtile asocieri de divergențe, prăbușiri „nedrepte“, oferte, perplexități, capcane, iluzii și euforii.

Destinul e, prin urmare, „literatura“ subiacentă a vieții noastre, „regia“ ei ascunsă. Nu predeterminare, nu teleghidaj orb, nu „conspirație“ dușmănoasă împotriva libertății noastre, ci felul în care sîntem „povestiți“, nu „de o străină gură“, ci, poate, de marele povestitor care a inventat povestea întregii lumi.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Șeriful cu chip de Robin Hood

Două comentarii, opuse, la pilula mea anterioară despre „părinții sînt sistemul“, m-au pus pe gînduri. Iată-le:

Simonedemouvoir: *Mă scuzați, domnule Mihăilescu, dar între timp realitatea lovește fără milă. Dacă părinții noștri au reușit fără prea mari eforturi să își ia un apartament, adică o cutiuță artificială pe verticală într-un bloc cu n cutiuțe, iată că noi nu mai avem nici luxul ăsta. În cel mai bun caz ne putem plăti o chirie, pe care o schimbăm după cum bate vîntul schimbării, care ne mătură la intervale regulate. Acum care ar fi atitudinea potrivită? Să nu mai privim cu invidie la părinții noștri și să ne așezăm pe o bancă în parc, împăcați cu epoca și cu condițiile ei? Muncim la fel de mult, am terminat facultăți fără să plagiem nimic, nu am dormit nopțile pentru examen, și totuși priviți-ne... e vai de noi.*

Ion Radu: *Lucrurile evoluează, totuși, în sfera familiei, cel mai puțin dramatic. (...) Deocamdată, deși afectată, familia mică (părinți-copii plus bunici, frați, cumnați, veri) încă ne influențează major și într-un mod încă tradițional, îndrăznesc eu să zic, în România.*

Cine are dreptate? Nu pot să departajez, nu se poate departaja. Și de aici începe problema. Este adevărat, familia este încă principala valoare în toate sondajele din România. Dar care „familie“? Aceeași *familie-refugiu* care ne-a ajutat și în comunism, iar acum ne ajută din nou, dar diferit: familia bunicilor care se ocupă de nepoți, căci părinții nu au cu cine să-i lase; a copiilor care găsesc un adăpost în casa părinților, pentru că nu pot avea propria casă; familia părinților care investesc tot în „copilul dorinței“, pentru ca acest copil unic să nu ducă lipsurile de care au avut ei parte; în sfîrșit, familia în interiorul căreia poți să te simți (eventual...) mai bine decît în exterior, unde te simți prost. După cum este adevărat și că tinerii de azi, deși au, teoretic, mult mai multe posibilități, nu-și pot permite, uneori, nici puținul de care au avut parte părinții lor. Dovada, printre altele, că la un sondaj Kruk din 2014, în jur de 50% din tineri au considerat că generația părinților lor a avut o situație financiară mai bună și își permitea mai mult decît ei (doar unul din cinci avînd opinia opusă) și că, bineînțeles, avea mai puține datorii decît tinerii de azi. Păi, să nu-i „invidiezi“?

Nu! Pentru că nu sînt de invidiat; apoi, pentru că tinerii „invidioși“ de azi vor fi la rîndul lor părinții „invidiați“ de mîine; de asemenea, pentru că acești părinți constituie „generația sandwich“ (65% din cei de peste 55 de ani din SUA), responsabilă nu doar de copii și nepoți, ci și pentru propriii părinți; dar mai ales, pentru că asta nu face decît să preia în familie o problemă a societății, redistribuind în spațiul domestic o vină pe care nimeni nu vrea să și-o asume în spațiul public. Culpabilizarea părinților nu face astfel decît să exonereze, naiv, responsabilitatea politicului și să blocheze, inconștient, mobilizarea socială.

Problema fundamentală este una de sistem, nu de „familie“. Psihologic, ea se traduce prin nevoia unui vinovat, a unei entități care să poarte vina pentru „marea criză“. Nu doar criza economică, nu doar criza geopolitică, nu doar criza unității europene sau aceea a refugiaților, și nici măcar criza egalității de șanse, ci trăirea individuală a tuturor acestora la un loc: *criza speranței*. În fața lipsei existențiale de perspectivă, bunici, părinți și copii trăiesc cu toții, și fiecare în felul său, perplexitatea neputinței și nevoia unei explicații pe măsură: cine e de vină pentru toate acestea? De ce mi se întîmplă *mie* toate acestea?

„Părinții“ sînt doar ultimul chei al unei derive a responsabilității. În mod simptomatic și pervers, aceștia sînt puși în aceeași categorie cu imigranții care ne iau locurile de muncă, cu șomerii și asistații care huzuresc pe banii noștri de contribuabili, și cu toți acești săraci care lenevesc pe munca noastră de popor harnic: ei sînt *adevărații responsabili!* Este ceea ce încearcă tot mai mult și mai des să ne spună, fiecăruia dintre noi, politicul: voi sînteți poporul, oamenii harnici pe care îi iubim, suferind din cauza acestor „îmbogățiți“ ai sărăciei.

Astăzi, fraza magică a politicienilor este *„hard-working people“* – constata de curînd James Meek în *London Review of Books*. Cu precizarea că primii între egalii acestui popor muncitor sînt miliardarii, care, cîștigînd cel mai mult, înseamnă că sînt și cei mai harnici – și deci de ei trebuie să se ocupe politicul în primul rînd. Astăzi, continuă Meek, puternicii lumii au reinterpretat legenda lui Robin Hood în favoarea lor. În versiunea originară, între popor și Șeriful din Nottingham se aflau un rege bun și drept, plecat însă momentan în cruciadă, și el, haiducul justițiar, care lua de la cei bogați și dădea celor săraci. Acum, regele mai există doar în nostalgiile poporului (românii visează la Vlad Țepeș...), iar Robin Hood continuă să ia de la cei bogați ca să „redistribuie“ la cei săraci; doar că cele două categorii și-au schimbat natura și au trecut din economic în etic. Noii „bogați“ sînt tot mai mult foștii săraci, profitînd vinovat de asistența socială prin care ne-au sărăcit pe noi, poporul harnic. Problema este însă că în rîndul acestui „popor harnic“ intră, cu egală îndreptățire, și miliardarii (1% din ei posedau, în 2015, 48% din veniturile lumii), și proprietarii unui apartament de bloc reabilitat termic – impozitați cu toții în mod egal. A cînta „Hora Unirii“ peste apele Neajlovului, care despart 1% din acest popor harnic de restul de 99%, doar pentru ca dușmanul comun, „asistatul“, să nu răzbească, tot acest circ politic chiar nu vi se pare suspect? Și iată că acum, tot în această categorie a imoralității veniturilor, sînt împinși și „părinții“ deveniți pensionari, care și-au trăit viața din plin, iar acum continuă s-o ducă bine pe munca noastră, a poporului harnic.

Adică *Simonedemouvoir* nu are dreptate? Ba da, din plin, pentru că *realitatea lovește fără milă* exact acea majoritate a „poporului harnic“ din care face și ea parte și care nu s-a învrednicit să pună deoparte niște milioane. Dar nu *părinții* sînt de vină pentru aceasta! Ei sînt doar ultima pereche rămasă în grădina zoologică a țapilor ispășitori, servind deresponsabilizării politicului. Și cum lipsa de speranță va fi orizontul nostru cotidian în următorii vreo douăzeci de ani, victimele părinților de azi vor fi părinții vinovați de mîine. *Cui prodest?*

Desigur, toți aceia care vor citi aceste rînduri – inclusiv eu – vor spune că, în cazul lor personal, lucrurile nu stau (chiar) așa, că e mai nuanțat, poate chiar opus. Și toți vor avea dreptate. Doar că asta înseamnă, pur și simplu, să nu poți sau să nu vrei să vezi pădurea de copaci.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

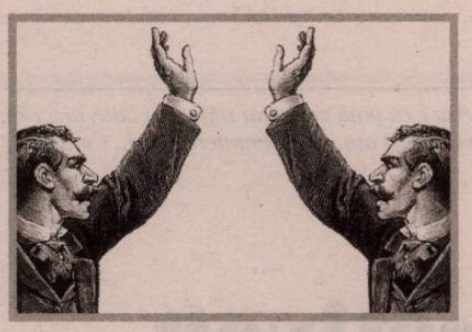

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Armată – 1989-1990

Sînt „iepure“. În armată, în traducere asta înseamnă că trebuie să alerg ca un căpiat de la un angajat la altul ai armatei – APV-iști (Armată Pe Viață) și să le duc tot felul de informații – în cazul în care se hotărăsc „dujmanii“ să ne invadeze. Practic, toată lumea din țările din jurul nostru o duce mai bine decît noi, dar nu se știe niciodată cine vrea să ne fure rețeta secretă de salam cu soia. Cum nu am nici o pilă, am primit zona cea mai departe de cazarmă, iar simulările sînt de-a dreptul cretine. De trei ori pe săptămînă alerg vreo trei ore ca un disperat, îmbrăcat regulamentar, cu bonetă pe cap și în bocanci. Oricum, am decis rapid că armata este o instituție de tîmpiți și fac tot ce pot să nu mă transform într-unul dintre ei.

Sînt caustic și îmi fac colegii să rîdă, spre disperarea locotenentului Blăgău – un alcoolic de o prostie monumentală. Mă pedepsește cu sadism și îmi dă să execut tot felul de comenzi care îl fac pe el să se simtă mai deștept. Bag alinieri la cîine. Pentru a executa ordinul ar trebui să alerg după cîinele pe care mi-l arată locotenentul și, odată ce cîinele obosește și se odihnește, să mă plantez lîngă el și să urlu din toți bojocii „Bazăăăă“ pentru ca tot plutonul (23 de colegi) să vină și să se aranjeze ostășește lîngă mine. Alerg în așa fel încît să mă pierd de pluton și mă prefac că nu îl aud pe Blăgău, care urlă după mine, spre amuzamentul colegilor. Revin cu o moacă pocăită înainte de prînz sau cină și mă dau tare de urechi. În mod firesc, nu își dă seama și mă „pedepsește“ cam de fiecare dată cînd ieșim la instrucție pe malul Mureșului.

La orice marș trebuie să bag „satelit“, adică să alerg în jurul plutonului care mărșăluiește. În cîteva săptămîni ajung să fiu într-o formă fizică de invidiat. Mă înscriu la selecția pentru lotul sportiv. Am 54 de kilograme, 1,73 m și mă duc pentru selecția la baschet. Îl rog pe Tedy – 1,97 m și 97 de kilograme – să mă lase să dau de sus peste el la selecție. Îmi iese săritura, mă ajută găliganul și așa intru în lotul sportiv.

Sînt transferat de la Arad la Bistrița, unde este lotul de baschet al Armatei a III-a. Armata devine brusc minunată – mănînc bine, avem dușuri zilnice la stadion, joc baschet toată ziua, agăț o unguroaică frumoasă foc din Tîrgu Mureș, care e la un curs de coafeze în Bistrița și am somn de recuperare în mijlocul zilei. Nu mi-a fost niciînd mai bine, așa că îmi fac planuri ca la Balcaniada din Grecia să fug și să ajung în America, unde are Tedy niște rude. Nopțile visez că sînt Michael Jordan.

La început, Revoluția pare o glumă proastă. APV-iștii sînt brusc superagitați și, în mod total neașteptat, sobri. Cum noi, sportivii, nu avem arme, în primul moment stăm și ne uităm cu îngrijorare și apoi cu amuzament la ceea ce se întîmplă. Se aude că ne atacă ungurii, așa că se dă ordin să se scoată TAB-urile. Vreo trei dintre ele pornesc. Restul sînt mai degrabă un pericol pentru soldații noștri decît pentru oricine ne-ar ataca. Tunurile sînt și mai periculoase, căci sînt prost calibrate și dau erori de kilometri.

După ce trece Revoluția, apare și primul erou al Revoluției: un locotenent care a recuperat zilele de abstinență și, beat frînt, cade de pe TAB în interiorul cazărmii. Colegii mei sînt puși să păzească stația de epurare a apei și, cum nu au avut arme, se amuză trăgînd în piciorul de pod. Eu îmi petrec timpul cu Ildiko, contribuind decisiv la relaxarea relațiilor ungaro-româno-rome. O parte dintre gloanțe ajung în oraș și devin o dovadă clară a existenței teroriștilor și o justificare probabil pentru alți supereroi revoluționari.

După Crăciun este o debandadă completă în cazarmă, așa că decid să iau o pauză și fug acasă la Craiova pentru cîteva zile, că doar vine Revelionul. Mă întorc după vreo cinci zile – nimeni nu pare că mi-a dus lipsa. Aud că la Arad sînt cîțiva soldați eroi ai Revoluției. Care au murit împușcîndu-se din cauza prostiei comandanților lor, care i-au pus în cerc.

Lotul sportiv se desființează. Sînt trimis înapoi la Arad, spre bucuria lui Blăgău, care se face de căcat jurîndu-se în fața plutonului că nu o să stau decît în arest. Tedy e superprieten cu nepotul generalului Milea și așa ajung să păzesc ajutoarele pe care le primim și din care s-a furat într-un mod absolut îngrozitor. Practic, toți APV-iștii vînd ciocolată și tot felul de alte chestii pe care le-am primit ca ajutoare. Descopăr furăciunile și le fac publice. Oamenii pleacă elegant din armată și se îmbogățesc furînd mai departe. Oprea nu este printre ei, preferînd să rămînă în armată.

Primim multe, multe alimente care se strică din cauza geniilor care se ocupă de intendență, așa că decidem să ne reorganizăm un pic și să distribuim rapid tot ce vine către soldați, spre disperarea APV-iștilor. Nopțile se fuge din cazarmă la greu. Se doarme din ce în ce mai puțin și apar accidentele: Tedy se duce jumătate beat și jumătate adormit la WC și sfîrșește prin a se pișa pe prietenul lui cel mai bun, care stătea pe WC-ul turcesc, și el pe jumătate adormit.

Se văd și caracterele urîte. Unul dintre cele mai urîte îi aparține unui rom, student și el ca și mine. Se poartă mizerabil cu un coleg mai pirpiriu și decid să îi iau apărarea acestuia. Mi-o iau cam urît, dar intervine Tedy și lucrurile se calmează.

Terminăm armata cu trei luni mai devreme și o să urmeze o perioadă de sărăcie lucie și de muncit la săpat șanțuri. În plus, toate visele mele legate de baschet se duc pe apa sîmbatei, căci Sala Sporturilor din Craiova arde, iar fondurile pentru reconstrucție sînt rapid păpate de viitorii mari șmecheri ai României.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

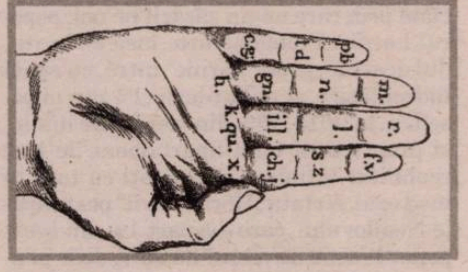

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Curs de ebraică modernă

Am avizat, pe final de mandat decanal la Facultatea de Litere a Universității ieșene, derularea unui curs de limbă ebraică modernă în regim facultativ (deschis așadar întregii comunități academice). Am făcut-o pentru dimensiunea culturală a domeniului și pentru calitatea intelectuală a profesorului care urma să-l predea (om cu doctorat în Elveția și studii foarte serioase la Ierusalim). Altfel, trebuie să recunosc cinstit, eram convins că va fi un curs de nișă, destinat unor inițiați cu preocupări erudite. La ei mă și gîndisem, de fapt, de la bun început. Prin profilul său umanist-liberal, am raționat, facultatea noastră întindea, în acest mod, o mînă de ajutor cercetării savante, din zona de elită a umanioarelor. De aceea, i-am și spus profesorului titular să nu se aștepte la o avalanșă de participanți. Mizam pe zece-cincisprezece cărturari (din Castalia lui Hesse!) cu eventuale profiluri teologice, lingvistice, istoriografice ori filozofice. În cazul absolut fericit, poate și juridice. Cîțiva fanatici ai studiului, absorbiți de munca lor în bibliotecă și avizi totodată după supraspecializări auxiliare. Limba ebraică și-ar fi dovedit, indubitabil, utilitatea pe asemenea segmente intelectuale. Ideea părea generoasă, oferind, în plus, și o senzație reconfortantă: cercetarea de vîrf nu este, iată, abandonată.

Ce să vezi însă la momentul de debut oficial al înscrierilor? În doar două săptămîni de înregistrare a cererilor, au apărut sute de solicitări. Majoritatea, dublate de telefoane și e-mailuri (entuziaste) de confirmare a participării și de asigurare că orele nu vor fi – Doamne ferește! – anulate în ultima clipă. Mesajele pline de *pathos* veneau către mine, către secretariatul facultății, către profesorul împricinat, către departamentul Media al instituției. Televiziunile și presa au năvălit cu întrebări și anunțuri. În nebunia românească a fiecărei zile, cu scandaluri politice și financiare, cu arestări și comunicate ale DNA, cu violuri incestuoase, împușcături, droguri și conducerea vehiculelor în stare de precomă alcoolică, spre stupoarea mea, cursul de ebraică modernă, de la filologia ieșeană, devenise *o știre*, ba chiar, aș adăuga uimit, *un eveniment*. La intensificarea firească a emoției de administrator universitar a contribuit și varietatea tulburătoare a cursanților. Descopereai printre ei tabloul complet al vîrstelor biologice, pozițiilor socio-economice, profesiunilor și domeniilor academice. Fără mare efort, cred că reușeai, urmărind lista înscrișilor, să pui cap la cap și tabloul lui Mendeleev, în măsura în care se bănuiește că sîntem unici măcar într-un punct, iar punctul în cauză deține o reprezentare chimică.

Venirea marțienilor s-ar fi arătat mai puțin incitantă.

Observai studenți din orice ramură educațională ți-ai fi dorit (nu m-aș mira să aud că au fost unele care nici nu există pe platforma Registrului Național al Calificărilor din Învățămîntul Superior!), alături de o puzderie de absolvenți cu slujbe sau fără: informaticieni, ingineri, medici, politicieni (da, pînă și aceștia!), fizicieni, chimiști, matematicieni și economiști. Prezumția mea inițială și-a demonstrat, la rîndul ei, valabilitatea. Au venit și teologii, lingviștii, istoricii și filozofii pe care pariasem, numai că se pierdeau în masa generală, păreau mai curînd excepția de la regulă decît regula însăși. Ai fi fost, ca atare, tentat să presupui că importantul curs de ebraică modernă ascundea cine știe ce mister ontologic fundamental, de care noi, neofiți naivi, habar nu avuseserăm și pe care acum, prin expunere nemijlocită în amfiteatru, ca într-o ședință de spiritism din secolul al XIX-lea, avea să-l dezvăluie tuturor celor prezenți. Absența de la experimentul epifanic era de neiertat. De aceea, întreaga umanitate se bulucea să-l trăiască. Piatra filozofală urma, în sfîrșit, să fie revelată. La Iași, la Facultatea de Litere, în sala III-10, etajul al doilea, primul coridor, pe dreapta. Și venirea marțienilor s-ar fi arătat mai puțin incitantă. Lumea fierbea de tensiune. Eu mă gîndeam numai la ziua deschiderii cursului de ebraică modernă.

Se înțelege că l-am conjurat pe bietul profesor să-mi dea raportul imediat după prima întîlnire cu numeroșii discipoli. Doream să aflu, cu precădere, motivul învățării limbii ebraice de către fiecare cursant în parte. Statistici, proporții, dominante etc. Un adevărat studiu sociologic. Colegul meu s-a achitat remarcabil de sarcină. Mi-a trimis o radiografie foarte exactă a situației, demnă de mapele birocratice ale comisarilor europeni. Rezultatele investigației m-au năucit pur și simplu. Teologii, de pildă, nu plănuiau se descifreze neapărat enigmele biblice. Unii voiau o spoială de frazeologie ebraică, pentru a-și orna viitoarele teze de doctorat și a-și „aburi“ îndrumătorii, alții își deschideau agenții de turism (axate pe pelerinajul la locurile sfinte), iar „o ciripeală“ vagă pe limba lui Israel nu le-ar fi stricat, desigur. Medicii, informaticienii, inginerii și ceilalți exponenți ai științelor căutau locuri de muncă „în afară“. Cum Europa e cam saturată, statul evreu le surîdea ca opțiune. Identic, politicienii tineri mizau pe cariere diplomatice în Orient. Înduioșătoare rămîneau domnișoarele care localizaseră israelieni simpatici pe Internet și sperau să le poată comunica („măcar oleacă, fată!“) iubirea lor direct în ebraică. La fel, cele care visau să-i arate lui „Iubi“, pe Facebook, faptul că pot scrie de la dreapta la stînga.

M-am bucurat că decisesem deja să nu mai candidez la un nou mandat de decan. Cine știe ce idei trăsnite aș mai fi pus în practică la Literele din Iași? Cursuri de sanscrită, farsi ori dalmată. Nici dialectul zulu nu mi-ar fi sunat rău.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

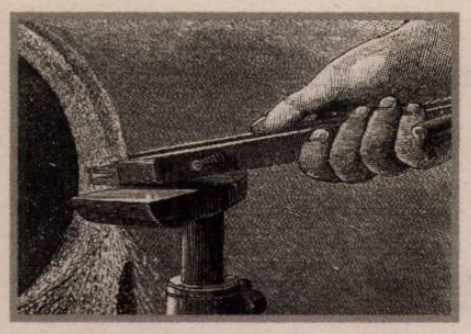

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Problema Olandei cu Europa și cu Rusia

Iată că, săptămîna trecută, mai puțin de două milioane și jumătate de oameni au decis, în bună măsură, viitorul politicii externe a Uniunii Europene, dacă nu cumva soarta Uniunii Europene însăși.

Pe scurt: 32,2% din olandezi au votat, în proporție de peste 60%, împotriva Acordului de Asociere și Liber Schimb cu Ucraina. Inițiativa referendumului a aparținut organizației civice olandeze No Level, care a reușit să strîngă mai bine de 400.000 de semnături, arhisuficient, conform legii olandeze, pentru declanșarea referendumului. Puțin mai contează acum că referendumul are caracter consultativ și că Parlamentul olandez deja a ratificat acordul. Guvernul de la Haga va ține seama de semnalul de la urne – Olanda e o țară democratică. Iar problema este că un acord precum cel cu Ucraina trebuie ratificat de fiecare dintre cele 28 de democrații.

Desigur, rămîne să ne întrebăm ce democrație este aceea în care ceva mai mult de două milioane de oameni decid în numele a 500 de milioane. Și vom continua să ne întrebăm cîtă vreme șefilor de state și de guverne din Uniunea Europeană le va lipsi voința politică pentru a clarifica lucrurile, o dată pentru totdeauna: chestiunile controversate care privesc Uniunea Europeană în ansamblul ei să fie decise de cetățenii europeni. Și nu de mici comunități dintr-o parte sau alta.

Așa am lua populiștilor și demagogilor șansa de a profita pe plan local, lovind în întregul proiect european. „Ajunge o bîtă la un car de oale" – e o vorbă românească de care prietenii olandezi ar fi bine să țină seama.

Știm că olandezilor care au votat contra acordului prea puțin le-a păsat de Ucraina – au recunoscut-o chiar organizatorii referendumului. Dar prima lor victimă este chiar Ucraina. Mai precis, ucrainenii care s-au ridicat împotriva regimului oligarhic al lui Ianukovici, cu încredere în modelul european. Acum, 500 de milioane de europeni sînt puși în situația de a le întoarce spatele, din cauză că așa vor două milioane dintre ei.

Noroc cu alegătorul olandez!

Apoi, votul lovește direct în singurul element de politică externă care a dat relevanță Uniunii Europene la nivel global: nu avem armate, dar avem exportul de valori și bune practici, transferul pașnic de democrație și stat de drept.

Cu greu poți defini altcumva acest conglomerat, această construcție ciudată care nu e nici confederație, nici federație, dar nici organizație internațională. Nu cumva fără transferul continuu de valori, fără – pînă la urmă – exportul de Europă, Europa noastră înghețată, se osifică, ajunge la zero absolut? Dacă nu ne mai raportăm la ceilalți, cu setul nostru de valori, cine mai sîntem de fapt noi, europenii?

Votul olandezilor este, desigur, un cadou făcut politicii agresive a Rusiei. Kremlinul își vede astfel justificat amestecul brutal în estul Ucrainei și, bineînțeles, anexarea Crimeei. În definitiv, ambele gesturi au fost menite, în accepțiunea Moscovei, să pedepsească Ucraina pentru opțiunea ei proeuropeană.

Să fim serioși, nu de armata europeană de mucava se teme Vladimir Putin. Teoria agresiunii dinspre Vest, adică a repetării episoadelor Napoleon și Hitler, e bună doar să fie molfăită de propagandiștii de la *Sputnik*. Și atunci, de unde această reacție extrem de dură față de un simplu acord comercial?

Ceea ce îl înspăimîntă cu adevărat pe Vladimir Putin este tocmai apropierea periculoasă de granițele Rusiei a modelului de *soft-power* european. Istoria a arătat că statele foste comuniste din Europa Centrală și de Est, acum membre în Uniunea Europeană, au progresat cu cît au reușit mai repede și în măsură mai mare să se descotorosească de modelul postsovietic și oligarhic al Rusiei. Oricum, în pofida tuturor greutăților, aceste state constituie azi un exemplu incontestabil de succes economic și social, comparativ cu statele care au rămas în sfera Rusiei, precum Belarus, Ucraina sau Republica Moldova.

Kremlinul nu-și poate permite ca statul cel mai mare din sfera sa, Ucraina, să experimenteze modelul european, eventual cu succes. Ar fi, pur și simplu, prea periculos de aproape de Rusia!

Noroc cu alegătorul olandez! Dar, oare, ce ar fi dacă același alegător olandez ar fi chemat să spună dacă Guvernul de la Haga ar trebui – sau nu – să autorizeze, la apropiatul summit de la Varșovia, sporirea prezenței NATO pe flancul estic? Sau, mai bine, să nu le dăm idei!

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

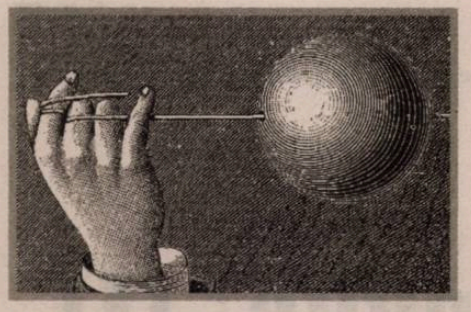

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un non-caz de lipsă de umor

Ce înseamnă libertatea de exprimare și de unde încep ofensa, insulta, calomnia? Există limite ale umorului – fie că vorbim de scrieri satirice, de caricaturi, de numere de cabaret, de sketch-uri TV? Există o deontologie a umoriștilor? Rîdem oricum, de oricine, în orice situație? Cîteva cazuri recente arată că e nevoie de autoreglementare.

Acum trei săptămîni, revista satirică *Charlie Hebdo* publica o caricatură care-l înfățișează pe cîntărețul belgian Stromae întrebînd „Tată, unde ești?", înconjurat de fragmente dintr-un corp uman care răspund: „ici", „acolo", „și acolo"; caricatura era o aluzie la tatăl solistului, care a murit în genocidul din Rwanda, cu corpul tăiat în bucăți. Aceeași gazetă a publicat acum vreo două luni o caricatură în care apărea micul Aylan, copilul găsit înecat pe o plajă, lăsat în urmă de refugiați – o imagine care a devenit emblematică pentru mizeria și durerea celor care vin în Europa împinși de sărăcie și de războaie. Desenul avea următorul comentariu: „Ce ar fi devenit Aylan dacă se făcea mare? Violator în Germania!"

Nu e clar cine a rîs la glumele lui Jan Böhmermann. Știm însă cu siguranță că Recep Erdogan n-a rîs deloc.

Dreptul la exprimare liberă e considerat, în Franța, cel puțin, mai presus de dreptul la intimitate, la demnitate, la memorie. Pare că dreptul la umor e chiar superior bunului-simț. Sigur, nu există nici o lege care să tempereze prostul gust. Și nici pe publicul larg nu te poți baza că va sancționa asemenea derapaje.

În Germania, mai ales pe fondul înțelegerii (mediate de Angela Merkel) cu privire la preluarea, de către Turcia, a unui număr important de refugiați sirieni, dar și datorită tendințelor autocratice tot mai evidente ale puterii de la Ankara, președintele Recep Erdogan e tot mai ridiculizat în știri și comentarii. Recent, realizatorul emisiunii satirice *Neo Magazin* de la ZDF i-a dedicat președintelui turc un „poem" în care spune că lui Erdogan „îi place să sodomizeze capre, să discrimineze minorități, să bată kurzi, să lovească în creștini și să se uite la pornografie infantilă", că „o are mică" etc. O emisiune de umor, încă una, dintr-o lungă serie. Nu e clar cine a rîs la glumele lui Jan Böhmermann. Știm însă cu siguranță că Recep Erdogan n-a rîs deloc. Și că acum vrea să-i dea o lecție umoristului.

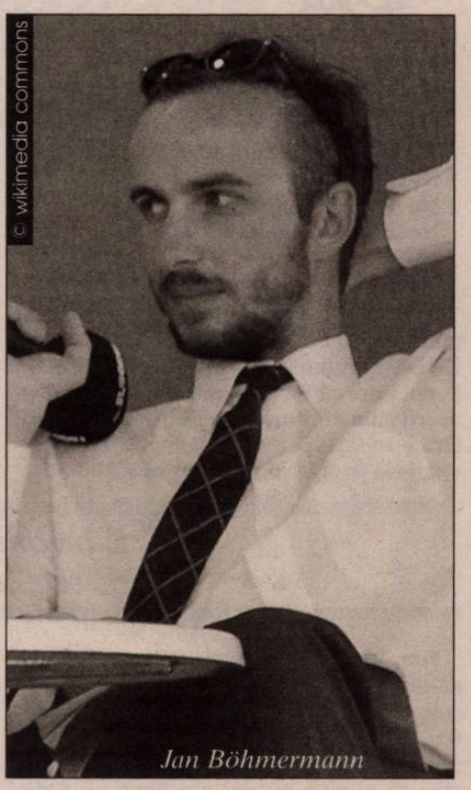

Jan Böhmermann

Sesizat printr-o notă verbală, guvernul german trebuie acum să răspundă solicitării primite din partea Ambasadei Turciei. Conform dreptului german, șefii de stat și de guvern străini, membrii guvernelor și reprezentanții misiunilor diplomatice se bucură de protecție specială inclusiv în ceea ce privește atingerea adusă demnității. Insulta adusă unui șef de stat străin se pedepsește conform Codului Penal (art. 103) cu amendă și pînă la trei ani de închisoare, plus despăgubiri, dacă așa cere petentul. Dacă va fi acționat în judecată pentru calomnie, Böhmermann riscă pînă la 5 ani de închisoare. În cazul de față, procedura e însă mai complicată: pentru ca Justiția să se sesizeze, e nevoie nu doar de o plîngere din partea părții vătămate (șeful statului turc), ci și de o împuternicire din partea guvernului german.

Pînă la verdict, în caz că va exista vreunul în acest caz, emisiunea va fi transmisă în continuare, în același format – a spus producătorul. La ora la care șefii postului de televiziune dădeau aceste asigurări, emisiunea nu apăruse încă pe site. O formă de (auto)cenzură? O măsură de precauție pe Internet? E, oricum, inutil: în urma scandalului, „poemul" lui Jan Böhmermann a fost oricum citat & redifuzat, integral sau prescurtat, pe mai toate posturile de televiziune.

Emisiunea satirică ar putea produce și efecte serioase: există partide care se folosesc de acest caz pentru a încerca eliminarea acestor paragrafe din Codul Penal. Crima de lezmajestate nu mai e de actualitate – e argumentul lor. Așa este! „Cazul" Böhmermann e, de fapt, un non-caz. Iar umoristul ar trebui sancționat, în cel mai rău caz, cu niște bile negre pentru non-umor.

Și, pînă la urmă, rîdem oricum, de orice? Îmi amintesc totuși răspunsul unuia dintre caricaturiștii de la *The New Yorker* atunci cînd a fost întrebat ce înseamnă o caricatură bună: umorul de calitate? E greu de definit – a explicat el. Pot însă să vă spun că prefer caricaturile care ne oferă șansa să rîdem de noi înșine. Să rîzi de alții e prea facil – a spus el. Și cîtă dreptate are. Mai ales cînd „alții" e Erdogan.

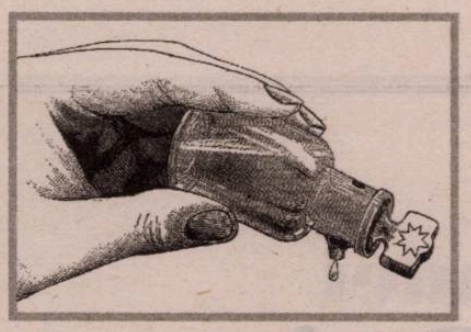

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Saluturi banale

Străinii care descoperă limba română observă asimetrii sau neregularități pe care vorbitorii nativi nu le bagă de obicei în seamă. Din exterior poate trezi curiozitatea, de pildă, o diferență între formulele noastre standard de salut, cele care apar de obicei din primele pagini ale ghidurilor de conversație sau ale manualelor pentru învățarea limbii. Cei obișnuiți cu un singur tipar pentru salutul diurn și urarea nocturnă *(bonjour – bonne nuit; buongiorno – buona notte; good morning – good night* etc.) se pot mira de ordinea schimbată a cuvintelor din formulele românești: *bună ziua, bună dimineața, bună seara* – dar *noapte bună*.

De fapt, cele două tipare nu diferă doar prin ordinea cuvintelor (în fond, există, vechi și popular, salutul *ziua bună),* ci mai ales prin articulare: nici formula *bună ziua* nu acceptă o variantă de salut nearticulată *(bună zi!),* nici *noapte bună* nu e folosit în forma articulată *(noaptea bună!).* Tiparul cu ordine variabilă – *bună ziua* și *ziua bună* – este eliptic: *bună* (să-ți fie) *ziua.* În monografia *Salutul în limba română* (1984), Marica Pietreanu a înregistrat și a comparat foarte multe variante de salut populare, din culegeri și chestionare dialectale. Se poate astfel constata că *bună ziua* intră în aceeași serie cu o urare completă, cu apariții în poveștile populare, ca *bună să-ți fie inima,* sau cu alte urări eliptice, mai cunoscute *(bun întîlnișul)* sau mai rare: *bun prînzul, bună vremea, bună calea* („după ce *bună calea* după obiceiu ciobanului dede", Cantemir, *Istoria ieroglifică).* Și *noapte bună* poate fi inclus într-o întreagă serie de urări, în care ordinea preferată a cuvintelor e cea normală în română, cu adjectivul postpus: (să ai) *pace bună, sănătate bună, drum bun* etc.

Desigur, formulele de salut (provenite adesea din formule de urare) s-au fixat în timp, prin îndelungată utilizare, în momente diferite, istoria particulară a fiecăreia putînd explica și diferențele de formă. Dicționarele istorice nu ne ajută prea mult, pentru că nu înregistrează, în genere, primele atestări ale îmbinărilor de cuvinte. Totuși, între formulele cele mai frecvente se poate observa o diferență de vechime: *bună ziua* și mai ales *ziua bună* sînt relativ vechi (atestate încă din secolele al XVII-lea-al XVIII-lea); prima atestare pentru *noapte bună,* în *Dicționarul limbii române* (DLR), e mult mai tîrzie (dar poate fi vorba și de o întîmplătoare neidentificare a aparițiilor anterioare): la Alecsandri, în *Arvinte și Pepelea,* în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: *„Noapte bună,* moș Arvinte. / Fă hor, hor, de-acu-nainte."

> „Bună calea
> *după obiceiu ciobanului dede."*

În limba veche, formula tipică de salut apărea mai ales în ordinea *ziua bună:* „nimurui pre cale nu ziceți *zua bună"* *(Noul Testament de la Bălgrad,* 1648); „Cine va să dea *zioa bună* tuturor degrabă i să rupe cușma" *(Bertoldo,* 1774). Totuși, și *bună ziua* apare, de exemplu la Cantemir: „o Lebădă bătrînă și albă lîngă mine să apropie și, dacă *bună dzua* după obiceiu îmi dede, de unde sint și ce pre acelea locuri caut mă întrebă" *(Istoria ieroglifică);* „Acest om anume Panaiot sănt 4 ani de zile de cănd cu mine vorbă n-au pus, doar foarte rar *bună zio"* (document din 1773, în Iorga, *Acte românești și cîteva grecești,* 1932). Formula *ziua bună* e cuprinsă mai ales în expresia *a-și lua ziua bună,* care căpătase în limba veche sensul „a-și lua rămas bun": *„luîndu-și dzua bună* de la toți, au lăsat domniia" (Costin, *Letopiseț);* „Ș-au mărsu de *ș-au luat dzua bună* de la vizirul" (Neculce, *Letopiseț).* Expresia nu mai era legată de un moment anume al zilei: „Că eu știu bine că *de-asară mi-am luat dzua bună* de la voi de la toț" (Dosoftei, *Viața și petrecerea sfinților);* exista totuși și varianta *a-și lua seara bună:* „apoi *ș-au luat seara bună* unul de cătră altul și s-au dus cinești la otacul lui" (Radu Greceanu, *Începătura istoriii vieții...).* E posibil ca *noapte bună* să fi apărut mai tîrziu, poate imitînd modele străine (dar cu ordinea cuvintelor normală în română). Astăzi este evident că formulele nu se comportă la fel, chiar dacă uzul nu e definitiv fixat: *bună ziua / seara / dimineața* sînt saluturi propriu-zise, folosite în primul rînd sau numai *(bună dimineața)* la întîlnire; la *bună ziua* și în mai mică măsură la *bună seara* se recurge și la despărțire. *Noapte bună* nu a intrat în tiparul tradițional de saluturi diurne, ci s-a stabilizat în acela al urărilor de despărțire (cum observa deja Iorgu Iordan, în *Stilistica limbii române).*

În acest context merită amintită și inovația *o zi bună,* adesea criticată, iritantă pentru unii pentru că e percepută ca un calc inutil după engleză *(have a nice / good day!).* Noul salut, care s-a răspîndit rapid, e într-adevăr ușor diferit de formula tradițională, dar nu are nimic anormal: e tot un fragment de urare (ca și *bună ziua),* folosit mai ales la despărțire și prin care (chiar dacă imită un model străin) vorbitorii își manifestă dorința de a reduce din banalitatea saluturilor standard și de a le remotiva, încărcîndu-le cu o doză de afectivitate. Inevitabil, uzul repetat tocește rapid expresivitatea oricărei formule noi, salutul reintrînd într-o sănătoasă și confortabilă banalitate.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

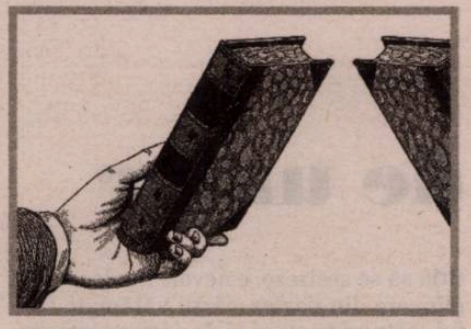

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (I)

Descopăr că la un articol precedent din *Dilema veche* despre Solomon Marcus un cititor îmi propune să comentez un text al acestuia, „Zece nevoi umane de care educația ar trebui să țină seama", publicat în 24 noiembrie pe *Contributors.* Îmi însușesc sugestia, nu doar ca pe un act de reverență față de personalitatea fascinantă a autorului, între timp dispărut dintre noi. „Decalogul" transmis de Solomon Marcus are de ce să ne pună pe gînduri. De altfel, site-ul pe care a fost publicat înregistrează o amplă reacție: 40 de comentarii și 81.024 de vizualizări, azi, 9 aprilie, ora 20,50. Pentru cei care nu au citit articolul sau pentru cei care l-au uitat, iată-i, foarte pe scurt, conținutul.

Complementar cu cele zece porunci, Solomon Marcus ne propune „zece nevoi umane". „Ele își au rădăcinile în copilărie. Ar fi trebuit să facă obiectul educației și învățării, la toate vîrstele. Dar nu prea se întîmplă acest lucru. Poate ne aude cineva, acum, la acest moment al unui nou început."

Ironia sorții a făcut ca ceea ce Solomon Marcus percepea drept „moment al unui nou început" să se dovedească, în scurt timp, același „veșnic început" ce pare să pecetluiască soarta reformării învățămîntului românesc.

Iată și lista „celor zece":

Nevoia de a da un sens vieții, la nivel elementar
Nevoia de împrospătare
Nevoia de întrebare și de mirare
Nevoia de îndoială și de suspiciune
Nevoia de greșeală și de eșec
Nevoia de joc
Nevoia de identitate
Nevoia de omenesc și de omenie
Nevoia de cultură
Nevoia de transcendență.

Contextul în care a fost formulată propunerea lui Solomon Marcus îl știm bine. De ceva vreme încoace, educația formală la noi pare să fie într-un tot mai acut dezacord cu așteptările societății românești. Orice se face pentru a remedia acest clivaj, iese în cele din urmă prost.

> *E incompetență?*
> *E rea-credință?*

Am încercat în nenumărate rînduri să-mi explic acest *„fatum"* al eșecului reformator. Cum nu am apetență pentru ideea „excepționalismului" românesc, nici în bine și nici în rău, cum știu că și alții au dat-o-n bară nu o dată cu tentativele de politici publice, mi-e greu să mă mulțumesc cu orice justificare substanțialistă, în care „Românul" figurează cu majuscule. Sîntem, ca toți ceilalți, suficient de diferiți unii față de alții – ba chiar s-ar zice că la această diversitate putem nutri aspirații de top – pentru a evita să punem lucrurile pe socoteala vreunei entități generice.

A doua soluție, iarăși la îndemînă, e de a culpabiliza puterea politică. La urma urmei, gesturile reformatoare dintr-acolo ar trebui să vină. Și ele vin, și vin. Și degeaba. E incompetență? E rea-credință? Evident, și una, și alta. Dar nu suficient cît să explice amplitudinea eșecului – a dezamăgirii, a frustrării. Totuși, la cîrma educației au apărut cînd și cînd și oameni luminați, cărora li s-a dat, mai mult sau mai puțin, mînă liberă să facă ce credeau că e de făcut. Și n-au izbutit – sau au reușit să facă prea puțin față de ce se aștepta.

Insist asupra ideii că starea învățămîntului românesc actual ar trebui privită prin raportarea faptelor la așteptări pentru că ea este, indirect, cheia problemei pe care ne-o pune în față articolul lui Solomon Marcus.

În fond, de ce din multitudinea de nevoi ce pot încerca un copil sau un adolescent al vremurilor noastre, *acestea* ar trebui să aibă prioritate în educația formală? Răspunsul, deși formulat doar implicit, e destul de limpede: pe de o parte, pentru că ele sînt *dezirabile* în cel mai înalt grad, pe de altă parte, ceea ce „dramatizează" alegerea, pentru că sînt *ignorate.* Nu despre simple nevoi este vorba, ci despre *valori* care ar trebui să ne ghideze opțiunile, deciziile educaționale: creativitatea, curiozitatea, discernămîntul, îndrăzneala, libertatea, caracterul, umanitatea, civilitatea, spiritualitatea. Și, nu în ultimul rînd, ba chiar în primul, atitudinea valorizantă.

Parcurgînd „decalogul", dimpreună cu explicațile aferente, m-am simțit tentat să mă supun la trei teste de reflecție și analiză:

În ce măsură eu, ca educator, am răspuns sau răspund, deliberat sau involuntar, acestor nevoi?

Dacă aș fi solicitat să fac o alegere similară, în ce măsură m-aș fi oprit la aceleași zece nevoi?

Ce ar alege alții, care la rîndul lor au sau vor avea copii, ca repere valorice esențiale pentru educația din România?

Despre toate astea, însă, în numerele viitoare.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

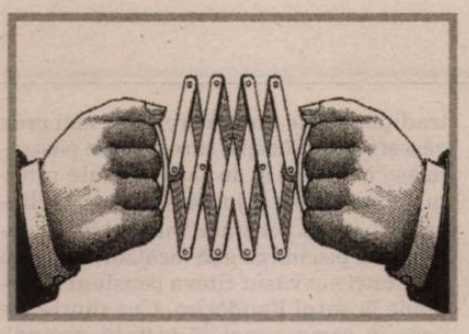

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

La Ministerul Culturii, porţile s-au deschis

– dialog cu Corina ŞUTEU –

Se ocupă de peste două decenii de managementul cultural şi politicile culturale. A fost directoare la UNITER, apoi la Mastère Spécialisé Européen en Management des entreprises culturelles (Dijon) şi preşedintă a Forumului reţelelor culturale europene. În 1998 a fondat asociaţia ECUMEST. A fost directoare a ICR New York (2006-2012). Acum, ***Corina Şuteu*** *este secretar de stat în Ministerul Culturii.*

Ai lucrat şi în instituţii publice, şi în sectorul independent, şi ca expert internaţional. Cum vezi domeniul cultural acum, de cînd ai devenit secretar de stat la Ministerul Culturii?

Văd la fel domeniul cultural. Probabil că văd diferit Ministerul Culturii din anul 2016. În anul 2000, cînd am lansat proiectul „Policies for Culture", împreună cu Fundaţia Europeană pentru Cultură, ideea noastră era să construim un soi de conştiinţă participativă între Parlament, Guvern şi sectorul cultural independent pentru realizarea unor politici culturale independente în zona sud-estului european. Atunci am lucrat mult cu parlamentele, guvernele şi sectoarele independente din România, Bulgaria, Albania şi altele. Anumite lucruri au evoluat în sensul preconizat de noi, acela de a participa la realizarea de politici publice pentru cultură. E pentru prima dată cînd această nevoie e resimţită ca atare la toate nivelurile – al legislativului, al executivului şi al sectorului cultural independent. Pe de altă parte, constat că instrumentele pe care le avem la dispoziţie sînt încă deficitare: ele n-au ţinut cont de evoluţia globală. În ultimii zece ani, sistemul cultural din Europa şi sistemul cultural global au evoluat cu o viteză extraordinară şi au luat-o înaintea legislaţiei şi regulilor. Europa a trebuit să adapteze rapid un sistem tradiţional, uneori centralist, alteori nu. România a moştenit sistemul centralist comunist, au fost dificultăţi în a-l repune în funcţiune. Continuă să existe o neîncredere în administraţie, inclusiv în administraţia culturală. Or, poate că ar trebui relansată o discuţie despre asta, căci administraţia, pentru a funcţiona, are nevoie de încredere.

În spaţiul public predomină refrenul „nu sînt bani pentru cultură", cetăţeanul mediu cam asta a înţeles. Totuşi, care sînt problemele şi care sînt schimbările care se petrec?

Noi am găsit ministerul într-o stare în care e deosebit de slăbit. Nu poţi avea o administraţie solidă dacă ai salarii foarte mici (pe scara salarizării ministeriale, cea mai mică e la Ministerul Culturii). Nu poţi să ai o administraţie credibilă cînd, în direcţiile de specialitate ale ministerului, nu ai oameni suficienţi. Îmi amintesc de primii ani de după căderea comunismului, cînd trebuia să facem de toate. A rămas din această idee moştenirea de mentalitate că va veni un om providenţial care să rezolve totul. Dar orice om providenţial are nevoie de un aparat, de instrumente cu care să lucreze, de oameni competenţi lîngă el. Există, apoi, o mare deficienţă în reglementări. Există legi care ar trebui modificate sau amendate: unele pentru că timpul a trecut şi ceea ce părea o măsură justă la un moment dat acum e mai degrabă un obstacol. Sînt şi alte reglementări care pur şi simplu nu au fost bine gîndite. Eu cred ca în mandatul pe care îl are ministrul Vlad Alexandrescu putem să înaintăm cu strategia sectorială în domeniul culturii. Dacă ajungem să avem un document care să pună măcar bazele unei politici culturale aprobate de guvern, apoi ar putea fi gîndite corectări în legislaţie care să ofere instrumente eficiente sectorului cultural. E o lipsă de eficienţă în sistem, îmi vine în minte cuvîntul *glitch:* disfuncţionalităţile din sistem produc ineficienţă. Oricît de vizionar ai fi şi oricît de bun administrator, ai nevoie de eficienţa măsurilor pe care vrei să le iei.

Am moştenit sistemul centralist din comunism. Dar, între timp, consiliile judeţene şi primăriile şi-au croit propriile strategii şi planuri, se întîmplă peste tot evenimente culturale organizate pe plan local. Nu e o formă de presiune firească pentru descentralizarea sistemului?

De fapt, descentralizarea s-a produs. Dar descentralizarea tehnică n-a fost imediat urmată de o descentralizare simbolică realizată de oraşe. Eu sînt foarte încrezătoare în competiţia pentru Capitala Europeană a Culturii, pentru că ea a obligat un număr de oraşe să îşi pună cu adevărat problema unei strategii culturale pe termen lung, să angajeze toată reţeaua existentă şi să facă legături între instituţii şi sectorul cultural independent, între cultură şi social, între cultură şi educaţie. Fiind un asemenea proiect integrator, a stabilit un soi de exigenţă pentru oraşe. Revitalizarea la nivel local a fost accelerată în ultimii ani şi ea nu făcea decît să umple o responsabilitate pe care primăriile şi-au asumat-o, încet-încet. De altfel, la Ministerul Culturii, printr-o iniţiativă lansată de premier şi preluată de ministrul Vlad Alexandrescu, am creat un program special, „Oraşe europene", pentru oraşele care nu s-au calificat în etapa a doua pentru Capitala Europeană a Culturii, pentru a le face să meargă mai departe şi să fie convinse că e important să aibă o strategie culturală. Am citit recent un studiu care arăta că în Cluj intră 7,5 milioane de euro datorită TIFF-ului. Oraşele trebuie să îşi dorească să dezvolte astfel de proiecte şi să creadă în ele, pentru că de fapt sînt proiecte de dezvoltare ale oraşului. Cred că, în următorii zece ani, graţie competiţiei pentru Capitala Culturală, multe alte oraşe îşi vor asuma sprijinirea tuturor sectoarelor care fac un oraş interesant. Căci, fără cultură, un oraş nu e interesant, e mort. La noi încă nu s-a înţeles că impresia tradiţională pe care o avem – „cultura consumă" – e falsă. Cultura a devenit o resursă fundamentală – economică, socială, de dezvoltare.

> *„Fără cultură, un oraş e mort."*

La minister au apărut programe de finanţare pentru sectorul cultural independent, ceea ce reprezintă o noutate...

Vlad Alexandrescu este iniţiatorul acestei orientări foarte precise către sectorul independent. Am lansat programele de susţinere financiară pentru industriile creative. Unul dintre ele – „CultIN" – e un program-pilot, deocamdată încurcat de metodologiile vechi. Apoi, programul „Acces", care acordă sprijin unor evenimente culturale evaluate de un juriu pe nişte criterii valide. Sprijinim şi programele consolidate – precum TIFF, Festivalul Internaţional de Teatru de la Sibiu şi altele – programe reprezentative, al căror succes de-a lungul timpului a fost evident şi care au produs o participare masivă, aşa încît ministerul consideră că trebuie să le susţină în continuare. În ceea ce priveşte legăturile cu societatea culturală civilă (eu aşa aş numi-o), ministrul foloseşte formula „cultura vie", care preia termenul francez *la culture vivante.* Este cultura emergentă, care devine mult mai prezentă acum. Există din ce în ce mai multe grupuri care creează în mod inedit, prin colaborări interdisciplinare, în afara instituţiilor culturale tradiţionale şi în afara instituţiilor publice. Trebuie găsită o pasarelă de comunicare între instituţiile publice (care altfel îngheaţă în proiectul lor) şi aceste grupuri care la un moment dat se pot legitima; în acest fel se creează o respiraţie a sistemului. De altfel, „Platforma Cultura Vie", creată de Minister, lucrează acum foarte articulat, cu cîţiva moderatori de grup, pentru a ne da reacţii pe strategia sectorială. Noi avem deja, din 2013, un document strategic de vreo 500 de pagini, care conţine toate măsurile posibile de politici culturale. Acum încercăm să restructurăm acest document, să-i dăm o linie conceptuală şi să-l transformăm într-un document programatic prin consultări succesive cu sectorul independent, cu instituţiile, cu Guvernul. Pe baza acestui document, vom expune un punct de vedere generic despre care sînt politicile culturale în România.

Cinematografia a intrat în atenţia unui public mai numeros, datorită succeselor de la festivalurile internaţionale. Totuşi, în ultimii ani au fost tot felul de nemulţumiri legate de concursurile de la CNC, de starea proastă a sălilor... Ce se schimbă?

Dintr-o experienţă directă, pot spune că filmul românesc a devenit foarte vizibil, a atras atenţia asupra restului domeniilor culturale şi creative din România. A fost o energie inspiraţională extrem de puternică şi de pozitivă. Şi a atras atenţia asupra României în ansamblu. Toată dezbaterea despre „imaginea României care e reprezentată prost în filmul românesc" e complet falsă. Oamenii au reacţionat la opera de artă şi au vrut să cunoască creatorii şi climatul în care trăiesc. A fost un motor uriaş de curiozitate pentru toată lumea. Văzînd efectul atît de pozitiv, ar fi fost normal ca administraţia din România şi instituţiile abilitate să aibă o reacţie mai responsabilă faţă de modalitatea prin care să pună la dispoziţia acestor creatori instrumentele de care au nevoie. În ultimii ani însă am asistat la o atitudine prin care li se cerea *tot* artiştilor să facă propunerile necesare. E un fenomen incestuos. Am abordat deja problema sălilor de cinema. Mai sînt doar 17 săli funcţionale în ţară. Dar ne-am angajat în acest proces herculean de a rezolva problema. Avem o situaţie clară a sălilor care au fost redate administraţiilor locale, printr-un dialog cu autorităţile locale. Evaluăm şi situaţia de la RADEF şi vom încerca să găsim soluţii pe termen lung. Pentru asta, încercăm să gîndim soluţii-pilot: încurajăm acele oraşe în care există săli funcţionale pentru a crea modalităţi de colaborare care să le dea posibilitatea să-şi construiască programe de cinema. Deja Centrul Naţional al Cinematografiei lucrează la un nou regulament pentru concursuri, iar noi avem un grup de lucru care elaborează o nouă lege a cinematografiei şi un altul care propune modificări la legislaţia actuală. Participarea industriei este extrem de pozitivă şi activă: am fost impresionată să văd cum oamenii au venit la grupul de lucru şi au lucrat intens, de două ori pe săptămînă. Şi apoi, aş vrea să precizez că sînt în minister doar de două luni şi 20 de zile... Ministrul Vlad Alexandrescu este foarte prezent şi comunică foarte mult. Cred că senzaţia că Ministerul e dinamic este lucrul cel mai bun care s-a întîmplat. Şi al doilea lucru important este că s-a creat un dialog, s-au creat consultări cu sectorul independent, ceea ce a creat un sentiment de încredere, combinat cu surpriza plăcută că porţile s-au deschis şi că ceea ce nu părea posibil cu cîtva timp înainte acum este posibil.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

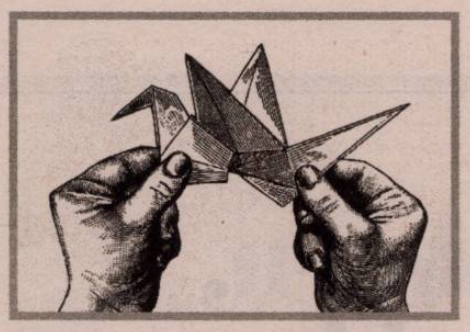

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Încotro se îndreaptă turismul

Știm bine ce s-a întîmplat cu infrastructura turistică românească după 1989. Nu că înainte ar fi fost cine știe ce, dar și puținul de atunci a ajuns în mare parte în ruină. Stațiunile de pe litoral au trecut parcă printr-un adevărat dezastru, Olimpul fiind exemplul cel mai săritor în ochi. Hoteluri frumușele, altădată funcționale și pline de turiști, sînt astăzi închise sau pur și simplu nefrecventabile. În general, construcțiile noi de la malul mării sînt haotice, cu arhitecturi bizare, ridicate în lipsa oricăror reguli, sfidînd bunul-simț al proporțiilor sau al culorilor. Sub nesfîrșita administrație a lui Mazăre, iubitor de taxe discriminatorii și telegondole (era să scriu telenovele) urbane, Mamaia e și ea departe de ce-a fost, un loc straniu, în care cu greu îți poți închipui că ai putea petrece o vacanță plăcută. La Constanța, sub administrația aceluiași primar, interesantul centru vechi a fost lăsat în paragină.

Cam la fel s-a întîmplat și cu zecile de stațiuni balneo-climaterice răspîndite prin întreaga țară, dintre care unele erau de-a dreptul splendide. În cele mai bune cazuri, alături de hotelurile vechi și de mare tradiție, abandonate sau care funcționează la limită, au crescut noi construcții fără vreo legătură cu stilul local. Și aici există un exemplu cunoscut de toată lumea, acela al stațiunii Herculane, loc vizitat pe vremuri de împăratul Franz Iosif și de împărăteasa Sissi. Nici comunismul n-a priit prea mult acestei stațiuni, dar după ce a intrat sub controlul omului de afaceri Iosif Armaș (care acum este în ancheta DIICOT, împreună cu o mulțime de responsabili locali tocmai pentru fraude legate de această administrare), de ea s-a ales praful.

La rîndul lor, cabanele montane binecunoscute încă de pe vremea Turing Club-ului interbelic s-au împuținat în mod dramatic. Unele au ars și n-au mai fost reconstruite, altele au fost pur și simplu vîndute într-un mod foarte dubios unor indivizi care le-au scos din circuitul public. Piscul Cîinelui e un asemenea exemplu.

În anii de după Revoluție a început totuși să se dezvolte un întreg sistem al pensiunilor. Mulți dintre particularii care ofereau dintotdeauna cazare prin zonele frecventate de turiști au intrat în legalitate, cum s-ar spune, adaptîndu-și gospodăriile și orientîndu-se în mod special către această activitate. Numai că, și aici, știm că lucrurile erau departe de a fi perfecte, turiștii trebuind de multe ori să treacă peste numeroasele „defecte" ale ospitalității sau ale facilităților care li se ofereau. Gazdele nu erau școlite în a-și trata clienții. Era un sistem destul de amatoristic, bazat prea puțin pe reguli și prea mult pe concepțiile, atitudinea și temperamentul fiecărui proprietar.

Printre noutățile postcomuniste nu sînt de omis nici stațiuni întregi prost construite, precum Rînca, un loc care poate fi trecut fără grijă în rîndul aberațiilor epocii de tranziție.

Dar tot acest tablou trist pe care l-am descris e arhicunoscut, tot așa cum arhicunoscută e și orientarea multora către vacanțele în străinătate. Românii au ajuns să prefere chiar și biata Bulgarie vecină, care s-a descurcat ceva mai bine la acest capitol. Observ însă un fenomen destul de nou și demn de semnalat: țara se umple încet-încet de pensiuni, mici hoteluri și restaurante făcute din fonduri europene și nu numai, care arată splendid, sînt bine administrate și cărora, chiar cîrcotași cum sîntem, nu prea avem ce să le reproșăm. Nu neapărat în stațiuni sau în locuri tradițional turistice, nu neapărat adunate, ci mai degrabă risipite prin colțuri nebănuite ale țării. Sînt pensiuni de patru-cinci stele, unele construite de la zero, altele înființate prin foste conace boierești renovate sau prin case de pe lîngă cetăți săsești ori de pe la marginea unor sate pitorești. Sînt făcute cu știință și cu ideea, parcă, de a nu fi mai prejos de ce se găsește prin Occident. Cei care le dețin nu sînt neapărat localnici. Sînt oameni care știu ce vor și știu ce trebuie. Cred că asistăm la un fel de atomizare a turismului de bună calitate. Și cred că prințul Charles a dat un bun semnal în direcția asta, atrăgînd atenția că România are zone tradiționale de un fel care nu se mai prea găsește prin Europa, care trebuie păstrate așa cum sînt și de care se poate profita. Acum un an și jumătate am stat, lîngă Sibiu, la o pensiune minunată, cu șemineu și piscină cu apă încălzită. Tot cam pe atunci am văzut cîteva pensiuni incredibile în satul Fundătica. Una dintre ele avea în camere mobilă pictată manual, dar și o piscină modernă care funcționa și iarna și de unde puteai vedea munții prin geamurile foarte largi care o înconjurau. Am trecut de curînd pe la o pensiune din satul Criț, care ne-a lăsat cu gura căscată. Am văzut de asemenea cîteva conace din zona viticolă Urlați, restaurate cu tot bunul gust și confortul posibile. La Criț am fost tratați cu sarmale extraordinare, cu brînzeturi și mămăligă. La Urlați am avut de ales, printre altele, între tocană de cerb, prepeliță la cuptor și rață pe varză. Și n-am să uit prea curînd nici borșul de cocoș. În sfîrșit, ceva pare că se întîmplă...

ready made

Mai nou

„În săptămâna 18-24 Mai au murit în București 3 oameni de scarlatină, 2 de rubeolă, 1 de tuse convulsivă, 1 de angină diftерică, 6 de meningită, 16 de boale de stomac, 37 de boale de piept, și 35 de alte diferite boale.

Populația a crescut în aceste 6 zile cu 26 indivizi, printre cari 13 sunt ovrei."

România liberă, Anul X, No. 2642, Mercuri, 28 Mai (9 Iunie) 1886

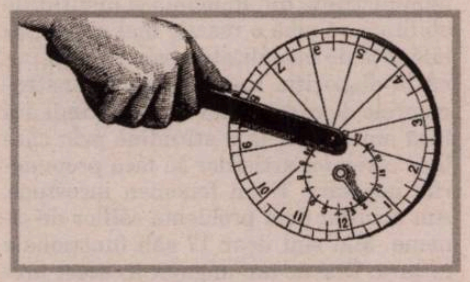

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Dansul macabru, fără umor englezesc

Am profitat de o ocazie de a face săpături în valea Tamisei, dar pînă la urmă a profitat ea de mine. Îmi închipuisem că mă aștepta ceva simplu, vag bucolic, suficient cît să mă lămuresc, pentru teza mea de doctorat, ce varietate a sistemului de săpătură londonez MoLaS folosea compania arheologică locală (de altfel, un gigant al săpăturilor de salvare din Marea Britanie). M-am trezit însă într-o necropolă de înhumație. Asta era acum exact zece ani, și pînă atunci întîmplarea face că, în materie de oase umane, nu aveam experiență decît cu morminte de incinerație. Acolo, din ele nu mai rămîn decît cenușă și cîteva fragmente micșorate (ca intrate la apă, doar că e vorba de foc), adesea albastre, cu textura fildeșului. Aici, în Gloucestershire, gropile se recunoșteau ușor în solul roșu, feric, cu pietriș granular și, dacă nu erau intersectate de alte gropi, se goleau încetișor pînă era atins primul os. Apoi petreceam următoarele zile lungit pe o scîndură, la un braț distanță de schelet, bibilind fiecare os în parte, nu prea mult, ca nici unul să nu fie deplasat din poziția originală, dar nici prea puțin, ca să nu fie vizibil pentru desene și fotografii. Cu femurul asta e floare la ureche, dar cu oase fragile ca lacrimalul e chinezărie curată. Inevitabil cîte o rotulă – o frumusețe de os triunghiular – mai sărea de la locul ei, dar o așezai cu grijă la loc. Cea mai mare problemă era cu falangele, din care întotdeauna lipsea cîte una (știți că oasele mîinilor noastre seamănă bine, ca formă și mărime, cu cele din laba ursului?). Se luau și probe, de pildă pentru datări C14, dar și din așa-numită „stîncă" a osului temporal, osul cel mai dens al omului, și cel mai bun pentru extras paleo-ADN; în restul oaselor, 99% din ADN-ul păstrat e microbian, iar nu uman original. Cînd mă întorceam însă după lucratul ăsta întins pe scîndură, ore întregi față în față cu amicul din secolul IV, eram cam rupt. Chiar dacă puteam să-mi iau zile libere – la urma urmei eram voluntar –, mă duceam la Bodleian sau la Sackler Library degeaba, nu puteam să mă concentrez. Apoi cimitirul nostru a luat-o razna – au apărut morminte orientate în toate direcțiile (creștinește ar fi fost cu capul spre vest), iar următorul meu amic fusese înmormîntat cu fața în jos, deja o abatere serioasă de la normalitate. L-am văzut abia cînd i-am ridicat craniul (neașteptat de greu!) ca să-l predau specialistei în antropologie fizică, care ardea și ea de nerăbdare să-l cunoască. Abia îmi intrasem și eu în rol, că nu se poate să fii arheolog fără să dai de morți, cum nu se poate găti fără să miroasă a ceapă, abia ajunsesem din nou la zi cu referatele pe care trebuia să le predau coordonatorului meu de doctorat de acolo, cînd au apărut trei schelete decapitate și cu craniile plasate între genunchi. Să constați că din pămîntul dintre genunchii omului sau, cum s-a întîmplat mai apoi, dintre labele picioarelor apare un craniu, e ceva tipic pentru bucuriile bizare ale arheologiei. Adevărul e că pentru cine studiază înmormîntări antice cu decapitare (care spun o mie de

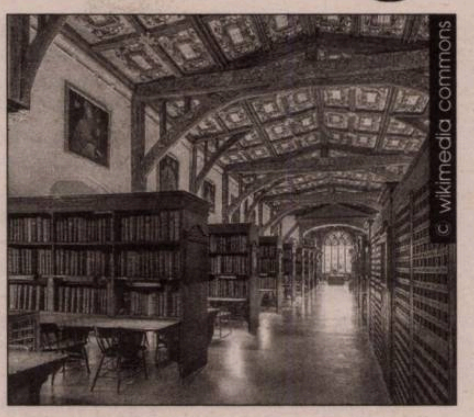

chestii despre societățile care le-au produs), Anglia e un paradis, dacă pot să zic așa, cu peste 70 de asemenea situri documentate. Scheletele din valea Tamisei fuseseră decapitate după moarte. Zic după moarte pentru că afectarea verterbrelor cervicale era minimală, spre deosebire de o execuție unde chiar și o singură lovitură, nemaivorbind de două-trei în cazul unui călău nedibaci sau prost plătit, nu are nici o șansă să nu secționeze o vertebră în două sau să zgîrie baza craniului. Despre moarte în luptă iar nu putea fi vorba, patru persoane decapitate fiind femei în vîrstă, iar celelalte schelete neprezentînd alte răni perimortem, primite prea tîrziu ca să se mai inițieze vindecarea. Motivele pentru o asemenea înmormîntare sînt neclare. Teoria menținerii credințelor din epoca fierului într-o forță totemică a capului e acum discreditată. Decapitarea, cu consecința înmormîntării atipice *(Sonderbestattung,* i se zice), e în general considerată punitivă, indiferent că ea a fost cauza morții sau a avut loc după ea. Sînt cîteva cimitire în care procentul de executați pare totuși prea mare, 20-30%; ce comunitate e aia unde unul din patru oameni sfîrșește așa rău? Mai ales într-o epocă fără televizor. Altminteri, asemenea înmormîntări atipice, preistorice și mai recente, sînt adesea cauzate de frica de strigoi, existînd nenumărate cazuri în preistorie de schelete pe care s-au așezat pietre de moară sau în care mortul a fost în alt mod făcut inofensiv. Ca să închei: am continuat să fac naveta din Oxford de cîteva ori pe săptămînă pe șantier, pînă cînd am găsit un foarte mic sarcofag de plumb. Pe acesta l-au deschis abia cînd a sosit și echipa medicală (procedura standard cînd se găsește ceva antic sigilat), însă eu în orice caz n-am ținut să fiu de față. M-am întors la Duke Humfrey's Library *(foto,* mai cunoscută, mă tem, drept biblioteca Hogwarts din *Harry Potter)* și am început să stau acolo mai mult decît aveam nevoie, doar pentru că puteam. Căscam gura la cărți, pentru că asta e uneori mai bine decît să stai să le citești, și mă strîngea rău cămașa la gît.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Being Hillary Clinton

În fața susținătorilor săi strînși la Philadephia săptămîna trecută, Bernie Sanders a răspuns, în sfîrșit, unui argument care a devenit, prin repetare, un veritabil atac electoral pe care, încă de la începutul campaniei, contracandidata sa la nominalizarea Partidului Democrat pentru prezidențialele din noiembrie nu obosește să-l susțină: „Ea spune în ultimul timp că eu nu sînt calificat să fiu președinte. Vreau să-i răspund ministrului *(Secretary – n.r.)* Clinton: eu cred că ea nu este calificată pentru această funcție dacă ea, cu toată puterea ei, ia zeci de milioane de dolari din fonduri cu dobînzi speciale. Nu cred că ești calificat dacă primești 15 milioane de dolari de pe Wall Street prin susținătorii tăi din cadrul Super PAC". Și a continuat: „Nu cred că ești calificat dacă ai votat pentru războiul dezastruos din Irak. Nu cred că ești calificat dacă ai susținut toate tratatele de comerț internațional dezastruoase care ne-au costat milioane de locuri de muncă decente. Nu cred că ești calificat după ce ai susținut Acordul Comercial Panama, la care eu m-am opus categoric, care, așa cum știți, a permis corporațiilor și bogătașilor din toată lumea să evite plata impozitelor în țările lor". Atacul lui Bernie Sanders vine cu oarecare întîrziere și este, mai degrabă, o replică în genul „Ba tu!", la unul dintre argumentele de forță ale campaniei lui Hillary Clinton care, firesc, încearcă să fructifice la maximum un avantaj obiectiv pe care îl are: CV-ul ei este cu mult mai prezidențial decît cel al tuturor celorlalți contracandidați, nu doar decît cel al lui Sanders.

Dar, înainte de a vorbi despre avantajele și dezavantajele de a fi Hillary Clinton în această cursă prezidențială, cred că e util să zăbovesc puțin asupra unor subtile manipulări pe care Sanders le face în aceste cîteva fraze electorale. Mai întîi, este de spus că legislația americană permite finanțarea candidaților la președinția Statelor Unite printr-un mecanism privat numit „Political Action Committee" (PAC), dar și printr-un mecanism mai larg, care permite finanțarea oricărei acțiuni politice, inclusiv a unei campanii împotriva unui candidat, numit „Super Political Action Committee" (Super PAC). Diferența cea mai mare între PAC și Super PAC este aceea că, în cazul primului mecanism, contribuțiile membrilor sînt limitate și condiționate, în vreme ce în al doilea caz ele nu sînt nici limitate, nici condiționate. PAC a apărut ca urmare a unei decizii a Curții Supreme americane din 2010, prin care, cum am zice noi, s-au declarat neconstituționale unele articole dintr-o lege din 2002, care reforma sistemul finanțării activităților politice. Urmare a acestei decizii, o altă decizie dată în justiția americană a permis apariția unui nou fel de PAC, numit de presă Super PAC. Din punctul de vedere al lui Sanders, candidații care primesc sume adesea colosale de la asemenea organizații sînt, de fapt, „oamenii sistemului", ca să folosim iarăși o vorbă de-a noastră. Sanders, însă, uită că și candidaturile lui Barack Obama, la vremea lor, au fost finanțate prin sistemul Super PAC și, pe atunci, nu doar că nu a protestat, dar l-a și susținut pe actualul președinte. Chiar dacă Sanders uită, Hillary nu uită și i-o întoarce mereu: cum de Super PAC-ul era bun în cazul lui Obama și e rău în cazul ei? A doua subtilă manipulare se referă la Acordul Panama. Fără să înțeleagă mare lucru din felul în care funcționează un *off-shore,* poporul frustat că trăiește rău sau, mai bine zis, că nu trăiește mai bine, a aflat că marile corporații își duc banii în Panama ca să-i ferească de taxele pe care le datorează țărilor în care fac acești bani. Astfel, se pierd multe, inclusiv locuri de muncă, ceea ce subliniază pînă la isterie socialistul Sanders. Statele Unite au semnat un acord de comerț cu micul stat din America Centrală în 2011, iar acordul a intrat în vigoare în 2012. Acordul a fost susținut de președintele Obama personal și de întregul său cabinet, inclusiv de Hillary Clinton, pe atunci secretar de stat. Acordul a avut parte de critici la semnarea sa, pentru că, s-a spus, înainte de semnare, SUA nu au presat suficient de mult guvernul panamez să urmeze calea reformelor și transparentizării, inclusiv prin abolirea legislației de „paradis fiscal". Unul dintre critici a fost Bernie Sanders. Partizanii acordului, printre care Hillary Clinton, au susținut că abia cu acordul funcționînd, SUA vor avea pîrghiile necesare ca să împingă Panama pe calea reformelor. Discuția a fost, în multe aspecte, similară cu celebra dilemă a oului și a găinii. Cînd, însă, scandalul banilor dosiți de corporații și miliardari veroși în Panama a explodat, Sanders a găsit imediat ocazia să lege Acordul Panama de „Panama Papers", profitînd șmecherește că tot despre Panama e vorba. Sigur că Hillary Clinton nu pare a avea ceva în comun cu „Panama Papers", dar are cu Acordul Panama. Poporul, furios pe miliardari, nu pricepe bine aceste nuanțe, așa că Sanders îi trimite o torpilă electorală și din acest unghi. Hillary ar trebui să explice diferența dintre Acordul Panama și „Panama Papers", dar poporul excitat electoral nu este deloc disponibil pentru explicații. La alegeri, poporul nu mai vrea să audă multe, vrea să lovească cu sete și atît.

Diferența dintre Acordul Panama și „Panama Papers".

Am ținut să scot în evidență aceste două mici manipulări, perfect justificate în logica războiului electoral, de altfel, pentru a arăta că, de fapt, contraatacul lui Sanders la reprosul legat de calificarea pentru funcția prezidențială este, oarecum, pe alături. Sanders nu îi răspunde lui Clinton în chestie, pentru că, într-adevăr, CV-ul ei este cu mult superior CV-ului său. Și, atunci, mută lupta pe alt teritoriu, unde știe că îi este superior.

Încă de la începutul campaniei electorale, trecînd în revistă toți candidații democrați și republicani, comentatorii politici au fost unanimi că Hillary Clinton are, la cei 69 de ani ai ei, CV-ul cel mai apropiat de cerințele postului. Sigur, desemnarea președintelui Statelor Unite, ca orice altă funcție decisă prin vot popular, nu se face deloc după criterii de HR. Poporul, răvășit de patimi politice, nu votează niciodată după CV-uri, ci după percepții și nu conduce niciodată un interviu profesionist de angajare pentru funcția supremă în stat, ci se va lua după ziare și televiziuni. Pe de altă parte, nu există o școală sau o experiență anterioară care să pregătească pe cineva pentru funcția prezidențială. În istoria Statelor Unite, cei mai apreciați președinți, de la Abraham Lincoln la J.F. Kennedy și Ronald Reagan, au fost oameni politici, de partid și atît, venind la Casa Albă cu zero experiență relevantă pentru provocările pe care le-au avut de înfruntat. Și, slavă Domnului, s-au descurcat de minune. Desigur, erau niște oameni politici excepționali, dar toți au provenit din rezervorul „de cadre" al partidului, de acolo de unde se aleg și guvernatorii, și senatorii, și membrii Congresului.

Acestea fiind spuse, trebuie adăugat, totuși, că Hillary Clinton are avantaje serioase în această cursă. Iar primul este, așa cum ziceam, CV-ul. A condus diplomația americană din 2009 pînă în 2013, ceea ce îi permite o cunoaștere în detaliu nu doar a problemelor lumii, ci mai ales a așteptărilor, dar și a enervărilor care rezultă din statutul de unică superputere al Americii. Din 2001 pînă în 2009 a fost senator de New York (ultimul mandat de senator l-a cîștigat în 2006, cu un scor de peste 65% din voturi), ceea ce îi permite o cunoaștere din interior a mediului politic american. În fine, din 1993 pînă în 2001 a fost Prima Doamnă a Statelor Unite, după ce, din 1983 pînă în 1992 a fost Prima Doamnă a statului Arkansas. Practic, de mai bine de douăzeci de ani, Hillary Clinton se află în intimitatea puterii politice americane – nici un alt candidat nu are acest gen de experiență.

Al doilea avantaj serios al lui Hillary Clinton este susținerea politică de care se bucură din partea Partidului Democrat și, se zice, în mod discret, dar eficient, din partea președintelui Obama personal. Spre deosebire de Partidul Republican, zis Mare și Vechi, Partidul Democrat este bine structurat, are coerență politică, gestionează foarte bine aripile ideologice din interiorul său și stă bine în șa în fața valului de nemulțumire împotriva politicii care îi cuprinde tot mai mult și pe americani. Pînă și Bernie Sanders, versiunea socialistă a lui Donald Trump, se află în bune relații cu vîrfurile Partidului, chiar dacă electoratul lui este, mai ales, format din stîngiștii mult mai la stînga Partidului și din revoltații antisistem. Democrații au știut să-și apropie cumva electoratul care contestă sistemul politic american în întregul său dinspre stînga.

În fine, al treilea mare avantaj al lui Hillary Clinton este amintirea lui Bill. Printre americani, Bill Clinton se bucură de o simpatie reală. Chiar și votanții republicani îi păstrează o amintire pozitivă. În vremea lui, s-a trăit bine. Anii 1990 sînt anii roz ai unei întregi generații. Inamicul URSS dispăruse, iar viitorul inamic, islamul radical, nu-și făcuse încă apariția. Orizonturile erau senine, economia mergea bine, era vremea de glorie a *„dot com"*-urilor, cînd tineri de 20 de ani deveneau, în cîteva luni, milionari, iar afacerile americane găseau piețe noi, în China, în Rusia, în Estul Europei. Vorba lui Philip Roth, cea mai importantă chestiune pentru americani în ultimii ani ai secolului XX era dacă ceea ce făcuse Bill Clinton cu „acea femeie" se cheamă „sex" ori nu. Indiferent de răspunsul la această întrebare, Bill cînta la saxofon și era șarmant. A cucerit, de pildă, inimile populației afro-americane, iar faptul că această comunitate o susține astăzi pe Hillary Clinton într-o foarte mare proporție, așa se explică.

Desigur, Hillary Clinton are și dezavantaje în această cursă. Despre ele voi vorbi săptămîna viitoare.

PUBLICITATE

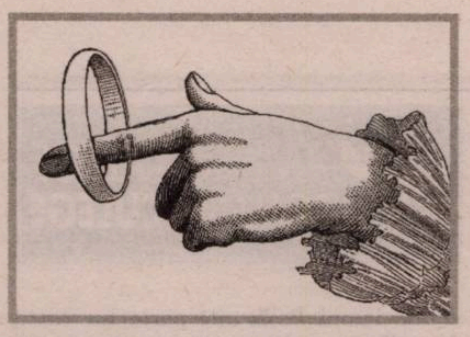

Selma IUSUF

legende urbane

Piața Amzei – mărirea și decăderea

S-a ales praful de Piața Amzei. Nu am cum s-o spun mai pe șleau. Semnele au curs doldora încă de mulți ani, timp în care s-a construit și apoi a zăcut gol spațiul care a fost ridicat pe locul vechilor tarabe. O mizerie pătrățoasă în care au stat un pic și apoi au plecat doi-trei vînzători de mere și portocale, de legume de supă, de kiwi și de zeamă de varză. Sus, la etajul unu, se instalase chiar și o pescărie, care n-a rezistat mai mult de cîteva săptămîni. La parter, printre legumele de supă și mănunchiurile de pătrunjel, era și o unguroaică ce vindea pîine de casă. Femeia a fost una dintre cele mai longevive prezențe de după redeschidere pînă cînd, de curînd, n-a mai rămas picior de vînzător în clădirea asta nouă.

Refacerea spațiului din Amzei a fost un șir formidabil de rateuri și de afaceri dubioase. Odată cu vechile tarabe s-a dus naibii și tot suflul din zonă. Țin minte, parcă, piața din copilărie. Memoria mea agață imaginea vălurită și cenușie a tarabelor din beton, cu butoaiele mari de murături alături. Sau poate nici nu e memoria mea adevărată și e o reconstrucție din povestirile mamei, care-și aduce aminte că în Amzei mai găseai, pe vremurile mizerabile de foamete, nici mai mult, nici mai puțin decît andive. Nu mai știu a cui amintire zace în capul meu. A mea e sigur însă amintirea pieței așa cum era ea pe la mijlocul anilor '90 cînd, pe lîngă vînzătorii de legume, fructe și murături, apăruseră în piață și tarabele cu plastice, papuci, oale și ulcele, mături, mopuri și găleți. Căni, chiloți, aparate împotriva țînțarilor. Dar piața zumzăia vie.

A urmat, cum ziceam, lunga perioadă de reconstrucție și lunga pauză cînd, aparent, acolo nu se întîmpla nimic. Cînd locul a fost redeschis, s-a încercat și o remodelare pe afară cu chioșcuri de lemn din care nu s-au vîndut, o vreme, căciuli și blănuri de vulpe, ilice și cojoace de oaie, dar s-au vîndut mici pe grătar și cîrnați.

Căni, chiloți, aparate împotriva țînțarilor.

Ba s-a încercat și organizarea unor concerte jalnice pe o scenă improvizată pe care s-au produs artiste în fuste scurte de plastic.

Nimic n-a ținut. Lipsa de viziune și nepăsarea, laolaltă cu un aer greu și schimbat care s-a abătut asupra zonei, au făcut ca locul să arate acum dezolant. Știți, există anumite locuri în oraș care poartă asupra lor un soi de pecete a neputinței. Oricine ar închiria spațiul respectiv, orice s-ar face în el, totul pare sortit eșecului. Cunosc cîteva asemenea locuri în București, colțurile blestemate ale unui comerț eșuat din fașă. Piața Amzei a ajuns cam așa ceva.

Zona s-a transformat, în schimb, prin cele cîteva baruri și băcănii cu pretenții, într-o scenă vie a hipsterelii. Te simți prost să mai treci încălțat în șlapii de acasă și cu punga aia maro cu păsări de la Mega Image prin fața unui bistrou care gătește organic și pe terasa căruia se însoresc tipi și tipe cu Ray-Ban la ochi. Nu spun în nici un caz că asta ar fi ceva rău, că invazia hipsterelii în zona Amzei strică în vreun fel. Nu, spun doar că piața asta s-ar fi putut orienta mai bine dacă cineva se uita cu atenție în jur. Băcăniile alea cu pretenții nu știu cît vînd și cît produc, dar nu par a le ieși cozile de clienți afară pe ușă. La cîtă supă organică și cafea etică se cere prin zonă, mă gîndesc că în Amzei se puteau face oarește tîrguri sau standuri cu vînzare permanentă de fructe și legume, pești, mîncare de stradă și te miri mai ce, pentru că și lumea asta tînără și hip mai și gătește din cînd în cînd. În plus, în zonă încă trăiesc și au nevoie de o piață tradițională, cu prețuri cît de cît decente, bătrînii rezidenți. Pentru toate îți trebuie, bănuiesc, ceva perseverență, răbdare și depărtare de scîrbosul obiectiv – să facem bani repede și după noi, potopul.

„Nimic, nimiç n-au mai lăsat aici", mi-a zis deunăzi o doamnă în vîrstă, răspunzînd cumva mirării mele cînd am găsit locul complet gol. „Mă întreb ce-or face în clădirea aia", i-am zis, reflectînd cu punga goală în mînă. „Cică sală de evenimente, naiba să-i ia!"

De alături, doi bărboși cu omlete în față se uitau la noi prin ochelarii de soare.

■■■

anti nostalgia

Știri de pe front (III)

Generalul Falkenhayn (2): „Înaltele comandamente se vor sili, în primul rînd, să întîrzie cît mai mult posibil ruptura produsă. Cu cît ea avea să se producă mai tîrziu, cu atît ar fi fost mai în favoarea Puterilor Centrale, căci, așa cum se desfășurau evenimentele, se putea admite că fronturile de Vest și Est se vor consolida și că le va fi mai ușor să procure forțele necesare pentru a combate noul adversar, fără a compromite propria lor siguranță. În consecință, în ultima treime a lunei iulie și august întăriri germane au fost luate de pe teatrul de război de Vest și aduse, în primul rînd, în sectoarele de Est austro-ungar, vecine României. Era de temut că eventuale înfrîngeri, chiar de mică importanță, suferite tocmai în această regiune, sub ochii românilor, ar fi putut provoca o deslănțuire prematură a ostilităților. Aflîndu-se că la București se credea că Germania nu va putea sau nu va voi să ajute Austro-Ungaria în caz de conflict cu România, se arătă categoric atașatului militar român la Marele Cartier General german că aceasta era o mare greșeală și i se dădu ocazia să se convingă că Germania dispunea de forțe absolut suficiente pentru a ajuta pe aliatul său. Pentru a demonstra aceasta, fracțiunile Diviziei 105 germane, care se găseau în decembrie 1915 în estul Bulgariei, au fost transportate la Rusciuc, pe Dunăre, adică chiar la frontiera română. În plus, înaltele comandamente turc și bulgar au fost invitate să facă declarații în același sens la București. Înaltului comandament austro-ungar i s-a cerut să stăruie ca guvernul austro-ungar să continue negocierile cu România, insistînd energic asupra interesului pe care-l avea aceasta, de a păstra neutralitatea – deși exista convingerea inutilității acestor convorbiri."

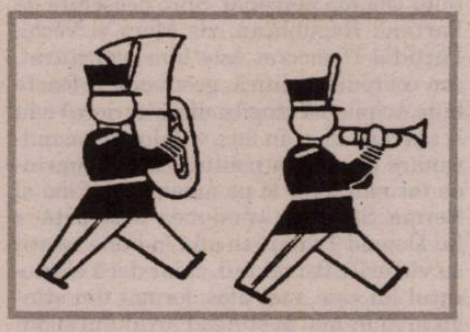

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Ia să vedem cine e mai smerit!

Cu cîțiva ani în urmă, în preajma sărbătorilor de Paști, un personaj al spațiului public din România dădea unul dintre obișnuitele sale recitaluri de umor involuntar. Obișnuit să fie înconjurat de jurnaliști – să se răsfețe sau să dea sentințe fotbalistice, să comenteze afirmațiile altora sau să producă panseuri din orizontul său de „filozof practician" –, domnul în cauză pronunța, pe un ton ferm, una dintre zicerile sale memorabile. Voia cu orice chip să știe toată lumea la ce se mai gîndise dumnealui în ultima vreme, dar mai ales ce se hotărîse să facă în preajma marii sărbători a învierii Mîntuitorului. Și, fără nici o urmă de dubiu, în stilul care l-a consacrat, din poziția de credincios ortodox – mereu amintită tuturor –, omul zicea cam așa: „Nu mai mă cert cu nimeni, gata! Nu mai zic nimic! O să fiu smerit, cel mai smerit o să fiu eu! Nu o să vedeți altu' mai smerit! Hai, să văd eu care o să fie mai smerit ca mine! Să-l văd eu p-ăla care e mai smerit ca mine!"

Nu o dată, din toate direcțiile, la noi se dau lecții zgomotoase despre cum e bine să fii ortodox, despre cum se face chestia asta, de parcă ar fi vorba despre cure de slăbire sau amestecuri pentru zugrăvit. Să dea dracu' să nu faci cum spune cîte un înțelept de ocazie, cîte un ortodox de-ăsta get-beget! Imediat te-alegi cu cele mai proletare înfierări și anateme ale combinației dintre clasica ședință de demascare și convingerea că ortodoxismul e neapărat militant și se-nvață ca instrucțiunile de la bormașină. De la cea mai nevinovată scînteie se pornește ditamai pălălaia unei urlătorii generale, a unui vacarm în care fiecare țipă cît îl țin plămînii despre cum e să fii smerit, cumpătat și ortodox. Rețetele de atingere a virtuții sînt mai numeroase decît cele de murături și sînt livrate, obligatoriu, din proprie experiență. Se etalează niște galantare gigantice ale smereniei, se montează de-ndată corturile și tarabele unui bîlci mai mare decît cel legendar de la Negreni, în care se odihnesc soluții despre cum se face să fii un ortodox adevărat, într-un singur pas. Trebuie doar să faci ca fiecare ins care are o părere despre treaba asta. Și... gata mîntuirea! Gata virtutea, ești un credincios cum trebuie! Și, mai ales, un român adevărat. Altfel, nu se poate.

Unii nu pierd nici o ocazie de a participa la vacarmul general, la delirul exoftalmic al strigării „tainelor" practice ale ortodoxismului. Așa cum secretele obținerii unei bucăți perfecte de antricot de vită la grătar sînt să nu pui sare înainte și să lucrezi la temperatură mare, așa se etalează și secretele obținerii șperaclului care-ți deschide ușa spre virtutea ortodoxă. Chestia e să faci ca fiecare practician care are o părere. Abia aici apare problema. Dacă obținerea unei fripturi bune la grătar poate genera niște dispute care depășesc lejer tensiunea marilor războaie religioase ale istoriei umanității, imaginați-vă ce generează disputa asupra felului în care se ajunge la calitatea de român ortodox. Totul se desfășoară în limitele clasice ale tabloului care exprimă cel mai bine („cel mai!", altfel nu se poate) esența pitorescului nostru, imaginea care face din noi cele mai haioase ființe de pe planeta asta. O mașină cu capota motorului desfăcută. În jur, noi toți. Toată lumea are o părere despre cum se repară chestia, despre cum se face, cum se procedează, cum se începe, cum se continuă, cum se fac lucrurile în general. La un moment dat începe cearta. Pe urmă, bătaia generală. La urmă, plini de sînge, mergem cu toții la cîrciumă, să continuăm disputa. Mașina rămîne în ploaia torențială, cu capota deschisă și cu motorul desfăcut în bucăți, uitate pe unde și-a ținut fiecare discursurile despre mecanică și despre cît e de priceput și de ordonat neamțul care-a făcut mașina. La cîrciumă, discuția continuă tot despre neamț. Dar între timp a devenit „prost și lipsit de imaginație". Și „neamțu' nici n-are umor".

Săptămîna trecută, niște compatrioți, adunați în jurul unei trupe de muzică, s-au încumetat să aibă și ei o părere despre ceva. Atît le-a trebuit. Nu ziceau să se desființeze nimic, să cadă, să piară, să se oprească ceva. Ziceau și ei, în legea lor, despre cum li se pare lor... ceva. Aveau și ei o părere despre Dumnezeu și despre smerenie. Bună, proastă, era părerea lor, era treaba lor. Imediat a explodat smerenia-n noi toți și ne-am apucat să explicăm cum e de-adevăratelea și cum stă treaba. Și ce drept au ăia să vorbească despre smerenie, cînd ei o duc foarte bine, iar unii dintre ei ne sînt și antipatici?! Smerenia e în proprietatea noastră, o avem moștenire de la un văr, care era vecin de scară cu Iisus.

În cel mai rudimentar mod cu putință, cu o ostilitate pe care o pot egala doar marile noastre resurse de resentiment deghizat în umor, am spălat pe jos cu toți ăia cu cîntecelu' lor mai mult sau mai puțin inspirat. Iar mirosul de sînge ne-a atîțat și mai rău. S-a ajuns la lucruri greu de închipuit. Parcă ne ia cineva mințile în situațiile astea. Ne schimonosim și devenim niște plagiate involuntare și sinistre ale copiilor-vînători din *Împăratul mușteloi*. Pe urmă, așezați cuminți, care în lașitatea lui grețoasă, care în patologica lor mînie proletară, ne punem la somn dulce, lîngă foc, să mistuim festinul scandalului. Doar sîntem în post, nu?! Vin Sfintele Sărbători!

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

■■■

Anca MANOLESCU

Politeţea ca practică spirituală

S-a spus că în lumea tîrziu modernă nu mai aflăm nici urmă de simbolism spiritual. Că viaţa socială e atît de lipsită de referinţe tradiţionale, încît „am ieşit din religie". E adevărat că, *în explicitul lor,* aceste date au pălit pentru conştiinţa publică, s-au retras în comunităţile de credinţă, că ele nu mai ordonează realul în ansamblul lui, că nu mai sînt limbajul comun al Occidentului.

Totuşi, imediatul nu e lipsit de sugestii care pot face semn spre dincolo de el. Depinde de perspectiva în care îl priveşti ca el să-ţi ofere aluzii, situaţii expresive pentru tematica unui real dotat cu transcendenţă. În fond, o lege a simbolismului spune că lucrurile cele mai curente, mai „de jos", reflectă ceea ce e „mai sus", zenitul ultim. Dar a sesiza reflecţia presupune, desigur, transpoziţie, inversarea orientării.

Chiar democraţia, dacă punem ceva preţ pe ea, poate oferi, cred, *suport* ca să te exersezi spiritual, să deprinzi abecedarul depăşirii de sine. Mă refer, desigur, la democraţia liberală, nu la gazeta de perete a „democraţiei populare". Democraţia liberală are două trăsături care pot fi expresive pentru raportarea la principiile ultime. Întîi, pune accentul pe persoană, pe demnitatea ei. Apoi, ne situează într-o lume care se concepe prin definiţie şi pentru totdeauna imperfectă. Dar mereu amendabilă. Care e în stare, prin exerciţiu critic şi autoreglaj, să facă faţă crizelor, să se menţină viabilă, în mers.

Pot sugera cele două calităţi paralele spirituale? Pot da ele „material practic", antrenament cotidian pentru trezirea unui simţ al transcendenţei?

Lumea noastră are conştiinţa nedesăvîrşirii.

Nu e nevoie să insist asupra posibilităţilor legate de centralitatea persoanei. Demnităţii individului în plan social îi corespunde, evident, în plan spiritual, noblețea lui de interlocutor al divinului, menit unui raport de la persoană la Persoană. Însemnătatea modernă a individului provine în mare parte din laicizarea acelei *imago Dei* care este omul, esenţială în tradiţiile monoteiste. E posibil şi drumul invers? E credibilă transpunerea unor familiare principii ale liberalismului şi democraţiei în sens vertical?

Oferta lor cea mai de preţ constă în „drepturile omului". Dar aceste drepturi, nici individul însuşi, nici legea nu le pot asigura *în mod practic*. Ca realitate de fapt, ele decurg de la ceilalţi membri ai societăţii care îşi *practică* obligaţia de a-i recunoaşte fiecărui om aceste drepturi şi de a se supune legii care le formulează. Drepturile unuia nu sînt decît datoria împlinită a celorlalţi de a le respecta. Dreptul fiecăruia nu e decît suma unor voluntare „restrîngeri de sine" ale membrilor comunităţii. Afirmate de pe toate tribunele democraţiei, „drepturile" individului sînt încălcate zdravăn de luxurianta corupţie din clasa noastră politică, iar în cotidian – de insul cu ego lăbărţat. De pildă, de cel care, în autobuz, face să urle manele din telefonul mobil şi se miră, agresiv, că ai îndrăzneala să-i ceri să micşoreze volumul. „E telefonul meu, fac ce vreau cu el." Ai zice că un comportament atent la drepturile celorlalţi şi „limitarea de sine" sînt ceva banal. De fapt, e vorba despre o valoare de civilizaţie, care joacă la nivel interuman, social, politic. Liberalismul, al cărui fundament e tocmai limitarea puterii, democraţia care separă puterile pentru a le împiedica extensia totalitară, politeţea cu care te dai un pas înapoi ca să laşi loc şi celuilalt ţin de civilizaţie.

Mai mult. Restrîngerea benevolă de sine poate fi chiar un pas către presimţirea unui „dincolo". Nu s-a spus – a spus-o Emmanuel Lévinas printre alţii – că, în modernitate, chipul celuilalt a devenit figura vie, imediată a transcendenţei? Şi nu e nevoie nici măcar să vorbim despre generozitate, ieşire din sine către alteritatea semenului, devotament pentru binele public. Chiar banalul exerciţiu al restrîngerii de sine poate deveni – adecvat transpus – exerciţiu spiritual. Dacă e exploatat reflexiv, el poate trimite la analogii pe niveluri înalte de realitate. „A nu exercita întreaga putere de care dispui", spunea Simone Weil, „înseamnă a suporta vidul. Ceea ce e contrar tuturor legilor naturii: harul singur o poate face." A lăsa loc unui asemenea vid înseamnă a ieşi din „regimul natural", a chema manifestarea Celuilalt.

Dumnezeu însuşi *aşa* a creat lumea, după unele tradiţii: retrăgîndu-se, punînd o limită voluntară atotputerii sale pentru a da „loc" unei alte calităţi de fiinţă. Contracţia divină *(ţimţum)* din Cabala, kenoza christică, cele 70.000 de văluri de întuneric şi lumină pe care Allah le pune între sine şi creatură pentru a nu o mistui cu splendoarea lui, toate sînt strategii ale divinului pentru a lăsa să fie un altceva decît El, un altul căruia să i se facă cunoscut, cu care să dialogheze.

Poate părea ridicol să asociez comportamentul civilizat cu presimţirea unei transcendenţe, a transcendenţei divine înseşi. Dar ştiu cît de uşor îmi întind modul propriului ego de a vedea lucrurile peste perspectiva celorlalţi, cît de grea, de nefirească, de formativă e restrîngerea.

În al doilea rînd, lumea noastră are conştiinţa nedesăvîrşirii ei de principiu. Nu are pretenţia criminal utopică a totalitarismelor de a se declara perfectă. E o lume imperfectă şi perfectibilă. Chiar „neterminarea" ei de principiu lasă loc pentru sugestia transcendenţei. Chiar ea poate trimite, prin contrast, la un alt nivel de realitate, aşa cum „ogiva incompletă" invocată undeva de Henry Corbin, poate trece gîndul către cheia de boltă invizibilă.

P.S. Există azi voci care se tem că, sub presiunea migraţiei şi a terorismului, civilizaţia noastră e în pericol. Nu punem oare prea puţin preţ astfel pe ceea ce face specificitatea Europei, pe capacitatea ei de a se autoregla, de a absorbi crizele, de a reporni? S-a spus că UE nu-şi găseşte un „suflet", o identitate clară. Poate că, provocată de totalitarismul cu etichetă religioasă, ea va fi în stare să-şi limpezească conştiinţa de sine, să redevină sensibilă la adevărata calitate a valorilor religioase, să se adune în jurul principiilor ei definitorii. Merită să sperăm. Merită încercat.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniş. Cercuri de studiu şi prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Vizibil, invizibil...

În anii '80, am urmat studii teologice într-o Românie aflată sub asediul comunismului terminal. Biserica Ortodoxă Română (BOR) era, deşi larg majoritară, aproape la fel de greu detectabilă ca oricare altă expresie a creştinismului. După mai multe decenii de gîndire unică, exprimată în limba de lemn a marxism-leninismului, fenomenul religios se retrăsese în catacombe. Unica libertate încă acordată BOR – cea legată de cult – se pierdea într-o arenă publică unde numai mantrele naţional-comunismului răsunau în gol. Pe scurt, pînă în 1989, cultele religioase din România erau laolaltă marginalizate şi ţinute sub controlul strict al „organelor". După prăbuşirea vechiului regim, mai ales că la putere au rămas comuniştii, s-a schimbat radical statutul cultelor religioase. Din catacombe, ele au ocupat subit centrul atenţiei publice. Figurile odinioară neştiute ale ierarhilor au fost la un moment dat supraexpuse. Noul regim pretindea că are un comportament democratic, deşi nu îl avea. Căuta un aliat, dar nu-l putea găsi în societatea civilă emergentă (care îi era, pe bună dreptate, ostilă). Aliatul de circumstanţă a fost atunci BOR, alături de alte confesiuni. Toate suferiseră, aşa cum toate făcuseră compromisuri jenante. A fost deci oarecum simplu ca „noua" Românie să renască prin reactivarea modelului „bizantin" de „armonie" între puterea politică şi cea spirituală: nu era această insolită logodnă dovada cea mai vie a despărţirii reale şi profunde de comunism?

În toţi anii ulteriori ai „tranziţiei" (cînd ne căutam nu doar drumul geopolitic, găsit după 1997, ci şi o altă fizionomie comunitară), cultele, începînd cu BOR, au devenit supervizibile într-o primă etapă şi mult mai discrete în cea de a doua, cînd media au început practic să identifice „viaţa religioasă" cu spaţiul ortodox. În fond, aici doream să ajung. La faptul că, deşi există şi se bucură de o libertate necenzurată, restul celor 17 culte din România şi-au pierdut treptat vizibilitatea. Au devenit microcosmosuri închise, care comunică intern, fără să mai apară ca subiect de presă naţională.

Cum se explică această asimetrie între omniprezenţa ortodoxă şi discreţia autoreplierii celorlalte culte legale? În primul rînd, prin rezolvarea anumitor chestiuni litigioase: mai toate cultele şi-au primit înapoi multe proprietăţi confiscate de regimul comunist. După ce acaparase cronica primilor ani '90, zgomotosul conflict patrimonial dintre BOR şi Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică) s-a stins odată cu atenţia jurnaliştilor. Restul cultelor s-au dezvoltat nestingherit şi fără tapaj, dezvoltîndu-şi platforme media proprii. Treptat, BOR a rămas singura prezenţă, de altfel tot mai contestată, din coloanele unei prese care a făcut un loc tot mai amplu poncifelor scientiste, agnostice şi anticlericale. Nu putem decît regreta faptul, incontestabil, că ocaziile de dialog inteligent dintre teologie şi bio- sau neuro-ştiinţe s-au rărit considerabil, mai ales în ultimii ani.

Iată fundalul pe care chiar că m-a surprins cifra publicată recent de Guvern, care arată că sub 40% din noile lăcaşuri de cult ridicate după 1989 aparţin BOR. Cu alte cuvinte, şi luînd în calcul ponderea lor, cultele neortodoxe au ridicat de zeci de ori mai multe lăcaşuri sacre decît BOR. Ideea contrară e doar una dintre iluziile statistice pe care proasta noastră informare le întreţine. Nu vreau să victimizez BOR, deşi am scris adesea că ea este, în multe privinţe, *prada propriului succes*. E normal ca anticlericalismul să vizeze cu precădere confesiunea uriaş majoritară. Nu e însă normal să acreditäm impresii false, precum cele legate de „gigantismul constructiv" în care s-ar complace o BOR animată de ambiţii triumfaliste. E onest să lucrăm mai curînd cu cifre decît cu percepţii induse pe fondul unor ciocniri culturale în plină desfăşurare. Clişeul „spitale, nu biserici" înfloreşte tocmai pe acest teren tezist, care ignoră deopotrivă demografia confesională şi echilibrul schimburilor simbolice din profunzimea corpului social.

***Teodor Baconschi** este diplomat şi doctor în antropologie religioasă.*

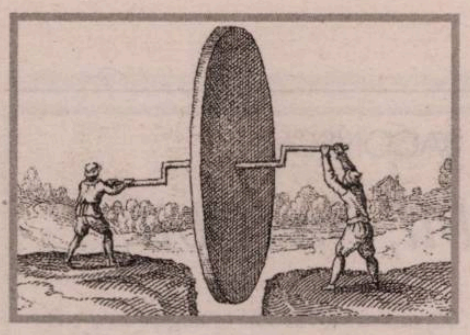

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Harta și teritoriile (I)

După o săptămînă petrecută în Cisiordania, întoarcerea la București are ceva terapeutic în ea. Mai ales cînd vezi că unul din subiectele cele mai disputate pleacă de la o banală piesă pop ai cărei autori susțin că sînt la curent cu preferințele lui Dumnezeu. Zilele petrecute printre palestinieni m-au convins că, dacă Dumnezeu vrea ceva, sigur nu comunică nimănui foarte clar lucrul ăsta. Și nici nu o va face prea curînd. Cîteva observații, în ordine aleatorie:

■ Într-o discuție cu un palestinian, cu sau fără funcție, ajungi inevitabil la „ocupație". Israelul este prezent nu numai la *check-point*-uri, ci și permanent în mințile palestinienilor. Ajungi astfel la situații absurde, cînd Israelul apare în discuții despre copii, educație sau climă. Israelul e inamicul-sinecdocă.

■ De altfel, deși motivul invitației pentru jurnaliștii români era unul apolitic, am fost supuși unui baraj de propagandă permanentă cale de o săptămînă. Ba chiar, la un moment dat, am fost deturnați fără prea multe discuții către un oficial regional pe teritoriul căruia ne aflam și nu binevoiserăm să cerem o întrevedere. Omul și-a ținut *speech*-ul în fața noastră, apoi a răspuns la întrebări punctuale ca un politruc sovietic. Linii de discurs pregătite anterior, nonrăspunsuri terne, clișee pe care le auziseră sute de alți ziariști înaintea noastră. E de înțeles de ce este așa, însă asta nu face discuțiile respective mai normale.

■ Într-un moment de cruzime didactică, gazdele noastre au decis să ne ofere o bucățică de viață în teritorii, silindu-ne să trecem, ca palestinianul de rînd, printr-un *check-point*. Deși toată afacerea nu a durat mai mult de cîteva minute, e greu de explicat senzația pe care o ai mergînd prin tunelul șerpuitor de tablă, sîrmă și zid la capetele căruia sînt turnicheți, soldați cu arme la vedere și o voce de Big Brother care latră ordine din difuzoare de proastă calitate. Un tunel paralel era marcat *„humanitarian lane"*. Bolnavii ies mai repede.

■ E o diferență sesizabilă între diversele orașe palestiniene din Cisiordania. Tolerantul Betleem e la mulți ani distanță de încruntatul Hebron. L-am întrebat pe guvernatorul Hebronului unde sînt creștinii din orașul lui, despre care îi place să spună cu mîndrie că e cel mai mare dintre cele aflate sub conducerea Autorității Palestiniene. N-a reușit să îmi dea un răspuns clar și a părut deranjat de întrebarea care îi faulta un pic discursul despre buna-credință și bunăvoința fără limite a palestinienilor.

Israelul e inamicul-sinecdocă.

■ Exasperarea Israelului în fața atacurilor militanților palestinieni a dus, la începutul anilor 2000, la construirea unui zid care separă cele două comunități. Palestinienii vorbesc despre „zidul apartheid-ului", israelienii preferă să îi spună „zid de securitate". Oricum i-ai spune, priveliștea lui îți dă frisoane. În viața de zi cu zi, zidul și celelalte măsuri de siguranță luate de Guvernul israelian se transformă într-un complex set de reguli care urmăresc separația între comunități în cel mai mic detaliu. Am remarcat asta cînd am nimerit într-o mașină condusă de un palestinian fără cetățenie israeliană. Drumul dintre Nablus și Betleem a fost de două ori mai lung la întoarcere. Cel mai scurt drum între două puncte oarecare pe harta Palestinei e cetățenia israeliană.

■ Nivelul propagandei care ne-a fost servită dimineața, la prînz și seara este nesofisticat și, pe undeva, ridicol. Asta o face și ineficientă. Cea mai puternică impresie printre membrii delegației a produs-o un banal pliant cu harta Palestinei la diverse momente în timp. Pleca de la liniile trasate, în timpul mandatului britanic, de comisia Peel în 1937, trecea prin partiția din '47 și războiul de peste douăzeci de ani și ajungea în prezent. E greu să nu observi cum teritoriul acela scade permanent. E totuși o diferență semnificativă între 80% și 12%. Nici unul dintre discursurile oficiale nu a avut același efect.

■ De altfel, mai toți oficialii palestinieni mi-au lăsat senzația unor baroni locali din România. Aceeași superficialitate și suficiență pe care le vedem pe aici. Diferența ține de faptul că palestinienii trăiesc o dramă verificabilă de dimensiuni mult mai mari, iar baronii lor au bodyguarzi înarmați și nu tocmai prietenoși.

■ În treacăt fie spus, n-aș putea să includ aici cuvintele președintelui Abbas. Traducătoarea s-a emoționat, din cine știe ce motiv, și a clacat. Momentul, cu nota lui absurdă, e memorabil. Tăcerea a intervenit exact cînd președintele începea să se înflăcăreze. Traducerea a fost preluată de un fost student în România, care a făcut tot ce a putut, dar nu aș risca să citez.

■ Ca o ultimă notă de ordin politic, aș remarca sfioșenia oficialilor Fatah cînd vine vorba de Gaza. De cele mai multe ori se feresc să spună ceva clar. Am detectat o oarecare teamă că întoarcerea la istoria politică recentă s-ar putea să le fie defavorabilă. Hamas, cu radicalismul său, e hîrtia de turnesol pentru ineficiența moderaților conduși de Abbas. Și un avertisment pentru orice alt guvern: cînd nu livrezi prosperitate, securitate și încredere în viitor, oamenii se enervează. Avantajul Fatah este că întotdeauna va fi partenerul preferat de discuție al Occidentului. Al palestinienilor, mai puțin. De altfel, în discuții cu oameni de rînd am observat o nemulțumire latentă. Însă întotdeauna ea e umbrită de subiectul ocupației.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

WC-uri corecte politic

Coy Mathis are șase ani. La naștere, a fost declarat a fi băiat pentru că... în fine, cum să zic? Pentru că așa au zis doctorii că ar fi, pe baza unor observații simple. S-au uitat la cum arată, ce caracteristici anatomice a dezvoltat în timpul sarcinii (cum ar fi prezența penisului). Trăiește în orășelul Fountain, statul Colorado. Pe cînd avea un an și jumătate, a refuzat să se joace cu o mașinuță și a preferat o păpușă. A fost primul moment în care părinții au trăit un dubiu existențial. Pe la patru ani, a preferat să se îmbrace într-o rochiță de balet, în loc de blugi. „E clar!", au zis ei. „Băiețelul nostru este, de fapt, o fetiță!" I-au cumpărat numai rochițe și fustițe, l-au ferit de joaca de-a pompierii. L-au declarat a fi fetiță, în familie și în fața autorităților, în ciuda certificatului de naștere. Acela (certificatul) avea handicapul de a declara copilul drept băiat *doar* pentru că... în fine... avea un penis la naștere.

Apoi, a venit momentul în care a trebuit să fie dat(ă) la școală. Coy mergea la cursuri îmbrăcat(ă) în rochițe, pentru că, vă reamintesc, în urmă cu doi ani, fustița de balet i se păruse mai nostimă decît pantalonii. Prin urmare, a fost luat(ă) în evidență ca fiind fetiță. S-a dus la toaleta de fete timp de un an. Apoi a apărut necazul. Pe la finele anului, directorul școlii a aflat că acel copil este, în acte, băiat, nu fată. Urmarea: lui Coy i s-a interzis să mai frecventeze toaleta pentru fetițe, deși purta fustă și nu se juca de-a pompierii. A urmat un proces care a răscolit lumea activiștilor pentru drepturile omului deoarece părinții au dat în judecată conducerea școlii, pe motiv de discriminare. Școala a pierdut procesul. Prin urmare, toată suflarea pămîntească interesată de subiect a răsuflat ușurată: transsexualii au drepturi constituționale, încă dinainte de a afla că sînt transsexuali sau ce e aia Constituție.

În cam același timp, statul Carolina de Nord a avut o altă chestiune spinoasă de rezolvat în Legislativul local: problema orașului Charlotte. Consiliul municipal de acolo hotărîse că orice persoană care trece prin oraș are dreptul de a utiliza toaletele publice în funcție de „sexul pe care îl simte", nu de cel din acte. Carevasăzică, s-au înființat „toalete corecte politic", adică din cele pentru uzul celor care sînt născuți bărbați, dar se simt femei și viceversa. Hotărîrea din Charlotte obliga toate autoritățile publice să înființeze „o a treia toaletă", fapt care forța și restaurantele, benzinăriile sau mall-urile să procedeze întocmai. Congresul statului Carolina de Nord (cu o dezgustătoare majoritate republicană, altminteri) s-a reunit de urgență (fapt care a costat cam 40.000 de dolari, după cum notează Democrații) și a votat o lege care interzice bărbaților fără... cum să zic... penis (alt cuvînt nu mi-a venit) să se ducă la buda pentru bărbați, după cum femeile cu... penis (na, cum altfel să scriu?) nu au voie să se ușureze la toaleta pentru femei.

Stimați cititori din România, încă neobișnuiți cu asemenea rafinamente într-ale discriminării și drepturilor omului, vă rog, nu rîdeți! Cît de curînd, vom avea asemenea dispute și la noi. Cam tot ce apare nou în acest domeniu, în SUA, trece Oceanul într-un an sau doi și ajunge în România în cam trei ani. Să nu ziceți că nu v-am prevenit.

Revin la statul Carolina de Nord. Măsura prin care fiecare cetățean este obligat să utilizeze toaleta publică doar în conformitate cu sexul declarat la naștere a inflamat scena politică americană la nivel federal. Președintele Obama a declarat de curînd că se mai gîndește la cuantumul subvenției federale pentru educație, în cazul retrogradului stat Carolina de Nord.

Trecînd la cestiuni practice, mă și gîndesc să deschid deja o firmă de construit WC-uri publice. La cît de repede ajunge corectitudinea politică în Europa, e bine să mă pregătesc din timp. Parcă văd o directivă UE cu privire la necesitatea ca toate instituțiile publice să aibă o a treia budă, pentru cei care simt că au un sex diferit de cel trecut în certificatul de naștere.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Derby-ul Steaua-Dinamo a reînviat?

Nu, pentru că nu a murit niciodată. Nu are cum, pentru că nici nu există cu adevărat, are loc doar în mințile, nervii, înjurăturile, caftelile de tribună și mișcările de bere ale celor care își agață o parte a vieții de acest „clasic". Steaua-Dinamo e, precum Turnul Eiffel, Big Ben, Stația Spațială, Machu Picchu, Kaaba, Templul lui David, Venus din Milo sau cîrnații de Pleșcoi, un mit. Existența sau inexistența lui *de facto* nu are relevanță. De multe ori acest derby nici n-a avut loc din perspectiva esenței lui, care înseamnă o rivalitate aprigă și nu, cum greșit consideră unii, o dispută de cea mai înaltă calitate fotbalistică (cum nici finalele marilor competiții ale lumii nu sînt, cu rare excepții, un *summum* al esteticii). Întîmplător, ultimul episod și-a ținut rangul, a avut suspans, întoarceri de situație, încordare, o întrerupere cauzată de tribune și acid în declarațiile de final. Lîngă mine, în timp ce vedeam înfruntarea, ședeau niște străini. Cînd au apărut stadionul și numele combatantelor pe ecran, au lăsat să le scape cîteva onomatopee admirative. Știau exact ce e un Steaua-Dinamo, chiar dacă mai apoi și-au văzut de ale lor și noi de ale noastre. Poți fi fericit sau dezamăgit după un derby, dar un lucru nu poți spune: că nu e. E. El nu reînvie. Pur și simplu, continuă. Și așa va fi și dacă, vreodată, va înceta în mod practic să mai fie. Atunci cei mai mulți fani vor atinge Nirvana, căci nu vor mai hurducăi prin gropile realității. Atunci Steaua-Dinamo va zbura netulburat.

Radu NAUM

Europa e în război
Cu cine?

Texte și opinii de:

● Oana POPESCU (analist de politică externă)
„Nu mai trăim sub un glob de cristal“
● Petre M. IANCU (jurnalist)
„Între ură și minciună politic corectă“
● Laurențiu COLINTINEANU (jurnalist)
„Număratul morților“
● Armand GOȘU (conferențiar universitar)
„În locul lui Juncker, n-aș mai dormi în următoarele luni“ – interviu
● Rufin ZAMFIR (expert în studii de terorism)
„Europa nu este în război, decît dacă definim linia frontului în interiorul constructului european“ – interviu

argument

Cu alții sau cu ea însăși?

DILEMA VECHE
Europa e în război
Cu cine?

După atentatele de la Bruxelles din 22 martie, am auzit iarăși refrenul: „Europa e în război“. Într-o formă sau alta, l-au rostit lideri politici, comentatori, politologi, de-a lungul și de-a latul Europei. L-a rostit și președintele Klaus Iohannis.

Nimic nou în asta. De ani buni, se tot „declară război terorismului“. Și, după fiecare nou atac terorist, se trezește cineva să reia tema războiului. În noiembrie 2015, după atentatele de la Paris, o făcuse, cam în aceiași termeni, președintele François Hollande, declarînd că va fi „fără milă“ în lupta împotriva „barbarilor din Statul Islamic“. Scott Atran (profesor la John Jay College of Criminal Justice din New York și la University of Michigan) scria atunci în *The New York Review of Books* că asemenea reacții sînt exact ce vrea ISIS: „Cu cît e mai mare ostilitatea față de musulmani în Europa și cu cît Occidentul se implică mai mult în acțiuni militare în Orientul Mijlociu, cu atît mai mult se apropie ISIS de scopul său – acela de a crea și a gestiona haosul“. Or, problema e că autoritățile europene nu prea reușesc să gestioneze eficient chestiunea terorismului (se pare că poliția belgiană și serviciile de informații s-au cam făcut de rîs), nici invazia de refugiați, nici altele. Și-atunci, cui se adresează astfel de declarații cu pieptul bombat? Cetățenilor care trebuie să se simtă protejați și să aibă încredere în șefii de state și în guverne? Tocmai asta e problematic. Liderii europeni își cam pierd încrederea – pe rînd sau laolaltă. Europa e tot mai puțin unită, iar unele voci anunță „începutul sfîrșitului“. S-a vorbit de Grexit, acum se vorbește de Brexit. Mișcările naționaliste și antieuropene sînt tot mai populare în diverse țări. Pe tema refugiaților sau pe tema relației cu Rusia, reapare și se adîncește falia între Vestul și Estul Europei. Economia europeană în ansamblu e în stagnare, Eurostat neputînd raporta altceva decît creșteri cu țîrîita.

Și-atunci, cu cine e Europa în război? Cu ISIS? Cu teroriștii? Cu propriile neputințe? Cu toate la un loc? Greu de spus. Dar o discuție pe această temă merită măcar începută. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Oana POPESCU

Nu mai trăim sub un glob de cristal

Jean a descoperit că viața e nasoală, dură și scurtă. I-o mai spusese unul Thomas Hobbes (*„nasty, brutish and short"*, Thomas Hobbes, *Leviathan,* 1651), dar între timp pentru Jean viața devenise mișto, lungă și prosperă. Așa că s-a gîndit că ori bătea ăla cîmpii, ori nu mai are rost să bagi în seamă azi ce a zis unul acum 400 de ani.

Nu încetează să mă mire capacitatea omului alb de a crede că istoria începe cu el, că geografia e cît vezi cu ochii între stațiunea de schi din Austria și plaja din Grecia. În România, omul alb e adesea parlamentar, corporatist sau intelectual și rămîne cu gura căscată cînd vede că, la cîteva stații de cartierul lui cu grădiniță, sală de sport, mall, piscină și pază la poartă, niște noncetățeni trăiesc în cutii de carton, sînt analfabeți, mor de tuberculoză, iar copiii lor n-au mai văzut o portocală de anul trecut. De regulă, vede asta în campania electorală sau cînd compania îl duce în vreun program de CSR – altfel, el crezuse că ăștia locuiesc doar în televizor. În Europa, omul alb credea că atentatele, ca și războaiele, au loc doar la televizor și pe net, iar sărăcia e o chestie interesant ambalată și prezentată pe Discovery. Cum se vede și din reacțiile isteroide la valul de refugiați, în timp ce lumea devine din ce în ce mai conectată, o mare parte din europeni sînt mai provinciali ca niciodată. Cu cît au văzut mai rar oameni și realități diferite de a lor, cu atît mai abitir cred că ele nici nu există – ba chiar își doresc ca realitatea obiectivă să nu le tulbure narativul producție proprie în care trăiesc.

Scriu acest text pe terasa unui restaurant coreean din Kreuzberg, cartierul pînă mai ieri rău famat al Berlinului, care amenință să devină noul ghetou de tip Molenbeek. Lîngă mine miroase dulce-fructat, de la cafeneaua libaneză de alături. Peste drum, niște motocicliști tatuați ascultă un puști jamaican cu codițe care cîntă la un fel de banjo. Pe jos, lîngă el, zace un viking blond, beat mort, cu un pahar de plastic în mînă. Un tip elegant, în costum, trece grăbit pe skateboard, cărînd vreo patru plase de supermarket. Pe o bancă, un tip tînăr, cu ochelari de soare, barbă lungă, cipilică pe cap și moacă de jihadist, citește. Are adidași colorați, de hipster. O lume de o diversitate explozivă, care se tolerează și se place și nu se aruncă în aer. Din cartierul periculos de emigranți, Kreuzberg a devenit cea mai rîvnită destinație a Berlinului, pentru locuit sau ieșit cu prietenii, grație atmosferei pe care acest oraș – pînă la urmă prusac – nici nu visase vreodată s-o aibă. Un amestec boem de artiști, hipsteri, punkiști, turiști, emigranți, unde pe alocuri plutește un discret miros de marijuana, în unele zone se vorbește mai mult turcă decît germană și găsești cele mai bune restaurante, cele mai tari baruri și cluburi, magazine de haine sau de muzică. Dacă vi se pare că e vreo colonie de hippioți, care trăiesc la marginea societății, nu votează și nu contează, o să vă povestesc mirarea exprimată la București de un înalt oficial că la concertul de metaliști de la Colectiv, în „underground", era „atîta lume bună!": corporatiști, tineri IT-iști, studenți...

Am luat metroul cinci stații și am continuat să scriu articolul în lobby-ul hotelului de 5 stele (al unui turc!) de pe Unter den Linden, acest Champs-Élysées berlinez. Un domn în vîrstă, foarte distins, cîntă la pian, iar în jurul meu domni și doamne la costum beau coniac și prosecco. Dacă ești turist și vrei să vezi doar Berlinul din filme și din mintea ta, nimic nu te oprește; istoria lui deopotrivă sumbră și solemnă este și istoria Europei. Dacă vrei să-i înțelegi însă prezentul și viitorul – al lui și al Europei – va trebui să faci efortul de a lua metroul cinci stații. Cineva remarca recent că zborul București-Beirut durează două ore, mai puțin decît pînă la Londra, Bruxelles sau Paris, și totuși atît de puțini au făcut acest drum vreodată.

„Sîntem în război împotriva terorismului și jihadismului. Va fi un război lung. Bătălia se dă și în sînul islamului, între un islam umanist și un islam totalitar, iar cele dintîi victime ale acestui război sînt musulmanii".

MANUEL VALLS,
prim-ministru al Franței,
28 iunie 2015

„Europa e în război. România e în război."

KLAUS IOHANNIS,
președintele României,
22 martie 2016

Europa nu e în război. Cîțiva scelerați nu înseamnă război. Ne alintăm. Nu, nu sînt cinică și nici nu mă lasă rece tragedia vieților pierdute la Paris, Bruxelles sau, acum cîțiva ani, la Londra și Madrid. Dar viața arată fix așa, urîtă, dură și scurtă, în 70% din lume. Cei mai bogați 85 de oameni ai lumii posedă tot atîta avere cît toată jumătatea mai săracă a planetei. Noi avem Coca-Cola, libertate, locuri de muncă, Hollywood, asistență medicală, scădere demografică; ei au războaie, foame, holeră, dictatură, mulți copii. Cam cît de greu era să te gîndești – măcar după legile fizicii – că „ei" se vor scurge încoace?!

Nu intervențiile din Irak și Afganistan au generat fenomenul. Dar l-au amplificat.

Ne-am obișnuit să trăim în coconul confortului occidental, ne-a plăcut globalizarea cînd ea a însemnat bunuri ieftine din China, bani din Dubai sau Doha, inteligență din India sau forță de muncă ieftină din Filipine, vacanțe exotice. Am crezut că lumea hobbesiană își va consuma dramele departe de universul nostru *high-end*. Cînd am descoperit, recent, că Pămîntul e rotund, iar globalizarea funcționează și de la est la vest, ne-am mirat că dă buzna peste noi, cu bune și cu rele.

Vulnerabilitatea noastră vine tocmai din prosperitate. Tot ce facem are drept scop să ne facă viața mai frumoasă, mai ușoară, mai lungă, mai plăcută – scop legitim, de altfel. Avem așteptări din ce în ce mai mari, pentru că viteza progresului tehnologic este fără precedent. Prețuim viața, pentru că ne oferă din ce în ce mai mult. Soldații noștri nu mai merg la război să moară pentru patrie, ci să cîștige, pe cît posibil din aer, sau chiar din birou, de la butoanele computerului care controlează drona. De aceea ne punem steaguri belgiene sau franceze la poza de profil cînd sîntem împroșcați cu sînge în universul nostru pacifist și liniștit, dar nu și atunci cînd același lucru se întîmplă în Ankara sau Lahore. Știm că, pentru cei de acolo, asta face parte cumva din cotidian, violența nu ni se pare nefirească. Tocmai de aceea sîntem slabi în fața celor care au mult mai puțin de pierdut, o tradiție culturală mai puțin individualistă și lideri oportuniști care le vor exploata vulnerabilitățile pentru a-i transforma în arme umane.

Avem acum același reflex de a ne refugia în explicații și soluții simpliste și inadecvate. Am îmbrățișat multiculturalismul, dar l-am dezbrăcat de substanță: dialogul între culturi, care să ducă la respect, înțelegere și acceptare reciprocă, la conlocuire, dar pe baza unor principii comune, a respectării legii și valorilor europene și în scopul identificării și consolidării a ceea ce avem în comun. În schimb, am preferat să lucrăm superficial, doar asupra formei, să reprimăm manifestări publice și să impunem tabuuri de limbaj, fără a le explica și discuta, iar în rest să ne ignorăm reciproc, confundînd asta cu toleranța. Acum ne-am supărat pe o noțiune, pe multiculturalism, în loc să ne supărăm pe modul în care s-a făcut abuz de ea în practică. Sîntem tentați să declarăm multiculturalismul inamic, tocmai pentru că ne grăbim să ne declarăm în război; și întrucît (iar!) nu ne-am făcut o analiză și nu știm cu cine sîntem în război, apare tentația naturală de a ne inventa dușmani imaginari, în loc să-i identificăm corect pe cei reali. Experiența „războiului împotriva terorismului" al președintelui George W. Bush ar fi trebuit să ne învețe că nu poți niciodată să cîștigi lupta cu o abstracțiune. Și riști să îți definești foarte prost obiectivele și ce anume consideri că poți numi „victorie". Deci nu, nu sîntem nici în război cu terorismul.

Așijderea, nu sîntem în război cu musulmanii sau cu refugiații. Putem cel mult să luptăm pentru controale adecvate la frontiere și pentru o gestionare colectivă reală a siguranței noastre comune, în ceea ce este un spațiu european de liberă circulație a orice, mai puțin a informațiilor adecvate între structurile de securitate. Putem lupta pentru o abordare europeană reală, nu multiple și conflictuale abordări naționale – inclusiv pentru eforturi comune de politică externă, căci conflictul din Siria și succesul ISIS se datorează și inacțiunii occidentale. Putem începe să facem ceva pentru reintegrarea comunităților marginalizate și alienate – și nu vorbim doar de Molenbeek-urile de lîngă noi, ci și de tinerii aflați în șomaj (în unele state pînă la 40% din totalul populației de aceeași vîrstă), de cei care trăiesc în sărăcie, fără acces la educație și în condiții precare de sănătate. Cu cît lumea e mai globalizată, iar tehnologia face mai ușor vizibilă oferta uriașă la dispoziția celor care au posibilitatea de a o accesa, cu atît cei care stau doar cu nasul lipit de geam se vor radicaliza și se vor manifesta, iar cei care îi manipulează în scopuri politice vor avea la dispoziție un narativ convingător. Să nu uităm că Europa este dominată de ceva timp de forțe politice de dreapta, ba chiar de extremă dreaptă. Ne lipsesc politicile sociale adecvate, ne lipsesc solidaritatea și încrederea intrasocietală, ne lipsesc liderii care să lanseze proiecte convingătoare și mesaje charismatice care să „vîndă" beneficiile (reale!) apartenenței la cea mai de succes construcție politică a omenirii, dar actualmente și cea mai complexată și hulită.

Nu noi am produs problema, să nu ne autoflagelăm excesiv. Nu intervențiile din Irak și Afganistan au generat fenomenul. Dar l-au amplificat. Și nici nu „ne urăsc", funciar și implacabil. Sîntem în mijlocul unor transformări globale, asupra cărora avem o influență limitată. E cazul să acceptăm că nu mai trăim sub un glob de cristal. Ceea ce avem – stil de viață, democrație, libertate, prosperitate – nu (mai) este un dat, sînt cuceriri pe care trebuie să ne mobilizăm să le apărăm în mod activ: de la a ne comporta în acord cu valorile europene la a continua și consolida construcția politică inițiată acum peste o jumătate de secol. N-o putem face însă rămînînd deconectați de restul lumii și ignoranți, nici dezvoltînd o mentalitate de asediu.

Oana Popescu *este director la Centrul Global Focus și analist de politică externă.*

Petre M. IANCU

Între ură și minciună politic corectă

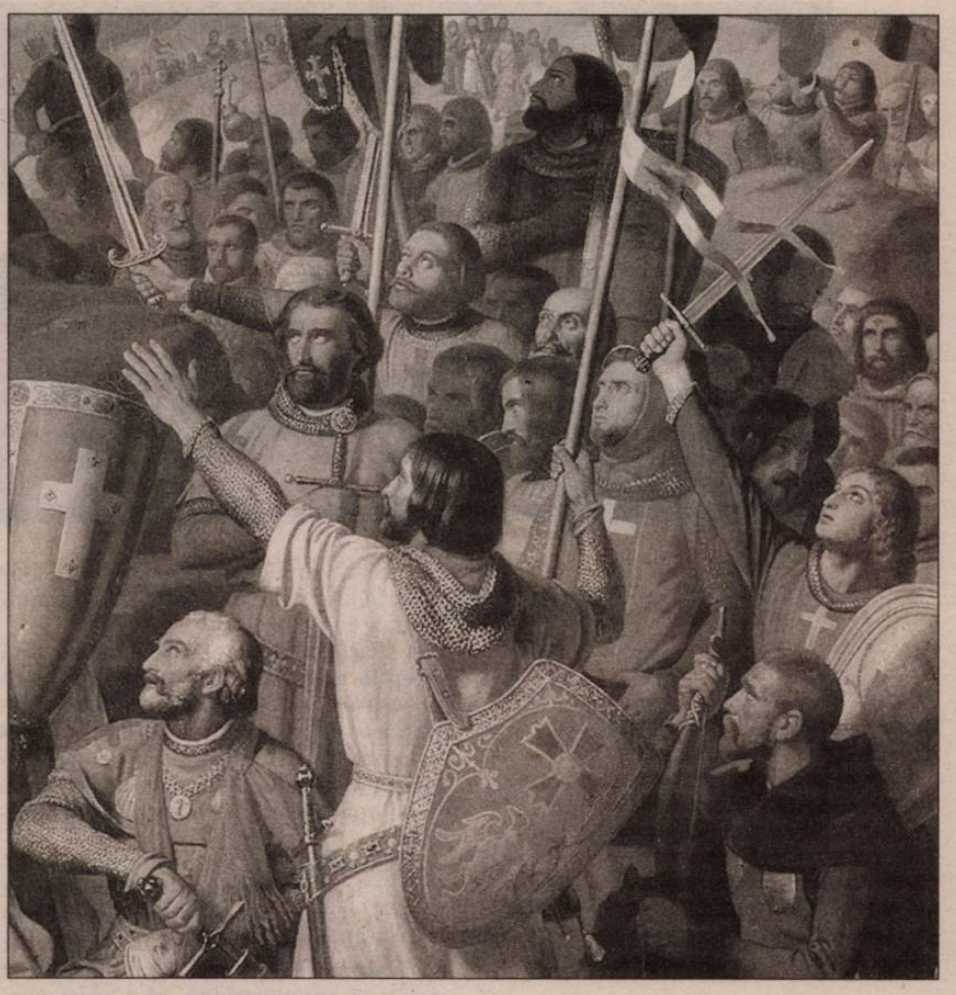

Responsabilii occidentali au investit în ultimii ani resurse considerabile în a explica de ce societățile deschise nu se pot lipsi de o doză apreciabilă de corectitudine politică dacă vor să-și păstreze și deschiderea, și eficiența în lupta antiteroristă.

S-a făcut mult caz de nevoia, reală, de a nu se aliena musulmanii moderați și de a nu-i determina să treacă la teroriști cu arme și bagaje. De pildă, în reacție la atacuri retorice nediscriminate la adresa islamului, a credincioșilor mahomedani sau a Coranului, declanșate, eventual, în siajul unor atentate teroriste islamiste de proporțiile celor de la Madrid, Londra, Paris și Bruxelles.

S-a vorbit net mai puțin de faptul că, în Europa, între timp, minoritatea etnică și religioasă cea mai prigonită nu e defel cea a musulmanilor, ci a evreilor. Prea puțin s-a scos în evidență, concomitent, faptul că, la nivel global, credincioșii cei mai crunt prigoniți nu sînt musulmanii, din care nu puțini experți în a se autovictimiza, ci creștinii.

Mai nou, autoritățile pakistaneze au declanșat o investigație menită să ducă la capturarea teroriștilor care au pus la cale un atentat de proporții neobișnuite în orașul pakistanez Lahore. Deflagrația unor bombe purtate asupra sa de un terorist sinucigaș, aparținînd jihadiștilor pakistanezi, care s-a aruncat în aer duminică, 27 martie, într-un parc frecventat de familii creștine, a ucis cel puțin 72 de persoane. Între victime sînt aproximativ 30 de copii și numeroase femei. Multe sute de persoane au fost rănite de cele 20 de kilograme de exploziv. Talibanii, din gruparea Jamaat ul-Ahrar, care au revendicat atentatul, au explicat că ținta lor au fost, în mod expres, creștinii.

Ne vine la îndemînă să dăm vina pe mai oricine, în afară de noi și de „ai noștri".

Baia de sînge comisă în Lahore a recoltat în genere, pe plan internațional, ceea ce merită. În speță, condamnări dintre cele mai ferme. Au osîndit masacrul și oficialii pakistanezi, și Papa de la Roma, și guvernul german. Dar, potrivit celui din urmă, s-a vădit că „terorismul se îndreaptă în egală măsură contra tuturor oamenilor, indiferent de sexul, vîrsta, credința, ori culoarea pielii lor", după cum a explicat o purtătoare de cuvînt a Ministerului german de Externe.

Mă tem că această declarație, neîndoielnic bine intenționată, nu e tocmai corectă. E adevărat că, pînă la urmă, orice terorism și orice totalitarism reprezintă etalări de neomenie cruntă și se îndreaptă, finalmente, contra întregii omeniri, a demnității omului, a dreptului său la libertate.

Dar a nu admite martiriul unor oameni uciși doar pentru credința sau obîrșia lor e, la rîndul ei, o probă de inadecvare și de fugă de realități. E ca și cum s-ar afirma că evreii exterminați de naziști n-ar fi fost asasinați pentru că se întîmplase să se nască evrei, intrînd ca atare, fără vreo vină personală, în vizorul genocidar al antisemitismului lui Hitler și al aliaților lui fasciști. Ci pentru că avuseseră, cine știe, ghinion să se afle, să zicem, prin preajmă.

În două curse se cade, cu regularitate, ca reacție la provocarea totalitară a terorismului jihadist. Unii se lasă ispitiți de izbucniri nediscriminate de ură. Or, ura ne sapă lăuntric. Dar e facilitată de mecanisme psihologice devoalate de psihanaliză, care ne determină să proiectăm în exterior, spre ceilalți, carențele și neajunsurile noastre subconștiente.

Datorită lor ne vine la îndemînă să dăm vina pe mai oricine, în afară de noi și de „ai noștri". Pe „refugiați", pe „migranți" și „musulmani", cînd n-avem la îndemînă romi, unguri, ruși, evrei și americani. Cu toții sînt mai lesne de culpabilizat decît confruntarea cu defectele proprii. De pildă, cele din pricina cărora nu sîntem în stare să iubim. Sau cele din cauza cărora s-au diluat pînă la irecognoscibil și s-au pervertit, în zone vaste ale Vestului, valorile naționale și religioase ale civilizației iudeo-creștine. Astfel încît nou-veniții din Orient nu prea mai au în ce anume să se integreze, cînd doresc s-o facă.

Alții cotizează la apeluri aparent generoase, în fapt ipocrite, disociindu-i pe teroriști de fundalul lor islamist. Nu puțini intuiesc sau realizează că a ceda la tentația urii înseamnă a face jocul extremiștilor de toate soiurile, islamiști, fasciști sau comuniști, uniți toți în vrăjmășia lor inconturnabilă față de statul democratic și de drept.

Conștienți că lumea liberă n-are dreptul să-și trădeze valorile democratice și respectul față de drepturile omului, cei din urmă cred că ar face bine să treacă sub tăcere ori să mascheze conținutul identitar, religios și cultural al conflictului. Ceea ce reduce șansele combaterii carențelor de integrare a imigrației musulmane, ale promovării unei reforme a religiei islamice și, implicit, ale sporirii eficienței apărării antiteroriste.

Contrar opiniei multora, corectitudinea politică și tendința autoculpabilizării excesive a occidentalilor nu constituie împrumuturi bizare, străine de cultura apuseană. Dimpotrivă, ele mi se par înscrise în codul genetic al civilizației iudeo-creștine, întemeiate, benefic, pe severele imprecații, nu în ultimul rînd autocritice, ale proorocilor.

Dar e timpul să se întoarcă foaia. E timpul să se evite deopotrivă ura și capcanele extremiste, dar și să se renunțe la edulcorarea și falsificarea demobilizantă a provocărilor totalitare confruntînd civilizația. A le lichida presupune să le depistăm rădăcinile. Le vom găsi în parte nu doar dincolo de noi, ci și în propriile noastre inadecvări la libertate, cele peren producătoare și stimulatoare de varii forme de totalitarism.

(apărut pe site-ul Deutsche Welle, *www.dw.com)*

***Petre M. Iancu** este jurnalist la* Deutsche Welle.

O conferință internațională pe tema migranților

În 2015, după scufundarea (încă) unui vas cu sute de imigranți în Marea Mediterană, liderii politici și opinia publică dezbăteau situația și cereau soluții. Italia – care, prin mica insulă Lampedusa, este ținta principală a imigranților care vin dinspre Libia și celelalte țări ale Maghreb-ului – voia politici europene coordonate pentru a face față „crizei refugiaților". De atunci, criza a luat amploare, iar pe traseele terestre ajung în Uniunea Europeană mult mai mulți oameni decît pe mare. ***Patrick Weil,*** *istoric, specialist în problemele imigrației, director de studii la CNRS și profesor la Yale University, explica atunci, într-un interviu acordat lui Jean Quatremer pentru* Libération *(19 aprilie 2015), care ar fi soluțiile.*

„Cei care condamnă Europa greșesc ținta. Cea dintîi responsabilitate le aparține criminalilor care au pus migranții pe vasele acelea care nu puteau susține greutatea unui număr atît de mare de oameni pentru a cîștiga bani cu prețul unor vieți. Instrumentele juridice internaționale și mobilizarea nu sînt suficiente pentru a împiedica dezvoltarea acestui tip de criminalitate. O altă responsabilitate este cea politică. E a statelor care au creat dezordine în regiunile lumii care «produc» astăzi sute de mii și milioane de refugiați. Vorbesc despre lumea arabă, în special de regiunea irakiano-siriană. Există o responsabilitate a coaliției care a intervenit în Irak acum 12 ani, violînd dreptul internațional. Intervenind în Libia dincolo de mandatul ONU, Nicolas Sarkozy a făcut Franța coresponsabilă pentru crearea unei zone care produce un număr enorm de refugiați.

Ceea ce se întîmplă în Siria este cea mai gravă criză de după al Doilea Război Mondial. Răspunsul nu este și nu poate fi exclusiv european. La sfîrșitul anilor '30, cînd evreii din Austria și Germania erau în pericol, a avut loc o conferință internațională la Evian, care din nefericire n-a avut cine știe ce rezultate. Dar lumea a învățat din ea. Astăzi, Europa sau Franța ar trebui să convoace o conferință internațională, astfel încît fiecare regiune a lumii să-și asume responsabilitățile, iar statele care au intervenit în regiune de 15 ani încoace să fie angajate în gestionarea crizei umanitare. Australia dă exemplul cinismului absolut. A susținut militar războiul din Irak în 2003, iar în 2014 a primit 4400 de refugiați, adică 2% din cererile de azil din Germania. (...) Nu sînt împotriva oricărei intervenții militare: dacă Statele Unite și Franța ar fi intervenit în Siria în vara lui 2013, ar fi fost prevenită o parte a crizei umanitare, așa cum intervenția Franței în Mali a permis probabil limitarea unei alte crize. Dar trebuie ca aceste intervenții să fie dublate de responsabilități umanitare, mai ales cînd intervențiile sînt ilegale. Ar fi timpul să punem problema în acești termeni." (sursa: www.liberation.fr)

Laurenţiu COLINTINEANU

Număratul morţilor

13 noiembrie 2015, în jur de ora 23,40. Eram în bucătărie, cu telefonul în mînă. Stinsesem ceea ce credeam că era ultima ţigară a zilei. Cu o mînă voiam să sting lumina, cealaltă ţinea indispensabilul jurnalistului: telefonul mobil. N-am apucat să părăsesc bucătăria pînă la ora şase dimineaţa. Noaptea s-a lungit după o alertă care anunţa o explozie la Paris.

Pe parcursul a multe ţigări şi cafele (clişeu jurnalistic adevărat) am relatat de pe un taburet ce se întîmpla în capitala Franţei, în ceea ce avea să devină cel mai sîngeros atentat din istoria acestui stat. Dacă vreţi să citiţi despre terorism în desfăşurare, mediul online e cea mai bună sursă. Cei de aici ştiu unde să caute, cum să caute rapid şi cum să verifice cu unelte online veridicitatea sursei sau a informaţiei.

Ca să nu se supere colegii din televiziuni, trebuie spus că, la subiecte interne în desfăşurare, online-ul nu îi poate concura. S-a văzut cît se poate de clar la tragedia din Colectiv, care a fost de departe subiectul televiziunilor. Cînd se întîmplă însă ceva „afară", şoarecii de bibliotecă digitală ajung mai repede la informaţie.

Şi se citeşte. Mamă-mamă, ce audienţă fac articolele online despre atentate teroriste! Luaţi-le pe care vreţi, mă refer la articolele *live* despre orice atentat, şi veţi vedea că afişările şi *share*-urile pe *social media* sparg recorduri. E firesc, publicul vrea să ştie ce se întîmplă. Nu e o plăcere macabră, ci un interes legitim. Un atentat terorist la Paris sau, mai recent, la Bruxelles e ca şi cum ar fi în curtea din spatele blocului. În vremurile moderne, Europa a ajuns un cartier al lumii.

La şcoala de jurnalism învăţăm că o ştire răspunde la întrebările clasice: cine, ce, unde, cînd şi, mai ales, de ce. De la teorie la practică e însă cale lungă. Relatările despre atentate teroriste, mai ales transmisiunile live, nu pot răspunde în primă fază la „cine" şi „de ce". Evenimentele sînt prea complexe şi nu pot fi analizate în timp real. E nevoie de anchetă şi reflecţie, iar astea cer timp.

Bun venit pe curba descendentă a atenţiei. De obicei, „cine" găseşte un răspuns relativ rapid la momentul revendicării. Nu contează prea mult că pe teroriştii îi cheamă cumva, ci marca pe care o reprezintă, gruparea din care fac parte. Nimeni nu ştie toate numele teroriştilor de la Paris sau de la Bruxelles, dar toată lumea ştie că e vorba de ISIS.

Şi mai mult durează răspunsul la întrebarea „de ce". Cum s-a ajuns aici? Care sînt cauzele radicalizării? Unde au fost greşeli ale aparatului de securitate? Pînă cînd presa ajunge să afle toate astea, atenţia, de obicei, s-a diminuat considerabil. La fel a scăzut şi gradul de empatie al publicului, pentru că timpul are efectele pe care le cunoaştem, iar ele sînt naturale în sine şi accelerate în epoca digitală.

Revin la audienţe: nici un articol care încearcă să analizeze cauzele fenomenului terorist nu ajunge să aibă trafic egal cu cel care relatează evenimentele. Nici măcar condamnarea unui terorist nu reuşeşte performanţa asta. Vedeţi cazul Tsarnaev după atentatul din Boston.

Şi aşa ajungem şi la problema geografică. Altă regulă de şcoală de jurnalism spune că prioritizarea ştirilor se face după criteriul proximităţii. Vorba proverbului: cămaşa e mai aproape de piele decît haina. Un articol excelent din *The Guardian* explică faptul că atentatul cel mai recent din Pakistan n-a ajuns nici pe departe la nivelul de audienţă al atentatului de la Bruxelles.

Pe Facebook, de exemplu, apar fără excepţie moraliştii care acuză presa că nu scrie despre tragediile din lume. Realitatea e însă că presa scrie, dar publicul nu consumă, cel puţin nu la nivelul tragediilor din Europa. Asta nu e o acuzaţie, ci o simplă constatare demonstrată de cifre reci.

Stau acum pe acelaşi taburet şi scriu. Mă gîndesc la noaptea de 13 noiembrie cînd, pentru a nu ştiu cîta oară în carieră, am numărat morţi. Îmi amintesc cum alerta de pe telefonul mobil n-a reuşit să mă surprindă. M-a şocat pentru o fracţiune de secundă, după care, asta vă poate confirma orice jurnalist, nu m-am gîndit decît la informaţie şi cum să o transmit mai repede publicului. În ziua atentatului de la Bruxelles eram între avioane, la Paris, urmînd să mă îmbarc într-un zbor cu destinaţia New York. N-am lucrat la această ştire, aşa că şocul a durat mai mult.

Dar nici atunci nu pot spune că am fost surprins. De ani de zile presa scrie despre Belgia şi despre ponderea cea mai mare a tinerilor radicalizaţi în populaţia acestei ţări. Tot Belgia are şi cea mai mare pondere din Europa la capitolul cetăţeni plecaţi să lupte alături de jihadişti în Siria sau Irak.

Ce vreau să spun cu asta e că informaţia există. Presa o pune pe masă. Din ce în ce mai des însă mîncarea informaţională rămîne neatinsă în farfurie. Nu vă place presa românească? Foarte bine, e dreptul dumneavoastră şi har Domnului că presa din România are multe probleme în ansamblul ei. Oferta jurnalistică e însă atît de variată – şi la noi, şi în străinătate –, încît a invoca necunoaşterea echivalează, păstrînd proporţiile, cu încercarea de a invoca necunoaşterea legii în faţa unui judecător.

***Laurenţiu Colintineanu** este jurnalist.*

Propaganda

Diversele grupări teroriste au utilizat dintotdeauna presa pentru a-şi face cunoscute acţiunile. Simplu spus, orice act terorist este executat nu doar pentru a răspîndi teamă şi teroare, ci şi (mai ales?) pentru a face propagandă organizaţiei care şi-l asumă. Adesea, asumarea actului terorist a avut loc printr-un mesaj trimis presei. Aşa făcea organizaţia bască ETA acum cîteva decenii: după atac, un ziar, un post de radio sau TV primea un telefon „anonim" sau o casetă audio sau o scrisoare prin care era asumată „responsabilitatea" actului. Aşa făceau şi Brigăzile Roşii italiene, şi Armata Republicană Irlandeză. Pe vremea aceea însă sistemul presei era mai simplu. Azi, în era Internetului, totul e mai complicat. Dar şi mai eficient. Propaganda are la îndemînă instrumente mai complexe şi mai rafinate.

Într-un articol apărut în *The Atlantic* (*„ISIS Is Using the Media Against Itself"*), **Charlie Winter** – cercetător la Transcultural Conflict and Violence Initiative, Georgia State University – analizează modul în care ISIS foloseşte presa occidentală pentru a-şi atinge scopurile propagandistice. Autorul porneşte de la ceea ce s-a întîmplat în toate redacţiile din lumea occidentală imediat după atacurile de la Bruxelles: jurnaliştii se întrebau cine e în spatele atentatului. Se bănuia că e vorba despre ISIS, iar unii speculau că era vorba despre o răzbunare pentru arestarea la Bruxelles a lui Salah Abdeslam (suspectat că ar fi autorul atacurilor de la Paris din noiembrie 2015). Alţii credeau că atacul din capitala Belgiei nu fusese o răzbunare, ci rezultatul unei planificări de durată. „Dilema" s-a stins atunci cînd a apărut, pe *Telegram* (o platformă de social media a jihadiştilor), un text în limba engleză prin care ISIS îşi asuma atentatul. De acolo, textul a fost preluat de Amaq News Agency (agenţia „oficială" a ISIS) şi apoi a ajuns aproape instantaneu pe milioane de computere şi telefoane mobile. Astfel, crede autorul, „ISIS a rechiziţionat spaţiul narativ din jurul atacului", pentru că, în contextul de nesiguranţă de după atentat, „propagandiştii ISIS au dictat cuvînt cu cuvînt povestea lor unei audienţe internaţionale, în special occidentale". Nu a fost o întîmplare că mesajul era în engleză: el se adresa în primul rînd inamicilor vestici ai ISIS. Propagandiştii „au manipulat o audienţă globală, formată deopotrivă din simpatizanţi şi oponenţi, pentru a-şi disemina mesajul de intimidare şi pentru a spori ameninţarea ISIS".

Tehnica nu e nouă: e vorba despre „propaganda faptelor". Dar ISIS „înţelege mass-media ca nici o altă organizaţie de dinainte", e de părere Charlie Winter: „ştie că, dacă teritoriul şi resursele sînt cruciale pentru succesul de ansamblu al agresiunii din Siria şi Irak, media reprezintă arena unde se poartă războiul ideilor, unde relevanţa grupului – şi, în ultimă instanţă, longevitatea ideilor sale – poate fi conservată şi sporită". Prin urmare, la cîteva ore după ce explodase prima bombă la Bruxelles, „propagandiştii ISIS hrăneau cu picătura o audienţă înfometată printr-o serie de mesaje multimedia în mai multe limbi care, deşi păreau simple reciclări ale unor comunicate de presă, au înecat celelalte voci. După atacurile din Paris, asemenea mesaje au apărut după 15 ore. După atacurile de la Bruxelles, timpul s-a redus la jumătate". Prin urmare, „terorismul ISIS nu ia sfîrşit odată cu detonarea bombei", ci „continuă timp de ore, zile, săptămîni după aceea, în mass-media". Operaţiuni precum cele din Bruxelles, Istanbul, Jakarta sau Paris nu au doar rolul de a provoca dificultăţi economice şi instabilitate politică, ci şi pe acela de a-i face pe terorişti „să preia controlul asupra discursului media şi să construiască un scenariu pentru dominarea totală a informaţiei". ISIS „ucide în numele orei de difuzare a ştirilor", conchide Charlie Winter. „Şi astfel obţine ce vrea". **(M. V.)**

„În locul lui Juncker, n-aș mai dormi în următoarele luni"

trei întrebări pentru Armand GOȘU

Există sancțiuni economice ale UE împotriva Rusiei și tot felul de „contre" reciproce. UE e în război cu Rusia? Că despre pace și înțelegere nu pare a fi vorba...

Da, există sacțiuni economice împotriva Federației Ruse decise la începutul verii 2014 de UE după anexarea Crimeei și destabilizarea sud-estului Ucrainei, regiunilor Donețk și Lugansk, de către Moscova. Dar asta nu înseamnă război în înțelesul clasic, de conflict armat. Totodată, nu se poate afirma că între UE și Rusia ar domni „pacea și înțelegerea". Deși, dacă i-am întreba pe greci, italieni, spanioli sau francezi vom avea surpriza – pentru noi, cei din Estul Europei – să întîlnim mulți avocați ai Rusiei. Experiența istorică a acestor națiuni nu înregistrează momente tensionate în relația cu Rusia. Kremlinul, sigur, e un loc exotic, dar e mai degrabă pozitiv, prietenos. În Țările Baltice, Polonia, România, și ele membre UE, Rusia e văzută altfel, prin prisma experienței istorice dramatice a acestor popoare, Rusia imperială și apoi URSS fiind puteri agresoare, ale căror acțiuni politice au provocat multă suferință, oprimare națională, subdezvoltare. Dacă esticii simt respirația Kremlinului în ceafă, după anexarea Crimeei, vesticii sînt mult mai relaxați atunci cînd vorbesc despre Rusia. Pentru că nu se simt amenințați de ea. Cu toate acestea, atunci cînd Putin a călcat linia roșie în Ucraina, țările occidentale cele mai influente în UE au susținut adoptarea unui pachet de sancțiuni împotriva Rusiei.

Pentru majoritatea balticilor și polonezilor, Rusia a declanșat războiul împotriva Vestului, numai că Occidentul nu prea înțelege ce se întîmplă, e „prostuț", inadecvat în reacții și profund infiltrat de KGB. Funcționează obsesia că liderii occidentali întotdeauna au trădat țările din Europa de Est, chiar înainte de Ialta și Malta, deci vor trăda și acum, așa că noi, esticii trebuie să fim vigilenți. În ce-i privește pe vestici, nu-i nici un război cu Rusia, ci doar sancțiuni economice, pe care unii le vor cît mai repede ridicate, ca să-și reia exporturile, temîndu-se că o să piardă uriașa piață a Federației Ruse.

De partea cealaltă, la Moscova, lucrurile se văd la fel de nuanțat. Pentru diplomația rusă, prioritare sînt relațiile bilaterale, cu fiecare stat membru UE în parte, și nu relațiile cu UE, ca atare. Una este abordarea în relația bilaterală cu Italia, Franța, Spania și cu totul alta în relația cu Polonia sau România.

Există o diferență fundamentală, totuși. Presa din țările membre UE este liberă. Pluralismul opiniilor este debordant, sînt comentatori care vorbesc despre un război hibrid declanșat de Rusia împotriva Occidentului, alții neagă, există o dezbatere autentică în diversele media din UE. Spre deosebire de acestea, în mass-media importante din Rusia, mă refer la televiziunile care fac audiență, toate controlate de stat, linia editorială este foarte războinică. Pentru jurnaliștii de aici, pentru realizatori, comentatori, războiul Rusiei cu Occidentul a început. Pentru victoria Rusiei, poporul – se înțelege – trebuie să jertfească ceva din libertatea sa, deci să accepte restrîngerea libertăților civile, să renunțe la cașcavalul olandez supus sancțiunilor, să renunțe la concediile din Italia, Franța, chiar și la cele din Turcia. Asistăm la o modificare de contract social în Rusia lui Putin. Dacă, în 2000-2008, rușii au acceptat restrîngerea drepturilor civile în schimbul creșterii nivelului de trai și al bunăstării (PIB-ul Rusiei a crescut cu 40% în contextul menținerii unui preț ridicat la petrol și gaze), astăzi rușilor li se cere să jerfească drepturile civile pe altarul războiului împotriva Occidentului. O uriașă mașină de propagandă lucrează sub deviza „Totul pentru front, totul pentru victorie!". Numai că nu se prea vede linia frontului. Iar adversarul lipsește din tranșee, e ocupat cu altceva. În schimb, se văd frigiderele tot mai goale ale rușilor și cifrele tot mai îngrijorătoare ale bugetului federal, în contextul menținerii prețului scăzut la barilul de petrol.

Anne Applebaum spune că rezultatele referendumului din Olanda arată în ce măsură Rusia influențează alegerile din vestul Europei. La ce să ne mai așteptăm din partea Rusiei?

Anne Applebaum are desigur dreptate, grupurile minoritate agresive, bine organizate, pot deturna evoluțiile politice într-un sens dorit de Rusia sau alți actori interesați. În acest caz particular, însă, n-aș vedea numaidecît influența Rusiei în referendumul din Olanda. O să-l citez aici pe Jonathan Eyal, care, într-o analiză Chatam House, scria că referendumul n-a fost atît despre Ucraina, ci „*it was a proxy for the future of the Netherlands within the EU*". Nici măcar nu cred că referendumul poate influența politica Bruxelles-ului față de Ucraina, guvernul olandez promițînd că va identifica o soluție la această situație. Tehnic, Acordul de Asociere cu Ucraina este „temporar" în vigoare, chiar dacă nu-i aprobat de toate cele 28 de state, pentru că altfel nu s-ar fi putut acorda credite și ajutoare Ucrainei. Și va rămîne „temporar" în vigoare și pe mai departe.

Concluziile după acest referendum sînt dramatice și ele nu se referă la relația UE – Ucraina, ci la însuși viitorul Uniunii. E un semnal de alarmă, încă unul, pentru lipsa de viziune a guvernului Rutte, care a folosit referendumul pentru a mai da drumul la presiunea anti-UE și anti-establishment din societatea olandeză. Ce s-a întîmplat în această campanie electorală pare să confirme ieșirea dezbaterii despre viitorul UE (care e văzută de majoritatea populației drept un monstru birocratic) de sub influența clasei politice și a *mainstream*-ului. Și aici intră în scenă grupurile minoritare, despre care vorbea Applebaum, care se dovedesc decisive, și rețelele sociale care pot mobiliza sute de mii și milioane de oameni. Inițiativa organizării acestui referendum a aparținut unui site satiric, GeenStijl; partidele politice, dreapta naționalistă sau stînga socialistă, s-au implicat abia în a doua parte a campaniei pentru referendum. Un alt lucru observat în Olanda este abandonarea luptei de către partidele democratice, pro-europene, de centru dreapta sau centru stînga. Singuri, social-liberalii de la D66, aflat în opoziție, s-au implicat în campania pentru referendum, susținînd acordul cu Ucraina. Nu trebuie neglijat, dar nici exagerat, impactul referendumului din Olanda asupra celui din Marea Britanie. Pe scurt, e mai puțin despre relația Ucraina-UE și mai mult despre UE însăși. În locul lui Juncker n-aș mai dormi în următoarele luni, măcar pînă la Brexit. Junker pare că începe să semene tot mai mult cu Kerenski.

Situația din Ucraina nu prea mai „ține prima pagină" în ultima vreme. Încă un „conflict înghețat"? Trebuie să ne obișnuim cu gîndul că noi, europenii, vom trăi permanent printre „conflicte înghețate" și insolubile?

Nu folosesc conceptul de „conflicte înghețate" din cauza faptului că situația pe teren e foarte diferite între Nagorno-Karabah, Abahzia, Osetia de Sud, Transnistria, ceea ce noi numim generic „conflicte înghețate". Sînt prea diferite între ele, rolul jucat de Rusia în generarea și menținerea acestora e destul de diferit. Prefer să discut fiecare caz în parte. În Ucraina conflictul e departe de a fi înghețat. Acum cîteva zile citeam că au murit în lupte cîțiva soldați, alți zeci au fost răniți. Asta se întîmpla doar într-o zi. Despre ce îngheț poate fi vorba? Atunci cînd Ucraina și-a mai făcut loc pe prima pagină, aceasta nu mai e ținută de dramele umane din Donbass, nici de morți și răniți, ci de baletul diplomatic în jurul Minsk 2. Unii se luptă să omoare acordul, alții să-l țină în viață. Cei care vor să-l țină în viață văd diferit operaționalizarea lui. În linii mari, sînt două poziții deocamdată ireconciliabile. Moscova insistă ca Donbass-ul să primească statut special, confirmat în viitoarea Constituție a Ucrainei, deci o confederalizare sau măcar o federalizare, și abia mai apoi Kievul să reia controlul asupra granței ruso-ucraine din Donețk și Lugansk. Mai mult, diplomația rusă acuză Ucraina că întîrzie să îndeplinească obligațiile asumate prin Minsk 2, motiv pentru care Occidentul ar trebui să ridice sancțiunile impuse Rusiei. La rîndul său, Kievul cere mai întîi restabilirea controlului Ucrainei asupra frontierei comune cu Rusia, pentru a bloca transferul de oameni și tehnică de luptă de la armata rusă către separatiștii pro-ruși din Donbass. Vorbim de sute de km de frontieră care sînt controlați de separatiștii din Donbass și de grănicerii ruși. Berlin și Washington refuză deocamdată să discute perspectiva ridicării sancțiunilor, cerînd îndeplinirea obligațiilor asumate prin Minsk 2, cu tot ce prevăd acestea, inclusiv schimbul de prizonieri. Sau organizarea de alegeri locale, asupra cărora Moscova și Kiev nu reușesc nicicum să se pună de acord. Cine are drept de vot? Doar cei care încă locuiesc în Donbass? Sau și refugiații din alte colțuri ale Ucrainei? Separatiștii și Moscova vor să limiteze votul refugiaților, ceea ce ar asigura controlul asupra procesului electoral, pînă în faza finală, de numărare și comunicare a rezultatelor. Kievul insistă ca și milioanele de refugiați să voteze, ceea ce ar scoate o bună parte a electoratului de sub controlul administrației separatiste. Berlinul a venit și el cu un plan care leagă desfășurarea alegerilor locale de reluarea controlului Kievului asupra frontierei ruso-ucrainene, încercînd să rezolve două prevederi ale Acordului Minsk 2 într-o singură zi. Pentru a obține sprijinul Rusiei pentru acest proiect, Berlinul flutură perspectiva ridicării sancțiunilor împotriva Rusiei sau măcar a atenuării lor.

La deblocarea procesului Minsk 2 ar putea contribui decisiv recenta demisie a premierului Iațeniuk și formarea unui nou guvern, în frunte cu Vladimir Groisman, actualul președinte al Radei Supreme și apropiat al președintelui Poroșenko. Îndepărtarea lui Iațeniuk ar putea face posibile unele concesii în raporturile cu separatiștii, fără de care Minsk 2 nu ar mai putea avansa.

„Din 1815 pînă în 1871 nu a fost niciun război de proporții în Europa. Apoi a venit Primul Război Mondial. Apoi, dacă ne uităm la Europa, de la războiul de șapte ani pînă la războaiele napoleonice ale secolului 19 și la războaiele mondiale, fiecare secol a avut cîte un război major. Nu cred că acest secol va fi diferit".

GEORGE FRIEDMAN, directorul Stratfor

„Ne pregătim de un război rece de durată, al cărui cost e încă neevaluat, dar sigur inferior celui pe care l-ar avea o confruntare zilele astea".

ALINA MUNGIU-PIPPIDI, „Mergem spre război cu Rusia?", în România liberă, 23 aprilie 2014

***Armand Goșu** este conferențiar dr. la Facultatea de Științe Politice a Universității din București, expert în spațiul ex-sovietic.*

„Europa nu este în război, decît dacă definim linia frontului în interiorul constructului european"

interviu cu Rufin ZAMFIR

Care sînt principalele vulnerabilități ale Europei în fața atacurilor teroriste?

Recenzarea vulnerabilităților Europei din această perspectivă este un demers complicat pentru că este dificil de aplicat o grilă sau o departajare a lor în funcție de importanță. Dacă vreți, o primă vulnerabilitate a Europei în planul securității rezultă tocmai din această tendință de a clasifica: aceste sînt problemele principale, iar acestea sînt cele secundare. În realitate, vulnerabilitatea, permeabilitatea Europei în fața atacurilor teroriste trebuie tratată ca fiind un complex de legături de cauzalitate lăsate neexplorate.

Atentatele teroriste de la Paris și Bruxelles, cronologia măsurilor antiteroriste și mai ales decalajele înregistrate între inițierea măsurilor și obținerea primelor rezultate au scos la iveală un *dezechilibru major în aparatul de securitate european*. Practic, structurile de securitate sînt cantonate în organigrame de acum 30 de ani, cînd fenomenul terorist pe teritoriul Europei era asociat exclusiv cu ETA sau IRA, restul erau aberații imposibil de cuantificat. Statele mici precum Belgia, Olanda sau Danemarca au un astfel de *aparat subdimensionat în raport cu problematicile actuale* cu care se confruntă. Belgia, cu cei peste 500 de cetățeni ai săi care luptă alături de ISIS sau al Qaeda, are astăzi sub 1500 de ofițeri de *intelligence*. S-a ajuns aici deoarece construcția europeană cerea optimizarea cheltuielilor statale și oferea premisa neonorată a beneficierii de pe urma eforturilor comune și a cooperării între statele membre.

Ce a urmat, însă, nu a adus acea cooperare între structurile informaționale și de securitate în interiorul UE. Egoismul structurilor de informații și lipsa unui mecanism european eficient și credibil de traficare a informațiilor între cei care le au și cei care au nevoie de ele a condus la *lipsa de cooperare activă* între structurile de securitate inter-statale, dar și intra-statale. Nici după ce valul terorist cu origini în Orientul Mijlociu a ajuns în Europa (Madrid, 2004) lucrurile nu s-au schimbat semnificativ. Cetățeni ai unor state vest-europene, cu un trecut recent violent, despre care existau date care îi legau de mișcările radicale islamiste, au putut participa la atentate teroriste sîngeroase, unii dintre ei traversînd de mai multe ori frontiere interne ale UE.

Efectele lipsei de cooperare între structurile de securitate au fost potențate de *depersonalizarea, robotizarea mecanismelor de analiză*, o altă vulnerabilitate a Europei de azi. Crearea și implementarea unui sistem electronic de captare și reținere rapidă a unui volum imens de informații – căutate după criterii pertinente complexe, nu contestăm – nu a putut suplini lipsa unui aparat *uman* de analiză. În această privință, nici uniformizarea către un minim de libertate a pachetelor legislative care reglementează accesul la metadatele comunicaționale sau obligațiile utilizatorilor rețelelor de comunicare nu este de așteptat să elimine vulnerabilitățile securității Europei.

Menținerea unui *aparat de securitate rigid*, cu lanțuri de comandă lungi, reprezintă o altă vulnerabilitate a securității Europei. În contextul în care organizațiile teroriste cunosc o dezvoltare pe orizontală fără precedent, în care structuri locale au o largă libertate în a-și alege singure mijloacele, țintele, momentul atacului, este nevoie de flexibilizarea strategiei antiteroriste și popularea ei cu tactici care să permită revenirea în prim planul

luptei a resursei umane specializate.

Nu în ultimul rînd, o vulnerabilitate majoră ce va persista încă în Europa este *înțelegerea doar superficială a substratului generator de terorism*, a motivațiilor, a structurii personale și a raportării la actul violent pe care atentatorii o au. Trufia disimulată mai bine sau mai puțin bine cînd vine vorba de a ne raporta la Orient conduce către ușurința substituirii proceselor cognitive necesare în eliminarea acestei vulnerabilități cu sloganuri de tipul *„Ne urăsc!"*. Este mai ușor și mai util, atunci cînd vrem să îi urîm și noi pe ei, la rîndul nostru.

Au fost lovite de atentate, în ultimii ani, mai ales locuri/orașe cu o anumită valoare simbolică pentru Europa (Paris, Bruxelles...). E „problema lor", a țărilor respective sau e o problemă care trebuie tratată la nivel european?

„Prin atentatele de la Bruxelles este lovită întreaga Europă. Franța va continua, într-un mod implacabil, lupta împotriva terorismului, atît pe plan internațional, cît și în interior".

FRANÇOIS HOLLANDE,
președintele Franței,
22 martie 2016

Dacă ne simțim mai vulnerabili astăzi în România, după cele întîmplate pe 22 martie la Bruxelles, înseamnă că nu este doar problema țărilor țintite de terorism. Dacă admitem că s-a ajuns aici și din cauza lipsei de coeziune între sistemele de securitate ale statelor UE, din nou înseamnă că problema nu este doar la unii și ceilalți sînt exonerați.

Atunci cînd nu țintește repere consistente în economia statelor, terorismul vizează să cauzeze un număr cît mai mare de victime inocente (trenul din Madrid, metroul din Londra), să atingă repere reprezentative pentru cultura occidentală *(Charlie Hebdo)* sau amîndouă (teatrul Bataclan, Paris). Din punctul ăsta de vedere, statele cu economie dezvoltată și cu un exercițiu mai îndelungat al democrației și libertăților cetățenești vor fi și în continuare mai pretabile a fi alese drept țintă de către teroriști.

Logica de tipul „e problema lor", însă, este cea mai păguboasă pe care am putea-o adopta în fața unei amenințări teroriste. Este logica adoptată de unele state europene în fața valului de migranți, cea în contul căreia sînt justificate gardurile de sîrmă ghimpată de la frontiere. În realitate, nu este niciodată doar „problema lor", nu este nimeni ferit de a deveni țintă, indiferent de cît de departe se simte la un moment dat amenințarea teroristă. Bulgaria, cu atentatul de la Burgas din 2012, este cea mai în măsură să certifice asta. Da, din punctul de vedere al teoriei ce studiază actele de violență politică, cu cît valoarea simbolică și vizibilitatea țintei este mai mare, cu atît ea va fi mai luată în calcul de atentatori. Pe această linie, Bucureștiul nu e Paris, Burgasul nu e Istanbul și tot așa. Amîndouă sînt, însă, orașe europene din state care trebuie să contribuie la realizarea securității Uniunii și a indivizilor care o populează.

Destui lideri politici și lideri de opinie au spus, după atentate, că „Europa e în război". Chiar este? Cu cine?

Europa nu este în război, decît dacă nu a înțeles nimic din greșelile altora care declarau „război terorismului" pentru ca opt ani sau două mandate de președinte mai tîrziu să nu poată spune unde este începutul și unde e sfîrșitul unui conflict în care au murit cirrca 10.000 de soldați americani și alți peste 50.000 au fost răniți. Europa nu este în război, decît dacă definim linia frontului în interiorul constructului european, între vechea orînduire bazată pe bunăstarea industriașilor așa de bogați încît își permiteau luxul de a mima mărinimia față de vecinii modești – atîta vreme cît aceștia nu cereau nimic – și noua realitate care cheamă la unitate și la pragmatism. Dacă ar fi să poarte un război, atunci acesta trebuie purtat în special cu ea însăși. Este uimitor că lideri de marcă ai unui spațiu al multiculturalismului, ai unui concept politic făurit tocmai pentru a nu mai permite manifestări individualiste, naționaliste sau de altă natură, declară astăzi război în primul rînd propriilor cetățeni; e drept, nu tuturor, ci doar celor de care s-au preocupat ani la rînd cel mai puțin – comunitățile musulmane de la marginea societății, alunecate înapoi într-un ev mediu întunecat și lăsate pradă deviației de tip religios.

„Din 1958 și pînă astăzi în Europa au fost săvîrșite cca. 150 de atentate teroriste."

Unele voci afirmă că, în Uniunea Europeană, atentatele vor face parte, de acum înainte, din viața cea de toate zilele. E bine să ne obișnuim cu ideea?

Din 1958 și pînă astăzi în Europa au fost săvîrșite cca. 150 de atentate teroriste, deci mai mult de două pe an, dacă ar fi să facem o medie. Dacă asta se poate califica drept viața cea de toate zilele, atunci deja Europa s-a obișnuit cu ele și nu mai avem ce-i face. Dacă ne preocupă, însă, viața noastră și a generațiilor care urmează, și dacă ne preocupă supraviețuirea Uniunii cu toate beneficiile pe care le aduce apartenența la ea, atunci am face bine să nu ne obișnuim cu ideea. Ar fi bine să ne alegem lideri capabili și să continuăm să îi presăm pentru a căuta soluții viabile de luptă eficientă împotriva cauzelor generatoare de terorism. Ar fi bine să ne obișnuim să ne exercităm gîndirea critică și să nu ne lăsăm așa de ușor pradă discursurilor care incită la ură. Ar fi bine să pricepem că efortul de prezervare a unor drepturi și libertăți primite moștenire de la alții care au murit pentru ele a fost și va rămîne mult mai ușor de purtat atunci cînd numărul brațelor angrenate este mai mare.

Rufin Zamfir *este director de programe la Centrul Global Focus. A studiat Terorismul și Violența Politică la St. Andrews University, Scoția.*

Mircea VASILESCU

Olandezii, Rusia și alegerile din Europa

În Olanda tocmai a avut loc un referendum. Cetățenii au fost chemați să se pronunțe asupra aprobării tratatului comercial dintre UE și Ucraina. S-au prezentat la vot 32% dintre alegători și majoritatea a votat *nu*. Aparent, e simplu: poporul e suveran și și-a exprimat voia. În fapt, e mai complicat. Tratatul e deja în funcțiune de la 1 ianuarie și a fost validat de toate celelalte 27 de țări membre. Referendumul din Olanda are doar un rol consultativ, nu e obligatoriu ca decizia să fie pusă în aplicare, dar din punct de vedere politic nu prea „dă bine" să nu se țină cont de voința poporului. Ce se va întîmpla? Rămîne de văzut. Dar e important să înțelegem de ce s-a întîmplat așa.

Într-un comentariu din *Washigton Post* (*„The Dutch just showed the world how Russia influences European elections"*, 8 aprilie 2016), Anne Applebaum consideră că referendumul arată limpede influența Rusiei în Europa. Consultarea electorală a pornit de la faptul că un site populist a reușit să strîngă peste 300.000 de semnături pentru declanșarea lui. Editorii lui căutau de mult o temă și au găsit-o: tratatul comercial cu Ucraina, adică acel tratat pentru care, observă Anne Applebaum, „ucrainenii au luptat și au murit în februarie 2014". Documentul este unul strict tehnic („o mie de pagini de jargon") și n-a stîrnit nici o controversă în vreo altă țară din UE. Uniunea Europeană mai are astfel de tratate cu multe alte țări (de pildă, cu Chile sau Iordania). E acel tip de document pe care îl citesc doar cei implicați în aplicarea lui și despre care majoritatea cetățenilor nici nu află că există. Așa încît cetățenii olandezi au fost chemați să se pronunțe asupra unei chestiuni despre care n-au habar. Chiar unul dintre inițiatorii referendumului, notează Anne Applebaum, i-a spus unui jurnalist ucrainean că n-a citit tratatul și nici nu are de gînd să-l citească, dar „n-o lua personal".

Dar nu despre comerțul cu Ucraina a fost vorba la vot. Extrema stîngă și extrema dreaptă din Olanda „au folosit votul pentru a submina guvernul liberal de centru-dreapta și pentru a-i mobiliza pe antieuropeni". Mulți dintre alegători (greu de spus cîți) au fost puși în mișcare, crede Anne Applebaum, de dezinformarea rusească: unii dintre ei „se tem de amenințări ucrainene" (altminteri inexistente), iar unele dintre temele, sloganurile ori fotografiile campaniei pentru „nu" proveneau de pe site-urile Russia Today și Sputnik. „Conform unui sondaj citat de un oficial al ministerului ucrainean de externe, 59% dintre cei care au votat împotriva tratatului au dat drept motiv faptul că Ucraina e coruptă; 19% cred că Ucraina e responsabilă pentru prăbușirea zborului MH-17, avionul pe care l-au doborît separatiștii ruși în 2014; 34% cred că tratatul ar garanta intrarea Ucrainei în UE". Ultimele două motive sînt false, cel dintîi e în principiu adevărat, dar „nu e rațional", căci tratatul comercial ar avea drept efect tocmai *reducerea* corupției în Ucraina.

Dincolo de asta, campania pentru „nu" a fost amestecată și confuză. „Extremiștii de stînga au defilat cu steagul palestinian. Extremiștii de dreapta au vorbit despre imigranții musulmani. Guvernul olandez, obligat prin lege să subvenționeze campania electorală, a făcut treaba de mîntuială și a dat bani, printre altele, unui grup care a tipărit simbolurile naționale ucraniene pe hîrtie igienică, dar și luptătorilor pentru drepturile animalelor sau activiștilor antinucleari. În mod ironic – sau poate nu – extrema dreaptă olandeză a folosit metode corupte pentru a lupta împotriva coruptei Ucraine și a obținut ceva bani sub pretexte false".

Guvernul nu s-a implicat în campanie. Anne Applebaum scrie că oficialii olandezi se tem de presa de extremă dreapta: „nu vor să fie denunțați sau batjocoriți în tabloide", așa că nu și-au asumat riscul să corecteze minciunile care s-au spus în campanie.

Mai departe, se va găsi o soluție: un tratat deja aprobat de 27 de state nu poate fi renegociat. Dar, încheie Anne Applebaum, cea mai importantă e lecția pe care tocmai am primit-o: „Mici minorități de oameni mînioși, cînd sînt bine organizați, pot reduce la tăcere tematoarea, divizata și apatica majoritate de centru din Europa Occidentală. Iar Rusia e pregătită să-i ajute. De data aceasta, miza n-a fost atît de mare, dar data viitoare va fi: extrema dreaptă este mișcarea politică cea mai mare din Olanda. Am mai avut o lecție asemănătoare în anii '30. Dar s-ar părea că trebuie s-o mai învățăm o dată".

Cine sînt jihadiștii din Statul Islamic?

Profesor la Princeton University, ***Bernard Haykel*** *este considerat cel mai mare specialist în ideologia organizației Statului Islamic. Publicăm mai jos cîteva fragmente dintr-un articol al său apărut în* Princeton Alumni Weekly, *în care definește pe scurt ideologia și scopurile jihadiștilor.*

„Statul Islamic reprezintă o mișcare jihadist-salafistă, ceea ce înseamnă că membrii săi aderă la o interpretare strict literală a textelor din Coran și a zicerilor Profetului Mahomed. De asemenea, acordă un rol important luptei armate (jihad) ca mijloc pentru implementarea austerei și intolerantei lor viziuni despre islam. Salafiștii – dintre care doar jihadiștii predică violența armată – au fost un grup mic, dar influent în istoria islamului. Totuși, ideologia și viziunea lor despre lume au ieșit la suprafață în vremurile moderne, din diverse motive. Unele dintre acestea au de-a face cu declinul instituțiilor tradiționale ale autorității religioase, cu răspîndirea alfabetizării în masă, cu apariția unei clase de mijloc urbane și cu înființarea educației religioase de către unele petro-state orientate spre salafism, precum Arabia Saudită. Salafiștii îi vizează în principal pe ceilalți musulmani, pentru că nu urmează versiunea lor despre islam, și își acuză inamicii de coruperea credinței prin practici care violează doctrina unicității lui Dumnezeu prin asocierea cu El a altor ființe sau lucruri. Musulmanii, consideră salafiștii, au devenit slabi pentru că au căzut în greșeală și au pierdut „adevăratul" mesaj al credinței. Ei se plîng de unele probleme teologice și cer o reformă, dar asta se transformă rapid într-o dimensiune politică și militantă prin jihadiștii care se simt frustrați de incapacitatea de a obține schimbarea prin mijloace nonviolente.

O doctrină importantă a jihadiștilor salafiști este să arate loialitate față de frații întru credință și să arate dușmănie față de necredincioși. Consecința este că șiiții și sufiștii – musulmani ale căror interpretări ale islamului diferă semnificativ față de cea a salafiștilor – tind să fie discreditați de jihadiștii-salafiști și adesea să suporte acte de violență.

În spațiul politicii, jihadiștii-salafiști condamnă în termeni categorici ordinea lumii moderne pentru că valorizează principii care nu își au rădăcinile în islam, ci mai degrabă în necredinciosul Vest. În opinia lor, lumea modernă l-a dezbrăcat pe Dumnezeu de suveranitatea sa ca unic dătător de legi și i-a slăbit pe musulmani împărțindu-i în state teritorial în care cetățenia – și nu credința – este baza identității și a încrederii. Mai rău, spun ei, este faptul că conducătorii acestor țări majoritar musulmane au fost cooptați în acest sistem și în ultimă instanță servesc interesele Vestului dominant, devenind „apostați" care trebuie răsturnați de la putere.

„Europa se află în război cu refugiații. Ei au fost catalogați drept amenințări la adresa securității, în loc să fie văzuți ca niște indivizi care caută cu disperare ajutor".

KLAUS BADE,
cercetător în probleme de migrație,
17 martie 2016

Scopul final al jihadiștilor-salafiști este să-i facă pe musulmani puternici, așa cum fuseseră înainte de relativ recenta dominare a globului de către Occident. Pentru a face asta, nu e suficient să-i educi pe musulmani întru păstrarea credinței; e nevoie și de angajarea în acte de violență, individuală și colectivă, împotriva inamicilor. Numai terorizînd inamicul, inclusiv prin utilizarea bombelor sinucigașe și a crimelor în masă, prin reducerea la sclavie și prin decapitări, poate fi obținută victoria. Recrearea statului imperial unitar din perioada de început a islamului – califatul – este importantă pentru că poate ghida și canaliza energiile comunității în așa fel încît să constituie un ideal în jurul căruia să se adune musulmanii. Acesta este unul dintre motivele pentru care Statul Islamic s-a autodeclarat califat imediat după o serie de remarcabile victorii militare în Irak, în vara lui 2014."

Mircea VASILESCU

În Europa reizbucnește războiul ideologic

Victor Hugo spunea, la vremea sa, că „Un război între europeni este un război civil". În secolul XIX – „secolul națiunilor" – putea părea o vorbă cam fără sens, un moft idealist de poet romantic. „Civil" sau – mai degrabă – nu, europenii s-au tot războit între ei de atunci încoace. Astăzi, se tot repetă, din ce în ce mai des, că „Europa e în război". De obicei, afirmația apare după atentatele teroriste. O spun șefi de stat, politicieni, lideri de opinie. Nu mai sîntem însă în vremurile lui Hugo, cînd cuvintele aveau greutate și cititul unei fraze punea pe gînduri. Azi trăim epoca în care fiecare vorbă sau imagine se răspîndește instantaneu pe Internet și creează efecte, uneori neașteptate. Ar trebui ca oamenii politici să-și măsoare mai bine cuvintele înainte de a le rosti? Probabil. Dar cine mai are timp de asta?

E limpede că Europa „a declarat război terorismului". Se mai spune și că, de cînd Putin a invadat Ucraina, iar Rusia tot mîrîie prin gard la SUA care vor să aducă militari și echipamente militare pe-aici, prin țările estice, s-ar fi instaurat un nou război rece. Se mai vorbește și despre războiul hibrid, și despre un război purtat cu mijloacele de propagandă extrem de rafinate pe care le oferă sistemul media actual, și de războaie informatice etc. Dacă punem cap la cap toate acestea (și chiar dacă nu le punem – căci, pentru un cetățean mediu care se uită la televizor și stă pe net ori pe Facebook, ele se pun cap la cap cam de la sine), s-ar părea că „războiul" a devenit starea curentă a Europei. Așa să fie?

Atentatele de la Bruxelles au scos la iveală o oarecare dezordine în sistemul de securitate al Belgiei, dar și al Uniunii Europene: polițiile locale din Bruxelles (19 la număr) nu colaborează între ele, serviciile de informații din țările europene nu fac schimb de informații, cetățenii belgieni nu cooperează cu structurile de forță (spre deosebire de cei britanici) etc. S-a comentat mult pe aceste teme, s-au scris eseuri interesante. Ian Buruma, de pildă, a scris în *The New York Review of Books* un articol foarte bun și cuprinzător (*„In The Capital of Europe"*, 7 aprilie 2016), cum numai el poate să facă. Pornește de la alcătuirea Bruxelles-ului (cu „cartierul european", palatele sale, statutul de capitală a Belgiei, a regiunii flamande, dar și a UE și NATO) și ajunge la problemele structurale ale Uniunii Europene: „La început, concepția uniunii europene, mai întîi ca o Comunitate a Cărbunelui și Oțelului formată din șase națiuni, apoi ca o Comunitate Economică Europeană, a fost în mod deliberat apolitică. Scopul pe termen lung al părinților fondatori, Robert Schumann și Jean Monnet, va fi fost realizarea Statelor Unite ale Europei, dat relațiile pașnice între națiunile europene, abia ieșite dintr-un război catastrofal, trebuiau asigurate mai întîi prin punerea în comun a unor resurse economice precum cărbunele și oțelul. Instituțiile europene au fost construite pentru a transcende politicile naționale. Pacea și prosperitatea urmau să vină din cooperarea economică și din negociere. Consensul urma să fie atins prin lideri responsabili". Astăzi e nevoie de altceva, crede Ian Buruma, citîndu-l pe Luuk van Midelaar, fost membru al cabinetului lui Hermann van Rompuy: „Defectele din construcția părinților fondatori, așa cum le vede Van Midelaar, au devenit evidente în 1973, cînd Marea Britanie a intrat în Comunitatea europeană, și s-au văzut și mai bine în anii '90, după încheierea Războiului Rece. Problemele legate de schimbările climatice, securitate, imigrație, monedă comună au nevoie de soluții politice. Meștereala birocratică, planificarea financiară și construcția instituțională nu mai sînt suficiente. Pentru a juca un rol în concordanță cu puterea sa economică, Europa are nevoie de politici comune, legitimate democratic".

Ian Buruma nu spune, de fapt, nimic nou. Se vorbește de multă vreme despre necesitatea unor politici comune. De pildă, șocul refugiaților veniți în număr mare dinspre Siria și Irak n-ar fi trebuit să existe. De multă vreme, Italia cere o politică europeană în materie de refugiați/imigranți, pentru că mica insulă Lampedusa e copleșită de ani întregi de numărul celor care traversează marea, dinspre Libia, în tot felul de ambarcațiuni, dintre care unele s-au scufundat, făcînd sute de victime. Dar o politică europeană nu s-a adoptat. Acum, cînd refugiații sînt cu sutele de mii, unele țări și-au tras garduri, altele s-au certat pe „cote" (fiecare încercînd să argumenteze de ce nu poate primi mai mulți), diverse voci au atras atenția că printre refugiați se ascund teroriști, altele au invocat „solidaritatea europeană". Unele sondaje realizate la nivel european arată că, în Vest și în Est, atitudinea față de refugiați e diferită: vesticii tind mai degrabă să-i accepte, esticii așteaptă mai degrabă ca Vestul să găsească soluții și să se descurce. Nici nu se potolise bine curentul de opinie care zicea că, de fapt, Cortina de Fier a fost înlocuită cu una economică (pentru că țările foste comuniste trag în jos media europeană în materie de performanțe economice, trimit în Occident mînă de lucru ieftină care strică piața și ajutoarele sociale pe-acolo), că a apărut o nouă diviziune, pe tema refugiaților. Nici vorbă de unitate europeană. Mai degrabă voci dizarmonice și politicieni care se închid în politicile naționale, cu gîndul la voturi, nu la soluții. Și uneori se închid atît de bine, încît nimeni n-are ce le face. Ungaria lui Viktor Orbán, de pildă, a adoptat legi și măsuri considerate în neconcordanță (eufemistic spus) cu normele și valorile europene. Și? Și nimic. Mai declară cîte-un lider european că nu-i frumos ce face Orbán, dar n-are nimeni ce-i face.

Nici vorbă de unitate europeană.

Ce-i drept, liderii de azi ai UE și ai țările europene nu mai au nimic din noblețea, înălțimea, viziunea și caracterul părinților fondatori. Așa încît Uniunea Europeană e, de fapt, în criză de *leadership*. Comisia Europeană s-a tehnicizat enorm, e o fabrică de normative și reglementări cît mai detaliate. Comisarii europeni sînt adesea mutați de pe un portofoliu pe altul, numiți în urma unor complicate negocieri al căror scop pare a fi „să nu se supere nimeni și toată lumea să fie mulțumită", indiferent de performanțele lor. Președintele Consiliului European nu e, de fapt, un adevărat lider (căci șefii de state și guverne se feresc ca dracul de tămîie să aibă un adevărat șef), ci un fel de om de cabinet care să netezească asperitățile din Consiliu pînă la transformarea consensului într-un biet împăciuitorism. Iar șefii de state și de guverne au – în mod natural și explicabil – înclinația de a fi mai preocupați de ce vor spune și cum vor vota propriii cetățeni decît de adoptarea unor politici comune europene curajoase și vizionare, dar care riscă, pe termen scurt, să nemulțumească la nivel național. De la „garnitura" formată din Margaret Thatcher, François Mitterand și Helmuth Kohl, care au lansat (cu binecuvîntarea și susținerea Papei Ioan Paul al II-lea, un vizionar adevărat) extinderea Europei spre est, Uniunea Europeană n-a mai avut parte de politicieni care să vadă dincolo de vîrfurile propriilor pantofi și dincolo de problemele curente. Proiectul european, complicat din născare, a devenit, ce-i drept și mai complicat după extinderea spre est și după adoptarea noilor Tratate ale Uniunii. Mă tem însă că, una peste alta, politicienii de azi nu mai reușesc să fie la înălțimea lui. Curajul politic și idealurile înalte au devenit tot mai rare în stratosfera politică de la Bruxelles și din palatele puterii. Iar eforturile consumate și banii cheltuiți de către Comisia Europeană pentru a le comunica și explica cetățenilor proiectul european n-au prea dat rezultate: în ciuda beneficiilor reale și avantajelor pe care cetățenii le simt în viața lor *tocmai* datorită construcției europene, euroscepticismul și lipsa de încredere în instituțiile europene sînt în creștere. Ian Buruma îl citează pe Etienne Davignon, pe care îl consideră „personificarea marelui proiect european": „Ne-am pierdut mîndria față de ce am realizat".

Nu doar mîndria, dar și încrederea, aș adăuga. Mișcările antieuropene, populiste, naționaliste, xenofobe cîștigă tot mai mulți adepți în mai toate țările Uniunii. După ce s-au „exersat" asupra românilor, polonezilor, bulgarilor, romilor, simpatizanții lui Nigel Farage, ai lui Marine Le Pen și ai lui Geert Wilders au acum la îndemînă, din cauza atentatelor și a accentuării fricii față de musulmani, un spațiu de manevră care le vine ca o mînușă. Și pot argumenta foarte convingător că tot răul provine din defectele proiectului european, din incapacitatea „Bruxelles-ului" de a rezolva problemele. Așa încît, pe lîngă toate războaiele despre care se tot vorbește, în Europa reizbucnește, tăios, *războiul ideologic*. Or, ideea proiectului european nu a fost, inițial, doar apolitică, așa cum pe bună dreptate spune Ian Buruma. A fost vizionară, pragmatică pe termen lung și, mai ales, *deasupra ideologiilor*. Întoarsă la lupta ideologică și lipsită de *leadership*, Europa reia, implacabil, războiul cu ea însăși.

„Fostul ministru de Externe Cristian Diaconescu a declarat că, după atentatele de la Bruxelles, se poate vorbi despre un «război pe teritoriul Europei», o problemă majoră de securitate, dacă nu se vor constitui instituții de monitorizare a fluxului de imigranți".

MEDIAFAX, 22 martie 2016

Atacuri teroriste în Europa. Cifre

În 2015, au murit 148 de persoane în atentatele de la redacția *Charlie Hebdo* (ianuarie) și din alte cîteva locuri din Paris (noiembrie). Pînă atunci, anul cu cele mai multe victime fusese 2004 (196 de morți și 1850 de răniți, în special în atacul de la Madrid). Înainte de Madrid și Paris, atentatul cu cel mai mare număr de victime se înregistrase în Norvegia, în 2011 (cînd extremistul de dreapta Anders Behring Breivik împușcase 77 de persoane). Atentatul islamist de la Londra, din 2005, s-a soldat cu 52 de morți.

Totuși, conform Global Terrorism Database, între 1970 și 1994, atacurile teroriste în Europa erau ceva obișnuit, în special din cauza cîtorva grupări politice extremiste, precum Irish Republican Army (IRA), organizația separatistă bască Euskadi Ta Askatasuna (ETA) sau diversele grupări care au marcat, în Italia, „anii de plumb" din deceniul 1970-1980.

În ultimii 45 de ani, au avut loc peste 16.000 de atacuri teroriste în Europa Occidentală. Cele mai multe au fost în 1979 (1019), dar pe tot parcursul anilor 1970-1980 frecvența lor medie a fost de 10 pe săptămînă. Anul „de vîrf" în privința numărului de victime a fost, în acea perioadă, 1988, cu 440 de victime, dintre care 103 în atacul asupra zborului Pan Am de la Lockerbie (Scoția), realizat la comanda lui Muammar Gaddafi, liderul de atunci al Libiei. (sursa: *Quartz*, www.qz.com)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Între responsabilitate și vinovăție

Un părinte bănuiește că directoarea grădiniței la care și-a înscris copilul are un comportament abuziv cu elevii. Poliția descoperă cîteva înregistrări video, în care educatoarea îi tîrăște pe copii în spații izolate și îi lovește. Cercetările mai scot la iveală faptul că instituția privată cu pricina nu are acreditare din partea Ministerului Educației, că funcționează de șapte ani într-un cartier select al Capitalei, dar că abia acum un an a depus o cerere de acreditare, care a fost respinsă din cauza documentației incomplete. Ajunsă în instanță cu propunere de arestare preventivă, educatoarea violentă a fost eliberată, sub control judiciar. Decizia instanței și motivarea acesteia au inflamat opinia publică: în actul oficial se spune că actele de abuz au fost izolate și că părinții au și ei responsabilități atunci cînd își înscriu copilul la o instituție școlară privată.

Ar fi de făcut, cred, următoarele observații.

Reacția autorităților de stat a fost promptă: faptele reclamate au fost cercetate, persoana învinuită a fost adusă în fața instanței, instituția a fost închisă. Prin comparație, cazurile asemănătoare din învățămîntul de stat, semnalate atît de presă, cît și de părinți, au un deznodămînt nefericit: se întrunesc zeci de comisii, se poartă dialoguri nesfîrșite, se caută cu înfrigurare legi și circumstanțe atenuante, iar sentințele se diluează în vagi și „îngrijorate" comunicate de presă.

Nu cunosc legea, drept care nu pot spune dacă educatoarea acuzată ar trebui să stea în arest, socotită fiind, deci, un pericol social. Eu, una, n-aș califica-o drept pericol public, dar sînt ferm convinsă că o asemenea persoană nu are ce căuta în învățămînt, ba chiar ar trebui să îi fie interzis pentru totdeauna dreptul de a mai profesa meseria de pedagog.

Da, cred cu adevărat că părinții au responsabilitatea de a verifica instituția privată la care vor să își înscrie copilul: CV-urile cadrelor didactice, dotările, programele școlare, rezultatele și, mai ales, acreditările. În fond, ne-am obișnuit deja să cercetăm minuțios ambalajele produselor pe care le cumpărăm, să cerem referințe despre coafeza care ne tunde sau despre doctorul care ne tratează, să facem un tur de probă cu mașina pe care o cumpărăm și să îi verificăm istoricul. De ce nu am face același lucru cu cei pe mîna cărora lăsăm copiii și educația lor?

CV-urile cadrelor didactice.

Pe de altă parte, instituția Ministerului Educației care are în grijă verificarea școlilor private, și anume Agenția Română pentru Asigurarea Calității în Învățămîntul Preuniversitar, pare că se grăbește, în mod iresponsabil, să se spele pe mîini de orice răspundere: știu, ministerul și agenția din subordine nu pot lua la pas străzile țării pentru a verifica toate căsuțele în care „oameni răi" și neprofesioniști primesc ilegal copii în îngrijire. Dar aici vorbim despre o „grădiniță" dintr-un cartier select al Bucureștiului, care este deja înscrisă în statisticile lor cu o cerere de acreditare refuzată. Agenția este cumva un simplu ghișeu, unde se depun cereri? Firesc ar fi fost ca, odată ce a aflat de existența unei instituții școlare private, să urmărească dacă deciziile statului sînt puse corect în aplicare.

Grădinița în discuție este înscrisă ca atare în documentele Ministerului de Finanțe. Cu alte cuvinte, statul a dat voie unei persoane să înființeze o firmă care are ca obiect de activitate „prestarea de activități școlare", fără să îi ceară acreditări de la Ministerul Educației sau fără să îi impună un termen-limită pînă la care trebuie să facă rost de ele. Altfel spus, Ministerul de Finanțe a primit timp de șapte ani taxe și impozite dintr-o activitate desfășurată ilegal.

Știu, din proprie experiență și din relatările presei, că nu vorbim despre un caz singular și că abuzurile comise în instituțiile școlare, fie ele de stat sau private, sînt mai multe și nu mai puțin grave decît cele descrise aici. Dar povestea grădiniței din Cotroceni mi se pare importantă pentru că pune în dezbatere, mai apăsat ca în alte dăți, probleme esențiale: responsabilitatea statului *vs* responsabilitate privată, competențele pedagogice ale tuturor adulților, fie ei părinți sau educatori.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Guvernul naiv

Este clar că autostrăzi, nu. Este clar că doctoratul și pedeapsa, nu. Este clar că otrăvirea copiilor din Argeș n are cauze. Este clar că alungarea microbilor de prin spitale, nu. Deși Guvernul este de specialiști, nu? Uite însă un exemplu care nu ține de macro, de spirale economice, de studii în marile capitale ale Europei, nici de poziții prin Comisiile Europene. Exemplul meu vine de la Otopeni. Sînt multe detalii de toată jena, dar iată ce se întîmplă în mandatul Cioloș-Costescu. La Otopeni te întîmpină, cum cobori din avion, anunțul: aveți taxi-instant și taxi la comandă. Cînd ieși din Otopeni, taxi instant înseamnă taxiurile criminale. Fenomenul Colcăiala a revenit. Călătorul agățat violent din aeroport sau la ieșire, neinformat asupra prețului scandalos, taxat cu sume uriașe pe kilometru. Acest tip de taximetrie a dus la măcelărirea japonezei Yurika Masuno, acum trei ani, în codrii de lîngă București. Școala, practica lui Costescu de la Transporturi, nu? Ce-nseamnă taxi la comandă? Aparatele de la Otopeni-Sosire au devenit inutile. Un act de mare tupeu din partea administrației Otopeniului desființează accesul taxiurilor de la orice firmă cu tarif oficial acceptat, pe motivul că acestea dețin instalație de alimentare pe gaz. Ieri, coborînd din avion, m-am așezat la o coadă care în jumătate de oră a rămas neclintită. Tariful de 1,39, menținut în ultimii șase-șapte ani, i-a obligat pe taximetriști să prefere instalațiile pe gaz. Pe scurt, la Otopeni nu vine nici dracu', iar comanda la aplicație, cu bon, este nulă. Mai mult, este imposibil să comanzi individual. Taxiurile nu sînt lăsate să urce la Sosiri. Este ordin. Lecțiile firul ierbii – micro sînt mai utile, Cioloș-Costescu. Nu-i așa, prietenii guvernanților, ăia din străinătate, coboară la Otopeni. Să-i lăsați la un taxi-instant, propun.

Iaromira POPOVICI

bazar

Teleportare temporară

Aproape de cîte ori am călătorit într-un alt loc, am avut o senzație ciudată. De teleportare (așa cum știu eu despre asta nu din teoriile științifice, ci din serialul *Star Trek,* care „se dădea" duminicile, parcă, în tinerețea mea).

Iuțeala călătoriei cu avionul este, evident, una dintre cauze. Cînd călătorești undeva în Europa, nici nu te-ai urcat bine în avion, că ai și coborît. Cu toate „procedurile" de zbor, dacă mergi în Austria, Franța sau chiar Anglia, abia ai timp să citești două pagini dintr-o carte sau să schimbi două vorbe cu vecinul de scaun. Fie că aceștia își povestesc pur și simplu viețile sau poartă conversații mai elevate despre soluțiile optime de guvernare a lumii, despre apropierile dintre statul socialist de pe vremuri și cel capitalist dintr-o parte a țărilor Europei de Vest, și despre modelul danez, despre posibilitatea întoarcerii în România din emigrație etc.

După aterizare, te trezești, așa, tamnesam, într-un alt spațiu, altul, dar, în același timp, în multe țări europene, într-un fel, același. În mai toate aeroporturile mari ale lumii treci prin aceleași ritualuri pînă să ajungi la hotelul – și el, în general – parte a unui lanț, în care tragi pe dreapta: controale, bagaje, taxiuri. Cu intermezzo-ul obișnuit alcătuit din conversația cu șoferul de taxi, un soi de barometru al variantei populiste a situației din țara respectivă. La Londra, de pildă, trecînd prin fața Buckingham Palace, despre ce altceva mai bun puteam vorbi decît despre familia regală și povestea Dianei și a lui Charles, care ne-a marcat viețile (cel puțin mie, uneia)? Nu putem uita nici nunta lor fabuloasă și nici îngrozitoarea moarte a Dianei. Părerea șoferului de taxi era că Diana nu a fost născută să fie regină, deși are destule calități, și că a făcut o greșeală „combinîndu-se" cu Dodi Al-Fayed. (Eu aveam altă părere, dar m-am abținut.) După care a adăugat că, atunci cînd Charles va deveni rege, Camilla nu va putea fi, niciodată, regină (ceea ce, desigur, m-a mai binedispus) și că, spre deosebire de Diana, Kate Middleton știe ce face. Dar și că regina va da o serie de mese pentru populație, de ziua ei, pe 21 aprilie, cînd va împlini 90 de ani.

De altfel, regina putea fi văzută pe toate gardurile, dacă pot spune așa, prin magazinele de suveniruri, sub forma unei păpușele horror care dădea din cap precum cîinii din Daciile de altădată. Sau era portretizată împreună cu cei doi cîini mici – și n-aș spune frumoși – ai ei. Alături de faimoasele autobuze, cabine telefonice, cutii poștale, Big Ben, London Eye, soldatul de gardă la Buckingham și ursulețul Paddington. London Eye în care ne-am și dat, de altfel, în buna tradiție a turistului conformist. Și din care am văzut ce era de văzut, destul de încet și plicticos, bucurați doar de entuziasmul unui mic domn Goe portughez care alerga entuziasmat dintr-o parte-ntr-alta a cabinei. Cel mai neplăcut mi s-a părut că, înainte să ne urcăm, ni s-a făcut o poză obligatorie – pe care, ieșind horror, am fost îndreptățiți s-o refuzăm.

Dacă, din London Eye, Londra nu m-a cucerit, mergînd pe malul Tamisei, la pas, am trăit aceeași senzație fericită dintotdeauna. Augmentată de plimbarea prin St. James Park, cînd nu mi-a venit să cred că o lebădă, cît se poate de adevărată, s-a oprit fix în fața noastră să-și curețe penele impecabile, iar cînd și-a întins gîtul, era atît de incredibilă în maiestatea ei. De altfel, acolo toate animalele erau mult mai prietenoase ca-n București: veverițele veneau și-ți mîncau la propriu din palmă, iar porumbeii se așezau pe tine ca să te pozezi cu ei.

Sau de șederea, de scurtă – dar consistentă – durată, în biserica St. Martin in the Fields, unde am nimerit la o repetiție a *Anotimpurilor* lui Vivaldi. Evident, publicul era admis și spectacolul era fascinant: violonista întîi sau, cum să-i zic, o doamnă despre care noi am spune, stereotip, că-i tipic britanică, se ridica, după fiecare bucată cîntată, și le mai spunea cîte ceva celorlalți instrumentiști, le dădea indicații care nu păreau critice, ci entuziaste, și apoi iar o luau de la început. Și am mai intrat într-o altă biserică, nu mai știu care, unde *homeless*-ii dormeau, bine înveliți, pe un rînd de bănci, iar credincioșii adunau haine pentru ei.

Și iar am mai fost uimită, pozitiv, că aici oamenii chiar treceau pe verde. Spre deosebire de Boston, de pildă, unde era un soi de înțelegere tacită între pietoni și mașini, o negociere prietenoasă a regulilor. Nici aici, probabil, nimeni nu te-ar fi călcat dacă ai fi trecut pe roșu, dar s-ar fi mirat, într-un mod evident.

Senzația de teleportare despre care vorbeam la început am simțit-o cînd am ajuns la hotelul, de altfel foarte *fancy,* în care am nimerit: brusc, nu mai eram în propria mea casă, cu regulile mele fixe de supraviețuire, ci-n cu totul alt loc, făcînd alte gesturi și, cumva, aceleași. După o zi acolo, senzația s-a mai estompat. Și apoi, ne-am întors.

„Aș putea să trăiesc fără să traduc, dar fără să scriu mi-ar fi foarte greu“

– interviu cu Veronica D. NICULESCU –

Dacă ar avea posibilitatea, ar sta și ar scrie tot timpul, povestește scriitoarea ***Veronica D. Niculescu,*** *și ar mai traduce o dată la doi ani cîte o carte. A tradus din Don DeLillo, Eowyn Ivey, Siri Hustvedt, Lydia Davis. E fascinată de Nabokov și Beckett, iar pînă acum a publicat volumele de proză scurtă* Adeb *(2004, Premiul pentru Debut al USR Sibiu),* Orchestra portocalie *(2008) și* Roșu, roșu, catifea *(2012), microromanul* Simfonia animalieră *(2014) și* Basmul Prințesei Repede-Repede *(în colaborare cu poetul Emil Brumaru, 2009), precum și antologia de proză scurtă* Floribunda *(2012). Despre* Hibernalia, *cel mai recent volum al ei, spune că e „o fericire albă, deloc violentă sau guralivă“.*

Hibernalia *poate fi citită și ca o continuare a* Simfoniei animaliere, *publicată în 2014. Aceasta a fost intenția de la început?*

Da. Cînd am început să scriu, am știut foarte clar de unde plec și mai ales unde vreau să ajung. *Simfonia animalieră* se derulează din primăvară pînă în toamnă, pe scurt, unul dintre personaje duce la teatru rînd pe rînd trei animale, ca să citească prin ochii lor cam cum se vede lumea de acolo, din scaunul roșu de pluș, din locul cel mic, prilej pentru o simfonie de voci interioare. Acea primă carte se încheie practic în momentul în care se apropie iarna. Acum mi-am dorit să scriu o poveste care se întîmplă peste iarnă, cînd unele dintre animale poate hibernează, altele dispar, cînd omul rămîne singur-singur, înconjurat de foarte mult alb. Motorul pentru care am scris cartea a fost un anumit moment din final. Mi-am spus: iată cîtă nefericire în atît de amuzanta *Simfonie animalieră,* iată cîte agresiuni atunci cînd animalele, ființele acelea sînt scoase din lumea lor și aruncate spre teatru, în mulțimi. O, dar cititorul ar trebui să știe ce fericire feroce se află în lumea lor, cînd toate aceste ființe sînt singure, ele cu ele însele! Și îl tot vedeam pe ariciul Doinel, unul dintre protagoniștii *Simfoniei,* făcînd piruete în cotlonul lui de iarnă, cu brațele ridicate, cu flori în mînă, cîntînd… Am început să scriu ca să pot să ajung la acel capăt fericit, cu muzică și flori, cu singurătate bună, din nou în primăvară. Paradoxul este că mi-a ieșit o carte foarte tristă.

Cum continuă povestea animalelor? Le-ați dat și alte sensuri față de Simfonie…*?*

Cred că ele însele au rămas la fel ca la început, dar povestea capătă noi sensuri, personajele fiind puse în situații diferite. În prima parte, totul este mult mai agitat, mai aglomerat, animalele se simt agresate de lumea din jur, unde ajung doar de dragul unei demonstrații, de dragul omului care le duce la teatru, și de aceea afirmă, își amintesc, se apără, uneori caraghios, alteori înduioșător, își construiesc ziduri de vorbe. Știu că sună ciudat cînd vorbesc de animale, pentru că ele nu sînt chiar animale, iar cei care nu au citit volumele și-ar putea crea o impresie greșită. Nu sînt nici cărți pentru copii, desigur. Dacă în prima simfonie, animalele erau aruncate în lume, așa cum și noi sîntem scoși în lume vrînd-nevrînd, și adesea agresați de ceea ce se întîmplă în jur, în *Hibernalia* mi-am dorit să retrag totul în interior ca să-i arăt fericiți pe toți, animale și oameni. A rezultat însă o carte sumbră, a pustiului, a așteptării și golului, dar care pe mine mă face fericită pentru că descrie foarte bine starea asta de gol, de absență exterioară, care poate fi cea naturală, firească și de aceea pozitivă. E o carte albă, dar în care este loc să faci și piruete, să dansezi, să vezi petele de culoare, și să arăți că toate aceste animale – iar aici putem șterge animalele și pune chiar omul – sînt fericite atunci cînd sînt singure. Și fericirea asta e albă și ea, nu e violentă sau guralivă. Pe de altă parte, cartea asta albă e foarte neagră. Îmi vine greu să o explic, știu că i-aș face rău, e atît de fragilă. Sînt două cărți cu format de CD, cu un cuprins de album muzical.

De unde vine această nevoie de însingurare?

Este o nevoie sănătoasă pe care cred că mulți dintre noi o avem, dar la mine scrisul *Simfoniei…* a pornit dintr-o perioadă de singurătate feroce, asemeni unei cascadorii extreme. Au fost perioade foarte lungi în care nu am vorbit cu nimeni. Locuiam la Sibiu, traduceam niște cărți. După ce cunoști singurătatea asta și ajungi să ai nevoie de oameni, devii de fapt mult mai selectiv, începi să cauți o companie adecvată, nu te mai mulțumești cu una oarecare. Începi să te simți agresat de anumite ieșiri nepotrivite, simți cum îți scapă printre degete timpul și îți dorești foarte tare să faci doar acele lucruri ale tale. Te simți mult mai bine tu pe tine, îți știi mai bine interiorul, ți-l aperi cu mai multă îndîrjire. Sălbatic uneori, animalier.

Tot un pas spre interior a fost și blog-ul pe care l-ați lansat acum cîțiva ani, Floribunda. În ce măsură s-au întrepătruns cele două, blog-ul și literatura?

În aproape nici o măsură. Nici una din cărțile mele de proză nu cuprinde texte scrise pe blog. Sînt lucruri foarte diferite. Blog-ul este o supapă personală, acolo pun fotografii și fac mici însemnări. De la volumul de debut pînă la cel mai recent, *Hibernalia,* mi-am construit toate cărțile separat. Sînt cu totul altfel de mecanisme implicate cînd scrii o poveste. Și e necesară și o draperie groasă, dincolo de care să-mi văd de treabă. Scrisul nu se face în public. Cred că a apărut o confuzie din cauza cărților scrise în colaborare, pornind de la *Basmul Prințesei Repede-Repede,* inspirat doar undeva la origini de o serie de fotografii și comentarii jucăușe de pe blog – dar și basmul a fost scris tot departe de blog. În ciuda unor comunicate de presă tîrzii, cu prilejul unei montări la teatru, care puneau greșit scrisul cărții în strînsă legătură cu blog-ul, informație nefericită care s-a rostogolit prin presă, basmul s-a scris într-un document Word plimbat de la un autor la altul. Nu includ în această discuție și volumul *Cad castane din castani,* care nu este de proză, ci o colecție de rubrici din *Suplimentul de cultură.* Rubricile pornesc într-adevăr de la discuții purtate pe blog – însă aici nu e vorba de literatură, sînt însemnări și dialoguri reunite ulterior, cu totul altă pajiște.

Dar volumele mele de proză nu au nimic în comun cu blog-ul, în afară de imagini, de plimbări, de mici motorașe care poate duc la scris, poate nu. Public pe blog fragmente din cărți cel mult după ce acestea sînt gata. Deci direcția e inversă.

Mi se pare important să o spun, cu atît mai mult cu cît apar pe rafturi unele volume ale unor autori care își adună însemnările de pe blog-uri, sub eticheta falsă de proză scurtă. Sigur că nu poate fi vorba de proză scurtă acolo. De obicei, nici măcar de literatură.

Dar meseria de jurnalist, pe care ați practicat-o înainte, v-a ajutat sau mai degrabă ați simțit că vă încurcă în literatură?

Cred că în primul rînd m-a influențat prin faptul că am început să scriu proză scurtă, înrudită cu reportajul ca dimensiune, ca respirație și ritm al poveștii, apoi au urmat însă perioade foarte diferite pentru mine. După cinci ani de lucru la un cotidian din Pitești și diferite alte job-uri, am trecut într-o zonă de corespondențe culturale din Sibiu, în acel an foarte agitat al Capitalei Culturale Europene și încă niște ani după aceea. M-au influențat foarte mult toate celelalte arte, teatrul pe care îl frecventam tot timpul, festivalurile de tot felul, muzica, dansul. De exemplu, în *Simfonia animalieră,* deși animalele sînt duse la teatru, eu mi le imaginez la Filarmonica din Sibiu, în Sala Thalia. Aceea este loja pe care o descriu, în mintea mea Doinel stă în lojă la Sala Thalia, cu spatele la lume. Sînt dependentă de muzică și de imagine, sînt de asemenea tablouri de la Muzeul Brukenthal care mau influențat foarte mult. Mai ales în *Hibernalia,* textul este foarte legat de o anumită muzică.

> *„Cred că e important să fii singur, să citești, să eviți grupurile, să te izolezi și să nu suferi foarte tare din asta.“*

La finalul lui 2007 am simțit o nevoie teribilă de literatură și atunci am scris mare parte din *Orchestra portocalie,* un volum de proză scurtă care e plin de scene și reflectoare. Astfel că tot ce ne reține sau chiar ne încurcă pe moment se adună undeva și toate lucrurile pe care le vedem ne ajută, indiferent că le vom accepta sau respinge. De multe ori tocmai lucrurile pe care le respingem stîrnesc în noi ceva foarte al nostru.

De ce ați ales totuși să renunțați la jurnalism?

De multe ori ni se servesc lucruri extraordinar de bune, dar trebuie să le alegem noi ce consumăm, să fim noi plătitorii de bilet. Am fugit din zona jurnalistică la un moment dat, dar asta s-a întîmplat mai ales din cauza traducerilor, care au devenit tot mai solicitante. Nu se mai putea să mă țin de scris articole, nu mai aveam timp nici să ies atîta în lume. Se întîmpla prin 2011, cînd traduceam proza de început a lui Beckett, care era foarte solicitantă. Cam atunci am ales să păstrez în viața mea doar ceea ce mi s-a părut mie că era prețios. E foarte important să avem libertatea alegerilor. Am continuat însă să scriu și apoi pentru diferite publicații naționale, cum ar fi *LaPunkt, Adevărul, Suplimentul de cultură,* dar mai rar și nu articole de eveniment.

Vorbim despre libertatea de a scrie cînd vă așezați la masa de scris. Există aceeași libertate și în cazul traducerilor?

Se aplică, din fericire. Avem editori foarte buni, care propun texte care ni se potrivesc. Și ni le propun, nu ni le impun. La Polirom, Bogdan-Alexandru Stănescu, directorul editorial, întreabă întotdeauna dacă ai vrea să traduci un anumit autor, un volum. Uneori se întîmplă să fie un autor foarte bun, dar să-ți dai seama că nu te prinde genul respectiv. La fel, și la editura Arthur am avut posibilitatea să aleg. E foarte important să ne potrivim cu ceea ce facem. Nu lucrăm pe bandă, în ciuda faptului că traducătorii sînt acuzați de multe ori că lucrează prea repede și prea mult, nu e chiar așa. Tocmai fiindcă este o muncă foarte solicitantă e important să știi că îți place cartea în care vei trăi cîteva luni.

Antoaneta Ralian obișnuia să spună că traducerile sînt o muncă de creație. Se aplică și în cazul dumneavoastră?

Sînt o muncă de creație în măsura în care traducătorul este cel care recreează un text, îl înțelege și îl rescrie. E un paradox aici, îmi place să spun că toate cuvintele traduse dintr-o carte sînt ale tale, dar nici unul nu este al tău. Tu mergi pe o cărare bătută, dar bătută pe o altă limbă, și atunci rescrii. Dar cartea rămîne opera acelui autor. Cred că traducătorul trebuie să rămînă foarte mult în umbra scriitorului, nu sînt de acord nici măcar cu scrierea numelui traducătorului pe copertă, despre care se tot vorbește în ultima vreme, ca despre o recunoaștere necesară. Cred că trebuie să ne știm lungul nasului, să stăm pe pagină acolo, în interior, iar numele nostru să stea doar pe cărțile scrise de noi.

Nabokov a fost primul scriitor pe care l-ați tradus și a fost o alegere strict personală. Ce v-a atras la Nabokov?

Stil, construcție, poveste. Și biografie! O catedrală a stilului e fiecare carte care spune o poveste aparte, ingenios construită – de la structura circulară a *Darului* pînă la de neimaginatul *Foc palid.* Am tradus opt volume de Nabokov, dar n-am cum să mă rezum la ele, nu asta e important, am citit tot, inclusiv poezii, cursuri, traduceri din rusă în engleză, acolo unde am găsit am consultat și alte traduceri. Nabokov este singurul raft de deasupra capului meu, greu de volume în română, engleză, rusă, biografii. Știu, la un eventual cutremur, ce o să îmi cadă în cap. Cît

de interesante sînt viețile lor, ale soților Nabokov, și cîtă discreție în timpul vieții, pentru apărarea persoanei, în timp ce se crea opera. Asta e o lecție în sine. Îmi apăr cu îndîrjire familia și viața personală. Căutați scrisorile lui către soție – apar în curînd la Editura Polirom – și veți afla cu cîtă tandrețe și ghidușie îi scria Verei, ce discretă era ea în toate, cît de în serios își lua el scrisul încă de la douăzeci și ceva de ani și cît de glumeț și vesel era chiar și în clipe teribil de grele. Da, să nu uit, îmi place Nabokov fiindcă nu scrie cărți despre el. Fără clasicul „chiar dacă, pînă la urmă, toți scriem despre noi...", subînțelesul, parșivul „chiar dacă". Nabokov construiește povești cu personaje și fapte și le toarnă în forme splendide cu fundații solide și cu ornamente de o delicatețe nespusă.

Și la Beckett care a fost provocarea?

În 2010, Bogdan-Alexandru Stănescu mi-a propus proza scurtă a lui Beckett în limba engleză. După ce m-am uitat pe text, prima reacție a fost că nu pot, dar imediat apoi mi-am dorit să încerc. Totul depinde de perioada în care te prinde o propunere, aveam această nevoie de a face ceva foarte dificil. Să mă muncesc. Să uit, poate, de ceea ce trăiam eu și mi-era și mai dificil. Textele de început, cele scrise în limba engleză, sînt foarte criptate, Beckett și-a simplificat mult scrisul cînd a trecut la limba franceză. A vrut să scrie cît mai fără stil și a rezultat acest stil al lui, binecunoscut. Dar în perioada în care scria în engleză era sub influența lui Joyce, cînd preda manuscrisele spunea că „duhnesc a Joyce". Beckett a simplificat foarte mult, nu doar atunci cînd a trecut la limba franceză, dar mai ales după război, după ce a cunoscut greutăți mari. Imediat după terminarea războiului a avut o revelație și și-a dat seama cît de important este să pierzi, să renunți, să te debarasezi, să ai cît mai puține, și spiritual, și material. A început să creadă ca într-o religie în povestea asta cu pierdutul, de care și eu mă simt foarte apropiată și o practic cu îndîrjire de la o vreme, de cîțiva ani. E foarte important să ne debarasăm, să ajungem la esențe dînd la o parte, și nu adăugînd.

E nevoie să te distanțezi de atîta literatură, de tot ce ai citit, atunci cînd te-apuci de scris?

E imposibil. Și inutil. Sîntem ceea ce citim. Ascultam de curînd la Radio România Cultural un interviu cu un doctor care spunea că atunci cînd citim sînt activate zone din creier responsabile cu memoria. Citim și se deschide un sertar cu tot ce am citit înainte. Percepem diferit ceea ce citim, în funcție de ce am adunat în acel sertar. Mai simplu, spuneam și eu cîndva: cu fiecare carte citită, vîntul bate altfel. Tot ceea ce văd, aud, trăiesc este perceput nu doar prin experiența mea de viață anterioară, dar prin experiența mea de cititor. Nu ne putem distanța de ce citim, dar știu ce întrebi, e firesc să facem pauză după o lectură intensă, atunci cînd începem să scriem povestea noastră. E foarte important să ne găsim vocea. De fapt, cred că asta e cel mai important. Iar ca să ne auzim vocea, trebuie să facem liniște. Sigur, n-o să cîntăm la violoncel cum se cuvine dacă nu știm de la maeștri cum se ține violoncelul și cum e acest instrument capabil să cînte. Dar trebuie ca maestrul să tacă.

În care dintre ipostaze vă simțiți cel mai confortabil, în cea de scriitoare sau în cea de traducătoare?

Aș putea să trăiesc fără să traduc, dar fără să scriu mi-ar fi foarte greu. Dacă aș avea posibilitatea, aș sta și aș scrie cît mai mult – iar în scris includ și plimbările, și gîndirul, și statul degeaba. Tradusul e o muncă făcută nu doar cu sufletul, ci și cu mintea, cu corpul, cu dureri de ochi, de spate, de oase, cu griji foarte multe. Cred că la un moment dat aș simți și nevoia asta de a traduce, fiindcă îmi place mult munca asta. Dacă aș avea posibilitatea, aș sta și aș scrie, aș traduce doar cîte o carte o dată la doi ani. Dar acum chiar trăiesc doar din scris și tradus, numai din drepturi de autor. Și e evident că traducerile, așa bîrfite cum sînt din punct de vedere al veniturilor pe care le aduc, sînt mult, mult mai bune pentru plătit facturile decît scrisul.

„Tocmai fiindcă este o muncă foarte solicitantă e important să știi că îți place cartea în care vei trăi cîteva luni."

Dar, să fim sinceri, fac bine și la fabrica de vise. Și-apoi, ne simțim răsfățați, noi, traducătorii de cărți, cînd ne mai aruncă cîte-un amic peste umăr, gonind spre un job cu program 9-17: ei, ce-ți pasă ție, tu stai acasă bine-mersi! Așa să fie? El pornește spre colegi, tu spre cele zece mii de semne de tradus zi de zi.

Spuneați la un curs de creative writing *că e important să nu te arunci să scrii pur și simplu. Care sînt pașii pe care trebuie să îi urmezi? Cît de mult îl pot ajuta pe un începător aceste cursuri de* creative writing?

Fiecare e altfel, de aceea nu cred că există nici pași, nici nu trebuie. Eu mă plimb, citesc, mănînc, dorm, sînt disperată sau veselă, iarăși mă plimb, citesc, mă uit la filme, niciodată la cele de Oscar, ascult muzică, de obicei fără cuvinte, închid zarva colectivă... Nu există o cale anume. La cursul acela – o singură duminică unde am fost invitată, într-o serie din care făceau parte și alți autori – vorbeam de importanța alegerii tonului, a stilului. O poveste își cere tonul în care să fie spusă. Cred că e ceva ce n-ai cum să știi de la început, ceva ce se simte, se cere, se miroase în timp și, culmea, devine tot mai complicat, nu mai simplu. Te trezești că ai atîtea variante la alegere. Cum spui o poveste. La asta trebuie să te gîndești. Gîndirul e foarte important. Plimbatul. Izolarea.

Nu cred, sincer, că sînt de mare ajutor cursurile la scrisul în sine. Cred că pot ajuta prin alte mecanisme, dar depinde de firea fiecăruia – transmiterea pasiunii, instituirea unei rigori, lecția despre renunțare și izolare. Unii mai vorbesc și de recomandări de lectură, de prietenii... Mie mi se pare mult mai important să fii singur. Am văzut în anii de lucru prin redacții, unde citeam și corectam texte ale redactorilor pe care îi coordonam, citeam cu voce tare zilnic vreo două reportaje în fiecare ședință a zilei, cu discuții și observații concrete, pe text, că oamenii în general nu se schimbă. Foarte puțini evoluează cu adevărat din cauze exterioare. Poate unul din treizeci – dacă mă gîndesc la redacție. Majoritatea își repetă greșelile pînă crapă – pînă crapă cel care le citește și le editează! Cei care evoluează o fac din interior, cresc ei singuri, datorită lucrului pe care îl fac iar și iar, zi de zi. Cred că e important să fii singur, să citești, să eviți grupurile, să te izolezi și să nu suferi foarte tare din asta, să scrii și să arunci, să scrii și să rescrii, să pui deoparte. În cele din urmă, să scrii și să publici. Să fii singur, din nou. Să ai un prieten. Dacă a mai rămas vreunul.

a consemnat Diana JOICALIUC

***Diana Joicaliuc** este corealizator al emisiunii* Espresso *la Radio România Cultural.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

Cum te abonezi

SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

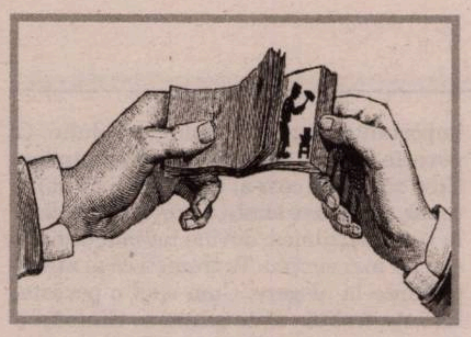

Marius CHIVU

feedbook

Micul Fahrenheit

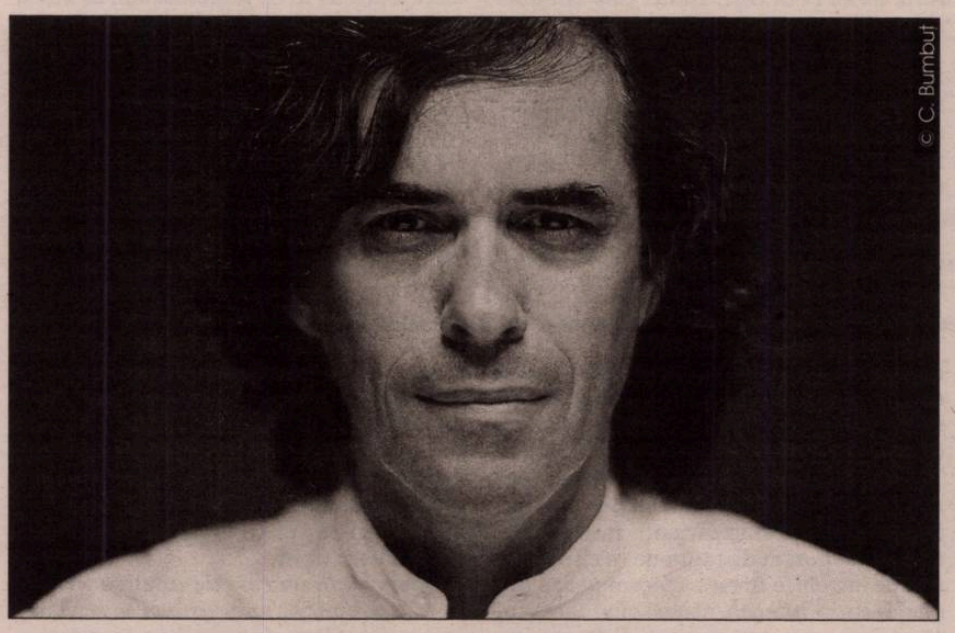

Faptul e cunoscut: un individ cu simpatii legionare s-a filmat arzînd o carte de Mircea Cărtărescu în semn de protest față de faptul că scriitorul a cîntat refrenul „Dumnezeu preferă lemnul și spațiile mici“ în videoclipul „Despre smerenie“ al trupei Taxi.

Focul s-a extins pe Internet, a fost invocat Heine cu aforismul său conform căruia cei care ard cărți vor da într-o zi foc oamenilor, și multe voci și-au exprimat stupoarea și indignarea față de un asemenea gest simbolic extrem, dar totodată și solidaritatea cu scriitorul, care a și postat pe contul personal de Facebook o explicație: „Clipul formației Taxi nu e în realitate nici un manifest, nici un atac la Catedrala Mîntuirii Neamului, nici o teză de doctorat. E doar o poezie cîntată. Clipul nu cere oprirea lucrărilor la catedrală și nu jignește credința nimănui. Nu e o poziționare atee, cei pe care-i cunosc dintre participanți sînt creștini ortodocși, ca și mine. În clip e vorba de un om care-l caută pe Dumnezeu. Nu-l găsește în Catedrală din cauza spațiilor prea largi, dar îl vede imediat într-o biserică mică. E o metaforă, nu o dispută ideologică și nici o lucrare de istoria religiilor sau de geopolitică gen Huntington. Lemnul și spațiile mici nu trebuie luate literal, ele sînt simbolul intimității actului de credință. De fapt, toate acestea există în textul cîntecului, dar cei care s-au inflamat nu le-au observat. Dumnezeu există și în catedrală, cum există pretutindeni, spune cîntecul în mod expres și literal. Pe scurt, eu am participat la un eveniment estetic, cu un mesaj poetic (ambiguu prin excelență) și nu la unul tăios ideologic. În ceea ce mă privește, o altă perspectivă nu mă interesează. Războiul iscat din senin și prostește din neînțelegerea unui poem cîntat nu e războiul meu. Eu nu urăsc nimic altceva decît ura – cum cînta Bob Dylan.“

Au fost și voci care au considerat episodul „o flamă mediatică“ invocînd ba modestia piesei (ca și cum dacă ar fi fost vorba de o compoziție complexă, asta ar fi schimbat datele situației), ba subțirimea cărții arse (altfel ar fi stat lucrurile dacă era arsă o trilogie romanescă și nu un „volumaș“ de povestiri), ba cretinătatea individului, care n-ar trebui generalizată, și al cărui gest prostesc n-ar trebui să capete importanță. Radu Vancu a comentat foarte nimerit: „S-a spus că faptul că tipul e evident idiot diminuează gravitatea gestului. Nu, nu o diminuează. Pe de o parte, nici vechea Gardă de Fier nu era compusă exclusiv din genii. Pe de alta, nu înțeleg de ce numai violența inteligenților ar avea dreptul să fie luată în serios.“ Dar s-a mai spus și altceva și anume că, de vreme ce Mircea Cărtărescu e un autor popular, deopotrivă cu succes la public și în presa literară („i se dedică numere tematice, cînd nu de-a dreptul omagiale“), nu e cazul să fie transformat acum și într-o victimă. Altfel spus, e o contrareacție normală, să nu-l compătimim, să nu-i luăm partea, oricum succesul implică niște riscuri. Inclusiv inflamabile.

Recunosc că nu prea înțeleg două lucruri. Unul are legătură cu gesturile, chiar și izolate, de violență ale unor oameni împotriva altor oameni (nu contează nivelul lor de educație sau de clasă socială), cărora, ca să nu capete importanță, n-ar trebui să li se acorde importanță. Pe mine, gesturi precum aruncarea cu pietre în participanții de la Gay Parade din Piața Unirii de acum cîțiva ani sau recenta agresiune împotriva celor două fete musulmane de pe Calea Moșilor nu mă pot lăsa indiferent. La fel de odioasă mi s-a părut și scrisoarea publicată în *Jurnalul național* pe care așa-zisa jurnalistă Oana Stancu i-o adresa copilului lui Dan Tăpălagă. Nu mai departe de săptămîna trecută au fost plantate vreo 500 de cruci anti-mega-moschee în București, iar trei indivizi au scris „Moarte țiganilor“ pe cortul ridicat în Piața Universității chiar de ziua romilor. Izolate sau nu, venind dintre Noua Dreaptă sau de aiurea, astfel de gesturi pline de ignoranță, intoleranță și violență trebuie comentate și condamnate ca atare.

Nu mai departe de sfîrșitul anului trecut, Radu Paraschivescu publica volumul *România în 7 gesturi* (Editura Humanitas), în care explica prin cîteva gesturi din recenta noastră istorie o parte din metehnele societății. La vremea respectivă, parte din gesturile analizate de Radu Paraschivescu păreau regretabile excepții, mici scăpări de sub control, dar timpul a dezvăluit că gesturile cu pricina prevesteau o anume traiectorie a indivizilor respectivi, fenomene mai ample de mîrlănie, oportunism, corupție ș.cl. Comportamentul public al semenilor noștri nu este, de fapt, niciodată izolat de anumite caracteristici colective. Într-un articol de acum cîteva zile de pe voxpublica.net, Dan Gulea vorbește despre „contextul în care discursul de extremă dreaptă escaladează, în care «român» este din nou egal cu «ortodox» sau «refugiat» este egal cu «terorist» sau se face în mod consecvent apologia fascismului în cunoscute cercuri neoconservatoare, după cum au demonstrat o biată ediție Ezra Pound sau o reuniune Vintilă Horia.“ (Să nu uităm că plagiatorul Victor Ponta, încă prim-ministru, îi făcea pe unii intelectuali „fasciști bătrîni“). Nu altceva pare să spună Mircea Cărtărescu însuși în finalul postării sale: „Sociologii vor avea mult de lucru să explice enorma discrepanță dintre un mesaj ambiguu și *understated* al unui cîntecel și masiva *overreaction* pe care a provocat-o. După mine, asta arată că ne scăldăm în ape foarte tulburi, din care-ar putea ieși oricînd o fantomă a trecutului.“

Ajuns aici, ating al doilea lucru pe care eu nu-l înțeleg la cei care fac apel la ignorare, și anume faptul că popularitatea atrage/merită anumite derapaje și, oricum, n-are decît să suporte atacurile barbare, ca și cum acestea ar fi o fatalitate, o consecință a succesului. Cînd, acum cîțiva ani, Mircea Cărtărescu era bălăcărit la Antena 3, n-a existat valul de solidaritate de breaslă care s-ar fi cuvenit și pe care oricine l-ar fi meritat, din același considerent, formulat și atunci, că imundul post de televiziune nu merită atenție și că oricum „Cărtărescu n-are el nevoie să fie apărat“. De fapt, lașitatea și lipsa spiritului de solidaritate ale scriitorilor români, pentru care gașca e mai presus de breaslă, sînt providențiale. La fel și obediența față de autorități sau instituții. În fond, la noi a apărut sintagma „rezistenței prin cultură“ care să mascheze conformismul și lipsa de reacție în fața umilințelor și abuzurilor dictaturii ceaușiste. De fapt, nu era vorba de nici o rezistență, ci de o subzistență intelectuală prin cititul și scrisul în gînd. Se vede asta acum, cînd nici cu responsabilitatea propriilor acte/declarații nu o ducem bine. Cum, fără să dea nume, bine a formulat tot Radu Vancu: „Acum un an, un scriitor venerabil spunea că, într-o țară serioasă ca Polonia, Patapievici ar fi fost pe bună dreptate împușcat. Recent, un președinte al USR îi transmitea public unui președinte al Academiei că e tîmpit. Acum apare neogardistul ăsta tîmp. Parc-am trăi într-o parodie făcută de Monty Python după *Jurnalul* lui Sebastian. Parodie, dar la fel de disperantă.“ Ar trebui menționată și inepta Comisie de Monitorizare, Suspendare și Excludere a Uniunii Scriitorilor (împotriva acțiunilor căreia și-au manifestat îngrijorarea organizații precum Active Watch și Pen Club România, apropo), care este, de fapt, propria ei parodie de vreme ce actualul ei președinte îl acuza, acum cîțiva ani, chiar pe fostul și (probabil) actualul președinte al USR de oportunism și lipsă de înțelepciune.

Pînă la urmă, reacțiile de pe Internet au creat presiune, iar videoclipul incendierii cărții lui Mircea Cărtărescu „a fost șters de utilizator“ și, astfel, un gest odios s-a întors în neantul de unde a venit. Dar pentru asta a fost nevoie de vorbe.

PUBLICITATE

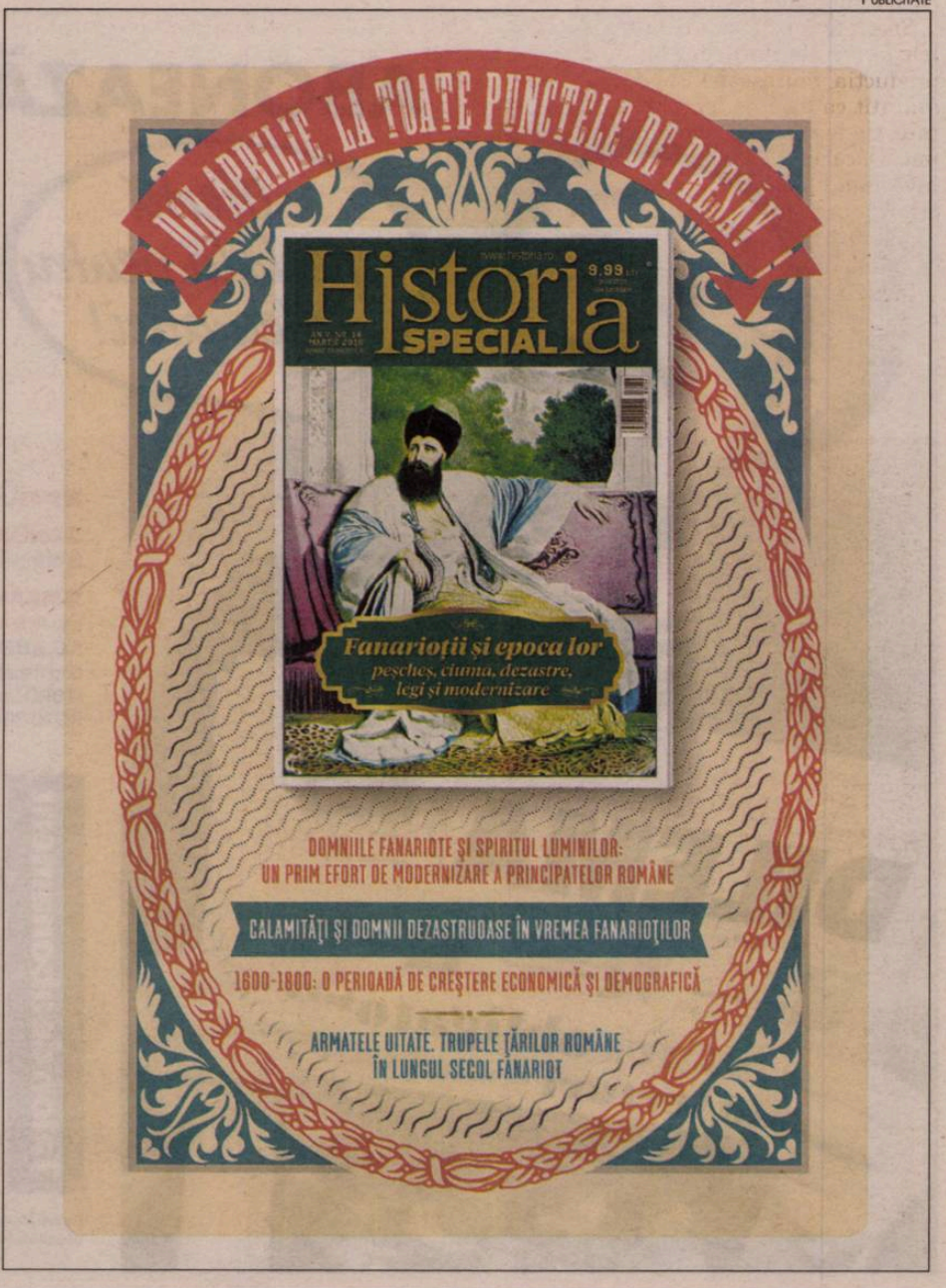

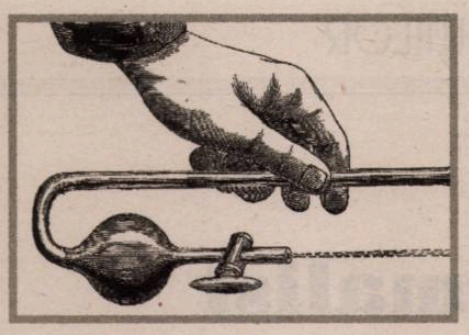

Oana STOICA

rosencrantz & co

Minunata lume kinky

● ***Detalii naive, total lipsite de profunzime din viața și moartea unor spectatori.*** **Text, regie, univers sonor: Radu Afrim, scenografie: Irina Moscu, coregrafie: Baczó Tünde. Cu: Aszalos Géza, Baczó Tünde, Balázs Attila, Bandi András Zsolt, Borbély B. Emília, Csata Zsolt, Éder Enikö, Fall Ilona, Kiss Attila, Kocsárdi Levente, Lörincz Rita, Lukács Szilárd, Magyari Etelka, Mátray László, Mátyás Zsolt Imre, Molnár Bence, Molnos András Csaba, Simó Emese, Szász Enikö, Szilágyi Olga, Tar Mónika, Tokai Andrea, Vass Richárd, Balázs Márk, Czumbil Marika, Jakab Tamás, Leca Maria. Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely" Timișoara.**

Superman, Mickey Mouse, Faunul, Frida Kahlo și cele trei surori cehoviene ajunse la o (ne)respectabilă senectute sînt personaje în primul spectacol realizat de Radu Afrim la Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely" din Timișoara, cu un titlu lung *(Detalii naive, total lipsite de profunzime din viața și moartea unor spectatori),* prescurtat *Spectatori*. Din varii motive – cum ar fi că regizorul a testat deja limitele dramaturgiei contemporane – s-a optat pentru un text scris de Afrim împreună cu actorii.

Spectatori este unul dintre spectacolele *kinky* ale lui Afrim, se înrudește cu producția mureșeană *Castingul dracului,* atît ca mod de lucru, cît și ca finalitate. Ce le desparte semnificativ este tema. Dacă în *Castingul dracului,* Afrim investiga identitatea secuiască, în *Spectatori,* el se focusează pe teatru și pe un segment important în creația sa: relația cu publicul.

Pentru universurile sale baroce, pe care le creează indiferent de textul-pretext de spectacol, Afrim pretinde un public versatil în atitudini, luxuriant în expresie, cameleonic în reacții. Regizorul și-a creat în timp un grup de fani care aleargă prin toată țara după spectacolele sale. A fost primul care și-a promovat spectacolele în mediul online și este primul care le prelungește viața dincolo de scenă, fotografiind personajele în alt spațiu decît scena. Prin urmare, Afrim are o relație specială cu spectatorii, este la fel de intransigent și pretențios față de ei ca față de actori.

Spectacolul este o incursiune în culisele teatrului cu o scenografie (Irina Moscu) care reprezintă versiunea în oglindă a sălii, explicit teatralizată. Trebuie spus de la bun început că tema spectatorilor, cu poveștile lor personale și ireale, este o capcană. Ceea ce face Afrim, de fapt, este să-și exploreze propriile direcții artistice în relație cu un spectator care să-l înțeleagă și să-l urmeze. Pentru Afrim, noțiunea de public (colectiv, conglomerat amorf) nu este acceptabilă, intenționat titlul spectacolului face referire la spectatori, adică individualități.

Afrim are o relație specială cu spectatorii, este la fel de intransigent și pretențios față de ei ca față de actori.

Cuvîntul-cheie pentru spectacol este autoreferențialitatea, iar referințele sînt multe. Există repere în creația afrimiană precum *Trei surori*, show-ul legendar de la Sfîntu Gheorghe, ale cărui personaje apar în spectacol: Ferapont-samovarul și surorile-babete demente ce agresează sexual spectatorii-soldați ruși. Sau *Nefericiții,* o producție de la Teatrul de Nord din Satu Mare, loc în care regizorul a aflat despre tradiția abonamentelor la teatru pentru morți, pe care familiile le prelungesc ca o formă de omagiu și de tandrețe față de cei dispăruți. Referințele la propria creație merg dincolo de citate. De exemplu, umbra lui *Kinky ZoOne* se simte, nu ca reper strict, ci în sens larg, aceasta fiind prima *ars dramatica* a lui Afrim, iar *Spectatori* este tot o *ars dramatica* ce investighează modalități de comunicare între creator și receptor. Apoi sînt aici referințe la teme obsedante (identitate de gen, boală) sau la tipologii recognoscibile din arhiva performativă afrimiană (copii, bătrîni, travestiți, plușați, personaje din *cartoons* etc). În această zonă apare o altă referință: persoane reale ce devin prototip pentru personaje. Afrim le creează acestor oameni, reali și obișnuiți, o altă existență, luxuriantă și iluzorie. Este modalitatea lui de a privi și de a percepe lumea (într-un interviu pe care mi l-a acordat în 2005 pentru *Suplimentul de cultură* vorbea despre personaje fabuloase din Becleanul natal; pe cît de sigură sînt că acei oameni au existat, pe atît de sigură sînt și că doza de fabulos îi aparține lui Afrim, care nu inventa, ci augmenta realitatea). Aici, regizorul încorporează în spectacol persoane din administrația teatrului timișorean (plasatoarea Aranka) și din public (spectatoarea în rochie fără spate), personaje în care fuzionează realul cu ficționalul.

© Teatrul Csiki Gergely

Gusturile artistice afrimiene sînt și ele reperabile, de la muzică (predominant disco anii '80) la pictură (balerinele Frida Kahlo animă tabloul pictoriței mexicane, cu cele două euri, senzual-agresive în spectacol, dansînd și sărutîndu-se în fața unui spectator ce pare a fi pictorul Diego Rivera, soțul Fridei, dar care seamănă și cu Salvador Allende; în cîteva minute de dans, se condensează întreaga viață a Fridei, sexualitatea și opțiunile politice, ba este timp și pentru o tușă ironică la adresa dansului contemporan „foarte minimal"). Există trimiteri la concepte artistice contemporane („actrița atinge punctul G al artei sale" – ironie la teoria lui Andry Zholdak cu „actorul-vagin" și „regizorul-penis") sau la premiile UNITER. Pe scurt, spectacolul explorează universul teatral, făcînd conexiuni subtile pentru cunoscători, dar păstrînd și un nivel de citire accesibil spectatorului obișnuit (pentru care sînt valabile referințe precum Scufița Roșie în luptă cu ursul, parodie la *The Revenant).* Aglomerarea de simboluri, sensuri și nonsensuri este o marcă a regizorului.

Construcția spectacolului are un fond – scene grotești, autocitări – și momente de prim-plan, monologuri cosmarești (femeia în rochie fără spate, care umbla prin cimitire, actrița care visa că spectatorii o privesc „din profil", actorul și abonamentele morților). În acest conglomerat performativ, trupa timișoreană funcționează ca un grup compact, aproape soldățește angajată în viziunea regizorului.

Ceva din candoarea și vivacitatea folk a picturilor Fridei Kahlo pare a se regăsi în spectacolele *kinky* ale lui Afrim. Ambele sînt forme de artă inteligente, profund personale, baroce, viu colorate și populare.

© Teatrul Csiki Gergely

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

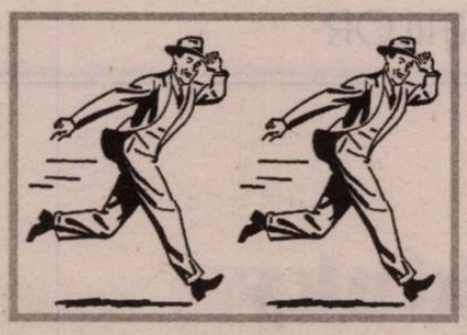

Ancuța PROCA

dilematograf

Torture porn formalist

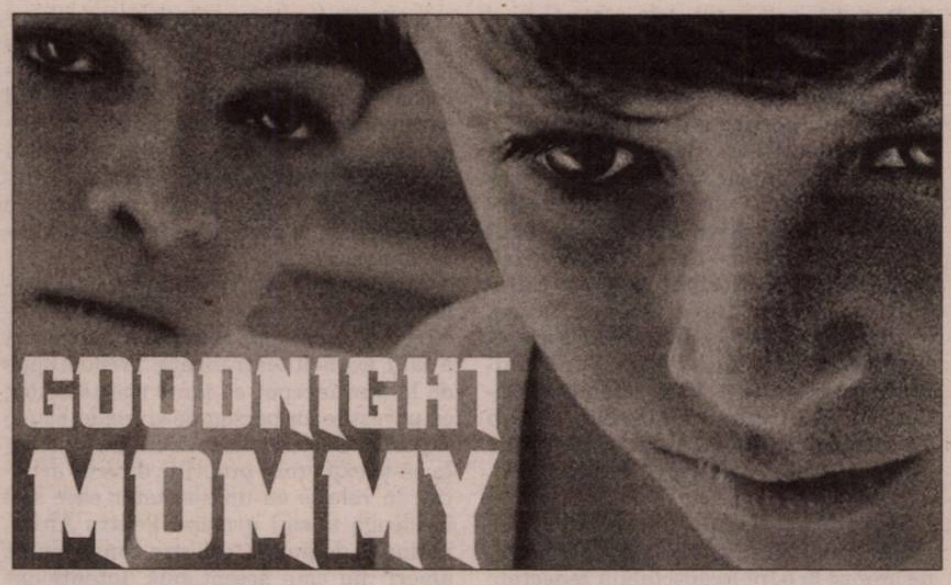

● ***Noapte bună, mami! / Ich seh, Ich seh / Goodnight Mommy* (Austria, 2014), de Severin Fiala, Veronika Franz.**

Regizat de Severin Fiala și Veronika Franz (nepotul, respectiv partenera lui Ulrich Seidl, creditat ca producător), horror-ul austriac *Noapte bună, mami! / Ich seh, Ich seh* explorează relația dintre o mamă și fiii săi gemeni din perspectiva groazei provocate de ne(re)cunoașterea identității celuilalt, pînă în punctul *torture porn*-ului. Doi băieți gemeni, blonzi, cu fețe angelice (Lukas și Elias, și în film, și în realitate), locuiesc într-un loc aparent paradiziac: o casă de un modernism minimalist aproape SF, ferită de lume, scăldată de prea mult soare și împrejmuită de păduri, pe care ei le explorează neîngrădiți. Atmosfera de prea-multă-liniște e tulburată de sosirea acasă a mamei de la spital – unde a suferit o operație estetică –, cu capul bandajat și fața tumefiată, semănînd destul de mult cu o mumie. Ea hotărăște – ceea ce știm deja din *The Others* că nu aduce a bine – să tragă toate jaluzelele și să impună liniștea.

Neputința de a recunoaște chipul mamei sub bandajele care îi acoperă fața și sub urmele rănilor suferite trezește în copii suspiciunea că poate nici nu este ea, suspiciune pe care regizorii o observaseră în comportamentul copiilor care își privesc pentru prima dată mamele după transformările suferite prin operații estetice în show-urile de televiziune de acest tip. Această incertitudine de thriller psihologic e și motorul narațiunii – copiii încep să culeagă din comportamentul ei tot felul de inadvertențe și dovezi (felul în care îl neglijează pe unul dintre băieți, indispoziția ei permanentă și faptul că nu ghicește cuvîntul „mama“, care o desemna pe ea într-un joc, pînă la actele de agresiune) care par să confirme ipoteza. Ea devine la fel de suspectă și pentru spectator, căruia nu i se oferă detalii contextuale (de ce a fost nevoită să se opereze: din cauza unui accident pomenit în treacăt sau pentru cariera ei de vedetă TV? de ce și-a lăsat copiii singuri în tot acest timp?). Filmul poate fi privit astfel ca un act de revoltă împotriva „obiectificării“ feminine – operația mamei e o transformare dictată de impunerea asupra corpului ei a unei privirii masculine – iar fiecare privire admirativ-sexualizată în oglindă a mamei e compensată de arătarea felului demonic în care acest corp e perceput de copii.

Noapte bună, mami! / Ich seh, Ich seh nu e însă deloc imaginativ din punctul de vedere al construcției narațiunii: intriga sa pare o medie a filmelor horror sau thriller care au în centru o relație maternă (de pildă, *El orfanato, The Others* sau *A Tale of Two Sisters),* trucurile narative pe care le folosește sînt în parte evidente de la început, iar tematica sa, cea a relației corp-identitate și a stranietății care apare odată cu schimbările cauzate de operații estetice, a fost dramatizată mai interesant în filmul lui Almodóvar, *La piel que habito / Pielea în care trăiesc*. Ceea ce a făcut să cîștige admirația unei părți a publicului e formalismul său, care amintește într-o anumită măsură de *The Shining,* prin lanurile de porumb care seamănă cu labirinturi sau *pattern*-urile printre care se mișcă personajele, precum tapetul cu furnici din camera băiatului. Ceea ce îl face mai deosebit față de majoritatea *horror*-urilor e folosirea intensă a luminii, în loc de umbre și întuneric, pentru crearea senzațiilor de teroare, scenele de tortură petrecîndu-se după ridicarea jaluzelelor, în cel mai puternic soare, care ajunge un instrument de tortură în sine. Filmul conține și destule trimiteri politice, motiv pentru care a mai fost privit și ca o metaforă a relației conflictuale a Austriei cu Hitler. Indicii în acest sens sînt, de exemplu, mormanul de oase pe care băieții îl descoperă în peșteră sau modul ironic în care se face referire la filmul *The Trapp Family* din 1956.

Deși comparat de mulți critici cu *Funny Games* al lui Haneke din perspectiva în care e tratată problema copil/violență, modul în care Severin Fiala și Veronika Franz se folosesc de tortură e tocmai opusul său – nu incită cîtuși de puțin și la problematizarea poziției spectatorului. Aceasta era la Haneke nu doar o simplă autoreflexivitate (conștientizarea filmului ca artefact, și a spectatorului ca *voyeur),* ci și un atac direct, de subminare a poziției confortabile din care spectatorul putea urmări teroarea. Aici, poziția spectatorului nu diferă cu nimic față de cea dintr-un film hollywoodian, iar thriller-ul psihologic e subminat de scopul intensificării senzațiilor. Mai mult decît problematizarea raportului spectator-violență, filmul ar trebui să suscite discuții asupra modului de lucru cu copii-actori. Deși povestea evocă raportul de putere dintre adulți și copii, felul în care cei doi actori gemeni au fost introduși în poveste la filmare – treptat, fără să știe că scenariul presupune și o parte de tortură – e tocmai o dovadă a abuzului unui astfel de raport. De asemenea, faptul că cei doi copii se numesc la fel ca și personajele pe care le întruchipează va fi ușurat munca de filmare, dar nu e totuși un mod prin care îi privează pe copii de o minimă distanțare?

***Ancuța Proca** este critic de film.*

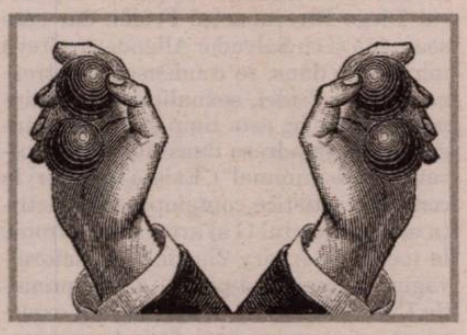

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Metamorfoza perpetuă

● **Ulver, *ATGCLVLSSCAP,* House of Mythology, 2016.**

După ce au trecut cu succes testul reciclării pieselor altora (cu albumul de *cover*-uri psihedelice *Childhood's End),* iar ceva mai înainte testul regurgitării propriilor piese de către alții (cu albumul comisionat *1st Decade in the Machines),* norvegienii Ulver au ales să-și serbeze primii 20 de ani de carieră cu un proiect de autofagie live desfășurat în iarna lui 2014 sub forma unui turneu european, care a ieșit în evidență prin faptul că la nici unul dintre concerte nimeni nu a recunoscut nici o piesă, cu excepția unor bucăți de vagă familiaritate îngropate într-un remix live de natură improvizațională. Fiind părtaș la două dintre evenimentele respective și martor la scărpinatul în cap al publicului confuz, am avut ocazia de a afla din faza de scutece a proiectului că era vorba de o inițiativă de tip „totul sau nimic“ – în varianta pesimistă, turneul avea să se finalizeze cu săli goale, în timp ce varianta optimistă ar fi rezultat în acumularea a suficient material improvizat încît, cu puțină doftoriceală de studio, să iasă ceva suficient de proaspăt încît să poată trece drept un album nou purtînd marca inovației *free rock,* însă suficient de structurat și încărcat cu madlene proustiene pentru a stimula nostalgia celor familiarizați cu catalogul trupei. Rezultatul este publicat abia acum, sub un titlu alcătuit din inițialele celor 12 zodii ale anului, corespunzînd meta-spiritual celor 12 concerte din care s-a compilat materialul, dar și celor 12 luni pline ce au măsurat metamorfoza licantropică a trupei pe parcursul unei cariere alcătuite din 12 albume.

Piesele vechi supuse mixării sînt ceva mai recognoscibile, mai scoase în evidență de ingineria sonoră decît în versiunea live, de ajutor fiind și indiciile oferite de titluri: „Moody Stix“ („Doom Sticks“), „Nowhere Sweet Sixteen“ („Nowhere Catastrophe“), „Glammer Hammer“ („Glamour Box“). O bună parte din material se află totuși în afara a ce se poate acoperi cu termenul remix, avînd la bază piese noi închegate pentru prima dată sub ochii publicului, ușor ajustate în studio pentru un focus mai clar. Minimalismul de altădată, cu rădăcini în ideile unor Coil ori Steve Reich, a fost înlocuit cu aglomerări sonore ce captivează prin intensitatea ritmului ori cu psihedelii ambientale ce incită la o experiență augmentată de droguri recreative.

De la momentul la care Ulver s-au transformat din experiment de studio în trupă cu capabilități live (neglijez aici efemerul format live ca trupă metal la mijlocul anilor '90), componenta rock prezentă în concertele acestora a căpătat treptat forma unor omagii Can/The Heads îmbinînd jam-session-ul hipnotic cu un atac senzorial oferit de proiecții video și o avalanșă de sunet sintetizat. De altfel, conceptul albumului de față fusese pus pe masă în timpul bisului de la Festivalul Roadburn (concert publicat ca album live în 2013) și își are originile în proiectul de improvizație Aethenor, unde liderul Krystoffer „Garm“ Rygg a lucrat pentru prima dată cu chitaristul Daniel O'Sullivan (Guapo). Acesta din urmă e principalul responsabil pentru popularizarea grupului în afara undergroundului scandinav, de la recrutarea sa încoace (capătul deceniului 2000), iar chitara sa a adus înapoi texturi rock ce fuseseră epurate pe vremea cînd Ulver se lepădau de originile metal cu care erau asociați în anii '90.

Schimbînd stilul și paleta sonoră cu fiecare album, norvegienii și-au asumat un precept artistic al metamorfozei perpetue, mizînd pe reacții organice din partea unui public dispus să asculte muzica și cu alte organe decît cu urechile. Succesul noului album depinde în bună măsură de condițiile tehnice ale audiției, care ar trebui să reconstituie cît de cît sinestezia improvizației live.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Ana-Maria SÎRGHI

Iubirea în videoclipurile muzicale

Nu știu dacă ați încercat vreodată să vă uitați la videoclipuri muzicale cu sonorul la minimum. E un exercițiu reconfortant care-ți demonstrează că marii filozofi ai umanității au rătăcit degeaba în căutările lor fiindcă, după o scurtă exilare în spațiul fără suflu, capeți o înțelegere profundă a lucrurilor. Să luăm, de exemplu, iubirea, temă prolifică în climatul compozițiilor de gen. Cînd se apucă să explice sentimentul pe micul ecran, artiștii gliseză între sfioșenie și sex-appeal, putere și slăbiciune, căutare și abandon, disperare și extaz. Se reface, la scară mică, spectacolul vieții cotidiene, cu necazurile și satisfacțiile ei. Majoritatea situațiilor evoluează pe axa întîlnire în club – petrecere în budoar, cu protagoniști care joacă toate cărțile seducției. E, de altfel, cazna noastră, a tuturor, de a cuceri prin vorbe și purtări. Totuși, în mecanismul de momire a celuilalt, în videoclipuri, se strecoară un soi de neadecvare care te pune pe gînduri. Maniera și arsenalul de accesorii sînt atît de năucitoare încît te întrebi, pe bună dreptate, dacă nu ai rămas cumva alienat pe o insulă a decenței. Și, mai ales, dacă îți mai folosește la ceva aceasta de vreme ce spațiul e dominat de artificial și straniu.

De exemplu, ea îl așteaptă, (în 2016!), cu pene, flori sau coroane exotice pe cap, într-o ipostază ademenitoare pînă la hipnoză, iar el e cînd dezarmat, cînd fascinat în fața reprezentației îmbogățite cu jocuri de lumini și umbre (Delia & Deepcentral, „Gura ta"). Fetele zglobii de la trupa Fifth Harmony sînt atît de înnebunite de personajele masculine din videoclip încît le provoacă să lucreze numai de acasă, din dormitor. Fără prea multe subtilități, se face referire obsesiv la prestațiile lor virile la cearșaf, într-o mizanscenă de șantier. Mîndrele evoluează lasciv printre betoniere, ciocane, bomfaiere, rulete și aparate de sudură, iar melodia se numește, ați ghicit, „Work from Home". Pentru un *outsider*, bizare par și măștile stil botniță purtate de dansatoare în videoclipul „Fete din Balcani" al Corinei, care, la rîndul ei, este surprinsă mușcînd dintr-o banană cu ștrasuri. Din seria năstrușniciilor de neîncercat acasă: el o adoarme și o învelește sul într-un covor persan, după care o răpește, ducînd-o la mașină cu un coș de cumpărături. (R.A.C.L.A. *feat.* Anda Adam, „Nu te-am uitat", cu 6.093.733 de vizualizări pe YouTube). Suferința cu tone de make-up îi inspiră și ea pe stiliștii care nu renunță la fonduri de ten, rimeluri, rujuri și creioane nici cînd persoana în cauză plînge de dor, se trezește din somn sau explică furioasă motivele divorțului. La același capitol al nepotrivirii intră și declarațiile de dragoste făcute de pe capota unei mașini (Loredana & Alama, „Vrei să mă iei"), schimbatul rapid al rochiilor simultan cu vorbitul la telefon (Andreea Bălan, „Evadez") sau costumul cel puțin science-fiction accesorizat cu pantofi model copită pe care Lady Gaga îl poartă în videoclipul piesei „Bad Romance".

Dar să zicem că recuzita e de pe meleagurile unde creativitatea n-are hotar, iar staff-ul artiștilor e îndreptățit să inoveze uneori stupid de dragul propulsării în top. Cum rămîne însă cu coregrafia care însoțește prestațiile dance pop? Alert, depășind cu mult banalele antrenamente de aerobic, spectacolul de dans împrumută adeseori din excesul hiperbolei. Se caută tușa groasă, imaginea tulburătoare, efectul de perplexitate. Drept care acrobata Jennifer Lopez, în „Papi", dresează prin mișcări o gașcă de vreo 40 de bărbați care se țin scai după ea și vor s-o cucerească. Ca o *super-lady* de Bollywood, le „poruncește" prin figuri de dans să fie docili și-i ține sub control pe cei care, de-a lungul videoclipului, au provocat tot felul de comédii de dragul ei (sărituri de la balcon, salturi cu motocicleta, ciocniri de autovehicule, geamuri sparte ș.a.).

Rămîi uluit cînd vezi cîtă energie și cîți bani se investesc într-un filmuleț de 3 minute (durata medie a videoclipurilor muzicale) și care trăiește sezonier. Dar nu neapărat caracterul efemer e de contestat aici (în fond, divertismentul nu și-a propus niciodată să rămînă în analele Academiei), ci mai ales înstrăinarea pe care ți-o alimentează față de experiența reală, profundă, omenească a iubirii (dacă tot am adus-o pe afiș). Și cînd te gîndești că totul a început – conform Wikipedia – cu un filmuleț din 1894 în care doi cîntăreți americani își promovau piesa proiectînd ilustrații pe un ecran, cu ajutorul unei lanterne, în timpul performanței live.

***Ana-Maria Sîrghi** este jurnalist freelance.*

PUBLICITATE

Din 4 aprilie, **adevărul** îți prezintă

DESTINE CARE AU SCHIMBAT ISTORIA

Preț special, ziar + carte: **14,99 lei**

4 aprilie

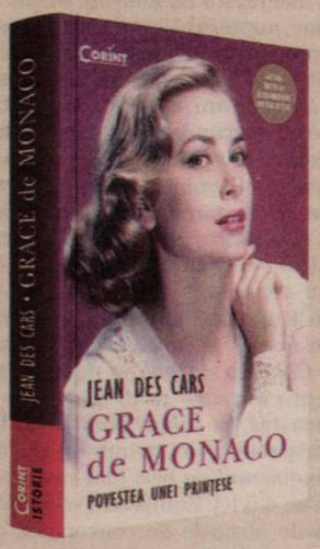

Grace de Monaco
Povestea unei prințese

11 aprilie

Rudolf de Habsburg
Mayerling sau sfârșitul unui imperiu

18 aprilie

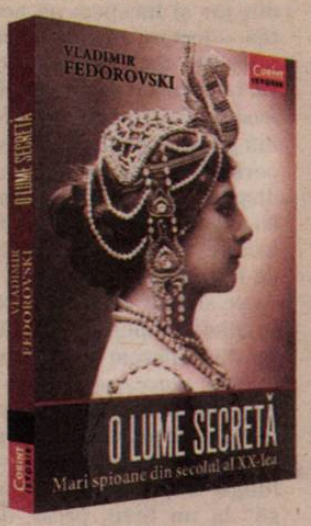

O lume secretă
Mari spioane din secolul al XX-lea

Recomandate de

PRIMATV

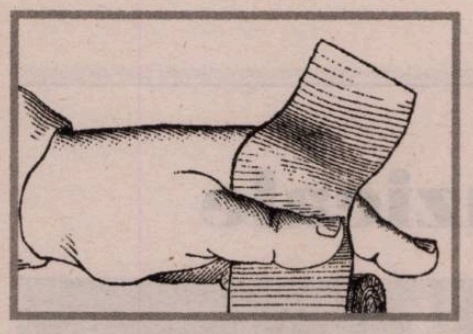

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Aventuri în tabăra de refugiați palestinieni, cu aparatul foto

La cîțiva kilometri de Betleem, în tabăra de refugiați de la Dheisheh, zisă și Ad Duheisha, patru fetițe gălăgioase se îmbulzesc în fața mea, pentru o poză care celebrează triumful palestinienilor în fața sîngelui și a violenței istoriei. E chiar locul în care, acum un an și cîteva luni, un tînăr arab a fost împușcat mortal de soldații israelieni, într-o operațiune în care aceștia încercau să aresteze un alt palestinian. În tabăra de la Dheisheh, viața se luptă cu moartea din 1949, anul cînd 3400 de locuitori ai satelor incluse de Israel între granițele proprii s-au refugiat lîngă Betleem, după războiul arabo-israelian, care a omorît între 7000 și 20.000 de palestinieni și a pus pe hartă statul Israel.

Cei 3400 de palestinieni din 1948 s-au transformat, la a treia generație, în 13.000 de locuitori ai unui teritoriu de peste un kilometru pătrat, majoritatea tineri și foarte tineri. Am ajuns la ei după o călătorie extenuantă la Betleem, Ramallah și Nablus, în care am încercat să văd lucrurile de dincolo de zidul cu care Israelul a înconjurat populația arabă care era acasă la ea, pînă în 1948, pe întregul teritoriu al fostului Mandat Britanic pentru Palestina.

Sub tabăra de la Dheisheh se ghicește planul oricărui oraș vechi din Orientul Apropiat, de la Ierusalim la Nablus: o grilă strîmbă de străduțe care urcă și coboară, se întîlnesc și se despart, la umbra unor căsuțe suprapopulate, cu un etaj sau două. Doar că, aici, căsuțele au 20 și nu 200 de ani. Sînt din beton și au fost construite de refugiați pe locul unor buncăre de 3 x 3 metri oferite de Națiunile Unite în anii '50, care, la rîndul lor, au înlocuit corturile în care se așezaseră în primii ani refugiații din Israel. La fel cum căsuțele au înlocuit cutiile ONU, și generațiile s-au schimbat, refugiații palestinieni au învățat, cu ajutorul organizațiilor umanitare, să devină autosustenabili, creîndu-și programe de educație și activități culturale și de timp liber pentru copii și adulți. Palestinienii născuți în tabăra de la Dheisheh au ajuns uneori departe, ca Hanan al-Hroub, o femeie care a cîștigat Global Teacher Prize pentru metode inovatoare în educație, sau Majid Faraj, șeful Serviciilor Secrete palestiniene.

Tentația de a crede că ceea ce fac e important și că sînt un fel de jurnalist geopolitic a fost destul de mare, recunosc. Dacă m-aș lua mai tare în serios, v-aș stoarce oftaturi în continuare, cu istorisirea de mai sus, plină de compasiune, suferință și un crîmpei de înțelegere globală a lumii în care trăim, care nu se prea poartă în țara izolată și egoistă numită România. Aș putea pomeni de pietrele despre care colegi din grupul de jurnaliști români cu care am fost mi-au spus că le-au aruncat refugiații în ei. Sau aș putea detalia incidentul din februarie 2015, cel în care israelienii au ucis palestinianul de 19 ani. Ori să mai pescuiesc de pe Wikipedia un gard de sîrmă ghimpată ridicat în jurul taberei în timpul Primei Intifade.

Refuz s-o țin așa pînă la capăt dintr-un motiv simplu: nu sînt în nici un caz primul jurnalist care relatează și fotografiază de acolo. Căutați pe Internet poze de la Dheisheh și o să găsiți o mulțime. Din moment ce m-am întors, ca să vă povestesc toate astea, vă dați seama că „am avut grijă de mine". Dar, la drept vorbind, nu eu am făcut-o pînă la capăt, fiindcă grupul de jurnaliști a fost invitat și ghidat pe la Betleem, Ramallah, Hebron, Ierihon și altele de Ministerul Turismului și Antichităților din Palestina.

De aceea, povestea cu tabăra de refugiați nu poate suna decît pro-palestinian, chiar dacă e adevărată la virgulă și fetițele care se înghesuie în fața aparatului de fotografiat sînt reale, exact ca strîmbăturile vesele pe care au găsit de cuviință să le adopte în cadru. Dacă le manipulam ca să facă niște mutre triste, probabil aș fi obținut mai multe *like*-uri. Dar fix asta ar mai fi lipsit, într-un loc inclus pe un traseu oficial pentru ziariști, care a mai fost pozat și răspozat de media. Și care, pe deasupra, te obligă să iei partea cuiva într-unul din marile conflicte militare și politice începute în secolul trecut. Or, eu refuz să fac asta, fiindcă nu sînt expert în Orientul Apropiat, oricît am citit și am văzut și în Palestina, și, altădată, în Israel. Încerc să iubesc ambele părți în egală măsură, atîta cît se poate.

Dar, dincolo de orice fel de intenții politice am putea presupune din partea palestinienilor, problema e relația subiectului (în cazul de față, fetițele) cu aparatul de fotografiat. Sună foarte crud ce spun, dar obișnuința cu camera foto sau video duce la un discurs construit, iar în lumea din ce în ce mai mică în care trăim, chiar și o destinație ca o tabără de refugiați din Palestina e ușor de atins. Am fi putut ajunge acolo și fără Ministerul Turismului, doar că am fi bîjbîit sau ne-ar fi costat mult mai mulți bani.

Iar problema nu e în nici un caz tipică pentru palestinieni, fiindcă Palestina abia dacă începe să existe, ca țară, după toate conflictele din ultimii 100 de ani. S-ar putea ca din punctul de vedere al propagandei să găsești acolo mai multă inocență, cu toate discursurile marțiale și declarațiile zăngănitoare ale liderilor palestinieni, de care te împiedici în media străină. Problema e, pur și simplu, ce mai poate însemna act jurnalistic valid într-o lume înecată în comunicare, în care (aproape) totul a fost pozat, filmat, relatat și, mai ales, ideologizat.

P.S. Programul nostru a inclus și o întîlnire cu Mahmoud Abbas, iar întîlnirea cu Abbas a inclus și o poză de grup. M-am fofilat ca să mă așez pe gradenă fix în spatele președintelui palestinian, ca să-i fac o poză care arată cum vede el lucrurile, de la o distanță de la care ai putea să-i dai un bobîrnac. I-am fotografiat, cu alte cuvinte, ceafa, de la o jumătate de metru, între oamenii și obiectivele foto din planul îndepărtat. Adică la fix 180 de grade față de perspectiva oficială, repetitivă. Am pus-o și pe ea pe Internet, iar amicii nu au prea înțeles, n-au remarcat, nu le-a plăcut. Sigur, o ceafă de octogenar, fie și a unei celebrități globale, e mai puțin interesantă decît zîmbetul unor copii. Mai trist e faptul că nu cred că i-a mai făcut cineva o poză de felul ăsta, spre deosebire de cele cu copii, care sînt deja stereotipuri de comunicare. Totuși, eu țin mult mai tare la ea decît la aceea cu autograf, în care îi strîng mîna lui Abbas.

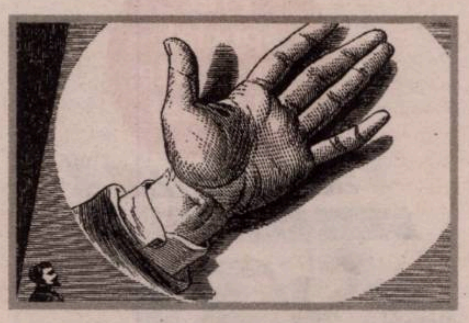

Adina POPESCU

portrete din mers

Cîrciumioare

Nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd vine cu adevărat primăvara, încep să umblu bezmetică pe străduțele din cartierul meu, ca o muscă trezită din letargie, căutînd locuri unde să stau cu burta la soare și să beau o bere. Hibernarea s-a terminat, la ora 7 seara încă e lumină și e plăcut afară, îmi pot părăsi în sfîrșit bîrlogul și redescopăr cît de mult îmi place Bucureștiul în aprilie și mai, singurele luni suportabile aici (ar mai fi și septembrie, uneori octombrie, însă lunile cu vreme bună de toamnă au ceva nostalgic, sînt potrivite mai degrabă pentru a lua tramvaiul și a te plimba fără scop dintr-un capăt în altul al orașului decît să lîncezești pe la terase; în schimb, lunile de primăvară sînt ca o promisiune).

S-au închis rockerii? Mă uit cu jind la curtea mare în care dă colțul ierbii și au înflorit trei lalele. Ce bine ar fi mers aici două-trei mese din lemn, în atmosfera asta pășunistă, casa veche chiar are ceva de la țară, încerc să-mi imaginez terasa perfectă și la doi pași de casă pe care am visat-o toată iarna. Zumzetul vocilor, un Led Zep pe fundal, în surdină, berile cehești *imported* pe mese, fumul subțire de țigară ridicîndu-se în aer, învăluind locul într-un soi de magie. Însă e un lacăt mare pe poartă, era un local ascuns, pe care nu-l știa nimeni în afara unor mușterii de-ai casei, o fi dat faliment.

Ne continuăm căutarea pe străduțele din jur și începem să acceptăm realitatea – locuim într-un cartier fără terase pitorești, fără cîrciumi boeme, doar cîteva restaurante cu „specific", cîteva fast-food-uri și cam atît. Mă apucă melancolia, mă gîndesc la alte primăveri, cînd descopeream cîte un loc nou, la fiecare colț. Au dispărut și cîrciumile „de drojdieri" care își aveau farmecul și rostul lor, au fost înlocuite de cafenele de fițe. Mi se face dor de Parașută, simt nevoia să vizitez locul de pe strada Verii. Acum e o curte ca toate celelalte, pustie, lipsită de viață. Mi-amintesc mesele de plastic din acel *clean, well-lit place*, pe vremea cînd nu exista Internet și semnal wi-fi și n-aveai ce butona la masă, trebuia doar să-ți privești în ochi partenerul și să-i vorbești. Șpritul lungit mult cu apă, din vin „de buturugă" la un litru, prost, dar ieftin, după care nu te durea capul sau poate doar eram mai tineri. Conversațiile care deveneau șoptite în noapte, foaia mare de parașută care „îmbrăca" terasa, erai aici ca într-un cocon, protejat de zăduful verii, de zgomotele orașului, de praf, de plictis. S-a dus naibii și Parașuta! De fapt, genul ăsta de cîrciumioare oneste unde nimeni nu se îmbată, nu face scandal, nu se ascultă muzică tare, toată lumea bea exact cît trebuie ca să se simtă bine și să se ducă ușor euforic acasă a cam dispărut. Localurile unde ziua se întîlnesc pensionarii la una mică, iar seara se retrag pentru a face loc tinerilor din cartier – uneori sînt copiii și nepoții lor și au loc intersecții ciudate, e un fel de schimb de tură –, nu mai există. Îmi amintesc și de cîrciuma înjghebată într-o dugheană de pe Olari. Scaunele erau tari și inconfortabile, dar era plăcut. Aici își făcea veacul jumătate din liceul „Coșbuc", nu conta că nu era *trendy*, încă nu se fuma iarbă și nu se aștepta nimeni la aere de Vama Veche în mijlocul orașului, la stuf și hamace. Masa de tablă era foarte bună chiar dacă șchiopăta, mesele din jur și oamenii care zăboveau la ele deveneau singurul decor necesar pentru a te simți bine pentru o oră sau două. Pe Olari ne întîlneam deseori cu un coleg de serviciu al maică-mii, care plimba un cîine de vînătoare bătrîn și pleoștit, se oprea cu el la o bere și stăteau la masă ca un grup statuar. Ne salutam printr-o mișcare a capului, amîndoi un pic rușinați că am dat unul peste altul în spelunca aia. Totuși, era și altceva, un soi de zîmbet conspirativ, ca și cum am fi împărțit un loc secret care avea o poveste. Tot pe Olari era și bărbatul care bea de unul singur doar bere Bergenbier, una după alta, tacticos, fără să se grăbească. Avea o tristețe sfîșietoare, mereu m-am întrebat ce era cu el.

Mergem mai departe, alte străzi, alții copii care joacă fotbal în mijlocul drumului, alte curți care ar putea să fie terase încîntătoare, dar nu sînt nimic. A trecut aproape o oră învîrtindu-ne aiurea, dar bucurîndu-ne de plimbarea în sine. O fi deschis la La Fourmi? N-aș crede, acolo nici măcar nu e o cîrciumă, doar un chioșc și patru mese, la marginea unei parcări, sub dudul pe care l-au tăiat. Și nici măcar nu mai există La Fourmi, e doar un Mega Image, numărul 10 sau 100. Ne apropiem și, spre surprinderea noastră, auzim un zvon de muzică – același radio Romantic de douăzeci de ani, care se aude dintr-o singură boxă, suspendată deasupra intrării la toaletă. Chioșcul e deschis, dinăuntru se revarsă o lumină galbenă plăcută, îmbietoare. Avem noroc și găsim și o masă liberă din cele patru, este chiar cea retrasă, în spațiul verde care înconjoară ca un brîu blocul socialist. Ne așezăm și ne întoarcem în timp. Aici l-am cunoscut pe Tarkovski, un *homeless* care văzuse tot, știa pe de rost *Călăuza* și *Rubliov*, ne împuiase capul o seară întreagă și nu mai pleca de la masa noastră. Ce luăm? N-au decît Ursus și Timișoreana, eu strîmb un pic din nas, m-am obișnuit cu beri mai șmechere. Luăm Ursus, e 5 lei. Zumzetele vocilor din jur, frînturile absurde de conversații din care prinzi mereu doar neesențialul, muzica în surdină, fumul subțire al țigărilor noastre care se ridică în aer și învăluie locul într-o magie albăstruie, toate acestea sînt relaxante, este exact atmosfera pe care o căutam. Păcat că se închide la ora 9, tot ca pe timpuri.

Obstrucționarea informației pe Internet

– interviu cu Gilo CUTRUPI –

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Gilo Cutrupi, *expert în comunicare digitală, vorbește, într-un interviu realizat de Hilma Unkic pentru proiectul European Center for Press and Media Freedom (ECPMF), despre social media, despre pericolele care se ascund în spatele informațiilor vehiculate prin Internet și despre potențialul major de manipulare.*

„Multe informații rămîn îngropate în rețeaua de Internet mai ales în țările unde oamenii nu vorbesc limba engleza, iar paginile de net scrise în limba maternă sînt de multe ori controlate de guverne" – este de părere Gilo Cutrupi, expert în comunicare digitală și trainer în domeniul securității digitale. Avînd la activ 15 ani în care a lucrat cu activiști și grupuri care apără drepturile omului, coach pentru diverse organizații neguvernamentale, expertul italian a studiat și a dezvoltat tactici inovatoare și instrumente pentru dezvoltarea societății civile. Cutrupi a coordonat, de asemenea, programe pentru Greenpeace International, Doctors Without Borders și Amnesty International.

Interviul, pe care îl redăm parțial, a apărut pe www.media.ba și a fost preluat de www.balcanicaucaso.org, și se referă, printre altele, la amenințarea majoră pe care o implică obstrucționarea informației digitale.

Care este bariera dintre informația veridică, folositoare, și societatea civilă?

Toate organizațiile cu care lucrăm, activiști sau persoane particulare – toți produc informații pe care le distribuie prin media digitală. Mulți dintre ei nu știu însă cum anume să protejeze sau să distribuie aceste informații. Ceea ce facem noi este să îi învățăm cum să folosească în mod optim informația. Uneori oamenii nu știu cum să caute, de unde să pornească că tot acest proces. Bineînțeles, oricine poate căuta orice pe net, și cunoaște pașii bazici ai acestei căutări, dar noi încercăm să-i învățăm s-o facă în mod aplicat. În timpul cursurilor vorbim despre proceduri și despre *„doxing"* – procesul de a culege informații de pe Internet într-un mod profesionist, care nu poate fi realizat folosind doar motoarele de căutare, ci și prin accesarea bazelor de date sau a altor instrumente vitale, etape necesare dacă dorești să obții o informație reală și netrunchiată pentru o anchetă sau un articol de orice fel. Iar acesta este un prim pas pe care trebuie să-l stăpînească orice organizație, asociație sau chiar și presa. În zilele noastre, impactul Internetului asupra vieții noastre este imens și, chiar dacă vorbim despre țări precum cele din Africa sau din sud-estul Asiei, care nu au o infrastructură bună pentru Internet, și acolo avem telefoanele mobile care se pot conecta. Ne-am dat seama că acest proiect, de a învăța oamenii cum anume să caute informația prin Internet, este unul extrem de ambițios, dar din păcate nu avem îndeajuns de mult timp să lucrăm cu grupuri mai mici. Încercăm însă să facem tot ce putem, dar oamenii trebuie să ne ajute și ei prin autoeducare. Ceea ce facem în prezent este să predăm pașii teoretici, să atragem atenția asupra acestui aspect, dar pentru o evoluție în acest sens este nevoie și de o bază practică.

Ce anume face ca o organizație sau o asociație să fie mai eficientă și care ar fi pașii pe care ar trebui să-i parcurgă un ONG mic ca să devină o organizație recunoscută internațional?

Organizații recunoscute pe plan mondial precum Greenpeace, Doctors Without Borders sau Amnesty International au foarte multe resurse. Sînt organizații care au o infrastructură foarte puternică, departamente bine structurate, își permit să angajeze profesioniști, iar resursele financiare de care dispun sînt mult mai mari decît ar avea o organizație din Africa, de exemplu. Dar au pornit ca organizații mici, în anii '70-'80, cînd, practic, nu exista societate civilă și ei erau o pată de culoare. Oamenii erau foarte dornici să susțină organizații care puneau pe tapet problemele legate de mediu sau de apărarea drepturilor omului. Astăzi, numărul organizațiilor care se ocupă de aceste aspecte este enorm și este dificil pentru ele să obțină aceeași vizibilitate ca aceea pe care o are, de exemplu, Greenpeace în domeniul mediului. Cu toate acestea, relevantă este implicarea lor la nivel local, pentru că marile organizații nu pot opera la nivelul micro, de regiuni sau orașe. Cred că aici ar trebui să activeze organizațiile mici. Pentru că azi este foarte greu, aproape imposibil, să devii o nouă organizație vizibilă și puternică la nivel global. Nu mai este loc pentru așa ceva. Dar poți fi o organizație foarte eficientă pe plan local. Iar accentul trebuie pus pe dinamica acțiunii, un lux pe care marile organizații nu-l au: acolo, luarea unei decizii implică un proces de durată, cu multe aprobări din partea multor membri. Din cauza asta, pentru o campanie se lucrează ani de zile. Așa că aici este avantajul organizațiilor mici. Un aspect important este să stabilești relații cu reprezentanți ai autorităților și cu jurnaliștii locali. Dacă nu ai aceste contacte, este foarte greu să devii vizibil.

> *„Ar trebui ca jurnaliștii să aibă o agendă comună."*

Cum ar putea jurnaliștii și societatea civilă să își unească forțele pentru a oferi publicului informații relevante?

În primul rînd, ar trebui și ca jurnaliștii să aibă o agendă comună. Un articol publicat de un singur jurnalist, pe o temă de interes public, poate fi credibil pentru semnătura sa, și benefic pentru vizibilitatea personală și exclusivitatea informației. Este normal și este, pînă la urmă, modul în care jurnaliștii muncesc. Dar, dacă ar exista posibilitatea să se constituie mai mulți jurnaliști într-un grup, care să scrie despre același subiect, s-ar deschide posibilitatea unei vizibilități de substanță a subiectului, pentru că informațiile ar circula mai mult, ar fi mai accentuate, iar problema semnalată, și nu exclusivitatea, ar deveni principalul în această ecuație a informației. Dar lucrul acesta este greu de realizat, pentru că fiecare își dorește să fie portavocea subiectului respectiv. Există organizații și diferite grupuri de *freelancer*-i care fac acest lucru, comunicînd o informație în grup, chiar dacă aceste grupuri sînt formate din indivizi separați care lucrează diferit. Dar cred că acest mod de a opera cu o informație este cel mai bun dacă vrei să contribui la binele societății civile.

Care este cauza nivelului scăzut de informație relevantă în peisajul mediei digitale?

În primul rînd, aș spune că limba este mereu o barieră – engleza fiind prin excelență limba folosită pe Internet. În multe țări, oamenii nu cunosc foarte bine această limbă și de aici se dezvoltă o problemă în distribuirea informației relevante. Tot ce îi interesează este transmis în limba lor natală și de aceea nu găsesc resurse pentru alte informații în afara acestui cerc care ține de limbă. De asemenea, în unele țări, *social media* și diferite website-uri sînt controlate de guvernele țărilor respective, așa că, dacă vrei să cauți o informație în limba țării respective, cele mai multe șanse sînt să găsești informația controlată de guvern. Ideal ar fi să poți căuta acea informație și în limba engleză, iar aici este primul pas. Pentru că există în lume foarte multe informații despre care noi habar n-avem. Nu doar în Statele Unite, dar peste tot există dorința de a avea acces la informații de pretutindeni, acele informații importante pe care nu știm să le căutăm și, chiar dacă o facem, s-ar putea să nu ne fie accesibile. Problema majoră rămîne: Internetul este un loc zgomotos, iar pentru a distinge sunetele importante, trebuie să știm cum să folosim instrumentele, comunitățile, e-mail-ul, și să sondăm o problemă specifică prin toate aceste mijloace, pentru a putea departaja zgomotul de informația relevantă.

a consemnat Hilma UNKIC

traducere de Stela GIURGEANU

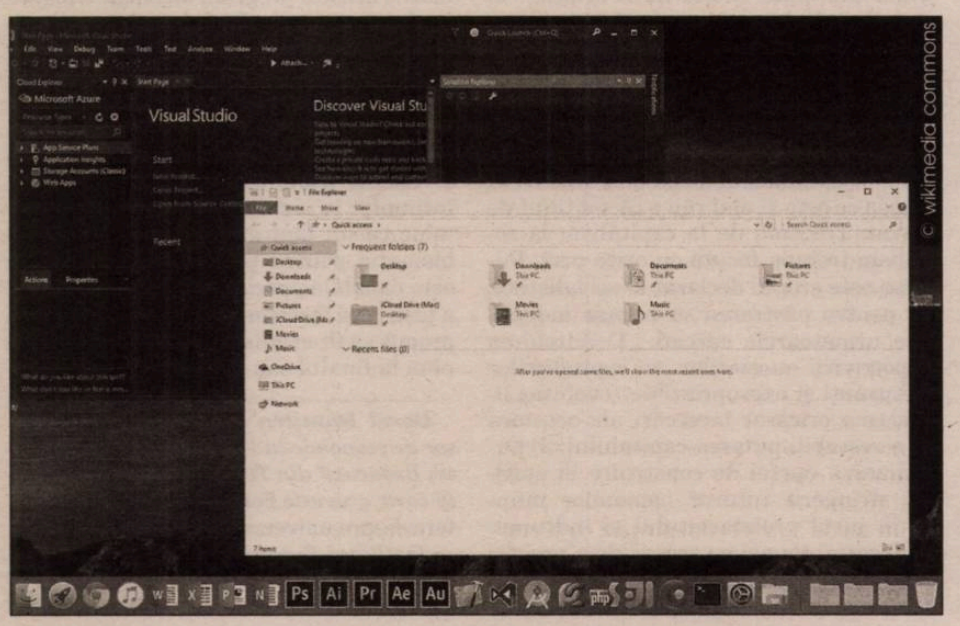

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

European Commission

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Socialismul sau utopia criminală în mod programatic

Este o eroare să judecăm socialismul și fascismul ca pe două sisteme sociale definitiv eșuate. În contextul reașezării relațiilor internaționale și mai ales al crizei economice, tot mai mulți oameni readuc în dezbatere aceste soluții de organizare socială. Se întîmplă asta pentru că încă este valabilă părerea că nu ideologiile sînt de vină pentru ce s-a întîmplat în trecut, ci oamenii care le-au aplicat. Este un fel de reabilitare a extremismului. La baza acestei reabilitări stă o falsă speranță cum că, puse în aplicare cu alți oameni, vor avea alte rezultate. În același timp, crimele sînt aruncate în mod discret în vina celor care le-au făptuit, fiind exonerați cei care mai întîi le-au gîndit. De fapt, fără a avea pretenția că emitem adevărul absolut despre vinovați și vinovății, trebuie să spunem că și cel care gîndește, dar și cel care pune în practică răul sînt vinovați. Uneori chiar ideile au o influență mult mai mare decît imaginația unui biet, dar sinistru torționar de provincie, cum au fost cei din țara noastră. Nu sînt două sisteme eșuate și pentru că oamenii încă nu au evoluat atît de mult încît miturile lor fondatoare, superioritatea de clasă socială (în cazul socialismului) și superioritatea de rasă (în cazul fascismului) să fi dispărut definitiv din conștiințele oamenilor. În realitate, puțini dintre noi știu sau își dau seama că nici rasele umane și nici clasele sociale nu există prin sine și nu sînt niciodată cu adevărat pure și omogene. Lumea este schimb, diversitate și sinteză. Oamenii încă nu-și iubesc libertatea în mod definitiv și încă o mai consideră vinovată de tot felul de neajunsuri ale vieții lor. Mai mult, iată cum, în situații de criză, utopiile își încearcă o nouă strălucire. De aceea este bine să vorbim despre fascism și despre socialism. Este bine să vorbim animați de ideea și de speranța că omul viitorului va deveni mai liber, mai educat și mai puternic și nu va ceda tentației de a repeta greșelile trecutului. Discutăm aici despre socialism aducînd în atenție tocmai ceva ce oamenii au uitat cu ușurință, și anume faptul că această construcție socială a fost criminală în mod programatic și a fost pusă în practică doar cu ajutorul unor criminali.

Recenta condamnare la ani grei de închisoare a unui torționar din anii '50 ai secolului trecut a reaprins întrebările despre socialism, despre cine sînt acești oameni și care este vina lor. În cele ce vom discuta ne interesează mai puțin aspectele legate de rolul pe care l-au jucat oamenii în ceea ce s-a numit ulterior universul concentraționar românesc și ne vom ocupa de rădăcinile ideologice, de doctrină, ale programului de exterminare care a avut loc în țara noastră, dar și în alte țări, în diferite perioade istorice. Socialismul a fost o construcție socială criminală pentru că așa și-a propus să fie, încă din secolul al XIX-lea, atunci cînd teoreticienii săi îi puneau bazele. Teoreticienii săi, în special Marx și Engels, dar și Lenin, au fost buni critici ai lumii libere, numai că atunci cînd s-a discutat despre soluții de construire a lumii noi, socialiste, indicațiile și proiectele sînt puține și fără consistența necesară. Teoreticienii socialiști nu au dat soluții clare legate de repartiție, de statutul diferit al claselor sociale sau în legătură cu modul în care trebuie „construit" omul nou, conștiința umană diferită, lipsită de griji, de dorințe. Nu ne-au explicat clar ce operație trebuie să facem pentru a-l scoate din inima noastră pe Dumnezeu și să scoatem din gîndul nostru dorința de a trăi mai bine. În schimb, ne-au explicat clar – și au făcut-o și pentru adepții lor – modul violent, unic, prin care socialismul trebuie să se instaleze și să se impună la conducerea societății. Este vorba despre o perioadă dominată de un mod de acțiune în care, pentru a prelua puterea, totul era permis, chiar și crima cea mai odioasă. În contextul reeducării, pe care socialiștii și-au propus s-o aplice pentru milioane și milioane de oameni, erau înscrise închisoarea cea mai dură, schingiuirea, foamea, dezumanizarea. Așa cum era firesc, la noi totul a fost accentuat de către primitivismul tipic românesc. Oamenilor închiși li s-a luat nu numai viața, ci mai întîi demnitatea. Atrocitățile comise în închisori de către regimul nou instalat au depășit orice imaginație. Ca și fratele său geamăn care este fascismul, socialismul a ucis cu premeditare. Crima a stat la baza programului său.

Așa cum spuneam, Marx nu a oferit instrumentarul teoretic și practic pentru trecerea la socialism și la edificarea sa. Aceasta a căzut în sarcina continuatorilor săi, cel mai important fiind Lenin, dar a existat în istoria socialismului și Stalin, cu milioanele sale de victime și asasinate. Stalin vorbește despre învățăturile lui Lenin și încearcă, stîngaci, să le interpreteze. În broșura sa *Despre bazele leninismului* (Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1952), el abordează, într-un capitol aparte, problematica trecerii de la capitalism la socialism și a dictaturii proletariatului. Este un fel de cărticică de cîteva zeci de pagini, pe care în mod normal nimeni niciodată nu o citește și nimeni niciodată nu o cere bibliotecarului. În documentarea mea despre socialism, ca parte a unei cercetări mai largi, am deschis zeci de asemenea lucrări. De fiecare dată am avut sentimentul că sînt singurul lor cititor, după zeci și zeci de ani de la publicare. Sînt pline de praf și, mai ales, au paginile lipite sau netăiate corect din cauza condițiilor tehnice de tipărire ale vremii. Pur și simplu la noi, după zeci de ani de comunism chinuit, nimeni nu a avut curiozitatea să deschidă o asemenea broșură. Asta spune multe despre seriozitatea aderenței la această construcție socială. Tot așa s-a întîmplat și cu *Despre bazele leninismului,* a lui Stalin. Dacă cineva ar fi deschis-o ar fi avut, ca și mine, revelația unui veritabil anunț și a unui program al crimei. Te surprinde determinarea și violența cu care socialiștii și comuniștii și-au propus să acționeze în practică și chiar au acționat. În chiar începutul capitolului despre dictatura proletariatului reținem, cu ajutorul lui Stalin, că această temă poate fi împărțită în trei probleme fundamentale, și anume: „1) Dictatura proletariatului ca instrument al revoluției proletare; 2) Dictatura proletariatului ca dominație a proletariatului asupra burgheziei; 3) Puterea Sovietică, ca formă de stat a dictaturii proletariatului" (I.V. Stalin, *Despre bazele leninismului,* Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1952, p. 47). Dictatura proletariatului este epoca de trecere de la capitalism la socialism și presupune, așa cum vom vedea, un set special de măsuri, astfel încît burghezia „cea rea" să nu mai poată reveni la conducerea statului (Stalin îl citează chiar pe Lenin, care arată: „Trecerea de la capitalism la comunism cuprinde o întreagă epocă istorică. Atîta timp cît această epocă nu s-a terminat, exploatatorii nutresc în mod inevitabil speranța restaurării, iar această speranță se transformă în încercări de restaurare. Și după prima înfrîngere serioasă, exploatatorii răsturnați – care nu se așteptau la această răsturnare, nu credeau că ar putea fi răsturnați, nu admiteau această idee – se aruncă în luptă cu o energie înzecită, cu o patimă turbată, cu o ură însutită, pentru recîștigarea «raiului» care le-a fost luat; pentru familiile lor care trăiau atît de bine și care acum sînt condamnate la ruină și mizerie (sau la muncă «simplă»...) de către «prostimea mîrșavă». Iar exploatatorii capitaliști sînt urmați de marea masă a micii burghezii, ale cărei șovăieli și oscilații au fost dovedite de zeci de ani de experiență istorică în toate țările, și care astăzi urmează proletariatul, mîine se sperie de greutățile revoluției, se lasă cuprinsă de panică după prima înfrîngere sau semiînfrîngere a muncitorilor, cade într-o stare de nervozitate, se zbate, scîncește, fuge dintr-o tabără în alta" *(op. cit.*, p. 49). Tonul belicos al lui Lenin va fi accentuat de către continuatorii săi, în special de către Stalin: „Dictatura proletariatului este instrumentul revoluției proletare, organul ei, punctul ei de sprijin cel mai important, chemat la viață, în primul rînd, pentru a zdrobi împotrivirea exploatatorilor răsturnați și pentru a consolida cuceririle revoluției; în al doilea rînd, pentru a duce pînă la capăt revoluția proletară, pentru a duce revoluția pînă la izbînda deplină a socialismului" *(op. cit.*, pp. 47-48).

Puține ideologii au propus crima pe față.

Puține ideologii au propus crima pe față și în mod programatic. Socialismul a fost una dintre ele, și ceea ce este și mai rău e că s-a ținut de cuvînt. Trecerea de la capitalism la socialism trebuia făcută cu orice preț. Puterea este scopul declarat al socialiștilor, iar pentru păstrarea sa trebuie îndeplinite următoarele sarcini: „1) Zdrobirea împotrivirii moșierilor și capitaliștilor răsturnați și expropriați de revoluție, lichidarea oricăror încercări ale acestora de a restabili puterea capitalului; 2) Organizarea operei de construire în spiritul strîngerii tuturor oamenilor muncii în jurul proletariatului și îndrumarea acestei munci cu scopul de a pregăti lichidarea, desființarea claselor; 3) Înarmarea revoluției, organizarea armatei revoluției, pentru lupta împotriva dușmanilor din afară, pentru lupta împotriva imperialismului". Destinul socialismului este acela al luptelor în interior, dar și în exterior. Dictatura proletariatului este un război al muncitorilor împotriva „exploatatorilor". Clasicii socialismului își propun din start „reeducarea" unor mase mari de oameni, astfel încît rezultatul să fie existența în societate a „omului nou". Alte caracteristici ale dictaturii proletariatului, așa cum sînt văzute de Lenin și Stalin, sînt următoarele *(op. cit.*, pp. 51-55): trecerea de la capitalism la comunism nu se poate face în cîțiva ani; dictatura proletariatului este o dominație a muncitorilor asupra burgheziei; statul este un instrument și o „mașină" în mîinile clase muncitoare în lupta sa cu burghezia; această dominație asupra burgheziei nu poate fi și nici nu este limitată de lege; această perioadă nu poate avea caracterul unei democrații, sub dictatura proletariatului avem de-a face cu o „democrație proletară"; dictatura proletariatului „nu poate lua naștere ca rezultat al dezvoltării pașnice a societății burgheze și a democrației burgheze; ea poate lua naștere numai în urma sfărîmării mașinii de stat burgheze, armatei burgheze, aparatului birocratic burghez, poliției burgheze". Nimeni nu iartă pe nimeni, iar muncitorii „revoluționari" sînt în război cu toată lumea. Crima este enunțată și deja programată. Poate că cine citește, azi, aceste cuvinte ale clasicilor marxism-leninismului, relaxat și la o distanță mare în timp, are tendința să nu le creadă și să nu creadă în puterea lor. Numai că adevărul istoric este crud și în același timp greu de suportat. Urmarea acestui program ideologic a fost că au fost uciși în închisori milioane și milioane de oameni, pentru simplul motiv de a fi fost declarați dușmani ai socialismului. România a trăit din plin această experiență istorică, iar în închisorile comuniste de la noi s-au întîmplat fapte de o violență ieșită din comun. Ceea ce s-a întîmplat în închisoarea de la Pitești rămîne ca un fapt greu de imaginat, emblematic pentru primitivismul de care este capabilă specia umană. Socialismul a fost, ca și fascismul, o doctrină care și-a propus să fie criminală și a fost criminală pînă la finalul său.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Horia BLIDARU

În fața terorii: Europa federală

Ofensiva terorii trezește UE la o realitate amară: șubrezenia formei fără fond, în fața ofensivelor jihadistă și putinistă. Totalitarismele expansioniste nu fac decît să exploateze viciile unei construcții neterminate. Îi lăsăm să arunce în aer șandramaua și să ne întoarcă în anii '30 sau desăvîrșim un vis frumos? În fața agresiunii, cred că Europa are o singură șansă durabilă: pasul spre federalism. Împotriva fanatismului și a forței, o singură armă: întoarcerea la idealul european.

Sutele de extremiști de dreapta care au năvălit, duminică, 27 martie, la locul de reculegere din centrul Bruxelles-ului sînt avertismentul a ceea ce poate urma în Europa: recrudescența extremei drepte. Repet obsesiv, de multă vreme: extremismul jihadist deschide calea extremei drepte. După cum ne-a învățat Gide, „toate lucrurile sînt deja spuse; dar, cum nimeni nu ascultă, trebuie să o iei mereu de la capăt". Și cînd vorbesc de extremă dreapta nu mă refer la ceea ce sînt acum Alternativa pentru Germania, Frontul Național sau Noua Alianță Flamandă, ci la ceea ce pot ele să devină sau, și mai rău, la ceea ce e pe cale să răbufnească la dreapta lor.

Replierea identitară spre naționalismul protector e o tendință naturală cînd Europa se iluzionează că toate crizele vor trece de la sine. *„Laissez faire, laissez passer"* rămîne singurul crez al celor incapabili să viseze și să trudească pentru viitorul proiectului european. Experimentul a eșuat încă din vremea falimentarei gestionări a crizei financiare. Acolo e rădăcina tuturor relelor.

Bruxelles, scria în 1999 Tony Judt, e „metafora a tot ceea ce poate merge prost într-un oraș modern". Blocajul din trafic, blocajul instituțional, blocajul în fața terorii – capitala Europei este simbolul unui faliment, oricît de trist e, pentru unii, să acceptăm asta. În fața evidenței, unii ridică garduri, alții amenință că-și iau jucăriile și pleacă. Fiecare se închide în casă, așteptînd să treacă potopul. Unii, de pildă, glumesc... mioritic: „România e sigură, pentru că nu contează". Ba bine că nu: pentru niște dezaxați, contează fiecare potențială victimă.

Din păcate, europenii de azi par să fi uitat un avertisment mereu actual, al ultimului mare președinte american, Ronald Reagan: „Libertatea nu este niciodată la mai mult de o generație distanță de dispariție. Nu o transmitem, prin sînge, copiilor noștri. Trebuie luptat pentru ea, trebuie protejată și transmisă lor, pentru ca ei să facă la fel. Dacă nu, ne vom petrece amurgul vieții povestindu-le copiilor și nepoților noștri cum era, cîndva, în Statele Unite, pe vremea cînd oamenii erau liberi".

Terorismul, frica și naționalismul.

În Europa, bunicii încă povestesc nepoților cum a fost în al Doilea Război Mondial. În Europa, părinții povestesc copiilor cum a fost în comunism. În Europa rănilor abia închise, dar necicatrizate încă, libertatea se confruntă cu o amenințare fără precedent în ultimele decenii. Pentru că Europa Unită, ca proiect de pace și prosperitate, stă să se prăbușească în fața demonilor vremii noastre. În ordinea cauzalității: terorismul, frica și naționalismul. Toate alimentate de criza de viziunea unor conducători depășiți de amploarea provocărilor.

Nevoie urgentă de o nouă generație de lideri.

Suma erorilor lor este eșecul european. Contabilizăm crize și morți. Putem mai mult? Ne mai animă vreun alt crez decît *Scapă cine poate?* Nu cred în viabilitatea soluției individuale ori naționale în Europa de azi. Dacă e să se împlinească, de pildă, profeția lui Chateaubriand, atunci asta ne privește pe toți: „Franța, cea mai matură dintre națiunile actuale, se va duce probabil cea dintîi". Alții, mai înțelepți, au atras de mult atenția: în satul global, nu e posibil ca fiecare casă să fie cu incendiul ei.

Ce-i de făcut? Soluțiile vin din esența democrației: schimbarea liderilor perimați și adecvarea deciziilor politice la agenda cetățeanului. Cred că Germania și CDU îi pot mulțumi, cu inima împăcată, la tot mai necesara despărțire, dnei Merkel pentru bilanțul încă dominant pozitiv al deceniului guvernării sale. Cred că SPD se poate salva, devenind mai degrabă pro-european decît pro-rus, dacă rupe ștafeta păcătoasă preluată de Sigmar de la Schroeder. Iar Franța merită, cu siguranță, mai mult decît o alegere imposibilă între Hollande, Sarkozy și Le Pen, ori SUA între Trump și Hillary Clinton. E vremea mutațiilor profunde în democrațiile funcționale ale lumii, unde cetățenii pot fi cheia acestei evoluții.

Europa are nevoie urgentă de o nouă generație de lideri, capabili să insufle unei jumătăți de miliard de oameni încrederea că locul lor, în siguranță și condiții decente, este într-o Europă Unită îndeajuns de puternică să nu facă pași înapoi și să nu-și trădeze menirea.

Iar Europa nu poate fi sigură și prosperă decît dacă se redefinește ca proiect de securitate și de integrare aprofundată. Sîntem în fața unei opțiuni categorice: înapoi, în bezna istoriei, ori spre o Europă federală, căreia statele membre să-i transfere prerogative încă păstrate cu o gelozie toxică. În fața amenințării comune, singurul răspuns viabil e cel unitar.

***Horia Blidaru** este consilier politic la Parlamentul European.*

PUBLICITATE

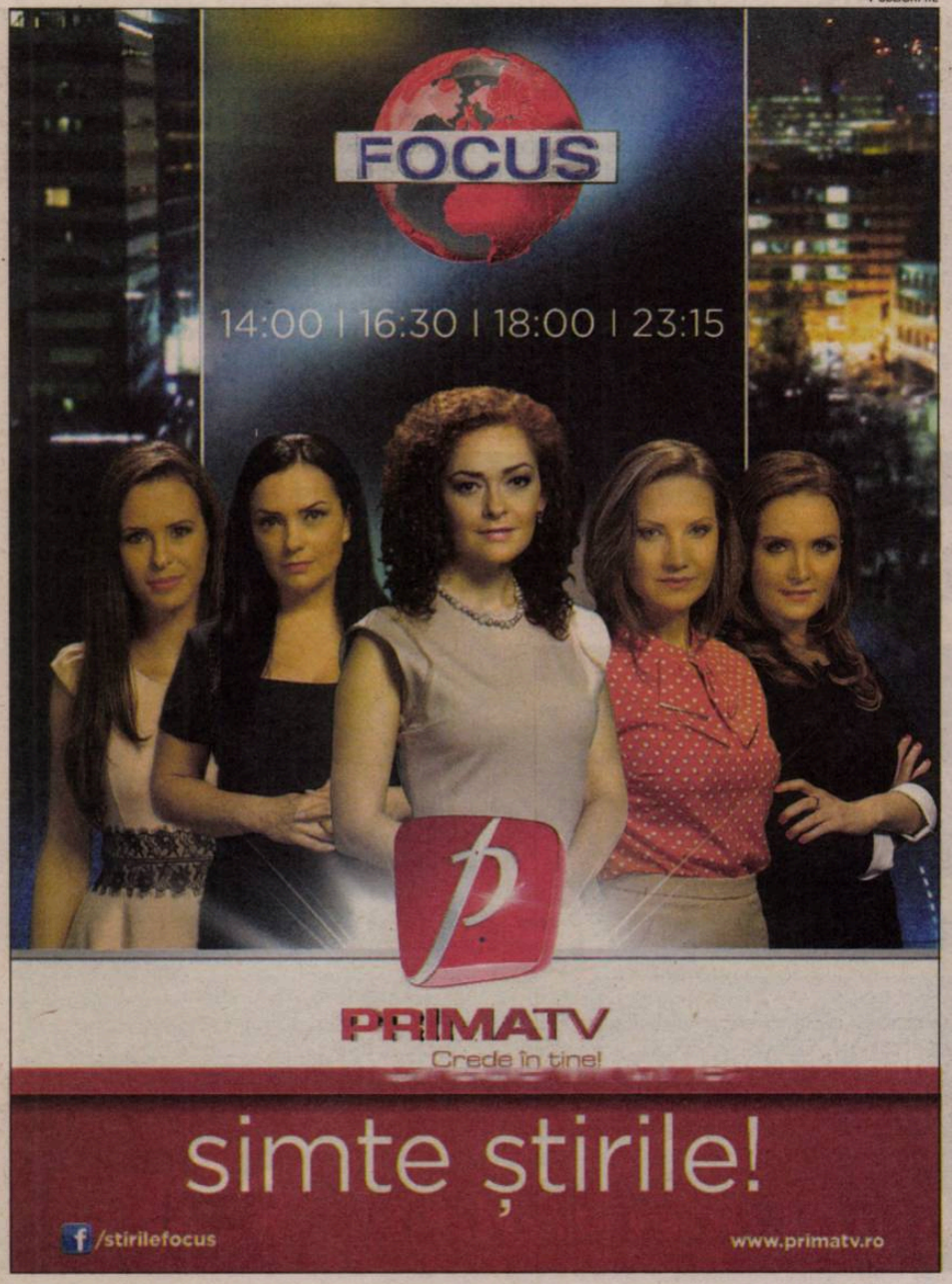

PUBLICITATE

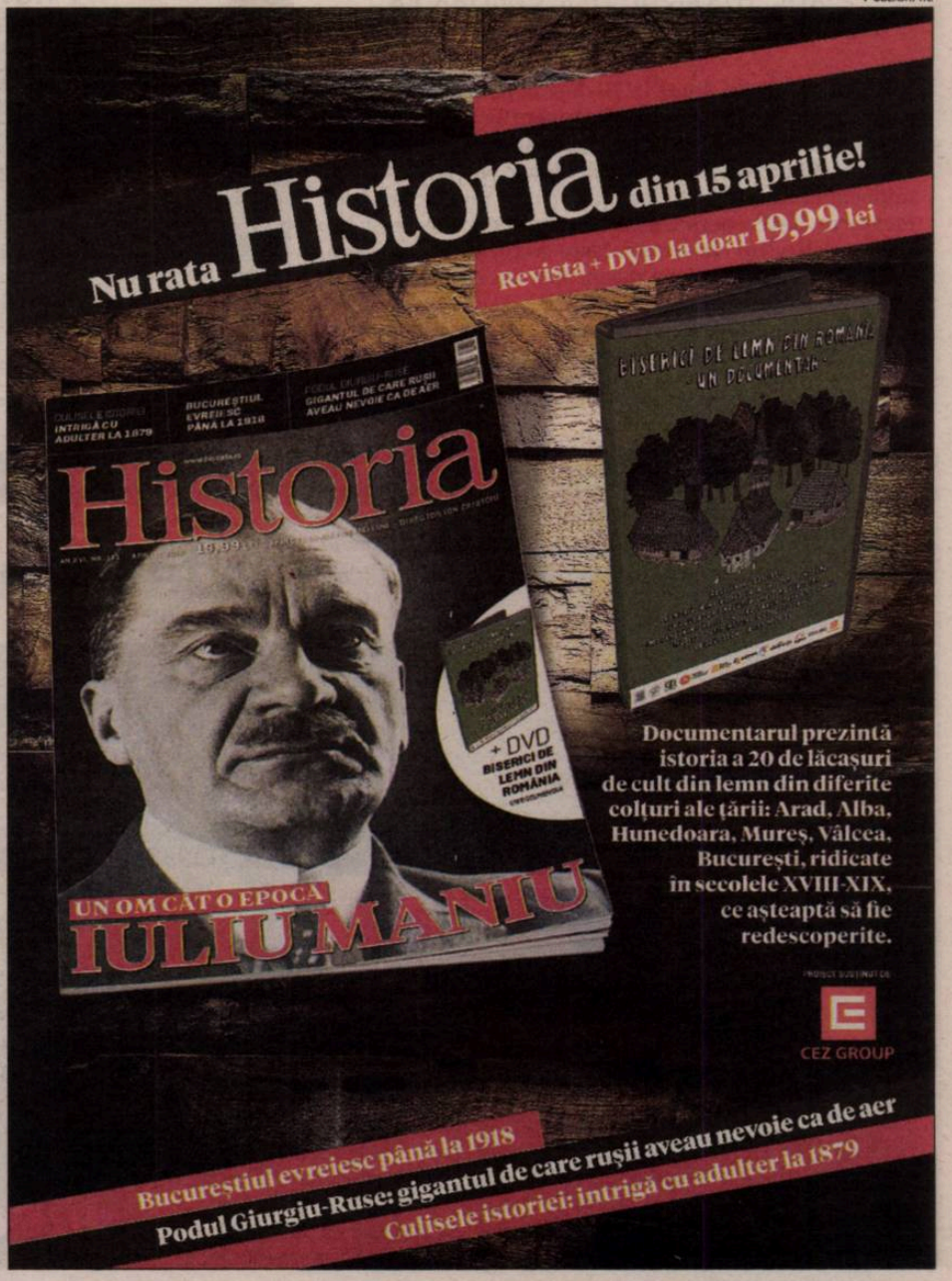

Cu ochii-n 3,14

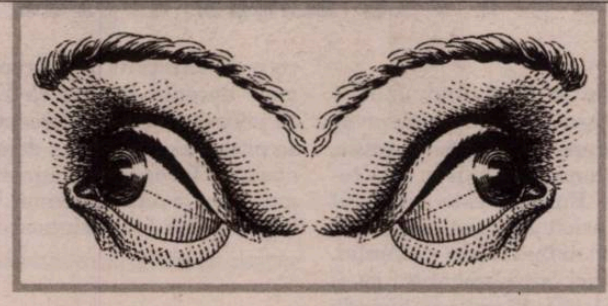

SPUNE, CUM POATE CINEVA CARE FUNCȚIONEAZĂ FOARTE PROST (ÎNTRE 43 ȘI 54%) SĂ ACCEPTE VREUN DISCONFORT?

■ Sloganul unui candidat la Primăria sectorului 4 spune, scurt și cuprinzător: „Băluță în acțiune". Bravos, națiune! (**D. S.**)

■ Citesc în *Capital* un articol foarte bun („Bucureștiul pe marginea prăpastiei") din care aleg cîteva cifre. 11% din bugetul Primăriei se duce la RADET, iar 15% din buget merge la RATB. Așadar, dragi bucureșteni, aici se duc banii dumneavoastră pe apa sîmbetei: la regia de dat căldură, care are datorii uriașe, și la regia de transport, care funcționează foarte prost. Dar cifrele care m-au șocat cel mai tare sînt următoarele: 63% din tramvaie și trei sferturi din troleibuze au uzură de peste 100%. Cum vine asta, uzură de peste 100%? Adică, după vorba populară, mai mult moarte decît vii? (**M. V.**)

■ Am aflat de curînd că cel puțin jumătate dintre piloți dorm în timpul unei curse de avion. Între 43 și 54% din piloții chestionați în Marea Britanie, Norvegia și Suedia au recunoscut că au adormit în timp ce pilotau un avion cu pasageri. Nu pot să spun că această veste m-ar fi liniștit. (**A. P.**)

■ Și am mai aflat că pilotul te poate aresta în timpul zborului. El are o autoritate aproape nelimitată cînd ușile aeronavei sînt închise. Poate să aresteze persoane, să scrie amenzi și chiar să accepte testamentul unui pasager pe moarte. Dacă face toate acestea, oare cînd mai pilotează avionul? (**A. P.**)

■ Încă ceva: piloții primesc mese diferite și nu au voie să le împartă, pentru a se evita riscul ca amîndoi să capete vreun disconfort abdominal, în caz că mîncarea e stricată. Așadar, să înțeleg că atunci cînd nu doarme, nu scrie amenzi și nu acceptă testamentele pasagerilor pe moarte, pilotul e la budă? Doamne ajută! (**A. P.**)

DE FAPT, VOM AVEA DE AICI ÎNCOLO CETĂȚENI EXEMPLARI CARE TRANSPORTĂ SPERANȚĂ CU MINTEA

■ „Acum, că am ajuns la 70 de ani, pot spune că sînt, cu adevărat, extrem de bătrîn. Încerc să mă obișnuiesc cu ideea unei decrepitudini avansate și cu tot restul. Cînd ai 60 de ani te mai poți preface că ești la vîrsta mijlocie înaintată, dar cînd faci 70 nu mai există prefăcătorie. Ești o persoană foarte bătrînă, iar acest lucru este sfîrșitul chestiunii. Este cu totul diferit, mental vorbind", mărturisea recent într-un interviu David Gilmour, fostul vocalist și chitarist de la Pink Floyd. În ultima jumătate de an au murit cîteva mari legende ale rock-ului: Chris Squire (Yes, 66 de ani), Lemmy Kilmister (Motörhead, 70 de ani), David Bowie (69 de ani), Paul Kantner (Jefferson Airplane, 74 de ani), Jimmy Bain (Rainbow și Dio, 68 de ani), Mike Porcaro (Toto, 60 de ani), Glenn Frey (Eagles, 67 de ani) și, cel mai recent, Keith Emerson (Emerson, Lake & Palmer, 71 de ani), care, luna trecută, s-a sinucis în plină depresie înaintea unui miniturneu din teama că nu va mai putea cînta la fel de bine din cauza artritei și a afecțiunii unui nerv al mîinii drepte. Ozzy Osbourne, la doar 67 de ani, spunea zilele astea într-un interviu: „E îngrozitor. Mă trezesc dimineața și aflu că a mai murit cineva. Eu ar fi trebuit să mor de mult. Nu înțeleg nimic..." De fapt, vom avea de aici încolo ani în șir plini de necroloage, căci prima generație de muzicieni din era modernă a rock-ului se află în preajma vîrstei de 70 de ani. Cine n-a murit de tînăr din cauza drogurilor (Hendrix, Morrison, Janis & Co.) va muri în următorii ani de cancer sau de bătrînețe. *Long Live Rock'n'Roll!* (**M. C.**)

■ Prima dată am auzit despre *off-shore*-uri (paradisuri fiscale) în urmă cu vreo 15 ani. Lumea s-a schimbat mult de atunci, dar nu mi-am imaginat niciodată că bogații ei ar fi fost atinși de dorința de a deveni cetățeni exemplari și plătitori disciplinați de taxe. Scandalul „Panama Papers" ne spune ceea ce bănuiam deja. Doar că la scară mare, cu dovezi și cu nume. Cel mai mult mi-a plăcut de Ion Sturza, fost premier al Moldovei, care se întreba dacă de la ei apare cineva. La cîteva ore după aceea a fost publicat numele lui. Iar informația cum că în spatele acestei dezvăluiri ar sta o fostă angajată și amanta unuia dintre fondatorii casei de avocatură Mossack Fonseca, nu știu de ce, dar îmi dă o speranță. (**A. M. S.**)

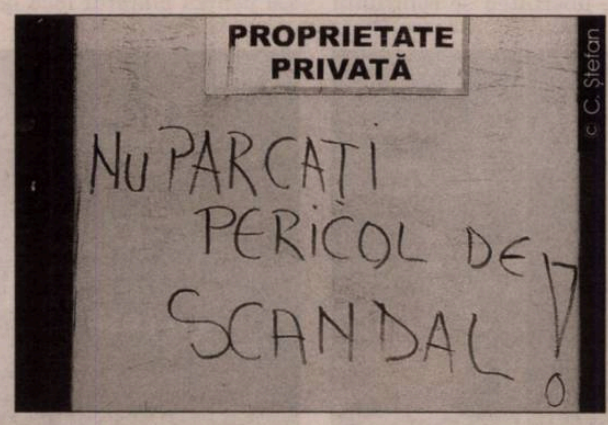

■ Ieșind de pe străduța mea îngustă, care dă în bulevard, văd în față două șiruri de mașini, unele deasupra celorlalte. Primul meu gînd a fost că s-a găsit în sfîrșit o soluție pentru decongestionarea traficului din București, prin levitație, pe străzi și autostrăzi cu adevărat suspendate. Apoi m-am trezit la realitate și mi-am dat seama că e doar un camion care transportă alte autoturisme, blocat într-o intersecție din Militari. (**C. Ș.**)

■ Lîngă Cinema „Elvira Popescu", doi pușți de 14-15 ani îl corectează pe un al treilea: „Se spune «pe care», băi!" Mai există speranță. (**C. Ș.**)

■ „Ora de morală cu P. Constantin Grigore, 15 martie 1948, ora 9-10 A.M. O zi de primăvară foarte frumoasă dar și foarte răcoroasă. E prima zi de după lăsatul secului de brânză. Toată clasa este ca după lăsatul secului, care mai de care mai nevinovat cu mintea, fiindcă niciunul nu a învățat pentru astăzi. Clasa a 8ª Promoția 1948." – însemnare a unui elev pe *Minei pe aprilie*, București, 1893 (**R. M.**)

AM CUNOSCUT, ÎN DETALIU, PE CINEVA CARE N-A PREA MAI AVUT DISCUȚII CIVILE

■ Am cunoscut pe cineva care locuiește pe Petre Ispirescu, între Făt-Frumos și Ileana Cosînzeana. (**I. P.**)

■ NASA tocmai a lăsat la liber pentru descărcare 2.950.000 de fotografii realizate din 1999 încoace cu celebrul ASTER – Advanced Spaceborne Thermal Emission and Reflection Radiometer, care în cei 16 ani a reușit să fotografieze, în detaliu, 99% din suprafața Terrei. (**M. C.**)

■ Incendiu la o unitate de pompieri: două autospeciale, depozitul cu echipament, furtunurile și combinezoanele – toate au fost mistuite de flăcări sub privirile neputincioase ale pompierilor voluntari. Focul s-a extins atît de rapid încît echipajul sosit în ajutor din orășelul învecinat n-a prea mai avut ce stinge. Icoana Sfîntului Florian, protectorul pompierilor, a rămas neatinsă. S-a întîmplat de Paști, într-o mică localitate din regiunea Allgäu, Germania. (**M. M.**)

■ De aproape o lună, pe ușa blocului unde locuiesc există un afiș. De la săptămînă la săptămînă i se adaugă cîteva modificări: în prima săptămînă se convoca Asociația de Proprietari pentru discuții privind consolidarea blocului. În a doua, întîlnirea se reconvoca. În a treia, se re-reconvoca. În a patra, se re-re-reconvoca. Implicarea proprietarilor rămîne, după o lună, tot în cheia re. Major. (**S. G.**)

■ La un Oficiu al Stării Civile din București, un bilețel scris cu pixul, fixat în geamul unui ghișeu, anunță că responsabila pentru decese este, nici mai mult, nici mai puțin, dna Coca. (**M. P.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **635** ■ 21-27 aprilie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Maria IORDĂNESCU
lasă-ți **copiii** să vină la **tine** 13

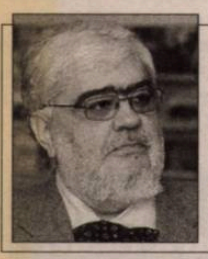

ANDREI PLEȘU
„Notă despre destin și feminitate“
pagina **3**

Interviu cu
CĂTĂLIN TOLONTAN
pagina **7**

JOSEPH S. NYE JR.
„Brexit și echilibrul puterii“
pagina **23**

Un regat pentru un Shakespeare

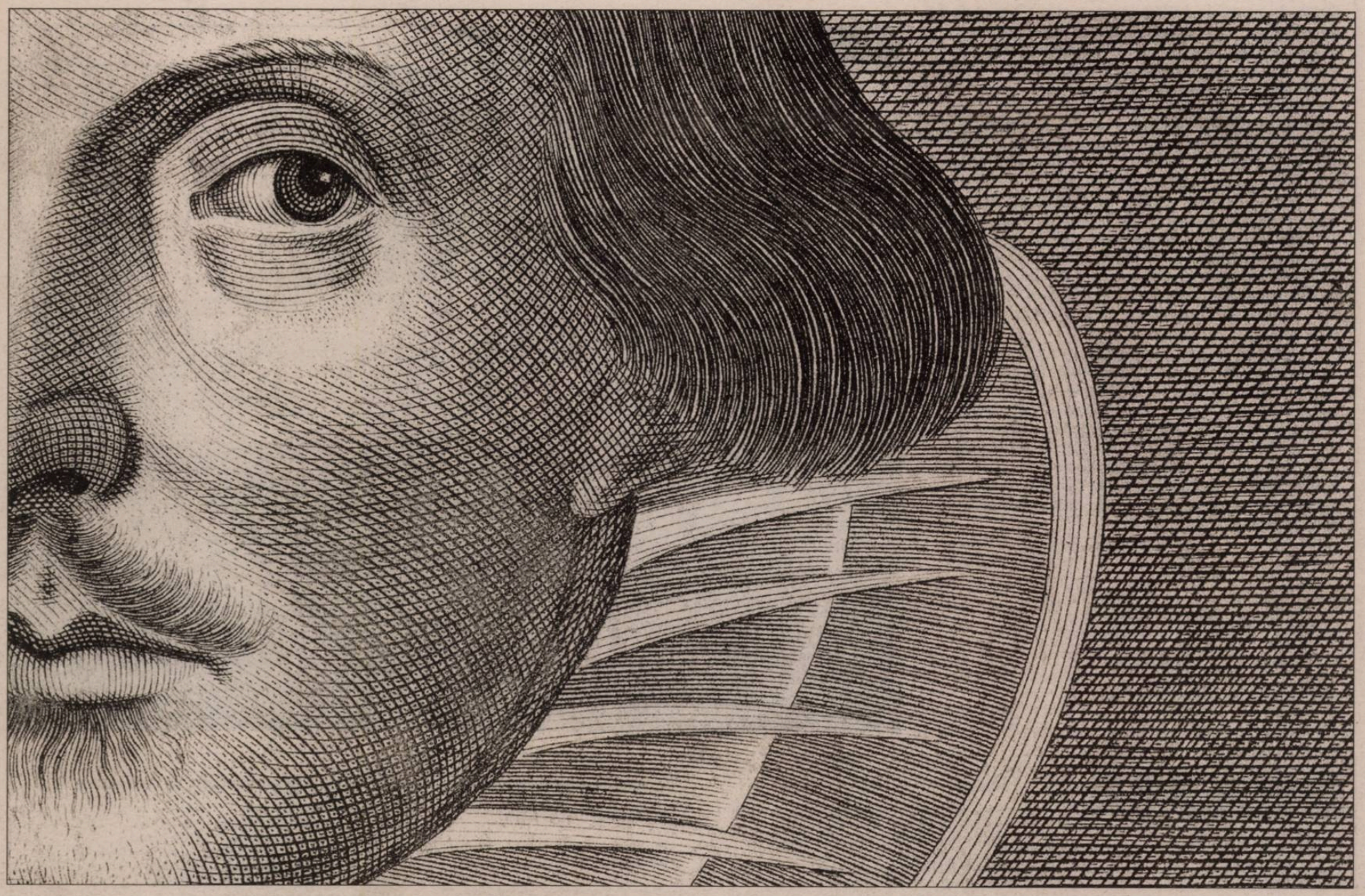

„Viața nu are nici un sens. Nimic nu e durabil. Pînă și opera lui Shakespeare o să dispară atunci cînd universul se va dezintegra.“
WOODY ALLEN

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

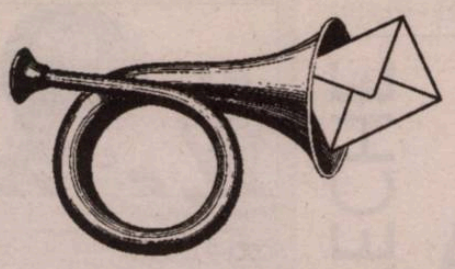

turneu de inbox

Nr. 633

Articolul lui Andrei Pleșu, „La început a fost sfîrșitul…"

Nevoia de predicție

Extrem de incitantă seria de texte promise de domnul Andrei Pleșu începînd cu numărul 631 al *Dilemei vechi* („Trecere spre altceva"). O serie ce începe cu „Însemnări despre destin" (numărul 632) și care a continuat în numărul 633 cu acest titlu provocator de insomnii „La început a fost sfîrșitul…".

Eu, unul, vă mulțumesc din suflet pentru desprinderea de concret și prezent, chiar și numai pentru o jumătate de pagină. Iar răspunsul la întrebarea multora „De ce să nu fim numai concreți și prezenți?" este doar pe scurt „Pentru că sînt destui care se preocupă doar cu aceste aspecte". Răspunsul pe larg la această întrebare este de fapt în titlu („Nevoia de predicție") și conținutul acestei opinii personale pe care o supun criticii din toate direcțiile posibile – știință, filozofie, religie.

O vietate este definită (printre altele) de capacitatea și nevoia continuă de adaptare la schimbările din mediul exterior. Pentru a reacționa în timp util la schimbări, organismul viu trebuie să fie în măsură să prezică starea exterioară și interioară. Cum poate omul face o predicție conștientă – diferită de reacțiile reflexe (automate): răspunzînd la cele două întrebări de mai jos. Ele nu se exclud una pe cealaltă, iar o predicție solidă, esențială pentru a supraviețui și a înflori trebuie să ia în seamă combinația celor două răspunsuri.

1) Din ce cauză se întîmplă X? Răspunsul științelor a fost să observăm realitatea, să construim teorii și modele matematice, ale căror predicții să le verificăm cu realitatea. Odată verificate, teoriile și modelele vor permite anticiparea necesară.

2) În ce scop se întîmplă X? Întrebarea aceasta este legată tot de nevoia de predicție, de definiția noastră ca vietăți. Răspunzînd la „În ce scop?", omul își dorește să anticipeze ce se întîmplă dincolo de sfîrșitul schimbărilor care au impus nevoia de predicție și întrebarea 1. Răspunsurile la întrebarea 2 de pînă acum au fost date de religii și de sistemele de idei filozofice.

Privit prin această prismă, destinul pare a fi unul dintre modurile de predicție conștientă, unul prin care oamenii își încearcă norocul în a extrapola predicția la scări mai mari de timp și de lungime a lanțurilor cauzale; își încearcă puterea de a vedea dincolo de scara unui individ, dincolo de imediat. Realizarea acestui concept de destin ne-ar permite o predicție la nivel de populație (asta dacă toți oamenii ar avea un destin), pe timp foarte îndelungat, dacă nu chiar nedeterminat.

adăugat de Tiberiu Bărbat
la 11 aprilie 2016

Dilema veche vă propune

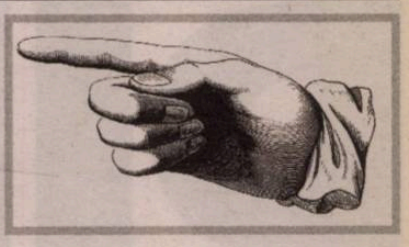

■ Un experiment culinar și literar, asta a făcut jurnalista Rebecca Harrington ca să scrie *Comand la fel!* (Editura Baroque Books & Arts, 2016, traducere de Luminița Corneanu). A încercat tot felul de diete de vedete pe propria piele și a scris cu mult umor despre fiecare dintre ele. În nebunia pentru perfecțiune a lumii noastre, cartea aceasta e de-a dreptul reconfortantă. (Ana Maria Sandu)

■ *Closer (Ispita*, 2004, Mike Nichols, cu Julia Roberts, Natalie Portman, Jude Law și Clive Owen) – pe care-l pot revedea de oricîte ori, unul dintre cele mai relevante și rafinate filme pe tema relațiilor amoroase și a efemerității lor, a dorinței celor implicați de un mereu mai mult și mai altfel. (Iaromira Popovici)

■ Muzică clasică la metrou joi, de la 17,30, în stația Piața Unirii 1 (vă asigur că are o acustică bună). Un recital cu muzică tradițională din Grecia, Israel, Rusia, Irlanda, Scoția și nu numai. Desigur, spectacolul e gratuit și inițiativa merită felicitări. (Adina Popescu)

■ Nu cumva să ratați spectacolul *Lungs,* de Duncan Macmillan, în regia lui Nicolae Constantin Tănase, cu Denisa Nicolae și Liviu Romanescu, la Teatrul Luni de la Green Hours! (Matei Martin)

■ „Sperăm ca vizitatorii să plece din expoziția noastră ceva mai agale, atenți la imaginile pe care le întîlnesc la tot pasul, la aspectul trecătorilor și al caselor. Să nu fugă încontinuu, cu ochii pe ceas, ca eroii lui Jules Verne ocolind pămîntul, ci să se oprească în loc și să se bucure de ceea ce văd" (prezentare MȚR). Aceasta ar fi concluzia itinerarului inedit pe care expoziția „Ocolul lumii în 80 de minute. După Jules Verne", realizată de prof. Adina Nanu, ni-l propune ca reconstituire a unui mod de viață, a unei mentalități, a unei alte măsuri a timpului. Ingenios și atractiv, plin de fantezie și culoare, acest fabulos traseu inițiatic își transformă oaspeții în exploratori demni de „autenticele" personaje ale lui Jules Verne. Așadar, pînă pe 5 mai, în Sala „Irina Nicolau" de la Muzeul Țăranului Român, cititorii se pot regăsi în „propriile" personaje. (Ruxandra Mihăilă)

■ *What if?, Ce-ar fi dacă?* de Randall Munroe (traducere de Mona Mitarcă, Editura Publica) este un ditamai volumul care oferă răspunsuri științifice serioase la întrebări ipotetice absurde, un fel de joacă de-a știința, de fantezii (nu de ficțiuni) științifice în care legile fizicii, chimiei, astronomiei etc. sînt puse la bătaie în scenarii ipotetice. Spre exemplu: Ce s-ar întîmpla dacă am face un tabel periodic al elementelor din cărămizi sub formă de cub, fiecare cărămidă fiind alcătuită din elementul corespunzător? Sau: Cîtă forță poate produce Yoda? Sau: Ce s-ar întîmpla dacă un fulger ar lovi un glonț în zbor? Sau: Ce s-ar întîmpla cu Pămîntul dacă Soarele ar dispărea brusc? Este, de departe, cea mai interesantă și mai amuzantă carte de știință pe care am citit-o în ultimii ani. Din cauza ei n-am închis ochii o noapte întreagă. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Bărbați**
- **Progresul, încotro?**
- **Hărțile**
- **Șah sau table**
- **Angajabilitate**
- **Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?**

album dilematic Vlăad Cavs

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.200

Tipărit la Tipomedia

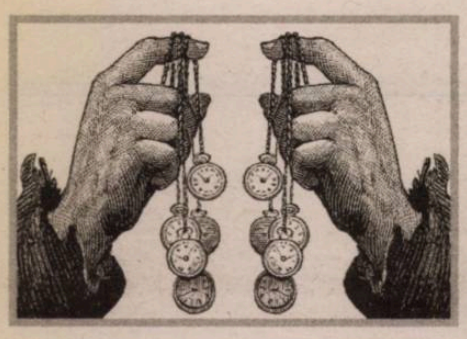

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Notă despre destin și feminitate

Acum doi ani, am publicat, la această rubrică, textul de mai jos, un text care, atunci, avea un aer întîmplător și oarecum exotic, dar care, acum, își găsește un loc mai potrivit în seria de reflecții despre destin pe care am început-o de curînd. Îl reiau, deci, abuzînd, poate, de îngăduința cititorilor. Îmi cer iertare. Sper, totuși, într-o lectură binevoitoare. Cînd a apărut, în 2014, un forumist care se exprimă, uneori, cu aplomb asupra contribuțiilor mele (ceea ce mă onorează) a postat un comentariu ironic, de natură să califice însemnările mele drept șmechere (și neavenite) speculații „intelectuale“. Domnul cu pricina, care semnează adrianrusu, și-a făcut aproape un „destin“ din a-mi da peste mînă ori de cîte ori spun cîte ceva. E limpede că omul e mai mult decît articulat, citit, bine orientat spiritualmente, încît mi-ar făcea realmente plăcere să-l cunosc. Numai că, din tonul său și din relativa predictibilitate a „iritărilor“ sale, nu rezultă o reală nevoie de dialog. E vorba mai curînd – cel puțin așa mi se pare – de o psihanalizabilă voluptate de a se situa mereu ceva mai sus decît preopinentul. E mai competent, mai deștept, mai bine așezat, mai știutor decît autorul articolului și se străduiește să o arate. N-am o problemă cu asta. N-am despre mine o imagine de oracol infailibil, de „deșteptul deșteptilor“, de instanță invulnerabilă. Fac și eu ce pot. Și nu cred că pot altceva decît să ofer o autentică interogație pe diverse teme. Dl adrianrusu pare să fie însă, mereu, printr-o tainică electiune, de partea soluțiilor, a adevărului, a dreptei judecăți. Îl invidiez sincer. Observ, totuși, destul de surprins, că ceea ce are de spus despre textul de mai jos abuzează tocmai de dexteritatea jucăușă pe care mi-o reproșează mie. Eu spun: Zeițele destinului ne „porționează“ viața, ne dau „lotul“, hrana noastră existențială. Aha, glumește comentatorul, adicătelea ne dau marmeladă pe pîine, fac catering! *Eu spun: ne „mîncăm“ soarta, ca pe o hrană dinainte distribuită, iar soarta „ne mănîncă“ la rîndul ei. Ei aș! – se distrează dl adrianrusu. Păi, dacă ne mănîncă, să ne scărpinăm! La capătul unor astfel de „replici“ zglobii, tot eu sînt cel acuzat de prost-gust. Așa o fi! Las cititorului ocazia să-și facă singur o părere. Iată textul:*

Zeitățile destinului sînt, de regulă, în toate religiile, *feminine*. E, poate, o primă indicație despre *natura* a ceea ce numim destin. Destinul este, s-ar zice, componenta feminină a vieții, „farmecul“ ei, un amestec de provocare, vrajă, ispită primejdioasă, protecție maternă, imprevizibil, autoritate capricioasă, slăbiciune, maleabilitate, pedagogie (tandră sau severă), vocație a slujirii (dar și orgoliu al autonomiei), mister, nevoie de parteneriat (de la acuplare la construcția unui proiect comun), instanță a nașterii (și a renașterii), spațiu al intimității (dar și al deschiderii spre alteritatea familiei și a socializării), „înger“ și „demon“, sursă a „alegerii“, a participării, dar și experiență a „părăsirii“, prilej al rupturii și al împăcării, model al „însoțirii“, apropiere absorbantă și depărtare inaccesibilă, promisiune, risc, surpriză.

Legile naturii și ale oamenilor au mai curînd iradierea unei rigori de tip masculin, „patern“: geometrizează, cuantifică, „dictează“ și decid în chip univoc. Dumnezeu însuși e masculin (“Tatăl“), înainte de a asuma dimensiunea iubirii, în speță profilul Fecioarei și al Înțelepciunii (Sophia). Destinul ține, însă, de sfera „mumelor“. E născut și născător, *țesător* de legi „discrete“, mai curînd muzicale, nesistematizabile, alcătuind o multiplicitate de „cazuri“, o colecție de „teste“, care pendulează între „necesar“ și „negociabil“. Destinul convertește *„ordinea“* natural, (și pe cea divină?) – în *viață*, în dinamism imanent, în *armonie de inanalizabile*. E o coerență a inclasabilului…

„Feminitatea“ tradițională implică și exercițiul preparării și al distribuirii *hranei*. „Activitatea“ destinului se asociază cu gestul – nutritiv – al „porționării“ (cf. etimologia grecească *„moira“-„meros“).* Destinul fiecăruia e „porția“ care i-a fost dată, „lotul“ lui, hrana care i se atribuie. „Porția“ se referă, firește, și la cantitate (cît?), dar și la „rețetă“ (ce ingrediente, ce dozaj?). Destinul are, cu alte cuvinte, extensie, culoare și gust. E „provizia“ cu care plecăm la drum, care „ne ajunge“ sau nu, pe care trebuie să contăm, fără iluzia unor „reaprovizionări“ acomodante. Destinul livrează energie, dar poate fi și toxic, indigest. Poate fi un „prea mult“ sau „un prea puțin“. Poate „să ne placă“ sau nu, să ne satisfacă lăcomia sau, dimpotrivă, să o inhibe sau să o isterizeze. Mîncăm – existențial – atît cît avem. Ne „mîncăm“ soarta, care, la rîndul ei, ne mănîncă. Și noi sîntem, deci, *porția* destinului nostru, hrana lui. Avem ceva de dat „la schimb“. Sîntem provocați la o „contraofertă“: a avea destin înseamnă *a fi hrănitor*.

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Taxi versus Catedrală. Un post-scriptum

Am „postat“ și eu (ceea ce mi se întîmplă extrem de rar), zilele trecute, un text pe Contributors.ro despre recentul „scandal“ provocat de cîntecul trupei Taxi. Am făcut-o pentru că, recunosc, mi-a trezit premoniții sumbre. Nu „scandalul“ în sine (era previzibil!), ci recurența și recrudescența acestui tip de polarizare-socială-din-orice, de la polarizările politice la cele legate de cîinii fără stăpîn – după cum amintea un excelent comentariu. Am caracterizat această stare de spirit, pe scurt, prin „intoleranță“. Aș fi putut să vorbesc, mai înverșunat, despre agresivitate sau ură, sau, mai blînd, despre nerăbdare endemică de a-l asculta pe celălalt. Unii au înțeles că, pentru mine, intoleranța este doar a unora – și m-au acuzat de părtinire. Nu, cînd este vorba despre o întreagă societate care devine intolerantă, această intoleranță este, prin definiție, mutuală, reciprocă: cele două tabere care se configurează în jurul oricărui subiect sînt egale în intoleranță sau agresivitate, în ură sau în lipsa de răbdare în a asculta partea cealaltă – alegeți dumneavoastră formularea care vă place mai mult. Pe scurt, avansam ideea că, de fapt, este vorba despre o stare socială conflictuală, care precedă și depășește actualul „scandal“. Și care, într-un fel, *are nevoie* de „scandal“, singura formă de defulare la care mai știe să recurgă. În aceste condiții, libertatea de expresie este măsurată prin libertatea contestării și transformată, uneori, în delict de opinie sau, alteori, în justițiară bună vestire: ești dușmanul poporului sau salvatorul ei, *tertium non datur.* Toate subiectele, toate discursurile, toate opiniile devin astfel *a priori* politice: poți să vorbești despre Soare și Lună, vei fi citit ca politruc al Lunii sau al Soarelui – mai spuneam eu în textul cu pricina.

În afara politicii politicienilor, cel mai politizat subiect a început să devină însă religia. Nu (atît) din motive religioase, cît (mai ales) din motive sociale și, în ultimă instanță, identitare: într-o societate cu cele mai înalte cote de neîncredere, de nemulțumire și de frică de viitor, în care milioane de familii nu mai știu dacă sînt acasă *aici* sau *acolo,* ajungînd să se întrebe tot mai mult cine sînt și încotro se îndreaptă, nevoia de repere stabile este acută și endemică. Iar credința și familia au fost și rămîn astfel de repere. Religia se vede astfel supraînvestită cu rolul de miracol, de panaceu al fricilor sociale, mult dincolo de menirea sa tradițională.

În cazul României, toată această polarizare socială devine paradoxală, căci se desfășoară practic integral între credincioși: cu 96% din populație care și-a declarat credința în Dumnezeu la ultimul recensămînt, sîntem cea mai religioasă societate din Europa și printre primele zece din lume. Cum este posibil atunci ca această masă de co-religionari să se polarizeze religios în jurul oricărei probleme care, de multe ori, nici nu ține de subiecte religioase?

Am citit, de mult, o carte de istorie a creștinismului european, centrată pe perioada cruciadelor și a războaielor religioase. M-a impresionat atunci o formulare, pe care o țin minte pînă în ziua de astăzi: *Desigur că sîntem cu toții creștini, dar important este împotriva cui sîntem creștini.* Tradusă și adusă la zi, această întrebare ar suna, în cazul nostru, astfel: desigur că sîntem cu toții ortodocși, dar împotriva cui sîntem noi ortodocși? Iar răspunsul ar fi unul derutant: dat fiind că evrei nu prea mai sînt, iar „sirienii“ n-au prea venit, sîntem creștini… împotriva noastră. Desigur, au rămas ateii, dar sînt cam puțini: 0,2% la ultimul recensămînt. Mai sînt apoi „seculariștii“, care sînt trecuți însă tot la atei (pentru majoritatea românilor, laic și ateu încă mai înseamnă același lucru), deși aceștia, de regulă, au o problemă doar cu despărțirea Bisericii de stat. În sfîrșit, mai există o categorie, mult mai largă, care cataloghează masele de credincioși drept „pupători de moaște“, dar o fac, de regulă, tot pentru a se distinge pe ei, „adevărații credincioși“, de aceste „babe habotnice“ care au stricat dreapta credință. Răspunsul la întrebarea de mai sus ar putea fi reformulat astfel: sîntem ortodocși împotriva falșilor ortodocși – și deci împotriva falșilor români. Infernul este Celălalt – spunea Sartre. În cazul nostru, s-ar zice că infernul sîntem noi înșine…

Cine face această departajare intransigentă are și *puterea*. Și cu cît departajarea este mai intolerantă cu „falșii români“, cu atît mai mare este și capitalul electoral al unei astfel de puteri. Tolerată politic, intoleranța religioasă poate deveni astfel, în timp, o armă electorală de temut. *Îmi este frică de această fantomă a intoleranței* – recunoșteam eu în încheierea articolului cu pricina.

Și iată că nu au trecut decît cîteva zile și această „fantomă“ a căpătat un nume: Marian Munteanu. Nu pentru că acesta ar însemna vreun pericol în sine, ci pentru că este un simptom al unor alegeri politice și societale difuze, care pot schimba însă în profunzime scena politică a țării. „Marian Munteanu este un candidat de carton la Primăria Capitalei“ – comenta Gabriel Bejan. „Prin aruncarea acestuia în cursă, liberalii vor să piardă alegerile din București cu daune minime de imagine, dar vor să cîștige, pe termen lung, un electorat despre care ei cred că este semnificativ.“ Iar Ioan Stanomir punea, sec, diagnosticul: „etnocrația ca proiect politic“. Un proiect politic girat de cele două (foste) mari partide istorice din România: liberalii (în mod explicit) și țărăniștii (în mod implicit). Un proiect girat așadar *istoric*…

Mi se va spune – și mi s-a spus – că așa ceva se întîmplă și în alte țări, „mai civilizate“. Așa este, dar tocmai acest lucru este și mai de temut, căci posibilul nostru derapaj „etnocratic“ nu mai poate beneficia astfel de nici un cadru de control.

Mă întorc așadar la teza articolului din Contributors: în primul rînd, nu despre un fenomen religios este vorba în tot acest „scandal“ public Taxi *versus* Catedrală. Și nici măcar BOR (care și-a schimbat înțelept strategia de comunicare) și cu atît mai puțin trupa Taxi nu sînt actorii principali. Atunci, dacă nu despre religie e vorba, despre ce? Despre politică! Și despre o strategie veche de cînd lumea: *Divide et impera*… Tot ce pot să sper este faptul că, jucînd atît de prost această carte, PNL-ul s-ar putea să fi discreditat, pentru o vreme măcar, proiectul politic al etnocrației și să fi trezit vigilența critică a măcar unei părți dintre români. Vorba aceea: așa să ne ajute Dumnezeu!…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

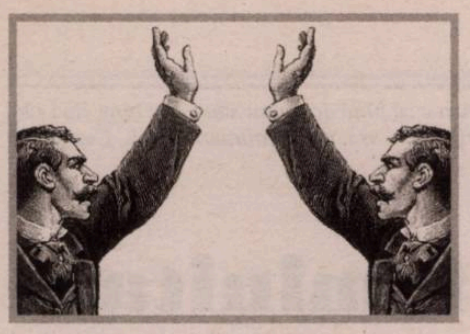

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Chișinău

–.Vrieți mieniu compliet sau siimplu?

E sfîrșitul anilor '90 și sînt în Chișinău. Hotel Codru. Frînt după o călătorie lungă. Cum nu am chef să mănînc în oraș, răspund:

– Compliet.

– Șinzăși de mărși.

Mă gîndesc că *șinzăși de mărși* pe zi o să susțină jumătate din economia legală a Chișinăului pe durata șederii mele acolo. Sînt frînt de oboseală și vreau să dorm. Plătesc.

Primesc o cheie mare legată de o jumătate de kil de bronz. Mă bucur – nu de alta, dar sală de sport nu au. Nici liftul nu merge și stau la etajul 7. Oameni buni – probabil au văzut că sînt pasionat de *work-out*. Primesc și două cutii: una lunguiață și una rotundă, ambele dintr-un carton urît pe care scrie ceva în rusă.

– Ce să fac cu cutiile?

– Aista îi cutiie di nimișît gandașii!

Îmi arată cutia lunguiață.

– Ce e?

Îmi răspunde vorbind tare, cu pauze lungi între cuvinte, ca și cum aș fi poate surd și sigur tîmpit.

– Cutiiiiie diiii nimișîîîîîîttttttt gandașiiii! Șie nu înțieliejeți?

– Și asta?

– Pientru mieniu compliet!

Tanti cu care vorbesc e cît apartamentul în care am crescut. Nu îndrăznesc să îi cer să-mi explice cum funcționează cutia pentru animale sau cea pentru meniu complet.

Ajung în cameră. E minunată dacă îți dorești să experimentezi întoarcerea în timp sau dormitul în ceva care simulează cît mai bine grajdul de la Budrea. Deah – țigan snob. Sînt în chestia care ar trebui să fie baie cînd sună telefonul.

Sînt adult și nu sînt obișnuit să fac comunicate de presă cînd mă duc la budă.

E doamna amabilă.

– Fașieți triebușioara mică sau triebușioara mare?

Mă gîndesc că balena de la recepție e mai tare ca mătușa-mea Geta, singura din familie care citea viitorul. Îi răspund politicos – sînt adult și nu sînt obișnuit să fac comunicate de presă cînd mă duc la budă. Închid telefonul. Sună din nou. Îl scot din priză. Sînt obosit și stresat de triebușioara mare.

Trec cinci-zece minute – bătăi la ușă. Mă gîndesc că nu am văzut scripeți și nu îmi imaginez cum ar fi putut dihania să ajungă la etajul 7. Sînt liniștit.

Deschid ușa și îmi dau seama că vrăjitoarea nu a greșit prea tare cînd vorbea cu mine ca și cum aș fi fost tîmpit. Puștoaica blondă din fața mea e evident „mieniul compliet". Mă duc la recepție și cer meniu simplu. Dihania mă întreabă cu dispreț dacă vreau altă „fătucă". Nu vreau. Plătesc 15 *mărși* și sfîrșesc dormind în mașină. Nici prezervativul bun pentru petice auto și nici creionul *di nimișît gandașii* nu au reușit să sperie animalele care jur că erau fie spioni mai mici ai KGB-ului, fie un neam uriaș, radioactiv, de libărci.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

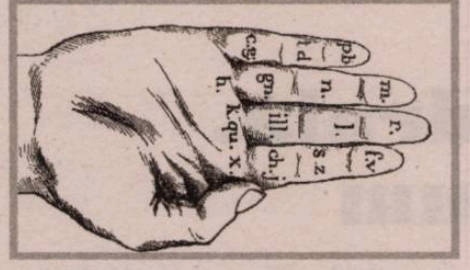

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Îndrumătorul

– poveste românească –

Mă văd nevoit să revin astăzi, *bref,* la poveștile universitare, care au dat oarece culoare acestei rubrici de-a lungul vremii. O fac în urma telefonului primit zilele trecute de la un prieten, cititor al *Dilemei vechi,* profesor la Universitatea X din orașul Y. „Codrine", mi-a spus el cu veselie nedisimulată în glas, „ai fost tare în textul despre Esteban. Habar n-am avut, îți zic cu toată sinceritatea, că omul a ajuns să aibă faimă națională prin alcoolismul lui infatigabil. M-am distrat copios, zău așa!" Am rămas profund nedumerit. Era adevărat că scrisesem despre un „cetățean turmentat", cu numele de Esteban, însă el nu putea fi, sub nici o formă, Estebanul colegului meu. Asta, pentru că, pe de o parte, nu-l știam pe *acel* Esteban din urbea Y, iar, pe de alta, pentru că Estebanul meu reprezenta o sinteză a mai multor Estebani pe care i-am cunoscut și nu *unul anume*. Am explicat, precum odinioară Mark Twain, că personajele mele sînt „mixaje" de trăsături, gesturi și comportamente „acumulate" de memoria afectivă în timp. Nu prea m-a crezut, dar, recunosc, mi s-a mai întîmplat acest lucru și cu alte ocazii. Se pare că, într-adevăr, viața bate literatura și, ca atare, crîmpeie din existența imediată se regăsesc, uneori, *ad litteram,* în diverse episoade textuale, indiferent de gradul de absurditate pe care autorul l-ar inocula scriiturilor sale.

Rezultatul „neîncrederii" a fost o lungă narațiune despre Estebanul universitar, căruia i-aș fi acordat, fără să știu, disponibilitatea mea parabolică. O reproduc, sintetic, mai jos, spre satisfacția, sper, amicului atașat de idealurile realismului timpuriu. O precizare inaugurală totuși: dacă, în articolul inițial, Esteban se voia numele „autentic" al „magnetizatului" erou, aici apelativul protagonistului este, după relatarea naratorului telefonic însuși, o poreclă. Și acum, povestea. La maturitate, profesorul Esteban a devenit, ca orice universitar care se respectă, coordonator de doctorate. În acest punct începe, după toate aparențele, aventura „notorietății" de care se arăta convins prietenul meu. Ceea ce, pînă atunci, fusese un viciu cu faimă locală luă anvergură națională odată cu proclamarea domnului Esteban drept îndrumător doctoral. Mesele de după susțineri reușiră să îngrozească echipe întregi de doctoranzi și profesori (membri nefericiți în comisiile de examinare). „Tăriile" de deschidere îi declanșau ipochimenului abilitatea discursivă. Se urca pe masă și debita, cleios, *speech*-uri terifiante despre malignitatea politicii dîmbovițene. Oferea soluții abracadabrante și urla tarzanian, îndemnînd la revoluție. Îi țintuia, amenințător, cu degetul, pe chelnerii înfricoșați, numindu-i „agenți sub acoperire" și „exponenți ai Imperiului Groazei".

Potolit cu greu, trecea la vinuri, intrînd, concomitent, în faza contemplativă. Mizantropia și nihilismul ieșeau acum la suprafață aidoma untdelemnului turnat în apă. Oamenii erau, fără excepție, răi și proști, meritînd execuția publică. Profesoratul constituia, din start, un eșec, întrucît toți dascălii sufereau de idioțenie congenitală. Abia tîrziu, în noapte, Esteban amuțea, păstrînd pe figură, încremenite, surîsul inefabil și privirea sticloasă. Părea atunci un detaliu portretistic *horror* de pe o pînză semnată de Bosch. Venise, clar, clipa „transportului" acasă, un Purgatoriu destinat, desigur, epuizatului doctorand (nu puțini au fost cei care, în probabila absență a mașinii personale, au avut de îndurat, pe lîngă urgia stradală a deplasării, și urgia verbală a soției estebane!). Inevitabil, lumea s-a repliat. Examinatorii au început să-și inventeze „probleme" (evitînd astfel „masa"). „Externii" își procurau bilete la cel mai apropiat tren sau avion, astfel încît se volatilizau (încă) din intervalul susținerii. „Internii" o ștergeau pur și simplu. Pînă și doctoranzii descoperiseră modalități de eschivă. Unii se loveau de „boli grave", necesitînd „vizite urgente la spital". Alții se confruntau cu „decese în familie" și erau așteptați, neîntîrziat, „la capelă". Bineînțeles, nu uitau să-i numere, delicat, în palmă, coordonatorului, după modelul plasatorilor de domnișoare, cîteva bancnote albastre.

Oferea soluții abracadabrante și urla tarzanian, îndemnînd la revoluție.

„Asta, așa, ca să sărbătoriți măcar dumneavoastră momentul!", precizau ei, cu priviri sumbre. Evident, Esteban s-a înfuriat. Un doctorat nu putea fi complet fără orgia bahică ulterioară. La proxima susținere, a pus așadar un plan diabolic la bătaie. L-a întrebat pe doctorandul împricinat dacă are vreo problemă medicală ori vreun membru al familiei maladiv. Bietul om a zis adevărul. Nu avea. S-a asigurat apoi că documentele de călătorie ale membrilor comisiei sînt programate la o zi distanță de eveniment. Pe colegii locali i-a forțat să jure că vor veni fără autovehiculele proprii (șofatul fusese frecvent invocat drept motiv de abstinență alcoolică!). Nu era exclus ca și pe meteorologi să-i fi obligat să anunțe vreme frumoasă în ziua examenului. S-au resemnat cu toții. Esteban se pregătea să dea un nou spectacol. Pînă la urmă, nu ar fi fost primul. Și pesemne că nici ultimul. Profesorul nu s-a dezmințit. A dansat pe masă („Tră-trăiască!"), a cîntat (vechiul șlagăr al Silviei Dumitrescu – „Da-dan-su-sul e-e nonor-mal la-la vîr-vîr-sta me-aa!"), a sărutat ospătărițele („Fru-fru-muse-șe-șele!") și a făcut politică („Jo-jo-jos Bă-bă-se-escu!"). Cînd nimeni nu mai dorea nimic de la existență, Esteban s-a oprit deconcertat. Convivii au ieșit din prostrație, dezvăluind expresii răscolite de curiozitate. Îndrumătorul s-a uitat defazat sub masă și a rostit, rînjind prostește: „Pi-pi-pi-li-li-că-că!"

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

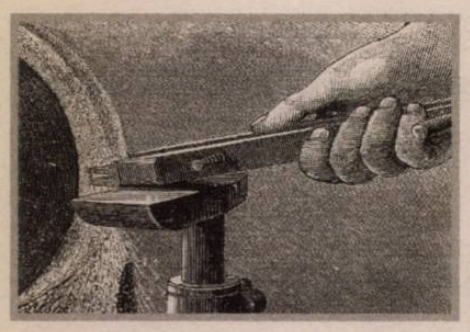

Ovidiu NAHOI

EU și UE

România, pe calea iliberală?

„Cum de a fost posibil ca antieuropenii să organizeze un congres în România?“ Am auzit această întrebare formulată de mai mulți jurnaliști de TV (și nu numai) în zilele care au urmat reuniunii de la Sinaia. Ei bine, a fost posibil, fiindcă România este (rămîne încă) o țară liberă și, da, liberală, în care tuturor le este permis să se exprime. Întrebarea este: cît timp va mai rămîne așa?

Probabil întîmplător, prezența în România a liderei Frontului Național din Franța, Marine Le Pen, alături de alți promotori ai demolării construcției europene, a coincis cu un moment ce poate însemna o cotitură în politica internă: acceptarea aproape unanimă de către PNL a candidaturii lui Marian Munteanu pentru funcția de primar general al Capitalei.

Nu este greu să privim un pic în urmă pentru a observa că Marian Munteanu este un reprezentant al opțiunii iliberale, naționaliste, fundamentalist-religioase. Avem deja modelele în Ungaria și Polonia, cu decizii administrative în economie, cu înăbușirea libertăților presei și creației culturale, cu privilegierea agendei clerului, cu blocarea mecanismelor de decizie la nivel european.

Desigur, Marian Munteanu poate candida pentru orice funcție publică din această țară. Este tot atît de liber să-și afirme opțiunile pe cît de liberi au fost, la Sinaia, prietenii doamnei Le Pen să-și susțină punctele de vedere, inclusiv cu argumente preluate din arsenalul propagandistic al Kremlinului. Problema nu este Marian Munteanu. Problema este PNL. Și, mai mult decît atît, problema este că opțiunea iliberală, pînă acum marginală în peisajul politic românesc, tocmai a preluat un vehicul de primă mărime, așa cum este PNL.

Foarte probabil, nu PNL îl va asimila și „cumințí“ pe Marian Munteanu. De data aceasta, mai degrabă peștele mic îl va înghiți pe cel mare. De ce? Fiindcă la ora actuală, PNL este un partid cu structuri slabe, în care spaima de DNA blochează inițiativele și gîndirea. O personalitate puternică, așa cum este Marian Munteanu, ajutat probabil de o serie de prieteni de nădejde, va deveni foarte repede *liderul de facto* al formațiunii. Sau ne agățăm de iluzia că descinderea lui Marian Munteanu în PNL este despre RATB și RADET, despre salubrizare și piste pentru bicicliști, despre inele și străpungeri?

Ar fi cutremurător ca tocmai din PNL să vină acum semnalul întoarcerii din drum.

Iar opțiunea iliberală poate fi interesantă pentru destui politicieni. Firește, nu doar din PNL. Și știți de ce? Fiindcă doar un regim iliberal, de genul celui din Ungaria sau Polonia, ar putea bloca ofensiva DNA, dar, mai ales, ar putea elimina presiunea Comisiei Europene. Desigur, în numele statului român suveran.

Tot în numele acestei suveranități, Guvernul de la Varșovia și-a permis o veritabilă criză constituțională în încercarea de a prelua controlul asupra Tribunalului Constituțional. Iar în Ungaria, acum aproape doi ani, premierul Viktor Orbán și-a permis să-i trateze cu ironii pe diplomații occidentali care reclamau un uriaș scandal de corupție ce mergea pînă la vîrful Fiscului. Unde a fost Uniunea Europeană în toate acestea? Nicăieri. Or, nu ne spun nouă cu satisfacție adepții iliberalismului că Europa e „varză“ și instituțiile ei sînt *„kaput“?*

Pare atractiv, dar dacă lucrurile vor merge în această direcție, va avea de pierdut chiar România. Mai întîi că Uniunea Europeană este încă acolo, iar proiectele noastre de dezvoltare depind de banii comunitari. Să nu ne imaginăm cumva că, dacă politica o ia razna, funcționarii de la Bruxelles se vor grăbi să vireze fondurile la timp. Există o multitudine de tertipuri birocratice pentru a bloca finanțările. Iar blocarea ofensivei anticorupție chiar poate fi un motiv serios pentru asta.

Apoi, situată pe o falie geopolitică, România se va putea trezi fără prieteni importanți și doar un naiv ar putea crede că Statele Unite vor veni de la sine să-i înlocuiască, atîta timp cît lupta anticorupție se va opri. Nu, nu-i putem șantaja pe americani și pe vest-europeni cu poziția noastră geopolitică, nu le putem spune de la obraz că „dacă voi nu ne luați așa cum sîntem, atunci vor veni rușii“. Nu. Confruntarea actuală este între sistemul liberal de tip occidental (subminat din interior de formațiuni de tipul celor care s-au reunit la Sinaia) și sistemul iliberal al Kremlinului. Depinde de noi ce alegem.

Cît despre PNL, liderii săi ar trebui să-și reamintească, măcar în al treisprezecelea ceas, că în spatele acestor trei inițiale se află un secol și jumătate de modernizare a României în spirit european. Că ultimii 26 de ani, în care PNL a jucat un rol politic de prim rang, au adus, totuși, progrese importante, au schimbat fața acestei țări și au așezat-o în Occident.

E adevărat, lucrurile nu au mers cu viteza dorită, progresele au fost adesea parțiale și inegale, iar de roadele acestora nu s-au bucurat toți în aceeași măsură. Dar, cum-necum, în toți acești ani, România a mers înainte pe calea europeană.

Ar fi cutremurător ca tocmai din PNL să vină acum semnalul întoarcerii din drum.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

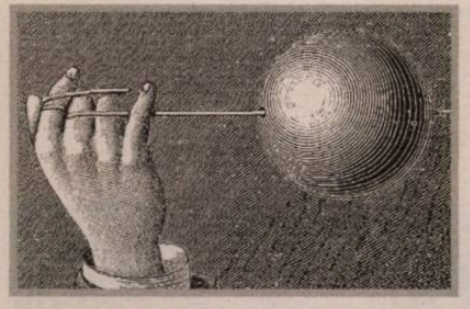

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Un non-caz de lipsă de umor (II)

E o discuție cît se poate de serioasă despre satiră și limitele ei: un umorist german riscă pedeapsa cu închisoarea pentru un sketch despre președintele Turciei, Recep Erdogan. Sketchul în sine e un eșec pentru postul ZDF, care l-a difuzat: în primul rînd, pentru că umoristul e acum ținta unui proces; în al doilea rînd, pentru că viitorul emisiunii e incert din cauza problemelor cu care se confruntă realizatorul; în fine, nu în ultimul rînd, pentru că glumițele realizatorului sînt indecent de proaste. Singurul lucru valabil în toată povestea e polemica juridică & politică iscată.

Cazul Böhmermann e mai important decît cauza Böhmermann.

Dar, mai întîi, faptele: Jan Böhmermann, realizatorul emisiunii satirice *Neo Magazin Royale* de la ZDF, i-a dedicat președintelui turc un „poem“, un fel de pamflet în care spune că lui Erdogan „îi place să sodomizeze capre, să discrimineze minorități, să bată kurzi, să lovească în creștini și să se uite la pornografie infantilă“, că „o are mică“ etc. O înșiruire de trivialități la care probabil n-a rîs nimeni, cu atît mai puțin împricinatul, care i-a și intentat proces pentru insultă. Conform dreptului german, șefii de stat și de guvern străini se bucură de protecție specială, inclusiv în ceea ce privește atingerea adusă demnității. Insulta adusă unui șef de stat străin se pedepsește conform Codului Penal (art. 103) cu amendă și pînă la trei ani de închisoare. Dacă va fi acționat în judecată pentru calomnie, Böhmermann riscă pînă la cinci ani de închisoare.

Procedura e însă mai complicată: pentru ca Justiția să se sesizeze, e nevoie nu doar de o plîngere din partea părții vătămate, ci și de o împuternicire din partea Guvernului german. După cîteva zile de reflecție, Angela Merkel a dat această împuternicire – ceea ce înseamnă că procesul poate începe. Cancelara a anunțat totodată că va iniția procedurile pentru eliminarea paragrafului respectiv din Codul Penal pînă în 2018. Adevărul este că e greu de explicat cum de acest articol (aproape medieval) a rămas în Codul Penal al Germaniei. Și nimeni nu știe cînd a fost aplicat ultima dată.

Poate spera cel acuzat că va scăpa de pedeapsă? Ziarele germane analizează în detaliu chichițele juridice ale cazului. Prin tot soiul de amînări, cauza ar putea fi judecată după eliminarea articolului 103 din Codul Penal. Dar judecătorul nu va putea ignora faptul că, la momentul săvîrșirii faptei, articolul respectiv și pedeapsa aferentă erau în vigoare. Și, prin urmare, va trebui să-l aplice. Pentru ca Böhmermann să scape de pedeapsa cu închisoarea, mult mai util ar fi ca legiuitorul, în loc să elimine articolul, să reducă pedeapsa, să o transforme din infracțiune în contravenție. În acest caz, conform practicii juridice, Böhmermann ar beneficia de pedeapsa cea mai favorabilă – adică o amendă. Alți juriști indică o altă linie de apărare: după eliminarea articolului 103, comicul TV să fie judecat pe baza articolului 185 (insultă aduse persoanei), eventual pentru faptă în formă calificată. Pedeapsa maximă ar fi de un an de închisoare, dar cum pedeapsa e oricum mică, inculpatul poate spera la o condamnare cu suspendare. Cazul Böhmermann e mai important decît cauza Böhmermann. Apărătorii săi vor mai mult decît să-l scape de pedeapsa cu închisoarea. Ceea ce urmăresc ei, de fapt, e achitarea sa. Și depenalizarea faptei.

Ceea ce este ironic în acest caz e că, iată, în țara în care un comic ironizează un șef de stat care nu respectă libertatea presei poate fi judecat pentru delict de opinie. Evident, riscul e mic în Germania. Iar așa-zisa satiră e ieftină și, tocmai de aceea, de proastă calitate. Oare ar fi îndrăznit Böhmermann să facă același show dacă ar fi fost angajatul unui post TV din Turcia?

Discuția în jurul cazului e foarte politizată. SPD profită pentru a pune presiune pe guvernul Merkel. Înainte de călătoria pe care urmează să o întreprindă în Turcia la sfîrșitul acestei săptămîni i s-a cerut să ia „o poziție clară în favoarea libertății de exprimare, fără de care democrația e de neconceput“ – și asta „ar trebui să recunoască și guvernul de la Ankara“. Die Grünen (Verzii, ecologiști) i-au cerut cancelarei să includă pe agenda vizitei și întîlniri cu reprezentanți ai opoziției și ai societății civile din Turcia. „Vizita în nici un caz nu ar trebui să se transforme într-un prilej pentru scuze penibile.“ Două treimi dintre germani consideră că Angela Merkel a greșit aprobînd procesul intentat împotriva lui Böhmermann de președintele turc Recep Erdogan. Doar în jur de o cincime consideră decizia cancelarei corectă. În jur de 12% sînt indeciși.

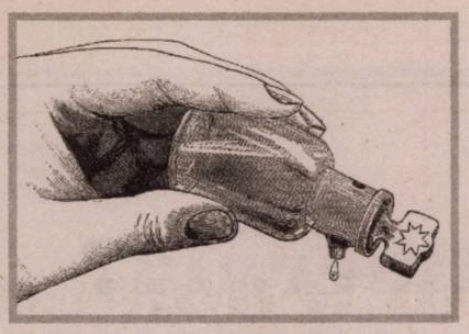

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

De la împrumutătoare la ghilimici

Termenul *ghilimele,* un împrumut nu foarte vechi din franceză, ilustrează foarte bine oscilațiile și ezitările de care au dat dovadă vorbitorii și „normatorii" limbii române în adaptarea unor terminologii moderne. *Dicționarul explicativ* (DEX) și *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române,* ediția a II-a revăzută și adăugită (DOOM 2005) înregistrează cuvîntul doar cu forma sa de plural. În DEX apar variantele *ghilemele* și *ghilimete,* pe care DOOM nu le admite ca literare. De-a lungul secolului al XX-lea, varianta *ghilimete* a fost totuși folosită destul de mult: de fapt, forma este mai apropiată de etimon consideră, totuși, un „barbarism". Treptat a mai apărut o variantă, în care s-a produs și asimilarea lui *e* la *i*: *ghilimele*.

Multe dintre exemplele recente pun cuvîntul ghilimici *între ghilimele.*

nul francez *guillemets* decît *ghilimele,* ceea ce a făcut ca mulți oameni de cultură să o prefere. Cuvîntul este unul dintre multele împrumuturi instabile, pentru care vorbitorii au urmat uneori scrierea din limba de origine, alteori pronunțarea sursei, nu de puține ori optînd pentru un compromis aleatoriu între acestea. Cel mai probabil, s-a pornit de la forma scrisă a cuvîntului *guillemets*, dar finala acestuia a fost înlocuită, în procesul spontan de adaptare la română, cu una mai frecventă, caracteristică unor substantive feminine cu finala în *-ea* accen-

Înainte de acceptarea franțuzismului instabil, gramaticile românești foloseau alte etichete pentru a indica semnul grafic respectiv: *aducătoare* (la Diaconovici Loga, 1822) sau *semnul aducerii* (Heliade Rădulescu, 1828) etc. Despina Ursu și N.A. Ursu (în *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare,* 2004) oferă o listă impresionantă de sinonime (în mare parte, calcuri după germană sau limbi slave): *aducătoare, semnul de aducere, semnul aducerei înainte, semnul aducerei aminte, semnul arătător sau aducător înainte, aducătură, pomenitură, arătare, aducătorul aminte, semnul mărturiei, luniței, țitația, împrumutătoarea.* Autorii identifică și forma (și mai apropiată de ortografia franceză) *guilemet,* la E. Protopopescu și V. Popescu, *Nou dicționar portativ de toate zicerile radicale și streine reintroduse și introduse în limbă, cuprinzînd și termeni științifici și literari* (București, 1862).

Este atestată mai întîi forma *ghilmete,* pentru care *Dicționarul limbii române* (Tomul II, partea I: *F–I*, 1934) citează o lucrare de specialitate: George Ionescu, *Călăuza tipografului. Cu un rezumat din istoricul tipografiei de la invențiune și pînă în zilele noastre* (București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1906). Adaptarea *ghilemele* a fost însă admisă destul de repede: este cea selectată de dicționarul academic citat, în 1934, ca și de August Scriban (1939), care

Probabil că singularul *ghilimea* a fost refăcut ulterior, pornindu-se de la plural (după modelul *stea-stele, vîlcea-vîlcele).* Al. Graur presupunea, totuși, procesul invers, considerînd că pluralul *ghilimele* s-a format de la *ghilimea;* în orice caz, recomanda cu convingere varianta *ghilimele* în locul formei concurente *ghilimete (Dicționar al greșelilor de limbă,* 1982).

Astăzi, singularul *ghilimea* este destul de folosit, chiar dacă dicționarele nu îl recomandă; se recurge totuși la el, din necesități tehnice, de exemplu într-un tutorial online, în care apar *„o ghilimea* de deschidere simplă", *„o ghilimea* de închidere dublă" etc. (support.office.com) –, dar și colocvial: „...Ați văzut vreodată *o ghilimea* singură?" (cafeneaua.com).

Registrul colocvial a mai produs o inovație: după modelul hibrid al unor paradigme substantivale care asociază singularul format cu un sufix și pluralul format cu alt sufix *(rîndunică-rîndunele, floricică-floricele),* s-a format și un destul de surprinzător *ghilimică*. Forma mi se pare, deocamdată cel puțin, doar glumeață, parodică, fără riscul de a se extinde și de a crea și mai multă confuzie în uzul termenului *ghilimele:* „Mare invenție este *ghilimica*" (profox.ro); „păi era un citat, se mai vede ultima «*ghilimică*»" (motociclism.ro); „oleacă am pus cu o *ghilimică* mai mult" (forum.md). De la *ghilimică* se formează, desigur, și un nou plural, *ghilimici,* care pare la fel de ludic și parodic: „Pune și tu niște «*ghilimici*»" (totalmush.ro); „pune *ghilimici* la gogomănia aia" (roportal.ro); „luați voi opusul cuvîntului dintre *ghilimici,* vă rog" (sportultecucean.blogspot.com) etc. Multe dintre exemplele recente pun cuvîntul *ghilimici* între ghilimele. Noua formă, probabil efemeră și cam derutantă, are totuși un merit: exprimă un anume grad de simpatie, sugerînd o familiaritate protectoare și afectuoasă față de un semn adeseori ignorat.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

Emil BELU

Triadă cosmică

Cuvîntului „știință" îi asociem, aproape automat, acea imagine devenită simbol: o figură cu ochii mari, dilatați, explorînd, poate, îndepărtate galaxii; părul vîlvoi; o mustață groasă – totul acoperit de celebra ecuație ce-i poartă numele: Albert Einstein.

În timpul unei vizite la Mount Wilson, unde se afla instalat un telescop-gigant, Elsa, a doua soție a lui Albert Einstein, l-a întrebat pe unul dintre specialiștii care prezentau această minune a deceniului șase:

– La ce folosește acest telescop-gigant?

– La fundamentarea unei noi teorii despre Univers, i s-a răspuns.

– Soțul meu face asta cu un creion pe dosul unui plic!

Dincolo de spiritul anecdotei, marele fizician, cu un creion și o hîrtie – fie ea chiar reversul unui plic! – a schițat viitoarele traiectorii ale fizicii moderne. El a spart tiparele fizicii clasice, deschizînd noi căi cercetării fundamentale și aplicative, totodată. Din Ulm-ul natal și pînă la Princeton, un destin aparte i-a călăuzit pașii: multe umilințe și renunțări, dar și realizări pe măsura geniului. Omul a fost pe măsura fizicianului: corect, ireproșabil, avînd harul prieteniei – aflăm de la Maurice Solovine, de origine română, unul dintre apropiații lui. Ajuta și se dăruia pînă la ultima picătură de energie. Refuzînd toate religiile, mai întîi pe cea mozaică, apoi pe cea catolică, propusă de prima soție ca un posibil liant al căsniciei în destrămare, el și-a fost propriul Dumnezeu.

La Berlin, nu-și plătea datoriile la sinagogă, iar la înscrierea ca profesor la Universitatea din Praga, a refuzat să completeze rubrica apartenenței religioase. Funcțiile politice nu l-au interesat. I s-a propus să devină președinte al Israelului și a refuzat. Era chemat spre culmile științei și nu se putea abate de la acest greu urcuș. Din piscul unde a ajuns, alta era perspectiva.

Dar nici lumea nu l-a iertat. Acuzațiile au curs din toate părțile: din teoria relativității a luat naștere bomba atomică, călău al Hiroshimei etc. Tuturor le-a răspuns pe măsura geniului său: „Sînt orologiul care continuă să bată în mijlocul unei case în flăcări".

Filozoful german Husserl vedea pe emblema Terrei un singur om: Galileo Galilei. Însăși rotația Pămîntului în jurul axei sale pare a se „datora" acestui vizionar din Evul Mediu, care, sfidînd canoanele Inchiziției, și-a dus crezul științific pînă în preajma rugului. El nu a adus la lumină numai proba empirică a rotației Pămîntului, ci și o nouă concepție dinamică – ideea gravitației atașate de corp. A fost un mare pas înainte în fizica acelui timp și în mecanica cerească, în general. Dar nici acuzațiile nu au lipsit. Filozofia lui a avut de înfruntat de-a lungul istoriei multe adversități, unele venind din partea unor celebri gînditori.

Martin Heidegger îi contestă meritele. Gîndirea lui Galilei, zice filozoful german, „vine din Platon și din platonism, ea era de multă vreme cunoscută". Și nu a fost singurul acuzator. Cel mai înspăimîntător acuzator a fost Inchiziția, dar acuzațiile ei țineau de dogmă și nu de rațiune.

Într-o heraldică planetară, un teolog îl

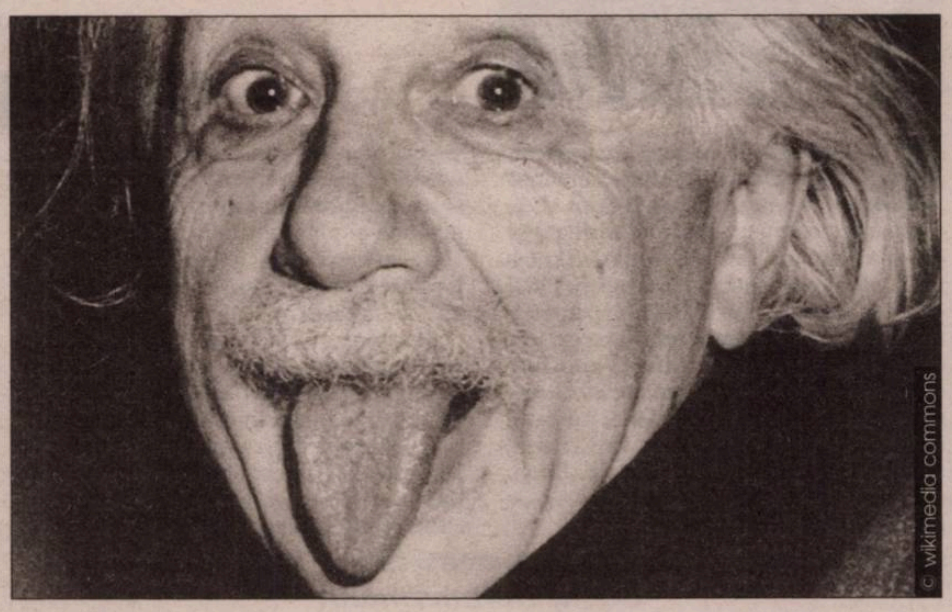

vede pe Apostolul Pavel ca singurul spirit demn să ne reprezinte Terra. O hartă a cerului cu o cruce înfiptă într-un punct minuscul pe Planeta Albastră ar fi simbolul creștinismului și al constructorului acestui imperiu ce se vrea „al armoniei universale". Și cine poate contesta acest lucru?

Au căzut toate imperiile lumii, de la cele mai vechi pînă la cele contemporane, singurul cel al creștinismului dăinuie de două mii de ani. O construcție abia schițată, într-un moment de extaz mistic pe drumul Damascului, s-a ridicat în timp, devenind miracol. Mulți au adăugat cîte o piatră la temelie, însă arhitectul și constructorul vizionar rămîne Apostolul Pavel. Nici în privința lui acuzațiile n-au lipsit:

„...nici urmă de intelectualitate, nici un concept definit, nimeni doritor să înțeleagă. Păcate, răsplăți, contabilizare a viciilor și a virtuților. O religie fără întrebări: un dezmăț de antropomorfism." (E. Cioran)

Trei genii, trei contestați. Triade cosmice – nenumărate! Fiecare dintre pămînteni, celebru sau anonim, are propriul steguleț înfipt pe harta cerului, dar ce scrie pe el, asta-i altă gîlceavă...

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

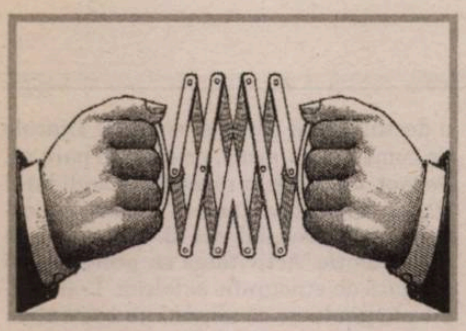

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Decăderea presei e un fenomen cu amprentă românească“

– dialog cu Cătălin TOLONTAN –

Conduce de ani buni Gazeta sporturilor, *dar are și un blog foarte citit,* tolo.ro. ***Cătălin Tolontan*** *este interesat și de evoluția presei, și de regulile jurnalismului și analizează, inteligent și riguros, ce se întîmplă în zilele noastre cu ceea ce ne-am obișnuit să numim „a patra putere în stat“. L-am invitat, așadar, la o discuție despre presă, prinsă între ciocanul noilor tehnologii și nicovala crizelor de tot felul.*

Ai publicat recent, pe tolo.ro, un text despre comentatorii articolelor de pe site-uri – această specie nouă, discutată și contestată…

Acești oameni sînt și necesari, și enervanți în același timp, pentru toată lumea. Există o jurnalistă britanică importantă, Emily Palmer, care a ținut acum cîtva timp o conferință la Cambridge și a spus că ceea ce nu vedem noi, jurnaliștii, care ne simțim persecutați de aceste inovații digitale, este că rețelele sociale și Internetul schimbă nu doar jurnalismul. Ele – cu o expresie dragă ei – „înfulecă“ și jurnalismul, dar și campaniile electorale, și felul în care ne petrecem vacanțele și timpul liber, felul în care facem *banking,* pînă și guvernarea este schimbată de rețelele sociale și de comentatori. Aceste lucruri sînt atît de importante încît nu se poate, azi, să trăiești într-o redacție, oriunde în lume, și să nu simți ceea ce am simțit și noi: comentariile de sub articol ajung să influențeze foarte tare articolul însuși. Ce nu se vede este că oamenii care citesc articolele ajung să citească foarte mult și comentariile și se simt inhibați în a comenta ei înșiși revărsarea de ură și de abuz care se petrece în subsolul articolelor. Jurnaliștii vorbesc cu oamenii pe care îi intervievează și care sînt șocați, în momentul publicării, de felul în care se comentează; și ajung la concluzia că au greșit cînd au declarat ce au declarat. Are loc astfel un act de cenzură atît la jurnaliști, cît și la cei care se exprimă în spațiul public, tocmai din cauza limbajului urii care se extinde pe Internet. Pornind de la aceste observații, o fundație care se numește Median Research Center a accesat niște fonduri norvegiene și a realizat un studiu axat pe trei spații geografice, București, Budapesta și Bergen, astfel încît să vedem cum influențează aceste comentarii viața de redacție, dar și dacă există metode de „civilizare“ a comentatorilor. După un an de studiu am remarcat ceva interesant și reconfortant: doar unul din 3000 de oameni care intră pe un site este „moderabil“, adică într-un fel sau altul a spus o trăsnaie. Cînd afli asta, parcă te relaxezi un pic. Nu toți acești oameni sînt vectori ai abuzului lingvistic sau ai discriminării. Unul din 3000 comentează, însă doar o treime sînt moderabili. Ani la rînd am fost sub obsesia de a nu fi înjurați și am fost îngrețoșați de comentarii. Și există exemple celebre în România. Andrei Pleșu și-a mărturisit exasperarea față de comentatori. Adelin Petrișor, care este reporter de război, care a relatat din cele mai primejdioase zone ale globului, și-a închis comentariile pe blog (și le-a reluat după o bună perioadă). Asta spune ceva.

Dacă unul dintr-o mie comentează negativ, nu știm ce părere au ceilalți 999. Nu sîntem cam sensibili dacă ne lăsăm descurajați de unul dintr-o mie?

E interesant raportul. Noi nu credem că cifra 1 este universal valabilă în toate redacțiile (căci studiul a fost făcut pe gsp.ro și pe alte două site-uri). Dar cred că nu sîntem foarte departe de cifrele reale, căci mai există și alte studii în desfășurare, în alte țări. Sîntem cam sensibili, e adevărat. Îmi aduc aminte de un episod de acum cîțiva ani. Am văzut pe blog-ul meu un comentator cu *nickname*-ul a.l.ș. Inițial am crezut că nu este Alex. Leo Șerban, dar el era. Omul se răstea exasperat la cei care contestau anumite lucruri fără să le cunoască. Găsindu-l acolo, am fost emoționat și în același timp revoltat: mi se părea o pierdere de vreme din partea lui să intre într-o dezbatere care era imposibil de cîștigat. Am fost tulburat și am dus cu mine această tulburare ani de zile, pînă cînd am aflat aceste cifre: au fost o răzbunare, peste ani, pentru un moment care mi s-a părut nedrept.

Fenomenul de autocenzură apare, așadar, pentru că autorii se gîndesc la posibile reacții negative ale comentatorilor. Nu e exagerat, totuși?

Dar nu este exagerat să crezi că un președinte, cum este cel al României, a fost „pus“ în funcție de Facebook? Este o exagerare, dar sînt mulți oameni în mediul politic sau în zona consultanților politici care asta cred. În momentul cînd Klaus Iohannis a început să piardă din adeziunea de pe Facebook, a apărut o oarecare panică: se părea că președintele „pus“ de Facebook poate fi dat jos oricînd de Facebook. E o perspectivă artificială asupra unei realități. Sînt însă și chestiuni profunde care vin dinspre comentatori; de exemplu, comentariul cuiva de pe Facebook care a spus că, pînă la urmă, Klaus Iohannis a făcut o gafă, dar pentru o gafă îți retragi „prietenia“ de pe Facebook? Ce fel de prietenie este aceea care se retrage într-o secundă? Ce valoare are adeziunea căpătată ușor? Exact valoarea adeziunii pierdute ușor. Omul avea dreptate.

Care e situația presei în acest context? Ziarele și revistele își postează articolele pe Facebook, ceea ce le sporește audiența, dar în același timp creează dependență: fără postări, cititorii sînt mai puțini…

Este evident că factorul de multiplicare al unui articol este uriaș datorită lumii digitale. Cei de la *New York Times,* care sînt un bastion al conservatorismului, au recunoscut asta: de cînd Facebook a pus *instant articles,* ei recunosc că articolele postate cu acel instrument au un factor de multiplicare de patru-cinci ori mai mare decît un articol postat în mod obișnuit, ceea ce e fabulos. Dar devii cumva ostaticul unui întreprinzător (așa cum e în acest caz Facebook). Și mai este un lucru pe care oamenii nu îl sesizează: Internetul nu este de fapt liber. Nu poate fi liber cîtă vreme ești promovat de niște motoare de căutare ale căror criterii nu le cunoaște nimeni. Nu știi dacă ești promovat și ajungi la oameni pentru că sînt într-adevăr interesați de tine sau ajungi datorită unor algoritmi secreți pentru că cineva are interesul să te promoveze. Sau îți cumperi promovare; și ce se întîmplă cînd n-o mai cumperi? Nu cumva ajungi la „închisoarea datornicilor de opinie“ și ajungi să nu mai fi promovat deloc?

Totuși, cititorii de presă sînt acolo, pe rețelele sciale, iar jurnaliștii n-au încotro, trebuie să-i urmeze…

© E. Enea

Fără discuție sînt acolo. Nu e util să îmbrățișăm versiunea „furioasă“ a raportării la ei. Există un autor american, Mark Helprin (autor, între altele, al unei cărți, *Poveste de iarnă,* care s-a și ecranizat). El a trăit o criză de furie cînd, după un articol publicat în presă (despre *copyright,* deci nu era un subiect popular, ci mai degrabă elitist, tehnic), a fost o năvală de critici la adresa lui dinspre comentatori. Și a scris atunci o carte intitulată *Digital Barbarism: A Writer's Manifesto,* în care are caracterizări destul de dure (dar și savuroase) la adresa comentatorilor. Îi numește „un milion de pămpălăi în pivnițe neventilate“ sau „imbecili care respiră pe gură, cu șepci puse invers și pantaloni lălîi“ sau „milioane de țîntari care exprimă cu grosolănie cugetările pălărierilor nebuni“. Asta este o perspectivă literară. Dincolo de ea, stă realitatea pe care o cunoaștem. În ziua de azi, zona de *liminal press,* cum o numesc anglo-saxonii, zona de graniță e foarte vag definită: nu se mai știe unde se termină redacția și unde începe audiența. Ai sentimentul că oamenii contribuie tot mai mult la conținutul tău. Uneori, fie și prin autocenzura pe care ți-o impun și la care tu nu poți să spui nu. Ca om care are un blog de foarte mulți ani, mărturisesc: cititul comentariilor creează dependență. E compulsiv consumul de comentarii – fie că sînt de bine, fie că sînt de rău.

Uităm însă că oamenii care comentează există în lumea reală: comentariile și rețelele sociale nu fac decît să-i scoată la iveală, iar pe noi ne fac să le aflăm părerile.

Așa e, dar am o nuanță. Nucleul studiului despre care vorbeam înainte este acesta: cum se definește limbajul urii? Cum să-i faci conștienți pe oameni că nu e în regulă ce au postat acolo, că limbajul e ofensator și că discriminează grupuri vulnerabile? Spunîndu-le următorul lucru: ai spune în lumea reală, în viața de zi cu zi, ce ai postat pe Internet? Dacă răspunsul sincer e „nu“, atunci mai gîndește-te o dată ce postezi. Deci răspunsul meu e acesta: oamenii există și în lumea reală, dar exprimarea lor e diferită pe Internet, sub adăpostul anonimatului. Pentru că Internetul, așa cum spunea cineva, face lucrurile bune foarte bune, iar pe cele rele absolut odioase.

Managerii de la New York Times *spuneau acum vreo doi-trei ani că ediția tipărită nu va mai dura foarte mult. Dacă la* NYT *se pune problema astfel, atunci ne putem întreba și noi: de ce mai apar ziare tipărite în România?*

Anul trecut am participat la un mare forum, ICEEFEST. I-am spus atunci reprezentantului de la *New York Times:* „Dacă nici voi nu mai rezistați pe hîrtie, atunci nu mai dați nimănui vreo șansă“. La care el mi-a răspuns, oftînd: „Știm asta, nu mai puneți toți o presiune atît de mare pe noi“. În România, dacă mergem în acest ritm, vom ajunge prima țară din Europa, dacă nu chiar din lume, care va rămîne fără presă pe hîrtie. Nu știu de ce se întîmplă asta tocmai la noi, dar nu mi se pare un semn de postmodernitate, ci mai degrabă de înapoiere. Chioșcurile de presă s-au înjumătățit față de acum cinci ani: aveam 5000, mai avem 2500, dintre care în fiecare zi sînt deschise 1800-1900. Ce s-ar întîmpla cu vînzarea de zahăr sau de sucuri dacă s-ar închide jumătate dintre magazine? E o problemă de acces la presă, dar și de preț, e o problemă de neputință a noastră, a celor care am lucrat în presă sau am condus ziare.

Ce am greșit?

Prima greșeală a fost aceea că ne-a fost teamă să ne adresăm celor care ne cumpărau. Voi, la *Dilema,* ați reușit foarte mult timp să vă comportați ca o gazetă „locală“ („local“ însemnînd în cazul vostru zona culturală), nu ca una națională, căci cele naționale au fost orientate mai mult către publicitate decît către public. În momentul în care presa a început să reprezinte *establishment*-ul (indiferent că e economic, politic, financiar, patronal, nu contează) și nu publicul, atunci cred că am greșit fără discuție. Dacă te racordezi la public și rămîi acolo, riști anumite atribute: violență verbală, tabloidizare… Ne-a fost rușine să ne asumăm asta și ne-am asumat mai degrabă un soi de elitism de stratosferă. Problema nu e dacă pierdem ziarele tipărite, ci dacă pierdem redacțiile ca formă de organizare profesionistă, matură și curajoasă a informației. Și atunci pierzi jurnalismul, pierzi un serviciu public pe care îl faci oamenilor. Erodarea presei – să nu ne fie rușine – nu e un fenomen românesc, e un fenomen internațional. Decăderea presei e un fenomen cu amprentă românească.

(fragmente dintr-un interviu pe care îl puteți urmări pe live.adevarul.ro)

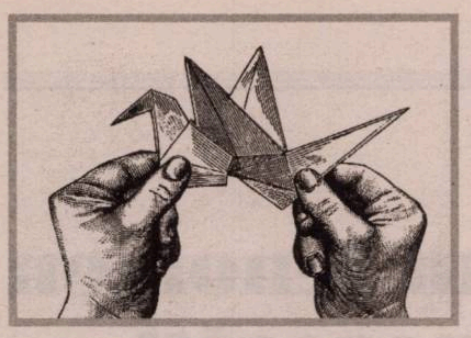

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Întoarcere în timp

Observ că toată lumea scrie zilele astea despre Marian Munteanu. N-am obiceiul să mă înscriu în curentul principal al momentului, dar voi face o excepție. Deși apare la intervale foarte rare în public, fostul lider al manifestației din Piața Universității de acum 26 de ani are darul să producă de fiecare dată agitație în mass-media și pe scena politică, să răscolească atît amintirile celor care au participat la acea manifestație-maraton, cît și pe ale celor care au stat deoparte, mai mult sau mai puțin ostili fenomenului. Pe atunci, charisma incontestabilă și talentul de a ține discursuri echilibrate l-au impus ca lider informal, așa cum unii dintre noi ne aducem bine aminte. Pentru cei care nu știu istoria acelor zile, aș aminti și că propaganda FSN-istă, oficială, de atunci, l-a ponegrit în fel și chip, așa cum i-a ponegrit și pe participanții la manifestație. Intoxicările și manipularea opiniei publice erau adevărate sporturi naționale. A urmat mineriada din iunie 1990. Marian Munteanu a fost crunt bătut de ortaci, a intrat pentru cîteva zile în comă, iar după ce și-a revenit a fost arestat timp de două luni. Întîmplările astea dramatice și istorice în același timp l-au transformat într-un adevărat erou. O sută de mii de bucureșteni au ieșit în stradă în ceea ce s-a numit *marșul alb,* cerînd eliberarea lui, ceea ce s-a și întîmplat, în cele din urmă. Pentru scurt timp a devenit președinte al organizației Alianța Civică. Nu s-a înțeles cu ceilalți lideri și s-a retras. O vreme a stat departe de viața publică. Lumea nu l-a uitat însă. La un moment dat a început să circule zvonul că fusese, de fapt, omul SRI-ului condus de Virgil Măgureanu și că în Piața Universității n-ar fi jucat decît un rol impus. Se spunea și că ar avea afaceri importante, că ar face comerț cu arme. Mulți credeau că e vorba de reluarea mai vechilor mizerii propagandistice. Unii, care mai fuseseră prin culisele manifestației din Piața Universității, și-au amintit și alte lucruri cărora, pe atunci, nu le dăduseră importanță. Că, de exemplu, Marian Munteanu se opunea ca de la celebrul balcon al Universității să vorbească oameni de etnie maghiară. Sau episodul în care Marian Munteanu a fost acuzat că împreună cu apropiații săi din Liga Studenților i-au lovit și apoi i-au sechestrat timp de vreo 24 de ore pe redactorii de la UniFun Radio, primul post de radio independent din România după 1989, în sediul Universității din București. Liga Studenților, care organiza manifestația din piață, voia să preia controlul absolut asupra acestui post de radio, în vreme ce redactorii încercau să-și păstreze statutul de independență. Daniel Klinger, directorul de atunci al radioului, are multe de povestit pe tema asta. Dar, sigur, în vremurile acelea complicate se întîmplau tot felul de lucruri, era ca la război. Oamenii abia ieșiseră din noaptea comunistă și erau suspicioși. Vedeau pericole peste tot și chiar erau pericole peste tot.

PNL ni-l prezintă pe Marian Munteanu ca pe o figură nouă.

Cînd însă, în campania electorală din 2000, Marian Munteanu a apărut la brat cu Virgil Măgureanu, cu un partid și cu un program naționalist, ce să mai crezi...

Dar și asta e ceva de domeniul trecutului. Între timp, Bucureștiul și locuitorii lui s-au schimbat enorm, în ciuda incredibilei galerii de edili incompetenți și escroci care s-au succedat la Primăria Generală și la cele de sector. Totuși, orașul are nevoie mai mult ca oricînd de un om capabil și cu o viziune modernă care să-l organizeze, să-l aerisească, să-l deparaziteze. Un tip eficient, cu idei clare (dar nu fixe), un bun manager, eventual cu oarecare experiență în domeniu, deschis, receptiv și dinamic, eliberat de orice fantasme ideologice întunecate. Un om care știe să facă și să asculte, mai bine decît știe să vorbească despre propriul trecut. Să fie acesta Marian Munteanu? Sigur, el ne garantează că nu are cine știe ce avere, că nu fură și că va stîrpi corupția din Primărie. Dar e destul (să fii sărac și cinstit)? Dincolo de comerțul cu arme, pe care se pare că, de fapt, nu l-a făcut niciodată, candidatul PNL a scris cîteva lucrări, cea mai cunoscută fiind probabil cea despre folclorul din detenție. Activitatea sa profesională e legată de etnografie și folclor. L-am auzit plîngîndu-se că nimeni nu comentează programul lui. Dar pînă la ora la care scriu, nu am găsit programul. Doar ceva despre crearea unor *consilii civice* (ce-or fi alea?). E de presupus că nici n-a avut timp să se gîndească prea mult. Presat de timp și de eșecuri, PNL-ul l-a scos din pălărie ca pe un iepure. Probabil că într-un partid așa mare sînt tot felul de interese și influențe ciudate din care pot răsări tot felul de idei năstrușnice. Totuși, noul candidat a fost votat de aproape întreaga conducere a partidului, în frunte cu prea afabila doamnă Gorghiu. E vorba de partidul de la care, măcar în principiu și conform cu tradiția sa, se așteaptă soluții de modernizare, de progres, de noutate, de viitor. PNL ni-l prezintă pe Marian Munteanu ca pe o figură nouă. Pînă acum, ni se spune, n-a fost implicat în mizerabila noastră politică. Cu alte cuvinte, dacă va fi ales, liderul studențimii de acum 26 de ani va aduce un suflu proaspăt. Iar bucureștenii se vor simți din nou ca în 1990.

ready made

Învață, că-ți prinde bine!

„Ce este o patrulă?
Doi sau trei oameni, dintre care unul este șef.“

Grănicerul, Anul IV, No. 1, Ianuarie 1935

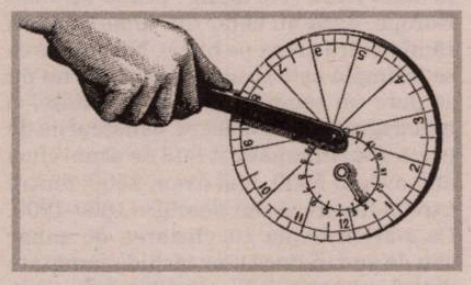

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Rolul bigudiului în autocritică

Că arheologii se și înșală nu e nici o îndoială, dar cît de mult? Ridicol de mult sau un pic, cît să avem ce dezbate? În 1969, niște arheologi canadieni s-au hotărît să-și facă testul suprem de abilitate profesională. O indiancă din tribul Cree, numită Millie, cunoscută întîmplător pe teren, le-a aruncat o vorbă cum că tocmai își părăsise locul de tabără, undeva în munții Rockies canadieni. Arheologilor le-a venit ideea să cerceteze locul după toate regulile artei, iar apoi să se ducă frumos la Millie ca să afle cît de bine au reușit să reconstituie viața cotidiană a micului ei grup. Tabăra devenea astfel un sit arheologic, extrem de recent, deci mult mai ușor de priceput decît unul vechi de 500 sau 5500 de ani, unde obiectele și relațiile dintre ele sînt mult mai deteriorate. Greșelile colegilor noștri canadieni sînt demne de interes.

În tabără, de pildă, locuia doar o familie, nu două, așa cum au dedus arheologii din prezența a două vetre și a două grămezi de gunoi. Indianca le-a explicat că atunci cînd vînau un cerb și începeau să-l proceseze, avea loc un fel de rotație temporară a funcției fiecărei zone a taberei. Amplasamentul taberei nu se datora unor avantaje la vînătoare, ci faptului că soțul și cei doi fii adulți, care lucrau în mină, puteau astfel ocoli un teren foarte noroios. Millie și ai ei nu aveau nici un cal, deși arheologii au tras această concluzie din prezența unei baligi de cal lîngă un fel de pripon. O concluzie plină de înțelepciune, dar calul trebuie să fi trecut pe-acolo abia după abandonarea taberei.

Trei obiecte interpretate de arheologi ca avînd legătură cu vînătoarea erau altceva: o cursă de oțel era de fapt pentru șoareci, o sîrmă roșie de detonator era folosită la jocuri, iar un băț cu sîrmă servea băiețelului de opt ani drept cal. Pictogramele misterioase crestate în scoarța copacilor au fost explicate de Millie ca fiind încercări ale fiicei ei adolescente de a reprezenta stîlpii liniei electrice recent introduse, vizibile în depărtare. Într-unul dintre corturi, arheologii au găsit doar un bigudiu, un puzzle și un fluier în formă de pasăre, spart. Concluzia lor: acolo trebuie să fi dormit mama și copilul. În realitate, acolo stăteau cei doi fii adulți cînd veneau acasă în week-end. În fine, o mică fișie de piele cu două găuri eliptice în ea a fost considerată ca fiind ochelari de protecție pentru iarnă. De fapt, indienii Cree cos asemenea fîșii, în număr mare, pe marginea pielii de cerb atunci cînd e întinsă pe cadrul de lemn pentru tăbăcit, ca să nu se spintece.

Toate aceste greșeli de interpretare echipa de la University of Alberta le-a publicat într-un articol separat, crezînd că ar putea fi relevante pentru breaslă. Și jos pălăria pentru că a făcut asta! – zic pălărie, dar cine știe ce-o fi. N-ar fi corect să nu spun că arheologii canadieni au interpretat corect sute de alte chestii din tabăra lui Millie, între care era interesantă cantitatea și diversitatea resturilor de tutun *(foto:* pipă Cree). Dar ce mă interesează aici sînt greșelile lor. Mai întîi, o problemă tipică a arheologiei este subestimarea importanței copiilor în distribuția artefactelor sau chiar a structurilor într-un sit arheologic. De jucării sau jucării improvizate (ca bățul cu sîrmă de mai sus) nu vine vorba aproape niciodată în rapoarte. Această orbire este probabil una din dimensiunile efortului de a raționaliza în prezența unor date de obicei contradictorii și de a privilegia interpretări conservatoare. Problema e aici tendința de a nivela orice descoperire în sensul aducerii ei mai aproape de distribuția Gauss; or, tocmai cartografierea diversității umane e importantă în arheologie. Cu alte cuvinte, nu vrem să aflăm numai ceea ce deja știm. O față paradoxală a efortului de raționalizare e faptul că orice descoperire greu de explicat (ca pictogramele de mai sus) e musai să fie de natură rituală/cultică/religioasă. În fine, experimentul Millie mai ilustrează o problemă comună în interpretarea arheologică, anume supralicitarea aproape reflexă a unor indicii, mai ales cînd informația e insuficientă (adică bigudiu + fluier = mamă + copil). Asta explică, în rapoartele de săpătură, lunga serie de spații dedicate, chipurile, industriei textile (pentru că s-a găsit o fusaiolă înăuntru) sau metalurgice (pentru că s-a găsit un pic de zgură) etc.

Nu vreau să discreditez arheologia, ci să o prezint ca pe o știință falibilă, dar vie și gata să-și analizeze rateurile. E drept că nu am încredere într-o arheologie mecanicistă, care se autoconfirmă. Nici într-una care descoperă indicii că în antichitate oamenii se trezeau dimineața și noaptea se duceau

la culcare sau că viața lor era extrem de pragmatică, cu mici insule de misticism. Dar am încredere că arheologii pot evita asta. Personal, sînt destul de mulțumit de treaba făcută de cei din Alberta. Am inspectat odată, cu intenții arheologice, o stînă izolată, părăsită de numai cîteva zile, în zona Dealu Mare. Ceea ce mi-a atras imediat atenția au fost numeroasele seringi de unică folosință. Nu sînt deloc sigur că le-aș fi explicat mai bine decît au explicat canadienii tabăra indienilor. Parcă văd că le dădeam o explicație religioasă.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Și tu, Clooney?

Uneori, în viață, avantajele devin dezavantaje. În politică, aproape întotdeauna. Pentru Hillary Clinton, aflată în competiție electorală „internă“ cu Bernie Sanders pentru cîștigarea candidaturii democrate la președinția americană, susținerea *„establishment*-ului“ de partid este un avantaj indiscutabil. Faptul că mai toate figurile majore ale Partidului Democrat o susțin contează enorm în lupta pentru candidatură. Însă, în confruntarea electorală finală, atunci cînd toți americanii sînt chemați la vot, această susținere va deveni, în mod sigur, un dezavantaj. Pe de o parte, susținerea masivă a unui partid limitează capacitatea candidatului de a culege voturi și din alte zone ideologice, ceea ce limitează capacitatea lui de a cîștiga alegerile. Pe de altă parte, americanii, ca și europenii – inclusiv românii –, par a se fi săturat de partide, în general, și de partidele tradiționale, în special. Precizez de îndată că sentimentul de respingere a „clasei politice“ în America, chiar dacă este evident, nu este atît de radical ca dincoace de Atlantic. Explicația constă în însuși modul de structurare a partidelor politice în democrația americană, acolo unde *leadership*-ul unui partid este multipolar, autonomia structurilor din teritoriu este foarte mare, iar reprezentarea politică duce, natural, la solidarități punctuale transpartinice în numele unei cauze ori în numele unui proiect benefic pentru comunitate. În Europa, partidele, în general, sînt mult mai centralizate, distanțele ideologice între ele sînt mult mai marcate și ostilitatea politică între militanți este mai mare. Simplul fapt că, de pildă, sînt state americane în care nici un partid nu are vreo problemă că militanții partidului opus votează în alegerilor lor primare spune multe. Chiar și așa, rata de favorabilitate a activității celor două partide în Congresul american nu a mai depășit 20% de cinci ani, iar 50% din americani cred că nici unul dintre cele două mari partide nu reprezintă cu adevărat interesele poporului american. Interesant este că abia puțin peste 30% din americani spun că au încredere că poporul va lua cea mai bună decizie la alegerile care vin – această cotă ajungea la 50% în 2007 și trecea de 60% în 1997. Prăbușirea încrederii în partide și în politicieni vine, în America, pe fondul prăbușirii încrederii în sine a poporului american. Ei bine, în acest context, Hillary Clinton, strîns și pentru totdeauna legată de sistemul tradițional de putere politică partinică, nu va avea zile ușoare încercînd să convingă electoratul.

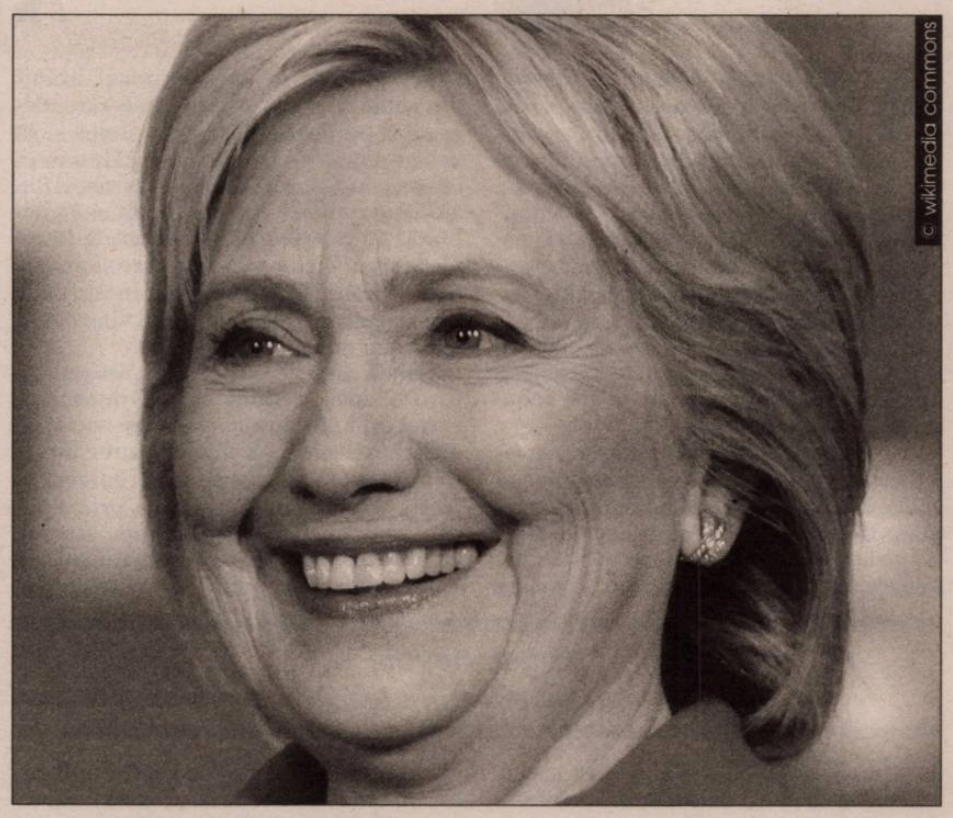

Tema banilor enorm de mulți strînși pentru Hillary Clinton este o linie de atac constantă a lui Sanders.

De asemenea, un dezavantaj major al lui Hillary Clinton, care va fi încă și mai reliefat în campania internă, este bogăția ei. Veniturile familiei Clinton par astronomice, de nu chiar scandaloase pentru o sensibilitate de stînga, avînd în vedere și legăturile lui Hillary Clinton cu toată floarea Wall Street-ului, de la Goldman Sacks la Deutsche Bank, ca să citez doar două dintre cele mai detestate nume financiare printre socialiștii de pretutindeni. În plus, Hillary Clinton va trebui să explice mai clar electoratului democrat cum de a votat, în 2002, pentru acordarea dreptului președintelui Bush de a invada Irakul. Sigur, toate aceste impedimente electorale îi privesc direct pe votanții democrați. Votanții republicani nu sînt deloc deranjați nici de averea ei, nici de votul în privința Irakului sau de faptul că este soția lui Bill Clinton. Pentru ei, Hillary Clinton este de nevotat din cu totul alte motive.

Mai întîi, pentru că reprezintă o ideologie în care orice om cu înclinații de dreapta nu poate crede. Feministă, susținătoare a mișcării pentru recunoașterea drepturilor homosexualilor de a se căsători și de a adopta copii, partizană a „corectitudinii politice“ și adeptă a unui creștinism extrem de personal, genul „merge orice“, Hillary Clinton este ceea ce se cheamă „o progresistă“, adică o persoană definitiv plasată la stînga. În concret și dincolo de ideologie, votanții republicani îi reproșează atacurile islamiste asupra consulatului american din Benghazi (2002), în urma cărora ambasadorul american și un alt diplomat au fost uciși, mulți alții fiind răniți. S-a spus că amabasadorul Stevens ceruse întărirea pazei misiunii diplomatice cu cîteva săptămîni înainte, primind informații că tensiunea în jurul sediului diplomatic crește, dar că Hillary Clinton, pe atunci secretar de stat, ar fi întîrziat să i le aprobe. Chestiunea face încă obiectul unei Comisii parlamentare de anchetă. De asemenea, republicanii îi reproșează lui Hillary Clinton și manevrarea nelegală a unor e-mail-uri (cam 2000!) strict secrete – chestiunea este, de altfel, în investigația FBI și toată lumea așteaptă rezultatul anchetei.

După cum se vede, dincolo de efortul de a convinge cu propria-i agendă de politică internă și externă, dincolo de efortul de a răspunde atacurilor trimise de rivali la adresa acestei agende (treabă deloc ușoară, cum recent o dovedește lipsa ei de claritate în chestiunea creșterii salariului minim pe economie), Hillary Clinton trebuie să găsească resursele de comunicare pentru a răspunde și acestor reproșuri, care o privesc direct. Mai întîi, electorilor democrați și apoi, pe cît se poate, electorilor republicani. Dar nu alegătorii înregistrați ca democrați sau republicani sînt, de fapt, marea miză a răspunsurilor pe care Hillary Clinton le dă acestor provocări. Democrații vor vota cu ea împinși de antipatia față de contracandidatul republican, de nu direct de simpatia pentru ea, iar republicanii, oricît timp și nervi ar dedica Hillary Clinton comunicării cu ei, nu o vor vota. Miza reală a acestor răspunsuri sînt nehotărîții. Ei privesc cu interes explicațiile pe care Hillary Clinton le dă pentru episoadele controversate din biografia ei, așa cum fac, de altfel, cu fiecare candidat, iar acestea îi pot determina să încline preferința lor electorală de o parte sau de alta.

Aceste dificultăți electorale ale lui Hillary Clinton nu trebuie privite ca o listă închisă, ca o serie de teme cărora li se găsește un răspuns și gata. Lovituri cu totul neașteptate de imagine pot veni pe urma oricăreia dintre aceste vulnerabilități. De pildă, acum două ore (scriu articolul în seara zilei de duminică, 17.04) îmi vine vestea că actorul George Clooney, un susținător constant al Partidului Democrat și al familiei Clinton, a condus o gală de *fundraising* pentru Hillary Clinton, la finalul căreia a declarat presei că sumele strînse cu această ocazie sînt „obscen“ de mari, că e scandalos să se învîrtă atît de mulți bani în politică și că se simte jenat. Pentru participarea la gala găzduită de Clooney și de soția sa, spectatorii au plătit (atenție!) minimum 30.000 de dolari de persoană, iar un cuplu rămas anonim a plătit 350.000 de dolari ca să fie plasat la masă chiar cu Hillary Clinton și să fie considerați „co-președinți“ ai galei. Evident, Bernie Sanders a salutat onestitatea starului clamînd „V-am spus eu!“, căci tema banilor enorm de mulți strînși pentru Hillary Clinton este o linie de atac constantă a lui Sanders. Cum va gestiona Hillary Clinton acest neașteptat incident de campanie, vom vedea.

PUBLICITATE

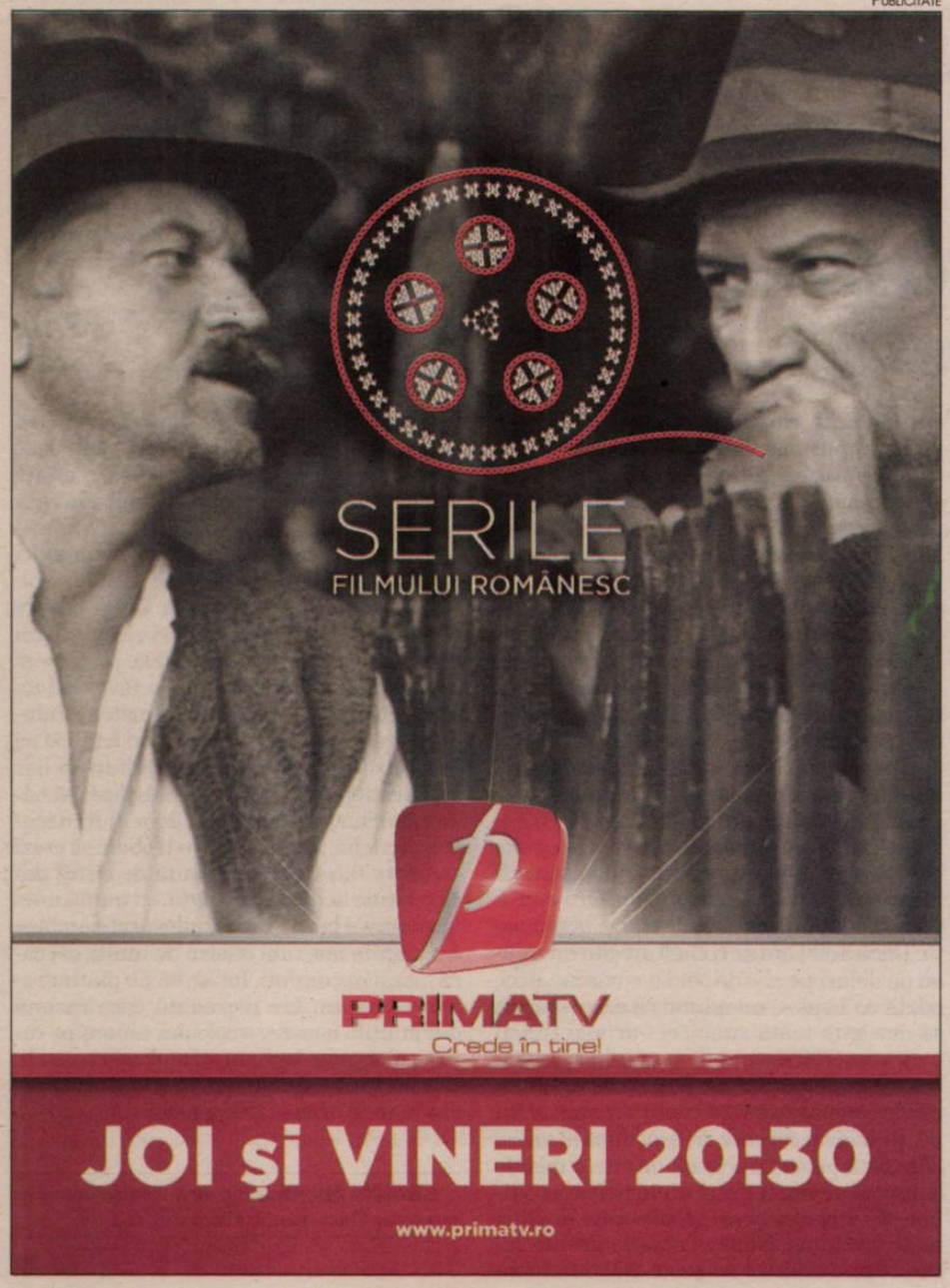

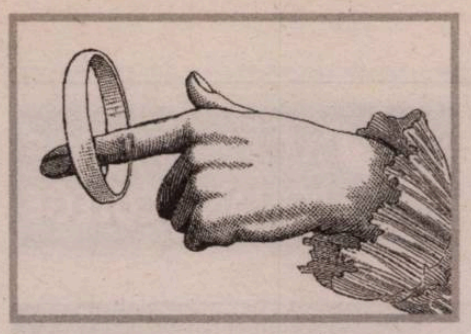

Selma IUSUF

legende urbane

Am

Am centrală, televizor, frigider, Internet prin aer, cablu, HBO HD, cosmetice felurite și creme pentru toate părțile corpului, vopsea de păr, flip-flopși, converși și ghete, nenumărate perechi de blugi, treimiitreisutedouăzecișicinci de tricouri negre, pungi rezistente de la Mega, covoare, mop și bormașină, cîrlige de rufe, șurubelnițe tubulare de la IKEA, multe pahare de vin, douăzeci de căni de cafea și tot atîtea de ceai, condimente asiatice, dulceață de la mama și miere bio zaharisită.

Am pastile antimolii, deodorant pentru covoare, lumină de veghe noaptea și obloane, cărți și cărți în mai multe exemplare, brățări de piele frumoase și brățări de piele urîte, două gantere mov de 2,5 kilograme fiecare, am pisică, mîncare pentru pisică, perie și WC pentru pisică, am cutii și farfurii de supă, de spaghetti, de prăjituri și de sushi. Am bețișoare chinezești și hanorace cu glugă.

Am eu nevoie de toate chestiile astea?

Am eu nevoie de toate chestiile astea? Cum să nu! De fiecare firișor de ață și de fiecare tricou rămas nepurtat și îngropat cu anii prin dulapuri. Șurubelnița tubulară de la IKEA – în trei sau patru exemplare – e cheia care-mi strînge sau desface existența, e o inimă cu stent asamblabil în casă și, apoi, în feluritele creme îmi stă speranța într-o tinerețe veșnică și trufașă, iar de la televizorul hrănit din cablu aflu povești cu lume care alege să-și părăsească orașul și slujba și să se mute undeva pe o insulă aridă sau în creierii munților. Citesc pe Internetul din aer cum renunță oamenii la tot și își iau lumea în cap pe mări și oceane și în lumea largă. Cu un rucsac în care și-au pus două tricouri și niște chiloți. Încerc să le înțeleg poveștile și simt că-mi vine din ce în ce mai greu.

Vedeți, din canapeaua mea așezată pe covorul meu, aspirat cu aspiratorul pe care-l țin în debaraua mea care cîrcîie de alte chestii ale mele nemaivăzute, încerc să înțeleg ce i-a făcut pe acești oameni să plece. Explicațiile lor sînt, la prima vedere, simple: sîcîiala cotidiană, stresul, slujba obositoare, șeful nasol, traficul oribil, sentimentul de inutilitate, consumerimul agresiv din jur, dezamăgiri diverse. Un om și-a luat banii pe care a reușit să-i strîngă în viață și a plecat pe o insulă între băștinași prietenoși. Numai că acolo, fără să-și dea seama, a luat-o de la capăt și a început să strîngă: o colibă cu acoperiș din frunze de bananier, un covor din coajă de nucă de cocos împletită, și-a julit genunchii să aducă apă curgătoare în coliba aia, acum vrea electricitate. Mîncarea pe care n-o poate cultiva o ia de la cîteva insule distanță după cîteva ore de drum cu barca. Deocamdată stă bine, tricourile și chiloții cu care a plecat stau lîngă niște chestii trebuincioase, dar nu în plus. Însă, încetul cu încetul, va începe să se întindă în pădurea din jur, pentru că vrea să vîndă din recolta mai mare să-și ia un tractor. Treaba devine stresantă. Cînd nu te aștepți, o să-și găsească iar coliba plină de troace inutile, așa, ca noi. Își va face prieteni și dușmani.

Ai plecat degeaba, băi, îmi vine să-i zic de pe canapeaua mea, prin Internetul care vine prin aer. Am în frigider ouă, legume, brînzeturi, roșii uscate foarte snob la soare, capere și muștar. Mai am *wasabi, garam masala* și vinișoare subțirele de anșoa răsucite într-un borcănel. Măsline, unt tartinabil și lapte de midgale neîndulcit. Iaurt slab și brînză de vaci și mai slabă. Cît îmi ajunge, la o adică, să mănînc într-o zi? Niște pîine cu niște mere ar fi suficient. Sau covrigi cu iaurt, sau o ciorbă babană care să țină aproape o săptămînă. Ar fi suficient. Am eu nevoie de pastă de *wasabi* și cereale fără gluten? Am nevoie de televizor și de jucării pentru pisică pe care, de fapt, le-am luat pentru mine și nu pentru pisică, pentru că animalul ăla se mulțumește doar cu o hîrtie făcută ghemotoc? Am nevoie de toate astea? Fără doar și poate. Fără ele aș muri, m-aș îngrășa, m-aș plictisi, aș face riduri și, Doamne ferește, mi-ar rămîne timp să mă gîndesc și la altceva.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Știri de pe front (IV)

„[Generalul Falkenhayn (3):] «În timp ce se căuta astfel a se împiedica producerea evenimentului atît de puțin dorit, sau măcar a-l întîrzia, se făceau pregătirile pentru a-i face față. În acest scop s-au luat următoarele măsuri:

– S-a grăbit organizarea noilor unități germane formate, care primiseră o instrucțiune specială și echipamentul potrivit cu natura noului teatru de război.

– În vederea unei concentrări rapide către frontierele române, trupe germane de căi ferate au început transformarea liniilor ferate din sud-estul Ungariei și nordul Bulgariei, mărindu-le capacitatea de transport. Astfel, începînd din luna mai, 2 companii de căi ferate germane au lucrat împreună cu bulgarii la îmbunătățirea liniei ferate Niș-Sofia, necesară Puterilor Centrale, atît pentru legătura cu frontul macedonean, cît și pentru o concentrare la sud de Dunăre. Iar din luna iunie, 6 companii de căi ferate germane au început refacerea căii ferate Sofia-Gorni-Orehovitza. În Transilvania, pînă la intrarea României în război, nu se refăcuse decît linia Jibău-Dej-Apahida, necesară în special aripei de sud a frontului austro-ungar.

În luna iulie, mareșalul von Mackensen fu înștiințat că, în caz de război cu România, va exercita comandamentul de la frontiera Dobrogei și de pe Dunăre, luîndu-se înțelegere asupra modului cum vor fi conduse operațiunile. El primi ordinul de a executa recunoașterile și pregătirile necesare, pe cît posibil fără a atrage prea mult atențiunea.»

La 8/21 iulie 1916 cele 3 armate de la extrema dreaptă a frontului austro-ungar (Armata germană de Sud, Armatele XII și VII austriace) au fost întrunite într-un grup de armate sub conducerea mareșalului Arhiduce Carol, moștenitorul tronului austro-ungar. Prin această nouă organizare a Comandamentului, s-a trecut la Armata VII austriacă (de la extremitatea dreaptă a frontului) și conducerea măsurilor de apărare de la granița română, punîndu-i-se sub ordine și cele cîteva unități, care se găseau în acel timp în Transilvania.“

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Homo sapiens tîmpens

„Datoria globală“ se apropie de noi exact așa cum se apropia Melancholia lui Lars von Trier de Pămînt. Deși vine cu o viteză colosală, deocamdată nu pare cine știe ce, cîtă vreme planeta bizară cu care o să ne ciocnim e doar un punct luminos, o licărire în oceanul de licăriri al cerului. Pentru moment, pare doar o știre în noianul de știri în care ne pierdem zilnic. Dar, mai curînd decît credem, apropierea asta – care se petrece cu o repeziciune amețitoare – o să se vadă limpede, mai întîi fără telescop, apoi fără ochelari, pentru ca, la un moment dat, să inunde tot cîmpul vizual, înainte de a înghiți lumina cu totul.

Ființa umană demonstrează din plin, cu orice ocazie, că are instinctul de a sărbători apropierea catastrofei. Fie că e o calitate profund umană, o reacție la teama și la neputința în fața finitudinii, fie că e pură, gratuită și spectaculoasă tîmpenie, sărbătorirea iminenței prăbușirii e un spectacol unic. Miliardarul zgîrcit, retras la casa lui de vacanță din Südtirol, mai pune o haină pe el, ca să nu dea drumul la centrală, să nu consume gaz și curent electric. Face asta dintotdeauna și, dacă numărătoarea inversă pînă la sfîrșitul lumii ar ajunge la 10, ar face exact la fel, pentru că… ce rost mai are să schimbi lucrurile doar pentru cîteva secunde? Asta în vreme ce în Argentina, în India, în Siberia sau în România există suficiente șanse ca, dacă un sărman găsește un bănuț pe jos, să vrea din tot sufletul să poată face cinste cu o cinzeacă întregii planete. Între cei doi încape lumea întreagă. Și nimic nu poate fi tulburat din ordinea asta a lucrurilor. Dincolo de munții, de tomurile de înțelepciune scrise pînă acum, pare cît se poate de vizibil cu ochiul liber că lumea curge voioasă într-o direcție despre care, totuși, știm cu toții că e una greșită. Și, neavînd ce să facem contra acestui curent de neînvins, ne apucăm să sărbătorim.

Spectacolul e din ce în ce mai costisitor; filmele – din ce în ce mai scumpe, onorariile – din ce în ce mai mari, drepturile de televiziune pentru cea ce ni se vinde ca „sport“ – din ce în ce mai aiuritoare, suplimentele alimentare care ne fac nemuritori sînt din ce în ce mai pure și mai performante, vacanțele sînt din ce în ce mai sofisticate, mai obsesiv încărcate cu dorința de descoperire, de umplere cu profit evenimențial a fiecărei secunde pentru care s-a plătit, cocktailurile sînt din ce în ce mai colorate, mai alcătuite din chestii care păreau că nu pot sta niciodată împreună, telefoanele sînt din ce în ce mai *smart* și mai gata de a face conexiunea nu doar între ființe umane, ci și între euglene și parameci, obsesia de a fi fericiți, de a ne simți bine, de a ne „distra la maxim“, de a fi „super“, ambiția asta ultimă s-a lipit de fețele tuturor, ca un zîmbet larg, înghețat pe niște figuri care nu mai pot face alte mișcări și care, vrînd-nevrînd, rîd cu gura pînă la urechi chiar și atunci cînd plîng în hohote.

Șefa FMI vorbește despre o datorie globală care o depășește pe cea de dinainte de criza din 2007, dar și despre un context care seamănă izbitor cu cel de dinaintea celui mai recent război mondial. Cifra nu zice mare lucru. Ce poate să-nsemne, pentru cei mai mulți dintre noi, ceva care se cheamă „peste 200 de trilioane de dolari“? Una dintre cele mai halucinante dimensiuni ale unui fragment din această cifră e suficient pentru a întoarce ordinea lucrurilor cu susul în jos. Iat-o: o imagine care poate spune ceva despre ce înseamnă un trilion poate fi rezumată în povestea unui om care s-ar fi născut odată cu Iisus și ar trăi și la ora asta. Dacă acest om ar fi cheltuit cîte un milion de dolari pe zi – de cînd s-a născut, deci, odată cu Iisus –, nu numai că n-ar fi reușit să dea gata toată suma, ci i-ar mai trebui încă vreo 700 de ani de acum încolo pentru a o cheltui. Ăsta ar fi un trilion. Iar jocurile comparative pot continua mult și bine. Cum ar fi cel care zice că, dacă ai așeza bancnotă peste bancnotă, de cîte o mie de dolari, și ai vrea să faci un teanc de un trilion, ți-ar ieși ceva de peste o sută de kilometri înălțime. Datoria globală despre care se face vorbire e de peste 200 de trilioane. Ce să faci în situația asta? Evident, să sărbătorești! Și să-ți faci de cap, pentru că, în fața unui asemenea necuprins, o minte normală patinează ca un cauciuc de vară pe un derdeluș.

Unul dintre cei mai simpatici jurnaliști ai acestei lumi grăbite vorbește zilnic, la CNN, despre bani. Cînd e pe Wall Street și zice că banii cîntă, ca o orchestră gigantică pe care el o poate amuți instantaneu, în favoarea ta, telespectatorule, ca să simți liniștea gîndului, să te prinzi care e chestia cu banii și să iei decizii înțelepte, cînd intră într-un bar și-ți arată o plăcintă care simbolizează bănetul virtual al lumii, din care el îți decupează o felie, despre care tu trebuie să crezi că poate fi a ta. Că e felia ta de cîștig din ce se pune la bătaie pe piață. În inima unei lumi care a luat-o razna, adevărata orchestră sîntem noi, unii enorm de mulți, cei care mergem cuminți, lunar, să ne plătim ratele la bancă. Iar recviemul care răsună din mințile noastre e coloana sonoră pe care se mai pune încă un strat de cărămizi la cîte un turn, unul dintre sutele de turnuri din marele oraș al trilioanelor.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Apologia creştinismului şi colacul de salvare al educaţiei umaniste

Încetarea politicilor agresiv ateiste după 1989 a creat impresia revenirii creştinismului în sfera publică, dar bilanţul ultimilor 25 de ani arată că aşteptata reîncreştinare a societăţii româneşti nu s-a petrecut. În plus, confruntarea cu globalizarea culturală a lăsat creştinismul izolat în raport cu sistemul de valori, al viziunii despre om şi al formelor de cunoaştere din societatea românească. Astfel, în ciuda faptului că statul a preluat susţinerea financiară a educaţiei teologice preuniversitare, iar cea universitară şi de specializare au intrat formal în cadrul universităţilor publice româneşti, cunoaşterea patrimoniului cultural al creştinătăţii a rămas marginală şi, în cel mai bun caz, restrînsă la mediul clerical. Problema recuperării şi actualizării patrimoniului cultural creştin rămîne astfel la fel de nerezolvată ca în urmă cu 25 de ani.

Izolarea şi în cele din urmă abandonarea studiilor clasice în România contribuie şi ele la această sărăcire intelectuală a creştinismului. Întrucît epoca patristică, a cărei cunoaştere are nevoie de studii clasice, este rădăcina intelectuală şi spirituală a creştinismului. Cu bruma de resurse umane în cercetare umanistă, mai ales cu pregătire lingvistică clasică, de orientalistică şi în cunoaşterea creştinismul tardo-antic şi medieval, abia dacă se adună o echipă de cercetători-profesori pentru a revigora domeniul. De asemenea, relansarea unei opere editoriale şi de traducere a textelor patristice necesită formarea specialiştilor şi a unui public specializat. În absenţa publicului-ţintă, produsul editorial va fi ca o picătură în oceanul de

Abandonarea studiilor clasice în România.

ignoranţă care ne înconjoară atît în lumea laică descreştinată, cît şi în mediile creştine care nu au obiceiul unor lecturi mai complexe cultural.

Aceşti clasicişti patristicieni vor fi legatarii testamentari ai ortodoxiei pentru societatea postcreştină. Constatînd degradarea continuă a sistemului de educaţie publică, am putea preîntîmpina erodarea conştiinţei culturale creştine printr-un sistem de educaţie, eventual privată şi confesională, bazat pe o viziune culturală creştină şi mai cu seamă patristică.

O mare problemă a educaţiei publice contemporane rezidă în raţionalismul agnostic pe care este construit programul materiilor umaniste. Toate materiile umaniste sînt prezentate într-o perspectivă *teleologică* (cel puţin hegeliană, dacă nu de-a dreptul marxistă şi darwinistă), adică orice obiect de studiu este definit astfel încît să pornească de la un nivel iniţial de manifestare primitiv spre un nivel de dezvoltare maximală corespunzător contemporaneităţii, acesta din urmă fiind scopul întregii desfăşurări istorice. Spre exemplu, în cursurile şcolare de limbă şi literatură română sau de istorie a românilor, fenomenul literar din Ţările Române este prezentat numai din perspectiva utilizării limbii române, fiind marcată o evoluţie pozitivă de la o utilizare deficitară şi o formă greoaie spre forme tot mai sofisticate de limbă şi performanţe literare tot mai mari, fără a menţiona niciodată că, atunci cînd nu aveau o limbă literară română adecvată expresiei culturale înalte, românii secolelor trecute se exprimau literar în slavonă, greacă, latină sau franceză. Fără postulatul că apariţia limbii literare române este un scop al istoriei umanităţii, abandonul utilizării tuturor acestor limbi în educaţie şi în formularea gîndirii poate fi văzută ca un regres, ca o pierdere de orizont cultural şi spiritual, dat fiind că ele deschideau către un tezaur literar, ştiinţific, religios mult mai bogat decît cel existent chiar şi azi în limba română. O victimă colaterală a abandonului acestor limbi a fost literatura patristică, a cărei traducere nu s-a putut realiza în ritmul în care s-a produs abandonul cunoaşterii limbilor sacre.

Consecinţa nefastă pînă azi este că literatura patristică, de fapt teologică în general, a fost izolată în patrimoniul perimat al limbilor sacre.

Pe lîngă perspectiva evoluţionistă, în educaţia publică persistă o viziune asupra învăţării în care reproducerea mecanică a informaţiei este preferată înţelegerii şi asimilării critice a acesteia. Şi nu numai că se cere reprodusă o informaţie prezentată într-un manual, dar de cele mai multe ori proza ştiinţifică a manualului este de cea mai proastă calitate. Astfel, nu numai că libertatea de gîndire este afectată prin lipsa unui antrenament adecvat în formularea coerentă a gîndurilor, ci chiar ceea ce învaţă prin imitaţie elevii şi studenţii este mai degrabă dăunător dezvoltării facultăţii de judecată. Miza majoră a oricărui proiect educaţional în România de astăzi este dezvoltarea capacităţii de gîndire independentă şi critică. Creştinismul, victimă a ideologiilor moderniste şi materialiste, nu are decît de cîştigat dintr-o revigorare a raţiunii şi a spiritului critic.

Un proiect universitar inspirat de marea civilizaţie creştină ar fi o şcoală a marilor cărţi, a marilor conştiinţe, a marilor îndrăzneli, după îndemnul lui Hristos „Îndrăzniţi, Eu am biruit lumea" (Ioan 16,33). Parcursul intelectual prin 3000 de ani de gîndire euro-mediteraneană este şi o modalitate de a-l preveni pe tînăr asupra capcanelor unui univers intelectual în care contemporaneitatea este hipertrofiată. Astfel, o educaţie bazată pe marile cărţi ale civilizaţiei creştine este cadrul conceptual în care s-ar putea valorifica patrimoniul intelectual al patristicii.

Cultura românească a avut parte de experienţa unei astfel de şcoli. Mă refer la comunitatea intelectual-monastică a Sfîntului Paisie Velicicovschi, întîi la Dragormirna, apoi la Neamţ. Încă din faza timpurie a şcolii paisiene, de la Dragomirna, datează primul manuscris al Filocaliei în limba română (1769), păstrat astăzi la Biblioteca Academiei, care atestă o muncă de selectare şi traducere a textelor patristice cu peste un deceniu înainte publicării Filocaliei greceşti la Veneţia şi peste două decenii înaintea Filocaliei slavone la Moscova. Toate trei ediţiile Filocaliei au beneficiat de excepţionala şcoală de patristicieni şi traducători formată în Academiile domneşti şi mănăstireşti ale Moldovei şi Ţării Româneşti. Aceşti cărturari şi teologi, preocupaţi de acurateţea filologică a textelor, s-au regrupat în jurul stareţului Paisie şi apoi al marilor lui discipoli, precum mitropolitul Moldovei Veniamin Kostaki. Comunitatea paisiană a continuat să producă cunoaştere şi educaţie patristică pînă cînd, spre mijlocul secolului al XIX-lea, această mare şcoală a fost brusc abandonată (majoritatea manuscriselor şcolii paisiene au rămas pînă astăzi netipărite) în contextul aculturaţiei franţuzeşti purtătoare a unui nou proiect naţional.

Atunci, ca şi acum, punerea în opoziţie a tradiţiei culturale creştine cu noutatea intelectuală europeană este falsă în premise şi catastrofală în consecinţe. Filocalia, cu patrimoniul ei lingvistic, cultural şi estetic, este cuvîntul-cheie al unei apologii creştine de care Europa are nevoie.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (III)

Sfîntul şi Marele Sinod Panortodox, care va avea loc între 16-27 iunie 2016, la Academia Ortodoxă din Chania (Creta), are la bază şase documente discutate de-a lungul deceniilor de pregătire şi de a căror adoptare depinde seria de decizii practice pe care ortodoxia le aşteaptă de la păstorii ei.

Temele documentelor sînt: misiunea Bisericii în lumea contemporană, diaspora ortodoxă, autonomia şi modul proclamării acesteia, Sfînta Taină a Cununiei şi impedimentele la căsătorie, importanţa Postului şi a respectării acestuia astăzi, relaţiile Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creştine. Textele sînt traduse în româneşte şi pot fi găsite pe pagina oficială a Patriarhiei. Din păcate, nu am auzit/văzut să se prezinte şi să se comenteze aceste documente în facultăţile noastre de teologie, fapt care adînceşte temerea că un criteriu esenţial pentru orice act sinodal va fi cu greu îndeplinit sau, în cel mai bun caz, cu întîrziere: receptarea. Or, aceasta reprezintă un proces care precedă consultarea propriu-zisă, insuflă dezbaterile şi le confirmă rezultatele.

Să ne facem măcar o idee sumară asupra conţinutului fiecărui document în parte. Textul despre misiunea Bisericii în lumea contemporană are un titlu de lucru problematic: „Contribuţia Bisericii Ortodoxe la realizarea păcii, dreptăţii, libertăţii, a fraternităţii şi a dragostei între popoare şi la înlăturarea discriminărilor rasiale şi de altă natură". Înainte de toate, terminologia este evident datată, adică vine direct din epoca Războiului Rece, perioadă cînd a şi fost redactată o primă variantă, menţinerea ei în contextul actual trădînd un conservatorism prost plasat. Apoi, legat tot de titlu, acesta nu corespunde decît parţial agendei problemelor globale la rezolvarea cărora Biserica Ortodoxă îşi poate aduce o contribuţie.

Preliminariile documentului insistă pe două afirmaţii teologice de bază. Prima: Biserica lui Hristos este în lume, dar nu din lume, adică are prin constituţia ei un caracter ambivalent divino-uman. De unde rezultă că evenimentul eclezial, concretizat în adunarea credincioşilor în jurul Sfintelor Taine, este o confirmare a Creaţiei, a faptului că Dumnezeu a făcut-o posibilă, dar şi o pregustare a Împărăţiei de dincolo. Această stare între evidenţă şi promisiune este tradusă prin dinamica lui *deja* şi *nu încă*. A doua: tocmai pentru că ne pregăteşte pentru Împărăţia lui Dumnezeu, Biserica nu poate ignora dificultăţile prin care trece umanitatea, indiferent de epocă sau context. Dimpotrivă. Fidelitatea faţă de mandatul ceresc implică solidaritatea fără întrerupere cu umanitatea.

Capitolele acoperă subiecte dintre cele mai diverse: a) Valoarea persoanei umane; b) Libertate şi responsabilitate; c) Despre pace şi dreptate; d) Pacea şi împiedicarea războiului; e) Biserica Ortodoxă în faţa discriminărilor; f) Misiunea Bisericii Ortodoxe ca mărturie de dragoste în slujire. În ceea ce priveşte fundamentele valorii persoanei umane, acestea se împart între cele antropologice (omul creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu) şi cele hristologice (omul vechi înnoit prin Întruparea lui Hristos). Documentul face trecerea nemijlocită de la demnitatea omului la importanţa păcii şi a colaborării interconfesionale şi interreligioase în slujba acesteia. Următorul capitol constată că libertatea este un dar dumnezeiesc, fără îndoială, dar care implică responsabilitatea pe măsură.

Următoarele două capitole se dedică păcii ca expresie a seninătăţii şi a împăcării cu sine, cu semenii şi cu Dumnezeu. Simetric, războiul este expresia neliniştii, a neînduplecării şi a păcatului. Textul condamnă conflictele generate de fundamentalismul religios sau/şi naţionalist. Semnatarii trag în continuare un semnal de alarmă privind recrudescenţa discriminărilor la care sînt supuşi creştinii ortodocşi, mai ales acolo unde sînt în minoritate, mesaj de o dramatică actualitate. Ultimul capitol trece în revistă temele care cer mărturia slujitoare a Bisericii: sărăcia, nedreptatea socială, noile forme de sclavagism, migraţia motivată economic, cinismul sistemului financiar, războaiele dintre state, consumismul, manipularea ideologică prin mass-media, biotehnologia, educaţia copiilor şi a tinerilor, apărarea familiei.

***Radu Preda** este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

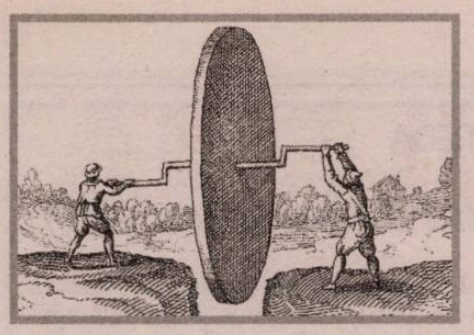

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Harta și teritoriile (II)

Alte cîteva observații, după o săptămînă petrecută în Cisordania:

■ Un jucător semnificativ în peisajul confesional al Țării Sfinte este patriarhul ortodox al Ierusalimului. Am avut dubioasa plăcere să îl întîlnesc. Combinația de aroganță ieftină și conservatorism primar mi-a lăsat o senzație absolut neplăcută. Omul a ținut un scurt *speech* despre cum n-ar trebui să îi irosim timpul pentru ca, ulterior, în timpul întrevederii, să îi sune telefonul. E prima oară cînd remarc nota ironică din Nokia *tune*.

■ Orașele palestiniene sînt fantastic de neîngrijite. Am pus asta pe seama unei nesiguranțe în legătură cu spațiul public. A unei neîncrederi în societate. Spațiile comune contrastează puternic cu interioarele, care sînt la fel de îngrijite ca oriunde în lumea liberă. Același fenomen exista prin anii '90 și în România.

■ Pentru turistul religios, Palestina nu poate fi înlocuită de nimic. Infrastructura e relativ decentă (la ani-lumină totuși de cea a Israelului), iar gazdele sînt prietenoase. Pelerinii par însă chinuiți, văzuți din afara grupurilor lor. Deshidratați, dezorientați, cu privirile goale, sînt mînați de ghizii lor într-un stil aproape milităros. Rugăciuni pe repede înainte. Simți aproape milă pentru ei. Și o admirație fără rezerve cînd îi auzi cîntînd. Îți dai seama că faci degeaba calcule de eficiență cînd te uiți la ei. Nu pentru confort sînt acolo.

■ Dincolo de pelerinaje, Palestina are suficiente lucruri de oferit: Marea Moartă, deșertul etc. Contemplînd însă ideea unei întoarceri în Palestina în concediu, m-am simțit cumva inadecvat. Umbra conflictului face ca turismul neafiliat religios să pară ridicol. Dar nu am renunțat la idee.

Pe zidul de securitate se pot găsi desene originale de Banksy

■ Pentru amatori, pe zidul de securitate se pot găsi desene originale de Banksy. Unele false. Am rîs la gîndul că Banksy a devenit atît de important încît i se falsifică opera în scop politic.

■ Buchiniștii și vînzătorii ambulanți acceptă lei românești. Doar la Chișinău am mai văzut asta.

■ O dezamăgire reală și ușor de verificat e bucătăria palestiniană. Habar nu am de ce e atît de lipsită de imaginație. Pot spune fără ezitare că găsiți mîncare arăbească mai bună în București.

Nu e deloc clar care sînt preferințele lui Dumnezeu, indiferent de ce spun o trupă pop întîrziată pe scenă sau ierarhia ortodoxă din România. Iar Palestina e locul în care te convingi definitiv de asta. Locul în care toți au dreptate și toți greșesc. Locul în care se nasc și se întorc utopiile. Locul în care mulți oameni speră într-o normalitate care nu le e accesibilă. Un cîrciumar palestinian creștin mi-a zis, la o oră tîrzie în noapte, că excesul de religie nu e bun. Ulterior mi-a dăruit o Biblie în arabă.

Te întorci la București cu speranța că Dumnezeul zilelor noastre e incluziv și binevoitor. Ideea că ar putea exista mulți dumnezei mai mici, revanșarzi și exclusiviști, îmi pare intolerabilă. Dumnezeu n-are cum să construiască garduri sau să pună cuțite în mîinile unor pușteni. Te întorci la București și te bucuri cum n-ai fost niciodată în stare să o faci de frivolitatea dezbaterilor publice de aici.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Lecția olandeză

Acum ceva timp, un președinte al Ucrainei, rusofil de felul lui, a refuzat apropierea de Uniunea Europeană și a înghețat negocierile pentru un acord de asociere (care nu promitea defel vreo viitoare aderare). Kievul s-a răsculat. Au urmat lupte de stradă, au murit oameni. Pe baricadele manifestanților se arbora steagul albastru cu stele galbene. Președintele a fugit. Puterea a fost preluată de pro-occidentali. Era prima oară cînd se murea în numele aderării la setul de valori numit Uniunea Europeană și se refuza tot ceea ce a însemnat trecutul sovietic, puterea rusească, democrația controlată cu voie de la partidul unic.

Acum cîteva luni, aparent din senin, un obscur site olandez care promovează ideile de extremă dreaptă a început să strîngă semnături pentru organizarea unui referendum prin care Parlamentul național să fie obligat să revoteze acordul de asociere cu Ucraina (repet: un acord care nu promite în nici un fel o viitoare aderare). Au colectat 400.000 de semnături și s-a organizat consultarea populară. Democrație directă în toată regula. Rezultatul: peste 60% din olandezi au refuzat acordul. Prezența la vot a fost de peste 30%, astfel încît Parlamentul Olandei va fi nevoit să rediscute respectivul act (el fusese aprobat fără nici o problemă cu ceva timp înainte).

Vă închipuiți cum au primit vestea cei care și-au riscat viața la Kiev, sub steagul Europei? Vă imaginați zîmbetul de pe fața lui Vladimir Putin? Dar avîntul lui Nigel Farage și al partizanilor săi din tabăra Brexitului? Puternic trebuie să ne fie exercițiul de imaginație pentru a ne închipui cum va arăta Uniunea însăși, de azi într-un an.

Ceea ce s-a petrecut în Olanda va crea un efect de contaminare. Polonia și Ungaria au deja la putere partide care nu se sfiesc să ceară diluarea mandatului Comisiei. În Franța, doamna Le Pen șade confortabil în sondaje și utilizează eficient milioanele de euro de la ruși. Spaniolii, bulgarii, grecii, finlandezii, belgienii, nemții au fiecare cel puțin cîte un partid antisistem care jubilează după votul olandezilor și simte vînt din pupa. Fie ele de dreapta, fie de stînga, toate împărtășesc o simpatie defel simulată pentru Putin, manifestă înțelegere pentru interesele Rusiei în Europa, critică vehement ceea ce ei numesc „UE a corporațiilor" și nu se sfiesc să critice democrația clasică, liberală, ca fiind „depășită și coruptă". Dacă adăugăm tabloului și neliniștea creată de valul de imigrație dinspre Irak, Libia, Afganistan și Siria, avem motive suplimentare de pesimism.

Între timp, Comisia nu doar șade, dar și cugetă. În continuare, comunică așa cum știe: despre fonduri structurale, mecanisme complicate de monitorizare și schimbările climatice. Cum ar fi, trolilor de forum ai rușilor, Comisia le răspunde cu broșuri despre fondurile de coeziune. În continuare, bugetele de comunicare internă (adică în statele membre) sînt reduse deoarece se consideră că (nu-i așa?) Uniunea este suficient de cunoscută și nu mai are nevoie de explicații suplimentare. *À la guerre comme à la guerre,* se zice. Numai că instituțiile europene (măcinate de disensiunile dintre statele membre) nu și-au dat încă seama că sînt în plin război informațional. Mai grav, se poate să ne aflăm în stupida situație în care un sistem creat pentru vremi de pace nu este adaptat timpurilor. De aceea, zic că soluția problemei (adică salvgardarea democrațiilor și a Uniunii, așa cum le știm azi) nu poate fi găsită, deocamdată, decît la nivelul statelor membre.

În România, încă nu avem un partid antisistem definit ca atare, în *mainstream*. Unii vor spune că apetitul național pentru atari mișcări s-a consumat odată cu PRM sau PP-DD. În plus, euro-entuziasmul românesc se menține (încă) la cote fruntașe în clasamente (chiar dacă, zic eu, în ciuda interesului național imediat). Numai că tocmai ce văzurăm la Sinaia o reuniune europeană de profil, iar noua lege a partidelor deschide ușa larg pentru mișcări de nișă, aparent inofensive. Întocmai site-ului care a creat dandanaua. Eu nu m-aș relaxa prea tare, privind la lecția olandeză.

un sport la Răsărit

Chiar mai contează cine cîștigă campionatul?

Depinde. Depinde de ceea ce se va întîmpla mai departe. Dacă a cîștiga campionatul e unicul țel, după care urmează deșertul, atunci e doar o victorie pitică într-o vizuină cu frustrați. Galați sau Urziceni au luat titlul și au dispărut fără urmă, au fost canibalizate pentru banii care au venit la pachet cu succesul sportiv. Din fericire, azi locul unu în România nu mai valorează automat cîteva zeci de milioane de euro. Trebuie să sapi, să gîndești, să faci planuri și să riști. Cine face asta ar putea fi premiat. Ideea Stelei era să ajungă în grupele Ligii Campionilor, să încaseze, și gata. Cît despre Astra, nu știm. E o echipă care a trăit după toanele patronului. Ca și în cazul vecinei de clasament, a dus-o cel mai bine tocmai cînd patronul s-a aflat într-un spațiu mai mic. Nu din lemn, ci din fier. Echipa care se antrenează la Ploiești și joacă la Giurgiu are un vast șantier în față. În primul rînd să capete o identitate. Să dea corp previzibilei izbînzi în liga domestică. Acel grup de oameni s-a definit prin adversitate cu Steaua, ceea ce i-a servit ca motor moral. Acum va trebui să trăiască fără această proptea. Să trăiască nu „contra", ci „pentru". Deja are niște isprăvi europene, a eliminat în trecut pe Lyon și West Ham. Nu vine de nicăieri. Important e să ajungă undeva. Și atunci, da, va conta dacă titlul merge la Astra. Altfel e ca între blocuri. Mize mici și bere multă.

Radu NAUM

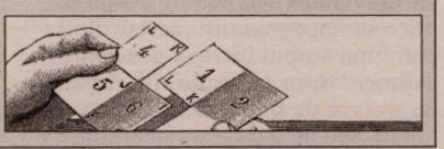

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Un regat pentru un Shakespeare

Texte și opinii de:

- Radu VANCU (poet și traducător)

„Sonetele. Un Shakespeare esențial“

- George VOLCEANOV (traducător)

„Un altfel de Shakespeare – unul fără perdea“

- Mirella PATUREAU (critic de teatru)

„De zece ori Shakespeare“

- Ion CARAMITRU (actor, directorul Teatrului Național București)

„Teatrul e arta cea mai perisabilă“ – interviu

- Bogdan SUCEAVĂ (scriitor)

„Anii pierduți ai Marelui Will“

argument

Mașinăria Shakespeare

Festivalul Internațional Shakespeare de la Craiova, ajuns la a zecea ediție, nu mai este de mult doar un loc de întîlnire al celor mai interesante producții după piesele Marelui Will, ci și un spațiu de reflecție asupra creației shakespeariene; e, deci, nu doar o vitrină în care ni se arată, de la an la an, transformările & adaptările estetice, reinterpretările și mutațiile stilistice, recitirile și restituirile unor capodopere teatrale, ci și un forum în care textele shakespeariene sînt supuse probei timpului. Căci ceea ce îl face pe Shakespeare cu adevărat universal e faptul că e accesibil nu doar în orice spațiu cultural, ci și (pînă acum) în orice epocă.

În 23 aprilie se marchează la nivel mondial 400 de ani de la moartea lui Shakespeare. Sub egida Anului Shakespeare, British Council a lansat un program de popularizare a operei sale, care include turnee cu spectacolele cele mai importante realizate în Marea Britanie și în lume după opera lui Shakespeare, lansări de carte, colocvii și conferințe, dar și abordări alternative ale scrierilor și biografiei sale. E, de fapt, anul în care „industria Shakespeare“ e turată la maximum: BBC lansează un Festival Shakespeare de teatru radiofonic. Royal Shakespeare Company a pregătit o superproducție după *Visul unei nopți de vară – Dream 2016*. Spectacolul lansat în februarie va pleca într-un turneu național la sfîrșit de aprilie. Teatrul a mai anunțat trei premiere noi anul acesta: *Hamlet, Cymbeline* și *Regele Lear*. Cele trei spectacole se vor juca într-un amplu turneu în China. La Stratford-upon-Avon, zeci de spectacole și concerte sînt programate în 23 aprilie – un festival de o zi. Shakespeare's Globe a pregătit o superproducție de teatru și cinema: pe malurile Senei, pe o lungime de 2,5 mile, au fost instalate 37 de ecrane uriașe pe care sînt proiectate scene din spectacole shakespeariene. Iar British Library prezintă o expoziție despre cum a devenit Shakespeare o vedetă culturală mondială. Căci, dacă ar exista un Panteon al literaturii universale, Shakespeare ar fi, cu siguranță, zeul său suprem. Dincolo de festivisme și festivaluri, exact asta ne-am propus să urmărim și noi în acest Dosar: cum funcționează mașinăria Shakespeare. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Oltița CÎNTEC

Cum s-a construit brand-ul Shakespeare

Nu sînt necesare sondaje ori statistici, e un adevăr nechestionabil: Shakespeare deține cele mai multe superlative culturale, majoritatea absolute. Faima lui nu e rezultatul hazardului, la ea s-a ajuns, dincolo de varietatea tematic-stilistică și de valoarea creației, grație unui cumul de condiții istorice, lingvistice, geografice și, evident, de marketing.

Textele i s-au montat frecvent și în timpul vieții, a jucat el însuși în unele, la compania unde era acționar, cutumele epocii atașînd dramaturgii de trupe pentru care scriau, adesea după chipul și înzestrarea actorilor. Publicarea volumului *in-folio* din 1623, deși a fost bine primită, nu i-a sporit neapărat notorietatea, dar a garantat conservarea scrierilor. Shakespearologii zic că în sfertul de secol următor, 17 dintre piesele sale au fost reprezentate, mai ales la Globe, ceea ce nu înseamnă foarte mult. A mai fost nevoie de încă un secol, pînă pe la 1740, pentru ca în țara de baștină Shakespeare să fie certificat ca valoare națională, asigurîndu-și atenția aferentă.

Curba interesului pentru Shakespeare a avut *ups and downs,* dar a fost întreținută de factori precum forța politică a monarhiei engleze, imperiul colonial, izbînzile istorice ale casei regale. Faptul că Shakespeare a fost conectat dintotdeauna în felurite modalități de regalitatea britanică, definită structural prin continuitate, respect, încredere, a constituit un element favorizant al popularității lui postume. Piesele i se jucau inclusiv pe corăbiile ce navigau spre colonii. Punțile vaselor deveneau „scîndura" pentru repetiții sau pentru divertismentul pasagerilor și al echipajelor, în cazul ambarcațiunilor de mărfuri. Primul *Hamlet* american e consemnat în 1759, iar federația era o semnificativă piață de export teatral. Pe „bătrînul continent", țările care au dat Europei mari culturi, Germania și Franța, l-au tradus cele dintîi. Romantismul a augmentat interesul pentru opera shakespeariană, a diseminat-o și prin muzică sau pictură, Berlioz, Felix Mendelssohn, Verdi fiind inspirați de dramaturg, la fel, Delacroix. Jumătatea secolului al XVIII-lea pare să fie momentul istoric de maximă expansiune a celebrității lui Shakespeare. Notorietatea i-a crescut în tandem cu extinderea influenței Marii Britanii: în India, a ajuns în secolul al XIX-lea; în Japonia, la finele aceluiași veac; în China, imediat după 1900. Shakespeare a „circulat" odată cu limba engleză și a ajuns peste tot pe unde s-a izbit ea.

La Stratford-upon-Avon, Trustul Shakespeare's Birthplace îi tezaurizează memoria combinînd dimensiunea muzeografică, de cercetare, spectacologică, turistică. Fondat în 1866, ca un „complex memorial național", trustul a evoluat permanent din 1847, cînd casa nașterii a fost „cumpărată pentru națiune". Locul e mai viu ca niciodată, lărgindu-și patrimoniul și activitățile, incluzînd treptat casele familiei, o bibliotecă, muzee, săli de teatru și un festival special, primul din lume, încă din 1886!

Să nu uităm de legendele create în jurul scriitorului, care i-au adăugat o aură de mister. Cea mai radicală e negarea realității că „bătrînul Will" și-ar fi scris lucrările. Ipoteza, speculativă în esență, dar ranforsată de promotori cu dovezi, supoziții și deducții, a circulat deja din epoca victoriană. Presupuneri ca aceasta au întețit pasiunea de a-i studia biografia și creația, au stimulat polemicile cu argumente și au generat centre de documentare.

„Industria Shakeaspeare" a funcționat cu mult înainte ca marketingul să fie știința promovării și a vînzării. Edițiile populare, versiunile prescurtate și ilustrate pentru copii, textele animate ori repovestite, toate la prețuri accesibile erau disponibile în Anglia, peste Ocean și în Commonwealth de pe la 1890. Acum e o megaindustrie!

Fixarea lui Shakespeare în plan axiologic a fost o cursă lungă, constantă, neprecipitată. Au stimulat-o punerile-n scenă cu actori reputați, noile lecturi regizorale, luptele de idei din spatele lor, cinematografia. Reconstruirea Teatrului Globe, activitatea lui Royal Shakespeare Company, festivalurile dedicate din întreaga lume, rețelele internaționale, așezarea operei în formate ale prezentului (aplicații pe smartphone, teatru virtual, ediții web etc.) îi asigură perenitatea spirituală. Celebritatea lui Shakespeare nu e deloc întîmplătoare și nici nu s-a dezvoltat de la sine: Shakespeare e un produs cultural de top, excelent pus în valoare.

***Oltița Cîntec** este critic de teatru. Este președinta Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru (AICT) – România.*

Radu VANCU

Sonetele. Un Shakespeare esențial

Într-un mod care poate părea straniu, Sonetele, *care erau la 1609, cînd au fost publicate, partea cea mai frivolă și mai neserioasă din scrisul lui Shakespeare, sînt de mai bine de un secol încoace zona operei lui despre care se scrie cel mai mult. Mutația aceasta canonică a importanței lor nu e totuși greu de explicat.*

Știm despre ele că erau scrise, probabil toate, la 1598, cînd cîteva dintre ele sînt publicate în *Pilgrim's Progress*. Cum știm, de asemenea, că *Venus și Adonis*, de la 1593, e primul lucru scris de Shakespeare, rezultă că gestația celor 154 de sonete a avut loc cîndva între 1593 și 1598. Shakespeare avea, așadar, în jur de treizeci de ani atunci cînd le-a scris; însă a ales să le publice mult mai tîrziu, la 1609, cu patru ani înainte să se retragă cu totul la Stratford upon Avon, cînd socotelile lui cu teatrul și cu lumea literară erau practic încheiate. E limpede, așadar, că, pe de o parte, sonetele acestea erau socotite de el cvasiinavuabile, implicînd o cotă de risc pentru reputația proprie și, probabil, a altor persoane; pe de alta, e de asemenea evident că le socotea, literar vorbind, îndeajuns de valoroase pentru a risca scandalul de dragul lor, punîndu-le la dispoziția editorului Thomas Thorpe.

După cum știm, cele mai discutate lucruri în ce privește sonetele lui Shakespeare sînt următoarele: 1) identificarea „ordinii corecte" în care Shakespeare le-ar fi vrut publicate; 2) identificarea lui W.H., căruia ele îi sînt dedicate; 3) identificarea „Doamnei Brune", a cărei figură e centrală în o parte din sonete; 4) identificarea bărbatului frumos și blond (ori frumos sau blond), figură centrală în restul sonetelor. Nu o să intru în nici unul dintre jocurile acestea de identificare, complet neimportante în discutarea sonetelor *qua* poezie; mă mulțumesc să spun că sînt de acord cu R.P. Blackmur, care arată undeva că ordinea *Sonetelor* e la fel de fundamentală și de puțin importantă ca ordinea *Psalmilor* biblici – orice ordine a lecturii e corectă, cîtă vreme relația personală cu textul e stabilită.

Americanii de astăzi au a-i mulțumi lui Shakespeare pentru cei aproape 200 de milioane de grauri care trăiesc astăzi pe teritoriul SUA. În 1890, un ornitolog pe nume Eugene Schiffelin și-a propus să aducă toate speciile de păsări care apar în piesele lui Shakespeare, dar care nu se găseau pe continentul nord-american. 60 de grauri au fost eliberați în Central Park din New York.

Ceea ce e uimitor în *Sonetele* lui Shakespeare e căldura umană, atît de concretă, atît de lesne sesizabilă, a prezenței umane de dincolo de text. Pentru ochii noștri de cititori postmoderni, obișnuiți să căutăm „omul făcut concret", vorba lui Bacovia, faptul acesta pare cumva de la sine înțeles; însă ajunge să comparăm sonetele lui Shakespeare cu alte sonete din marea noastră tradiție europeană de la sfîrșitul Evului Mediu sau din Renaștere pentru a fi numaidecît izbiți de diferență. Nu există, în sonetele lui Shakespeare, nimic din lilialul, prea diafan pentru a fi cu adevărat uman, de la Petrarca; nimic din convenționalul sonetelor lui Michelangelo, durate în limbă cu conștiința artistică și cu tehnicitatea intensivă a sculptorului, dar mai degrabă artefacte decît texte vii și calde; nimic din tristețea retorică și neoclasic-decorativă a sonetelor lui Garcilaso de la Vega; nimic din vortexul lingvistic genial, dar strict lingvistic, al lui Góngora. În schimb, în fiecare sonet shakespearian, te întîmpină un uman atît de firesc, de cald, de comunicativ, încît secolele interpuse între tine și sursa textului dispar de îndată.

S-o luăm pe Doamna Brună, de pildă. Ar fi fost normal, în contextul epocii, ca ea să fie lilială precum Laura, să zicem, în orice caz, la fel de lipsită de căldură biologică precum toate marile doamne ale poeziei europene din epocile imediat subsecvente eroticii mistice a trubadurilor. Nu se iubea atunci cu corpul – ci numai cu sufletul. Singurul sexualism admis era cel sufletesc, pe care John Donne, de altfel, l-a și reprezentat la modul propriu în versuri strălucitoare și dezumanizate. Ei bine, Doamna Brună nu doar că e sexualizată, dar își trăiește la vedere sexualitatea – aflăm despre ea, din sonete, că e căsătorită, că își înșală soțul cu autorul sonetelor, iar pe autorul sonetelor cu mulți alții. E un animal sexual de o veselă și sănătoasă promiscuitate, fără îndoială scandaloasă în ochii contemporanilor lui Shakespeare (și înțelegem de ce a judecat drept o imprudență publicarea lor), însă seducătoare pentru cititorul modern, pentru care prezența corpului în literatura europeană, de la *Povestirile din Canterbury* și *Gargantua și Pantagruel* pînă la *Teatrul lui Sabbath,* să zicem, e nu doar una dintre filiațiile ei majore, ci și una dintre cele mai seducătoare.

Prezența umană, așadar. Caldă, erotică, uneori; melancolică, saturniană, atrabilară, alteori; făcută întotdeauna sensibilă în imagini extraordinare, a căror forță de insolitare e încă vie, la mai bine de patru secole. Această prezență umană, atît de magnetică, atît de atașantă, explică de ce pentru noi, postmodernii, pentru care umanizarea literaturii e însăși condiția ei de existență, *Sonetele* sînt ceea ce ele nu au putut fi pentru contemporanii lui Shakespeare: adică un Shakespeare esențial, la fel de fundamental ca marile lui texte dramatice.

***Radu Vancu** este poet și traducător.*

George VOLCEANOV

Un altfel de Shakespeare – unul fără perdea

La începutul anilor 1590, Will de la Stratford (un fel de Adi de la Vîlcea al epocii elisabetane) vine la Londra să-și cîștige pîinea participînd la industria divertismentului, a *showbiz*-ului reprezentat de teatrele în aer liber. Cum respectivul domeniu de activitate, considerat pe atunci *sub*-literar și *sub*-cultural, nu este deloc agreat nici de către autoritățile laice (reprezentate de Lordul Primar al Londrei), nici de către cele ecleziastice (episcopul Londrei), trupele de teatru se regrupează pe malul sudic al Tamisei, aflat în afara jurisdicției acestora. În imediata lor vecinătate se află bordelurile și arenele ce găzduiesc luptele dintre urșii legați de par și haitele de cîini dezlănțuite asupra lor (alte două surse de distracție mult gustate de londonezi). Mecanismele prin care se realizează și se promovează produsele „artistice" ale acelor vremuri le precedă cu cîteva secole pe cele ale Hollywood-ului de astăzi: 1) piesele sînt scrise, în cea mai mare parte, de echipe compuse din doi pînă la cinci dramaturgi specializați pe tipuri de scene și dialog (circa 60% din piesele compuse în intervalul 1590-1615 sînt scrise „în echipă", iar în canonul shakespearian îi aflăm printre coautori pe Thomas Kyd, George Peele, Thomas Middleton, George Wilkins, John Fletcher și, posibil, Marlowe[1]); 2) subiectele cu succes la public sînt preluate și de către companiile rivale (așa se face că, la Londra, se joacă aproape simultan, cîte două piese despre regele Ioan, regele Henric al V-lea sau o oarecare scorpie îmblînzită); 3) marile succese de *box-office* generează francize și *spin-off*-uri (două piese despre Tamerlan, trei despre Prințul Hal devenit, ulterior, Henric al V-lea, și tot trei dedicate lui Falstaff etc.)

Întrebarea „Cum a ajuns, în timp, Will de la Stratford cel mai mare autor al canonului occidental (și nu numai)?" a primit numeroase răspunsuri. În *Big-time Shakespeare* (1996), Michael Bristol arăta că perenitatea operei shakespeariene este, în primul rînd, un produs al componentei economice a culturii. Ca și The Beatles sau Elvis Presley, Shakespeare este povestea unui succes din lumea *showbiz*-ului.

La perpetuarea operei sale au contribuit însă nenumărați factori, ca, de pildă, adaptările din perioada 1660-1769, cînd Shakespeare nu putea fi jucat fără cenzurarea pasajelor vulgare și obscene și rescrierea textelor sale în spiritul clasicismului obsedat de simetrii. Shakespeare sau, mai corect spus, „Shakespeare" (autorul virtual al unor texte ce reprezintă suma interpretărilor și revizuirilor efectuate de zeci de iluștri cărturari și îngrijitori de ediții) a ajuns *marele Shakespeare* grație succesivelor sale „reinventări" estetice (a scris pe tema asta Gary Taylor) sau „aproprieri" extra-estetice (politice – v. Michael Dobson, Balz Engler, Al. Șurbanov și B. Sokolova, sau recenta teză de doctorat a tinerei cercetătoare Viviana Iacob despre montările shakespeariene românești din anii realismului socialist, 1946-1964). Inițial considerată un „morman de balegă" (diagnosticul îi aparține lui Voltaire), opera Bardului a fost, rînd pe rînd, revendicată și folosită în scop politic de către liberali și conservatori, de către monarhiști și antimonarhiști, de către imperialiștii care l-au ridicat la rangul de mare Patriot Englez și de către muncitorii chartiști, de către Kaizerul Wilhelm I, iar mai tîrziu de către naziști, devenind, în egală măsură, exponentul celor mai progresiste, dar și al celor mai reacționare orientări ideologice. Unii exegeți, precum Kiernan Ryan, văd în Shakespeare un proto-comunist care, în *Regele Lear*, oferă rețeta egalitarismului social-economic; alții văd în el un xenofob și un antisemit. Karl Marx recurgea la două puternice simboluri shakespeariene pentru a descrie impactul revoluțiilor europene de la 1848, la spiridușul Puck și stafia bătrînului Hamlet. În schimb, pentru cîțiva intelectuali britanici de stînga, perenitatea operei shakespeariene este rezultatul unui malefic complot ce a urmărit perpetuarea unui simbol al colaborationismului cu clasele sociale dominante, în scopul menținerii *statu quo*-ului unei lumi nedrepte. Evident, de o cu totul altă părere au fost politrucii bolșevici care și l-au apropriat după 1917, iar după 1945 l-au exportat pe „Shakespeare cel vopsit în roșu" *(apud* Șurbanov și Sokolova) în țările lagărului comunist. Despre Shakespeare cel familist, proletar și patriot, cu o sănătoasă origine socială, reinventat de Mihnea Gheorghiu, în ton cu indicațiile prețioase sosite de la Moscova, în *Scene din viața lui Shakespeare* (1958), am scris mai pe larg într-un articol din *România literară*[2].

Dacă Shakespeare ar fi, și biologic vorbind, contemporanul nostru, nu pe canalul Arte l-am vedea difuzat toată ziua, ci pe MTV.

În noua ediție a integralei Shakespeare în limba română – lansată în 2010 la Editura Paralela 45 și continuată la Tracus Arte – mi-am propus distanțarea de Shakespeare „cel roșu", care a dominat piața literară românească în ultimii 60 de ani. Îi deranjează pe mulți ideea că Shakespeare n-a fost un sfînt, că n-a scris de amorul artei (ci pentru bani!) și că, după cum arăta Samuel Johnson în Prefața la ediția din 1765, a făcut nenumărate concesii vulgului, recurgînd frecvent la înjurături, obscenități și blasfemii. Will s-a numărat printre autorii împotriva cărora însuși regele Iacob I Stuart (nimeni altul decît patronul trupei de teatru al cărei acționar era Shakespeare) a dat în 1606 faimoasa *Lege împotriva înjurăturilor și a blasfemiilor*. Acesta este Bardul pe care încearcă să-l recupereze echipa angajată în retraducerea integralei.

Printre susținătorii acestui demers se numără personalități de marcă ale anglisticii românești (în frunte cu Pia Brînzeu, Codrin Liviu Cuțitaru, Mădălina Nicolaescu și Emil Sîrbulescu; Nicoleta Cinpoeș și Lucian Ghiță, universitari care îl predau pe Shakespeare la Worcester și în Carolina de Sud; și o întreagă pleiadă de tineri universitari ca Dana Percec, Dana Monah, Iulia Milică etc.), cu contribuții remarcabile la paratextul ediției, dar și comentatori avizați ai fenomenelor culturale autohtone, precum I.B. Lefter, care, pe afișul ediției din 29 octombrie 2015 a Cafenelei critice, al cărei amfitrion este de ani de zile, anunța că „sub coordonarea anglistului George Volceanov, un mic colectiv de traducători lucrează cu entuziasm la realizarea de noi versiuni ale operelor Marelui Will și de tălmăcire în premieră a scrierilor încă netraduse în românește. Cuvînt de ordine: echivalarea cît mai fidelă, inclusiv în limbajele foarte *colorate* în care Elisabetanul și-a scris textele. (...) Nu e – desigur – o întîmplare că același anglist, traducător și shakespearolog George Volceanov, autor al unui volum intitulat *The Shakespeare Canon Revisited* (Editura Niculescu, 2004), s-a făcut cunoscut și ca un veritabil lexicograf al... argoului, al argourilor, ca autor sau coautor (...)."

Prima ediție Folio a pieselor de teatru ale lui Shakespeare a apărut în 1623. Prețul de vînzare era de 1£. În banii de acum, asta ar însemna cîteva sute de dolari. În 2006, un exemplar al acestei ediții rare s-a vîndut cu aproape cinci milioane de dolari.

Noua ediție pune accent pe eufonie, pe „așezarea boabelor" în gura actorilor, printr-o sintaxă firească, nu fals „poetică" (de fapt, siluită, trădînd inabilitatea unor precursori de a versifica un dialog care să sune firesc); ține cît mai aproape de numărul versurilor din original, pentru a evita dilatarea nepermisă a textului (și a duratei unui spectacol); în plan lexical, urmărește împlinirea a patru deziderate: 1) relatinizarea vocabularului, excesiv slavizat în ediția 1955-1963, cînd Armata Roșie era staționată în România, iar istoria poporului și a limbii române erau scrise la Moscova – așadar, eliminarea unor termeni precum *lavre*, *ocini*, *chiaburi*, *evghenisita lume*, care te duc cu gîndul la o traducere din Pușkin sau Gorki; 2) eliminarea arhaismelor și a construcțiilor lexicale artificiale, gen *irlanzii, scoții, danii, mărețul dan;* 3) eliminarea greșelilor de traducere la nivel denotativ (un exemplu: în toate traducerile apare *spadă* în loc de *sabie,* or, pe vremea romanilor sau a Războiului celor Două Roze spada încă nu se inventase, Shakespeare folosind corect termenul *sword!);* 4) decenzurarea golănismelor și a obscenităților pentru care autorul a fost criticat secole la rînd.

De pildă, într-un celebru monolog, într-un moment de frustrare, Hamlet se autocaracterizează drept *a stallion* (tînăr care se prostituează); lăsînd pudoarea la o parte, am tradus „sînt o coardă masculină". Tot lui Hamlet îi mai scapă, ici-colo, și cîte un *a pox,* echivalentul elisabetan al lui „futu-i" din româna contemporană. Iar atunci cînd Shakespeare împinge obscenitatea dincolo de orice limită admisibilă, mai apare și cîte un *A pox down your throat*. Cititorii mai vîrstnici (nici eu nu sînt vreun tinerel, mă pregătesc să devin sexagenar) se împacă greu cu această imagine „golănească". Gelu Ionescu (a cărui carte *Orizontul traducerii* a fost una dintre lecturile mele preferate în studenție) pare a-mi spune *Noli tangere Shakespearium meum,* atunci cînd îmi critică noua traducere a *Furtunii,* în care apar termeni și expresii precum „bagă-mare, f'-te-n gură, uscheală, puiuț (adică Ariel), mișto, șucărește, ciocu' mic, i-o pune, pupincurist, nasol, fă-i safteaua (pentru o dezvirginare)... Nu prea văd noutatea termenilor – dar recunosc *echivalențe argotice* vechi de cînd eram un puști (un puiuț, cum s-ar spune), cam acum mai mult de 60 de ani, și care sînt venite, cea mai mare parte a lor, din argoul, ca să zic așa, țigănesc." Dincolo de nostalgiile domnului Ionescu, iată și un exemplu clar de incongruență a codurilor – pentru generația mea, „puiuț" nu-i un argotism țigănesc[3], ci o formulă de adresare ce exprimă afecțiunea lui Prospero pentru Ariel.

Eu, unul, cred cu tărie că, dacă Shakespeare ar fi, și biologic vorbind, contemporanul nostru, nu pe canalul Arte l-am vedea difuzat toată ziua, ci pe MTV.

Note:

1. Vezi G. Volceanov, „Marlowe și Shakespeare, Shakespeare și Marlowe", în *Lettre Internationale,* Primăvara 2016.

2. G. Volceanov, „Despre încîlcitele ițe ale canonului shakespearian", *România literară,* nr. 12 / 2015.

3. Gelu Ionescu, „Figuranții (1)", *Apostrof,* nr. 9 / 2015.

***George Volceanov** este conferențiar la Universitatea „Spiru Haret". A tradus, din limbile maghiară și engleză, peste șaizeci de titluri ale unor autori precum John Updike, Gore Vidal, David Lodge, Philip Roth, Lawrence Durrell, F. Scott Fitzgerald, Péter Esterházy etc. Traduce și coordonează seria de „Opere ale lui Shakespeare".*

Mirella PATUREAU

De zece ori Shakespeare

Cîte spectacole Shakespeare poți reține de-a lungul anilor, cu coroana lor de lumină încă intactă? Memoria e selectivă, dar profund afectivă, și – fapt agravant – iremediabil subiectivă. În afara ei, mai sigure, mai obiective, au rămas note de cronicar conștiincios, fotografii sau, mai nou, înregistrări video. Multe întîlniri mi-au rămas în minte, pentru că, dincolo de spectacolul în sine, m-au surprins și m-au ajutat să descopăr tipuri inedite de lectură. Mă gîndesc la un Macbeth *venit din Japonia, descoperit la Festivalul de la Sibiu. Și mai ales la Festivalul de la Craiova, loc privilegiat pentru astfel de întîlniri „în afara ordinarului". Aș putea aminti aici Bob Wilson, cu* Sonetele *lui Shakespeare,* Hamlet *montat de Nekrosius, sau de Korsunavas, un* Vis al unei nopți de vară *sud-coreean (Compania Yohangza din Seul), o dezlănțuire de imaginație, de joc, de culoare și bucurie, un model exemplar de transfer cultural care îmbogățea deopotrivă modelul și copia; sau, venit din Africa de Sud, un* Richard al III-lea *(regia Fred Abrahamse), jucat de trei actori, un spectacol minimalist, de o violență calibrată la milimetru. Dar mă voi opri deliberat la cîțiva regizori pornind de la un spectacol de Peter Brook,* Regele Lear, *pe care-l știu indirect, din relatări sau documente de arhive, și* Visul unei nopți de vară, *văzut în 1971 la București, în pragul unui coșmar anunțat.*

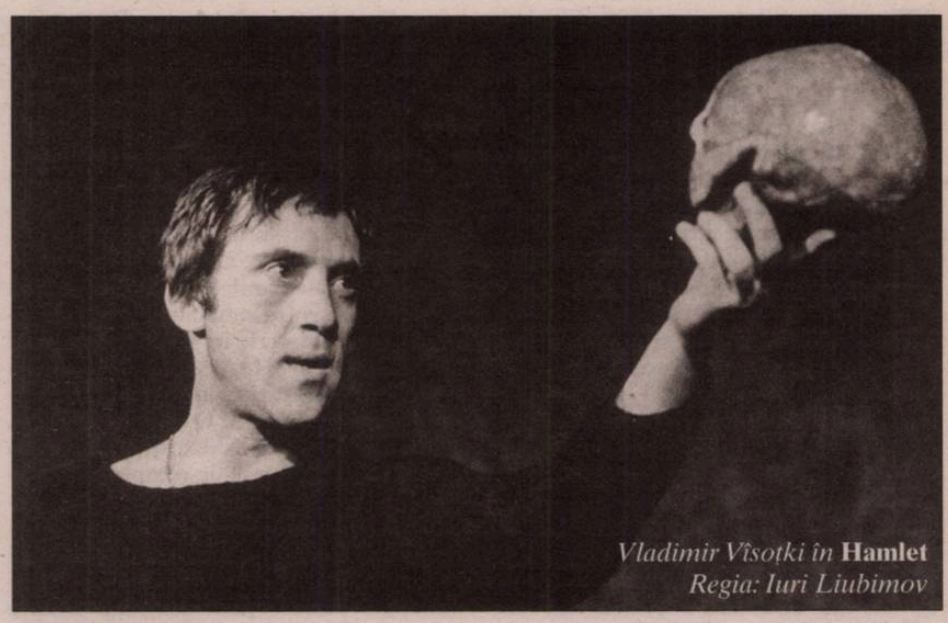

Vladimir Vîsoțki în **Hamlet**
Regia: Iuri Liubimov

● *Regele Lear / King Lear*, Royal Shakespeare Company, Stratford-upon-Avon, 1962. Regia: Peter Brook. Cu Paul Scofield în rolul lui Lear și Diana Rigg în rolul Cordelia. Turneu la București, Sala Palatului, 7-11 martie 1964.

Spectacol fundamental pentru istoria teatrului modern, traversat de spaimele istoriei noastre recente, războaie, dictaturi, absurd, într-o lume venită de departe, elementară și brutală. Brook renunță la recuzita tradițională a piesei, decoruri lugubre și stînci sub lumina lunii: scena e un spațiu vid, degajat, străjuit de imense panouri de aramă, folosite și pentru zgomotele furtunii. Costumele sînt croite din materiale grosolane, semne ale uzurii timpului. În scena întoarcerii de la vînătoare a Regelui și a suitei sale dezlănțuite, mobilele greoaie și rudimentare, costumele din piei de animale creează un univers rudimentar, aspru. Duelul dintre Edgar și Edmond e o luptă corp la corp violentă. În final, Gloucester și Lear, în zdrențe de vagabonzi beckettieni, cu ochelari negri, apar ca niște siluete monahale, ca într-o pasiune medievală. Cu *Lear,* Brook descoperă importanța „spațiului vid", temă centrală în căutările sale și punct de plecare pe calea „eliminării" sau a simplificării expresive.

În 1969, Brook realizează și o versiune filmată a spectacolului, în decoruri naturale în Danemarca. În 1963, este jucat în stagiunea Teatrului Națiunilor din Paris, unde primește marele premiu, alături de Oh, what a lovely war! *de Joan Littlewood, Workshop Theatre.*

● *Visul unei nopți de vară / A Midsummer Night's Dream*, Royal Shakespeare Company, Stratford-upon-Avon, 1970. Regia: Peter Brook. Cu Alan Howard în rolurile Theseus și Oberon, Sara Kestelman în rolurile Hippolyta și Titania. Muzică: Richard Peaslee. Elemente scenice și costume: Sally Jacobs. Turneu în 1971 la New York, la București în 1972.

Brook elimină orice romantism desuet moștenit de la Max Reinhardt și o întreagă tradiție a picturii engleze din secolele precedente și extrage piesa din tradiția pădurii încîntate, unde hălăduiesc zîne și spiriduși dansînd la lumina lunii. Sally Jacobs a imaginat, după instrucțiunile sale, un spațiu gol, ca o cutie albă, strălucitoare, fără plafon, echipată cu trapeze și balansoare, străjuită în partea superioară de o galerie, de unde spiritele pădurii observă și îi manipulează pe cei patru îndrăgostiți. Spectacolul a părăsit lumea magică a feeriei și s-a îndreptat către arta circului, actorii, deveniți acrobați, zboară prin aer, jonglează cu farfurii și fac numere inspirate din circul chinezesc. Tehnica circului se dovedește a fi un suport ideal pentru expresia energiei amoroase, a agresiunii și a pasiunii. Pădurea, transferată în lumea circului, a rămas același loc redutabil și fascinant; Hermia se zbate în spirale de sîrme șerpuitoare ce o încolăcesc ca ramurile unei păduri imaginare, Puck îi urmărește pe îndrăgostiți cocoțat pe picioroange. Pentru Brook, imaginarul nu se opune realului, el este fața sa ascunsă. Muzica intervine adesea, în final răsună marșul nupțial din *Visul* lui Mendelssohn, entuziasmul e la culme, confetti, serpentine coboară din înaltul scenei, Oberon însuși (formidabil Alan Howard, în dublu rol, Theseus și Oberon!) se balansează în înălțimi, în vreme ce actorii, spirite și meșteșugari, mătură scena. Nimic nu era aici pur, *Visul* lui Peter Brook, la fel ca în teatrul elisabetan, era un teatru brut, unde totul se amesteca, tragic și comic, poezie și numere de clovni, magia verbului și magia circului.

Cortina, făcută din bucăți de pînză de sac, enormă, culoare de țărînă, se abate asupra personajelor ca un zid înspăimîntător.

● *Hamlet*, Teatrul Taganka, Moscova, 1971. Traducere de Boris Pasternak. Regia: Iuri Liubimov. Decoruri de David Borovski. Cu Vladimir Vîsoțki în rolul lui Hamlet. Turneu la Belgrad în 1976, unde primește Marele premiu la cea de-a zecea ediție BITEF, alături de Bob Wilson și Peter Brook. Turneu în 1977 în Franța, invitat la Festivalul de toamnă parizian, la Théâtre de Chaillot.

Pentru publicul francez, spectacolul lui Liubimov surprinde: Vladimir Vîsoțki, un Hamlet ce cînta acompaniindu-se la chitară la începutul și sfîrșitul spectacolului, dispariția lui Fortinbras și a armatei sale, scene amputate sau deplasate, groparii care sînt colportori de bîrfe și servitori de scenă. Piesa era atomizată într-o serie de episoade scurte, o construcție cinematografică al cărei final rămînea deschis. Vîsoțki a construit un Hamlet impetuos și impevizibil. Monologul „A fi sau a nu fi" era repetat de trei ori, dar de fiecare dată diferit: mai întîi, visător, ascultînd parcă o muzică interioară, a doua oară, plictisit, cu senzația că repetă adevăruri tocite, și în fine, a treia oară, urlat cu violență către spectatori. Această triplă reluare anula contururile clasice ale monologului, transformîndu-l într-un torent de conștiință incandescentă. Dar alături de acest Hamlet, trubadur incontrolabil, ceea ce rămîne este imaginea cortinei, element permanent și dominant al spectacolului. La început, avem o cutie scenică deschisă, complet goală. Doar un sicriu, în stînga scenei și, în locul fosei de orchestră, un mormînt proaspăt săpat. Un tînăr se apropie, cu o chitară, și începe să cînte un poem de Pasternak, e Vîsoțki-Hamlet. Și deodată un personaj neașteptat apare: cortina, făcută din bucăți de pînză de sac, enormă, culoare de țărînă, se abate asupra personajelor ca un zid înspăimîntător, măturînd scena și construind de fiecare dată spații scenice diferite. Sumbră și apăsătoare, ușoară sau transparentă, stilul ei de cînepă aspră determină și stilul de joc al actorilor, brutal, violent, abrupt. Vîsoțki nu are nimic dintr-un Hamlet visător și nehotărît, cu vocea lui răgușită și profundă e un rebel prins în plasa sorții, care se zbate cu energia disperării. Spectacol grav, a cărui vigoare și coerență au lăsat o impresie profundă.

● *Henry VI / Henric al VI-lea.* Compania Piccola Familia, creat la FabricA, Festival d'Avignon iulie 2014, Théâtre de l'Odéon, Ateliers Berthier, mai 2015, Paris. Traducere: Line Cottegnies. Regie, scenografie și lumini: Thomas Jolly.

Spectacol-fluviu ce cuprinde șapte piese *(Regele John, Richard al II-lea, Henric al IV-lea,* în două părți, *Henric al V-lea, Henric al VI-lea,* în două părți), 150 de personaje și peste 10.000 de versuri. 18 ore de reprezentație. Spectacolul a fost distins în 2015 cu Premiul „Molière" pen-

tru cea mai bună regie. *Henric al VI-lea* este în primul rînd un spectacol de tineri, o trupă de 21 de actori, de o energie și de o imaginație cuceritoare. Un spectacol ce încalecă secolele, telescopează epocile, de la farsa medievală de carnaval la tragicul cel mai întunecat, unde se decapitează cu frenezie, se încaieră cu sete, amestecînd estetici teatrale unde triumfă exuberanța teatrului elisabetan, jocurile video, benzile desenate, muzica medievală sau tehno-rock. Tot acest amestec voios și violent de coduri poate da scene extraordinare, ca de pildă bătălia de la Saint-Albans, unde spațiul e decupat în obscuritate de fîșii de lumină roșie, ca într-un bar de noapte, și unde războinicii apar și dispar parcă în neant, cu un efect absolut halucinant. Unele soluții scenice sînt împrumutate cu inteligență din alte spectacole de-acum mitice, ca de pildă *Orlando furioso* de Luca Ronconi, cu cavalerii săi pe cai gigantici, ca o procesiune dansantă de marionete, aici actorii saltă și ei pe niște siluete metalice imense, ca într-un joc de copii de-a războiul, sau panglicile roșii ca sîngele ce țîșnesc din corpurile rănite de moarte, procedeu folosit de Ariane Mnouchkine în spectacolele sale Shakespeare, dar pe care le luase și ea din teatrele tradiționale japoneze, nô sau kabuki. „Serialul" se sfîrșește cu prima scenă din următoarea piesă, dedicată lui Richard al III-lea, sau cu monologul viitorului rege scelerat ce-și plasează sarcastic jaloanele.

Un spectacol ce încalecă secolele, telescopează epocile, de la farsa medievală de carnaval la tragicul cel mai întunecat.

● ***Cycle Shakespeare*, Théâtre du Soleil. Richard al II-lea, traducere și regie: Ariane Mnouchkine. Muzică: Jean-Jacques Lemêtre; Măști: Erhard Stiefel. Premiera: 10 decembrie 1981, Théâtre du Soleil, La Cartoucherie.**

● ***La nuit des rois* / *Noaptea regilor*, traducere și regie: Ariane Mnouchkine. Premiera 10 iulie 1982 la festivalul de la Avignon, apoi în alternanță cu Richard al II-lea, la Cartoucherie.**

● ***Henri IV*, prima parte. Traducere și regie: Ariane Mnouchkine. Decor: Guy Claude François. Muzică: Jean-Jacques Lemêtre. Măști și recuzită: Erhard Stiefel. Premiera: 18 ianuarie 1984 la Cartoucherie.**

Proiectul Shakespeare e prezentat trupei la început ca un atelier-școală, dar care va deveni de-a lungul exercițiilor un proiect ambițios. Ariane Mnouchkine traduce textele și se pregătește să monteze 12 piese din care însă nu vor mai rămîne decît trei. Regizoarea păstrează un spațiu comun pentru toate piesele, un platou scenic imens, degajat, ce nu cuprinde decît ceea ce este indispensabil pentru jocul actorului. Guy Claude François desenează un soare imens în fundal, o mochetă din fibre vegetale, suplă, acoperă solul, din tavan coboară imense panouri de mătase, stropite cu pudră aurie, ce le îngreunează căderea lină și fosnitoare. Rafinamentul și freamătul lor mătăsos contrastează cu barbaria luptelor purtate pe covorul din fibre grosolane. Pentru *Richard al II-lea* și *Henric al IV-lea*, referințele sînt la teatrul japonez și marile sale forme tradiționale (nô, kabuki sau bunraku). Samuraii shakespearieni de la Théâtre du Soleil sînt creaturi teatrale dintr-o Japonie imaginară, reinventată și care privilegiază precizia gestului și acuratețea compoziției. *Noaptea regilor* reținea lecția dansurilor Kathakali, un Extrem Orient lasciv și fantasmat. O „punte a florilor", inspirată din teatrul japonez, permitea intrarea actorilor și rămîne un moment teatral capital al spectacolului: actorii veneau, fugind, ocolind sala, pe puntea laterală, într-o cavalcadă tumultoasă, tăind realmente răsuflarea. Un teatru unde ochiul jubilează, un Extrem Orient imaginar care devine straniu și în același timp aproape. Ciclul Shakespeare la Théâtre du Soleil, de o mare frumusețe plastică, contrasta cu peisajul teatral francez al epocii, dominat de teatrul politic și lecția teatrului epic brechtian.

● ***Un Hamlet-cabaret ou En manteau rouge, le matin traverse la rosée qui sur son passage paraît du sang ou Ham. and ex. by William Shakespeare* / *În mantie roșie, dimineața traversează roua, ce pare sîngerie la trecerea sa*, Centre dramatique national de Dijon, 5 decembrie 2008. Regie și scenografie: Matthias Langhoff, text german de Heiner Müller și Matthias Langhoff, traducere franceză de Jörn Cambreleng. Cu Francois Chattot în rolul titular. Théâtre de l'Odéon, Paris, decembrie 2009.**

Regizorul mărturisește din subtitlu: textul, fie el al marelui Will, nu e decît un material, un element din construcția ce se eșafodează. Langhoff reinventează piesa fără s-o denatureze sau să-i piardă sensul, ci dimpotrivă, potențînd-o la maximum. Regizorul propune o dublă explozie, cea a textului, cu multiple fisuri și redistribuiri de replici, și cea a spațiului, piesa se desfășoară cîteodată simultan pe mai multe arii. Spațiul de joc și de interacțiune este aici atent distribuit: o parte din public e pe scenă, în jurul unor mese ca la cabaret, în fundal, o scenă-cutie unde se joacă, în stînga, un soi de scoică uriașă se deschide deasupra unei platforme ce adăpostește o orchestră de jazz și un pian. Un soi de punte de scînduri șerpuiește pe această avanscenă-cabaret, printre mese. O provocare, printre altele, Horatio, prietenul fidel, devine Horatia, prietenă la fel de fidelă. Actorii cîntă, joacă, coboară printre spectatori, distribuie prospecte sau dulciuri, se adresează direct publicului, fără să rupă nici o clipă magia textului în sensurile lui cele mai profunde. De ce un Hamlet la cabaret? În nici un caz din provocare gratuită: este un cabaret în tradiția cabaretului german din anii '20-'30, unde cînta un Karl Valentin sau unde își acorda ghitara tînărul poet Bertolt Brecht. Apropierea este însă și de sens: pentru Langhoff, piesa vorbește despre o vreme tulbure, în criză, și piesa reunește pe același fir roșu lumea elisabetană și cea modernă, a zilelor noastre, trecînd prin anii nazismului.

© V. Arbelet

Un Hamlet-cabaret
Regie și scenografie: Matthias Langhoff

„Montez Shakespeare ca să-l înțeleg mai bine. De-abia pe scenă se dezvăluie ceea ce la lectură nu înțelegem. Spațiul, tridimensionalitatea fac posibil acest lucru."

THOMAS OSTERMEIER

● ***Richard al III-lea*. Traducere de Marius von Mayenburg. Regia: Thomas Ostermeier. Scenografia: Jan Pappelbaum. Cu: Lars Eidinger în rolul titular. Schaubühne, 13 martie 2015, Festival d'Avignon, 6-18 iulie 2015.**

Pentru acest spectacol, Ostermeier a imaginat împreună cu scenograful său, Jan Pappelbaum, un spațiu special, o reconstituire a teatrului elisabetan, permițînd un contact mai direct cu publicul, scena ce avansează ca un pinten în sală și înconjurată pe trei părți de gradene. La Avignon a trebuit să se mărginească însă la un spațiu *à l'italienne*, scena Operei Grand Avignon. Actorii vor traversa adesea sala, Richard (Lars Eidinger) se va adresa publicului ca unui complice. Personajul e văzut ca un individ handicapat de tare fizice teribile, un veșnic lăsat în margine și care se amuză să provoace crimele ca un adolescent răutăcios căruia îi place să chinuiască și să ucidă, ca un joc. În deschidere, pe un ecran sînt proiectate, pe fundalul pictat ca o poartă grea, rezumatul Războiului celor Două Roze și urcarea pe tron biruitoare a regelui Eduard al IV-lea. Personajele vin din sală în ținută de bal și dispar în spatele porții ce se deschide în fundal, petrecerea după victoria finală se dezlănțuie, sub o ploaie de confetti aurite. Richard apare, tot din sală, tîrîndu-se ca o insectă uriașă, hidos și șchiopătînd. Din podul scenei coboară pe o coardă un microfon cu o lampă ce-i luminează rînjetul, îl prinde și începe în germană, apoi în engleză cunoscutul monolog *The winter of our discontent*, „iarna vrajbei noastre...", se agață apoi de coardă și se leagănă primejdios peste sală, pentru a dispărea dintr-un salt. Scenele se înlănțuie, ritmul se accelerează, în centru rămînînd mereu silueta diformă a lui Richard. În scena finală a bătăliei, Richard e întins și deliberează pe un pat ca un catafalc, ultima replică e șoptită tot în engleză, *My kingdom for a horse*, regatul meu pentru un cal... Coarda metalică coboară din înălțimi, îi prinde un picior, îl ridică și-l lasă să spînzure ca o vită agățată într-un cîrlig la abator...

© A. Declair

Richard al III-lea
Regia: Thomas Ostermeier

● ***The Kings of war* / *Regii războiului*, texte după *Henric al V-lea*, *Henric al VI-lea* și *Richard al III-lea*. Adaptare și dramaturgie: Peter van Kraaij. Scenografie și lumini: Jan Versweyveld. Video: Tal Yarden. Regie: Ivo van Hove. Toneelgroep, Amsterdam, iunie 2015. Turneu la Paris, Théâtre de Chaillot, ianuarie 2016.**

Cu *Kings of war*, Ivo van Hove nu-și propune să facă teatru politic, ci un teatru despre politică, despre responsabilitatea puterii și derivele sale. Spectacolul este o compilație după trei piese shakespeariene din ciclul dedicat „regilor Războiului celor Două Roze". Van Hove se situează așadar pe vastul teren acoperit și de furtunosul Thomas Jolly, dar într-o versiune concentrată, austeră și unitară ca stil și virulență. Spațiul e construit ca un birou sau buncăr inspirat de biroul lui Churchill, *The War room*, un dispozitiv scenic unde tehnologia la vedere – ecrane, proiecții, muzică *live*, conferințe pe Skype – lasă să funcționeze textul, cu actori extrem de preciși, într-o limbă de o sonoritate colțuroasă și fascinantă. O capă de hermină și o coroană sînt păstrate între încoronări într-o vitrină de farmacie, alături de seringi și medicamente, căci regii nu sînt uciși cu paloșul, ci cu injecții letale. Spațiile exterioare sînt vizibile prin proiecții video ce prelungesc scena, reunite în aceeași fluiditate, perfect stăpînită. Imaginile pot fi luate în direct, personajele avansează într-un culoar sau în culise, intrînd direct în scenă, montate uneori cu scene deja filmate. Odată cu instalarea lui Richard al III-lea pe tron, scena se golește, rămîne doar o oglindă în fața regelui tiran. Rămas singur, închis sau autoizolat în camera puterii, Richard aleargă de jur-împrejur, o ia la galop, se prăbușește, lansînd celebra lui replică „Regatul meu pentru un cal". *Kings of war* rămîne unul dintre cele mai puternice și mai impresionante spectacolele Shakespeare văzute în ultimii ani.

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'Intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

Raluca DURBACĂ

Drumul de la teatru la cinema

De-a lungul istoriei cinema-ului s-au realizat 22 de adaptări cinematografice după Othello, *24 după* Macbeth, *16 după* Regele Lear, *24 după* Romeo și Julieta, *6 după* Richard al III-lea, *7 după* Henric al V-lea *și nu mai puțin de 40 de adaptări cinematografice după* Hamlet, *pentru a aminti doar cîteva dintre ele. Deși scrise cu mai bine de 400 de ani în urmă, piesele lui Shakespeare au reușit să-și păstreze atractivitatea pentru cineaști, cea mai recentă adaptare fiind după* Macbeth, *regizată de Justin Kurzel și lansată chiar anul trecut. Dar ce înseamnă să adaptezi cinematografic o piesă scrisă de Shakespeare?*

Motto:
We few, we happy few,
we band of brothers

Pornim de la premisa că nici un cineast nu se ascunde de Shakespeare. Mă refer, desigur, la adaptările evidente, nu la cele derivate din piesele sale, cum ar fi *The Lion King* (r. Rob Minkoff, Roger Allers, 1994) – după *Hamlet; West Side Story* (r. Jerome Robbins, Robert Wise, 1961) – după *Romeo și Julieta* sau *My Own Private Idaho* (r. Gus Van Sant, 1991) – după *Henric al IV-lea,* părțile 1 și 2. Marea majoritate a acestor adaptări (cu foarte puține excepții – cele două adaptări ale lui Kurosawa, *Throne of Blood,* 1958 și *Chaos,* 1985) păstrează limbajul original al pieselor, chiar dacă mulți cineaști aleg să reducă din text din motive pragmatice (singurul *Hamlet* integral este cel realizat de Kenneth Branagh în 1996 și are 238 de minute). La drept vorbind, e greu să renunți la poezia și muzicalitatea limbajului lui Shakespeare. Însă decizia de a păstra limbajul dă naștere unui număr de probleme cărora cineaștii trebuie să le găsească soluții în momentul în care pornesc la drum.

Prima este evidenta dificultate a limbajului, greu de înțeles chiar și pentru vorbitorii nativi de limbă engleză. Pentru nonvorbitori, Shakespeare este un coșmar, ei fiind nevoiți să urmărească subtitlurile care se succed cu o asemenea repeziciune, încît nu numai că le este greu să țină pasul cu acestea, dar le și distrag atenția de la imagini. Poate de aceea Justin Kurzel a ales să ciopîrțească textul piesei *Macbeth,* diminuînd atît de mult rolul Lady Macbeth în favoarea unor imagini mult prea prelucrate în postproducție, încît structura narativă a piesei rămîne mutilată.

Cea de-a doua problemă este redundanța informațiilor aflate în text, care se dublează inevitabil în imagini odată ce decizia de a păstra textul lui Shakespeare este luată. Teatrul elisabetan presupunea o scenă rotundă pe care se aflau minime decoruri (o canapea, un jilț), iluminată de făclii astfel încît actorul împărțea aceeași lumină cu spectatorii gălăgioși grupați în jurul scenei. Nimic nu era ascuns vederii, așa că Shakespeare trebuia să se bazeze pe imaginația spectatorului pentru a popula universul în care acționau, simțeau și gîndeau personajele sale. Odată transpus în limbaj cinematografic, textul forțează cineaștii să facă anumite alegeri estetice. În prologul piesei *Henric al V-lea,* de exemplu, corul se adresează spectatorilor cerîndule să-și folosească imaginația pentru a-și închipui mii de oștiri pe modesta scenă. Atît Laurence Olivier, în 1944, cît și Kenneth Branagh, în 1989, păstrează monologul, primul mascîndu-l prin plasarea acțiunii filmului în secolul al XVII-lea, în Shakespeare's Globe, cel de-al doilea atrăgînd atenția asupra lui prin filmarea unui actor care rostește monologul în timp ce privește în cameră. Riscul dublării informațiilor din text se vede pînă la cele mai mici detalii, cum ar fi a o lăsa sau nu pe Lady Macbeth să spună că și mîinile ei sînt pline de sînge, ca ale soțului său, și a arăta în același timp mîinile acesteia pline de sînge pe ecran (așa cum este cazul filmului lui Roman Polanski, realizat în 1971).

Kenneth Branagh în Hamlet

Cea de-a treia problemă este prezența solilocviilor. În teatrul elisabetan actorul se adresa direct publicului în timpul unui solilocviu. Nu exista intenția păstrării iluziei unei realități încastrate pe scenă și era o metodă foarte bună de a potoli publicul gălăgios. În cinema, a trece de al patrulea perete (concept apărut mult mai tîrziu în teatru, care funcționa pentru actorul de pe scenă, ce nu putea vedea în sală din cauza cortinei de lumini, dar care în cinema funcționează pentru spectator, lăsîndu-i intactă iluzia unei realități autosuficiente) este o tehnică brechtiană, folosită începînd cu cinema-ul modernist al anilor '60, fiind o metodă de abstractizare și de teatralizare intenționată a operei cinematografice și nu se aplică adaptărilor cinematografice după Shakespeare, nici măcar în cazul monologului de început rostit în cameră de către Richard al III-lea în adaptarea lui Laurence Olivier din 1955, prin care acesta își anunță intențiile de a fi un personaj negativ, obiectivul regizorului fiind de a crea mai degrabă o complicitate între Richard și spectatori decît de distanțare emoțională. Desigur, simpla decizie de folosire a limbajului lui Shakespeare înseamnă acceptarea din start a unei stilizări, a unui anumit tip de artificialitate a operei cinematografice. Cu toate acestea, majoritatea regizorilor pornesc la drum cu gîndul construirii unei lumi autosuficiente, a unei iluzii care se autosusține în filmele lor mimînd realismul psihologic, iar acest lucru este evident din felul în care se folosesc de uneltele de bază a limbajului cinematografic, purtînd spectatorul de la splendide planuri ansamblu, cum sînt cele ale lui Kurosawa în *Chaos,* pînă la prim-planuri emoționante, cum sînt cele ale lui Roman Polanski în *Macbeth;* alegînd să livreze spectatorului diferite nuanțe ale unei scene, cum ar fi zîmbetul satisfăcut al lui Marc Antoniu întors cu spatele la mulțime după ce i-a stîrnit pe cetățenii romani împotriva lui Brutus, în adaptarea după *Iulius Cezar* regizată de Joseph Mankiewicz în 1953, sau transportînd acțiunea în alte momente istorice fie cu scopuri alegorice, cum e cazul filmului *Richard al III-lea* regizat de Richard Loncraine în 1995, care prezintă o Anglie nazistă, fie cu scopul de a-l face pe Shakespeare relevant pentru noile generații, cum e cazul filmului *Romeo + Julieta,* adaptarea postmodernistă a lui Baz Luhrmann din 1996.

Unii regizori se străduiesc să reconstituie întocmai epoca în decoruri și prin intermediul iluminării (Polanski în *Macbeth,* Kenneth Branagh în toate adaptările sale); alții caută să abstractizeze aceste elemente înadins, sperînd să transmită noi sensuri ale pieselor lui Shakespeare (decorurile expresioniste, clarobscurul și contraplonjeurile violente din *Othello* (1952) al lui Orson Welles sau decorurile baroce, aglomerarea de detalii și culori din *Romeo + Julieta* al lui Baz Luhrmann). Toate aceste eforturi sînt depuse nu numai pentru a construi o lume autosuficientă pe ecran, ci în primul rînd pentru că majoritatea regizorilor cred în mitul valențelor filozofice ascunse ale textelor lui Shakespeare și pleacă de la premisa că acesta este o bijuterie ce trebuie pusă în evidență, ce trebuie exploatată și înțeleasă pe de-a-ntregul și construiesc adaptarea cinematografică în jurul limbajului. Însă Shakespeare a scris pentru mase. Dincolo de limbajul bine meșteșugit, stau idei profunde, dar simple, ușor de înțeles, universale. Poate de aceea una dintre cele mai reușite adaptări cinematografice ale unei piese de Shakespeare este cea regizată în 1971 de Peter Brook, un exeget al lui Shakespeare care nu mai simțea nevoia să-l înțeleagă pe acesta prin intermediul cinema-ului. Textul original al piesei *Regele Lear* este atît de greoi și încărcat, încît deseori pare criptic, cu sau fără subtitluri. Regele și bufonul își aruncă ghicitori unul altuia al căror înțeles îți scapă de cele mai multe ori. Însă pentru Peter Brook, textul nu a contat, acesta concentrîndu-și eforturile pe găsirea unor modalități de a construi cinematografic alunecarea lui Lear și a altor personaje în nebunie. Astfel, nu trebuie să înțelegi sensul cuvintelor rostite pentru a realiza motivele ce stau în spatele conflictului dintre Lear și fiicele sale; este de ajuns să observi privirile de reptile ale acestora și mișcările lor de animale la pîndă pentru a înțelege că ele își doresc puterea la care Lear nu vrea să renunțe. Nu este necesar să pătrunzi sensul cuvintelor pe care Lear le urlă în mijlocul furtunii pentru a realiza fractura care s-a produs în mintea lui; este de ajuns să privești *jump cut*-urile prin intermediul cărora silueta lui filmată în plonjeu, ce se profilează pe albul nisipului, sare îndrăcit pe ecran, așa cum nu este nevoie să știi tot ce-și spun Edgar și tatăl său orb, aflat în pragul sinuciderii, pentru a înțelege dragostea altruistă pe care Edgar i-o poartă acestuia; este de ajuns să privești lungul cadru-secvență filmat în plan-detaliu cu mîinile acestora care se despart, tremură, se caută, se împreunează pentru a se despărți iar. Abordarea aproape impresionistă a lui Peter Brook, folosirea inteligentă a încadraturilor și a montajului te fac să uiți de textul lui Shakespeare. Și abia atunci putem vorbi într-adevăr de cinema.

Majoritatea regizorilor cred în mitul valențelor filozofice ascunse ale textelor lui Shakespeare.

***Raluca Durbacă** este critic de film.*

„Teatrul e arta cea mai perisabilă"

interviu cu Ion CARAMITRU, directorul TNB

Seara de 4 februarie 2016, scena Teatrului Național din București. Montaj video. Imagini din spectacolele în care ***Ion Caramitru*** *a interpretat, de-a lungul timpului, roluri din dramaturgia lui Shakespeare:* Romeo și Julieta *(1967),* Hamlet *(rol pentru care actorul a fost și recunoscut ca fiind printre cei mai buni zece interpreți ai rolului care au existat vreodată, de către Michael Boyd, directorul artistic al Royal Shakespeare Company),* Eduard al III-lea, Macbeth, Furtuna... *Un fragment video dintr-un dialog cu Michael Pennington dintr-un workshop susținut cu ani în urmă la Craiova. A urmat, în acea seară, recitalul actoricesc al lui Ion Caramitru, recital bilingv, în română și în engleză, acompaniat de Cvartetul Adrian Naidin (Adrian Naidin, Sorin Zlat, Giani Amarandei și Gabriel Bălașa). „...Ion Caramitru, este o onoare și o plăcere să vă înmînez această medalie ca simbol al respectului nostru și al recunoașterii oficiale că sînteți, fără îndoială, cel mai de seamă ambasador Shakespeare al României" – au fost cuvintele directorului Consiliului Britanic de la București, Nigel Townson, care au însoțit ceremonia învestirii actorului Ion Caramitru cu titlul de Ambasador Shakespeare în România.*

© F. Ghioca

După cum a remarcat Nigel Townson în discursul său, aveți peste 50 de ani de carieră shakespeariană. Ce înseamnă Anul Shakespeare în România și ce înseamnă Shakespeare pentru dumneavoastră?

În primul rînd, acest motto „Shakespeare trăiește" este o apreciere corectă. Comemorarea a 400 ani de la dispariția marelui dramaturg este și o încercare de a-i onora, în fiecare țară a lumii, pe cei care au servit, în sensul artistic, idealul shakespearian. Pentru mine, Shakespeare reprezintă singurul autor de teatru care a îmbinat savant poezia și proza, dînd viață unor personaje desprinse parcă din realitate și însoțite de un lirism magic care le face să capete contur direct sub ochii noștri. Ceea ce însă adaugă la comemorarea lui Shakespeare și aniversarea contemporaneității lui este faptul că subiectul lui predilect în operă este omul cu patimile lui. Cum ciclul vieții omului e mereu același, cum el mereu se naște, trăiește și moare, cum Shakespeare e mereu interesat să descrie ce-l domină pe om în viață, întîlnim mereu în piesele lui ceea ce vedem în jurul nostru, zi de zi. Lupta pentru putere, crima, furtul, lipsa de caracter, trădarea, năravurile ascunse, trezirea la realități negre sau naivități condamnabile, amorul divin și altele ne însoțesc mereu. Desigur, aspectele materiale ale lumii noastre sînt altele decît pe vremea lui, dar ce diferență este între Richard III de atunci cerînd un cal spre a se salva și cel de azi, care a cerut un elicopter și chiar l-a obținut!? Numai Shakespeare este imbatabil, pentru că Shakespeare este în toate, tot timpul.

În societatea românească vorbim despre actualitatea lui Caragiale, la firul ierbii. Unde poziționăm actualitatea lui Shakespeare?

În substanța omului. Personajele lui devin idei, prototipuri umane. Pe Romeo și Julieta are grijă să-i omoare tineri pentru a întreține vie surpriza cerească, dragostea fulgerătoare, iubirea adolescentină care este un miracol al vieții, irepetabil și divin. Bătrîni și obosiți, Romeo și Julieta nu mai sînt Romeo și Julieta, ei nu au voie să îmbătrînească. *Romeo și Julieta* este o piesă fără „va urma". Hamlet reprezintă prototipul „conducătorului dorit", dorit și așteptat de o țară îngenuncheată de o dictatură feroce, avînd crima drept filozofie. Ne aflăm în fața unui ideal de neatins. Este Hamlet, omul nobil, școlit în spirit umanist, romantic și generos, lăsat să conducă o țară, un popor? Mă îndoiesc amarnic. Priviți în jur și veți fi convinși că nu. Nici ieri, nici azi. Și Hamlet trebuie să moară. Regele Lear este „prostia" la vîrsta senectuții. Hotărăște să-și împartă averea copiilor, însă naivitatea lui îl duce la moarte, fiindcă uită că dorința puterii, banii și caracterul apucător al omului apar, cînd nu te aștepți, și în cel mai sfînt lăcaș al vieții – în familie. În cîte ziare nu citim azi despre asemenea drame și tragedii familiale?

Sînteți Ambasador Shakespeare și pentru că ați fost un susținător al culturii britanice în România. De ce cultura britanică într-o țară francofonă?

Cred că cea mai frumoasă limbă de teatru este engleza. Nu doar pentru că Shakespeare a scris în engleză, ci și pentru că sonoritatea, muzicalitatea și alternanța de consoane și vocale ale acestei limbi se potrivesc minunat teatrului.

Conform topului realizat de revista Times, *un top întocmit de către mari oameni de teatru din Marea Britanie, vă situați printre cei mai buni zece actori din lume care au interpretat rolul Hamlet...*

Această apreciere se datorează și faptului că am făcut parte dintre puținii norocoși care au putut juca *Hamlet,* în românește, în Marea Britanie. Dar englezii nu l-au văzut pe Vîsoțki, de exemplu, sau pe alți mari interpreți ai acestui rol din țări oprimate. Pot spune, păstrînd proporțiile, că am fost norocos că spectacolul meu, în regia lui Alexandru Tocilescu și scenografia lui Dan Jitianu, a fost văzut de cine trebuie și cînd trebuie și nu oriunde, ci chiar în țara lui Shakespeare. Evident că mă simt mișcat și onorat de această apreciere, numai că... vorbim la trecut. Tot ce ține de trecut în arta teatrului e amintire. Prezentul e determinant. Teatrul e arta cea mai perisabilă.

Am jucat mult Shakespeare, mi-am dat licența cu Hamlet la absolvirea școlii, apoi am jucat pe Octavius în *Iulius Cezar,* pe Feste, bufonul din *A douăsprezecea noapte* și iar pe Hamlet din 1985 pînă în 1992 la Bulandra, pe Romeo, Edward III, Macbeth și acum pe Prospero la Național, pe Pericle la Odeon... Am montat *Negustătorul din Veneția* și *Othello* în Japonia și i-am purtat peste tot în Europa și în România. Și nu cred că pot să mă opresc aici...

„Prospero declanșează furtuni și controlează forțele naturii, Einstein oferă lumii formula magică a energiei în mișcare."

În piesele lui Shakespeare apar 13 sinucigași: Romeo și Julieta, Casius, Brutus și Portia, Othello, Ofelia, Lady Macbeth, Mark Antony, Cleopatra, Charmian, Iras și Eros.

Ce ați învățat de la Shakespeare?

Totul. Shakespeare este școala cea mai bună, cea mai sănătoasă și pentru actori, și pentru oricine. Oameni, fapte, cruciade, iubiri fatale, abisuri filozofice, poezie, proză, muzică, replici scăpărătoare și personaje vii, adevărate, rupte parcă din real, îți dau sentimentul că nu poți părăsi încă banca de școlar sau aula de student. Pentru rolul lui Prospero l-am luat drept prototip pe Einstein și cred că n-am greșit. De ce? Gîndiți-vă! Prospero, în criză, anunță sfîrșitul lumii și-l justifică. Einstein, din laborator, de asemenea. Prospero declanșează furtuni și controlează forțele naturii, Einstein oferă lumii formula magică a energiei în mișcare. Nu-i simțiți aproape, lipiți, parcă, de același ideal, al cercetării fără de sfîrșit?

„Lumea este o grădină ce crește neplivită" sau „Vremurile și-au ieșit din matcă"? Dintre aceste două replici, care vi se pare mai potrivită pentru societatea românească de azi?

Și-și! Și aș mai spune, tot ca Hamlet: „Cît de searbăd, rînced, veșted și zadarnic e rostul întregii lumi în ochii mei"! Priviți în jur. Ce stare pe loc, ce stagnare, ce tranziție fără de sfîrșit! Comunismul e în noi, trăiește încă în noi așa cum noi trăim încă în blocurile lui Ceaușescu pentru încă o sută de ani, probabil. Politic și social, trăim într-o stare de prostrație, de bălțire, fără ca cineva să sape niște șanțuri în care să se scurgă mizeria, mizeria din sistem.

Ați jucat Shakespeare și în engleză, dar și în românește. Cum îl simțiți, cum îl interiorizați mai bine?

Vă voi spune o poveste în legătură cu aceasta întrebare. Mai demult, adică în 1988, o mare regizoare din Anglia, Deborah Warner, văzînd *Hamlet* la București, a spus că i-a plăcut foarte mult... și traducerea. Adică, a mai spus ea, voi aveți privilegiul de a-l juca tradus pe Shakespeare, noi n-avem decît alternativa originalului. Se referea, sînt sigur, nu la „trădarea traducerii", ci la șansa îmbunătățirii ei în limbaj contemporan. Lumea a întrebat-o atunci, cu uimire, dacă știe românește. Nu știa o boabă, dar reacțiile publicului la anumite pasaje i s-au părut atît de surprinzătoare încît „Mi-am dat seama" – a mai zis ea, destul de serios – „că Shakespeare e, de fapt, și autor român". Și al lumii întregi, aș zice eu.

a consemnat Stela GIURGEANU

Bogdan SUCEAVĂ

Anii pierduți ai marelui Will

*În vara anului 2015, Bogdan Suceavă a vizitat Praga după ce participase la o serie de evenimente literare în orașul Plzen – capitală europeană a culturii. Muzeul Alchimiștilor și Magicienilor era unul dintre obiectivele sale. O descoperire uimitoare! (**M. M.**)*

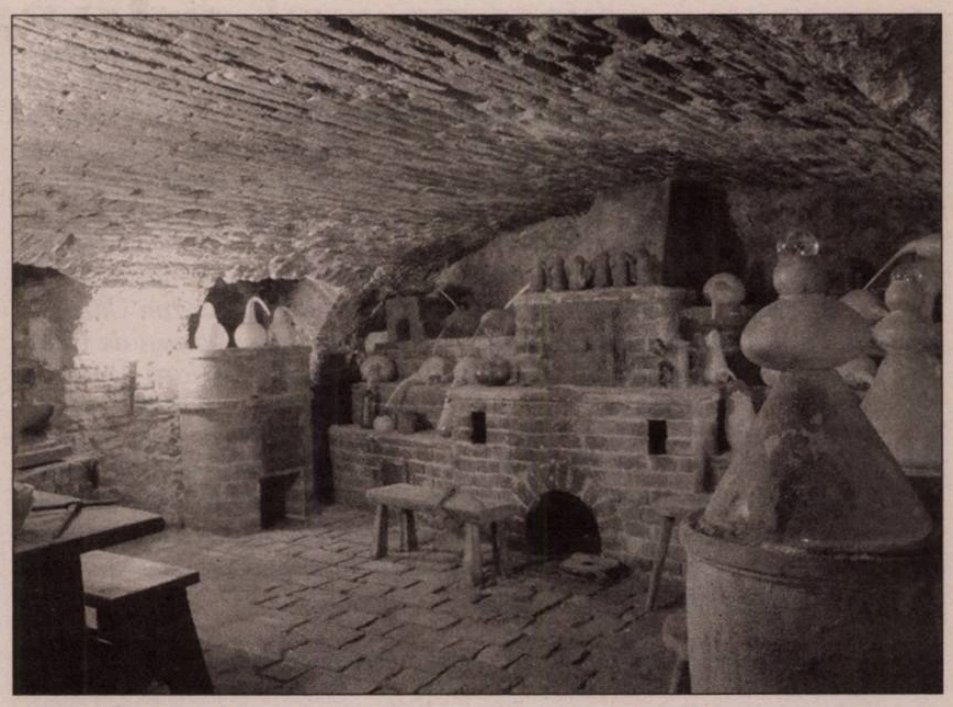

Muzeul acesta e plin de detalii despre istoria ocultă a alchimiei. Partea interesantă a muzeului se află în pod, la o altitudine de 60 de trepte pe care le urci în spirală, cam așa cum la noi urci în Turnul Chindiei. Sus te așteaptă un spațiu amplu, cam cît vreo trei săli de clasă puse una lîngă alta, laboratorul conceput în veacul al șaisprezecelea de alchimistul Edward Kelley, care s-a stabilit la Praga și a fost sponsorizat de împăratul Rudolf al II-lea (acel împărat a cărui politică duplicitară față de Mihai Viteazul a condus la o crimă politică cu consecințe pentru istoria românească). Atelierele de alchimie din epocă erau de obicei situate la ultimul etaj, prin poduri, pentru că riscurile exploziilor nu erau așa mari dacă aveau loc la altitudine; dacă am înțeles eu bine, investigațiile alchimiștilor conduceau frecvent la explozii. Curatorii muzeului au avut ideea de a include în expoziție și cîteva manechine: Edward Kelley e acolo (o dată reprezentat cu părul pîrlit, după o nefericită explozie), Rudolf e și el reprezentat, și spre marea mea surpriză în muzeu apare și un manechin al lui William Shakespeare. „Imposibil!“, am spus eu ghidei, „Shakespeare nu a fost niciodată la Praga“. Tocmai terminasem de citit cartea lui Bill Bryson, *Shakespeare, The World as Stage,* în care biografia marelui bard e reconstituită pe baza documentelor istorice existente. Credeam că am o imagine clară asupra vieții lui. „Ba nu“, mi-a spus ghida muzeului, cu un zîmbet secret, „noi credem că anii pierduți ai marelui Will au fost la Praga, iar diversele trimiteri la secretele alchimiei din opera sa își găsesc astfel o explicație.“ Adevărul e că nu se știe unde s-a aflat William Shakespeare între anul 1585 (cînd i s-au născut cei doi gemeni) și anul 1592, cînd apare în cercurile teatrale din Londra.

Aceștia sînt așa-numiții ani pierduți ai lui William Shakespeare, și nu puțini cercetători și-au concentrat investigațiile asupra lor. În fapt, în viața oricărui om perioada de la 21 la 28 de ani e de mare importanță formativă, ea reprezintă trecerea de la adolescență la maturitate, și tocmai pentru perioada aceasta atît de semnificativă nu există documente despre biografia lui Shakespeare. Am făcut greșeala să-i spun ghidei de la muzeul praghez că nu sînt foarte convins de teoria că o parte dintre acești ani pierduți ai lui Will ar trebui căutați la Praga. Cred că o călătorie în nordul Italiei ar fi fost posibilă (asta e o altă teorie), dar de ce tocmai la Praga? „Pentru că aici era pe atunci capitala alchimiei!“, mi-a răspuns ghida plină de mîndrie, și aici cine ar fi putut-o contrazice? Dar ce-ar fi putut învăța Shakespeare de la Kelley? Numai povestea vieții lui ar fi meritat o epopee. Kelley, alături de John Dee (care era astrologul la ale cărui premoniții recurgea regina Elisabeta a Angliei), încerca să-și folosească arta ocultă pentru a aduce spiritele și îngerii să-i vorbească prin intermediul unei oglinzi. Dar nu oricum, ci într-o limbă secretă, mai veche decît lumea, numită limba enochiană, despre care răuvoitorii cleveteau că ar fi fost inventată de Kelley însuși, cu reguli gramaticale și dicționar cu tot. E greu de spus de care latură a teoriei era mai interesat împăratul Rudolf: de perspectiva de a-și revedea bunica de mult pierdută în umbra unei oglinzi sau de speranța de a vedea plumbul preschimbat în aur? Cu aurul acela Rudolf ar fi putut finanța numeroase campanii militare, prin care ar fi putut transforma coroana casei Habsburg într-o putere europeană. Atunci cînd Edward Kelley nu a produs aurul dorit, împăratul și-a pierdut orice urmă de răbdare cu el și l-a trimis la închisoare sub pretextul unui duel la care Kelley a luat parte. Ca un adevărat erou din perioada Renașterii, Kelley a încercat să evadeze, dar și-a rupt piciorul sărind de pe un zid de castel și a ajuns din nou în celulă. Probabil că rana s-a infectat și prizonierul Kelley a murit în închisoare, la vîrsta de 42 de ani. Asta se petrecea în Boemia, la vreo cinci ani după ce Shakespeare reapăruse la Londra. Să fi fost lumea alchimiei parte a școlii lui William Shakespeare? Nu cred că vom afla vreodată, dar acesta a fost cu siguranță veacul lui, o eră în care fruntariile științei nu erau bine definite, iar ideea transformării calităților una-ntr-alta părea întrucîtva naturală, cam așa cum ne e sugerată în *Visul unei nopți de vară,* care ar fi fost scrisă cîndva între 1590 și 1597. Pe un teren biografic atît de incert, nu știm sigur *unde* a fost scrisă povestea în care apare Oberon, regele zînelor, împreună cu Titania, regina sa…

Numele lui William Shakespeare s-a scris în peste 80 de feluri. În cele cîteva semnături originale care au supraviețuit timpului, autorul și-a scris numele „Willm Saksp“, „William Shakespe“, „Wm Shakspe“, „William Shakspere“, „Wllm Shakspere“, dar niciodată William Shakespeare.

„O eră în care fruntariile științei nu erau bine definite, iar ideea transformării calităților una-ntr-alta părea întrucîtva naturală…“

***Bogdan Suceavă** este scriitor și matematician. Predă la California State University. A publicat mai multe volume de proză, eseuri și publicistică. Cea mai recentă carte a sa este* Scrisori de la Polul Est *(Editura Agol, 2015).*

Otrăvuri, poțiuni și leacuri

Ce e știință și ce e ficțiune în opera lui Shakespeare? Pe site-ul shakespearelives.org, dedicat comemorării marelui autor, apare un articol despre otrăvurile, poțiunile magice și leacurile întîlnite în piesele shakespeariene. Istorici, medici, chimiști și botaniști încearcă să identifice din ce sînt compuse substanțele respective și, mai ales, să le ghicească efectele.

În ultimul act din *Romeo și Julieta* eroina folosește o poțiune pentru a intra într-o stare catatonică, vecină cu moartea. Se presupune că poțiunea ar fi putut avea la bază mătrăguna *(atropa belladona)*, o plantă răspîndită în Europa. „Doza administrată ar trebui să fie foarte mică. Un singur fruct poate omorî un copil. E o plantă cu înalt grad de toxicitate. Totul depinde de cantitatea administrată, de circumstanțe și de situația medicală generală a persoanei (vîrstă, greutate, starea de sănătate)“, explică Michael Heinrich de la UCL. Alte plante soporifice care ar fi putut induce efecte similare: semințele de rogoz (ciperacee) sau omagul *(aconitum napellus)*. Ambele sînt extrem de toxice. Dar nici una dintre ele nu are capacitatea de a induce o comă atît de profundă încît să reducă pînă la inaudibil bătăile inimii.

Crezînd-o moartă, Romeo vrea să se sinucidă și îi cere spițerului o otravă. (În Actul V, Scena 1: „Deci pune-aceasta-n orice băutură /Și-o soarbe: /și, dac-ai avea tărie cît douăzeci, / tot te-ar da gata-ndată.“ (traducere de Leon Levițchi). La vremea aceea ar fi putut recurge la o otravă puternică, precum cianura de potasiu, sau la un extract pe bază de *aconitum*. Ambele substanțe produc stop respirator.

În *Antoniu și Cleopatra* (Actul V, Scena 2) eroina află vestea morții lui Antoniu și, pentru a nu încăpea pe mîinile lui Cezar, vrea să se sinucidă. Metoda: mușcătura de aspidă. Prin aspide se înțelege o varietate de șerpi veninoși din regiunea Nilului. Cleopatra cunoștea efectele veninului de șarpe. Pentru a-l testa, îl administrase unor criminali condamnați la moarte. Există patru tipuri de venin de șarpe: proteolitic (afectează structura moleculară în zona mușcăturii), hemotoxic (afectează sistemul cardiovascular), neurotoxic (afectează sistemul nervos) și citotoxic (efecte locale în zona mușcăturii). Cel mai probabil, Cleopatra ar fi folosit un venin de aspidă neurotoxic și citotoxic. Substanța oprește mai întîi semnalele nervoase către mușchi apoi către inimă și plămîni. Victima moare în urma stopului cardio-respirator.

(Sursa: http://www.shakespearelives.org)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Educatorii și educația lor

„Profesorul (energic): Meri la loc, boule! (Către mama lui Popescu, care este foarte mîhnită): Că-z prost l-ai făcut, cucoană! Apoi ăstuia doară numai paie să-i dai să mînce. (Mama lui Popescu plînge), Că-z geaba te mai bocești acuma, nu-l mai dreji. Are să mai steie încă șapke ani repekinke... Ionescule! (Mama lui Ionescu tușește foarte mișcată.) Cumu-i pămîntul, mă? Ionescu: Mare, dom'le! Profesorul: Pe dracu' mare! L-a măsurat mîni-ta să vadă mare-i? Pe lîngă alke astre, bunăoară Saturnus, au Neptunus, au Iupitär, pămîntul nostru doară-i o scîrbă! Nici cît să chiorăști un șoarece... Nu-i vorbă ghe mare, mă prostovane! E vorba cumu-i? Ionescu: Se-nvîrtește, dom'le. Profesorul (răstindu-se puternic, mama lui Ionescu se sperie): No, apoi? Dacă se învîrke, cumu-i? În trei colțuri, animale? Ionescu: Nu, dom'le! Profesorul: No, dar? Ionescu: Rotund. Profesorul: Vezi, așa, loază!"

S-ar zice, după dezvăluirile din presă, din ce în ce mai multe în ultima vreme, că dialogul profesor-elev nu s-a schimbat foarte mult față de vremurile în care Caragiale scria despre „Pedagogul de școală nouă". Scenele înregistrate pe reportofonul ascuns prin ghiozdane, în care copiii sînt amenințați cu bătaia și jigniți, sînt amuțitoare. Și cred că ar trebui să-i pună pe gînduri pe toți cei implicați în educație.

Pe de o parte, limbajul folosit de dascăli este inadmisibil: în felul acesta nu poți vorbi nici măcar cu propriul copil, nici cu vecina, nici cu o prietenă, nici cu instalatorul care nu-și face treaba bine. Darămite cu elevul tău, într-o școală, în timp ce îți exerciți profesia de educator.

Pe de altă parte, metoda reportofonului ascuns în ghiozdan mi se pare și ea periculoasă și nu mai puțin umilitoare pentru educația din școli. Nu cred că se pot produce schimbări benefice în comportamentul dascălilor pornind de la teama de a nu fi înregistrat pe ascuns și deconspirat, cu metode de tristă amintire. Secvențele dezvăluite de presă ar trebui să nască întrebări și eforturi de a le răspunde.

Există servicii de consiliere pentru cadrele didactice?

Mă gîndesc, spre exemplu, că o primă întrebare ar fi: de ce este, totuși, așa de greu să întrerupi contractul de muncă al unui cadru didactic? Abuzul verbal este una dintre cele mai grave forme de așa-zise „abateri disciplinare" de care poate fi învinovățit un profesor. Misiunea lui este tocmai aceea de a revela și stimula ce este mai bun într-un copil. Să îți folosești profesia ca pe un ciomag pe care îl arăți amenințător ori de cîte ori un copil pe care îl ai în grijă nu se comportă ca la carte mi se pare cea mai gravă formă de neprofesionalism.

Mai apoi, un astfel de caz scoate la iveală și alte tipuri de responsabilități: cele ale directorului de școală (răcnetele învățătoarei nu pot fi, sînt convinsă, un secret păstrat între pereții clasei), ale colegilor, ale consiliului de administrație, ale sindicatului.

O altă întrebare ar fi cît de întins este fenomenul abuzului verbal în instituțiile de învățămînt. Dacă sînt doar cîteva cazuri izolate, lucrurile s-ar putea rezolva cu niscaiva sancțiuni și cam atît. Dar dacă e vorba de zeci și sute de cazuri, atunci lucrurile se complică: este evident, nu pot fi dați afară din învățămînt sute sau mii de profesori fără ca asta să afecteze „sistemul" și așa fisurat... Există servicii de consiliere pentru cadrele didactice? Există programe specializate de formare în psihologie? Există teste și examinări care să scoată în evidență lacune profesionale, dar și eventuale dezechilibre emoționale? Marile derapaje comportamentale ale cadrelor didactice atrag în vreun fel atenția școlilor care pregătesc profesori și învățători?

Imaginea învățămîntului românesc este din ce în ce mai dezolantă. Intervențiile miniștrilor Educației sau ale inspectoratelor peticesc doar, fără vreun succes, găurile enorme lăsate de lipsa reformei. Nu, nu e corect ca un limbaj agresiv, umilitor, să fie auzit într-o instituție de învățămînt. Dar nici *breaking news*-urile cu dascăli răstigniți pe micile ecrane nu sînt de folos nimănui.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Să te așez eu la masă

O ciurdă de chelneri te așteaptă în fruntea restaurantului. Priviri, șorțuri, hîrtii importante, au treabă. Uneori, musca are loc la orice masă, dar ei sînt statornici în *front line*. Te sperie, te spintecă. Și-ncepe tîrgul. Vreți o masă? De ce oi fi venit? O masă de o persoană? *Wow!* Sau două? Sau nouă? Te bagă într-o văgăună. Mereu mesele de unadouă persoane sînt îngrozitoare, lîngă toaletă, bucătărie, lîngă ziduri, lîngă bar, lîngă difuzor, lîngă, lîngă, lîngă. Pe scurt, în pereche este nasol. Eh, te conduce la masă ca să te rătăcești cîte un om convingător. E precis, să nu te abați. Umbra aia din spate te copleșește, îți taie chiflele și savarinele. Te apucă un chef de friptură din carnea ăluia care te conduce. Ești canibal. Umbra nu-ți trage scaunul, umbra nu te atinge, dar te simți trîntit pe scaun. De ce? Păi, trîntește meniul cu putere, nemăsurată forță. Profesionist. Meniul aruncat te trage către „mi se taie" de orice. Stai un pic, secunde, și te gîtuie chelnerul. Comandați? Adică ce-i de făcut? De multe ori rup lanțul, fug și mă așez unde vreau. De obicei nu mă dă nimeni afară, dar emoțional îmi stă mîncarea în gît, nu mai am chef de nimic, îmi ia juma' de oră să îmi revin. Un gest de ospitalitate devine unul de forță. Mîncare de forță. Cămașă de forță. Rău. Și-n lumea largă e la fel. Sigur, am pățit-o și acolo. Dar habar n-am. Mesele au ceva romantic. Te simți cu chef, nu te apucă greață sau fuga! Cred că ai noștri chelneri au adoptat o procedură. I-au învățat niște băieți manageri cum să te facă să te simți prost. Probabil, nu știu ce să zic, tradiția ospătăriei contează. Cînd tu știi că viața ta e bing-bang legată de un loc, trăiești acolo, încerci să-l faci să se simtă bine pe celălalt, doar te însoțești cu el, cel puțin juma' de oră, o oră cu el.

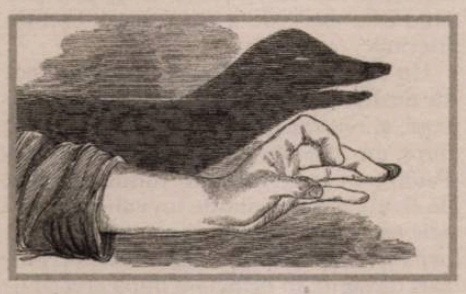

Iaromira POPOVICI

bazar

Micile/marile chestiuni medicale

Relația fiecăruia dintre noi cu „chestiunile medicale" nu poate fi, cred, decît dificilă. La extreme, cunosc două feluri de „abordare" (cuvînt demitizat și golit de orice haz) a acestora: ori eludînd complet problema, pînă chiar avem ceva grav și atunci „om vedea"; ori căutîndu-te excesiv, exagerat, într-o dulce ipohondrie, pînă la urmă înțeleasă.

Varianta rațională, de combinație echilibrată între cele două, nu am întîlnit-o decît foarte rar. Evident, e de vină (dacă punem problema în termeni de vinovății) și sistemul medical din România, în continuare deficitar, problematic și înghițitor de bani. Precum și lipsa culturii medicinii preventive: nu vine nimeni să ne spună despre ce pericole ne pot paște dacă lăsăm totul în ultimul moment, dacă ne ducem la doctor prea tîrziu și dacă ezităm sau chiar evităm să ne facem măcar un set de analize anual. Care set, de fapt, nu e nici pe departe suficient, mai ales după o anumită vîrstă.

El ar trebui însoțit de tot soiul de alte examinări, care presupun aparate, bani și timp, de genul RMN, tomografie, endoscopie, colonoscopie etc. Majoritatea oamenilor pe care-i cunosc le fac pe toate astea cînd li se face rău, se internează în spital și sînt obligați să și le facă. Și atunci le fac cum dă Dumnezeu, nu neapărat în cele mai bune condiții, nu neapărat cu cei mai buni specialiști.

De altfel, internarea asta, mai curînd pentru investigații, utilă, chiar salvatoare de vieți, în multe cazuri, pe mine, una, mă sperie îngrozitor (deși am întîlnit persoane care spun că în spital e liniște, se odihnesc, e ca o vacanță). Amintirile legate de sejururile mele prin spitale au o singură temă comună: lipsa acută a libertății. Faptul că nu puteam pleca oricînd voiam de acolo mi se părea și mi se pare și acum înfiorător. Țin minte operația de apendicită, puțin după '89, la Spitalul Colțea. Îmi amintesc perfect cum ieșeam în curtea spitalului (care, pe atunci, arăta decrepit) și mă uitam cu jind și ură la gardul care mă despărțea de lumea liberă.

Cealaltă extremă e ipohondria și grija exagerată pentru bolile fiecăruia. Am trăit-o și pe asta, destul de dramatic. Cred că fac parte dintre acele persoane nevricoase care chiar simt pe propria lor piele tot ce-i de simțit cînd au o problemă, care se află la limita dintre ipohondrie și îmbolnăvire de-a dreptul. Asta se întîmpla, însă, cu ceva timp în urmă. După ce am stat prin spitale cu diverși membri ai familiei, parcă frica de boală s-a mai diminuat. În sensul că, da, știu că se poate oricînd întîmpla și ceva rău. Știu că nu e deloc obligatoriu ca rezultatul unei investigații să fie, neapărat, pozitiv și că nimeni nu e scutit de nimic.

Și aici intervine partea pe care o detest aproape la fel de mult cît și gardul spitalului: cea cu gîndirea pozitivă. Dacă spui apropiaților că urmează să faci o investigație sau intervenție, sau mai știu eu ce, majoritatea îți spun: „Gîndește pozitiv. Numai așa vei atrage binele. Energiile...". Numai atunci cînd ai decepții amoroase mai auzi asemenea flapsuri. Aud deja un cor de critici la adresa lipsei mele de încredere în gîndirea pozitivă: nu e pentru că eu, una, nu aș vrea întotdeauna ca lucrurile să se rezolve cu bine. În mod real, chiar vreau. Dar asta nu mă împiedică deloc să nu am în minte, de fiecare dată, și toate celelalte posibilități. Ca și în cazul catastrofelor amoroase: după ce am depășit faza Disney, am aflat că *happy-end* ul nu e singura variantă.

Ideea e că, atunci cînd faci o asemenea investigație medicală, să fii pregătit și pentru partea cealaltă. În așa fel încît să n-o iei cu totul în plin. Nu să-ți țesi o armură multicoloră, frumos mirositoare și lipicioasă, din inimioare și acadele, care să te asigure că ești infailibil și că asemenea ție nu-i nimeni altul. Să știi cum să primești și un rezultat negativ, dacă e cazul.

Dar să ne întoarcem la oile noastre (dacă chiar avem vreunele): mi-ar plăcea ca majoritatea oamenilor să găsească, după cum spuneam, o cale de mijloc între ipohondrie și dezastru (momentul cînd te duci la doctor în extremă urgență, cînd uneori se mai poate face prea puțin). Mi-ar plăcea să ne tragă cineva de mînecă să ne facem, regulat și în condiții decente, fără să ne coste mai nimic și fără să alergăm ca disperații după hîrtii înainte, controale ginecologice și Papanicolau, mamografii, analize de sînge gen glicemie și colesterol, ecografii cardiace și chiar și RMN-uri. Cu sau fără gîndire pozitivă – căci nu ar trebui să fie un eveniment pentru care să ne luăm măsuri psihologice (chiar penibile) de siguranță, ci o rutină pe care s-o urmăm fără să ne gîndim neapărat la ceva. Și asta fie că sîntem din Capitală (cum avem unii norocul, deși în cazul unui cutremur... – știu, gîndirea pozitivă), fie dintr-un sat în fundul munților. Ca să nu mai zic de implanturi, operații estetice și alte asemenea daraveri aparent superficiale, care te fac să te simți bine și mai uman. Dar toate astea, poate, într-o altă fază (gîndire pozitivă, în sfîrșit).

„Formele contradictorii sau controversate ale poeziei“

– interviu cu Mircea Dan DUȚĂ –

În luna aprilie, în ceainăria Librăriei Cărturești Verona, au continuat seriile de poezie performativă în cadrul proiectului „Citesc poezie“. Poetul și traducătorul ***Mircea Dan Duță*** *(n. 1967) este unul dintre artizanii acestei inedite serii de lecturi.*

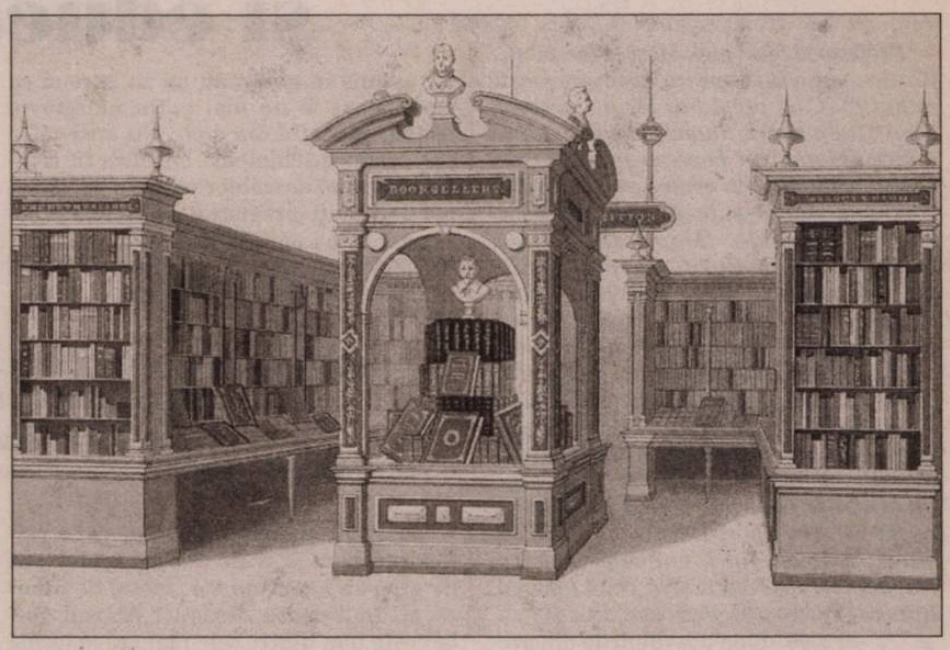

Cum a apărut proiectul „Citesc poezie“ și ce își propune el?

Inițial, a fost vorba despre o anchetă de opinie pe Facebook, inițiată de poeta Emilia Zăinel. Autori, critici literari, oameni de litere sau „simpli“ cititori erau provocați să răspundă la o întrebare (desigur, doar în aparență) simplă: Citiți poezie? Dacă da, de ce? Dacă nu, de ce? Argumente pro și contra. Ce relație există între a scrie și a citi poezie? Etc. A fost o idee excelentă a Emiliei, dovadă și noianul de răspunsuri și varietatea lor. Tocmai aceste aspecte ne-au determinat să dăm acestui proiect o altă dimensiune, inițiind serile literare „Citesc poezie“ de la Librăria Cărturești, care se desfășoară, de fiecare dată, în a doua seară de vineri a lunii.

Ca notă distinctivă a acestor evenimente, ne-am gîndit să alăturăm poeziei și alte forme de expresie/exprimare artistică; să îi rugăm pe invitații noștri a încerca să imagineze forme neconvenționale, netradiționale de a-și prezenta creația literară în fața publicului, și, *last but not least,* de a relaționa cu acesta. Este, pe un alt plan, tot o provocare, de o natură, poate, nu atît de diferită de aceea pe care le-a „aruncat-o“ Emilia celor pe care îi întreabă dacă și de ce citesc poezie.

Are poezia nevoie să „colaboreze“ cu alte arte?

Nu. Da. Poate. Mențineți varianta preferată. De cîteva mii de ani încoace, poezia a dovedit și că este o formă de expresie suficient de puternică, de elaborată, de complexă și de profundă pentru a-și clama o binemeritată indepedență față de oricare altă formă de artă. Așadar, „nu are nevoie“ să colaboreze, nu se află într-o situație de criză din care să poată fi salvată prin intervenția altor arte. Hotărît, poezia își are propria sa frumusețe și autonomie.

În schimb, prin eventuale „colaborări“ cu alte arte, prin concursul unor forme alternative de prezentare, poezia se poate pune în valoare în moduri diferite, complementare, nebănuite, poate chiar și contradictorii sau controversate. Nu afirm că așa este „mai bine“ sau „mai rău“. Este altceva. Poezia îmbogățește alte arte sau forme de expresie cu care, eventual, vine în contact și, cu o generozitate demnă de ea însăși, se lasă îmbogățită de ele. Simplificînd foarte mult, aș putea spune că prin combinația (desigur, inspirată și avenită) a două sau mai multe elemente, este imposibil să nu apară ceva nou. Și interesant. Și bun. Nu neapărat „mai bun“ sau „mai puțin bun“ decît fiecare dintre acele „lucruri“ luate separat. Ci altceva. Alte forme de manifestare artistică. Iar din aceasta, cred că și autorii-artiști, și publicul au numai de cîștigat.

Credeți că poezia s-a „îndepărtat“ de oameni? La ce fel de public aspiră poezia?

Probabil că 90% din cei cărora le-ați adresa această întrebare v-ar spune că da. Eu nu sînt de această părere. Depinde însă foarte mult de ceea ce denumim prin poezie. Cred că fiecare formă de poezie își are un public al său și pentru fiecare categorie de public există o formă de poezie care „prinde“. O provocare ar fi poate chiar să confruntăm aceste accepții actuale a ceea ce înseamnă poezia, ar putea să fie o eventuală temă pentru o viitoare ediție a serilor noastre literare de la Cărturești.

Recunosc că, atunci cînd am plecat în Cehia, trăiam cu prejudecata că poezia se scrie în principal pentru poeți, că ei sînt principalul public al poeziei. Dar observînd fenomenul cu atenție, am constatat că mă înșelam și că, fie în Cehia, Slovacia, România, Ungaria, Polonia, Germania sau Austria, există un veritabil apetit pentru poezie al publicului – dacă nu larg, cel puțin formal, „nespecializat“. Un public educat, intelectual, dar nu neapărat literar prin profesie, receptează, absoarbe poezia contemporană cu o forță care nu poate decît să ne stimuleze și să ne bucure. Și, ceea ce este și mai interesant, după un anumit număr de experiențe de acest gen, după o anumită perioadă de „inițiere“, unii dintre acești cititori sau ascultători de poezie încep ei înșiși să scrie. Așadar, păstrînd proporțiile, un anumit procent dintre ei au șansa de a deveni poeți.

Poezia îmbogățește alte arte.

Pe scurt, dacă, fără îndoială, publicul de poezie nu constă numai în poeți, o parte (variabilă, imprevizibilă etc.) a acestui public se simte atrasă în a se implica în acest domeniu în mod activ și, în sensul propriu al cuvîntului, creativ.

Este interacțiunea cu publicul (în teatru, în poezie, în artele vizuale) o necesitate, un experiment, o strategie de PR, o modă?

Un mod de a îmbogăți spectacolul, de orice natură ar fi el. De a-l implica pe spectator, de a-l face să devină parte a evenimentului. Iar acest lucru, așa cum încercam să argumentez mai sus, nu poate decît să îmbogățească orice formă de artă: scenică, literară, plastică, muzicală etc. Așadar, dincolo de a fi o modă sau o strategie de PR (totuși, atît de mult utilizată în ultimul timp, încît cred că, încetul cu încetul, își pierde această valoare „strategică“) – ceea ce, totuși, în mod cert, nu se poate nega –, interacțiunea cu publicul este o sursă de „cîștig“ intelectual, artistic și sufletesc pentru artist, pentru creator.

Cine sînt poeții invitați? Care sînt criteriile: stilistice, generaționiste?

Trebuie să îndeplinească o „singură“ condiție: să fie poeți foarte buni. Indiferent de generație (am avut invitați de la 25 pînă la 60 de ani și peste). Să iubească poezia. A iubi celelalte (alte) arte constituie un avantaj. Dar am remarcat ceva: inclusiv autori care, pînă a veni în contact cu noi, nu fuseseră foarte entuziasmați de ideea „combinației artelor“ sau a prezenței performance-ului într-o oarecare relație cu prezentarea artei poetice, ne-au mărturisit că sînt fericiți pentru a fi descoperit aceste modalități complementare, diferite, altfel (o spun poate pentru a patra oară, fără a fi nevoie sau a avea pretenția de a stabili criterii ierarhice sau clasamente de tip „cel mai bine este așa“) de a-și prezenta creația literară.

Un film inspirat de un poem (și nu pot să nu mă gîndesc, nostalgic, deși, recunosc, și retoric, la adaptările din anii '60 după un Mickiewicz, un Hrubín sau un Petöfi), un poem simfonic influențat sau, de ce nu, determinat de un volum de poezie sau de creația unui poet și, la urma urmei, astăzi atît de obișnuitele ecranizări (desigur, în principal după creații literare epice) sau chiar spectacole de teatru inspirate de un roman sau o nuvelă – reprezintă aceasta un mod de colaborare între arte? De ce am exclude tocmai poezia din această complexă, dar fermecătoare ecuație?

Cum vă autodefiniți: poet, traducător, promotor, cititor de poezie? Care este relația dvs. cu poezia?

Am curajul de a mă autodefini în raport cu poezia. Oricît de banal ar suna, cel mai elementar nivel al raporturilor mele cu poezia constă în faptul că o iubesc. „Mai rău“: sînt îndrăgostit de ea. Și, tocmai de aceea, o citesc, o traduc, o promovez atît cît și cum pot și o și scriu. Așa cum, probabil, se știe (sau nu), sînt autor de expresie cehă, iar volumele mele de poezie apar la Praga. De unde și relația, pe care îndrăznesc să o numesc privilegiată, cu poezia cehă contemporană. Dar în nici un caz nu mă limitez la literatura fostei confederații central-europene, ci mă simt fericit și îmbogățit ori de cîte ori descopăr un autor nou și interesant, indiferent de unde ar proveni. Iar dacă scrie într-o limbă pe care o înțeleg și din care pot traduce, cu atît mai bine.

a consemnat Marius CHIVU

Artiști la 30 de ani

Pînă pe 29 aprilie, la ARCUB este deschisă expoziția „Artistul la treizeci de ani" (curatoriată de Dan Popescu și Alexandru Davidian). Dacă v-ați întrebat vreodată cum arată concret această vîrstă artistică, dacă ar trebui ea considerată una tînără, de început de drum, sau, din contra, una a așezării pe o șină clară și punctul din care începe maturitatea, atunci mergeți să vedeți lucrările celor 30 de artiști prezenți în expoziție: Ion Țuculescu, Ion Bitzan, Marin Gherasim, Florin Mitroi, Horia Bernea, Paul Neagu, Ion Grigorescu, Ion Bîrlădeanu, Marian Zidaru, Mircea Roman, Gheorghe Rasovszky, Teodor Graur, Ștefan Triffa, Anca Mureșan, Ecaterina Vrana, Nicolae Comănescu, Gili Mocanu, Bogdan Vlăduță, Roman Tolici, Suzana Dan, Dumitru Gorzo, Florin Ciulache, Vlad Nancă, Ovidiu Feneș, Codruța Cernea, Ioana Ursa, Ștefan Ungureanu, Adrian Preda, George Anghelescu și Lea Rasovszky. O să descoperiți epoci și stiluri foarte diferite. Tineri sau mai puțin tineri, toți cei prezenți în expoziție au trecut prin această vîrstă: biologică și de creație. Cum le-a fost acolo și cum se raportează / s-au raportat la perioada în care au făcut lucrările prezente în expoziție, aflați din textele semnate de cîțiva dintre ei. ***(A. M. S.)***

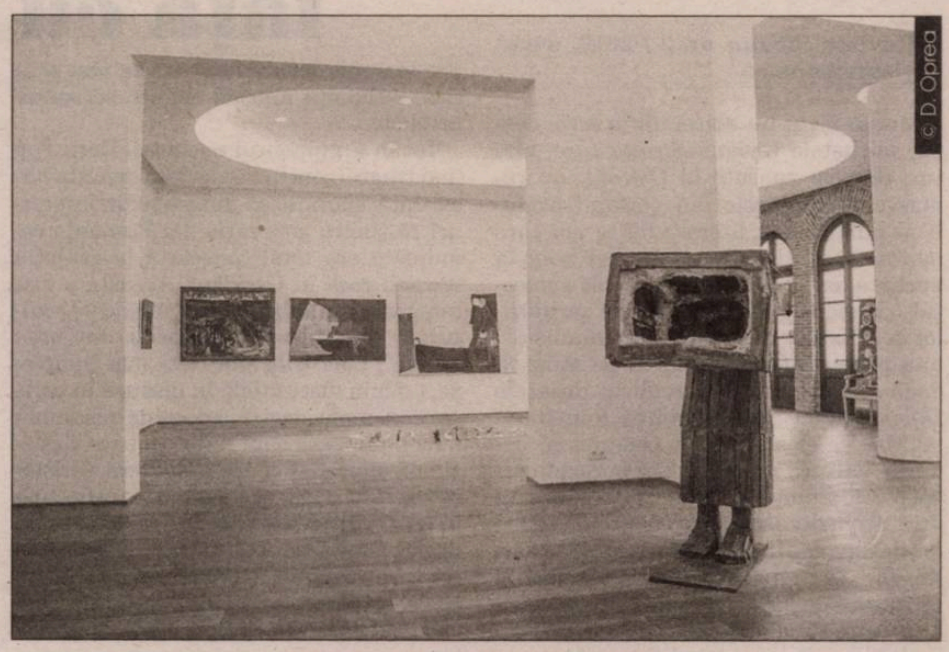

Ion ȚUCULESCU (1910-1962)

„Strînsesem o colecție de scoarțe oltenești vechi. Trăind în mijlocul lor am fost așa de pătruns de spiritual lor încît nu le vedeam decît pe ele peste tot. Ajunsesem să mă intereseze atunci mai mult hora lui Calu decît Simfonia a IX-a. Pictura făcută mai înainte mă nemulțumea profund. Simțeam că mă îndepărtez și de marii mei înaintași, Grigorescu, Andreescu, Luchian. Linia picturii românești, moderată înainte, nu îmi mai convenea. Voiam să caut altceva. Folclorul lucrat atunci, o serie de cîteva zeci de peisaje în care înlocuiam cu motive de scoarță pomii, norii, florile. Pămîntul era așternut cu motive oltenești, cerul de asemenea era tot după modelul scoarțelor și acesta era un fel special de interpretare a folclorului. Cînd te uitai mai bine vedeai că, cu toată mulțimea motivelor și citatelor populare, nu natura fusese supusă modelului scoarțelor, ci motivele țărănești erau supuse naturii și unei forțe lirice care era mai puternică decît ele."

(Despre mutațiile viziunii mele, *fragment extras din Radu Bogdan, „Țuculescu", în* Contemporanul, *București, nr. 8, din 19 februarie 1965*).

Marin GHERASIM (n. 1937)

„Unei perioade cu accente expresioniste (1964-1968) i-a urmat (i-a urmat sau s-a născut lent din ea?) o pictură a unei suprarealități, o pictură a întîlnirii dintre vis și realitate, pictura unei intense imersii în trăirile mele subconștiente, o pictură ce a stat sub semnul unei aprehensiuni, al unor neliniști pe care nu mi le puteam explica, al unor stări de neînțeles. Ce a subzistat în expresia picturii a fost nevoia de ordine, de precizie, de formă pregnant, închisă ermetic. Visul capătă trup tangibil. (...)"

(extras din albumul Marin Gherasim, Drumul – Jurnal, *Editura Institutului Cultural Român, 2005)*

Ion GRIGORESCU (n. 1945)

„Astăzi, și pentru mine, și pentru alții, pînza are foarte puțină importanță. Vechile reprezentări perspectivale, care legau liniile cu planul (bidimensional) și cu spațiul (tridimensional), reducerile la scară, lucruri care se văd foarte bine la basoreliefurile lui Donatello, deci observați că nu dau exemplu de pictură, și care au făcut ca pînza să fie necesară, sînt supărătoare astăzi, pentru că sînt prea plate, prea artificiale. O greutate mare o face culoarea; din păcate, tot ce am învățat, toate străduințele picturii moderne nu servesc la nimic. Forma iese din lumină, culoare și colocație, așa cum a spus Cézanne; este o afirmație asupra ochiului, nu asupra picturii. Și, cu curaj, prezentăm publicului alte colocări – spații mai aproape de real –, fotografie, mulaj, medii transparente și altele, sînt la încemă imprimată cu titlul sculpturii. După ce am montat-o, am băgat în lucrare toate sticlele cu băutură pe care le aveam, iar la picioarele ei am pus un lighean cu gheață și sticle cu bere, pentru că nu aveam frigider. După-masă au venit prietenii. Am băut și am discutat. (...) Făcînd lucrări din asamblaje, din bucăți de lemn, tot timpul, pînă să le închid, am fost surprins cît de frumos este interiorul lor. Așa mi-a venit ideea să realizez o lucrare la care să se vadă interiorul. Pri-

Cum arată concret
această vîrstă artistică.

put grotești, mai ales într-un mediu cu tradiții bizantine, sau de artă populară."
(declarație la Radio, 13 mai 1974)

Ion BÎRLĂDEANU (n. 1946)

La 30 de ani bucerdam cavouri, cu ciocanul cu zimți, cum este ciocanul pentru șnițele. În Cimitirul Pantelimon, pe urmă la Sfînta Vineri. Ciopleam litere în marmură ori puneam fotografii pe cruci. La 50 de lei o fotografie! Erau bani pe atunci. Era vremea în care Ceaușescu era ales pe viață, iar suta era sută. Aveam cam douăzeci de clienți pe zi care îmi cereau să le pun fotografii pe cruce. Făceam bani. (...) Cînd mergeam cu tramvaiul spre casă scriam foiletoane, cam 17-20 de pagini pe zi. Unul dintre titluri este *Moartea cascadorului*. Făceam caricaturi la bețivi, colaje și desene cu tot felul de scene cu indieni, cascadori, actori. Îmi făceam filmele mele. M-am simțit foarte liber în acea perioadă... Dar a trebuit să plătesc cu vîrf și îndesat pentru libertatea asta. L-am tras în piept pe Ceaușescu și el m-a tras în piept cu închisoarea, mi-a luat libertatea. Am fost trimis în ținutul uitat de timp: închisoarea de la Iași de pe strada Dr. Vicol. A fost groaznic. (...) După ce am ieșit de la pușcărie mi-am continuat filmele mele, Ceaușescu a murit, iar eu trăiesc și sînt artist internațional.

Mircea ROMAN (n. 1958)

„În 1988, lucrarea *Autoportret la 30 de ani* era gata. În după-amiaza zilei mele de naștere urma să fac un chef cu prietenii la atelier. Lucrînd chiar în acea perioadă alături de Marcel Bunea la niște brățări, am făcut și o placă de alama a fost *Autoportret la 30 de ani,* pe care am făcut-o să se aplece în așa fel încît să vezi chiar direct, să nu trebuiască să cauți golul. Să fie în fața ta. În *Autoportret la 30 de ani* am ajuns la un altfel de gol: golul din figura umană. Mi-am dat seama de însemnătatea metaforică și estetică a golului și l-am folosit mai departe."

(extras din Fragmente de conversație: Alexandru Davidian – Mircea Roman, *2014)*

Roman TOLICI (n. 1974)

30 de ani ai mei s-au întîmplat în 2004, în contextul apariției primelor galerii de artă în București, cînd pictura începea să-și recîștige drepturile. Intram în această vîrstă după o serie de experimente paralele în zona literară și comics, pe care le-am abandonat conștient în favoarea picturii. Cam pe atunci am înțeles că în principiu totul este posibil, chiar dacă pare imposibil. Pe atunci, după mai multe căutări, mi-am asumat abordarea figurativ-realistă a picturii și am început să mă sustrag tematic din zona mistică. Abia atunci paradisul copilăriei părea să se încheie cu adevărat. Lucrarea *Dimineața 09*, alături de alte lucrări din acea perioadă, este reprezentativă în acest sens. Lucrarea reprezintă un Adam și o Eva vomînd la rădăcina pomului uscat al paradisului, pe fundalul unui răsărit (sau apus) idilic, interpretat după o fotografie făcută cu ani în urmă din pragul casei în care m-am născut.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

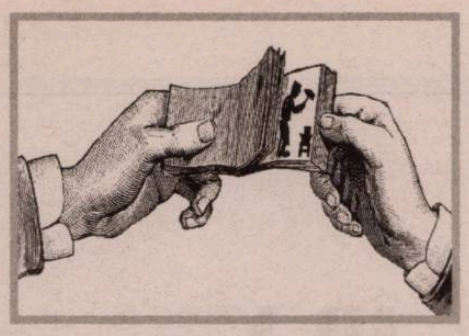

Marius CHIVU

feedbook

Scriitorii față cu rock-ul

● Revista *Steaua* nr. 2 / 2016, www.revistasteaua.ro

Mi-am făcut un obicei din a scrie despre anchetele revistei *Steaua* care, alături de cele apărute în *Orizont,* au rămas cam singurele din peisajul prăfuit al publicisticii literare de la noi care mai merită citite. Nu aș fi ratat această anchetă, cu atît mai mult cu cît subiectul („Preferințele muzicale ale scriitorilor și artiștilor din România comunistă") m-a preocupat tangențial și pe mine în două rînduri cînd am realizat dosarele *Dilemei vechi* „ROCKîntarea României" și „Muzica electronică în comunism" dedicate culturii muzicale din perioada respectivă. Cum am spus-o și în alte rînduri, stăm dezastruos la capitolul eseurilor despre cultura pop în comunism, cărțile care se ocupă cît de cît de fenomenul muzical și de aspectele sale cultural-social-politice fiind majoritatea de memorialistică și, oricum, putînd fi numărate pe degetele celor două mîini: *Phoenix, însă eu* de Nicu Covaci, *De la Waters la Similea* (coord. Radu Paraschivescu), dar, mai ales, cărțile lui Doru Ionescu: *Timpul chitarelor electrice*, *Club A – 42 de ani. Muzica tinereții tale, Povești cu cîntec din diaspora* și interviul acordat lui un cristian *Jurnal de rocker* (Casa de pariuri literare, 2015; apărută în tandem cu *FSU,* dialog cu Florin-Silviu Ursulescu), Doru Ionescu fiind, de altfel, singurul jurnalist de la noi dedicat, în postura de căutător prin arhivele televiziunii, memoriei pop-rock-jazz-ului românesc din comunism.

Ancheta din *Steaua,* realizată de Doru Pop, a pornit dintr-o cercetare științifică ce își propunea „să identifice mecanismele prin care sistemul politic și aparatul ideologic al regimurilor comuniste au fost transformate de atracția generată de culturile muzicale ale trupelor rock-pop anglo-americane". Spune Doru Pop în argumentul anchetei: „Întrebarea centrală este aceea dacă, așa cum susțin unii autori occidentali, ceea ce numim generic pop-rock a transformat comunismul, devenind un instrument de rezistență socială, de disidență culturală și de subversiune politică împotriva regimurilor din Est (inclusiv România). Răspunsurile pe care le-am primit de la acest grup demografic relevant (compus din poeți, prozatori și artiști plastici) a nuanțat prejudecățile despre impactul muzicii pop-rock în România ceaușistă. În primul rînd, am aflat că influența nu s-a produs direct și nici nu a avut reverberații ideologice explicite. Nu a fost vorba de un mecanism «subliminal», iar cei mai mulți dintre noi nu am fost «consumatori» de muzică «din Vest» pentru că aveam o conștiință politică, ci mai ales pentru că această muzică și în special trupele și muzicienii de atunci ne ofereau soluții umane, personale și artistic-estetice. Regimurile comuniste nu s-au prăbușit, după cum spun unii, pe ritm de muzică rock." Și are dreptate Doru Pop.

Cei nu mai puțin de 14 scriitori și artiști (Liviu Antonesei, Florin Bican, Mircea Cărtărescu, Ruxandra Cesereanu, Andrei Codrescu, Dan Coman, Ovidiu Pecican, Răzvan Petrescu, Simona Sora ș.a.) care răspund anchetei pe mai bine de douăzeci de pagini (o treime din totalul revistei) au pornit de la o serie, destul de consistentă, de întrebări legate de genurile muzicale și artiștii ascultați în anii '60-'80, deopotrivă români și străini, locurile și atmosfera, contextele, modurile de ascultare și procurare a discurilor, influențele muzicienilor occidentali asupra viziunii despre lume, societate, politică, influența muzicii asupra scrisului/artei etc.

Tot în argumentul anchetei, Doru Pop mai trage o concluzie, de data aceasta hazardată, spunînd că „reiese și din interviuri că tînăra generație din România comunistă era total conectată la evoluția muzicii rock în Occident. Aceasta a fost integrată în subculturile muzicale, culturale și artistice românești din acea vreme". Lucrurile sînt ceva mai complexe, oricum discutabile în măsura în care, spre exemplu, deși imaginea de ansamblu a rock-ului, așa cum reiese din acest puzzle memorialistic, arată aparent satisfăcător, este departe de a cartografia toate teritoriile genului și de a-i sonda toate profunzimile. Se vede măcar din faptul că cei care răspund anchetei ascultau cam aceleași douăzeci de trupe rock (din cîteva sute), adică cele importante, doar britanice și americane (nici un singur nume de trupă progresivă italiană, spre exemplu, deși fenomenul rock-ului italian șaizecist este cel mai important de pe continent), și oricum nu în totalitatea discografiei (se vorbește mai mult de piese, și-alea hit-uri, nu de albume și curente). Altfel spus, cunoașterea rock-ului se făcea mai degrabă prin vîrfuri, accidental și incomplet, și nici un se putea altfel, dat fiind că accesul la muzică și la discuri era mijlocit de posturi de radio pirat sau interzise (Radio Luxembourg, Novi Sad, Monte Carlo și Europa Liberă) și de contrabanda cu benzi și viniluri. Era greu să fii bine informat și să poți urmări fenomenul muzical occidental în complexitatea, varietatea și amploarea lui (foarte puțini repondenți, oricum foarte tîrziu, spun că au văzut concertele trupelor rock clasice, spre exemplu) cînd ai la dispoziție mijloace atît de precare. Așadar, imaginea era mai degrabă parțială și blurată. Afirmația că „tînăra generație din România comunistă era total conectată la evoluția muzicii rock în Occident" nu se susține, e doar o iluzie post-festum. Cît despre „subculturile muzicale, culturale și artistice românești din acea vreme", aceasta e de-a dreptul falsă. Ce subculturi? N-au existat și n-ar fi putut exista fără cluburi, trupe și concerte underground, fără publicații samizdat, versuri și manifeste politice, antisistem, fără droguri. Actele artistice care ar putea fi invocate aici (și ele există) sînt doar excepții izolate. Ne place sau nu, dar singurul fenomen contracultural – în mod paradoxal supravegheat de partid – era Cenaclul „Flacăra", pe care majoritatea repondenților îl resping, și pe bună dreptate.

Un amănunt esențial: nici unul dintre respondenți nu vorbește de muzica punk – aceasta fiind, în opinia mea, și explicația pentru care muzica occidentală n-a avut reverberații ideologice explicite asupra tineretului de la noi (părul lung și blugii evazați erau o modă și, cel mult, o frondă, nu însemnele unei ideologii asumate sau ale apartenenței la o subcultură, cu instrumentarul artistic aferent). Nu cu Beatles, Led Zep, Deep Purple, The Doors, Hendrix, Pink Floyd ș.cl. amintiți *in corpore* de toți repondenții se crea conștiință politică și atitudine antisistem (toate aceste trupe erau propriu-zis apolitice, cel mult subversive prin cîte un vers icicolo, dar nicidecum militant-declarative), ci cu trupele fenomenului punk (Misfits, The Damned, Sex Pistols, Ramones, The Clash, Black Flag, Dead Kennedys, The Cramps, The Stooges etc.), neascultate în România acelor ani. Nu blues/hard-rock-ul progresiv venea să schimbe mentalități (era prea ancorat în tradiție și în dimensiunea sa estetică, s-a canonizat repede), ci punk-ul, esențial anti-*establishment,* revoltat, născut tocmai ca reacție la lipsa de atitudine critică și de conștiință politică a rock-ului. Așadar, nu *flower-power*-ul spiritual, pacifist, estetic, care cînta și căuta salvarea și evadarea din această lume/realitate, ci punk-ul nonconformist, mizerabilist, militant-anarhic, care propovăduia (auto)distrugerea ordinii acestei lumi eșuate. Dar punk-ul n-a ajuns niciodată pe plaiurile mioritice în care se cînta despre vasilisci, calandrinoni, zalmocși și unicorni. Nimic despre *new-wave* (ca și cum după Beatles s-a întins neantul, n-ar fi apărut The Smiths), dar nici folk-ul cu versurile lui obscur-politice n-a fost cine știe ce prizat – și asta se vede din această anchetă foarte interesantă și utilă mai ales prin imaginea relativ haotică a felului în care muzica occidentală și-a trimis ecoul dincolo de Cortina de Fier, unde existau plete fără tatuaje, rock psihedelic fără droguri (tămîia nu e hașiș), folk cu cenzură, concerte cu permisiunea partidului, playlist-uri de radio cu aprobare etc.

Nu vreau să minimalizez meritele, altfel excepționale, ale unor muzicieni precum Mircea Florian (mă bucur să-l văd evocat de mai toată lumea), Dan Andrei Aldea sau Dorin Liviu Zaharia, dar meritele lor au fost mai mult artistice decît politice. Ca și în cazul literaturii esopice, a fost prea puțin. Răspunsul lui Mircea Cărtărescu este cel mai aproape de realitate: „Muzica nu mi-a schimbat aproape deloc ideile politice. Pentru mine muzica rock a anilor '60, '70 și '80 erau pură plăcere artistică. Nu mă interesa să devin un *«working class hero»*". La fel și cel al Ruxandrei Cesereanu: „În România comunistă, muzica rock și psihedelică erau percepute ca antisistem, prin urmare ca anticomuniste, deși într-un sens lejer (nu în unul tare). Lucrul acesta a fost vizibil, de pildă, concret, la festivalul de rock de la Costinești, în 1981, unde Miliția încerca să îi hărțuiască pe hippioții care veniseră la festival și care, destui dintre ei, arătau ca niște hippioțistas: cu bărbi și păr lung, cu blugi. Am găzduit atunci, într-o noapte, cîțiva tineri hippioți bucureșteni (fete și băieți) care nu aveau unde să doarmă și care erau vînați de Miliție, fiind considerați paria, antisociali, *outsider*-i. Știam că muzica aceasta era altceva decît România comunistă, dar nu i-am acordat neapărat un sens ideologic ori politic altfel decît de revoltă antisistem, în general."

Ancheta lui Doru Pop merită citită și, mai ales, continuată, extinsă, pentru că acesta ar fi începutul ideal pentru o foarte necesară discuție despre cultura pop în comunismul românesc.

PUBLICITATE

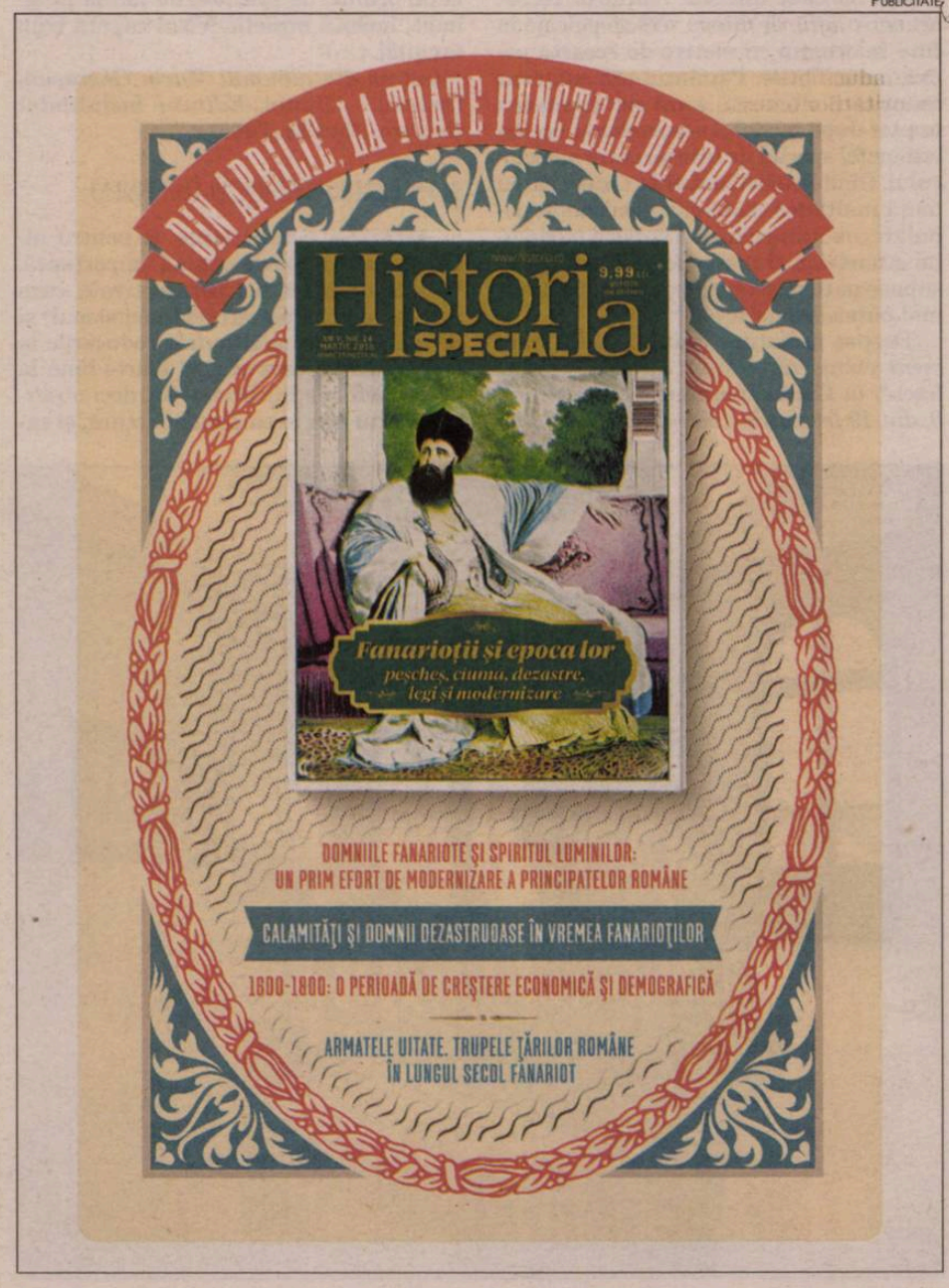

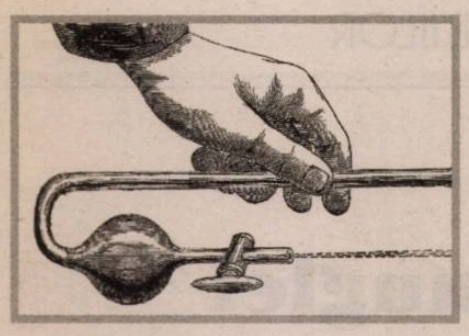

Oana STOICA

rosencrantz & co

Don Quijote și legile în vînt

● ***Oameni obișnuiți*, un spectacol de Gianina Cărbunariu; scenografie și video: Mihai Păcurar; muzică: Bobo Burlăcianu; documentare video: Veioza Arte – Tania Cucoreanu & Andrei Ioniță. Cu: Florin Coșuleț, Mariana Mihu, Ioan Paraschiv, Ofelia Popii, Dana Taloș, Marius Turdeanu. Mulțumiri speciale avertizorilor de integritate Ornella Piredda, Ciro Rinaldi, Sharmilla Chowdhury, Eileen Chubb, Ian Foxley, Alin Goga, Claudiu Țuțulan, Liviu Costache. Spectacol realizat în cadrul proiectului Be SpectACTive!, proiect co-finanțat prin programul „Europa Creativă". Teatrul Național „Radu Stanca", Sibiu.**

Recentul scandal mondial creat de documentele panameze a adus în prim-plan o fraudă gigantică, impresionantă ca dimensiuni și implicații. Nu mai puțin nocivă este însă corupția la nivel micro, cea de toate zilele, din instituții publice, multinaționale sau cămine de bătrîni.

În recentul său spectacol de la Sibiu, *Oameni obișnuiți*, Gianina Cărbunariu s-a preocupat de un nou tip de funcționar: avertizorul de integritate/*whistleblower* (într-o traducere aproximativă: *cel care suflă în fluier)*. Wikipedia îl definește drept „un informator, o persoană care aduce la cunoștința publicului sau autorităților activități imorale sau ilegale petrecute într-un departament guvernamental, o organizație publică sau privată, ori o firmă". În România, Legea nr. 571 din 2004 restrînge cadrul de acțiune la sectorul public. Oricare ar fi aria de intervenție, la nivel european se înregistrează puține cazuri de avertizori de integritate. Raportul Comisiei Europene asupra Justiției arăta că, în 2008, doar nouă plîngeri au fost făcute de *whistleblowers*. De atunci, lucrurile au mai evoluat, dar nu neapărat în bine. Experții anticorupție susțin că legea nu funcționează „pentru că avertizorii de integritate au de suferit dacă semnalează cazuri de corupție, deși formal sînt protejați prin lege" (Laura Ștefan). Practic, percepuți drept „turnători", avertizorii de integritate riscă, în principal, pierderea locului de muncă.

De la această realitate generală pornește spectacolul Gianinei Cărbunariu, focusîndu-se pe cazuri concrete din Marea Britanie, Italia și România, documentate temeinic și interconectate într-o poveste care dă imaginea generală a unei Europe falimentare moral. Structura scenariului împletește cazurile unor avertizori de integritate din medii publice și private, a căror similaritate este dezarmantă. Pentru fiecare în parte, a existat același traseu: observarea delictului, denunțarea lui, șicanarea la serviciu, concedierea, cîștigarea procesului cu angajatorul în instanță, dar fără posibilitatea practică de a-și recăpăta locul de muncă sau de a găsi altul (nimeni nu angajează „trădători"), declinul financiar, deteriorarea drastică a stării de sănătate pe fondul stresului. Pe scurt, se înregistrează eșecul tentativelor de moralitate (reducerea – căci eradicarea este o utopie – corupției, mitei, risipirii fondurilor publice) în sistemul european de astăzi.

Gianina Cărbunariu folosește o structură narativă matematică, similară cu cea a filmelor documentare.

În *Oameni obișnuiți,* Gianina Cărbunariu folosește o structură narativă matematică, similară cu cea a filmelor documentare, fără însă a crea un spectacol de teatru documentar *stricto sensu,* ci mai degrabă o investigație jurnalistică performativă în care realitatea (interviurile înregistrate cu personajele reale și informațiile prezentate *live* de actori) este întretăiată de ficționalizarea unor fragmente din cazurile reale. Spectacolul vizează o anume relație între realitate și teatralitate: interferența lor potențează autenticul, îl valorizează.

Decorul este o cortină de fier, aparent opacă, ce are tot felul de spații secrete din care apar blaturi metalice ce compartimentează inteligent birourile funcționarilor și care servește, în același timp, drept ecran pentru proiecții. În fața acestui perete se află actanții, șase actori îmbrăcați *office* care joacă alternativ personaje din toate poveștile. Decorul și costumele cenușii, dar și zgomotul metalic, tăios al blaturilor trase din perete dau senzația unei lumi robotice, un mecanism steril, un sistem închis, dominator, restrictiv. Personajele capătă mici accente de culoare (o eșarfă, un tricou etc.) doar cînd se poziționează conflictual față de sistem sau îl părăsesc, voluntar sau nu. Actorii joacă frontal, fiecare cu spațiul lui, folosind un conglomerat de semne – acțiuni scurte, simbolice, gesturi seci, o rostire autoritară – care generează o corporalitate mecanică. Regizoarea folosește actorul-grup nu ca pe o formațiune compactă, ci ca *summum* de individualități. Gianina Cărbunariu și-a dezvoltat acest stil, folosit și în *Tipografic majuscul, De vînzare* sau *Solitaritate:* o pseudo-austeritate teatrală. Dramaturgic și vizual, spectacolele sale au structuri logice, precise, care nu permit explozii ale imaginarului, dar care mizează pe o pluralitate de abordări ale subiectului, inclusiv unele care ficționalizează realitatea. Din acest motiv, austeritarea lor artistică este doar *aparentă*.

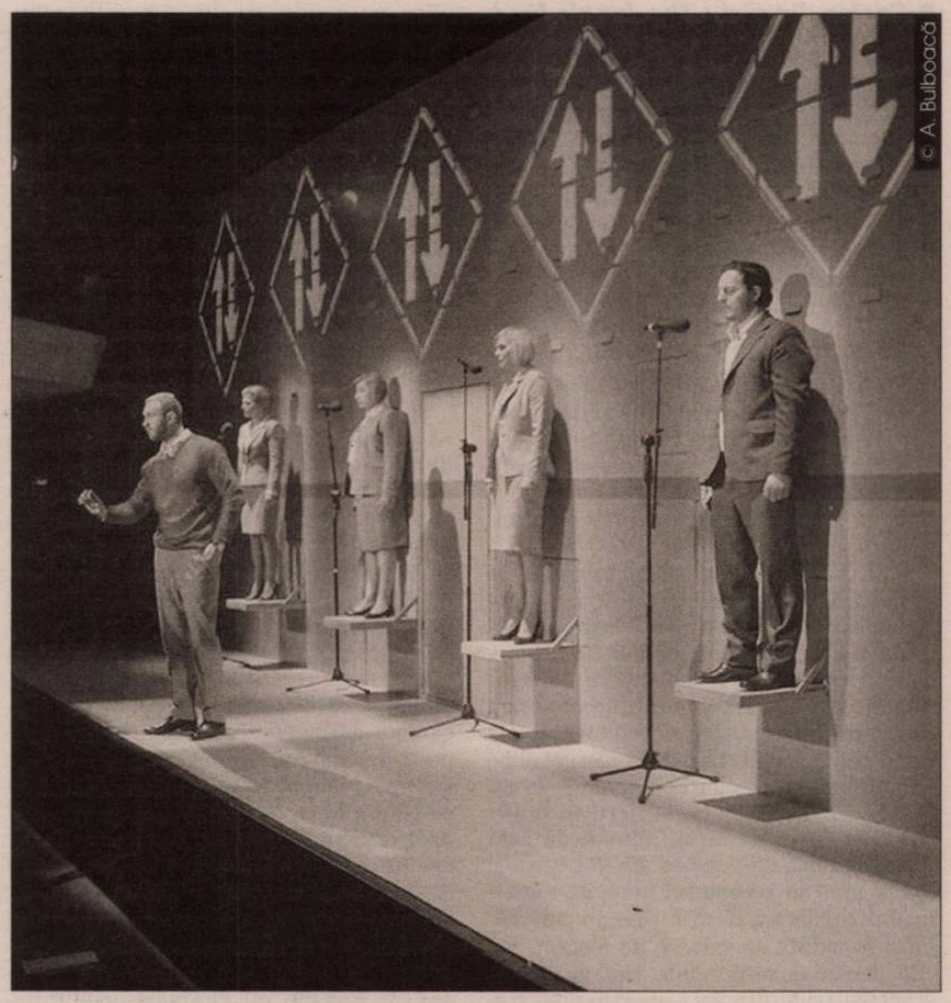

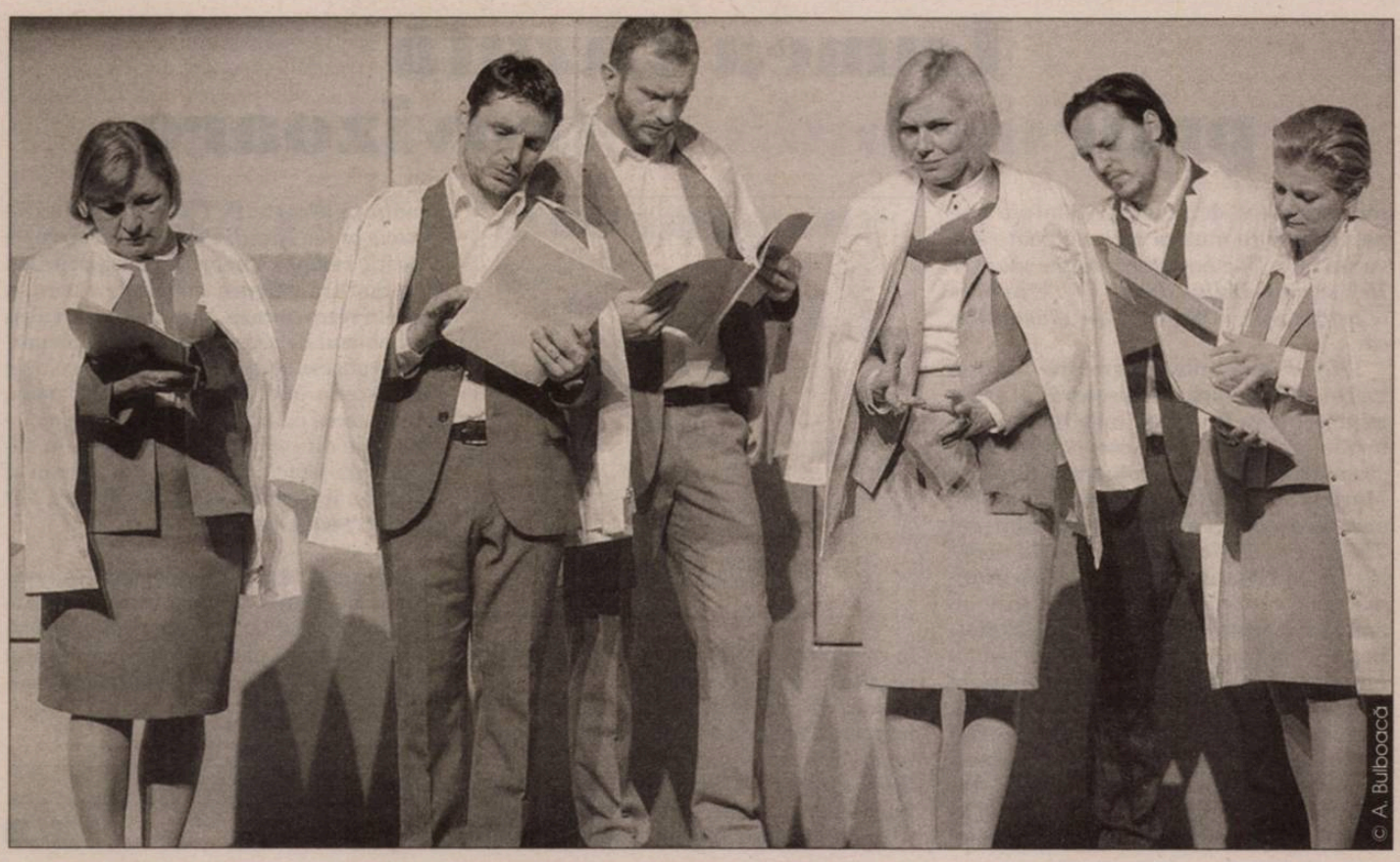

Actorii sibieni funcționează excelent în această matrice, reușind să dea consistență personajelor fără hiperteatralizare, evitînd și capcana căderii în uniformizare pe care ar putea-o genera scenografia și structura dramaturgică. În acest context, precizia este o calitate esențială, căci textul (vocile), mișcarea sau nemișcarea (corpul) și decorul (vizual și auditiv) converg într-un construct performativ. Ofelia Popii, Mariana Mihu, Marius Turdeanu, Florin Coșuleț, Dana Taloș și Ioan Paraschiv găsesc balansul potrivit între geometria arhitecturii spectacolului și teatralitate, fără să exagereze nici în zona aridității ludice, nici în cea a excesului.

Oameni obișnuiți susține demitizarea Uniunii Europene și prevede o apocalipsă a sistemului funcționăresc european, doar că aici groaza nu vine din posibila lui extincție, ci din probabilul său triumf în actuala formulă alterată. Singurii distruși de acest mecanism viciat sînt Don Quijoții integrității.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Blockbuster-ul Junglei

● ***Cartea Junglei / The Jungle Book* (SUA, 2015), de Jon Favreau.**

Noua *Carte a Junglei,* regizată de Jon Favreau (cunoscut pentru *Iron Man),* e cea de-a treia dramatizare a povestirilor lui Kipling produsă de Disney și e, în același timp, prima încercare a producătorilor de a le transforma într-un *blockbuster* hollywoodian în toată regula: folosind tehnologie CGI de ultimă oră pentru a crea reprezentări hiperrealiste ale junglei și ale animalelor (în descendența unor filme precum *Avatar* și *Viața lui Pi),* intriga unui film de acțiune, o coloană sonoră trepidantă care conține și două hituri (faimoasele „Bare Necessities" și „I Wan'na Be Like You") și un personaj care nu mai e un simplu băiat readus de animale în satul oamenilor pentru siguranța sa, ci un erou salvator.

Este, prin urmare, o demonstrație de grandoare, tehnologică și nu numai. Jungla e făcută să pară, prin folosirea CGI-ului, pe cît de imensă, pe atît de întunecat-înfricoșătoare, ascunzătoare de pericole. Scenele de acțiune întunecate (care conțin mai mult suspans decît obișnuitele filme pentru copii) trec de la alergatul pe sub umbrele copacilor la o imagine în care Mowgli se ascunde de tigru în mijlocul unei cirezi de bivoli, filmată într-un loc mlăștinos, aproape în alb și negru, și ajung pînă la momentul aproape nedeslușibil, dinaintea ivirii zorilor, în care băiatul se avîntă să salveze un elefant. Voicile personajelor-animale sînt și ele un spectacol de Multiplex – aparțin unor staruri hollywoodiene – și e de ajuns să spui că Bill Murry e interpretul lui Baloo, iar Ben Kingsley cel al lui Bagheera. Personajele, redate în cele mai veridice detalii ale unor vietăți din junglă, dar puse în același timp să vorbească sau să cînte, nu fac excepție de la regula grandorii: King Louie (Christopher Walken) nu e aici doar un urangutan, ci un gigantopitec, un animal de dimensiunile monumentului care îl adăpostește, Shere Khan (Idris Elba) e cel mai fioros tigru din junglă, iar Kaa (Scarlett Johansson) e un șarpe atît de uriaș încît pielea pe care o lasă devine covorul pe care calcă Mowgli. Iar Mowgli însuși e un erou. Acesta își anunță încă de la început, în spirit de sacrificiu, decizia de a pleca, iar drumul său, povestea unei maturizări (tipicul *coming-of-age story),* nu e altceva decît depășirea nenumăratelor obstacole și descoperirea puterii pe care el o deține și animalele nu (cea a intelectului), folosită apoi în scopul ajutării lor.

Și totuși, cu toată grandoarea realizării sale tehnice și a construcției narative, filmul e lipsit tocmai de (pre)sentimentul oricărei măreții. Fabula animată din 1967, regizată de Wolfgang Reitherman, care descria în accente comico-muzicale călătoria unui băiat pe nume Mowgli, fabulă a cărei intrigă e reciclată în noul film, o conținea. Ea provenea nu din reușita depășirii tuturor obstacolelor asupra cărora pune accent Favreau, ci din atitudinea pe cît de umilă, pe atît de excepțională a animalelor, care mai întîi îl adăpostiseră și îl consideraseră unul de-al lor, iar apoi, văzînd că e amenințat de Shere Khan, luaseră decizia să îl aducă înapoi printre semenii săi. Excepțională e *însoțirea* lui Mowgli de-a lungul acestui drum, văzută ca o concentrare a tuturor eforturilor esențial umane, și nu pericolele extreme – pericole sînt și vor mai fi, însă decizii ca acelea luate de Baloo, Bagheera sau Raksha, nu. Dramatizarea inițială nu îi oferea lui Mowgli o mare transformare – el rămînea la final la fel de naiv pe cît fusese, lăsîndu-se ademenit de o fată din sat –, iar conflictele prin care era făcut să treacă nu erau neapărat schimbătoare de vieți. Animalele însele erau arătate în failibilitatea lor (așa cum apar și în noua adaptare), accentuată de comic (Baloo e un pierde-vară, Bagheera e inflexibilă, iar Kaa e dispusă să îl mănînce pe băiat, dar alege să îl protejeze), care le evidențiia limitările și faptul că se ridicaseră deasupra lor, ceea ce în filmul lui Favreau, preocupat de măreția faptelor omului, nu mai devine evident. Povestea era, de asemenea, mult mai puțin optimistă în ceea ce privește distrugerea răului – acesta fusese alungat cu o practică copilărească, o creangă de foc legată de coada tigrului, nu și distrus.

În încercarea sa de a fi un cît mai mare succes comercial, noua *Carte a Junglei* e un amestec între vechiul film de animație și noul film de acțiune, ceva care se adresează atît publicului format din copii (cu o vîrstă ceva mai mare decît cea pentru desenul animat), cît și vechilor spectatori, deveniți acum adulți. El nu ajunge însă un film cu un subtext destul de satisfăcător pentru aceștia din urmă: sugestiile politice referitoare la o organizare socială sau alta sînt mai mult comice (precum replica lui Baloo care numește propagandă codul lupilor, dar care în final ajunge să îl rostească împreună cu ceilalți), personajele rămîn stereotipe, iar tema sa, cea a relației dintre om și natură, e lipsită de implicațiile actualității ei, în contextul mai larg al schimbărilor climatice, rămînînd la sugestii neexploatate, precum cea a puterii distrugătoare a focului.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

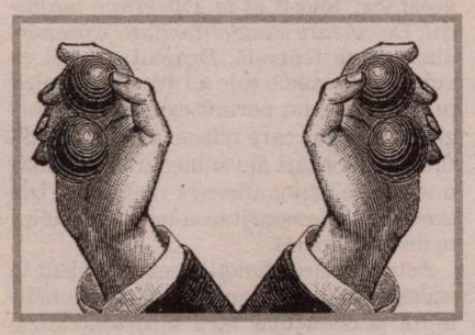

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Lumea văzută prin oglinda retrovizoare

● **PJ Harvey, *The Hope Six Demolition Project,* Island Records, 2016.**

„Cuvintele mi-au fost înghițite de oglinda retrovizoare." Zgomotul străzii, voci mai îndepărtate sau mai apropiate, claxoane, parcă și sunetul rotorului unui elicopter. O limbă pe care nu o știi se plimbă, luînd calea diferitelor glasuri, prin aerul dens al înregistrării. *„The boy stares to the glass, / He's saying «Dollar, dollar»…"* Pe străzile Kabulului, Polly Jean se întîlnește cu realitatea și își amintește, după exact zece ani – atîția s-au scurs de la albumul făcut împreună cu John Parish, *Dance Hall at Louse Point* –, că vorbele nu salvează vieți. Piesa despre care vorbesc acum, „Dollar, Dollar", ultima de pe cea mai nouă operă a muzicianei engleze PJ Harvey, aproape spune că tot ceea ce vrea să facă/afirme muzica de pe *The Hope Six Demolition Project* nu are, de fapt, nici o valoare practică. Cuvintele rămîn captive în burta oglinzii retrovizoare, un puternic sentiment de vinovăție bîntuie scena, în timp ce muzica asta nu poate salva un om: *„The boy stares to the glass, / He's saying «Dollar, dollar». / Three lines of traffic past, / We're trapped inside our car…".*

THSDP e un album care are o istorie foarte particulară în discografia artistei născute în Bridport. Inspirat de călătoriile în Afganistan, Kosovo și Washington făcute alături de fotograful Seamus Murphy* – rezultatul lor e o carte de poeme scrise de ea și ilustrate de Murphy, *The Hollow of the Hand* –, cel de-al nouălea LP al britanicei a fost produs în urma unor sesiuni de înregistrări care au amestecat instalația de artă cu marketingul. Prin unicul geam, unul cu vedere unilaterală, al unei cutii uriașe, plasate în subsolul Somerset House din Londra, Harvey și echipa care a lucrat la *The Hope Six Demolition Project* puteau fi văzuți de public construind acest album. Iar *Recording in Progress*, titlul instalației exhibiționiste, i-a adus cîntăreței un disc

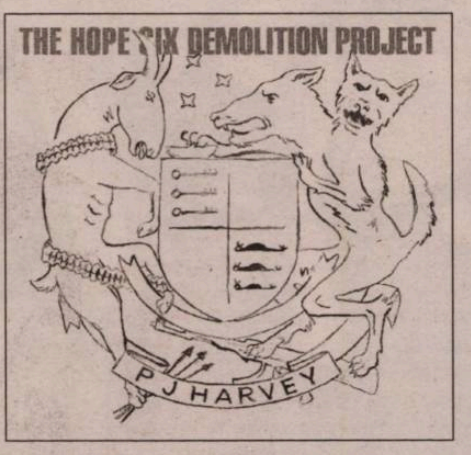

în care momentele bune și cele mai puțin reușite se împart echitabil.

Dacă din punct de vedere muzical reîntoarcerea frugală la mîlosul și, concomitent, abravizul *sound* american din epoca *Stories from the City, Stories from the Sea* funcționează, tonul jurnalistic și de multe ori arid al textelor nu cuplează întotdeauna ca la carte. Pe *THSDP*, ca și în *The Hollow of the Hand,* Polly Jean Harvey e o poetă rămasă uneori fără capacitatea de a mai transfigura imaginile văzute-n oglinda retrovizoare. Mantrele naturaliste și abuzul de saxofon au efect, dar parcă nu reușesc să te transporte dincolo de mizanscena unei realități la care avem, totuși, acces cu toții. Ce lipsește de aici e lumea de dincolo de aparențe, cea în care bătrîna femeie kosovară din „Chain of Keys" nu îi permite accesul: *„We ask, but she won't let us in".*

* Seamus Murphy, un fotograf britanic cunoscut pentru documentarele realizate în zone de conflict, a regizat cele 12 videoclipuri pentru piesele de pe precedentul album al lui PJ Harvey, *Let England Shake,* lansat în 2011.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Discreția solidarității

Am început să citesc zilele acestea o carte foarte bine scrisă. Robert D. Kaplan a venit de mai multe ori în România, încă din anii '70. Cartea sa, recent tradusă – impecabil – și în română, *În umbra Europei. Două războaie reci și trei decenii de călătorie prin Europa și dincolo de ea*, este exact genul pentru care am o pasiune fără rest: scrisă cu rafinament neconstrîns, de povestitor, mergînd pe un fir al rememorării care este, în același timp, egal, memorie și melancolie, dozîndu-și sanitar nostalgia amintirilor, fără să facă din aceasta un spectacol, poate, cel mult, la un fin și necesar nivel autoironic, reținîndu-și, foarte elegant, discret, teoria, cartea lui Kaplan începe cu un adevăr istoric și destul de dureros.

Aflîndu-se într-un mic anticariat din Ierusalim, la începutul carierei, temîndu-se, ca orice tînăr, de stafia eșecului, Kaplan descoperă, ca la un semn combinat de greii imaginarului sud-american îndemnați de Eco, un mic volum de istorie a Europei de Est. Nimic atractiv paraliterar, coperte terne, scris neutru, înăuntru mai ales date. Și, cum se mai întîmplă din fericire în lumea aceasta, cartea îi va schimba viața, căci din acel moment încolo va începe aventura sa est-europeană, de la Berlin la București. Adevărul dureros la care făceam referire sună cam așa: „La pagina șapte am înțeles că tocmai lipsa de unitate a statelor est-europene ușurase ocupația lor de către Uniunea Sovietică. Observasem și eu această lipsă de unitate cu opt ani în urmă."

Nu merg mai departe cu firul povestirii, vă las pe dumneavoastră să-l descoperiți. E bine scrisă, din nou, e incitantă de-a dreptul. Cartea aceasta și cea a profesorului și istoricului literar Mircea Anghelescu *Lîna de aur,* scrisă cu aceeași plăcere de a povesti, de data aceasta călătoriile românilor, de a-i lăsa pe alții să vorbească mai mult decît propriile, mereu juste, opinii interpretative, construind o fină regie în ritmul teoriei discrete, sînt ultimele mele descoperiri în materie de plăcere de lectură a voiajelor.

Cuvintele lui Kaplan mi-au adus aminte de cuvintele unei bune prietene din Coreea: „Orice ar face, România și Bulgaria vor fi mereu împreună", mi-a zis odată Liudmila. Ea este din Bulgaria, a studiat coreeana la Sofia și e de ani buni în Coreea de Sud. Studiază coreeana veche, știe să facă obiecte din ceramică, tradiționale, foarte delicate, e un veritabil coreeanolog, deși, fiind un om de o modestie indescriptibilă, de un realism blînd și cu un tandru simț al ironiei, m-ar certa cu un diez imperceptibil în voce pentru o atare descriere. Sînt un norocos că am cunoscut-o. Foarte norocos. Nici nu știu ce aș putea povesti aici, în acest mic spațiu, care să-i facă un portret cît de cît just.

Ne-am apropiat la o conferință internațională organizată în 2010 la Universitatea din Sofia de către universitatea coreeană unde lucram amîndoi. O văzusem inițial prin campus, mai tot timpul

solitară, luînd masa singură, neperturbată. Inspira, și de la distanță, un calm leonin, iar aceasta mi-a plăcut instantaneu. La Sofia, în frumosul oraș dintre munți, am fost cazați la un hotel în centru, lîngă statuia Sophiei, în aceeași clădire cu Președinția bulgară. Am văzut atunci pentru prima oară Sofia și ceea ce pot zice că m-a impresionat a fost tocmai o anumită discreție a orașului și a oamenilor. M-am simțit instantaneu ca acasă. De la mesele întinse ca la București, ca în toți Balcanii, cu aperitive generoase în farfurii astronomice – bulgarii mănîncă și mai abitir pofta de viață – la micile bulevarde decupate, iar, discret.

Am fost foarte buni prieteni, ne-am înțeles ca și cum nu ar fi fost nici o diferență culturală sau istorică între noi. Și în Coreea, și în România, cînd a venit să mă viziteze după ce m-am întors. Am petrecut seri lungi de discuții, împreună cu prietenul ei român, clujeanul Ovidiu, sărbători, de week-end ori pascale, la restaurantul Zelen al fraților bulgari din Itaewon, am călătorit fabulos în Asia de Sud-Est, împreună cu prietena noastră din Italia, Sara. O poreclisem, în glumă tandră, „Stîlpul", pentru modul bun și ferm în care își ajuta prietenii bulgari să se integreze în nu imediat vizibila, dar totuși foarte complicata societate sud-coreeană. Pentru tot ceea ce știe din cultura locului, pentru generozitate și solidaritate adevărată, adică fără cost.

Comunitatea profesorilor est-europeni de la Hankuk e reală, e veselă, e firească. Emilia și Beata din Polonia, Andrea și Sándor din Ungaria, Miriam și Jiri din Cehia, Gordana din Serbia și Aljoza din Croația, Olga, Alexandr, Maria și Vladimir din Rusia, Milena, tot din Bulgaria, Petro, Daphni, Argyro și Aristotelis din Grecia, pentru a-i numi doar pe cîțiva din cei cu care am fost coleg cît am lucrat acolo, e reală. Am auzit și de la Iulian, un coleg care a fost înaintea mea acolo, că tot așa era și cînd a fost el. Și de la ceilalți profesori de la Litere care au fost înainte sau după. De la prietenii care sînt încă acolo. O fi oare o formă lină de compensație a istoriei, așa, tocmai în țara „dimineților liniștite"?

Publicitate

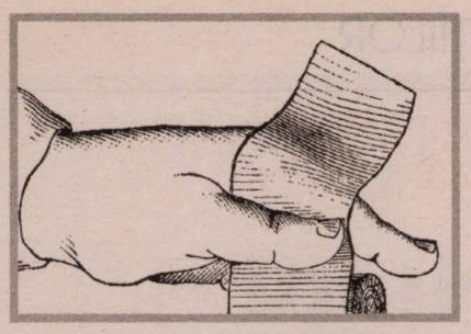

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Fenomenul Netflix

Cînd, în ianuarie 2016, Netflix s-a lansat și în România, reacțiile inițiale au fost entuziaste, pentru ca ulterior să se transforme în dezamăgire, din cauza prea puținelor filme disponibile în România, pe celebra platformă de *Video-on-Demand*. Din evenimentul care a avut loc la Paris, pe data de 11 aprilie, reiese însă că filmele nu numai că se vor înmulți, dar nu vor mai fi doar americane.

În primul rînd, cantitatea de filme disponibile ar urma să crească substanțial în viitorul apropiat. Principala plîngere a fanilor din România referitoare la Netflix e că platforma pune la dispoziție în jur de 500 de lungmetraje, față de aproximativ 5000 în țara de origine, SUA. Această situație e cauzată de limitarea geografică a drepturilor negociate pentru fiecare titlu în parte. Cum extinderea anunțată de Netflix în ianuarie, care a inclus și România, a ridicat numărul țărilor în care serviciul e disponibil la 190, nu putem spune decît că ea s-a făcut rapid, fără ca negocierile pentru achiziția titlurilor să o prevadă. Posibil, Netflix a anunțat o expansiune atît de masivă pentru capitalizarea pe bursă sau prin alte metode de finanțare, dar acest gen de speculație nu interesează utilizatorul. Interesant e în schimb anunțul pe care Reed Hastings, CEO-ul Netflix, l-a făcut la întîlnirea cu presa de la Paris: că titlurile nou-intrate pe Netflix vor avea drepturi globale, deci numărul filmelor disponibile în România va crește. Pentru a înțelege de ce, e cazul să amintim de faptul că Netflix are contracte de tip *„window"* cu distribuitorii. Cu alte cuvinte, o fereastră (interval de timp) asemănătoare cu cea a canalelor de cablu cu plată (HBO, Showtime), în care filmele pot fi difuzate în platformă. Circuitul normal al unui film e: săli de cinematografe, DVD/BluRay, *pay TV* și *free to air TV* (posturile majore, gratuite). Întregul ciclu durează în jur de doi ani. Cu alte cuvinte, filmele intră și ies de pe platforma Netflix, iar cele nou-intrate vor putea fi văzute probabil și în România.

Managerii Netflix au fost zgîrciți cu detaliile precise, dar au arătat un interes evident pentru o ofertă consistentă în cît mai multe din țările în care se distribuie, lucru care se leagă și de problema subtitrărilor. Acestea sînt disponibile în momentul de față în cîteva limbi, dar după Ted Sarandos, Chief Content Officer al companiei, numărul acestora va crește, cu accent pe piețele mai mari – iar România e relativ bine situată și aici. Conform lui Hastings și Sarandos, Netflix are în vedere și dublarea filmelor, pentru țările mari, în care aceasta este uzuală.

Un al doilea aspect al expansiunii Netflix se leagă de diversificarea de conținut. Aceasta este, în momentul de față, geografică. Cîteva lansări apropiate sînt următoarele:

***Marseille* (5 mai).** Serial produs în Franța, în limba franceză, în care Gérard Depardieu joacă rolul principal, al primarului orașului. E vorba de o dramă politică, referitoare la succesiunea la fotoliul primarului, amestecată cu lucruri care țin de corupție și droguri.

© wikimedia commons

***Dark*.** În limba germană, saga de familie supranaturală, care evoluează în jurul a doi copii dispăruți dintr-un orășel german. Regizorul, Baran Bo Odar, este cunoscut pentru un thriller cibernetic din 2014, *Who Am I – Kein System ist sicher*.

***The Crown* (4 noiembrie).** Serial britanic, despre viața familiei regale și în special a reginei Elisabeta a II-a, creat de scenaristul și dramaturgul britanic Peter Morgan. Morgan e cel care a scris *The Queen* (2006), filmul pentru care Helen Mirren a luat un Oscar.

***The Get Down* (12 august).** Serial american, dar care ține de diversitate culturală fiindcă prezintă lumea incipientă a hip-hop-ului din New York. Creat de Baz Luhrmann *(Moulin Rouge, Marele Gatsby)*, pare a avea puncte comune cu *Vinyl* al lui Scorsese și Jagger de pe HBO, după promo.

Dacă, în ianuarie 2016, Netflix s-a globalizat prin distribuție, toate cele de mai sus arată grija de diversificare geografică pentru conținut. La costuri lunare de 8-10-12 euro, cît prețul unui singur bilet la film, platforma are toate șansele să ajungă la dominanță globală și să reducă pirateria în rîndurile cinefililor care, în țări ca România, descarcă așa-numiții torrenți pentru că nu au de unde achiziționa legal filmele respective. Dar diversificarea ar putea merge mai departe. La o întrebare pe care i-am pus-o despre conținut de alte tipuri decît ficțiune (divertisment) și posibile produse globale de acest tip, Sarandos mi-a răspuns că orice produs care nu ține de live sau un ciclu restrîns, ca acela al știrilor TV, merită explorat. Rămîne, bineînțeles, să vedem cît de repede se vor îndeplini toate aceste promisiuni, în care cei doi manageri Netflix au evitat cu grijă datele și detaliile precise.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

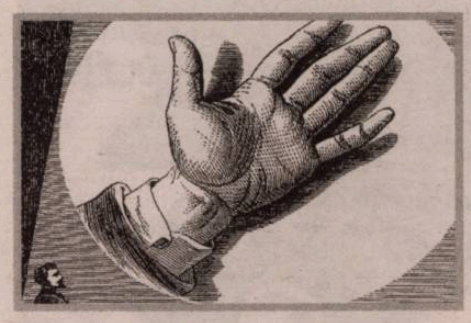

Adina POPESCU

portrete din mers

Atunci cînd cărțile ard

Prima mea senzație atunci cînd am văzut clipul cu *Frumoasele străine* care ard nu a fost una de revoltă, ci una de jenă. Mi-a fost rușine de omul care a făcut un astfel de gest. Ce-o fi fost în mintea lui? Chiar nu și-a dat seama de penibilul situației? Iar penibilul acela se prelungea inutil, nu reușea să dea foc cărții. *Frumoasele străine* refuzau să ardă, iar omul se încăpățîna, se înverșuna în jalnica lui încercare de a „lua atitudine" și de a deveni „viral". Să fi fost în locul lui, aș fi găsit un alt exemplar și mi-aș fi gîndit treaba mai temeinic înainte, aș fi făcut un pic de regie, dar probabil că nu mai avea nici unul cu autograf. Se chinuia cu bricheta lui, iar gestul devenea unul din ce în ce mai meschin și mai bolnav. Mă uitam la clip și mi-era milă de biata carte în agonie ca de-o ființă vie. Aproape că-mi doream să ia foc mai repede și să se termine totul.

Ca mai toate casele de intelectuali din vremea comunismului, și casa noastră era plină de cărți. Exista acea bibliotecă tipică din sufragerie, cu cărțile împărțite pe categorii – autori români, autori străini, „morți" și „vii", clasici și contemporani, poeți și eseiști, cărți în limba engleză (o raritate). Pe raftul de jos tronau DEX-ul și *Istoria literaturii române...* care, sezonier, de Paști și de Crăciun, împrumutau și un alt rol, cel de a presa prăjiturile ardelenești ale mamei. Aveam și o colecție de reviste *National Geographic*, tata fusese abonat pentru o vreme, eu le frunzăream deseori și mă uitam fascinată la fotografii. Odată am vrut să decupez din ele niște „poze" pentru Oracolul meu din clasa a VI-a, însă m-am răzgîndit în ultima clipă – erau prea frumoase revistele, parcă nu merita să le stric. De fiecare dată cînd ne-am mutat (și ne mutam des), toate cărțile acelea ne însoțeau, erau o parte din viața noastră, titlurile și copertele pe care le știam pe de rost ne creau un sentiment de confort, de „acasă". Le depozitam în saci de plastic, le căram cu o furgonetă (și de multe ori erau mai grele decît unele piese de mobilier la care renunțam, le abandonam pe drum), apoi fiecare își relua locul ei de pe raft, în noua locuință. În vremurile acelea care numai fericite nu erau, cărțile noastre făceau lumea să pară un loc pașnic și sigur. Tata lucra la o editură care nu publica literatură, doar cărți tehnice, de specialitate, așa că vreo două rafturi se umpluseră de sfaturi practice în gospodărie, electronică aplicată, inginerie mecanică, ghiduri ale aparatelor electronice de larg consum etc. Nici măcar pe acestea nu ne înduram să le aruncăm, deși ne erau inutile. Odată, cînd eram deja mai mare, l-am întrebat pe tata ce rost are să le ținem în bibliotecă, cu două rafturi mai sus de Kafka și Camus. „Pentru că niște oameni s-au chinuit să le scrie", mi-a spus el. În comunism, respectul pentru cărți era implicit, pentru că nu prea exista respect pentru altceva, cum ar fi pentru semeni.

Transformarea cărților în „produse de consum", în anii '90, a diminuat considerabil acest respect, însă într-un fel a fost firesc să se întîmple așa. În viața mea de adult, cînd am început să-mi încropesc propria bibliotecă, mi-am dat seama că adunasem de-a lungul timpului cărți care nu mă interesau sau care nu-mi spuneau nimic. Pe unele le-am dat, pe altele le-am depozitat în pivniță, celor mai multe le-am găsit loc pe rafturi. Îmi repugnă să văd o carte într-un coș de gunoi, tocmai pentru că, indiferent de valoarea ei (și aici lucrurile sînt subiective), „un om s-a chinuit s-o scrie".

Despre asta încerc să le povestesc copiilor cu care mă tot întîlnesc în ultima vreme prin școli. Despre omul care scrie o carte și de ce este el deosebit de alți oameni. Despre truda lui cu totul specială pentru fiecare rînd, fiecare frază care, la un moment dat, ajung să fie tipărite. Despre nopțile și zilele pierdute (însă, de fapt, cîștigate) pentru ca un obiect numit carte să ajungă într-o bibliotecă. Dar mai ales despre satisfacțiile uriașe, însă strict personale, ale acestui om, cel care scrie, într-o țară în care nimeni nu dă doi bani pe profesiile creative. Nu-mi dau seama cît de clar ajunge mesajul meu la copii. Pentru mulți dintre ei „viața e un txt", un SMS, un „cf?" pe Facebook. Alții sînt doar curioși și atît. Însă există copii – și nu sînt puțini – care privesc cartea cu admirație, au deja propriile lor cărți „de sertar" și o listă lungă cu cele citite. Pe aceștia din urmă îi văd la tîrgurile de carte, le urmăresc reacțiile atunci cînd ajung la standurile editurilor pentru copii – este ca și cum s-ar fi deschis în fața lor o cutie cu bomboane și n-ar ști pe care s-o aleagă. E o bucurie greu de descris și care se transformă în acele rugăminți față de părinți, uneori empatici, alteori indiferenți – „Tati, ia-mi-o pe asta, te rog!" sau „Uite, mami, aste e super!" – ce-mi amintesc de propria mea copilărie, atunci cînd nu aveam altceva decît cărți.

Dacă privesc din perspectiva omului care scrie, gestul omului care arde o carte în public mă jignește profund. Însă dacă mă gîndesc la copilul care citește și învață să respecte o carte, abia atunci mi se pare incalificabil, o barbarie. Anulează toate încercările noastre, ale celor care încearcă să le transmită acestor copii un mesaj simplu – o carte este un lucru bun. Anulează campaniile de promovare a lecturii. Ce vor gîndi acești copii cînd vor vedea pe Internet un clip în care un om arde o carte cu atîta lejeritate? Cum le va rămîne această imagine întipărită în minte și cum va „lucra" ea mai departe acolo, pe măsură ce vor crește și vor deveni adulți într-o societate care oricum are un sistem de valori atît de fragil, aproape inexistent?

Eduminică, ora 10 dimineața. În curtea de alături, vecinul meu Costică și-a pus niște manele la maximum, doar așa, de trezire și pe burta goală. Vecinul de sus țipă și își înjură nevasta, doar așa, de control. Mă opresc din scris și brusc îmi dau seama că nici unul dintre ei n-a auzit vreodată de *Frumoasele străine*. Probabil că de cărți au auzit, însă dă-le dreacu', să ardă! Trăim într-o țară cu apucături primitive și cu lumi paralele, fără nici un punct de tangență. Mai are vreun rost să continui?

Stela GIURGEANU

Cum mai înțelegem presa

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Acum cîteva zile am primit un telefon de la instalatorul meu. Același care, altădată, în timp ce-mi meșterea prin casă, îmi spunea că „presa de la noi e vîndută“ și că „toți jurnaliștii“ sîntem, de fapt, niște servitori ai „ăluia“ care dă bani mai mulți. De data asta însă, mi-a spus că are mare nevoie de ajutorul meu. Că soția lui n-a plătit niște taxe, iar statul i-a pus poprire pe întreaga pensie. Și că vrea să se ducă cu presa pe capul celor de la Fisc, ca să facă scandal. Și mă ruga, de asemenea, să chem toți jurnaliștii pe care îi cunosc ca să mărșăluim pentru rezolvarea problemei personale. O altă întîmplare, alt ton: cînd cu scandalul provocat de televiziunile trustului Intact, somate de ANAF să părăsească sediile, conform hotărîrii judecătorești, o vecină, o doamnă pe la vreo 80 de ani, îmi vorbea cu înflăcărare despre încălcarea libertății presei, pentru că îi auzise pe cei de la Antene că „Puterea“ le pune pumnul în gură, forțîndu-i să părăsească sediile.

Sînt doar două mici exemple personale. Pot rămîne în repertoriul anecdotic al percepției unora asupra presei și a importanței sale într-un stat democratic. Însă observațiile sînt doar aparent inofensive, pentru că presa, în ochii opiniei publice, a devenit azi un soi de marionetă.

„Publicul nu mai consumă media în calitatea ei de informație“ – îmi spunea mai demult Răzvan Martin, coordonator de proiecte în cadrul ActiveWatch, argumentînd, cu date statistice, că cea mai mare parte a publicului din România consumă din ce în ce mai mult televiziune de entertainment. „Audiența televiziunilor de știri este extrem de scăzută, nu ai nici un milion de privitori pe seară, iar cifrele acestea sînt cumulate. Pe de altă parte, audiențele pe care le fac emisiunile de distracție sînt uriașe: trei-patru milioane de spectatori. E șocant! Asta spune foarte multe și despre educația civică de la noi – lumea nu mai e interesată de viața publică, și nu e vorba doar despre politică, ci și despre viața cetății, de care oamenii par că nu mai sînt interesați.“

Sub umbrela acestui dezinteres major în privința calității presei și a principalului său obiectiv se dezvoltă derapajele. Care provin ori dinlăuntrul breslei, ori din exterior. Ideea de bază a proiectului pe care revista noastră l-a derulat, timp de cîteva luni, în parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), a fost tocmai aceea de a provoca o dezbatere publică pe marginea acestor probleme, o dezbatere la care am invitat jurnaliști și reprezentanți ai societății civile.

Conform ultimului raport FreeEx privind libertatea presei (2014), „o parte a presei din România a devenit, din nou, un agresiv instrument politic. Fiind an electoral, multe televiziuni de știri cu impact asupra publicului și cu cifre mari de audiență au făcut partizanate politice fățișe și agresive, folosind manipularea publicului prin dezinformare, atacuri la persoană“. De asemenea, „mulți dintre patronii de presă autohtoni și-au folosit propriile canale media pentru a pune presiune asupra justiției“.

Condamnările în masă ale patronilor de presă n-au reușit însă să curețe presa de corupție. Marile trusturi s-au transformat în fortărețe media clădite în jurul patronilor întemnițați. „În continuare în România vorbim despre o opacitate în privința modalităților de finanțare a industriei media, ceea ce provoacă, în mod legitim, suspiciunea din partea publicului privind independența presei.“ Această lipsă de încredere reiese clar din sondaje: conform datelor unui studiu condus de Centrul pentru Jurnalism Independent și Konrad-Adenauer Stiftung, apărut la începutul anului 2015, 43% din subiecții intervievați consideră că în România nu există jurnalism liber.

Despre statutul unui jurnalist azi, în acest mediu, în care neîncrederea din partea publicului este în creștere, am discutat și cu **Ioana Avădani**, directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent.

Conform raportului „Starea sectorului mass-media, vulnerabilitate și posibile soluții“, un raport bazat pe interviuri cu jurnaliști din mai multe orașe din țară, „afacerile de media au fost lovite, în continuare, de scăderea vînzărilor și audiențelor, de problemele legate de distribuție, de publicitatea din bani publici alocată discreționar și, mai nou, de interpretările diferite ale legislației românești în domeniul fiscalității și dreptului muncii. Jurnaliștii se confruntă cu salarii din ce în ce mai mici, cu lipsa de predictibilitate și stabilitate a locului de muncă, cu programul încărcat și cu sarcinile din ce în ce mai multe și mai complexe. Limbajul s-a deteriorat grav, agresivitatea a crescut, atît la nivel național, cît și local. Zonele în care meseria se practică corect, cît mai aproape de standardele profesionale, par a fi excepțiile.“

„Principala trăire a presei din România este frica“, ne-a declarat la acel moment Ioana Avădani. „Jurnaliștilor le este frică să vorbească și, atenție, nu discutăm aici despre un regim represiv. România nu este Columbia sau Coreea de Nord, nu te omoară nimeni pentru ce spui și, cu toate acestea, jurnaliștii sînt timorați să vorbească despre problemele lor. Le e frică să nu-și piardă job-ul. Și toate celelalte derivă din asta. Și autocenzura, și protecția implicită, iar din punctul nostru de vedere asta este un lucru foarte periculos pentru că standardele încep să nu mai existe.“

Despre derapajele care survin în interiorul profesiei și despre lipsa standardelor am vorbit și cu **Nicolas Don**, jurnalist la RFI România. „Derapaje există peste tot în lume, dar aici nu putem înfiera sau lăuda o meserie. Ceea ce mă interesează în peisajul mediatic din România e lipsa dezbaterii. Presa românească nu are cultura dezbaterii pe fondul problemelor. Lucrurile sînt amestecate constant, știrile n-au coerență. Și e multă emotivitate. În special în presa scrisă, unde nu găsim articole, ci opinii și trăiri. Citesc de multe ori articole fără să găsesc în ele știrea la care se referă. Vreau esențialul, pentru că n-am timp să citesc printre rînduri. Totul devine o opinie personală, știrile se redactează ca și cum toată lumea ar fi la curent permanent cu tot ce se întîmplă. Ca să nu mai spun de lipsa de distanțare dintre reporter și eveniment. Iar vorbind despre «evenimente», de multe ori din țîntar se face armăsar, dintr-o știre mică faci o știre de senzație, de *breaking news,* concept care nu e înțeles în esență: în marea parte a mass-media din România faptul că afară a început să plouă e un *breaking news.* Ierarhia informației este altă parte a acestor derapaje constante. Nu se mai face diferența între importanța știrilor sau se decupează în așa fel încît pierzi esențialul, un esențial diminuat de știri amestecate.“

Cît despre deontologie, jurnalista **Sidonia Bogdan** declara că „astăzi regulile etice ale jurnalismului se încalcă intenționat. Iar generalizarea mea e validată de faptul că peisajul mass-media e dominat de anumite trusturi de presă. Bineînțeles că există insule de corectitudine jurnalistică, există profesioniști care încearcă să-și facă treaba în ciuda unor politici editoriale lipsite de profesionalism. Dar astea sînt oaze, excepțiile. Dacă celelalte puteri ale statului au început să funcționeze și dau rezultate, părerea mea este că presa a rămas puterea cea mai slabă, lipsită complet de independență. Jurnalismul îmbracă de multe ori uniforma unui militantism politic, iar jurnalistul devine transmițătorul de mesaje al politicii patronului. Pe de altă parte, dacă decizi să intri într-un astfel de trust, nu ai încotro: îți asumi acest lucru, pentru că formele de disidență sînt imposibile. Disidența se poate face pe Internet, pentru că este singurul spațiu rămas liber.“

Dar presiunile asupra jurnaliștilor din România îmbracă multe alte forme. Pe data de 25 noiembrie 2015, ActiveWatch lansa un comunicat de presă prin care cerea autorităților să investigheze acțiunea de filaj care l-a vizat pe jurnalistul Cătălin Tolontan. „Cazul Tolontan mi s-a părut foarte grav și nu este singurul de acest fel“ – ne-a declarat atunci Răzvan Martin, coordonator de proiecte în cadrul departamentului FreeEx al ActiveWatch.

Ce se întîmplase?

„În noaptea de 24 spre 25 noiembrie, *Gazeta* tipărea ediția specială care dezvăluia că pompierii au știut de clubul Colectiv. În acea noapte, locuința mea a fost filată de un bărbat și o femeie la ora două noaptea. Nu i-am văzut eu, pentru că eram la redacție. Un vecin insomniac ieșise în față, i-a surprins dînd tîrcoale, omul avea experiență din alți ani, a luat telefonul din casă ca să-i fotografieze, dar s-au urcat în mașină și au plecat în trombă.“ – ne-a declarat la momentul respectiv jurnalistul **Cătălin Tolontan**. Nu era pentru prima oară cînd jurnalistul era supus unor încercări de intimidare. „În vara și toamna lui 2014, cînd dosarul Gala Bute intrase pe final și cînd le-a devenit clar că nu mai e de glumă, a fost episodul cu președintele Traian Băsescu amenințîndu-mă la televizor, întîi fără să mă numească, apoi spunînd în clar că a trimis documente despre mine la Parchet. Atunci a reacționat și CSM, remarcînd că, prin declarațiile sale, președintele a influențat independența justiției. Cu adevărat îngrijorător a fost momentul – tot din toamna lui 2014 – cînd colega mea Mirela Neag a fost «atenționată» de o mașină, care a țîșnit în fața locuinței ei, pe o alee îngustă, ea sărind într-o parte, în ultimul moment.“

La capitolul „intimidări“ intră și cazul scrisorii deschise pe care o angajată a trustului Intact a adresat-o copilului lui Dan Tăpălagă, jurnalist la HotNews, caz care a stîrnit opinia publică, dar și societatea civilă.

Cristina Guseth, directoarea Freedom House România, unul dintre ONG-urile care au luat poziție la momentul respectiv vizavi de acest caz, avea să declare revistei noastre că „linșajele mediatice își pun amprenta asupra libertății presei și a libertății de expresie, două concepte care la noi nu sînt dublate de responsabilitate și sînt folosite de multe ori pe post de armă. Cînd se fac asemenea linșaje mediatice, se încearcă de fapt o suprimare a libertății de exprimare.“

Din păcate, după 26 de ani de presă liberă, presa în România, în special cea *mainstream,* nu are un statut prea bun. Pe de o parte, avem un public sceptic, care își declară neîncrederea în presă, pe de alta, un public prea naiv, care ia de-a gata orice informație, fiind supus manipulării. Jurnaliștii sînt supuși presiunilor de orice fel, în special celor financiare, care îi obligă uneori la compromisuri. În acest context, presa *mainstream* suferă de o stare de instabilitate, în care se pot dezvolta derapaje majore, precum inițiativa legislativă a lui Liviu Dragnea, repunerea pe tapet a incriminării insultei și calomniei sau linșajele mediatice. Iar anul 2016, an electoral, este abia la început.

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Alexandru CĂBUZ

Antreprenoriatul ca punte între știință și ortodoxie

Civilizația umană se bazează pe un echilibru fragil între rațională (coerență sistemică) și irațională (voință creatoare). Succesele majore ale raționalismului științific din ultimele patru secole au produs însă un dezechilibru care subminează, prin relativizare, chiar sistemul creștin de valori care le-a făcut posibile. Reechilibrarea necesită o armonizare a științei cu tulpina valorică originală, armonizare care se poate face prin antreprenoriat, deoarece acesta este aplicarea lor comună, după cum argumentez în cele ce urmează.

Antreprenoriatul

În teoria comunistă, opusul comunismului este capitalismul. În practică, însă, opusul ambelor este antreprenoriatul, deoarece antreprenoriatul este, mai presus de orice, o manifestare a vitalității spiritului uman individual. În timp ce teoria comunistă tratează oamenii în termeni de clase sociale aflate într-o luptă istorică, călcînd în picioare viața individului, antreprenoriatul reprezintă forța creatoare a voinței individuale de a servi semenilor. Altfel spus, paradigma comunism *vs* capitalism provine din viziunea marxistă a ordinii sociale impuse *top-down* prin forță (a capitalului sau a statului revoluționar), pe cînd antreprenoriatul oferă o viziune a unei ordini sociale emergente *bottom-up* din suma serviciilor reciproce izvorîte din voință individuală.

Evident, definind astfel antreprenoriatul, constatăm imediat că o mare parte din inițiativa economică vizibilă zi de zi nu se încadrează în această definiție – majoritatea patronilor urmăresc nu să-și servească semenii, ci să genereze venituri pe seama lor. Dacă privim însă vîrfurile, modelele antreprenoriale, atunci situația se inversează. Lecțiile pe care le învățăm de la acești oameni au la bază invariabil pasiunea (pentru a putea depăși obstacole), spiritul de sacrificiu (ca dovadă a angajamentului și a asumării riscului), empatia față de alte ființe umane (clienții, pe de o parte, și membrii echipei, pe de altă parte), smerenia (pentru a asculta, a învăța, a se adapta și a renunța la idei greșite cît mai rapid), viziunea (pentru a gîndi pe termen lung), discernămîntul (pentru a se focaliza pe ce este cu adevărat important), ambiția (pentru a atinge viețile cît mai multora) și credința (în valoarea efortului).

Nu este o coincidență că multe din aceste lecții se regăsesc și la marii oameni de afaceri (Elon Musk), și la marii oameni de știință (A. Einstein), și la marii lideri spirituali (Sf. Ap. Pavel). Ce au în comun toate aceste lecții este că presupun nu un calcul rațional, ci o trăire personală nemijlocită. Nu ne putem autoprograma rațional smerenia, empatia sau ambiția – fie le trăim în mod direct, fie nu. Iraționalitatea nu poate fi falsificată.

În antreprenoriat, în sensul larg în care îl înțeleg aici, nu este vorba despre a face bani, ci despre a construi ceva nou din nimic, în folosul aproapelui. Marii antreprenori, marii cercetători și marii duhovnici sînt celule susă ale unei societăți vii.

Știința

În cartea sa *Structura revoluțiilor științifice* (1962), fizicianul american Thomas Kuhn privește evoluția cunoașterii umane ca pe o scară formată din platouri, pe care se dezvoltă o paradigmă, și trepte, sau schimbări de paradigmă, care fac tranziția de la o paradigmă la următoarea. Kuhn a aplicat conceptul în istoria științei, dar el apare în multe alte domenii, inclusiv în artă, politică, precum și în ortodoxie.

În știință, cea mai izbitoare și mai importantă ilustrare a conceptului este dată de nenumăratele fenomene de autoorganizare a materiei întîlnite în aproape toate domeniile. În anumite condiții încă foarte puțin înțelese, o colecție de elemente (particule, molecule, celule, indivizi, companii etc.) se pot coordona spontan, formînd fenomene colective cu totul noi. Schimbările de paradigmă se petrec spontan și par *implicite* în construcția cosmosului. Fizica cuantică, chimia, biologia celulară, fiziologia țesuturilor, medicina funcționează fiecare după legi proprii, chiar dacă se întemeiază fiecare pe cea dinaintea ei.

Această scară a legilor ce guvernează Universul, de la gravitație la principiile psihologiei umane sau ale științei politice, majoritatea încă neînțelese sau nedescoperite, constituie partea nevăzută, *software*-ul naturii care dă sens fiecărei forme de existență a materiei. Importanța acestui *software*, adică a rolului informației în natură, este cunoscută de mii de ani. Neavînd însă un termen tehnic consacrat pentru a desemna informația ca forță fundamentală a naturii, gînditorii antici au folosit analogia cea mai la îndemînă la acea vreme: comunicarea, vorbirea, cuvîntul – adică în limba de cultură de atunci: „logos". Semantica modernă a informației include toate sensurile termenului clasic „logos" (comunicare, rațiune, cunoaștere, ordine, structură, lege, sens, înțelepciune, adevăr, viață etc.) și le dezvoltă la un alt nivel de detaliu și sofisticare. În zilele noastre, Sf. Ioan Evanghelistul ar fi scris: „La început era Informația [...]."

Ortodoxia

Credința este energia nucleară a naturii umane. Un om care crede total în ceva este invincibil față de un om îndoit sau care crede rațional (adică conjunctural). De aceea, religia organizată este o necesitate la fel de vitală pentru stabilitatea socială și personală precum sînt tratatele de nonproliferare a armelor nucleare pentru securitatea internațională sau lumina soarelui, nucleară la origine, pentru viața pe Pămînt. Și chiar dacă majoritatea credințelor noastre nu sînt religioase, credințele religioase mențin toate celelalte credințe în parametri de siguranță, pentru a nu permite derapaje prea mari ale *software*-ului civilizației umane de la *software*-ul universal. O civilizație cu *software* greșit va eșua la fel ca un experiment științific ce testează o teorie falsă.

Știința și religia au același scop final, explorarea și aprofundarea *software*-ului universal. Ortodoxia în particular are foarte clar structura scării către cer, în care Hristos este saltul irațional (care dă viață), iar Duhul Sfînt este armonia și coerența sistemică (ce ține viața), ambele fiind subsumate în Dumnezeu Tatăl Atotțiitorul. De aceea ortodoxia este dogma firească, vie și ziditoare a inovării/înnoirii continue prin antreprenoriat și știință. Scara către cer se reflectă și în știință, și în ortodoxie pentru că ambele caută să aducă oamenii mai aproape de Firea lucrurilor, adică de Dumnezeu.

În viața de zi cu zi toate acestea se manifestă sub forma decalajului dintre „ce vreau" și „ce trebuie". Acest decalaj este bine cunoscut oricărui părinte și intervine atunci cînd calea comodă, facilă, pe care un copil o vrea, este blocată de un (nu) „trebuie" spre protecția copilului și a întregii societăți. Astfel, ortodoxia ne învață că voia lui Dumnezeu (ceea ce trebuie) nu ne limitează, ci ne eliberează de tirania propriilor slăbiciuni (ceea ce vreau – *aka* robia patimilor).

Din această perspectivă, noi, românii, ne aflăm, din nou, pe o frontieră. La est avem o zonă unde domină tirania autorității (state care impun un „trebuie" greșit și abuziv), iar Vestul alunecă spre o tiranie a confortului personal care pune semnul egal între „vreau" și „trebuie" (ridicînd patima la rang de lege). Pentru a păstra echilibrul între aceste tendințe distructive, este importantă o armonizare la nivelul elitelor românești, pentru ca perspectivele științifică și ortodoxă să formeze un întreg coerent.

Antreprenoriatul (și abordarea sa *bottom-up)* poate juca un rol central, pentru că aduce împreună energia nucleară a voinței individuale de a servi semenilor cu cunoașterea științifică, constituind o punte vie și naturală între trăire și abstracție. Construind această punte, antreprenoriatul, știința și ortodoxia vor putea fi angajate natural pe o traiectorie convergentă, una ascendentă pentru toate trei și benefică pentru români, pe toate planurile: economic, politic, tehnologic, geopolitic, moral și spiritual.

***Alexandru Căbuz** este director de programe la Institutul Român pentru Știință și Tehnologie.*

PUBLICITATE

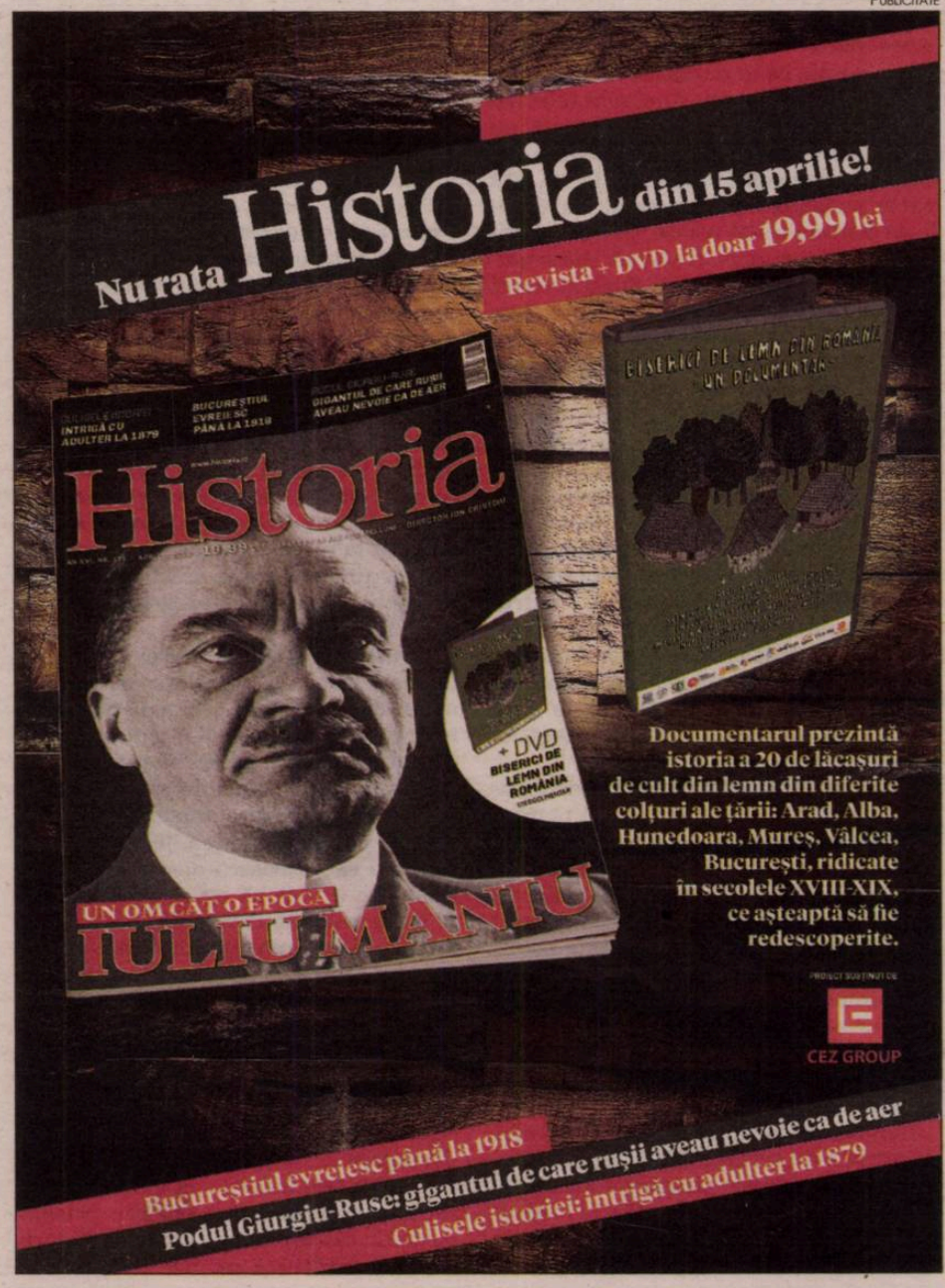

Joseph S. NYE Jr.

despre putere și dreptate

Brexit și echilibrul puterii

Marea Britanie a aderat la ceea ce avea să devină Uniunea Europeană în 1973. Anul acesta, pe 23 iunie, ea va organiza un referendum care va decide dacă va părăsi sau nu Uniunea. E, oare, oportun?

Sondajele actuale scot la iveală un electorat divizat. Concesiile pe care le-a obținut din partea partenerilor UE ai Marii Britanii, susține prim-ministrul David Cameron, ar trebui să risipească temerile cu privire la pierderea suveranității față de Bruxelles și la afluența de mînă de lucru din Europa de Est. Dar Partidul Conservator al lui Cameron și chiar propriul său cabinet sînt puternic divizate, în vreme ce Boris Johnson, primarul populist al Londrei, a ales tabăra susținătorilor ieșirii Marii Britanii din UE.

Discuția despre costurile și beneficiile rămînerii în UE divizează și presa britanică. Multe publicații de mare tiraj sprijină „Brexitul", în vreme ce presa financiară sprijină rămînerea în Uniune. *The Economist*, de exemplu, arată că aproximativ 45% din exporturile britanice sînt destinate pieței UE și că, prin urmare, climatul negocierii unui nou acord comercial post-Brexit va fi, probabil, unul nefavorabil.

Mai mult, UE a transmis un mesaj clar țărilor nonmembre, precum Norvegia și Elveția, că pentru a avea acces la Piața unică europeană trebuie să accepte majoritatea regulilor ei, inclusiv cea a liberei circulații a cetățenilor săi, și să contribuie la bugetul UE. Altfel spus, o Mare Britanie în afara Uniunii nu va avea de cîștigat în termeni de „suveranitate"; dimpotrivă, ea va pierde dreptul de vot și puterea de influență în privința condițiilor de participare la această Piață. Între timp, centre financiare rivale, precum Paris și Frankfurt, ar profita de ocazie pentru a stabili reguli care să le ajute să recîștige clienții pierduți în favoarea Londrei.

Un alt neajuns este cel politic: creșterea naționalismului scoțian și efectul Brexit asupra supraviețuirii Regatului Unit. În 2014, Scoția a votat, într-un referendum propriu, în favoarea rămînerii în Regatul Unit; dar, opt luni mai tîrziu, la alegerile generale, naționaliștii au obținut aproape toate fotoliile Scoției. În contextul unei Scoții mai proeuropene decît Anglia, mulți cred că Brexit ar duce la un nou referendum pentru independență. Cameron ar putea rămîne în istorie ca prim-ministrul care a dus la divizarea Regatului Unit (și poate chiar a Europei).

În SUA, administrația președintelui Barack Obama și-a exprimat clar punctul de vedere: Marea Britanie și Europa sînt mai puternice împreună. Iluziile unei relații avantajoase cu SUA, în locul influenței europene, sînt eronate. Brexit rămîne însă o decizie a cetățenilor britanici, iar o presiune americană ar putea fi contraproductivă.

În același timp, spune fostul ministru de Externe din umbră al laburiștilor, Douglas Alexander, „după sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial, America a fost administratorul de sistem al unei ordini internaționale, construită pe o alianță transatlantică puternică și stabilă, susținută de stîlpii gemeni NATO și UE. Dacă Marea Britanie părăsește UE, aliatul cel mai puternic al SUA ar fi marginalizat… și întregul proiect european ar risca să se destrame exact acum, cînd Vestul e confruntat cu noi amenințări economice și de securitate". Iar Kremlinul lui Vladimir Putin, care se amestecă în politica internă europeană, în încercarea de a destabiliza UE, ar saluta, desigur, Brexit.

Consecințele geopolitice ale Brexit s-ar putea să nu se manifeste imediat. Poate că UE și-ar recăpăta, pentru moment, forțele. Dar sentimentul finalității proiectului european și capacitatea ei de seducție *soft-power* ar avea de suferit. Asigurarea stabilității financiare și gestionarea imigrației ar deveni, la rîndul lor, mai dificile.

În plus față de resuscitarea separatismului scoțian, introversiunea Marii Britanii din ultimii ani s-ar putea accelera. Și efectele pe termen lung asupra echilibrului global al puterii și ordinii liberale internaționale – față de care Marea Britanie are un puternic interes național – ar fi negative.

Atunci cînd acționează ca o entitate, Europa este cea mai mare economie din lume, iar populația ei de 500 de milioane este considerabil mai mare decît cea de 325 de milioane a SUA. Europa are cea mai mare piață din lume, reprezentînd 17% din schimburile comerciale ale întregii planete, și furnizează jumătate din fondurile de dezvoltare la nivel mondial. Europa găzduiește 27 de universități din Topul 100 mondial, iar industriile sale creative reprezintă 7% din PIB-ul ei. Venitul SUA *per capita* este mai mare, dar în termeni de capital uman, tehnologie și exporturi Europa este, fără îndoială, un partener economic pe picior de egalitate.

În materie de cheltuieli militare, Europa e depășită doar de SUA și reprezintă 15% din cheltuielile la nivelul întregii lumi, comparativ cu 12% ale Chinei și 5% ale Rusiei. Desigur, această cifră este pe undeva înșelătoare, luînd în considerare lipsa de integrare militară a Europei. Franța și Marea Britanie sînt cele două surse majore ale puterii de intervenție europene.

Resursele europene și americane se consolidează reciproc. Investițiile directe bilaterale le depășesc pe cele cu Asia, iar comerțul SUA-UE este mai echilibrat decît cel dintre SUA și Asia. La nivel cultural, americanii și europenii împărtășesc valorile democrației și ale drepturilor omului mai mult decît oricare alte regiuni ale lumii.

Pe fondul unei Chine în ascensiune, al unei Rusii în declin, dar dispusă să riște, și al perspectivei unor turbulențe de durată în Orientul Mijlociu, cooperarea transatlantică va fi esențială pentru menținerea unei ordini liberale internaționale pe termen lung. Înțelegerea faptului că Brexit ar putea spori șansele destabilizării sistemului internațional, prin slăbirea atît a Europei, cît și a Marii Britanii, ar trebuie să încline balanța în favoarea menținerii *statu quo*-ului.

Joseph S. Nye, Jr. *este profesor la Harvard și autor al cărții* Is the American Century Over?.

© Project Syndicate, 2016
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

Cum te abonezi

SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector....., Cod poștal.....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr..... din data.....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna*..... Semnătura.....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Cu ochii-n 3,14

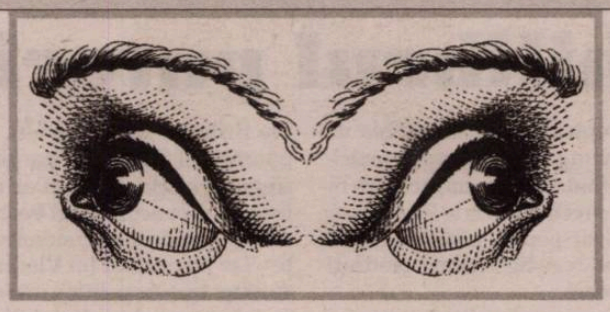

ȚINÎND CONT CĂ RECHINII POSTESC ZILELE ASTEA, PARCĂ NU PREA AȘ VREA SĂ FIU ÎN LOCUL CELOR RESPONSABILI CU DULCEAȚA DE PORTOCALE

■ Un prieten mi-a recomandat un cabinet stomatologic numit Shark Dental. Pe net am citit păreri pozitive despre medicii de acolo, dar ținînd cont că rechinii pierd cam un dinte pe săptămînă, parcă nu prea aș vrea să fiu în locul pacienților dumnealor. (**C. Ș.**)

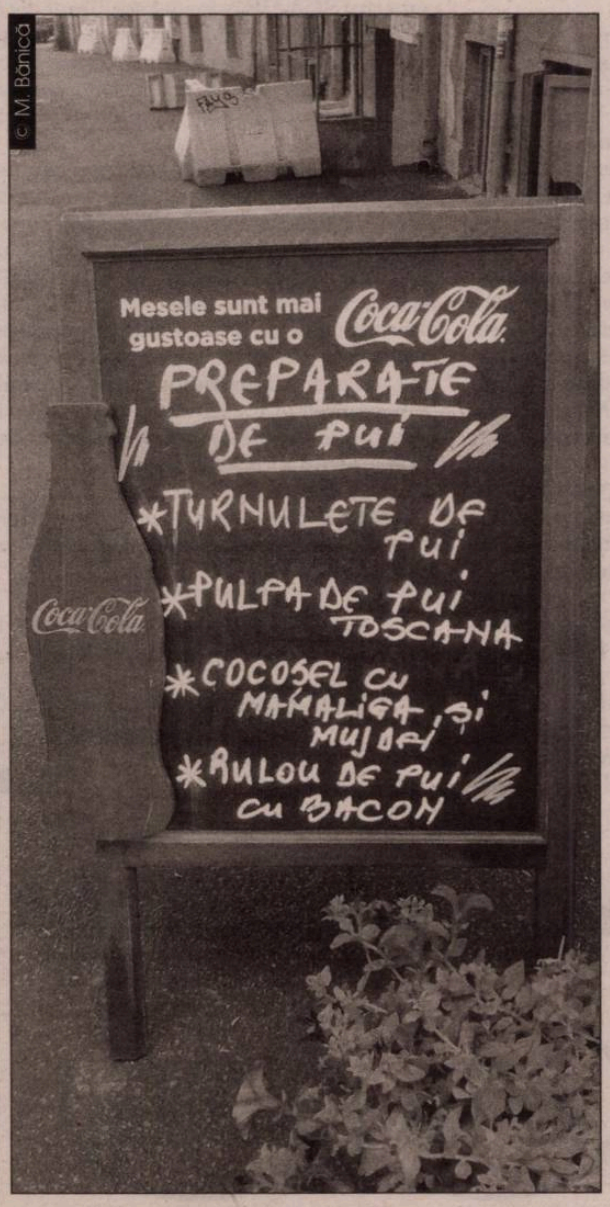

■ O cofetărie arăbească, pe bulevardul Magheru din Capitală, le oferă creștinilor care postesc zilele astea baclava de post. Dacă era un banc, proprietarul ar fi fost evreu. (**S. G.**)

■ „Primind din prima zi informații despre accidentul de la Cernobîl, membrii Biroului Politic au fost martorii unei atitudini incredibil de relaxate față de evenimente din partea celor responsabili. Am auzit din partea președintelui Academiei de Științe a URSS, A.P. Aleksandrov, o evaluare în termenii următori: «Nu e nimic grav, așa ceva s-a mai întîmplat și în reactoarele industriale și totul s-a rezolvat. Ca să evităm radiațiile, trebuie să bem, să mîncăm și să dormim bine...» Încă nu știam ce se petrecuse de fapt: o explozie și emisia în atmosferă a materialului radioactiv sau doar un incendiu. Situația era de așa natură, încît în primele două zile nu am putut anunța nimic oficial... Ca să spun drept, nu ne-am dat seama că se produsese o catastrofă de dimensiuni mondiale“, scrie Mihail Gorbaciov în memoriile sale. Marți, 26 aprilie, se împlinesc 30 de ani de la dezastrul de la Cernobîl. (**M. C.**)

■ La Fortnum & Mason, în Londra, e un colț alcătuit din mai multe rafturi cu dulceața de portocale preferată a ursulețului Paddington. (**I. P.**)

DE-ACUM CHIAR DEVINE COMPLICAT: ÎN LIPSA BALETULUI CLASIC, CE FACEM CU PUMNII ÎN FIGURĂ?

■ Puțină gramatică la botu' calului: Doi cai / două iepe; de unde: doisprezece cai / douăsprezece iepe, și nu doisprezece iepe, senatoare, nicidecum doisprezece arestate. Atenție, însă! Un scaun... dar douăsprezece scaune... Eh, de-acum chiar devine complicat. Pentru moment, așadar, această minimă regulă mecanică (fără finețuri etimologice) ar fi de exersat înainte de intrarea în platou (parlamentar sau televizual): Unu-doi / unu-doi / Faceți toți / La fel ca noi! (**R. M.**)

■ Care e legătura dintre Marian Munteanu și balerinii Alina Cojocaru și Johan Kobborg? Aparent, nici una. Doar că primul a reapărut pe scena politică românească, iar ceilalți doi au dispărut de pe scena Operei din București. Se poate spune și că, în lipsa baletului clasic, asistăm acum la un clasic balet politic. PNL a pus în scenă o piesă dramatică. Poate că e vorba de două întîmplări disparate, fără vreo legătură cu ideologii sau trend-uri politice, sociale și artistice. Sau poate că imnul „Deșteaptă-te, române“ își va dovedi din nou vigoarea și actualitatea. (**A. M.**)

■ Sloganul unei campanii publicitare pentru un șampon, „România fără mătreață“, m-a făcut să mă întreb: dar cu bubele din capul ei ce facem? (**A. M. S.**)

■ În februarie, interlopul Sorin Palesică a lovit-o cu pumnii în figură pe Miruna Inel pînă ce fata și-a pierdut cunoștința. La masa vecină se afla un jandarm montan, care n-a intervenit nici cînd acest individ a mai bătut cîțiva oameni. Toate acestea au fost filmate cu camera de supraveghere din localul respectiv. În cele din urmă, Sorin Palesică a fost arestat preventiv și s-a ajuns în instanță. Zilele trecute însă, Judecătoria Petroșani l-a eliberat, iar victimele trebuie să plătească acum cheltuielile judiciare. (**M. C.**)

CÎȚIVA PAȘI MAI LA VALE, O INTERVENȚIE CHIRURGICALĂ SALVEAZĂ ÎNGERAȘII VESELI

■ La intrarea unui dispensar dintr-un oraș ardelenesc erau afișate numele medicilor curanți: dl Puiu și dna Văcaru. Și nu era o clinică veterinară. Cîțiva pași mai la vale, într-o farmacie, vindea o tînără pe al cărei ecuson scria dna Ceapă. Am dedus că se făcuse ora mesei. (**M. P.**)

■ Găsesc pe dailybusiness.ro următorul panseu: „Doctorii fac mai mulți bani decît instalatorii deoarece o intervenție chirurgicală pe cord deschis salvează mai multe vieți decît repararea toaletelor“. Temă pentru acasă: 1) aflați, prin regula de trei simplă, cîte vieți salvează repararea toaletelor și cîte („mai multe“) o operație pe cord deschis (adică pe un singur cord); 2) scrieți un eseu pe tema „Constipația poate fi fatală pentru jurnalismul online? Nevoia de toalete reparate“. (**M. V.**)

■ În voiajul nostru de-a lungul și de-a latul țării, pe urmele numelor de firme, ne oprim (pentru patru săptămîni) la Brașov: Necesar SRL, Banca De Joburi SRL, Editura Dealul Melcilor SRL, Argument SRL, Extrem Aluminiu SA, Nature For Future SRL, Îngerașii Veseli SRL, Spectral SRL, Mister Rareș Food SRL, Exacta SRL, Pătratul Roșu SRL, Impactus SRL, Casa Zero Energie SRL, Non Art SRL, Zi De Vis SRL, Ottocento SRL, Agreabil Florcip SRL, Vertical Util SRL, T.S.B. Tăieri Speciale SRL, Lumea Necuvântătoarelor SRL, Simple Words SRL, Prăvălia De Net SRL, Automobile Othelo SRL, Epifania SRL, La Coco Bărbieru SRL, Prețul Zilei SRL, Șeminee Altfel SRL, Nichita Risc Minim SRL, Savoir Faire SRL, Agenția De Construcții Balanța SRL, Falnic SRL, Vultur Boys SRL, Modele Porți SRL, Pact SRL, Pizza Muzică Italiană SRL, Cartof Agrico SRL, Info Ștampile SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR ANDREI PLEȘU

DILEMA VECHE

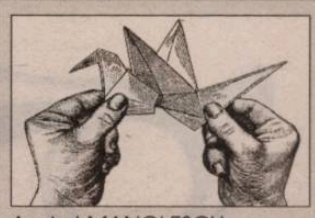

Andrei MANOLESCU
libertatea de impresie
8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XIII ■ nr. 636 ■ 28 aprilie – 4 mai 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

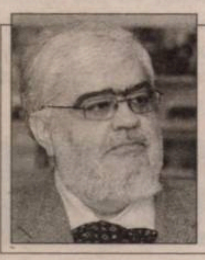

ANDREI PLEȘU
„Destinul ca țesătură“
pagina 3

TEODOR BACONSCHI
„Oglinda mîntuirii“
pagina 11

Interviu cu
ADINA ROSETTI
pagina 22

M
(masculin)

„Bărbatul este o femeie ca oricare alta.“

GROUCHO MARX

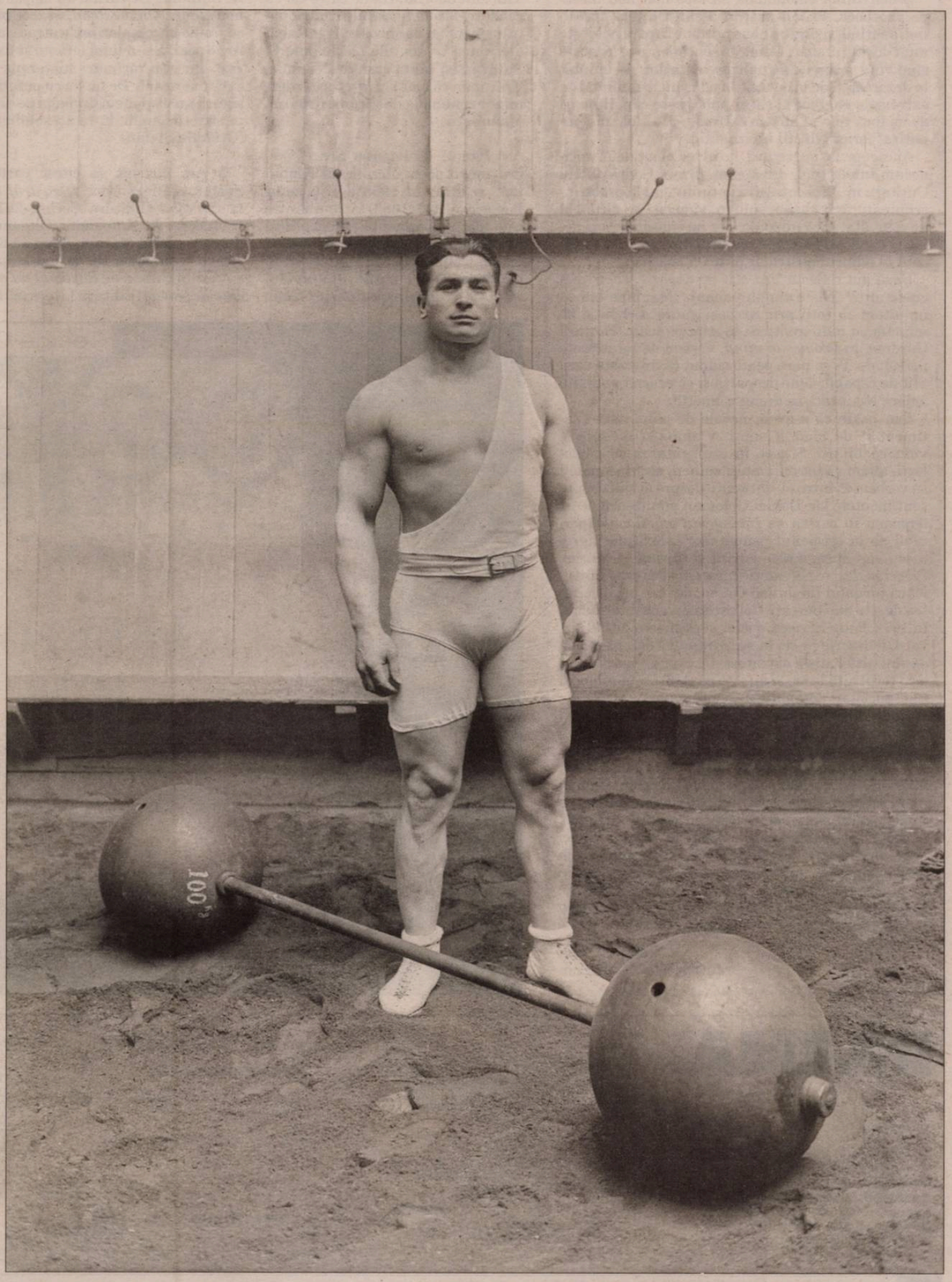

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● telefon: 031.860.30.48 ● e-mail: dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Pierderea sensibilității în era Facebook

Cum am devenit insensibili? Propun trei pași simpli: Facebook, blazare și ignoranță. În credința că nimeni nu-i de nasul nostru, ne transformăm în exemplare incredibil de singure. Ne retragem în pătrățica noastră cu înfumurarea învingătorului, cînd, de fapt, nu a existat vreo luptă.

Școlarizarea emoțională se face mai nou direct pe Facebook. Primii pași în a simți îi faci apreciind, adorînd, rîzînd cu noua opțiune care înlocuiește mult doritul *dislike*. Gama de sentimente se lărgește cînd vine vorba de actualizarea știrilor: de la iubit la dezamăgit, de la energic la adormit, culminînd cu extremele enervat și sătul pînă peste cap. Bine că avem încă voie să afișăm extreme, că altfel am „empatiza" fericiți în stil internautic.

Ajungem la un retard la nivel emoțional, nicidecum intelectual, după cum afirmă Codrin Liviu Cuțitaru în „Prezentul discontinuu", iar la proba incriminatorie îi găsim, simplu, vinovați pe alții. Nu ne-a învățat încă nimeni cu ce ne sîntem datori nouă. O explicație neîmprumutată din vecini, ci fabricată în adîncul nostru ar putea fi soluția.

Dacă am reflecta într-atît de departe, ce-ar mai crede alții? „Niște simpli nebuni." Mai bine hai să ne uităm cu toții prin aceeași gaură a cheii și să mimăm cu indiferență că le știm pe toate. Howard Gardner, în *Frames of mind,* vorbea de inteligențe personale. Vi se pare poate ciudat că ar exista ceva atît de capabil să ne despartă și să cearnă anumite valori. Nu uitați, se numesc emoții!

Sau poate că n-avem nevoie de omul ăsta sentimental, de cînd a simți a ajuns o măsură a vulnerabilității. Și așa, în confruntarea cu psihologii, aflăm că tot mai mulți oameni sînt incapabili să vorbească între ei, darămite despre ei sau despre sentimentele lor. Daniel Goleman analizează acest fenomen în cartea sa *Inteligența emoțională* pornind de la termenul psihiatrilor „alexitmie" (grecescul *a* – lipsă; *lexis* – cuvînt și *thymos* – emoție). *Plăcerea de a te povesti ție însuți,* așa cum se intitulează jurnalul lui Julien Green, devine incapacitatea de a te mai povesti. Cel care a inventat termenul în 1972, Peter Sfineos, doctor și psihiatru de la Harvard, îi descrie pe cei în suferință: „Ei dau impresia că sînt altfel, niște extratereștri care au picat de pe o cu totul altă lume și au fost parașutați în mijlocul unei societăți dominate de sentimente."

Henry Rooth, în *Call it sleep,* spunea că „dacă poți exprima în cuvinte ceea ce simți înseamnă că acel ceva îți aparține". Țineți minte, cuvinte, nu emoticoane sau noua gamă de reacții: *ador, haha, uau, tristețe, furie.* Poate ar trebui să învățăm să ne placă ceva în afara șablonului. Să construim din cuvinte puține, pe fundamentul empatiei, deschizînd portița către noi, și poate vom întîlni și alți oameni pe coridor. Atunci poate se va trezi și moralitatea care, după cum afirmă Martin Hoffman, ar avea rădăcinile în simpla empatie. Simțind în celălalt o parte din tine în altă formă, se produce apropierea. Fără judecăți de valoare într-o lume a principiilor inversate. Doar simțire!

Raluca COSTE
raluca.coste@yahoo.com

Dilema veche vă propune

■ Odată cu dezindustrializarea, multe localități au intrat într-o fază de pauperizare și de depopulare. Care sînt cauzele, care sînt efectele acestui fenomen? La aceste întrebări încearcă să răspundă expoziția „Shrinking Cities" de la Muzeul Național de Artă Contemporană. (Matei Martin)

■ Un spectacol la care cu greu se găsesc bilete, dar pentru care merită să tot urmăriți datele reprezentațiilor ca să prindeți locuri: joi, 28 aprilie, de la ora 20, la TNB, piesa lui Radu Afrim, *Între noi e totul bine*. (Stela Giurgeanu)

■ Ca în fiecare an, în perioada asta sînt de urmărit, de către cei cu răbdare, fazele finale ale campionatului mondial de snooker. Poate, mai ales după ce am aflat că Ronnie O' Sullivan își caută casă în România. Unii spun că omul nu vrea să-și dezmintă renumele de țăcănit. (Andrei Manolescu)

■ Filmul documentar *Soarele negru,* inedit poem filozofic „al Timpului", realizat în 1968 de Slavomir Popovici (1930–1983) – „una dintre cele mai proeminente personalități ale filmului documentar românesc" (Călin Căliman) – va fi proiectat în perioada 27–30 aprilie (intervalul 10–18), în cadrul expoziției „Colecția de Artă Veche Românească. 150 +", deschisă la Muzeul Național de Artă al României. Curatori: Manuela Cernea și Lucreția Pătrășcanu. Inspirat de capodoperele expuse în expoziție pe tema „Plîngerii", filmul, prin cadența zicerii și rostul imaginii, ne transpune astfel în atmosfera specifică Săptămînii Deniilor. Volumul în pregătire, ce se vrea un *altfel* de catalog al acestei expoziții, va fi prima restituire integrală a fondului Trenk de la MNAR, la un veac și jumătate de la constituirea colecției. (Ruxandra Mihăilă)

■ Pe Jazzybirds îi cunoașteți de la Festivalul *Dilema veche* din 2014, cînd ne-au (în)cîntat în Cetatea Alba Carolina. De curînd au lansat un nou album, *On the Road, cu* zece piese fluide și complex orchestrate, care ne poartă și-n lumi fericite și-nsorite, dar și-n tărîmuri subterane & sud-americane. De un lucru puteți fi siguri: nu vă punem degeaba pe drumuri recomandîndu-vă acest album. (Cristina Ștefan)

■ Am început să citesc cartea Svetlanei Aleksievici, *Dezastrul de la Cernobîl* (Editura Corint, 2015, traducere de Antoaneta Olteanu), după ce a făcut Marius Chivu un Dosar cu tema asta. De curînd a apărut o altă carte a ei, *Războiul nu are chip de femeie* (Editura Litera, 2016, traducere de Ion Covaci). Cînd a luat Premiul Nobel pentru Literatură nu auzisem de ea, acum vă pot spune doar atît: știm prea puțin. Svetlana Aleksievici e o scriitoare care face în literatură ce face un jurnalist pe front. (Ana Maria Sandu)

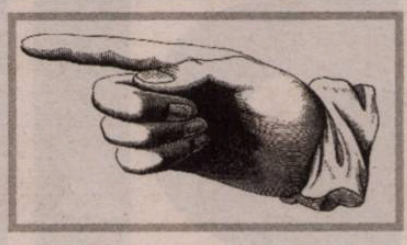

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Progresul, încotro?**
- **Hărțile**
- **Șah sau table**
- **Angajabilitate**
- **Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?**

album dilematic George Gârjoabă

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

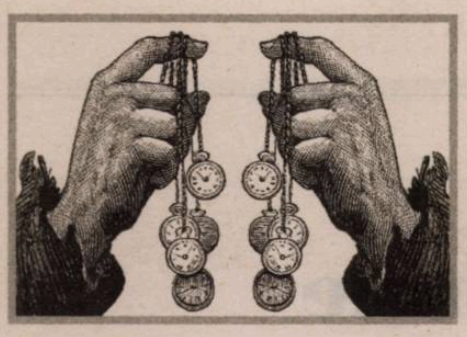

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Destinul ca țesătură

Acum două săptămîni, vorbeam despre „necesitatea narativă“ care ar putea fi temeiul vieților noastre. Nu sîntem prinși, orbește, într-o rețea de cauze și efecte „fatale“, ci integrați într-o structură „epică“, într-un parcurs care include o „intrigă“, o suită de întîmplări semnificative, uneori stimulatoare, alteori destabilizatoare, într-o „poveste“, a cărei alcătuire nu se poate revela decît la încheierea „spectacolului“. Înțeles ca destin, sensul vieții noastre e coerența unei complicate (și nu neapărat evidente) construcții, combinînd libertatea noastră de a alege cu „hazardul“ ofertelor, ținta vizată la nivel individual cu „ordinea“ globală a lumii, scopurile personale cu „planul“ Creației. În prelungirea analogiei „destin-narațiune“, se conturează, de asemenea, analogia „destin-țesătură“. Sîntem „țesuți“ într-o „textilă“ cosmică, sumă a „covoarelor“ pe care le propune fiecare dintre noi, după anvergura, talentul, limitele și străduințele proprii. Tema e veche și universală. Sîntem un „fir“ extras de Parce din „ghemul“ universal (și „retezat“ tot de ele cînd se împlinește sorocul). Sîntem produsul unei încrengături de corzi verticale și orizontale (urzeală și bătează), organizate prin suveica dinamică a liberului nostru arbitru.

Simbolismul țesăturii implică o sumedenie de categorii colaterale, de natură să provoace nuanțe și asociații utile. Mai întîi categoria – ambiguă – a *„legăturilor“:* orice țesătură e un ansamblu de fire legate între ele, o compoziție, mai mult sau mai puțin armonioasă, ale cărei elemente se întrepătrund. A fi „țesut“ e, inevitabil, a fi „legat“. Dar asta poate fi, pe de o parte, semnul unui blocaj, al unei suspensii a libertății (se cunoaște motivul marilor zei „legători“, care știu să își folosească puterea ca *înlănțuire* magică a supușilor, ca acțiune paralizantă, inhibitorie, asupra inițiativei lor), dar, pe de altă parte, și manifestare a *ordinii* cosmice. Lumea „ține“ pentru că e „legată“. Are sens, pentru că e „rețea“, interferență generalizată, interconexiune a tuturor părților ei. Înțelepciunea e asumare a acestei interconexiuni, „legămînt“ de colaborare cu ea. A i te opune e a „dezlănțui“ haosul.

Semantica țesăturii se cuplează cu „necesitatea narativă“.

În sens rău, „legăturile“ anulează orice formă de reactivitate; sînt născătoare de pasivitate, de toropeală, de subzistență „împiedicată“. E bine să te dezlegi, sau să fii *„dezlegat“* de ele (ceea ce constituie, în multe spații religioase, obiect al unor manevre rituale). Există, e drept, și blocaje benefice. Daimonul socratic – mereu pregătit să-ți spună ce să *nu* faci, pentru a nu devia de la bunul mers al lucrurilor – e un exemplu.

În sens bun, „legăturile“ sînt garanția *echității* lumii, expresia stabilității și a predictibilității ei. Legături structurante sînt relațiile de rudenie, solidaritățile comunitare, legile, cutumele, contractele de diverse feluri. Sau raportarea anagogică la sursa supremă a universului. A fi legat, în accepțiune pozitivă, e a trăi în chip tonifiant sentimentul *apartenenței* la întreg.

Urzeala și bătează unei țesături reflectă împletirea dintre o tramă verticală *imuabilă* și „disponibilitatea“ *dinamică* a orizontalei. Cele două se întîlnesc în *„noduri“*, la fel cum, în destinul individual, se întîlnește „datul“ inconturnabil cu flexibilitatea conjuncturilor și a opțiunilor personale. Facem „noduri“ pe „războiul de țesut“ al cosmosului. Iar moartea ce altceva este, dacă nu ieșirea noastră (temporară?) din joc, *„deznodămîntul“*, înțeles ca eliberare de toate „legăturile“ contingente? Sfîrșești în „plasa“ firii. Dar să ne reamintim că și trezirea la adevăr e tot un fel de a fi „pescuit“, prins în plasă, de „pescarul de oameni“...

„Familia“ simbolică a țesăturii deschide spre un arbore infinit de sensuri, convertibile în tot atîtea căi de abordare a temei destinului: labirint, arabesc, păienjeniș, șirag, ghirlandă, spirală, laț, împletitură etc. „Simple metafore!“ – se va spune. Da. Destinul e mai ușor de aproximat în termenii unor cuprinzătoare metafore. De aceea am vorbit de „poveste“, de țesătură, de „legături“ și „noduri“. Va veni momentul să vorbim și despre „complexul marionetei“ (A.K. Coomaraswamy) ca simbolică adiacentă.

Oricum, semantica țesăturii se cuplează spectaculos cu „necesitatea narativă“. Dacă destinul e *text,* atunci se subînțelege că e, totodată, *țesătură. Sutra* sanscrită, *sura* arabă, ca și *textura* latină includ o simultană referință la „text“, „țesătură“, „textilă“. Ne mișcăm, cu alte cuvinte, pe un drum pre-scris, dar la țeserea căruia sîntem invitați să participăm. Evoluăm între covor și poveste.

P.S. Evident, toate observațiile de mai sus, ca și cele care vor urma, presupun parcurgerea unei largi bibliografii, pe care nu voi întîrzia să o semnalez, dacă suita acestor articole se va constitui într-o carte. Deocamdată, mi s-a părut fastidios să încarc pagina cu note de subsol.

PUBLICITATE

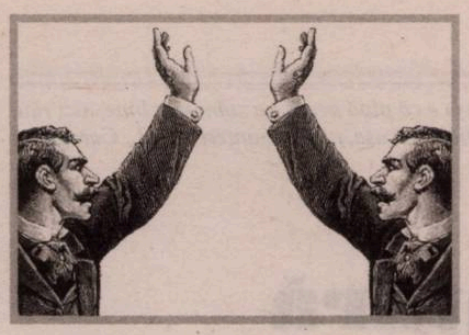

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Țigan care dă bine

Acum trei ani, am fost invitat la o întîlnire, la o bancă, unde am vorbit pentru prima dată după domnul Andrei Pleșu. Aici, transcriu discursul meu, care se potrivește tare bine la cum mă simt zilele astea. Am folosit termenul „țigan" pentru a sublinia stridența – în mod normal, aș folosi termenul „rom".

De ce sînt aici?... Nu sînt nici șef de bancă, nici persoană publică, nici prieten cu politicieni suspuși, nici bogat, nu am scris nimic superimportant și aș mai putea să înșirui cîteva zeci de motive pentru care nu ar trebui să fiu aici. De ce cred că sînt aici? În primul rînd, pentru că sînt țigan. Dă bine la întîlniri. Un alt motiv ar putea fi că m-a recomandat Aspen Institute.

Așa am început și cu Aspen. Țigan care dă bine. Probleme cu țiganii în România – presiune americană – trebuia să dea bine la raportare – deci am fost trimis la un seminar Aspen în Wye.

Frumos tare. Începutul a fost cam greu – lumea se prezenta cu nume-funcție – plus universitatea pe care au absolvit-o. Harvard – șefă la Microsoft, Cambridge – vicepreședinte, Oxford – vicepremier, Harvard – șef la CIA, Harvard, Harvard, Columbia – s-au făcut niște fețe cînd a zis omul Columbia de-am fost sigur că nu sînt singurul țigan, Harvard, Harvard... University of Craiova. *„Is it an Ivy League?" „Nope. Daewoo League"*, am zis. Nu a rîs nimeni.

M-am împrietenit cu un investitor chinez de dreapta rău și mai inconoclast decît mine. Jucam ping-pong. L-am rupt – eu am făcut sport, că ne dădeau ciocolată în timpul lui Ceașcă dacă ne duceam la sport, ciocolata era o îmbunătățire semnificativă a celeilalte opțiuni de desert pe care o aveam – pîine cu zahăr. Chinezul mi-a mai omorît un stereotip, nu avea nici o treabă cu paleta de tenis. Ăsta zice: băi, ce vorbim noi aici de etică și societate bună sînt vrăjeli de discutat între oameni bogați, superbine educați și cu burțile pline, cum sîntem noi. M-am gîndit să îl întreb cine sînt *noi*, că nevastă-sa nu era acolo, dar am zis să nu îi stric omului buna-dispoziție. Am făcut pariu că nu e așa și că ar putea funcționa ceea ce discutăm despre societate bună și la nivel de ghetou. Așa am început să lucrez cu niște pușți într-unul dintre cele mai rău famate ghetouri din București. Am cîștigat pariul.

Să am vreun talent? Ar putea fi un alt motiv pentru a fi aici. Sînt un afon funcțional, dansez ca o cizmă, nu știu nimic despre medicina naturistă și sînt destul de obsedat de matematică, fără însă a fi talentat la matematică. La partea de ghicit, la romantism sau la cai nu mă pricep. Deci, ca țigan stereotipic, nu prea am talente. Talentul meu principal cred că este să o dau în bară. Am dat-o în bară de sute de ori. Am un talent aproape excepțional în a strînge eșecuri.

Vin dintr-o familie supersăracă. Tatăl meu a fost un alcoolic care nu a fost niciînd interesat de altceva în afară de adicția lui. Mama – țigancă, dintr-o familie mare care trăia în bordei. O femeie senzațională, care a sperat că scăparea ei va veni dintr-o căsătorie cu clasa superioară, cu un român. Nu a prea mers. Eșecul nu a fost numai al ei. A fost și al meu. Am fost tot timpul fiul țigăncii. Cînd ne-am mutat în bloc – fiind singurii țigani de acolo –, copiii nu au vrut să se joace cu mine. Țigan păduchios. Mama mă spăla în fiecare săptămînă cu gaz. Ștergea și mobila cu gaz. Și podelele le spăla cu gaz. Ca să lucească. Probabil de asta am părul așa lucitor. Nu știu pe nimeni mai obsedat de curățenie decît mama. Apartamentul și mobila din Craiova ar putea fi cea mai bună reclamă la RomPetrol. Pute a gaz de te trăsnește și acum. Nu primim fumători în casă nu pentru că sîntem *health-conscious,* ci din motive practice: evităm posibilitatea – foarte ridicată, de altfel – de incendiu.

Am un talent aproape excepțional în a strînge eșecuri.

Primul meu eșec spectaculos a fost în clasa a II-a. Credeam că sînt cel mai tare din clasă. Am fost propus pentru funcția de stegar. Pe care am pierdut-o urît la alegeri. În clasa a IV-a au fost alegerile pentru comandantul clasei. Am cîștigat. Colegii mei au crezut că sînt cel mai bun. Am fost superfericit pînă în pauză, cînd, din greșeală, mi-am auzit învățătoarea discutînd cu o altă învățătoare pe hol. Zicea: „Auzi, măi, tîmpiții mei l-au ales pe țiganul ăla ca șef de detașament în loc s-o aleagă pe fiica lui Icsulescu, profesorul universitar. Ce dracu' îi zic eu omului ăluia?"

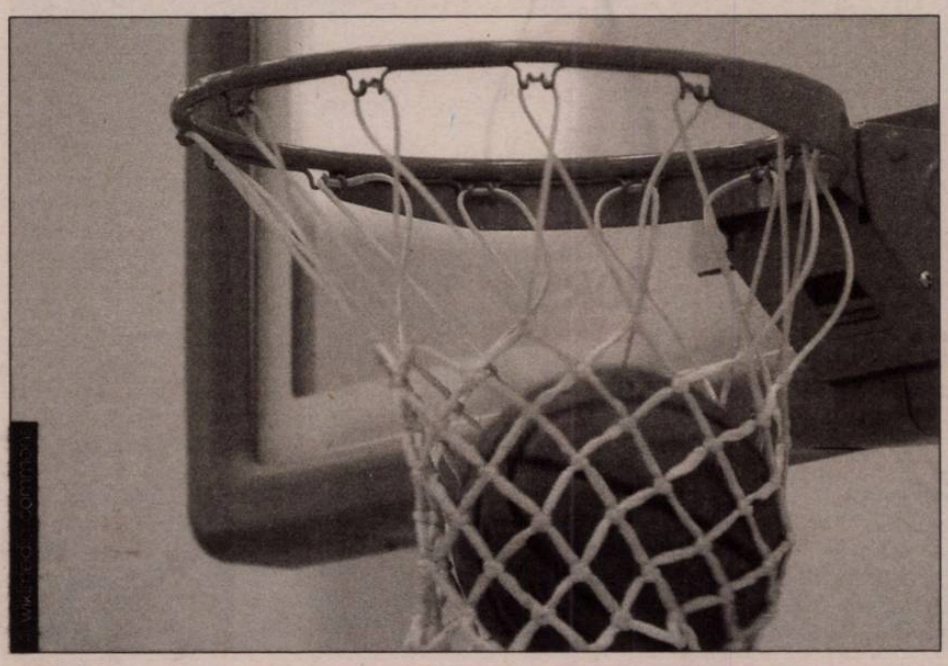

Vecinii noștri erau de treabă. Cum eram supersăraci, mama a decis să facem un țarc cu găini în fața blocului. A făcut rost și de un cocoș. Nu îmi amintesc vreun cocoș să cînte mai strident. Vecinul de deasupra noastră era singurul pe care îl auzeam ca și cum ar fi locuit cu noi. Ne iubea. Zicea dulcețuri despre cocoș, despre Antonescu și deportarea la Bug foarte des. Mama făcea săpun în fața blocului. Am făcut și o afumătoare. Cort nu am pus, dar cred că vecinii așteptau cu nerăbdare caii și căruțele – poate-poate om pleca.

Pe cînd eram adolescent, eram drăguțel. Un pic de vedetă, căci jucam baschet în echipa școlii și eram și în clasa cea mai bună din liceu. Citeam mult și aveam păr. Un pic exotic. Prima mea încercare să aduc acasă o fată a eșuat lamentabil. Am venit cu ea pînă în fața ușii. Nu am avut cheie și am sunat la ușă. A deschis mama. Fata a încremenit. Mama – o doamnă – ne-a lăsat să dezbatem. Mă întreabă fata: „Aici stai?" Eu: „Da, aici." „Nu se poate..." Eu: „Bă, sînt sigur că aici. Oi arăta eu prostuț, dar sigur știu unde stau." „Și aia care a răspuns la ușă cine e?" „Mama", zic eu. „Nu se poate." „Băi, măcar pe maică-mea ar trebui să o cunosc, nu crezi?" „Păi, e țigancă." „Și eu ce crezi că sînt, suedez deghizat?" O relație care a eșuat lamentabil. Am avut cîteva zeci de experiențe similare.

Ca puști, mi-am dorit tare mult să fiu superfotbalist. Să joc în Națională. Am eșuat. Apoi, ca adolescent, mi-am dorit să joc baschet la nivel înalt. La 1,73 m nu prea a ieșit mare lucru, nimeni nu prea a vrut să mă ia în echipă. Eșecuri – multe-multe. Relații personale, în carieră, în sport și cam oriunde vă puteți imagina. Eșuez, s-ar putea zice, cu entuziasm, în fiecare zi.

Nu vă spun de cîte ori am eșuat, ca țigan, să fiu angajat. Vorba unui fost ministru de Externe care mi-a spus, exasperat, la un moment dat, că dacă aș tăcea legat de țigănie, aș fi ajuns mult mai sus. Am stat tot timpul la parter – noi, țiganii, avem mare frică de cutremure.

Deci de ce cred că sînt azi aici? Pentru că am eșuat, și am eșuat, și am tot eșuat. Și asta m-a făcut să ajung aici.

Mama a ajuns să fie cea mai populară femeie din bloc. Făcea săpun pentru toată lumea, afumam porcul pentru tot blocul și cam orice găteală mare în bloc încă e supravegheată de ea. Continuă să spele obsesiv scările blocului și a pus gresie în beci. Joc cam o dată pe lună fotbal cu o parte din fosta echipă de aur. Nu sînt cel mai slab de pe teren. Cîțiva dintre ei mă ajută cu copiii din ghetou cu care lucrez. Joc baschet cu mare plăcere. Și am jucat cu cei mai buni doi jucători români (femeie și bărbat) în ghetou, în Ferentari. Am adus o parte din echipa națională în Ferentari. Joc din cînd în cînd în sala Federației Române de Baschet cu foști jucători.

Am stat lîngă Michael Jordan. Și lîngă Blair, și lîngă Michael Johnson. Nu în același timp. Am dat mîna cu Mandela și cu Albright. Nu m-am spălat cîteva zile. Am cîștigat premiul UNICEF în 2012 și un premiu european pentru realizări blabla în aprilie [2013 – n.r.]. Am ajuns să moderez seminare Aspen pe filozofie politică. Am făcut cîteva lucruri foarte bune în ghetou. Am schimbat viața cîtorva sute de copii. Am reușit să conving o mulțime de oameni și de instituții să mă ajute în ceea ce încerc să fac. Contează toate astea? Nu prea mult.

Ce contează pentru mine? Că, deși am moderat cîteva generații absolut fabuloase de *young leader*-i la Aspen, nu am reușit să fiu implicat într-o schimbare semnificativă la nivelul societății românești. Că, deși sînt publicat în unele dintre cele mai bune publicații europene, nu am reușit să schimb modul absurd în care funcționează fondurile structurale europene. Că nu am reușit să transform ceea ce fac în ghetou într-o practică mai extinsă și sistemică. Că nu reușesc să schimb semnificativ comunitățile rome și nici antițigănismul din societatea românească.

Încă. Încă nu reușesc toate astea. Dar mă chinui să o fac. Mă chinui să îmi opresc tendința de a cere să facă alții ceea ce aș putea să fac și eu. Să dau vina pe politicieni, corupție, rasism, sistem sau orice îmi este mai comod. Nu sînt convins că ceea ce fac intră într-un sistem etic bun. Dar mă străduiesc să îl fac mai bun. În fiecare zi. Și, desigur, am reușit să dau cu capul într-o grămadă de ziduri și să am niște supercucuie. Și niște superprieteni care mă lasă să fiu eu însumi fără să se supere cînd mai scap un *băi* sau un *fă*.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

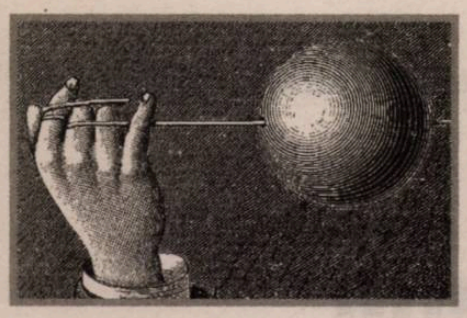

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Drepturile de autor în era digitală

Curtea Supremă de Justiție a SUA a respins ca nefondată plîngerea împotriva Google Books, dînd cîștig de cauză instanțelor inferioare. Asta înseamnă că Google va putea digitaliza în continuare cărți atîta vreme cît se conformează principiului *fair use* (utilizare corectă sau utilizare echitabilă). Procesul început acum mai bine de zece ani a căpătat o audiență mondială. E vorba despre drepturile de autor și valorificarea lor. Piața de carte din SUA, una dintre cele mai mari din lume, valorează miliarde de dolari. În era digitală, într-o lume globalizată, circulația bunurilor culturale și statutul drepturilor de autor sînt mereu chestionate.

În 2004, Google a început să digitalizeze cărți din bibliotecile americane. Procesul e simplu: cărțile sînt scanate cu aparate performante, iar textele & imaginile sînt arhivate și clasate pe servere. Misiunea concernului american este să facă informația accesibilă unui public cît mai larg – și, evident, să obțină profit din traficul generat astfel, prin plasare de publicitate. Să faci informația disponibilă unui public cît mai larg – iată o „piață" enormă, mai ales că, odată cu dezvoltarea tehnologiei, totul trebuie digitalizat, totul trebuie împrăștiat pe rețele. Inclusiv cărțile. Google Books – primul mare proiect de digitalizare al concernului american – e un instrument de căutare care permite utilizatorilor să acceseze, într-o bibliotecă virtuală care conține la ora actuală douăzeci de milioane de volume, extrase, fragmente de text selectate în funcție de criteriile de căutare respective. Opera integrală rămîne însă inaccesibilă.

Uniunea Scriitorilor (Authors Guild) a intentat proces împotriva concernului în 2005. Cazul a trecut prin mai multe instanțe și, de fiecare dată, Google a cîștigat: digitalizarea nu încalcă legislația cu privire la drepturile de autor.

Verdictul recent de la Curtea Supremă de Justiție redeschide discuția despre drepturile de autor. Una dintre întrebările care se pun e: ce reprezintă pentru Google această bibliotecă virtuală?

Verdictul recent de la Curtea Supremă de Justiție redeschide discuția despre drepturile de autor.

Conținutul ar trebui plătit chiar dacă e pus gratuit la dispoziția cititorilor. Google Books se prezintă însă mai degrabă ca o bază de date decît ca o bibliotecă: ei nu oferă conținut propriu-zis, ci mai degrabă arată cititorilor niște mostre de text în format digital. Citate scurte pe care nici o lege nu le interzice. E, cum ar veni, doar o vitrină, nu o bibliotecă. În fine, se apără susținătorii Google Books, de vreme ce motorul de căutare afișează inclusiv link-uri către librăriile de unde pot fi achiziționate cărțile respective, înseamnă că serviciul nu numai că nu prejudiciază editurile și autorii, ci că îi promovează.

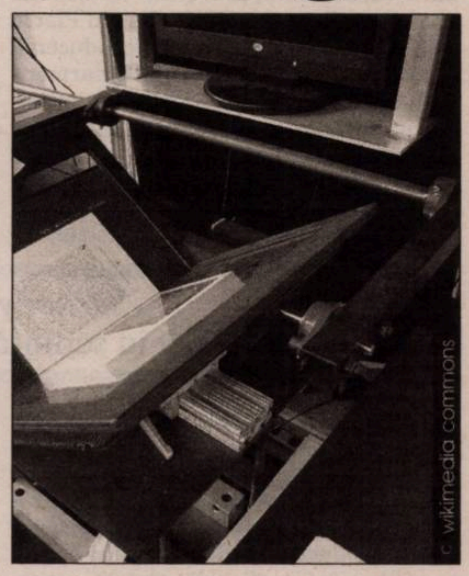

Dacă în SUA justiția a dat un verdict definitiv în acest caz, rămîne de văzut cum se va judeca în alte țări, unde statutul drepturilor de autor e protejat cu mai multă fermitate. În Franța, Google a obținut semnarea unui acord cu bibliotecile pentru digitalizare. Recunoscut de stat, acest acord e însă contestat de numeroși autori și editori. Căci, dincolo de permisiunea de a digitaliza, compania ar trebui să obțină și acordul deținătorilor de drepturi. Legea este pe cît de restrictivă, pe atît de ineficientă în a apăra drepturile de autor. Punerea la dispoziție chiar și gratuită a operelor protejate fără permisiunea autorului reprezintă în mod evident o încălcare a codului de proprietate intelectuală, dar citarea este permisă. Companiei i s-ar putea reproșa însă că, deși afișează doar citate, baza de date conține totuși opera integrală pe care o difuzează „pe bucăți". Un alt punct sensibil este legat de ceea ce legislația numește „copie privată": adică fotocopiile pe care le facem după o carte – și care sînt permise în anumite condiții. Exact de această breșă din lege s-ar putea prevala și Google într-un eventual proces în Franța. În fine, se mai pune și problema jurisdicției: în era digitală, e foarte greu să spui, cu precizie, cine e hoțul și, mai ales, să afli unde locuiește. Dar, în Franța, editorii și scriitorii măcar își pun aceste probleme. Iar digitalizarea (operelor literare și de artă plastică) a început fără Google, prin programe guvernamentale. Mă întreb însă cam unde se situează România în aceste dezbateri. Cum se raportează la provocări de acest tip asociațiile de editori de la noi? Dar uniunile de creație?

Publicitate

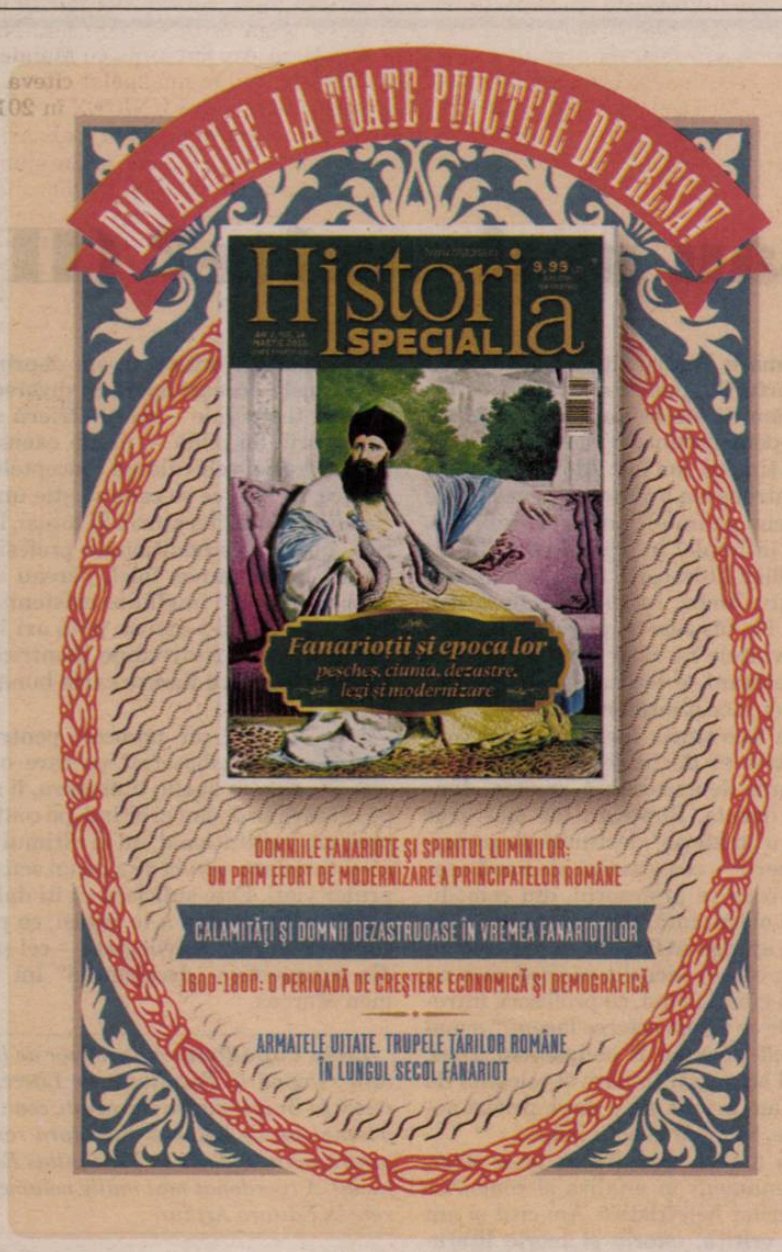

Publicitate

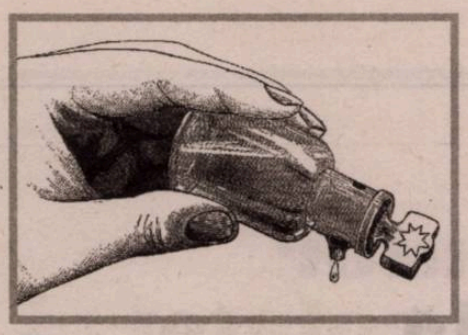

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

A băga în ședință

În textele jurnalistice care privilegiază registrul familiar-argotic, expresia *a băga în ședință* a devenit un clișeu destul de ambiguu, dar extrem de frecvent. Formula nu pare foarte veche: chiar dacă termenul *ședință* amintește multora de perioada comunistă, el a continuat să fie folosit și după 1989 (fiind definit în DEX ca „adunare organizată a membrilor unui corp constituit, a unui colectiv, a personalului unei întreprinderi, al unei instituții, pentru a discuta, pentru a dezbate și a hotărî ceva"). Definiția se referă la o activitate de rutină, care nu are nimic negativ, dar în scenariile prototipice din mintea vorbitorilor rămîn mai ales ședințele excepționale, „punitive" sau cele al căror scop este dezbaterea și rezolvarea unei probleme grave. Dezvoltările figurate ale formulei provin, probabil, și din integrarea ei într-o serie destul de bogată: *a băga în sperieți, a băga în boale, în răcori, în cofă, în fabrica de pumni* etc. Se observă ușor că spațiul în care este introdus cu forța cineva are atribute predominant negative; sînt rare expresiile construite pe acest tipar care să aibă un sens pozitiv (ca *a băga în pîine).*

Expresiei îi este specifică pendularea între un sens denotativ – în care doar folosirea verbului *a băga* aduce o conotație populară și sugerează o acțiune autoritară – și unul conotativ, în care *ședința* e doar o figură de stil. Uneori, ședința este un fapt real, o întrunire sau o reunire a responsabililor dintr-un domeniu, provocată de apariția unei situații grave: „Tîlhăriile din Piatra Neamț *au băgat în ședință* conducerea Primăriei și șefii Poliției și Jandarmeriei" (newsallert.ro); „USD *băgat în ședință*. Dragnea: Ar fi urît să se ajungă la moțiune de cenzură" (stiripesurse.ro). Titlul marcat colocvial – „Prefectul Iașului *bagă în ședință* directorii din sistemul medical" (bzi.ro) – poate fi urmat în text de o reformulare care dezambiguizează expresia, dovedind că este vorba chiar de o ședință: „Conducerea Prefecturii Iași *i-a convocat* astăzi pe toți directorii instituțiilor din sectorul medical *la o ședință* internă" (ibidem). Tonul colocvial nu ocolește politica internațională, tratată nonșalant: „Sarkozy și Merkel îl *bagă în ședință* pe Papandreou" (antena3.ro); „Deprecierea rapidă a euro îi *bagă în ședință* pe miniștrii europeni de finanțe" (zf.ro). Verbul *a băga* este introdus în titluri, pentru a atrage atenția, chiar atunci cînd textul, mai decent, recurge la a *convoca*: „Sarkozy îi *bagă în ședință* pe bancherii și asiguratorii francezi / Președintele Franței, Nicolas Sarkozy, îi va *convoca* marți (...) pe șefii principalelor bănci si companii franceze de asigurări, pentru o analiză asupra situației acestor instituții, a anunțat, luni, președinția franceză, relatează AFP" (wall-street.ro).

Alteori, poate să nu fie vorba de o ședință propriu-zisă, desfășurată într-un cadru oficial, ci de o discuție (serioasă) cu mai mulți participanți, parteneri, subordonați, colegi etc.: „Reghecampf trece la fapte – i-*a băgat în ședință* pe stelișt" / „Laurențiu Reghecampf a anunțat că *a purtat o discuție «bărbătească»* cu jucătorii Stelei, după ce echipa a ajuns la patru meciuri consecutive fără victorie" (ziare.com). Expresia se folosește foarte des în presa sportivă: „Perez, FURIOS! L-*a băgat în ședință* pe Zidane imediat după înfrîngerea cu Atletico!" (sport.ro); „Golul lui Rotariu i-*a băgat în ședință* pe olteni" (evz.ro).

„Sarkozy și Merkel îl bagă în ședință pe Papandreou"

Descrierea situației poate indica îndepărtări tot mai mari de prototipul unei ședințe reale; astfel, *a băga în ședință* devine o metaforă globală pentru situația „a avea o discuție în care cineva se comportă autoritar, dînd indicații, criticînd etc.": „Fostul acționar dinamovist i-*a băgat în ședință pe «piețarii» din zonă,* iar apoi a «descins» ca un lord într-un magazin de costume, fiind salutat cu «plecăciuni» de angajați" (...). „Pesemne că nea Vasile avea ceva cumpărături de făcut pentru acasă, dar ceva l-a deranjat, astfel că *a pornit o mini-ședință* cu angajații din zonă" (wowbiz.ro); „Gigi Becali a făcut show în fața vilei sale din Pipera, scrie cancan.ro. Pe o temperatură caniculară, latifundiarul a ieșit la bustul gol în stradă și i-*a băgat în ședință* pe muncitorii care lucrează la lărgirea șoselei Pipera-Tunari" (antena3.ro).

Pasul următor în îndepărtarea de sensul literal al expresiei presupune reducerea drastică a participanților la așa-zisa ședință. Cînd doar o persoană este în această situație, e clar că din mulțimea posibilităților scenariului „ședință" s-a păstrat doar ideea de ceartă, de mustrare: „Blonda de care turcul a fost nedespărțit timp de trei săptămîni a dispărut din peisaj, dar «Zîna» tot *și-a băgat soțul în ședință*" (romaniatv.net); „Borcea s-a trezit cu o vizită surpriză în închisoare. Soacra *l-a băgat în ședință* la arest!" (cancan.ro); „E șocat de divorțul soților Slav. Nașul Zsolt Csergo *îl bagă în ședință pe Victor!*" (cancan.ro). Se observă că această folosire a expresiei, preferată de tabloide, presupune un personaj autoritar (cel care „bagă în ședință") și unul în postură subordonată (soț, ginere, fin etc.).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

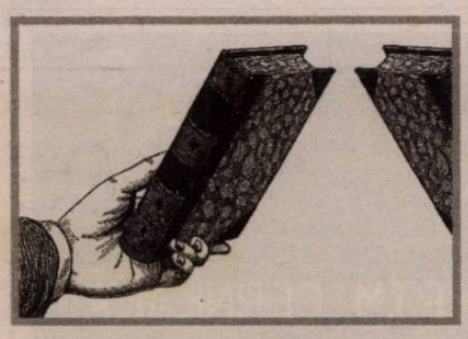

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (II)

Revin la cele zece nevoi pe care, potrivit lui Solomon Marcus, școala ar trebui să le satisfacă și n-o face, ba chiar pare că se străduiește să le inhibe. Promiteam data trecută să răspund, cît mai franc cu putință, la trei întrebări iscate de lectura textului lui Solomon Marcus. Prima are un caracter pronunțat personal. M-am întrebat în ce fel am făcut eu față, cu voie sau fără de voie, în cîteva decenii de profesorat, acestor deziderate.

Cap de listă în „decalogul" lui Solomon Marcus era „nevoia de a da un sens vieții, la nivel elementar". O să insist puțin asupra ei, pentru că mi se pare de un alt „calibru" decît celelalte nouă.

În perioada de formare, cît am străbătut celebru de dezamăgitorul modul psiho-pedagogic – pe atunci obligatoriu – și am tremurat de frică la primele ore de „practică" la clasă, mi s-ar fi părut bizar să asociez cu o atare idee meseria pe care aveam s-o exercit, la fel de obligatoriu, cel puțin trei ani după încheierea facultății. Profesorul, gîndeam eu, trebuie să fie capabil să-și predea bine materia pentru care s-a pregătit – în cazul meu, limba și literatura română. Adică să-i facă pe elevi să învețe ceea ce el însuși a învățat. Realitatea școlii mi-a arătat că lucrurile nu stăteau așa. Confruntat cu „clase de sacrificiu" ale unui învățămînt obligatoriu – iarăși cuvîntul magic! – împins pînă la finele a cel puțin zece clase, mi-am dat seama că orice strădanie de a insufla elevilor iluminarea „misterului" din „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii", și multe altele asemenea, era nu numai sortită eșecului, ci și caraghioasă. Și am experimentat gustul amar al satrapiei celui care, cu litera legii în mînă – programa școlară, planurile de lecție ș.cl. –, le impune elevilor să facă ceea ce ei știu prea bine că nu sînt în stare și oricum n-are nici o noimă pentru ei. Așa că m-am decis să-mi folosesc orele de curs, după cîte o dictare de vreo cinci minute, de dragul directorilor și al inspectorilor, pentru ceea ce fusese amînat mai bine de nouă ani de școlaritate, anume formarea deprinderilor de a citi cursiv un text de dimensiuni rezonabile – într-una din clase doar 3 din 42 erau capabili de o atare performanță – și de a scrie cît de cît corect în limba română. Le-am împărtășit „proiectul" meu, cerîndu-le colaborarea. La urma urmei, dacă tot erau obligați să vină la școală, nu le strica să intre în viață cu scrisul și cititul învățate. La început s-au amuzat. Ani de-a rîndul li se predicase același text despre foloasele nemăsurate ale școlii. În fine, n-o mai lungesc. Dintr-o junglă în care nu răzbăteai decît cu maceta strigătului, a amenințării și a bătăii – corigenți nu aveam voie să lăsăm, repetenți nici atît, că stricam statisticile –, ne-am despărțit, după un an, buni prieteni. Unii dintre ei chiar s-au dat pe brazdă cu exercițiile de clase primare. Pentru alții s-a dovedit, cu toate eforturile, prea tîrziu. Ceea ce încercaserăm să facem împreună *avea un sens,* nu pentru mine, ci pentru ei.

Cu timpul, am fost ademenit să urc întrebarea privitoare la nevoia de sens pe un alt palier de reflecție. Asta s-a întîmplat în primul rînd din cauza predării literaturii, mai puțin a limbii. Pentru limbă, lucrurile erau destul de clare. Un ins care se pricepe să mînuiască cuvintele nu doar corect, ci și flexibil și elegant, e totdeauna în avantaj față de cei „necuvîntători". În ce privește predarea literaturii, însă, în loc ca sensul acesteia să devină evident odată cu acumularea de experiență, creștea, dimpotrivă, deruta. Simțeam tot mai acut că între o „materie" destinată în principiu „plăcerii" – cea estetică, de bună seamă – și ceea ce profesorul, din comoditate, din obișnuință, din constrîngeri de tot soiul, ajunge să facă cu ea se cască un abis. Așa că am început să cred că a ne pune din cînd în cînd, ca profesori, întrebarea „De ce facem ceea ce facem?" e mai mult decît necesar. E obligatoriu. Deși, adresînd aceeași întrebare și colegilor de breaslă, am primit, nu o dată, priviri nedumerite, ba chiar reacții iritate.

Și mai e ceva. Facultatea mi-a oferit un antrenament în analiza și comentarea scrierilor beletristice. Am citit și am discutat critică, istorie și teorie literară, am învățat metode de abordare a textelor, strategii critice, m-am deprins să pot transla aceeași operă în diverse orizonturi temporale – cel al scrierii și cel al lecturii, de pildă –, m-am exersat în înțelegerea și vehicularea conceptelor teoretice, în fine, ce se cade să știe un specialist într-ale literaturii. Și totuși, lecturile „libere", necondiționate profesional, cărora le-am rămas fidel, păreau să-mi aducă altceva: o împlinire existențială a cărei natură mi-a rămas pînă azi incertă, dar a cărei certitudine lăuntrică am simțit-o odată cu fiecare carte bună parcursă.

Da, sînt un norocos, pentru că însăși „materia" pe care o predau, în speță, literatura, îi ajută pe cei care se dedau ei citind, pe cont propriu sau instituțional, nu în ultimul rînd, să-și satisfacă nevoia de a da un sens propriilor vieți. Este suficient să îți dai seama de asta, pentru a te regăsi, ca profesor, pe o poziție privilegiată – cel puțin, din perspectiva „decalogului" lui Solomon Marcus.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

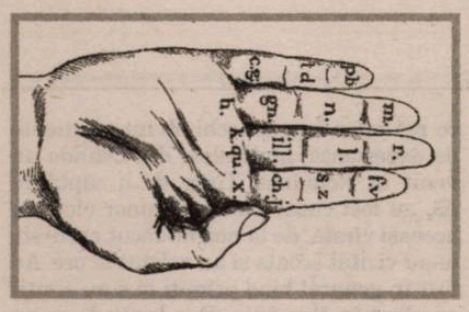

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Tenebrele efectului colateral

Nu demult, m-am întîlnit cu prietenul meu din copilărie, Marțipan (da, așa a fost botezat, pesemne dintr-o eroare făcută fie de părinți, fie de funcționarii șaizeciști ai Stării Civile, care vor fi auzit/interpretat prost binecunoscutul nume Marțian!) Protase. Ca mulți dintre noi, omul se luptă de ani buni cu greutatea, avînd *highs and lows,* cum zic englezii, adică trecînd, succesiv, prin faze de „esențializare" sau, dimpotrivă, „substanțializare" corporală. Ultima oară cînd l-am văzut, prin vară, cunoscuse o transformare fantastică. Părea, pur și simplu, tras prin inel, remodelat după calapodul adolescenței! Era însă, vizibil, deprimat. Mi-a spus, în treacăt, că ținuse un regim nou, cu rezultate semnificative. A sărit apoi la altceva, iar eu nu am îndrăznit să insist, din politețe. Puteai deduce tacit că, în ciuda efectelor spectaculoase, un lucru nu funcționa în respectiva dietă. Probabil că renunțarea la un mod de viață consacrat, renunțare resimțită drept traumă. Toți gurmanzii puși subit la post o experimentează. Am presupus atunci că Marțipan se lovise de un asemenea prag. Spre stupoarea mea, acum, la doar cîteva luni de la precedenta întîlnire, amicul se îngrășase la loc, ba parcă își „adăugase" unele rotunjimi ce nu-i erau specifice în anii săi pantagruelici de maxim triumf. Se arăta, în schimb, foarte vesel. Profitînd de exuberanța afișată inexplicabil, nu l-am mai iertat cu întrebările. Ce se întîmplase?

Nu are rost să fim ipocriți!

De ce aceste schimbări bruște de greutate și de unde stările emoționale contradictorii, invers proporționale cu „realitatea" propriei corporalități? „E o poveste complicată", a admis Marțipan. „Am slăbit impresionant, urmînd *ad litteram* un regim fără carbohidrați. Inițial, a fost bine. Totuși, după vreo trei săptămîni, au apărut situații deconcertante și stranii. Am realizat, de exemplu, că devenisem, peste noapte, extrem de inteligent. Mă știi de mic, nu are rost să fim ipocriți! La capitolul ăsta nu am strălucit niciodată. Ceea ce voi, tovarășii de joacă, înțelegeați imediat, eu procesam îndelung, *rumegam cerebral,* mai precis, înainte să mă dumiresc. Cînd, în sfîrșit, o făceam, revelația nu mai îmi folosea la nimic – voi vă aflați deja în cu totul alt loc, pe alte meridiane ale jocului și ale gîndirii. Vorba antologică a Postelniculului ceaușist, am fost un dobitoc. Tu, care erai cu poantele la purtător, mă considerai, neîndoios, stupid irecuperabil, întrucît nu rîdeam la glume (am gesticulat, speriat, a disculpare la neașteptata remarcă a lui Marțipan, dar mă tem că nu am avut prea mare succes în a-l convinge de inocența mea infantilă!). Nu trebuie să te dezvinovățești. E purul adevăr. Nu rîdeam la ele, deoarece nu le pricepeam. Hohoteam ulterior acasă, din senin și fără sens, luînd-o rapid peste bot de la taică-meu care, pe lîngă tîmpit, mă bănuia a fi și impertinent."

„Mă rog", trecu prietenul Protase peste moment, „cert rămîne faptul că, fără kilogramele în plus, am dezvoltat o viteză de reacție intelectuală nemaipomenită. Aveam, deodată, idei, vorbeam la ședințele de la serviciu, ofeream soluții la diverse dileme economice. Lumea mă privea consternată. Vechea maimuță blazată căpătase fulgerări comportamentale de leopard. Ieșirea din anchiloză a cerebelului a fost doar una dintre chestiuni. Și alte segmente ale anatomiei mele au întinerit abrupt. Sub impactul lor, m-am încurcat, concomitent, cu secretara directorului și cu îngrijitoarea instituției. Brațele mi s-au făcut viguroase și vioaie. O vioiciune spontană, atît de spontană, încît mi-am altoit soția și copiii exact ca taică-meu altădată, în clipele lui de glorie domestică. Nimeni nu mă mai recunoștea pe stradă, fizionomia placidă din trecut fiind înlocuită de o căutătură aprigă și necruțătoare (am confirmat: întîlnindu-l în vară, mi-am dat seama cu greu că-l aveam în față chiar pe Marțipan!). Urmările pot fi intuite. Am fost dat afară de la muncă (directorul se speriase de inițiativele mele, amenințătoare pentru poziția sa!), am luat bătaie și de la secretară, și de la îngrijitoare, iar nevasta și băieții m-au părăsit. Colac peste pupăză, m-au arestat și polițiștii în domiciliul personal, fiindcă un vecin speriat i-a alertat. Bănuia că un necunoscut pătrunsese, prin efracție, în apartamentul meu...

Depresia m-a copleșit (în acea perioadă m-ai și întîlnit, de altfel!)", continuă Protase după o pauză analitică. „Reîngrășarea ajunsese o problemă de viață și de moarte!... Iată-mă așadar, astăzi, fericit, în fața ta!" Am zîmbit cu înțelegere, comentînd: „Marțipane, ai trecut prin tenebrele efectului colateral. Nu e grav. Ai pățit aidoma yoghinului începător." S-a uitat la mine derutat. „Un tip", îi povestesc eu, „decide să se apuce de yoga fără instructor. Citește prima recomandare din carte. Luni, post negru. Nu mănîncă nimic. A doua zi, trece mai departe. Marți, post negru. Se supune stoic. Miercuri, joi, vineri și sîmbătă, identic. Face individul foamea șase zile și, în cea de-a șaptea, lecturează, tremurînd din toate încheieturile – duminică, ieșiți într-o poiană, vă dezbrăcați complet de haine, vă așezați în poziția lotus și meditați profund. Se duce amărîtul, epuizat, în pădure și execută indicația întocmai. După cîteva minute de contemplație, aude un fîșnet ciudat de jur-împrejur. Privește atent și descoperă că fundul lui mînca iarbă." Marțipan nu a rîs, bineînțeles, la poantă, dar nu m-am îngrijorat. Știam că va hohoti, negreșit, mai tîrziu.

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

PUBLICITATE

FP România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

Metanaționalele deștepte au adesea sediul social într-o țară, managementul în alta, banii într-o a treia, iar personalul administrativ împărțit între mai multe.
Unele dintre cele mai mari firme create în SUA – GE, IBM, Microsoft, pentru a numi doar câteva – țin laolaltă mii de miliarde de dolari neimpozabili în conturi offshore prin direcționarea veniturilor din piețele din jurul lumii către holdinguri înregistrate în Elveția, Luxemburg, Insulele Cayman sau Singapore. – *Parag Khanna*
FP România nr. 51 (aprilie/mai 2016)

FP România – revista americano-română de politică globală, economie și idei.

PUBLICITATE

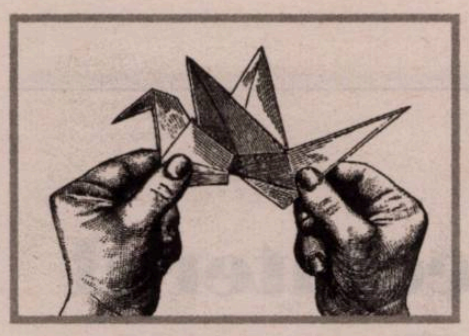

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Avem niște copii chiar așa deștepți?

Nu mă pricep la educație altfel decît ca simplu părinte și ca un om care a trecut prin școală. Nu știu, deci, să spun ce ar fi bine și ce ar fi rău pentru elevii și studenții de astăzi. Observ însă, ca mulți dintre noi probabil, că în domeniul ăsta lucrurile nu merg tocmai așa cum ar trebui. Și mai observ, tot ca mulți dintre noi probabil, cum de ani buni de zile fiecare ministru nou vine cu propria sa viziune și cu propria încercare de reformă. Și au fost nu mai puțin de 21 de miniștri, iar legea a fost schimbată de peste 61 de ori. Sigur, aici e un cerc vicios. Cînd lucrurile nu merg bine nu poți, ca ministru, să stai degeaba. Fiecare speră să le îmbunătățească. Dar, de acum, deja orice intervenție îl înscrie automat pe inițiator în galeria fără sfîrșit a schimbătorilor. Iar schimbarea a devenit o problemă în sine și, indiferent dacă e bună sau rea, e privită cu suspiciune și nu e sprijinită.

Pe de altă parte, tot urmărind telenovela asta, am ajuns să cred că reforma nu înseamnă, pentru mulții ei autori (am mai scris asta), decît modificarea programului de învățămînt. Atenție, nu a programei, ci a programului, adică doar a datelor la care încep și la care se termină vacanțele, a numărului acestora, precum și a numărului orelor de școală pe săptămînă sau pe zi. Chiar recent, ultimul ministru a propus mărirea numărului de ore în care elevii să stea la școală. Pare o problemă fără sens atîta vreme cît nu e gîndit și conținutul acestor ore. Cu alte cuvinte, ar fi un cîștig pentru elevi dacă ar sta mai multe ore la o școală bună, cu profesori interesanți, și o pierdere dacă ar fi nevoiți să stea mai multe ore într-o școală proastă, unde se plictisesc. Și cum știm dacă numărul școlilor în care elevii se plictisesc e mai mic sau mai mare decît al celor în care elevii sînt interesați? N-ar fi poate mai bine să începem cu conținutul orelor? Știu, s-a propus și asta, adică introducerea unor noi discipline. Pînă una-alta însă, cu ocazia întîlnirilor absolvenților de liceu de acum un sfert de secol, din compararea cataloagelor de atunci (care se păstrează) cu cele actuale, se poate face simpla observație că numărul materiilor școlare s-a dublat. S-a dublat! Deci pînă unde mai tot adăugăm? Mă tem că nu prin complicare vom avea un învățămînt mai bun. E nevoie, poate, de ceva mai flexibil, de mai multe materii opționale. De-a lungul anilor s-a tot pus mereu și problema numărului orelor de sport. A fost ba mărit, ba micșorat. Aflu că elevii, la fel ca pe vremea mea, continuă să chiulească de la orele care nu le plac, iar cînd fac asta, băieții se duc la fotbal. E ceva care le place mult mai mult, e mai interesant jocul decît o oră de istorie cu un profesor enervant. Sigur, se poate spune că o educație completă nu se poate face numai cu lucruri plăcute. Dar numai cu lucruri interesante de ce nu s-ar putea face? Știu, și aici apare o problemă: la materiile de interes profesorii sînt mai puțini. E vorba de domenii rentabile, în care specialiștii sînt plătiți mult mai bine în afara școlii (de exemplu, cel informatic) și prea puțini acceptă să rămînă în învățămînt. Școlile, liceele și facultățile își atrag elevii și studenții cu oferte legate tocmai de disciplinele cele mai căutate. Dar cînd ajung acolo, de multe ori aceștia descoperă că nu e chiar așa. De foarte multe ori, cuvîntul *intensiv,* alăturat informaticii, englezei și altor limbi străine ori matematicii, nu înseamnă chiar intensiv. Și păcălelile astea încep încă de la grădiniță, acolo unde ți se spune că e în limba engleză, iar părinții constată că în engleză e doar formula de întîmpinare de dimineață și cea de la plecare.

În altă ordine de idei, odată cu democratizarea societății, relațiile dintre profesori și elevi s-au schimbat, tot așa cum s-au schimbat și relațiile dintre profesori și părinți. Profesorii se plîng în general de un soi de „dictatură" a părinților și, de cele mai multe ori, au dreptate. Părinții, la rîndul lor, se plîng adesea de conservatorismul profesorilor și, de obicei, au și ei dreptate. Am văzut recent și părinți nebuni, care-și susțineau odraslele în denunțarea unor profesori absolut onorabili, și profesori nebuni, care chiar se purtau oribil cu elevii, ba chiar și cu părinții. E de sperat că sînt excepții. Nu același lucru se poate spune însă și despre metodele de învățămînt. Și aici e, probabil, problema cea mai mare, dar la care miniștrii și reformele lor nu ajung niciodată. Veți înțelege imediat la ce mă refer. Într-un schimb internațional de experiență, niște elevi din Olanda au venit în România. Timp de o săptămînă, au fost cazați în casele unor elevi de aceeași vîrstă, de la noi, au făcut excursii, le-au vizitat școala și au asistat la ore. Au fost în general bine primiți și s-au simțit excelent în România. Dar legat de ce au văzut la școală, au avut o mare nedumerire, exprimată candid de unul dintre ei. Acesta spunea că, făcînd abstracție de bariera limbii, de fapt, n-a prea înțeles ce se petrecea acolo, fiindcă i s-a părut absolut incredibil ca un profesor să vorbească încontinuu timp de o oră, iar 30 de elevi să-l asculte în tăcere, fără ca vreunul să întrebe ceva. Tînărul olandez își punea problema dacă toți acei elevi erau chiar atît de deștepți încît să înțeleagă din prima tot ce le spunea profesorul...

ready made

Depozit românesc de PIANE și ARMONIURI în Sibiiu, str. Cisnădiei 7.

„**Piane** și **pianine** din cele mai bune fabrici din Austria și Germania, în nuc mat sau poleit, în lemn negru, mahagon, palisandru veritabil, construcțiune modernă, cadru pancerat, agrafe, moderator etc., – se pot cumpăra **cu preț foarte favorabil** în depozitul meu. Transportul și pachetarea sunt **gratuite**. Școalele, reuniunile de cântări și alte instituții culturale primesc favor special."

Cosinzeana, Anul III, Nr. 29, Orăștie, 27 Iulie 1913

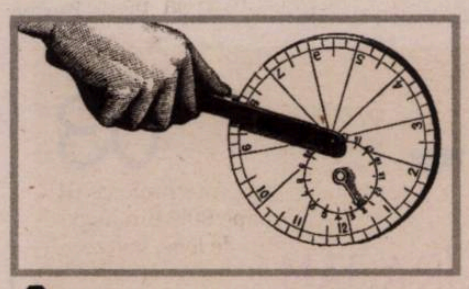

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Se caută fotograf

În 1949, pe șantier la Nimrud în Irak, tîrnăcoapele muncitorilor arabi s-au oprit într-o lungă spinare de piatră. De îndată ce capul monstrului a fost puțin curățat, s-a trimis după fotograful misiunii, Agatha Christie. Deja în 1933-1938, Christie, cel mai bine vîndut scriitor al lumii, dar căsătorită cu arheologul britanic Max Mallowan, făcuse (cu un Zeiss Ikon 551/6 și o Leica DRP III) nenumărate poze alb-negru pe săpăturile acestuia din Siria. Absența, azi, a unui fotograf specializat de pe multe săpături sistematice este un semn de amatorism sau de subfinanțare inacceptabilă. Îmi vin în minte următoarele argumente.

Nu poți să-ți tot scoți dinții din gură legînd ața de clanță în loc să te duci la dentist, fără să începi să ai probleme cu clanța. Un fotograf specializat te scutește de momentul penibil în care constați că pozele sînt prea puține, ratate sau pierdute. Improvizațiile costă și în fotografie, chiar dacă nu mori electrocutat. Săpătura avansează și documentația nu mai poate fi refăcută; or, dacă nu ai documentat (în scris, grafic și fotografic) fiecare pas al săpăturii, n-ai făcut arheologie, ci fapte penale. Fotograful încarcă pozele în baza de date GIS și le face și un *backup*. La final, te salvează și de situația în care vrei să publici un articol cu două poze oficiale cît mai convingătoare, iar tu ai grămezi de poze bune, dar nici una foarte bună.

Prestigiul fotografului a avut de suferit în ultimii ani pentru că acum toată lumea e fotograf, așa cum toată lumea are blog cu ifose scriitoricești. Dar nu e destul să fac un pas în spate, să apăs pe un buton și apoi să mă minunez ce rezoluție are aparatul meu. De pildă, orice ai fotografia pe teren, trebuie pozat de trei ori, subexpus, normal, supraexpus. Imaginile cele mai bune – dacă există flexibilitate – se obțin înainte de răsăritul soarelui. Se evită deci umbrele pronunțate, dar și lumina puternică de amiază care uniformizează totul, pe lîngă faptul că solul uscat e mai zgîrcit cu contrastele de culoare. O altă unealtă esențială a fotografului este scara de 5-6 m, pe care se cațără ca să facă poze de sus, și asta fără sporuri de periculozitate. Ce liniște vizuală ar fi dacă toate *selfie*-urile ar trebui făcute în timp ce stai pe ultima treaptă a unei scări de 6 metri! Bun, iar dacă asta e fața dionisiacă a activității fotografului pe șantier, fața apolinică este fotografia de studio, pentru că, evident, toate micile descoperiri din timpul zilei trebuie fotografiate, de la zarurile de os la gemele de sardonix. Fotograful *știe* cum să cadă lumina ca să se vadă exact ce trebuie să se vadă din ștampila elenistică de pe o toartă de amforă, așezată în poziția corectă pe picioruțe de plastilină care să *nu* se vadă. Eu doar cred că știu, dar de fapt nu știu.

Alte specii de fotografie au devenit esențiale în arheologie și nu sînt așa lesne de înțeles pentru amatori. Fotografia georeferențiată (georectificată) presupune plasarea cîtorva repere vizuale în spațiul fotografiat, ale căror coordonate absolute se măsoară cu stația totală. În felul ăsta se pot obține automat măsurători și desene de complexe arheologice (așa-numita fotogrametrie). În experiența mea, ele dau rezultate bune cînd e vorba de desenat ziduri, dar nu și profiluri, unde distincțiile între straturi țin și de interpretare, nu doar de percepție. Fotografia stereo, făcută cu aparate digitale cu două lentile, permite reconstrucții 3D automate din asemenea perechi de poze; ca și cu fotogrametria, există și soft-uri gratuite pentru asta. Am văzut rezultate senzaționale obținute astfel, în doi timpi și trei mișcări, la Çatalhöyük. În fine, fotografia din drona cu patru elice se folosește tot mai frecvent, mai ales pentru săpături extinse în suprafață, așa că poți obține zilnic într-o singură imagine toate detaliile unei secțiuni de 200 m². (Drona a combinat în această imagine multe poze făcute din diverse poziții la 20 m înălțime, unde aerul e cam tare pentru fotografi.)

Un fotograf profesionist e esențial dacă se face și cercetare etnografică a zonei, mai ales pentru că poate documenta viața locală în spontaneitatea ei, ograda randomizată. Arheologii nu ies seara pe uliță cu cazmaua, în caz că se ivește ceva de săpat. Ochiul și aparatul fotografului însă lucrează tot timpul, cum știu prea bine cei cărora asta ajunge să le strice vacanțele. Încă o chestie care face orice proiect să fie mai bine văzut este un pic de ajutor dat cu niște poze excelente muzeului local. Or, care muzeu de la noi n-are prin curte, într-un sac, o colecție interesantă fără un catalog fotografic la standarde europene?

Închei tot cu Agatha Christie. În poza de care vorbeam se vede ieșind din pămînt un *lamassu* de zece tone, zeul asirian înaripat, cu cap de om, corp de leu sau taur și aripi *(foto).* Agatha n-a pus însă în imagine nici o săgeată care să indice nordul, nici un metru sau orice fel de scară ca să înțelegem cît de uriașă e sculptura. Sau ea a pus, dar cineva le-a furat. Întrebarea e cine? Cine?

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Moștenirea Obama. Primul mandat. America

Ca să înțelegem ce se întîmplă, este mai util să privim în trecut decît în viitor. Nu de alta, dar în trecut chiar avem ce vedea, pe cînd în viitor bîjbîim după fantome imprecise, despre care nu putem ști exact dacă sînt predicții cît de cît realiste sau simple proiecții ale dorințelor noastre.

Competiția electorală americană de anul acesta are loc în contextul forjat de cei opt ani de administrație Obama. Nici nu putea fi altfel – orice președinte american vine la putere în plină moștenire lăsată de predecesorul său. Cînd a venit la Casa Albă, în ianuarie 2009, Barack Obama a reprezentat o imensă, colosală speranță. Părea, pentru mulți, că cerurile politice s-au deschis și ne-a venit, în sfîrșit, Omul! O cotă apreciabilă de entuziasm public însoțește pe orice nou președinte cînd merge la noul său loc de muncă, dar în cazul lui Obama a fost mai mult – a fost euforie publică!

În noiembrie 2008, actualul președinte american cîștiga primul său mandat la Casa Albă cu aproape zece milioane de voturi avans față de contracandidatul republican. În procente, scorul a fost de 52,9% la 45,7%. Obama era nu doar primul președinte negru, ci era chipul unei mari speranțe. Lumea întreagă a fost încîntată de alegerea lui. Acea campanie electorală, deși s-a referit mult și la războaiele deschise de George W. Bush, a fost aproape incandescentă cînd ajungea la teme economice. Vă reamintesc, anul 2008 a fost anul în care economia americană cunoștea cea mai profundă criză de după al Doilea Război Mondial și foarte mulți americani se uitau la Obama ca la un salvator. Longilin și gracil, sigur pe el și șarmant, Obama era proaspăt și plin de elan. Răspunsurile lui erau limpezi și convingătoare, trecea peste atacurile republicane cu inteligență și părea prietenos. Soluțiile lui aveau un iz socialist, ceea ce stîrnea susținerea multor americani loviți de criză – se știe, clasa de mijloc și ceea ce este sub ea din punctul de vedere al nivelului de trai suportă cu precădere efectele oricărei crize economice. În general, nu se poate spune că Obama a trădat promisiunile, dar se poate spune că a trădat speranțele puse în el.

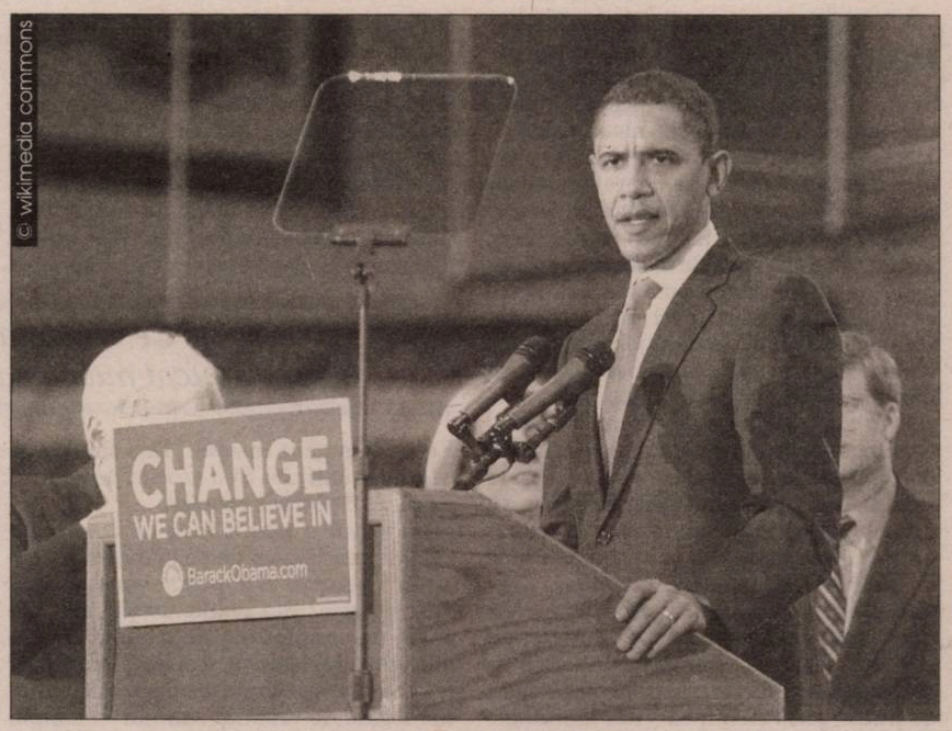

Uneori, apare cîte un politician înzestrat cu de toate. Are verb, șarm, *leadership,* charismă, idei – tot! El face promisiuni, ca orice politician. Doar că înzestrările lui, altoite pe eventuala furie populară împotriva predecesorului său, nasc în bietul suflet al plebei așteptări și speranțe care depășesc cu mult ceea ce el promite. În campania electorală, e foarte bine. Tocmai această augmentare autonomă a speranței electoratului în raport chiar cu promisiunile candidatului aduce voturi cu nemilùita. Însă, după cîștigarea alegerilor apar problemele. Cum se poate feri un astfel de politician de prăbușire? Obama a fost, din acest punct de vedere abil. A știut să nu se prăbușească prea tare. A început primul mandat cu o ametitoare favorabilitate de 70% în rîndul americanilor și îl termină pe ultimul cu foarte puțin sub 50%. Dintre cei cinci președinți americani care au făcut două mandate consecutive după al Doilea Război Mondial, Obama este, din punctul de vedere al favorabilității la final de mandat, pe un onorant loc 3, aproape la egalitate cu Ronald Reagan – pe locul 1 se află președintele Eisenhower, mult și egal apreciat de americani din prima pînă în ultima zi a celor opt ani de președinție. Percepția despre Obama în rîndul susținătorilor săi este că a livrat cît a putut din agenda pe care a promis-o, dar că s-a luptat mereu, fără oprire, ca să încerce să livreze integral.

Cum se poate feri un astfel de politician de prăbușire?

În fața crizei economice, în principiu, Obama a folosit din plin resursele publice pentru a proteja cetățenii și companiile de loviturile crizei economice. De la marile corporații din industria auto pînă la copiii celor mai săraci americani rămași neacoperiți de asigurări sociale, Obama a dat de la stat pentru toată lumea, ca să treacă vremurile grele. Cam asta făcuse, de altfel, și Bush. Pînă și în plan fiscal, Obama nu a făcut altceva decît să extindă în timp sistemul de reduceri de taxe adoptat de Bush. Pe atunci, senatorul Sanders s-a opus vehement. Dacă în plan financiar e ca la război – ceea ce faci ca președinte al Americii este în mare măsură impus de o logică economică inflexibilă și doar în mică măsură ceea ce ai vrea să faci –, în plan social terenul de acțiune este cu totul la cheremul ideologiei. Aici, Obama a dat măsura întreagă a stîngismului său, fiind un promotor consecvent și inteligent al agendei corectitudinii politice.

Anul 2009 a fost prost din punct de vedere economic, dar începînd cu 2010 economia americană a început să-și revină. Majoritatea americanilor au pus acest reviriment în tolba lui Obama, deși e greu de știut ce influență pot avea liderii politici asupra ciclurilor economice. Vedeta primului mandat Obama a fost, fără îndoială, faimoasa lege botezată „Obamacare", prin care se instituie mecanisme noi în raporturile de asigurare astfel încît numărul celor neasigurați să scadă, cheltuielile generale cu sănătatea să scadă, și calitatea serviciilor, în general, să crească. Obama s-a luptat enorm pentru această lege și a putut-o promulga în martie 2010. Efectele aplicării ei, însă, s-au dovedit mult mai complicate decît gîndiseră inițiatorii (care chiar au lucrat la această lege cu o mulțime de experți alături – să nu vă gîndiți că e ca în Parlamentul nostru!). Astfel, la finele lui 2013, 41% din americani erau mulțumiți și aproape 50% erau nemulțumiți de ea. Interesantă este distribuția pe rase a aderenței la noua lege. În vreme ce 61% din hispanici și aproape 90% din negri s-au declarat mulțumiți de lege, favorabilitatea în populația albă a fost de sub 30%. Apărea, deja, o problemă pe care Obama nu va putea să o rezolve și care îi va marca în sens negativ întreaga moștenire: polarizarea societății americane.

Tot ce a făcut Obama pentru a-și respecta promisiunile, pentru a se păstra la o cotă de favorabilitate care-i consolidează prestigiul și autoritatea, dar și pentru a lăsa Partidul Democrat într-o bună poziție electorală, a avut un cost care a devenit tot mai pregnant și a ajuns să fie, în 2016, o mare vulnerabilitate pentru Statele Unite: divizarea societății americane. Mai mult ca niciodată, societatea americană s-a polarizat și, mai mult ca niciodată, polii opuși sînt intoleranți unul cu celălalt. Dacă Obama a fost incapabil sau doar neinteresat să oprească acest fenomen, este puțin important. Faptul că, acum, cei doi candidați de la extremele dreptei și stîngii americane strîng, împreună, aproape la fel de multe voturi precum candidații „*mainstream*", arată clar crevasa din interiorul Americii.

În anii primului mandat, Obama a avut, practic, și legislativul în mînă: din 2009 pînă în 2011, Obama a lucrat și în Senat, și în Congres cu majorități democrate, iar între 2011 și 2013 cu o majoritate democrată în Senat și una republicană în Congres. Raportul forțelor politice a fost, însă, altul în cel de-al doilea mandat Obama.

PUBLICITATE

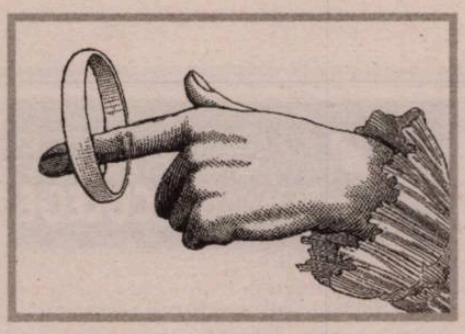

Selma IUSUF

legende urbane

Numirea cu nume

„Ia uite, măi, pensiunea Bonsai! Cum adică Bonsai? Floare-de-Colț ce avea? Sau Feriga, nu știu... Ciubotica-Cucului, ceva...“ Sîntem la munte, undeva pe Valea Prahovei, într-o glorioasă zi de primăvară. Miroase încă a foc făcut cu lemne, soarele e galben pe un cer albastru și se aud găini cloncănind și cotcodăcind în timp ce răscolesc prin iarbă după gîze. Se aleargă două cîte două pe niște copane pufoase și-și agită crestele stacojii în mișcări scurte. Cîte un stol de păsări mici zboară jos într-un vacarm scăpat de sub control, ca apoi să se înalțe – cu zgomot cu tot – sus, sus.

Prin zonă e plin de pensiuni – Ursu, Cetatea Caraiman, Sfinx, Valea Albă intră cuminți în lotul celor cu nume de-ale locului. Vin apoi pensiunile care poartă numele proprietarilor, sau ale copiilor, sau ale nevestelor, sau ale iubitelor și iubiților. Mara, Ana, Cătălina, Costelo și Mariana. După aia încep să curgă unele mai ciudățele. La The Ghetto, de pildă, ți se oferă „standarde ridicate în ce privește confortul“. Apoi ai o grămadă de nume gen Pensiunea Villa Ermitage. Unde ți se oferă mobilier luxos, camere, așijderea – luxoase, totul într-o atmosferă totuși boemă și *eco-friendly,* cum te asigură pliantele turistice. O alta se numește Eidolon. Cum să dormi liniștit la Eidolon? Poate că proprietarul e fan Homer, crede în spiritul viu și-n imaginea spiritului mort, în fantome și alte apariții și poate că, la urma urmei, n-are nimeni nici un coșmar sau vis fantastic dacă doarme la Eidolonul ăsta. Poate că aduce mai degrabă a refren de muzică de suflet, ceva gen „Eeeei, Dolon, Dolon!“ în loc să te ducă imediat cu gîndul la fantome grecești sau la vreun ideal anume. Sînt însă și alții care pare că știu bine despre ce vorbesc. Am văzut tot în zonă o pensiune care se numește Hygge. Înțeleg că e un concept exclusiv danez, greu de tradus, care poate însemna confortabil, călduros, comod. La fix. Cîtă lume știe ce înseamnă Hygge? Prea puțini, bănuiesc. Eu l-am gugălit imediat. Dar omul pare că e în situațiune. Și-a asociat pensiunea cu cel mai potrivit concept.

Ce vină o avea un copil că s-a apucat maică-sa să-l numească Alizeu?

Totul a pornit însă de la pensiunea Bonsai de pe la începutul povestirii. S-a pripit omul cînd a ales numele? S-a gîndit un pic mai departe de simplul act de a numi ceva – afacerea, pensiunea, copilul, brand-ul? Îi plac pur și simplu bonsaii, are amintiri legate de vreunul sau pur și simplu îi place cum sună? Nu știm încă. Știm că marii specialiști în găsirea de nume pentru companii și diverse alte afaceri au cîteva principii: să te remarci între competitorii tăi, să demonstrezi lumii că ești diferit, să creezi o legătură pozitivă și durabilă cu publicul tău, să devii în cele din urmă un vehicul de autopromovare doar prin numele tău, să fii de neuitat (îmi cer scuze că v-am supus acestui tir de limbaj corporatist). Cîteva din toate astea poate că le-a bifat proprietarul pensiunii cu pricina. Dovadă că, uite, îl pomenește lumea din cauza numelui.

Numirea, act dumnezeiesc, poate în alte dăți să nenorocească viețile unora. Ce vină o avea un copil că s-a apucat maică-sa să-l numească Alizeu? Cum să-l strige copiii la școală? „Băi, Alizeieeee, vino, mă, încoace, măă!“ Numirea se dovedește în alte dăți modelatoare de destine în procese de justiție divină. Exista acum niște ani un colonel Ureche într-un serviciu secret care se ocupa și cu interceptări, un domn Culiță Tărîță care făcea agricultură, un comandant Furtună pe un avion al TAROM și un medic care se numește Boală. Există apoi biblioteci, canapele și bucătării care se numesc Sanda, Alina, Felicia. Nu știu de ce. Poate că există în domeniu o convenție, așa, ca la uragane, care-s luate la rînd alfabetic. Mai sînt oameni bine plătiți care stau cu mîna la tîmplă și inventează nume pentru ojă. Unei nuanțe îi zice „Prînz nud“. O alta, mai verzulie, se cheamă „Prinde-mă în plasă“, iar una veselă se cheamă „Roz Elefantastic“. În fine, una roșie, care se numește „De fapt nu sînt o chelneriță“, m-a enervat de-a dreptul.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Eli, Eli...

„Răstignirea nu e farsă și înșelăciune decît dacă se constată că orice miracol este cu neputință, orice înviere este un basm. Dacă monofiziții, dochetiștii ori fantaziaștii ar avea dreptate, în ruptul capului n-aș fi trecut la creștinism. Ar însemna că răstignirea a fost în cel mai bun caz un simbol ori o reprezentație. Să nu fie! Numai deznădejdea omenească de pe cruce dovedește integritatea și seriozitatea jertfei, o împiedică a fi cine știe ce joc, ce vicleim. Domnul venise hotărît să bea paharul pînă la fund și să se boteze cu botezul crucii, dar în grădina măslinilor, cînd se apropia momentul, tot s-a rugat să fie scutit a deșerta paharul. Desigur, adaogă: facă-se voia Ta. Șovăiala totuși a fost reală. Iar pe cruce, în ciuda comunicării idioamelor, în ciuda faptului că avea deplina conștiință a învierii, natura omenească pare să fi covîrșit oarecare timp – după cum, contrapunctic, a predominat natura divină pe muntele Tabor –, căci altfel nu s-ar fi auzit atît de firescul *mi-e sete* și nici atît de *allzumenschlich-ul*: Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit? Actul răstignirii a fost atît de serios, de autentic și total încît pînă și apostolii și ucenicii erau convinși că spînzuratul de pe lemnul din mijloc nu va învia. Dacă n-ar fi fost atît de zdruncinați în credința lor, Luca și Cleopa n-ar fi umblat mohorîți, tîrșîindu-și picioarele pe drumul către Emmaus, și-ar fi recunoscut deîndată Învățătorul și n-ar fi rămas atît de mirați cînd au înțeles cine e.

N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii,*
Editura Dacia, 1991

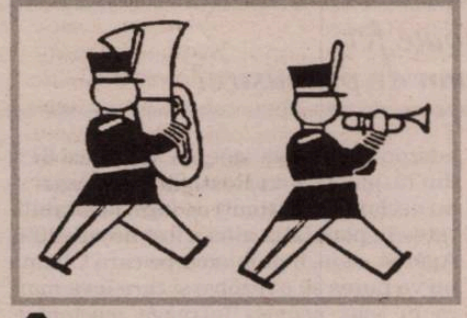

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Olimpicii de la școala vieții

Înmormîntarea domnului Ion Titișor, cunoscut în spațiul public sub numele de Fane Spoitoru, a creat valuri mari de emoție în societatea românească. Deși emoția e principalul ingredient al mîncărurilor zilnice care aburesc pe plita noastră națională, de data asta totul a dat în foc, înecînd în fum tot peisajul. Dar asta nu e o raritate la noi. Pe de o parte, emoția celor care se învinețesc la față, revoltați de faptul că „înmormîntarea unui interlop a devenit eveniment național“, pe de altă parte puhoaiele de lume care deplîng – fie că l-au cunoscut sau nu – dispariția unui „om bun, drept, mare sufletist“, iar deasupra tuturor, rîvna de nestăvilit a unor televiziuni care au tratat acest eveniment cu mai multă energie și pe spații mai largi decît ar fi făcut-o în cazul unui român ajuns pe Marte.

Istoria nu și-l va mai aminti pe polițistul căruia domnul Ion Titișor, în urmă cu niște ani, i-a tăiat mîna cu o sabie. Asta pentru că aici, la noi, în lumea oamenilor „afară din rînd“, eroul nu e cel care și-a pierdut mîna, ci cel care i-a tăiat-o. Dar istoria își va aminti din plin legendele legate de numele de scenă al domnului Titișor, la fel de bine ca înmormîntarea-spectacol la care s-a cîntat tema muzicală a filmului *Nașul*. Un călător rătăcit, ajuns pe-aici din întîmplare și confruntat, ca primă imagine, cu această filmică desfășurare de forțe, ar crede că un popor de cumpărători de bilete la cinematecă își onorează unul dintre idolii săi: pe Marlon Brando, Nino Rota sau Francis Ford Coppola. Ar trebui să treacă un pic de timp pînă să înțeleagă că e vorba, de fapt, despre un eveniment public postmodern, dintr-o societate în care noțiunile de „bine“ și „rău“ sînt supuse unui exercițiu hermeneutic, desfășurat în fiecare zi, pe fondul unor citate cinematografice dintre cele mai diverse. E firesc să fie așa, la întîlnirea cu un spațiu care preferă să se prezinte lumii prin „cultura generală“ cu care se mîndrește, nu prin cine știe ce plicticoșenii, ca vreun tip de etică sau de performanță a comunității în respectarea legii. Deși, într-un fel, e vorba și despre etică, și despre respectare a legilor, dar a unora paralele, alternative.

Asta pentru că, în fața unor instituții ale statului, în care lanțurile de complicități și corupția descalifică în fiecare clipă noțiunea de „instituție“, se dezvoltă lumea unor structuri paralele, care preiau spațiile goale, lăsate de lipsa de autoritate a statului. În absența unui mecanism al aplicării unor legi valabile pentru toți, comunitățile își stabilesc propriile legi și propriile instituții abilitate să le aplice. Cuvinte ca „onoare, respect, lege, performanță, credibilitate, comunitate, etică“ și încă multe altele capătă înțelesuri paralele, aidoma registrelor contabile duble, ținute, unele dintre ele, pentru control, iar altele pentru evidența reală a afacerii. Generații de copii merg la școală și învață, în varii forme, de cele mai multe ori profund neinspirat și neinspirant, definiții ale valorilor care stau la baza unor societăți civilizate. La școală, ele sună plicticos, găunos și calp, pentru că generalitatea lor teoretică are chipul unui neant, atunci cînd se întîlnește cu realitatea în care trăiesc învățăceii. Valorile din manualul de școală nu au absolut nici o relevanță în fața valorilor reale pe care elevul le întîlnește în spațiul în care trăiește. Într-o astfel de lume e foarte greu să devii erou din poziția de polițist căruia i s-a tăiat, „cu sabia ninja“, o mînă.

Cu cîteva luni în urmă, un bun prieten îmi povestea, necăjit, despre fiul său. Mai mult scoteam eu cuvintele cu cleștele, decît avea el chef să povestească. În cele din urmă, totuși, discuția a pornit. L-am întrebat dacă era nemulțumit de rezultatele școlare ale fiului său. Mi-a spus că nu acolo era problema, copilul învăța chiar foarte bine. Nemulțumirea tatălui venea din faptul că fiul era „bleg“, nu învăța nimic din „școala vieții“, adică „nimic din regulile care te fac să răzbești în viață, pentru că gargara de la școală n-are nici o putere în fața realității de care te dai cu capul, ca de un zid de fontă. Ce s-a ales de cei mai buni, de geniile claselor în care am învățat noi? De cele mai multe ori, nimic. Cine mai știe ceva de ei?“

Anonimatul celui care își face bine meseria, indiferent dacă e tîmplar, profesor, mecanic de locomotivă, medic sau frizer, produce o teamă profundă, aidoma celei de aneantizare. Un anonim care-și face bine meseria e un nimeni. Trăim cu convingerea, mai mult sau mai puțin mărturisită, că lumea aparține tupeului, nesimțirii, datului din coate și călcatului pe cadavre. „Dacă lumea e atît de greșită“, își spun mulți dintre noi, „ce pot să fac eu ca să o corectez? Eventual, să cad de prostu' satului.“ Polițistul cu mîna tăiată e „un fraier care nu și-a văzut de treabă“. Purtătorul de sabie e cineva „care s-a descurcat în viață“. Eroii contemporani sînt cei care ajung la performanța de a-și conduce afacerile „fără probleme, din pușcărie“. Asta în vreme ce, pe gură, ne ies cele mai savante și evlavioase discursuri despre „adevăratele valori care stau la baza unei societăți civilizate“. Și, între timp, uitînd că sînt reprezentanți pe care ni-i alegem liber, îi înjurăm pe „ăia din politică“, pentru că „doar ei sînt de vină“ și „sînt ipocriți“.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Munca Hermeneutului

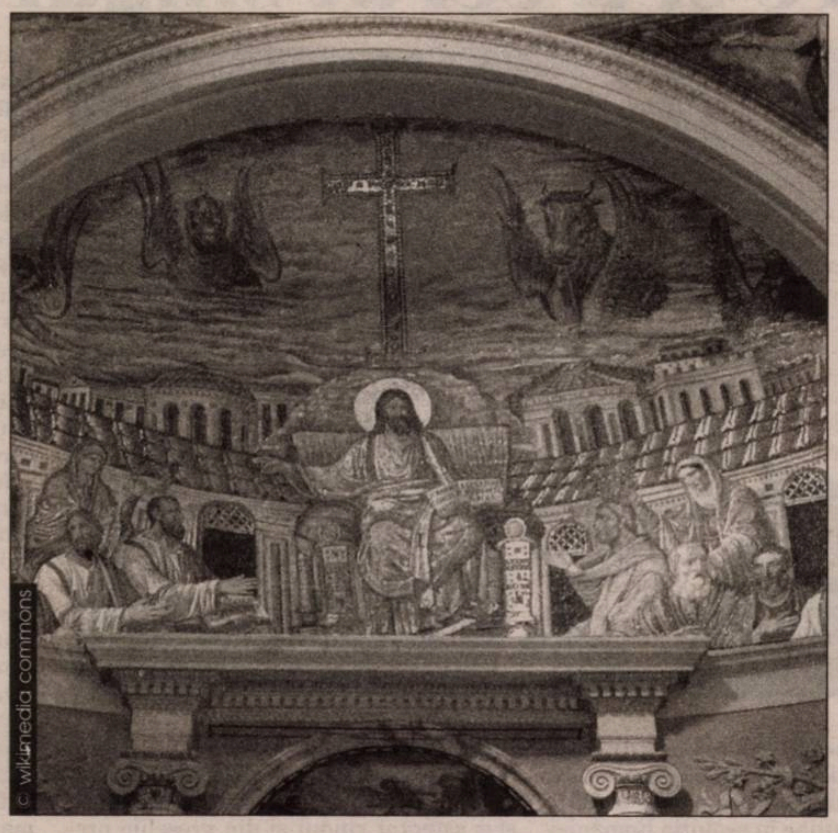

În Joia Mare, în biserică se citesc cele „douăsprezece evanghelii". Prin douăsprezece pasaje evanghelice e urmat drumul lui Iisus spre cruce pînă la moarte și la punerea în mormînt pe care, a treia zi, El îl va goli de moarte. Drama sfîntă e plină de mișcare, de tensiune, de răscolire și de vuiet. Agresivitatea anchetei, deriziunea, urletul masei, batjocura din pretoriu, violența supliciului, masivitatea puterii și agitația mulțimilor umplu scena în centrul căreia, din înaltul crucii, Logosul întrupat își revarsă asupra tuturor sîngele și duhul.

Prima evanghelie, foarte lungă, care e Ioan 13, 31-18,1, nu ține însă de succesiunea zbuciumată a faptelor publice. Stă în cu totul alt registru. E un episod de liniște concentrată, de interioritate, cu ucenicii adunați în casă împrejurul lui Christos. E un episod hermeneutic, nu un episod dramatic. Așa se intră, în Joia Mare, pe drumul crucii. Cu un moment de învățătură, în care Christos le predă îndelung ucenicilor înțelesul actului pe care urmează să-l împlinească. Primul apare aici *sensul* și abia apoi *actul* care îl pune în operă. Christos nu pomenește decît indirect evenimentele care stau să se desfășoare în piața vizibilului și a istoriei. Le predă ucenicilor dimensiunea verticală, metafizică a actului său. Li se predă pe Sine, ca loc al intimității între adîncul uman și adîncul lui Dumnezeu.

Le predă vertiginoasa doctrină a unității: a unității care pulsează în viața internă a Treimii; a credinței-cunoaștere care îi poate face să participe la această unitate. Și nu le vorbește „despre" tema unității. Le predă o doctrină vie, care din polul divin își revarsă realitatea asupra învățăceilor. Îi cere Tatălui „ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una" (Ioan, 17, 21).

E o cruce-cale spre lumina din care El a coborît.

Vor fi în stare ucenicii să primească tăria nelumească a acestei învățături-realitate, vor fi în stare să suporte intimitatea între Creator și creatură?

În marele cuvînt de la Cină, Christos le expune îndelung, perseverent, substanța unei cunoașteri salvatoare. De-a lungul a patru capitole dense, el le formează mințile pentru a o primi. Îi dislocă din întrebările comune, din raționamentele lor plane. Îi obișnuiește cu gîndirea paradoxală, cu saltul cognitiv către locul din care El a coborît. Îi avertizează că această cunoaștere e nesfîrșită, că Duhul va amplifica în ei înțelegerea pe care acum El o trezește, în care îi conduce.

Există o imagine foarte veche care figurează tocmai munca hermeneutică a lui Christos. În biserica Santa Pudenziana, la Roma, absida păstrează somptuosul mozaic de la sfîrșitul secolului IV. E poate cel mai vechi mozaic creștin care s-a păstrat. Rafinamentul elenistic al formelor, materialitatea plină și scînteietoare, alături de pregnanța simbolică a imaginii îți taie răsuflarea. Chiar marcată de intervenții mult mai tîrzii, poți percepe în ea prospețimea pasionată cu care creștinii primelor secole scrutau revelația.

În prim-planul imaginii, Christos are atitudinea învățătorului, cu brațul drept larg deschis ca pentru o expunere. Apare ca Logos care-și dăruiește cuvîntul. Așezat în mijlocul apostolilor, dar ieșit mult din scara de mărime a grupului, are o majestuoasă stabilitate care domină freamătul personajelor: gesturile lor – nedumerire, interogativitate, concentrare, consimțămînt, uimire – indică limpede că e vorba despre un dialog, o cercetare intensă, o „dezbatere". Situat mult mai sus decît figurile fără nimb ale discipolilor, capul îi e înconjurat de o aureolă de lumină omogenă, care ocupă centrul geometric al imaginii, pe frontierea între lumea de jos și cerul învolburat de nori al eschatonului. Strălucirea aureolei radiază asupra grupului, așa cum cuvîntul lui Christos radiază asupra lui doctrina crucii. Imaginea o indică: în spatele Învățătorului, pe același ax cu el, se ridică deasupra lumii, într-un alt cer decît cel vizibil, o cruce nestemată, bătută în pietrele scumpe ale Ierusalimului de sus. Iar gemele ei își primesc strălucirea de la nimbul lui Christos. E o cruce-cale spre lumina din care El a coborît.

S-a spus că imaginea are de fapt un simbolism imperial, că îl reprezintă pe Christos ca împărat al lumii, care a biruit infernul și moartea. Stau dovadă, printre altele, tronul foarte elaborat, pe care o țesătură purpurie indică demnitatea suveranului, ca și veșmîntul auriu al lui Iisus. André Grabar afirma însă că primele „portrete colective" în iconografia creștină au fost cele ale lui Christos învățător / maestru spiritual / filozof figurat în cercul discipolilor care îl ascultă. Abia odată cu era creștinismului oficial acestе portrete „au fost retușate pentru a-i da lui Christos o atitudine regală, de *Panbasileus*". Și citează tocmai cazul bisericii romane. Care se trage, de altfel, dintr-un spațiu privat. Casa senatorului Pudens, tatăl celor două martire Pudenziana și Prassede, stă la temelia uneia dintre cele mai vechi biserici ale Romei. Mozaicul arată sub ce imagine emblematică se reunea acolo o comunitate creștină. Ne e greu, spune undeva Peter Brown, să ne închipuim „intensitatea care domnea în *didaskaleion*", într-un grup de studiu din primele secole, adunat în preajma unui îndrumător spiritual inspirat: participanții retrăiau momentul ieșit din timp, cînd Mîntuitorul însuși le vorbise apropiaților săi, cînd le spusese limpede cuvintele misterioase ale învățăturii sale.

A douăsprezecea evanghelie (Matei 27, 62-66) e tot o interpretare a actului christic. Ierarhii și fariseii îl plasează în regimul derizoriu al amăgirii. Ucenicii ar putea veni să fure din mormînt trupul lui Iisus pentru a-i mima învierea. „Și va fi rătăcirea de pe urmă mai rea decît cea dintîi." Așa se încheie slujba din Joia Mare. Logica ei liturgică are extraordinarul rafinament de a pune actul christic între două sensuri extreme: sensul dinamic spre zenitul divin și sensul de „fenomen", de trucaj, de iluzoriu. Logica liturgică are extraordinara îndrăzneală de a încheia pe nota iluziei. Are curajul de a avertiza că înțelegerea umană poate resorbi actul christic în categoriile lumii, în mărginirile, chiar în iluzoriul ei, dacă nu participă la hermeneutica ascendentă pe care Christos însuși ne-o predă.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Oglinda mînturii

După Susan Sontag, „cel mai durabil triumf al fotografiei constă în aptitudinea sa de a descoperi frumusețea în umilitate, în cele neînsemnate și decrepite". Fotografia înfrumusețează și ceea ce ni se pare îndeobște urît. Lentila obiectivului implică o abordare prin distanțare, dar și un decupaj pictural. Tot ceea ce mintea noastră „pune în ramă" are o demnitate estetică, un soi de vibrație exemplară. Pentru că imaginea, odată fixată, redată și reprodusă, nu mai face parte din realitatea brută. Ea devine sediul unei operațiuni de semnificare, adică suportul unui sens care se expune, „predicînd" un anumit mesaj. Și care poate fi „mesajul" oricărei fotografii, dacă nu însăși posibilitatea întrupării sale? Odată ce imaginea trece din realitatea fizică pe retină și, mai apoi, în realitatea secundă a oglindirii, ea deschide o lume unde transcendența poate fi întruchipată. De aceea cred că fotografia s-a născut în lumea creștină, în civilizația bazată pe întruparea Cuvîntului, reprezentabilitatea divinului și pe natura cumva picturală a cosmosului. Există în succesiunea Întrupării un regim specific al imaginii și el a instituit permisiunea, mai întîi teologică, de a re-reprezenta orice registru ontic.

Drama pascală a lui Iisus Hristos, așa cum apare ea în narațiunea evanghelică sau în filmografia post-pasoliniană a *Patimilor* (de la Zeffirelli la Mel Brooks), a fost, încă din arta paleocreștină, o sursă aproape fotografică de transfigurare a urîtului pe care natura umană decăzută îl produce. Prin posibilitatea de a-L compune fizic pe Hristos, prin curajul și nevoia de a-I atribui o fizionomie, grotescul torționarilor Săi se sublimează, asemenea materiei negre din operațiunile alchimice. Blîndețea sacrificială a Domnului copleșește schimonosita figură a călăilor Săi. De la maeștrii bizantini și cei ai proto-Renașterii toscane, pînă la naturalismul unui Grünewald, *via Crucis* ni se arată ca un film, ca o suită de fotograme. Nu sîntem lăsați, precum în monoteismele iconoclaste, să ne imaginăm scenele respective, cu acea fatală imprecizie a fanteziei vizuale. Sîntem, dimpotrivă, invitați să contemplăm supliciul hristic asemenea unui tablou de supremă noblețe cromatică. Cum spuneam, această posibilitate derivă din faptul întrupării divinului. Un Dumnezeu făcut om este reprezentabil, iar suferința Sa ni se adresează vizual, ca într-un teatru soteriologic. Așa cum fotografia îndeplinește o funcție memorială (fiind un soi de „piedică în calea uitării"), tot astfel, iconografia Răstignirii și Învierii are o vocație anamnezică: re-prezentarea devine un nou prezent al clipei menționate, un memento sensibil, o dovadă inatacabilă de veracitate.

Firește că picturalizarea conținutului evanghelic n-a fost niciodată rigid canonizată: istoricii de artă știu că existau evoluții sau diferențe de școală pînă și în epoca aparent imuabilă a icoanelor bizantine. Artiștii se întrec să purifice scenele, să le confere exemplaritatea morală a frumosului desăvîrșit. Pictura și mai apoi filmul colaborează la o reconstituire estetică expiatorie. Pietatea și talentul își potențează reciproc dorința de magnifiere a pătimirii mîntuitoare. În fond, de reușita tabloului, icoanei sau a fotogramei cinematografice pare să depindă soarta *in aeternum* a meșteșugarului. Nici un alt subiect nu indică mai fidel „răsturnarea valorilor": smerenia care exaltă, mizeria care limpezește, kenoza care glorifică. Așa îmi explic faptul că tema Răstignirii persistă în pictura modernă, de mult (și adesea manifest) ruptă de tradiția creștină. O regăsim la Chagall, Dalí, Mapplethorpe, Marcus Reichert și atîția alții. Văzul rămîne simțul certitudinii. El asigură, explică, descoperă, în vreme ce-și pune în operă medierile și garanțiile empirice. E drept că Iisus cel Înviat le spune ucenicilor: „fericiți cei ce n-au văzut și au crezut" *(Ioan,* 20, 29), iar „credința este încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute" *(Evrei,* 11, 1)... Să fie dorința noastră de a vedea semnul că nu credem îndeajuns?

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

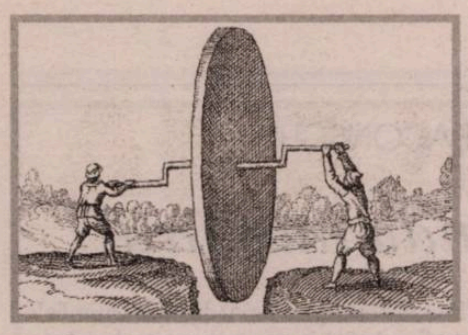

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Omul care și-a cerut singur demisia

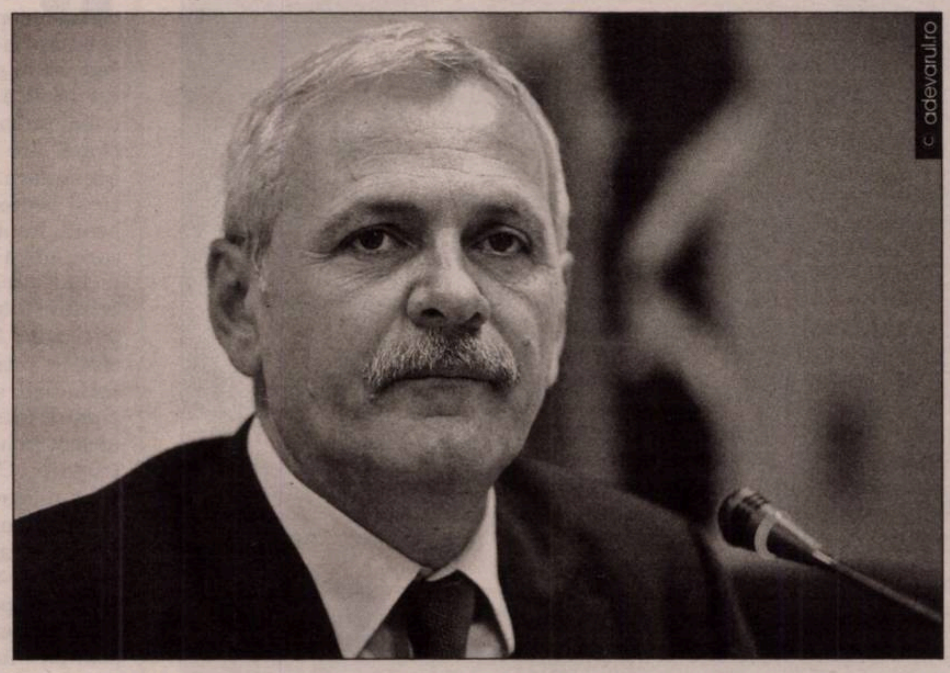

Confruntat cu un val de critici și remarci nefavorabile după condamnarea în dosarul referendumului, Liviu Dragnea a ales, cel puțin într-o primă instanță, să reziste. Încercînd să explice frustrarea pe care a resimțit-o în timpul și la finalul procesului, președintele PSD spune că și-a cerut singur demisia. Adică, explică serios domnul Dragnea, s-a gîndit dacă n-ar trebui să se retragă pentru a nu mai trebui să suporte presiunea publică pe care continuă să o creadă nejustificată. A ales să nu o facă pentru că ar arunca partidul într-o criză și, consecință inevitabilă, România nu ar mai fi „insulă de stabilitate". Această autoevaluare a unui politician, fără îndoială important, e în același timp amuzantă, cinică și arogantă.

Gîndul că stabilitatea României stă în persoana unui singur om politic e neplăcut, dar, chiar dacă accept de dragul raționamentului această premisă, nu va fi niciodată spus suficient: *Liviu Dragnea a fost condamnat definitiv pentru fraudarea unui referendum.* Adică pentru pervertirea unuia dintre principalele instrumente de consultare a voinței populare. Altfel spus, democrația românească se sprijină pe cineva care încalcă cu probe regulile care definesc democrația. Enervant paradox și stupidă premisă.

Din fericire, personalitatea, cariera și charisma dlui Dragnea nu sînt chiar echivalente cu aderarea la NATO, scutul antirachetă și drepturile civile. Pericolul de a avea un peisaj politic lipsit de domnia sa e mai degrabă minor. Deși vechi în partid(e), actualul președinte al PSD a lăsat urme puține în evoluția României ultimilor douăzeci de ani. Fost șef al unui județ care suferă de subdezvoltare cronică, uneori ministru și tot timpul politician de nivel secund, Liviu Dragnea a fost mai degrabă asociat cu anchete și dezvăluiri de presă care nu l-au ajutat să își facă un profil de reformator sau vizionar.

Prezența sa în fruntea PSD e mai degrabă un accident biografic al partidului, rezultat din răbdarea cu care dl Dragnea și-a așteptat rîndul și din greșelile predecesorilor săi. În fapt, Liviu Dragnea face ce face orice politician aflat în dificultate: inventează un pericol, apoi explică cum ne va apăra de el.

Însă relevanța încăpățînării cu care se apără de consecințele condamnării ține mai degrabă de cultura politică din interiorul căreia vine și mai puțin de persoana sa. La fel ca majoritatea celorlalți șefi de partide, succesorul lui Victor Ponta e o persoană lipsită de orice urmă de fior ideologic, iar cariera sa este rezultatul incapacității partidului de a aplica o politică de resurse umane care să folosească nu numai cercului restrîns și exclusiv al Puterii, ci și societății în ansamblu. Liviu Dragnea este exponentul unui grup restrîns de oameni care fac scut în jurul instituțiilor românești pentru a ocupa cu rîndul funcții publice. Este rezultatul multor ani de legi electorale restrictive și al unui refuz plenar de a discuta felul în care sînt finanțate partidele.

Insistența cu care oameni cu probleme penale sau, cum e cazul amintit mai sus, condamnări definitive confiscă spațiul public are și o semnificație paralelă. Aceea a unui cinism periculos care domină societatea. Lipsa de alternative și slăbiciunea anticorpilor civici arată și un abandon al politicii de către oamenii de rînd. Or asta nu se termină niciodată bine.

Refuz însă să cedez pesimismului. Cred totuși că, deși puține, vocile care insistă că politica nu poate fi amorală sînt încă relevante. Cel mai mare truc al omului care își cere demisia singur e să te facă să crezi că el e singurul care poate să și-o obțină.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Bruxelles: imami și primari

„Ba nu, duceți-vă. Duceți-vă să vedeți cum e, să simțiți dumneavoastră cartierul. Nu vă luați după ziare." Malik mă îndeamnă să merg în Molenbeek, acel faimos cartier bruxellez, capitala jihadismului din Occident. Îi spusesem că îmi pare indecent să mă duc acolo ca la o atracție cvasi-turistică, să mă plimb ca la zoo, privind casele, oamenii, obiceiurile. Malik e de origine marocană, e născut în Bruxelles. Are pînă în 30 de ani și e șofer de taxi. Părinții au un mic magazin, un soi de aprozar, cei doi frați mai mari au terminat liceul și chiar cîte o facultate. Unul lucrează în IT, celălalt e „între job-uri". „E un tip rebel, se ceartă cu șefii pe unde ajunge, nu îi place să i se spună ce să facă. Deocamdată e voluntar pentru un ONG care se ocupă de drepturile animalelor, pe bani europeni", rîde Malik. Acum trei ani, după ce au strîns ban pe ban, s-au mutat din Molenbeek într-un cartier ceva mai bun. La început, vecinii s-au uitat chiorîș la ei, dar le-a trecut. A fost tentat de radicali? „Nu, n-am avut timp de asta. Eram prea prinși să muncim, să facem bani, să scăpăm de acolo." Dacă ei erau atît de hotărîți să scape din Molenbeek, de ce mă încurajează să mă duc să văd cartierul? Zîmbește. „Să vedeți niște oameni amărîți, pentru care nimeni nu face nimic." „Ce puteau să facă autoritățile?", îl întreb. „Să muncească în locul lor? Să învețe în locul lor?" Vreau să-l zgîndăr un pic. Îmi zîmbește iar. „Domnule, puteau măcar să ne ajute să facem un centru religios decent. Noi nu aveam destui bani. Așa că au apărut imami la colț de stradă care-i vrăjeau pe amețiții care voiau să scape din Molenbeek, dar nu le ardea de carte sau de muncă." E părerea lui, deloc corectă politic.

I-am urmat măcar sfatul și m-am plimbat prin Molenbeek. Se ajunge ușor, e la două stații de centrala piață Rogier. A avut dreptate. Am văzut oameni amărîți. Casele sînt părăginite, cam cum e pe Moșilor vechi, între Pache și Sfîntu Gheorghe. Multe aprozare, mici magazine cu de toate (apă minerală, iaurt, pîine), ateliere pentru retușuri sau dughene cu haine de mîna a doua. Poliția părea destul de prezentă, numai că nu am văzut transportoarele blindate și soldații în ținută de război care patrulează în restul orașului. Poate am stat prea puțin. Nu am avut timp să mă opresc să beau un ceai și să intru-n vorbă cu localnicii. Rămîne pe altă dată. Am luat metroul înapoi spre centru.

Acolo am fost controlat superficial la intrarea în mall, le-am zîmbit soldaților care patrulează nonstop pe străzi și au puncte fixe de supraveghere în piețe și intersecții. Am căutat o anumită cîrciumă aproape de Grand Place și nu am mai găsit-o. Dăduse faliment. Primprejurul ei, alte șapte braserii și restaurante aveau ușile închise. Hassim încă supraviețuiește. El și frate-su au un magazin cu suveniruri, bere, apă și ciocolată. „De-abia vindem de 300 de euro pe zi. Chiria e 5000 pe lună, fără curent, apă, gaze. Nu cred că mai rezistăm mult. Ne-au terminat și pe noi cu atentatele și pietonalele lor. E o nebunie!" Stinge țigara și se întoarce în magazinul fără cumpărători. Grand Place e aproape gol. E duminică seara și nu sînt mai mult de 20-30 de puștani în toată piața. Apoi, mergînd agale spre Rogier, am înțeles ce e cu pietonalele. Primarul Bruxelles-ului a decis, cam acum un an, că orașul merită să semene cu Barcelona și a interzis circulația auto de jur-împrejurul centrului vechi, din De Brouckere pînă înspre Rogier, cu ditamai bulevardul Adolphe Max transformat, practic, într-o mare parcare. Negustorii din zonă sînt, cam toți, în pragul falimentului. În loc de reclame, pe geamuri sînt afișate proteste și cereri de renunțare la planurile „barceloneze" ale primarului. Închipuiți-vă Centrul Vechi al Bucureștiului dacă s-ar închide circulației bulevardul Magheru, Piața Unirii și Splaiul.

Soldați îndesiți, turiști rariți, imami activi și primari hiperactivi. Rețeta pentru un Bruxelles trist.

(articol scris cu prilejul unei vizite de studiu finanțate de JTI România)

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Poate Bute să mai bată?

În timp ce Lucian se pregătea de meciul cu Badou Jack pentru centură, „nașa" lui de gală, Elena, se pregătea să evite lanțul. Viața e așa cum e. Bute e un tip OK, un om în fază cu istoria boxului, plin de dorință și apolitic cînd e vorba de bani. Acum spune că ar fi jucat pentru titlul WBC chiar fără nici o bursă, spune că se simte ca la începutul perioadei sale de glorie, cînd înhăța primele diamante IBF împotriva lui Berrio. Se întîmpla în altă lume. Una în care marea criză financiară nu apăruse decît în America, DNA era doar o sperietoare pentru fraieri, iar românii încă mai credeau că sportul „comunist" poate face casă bună cu nebunocrația în care trăim. Era frumos. Petreceri la mare cu buget deschis, evenimente politico-sportive, mici și mustar pe bani europeni, glorie seacă și șampanie dulce. Acum Bute e ca un Rocky după ce s-a terminat petrecerea. În viața lui a rămas doar el să strîngă masa. După ce a bîntuit pe străzile fără confetti zice că s-a reîntîlnit pe sine. Ar boxa pe gratis. De la milioane la nimic, poate și pentru că gala aceea de la Romexpo a dat semnalul unei căderi. Ca și Stallone în filmele numerotate cu cifre romane pînă cînd nu mai știam să le citim, Lucian trebuie să găsească o ieșire onorabilă, un happy-end. Și asta nu înseamnă o victorie oarecare cu Badou Jack. Bute caută ceva care să nu moară a doua zi. Și care să acopere cu un sarcofag de aur afacerea radioactivă din 2011.

Radu NAUM

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

M (masculin)

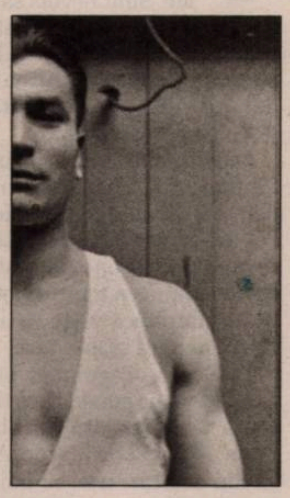

Texte și opinii de:

- Ioan BIG (analist de cultură pop)

„Hollywood 21: Bărbați în colanți“

- Sorin COSTREIE (lector la Facultatea de Filozofie a Universității din București)

„Bărbatul, azi“

- Dinu GUȚU (antropolog)

„Suporterii de fotbal și «băieția»“

- Laura GRÜNBERG (sociolog)

„Dragul meu bărbat generic“

- Gabriel JDERU (sociolog)

„Bărbații aseptici: despre motociclete și digitalizare“

- Andrei NAE (asistent universitar)

„Anxietățile bărbatului neaoș“

argument

Bărbăție și schimbare

Un Dosar despre Bărbat poate fi ceva inepuizabil. Un Dosar despre Bărbat poate fi, de asemenea, considerat superfluu, pentru că bărbații sînt, pînă la urmă, *mainstream*-ul, lumea, cei la care ne raportăm, cei care fac și desfac marile chestiuni ale ei.

Sau cel puțin așa stăteau lucrurile, pînă de curînd. Ei erau centrul la care se raportau diversele margini mai mult sau mai puțin oropsite, mai mult sau mai puțin în căutare de drepturi. Ei, bărbații, erau principalii *provider*-i ai vieții de familie, luptătorii de serviciu în războaie adevărate sau simbolice, „stîlpii“ progresului economic, social etc.

Nu că nu ar fi rămas așa. Doar că Bărbatul nu mai e atît de singur. Femeile s-au grăbit, dacă nu să-l ajungă din urmă, măcar să i se alăture, nu doar în chestiuni de familie, ci într-ale lumii în general. Patriarhatul în care am fost crescuți, majoritatea dintre noi, a început să mai scîrțîie. Unii dintre ei au descoperit, chiar, că nu sînt heterosexuali. Iar Bărbatul (macho și „clasic“) s-a văzut, deodată, mai puțin de neînlocuit.

Există o întreagă literatură care vorbește de schimbările pe care le suferă Bărbatul secolului XXI. Care, vrînd-nevrînd, se vede obligat să mai „împrumute“ și din modul de comportament al femeilor, cu care are tot mai mult de-a face profesional. Și nici pe plan personal nu mai poate fi cum a fost odată: lumea s-a schimbat, s-a mai „înmuiat“, dacă pot spune așa, oamenii se străduiesc, măcar în unele părți ale ei, să devină mai toleranți. Comunicarea și acceptarea celuilalt, cu toate slăbiciunile lui, devin, acum, caracteristici tot mai importante ale lumii în care trăim.

Sigur că „fetele“ continuă să aprecieze „băieții răi“ sau teribili – dar cred că mai curînd pentru o seară, decît pentru o viață. Altfel, vor pur și simplu niște parteneri cu care să se înțeleagă și să facă lucruri împreună. Cred că împărțirea strictă a rolurilor casnice nu mai e de actualitate (deși, desigur, depinde de zonă, mediu etc.). Femeia nu mai e, într-o măsură destul de mare, unica responsabilă cu treburile domestice. Și nici cu creșterea copilului. Și nici Bărbatul nu mai e, de mult, singurul care aduce bani în casă. Desigur, mai rămîne, în destule cazuri, cel care aduce mai mulți bani. Dar și asta a început să se schimbe.

Dosarul de față semnalează doar, succint, aceste schimbări. Problema care se pune, evident, este cum face față Bărbatul acestor schimbări. Dacă ele îi afectează masculinitatea și cum. Se discută, de asemenea, despre presiunea pe care patriarhatul a exercitat-o nu doar asupra femeii, cît și asupra bărbatului. Și de care, acum, este întrucîtva eliberat: un bărbat, azi, e încurajat să-și arate emoțiile, poate chiar să plîngă. Întrebarea e cum suportă Bărbatul toate acestea, dacă se poate bucura de această destindere, cît și în ce fel. Cum își poate păstra „bărbăția“ într-o lume în schimbare. Desigur, posibile răspunsuri găsim în articolele referitoare la subculturile masculine *hard* sau la anumite meserii specific masculine, ori, mai periculos, la anumite ideologii. Întrebarea rămîne, însă, fără un răspuns încă bine definit. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Laura GRÜNBERG

Dragul meu bărbat generic

Ne știm de cînd lumea. De fapt, am clădit lumea împreună. A fost mult timp armonie între noi, fiecare și-a văzut de treaba lui, noi în peșteră, voi la vînătoare, noi la cratiță, voi la războaie, noi gîtul, voi capul. Am fost mult timp destul de cumințică și am acceptat regulile tale. Trebuie să recunoști că ai scris și ai spus vrute și nevrute la viața ta despre mine. Ai spus că tu ești sexul tare și eu sexul slab, că sînt isterică și prea multă educație îmi face rău la fertilitate sau că sociabilitatea mea este redusă și de aia nu am ce căuta în viața publică. Ai ținut-o sus și tare că relația cu mine este în mod natural o relație ca de la superior la inferior, că universul e androcentric, astfel încît totul se învîrte în jurul tău, că am fost creată din și pentru tine, ai convins apoi pe toată lumea că aș fi invidioasă pe falusul tău.

Folosesc acest prilej ca să îți spun că te-am iertat pentru toate astea. M-am războit preț de vreo trei valuri de feminism cu tine, dar vreau acum să fie liniște și pace între noi. Știu că trăiești vremuri grele. Știu – și mai ales simt – că ești în criză. Lucrurile nu mai sînt așa cum au fost și încă nu te-ai acomodat cu schimbarea. Ți-a rămas eticheta de cap de familie, deși familiile contemporane nu mai seamănă deloc cu cele tradiționale și ți se cer lucruri de neimaginat încă pentru tine. Fetele, iubitele, mamele, surorile tale se luptă azi de la egal la egal cu tine și cu frații tăi pentru recunoaștere, resurse, reprezentare. Știu că mă iubești, dar te și enervez în același timp. Îți sînt și soră, dar și șefă, mamă, dar și candidat la alegeri, iubită, dar și competitoare pe piața muncii. Nu e simplu nici pentru tine să accepți că s-au dus vremurile de odinioară. Știu că se pune presiune mare pe tine să îți dai frîu liber emoțiilor, să vrei să stai acasă și să schimbi scutece, să lași un pic de la tine și să accepți cote în politică pentru ca să echilibrăm cît de cît raportul de forțe și să decidem împreună, cei mai competenți dintre noi, ce e bine pentru țară. Mai știu că ești și tu supus presiunilor consumiste care mizează pe o masculinitate *macho,* pe standarde fizice greu de atins și pentru tine. Mai observ și faptul că, de cînd cu corectitudinea asta politică, nu mai poți spune chiar ce gîndești și misoginul sau sexistul din unii ca tine trebuie să se controleze și să joace teatru, ceea ce nu e mereu ușor. Știu că universitățile sînt tot mai pline de fete și te simți din ce în ce mai stingher la facultate, iar multe dintre femeile din jurul tău vor fi în curînd mai educate decît tine și decît prietenii tăi. Știu că ți se tot impută că ești violent (cifrele arată că bați cam mult femeile pe care, pe de altă parte, zici că le iubești), dar nimeni nu se uită mai atent la cum ești socializat, ce comportamente ți se încurajează sau ți se reprimă sistematic de către societate. Ritmul schimbărilor cred că te-a depășit și înțeleg că te simți deseori frustrat, neînțeles sau nostalgic pentru tipul de relații dintre noi de altădată.

„La fel cum femeilor le este teamă să primească, bărbaților le este teamă să dea. Aventurîndu-se să ofere ceva, bărbatul riscă să fie respins, criticat sau dezaprobat."

(John Gray, Cum să reușim în dragoste. Ghidul practic pentru îmbunătățirea relațiilor cu persoana iubită, *Vremea, 1997, traducere de Nicolae Damaschin)*

Mai știu că nu îți plac nici ție generalizările și că nu toți bărbații sînt într-un anume fel. Ești foarte mulți într-unul singur, cum este cazul și la mine, lucru pe care ți-l spun de mult timp. Te definește nu doar identitatea sexuală, ci te definesc și etnia, vîrsta, educația, clasa, religia etc. Ai și tu căutări permanente de identitate, mai ales în lumea postmodernă de azi. Heterosexual, gay, metrosexual, retrosexual, neosexual, übersexual, *toy boy* – ești unic în diversitate. Și ca tată ești de multe feluri: tată tînăr sau în vîrstă, singur, văduv, gay, tată absent, tată adoptiv. Iar de cînd cu noile tehnologii de reproducere, lucrurile s-au complicat și mai rău, căci azi poți fi tată fără o relație sexuală cu mama copilului tău. Și ca soț, amant sau șef ești de mai multe feluri, cu toate că lumea îți zice bărbat și crede că a spus astfel totul despre tine. Ai feminitatea ta, așa cum am și eu ceva din masculinitatea ta și a celor ca tine.

Trăim amîndoi, dragul meu bărbat generic, vremuri grele, incerte, fluide. Simt nevoia să îți atrag atenția că ai luat criza masculinității cam *ad litteram* și ai investit prea mult doar în Viagra și mai puțin în redefinirea de către tine, nu de către alții, a masculinităților tale sociale, culturale, economice.

Ascultă-mă, dragul meu bărbat generic. Sîntem mult mai asemănători decît credem noi (și nu mă refer aici doar la numărul de coaste). Eu vreau să nu ne mai ciorovăim, să ne contopim într-unul singur și să terminăm cu toate dihotomiile astea care ne simplifică viața în așa măsură încît ne-o complică și mai tare!

Te iubesc, dragul meu bărbat generic.

A ta femeie generică ce ți-a fost și va continua să îți fie alături la bine și la rău – ceea ce aștept și de la tine. A, încă ceva. Poți să îmi deschizi ușa, să îmi aduci flori și să îmi ții galant scaunul cînd mă așez. Chiar îmi place. Nu te lua mereu după ce zice lumea. Sînt(em) femei și femei.

***Laura Grünberg** este sociolog și scriitoare.*

Sorin COSTREIE

Bărbatul, azi

Ce mai înseamnă să fii bărbat azi? Dar ce însemna acest lucru ieri? Ce s-a schimbat, ce a rămas? Ce înseamnă deci, în genere, să fii bărbat? Cred că ce definește cumva masculinitatea noastră este forța bărbatului, căci dacă le atrage ceva pe femei la noi aceasta este puterea: puterea fizică, puterea mentală, puterea financiară, puterea politică, puterea intelectuală… etc. Bineînțeles că și femeile sînt puternice acum în toate aceste moduri, dar acest lucru nu le împiedică să fie atrase, în continuare, de putere în funcție de propriile lor preferințe și sisteme de valori. Pe de altă parte, bărbatul nu se definește, cred, atît în raport cu femeia, căci în definitiv cu toții sîntem și rămînem, de fapt, un amalgam de feminitate și masculinitate, cît în primul rînd cu băiețelul din care a evoluat, după cum și femeia se raportează în primul rînd la fetița care a fost și poate este încă.

Schimbarea ultimului veac este dată cred de independența femeii față de bărbat în a-și construi viața și familia. Cred că înainte, cînd fetița începea să se transforme în femeie, se gîndea în primul rînd cum să se mărite cu un bărbat puternic, care să-i ofere un anumit statut, confort și protecție. Astăzi nu mai există această dependență socială, și atunci bărbatul a retrogradat, poate de pe primul loc din ierarhia interesului femeii, pe un loc mult inferior, după copii, familia soției, animalele de companie, prietenele ei… etc. Bineînțeles că acest lucru îl bulversează uneori, după cum poate tot bulversantă este și trecerea de la căldura infinită și necondiționată de care are parte băiețelul mamei la căldura sporadică și condiționată cu care trebuie să se obișnuiască în calitate de bărbat al unei femei. La fel cred că și fetițele sînt bulversate să vadă că iubirea și protecția tatălui sînt greu de găsit la un alt reprezentant al acestei specii ciudate numită „bărbat", cu care trebuie să coexiste, ba chiar să-și împartă patul. Procesul de maturizare cred că înseamnă exact trecerea de la acest univers plin de iubire și înțelegere necondiționată la o lume în care căldura se obține altfel și mult mai sporadic. În toată această transformare, ceea ce se descoperă e poate o mare singurătate, faptul că, de fapt, nu sîntem toată viața acceptați, iubiți și îngrijiți în mod necondiționat.

Lumea bărbaților este, cred, mult mai rigidă și mai simplă decît lumea femeilor. Ne bulversează zorzoanele, lipsa de punctualitate și nu înțelegem defel cum se pot face mai multe lucruri deodată. Puneți un bărbat să gătească, să aibă grijă de cel mic, să vorbească la telefon și eventual să mai și urmărească o telenovelă. Tare m-aș teme, în acest caz, pentru integritatea copilului și chiar a întregii case ce poate lua foc, de la oalele uitate… Psihologii evoluționiști ne spun că aceste diferențe sînt normale și că ele se bazează pe sutele de mii de ani de evoluție în care bărbatul s-a conturat eminamente ca vînător, și atunci e normal să nu putem distinge atîtea nuanțe ca o femeie, căci chiar nu contează dacă antilopa este bej închis sau maro deschis, ci contează să-ți dezvolți capacitatea mentală de a o urmări și doborî. De aici și dezvoltarea cu precădere la bărbați a capacităților cognitive care ne ajută la ceea ce se numește *target-tracking* în defavoarea celor de tip *multi-tasking,* care sînt mult mai bine dezvoltate la femei.

O altă diferență importantă cred că este dată de raportarea la abstractizare. Femeile prețuiesc empatizarea într-o măsură mult mai mare decît bărbații, astfel că lumea lor este mult mai concretă și bazată pe modul în care îl înțelegi și te raportezi la celălalt. Mintea bărbatului, tocmai fiind poate mai obișnuită să deseneze hărți mentale și să urmărească imaginar tot felul de ținte, este mai înclinată spre abstractizare. Lucrul aceste se vede, de exemplu, foarte bine încă în spațiul academic, unde cele mai abstracte domenii, precum matematica și filozofia, sînt în continuare dominate de prezențe eminamente masculine.

O diferență notabilă este, cred, și starea de ascundere în care se instalează la începutul zilei o femeie. Prin machiaj, cred că femeile sînt cumva adevăratii cavaleri teutoni ai lumii contemporane. Femeia își „compune" o față de dimineață în fața oglinzii și toata ziua se chinuie să rămînă așa, fie că plouă, ninge sau e o zi toridă, fie că moare de rîs sau, din contra, este lovită de plîns. Nu contează, armura trebuie să rămînă intactă. Din acest punct de vedere, bărbații și femeile care nu se machiază au șansa să fie mai flexibili și mai naturali. Sînt ei înșiși așa cum sînt și nu așa cum se compun dimineața.

***Sorin Costreie** este lector și prodecan la Facultatea de Filozofie a Universității din București. Ultimele publicații includ* Early Analytic Philosophy – New Perspectives on the Tradition *(Springer) și* Șase studii fregeene *(Editura Universității din București).*

Marius VINTILĂ

Neo-machismul, dincolo de moda bărbii

Am avut de curînd o conversație cu un prieten chirurg care afirma foarte serios că femeile ar trebui să stea departe de marea chirurgie, fiind în mod clar mai puțin dotate decît bărbații pentru această grea parte a medicinei. Știam că în perioada aceea amicul se pusese în poziția în care suporta presiunea a două femei, iar acea criză se simțea în comportamentul lui zilnic. Am ținut totuși să îl întreb ce a determinat afirmația lui referitoare la femei și marea chirurgie. Mi-a răspuns că el încă nu a văzut o femeie care să fie chirurg la fel de bun ca un bărbat. Atunci l-am întrebat cîți bărbați a văzut operînd și cîte femei. Mi-a răspuns că asistase la operații efectuate de șase femei, în timp ce bărbați operînd văzuse cu zecile, poate spre o sută. Mai mult, a adăugat că, de curînd, o sfătuise pe o studentă a lui, care voia să practice și ea marea chirurgie, să renunțe, fiindcă „meseria aia nu e pentru femei".

Departe de a fi un macho, amicul meu e un bărbat sensibil, credincios și citit, care își iubește familia. Totuși, nu i-a trecut prin cap că afirmația lui este subiectivă și discriminatorie.

Discriminarea femeilor e doar una din formele de manifestare ale noului machism. Acesta îmbracă forme noi, dar prelungește patriarhatul și îi consolidează poziția în noul secol, în special în zonele neatinse de mesajele ce susțin egalitatea de gen, cum sînt cele rurale, unde sfertul din populația României cu palma mai grea altoiește zilnic sfertul sărbătorit de 8 Martie. Schimbarea care s-a făcut, totuși, dar numai în orașele mari, este că femeile pot în sfîrșit să vorbească mai liber despre problemele lor și mai nou au și cu cine, spune revista *Psychologies,* însă atitudinea bărbatului a rămas în general condenscendentă și fără consecințe asupra felului în care e tratată femeia. În plus, s-a încetățenit ideea că omenirea a ajuns în punctul în care nu mai are nevoie de mișcarea feministă, femeile avînd deja drepturi destule. Chiar dacă, spre exemplu, femeile au acces foarte greu, chiar și la nivel european, la meserii care „nu li se potrivesc", cum este marea chirurgie. E o realitate. În schimb, sînt îndemnate în continuare să participe la concursuri de frumusețe, unde defilează aproape goale prin fața unor bărbați îmbrăcați.

Cum spuneam, noul machism îmbracă alte forme: macho-ului i s-a luat exclusivitatea bucuriei expunerii tatuajului de pe deltoid, care se pierde în marea de cerneală colorată pe care o poți vedea fie și la locurile de joacă pentru copii duminica dimineață. La meciurile de fotbal, un sfert dintre spectatori sînt femei, iar o treime dintre cei ce se îndreaptă în patru labe la unu dimineața spre casă, ieșind din pub-ul londonez, sînt de asemenea femei. Pînă și la rugby, probabil unul dintre cele mai homofobe sporturi, devenit astfel prin faptul că masculinitatea este accentuată în fiecare element din joc și din jurul lui, cel mai valoros arbitru din lume este galezul Nigel Owens. Un homosexual care „a ieșit" la scenă în urmă cu cîțiva ani, provocînd un uriaș scandal întreținut de homofobii de serviciu. Între timp, însă, lucrurile s-au așezat și Owens a fost arbitrul finalei cupei mondiale de anul trecut.

După cum se vede, noului macho nu îi rămîne să se manifeste decît în zone mai subtile, și, dacă ne întoarcem la România, ele sînt bine ascunse în cutele tradiției ortodoxe, spre exemplu. Aici rolul femeii este bine delimitat și nu se schimbă. Vinde lumînări, face prescuri, dacă vorbim de biserică, sau face copii și își servește bărbatul, dacă e familistă. Înfierată dogmatic în caz de derapaj, fără dreptul de a-și alege soarta – vezi avortul –, femeia este capul plecat pe care sabia bărbatului nu îl taie numai fiindcă are nevoie de o masă caldă cînd vine de la birou și de cineva care să îi facă copilului proiectele pentru școală.

E drept însă că presiunea se pune și pe bărbat, pînă cînd devine chiar o cauză a alimentării focului machist. Ea vine din partea unei societăți lente în gîndire și în schimbare, învăluită în din ce în ce mai multă ignoranță rezultată în urma eșecului sistemului educațional, combinat cu eșecul secularizării. O societate degrabă emițătoare de judecăți la adresa bărbatului care nu ar avea mașina potrivită, telefonul potrivit sau locul de muncă potrivit. Stigmatizarea, la care participă de obicei chiar și partenera lui de viață, din motive ce țin de propriile-i dubii în consolidarea poziției sociale a familiei, este la ordinea zilei, iar asta îi dă bărbatului român o stare de hăituială care nu dispare nici măcar în grupul de masculi. Fiindcă de aici vine altă presiune, anume aceea că, și în grupul masculilor, el trebuie să ocupe poziția alfa.

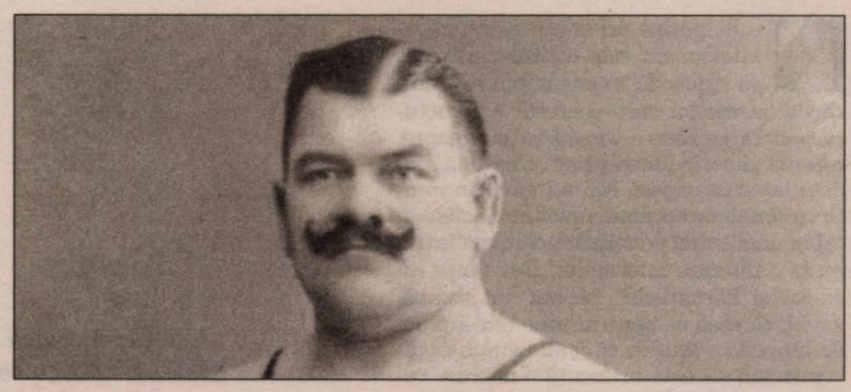

„Cea mai profundă teamă a bărbatului este că nu este destul de bun sau că este incompetent."

(John Gray, Cum să reușim în dragoste. Ghidul practic pentru îmbunătățirea relațiilor cu persoana iubită)

Sigur că există excepții, în special în rîndul familiilor influențate de stilul de viață occidental de tip anglo-saxon, unde, spre deosebire de zonele cu mentalitate mediteraneană și balcanică, lucrurile par ceva mai echilibrate. În unele cazuri se ajunge la situații în care bărbații preiau cu atîta abnegație și firesc rolul de mamă, încît riscă respingerea din partea părții masculine a societății, sub forma ridicării de sprîncene – mai nou, prea atent pensate.

În concluzie, cred că în România e la fel de greu să te lași de machism ca și de carne. Pur și simplu fiindcă, dacă nu rămîi acasă, alternativa aproape că lipsește cu desăvîrșire.

***Marius Vintilă** este realizator de programe la Radio Seven.*

Irina COSTACHE

Superbărbatul vremurilor noastre

Mi-am petrecut multe ore din viață explicînd la infinit și folosind toate tehnicile imaginabile ce e feminismul și ce propune, interpelată fiind de multe ori de bărbați, altfel, admirabili. De la contexte prietenești cu colegi de facultate, pînă, mai recent, în contexte profesionale, cu bărbați în uniformă, rareori a lipsit întrebarea-cheie – de ce urăște feminismul bărbații?

Nu aș vrea să explic aici asumpțiile greșite ale acestei întrebări, deși desigur că feminismul nu urăște bărbații, ba din contra, propune noi modele de viață și interacțiune între femei și bărbați, mai flexibile și mai puțin stresante ca normele societății macho după care trăim majoritatea dintre noi. E OK, dragi bărbați, poate feminismul înțelege mai bine că nu toată valoarea unui om este legată de ce are, de ce poate sau de cîtă forță (de convingere) are un tip.

Aș vrea, însă, să împărtășesc o serie de potențiale explicații pentru anxietatea și respingerea pe care le stîrnește în unii bărbați întîlnirea cu femei care spun cît se poate de deschis că sînt feministe. Nu vă temeți, bărbați, înțelegem că vă e greu!

Înțelegem că e dificil să renunțați la tot soiul de beneficii materiale, inclusiv la salariul cel mare din casă. Înțelegem și că e greu să te adaptezi la contexte de lucru în care femei (eventual tinere) încep să aibă funcții de conducere și din aceste funcții să nu asculte întotdeauna sfatul bătrînului înțelept. Înțelegem și că, odată mama lăsată la casa ei, e poate mai complicat să ceri unei partenere să se ocupe și de serviciu, și integral de ordine și curățenie, copii, ținută personală și buna dispoziție a tuturor. Mi se pare chiar că din ce în ce mai puțini dintre voi așteaptă asta.

E adevărat și că pentru unii bărbați e mai dificil să facă față unor transformări de bun-simț și în relațiile de muncă – bancuri cu blonde, glume misogine, mișcouri cu bulangii sau propuneri indecente secretarelor pot fi prilej de discuții cu managementul, dacă nu încă motive de măsuri disciplinare. Așa cum sărutatul mîinii a devenit o relicvă a unor vremuri bizare și neigenice, la fel va dispărea și holbatul în decolteu ori gestul mai fin de a pofti o doamnă să intre pe ușă pentru a-i putea admira îndelung fesierii. Înțelegem că nu mai e mare distracție nici la birou.

„Un bărbat caută sfaturi sau ajutor doar după ce a făcut tot ce putea face singur."

(John Gray, Cum să reușim în dragoste. Ghidul practic pentru îmbunătățirea relațiilor cu persoana iubită)

Mai e încă ceva ce înțelegem, și anume că privilegiul masculin a fost mai tot timpul un rol (o ficțiune), mai degrabă decît o prestanță autentică, un fel de supererou – dur, competitiv, hotărît, cunoscător și stîlp al familiei mai mult decît cu adevărat unul dintre voi. Un joc credibil cîtă vreme a fost jucat numai de bărbați, și din ce în ce mai subțire și mai plin de frustrări pe măsură ce rolurile de gen au devenit mai flexibile și au apărut și femei în distribuție.

Pentru că înțelegem așa de bine cu ce transformări vă confruntați, poate că mai multe dintre noi au renunțat la prințul de pe calul alb pentru superbărbatul care, prin gesturi firești, susține femeile.

***Irina Costache** este dr. în studii de gen. La începutul lui 2016 a lansat o cercetare, împreună cu ACCEPT, despre elevii LBGT în liceele românești.*

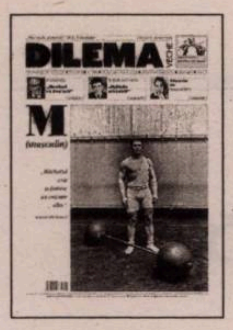

Diana Elena NEAGA

Dincolo de prejudecăți

Nu de puține ori m-am gîndit că *feminism* nu este o titulatură care să cuprindă în ansamblu revendicările mișcărilor care contestă o structură socială pe care o consideră nedreaptă, numită generic „patriarhat". Cînd mă gîndesc la acest aspect, îmi tot sună în minte cuvintele unui amic revoltat de necesitatea unei astfel de mișcări, care mă întreba la o discuție informală: „Dar de ce nu există și bărbătism?" Mi-am dat seama, astfel, că ceea ce pentru mine era extrem de limpede – anume că feminismul, în diversitatea sa, este în esență o mișcare care contestă diferențe considerate nelegitime și transformate în inegalități –, pentru mulți oameni din jurul meu era decodat, de fapt, ca o declarație de război sau chiar ca o mișcare menită să statueze ierarhii pornind de la însuși faptul că este un termen derivat de la cuvîntul *femeie*. Mi-am dat seama că, uneori, această decodare este, de fapt, o strategie menită să ducă în derizoriu feminismul și care se fundamentează pe o serie de stereotipuri și prejudecăți, poate cea mai importantă dintre acestea fiind aceea că feminismul este o mișcare a femeilor pentru femei. Voi spune clar acum că feminismul nu este cu siguranță asta. Poate una dintre cele mai clare prezentări ale idealurilor feministe este cea făcută de Bell Hooks, care vorbește despre o lume în care să nu existe dominație, în care femeile și bărbații nu sînt identici, în care nu sînt nici măcar mereu egali, dar în care mutualismul este viziunea și etosul care modelează interacțiunile dintre oameni, o lume în care toți să putem fi cine sîntem, o lume a păcii și a posibilităților (Hooks, 2000). Dar *feminism* pentru că nu putem omite faptul că femeile, mai mult decît bărbații, trăiesc în situații de subordonare și sînt mai des victime ale violenței. Patriarhatul reprezintă, așadar, pe drept cuvînt, manifestarea și instituționalizarea dominației masculine asupra femeilor și copiilor în familie, precum și extinderea acestei dominații asupra femeilor în societate, în general.

„Cele patru cuvinte magice pentru a încuraja un bărbat sînt: «Nu e vina ta.»"

(John Gray, Cum să reușim în dragoste. Ghidul practic pentru îmbunătățirea relațiilor cu persoana iubită)

Ceea ce însă se discută mai puțin legat de mișcarea feministă, dar și de patriarhat ca structură socială, este faptul că acestea eliberează *versus* dezavantajează și bărbații, chiar dacă, la o primă vedere, pare ușor contraintuitiv. Ca să simplificăm lucrurile, vă propun doar trei argumente care susțin că feminismul este în fapt și o mișcare pentru eliberarea bărbaților.

Puterea. În societățile patriahale puterea este înțeleasă în special ca formă de dominație, de exercitare a violenței fizice și simbolice. Dar de ce am porni de la premisa că a deține o astfel de putere este în mod necesar o situație bună pentru bărbați? De-a lungul timpului am întîlnit bărbați care erau profund stînjeniți de felul în care *societatea* le cerea să își exercite puterea, adică să fie autoritari, să își impună punctul de vedere, să își domine partenerele. Feminismul aduce în discuție formule mai empatice de putere, cum ar fi puterea de a da putere, formule care pot fi, desigur, eliberatoare și pentru bărbați.

Emoție/Rațiune. În relație cu puterea, într-o lume patriarhală, bărbaților le este mai puțin permis să își exprime emoțiile și mai ales să își asume vulnerabilitatea. Știm prea bine formula clasică de socializare timpurie „plîngi ca o fetiță" (îmi vin acum în minte faimoasele versuri ale celor de la Holograf – „Și băieții plîng cîteodată / Cînd nu îi vede nimenea"). Feminismul revendică inclusiv dreptul bărbaților de a avea emoții, de a fi vulnerabili, de a fi sprijiniți în situațiile de vulnerabilitate.

Cap de familie. În patriarhat, bărbații sînt capul familiei, ceea ce presupune că mai mult ei decît femeile trebuie să aducă bani în casă. Este, de asemenea, mai acceptabil pentru o femeie să fie casnică, decît pentru un bărbat. În acest sens, una din explicațiile oferite faptului că femeile trăiesc în medie cu șapte ani mai mult decît bărbații ține și de asumarea acestui rol, alături de faptul că bărbații lucrează de obicei în condiții mai grele, dar și de faptul că se îngrijesc mai puțin (ei sînt puternici). Tot bărbații sînt mai mult privați de aspecte din viața de familie, de creșterea și îngrijirea copiilor. Nu de mult, într-un focus-grup realizat cu părinții, tații se plîngeau în mod special de lipsa timpului petrecut cu copiii. Capacitarea economică, reconcilierea dintre viața de familie și carieră asumă parteneriat și în împărțirea responsabilităților atașate în special bărbaților.

Pe scurt: patriarhatul nu le așază doar pe femei în cutiuța roz, ci și pe bărbați în cutiuța albastră și le trasează sarcini, printre care una foarte importantă este aceea de a-și demonstra și performa permanent „masculinitatea". Feminismul i-a făcut pe bărbați să se raporteze critic la conceptul de masculinitate, să îl deconstruiască într-un proces în care, alături de femei, să poată fi ceea ce fiecare dintre ei își dorește să fie. „Cred că dacă bărbații ar ști mai multe despre feminism nu s-ar mai teme de acesta, pentru că vor găsi în mișcarea feministă speranța propriei eliberări din strînsura patriarhatului" (Bell Hooks).

***Diana Elena Neaga** este activistă feministă, lector univ. dr. la Universitatea „Nicolae Titulescu".*

Cristina ȘTEFAN

Arta conversației

Acum cîteva zile, în drumul spre metrou, am văzut o fetiță de 7-8 ani care lăsa pe trotuar, la intervale regulate, petale de petunii mov. La 50 de metri în spatele ei venea un băiețel de cam aceeași vîrstă, care ridica florile. Ritualurile de curtare și rolurile de gen s-au schimbat mult în ultimul secol, asta e clar, dar oare chiar s-au inversat complet?

Sînt tentată să scriu, cum spunea și Stela Giurgeanu într-un articol, că nu mai sînt bărbați ca altădată – precum cei de care-mi povesteau mama sau bunica. Se pare că emanciparea femeilor și comoditatea domnilor au dus la această schimbare a rolurilor, însă eu găsesc această inversare amuzantă, provocatoare și, cumva, reconfortantă. Ce-i drept, e greu să fii bărbat într-o lume a femeilor, nu-i așa? Între 25 și 30 de ani, bărbații de astăzi încă se-ntreabă, prinși între cele două curente: „Să-i scriu eu primul? Să-i deschid ușa? Dacă se supără și-mi spune că și-o poate deschide și singură? Să-i aduc flori la prima întîlnire? Poate-mi spune că nu e romantică. Să plătesc eu sau să facem pe jumătate?"

Mărturisesc însă că, dincolo de toate acestea, sînt și mai tentată să spun că arta conversației a murit. Acele lungi scrisori de dragoste pe care mama le primea, acum mai bine de 30 de ani, de la un iubit din Timișoara, și interminabilele ore petrecute la telefon s-au transformat, în adolescența mea, în banale SMS-uri – „buna cf?" – licărind pe sub bancă, pentru a reveni acum, online, uneori chiar cu diacritice – „bună, ce faci?" (mulțumesc, autocorrect!) –, dar la fel de banale.

În ultimele luni, am făcut un experiment – din curiozitate, de fiecare dată spunîndu-mi „ce-ar fi dacă?". Pe Tinder, Facebook sau WhatsApp, am purtat nenumărate discuții cu bărbați din toate colțurile Bucureștiului. Și mi-am dat seama că, între 25 și 30 de ani, la fel ca mine, bărbații încă nu și-au găsit locul, și încă fac experimente.

La o primă căutare, dau peste armăsari cu ochelari de soare, plimbați la sală, bronzați, pensați, cu trabucul în gură sau la volanul unei mașini. *Bodybuilder*-i, *owner*-i și CEO ai propriilor afaceri. Cred că-i mai înțelept să sar peste aceștia, dar sigur îi știți – genul de bărbați care, pe stradă, nu se sfiesc să strige oricărei femei „pisi", „vulpiță", „ești iubirea vieții mele" sau clasicul „fata, fata, te scot la un cico?".

Mai departe, dau peste medici, jurnaliști, ITiști sau artiști, *self-made men*, bărbați aroganți, care aruncă-n stînga și-n dreapta cu complimente și au grijă să plaseze, strategic, încă din primele discuții, detalii despre starea lor financiară. „Sînt înalt, deștept, cu mușchi și bogat. O să te dau pe spate, ai grijă, am să te fac să te îndrăgostești de mine." Dialogurile cu ei pot fi interesante, pînă cînd orgoliul masculin pune monopol pe discuție și nu mai ai loc să spui nici „pîs". Locul tău în relație e predeterminat, nu poți decît să zîmbești și să dai din cap aprobator.

La capătul celălalt al spectrului, au urmat timizii – răniții din dragoste, visătorii, căprioarele. Bărbații închiși în ei, cărora le-am scos cuvintele cu cleștele din gură (sau, mă rog, dintre degete), care încă sînt confuzi și nu prea știu ce caută – pe Tinder sau în viață. Cei care ridică la rang de artă abilitatea de a vorbi fără a spune, de fapt, nimic despre ei. Bărbații imprevizibili, care azi sînt interesați, iar mîine au dispărut. Conversațiile lîncezesc, mă plictisesc și renunț.

Am dat însă și peste cîteva – rare și minunate – excepții care-mi dovedesc că arta conversației încă nu a murit. Ca orice lucru bun în viață, cheia stă, de fapt, în moderație. Vechi sau noi cunoștințe, ei sînt acei bărbați care au găsit echilibrul între aroganța subtilă și tușa de melancolie & mister, cei care au simțul umorului și-al curtoaziei. În scris sau în viața reală, ei îmi sînt prieteni sau doar amici, foști sau viitori iubiți, cei-mai-buni-prieteni-plecați-peste-mări-și-țări, *the one that got away* sau doar prilej de pierdut nopțile scriind poezii împreună și purtînd o conversație insomniacă & delicioasă. Prietenii mei bărbați n-au o tipologie clară. Sînt psihologi, programatori, fotografi sau dramaturgi, citesc mult și-au vorbe meșteșugite, ascultă jazz, rock sau muzică de operă, merg la serviciu, la teatru și la proteste cu bicicleta, și, cel mai important, sînt alături de mine. Și la mutat mobilă, și la despărțiri, și la banalele crize existențiale dintr-un banal Mega Image.

Raluca ION

Generația eroilor căzuți

Merg seara spre casă în autobuz, iar lîngă mine stă cufundat în scaun și în sine un bărbat care oftează. Poartă o geacă ponosită de fîș de culoarea oului de rață, blugii îi sînt pătați de vopsea lavabilă, pantofii din imitație de piele sînt alb prăfuit, iar în mîini are o sacoșă de plastic din care iese un trafalet. Miroase a alcool și pute de la o poștă a tristețe. Nu știu cîți ani are, dar pare bătrîn de mai multă vreme. Nu îi știu povestea, dar îi simt istoria. Nu știu unde se duce, dar știu de unde vine: din generația de sacrificiu. Din adevărata generație de sacrificiu.

Îi vezi pe străzi, în autobuze, în piețe, prin talciocuri pe lîngă care treci cu mașina fără să oprești vreodată. Neîngrijiți, cu privirile frînte de tristețe, cu vocile aspre, gurile arțăgoase și răsuflarea mirosind a alcool, sînt marii perdanți ai lungii perioade de tranziție pe care a traversat-o România. Cînd roțile care au schimbat haotic lumea s-au pus în mișcare, destinele multor bărbați aflați astăzi în jurul vîrstei de 60 de ani au fost prinse și zdrobite ca într-un groaznic accident colectiv de muncă. Banda a mers înainte pentru alții, a mers înainte pentru copiii lor. Pentru ei nu s-a mai putut face nimic.

S-au născut la cîțiva ani după terminarea războiului, cei mai mulți la țară, în anii colectivizărilor forțate. I-au crescut părinți care au cunoscut spaima și suferința pe care le provoacă un conflict armat. Și-au petrecut copilăria în comunități răvășite de neîncrederea și neîmpăcarea pe care le-a adus comunismul. În anii în care bogații au devenit săraci, în care un vecin avea puterea să te bage în pușcărie, iar pămîntul îți putea fugi oricînd de sub picioare. Au crescut în sărăcie, uneori în foamete, au simțit pe pielea lor nedreptatea și violența fizică.

Au plecat de mici de acasă, la școlile profesionale de la orașe, să învețe o meserie și să poată să își cîștige singuri o pîine. S-au dus înainte hotărîți să nu le mai fie foame niciodată nici lor, nici copiilor lor. Și au reușit. Ba mai mult decît atît, au devenit eroi. Eroi ai muncii socialiste, cîntați în toate imnurile, chiar dacă atunci cînd le auzeau băteau vlăguiți pas de defilare în arșița de pe stadioane. Au ridicat clădiri, au construit baraje, au făcut metroul și Casa Poporului, au supus fierul și au fost stăpînii mașinilor-unelte. Au fost deasupra lumii, pe macarale, cînd lumea era doar un cîmp, iar ei au plantat pe el un bloc cu zece etaje.

Au primit la oraș un apartament, în rate pe care și le puteau permite, și-au dus familiile vara în concediu cu bilete de la întreprindere, s-au descurcat și au făcut rost pe sub mînă de lucrurile care să le satisfacă nevoile minime. Și-au îmbrăcat copiii în hainele pe care ei nu le-au avut, le-au pus pe masă mîncarea care lor le-a lipsit, i-au trimis la grădiniță și la școală și s-au încălzit la gîndul că toate acestea le vor aduce urmașilor lor destinul la care ei înșiși nu au îndrăznit să viseze. S-au gîndit că ei, muncitorii, vor lăsa ceva în urmă pe lumea asta. Apoi lumea i-a lăsat în urmă. S-a schimbat.

Și n-au mai înțeles nimic. Zgomotul din fabrici și uzine a început să se stingă. Au început să aducă acasă bancnote cu mai multe zerouri, dar cu care nu puteau cumpăra mai nimic. În timp ce ei sărăceau, îi vedeau pe alții cum se îmbogățesc pe nesimțite. Ierarhia care le adusese pînă acum stabilitate și statutul profesional măsurat în grupele de muncă și sporuri s-a evaporat. Unii au intrat în șomaj, alții au continuat să muncească pe salarii de mizerie în întreprinderile ieșite din comunism și intrate în capitalismul sălbatic. Viața sigură pe care o ofereau familiilor lor s-a transformat într-o viață de pe azi pe mîine, tînjind după ziua de ieri.

Mulți au supraviețuit și au continuat să lupte ca să le ofere familiilor lor o viață bună, într-o lume pe care n-au avut nici un instrument să o înțelegă. Au slujbe prost plătite sau pensii mici și mai merg din cînd în cînd, chiar așa, la bătrînețe, să facă o lucrare sau o reparație cînd cineva care îi știe de meseriași îi cheamă. Și-au făcut, în ciuda tuturor greutăților, copiii mari, i-au trimis la facultate, i-au văzut la casele lor. Însă cîndva, undeva, au încetat să mai trăiască cu adevărat. În jurul lor s-a așternut un aer de înfrîngere și de mîndrie stătută.

***Raluca Ion** este jurnalist la Republica.ro.*

Andrei NAE

Anxietățile bărbatului neoș

Secolul XX a fost o perioadă istorică a emancipării categoriilor sociale defavorizate care fuseseră excluse din sfera publică și ale căror roluri în societate erau stabilite de bărbați albi de peste 40 de ani, adică de patriarhat. Feminismul, postcolonialismul, *Civil Rights Movement* și alte asemenea mișcări egalitariene au urmărit ca grupurile pe care le reprezintă să capete relevanță politică și, coroborate, să abolească ideea de masculinitate albă ca normă în societate.

Mulțumită acestor mișcări trăim astăzi într-o lume în care votul este universal și etnia, sexul, orientarea sexuală sau identitatea de gen nu ar trebuie să fie piedici pentru nici un individ. În ciuda progreselor făcute, lumea occidentală continuă să-i privilegieze pe bărbații albi și să considere masculinitatea drept normă. Regulat apar statistici care ne arată cum în poziții de management sînt măcar de trei ori mai puține femei decît bărbați, cum femeile sînt în general plătite mai prost decît bărbații sau cum, parese, etnia te poate împiedica să faci baie în gîrla artificială din Balotești.

Deși masculinitatea albă este în continuare privilegiată mai ales în țări precum România, există unii bărbați care văd progresele secolului XX drept o agresiune ce trebuie reprimată. Bărbatul neoș, tradiționalist ortodoxist, purtător de ie și împătimit al miturilor naționale și al tradițiilor inventate (pentru că, evident, sîngele din venele noastre e același cu al lui Decebal, ba chiar Burebista) este speriat că această *brave new world* a demonului corectitudinii politice și egalitarianismului îl va detrona de pe soclul privilegierii.

Însă bărbatul tradiționalist niciodată nu va recunoaște că lui îi pasă de statutul său privilegiat. Cel mai probabil, nici nu e conștient că, de fapt, el la asta ține, fiindcă, pentru a o cita pe Mădălina Nicolaescu, ideologia funcționează atunci cînd nu-ți dai seama de ea. Bărbatul tradiționalist e îngrijorat de rînduiala lumii care riscă să fie dată peste cap sau, în opinia celor mai isterici, e deja cu susul în jos. Altfel spus, tot binele societății umane pretinde că dorește bărbatul neoș, confundînd favorizarea sa (sau binele său) cu binele întregului.

Pentru a-și susține poziția, bărbatul neoș folosește un argument de tipul *reductio ad naturam* prin care afirmă că această presupusă inegalitate între bărbatul alb și celelalte categorii sociale nu este o stare istorică ce trebuie schimbată, ci este o reflexie fidelă a unei stări naturale înnăscute. Drept urmare, e normal ca bărbatul care este rațional să aibă relevanță politică, nu femeia care este emotivă, ușor impresionabilă și isterică.

După ce ne-a arătat cum patriarhatul e o stare naturală, bărbatul neoș identifică o serie de inamici, respectiv obiective care să asigure readucerea organizării sociale la principii conforme naturii. Mai întîi, femeia prea și-a luat-o în cap, trebuie să revină la vatră și să se pună pe crescut copii. Imediat vor fi invocate natalitatea negativă din România și problema plătirii pensiilor actualelor generații din cîmpul muncii. Ce nu se evocă niciodată este ajutarea acelor foarte mulți copii din mediul rural care nu au o șansă la educație și care nu se pot integra în cîmpul muncii.

„Cînd un bărbat iubește o femeie, are nevoie periodic să se îndepărteze de ea, înainte de a se apropia din nou."

(John Gray, Cum să reușim în dragoste. Ghidul practic pentru îmbunătățirea relațiilor cu persoana iubită)

În al doilea rînd, trebuie oprită așa-zisa propagandă gay. Homosexualii sînt o anxietate majoră pentru bărbatul tradițional fiindcă orientarea lor sexuală subminează însăși identitatea masculină tradițională. Masculinitatea bărbatului neoș se definește în opoziție binară cu feminitatea tradițională. Dacă prima este pozitivă (bărbatul este activ, aduce bani, ocupă sfera publică, are libertate de mișcare, el este cel care *cucerește* femeia), a doua este negativă (femeia tradițională este pasivă, nu produce bani, ocupă doar sfera privată, nu are aceeași libertate de mișcare și agență în general, ea este cea *cucerită* de bărbat), iar cele două se definesc prin raportare una la alta. Avînd ca obiect al agenției sexuale nu o femeie, ci un bărbat, homosexualitatea perturbă constructul identitar masculin și îl umple pe bărbatul tradițional de anxietăți.

Simțindu-se atacat la baza identității sale, bărbatul neoș contraatacă prin stigmatizare și excludere elucubrînd, în baza aceluiași *reductio ad naturam*, că homosexualitatea este o boală, că homosexualii sînt anormali, sau prin campanii de excludere precum inițiativa Coaliției pentru Familie de a schimba Constituția.

Arma bărbatului tradițional este excluderea, dar ce nu înțelege acesta este că excluderea este o sabie cu două tăișuri. Accentuînd norma masculinității albe și ortodoxe, excluderea, după ce va fi terminat cu femeile, homosexualii, minoritățile etnice, religioase etc., va începe să producă efecte în rîndul bărbaților albi ortodocși heterosexuali care se vor discrimina între ei în funcție de apropierea sau depărtarea de normă.

***Andrei Nae** este doctorand și asistent universitar la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea București.*

Alcor C. CRIȘAN

Bărbații din ziua de azi

„Bărbații se plîng cel mai adesea că femeile încearcă permanent să-i schimbe."

(John Gray, Cum să reușim în dragoste. Ghidul practic pentru îmbunătățirea relațiilor cu persoana iubită)

În perioada actuală, dominată de un nou tip de spălare a creierelor, pe baza așa-numitei corectitudini politice, cu un rol cel puțin la fel de nefast ca și valurile succesive de atacuri teroriste islamiste, asistăm la schimbări cu efecte bizare asupra relațiilor dintre sexe și genuri. Feminismul victorios din lumea occidentală duce la o inhibare tot mai pronunțată a masculinității bărbatului heterosexual. La polul opus, o exacerbare a virilității exterioare a bărbatului homosexual activ. Feminizarea bărbatului hetero se îmbină cu virilizarea unei subspecii de bărbat homo.

Metrosexualul a fost înlocuit de lumbersexual, care cedează teren în fața spornosexualului. Scurtă istorie. Da, exact ca în filmul cu omulețul lui Gopo. Bărbatul tradițional de odinioară, cel care mirosea a tutun, transpirație și băutură, păros din cap pînă în picioare, a fost înlocuit de bărbatul epilat peste tot, inclusiv și în special în zonele intime. Superspălat, șamponat, tamponat și dat cu deodorant. Peste tot. Tuns, frezat și bibilit. Pentru unii, chiar sclifosit. Modelul oarecum surprinzător e reprezentat de un fotbalist, un oarecare David Beckham. Narcisist pînă la obsesie, genul acesta de bărbat merge la sală, face sport nu atît pentru sănătate, cît mai ales pentru imagine. Stă mult la aparate, dar stă poate încă și mai mult la duș și la vestiar, ca să se admire și să fie admirat. Hetero sau nu, privirile invidioase ori admirative ale colegilor de antrenament îi fac bine, îi sînt chiar necesare.

Dar lumea se schimbă. La modă vine bărbatul cu un aer mai rustic, gen tăietor de lemne. În cămașă mai aspră, în carouri, cu barba aparent mai neîngrijită, în bocanci cu șireturile dezlegate. Dar neîngrijirea e atent studiată și minuțios pregătită. Barba devine tot mai lungă și mai stufoasă, probabil ca să compenseze alte carențe, pentru descoperirea cărora e nevoie de săpături mai profunde.

Sportul de la sală nu mai e suficient, esențial devine sportul din dormitor, în fine, de unde o fi, din pat, de pe masă, cu diverse accesorii, culinare ori nu, după cum a văzut domnul în filmele porno. Asta se caută acum. Îngemănarea armonioasă a spornografiei cu viața de fiecare zi. Sexul sportiv are nevoie de reprezentanți la înălțime. Și viceversa, sexul la înălțime are nevoie de reprezentanți sportivi. Corpul devine un scop în sine, pînă în detaliile cele mai intime. Bărbatul se autosculptează, iar corpul devine un simplu accesoriu, un altar al religiei propriei perfecțiuni.

Se păstrează și unele elemente istorice, aproape folclorice. Bărbatul mai sărac – era să spun cu duhul – își caută salvarea în mașinile scumpe și cît mai bătătoare la ochi. De un roșu cît mai orbitor, dacă se poate. Asortat cu roșul laptop-ului Ferrari și cu ceasul țopistic de la mînă, eventual purtat peste manșetă, în cazul în care nu și-a găsit un model special, gata decupat, ca să i-l scoată cît mai în evidență.

Cultura personală de sorginte pornografică se cere a fi etalată cu orice ocazie pe măsură. Sexul în doi devine sex în grup, în care nu te mai lupți doar să-l satisfaci pe tipul de lîngă tine, ci pe toți cei sau cele pe care le-ai văzut în filmele porno preferate. Concurența e acerbă, și de multe ori e preferabil să nu insiști. Nu putem fi cu toții la nivelul lui Ryan Gosling... Intelectual, evident.

Spornosexualul e atît de narcisist încît corpul lui, atent lucrat și prelucrat, admirat și răsadmirat, fotografiat și răsfotografiat în diverse *selfie*-uri postate pe Facebook, îi devine cel mai bun material didactic pentru masturbare. Cercul se închide. Șarpele își înghite coada. Vorba vine...

Bărbatul devine un portret-robot viu. Hoarde întregi de bărbați aparent clonați pot fi văzuți în libertate prin diverse baruri și cluburi. În mediul homo nu sînt interesați decît de cei identici cu ei. Urșii cu urșii. Tăietorii de lemne cu tăietorii de lemne. Cei în uniformă doar cu alții în aceeași uniformă. Bicicliștii cu bicicliștii. Și așa mai departe.

Bărbatul modern actual nu mai e bărbat decît prin preocuparea feminină obsesivă pentru propria lui imagine. Asta în timp ce vocile feministe contemporane le cer femeilor să fie cît mai neîngrijite, cît mai neepilate, cît mai „naturale". Bărbatul se emancipează epilîndu-se pînă în colțișoarele cele mai ascunse, iar femeia se emancipează printr-un „nu" hotărît spus epilării și cochetăriei. Unii militanți pentru salvarea planetei ne recomandă să facem duș cel mult o dată pe săptămînă. Iar alții să economisim apa de la WC făcînd pipi la duș. Nu se precizează cu ce frecvență.

***Alcor C. Crișan** este membru al Asociației Internaționale a Interpreților de Conferință.*

Ioan BIG

Hollywood 21: Bărbați în colanți

În ultimii ani, din Cetatea Viselor vine un iz din ce în ce mai pregnant de... matriarhat. Epoca al cărei apogeu a fost atins în anii '80, în care bărbați viguroși și hotărîți impresionau prin acțiunile lor și atitudinea *macho*, pare a fi apus după evenimentele din 11 septembrie, cînd noțiunile de invincibilitate și de invulnerabilitate s-au dovedit a fi baloane de săpun, iar civilizația occidentală a fost obligată să își reevalueze bărbații pe care contase atîtea secole pentru a o proteja... chiar dacă, recent, doar imaginar, în scop consumerist sau propagandistic, pe marile ecrane. Cu excepția francizelor de acțiune ce continuă să funcționeze pe o structură dominant masculină datorită unui *fanbase* generat de longevitate *(Mission: Impossible, Fast & Furious,* James Bond), în ciuda unor zvîcniri „geriatrice", Arnold Schwarzenegger *(Commando),* Sylvester Stallone *(Rambo),* Chuck Norris *(Missing in Action),* Harrison Ford *(Blade Runner),* Kurt Russell *(Escape from New York)* sau Mel Gibson *(Lethal Weapon)* supraviețuiesc acum în conștiința publică doar, eventual, datorită unor accidente din categoria celor „incorecte politic" sau a purei nostalgii cinefile. În rest, orice asociere – fie aceasta și foarte vagă – cu misoginismul, sexismul sau cu atitudini interpretabile ca ostile la adresa diferitelor orientări sexuale este în acest moment blamabilă (cu prețul ignorării valențelor artistice ale filmului). Mai mult, instalarea autoritară a trend-ului „Girl Power" în topul priorităților de la Hollywood, la a cărui fundație au pus cărămizi inclusiv Ridley Scott (Ripley/Sigourney Weaver – *Alien*) și James Cameron (Sarah Connor/Linda Hamilton – *The Terminator),* a avut drept consecință promovarea în serie a unor eroine care, dincolo de conștientizarea că femeile sînt cele responsabile pentru perpetuarea speciei/nației/comunității, își asumă *leadership*-ul și rolul de luptătoare transformînd bărbatul în marionetă ușor manipulabilă, indiferent că se referă la fragilitatea sa în viața cotidiană și, ca atare, trebuie protejat *(Shame, The Danish Girl),* tolerat *(Fading Gigolo)* sau tratat cu indulgență suverană *(Don Jon, Grown-Ups),* la inferioritatea acestora în *actionere* (Furiosa/Charlize Theron care îl eclipsează pe Mad Max/Tom Hardy în *Fury Road*, autoritarele Alice/Milla Jovovich și Selene/Kate Beckinsale în francizele *Resident Evil* și, respectiv, *Underworld)* sau în serii destinate (pre)adolescenților (accentele dominatoare din comportamentul Hermionei/Emma Watson – *Harry Potter* și al Bellei Swan/Kristen Stewart – *Twilight* nu pot fi negate, iar Katniss/Jennifer Lawrence – *Hunger Games* și Tris/Shailene Woodley – *Divergent* sînt adevărate războinice). Mai mult, parcă pentru a caricaturiza rolul bărbaților, cei mai populari dintre ei sînt trimiși în filme adaptate după benzi desenate în care, în colanți mulați pe fese, fustițe de epocă sau în boxeri viu colorați (în unele cazuri li se spune „armuri"), sînt lăsați să se joace (la propriu) cu iluzia că sînt supereroi și că salvează umanitatea. Păi, hai să facem o inventariere superficială a celor care au acceptat să intre entuziast în procesul de emasculare cinematografică (căci un supererou serios nu are nevoie de sex cînd are idealuri nobile): Robert Downey Jr., Chris Evans, Mark Ruffalo, Chris Hemsworth, Jeremy Renner, Don Cheadle, Sebastian Stan *(The Avengers, Iron Man, Captain America),* Christian Bale, Tom Hardy *(The Dark Knight),* Henry Cavill, Ben Affleck *(Batman vs Superman: Dawn of Justice),* Hugh Jackman, Michael Fassbender, James McAvoy, Kevin Bacon, Nicholas Hoult, James Marsden, Ben Foster *(X-Men),* Ryan Reynolds *(Deadpool),* Thomas Jane, Ray Stevenson *(The Punisher),* Ioan Gruffud *(Fantastic Four),* Gerard Butler *(300),* Billy Crudup, Patrick Wilson, Nicolas Cage *(Ghost Rider).* Dacă avea Mel Brooks la dispoziție toată această trupă, realizați cum ar fi arătat parodia sa *Men in Tights?* Dintre puținii „arătoși" din garda tînără apți pentru filme ce implică și o oarecare acțiune fizică, au reușit să se țină deoparte de acest joc de-a *Reginele și Jokerii* Mark Wahlberg, Jason Statham, Matthew McConaughey și Matt Damon. Puțini. Dacă pînă și *Star Wars* a devenit un film feminist odată cu apariția lui Rey/Daisy Ridley, viitorul pe ecrane nu arată foarte încurajator pentru sexul considerat odată... tare (sau puternic, nu mai știu). Leo este cel care ne-a salvat onoarea prin inspirația de a se apuca să mănînce carne crudă în *The Revenant*. Mai bine te lupți cu un grizzly decît cu nevasta. Gata, mă duc să revăd *Bridesmaids*... după ce scot puiul din cuptor.

***Ioan Big** este designer de evenimente speciale și analist de cultură pop, autor al volumului* Blue, Black & White: Povestea Rolling Stones *(ed. RAO, 2006).*

Gabriel JDERU

Despre motociclete și digitalizare

Povestea masculinității a fost spusă adesea în relație cu munca manuală. Cînd în mintea cuiva prinde contur gîndul de a-și cumpăra o motocicletă, una dintre cele mai frecvente dileme de care se lovește și pe care și-o construiește mental, fie discutînd cu alți motocicliști, fie citind informații pe forumurile online dedicate motocicliștilor, este dacă să-și cumpere o motocicletă „pe carburator" sau una „pe injecție". Deși tehnologia a avansat, carburatorul rămîne încă o referință simbolică ce exprimă un fel de inerție culturală a lumii sociale a motocicletelor și a tipului de masculinitate ce s-a construit în cadrul acesteia.

Motocicletele s-au transformat, din obiecte tehnologice ce puteau fi epuizate cognitiv, ca mod de funcționare, în obiecte construite după modelul „cutiilor negre", inaccesibile pentru profani în ale mecanicii, accesibile doar specialiștilor și abordabile cu ajutorul unor „sisteme expert" în cadrul service-urilor specializate. Acest fenomen a avut drept efect dispariția reparațiilor domestice și clinicizarea intervențiilor mecanice. În plan social s-a produs ceea ce se numește gentrificarea motocicletelor – răspîndirea practicii utilizării motocicletelor în clasa mijlocie și apariția unui nou tip de masculinitate. Mulți dintre noii motocicliști nu se mai definesc în raport cu „șurubăreala", cu uneltele, cu mușchii și unghiile murdare, deci în raporturile de muncă fizică cu obiectul, ci în relație cu un fel de scenografie butaforică a lumii sociale a motocicletelor. Digitalizarea a determinat trecerea de la comunitățile de *„gear-heads"* la comunitățile de stil sau de brand și echivalează cu nașterea masculinității aseptice. Dacă luăm ca reper tehnologia, se pot defini trei faze ale evoluției motocomunității, fiecare avînd în *mainstream* un tip dominant de masculinitate.

Era carburatorului corespunde masculinității tehnologice de tip *„working class"*. Aceasta s-a caracterizat printr-o autonomie relativ scăzută a motocicletelor, printr-o separație limitată între identitatea de motociclist și cea de mecanic, prin abordarea colectivă a reparațiilor și printr-un puternic sentiment de independență (agentitate) al bărbaților. În această perioadă, care a durat de la apariția primelor motociclete, în jurul anului 1890, și pînă prin anii '80, mulți dintre motocicliști își întrețineau singuri motocicletele. Cea de-a doua etapă se conturează la începutul anilor '80, odată cu primele încercări de introducere a injecției asistate electronic pe unele modele de motociclete, fapt ce a determinat apariția unei separări tehnice și simbolice între motocicliști și motociclete în raport cu cele două procese tehnologice, întreținerea și, mai ales, reparația. La rîndul lor, aceste separări au determinat, pe de o parte, o creștere a autonomiei funcționale a motoarelor, iar pe de alta, au avut efecte negative asupra agentității motocicliștilor, care s-a redus mult.

Cea de-a doua fază poate fi numită *era injecției digitalizate,* al cărei specific constă în apariția motocicletelor de tip *black-box* și nașterea masculinității aseptice de tip *„middle class"*. Este etapa în care calculatorul preia o bună parte din sarcinile motocicliștilor, motocicleta devenind, într-un fel, extensia unei mufe de laptop. În cele din urmă, deși este încă în stadiu incipient, sînt suficiente semne ale apariției unei a treia faze, *etapa post-injecție*, caracterizată de căutări și experimentări ce exprimă apariția unui alt tip de societate, societatea postcarbon (motocicletele cu propulsie electrică experimentate de marii producători din lume). În același timp, mulți motocicliști caută agentitatea pierdută, preocupare exprimată prin renașterea afinității unora dintre ei pentru motocicletele *vintage,* deci printr-o reîntoarcere simbolică și funcțională la era carburației. Există tineri din clasa de mijloc care depun eforturi pentru a învăța să repare și să pună în circulație sau să retransforme motociclete vechi, făcînd o pasiune din aceasta și chiar o formă de cîștig. Acest soi de „redescoperire" a vechiului reprezintă o contrareacție la „panopticonul digital" impus de noile tehnologii, reducînd, chiar și într-o formă diluată, o revalorizare a uneltelor, a lucrului cu mîinile. Motocicliștii post-injecție determină apariția unor rețele noi de interacțiune în cadrul comunității mai largi de motocicliști și, implicit, un reviriment al masculinității de tip *„gear-head"* care nu mai este expresia tehnologiei dominate, ci reflexul rezistenței față de masculinitatea aseptică și față de atehnicitatea instaurată în plină domnie în reclame și în interiorul companiilor de design și de marketing.

***Gabriel Jderu** este profesor de sociologie la Universitatea din București, și autor al lucrării* Cultura motocicletelor. Studii de sociologia moto-mobilității *(Tritonic, 2014).*

Dinu GUȚU

Suporterii de fotbal și „băieția"

Fotbalul, pe scurt, de la formele sale medievale *(choule* sau *calcio fiorentino)* și pînă astăzi, poartă în spate, pe lîngă un puternic patriotism local, atît din partea celor care-l joacă, cît și din partea celor care-l urmăresc, un soi de marker universal al ideii de masculinitate. Deși atît huliganii, cît și ultrașii sînt intrați profund în postmodernitate și vor purta autoironic mărci de haine cum ar fi *„Weekend offender"* sau *„Peaceful hooligan"*, ideea de masculinitate la care fac apel este una mai degrabă romanțată, care vine dintr-o perioadă în care vorbele lui Bill Shankly stăteau în picioare: „Socialismul, în care cred, înseamnă – fiecare muncind pentru celălalt, fiecare avînd parte din cîștig. E felul în care văd fotbalul, e felul în care văd viața". O perioadă în care echipa de fotbal reprezenta fabrica, universitatea sau orașul.

Principalul adversar al homosocialității bărbaților de oriunde din lume este transformarea fotbalului, dintr-un sport cu puternice identități ale moravurilor locale ale bărbaților, într-un sport care, odată cu „efeminarea" culturii pop, este acaparat de industriile de spectacol și de indolentul capital, fiind furat vechiului public, privatizat și cotat la bursă. Totul pentru a scoate profit din popcorn, lenjerie de pat și tricouri cu CR7, de exemplu. Schema este însă mai veche, plictisita clasă de mijloc mai coboară din cînd în cînd spre atracțiile „autentice" ale săracilor pentru a le împrumuta și transforma definitiv.

Cluburile mari fie încep să se comporte asemenea unor corporații care investesc în propriul brand, fie sînt acaparate, așa cum se-ntîmplă pe la noi, de samsari care, dacă la început au vîndut fabrica clubului pe bucăți, acum o fac și cu echipa de fotbal. Cei alienați de pasiunea pentru propriul sport sînt cel mai adesea bărbații care ori privesc neputincioși cum Poli, Craiova sau Steaua dispar sau sînt clonate, ori, cum se-ntîmplă-n Vest, nu-și permit să plătească 100 de euro pentru un bilet la un meci al favoriților.

Un strălucit academic britanic, Steve Redhead, spune că postcultura sau epoca „post-*yuppie*" înseamnă destrămarea barierelor socioculturale: „rock/dance, Est/Vest, Stînga/Dreapta, global/local" și nu în ultimul rînd – „masculin/feminin". Tema dispariției este tot mai pronunțată în postmodernism, ceea ce se încearcă este show-ul de dragul show-ului, fotbalul-*wrestling,* privit obligatoriu la TV.

Pentru contrareacție trebuie să privim spre peluzele stadioanelor. Acolo este adevăratul spectacol. Sute de bărbați organizați comunitar ce iubesc berea și carnavalescul sînt adevărata subversiune la fotbalul-*vertigo.* Ca să fii unul dintre ei, trebuie să fii „băiat". Iar „băieția" este un soi de cod valoric sau o „mentalitate" care funcționează între ei. Tot din zona etichetei de gen le vin și necazurile cu statul; problema ultrașilor cu autoritatea se trage din afișarea exacerbată a masculinităților. Astfel, problema statului cu suporterii vine cel mai adesea din etalarea din partea acestora a unui performance ultramasculinizat într-un mediu care se vrea hipercontrolat, așa cum sînt stadionul și meciul de fotbal – carnavalesc de sunet și culoare în mijlocul regulilor, al schemelor tactice, al scaunelor numerotate, al arbitrilor etc. Ultrașii răstoarnă inconștient ordinea fixă și „bauhausul" stadioanelor, transformîndu-le pentru două ore în adevărate spații liminale. Lupta lor simbolică este împotriva americanizării unui sport care nu este un produs difuzat la MTV, ci este puternic legat de identitate locală și de coduri de onoare.

„Un bărbat alternează automat între nevoia de intimitate și cea de armonie."

(John Gray, Cum să reușim în dragoste. Ghidul practic pentru îmbunătățirea relațiilor cu persoana iubită)

Pe de altă parte, tot masculinitatea, bat-o vina, e responsabilă pentru ritualizarea violențelor, cel mai des simbolice și rareori fizice între ultrași. Să-l pui pe fugă pe celălalt, să-i renegi „masculinitatea", nu să-l elimini din „joc", e scopul lor. Să-i arăți, în ultim stadiu, cine-i mai „băiat". Ideea de onoare și de „băieție" este pusă la bătaie într-un joc ritualic la care trebuie să răspunzi performativ. Fotbalul este, așadar, un bun moment de punere în competiție a masculinităților, „lupta" din teren fiind, în mod ideal, o reflexie a „luptei" din tribune, ambele legitimîndu-se reciproc.

Fotbalul e printre ultimele refugii ale rezistenței față de pasivitatea spectacolului, iar galeria, prin cîntecele și coregrafiile sale, este creatoare de cultură populară, căci în fond, cum spune Cantona, fotbalul este ultimul spectacol care creează relații sociale deschise și intense. Nimeni nu-i adus cu forța la stadion. Nimeni nu-i obligat să cînte.

Pînă una-alta, pe stadioane, mai mult decît în academii, se luptă cu antiautoritarismul, derapajele *establishment*-ului sau, pur și simplu, pentru dreptul de a bea o bere lîngă ai tăi, vorba unui steag de gard: „Și tu, ca și mine, vrei liber să zbori".

***Dinu Guțu** este dr. în antropologie și autor al cărții* Ultimii oameni. Etnografia unei peluze *(Tritonic, 2015).*

Liliana NICOLAE

Cîteva portrete

Ultimul deportat

Constantin Ciolac este ultimul deportat din Bărăgan. Cînd l-am vizitat era îmbrăcat ca de obicei: cu pantalonii ăia groși, cărora nu li se mai închide fermoarul, încotoșmănat într-o geacă albastră și cu o șapcă pe cap. Casa lui – singură-cuc, în plin cîmp, cu o curte sărăcăcioasă, unde se apucase încă de dimineață să stoarcă niște struguri, să-și umple butoaiele pentru iarnă. Singurul care s-a aciuit pe lîngă casă este Bobiță, un cîine cu ciulini amestecați prin blană.

Constantin Ciolac are 64 de ani și locuiește în Cîmpia Bărăganului de la vîrsta de 2 ani, cînd a fost deportat din Basarabia, împreună cu familia lui. Satul Rubla, din raionul Brăila, populat de 480 de familii, a prins contur în aproape un an, timp în care oamenii și-au făcut singuri case.

Din satul Rubla a rămas, însă, o singură casă. Casa lui Constantin Ciolac. Acum vreo zece ani mai trăia o vecină, care stătea tot aici, dar azi a rămas singur. Singur, cu cîinele Bobiță și cu alți doi, care s-au obișnuit să vină și ei pentru o bucată de pîine la singura casă din cîmp. De-a lungul timpului, Constantin Ciolac a mai avut și cai. „Pe unul" – îmi spune – „l-au tăiat, altul a fost spînzurat... Nu știu de cine! Am anunțat eu Miliția... ăăă, Poliția! Dar cred că e tot aia... și degeaba". „În oraș cu ce vă duceți?" – îl întreb. „Păi, pînă la șosea merg cu mașina sindicatului..." „Dar de unde o luați?" „Nu, domnișoară! *Per pedes!* Pe picioarele mele merg"– spune bărbatul care nu și-a pierdut simțul umorului în Bărăgan. „O iau așa, de-a dreptul, și într-o juma de oră ajung la șosea, de unde mă ia și pe mine cîte-o mașină. De plecat, eu nu plec de aici, că e casa mea. M-am obișnuit și cu singurătatea, și cu tot. Ce, credeți că în aglomerație e mai bine?"

Preotul care vorbește cu Dumnezeu, prin semne

Părintele Constantin Onu este un bărbat înalt, cu barba albă, lungă de-o palmă, și cu ochii albaștri. Biserica unde păstorește a fost ridicată acum mai bine de 200 de ani, în Pitești: Mavrodulu. În curte nu se află, însă, o singură biserică, ci trei. Una dintre ele a fost ridicată în 1996, prin transformarea casei parohiale. Încă nu e gata, dar oamenii vin deja la slujbe.

Nu e o biserică oarecare. Ci una în care slujbele sînt foarte tăcute, iar rugăciunile se „rostesc" prin semne. E o biserică pentru surdo-muți. Prima din țară. Pe la jumătatea anilor '90, preotul a început să fie interesat de viața comunității surzilor din Pitești, să meargă la întrunirile lor și să încerce să-i înțeleagă. Le-a învățat limbajul și, într-o bună zi, i-a invitat la biserică și a ținut prima slujbă prin semne. La puțin timp, a fost hirotonisit ca diacon și apoi ca preot un om cu deficiențe de auz, care avea să slujească chiar în Pitești.

Devenea astfel tot mai important ca surzii să aibă o biserică a lor, în care să se poată spovedi prin limbajul propriu, al semnelor, și să primească binecuvîntarea la fel, în care să se roage prin semne și chiar să cînte imnurile religioase. Lucru care pînă atunci nu se întîmplase.

Așa a început transformarea casei parohiale în biserică pentru surzi. Catapeteasma este de înălțime medie, astfel încît credincioșii să poată vedea gesturile

„Cînd bărbații și femeile sînt pe cale să se certe înseamnă, de obicei, că se înțeleg greșit unul pe altul."

(John Gray, Cum să reușim în dragoste. Ghidul practic pentru îmbunătățirea relațiilor cu persoana iubită)

pe care le face părintele în altar. De asemenea, locul unde stau de obicei preotul și corul sînt mai înalte decît în alte biserici. Biserica Surzilor poartă hramul „Sfîntul Grigore Palama". Vin aici cei aproape 500 de credincioși hipoacuzici care locuiesc în județul Argeș.

În biserică încă se lucrează la picturi, dar pe pereți pot fi văzute deja rugăciuni scrise în limbajul semnelor. Adică un preot care apare în imagini succesive, iar în fiecare imagine este reprezentată o literă.

Acum există o adevărată strategie la nivel național pentru a le atrage pe persoanele cu deficiențe de auz către biserică. La unele facultăți de teologie se țin cursuri de limbaj mimico-gestual. Mai mult, s-a creat pentru surzi un limbaj cu specific religios. Părintele Constantin Onu a avut rolul său în toată această poveste. A inițiat această nouă metodă de comunicare gestuală în cadrul bisericii și a tipărit Liturghia pe înțelesul surzilor – adică a arătat cum poate fi reprezentată aceasta prin cîteva mii de gesturi care reprezintă termeni biblici sau liturgici, etape ale rugăciunilor. Lucrarea este unică în lumea creștină. La fel pare să fie și corul surdo-muților coordonat de părintele Onu. Corul se cheamă Effatta, adică „Deschide-te", cuvîntul rostit de Hristos în timp ce atingea urechile și limba unui surdo-mut, care, imediat, a început să audă și să vorbească. Din cor fac parte 18 persoane cu deficiențe de auz, care „cîntă" versurile bisericești sau ale colindelor prin semne, cu ajutorul mîinilor, în aer. Întotdeauna au un fond muzical. Așa că totul pare ca un dans al mîinilor, al cărui sens îl înțeleg doar ei.

Omul muntelui

Florin Vintilă a trăit toată viața pe munte. S-a născut – spune el – „cu schiurile în picioare", undeva la poalele Bucegilor. Bunicii lui au fost cabanieri, așa că pînă la 7 ani, cînd a trebuit să meargă la școală, a crescut pe munte. Apoi, a făcut schi de performanță. Dupa care a lucrat la Telecabina Bușteni. A văzut de nenumărate ori cum se schimbă peisajul pe Valea Jepilor. De la alb la verde, la ruginiu și apoi din nou de la capăt, an după an. Uneori, și acum, cînd merge cu telecabina, aruncă priviri pe stîncile din jur și vede lucruri pe care ochiul orășeanului venit să tragă aer în piept la munte nu le vede: o capră neagră cocoțată pe un vîrf sau un turist aventurier care „n-ar avea ce să caute pe acolo". Și a mai văzut Florin Vintilă nenumărate răsărituri și apusuri grozave de sus, de pe Babele.

Timp de 22 de ani, Florin a fost salvamontist. Nici acum nu e departe de munte. De vreo trei ani lucrează la Jandarmeria Montană și, de multe ori, mai participă la acțiuni de salvare a turiștilor rătăciți. Nici nu mai știe numărul celor pe care i-a salvat.

Îmi povestește o întîmplare care i-a lăsat amintiri plăcute: „Doi tineri plecaseră pe Valea Bucșoiului, neechipați. Deși erau din Brașov, nu cunoșteau prea bine zona. Așa că inevitabilul s-a produs. S-au rătăcit. Am primit un apel de urgență. Însă cîteva ore i-am căutat în altă zonă decît cea în care erau. Primiserăm coordonatele greșit. Pînă la urmă, am reușit să luăm legătura și i-am localizat, pe la ora două noaptea. Dar era periculos să mergem mai departe. Ne-am întors a doua zi, pe lumină, și i-am salvat. Norocul lor a fost că era vară. Peste cîteva luni, s-au căsătorit, acum au și un copil. Am fost primii pe care i-au anunțat că au un băiat. Acum nu există sărbătoare la care să nu ne sune sau să ne trimită mesaje. Iar cei doi sînt în continuare iubitori de munte, dar mult mai prudenți."

Groparul din Chișinău

Mă privește de sub cozorocul șepcii de piele, trasă șmecherește pe ochi, într-o parte. Îmi zîmbește și-i văd cei doi dinți aurii din față: „I-am îngropat pe toți, domnișoară! Pe toți 220.000!" Îmi spun că ăsta-i omul pe care-l caut. Știe tot ce mișcă, dar mai ales ce nu mișcă. E – așa cum îi place să spună – „master". Deși pe ușa biroului scrie – în română și în rusă – „Maistru înhumare".

Nicolae Gîncota zice că e moldovean, că așa scrie în buletin. Dar se descurcă mai degrabă cu rusa și cu literele slavone (așa sînt scrise în cea mai mare parte și crucile din cimitir). Cînd era copil, îi era frică de morți și fugea de rupea pămîntul atunci cînd „trecea vreun mort pe stradă". Mai tîrziu, însă, tatăl lui a lucrat ca paznic la cimitirul din Chișinău. El a terminat armata și la puțin timp s-a angajat gropar.

Au trecut de atunci 32 de ani. Între timp a devenit – așa cum spuneam – maistru de înhumări. Un fel de... maistru de ceremonii. Cunoaște cimitirul ca pe buzunarele lui. Din '78, în Cimitirul Chișinăului au fost îngropați peste 220.000 de oameni. Mari și mici. Bărbați, femei. Nicolae spune că prin mîna lui au trecut toți. „Unii sînt acum și cîte trei într-o groapă, că legea ne dă voie, după șapte ani, să îngropăm pe altcineva din familie în același loc. Alții sînt doar o oală cu cenușă adusă din străinătate, pe unde au murit. La noi e de lucru tot timpul, nu e criză niciodată! Săpăm gropi, împărțim sectoarele, facem curățenie... Să vedeți ce e aici de Paștele Blajinilor! Lumea de pe lume! Tăti lumea vine în cimitir. Orașul e pustiu – cimitirul e plin."

„Acum văd că cimitiru-i pustiu...", constat într-o doară. Lui Nicolae i se luminează fața a mirare și zice ca un înțelept: „Cum să fie pustiu?!... E plin de oameni. Dar se odihnesc..." Îl întreb dacă crede în viața de apoi. Devine serios: „Eu cred în Dumnezeu și atît. Să fie clar! Eu nu știu cum o fi dincolo. Că stau cu oamenii ăștia aici de 32 de ani și nu mi-a zis nici unul nimic... V-am zis: oamenii se odihnesc, nu fac nimica!"

Liliana Nicolae *este jurnalist la Radio Europa FM. A publicat cartea de reportaj* Locuri, oameni, povești, *Casa de Pariuri Literare.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Ce mai fac adolescenții?

De cele mai multe ori, din rîndurile care descriu viața adolescenților țîșnesc mai degrabă clișee livrate de știrile de senzație ale ziarelor sau de studiile de psihologie: o generație cu zvîcuri de independență, veșnic nepregătită pentru bacalaureatul care vine prea repede, dependentă de gadget-uri și de visuri colorate de Internet, mereu în goană după senzațional și nonconformism, dar, adesea, mai bine informați și mai siguri pe ei decît generațiile mai vechi. Multora dintre cei care comentează viața tinerei generații le lipsește contactul direct cu ea, o privire neintermediată, din interior. Îi pot ajuta forumurile în care adolescenții dialoghează nestingheriți despre cîte în lună și în stele. Am descoperit de curînd un astfel de site, tpu.ro, pe care membrii săi postează întrebări, din cele mai diverse domenii (educație, sănătate, mediu înconjurător, reparații, cosmetică, iubire, sport etc.) și primesc răspunsuri. Unele mai bune, altele mai aproximative, după vîrsta și experiența respondenților. Tipurile de întrebări adresate comunității reliefează, după cum spuneam, un alt fel de portret: un adolescent candid, înduioșător, nesigur pe viitor, dar mai ales singur, pierdut într-o mare de chipuri necunoscute, gata să își lanseze în spațiul virtual cele mai intime și mai dramatice probleme.

Am să citez cîteva dintre ele (cu ortografia și punctuația autorilor).

„E posibil ca din cauză că, cînd eram mic pînă în 12 ani luam bătaie zilnic la școală, din cauza asta sînt eu așa pus pe bătaie? serios vorbesc, pe fiecare zi luam bătaie și nu făceam nimic rău! iar după de la 12 ani m-am apucat de bătăi și se mai iau cîțiva, cîteodată de mine dar îi rezolv dacă e ceva!"

„Hey Aș vrea și eu cîteva anime gen în care personajul principal este băiat și el are deja puteri și cînd luptă și chestii descoperă că este foarte puternic și nu îl poate distruge nimeni ceva gen. Aș vrea să mă uit la ceva dar nu știu ce sau ceva gen: saijaku muhai na bahamut ceva care să aibă și suspans și super puteri dar și puțin romance, harem. Vă rog ceva care să fie super. Mulțumesc mult!"

„Te rog ajută-mă! Deci. Am 13 ani, 1, 72M înălțime și 56KG. Sînt natural slab. Vreau 4-6 pack și mușchi la picioare, mîini. Îmi poți spune ce să fac pe săptămînă și cînd să fac pauza? Știu că pătrățelele se fac în bucătărie, prin alimentație. Dar dacă eu sînt slab trebuie să măresc masa musculară. Spune-mi ce exerciții să fac, (de cîte ori, cîte serii) și cîte zile pe săptămînă. Te rog frumos să mă ajuți."

„La 6-7 ani mama și cu mine ne-am mutat la bunicul. Aici a început totul, mă agresa verbal, la vîrsta aia nu așa de rău. Timpul a trecut acum am 14 ani. A devenit tot mai serios. E dement și e obsedat rău de tot de mine. Mereu zi de zi mă înjură. Cum mă trezesc și pînă și la masă mereu. Strigă la mine, urlă, iar eu înnebunesc și strig și eu la el. Si tot așa, jur că încerc să nu-l bag în seamă dar nu pot. Îți distruge toți nervii. Am început să fiu agitat tremur și sînt violent fizic cu cei din jurul meu doar din cauza lui. Cred că îmi pierd mințile. Vă dați seama la 14 ani ce viață am. Mi-aș dori să stau pe stradă decît cu el. Ce pot face? Mama nu mă ascultă. Zi de zi strigă, mă înjură, mă amenință că mă lovește. Eu nu pot lovi un om în vîrstă. Ce să fac? Îmi pierd mințile! Help!"

„Ce să mai vorbesc cu prietena mea? Deci e de parcă am rămas fără absolut nici un subiect, nici eu și nici ea nu știm despre ce să vorbim. Vreo idee?"

„Bună ziua, TPU. vă scriu această întrebare din cauza unei nelămuriri de proporții cosmice. Astăzi, mama mea a venit la mine și a spus: «Îți faci curat în cameră, de nu… nu mai primești mîncare de la mine». ce credeți? este corect ca un părinte să amenințe așa (de altele nici nu mai vorbesc). am nevoie de răspunsuri ample și satisfăcătoare. vreau să-i arăt mamei, poate înțelege ceva."

„Hei TPU, am o întrebare, dar înainte vreau să citiți tot. Eu am avut probleme cu școala, nu am fost cuminte, făceam prostii și făceam și acasă, îmi supăram mereu părinții. Acum vreau să îi fac fericiți să uite și să nu îi mai supăr. Cum pot să îi fac fericiți sau să uite?"

Citind postările de mai sus, mă gîndesc dacă nu cumva generația noastră, adultă, este grăbită să observe mai curînd ce ne desparte de ei decît ce ne apropie: dar dacă e să fim sinceri, întrebările lor au fost și întrebările noastre, chiar dacă limbajul și mediul în care sînt lansate diferă.

P.S. Aș vrea să laud Asociația Telefonul Copiilor pentru implicarea în dialogurile de pe site ale adolescenților: fiecare strigăt de ajutor al acestora beneficiază de o reacție clară, concretă, despre ajutorul pe care îl pot primi gratuit din partea asociației.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Primăvară. Cum stă deoparte toamna în Piață

Sigur ați văzut. Comersanții cu nucile, cu uscatele, cu afumatele, cu fasolea boabe stau mai la margine. Toamna stă deoparte. Undeva, gri, în colț, în margine. Este vizibil leușteanul proaspăt, este deoparte cel uscat, este ceapa verde în maldăr, snop, stă tăcută cea uscată. În piață, ca-n viață: *The winner takes it all, the loser standing small.* Drum de întoarcere pare că nu este. Doar că nu este așa. Verdele învinge mereu. Uscata, tomnatica, mereu este bucuria săracilor, a celor care știu ei ce știu, rostul anotimpurilor, a celor care vor să respecte trecerea timpului. Hipstera de ceapă verde dă jos juma de piață, cînd apare de Crăciun sau în gerul Bobotezei. Nu se lasă. Și nu doar că iese din seră și face cu ochiul, face ravagii, dă frison. De vreo cinci-șapte ani, verzițurile nu mai au anotimp. Țăranii sezonului devin aproape inutili. Trufandaua nu mai e trufanda, e permanență. Salata verde crescută la solar, la bec, la căldură, la seră calcă în picioare lupta cu soarele a salatei de primăvară, a țăranului ce-și pune vreo arie, două, de prăsilă și vînzare. Piața, nu știu dacă ați înțeles, devine ca o bibliotecă. Tot mai puțin avem biblioteci, cu cărți pe care să le răscolim o dată-n an ca să căutăm nu știu ce. Nu e o plîngere, este o realitate. Comersantul de supermarket n-are istorii și arome, calendarul recoltei stinghereste. Omul care coboară din lumea de biți și business nu ține cont de anotimp, caută să-și facă plăcerea, să-nghită plăcere recentă. Toamna doar în piață stă deoparte, în supermarket este simultană cu vara. Piața dă frustrări, nuanțe, nedumeriri. Cel care face să existe piața nu vrea de-astea. Deranjează nedumerirea. Toamna să fie pusă la colț, primavara să nu strălucească mereu.

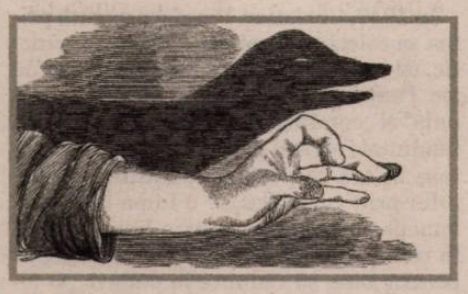

Iaromira POPOVICI

bazar

Cum e să fii un om ocupat

Nu sînt sau, mai bine zis, nu am fost un om destul de ocupat „la viața mea", cum se spune. Și asta din varii motive, cel mai important dintre ele fiind propria mea alegere. Pe la 21 de ani, cînd am terminat facultatea, mi s-au făcut tot soiul de oferte. Din nefericre, nici una dintre ele nu era cea pe care mi-aș fi dorit-o. Erau oferte de genul: să fiu secretara unui ambasador, să fac revista presei pentru un centru cultural, să colaborez la o emisiune de televiziune și să predau la liceu (terminasem o facultate umanistă). Pe unele le-am refuzat din start: plină de prejudecăți, să fiu secretară, la vremea aceea, mi se părea umilitor (da, știu, și repet: la vremea aceea!), mă și vedeam ducînd cafeaua șefului, fapt ce ar fi contrazis preceptele mele legate de emanciparea femeii. Să fac revista presei mi se părea că mă va transforma într-un funcționar, într-un robot.

La televiziune, totuși, am încercat: cine ar refuza ocazia să devină vedetă? Așa că m-am îmbrăcat cu ce aveam mai bun pe atunci (ținuta de gală, pe la început de ani '90, era o fustă gen cea de pionier, pînă deasupra genunchilor, și o bluză albă ușor strălucitoare), m-am machiat cum știam eu mai bine (și anume trăgînd o dungă neagră și extrem de groasă cu creionul dermatograf pe deasupra pleoapei, dar și în ochi) și m-am prezentat la întîlnirea cu doamna care făcea o emisiune despre… limba noastră. Eu urma să fac „sondajele" pe stradă, să întreb lumea cu grație dacă e corect așa sau invers. Recunosc, cu mîna pe inimă, că am fost un dezastru. Nu aveam, pe scurt, nici un haz și nici o aplecare pentru chestia asta.

În ce privește ținutul orelor, la un liceu destul de bun din Capitală, am încercat vreo două săptămîni, timp în care nu am înțeles vreo trei „aspecte": de ce trebuie să predau același lucru (sigur, cu variațiuni pe aceeași temă) de patru ori pe zi, la patru clase de a IX-a; de ce trebuie să fac plan de lecție de fiecare dată; și de ce, în anumite momente, trebuie să devii o fiară autoritară ca să-i stăpînești pe copiii plictisiți. La ultimul punct, desigur, am găsit răspunsul rapid: dacă devin plictisiți, înseamnă că nu ești în stare, ca profesor, să-i faci să fie destul de interesați de ceea ce predai. Dacă nu reușești asta, înseamnă că nu ești destul de dotat pentru meseria de profesor. Și cu asta, basta și cu predatul.

Cu timpul, mi-am găsit micile mele locuri în care am simțit că mă potrivesc. Criteriul? Simplu: a dispărut sentimentul de inadecvare. Dar mi-am ales acel soi de slujbe, chiar cu bani mai puțini, care nu m-au lăsat să mă transform într-un om ocupat. Pentru mine, pe vremea aceea, a fi o persoană ocupată nu era de bine. Însemna să fii cineva mereu pe fugă, fără timp pentru propria persoană și pentru introspecție. O viață în acțiune permanentă nu mai lăsa loc timpului pentru cunoaștere și contemplație.

Chiar țin minte că m-am angajat, printr-un concurs, la un cotidian în mare vogă pe atunci. După ce fericirea că am fost admisă a trecut, am aflat că trebuie să ne ducem zilnic pe acolo, aveam, n-aveam treabă. Erau momente, pur și simplu, în care nu aveam nimic de făcut. Ardeam gazul cu cine mai era pe-acolo așteptînd subiecte. Mi s-a părut o pierdere de vreme și-am plecat.

E adevărat, aveam exigențe mult prea înalte, pe atunci. Un loc de muncă, înainte să am unul, mi se părea că trebuie să fie ceva fabulos, o veșnică sărbătoare și provocare. Asta poate și pentru că eram obișnuită cu atmosfera prietenoasă și incitantă din facultate, pe de o parte; și pentru că bunicii mei tot lucrau la o zestre pentru viitorul meu loc de muncă, îmi luau haine, mă tot pregăteau sufletește, pe de alta.

Îmi pare rău că i-am dezamăgit, căci, mult timp, nici unul din locurile prin care am lucrat/trecut nu a fost ceva măreț. Și nici nu am rezistat prea mult în vreunul dintre ele. M-am stabilizat abia după vreo doi ani, cînd am găsit un loc care să fie și incitant, și să-mi și lase libertatea de introspecție și contemplație. Abia după aceea m-am putut întoarce cu fruntea sus la bunicii mei.

Problema e că locul pe care-l găsisem era prea bun. Îmi oferea satisfacții, precum și destul timp liber. Destul nu pentru că nu aveam ce face cu el (deși și asta poate fi, măcar, pentru un timp, o problemă), ci pentru că era prea mult în comparație cu timpii de care beneficiau prietenii mei, în general angajați cu program fix. Cu mici excepții, orele mele nu se suprapuneau cu orele nimănui, astfel că, paradoxal, deși eram fericită și mulțumită cu viața mea, am început să sufăr de un soi de complex.

Recent, mi s-a întîmplat să am foarte multă treabă. Să mă agit în fiecare zi pentru lucruri mai mult mai mult sau mai puțin importante. Să mă trăiască viața pe mine, mai curînd decît s-o trăiesc eu pe ea. Am avut mîndria de a mă simți, în sfîrșit, și eu, un om ocupat și important. Care nu mai are timp pentru nimic esențial. Abia așa am înțeles cît de importantă e libertatea de care m-am bucurat atît. Și am început s-o apreciez mai serios, în sfîrșit.

Stela GIURGEANU

Christian Dior: dependența de frumos

Am o pasiune „păcătoasă“: parfumurile. Spun *păcătoasă* pentru că nu este o pasiune tocmai ieftină, iar cînd descopăr un nou parfum, a cărui poveste mă incită, iar alchimia lui mă fascinează, rațiunea financiară va ceda cu siguranță în fața dorinței febrile de a-l avea. Pentru cineva din afara acestei pasiuni, poate părea un capriciu: să dai un car de bani pentru o sticluță pe care o vei pune pe un raft, alături de alte zeci de sticluțe, nu pare a fi o alegere tocmai înțeleaptă. Pentru un pasionat însă, tocmai acest lucru este, de fapt, singurul care contează.

Această „febră“ mi-a fost declanșată din anii de liceu. După Revoluție, descoperisem parfumurile celebre, în fiolele-mostre care se vindeau prin buticurile de cartier. Prima fiolă a dependenței de Dior a fost „Poison“. O întîlnire ca o poveste de amor. Dar nu iubirea tandră și armonioasă, pe care o poți descoperi în alte parfumuri cu care te potrivești din start, pentru că găsești în ele atîtea afinități încît dezvolți cu ele, de la început, o dulce căsnicie fără provocări, ci un amor nebun și contorsionat și straniu. A fost ca atunci cînd întîlnești pe cineva pe care nu-l poți dibui din prima. Care se joacă cu mintea ta. Este un parfum complicat, de care

O întîlnire ca o poveste de amor.

am vrut să mă despart de cîteva ori, pentru că nu-l puteam controla și pentru că îl simțeam prea puternic și prea dominator. L-am „înșelat“, de-a lungul timpului, cu alte parfumuri. Am încercat chiar să scap de el, să-l abandonez și să-l pitesc în spatele altor sticluțe, în ideea că, dacă nu-l mai văd, îl voi uita. Cu toate acestea, îmi reveneau obsesiv în minte notele sale dure și metalice de coriandru, apoi tandrețea tuberozei și veselia florilor de portocal. Inutil să spun că nu m-am putut desprinde niciodată de el. Pentru mine este acel parfum-tatuaj, genul de parfum pe care îl au în sertar majoritatea colecționarilor de parfumuri. Orice pasiune ar mai urma după el, *crush*-ul major rămîne acolo, nucleul central. După douăzeci de ani, parfumul meu, întunecat și misterios, încă mă recheamă, de fiecare dată, cu alte și alte povești.

Poveștile brand-ului Dior

Cînd colecționezi parfumuri, colecționezi de fapt, și poveștile din spatele lor. Iar poveștile brand-ului Dior sînt precum notele unui parfum. Cele de vîrf, tinerețea tînărului Dior, obligat de părinți să urmeze o altă carieră decît cea pe care și-ar fi dorit-o, cele de mijloc, tumultuoasa lui devenire și succesul, iar cele de bază – recuperarea domeniului Château de La Colle Noire de către Casa Dior, proces care a demarat acum cîțiva ani și s-a încheiat abia în 2016.

Christian Dior s-a născut în 1905, în Franța, în Granville, într-o familie de oameni înstăriți. Tatăl, industraș și om de afaceri, își dorea pentru fiul său o carieră „serioasă“, în diplomație, ignorînd înclinațiile tînărului Christian Dior către artă. Deși visul acestuia era inițial arhitectura, tînărul a fost obligat să se înscrie la Școala de Științe Politice. A abandonat însă cursurile, iar după stagiul militar pe care a trebuit să-l facă, a reușit să își deschidă o galerie de artă împreună cu prietenul său Jacques Bonjean. Galeria a fost un succes, prin ea trecînd opere de artă ale artiștilor în vogă, precum Salvador Dalí, însă a fost închisă la începutul anilor '30, în urma crizei financiare mondiale, cînd întreaga afacere a familiei Dior a intrat în faliment. La scurt timp după acest faliment, unul dintre frații săi a murit, urmînd ca, la doar cîteva luni, mama lor să aibă aceeași soartă. Iar negura era abia la început. După cîțiva ani, Christian Dior s-a îmbolnăvit și el de tuberculoză, fiind nevoit să părăsească Parisul și lumea de artiști în mijlocul căreia trăia.

Atunci însă, departe de toți, roata a început să se învîrtească. Izolarea de Paris s-a dovedit a fi cea care a declanșat pasiunea tînărului pentru desen. A început să schițeze modele de haine și pălării, pe care, mai apoi, la revenirea în capitala Franței, a început să le vîndă din ușă în ușă, ca să își cîștige existența. Schițele au fost cumpărate de diferiți croitori, modiste sau editori de reviste de modă. Modelele sale începuseră să circule și să fie apreciate, iar în 1938 un cunoscut couturier parizian, Robert Piquet, i-a propus să lucreze pentru el.

Contextul istoric era însă unul nefast pentru o expansiune reală a modei. Vorbim despre perioada celui de-al Doilea Război Mondial, cînd ocupația nazistă, restricțiile și lipsa banilor făceau imposibile visele de creativitate.

Sfîrșitul războiului a însemnat și începutul ascensiunii lui Dior. În 1946 are loc întîlnirea care avea să-i schimbe pentru totdeauna destinul. Marcel Boussac, proprietarul casei de modă Philippe et Gaston, o fostă afacere înfloritoare aflată atunci în pragul falimentului, își dorea un designer capabil să redea Casei strălucirea de odinioară. Între cei doi au avut loc mai multe întîlniri. Pe de o parte, Boussac își dorea revitalizarea afacerii sale, pe de alta, Dior își dorea propria sa afacere. Neștiind ce să facă, fiind și superstițios din fire, Dior se întîlnește cu o celebră clarvăzătoare din Paris, Madame Delahaye, care îi spune că aceasta este șansa vieții sale și că de acum va trebui să își lege viața de „flori și de femei“. Motivat și entuziasmat, Christian Dior își va convinge potențialul partener de afaceri să îi ofere logistica necesară pentru deschiderea unei noi case de modă, cu o nouă viziune. Boussac se lasă convins și, spre sfîrșitul anului 1946, în Avenue Montaigne 30, avea să apară Maison Christian Dior.

O rochie, un parfum

În 1947, Christian Dior își prezintă prima sa colecție. O colecție prin care, practic, își aruncă întreaga miză pe masa de joc. Pentru că nu a fost o colecție „rațională“ și „cuminte“, chitită să urmărească tendințele străzii pariziene care se adaptase la ora respectivă condițiilor războiului prin care trecuse o lume întreagă, femeile începînd să poarte haine din ce în ce mai simple și, lucru de neconceput pentru Dior, să renunțe la pălării. „O femeie fără pălărie nu este o femeie îmbrăcată“ – obișnuia să spună el.

Colecția a fost, așadar, o răzvrătire împotriva tuturor lipsurilor îndurate în timpul războiului. O revoltă care urma să răzbune perioada „lovită de sărăcie, zgîrcită, obsedată de carnetele de rații și cupoanele pentru haine“, perioada „morții imaginației“, după cum declara însuși creatorul. Creațiile sale, opulente și maiestuoase, erau inspirate de data aceasta din delicatețea și perfecțiunea florilor, cu care Dior identifica trupul feminin: „rotunjimile umerilor, busturile pline și taliile delicate“.

Așa se face că, pe 12 februarie, 1947, în Avenue Montaigne 30, au defilat pe podium 90 de modele de rochii în aplauzele entuziaste ale publicului. Toată strălucirea Parisului de odinioară revenise acolo: iar rochiile fabuloase, pe lîngă pantofi, bijuterii, mănuși sau pălării, au primit un accesoriu inedit: primul parfum creat de Casa Dior, „Miss Dior“, parfumul cu inima de trandafir, un parfum pe care Dior l-a dedicat surorii sale, Catherine.

Legenda spune că, pentru acea prezentare, au fost confecționate exact 90 de sticluțe de parfum, cîte una pentru fiecare rochie. Dacă îți doreai o rochie, trebuia să cumperi și parfumul. Și viceversa.

După spectacolul grandios, editorul re-

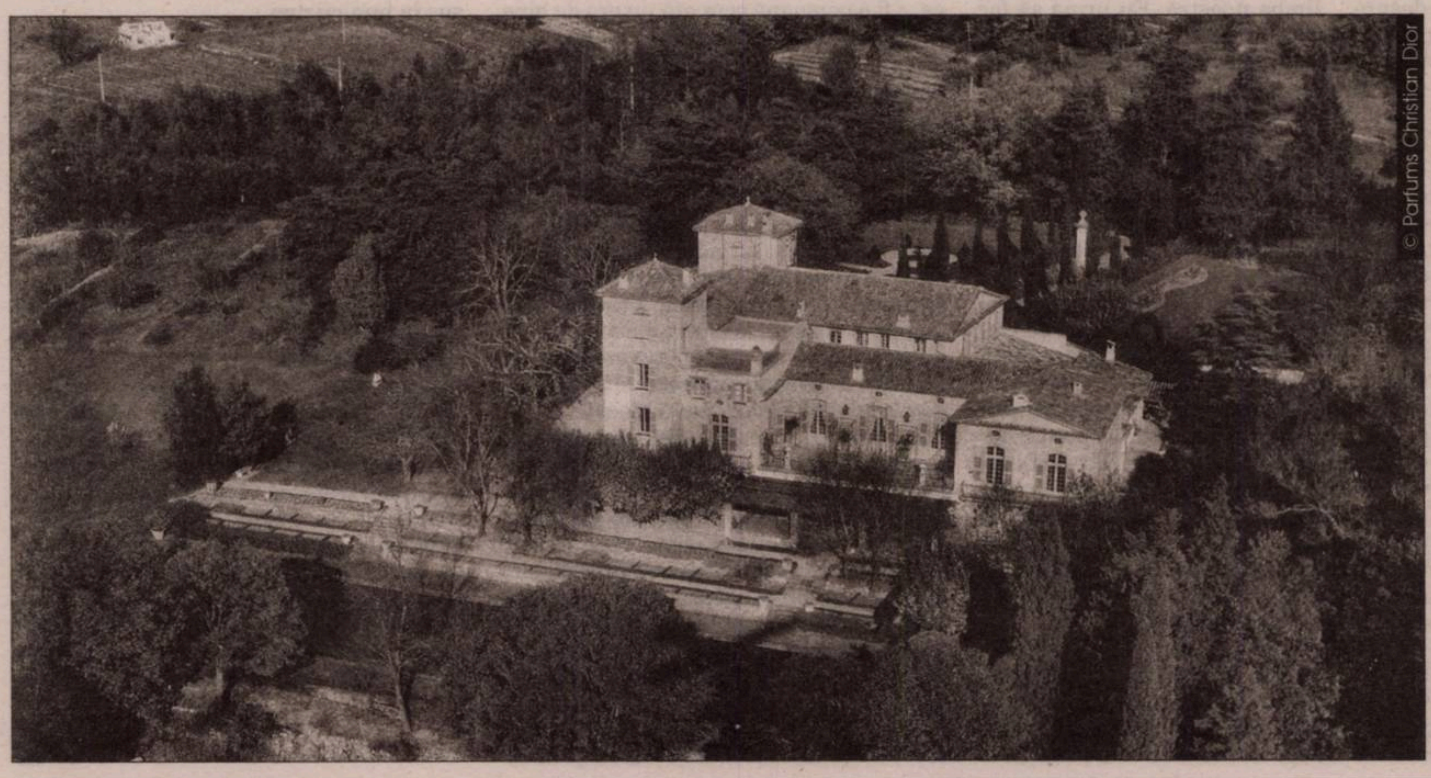

vistei *Harper's Bazaar,* Carmen Snow, a scris un editorial în urma căruia această primă colecție a primit numele New Look. „Dragă Christian", scria jurnalista, „prezentarea ta a fost o revelație, rochiile au adus pe scenă un New Look" – colecția rămînînd cunoscută în istoria modei drept New Look. În toamna aceluiași an, Christian Dior a primit Oscarul pentru această colecție.

Florile și femeile

Christian Dior era îndrăgostit de flori. O altă legendă spune că, pe lîngă trandafir, lăcrămioara era cealaltă floare de suflet a creatorului, drept care obișnuia să coasă în tivul hainelor sau în manșetă cîte o floare de lăcrămioară. Tocmai pentru aceasta, Dior va cumpăra, în 1951, o proprietate în regiunea florilor parfumierilor din întreaga lume, Grasse.

Dar aici nu a venit pur și simplu. Grasse era o regiune de care era legat sufletește de foarte multă vreme. Încă din anii crizei financiare din 1930, după falimentul prin care a trecut familia sa, toți s-au mutat în regiunea Var. Mai tîrziu, în timpul ocupației naziste, Christian Dior se refugia aici, avînd o grădină de legume pe care o cultiva din motive cît se poate de raționale: pentru a supraviețui foametei. Cînd, la sfîrșitul războiului, după ce devenise un celebru creator de modă, amintirea Sudului și, în special, a regiunii Grasse îi rămăsese la fel de caldă în suflet, ca amintirea unui loc de refugiu primitor, unde descoperise oameni frumoși și ospitalieri și peisaje de o frumusețe sălbatică. Provence devenise, așadar, pentru o familie din regiunea normandă, casa de vis și de suflet unde Dior își cultivase, literal și metaforic, iubirea pentru flori.

Proprietatea cumpărată aici, cunoscută drept Château de La Colle Noire, a început să fie renovată. Arhitectul peisagist André Svétchine, pe care Dior l-a cunoscut într-o călătorie în fosta Uniune Sovietică, a transformat casa și grădina într-un vis floral. Totul a fost reinventat: pivnița de vinuri, de exemplu, sau hambarele au devenit apartamente luxoase și saloane deschise, iar grădina s-a transformat într-un paradis al trandafirului și iasomiei. Simbolul Dior, Roza Vînturilor, a devenit un leitmotiv în decorațiunile interioare.

Din păcate, creatorul nu s-a bucurat prea mult de acest vis, Christian Dior murind șase ani mai tîrziu, în octombrie, 1957. Sora sa, care a moștenit castelul, l-a vîndut destul de repede unui lanț hotelier. În 1976, proprietatea a fost revîndută unui alt consorțiu hotelier, care l-a refăcut și l-a transformat într-un loc care putea fi închiriat pentru nunți și evenimente. Tot aici, în 1999, membrii formației britanice de muzică rock Oasis și-au înregistrat cel de-al patrulea album, *Standing on the shoulder of giants.*

În 2016, departamentul Christian Dior Parfums a reușit însă să recupereze proprietatea, Château de La Colle Noire, dorind să readucă domeniul la gloria de odinioară. S-au refăcut decorurile create inițial de Christian Dior și grădina, replantîndu-se celebrii trandafirii de mai și iasomia de Grasse. Cu această ocazie am discutat și cu cîțiva reprezentanți ai Casei Dior.

Château de La Colle Noire

Reinstaurarea nucleului Casei de Parfumuri Dior în zona Grasse s-a dorit a fi, în mod egal, o revenire la origini, dar și o punte spre viitor, piatra de temelie a parfumurilor Dior regăsindu-se în această zonă, iar esențele fiind extrase din florile care cresc în „Domaine de Manon" și „Clos de Callian".

„Am plantat o mulțime de flori. Am recreat o adevărată colecție de trandafiri, pentru care ne-am inspirat nu doar din trandafirii care erau deja plantați aici, trandafirii de la Château de La Colle Noire, dar de asemenea și din grădina de trandafiri pe care mama lui Christian Dior a creat-o la Villa Les Rhumbs, în Granville. Așa se face că am plantat

© Parfums Christian Dior

Reinstaurarea nucleului Casei de Parfumuri Dior în zona Grasse s-a dorit a fi, în mod egal, o revenire la origini.

și acei trandafiri de Granville, din cei care creșteau pe stîncile din orașul natal al creatorului. De asemenea, am plantat și butași de trandafiri în culori pastel, cu un parfum deosebit, precum specia Blanc Double de Coubert" – ne-a declarat **Philipe Deliau**, arhitectul peisagist care s-a ocupat de restaurarea grădinii castelului.

În ceea ce privește faima legată de calitatea florilor care cresc în regiunea Grasse, **Francois Demachy**, parfumierul Casei Dior, ne-a spus că, în urmă cu zece ani, cînd a ajuns la Dior, „exista acea dorință puternică de a restabili un criteriu de excelență – ceea ce pentru mine a fost și este un leitmotiv care mă asigură că am făcut alegerea potrivită. Din punctul meu de vedere, o casă de parfumuri atît de importantă precum este Casa Dior are obligația de a folosi produse emblematice, iar aceasta înseamnă să folosești florile din regiune Grasse. O casă de parfumuri care se respectă trebuie să își aleagă esențele care provin din florile culese din regiunea Grasse".

© Parfums Christian Dior

Declarațiile celor doi sînt doar cîteva din multele motive care au încurajat Casa Dior să-și redescopere rădăcinile în ținutul florilor prin excelență, Grasse. Recuperînd Château de La Colle Noire, Casa Dior și-a recuperat nu doar o proprietate plină de poveștile trecutului, dar și de cele ale viitorului și probabil, azi, mai mult ca niciodată, se poate spune că Dior este în Grasse.

Deși nu există „dovezi" scrise, ambiția lui Dior de a transforma Château de La Colle Noire într-o proprietate pentru plantații vaste de flori era evidentă. Au existat schițe, dar și numeroase discuții care stau mărturie că, încă din ziua în care a cumpărat castelul și hectarele de pămînt din jur, și-a dorit acest lucru. De asemenea, nerăbdarea cu care s-a apucat realmente de lucru: a plantat sute de migdali, peste 30 de cireși, șiruri de viță-de-vie (care în timp au produs vinul Château de La Colle Noire), cîmpuri întregi de măslini și pomi fructiferi.

Dar, mai mult ca orice, creatorul de pe strada pariziană Montaigne și-a dorit să perpetueze tradiția regiunii de a planta flori pentru parfumuri, făcînd un sistem de irigații pentru a aduce apa din Montauroux, satul învecinat, pentru cultivarea iasomiei, a trandafirului de mai și a levănțicii. Pentru toate acestea a angajat o întreagă echipă de experți în horticultură.

Cei care au lucrat în acea echipă și care mai trăiesc își amintesc și de iubirea pe care o avea Dior pentru această regiune, dar și de ambiția enormă pe care o avea pentru a o transforma într-un regat al florilor. „Era atît de frumos, erau flori peste tot!" Flori de care se îngrijea ca de niște copii: dacă, de exemplu, se întîmpla să nu fie în Grasse, telefona și cerea în permanență informații despre starea lor, dacă le merge bine și dacă au înflorit.

Pentru el, un designer de modă, parfumul ajunsese să conteze la fel de mult ca hainele. Trebuia să fie la fel de frumos și de perfect ca rochiile pe care le crea. Iar pentru asta, florile din care parfumierii extrăgeau esențele trebuia să fie îngrijite cu toată dragostea, acea dragoste pentru frumos și perfecțiune, singura care rezistă, de fapt, peste timp.

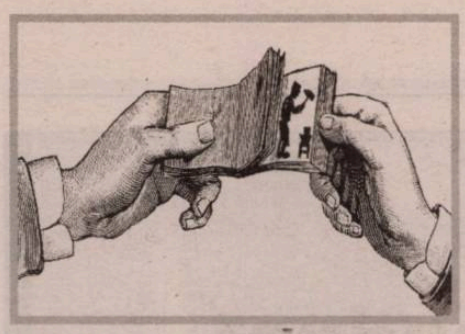

● ***Și eu am trăit în comunism*, editor Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, 2015.**

Marius CHIVU

feedbook

În intimitatea comunismului românesc

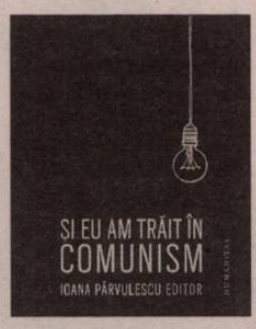

Volume colective despre comunism se scriu de aproape două decenii și parcă tot nu sînt suficiente, dat fiind că fiecare demers eseistico-memorialistic de acest fel a decupat felii mai degrabă mici din această perioadă întinsă pe durata a 42 de ani. Ar merita trecute în revistă aceste volume colective, măcar cele mai importante: *În căutarea comunismului pierdut, O lume dispărută* și *Explorări în comunismul românesc,* 3 vol. (2000-2008, Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir); *Anii '80 și bucureștenii* (2003, coord. Irina Nicolau); *Cartea roz a comunismului* (2004, coord. Gabriel H. Decuble); *Cum era? Cam așa... Amintiri din anii comunismului românesc* (2006, coord. Călin-Andrei Mihăilescu); *Tovarășe de drum* (2008, coord. Radu Pavel Gheo și Dan Lungu), *Strada Revoluției nr. 89* (2010, coord. Dan Lungu și Lucian Dan Teodorovici), seria de volume de istorie orală coordonate de echipele sociologului Zoltán Rostás – *Activiștii mărunți. Istorii de viață* (2007), *Cealaltă jumătate a istoriei. Femei povestind* (2008), *Jurnal de cămin* (2008) și *Tînăr student caut revoluționar* (2010), plus alte volume colective tematice care, parțial, contribuie și ele la reconstituirea diverselor aspecte ale existenței în comunism: *Joacă, jocuri, jucării* (2007, coord. Cosmin Manolache), *Picani, răcani și veterani* (2008, coord. Radu Paraschivescu), *Primii mei blugi* (2010) și *Primul meu porno* (2011) din seria de la Editura ART.

Spre deosebire de toate acestea, demersul Ioanei Pârvulescu are ambiția de a acoperi, exclusiv, cît mai multe aspecte de viață cotidiană și o face pe nu mai puțin de 400 de pagini. Dar mai e ceva care diferențiază acest volum de toate celelalte. Spune Ioana Pârvulescu în textul introductiv: „Cartea aceasta nu conține ideologie și nu pornește de la premisele politice. Dacă din ea rezultă o concluzie politică sau o voluptate estetică, aceasta este problema intimă a cititorului. Aici sînt adunate simple amintiri cotidiene. Așadar nu va fi vorba de închisori, de sisteme de represiune, de evenimente ieșite din comun, ci de viața cea mai banală cu putință, aceea în care te trezești din somn, te speli, mănînci (eventual) micul dejun, pleci la serviciu și așa mai departe. Se va vedea însă că, în comunism, banalul este cel mai spectaculos lucru. Dar e vorba de un spectacol involuntar, în care n-ai vrea să fii distribuit."

O altă caracteristică a cărții (întîlnită, e-adevărat, și în volumul coordonat de Irina Nicolau, *Anii '80 și bucureștenii,* aceea fiind însă un volum de mărturii orale structurate sub forma unui dicționar) este faptul că autorul e colectiv, volumul nu conține texte „de autor", semnate ca atare, ci e vorba de fragmente și pasaje, decupate și redistribuite în capitolele tematice ale cărții, purtînd doar niște inițiale: „Autorul acestui volum e colectiv. La fel și personajul principal. Oameni de toate vîrstele și profesiile, din toată România, femei și bărbați care, în majoritate, nu se cunosc între ei (în orice caz, pe vremea aceea nu se cunoșteau între ei)", mai scrie Ioana Pârvulescu despre cei 95 de coautori ai amintirilor: medici, ingineri, profesori, muncitori etc., deși într-o bună măsură e vorba și de intelectuali publici, de scriitori și artiști cunoscuți (Adriana Bittel, Andrei Pleșu, Antoaneta Ralian, Dan C. Mihăilescu, Mircea Cărtărescu, Răzvan Petrescu, Radu Paraschivescu, Robert Șerban, Victor Rebengiuc, Valentin Uritescu, Vlad Zografi ș.a.), identificați abia la finalul cărții, unde fiecăruia îi sînt dedicate cîteva rînduri. Mai trebuie spus că cea mai tînără persoană participantă la aceste experiment memorialistic colectiv are 34 de ani, în vreme ce senioara, 92 de ani.

Volumul acesta ca un puzzle aranjat tematic (serviciu, muncă voluntară, școală/facultate, vacanță/concediu, călătorii, timp liber, administrative, mîncare/băutură/haine, medicale, sărbători, cozi ș.cl.) se citește ca un roman în care autorul colectiv nu creează polifonie, (p)are aceeași voce. Chiar și fragmentată, narațiunea memorialistică de aici este foarte omogenă, deopotrivă dramatică și comică de la un capăt la altul, căci cele peste 360 de povestiri se înșiruie sub forma unor anecdote comice, perfect absurde, unele de-a dreptul îngrozitoare. E un roman trist plin de umor, în care se face mult haz de necaz, dar în paginile căruia se citește dramatismul de zi cu zi al vieții în comunism. Toată gama de lipsuri (de alimente, curent electric, gaze, energie termică, obiecte variate etc.) compun o viață cotidiană spectaculoasă, cum ne avertizase/anunțase Ioana Pârvulescu încă din prefață, dar e un spectaculos expresiv, literar. Îndepărtarea în timp contribuie la aspectul de ficțiune al acestor memorii, incredibile la propriu, și îmi imaginez că cititorii cu vîrsta sub 30 de ani vor avea dificultăți să creadă că totul este, în fond, adevărat, că e vorba de felii de viață autentice. Acestui segment de cititori le este adresat și micul dicționar de termeni de la final unde sînt explicate expresii și concepte resemantizate în acea epocă: „adidași", „alaindelon", „nechezol", „șopîrlă", „casă de comenzi", „navetă" etc.

Deopotrivă în eseurile și în romanele sale, timpul rămîne subiectul preferat al Ioanei Pârvulescu, astfel că, după minunatele reconstituiri istoric-culturale din *În intimitatea secolului 19, Întoarcere în Bucureștiul interbelic* și *Întoarcere în secolul 21,* aceste memorii colective dedicate vieții cotidiene în comunism par să întregească o adevărată tetralogie a memoriei și adevărului istoric. Pentru că, într-adevăr, „forma în care ne trăim istoria este cotidianul", după cum spune Ioana Pârvulescu chiar la începutul acestei spectaculoase cărți.

aproape de carte

Și eu am trăit în comunism

(fragmente)

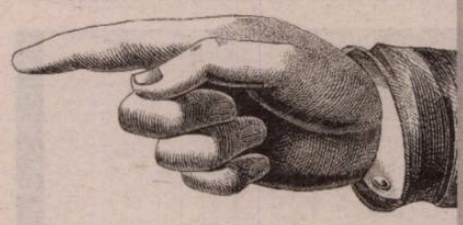

Pe vitrina aprozarului de pe Academiei, am văzut, într-o zi, că scria cu litere mari: „A sosit varză." Cineva scrisese dedesubt, cu creionul: „Încă o lovitură dată capitalismului." (M. Gh.)

La restaurantul de lux Athénée Palace, frecventat mai ales de străini, la toaletă exista următorul anunț: „Pădurile sînt o bogăție a țării. Nu risipiți hîrtia igienică!" (A.)

Spre sfîrșitul anilor '80, stăteam la cămin și iernile pur și simplu degeram. Mi-am cumpărat o pereche de pantaloni matlasați, pentru schi, cu care mă îmbrăcam seara la culcare. Lumina din camere se întrerupea la ora 10, ca să facem economie. Ieșeam pe culoar cu cîte o pătură în spinare și învățam. Exista o singură priză pe etaj, în așa-numita sală de lectură, unde nu erau decît niște mese, scaune și un televizor inutil. Apă caldă la dușuri „se dădea" doar o dată pe săptămînă. Trebuia să te pui pe o listă de așteptare. Se striga pe hol cine era următoarea chemată să se bucure de beneficiile civilizației. Tot atunci se făcea coadă și la celebra priză, unde fetele așteptau să-și usuce părul. (Cr. C.)

Într-o zi am trecut pe la părinții mei. Ziua gazele nu aveau presiune deloc. Resoul se stricase, iar mama a încercat să fiarbă un ou la lumînare, pentru tata, care trebuia să plece în oraș. N-am aflat dacă tata a mîncat oul fiert sau crud. (E. T.)

Un coleg a mărturisit cum atunci cînd, într-o iarnă cu frig în spital, a deschis pentru operație toracele unui copil, au ieșit aburi, așa cum ies într-un abator înghețat cînd sacrifici un animal. Chirurgul care a povestit întîmplarea, Mircea Dobre, a plecat din România și a făcut o carieră strălucită în chirurgia cardiacă din Suedia. (M. S. M.)

Noi, tinerii elevi de școală, eram „apărați" sistematic de posibilele influențe ale religiei cu ocazia marilor sărbători creștine, mai ales de Paște. Atunci conducerea liceului organiza așa-numitele reuniuni – seri cu muzică, dans și bufet – unde se vindeau, foarte convenabil, preparate făcute gratuit de părinții elevilor. Se încerca crearea unei ambiențe festive, simplă spoială, fiindcă reuniunile erau obligatorii și porțile școlii încuiate, ca să nu te duci la Înviere. (L. D. S.)

PUBLICITATE

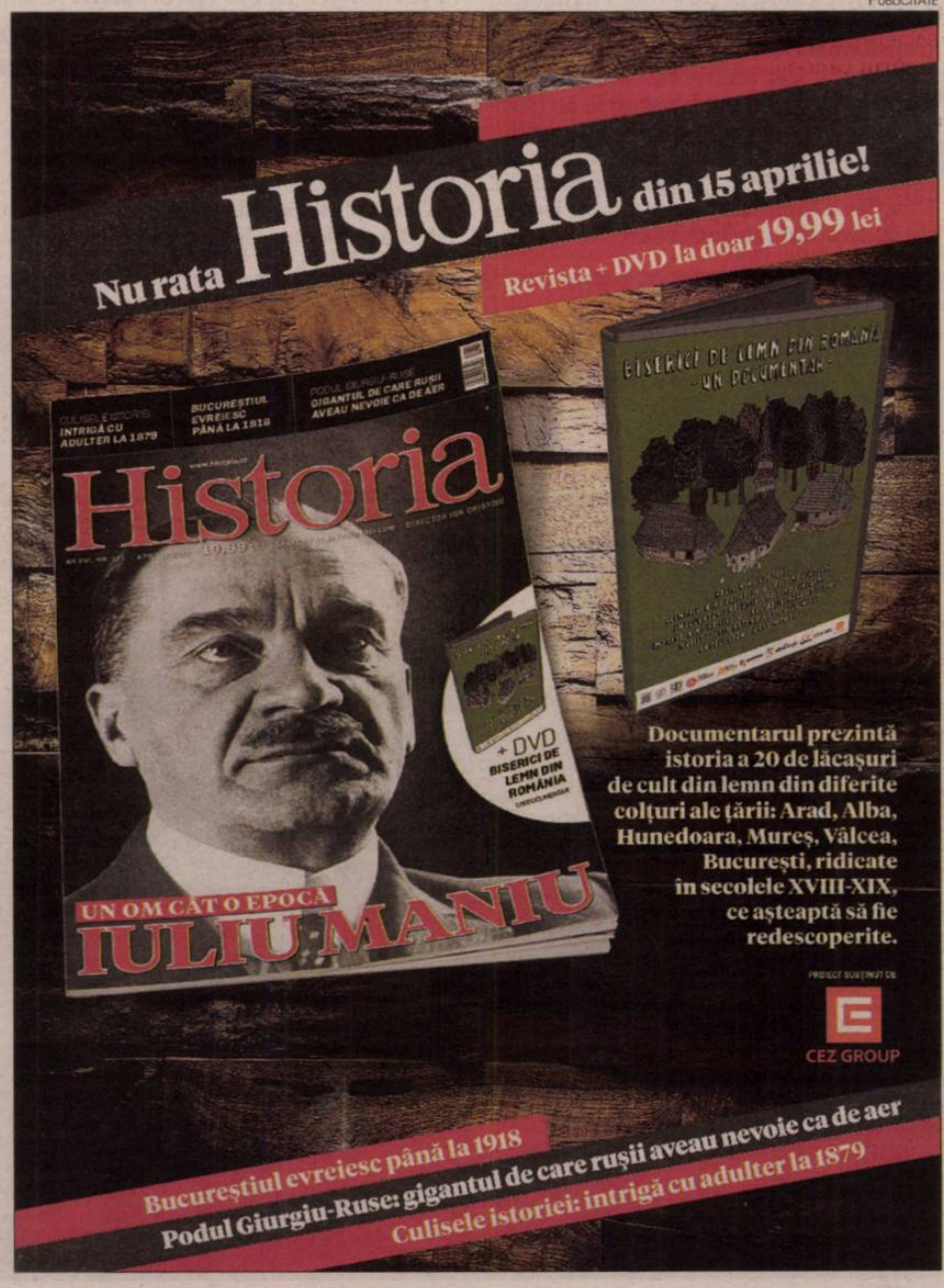

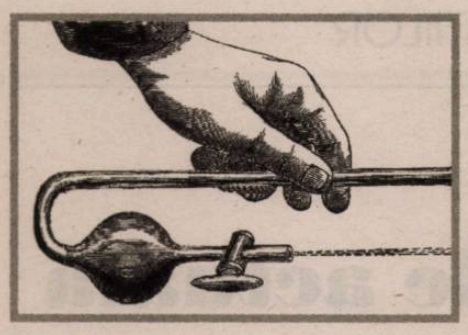

Oana STOICA

rosencrantz & co

Identități de neîncadrat

● ***LIKE CNDB.*** **Ediția a III-a (17 martie – 17 aprilie 2016)**

Festivalul de primăvară al Centrului Național al Dansului, LIKE CNDB (ediția a III-a), derulat sub sloganul „De neîncadrat", a adus la București cîteva producții clujene de la Fabrica de Pensule. Prezența lor a fost mai mult decît benefică într-un București care pare să se audă doar pe sine însuși și care își reproduce, la nesfîrșit, aceleași discursuri performative. Capitala pare să fi intrat într-un blocaj: identitățile artistice ale companiilor și spațiilor încep să se așeze, să devină identificabile, dar această identitate tinde să fie monotonă.

Ce a adus proaspăt Clujul la București? În primul rînd, un spectacol de Eugen Jebeleanu, *Ea e băiat bun* (scenografie: Velica Panduru, muzica: Alex Halka), produs de Colectiv A și diferit ca stil de show-urile anterioare ale regizorului. Spectacolul se raportează la filmul documentar *Rodica e băiat bun,* realizat de Marian Ilea și Gheorghe Dinu, care investiga cazul unui transsexual din Maramureș, acceptat ca atare în satul său. Rodica a suferit abuzuri (a fost victima unei rețele de traficanți de carne vie, violată etc.) și s-a confruntat cu prejudecățile societății. Rodica este un personaj naiv, a cărui candoare este strivită, de multe ori, cu răutate gratuită, de către cei din jur. Spectacolul lui Jebeleanu oferă, pe de o parte, o variantă a Rodicăi și, pe de altă parte, o panoramare a reacțiilor societății față de identitatea de gen cu referire strict la travestiți. Show-ul lui Jebeleanu este mai mult performance și mai puțin spectacol în sens clasic, și asta datorită unei structuri modulare în care personajul este construit din fragmente de realitate, se face conexiunea la filmul-reper, se dezvăluie procesul de lucru, inclusiv problemele de finanțare. Este vorba de o combinație complexă între personaj, material și proces de lucru care permite regizorului – autor de spectacol prin excelență – să investigheze mentalul colectiv prin raportarea la un caz concret. Actorul Florin Caracala creează un personaj savuros, pe muchia dintre tragic și comic, cu tușe de grotesc care îi pun în valoare vulnerabilitatea. Exemplele din cariera de solistă de muzică populară au ca revers experiența traumatizantă ca prostituată în Spania. Poveștile de dragoste și relațiile nefericite sînt contrabalansate de acceptul comunității. Jebeleanu radiografiază printr-un filtru personal societatea românească și idiosincraziile ei, în cazul de față, cele legate de identitatea de gen. Există în spectacol abordări neutre și accesibile precum testul dintr-o revistă *glossy* care identifică identitatea de gen indiferent de sex, moment care îi prilejuiește lui Caracala interacțiunea cu publicul dintr-o poziție aparent vulnerabilă, nuditatea, dar care exprimă exact ideea confuziei între identitate de gen și sex. Sînt și momente intens personale și emoționante, precum performarea grotesc-tragică a unei piese de Gabi Luncă, „Dă, mamă, cu biciu-n mine". Prin urmare, spectacolul este eclectic atît ca structură, cît și ca interpretare. Cu rezerva unor lungimi (insertul cu *Mica sirenă)* și a riscului caricaturizării (entuziasmul performativ al lui Florin Caracala, altfel contaminant, generează uneori nuanțe nedorite personajului), spectacolul este provocator și inconfortabil, punînd spectatorul în incomoda postură de a-și chestiona singur prejudecățile.

Show-ul lui Jebeleanu este mai mult performance și mai puțin spectacol în sens clasic.

Ea este băiat de bun diferă de spectacolele anterioare ale lui Eugen Jebeleanu. Pînă acum, regizorul a fost un artizan al spectacolelor delicate, subtile ca mesaj și ca expresie, prin excelență poetice. Aici apelează la un ton puternic, apăsat, la umor gros (găina și cocoșul din ultima scenă, care în reprezentația de la București „au performat" un act sexual), se joacă fără rețineri cu inconfortul spectatorilor. Nu știu dacă acesta va fi un nou stil pe care îl va dezvolta Jebeleanu, dar este clar că regizorul își explorează diferite modalități de expresie.

Parental CTRL este tot un performance despre identitate. Producția GroundFloor Group, în regia lui Ferenc Sinkó, abordează diferențele între generații, din perspectiva generației Y (născute între finalul anilor '70 și mijlocul anilor '90). Spectacolul nu judecă, nu se revoltă, nu contestă, ci pune alături perspective diferite asupra vieții în general, de la chestiuni cotidiene la relații și sexualitate, toate inspirate de experiențe personale ale actanților și filtrate astfel încît să reflecte o viziune generală și neutră. Interesantă este forma pe care o ia spectacolul, aceea de concert, cu o pronunțată componentă video și efecte vizuale. Acest tip de performativitate – în care cele trei performere, Kata Bodoki-Halmen, Kinga Ötvös, Krisztina Sipos excelează – este o expresie perfectă pentru generația Y, predispusă la formule noi de comunicare. Ferenc Sinkó continuă să fie surprinzător, cele trei spectacole pe care le-a regizat pînă acum, *Parallel*, *Cîntec de lebădă* și *Parental CTRL,* sînt din ce în ce mai puternic influențate de vizual și muzică și tot mai interdisciplinare.

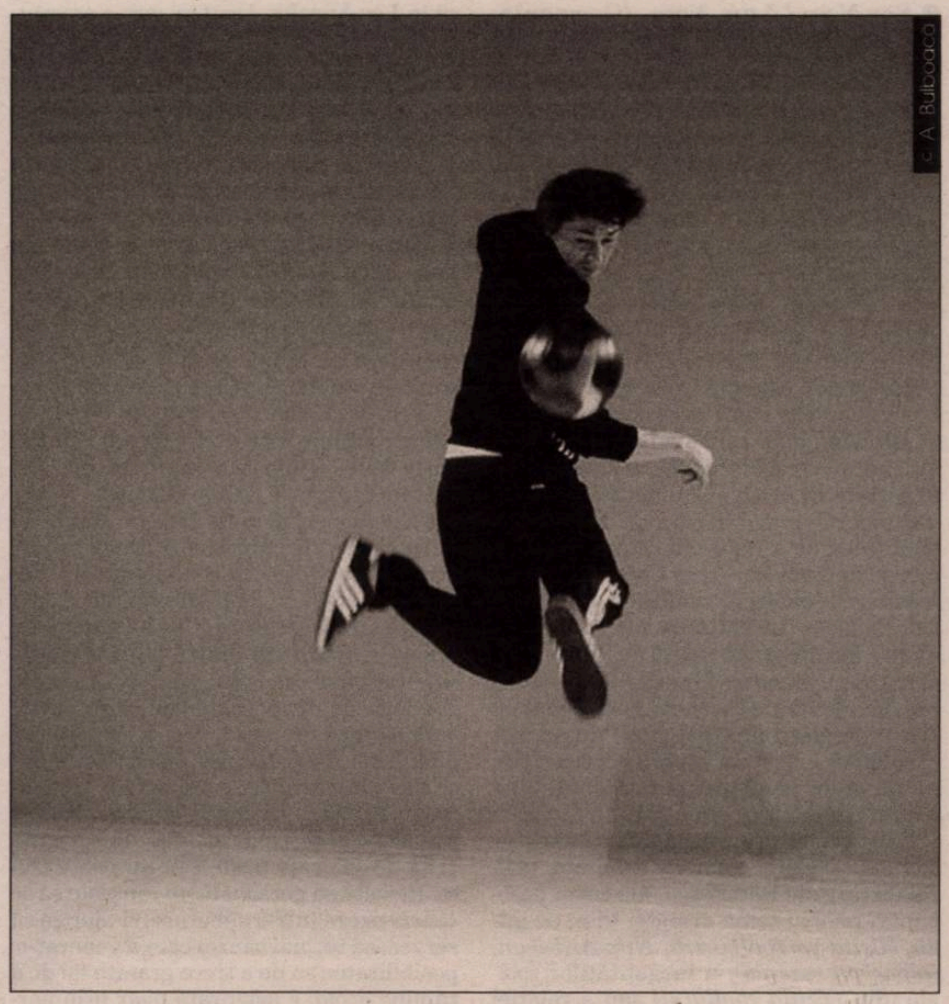

Un alt spectacol, *Untitled,* scris și creat în urma unor ateliere pentru copii coordonate de doi artiști-păpușari, Lucian Rad și Enikö Takács, îi aparține artistului clujean Ciprian Mureșan și este produs de Galeria David Nolan, New York, și Salonul de Proiecte, București. De data asta, este vorba despre un spectacol cu păpuși care reimaginează basmele din perspectiva copiilor. Poveștile, multe și neterminate, sînt trase de pe făgașul lor normal pe cel al imaginației copiilor, deraiază uneori în realitatea imediată sau rămîn pur si simplu suspendate. Copiii sînt jucați de păpuși care la rîndul lor sînt mînuite de două păpuși mari, neutre ca identitate, alcătuite doar din guri și mîini (costume: István Cîmpan, păpuși: Orsolya Gál). Este aici o succesiune de manipulări: copiii manipulează povestea, adulții manipulează copiii. De dincolo de basme transpar însă realități crude: disfuncții familiale, violență etc. De altfel, toată atmosfera este incert amenințătoare. *Untitled* este un spectacol inteligent despre modul în care copiii percep dramatismul vieții.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

O problemă extrem de actuală

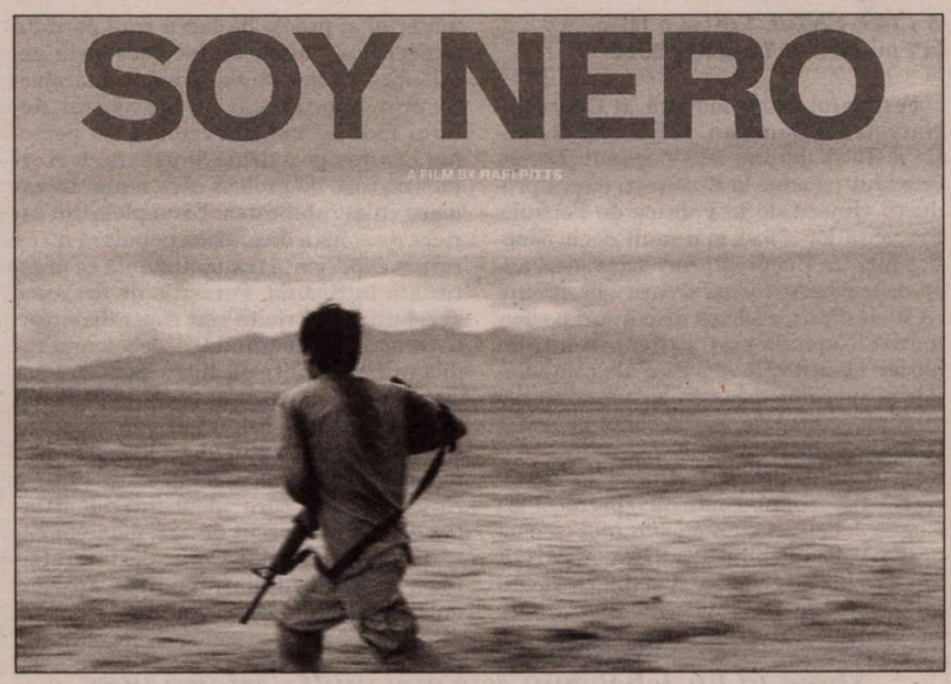

● ***Soy Nero / I am Nero*** **(Germania-Franța-Mexic-SUA, 2016), de Rafi Pitts.**

Cel mai nou film al regizorului Rafi Pitts, cu un scenariu semnat în colaborare cu Răzvan Rădulescu (proiectat la noi în cadrul Festivalului Internațional de Film București), urmărește un subiect care nu mai fusese exploatat cinematografic pînă la el, deși tema în jurul căreia se învîrte, relația dintre migrație și război, e miezul tuturor dezbaterilor de la ora actuală. Subiectul e așa-numitul *DREAM Act,* o denumire orwelliană pentru legea care oferă persoanelor (numite *DREAM kids)* care s-au născut în Mexic, dar au crescut în SUA, și care au fost deportate în urma evenimentelor din 11 septembrie înapoi în țara de origine, posibilitatea de a redeveni cetățeni americani și de a obține *Green Card*-ul prin înrolarea ca soldați în conflictul din Orientul Mijlociu. Inechitatea întregului demers e făcută să transpară de Pitts și mai clar prin dedicarea filmului celor cîteva mii de soldați ale căror eforturi (cu tot cu riscul pierderii propriei vieți) nu au fost răsplătite – deși au luptat pentru SUA, nu au ajuns să obțină și cetățenia, fiind deportați pentru a doua oară în Mexic.

Există anumite asemănări dintre *Soy Nero* și celelalte scenarii semnate, prin colaborare, de Rădulescu, ale cărui preocupări pentru tema armatei (din, de pildă, *Hîrtia va fi albastră, Niki Ardelean, colonel în rezervă),* a inegalităților sociale (din *Poziția copilului)* sau a relației opresive dintre stat și individ (din, de pildă, *4, 3, 2)* nu sînt noi. *Soy Nero* urmărește din exterior un *DREAM kid* – un băiat de 19 ani care luptă pentru a obține cetățenia –, sub forma unei intrigi, în două părți, de *thriller* geopolitic puternic dedramatizat. Nero își dorește să se întoarcă în Los Angeles, locul în care a crescut, motiv pentru care încearcă să treacă ilegal granița și reușește, în mod ironic, într-o noapte de 4 iulie, acoperit de bubuielile artificiilor, după care pleacă în căutarea fratelui său. Dincolo de graniță, narațiunea avansează ca o descoperire după descoperire (prezentată în notele comice ale deziluziei) a altor granițe mai mult sau mai puțin concrete, de pildă cea care reiese din discuția cu un bărbat pe jumătate paranoid care îl ia cu mașina, dar îi arată că deține o armă pe care el o consideră un hotar, un mod de protecție, sau cele sociale, în scena sugestivă în care Nero escaladează poarta casei unde locuiește fratele său, o vilă kitsch din Beverly Hills – jumătate casă luxoasă, jumătate muzeu de istorie naturală –, pentru a descoperi că drepturile nu sînt la fel de egale pe cît păreau a fi. Dacă în alte scenarii realizate cu contribuția lui Rădulescu, precum, de pildă, cel din *4, 3, 2* – și el o reprezentare a unui sistem represiv –, conflictul dintre individ și statul irațional era alimentat prin eludarea legii de către personaje (care porniseră să facă un avort, deci o ilegalitate), aici tocmai respectarea ei, care nu aduce nici un beneficiu, e cea care îl alimentează. Ajuns în Orientul Mijlociu, Nero e pus să fie el însuși păzitorul unei granițe și să decidă cine poate sau nu poate trece. Revolta sa personală nu reușește să se concretizeze într-o eliberare, ci ajunge să servească tocmai cauzei care a generat-o: posibilitatea sa de a trece granița (și de a rămîne acolo) e asigurată doar prin participarea la înălțarea altor granițe, pentru alți oameni.

Dincolo de importanța sa tematică, de actualitate, construcția narativă a filmului e supusă unui anumit schematism, nebazîndu-se pe altceva decît pe evidențierea destul de îngroșată a tuturor acestor delimitări. Colegii alături de care luptă Nero sînt caracterizați și ei de locurile din care provin, discută despre tipuri de *rap* separate, din nou, de zonă (de est sau de vest), iar problematicile pe care le dramatizează sînt în mod redundant expuse prin dialog. Diferența de ton, decor și tensiune narativă dintre o parte și alta a intrigii, care a fost criticată, cînd pentru o parte, cînd pentru alta, nu e neapărat în detrimentul filmului, așa cum limitarea suspansului nu e neapărat un punct slab – e destul de obișnuit ca trecerea de la urmărirea poveștii la urmărirea unor aspecte socio-politice să se facă slăbind narațiunea și acordînd mai multă importanță exteriorului, permițînd spectatorului să observe relații mai complexe decît cele narative și lăsîndu-i totodată impresia că problematicile discutate nu sînt grandioase, așa cum apar de obicei evocate de Hollywood, ci mai degrabă meschine. Cu toate acestea, ceea ce i se oferă spectatorului să cerceteze, dincolo de situația reală, care e incitantă, doar prin aportul realizatorilor, de comentariu asupra acestei situații, rămîne destul de stereotip: evenimentele narative sînt previzibile (precum situația socială a fratelui), iar ultima parte apelează la aceleași scheme extrauzitate ale dramelor de război în care trei oameni sînt lăsați în pustiu, așteptînd salvarea.

Ancuța Proca *este critic de film.*

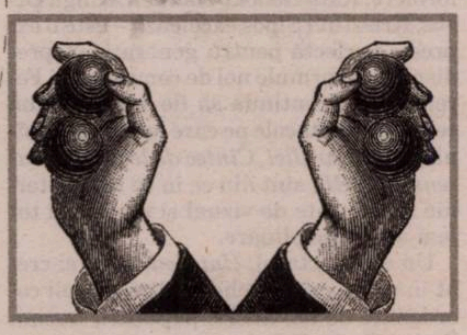

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Ingenioase dizarmonii

● **Jesu & Sun Kil Moon,** ***Jesu/Sun Kil Moon,*** **Caldo Verde, 2016.**

Cu albumul de acum doi ani, chitaristul Mark Kozelek (Sun Kil Moon) făcea o cotitură stilistică majoră, foarte subtil anunțată în materialele precedente, și lua pe sus topurile cu un concept folk minimalist și necizelat, cu versuri improvizat-grefate pe fluxul unor gînduri casnice și pe un zdrăngănit de chitară sfidător la adresa celor care așteaptă de la folk un spațiu larg de desfășurare a melodiei, metaforei și vocilor calde. Voce caldă s-ar mai putea găsi (în anumite interpretări ale epitetului), însă în privința metaforei materialul mi-a adus aminte de personajul amuzant din *Guardians of the Galaxy*, care nu avea noțiunea de sens figurat, iar simțul melodic era la fel de denaturat precum cel liric – coloană sonoră pentru gîndurile necenzurate ale unui tractorist ostenit la capăt de zi, improvizînd ceva la chitară în timp ce trage cu ochiul spre un meci de box transmis la televizor.

Perspectiva se schimbă cu cîteva grade, inclusiv în ce privește analiza retrospectivă a sus-criticatului album, prin prisma colaborării de anul acesta dintre Kozelek și Justin Broadrick – pionier al scenei industrial-metal britanice în anii '90 (cu Godflesh), ulterior consacrat ca designer de zgomot prin proiectul de inginerie sonoră Jesu. Atitudinea agrariană cu specific rural american emanată de Sun Kil Moon e complementată cu soundul abraziv postindustrial al proiectului Jesu, într-o alăturare de contraste care scoate la suprafață valențe imprevizibile. Abuzul sonor al texturilor siderurgice este atenuat de umanismul folkistului – cînd apatic, cînd supraîncărcat emoțional – o ingenioasă exploatare estetică a unei dizarmonii ce amintește de hibridul *doom metal* + poezie propus recent și de Scott Walker cu Sunn O))) (iar mai înainte de Lou Reed cu Metallica, ori Jarboe cu Neurosis – proiecte sporadice care tot încearcă, fără mare succes, să întindă punți între lumi).

Situația se schimbă în a doua jumătate a materialului, cu partea instrumentală migrînd spre ambiental și acorduri de pian monotone, inovația se mai disipează și lasă loc unor sesiuni de *spoken word* antimotivațional. Kozelek nu e complet străin de a cînta (se poate verifica și pe albumele sale vechi) și nu tot ce se aude aici s-ar caracteriza drept recitat. Un soi de ritm rudimentar al versului e susținut de cadența riff-ul metalurgic (ori de pulsul ambiental din a doua parte), iar schimbările de tonalitate a vocii punctează dramatic, beneficiind și de contribuții la momente-cheie din partea cîtorva invitați de marcă – Bonnie Prince Billy, Isaac Brock (Modest Mouse), Rachel Goswell (Slowdive), trupa Low.

Coperta ne arată un Mark Kozelek rătăcit într-un cîmp de floarea-soarelui, dar acum referințele la rural/suburban, la casnic și la pasiunea pentru box lasă loc unei arii tematice mai largi. Se pomenesc iubite recente sau prezente, moartea recentă a fiului lui Nick Cave și leucemia basistului de la Yes – deci ceva mai multe referințe la cultura britanică, consecință a amiciției cu Broadrick și a vizitelor ocazionate de această colaborare, incluzînd impresii culese din sala de așteptare a aeroportului Heathrow – Kozelek nu ratează nici o ocazie de a cugeta asupra propriilor stări de expectativă. Temele lirice continuă să fie cernute prin filtrul intimității și introspecției, prezentînd un poet american care cugetă în manieră „meta" asupra propriilor motive de a fi cum este și de a cînta ce cîntă, chiar și în ce privește incidentele de proastă purtare care i-au adus o oarecare notorietate în presa ultimilor ani. Caracterul confesional a fost cheia succesului folkistului și rămîne miza identității sale, însă coloana sonoră a intimității casnice e înlocuită aici cu una a smulgerii brutale a individului din spațiul său de confort.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Supraviețuirea pe zborurile lungi

Zborurile lungi și dese, cheia marilor oboseli, enervări, mers de zombie prin aeroportul unde faci escală și promisiunea că data viitoare îți aduci tot ce trebuie. După multiple încercări, acum chiar reușesc să-mi aduc aminte ce îmi trebuie la zborurile lungi, lucruri la care mă uitam chiorîș înainte și care acum se dovedesc un kit indispensabil de supraviețuire.

De exemplu, perna pentru gît. Face minuni în combinație cu tentativa de pernă pe care ți-o dă compania aeriană, mai ales cînd te poți sprijini cu capul de geam. Dacă acum ceva timp scriam despre frica de zbor, am remarcat recent că singurul lucru care mă deranjează la turbulențe, mai nou, e că mă trezesc din somn. Apoi sticla de apă, luată din aeroport, după ce am trecut de controlul de securitate. Nu știu cum sînt alții, dar mie în avion mi se face mereu foarte sete și nu-mi e tocmai bine cu paharele minuscule de apă de la stewardese, pe care nu pot să le chem prea des. Minimum un litru în plus e numai bine. De căști uit frecvent, așa că la fel de frecvent îmi cumpăr din aeroport, că cele din avion n-au de obicei mufă pentru laptop sau telefon. Încerc să nu uit să iau și o cremă la mine, pielea se usucă în avion, dar adevărul e că uit aproape mereu. Cît despre îmbrăcăminte, arăt ca fugită de acasă, cu haine largi și confortabile și cu un bagaj mic în care nu-mi găsesc niciodată pașaportul la timp.

Una-două cărți de citit, pastile de somn pentru orice eventualitate, gumă cu nicotină, la fel și nelipsitul laptop, mai ales că acum s-au înmulțit wi-fi-urile prin avioane. Zborurile lungi sînt ocazia perfectă pentru lucru cît mă ține bateria – cînd altcîndva mai am eu norocul să nu sune telefonul pentru cîteva ore? În avion s-au copt articole, prezentări, documentări pe diverse teme, am pus la cale planuri, strategii, am revizuit altele făcute pe grabă și stres, am transcris interviuri, mi-au venit idei, am scris mult. E perfect. Ceea ce nu uit niciodată e carnețelul unde-mi notez impresii, idei venite aiurea, aberații ale inconștientului lăsat liber cu vedere la nori, amintiri răsărite din neant, observații despre cartea pe care o citesc și multe altele.

Am învățat și mici trucuri care să-mi facă viața mai ușoară.

Am învățat și mici trucuri care să-mi facă viața mai ușoară, cum ar fi unde să-mi aleg locul în funcție de modelul avionului (seatguru.com e chiar guru în domeniu!), cum să-mi aleg zborul nu neapărat după preț, dar mai mult după lungimea escalei – șase ore de escală după unsprezece de zbor e tortură pură –, cum să-mi aleg masa eventual înainte ca să vină prima și să apuc să dorm, pe ce aeroport aterizează sau cum să mă uit mai cu atenție la ce oferă compania aeriană la nivel de confort pe zborurile lungi – și diferențele pot fi uriașe! Și cum vreau să intru imediat pe fusul orar al destinației și să nu pierd timp inutil dormind ziua sau somnambulînd noaptea, încerc pe cît posibil să dorm în avion pe ora locului unde mă duc.

© wikimedia commons

Zborurile lungi nu-s atît de „îngrozitoare" precum se zice, cu o minimă pregătire înainte. Sînt chiar o pauză din ritmul obișnuit, care-ți dă timp să te gîndești, să meditezi la lucruri sau să faci lucruri pentru care poate nu ai avut timp – cum ar fi văzutul unui anumit film – sau să termini în liniște ceva de muncă.

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gînditl

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

Cum te abonezi

SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

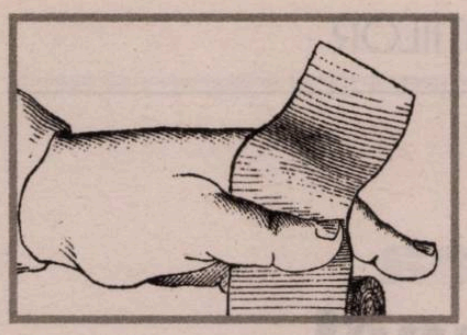

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Catharsis-ul morții în Game of Thrones

Ce e atrăgător în violența și moartea repetitivă din *Game of Thrones?* Un gen de exorcizare prin recontextualizare, cam la fel ca în epitafurile vesele din Cimitirul de la Săpînța. Pe la sfîrșitul iernii, pe vremea cînd se fuma în cafenele, m-am întîlnit cu prietenii de la *Șapte seri* pentru o discuție despre următoarele coperte. Luînd la rînd lunile următoare, am ajuns la aprilie și la premiera sezonului al șaselea din *Game of Thrones,* poreclit cu insistență de HBO România *Urzeala tronurilor.* Ce-ai putea face interesant despre un serial întors deja pe toate fețele, care începe sezonul în secret de PR absolut, fără măcar o vizionare de presă? Mi-a trecut prin cap o ședință foto la Cimitirul Vesel de la Săpînța. Ana-Maria Caia, redactorul-șef al revistei, Matei Buță, fotograful, și Mihai Alexandru, art directorul, s-au prăpădit de rîs. Partea proastă a fost că nu ne puteam imagina ce fel de ședință foto. Nu mi-a dat prin cap decît o idee irealizabilă, pe deasupra și dubioasă, cu Traian Băsescu (Baratheon), Elena Udrea (Cersei Lannister) și Emil Boc (Tyrion) în cvadrantele unei cruci din cimitir. Am trecut mai departe.

În ultima vreme, implicarea mea în *Șapte seri* e sporadică, așa că am uitat cu totul de Săpînța și de *Game of Thrones.* Zilele trecute, Ana-Maria mi-a arătat coperta. În loc de poză, un desen în chenar albastru, ornamentat, cu un Jon Snow portretizat naiv, cu blană de cioban, lîngă un pom: arăta grozav. Și, alături, epitaful lui Snow în stil săpînțean: „Ucis lîngă un copac? R.R. Martin – WTF?“ Moni Stănilă, poeta bănățeană stabilită la Chișinău, scrisese o baladă amuzantă, dînd cu tifla dușmanilor romglezei, cu rime ca „frumos-Westeros“ și „Ygrette-regrete“.

Coperta a ajuns pe Facebook, unde a făcut mii de *like*-uri și *share*-uri, epitaful a fost parafrazat și în engleză, și așa mai departe. Dar de ce vă spun toate astea? Nu numai ca să mă laud, ci fiindcă dovedesc, în mod clar, o legătură profundă între *Game of Thrones* și Săpînța, dacă o idee îngropată învie atît de frumos încît ajunge virală. Legătura sau numitorul comun nu poate fi decît moartea plus exorcizarea ei prin rîs. Oricine a văzut măcar un sfert de oră din serial știe că acolo găsești Eros și mai ales Thanatos pe steroizi. Cum spune Maris Kreizman, autoarea lui *Slaughterhouse 90210,* într-un articol de pe Medium, *„Game of Thrones* e visceral, la modul literal. Trupurile sînt ciopîrțite și din răni curg tot felul de substanțe vîscoase, iar aparatul de filmat nu se mută deloc de pe ele“. Lumea de acolo e, raportat la alte filme, seriale sau nu, extremă. Și totuși, atrăgătoare pentru un public masiv, fără o predilecție specială pentru violență. Dacă mai e nevoie de o dovadă despre faptul că moartea și violența nu sînt zorzoane în economia filmului, aflați că, în 2014, CCTV, televiziunea chineză de stat, a luat decizia de a difuza primul sezon al serialului cenzurat de violență extremă și sex. Din primul episod lipseau vreo 20 de minute. Un posesor de cont Weibo, Twitter-ul chinezesc, exclama atunci scîrbit: „Cred că-i OK dacă vrei să te uiți la un documentar european despre castele“.

Europa sau Westeros, lumea din *Game of Thrones* este despre ceea ce poate fi cenzurat, la fel cum Umberto Eco spunea că semiotica este știința lucrurilor despre care se poate minți. Nu la nivelul considerat inacceptabil în civilizația occidentală, fiindcă e vorba de un serial cu limită inferioară de vîrstă, e drept, dar difuzat în *primetime* de unul din cele mai mari businessuri de *pay TV* din lume, HBO. Moartea și violența din *Game of Thrones* sînt un fel de tabuuri psihologice care n-au legătură cu canoanele de liberă exprimare ale unei societăți democratice. Și nu numai că atrag un public numeros, dar sînt și luate ușor. Cu excepția faptelor de arme ale lui Ramsay Bolton, sadic chiar și față de morala tărîmului imaginar creat de George R.R. Martin, lucrurile de felul ăsta surprind, provoacă stupoare, rîs nervos – dar, în fine, fac orice altceva decît să te bîntuie psihologic după aceea.

Cum poți ajunge la acest gen de catharsis legat de moarte și violență, păstrîndu-ți respectul propriei normalități? La fel cum, la Săpînța, ramele colorate ale lui Stan Ioan Pătraș fac suportabili și amuzanți răposații pe propriile cruci, *Game of Thrones* reîncadrează moartea nu atît spațial, ci temporal. Toate nenorocirile din serial se petrec nu neapărat într-un loc, cît într-un timp imaginar, Timpul Dragonilor. Un timp imaginar *trecut,* sinteză de arhetipuri și epopee care te duce cu gîndul la *illo tempore* al lui Eliade. Or, *illo tempore* e legat de eterna reîntoarcere și regenerare, în el moartea e eliberare și visul că ai putea să o iei de la capăt. Te scapă de griji. Ca toate basmele bune, *Game of Thrones* reinventează trecutul pentru uzul prezentului, adăugînd complexitatea politică și ambiguitatea morală care-l fac atît de atrăgător pentru spectatorul adult, educat.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

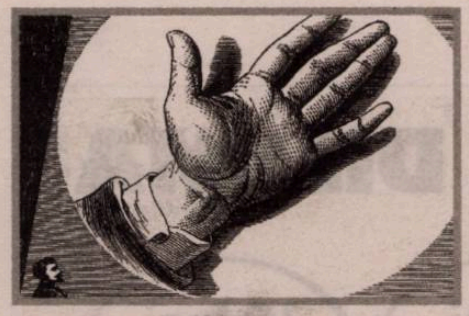

Adina POPESCU

portrete din mers

Picnic la marginea drumului

De cele mai multe ori, exact la margine. Chiar pe granița dintre șosea și „iarba verde“, la limită între civilizație și „sălbăticie“. Un spațiu confortabil cu vedere la mașinile și TIR-urile care trec, ca la Paris, la terasele cu scaune întoarse spre stradă pentru a te holba la lume. Mașina e trasă pe dreapta, se scot scaunele pliante, măsuța, gospodina casei le șterge de praf, pune o față de masă drăguță, scoate caserole cu te miri ce și începe să improvizeze picnicul, în timp ce mamaie stă pe un scaun, mai la umbră, se uită îngrijorată la cer, nu cumva să-i plouă. Gospodarul casei scoate și el PET-urile reci de bere din lada frigorifică, montează umbrela deasupra măsuței, caută CD-ul cu maneaua potrivită, apoi se ocupă de grătar. Se încumetă cîțiva pași în sălbăticia de cele mai multe ori montană (pădure de brazi), ca să mai caute niște lemnișoare pentru foc și să suplimenteze cărbunii de la Metro. Se întoarce victorios cu lemnișoarele sub braț, curînd fumul grătarului se împrietenește cu gazele de eșapament de pe șosea, maneaua sau populara urlă și se tînguiește, oamenii încep să se simtă bine, ca acasă. Ăla mic vrea pipi, tatăl îl însoțește cutezător tot în „sălbăticie“, unde a mai fost odată, acum știe despre ce este vorba. Mamaie moare de cald, flutură dintr-un evantai, s-a lămurit că nu mai plouă și se uită la spectacolul de pe șosea: BMW, Audi, Mercedes, BMW. Micii încep să sfîrîie, tatăl gîlgîie din PET, are și o cafea tare în termos, pregătită pentru mai tîrziu, cînd va redeveni șofer și-și va duce mica turmă la locul de baștină, în siguranță. Are grijă de mici cu responsabilitate. Curînd masa e gata, răsare de undeva și mușTarul indispensabil. Se așază cu toții și încep să înfulece. După masă, lîncezesc pur și simplu pe scaunele pliante, se relaxează. Soare, aer curat, mai trece cîte un TIR. „Sălbăticia“ din spatele lor pare acum prietenoasă, e decorul perfect și WC-ul public ideal, merge pînă și mamaie, o marchează cu toții cu fîșii de hîrtie igienică, ca la concursurile de orientare turistică. Mama strînge masa, totul se încarcă în mașină, mamaie își reia locul de pe scaunul din spate, alături de ăla micu'. Tatăl rîgîie satisfăcut, ambalează motorul – la drum! Mașina se pierde anonimă printre ceilalți „participanți la trafic“ – BMW, Audi, Mercedes, BMW. În urma lor, rămîn rămășițele picnicului – cîteva lemnișoare făcute scrum, un PET gol de bere, pahare de plastic, un ecou de manea sau de populară în pădurea de brazi.

„Ai spart oalele, ai mîncat sarmalele!“

Nu i-ați văzut niciodată pe drumurile și șoselele patriei pe acești amatori de picnic în „sînul naturii“ și de grătar la botul calului care trag ca la han la primul petic de iarbă? Cum se gospodăresc ei într-un timp record pe trei metri pătrați de verdeață? N-am înțeles niciodată pe ce criterii își aleg aceste locuri idilice de pe marginea șoselei, de ce nu le trece prin cap să prospecteze și un drum lăturalnic, de ce chiar nu au nevoie de intimitate.

Însă nu mă mir nimic. În cartierul meu, în zilele de sărbătoare, grătarul se face în mod obligatoriu în stradă, deși oamenii au curți. Însă în curte ești la dos, nu te vede nimeni, nu îți poate lăuda nimeni *skills*-urile de grataragiu, nu te invidiază vecinii pentru fleicile pe care le frigi pe cărbuni și nu-ți admiră nimeni mititeii. Și așa, grătarele se înșiruie unul după altul în fața porților, străzile sînt blocate, pe aici nu se mai trece. Oamenii fraternizează pînă la primul conflict, care de obicei pornește de la copilul meu care a fost bătut de copilul tău. Sînt și copii, o droaie, însă își văd de treaba lor, se joacă ceva mai încolo, în mijlocul străzii, sub privirile vigilente ale părinților. Inevitabil, o sămînță de scandal apare de undeva și cheful se duce naibii. Își ia fiecare micii lui și intră îmbufnat în casă. Doar copiii continuă să strige pînă tîrziu în noapte: „Ai spart oalele, ai mîncat sarmalele!“

De Paști, pe pajiștea de la lacul Paltinu, amatorii de picnic stau înghesuiți ca sardelele – nici nu mai știi care grătar al cui e. Muzici felurite se revarsă din boxele mașinilor, e o discotecă în aer liber, doar că nimeni nu dansează, cu toții se implică în aspecte mai practice ale ieșirii la iarbă verde. Sînt grupuri de tineri care se strigă unii pe alții cu „mă“, „bă“ și cu „hai“. Este singura formă de comunicare. De altfel, dacă observi această mică mulțime cu îndeletniciri primitive (tăiat de lemne, făcutul focului, tranșatul cărnii, supravegherea micului care saltă pe jar etc.), vei observa că oamenii nu vorbesc unii cu alții. Sînt doar replici scurte, repezite și oricum muzica acoperă totul. Socializarea e nulă, nu se stă la povești în jurul focului. E ca un picnic de autiști. Uneori cîte unul se mai îmbată criță și devine o problemă pentru ceilalți, doar pentru că „mă“, bă“ și „hai“ se transformă în niște urlete greu inteligibile sau în niște chiuituri melodice. Așa că, după ce activitățile practice de picnic iau sfîrșit, după ce se înfulecă și se bea suficient de mult, de obicei se pleacă acasă. În afară de găștile de tineri, mai sînt și familiile extinse care vin cu cîte trei-patru mașini – veri, unchi, fini, nepoți, toate aceste rubedenii care, de fapt, n-au nici o legătură unele cu altele, însă „iarba verde“ le va suda relațiile inexistente.

Picnicul la români este, înainte de toate, un mod de a te afișa în public. De a frige mai mulți mititei și de a da muzica mai tare decît vecinul tău de picnic. În alte țări, mai civilizate, petrecerile de stradă, de pildă, sînt un pretext pentru o bucurie comună. La noi, sînt doar un pretext pentru ca oamenii să-și dea în petic, iar bucuria devine una egoistă, individuală: marchezi teritoriul, acaparezi tot ce e în jur, sufoci biata natură, ești regele grătarelor.

Oamenii frumoși, prietenoși și invizibili ai Belarusului

– interviu cu fotografa Jadwiga BRONTE –

Pe 26 aprilie s-au împlinit 30 de ani de la explozia reactorului 4 al Centralei de la Cernobîl, care a provocat cel mai mare dezastru nuclear civil din istorie. Fotografa ***Jadwiga Bronte*** *a realizat un proiect fotografic, „Oamenii invizibili ai Belarusului" (www.jadwigabronte.com), în care i-a fotografiat pe cei care trăiesc în instituțiile de stat numite „internate", un fel de aziluri / orfelinate / ospicii, în care cîteva mii de bieloruși cu dizabilități fizice și / sau mentale au fost lăsați de familiile lor în grija statului la scurt timp după naștere.*

Cum ați aflat de existența acestor oameni?

M-am născut în Polonia, un stat satelit al URSS-ului în momentul în care a avut loc dezastrul de la Cernobîl. Aveam doar cîteva săptămîni cînd mi s-a administrat Lugol, mie și altor 18,5 milioane de polonezi, majoritatea copii. Soluția numită Lugol era folosită pentru a neutraliza iodina radioactivă.

M-am decis să merg în Belarus pentru a documenta viața copiilor neglijați și abandonați, a celor născuți cu deficiențe mentale și psihice în urma contaminării masive de după explozia reactorului, cumva din compasiune și solidaritate față de cei mai puțin norocoși din generația mea. Aflasem despre aceste centre dintr-un foarte frumos eseu fotografic realizat de Paul Fusco, intitulat „Moștenirea Cernobîlului", care a vizitat instituții similare acum mulți ani.

Prin ce e diferit proiectul dvs. de cel al lui Paul Fusco?

Mai întîi, din punct de vedere fotografic, folosim tehnici foarte diferite. Apoi, felurile în care am decis să reprezentăm oamenii în fotografiile noastre sînt, din nou, complet diferite. În proiectul meu, „Oamenii invizibili ai Belarusului", am încercat să-i arăt pe rezidenți ca pe niște oameni frumoși și puternici, cu care am colaborat din plin la crearea propriilor portrete.

Chiar așa, cum ați lucrat cu ei?

Ușor. A fost chiar extraordinar să-i fotografiez pe acești rezidenți ai internatelor. Sînt oameni frumoși, foarte prietenoși și pozitivi. Am petrecut mult timp cu ei și m-am implicat în diverse activități alături de ei.

Ce fel de activități?

Asta depindea de vîrstă și de cît de severe erau dizabilitățile lor. Putea fi vorba de a lucra grădina din spate, dar și de jocuri cu mingea și cu baloanele, de desenat și colorat. Unora dintre fetele mai mari le plăcea să se machieze și să-și facă unghiile. Pe cei mici obișnuiam să-i plimb purtîndu-i în cîrcă, cîntîndu-le sau pur și simplu vorbind cu ei.

Cît timp ați petrecut alături de ei?

Am vizitat un număr mare de internate. În unele dintre acestea am stat mai multe zile, în altele doar cîte o singură zi. Oricum, celor mai mulți dintre ei le-a plăcut să se lase fotografiați.

Doar pentru că li se părea amuzant sau și pentru că înțelegeau ce anume faceți?

> *„Zone întregi din Belarus încă sînt contaminate radioactiv."*

Nu, nu știau exact ce anume caut eu acolo și despre ce proiect era vorba. Le plăcea să fie fotografiați mai întîi pentru că le plăcea atenția pe care le-o acordam. Îi făcea să se simtă speciali, aleși. Se amuzau teribil să se vadă pe ecranul camerei de fotografiat, să se vadă pe ei, dar să-i vadă și pe prietenii lor.

Le-ați trimis fotografii printate?

Încă nu, dar le-am printat și le voi duce personal, pentru că intenționez să-i vizitez în curînd.

Cum trăiesc ei acolo? Cu ce-și ocupă zilele?

Starea instituțiilor este departe de cea ce există în Europa de Vest. Internatele sînt adesea supraaglomerate și le lipsesc multe. Nu sînt prea multe de făcut în afara privitului la televizor sau a plimbării prin împrejurimi. Din ce cunosc, o mulțime de ONG-uri din toată lumea organizează vacanțe de vară pentru acești rezidenți și le aduc voluntari în fiecare an pentru a petrece timp cu ei.

Cu ce temeri v-ați dus prima dată acolo?

Din moment ce zone întregi din Belarus încă sînt contaminate radioactiv, am fost îngrijorată știind că voi petrece un timp acolo. Dar m-am ținut departe de acele zone, am evitat să mănînc alimente proaspete și am băut numai apă îmbuteliată. Cum eu sînt vegetariană, n-am consumat oricum nici un fel de carne, nici măcar pește. Pentru unii, toate aceste lucruri pot fi prea mult, dar eu am preferat să nu-mi risc sănătatea.

Spuneți-ne cîte ceva despre dvs. ca artist: este fotografia un hobby, o meserie sau o artă?

S-au împlinit deja zece ani de cînd sînt fotograf *freelance*. De cele mai multe ori lucrez la propriile mele proiecte. Să fii fotograf documentator sau fotojurnalist este un stil de viață, trăiești într-o poveste și asta îți ocupă foarte mult timp. Să faci fotografii poate fi un hobby, dar nu e cazul fotojurnalismului.

a consemnat Marius CHIVU

PUBLICITATE

„Școala pierde din vedere exact dimensiunea ludică a literaturii“

– interviu cu scriitoarea Adina ROSETTI –

Este autoarea romanului Deadline *și a volumului de povestiri* De zece ori pe buze, *dar și a unei cărți pentru copii,* Domnișoara Poimîine și joaca de-a Timpul. *În curînd,* ***Adina Rosetti*** *va publica* De ce zboară vrăjitoarele pe cozi de mătură… și alte 10 întrebări fantastice, *așa că am vorbit cu ea despre cărți și personaje, despre cum poți să-i convingi pe cei mici că literatura e* cool *și cu ce povești ai putea să îmblînzești un mic cititor.*

O să încep prin a vă întreba: ce le citiți copiilor dvs.?

Clarei i-am citit încă de la 6-8 luni, era extrem de receptivă și eu, recunosc, aveam un chef nebun de redescoperit copilăria și lecturile ei. Au fost niște ani în care m-am reîndrăgostit, în timp ce i le citeam ei, de cărți și personaje precum Alice în Țara Minunilor, Apolodor, Micul Prinț, Habarnam, Știe Tot, Dora Minodora și Luna Betiluna. Nu citisem *Harry Potter,* așa că am început să-l citesc cot la cot cu ea. La fel s-a întîmplat cu cărțile de Roald Dahl, un autor cu care nu luasem contact în copilăria mea. Cu Anton e un pic mai complicat pentru mine, atunci cînd trebuie să pătrund în universul băieților, care include mașinuțe numite Bucșă, mecanici de locomotivă și controlori de tren. Însă toți trei îl adorăm pe Maurice Sendak cu *Where the wild things are* și poveștile lui Eugen Ionescu pentru copii!

Cum v-ați apucat să scrieți literatură pentru copii?

Din întîmplare, nu a fost nimic programat. Îi povesteam Clarei, seara, la culcare, tot soiul de povești, aproape adormită (eu, nu ea!). Nu urmăream vreun fir narativ, doar ne amuzam sau încercam să-i descîlcesc noțiuni mai abstracte – precum Timpul și curgerea lui. M-am apucat să le pun într-o formă scrisă la sugestia Cristianei Radu, care voia să-și încerce culorile și pensulele cu niște povești contemporane. Așa s-a născut *Domnișoara Poimîine și joaca de-a Timpul,* o carte care stat destui ani în sertar pînă cînd a apărut, în 2014, la Curtea Veche Publishing.

În jurul nostru e o văicăreală continuă cum că cei mici nu mai au chef de literatură. E o exagerare? Sau pur și simplu citesc altceva decît citeam noi la vîrsta lor? Concurența cu lumea virtuală, pusă la picioare printr-un simplu click, nu poate nimeni s-o neglijeze.

Într-adevăr, e o concurență greu de învins. Sînt obișnuiți cu un ritm extrem de alert și cu satisfacții imediate, nu știu cum ar putea fi convinși să reziste la pagini întregi de descrieri plicticoase (pînă și noi, în anii '80, în care oricum nu aveam altceva mai bun de făcut, mai săream cînd dădeam de multe pagini cu descrieri de natură…). Nu prea are sens să îi obligăm să ne urmeze lecturile de pe „vremea noastră“. Sînt la modă jurnale de puști și de puștoaice (nu mă dau în vînt după ele, dar cunosc mulți copii care așa au început să citească), *fantasy*-uri, romane grafice, autori contemporani care le vorbesc pe limba lor. Așa că da, cred că mulți dintre ei citesc, doar că altceva. Asta dacă ne raportăm la mediul urban și la copiii din familii cu venituri medii, pentru că în cel rural, din păcate, situația se schimbă dramatic și nu din vina copiilor…

„Sînt la modă jurnale de puști și de puștoaice.“

Faceți ateliere de scriere creativă cu copii și adolescenți, cît de interesați sînt de zona asta? Ce fel de surprize aveți?

Este al treilea an de cînd țin aceste ateliere la Academia Motanov, pentru copii cu vîrste între 10 și 16 ani. În general, se înscriu copii care sînt deja interesați de cărți, de lectură și de scris. Am avut copii extrem de talentați, care iubesc poveștile și care își doresc, fără să fie împinși de la spate, să se dezvolte în direcția asta. Cea mai mare surpriză a fost cît de multe am învățat eu de la acești copii! Am avut la curs copii de 10 ani care fac *homeschooling* și scriu extrem de *cool* în engleză, direct pe laptop, și care m-au învățat cum să folosesc Google Drive. La început, nu credeam nici eu că se poate scrie pe loc, avînd o temă dată… Mie mi-ar fi foarte greu să fac asta. Dar copiii mi-au arătat că se poate, că poți să-ți chemi creativitatea și să te joci cu ea și să o lași să te ducă unde vrea ea. O întîmplare amuzantă: la unul dintre cursuri toți copiii voiau să-și cumpere *Șotron* de Julio Cortázar pentru că le povestisem despre tehnica narativă fragmentară și li se părea foarte tare! Deabia i-am oprit…

Mi se pare că școala le cere elevilor tot felul de lucruri, dar nu-și propune să-i antreneze să devină niște cititori de cursa lungă. Ce și cum se poate schimba în obișnuințele de lectură ale copiilor?

Cel mai trist este că le ucide din față orice apropiere de poezie. Copiii care vin la curs, deși iubesc lectura, declară că urăsc poezia. Dar, după ce ne jucăm de-a colajele Dada, după ce le citesc poeziile despre Shrek ale lui Foarță sau le arăt cartea de poeme a lui Tim Burton, cu desenele lui, cu toții exclamă încîntați: „*Wow!* Asta e poezie?“ Cred că școala pierde din vedere exact dimensiunea ludică a literaturii. Ar fi frumos să existe ore de lectură pur și simplu, urmate de exerciții jucăușe care să pornească de la texte, în loc de clasica cerință „Scoateți figurile de stil și comentați-le“. Poate prezența autorilor în carne și oase în școli ar fi o idee bună pentru a-i apropia pe cei mici de cărți.

Cărțile pentru copii au nevoie și de o grafică atractivă. Întîlnirile dintre ilustrator și scriitor sînt importante. Cum a fost la Domnișoara Poimîine?

Desenele și grafica sînt esențiale – ele îi fac pe părinți să aleagă cartea din raft, iar pe copii să îndrăgească un personaj sau o poveste anume. *Domnișoara Poimîine* n-ar fi fost nimic fără desenele Cristianei Radu, care completează minunat povestea, o îmbogățesc cu detalii și sensuri noi. Noi sîntem și prietene și vorbim cumva aceeași limbă în ceea ce privește poveștile, așa că totul a mers foarte natural. Mă bucur că au început să apară și la noi cărți frumoase, făcute cu grijă pentru aspectul vizual și care stimulează imaginația copiilor.

© B. Nemehti

Textul dvs. a devenit și spectacol de teatru pentru cei mici. Să ai parte de așa un public mi se pare un privilegiu. Și o probă de foc pentru un autor. Ce gen de reacții au avut copiii?

Spectacolul de teatru al trupei Momolino după *Domnișoara Poimîine* a fost o experiență minunată! Aproape că mi-aș dori să rescriu cartea, cu replicile din piesă. Nu am fost implicată deloc în partea dramaturgică – am spus de la început că nu mă pricep și mi-ar fi greu să-mi transform propria poveste. De dramaturgie s-a ocupat actrița Antoaneta Zaharia, care a semnat și regia. Copiii probabil că sînt cel mai dificil, dar și cel mai cald public, pentru că reacționează pe loc. Vorbesc cu personajele, se implică, încearcă să intervină în fel și chip, așa că nici un spectacol nu seamănă cu altul. Mi-a rămas în minte un băiețel care, atunci cînd Domnișoara Poimîine a apărut pe scenă și a întrebat: „Copii, voi știți cine sînt eu?“, a răspuns foarte precis: „Da, doamna de engleză!“

Există reguli în cărțile pentru copii? Ce poți să faci și ce nu?

Nu cred că există prea multe, frumusețea este tocmai că nu există reguli, copiii se dau în vînt după absurd, după suprarealism, îi amuză teribil lucrurile astea. Eu am cumva aceeași regulă, pe care o „simt“ și cînd vine vorba de literatura pentru adulți: fără intenții moralizatoare, fără tezisme, fără mesaje prea evidente. Cred că o poveste puternică și bine spusă, dacă se poate și cu umor, este suficientă pentru ca fiecare să decripteze o mulțime de lucruri de acolo. Fără a ignora rolul educativ și formator al poveștilor, în general, mie nu-mi plac cele făcute doar pentru a preda o morală.

Cu ce carte ați îmblînzi un copil căruia nu i s-a citit și nu are această deprindere

„Copiii se dau în vînt după absurd, după suprarealism.“

și care vrea să se uite uite doar la filme?

Cu Clara am avut o regulă: întîi citim cartea, apoi vedem filmul. Așa am procedat cu primele trei volume din *Harry Potter* și a funcționat. Cred că pe la 10 ani, o poveste de Roald Dahl cucerește orice copil… *Matilda, Uriașul cel prietenos* sau *Charlie și fabrica de ciocolată* au umor, o poveste care se citește cu sufletul la gură și o anumită subtilitate pe care o are literatura bună. Sau poate ar fi util de încercat o abordare personalizată, în funcție de preferințele, temperamentul, hobby-urile copilului… Pot să spun cu mîndrie că am convins doi băieți că poezia e ceva mișto, după ce le-am dat să citească *Reciclopedia* lui Florin Bican.

O să mai scrieți pentru copii?

Da, chiar urmează să apară, la începutul lui mai, următoarea carte pentru copii. Se numește *De ce zboară vrăjitoarele pe cozi de mătură… și alte 10 întrebări fantastice* și este ilustrată tot de Cristiana Radu. Am luat personaje din basmele clasice românești (și nu numai) și le-am adus în lumea în care trăiesc copiii de astăzi. Sînt 11 povestioare, în proză presărată cu versuri. N-am crezut că aș putea scrie versuri, așa că am mari emoții.

a consemnat Ana Maria SANDU

Imagine din spectacolul ***Domnișoara Poimîine***

© Lilebuba Photography

Cu ochii-n 3,14

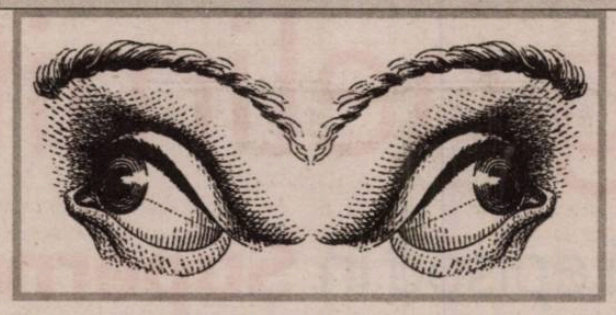

CINE ARE DREPTURILE DE UTILIZARE A IMAGINII MERELOR ȘI PORTOCALELOR ÎNTR-UN VIITOR APROPIAT, ÎN GENERAL ALBASTRU, VREM (SAU NU VREM)?

■ Am văzut, la o tarabă cu „artizanale“ de pe marginea șoselei, diverse obiecte – cruciulițe, dar și căni, medalioane, suporturi de șervețele și altele – cu chipul lui Arsenie Boca. Mă întreb cine are drepturile de utilizare a imaginii lui Arsenie Boca. Căci, dacă tot e o afacere înfloritoare, ar trebui pusă în regulă. În America, bunăoară, nu poate oricine să vîndă obiecte cu chipul lui Mickey Mouse sau al lui Brad Pitt. (**M. V.**)

■ O companie din Australia îmbuteliază apă plată obținută 100% din presarea merelor și portocalelor și separarea sucului de apă. N-ar fi mai ușor cu pepeni sau castraveți? (**M. C.**)

■ Aflăm din revista *New York Times* că Statele Unite încearcă să creeze o nouă generație de arme nucleare – mai mici și mai precise. Poate că într-un viitor apropiat vor apărea bombele atomice de buzunar, pentru reglarea promptă a micilor conflicte dintre rude, prieteni, vecini. (**M. P.**)

■ Acum, că ne inundă vara, trecem „pe negîndite“ la încălțăminte *casual:* așadar, se poartă tenișii (de ambe sexe) în general albastru deschiși sau închiși (după caz!), care pot fi foarte bine asortați cu o cravată cu dungi albastru deschise (ele, dungile… sau cravatele… totuna) sau cu o eșarfă cu buline galben închise sau deschise… dacă ăsta e trend-ul! Cumpără! „mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le…“ (sursa: http://www.sevenshop.ro/en/cumpara/tenisi-dama-albastru-deschisi-lara-din-material-textil-197) (**R. M.**)

■ Nu vrem balerini străini la Opera Națională, nu vrem mega-moschee în orașul Catedralei Mîntuirii Neamului, nu vrem refugiați în țara celor cîteva milioane de plecați la muncă în Europa, nu vrem țigani, nu vrem homosexuali, vrem (sau nu vrem) *Cumințenia Pămîntului*… Ce să zic, vast program! (**M. C.**)

CÎT TIMP I-AR LUA UNUI COPIL SĂ REDEVINĂ ALEXANDRU CEL MARE ÎN PODUL CASEI BUNICILOR?

■ În centru, un panou publicitar uriaș: canapea Polly. Gri, simpăticuță. Sînt curioasă doar cît timp i-ar lua unui copil să-ntrebe „Polly want a cracker?“ și să-ndese biscuiți sub perne. (**C. Ș.**)

■ În urmă cu cîteva luni am primit un telefon prin care mi se cerea semnătura pentru un proiect de restabilire a zilei naționale pe data de 10 mai. Cu serioase argumente istorice și legate de tradiția antebelică, mi-a explicat de ce e bine ca această zi să redevină ce a fost. Recent am primit o scrisoare cu multe pagini de argumente ale celeilalte tabere, care vrea restabilirea zilei naționale pe 9 mai și care zice că, de fapt, atunci ar fi fost cu adevărat promulgată Ziua Independenței. E uimitoare osîrdia cu care cele două tabere, de istorici și parlamentari, luptă pentru așa o cauză. Deși am o opinie clară și de mult formată în această privință, aș propune o dilematică idee de împăcare între cele două tabere. Adică, parafrazînd un titlu de film celebru, să punem ziua națională pe data de 9 și jumătate mai. Atunci probabil că *pupat toți piața Endependenți.* (**A. M.**)

■ Am găsit-o pe net și pe asta: 15 nume de copii care vor avea noroc în dragoste. Așadar, dacă vrei ca băiatul tău să facă furori printre femei trebuie să-l cheme Ianis, Alexandru, Darius sau Robert. Și dacă îți dorești ca fata ta să se mărite bine, numește-o Maria, Afrodita sau Cristina. Adaug și trei nume de copii cu posibil noroc la bani: Ministru, Mercedesa, Lovența. (**A. P.**)

■ Mergînd prin București, am dat de trei străzi cu nume neașteptate: Intrarea Nopții, prin zona Căii Victoriei, str. Fecioarei, pe lîngă Ștefan cel Mare, și str. Bîlciului, din Mătăsari. (**I. P.**)

■ Un tablou descoperit în podul unei case din sudul Franței s-a dovedit a fi un ditamai veritabil Caravaggio. Evaluat la 137 milioane de dolari. Voi cînd ați urcat ultima dată în podul casei bunicilor? (**M. C.**)

POT SĂ-MI EXPLIC DE CE, ÎN PLIN SCANDAL, OBIȘNUITUL VI SE VA PĂREA BAVAREZ

■ După cele patru încercări penibile ale peneliștilor de a găsi un candidat pentru Primăria Generală a Capitalei pot să-mi explic și de ce orașul București arată ca un șantier în mizerie. E clar că, pentru partide, postul de primar nu reprezintă nici o miză și că își trimit cadrele la nimereală. (**M. M.**)

■ Prin Piața Romană, timp de cîteva secunde, întrebarea de marketing a unei companii alimentare, lansată pe un banner mare, în plin Post al Paștelui ortodox, mi-a blocat sistemul de credințe religioase: „Ce-ar fi Paștele fără ciocolata noastră?“. (**S. G.**)

■ Un nou scandal a zguduit lumea. Totul a pornit de la o rețetă de carbonara, publicată pe site-ul francuzesc demotivateur.fr. Se știe că francezii sînt amatori de mîncare italienească și mari consumatori de pizza, dar asta nu salvează cu nimic situația tensionată. Video-ul în care ți se explică cum să pregătești niște paste carbonara delicioase are 36 de secunde. Ceapă, bacon, farfale – cam astea ar fi ingredientele-minune. Doar că italienii nu au luat-o ca pe o reinterpretare a rețetei care le aparține de drept, ci ca pe o pură blasfemie. Cu orgoliile naționale și cu secretele nu te pui, asta ar trebui să fie prima lecție din bucătărie. (**A. M. S.**)

■ Aflu că tocmai s-a încheiat Săptămîna „Școala Altfel – 2016“ (a avut loc între 18 și 22 aprilie). Voga de care se bucură cuvîntul „altfel“ cere, cred, unele explicații. Ni se oferă politică „altfel“ (cu partide „altfel“), școli, iată, „altfel“, săptămîni „altfel“, alimentație „altfel“, reviste „altfel“, sîntem îndemnați să gîndim „altfel“, să privim „altfel“ în jur, oameni din toate domeniile se prezintă ca fiind „altfel“, pînă și prezentările în sine își zic „altfel“ – orice tinde să se „marketeze“ ca fiind „altfel“. Obișnuitul, deși nu prea avem parte de el, se respinge. Nu prea cunoaștem normalitatea, dar tindem către „altfel“. Sau, poate, „altfel“ vrea să însemne tocmai asta: normal, firesc, obișnuit, nu cum este, ci cum ar trebui să fie. (**S. V.**)

■ Chargoggagoggmanchauggagoggchaubunagungamaugg (sper că n-am uitat vreun „g“) este cel mai lung nume de localitate din Statele Unite. Imaginați-vă că numele ăsta trebuie completat în diverse formulare și dintr-odată CNP-ul vi se va părea, brusc, simpatic. Simpăticuț. (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Căprioara Olir SRL, Imparțial SRL, Pași De Dans SRL, Rabatabil Impex SRL, Secunda 8 SRL, Burete Tapițerie SRL, Coana Mili SRL, Doctor Jazz Auto SRL, Breasla SRL, Pământ Semănat SRL, Crist Ceremonie SRL, I & C Pentru Tine SRL, Brahms International SRL, Șurub Shop SRL, Pădurea SRL, Mon Mariage Servicii SRL, Îngerul Bavarez SRL, Consulting Lichidări SRL, Vigilent SRL, Furaje Verzi SRL, Magia Bucuriei SRL, Drujbe H.S.V. SRL, Inteligența Activă SRL, Gigi Stil SRL, Enclava De Arhitectură SRL, Contemplia SRL, Lucerna Familiei SRL, Păvăloaia Service Trans SRL, Ordonat SRL, Viața În Armonie SRL, Bob Negru SRL, Bradul Regal Turism SRL, Actuator SRL, Pentru Viață SRL, Diferit Com SRL, Cotul Donului SRL, Rapsodie Florală SRL, Lecuriciu Trade SRL, Exploziv SRL, Depozitul De Sănătate SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

Un proiect adevărul în parteneriat cu SIVECO Project: Progress™

Meditații online

Bac Gimnaziu Primar

Teste // Diagrame // Hărți interactive // Experimente // Exerciții

Partener media: KISS FM ascuți doar HITURI

Intră pe meditatii.adevarul.ro

Proiect susținut de Doppelherz aktiv

Binging nelimitat

Vezi episod după episod în Supernet™ 4G

Vodafone Smart Prime 7
0€

Samsung GALAXY J1 2016
0€

Două smartphone-uri și HBO GO incluse în pachetul Super RED Duo

Vodafone
Power to you

TVA inclus. Ofertă valabilă până la 31 mai 2016, cu posibilitatea de prelungire. Ofertă în limita stocului disponibil, pentru pachetul Super RED Duo 35 (35eur/lună compus din 2 abonamente de servicii și 2 terminale) pe 2 ani. Bonus net nelimitat național 3 luni, respectiv 2 luni pentru al doilea abonament și se activează din aplicația MyVodafone. Detalii în magazine și pe www.vodafone.ro © 2016 HOME BOX OFFICE, INC. ALL RIGHTS RESERVED.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **637** ■ 5-11 mai 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

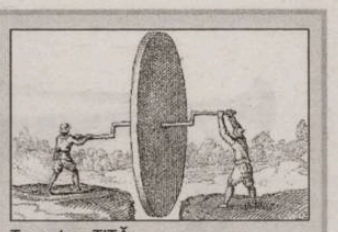

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

12

ANDREI PLEȘU

„Cît de liberi putem fi“

pagina **3**

WERNER HANS LAUK

„A sosit momentul să motivăm tineretul!“

pagina **7**

EUGEN CIURTIN

„De ce este Enescu cel mai împlinit dintre noi“

pagina **14**

Progresul, încotro?

„Mersul înainte sau înapoi al omenirii este stăpînit de legi fatale; progresul o dată urnit, ori într-un sens, ori într-altul, nu poate fi oprit de nimeni, de nimic!“

I.L. CARAGIALE – „ȚAL!...“

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 634

Articolul lui Gabriel Giurgiu, „WC-uri corecte politic"

Poanta de la finalul bancului...

Românii știu cîte ceva despre discriminare și „incorectitudine politică". Te gîndești că o societate care a simțit pe pielea ei cum vorbele pot răni ar fi mai puțin predispusă la discriminare și că articole ca „WC-uri corecte politic", care jignește una dintre cele mai marginalizate comunități din România, nu vor apărea.

În România, persoanele trans au drepturi mai importante de cîștigat. Cum ar fi dreptul de a avea un buletin ce reflectă identitatea ta. De a găsi un serviciu într-o țară în care peste jumătate din populație spune că nu s-ar simți confortabil să aibă un coleg de muncă trans. Dreptul de a ți se acorda servicii medicale adecvate. Aici nu vorbim despre „rafinamente într-ale discriminării și corectitudinii politice". Vorbim despre copii respinși de familiile lor și aruncați în stradă pentru că părinții lor le văd identitatea ca pe o monstruozitate. Lor li se spune că mai au de așteptat trei ani.

Eu știu pentru că sînt o femeie trans. Mulți dintre cititori nu știu, pentru că au un privilegiu: acela de a nu se fi născut pur și simplu cu instinctul că trăiești în corpul greșit și nimeni nu-și dă seama. Acest instinct care provoacă suferință, respingere, inadaptare socială și, de prea multe ori, pierderea voinței de a trăi. Dar e greu de înțeles această suferință, pentru că așa funcționează privilegiul: nu-ți dai seama de el atunci cînd îl ai. Cert este că printre persoanele trans se găsește cea mai mare rată a sinuciderii comparativ cu orice alt grup la care vă puteți gîndi – aproape jumătate dintre persoanele trans au încercat, la un anumit moment, să se sinucidă. Leelah Acorn, de exemplu, a reușit. Și-a luat viața deoarece părinții ei refuzau să o accepte ca fată. E greu de crezut cum poți face acest pas doar pentru că „fustița i se păruse mai nostimă decît pantalonii". Merită vorbit cu mai multă atenție despre copii ca Leelah sau despre de ce este important ca persoanele trans să fie protejate în toate spațiile vulnerabile, inclusiv la toaletă. Libertatea de exprimare este valoroasă doar atunci cînd autorul verifică înainte dacă nu cumva jignește nemeritat un grup de oameni. Limbajul „incorect politic" este un lanț într-un cerc vicios: avem prejudecăți și spunem cu impunitate lucruri care jignesc, iar această impunitate validează mai departe prejudecățile tuturor. Inclusiv pe cele ale părinților noștri, cei paralizați de durerea că propriul lor copil este victima unei maladii a societății contemporane, în loc să creadă că poate, de exemplu, este animat de victoria curajului asupra fricii. Sînt multe probleme în România, iar nevoile noastre nu sînt o prioritate. Probabil că nu vom fi acceptați și recunoscuți nici peste trei ani, și poate niciodată în timpul vieții noastre. Pentru jurnaliști, persoanele trans sînt poanta de la finalul bancului – sau un articol de relaxare, după care autorul se poate întoarce la discuțiile despre Uniunea Europeană. După ce jurnaliștii și cititorii își întorc spatele, noi rămînem cu drama umilinței, a respingerii și a vieții noastre. Fără acte, fără slujbe, fără familie – fără voce.

Ioana IONESCU

Dilema veche vă propune

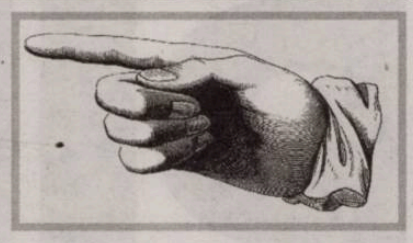

■ Box-set-ul *Galaxia RomPop 1960-1970-1980* (Roton Music), adică trei CD-uri cu 45 de melodii românești din anii '60, '70, '80, alese de colectivul Discoteca, din care face parte și colegul nostru Paul Breazu. Veți găsi acolo cam tot ce trebuie ascultat din pop-ul românesc al deceniilor comuniste, adică Pompilia Stoian, Doina Badea, Luminița Dobrescu, Aurelian Andreescu și Margareta Pîslaru (anii '60) sau Aura Urziceanu, Cornel Constantiniu, Florin Bogardo, Semnal M și Marina Voica (anii '70) și Grupul Stereo, Mircea Drăgan, Eva Kiss, Mihaela Runceanu, Stela Enache, plus mulți alții, mai celebri (Angela Similea) sau mai uitați (Anca Agemolu ori Sergiu Cioiu). Un regal retro, discosentimental! (Marius Chivu)

■ Textul Prohodului, unul dintre cele mai frumoase și mai bogate în conținut texte religioase, pe care l-am redescoperit anul acesta. (Iaromira Popovici)

■ În mod tradițional, creșterea copiilor a fost responsabilitatea femeilor, însă un număr tot mai mare de bărbați suedezi au început să rămînă ei acasă cu cei mici. Între 12 și 29 mai, la ARCUB are loc expoziția „Swedish Dads", un proiect al fotografului Johan Bayman, despre tații conștienți de egalitatea de gen. (Cristina Ștefan)

■ Să nu spuneți că nu v-am spus: în curînd apare *iocan,* o revistă de proză scurtă. E un proiect ambițios de promovare a unei scene literare foarte dinamice. (Matei Martin)

■ Ca de fiecare dată, iau din biblioteca de la ai mei de acasă cîte o carte citită cu multă vreme în urmă. Acum: *Matei Iliescu* a lui Radu Petrescu, de care mi se făcuse dor. E vremea recitirilor. (Ana Maria Sandu)

■ Spotlight 2016, 5-8 mai. 15 instalații de artă, iluminatul arhitectural și sesiunile de video-mapping pregătite de artiștii invitați vor transforma fațadele clădirilor din centrul Bucureștiului, cum ar fi clădirea CEC, Muzeul Național de Istorie, Cercul Militar Național, Hotelul Novotel. Spotlight va fi prezent și în cartiere, prin iluminarea arhitecturală a unor clădiri emblematice – Foișorul de Foc, Colegiul Național „Gheorghe Șincai", Statuia Leu. (Adina Popescu)

■ „Voi lupta pînă la ultima mea picătură de sînge ca să ai dreptul să nu fii de acord cu mine." „Apără drepturile poporului român, în totalitatea sa. Nu regățeni, nu transilvăneni, nu basarabeni, nu timoceni, aromâni sau megleniți. Toți sîntem români." „Fă ceva pozitiv pentru țara ta și pentru compatrioții tăi. Oricît de modest sau neînsemnat este ceea ce faci, fă-o în fiecare zi." Acestea sînt doar cîteva dintre principiile care au conturat profilul biografic și destinul politic asumat al uneia dintre personalitățile remarcabile care s-au impus pe scena politică postdecembristă din România. Expoziția de fotografie „Ion Rațiu. Un destin pentru România", deschisă în perioada 5-22 mai, în Sala „Tancred Bănățeanu" de la MȚR, reunește fotografii post-1989, pînă la moartea sa, survenită în anul 2000, și conturează profilul singular al unui leadership, model emblematic pentru viitoarele generații de politicieni... și nu numai. (Ruxandra Mihăilă).

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Hartă și precizie**
- **Șah sau table**
- **Angajabilitate**
- **Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?**

album dilematic Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

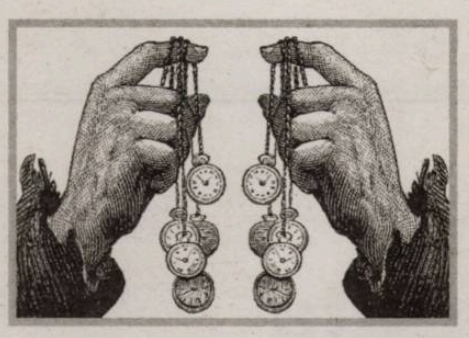

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cît de liberi putem fi

Răspunsul modernității este că putem fi *oricît* de liberi, numai să vrem. Există, desigur, un determinism „firesc“, care se exprimă în legi inconturnabile: legile naturii, la care se adaugă, pretutindeni, legi și cutume comunitare, adică limite „normale“ ale convietuirii. În rest, omul e liber și, tocmai pentru că e liber, e *responsabil* de faptele sale. Așadar, *determinism* da, *fatalitate* nu. Sună bine. Dar, la o privire mai atentă, această imagine euforică pălește. Facem, s-ar zice, tot ce vrem; dar cîte „influențe“ din afara voinței noastre intră, totuși, în joc? Ne naștem cu un anumit fel de corp, cu o anumită fiziologie, cu o anumită dispoziție temperamentală. Nu ne alegem culoarea ochilor, înălțimea, predispozițiile organice, lungimea vieții, „caracterul“ („Destin ne e caracterul“ – spunea Heraclit). Moștenim, *genetic*, un anumit „start“, o listă „fatală“ de ingrediente, un „fel de a fi“ care ne modelează fiecare gest și fiecare opțiune. La asta se adaugă *contextul:* apărem pe lume într-o țară, într-un timp, într-o familie, într-o categorie socială, de care nu putem face abstracție. Sîntem, inevitabil, marcați de „spiritul vremii“, de mediul în care trăim, de „accidentele“ istorice cu care se întîmplă să fim contemporani. Cîtă libertate ne rămîne, în aceste condiții? Naturile tonice răspund, ofensiv, că ne rămîne tot atîta libertate cîtă are un bucătar pus dinaintea unui platou de ingrediente. *El* hotărăște ce face cu ele, *el* le combină, le „construiește“ îndemînatic, în vederea unui rezultat liber ales. „Destinul ți-l faci singur!“ OK, durata vieții tale e „dată“, dar ce faci în *intervalul* dintre naștere și moarte e treaba ta și numai a ta!

Nu sîntem liberi, decît cînd sîntem „însuflețiți“ de Duh.

În tabăra opusă sînt cei care cred că libertatea individuală e o iluzie. Dacă așa stau lucrurile, atunci singura formă de înțelepciune e să-ți asumi, fără inutile răzmeriție și bombăneli, soarta. Trebuie să pricepi, cum o recomandă, de pildă, Epictet, că unele lucruri depind de tine, iar altele nu. E ridicol să te lupți cu cele din urmă sau să le refuzi. Restul e Providență. Și trebuie să iei totul așa cum ți se oferă.

Dar asta ar însemna că nu sîntem decît niște *marionete* agățate de corzile unui „păpușar“ cosmic. Nu ne mișcăm, sîntem mișcați, nu avem o identitate, ci un „rol“, nu trăim, sîntem trăiți. Greu de acceptat! Numai că, la o privire mai atentă, totul se complică. O mulțime de mari texte ale lumii par să ilustreze o teză cu totul neașteptată: abia cînd te lași mișcat, purtat, locuit de o instanță superioară, manevrat, ombilical, de-a lungul unui fir aflat în mîinile Creatorului tău, abia atunci ești liber! Dimpotrivă, cînd te lași dus de pornirile „naturii“ proprii, de instincte, pasiuni, dorințe, „spontaneități“ egolatre, tropisme interesate – tocmai atunci devii sclav, îți pierzi libertatea. Ești liber *cînd ieși din tine* (e sensul cuvîntului *„extaz“),* cînd înlăuntrul tău nu *tu* iei hotărîri, ci zeul aflat în adîncul inimii tale (la care face referință termenul *„entuziasm“* = a fi „posedat“ de un zeu). Cu alte cuvinte, calea spre voința liberă e eliberarea de voința proprie. E o temă caracteristică ambianței creștine: „Fă-se voia Ta!“ Iisus Însuși Își așază voința proprie în mîinile Tatălui (Ioan 5, *30*: „...nu caut voia Mea, ci voia Celui care M-a trimis“, Marcu 14, *36*: „...nu ce voiesc Eu, ci ceea ce voiești Tu“). Dar spațiul de difuziune al acestei „delegări“ a voinței proprii e mai larg decît creștinismul. Platon, în *Legile*, spune explicit că, prin ceea ce e bun în noi, sîntem „jucăriile lui Dumnezeu“ (marionete?), iar prin ceea ce e rău sîntem „liberi“. Ideea circulă de la Upanișade pînă la Marc Aureliu, de la Zhuangzi la Philon și Jacob Böhme. Sîntem liberi cîtă vreme asumăm destinul marionetei bine conduse, al „carului“ bine strunit (din nou, o metaforă platoniciană). Oricum, sîntem legați de un fir vertical, prin care căpătăm energie și sens: firul care ne „inspiră“, „culoarul“ pe care coboară asupra noastră „Suflul“ divin, respirația lumii *(Vayu* pentru India veche, *Duhul Sfînt* în limbaj creștin). Nu sîntem liberi, decît cînd sîntem „însuflețiți“ de Duh. Să nu se sperie puriștii autohtoni de invocarea unui context atît de larg. Nu e „sincretism“. E expresia luminoasă a *unității* lumii create și a amprentei subtile a Duhului asupra tuturor creaturilor. Căci, cum se știe, „vîntul suflă unde voiește...“ (Ioan, 3, 8).

(Provocarea și o parte din materia acestui articol se datorează unui studiu publicat de Ananda K. Coomaraswamy în Psychiatry, *vol. 8, nr. 3, august 1945, cu titlul* „«Spiritual Paternity» and the «Puppet-Complex»“.)

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Elogiul mediocrității

Mediocritatea a ajuns un cuvînt de ocară. Dar nu acestei „mediocrități“ îi adresez „elogiul“ meu, ci acelei căi de mijloc și juste măsuri la care se referea, în vechime, *mediocritas,* și în mod special acelei *aurea mediocritas* despre care vorbea Horațiu. Și iată de ce:

Se vorbește de mult despre cele „două Românii“, cel mai adesea cu năduf, opunînd unei Românii harnice, progresiste și avansate o altă Românie, leneșă, înapoiată, retrogradă. Nu cred deloc că lucrurile stau așa. Dar este cert că devenim tot mai mult o țară a extremelor, ceea ce se cheamă *U shape society.* Adică ne dezvoltăm pe extreme: oameni foarte săraci și oameni foarte bogați, zone prospere și zone uitate de Dumnezeu, profesioniști de excepție și oportuniști de profesie, corupți pînă în măduva oaselor și idealiști incurabili etc. În medie, am putea spune, nu stăm nici așa, nici altminteri. Doar că ceea ce lipsește este exact această medie. Or, o societate funcționează după cum îi este, în realitate și nu statistic, această „medie“. Iată, mai concret, la ce mă refer.

Măsura unei societăți dezvoltate este dată de clasa ei de mijloc. Măsura unei societăți profund rurale și agrare, precum România, este dată, la rîndul ei, de o clasă de „mijlocași“, de agricultori mici și mijlocii. Comunismul le-a distrus pe ambele (atît cît reușiseră să se înfiripe), dar nici postcomunismul nu a reușit să încurajeze refacerea lor. Mai mult, România a cunoscut două tranziții, una urbană, spre capitalism (centrată însă obsesiv pe „atragerea de capital străin“), și alta, rurală, spre „feudalism“ (generînd un soi de neoiobăgie, în care 0,6% din proprietari dețin 52% din terenurile agricole ale țării, în timp ce 82% au terenuri de sub 5 hectare, 2,6 milioane de gospodării deținînd sub 1 hectar de pămînt). Iar inegalitățile continuă să se accentueze și să se generalizeze la toate nivelurile: țara are regiuni dezvoltate și regiuni defavorizate; regiunile defavorizate au zone prospere și zone sărace; zonele sărace au orașe mai răsărite și *shrinking cities,* orașe în destrămare; iar acestea au cartiere mizere și o centură rezidențială de vile de lux. România toată este un soi de păpușă rusească a inegalităților. Cu toate acestea, peste două treimi dintre români se consideră „clasă de mijloc“, chiar dacă în jur de 45% declară că au venituri doar pentru strictul necesar; este deci mai mult o imagine de status, o visare, o dorință. Clasa noastră de mijloc este firavă și strînsă cu ușa din ambele părți, atît de cei prea bogați ca să accepte concurența, cît și de cei prea săraci pentru a admite diferența.

Măsura unei societăți avansate o dă nivelul de educație al acesteia. Dar atenție, nu vîrfurile, nu excepțiile, ci acea *aurea mediocritas* care înseamnă că toată populația este educată corespunzător! Sistemul nostru de învățămînt produce procente tot mai mari de abandon școlar și cohorte de elevi care nu pot trece bacalaureatul, dar este pepiniera unor olimpici excepționali (de fapt, aceștia nu sînt rezultatul „sistemului“, ci al unui grup de descăli de excepție). O țară este însă prosperă prin masele sale de oameni educați, prin meseriașii și profesioniștii săi buni, din care apoi se pot selecta cei foarte buni; noi ne amăgim în continuare că ne salvăm prin cîte un geniu la suta de mii de semidocți și analfabeți, care reface „imaginea“ noastră în lume.

Măsura unei societăți prospere este dată de starea de sănătate și de longevitatea ei. Pentru aceasta, este nevoie ca toate cadrele medicale să fie competente, astfel încît orice individ, fie el din București sau din ultimul sat, să poată fi tratat corespunzător în caz de nevoie. Adică tratat corect, bine, nu „excepțional“; de medici excepționali este nevoie doar pentru cazuri excepționale. Și în acest domeniu avem „olimpici“, dar, „în medie“, România are cea mai scăzută speranță de viață la naștere din UE.

Măsura unei societăți civilizate este dată de gradul ei de cultură. De cultură împărtășită de cît mai mulți dintre membrii acesteia. Noi avem o „elită culturală“ care s-a rupt de „mase“ și mase de *hateri* care detestă aceste elite. Cu toții ne întrebăm unde ne sînt valorile și modelele, dar fiecare se consideră un model și ține morțiș la propriile sale valori. „Calea de mijloc“ a comunicării, a dialogului pare să fi dispărut din spațiul nostru public.

O societate, în general, depinde de demografia sa. Între 1990 și 2012, noi am pierdut 3,9 milioane de locuitori, în 2030 România urmînd să aibă aproximativ 17,6 milioane. Migrația, firească în condițiile globalizării, a devenit la noi un exod. Pe acești migranți îi tratăm fie drept „căpșunari“, fie drept pepinieră de viitori „antreprenori“ pe care îi așteptăm să se întoarcă acasă. Nu sînt nici una, nici alta. Nu sînt „sărăntocii“ (cei mai săraci nu migrează niciodată, nicăieri!), dar nici doar „vîrfurile“ (deși există și un evident *brain drain).* Ei sînt mai degrabă o clasă de mijloc potențială, dar lipsită de oportunități de realizare, care pleacă în căutarea acestor oportunități și care, cînd și dacă se întorc, au parte doar de oprelisti.

În sfîrșit, măsura fericirii (chiar dacă aceasta nu poate fi măsurată) este tocmai o astfel de justă măsură în toate, de *aurea mediocritas.* Și poate că aici se adună cel mai vizibil efectele lipsei noastre de măsură: sîntem, de ani buni, țara cu cel mai scăzut nivel de satisfacție de viață din UE. Nu cred că e întîmplător...

Pot reveni acum, pe alte căi, la o relativ recentă obsesie: excepționalismul românesc. În dubla sa alcătuire, de excepționalism al decăderii și excepționalism al electiei, acesta nu face decît să acrediteze, alternativ, dar la fel de megaloman, fie o extremă a celor „două Românii“, fie cealaltă, ca și cum țara noastră ar fi, constitutiv și iremediabil, dr. Jekyll și Mr. Hyde. Ceea ce nu este decît o păguboasă (re)construcție socială devine astfel destin istoric implacabil, în fața căruia nu poți decît să te înclini: *les jeux sont faits, rien va plus...* Este o tristă nemăsură în toate acestea!

Închei cu o mărturisire onestă, chiar dacă știu că va fi răstălmăcită: am fost, sînt și mă voi strădui pînă la final să fiu un intelectual mediocru: adică un profesionist bun și nimic mai mult. Cred în *aurea* acestei *mediocritas* și în utilitatea ei socială! Așezat în fericirea moderată a acestei stări, pot să mă bucur însă de excepționalitatea altora. Dar și să rămîn prudent cu pretențiile de excepționalism ale multora...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

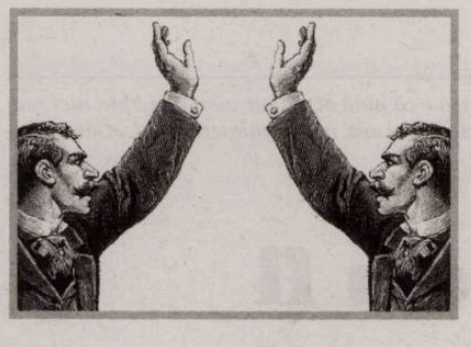

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Să înceapă văruiala

Mama a avut tot timpul o energie de speriat. Se trezea în fiecare dimineață la ora 5 și muncea non-stop pînă la 8,30 seara. Cum moștenirea mea genetică include însă și gena de trîntor a lui taică-meu, mi-a fost – și încă îmi este – frică de ea. Duminica era, în mod special, o zi blestemată, fiind ziua în care talentul de alcoolic al lui taică-meu și cel de curățătoare obsesivă și profesionistă al maică-mii se manifestau cel mai violent. Rezultatul era că taică-meu se transforma într-un Houdini autohton, dispărînd în cele fix două secunde în care maică-mea îl scăpa din vedere, și apărea spre seară beat frînt, fie în patul propriu, fie – în cel mai rău caz – într-un șanț. Maică-mea devenea un vortex care absorbea toată energia disponibilă din casă și de la vecini pentru a curăța apartamentul nostru, scara blocului, beciul, spațiul verde din fața blocului și orice altceva care părea că nu corespundea standardelor de curățenie ale mamei, preoteasa principală a zeului Ajax.

Aveam două covoare persane grele ca dracu' și niște bucăți de mochetă, toate urîte cu spume. Pe parcursul anilor am avut tot felul de teorii care justificau obsesia mamei de a bate în fiecare duminică toate covoarele. Pînă cînd am împlinit eu 10 ani le bătea ea, iar eu asistam. Le bătea cu o furie demnă de cauze mai bune și, pe vremea aceea, puteam să jur că se gîndea fie la taică-meu, fie la frac-su Gogu, ambii niște domni. Cînd mi-a transferat onoarea de a bate covoarele, m-am gîndit că poate avea ceva planuri strategice: 1) își dorea să mă antreneze pentru a fi viitorul Năstase și, în lipsa rachetei de tenis, găsise ea o metodă alternativă pentru a mă pregăti; 2) era vreo tradiție romă care ne păzea casa de urările bine intenționate cu Bug-ul și Antonescu ale vecinilor primitori; 3) era un ritual de purificare care să prevină transformarea mea într-unul dintre specimenele tipice de bețivi competitivi ai familionului.

În timpul în care eu băteam covoarele, mama spăla podelele, mobila, bibelourile și orice altceva care putea fi spălat cu gaz. Cînd reveneam cu covoarele, ne apucam de rearanjat mobila în casă. Sînt ferm convins că am făcut de-a lungul anilor toate permutările posibile. În mod sigur, Dumnezeu comunica și atunci cu mama, căci altfel nu ar fi fost posibil să aibă atîta inspirație.

În general, casa noastră era plină ochi cu tot felul de unchi, veri, verișoare – marea majoritate a anului. Cu excepția a două săptămîni din vară, din timpul vacanței, cînd văruiam. Mama avea trei săptămîni de concediu în fiecare vară, cînd parcă era pe baterii, căci de la ora 5 la ora 8,30 seara era peste tot. Ani de zile eu am fost singurul fraier care nu a găsit o soluție pentru a scăpa de abnegația mamei de a mă pregăti pentru o carieră în zugrăveală. Deși Connect-R e din etnie și îmi este drag, dacă ar fi încăput pe mîna mamei ar fi ajuns și el om ca lumea, nu trubadur care o arde aiurea toată vara lăudîndu-se că nu doarme. Sînt convins că fuga lui frate-miu de acasă la 16 ani, căsătoria rapidă a soră-mii și instinctul familionului extins de a prevedea cu o acuratețe demnă de studii genetice aprofundate perioadele de zugrăveală și de a se feri de orice vizite la noi au o explicație în comportamentul mamei.

O dată pe an, mai plec pe undeva, lăsîndu-mi casa în grija maică-mii. Cum de obicei mai vin și o mătușă-două, care au și ele cam aceleași mutații genetice ca ale maică-mii, aștept anxios momentul în care revin acasă. Nu se știe niciodată dacă nu au hotărît că cei doi cîini nu corespund standardelor de curățenie și simetrie ale familiei și nu au fost tunși, frezați, îmbrăcați regulamentar sau deghizați în lei. Atîta timp cît sînt vii, sînt mulțumit. Se prea poate ca acoperișul să arate prost fără ciucuri și i-au cusut femeile unii ca să repare neajunsul. Mutatul bucătăriei în sufragerie și al holului în pod nu sînt nici ele imposibile. M-am trezit cu un gard nou într-un an, apoi cu încă unul, că doar nu era să stea femeile degeaba. Ideea că eu aș putea să am ceva de spus despre felul în care îmi așez mobilele, hainele, pantofii, frigiderul sau orice altceva este pe cît de inutilă, pe atît de blasfemiatoare. La fel de ridicolă este și ideea că aș ști ce vreau să mănînc.

Pe la sfîrșitul anilor '80, mama s-a hotărît că ea face pizza. Pizza, în versiunea ei, erau felii de pîine înmuiate în lapte și sos de roșii peste care punea jumări sau carne de la borcan. Retrospectiv, sînt tare bucuros că era convinsă că pizza se bagă la cuptor. Nu de alta, dar mama știe cel mai bine orice e legat de mîncare, iar dacă ceva nu iese bine, fie ești prost, fie te-ai ajuns și ești un îngîmfat pretențios, fie te-a prostit cineva și nu mai știi ce-i bun.

Cînd am avut și eu ceva bani – cred că în 1994 –, am ieșit cu mama la restaurant, la o pizza italienească. A fost oripilată de cît a costat și, în consecință, a trebuit să mănînc de cîteva ori o variantă nouă de pizza care m-a învățat minte să nu o mai iau de la restaurante.

De cînd s-a pensionat, blocul în care stă (același în care stăteam în copilărie) seamănă din ce în ce mai mult cu idealul mamei: cu perdele la intrare, mobilă și bibelouri pe scări și, desigur, milieuri. Din cînd în cînd, toți vecinii pleacă în bejenie, lăsînd blocul pustiu. Probabil simt că mama are de gînd să înceapă văruiala.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

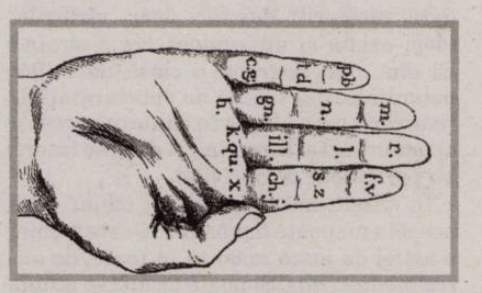

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Candidatul manciurian

Noțiunea de „candidat manciurian" intrigă încă multă lume din spațiul anglofon, unde a fost introdusă de scriitorul Richard Condon, prin intermediul celebrului său roman, *The Manchurian Candidate,* și consacrată ulterior în ecranizările succesive ale poveștii, aparținînd „laboratoarelor" infatigabile de la Hollywood. Nimeni nu prea știe ce înseamnă acest lucru. Dacă ar fi să acceptăm sugestia prozatorului însuși, sintagma se referă la spălarea creierului unui politician, pînă la limita transformării lui într-un robot fără personalitate (capabil de asasinat în numele ideologiilor extremiste, precum, bunăoară, cea comunistă!). Limba engleză propriu-zisă l-a adoptat însă ceva mai specializat. În dicționarele americane noi, „candidatul manciurian" este omul politic abil, care susține public o anumită filozofie administrativă, necesară obținerii voturilor de accedere într-o funcție oarecare, pentru ca, apoi, intrat în exercițiul puterii, să practice filozofia exact opusă. De aici și suspiciunea că un asemenea personaj ar fi capabil să candideze, în aparență, pentru o anumită formațiune politică, trădîndu-se mai tîrziu, odată ajuns la guvernare, spre stupoarea tuturor, ca reprezentant, de fapt, al partidului de opoziție. Prin urmare, pentru mine, personal, „candidatul manciurian" rămîne *candidatul fals,* masca electorală fermecătoare a unei realități politice total diferite, cu efecte cel puțin tulburătoare asupra electorilor, în viitorul apropiat ori mai îndepărtat. Zilele trecute am descoperit că pînă și această „hermeneutică" poate avea nuanțele ei, în egală măsură, surprinzătoare. Să mă explic.

Citesc, absolut întîmplător, pe un site de știri naționale, că, la apropiatele alegeri locale, în tîrgușorul montan Z, de pe inubliabele plaiuri bucovinene, Moni Păstrugă e dat, de toate sondajele posibile, favorit în cursa „adjudecării" (cum spuneau bravii jurnaliști cu simț de răspundere!) fotoliului de primar. Păi, Moni mi-a fost coleg de facultate, mi-am zis. Știam că predă engleza la un (foarte bun) liceu din urbea respectivă, dar habar n-aveam că se apucase și de politică. Mai ales la acest nivel. Fac rost de telefonul împricinatului (nu mai comunicasem de la sfîrșitul studiilor universitare cu el) și îl sun, un pic emoționat, desigur. Omul s-a bucurat enorm, mi s-a părut, auzind cine sînt. Crezuse că-l apelau („iarăși") „ăia din presă", pentru vreo declarație belicoasă la adresa celorlalți „maimuțoi ahtiați de primărie", și răspunsese cu un ton grav. L-am felicitat sincer. Mi-l aminteam ca pe un băiat cinstit și muncitor, cam repezit, ce-i drept, ușor lipsit de sensibilitate diplomatică (utilă, cred, în campaniile electorale!), dar, repet, altfel onest și harnic. „E nevoie de oameni corecți în politică!", am constatat eu cu un anume optimism. „Nu sînt în politică!", a replicat imediat Moni. „Candidezi independent?", am întrebat. „Da, vin din afara sistemului. Nu am făcut administrație pînă acum, mă consider, în întregime, diletant în ale puterii. Notorietatea mea în oraș provine strict din activitatea didactică (la cel mai titrat colegiu, într-adevăr!) și dintr-o tabletă scriitoricească săptămînală, pe care o realizez de mulți ani pentru un ziar regional."

„Hm, interesant!", am observat întrucîtva deconcertat. „Și nu te îngrijorează debutul într-un spațiu pe care nu-l cunoști?" „Deloc, dragul meu! *Pentru că nu intenționez să debutez în el!",* a precizat Păstrugă, lăsîndu-mă mut de nedumerire pentru cîteva secunde. Apoi a revenit: „Ne cunoaștem de ani buni, Codrine. Chiar dacă nu ne-am mai întîlnit, am rămas cu o imagine pozitivă despre amiciția noastră din studenție. Am exersat prea multă practică agricolă și de cantină împreună, ca să nu mă simt empatic și solidar cu tine, fie și după un sfert de secol. Prin urmare, nu pot să te mint. Îți voi spune adevărul gol-goluț. Am candidat cu un scop precis. Bănuiam că, pe fondul degradării ideii de politician în România contemporană, voi avea succes electoral în postura mea *antisistemică,* așazicînd. Sondajele confirmă prezumția. Se pare că ar trebui să cîștig cu vreo 70% din voturi. Las așadar evenimentele să curgă fix pînă în ultima zi de campanie, cînd am programat un mare miting electoral. Ei bine, acolo se vor dezlănțui forțele infernului asupra celor prezenți – mulți, extrem de mulți, sînt convins! Le voi striga, plin de încrîncenare, că mă retrag din cursă. *Iar acest lucru li se datorează doar lor!* Reprezentați, dobitocilor, voi zbiera precum un apucat, trei clase de electori defazați. Prima, cea mai mare, o formați voi, cei adunați aici, care mă votați pe mine, deoarece am răsărit din afara mecanismelor politice și asta, chipurile, m-ar califica, în ochii voștri cețoși, să devin primar..." Nu reușeam nici să respir, darămite să rostesc ceva.

Moni a continuat netulburat: „Sînteți niște idioți triști și vă disprețuiesc. A doua categorie, mai mică, este alcătuită din efectivele de partid. Despre boii ăștia nici nu mai vorbesc, sînt niște animale dresate. Îi detest. În fine, un grupuscul îl constituie *tranzacționalii,* pramatiile care-și vînd votul pentru o stacană de ulei. Pe ei îi urăsc pur și simplu... Pe toți vă urăsc în fond și de aceea refuz să mai candidez! În plus, vă ofer o informație gratis, nătărăilor: tocmai ați intrat în istorie, întrucît candidați respinși de electorat s-au văzut cu duiumul de-a lungul vremii, însă electorat respins de candidat, niciodată!" Ăsta da *candidat manciurian,* mi-am zis. Ar putea să scrie un roman mai tare decît al lui Condon. Dacă va scăpa cu viață de la miting, bineînțeles.

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

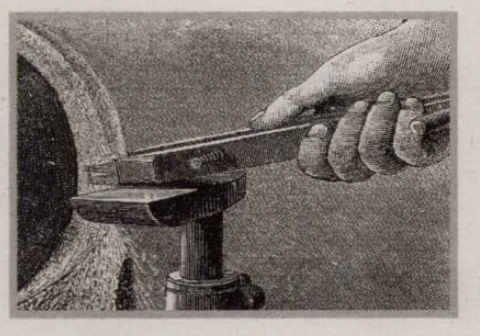

Ovidiu NAHOI

EU și UE

De ce au descins americanii în Republica Moldova

Relațiile NATO-Rusia cunosc în aceste zile un nou nivel al tensiunii, după ce NATO a trimis două avioane F-22 Raptor, invizibile pe radar, la baza de la Mihail Kogălniceanu. Reprezentanța rusă la NATO a anunțat săptămîna trecută că Moscova urmează să ia toate măsurile necesare pentru „neutralizarea amenințărilor".

Rusia a acuzat NATO că ridică „o nouă linie de confruntare la Marea Neagră" și a promis contramăsuri. În acest timp, militari ai Armatei Republicii Moldova și ai Statelor Unite ale Americii tocmai au început exercițiul „Dragon Pioneer 2016", care are loc, în premieră, în Republica Moldova, pînă la 20 mai.

Descinderea trupelor americane în Republica Moldova reprezintă, fără îndoială, un eveniment cu totul deosebit, salutat ca atare de exponenți ai curentului pro-european. Ei văd în aceasta un semnal că aspirațiile pro-occidentale vor fi protejate și încurajate, în fața unei Rusii tot mai agresive. Desigur, lucrurile se văd cu totul diferit dinspre adepții orientării pro-Est și rămîne de văzut care vor fi cu adevărat efectele acestei descinderi militare într-o societate împărțită aproape în mod egal între cele două mari opțiuni strategice.

Exercițiul american reprezintă un răspuns simbolic la una dintre direcțiile principale de acțiune ale Rusiei, în cadrul războiului informal pe care îl poartă împotriva Occidentului: golirea de conținut a Parteneriatului pentru Pace.

Să ne amintim: cu un deceniu înainte de marea extindere din primăvara 2004 (cu șapte țări din fostul bloc răsăritean, printre care și România), Alianța lansa Parteneriatul pentru Pace (PfP) – un instrument care dădea anumite garanții de securitate statelor semnatare, fără a presupune statutul de membru deplin.

O falie geopolitică s-a deschis deja la Marea Neagră.

Pentru România, PfP a însemnat o anticameră a NATO. Republica Moldova, care a semnat documentele încă din 1994, rămîne și azi la stadiul de partener al Alianței Nord-Atlantice. De altfel, Constituția Republicii Moldova conține principiul „neutralității", pe care mai multe voci pro-occidentale de la Chișinău îl contestă și îl consideră mai degrabă o ancoră către spațiul de dominație rusească.

În planul ei de a-și redobîndi controlul asupra fostului teritoriu al URSS, Rusia are acum tot interesul să submineze PfP și să arate că parteneriatul cu NATO este nu doar inutil, ci de-a dreptul periculos. Mai precis, Rusia poate interveni oricînd pentru a pedepsi aspirațiile pro-occidentale ale statelor din sfera sa de influență, fără ca NATO să reacționeze. Parteneriatul pentru Pace nu a scutit Ucraina de pierderea Peninsulei Crimeea sau de conflictul din Donbas. În definitiv, Rusia știe că NATO nu acționează în afara granițelor sale. De data aceasta, Statele Unite vor să arate că lucrurile se schimbă și că aspirațiile pro-occidentale în statele din fostul spațiu al URSS vor fi ocrotite.

Aterizarea celor două avioane F22 la baza de la Mihail Kogălniceanu și exercițiul din Republica Moldova, răspunsurile aliate la provocările regionale, generează, desigur, iritarea Moscovei și ridicarea la un nou nivel a tensiunilor NATO-Rusia.

Invitat săptămîna trecută în studioul RFI România, pentru a discuta despre multiplele fațete ale războiului hibrid, generalul în rezervă Constantin Degeratu, fost șef al Marelui Stat Major, a afirmat că sosirea avioanelor americane în România reprezintă un angajament cît se poate de clar al Statelor Unite și al aliaților în regiune, dar și un semnal clar că există riscul confruntării. NATO ar putea reacționa cu totul altfel de acum înainte, în cazul în care avioane rusești ar avea acțiuni provocatoare, crede generalul.

Adăugați la toate acestea militarizarea tot mai accentuată a Peninsulei Crimeea și tensiunile ruso-turce de după doborîrea avionului rusesc în noiembrie, și un lucru devine clar: o falie geopolitică s-a deschis deja la Marea Neagră și situația va continua pentru mult timp de aici înainte.

Iar răspunsul extins al Alianței îl vom vedea, cel mai probabil, în iulie, la summit-ul de la Varșovia.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

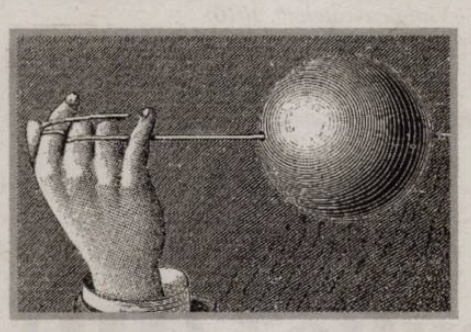

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Piața muncii și legea pieței

De aproape două luni, grevele și demonstrațiile sînt, în Franța, aproape un fapt cotidian. La Paris și în marile orașe se protestează aproape zilnic. Mii de oameni își petrec nopțile în picioare, în stradă, demonstrînd. Contextul social agitat și cultura protestului au consacrat un nou concept: *nuit debout*. Sindicatele, elevii, studenții protestează împotriva modificărilor Codului Muncii propuse de guvernul socialist condus de Manuel Valls.

Nu e de mirare că legea polarizează. E, de fapt, o dispută despre siguranța locurilor de muncă *versus* o piață liberă. Și e un paradox că tocmai socialiștii propun o lege care liberalizează piața muncii. Dar e singura soluție pentru a oferi acces la un job celor care sînt acum în șomaj, susțin inițiatorii.

Luna trecută erau înregistrați în Franța aproximativ 3,6 milioane de șomeri, cu 2,5% mai mulți ca în aceeași perioadă a anului trecut. Criză economică sau criză a guvernării? Șomajul în creștere devine o problemă pentru guvernul socialist care promisese exact contrariul, adică mai multe locuri de muncă. Încă din campania electorală, François Hollande s-a angajat să reformeze piața muncii. Principiul e că se creează un mediu în care se acordă întîietate contractelor negociate la nivel de companie asupra contractelor colective stabilite la nivel de ramură economică. Dacă va intra în vigoare, legea va diminua semnificativ importanța sindicatelor. Dar nu acesta e motivul principal al protestelor.

Noua lege are în vedere flexibilizarea pieței muncii. Printre altele, angajatorilor le va fi mai ușor să concedieze oameni în situații de criză; relaxînd condițiile în care se fac concedierile, inițiatorii legii speră că îi vor motiva pe patroni să angajeze forțe noi dacă situația economică o permite. De asemenea, printr-o încadrare juridică minuțioasă a condițiilor în care se fac concedierile, se urmărește protejarea companiilor de eventuale procese intentate de cei concediați.

Unul dintre punctele cele mai sensibile e legat de timpul de lucru. Multă vreme s-a crezut că săptămîna de lucru de 35 de ore ar fi tabu, că nimeni nu va putea interveni asupra dreptului fundamental al angajaților de a munci puțin. Noua lege prevede că angajatorii pot cere o creștere a timpului de lucru de la 35 de ore la 46 de ore pe săptămînă pe o durată determinată și o scădere a plății orelor suplimentare (de la 25% la 10%).

E un paradox că tocmai socialiștii propun o lege care liberalizează piața muncii.

Manuel Valls

Mai mulți lideri sindicali au cerut retragerea proiectului legislativ. Premierul Manuel Valls a fost nevoit, în repetate rînduri, să admită fie greșeli în textul legislative, fie erori de comunicare. E clar că legea e o povară atît pentru guvern, cît și pentru președintele Hollande, a cărui popularitate e oricum erodată. E de așteptat ca protestele să crească în amploare în zilele următoare.

După o lună de dezbatere publică, răstimp în care proiectul a fost amendat de mai multe ori, legea a intrat, în sfîrșit, în proceduri parlamentare. Dacă unii acuză că legea e prea liberală, că îi dezavantajează pe salariați lăsînd prea multă libertate de mișcare angajatorilor, alții susțin, dimpotrivă, că după modificările propuse de sindicate, legea nu mai are nici un rost și că marea reformă a muncii e, de fapt, doar o serie de mici ajustări inutile.

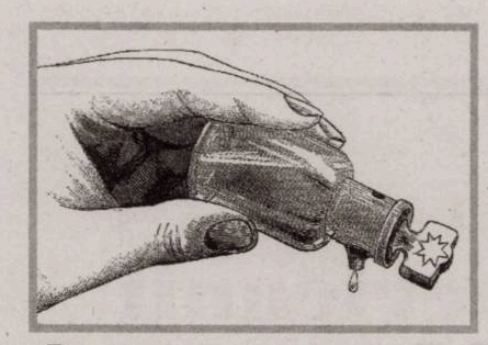

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Subtilităţi contemporane

În ultima vreme pare să se fi produs o veritabilă democratizare a subtilităţii: tot mai multe fapte, gesturi şi declaraţii sînt descrise în presă ca *subtile*. Nu cred, totuşi, că mulţi dintre contemporanii noştri ar caracteriza spaţiul public actual ca abundînd în rafinament, perspicacitate şi ingeniozitate. Dar s-ar putea ca tocmai mulţimea vulgarităţilor, a injuriilor, a înjurăturilor şi a ameninţărilor să favorizeze, prin contrast, acordarea generoasă a calificării de subtilitate pentru orice firavă deviere, pentru orice exprimare cît de cît indirectă.

În trecerea în revistă a folosirii actuale a adjectivului *subtil* trebuie să lăsăm de la început deoparte jargonul ezoteric, în care apar insistent *energia subtilă, corpurile subtile, centrii subtili de forţă;* în care au versiuni *subtile* multe entităţi globale: *anatomia, realitatea, lumea* etc.

Modul în care e utilizat adjectivul *subtil* în descrierea unor situaţii concrete contrazice în bună măsură definiţiile de dicţionar (sau, poate, indică un progres considerabil al capacităţilor intelectuale naţionale?). De exemplu, subtilitatea este delimitată în DEX prin dificultatea de recunoaştere: „care se descoperă numai printr-o cercetare atentă, amănunţită; greu de distins, de recunoscut, de sesizat". Noua subtilitate, în schimb, e la îndemîna tuturor: „Deşi *subtilă,* remarca lui despre preşedintele Iohannis *a fost percepută de toată lumea*" (realitateaoltului.ro). Observăm că subtilitatea este la ea acasă în lumea fotbalului, mai ales în asociere cu *atacul:* „Mutu iese la rampă după victoria cu Irlanda de Nord! *Atac subtil* la adresa lui Piţurcă" (looktv.ro); „Răzvan Lucescu îl *atacă subtil* pe Hagi" (fotbal-romania.ro); „Dragomir îl *atacă subtil* pe Gică Popescu şi face o dezvăluire bombă" (stiridesport.ro). Din fericire, mesajele *subtile* sînt în genere reproduse şi explicate de jurnalişti, aşa că putem evalua independent gradul în care corespund altor detalii ale descrierii lexicografice („care tratează cu multă fineţe, cu mult spirit analitic, cu ingeniozitate probleme grele, abstracte; care, pentru a fi înţeles, cere o mare ascuţime a minţii", DEX): „Bianca Drăguşanu o *atacă subtil* pe Anamaria Prodan: «S-au găsit toate perfectele cu castraveţi în cap să vorbească despre mine»" (cancan.ro).

Cum se vede şi din exemplele de mai sus, subtilitatea este adesea asociată acţiunilor violente: atac (*„atac subtil, dar veninos* la adresa preşedintelui", realitateaoltului.ro), ameninţare („Blaga, *ameninţare subtilă* pentru Dragnea" ziuanews.ro) şi chiar *palmă* (desigur, în sens metaforic): „Gili Boruz *dă o palmă subtilă* clasei politice" (voceavalcii.ro).

În folosirea actuală a cuvîntului (vechi împrumut din franceză, de unde s-a preluat semnificaţia sa de bază) e posibil să fi intervenit şi influenţa recentă a limbii engleze, în care adjectivul *subtle* are sensuri mai puţin intelectuale şi mai puţin apreciative („discret", „mărunt, dar important"). Astfel, un fapt negativ poate primi, în acelaşi text (tradus sau adaptat), calificările *subtil* şi *imens:* „O *greşeală subtilă* care te împiedică să slăbeşti" – „această *greşeală imensă* încă te împiedică să slăbeşti" (femeiafit.ro). Şi în caracterizarea altor fenomene este absentă

Devalorizarea actuală a adjectivului subtil este evidentă.

trăsătura pozitivă, conţinînd doar caracterul indirect, disimulat: „Mafia din învăţămînt este *cea mai subtilă*" (...) „Mafia şi corupţia din învăţămînt sînt *mai subtile* decît cele din alte domenii, precum cel economic" (gandul.info); „A început *ciparea subtilă* a copiilor din Belgia" (schimbarea.blogspot.ro). Cu valoare pozitivă, dar lipsită de atributele complicaţiei intelectuale, adjectivul *subtil* apare destul de des în mesaje publicitare: *„frumuseţe subtilă* la promoţie" (laptopuri-ieftine-noi.eu); „verighete (...) *Strălucire subtilă*" (helvetia.com.ro) etc.

În orice caz, *subtil* e un termen preferat de presa de scandal, asociindu-se astfel cu toate hiperbolele, majusculele şi semnele de exclamaţie ale unuia dintre cele mai rudimentare discursuri actuale. Apare, de exemplu, în prezentarea bombastică a unui gest interpretabil ca obscen: „Imaginea incredibilă! Cum a «mulţumit» Leo DiCaprio *subtil* Academiei pentru că i-au dat Oscarul după atîta timp! Nimeni n-a observat asta! Omul e genial! Uite ce gest a făcut pe scenă! Poza asta e COLOSALĂ! Vezi AICI" (wowbiz.ro, 1.03.2016). Textul prelucrează, foarte probabil (şi într-o evidentă contradicţie cu aserţiunea „nimeni n-a observat asta"), articole din tabloide străine, unde adjectivul apărea cu sensul „discret" („the *subtle* finger gesture", în *Mirror,* 29.02.2016).

Devalorizarea actuală a adjectivului subtil este evidentă; chiar subtilitatea a devenit, în contexte cît se poate de popular-colocviale, un simplu sinonim pentru aluzie, pentru expresia indirectă: „tot băga subtilităţi să-i dau bani" (ziarul21.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

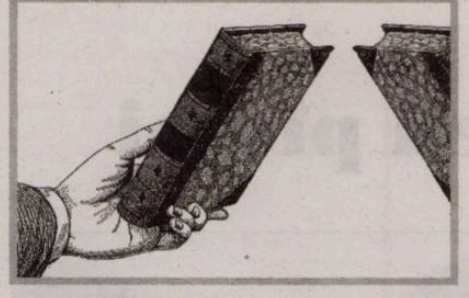

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Un decalog sau mai multe? (III)

„Nevoia de împrospătare". Nu-i uşor. Ba, din păcate, pare din ce în ce mai greu. Cred că putem satisface o atare nevoie „împrospătîndu-ne" în permanenţă pe noi înşine, ca profesori. Aici auspiciile nu ne sînt favorabile. Munca didactică e vîrîtă sub tăvălugul presiunilor birocratice. La fel şi cea de cercetare, care, în învăţămîntul superior, e sursa cea mai importantă a revigorării minţilor noastre. Am ajuns să prestăm ore-muncă, între care, previzibil, nu figurează nici răsfoitul unei cărţi sau al unei publicaţii de specialitate, darămite gîndirea ca atare. Mai în glumă, mai în serios, am zis că o să mă prezint în fiecare luni cu cîte o cerere de ore suplimentare pentru cititul, scrisul sau gîndirea din zilele de odihnă. Treacă de la mine orele de la miez de noapte din timpul săptămînii lucrătoare.

La „Nevoia de întrebare şi de mirare" cred că stau un pic mai bine. Într-un portret fizionomist dintr-o nuvelă a lui C. Negruzzi, sprîncenele ridicate a mirare ale protagonistului sînt interpretate ca semn al prostiei. Aşa se consideră îndeobşte: numai idioţii se tot miră. Eu, unul, pare să-mi fi asigurat şi să-mi fi păstrat o doză consistentă de idioţie. Mă întristează însă imensa reticenţă a elevilor şi a studenţilor noştri în a pune întrebări. Pare să fie un dat cultural, cu iz oriental. Cică profesoara îl întreabă pe elevul scos la tablă care e capitala României, iar acesta răspunde stupefiat: „Cum, chiar nu ştiţi?" Se zice pe bună dreptate că oamenii se recunosc nu după cum răspund, ci după ce întreabă. Asta nu scuză însă reticenţa în a-ţi manifesta deschis curiozitatea. Nu învăţăm ca să ne ascundem, ci ca să devenim.

„Nevoia de îndoială şi de suspiciune". Aici sînt premiant. Sînt profesori charismatici, capabili să insufle elevilor sau studenţilor entuziasm pentru ceea ce învaţă, pentru ceea ce fac. Am încetat să am aspiraţii în direcţia asta. Este o chestiune de temperament. Înclin în permanenţă către reflecţie, către dubitaţie, chiar şi atunci cînd nu e cazul. Sînt bucuros dacă simt că reuşesc să antrenez gîndirea critică. (Apropo: nu mică a fost opoziţia colegilor din preuniversitar la ideea de a introduce formarea spiritului critic între obiectivele programei de limba şi literatura română. Maiorescu, Ibrăileanu, mai înţelegem. Dar Vasile sau Maria? Şi încă pe terenul literaturii, al culturii noastre?) Mi se pare, totodată, dubios să încurajezi o opinie eronată pe motiv că cel care a emis-o s-a străduit.

Am comis şi eu nu o dată ceea ce am numit ulterior „gafa începătorului". Intri la seminar pierit de emoţii. Ai vrea să ai parte de ore interactive, cu discuţii aprinse şi sclipitoare... La prima întrebare te întîmpină priviri circumspecte. La cea de a doua cineva îţi sare în ajutor. Devii zîmbitor, afabil, cooperant, „suportiv", cum se spune acum în jargonul corporatist. După vreo oră de dezbateri în doi, în care te străduieşti să menţii dialogul pe un făgaş cît de cît coerent, observi că privirile circumspecte au devenit posace. E prea tîrziu. Tocmai te-ai dat pe mîna celui pe care majoritatea colegilor îl taxează drept „periuţa" oportunistă a grupului. Îţi trebuie după aceea eforturi îndelungi ca să repari gafa.

Est modus in rebus.

Una dintre cele mai nefaste aplecări ale învăţămîntului nostru, pe toate nivelurile, este veşnica vînare şi sancţionare a greşelilor. Aici Solomon Marcus are perfectă dreptate: a greşi, ca şi a eşua, este nu doar un accident neplăcut. Este o nevoie.

În agitaţia actuală pe marginea diverselor proiecte curriculare, am o modestă propunere: un curs obligatoriu, măcar o dată în întreaga şcolaritate, de management al eşecului.

Am fost şi eu abordat de absolvenţi remarcabili care îmi cereau sfatul dacă să se înscrie la concursul pentru ocuparea unui post vacant de asistent. După îndemnul meu firesc, urma aproape inevitabil întrebarea: „Dar credeţi că îl iau?" Şi ştiu sigur că nu era vorba despre suspiciunea unui concurs aranjat – cum se mai întîmplă, altminteri. Pur şi simplu teama de eşec bătea dorinţa, speranţa.

„Nevoia de joc". În privinţa ei, pentru mine, lucrurile stau mai degrabă pe dos decît ar fi cazul. Eu mă simt cel în suferinţă, aşteptînd ajutor de la cei pe care îi învăţ. Pe cînd eram începător stagiar, aveam, spre iritarea conducerii şcolii, mai multă aplecare spre joc la clasă, poate şi pentru că aveam de-a face cu copii, pe care reuşeam să-i înţeleg cît ai înţelege un extraterestru peste care dai printre borcanele de murături din cămară. Iar jocul ne ajuta să ne împrietenim, să ne cunoaştem.

O dată m-a plesnit pofta ludică subit, la intrarea în clasă. Mi-am compus o mină întunecată, n-am mai zăbovit nici măcar să trec absenţii în catalog, le-am zis să scoată o foaie de hîrtie. Văicărelile şi milogelile au fost în van: numele în colţul din stînga sus al paginii, o linie la doi centimetri de margine în partea dreaptă, iar la mijloc, citeţ, EXTEMPORAL. Cînd toţi au fost gata cu mocăiaşa şi s-a lăsat liniştea de dinaintea furtunii, le-am spus să îndoaie foaia pe din două şi să facă urgentisim un avion. În cîteva secunde prin toată clasa roiau avioane de hîrtie.

Ce vremuri!

Despre alte nevoi – de identitate, de omenesc şi de omenie, de cultură şi de transcendenţă – mai încolo.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Werner Hans LAUK

A sosit momentul să motivăm tineretul!

În fiecare an, la 9 mai, noi, europenii, sărbătorim Ziua Europei. O astfel de zi de rememorare ne poate oferi, mai cu seamă în timpuri atît de neliniștite în plan politic, precum cele actuale, prilejul de a ne opri puțin în loc și de a purcede la o introspecție cu privire la ideea noastră comună despre Europa. Desigur, noi, cele 28 de state membre, nu împărtășim întotdeauna aceeași opinie politică. Desigur, date fiind poziția noastră politică, istoria noastră națională, structura noastră economică și cea din care sînt alcătuite populațiile țărilor noastre, avem viziuni diferite legat de ceea ce Uniunea Europeană ar trebui să realizeze și să ofere.

În tot acest context, să nu uităm ce ne leagă pe noi toți: în procesul de aderare am aspirat cu toții la înfăptuirea ideii europene pentru țările noastre și pentru cetățenii noștri.

Ideea europeană de pace, libertate și securitate, egalitate de drepturi și echitate, solidaritate și sustenabilitate, democrație, stat de drept și prosperitate: pe fundalul provocărilor externe, ea este astăzi la fel de actuală ca și în faza inițială a CECO, precursoarea CEE.

Noi, cei „bătrîni", ne amintim, încă, viața politică cotidiană de dinaintea creării Uniunii Europene ca nucleu al strînselor legături realizate între statele europene și cum arăta viața în dictaturile existente la Est de Cortina de fier. Valorile Europei Occidentale și Centrale au însemnat visul la care au aspirat multe milioane de oameni în Estul Germaniei, în România și în celelalte state est-europene. Mulți și-au riscat viața pentru a-și îndeplini, lor și familiilor lor, visul european de libertate, democrație și prosperitate. Au trecut doar 26 de ani de cînd, aici, în România, oamenii au ieșit în stradă pentru autodeterminare politică, libertatea presei și statul de drept, marcînd, astfel, cu prețul vieții lor, sfîrșitul formal al unui sistem dictatorial. Au trecut doar 26 de ani de cînd, în Germania, oamenii au putut să sărbătorească reunificarea unei țări divizate timp de 40 de ani: democrație și economie socială de piață în Vest, nedreptate politică, economie planificată de stat și lipsuri economice și în aprovizionare în Est.

© M. Constantineanu

Generația născută după 1989 a crescut, însă, într-o Europă aflată în proces de creștere și unificare, multiplele realizări ale unității europene, de la piața comună pentru produse și servicii pînă la libera circulație a forței de muncă și a călătorilor, reprezentînd pentru aceștia o incontestabilă realitate. Mai cu seamă evenimentele din actualitatea politică a ultimelor luni au adus în prim-plan vulnerabilitatea acestei Europe comune și a realizărilor sale în termeni de democrație, libertate și securitate. Am putut observa și cît de necesar este ca noi să dialogăm în continuare, să discutăm atît despre problemele interne, cît și despre amenințările care ne înconjoară, despre consecințele acestora pentru Uniunea noastră și despre posibilitățile de a acționa, în comun, ca membri ai Uniunii Europene.

Toate aceste subiecte care ne preocupă actualmente atît de profund reprezintă și preocupări ale tinerilor, provocări la adresa viitorului acestora: acordarea de protecție și de azil celor refugiați din calea războaielor civile și persoanelor persecutate politic, preluarea lor în societățile noastre și soluționarea conflictelor care au generat debutul acestui val migrator, implementarea obiectivelor noastre de protecție a climei, stabilite la nivel global, dar și realizarea strategiei de dezvoltare a Uniunii Europene, „Agenda 2020", care promite o creștere bazată pe inovare și sustenabilitate, menită să combată sărăcia și să întărească coeziunea socială.

Modul în care vom depăși aceste provocări va determina și în ce fel de Europă vor trăi, într-o bună zi, copiii și nepoții noștri.

Tocmai de aceea este atît de important să motivăm tînăra generație, să angrenăm elevii, tinerii, studenții și tinerele persoane active în procesul de participare susținută la conceptele noastre politice, pentru ca discuțiile noastre despre Europa să nu aibă loc doar la nivel de parlamente și ministere, ci să căutăm să purtăm discuții politice și în viața cotidiană, depășind granițele țărilor noastre.

Două evenimente care oferă, tocmai în acest sens, un cadru perfect se desfășoară anul acesta deja pentru a treia oară la București. Datorită inițiativei Ministerului român al Afacerilor Externe și a Reprezentanței Comisiei Europene în România, avem, și în acest an, de Ziua Europei, prilejul unui dialog cu cetățenii pe teme europene și să ne prezentăm cetățenilor României ca 28 de state ale Uniunii Europene cu întreaga lor diversitate politică, culinară și turistică, și să le oferim acestora posibilitatea de a experimenta diversitatea culturală europeană.

Așadar, Ambasada Republicii Federale Germania folosește cu plăcere ocazia Tîrgului statelor membre UE, desfășurat în 7 mai în parcul Cișmigiu, precum și călătoria europeană cu metroul bucureștean din data de 9 mai, denumită „Metro-Europe", pentru a discuta despre Germania și Europa cu cei interesați.

Sînt extrem de bucuros că Ambasada beneficiază în aceste demersuri de sprijinul tinerei generații. Elevii Școlii Germane București ne vor acompania muzical, iar reprezentanții Serviciului German de Schimb Academic (DAAD) vor prezenta oferte pentru studenți și tineri cercetători, înlesnind tinerei generații din Germania și România posibilitatea unui stagiu în țara cealaltă.

Uniunea Europeană nu oferă, însă, numai studenților posibilitatea de a-și lărgi orizontul european, ci și elevilor, practicanților și stagiarilor, care au multiple oportunități de a acumula experiență europeană. Iar acesta este cel mai valoros lucru pentru integrarea continentului nostru atît de divers și bogat sub aspect cultural și lingvistic.

Desigur că pentru o mai mare apropiere de Europa nu este întotdeauna necesar un stagiu de cîteva luni în străinătate. În ultimele săptămîni, am avut de cîteva ori plăcerea de a întîmpina elevi și studenți în Ambasadă. Discuțiile s-au axat pe actualele crize și pe responsabilitatea noastră, a europenilor, în această lume zbuciumată. Am discutat despre modul în care putem ajuta noi, Uniunea Europeană, la soluționarea acestor crize și pentru a atenua suferința existentă în multe locuri. În cadrul acestor dialoguri, atît mie, cît și colegilor mei ne-au fost adresate multe întrebări. Întrebări despre politica europeană privind refugiații, despre poziția Germaniei în cadrul celor 28 de state și despre cum a reușit Germania pînă în prezent să preia peste un milion de refugiați. Dar, desigur, și despre reacția oamenilor din Germania atunci cînd imagini ca acelea din noaptea de Revelion de la Köln fac înconjurul lumii.

În toate aceste discuții am întîlnit multă deschidere și curiozitate – însă și curajul de a adresa întrebări incomode și de a căuta împreună răspunsurile la acestea. Sînt foarte încrezător în urma acestor întîlniri cu tinerii cetățeni români ai Europei. Trăim vremuri marcate de crize și ne confruntăm cu provocări uriașe, însă Uniunea noastră este suficient de puternică, astfel încît ne permitem să ne adresăm și întrebări incomode și să căutăm și să găsim, ca și pînă acum, răspunsuri comune.

Iar pentru ca toate acestea să nu se schimbe, este foarte important să familiarizăm tineretul, elevii și tinerii adulți încă de pe acum cu provocările europene. Fiindcă și ei sînt cei care vor decide astăzi și mîine ce fel de Europă vom avea în viitor.

Ei vor decide, cu votul lor, care sînt partidele și ideile politice de largă susținere în Europa. Prin comportamentul lor – ca stagiari, consumatori, turiști, cetățeni – vor avea un cuvînt de spus despre cît de european va fi percepută și conturată Europa în cinci, zece sau cincisprezece ani.

Ei vor decide, la rîndul lor, dacă ideea europeană de pace, libertate și securitate, egalitate în drepturi și echitate, de solidaritate și sustenabilitate, de democrație, stat de drept și prosperitate va putea fi percepută concret, zi de zi, și de generațiile viitoare, atît în detaliu, cît și în ansamblu.

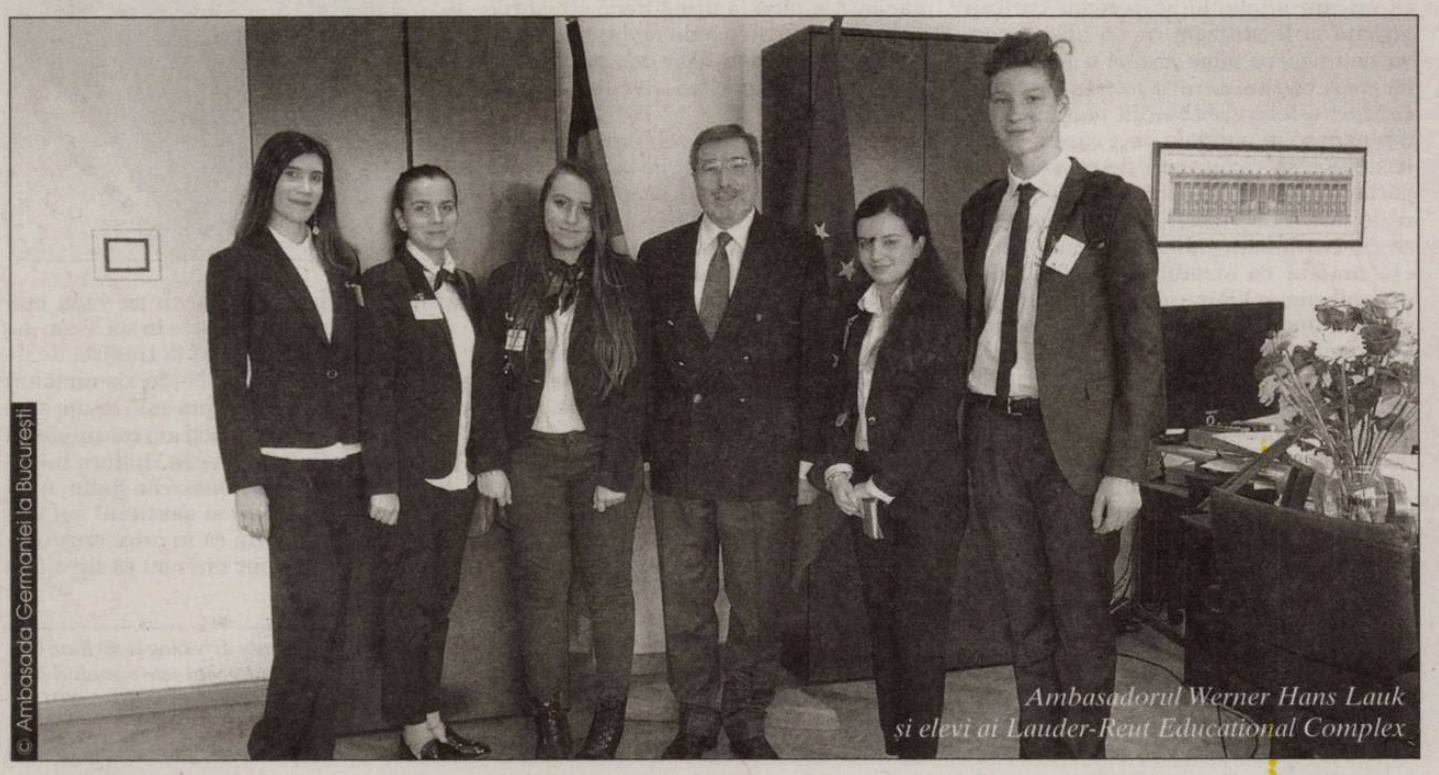
© Ambasada Germaniei la București

Ambasadorul Werner Hans Lauk și elevi ai Lauder-Reut Educational Complex

***Werner Hans Lauk** este ambasadorul Germaniei la București.*

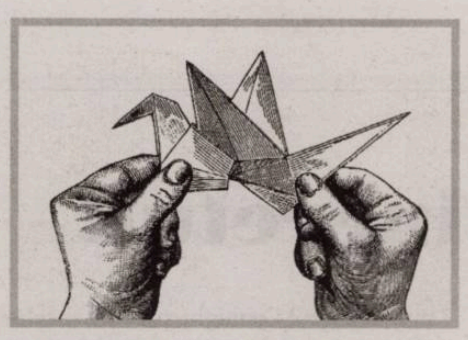

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Prin cunoscute țări străine

După o scurtă plimbare la Viena și prin împrejurimi:

■ Prin aeroporturile europene (inclusiv la noi), a devenit destul de clar că riști să fii cu atît mai supus întrebărilor și verificărilor de securitate cu cît ai tenul mai închis. Dacă ești negru de tot, trebuie să te obișnuiești, probabil, să-ți pierzi timpul conversînd de fiecare dată cu polițiștii de frontieră. Culoarea pielii se vede imediat, în vreme ce culoarea sufletului e mai greu de detectat pe un aeroport, chiar și cînd e foarte întunecată.

■ O stewardesă austriacă, cu uniformă și ciorapi roșii, semăna leit cu Bette Davis. Nu-ți puteai desprinde ochii de la mimica ei aproape la fel de fascinantă. Actrița nu mai e, dar toate astea petrecîndu-se în cer, îți puteau trece prin minte tot felul de lucruri.

■ Cînd auzi un copil mîțîit sau care plînge prea mult, prea deranjant, sînt toate șansele să constați că părinții vorbesc românește. De fiecare dată mă întreb care o fi explicația.

■ Viena e plină de români: turiști, chelneri sau cerșetori. Cum fac și în țară, cerșetorii noștri își expun și pe acolo bubele, deformațiile sau membrele amputate. Se milogesc mieros, insistent și într-un fel aproape ritualic de trecători să le dea ceva. Cerșetorii nemți, în schimb (că există și de-ai lor), mormăie ceva în barbă, de multe ori cu un pahar de plastic în mînă și uneori dau senzația că pot deveni agresivi. Au părul mare și neîngrijit.

■ Discursurile electorale în germană, ținute de bărbați, continuă să stîrnească fiori, cel puțin pentru cei care nu înțeleg limba. Am avut senzația asta auzind, în trecere, un discurs în piața de lîngă Stephansdom. Mi-am zis că sînt victima clișeelor formate de nenumăratele filme artistice și documentare cu Hitler. În ziua următoare însă, primul la urne pentru alegerile prezidențiale austriece a ieșit candidatul extremei drepte.

■ În magazinele vieneze se găsesc și pantofi cu jumătăți de număr. La noi nu mai există așa ceva de pe vremea lui Ceaușescu. Nu că în comunism ar fi fost vreun fel de rai al încălțărilor (ba dimpotrivă), dar măcar conceptul de jumătate de număr exista. De ce l-am pierdut?

■ Dacă stai pe o canapea într-un muzeu circulat și privești o vreme pantofii celor care se preumblă prin sală, poți descoperi un spectacol extraordinar: *balet de oameni prin muzee.* Vă mai amintiți cum sinologul Kien clasifica oamenii cărora nu le vedea decît pantalonii, în romanul lui Canetti, *Orbirea?* Cu pantofii, aș zice că e și mai tare.

■ Apropo de biblioteca incendiată în cartea lui Canetti, cea de la mînăstirea Melk e bine-mersi, foarte frumoasă și chiar funcțională, chiar dacă, în *Numele trandafirului* (inspirat de acel loc), Umberto Eco îi dă foc. Totuși, cartea despre rîs a lui Aristotel, bineînțeles, nu se găsește.

■ Barocul austriac continuă să-mi pară pe cît de vecin cu kitsch-ul, pe atît de hipnotizant.

■ La capitolul muzee și cărți, pot spune celor interesați că *Bărbatul cu barbă albă* al lui Tintoretto de la Kunsthistorisches Museum din Viena, cel pe care criticul muzical Reger din romanul *Vechi maeștri* al lui Thomas Bernhard îl contempla ore în șir, din două în două zile, vreme de mai bine de 30 de ani, este așezat în colțul unei săli. Adică nu e în dreptul unei canapele, pe care să poți sta pentru a-l contempla, așa cum o făcea Reger. Poate că din anii '80, cînd a fost scrisă cartea, lucrurile s-au mai reașezat.

■ La Laxenburg, unde e o fostă importantă reședință de vară a curții imperiale din vremea Habsburgilor, am găsit o cheltneriță nostimă din Botoșani. Bacul care te trece lacul funcționează cu 60 de eurocenți de persoană. Vizitarea castelului de peste lac e la fel de scumpă ca acum douăzeci de ani. Celebra înghețată de la Eissalon din Laxenburg e la fel de bună și mai puțin laxativă decît acum douăzeci de ani.

■ Un magazin de pe Mariahilferstrasse se cheamă Sexworld – Spartacus. Spartacus?! Nume mai potrivit pentru așa o prăvălie nici că se putea imagina.

■ La *mumok,* cea mai importantă galerie de artă contemporană din Viena, am dat peste o expoziție cu tema „Corp, psihic & tabu". Ceva greu de imaginat și greu de privit. La etajele superioare expoziția merge către un fel de „artă ginecologică" sau de „sex chirurgical" și către expunerea de poze, tablouri și filme cu mațe și organe interne omenești. Pe scurt: un avangardism scîrbos.

■ Calețile de plimbare de la Schönbrun sau de la Stephansdom au frîne, pe disc, cu etrier acționat hidraulic, exact ca mașinile. Balega de la caii acestor calești se adună în pungi aflate sub coadă. Uneori, însă, mai ajunge și pe de lături, adică pe asfalt. Dar de acolo o ciugulesc imediat porumbeii. Ce înseamnă o țară complet tehnologizată și perfect eco…

■ La hotel am urmărit mai mult CNN-ul și am constatat că parcă sînt mai multe prezentatoare blonde cu ochi albaștri decît erau de obicei în ultima vreme. Lumea se schimbă. Vin la putere conservatorii albi? Sau poate democratele blonde cu ochi albaștri? Să fim pregătiți.

■ ■ ■

ready made

„D. *Take Ionescu* a pronunțat o entusiastă cuvântare, în timpul căreia doamnele arucau asupra d-sale cu roze frumoase – cum numai la Râmnicu Vâlcea se găsesc – și la un moment dat așà de multe flori au căzut încât abia mai puteam zări pe d. Take Ionescu din flori."

Democrația,
Anul I, No. 2, 1 Iunie 1908

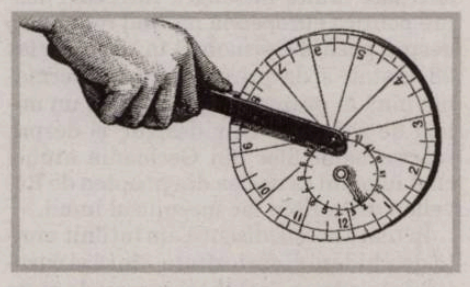

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Unde-s spaimele de altădată?

Nimeni nu tremură de frică azi în Roma la auzul numelui Kalkriese. El trezește eventual niște aprehensiuni legate de dominația fotbalului germanic, dar nimic mai mult. Acum două mii de ani lucrurile stăteau altfel. Kalkriese se numea Pădurea Teutoburgică, un loc unde trei legiuni tocmai fuseseră complet nimicite de germani (în anul 9 d.Hr.). După această înfrîngere, cea mai cruntă suferită vreodată de romani, orice plan serios al lor de a cuceri Germania de la est de Rin a fost lăsat baltă. Suetoniu, cum știți, zice că Augustus rătăcea de nebun prin palat vorbind singur și cerîndu-i nefericitului comandant, Varus, să-i dea cele trei legiuni înapoi. Pentru arheologi, acest eveniment, bine datat în sursele literare și ușor de recunoscut în teren (la Kalkriese s-au găsit pe vechiul cîmp de bătălie peste 5000 de obiecte romane), e un caz de *serendipity:* ei află astfel că toate materialele romane găsite dincolo de Rin nu pot fi, teoretic, mai tîrzii de retragerea din 9 d.Hr. Nenumărate alte descoperiri din toată Germania și mai departe și-au obținut datele prin corelare cu acest orizont Haltern, cum e numit. Pentru ca atunci cînd lucrurile erau așa clare, tot arheologii să descopere că tocmai Haltern (în antichitate Aliso), cel mai important avanpost roman, aflat la 60 km est de Rin, a fost evacuat abia vreo șapte ani mai tîrziu (lăsînd în urmă și vreo douăzeci de adversari germani îngropați la nervi într-un cuptor de olărie).

În 2001, cînd participam la săpături într-una dintre taberele militare fortificate din complexul Haltern, de fiecare dată cînd găseam cîte o sanda de legionar, nouă ni se părea că asta ar dovedi de fapt o plecare foarte în fugă. Zic sanda, dar de fapt ceea ce se păstra din ele erau doar țintele, una lîngă alta, însă nelegate cu nimic, alcătuind doar forma unei tălpi. Ca să recuperăm o *caliga* de legionar *(foto:* reconstrucție), iar nu un kil de ținte ca oricare altele, le acopeream cu fașă gipsată și le scoteam ca un bloc. Altceva nou pentru mine atunci a fost ideea lor de a obține, pentru muzeu, un *Lackabzug*, o felie subțire din toate straturile expuse în peretele unei casete săpate de noi, în cazul unei descoperiri importante. Așa, de pildă, șanțul de apărare, în formă de V perfect, care înconjurase cîndva tabăra militară și care acum era umplut cu straturi fine, albe, brune, galbene, o bijuterie stratigrafică posibilă numai în loessurile nisipoase din Germania, ca prăjitura marmorată, care se întind din Westfalia pînă-n Brandenburg. Se îmbibă profilul cu o rășină specială în timp ce se aplică mereu bandă de suport, încît la sfîrșit profilul arată ca un bolnav bandajat pînă nu i se mai văd decît ochii. Lăsăm la uscat și, cînd rășina e complet întărită, dezlipim suportul de care aderă cîțiva centimetri buni de sediment. (Atenție, rezultatul atîrnă surprinzător de mult. Și nu se consumă.) Dar despre altceva voiam să vorbesc. Situl Haltern nu este asociat doar cu bătălia de la Pădurea Teutoburgică, adevărat mit fondator al naționalismului german. Terenul de aproape opt hectare unde lucram noi arăta limpede, după ce s-au scos cu buldozerul primii 50 de centimetri de sol (era o săpătură de salvare), urmele unui bombardament serios din 1945, adică zeci de pete mari, foste cratere, de 3-4 m diametru și gri – cea mai urîtă culoare de sol pe care am văzut-o vreodată. Există situri ocupate continuu cîteva milenii, unde au loc activități de construcție permanente și pînă la urmă toate straturile vechi sînt găurite ca de molii; Haltern a fost ocupat timp de doar douăzeci de ani în timpul lui Augustus, dar l-au ciuruit în secolul 20.

Evident că în pauzele de masă se discuta despre miile de tone de bombe neexplodate care se găsesc în Germania an de an, și apoi înapoi la treabă. Într-una dintre zilele cu discuții mai încinse pe această temă (murise un arheolog în Köln sau nu mai știu unde), m-am întors în secțiunea mea, unde aveam în profil ceva care semăna cu un vîrf de suliță, pe care îl lăsasem acolo pentru poza de final, iar acum era vremea să-l scot. Fiind cam ruginit, îi dădusem și cîteva mîini de paraloid, o rășină transparentă foarte folosită, care consolidează obiectele, dar se și dizolvă imediat în acetonă, e și tare, dar și flexibilă, se poate și scrie pe ea etc. L-am expus, credeam eu, complet, l-am apucat cu grijă și am tras foarte ușor. Exact în clipa aia am auzit: fsssssssssssssssss… Am țîșnit din groapă cu viteza romanilor fugăriți de barbari, de-și lăsau sandalele în urmă. Ca să văd o colegă alături ce tocmai începuse, cu placiditate, să stropească în propria ei secțiune dintr-o pompă galbenă, Gloria, ca să vadă mai clar diferențele de culoare în sol. Cam asta ar fi contribuția mea la tradiția de isprăvi eroice a locului. N-am zis nimănui nimic (pînă acum) despre cum m-am speriat eu de o stropitoare și am continuat să fac naveta din Münster la Haltern în fiecare zi cu trenurile Deutsche Bahn. Apoi a început semestrul și șantierul s-a terminat. În fața gării, ca în orice oraș universitar, au început din nou să fie o mie de biciclete.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

■ ■ ■

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE
ROMÂNIA CULEGE

Moștenirea Obama. Al doilea mandat. Lumea

Cîștigarea alegerilor prezidențiale din 2012 de către Barack Obama, oricît de previzibilă a fost, a marcat, totuși, un punct istoric. Barack Obama a devenit primul președinte american, după legendarul F.D. Roosevelt, care a cîștigat de două ori consecutiv președinția Statelor Unite cu vot popular majoritar. Popularitatea lui, însă, nu trebuie să păcălească. Ea se datorează tocmai polarizării Americii, despre care vorbeam săptămîna trecută. Cei 51,1% care au votat cu Obama sînt opusul mai mult sau mai puțin radical al celor 48,9% care nu l-au votat. Am motive să cred că, eliberat de sarcina unor noi bătălii electorale, Barack Obama a vrut, la începutul celui de-al doilea mandat al său, să devină președintele unei reconcilieri, dar a eșuat. Presiunea partidului său, aflat mai tot timpul în opoziție atît în Senat, cît și în Congres după 2012, a fost, probabil, cea care l-a împiedicat să fie altfel decît a vrut să fie în această privință. Este, desigur, o speculație bazată, totuși, pe primele sale discursuri de după ianuarie 2012, în care tema regăsirii concordiei revenea adesea. Această intenție inițială pe care eu o presupun, însă, a fost repede abandonată. Obama a revenit la politică și la politicianism, guvernînd pe mai departe ca un foarte abil politician, și nu ca un mare om de stat. Astfel, cele două mandate Obama au dus la o creștere a ideologizării societății americane, ceea ce se vede limpede în puzderia de sondaje care îi măsoară continuu pulsul. Poate că fenomenul acesta al ideologizării societății americane nu îi este, cu totul, imputabil lui Barack Obama. Poate că acesta este trend-ul istoric. În fond, ideile circulă liber și prind rădăcini după reguli aproape imposibil de cunoscut; nu președintele Statelor Unite decide de ce și cum gîndesc americanii. Însă este cert că Barack Obama nu a făcut mai nimic pentru a acoperi crevasa din interiorul societății americane, care s-a adîncit foarte mult în ultimii opt ani.

Dacă America era, pînă acum două sau trei generații, o diversitate unită de aceleași valori, acum apar tot mai pregnant grupuri axiologic opuse. Oamenii care vor un statut de asistat în raport cu statul sînt tot mai mulți, iar mitul individualismului american care a produs idealul *self-made man* nu mai atrage aproape pe nimeni. Neîncrederea în libertatea pieței a crescut, și mentalitatea blamării celorlalți (a bogaților, de cele mai multe ori) pentru propriile nereușite se răspîndește tot mai mult. Societatea americană se polarizează ideologic, în primul rînd, ca urmare a unor schimbări de mentalitate. Retorica grupurilor minoritare care se simt oprimate (și toate se simt!) a devenit un fel de imn național în America. Diluarea tot mai vizibilă a preeminenței culturii WASP, cea care a făcut America ceea ce este, duce, inevitabil, la mutații de profunzime. Care va fi expresia electorală a acestor schimbări, vom vedea. Semne ale schimbării, însă, deja se văd. Refugiul în Trump al celor

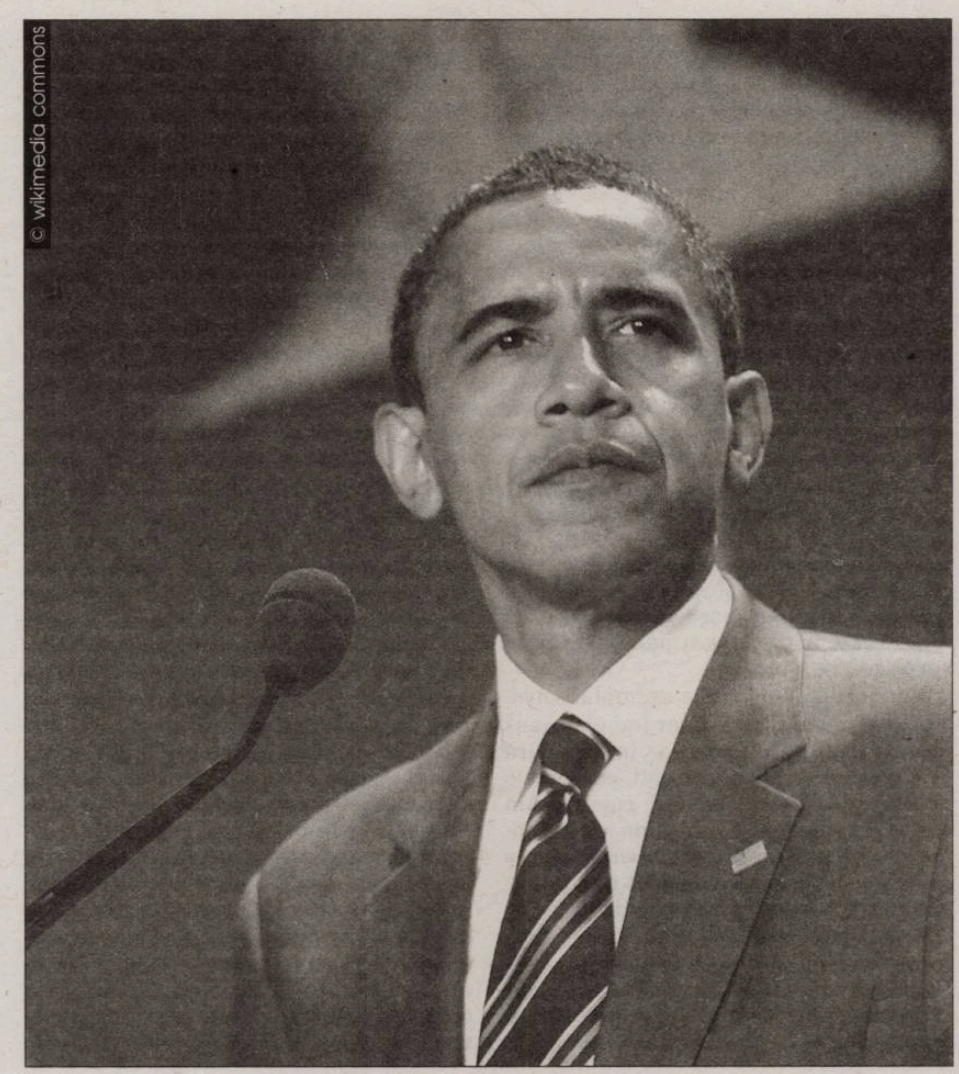
© wikimedia commons

care vor o Americă așa cum era *vs* avansul spre Sanders al celor care vor o Americă socialistă, așa cum n-a fost niciodată. Iar partidele tradiționale sînt, cumva, la mijloc, incapabile să înțeleagă și să reacționeze. Obama a fost un președinte de stînga și nu s-a abținut prea mult să-și arate ostilitatea față de cei de dreapta. Au mai făcut-o și alți președinți, desigur, dar puțini au dus această atitudine în politicile statului într-o manieră atît de evidentă. Profilul politic al lui Obama s-a regăsit, firesc, și în acțiunea lui externă.

În plan extern, Barack Obama a fost un președinte pacifist, care a crezut că extinderea comerțului liber este mai folositoare cauzei americane decît deplasarea trupelor în puncte fierbinți din lume. Parteneriatul trans-Pacific, semnat de șapte riverani ai marelui ocean, inclusiv Statele Unite, anul acesta, după șapte ani de negocieri, este cea mai impresionantă realizare a administrațiilor Obama în această materie. De asemenea, acest acord trebuie înțeles în articulație cu celălalt acord plănuit de Obama, cel trans-Atlantic, dintre SUA și UE. Aflat în negociere și consultare publică, acest acord ar putea fi primejduit de evoluțiile politice destul de probabile de pe cele două maluri ale Atlanticului, așa că încheierea lui grabnică este, pentru Obama, o prioritate. Astfel, America se va plasa, cu economia ei, care rămîne cea mai viguroasă economie a lumii, în mijlocul a două spații vaste de comerț liber. Promovînd aceste două acorduri, Obama ne readuce în minte ceva ce, poate, uitaserăm chiar datorită lui: între stînga americană și stînga marxizant-europeană este o mare diferență. Stînga americană crede pe mai departe în capital (chiar dacă mai reticent), în liberă concurență și inițiativă individuală neîngrădită, în vreme ce stînga vechiului continent a rămas neîncrezătoare în capitalism, dornică de protecționism și devotată intervenției masive a statului, ca birocrație în sens weberian.

În cel de-al doilea mandat, Obama s-a profilat mai clar în plan extern decît în primul. Non-intervenționismul său a putut fi criticat în cazuri punctuale, cum a fost cel sirian, dar a fost, în principiu, apreciat de toată lumea. A încheiat un acord nuclear cu Iranul și a redeschis relațiile Americii cu Cuba. Dar a și eșuat în încercarea unei noi abordări a Rusiei, a tensionat relațiile cu Israelul și a cam pierdut Turcia. Nu se poate spune că lumea, după Obama, este cu mult mai bună și mai sigură decît era înaintea lui. Desigur, nici că e mai rea și mai periculoasă nu se poate spune. Pur și simplu, lumea este mult prea greu de urnit cînd vrea să stea pe loc și mult prea greu de potolit cînd se pornește, chiar și pentru un președinte american.

Lumea este mult prea greu de urnit cînd vrea să stea pe loc și mult prea greu de potolit cînd se pornește, chiar și pentru un președinte american.

În orice caz, moștenirea celor două administrații Obama va fi încă mulți ani discutată. Dincolo de economie și afaceri strategice, însă, Obama pleacă de la Casa Albă lăsînd o Americă mult mai ideologizată decît fusese cu opt ani în urmă.

PUBLICITATE

FP
România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

Abu Mohammed știe pe de rost ce obstacole trebuie să treacă: să obțină cinci certificate diferite de limba germană, să obțină o licență pentru a lucra mai multe luni sub supravegherea unui medic autorizat, după care să se înscrie într-un proces de înregistrare pentru doctorii non-UE, ca să poată practica. Fiecare etapă aduce noi frustrări. Un singur curs de limbă poate costa 1.000 de euro; autorizarea cere luni de pregătire, iar organizațiile private oferă cursuri și training pe bani.

– Elisabeth Braw, FP România nr. 51 (aprilie/mai 2016)

FP România – revista americano-română de politică globală, economie și idei.

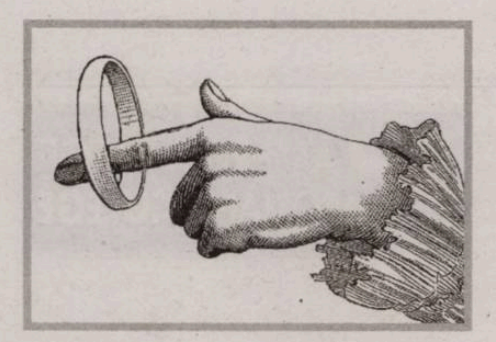

Selma IUSUF

legende urbane

Parenting

O să mă bag singură într-o imensă belea. Niciodată, niciunde, cineva care s-a apucat să spună ce crede despre creșterea copiilor și despre toate megateoriile din jurul subiectului n-a reușit să scape teafăr din furia părinților.

Spun din capul locului că sînt extraordinar de atentă cînd mă aflu în preajma unor copii și a părinților lor. Nu dau și nu primesc nimic de la ăștia mici fără să mă uit înainte întrebător la părinți. Nu pun mîna, nu ciupesc obrajii, nu-i scuip să nu-i deochi. Stau crispată și cu ochii-n patru ca nu cumva să sparg vreun tabu de *parenting* sau cum naiba le mai zice acum la metodele astea moderne de creștere a copilului. Nu leșin și nu chițăi cînd văd arătări pe două picioare mici și grase, cu fundul imens din cauza pampersilor cu surprize.

Măsura și bunul-simț n-au cum să dea greș.

Nu zic, mai sînt unele exemplare deosebit de haioase, care chiar îmi plac, însă n-aș putea face nici un pas înainte fără – iar – aprobarea părintelui, care are o anume filozofie de crescut copilul. Am trecut de cîteva ori, de pildă, prin momente de cumpănă cînd am văzut cum o piticanie dintre astea a căzut cu un bufnet surd și s-a înfipt cu gura direct în podea. Impulsul a fost să mă duc spre arătare, s-o ajut cu toată compasiunea să se ridice de pe jos. Părintele mi-a făcut un semn scurt, însă: NU! Dacă îi arătam milă copilului, se apuca cică să plîngă cu sughițuri; mai bine ne facem că nu s-a întîmplat nimic. Eu am încremenit la jumătatea gestului, iar piticania a încremenit cîteva secunde într-un hiatus dureros, la o cumpănă unde se vedea clar că nu știa ce să aleagă: jumate din gura bușită dădea a zîmbi, jumătatea ailaltă dădea a se tîngui. (Cu sau fără atenție, a urlat temeinic, pînă la urmă.)

Mi se întîmplă să mănînc cîte ceva și să mai dau de vreun copil care se uită fix în gura mea. Nu dau nimic. Dacă maică-sa nu-l lasă să mănînce bomboane? Dacă e copilul *gluten free,* intolerant la lactoză, alune, zahăr, fructoză, la băutură și țigări sau la ce-or mai pofti ăștia mici? Mai bine nu-i dau. Cu riscul de a-mi lua priviri dezaprobatoare de la alte mame mai permisive, nu dau.

Dau fără să vreau peste diverse sfaturi de crescut copiii. Nimeni, dar nimeni nu se pune de acord. Unii merg pe ideea de a nu-i refuza nimic copilului. Cică să-i zici „da" mereu. Vrea ăla pizza de trei ori pe zi și-o sticlă de bere după? E servit. Vrea să-și umfle capul doar cu ciocolată și să nu doarmă la prînz? Așijderea. Vrea să nu mai meargă în viața lui la grădiniță și să-și spargă nopțile la Control? Poftim, mămică! Cică copiii ăștia devin pînă la urmă mai autonomi și-și dau seama singuri cam ce le face bine și ce nu. N-am avut eu noroc să mă crească maică-mea cu principiul nerefuzatului, că mă nenoroceam pe viață. N-aș fi învățat singură nimic și mi-aș fi făcut toate poftele pe spinarea lor *for evăr* and *evăr.*

Alții au un sistem aproape filozofic de creștere a copilului, de a trebuit să citesc de cîteva ori un text ca să mă dumiresc ce vrea exact să spună. Cică spui „nu", dar nu spui chiar „nu". În loc de interdicția simplă ar trebui să folosești niște înlocuitoare de mesaj gen „Atenție" sau „Stop". De ce să faci așa ceva? Pentru că, dacă zici prea des „nu" unui copil riști ca ăla să iasă îndărătnic, căpos, un catîr, d-aia.

Să nu credeți acum că aș fi o creatură care s-a tîrît la lumină de undeva din Evul Mediu al *parenting*-ului și care habar n-are că vremurile copilăriei noastre nu mai sînt aceleași, că realitățile sînt altele și că metodele de a crește copii au evoluat și ele. Eu spun doar că măsura și bunul-simț n-au cum să dea greș, oricare ar fi vremurile, și că multe metode dintre cele pomenite sînt pur și simplu caraghioase și penibile. Ar trebui să umbli permanent cu un manual de utilizare a copilului după tine. Să-i zici „da" cînd, de fapt, e „nu", să te comporți cu el așa cum te comporți cu adulții, să-l iei, să-l duci, să-i faci, să-i zici, non-stop, 24 din 24, să bombardezi piticania cu mesaje felurite. La cît de sofisticați am devenit, mă întreb cum naiba n-am ieșit noi și părinții noștri niște inadaptați nefericiți, cu educația aia învechită pe care am primit-o. Sau...?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Cristos a înviat!

„Îngerul a alergat
Și feciorii a strigat:
O, tu cea plină de dar,
Nu te-ntrista cu amar;
Bucură-te, îți vestesc,
Bucură-te, îți grăiesc,
Că fiul tău cel prea sfînt
A înviat din mormînt,
Și pre morți i-a înviat
Mîntuindu-i din păcat.
Acum să ne veselim,
Noule Ierusalim,
Că mărirea lui Hristos,
Ca un soare luminos,
Preste tine-a răsărit
Minunat și preamărit.
Saltă acuma voios,
Glăsuiește mîngîios.
Iară tu curată ești,
Maica luminii cerești,
Veselește-te curat,
Că fiul tău a-nviat."

sursa: MȚR

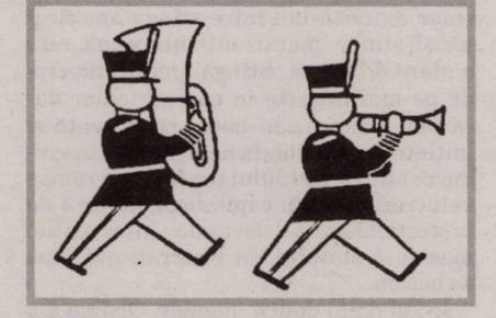

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Există nervi. Din ce în ce mai mulți nervi

Și din ce în ce mai multe momente în care lumea constată că „...parcă s-a ajuns la o limită, domnule, nu mai merge nimic, totul pare că se prăbușește în capetele tuturor". Totul arată ca și cum lumea s-ar pregăti, în toate felurile, de război. Unii sînt în stare să bage mîna în foc, absolut siguri că nimic altceva nu mai potolește nebunia acestei omeniri, perfect inconștientă că a luat-o razna. Și, aproape peste tot, oamenii dau glas, din ce în ce mai zgomotos, tuturor gîndurilor care spun că „civilizația" n-o să aibă niciodată sorți de izbîndă, dacă o ține langa cu „drepturile universale ale omului".

Chestia asta cu „drepturile", spun unii dintre nervoșii de azi, e valabilă pînă la ușa casei tale. Dincolo, să nu vină nimeni să-ți spună ce ai de făcut, că iese cu supărare. Cum adică drepturi universale ale omului? Deci unul muncește de-i sar capacele, ani în șir, iar altul vine de la plajă, din centrul Africii – poveștile astea nu funcționează fără un topping generos de cinism – și vrea să trăiască în țările astea în care drepturile sînt la mare modă, iar ajutorul de șomaj vine din banii ăluia care a muncit de i-au ieșit ochii? Pe urmă, după ce că e primit decent, mai face și pe nebunu', și zice că nu-i sînt respectate cultura și drepturile fundamentale, așa că se-apucă să dea foc la niște steaguri, pe urmă la niște mașini, asta dacă nu-și începe cariera de protestatar direct cu o bombă. Deci astea sînt drepturile omului? Păi, dac-o luăm așa, am și eu dreptul, la mine în țară, să-l aleg președinte pe unul care zice în public ce nu-mi permit eu să zic nici măcar cînd sînt la o bere, cu prietenii. Că ne-a tîmpit de cap corectitudinea asta politică. Unul care spune că așa nu se mai poate, că lenea și specularea legislațiilor permisive nu mai pot fi mizerii ascunse sub prestul „drepturilor universale ale omului", s-a terminat cu boieria, facem ziduri, nu mai intră nimeni, iar cine-a intrat să facă bine să nu mai ridice steagurile universalității drepturilor, că-l trimitem pachet direct acasă, să găsească pe-acolo toate universalitățile la care poftește.

Pe de altă parte, există nervoși care spun că lumea se duce de rîpă din cauza țăranilor cărora nu le mai ajunge cît bagă-n ei. Din cauza ăstora care cred că iau cu ei, la cimitir, căsoaiele și mașinoaiele în care abia își mai înghesuie burdihanele pline cu bere și hamburgeri. Ăștia care pretind că ei sînt civilizația, dar au uitat că și-au tras tot bănetul și boieria din coloniile în care munceau pe rupte părinții ăstora veniți acum cu chef de dezbateri despre drepturile fundamentale ale omului. Vreți bunăstare și digestie plăcută a bunătăților? Vreți să simțiți bucuria huzurului clădit pe munca bieților sclavi sau a milioanelor de fomiști aduși la muncă, să vă construiască paradisurile în care sforăiți azi? Atunci, țăranilor și umflaților, lăsați gargara și mai cedați un pic din ce aveți prea mult și, oricum, ați luat cu sila. Că, dacă nu dați, vin ei și-și iau singuri. Normal. Nici voi nu i-ați întrebat, cînd v-ați dus acolo la ei, să-i jefuiți, dacă li se pare etic felul în care se pune problema. Acum, e vremea unor deconturi amînate de mult prea multă vreme. N-or să vă ajungă toate corporațiile și toate lipitorile ingenioase pe care le-ați inventat. Vine urgia! Vine umbra foamei unora atît de mulți, că nici un zid de pe lumea asta n-o să le facă față.

Unii rîd de povestea cu încălzirea globală, că e chestie de hipsteri, de papagali care agită niște steaguri, doar ca să fie băgați în seamă. Alții șușotesc discret, pe la colțuri, că e manevră occidentală, de speriat chinezi și ruși, și-n general orice economii care mai scot capul și vor să rîdă la soare. Iar alții s-ar lega cu lanțuri de toate ferestrele din lume, să strige cît îi țin plămînii că lumea e dementă și nu-și dă seama de dimensiunea dezastrului, de iminența catastrofei, de dimensiunile tembelismului în care s-a dormit pînă acum. Pe urmă, vin marile, mîndrele armate ale celor care „știu ei" că lumea se duce dracu' doar din cauza homosexualilor, a lesbienelor, a transsexualilor, a romilor, a evreilor, a maghiarilor, a arabilor, a negrilor, a mexicanilor, a *reality-show*-urilor, a vaccinurilor, a plantelor inginerite genetic, a zahărului, a fumatului, a muzicii proaste, a ticăloșiei fără margini a băncilor și burselor, lista e enormă, pune fiecare ce vrea.

Indiferent de ce-am spune, toți sîntem nervoși. Avem senzația că nu mai e timp de nici o explicație și că lumea, în afara cercurilor noastre de prieteni, e complet cretină. Subiectul războiului care va să vină e pe buzele și în mințile multora dintre noi. Îl aruncăm afară, în cuvinte, cu sentimente amestecate. Pe de o parte, lumea asta tare ar merita așa ceva. Pe de altă parte, lumea ne conține și pe noi, deci nu prea ne convine să iasă rău. Cu toate că, undeva, în adînc, sperăm că plaga asta o să lovească lumea, dar noi o s-o vedem la televizor, din fotoliu. E o nervozitate lățită peste tot, de la funcționarul gata să explodeze pînă la felul năucitor în care ne conducem mașinile, de la profesorii care nu-și mai suportă elevii pînă la elevii care nu-și mai suportă profesorii și părinții, de la președinții care nu-și suportă popoarele pînă la popoarele care nu mai suportă nimic. Și pînă la comentariile de sub articole, mai ales cele care cer soluții. Soluții, domnule! N-ai? Atunci la ce mai scrii, bă?!

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Mironosițele

Pe alocuri nestăpînita predilecție a românului spre zeflemea își găsește paradoxale victime – între acestea se înscriu și admirabilele mironosițe. O sonoritate siflantă prin *s* și *ț*, o notă de exclusivitate feminină a făcut ca bărbaților să nu le placă mironosițele și să conoteze cuvîntul cu ideea de moft, de prefăcătorie, de sensibilitate sau pietate mimată. Nimic din originea cuvîntului nu justifică această conotare, dacă nu cumva tocmai batjocura care transformă albul în negru. Personajele evanghelice care au primit numele de mironosițe fac efortul de a se scula cu noaptea-n cap luînd drumul pînă la mormîntul din afara cetății, încărcate cu cele necesare, au curaj de a înfrunta interdicția socială de a îndeplini toaleta funerară față de un condamnat executat și, prin urmare, ostilitatea celor care au cerut condamnarea, au îndrăzneala de a se prezenta în fața unor gărzi, a căror brutalitate abia se manifestase, exprimă empatie față de cel care nu le mai poate fi de ajutor sau manifestă credință în atotputernicia lui neaparentă, nu le pasă de ce va zice lumea, dar nici nu țin să facă publică fapta lor. Pe scurt, se mișcă într-un registru al virtuții exemplare de care nu dau dovadă cei doisprezece apostoli sau alți ucenici. Poate că zeflemeaua are de-a face cu o mică stînjeneală masculină în fața curajului, devotamentului și efuziunii sentimentale nebiruite a acestor femei. De aici ar putea începe dosarul misoginismului creștin. Dar raționamentul acesta nu merge și în alte limbi. Miroforele, femeile purtătoare de mir pentru îmbălsămarea mortului, sînt admirabile în greacă și în alte limbi moderne.

Și totuși este ceva surprinzător. Evangheliile înregistrează și deznădăjduirea (depresia, am spune în limbaj modern) bărbaților în comparație cu neînfricarea și constanța (sau echilibrul psihic) femeilor. Evanghelistul Ioan este în fața crucii, lîngă Maica Domnului, dar aflăm despre el că este totuși un cunoscut al marelui preot, ceea ce presupune o oarecare protecție, grație căreia este și martorul principal al procesului. Ceilalți apostoli au fugit și stau ascunși după răstignire. Doi dintre ei suferă accidente spirituale mai grave. Unul își revine, altul nu. Femeile, în schimb, sînt ireproșabile. Din curtea pardosită cu pietre (locul judecății lui Pilat) la locul răstignirii și pînă la mormînt, prezența lor în frunte cu Maica Domnului este pomenită de Evanghelii. Maria Magdalena îi anunță Apostolului Petru învierea.

Evangheliile înregistrează neînfricarea și constanța femeilor.

De altfel, dosarul feminității în Evanghelie este foarte puternic. Două femei prezidă asupra începuturilor narative, Maria și Elisabeta. Amîndouă primesc revelația caracterului divin al sarcinii lor, fiecare la nivelul ei de chemare, pe care o acceptă. Astfel, Elisabeta, măritată de lungă vreme cu preotul Zaharia, recunoaște superioritatea spirituală a foarte tinerei și abia logoditei rubedenii, Maria. În schimb, partenerii lor de viață, Zaharia și Iosif, sînt nu numai în planul secund al narațiunii, dar excelează prin incredulitate. Apoi să enumerăm numai cîteva din eroinele credinței: femeia cananeancă, cea care cerșește ferm un miracol în înfruntarea fiicei ei cu un demon, deși este apostrofată că nu se califică pentru acesta; femeia samarineancă, cu care Iisus nu ezită să stea de vorbă singur la fîntîna lui Iacob, femeia zisă păcătoasă care îi unge pă-titudinea nemăsurată, îndrăzneala spirituală. De asemenea, femeile cărora li se adresează Iisus nu sînt „babe analfabete", în sensul depreciativ al perspectivei progresiste, adică femei din sînul unor societăți premoderne, condamnate la un destin casnic și fără educație. Sînt eroine sau partenere egale de dialog. Astfel, cu femeia samarineancă Iisus poartă un dialog despre adevărul mistic, într-o formă metaforică complexă pornind de la simbolul apei. De asemenea, cu sora lui Lazăr cel a patra zi înviat din morți, Maria, despre care spune expres că a făcut alegerea cea bună de a sta și asculta învățăturile lui, Iisus discută despre înviere cu distincții de finețe între învierea eshatologică și opțiunea învierii în mijlocul unei spațio-temporalități nedesăvîrșite. Și mai sînt exemple.

Evangheliile sînt cel mai „feminist" text posibil în sînul unei societăți patriarhale. Indistincția dintre bărbat și femeie sau echilibrul genurilor este programatic: învie un bărbat pentru o femeie, recunoscînd caracterul unic al relației sentimentale dintre cei doi, fiul văduvei din Nain, și o femeie la rugămintea disperată a unui bărbat, fiica lui Iair, mai-marele sinagogii. Textul este mult dincolo de o prudență egalitaristă. Indiferent cît de divin sau excepțional ar fi fost personajul istoric Iisus din Nazaret, textul evanghelic a fost compus din mărturii ale discipolilor lui, redactate într-o narațiune coerentă de patru dintre aceștia la aproximativ două decenii după moartea Învățătorului. Cei patru bărbați redactori ai Evangheliilor nu numai că folosesc mărturiile ucenicilor, precum contextele unde femeile sînt sursă unică, dialogul la fîntîna lui Iacob, Maria Magdalena despre întîlnirea cu Hristos după înviere, dar nu par să atenueze nici un accent din „feminismul" atît de excentric pentru epoca lui Iisus. Textul, așa cum îl citim, a devenit canonic pentru întreaga comunitate a creștinilor de-a lungul timpului. Și dacă între cei care urcă pe Muntele Tabor sînt doar bărbați, rezultatul final al acelui har dăruit rămîne în urma credinței mironosițelor că cel răstignit, indiferent de ceea ce pare la un moment dat, este Fiul lui Dumnezeu.

De altfel, „misoginul autor" al corpusului paulinic, care-și scrie Epistolele înainte ca Evangheliile să fi fost redactate în formă finală, ne lămurește surprinderea în fața straniului feminism evanghelic: „Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici slobod; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, fiindcă toți sînteți una în Hristos Iisus" (Galateni 3, 28). Și își adîncește reflecția în *Epistola către Efeseni:* „Căci El este pacea noastră, El, Care-n trupul Său a făcut din cele două lumi una, adică a surpat peretele cel din mijloc al despărțirii – ura – desființînd Legea poruncilor în opreliștile ei, pentru ca să-i clădească întru sine pe cei doi într-un singur om nou, făcînd pace" (2, 14-15).

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (IV)

Următorul document pregătit în vederea întrunirii Sfîntului și Marelui Sinod Panortodox, care va avea loc între 16-27 iunie 2016 la Academia Ortodoxă din Chania (Creta), are drept temă o realitate nemijlocită greu de pus în armonie cu principiile ecleziologiei Bisericii de Răsărit: diaspora.

Textul documentului despre diaspora ortodoxă de la care urmează să plece discuțiile părinților sinodali a fost redactat de Comisia Interortodoxă Pregătitoare din iunie 2009. Și de data aceasta, precum în cazul documentului despre misiunea Bisericii în lumea contemporană, avînd la bază o variantă redactată în deceniul al optulea al secolului XX, distanța de aproape șapte ani ridică serioase semne de întrebare asupra racordării la evenimentele ultimilor ani. Or, în orizontul conflictelor din Orientul Apropiat și al valului masiv de refugiați, mulți creștini au fost smulși din matca lor culturală și eclezială, fiind nevoiți să caute scăparea, fie și temporar, în Europa sau în alte părți ale lumii. Despre aceste mutații documentul nu spune nimic.

În schimb, de la bun început, textul admite că problematica diasporei este una complexă, dar nu mai puțin gravă, dezvoltarea jurisdicțiilor ortodoxe paralele în același teritoriu reprezentînd o abatere substanțială de la rînduiala bisericească genuină. Concret, autorii textului fixează faptul că „[...] este dorința comună a tuturor Preasfintelor Biserici Ortodoxe ca problema diasporei ortodoxe să fie rezolvată cît mai curînd posibil și ca ea să fie organizată în conformitate cu ecleziologia ortodoxă și cu practica și tradiția canonică a Bisericii Ortodoxe". Este un important pas înainte, știute fiind sensibilitățile și chiar interesele pe marginea raportului dintre jurisdicția națională și cea internațională a Bisericilor Ortodoxe organizate după granițele statelor în care își desfășoară.

Organizate așadar după granițele statelor naționale, Bisericile Ortodoxe locale au avut și mai au încă o majoră dificultate de a asuma canonic modificările succesive aduse fruntariilor în urma conflictelor și a rescrierii ordinii geopolitice într-o regiune. Astfel, înainte de a fi o chestiune care îi privește pe ortodocșii din țări de altă confesiune sau religie, diaspora reprezintă statutul care definește, de pildă, viața românilor din Republica Moldova sau a rușilor din același loc, sau a românilor din Serbia, sau a ucrainenilor din România. Diaspora „apropiată", să îi spunem astfel, este un capitol frecvent dominat de fricțiuni ecleziale și politice deopotrivă, care au marcat inevitabil și pe termen lung relațiile interortodoxe, contribuind decisiv la amînarea Sinodului Panortodox.

În ceea ce o privește, diaspora „îndepărtată" este un trist exemplu de egoism naționalist, în dispreț manifest față de dogmatica și practica Bisericii Ortodoxe. Comportîndu-se ele însele precum statele naționale, Bisericile locale au înțeles să își prelungească extrateritorial, pe modelul ambasadelor, jurisdicția după criterii exclusiv etnice. Este adevărat că ortodoxia a încurajat de la început traducerea culturală a Evangheliei lui Hristos, dar nu a făcut din naționalitate un criteriu canonic. Or, ceea ce avem acum în fața ochilor prin intermediul diasporei este o ortodoxie care se prezintă lumii neortodoxe ca o sumă de etnii, limbi și tradiții (cu minusculă!), la concurență cu mesajul ei universal. Altfel spus, diferențele specifice pun în umbră genul proxim.

Iată de ce este salutar că documentul pregătitor insistă pe faptul că, în prezent, este dificilă corectarea imediată și totală a erorilor canonice, propunînd o soluție de tranziție prin înființarea unor Adunări regionale ale tuturor episcopilor ortodocși canonici (al căror regulament de funcționare este anexat textului). Rostul acestor forme de sinodalitate ad-hoc este de a crește conștiința apartenenței la o unică și indivizibilă Biserică Ortodoxă formată, fără îndoială, dintr-o paletă extraordinară de valori spirituale și culturale locale. Unitatea ortodoxiei, iată ce trebuie să scoată în evidență diaspora ortodoxă, iar nu să se consume steril în atitudini concurențiale sau să practice, mai grav, indiferența față de ortodocșii de altă cultură și limbă.

***Radu Preda** este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

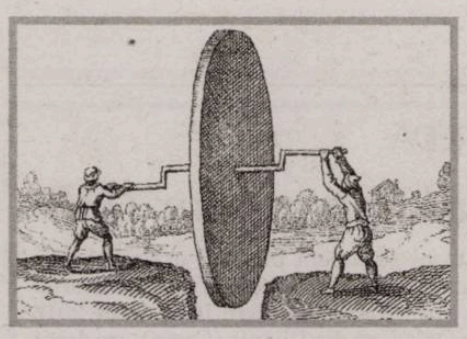

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Indignări aseptice

Un condamnat penal candidează. Cineva trece pe roșu. Un ministru demisionează. Altcineva aruncă gunoiul în stradă. Un înalt ierarh sfidează. Fragmente din cotidianul românesc. Butoane pe care apasă hazardul și societatea răspunde cu indignare. Ne consultăm busola morală și ne declarăm stupefiați, furioși, scîrbiți. Vreo două zile. Apoi trecem mai departe la următorul motiv de enervare. Sînt atît de multe, încît, uneori, mă întreb dacă nu cumva, cînd nu eram atenți, ne-am împărțit în două categorii.

Categoria A, cu mai puțini membri, e compusă din oameni care au dezvoltat un soi de organ al ultragierii care răspunde aproape la orice fel de stimuli – de la masacre în Africa pînă la conduita bicicliștilor din marile orașe. Oamenii ăștia au să te cheme la toate mitingurile de care nu îți pasă, au să facă petiții suspecte de maniheism și dispreț pentru nuanță și, în general, au să se indigneze cînd te surprind neindignat. Ei sînt cei care dau tonul. Și tot ei sînt în competiție pentru următorul motiv de enervare. Militanți. Practicanți acerbi ai unui snobism al indignării publice.

Enervările noastre publice nu au urmări.

Categoria B, a obosiților de România, compusă din cinici, nepăsători, individualiști, nihiliști și învinși. Aceștia nu așteaptă nimic. Deși nu pot fi bănuiți că nu observă lucrurile greșite din jur, se enervează mult mai rar. Sînt oameni care nu (mai) cred în schimbare sau în mai bine. Oameni pentru care speranța de mai bine ia forma strîmbă a nădejdii secrete că vor fi feriți de lucrurile rele fără să contribuie la îndreptarea lor. Un fel de superstiție. Pentru ei consumul de energie pe indignări trecătoare e inutil sau chiar dăunător.

Indiferent de categoria căreia îi aparținem, rezultatul e aproape întotdeauna același. Enervările noastre publice nu au urmări. Sau prea rar, prea nesistematic. Și, încet-încet, de lucrul ăsta au început să fie conștienți și subiecții enervărilor noastre. De asta candidează în continuare, de asta trec strada pe roșu, de asta sfidează. România de azi are această particularitate bizară. Nu își ia în serios nici măcar motivele de enervare. Practică indignarea frivol și o risipește voios de parcă rostul ei ar fi socializarea. Enervarea fără urmări e așa de des întîlnită încît va trebui probabil înscrisă în Constituție la un moment dat.

La ora la care scriu textul ăsta, Cătălin Tolontan a publicat deja primele cinci părți ale investigației sale privind dezinfectantele din spitalele românești. Cu fiecare propoziție din ancheta respectivă se dezvăluie un spectacol odios al nepăsării, cinismului și complicității care, îmi permit să spun, au ucis probabil sute (dacă nu mii) de oameni, în ultimii zece ani. Citiți-l! Consumați-l pînă la capăt.

Dacă ar trebui să ne indignăm serios și fără compromisuri pe un singur subiect, dacă ar trebui să ne înfuriem o singură dată, atunci probabil ăsta ar fi momentul. Scuza că nu am știut nu mai există. Crima din nepăsare e tot crimă. Dar pentru ea vinovăția e colectivă. Indignați-vă! Indignați-vă cu rost! Și, măcar de data asta, nu renunțați!

***Teodor Tiță** este jurist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Starea Uniunii

Uniunea stă. Stă și își ține răsuflarea. Răsuflă emoționată la gîndul că englezii o vor părăsi. Mai nimic nu se întîmplă la Bruxelles zilele astea. Toată lumea așteaptă să vadă cum vor vota supușii Majestății Sale în iunie. Pînă atunci, onorabilele instituții se abțin. Nu propun nimic esențial. Cum ar putea? Orice intenție înspre mai multă cooperare s-ar traduce prin „mai multă Europă", iar asta ar isteriza contribuabilii lui Cameron. Invers: dacă apar idei întru mai multă suveranitate națională (care, oricum, abundă acum în Uniune), se zice că asta înseamnă capitulare în fața lui Nigel (Farage) și asta nu se face, că nu e semn bun. La vremuri dintr-astea, cel mai bine e să aștepți, zic eurocrații. Așa că Europa stă.

Stă și cugetă sau doar stă? La prima vedere, aș zice că doar stă, dar niciodată nu poți ști exact ce fac Comisia și Consiliul. Se văzu în varii ocazii: cînd zici că sînt gata, sînt duse și aproape de ortu' popii, te trezești că scapă și ajung la liman. Talentu' Ioropii ăsta e: să ne exaspereze cu o aparentă moțăială și, apoi, să te pomenești că dă cu tifla scepticilor, trecînd la mustață pe lîngă propria desființare. Ultima situațiune de felul ăsta a fost cînd cu grecii și criza euro.

Dacă ar fi vremuri normale, am vorbi despre o Comisie politică (adică una compusă mai degrabă din politicieni decît din tehnicieni) și am sta să bîrfim TTIP (acordul de comerț cu Statele Unite), politica energetică (adică, în principiu, bătălia dintre eoliene și nucleare), reforma legată de eventuala apariție a procurorului european și tot soiul de mărunțișuri despre agenda digitală, e-commerce sau drepturile de autor pe Internet. Toate, la pachet cu privirile atente spre Frans Timmermans și promisiunile lui despre o Uniune mai flexibilă, cu mai puține reglementări, mai vioaie și mai agilă în plan extern. Nimic din toate astea!

Nici măcar simțul umorului nu pare a mai exista în clădirile din Place Schuman. Am zis și eu că fac o glumă bună cînd am întrebat de mai multe ori, pe la varii DG-uri, dacă e pregătită o variantă de politică de vecinătate cu Marea Britanie, în cazul unui vot negativ în iunie. N-a rîs nimeni. Perspectiva ieșirii britanicilor din UE blochează mental eurocrații. Pe ici, pe colo, cîte un entuziast incurabil încearcă să ridice moralul trupelor, anticipînd cît de bine va merge integrarea europeană după un eventual Brexit. De-abia după aia, vezi Doamne, ferită de frînele sceptice ale britanicilor, Uniunea se va dezlănțui și își va dezvălui virtuțile apte de a forja Statele Unite ale Europei. E drept, nici gluma asta nu e gustată prea tare.

Nu de alta, dar în timp ce se pregătește să scape de bombănelile de soacră ale englezilor (pe care nu dorește în nici un caz să îi lase plecați), Uniunea își sapă propriile tranșee interne, renunțînd încet-încet la libertățile Schengen. Pe nimeni nu mai mră cînd se află că încă un stat din cele 28 reintroduce controale (teoretic, provizorii) la frontierele interne. Nici ăsta nu e motiv de rîs la Bruxelles.

Vreți să vă amuzați o dată în plus? Ce ați zice dacă în iunie, după un eventual vot care ar zice *nu* Uniunii Europene, Scoția ar provoca un alt referendum dedicat independenței, s-ar rupe de Londra și ar dori să rămînă în UE? Cum ar fi? Am avea o politică de vecinătate cu Mica Britanie, iar Scoția ar fi parte din politica de extindere, ca stat candidat? Să nu credeți că măcar scenariul ăsta, aparent aberant, este motiv de zîmbete prin cafenelele de pe Rue de la Loi. E mult prea plauzibil, fir-ar să fie!

Dacă ar fi să folosesc un singur cuvînt pentru a descrie starea Uniunii în primăvara lui 2016, acesta ar fi *confuzie.* Nimeni nu știe ce va să fie. Toate sistemele comunitare, bazate pe atentă programare, cu ani în avans, par acum gripate. În schimb, a înflorit iar limbajul lemnos, cunoscut sub numele de bruxelleză. Greu mai poți avea o conversație decentă cu un funcționar european, zilele astea. Altă dovadă de confuzie, incertitudine, nesiguranță. Așa îmi pare a fi, azi, starea Uniunii.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Cînd se termină campionatul de fotbal ne mai liniștim? Sau nu?

Bineînțeles. N-o să mai înjurăm, n-o să mai scandăm măscări, n-o să spunem azi una și mîine alta. Jucătorii vor fi plătiți la timp și comunitățile locale or să facă afaceri cinstite cu cluburile de fotbal, iar cluburile nu vor mai intra în insolvență ca să nu mai plătească fotbaliștilor restanțele salariale. În general, o să curgă lapte și miere pînă cînd o să ni se aplece. Faptul că Astra a luat titlul și că, la cîteva minute după aceea, în fața camerelor de luat vederi, antrenorul și băieții au scandat vorba aceea dulce la adresa Stelei e un bun indicator despre lumea minunată în care vom trăi. Deci în sensul ăsta ne vom liniști. Sau mai degrabă se vor liniști, pentru că noi sîntem oricum liniștiți. În raport cu performanțele europene ale cluburilor noastre, cu reușita jucătorilor români la marile echipe ale lumii, sîntem extrem de liniștiți. E o liniște mormîntală. Un titlu nu durează mai mult decît șampania deschisă în seara victoriei. E, dimpotrivă, o vale a plîngerii pentru că obligă la investiții, planuri, structură, gîndire pe termen lung. Un infern. Fără toate astea, titlul e doar un ultim cuvînt la o răfuială de pe după blocuri. Un fel de „Ți-am făcut-o!". După care mergem la culcare, stingem lumina, tragem plapuma. *Good night and good luck!*

Radu NAUM

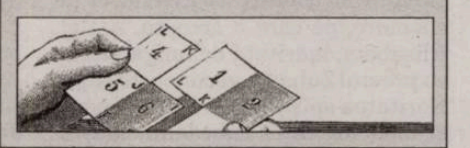

Progresul, încotro?

Texte și opinii de:

● Alexandru OFRIM (conf. univ. dr. la Facultatea de Litere a Universității din București)
„Serendipitatea și progresul științific“

● Nic SÂRBU (jurnalist de știință)
„Hainele mici ale omenirii“

● Cristian CHIVU (dr. al Facultății de Teologie „Aristotel“ din Salonic)
„Work in progress!“

● Sorin COSTREIE (lector dr. la Facultatea de Filozofie a Universității din București)
„Progres și regres în educație“

● Mirel BĂNICĂ (sociolog al religiei)
„Sifoane și telefoane“

● Liviu ORNEA (profesor la Facultatea de Matematică a Universității din București)
„Ce înseamnă progres în matematică“

argument

Epoca de piatră a vitezei

Despre progres se spune, la fel ca și despre timp, că e de neoprit, fatal, inevitabil. Viziunile despre timp – ciclic sau linear, evolutiv sau involutiv – sînt, de altfel, tot atîtea idei și reprezentări despre progres. Căci, definit la rece, progresul nu pare să fie altceva decît chiar trecerea timpului; un simplu proces, nu neapărat benign, ca în strania sintagmă „progresul bolii“.

Dacă rămînem la această definiție, una dintre dilemele progresului e deja rezolvată: progresul există. E suficient să nu stai pe loc – ceea ce oricum nu se poate („totul curge“) – și deja progresezi. Iar „marea idee a progresului“ pare să fie o supralicitare isterică a simplei și aleatoarei curgeri a timpului.

Dar, odată cu Iluminismul, cînd timpul e eliberat de povara transcendenței, ideea de progres prinde aripi. Progresul capătă un nou sens, pe măsură ce timpul pierde din anvergură și semnificație. Adus pe pămînt, timpul devine, dintr-un vast arc de cerc – desfășurat între vîrsta de aur și cea de fier sau între geneză și judecata de apoi –, un segment linear delimitat de un prezent perfectibil și un viitor mai bun, aici, în imediat. Într-un sistem de referință astfel restrîns, progresul devine palpabil, definibil și observabil cu claritate: nimeni nu pune la îndoială progresul din medicină, din matematică sau din științele naturii.

Din această nouă libertate de a redefini „capetele“ segmentului de timp se trag deopotrivă mărirea și decăderea progresului: avîntul științific, dar și „progresul“ propovăduit de ideologiile sistemelor totalitare, ca pretext pentru anularea trecutului și sacrificarea prezentului în vederea unui ipotetic „viitor luminos“ sau a unui „bine mai înalt“.

Amintim în treacăt și progresul „hedonist“, cum îl numește Georg Henrik von Wright, sau paradisul tehnologic al gadget-urilor și aparatelor electrocasnice. Orice bombăneală pe marginea acestui tip de progres riscă să fie ipocrită: cine ar fi dispus să renunțe la telefon, la becul electric sau la mașina de spălat?

Dacă ne luăm după metodele paleontologiei, care clasifică epocile istorice străvechi în funcție de materialele și instrumentele folosite, putem spune că epoca de piatră și secolul vitezei nu sînt atît de diferite pe cît par: siliciul (piatra, adică) este elementul constitutiv al tăișurilor din obsidian și al cipurilor electronice de ultimă generație deopotrivă. Progresul nu e o schimbare de substanță, ci de utilizare. Progresul a ajuns să însemne folosirea cît mai performantă a resurselor și e, în cele din urmă, o îmbunătățire a *ceea ce faci cu ceea ce ți-e dat*. Și iată cum marea agitată a frămîntărilor eschatologice ne ajunge chiar și „pe culmile cele mai înalte“ ale progresului tehnico-științific. (**Matei Pleșu**)

BARBURISME

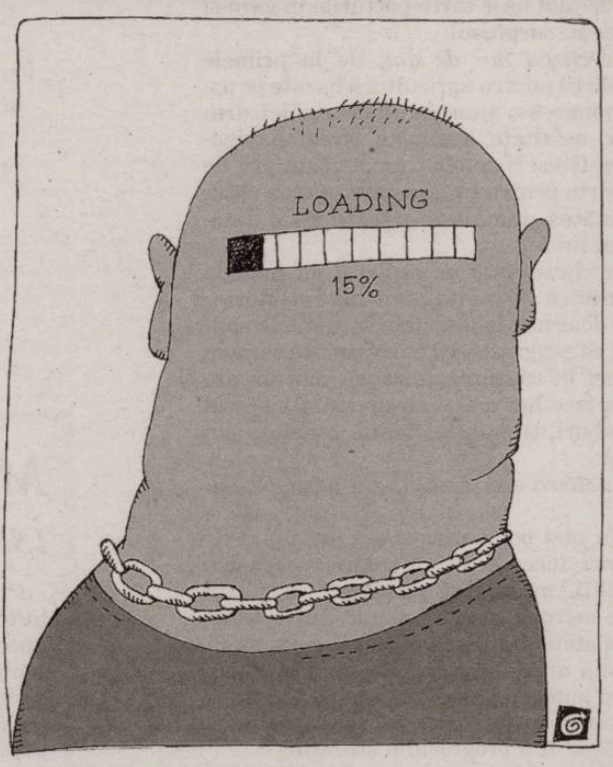

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Nic SÂRBU

Hainele mici ale omenirii

Dacă îți arunci privirea pînă spre zorii civilizației și înainte de ei, este imposibil să nu te izbească impresia că, deși am plecat de pe o cîmpie întinsă, departe în zare, acum urcăm aproape vertical pe un versant care se pierde sus, în nori.

Mie îmi place să îi spun progres. Știu, discuția despre progres e complexă și are multe aspecte. O voi simplifica prin a vorbi doar de progresul științific. Care este aproape un pleonasm: progresul științific înseamnă creșterea continuă a capacității de a rezolva probleme prin aplicarea „metodei științifice".

Deși sună pompos, „metoda științifică" e doar o succesiune de cinci pași mari și lați (întrebare-ipoteză-predicție-experiment-analiză) care duce la rezolvarea problemelor, însă numai pentru a scoate la lumină noi probleme, și mai grele. Și tot așa înainte.

Oamenii au aplicat metoda științifică încă din cele mai vechi timpuri, fără să aibă habar că așa i se spune. La început a fost observația. Adică experimentele erau făcute de natură, iar oamenii vedeau și încercau să reproducă ceea ce vedeau: chestiile ascuțite înțeapă mai bine decît cele boante. Să ne facem și noi sulițe! Animalele tremură mai puțin iarna. Păi, să le luăm blana și să o folosim noi! Trăsnetul aprinde copacul și prăjește mamutul. Deci să ne încălzim la foc și să facem grătare!

În cîteva sute de mii de ani, viața devenise nițel mai confortabilă. Apoi s-a întîmplat ceva absolut remarcabil: invenția agriculturii. Tot pe bază de observație-ipoteză-predicție. Brusc, omenirea s-a eliberat, exista acum suficientă mîncare încît unii dintre oameni au căpătat timp să ridice ochii din pămînt către stele. Și să învețe de acolo cînd e mai bine să-și planteze recoltele, care au devenit mai abundente. Sau, mai tîrziu, cum să navigheze mai ușor către porturile în care-și vindeau surplusul.

În cîteva mii de ani, de la primele predicții pentru agricultură bazate pe astronomie, s-a ajuns la unelte de fier, drumuri asfaltate, apeducte, circumnavigație și Isaac Newton. Care a văzut atît de departe pentru că, așa cum spunea chiar el, stătea pe umerii giganților de dinaintea lui.

În cîteva sute de ani, tot cu metoda științifică în minte, unii mai visători – sau doar mai leneși (Robert Henlein spunea că progresul este realizat de oameni leneși în căutarea unor căi mai ușoare de a face lucruri) – au inventat motorul cu aburi, trenul, telefonul, radioul, avionul...

În cîteva zeci de ani, am pășit pe Lună.

Nu mai pomenesc ce s-a întîmplat de atunci încoace: calculatoare, vaccinuri, sateliți, modificări genetice... Iar lista este extinsă, practic, zilnic. Între timp, în spatele pașilor tehnologici colosali, filozofia naturală a crescut în științe fizice cu puteri de predicție uriașe. Toate astea, enumerate foarte pe scurt, reprezintă fața roz a progresului științific.

Dacă doar așa ar arăta lucrurile, totul ar fi perfect. Însă drumul nu e deloc atît de drept și de lipsit de hopuri. Există ceea ce se cheamă „capcane ale progresului". Sînt acele probleme mai grele care ies la lumină după rezolvarea celei curente. De exemplu, în epoca de piatră, tehnicile de vînătoare mai bune au dus la extincția animalelor vînate și, deci, la dispariția surselor de hrană. Soluția, agricultura, a creat

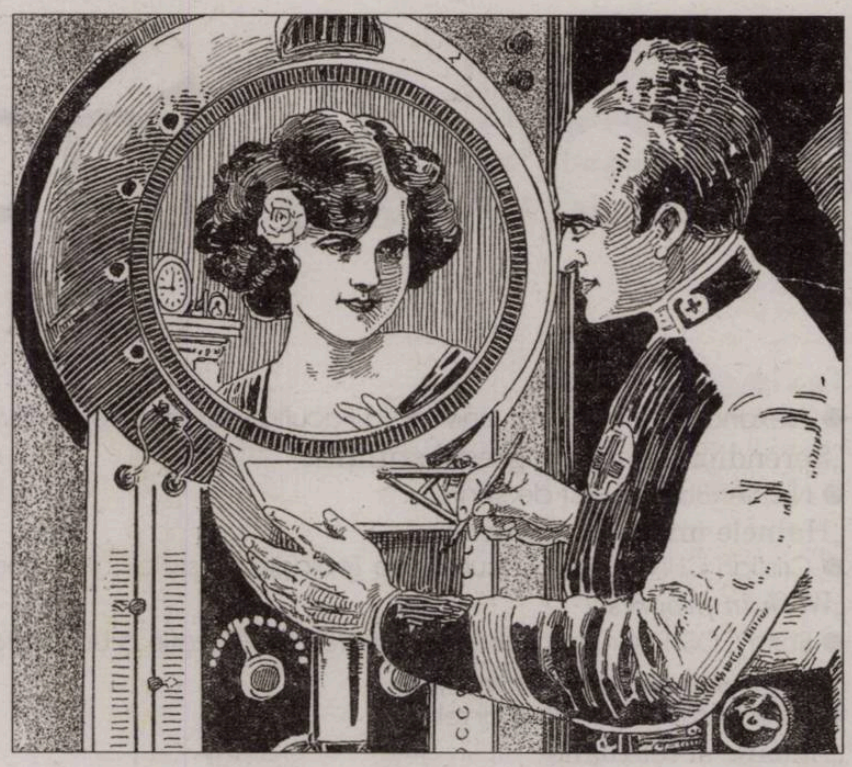

„Progresul este injustiția pe care o face fiecare generație cu privire la predecesorii săi."

E.M. Cioran

„Veriga ideatică dintre știință și progres este tehnologia."

Georg Henrik von Wright

și ea problemele ei: sărăturarea solului, despădurirea, eroziunea, apariția primelor orașe – care împreună au dus la malnutriție, aglomerări urbane și epidemii. Iar lista poate fi ușor adusă în zilele noastre. Suprapopularea, gîtuirea naturii cu ajutorul maselor plastice, emisiile de gaze de seră sînt, pînă la urmă, rezultate ale creșterii speranței de viață (grație medicinei), ale tehnologiilor de producție tot mai ieftine, ale răspîndirii agriculturii pe scară largă și ale ubicuității mijloacelor de transport.

Iar capcanele progresului devin de-a dreptul hăuri, în momentul în care deținătorii puterii de decizie *nu vor* să rezolve problemele cu care se confruntă oamenii, de teamă că își vor pierde poziția, privilegiile, puterea. Ca să nu mai pomenesc de cea mai monstruoasă consecință a progresului, eficientizarea războiului: pare că de-a lungul veacurilor oamenii au „progresat" enorm în îmbunătățirea armelor și în creșterea volumului de victime. Pe zi ce trece, putem ucide mai mult, mai ieftin și mai eficient. „Oare nu tot știința a făcut asta posibil?" o să mă întrebați. E momentul să spun clar și răspicat: *„Science doesn't kill. People do"*. Praful de pușcă a fost mai întîi folosit la artificii. Corăbiile au cărat ulei de măsline, înainte de a transporta soldați. Avioanele n-au avut, la început, mitraliere.

Din păcate – și ăsta e punctul nevralgic la care voiam să ajung – există o prăpastie foarte mare între cerul înstelat al inteligenței noastre și legea morală din noi.

E ca și cum, de-a lungul veacurilor de civilizație, omenirea a crescut prea repede, și i-au rămas hainele prea mici, atît de mici încît i se rup pe la încheieturi. Știința e mult în fața umanității noastre. Și, oricît de mult s-ar chinui Bill Gates să lupte împotriva malariei, oricît ar inventa geneticienii orez cu vitamina A pentru săracii Asiei, orice va face Elon Musk ca să ne trimită în spațiu și indiferent cît de tare vor lupta medicii împotriva cancerului, omenirea pare că se încăpățînează să stea tot în hainele alea mult prea mici. Producem, la ora asta, suficientă mîncare pentru toată populația globului. Doar că se aruncă enorm, începînd de la producător și pînă la consumatorul final. Am inventat căi de a colecta energia soarelui, a vînturilor și a valurilor, doar că fix cei fără lumină și căldură nu beneficiază de energia asta disponibilă cam peste tot. Există soluții pentru îmbunătățirea și prelungirea vieților tuturor, doar că nu ajung și la cei care au cea mai multă nevoie de ele.

Omenirea n-a fost niciodată mai bogată. Și totuși niciodată dezechilibrul dintre extreme nu a fost mai mare. Dacă nu facem rapid ceva, hăinuțele alea mici și rupte nu vor mai fi în stare să ne acopere nici măcar părțile rușinoase.

Pentru că, așa cum spunea Franklin Delano Roosevelt, „nu trecem testul progresului dacă reușim să adăugăm în plus la abundența celor care au mult; ci dacă le oferim destul celor care au prea puțin". Iar la problema asta nu știința trebuie să găsească rezolvarea.

E momentul să spun clar și răspicat:
„Science doesn't kill. People do".

***Nic Sârbu** este jurnalist de știință.*

Mizeria istoricismului

„Am putea spune că mizeria istoricismului este mizeria lipsei de imaginație. Istoricistul îi critică necontenit pe aceia care nu-și pot imagina schimbări în lumile lor mici; în realitate însă, tocmai istoricistului pare a-i lipsi imaginația, pentru că nu-și poate imagina o schimbare în condițiile schimbării."

„Nu neg că istoria se poate repeta uneori în anumite privințe, și nici că paralela între anumite tipuri de evenimente istorice, de exemplu între ascensiunea tiraniei în Grecia Antică și în timpurile moderne, nu ar fi semnificativă pentru cel care studiază sociologia puterii politice. Este însă evident că în toate aceste cazuri de repetiții sînt implicate circumstanțe foarte diferite, care pot exercita o influență considerabilă asupra dezvoltării ulterioare. [...] Bineînțeles, dacă cineva crede în legea ciclurilor vitale care se repetă, o credință ivită din speculații asupra analogiilor sau preluată direct de la Platon, va descoperi cu siguranță aproape în tot locul confirmări pentru această credință. Acesta este doar unul dintre multiplele cazuri în care o teorie metafizică este confirmată aparent de fapte, fapte despre care, observate mai atent, se va vedea că sînt selectate tocmai în lumina acelor teorii pe care trebuie să le verifice."

„Evoluționismul care pretinde controlul «științific» asupra naturii umane nu realizează cît de sinucigașă este această pretenție. Cauza principală a evoluției și a progresului este varietatea materialului care poate deveni subiectul selecției. În cadrul evoluției umane această cauză principală este «libertatea de a fi altfel și de a fi diferit de cei din jurul tău» – «de a nu fi de acord cu majoritatea și de a merge pe propriul drum». Un control holist, care trebuie să conducă la egalizarea nu a drepturilor omului, ci a gîndirii umane, ar însemna sfîrșitul progresului."

Karl R. Popper,
Mizeria istoricismului,
Ed. ALL, 1996, traducere
de Dan Suciu și Adela Zamfir

PROGRESUL, ÎNCOTRO?

Cristian CHIVU

Work in progress!

Ziua Înfricoșatei Judecăți *ne-a prins* anul acesta în București. Fiind creștini de duminică, între orele 11 și 12, am poposit la această sărbătoare terifiantă într-o biserică centrală. La predică, părintele a vituperat declamativ împotriva acestui veac păcătos, a științei și tehnologiei care ne îndepărtează de „bunul Dumnezeu", a PR-ului mundan care ne manipulează mințile. Apoi a trecut la lucruri serioase și ne-a vorbit pe Do de sus despre chinurile iadului pregătite pentru cei păcătoși, despre vămile văzduhului, despre diavoli cu furci adevărate care or să ne perpelească acolo la protapul hadesian. Aporia noastră de după era: ori noi nu sîntem creștini, foarte probabil, ori el e afectat emoțional de PR-ul Sfîntului Duh. Pentru a risipi această evidență, după violenta înduhovnicire ne-am dus direct la o cîrciumioară, căci se cuvenea cu puțin mai mult vin să lămurim această aporie. Personajele simpozionului sînt descrise în funcție de ce înseamnă pentru ei Înfricoșata Judecată: pentru Cristi (Cr.) – deslușirea tuturor aporiilor filozofale, pentru Ion (I) – sfîrșitul incertitudinii existențiale, pentru Mihai (M.) – începutul simpozionului etern *(syn* împreună, *pino* a bea), pentru Clement (Cl.) – instaurarea dreptății.

Cr.: Dragii mei, știu că sînteți indignați de predica părintelui și vreți să detaliați, dar n-o să vă las să bîrfiți, pentru că, așa cum ați auzit, printre vămile alea ale văzdului una este cea a bîrfei! Mai mult, nu o să vorbim despre Dreapta Judecată, pentru că aia e treaba lui Dumnezeu, nimeni nu știe cum va fi și, în spirit de glumă, cred că și Domnul încă mai lucrează la scenariu, supărat că noii sfinți părinți îi fură job-ul! Vin totuși cu o temă care se leagă direct de această Judecată. Așa că aș vrea să vorbim despre progres, material, duhovnicesc, despre evoluție, puțin despre raportul știință-credință. Încep cu concluzia. Sfinții Părinți ai Bisericii s-au concentrat pe progresul duhovnicesc, *pneumatiki proodos,* nu pe cel material. Maxim Mărturisitorul vorbește despre progresul existențial al desăvîrșirii omului de a fi, la a fi bine și frumos, la a fi pururea bine și frumos *(einai, eu einai, eu aei einai).* Este vorba de acea epectază, cum o numește Grigorie al Nyssei, un progres din slavă în slavă, pentru că tot el ne spune: cine stă pe loc păcătuiește.

I.: Etimologic, atît *progressus,* cît și *proodos* înseamnă mergere înainte, ceea ce implică dezvoltarea ascendentă spre *kreiton (pros kreitona),* spre ceea ce e mai bun, cum spuneau filozofii antici elini și părinții Bisericii. Practic, pentru a vedea care este progresul adevărat, pe care trebuie să-l urmărim, trebuie să știm ce este binele *(to kalon).* Dacă binele înseamnă, ceea ce spune Maxim, anume *eu aei einai,* atunci trebuie să dăm însemnătate progresului spiritual, dacă însă binele se reduce la dezvoltarea materială, atunci primordial este progresul material.

Cl.: Hai că ai început să vorbești ca popa, e drept, cu alte cuvinte, ticluite bine, nu bolovănoase ca ale lui, dar ideea pe care, prin PR-ul vostru popesc vetust, vrei să ne-o inculci, e aceeași. Adică acest antagonism inept între progresul material și cel duhovnicesc. Vă informez, preanecucernicilor, că și progresul material are la bază progresul spiritual, adică invenții, idei, viziuni, toate spre binele omului, care este și trup. Nu înțeleg această mentalitate tîmpă de a neglija trupul pentru progresul duhovnicesc.

M.: Eu cred că aici avem de-a face cu o recrudescență a vechilor idei eretice maniheiste care considerau *hyle* – materia rea, de fapt considerau că proveniența răului este această *hyle*. Sfîntul Augustin vă combate și pe voi, spunînd că nu trupul coruptibil a adus sufletul la păcat, ci invers, sufletul păcătos a făcut ca trupul să fie supus păcatului. Progresul material, descoperirile științei îi îndepărtează de Dumnezeu și de Biserică doar pe cei care aveau o credință greșită, bazată pe frică și superstiții. Sînt unii care tremură de teamă ca nu cumva să vină știința să le infirme credința. Credincioșilor adevărați nu le este frică de știință, pentru că Dumnezeu este cel care dă orice știință; nu așa grăiați voi altădată?

Cl.: Exact, nu spuneați voi, cu citate din Sfinții Părinți, parcă Vasile cel Mare, că Dumnezeu nu ne-a descoperit toate lucrurile, astfel încît mintea să exerseze să caute toate adevărurile? Deci El ne invită la știință. *Crede și nu cerceta* e o butadă ieftină a comuniștilor. Cum se face că adevărații oameni de știință cred în Dumnezeu? Dar să crezi cu adevărat în El înseamnă din cînd în cînd să te mai îndoiești puțin de el, altfel e credință falsă!

I.: Nu vă contrazic. Între paranteze, chiar cred că îi place uneori să ne îndoim de El! N-aș vrea însă să facem confuzie între modul de teologhisire de astăzi și cel al Părinților Bisericii, referitor la acest subiect. Și vă dau un exemplu: cît scandal, cîtă sminteală a produs și produce teoria evoluției a lui Darwin. Cu siguranță, sînt lucruri de neacceptat în teoriile lui, cum ar fi evoluția omului din maimuță, deși acestea au fost expuse vădit mai mult de către urmașii lui, dar este evident pentru orice om logic că lumea a avut și are o evoluție. Nu a fost creată perfectă, ci spre perfecțiune. Această evoluție nu este exclusă de marii teologi ai Bisericii pe care ar trebui să-i urmăm. Grigorie al Nyssei vorbește despre creația continuă a lumii, ca una ce este în permanență în procesul creației *(pantote ktizesthai).* Aceasta implică și calea evolutivă a universului și a omului. Lumea și istoria sînt într-o dinamică, aș spune, nemărginită. Teologic, lucrurile sînt clare, pentru că după teologul de mai sus numai Dumnezeu cel în Treime, necreat fiind, nu evoluează, pentru că este în totalitate desăvîrșit, în timp ce lumea și omul, încă de la creația lor, au început calea evoluției și a desăvîrșirii, o cale fără sfîrșit.

M.: Prea filozofic pentru mine, dar am reținut ideea principală. Eu zic că știința ar trebui, pe de-o parte, să renunțe la infatuarea sa și să accepte că fără un începător nu exista nici un început, iar acest început al celor ce sînt este negreșit Dumnezeu. Degeaba spui despre Big Bang, fără să spui cine l-a produs. Mai mult, vorbești despre foton, iar Scriptura scrie că Dumnezeu este lumină. Sau ne minunăm de alcătuirea și coerența organică a corpului omenesc, dar nu tragem concluzia logică că numai o minte supremă putea face o astfel de alcătuire. Astăzi știința nu mai e știință, e neștiință. Pe de altă parte, teologia trebuie să iasă din închistarea ei și să nu se mai teamă de știință, că aceasta este de la Dumnezeu. Ar fi bine să-i educe științific pe credincioși să nu mai creadă orbește, ci argumentat, chiar și atunci cînd este ceva dincolo de argument. Și aia e o știință. Cred că ar trebui făcut un sondaj să vedem cîți credincioși ar rămîne dacă, presupunînd prin absurd, s-ar demonstra științific că nu există Dumnezeu? Eu zic că... mulți!

„Nu există nici o opoziție între știința adevărată și teologia adevărată."

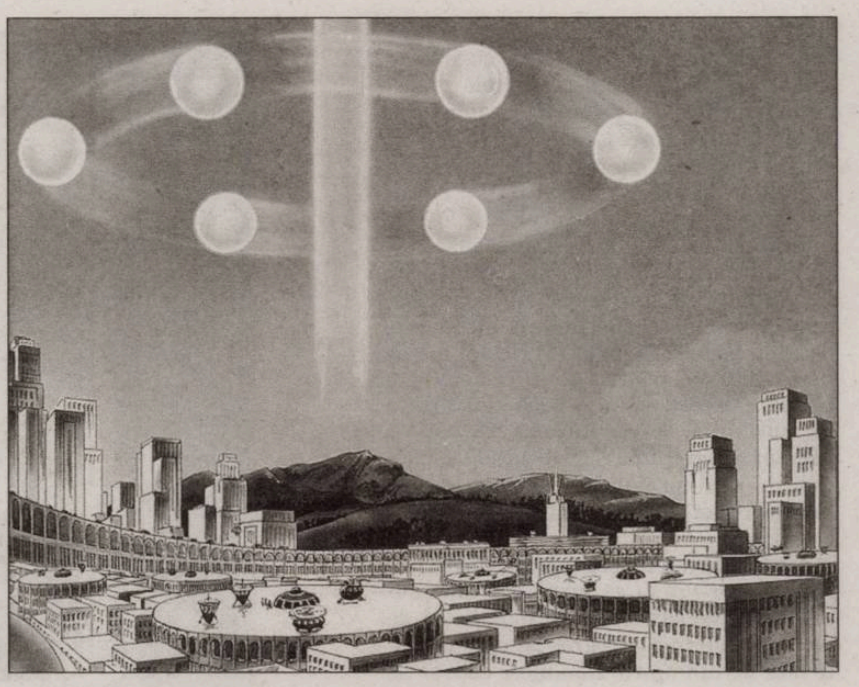

„E matematic sigur că tot ce se face fără o dezvoltare paralelă a culturii în zadar se face, că orice progres real se operează nu în afară, ci înlăuntrul oamenilor și că, cu cît aparențele nejustificate ale progresului sînt mai mari, cu atît regresul real cată să fie și el mai simțitor."

MIHAI EMINESCU, *Timpul,*
12 octombrie 1882

„Aceasta, măi frate, progres se numește,
Cine nu-l urmează, moare,
nu trăiește."

MATEI MILLO

Cr.: Am înțeles noima; așa e, credincioșilor nu ar trebui să le mai fie frică, pe Dumnezeu nu ni-l ia nimeni, e acolo, peste tot și ne așteaptă la El. Și, da, bine ar fi ca teologii noștri să ne întoarcă la modul de teologhisire al Sfinților Părinți, cărora nu le era frică de știință. Și că tot s-a vorbit mult despre Nyssan, aș adăuga că a fost un progresist nu numai în cele ale teologiei științifice, ci și în problemele sociale ale epocii. Astfel, deși în vremea aceea predomina opinia lui Aristotel că sclavia este o lege naturală, care confirma filozofic regimul sclaviei, el a condamnat cu o rară asprime acest regim, explicînd că Dumnezeu a creat firea omenească liberă și cu liber arbitru, și de aceea toți oamenii sînt egali. „Cum poți să te trufești, spunînd că ești stăpînul oamenilor, cîtă vreme ești egal cu semenul tău?" –întreba el în secolul al VI-lea și, atenție, aceste idei erau mai mult decît progresiste atunci. Cine dintre partizanii înflăcărați ai egalității oamenilor, prefăcîndu-se sau nu, nu ar fi invidios pe aceste cuvinte care s-au spus acum atîtea secole?

I.: Deci, dragii mei *sympotes,* conchid eu: Dumnezeu cel adevărat, cel care nu poate fi cuprins de sondajul lui Mihai, este izvorul întregii științe. El este cel care a sădit în om dorința de a ști, de aceea nu există nici o opoziție între știința adevărată și teologia adevărată.

Astfel, am săvîrșit simpozionul nostru științific despre știință și teologie. Ne-am dus fiecare la casa lui, cugetînd la evoluția lumii și a omului către cer nou și pămînt nou. *Work in progress!*

***Cristian Chivu** este doctor în teologie al Facultății de Teologie a Universității „Aristotel" din Salonic. Cea mai recentă carte:* Sf. Grigorie Palama, Opere complete, *vol. IV, ed. bilingvă (traducere, note, introducere), ed. Gîndul Aprins, 2016.*

Sorin COSTREIE

Progres și regres în educație

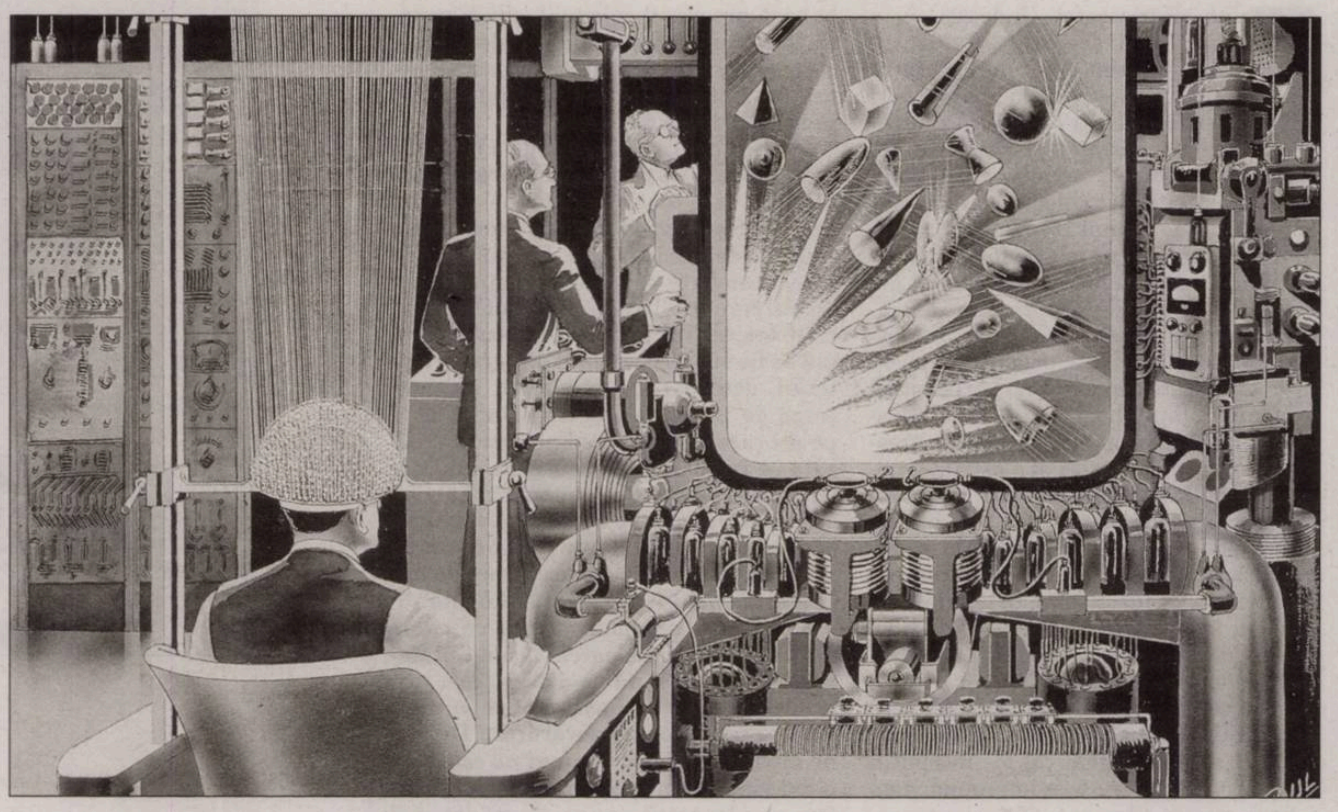

Cred că ne este din ce în ce mai clar că nu mai e de joacă cu educația. Sigur, jocul este cheia procesului educativ, dar gata cu joaca de-a învățămîntul și cercetarea. Pînă și Președinția României s-a trezit din letargie și a preluat un proiect lansat inițial de către Universitatea din București: *România educată*. Toate bune și frumoase, dar să nu avem parte, ca și pînă acum, doar de dezbateri și conferințe sterile, de comisii și comitete sforăitoare, în genere, doar de forme fără fond. Pericolul major pe care îl văd pentru acest proiect este că toate aceste acțiuni, dacă sînt lipsite de substanță, se vor încheia din nou cu semnarea unui mare pact național asumat, în mod formal de toată lumea, dar neîmpărtășit și nesusținut cu adevărat de nimeni.

Altfel, bineînțeles că salut această inițiativă, dar vreau să atrag atenția asupra unui adevăr amar: în momentul de față, cel mai solid progres pe care îl poate face învățămîntul românesc este să se oprească un pic din veșnica reformă și să nu mai facă nici o schimbare majoră cel puțin o vreme. Nu sînt contra schimbărilor, dar din păcate ceea ce ar trebui să fie, poate, partea cea mai stabilă dintr-o societate, și anume educația, a trecut și trece prin cele mai multe schimbări structurale, fiind veșnic în tranziție. Sigur că trebuie schimbate programele școlare, sigur că trebuie schimbate manualele, sigur că trebuie schimbat modul de finanțare, sigur că trebuie schimbate multe lucruri importante din sistem, dar, în primul rînd, cred că trebuie schimbată mentalitatea dascălilor, și asta nu se face peste noapte și în nici un caz cu aceste mijloace. Omul sfințește locul și aici se întîmplă la fel. Dacă mai putem vedea lucruri mai răsărite în sistem, atunci mai mult ca sigur că în spate avem un profesor dedicat, cu vocație.

Atenție, universitatea și școala în general sînt, din punctul de vedere al schimbării și al progresului, niște instituții cît se poate de paradoxale: profund conservatoare ca structură și menire, sînt altfel poate cele mai vii și inovatoare locuri la nivelul ideilor și proiectelor. Trebuie doar să hrănim căutarea și mirarea minților tinere cu adevăr și entuziasm și multe lucruri vor merge de la sine. Spun că avem nevoie de adevăr, căci noi funcționăm încă influențați de vechi cutume date de tenebroasele moșteniri ale comunismului. Prima este *minciuna*. Aduceți-vă aminte că pînă nu de mult aveam teoretic un învățămînt de și pentru mase, în care, ce e drept, s-a redus mult analfabetismul național, dar lucrurile au rămas blocate într-un *analfabetism funcțional*.

Degeaba avem cîțiva olimpici la matematică dacă aproape jumătate dintre elevii noștri nu pot să înțeleagă o știre dintr-un ziar sau un discurs de la televizor. Și nu e vorba doar de înțelegerea unui text simplu sau a unui dialog din viața de zi cu zi, ci și de facerea unor calcule banale cerute de diversele situații cotidiene, de exprimarea unei idei într-un mod coerent și corect gramatical. E o mare minciună națională faptul că elevii noștri știu să scrie și să citească; de fapt, ei nu știu decît să recunoască niște litere fără să fie capabili să opereze cu ele și simbolic. Atîta timp cît ei nu pot înțelege și transmite idei și gînduri, rămîn niște analfabeți. Ei trebuie alfabetizați mental, trebuie să învețe să gîndească și să se exprime coerent, simplu și corect.

Spun că această minciună este o moștenire comunistă deoarece propaganda lucra atunci în mod perfid în societate, dînd oamenilor confortul mental că lucrurile merg bine: se raportau pentru învățămînt glorioase rezultate cincinale (alfabetizarea țării, olimpicii etc.), dar de fapt nu se îngroșau decît rîndurile analfabeților funcționali. Sigur, există și o explicație politică pentru acest lucru: pe hîrtie lucrurile stau bine și în fapt chiar bine pentru clasa conducătoare, deoarece acești votanți sînt ușor de manevrat și de influențat, hrănindu-se doar cu pîine și circ.

Al doilea lucru de care suferă învățămîntul românesc este *lipsa de entuziasm* a profesorilor. Și cum entuziasmul este contagios, efectul este cît se poate de malefic. Rezultatul este binecunoscut, și anume o educație plicticoasă și în care se navighează la suprafața lucrurilor. Lipsa de entuziasm anihilează cunoașterea însăși. Cînd nu te mai întrebi nimic, cînd doar știi fără să cunoști, cînd ți-au dispărut mirarea și interesul pentru a înțelege lucrurile, ești mort. Aș putea spune că sîntem atîta timp cît învățăm. Și a învăța nu înseamnă a repeta mecanic ce a zis profesorul. Nu, a învăța înseamnă a înțelege ce a zis profesorul și a căuta s-o spui mai bine și mai complet.

„Oamenii au văzut în istorie un proiect, un ritm, o structură predeterminată. Eu văd doar fenomene care se succedă, doar un singur fapt major în raport cu care, pentru că este unic, nu pot exista generalizări."

H. A. L. Fisher

„Oamenii raționali se adaptează la lume. Iraționalii adaptează lumea la ei. De aceea, tot progresul depinde de ei."

George Bernard Shaw

E nevoie atît de resurse financiare, cît și umane pentru a avea un învățămînt de calitate.

Ajungem astfel la a treia mare hibă a învățămîntului nostru care ne spune, din moși-strămoși, că *repetiția* este mama învățăturii. Așa o fi, dar e și moartea învățămîntului, dacă acesta este bazat doar pe ea. Simpla repetare și reproducere nu ne ajută cu nimic, doar hrănește cel mult ego-ul unui profesor tîmp, care-și aude recitate aidoma ideile sale. Această simplă reproducere a informației, lipsită fiind de partea formatoare, de nevoia și dorința de a face ceva cu ea, de-a o integra, de-a o prelucra sau completa, nu face decît să omoare mințile copiilor noștri. Ei doar repetă, copiază, se „informează". Și de aici, de la micul copiat de la teze sau lucrări de control, și pînă la plagierea unei lucrări de doctorat nu este decît un pas. Un pas periculos, dar un pas prin care se desființează chiar cercetarea și inovarea autentică.

O a patra problemă majoră cred că este dată de *impostura* multor profesori care intră și avansează în sistem doar pe baza satisfacerii unor criterii cantitative, „bifate" într-un document în care se verifică ingineresște numai dacă un anume candidat satisface numărul necesar de lucrări sau puncte și nu cum sînt acestea, dacă sînt de calitate, dacă au impact asupra domeniului sau dacă autorul s-a „inspirat" din alte surse pe care a uitat să le mai menționeze sau, mai grav, dacă nu cumva sînt pur și simplu copiate după alte lucrări. În goana după titluri și funcții ne uităm menirea de dascăli, de căutători ai adevărului. Uităm că a copia înseamnă a fura și că a tolera așa ceva nu e cu nimic mai prejos decît a participa la o tîlhărie. Doar că aici se jefuiesc idei și gînduri și, ele fiind obiecte abstracte, e mai greu de probat autenticitatea lor.

O a cincea problemă de care suferă educația este constanta ei *subfinanțare*. Foarte rar se poate face performanță cu fonduri la limita subzistenței. E nevoie atît de resurse financiare, cît și umane pentru a avea un învățămînt de calitate. Și cele două merg mînă în mînă. Un profesor bine pregătit și dedicat va atrage fonduri suplimentare, după cum un profesor plătit decent are cele mai multe șanse să devină un dascăl autentic, care să formeze la rîndul lui oameni autentici.

O a șasea problemă este *lipsa predictibilității și a stabilității*. Întregul sistem este modular și funcționează ca un joc de puzzle. Lucrurile merg în mod coerent dacă fiecare modul se integrează bine în cadru și există un flux natural, fără sincope majore, de la grădiniță pînă la doctorat. Orice mică schimbare perturbă întregul sistem și de aceea cred că educația nu mai trebuie să rămînă jucăria guvernelor și a intereselor politice.

O a șaptea problemă privește *lipsa*

adecvării, întreg sistemul fiind bazat pe foarte multă informație teoretică, cunoștințele dobîndite fiind nepractice pînă la inadecvare. Sistemul, în ciuda sloganurilor vehiculate cu obstinație peste tot, e prea puțin centrat pe nevoile pragmatice de orientare reală în viață ale unui elev și student. Printre altele, cred că trebuie să ne uităm un pic în noi și în jurul nostru și să vedem cîtă discriminare este în noi și în jurul nostru, cît de ușor putem aluneca prin limbaj și mentalitate în rasism, naționalism, extremism, misoginism, homofobie.

Poate e bine să ne oprim puțin din veșnica reformă.

O a opta problemă este că avem parte de un sistem *ineficient* în care se consumă enorm de multe fonduri și energie nu atît pentru a avea un învățămînt de calitate, cît pentru a justifica birocratic, prin tot felul de documente plicticoase și indicatori sterili, că îl avem. Ca în comunism, am ajuns astăzi nu neapărat să facem lucruri, cît să fim maeștri în a le justifica. Ne acoperim cu hîrtii și proceduri, uitînd de fapt să ne facem cu adevărat treaba.

A noua problemă sistemică îmi pare *nerelevanța* educației. Pe de o parte e acest interes național doar pentru diplome și titluri, în detrimentul cunoștințelor și deprinderilor, iar pe de altă parte, accentul e pus pe simpla livrare de cunoștințe și nu pe „impregnarea" cu valori, principii și deprinderi. E ca și cum ne-am preocupa de a turna un vin bun într-un coș de nuiele. Omul trebuie mai întîi ajutat să se contureze, să se autocunoască și să-și găsească locul în societate, și mai apoi i se poate cere să știe lucruri și să devină un bun cetățean.

Și așa ajungem la a zecea problemă, și anume la *lipsa de modelare* prin exemplul personal. Cîți profesori mai sînt azi luați drept modele și pentru cîți elevi sau studenți întîlnirea cu un profesor a fost decisivă și și-a pus amprenta pe parcursul evoluției lor ca oameni? Din păcate, cred că prea puțini sînt aceia care își găsesc menirea și harul și se integrează bine în viață și societate în urma întîlnirii cu școala. Cei mai mulți vin la școală împinși inerțial de familie și sînt ghidați cu precădere de modelele inepte la care sînt expuși în mod facil la televizor și, în genere, în societate.

Un sistem educațional național este ca o navă imensă de croazieră. Traiectoria i se poate schimba foarte greu, deoarece avem de-a face cu unul dintre cele mai inerțiale sisteme sociale. Problema e că, dacă tot îi schimbăm direcția, atunci ar trebui să cunoaștem bine traseul dinainte, deci ar trebui să știm cu exactitate de unde plecăm și unde vrem să ajungem. Sigur, mai pot apărea furtuni, aisberguri, defecțiuni, pirați, insule atrăgătoare și multe alte probleme ce pot modifica planul inițial, dar altfel trebuie să știm și să fim însuflețiți de o țintă clară. Or, eu cred că nouă, acum, ne lipsesc aceste „mici" detalii de parcurs. Nu avem o imagine relevantă a punctului de pornire, adică o radiografie exactă și profesionist făcută a sistemului național de educație. Nu știm de unde plecăm și tare mă tem că nici nu știm unde vrem să ajungem. Din acest motiv spun că poate e bine să ne oprim puțin din veșnica reformă, altfel sîntem în pericol să bulversăm constant sistemul și luminosul progres scontat să nu devină decît un lamentabil regres neasumat. Să ne oprim un pic din schimbare și să vedem unde sîntem.

Decalogul de mai sus al problemelor majore din sistemului nostru de educație nu este și nu se vrea a fi nici pe departe o radiografie exactă și completă a sistemului. Aceasta nu poate fi făcută decît într-un mod profesionist și complex, cu mijloace specifice sociologiei, psihologiei și științelor educației. Eu doar propun să ne oprim un pic din iureșul acesta al schimbărilor și să reflectăm pe baza acestor probleme identificate de mine în urma experiențelor trăite în sistem. E drept, periodic am mai beneficiat și de experiența funcționării în alte sisteme de învățămînt superior și atunci, prin contrast, toate aceste hibe devin mai pregnante și mai arzătoare. Vezi altfel ce e înăuntru după experiența unui *în afară*.

În definitiv, schimbările în educație nu se văd peste noapte. E nevoie de generații ca acestea să se vadă cu adevărat. Aici nu schimbăm ceva azi și vedem deja mîine rezultatele. Este nevoie de ani de zile ca să ne dăm seama ce impact au avut modificările efectuate. Ar trebui să zăbovim un pic și să vedem exact ce avem de făcut. Aici cred că se află cheia progresului în educație.

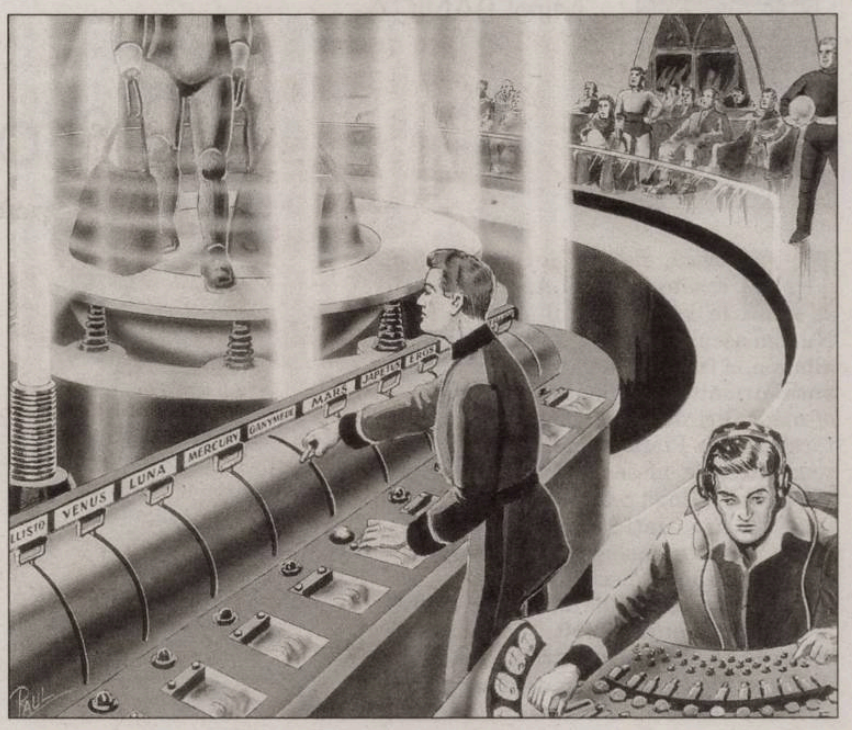

„Moda și progresul sînt forțe irezistibile."

MIHAIL SADOVEANU

„Nemulțumirea este primul pas în progresul unui om sau al unei națiuni."

OSCAR WILDE

Sorin Costreie *este lector și prodecan la Facultatea de Filozofie a Universității din București. Cele mai recente publicații include* Early Analytic Philosophy – New Perspectives on the Tradition *(Springer) și* Șase studii fregeene *(Editura Universității din București).*

Despre progres, în ajunul Marelui Război

„Secolul al nouăsprezecelea fusese, în idealismul său liberalist, sincer convins că se află pe drumul drept și infailibil spre «cea mai bună dintre lumi». Se vorbea cu dispreț despre epocile anterioare bîntuite de războaie, foamete și răscoale ca despre un timp cînd omenirea încă nu se emancipase și nu beneficiase suficient de luminile culturii. Acum însă era o chestiune de numai cîteva zeci de ani pînă să fie eliminate definitiv ultimele urme ale răului și violenței, iar această credință în «progresul» irezistibil, neîntrerupt, avea într-adevăr pentru acea epocă forța unei religii; lumea credea în «progres» mai mult decît în Biblie, și Evanghelia lui părea a se adeveri, fără putință de tăgadă, prin aceea că fiecare zi dădea la iveală noi minuni ale științei și tehnicii. În fapt, la acest pașnic sfîrșit de veac, o mișcare ascendentă generală devenea tot mai vizibilă, tot mai rapidă, tot mai multiformă. Noaptea, pe străzi, în locul mohorîtelor felinare, luminau becurile electrice, datorită activității comerciale reclamele luminoase ademenitoare se extindeau de la centru pînă la periferia orașelor, cu ajutorul telefonului oamenii începeau să-și vorbească unii altora de la distanță, zburau de-acuma în trăsuri fără cai cu viteze nemaiîntîlnite, se avîntau în văzduh ca într-un vis al lui Icar devenit realitate. Confortul pătrundea din casele aristocrației în cele ale burgheziei, nu mai erai nevoit să aduci apă de la fîntînă sau de la cișmea, sau să te mai chinui să aprinzi focul la plită, igiena cîștiga teren, murdăria se restrîngea. Oamenii deveneau mai frumoși, mai viguroși, mai sănătoși de cînd începuseră să-și călească trupurile prin sport, tot mai rar vedeai infirmi, schilozi, gușați pe străzi, și toate aceste minuni le săvîrșise știința, acest zeu al progresului. Și pe plan social se făceau pași înainte; de la an la an individul dobîndea noi drepturi, justiția se administra cu mai multă blîndețe și omenie, și chiar problema problemelor, sărăcia marilor mase, nu mai părea de nerezolvat. Unor categorii tot mai largi li se acorda dreptul de vot și, odată cu acesta, posibilitatea de a-și apăra legal interesele; sociologi și profesori se întreceau care mai de care să propună proletariatului un model de viață mai sănătos și chiar mai fericit – și-atunci ce este de mirare că secolul acesta se delecta cu performanțele sale și că fiecare deceniu încheiat era considerat ca o etapă pregătitoare a unuia mai bun? În asemenea întoarceri la barbarie, cum ar fi războaiele între popoarele Europei, lumea credea tot atît de puțin ca și în vrăjitoare și stafii; tare mai erau părinții noștri pătrunși de încrederea în puterea infailibil unificatoare a toleranței și bunei înțelegeri. Ei credeau cu toată ființa lor că frontierele și divergențele dintre națiuni se vor dizolva treptat în comunitatea umană și că atunci întreaga omenire va avea parte de pace și securitate, bunurile cele mai de preț.

Nouă, celor de azi, care am alungat de mult ca pe o fantomă din vocabularul nostru cuvîntul „securitate", ne vine să zîmbim la iluzia optimistă pe care și-o făcea acea generație oarbă de idealism cum că progresul tehnic al omenirii va aduce cu sine, necondiționat, un progres la fel de rapid în ordinea morală. Noi, cei care în noul secol am învățat să nu ne mai mirăm de nici o răbufnire de bestialitate colectivă, noi, cei care de la fiecare zi ce vine ne așteptăm la ticăloșii și mai mari decît cele pe care ni le-a servit ziua de ieri, am devenit mult mai sceptici cu privire la perfectibilitatea morală a oamenilor. Avea dreptate Freud cînd spunea că civilizația și cultura noastră reprezintă numai un strat subțire care poate fi perforat în orice clipă de forțele distructive ale subumanului. A trebuit să ne obișnuim încetul cu încetul să trăim fără pămînt sub picioare, fără drepturi, fără libertate, fără siguranța zilei de mîine. Ca să putem supraviețui, a trebuit să ne lepădăm de religia părinților noștri, de credința lor într-o ascensiune rapidă și ireversibilă a umanității; nouă, celor care ne-am instruit la școala teribilă a războiului, ni se pare frivol un anumit optimism față cu o catastrofă care, dintr-o singură lovitură, a anulat ani și ani de străduințe umane. Chiar dacă numai o iluzie, a fost cel puțin o iluzie minunată și nobilă pe care părinții noștri au cultivat-o, mai umană și mai rodnică decît cuvintele de ordine de azi. Și în ciuda tuturor surprizelor și dezamăgirilor, ceva misterios din adîncul ființei mele nu se poate desprinde cu totul de această iluzie. Ceea ce spiritul epocii ți-a insuflat încă din copilărie îți rămîne ca o părticică inseparabilă a propriei ființe. Și în ciuda a tot ceea ce fiecare zi face să-mi explodeze în urechi, în ciuda a tot ceea ce mie și tovarășilor de destin ne-a fost dat să cunoaștem din repertoriul umilințelor și suferințelor, nu pot totuși să mă lepăd cu totul de credința din tinerețe că, în ciuda tuturor opreliștilor, lucrurile se vor îndrepta din nou. Chiar din abisul groazei în care bîjbîim azi ca orbii, cu sufletul pustiit și zdrobit, privesc iarăși și iarăși acolo sus, la acele stele nemuritoare care îmi luminau copilăria și mă mîngîi cu credința, primită de la părinți, că această recădere se va dovedi cîndva a fi fost numai un interval în ritmul etern al devenirii."

Stefan Zweig, *Lumea de ieri,*
traducere de Ion Nastasia,
Ed. Humanitas, 2012

Mirel BĂNICĂ

Sifoane și telefoane

Muzica. Banda de magnetofon, casete, CD-uri. Apar MP3-urile, se duce totul încet de rîpă. Nu mai ascultăm trupe, nu mai ascultăm albume, ci fragmente muzicale. YouTube, pasul următor. Compilații nesfîrșite, *best of*-uri. Ofuri de primăvară. Mi-e dor de tarabele din Piața Romană sau de aiurea, plină de mese de lemn cu casete așezate una lîngă cealaltă, supravegheate de bărboși uzați în muzici grele și diverse. Avans tehnologic, iarăși. Informatica. Prima mea dischetă de un țol, capacitate de stocare de 2,88 MB, cîndva la jumătatea anilor 1990. Cît de mîndru eram de ea și cum mă străduiam să nu depășesc cantitatea de date disponibilă. Și-a dat obștescul sfîrșit într-un cămin studențesc, pe post de suport de masă pentru o sticlă de vin, unul dintre colegii mei de atunci i-a dat aceasta vulgară întrebuințare, fără a ști, de fapt, despre ce obiect precis este vorba. Au urmat apoi memoriile USB, din ce în ce mai mari și mai performante, dar pe care le pierd sau le rătăcesc cu mare ușurință.

Sînt atît de multe, atît de numeroase obiectele pe care mi le-a ucis progresul și de care nu mai mă pot bucura! Paradoxal, îmi este dor de biletul de tren din carton presat, extras dintr-un dulap de metal plin de adrese, nume de gări și kilometraje de cale ferată. Era ștanțat cu un sunet sec, într-un fel de picior de metal masiv, de la începutul secolului, un *clank* teribil se auzea, nu cred că-l voi uita niciodată, apoi era înmînat călătorului. Nu știu de ce, dar am impresia că procesul în sine era mai rapid și mai sigur decît cel din ziua de astăzi, fără a mai vorbi de *biletul electronic* și toată nesiguranța asociată virtualității acestuia. Dar nu ar trebui să-mi pese de toate acestea; după cum evoluează lucrurile, vom pierde în curînd nu doar biletul de tren, ci trenul și căile ferate în integralitatea lor.

Și încă: îmi lipsește mult soba de teracotă cu foc de lemne. Era greu de întreținut și de utilizat, recunosc, dar căldura sa era minunată, de o mie de ori mai fengshui, mai dulce, mai odihnitoare decît cel mai perfecționat sistem de încălzire prin pardoseală. La fel, mă împac din ce în ce mai greu cu evoluția corpurilor de iluminat: becuri economice, becuri cu leduri, becuri cu gaze rare și alte minunății de acest gen, care au ucis bunul bec al lui Edison și cel cu filament. Noua lumină economică dă naștere la umbre supărătoare, fascicule improbabile, paloare ftizică. Așa că acum am decis să înlocuiesc becurile „economice“ cu altele normale, ultimii mohicani din *made in* China și Ucraina, cumpărate din Piața Obor. Surpriza: factura electrică a crescut nesemnificativ. Poate că nu salvez planeta, dar în mod sigur nu mai cred în „progresul“ promovat în acest domeniu de strategiile de marketing.

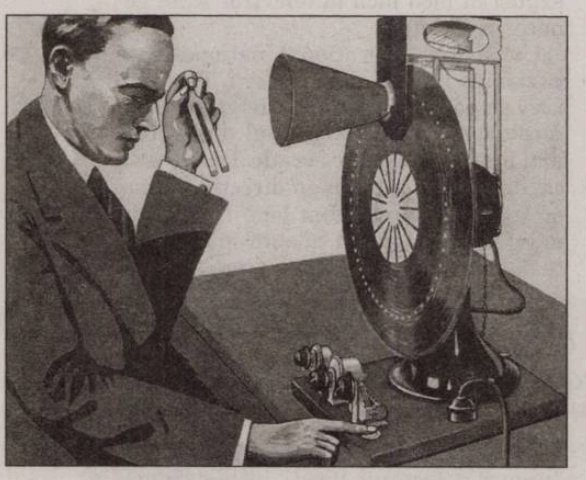

„Progresul este bîjbîiala de la o eroare la alta.“

HENRIK IBSEN

Tot progresul mi-a furat plăcerea scrisului de mînă, cu cerneală neagră pe hîrtie albă. Hîrtie de calitate, strălucitoare, nereciclată, albită cu clor, total neecologică și aceasta. Nu mai vreau editoare, procesoare, paneluri și fonturi diverse. Mi-e dor de simplitate. Sau măcar de o mașină de scris, cu țăcănit frumos și bandă indigo ce-ți mînjește indelebil buricele degetelor. Un mare profesor din Occident (candidat serios la premiul Nobel, dar să trecem...) îmi mărturisea faptul că în anii 1970 procesul de editare a unui volum de eseuri (drumul de la gîndul de pe foaia de hîrtie la volumul final) era, paradoxal, mai scurt decît cel din zilele noastre, editarea în sistem electronic impunînd mereu alte și alte corecturi.

Vreau liniște, îmi lipsește mult telefonul fix, cît mai fix, telefonul cu monede care te obligă să comunici esențialul sau cel mult un „te iubesc“ timid, cu grijă să nu te audă cei din jur. Chiar și pumnul serios pe laterala aparatului îmi provoacă amintiri confuze – cei tineri nu vor mai ști niciodată despre ce este vorba, cel mult un gest bun de exploatat într-un film românesc despre comunism și nostalgia sa nedeclarată. Hiperconectivitatea ucide, faptul că trebuie să răspund *prezent* – în numele și grație progresului tehnic – la orice apel, la orice oră din zi și din noapte, mă obosește și mă întristează profund. Îmi amintesc și acum primele dezbateri legate de apariția telefonului mobil: este cuviincios sau nu să vorbim la acest aparat în public? Acum nimeni nu se mai miră cînd o matroană de 90 de kilograme povestește viața pe care a avut-o alături de soțul infidel, în timp ce ocupă două scaune în autobuzul 311, între Faur și Piața Rosetti din București. Sau cum, prin anii 1990, o femeie simplă, de la țară, caută cu disperare să introducă o bancnotă pliată cu grijă în fanta pentru cartelă a nou-apărutelor telefoane moderne, electronice, de culoare portocalie. Cadavrele lor, canibalizate, fără receptor sau display, se mai pot încă întîlni prin orașele de provincie, martori muți ai progresului din om.

Iarăși: îmi lipsesc mult sifoanele din sticlă, protejate cu plasă de sîrmă. *Copiii nu au voie să încarce sifoane,* rostea cu o voce de bariton Vasile Modrogan, șeful centrului de sifoane de la colțul străzii unde locuiam. Sifoane reîncărcabile (aproape) la infinit și teribil de ecologice. Internetul a furat plăcerea copiilor și a părinților de a proiecta diafilme, *seara, înainte de culcare*, un exercițiu pedagogic infinit mai eficace decît orice filmuleț vizionat pe smartphone. Îmi mai este dor și de cafeaua preparată „la fierbător“, în cana de tablă, eliminată și ea din peisaj de toxina la un leu, vîndută de automate la colț de stradă. Sau de ambalajele simple, din hîrtie, fără pretenții, din magazinele „alimentara“, ce nu-și spuneau încă market. Cred că este cazul să mă opresc aici. Trecutul a ajuns să fie uneori cea mai bună țară. Numai că viața petrecută în el dă naștere la bizare reverii. Iar progresul nu poate fi oprit niciodată, așa cum nici Dunărea nu poate fi oprită cu mîna. Sună kitsch, dar viața fără kitsch ar fi insuportabilă.

„1000 de pași înainte,
999 înapoi.
Asta înseamnă progres.“

HENRI FRÉDÉRIC AMIEL

Mirel Bănică *este sociolog al religiei. Cea mai recentă carte publicată este* Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană *(Editura Polirom, 2014).*

Deziluziile progresului

■ „De ce, în ciuda unei creșteri a productivității care depășește speranțele cele mai optimiste, nu a fost încă rezolvată problema producției, nici chiar în țările cele mai bogate? Un prim motiv este evident: nevoile și dorințele au crescut și ele, odată cu progresul productivității muncii. Dacă oamenii și-ar fi păstrat același stil de viață ca acum o sută de ani, creșterea productivității ar fi rezolvat efectiv problema producției și implicit pe cea a inegalității economice. Această ipoteză conține însă o contradicție internă: dacă modul de viață nu s-ar fi schimbat, productivitatea muncii nu ar fi crescut în asemenea măsură, iar această creștere presupune concentrarea efortului în vederea producerii de bunuri cu costuri tot mai reduse.“

■ „Cauza ultimă a ceea ce numesc *deziluziile progresului:* cele trei valori care mi s-au părut imanente civilizației moderne – *egalitate, personalitate, universalitate* –, fiecare dintre ele comportînd interpretări divergente, se hrănesc din însăși sursa modernității – *ambiția prometeică:* ambiția, pentru a relua formula carteziană, de a deveni *«stăpînul și posesorul naturii»* prin intermediul științei și tehnicii.“

■ „Eșecul pe undeva inevitabil în materie de *egalitate* sau de *universalitate* provoacă o dezamăgire. Omul nu a devenit și nu poate deveni *stăpînul și posesorul naturii sociale.*“

■ „Cînd e vorba de știință și tehnică, umanitatea se poate compara cu un singur individ, care nu încetează să învețe. În materie însă de creații artistice, de credințe religioase sau chiar de orînduiri sociale, umanitatea nu a atins niciodată unitatea și cu atît mai puțin conștiința unității sale.“

Raymond Aron,
Les désillusions du progrès,
Gallimard, 1996

Progres vs „cronicizarea“ crizei

„Gîndirea socială contemporană a ajuns dominată, dacă nu obsedată, de ideea crizei. Discuția despre criză s-a răspîndit la scară epidemică. Ce anume poate însemna asta? Indică oare sentimentul omniprezent al crizei o deteriorarea a bunăstării oamenilor? Sau e mai degrabă un simptom al așteptărilor exagerate cu privire la capacitățile noastre de a îmbunătăți condiția umană? Să ne așteptăm ca aceste crize actuale să se rezolve și ca discuția despre criză să înceteze sau criza devine cu rapiditate o fixație permanentă, o parte a ordinii firești a lucrurilor?

Criza, în condițiile unui mod de intervenție adecvat, poate fi, în principiu, rezolvată, iar normalitatea și încrederea în progres, în continuitatea istorică pot fi, ca urmare, restaurate. Opinia mea este că această concepție convențională despre criză este actualmente subminată de punerea la îndoială a raționalismului iluminist și de o pierdere a credinței în posibilitatea progresului social. Conștientizarea în măsură tot mai mare a limitelor perfectibilității naturii umane și a societății a erodat distincția dintre *criză* și *normalitate.* Acest proces de eroziune este observabil în evocarea tot mai nostalgică a așteptărilor utopice conform cărora patologiile sociale dominate de criză pot fi rezolvate progresiv.“

Robert Holton,
„Problems of Crisis and Normalcy“,
în *Rethinking Progress*

Alexandru OFRIM

Serendipitatea și progresul științific

Am auzit pentru prima dată cuvîntul *serendipity* în urmă cu vreo zece ani. Cam tot pe atunci s-a deschis ceainăria cu același nume din București. O vreme trecea drept un neologism de bonton, la modă, preferat de boema intelectuală, așa cum astăzi face carieră „procrastinare". Am reținut atunci sensul lui hedonist: arta de a găsi lucruri plăcute fără să le fi căutat, sau întîmplare norocoasă care îți schimbă viața. Ulterior, mi-a căzut în mînă o carte a lui Umberto Eco, publicată în engleză, *Serendipities. Language and Lunacy* (1998), o culegere de eseuri despre ideile greșite care au produs efecte neașteptate, schimbînd cursul istoriei, în bine sau în rău. De pildă, Columb a descoperit întîmplător America, el căutînd drumul spre Indii.

Termenul *serendipity* a fost creat de scriitorul englez Horace Walpole în 1754, cu sensul de „descoperire accidentală a unor lucruri care nu sînt căutate în mod special". Cuvîntul i-a fost inspirat de o povestire persană din secolul al XIV-lea, *Cei trei prinți din Serendip,* tradusă în Occident. *Serendip* sau *Sarandib* este denumirea persană a insulei Ceylon, locul de unde cei trei prinți pleacă într-o călătorie inițiatică, pe parcursul căreia descoperă din întîmplare lucruri pe care nu le căutau, folosindu-și perspicacitatea în interpretarea unor indicii. Așadar, cuvîntul a fost creat pentru a defini rolul întîmplării în descoperiri și inovații. Sporadic, termenul a fost folosit la sfîrșitul secolului al XIX-lea, dar cel care îl va introduce în circuitul științific este sociologul american Robert K. Merton, în 1949. Serendipitatea este observarea unui „atribut neașteptat, anormal și esențial care dă ocazia de a dezvolta o nouă teorie sau de a extinde o teorie existentă". Merton și Elinor Barber sînt autorii unei ample monografii despre implicațiile serendipității în știință: *The Travels and Adventures of Serendipity* (2004).

Istoricii, filozofii și teoreticienii științei s-au angajat într-o lungă dezbatere referitoare la valoarea operațională a conceptului de „serendipitate", asupra capacității acestuia de a reuni o serie de experiențe ale activității științifice și intelectuale: hazardul, accidentalul, șansa, contingentul. Care este ponderea serendipității în progresul științific și tehnologic? Este cunoscut faptul că multe descoperiri științifice și inovații au fost spontane și neanticipate. Potrivit unor calcule, 33% din descoperirile majore ale chimiei și biologiei sînt rodul întîmplării. Știm că descoperirea penicilinei se datorează neglijenței lui Alexander Fleming, care, plecînd în vacanță, a uitat să acopere o cutie cu culturi de stafilococi și a lăsat geamurile deschise în laborator. La întoarcere a observat mucegaiul albastru, sporii unei ciuperci, care distrusereră stafilococii (se spune că ar fi exclamat: *„That's funny!"*). Astfel a putut fi produs un antibiotic eficient care a salvat milioane de vieți.

Nu toți autorii împărtășesc aceleași criterii pentru a pune o descoperire sau o inovație sub semnul serendipității. Aceasta s-ar manifesta doar atunci cînd descoperirea este rezultatul unui proces neintenționat, care nu are nimic de-a face cu cercetarea inițială. Poate fi și capacitatea de a face descoperiri prin sesizarea consecințelor neprevăzutului în cadrul unui experiment, ca urmare a unei erori de manipulare a instrumentelor și a substanțelor. Este cazul chimistului englez William Perkins, care încerca să obțină chinină artificială din gudron de cărbune, în 1856. Experimentul eșuează, dar în urma lui rămîne un reziduu care pătează cămașa albă a chimistului. Uimit, acesta vede o pată intens colorată, un purpuriu strălucitor, rezistent la spălare. Se naște movul (de la *mauve* – nalbă, în franceză), care devine imediat culoarea favorită a modei feminine din perioada victoriană. Obținînd prima culoare sintetică, Perkins a deschis calea chimiei industriale a coloranților și a modificat profund raporturile sensibile ale omului cu culoarea. Lumea a devenit mai colorată datorită culorilor noi, de sinteză, imposibil de obținut din pigmenți naturali.

Opinii contrare susțin că serendipitatea nu produce descoperiri prin ea însăși, ci mai degrabă oferă ocazia de a le face. Louis Pasteur spunea că „hazardul nu favorizează decît mințile pregătite". Momentul serendipic nu se poate manifesta în absența predispoziției, fără un teren bine pregătit. Această experiență catalizatoare are loc doar atunci cînd cercetătorul lucrează un timp considerabil, este îndelung concentrat asupra ipotezelor și a căilor de urmat în propria cercetare.

Serendipitatea ar implica subtile procese cognitive care se manifestă nu numai în cercetarea aplicată, experimentală, de laborator, ci și în cazul cercetării pure, fundamentale. În *Știință și metodă* (1947), matematicianul Henri Poincaré ilustrează serendipitatea în creativitatea matematică recurgînd la un fragment autobiografic. De două săptămîni se străduia să demonstreze validitatea funcțiilor pe care, mai tîrziu, le va numi „fuchsiene", fără să ajungă la nici un rezultat. „Într-o zi am băut o cafea neagră, contrar obiceiului, și n-am putut adormi. M-au asaltat o mulțime de idei. Le simțeam cum se ciocnesc, pînă ce două dintre ele s-au acroșat, ca să zic așa, pentru a forma o combinație stabilă. Dimineață, stabilisem existența unei clase de funcții fuchsiene." Cîteva zile mai tîrziu se afla într-o excursie, nu se gîndea deloc la matematică, dar are o strălucire cînd urca în autobuz, conversînd cu un coleg: „În momentul în care puneam piciorul pe treapta vehiculului mi-a venit ideea, fără ca gîndurile mele anterioare să pară a mă fi pregătit în această direcție, că transformările de care mă folosisem pentru a defini funcțiile fuchsiene sînt identice cu cele din geometria neeuclidiană". Al treilea moment serendipic are loc tot în afara rutinei biroului său de lucru și apare instantaneu, aparent de nicăieri. Este chemat să-și facă serviciul militar, la periferia Parisului: „Am avut deci preocupări foarte diferite. Într-o zi, în timp ce traversam bulevardul, mi-a apărut brusc soluția dificultății care mă blocase". Poincaré și-a pus întrebarea: ce se petrecuse în mintea lui, cum au ajuns ideile la suprafață? A numit aceste întîmplări „iluminare subită, semne vizibile ale unei îndelungate activități inconștiente anterioare". Eul subliminal, afirma el, joacă un rol considerabil în progresul gîndirii matematice și nu este cu nimic inferior eului conștient, chiar reușește acolo unde acesta a eșuat. Această activitate inconștientă continuă și în momentele de repaus: „Niciodată aceste inspirații subite nu se produc decît după cîteva zile de eforturi voluntare, care au părut infructuoase. (...) Aceste eforturi n-au fost atît de sterile pe cît se crede, ele au pus în mișcare mașinăria inconștientă și, fără ele, mașina n-ar fi mers și n-ar fi produs nimic".

Visul, ca loc predilect de manifestare a subconștientului, oferă ocazii pentru apariția serendipității. Mai mulți oameni de știință au atribuit visului unele dintre descoperirile și invențiile lor. Mendeleev ar fi spus că, după multe tentative nereușite, soluția i-ar fi apărut în vis: aranjarea în funcție de masa atomică, în tabelul periodic al elementelor. În 1920, după 17 ani de la momentul în care formulase ideea transmiterii chimice a influxului nervos, Otto Loewi visează experimentul care i-ar fi permis demonstrarea ipotezelor sale. Se trezește la ora 3 noaptea, merge în laborator și își vede confirmată teoria. Cel mai interesant caz de serendipitate onirică din istoria științei este cel al chimistului german Friederich Kekulé, care a revoluționat chimia organică. El susținea că a descoperit structura moleculară circulară a benzenului (1865) datorită unei imagini hipnagogice, apărute în faza de tranziție, între veghe și somn. Pe cînd moțăia în fața șemineului a văzut în flăcările acestuia imaginea unui șarpe care își mușca propria coadă. Este reprezentarea arhetipală a șarpelui Ouroboros, străvechi simbol al ciclicității fenomenelor naturale, al continuității creației, utilizat și de alchimiști în tratatele lor.

Kekulé, Fleming, Loewi sau Poincaré au vorbit despre aceste experiențe la multă vreme după producerea lor, spre sfîrșitul carierei, cînd obținuseră consacrarea academică. Ne putem întreba cîți oameni de știință au tăcut, temîndu-se că mărturisirea acestor momente „magice" ale serendipității (mai ales cele onirice) ar putea dăuna reputației lor științifice. Mai recent, chimiștii Curl, Kroto și Smalley au recunoscut, doar după ce au luat Premiul Nobel (1996), că experimentele care au dus la descoperirea moleculelor fullerene ale carbonului (care a stat la baza nanotehnologiilor) au integrat și o componentă de serendipitate.

Parafrazînd titlul cărții lui Robert K. Merton, am putea spune că aventurile și călătoriile serendipității continuă.

„Dacă nu vrem ca lumea să se prăbușească din nou în nenorocire, trebuie să renunțăm la visele noastre de a ferici lumea. Totuși, putem și trebuie să rămînem corectori ai lumii, dar niște corectori modești."

„Limba este o instituție socială fără de care progresul științific este de neimaginat, de vreme ce fără limbaj nu poate exista nici știința și nici o tradiție în formare și în progres."

„Dar poate exista o lege a evoluției? Sînt de părere că răspunsul la această întrebare trebuie să fie «nu». Evoluția vieții pe pămînt sau evoluția societății umane sînt procese istorice unice."

KARL R. POPPER,
Mizeria istoricismului

***Alexandru Ofrim** este conferențiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea din București. Cea mai recentă carte publicată este* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Liviu ORNEA

Ce înseamnă progres în matematică

Matematica are un statut aparte față de celelalte științe. Acestea se ocupă, declarat, cu studiul și înțelegerea realității înconjurătoare, cu descifrarea (și formularea) legilor naturii. Ele pornesc de la observație și se bazează, de cele mai multe ori, pe experiment. Teoriile lor pot fi contextuale, marcate istoric – și, deci, invalidate de noi teorii bazate pe experimente din ce în ce mai sofisticate, posibile datorită avansului tehnologic.

Matematica, pe de altă parte, nu studiază realitatea înconjurătoare, ci niște construcții abstracte, tot de matematicieni create, care nu au corespondent în realitate – chiar dacă, la început, sursa inspirației tot realitatea fizică a fost. Nu există, totuși, în natură, puncte, nici drepte, nu există cercuri și nici π. Poate că obiectele matematice sînt un fel de idei platoniciene. Iar că modelele matematice se aplică atît de bine unor segmente ale realității rămîne un continuu prilej de uimire: *The unreasonable effectiveness of mathematics,* a spus Eugene Wigner. Să nu uităm, totuși, că și științele experimentale tot cu modele operează – de obicei, de complexitate mult redusă față de cea a obiectului sau sistemului studiat.

Lucrînd cu abstracțiuni și nepropunîndu-și să deslușească realitatea, matematica folosește exclusiv raționamentul, logica. De aceea, un rezultat odată demonstrat corect, rămîne veșnic valid în cadrul teoriei respective.

„Faptele sînt lucruri în care nu te poți încrede prea mult. Dar împotriva argumentelor, faptele sînt neputincioase", spune Quaresma, personajul lui Pessoa. Matematica nu e, totuși, o subspecie a logicii, nu se poate imagina un automat care, folosind doar regulile logicii, să demonstreze toate teoremele posibile – visul acesta a fost spulberat, încă din anii 30, de Gödel. În plus, intuiția, de alt tip, totuși, decît a artiștilor, hrănită și îngrădită de reguli, are un rol important în ghidarea raționamentului matematic. Nu e, totuși, de mirare că unii preferă să așeze matematica în rînd cu artele, mai degrabă, decît cu științele.

În ce poate consta, atunci, progresul în matematică? Gîndim mai bine decît Euclid? Folosim mai bine decît el principiile logicii? Nu cred. Sau, dacă e așa, atunci poate fi doar un progres fiziologic, al alcătuirii noastre, care se răsfrînge și asupra matematicii.

Știm, neîndoios, mai mult pe măsură ce trece timpul. Dar simpla acumulare de cunoștințe – teoreme demonstrate – nu e un progres (sau e unul banal). În schimb, complexitatea din ce în ce mai mare a construcțiilor cu care lucrăm, gradul din ce în ce mai mare de abstractizare – chiar dacă, de cele mai multe ori, cine urmărește evoluția ideilor matematice poate desluși originea simplă a acestor concepte sofisticate –, folosirea combinată a metodelor de analiză, geometrie, algebră, acesta, da, e un progres.

Stau în picioare și azi rezultatele demonstrate de greci sau de matematicienii Evului de mijloc, de cei ai secolelor XVI, XVII? Aici, răspunsul e mai nuanțat. Ce s-a schimbat, de fapt, în timp, e gradul de rigoare pe care l-am cerut de la o demonstrație. Am devenit din ce în ce mai precauți, am verificat mai atent și nu ne-am mai lăsat convinși de afirmații insuficient argumentate. Așa se face că unele dintre afirmațiile grecilor, de pildă, s-au dovedit adevărate – deși incorect sau nu complet demonstrate de ei. Le-am demonstrat noi, modernii, riguros, dar enunțurile au rămas în picioare. Avem partea noastră de merit, dar intuiția celor vechi a funcționat și creditul trebuie să le revină. La fel cum, pentru demonstrarea conjecturii lui Poincaré, creditul îi revine lui Perelman, care a dat ideile și a schițat în cîteva (puține) zeci de pagini demonstrația pusă complet la punct în cîteva sute de pagini de alți matematicieni. Cred că și sporul de rigoare care a dus, între altele, la examinarea critică a fundamentelor e un progres.

Există, însă, și „demonstrații" sau enunțuri în care toți credeau la un moment dat și care s-au dovedit, la o examinare ulterioară, mai atentă, sau după descoperirea unor noi exemple, greșite. Așa s-a crezut, bunăoară, pînă la Weierstrass, că orice funcție continuă e derivabilă în afara unei mulțimi de puncte izolate.

În timp, probleme care au rezistat zeci sau sute de ani au fost rezolvate. E un progres al cunoașterii, indiscutabil. Nu știm, însă, niciodată – nu avem cum știi – dacă un rezultat nu a putut fi demonstrat atunci cînd a fost enunțat (bănuit, simțit ar spune unii) din pricina lipsei unor tehnici potrivite sau din pricina insuficientei înzestrări, a lipsei de imaginație a celor care s-au aplecat asupra lui. Andrew Wiles a demonstrat teorema lui Fermat cu un aparat de geometrie algebrică extrem de sofisticat, pe care Fermat nu l-ar fi putut înțelege. Dar nimeni nu poate afirma că nu există și o demonstrație elementară – ascunsă nouă, deocamdată (ca atare, mulți nu obosesc să o caute).

O schimbare spectaculoasă de direcție a constituit-o inventarea (sau recunoașterea existenței) geometriilor neeuclidiene. Saccheri, Lambert, Gauss, Lobacevsky, I. Bolyai, Riemann au contribuit, fiecare, la impunerea noii idei. Unii dintre ei (Gauss, Bolyai) au avut, limpede, sentimentul că sînt parte a unei revoluții. Nu atît în matematică – în filozofie: raportarea lui Gauss, de exemplu, la Kant e evidentă, mai ales în scrisori. Și nu e de mirare: matematica, la fel ca celelalte științe, e parte a culturii. Istoria matematicii e parte a istoriei culturii, a istoriei ideilor. Matematica, mai ales în secolele XVIII-XX, nu poate fi separată de filozofie – cum nici de fizică. Există dialog, stimulare și fertilizare reciprocă.

Cine contemplă devenirea ideilor în matematică nu poate să nu observe o explozie a noțiunilor și a metodelor pornită în secolul al XIX-lea și continuată accelerat în secolul XX. De fapt, marile schimbări apar înainte, odată cu descoperirea analizei matematice de către Leibniz și Newton, și merg paralel cu perfecționarea ei și cu aplicațiile analizei în algebră și geometrie. Schimbarea majoră de paradigmă din secolul XX, momentul Alexander Grothendieck, probabil neîntrecut deocamdată, nici complet asimilat, e de aceeași natură, dar cu semn schimbat: la el, algebra și geometria apar în prim plan. E ceea ce cred că marchează cel mai bine progresul în matematică. O paradigmă nouă, în cadrul aceluiași tip de logică, o viziune nouă și unificatoare asupra relațiilor între domeniile mari ale matematicii, una care conduce la dezvoltări spectaculoase în fiecare dintre ele.

La un asemenea rezultat nu se ajunge prin efort concertat, direcționat. E sigur că Grothendieck a apărut atunci cînd terenul era cumva pregătit, cînd noțiunile de la care a pornit ajunseseră la un anumit grad de maturitate, dar ce a făcut el e singular și excepțional. Nu se poate spune că dacă nu era el, era altcineva care ar fi făcut același lucru. La fel, nimeni nu poate afirma că, la un moment dat, oricum s-ar fi ajuns la formularea ipotezei lui Riemann, chiar fără Riemann. E o situație complet diferită de cea din științele experimentale. Mai apropiată de artă, da!

Ceea ce nu înseamnă că nu există efort concertat și rezultate obținute astfel. Exemplul cel mai la îndemînă e clasifi-

O schimbare spectaculoasă de direcție a constituit-o inventarea geometriilor neeuclidiene.

carea grupurilor finite simple, muncă de mulți ani a mai multor echipe coordonate de Daniel Gorenstein. Demonstrația finală, operă colectivă, însumează peste o mie de pagini – și cîți, în afara lui Gorenstein înșiși, mort în 1992, o mai pot verifica? Dacă, în principiu, o asemenea demonstrație-mamut poate fi, încă, verificată cu mijloacele tradiționale, demonstrațiile în care calculatorul joacă un rol esențial scapă complet verificării clasice și par să introducă o nouă paradigmă în cercetarea matematică. Un progres?

Se înțelege, cred, din cele de mai sus că văd progresul în matematici ca pe o noțiune destul de restrictivă. Motivul e că, pentru mine, nu foloasele matematicii contează cel mai mult, aplicațiile ei în celelalte științe – reale și importante, negreșit –, ci frumusețea ei intrinsecă, austeră și gratuită.

P.S. Îi mulțumesc lui Vasile Brînzănescu pentru discuțiile avute pe marginea unei prime versiuni a acestui articol.

„A! Civilizare!
Secol de progres și industrie,
Ai mașini de aburi duse,
și cu trăsnetul te joci,
Secol plin de prevedere,
secol de filantropie,
Tu ai întrecut desigur
ale Romei vechi epoci,
Împărat atotputernic,
pe uscat ca și pe valuri,
Îți îndeplinești menirea
și nu am de zis nimic,
Dai femeilor calvaruri
și poeților spitaluri,
Secol de filantropie,
cine zice că ești mic?"

ALEXANDRU MACEDONSKI,
Noaptea de februarie

Liviu Ornea *este profesor la Facultatea de Matematică a Universității din București.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Despre competiție, fără învingători și învinși

Într-un interviu acordat ziarului *Adevărul,* autorul american Alfie Kohn, specialist în *parenting* și comportament uman, a vorbit despre efectele nocive pe termen lung ale sistemului de educație bazat pe competiție și acceptat ca „normal" atît în mediul familial, cît și în cel școlar. Am să dau cîteva citate din articol.

„Competiția, prin definiție, este un aranjament în care unii trebuie să dea greș pentru ca alții să cîștige: și nu este doar opinia mea. Bineînțeles, poți să fii de părere că există și beneficii ale unui astfel de aranjament – cum ar fi să înveți ce este corectitudinea și spiritul de competiție –, dar și dacă ar fi un adevăr în acest lucru, nu schimbă natura ostilă în sine a competiției. Dacă te gîndești bine, «sportivitatea» este un concept artificial care nu face decît să ofere o față mai frumoasă unui concept mult mai neplăcut, care învrăjbește oamenii, îi întorce pe unii împotriva celorlalți."

„Personal, i-aș învăța pe copii să se joace în cadrul unui concept care nu înseamnă a-i învinge pe alții, ci care să încurajeze valori ca ajutorarea și colaborarea în loc să le submineze. Atunci cînd copiii sînt capabili să se descurce în cadrul unor jocuri bazate pe colaborare, gîndite astfel încît toată lumea să acționeze împreună pentru a atinge un obiectiv comun – în loc de jocuri centrate pe învingerea echipei adverse –, nu numai că au parte de mult mai multă distracție, dar nici nu mai este nevoie să-i aduci aminte fiecărui participant că trebuie să-și accepte înfrîngerea și să știe cum să piardă."

La întrebarea jurnalistului: „Poate un părinte să crească un copil care nu este competitiv într-o lume atît de competitivă? Mulți părinți se tem că astfel copiii lor vor avea de suferit", Alfie Kohn a răspuns: „Consider că este nevoie să se acționeze pe două planuri în acest scop: să pregătim copiii pentru ceea ce vor întîlni în societatea în care trăim și, la nevoie, să schimbe ceea ce vor descoperi. Să se concentreze numai pe ceea ce îi va ajuta să se integreze, să se conformeze, nu va face decît ca acești copii să se lovească de aceleași instituții distructive și valori care îi trag înapoi."

Ce ar fi de comentat la cele spuse de profesor? Pe de o parte, îi dau dreptate și spun că școala, familia, comunitatea, mass-media au devenit, într-adevăr, un soi de arenă pestriță în care „se dau lupte" pentru note, coroniță, vacanțe, telefoane sau minute gratis în rețea etc. Totul se joacă doar în culori ale victoriei sau ale eșecului. O notă primită la școală nu mai reprezintă de mult un mijloc de evaluare și de remediere a diverselor greșeli: e un *stigmat,* un bolovan pus pe umerii celor mici, preocupați nevrotic de media pe care trebuie să o aibă pentru intrarea la un liceu bun. Școlile inventează în neștire, necontrolate de nimeni, tot soiul de concursuri bezmetice, fără nici un folos altul decît acela de a contribui la „imaginea școlii" în țară. Examenele și-au pierdut cu totul funcția de a măsura capacitățile copilului în scopul de a-l ajuta să se orienteze către o carieră care să îi facă plăcere și pentru care să aibă talent și pricepere. Au devenit pur și simplu un coșmar al alergăturilor între opțiuni, al calculelor la milimetru, al intervențiilor subversive, al răzbirii cu orice preț pe locul de frunte. Da, un model de educație necompetitiv, îndreptat către cooperare și întrajutorare, ar putea scoate la lumină viitori adulți care să fie nu doar mai buni profesional, dar și mai critici și mai inovatori față de viața adultă trăită azi în tensiunea competiției.

Pe de altă parte însă, competiția nu poate fi evacuată atît de ușor din spațiul public de astăzi și dintotdeauna: nu pregătim inși destinați vieții într-un chibuț. Oricît de mult i-am îndrepta pe copii către jocurile de grup, în care nu există cîștigător sau învins, ei se vor întîlni foarte devreme cu acest binom competițional: se vor lupta pentru un loc în licee sau școli de prestigiu, pentru un stagiu la mari firme, pentru un rezidențiat în marile spitale etc. De ce? E simplu: fiindcă piața o cere, fiindcă fiecare dintre noi dorește să ajungă pe mîinile celui mai bun doctor, profesor, manager de întreprindere, constructor, meseriaș etc. Ierarhiile valoroase sînt născute din competiții duse onest. Noi, românii, am trăit experiența unei societăți așa-zis egalitare, în care s-a ajuns ca unii să fie „mai egali ca alții": știm, deci, din proprie experiență că iluzia unei vieți desfășurate pe orizontală nu ne-a făcut mai solidari și nici mai bine pregătiți profesional. E adevărat, competițiile de azi, cele sportive, de exemplu, au ajuns o afacere prosperă în loc să rămînă ceea ce erau atunci cînd au fost inițiate, acum sute și mii de ani: o înfruntare cordială, în care mize erau participarea, plăcerea de a-ți verifica aptitudinile exersate, nu trofeul. Dar pentru asta nu aș blama competiția în sine, ci legile noi sub semnul cărora stă.

Cred deci că există și varianta „întrecerii" oneste, benefice: aceea care îl ajută pe copil să ajungă la o imagine corectă despre sine însuși: ce îi place și ce nu, ce poate să facă și ce îi depășește limitele, ce e dispus să sacrifice sau nu. Cu o singură condiție: competiția să fie a lui și nu a adulților care îl flanchează.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Pisica de Paște

Eu am considerat-o o scîrbă, un leș fără suflet. O chem la mîngîieri, ea fuge de rupe pămîntul, apoi dă tîrcoale și iar fuge. Unde fuge? Casa este de-o cameră, în cameră – mobilă, pe mobilă – obiecte. Camera matematic așezată, cu spații generoase de mișcare. Pisica este peste tot, dar nu-n brațele mele. Niciodată în apropiere. Am început să tînjesc după. Eram ciumat? Eram bătut de soartă, nu-i așa, să nu primesc ce i se dă omului, o blană de mîngîiat, o sforăială de moară a plăcerii. Nimic, nimic. Doar fuga, pe culoare pisimaterialic delimitate. Nici o speranță, seri în șir, pînă nu mi-a mai păsat, nu am mai vrut-o, mă făceam că nu există. Nici așa n-a mers. Nu-i păsa, nu-mi păsa. Deci pisicile sînt proiecția, ca și cuvintele, izmenele, eresurile, a sensului pe care-l dăm prezenței noastre impulsive, ne dăm mari, numim, gata, pisica, iar cuvîntul, izmana se supun. Am dovada! Apoi am început să-njur pisica. Tandru, dar cu regret. Și, uite, într-o a nu știu cîta zi, cînd stăpînul a plecat de Paște, ce-mi face pisica? Stăpînul ăsta, om cu minte la cap, nu ca mine, lunatic, mereu mi-a spus că pisica asta este mișto, eu, nu. E scîrbă, rece, gheroasă și așa mai pe departe, fiară. El, nu, o știa mai bine. Și, pe cînd el s-a bucurat de Paște, uite pisica să-i dau de mîncare. O strig în gol. Nimic. Eh, așa face! Cînd colo, uite-o, la un canat, mă privește. Vorbesc cu ea. Să vină, să vină! Ea, nu. Bineeee, iar faci din astea. Dar miorlăit eu, de parcă aș fi vrut considerațiune. Îi pun mîncarea, apa. Apoi iar o caut în camera sa metric-pisicesc delimitată cu largi culoare, de alergare și țîfnă. E, uite! Ce face? Nu-mi vine să cred. Eu intrasem în cameră s-o caut. Ea, în ușă. Imposibil să n-o văd. Se dădea cu labele în sus. Am crezut că... nu, nu era nici un dubiu. Două-trei tumbe, apoi labele linse și iar învîrteală și iar... nesfîrșite minute. Tac. Privesc prin jur și mă întreb dacă stăpînul ei nu-i acasă, pitit undeva, și lui îi aruncă ocheade. Nu, nu, eram singur cu pisica. Și-mi îmi arunca ocheade, îmi dăruia bezele. Era tandră. Nu m-am mișcat, să nu sperii baletul acela. De la distanță, voia să păstrez distanța. Nu, nici o inocență. Cavalcadă cotoșmană de gesturi, întoarceri. Nimic forțat, parcă dintotdeauna făcea așa. Am rămas mut. De Paște. Minute în șir, nu o secundă, un chef, o toană.

Iaromira POPOVICI

bazar

Sinaia – ieri, azi și-ntotdeauna

Cînd eram mică, mai toți colegii mei aveau bunici la țară. Acolo își petreceau o mare parte din vacanțe, acolo aveau tot soiul de aventuri despre care apoi scriau în compunerile „Cum mi-am petrecut vacanța de vară".

Eu nu aveam bunici la țară, din simplul motiv că aceștia se aflau în București. „Țara mea" era Sinaia – în alternanță cu Mangalia –, locurile în care, aproape constant, mă duceam verile cu mama mea. De fapt, nu chiar Sinaia, ci Cumpătu, un cartier mai izolat, mai spre pădure, unde, așa cum am mai scris, pe vremea lui Ceaușescu erau case de creație: un loc plăcut în care veneau scriitori, artiști plastici, compozitori, actori să se odihnească și să creeze. Era o oază, privilegiată, în care puteai nu doar să mănînci bine și ieftin, să găsești cazare civilizată, ci și să cunoști oameni interesanți.

Desigur că, pentru mine, mergînd de mică acolo, toate astea erau de la sine înțelese, le luam ca atare și de-a gata. Ba chiar mă plictisea că mama mea voia să mergem atît de des acolo. Vrînd-nevrînd, Cumpătu a fost, repet, „țara mea" – locul în care știu aproape fiecare detaliu și fiecare schimbare a lui, din cartierul în sine, de pe drumul spre Sinaia și dintr-o mare parte a orașului.

În Cumpătu era, pe vremuri, cantina, unde se mînca decent și unde existau faimoasele bezele, care au rămas, pînă-n ziua de azi, o legendă. Mai erau cabana, unde te ghiftuiai și mai și (pe vremea aia asta însemnînd multe grătare, mici și cîrnăciori), și Vînătorul, restaurantul partidului (despre care nu știu mare lucru). Precum și clubul, loc de *entertainment,* unde puteai vedea filme, bea sucuri, juca popice și biliard.

După '89, cantina a tot fost privatizată, la un moment dat ajunsese La Marmote (deși nu am văzut, încă, nici o marmotă prin zonă), un restaurant onorabil, care, nu se știe de ce, pînă la urmă a dat faliment și a rămas, precum castelul Prințesei adormite din poveste, după ce toți au adormit, într-o paragină încremenită. Cabana a devenit un stabiliment cu circuit închis, iar Vînătorul – o casă părăsită, în care se mai joacă puradeii locali din cînd în cînd. Clubul e proprietate privată. E adevărat că peste drum de cantină a înflorit hotelul Piatra Șoimului, care s-a tot extins și căruia pare că-i merge bine, iar în pădure Hotel Cumpătu – care arată pretențios, are capete de animale împăiate pe pereți și mîncare vînătorească, dar și el pare destul de prosper. În rest, mai există un magazin minim.

Sinaia, la rîndul ei, s-a tot transformat. Pe vremea casei de creație, acolo erau cele două faimoase hoteluri, Sinaia și Montana, cu la fel de faimoasele lor cofetării, unde puteam mînca, de pildă, prăjitura Krantz. Mai exista librăria tradițională, cum intrai pe bulevardul central pe stînga, unde aveai surpriza să găsești chiar cărți bune. După '89, a apărut, pe dreapta bulevardului, la începutul lui, cofetăria Marlene, devenită Yo, unde te puteai înfrupta din prăjiturile lor cu zmeură și vanilie, și, apoi, cu ciocolată caldă cu bezea, în stil Moș Crăciun. Mai sus, tot pe dreapta, era magazinul Stand By, amenajat cu gust, și unde găseai haine bune pentru copii și nu numai.

Toate astea, însă, sînt de domeniul trecutului. Au dispărut, rînd pe rînd, din peisaj. A mai rămas doar librăria Flower Power, care a preluat tradiția celei clasice sinaiote, ba chiar a depășit-o, cu cărți serioase și jucării simpatice. Sinaia renovată a devenit însă, brusc, cosmopolită, globalizată. La parterul magazinului universal a apărut un restaurant chinezesc. Care era deschis în noaptea de Înviere. La fel ca și cafeneaua Ramayana, de un roșu lasciv în interior, cu măsuțe de lemn corecte pe afară. Unde, mai nou, se poate ingurgita mîncare indiană.

Înainte de Învierea Domnului, am stat la o asemenea măsuță, bînd Chai Masala și holbîndu-ne la un afiș pe care sta scris „Acadele de pui". În fața căruia adăsta o mică pisică portocalie.

Eugen CIURTIN

De ce este Enescu cel mai împlinit dintre noi

Se dedică sorei mele Coziana și profesoarei noastre de pian din copilărie, dna Rodica Buică (acum aflată la Semperoper Dresden)

Știu, îmi închipui, la fel de bine ca oricine: cum să mai aduci vorba, azi, între atîtea eșecuri și orori ambientale, despre vreo formă de împlinire? Zburdă a plastic unanim prea multe sosii pocite ale uneia eventuale – defectivul „succes", politeistul *rating*, *brand*-ul & „imaginea" sînt furori – pînă cînd climatul în întregime e abolit de orice urmă a ideii de *destin*. E ilizibil și inconvenabil între miriadele de „oportunități" guresе, însă la fel de evident e că nu s-a trăit așa oricînd. Și numai armătura tradițională a ideii de destin mai poate explica împliniri care nu au cum intra în rețete și repetabil. În privința lui Enescu, însă, e și mai puțin lesnicios: nu-l cunoaștem și nu-l iubim cum s-ar cuveni (și ar fi același lucru). Dar ne-am obișnuit: face parte din peisaj, murmură cumva în fundal, e pe o bancnotă. Și cînd poți vorbi despre o supremă formă de împlinire? Niciodată nu e momentul propice. E acum așadar. Mai jos – un scurt fragment dintr-un eseu în pregătire.

Artist în rezidență: Enescu în război

Spre deosebire de foarte mulți alții, Enescu își cunoștea țara. Țară, aici, înseamnă pur și simplu să bați sute de locuri și să discuți pentru prima dată cu mii de oameni cu care vorbești pentru ultima dată. Nu se mai știe ce poate însemna asta, de cînd actul ca atare a fost confiscat și desfigurat de politicieni. S-au scris una sau alta despre dramele bărbaților mobilizați odată cu intrarea în Marele Război, acum centenar? Enescu a fost probabil cel mai mobilizat soldat din istoria fronturilor acestei părți de lume. Nu l-a silit însă nimeni, nu l-a încurajat nimeni, și nimeni nu l-a putut împiedica. El, care era așteptat pretutindeni în lume, a cîntat pulverizînd ideea de onorariu în proaste săli de pripas, în spitale și corturi de campanie, în circumstanțe inomabile și în aer liber, plantînd Mozart și Bach în topografia lăutarilor.

Nu se cunosc, pur și simplu nu se cunosc cazuri de muzicieni atît de mari care să servească benevol, masiv și îndelungat cauze care, la prima vedere, n-ar avea legătură cu arta lor. N-a făcut nimeni *asta* – cu un aplomb care poate fi catalogat (îmi cer iertare, însă atît de puternice sînt acele scene) drept orfic. Iar cui i se pare nelalocul lui acest cuvînt, i se recomandă să caute altele, neîndoios mai apte, cu condiția să ia în seamă măcar relatarea lui Jean Bobescu despre acei „estropiați, în cîrje sau cu proteze, cu ochii acoperiți de straturi de tifon, cu ambele picioare amputate, cărnuri zdrențuite de schije și gloanțe" care nu-l puteau decît diviniza și la care se ducea „de la pat la pat, de la brancardă la brancardă, de la scaun la scaun", sau a lui Jora, pe moarte la douăzeci și cinci de ani, care știe, abia ieșit din încă o operație fără anestezie, că a fost – Enescu i s-a prezentat la căpătîi ca un frate – „înviat din morți". Să nu fie orfic acest efect, dar să se știe că răniții care își pierduseră cîte un braț se strîngeau instinctiv *cîte doi* ca să-l poată, plîngînd, aplauda. Față de *asta,* orice tumult după un bun concert azi e, în fond, politețe și industrie searbădă, reacție brăzdată cum e, cîteodată pînă la schimonosire, de gînduri cu mult mai impure.

Cum se întîmpla asta? Iată o scrisoare către (pe atunci locotenentul) Alfred Alessandrescu, amîndoi fiind în Iași. „Scumpe prietene, mi se cere să fac muzică mîine, duminică, către orele 5, la cercul de convalescență al Diviziei a patra (la 6-7 km de aici). Căpitanul D., însărcinat cu organizarea acestui lucru, îți face două rugăminți: mai întîi ca să ai bunăvoința de a cînta cu mine și în al doilea ca să stărui pe lîngă gazda d-tale să ne împrumute pianul său, care va fi transportat cu toate onorurile cuvenite și adus înapoi idem [în Sărărie nr. 153]. Mai întîi e posibil? Dacă nu, voi scîrțîi singur la vioară. Dacă da, voi fi fericit ca niște sărmani convalescenți să asculte ceva complet. Din toată inima, George Enescu." Să ieși din aproape nimic, să formezi alți, incredibil de mulți alți oameni, discipoli care se cred, cu abnegații diverse, colegi și prieteni deja, iar apoi să-i rogi frumos să te secondeze, și să îndrăznești chiar să le ceri asta, cu o zi înainte, cu tot cu un pian ambulant, înțelegîndu-se că programul îl vor putea stabili ei... „Dacă nu, voi scîrții singur la vioară"!...

Enescu vine deseori, el însuși, la șaizeci de ani ca să le împartă în tăcere un ceai cald.

Ce om a fost acesta? La Ateneu, în 1936, avea în programul de concert un Ernest Bloch. Buna sală era înțesată de rele. Huiduiau contagios acei mutanți ai afoniei de orice speță, legionarii. Vi se pare că nu suportați un compozitor evreu? Atunci veți asculta în schimb un Kaddish – le-a spus autoritar, și l-a cîntat pe al vechiului coleg și prieten Ravel. Aflat în București în 1942, intervine în persoană la mareșalul Antonescu pentru soarta romilor în curs de deportare, spunîndu-i respectivului nici mai mult, nici mai puțin că va pleca și el „în caz de-i duce muzicanții la Bug". (Muzicanți care de altfel, ani înainte, la Craiova, își zdrobiseră viorile cînd l-au auzit cîntînd: plîngeau și spuneau că ei se lasă de meserie, asta înainte de a-i săruta mîinile ca să-l propună – în foaier – bulibașă.) Cînd evreii persecutați erau încolonați să dea zăpada pe Cale, Mihail Sebastian și Arion Roșu printre ei, Enescu vine deseori, el însuși, la șaizeci de ani și își instalează un samovar în fața Bisericii Albe: ca să le împartă în tăcere un ceai cald.

Rugina ca doime

Șaizeci de ani după moartea lui, subzistă probleme (mari, unele) în editarea, multiplicarea și chiar procurarea partiturilor, ceea ce în cazul altor cîțiva giganți contemporani ar fi de negîndit. Recordurile pe care Enescu le-a încasat în materie de editare defectuoasă sau lipsă le-au depășit chiar și pe cele repurtate de Eliade. Puțini își amintesc acel proiect american devoalat pe vremuri de Norman Manea în *Monitorul de Suceava* (se întîmpla în 1995). E încurajator că un ministru al Culturii, dl Alexandrescu, l-a stabilizat ca prioritate – și ar fi dezastruos ca o ediție completă și accesibilă a întregii opere a lui Enescu să nu poată fi izbutită nici măcar azi.

A rămas, însă, sau ar trebui în sfîrșit să devină de pomină istorieta cu editarea *Pièces impromptues,* scrise înainte de intrarea în Război, rătăcite în vremea refugiului de la Iași, regăsite abia după moartea lui Enescu – și editate a masacru. Muzicologi și pianiști probi (Ferenc László, Clemansa Firca, Raluca Știrbăț) au remarcat că, în contrast cu scrisul lui Enescu, cei care le-au editat (în chip de îndoielnică *Suită a III-a,* op. 18) n-au putut sesiza covîrșitor de subtila diferență dintre cerneala limpede a notelor și intercalatele pete de rugină. Astfel camuflate în portativ, petele de rugină au devenit – pesemne pentru întîia oară în lunga istorie a fierului folosit de om – *note*. Onerosul circumstanței e feroneros: *mon œil*, rugina ca doime! „Magia există"? (Un slogan șubred, de vreme ce s-ar putea simți deposedați de vocație nu taumaturgi adverși, ci prestidigitatorii vreunui circ.) Sigur că magia există – dar cine întreabă? Și sinistrul există: după alții, picurii de rugină strămoșească tind a fredona. Te poți abține să vezi mai departe? Nu te poți. Cîtă ingenuă materie irosită în cuprinsul baștinei, cîtă vocație puternic creativă în intemperii, cum de nu compunem mai mult și mai bine cu aschiile, cu glodul sau cu chiciura, și de ce, de fapt, n-ar fi „prelucrători prin ruginire" în nomenclatorul de meserii?

Patru sute de ani

Muzică absolută, în aceeași măsură halucinantă, îmbietoare și dîrză, muzica lui Enescu e, tehnic chiar, împlinire într-un sens mai straniu: n-ar fi putut fi în nici un caz mai mult nici dacă *toți,* de la Monteverdi la Fauré, ar fi fost (ridicol, nu?) români. Oricine ar putea verifica, de la (cum să alegi?) adolescentele urgențe cinematografice din prima parte a *Sonatei nr. 1* pentru cello și pian, pînă la minunea suspendată în moarte care e *Voix de la nature: Nuages d'automne sur les forêts*. Spre sfîrșit, infirmități și interdicții stricte i-au luat chiar și actul de a compune, în întregime. „Era făcut din muzică", spuneau despre Enescu și cei mai tineri care l-au putut cunoaște în anii 1940-1950, iar alții adăugau că, strivit de neputința de a se mai exprima în muzică, nu se plîngea. Avea oroare de asta: dar cum ar fi Enescu cel mai împlinit român, de vreme ce această lipsă a autolamento-ului nu e românească deloc? După primul atac cerebral, în timpul unui concert în Anglia, în 1950, nemaiputînd vorbi și ca să-și asigure prietenii că își va reveni, Enescu a început să fredoneze, cu vocea lui nepămîntesc de impunătoare acum pierită, ceea ce tocmai dirijase (Bach). Puțin înainte de sfîrșit, i-a încredințat unui prieten mai tînăr (Mihailovici) că i-ar trebui patru sute de ani pentru a exprima ceea ce strînsese. Un imens și uitat cuvînt enigmatic: ne conține cumva, dar nu înseamnă nimic – dacă nu cîntărești împlinirea lui.

***Eugen Ciurtin** este istoric al religiilor.*

PUBLICITATE

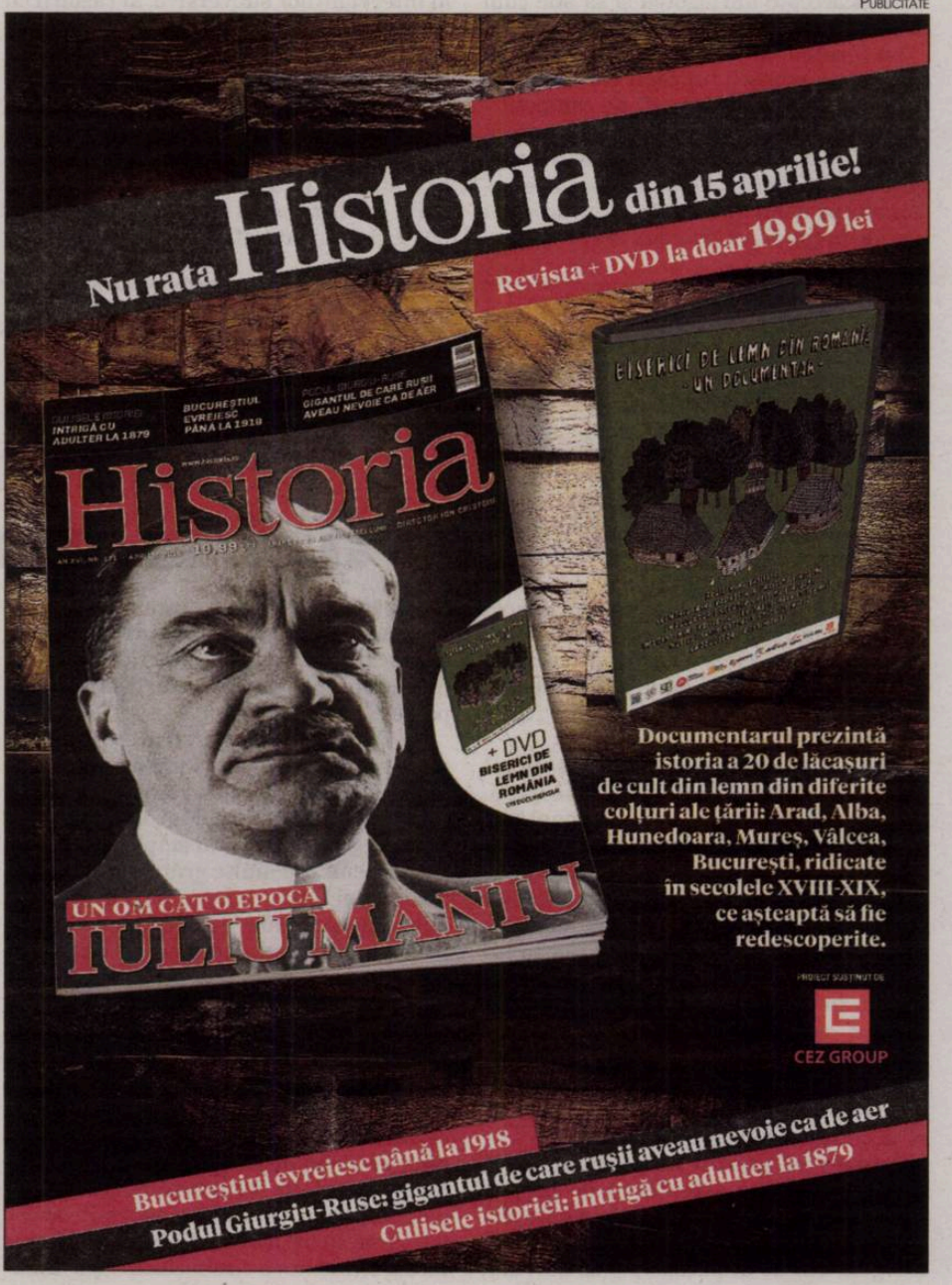

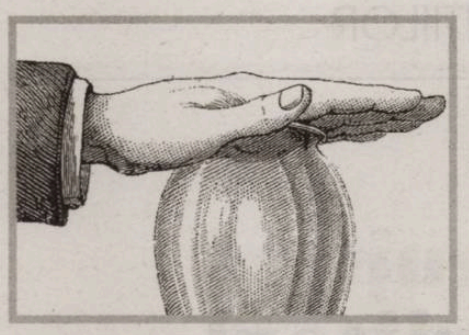

George BANU

scena lumii

Regele și prințul

pentru Andrei Vieru

Există întîlniri neprevăzute, cu un prieten din cealaltă parte a lumii, cu o rudă din cealaltă parte a timpului... Hazardul, fericit sau nefericit, intervine într-o lume programată pentru a-l respinge, dar o lume ce se revelează astfel a fi doar aparent sigur controlată. Rămîne mereu loc și pentru el. Hazardul ne așteaptă la colț de stradă. Și e absurd să-i contestăm puterea doar pentru că i ignorăm modul de funcționare. *„Il n'y a pas de raison"*, „nu-i nici un motiv" – vă răspund, plini de certitudini, oamenii pragmatici, pozitivi și lucizi: ei se înșeală. Nimeni și nimic nu se poate împotrivi hazardului care nu se supune și nici nu se prevede. I-am resimțit efectele în seara în care el mi-a permis nebănuitul *rendez-vous* cu un rege, personaj între realitate și ficțiune, Ludovic al II-lea al Bavariei, ale cărui secrete le ignoram. Îi cunoșteam doar legenda, de la Visconti, și locul morții, căci pe zidul biroului am agățat cartea poștală trimisă de mult de o prietenă, Anca Ovanez, care indica, printr-o cruce ce se înalță singuratică pe marginea lacului Starnberg, locul unde regele s-a înecat. Sau a fost asasinat...

În noaptea aceea l-am descoperit pe regele bizar ce-și are un precursor teatral, Richard al II-lea al lui Shakespeare, și el un monarh ludic, lipsit de constrîngeri, obligat pînă la urmă la abdicare. Cioran spune că ar fi vrut să scrie o „istorie a abdicărilor", fără a-l cita, dar printre ele trebuie adăugată și cea a lui Ludovic, bavarezul irațional. De unde-i provine atracția? De unde-i provine enigma? Acum știu – din amestecul insolit de emotivitate absolută și de exercițiu arbitrar al puterii. El nu se simte responsabil decît față de sine și de afectele care-l conduc, îl absorb și domină. El nu e de aici. El nu-și e stăpîn. Moștenitor, la 14 ani, tînărul succesor la tron ascultă pentru prima oară, la München, *Lohengrin* și resimte impactul acestei revelații totale cu o violență fără seamăn. În lacrimi, el rămîne imobil ore întregi după spectacol, ca și cum și-ar fi întîlnit dublul, ca și cum și-ar fi descoperit lumea proprie plasată sub semnul mitului wagnerian. Întîlnire decisivă pentru adolescentul care pătrunde în universul fanatasmatic astfel revelat și de care niciodată nu va fi eliberat. Wagner îi e genitorul mitic. Dar cîtă afectivitate purta regele în sine pentru ca muzica să producă în el o asemenea deflagrație! Aceasta-i scena originară ce explică totul.

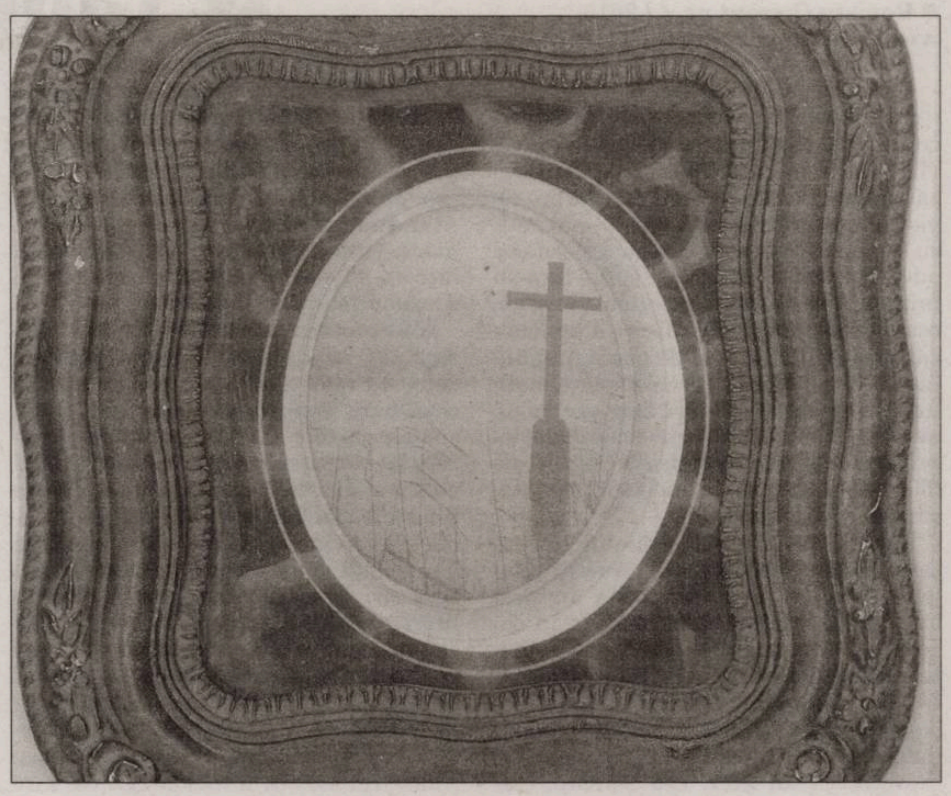

Ludovic se va dărui fantasmei wagneriene și își va construi un castel după modelul inspirat de maestrul său, pe care-l va primi cîțiva ani mai tîrziu la curte, cu fast și totală dăruire. Îi va construi la Bayreuth templul muzical menit să-i exalte opera și viziunea culturii germane grație unor acte și personaje medievale. Wagner devine curtezanul bătrîn căruia regele nu-i refuză nimic, artistul capricios ce profită scandalos de fascinația fără de limite pe care o exercită asupra admiratorului său monarhic. Cît de mediocru e „maestrul" și cît de tragic e „discipolul" ce va trebui să accepte decizia miniștrilor săi de a-l alunga pe acest Wagner idolatrizat, devenit, pentru toți, detestabil... Mort la Veneția, regele îi va acorda trenul său personal pentru a i se transporta sicriul, dar durerea-i extremă îl determină să nu asiste la funeralii. Iubire fără de margini! Cum să nu-l iubești pe Ludovic?

Ludovic va construi apoi palate bizare, care în epocă vor sfîrși prin a goli tezaurul țării, dar acum, grație turismului, se vor răscumpăra înmulțit. Lebăda lui Lohengrin se plimba pe lacurile subterane și stîncile evocau universul fantastic al Nibelungilor. Ludovic exercită puterea ca pe un act personal, determinat de propriile-i neliniști și dominat de imaginarul de care nu se putea disocia. El se manifestă arbitrar în numele unei frumuseți absente, al cărei amant insațiabil regele se declară a fi, *Fata morgana* a monarhului-disperat.

Regele fără restricții îl evocă și pe Caligula, personajul lui Camus, jucat genial acum mulți ani în spectacolul memorabil al lui Mihai Măniuțiu. Ambii sînt posedați de o fantasmă a cărei „realitate" nu-i lasă în pace și le interzice să se consoleze. Împăratul roman își deplînge sora și devine tiran în numele acestei dispariții a cărei rană nu se cicatrizează, regele bavarez în numele unei fantasme ce îl urmărește fără repaus. Caligula și Ludovic, ambii sînt infectați de insomnie cronică și, parcă fiindu-le teamă să se confrunte cu lumina, se scoală la ceas de seară și trăiesc în noapte. Ei își sînt frați în melancolie metafizică.

Ludovic rupe o promisiune de căsnicie pentru a-și recunoaște pulsiunea homosexuală, dar aceasta nu-l împiedică să se dedice unor figuri feminine ca partenere de substituție. El adoră libertatea Mariei-Antoaneta, dezinvoltura ce a perturbat regulile curții versailleze și curajul de a institui o nouă sensibilitate. Pe de altă parte, tot o rebelă ca el, Sissi îi va deveni parteneră constantă de vis și peregrinări călare, mereu pe „cal alb", semn de putere și referință magică. Sissi și Ludovic, logodnici îndepărtați de realitatea curții, străini de exigențele ei, liberi într-o lume imaginară comun împărtășită. Sissi își abandonează împăratul materialist, pe Franz Josef, Ludovic se retrage în palatele sale, unde refuză să i se facă portretul. El își explorează astfel abisurile interioare și totodată evită confruntarea cu imaginea sa ce se deteriora progresiv. Ludovic va fi obligat să abdice și va fi internat într-un azil, sfîrșind apoi înecat, împreună cu doctorul său, în lacul pe care se pare că voia să-l traverseze pentru a o regăsi, pe celălalt mal, pe Sissi care, cîțiva ani mai tîrziu, sfîrșește înjunghiată de un alienat mintal. Fantasme comune, destine comune.

În lumea economiei și a finanței care se instaurează în secolul al XIX-lea, Ludovic e un străin. Și lui i s-ar putea asocia o altă figură, integral fictivă, aceea prințului Mîșkin, „idiotul" dostoievskian. Prințul pare a fi un *alter ego* al regelui bavarez, pierdut și totodată fascinant tocmai prin fragilitatea ce-l definește și înstrăinează de cercurile prozaice în sînul cărora evoluează. Regele și prințul aparțin aceleiași familii, ambii confruntați cu posesorii puterii istorice, concrete, miniștri intransigenți sau capitaliști violenți, căci în ambii răsună ecourile unei alte lumi, îndepărtate și inacessibile prezentului. Cum să nu-i iubim pe amîndoi, așa cum, ireal și platonic, i-au iubit Sissi ori Nastasia Filipovna? Femei mitice care s-au apropiat de acești aristocrați ai inimii trăind în paradisul purității afective, refractar la infernul cotidian al finanței.

Ludovic și Mîșkin sînt modelele emblematice ale acelor artiști, scriitori sau muzicieni, care fac din propria lor fragilitate universul din care se hrănesc: Debussy și Proust, Maeterlinck și Hammershoi. Frecventîndu-le opera, avem ocazia de a ne reconforta cu apa clară a emoției nepervertite. Ei sînt neprotejați și distribuie totodată lecții implicite: „Eu sînt atît de fragil încît nimeni nu mă poate suspecta de autoritate", spunea Klaus Michael Grüber, regizorul mitologic al generației mele, care aparținea aceluiași cerc. Era și el un fel de „rege" și „prinț" laolaltă. Un monarh al scenei ce refuza orice altă putere decît aceea a sentimentului asociat frumuseții.

***George Banu** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

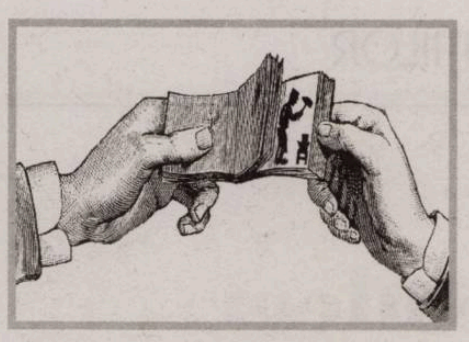

Marius CHIVU

feedbook

Preferințe, preocupări & tabieturi de scriitori

● Revista *Orizont* nr. 4 / 2016, www.revistaorizont.ro

Cum normalitatea unei piețe de carte e dată și de activitatea revistelor literar-culturale, de dinamismul, diversitatea, viziunea și discursul lor critic, continui să scriu aici, alături de cărți, și despre revistele literare de la noi, cu atît mai mult cu cît au rămas puține care mai merită cu adevărat atenție. Cele mai multe fie s-au prăfuit din cauza convenționalismului, conivenței de provincie, fie s-au tabloidizat prin militantismul de gașcă (publică invective în chip de recenzii sau e-mailuri private între scriitori, spre exemplu), ambele situații fiind semne clare ale deprofesionalizării publicistice și/sau ale folosirii literaturii în scopuri extraliterare.

Dacă acum cîteva săptămîni comentam ancheta muzicală din revista clujeană *Steaua,* de data aceasta am deschis revista timișoreană *Orizont,* în care mi-au atras atenția multe, foarte multe lucruri bune, cum ar fi cronicile literare ale celor patru Alexandru: Ruja, Bodog, Oravițan și Budac (acesta fiind unul dintre preferații mei; tot el semnează și o evocare a lui Alex. Leo Șerban); eseuri de Călin-Andrei Mihăilescu, Vladimir Tismăneanu, Radu Pavel Gheo, Daniel Vighi și Ciprian Vălcan (cu un foarte simpatic eseu despre „Virtuțile lenei“, deși nu este chiar despre ce v-ați aștepta), plus „duplex“-ul carte-film al Cristinei Chevereșan cu Adina Baya, de data aceasta pornind de la *A Walk in the Woods,* minunata carte de călătorie ecranizată (tradusă și de Polirom) a lui Bill Bryson, un scriitor de *travel* care și mie îmi place foarte mult.

Revista se deschide cu cîteva aniversări, dintre care o reținpe cea a lui Marcel Corniș Pope, ajuns la 70 de ani. Pentru cine nu-l știe ca teoretician literar și comparatist (emigrat în State, încă din anii comunismului, a ajuns la Richmond University, unde a coordonat reviste de literatură comparată și a coordonat o cercetare a literaturilor din Europa Centrală și de Est în patru volume de vreo 4000 de pagini), poate îl știe ca traducător al povestirilor lui Salinger.

Radu Pavel Gheo scrie savuros, ca de obicei, despre preferința de a citi pe hîrtie: „Am un reflex de cititor de modă veche: nu îmi place să am un intermediar între mine și carte. La urma urmei, cartea de hîrtie, cu textul tipărit pe pagini, e ea însăși un mediu, un intermediar între mintea cititorului și produsul imaginației scriitorului. Cartea electronică e mediul acelui mediu. Ea intermediază accesul la text și o face în propriile sale condiții. E o dependență în plus, una mai capricioasă decît cea a volumului tipărit pe hîrtie, care n-are nevoie decît de ochii cititorului uman: iei cartea în mînă, o deschizi, începi să citești și gata, te-ai cufundat în lumea ei imaginară. O carte electronică presupune multă logistică. Și o mai mare dependență de tot felul de factori. Uneori apar probleme de compatibilitate între e-book și e-reader, așa că te trezești că nu poți citi o carte digitalizată într-un format anume. Alteori textul curge greu, se întrerupe, se fracționează, rîndurile dispar și, odată cu ele, piere și plăcerea cufundării în poveste. Rămîi mereu cu-plat la realitate. Poate că se descarcă e-reader-ul. Poate că s-a bușit programul. Poate că documentul nu s-a încărcat bine sau e corupt… Un e-reader, ca orice produs electronic de masă, se mai și strică – așa, pur și simplu, fără nici o explicație. Atunci, dintr-odată, toate cărțile stocate în memoria electronică dispar fără urmă, într-un fel de incendiu al bibliotecii din Alexandria în regim personal.“

Citesc mereu cu plăcere anchetele *Orizontului,* iar de data aceasta ancheta e dedicată tabieturilor scriitorilor: „Unde, cînd, cum scrieți?“ Detaliile muncii din spatele cărților stîrnesc întotdeauna curiozitatea cititorilor (pentru care scrisul e încă și mai învăluit în magie), acestea fiind cele mai frecvente întrebări „din public“ sau în interviurile de blog. Răspund la anchetă nouă scriitori, eseiști și universitari și, în general, se beau diverse licori, se ascultă muzică, se scrie de mînă sau la computer, așa că mă voi opri doar la cîteva răspunsuri care mi s-au părut inedite sau amuzante. Iată primul pasaj din T.O. Bobe, un anti-răspuns care pare un omagiu adus lui Răzvan Petrescu: „Adevărul este că îi invidiez pe cei care pot scrie oricînd și oriunde, care n-au tabieturi. N-am avut nici eu într-o vreme, însă, pentru că nu mai sînt tînăr, ele s-au adunat în timp, iar acum am ajuns să nu mai pot scrie decît două zile pe săptămînă, lunea și joia, între orele 3 și 5, a.m. și p.m, dar numai dacă presiunea atmosferică se situează între 997 și 1008 hectopascali. Înainte să mă apuc, trebuie neapărat să beau o cafea fără zahăr, în care pun cîteva picături de oțet balsamic de rodie și, vreme de două minute, cît ea se face pe aragaz, îmi oxigenez creierul stînd în cap – o figură învățată la orele de sport din clasa a șasea. Scriu de nouă ani îmbrăcat numai în niște chiloți verzi cu motociclete albastre (nu mă pricep la motociclete – nu știu ce marcă sînt), și acesta e motivul pentru care scriu atît de rar: ca să aibă timp să se usuce după ce-i spăl.“

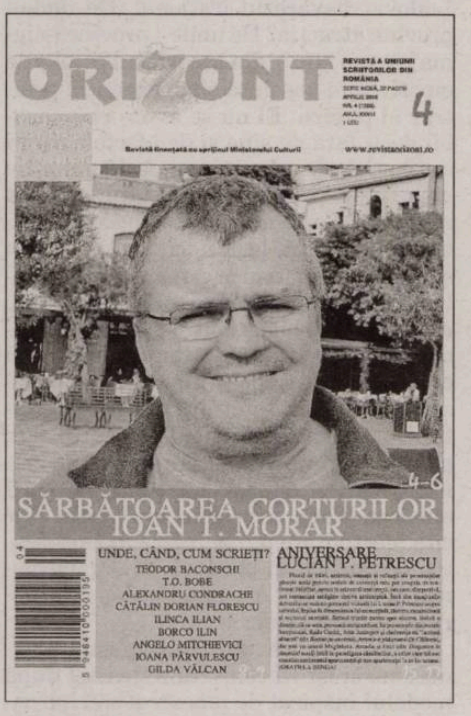

Cătălin Dorian Florescu răspunde, în schimb, pe bune și aduce un elogiu scrisului de mînă, „precum au scris scribii pentru faraon. Iar călugării au transcris la lumina lumînărilor opere prețioase. Cu pana or fi scris și grecii, și Dostoievski; au fost scrise și *1001 de nopți.* De ce-aș schimba instrumentul (adică mîna), atunci cînd cu ea s-au creat adevărate minuni literare? Prin mîna mea scriu toate celelalte mîini, scriu scribii, călugării, scrie Dostoievski în continuare. Sînt superstițios, deci rămîn pe «manual»“, dar în locuri publice, în cafenele: „Scriu în gălăgie pentru că mă concentrez mai bine. În tăcerea absolută de acasă parcă mă afund în albul hîrtiei. Mă trag cuvintele spre ele, spre albul amorf, în loc să le trag eu pe ele, spre mine. Sună ciudat, știu, dar în gălăgie mi-au ieșit cinci romane, deci de ce-aș schimba gălăgia pe tăcere? Cu toate că al șaselea roman l-am scris la biblioteca unei mănăstiri, în timp ce umbrele călugărilor se aplecau peste mine și peste coala de hîrtie.“ Pe un alt fel de „gălăgie“ scrie și Angelo Mitchievici: „Scriu cel mai bine sub impresia unei melodii, o melodie care devine pentru un timp un fel de refren obsesiv. O port cu mine, abia audibilă, o aud în răstimpul zilei, revin la ea și mă las învelit în ea, scufundat în ea. Scrisul vine cu un fel de tristețe, nu una obișnuită, mai degrabă o tristețe fără obiect, o tristețe care se află în lucruri și le locuiește pînă cînd ele se dizolvă în marele nimic. Melodia îmi oferă accesul la această stare.“

Mai răspund la anchetă Teodor Baconschi, Alexandru Condrache. Ilinca Ilian, Borco Ilin, Ioana Pârvulescu, Gilda Vălcan și, indirect, Ioan T. Morar în dialogul său cu Cristian Pătrășconiu prilejuit de publicarea unui nou roman, *Sărbătoarea corturilor:* „Secretul, dacă există un secret, e să scrii după un program. Să te programezi. Trei pagini și jumătate de carte pe zi este suficient. Într-o sută de zile ai scris o carte de 350 de pagini. Asta ca să mă transform într-un fel de contabil literar, cu creionul pus după ureche și cu apărătoare de mîneci. Se spune că Graham Greene scria o pagină pe zi. 365 de pagini pe an. O scria dimineața, o recitea și o corecta, eventual, seara.“

Robert Șerban continuă să publice, asistat de sclipitorul Tudor, notații memorabile sub titlul „Jurnal din anii crizei“: „Duminică, 17 aprilie 2016. Azi am fost cu cinciarul la Teatrul de păpuși Merlin. Pînă să înceapă spectacolul, el s-a uitat prin sală, a pus întrebări despre *Motanul încălțat,* a citit, cu voce tare, ce scrie pe bilet: Bilet de intrare. După două secunde, a întrebat: «Tata, există și bilet de ieșire?»“

Revista *Orizont* a ajuns la al 28-lea an de existență și, de foarte multă vreme, costă doar un leu (!). Mi se pare inacceptabil – iar acesta e un compliment!

Revista Orizont *a ajuns la al 28-lea an de existență și costă doar un leu (!).*

Publicitate

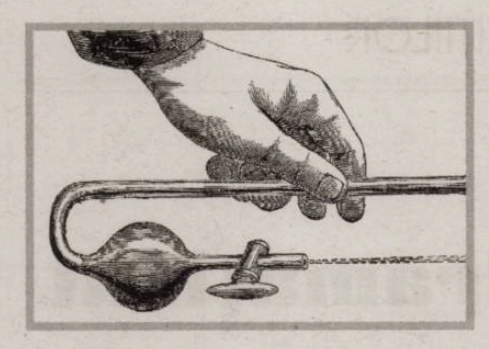

Oana STOICA

rosencrantz & co

Lars Eidinger în concert

● *Richard al III-lea* de W. Shakespeare; traducere și adaptare: Marius von Mayenburg; regia: Thomas Ostermeier; decor: Jan Pappelbaum; costume: Florence von Gerkan; muzica: Nils Ostendorf; video: Sébastien Dupouey; dramaturgie: Florian Borchmeyer; marionete: Ingo Mewes, Karin Tiefensee. Cu: Lars Eidinger, Moritz Gottwald, Eva Meckbach, Jenny König, Sebastian Schwarz, Robert Beyer, Thomas Bading, Christoph Gawenda, Laurenz Laufenberg, Thomas Witte. Schaubühne am Lehniner Platz, Berlin, Festivalul Internațional Shakespeare, Craiova.

Festivalul Internațional Shakespeare de la Craiova și-a dublat în acest an durata prin găzduirea Premiilor Europa pentru Teatru. În ultima zi de festival, 23 aprilie (ziua morții și posibil și a nașterii lui Shakespeare), Emil Boroghină a reușit să aducă la Craiova spectacole realizate de doi dintre cei mai importanți regizori europeni, Romeo Castellucci și Thomas Ostermeier, ambii recompensați în trecut cu Premiul Noi Realități Teatrale. S-a realizat astfel conexiunea între cele două manifestări.

Richard al III-lea în regia lui Thomas Ostermeier, unul dintre capetele de afiș la Festivalul de la Avignon în 2015, este o operă rock a răului, sîngeroasă și strălucitoare, într-un decor elisabetan ce amintește de teatrul lui Shakespeare, The Globe (o scenă în semicerc care anulează distanța între actori și public). Decorul – un perete cu pasarelă – este înviorat uneori de confetti (aruncate de Richard, o ironie la propria „măreție"). Costumele sînt contemporane și neutre. Un baterist îl dezlănțuie pe Richard cu un punk rock *live*. Richard e un DJ (ceea ce Lars Eidinger chiar este în viața reală) căruia îi place să mixeze realitatea cu propriile fantasme. Proiecțiile hitchcockiene susțin și ele stările lui Richard, cu păsări agresive roind hămesite cînd se imaginează omorurile și liniștite în preajma morții. Și muzica victimelor, delicate menuete, e alta decît a lui Richard.

Ostermeier pune accent pe text, folosind excelenta traducere a lui Marius von Mayenburg, care a transformat versurile în proză, curățind narativitatea și concentrînd scenele în jurul lui Richard. Întreg spectacolul vorbește nu numai despre un imperiu al răului în construcție, dar și despre efectele negative ale excluderii sociale – a lui Richard de către ceilalți din cauza diformității, a celorlalți de către Richard pentru interesele sale personale. Ostermeier face un *selfie* performativ politicii contemporane într-un spectacol solid ca dramaturgie și regie, riguros în demonstrație, meșteșugărește făcut. Ceea ce face fabuloasă această întreprindere este Lars Eidinger.

...un riguros simț al echilibrului, o știință a jocului fără patetism și o dezarmantă siguranță pe scenă.

Actorul-fetiș al lui Ostermeier, Eidinger creează un personaj ludic, animalic (cadavrul său este agățat în cîrlig precum carcasele animalelor în abatoare), pervers în răutatea sa, care jonglează cu crimele și frustrările, încercînd să schimbe tiparele lumii. Remarcabile la Eidinger, dincolo de talentul uriaș și curajul de a se arunca în cele mai ciudate și riscante interpretări, sînt un riguros simț al echilibrului, o știință a jocului fără patetism și o dezarmantă siguranță pe scenă.

Să le luăm pe rînd. Actorul știe cu precizie să creeze o compoziție echilibrată de ludic, intensitate și consistență, fiind în același timp fermecător de obraznic, inconfortabil ca atitudine și incorect politic. Este un actor de mare forță interpretativă, fără entuziasme, melodramă sau falsitate. Apoi este uimitor modul în care se conectează cu publicul, integrîndu-l firesc în performance. L-am văzut și în alte spectacole conversînd cu sala, ca actor și personaj în același timp, răspunzînd natural unui impuls (un strănut, o sonerie de telefon), chestionînd cîte un spectator în legătură cu problematica unui monolog. Ceea ce face Eidinger este mai mult decît o formă fascinantă de brechtianism, este forța extraordinară a unui actor stăpîn absolut pe propriile instrumente de lucru. Scena seducerii lui Lady Ann, pe care o joacă nud – Richard este un dezinhibat care mizează pe forța cuvîntului, căci nuditatea este argument în favoarea „fragilității" și „sincerității" sale –, arată un performer extrem de sigur de sine. În scenele cu nuditate, actorii încearcă să ascundă corpul sau, dimpotrivă, să îl exhibe, ambele fiind semne de disconfort. Eidinger nu face nici una, nici alta. Este împăcat cu trupul său, nu îl arată mai mult decît e necesar, nu îi conștientizează nuditatea mai mult decît îl obligă textul. Din nou, este vorba despre un sănătos simț al echilibrului.

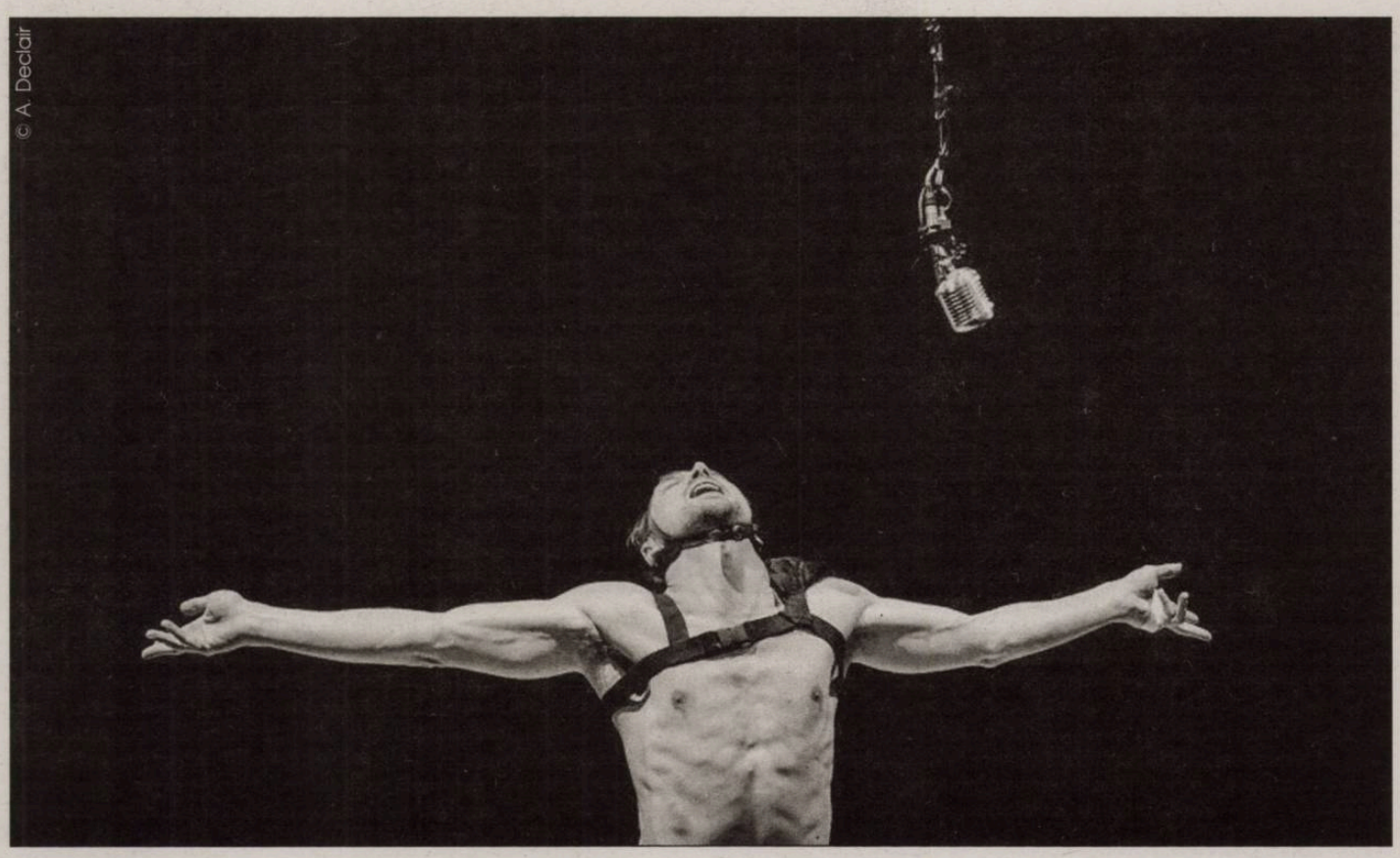

În *Richard al III-lea,* Ostermeier a creat o poetică a corpului diform, arătat în toată urîțenia și maladivitatea lui, gol sau aproape gol, cu imperfecțiunile și urmele suferințelor la vedere, dar în același timp a intrat în viscerele teatralității, făcînd vizibile protezele (cocoașa), deci convenția. Din momentul încoronării, Richard apare cu un corset medical pentru îndreptarea coloanei vertebrale și o gutieră. Este o încercare de obținere a „măreției" regale și de încadrare într-un tipar de frumusețe fizică validat de societate. Și aici postura lui este ambivalentă, de călău și victimă: diavolul vrea să înșele, exclusul vrea să fie acceptat.

Ceilalți actori joacă rece, cinematografic, lăsîndu-i loc lui Eidinger pentru cabotinismul său. Unii joacă mai multe personaje, precum Robert Beyer, cu trei roluri, dintre care Catesby, micul sfătuitor al lui Richard, strivit de forța acestuia, și Margaret, regina înaltă și aspră. Pentru rolurile celor doi prinți-copii, Ostermeier recurge la marionete în mărime naturală, cu tijă, mînuite la vedere și impresionante pentru că sînt identic „umane". Pentru dublarea perspectivei, regizorul se joacă cinematografic și cu planurile, avînd unul general și unul detaliu, obținut cu o cameră de filmat, mînuită de actori, în special de Richard (care mînuiește și microfonul).

Richard al III-lea este un spectacol inteligent și coerent construit, dar, mai presus de asta, este cîmpul de luptă și de joacă al unui actor excepțional: Lars Eidinger.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Joc erotic glossy dedramatizat

● ***Dincolo de calea ferată*** **(România-Italia-Suedia, 2016), de Cătălin Mitulescu.**

Noul film al lui Cătălin Mitulescu e o incursiune într-o noapte decisivă din viața unui cuplu (părinți ai unui copil, însă păstrînd încă un aer erotic adolescentin), aflat într-un moment de criză, dar prezentat sub forma profund dedramatizată a unor evenimente aparent nesemnificative. Revenirea lui Adrian (Alexandru Potocean) în țară, după o lungă perioadă de absență, motivată de necesitatea de a lucra în Italia, e și evenimentul care declanșează rediscutarea relației lor (mai există ea în realitate sau a ajuns doar o formalitate, în timp ce fiecare dintre ei și-a găsit, în alte locuri, alte supape pentru supraviețuire și satisfacție personală?). Mecanismul dedramatizării e dezvăluit destul de devreme în derularea narațiunii, în jocul erotic dintre cei doi, atunci cînd mărturisirii Monicăi (Ada Condeescu), privind propria infidelitate din timpul lipsei lui Adrian, acesta (care flirtase la rîndul său într-o scenă din drumul de întoarcere) îi răspunde calm, rugînd-o să se așeze la masă, scoțînd o pîine și un salam din bagaj, și îndemnînd-o să mănînce împreună cu el, în timp ce spectatorul e pus să se întrebe dacă va folosi sau nu mașina de făcut paste împotriva ei, ca armă.

Faptul că acest conflict e ținut la cote minime pe parcursul întregului film nu e o deficiență *(Viaggio in Italia* a lui Rossellini, de pildă, explora tocmai regăsirea unui cuplu pe parcursul unei călătorii aparent banale, în realitate cosmică, fără ca dialogul să fie foarte amplu), însă subtilitatea pe care o pretinde jocul dintre Monica și Adrian e, de fapt, sărăcie, lipsă de substanță. Personajul Monicăi e redus la singura funcție de a exprima „misterul feminin" printr-o rochie de mătase violet și replici nu doar scurte, ci și lipsite de miză („Da", „Nu", „Vreau o înghețată", „Ești urît"), iar jocul lor de seducție, care nu sugerează că ar fi cu adevărat ceva de pierdut, e redus la defilarea sa pe străzile de la marginea Bucureștiului și la sugestia unei anumite atracții. Interacțiunea ei cu celelalte personaje e nulă, iar *background*-ul său de femeie capabilă de creșterea unui copil nu reiese prin nimic și din acțiunile sale. Mult mai interesant decît criza conjugală în sine, căreia Mitulescu îi oferă un loc central, e faptul că ea se alătură altor crize, insatisfacții și neîmpliniri care țin de fundalul social zugrăvit aici, sugerate în mod secundar (neterminarea casei și deci imposibilitatea de a locui acolo, ca familie, un taxi abandonat în curte care face referire la ocupația lui Adrian dinainte de plecare, precum și imposibilitatea de a lucra împreună în Italia). Preocuparea sa pentru altfel de personaje decît cele din *middle class*-ul prezent în multe dintre filmele de după anul 2000 (cu teme legate de cupluri și infidelitate sondate, de pildă, cu mult mai multă finețe față de psihologiile personajelor, de Radu Muntean în *Marți, după Crăciun)* era evidentă și în filmul său anterior, *Loverboy,* care tatona și el posibilitatea unei iubiri de a se împlini într-un cadru social nefavorabil. *Dincolo de calea ferată* trasează o linie clară între migrație, cu necesitatea oamenilor de a-și lăsa (temporar) familiile pentru a le asigura supraviețuirea, și afectarea unui anumit ciclu al vieților acestora. Ea reiese din scena unei nunți la care asistă cele două personaje, spre finalul petrecerii, în care mirii sînt trecuți de prima tinerețe, sînt deja o familie în toată puterea cuvîntului, ba chiar au și o fată care va ajunge în scurt timp și ea mireasă, iar pregătirile (aranjamentele, tradițiile, costumațiile lor) par mai mult încropite de formă. Ritualul nunții pare

dus la îndeplinire pentru că trebuie bifat, e și el o formalitate, iar neîmplinirile adunate și înăbușite se revarsă într-o bătaie absurdă. Însă nunta nu diferă, nici narativ, nici stilistic, de alte nunți în care bețivul strică petrecerea, stîrnind o bătaie, în timp ce altcineva (Monica, ea cîntînd ceva în italiană) încearcă să o anime. Nuntașii nu sînt nici ei personaje individualizate (ei rămîn pentru spectatori mirii, muzicienii, socrul etc.), iar tristețea spargerii nunții, a sticlelor golite și a magiei risipite provine din coloana sonoră, prin melodia lui Dona Siminică cîntată de lăutari, fără să reiasă și din atmosferă. Acest fundal social rămîne în definitiv schematic, redus la comparații simpliste nu departe de recentul film al lui Adriano Valerio, *Banat:* aici înseamnă sărăcie, dincolo (adică în Italia) e tărîmul civilizației. Scenele filmate în Italia par desprinse dintr-o reclamă la servicii turistice: restaurant cochet – peisaj de munte în depărtare – marea. Rezolvarea conflictului erotic de la sine, fără o construcție narativă riguroasă care să îl justifice, aduce filmul în această zonă de fericire *glossy,* departe de crizele de fond mai puternice, în rînd cu peisajele italiene prezentate, mimînd o anumită sofisticare.

Ancuța Proca *este critic de film.*

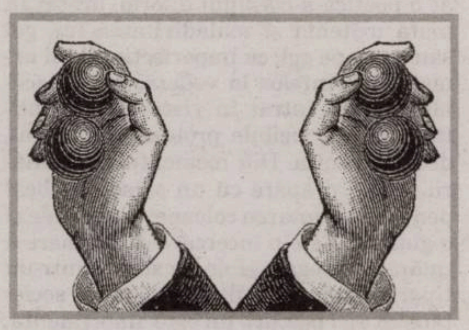

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Manifest

● **Beyoncé,** ***Lemonade,*** **Parkwood Entertainment/Columbia Records, 2016.**

De o bună vreme încoace, Beyoncé Giselle Knowles-Carter începe să devină cel mai relevant artist din *stardom*-ul pop cînd vine vorba de încărcătura politică (radicală). Dacă pumnul acela The Black Power, aruncat în aer la Super Bowl, în fața unui public televizual de peste 100 de milioane de oameni, a fost apogeul, cariera ei de pînă atunci nu fusese ocolită de momente care explorau temele actualității politice. Chiar dacă a început timid pe *B'Day*, albumul secund, produs în 2006, mai apoi, odată cu lansarea lui *4* (2011), muzica ei a ajuns să orbiteze major în jurul acestora. Cea mai nouă repriză, *Lemonade*, o operă care cel puțin din punct de vedere metodologic urmează la indigo siajul precedentului album vizual *(Beyoncé,* 2013), pare că nu îi dezminte apucăturile din ultima vreme, chiar dacă la suprafață acest nou LP are mai degrabă resorturi conectate la viața (foarte) personală a artistei.

Dincolo de sumedenia de interpretări tabloide care i se pot atașa unui album centrat aparent pe tema infidelității – domnul Shawn Corey Carter calcă strîmb, topind vraja croșetată măiastru-n fir de aur în jurul celui mai *hot* (din punct de vedere politic, desigur) cuplu din industria pop –, pe *Lemonade* personalul este, fără doar și poate, politic. Comunicatul de presă din 23 aprilie o spunea pe șleau: „Acest album este un proiect conceptual bazat pe călătoria către autocunoaștere și vindecare a fiecărei femei". În fapt, nimic nou pentru Beyoncé, precedentul album actînd și el sub imperiul sloganului lui Carol Hanisch. Dar dacă pe *Beyoncé* accentul cădea pe juxtapunerea rolurilor dintr-o relație femeie-bărbat și pe defecțiunile funcției empatice ca model pentru explicarea disfuncțiilor raportului social, *Lemonade* transportă subiectul în furie. Pumnul acela din pauza finalei National Football League își pierde valoarea simbolică, îndreptîndu-se către o țintă precisă: propriul mariaj, văzut ca

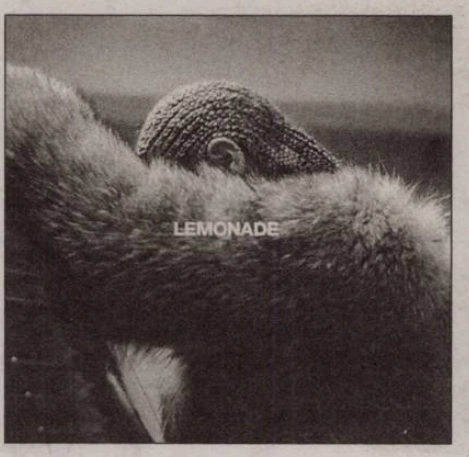

display pentru o problematică deopotrivă feministă, identitară și intimă.

Beyoncé e un genial maestru de ceremonii, orchestrîndu-și, cu acest album, propriul show tabloid, distribuit pe canalele de tip *quality* Tidal* și HBO. Artista se autodevorează și se înjosește pentru a renaște într-o rochie galbenă: *„What's worse, looking jealous or crazy? / Jealous or crazy? / Or like being walked all over lately / Walked all over lately. / I'd rather be crazy!"* Bîta de baseball zdrobește geamul unui Chevrolet șaptezecist, simbolul falic al unei Americi mult prea testosteronice: *„Who the fuck do you think I is?"* Furie? Jack White, da, acel Jack White, îi întinde o mînă de ajutor, purtînd-o prin drama mîlului unui blues antic, testat cîndva și de Led Zeppelin, și oferindu-i apexul unui album care continuă procesul transformării doamnei Carter în cel mai relevant artist din *stardom*-ul pop cînd vine vorba de încărcătură politică (radicală).

** Albumul și filmul care îl însoțește pot fi urmărite pe Tidal, serviciul de* streaming *deținut de Jay Z, la adresa https:// lemonade.tidal.com. Pentru a-l accesa e nevoie de abonament. Primele 30 de zile sînt gratuite.*

Paul Breazu *este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Pascaliene

Primul Paște foarte departe de casă a fost în aprilie 2006 și a fost grecesc. A fost atît de frumos, că și acum, cînd aud grecește pe stradă, tresar la amintirea acelor zile. Eram de nici o lună la Seul, în plin frig ascuțit. Eram cu colegul meu grec, Petros Tsiotsios, un om foarte elegant și solar ca un semizeu. Noroc cu el. Îl vizitau soția lui și-o nepoată în minivacanța lor pascală. Sophia e, ca și Petros, profesoară de arheologie și limbi clasice. Sînt din generația tinerilor anilor '80, cei care au prins deschiderea Greciei, Melina și cîntecele de reînnoire ale unei țări traumatizate. Fac parte din generația celor care s-au născut cu solarul în plete și l-au păstrat și atunci cînd acestea au devenit un pic mai obosite sau cînd corpurile lor duceau cu ele vag amintirea urmelor helancelor cu guler-țestoasă și ale blugilor evazați. Din prima generație postcamp, cu melancolia ei indescriptibilă.

Am mers mai întîi la biserica ortodoxă Sf. Nicolae din Seul. E undeva pe o colină a orașului, ascunsă de străduțe întortocheate și alunecoase. E o biserică tipic grecească, doar că în exterior păstrează forma unui cofraj de ciment cam nenatural, cam brut, iar în interior, vagi semne de adaptare și deschidere față de formele neo-creștine coreene. E înconjurată de o curte interioară destul de generoasă, dată fiind înghesuiala urbană seuleză. Două corpuri de clădire destul de mari, funcționale, una adăpostindu-l, atunci, pe bătrînul mitropolit Sotirios, fondatorul bisericii ortodoxe a patriarhiei Constantinopolului, și pe mai noul mitropolit, arhiepiscopul Seulului și al Japoniei, Ambrosius. Ambrosius ne era coleg la facultate, unde semna cu numele de mirean, Aristotelis Zographos.

Aristotelis e una dintre cele mai interesante personalități întîlnite în Coreea. E încă tînăr, cu studii la Princeton, născut într-una dintre puținele insule grecești care pot da un ierarh eclezial patriarhiei ecumenice a Constantinopolului. La universitate umbla într-o rasă monahală foarte simplă, fără falduri și mîneci împurpurate, neagră, strînsă pe talia filiformă, cu capul mereu descoperit. Singurul obiect mirean, cochet, erau niște ochelari de soare John Lennon, care, la barba lui isihastă, îi aduseseră porecla hîtră, spusă cu jumătate de gură în rîndul studenților, de „Bin Laden". În biroul său înghesuit, de la ultimul etaj al clădirii de Limbi Străine, unde mai erau repartizați și ceilalți doi profesori de bulgară, profesorul guvernului elen și cîte un *part-time,* îți mai puteai da seama ce funcție are dacă zăreai pe birou fotografia din Biroul Oval, cu ocazia unei vizite cu patriarhul Bartolomeu – care-l ține la mare cinste pe acest harnic ierarh estic – la președintele Obama. Aristotelis e spirt. Mereu pe fugă, în mașinuța lui veche, *second-hand*, mergînd de la cursuri repede la Seul, la vreuna dintre cele cîteva parohii locale, pregătind vreo vizită, vreo conferință, vreo excursie cu studenții și profesorii corееni, vreo discuție cu enigmatica Argyro, cea care a văzut războiul civil din Etiopia și care a ales Coreea pentru Zen-ul ei. Are mereu o ironie tandră în colțul gurii, un zîmbet generos, e un bărbat care intrigă. Dacă te vede la slujbă, spune cîteva cuvinte și în limba ta. M-a oprit odată pe hol, de primul Paște, să mă-ntrebe cum se cîntă „Hristos a înviat" în română. Am bălmăjit ceva – deși știu linia melodică, atunci îmi stătuse cu totul memoria. Tot a înțeles oarecum. O singură dată l-am văzut nervos, din motive „parohiale". Un fost ambasador român îmi scrisese, prin atașatul cultural, să iau legătura cu el și să-i propun ca un preot român să vină un an, la schimb. A luat foc: că doar patriarhia ecumenică poate, că el e mitropolitul etc. În rest, un om foarte interesant, regret și acum că nu am vorbit mai mult cu el. Odată, cînd încercam prima oară să mă las de țigări și fumam doar în afara rezidenței universitare, l-am întîlnit ieșind grăbit din apartamentul său, zicîndu-mi *„Coffee, coffee is life!"* Cum era un soare blînd de toamnă, i-am zis și eu: *„Sun, sun is life!"* A rîs din toată inima și vrum! – pe accelerație. De aceea îmi plăcea de el. Știa să vorbească cu oamenii, cum zice bunica mea.

Sărbătorile acestea au ceva departe-aproape cu ele, fie că ești la mii de kilometri de casă.

Paștele meu în Coreea a fost mereu greco-balcanic. Cîte o vizită la reședința ambasadorului (țin minte și acum telemeaua sărată ocnă și tare cremene, adusă cu „valiza diplomatică"), coșurile cu ouă roșii de la restaurantul bătrînului matelot grec din Itaewon sau farfuriile cu miel de la restaurantul bulgăresc, conversațiile vesele și ininteligibile în greacă și bulgară, cîte ceva în engleză, dansurile în jurul meselor cu colegii balcano-mediteraneeni, *„cuzunak"*-ul bulgăresc, mai puțin dulce și mai necacaoit decît al mamei, dar bun substitut de acasă. Țin minte diminețile de după, mai mereu însorite, mereu nostalgice după căldura statului împreună cu ai tăi. Sărbătorile acestea au ceva departe-aproape cu ele, fie că ești la mii de kilometri de casă, fie că ești la o masă cu familia. Dar treceau toate cînd o vedeai pe sobra Liudmila dansînd batista sau pe rusoaica Olga dansînd larg cu cîte vreun coleg coreean, venit vesel și țopăitor să vadă „tradiția", sub cireșii înfloriți. Cam așa era.

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI

6 luni 89 LEI

12 luni 149 LEI

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

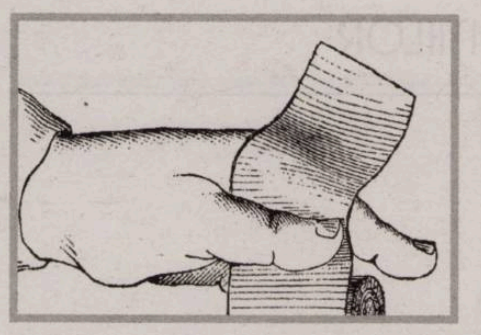

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Inventar de brand-uri neaoșe

Pe urmele lui „Untdelemn de la Bunica“ și ale „Tarafului“ de acum 15-20 de ani, România se umple de brand-uri și strigări publicitare neaoșe. Unde apar ele mai des și ce spune asta despre noi, românii?

Pe la începutul anilor '90, inteligența autohtonă, atîta cîtă exista, privea cu neîncredere spoturile publicitare stupide sau internațional-incolore de la televizor. Intelectualii cu legătură cu literele comentau stupiditatea formulelor-calc care încercau să vîndă ceva într-o română stricată, copiată 1:1 după formulările din țările de origine. Spoturile respective au vîndut, totuși, produse, fiindcă România e mai puțin diferită de alte țări decît ne place (sau displace) să ne închipuim nouă, românilor. A urmat întoarcerea la local, dar înainte de a discuta despre ea, e cazul să ne gîndim de unde atîta neîncredere în publicitate, în sine, la începuturi. Am avut, ca să spunem așa, o inteligență stupidă?

O întîmplare pe care mi-a povestit-o operatorul lui Ceaușescu explică întrucîtva situația. Nu mai țin minte cum îl chema pe omul cu pricina, fiindcă l-am cunoscut acum douăzeci de ani, cînd am dat de el pentru o emisiune în care maimuțăream 23 august, la PRO TV. Operatorul, un bătrînel curat și bine păstrat fizic, cu o șapcă proletară, dar un pic disidentă datorită carourilor cam artistice și afară din standarde, mi-a povestit că la un moment dat a avut de filmat o reclamă la o fabrică de textile. Și, fapt senzațional la vremea respectivă, reclama i-a fost cenzurată de un oarecare Ion Iliescu.

Povestea se petrecuse probabil prin anii '60. Iliescu vizionase spotul publicitar și obiectase într-un loc, povestea operatorul: la cadrul de localizare cu care începea reclama. Cu alte cuvinte, fabrica era arătată în plan general, ca să înțeleagă spectatorul despre ce e vorba, așa cum se întîmplă în foarte multe materiale video. Totuși, Iliescu tunase și fulgerase: dacă află puterile străine unde e întreprinderea și, Doamne ferește, pun de un sabotaj? Reclama s-a dat fără cadrul de localizare, la modul total inept. Habar n-am unde, iar inepția șaizecistă a lui Iliescu nu e egalată decît de inepția ideii în sine a reclamei respective: de ce ai arăta o fabrică și niște muncitori sau muncitoare, dacă vrei să vinzi ciorapi sau bluze? Orice spot publicitar ar înfățișa exact produsul dorit de client.

Cam ăsta era nivelul de dezorientare și prostie punctuală (dacă poți fi prost într-un domeniu strict și deștept în celelalte) existent în mentalitatea autohtonă pe vremea comunismului. Explicațiile sînt la îndemînă. Sărăcia pieței interne din anii lui Ceaușescu însemna că produsele de toate felurile, de la portocale la paltoane, nu mai aveau nevoie de promovare ca să se vîndă. Și nici măcar de brand-uri, fiindcă, așa cum bine observa cineva, românii nu cumpărau pe atunci cutare marcă, ci cutare *categorie* de produs: carne, ciorapi sau cafea, fără diferențiatorul care ar crea brand-ul propriu-zis.

Că păsărească și nefirească realitate occidentaloid-poleită din reclamele începutului de ani '90 i se păreau omului educat mai bizare decît erau nu trebuie, deci, să ne mire. Și, la fel, nu e de mirare nici reacția de sens contrar, autohtonistă, care a apărut pe la sfîrșitul anilor '90, cu formulele citate la începutul acestui articol. Florin Dumitrescu, cercetător al fenomenului și autor al volumului tematic *Tradiții la superofertă,* observa că neaoșismul de diferite nuanțe s-a intensificat după 2007, data intrării României în Uniunea Europeană. Știm azi că Uniunea Europeană a venit, pentru România, la pachet cu criza, de unde euroscepticismul sau nuanțarea atitudinii față de Europa, care s-ar fi modificat oricum, odată ce aceasta a început să devină o realitate tangibilă cu talpa pantofului, datorită liberei circulații.

Regruparea s-a produs prin campanii masive, gen Pepsi – „Și ieri, și azi“, cu care Graffiti capitalizează nostalgia față de brand-ul celebru pe vremea lui Ceaușescu, sau avatarurile uneori mutante ale ROM, ex-ciocolata ceaușistă retrogradată la baton cu... ceva, din motive de ingrediente prea ieftine, dar reinventată de McCann în chip de rădăcină a lui „român“ și folosită în declinări ca atare. Cele două exemple sînt doar cele mai cunoscute. Buletinul Oficiului de Stat pentru Invenții și Mărci cuprinde o listă lungă de brand-uri autohtone. Am spicuit la întîmplare o serie de înregistrări recente de brand-uri (din februarie 2016), interesante ca simptom, chiar dacă pentru concluzii mai academice ar fi nevoie de săpături mai aprofundate.

O categorie ar fi aceea a meșteșugurilor, reprezentată de lucruri ca „Meșterul olar“, „Artizan“ sau „România meseriașă“. Acest gen de brand-uri, familiare și destul de răspîndite, atestă faptul că în România industrializarea a constituit o afacere de durată și amploare destul de reduse, iar cea comunistă a fost catastrofală. Vin apoi la rînd o serie de denumiri de vin, de la „Cramele Pâncota“ la „Iacob și Cîrciumăreasa“, firești în logica producției viticole, legată de zone geografice. Atunci cînd vinul e personificat, găsim tot personaje cu nume nu-tocmai-la-modă sau clone ale Ancuței, cea cu Hanul (Cîrciumăreasa). Berea, în schimb, trimite la un alt gen de autohtonism, șmecheresc și recent, prin cimilituri ca „Ori bem bere, ori bem bere“. Însă mîncarea e și ea o afacere tradițional-duioasă, de cosniță și familie, cu nume ca „Veselia“ (carne și dulciuri, *me-too* după basarabeanul „Bucuria“) sau „Cămara noastră – poftă de România“. Familia, de altfel, e în sine o celulă de bază a neaoșismului, prin diferitele bunici și alte mătuși pricepute care apar în retorica publicitară, pentru simplul motiv că naționalismul domestic e încă, relativ, slab reprezentat la noi și atunci pornirile etnocentrice se aplică mai ales la ansamblul rudelor.

Cu alte cuvinte, România apare, din această succesiune de invenții publicitare, pitulată în familie și preocupată de mîncare „ca la mama acasă“ (alt frazeologism care a devenit slogan). Și atunci cînd se-apucă să construiască ceva, o face la modul meșteșugăresc sau artizanal. Iar brand-urile autohtoniste și sloganurile lor ne-au creat o regresie către limita modernității. Să sperăm că una terapeutică.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Bărbații de la pază și protecție

În ultima vreme, am probleme cu tipii „de la *security*“. Și nu mă refer la băieții cu mușchi de la intervenții rapide, care își petrec toată ziua într-o mașină, nefăcînd nimic, sau stînd în rondul de la Obor, de pildă, unde beau cafelușe după cafelușe, așteptînd să se întîmple ceva, iar ei să acționeze. Este vorba despre pașnicul agent de pază din metrou, supermarket-uri, farmacii. De cele mai multe ori îl ignorăm, pare să facă parte din decor. Ce păzește el sau pe cine păzește, n-am să înțeleg niciodată, fiindcă de cele mai multe ori îți dă senzația că taie frunze la cîini. Dar nu, el are grijă de siguranța clienților și din cînd în cînd simte nevoia, ca orice om în uniformă, să-și manifeste autoritatea.

Grizonant, roșu la față (plesnește de sănătate sau are tensiunea arterială ridicată?), genul cocoș, „gît de cocoș bătrîn“ (vorba lui taică-miu), adică sumețit, dar cu riduri și piei lăsate. Stă în dreptul ușii și sucește gîtul dreapta-stînga pînă simți tu că amețești. Probabil așa scrie în fișa postului. Uniformă impecabilă, fără cute, călcată probabil la dungă de nevastă. O singură casă deschisă, coadă – 8-10 persoane fac cumpărături pentru Paște. Coșurile sînt pline. Mă uit descumpănită și mă trezesc vorbind: „Nu voiam decît un pachet de țigări!“ În acel moment devin centrul atenției lui, sînt un posibil element perturbator al bunului mers al supermarket-ului. Mă urmărește ce fac – am de gînd să mă așez la coadă sau nu? Cu simț al răspunderii, se apropie de o a doua casă. Se aude semnalul sonor care cheamă la ordin un nou casier. Oftează – nu era treaba lui, dar o face și p-asta. Mă postez lîngă a doua casă, așteptînd să apară casierul. Atunci, răbufnește: „Ce face? Aveți de gînd să vă băgați în față?“ „Vreau doar un pachet de țigări“, repet eu. „Păi, dacă io deschid o casă nouă, asta nu înseamnă că sînteți prima la coadă!“ El deschide casa, el e șeful, mai are puțin și trece și la organizarea cozii. „Vedeți dacă vă lasă clienții!“ „Dar eu nu sînt tot clientă?“ – întreb. Se uită la mine, într-un moment de derută, și nu știe ce să zică. Oare una care cumpără țigări e mai puțin clientă decît ăia care cumpără ouă și miel? Probabil că da. „Sînteți, dar v-ați băgat în față!“ „Și dumneavoastră mi-ați vorbit cu ton.“ Se răstise de-a dreptul. Renunț la țigări și ies. Mulțumit că a gestionat bine incidentul, își reia poziția de statuie vigilentă lîngă ușă, precum și mișcarea capului dreapta-stînga.

Într-un alt supermarket (același lanț, că altul nu prea mai avem în București), e unul negricios și firav, genul „ăla mic cu pălărie care îți dă una la gingie“. Uniforma îi e cam mare, probabil că n-au găsit una pe măsura lui. Însă el face legea. Păstorește alți doi agenți, amîndoi niște matahale blînde, și un cîrd de casiere gureșe, plus cîțiva lucrători comerciali. Se plimbă ca vodă prin lobodă printre rafturi, de multe ori cu mîinile în șolduri, dacă se intersectează cu vreun client, el trece primul, securitatea primează. Îi aruncă doar o privire urîtă, încruntată. Mută după bunul lui plac cărucioarele cu marfă, într-un mod strategic, în așa fel încît clienții să nu mai aibă acces la anumite produse. Îi privește cum se contorsionează, se strecoară între cărucior și raft și zîmbește sarcastic. Într-o seară, eram unica clientă și se holba pur și simplu la mine cum scoteam produsele din coș, cum număram banii. Am izbucnit: „Ce vă uitați așa la mine? Sînt vreun infractor, ceva?“ „Așa mă uit io, e deformație profesională. Am lucrat la SPP înainte... vă deranjează?“ Mă îndoiesc că a lucrat într-adevăr la SPP. Și dacă o fi adevărat, e trist că a ajuns un amărît de paznic într-un supermarket.

Vîrsta medie a agentului de pază și protecție e 40 de ani. De obicei, sînt bărbați frustrați pe mai multe planuri. Frustrarea profesională se suprapune peste criza bărbatului de vîrstă mijlocie care simte nevoia să-și manifeste cu orice preț masculinitatea, să fie *macho.* Uniforma, dar și „arma“ din dotare, adică bastonul de cauciuc, îl împing spre exces de zel și abuz de autoritate. Își dă seama, pe undeva, că atît jandarmii, cît și polițiștii își au rostul lor în societate, pe cînd el este inutil, păzește niște rafuri. Asta e, nu și-a găsit de lucru în altă parte, dar e bine și aici. Deși salariul e mic și infractorii sînt puțini. De aceea, se plictisește de moarte și își face simțită prezența, mai ales atunci cînd nu e cazul. Cu casierele are o relație de subordonare, le domină și încearcă constant să le agațe. Face mici glume cu aluzii sexuale, am surprins momente de hărțuire în toată regula. Cele mai multe dintre fete tac și încearcă să-l ignore. Desigur, nu sînt toți așa. Am întîlnit și agenți genul „familist“, pe care îi doare la bască de autoritate, își fac job-ul și atît. Însă aceștia nu-s „de carieră“.

În cazul farmaciilor, vîrsta medie crește spre 60. Bărbați în pragul pensionării, disponibilizați de prin întreprinderi, care s-au reconvertit profesional și și-au găsit un loc călduț de muncă. Criza bărbatului de vîrstă mijlocie a trecut, odată cu ea și-au pierdut și vigilența. Nici măcar nu mai păzesc ușa, se odihnesc apatici pe cîte un scaun, așteptînd să treacă orele de program și să plece acasă. Mă uit la ei cu îngrijorare, orice incident în timpul serviciului ar putea să le dea viața peste cap. Orice emoție puternică poate să provoace un infarct. Noroc că nu se întîmplă nimic niciodată. În plus, mai au și rafturi întregi de medicamente la îndemînă, *just în case.* Trăim într-o societate în care mulți nu și-au găsit încă locul și nici n-or să și-l găsească vreodată.

Corneliu CAZACU

Cernobîl – ultimii supraviețuitori

Ziua internațională a muncii, 1 Mai, era sărbătorită cu destul de mult entuziasm în timpul dictaturii lui Ceaușescu. Nu numai că era liberă, dar era posibil ca berea în restaurante să nu se termine pe la jumătatea serii, iar clienții să fie răsfățați cu mici, un lux neîntîlnit în fiecare zi. În particular, cea de joi, 1 mai 1986, se anunța cît se poate de frumoasă. Nori albi suspendați pe cerul albastru, o răcoare plăcută a dimineții care prevestea căldura amiezii, natura părea a schimba pentru o zi griul cotidian al Bucureștilor anilor '80.

Nu aveam pe atunci celulare, însă nici nu aveam nevoie de înțelegeri preliminare pentru a ne întîlni. Într-o astfel de zi însorită, locurile știute și frecventate erau terasele de la Cina, Lido, eventual Select ori Dunărea. Încet-încet, spre ora prînzului, am început să apărem unul cîte unul, foști colegi de liceu ori de facultate, și discuția perenă, cea despre cum am putea să părăsim paradisul comunist, pas pe care mulți dintre noi l-am făcut imediat după Revoluție, a fost înlocuită de o temă cît de poate de actuală, cea a accidentului de la Cernobîl. Sursa era, ca de obicei, Radio Europa Liberă. Nu știam că, de fapt, exact în acea zi norul radioactiv acoperea România.

Tot de 1 Mai, la cîțiva pași mai departe de terasa Cina, Biroul Politic Executiv al Comitetului Central al PCR se întrunea într-o ședință de urgență pentru a discuta efectele catastrofei în România, hotărînd să informeze parțial populația pe data de 2 mai. În limbajul oficial, să anunțe „o creștere a radioactivității cu mult peste limitele normale", măsurile vizate fiind distribuirea de pastile de iodură de potasiu. Ca timp de reacție și calitate a acesteia, România s-a situat undeva în media țărilor socialiste, între Polonia, cea mai deschisă, și în care mass-media raporta la modul general o creștere a radioactivității încă de pe data de 29 aprilie, autoritățile distribuind medicație specială copiilor dintr-o bună parte a țării, și Cehoslovacia, care pretindea că nu se petrecuse vreo schimbare în atmosfera de deasupra teritoriului, refuzînd să ia măsuri speciale pentru a proteja populația.

Ce s-a întîmplat în zilele precedente e bine documentat și nedisputat; norul radioactiv de grafit ars a migrat inițial înspre nord-vest, către Suedia, Finlanda și Europa de Est (Belarus, Polonia), înainte de a se îndrepta în toate celelalte direcții. Nivelul de radiații la care a fost expusă populația a fost de pînă la 100 de ori nivelul normal. Și mai periculoase au fost și rămîn căderile radioactive care contaminează produsele agricole și lactatele și care, ingerate, duc la contaminarea internă a organismului. Atît stronțiul 90, cît și iodul 131 migrează către organele vitale, de unde nu mai pot fi eliminate, putînd produce cancere.

Cu privire la nivelul pierderilor de vieți omenești, diversele organizații independente, statale ori suprastatale sînt departe însă de a fi ajuns la un acord. Forumul Cernobîl, care cuprinde opt organizații specializate ale ONU, printre care IAEA, WHO, Banca Mondială, Comitetul științific ONU cu privire la efectele radiației atomice, la care se adaugă guvernele Ucrainei, Rusiei și Belarus, a publicat în 2005 un raport care stabilea că, pînă la data respectivă, mai puțin de 50 persoane decedaseră ca urmare directă a radiației emanate, pînă la 2200 de persoane fiind susceptibile de a muri din cauze legate de radiație.

În comparație cu raportul ONU de mai sus, o altă agenție ONU, Agenția Internațională pentrul Studiul Cancerului, prevede 16.000 de morți cauzate de Cernobîl, Academia de Științe Rusă vehiculează o cifră de 60.000 de decese deja petrecute în Rusia și 140.000 în Ucraina și Belarus. Academia Națională de Științe din Belarus estimează 93.000 de decese, iar Comisia Națională Ucraineană pentru Protecția împotriva Radiației supralicitează cu o cifră de 500.000.

Printre constatările Forumului Cernobîl sînt de notat cele cu privire la efectele traumatizante, de un „fatalism paralizant", ale mutării celor 350.000 de locuitori din zonă, care au dus la o cultură descrisă ca „dependență cronică". („Zona" e împărțită în trei subzone: *„tridtsadka"* – zona de 30 de km, *„desiatka"* – zona de 10 km, și „zona specială" din jurul Pripiatului, ultima fiind cea mai radioactivă. Împuținați în special de vîrstă mai mult decît de radioactivitate, în momentul de față acolo se găsesc 145 de locuitori, toți în zona de 30 de km. Majoritatea sînt bătrîni, există însă și oameni ceva mai tineri care lucrează ca pădurari, paznici și pompieri.) Efectele psihosomatice printre cei afectați de accident au fost considerate ca similare celor rezultate din dezastre majore ca inundații, cutremure ori incendii. O opinie similară era exprimată de o specialistă rusă, Angelina Guskova, care vedea o componentă psihosomatică la cei care acuză boli cauzate de Cernobîl la mulți ani după accident.

N-am vorbit cu nimeni dintre evacuați, însă cei pe care i-am întîlnit în zonă mi-au confirmat disconfortul pricinuit de dezrădăcinare. Primii pe care i-am întîlnit în satul Opatcici, într-o gospodărie mare din care nu lipsea o motocicletă cu ataș, Olia și Vasilii Evtușenko, 77 de ani, musteau de viață. Ne-au primit cu zîmbetul pe buze și, din volubilitatea lor deosebită, am dedus că le lipsește viața socială. Evacuați imediat după accident, s-au întors la mai puțin de un an. „Ce să facem, aici avem casa, aici am trăit, unde să ne ducem?" Legăturile cu copiii le țin prin trei telefoane mobile, iar în caz că au nevoie de ceva urgent pot chema pompierii sau garda forestieră la un radiotelefon vechi de probabil cel puțin 50 de ani. Pe măsură ce discutăm, realizez că problema principală în zonă, ca de altfel și în toată Ucraina, a fost și este sărăcia. Aud că după accident oamenii au încercat să vîndă în Kiev tot ce se putea culege (ciuperci, deși erau cele mai radioactive produse alimentare) sau fura (televizoare) din zonă, iar lipsa de lucru e în continuare problema principală. Unul dintre fii lucrează în Belarus și întreb cum e acolo. „Cum să fie, ca aici, doar că are de muncă."

Tot în Opatcici locuiesc și surorile Bezverhova, de 56 și, respectiv, 70 de ani. Sofia, cea mai în vîrstă și gospodina casei, ne-a invitat să le vedem locuința. „Nu vreți să rămîneți la masă?", ne întreabă cu un glas vioi, fericită de vizită. Pînă să răspundem ceva, masa se acoperă de borș de hribi (sperăm că sînt dintr-un borcan cumpărat în Kiev, nu din grădină), *„salo"* – slănină și *„șkvarki"* – jumări, o pîine în formă de cărămidă și nelipsita *„horilka"* – horinca noastră maramureșeană. Șoferul și ghida au refuzat să se atingă de mîncare sau de băutură, așa că mi-a rămas mie datoria de a cinsti masa. N-am apucat să termin borșul, că Sofia era deja cu paharul ridicat, îndemnîndu-mă jucăuș să iau un păhărel: *„Odin stakan?"* Fac semnul crucii, zic un *„dai boji"* și dau *horilka* peste cap. *„Eșcio odin?"*, întreabă Sofia cu speranță în suflet și ignorînd privirea critică a surorii mai mici. Eh, cu stomacul căptușit cu slănină, mă gîndesc că pot să mai iau unul. Mai bem un păhărel, le povestesc gazdelor că în Georgia e obiceiul ca la fiecare dușcă să se închine în sănătatea cuiva – pentru sănătatea gazdelor, prietenie, dragoste, pace în lume, ș.a.m.d. Idee foarte apreciată, doar că acum urarea e văzută ca un pretext pentru a mai întreba: „Încă unul?" „Nu, cel mult jumătate", răspund, pentru a nu fi nepoliticos. Și tot așa mai departe pînă pe la opt stacane, fără a simți urmări în cursul zilei. Mămoasă, Sofia insistă să ne cadorisească cu una, cu alta, și în cele din urmă, șoferul acceptă cîțiva pești uscați oferiți într-un ziar. Ieșim afară conduși de Sofia și dăm peste un grup de paznici forestieri într-un *off-roader*. Mă prezint unuia dintre ei și, cînd aude că am locuit în Danemarca, îmi povestește cu încîntare că fiul lui locuiește împreună cu familia la Aabenraa, aproape de granița cu Germania.

Am întîlnit împăcare cu viața trăită, așa grea cum a fost.

A treia casă vizitată e cea a Hannei Iavcenko, în satul Kupovatoe. Batem la ușă de cîteva ori, însă nici un răspuns. Ghida, care o cunoștea, nu se lasă și deschide ușa. Îmi face semn să intru și eu și văd că bătrîna era, de fapt, acasă, într-o cameră din fund. Privea însă un program de divertisment la televizor și nu auzise nimic. La cei 80 de ani ai săi, Hanna Iavcenko are o privire blîndă. „Nu înțelegeți nimic", îmi zice, mai curînd afirmativ decît întrebător, dar cu un zîmbet cald. „Cum să nu, ucraineana seamănă bine cu rusa", îi răspund cu o gesticulație latină, cu brațele deschise, și continui în rusă. De fapt, toți cei întîlniți au vorbit ucraineană și realizez că rusa, pe care o aud foarte des în Kiev, la țară, cel puțin în afara Kievului, nu e prima limbă de comunicație. O întreb cum face cumpărăturile și îmi spune, la fel ca și ceilalți, că o mașină a paznicilor și pompierilor vine regulat și-i aduce de mîncare. Altfel, soțul i-a murit și stă singură toată ziua în fața televizorului și cu icoanele deasupra patului. Nu prea îi arde de plimbat. Ușor jenat, o rog doar să se întoarcă puțin pentru ca lumina de la geam să-i cadă pe față. Se scoală însă și face o piruetă – în *slow motion* – pentru a se ridica un pic mai sus în pat.

Mi-era teamă că deranjez, dar toți cei vizitați s-au bucurat realmente, nu de punga cu alimente încropită la un supermarket din afara Zonei, ci să vadă un chip străin și să vorbească cu cineva care e dispus să le asculte povestea vieții. Nici unul dintre ei nu s-a plîns de vreo urmare a radiației. Ce acuză cu toții e pensia mică, de 1300 de hrivnia, ceea ce corespunde cu aproximativ 45 de euro.

Intrat dimineață la ora 10 în zona de 30 de km, realizez că pentru trei vizite mi-au trebuit peste cinci ore, deși am parcurs o distanță infimă. Cum permisul de intrare prevede ieșirea la ora 17, îmi rămîne extrem de puțin timp pentru Cernobîl și absolut deloc pentru Pripiat, unde e locul accidentului. De fapt, în Cernobîl nici nu e mult de văzut. Ghida îmi propune să arunc o privire la biserica Sf. Ilie și am bafta să ajung exact la vecernie. Ascult un pic din slujbă, fac cîteva poze și trebuie să plec. Mi se spune că există și o sinagogă, la care insist să merg în ciuda depășirii timpului, însă de fapt e doar un spațiu în fața unei clădiri zăvorîte, unde un grup de cîteva zeci de evrei se adună o dată pe an.

Călătoria a ajuns la sfîrșit. Mă bucur că, în loc de boală și suferință, ranchiună și lamentări, am întîlnit împăcare cu viața trăită, așa grea cum a fost. M-am gîndit la satele depopulate din România și nu mi-am putut stăpîni gîndul că în România n-a fost nici un accident nuclear și totuși au dispărut trei milioane de locuitori...

***Corneliu Cazacu** este fotograf.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Dragostea ca argument civilizațional

Ultimele evenimente, legate de vecinătatea violentă pe care lumea occidentală o are cu islamul, generează întrebări diverse cu privire la diferențele dintre noi și ei. Cu toții vom fi de acord că civilizația noastră (prin civilizație înțelegînd totalitatea acumulărilor de ordin material) este una superioară. Dar ce a dus la apariția acestei superiorități? Ce s-a întîmplat aici și nu s-a întîmplat în altă parte? Dezbaterea este extrem de intensă și părerile extrem de diverse. Fondul cultural-religios creștin ni se pare a fi determinant pentru apariția personalității umane de tip occidental. Pe acest fond a crescut și dragostea dintre femeie și bărbat, ca element unic de diferențiere culturală (prin cultură înțelegem totalitatea acumulărilor de ordin spiritual) și civilizațională. Ne propunem deci să dezbatem acest subiect sensibil și despre care oamenii vorbesc extrem de rar, al dragostei ca argument civilizațional, sau în ce măsură iubirea dintre bărbat și femeie este specifică lumii occidentale, dacă această iubire a dus la repoziționarea socială a femeii și dacă această repoziționare socială a femeii nu este unul dintre secretele care au dus la superioritatea civilizației occidentale. Această repoziționare a avut consecințe în planul relațiilor sociale și economice în ansamblu? Are femeia, omul de lîngă noi, o contribuție la ceea ce am devenit? Cît de mult îi datorăm?

Îndrăznim să spunem din start că lumea civilizată nu ar fi fost ceea ce este azi fără contribuția decisivă a femeii, contribuție ce a urmat recunoașterii femeii ca egalul nostru, omul de lîngă noi, pe care îl iubim și alături de care construim o viață, o lume și o familie. Prin respectul pe care îl acordă femeii, lumea occidentală este o lume unică în istoria și cultura planetei pe care locuim. Și de această dată, creștinismul ne-a pus în poziția privilegiată a unui avans. Femeia este omul de lîngă Iisus, Mama Sa, Fecioara Maria fiind un personaj unic, de primă mărime în istoria religiilor. Femeia Îl însoțește permanent pe tot parcursul vieții și învățăturilor Sale și tot femeia este cea care-L veghează pe cruce. Trecerea spre lumea de dincolo este vegheată de femeie și femeia este cea care constată și anunță minunea învierii. „Iisus o consacră pe femeie în deplina sa demnitate ca persoană. (...) Printre dușmanii săi nu există nici o femeie“ (Jean Delumeau, *Religiile lumii,* Editura Humanitas, București, 1996, p. 20). Iisus interzice lapidarea în cunoscuta parabolă a pietrei care poate fi aruncată de către primul dintre semeni care se consideră fără de păcat. Este un înțeles în favoarea femeii, dar și în favoarea noastră, a celorlalți, să nu uităm că omul de lîngă noi nu este decît altă ființă, cu păcatele și credințele sale, și că judecata intolerantă nu mai este permisă de creștinism. Nu întîmplător, însă, ca simbol al păcatului este aleasă femeia, considerată în epocă la limita dintre ființă și animal. Prin această parabolă, prin refuzul de care se lovește bărbatul în repudierea femeii, Mîntuitorul pune femeia în rînd cu bărbatul și la nivelul său. De asemenea, Sfîntul Petru considera femeia ca fiind „atinsă de grația divină prin darul vieții“ (Antonia Fraser, *Vasul mai slab. Destinul femeii în Anglia secolului al XVII-lea,* Editura Curtea Veche, București, 2012, p. 15).

Cu toate acestea, și în cultura noastră, femeia a fost considerată mai slabă și, din punct de vedere intelectual, chiar inferioară bărbatului. Ceea ce este femeia azi și rolul pe care-l joacă în societate este rezultatul unor bătălii pentru schimbare duse de-a lungul a sute de ani. Lupta pentru emanciparea femeii este în același timp și lupta pentru egalitatea și libertatea omului în general. În întreaga cultură occidentală există o tradiție a rolului important jucat de femeie. Dragostea în Evul Mediu a fost cîntată de către trubaduri. Prin asta femeia era așezată pe un piedestal pe care nu a așezat-o nici o civilizație. Fenomenul iubirii dintre bărbat și femeie deține o puternică față socială. Există un imens set de avantaje de care Occidentul va beneficia în acest context. Femeia este obiect de adorație, dar și subiectul unui imens respect, pentru că ea dă viață și ea conservă și are grijă de viață. Avantajele pe care o asemenea moștenire culturală le oferă Occidentului sînt multiple: valorificarea femeii în societate și familie ca egala bărbatului a conferit lumii occidentale un uriaș rezervor de talent, inteligență și rațiune; femeia devine, alături de bărbat, un creator de valori materiale, dar și un consumator al acestor valori; prin valorificarea potențialului femeii, lumea occidentală își valorifică pe deplin potențialul uman; femeia aduce bogăție, grație și frumusețe vieții de zi cu zi; echilibrul atît de necesar vieții sociale este și contribuția femeii; iubirea dintre bărbat și femeie va aduce echilibru și liniște în familia occidentală, punînd-o în centrul vieții de zi cu zi. Problema răului social este rezolvată și cu ajutorul femeii.

Doar cultura occidentală vorbește despre emanciparea femeii și consideră, pe bună dreptate, nivelul de emancipare a femeii ca fiind un indicator pentru emancipare în general. Gîndirea occidentală desparte sfera sexualității de cea a iubirii. Savantul român Ioan Petru Culianu arată: „Platon, fără nici o îndoială filozoful cu cea mai mare influență în istoria gîndirii occidentale, desparte sfera iubirii autentice de sferele sexualității și ale reproducerii“ (Ioan Petru Culianu, *Eros și magie în Renaștere – 1484,* Editura Nemira, București, 1994, p. 24). Din acest moment se deschide calea detașării femeii din rolul de simplu subiect al plăcerii și reproducerii, așa cum există încă în multe culturi contemporane nouă. A considera sexualitatea doar ca efect al iubirii este pasul decisiv pe care îl face civilizația occidentală pe drumul devenirii sale. Trăim încă într-o lume în care dragostea este un accident.

Prin dragoste, omul occidental se valorizează ca ființă și ca cetățean.

Este înfiorător pentru noi, occidentalii, să constatăm că azi, la începutul secolului XXI, cea mai mare parte a oamenilor de pe Pămînt nu cunosc dragostea și trăiesc, în relația cu femeia de lîngă ei, într-un fel de animalitate promiscuă. Pentru ei, femeia nu este o ființă, este un obiect. Nu are drepturi și nu este cetățean. Ea nu participă la conducerea treburilor în societate și nu are niciodată un cuvînt de spus. Trebuie să spunem că, asemenea multor altor cărămizi puse la baza demnității umane de către capitalism, nici egalitatea dintre bărbat și femeie nu a existat dintotdeauna. „În Europa Evului Mediu, practic nimeni nu se căsătorea din dragoste“ (Anthony Giddens, *Sociologie,* Editura ALL, București, 2001, p. 11), subliniază Giddens, tocmai pentru a ne aminti de lungul drum parcurs de către Occident. Dragostea era privită nu ca o binecuvîntare, ci ca o slăbiciune și uneori chiar ca o boală. Lungul drum al emancipării femeii coincide cu lungul drum al emancipării persoanei, al cîștigării și afirmării drepturilor sale fundamentale. Iubirea dintre bărbat și femeie este și simbolul infinitei prețuiri pe care lumea occidentală o acordă vieții, considerînd fiecare ființă unică pe acest pămînt. Prin dragoste, omul occidental se valorizează ca ființă și ca cetățean.

Occidentul cultivă dragostea și, prin dragoste, femeia, și ca semn al individualității și dreptului recunoscut fiecărei ființe de a-și căuta calea și fericirea în acord cu ceilalți, dar în beneficiul propriu. Poate din această cauză dragostea este atît de generoasă și în același timp atît de egoistă. Iisus a iertat multe femeii și pentru că știa că ea a iubit mult. Dragostea dintre bărbat și femeie este o parte a iubirii de oameni dorită și cerută de Mîntuitor. Nu este, însă, totul. Pentru occidentali, tocmai prin dragoste, căminul înseamnă mai mult decît pentru orice altă cultură. Dacă avem în afara sa un război, o luptă, această luptă este topită de dragoste în interiorul familiei. În același timp, prin dragoste, omul poate găsi baza a ceea ce numim noi fericirea. Omul îndrăgostit, cu femeia sa alături, este un om mai bun și mai tolerant, mai înțelegător cu ceilalți. Iată cum dragostea dintre bărbat și femeie poate armoniza și diversifica o construcție socială.

Așezarea femeii ca egală a bărbatului afectează structuri profunde ale societății de tip capitalist. Prin acest pas se dublează pur și simplu numărul celor care muncesc, dar și numărul celor care consumă. Prin recunoașterea instituțională a dragostei și a rolului pe care aceasta îl joacă în relațiile dintre bărbat și femeie se afectează profund, în sens pozitiv, structurile de tip social și tot ceea ce construiește omul occidental devine mai armonios și mai durabil. Familia capătă o putere mai mare și devine cu adevărat spațiul de discuție și regăsire a echilibrelor fundamentale ale omului. Și datorită participării femeii, familia de tip occidental va fi mai puternică și va oferi mai mult în exterior. Cu femeia alături de bărbat, lumea occidentală este întreagă și plină de farmecul acestei întregiri. Acest gest și această luptă, de emancipare a femeii, trebuie să plece doar de la constatarea că pentru femeie sexul poate deveni ușor o povară, și asta pentru că ea este cea chemată în mod natural să asigure, prin intermediul sexualității sale, nașterea și perpetuarea speciei. Nu întîmplător, în lumea occidentală contemporană, femeia este subiectul unei importante mișcări, chiar instituționalizate, la capătul căreia se află o reală discriminare de tip pozitiv. Este răspunsul unei construcții sociale evoluate, la diferențele dintre bărbați și femei. Pentru femei, în prezent, sexul tinde să nu mai fie „obstacolul cel mai mare“ (L.V. Mises, *Socialismul. O analiză economică și sociologică,* www.mises.ro, p. 67). Capitalismul eliberează femeia de povara sexului și o redă bărbatului nu în calitate de colegă de pat, ci în calitate de partener egal, de cetățean implicat și atașat lumii în care trăiește. Mises arată: „Pentru omul occidental femeia este camarada, pentru cel oriental este tovarășa de pat. Femeia europeană nu a deținut întotdeauna poziția pe care o ocupă azi. Ea a dobîndit-o în mersul evoluției de la de la principiul violenței, la cel al contractului“ (L.V. Mises, *Socialismul. O analiză economică și sociologică,* www.mises.ro, p. 67).

Emanciparea femeii a dus, dacă ar fi judecăm simplu, la o dublare a mărimii forței de muncă într-o economie. Chiar dacă la început femeia nu muncea oriunde, în orice loc de muncă, aportul său, chiar din poziția de „muncitor secundar“, nu este de neglijat. În același timp, femeia devine și un consumator, producînd o revoluție, chiar a consumului. Începutul de secol XX este caracterizat prin apariția marilor magazine și a marelui comerț cu amănuntul, magazine populate în primul rînd de femei în dubla lor ipostază, de angajate sau de consumatoare. Apropierea femeii de economie va permite dezvoltarea unor întregi ramuri economice. Prin prezența lîngă noi, ca egală a noastră, a femeii, în viața statelor noastre există mai multă inteligență, mai mult farmec, mai multă frumusețe și mai multă determinare.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși“ din Târgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Otilia MANTELERS

Competiția – să o acceptăm sau nu în viața copiilor?

Oana și Alina sînt prietene din facultate, iar relația lor este mai vie de cînd fetițele lor au devenit prietenele cele mai bune. Oana stă acasă cu fetița ei, Clara (7 ani), în majoritatea timpului, fiindcă soțul are un serviciu bun, lucru care i-a permis să renunțe la job și să își urmeze dorința de a sta acasă lîngă copil. În fiecare săptămînă o duce pe Clara la pian, engleză, la înot și la origami. Alina lucrează în domeniul IT și e foarte pasionată de ceea ce face, alegînd să se întoarcă la serviciu în momentul în care fetița ei Ema a împlinit 2 ani. Acum două zile, cele două fetițe s-au jucat după grădiniță la Oana acasă, iar cînd Alina a venit să o ia pe Ema, i-a mulțumit Oanei: „Ce mult mă ajută să o știu pe Ema în siguranță la tine acasă! Mulțumesc pentru cum ai grijă de ea!" Oana i-a spus: „Da, am văzut că îi place mult la noi. Ea vede că aici e mereu mama acasă și se simte bine". Alina zice un „Da, așa e" plin de rușine și de durere profundă. O urmărește adeseori vinovăția că petrece mai puțin timp cu fetița ei decît și-ar dori. Oana continuă: „Pentru mîine la școală trebuie să își facă picturile și am stat eu cu fetele ca să le termine". „Mulțumesc, ce m-aș face eu fără tine?", spune Alina cu tristețe, pentru că nici de data asta nu a reușit să fie ea alături de Ema. Discuția are loc de față cu cele două fetițe. „Vrei să mai stai un pic, așa se mai joacă și fetele împreună?" „Bine, încă zece minute", spune Alina. Înainte să plece la joacă, Ema îi zice mamei: „Mama, vreau și eu tabletă, așa cum are Clara! Și oricum la școală aproape toți copiii au tabletă! Nu vreau să fiu singura care nu are!!!" Alina are iar un gînd care nu îi dă pace de ceva vreme: să cedeze sau nu rugăminților Emei?

Fetițele se duc sus să se joace, în timp ce mămicile stau de vorbă la un ceai. Oana povestește cum s-au jucat fetele pînă acum, cît de bine se înțeleg, în timp ce Alina abia se abține să plîngă. Îi e teamă că nu e o mamă bună dacă nu petrece atît de mult timp cu copilul ei. Alina abia dacă se mai poate concentra asupra discuției. Din camera copiilor nu se aude nici un zgomot, semn că lucrurile merg bine acolo și nu e necesară intervenția adulților. La un moment dat, fetele vin în fugă în sufragerie, iar Ema izbucnește în plîns: „Mama, iar ne-am jucat de-a vrăjitoarea și mica sirenă și eu iar am fost vrăjitoarea! Clara mereu mă face să joc numai ce rol vrea ea!" „Da, dar tu ai ales jocul!" „Nu, nu eu l-am ales!! Tu m-ai întrebat ce vreau să jucăm dintre Ariel și de-a mama și de-a tata, deci tot tu ai venit cu ideea! Nu te mai suport! Vreau acasă, mama!"

Ce se întîmplă în aceste două prietenii? Cred că v-ați dat seama că mamele sînt în competiție. Oana se simte o mamă mai bună decît Alina și, mai mult sau mai puțin intenționat, îi punctează prietenei sale lucrul de care aceasta se teme cel mai mult. Fără să fie conștientă de ceea ce face, Clara o copiază pe mama ei în relația cu Ema (după cum Ema își copiază mama atunci cînd ea acceptă să fie pusă în inferioritate de prietena ei) și intră în competiție cu ea.

E naturală competiția?

Este ea construită de societate? Cum trebuie să o privim? Să o încurajăm sau, dimpotrivă, să o eliminăm din rădăcină? Concret, cum să procedeze mama Emei: să îi cumpere sau nu tabletă, pentru a fi în rînd cu copiii de la școală? Să le luăm copiilor tot ce își doresc atunci cînd ei ne invocă motivul că toată lumea are, numai eu nu? Apoi, tot legat de competiție: să ne înscriem copiii la cît mai multe activități extrașcolare pentru a avea acel avantaj competitiv despre care Michael Porter povestește în manualele de economie? Despre toate aceste situații îmi propun să povestesc un pic.

Mai întîi, dialogul celor două mame, pe care tocmai l-ați citit, are loc sub diferite forme în multe familii, cu sau fără copii. Știm și tați care își povestesc unul altuia cîte concursuri au cîștigat fiii lor cu 100 de puncte, sau în cîte meciuri de fotbal au fost mai buni decît prietenii lor care se mișcă mai încet. Fără să adauge și „datorită kilogramelor în plus", ceea ce este perceput de către tatăl băiețelului drept „încet". Toate aceste situații ne arată că, firească sau nu, competiția există. Și, pentru că nu o putem nega, cel mai bun lucru pe care îl putem face mai întîi este să o *acceptăm*. Iar al doilea lucru legat de competiție pe care îl putem încerca este să *schimbăm* ceva, astfel încît durerea adusă de competiție să fie eliberată. Astfel, ne putem ajuta copiii și pe noi înșine să o înțelegem, să le arătăm mijloacele de care au nevoie ca să îi facă față și să încerce, pe cît posibil, să nu fie în competiție în relațiile de prietenie, pentru a nu le deteriora.

Este competiția naturală sau nu? Adică este ea ceva cu care ne naștem sau este un construct al societății, pe care noi îl învățăm din interacțiunea cu cei din jur? Majoritatea psihologilor s-au pus de acord că instinctul primar al ființei umane este acela de a supraviețui. De-a lungul sutelor de mii de ani de evoluție, supraviețuirea a avut loc datorită faptului că omul aparținea unui grup, în care el avea două feluri de interacțiune: cooperare și competiție. Așadar, competiția pare să fie moștenită genetic, din generație în generație. Așa cum apare ea în dialogul mămicilor, este evident că Alina se simte tare rușinată și vinovată ca mamă pentru că nu petrece timp suficient cu copilul ei. Este la fel de clar că Oana nu este empatică cu prietena ei și nu pierde nici o ocazie să îi apese butonul suferinței. Pe lîngă competiția despre felul de a fi al mamelor, apare și competiția fetelor legată de cine conduce jocul și de faptul că Ema nu are tabletă, iar Clara da. Astfel, e posibil ca relația lor de prietenie să se deterioreze. Mai mult decît atît, datorită faptului că orice copil are părintele ca model și, prin urmare, îl copiază, șansele sînt mari ca fetițele să își însușească felul de relaționare pe care îl văd la mamele lor. Astfel, avem două relații de prietenie în care există multă durere care va fi perpetuată. Întrebarea este: poate vreuna dintre cele patru persoane să facă ceva pentru a opri această competiție dintre mame și dintre fetițe, astfel încît stima de sine a tuturor să nu fie atacată de cealaltă persoană? Răspunsul este *da*.

Cum ne putem ajuta copiii atunci cînd sînt în competiție

Mă voi opri asupra felului în care ne putem susține copiii care sînt în poziția Emei, fetița care suferă și nu pune limite. Despre felul în care o putem ajuta pe Clară să facă mai puțin pe șefa voi povesti cu altă ocazie, fiindcă este mult de spus despre motivele pe care ea le are de a domina o relație.

Alina îi poate pune o limită Oanei rugînd-o ferm să nu mai facă aluzie la faptul că petrece puțin timp cu fetița, deoarece se simte extrem de rușinată. Această limită va fi percepută subconștient și de fetița ei, Ema, deoarece noi, oamenii, ne citim, ne simțim unii pe alții cu ajutorul neuronilor-oglindă „ascunși" în cortexul prefrontal. Cu timpul, simțind schimbarea mamei care își cere drepturile, o va face și Ema în relația cu Clara. La fel, dacă Oana, de dragul relației de prietenie, va înțelege că remarcile ei îi provoacă durere Alinei și se va opri, atunci și Clara va face mai puțin pe șefa cu Ema. Vedeți, primul ajutor pe care îl dăm copiilor este, de fapt, cel dat nouă!

Apoi, mama o poate asculta pe Ema despre cum e pentru ea relația cu Clara. Dacă ea plînge, mama și tata pot asculta plînsul, care este un mecanism vindecător pentru psihicul fetiței și care o face mai încrezătoare.

Pe lîngă discuția cu fetița, eu cred foarte tare în puterea jocului de a ajuta un copil să înțeleagă prin ce experiență de viață trece și să ia decizii. Un copil care de multe ori se află în poziție de inferioritate poate fi ajutat dacă părintele se joacă cu el de-a prietenia. Astfel, mama sau tata pot iniția un joc pentru Ema, cu două păpuși, în care una o domină pe cealaltă și se laudă cu ce haine are, ce poșete, ce tabletă minunată are – joc care ilustrează situația reală în care Ema suferă cu Clara. Ce e important în acest joc este modul în care îl continuă Ema, mod care trebuie acceptat de părinte. Ema o poate „pedepsi" în toate felurile pe păpușa-șefă, ceea ce îi dă posibilitatea să elibereze sentimentele de frustrare pe care le simte față de Clara. De asemenea, mama sau tata o pot ajuta pe Ema să își descopere puterea interioară prin jocuri fizice de putere: lupte cu pernele, de-a prinselea, cine aruncă mai tare cu mingea. Toate jocuri de competiție, dar în care balanța din realitate se inversează: Ema cîștigă aici! Fiindcă jocul este hrana sistemului limbic (creierul emoțional), copilul simte fizic puterea, care se transmite și creierului, ea reușind în timp să îi pună limite Clarei sau oricărui alt copil care încearcă să o domine.

Competiția legată de „Vreau și eu ce are el!"

Michael Thompson, doctor în psihologie, spunea că toți copiii au nevoie de trei lucruri în viață, atît de la părinți, cît și de la prieteni: conectare, recunoaștere și putere. Atunci cînd Ema îi cere mamei sale o tabletă, oare ce nevoie din acestea trei vrea să își îndeplinească? Oare a avea un gadget sau o haină pentru a fi la fel cu toată lumea îndeplinește una din aceste trei nevoi? Să spunem da sau să spunem nu? Răspunsul este acesta: mai întîi e nevoie să povestim intens cu copilul. Să îl întrebăm de ce e pentru el tableta importantă. Și să ascultăm cît de mult putem. Cînd băiatul meu avea 7 ani, mi-a zis că vrea și el PlayStation, fiindcă toți prietenii lui au o consolă. Ningea și mergeam cu el pe stradă și îl ascultam. I-am zis mai întîi că nu știu răspunsul, dar că înțeleg nevoia lui de a fi la fel cu ceilalți și că mă gîndesc serios la ea. După trei săptămîni am decis să luăm consola, spunîndu-i ca va exista un program legat de jocurile electronice. Eu am considerat că era nevoia lui de recunoaștere și că se simțea foarte ciudat dacă el nu avea nici un gadget acasă. După jumătate de an mi-a cerut un telefon. Atunci m-am gîndit iar și i-am zis nu. Chiar dacă mulți prieteni de-ai lui aveau. Am zis nu fiindcă mi-am dat seama că atunci nu era vorba despre nevoia de a aparține grupului și de recunoaștere, fiindcă deja avea PlayStation, făcea multe lucruri cu grupul (fotbal, joacă unul acasă la celălalt etc.). Dorința de a avea un telefon era la fel ca dorința de a avea ceva dulce. I-am zis că îi voi lua telefon la 12 ani. A plîns zbuciumat, a eliberat multe frici de tot felul prin acel plîns, însă acum nu e mai prejos decît ceilalți fiindcă nu are orice gadget au cei din jur. El are deja ceva, experiența mea mi-a arătat că e suficient să aibă un procent din ce au cei din jur și e suficient ca el să aparțină grupului. Nu trebuie să aibă tot. Colegii și prietenii lui îl acceptă în continuare și știu că are o mamă mai „ciudată".

Este bine să îi înscriem pe copii la multe activități extrașcolare?

Am observat că mulți dintre noi, părinții români, simțim acut teama de eșec. Această teamă este una de supraviețuire, și este una din acele traume colective care se datorează comunismului și perioadei postrevoluție, cînd viitorul românilor era incert. Viața profesională însemna să îți găsești o slujbă, nu se punea accent pe a-ți descoperi talentul și creativitatea. Iar pentru a fi sigur că îți găsești un loc bun de muncă, trebuia să ingurgitezi cantități imense de informații. Așa credeau părinții noștri. Nu e de mirare că și noi am moștenit aceste temeri legate de succesul profesional al copiilor noștri, care, ca și pe Oana, mama Clarei din povestea noastră, ne determină să ne dorim ca ei să facă cît mai multe activități extracurriculare: două-trei sporturi, limbi străine, un instrument ș.a.m.d. Un alt motiv pe care l-am mai întîlnit la părinți este acela că vor să le ocupe timpul micuților, așa încît ei să nu mai stea mult în fața ecranelor. Motiv care e de înțeles, însă care nu e suficient de bun pentru a trimite copilul în trei locuri pe săptămînă. Părinții pot pune limite legate de timpul petrecut la calculator sau TV.

De ce nu e bine să le încărcăm timpul copiilor cu activități extracurriculare? Primul motiv ar fi acela că toți copiii sînt programați genetic să petreacă mult timp în aer liber. Oricît de interesante ar fi cunoștințele pe care le află la aceste ore, creierul copilului are nevoie de mult spațiu și relaxare, și mai ales de joacă. Activitățile în exces îi obosesc și îi fac să devină fie extrem de agitați, fie prea complianți. Acești copii cu programul supraîncărcat ajung de obicei acasă și, din cauza oboselii fizice și psihice, nu doresc decît să zacă în fața televizorului, iar noi, părinții, acceptăm această formă de așa-zisă relaxare, fiindcă ni se pare că o merită, după un program supraîncărcat.

În concluzie, competiția a existat și va exista mereu. Copiii au nevoie de ajutorul nostru atunci cînd sînt depășiți de tensiunile legate de competitivitate care apar în relațiile cu prietenii. Este greșit să credem că e bine să ne lăsăm copiii să se descurce singuri, fiindcă majoritatea copiilor (dar și a adulților) în situația Emei nu o pot face. În general, extremele de a le cumpăra orice lucru e la modă sau pe care îl au cei din jur și a nu le cumpăra nimic din motivul că „noi nu sîntem ca ceilalți, nu participăm la consumism" (care neagă complet dorințele copilului) nu îl ajută pe copil și nici relația lui cu noi. Ce îl ajută în primul rînd este ascultarea noastră plină de curiozitate atunci cînd se deschide către noi cu dilemele lui și conectarea pe care și-o ia din relația cu noi. Această conectare este scutul lui în majoritatea situațiilor în care lui îi este greu.

***Otilia Mantelers** este expert în parenting și specialist în joaca terapeutică cu copiii între 2-10 ani, fondator al editurii Fluturi pe Cer. Scrie la otiliamantelers.ro, un blog dedicat părinților preocupați de relația cu copiii lor.*

Cu ochii-n 3,14

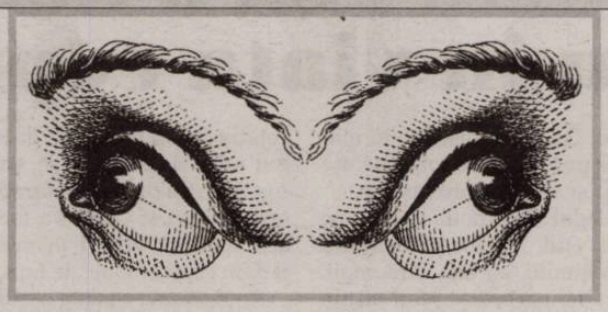

NU ÎNȚELEG: DACĂ AI UN FIR DE PRAF BIO, CE-ȚI MAI TREBUIE UN CAPĂT AL GLOBULUI MAI IEFTIN?

■ Un cetățean vinde, pe Olx, „un buncăr subteran antiatomic de 35 mp, casă de vacanță de 100 mp și un teren de 4000 mp cu 140.000 de euro, la 4 kilometri de Suceava". Nu înțeleg: dacă ai buncăr, ce-ți mai trebuie și casă de vacanță? (**A. P.**)

■ Pe scara Richter, care măsoară cutremurele, ce magnitudine credeți că are o pană care cade pe pământ? Ei bine, o magnitudine de -7. Iar un fir de praf, care cade pe suprafața mobilei, -15. (**M. C.**)

■ Pe un afiș electoral, un candidat la Primărie se mîndrește că e „născut și crescut în sectorul 1"... Nu pot să nu mă gîndesc la ouăle bio, provenite de la găini „crescute la sol și hrănite doar cu cereale", mai ales că aceste ouă sînt inscripționate, și ele, tot cu cifra „1". (**M. P.**)

■ Semnele naturii: Crăciunița mea de pe balcon s-a cam zărghit. E plină de flori și nu prididește să tot îmbobocească, de parcă și-a trădat numele și menirea. Sau poate, cîndva, într-o altă viață, a ascultat o poveste celebră și și-a intrat în rol: „Citesc, ca dus de pe lume. «Christos a înviat! Dela un capăt al globului la celălalt, din răsărit pînă-n apus, dela miază-noapte pînla miază-zi, pe cînd natura se-mpodobește în strălucitele vestminte ale primăverii...»" ș.a.m.d., ș.a.m.d. Așadar, tot la Nenea Iancu să se afle cheia? Parcă nu-mi vine-a crede... Dar mai știi?! (**R. M.**)

■ Pe o firmă de Pompe funebre non-stop de pe drumul dinspre Craiova spre Pitești stă scris: „Mai ieftin ca la Pitești". (**I. P.**)

DACĂ V-AȚI ÎNTREBAT CE FACE ȘIRA SPINĂRII PE IARBĂ, LA SOARE, SE PARE CĂ TE SCAPĂ DE FRĂMÎNTARE

■ Dacă v-ați întrebat care e secretul unei vieți fericite, lungi și sănătoase, se pare că nici notorietatea și nici banii nu sînt ingredientele rețetei miraculoase. Așa spune studiul Harvard Study of Adult Development, început în 1938, pe parcursul căruia au fost urmărite viețile a 724 de oameni, din adolescență pînă la senectute și moarte. În jur de 60 dintre subiecți mai sînt încă în viață. Dr. Robert Waldinger, directorul studiului, a prezentat rezultatele la care au ajuns. Se pare că persoanele care sînt mai apropiate de familie, prieteni și comunitate sînt mai fericite și mai sănătoase. Pentru cei care trăiesc în cuplu sau sînt celibatari, dar sînt solitari, se pare că singurătatea e toxică. Nici relațiile conflictuale nu ne ajută. Vedeți ce puteți face. Viața e scurtă. (**A. M. S.**)

■ Din ciclul „Politicienii români au talent". Care va să zică, Valeriu Zgonea e dat afară din PSD cu unanimitate de voturi (trăiască democrația!). Ce face dumnealui? Răspunde cu o fabulă, pe care o consemnez aici, întru posteritate: „Mă uitam aseară la un documentar despre antilopele gnu. În procesul lor de a căuta să ajungă acolo unde vor, trec peste un rîu. Iar masculul Alfa sare în rîu și fără să gîndească, fără să simtă ce se poate întîmpla, ele toate sar după masculul Alfa. Singura problemă este că acel rîu este renumit ca fiind plin cu crocodili". (**M. V.**)

■ Presiunea la care ne supunem gîtul, de-a lungul unei zile în care ne tot uităm în telefonul mobil, este echivalentă cu o greutate de 24 de kilograme așezată pe șira spinării. Nu postați acest lucru! (**M. C.**)

■ Peluza din fața Ateneului a devenit *le nouveau* Champ de Mars pe stil românesc: oamenii stau nu doar pe bănci, ci și întinși pe iarbă, la soare, admirînd peisajul bucureștean. Și pentru că la intrare e un afiș pe care scrie „Interzis cîinilor", e natural ca spațiul să fie o oază pentru pisici, nu? În cinci minute am și zărit două, una gri, tărcată, alta portocalie cu negru – ambele urmărind cu interes porumbeii din jur. (**C. Ș.**)

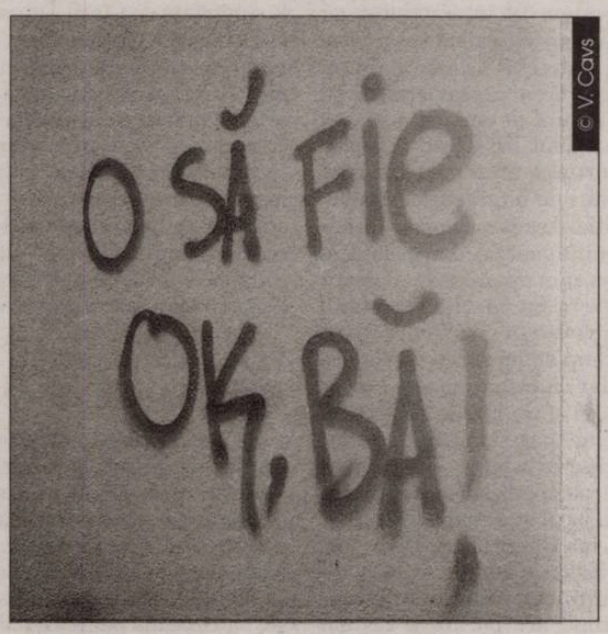

■ După medicamentul care te scapă de cîrcei, mai nou a apărut și unul contra clipitului involuntar, la care se face mare reclamă. Așteptăm desigur și o pastilă contra căscatului prin surprindere, ba chiar și una contra respiratului involuntar. Adică de ce să nu respiri doar atunci cînd vrei? (**A. M.**)

■ De Paște, rețete pentru gospodine leneșe: „cozonacul fără frămîntare, cum faci un cozonac pufos și delicios, fără să te spetești". Pe cînd și rețeta de ouă roșii fără ouă? (**A. P.**)

CE NU SE ȘTIE LA FEL DE BINE (MAI ALES ÎNTR-O COMUNĂ SUCEVEANĂ) E CĂ, FOLOSIND UN ȘERVET ÎN LOCUL EXPRESIEI „A FOST ODATĂ", REDUCI NOSTALGIA

■ Se tot spune că un număr foarte mic de oameni de pe planetă sînt împreună mai bogați decît tot restul lumii. Ce nu se știe la fel de bine e că cel puțin 50% din populația planetei are un nivel de inteligență sub medie. (**M. C.**)

■ Mai nou primesc tot felul de invitații să devin șofer Uber. Păi, dacă aveam mașină și, mai ales, permis, conduceam singur, nu mai comandam mașină cu șofer. Ați încurcat borcanele! (**M. M.**)

■ Într-o comună suceveană se cunoaște deja numele viitorului primar. Cei trei candidați sînt: Vasile Cepoi (PSD), Vasile Cepoi (PNL) și Vasile Cepoi (PMP). (**S. G.**)

■ Dacă îți usuci mîinile folosind un șervet de hîrtie reduci numărul bacteriilor cu pînă la 60%; în schimb, dacă le usuci folosind uscătorul (acel *hand-dryer* zgomotos), numărul bacteriilor crește cu pînă la 255%. Poftim tehnologie! (**M. C.**)

■ În locul expresiei „A fost odată ca niciodată...", multe din basmele coreene încep cu „Pe vremea cînd tigrii obișnuiau să fumeze...". Deci atunci existau tigri. (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Albinuțele Francogen SRL, Lanul Bunicului SRL, Geometric SRL, Clinica De Termopane SRL, Foc Mare SRL, Vadul Pieții SRL, Burebista Exp SRL, Noua Uzină SRL, Miracol În Timpul Liber SRL, Incremental SRL, Profesioniștii Zăpezii SRL, Gărgărițele SRL, Legal Merit SRL, Ador Mobila SRL, Singular SRL, Cămara Lui Gogu SRL, Disident Adinvest SRL, Temelia SA, Midnight Furios SRL, Ceainăria Open Heart SRL, Zuluf Confort SRL, Compozite SRL, 3D Forța De Muncă SRL, Ghidushu Software SRL, Valiza Cu Teatru SRL, Sape Mecanizate SRL, Casa Nostalgia SRL, Revolut SRL, Non Dolor Activ SRL, Hiena Serv SRL, De Mijloc Residence SRL, Pur Aliaj SRL, Sprintenul SRL, Important Impex SRL, Trepte SRL, The Sense Of Sight Văzul Simț SRL, Pulsator SRL, Atlas Pneumatic SRL, Busola Întreprinzătorului SRL, Momentan Com SRL, Numitor SRL, Code Noir SRL, Mereu Tînăr SRL. (**D. S.**)

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR ANDREI PLEȘU

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul XIII ■ nr. 638 ■ 12-18 mai 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Ancuța PROCA

dilematograf

18

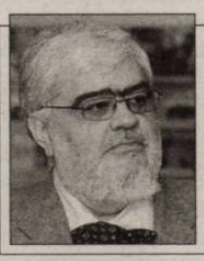

ANDREI PLEȘU

„Despre coincidențe“

pagina 3

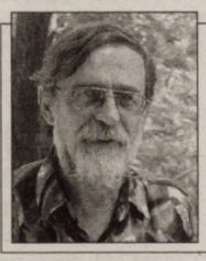

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Fudulиile românilor“

pagina 3

NORA IUGA

„Suflu german pe pământ românesc“

pagina 15

Hartă și precizie

„Harta nu este totuna cu teritoriul.“

ALFRED KORZYBSKI

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● telefon: 031.860.30.48 ● e-mail: dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Bărbați, nebărbați, dar totuși bărbați

Mișcarea feministă din anii '70 a luptat pentru emanciparea femeii în societate, precum și pentru egalitatea de șanse dintre femei și bărbați în toate sferele de interes general: social, politic, cultural. Dar dincolo de aceasta, premeditat sau nu, mișcarea a dus la instaurarea unei perpetue suspiciuni privind discriminarea pe criterii sexuale. (...) Dar oare numai femeile sînt cele discriminate?

Să aruncăm o privire în curtea sociologiei, care ne învață că femeile n-au fost discriminate niciodată pe criteriul sexului, ci pe acela al genului. (...) Sociologic, termenii de *sex* și *gen* se definesc diferit: „*Sex* se referă la acele caracteristici genetice și morfofiziologice înnăscute, observabile, prin care se definesc (și se diferențiază) corpurile bărbaților de cele ale femeilor. (...) *Gen* se referă la acele înțelesuri și norme sociale și culturale atașate/prescrise sexelor în anumite sisteme sociale particulare, prin intermediul cărora oamenii sînt catalogați drept feminini, masculini sau androgini (cînd se combină ambele caracteristici). Genul se referă deci la calitățile, gusturile, aptitudinile, așteptările, rolurile, responsabilitățile asociate femeilor și bărbaților într-o anumită societate. (...)"

În strînsă legătură cu diferențierea sex/gen stă conceptul de *stereotipuri de gen*. Acestea se referă la faptul că anumite activități sau norme de comportament au fost definite ca *masculine* sau *feminine*, fără a se ține întotdeauna cont de dispoziția interioară a fiecărui reprezentant al celor două sexe, ci strict pe baza unor norme sociale impuse de cele mai multe ori în virtutea unor cutume specifice unor vremuri de mult apuse. (...)

Conform acelorași stereotipuri de gen, bărbații trebuie să fie puternici fizic și psihic, să aibă o figură dură, o voce ca de tunet, o atitudine gen „pieptul în față", să inspire femeilor încredere și protecție (...) Dar oare toți bărbații sînt așa? Cu siguranță, nu. Și aceasta nu pentru că din punct de vedere sexual n-ar fi în regulă, ci pentru că, din perspectiva genului, ei au în forul interior și valențe feminine.

Ce se întîmplă cu aceștia? Cu siguranță, cad victime ale discriminării de gen. Atît din partea semenilor, bărbații, care îi vor cataloga fără nici un scrupul drept *gay,* refuzîndu-le batjocoritor compania, cît mai ales din partea femeilor, care în genere nu prea se înghesuie să își aleagă ca partener de viață un tip ce nu prea aduce a bărbat, fiind fie un sensibil incurabil, fie un perpetuu adolescent. (...)

Nu aș vrea să fiu înțeles greșit. Nu vreau să dau peste nas feministelor, așa cum nu intenționez să fac o apologie a bărbatului „nebărbat". Vreau doar să recomand toleranță reciprocă între genuri (căci nu despre sexe e vorba aici), precum și moderație în strigătele acuzatoare referitoare la discriminarea sexuală. (...) În fond, feminini sau masculini, toți trebuie să fim umani și să căutăm fiecare la sufletul celuilalt, căci acolo se vede adevărata valoare a omului.

Romeo Aurelian ILIE

Dilema veche vă propune

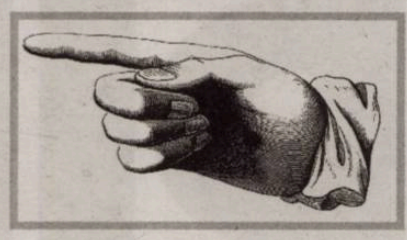

■ Cum sărbătorește Alexandrina Hristov zece ani de activitate muzicală? Printr-un miniturneu, începînd cu spectacolul aniversar de joi, 19 mai, de la Sala Radio din București. Veți putea asculta la acest concert nu doar piese vechi, din cele două albume apărute pînă acum, ci și melodii noi, cuprinse într-un album ce urmează să apară la finalul anului. (Cristina Ștefan)

■ Sîmbătă, 21 mai, e Noaptea Muzeelor. Așa că mergeți la muzeu. Nu doar pentru că e gratuit. Nu doar pentru că e noaptea. Ci pentru că muzeele trebuie să rămînă locuri centrale de întîlnire. Și, dacă vă place la muzeu, nu uitați să contribuiți la subscripția publică pentru *Cumințenia Pămîntului.* (Matei Martin)

■ Sara Maitland, *Cum să fii singur* (Velant 2016, traducere de Anca Bărbulescu) – oferă „experimente și strategii pentru a ne anihila teama de singurătate" într-o „societate alertă" în care „să fii singur e considerat antisocial și de unii chiar îngrozitor". (Iaromira Popovici)

■ Dacă v-au plăcut cărțile Constanței Vintilă-Ghițulescu, vă recomand *și „Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine" – Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea* de Nicoleta Roman (Editura Humanitas). O carte fascinantă, plină de tristețe și comic involuntar, care reconstituie, folosind condicile ecleziastice, catastifele domnești și actele tribunalelor, viața plină de prejudecăți, interdicții și pedepse a femeilor muntene în lumea bărbaților de acum două secole: divorțuri, adultere, infanticide, furtișaguri, vrăjitorie, prostituție. Bietele femei, prin ce-au mai putut trece! (Marius Chivu)

■ În perioada 11-22 mai va avea loc cea de-a 69 ediție a Festivalului de Film de la Cannes. Două filme românești se află în competiție: *SierraNevada* al lui Cristi Puiu și *Bacalaureat* al lui Cristian Mungiu (care va avea premiera pe ecranele românești concomitent cu proiecția de pe Croazetă). Debutul în lungmetraj al lui Bogdan Mirică, *Câini,* a fost selecționat în secțiunea „Un Certain Regard" și o să-l puteți vedea peste puțin timp la TIFF, unde va fi anul acesta în competiție. Să nu cumva să le ratați. Eu de abia aștept să le văd. (Ana Maria Sandu)

■ Expoziția „Portret / Atelier. Dumitru Pasima" este deschisă în Sala „Irina Nicolau" de la Muzeul Țăranului Român, pînă pe 5 iunie. Dedicată unui artist complex, a cărui creație îmbină, într-o osmotică deosebit de originală, surse și motive ale unei căutări pe o plajă extrem de variată ca simbolistică și semnificație – de la elemente ale sculpturii clasice pînă la simboluri din lumea tradițională creștină, dar și motive ale culturii țărănești – expoziția se recomandă de la sine ca un eveniment cultural de excepție. De astă dată, vizitatorul citește chipuri și urmărește trăiri ale sufletului din spatele măștii de lut. Reconstituirea taberelor de creație de la Măgura, Căsoaia și Arad are nu doar valoare documentară în sine, ci trimite la o lume ce-și revendică tot mai intens locul în ierarhia istoriei contemporane. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Șah sau table**
- **Acasă**
- **Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?**
- **Angajabilitate**

album dilematic Dana Călinescu

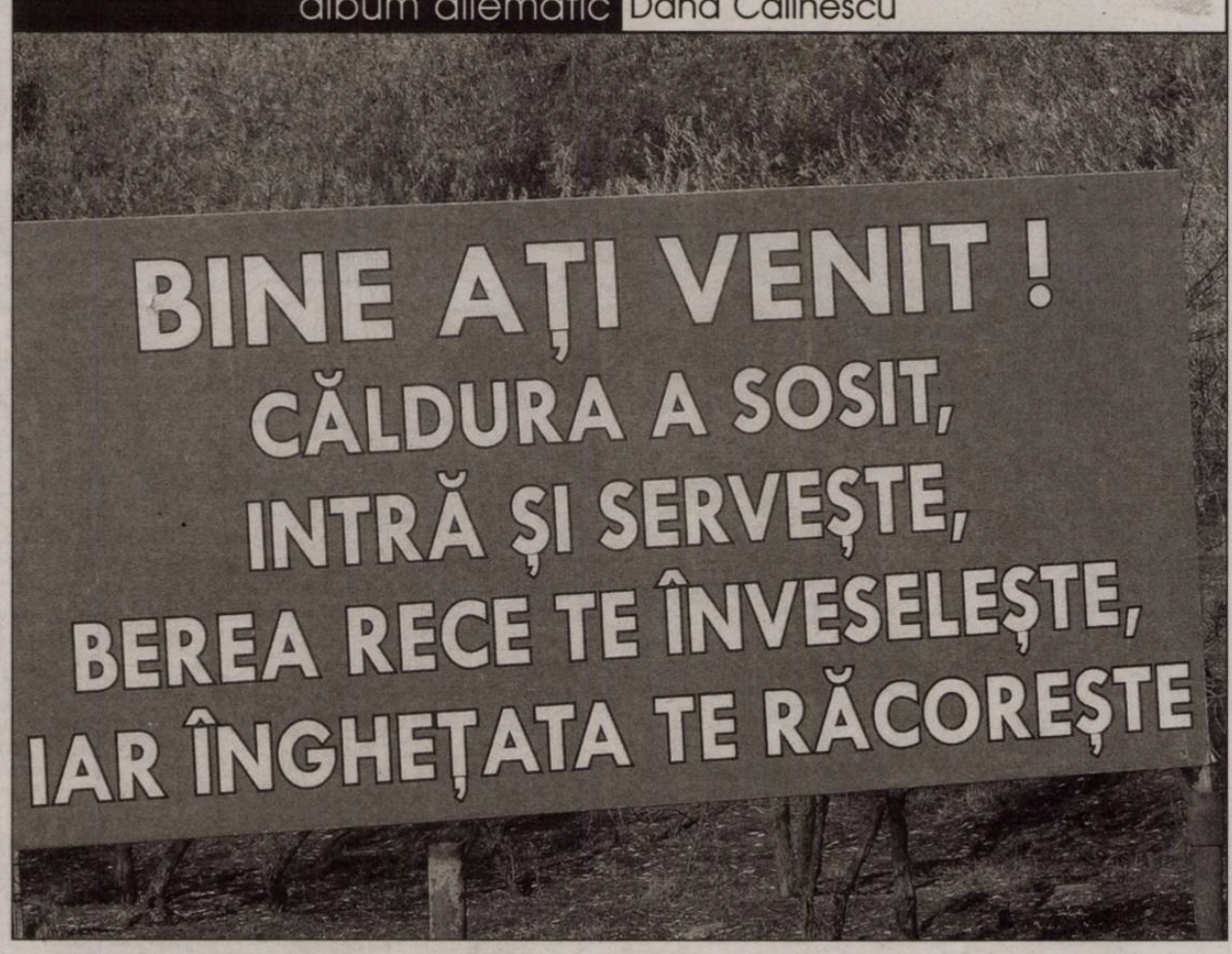

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

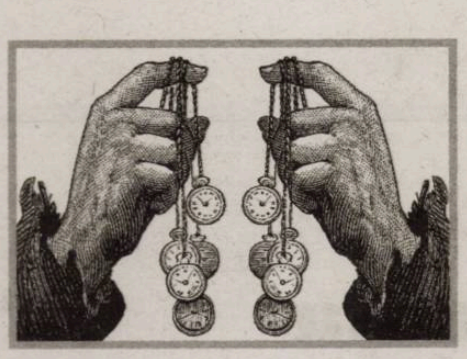

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Despre coincidențe. Cîteva mirări la îndemînă

Unul dintre „misterele“ curente ale experienței noastre cotidiene sînt *coincidențele*. Par „întîmplătoare“, dar ne frapează întotdeauna ca *semnificative,* ca expresii amuțitoare ale unei *ordini* care ne scapă. O *altă* ordine decît cea cauzală, o ordine sub care se întrevede omogenitatea unor inexplicabile, dar ferme conexiuni. Carl Gustav Jung preferă să vorbească despre *„sincronicități“*. Nu „sincronisme“, adică lucruri care se petrec, pur și simplu, în același timp, ci evenimente care se suprapun în același registru temporal și care, deși între ele nu există un raport de cauzalitate, trimit, laolaltă, spre un anumit înțeles, nu întotdeauna transparent. P. Andrei Scrima prefera să traducă termenul jungian prin *„concomitențe“*. Uneori e vorba de concomitențe la propriu, de fapte care survin *simultan* într-un moment existențial dat, alteori e vorba de *„serii“,* adică de fapte care *se succed,* arătîndu-se, în final, drept elemente ale unei continuități revelatoare.

Tema seriilor semnificative a făcut obiectul unei lucrări masive și curajoase, apărute în 1919 *(Legea seriilor. O teorie despre repetițiile din viață și din istorie).* Autorul, Paul Kammerer, un biolog vienez, murise, prin sinucidere, la numai 46 de ani.Jung i-a reactualizat, la începutul anilor '50, concluziile, iar Einstein s-a declarat interesat de ipotezele lui, deloc absurde. Kammerer a colecționat și a clasificat aproximativ 100 de exemple de „coincidențe“, cercetate cu rigoare savantă, într-un volum de peste 450 de pagini. Exemplele acoperă un spectru larg de complexitate: de la elementare periodicități numerice (trei dintre cele cinci fete ale unui anume dr. Robert Fischer se nasc în ziua de 18, iar două dintre ele și în aceeași lună – decembrie – în ani diferiți. Fiul unui mare latifundiar se naște exact pe aceeași dată ca și tatăl său ș.a.m.d.), pînă la împrejurări mai stranii: autorul, Paul Kammerer, se uită la ceasul său în aceeași clipă cu fratele său și exact lîngă ceasul teatrului Raimund din Viena. Toate trei ceasurile arată riguros aceeași oră. Curînd, cei doi constată că toate cele trei ceasuri arătau o oră falsă, și anume *aceeași* oră falsă.

Cazuri spectaculoase, pe aceeași linie, apar în cartea despre sincronicitate a lui Carl Gustav Jung. Iată două dintre ele. O mamă își fotografiază băiețelul în 1914. Dă filmul la developat undeva la Strasbourg, dar, întrucît izbucnește războiul, nu mai apucă să ridice pozele. În 1916 cumpără, la Frankfurt, un alt film, dorind să-și fotografieze fetița născută de curînd. Cînd însă un atelier de specialitate developează noul film, se constată că poza fetiței e compromisă de o dublă expunere: sub chipul ei se percepe alt chip, strecurat, din greșeală, pe același negativ: dar e tocmai chipul fiului din fotografia făcută în 1914, reapărut acum, printr-o suprapunere „întîmplătoare“, pe același suport. Vechiul film nu fusese developat și ajunsese, cumva, să fie reintrodus în vînzare ca nou, ceva timp mai tîrziu. Jung a cules această poveste dintr-o carte despre hazard apărută în 1924. Autorul ei, Wilhelm von Scholz, o comentase astfel: există o spontană atracție reciprocă a obiectelor înrudite, un soi de „afinitate electivă“, care tinde să le alăture. Asemenea întîmplări par „visul unei conștiințe mai ample, mai cuprinzătoare, care rămîne însă de necunoscut“.

Altă poveste relatată de Jung: un oarecare domn Deschamps a căpătat, pe vremea cînd era copil la Orléans, o porție de plăcintă cu prune, din partea unui domn zis domnul de Fortgibu. Zece ani mai tîrziu a descoperit în meniul unui restaurant parizian o plăcintă cu prune din care a cerut, deîndată, o bucată. I s-a comunicat însă că ultima porție fusese deja comandată de „domnul de Fortgibu“. Mulți ani mai tîrziu, dl Deschamps fu invitat să participe la o degustare de plăcintă cu prune, socotită o raritate. În timp ce mînca, i-a venit în minte că singurul lucru „nou“ apropo de foarte gustoasa prăjitură era că, de data aceasta, dl de Fortgibu lipsea. În acel moment, ușa încăperii unde se petrecea ceremonia s-a deschis și a pășit înăuntru un bătrîn decrepit și dezorientat: dl de Fortgibu, care căuta o altă adresă și intrase din greșeală în camera unde avea loc degustarea plăcintei cu prune.

Lista „concomitențelor“ inventariate de Jung e lungă. O notă amuzantă menționează legătura „fatidică“ existentă, uneori, între numele unei persoane și meseria sau caracterul său. Spectaculos ironice sînt chiar numele părinților fondatori ai psihanalizei: Freud (bucurie), teoretician al principiului plăcerii, Adler (vultur), cel cu „voința de putere“, și Jung (tînăr), cel preocupat de renaștere arhetipală, de reîntinerire terapeutică.

Ce se poate înțelege din astfel de „sincronicități“ rămîne de văzut. Deocamdată, ele ne semnalează faptul că destinul nu lucrează numai la nivelul marilor ansambluri, al ordinii universale, ci și *în filigran,* în detaliul mărunt, aproape insesizabil. Și că, nu o dată, pare să includă în „jocul“ său o însemnată cantitate de umor…

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Fuduliile românilor

– Bune dimineața! – ne zîmbi bulgăroaica cea dolofană în noaptea de Înviere.

Apoi continuă într-o engleză aproximativă: *You, dobre! Feeling home!* Și zîmbi din nou.

Am crezut că face parte din personalul hotelului, dar nu, era de la masa alăturată, de bulgari familiști, care ne zîmbeau cu toții pe bulgărește. La un moment dat, disk jockey-ul a întrerupt seria de cîntece populare de-ale lor, ne-a zîmbit complice și a dat drumul la o manea cu dedicație, urmată de „Dragostea din tei“. Am zîmbit și noi, întrebîndu-ne cine oare cîntă maneaua aia. Mai tîrziu în noapte, o fetiță bucălată a venit, timidă, cu un șervețel de hîrtie pe care desenase un fel de inimă pupăcioasă. Timp de o oră am făcut apoi schimb de desene tandre, spre deliciul copilei. Și al nostru! Am ieșit apoi la o țigară cu mama fetiței. Lucra la HP și tocmai i se oferise un post de conducere la „centru“, în București. Făcîndu-și socotelile, constatase că „promovarea“ ar fi costat-o mult mai mult decît viața în Bulgaria, așa că refuzase politicos, dar ferm. După o jumătate de oră de povești, a reintrat în casă și s-a prins într-o suită de dansuri de-ale lor, ca și cum doar asta ar fi făcut de cînd s-a născut.

– Mde, „bulgăroi cu ceafa groasă“, cum am spune noi, românii – a zîmbit, dus pe gînduri, prietenul nostru.

Unul dintre lucrurile pe care le-am admirat totdeauna la bulgari a fost acest soi de asumare firească a „bulgarității“. Formularea e cam nefericită, așa că mai bine o să descriu la ce mă refer.

Mai întîi, faptul care mă scoate din sărite de 25 de ani: eu, ca român, dacă vreau să beau o țuică, trebuie să mă duc la țară sau să am o rudă la țară. Iar dacă mă duc la țară și vreau să mănînc ceva, pot să găsesc niște mici și o ciorbă de burtă pe marginea șoselei, dar într-un restaurant, dacă „gordon bleu“ nu este, nimic nu este. La bulgari, în ultimul sătuc, ai de ales între cîteva tipuri de rachiuri și două-trei feluri de *kavarma* țărănească. Pe de altă parte, în ziua cînd am ajuns la Koprivșița, de pildă, în piața centrală a acestui sat-muzeu (păstrat și refăcut ca în perioada sa de glorie din secolul al XIX-lea) era sărbătoare națională, ceva legat de independența lor. Se dansa. Erau peste o sută de persoane, de toate vîrstele și categoriile sociale, prinse într-o horă care șerpuia prin piață, cu steagul național în față și cel local în coadă. Dansurile erau diferite, fiecare cu pașii săi specifici, destul de complicați, dar nimeni, absolut nimeni nu greșea sau improviza: toți știau și se bucurau de dansurile *lor*. Nu am putut să nu compar cu bucuria similară a noastră, dansînd pe „sîrba“ națională, la fel de standardizată ca și sarmaua tradițională, aceeași de la Cluj la Constanța, și care, acompaniată de ceva chiuituri, e suficientă ca să te facă să te simți român.

La fel și cu cîntecele populare. Îmi aduc aminte de cei cîțiva ani în care am organizat „terenuri mixte“, la care participau, pe lîngă studenții români, și studenți din alte țări, printre care și Bulgaria. Seara, la cîte un foc, se lăsa cu cîntat. Cînd venea rîndul nostru, al românilor, studenții mei (ca și mine…) știau un vers din Phoenix, începutul de la „Mă dusei să trec la Olt“, poate un vers dintr-o romanță sau alta, și cam atît. De fiecare dată, cînd venea rîndul bulgarilor, cîntau cu toții cîntece întregi timp de ore, pînă cînd se jenau că au monopolizat scena.

Da, știu că aceste comparații ale mele cu Bulgaria exasperează lumea bună – și nu numai… Dar nu despre modele sau ierarhii este vorba aici, ci pur și simplu despre lucruri care, întîmplător, pot fi comparate cu aceleași unități de măsură. Pe de altă parte, din acest exercițiu de imagini, România nu iese nici mai bine, nici mai rău decît este de fapt. La Koprivșița, de pildă, o pictură naivă pe lemn a lui Putin printre icoane bizantine, la fel de naive, spunea mai mult decît zece talk-show-uri de analiști politici. De asemenea, discuția de dimineață cu un alt bulgar din același hotel, cînd acesta îi invidia pe români pentru că l-au lichidat pe Ceaușescu și au îndrăznit să-și trimită în pușcării o mulțime de demnitari, în timp ce Bulgaria este condusă de fostul bodyguard al lui Jivkov, a fost la fel de edificatoare. Nu, Bulgaria nu este nici un model de urmat, nici o referință de depășit.

Și atunci, la ce bun astfel de comparații? Păi, foarte simplu: în oglinda bulgărească (dar și a altor „tinere națiuni“ din spațiul nostru geografic) putem să vedem mai bine ce ne-a reușit și ce nu ne-a reușit *nouă,* în condiții istorice și geopolitice *comparabile,* și să încercăm să tragem astfel niște învățăminte.

În acest sens, după cele cîteva zile la Koprivșița – și ani de cunoaștere a Bulgariei –, eu personal am rămas cu o întrebare recurentă: de ce sîntem oare atît de fuduli? Îmi aduc aminte, de pildă, de un taximetrist bulgar (probabil ceva vlas, căci o rupea destul de bine pe românește), care, la începutul anilor 1990, mi-a făcut o „analiză politică“ profetică a Bulgariei postcomuniste. Pe scurt, ideea era următoarea: *Noi știm că sîntem amărășteni și la coada Europei, așa că, dacă nu punem osul la treabă, rămînem în căcat* (scuze, expresii de taximetrist…). Pe de altă parte, noi, românii, am considerat de la început că am revenit în Europa – unde ne este locul *de drept* – și nu am crezut de cuviință că trebuie să facem ceva special pentru aceasta. Căci, nu-i așa, noi cu toții de la Rîm ne tragem, din inima civilizației europene. Iar dacă preferăm să fim daci, atunci musai noi, dacii, am inventat limbajul și civilizația. Țărani fiind, nu am fost războinici, dar i-am bătut mereu pe turci. Sîntem patrioți, desigur, dar nu am dansa, simplu și firesc, o horă cu steagul nostru românesc, iar de ziua națională ne înghesuim la fasole cu cîrnați – sau ne facem noi grătarul nostru, în privat. În sfîrșit, fiind români, „aici pe veci stăpîni“, nu ne vindem țara, ci o părăsim. E interesant însă că tot noi, în înțelepciunea noastră populară, am găsit și expresia ironică potrivită pentru această fudulie: capra rîioasă cu coada în sus.

Nu bogăția sau frumusețea ne lipsesc și, în ultimă instanță, nici măcar corupția sau „lenea“ nu sînt adevăratele noastre probleme, ci fudulia. Acel soi de fudulie păguboasă pe care tot noi am descris-o în imaginea vacii care umple găleata cu lapte, apoi o răstoarnă cu copita. Uite-așa, ca să nu creadă cineva că ne poate „mulge“ pe noi cînd vrea!…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Week-end cu mama

Fiu-meu și Dario se joacă cu niște mingi de cauciuc. E o chestie specifică bărbaților. Noi încercăm de enspe mii de ori să vedem dacă mingea aia sare. Funcționează cam așa: *Mingeeeeeeee, mingeeee, mingeeee! E din aia de cauciuuuuuc!!!! Să vedem dacă sareeee!!! Sareeeeee!!!! Supeeeeer!!!! Yupiiiiii!!! A sărit. Ce mișstooo!!!! A sărit!!! Hai să mai vedem o dată!!! Poate sare iarăși!!! A săăăăăăriiiiit !!! Și a săăăriiit mai bine decît prima oarăăăă!!! Ce tare, ce tare, ce tareeeee ! Hai să vedem dacă mai sareeeee! Da, băi, mai sareeee! A sărit din nou!!!! Hai să vedem dacă mai sare o dată!*

Și așa mai departe, pînă cînd descoperim o altă minge. Sau se mai mișcă ceva brusc la televizor. Nu contează dacă joacă Avîntul Pocreaca cu Fulgerul Palilula și toți ăia sînt beți morți și aleargă după cîini sau oi. Dacă ating mingea, fie și accidental, o dată la cinci minute, noi ne bucurăm. Dacă soțul, iubitul, băiatul nu vă ascultă, încercați cu o mingiucă. Orice fel de mingiucă. În mod sigur or să facă orice pentru a putea să aibă mingiuca și să vadă dacă sare.

Mama e în sevraj. Nu avem Antena 3. Nu avem România TV. Nu avem televiziune deloc. De gătit, a gătit pentru noi, cunoscuții noștri și prietenii lor. Cîinii noștri și cîinii de pe stradă sînt și ei hrăniți, pentru că le-a gătit și lor mama.

De curățat, nu mai e nimica de curățat. A curățat plantele. Și cele din casă, și cele din grădină. Din grădina noastră și din grădina vecinilor, care sînt niște nesimțiți și nu știu cum se ține o grădină. Nu contează că oamenii nu sînt în țară. Toate hainele sînt spălate și călcate. Și cele care erau deja spălate și călcate. A spălat și perdelele, că doar a fost Paștele. Cum a reușit, la 1,38 m și 78 de ani, să dea jos toate perdelele din casă și să le pună la loc nimeni nu poate să spună. Sarah și Raven sînt doi ciobănești de vreo 80 de kilograme fiecare. Jur că singura chestie care îi sperie e mama. A făcut curat și la ei în cuști și le ține teorie despre disciplină în fiecare dimineață.

Se mișcă întruna prin casă. Dacă aș avea niște semnalizatoare de perimetru cred că s-ar auzi continuu *ping, ping, ping, ping, ping, ping.* Cam din cinci în cinci minute mă întreabă ce fac. E week-end și sînt acasă, dar nu am terminat ce ar fi trebuit să termin la serviciu.

– Muncesc.

– Ce faci?

– Încerc să muncesc.

– Ce faci?

Decid să nu îi mai răspund.

– Te-ai ajuns acum și nu mai îi răspunzi lui mă-ta? Ce să-ți spun, ești un domn! Nesimțitule!

Vorbesc cu ea. Îmi spune bîrfele din familie. Mi le-a mai spus. Brusc, mă lovește inspirația și îi spun că ar trebui să îi spună povești lui Dario. Îi licăresc ochii și se

duce să vorbească cu Dario.

Cînd eram mic – abia ne mutaserăm în Craiova și încă nu pricepeam de ce nu se prea jucau copiii cu mine –, mama îmi tot spunea o poveste cu un urs brun care a ajuns în țara ursilor albi. Pe scurt, ursul brun nu prea a fost apreciat acolo din cauza diferențelor de pigment și a rasismului sistemic. A dovedit însă că era de treabă, a prestat cu muncă și, pînă la urmă, ursii albi l-au acceptat la ei în șatră. La sfîrșit se lăsa cu un cîntecel.

Mama îi cîntă lui Dario. Am moștenit sigur genele ei într-ale cîntatului – cîinii mei încep să urle. Aș urla și eu dacă aș auzi așa bine cum aud ei. Lui Dario nu îi pasă – el e impresionat. Dario este în grija statului. E incomparabil mai bine în grija mamei, îmi spune Dario. Răsuflu ușurat – îmi era teamă să nu se simtă abuzat copilul. Apoi îmi amintesc că pe Dario l-am operat de urechi fiindcă nu auzea deloc.

Mama a lucrat toată viața în spitale. A avut o viață tare grea și a fost victimă a rasismului de foarte, foarte multe ori. Nu putea să stea locului și, cînd nu era nimic de făcut, făcea clătite pe care le vindea bolnavilor și banii îi folosea pentru a cumpăra lucruri pentru spital sau pentru a-ł ajuta pe cei care nu aveau mai nimic. A salvat mulți oameni – o bună parte dintre ei romi. Nu a devenit acră. Nici cinică. Mă duc, o iau în brațe și îi spun cît de dragă îmi este. Se uită curioasă la mine și mă întreabă dacă vreau să îmi facă un cozonac. Îi spun că nu. Îmi zîmbește larg.

Fiu-meu încă se joacă cu mingea. Decid că este exact ceea ce ar trebui să fac și eu.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

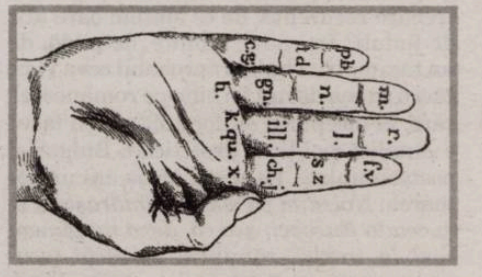

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Raport de calitate

Într-o scurtă incursiune bucureșteană, m-am întîlnit, după mulți ani, cu un amic din tinerețe, astăzi „controlor al calității" într-un domeniu important (nu spun care, din motive lesne de înțeles). Cum interacționez uneori, prin profesie, cu zona de expertiză a ministerului unde lucrează vechiul meu prieten, Toto Mărțișor, nu m-am abținut, în toiul trăncănelii noastre de revedere, mai în glumă, mai în serios, să-i reproșez o anumită fragilitate a calității sectorului în cauză. „Bătrîne", mi-a zis Toto, „să știi că noi, inspectorii de profil, nu avem nici o vină pentru aceste rateuri ale calității! Îți dau exemplul meu. La terminarea facultății, am plecat de la Iași la București, pentru că tocmai apăruse postul ăsta de controlor ministerial. Spre surprinderea mea, am luat concursul fără pile și alte tipuri de intervenții. Ar fi fost oricum imposibil să le am eu, moldoveanul rătăcitor, pierdut în tranziția din Capitală. Faptul mi-a dat încredere că lumea urma să se schimbe. Era, de altfel, imediat după Revoluție, plesneam cu toții de optimism și entuziasm. Colegii și șefii s-au purtat frumos cu mine de la bun început. Așadar, m-am apucat serios de treabă, deși cîștigam puțin. Dezvoltasem convingerea că numai prin devotament personal puteam crea o nouă societate. Nu-mi păsa de privilegii, munca ajunsese pe primul plan."

„Am demarat niște inspecții prin țară", continuă Mărțișor, „mai mare dragul! Tăiam în carne vie! Scriam rapoarte detaliate despre neregulile descoperite și ceream conducătorilor ministerului rezolvări urgente, oferind totodată schița soluțiilor posibile. Referatele mele erau preluate atent de Registratură și transmise factorilor decizionali. După fiecare inspecție devastatoare pentru racilele fostului sistem ceaușist, muribund, dar încă pernicios, plecam acasă cu sentimentul datoriei împlinite. Transformam istoria. Copiii mei vor trăi într-o țară mai bună, gîndeam fericit. Anii au trecut, salariul mi-a crescut, relațiile cu șefii și colegii au devenit tot mai bune și mai strînse. Mă simțeam apreciat, indiferent de culoarea politică pe care o căpăta ministerul din cînd în cînd. Îmi făceam datoria, nimeni nu avea ce să-mi reproșeze, reclădeam, practic, România din temelii. Apoi, acu' vreo doispe-treispe ani, s-a întîmplat ceva ciudat. Mecanismul circular al inspecțiilor în teritoriu m-a readus la vizite de control al calității în spații și instituții pe care le evaluasem la debutul în carieră, adică în prima parte a anilor '90. Spre stupoarea mea, am revăzut, pretutindeni, fix aceleași mizerii – dezavuate, în rapoartele mele, în urmă cu mai bine de un deceniu. Ce Dumnezeu se petrecuse cu acele amănunțite analize făcute în tinerețea mea profesională?"

Bănuiesc că am căscat ochii, mirat, la întrebarea lui Toto, întrucît a ezitat o clipă înainte să-și reia povestea: „Am ridicat, bineînțeles, problema în ședințele cu șefii. Am menționat referatele redactate în trecut, m-am arătat siderat de înțepenirea lucrurilor la acel nivel de deteriorare *istorică*. Păreau să mă asculte interesați. Clătinau din capete și își

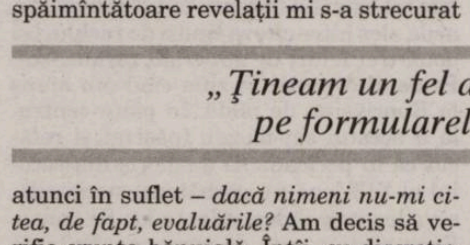

„Țineam un fel de jurnal personal pe formularele de inspecție."

țuguiau, a uimire, buzele. Mi se zîmbea politicos și mi se promiteau supraverificări neîntîrziate. Situația însă nu evolua defel. Inspecțiile mele succesive, soldate cu teribile rapoarte de critică a proastei calități, rămîneau niște gloanțe oarbe, și alea trase în vînt. Șarpele unei înspăimîntătoare revelații mi s-a strecurat atunci în suflet – *dacă nimeni nu-mi citea, de fapt, evaluările?* Am decis să verific crunta bănuială. Întîi, cu discreție. Scriam, mai nou, *același* raport, cuvînt cu cuvînt, pentru fiecare control. Nimic. Registratura prelua documentele de evaluare la fel de conștiincios, șefii și colegii mă băteau încurajator pe umăr în continuare, eram apreciat ca și odinioară, salariul îmi creștea odată cu vîrsta. M-am enervat și am început să inventez nume pentru cei inspectați – Aurelian Potcoavă, Merișor Albanescu, Costel Vioară. Inutil. Aceeași lipsă de atenție, aceeași stare de inerție. Nici o adiere de minimă consternare dinspre conducere. Am plusat și am hotărît să-mi relatez viața în aceste rapoarte de calitate."

„Cum adică?" am întrebat cu profundă mirare. „Simplu", a răspuns Mărțișor, „țineam un fel de jurnal personal pe formularele de inspecție, ce creștea de la o vizită în teritoriu la alta. Cine l-ar fi citit ar fi aflat chestii nostime despre motanul meu Fîrnîiac, despre cum am învățat să gătesc ori despre părerile proprii în materie de fotbal. Nu-ți ascund că m-am jucat și de-a scriitorul. Am inventat o narațiune cu doi soți oligofreni, care se rătăcesc în pădurea Băneasa. Nimic totuși pe frontul de est! Eternele numere de înregistrare, pupături, aprecieri și salariu. Ca atare, acum două luni, mi-am pierdut mințile complet și am scris pe un raport o singură frază – *Delicat (rog, fără musteață!), mă pupați toți în curneață!* Ei bine, ce crezi că s-a întîmplat, omule? *M-au dat afară a doua zi.* Nu m-am supărat, mă așteptam la asta, dar am cerut o explicație. De ce abia acum, după ani întregi de la inaugurarea rapoartelor bășcălioase? Atrăsese atenția, mi s-a zis, prezența unui singur rînd în referatul meu de evaluare. *Nu completasem deci toate rubricile formularului!* Aparent, în sensibila muncă de control al calității, aceasta este o gravă abatere profesională..."

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Semne rele

Nu am fi auzit, cu siguranță, de orașul bulgar Radnevo, situat undeva la sud de lanțul Balcanilor, nu foarte departe de Stara Zagora. Mica urbe de 12.000 de locuitori nu se află pe principalele noastre drumuri de plimbare prin țara vecină, nici pe rutele spre litoralul grecesc. La Radnevo au avut loc, săptămîna trecută, mai multe ciocniri de stradă, după ce un banal conflict în trafic a căpătat conotații etnice.

O încăierare pe un drum local a fost urmată de o serie de demonstrații în care locuitorii au cerut „dreptate pentru victime". Este vorba despre cetățeni de etnie bulgară, bătuți de patru cetățeni de etnie romă și care au suferit răni grave. Cei patru au fost acuzați de tentativă de omor și se află în custodia autorităților. Cu toate acestea, locuitorii din Radnevo se tem că agresiunile vor rămîne nepedepsite, așa cum ei spun că s-a mai întîmplat în trecut. Ministrul de Interne, Rumiana Bahvarova, a declarat, luni, pentru site-ul de informații Novinite, că au existat „provocatori", la mitingurile de protest în orașul Radnevo.

Mai întîi de toate, să recunoaștem că primele informații despre evenimentele din micul oraș bulgar le-am primit prin intermediul rețelelor de socializare. Acolo unde, bineînțeles, în multe postări, revolta locuitorilor era dată ca exemplu de urmat, iar evenimentul căpăta, bineînțeles, puternice conotații etnice. Mai mult, ciocnirile cu Poliția erau văzute drept o dovadă că autoritățile statului democratic și european bulgar îi protejează pe agresori de revolta localnicilor, altfel pe deplin justificată. Că turnura violentă a fost, dacă nu generată, cel puțin amplificată de ceea ce ministrul de Interne numește „provocatori", contează mai puțin în aprecierile unor internauți. Iar postările sînt rostogolite de mii și mii de ori. Oricum, tonul lor le face cu mult mai „interesante" pentru un public avid de senzațional, în comparație cu limbajul sec al autorităților.

În timp ce bulgarii curajoși se revoltă, la români mămăliga nu explodează.

Povestea din Bulgaria a avut ecou în România și pentru că a venit cam în același timp cu un eveniment petrecut într-un tramvai bucureștean, acolo unde doi ascultători de manele date la volum maxim au primit o corecție din partea unor călători, iar scena a fost filmată și postată pe rețele. Unde, bineînțeles, faptul divers a căpătat imediat conotații etnice. Pusă față în față cu evenimentele de la Radnevo, altercația din tramvaiul bucureștean a primit, în ochii multor internauți, o semnificație clară: în timp ce bulgarii curajoși se revoltă, la români mămăliga nu explodează.

Nu ar trebui ca asemenea fapte diverse să ne lase indiferenți. Și nu numai pe noi, pe cei care ne exprimăm în spațiul public, dar mai ales pe cei care decid în politică. Ei trebuie să înțeleagă că acolo unde statul și legea nu funcționează, răspunsurile vin din partea pescuitorilor în ape tulburi. Că lipsa de intervenție a legii este cel mai bun argument pentru aceia care vor să organizeze patrule paramilitare, precum în cele mai întunecate perioade ale Europei secolului XX.

Democrația trebuie să coboare în stradă. Iar legea nu poate fi făcută paravan pentru a ține secrete chestiuni care ne privesc pe toți, așa cum se întîmplă în aceste zile cu rapoartele SRI privind dezinfectanții din spitale. A te prevala de secretul de stat – dar ce poate fi secret atunci cînd e vorba de sănătatea noastră? – poate genera în societate același sentiment pe care l-au resimțit locuitorii orașului bulgar Radnevo: că autoritățile sînt puse nu să-i apere pe oameni, ci să-i apere pe cei răi de furia oamenilor.

Și să nu ne facem iluzii, provocatori se găsesc. Iar dacă va fi să ajungem să facem într-o zi bilanțul greșelilor ce au dus la deteriorarea iremediabilă a democrației, cei care se agață acum de secretul de stat să nu-și facă nici ei iluzii: se vor găsi pe listă înaintea provocatorilor.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

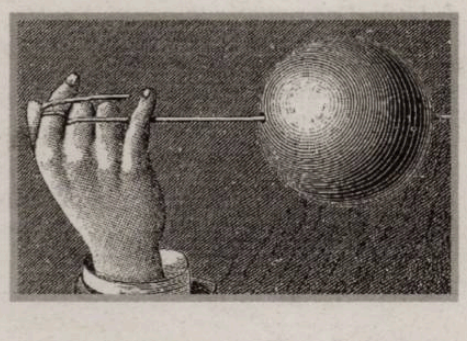

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Circuitul banilor și circulația informației

Tirajele ziarelor naționale generaliste sînt în cădere liberă. Și tabloidele scad, dar nu chiar atît de abrupt. S-a menținut destul de bine audiența unor cotidiane locale. Dar, una peste alta, presa scrisă e o prezență tot mai slabă. E o problemă structurală a sectorului: distribuția de presă e depășită. Numărul chioșcurilor de ziare a scăzut vertiginos, există dezechilibre importante în modul în care acestea acoperă teritoriul. Există sate sau chiar orașe mai mici în care nu se găsește nici un chioșc de presă. În plus, rețeaua de difuzare e compusă din tot felul de firme și firmulițe care lucrează mai mereu la limita falimentului: redacțiile își recuperează greu (și rar) banii pe publicațiile vîndute. Dincolo de asta, mai e și problema pieței de publicitate, care a scăzut, și ea, pe fondul crizei din ultimii ani. În plus, puținii bani puși la bătaie de publicitari se împart inegal: cei mai mulți merg spre televiziuni – dar sînt insuficienți pentru a acoperi costurile de funcționare.

Întreprinderile de presă au devenit active tranzacționate între moguli și/sau diverși oameni politici în niște afaceri care n-au nici o legătură cu presa.

Ce legătură au toate acestea cu libertatea de exprimare? Care e legătura între bani și presa corectă? Dacă banii (sau sursa lor) pot să dicteze uneori direcția editorială, respectiv ce apare sau ce nu apare în ziar, absența banilor influențează acuratețea informației; cînd nu ai resurse, nu poți angaja jurnaliști competenți și suficient de numeroși. Instituțiile de presă din România funcționează la limita subzistenței. Deprofesionalizarea jurnaliștilor e doar unul dintre efectele crizei. Celălalt e riscul tot mai mare de corupție în rîndul redacțiilor.

Raportul FreeEx al Agenției de Monitorizare a Presei Active Watch pentru 2015-2016 descrie aceste carențe. Cercetarea realizată anual de Active Watch urmărește abuzuri și amenințări asupra jurnaliștilor, evoluții în mediul de afaceri, precum și schimbări legislative care afectează profesia. Ea se bazează pe informații din presă și pe observația directă a realizatorilor. Structura raportului s-a închegat în timp, ea devenind tot mai previzibilă. Inprevizibile sînt, în schimb, observațiile și, mai ales, cazurile prezentate.

Un efect al condițiilor precare de pe piața presei: de vreme ce întreprinderile de presă nu mai aduc profit, ele sînt folosite de patronii lor – care, adesea, au interese politice și economice – doar ca instrumente de influență. Întreprinderile de presă au devenit active tranzacționate între moguli și/sau diverși oameni politici în niște afaceri care n-au nici o legătură cu presa. De pildă, un cotidian important, cîndva un titlu de referință, a fost oferit drept mită unui politician acuzat de corupție – susține un rechizitoriu al DNA. *Evenimentul zilei* – despre acest ziar e vorba – a schimbat patronul într-o afacere mult mai încurcată, care miroase, de la o poștă, a politică urîtă. Dar asta nu e tot. Mulți patroni de presă sînt anchetați pentru corupție și/sau evaziune fiscală, unii dintre ei trecînd și prin arestul preventiv. Faptul că ziarele și televiziunile s-au transformat într-un soi de bîtă (sau, poate, zăhărel) în războaie de putere și influență o arată felurite dosare DNA care demonstrează mecanismele prin care oameni politici hotărăsc asupra conținutului editorial al publicațiilor pe care le controlează direct sau prin oameni de afaceri interpuși (nu e de mirare, de pildă, că anumite materiale sau informații de interes care vizau plagiatul fostului ministru al Internelor Gabriel Oprea nu au apărut în unele ziare).

Raportul Active Watch mai arată că jurnaliști incomozi au fost îndepărtați din redacții, și avertizori de integritate – supuși unor campanii de denigrare de către publicații controlate de cei vizați de ancheta jurnalistică.

În fine, „apropierea anului electoral a generat o adevărată competiție în mediul politic în vederea sprijinirii televiziunilor greu lovite de criza financiară și de problemele penale ale patronilor." A fost pregătită o lege care să subvenționeze televiziunile private. Încă nu se cunosc normele de aplicare. Între timp, televiziunea publică, aflată în evidente dificultăți financiare, încă așteaptă o soluție: fie un proces de insolvență, fie o reformă „de la zero".

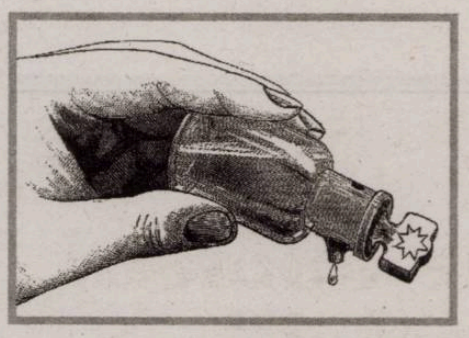

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Joc de gleznă

Terminologia sportivă stă la originea multor clișee jurnalistice, dar și a unor expresii populare, colocviale sau argotice. Formula *joc de gleznă,* folosită pentru a desemna un exercițiu de încălzire pentru o activitate sportivă, a intrat probabil în uzul larg prin orele de sport din școală, dar și în legătură cu antrenamentul și meciurile de fotbal. Utilizarea sa familiar-argotică cea mai cunoscută este în construcția glumeață *ciocul mic și joc de gleznă*, care transpune, figurat și ingenios, un act autoritar: de impunere a tăcerii și de alungare. Expresia poate fi descrisă prin contextele particulare în care apare o asemenea cerere; de exemplu, în *Dicționarul de argou* al lui G. Volceanov (2006) este glosată ca „executați ordinul fără comentarii!" și este atribuită mediului militar. Nina Croitoru-Bobârniche, în dicționarul său de argou (ediția a doua, 2003), includea expresia într-o serie sinonimică – *ciocu' mic și pasu' mare!, ciocu' mic și mergi pe burtă!* –, oferind o echivalare mai generală, valabilă în cele mai multe contexte: „taci și pleacă! vorbește mai puțin și treci la treabă!" Expresia este atestată în cartea lui I. Chertiție *(Confesiunile unui gardian,* 1991): „S-ar putea să rezolvăm. Dar «ciocul mic și joc de gleznă»!" (p. 86). Efectul umoristic al formulei nu provine atît din prima sa secvență (în care metafora *cioc* pentru gură și metonimia „a ține gura mică" pentru „a păstra tăcere" sînt destul de banale), ci din cea de-a doua, în care o tipică metonimie „parte pentru întreg" (mișcarea gleznei ca parte a fugii) se intersectează cu o metaforică transpunere a negativității în pozitivitate: un exercițiu sportiv util înnobilează actul rușinos al plecării în fugă, la ordinul altcuiva.

Expresiile la modă alunecă ușor de la utilizările motivate la cele abuzive.

Joc de gleznă (la fel de folosită fiind și varianta cu pluralul, *joc de glezne)* nu este însă doar o formulă glumeață de impunere a plecării rapide. Multe atestări din Internet indică actualizarea altor sensuri ale expresiei, derivînd din natura mișcării pe care o desemnează, de simplu exercițiu și mai ales de exercițiu pregătitor, ca și din faptul că – executată pe loc – mișcarea este un fel de simulacru de fugă. În comentariile jurnalistice asupra vieții politice și chiar în declarațiile politicienilor, o serie de acțiuni sînt calificate, depreciativ, ca simplu *joc de gleznă,* performat fără intenția unei acțiuni serioase: „Moțiunea de cenzură, *joc de gleznă*"; „acest demers a fost *un fel de joc de gleznă* înaintea campaniei prezidențiale" (dcnews.ro); „«trebuie să avem și șanse de succes, să nu fim ridicoli, să facem *doar un joc de gleznă politic»*, a spus A.P." (mediafax.ro); „La Oradea, PSD *face joc de gleznă:* anunță în fiecare săptămînă un nou candidat" (bihon.ro); „Edilul din Deveselu despre amenințarea rusească: «Este *un joc de gleznă!»*" (ziare-pe-net.ro). Ideea de simulacru e adesea foarte puternică, reliefată și explicitată în context: „Aceasta nu este o măsură de combatere a evaziunii fiscale, ci încă una din lungul șir de *măsuri de tip joc de gleznă:* ne facem că facem" (money.ro); „ANAF a făcut *joc de glezne* în combaterea evaziunii fiscale în anii precedenți..." (stiripesurse.ro).

Trecerea de la contextele sportive la cele ale experiențelor comune se poate observa foarte bine pentru un alt sens al expresiei, dezvoltat în construcția *a fi* sau *a sta în joc de gleznă:* „a fi în așteptare, a se pregăti pentru o acțiune". Formula descrie uneori situația jucătorilor care se pregătesc să intre în teren sau a portarului care așteaptă pase: „Pasele cîinilor au curs lateral, iar Bălgrădean mai mult *a stat în joc de gleznă* în așteptarea unei amenințări" *(prosport.ro).* Metaforic, așteptarea nu mai este cea de pe marginea terenului, ci una strict psihologică: „Vreau să-i transmit lui Dani *să stea în joc de glezne*, pentru că aproape sigur va fi reînregimentat la Rapid" (digisport.ro). În această construcție, extinderea uzului și cea a sensului nu mai presupun conotații negative; au, cel mult, o notă ironică, produsă de distanța dintre situația sportivă tipică și cea căreia i se aplică analogia: „chelnerii *au stat în joc de glezne pe lîngă noi* și nici nu apucam să sting țigarea ca lumea, că și schimbau scrumiera" (forum.fanclub.ro); „Nu mai e mult și vine distracția de primăvară, partidele se pregătesc pentru o nouă campanie, politicienii *sînt în joc de gleznă*, își pun la punct strategiile de atac, analiștii deja anunță tot felul de prognoze" (botosaneanul.ro).

Expresiile la modă alunecă ușor de la utilizările motivate la cele abuzive, fie prin exces de ornamente retorice – „șeful ANAF-ului a reușit să meargă pe sîrmă, chiar deasupra cuștii cu lei, printr-un *incredibil joc de glezne pe care l-a afișat* în fața politicienilor de toate culorile" (enational.ro), fie prin extinderi care fac textul greu de înțeles: „*Joc de gleznă între Putere și Opoziție* pe tema referendumului" (indiscret.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

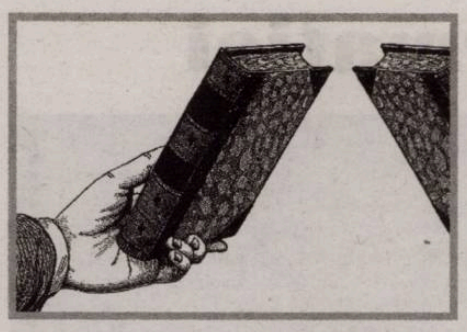

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (IV)

Ultimele patru nevoi – de identitate, de omenesc și de omenie, de cultură și de transcendență – intră iarăși într-un alt registru, amintind-o (și completînd-o) pe prima: nevoia de a da sens vieții.

„Identitate" e un termen intens vehiculat în ultima vreme, de pildă, în dezbaterile despre multiculturalism sau despre emanciparea sexuală. *Gender studies, postcolonial studies* și alte cîmpuri recente de investigație orbitează în jurul lui. Se uită însă adesea că „identitate" poate însemna multe lucruri diferite, pînă la a fi diametral opuse. „A –, B" ne e familiar de la matematică. Îl punem în relație sinonimică cu „asemănător", „congruent" sau „egal". Este superlativul asemănării. Îl acceptăm ca pe o convenție logică, dar ne derutează cînd îl proiectăm ontologic. Cînd vedem doi frați gemeni îmbrăcați la fel încercăm instinctiv să distingem o deosebire cît de mică. Dacă ne uităm la o colonie de pinguini ne întrebăm cum de reușesc mamele să-și recunoască puii. Pentru că știm că dacă n-ar reuși, colonia ar fi sortită pieirii.

Altfel stau lucrurile atunci cînd vorbim, de exemplu, de „carte de identitate". Rostul ei e să ne diferențieze de oricine altcineva. Teoretic, n-ar fi imposibil să existe cineva născut la aceeași dată, care să aibă același nume, să arate la fel și, dintr-un motiv tehnic oarecare, să aibă același CNP. N-are a face. Noi știm că, de această dată, ne aflăm în postura puiului de pinguin care-și așteaptă mama și că, într-un fel sau altul, ea ne va găsi. „Identitate" este, în acest caz, superlativul diferenței.

Paradoxul e că sîntem deopotrivă purtători ai unor multiple identități generice – de gen, de rasă, de etnie, de religie, de vîrstă, de profesiune, de loc de viață, de zestre culturală ș.a.m.d. –, dar al unei singure identități personale; că ne definim la intersecția dintre „la fel" și „altfel". Așa cum Paul Ricœur a disociat cele două fațete ale identității, botezate de către filozof *„idem"* și *„ipse"*, „același" și „însuși".

Educația noastră școlară și universitară, ba chiar și cea familială, au în vedere aproape exclusiv primul tip de identitate, cea care conferă individului statutul de apartenență la un grup anume. Mai mult, categoriile cu care ea operează sînt adesea abstracte și inconsistente. Motorul educației autohtone este aspirația de a deveni „premiant" și frica de a nu deveni „repetent". Din păcate, premisa construcției e șubredă, pentru că, din fericire, nu există o comunitate a „premianților" și nici una a „repetenților". Dinlăuntrul clasei de elevi sau al școlii în care aceștia învață, chestiunea se vede cu totul altfel: cutare rezolvă probleme de algebră, cutare spune bancuri, cutare dansează bine, cutare e zurliu, cutare citește cărți bizare etc.

Modelul educațional orientat spre dezvoltare personală, care pune cunoașterea de sine, explorarea și exploatarea potențialului propriu deasupra imperativului atingerii unor standarde impersonale este la noi încă puțin prizat. Predarea diferențiată, individualizată, e considerată un lux sau răstălmăcită ca alibi pentru producția de „olimpici".

„Nevoia de omenesc și de omenie" chiar nu știu cum să o interpretez. „Omenia" ar fi fiind, potrivit lui Iorga, într-un text al cărui titlu îmi scapă, o trăsătură a spiritualității românești. Mă îndoiesc c-ar fi așa ceva, chiar dacă sună destul de neaoș. Îmi amintesc de o întîmplare de pe vremuri, de cînd fusesem promovat de la asistent la lector, titular de curs, cu toate responsabilitățile aferente, precum organizarea examenelor și notarea studenților. Am primit, ca începător, niște cursuri la un program cu dublă specializare, teologie-litere. Erau aproape numai fete, presupun viitoare profesoare de religie, cu posibilitatea de a-și completa norma didactică prin ore de română. Nivelul era mai mult decît modest, așa că m-am hotărît să le compun o bibliografie obligatorie drastic comprimată, cu rugămintea de a consulta în DEX definiția cuvîntului „obligatoriu". Primul examen, oral, a fost un dezastru. Mai toate nu citiseră nimic. Am fost nevoit să pic peste trei sferturi. După încheierea examenului, șefa de an, care rămăsese pînă la sfîrșit, m-a dojenit că nu am milă creștinească. Ce să zic? I-am răspuns că asta e misiunea cuiva de deasupra mea, eu unul fiind temporar însărcinat cu dreptatea pămîntească.

Homo sum, humani nihil a me alienum puto – zice Terențiu. În timpul stagiului la Școala Generală Breaza-Centru învăța în clasa a V-a, unde eram diriginte, o elevă dintr-o familie sărmană; o fată inteligentă și cu mult bun-simț, însă dornică să afle, să știe, un copil cu sîmburele binelui în el, pe care te bucurai să-l vezi crescînd, maturizîndu-se. Într-o zi vine la școală vestea trăsnet: fusese prinsă furînd nu știu ce prostioară la librărie. M-a chemat directorul să-mi spună că se alertase Miliția, că trebuiau aplicate sancțiuni... M-a luat cu frică. Am pornit, cu inima strînsă, către secție, unde am fost îndrumat spre un tînăr care se ocupa, din cîte am înțeles, cu delincvența juvenilă. Eram teribil de crispat, habar n-aveam cum se pune o pilă la un milițian. Spre surprinderea mea însă, el a fost cel care a început să mă roage să nu facem la școală din țîntar armăsar, fata a îndurat și așa destulă umilință cînd a fost prinsă și e păcat să traumatizăm un copil pentru un gest infantil. Bulversat, fericit, m-am întors la școală cu solia de pace a organelor în drept.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional.*

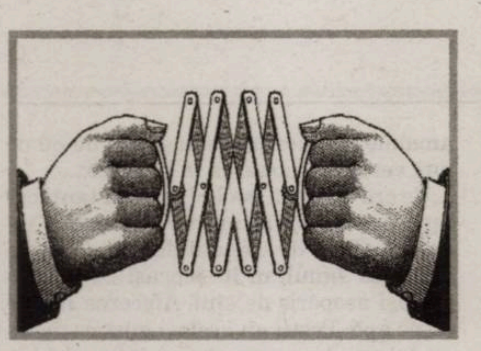

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„România e o țară de oameni inteligenți și creativi”

– dialog cu Dan BULUCEA –

*Este Country Manager la Google România, dar peste cîteva săptămîni va deveni director New Business pentru regiunea Asia-Pacific. De fapt, **Dan Bulucea** este cel care a înființat filiala Google din România, în 2010. L-am invitat la o discuție despre dilemele pe care ni le provoacă, în zilele noastre, Internetul și tehnologia.*

Milioane și milioane de oameni, măcar o dată pe zi, caută ceva pe Google. Nu mai putem trăi fără Google?

Nu mai putem trăi fără ceea ce ne oferă tehnologia. Internetul a intrat în viața noastră, împreună cu diverse tehnologii care ne permit accesul la informație și la o comunicare mai eficientă; putem face o videoconferință cu oricine de pe lume fără să ne coste nimic, ne putem orienta mai ușor într-un oraș. Lumea aceasta ne determină și ne schimbă comportamentul. În același timp, uneori o blamăm: ne plîngem că lumea aceasta ne-a invadat, că nu mai avem viață privată, că putem fi găsiți ușor și în vîrf de munte. De multe ori dăm vina pe tehnologie, deși controlul îl avem în continuare noi, oamenii.

Fondatorii Google au avut de la început o idee care le-a asigurat succesul, în comparație cu motoarele de căutare existente atunci...

Misiunea este de a organiza informația și de a o face univeral accesibilă. E o misiune frumoasă. Așa se întîmplă de obicei cu inovația: după ce s-a întîmplat, totul pare simplu. La momentul cînd a apărut Google, erau cîteva sute de milioane de utilizatori în lume, iar a indexa toată informația pe care o produce omenirea părea un lucru imposibil, un obiectiv utopic. Acum sînt peste 3 miliarde de utilizatori. Căutarea a evoluat foarte mult – nu mai tastăm pe o tastatură mare, nu ne mai uităm pe un ecran mare, ci avem un dispozitiv în buzunar căruia îi dictăm ce vrem să căutăm, ne recunoaște vocea, înțelege contextul, înțelege locația, de multe ori poate răspunde și la ceea ce nu am întrebat încă. De pildă, dacă avem notată în calendar o întîlnire în oraș, ținînd cont de oră și de datele din trafic, telefonul ne poate spune că ar fi timpul să plecăm; devine, așadar, mai degrabă un asistent. Misiunea inițială de a face informația universal accesibilă pentru oameni era un scop nobil, însemna democratizarea acccesului la informație. Totuși, nu este valabil pentru toată lumea: 3 miliarde nu reprezintă decît ceva mai puțin de jumătate din populația globului. Sînt mulți care încă nu au acces la informație. Dacă vorbim despre noi, cei care avem acces, trebuie să ne întrebăm în ce măsură acest acces ne deschide apetitul pentru a vrea să știm mai mult, în ce măsură ne permite să fim cu adevărat mai bine informați și să punem mai bine în valoare atuurile noastre.

Unii consideră aceste tehnologii invazive, căci motorul de căutare reține date despre noi. De aici senzația unora că Google, Facebook și alții își bagă nasul prea mult în viața noastră privată. Cum ieșim din dilemă?

Pe de o parte, oamenii sînt îngrijorați de viața lor privată, pe de altă parte sînt dispuși să pună pe rețelele sociale cele mai intime informații – ce fac, unde au fost, cu cine etc. Oamenii ar trebui să fie conștienți de expunerea pe care o au. Una este dorința de a fi recunoscut public și alta este a ști cu adevărat ce este cunoscut, ce date sînt disponibile și cît control ai asupra lor. Aș face o recomandare pentru orice serviciu online utilizat. Le-aș recomanda oamenilor să se uite la două lucruri: au posibilitatea să vadă ce date sînt salvate (în cazul Google, istoricul căutărilor, filmulețe pe care le-au văzut pe YouTube, pagini vizitate pe Internet) și au posibilitatea de a avea controlul asupra acelor date (să le șteargă sau să-și ia datele și să le folosească la un alt serviciu). Asta e valabil atîta timp cît există un cont, de pildă un cont de Gmail de care vor fi legate aceste istorii. Istoricul căutărilor poate fi șters, astfel încît să fii incognito pe Internet, sau dimpotrivă, poți păstra istoricul căutărilor dacă te ajută ca rezultatele primite să fie mai relevante. Să ne gîndim că operatorul nostru de telefonie mobilă cunoaște istoricul apelurilor noastre; banca știe cîți bani am în cont și ce operațiuni bancare am efectuat. Dar mă bazez pe încredere: căci dacă s-ar publica istoricul contului meu și al operațiunilor, probabil că banca respectivă ar dispărea în ziua următoare. Dacă vreau să folosesc anumite servicii, trebuie să ofer niște date care vor fi utilizate.

Google se ocupă însă și de altceva, care la prima vedere nu are legătură cu serviciile pe Internet. Există Google Cultural Institute, există cercetări privind mașina fără șofer ori prevenirea îmbătrînirii. Iar mașinuțele Google care fac poze pe străzi au devenit o atracție, „produc“ știri cînd sînt văzute...

Street View reprezintă o evoluție a ceea ce înseamnă harta în raport cu cea tradițională, tipărită. Dincolo de modul dificil în care gestionezi o coală mare de hîrtie, harta tipărită devenea foarte repede depășită. Trăim într-o lume dinamică, într-o permanentă schimbare. O hartă virtuală e mult mai valoroasă pentru că permite actualizarea aproape în timp real și poate fi adaptată. S-ar putea ca pe mine să mă intereseze drumurile pentru biciclete, pe altcineva să-l intereseze unde găsește restaurante, altcineva să caute o anumită adresă. Poate nici nu mai vrem să ținem minte adresa. În funcție de legislație și de răspunsul pe care l-am primit, unele țări nu sînt pe Street View. În România, deschiderea a fost foarte mare. Acele mașinuțe care fac fotografii merg prin spațiile publice, fotografiază exact ce am vedea noi dacă am merge pe străzile respective. Dacă cineva nu dorește ca propria casă să fie vizibilă, poate să solicite acest lucru: e un buton de raportare în dreapta jos și în mai puțin de 24 de ore imaginea respectivă dispare. De la români însă am observat mai degrabă solicitări de actualizare: „cînd mai treceți din nou pe strada mea? Între timp mi-am renovat casa și aș vrea să se vadă“. Ați menționat direcții care aparent sînt disjuncte, nu au nimic de-a face cu ceea ce este *core business* pentru Google. Aș spune că intră în încercarea de a aborda probleme importante ale omenirii. Doar aparent sînt disjuncte. Tehnologia poate fi utilizată pentru a rezolva problemele de zi cu zi (a te orienta, a comunica mai eficient, a căuta informații). Noi facem greșeala de a absolutiza tehnologia, de a-i da un scop în sine. De fapt, nu e decît un mijloc pentru a rezolva o problemă. Există în acest moment trenuri care merg singure. Și avioane – pilotul automat este capabil să decoleze, să zboare și să aterizeze fără intervenția pilotului, chiar dacă pilotul e în continuare acolo. Ca atare, Google a încercat să abordeze problema traficului auto. Statistic vorbind, accidentele auto reprezintă prima cauză pentru care mor milioane de oameni în fiecare an. E demonstrat că peste 90% dintre accidentele rutiere se datorează erorilor umane. Asta înseamnă că e mult spațiu de mai bine acolo. Mașinile fără șofer comunică între ele, deci un accident poate fi evitat. Din punctul de vedere al siguranței, vom ajunge într-o lume mai bună, în care multe dintre accidente vor putea fi evitate. Pur și simplu mașina fără șofer rezolvă problema de a merge mai sigur și mai eficient din punctul A în punctul B. O mașină autonomă poate duce la reinventarea orașului: nu mai e nevoie de locuri de parcare, de pildă. Sînt dus undeva, cînd am nevoie comand mașina care vine și mă ia. Nici nu mai e mașina mea, e ca un serviciu care mi se oferă. Nemaiexistînd locuri de parcare, în spațiile respective se poate face altceva. Străzile pot fi și ele regîndite.

> *„Dăm vina pe tehnologie, deși controlul îl avem în continuare noi, oamenii.“*

De unde preocuparea Google pentru încetinirea îmbătrînirii și găsirea leacurilor pentru boli?

Speranța de viață a crescut, în general oamenii trăiesc mai mult decît acum cîteva sute de ani (chiar dacă există diferențe între regiuni și zone ale planetei). Multe dintre bolile care altădată secerau oamenii astăzi sînt curabile sau au dispărut. Cu toate acestea, există în continuare anumite boli pentru care încercăm să găsim soluția – de la cancer la Alzheimer. Sînt mai ales boli atribuite bătrîneții. A încerca să găsim o soluție pentru fiecare s-ar putea să nu fie foarte eficient. Ce-ar fi să încercăm să încetinim acest proces al îmbătrînirii? E adevărat că aici intervin și întrebări de natură etică: e bine să facem asta? Dar aceste întrebări ni le punem cînd e vorba despre alții. Dacă e cineva din familia noastră nu ezităm, am face orice să ajutăm acea persoană. A încerca să înțelegem mai bine ce se întîmplă în timpul procesului de îmbătrînire ne ajută. Și nu e vorba doar despre Google, sînt multe companii care au făcut pași importanți în această direcție. Pe vremuri, să decodifici ADN-ul costa cîteva milioane de dolari. Acum costă cîteva mii de dolari și în următorii ani va scădea foarte mult. A înțelege codul ADN ne va permite să știm cum va fi copilul nostru sau, pe baze statistice, să putem prognoza șansa ca o anumită boală să apară pe parcursul vieții.

Ați pronunțat un cuvînt-cheie: etică. Cele mai multe dezbateri în jurul noilor tehnologii sînt de natură etică – de la problema vieții private pînă la această tentativă de „a ne băga nasul în creația lui Dumnezeu“...

Faptul că încercăm să înțelegem mai mult decît pînă acum ce este viața și încercăm să tratăm anumite boli nu face problema mai validă decît era cînd încercam să tratăm alte boli. Nu e ceva nou. Doar că avem unelte mai bune la dispoziție, putem pune mai bine în valoare cunoașterea de pînă acum și, implicit, putem accelera acest proces. Ne-am „jucat de-a Dumnezeu“ de mult timp. Dorința noastră de cunoaștere a existat dintotdeauna și ne-a adus unde sîntem. Ce facem cu timpul nostru dacă nu mai îmbătrînim, dacă nu mai trebuie să muncim pentru că mașinile vor face acest lucru? Sîntem la un moment în care omenirea a ajuns la un nivel de bunăstare fără precedent, ceea ce ne permite să citim, să călătorim, iar viața copiilor noștri să fie diferită de a noastră. E adevărat, pentru noi, care am trăit în comunism, *foarte* diferită de a noastră. Dar sînt întrebări pe care trebuie să ni le punem în mod constant și nu știu dacă există un singur răspuns valabil. Ar trebui să fim conștienți că orice tehnologie creată de om a fost folosită și împotriva omului. Tehnologia își are locul ei și ne ajută, dar responsabilitatea e în continuare a noastră. Nu putem da vina pe telefon pentru că putem fi găsiți în vîrful muntelui. Telefonul are un buton de „oprit“.

Cum ați ajuns la Google și ce vă place acolo?

Sînt un mare norocos. E un privilegiu că am avut ocazia să deschid biroul Google în propria mea țară și să-l conduc în acești ani. Dincolo de ceea ce reprezintă Google, pentru o țară mai mică – și mai ales în faza noastră de tranziție, cînd mediul online dă o șansă țării de a fi mai bine cunoscută – impactul e mult mai mare. Google e o companie dinamică. Deschiderea biroului a însemnat o responsabilitate asumată și o mare libertate de mișcare. Consider că această libertate de mișcare a fost șansa principală și motivul care îmi dă satisfacții. N-aș fi vrut să fac asta în altă țară. România este extrem de deschisă către tehnologie, încercăm să învățăm în mod accelerat și democrația, și alte lucruri care în lumea modernă se întîmplă altfel. Facem greșeli pe care le regretăm, dar România e o țară de oameni inteligenți și creativi. Așa cum generalizăm uneori în spațiul negativ, poate n-ar fi bine să generalizăm nici în spațiul pozitiv. Dar comparîndu-ne cu țările din jur, cu care avem o istorie comună, ne distingem net.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.)

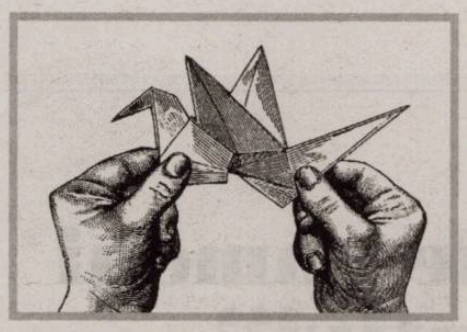

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

La capătul Europei

Prin aerul călduț și luminos al dimineții, dinspre canal răzbate o romanță cîntată de Jean Moscopol. Un barcagiu care acostase acolo se delecta ascultînd-o la ora aceea foarte matinală. Parcă știam de undeva că timpul e altfel la Sulina. Poate că marinarii de prin zonă au bioritmurile schimbate de prea multele ore de cart. Văzută de pe balconul pensiunii, Dunărea curge și curge și curge, ca în seara de dinainte, ca în ziua de dinainte și ca întotdeauna, în timp ce Moscopol graseiază cu blîndețe despre ale vieții trecătoare. O atmosferă ireală (nu degeaba *Dilema* a dedicat un întreg Dosar orașului Sulina). Cum nu poți ajunge acolo decît pe apă, pare că odată ce treci apa, te trezești într-o altă lume. Cea de dinainte dispare sau, în orice caz, multe dintre elementele ei se filtrează prin apă, ca fumul de la narghilea.

Sulinenii își încep activitățile și preumblările pe faleză și pe canal în zgomot de motoare de bărci. La salutul „Bună dimineața!“ al unei femei, se aude necruțătoarea replică a unui barcagiu: „Adevărat a înviat, Nuțico. Tu n-ai fost la biserică acu' o săptămînă? Ai dormit?“

Vizavi, peste canal, e piața de pește, acolo unde am văzut o mulțime de bărbați cu figuri aspre și uscate, de pescari bătrîni, sortînd hamsii. Pe lîngă ei am trecut cînd ne-am întors din excursia de la Insula K, raiul acela păsăresc în mijlocul căruia ghidul ne-a atras atenția că stau nou-veniții – pescărușii asiatici – cei cu capul negru, grupați și parcă speriați și nelămuriți ce atitudine să adopte, asemeni recenților refugiați de pe același continent. Ce mai ciripeală colosală pe acea mică limbă de nisip. Și cum au fugit toți cormoranii în formație, ca la o comandă, la apropierea bărcii noastre.

Tot plimbîndu-ne pe canale, redescoperisem deja păsările Deltei. Cele care își etalează grația parcă special pentru turiști. Ne-a impresionat filfiitul stîrcului cenușiu și atitudinea celui roșu. Ne-a amuzat stîrcul de noapte care parcă dormea de-a-n picioarelea. Ne-am bucurat de egreta mică cea delicată și agilă asemeni unui avion de vînătoare, de imperialul și nostimul Hercules de transport care este pelicanul (conștient parcă de personajul în care l-au transformat desenele animate). Țigănușul și fluierarul își vedeau de treabă. Despre egreta mare, cea care zboară ca o doamnă în rochie albă cu crinolină, sînt sigur că știe că dacă ar fi scris *Lacul Egretelor,* Ceaikovski ar fi pus în mare încurcătură balerinele din întreaga lume. Dar erau acolo, la datorie, și lebăda de iarnă, și rața polară, care, în contra modei, se pregătea să plece spre țările mai reci. Fazanul din pădurea Letea părea să se ascundă de noi, la fel și pupăza. În schimb, am putut privi nestingheriți vînturelul roșu, prigoriile colorate care mănîncă albine, chira, călifarul și alte asemenea păsări de poveste. Ce lume!

N-am uitat nici bizamul acela caraghios care, speriat de barca noastră, s-a scufundat scăpînd bucata de stuf pe care o căra pentru sălașul lui plutitor... Sau cîinele disperat de foame, care înghițea gogoși pe nemestecate.

Ce să mai spun de volbura de nisip cea protejată, de menta și feriga de apă, de pipirig, de stînjenelul de baltă galben, de nuferii albi și galbeni abia înfloriți sau de stejarii seculari înconjurați de liana grecească ori deranjați de vîsc...

Ne-am mirat de văcarii care-și mînau animalele peste un canal destul de adînc. Vaci și cai înotînd nu țin minte să mai fi văzut. Ba, calul avea și călăreț în spinare.

Vărsarea Dunării în mare, pe vreme noroasă, cînd apa are culoarea oțelului, e un spectacol de capăt de lume.

În fine, natura Deltei e, bineînțeles, uimitoare, ca de fiecare dată, dar nici oamenii nu s-au lăsat mai prejos. Ca de exemplu, taximetristul care ne-a dus pînă la mare cu aparatul pus și care la urmă ne-a dat și bon, recomandîndu-ne să nu ratăm cimitirul. Îl văzusem noi mai demult. Sau „șoferul“ (cum zic ei) de barcă rapidă, care sub 55 de noduri n-a lăsat-o. Precizia cu care barcagiii fac acostările cu rondou nu mai e de mirare. Toți mînuiesc acum cu mare măiestrie bărcile cu motor și mulții lor cai putere (mai puțini totuși decît la italieni), deși Ivan Patzaichin se străduiește să-i reînvețe să vîslească. Au mai fost și vînzătoarele amabile cu adevărat sau gazda de 80 de ani, veselă și vioaie ca la tinerețe....

Ce era odată masa la Letea, la tanti cutare în ogradă, acum e o adevărată industrie. Zeci de oameni de toate națiile mănîncă simultan în aceeași curte, sub același acoperiș de stuf. Afacerea merge ca pe apă. Peștii au același gust ca acum șapte ani, ba poate chiar sînt mai bine gătiți și la fel de sănătoși, deși servirea e aproape ca la fast food.

Oamenii din Letea, ca și cei din Sulina, sînt calmi fără să fie înceți sau leneși. La Sulina, bătrînii joacă table și se adună să mai schimbe o vorbă prin piață, cam la fel ca în Grecia. De altfel, există acolo și o comunitate grecească. E poate cea mai cosmopolită zonă din țară, iar oamenii sînt destul de speciali încît să asculte Moscopol în barcă, la șase dimineața.

ready made

„Condamnatul Vasile Râpan, de ani 43, de meserie muncitor, fiul lui Ion Râpan și al Sandei, căsătorit, având 4 copii, din comuna Rusca, plasa Mijlocu, județul Fălciu, încetând din viață în ziua de 6 Septembre 1895, în penitenciarul Slănic, unde 'i a rămas un capital de 1 leu, 84 bani; se publică spre cunoscința celor în drept a 'l moșteni că dacă, în termen de un an de la data acestei publicațiuni, nu se vor presenta, însoțiți de acte în regulă, a reclama acești bani, ei se vor face venit casei Statului, conform art. 18 din regulamentul închisorilor centrale.“

Monitorul Oficial, No. 131,
Mercuri, 13 (25) Septembre 1895

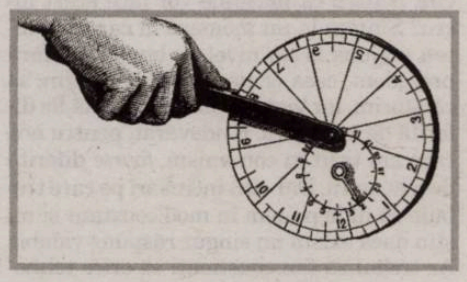

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cum să-ți faci echipa să-și ia cîmpii

– sfaturi practice pentru șefi –

Am lucrat cu șefi de nații (și cu concepții) diferite, cel puțin pînă am început să sap regulat în Turcia și m-am lăsat de transhumanță între diferite proiecte. Cred că am de-acum o idee destul de clară despre metodele prin care un șef poate distruge, cu discreție, munca unei întregi echipe. Pur și simplu, văzînd pe șantiere – în România, în Franța sau pe alți coclauri – strategii de comunicare și de organizare care au făcut lucrurile să meargă ca unse, le prezint aici întoarse pe dos. Am pregătit deci, pentru șefii care nu se descurcă singuri, cîteva sugestii pentru distrugerea temeinică a atmosferei de lucru (și prin asta, aproape sigur, a rezultatelor).

Strategia pe care o recomand este cea a ciclului nepăsare/micromanagement. *Ziua 1*, a nepăsării vag stupefiate. Faci o vizită scurtă sus pe deal, singur, la costum, să vezi ce mai apare în săpătură, dar cu aerul că ai uitat unde ți-ai parcat mașina și acum o cauți. Cînd responsabilul de secțiune se străduiește, din adîncul pămîntului, să-ți raporteze o situație stratigrafică interesantă, te uiți la el rătăcit. Din cînd în cînd te întorci ca și cum te-ar fi strigat cineva. Deschizi gura abia cînd pleci, și atunci zici ceva ca nuca-n perete, gen: „E, uite că au dat de dracu' și suedejii!“ Înapoi în tabăra de bază/casa expediției/muzeu, cineva vine să te întrebe: „Ce facem, punem astea aici, sau acolo?“ Zici „Nicăieri!“ și pleci. Dacă vreodată cineva te abordează cu entuziasm, pentru că a avut o idee sau a descoperit ceva în depozit sau un posibil sponsor

și-a anunțat vizita, întreabă-l dacă are cumva un paracetamol. Cît durează cina, stai în capul mesei de cincizeci de persoane și vorbește la telefon cu monosilabe și pauze mari. *Ziua 2*, a micromanagementului căpiat. Cînd apar primii oameni la ora 5 la micul dejun, tu ești deja la a doua cafea; imediat îi ceri unuia planurile și profilurile pentru sectorul Katzenellenbogen. Echipa care vine să-și ia uneltele te găsește deja inspectînd cauciucul la roabe. Le explici că ar fi mai eficient, cînd se încarcă uneltele în furgonetă, să se pună întîi cazmalele, apoi lopețile, iar nu invers. Te sui chiar tu în furgonetă să le arăți. Te chinui să aranjezi uneltele în alt fel, doar că ele, odată suite, nu se mai lasă aranjate. Sari totuși jos, sportiv, cu aerul că ai rezolvat problema. Te duci în vizită pe șant cu o delegație întreagă chiar la sfîrșitul lucrului, pe la două, cînd e căldura insuportabilă, în haine de expediție prin junglă din supermateriale, noi-nouțe. Ții un discurs despre Brasseur de Bourbourg (sau, în funcție de țară, o glorie locală corespunzătoare din secolul al XIX-lea). Cobori în secțiune, începi să explici oamenilor care au găsit un zid că au găsit un zid, îi ceri unuia truela, îi arăți că trebuie lucrat aici puțin mai apăsat, acolo o idee mai delicat. În restul zilei, dai oamenilor tot felul de sarcini, iar la fiecare sfert de oră le schimbi sarcinile între ei. *Ziua 3:* nepăsare. *Ziua 4:* micromanagement. Și tot așa. Succesul, adică dezastrul, e garantat.

Cheia e aproape întotdeauna în detalii. Nici nu ai nevoie de mari mîrlănii sau de o strategie pe termen lung – cîteva detalii bine alese te pun rău cu toată lumea. Pentru a evita enervatul personalizat, pentru care trebuie să cunoști cît de cît pe fiecare în parte, se poate folosi metoda unui celebru șef de șantier. În broșura, pe care am văzut-o cu ochii mei, cu informații de bun-venit pe care o primeau toți participanții la săpăturile respective (mulți din ei doctoranzi sau doctori) pusese cîteva rînduri negru pe alb: „Vi s-a făcut onoarea de a fi acceptați... să nu credeți că e vreo muncă aici pentru care sînteți prea buni... nu uitați că n-o să am timp să vă spun un lucru de două ori...“ etc. La capătul opus al spectrului, un alt șef te ducea dimineața, chior de somn, cu mașina personală, prin noroi, pînă în vîrful dealului. Dacă veneai la acest tip, mare profesor și el de altfel, cu o bucățică bizară de ceva, abia scoasă din pămînt, și întrebai: „Ce poate fi asta?!“, răspundea cu mirare: „Habar n-am!... Ar putea fi...“ și-ți spunea ceea ce chestia respectivă invariabil chiar era. În acel diplomatic *habar n-am* stă o întreagă filozofie a raportării la cei cărora, pentru o scurtă clipă socială, le ești superior. Spun asta pentru că am văzut în aceeași situație și mici ștabi producînd tirade de autoproslăvire sau pur și simplu răspunzînd: „Asta? Nu e nimic“. Și aruncînd obiectul departe pe cîmp.

Există cîteva picturi idilice de pe la 1900 reprezentînd săpături arheologice la Pompei *(foto).* Bărbații sapă ca niște titani, iar femeile cară pămîntul în pași de *tarantella*. Prin textul de azi nu vreau să zic că așa ar trebui să meargă lucrurile pe un șantier. Vreau să zic doar că e ușor să-i îndepărtezi pe oamenii cu care lucrezi – și ușor să ți-i apropii.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

Independența Americii

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Este, desigur, doar o coincidență. Dar nu este nimic mai provocator pentru comentatori decît coincidența. În 1776, cele treisprezece colonii britanice de peste Atlantic au rupt dependența de metropolă. Documentul redactat de Thomas Jefferson, adoptat în unanimitate într-un Congres Continental, proclamă ieșirea Statelor americane de sub puterea coroanei britanice cu care, de altfel, se aflau deja în război, și nașterea unui nou stat, independent și suveran. Declarația conține, în cea mai mare parte a ei, motivațiile acestei rupturi. Aceste motivații se așază pe cîteva principii formulate atît de clar și de charismatic în Declarație, încît au devenit principiile de zi cu zi, de atunci încoace, ale unei țări care a ajuns, două secole mai tîrziu, cea mai mare putere a lumii și liderul indiscutabil al democrațiilor. Mai mult, aceste principii sînt afirmate ca fiind universale, valabile în cazul oricărui om născut sub soare. Pasaje mai lungi sau mai scurte din Declarația de Independență a SUA au devenit motto-uri, iar faimosul drept fundamental, inalienabil al omului de a căuta fericirea este, cred, una dintre cele mai puternice afirmații făcute vreodată. Ce înseamnă acest drept, de fapt, rămîne un mister frumos ca un vis paradiziac. De cel puțin un secol, mase de emigranți din toată lumea merg spre Statele Unite, atrași de acest drept, fie că știu să-l formuleze așa ori nu. E ca un magnet care atrage cu o forță formidabilă sufletul omenesc, indiferent de culoarea pielii în care sălășluiește. În anul în care se împlinesc 240 de ani de la adoptarea Declarației de Independență, Statele Unite ale Americii se află într-un proces electoral care ar putea avea consecințe importante. Ar putea însemna ruperea cu un anumit fel al Americii de a fi în lume. Dacă ruptura din 1776 a avut un efect benefic, nu prea putem fi siguri că ipotetica ruptură din 2016 ar putea avea același gen de efect.

Divorțul Americii de Imperiul Britanic a fost, s-o spunem limpede, exclusiv politic. Afinitățile profunde dintre cele două state nu au dispărut niciodată și le-au făcut ca, imediat după încheierea războiului din 1775-1783, să se regăsească într-o relație extrem de apropiată și, cel puțin în secolul XX, să dezvolte una dintre cele mai profunde solidarități în fața vicisitudinilor istoriei. Atunci, America nu a rupt-o cu Imperiul Britanic, ci cu statutul de colonie a acestuia. Așa și acum, nu mi-e teamă că America o va rupe cu lumea, asta ar fi imposibil, ci că o va rupe cu statutul ei de lider al lumii libere. În 1776, America a rupt-o cu statutul de colonie în temeiul Declarației de Independență, dacă acum America o va rupe cu statutul de lider al lumii libere, o va face împotriva Declarației de Independență. Să explic.

Statutul de lider mondial al Americii are, desigur, un solid temei economic înainte de orice. Însă responsabilitățile acestui *leadership* se inspiră direct din spiritul Declarației de Independență. Nu discut acum calitatea, inevitabil diferită de la o epocă la alta, sau eficiența acestui *leadership* – asta este o cu totul altă discuție, extrem de pasionantă, de altfel. Impulsul american de asumare a *leadership*-ului mondial, însă, are, în latura sa idealistă, spiritul Declarației. Abandonul *leadership*-ului ar însemna subminarea universalității principiilor Declarației.

În alegerile din această toamnă, poate mai mult decît în cazul oricăror alegeri prezidențiale americane de după Al Doilea Război Mondial, se va pune cert în discuție relația Americii cu lumea. Așa cum arată acum clasamentul alegerilor primare, americanii au de optat între Donald Trump și Hillary Clinton. Ei reprezintă două moduri foarte diferite de înțelegere a rolului Americii în lume. În ceea ce o privește pe Hillary Clinton, cam știm la ce să ne așteptăm. Anii petrecuți de ea în fruntea diplomației americane au arătat-o ca pe un lider implicat, care înțelege bine responsabilitatea Americii în ordinea globală, care știe rostul forței, dar și rostul diplomației. În ceea ce-l privește pe Donald Trump, deocamdată avem doar declarațiile sale, din care se înțelege limpede că este un om de afaceri, dedicat negocierilor pragmatice, adept al principiului negustoresc *do ut des*, însă nu pentru a găsi un echilibru, ci pentru a cîștiga întotdeauna. Disponibilitatea lui către Rusia, care îngrijorează pe unii dintre compatrioții mei, nu este, în sine, ceva nou. Chiar și Barack Obama a început prin a decreta o resetare completă a relațiilor cu Rusia, sperînd într-o cooperare mai strînsă. S-a convins în cîțiva ani, însă, că nu prea merge și s-a întors la vechile reguli ale echilibrului geostrategic, adică acolo de unde Rusia nu a plecat niciodată. Obama a simțit nevoia unei reapropieri de Rusia părîndu-i-se că predecesorul său a greșit tensionînd relațiile bilaterale. Istoria, însă, ni-l arată și pe George W. Bush extrem de deschis spre Rusia la începutul mandatului său prezidențial. Rămîne antologică declarația naivă lui Bush Jr. după prima întîlnire cu Putin: „l-am privit în ochi și am înțeles că este un om deschis, sincer, cu care pot fi prieten". I-a luat ceva timp să vadă mai bine...

Așadar, precedente sînt să putem crede că, dacă Trump ajunge în Biroul Oval, după o perioadă de deschidere către Rusia, va înțelege cît de periculos este pentru America orice negoț strategic cu aceasta. Donald Trump, însă, nu este politician, precum Bush Jr. sau Obama. În numele profitului, el este mult mai flexibil cu principiile. Iar îngrijorarea multora, de fapt, de aici vine.

Președintele Statelor Unite este ales de americani după criterii care vizează, mai degrabă, viața lor și țara lor. Obligațiile internaționale, juridic consfințite ori morale, ale Statelor Unite nu sînt obligații ale fiecărui cetățean american, ci ale statului american. Nu știu cît de importante sînt analizele și așteptările internaționale pentru urechile alegătorilor americani. Cel mai probabil, nu sînt nici măcar auzite. Dar nu e mai puțin adevărat că figura președintelui american, valorile lui, viziunea lui, temperamentul lui influențează viața multor milioane de neamericani, care trăiesc peste tot în lume. Cît de mult simte Donald Trump această legătură cu lumea? Iată întrebarea.

PUBLICITATE

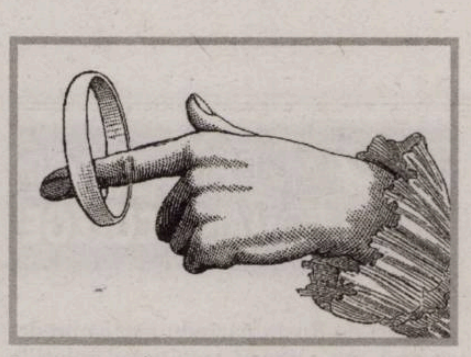

Selma IUSUF

legende urbane

Haine mici

Am o rochie cu buchete minuscule de floricele galbene, liliachii și roz aruncate de-a valma pe un fond alb. Rochia mi se oprește undeva deasupra genunchilor din care ies capacele lucioase ale rotulelor chinuite: pe ambii genunchi am răni. La stîngul – una proaspătă care abia începe să prindă cojiță peste sîngele aerisit și peste limfa translucidă. La dreptul – una veche de pe care am smuls deja coaja sub care a crescut pielea nouă, roz deschis, ca a puilor orbi de cîrtiță. Rîd știrb, la șase ani, într-un soare arzător. Îmi lipsește un incisiv, celălalt dă să crească. Arată ca o lo-

Pătrățele gen Chanel, roșu cu negru, nasturi înveliți în piele.

pată fragedă de os translucid – prea mare și prea nelalocul lui.

În fotografie, bunică-mea și o strămătușă sînt așezate pe scaune. Amîndouă, acum moarte. Sus de tot, în stînga, o altă mătușă – are acu' 80 și e semiparalizată. Lîngă ele – unchi, bunici prin alianță și alte generații de mătuși – mort, mort, bolnav, Alzheimer, mort.

În fotografia asta răsărită habar n-am de unde, stau între umbre care rîdeau și ele în acea zi de vară la un soare de acum miliarde de ani. Nu mai țin minte nimic, decît, aproape detaliu cu detaliu, rochița cu care eram îmbrăcată. Avea mîneci bufante prinse cu cîte un șiret pe fiecare brat uscativ și brun ca o surcea. Țin mine rochia asta care e strîns legată de acea perioadă a copilăriei mele. Cînd îmi făceam lungile vacanțe de vară într-o Dobroge toropită, cînd maică-mea și taică-meu erau foarte tineri.

Îmi dau seama că îmi pot trasa perioadele de viață după bucăți de textile care m-au îmbrăcat la un moment dat pe mine sau pe cei apropiați mie. O anume sărbătoare e legată de o rochie roșie ca focul cu flori albe și mici, la care maică-mea pusese un guler imens din dantelă albă, pe care nu mi-l doream. Arătam ca un clovn, cu capul răsărit din spuma aia de dantelă vărzoasă, ridicolă. Am plîns, am ripostat, dar gulerul a rămas. Am avut o după-amiază mizerabilă în rochia roșie ca focul.

Țin minte perfect, apoi, un capot de-al mamei. Avea un model intricat, oriental pe un fond grena mustos. Motivele grase, vegetale se întrepătrundeau cu vinișoare verzulii, cîrcei albi și nesățioși care se întindeau peste tot, flori ciudate, contorsionate, flori carnivore. Aveam atunci oreion și febră și poate că halucinam un pic. Halatul complicat al mamei care mă veghea îmi dădea vertijuri. Carnivorele întindeau petale uleioase și pistile obscene spre mine, frunzele și cîrceii de viță umpleau încet, cu fosnet, camera mea de bolnav. Țin bine mine că am rugat-o pe maică-mea să se schimbe.

Am în fața ochilor rochiile bunicii, toate același model, repetat la infinit în zeci de variații de culoare: mîneci trei-sferturi, poale lungi pînă la jumătatea gambelor, cu gulere cuviincioase, încheiate cu un șir lung de nasturi, buzunare pe fiecare șold. O rochie de zi cu zi a unei mătuși bătrîne care obișnuia să mă dea cu henna și să mă spele pe cap viguros și să mă tragă de păr la pieptănat pînă cînd îmi dădeau lacrimile. Rochia era de un albastru electric cu tușe de galben ca snopii de grîu. Cămășile uni ale tatălui meu, cu dungile abrupte ale mînecilor. Un *deux-pièces* care a fost al mamei și pe care l-am purtat și eu în liceu – pătrățele gen Chanel, roșu cu negru, nasturi înveliți în piele.

Blugi și tricouri iubite pînă la zdrențuire și decolorare totală. Și, pe măsură ce creșteam, texturile domolite alte eternelor griuri și variațiuni de negru. Cîte un cașmir al maturității, bulinele mici ale unei după-amieze în vizită. Vise și *flash*-uri cu rochiile copilăriei mele și cu rochiile croite de bunică-mea pentru păpuși: volănașe minuscule, năsturei microscopici, un model cu flori mov aprins, pe un verde arzător, pe păpușa blondă.

Am căutat deunăzi ceva prin debaraua maică-mii. Am prins cu colțul ochiului o fulgerare de galben, liliachiu și roz pe fond alb. Un pătrat de material stătea împăturit pe un raft. Rochia mea cu buchețele de la șase ani. Ajunsese o cîrpiță de praf. „Tu știi ce bine ia praful? Mai bine ca toate lavetele astea noi." Maică-mea nu-și mai amintea însă de unde avea bucata aia de material. M-a inundat o teribilă tristețe.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Ulița copilăriei

„La biserica Capra, așezată mai spre oraș, se duceau Duminica și de sărbători aproape toți; măcar primprejur. Ca proprietari de fabrică și la poftirea preotului Mărculescu, mergeau și părinții mei. Biserica, lipsită de orice frumusețe dar încăpătoare, avea clopote cu bătăi prelungi, cu dangăt grav, în contrast cu modicitatea locului, bătînd des, insidios și nobil. Ele, pe care le auzeam limpede cu toate că se aflau departe de fabrică, ele au constituit fundalul sonor și emotiv al anilor mei dintîi. Ele m-au apărat, măcar un timp, și tot ele alungau duhurile rele, grindina și farmecele viclene; îmi îndulceau, cu sunet, crescîndele trăsături odioase ori derutate ale realității: realității înconjurătoare, realității lăuntrice (unde imaginea latentă ieșită din nedeslușit, trecînd de la negativ la pozitiv, începea să-mi rînjească sfidător). Binecuvîntat fie Sf. Paulin de Nola, inițiatorul folosirii clopotelor la biserici. Blagoslovit fie și părintele Gala Galaction că a găsit – așa taler cu două sau trei fețe cum a fost – pentru unele din cărțile sale titluri cu minunat ecou: *Clopotele mănăstirii Neamțu, Lîngă apa Vodislavei, Piatra din capul unghiului, Bisericuța din răzoare*. Mai erau – țin bine minte – și clopotele de Paști, acelea diferite: nu îndemnau spre duioșie, ca la Crăciun, ci răscoleau, stăruind tăgăduindu-ți pacea. (De Crăciun toate erau bune: și bradul și cozonacii și colindele și micuțul prunc Iisus. De Paști toate erau ciudate și apăsătoare: și postul și prohodul și crucea rea și înfricoșătorul bătut în cuie Hristos.)"

N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*,
Editura Dacia, 1991

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Ai o problemă. Cum procedezi?

Simplu. Dai un telefon. Dacă ai cui. Faci o vizită. Dacă ai la cine să te duci. Apelezi la rude sau la prieteni. Dacă și ei, la rîndul lor, au cui să-i dea un telefon sau să-i facă o vizită. Cu cît problema e mai presantă, cu atît cresc neliniștea și, apoi, frica. Iar dacă problema e una de sănătate, neliniștea și frica sînt etape care se ard cu mare repeziciune. În locul lor se instalează, atotputernică, panica.

Nu există un stat ideal, un sistem care să poată răspunde perfect și imediat la problemele și fricile oricărui cetățean. Există însă locuri unde oamenii fac efor-

„Fereastră Dumnezeu să nu știi pe nimeni!"

turi, încercări, proiecte pe termen lung, politici publice care se străduiesc să răspundă cît mai eficient și mai uman la problemele fiecăruia. Premisa de bază este aceea că, din moment ce sistemul se sprijină pe taxele și impozitele cetățeanului, acesta trebuie să primească înapoi un răspuns cît mai concret, cu un maximum de calitate. În funcție de cultura oricărui spațiu în care se gestionează banul public, răspunsurile sînt, uneori, foarte diferite ca idee, abordare, structură. Dar în țările pe care le numim „dezvoltate", există o coordonată comună, un principiu universal care stă la baza tuturor viziunilor de structurare a sistemelor, indiferent cît de diferite sînt ele. Acest principiu este străduința continuă de a respecta ființa umană. În anumite locuri lucrurile ies mai bine, în altele mai puțin. Dar lumea încearcă. Iar încercarea asta e un lucru esențial.

Greșeli se fac peste tot cu nemiluita. Indiferent că vorbim despre Statele Unite, Canada, Germania, Anglia, Franța, Elveția, Australia, Japonia – evident, lista e mai lungă –, se pot găsi cele mai nefericite exemple care transformă toată înșiruirea asta într-o apă și-un pămînt. Cine vrea să găsească nod în papură poate avea un succes imediat: „Lasă, domnule, nu mă mai zăpăci, că nici pe la ăia nu curge lapte și miere. Se-ntîmplă și pe-acolo lucruri de ți se face păru' măciucă..." Așa e, dar e destul de greu să demonstrezi că în locurile astea există o discrepanță uriașă între nivelul declarativ al politicilor și rezultatele lor concrete. Iar asta se vede din nivelul și speranța de viață, din ratele de succes ale programelor și instituțiilor, din cifre care fac diferența între o țară și alta. Da, discuția se poate complica la nesfîrșit, se poate intra în cele mai încîlcite argumentații, dar un lucru e clar. Există locuri în care regula principală e că cetățeanul primește din partea sistemului un răspuns cît mai apropiat de contribuția pe care o aduce la comunitatea în care trăiește. Așa cum există o preocupare și pentru cei care nu pot contribui cît alții. La fel de bine cum există și încercarea de a-i determina pe cei care pot să contribuie, și nu doresc să o facă, să înțeleagă că lucrurile ar merge mai bine pentru toată lumea dacă ar participa și ei la acest proces. Da, arată ca o imagine idealizată, dar realitatea ei, greu de contrazis, izvorăște din evidența încercării continue de a face lucrurile mai bine, din nevoia de a păstra un spirit critic treaz, dintr-un anumit tip de exigență.

Fără să fim complet altfel decît toată lumea, și la noi există această încercare, la nivelul declarativ al politicilor publice. Deseori, încercarea asta există cu asupra de măsură și în felul în care unii dintre compatrioți își practică meseriile și își înțeleg calitatea de cetățean. Însă trăim într-o cultură în care, dacă avem cui să-i dăm un telefon, să ne rezolvăm situația, uităm de elanul pe care l-am avut adineauri, cînd spuneam că treaba trebuie să funcționeze pentru toată lumea. Existența noastră comunitară e o iluzie pe care o vedem din interiorul bulei în care trăim. Mulți dintre noi ne construim bula asta fără să fim conștienți de ceea ce facem. Și dacă avem, printre rudele și prietenii noștri, un medic, un funcționar, un profesor, un angajat la Primărie, un mecanic auto, un polițist, un contabil, un notar, un avocat – și lista asta poate să continue mult și bine –, lucrurile se văd un pic altfel. Nu ne mai interesează bunul mers al unei instituții, cîtă vreme avem pe cineva acolo, care ne ajută atunci cînd avem o problemă. Dacă putem să ne descurcăm cumva, energia pe care o proiectăm spre comunitate, ca să ne meargă un pic mai bine tuturor, devine egală cu cea a unei baterii consumate. Cînd vedem un om în vîrstă, venit de cine știe unde, rătăcit pe holurile unui spital, cel mai des gîndim așa: „Doamne, uite la ăsta, săracu'... Cine l-o băga în seamă, cum s-o descurca? Ferească Dumnezeu să nu știi pe nimeni!"

De multe ori, chiar felul în care ne structurăm anturajul, cercurile de prieteni și cunoscuți, capătă chipul acesta al panopliei în care trebuie să ai de toate, ca să ai la cine apela, la o adică. Cel mai des e un mecanism inconștient, dar vine din educația procesului de „adaptare la natură" pe care l-am traversat aici. Da, oricine poate spune că e un mecanism profund uman, un sertar al ființei, oriunde va fi fiind ea. Sigur că așa e. La fel de bine cum se poate spune că civilizația vine odată cu prosperitatea unei societăți. Iar aici, la noi, primim înapoi atît cît contribuim. Adică puțin. Așa e. Dar dacă puținul ăsta ar fi administrat de ființe mai oneste, lucrurile ar sta altfel. Știu, mi se va răspunde cu un zîmbet ironic: „Ei bine, dragă, asta nu se poate pe-aici". Abia acum începe discuția care ține pînă mîine.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Singurătate și arhitectură

Un cititor, domnul arhitect Adrian Rusu, comentează adesea polemic articolele revistei. A avut bunăvoința să se refere și la textul meu „Despre singurătăți". Cu cîteva observații. Una spune că stilul gotic e mai potrivit – pentru sensibilitatea domniei sale (ori chiar în general?) – decît cel al arhitecturii creștine răsăritene (și islamice) să exprime „raportul de singurătate" între om și divin. Îmi permit să iau observația drept punct de plecare ca să spun ceva despre modurile în care acest raport e susținut arhitectonic.

Întîi, despre ce fel de singurătate vorbim? Despre acea singurătate care se străduiește să se înfățișeze potrivit partenerului divin, să obțină acordul cu calitatea Lui: singurătatea ca efort de unificare a sinelui. Cea în care omul încearcă să-și rectifice nivelurile ființei (sensibil, psihic, intelectual, contemplativ) și să le integreze în centrul său adînc, în inima trans-individuală. Acesta e pretutindeni idealul, „programul" omului spiritual. Cu „toată inima", cu o inimă „întreagă" îndeamnă Deuteronom 6, 5 să te rogi lui Dumnezeu. „Unește inima mea" cere psalmistul (Ps. 85, 10).

Despre această singurătate vorbește termenul „monah", provenit din grecescul *monakhos*. El indică o serie de sensuri afine, care merg de la „singur", „însingurat" la „celibatar" și „înfrînat", pînă la „unic" sau „unificat", „strîns în sine și în unitate", potrivit analizei lui H.-Ch. Puech. E o scară de sensuri care fac să consune condiția exterioară, opțiunea comportamentală și operația internă vizînd unitatea însăși a divinului. O arie analoagă de semnificații are în disciplinele ascetice indiene termenul *kaivalya*. Iar Buddha, eliberat de limitările lumii, spune: „Eu, fiind mai mulți, devin unu; după ce am fost multiplu, am devenit unu; văzut sau nevăzut, pot trece prin zid." Orientalistul Paul Mus analizează într-o monumentală lucrare compoziția templului budist de la Borobudur: uriașul furnicar de personaje și scene, ilustrînd diversele „etaje" ale lumii, sînt acolo doar *manifestarea* Realității ultime. *În sine*, ea are ca simbol adecvat miezul vertical ascuns, axul de piatră al templului, pe care pelerinul îl conștientizează, îl aproximează, dar în densitatea căruia nu poate pătrunde. Doar cei eliberați de diversitate au capacitatea de „a trece prin zid", de a se identifica cu Supremul.

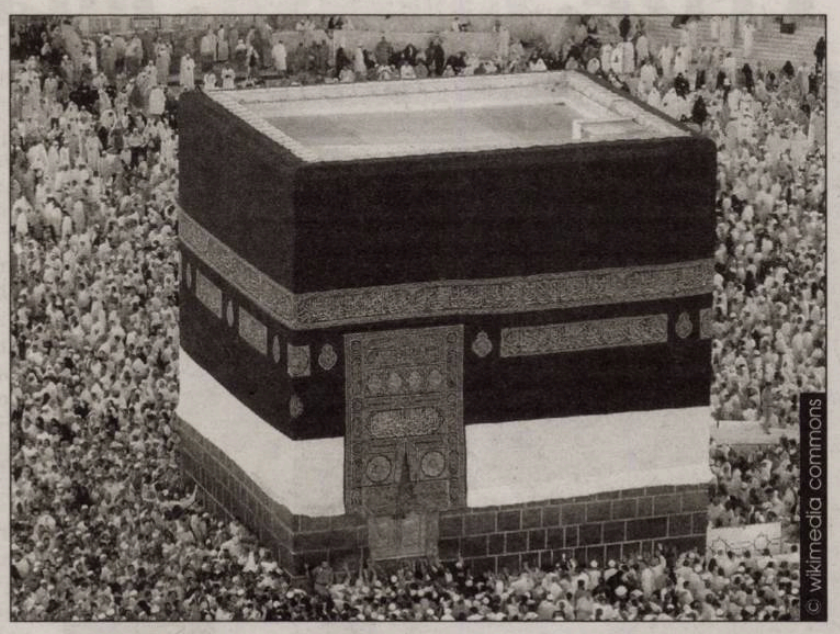

Despre ce fel de singurătate vorbim?

Lăsînd deoparte foarte bogatul simbolism al sanctuarului, fiecare tradiție are modul ei de a face din arhitectura sacră un suport pentru unificarea de sine. Fiecare articulează potrivit specificului ei cele două axe ale edificiului: axa verticală, pe care divinul și umanul își sînt prezenți unul altuia într-un trans-temporal prezent; și axa orientării, care semnifică drumul, efortul, dinamica omului spre partenerul divin, împreună cu El. Edificiile creștine cu plan central și boltă marchează puternic dimensiunea verticală, îl pun pe credincios sub raza ei, fără a diminua importanța drumului, a axei îndreptate spre altar. Goticul înalță exaltat structuri străbătute de lumină. Dar cum, în interior, verticala nu e singularizată, privitorului i se impune mai ales traseul spre absidă, „drumul unificării", procesiunea sufletului spre lumină. În spațiile de tip bazilical, fie ele bizantine, romanice ori mai tîrzii, unde ritmul coloanelor dă nota dominantă, credinciosul e condus și aproape „absorbit" de dimensiunea dinamică, de axa orientării. Moscheea își semnifică orientarea spre Ka'ba prin *mihrab*. Și cum Ka'ba nu e cuprinsă în sanctuar, această direcție *(quibla)* e indicația unei depărtări, a transcendenței „prea îndepărtate" care cheamă omul la itinerantă către Unitatea sa. Axa verticală e aici subtil difuză. Pe glazura mozaicurilor și a stalactitelor, lumina suspendată a lămpilor își irizează culorile, așa cum Lumina divină a irizat diversitatea culorilor creației. Iar spiritualul e chemat să reconducă policromia lor spre unitatea strălucitoare a originii.

E adevărat că vibrezi mai direct la arhitectura sacră a propriei tradiții, cea pe care o practici sau cu care ești familiar. Dar analogiile de semantică spirituală, chiar dacă accentele sînt puse diferit, nu pot fi trecute cu vederea, nu pot să nu vorbească despre alte valide „moduri arhitectonice" ale unificării.

Asta nu înseamnă să le practici. Credinciosul nu merge pe mai multe cărări spre Ultim. S-ar „rătăci" mai degrabă decît să înainteze dacă ar amesteca logicile doctrinare, liturgice, arhitectonice ale diferitelor tradiții. Dar a lua seama la soluțiile pe care „unificarea" le primește altundeva, a le observa structura, vocabularul, simbolica înseamnă a sesiza ceva din generozitatea cu care divinul se comunică pe sine, ceva din nelimitarea lui.

Cît despre simbolismul privirii și raportul de singurătate, putem găsi neașteptat de precise concordanțe între tradiții depărtate. În secolul al XV-lea, cardinalul Nicolaus Cusanus imagina un „experiment" pentru a oferi prietenilor săi benedictini o „metodă de contemplație". El le trimite imaginea unui chip Atotvăzător care, prin „arta subtilă a pictorului", pare să țintească fiecare privitor, indiferent dacă acesta stă ori se mișcă. Tabloul va sluji ca suport pentru a urca privirea călugărilor de la sensibil la metafizic. Iată pasajul din *De visione Dei:*

„Așezați imaginea oriunde veți voi, să zicem pe peretele de nord al oratoriului; adunați-vă în jurul ei... și priviți-o. De oriunde v-ați uita, fiecare va avea impresia că numai el, el singur e privit de ea... Vă veți minuna în primul rînd și vă veți întreba cum de e cu putință ca imaginea să privească în același timp spre toți și spre fiecare în parte..."

Călugării se vor preumbla dinaintea imaginii și își vor împărtăși constatarea că Privirea nu l-a părăsit pe nici unul nici o clipă. „Dacă nu s-ar crede unul pe celălalt", spune Cusanus, ei n-ar înțelege cum e cu putință ca Privirea „să urmărească o mișcare particulară și pe toate deodată", nu ar fi uimiți de „mișcarea atotdirecționată a Privirii imobile".

Spectaculoasă e, desigur, aici coprezența intimității și a universalității, constatată prin dialog, prin colegialitate. Călugării iau *împreună* act de paradox: Christos oferă „raportul de singurătate" tuturor, îl iradiază în toate direcțiile umane. A.K. Coomaraswamy, într-un articol numit „Întîlnirea ochilor" indica, în această privință, paralela cu un text budist, *Dhammapada Atthakatha* 1, 406: „Atunci cînd Buddha predică, oricît de numeroasă ar fi asistența și oricum ar fi așezați ascultătorii, fiecăruia i se pare că «Învățătorul mă privește doar pe mine; el rostește Norma numai pentru mine»."

Universalitatea „raportului de singurătate" se dovedește așadar o temă ecumenică, deși fiecare doctrină spirituală pune diferit accentele, deși soluțiile ei arhitectonice pot să se deosebească.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Pălținiș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Comunitățile digitale

Dependența de Internet seamănă cu devoțiunea religioasă. Dacă rămînem „fără Internet", ne panicăm. Ne simțim brusc aruncați pe un țărm barbar, unde orice catastrofă ne-ar găsi dezarmați și neputincioși. Avem dintr-odată impresia că nimeni nu ne mai poate „auzi", că rămînem sclavii memoriei noastre precare, victimele oricărui lapsus. Gîndul nu se înalță cu ușurință spre Dumnezeu: de aceea sînt unii care socotesc că singura legătură cu El rămîne rugăciunea, nu dialogul interior „așa cum vine", ci recitativul prestabilit, al cărui ritm generează sentimentul prezenței divine. Internetul e o pseudodivinitate care nu doar o ecranează pe cea reală, dar, situată într-o dimensiune care scapă simțurilor, o și face uitată. Rețeaua digitală e un stăpîn care nu ne lasă nici o secundă de libertate, solicitîndu-ne atenția pe o scară distributivă aparent infinită.

Ruptura nu e totală. Cei mai mulți reușesc încă să închidă Internetul și să meargă la biserică. Mulți continuă să se roage seara și dimineața sau ori de cîte ori resimt un pericol iminent, care le înmoaie vanitatea și îi face să se simtă mici, așa cum se simte orice copil al lui Dumnezeu. În același timp, fiecare credincios postmodern tinde să desăvîrșească procesul de secularizare prin mutarea propriilor (specifice) nevoi religioase tot pe Internet. Bisericile (și orice altă autoritate a religiilor organizate) au ajuns acolo din necesități de comunicare socială, adică de prozelitism și pastorație. Toate și-au deschis site-uri, există zeci de mii de blog-uri și pagini de Facebook sau conturi pe alte rețele de socializare dedicate faptului religios viu, tradițiilor doctrinare, textelor educative etc. Ele au fost construite pentru a ajunge la generațiile postmoderne „pierdute" parțial pentru religiozitatea clasică, ritmată liturgic, de-a lungul anului bisericesc. Numai că, așa cum liturghia televizată sau transmisă la radio îi ține pe mulți în fotoliu (dîndu-le sentimentul că participă de la distanță), tot astfel religia exprimată pe net îi încurajează pe utilizatori să o țină prizonieră în sfera virtualului, adică acolo unde s-a mutat deja centrul lor de greutate existențială. Nu se pune aici problema de a condamna sau justifica aceste practici: ele există ca atare și mi se pare mai degrabă interesant să înțeleg ce mecanisme le patronează. Unul dintre acestea este, așa cum anticipam, cel al reinventării comunității din care faci parte cu ajutorul net-ului. În lumea reală a parohiilor (mai ales urbane), credinciosul nu mai cunoaște aproape pe nimeni. Sau, dacă e un frecventator asiduu al oficiilor divine, el reperează cîteva figuri care devin familiare, fără ca asta să implice o comunicare mai profundă, adică o veritabilă cunoaștere reciprocă, de ordin dialogic. Prin contrast, fiecare cont de Facebook devine centrul unei rețele sociale personalizate la scara preferințelor și valorilor specifice titularului. Omul postmodern, produs istoric al secularizării radicale, devine nu doar cel care citește de capul lui Scripturile și se dezice de necesitatea medierii clericale în relația cu Dumnezeu, ci și „liderul" unor „bisericuțe": contul său personal e și un amvon de unde își proclamă „adevărurile" personale, o solee din axul căreia își citește „evanghelia" proprie, dar și de unde oficiază „botezuri" (prin extinderea listei de prieteni virtuali) sau de unde emite „anateme" (prin blocarea recalcitranților, asimilați unor „eretici"). Cu alte cuvinte, structura Bisericii (cîndva „catolică", adică universală) s-a clonat, dar și atomizat, în spațiul virtual, unde „preoția" devine atributul oricărui utilizator. Unitatea de bază rămîne contul personal, însă există și agregări comunitare mai ample, care grupează „bisericuțele" cu aceleași mari interese politice, economice sau culturale. Asistăm, cum spuneam, la un proces tot mai vizibil de reinventare a comunităților prin transpunerea lor individualistă la nivelul societății digitale care produce „cetățeni", dar și „credincioși" ai diferitelor cauze colective, inclusiv religioase.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

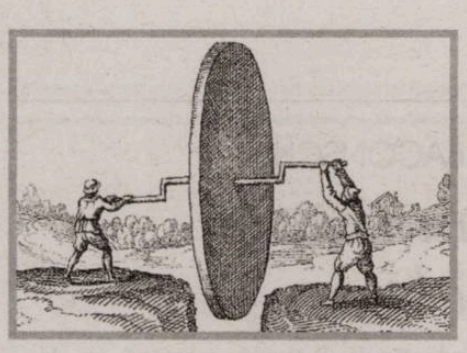

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Crize, demisii, bilanțuri

Patru miniștri a pierdut cabinetul Cioloș pînă în momentul în care am început să scriu acest text. Probabil va mai pierde și alții pînă cînd alegerile sau vreo smucire a principalelor partide au să îi pună capăt mandatului. Cel puțin doi dintre colegii premierului (deținătorii portofoliilor Sănătății și Culturii) au plecat în mijlocul unor scandaluri. Oameni care nu au reușit să stăpînească narațiunea în care aveau un rol principal. Ceilalți au plecat după ce dl Cioloș a ajuns la concluzia că performanțele lor sînt nesatisfăcătoare.

Patru miniștri în șase luni. Cifra nu e teribil de mare, România a avut guverne întregi care au rezistat mai puțin. Totuși, aceste plecări indică nu numai o oarecare instabilitate, ci și o problemă structurală a cabinetului. Titularii portofoliilor au fost aleși în grabă, insuficient verificați și, după cum o dovedesc schimbările pe care, vrînd-nevrînd, premierul le operează, insuficient pregătiți pentru misiunea ce le-a fost încredințată. O misiune care presupune nu numai capacități de administrator, ci și o competență în zona de relații publice.

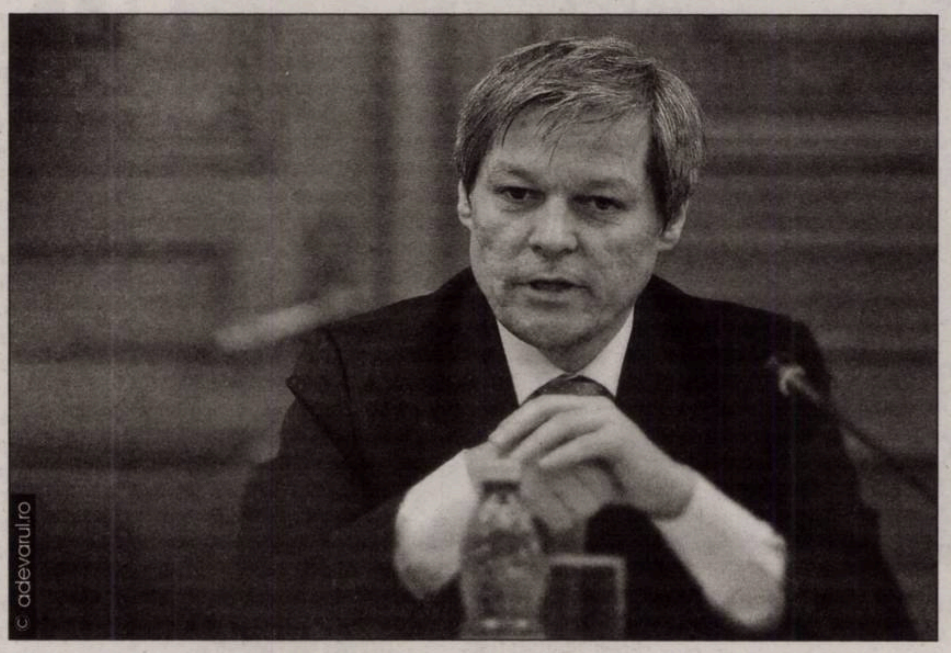

Pe de altă parte, oricît de mult am vehicula obositoarea legendă a tehnocraților, o bună parte dintre membrii cabinetului au sprijin politic „pe persoană fizică". Să pretindem că n-ar fi așa ar fi o naivitate. Premierul e prins în mijlocul unei furtuni perfecte în care presiunile externe (societate civilă, grupuri de interese etc.) sînt completate de rezistența la schimbare a mult hulitului „sistem". Nu vreau să îi creez aici imaginea unui Don Quijote și nici să sugerez că Guvernul este imobilizat. Însă ambiguitățile care devin tot mai frecvente, sau poate doar mai vizibile, reduc drastic șansele cabinetului să își termine mandatul cu relativ succes.

Dacian Cioloș și-a propus, înțelept, să nu guverneze împotriva partidelor. Raționamentul său era destul de simplu: plecarea de pe o poziție de conflict întoarce țara în criză politică, din care cu greu s-ar fi putut ieși dată fiind configurația parlamentară. Pe jumătate a funcționat: Guvernul a rămas în funcție. Însă pe jumătate nu, iar crizele succesive reduc și mai mult capacitatea cabinetului de a administra țara. Senzația unui guvern de tranziție, dezorientat și fără energie devine tot mai evidentă.

Simplul fapt că premierul e privit cu simpatie de populație nu e suficient. Întreaga structură aflată sub domnia sa trebuie să inspire încredere. Or, din păcate, nu mai este cazul, iar dl Cioloș începe să semene tot mai mult cu un pompier exasperat de incendii mici, dese și enervante, a căror sursă nu reușește niciodată să o identifice. Sigur că lucrurile se pot schimba chiar și în cele șase luni care i-au mai rămas de trăit actualului cabinet. Decizii pot fi luate, oameni pot fi schimbați, moștenirea poate fi asigurată. Însă misiunea devine din ce în ce mai grea, iar hotărîri care erau ușoare la începutul mandatului sînt mult mai dificile acum.

Izolat undeva pe acoperișul Guvernului, prim-ministrul aude cum crapă structura de sub el și n-are cui cere ajutor. Partidele împotriva cărora a promis să nu guverneze așteaptă aproape amuzate să fie din nou nevoie de ele. Eșecul Guvernului Cioloș ar fi, paradoxal, victoria antireformiștilor din partide care s-au folosit de actualul cabinet ca de o umbrelă. Politicienii au păstrat în bună măsură controlul asupra bugetului și instituțiilor, dar au cedat responsabilitatea pentru actul formal al guvernării. Și, oricît de facil va fi să punem un eventual eșec al guvernării în seama politicienilor, el va aparține, în primul rînd, premierului. Amînarea unei crize politice nu e chiar o realizare.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

La zi, de ziua ei

Mda, tocmai ce-a fost ziua ei, a Europei Comune, s-au adus laude, i s-au amintit meritele, i s-au enumerat amenințările. Despre laude și merite am tot scris. La fel și despre amenințări. Zic, totuși, că situațiunea este mai albastră anul ăsta, față de alți ani. Parcă nu îmi vine să las acest 9 mai să treacă fără a comenta un pic situațiunea din flancul vestic al Uniunii: amenințarea Brexitului. Răzmerița iscată de referendumul britanicilor umple paginile publicațiilor globale, pune analiștii la grea muncă de cercetare și testează instinctul instituțional la Bruxelles. Este drept, se discută mai puțin în România, dar asta nu ne miră prea tare. În fond, Brexitul este o problemă *acolo, la ei,* de ce ne-ar privi pe noi?

Păi, în primul rînd, o ieșire a Marii Britanii ar restrînge destul de serios Piața Unică, acea construcție atît de intens luată peste picior din pricina prea numeroaselor norme și regulamente. E drept, la pachet intră și o uriașă libertate de mișcare a mărfurilor, serviciilor și capitalurilor. Este de la sine înțeles că ieșirea britanicilor din acest spațiu de liber-schimb va aduce pagube serioase exportatorilor români din industria textilă, alimentară, IT (de exemplu), precum și transportatorilor care duc mărfurile încolo și dincoace. Este, de asemenea, de așteptat o scădere a economiei engleze, ceea ce va reduce nevoile lor de forță de muncă de prin România. E drept, previziunile sînt diverse și contestate de ambele tabere, nu se știe exact *dacă* economia britanică se va contracta. Apoi, o victorie a izolaționiștilor de tip Farrage va da un impuls serios rudelor ideologice din mai toate statele membre, fie ele din Franța, Cehia, Polonia, Germania sau din vecina Ungarie. V-am captat un pic atenția? Am adus problema ceva mai aproape? Eu simt în România o mișcare xenofobă în oarecare coagulare socială, deși marginală (încă) în planul politic clasic. Mai e un mic detaliu. Marea Britanie este o țară care nu folosește euro. Ca și România. Marea Britanie este cea mai solidă aliată a statelor membre care nu au trecut la moneda comună. Premierul Cameron a negociat și obținut tratament egal la masa deciziilor comunitare pentru statele care, ca România, nu sînt în eurozonă. Altfel, îndrăznesc să spun că România ar fi fost stat membru „și mai de rangul doi" decît este acum. Plecarea *lor* din Uniune ar însemna că *deal*-ul lui Cameron se va uita încet-încet și nu va putea fi nicicînd obținută vreo altă minoritate de blocaj în Consiliu, împotriva unui eventual abuz din partea euro-membrilor, ceea ce ar pune o presiune uriașă pe România pentru a trece la euro cît mai repede și ar crește, evident, atît costurile, cît și necazurile.

În plan global, cei mai îngrijorați de Brexit par a fi americanii. De altfel, acum cîteva săptămîni, aflat la Londra, Barack Obama a fost neobișnuit de tranșant și s-a declarat un partizan hotărît al rămînerii englezilor în Uniune. Nu putea fi mai ferm decît cu riscul încălcării oricăror uzanțe diplomatice. Jeremy Shapiro, bun cunoscător al relațiilor trans-atlantice, fost consilier în Departamentul de Stat, afirma de curînd: „Marea Britanie are de ales între a juca un rol geopolitic important ca membru al UE sau o irelevanță geopolitică totală dacă decide să părăsească UE". Pare exagerat, dar englezii au reprezentat puntea perfectă între Europa și Statele Unite, atîtea decenii. Adăugați americanilor pe australieni, canadieni sau neozeelandezi și aveți o imagine ceva mai completă. Mai puneți în context și negocierile pentru cel mai mare acord comercial din istorie, TTIP, cel dintre UE și SUA, menit să aducă beneficii de multe miliarde de euro pe ambele maluri ale Atlanticului. Ce mai, toată lumea bună a politicii globale pare isterizată de perspectivele unui Brexit. Pînă și chinezii și-i doresc pe englezi în UE. Singurul care-și rîde-n barbă este fostul rezident KGB din Leipzig. Adică Vladimir Putin, evident.

Ceea ce reprezintă una dintre cele mai proaste vești pentru noi, românii, de ziua ei. A Europei.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Fetele de la CSM București au cîștigat Liga Campionilor la handbal, patru jucătoare de tenis române au ajuns în sferturile de la Madrid și una din ele a și cîștigat. Se întîmplă ceva cu băieții?

Cu ei, nu. Se întîmplă cu sportul nostru, care trăiește într-un perpetuu matriarhat. Explicația e logică: în zona masculină există o concurență mult mai mare. Dacă Djokovic e echivalentul Serenei, nu există la fete nimeni pe același palier cu Federer, Nadal, Murray sau Wawrinka. Acolo, sub liderul mondial e un permanent joc de-a scaunele muzicale. În handbal numeri pe degetele de la o mînă echipele feminine cu adevărat profesioniste, iar faptul că o formație românească a cîștigat acum Liga Campionilor e doar un fapt de normalitate față de cît s-a investit. CSM e un soi de Real Madrid. La băieți, cu banii dați de Primăria București, mulți în context, nu prinzi în veci Final Four. Toate acestea se decontează și în presă. Victoria lui Halep la Madrid a fost reflectată pe un sfert de pagină în *L'Équipe* (care a rezervat o pagină morții lui Ekeng), o treime de pagină în *AS* și... cu un rezultat sec în *Gazzeta dello Sport,* care publică în schimb un articol de o jumătate de pagină cu Serena antrenîndu-se la Foro Italico! În rest, file întregi cu băieți! Cît despre performanța CSM-ului, un rînd, două, eventual o poză și atît. O fi egalitate la bani, în tenis, dar de interes nici vorbă, și n-ai cum s-o impui. Deci pătrundem pe unde se poate. Ceea ce nu face mai mică rîvna fetelor. Presupune însă una mult, mult mai mare a băieților. Păi, de unde?!

Radu NAUM

Hartă și precizie

Texte și opinii de:

- Vlad ANDRIESCU (jurnalist)
„Teritoriul digital“
- Mihai BARBU (fotograf)
„Ătrah ep mătneiro en ăs“
- Cosmin MANOLACHE (muzeograf)
„Eliberare lentă“
- Radu NICIPORUC (scriitor)
„Hărți, stele și epave“
- Alexandru OFRIM (antropolog)
„Hărți de hîrtie, de nisip, de zăpadă“
- Adrian G. ROMILA (scriitor)
„Cîteva rămășițe lîngă desenul lumii“

argument

Ai hartă, ai parte!

Dintotdeauna mi-a plăcut să stau în dreapta șoferului. Cînd eram mic, tata mă punea să scot harta din torpedou, o desfăceam pe genunchi (știind că niciodată n-o voi putea împături la loc), puneam degetul pe localitatea unde ne aflam și urmam direcția șoselei. Nu-mi amintesc să ne fi rătăcit vreodată.

Și acum, tot în dreapta șoferului stau. Dar nu mai desfășor nici o hartă, ci introduc în GPS localitatea unde vrem să ajungem. Pare ușor și exact, dar nu e. Dincolo de vocea enervantă a unui robot din altă dimensiune decît cea în care rulăm (nu, nu poți vira la dreapta în timp ce traversezi un pod peste Dunăre!), ne mai și rătăcim. Așa că uneori folosim GPS-ul telefoanelor deștepte sau, cel mai adesea, oprim și întrebăm oamenii de pe marginea drumului. În timp, însă, am ajuns să apreciem nebănuitele foloase ale erorilor ocazionale ale GPS-ului, ajungînd în locuri spectaculoase, de a căror existență n-am fi aflat niciodată sau pe care, în mod normal, le-am fi ocolit.

Acolo unde altădată ar fi apărut sintagma *hic sunt leones,* acum apar doar niște pixeli incerți, semnul neantului digital. Nu-mi place GPS-ul nici din acest motiv: în timp ce transformă lumea într-o simulare care înlocuiește misterul cu vidul, el te localizează nu doar pentru propria ta orientare, dar și pentru utilizarea ta de către alții. Acum poți fi supravegheat chiar și cînd te rătăcești.

Cînd am umblat prin Himalaya, potecile și indicatoarele din lemn cu numele satelor au făcut harta inutilă (intenționat am lăsat acasă smartphone-ul, știind că acum există conexiune de Internet la mii de metri altitudine). Cînd călătoresc pe jos prin orașe europene îmi place să hoinăresc, folosind hărțile de hîrtie doar pentru a-mi mai corecta din cînd în cînd traseele. Cel mai mult îmi place să-mi iau repere pentru că-mi întreține spiritul de observație de care mă folosesc mai ales cînd scriu ficțiune. Un alt motiv pentru care nu-mi place GPS-ul: îmi distrage atenția de la semne; mi se pare că mă face iliterat.

Mai nou, urmăresc conturile de Facebook numite Amazing Maps și Terrible Maps. Sînt acolo tot felul de hărți: de la harta europeană a obiceiului spălatului pe mîini (în procente), harta țărilor cu oficiali implicați în scandalul Panama Papers sau harta țărilor care au trimis animale în spațiu, pînă la harta mondială a națiunilor mai sărace decît Bill Gates, harta țărilor al căror imn național menționează sîngele vărsat sau harta frecvenței folosirii bumerangului în Australia.

Nici hărțile nu mai sînt ce-au fost. Dar ce-au fost? Și ce mai înseamnă hărțile azi, în epoca sateliților și a conexiunii eterne la Internet? (**Marius Chivu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Adrian G. ROMILA

Cîteva rămășițe lîngă desenul lumii

„Colegiile de Cartografi alcătuiră o Hartă a Imperiului care avea Mărimea Imperiului și coincidea întocmai cu el... În pustiurile dinspre Apus mai dăinuie, încă, zdrențuite, Ruine ale Hărții."

(J.L. BORGES,
Despre rigoare în știință)

Hărțile n-au fost, de-a lungul istoriei constituirii lor, numai desene ale lumii, ci și hieroglife care au transcris veritabile romane de aventuri. Reprezentarea la scară a ceea ce există, dacă privești orizontal înspre toate punctele cardinale, a survenit mai mereu în urma impulsurilor cîtorva temerari. Cei care au dorit să vadă, să atingă și să deseneze sfera Pămîntului, cît mai detaliat, au călătorit, au suferit și nu de puține ori au plătit cu viața. Desenul lumii s-a extins, treptat, în urma sacrificiului lor, acoperind o suprafață care a crescut, exponențial, din secolul VI î.Hr. pînă în secolul al XIX-lea. Presupozițiile cu care s-au înarmat, la plecare, marii navigatori au fost hrănite de cosmografii antice, de metafizici medievale, de sisteme universale pe care alții, înaintea lor, le conturaseră cu intensitatea unui orizont al cunoașterii incomplet și precar. Peste ce dai, dacă depășești anticele „Coloane ale lui Hercule" (strîmtoarea Gibraltar), pe misteriosul Okeanos? Cum se ajunge în presupusele Indii, pe apă? Se poate trece din Atlantic în Pacific, depășind Americile, prin nordul lor („Pasajul de Nord-Vest") sau prin sud („Strîmtoarea lui Magellan")? Există *Terra Australis Incognita* (Antarctica), legendarul pămînt din sudul extrem? Au fost dileme care au generat multe reprezentări planiglobe și, implicit, nenumărate aventuri.

Una dintre primele hărți a fost alcătuită de hispanicul Pomponius Mela (secolul I d.Hr.) și, pe baza unui bogat imaginar predecesor (Pitagora, Parmenide, Posidonius, Strabon), el a desenat lumea cunoscută ca pe-o îngrămădire informă de tărîmuri, plutind pe un ocean unic. Cardinalul francez Pierre d'Ailly a dat, la începutul secolului al XV-lea, o *Imago Mundi*, iar cosmograful Paolo Toscanelli a desenat, în aceeași vreme, o hartă universală în care Asia era schițată în locul neștiutelor Americi. O hartă apropiată de aspectul celor de azi (fără Australia și arhipelagurile Oceaniei, fără Arctica și Antarctica) a fost cea a flamandului Abraham Ortelius (1570), creatorul primului atlas geografic modern *(Theatrum Orbis Terrarum),* urmată de o alta, a olandezului Frederick de Wit *(Nova Orbis Tabula in Lucem Edita,* aproximativ 1665), cu patru cercuri reprezentînd, atît cît se cunoșteau atunci, emisferele vestică și estică, respectiv nordică și sudică. Mulți dintre geografii antici intuiseră sfericitatea Pămîntului, iar primii care au contrazis „platoul" lui Ptolemeu, în favoarea „sferei" lui Pitagora, au fost Vasco da Gama și Cristofor Columb. Cînd au ridicat ancora spre necunoscut, aveau în minte hărțile lui Toscanelli și d'Ailly, dar și primul glob terestru, realizat de cosmograful german Martin Behaim, cu puțin înainte. Mituri, reprezentări, povestiri, intuiții și legende anterioare, toate au alcătuit documentele pe care s-au bazat toți aventurierii secolelor XV-XIX. *Imago Mundi* s-a conturat din aglutinarea concentrică a descoperirilor și a mărturiilor celor care au avut curajul de-a părăsi spațiul securizant al pămîntului de sub picioare.

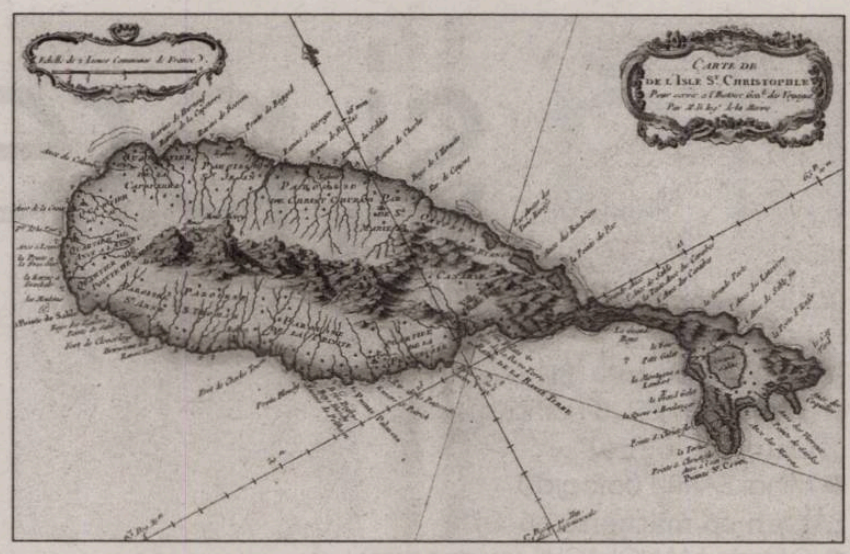

O echipa condusă de Pilar Utrilla, arheolog la Universitatea din Zaragoza, a descoperit în 1994 o hartă desenată pe o rocă. Realizată de magdalenieni și cu o vechime de 13.660 de ani, aceasta este considerată cea mai veche hartă din lume. Prima hartă tipărită din lumea occidentală a apărut într-o ediție din 1472 a dicționarului realizat de Sfîntul Isidor din Sevilla.

Cea mai veche hartă care descrie, parțial, actualul teritoriu al României a fost publicată la Brașov în anul 1542 și este opera lui Johannes Honterus, născut Austen (1498-1549), un învățat umanist sas și reformator religios. Acesta a gravat harta pe o placă de lemn și a inclus-o în atlasul său personal denumit Rudimenta Cosmographica. *Teritoriile celor trei țări românești, Valachia, Moldavia și Transylvania, au fost numite, generic, Dacia.*

Azi, desenul universal al lumii nu mai are ruine.

Uriașa dorință de a afla

Circumnavigațiile unor Magellan, Drake, Dampier și Cook, explorările unor Bering, Hudson, La Pérouse, Franklin și Amundsen, proiecțiile plane ale lui Mercator au dus, pînă în secolul al XIX-lea, la completarea definitivă a marelui desen terestru. C-au vrut să revendice noi teritorii pentru suverani, să confirme o fantasmă geografică, să facă observații științifice, să găsească noi rute și punți între oceane sau parfumatele mirodenii ale Orientului, pentru cei cu o anume dinamică a sîngelui, a explora necunoscutul a fost acțiunea prin care viața a avut sens. Fără ca ei s-o știe, neapărat, au generat evenimentele prin care harta lumii s-a născut, de-a lungul a cinci secole. Unii s-au întors din călătorie, ca să povestească (William Dampier, Samuel Wallis, Louis-Antoine de Bougainville, Étienne Marchand, Ivan Feodorovici Krusenstern, Faddei Faddeevici Bellingshausen, Dumont D'Urville), alții (Bartolomeu Dias, John Cabot, Francis Drake, Juan Ponce de Léon, Giovanni da Verrazano, William Barents, Henry Hudson, Vitus Bering, James Cook, Jean-François de La Pérouse) n-au mai apucat. Unii au dus în viață aventura pînă la capăt, pentru alții ea a trecut, accidental, în posteritate. Cei care au murit încercînd s-o sfîrșească și-au pierdut numai trupul, prizonier inevitabil al naturii potrivnice, într-un timp al ignoranței, al iluziilor și al catastrofelor, dar și al unei uriașe dorințe de a afla.

Despre unul dintre cei mai renumiți „martiri ai hărților lumii" va fi vorba, mai jos, într-o scurtă narațiune a faptelor care l-au consacrat. L-am ales pentru măreția tragică a aventurii lui și pentru poziția cronologică *ab initio,* în istoria descoperirilor geografice. El a marcat borna de la care harta lumii a fost desenată jur-împrejur o dată pentru totdeauna, prin sacrificiul desenatorului, și a fost unul dintre cei care, odată intrați în aventură, au murit, visînd s-o-mplinească.

Fernando de Magellan, navigator portughez cu o largă experiență în bătălii pe mare și pe uscat, a dorit să caute o trecere prin vest spre Indii, care să evite Africa și să prospecteze marginile continentului american (se cunoșteau deja istmul Panama, faptul că America e un nou continent și că dincolo de el e iarăși o mare întinsă). Regele Manuel al Portugaliei l-a refuzat și, precum Columb, a fost sprijinit de cel al Spaniei. A plecat în 1519, din Sevilla, cu cinci nave (Trinidad, San Antonio, Concepción, Victoria și Santiago), și a ajuns în același an în Brazilia. În 1520 a atins Rio de la Plata și San Julian, la 49 grade latitudine sud. A reprimat revolte la bord și a pierdut o corabie trimisă în recunoaștere pe coastă. Pe 21 octombrie 1520 a descoperit o trecere între Țara de Foc (numită așa de el însuși, fiindcă zărise pe coastă coloanele de fum ale băștinașilor) și Patagonia, adică strîmtoarea ce-i va purta numele. O corabie s-a revoltat în fața pericolelor necunoscutului și s-a întors. Cu celelalte trei, a ajuns în Pacific, în noiembrie 1520, a trecut pe lîngă alte arhipelaguri ale Pacificului, de-a lungul coastei Chile și, adesea, s-a luptat cu băștinași ostili. Epuizați, decimați de scorbut și de foame, au ajuns, pînă la urmă, în Filipine.

În 27 aprilie 1521, Magellan (asemenea lui James Cook, peste două secole), implicat în conflictul dintre triburile locale indoneziene, a fost ucis într-o luptă de mai multe lovituri ale băștinașilor, după ce se apărase eroic. Făcuse primul înconjur al lumii, ceea ce i-a conferit aura primului mare aventurier, dincolo de vestitele Coloane ale lui Hercule și de imensa barieră a Americilor. Cei rămași, din echipajul său, au mai pierdut două corăbii, oameni, iar la 13 decembrie 1521 ultimul vas rămas, Victoria, a plecat sub comanda lui Sebastian del Cano. A ajuns în Spania pe 6 septembrie 1522, cu 18 oameni din 60, după alte luni de navigație în condiții dure, dar cu doritele mirodenii.

Azi, desenul universal al lumii nu mai are ruine, *Imago Mundi* e o hieroglifă completă. Pe marginile marii hărți întrezărim numai rămășițele memoriale ale celor care au contribuit, adesea dramatic, la alcătuirea ei. Le-o datorăm.

Adrian G. Romila *este scriitor. Cea mai recentă carte publicată:* Pirați și corăbii. Incursiune într-un posibil imaginar al mării, *Editura Cartea Românească, 2015.*

Alexandru OFRIM

Hărți de hîrtie, de nisip, de zăpadă

Printre lecturile mele preferate din copilărie se numărau nu doar romanele lui Jules Verne și cărțile de călătorie, ci și consultarea intensivă, pasionată a hărților din atlasul geografic. Era un prilej de a visa cu ochii deschiși, într-un fel de exerciții ale imaginației. Nu îmi aduc aminte cînd și cum am învățat să citesc hărți, adică să descifrez complexul vocabular cartografic: culori, linii, semne convenționale, nume de locuri, toate aranjate într-o secvență nonlineară, diferită de lectura unui text. Fără îndoială că familiarizarea cu hărțile din atlase, cu mapamondurile și machetele didactice ale globului pămîntesc mi-a dat sentimentul că dețin un fel de cunoaștere a lumii, și că pot să mă regăsesc pe mine însumi în ea. Era reconfortant să mă asigur că pot identifica locul în care mă aflu, găsind un punct anumit de pe hartă. De fapt, noi am învățat să percepem lumea ca pe o hartă, o ordonăm mental în funcție de proiecțiile ei cartografice. De la Mercator încoace, matematizarea spațiului geografic ne-a indus obișnuința de a reprezenta Pămîntul ca o suprafață plană, împărțită în rețeaua de carouri a latitudinilor și a longitudinilor.

Dincolo de continua îmbunătățire a preciziei hărților, cartografia are o lungă și interesantă istorie, care nu trebuie văzută doar ca un simplu progres științific și practic. Limbajul grafic al hărților nu este niciodată neutru, el exprimă întotdeauna viziunea despre lume a celor care le-au creat și le-au folosit. Harta este un document istoric, o mărturie iconografică, un loc de manifestare a reprezentărilor mitico-simbolice, a celor religioase și ideologice, o formă a imaginarului, dar și concretizarea grafică a unor complexe activități cognitive. Istoria hărții nu începe în Antichitatea babiloniană sau cea greco-romană, ci mult mai devreme, înainte de apariția scrisului, în preistorie. Arheologii au descoperit numeroase urme ale unor activități cartografice în sudul Europei și nordul Africii. Cea mai cunoscută este gravura rupestră de la Bedolina, Italia, datată la începutul epocii bronzului (1400 î.Hr.), unde se pot vedea așezări, case, drumuri, cîmpuri cultivate, valea unui rîu, siluete de oameni și de animale. Reprezentarea are caracteristicile unei hărți: rotația, reducerea la scară, descrierea abstractă a unui teritoriu.

Cercetările de teren ale antropologilor au arătat că abilitatea de a întocmi hărți este universal atestată. Nu doar europenii au fost capabili să producă hărți, această capacitate cognitivă este prezentă la oamenii de pretutindeni și din toate timpurile. Însă definiția noastră a hărții ca produs cartografic standardizat și convențional nu se aplică în cazul altor contexte istorice și culturale, unde hărțile nu aveau aceeași formă și nici semnificațiile din zilele noastre. În societățile arhaice, oamenii întocmeau hărți pentru a se orienta nu numai în spațiul geografic, ci și în dimensiunile cosmologice sau în lumea de dincolo. Mitul este un element ordonator al lumii, la fel ca și harta. Claude Lévi-Strauss amintește exemple de geografie mitică la indienii din America de Nord, interpretarea topografică a teritoriului tribal în funcție de peregrinările eroului civilizator. Cunoașterea spațială poate fi stocată nu numai pe suporturi materiale (ceramică, scoarța de copac, piele etc.), ci și în manifestări orale. În Africa, harta lua forma povestirii sau a recitării unor formule mnemotehnice, conținînd itinerarii, succesiunea locurilor și precizarea distanțelor dintre ele. În vechiul sat românesc exista obiceiul bătăii rituale la semnele de hotar: copiii erau puși să înconjoare moșia satului și bătuți bine la locurile unde se aflau reperele care o delimitau, cu scopul de a le ține minte toată viața (ritul este atestat și în Anglia medievală).

Efemere & complexe

Antropologul francez Bruno Latour, adversar al teoriilor „Marelui Partaj" (care stabilesc dihotomiile „primitiv"/„civilizat", oralitate/scriere), invocă drept argument întîmplarea relatată de către exploratorul La Pérouse. În anul 1787, după ce debarcă în insula Sahalin, încearcă să afle de la localnici dacă este o insulă sau o peninsulă. Spre marea lui surpriză, un bătrîn desenează o hartă pe nisipul plajei, cu toate detaliile cerute. Mai mult, un tînăr care a văzut că valurile vor șterge harta bătrînului a luat carnetul de note și penița lui La Pérouse și a desenat din nou harta. Localnicii erau capabili să gîndească în termenii unei hărți, să conceptualizeze relațiile spațiale și să ofere informații topografice foarte precise.

Descrierea indigenilor care desenează hărți pe nisip este recurentă în jurnalele exploratorilor și ale călătorilor europeni. Cînd europenii aveau nevoie de indicațiile geografice ale băștinașilor, aceștia considerau că o schiță pe sol este mai de ajutor decît ghidarea verbală. Ei trasează linii și cercuri, localizează triburi și sate, forme de relief, cursuri de apă, conturul țărmului sau dispunerea insulelor, totul pe o arie foarte întinsă. Schițarea hărții avea loc într-un context dialogic, fiind însoțită de povestirea și gesturile celui care o desena. Uneori, exploratorii au copiat pe hîrtie aceste efemere hărți de nisip, însă imensa majoritate nu a supraviețuit contextului imediat al producerii lor.

Asemenea hărți efemere erau desenate pe zăpadă de către eschimoși sau de populații din zonele arctice (yakuți, samoyezi, ciukci). Eschimoșii inuit erau recunoscuți pentru aptitudinile lor de a desena în zăpadă hărți de o remarcabilă acuratețe. Un exemplu cunoscut este harta desenată pentru exploratorul Rasmussen de către inuitul Pukerluk, în anul 1922, cu detalii foarte precise ale liniei țărmului în golful Hudson.

În cazul eschimoșilor, lipsa reperelor într-un teren nediferențiat, vastele întinderi arctice, stilul de viață nomad au stimulat dezvoltarea unui excepțional simț de orientare și a capacităților de a reda spațiul în forme grafice. De fapt, experiența cartografică este mult mai frecventă în societățile nomade, de vînători-culegători, decît în cele de agricultori sedentari. Lumea rurală europeană a fost una imobilă, țăranului nu îi plăcea să călătorească, avea un orizont spațial redus. În perioada interbelică, cercetările Școlii monografice (la Drăguș, în Țara Oltului) semnalează faptul că preocupările pentru cunoașterea stelelor erau aproape inexistente la plugari, dar foarte prezente la păstorii transhumanți, care se orientau după constelații în lungile lor deplasări sezoniere.

Pretutindeni, găsirea drumului este o nevoie esențială. Navigația pe mare presupune un tip special de competență spațială și de cunoaștere geografică. Micronezienii și polinezienii din Pacific plecau în lungi călătorii maritime, deplasîndu-se cu pirogile lor sute de kilometri

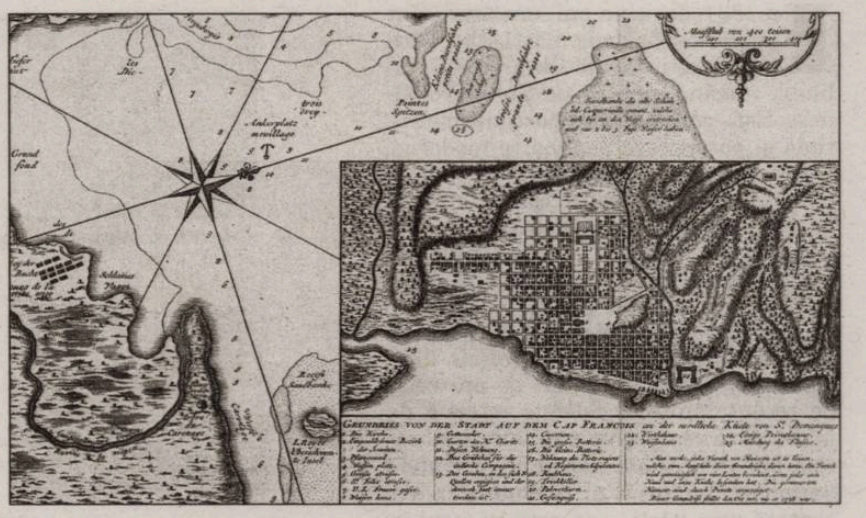

Cea mai veche hartă deținută de Muzeul Național al Hărților și Cărții vechi din București a fost creată de Lorenz Fries în anul 1525 la Strasbourg și cartografiază teritoriile Ungariei, Prusiei, Rusiei, Valahiei și Poloniei. Harta avea în trecut un rol dublu: era un simbol al statutului, indicînd bogăția proprietarului (hărțile erau un produs de lux în secolul al XVII-lea), și arăta nivelul înalt al educației.

„Din lipsa unei metode practice de a stabili longitudinea, absolut fiecare mare căpitan din epoca descoperirilor geografice s-a pierdut pe mare, deși avea la dispoziție cele mai bune hărți și compasuri. De la Vasco da Gama pînă la Vasco Núnez de Balboa, de la Ferdinand Magellan la sir Francis Drake – toți au ajuns acolo unde au ajuns pe bîjbîite, cu ajutorul unor forțe atribuite mai degrabă norocului sau Grației Divine."

(Dave Sobel, *în Longitudinea. Povestea unui geniu*, Nemira, 2015)

și ajungînd cu precizie la destinație, fără hărți, busolă și compas. Ei reușeau să mențină cursul datorită unei sofisticate cartografii mentale, orientîndu-se după stele, direcția vîntului, forma valurilor și a norilor, zborul păsărilor, putînd detecta apropierea unei insule înainte ca aceasta să intre în raza lor vizuală. Băștinașii din insulele Marshall aveau hărți făcute din bețișoare și scoici care indicau insulele și distanțele între ele. Aceste hărți erau dispozitive mnemonice, fiind consultate înainte, fără să fie luate în călătorie. Din relatările exploratorilor rezultă faptul că navigatorii indigeni erau capabili să deseneze hărți complexe, pe nisip, indicînd nu numai poziția insulelor, ci și configurațiile stelare. Este și cazul lui Tupia, marele preot din insula Tahiti, care desenează o hartă la cererea căpitanului Cook, în anul 1769. Tahitienii cunoșteau localizarea insulelor răspîndite pe o suprafață de 4000 km². Îmbarcat pe Endeavour, Tupia pilotează nava pînă în Noua Zeelandă. Atunci cînd era întrebat în ce direcție se află Tahiti, el o indica fără șovăire, uluind ofițerii care verificau răspunsul cu harta și compasul.

Antropologii au încercat să înțeleagă aceste sofisticate operațiuni mentale de navigație fără ajutorul hărții. Antropologul american Thomas Gladwin, în cartea sa *East is a Big Bird* (1970), propune următoarea schemă explicativă: navigatorii își imaginează că piroga este staționară în centrul unui cerc delimitat de linia orizontului; insulele sînt cele care se mișcă; stelele care apar la orizont sînt cele care indică locul de sosire; pentru a măsura distanța parcursă, ei se folosesc de reperul unei insule din afara traiectoriei ambarcațiunii, observînd configurația stelelor din acest punct. În felul acesta, ei realizează un fel de triangulație cartografică pentru a ajunge cu bine la destinație.

Tot despre orientare, dar cu ajutorul unei hărți paradoxale, vorbește și Lewis Carroll. În poemul *Vînătoarea snarkului* apare o hartă a mării care poate fi înțeleasă imediat de toți cei aflați pe corabie. Spre deosebire de alte hărți pline de „semne căznite și vane", aceasta nu oferă nici un reper grafic, dar echipajul e încredințat că Bellman, căpitanul lor, poate „totul să vadă" cu „harta lui absolută, fără capăt și coadă". Această hartă totală este… complet albă.

Alexandru Ofrim *este conferențiar univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea București. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureștiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Călin COTOI

Holeră și națiune în secolul al XIX-lea

hărțile carantinei

În 1831, dar și în anii următori, sînt publicate primele hărți ale Țării Românești făcute de români, în limba română, pentru un public românesc. Este vorba despre hărți ale carantinei și poștei care par foarte moderne, foarte schematice, lipsite de detaliile și poveștile ce înconjurau și contextualizau hărțile mai vechi ale regiunii.

Hărțile moderne nu există într-un vid: ele se articulează cu tehnologii de înregistrare, cu teorii și practici științifice, cu interese economice, cu construcții de identități politice și cu proiecte lingvistice și culturale. Alături de muzee și de recensăminte, constituie rețeaua de instituții și reprezentări în interiorul căreia sînt imaginate națiunile și statele naționale. Lumea – și realitatea reprezentată prin hărți – nu este cu totul în afara lor. Ea este construită, istoric, și prin intermediul înscrierii sale pe bucăți de hîrtie, pe hărți.

Nu e locul aici pentru o analiză detaliată a originilor, surselor și intențiilor acestor hărți ale carantinei. Anul apariției este important însă fiindcă e momentul instituirii Regulamentelor organice, dar, mai ales, pentru că înregistrează înaintarea prin Țările Române a unui val ce va modifica fundamental înfățișarea Europei. În 1832, holera a lovit marile orașe europene cu o forță ce aducea aminte de vechile epidemii medievale. Holera s-a pliat pe geografia urbanizării și industrializării Europei moderne, pe aglomerările și mizeria urbană și industrială. Părea că Europa primei industrializări fusese creată special pentru holeră. Zeci de mii de oameni au murit la Paris, Londra, Viena și Hamburg în cîteva zile. Boala se

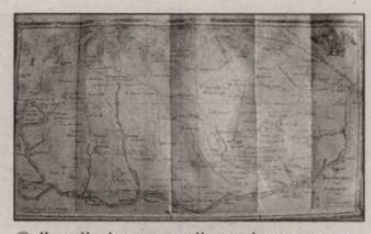

© tipariturиromanesti.wordpress.com.

desfășura dramatic și rapid: după vărsături și diaree masive, oamenii deveneau inerți, cu ochii afundați în cap, cuprinși de tremurături incontrolabile și pielea căpăta o culoare verzuie. Moartea survenea în două-trei zile.

Războiul ruso-turc din 1828-1829 a adus, pe lîngă libertatea comerțului pe Dunăre și ocuparea militară a principatelor române, ultima epidemie de ciumă și prima de holeră prin părțile acestea ale lumii. Holera a lovit Moldova în mai 1831. În cîteva săptămîni, Iașiul era abandonat, iar medicii și boierii – fie morți, fie fugiți prin munți sau pe la conacele de la țară. Generalul Kiseleff a trebuit să evacueze mahalalele și să adăpostească sclavii țigani și evreii în corturi, pe dealurile din jurul orașului. În iulie, holera venea la București, unde consulul francez Lagan era îngrijorat atît de lipsa de igienă publică, cît și de incapacitatea românilor de a asculta de reguli și de a respecta măsurile administrative.

Holera de mai tîrziu, începînd cu 1848, ne dezvăluie un alt fel de aranjament intern al Țărilor Române. Cele mai afectate sînt porturile de la Dunăre, unde sînt depozitate, tranzacționate și încărcate grînele, și cele două mari orașe – București și Iași. La fel ca în restul Europei, holera desenează structura modernității locale.

Statalitatea României se constituie în strînsă legătură cu bacilul holerei. Prima acceptare internațională a unor forțe militare autohtone se leagă de păzirea punctelor de carantină. Constituirea corpului politic și economic național este modelată de criza carantinei clasice și de presiunile capitalului local și internațional. Încercările de instituire a unor modele sanitaționiste, de igienă publică, în locul celor foarte dure ale carantinei, țin de dilema ce prezidează constituirea modernității sociale la gurile Dunării: contradicția dintre nevoia de fluidizare a comerțului cu grîne și cea de control al epidemiilor. Mutarea liniilor carantinei de pe Prut spre Dunăre explică, parțial, creșterea importanței Bucureștiului.

Holera europeană a dat naștere unei lungi perioade de experimente și inovații spațiale, tehnologice, științifice și sociale, a deschis drumul modernității sociale. Epidemia a făcut vizibile noi legături între centru și periferii. Înaintarea spre nucleul european nord-atlantic a bacilului purtat de mărfuri și oameni a fost urmată de un val în direcția opusă. Prin peisajele și rutele moderne (comerciale, urbane și industriale) făcute vizibile de avansul mortal al holerei spre nord-vest, aceste noi metode de a reprezenta, număra și relaționa comportamente, corpuri și spații au călătorit înapoi spre sud-est. Modele sanitare, sisteme statistice, tehnici de supraveghere, diplome și tehnologii au început să (re)facă drumul invers celui urmat de bacilul holerei, de la Paris, Berlin și Viena spre ținuturile dunărene, devenite reprezentabile prin devastarea adusă de boală.

Hărțile carantinei și poștelor, ce încep să fie publicate în 1831, sînt hărți făcute posibile de holeră, ce indică viitorul corp colectiv modern al națiunii.

***Călin Cotoi** este sociolog.*

Mihai BARBU

Ătrah ep mătneiro en ăs

Propoziția asta era ultima chestie peste care-mi treceau ochii în fiecare noapte, înainte de culcare, cînd eram copil, în camera din Petrila. Era scrisă cu alb, pe o cutie mare și albastră, așezată peste alte cutii, într-un raft, sus, deasupra intrării în balcon – un joc, un fel de puzzle cu piese hexagonale din care trebuia să alcătuiești hărți, mai multe, din care-mi aduc aminte doar harta mapamondului. De ce citeam numele jocului de fiecare dată invers, n-am nici cea mai vagă idee, cert e că asta e prima amintire cu hărți pe care o am. Singura propoziție pe care chiar și acum, după treizeci de ani, ți-o pot pronunța invers trezit din somn, fără ezitare.

„Și în domeniul cartografierii s-a obținut prima mare victorie asupra longitudinii. Hărțile mai vechi subestimaseră distanțele față de alte continente și exageraseră granițele dintre națiuni. Acum, dimensiunile globului puteau fi calculate cu exactitate, după sferele astrale. Se spune că regele Ludovic al XIV-lea al Franței, pus în fața unei hărți a regatului făcută după măsurători precise ale longitudinii, s-a plîns că pierdea mai mult teritoriu în favoarea astronomilor decît în favoarea inamicilor."

(Dave Sobel, *în Longitudinea. Povestea unui geniu*, Nemira, 2015)

N-am o pasiune declarată pentru hărți, dar îmi place să cred că am o relație specială cu ele. Mi-au bucurat ochii și mi-au stîrnit imaginația dintotdeauna. Chiar și fără un mare X desenat pe ele, pentru mine ascund comori. Locuri desenate pe o hîrtie, în care n-am ajuns, sînt comori ce așteaptă să fie descoperite. Copil fiind, de la misterioasa hartă a lui Piri Reis pînă la cea de pe peretele din atelierul tatălui meu, unde înfipsese steguțe marcînd locurile prin care a fost, toate m-au atras. Am avut la un moment dat chiar și o hartă a cerului, cu stele și constelații, pe care o purtam în portofel în vremea studenției. Am dat-o cadou unui prieten pe care mi l-am făcut cînd m-a ajutat să-mi vînd mărțișoarele la taraba lui de la Universitate.

Mai tîrziu, după ce mi-am luat prima motocicletă, m-am apucat să interacționez mai direct cu hărțile, în sensul că m-am apucat să desenez șerpi de diferite lungimi și forme pe ele, marcînd locurile prin care motocicletele m-au purtat. Le-am avut tot timpul cu mine, fie sub forma unui teanc de hîrtii, fie în format digital, în GPS. Îmi aduc aminte cînd, motociclind prin pustietățile mongole, am văzut pe pielea mea cum o hartă îți poate face viața grea. Am făcut atunci ceva ce n-am crezut vreodată că voi reuși să fac, ceva ce, în accepțiunea mea, doar oamenii incapabili săvîrșesc: mă rătăcisem. S-a întîmplat din cauza unei greșeli a unei hărți pe care o urmam. Am găsit atunci o familie care locuia într-o iurtă, în mijlocul pustiului, și m-am trezit într-un paradox al rătăcirii, încercînd în zadar să obțin indicații de la niște oameni cu care mă aflu în același loc, eu fiind pierdut, iar ei nu.

Îmi place să spun acum, uitîndu-mă în urmă, că greșeala de cartografie mi-a colorat viața, mai degrabă decît să mi-o încurce. Cîteva săptămîni mai tîrziu, aflat în Dușanbe, capitala tadjică, cu harta orașului în mîini, căutam o ambasadă de la care aveam nevoie de o viză. După o goană labirintică prin oraș, am eșuat la o terasă, cu o bere în față, sfîrșit. Mi-a fost de ajuns jumătate de halbă ca să realizez, ca-n desene animate, că ținusem preț de două ceasuri, cît a durat hălăduiala prin oraș, harta cu susul în jos. De fapt, în toată Asia Centrală hărțile au dat tonul poveștilor ciudate. Îmi ajung degetele de la o mînă să număr oamenii în fața cărora am scos harta cerînd indicații și le-am și primit. În rest, tot ce am obținut au fost ridicări din umeri după un studiu amănunțit al hîrtiei pe care o afișam. Era ca și cînd oamenii respectivi vedeau o hartă pentru prima dată. Așa că-mi plac hărțile, e lesne de înțeles de ce. Cînd nu sînt pe drum îmi stîrnesc visele, cînd sînt pe drum mi le colorează.

Mai mult decît atît, hărțile sînt unul din motivele pentru care cred că m-am născut prea tîrziu sau, știu și eu, poate prea devreme. Tot înainte de plecarea în Mongolia pusesem mîna pe o hartă militară a Mongoliei, de prin anii '70, unde o anumită bucată din deșertul Gobi era încercuită cu o linie punctată, delimitînd un teritoriu pe care scria cu majuscule *UNCHARTED TERRITORY*. Zîmbeam atunci, gîndindu-mă că vremurile în care existau zone din astea, încercuite punctat, din păcate s-au cam terminat. Odată cu imaginile satelitare s-a ales praful de necunoscut. Nu sînt capabil, cred, să-mi imaginez cum plecau la drum navigatorii acum cîteva sute de ani. Cum o fi fost să pleci fără nici o hartă și să te întorci înapoi acasă cu una? De-asta spuneam de născutul prea tîrziu. Altfel, probabil că e doar o chestiune de timp pînă vom ajunge pe alte planete, cu pămînturi numai bune de desenat pe hîrtie. Am și fantezii de-astea, dar, din păcate, nici deplasări interstelare n-am să apuc. De-asta spuneam de născutul prea devreme.

Așadar, hărțile au un loc special în inima mea. Dar n-aș putea să încheie fără să spun ceva ce m-a deranjat întotdeauna la ele. Ceva ce urăsc la toate hărțile pe care le-am văzut. Ceva ce harta cerului pe care o aveam în portofel, cînd vindeam mărțișoare, nu avea. Desenez șerpi și, apropo de hărți, urăsc granițele.

***Mihai Barbu** este fotograf.*

Ian SANSOM

Hîrtii de umblat

„Hărțile sînt desenate de oameni, nu trasate automat de mașini“, scria geograful J.K. Wright în clasicul său eseu *Cartografii sînt oameni* din 1942. Timpurile s-au schimbat: în ziua de azi, hărțile sînt trasate în mod automat de mașini, sau cel puțin de oameni care folosesc mașinării numite generic Sisteme de Informații Geografice (SIG) – computere și programe utilizate pentru a înregistra, stoca și afișa date geografice și topografice și care, în conformitate cu o prezentare standard a SIG, „transformă lumea și aproape tot ce cuprinde ea“. Primele sisteme de cartografiere computerizate au fost dezvoltate de guvernul canadian și de cercetătorii de la Universitatea Harvard în anii '60, iar în prezent fiecare dintre noi este deja familiarizat cu hărțile pe care le poate descărca de pe Internet sau le poate studia online, mărindu-le ori detaliindu-le după preferință, în locul celor pe care le poate împături și lăsa apoi să zacă pe fundul unui rucsac: atlase la îndemînă, globuri pămîntești uriașe în buzunar. În mod logic, hărțile pe hîrtie ar trebui să fie deja exilate în cel mai de jos sertar al istoriei. Dar nu sînt.

Motivul? Poate pur și simplu acela că oamenilor le place să privească și să atingă hărțile pe hîrtie – firește, unora mai mult decît altora. În 2006, un domn pe nume Edward Forbes Smiley al III-lea a fost condamnat la închisoare pentru că a furat mai bine de o sută de hărți în valoare de trei milioane de dolari din colecțiile universităților Yale și Harvard și de la British Library din Londra. Smiley a decupat hărțile din diverse lucrări cu ajutorul unei lame de ras, la fel cum a procedat un alt celebru hoț de hărți, Gilbert Bland, un aparent inofensiv anticar din Florida, care – în conformitate cu biograful său – a fost un „Al Capone al cartografiei“, deși fără violențele acestuia din urmă, fără comerțul la negru cu băuturi, mita și sifilisul lui. Aidoma lui Smiley, Bland era doar un hoț mărunt cu o pasiune pentru hîrtia veche.

Dar de ce fură oamenii hărți? Din același motiv pentru care fură cărți și bani, desigur: fiindcă sînt bucăți de hîrtie marcate cu simboluri care le conferă valoare. Dar poate într-o măsură mai mare oamenii fură hărți fiindcă ele sînt reprezentări simbolice ale cuceririlor, astfel încît furtul unei hărți constituie cucerirea supremă – altfel spus, denotă posesia mijloacelor de a poseda.

Nimic nu pare mai natural decît să-ți găsești drumul cu ajutorul unei hărți – probabil fiindcă vreme de secole oamenii s-au ghidat folosind hîrtia, astfel că ne-am obișnuit ca ea să ne îndrume spre destinația dorită; descifrarea hărților este doar una dintre numeroasele noastre obișnuințe în privința hîrtiei. Într-un articol publicat în 2008 în *Journal of Environmental Psychology*, intitulat „Orientarea cu ajutorul Sistemului Mobil de Navigație bazat pe GPS: O comparație între hărți și experiența directă“, dr. Toru Ishikawa, geograf specializat în științe cognitiv-comportamentale la Universitatea din Tokyo, a constatat că pietonii care foloseau dispozitive GPS făceau mai multe greșeli de orientare decît cei care apelau la hărțile pe hîrtie (dar și că aceștia din urmă greșeau mai des comparativ cu cei cărora li se arăta drumul în mod direct). Dr. Ishikawa a studiat și perspectiva asupra exponatelor din muzee a vizitatorilor care utilizau ghiduri audiovizuale în comparație cu cei care se bazau pe broșurile tradiționale: cei din prima categorie tind să uite mai repede ceea ce au văzut, spre deosebire de cei dîn categoria a doua. Buna și brava hîrtie, cea mai bună prietenă a omului, alături de el la drum lung, ca un cîine credincios.

Un italian care se autodefinește ca „un arhitect jedi și maestru media“, pe nume Iacopo Boccalari, a conceput o metodă simplă de a transforma ternele hărți Google online în hărți Google online cu aparență de hîrtie (vezi iacopoboccalari.com), în vreme ce site-ul MapsOnPaper.com, administrat de o agenție suedeză, poate transforma o hartă prietenoasă cu ecranul într-una cu format printabil. Hîrtia își păstrează deci statutul de *deus ex machina*. Metaforic vorbind.

Dar să trecem acum la modul literal. Recent, disponibilitatea tot mai largă a datelor și a instrumentelor de cartografiere din domeniul public le-a permis oamenilor să-și realizeze propriile hărți. În modul deja familiar Web 2.0, consumatorii de hărți au devenit producători de hărți. Această nouă metodă este numită uneori neocartografie, iar în 2004, un ins pe nume Steve Coast a intrat în rîndul unora dintre primii neocartografi cînd a creat OpenStreetMap(OSM), un fel de Wikipedia a hărților. Folosind un dispozitiv GPS ieftin, manual, Coast a creat o hartă care să poată fi accesată gratuit, fără restricții de drepturi de autor, și care să poată fi modificată și actualizată de alții. Conform declarației sale de intenții, OpenStreetMap are „menirea de a încuraja sporirea, dezvoltarea și distribuția datelor geospațiale gratuite și de a oferi informații geospațiale pe care oricine să le poată utiliza și distribui“. Uluitor este faptul că, pentru a fi eficiente, utilizarea și distribuirea de date geospațiale prin intermediul OSM necesită hîrtie. Nu toată lumea dispune de instrumente digitale de ultimă generație sau de un ascuțit instinct cartografic pentru a putea adăuga detalii semnificative la hărțile digitale deja existente, astfel încît au apărut în scurt timp diverse metode de îmbunătățire a hărților OSM, printre care și așa-numita metodă Walking Papers – în traducere liberă „Hîrtii umblătoare“ – care permite oricui să printeze hărțile OSM, să adauge cu creionul detaliile dorite și apoi să le transfere prin scanare pe hărțile online, folosind programul OSM dedicat. Totul e foarte simplu; acum sîntem toți neocartografi. Și, foarte important, nu e doar un hobby pentru geografii de ocazie.

Hărți Google online cu aparență de hîrtie.

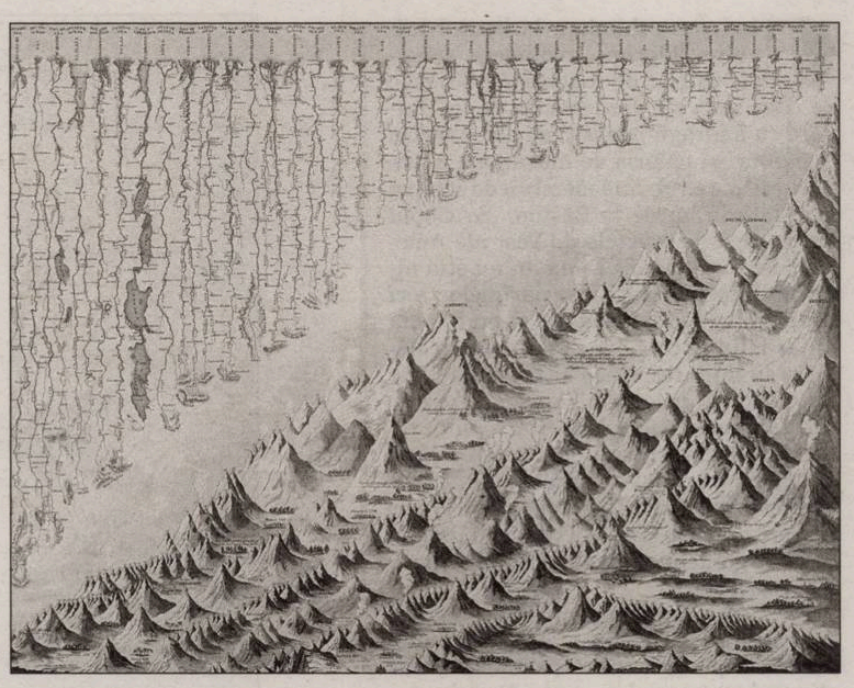

Global Digital Elevation Model este cea mai completă hartă a reliefului Pămîntului și a fost creată anul acesta de NASA cu ajutorul a 1,3 milioane de imagini captate din spațiu de ASTER (Advanced Spaceborne Thermal Emission and Reflection Radiometer). O hartă a tuturor conexiunilor dintre cele 100 de miliarde de neuroni existenți în creierul uman este proiectul cercetătorilor de la Harvard, care, în următorii patru ani, speră să finalizeze, mai întîi, harta creierului șoarecelui.

Kibera este o întinsă suburbie săracă a capitalei kenyene, Nairobi, cu o populație estimată undeva între două sute de mii și peste un milion de locuitori. În 2008, proiectul independent Map Kibera, pus la punct de italianul Stefano Marras, a început cartografierea zonei folosind metoda Walking Papers, pentru a realiza hărți actualizate, corecte, destinate locuitorilor acestui oraș în continuă schimbare. Copiii din suburbie sînt instruiți în privința bazelor tehnologiei GPS, pentru a surprinde datele geografice ale unei zone folosind dispozitive manuale, iar organizatorii și voluntarii printează apoi hărți pe hîrtie de format A1 utilizînd aceste date, pentru ca alții să poată adăuga ulterior, cu ajutorul hîrtiei de copiat și al markerelor colorate, detalii importante precum amplasarea pieților, a canalelor de scurgere și a cursurilor de apă. Hîrtia cu note adăugate este fotografiată și copiată într-un computer, harta inițială este actualizată și ulterior tipărită într-un număr mare de exemplare pentru a fi distribuită – un flux dinamic mediu virtual – hîrtie – mediu virtual – hîrtie.

În ciuda progreselor înregistrate de tehnologia digitală, încă ne înfășurăm în hîrtie și în reprezentările ei, încă ne străduim să discernem între hărți și teritorii, sperînd în van că ghidul nostru din hîrtie are considerabile proprietăți de împăturire, este impermeabil și rezistent la abraziune și își păstrează forma, fără a se îndoi sau mototoli, în călătoriile lungi. Sau poate că doar eu procedez așa.

(fragment din volumul Hîrtia, o elegie, *traducere de Adriana Bădescu, Editura Baroque Books & Arts, 2013)*

Radu NICIPORUC

Hărți, stele și epave

Cînd și-a schimbat, la bordul bricului Pilgrim, „redingota strîmtă, chipiul de mătase și mănușile de căprioară ale studentului de la Harvard cu nădragii ponosiți de doc, cămașa în carouri și pălăria de mușama a marinarului", ca să devină membru de echipaj în călătoria lui de la Boston, *via* Capul Horn, pînă pe coastele de Vest ale Americii, Richard Henry Dana Jr. nu știa nimic nici despre matisirea parîmelor, nici despre hărțile de navigație și nu bănuia că jurnalul pe care avea să-l scrie în călătoria sa inițiatică *(Two Years Before The Mast,* 1840, apărut în românește cu titlul *Doi ani pe mare* la Editura Meridiane, în 1984, în traducerea lui Alfred Neagu) va stîrni rumoare în mediul maritim anglo-saxon, și că fragmente din el vor fi citite cu voce tare în Camera Lorzilor, drept argument pentru modificarea unor legi maritime.

În 1974, cînd am urcat la bordul trawler-ului Constanța, nu știam mai multe despre matisirea parîmelor decît știuse, la vremea lui, autorul celebrului jurnal. În schimb, pe mine mă interesau hărțile de navigație! Citisem despre Atlasul Catalan și despre cel al lui Ortelius, iar Vlad avusese în mînă, pe vremea cînd lucra la anticariatul din Piața Libertății, în Clujul tinereții noastre, un studiu englezesc despre *Cosmographia* lui Sebastian Münster, văzusem hărți fotografiate, dar niciodată nu văzusem una în realitate! Acolo, pe nava aflată în reparații capitale în portul al cărui nume îl avea înscris cu litere în relief, roase de sare, la prova și pupa, și pe panouri de lemn în tribordul și babordul comenzii, îmi închipuiam că voi găsi toate hărțile tipărite de Amiralitate și că voi naviga, în preajma lor, prin toate strîmtorile și pe lîngă toate insulele lumii.

Am așteptat mai bine de-o lună pînă cînd ușa veșnic ferecată a timoneriei s-a lăsat înduplecată de o cheie japoneză cu trei muchii și zimți inoxidabili, deschizîndu-se pentru tehnicienii sosiți să revizuiască instalația girocompasului. Atunci, pentru că oamenii cu pricina știau ce aveau de făcut, mi-am îngăduit o explorare pe diagonală a comenzii, spațiu decisiv în structura unei nave, de unde comandantul își transmite ordinele, unde sosesc mesajele cu zonele sau porturile de destinație, unde se află timona, sondele, radarele și celelalte aparate de navigație, și mai cu seamă pupitrul de stejar în ale cărui sertare, foarte late și foarte lungi, se păstrau hărțile de navigație.

N-a durat mult pînă am găsit mînerele de bronz și etichetele vechi, pe a căror hîrtie emaciată scrisese cineva cu peniță: Marea Neagră, Marmara, Mediterana, Gibraltar, Canalul Englez.

Am deschis febril sertarele în care nădăjduiam să găsesc teancuri de hărți. Toate erau goale. Doar în ultimul, cel mai de jos, se afla o hîrtie groasă, de culoare albă, cam de un metru lungime, pliată în două jumătăți, una fiind marcată într-o margine de sigla ovală a celebrului Hidrographic Office, de numărul hărții și de faimosul cuvînt *Admirality.* Totuși, o vreme am privit-o neîncrezător. Dar pentru că lîngă numărul înalt de-o șchioapă figura, cu fonturi precis tipărite, și subiectul hărții – *Strait of Gibraltar* –, am convenit că mă aflam în fața unei hărți adevărate.

Nu-mi explic nici astăzi pe ce căi misterioase mi s-a convertit exaltarea inițială în răceala de entomolog cu care am examinat-o. Se aflau acolo – înscrise în

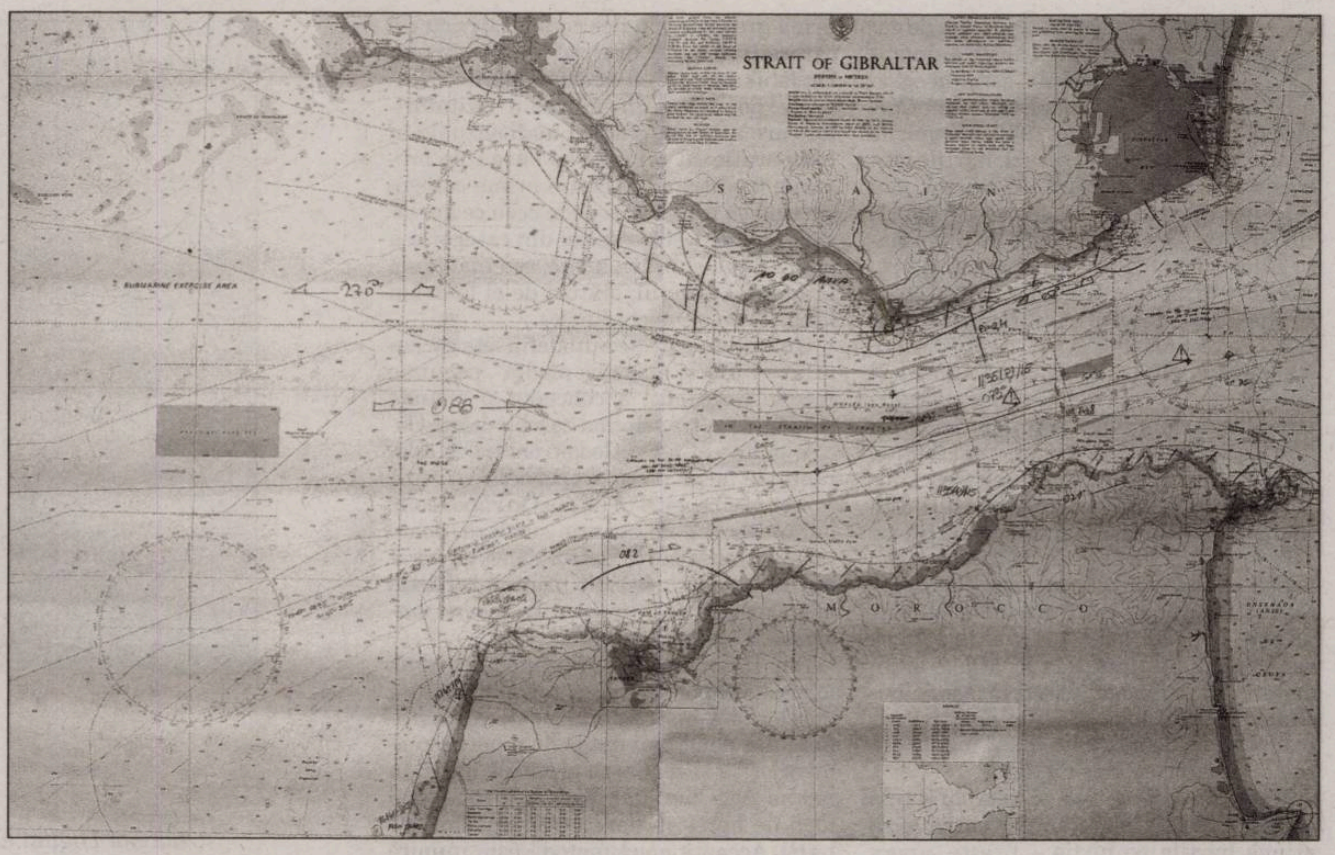

dreptunghiul acela de hîrtie, cifre impenetrabile (adîncimi, aveam să mă dumiresc ulterior), porțiuni galbene, Spania și Marocul, și niște benzi albastre ce urmau profilul uscatului în aria de contact a acestuia cu Mediterana și Atlanticul – toate cuvintele magice ale zonei: Tarifa, Algeciras, Tanger, Cabo Trafalgar, Cabo Espartel, Ceuta și Europa Point, farul în preajma căruia s-a giugiulit Molly Bloom cu ofițerul ei de marină în monologul din *Ulise*.

Pe hartă mai existau o mulțime de săgeți și inscripții – *local magnetic anomalies, submarine exercise area, off-port Operations*, trei cercuri trigonometrice cu liniuțe de culoare violet, intersectate de gradații, de semne de exclamare plasate în triunghiuri, o linie continuă în creion și o săgeată paralelă cu ea purtînd inscripția 088° deasupra, drumul navei în momentul trecerii prin strîmtoare.

În următoarele zile m-am tot întrebat de ce se afla în sertare o singură hartă. Am aflat că hărțile nautice aveau termen de valabilitate și că, după un timp prestabilit, erau scoase din uz și înlocuite cu altele, aduse la zi. Asta, dincolo de faptul că hărțile în uz sufereau corecții impuse de situațiile de pe teren: nave eșuate, poziții noi pentru geamanduri, construcții portuare, zone de separație modificate.

Apoi, de-a lungul anilor, la bordul navelor cu care am parcurs rutele maritime ale globului, am întîlnit majoritatea hărților maritime pe care îmi închipuisem că le voi găsi în sertarele bătrînului trawler. N-am fost niciodată cu ele într-o relație profesională; pentru asta ar fi trebuit să fac alte studii decît cele de electrotehnică. În schimb, am avut cu ele o relație sentimental-literară: le-am vînat pe toate vapoarele, urmărindu-le termenul de expirare, le-am adus acasă, făcute sul, așezîndu-le în bibliotecă, deasupra cărților, cu ajutorul lor mi-am modelat melancoliile cînd le desfăceam pe covor și treceam de la un meridian la altul, de la fiordurile Norvegiei la Capul Bunei Speranțe și la Capul Dezamăgirilor, sau cînd îmi aminteam de spînzurătoarea de la Capul Blanc și de vulturii ce planau pe cerul de culoarea nisipului, cînd se decretau în Mauritania execuții. Doar acea primă hartă, a Gibraltarului, nu mi-a fost sortit s-o găsesc dată la casare; pînă nu demult, cînd hărțile digitale au invadat timoneriile navelor moderne, lăsîndu-i pe unii ca mine pradă unor tristeți dificile. Căci de ele, de hărțile de navigație pe suport de hîrtie, e legată și tinerețea mea, dar și chipul încărcat de riduri al pilotului Camacho, pe care l-am întrebat odată – pe puntea de comandă a lui Negril Bay – cum putea să navigheze pe Canalele Patagonice fără să le consulte. Răspunsul fostului ofițer din armata lui Pinochet, retras la bătrînețe în zona aceea sălbatică și liniștită, folosită de navele de croazieră în perioada cînd – în apropierea Strîmtorii Magellan – Pacificul fierbe, a fost: „După stele și după epave".

Hărți online:
multimap.com
mapquest.com
streetmap.com
openstreetmap.org
mapsonpaper.com
muzeulnatioanalhartilor.ro
hartionline.ro

„Calendarul este un fel de hartă. Hărțile sînt făcute ca să te orientezi în spațiu. Calendarele te ajută ca să nu te pierzi în timp. Hărțile noi scot din joc pe cele vechi. În cazul calendarelor, situația este diferită din cauza sărbătorilor.

Ca să înțelegi ce spun îți propun următorul scenariu. Cîndva, un sacerdot a așezat pe o suprafață netedă niște pietre într-o ordine și într-un ritm care însemnau pentru el calendar. După el a venit un astrolog și a așternut peste pietre un calendar desenat pe piele de vițel. Spinările pietrelor au răzbătut prin piele. Sărbătorile noi și sărbătorile vechi s-au amestecat. Pentru oameni era încă simplu, străbăteau timpul călare pe doi cai. Iar au trecut secolele și, peste desenul de piele, un astronom a întins calendarul nou, desenat pe pergament. Pietrele au străpuns și pergamentul, iar sărbătorile desenate pe piele au migrat, de jos în sus. Și aventura continuă. Vine vremea calendarelor de hîrtie. Le fac savanții care măsoară timpul tot mai precis. Pietrele sînt tot acolo, dedesubt, dar puțini le mai înțeleg sensul. Culorile tuturor sărbătorilor continuă să migreze de jos în sus. Ce ghiveci!

Simt uneori, dimineața, cum vin peste mine calendarele primitive, calendarele imperiale, religioase, populare, civile, calendarele culturale, cele ale evenimentelor istorice, care istorie poate fi a unei națiuni, a unei comunități, a unei familii și chiar a unui individ. Și eu, dimineața, trebuie să decid pe ce cale s-o apuc, dacă va fi o sărbătoare veche, un sfînt creștin, ziua cînd m-am căsătorit, dacă voi sărbători o eliberare, o aniversare sau voi comemora un dezastru…"

(Irina NICOLAU,
„Povestea mărțișorului", 2007)

***Radu Niciporuc** este traducător și scriitor. Cea mai recentă carte publicată: volumul de proză scurtă* Pascal desenează corăbii, *Editura Cartea Românească, 2016.*

Vlad ANDRIESCU

Teritoriul digital

În 2002, la etajul 1 al Colegiului Național din Iași, începea ora de geografie. Eram în clasa a VI-a și îmi făcusem un obicei, care urma să fie păstrat cu sfințenie, să stau în ultima bancă, să îmi „conserv" energia și să intervin doar atunci cînd era chiar necesar. De obicei, doar atunci cînd eram întrebat. Anul acela, la geografie, am descoperit că îmi place să răspund și am înțeles cum stă treaba și cu orgoliul. În principiu, voiam să intervin ca să mă dau mare. Profesoara, o tînără în jur de 27 de ani, cu părul tuns scurt, era o apariție ciudată printre toți ceilalți dascăli îmbătrîniți de vreme. Preda geografia universală și ne ducea cu gîndul acolo unde nu ne puteam imagina: Statele Unite, Rusia, Europa. În mintea mea, locurile acelea erau doar puncte fixe pe o hartă.

Profesoara venea la oră cu o carpetă veche, de pe care se crăpaseră colțurile ca și cum ar fi marcat îmbinările între plăci tectonice. Aceea era harta. Eu îmi făcusem educația de pînă atunci dintr-o colecție uluitoare, numită „Arborele lumii", o enciclopedie săptămînală pe care o colecționam într-un biblioraft albastru, cu subiecte diverse: animale, plante, istorie, artă, știință, geografie sau anatomie. În patru ani de liceu, cel mai bun moment al meu a fost cînd profesoara de geografie m-a scos la tablă și a început să mă întrebe capitale ale țărilor lumii. A trecut prin Europa și nu a reușit să mă învingă. A ajuns în Americi. Am stat în continuare în picioare. A fost un joc amuzant, o dispută care-mi plăcea. Am trecut prin Turkmenistan, Uzbekistan, Mongolia. S-a oprit la Antananarivo, capitala statului Madagascar. Astăzi, îmi dau seama că știam puncte pe hartă, dar nu aveam imagini. Și dacă aș fi fost 14 ani mai tîrziu, astăzi?

În 2005, Google a lansat Google Maps. Nu mai reținpe primul moment cînd m-am apropiat de acest program, dar odată cu instalarea conexiunii la Internet, am descoperit Google Earth, varianta tridimensională a programului. Așa am ajuns să văd lumea pe care mi-o imaginam. Odată cu Internetul, am descoperit și Google Street View, și străzile din capitalele europene sau din New York. Hărțile nu au mai fost un mister crăpat de timp, agățate în cui la ora de geografie. Diferențele aduse de ele odată cu Internetul au deschis oamenilor ochii.

Pînă la vîrsta de 20 de ani nu am ieșit niciodată din țară. Nici pînă astăzi nu am ajuns fizic în unele locuri, dar le-am putut vizita online. Pe măsură ce și-a dezvoltat sistemul de hărți, Google a introdus și lucruri mai interesante, chiar culturale. Cu ajutorul așa-numitelor trekkere, biciclete care aveau montate camere panoramice, sau al unor ghiozdane speciale, angajații Google au vizitat obiective turistice și culturale din întreaga lume și le-au făcut disponibile pe Google Street View, programul care te duce chiar la fața locului. Dacă vei căuta pe Google proiectul „Treks", vei vedea o listă de obiective care pot fi luate la pas, cu ajutorul mouse-ului: Veneția, Taj Mahal, Piramidele din Giza, Muntele Fuji din Japonia, Mont Blanc, Marea Barieră de Corali din Australia, Marele Canion, Insulele Galapagos, Turnul Eiffel sau bazinul Amazonului din Brazilia. Timp de luni întregi, oamenii Google au mers prin aceste locuri cu un ghiozdan ultratehnologizat în spate și le-au făcut disponibile în întreaga lume. Astăzi, chiar dacă locuiești într-un sat din România, dar ai o tabletă conectată la Internet, poți ajunge unde numai cu gîndul visai, ba chiar poți pășiîn interiorul Muzeului Luvru. Și nu mai ai nici o scuză să nu știi.

Big Data, Small Maps

Cum ne-au mai schimbat hărțile viața? În moduri pe care nu le gîndim des, pentru că au devenit atît de evidente. Fără posibilitatea ca dispozitivele inteligente să aibă localizare, prin GPS sau prin Internet, majoritatea aplicațiilor de astăzi ar fi inutile. Să luăm două exemple: Uber și AirBnB. Hărțile online au fost o modalitate de a micșora lumea. Zecile de mii de kilometri pătrați au devenit accesibili pe un ecran de cîțiva centimetri, iar ceea ce era cartelizat s-a democratizat. AirBnB a schimbat modul în care ne găsim cazare în vacanță: cauți orașul, vezi pe hartă apartamentele, te uiți la poze, iar apoi te duci și pe Google Street View pentru a vedea cartierul sau dacă ai magazine în apropiere. Uber e varianta modernă a taximetriei, iar fără localizarea pe hartă ar fi complet inutil. Deschizi telefonul, acesta te plasează într-un punct fix și chemi o mașină pe care o urmărești permanent pe hartă. Drumul spre casă e asigurat de Waze, o aplicație cumpărată de Google, creată de israelieni, care adună date de la toți șoferii pentru a-ți da traseul ideal în funcție de durata drumului și kilometrii parcurși. De fapt, sîntem într-o epocă Big Data, așa cum o numesc specialiștii. Computerele au posibilitatea de a strînge deodată milioane de date, să le activeze și să ofere rezultate pe baza lor: cele mai relevante site-uri, cel mai apropiat Uber, cea mai bună cazare prin Booking.com sau AirBnB sau cele mai bune străduțe lăturalnice. Influența Waze, de exemplu, e mai mare decît a ne spune pe unde să conducem. Orașe din Statele Unite, Marea Britanie sau țările scandinave au folosit datele din Waze pentru a descoperi modalități noi de a îmbunătăți traficul. Hărțile în timp real au fost datele de la care specialiștii au pornit în decongestionarea unor zone la anumite ore.

Hărțile nu se opresc doar la geografie. Nu mai departe de orașul Bistrița, o profesoară de română a decis să îi facă pe elevi să aprecieze literatura română prin transformarea personajelor în conturi de Facebook. Monica Halaszi de la Colegiul Național „Liviu Rebreanu" le predă activ elevilor activitatea personajelor din literatura română. Să luăm, de exemplu, călătoria din *Baltagul*. Cînd am citit cartea, nu am înțeles pe unde s-a plimbat Vitoria Lipan. Monica Halaszi folosește Facebook pentru a împărtăși citatele personajelor, dar acestea își dau inclusiv *check-in* și poți vedea pe hartă unde sînt acestea. E un drum online mai viu decît ar putea fi unele cărți pentru elevi. În următorii ani, imaginați-vă perspectivele care ar putea fi deschise de realitatea virtuală. Pui casca pe ochi și poți vedea, în timp ce profesoara povestește drumul Vitoriei Lipan. Și poate așa nu mai ții minte toate comentariile din cărțile scrise special pentru Capacitate și Bacalaureat, dar dezvolți ceva mai prețios: imaginația.

Preda geografia universală și ne ducea cu gîndul acolo unde nu ne puteam imagina.

Lacul Ceauru – un proiect de lac de acumulare artificial de 200 de kilometri pătrați și cu o capacitate de 150 de milioane de metri cubi – a fost cerut în 1965 de autoritățile comuniste. Deși lucrările au fost abandonate chiar în prima fază, lacul a fost declarat construit și, astfel, apare pe hărțile României, localizat la sud-vest de Tîrgu Jiu, încă din anul 1968.

Casa cuplului Lindsay Diaz și Alan Cutter din Rowlet, Texas, a supraviețuit unei tornade de la finalul anului trecut, necesitînd doar cîteva mici reparații. A fost demolată însă luna trecută din greșeală de către compania Billy L. Nabors Demolition, care a dat vina pe Google Maps.

„Hărțile exprimă convingeri referitoare la suprafața Pămîntului."

J.H. ANDREWS

„În domeniul politic, hărțile au servit la trasarea frontierelor; în cel economic, la evaluarea și impozitarea proprietăților și (în cele din urmă) la inventarierea resurselor naționale; în domeniul administrativ, la comunicațiile din activitatea militară, la planificarea strategică și militară, ofensivă și defensivă deopotrivă."

R.A. SKELTON

Un alt mod prin care poți folosi hărțile la clasă sînt jocurile. Locatestreet.com e unul dintre site-urile care te amplasează la întîmplare într-o zonă din lume, pe Google Street View. Ca un detectiv, te uiți după indicii și alegi dintre cele patru țări. Apoi, primești puncte suplimentare dacă nimerești orașul. E dificil și uneori imposibil, dar te ajută să-ți dezvolți instinctele, iar apoi să cauți pe Internet lucruri și mai interesante despre acele locuri. Specialistul în educație Ken Robinson a declarat într-un TED Talk celebru că școlile omoară creativitatea. Odată cu tehnologia, creativitatea poate să-și găsească un rol mai evident în sala de curs.

Una dintre activitățile preferate ale Internetului este să compare hărțile digitale de astăzi, actualizate, cu cele de acum douăzeci de ani. Și dacă oamenii nu s-au convins că schimbările climatice există, aceste hărți le pot arăta cum stau lucrurile. Cu ajutorul hărților, indiferent că sînt Google Maps, Apple Maps sau Here Maps (de la Nokia), poți vedea efectele defrișărilor la nivel global, ale încălzirii globale, cum se modifică malurile și zone despre care știai că sînt verzi. Fă un experiment. Ia un atlas geografic din perioada comunismului, pune-l lîngă laptop și caută aceleași zone pe Internet. Rezultatele actualizate arată dezastrul la scară largă. Poți găsi detalii pe climatehotmap.org, geology.com sau căutînd pe Google *„Mapping the climate change"*.

În final, să mă întorc la domeniul meu: jurnalismul. Să te exprimi vizual nu a fost niciodată mai ușor astăzi. Întîlnesc de multe ori jurnaliști leneși sau care nu vor să facă efortul de a înțelege tehnologia. Știu că articolele lor ar putea fi mai interesante cu o infografie sau o hartă, dar pare-se că acestea sînt domeniile oamenilor specializați. Nimic mai fals. Trei unelte ajută jurnaliștii și povestitorii de Internet să pună în spațiu mai bine subiectele lor: Storymap (Knightlab), ZeeMaps sau CartoDB. În condițiile în care oamenii au, pe Internet, atenția la fel de aplicată ca a unui peștișor auriu, imaginea s-ar putea să facă mai mult decît milioane de cuvinte.

P.S. Celor pasionați de hărți le recomand Reddit.com/r/MapPorn, o platformă unde poți pierde zile întregi uitîndu-te la cele mai frumoase hărți din lume.

***Vlad Andriescu** este jurnalist.*

Cosmin MANOLACHE

Eliberare lentă

Chiar din clasa a treia, geografia a devenit pasiunea mea. Pur și simplu lăsasem în urmă țintarul și șahul pentru a juca pititea pe hartă împreună cu bunicul meu. Prin a șasea mă calificasem la faza pe județ a olimpiadei, numai că profu uitase să-mi zică și m-am trezit cu el la poartă, venit pleoștit să-mi ceară scuze – ploua. Aveam să aflu că tocmai în acele momente proba se ținea la Ploiești în lipsa mea. Nu m-am supărat. Am continuat să-mi tapetez camera cu hărți și să fiu convins că toată lumea era a mea. În cele din urmă, am ajuns în armată – la grăniceri – fix cînd destinul se dovedește mai puternic decît luciditatea. Pînă să dau nas cu hașura care pe orice hartă are grosimea unui deget, trebuia să iau în piept patru ani de școală militară, unde mai înspăimîntătoare decît instrucția era toponimia vînturată pe la urechi: Stogu, Cîșla Vădanei sau Vărădia.

În final am ajuns și unde țara, cu geografia ei, începe și se sfîrșește. Eram titular nu unde se agață harta-n cui, ci în Deltă, la Periteașca. Cum pustiul de acolo putea sfida Patericul, toate cele trei pichete din companie fuseseră comasate pe două pontoane la Gura Portiței. După o săptămînă de huzurit cu ospățuri bazate exclusiv pe specialități din pește, prin doar cîteva semnături aveam să preiau peste douăzeci de militari în termen, armamentul din dotare, lada de documente secrete și vreo doisprezece kilometri din frontieră. Puteam dormi liniștit, mai ales că printre colegi era și un fost canotor, bronz la Olimpiada de la Montréal. Cînd m-au întrebat ce naiba caut eu acolo de la Mizil, am tăcut ca peștele. Mizilul fusese pe frontiera a două județe: 100 de ani la Buzău, următorii 50 la Prahova. Mizilenii fuseseră mereu abandonați într-o margine de teritoriu. N-am adus vorba nici de Regimentul I Grăniceri care lăsase ceva cruci în cimitirul orașului la începutul Primului Război Mondial. Astea erau doar niște mitologii personale care poate ar fi stîrnit zîmbete.

E septembrie, 1995, și fîșia de nisip pare înghesuită de mare și lac. N-ai zice că păzim frontiera, nici că administrăm ceva, deși avem în grijă vitele regimentului și ale ofițerilor superiori. Prin binoclu vedem doar albastru, apoi mîncăm iar pește și ziua e gata. Nici nu mai avem nevoie de o machetă a raionului de pază, așa cum găsești la pichetele obișnuite. De fapt, macheta simplifică harta, pentru că are marcat ceea ce e important într-un teritoriu: reperele. Cu atîta apă și cer, adevărații noștri stăpîni, macheta a devenit inutilă.

E o dimineață crudă, fără puterea de a-i deosebi locul în săptămînă. Mă insinuez în cabina tractorului pe care numai Bogatu îl poate conduce. Vin io acu', cică. Conformismul ăsta în fața tehnicii mă face să scrîșnesc. Trebuie să fiu uman, aici unde probabilitățile te duc, odată cu vînturile aspre, spre regnul animal. Bogatu se îndreaptă spre pontoane. Portița. Periteașca. Perișor. Un traseu drept, însă fără a-i vedea capătul.

M-am uscat așteptînd să fac un drum cît de scurt. Voi avea în dreapta mare, în stînga lac, iar în față o zi înnorată. Speranța noastră e că vom avea de trecut o zi unică cu acest tractor făcut la uzina „Tractorul" din Brașov, fostă uzina de avioane IAR. Poate că sîntem niște urmași degenerați ai văzduhului. Vom atinge mijlocul distanței, apoi mijlocul noii distanțe. Vom întîlni două cherhanale. Vom ajunge și va fi bine. Marea se agită deja

„Datorită GPS-ului știm unde ne aflăm, dar nu știm numai noi. Omul a devenit singurul animal reperabil geografic."

FRÉDÉRIC BEIGBEDER

„Asiaticii nu luptă pentru idei, ci pentru spațiu pe hartă."

ROBERT D. KAPLAN

„Expresia «după dumneavoastră», spusă de cineva, într-o cafenea, altui client care intra concomitent, acceptînd astfel să bea ceva după ce primul ar fi fost servit, era o expresie de război, de război pur și simplu. Toate expresiile de simpatie puteau fi văzute, din alt punct de vedere, ca expresii de atac. Lăsîndu-l pe celălalt să treacă înainte, omul nu accepta să fie al doilea, ci pregătea harta terenului ca să-l poată controla vizual pe cel care în primele momente credea că ocupă locul întîi. Avantajul că cineva se află în fața noastră, spusese odată tatăl lui Lenz, este că stă cu spatele la noi. Nu contează unde ne aflăm, ci cîmpul vederii și poziția relativă."

GONÇALO M. TAVARES,
„Să înveți să te rogi în era tehnologiei"

și, așteptîndu-l pe Bogatu, mă tot împiedic de Americanu'. Az'-noapte a ținut soldățimea cu chitara lui pînă tîrziu în ușa cambuzei:

– Lăsați-i, dom' locotenent, că eu sînt un pescar educativ... fost vaporean. Mai lungim și noi fierturile lu' Plăcintă!

Nu am de ales la așa replici. Atîta suflet pus. Soldații îl adoră. Fierturile lui Plăcintă se deosebesc doar după numele dat fără nici o noimă în norma de hrană. Americanu' mă ia pe după umeri, mîna lui pare o peninsulă:

– Dom' locotenent, îmi place mult de băiatu' ăsta... știe motoarele și n-are nimeni forță ca el... l-ați văzut cum trage tractoru' cu șufa de oțel?

Macheta simplifică harta, pentru că are marcat ceea ce e important într-un teritoriu: reperele.

Americanu' e sensibil, dar e după o beție cruntă. Acum se chinuie cu doi soldați să scoată peștii din setci și cîntă din Vîsoțki. O iau spre cabina tractorului, înfuriat deja. Americanu', mînjit cu solzi și sînge, ne face cu mînă. Zdruncinăturile încep ca un mic cutremur. Parcă am intrat în pumnii zdraveni ai unei găști furioase.

– N-am ce să fac, dom' locotenent! Mai ales că sîntem și pă nisip!

Aș putea s-o iau ca pe-o răzbunare. Ar fi cel mai simplu. Îl privesc pe Bogatu în oglindă mustăcind. Măcar așa îmi voi cunoaște și eu raionul de pază. Nu trebuie s-o iau personal. Malîhin l-ar fi snopit. Zilele trecute a picat măgăreața pe el de vreo două ori și a trebuit să mă suporte stoic. E greu să zici *Am înțeles!* unuia de-o vîrstă cu tine. Acum e rîndul meu. Cică ajungem într-o oră și ceva. La ce nisip ne-așteaptă... Cred și eu. Capul izbit pe rotunjimi, nasul anihilat de carburant. Femeile lipite pe suprafețele cabinei joacă de colo-colo. Dacă restul vieții va fi la fel de lent ca drumul ăsta, tot ar fi ceva. Sigur Malîhin și-a bătut joc de mine trimițîndu-mă la Perișor. După Periteașca, loviturile în tavanul cabinei descresc. Bogatu încă mustăcește retrovizor. Sînt prînzul ademenitor de alaltăieri pe care nu l-a prins din cauza mea.

Orizontul a-nceput să se-nvăpăieze brusc. Nu tu nisipuri mișcătoare, doar ceva fata morgana. Vînt și bolboroseli stinse într-o mutenie prevestitoare. Mintea se golește brusc. Pe mare, în dreapta, un vapor. *vaporul.* Leneș, parcă plecat la o vînătoare mistică, triplat... Îl întreb cîte sînt.

– Dom' locotenent, cred că-i vaporu' lu' Dudaev! Ar trebui să dați prin stație! Ăsta e, sigur!

Să am șansa unei misiuni istorice? Mi-aș putea aduce contribuția, în vreme ce la Portița o mînă de bețivi zac în bale sub soare. Nu văd cum s-ar mobiliza, în timp ce noi inspectăm cu tractoreața asta ruina pichetului Perișor, unde supraviețuiesc vacile, majoritar sterpe, și Lazarov. Chestia pare că mi-a fost înscenată. După cîteva zile în așteptarea unui mercenar care se ia de piept cu Armata Roșie, ne trezim buimaci și oprim. Mișcarea de eliberare a Ceceniei strică liniștea deltei. Tocmai am intrat în miezul unei zile foarte proaste.

– Dom' locotenent, dați totuși prin stație că a apărut vaporu'! Să nu spună că nu v-ați făcut datoria!

Bogatu e bine instruit. Merg spre mal și acționez stația. Tehnica e o minune, mă-ncurajează și repet.

– 664, am depășit Periteașca și văd un vapor destul de aproape... cred că are legătură cu Dudaev, recepție!

E clar, viața și meritele unui locotenent depind de un soldat disciplinat și șmecher și de un transmisionist strălucitor, care vede încurcăturile și cere schimbarea frecvenței. Bogatu are o privire aproape științifică:

– Dom' locotenent, treceți rapid pe banda 3!

Aflu că e un vapor obișnuit și că li s-a transmis prin stație aseară, da' am uitat să vă anunț! Știau cu toții, normal. Poate că ăsta e botezul meu. Coborît în nisip, în așteptarea oboselii care ne dă tîrcoale, aștept o nouă indicație de la soldatul-tractorist. E iar în cabină și se pune în mișcare. Soldații au un fel al lor de a se face înțeleși. Trebuie să-ți demonstreze că nu poți să-i iei de proști. Îți creează o situație tactică a cărei concluzie este pactul. Bine că n-am apucat să pomenesc în stație de Șamil Basaev. Abia așteptau șmecherii de pe Nava Bază să le intru în gură. Acolo se știe tot. Poate că pe pontoane e deja distracție. O gîlmă la vreo doi kilometri pare să fie vestea cea bună. Perișor. Vaporul parcă a adormit, soarele arde ca dracu' și e o liniște nu tocmai cecenă. Ultima sută de metri o fac pe jos. Lazarov apare solemn, dar cu mînecile suflecate, nebărbierit, fără capelă. Dă raportul. Vacile sînt sănătoase, laptele pregătit în bidoane. Vrea să știe cum e cu zilele libere și data viitoare să-i mai aducem de citit. Înăuntru sînt Sven Hassel, Isaac Asimov, Frank Herbert și un Cehov zdrențuit.

– Dom' locotenent, Lazarov ar trebui să stea la pichet, e o valoare pentru noi!

Mustăcește, e clar că mă încearcă. Lazarov dispare într-o hrubă a pichetului părăsit. Revine în cîteva minute cu un sac de rafie, se apropie și-l deschide. Înăuntru e un cap de sturion.

– Iese o ciorbă din zgîrciuri!

Îl cred pe cuvînt. O chestie de mai bine de cinspe kile și cam alunecoasă... Arunc sacul în cabină. Ne pornim. În apusul domol, ca un fum de țigară, știu că ziua e iluminată. Mă întorc cu un cap, în sfîrșit stăpîn pe propriul raion de pază și eliberat de groază, de Djohar Dudaev.

***Cosmin Manolache** este scriitor și muzeograf la Muzeul Țăranului Român.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Criză, monșer, de creativitate carevasăzică!

Într-o vreme în care mesajele ajung instantaneu dintr-un colț într-altul al lumii sau dintr-o conversație privată de cafenea pe prima pagină a ziarelor, într-o lume în care orice tresărire necoaptă de mușchi sau de idei e ridicată la rang de performanță, ofensiva cea mai aprigă a noii pedagogii se poartă pe frontul libertății neîngrădite și al creativității euforice. (Nu știu exact cînd a apărut obsesia pierderii creativității, dat fiind că totuși, uitîndu-ne în urmă, s-ar zice că omenirea nu s-a descurcat prea rău, dimpotrivă.) În fața visului de a avea generații întregi de inventatori sau de creatori de capodopere, orice normă, lege, părinte sau școală devin, automat, instanțe culpabile.

Autoritatea parentală sau cea profesorală au căpătat, pe nesimțite, în societatea noastră de azi, fie portretul unor agenți opresivi, fie pe acela al neputinței. Se scriu sute, mii de cărți de educație a copilului, în care copilăria, adolescența nu mai sînt etape biologice, ci virtuți amenințate de reguli; iar adulții prezentați în studiile de caz, părinți sau profesori, apar, de obicei, ca avînd, în actul pedagogic, ori motivații impure, ori tare psihanalizabile, în orice caz portretul lor este cel al unor analfabeți, incapabili să deslușească, pe cont propriu, nevoile celui pe care îl au în grijă („succesul" cel mai mare se obține cînd autorii prezintă cîteva cazuri de comportament extrem și dau de pămînt cu orice intenție legitimă). Sînt oferite mii de rețete despre cum să impui copilului reguli fără să impui reguli, despre cum să îl certi fără să îl certi, cum să îi spui *nu* fără să îi spui *nu* (vorba colegei mele Selma Iusuf), despre cum să joace fotbal într-o *singură* echipă, fără porți și fără goluri, fiindcă asta ar însemna competiție, iar competiția e sinonimă cu violența, despre cum să iei decizia de a-l lăsa pe *el* să ia decizii înainte de a lua *tu* decizii pentru el etc. Noul val în pedagogie pune sub un mare și amenințător semn de întrebare orice formă de evaluare a prestației unui elev: nota deformează, calificativul taie din elanul creator, critica de orice fel, oricît de firavă, alterează. În general, concluzia majoră a cărților este aceea că, în fața oricăror mici sau mari derapaje ale celui mic, educatorul nu mai poate miza pe o reacție firească, de bun-simț, rațională, ci pe un discurs elaborat, un curs de psihologie și sociologie. Orice mișcare a copilului trebuie însoțită de un răspuns prompt, vigilent, serios. (Rare sînt cărțile în care am întîlnit, spre exemplu, recomandarea folosirii umorului ca distanță igienică luată față de problemele mărunte în relația copil-adult.) Statul, la rîndul lui, tinde să-i privească pe adulții educatori ca pe niște potențiali agresori: dă – ca în Norvegia, de pildă – legi despre vîrsta la care opinia unui copil trebuie luată în considerare și deschide larg ușa tribunalului pentru orice adolescent nemulțumit de ora la care trebuie să se întoarcă acasă.

S-ar spune deci că modelul ideal al unui educator este acela al unei persoane fără trecut și fără ficat, complet anesteziate, care are în față nu un copil, ci un adult cu mîini și picioare mici, care are nevoie de ajutor doar ca să traverseze strada. În rest, intervenția noastră mai mult strică. Departe fiind de modelul mai sus amintit, părinții și educatorii sînt năpădiți de sentimente de vinovăție: ei nu știu încă să își pregătească copiii decît pentru un viitor pe care ei și-l pot reprezenta, acela în care există și efort, și compromis, și neplăcere, și frustrare, și eșec, și iritări, și legi nescrise etc.

Nu cred, pe de altă parte, nici în teoria generației mele și a celor de dinaintea ei, aceea conform căreia un copil nu este la naștere decît un boț de plastilină, iar rolul părinților sau al profesorilor este acela al unui demirug, al unui Pygmalion, care are totul de făcut pentru „a-l aduce la viață". Știu bine, din experiența mea profesională, cîte abuzuri a născut această convingere pusă în practică, la cote extreme: pedepse, manipulări, umiliri etc. Dar nici nu cred într-o retragere totală a autorității părintești sau didactice, astfel încît între copil și viață să nu fie decît cîteva „straturi" de prieteni binevoitori care oferă sfaturi la cerere. Copiii vor trăi într-o lume cu ierarhii și nu e rău ca încă din primii lor ani de viață să învețe, de la cei în care au cea mai mare încredere, să exerseze privirea și pe verticală, nu numai pe orizontală. Nu e rău ca primele modele în viață să le fie părinții și educatorii.

Sau poate mă înșel: poate că viitorul va fi cel al relațiilor aliniate la linia orizontului. Dar nu știu dacă asta le va face viața mai liberă sau mai creativă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Am plecat să-l iau pe taică-meu la București

V-am mai spus, se ține de agricultură, porumbei, capre, vaci, porci, pe undeva spre Alexandria. La peste 80 de ani nu sparge el munții, dar dă zăpada, seamănă, dă de mîncare la orătănii, culege roșia. Este bine. O dată pe lună, îl iau la analize. Și a venit rîndul miercurii trecute. Iată-mă dincolo de Bragadiru și trec barajul de la Mihăilești. Nu crezi, se rupe asfaltul brusc. Eu, cu 80 pe oră, sar cu mașina și mașina nu mai vrea. Săritura mi-a fost drept în mijlocul șoselei. Claxoane, fantezii sonore. Nu mișcă mașina, nici eu nu mișc. Mă dau jos. Pustiu. Bat în baterie, lovesc la ulei. Mă uit la pana prostului. E în regulă totul. Nu văd ce-i, dar mașina nu se mișcă. Acum e norocul Iaromirei, rar venită pe drumul ăsta. Vede, nu departe, o benzinărie. Intră și-ntreabă ce-o fi. Un tînăr vine și ne ajută. Un mecanic cu o roabă de mașină aterizează din senin. Nu știe ce are, dar trage de ea și duce mașina la benzinărie. Și tot mecanicul îmi promite să ne vedem la 7-8 seara ca să reparăm mașina și vorbește cu taximetristul. Un uriaș ne duce spre București. Aflu că poimîine pleacă în Germania. România, de căcat. Tac-su murise de mult. Era mecanic, repara tot ce-ntîlnea, ajuta lumea și, uite, căzu electrificat. Muri. Namila taximetristă crescuse fără părinte, doar cu el model. Dar tu, mă întrebă, al cui ești? Chiar, al cui sînt? Explic. Ah, al lui ăla căruia i-au furat vacile? Da, uluit, spun. Ești fii-su? Da, da. Nu era în regulă. Eram păgubaș, vai de capul meu! Nu eram nimic. M-am întors după 8 la fața mașinii mele. Mecanicul a venit cu o cohortă de prietenari de prin sat. Și-ncalecă mecanicul pe mașină. Ciocăne, bocăne, desface capace. Cînd colo, uite, într-o cutie găsește o siguranță sărită. Mașina pornește. El e fericit. Cohorta îl laudă, eu îl laud. E victoria lui.

Iaromira POPOVICI

bazar

Mila și umorul

În viața de toate zilele sîntem prinși, ades, în situații care mai de care mai dezastruoase. Avem de-a face cu indivizi de-a dreptul insuportabili, care ori bat cîmpii cu grație, ori sînt nepoliticoși, ori agresivi, ori intruzivi. Unii sau alții ne fac diverse porcării, cu sau fără bună știință, cu sau fără explicații. Și lista ar tot putea continua.

Pe vremuri, cînd eram mai june și mai impulsivă, situațiile de mai sus și altele asemenea lor le rezolvam cu nervi. Cu mulți nervi. Mă implicam serios în orice fleac și-l lăsam să mă ajungă pînă-n adîncul sufletului, să-mi afecteze dispoziția și starea în general. Reacția mea, de altfel firească, la diversele măgării era să ripostez pasional, aproape pe același ton ca al atacatorului. Făceam un capăt de țară din respectiva insultă sau nedreptate, care mă urmărea zi și noapte, chiar și în somn. În tot acest răstimp îmi veneau în cap formule potrivite prin care să răspund. Acestea trebuiau să conțină o elucubrantă și măiastră combinație între „ucigătoare" și meșteșugite stilistic. Lucram vehement și asiduu la ele, chiar mi le scriam. Funcționam pe legea lui „dinte pentru dinte".

Fie că era vorba de vreo colegă „de serviciu" care-mi făcea zile negre, fie de vreun partener din viața sentimentală, sistemul era același: fomulam mesaje nervoase și multe, ca niște săgeți dacă nu otrăvite, măcar bine țintite. Care, chiar dacă nu atrăgeau după sine răspunsuri imediate, îmi imaginam că își atinseseră scopul. Problema, după ce le trimiteai, cu sau fără răspunsuri, era că uneori, sau de cele mai multe ori, era greu să mai dai ochii cu destinatarii lor. Cînd te întîlneai față-n față cu respectivii, nu puteai decît să pălești. Sau să pui în aplicare un procedeu pe care l-am preluat și eu din mers de la alții și care văd că funcționează: să te uiți la respectiva persoană, dar, de fapt, pe lîngă ea, ochii alunecîndu-ți pe lîngă conturul ei ca pe un tobogan.

Cu trecerea timpului și acumularea de diverse experiențe, care mai de care mai covîrșitoare, am înțeles că metoda asta de ripostă bătăioasă e o soluție prea obositoare pentru cel care o practică. Mai ales atunci cînd experiențele negative se succed cu o viteză ametitoare trebuie să găsești o soluție prin care să le faci față fără să devii un monstru sau un mizantrop. Cînd, la spital, aflat de mult timp cu un pacient în stare foarte gravă, o doctoriță îți spune că „la noi în spital nu se moare" – cu alte cuvinte, „Dispăreți urgent de aici!" –, ce poți face, odată ce ai trecut de prima reacție (cea de a da cu respectiva doctoriță de pereți) și dacă vrei să-ți păstrezi sănătatea mintală: doar, printr-un efort supranatural, să te amuzi în timp ce rezolvi situația (vorbești cu alți doctori mai importanți decît respectiva să-ți păstreze pacientul în spital). Iar după ce te-ai amuzat cu amuzamentul acela crunt care, pe Facebook, ar fi un rînjet și nicidecum un zîmbet, apropiindu-se mai curînd de grotesc decît de altceva, nu-ți mai rămîne decît, odată cu trecerea timpului, să-ți fie milă de respectiva persoană. Milă pentru incapacitatea ei (temporară sau definitivă?) de a discerne corect, benign sau măcar neutru, lumea din jur. Milă în loc de ură: dacă nu reușești să-ți iubești, literalmente, „dușmanii", măcar să-i privești cumva din depărtare, cu o detașare nu plină de superioritate, ci mai degrabă uimită spre mîhnită.

Glisările astea între amuzament și compasiune restabilesc un soi de normalitate în anormalitate. Îmi aduc minte că, în aceeași perioadă în care aveam pe cineva grav bolnav în spital și, din cînd în cînd, mă întîlneam cu cîte un prieten care mă întreba ce mai fac, aveam un soi de monolog, scurt, aparent nostim, dar de fapt grotesc despre desfășurarea, în esență tragică, a evenimentelor din acea perioadă. Altfel, ce alternativă aș fi avut? O lamentație fără sfîrșit pe vreun umăr care nu prea exista?

Dacă o atare combinație funcționează în momente atît de dure, în altele, doar neplăcute, ale vieții de zi cu zi, e pur și simplu floare la ureche. De pildă: atunci cînd stai la o coadă birocratică la care cineva o ia în față, cu nesimțire, poți să-l apostrofezi, calm, pe un ton amuzat, fiindu-ți în același timp milă de proasta lui creștere; cînd urci într-un taxi și, după ce ai urcat, constați că șoferul e un nebun clinic, care turuie non-stop despre teoriile conspirației, nu poți decît să zîmbești cînd încă mai e la volan, încurajîndu-l, și să-ți fie milă de el după ce ai scăpat cu viață; cînd rămîi în pană cu mașina undeva printr-un sat de pe lîngă București, după ce pui o frînă bruscă și îți sare, literalmente, o siguranță pe undeva prin preajmă și-apoi o și cauți pe acolo, nu-ți rămîne decît să faci haz de necaz și pe urmă să-ți fie milă măcar de biata mașină.

Și lista ar putea continua la infinit, cu exemple mai mult sau mai puțin grave. Totul e să te educi continuu ca să poți ajunge la stările de spirit care să-ți permită cînd să rîzi, fără răutate, de tarele celor din jur (începînd cu ale tale), cînd să-ți pară rău, sincer și fără aere de superioritate, de ele.

Mirella PATUREAU

Craiova, trei zile în inima Europei teatrale

Cea de-a XV-a ediție a Premiului Europa pentru Teatru a avut loc la Craiova, între 23 și 26 aprilie, la finele celei de-a X-a ediții a Festivalului Internațional Shakespeare. Gestul reprezintă pentru Emil Boroghină, sufletul neobosit al Festivalului, un vis împlinit în aceste momente de criză pe care le traversează Uniunea Europeană, miracol împlinit grație teatrului, venit din toate colțurile Europei. Pentru prima dată pe plaiuri românești, în inima Olteniei așadar, The Europe Theater Prize s-a desfășurat sub Înaltul Patronaj al Parlamentului European, al Consiliului Europei, susținut de Uniunea Teatrală Europeană, de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, de Fundația Shakespeare, de Institutul Internațional de Teatru UNESCO și de Institutul Cultural Român, al cărui președinte, Radu Boroianu, a deschis seara cermoniei finale de decernare a premiilor după trei zile de întîlniri. Printre aceste multe „zîne ursitoare" care au sprijinit această manifestare europeană, cele mai darnice au fost, fără îndoială, Primăria craioveană și mai ales Festivalul Internațional Shakespeare de la Craiova și Teatrul Național „Marin Sorescu". De altfel, dacă citim cu atenție lista sponsorilor acestui Premiu European, găsim în primul rînd țara-gazdă, cu al său generos ICR și forurile și alte instituții locale.

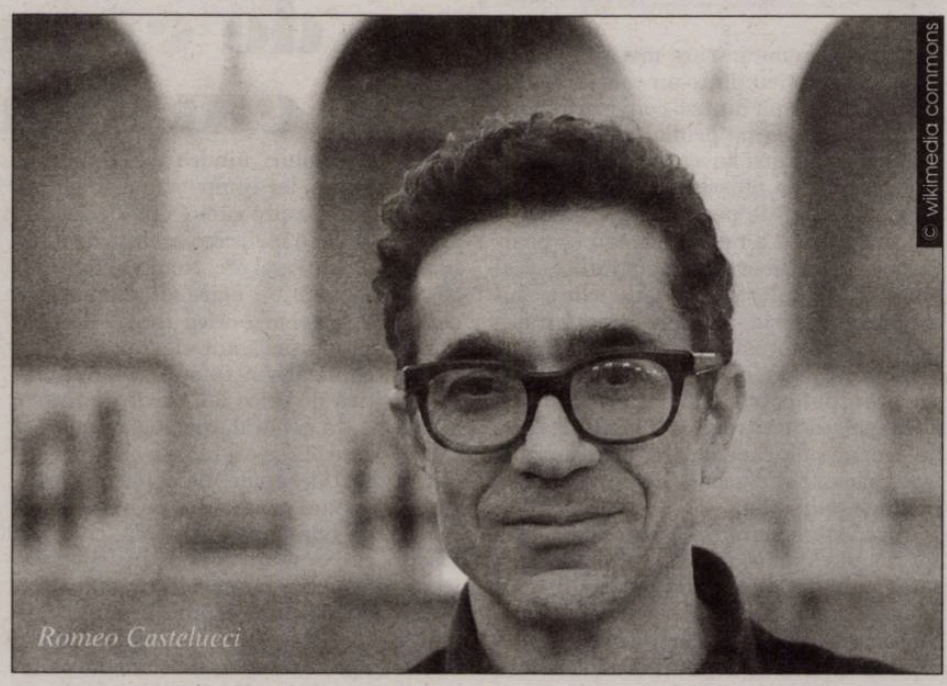

Romeo Castelucci

Dacă Festivalul Shakespeare de la Craiova este de-acum bine cunoscut pe plan internațional și a găzduit, de peste douăzeci de ani, o serie de mari spectacole, sesiunea Premiilor Europa pentru Teatru, inedită pe plaiurile oltene, a oferit în primul rînd o serie de comunicări, în jurul artiștilor premiați, exemplificări video, interviuri cu creatorii sau colaboratorii lor și chiar o lectură de texte diverse, în lipsa creatorului (Joël Pommerat, întîrziat între avioane, a ajuns numai la ridicarea premiului). Silviu Purcărete însuși, care a primit un Premiu Special, oferit de președintele juriului, George Banu, și de instituțiile țării-gazdă, a fost prezent cu o proiecție video a spectacolului său *O furtună*. Am putut însă să vizionăm direct creațiile unor artiști puțin cunoscuți în România, spaniolul Juan Mayorga și neamțul Andreas Kriekenburg. De fapt, trebuie să distingem aici o subtilă distribuție a etichetelor, între Europe Theater Prize, propriu-zis, care numără 15 ediții, decernat coregrafului suedez Mats Ek, și Premiul Europa – „Noi Realități Teatrale", aflat la cea de-a XIII-a ediție, decernat regizorilor Viktor Bodó, Andreas Kriegenburg și Joël Pommerat, dramaturgului-regizor Juan Mayorga și unei tinere companii, National Theatre of Scotland. Premiul Europa pentru Teatru (PET) a fost un proiect-pilot creat în 1986 sub auspiciile și cu sprijinul Comisiei Europene, menit să recompenseze personalități sau companii teatrale care „au contribuit la realizarea unor evenimente ce promovează înțelegerea și schimbul de cunoștințe între popoare". Începînd din 2002, PET este recunoscut de Parlamentul European și de Consiliul European ca o „instituție de interes cultural european". Primul premiu a fost acordat Arianei Mnouchkine și Teatrului du Soleil, în 1987, la Taormina. Au urmat Peter Brook, Giorgio Strehler, Heiner Müller, Luca Ronconi, Patrice Chéreau, Krystain Lupa și Peter Stein. Premiul Europa – „Noi Realități Teatrale" a fost creat la cea de-a treia ediție și a fost oferit lui Anatolii Vasiliev. Premiul numără printre cîștigători practic tot ce contează în teatrul european din ultimii ani, de la Giorgio Barberio Corsetti sau Eimuntas Nekrosius la Alvis Hermanis sau Teatrul Liber din Bielorusia.

Ca un sas de siguranță sau de trecere între cele două manifestări, secția „Reveniri" a oferit două spectacole ale unor creatori premiați în ediții precedente și care făceau parte, de asemenea, din Festivalul Shakespeare: *Richard al III-lea* în regia lui Thomas Ostermeier și *Iulius Cezar,* un performance de Romeo Castelucci. Fără să facă parte propriu-zis din Premiile actuale, căci ele „revin", cele două spectacole au adus o strălucire și o ținută de mare exigență. Dacă despre spectacolul lui Ostermeier am scris recent, spectacolul performance al lui Castelucci, deși într-o formă *light* sau redusă, subintitulată semnificativ *Părți păstrate,* confirmă reputația lecturilor scenice nonconformiste ale regizorului italian: Iulius Cezar este un bătrîn nevolnic ce înaintează tîrșindu-și picioarele spre noi. Dintr-odată se oprește și ridică mîna cu un gest scurt ce declanșează un zgomot asurzitor și amenințător, gesticulează iarăși, de fiecare dată același zgomot pare că ne strivește. În spatele puterii absolute, distrugătoare, se ascunde corpul nevolnic al unui biet bătrîn.

Premiul Europei pentru Teatru a fost decernat lui Mats Ek, coregraf suedez, „un artist extrem de rafinat și totuși abordabil", după argumentele juriului. În cei aproape 50 de ani de carieră, Mats Ek a marcat dansul contemporan, devenind o „figură iconică", după același juriu. Simpozionul ce i s-a dedicat a fost amplu, mai puțin partea de spectacol, care a închis de altfel ceremoniile cu un spectacol-dans de 15 minute, inspirat și creat special pentru această ediție craioveană a Premiului: *Securea*. Un bărbat, cu tîmple cenușii, sparge în fața noastră lemne, un act oarecare, dar violent în sine; apare o femeie trecută și ea de prima tinerețe, ce se opune cu tandrețe acestei violențe banale. Intervine o confruntare, apoi cuplul găsește un compromis, cu securea rămasă undeva în urma lor. Celălalt titlu anunțat, *Amintire din România,* nu a mai avut loc, dar, ieșit în fața cortinei, Mats Ek a regăsit un public convins și pe deplin cucerit.

Cele cinci premii Europa – „Noi Realități Teatrale" au fost inegal prezentate, deși urmînd aceeași structură organizatorică. O întreagă dimineață ni s-au prezentat regizorul german Andreas Kriegenburg și autoarea dramatică Lea Dohar, prezentă și ea la discuții, cu care practică de multă vreme un partenariat artistic constant. Proiecții video completau explicațiile, într-un montaj viu, colorat, care sublinia preferința pentru comicul unui Buster Keaton sau pentru un grotesc apăsat. Spectacolul prezentat era însă un clasic, *Nathan înțeleptul* de Lessing, realizat la Deutsches Theater din Berlin, un spectacol cu personaje marionetizate, cu măști și culori de var, cu fețe parcă acoperite de tencuială, într-un spațiu modulabil și construit din aceleași materiale aspre și necioplite, cetatea Ierusalimului pe timpul cruciaților. Spectacolul e deschis de personajele ce aleargă în jurul înaltelor ziduri ca o desprindere de materie și deschidere către viață: Nathan, fiica sa Recha, Aladin și Cavalerul templier. Între parabolă filozofică și comedie lirică, piesa se încheie cu un surîs, păstrînd însă coerența poveștii începute. Traducerea subtitrată s-a dovedit însă extrem de dificil de urmărit, o limbă greoaie, adesea de neînțeles, prea mult text, rapid, aproape imposibil de citit, dar din fericire spectacolul era clar și am preferat să privesc doar scena și actorii... Dramaturgul Juan Mayorga a fost și el pe larg prezentat și explicat, cu multe citate filozofice ca sprijin al analizei, despre structura matematică a scrisului său, bazat pe repetiție, teatrul său văzut ca o frumoasă ecuație, o oglindă a lumii ce descoperă aspectele ei ascunse. Mayorga se joacă cu spectatorul, ni s-a spus, ceea ce e mai important, după regizorul francez Claude Régy, citat aici, nu este spectacolul, ci ceea ce se petrece în mintea spectatorului... Pariu ținut, mi-am zis. *Reykjavic,* piesa scrisă și pusă în scenă de Juan Mayorga, repetă însă pînă la nesaț episodul întîlnirii dintre Boris Spasski și Bobby Fischer în Islanda, la Reykjavik, la campionatul mondial de șah. O regie minimalistă, de teatru de amator, cu trei actori care fac ce pot, dar miracolul nu se petrece, replicile și situațiile repetitive nu cresc, nu aduc nimic nou, aluziile politice, capitalism *versus* comunism, de mult depășite, textul sună plat, fără nici o urmă de mister sau de real umor. Dar cum am înțeles că autorul e tradus în multe limbi și studiat la universitate, s-ar putea ca spectacolul ales să nu fie cel mai reprezentativ pentru scrisul și universul său. National Theatre of Scotland, un alt premiat, este o tînără companie creată acum zece ani, originală și plină de îndrăzneală. Nu are un sediu propriu, joacă peste tot, în școli, în aeroporturi sau în pădure, și chiar în teatre cîteodată. A venit cu un spectacol *silent disco,* un concept folosit mai ales în concerte sau seri dansante, publicul fiind obligat să asculte la căști sunetul, inaudibil pentru cei din jur. *Last dream (On Earth), Ultimul vis (Pe pămînt)* prezintă două serii narative, lansarea primului om în spațiu, Iuri Gagarin, în 1961, la bordul rachetei Vostok, și mărturiile contemporane ale unor refugiați imigranți ce se pregătesc să traverseze Mediterana. Pentru episodul Gagarin sînt folosite texte ilustrînd discuții între pilotul unei nave spațiale și turnul de control. Pentru imigranți, Kai Fischer, care a conceput spectacolul, regia și scenografia, folosește fragmente de discuții reale, dar fără să păstreze numele adevărate ale celor intervievați, întîlniți în lagărele de refugiați din Malta și din Maroc. Cinci actori sau performeri vorbesc la microfoane, spectacolul e static, dar procedeul *silent disco* îi dă o dimensiune extrem de puternică. În fundal, pe un ecran uriaș, se agită valurile unei mări în care se pierd imigranții, sau cerul imens cu stelele sale mișcătoare... Viktor Bodó, un alt premiat, a fost jucat nu demult în România, după cum preciza Iulia Popovici, în textul său de *laudatio* al premiantului, din păcate scurtat intempestiv. Nu am putut vedea decît cîteva filme, dar regizorul și membrii echipei sale au amintit principalele momente, deși Bodó și-a desființat în 2015 compania creată în 2008, Szputnyik, și de atunci lucrează ca regizor independent în țările europene de limbă germană. Dacă nu am putut vedea la acest Europe Theatre Prize decît cîteva imagini despre Joël Pommerat și nici unul din spectacolele sale recente, a fost proiectat însă un superb scurtmetraj de Blandine Armand dedicat regizorului, *Poésie de l'ordinaire / Raconter l'indicible réalité,* care lasă să se întrevadă universul unic al regizorului, intensa poezie a spectacolelor sale. Cît despre Silviu Purcărete și spectacolul său *O furtună,* în video, regizorul, reținut la Moscova de un spectacol, a rămas fără îndoială una din absențele cele mai prezente în acest teatru craiovean, în inima Europei pentru cîteva zile, de care numele său e strîns legat.

Din 2002, PET este recunoscut de Parlamentul European.

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'Intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

Nora IUGA

Suflu german pe pământ românesc

De când am început să fim vizitați tot mai mult de turiști străini sincer impresionați de frumusețile noastre, a intrat în circuitul vorbelor celebre ale românului care face haz de necaz și expresia „Ce folos că ne-a dat Ăl de Sus de toate, dacă n-avem nemți?“. Gluma asta sună cam amar, fiindcă am avut mulți și-au rămas cam puțini... Și tare mă tem că în curînd o să spunem și „Ce folos că ne-a dat Ăl de Sus de toate, dacă n-avem români?“. E o problemă foarte serioasă aici, care vizează trierea radicală a categoriilor umane: adepții lui „a fi“ și adepții lui „a avea“, atît de bine ilustrată lingvistic în germană prin hazliul joc de cuvinte *„Man ist was man isst“* (sîntem ceea ce mîncăm). Am avut norocul să-mi petrec copilăria și la Timișoara, printre șvabi, și la Sibiu, laolaltă cu sașii, unde am urmat patru ani de gimnaziu la Școala Ursulinelor, un ordin catolic cu reprezentanță în toată Europa. Am făcut această paranteză pentru că, deși la început m-am simțit un corp străin, un fel de transplant, curînd, germanii ăștia corecți, disciplinați și destoinici au devenit propria mea familie. Și dacă azi apreciez caracterul drept cea mai mare calitate la un om, lor le-o datorez. Interesant este că o convietuire îndelungată cu ei ne-a schimbat și pe noi. Românii ardeleni și bănățeni se deosebesc radical de regățeni, care, la rîndul lor, au preluat bunele și relele altora. Transplanturile astea colorează și primenesc lumea și ar trebui să le încurajăm, nu să le respingem.

Iată, tocmai vin de la Reșița, acest oraș înfloritor cîndva, cînd mai lucram la revista *Volk und Kultur* și le luam interviuri inginerilor germani de la celebrele uzine siderurgice și metalurgice. Culmea, ei mă rugau să vorbesc românește, că le vine mai la îndemînă. Sincer, nu-mi plăcea această asimilare împinsă la extrem, dar nu era forțată: o istorie comună aplatizează lucrurile oricum. Firea le rămăsese nemțească, și coloana vertebrală, chiar dacă limba simțea efectele unei corcituri. Mă impresionau. Am făcut doar o mică paranteză. Amintirile dau peste noi dacă nu observăm cînd se lasă bariera.

Așadar, Reșița. Cînd vine aprilie și mugurii imenși ai magnoliei de pe Dacia explodează ca o muniție de război, știu că se apropie Zilele literaturii germane de la Reșița sub egida unui impresionant număr de inițiatori, susținători, sprijinitori, de la Ministerul Culturii, Secretariatul General al Guvernului României, Departamentul pentru Relații Interetnice, la care se asociază și Caraș-Severinul și Oravița, și biblioteci, licee, teatre, asociații culturale, evident, sub „oblăduirea“ – de la o vreme îmi sînt mai la îndemînă arhaismele, pe măsură ce invazia neologismelor îmi blochează memoria – Ambasadei Republicii Federale Germania. Ce sînt aceste Zile ale literaturii germane la Reșița, cum să vi le aduc mai aproape? Simt că devin sentimentală și desuetă: „Suflu german pe pământ românesc“. Joseph Erwin Țigla – cu acest nume și-a făcut puțin de lucru istoria, fiindcă numele de familie e ca o locomotivă căreia i s-au schimbat de-a lungul timpului unele piese. Probabil că, inițial, Țigla era Ziegler (Cărămidaru) pe vremea cînd nou-veniții își făceau case în care să se așeze poate pentru totdeauna. Țigla este unul dintre cei care s-au așezat pentru totdeauna. El a înțeles să-și dedice viața acestui nucleu de germanitate care a rămas fidel României. El conduce Centrul German de Tineret „Alexandru Tietz“, el scoate revista lunară *Deutsche Vortragesreihe Reschitza (Seria de referate germane Reșița).* El organizează întîlnirile primăverii reșițene Zilele literaturii germane la Reșița care găzduiesc de ani buni încoace și scriitori minoritari germani din țările învecinate: Serbia, Croația, Ungaria, Slovenia și, bineînțeles, Germania și Austria. Eu am devenit de mult de-a lor – m-au înfiat. Nu numai fiindcă vorbesc germana, dar cred că am o genă din ADN-ul lor... Apropo, vin și români. M-am bucurat să-l întîlnesc pe tînărul germanist Dragoste, care a publicat un excelent studiu despre poezia lui Rolf Bossert, dar am regretat să constat că venise de fapt la Reșița numai pentru Rolf Bossert, nu pentru a contribui la animarea acestei mici enclave de viață intelectuală germană care se străduiește să reziste, să se afirme și... reușește.

La actuala ediție, programul a fost foarte variat. Beatrice Ungar, redactor-șef al ziarului *Hermannstädter Zeitung,* și-a prezentat volumul de interviuri cu Erna Hennicot Schoepges, fost ministru al Culturii și Educației al Luxemburgului, apărut la editura Honterus în 2015, *Erfolgsgeschichte mit Folgen. Leseproben einer Seelensverwanschaft (Succesul se succede. Exerciții de lectură ale unei afinități elective).* Un dialog care ne aduce mai aproape de Europa. Iată, nemții noștri, ambasadorii noștri. Balthazar Waitz din Timișoara a citit fragmentul de roman *Das rote Akkordeon (Acordeonul roșu),* surprinzînd, cu un umor nostalgic, un timp trecut în care eram mai mulți. Firește, nelipsite din programul celor trei zile pline au fost, ca de obicei, îmi permit să le numesc „membrele fondatoare“: dr. Annemarie Podlipny-Hehn, scriitoare, pictoriță și conducătoare de cenaclu al tinerelor talente și cea care descrețește toate frunțile, Edith Guip-Cobilanschi, ambele din Timișoara. Un cîștig pentru dezvoltarea proiectelor Forumului German din Reșița este cu siguranță îmbogățirea colectivului cu oaspeți noi din țările învecinate de care am amintit. În sesiunea actuală i-am avut ca oaspeți speciali pe Klaus Christian Olasz, atașat cultural al Ambasadei RFG la București, fost Consul al Timișoarei, și Viceconsulul actual Siegfried Geilhausen, alături de soția sa irlandeză cu nume de roman franțuzesc, Geraldine. Nelipsiți *comme d'habitude* au fost sibianca Dagmar Dusil, stabilită în Bamberg, ubicuul și plurivalentul scriitor Hans Dama, venit din Austria, Ilse Hehn, scriitoare și pictoriță ale cărei poeme le citeam pe vremuri în *Volk und Kultur,* acum stabilită în Ulm (Germania), Veronica Haring, scriitoare și pictoriță din Marburg pe Drava, Ales Tacer și Ivan Korponai, scriitori (Slovenia).

În încheierea sesiunii de lecturi și referate s-a lansat nuvela *Strania călătorie a lui Peter Gottlieb* de cunoscutul scriitor sibian Joachim Wittstock, în care este reluat motivul pierderii umbrei inspirat după celebra povestire a lui Chamisso. Traducerea îmi aparține. Interesante cele două eseuri pe marginea romanului expuse de autor și de traducătoarea sa în completarea nuvelei recent apărute, primul avînd ca temă destinul, al doilea – umbra. O ciudată însoțire tematică absolut întîmplătoare. Ceea ce aduce viață și, evident, variație, în tabloul anual al Zilelor literaturii germane de la Reșița sînt mult așteptatele surprize de o calitate ireproșabilă. Spectacolele de teatru prezentate de cuplul Duo Bastet (Carmen Puchianu și Robert Gabriel Elekes); remarc aici *Zilele cotidiene,* o adaptare după *Frumoasele zile* de Beckett, care s-a bucurat de un succes răsunător și în Austria. Nu pot să nu remarc pluritalentul celor doi artiști care realizează totul singuri, fiind și scriitori remarcabili. Anul acesta, Robert Gabriel Elekes a obținut Premiul Național de Poezie pentru debut de la Botoșani.

Clou-ul actualei ediții a fost spectacolul *Piesă fără evrei* de Julya Rabinowich, a cărui protagonistă, Ramona Olasz, a electrizat sala. Dar și artele plastice sînt nelipsite de la întîlnirile de la Reșița. Anul acesta, scriitoarea slovenă Veronica Haring și-a expus peisajele melancolice care-i trădează poezia. Altă dată, dr. Annemarie Podlipny-Hehn ne-a prezentat o expoziție de tablouri personale și chiar producții lirice din cenaclul tinerilor poeți germani pe care îl conduce. Dar nici muzica nu se lasă mai prejos. De data asta, săptămîna s-a încheiat în acordurile *Intermezzo*-ului orchestrei Forumului Germanilor Bănățeni din Reșița. Ce bine că au mai rămas nemți în România! Nu numai pentru corectitudinea, punctualitatea și conștiinciozitatea lor, dar mai ales fiindcă mai știu să se bucure de lucrurile mărunte, de frumusețea naturii locului în care s-au născut, de cascade, de mori, de galbenul cîmpurilor de rapiță și al păpădiilor crescute din crăpăturile stîncilor, de dansul popular moștenit din străbuni. Pentru că mai știu să rîdă din te miri ce, chiar și cînd bancul e prost. Nu strîmbă din nas spunînd că totul e kitsch, așa cum fac cei care au devenit *citoyens du monde.* Ce mult mă întineresc pe mine amintirile din copilărie ale veșnic „tinerei și ferice“ Edith Guip-Cobilanschi! Nu știu ce mi se întîmplă cînd sînt cu ei. Îmi regăsesc uimirea și amintirile nepătate de amprentele mîinilor care numără banii și lasă urme de grăsime pe hărțile lumii, aici, printre nemții ăștia care – ce curios! – continuă să-mi iubească țara pe care și-au însușit-o. Simt asta din ce în ce mai mult. Că mai avem nemți. Unde mai pui că acest Josef Erwin Țigla, care e marele Kapellmeister al grupului german de la Reșița, mi-a dăruit și o diplomă de membru de onoare! Eu n-am nici un merit. Am devenit „de-a lor“ fără să-mi dau seama. Așa cum te îndrăgostești de cineva. Așa cum în excursiile noastre în fermecătorul Banat montan am nimerit odată, într-un sat, în casa unui inginer bătrîn dintr-o mină. Toate odăile lui erau pline de cristale din măruntaiele pămîntului. Parcă eram în Peștera lui Ali Baba. Ne-a spus să ne punem palma deasupra unui cristal uriaș care acoperea toată masa și să fim atenți dacă simțim ceva. Ne-am supus. Unii n-au simțit nimic. Îmi amintesc că Joachim a spus că simte o căldură ciudată ca o respirație. Am simțit-o și eu. Seara s-a încheiat cu muzică și rîsete. Ne cuprinsese brusc pe toți o stare euforică. Poate tot de la cristalele de mină. Nu pot să uit nici minunile gastronomice ale gospodinelor șvăboaice din Reșița. Mîinile lor albe, rîsul lor molipsitor. Vă mulțumesc că ați rămas aici să mai vorbim unii cu alții, fiindcă eu știu, de la un armean bătrîn, că „în statul de vorbă afli sufletul lumii“.

***Nora Iuga** este scriitoare și traducătoare.*

PUBLICITATE

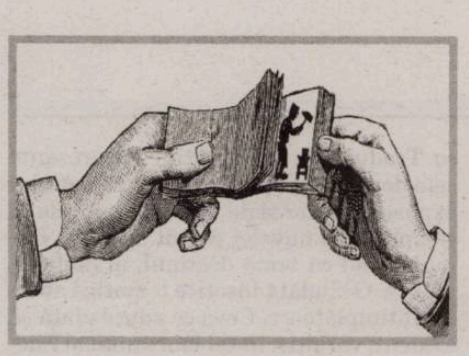

Marius CHIVU

feedbook

Sebastian, Eliade și restul lumii

● **Mihail Sebastian, *For Two Thousand Years*, tradus de Philip Ó Ceallaigh, Penguin Modern Classics, 2016.**

● **Mircea Eliade, *The Novel of the Short-Sighted Adolescent*, tradus de Christopher Moncrieff, Istros Books, 2016.**

Detectez o anume ironie în faptul că două romane de Eliade și Sebastian sînt traduse în engleză în același timp, dar că Sebastian e prezent cu o carte mult superioară și are parte de o presă mai consistentă.

„*«I am ashamed to be sad»: the remarkable story of a Jewish student in 1920's Romania*“ se numește cronica din *The Guardian* pe care prozatorul Paul Bailey i-a dedicat-o, în primăvară, traducerii romanului *De două mii de ani,* apărut în celebra serie a clasicilor moderni de la Penguin (unde au apărut și piesele lui Eugen Ionescu, și eseurile lui Cioran, deși traduse din franceză). Trebuie să spun că am apreciat întotdeauna claritatea cu care Bailey, bun cunoscător al cărților lui Sebastian și Blecher, a scris despre aceștia. De această dată, își începe textul prin a-i numi pe prietenii lui Sebastian, mult mai cunoscuți cititorilor străini: Eliade, Cioran și Ionescu; după care îl prezintă pe mentorul său: „omul pe care l-a admirat mai mult decît pe ceilalți se numea tot Ionescu. Nae Ionescu.“ Și căruia Bailey îi face din doar cîteva rînduri portretul ideologic, citînd scurtul pasaj din prefață în care mentorul îi neagă discipolului său de origine evreiască dreptul la naționalitatea română. Bailey rezumă istoria prefeței (neinclusă, din păcate, în ediția britanică), amintește de *follow-up*-ul lui Sebastian din *Cum am devenit huligan* și spune, pe scurt, și aventura supraviețuirii *Jurnalului* publicat abia în 1996 (de asemenea tradus în engleză), inclusiv receptarea sa controversată (citînd poziția de bun-simț a lui Petru Creția).

Bailey îl numește pe Sebastian, cel din *Jurnal*, „*one of the foremost chroniclers of the rise of nazism in civilised Europe*“ și, apoi, face o analiză simplă, dar exactă, a romanului său de idei în care Ghiță Blidaru „se pare că fusese inspirat de Nae Ionescu“: „Sebastian este genul de romancier care ascultă ce vor oamenii să-i spună, mai ales cînd aceștia îi spun lucruri cu care el nu e de acord. Înțelege, ca om pasionat de teatru, că o conversație poate fi mai relevantă decît un discurs. *De două mii de ani* este plină de conversații cu argumente. Metoda sa narativă, deloc lineară, reflectă cu exactitate societatea volubilă și volatilă din care s-a inspirat.“ Cronicarul britnic se întoarce la prietenii lui Sebastian și la felul în care Cioran și Eliade s-au raportat peste ani la perioada în care „*they mistook fanaticism for reason*“ („Cioran a admis că s-ar putea să se fi înșelat în tinerețe, dar Eliade și-a permis doar remarca legată de faptul că «a cîștigat comunismul»“), și subliniază calitatea morală a lui Sebastian („O persoană mai puțin umană i-ar fi încondeiat pe acești monștri în scrierile sale, dar Sebastian aparține unei ordini superioare“), a cărui atitudine galantă i-a ofensat, în 1934, pe sioniști, dar care atitudine, spune Bailey, ar fi fost în asentimentul unor Primo Levi și Giorgio Bassani.

În fine, în subsolul online al cronicii deopotrivă exacte și calde a lui Paul Bailey, s-a comentat pasional pe marginea romanului lui Sebastian. Un comentator spune că lectura cronicii îi amintește de ce trăiește ca un sionist convins în Israel, un altul îi răspunde că exagerează (*„this fearful mindset“*). Altcineva, cititor de Cioran, găsește articolul drept „fascinant“ și încheie spunînd: „Istoric vorbind, România este o țară tragică și le urez românilor tot binele.“ Un alt comentator schițează contextul istoric românesc dintre cele două războaie mondiale, în timp ce un altul, cu *nickname*-ul Legion7, contestă, firește, orice urmă de antisemitism în opera lui Eliade, face indirect apologia Gărzii de Fier, pentru ca, în cele din urmă, să dea vina pe comuniști. Un anume Jezzat îl pune la punct, explicîndu-i că nu despre asta e vorba în articol, dar vine un anume Untersberg care neagă tot ce zic și Sebastian, și Bailey. Cum spuneam, pasional!

Tot în *The Guardian* și tot în primăvară, la distanță de cîteva săptămîni, Nicholas Lezard a publicat, sub titlul *„Romania's Adrian Mole“,* cronica *Romanului adolescentului miop,* apărut într-o nouă traducere. Nicholas Lezard își începe și el cronica despre cartea lui Eliade tot cu un acroș la prietenii celebri ai scriitorului: „Mircea Eliade este ținut minte ca un influent și respectat profesor de comparatism al religiilor de la Chicago; Saul Bellow a citit la înmormîntarea sa. Eliade a fost și romancier…“ Poate fi acesta un semn că Eliade, despre a cărui carieră internațională românii au o părere foarte bună, începe să fie uitat? Pînă și referința din titlul cronicii (Adrian Mole fiind personajul lui Sue Townsend, autoare britanică de consum) e de natură să-i dezumfle pe fanii lui Eliade, chiar dacă Lezard admite că personajul lui Eliade este „mai literat, mai histrionic, mai amuzant“.

Precum altădată Călinescu despre personajul lui Creangă (în fraza cu „copilăria copilului universal“), cronicarul britanic recunoaște în viața liceanului bucureștean de acum un secol un *pattern* încă actual: „Oricine a fost vreodată elev, cu capul plin de idei, dar timid cînd e să vorbească cu sexul opus sau incapabil să învețe pentru examen altfel decît în ultimul moment, va rezona cu acest personaj. La fel oricine care și-a pus vreodată gîndurile personale pe hîrtie, ca o mărturie autentică a sufletului și ca un reproș adus posterității.“ Lezard scrie cu simpatie despre romanul adolescentin apărut după moartea lui Eliade, e impresionat de ambițiile intelectuale ale băiatului diarist („Nu-și făcea temele pentru că citea Balzac și Dostoievski. În franceză. Nu sînt sigur că azi mai e la fel“), dar nu găsește prea multe alte lucruri de zis. Așa că în final revine, pe scurt, chestiunea antisemitismului: „Mi-am făcut griji, la un moment dat, că s-ar putea să apară pasaje antisemite neplăcute. Convingerile politice ale lui Eliade din preajma celui de-al Doilea Război Mondial nu-l umplu de glorie (nu că ar fi fost singurul, să fii român cu nostalgii romantice însemna pe atunci să flirtezi cu fascismul: prietenul lui Eliade, filozoful și autorul de aforisme Emil Cioran, a renunțat și el la asemenea opinii după război).“

În comentariile din subsolul online al cronicii sînt menționate și alte edituri care traduc romane românești (Dalkey Archive Press, Archipelago Books sau Twisted Spoon Press – și aș mai adăuga eu Old St. Publishing sau A New Directions), dar comentariul care aprinde discuțiile îi aparține unei anume Dacia, care se arată nemulțumită, *hélas!,* de comparația cu Adrian Mole, pe care o găsește condescendentă, dat fiind că e vorba, totuși, de Eliade, „distins istoric al religiilor etc.“, ajungînd repede la problema imaginii pline de prejudecăți a britanicilor la adresa românilor, care fac orice să ne minimalizeze meritele. Moment în care intervine cunoscutul deja Untersberg care e de părere că „în realitate, cultura română nu va avea *niciodată* parte de recunoașterea pe care o merită (doar dacă artistul/autorul român discutat nu e evreu). Nu de prieteni duc lipsă românii, ci, așa cum a spus Stalin, de divizii…“ Și, bineînțeles, discuția se întinde și degenerează, cronica lui Lezard e răstălmăcită frază cu frază și pusă în contextul discriminării/imigrației actuale, intervine și un anume Răsvan Lalu („muzeele britanice au momentan o politică tendențioasă în ceea ce-i privește pe artiștii români“) și cu toții se războiesc cu Nicholas Lezard, cu *The Guardian*, cu britanicii, în special, și cu restul lumii, în general, că nu ne sînt recunoscute valorile.

Dat fiind că totul se întîmplă în subsolul unui articol despre jurnalul unui adolescent miop care citește într-un pod, găsesc toată această tevatură de un amuzament teribil.

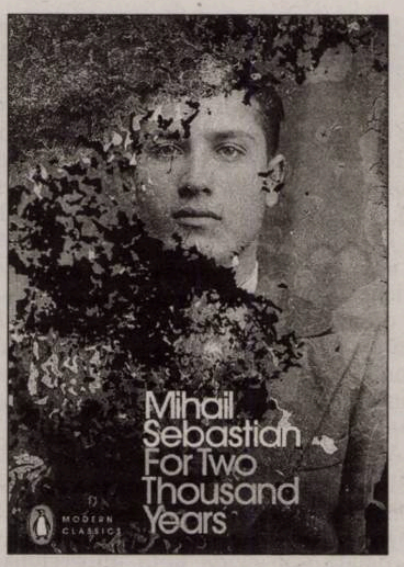

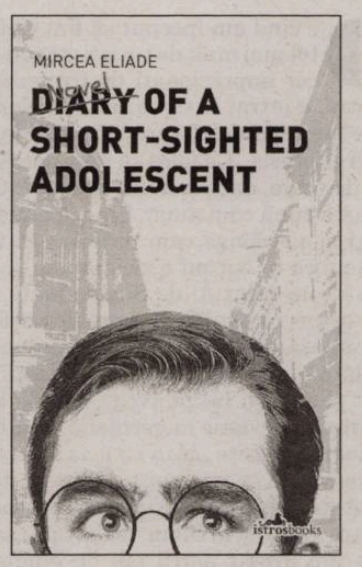

PUBLICITATE

Cu și despre Islamism
Din 9 mai, numai împreună cu ziarul adevărul

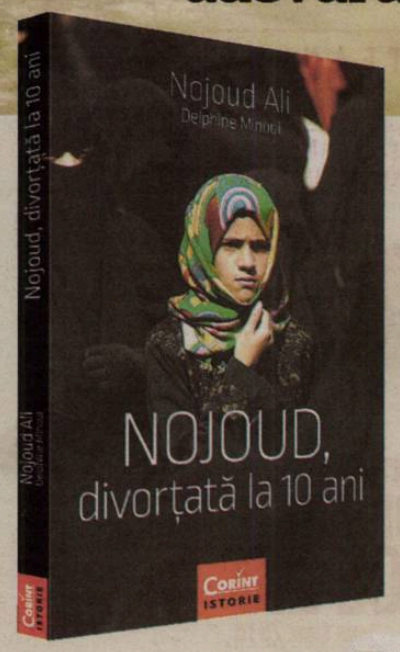

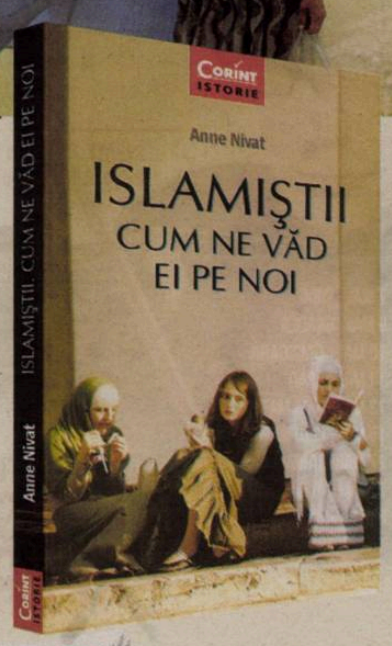

Luni 9 mai
NOJOUD, divorțată la 10 ani
Povestea uneia dintre cele mai extraordinare femei, după spusele lui Hilary Clinton

preț special ziar + carte 14,99 lei

Luni 16 mai
ISLAMIȘTII. Cum ne văd ei pe noi
Statul universal în viziunea islamică

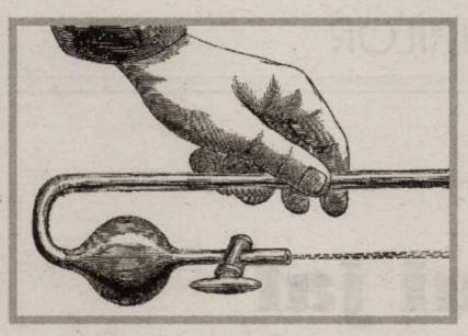

Oana STOICA

rosencrantz & co

Dincolo de cuvinte

● *Julius Caesar (Părți păstrate)*, intervenție dramatică asupra lui W. Shakespeare de Romeo Castellucci. Cu: Gianni Plazzi, Dalmazio Masini, Sergio Scarlatella. Societatea Raffaello Sanzio (Italia), Festivalul Internațional Shakespeare, Craiova.

Festivalul Internațional Shakespeare, aflat la a X-a ediție, a precedat în acest an Premiile Europa pentru Teatru și Noi Realități Teatrale. Mixajul de evenimente a fost benefic pentru oraș și provocator pentru specialiști întrucît artiști și companii de maximă importanță pe piața culturală au poposit la Craiova. Și asta ar fi fost excelent pentru racordarea publicului românesc la realitatea performativă contemporană, dacă și organizarea ar fi fost pe măsură. Este imperios necesară formarea unei echipe a festivalului care să funcționeze măcar decent. Altfel, tot efortul lui Emil Boroghină, creatorul și motorul evenimentului, este serios diminuat. Și încă ceva: Festivalul Internațional Shakespeare a avut aproape la fiecare ediție o componentă bucureșteană prin invitarea în capitală a cîtorva dintre spectacolele străine selectate. Găzduirea lor era benefică pentru București în condițiile în care prezența teatrului străin este foarte redusă pentru o capitală europeană care se vrea și capitală culturală. De data asta, acest lucru nu s-a mai produs. La mijloc este o problemă financiară *(follow the money)*, căci nu s-au găsit bani pentru Shakespeare fix în anul în care se împlinesc 400 de ani de la moartea sa, prilej cu care este sărbătorit pe tot globul. În fapt, nu este vorba de bani în sine, ci de decizia de a nu da acești bani pentru Festivalul Shakespeare la București. Și oricine ar fi cel care a luat decizia, a făcut-o prost.

Revenind la festivalul craiovean, ultima zi, 23 aprilie – ziua morții și, după unii biografi, și a nașterii lui Shakespeare – a adus în program *Richard al III-lea* al lui Thomas Ostermeier de la Schaubühne, Berlin, și *Julius Caesar*, o instalație performativă a lui Romeo Castellucci, produsă de compania sa, Societatea Raffaello Sanzio. *Intervenția dramatică asupra lui William Shakespeare* – cum își intitulează Castellucci show-ul – este, de fapt, o combinație de fragmente dintr-un spectacol din 1997, de unde și precizarea în titlul instalației: *Julius Caesar (Părți păstrate)*. Noua versiune, mai puțin spectacol și mai mult instalație performativă – o formă hibridă, esențializată și fragmentară de show –, este concentrată pe limbaj (temă centrală și în spectacolul original). În informațiile despre acest *reenactment* apare și cea conform căreia el ar fi fost creat „în cadrul «Iar vulpea i-a spus corbului. Curs de lingvistică generală». Proiect Special Orașul Bologna 2014“, ceea ce susține o dată în plus focusarea sa asupra comunicării.

O existență intens vizibilă și o absență, două tipuri de discurs; o retorică impotentă.

Scena pentru *Julius Caesar* a fost holul central al Universității din Craiova, datorită spațiului generos și coloanelor impozante. Instalația este alcătuită din trei discursuri succesive în care vocea este principalul vehicul performativ. Primul „discurs“, al unui personaj numit „...vskij“ – terminația numelui Stanislavski, transcris Stanislavskij –, nu este un monolog, ci o conversație între mai multe personaje, purtată pe o singură voce. Actorul Sergio Scarlatella se folosește de un endoscop pe care și-l introduce în nas și cu ajutorul căruia proiectează imaginile din interiorul corpului său pe un ecran circular. Ceea ce vedem – de regulă, o zonă inaccesibilă pentru spectator – sînt coardele vocale care vibrează în timpul rostirii și a căror imagine este similară cu cea a vaginului. Sugestia este intenționată: masculinitatea discursivă (toți vorbitorii sînt bărbați) ce susține virilitatea puterii este subminată prin această imagine. În spectacolul original, discursul lui ...vskij, cu text inteligibil, narativ, „stanislavskian“ și cu perspective simultane din interior și exterior, era contrabalansat de discursul unui Cicero supraponderal (discurs dramatic și discurs retoric). În *reenactment*, Cicero nu apare, așa cum nu apar nici Brutus cel anorexic care inhala heliu și vorbea pițigăiat și nici alte personaje, cu diverse voci și corpuri. Aici, reversul discursului lui ...vskij este cel al lui Marc Antoniu, care vorbește gîjîit, urcat pe un podium pe care scrie *„Ars“* (artă). Este important de știut că actorul Dalmazio Masini care îl interpretează pe Antoniu a suferit o laringectomie, prin urmare nu are coarde vocale. Deci vorbitorului îi lipsește la propriu organul vorbirii, dar *comunică*. Discursul său, cel funerar, ținut după asasinarea lui Caesar, este neinteligibil la nivel de cuvînt, dar inteligibil ca sens. Masini vorbește printr-o tehnică alternativă cu ajutorul căreia poate produce, greu și cu pauze, sunete prin pulsația esofagului. Corpul vorbește fără organ, comunică dincolo de instrument. Și dacă ...vskij își arăta coardele vocale, Antoniu inversează această exhibare prin lipsa lor. O existență intens vizibilă și o absență, două tipuri de discurs; o retorică impotentă.

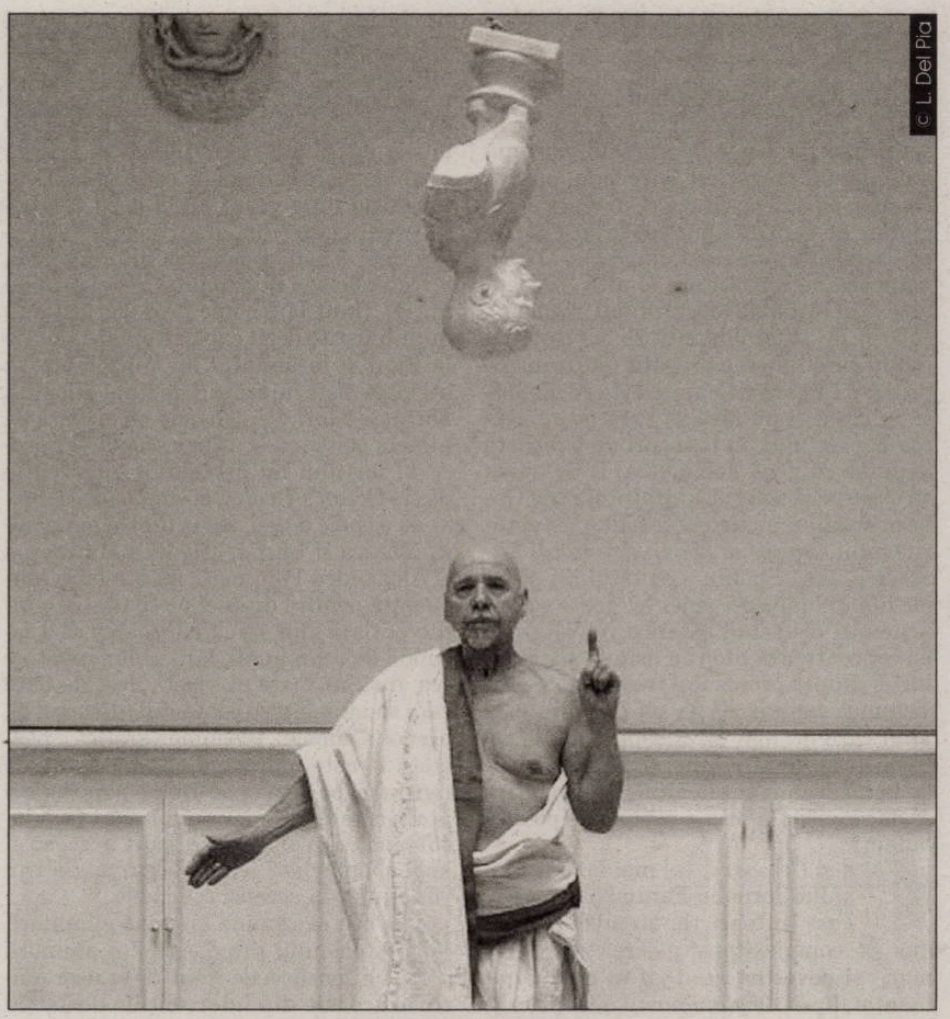

Între aceste două momente, există un al treilea discurs, complet mut, al lui Julius Caesar. Bătrîn neputincios, Caesar este o marionetă decrepită care are încă forță discursivă. Deși nu vorbește deloc, el are o coregrafie a membrelor care „sună“ datorită unor lavaliere ascunse în toga sa sîngerie. Coregrafia imprimă un ritm mîinilor și picioarelor, astfel încît sunetele au coerența unui discurs, cu intensitate și dinamică.

În afara celor trei discursuri, instalația cuprinde asasinarea lui Caesar – prin înfășarea lui în toga roșie și scoaterea din spațiul de joc, în afara istoriei –, un bust spînzurat al acestuia (imaginea deteriorată) și o folie de plastic plutind pe scară, recuperată de Marc Antoniu (imagine regăsibilă și în *Divina Comedie*).

Ceea ce explorează Castellucci aici este arta vorbirii, dramaturgia retoricii cu multiple „instrumente“ vocale, corpul ca instrument al comunicării. Desigur, este și o investigație a puterii și a formei sale, cuvîntul. În fapt, nu cuvîntul manipulează, ci intensitatea lui, sunetul.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Dezvrăjirea unui jaf

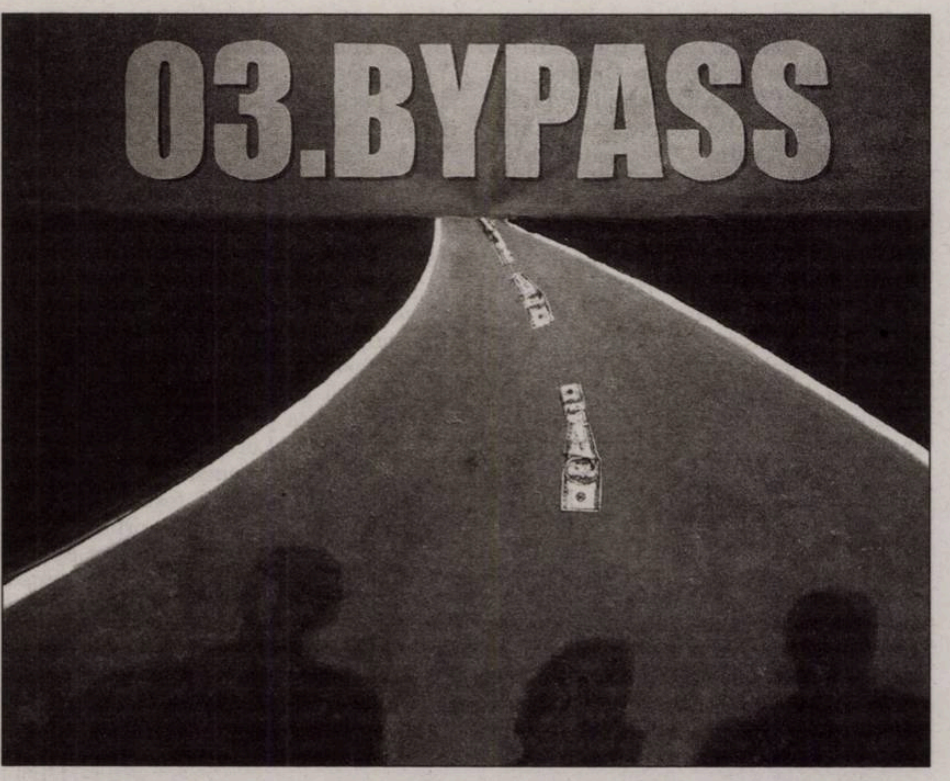

● ***03.ByPass*** **(România, 2016), de Nap Toader.**

În *03.ByPass,* noul film al lui Nap Toader, un bătrîn (devenit un obișnuit al serviciilor medicale de urgență) cheamă ambulanța, pregătind între timp pentru echipaj, pe o tavă, cîteva cești de ceai englezesc pe care nu apucă să le și servească – e găsit inconștient, lîngă ele. Între o manevră de resuscitare și alta (prezentate fără urmă de afectare sau suspans), șoferul de pe ambulanță se servește cu ceaiul care-i fusese pregătit (surprins ca printr-o cameră de supraveghere montată în casă) și dă fără să vrea peste averea pacientului, în teancuri de bancnote ascunse cu grijă sub saltea. E de ajuns să observi că șoferul e interpretat de Gabriel Spahiu, pentru a dezvolta așteptările unui *remake* al *Morții domnului Lăzărescu,* însă Spahiu e cu totul alt șofer, iar filmul lui Nap Toader (cu toate că împrumută elemente estetice realiste) nu își concentrează atenția asupra bătrînului (și asupra procesului trecerii sale prin sistemul sanitar, de la un om care e la unul care nu mai e), ci asupra reconstituirii atmosferei, rutinei și uzurii trecerii de la un eveniment la altul, de la o noapte de serviciu la alta a echipei de pe ambulanță.

Ca și *Comoara,* cel mai recent film al lui Corneliu Porumboiu, *03.ByPass* tratează (la un nivel mai redus de complexitate) găsirea unei „comori" și povestea unui jaf în mod nerocmanțat, lipsit de *glamour*-ul unei povești hollywoodiene, caracterizată de obicei printr-o natură ambivalentă: ea ne propune denunțarea imoralității unei astfel de experiențe, păstrînd-o în același timp cît mai incitantă cu putință, făcînd-o să pară o experiență satisfăcătoare. Problema legată de bani (problemă eminamente clasică) pe care o au de rezolvat cei trei – medicul, asistentul și șoferul de pe ambulanță – e deviată aici de la chestiunea procedurală (dacă și cum vor reuși să sustragă bancnotele fără să fie prinși) la cea morală, fără ca dilema să ajungă o problemă arzătoare de conștiință. Evenimentul nu e văzut altfel decît celelalte evenimente din acea noapte (salvarea unei femei și moartea altor oameni, o scenă de sex neromanțată, o pauză de masă), ținut la foc mic prin discuții mai mult liniștite decît explozive, care trec de la Kant și jurămîntul lui Hippocrate, la cel mult niște înjurături de tipul celor din *Marfa și banii*. Personajele nu omoară pe nimeni pentru a-și atinge scopul, iar procesul furtului nu necesită o intervenție de tip *Ocean's Twelve,* ci simpla deschidere cu o cheie a ușii. Două dintre personaje, Monica și Lucian (Medeea Marinescu și Alexandru Potocean), au o relație consumată printre du-te-vino-ul dintre o intervenție și alta, pe care încearcă să o ascundă de ochii lumii, fără prea mult succes, însă cu toate că există destule date care să alimenteze conflictul (divorțul ei, o a doua femeie), tensiunea erotică e păstrată la cote minime. Cealaltă sursă de tensiune, în care unul dintre personaje o ia razna silindu-i pe ceilalți să-i facă jocul (aici, șoferul), e pusă scurt în scenă și apoi abandonată – pînă la urmă, cei trei vor ajunge la aceeași concluzie.

Ceea ce rămîne în urma eliminării tensiunii dramatice e o anumită atmosferă de ireal, de iz ușor onidentic în scenele din intervențiile de salvare (în descendența lui Scorsese din *Între viață și moarte),* creată prin jocurile de lumină (de la lumina bleu-verzuie a interioarelor spitalelor la lumina orașului noaptea, în timpul urmăririi ambulanței pe șosele, sau la lumina lanternelor cu care echipajul caută victimele unui accident prin noapte și descoperă corpurile), o evocare nu lipsită de frumusețe a cotidianului, în care cei trei se baricadează în ambulanță, ferindu-se de noapte și de ororile accidentelor cîntînd, și o naturalețe care reiese din interacțiunea celor trei actori. Există și trimiteri la ideea că jaful e o consecință a precarității sistemului, însă nu mai mult decît sub forma dialogului.

În sens mai larg, filmul atinge și problema unei anumite lupte pentru supraviețuire și de o parte, și de alta a granței (și a salvatorilor, și a celor salvați). Cei care fac intervențiile, și care încearcă să se mențină în afara scenelor dezastrelor la care participă, sînt în definitiv corpuri, ca oricare altele (așa cum reiese și din visul în care asistentul e pus pe targă și cărat în ambulanță ca un pacient oarecare), dar nu se poate spune că filmul țintește înspre o sondare puternică a acestui subiect. Ceea ce reușește cu precădere să facă e să strice iluzia grandorii faptelor, deopotrivă a intervențiilor de salvare și a celei de jefuire.

Ancuța Proca *este critic de film.*

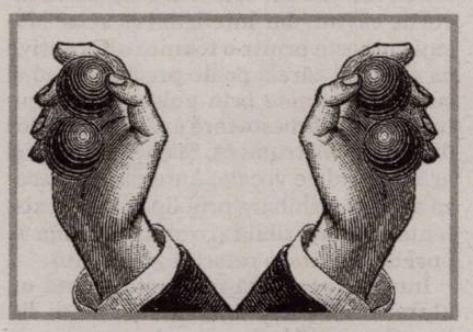

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Metal puber nipon

● **Babymetal,** ***Metal Resistance,*** **BMD Fox Records, 2016.**

Istoria heavy metal semnalează cazuri sporadice de grupuri dezvoltate dintr-o glumă originală care s-a îngroșat treptat, depășind pe nesimțite statutul înspre inovație, mai apoi ambalată chiar într-un crez estetic care a creat albie pentru un stil muzical de sine stătător. Finlandezii șugubeți care și-au propus să prezinte macho-metalul lui Manowar cu gingășie feminină se numesc azi Nightwish, iubiți și frecventați chiar de membri ai Parlamentului românesc. Cazuri mai recente de exploatare amuzantă a contrastelor stridente sînt cel al manelelor Denisei reformatate de grupul rock polonez Inima Sălbatică, ori primul album de liturghii metal-ortodoxe cîntate în slavonă de Batushka. Am mai pomenit în această rubrică escapade precum cantonetele lui Mike Patton, ori hibridul country-punk al lui Hank Williams 3. Românii au timide și tardive tentative în acest sens – experimentele de acest tip țin mai degrabă de spațiul pop (Cezar Ouatu, DJ Boroș, K-lu), metalul românesc fiind în general străin de umor, cel puțin de cel voluntar.

Cînd au început să fie luați în serios, Nightwish au invocat basmul nordic (H. Ch. Andersen) și mitologia laponă drept sursă de inspirație grefată peste spiritul heavy-metalului eroic – un gen dominat oricum de tema luptei dintre bine și rău. Prin analogie, Babymetal ne apar drept Nightwish-ul Japoniei, înlocuind basmul nordic cu cultura *teen-idol,* a modelelor *kawaii („cute")* idolatrizate în spațiul J-pop în toate segmentele sale, de la benzi desenate la muzică și pornografie. Conform producătorilor, se dorește consacrarea unei forme de rock cu specific național japonez, delimitată de cele împrumutate pînă acum de la scandinavi sau americani. Iată cum arată naționalismul la alții.

Proiectul Babymetal e administrat de agenția de talente Amuse și a fost inițiat de misteriosul producător Kobametal în jurul a trei protagoniste pubere îmbrăcate într-un asortiment de Sailor Moon și Manowar. Numele lor de scenă sînt Sumetal, Moametal și Yuimetal – ultimele două creditate cu *„screaming and dancing"*, prima și cu *„vocals"*. O armată de vreo zece versificatori și încă atîția muzicieni a fost recrutată pentru arhitectura albumului *Metal Resistance,* rezultînd un progres major față de debutul plastifiat, pe care ironia a primat față de atenția la detalii. O parte din recruți se prezintă și live ca trupă de acompaniament sub ghidajul chitaristului Takayoshi Ohmura, începînd de la momentul în care formatul playback s-a dovedit insuficient pentru cerințele evenimentelor internaționale (trupa a deschis recent pentru Lady Gaga, Metallica, Megadeth etc.).

Piesa de deschidere, „Road to Resistance", a fost promovată ca *teaser* al albumului de vreun an încoace și beneficiază de solo-urile furtunoase ale britanicilor DragonForce. „Sis. Anger" parodiază sound-ul lemnos al „St. Anger"-ului celor de la Metallica. „Tales of the Destinies" face cu ochiul celor de la Dream Theater. Piesa de închidere, „The One", e o baladă hiperglicemică într-o engleză șchioapă, dar își are locul în ontologia albumului, pe post de balon din gumă de mestecat spart în obrazul metaliștilor conservatori care susțin că astfel de proiecte nu ar trebui să existe. Cu toate astea, materialul s-a strecurat cu succes atît în preferințele presei de specialitate, cît și în Billboard (cea mai înaltă poziție a unui album japonez din ultimii 50 de ani).

Necazul e că, spre deosebire de alte glume muzicale pomenite la începutul acestui articol, Babymetal nu poate supraviețui maturizării celor trei voci și nu a mai rămas timp decît pentru maximum două albume pînă la vîrsta majoratului fetelor. Rămîne de văzut dacă acest *start-up* are o strategie pe termen lung sau dacă avem de-a face cu o glumă de uz limitat.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

dilema blog

Ana Maria SANDU

De-a stînga și de-a dreapta literaturii

Eram în anul doi de facultate, cînd ai mei au venit prima dată împreună la București să se asigure că totul e bine cu mine. Am trecut toți trei pe la Universitate și tata își amintește și acum că, spre disperarea lui, m-am oprit mai mult de o oră în dreptul tarabelor cu cărți ale anticarilor și nu m-am mai dat dusă pînă nu mi-am găsit cîteva pe care să le iau cu mine la cămin. Printre ele și *Logica* lui Radu Cosașu, apărută la Cartea Românească, în 1985. Era primul volum semnat de Cosașu pe care l-am avut și pe care l-am citit. Nu mai știu dacă mi-a plăcut sau nu. Dar am avut mare grijă de cartea aceea a cărei copertă s-a dezlipit. Am cîrpit-o cu scotch și așa, bandajată, am păstrat-o și n-am pierdut-o pe drum, de oricîte ori m-aș fi mutat de atunci.

Unde te așezi după ce ai încercat să nu te apleci după cum bate vîntul?

Ceva m-a intrigat, pentru că am avut senzația că nu înțeleg chiar tot și că ceva îmi scăpa iremediabil. Poate asta m-a făcut să mă întorc de mai multe ori la această *Logică* și apoi la celelalte *Supraviețuiri* ale sale, ca și cînd ceva mă atrăgea acolo, dincolo de inteligența spumoasă a autorului, de candoarea și erudiția sa literară, de umorul și ironia care mă făceau să recitesc cîte o pagină, pe îndelete, și de cîte două-trei ori. Nu era nimic nemaivăzut. Și, cu toate astea, vocea aceea calmă, care nu semăna cu nimic din ce mai știam, mi s-a lipit ușor-ușor de suflet și mi-a rămas extrem de dragă pînă azi.

Cînd îl citești pe Cosașu descoperi o generozitate înțeleaptă. Nu e voie bună, e înțelegere și un spectacol grandios al nuanței, așa cum nu știu să mai întîlnit la cineva. Literatura îi e personajului său trup și hrană sieși. Toate ideologiile și istoriile, contorsionate și tragice, habar n-am cum, dar pălesc. Se descompun și se topesc.

Textele din *Dilema* ale extremistului de centru mi s-au părut mereu prea scurte. Adunam cîte două-trei și abia apoi mă apucam să le citesc. Mereu m-am gîndit că sînt autori pentru care scrisul e doar unul, indiferent că e vorba despre texte de revistă sau despre cărți. Și scrisul lui Radu Cosașu poate sta mărturie și poate oferi, oricînd, un excelent studiu de caz.

Cred că am făcut toate aceste paranteze pentru că mi-e destul de greu să scriu despre *Viața ficțiunii după o revoluție* (Editura Polirom, 2016). Am citit-o amuzată și, în același timp, am simțit un nod în gît, care nu s-a clintit de acolo nici un pic, pe durata celor 350 de pagini. Căci: „Ficționarul – egotist nemîntuit – găsi cu cale să fie, o clipă, mulțumit dacă, din tot ce scrisese timp de 60 de ani, o singură pagină îl inspirase pe fiul său pentru o meserie indiscutabil onestă; nu-i mai rămînea decît să-i împlinească dorința și să scrie, în fine, o ficțiune semnată cu numele acela din actul său de naștere".

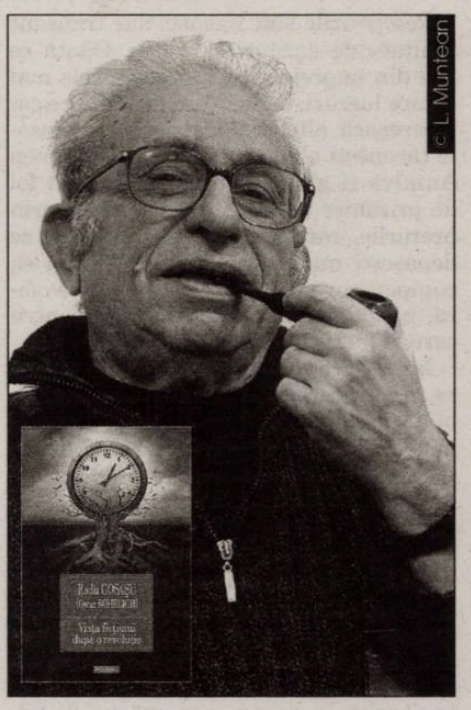

După ce am terminat cartea, am avut senzația că, în sfîrșit, înțeleg. Desenul din covor se limpezește, pentru că autorul ridică vălul. Dacă pînă atunci, în toată literatura lui, ludicul îți lua ochii, acum registrul s-a schimbat. Foile de ceapă s-au rupt una cîte una și în inima dezgolită a lucrurilor stă o viață de om și tragicul unei lumi trăite cu o pasiune măreață, în ciuda contradicțiilor ei.

Cum faci pace cu trecutul tău? Te schimbi iremediabil sau mimezi atașamente și îmbrățișezi cauze? Ce și, mai ales, pe cine trădezi? Cine are dreptate? Și unde te așezi după ce ai încercat să nu te apleci după cum bate vîntul? Nimic nu-i scapă autorului din *Viața ficțiunii după o revoluție*.

Scriitorul inventează o Atlandidă în care locuiesc fiul inexistent, mama fiului inexistent, vîrstele, memoriile, faptele și întîmplările unui secol, angoasele, adevărurile lui răsturnate, (alter) ego-ul Oscar Rohrlich, fostul cenzor Reznicek, fantomele prezentului și ale trecutului deopotrivă.

Dacă mă va întreba vreodată cineva care e cartea cea mai densă și mai umană, în care un scriitor face pace cu propriul trecut, atunci o să recomand, fără să stau pe gînduri, *Viața ficțiunii după o revoluție* a lui Radu Cosașu. Și o să mai spun că pe mine m-a tulburat pentru felul elegant și tranșant în care un scriitor vorbește despre ce-a trăit și ce-a salvat în vremuri în care istoria n-a avut nici un scrupul să le fure celor mai mulți și sufletele, și mințile.

PUBLICITATE

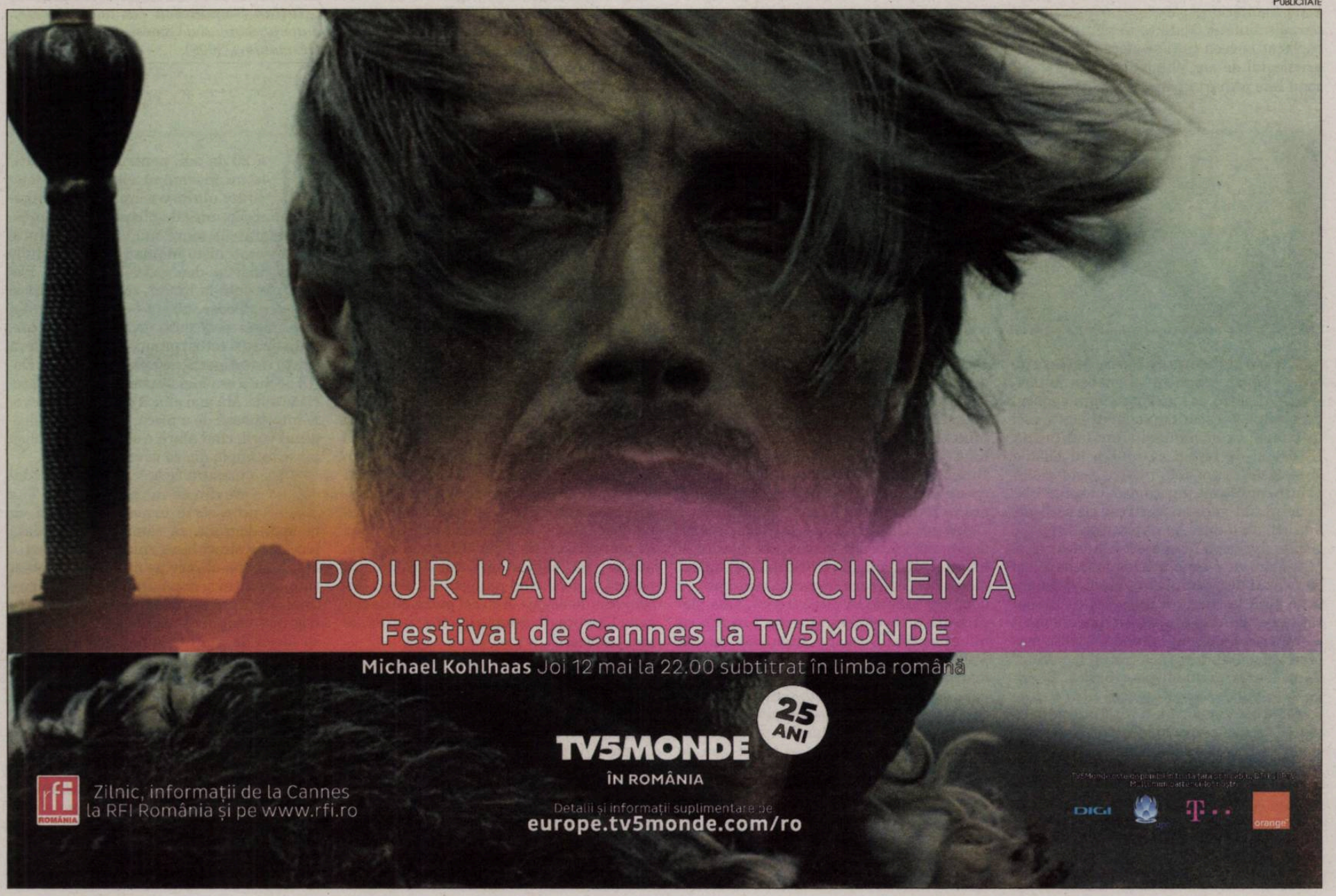

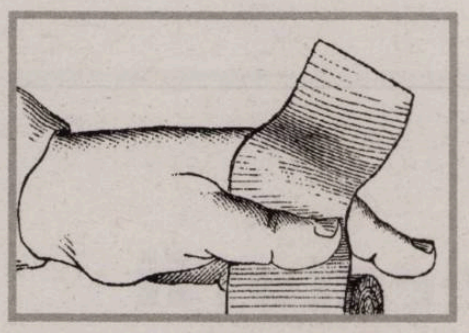

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Harta și refectoriul

Dacă ați fost în vacanță în Antalya sau ați auzit cîte ceva despre dezvoltarea frenetică a zonei din ultimii ani, s-ar putea să fi remarcat un lucru: regiunea este un Disneyland pentru adulți, de dimensiunile unui județ. Iar motivul pentru care turismul de litoral turcesc are atîta succes e un gen de virtualizare fizică, pentru uzul mai puțin amatorilor de Internet.

Un autocar cu ziariști români care mă conține și pe mine se apropie de hotelul-destinație de pe malul mării, după ce a traversat Turcia bifînd Istanbulul, Cappadocia și Konya. Undeva în dreapta, deocamdată departe, apar un soi de turle oval-rotunjite și presa opinează, căscînd, că ar fi vorba de o ditamai moschee, pe stil nou, Erdogan, plantată între construcțiile de agrement din zonă. Ajunși la hotelul nostru, flămînzi de wi-fi-ul care te face nostalgic după România în aproape orice altă țară, deslușim sensul clădirii imense care se află chiar vizavi de noi, în denumirea rețelei interzise: Siam, numele vechi, cu parfum de monarhie și palate exotice, al Thailandei.

Ca și alte *resort*-uri cu alte teme din zonă, Siamul din Antalya e o realitate paralelă, un dreptunghi imens raportat la proporțiile normale ale unei construcții, dar finită. Clarifică sensul anglicismului marcat cu italice mai sus: dacă din manualul de engleză aflasem pe vremuri că *resort* e stațiune turistică, aici – și în alte zone care aplică cu succes principiul *all-inclusive* – se dovedește că e de fapt un megahotel, o proprietate privată de proporții mari, în interiorul căreia te miști ca-ntr-un paradis sintetic odată ce ai plătit – ieftin, raportat la ceea ce ți se oferă cantitativ – privilegiul de a-ți plimba avatarul de Second Life pe harta respectivă.

Resort-urile sînt imense, dar tranșant limitate de garduri și ziduri. Odată ce ieși din împrejmuire, dai peste cele mai bizare lucruri, de la capre la șantiere care creează alte realități la scară, casele țărănești ale locuitorilor din regiunea Antalya și altele. Avatarul tău e un fel de prizonier de bunăvoie în *resort,* prin prețurile care explodează imediat ce depășești marginea hărții și încerci să cumperi ceva diferit de ceea ce ți se oferă, pe gratis, înăuntrul ficțiunii pentru care ai plătit în avans.

Iar ceea ce ți se oferă e mai ales mîncare, în cantități uriașe, de calitate acceptabilă spre bună, fără sofisticării gastronomice. Plicticoasă pentru gurmanzi, de vis pentru incompetenții făcători de turism din România. Ficțiunile *all-inclusive* sînt de fapt uriașe refectorii în care singurul simț pe care te poți bizui rămîne gustul. Restul e încurcat, mutant, butaforic, dar minunat pentru copiii pe care, dacă-i ai, diferiți animatori ți-i preiau în grijă și îi antrenează în jocuri de grădiniță toată seara. Asta pentru ca, la o bere, mintea ta obosită să caute, ca o antenă de wi-fi bezmetică, sensul unei realități *infra,* aflate sub cea de care ai fugit în vacanță, dar, cu siguranță, în altă parte decît pe harta despre care Houellebecq și Korzybski te învață că nu e teritoriul. Camerele *all-inclusive* sînt, de regulă, pur și simplu funcționale, deloc spectaculoase, un fel de chilii în care te retragi după ce ai participat la ritualul mesei fără sfîrșit și fără ore de mic dejun, prînz și cină. Mîncatul e, la *all-inclusive,* un fel de războinare pe harta care te-a înghițit și pe care încerci s-o înfuleci la rîndul tău.

La cîteva zeci de metri de restaurant, marea se-nșiră ca un fototapet. Dar ca să ajungi la ea trebuie să reziști diferitelor tentative de seducție constînd în tarabe cu înghețată sau oferitori de fructe gratuite ambulanți. Și, oricum, între tine și linia țărmului mai e o variantă la scară a acesteia, faimoasa piscină. A fost inventată din motivele practice, că fundul mării reale e cam accidentat și, în plus, de pe plajă nu poți chiar să întinzi mîna pentru ca să culegi cu ea o prăjitură din cornul abundenței. Dar are sens și din motive de coerență a hărții: e apă luată în captivitate și domesticită, pentru nevoile tale, lipsită de largul periculos în care te poți îneca.

Prestige Tours, organizatorul excursiei de presă, ne-a dat acces de grad zero la cea mai nouă ficțiune turistică din zonă, încă nedată în folosință. Rixos World, ultimul hotel din lanțul turcesc de lux, e un fel de verigă lipsă dintre Vittoriano și Casa Poporului, decorată cu statui romane, două cvadrigi de pe două Porți Brandenburg la capete și niște cupole care aduc aminte vag de *O mie și una de nopți* la ceea ce aș putea numi capetele capetelor: toată chestia are și două aripi laterale, bonus, dincolo de cvadrigi. Un împărat roman pe care eram prea adormit ca să-l identific pîndește la intrare, călare, amenințînd să te calce pe autocar dacă nu ești turist cuminte. Niște basoreliefuri monumentale ți-aduc aminte de faptul că Mahomed al II-lea s-a considerat continuatorul Bizanțului și, deci, al Romei după ce a cucerit Constantinopolul și că visul imperial reapare azi, în vremurile lui Erdogan. Undeva, sus, pe friză, un fel de îngerași gnostici, egali ca niște clone, se zbat ca niște musculițe de oțet.

Înăuntru, decorul se schimbă total. E un hotel pentru copii cuminți și bunici milionari, în care numerele camerelor sînt scrise pe un fel de căști de legionar din plastic. Interioarele sînt colorate, iar pe holurile centrale, cîteva oglinzi de bîlci te deformează în diferite moduri. Din centrul hotelului atîrnă niște acadele roșii și verzi, de vreo zece-cincisprezece metri, pe care ai putea să le culegi și să le mănînci dacă ai fi împăratul călare din fața clădirii. În camere sînt televizoare în care principiul 3D-ului a fost deturnat pentru uzul familiilor bunic-copil: două perechi de ochelari te lasă să vezi două emisiuni diferite, în același timp, pe același ecran, fiecare cu căștile proprii pe urechi.

În spatele hotelului e un șantier care va fi cel mai mare parc de distracții din Univers. Va conține o pădure și alte chestii pe care le-am uitat. Dacă te uiți afară, vezi capitelurile corintice ale coloanelor, prea dese și masive pentru orice structură de rezistență, dar exponate în sine pentru orice plod fermecat de povești cu legionari sau proprietar miliardar care se visează Traian.

Hotelurile turcești au o soluție ingenioasă pentru conectarea la Internet: trebuie să bați în calculator sau mobil numărul camerei și data nașterii, pe care ai dat-o deja. E genial, numai că la noi n-a funcționat niciodată. Oamenii de la recepție nu se obosesc să introducă datele de naștere și o fac doar la cerere, după ce te-ai deplasat patru etaje și cinci butaforii de hartă pînă la ei, din chilia ta. Probabil, foarte puțini turiști le cer așa ceva. La ce le-ar trebui, într-o altă realitate?

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

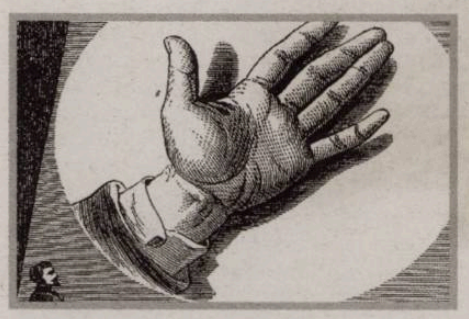

Adina POPESCU

portrete din mers

Plecări, așteptări

Cu o zi înainte de Paște, în Gara de Nord, o bunică se grăbea hotărîtă și cu pas sprinten spre capătul peronului. Nu se uita nici în dreapta, nici în stînga, urmărindu-și scopul ei precis. Uitase și de faptul că umbla în baston și-l folosea acum doar pentru a-și face loc printr-o mulțime imaginară. În spatele ei, nepotul, un găligan încărcat cu sacoșele bunicii, abia dacă se putea ține după ea. „Unde fugi așa, mamaie?“ S-a uitat la el ca și cum nu i-ar fi înțeles întrebarea și și-a văzut de drumul ei. „Mai ai 35 de minute pînă la tren!“, a informat-o exasperat nepotul. Abia atunci bătrîna s-a oprit – să-l creadă, să nu-l creadă? „Uite, mamaie, nici n-au tras încă trenul la peron.“ S-au așezat amîndoi pe o bancă. Bătrîna s-a apucat să scotocească prin sacoșe ca să se convingă că n-a uitat nimic și că toate lucrurile erau la locul lor. Apoi a început să privească cu încăpățînare în zare, spre depărtările de unde ar fi trebuit să apară trenul. Nepotul se plictisea și nu știa ce să facă, se simțea un pic jenat cu bunica lui. Și-a aprins o țigară. Cînd a sosit, în sfîrșit, trenul, băbuța a tîșnit din nou. Nici n-a apucat băiatul să ridice sacoșele de jos, că ea era deja pe scară, împungînd aerul cu bastonul. Nepotul a urcat și el oftînd, apoi a coborît rapid. Băbuța a reapărut agitată la geam. „Nu mai stau cu matale, că mai sînt două' de minute. Și am pus prost mașina.“ A trebuit să strige a doua oară ca să-l audă. Bunica l-a privit resemnată. Totuși, ceea ce era mai important se întîmplase deja – era în tren. „Du-te, mamă! Sănătate!“

Am urmărit amuzată întreaga scenă, deși o mai văzusem, în variante diferite, și înainte. Mi-a amintit inevitabil de bunicul meu de la Cluj, care se pornea spre gară cu două ore înainte să plece trenul. Ziua plecării era un eveniment în sine, pregătit cu minuțiozitate. De obicei, trenul era unul la prima oră, chiar dacă mai existau și altele, la ore mai decente. Bagajele se făceau, însă, cu cîteva zile înainte și mereu apărea cîteva ceva în plus care trebuia luat în călătorie. În seara de dinaintea plecării, mai rămîneau de prăjit doar șnițelele (sau de fript puiul acela clasic ce urma să capete „miros de tren“), de fiert ouăle, de pus sarea într-o cutiuță de medicamente și de tăiat prăjitura care urma să fie așezată într-o cutie de carton. Acestea erau, însă, treburile bunicii. Bunicul nu mai avea altceva de făcut decît să pună ceasul să sune pe la 4, să se îmbrace în pijama și să aștepte dimineața. Pentru că de dormit, nu dormea nimeni. Era o noapte albă pentru amîndoi, cu întors de pe o parte pe alta și oftaturi – grijile călătoriei! Și dacă nu sună ceasul și pierdem trenul? Ceasul suna el, dar suna degeaba. Bunicul era de mult îmbrăcat și aștepta pe un scaun zorii zilei. Lucrurile păreau sub control. Începeau să o ia razna doar atunci cînd bunica mai găsea zeci de mărunțișuri de făcut chiar înainte de a ieși pe ușă. Abia atunci, bunicul intra în panică și doar cînd ajungea pe peron, înconjurat de bagaje și cu cel puțin 40 de minute liniștite de așteptare pînă la tren, se mai potolea.

Eram foarte tînără cînd se întîmplau aceste lucruri. Mă gîndeam că bătrînilor le place, de fapt, să aștepte și că și-au propus ca puținul lor timp rămas, ultima sută de metri, să și-l petreacă în așteptare. Oricum, după o anumită vîrstă, viața devine o așteptare în sine, deși ei vor spune mereu același lucru – la ce să mai aștept eu acum? E o contradicție aici, dar își are frumusețea ei. Orice plecare, orice călătorie anticipează, de fapt, la nivel inconștient, acea plecare, acea trecere. Și trebuie să fii pregătit.

La 20 de ani, pentru mine plecările nu însemnau nimic. Cu o lejeritate uluitoare, îmi făceam bagaje sumare în miez de noapte și plecam pe neașteptate la mare sau la munte. Multe plecări erau niște improvizații – mașinile altora unde se mai găsea cîte un loc, trenuri pierdute la limită, zone de tranzit și trasee dubioase, nași care te dau jos din tren, nopți petrecute prin halte obscure, timp mort și totuși promisiunea că undeva există o destinație, că există un liman. Dorul de ducă era mai important decît călătoria în sine. Mă mai apucă uneori acea nevoie impetuoasă de a pleca, mai ales la începutul verii, cînd afară e soare și cald, însă mi se întîmplă din ce în ce mai rar.

Pe măsură ce trec anii, inerția devine din ce în ce mai mare. Ți-e greu să te urnești, parcă îți vine mai degrabă să rămîi pe loc. Odată plecat, te simți bine, însă pînă atunci... Mai nou, mă observ pe mine. Dorm prost timp de cîteva nopți înainte de plecare (mai ales dacă ea presupune un zbor). Nu frig nici un pui și nu prăjesc șnițele, însă ideea de a-mi face bagajele mă scoate din minți, contorizez în minte ce am de luat sau chiar înșirui inutil lucruri pe o listă. În noaptea dinaintea plecării, nu dorm deloc. Dacă nu „sună“ mobilul și voi pierde...? Ce voi pierde? Ceva irepetabil, ceva esențial? De fapt, este obsesia de a nu pierde, de a nu rămîne în urmă. Și, în același timp, începutul marii așteptări. Ce diferență mai este între mine și bătrînica din Gara de Nord? Nici una. Poate doar faptul că n-am încă baston.

Stela GIURGEANU

O sărbătoare a binelui: ONGFest

Dacă sîmbătă și duminică, 21 și 22 mai, veți trece prin Parcul Herăstrău, la intrarea Charles de Gaulle veți observa, cu siguranță, un șir lung de corturi. Veți fi întîmpinați cu muzică, cu jocuri și cu multe, multe zîmbete. Cu cît veți intra mai mult în inima agitației, veți descoperi însă substanța. Poveștile. Despre oamenii care schimbă destine și care se încăpățînează să nu abandoneze viitorul unei pesimiste ridicări din umeri și sintagmei „În România nu se poate schimba nimic".

„Este a șaptea ediție a ONGFest" – îmi spune Vera Ularu, coordonator de comunicare în cadrul Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile, organizatorii evenimentului. „Putem vorbi deja despre o tradiție și ne bucurăm să vedem oamenii care au devenit din ce în ce mai interesați de acest festival."

Ideea organizării unui festival al ONG-urilor a pornit cu mulți ani în urmă din dorința de a apropia oamenii de societatea civilă. Un concept încă neasimilat corect. „Termenul de societate civilă este încă abordat greșit pentru că nu e pe deplin înțeles. Încă se mai vorbește despre conspirații, interese străine sau oculte, despre finanțări din surse masonice și cîte și mai cîte. Pe de o parte avem un discurs neclar, pe de alta unul conspirationist. Prin acest festival oamenii se pot întîlni și pot interacționa direct cu ONG-urile și descoperi o parte din adevărata societate civilă. Culmea e că, în ciuda mentalității «în România nu există societate civilă», oamenii chiar vor să se implice. Chiar și cei care n-au timpul necesar sau încrederea să găsească modalitățile de implicare. Prin interacțiunea directă a spațiului non-guvernamental cu oamenii vrem să arătăm că nu e tot timpul nevoie de un cadru organizat ca să faci bine, că poți ajuta oricînd pe cineva în microspațiul din jurul tău. Să reabilitezi un parc din spatele blocului, de exemplu, sau să ajuți o familie din vecini sînt, pînă la urmă, fapte la îndemîna fiecăruia."

În fiecare an, ONGFest-ul are cîte o temă. Dacă anul trecut „comunitățile model" au dat tonul, anul acesta ONG-urile participante se reunesc sub umbrela „inovării civice". Cînd întreb ce înseamnă „inovare civică" mi se povestește despre o doamnă de la Asociația Stea, din Satu Mare. ONG-ul din care făcea parte derula un proiect pentru persoanele fără adăpost. O sarcină foarte grea, să integrezi niște oameni care n-au de fapt nimic, pentru că își pierd orice încredere în ei și în viață și mulți sînt abandonați la marginea societății. Un băiat din grupul cu care lucrau nu putea fi activat deloc; părea că nu se poate face nimic cu el, nu reacționa, nu dădea nici un semn că l-ar interesa ceva. S-au gîndit atunci să facă un soi de tearapie prin agricultură. Și l-au dus să lucreze în niște sere. Brusc, atitudinea lui s-a schimbat. Începuse să fie responsabil, să ajungă la timp, să muncească cu drag. Pe scurt, au reușit să îi redea entuziasmul, iar asta pentru că au găsit metoda perfectă care a funcționat pentru el. Acest exemplu îl folosesc de multe ori pentru că arată că, dacă poți scoate un om din canal și să-l faci să-și găsească speranța prin faptul că plantează niște vinete, acolo unde alte instituții ar fi renunțat de mult, creativitatea și dedicarea ONG-urilor pot muta munții din loc."

Inovarea civică se referă astfel la găsirea instrumentelor necesare pentru a te implica și a schimba răul în bine, iar toate aceste instrumente pornesc de la același concept: „împreună". Fie că ne referim la ONG-uri, instituții publice, companii sau cetățeni. De la strategii la nivel înalt la lucrul în comunitate, de la cifre și rapoarte la „firul ierbii".

Despre oamenii care schimbă destine și care se încăpățînează să nu abandoneze viitorul.

„ONGFest 2016 este despre ONG-urile care caută permanent soluții pentru cei din jurul lor, care îndrăznesc să facă ceva diferit și au curajul să creeze modele noi, în pas cu realitatea. Vizionari care au deschis un drum din dorința de a face lucrurile să meargă. Cum inovarea merge cel mai bine doar în colaborare, prezentăm parteneriatele dintre ONG-uri și companii sau instituții publice, care au același scop: să aducă o îmbunătățire acolo unde este nevoie. Vorbim despre diferit, despre alternativ, despre nou. Despre cum îndrăznim să visăm și cum ne menținem în pas cu timpurile în care trăim. Anul acesta, ONGFest s-a transformat în Atelierul de Fapte Bune, unde meșterii și artiștii de fapte bune își prezintă măiestria către vizitatorii parcului și le arată cum să devină și ei meșteri mari la rîndul lor."

Cît de greu e să devii un „meșter de fapte bune", mai ales într-o societate care pare a fi statică și greu de urnit?

„Eu cred că ăsta este un mit. Repet, românii vor să ajute și să se implice. Au nevoie însă de un imbold, de încurajări sau de exemple. Am cunoscut, mai demult, o doamnă poștaș care ajuta o familie de romi. Locuia în comuna Goești, din Dolj, și era voluntar pentru un proiect al Fundației „Adina Stiftelsen", finanțat prin Fondul ONG. Soțul era plecat în străinătate, iar ea o sprijinea pe mama respectivă cum putea, să facă curat în casă, să se joace cu copiii, să facă lecții cu ei sau pur și simplu să stea de vorbă cu ea. După un timp, femeia din acea familie, fiind ajutată într-un moment greu, a ajuns să ajute și ea, la rîndul ei, pe alții. Așa se creează o comunitate activă."

Un grup, un profesor, un poștaș care vrea să ducă niște fluturași, toate acestea înseamnă inovare: să vezi care sînt resursele și să ai maximum de rezultate cu ele. „Poate că nu pare ceva extraordinar să organizezi o întîlnire la o terasă, unde să vorbești despre gropile din cartier și dacă îți convine sau nu cum sînt investiți banii de Primăria de sector, cum se întîmplă la Dristoteca, organizată de Funky Citizens, dar aceste fapte nasc cercuri concentrice și întotdeauna lucrul împreună aduce rezultate mai bune. Și, în general, problemele de la firul ierbii sînt cele care dau și soluțiile unor probleme mai complexe din societate. De la soluțiile din sat sau cartier se poate ajunge la schimbări legislative sau măsuri la nivel național. Vezi cazul Pachetului național antisărăcie, lansat la începutul acestui an. Bună parte dintre soluțiile propuse acolo sînt practicate de organizațiile neguvernamentale de ani buni. Noi am făcut un calcul și prin Fondul ONG sînt peste 100 de proiecte care sprijină mai bine de jumătate dintre aceste măsuri."

Ce puteți descoperi la ONGFest

În afară de interacțiunea cu ONG-urile, vor fi în jur de 100 de activități nonformale, pentru toată lumea. Concursuri organizate de ONG-uri pe temele proiectelor pe care le derulează. Vor fi concerte (printre care și Les Elephants Bizarres), piese de teatru și, bineînțeles, *„treasure hunt"*, un traseu interactiv prin care oamenii află mai multe despre inovare civică. Dacă acest exercițiu a fost inițiat acum trei ani într-o formulă experimentală, provocările au devenit acum mai sofisticate. Pe lîngă întrebările pe care trebuie să le pună la corturi, oamenii vor cunoaște ce înseamnă inovare și pe viu. „Vom avea un automobil care se alimentează electric, pus la dispoziție de Kaufland România, iar oamenii vor fi invitați să testeze acest automobil. Vom mai avea și o instalație, un fel de arbore care se alimentează de la soare, unde poți să-ți încarci telefonul. Plus ateliere pentru părinți, pentru copii sau bunici. De la croșetat și pictat pe față la dezbateri despre dezvoltare în carieră și protecția mediului. Pot afla lucruri care să îi ajute sau cum pot face să pună umărul ca să schimbe ceva ce îi deranjează."

Cît despre atelierele unde ești învățat să croșetezi sau să pictezi, o întreb pe Vera Ularu care e legătura dintre aceste activități și inovarea civică.

„Inovarea nu înseamnă numai tehnologie, înseamnă să găsești metoda potrivită prin care să rezolvi o problemă. Iar ceea ce pare un joc e, de fapt, o metodă. Pentru că *parenting*-ul a devenit un subiect actual în societatea noastră, acaparată de probleme – prin redescoperirea picturii pentru copii, de exemplu, poți dezvolta creativitatea copilului, pe care îl poți învăța, astfel, că există și alte activități decît să stea cu ochii pe tabletă. Prin aceste ateliere și prin toate celelalte activități arătăm că se poate acolo unde mulți se grăbesc să renunțe din comoditate. Sînt grupuri de vîrstnici care se pregătesc de săptămîni întregi să cînte pe scena ONGFest. Sau copii cu dizabilități. Noi vrem să arătăm, astfel, prin fiecare spectacol, că se poate. Sînt oameni pe care ne e foarte ușor să îi marginalizăm, să uităm de ei. Prin faptul că evoluează pe scena ONGFest arătăm că ei sînt vizibili. Un alt exemplu simplu, dar inovator e legea propusă de Centrul de Resurse Juridice, printr-un proiect finanțat prin Fondul ONG. Legea a fost adoptată, iar clădirile, apartamentele și terenurile confiscate din infracțiuni pot fi transmise sau date în folosință gratuit, inclusiv asociațiilor și fundațiilor, iar sumele de bani rezultate din vînzarea bunurilor mobile și imobile confiscate sînt distribuite pentru educație, sănătate și asociațiilor și fundațiilor cu obiect de activitate în domeniul social, printre altele. E o idee inovatoare de realocare a resurselor."

Pe finalul discuției despre acest festival, o discuție entuziastă despre ce se întîmplă de fapt în spațiul nonguvernamental, mi-am adus aminte, brusc, de o replica a contesei Aurélie, „Nebuna din Chaillot", ca de o concluzie și, în același timp, o invitație pentru acest festival: „Dar voi de ce stați și vă tînguiți, în loc să acționați? Puteți îngădui una ca asta? Puteți accepta o lume în care să nu fii fericit de cînd te scoli, de dimineața, și pînă te culci? O lume în care să nu fii propriul stăpîn?"

PUBLICITATE

„Muzica este cea mai înaltă formă de magie care poate transfigura realitatea“

– interviu cu soprana Cristina RADU –

Desemnată „Soprana Anului 2009“, prodigioasa „La Radu“ a absolvit Universitatea de Muzică din București, clasa Maria Slătinaru-Nistor, instruită în Masterclass cu personalități de valoarea unor Alberto Zedda, Virginia Zeani, Felicity Lott, Denice Graves, Giulio Zappa etc., și, în ultimii ani, cu Vasile Moldoveanu, al cărui discipol este. Laureată a unor concursuri internaționale și naționale, „Verviers International Singing Competition“, „Joseph Schmidt“, „Mihail Jora“, „Marțian Negrea“ etc., concertează, încă din studenție, în variante stilistice vocale. Debutează la Opera Națională București în Don Giovanni *de Mozart – Donna Elvira. Prim-solistă a Operei din Brașov, atacă un repertoriu vast (Mozart, Bellini, Donizetti, Verdi, Bizet, Gounod, Offenbach, Leoncavallo, Puccini) și pe scenele țării; prezentă în turnee în Germania, Austria, Elveția, Marea Britanie și Spania. Valoarea lirică o așază în 2011 pe scena Teatrului Liric din Cagliari – Italia. Profesionistă în muzica de cameră – lied și oratoriu –, concertează în SUA, Belgia, Portugalia, Bulgaria, Ucraina și în țară (Filarmonica „George Enescu“ din București, Filarmonica din Tg. Mureș etc.) A fost solicitată de compozitor în prima audiție mondială a operei spaniole* La Casa de Bernarda Alba *de Miguel Ortega.*
După Lisabona, unde a realizat concerte de muzică sacră ca solistă a Ansamblului Capella Coronensis și după ultimul succes cu Il Trovatore *de Verdi la Opera Brașov, vorbim despre spirit, pasiune. Muzică.*

„Spiritul“ actului artistic, „arderea“ interioară naște energia magică, se insinuează în evoluția artistului și produce, în momente de grație, transformarea spectaculoasă a interpretului în artistul pur. Odată coborîtă cortina, revine la normal?

Normalitatea are multiple dimensiuni pentru un artist. Latura incandescentă a oamenilor de artă e, în primul rînd, creativitatea, în nenumăratele ei forme. Dar „flacăra“ ei arde cu fluctuații, după „metabolismul“ spiritual al fiecăruia. Condiția artistului e să fie bîntuit de fantasmele sale, dar să accepte și momente de deșert sufletesc și să le depășească, să escaladeze cu entuziasm inspirația sau să trăiască în dimensiunile mundane ale vieții sale. Cert este, însă, un anumit *continuum:* rămîne artist și coborît de pe scenă, plecat de la masa de scris sau de lîngă șevalet.

Aveți deja, în repertoriu, variate roluri de operă. Ați cîntat cu parteneri diferiți, pe scene diferite, cu șefi de orchestră și orchestre diferite. V-au inspirat idei noi în „variantele“ de parteneri?

Învăț continuu. De la fiecare coleg de scenă, cîntăreț, instrumentist, dirijor, regizor, coregraf, scenograf. Iubesc să interacționez cu oameni creativi, pasionați de ceea ce fac, care nu se mulțumesc să privească realitatea din unghiuri comune sau comode. Ei reușesc, prin *charisma* lor, să-mi modifice adesea percepția avută asupra unui rol sau moment muzical și scenic, asupra modului cum poți cînta o frază sau interpreta chiar o pauză muzicală.

Credeți în misiunea artistului? O legați de idealurile ce le aveați ab initio? *Are artistul forța de a-și crea o imagine autentică, dincolo de „modele“ impuse de mass-media?*

Da, cred în *misiunea* artistului de a retrezi în sine și în cei care-l urmăresc un foc al prezenței și al pasiunii pentru frumos, pentru spiritul viu implicat creativ în Univers. Pentru comuniune. Și pentru „coborîrea minții în inimă“. Oricît de elaborată poate ajunge o formă artistică, dacă ea poate mișca încă inimi, înseamnă că reușește să producă minunea de a ne scoate din rătăcirea raționamentelor abstracte ale minții și a ne unifica conștiința. Idealurile mele *ab initio* erau mai prozaice: să ajung cel mai bun cîntăreț, să colind lumea demonstrînd performanțele mele vocale și actoricești. Azi interesul meu merge intens spre expresie și mesaj. Cît despre mass-media, va fabrica mereu și va susține artificial „modele de succes“, adesea fără a fi valori reale. Dar „piața“ artistică consumă o gamă variată de oferte. Artistul poate ieși din capcane facile păstrîndu-și direcția în acord cu idealurile sale.

Este spectacolul de operă pentru „aristocrația spiritului“? Pavarotti l-a creat inedit, pe stadioane, a intrigat, dar a atras mase largi. Credeți în magia muzicii?

Cred în aristocrația spiritului și în puterea acestui spectacol complex, opera, de a te conecta cu o noblețe pe care nu o asociez cu opulența sau erudiția savantă, ci cu o finețe și o generozitate sufletească, cu libertatea interioară, cu creativitatea, cu ordinea în valori, cu ținuta demnă specifică aleșilor. O stare accesibilă (indiferent de rasă, nivel social sau disponibilitatea sufletească) de a rezona cu aceste valori spirituale. Nu atît cadrul – somptuosul teatru de operă sau prozaicul stadion –, ci mesajul acestei forme artistice poate proiecta publicul într-o altă zonă a conștiinței. Dintre toate artele, muzica e forma cea mai înaltă de magie, care poate transfigura realitatea. Nu mă refer la orice gen muzical. Există și genuri, precum manelele, care transmit energie inconsistentă și un mesaj impur. Fascinant în spectacolul de operă este că publicul poate diferența clar „linii de destin“ și șabloane mentale care adesea ne rutinează existența. Ca și în teatru sau cinema, urmărind evoluția personajelor, putem înțelege forța gîndurilor, cuvintelor și atitudinilor lor în determinarea unor traiectorii de viață. Putem juca, în paralel, un „joc al posibilităților“ (la care interpreții sînt adesea provocați în studiul și înțelegerea personajului), aplicabil și vieților noastre, adesea cu diverse variante. Alegem, oare, întotdeauna lucid și deplin ancorați în prezent?

Operă, muzică sacră, vocal simfonică, oratoriu și lied. Aveți un repertoriu divers. Granițele stilistice există. Putem vorbi de bariere preconcepute? Pentru a alege e nevoie de o gîndire muzicală liberă?

Există deopotrivă granițe stilistice, dar și multe idei preconcepute. În muzica vocală cultă, formele diferite de expresie ca opera, oratoriul sau liedul permit coexistența unor stiluri componistice diverse și a unor stiluri interpretative diferite. Intrăm într-un labirint de rafinamente, tradiții, inovații, dispute. Unii interpreți aleg sau sînt ghidați să se „specializeze“ în anumite repertorii. Personal, cred că un artist e bine să experimenteze și să învețe permanent, să exploreze cît mai multe teritorii muzicale; dar dincolo de truda onorabilă de a servi aspectele tehnice, apreciez cel mai mult exercițiul autenticității. Efortul de a surprinde și a reda cît mai simplu și mai viu *mesajul* oricărei lucrări, indiferent de forma muzicală. Pasiunea și drama operei, jovialitatea operetei, poezia, dar și vizualul în lied, rugăciunea sinceră în muzica sacră, în oratoriu.

Dintre rolurile prezente și viitoare, unele vă sînt dragi, altele vor veni în palmaresul dumneavoastră adăugîndu-vă un alter ego. *Cele care vin în întregirea portretului dvs. artistic pot fi noi căi de acces la valoare?*

Pentru un artist de operă, un rol poate deveni, pentru un timp, un *alter ego,* cu condiția păstrării lucidității, altfel poate apărea manierismul în joc sau megalomania în personalitatea lui, diverse forme de impostură sau chiar de schizofrenie. Un rol nou e o cale de acces spre cunoaștere, deopotrivă artistică și umană, însă valoarea se distilează în caracterul nostru, trecînd prin alt filtru decît cel al imaginației: acela al autenticității.

Cum arată artiștii într-o țară ce pare că minimalizează rolul culturii? Una este „Merge și așa“ (soluția supraviețuirii) și alta evoluția permanentă – studii de specialitate și competitivitate internațională, cu efectul scontat: prezența, determinată de valoare, pe scenele lumii.

Trăind în România, o țară aflată la confluența culturii de sorginte occidentală și a spiritului răsăritean, spațiul artistic poate fi extrem de fertil pentru creativitate și sinteze multiple. Realitatea însă este din ce în ce mai descumpănitoare pentru noi, artiștii tineri. Cultura, educația sînt tratate ca accesorii deloc indispensabile și prin urmare lăsate în derizoriu financiar, uneori la limita supraviețuirii. În acest context, efervescența culturală se estompează, evenimentele de elită se restrîng, artiștii migrează, idealurile par desuete și teatrele se luptă să mențină stagiunile, să facă cîte o premieră sau un festival, într-un spațiu nepăsător sau chiar ostil. Corupția înflorește mai repede într-un astfel de spațiu fragilizat decît competitivitatea. În aceste condiții, artiștii aleg exilul, cooperarea cu sisteme preexistente sau rezistența pe poziții independente (mai rar). Modelul de supraviețuire coexistă cu cel al evoluției permanente, fiecare artist investind energie într-o direcție sau alta, în funcție de resursele situației sau de determinarea sa. În majoritatea cazurilor se zbate să găsească soluții, contracte, colaborări pentru a supraviețui, a-și dezvolta repertoriul sau a evolua artistic. Pentru mine, un artist împlinit nu este atît *visătorul,* cît *creatorul* care-și materializează arta sa în Agora, în spațiul lumii în care trăiește.

Credeți în modelul spiritual? Ce rol are el în evoluția dvs. ca artist?

Cred tot mai puțin în modele unice și tot mai mult în diversitate, spontaneitate, creativitate, autenticitate. Acestea sînt marca oricărui artist valoros. Acest crez nu exclude *charisma* și impactul profund al personalităților ce ne inspiră. În formarea noastră inițială și apoi în șlefuirea constantă în carieră, aceste personalități – profesori sau artiști consacrați – ne ghidează, ne deschid perspective, ne fac să ne reîndrăgostim permanent de artă. Am avut șansa să fi întîlnit astfel de personalități: de la doamna Caleya, prima profesoară de pian, doamna Tudorancescu, dirijoarea corului „Greierașul“, și doamna Doina Tarniță, care, alături de părinții mei, m-au încurajat să-mi urmez visul muzical, la dirijorii Corului de Copii Radio, doamna Eugenia Văcărescu Necula și domnul Voicu Popescu, de la soprana Emilia Petrescu și maestra mea de la Conservator, soprana Maria Slătinaru-Nistor, la sopranele Mariana Stoica, Virginia Zeani, Ileana Cotrubaș, de la violoncelistul Alexandru Moroșanu, maestrul Dinu Ciocan, sopranele Elena Șerban-Szighetti, Felicity Lott și pianistul Graham Johnson la dirijorul Alberto Zedda, de la organistul Steffen Schlandt la tenorul de faimă mondială Vasile Moldoveanu, de la care învăț și în prezent. Acestor maeștri și altor artiști dragi pe care nu i-am numit, colegilor din Opera Brașov și de asemenea studenților mei, le sînt recunoscătoare pentru starea permanentă de căutare și dorința de experimentare pe care mi le-au deschis.

Ca artist itinerant, mă duceți cu gîndul la menestrelii și trubadurii Evului Mediu, în perpetuă călătorie, cîntînd la înalte curți. Acesta să fie modelul neobositei „călătoare“ care sînteți? Nu întîmplător, regina Eleanor de Aquitania, care a „lansat“ cultul iubirii cavalerești, era fiică de trubadur. Leonora, ultima dvs. cucerire artistică, este iubita Trubadurului…

Cred că artiștii au un fel de geniu al călătoriei… Deși astăzi o carieră lirică se ridică la cote înalte cu cît artistul este mai solicitat în întreaga lume, acest geniu al călătoriei îl au și artiștii fără cariere fabuloase. Viața noastră, a tuturor, este o călătorie spre lumea interioară, iar artiștii plonjează adesea în spațiul abisal al *imaginație* și călătoresc des și în *timp*. Leonora, doamna prințesei de Aragon, eroina lui Verdi, a trăit în secolul al XV-lea. Pentru a o întruchipa, un artist rememorează și aduce în fața publicului crîmpeie din viața și gîndirea unei societăți care a trăit cu cîteva secole în urmă. Pe acordurile muzicii baroce a unui Vivaldi sau a unui Bach, interpreții, dar și auditoriul călătoresc liber în timp, iar experimentele sonore avangardiste ne lansează spre muzica viitorului. Muzica poate estompa granițele timpului, oferindu-ne cîteva clipe de libertate pură.

Teatrul și opera pot fi salvarea pentru un artist? Poate că masca îi dezvăluie autenticitatea, nu i-o ascunde…

Întotdeauna mi-am imaginat teatrul si opera drept *Imago Mundi.* O oglindă fermecată reflectînd, prin mijloacele spectacolului, realitatea văzută (și uneori cea nevăzută) a lumii, a minții, a pasiunilor, dar și a creativității și imaginației umane. Totuși, cultura, arta, chiar în cele mai rafinate forme, nu pot decît să orienteze, să valorizeze, să ofere unghiuri și perspective, să intensifice percepții sau să acționeze ca un opiu. Istoria ne arată adesea (recent, în gulagurile comuniste) că unii oameni au supraviețuit mai demn și mai frumos respirînd „ozonul“ ideilor și al culturii. Dar adevărata „salvare“ pentru om și pentru artist stă în ceva ce înnobilează și transcende orice formă de artă și cultură: darul divin prin care putem cunoaște cu adevărat lumea aceasta și intui ce e *dincolo* de ea. Iubirea.

a consemnat
Ioana DIACONESCU

„Harta nu exclude hoinăritul, îl stimulează“

– interviu cu Gordon STONE –

***Gordon Stone** este fondatorul CitySpy Mapping, o companie care editează hărți turistice ale orașelor Praga, Amsterdam, Berlin, Florența, Barcelona, Belgrad, Budapesta, Viena, Cracovia, Varșovia, Istanbul, Wrocław și București. Mai multe la www.cityspy.info.*

Ce fel de hărți sînt hărțile CitySpy?

CitySpy este o companie internațională care face hărți turistice, o companie mică, dar eficientă, dat fiind că am făcut deja acest tip de hartă pentru 20 de orașe în ultimii 19 ani. Am început cu Praga, pe care am vizitat-o într-un weekend pînă m-am rătăcit și unde, pînă la urmă, m-am și stabilit. Asta era înainte de Internet, cînd oamenii călătoreau cu ghiduri americane de tipul *Let's Go Europe*, care uneori nu mai corespundeau cu realitățile, informațiile erau datate, găseai locuri închise sau schimbate... După cîteva astfel de experiențe, turiștii erau frustrați, iar pînă la sfîrșitul călătoriei nu mai credeau deloc în ghiduri, pe care le aruncau și ajungeau să ceară ponturi recepționiștilor de la hoteluri.

Așa mi-a venit ideea de a face o hartă specială pentru oaspeții mei, un fel de introducere în oraș care să conțină cîte ceva pentru fiecare, locuri esențiale, pline de suflet și caracter, și care să ofere o experiență sigură pentru străini (să nu fie păcăliți). Prima hartă era trasă la Xerox, dar s-a dovedit de mare ajutor pentru oaspeții mei, așa că m-am luat în serios și am îmbunătățit producția. Următorul oraș a fost Berlinul, apoi Budapesta și celelalte orașe aflate în creștere.

Cum ați ajuns la București?

Anul trecut am cunoscut în Praga o tînără pe nume Maria Șerban și am decis împreună să facem harta CitySpy a Bucureștiului. De cîțiva ani intenționam, dar nu găseam conexiunea pentru a mă și apuca de treabă. După trei luni de muncit împreună, am făcut această hartă cu care oricine se poate descurca în orașul vostru fără nici un alt fel de ajutor. Chiar dacă nu conține toate locurile pe care le indică o hartă generalistă, este tot o hartă, una dintre cele mai bune și mai utile.

Locuri esențiale, pline de suflet și caracter.

Ați folosit și alte hărți cînd ați făcut CitySpy Bucharest?

Am desenat harta noastră folosindu-ne de fotografii din satelit, de alte hărți, de cărți, de orice ni s-a părut de folos. Dar am inclus doar ceea ce am crezut eu că merită inclus. Cu mîna pe inimă îți spun însă că ne-am dat toată silința să fie poate cea mai bună hartă a orașului.

Care este relația dintre o hartă bună și dorința de a te pierde într-un oraș, plăcerea de a hoinări fără scop?

Te poți rătăci și cu hartă, și fără hartă. Dar această hartă este pentru tinerii care de obicei au puțin timp la dispoziție și vor să facă cît mai multe. Nu au nici timp, nici bani pentru greșeli. Asta face harta noastră pentru ei: le indică doar locurile esențiale din oraș. Hoinăritul este bun cînd ai la îndemînă doar cîteva repere și un anume simț al orientării. Harta nu exclude hoinăritul, ci îl stimulează.

Care ar fi cea mai de preț descoperire făcută în București?

Mie îmi place haosul. Pavajul denivelat, clădirile nerenovate, locurile întunecoase... Am fost încîntat să descopăr că parcurile sînt deschise noaptea (ceva anormal în civilizație) și că te poți plimba fără să pățești nimic, fără să-ți facă nimeni probleme. Localurile au atmosferă, iar tinerii sînt curioși și îndrăzneți, plini de viață. Este tot ce poți cere de la o călătorie prin Europa, iar Bucureștiul are de oferit mult mai multe decît alte orașe.

Cît de des actualizați harta?

Noile ediții ale hărților noastre sînt în lucru acum. În fiecare vară actualizăm harta fiecărui oraș, pentru că avem în fiecare oraș cîte o mică echipă de spioni și de prieteni locali care ne oferă informații proaspete despre ce trebuie adăugat. Eu însumi vizitez anual fiecare oraș și cunosc personal oamenii fiecărui loc nou de pe hartă. Ăsta e job-ul meu.

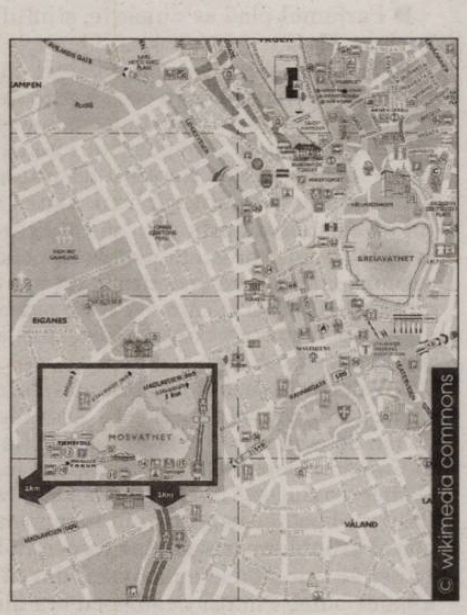

Cum mai poți fi interesat și fascinat de orașul în care trăiești?

Locuiesc în Praga cea mai mare parte din an, cu clădirile te obișnuiești după un timp, dar fascinația vine dinspre oamenii întîlniți în localuri și la evenimente, din dispoziția și plăcerea de a interacționa cu ei. Din acest punct de vedere, Bucureștiul este unul dintre cele mai uimitoare orașe vizitate de mine și abia aștept să mă întorc.

a consemnat Marius CHIVU

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

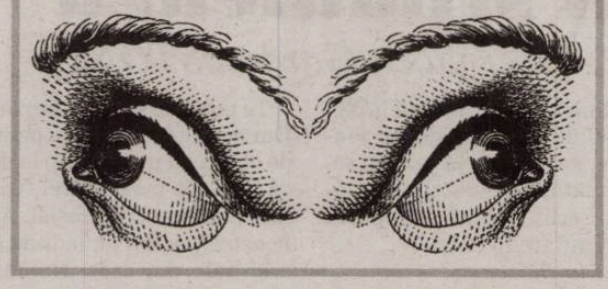

ȘTIINȚIFIC VORBIND, E APROAPE SIGUR CĂ EXISTĂ O CHICHIȚĂ TRISTĂ CARE TE LASĂ CU GURA CĂSCATĂ

■ Parfumul ploii se numește, științific vorbind, petrichor. (**M. C.**)

■ În China s-a născut un băiețel cu 31 de degete. Specialiștii spun că nu e ceva foarte neobișnuit și că, în medie, la fiecare o mie de persoane se naște un copil cu mai mult de 20 de degete, anomalia avînd și un nume: polidactilism. Necăjiții părinți ai copilului din China încearcă să strîngă bani pentru o operație destul de complicată prin care să corecteze această anomalie. Trebuie corectată pentru că polidactilismul e o anomalie de natură genetică și nu are nici o legătură cu era digitală prin care azi trece omenirea și în care e aproape sigur că există unii care și-ar dori cît mai multe degete. (**A. M.**)

■ Valeriu Zgonea a fost dat afară din PSD cu unanimitate de voturi. După care „le-a făcut-o“ colegilor de partid cînd au vrut să-i ia și funcția de președinte al Camerei Deputaților: a descoperit în regulamentul Camerei o chichiță (creată tot de PSD) care zice că partidul nu-l poate suspenda din funcție dacă nu e membru al grupului parlamentar respectiv. PSD ar trebui, totuși, să priceapă la un moment dat că unanimitățile nu sînt bune. Pînă și Ceaușescu era ales de popor cu „numai“ 99% din voturi. (**M. V.**)

■ În presa noastră online citesc următoarea știre tristă: „Afeni Shakur, mama celebrului rapper Tupac Shakur, a murit la 69 de ani. Un apel la 112 anunța că femeii, aflată în casa ei din Sausalito, California, i s-a făcut rău, cel mai probabil în urma unui stop cardiac. Afeni a fost transportată la spital, însă acolo s-a stins din viață.“ Dacă criza cardiacă a dnei Shakur din Sausalito, California, a fost anunțată la 112 și ambulanța a ajuns, reușind chiar să o transporte în viață la spital, înseamnă că dl Arafat chiar are de ce să fie mîndru: ambulanțele sale merg ca vîntul și ca gîndul! 112 este numărul de urgență în România. În Statele Unite, numărul de urgență este 911. (**S. V.**)

■ După ce s-a cîntat prohodul presei, vin din nou niște jurnaliști foarte tari și răstoarnă realitățile

c. I. Popovici

noastre colcăitoare, cu o mie de tentacule, cu susul în jos. Și fac ce n-ar fi reușit nici un tsunami. Epopeea dezinfectanților din spitale continuă în *Gazeta sporturilor*. O super-investigație – semnată de Mirela Neag, Răzvan Luțac și Cătălin Tolontan – care te lasă cu gura căscată și cu o frică imensă în oase. (**A. M. S.**)

ALTEORI, NEATENȚIA VÎNZĂTORULUI AR FI TREBUIT SĂ INTRE ÎN ACȚIUNE, LA COLȚUL STRĂZII, DE-ABIA ÎN FINAL

■ „Țărăncile valahe alăptează în pozițiile cele mai neobișnuite. De exemplu, unele puneau copilul cu fața în sus direct pe pămîntul gol, apoi se întindeau pe burtă sau pe o parte în așa fel încît mamelonul să vină direct în gura sugarului. Alteori, cum femeile alăptează acolo neobișnuit de mult timp, astfel încît copilul merge deja în picioare, dar încă mai suge, mama stă pe scaun, pe laviță sau pe un scăunaș și copilul stînd în picioare își duce singur la gură mamelonul mamei. În felul acesta, frații mai mari profită de surplusul de lapte rămas în sîni după ce pruncul se satură, ușurînd-o astfel pe mamă“ – din amintirile sejurului militar din anul 1856 în Principatul Valah ale cehului Emanuel Salomon Friedberg-Mirohorsky. (**M. C.**)

■ În ajun de Paști, în piața Drumul Taberei, zisă încă cu admirațiune „Moghioroș“, întru amintirea nostalgiilor de mai anțărț, o doamnă, în adevăratul sens al cuvîntului – cu o siluetă și o fizionomie plăcute, îngrijită, cam prea elegantă pentru unspre'ce dimineața, dar, mă rog –, se plimba de colo-colo cu un ibric cu apă pe trei sferturi. Mînată de curiozitate, am urmărit-o cu privirea. Se oprea din loc în loc, șterpelea cîte un ou din neatenția vînzătorului și îl supunea testului... Pînă a ajuns la țăranca mea, care a șutuit-o în stilu-i caracteristic... fără sudălmi, dar cu vorba iute și gestică însoțitoare. Știam că-i mare grădina Domnului, dar în ultima vreme parcă s-a cam împădurit și, cu defrișările astea, au rămas doar uscăturile... dar iată că dau rod. Nesmintit. (**R. M.**)

■ J.K. Rowling și-a cerut scuze, printr-o declarație pe contul de Twitter, că l-a omorît pe Remus Lupin. Dacă ambii n-ar fi fost atît de celebri, probabil că Poliția ar fi trebuit să intre în acțiune, să găsească cadavrul și să aresteze ucigașul. Dar probabil că toți polițiștii din Marea Britanie sînt deja la curent cu „crima“: celebra autoare a omorît unul dintre personajele ciclului *Harry Potter*. (**M. M.**)

■ A treia zi de Paști, la colțul străzii mele, un preot iese grăbit dintr-un taxi și intră în bloc. Mă uit la mașină, curioasă: firma Cristaxi. Potrivit, nu? (**C. Ș.**)

■ La predica de la Înviere poți auzi tot soiul de lucruri, printre care: despre relațiile dintre bărbați și femei, despre politica neaoșă, despre mîndria de a fi român. Și, de-abia în final, cîte ceva despre Iisus și Pilat din Pont. (**I. P.**)

ȘI, ÎN CELE DIN URMĂ, PRIMIȚI O CĂLĂTORIE DOAR DUS PESTE CÎMPIA ARMONIEI

■ Din performanțele pisicilor: am cunoscut una care, atunci cînd vrea să se așeze pe scaunul de la computer, își împinge stăpînul cu o lăbuță, apoi cu amîndouă și, în cele din urmă, cu capul pînă cînd acesta se ridică și ea îi ia locul. (**I. P.**)

■ Nu știți cum să scăpați mai ușor de poveștile de dragoste terminate urît? Pentru 10 dolari, la Grădina Zoologică din Bronx puteți boteza un gîndac cu numele fostului iubit / fostei iubite. Ba chiar primiți și un certificat de botez. Atîta doar că nu puteți să și striviți gîndacul sub papuc după aceea... (**C. Ș.**)

■ Peste 100.000 de oameni s-au înscris pentru o călătorie doar dus în scopul colonizării planetei Marte, proiect preconizat să înceapă în anul 2022. Pămînteni aventurieri, altruiști sau doar disperați? (**M. C.**)

■ Într-un supermarket, la raionul de suplimente alimentare, pe o cutie de calciu scrie „oase-ntărite ca știnci în mișcare prin albie“, iar pe una de vitamina C, „nori licoroși peste cîmpia proaspăt cosită“. Oare dacă aș lua simultan calciu și vitamina C mi-aș simți „oasele-ntărite ca norii licoroși peste albia proaspăt cosită“? (**S. G.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Misterele Armoniei SRL, Necessitas SRL, Suntem Unici SRL, Arcul Agricol Proagris SRL, Viitor Nou SRL, Barabule SRL, Delicios & Nutriționos SRL, Depozitul De Condimente Ruxyan SRL, Pantoful Vesel SRL, Pietricica Veselă SRL, Izolatorul SRL, Afirmat Com SRL, Fructe Grecești SRL, Ardent SRL, Miozotis Deus SRL, Clubul De Excelență Canină Patrocle SRL, Strategic Metal SRL, Copilu SRL, Ego & Eco SRL, Pauza de Masă SRL, Debut SRL, Pentru Totdeauna SRL, Nea Solar SRL, Berărie Cu Multă Bere Brașov SRL, Oamenii Tăi SRL, Solaire De Brătești SRL, Nasturalizare SRL, Adevăr Divin SRL, Vid SRL, Psiho Amiral SRL, Fiabil SRL, Capul Călugărului SRL, Prompt Calcul SRL, Dialect SRL, Țepeș Mod SRL, Îngerașii Lila SRL, Iute Curier SRL, Vivre Bien SRL, Lordul Carpatin SRL, Porumb Auriu SRL, Creat SRL, Foc Continu SRL, Business Cu Măsură SRL, Ultra România SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **639** ■ 19-25 mai 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

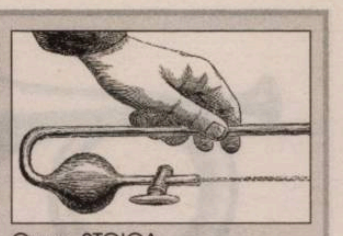

Oana STOICA
rosencrantz & co
17

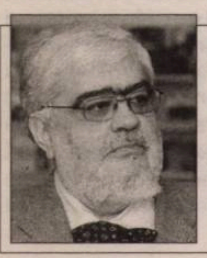

ANDREI PLEȘU
„Liber-cugetători“
pagina **3**

SEVER VOINESCU
„Gîlceava candidatului cu partidul“
pagina **9**

Interviu cu
CRISTIAN MUNGIU
pagina **15**

Șah sau table?

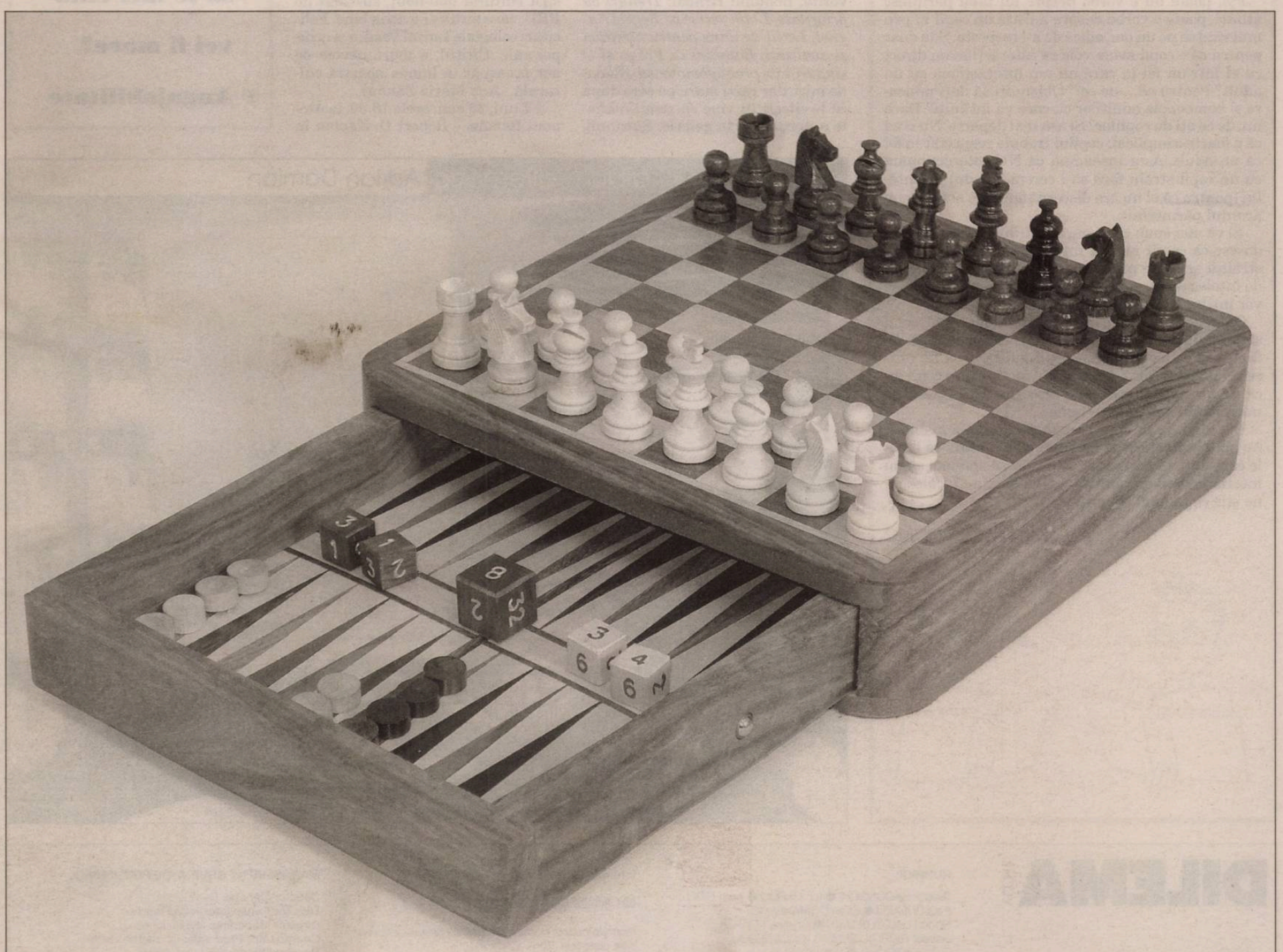

„Șahul este viață.“

BOBBY FISCHER

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

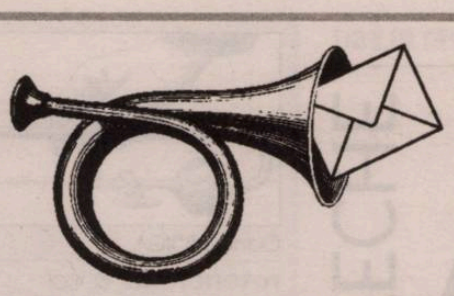

turneu de inbox

Nr. 637

Articolul Selmei Iusuf, *„Parenting"*

Dintr-o lipsă de disponibilitate față de teoriile de *parenting* ajungeți să simplificați și să prezentați o imagine complet deformată a lucrurilor. În subtext se ghicește bineînțeles și o anumită superioritate față de părinți, care firește că sînt niște snobi care nu înțeleg că, în materie de *parenting,* nu se mai poate îmbunătăți nimic față de acum 30-40-50 de ani.

Dar haideți să o luăm pe puncte:

– Nu dau și nu primesc nimic de la ăștia mici fără să mă uit înainte întrebător la părinți.

– Nu pun mîna, nu ciupesc obrajii, nu-i scuip să nu-i deochi.

Spuneți că de teamă să nu spargeți vreun tabu părintesc, dar eu vă întreb: față de un adult străin aveți tendința asta de a da și a primi lucruri, de a ciupi de obraji etc.? Nu?

Păi, poate nu e vorba despre un tabu părintesc atunci, poate e vorba despre a trata un copil în primul rînd ca pe un om, adică de a-l respecta. Sau doar pentru că e copil avem voie să interacționăm direct cu el într-un fel în care nu am interacționa cu un adult? Pentru că… de ce?! Obișnuiți să dați mîncare și bombonele adulților cu care vă întîlniți? Dacă nu, de ce ați da copiilor? Și așa mai departe. Nu cred că e foarte complicat: copilul trebuie respectat la fel ca un adult. Asta înseamnă că NU interacționăm cu un copil străin fără să-i cerem acordul părintelui (pentru că el nu are discernămînt, de asta cerem acordul părintelui).

Și vă mai spun ceva: eu, în calitate de părinte, nu doresc ca copiii mei să interacționeze ușor cu toți străinii și să fie prietenoși cu ei. Cred că e simplu de înțeles de ce: pentru că nu toți străinii cu care se vor întîlni au intenții bune. Nu?

Oamenii care doresc să interacționeze cu copii străini sînt iresponsabili, pentru că nu le pasă de faptul că este spre binele copilului ca el să fie reticent față de străini, din simplul motiv că un copil încă nu are capacitatea de a discerne dacă intențiile unui străin sînt sau nu bune.

Dar cînd nu ne interesează decît de noi înșine și nu sîntem în stare să ne gîndim și la altul (la binele copilului, în acest caz) este ușor să spunem că nu interacționăm cu copii de teama de a nu încălca cine știe ce tabu al părinților.

Liviu MACOVEICIUC

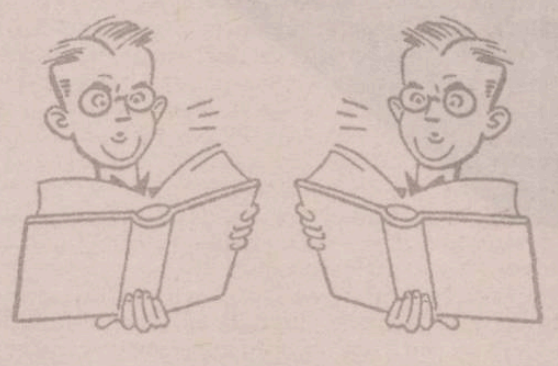

Dilema veche vă propune

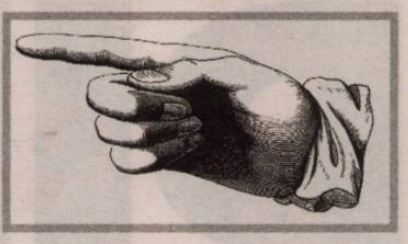

■ La vremea asta se recomandă, musai, Roland-Garros și căpșune. Mai ales că la feminin, România are deja patru jucătoare înscrise pe tabloul principal de concurs, iar alte trei dispută tururi de calificare. După ce la Madrid au ajuns în număr de patru în sferturile de finală, se pare că româncele sînt considerate o adevărată forță. Chiar dacă nu mai avem cinci sau șase jucătoare în top 100, ci „doar" patru, mai avem încă patru între locurile 100 și 200. Înainte să ne mîndrim cu ele, să ne aducem aminte că nu e meritul nostru, ci al lor, individiual. Dar chiar dacă nu e meritul nostru, poate fi bucuria noastră să le urmărim. Cum spuneam, cu multe căpșune. (Andrei Manolescu)

■ *Mother's Day* (2016, Garry Marshall – un film fără pretenții și benign, care te poate ajuta să ieși dintr-o stare proastă. Dintre scenele posibile: dialogul lui Jennifer Aniston cu un clovn, despre problemele ei existențiale. (Iaromira Popovici)

■ O serie de autor de la Editura ART care, în ceea ce mă privește, se află în top 3 serii de autor favorite: Bohumil Hrabal: *Trenuri cu prioritate, L-am servit pe Regele Angliei, Lecții de dans pentru vîrstnici și avansați, Bambini di Praga* și *O singurătate prea zgomotoasă*. Romane mici, dar cărți mari, pe care după ce le citești îți vine să strigi numele autorului ca la galerie. Sînt unii, foarte pricepuți în cele literare, care îndrăznesc să spună că Hrabal este, poate, cel mai mare romancier european. S-ar putea să aibă dreptate. Iar dacă se înșală, oricum asta are prea puțină importanță. (Marius Chivu)

■ Între 20 și 22 mai, Festivalul Turcesc în parcul Titan. Organizatorii promit kebab, baclavale, cafea și muzică tradițională, atmosferă ca pe malul Bosforului. La „concurență", tot sîmbătă, la Muzeul Satului se va desfășura Thai Festival, organizat de Ambasada Regatului Thailanda în București. Dacă nu vă tentează nici una, nici alta, mergeți la Tîrgul de Moși, din parcul Grădina Icoanei, cu iz de bîlci și de meșteșuguri. (Adina Popescu)

■ Mergeți la Festivalul Internațional de Poezie București (18-22 mai)! Această a șaptea ediție e, de departe, cea mai „exotică": sînt poeți invitați din Coreea, din China, din Singapore, Japonia etc. Cred că e o bună ocazie să vedem și să auzim cum sună poezia de pe cealaltă parte a plantetei. (Matei Martin)

■ http://www.scena9.ro/ e un hotspot cultural nou-nouț, susținut de BRD, care arată și e scris bine. Felicitări colegiale Luizei Vasiliu și echipei sale. Citiți-l, e mare nevoie de aer proaspăt în lumea noastră culturală. (Ana Maria Sandu)

■ Luni, 23 mai, orele 18,30, la Ateneul Român – Robert D. Kaplan în dialog cu Vladimir Tismăneanu, pe tema „Prea departe de Occident, prea aproape de Rusia?", eveniment organizat de Editura Humanitas și Filarmonica „George Enescu", în cadrul seriei „Conferințele Ateneului Român". Dezbaterea va fi prefațată de un recital extraordinar de harpă – Ion Ivan-Roncea. În încheiere, cei doi distinși intelectuali vor susține o sesiune de autografe. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Acasă**
- **Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?**
- **Angajabilitate**

album dilematic Adrian Damian

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.000

Tipărit la Tipomedia

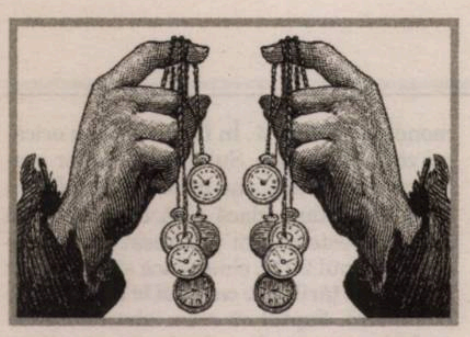

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Liber-cugetători

Tema destinului se dovedește mai aprigă decît tenacitatea mea. Din cînd în cînd, voi fi obligat să fac mici pauze. De data asta, propun un text mai vechi, scris acum vreo zece ani, dar nu fără legătură cu seria începută cu cîteva săptămîni în urmă. Căci e vorba despre o categorie de oameni care socotesc futile preocupările cuiva (în speță ale mele), orientate spre subiecte aflate în afara puterilor „rațiunii“. În textul de mai jos, încerc să pun o mică surdină pe acest foarte la modă „dogmatism“.

Tehnic vorbind, „liber-cugetător“ înseamnă „ateu“. Adică cineva – spun dicționarele – care nu crede decît în rațiune și, în consecință, respinge autoritatea oricărei dogme. De curînd, am văzut la televizor un tînăr foarte simpatic, curățel și cuviincios, președinte al unei organizații care protejează libertatea de conștiință și luptă pentru înlăturarea simbolurilor religioase din locurile publice. Tînărul se declara „liber-cugetător“. Ceea ce părea să-l salveze era o anumită candoare. Ajuns, prematur, la limpezimi boreale (am putea să zicem chiar „dogmatice“), omul n-avea dubii și nu-și punea întrebări. Era *prizonierul* unei convingeri de beton, asupra căreia nu părea să fi cugetat suficient, valorificînd pînă la capăt măcar resursele rațiunii. Pe scurt, nu era nici cu adevărat „liber“, nici „cugetător“ în sens deplin. E de înțeles. Nu e la îndemîna oricui să fie, din fragedă tinerețe, și una, și alta. Problema credinței nu se poate rezolva la nivel de abecedar și de retorică „progresistă“. E nevoie de ditamai aparatul speculativ, de lecturi ample și de o complicată experiență de viață, dacă vrei să te miști în domeniu cu oarecare maturitate. Sigur, poți evacua lucrurile rapid, acceptînd, ca pe o achiziție inviolabilă, ideologia la modă, dar a face asta în numele libertății și al reflecției e nu serios. E nevoie de mult mai mult ca să fii un *ateu credibil*. Ca să nu mai vorbim de aroganța juvenilă a unei autoevaluări care își atribuie beneficiul independenței de gîndire, ca și cînd cei care sînt de altă părere ar fi, toți, niște slugi decerebrate. Există, totuși, o lungă listă de băieți deștepți, de la Sf. Augustin la Pascal, de la Toma de Aquino la Einstein și Heisenberg, toți destul de liberi și destul de cugetători, care n-au avut lejeritatea de a clasa contabilicește problema existenței lui Dumnezeu. Unii dintre ei au reușit chiar să găsească oarecari compatibilități între rațiune și teologie, sau între știință și credință. Carevasăzică, chestiunea e complicată. Înțelept e să nu te pripești, să te eliberezi de bla-bla-urile cîte unui ONG zburdalnic și să cugeți. Dar, dacă se poate, să cugeți ca un cugetător, nu ca un activist. Adică să nu te grăbești să acționezi înainte de a pricepe. Vei descoperi, astfel, tocmai ceea ce credeai că deții: reflecția liberă, exercițiul binefăcător al gîndirii pe cont propriu. Vei învăța să acorzi mai multă atenție interogativității decît răspunsurilor gata-făcute, vei redescoperi biblioteca, calmul rațiunii, plăcerea dialogului pacificator.

În definitiv, ești sigur că n-ai *inventat* problema pentru care combați? Că nu asumi o fioroasă poziție de luptă dinaintea unui sfîrîiac? Spitalele noastre au dificultăți patetice. N-au destule medicamente, n-au cearșafuri, n-au instrumentar. Medicii sînt prost plătiți, pacienții sînt hrăniți pe sponci și, uneori, tratați în condiții de front. Or, dumneata crezi că adevăratul lor necaz e încălcarea libertății de conștiință. Se trezesc, vezi Doamne, din anestezie, văd pe perete o icoană și cad la loc, răpuși de dictatura creștină. Parlamentul nostru – mai e nevoie s-o spun? – e ciuruit de vicii, derapaje și neputințe. Aș, zici dumneata, e intoxicat de însemne mistice. Parlamentarii vorbesc în bobote sau dorm impenitent, din cauza cîte unui crucifix, iar miniștrii sînt proști fiindcă jură pe Biblie. Musulmanii visează la semilună, evreii la candelabrul cu șapte brațe, ateii la portretul lui Lenin. Criză teribilă, monșer! Să ne trezim! Să ieșim la bătaie! Cu drepturile omului pe icoane călcînd. N-o vom duce mai bine, dar vom muri corect politic, cu ochii pe un perete gol și cu onoarea „reperată“. Vom înfrunta, extatic, neantul liberei cugetări.

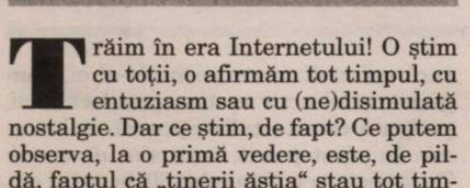

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Cultura digitală a adolescenților

Trăim în era Internetului! O știm cu toții, o afirmăm tot timpul, cu entuziasm sau cu (ne)disimulată nostalgie. Dar ce știm, de fapt? Ce putem observa, la o primă vedere, este, de pildă, faptul că „tinerii ăștia“ stau tot timpul pe Internet. Eventual, pornind de la astfel de constatări, facem și speculații ontologice: realitatea s-a mutat în virtual, a fost înghițită de acesta. Mai aflăm cîte ceva din anchetele și barometrele internaționale. Știm astfel, de exemplu, că România se află pe locul întîi în UE în ce privește timpul petrecut pe Internet, cu 18,6 ore față de media europeană de 14,8 ore pe săptămînă (Mediascope Europe, 2012). Mai putem afla însă și că, dacă românii citesc ziare și reviste pe Internet mai des decît media europeană (55% față de 53%), procentul celor care caută pe Internet informații despre produse sau evenimente culturale este de doar 23%, față de media europeană de 44% (Eurobarometru, 2013). Mai multe putem afla din analizele de trafic și, bineînțeles, din studiile de marketing, interesate însă de practicile online ale tineretului privit doar ca „segment de piață“. Putem să culegem ceva informații și din studii despre tineret realizate în țară, dar care nu au ca obiectiv „cultura digitală“ a acestuia. Astfel, aflăm că 93% din persoanele între 14 și 26 de ani accesează Internetul măcar o dată pe săptămînă, procentul scăzînd cu vîrsta și fiind considerabil mai mic în rural decît în urban (97% față de 86%) (Brennan, 2014). Mai detaliat, raportul CURS/FES din 2014 despre „Tineri în România“ ne arată că, la populația între 14 și 26 de ani, 42,7% din bărbați și 33,9% din femei petrec peste patru ore pe zi pe Internet, diferența fiind mult mai mare între urban și rural (44,5% față de 29,1%). În diferite alte cercetări există o serie – nu foarte mare – de alte astfel de date. În mod surprinzător, nu știm deci prea multe. Și cu atît mai puțin cînd vine vorba despre adolescenți, care, nefiind încă un „segment de piață“ semnificativ, nu constituie un obiect major de interes. În aceste condiții, o cercetare modestă, făcută de un grup de colegi de-ai mei de la Departamentul de Sociologie din SNSPA asupra „culturii digitale“ a elevilor din cîteva licee bucureștene, merită toată atenția.

Cîteva constatări preliminare: 81% din elevii claselor IX-XII din Capitală petrec peste trei ore pe zi pe Internet; 96% au cont de e-mail pe Yahoo și tot atîția au cont pe Facebook, 94% pe WhatsApp, 86% pe YouTube și 79% pe Skype; două treimi dintre ei folosesc între cinci și opt rețele de socializare; diferențele în funcție de sex și vîrstă sînt puțin semnificative statistic.

Să trecem însă la cîteva rezultate mai interesante. Un prim lucru de semnalat în acest sens este faptul că, practic, nu există o legătură între statutul social al părinților (nivelul de educație și statutul profesional) și „cultura digitală“ a elevilor, măsurată prin patru indicatori complecși, pe care nu este cazul să-i prezint aici. Altfel spus, acest rezultat, chiar dacă firav ca reprezentativitate statistică, sugerează faptul că această „cultură digitală“ este mult mai „democratică“: dacă există în familie acel minim de resurse pentru achiziționarea unui smartphone sau a unui laptop (și dacă spațiul geografic de rezidență are conexiunile Internet necesare), oricine poate să aibă acces la ea. În plus, datele sugerează și că nivelul competențelor „tehnice“ pe care le dețin elevii nu afectează nici ele gradul de cultură digitală a acestora: un minim este suficient pentru a pătrunde ca membru deplin în lumea digitală. Pe scurt, *această* cultură nu se mai transmite de la generație la generație, „generațiile“ se succed tot mai accelerat, iar diferențele – și conflictele – dintre ele pot fi mult mai mari.

Un alt lucru care merită subliniat, mai ales deoarece merge împotriva stereotipurilor în domeniu, se referă la relația dintre „cultura digitală“ și „cultura clasică“. Imaginea dominantă este aceea că, din cauza Internetului, „tinerii de azi“ nu mai citesc, nu mai merg la teatru sau la alte evenimente culturale „adevărate“. Da, există o corelație negativă între *frecvența* utilizării Internetului și *frecvența* participării la evenimente de cultură clasică; adică cei care petrec foarte mult timp pe Internet nu prea merg și la spectacole, muzee etc. Da, dar consumul cultural clasic corelează pozitiv cu numărul de rețele de socializare folosite și cu nivelul de activitate online; adică, dincolo de timpul petrecut pe Internet, diversitatea activităților online este direct proporțională cu diversitatea consumului de cultură clasică. Altfel spus, cei care sînt activi online, în cultura digitală, sînt activi și offline, în cultura clasică: una nu o împiedică pe alta!

În sfîrșit, Internetul și învățătura. În această privință, datele sînt clare: elevii cu medii mai mari petrec mai puțin timp pe Internet. Nimic nou: și pe vremea altor generații, premianții clasei nu prea se numărau printre cei care petreceau mai mult timp la joacă decît la învățătură. Mai mult, elevii care au participat la olimpiade folosesc un număr mai mare de rețele de socializare. Internetul nu impietează deci asupra performanțelor școlare, ba dimpotrivă, le poate sprijini. Iar utilizarea *mijloacelor* digitale în educație poate fi un atu major.

Toate acestea deschid și o problemă mai generală: ce înțelegem, de fapt, prin „cultură digitală“?

Într-un articol recent, Gustavo Mesch atrăgea atenția asupra confuziei frecvente dintre *Internet as culture* și *Internet as a cultural artifact*. Altfel spus, digitalul ca o lume culturală aparte, în sine, și digitalul ca un mijloc de comunicare. Or, revoluția digitală este o revoluție fundamentală a *mijloacelor de comunicare*, așa cum a fost și scrisul față de oral, tiparul față de scrisul de mînă, audiovizualul față de tipar. Evident că toate aceste schimbări „tehnice“ au schimbat fundamental cultura și viața oamenilor, dar nici o astfel de „tehnologie“ nu a constituit o cultură în sine. Mai mult, aceste faze ale evoluției mijloacelor de comunicare sînt cumulative, nu disjunctive: faptul că în prezent utilizăm comunicarea digitală nu ne împiedică să vorbim, să scriem sau să ne uităm la televizor. În concluzie: a) nu există *o* cultură digitală, ci o diversitate de culturi și subculturi care utilizează *sui generis* mijloacele de comunicare digitală și b) online și offline nu sînt două lumi separate, virtualul nu ia locul realului, ci ambele reconfigurează textura fluidă a noului nostru cadru spațio-temporal de existență.

E timpul să înțelegem deci mai bine în ce lume trăim, dincolo de nostalgii sau habotnicii. Socrate a fost vehement împotriva scrisului, dar iată că a greșit...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Ne-am atins țintele!...

Te-ai scos, Ciolane! Este cea de-a 21-a adresă oficială primită într-o singură zi de la direcțiile proprii sau ale altor ministere. Toate sînt scrise într-o limbă năucitoare și, bineînțeles, semnate și ștampilate de trei ori, în dublu exemplar. Adresele sînt venite cu poșta militară, pentru că e-mail-ul este inventat de nenorociții ăia de americani capitaliști. Neavînd ștampilă, nefiind sfințit de Preafericit și nici blagoslovit de servicii, e-mail-ul este periculos și e lucrul diavolului.

Pare glumă, dar după ce a trebuit să explicăm cîtorva dintre atașații noștri din străinătate (un fel de elite ale funcționarilor publici) ce este și cum funcționează Skype-ul, încep să cred că domnul Oprea ar fi putut să propună și să supervizeze (cu succes, bineînțeles) doctorate pe tema securității României și cum să atașăm documente într-un e-mail. „Etică, securitate și filozofie – legătura intrinsecă și dinamică a fișierului electronic atașat“ ar fi făcut, în mod sigur, furori și ar fi justificat o poziție de secretar de stat sau de ministru. Exista sigur măcar un precedent.

O treime dintre atașații noștri din străinătate vorbesc limba engleză cu fluența domnului Iliescu, iar cîțiva bănuiesc că au scris „engleza“ în *résumé* pentru că sînt capabili să recunoască cînd cineva bate la ușa în engleză. Merită trimiși pentru un salariu cît o poală de bani în străinătate, că doar nu putem să ne facem de rîs și să stîrnim vreun complex de inferioritate vreunui ambasador sau diplomat superior ajuns acolo pe munca cinstită a pilelor lui.

Dar să revenim la documentul în cauză.

La sfîrșitul adresei am și o notă de subsol: „Avînd în vedere că documentul are 54 de pagini, va fi transmis numai în format electronic“. Logic, întregul document este printat. În plus, este scris numai pe o față – o măsură de eficiență care salvează timpul necesar întoarcerii paginilor. Considerînd nivelul uimitor de profesionalism al unora dintre funcționarii publici, bănuiesc că printarea a fost făcută și cu scopul de a evita situația în care cineva va citi documentul din două în două pagini. Se întîmplă destul de des. Acum cîteva zile am avut bucuria să descopăr că șase din cele opt documente pe care le aveam la avizare nu fuseseră citite de cinci dintre cei opt oameni care semnaseră pentru aprobarea lor. Cum toți sînt funcționari publici cu vechime și poziții de management, probabil că nici nu aveau nevoie să citească documentele. Altfel le sînt recunoscător, căci doar trebuie, ca secretar de stat, să fii vigilent și să descoperi faptul că propozițiile nu sînt terminate sau că propunem inepții. Sancțiunile sînt în mod pragmatic imposibile pentru mandatul scurt pe care îl am. Cei care au pregătit statutul funcționarilor publici nu pot fi dușmanii rudelor lor din ministere. Pentru a putea să dai afară pe cineva îți trebuie minimum doi ani. Dar să nu divaghez. Documentul începe cam așa: „Dincolo de utilitatea preponderent pentru statele în curs de dezvoltare, bilanțul s-a constituit și într-o bună bază pentru jalonarea efortului global subsecvent: Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030 care, spre deosebire de ODM, se adresează tuturor statelor, indiferent de nivelul lor de dezvoltare“.

Noroc cu „jalonarea“, frățică, pentru că altfel mă pierdeam de tot! Așa, mă ancorai în realitate și pricepui că e o chestie de dribling frumușel și un pic de joc de glezne, că doar tre' să zicem că e de bine la ONU. Îl făcurăm pe globalu' și acuși atenția e concentrată la ODM. Mi se spune că stăm foarte bine aici și că stăpînim subiectul, iar eu mă gîndesc că probabil omul crede că este acronimul de la Olympique De Marseille, căci altfel nu prea avem noi treabă cu Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului, după cum aveam să descopăr.

„Între timp, la nivel național, s-a declanșat procesul de reflecție privind modul în care România va implementa Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030…“ Da, mămică! Mă miram eu de ce era Ferentariul așa frămîntat în ultimele zile și de ce nea Marean a ieșit la înaintare cu atîta tupeu. Era chestia asta cu reflecția la nivel național. Pe unde mă duc e plin de intelectuali dezbătînd furios rolul României în Dezvoltarea Durabilă. Raportul este o dovadă minunată a anilor de experiență în raportările pentru cincinale la congresele PCR-ului și de adaptare la noul regim.

„Chiar dacă nu a atins ținta propusă de creștere… de 0,33% din venitul național brut, România a alocat anual sume de aproximativ 100 milioane euro.“ Stăm minunat atîta timp cît urîm cifrele și statistica. În cazul în care ne interesează chestii sofisticate, cum ar fi realitatea, în cel mai bun caz am alocat sume de minimum cinci ori mai mici decît ne-am angajat. Adică undeva între 500 și 600 de milioane de euro în minus. Băieții de la Hexi fie au făcut aceleași „cursuri“, fie s-au inspirat din felul în care raportăm noi pe la ministere. Toți cei opt indicatori sînt „aranjați“ la fel de frumos.

„Ponderea femeilor alese a crescut comparativ cu anul 2010 ajungînd în anul 2015 la un nivel de 14%.“ Adică mai puțin de jumătate din cît ar trebui și mult sub rata mondială de 22,7%. În fapt, sub rata oricărei zone de pe glob. Sub media țărilor arabe, care au 17,6%, sau celor din Pacific, cu 16%. Important (dacă e să citești poziția propusă) este că am progresat în comparație cu anul 2010, chiar dacă sîntem mult sub media țărilor pe care noi le considerăm bananiere. Faptul că stăm absolut catastrofal la prezența femeilor în elitele politice (altele decît soții, rude, prietene sau amante ale barosanilor din partide) este un amănunt nesemnificativ în logica autorilor.

„Ținta propusă [rata de absolvire a învățămîntului obligatoriu] a fost atinsă la nivelul anului 2010/2011, dar acest progres nu s-a menținut în anii următori.“ Am atins ținta în 2010/2011. Adică într-un an din 12. E drept că între timp sîntem cam praf și stăm cel mai prost din UE. În plus, peste 170.000 de copii care ar trebui să fie la școală nu sînt. Am putea să scriem că 100% din copiii României sînt aproape de școală. Atîta timp cît nu definim ce înseamnă „aproape“ e chiar adevărat.

„…ținta reducerii mortalității infantile cu 40% fiind atinsă din 2009. Există premisele ca înjumătățirea ratei mortalității la copii cu vîrste între 1 și 4 ani să fie atinsă pe parcursul anului 2015.“ În realitate, avem o mortalitate infantilă de trei ori mai mare decît media UE. De asemenea, sîntem pe la mijlocul lui 2016, așa că „premisele“ din 2015 ar fi deosebit de utile dacă ne-am întoarce în timp.

Citesc spre sfîrșit: „…țintele au fost atinse, dar nu au putut fi menținute“ și nu mă mir deloc. În fapt, mi se pare aproape genial felul în care putem prezenta în mod „patriotic“ orice eșec. Îmi amintesc de minunatele raționalizări ale politicienilor noștri și mă lovește inspirația. Clasa noastră politică este cinstită, etică și reprezintă interesul public în tot ceea ce face. La fel ca noi, cetățenii de rînd, care sîntem implicați și responsabili. Desigur, cu excepția momentelor în care nu sîntem așa. Și, din întîmplare, în cea mai mare parte a timpului în care nu dormim nu prea este așa. Chiar deloc.

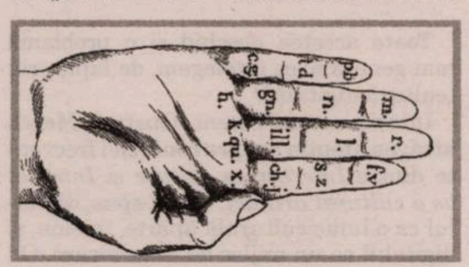

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Via ad inferos

Nu fac parte din categoria snobilor care, mimînd voluptatea neostoită a „culturii înalte“, disprețuiesc – de regulă, zgomotos – televiziunea, caracterizînd-o, plenar, drept trivială și decerebrată. Dacă am ce vedea, îmi place să mă uit la televizor. Apreciez filmele bune și documentarele interesante, iar de știri, într-o vreme, credeam că nu mă pot lipsi (mai nou însă, de cînd ele – ori măcar cele autohtone – s-au profilat pe „șoc“ și „groază“, am descoperit că absența telejurnalului zilnic nu constituie chiar o problemă majoră în viața omului!). Așadar, nu am cum să joc, fariseic, sceneta intelectualului absorbit de lumea ideilor fundamentale, complet ignorant în raport cu funcția telecomenzii: am crescut cu televizor și televiziunea a avut, mereu, un rol important în existența mea. Trebuie să admit totuși că, în ultimii șapte-opt ani, am petrecut puțin timp în fața televizorului. Din două motive, bănuiesc. Primul se leagă de îmbătrînire. Nu prea mă mai regăsesc în emisiunile, filmele și personajele promovate de televiziunile acestui moment. Al doilea e mai curînd personal. Am fost absurd de ocupat în intervalul amintit, din cauza implicării mele (necenzurate biografic, așa-zicînd) în administrația academică. Nu am găsit răgaz și dispoziție pentru „starea“ televizuală. Bineînțeles, am aflat, în mod direct uneori, indirect („la mîna a doua“, cum ar veni) cel mai frecvent, că „lucrurile au luat-o razna“ și că „televiziunile comerciale au înnebunit“ pur și simplu. Colac peste pupăză, recent, am citit și despre faptul că TVR-ul a ajuns în prag de faliment. S-au întîmplat, prin urmare, chestiuni importante, în domeniu, fix pe parcursul deceniului în care eu am stat deoparte. De aceea, eliberat acum de exercițiul administrativ și (re)focalizat, aproape *in extenso,* pe activitatea publicistică, am hotărît să recuperez.

Am început cu emisiunea de pe PRO TV, realizată de Cătălin Măruță și intitulată, deloc surprinzător, *La Măruță*. Nu știu dacă așa sînt toate edițiile respectivului show, dar cea din 3 mai a.c. a reprezentat, pentru mine, un experiment mesmeric. O oră și ceva nu am reușit să schimb canalul, deși mi-aș fi dorit. Profesional, domnul Măruță a punctat impecabil. Telespectatorul, iată, a fost biruit, eșuînd, paralizat, cu ochii „pe sticlă“. Mai mult, telespectatorul menționat, pretins expert în literatură (engleză) de calitate, a considerat atunci, subit, că marile tragedii și comedii lecturate în viața sa pălesc, din punct de vedere strict „epic“, înaintea poveștii dezvoltate, sub privirea lui, de teribila emisiune măruțiană (vai, ce fericit s-ar fi arătat aici bietul Shakespeare care scotocea, disperat, după subiecte, prin cronicile obscure ale lui Saxo Grammaticus, legendele uitate ale celților sau istorioarele benigne ale boemilor italieni!). Invitații erau doi soți, mă rog, iubiți, concubini *or whatever,* în limbajul contemporan, dintr-un sat (dintr-o pădure, mai precis) vasluian(ă): ea de 19 ani, el de 46. Aveau doi copii mici, un băiat și o fată, care, judecînd contextul (viețuirea în pădure, din păcate, *nu* după model transcendentalist american!), creșteau precum *Tarzan and Jane*. Nu aceasta însă descria problema de fond. Tînăra, se pare, își părăsise, nu de mult, atît amorezul bătrîior, cît și nefericitele progenituri, pentru un văr al „soțului“, mai în etate decît încornoratul, adică de 47 de ani. În scurta perioada de coexistență cu noul partener, femeia a rămas iarăși însărcinată. Ca atare, dilemă istorică: cine este, cu adevărat, tatăl pruncului (situat deocamdată pe palierul embrionar) și pe care dintre verii rivali îl va alege, ultimativ, fata? Domnul Măruță, sobru, amfitrional, a ales să arbitreze.

Misiune foarte complicată. De ce? Pentru că vărul de 47 de ani, Aurică, se îndoiește serios de paternitatea sa (lucru cumva confirmat de celălalt văr, de 46 de ani, Costache, care subliniază derularea unei întîlniri intime, bref, între el și iubită, în urmă cu trei săptămîni, întîlnire ce ar fi putut genera graviditatea). În plus, se presupune că mama de 19 ani ar mai anima o legătură ascunsă cu un unchi de-al ei, Tangerică, și el activ erotic, spun localnicii, pe toată durata tulburătoarei melodrame. În acest punct, verii sînt de acord: Tangerică, în pofida celor 60 de ani ai săi, ar fi putut să le pună amîndurora coarne. Aurică mai are și rațiuni private de reticență în preluarea „căsniciei“ de la verișorul lui din codru. De peste treizeci de ani, întreține relații sexuale energice cu o nepoată. S-ar cuveni, deci, etic vorbind, ca ea să devină aleasa inimii sale. În ecran răsare, fugitiv, un al treilea văr, care-i aduce o haină zgribulitului Aurică. Văzîndu-l, „soțul“ încornorat din studio se enervează. Strigă: „Și ăsta, și ăsta a avut de-a face cu nevastă-mea!“ Iubitul trădat se liniștește apoi, conchizînd că, dacă se va dovedi paternitatea lui Aurică, el va crește copilul, numai să i se întoarcă „soția“ acasă. Ei bine, tocmai aici a apărut, pe neașteptate, controversa! Reporterii de teren ai postului dezvăluie că zburdalnica mămică inițiase, de dimineață, un amor proaspăt cu portarul hotelului unde își cazase PRO TV-ul „eroii“. Sînt semne că ar rămîne în Capitală. Oricum, nici cei doi copii nu ar fi ai lui Costache, ci ai unui frate al protagonistei, aflat momentan în pușcărie… Am comutat pe un canal „concurent“. Acolo, ni se detalia cum un tînăr a violat-o pe mama celui mai bun prieten al lui și, lăsat liber de judecători, a mai siluit și o minoră… Mai „descopăr“ o mamă care „furase“ iubitul fiicei și, somată, în platou, de moderatoarea show-ului să îl dea înapoi, refuza cu înverșunare…

Epuizat, am închis ochii. Cred că mă voi întoarce în administrația academică.

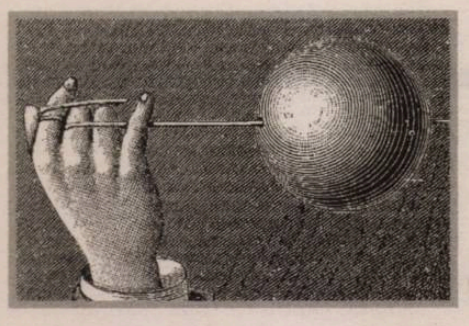

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Știu ce-o să fac la Noaptea Muzeelor

Situația nu e deloc veselă. După ce sediul din centrul orașului a fost retrocedat, Muzeul Național al Literaturii Române și-a mutat întreg patrimoniul, compus din cărți rare, documente de arhivă, manuscrise și obiecte care au aparținut scriitorilor, la Casa Presei Libere. Obiectele sînt bine conservate, dar sălile sînt improprii pentru vizitare. Muzeul funcționează ca un depozit. Vestea bună e că Primăria a găsit o soluție convenabilă. Mai e nevoie de ceva investiții pentru transformarea în muzeu, și de timp. Dar urmează alegerile locale și nu e deloc clar cine le va cîștiga și care vor fi prioritățile. La Galați, Palatul Episcopal în care își avea sediul Muzeul de Artă Vizuală a fost retrocedat Bisericii. Colecția de artă contemporană s-a mutat literalmente la bloc, în niște încăperi înghesuite, greu de folosit ca săli de muzeu. O colecție remarcabilă și valoroasă devine marginală, periferică pentru că la nivel local nu se găsesc soluții pentru a o pune în valoare. Ceea ce ar putea deveni un brand al orașului pare o povară pentru autorități. Muzeul Țării Crișurilor din Oradea se află într-o situație complicată și, se pare, fără ieșire: după retrocedarea fostului sediu către Episcopia Romano-Catolică, muzeul ar fi trebuit să se mute într-o veche clădire militară din Oradea. Clădirea respectivă a și fost trecută din proprietatea MApN în cea a Consiliului Județean Bihor. După lucrări de renovare costisitoare, după reorganizarea colecțiilor pentru a se putea adapta noului spațiu, muzeului i-a fost oferit un cu totul alt spațiu, într-o altă clădire, care nu oferă condiții normale de conservare. Acestea sînt doar cîteva exemple, vîrful aisbergului, cum s-ar spune. În ultimii ani, peste cincizeci de clădiri care adăpostesc muzee ori case memoriale au fost retrocedate. Soluțiile – acolo unde s-au găsit – sînt provizorii, precare, neclare.

■ Nu doar sediile muzeelor se retrocedează, ci și conținutul lor, operele de artă. Nenumărate obiecte de artă naționalizate în timpul comunismului au fost recuperate de foștii proprietari sau de moștenitorii lor. Unele se află în litigii sau în diverse faze ale procesului. Lipsite de mijloace (financiare și legale), muzeele se golesc încetul cu încetul. Lucrări de artă valoroase ies din circuitul public și intră în colecții private.

Ar fi un prim semn de normalitate: e prima dată cînd statul se folosește de dreptul de preemțiune.

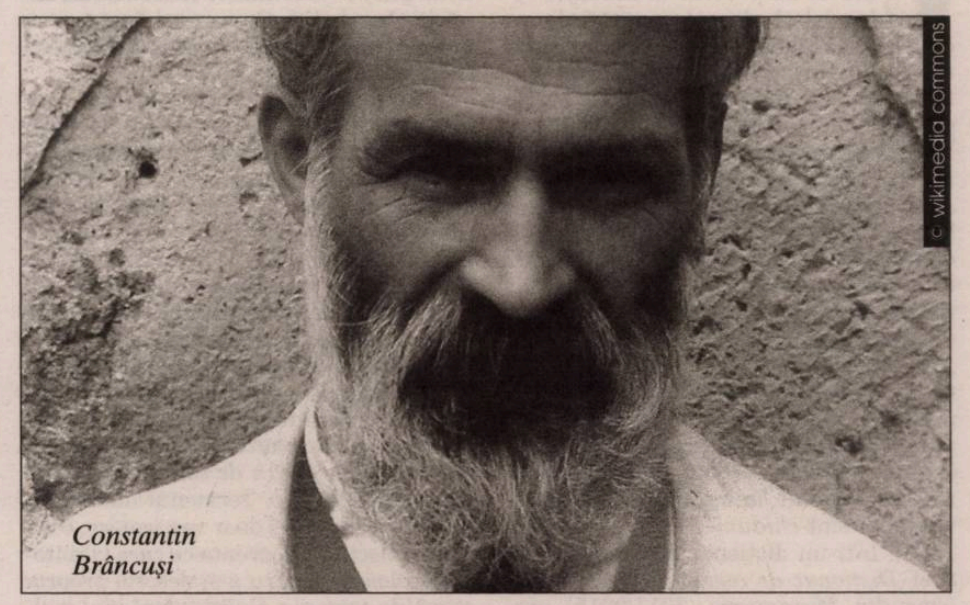

Constantin Brâncuși

© wikimedia commons

■ La acest lanț al neputinței se mai adaugă încă un lung șir de bîlbe și poticneli. Codul Patrimoniului, un ansamblu de legi și reglementări menit să protejeze valorile materiale și imateriale. Anunțat cu surle și trîmbițe în 2009, proiectul legislativ trenează. Comisii de specialiști, discuții și propuneri, consultări la nivel de minister etc. *Elaborarea legii e un proces sisific.* Toți miniștrii (și au fost mulți!) au declarat într-un fel sau altul că patrimoniul e o prioritate și că vor trimite în cel mai scurt timp Parlamentului inițiativa legislativă. Au trecut de atunci șapte ani. Ultima proiecție: așa-numitele „Teze“ ale Codului vor fi gata la vară.

■ Statul român s-a obligat, prin lege adoptată de Parlament (o lege populistă, de acord!), să construiască un Muzeu Național Brâncuși. Va fi mai degrabă un muzeu virtual, cu opere reproduse sub formă de hologramă, și un centru de cercetare/reflecție, căci nu sînt multe lucrări în țară pe care le-ar putea expune. Există deja și un acord de principiu cu Atelierele Brâncuși de la Centrul Pompidou din Paris, care ar putea oferi expertiză și chiar opere cu împrumut pentru expoziții temporare. Tot aici ar putea fi expusă și *Cumințenia Pământului* în caz că statul va reuși pînă la urmă să o achiziționeze. Adică dacă se vor strînge șase milioane de euro prin subscripție publică. Achiziția nu e o urgență, n-ar trebui să fie o prioritate în contextul situației dezastruoase a muzeelor din țară și a patrimoniului în general. Dar ar fi un prim semn de normalitate: e prima dată cînd statul se folosește de dreptul de preemțiune (care drept e, de fapt, o obligație) într-o chestiune ce ține de protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural național. Așa că asta o să fac la Noaptea Muzeelor: o să contribui după putință la subscripția publică pentru achiziționarea *Cumințeniei Pământului.* Ceea ce vă doresc și dumneavoastră.

Radu GOLOGAN

Proiecte europene și somnul rațiunii: nașterea unor monștri birocratici

Am oroare în fața diverselor forme de birocrație încă din copilăria marcată de hidoasele ei înfățișări date de comunismul dirijat de hoardele de inculți deveniți conducători. Credeam atunci că regulile sutelor de cereri, rapoarte, dări de seamă, planuri de măsuri cu termene și responsabilități, CV-uri numite atunci biografii, în care inclusiv detalii despre istoria familiei erau esențiale, sînt suprema bucurie a intelectualizaților, doar pe criteriile apartenenței la așa-zisa clasă muncitoare.

Cine răspunde de timpul meu pierdut în dauna activității de profesor?

Am trăit perioada de după '90 cu speranța, mai ales la început, că ne vom debarasa de hîrtiile doveditoare a nimic. Eram optimist. Dar, iată, etapele petrecute în a ne integra regulilor Europei unite nu numai că nu au continuat procesul de debirocratizare, ci l-au accentuat, adesea cu forme greu de imaginat înainte. După anii 2000, proiectele europene și multe altele de acest tip au condus treptat la o birocrație din ce în ce mai stufoasă, cu sute de pagini de semnături, de defalcări ale activităților, pe ore, chiar minute, totul depozitat solemn pe hîrtie, în dosare, pe calculator, pe CD-uri, iar transferul dosarelor unui singur proiect nu se mai poate face decît cu căruciorul sau cu microbuzul. Există probabil și explicația ca teama organismelor europene de incorectitudine pe aceste plaiuri să fi înăsprit regulile pentru noi. Cred însă că explicația majoritară vine din calitatea profesională a cetățenilor noștri desemnați cu responsabilități în astfel de acțiuni. Unii dintre aceștia s-au deformat profesional, ajungînd să trăiască o bucurie cuplată cu un simț de superioritate în fața tabelelor colorate, programelor-cadru, semnăturilor pe cîte trei-patru pagini, culorilor și siglelor.

© wikimedia commons

Iar multe dintre proiectele europene din domeniul IT, dedicate construirii unor platforme online pentru diverse activități, în loc să simplifice accesul, au dus la o birocratizare incredibilă a acțiunilor respective în dauna activităților curente. Un exemplu: a te înscrie pe o platformă din domeniul educației, ca expert, să spunem, înseamnă adesea o muncă de zile, cu o întreagă țesătură de butoane inutile, cu date fără importanță. Inclusiv CV-ul, de regulă existent la purtător, trebuie refăcut pas cu pas, liniuță cu liniuță. Nu mi-am închipuit, în cei peste patruzeci de ani de activitate legată de școală, că voi ajunge să îmi refac CV-ul în multe ore de stat în fața calculatorului. Cine răspunde de timpul meu pierdut în dauna activității de profesor? Și asta se întîmplă la scară națională cu mii de dascăli. Se adaugă, evident, și cireașa de pe tort: adesea, platforma se blochează.

Altă bazaconie: celebrele dosare pentru gradații de merit în preuniversitar, unde condițiile și punctajele sînt stabilite în fiecare județ în comisiile paritare inspectorat-sindicate, au ajuns să cîntărească uneori peste zece kilograme. Foarte grav fenomen: în loc ca dascălii să fie dedicați realelor procese didactice și frumuseții acestora în fața copiilor, ei caută modalități de a obține adeverințe și diplome fără conținut real.

Cine acceptă astfel de aberații? Cine răspunde de banii cheltuiți nu degeaba, ci în dauna dezvoltării României? Realizează guvernanții că, dacă firmele private ar funcționa așa, România ar fi intrat de mult în faliment? Unde vom ajunge peste zece ani? Voi fi pensionar, dar lacrimile senectuții vor fi greu de suportat gîndindu-mă că am fost părtaș prin acceptare.

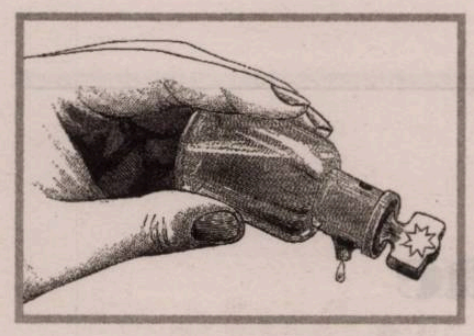

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Chiauneală

Cuvîntul *chiaun* mi se pare a fi fost destul de prezent în limbajul colocvial al ultimei jumătăți de secol, chiar dacă dicționarele noastre generale de uz curent nu-l înregistrează. Puținele atestări lexicografice par să indice o origine regională (nordică) a adjectivului, dar acesta intrase deja într-o circulație mai largă prin anii '80, cînd putea fi auzit destul de des în vorbirea tinerilor bucureșteni. Astăzi îl consemnează dicționarele de argou – cel al lui G. Volceanov (din 2006): *chiaun, -ă* – „zăpăcit, amețit *(de oboseală sau de băutură)*", sau unul dintre glosarele online – 123urban.ro: „*chiaun:* confuz, zăpăcit, mahmur, aiurit; termenul definește generic o persoană cu probleme mai mult sau mai puțin temporare de interacțiune cu mediul înconjurător. Exemple: «Frate, lasă-mă acum, nu sunt coerent, m-am culcat la 5 dimineața, și sînt *chiaun*»" (înregistrare din 2006). Într-un dicționar regional (Dorin Ștef, *Dicționar de regionalisme și arhaisme din Maramureș,* 2011/2015) preluat de site-ul dexonline.ro (care continuă să-și îmbogățească constant, într-un ritm impresionant, baza de date), cuvîntul apare în forma *cheaun,* cu sensurile „1. Beat. 2. Amețit. 3. Obosit. 4. Zăpăcit" – și i se explică originea, ca împrumut din maghiară (*tyáun*). De fapt, termenul apărea, în forma *cheaun,* și în marele dicționar academic, seria coordonată de Sextil Pușcariu (Litera C, 1940), cu explicația „beat, zăpăcit, într-o ureche, surd", precum și la Scriban *(Dicționaru limbii românești,* 1939), ca variantă a cuvîntului *chearaud,* cu sinonimele „tehui, năuc, zăpăcit, cherchelit". Cu aceeași formă și cu același sens îl înregistrează MDA *(Micul dicționar academic,* 2001).

Grafia oscilantă, cu *che-* sau *chi-,* nu este surprinzătoare; înaintea unei vocale, grupurile de litere în cauză transpun consoana palatală surdă *k',* fiind de fapt echivalente, sau indicând diferențe minime de pronunțare. Majoritatea citatelor actuale (disponibile în Internet și reflectînd strict preferințele utilizatorilor, o normă implicită) ilustrează totuși forma *chiaun*, în dauna variantei *cheaun*.

În limbajul colocvial actual, adjectivul *chiaun* descrie o stare de confuzie mintală care poate fi provocată mai ales de oboseală sau de băutură; adesea apare în construcțiile *chiaun de somn, chiaun de cap, chiaun la cap.* Termenul nu are conotații negative, ci doar vag ironice, ceea ce se reflectă în frecvența cu care vorbitorii îl folosesc pentru a-și descrie propria stare (de exemplu, Google oferă mai multe citate pentru „sînt chiaun" decît pentru „ești chiaun"): „M-am culcat la 3,00 și *sînt chiaun* acum!" (zang.ro); „*Sînt chiaun*. M-a trezit tata cînd a venit acasă. Mă ia cu texte aburite: că n-am fost în stare azi nici măcar să plătesc cablul și lumina..." (revistavip.net). Poate și pentru că există deja destule expresii pitorești prin care e descrisă beția, *chiaun* pare să se specializeze pentru oboseală. Mai mult: numeroase citate apar în conversații purtate între părinți, chiar cu indica-

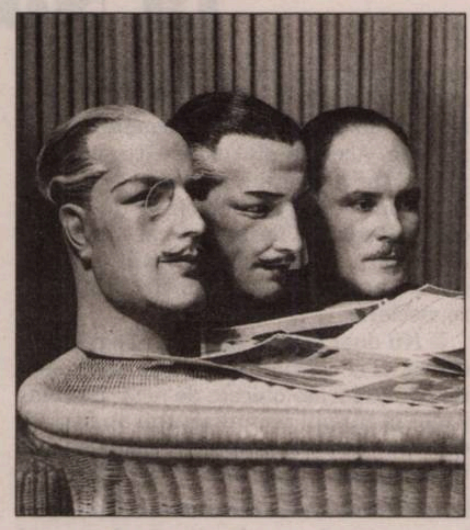

ții contextuale că ar fi vorba mai ales de intervenții ale femeilor.

Adjectivul are și o familie lexicală ai cărei termeni sînt folosiți la fel de des: verbul *a chiauni,* participiul adjectival *chiaunit* și substantivul *chiaunea*lă. Aceștia nu sînt deloc prezenți în dicționare, dar circulă în Internet; verbul apare adesea pentru a descrie efectul gălăgiei și al agitației copiilor mici, dar și al medicamentelor: „mă *cheaunește* de cap rău de tot" (mamicamea.ro); „te *cheaunește* niței de cap" (eva.ro); „eu îl consider un fel de drog care *chiaunește* copilul" (parinti.com). Substantivul denumește o stare specifică de mahmureală sau ameteală: „«de cînd cu medicamentele astea am o stare avansată de *chiauneală»,* a mai spus Bahmu" (cancan.ro); „Detalii cînd își revine din *cheauneală*" (mamicamea.ro).

Termenul *chiaun* apărea, substantivat, în presa interbelică din Ardeal: în *Unirea poporului* (Blaj, 22 februarie 1931), într-un dialog moralizator: „Tu mori de frica belșugului, măi *chiaunule*, îi zice badea Ion", Din atestările mai vechi ale cuvîntului nu poate lipsi *Glosarul regional Argeș,* alcătuit de D. Udrescu (1967) – un volum consistent, bogat în elemente familiar-argotice muntenești. Deși alte atestări leagă cuvîntul *chiaun* de Transilvania și de Moldova, aici el este prezent cu sensurile curente – „amețit de băutură; cherchelit; buimac; nedormit; aiurit, zăpăcit, capiu" etc. –, cu posibilitatea de transformare în apelativ glumeț-insultător – „Mă *chiaunule,* ori îți bagi mințile-n cap, ori te duci de la casa mea!" –, precum și în expresia *a-l lăsa cheaun (din palme)* – „a-l bate rău, a-l zăpăci în bătaie".

Cred că sînt destule argumente pentru a include în dicționarele noastre curente termenul *chiaun* și familia sa lexicală.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

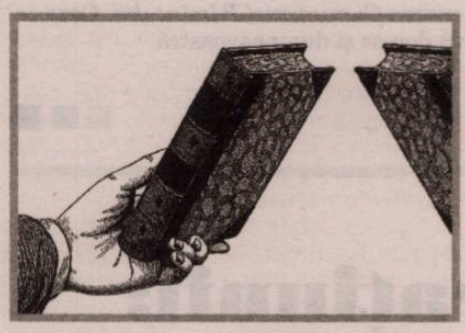

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (V)

Mă întreb dacă cele două nevoi care încheie decalogul propus de Solomon Marcus, cea de cultură și cea de transcendență, fac pereche. Mai precis, mă întreb dacă, pentru propunător, „cultura", un termen atît de cuprinzător și atît de disputat în vremea din urmă, este înțeleasă tot ca o formă de transcedere. Recursul la text îmi confirmă intuiția. Pentru Solomon Marcus, „nevoia de cultură" înseamnă nevoia de a atinge acele creații ale spiritului uman, indiferent în ce domeniu, care, în ultimă instanță, dovedesc existența unui sîmbure „divin" în ființa noastră; nevoia de excepțional, de exemplar, aspirația de a ne depăși minoratul intelectual la care ne condamnă lumea noastră rutinieră și funcționalistă. Este, și acesta, un fel de a-ți înălța ochii către bolta cerească de deasupra noastră.

În această privință, a modului în care eu aș fi contribuit sau nu la satisfacerea unei atari nevoi ca educator, mă găsesc într-o poziție delicată. În urma implicării mele în construcția noului *curriculum* de liceu, am putut fi acuzat că „am distrus literatura română", pentru că am pledat – și continui să o fac – pentru ideea că o educație literară centrată exclusiv pe studiul „operelor exemplare" nu are multe șanse de izbîndă. Concret, asta se traduce prin renunțarea la imperativul ca toată suflarea școlară să studieze aceleași texte, decretate de cine știe ce for ca fiind „canonice", exemplare în chip absolut și irevocabil.

Am participat la interminabile discuții despre ce scriitor sau ce scriere sînt „mai canonic" sau „mai canonică" decît alții/altele, discuții a căror fierbințeală se datora, cred, îndîrjirii de a apăra o premisă argumentativă, căreia nu reușesc să îi dau crezare: anume, că drumul inițierii în transcendența culturii majore nu poate fi decît unul singur, pe care doar „expertul" e în drept să îl descopere. Cînd o astfel de fundamentare se înrădăcinează în solul emoționalității patriotarde, nelipsite în cazul disciplinei „limba și literatura română", rezultatul devine deja alarmant. Îmi amintesc cum, la un moment dat, am fost convocați, eu și colegii mei din grupul de elaborare a *curriculum*-ului, la o ședință de înfierare a proiectului de „liberalizare" a canonului, niciunde altundeva decît la Liceul „I.L. Caragiale", școală de elită în capitala României și, întîmplător, locul în care eu însumi îmi executasem, cu sentimente dintre cele mai contrastante, patru ani de instrucție liceală. După ce am ascultat o avalanșă de discursuri vituperante, gazdele au găsit nimerit să depunem armele și să ne reunim la un fursec și o cafea, pentru destindere. Am intrat în vorbă cu o profesoară ce nu avea nici măcar vîrsta mea, care, prietenește, mi-a explicat cum stă situația. Ea, mi-a spus, nu-și dorea pentru copiii ei să mai îndure fără ripostă umilințele cărora ceilalți ne expun pe noi, românii. Copiii noștri trebuie educați în spiritul unei recunoașteri necondiționate a propriilor noastre valori. Care vor fi fiind acelea și cine le promulgă contează prea puțin.

Am refuzat, e drept, dintotdeauna o transcendență culturală de inspirație cazonă. Nu mă pot plia pe ideea că valoarea nu se discută, se execută. Cred că inițierea în aspirația valorică trebuie să pornească dinspre discipol, nu dinspre magistru. Și, în orice caz, nu dinspre o parafă ministerială. Nevoia de cultură nu e totuna cu o nevoie de catehizare. Pentru mine, nevoia de cultură poate fi cel mai bine satisfăcută prin invitația de a judeca împreună, dascăl și învățăcel. Altminteri, ea sucombă fie în militărie, fie în ipocrizie; sau, și mai trist, într-o împreunare a amîndurora: „Zi ca el și fă ca tine!"

Cu transcendența propriu-zisă am avut iarăși și am o relație dificilă. Și pe mine mă zgarmănă întrebarea „Asta e tot?". Pe de altă parte, însă, sînt contrariat de modul în care această întrebare, atît de răsucită, tinde să fie la noi monopolizată de un singur obiect de învățămînt: religia. Fiind un soi de deist de felul meu, trebuie să recunosc că un serial cu Morgan Freeman îmi atinge un nerv metafizic mai adînc decît o slujbă religioasă. Se poate ca ceea ce spun acum să treacă drept frivol sau, pentru unii, chiar impertinent. N-am ce-i face.

Am cedat și eu, în adolescență, ispitei de a pipăi scoarța unui copac. Azi reușesc să mă abțin, din rușinea de a fi adult. Știu însă cît de adînc e împlîntat în noi refuzul de a accepta că un lucru poate fi doar ceea ce este. Și leg nevoia de transcendență mai puțin de credință, cît de mirare.

În prefața la atît de frumoasa sa carte *Mirarea filozofică,* Jeanne Hersch scrie: „Facultatea mirării îi este proprie omului. Ne propunem aici să o reactualizăm". Două propoziții ce sintetizează un proiect educativ, răspunzînd nevoii de transcendență cu care se încheie decalogul lui Solomon Marcus.

Încerc să le stîrnesc studenților curiozitatea pentru vreun lucru sau altul ce mi se par demne de așa ceva. Uneori se întîmplă să simt cum, dindărătul curiozității, se iscă mirarea. Transcendența nu are o didactică proprie, are doar dorință și, din cînd în cînd, inspirație.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

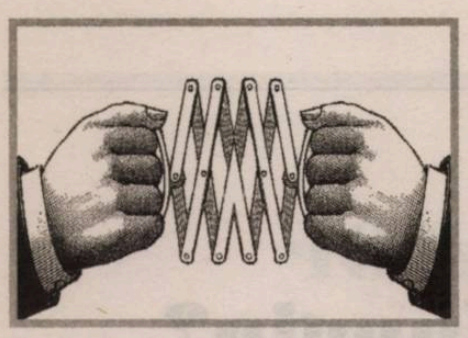

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Ce înseamnă să fii primar în România

– dialog cu Ovidiu VOICU –

Urmărește de mulți ani activitatea partidelor și campaniile electorale, a coordonat Barometrele de Opinie Publică realizate de Fundația pentru o Societate Deschisă, iar acum este directorul Centrului pentru Inovare Publică. ***Ovidiu Voicu*** *este, așadar, omul cel mai potrivit pentru o discuție despre campania pentru alegerile locale.*

E o campanie electorală cam anostă. Să fie oare din cauza modificărilor legislative privind afișajul electoral?

E o campanie anostă mai ales pentru noi, cei din București și din orașele mari, care eram obișnuiți cu un peisaj mai colorat în timpul campaniei electorale. Nu e neapărat o schimbare mare în celelalte localități, căci în campaniile pentru alegerile locale miza cade pe munca din om în om. Munca de teren a partidelor este cea mai importantă. În schimb, pentru un oraș mare ca Bucureștiul, ni se pare ciudat să nu-l vedem împînzit de afișe. Anul trecut s-a schimbat legea alegerilor locale, iar una dintre schimbările aduse ține de tehnica campaniei: este interzis un anume fel de panotaj. Nu mai sînt permise bannerele uriașe, afișele cu care ne-am obișnuit. Scopul declarat la momentul schimbării – unul valid, de altfel – este de a crea egalitate între competitori, astfel încît fiecare să se prezinte la fel în spațiul public, indiferent de cîte resurse are. În campaniile precedente, era un concurs de „cine investește mai mult în afișe", de aceea le și număram, ca să arătăm că acel cost total depășește suma oficială declarată de partide. Cînd au făcut legea, cele două partide mari – PSD și PNL – au dorit cumva să pună o frînă propriilor ambiții. Își doreau, la un moment dat, să nu mai cheltuiască atît, dar dacă unul apăsa pe pedală, celălalt făcea la fel. Și au ajuns să aibă datorii uriașe. Avem o schimbare și în privința finanțării partidelor. În momentul de față, campaniile electorale sînt finanțate preponderent de la bugetul public. Partidele politice cheltuiesc niște sume în campanie – plafonate – și apoi, pe baza facturilor pe care le-au plătit, merg la Autoritatea Electorală și solicită decontarea, cu condiția să fi depășit măcar 3% din numărul de voturi din circumscripția respectivă. Schimbarea e majoră și vine dintr-o epuizare a partidelor. Calculele neoficiale – căci nici unul nu spune adevărul – arată că partidele se află acum la minus 12 milioane de euro, au datorii foarte mari. În același timp, însă, au venit și cu un artificiu aflat la limita Constituției, dacă nu chiar dincolo de ea: și-au declarat conturile de campanie ca fiind *speciale,* așadar de neatins de către creditori; prin urmare, acești bani de decont de la bugetul public nu pot fi executați imediat. Să vedem cum va funcționa.

Înființarea unui partid politic a devenit mai simplă: se poate înființa un partid cu doar trei membri. Care sînt efectele acestei schimbări?

În ultimul an, am crescut de la 24 de partide la 66 înregistrate legal. Mai sînt vreo 30 în curs de înregistrare (căci procedura nu e chiar simplă). Nu mă aștept să vedem însă un impact în rezultatele alegerilor, nici la nivel local, nici la nivel național, căci practic e imposibil ca, în cîteva luni, să poți cîștiga notorietatea necesară pentru a-i convinge pe oameni să te voteze. Mă aștept ca efectele să se vadă abia la următorul ciclu electoral, căci partidele serioase, care chiar își doresc să rămînă în cursă, vor continua să-și construiască capitalul electoral.

Ideea de partide locale are șanse în România?

Are șanse în măsura în care o lăsăm să se dezvolte și n-o omorîm în fașă, cum s-a întîmplat în anii '90. Atunci, partidele care au ajuns în Parlament au început să-și construiască bariere pentru a păstra puterea pe care o aveau. Mai întîi au introdus pragul electoral. La primele alegeri nu a existat așa ceva; acum trebuie să faci 5%, ceea ce e mult pentru un partid mic. Apoi, au început să introducă succesiv condiții privind numărul de membri și distribuția lor geografică; asta a omorît partidele mici. În momentul de față, avem posibilitatea de a crea partide locale. Dintre cele noi despre care vorbeam mai devreme, cam jumătate sînt partide locale. În măsura în care le lăsăm să funcționeze așa și nu le punem condiții pentru a le forța să devină naționale, ele au o bună șansă. Unele vor ajunge în consiliile locale sau județene chiar acum. Sînt cîteva partide locale care au șansa să cîștige locul de primar. Las la o parte Bucureștiul, unde Nicușor Dan vine dintr-un partid nou înființat și, conform unor sondaje, este pe locul al doilea. Dar sînt și alte exemple: Alianța pentru Domnești, în Ilfov; apoi, localitatea Popricani, județul Bihor, unde primarul în funcție și-a făcut propriul partid și are șanse. În Săcălaz, în Codlea, în Tîrgu Mureș sînt partide care au șanse. În general e vorba despre niște oameni care vin din sfera civică, sînt cunoscuți în comunitățile locale, așa încît pot ataca funcția de primar cu succes.

Avem două partide mari, PSD și PNL, așa cum se tot dorea încă din anii '90. Se cheamă că avem, ca în SUA ori în Marea Britanie, un sistem bipartit real?

Ar trebui să avem grijă ce vrem, căci s-ar putea să ni se îndeplinească dorința să avem două partide mari și să trebuiască să alegem între Gabriela Firea și Marian Munteanu... Din păcate, avem două partide mari. Pe căi administrative și prin coagularea puterii, inclusiv prin legislația privind partidele, am ajuns să avem doi poli importanți de putere – PSD și PNL. Lucurile s-ar putea să rămînă așa o vreme, pînă cînd vor crește și alte formațiuni politice. Spun „din păcate" pentru că acești doi poli de putere n-au crescut din niște valori rezonabile, ca în SUA sau în Marea Britanie, ci avem două partide nereformate, care în interiorul lor au o uriașă problemă de cadre: nici unul dintre ele nu reușește să ne ofere candidații pe care i-am dori. Și-atunci degeaba trăiești cu impresia că ai unul de dreapta frumos și unul de stînga frumos, cînd de fapt avem doi urîți care se mai și amestecă între ei. Problema care apare în sistemele cu două partide e una de reprezentare. Cele două partide vor avea tendința să aducă la un numitor comun spectrul politic pe care îl reprezintă. Și ajung să fie tot mai mult de centru amîndouă, pentru că vor încerca să nu supere pe nimeni. Și, dacă ne uităm la istoria unor asemenea partide, vom vedea că ajung să facă implozie, pentru că, nemaifiind reprezentate zonele mai depărtate de centru, acestea își găsesc alte forme de reprezentare. O lecție pe care o vedem cu toții este ce se întîmplă în SUA cu Donald

Trump. Partidul Republican, devenind tot mai mult de centru (ca să nu-i supere pe cei moderați, eventual să ia niște voturi din zona liberală, care e a Partidului Democrat), a supărat nucleul dur, conservator, al republicanilor, care și-a găsit o răbufnire în Donald Trump, cu toate tarele lui. Nouă ni se pare, de la distanță, că e ca un clovn, dar pentru ei e omul care le readuce niște valori care n-au mai fost reprezentate. În Marea Britanie, Partidul Laburist a venit din poziția a treia, apoi a fost și este amenințat să devină iar al treilea, în spatele Partidului Liberal-Democrat. În Marea Britanie însă, unde există o democrație de jumătate de mileniu, sistemul rezistă. Într-o țară ca România, dacă ne-am apuca să facem cu adevărat un asemenea sistem, s-ar putea să avem surprize mai neplăcute.

Ce surprize? Și în Marea Britanie, și în alte țări europene au apărut partide xenofobe, antieuropene, populiste. La noi se spune că nu mai avem extremiști și naționaliști...

Ba avem, dar sînt *mainstream.* De fapt, avem un alt tip de așezare a valorilor. În Marea Britanie, Partidul Conservator s-a îndreptat către spectrul de centru, s-a moderat cumva. În România, PNL, care era partidul de dreapta, s-a dus cu arme și bagaje în zona conservatoare. Faptul că Marian Munteanu a ajuns propunerea PNL nu e întîmplător. PNL nu mai este un partid liberal în momentul de față: el s-a dus nu spre centru-dreapta, ci spre o zonă mai radicală. Dar asta pentru că societatea românească este mai conservatoare. Noi pierdem reprezentarea unor valori liberale în acest moment. Dacă cineva se consideră liberal cu adevărat și are vederi progresiste în plan social și vederi pro-piață în plan economic, nu-și găsește reprezentarea, pentru că PNL este pro-piață în plan economic, dar este conservator în plan social. Partea asta de liberalism modern este cumva pierdută în România. La fel se întîmplă și la stînga. Socialismul european nu este reprezentat. PSD nu e nici Syriza, nici Podemos, nici Partidul Laburist – nu-și pune problema „clasei muncitoare", ca să mă exprim conform vechii doctrine marxiste. Nu-și pune problema oamenilor care se află sub zona de mijloc a societății. PSD nu are acest tip de preocupare.

Ce înseamnă să fii primar în România? Unii primari sînt foarte puternici, devin personaje politice la nivel național (cum era de pildă Radu Mazăre, care se lăuda că poate pune miniștri...).

Chiar și în guvernul tehnocrat de acum, îl avem pe dl Dîncu, care este expresia unui pol de putere regional. Liderul local – mai ales primarul – are două resurse importante la dispoziție. Una e legată de bani. Avem o descentralizare a bugetelor și a proiectelor (unele legate de apartenența la Uniunea Europeană, care ne stimulează să avem tot mai multe resurse publice în mîinile autorităților locale). A doua e legată de numere, de voturi. Vorbeam despre importanța rețelei din teritoriu și despre capacitatea primarilor de a mobiliza această rețea. Ea devine tot mai importantă pe măsură ce cetățenii se îndepărtează de politică: scade numărul celor care votează, și atunci cei care pot fi determinați, printr-o legătură directă cu primarul, să voteze într-un anumit fel contează foarte mult. Pot să dau un exemplu pe care l-am văzut într-o comună din zona de sud. Un primar care se află la al treilea mandat și probabil că îl va obține și pe al patrulea, care a fost la PNL și după „ordonanța Dragnea" s-a mutat la PSD, are și o condamnare cu suspendare (căci, vorba lui Vanghelie, „ești prost dacă nu o ai"), continuă să cîștige. Are oamenii lui, are o listă cu cei care sînt cu venitul minim garantat, cei care beneficiază de ajutoare sociale, cei angajați la Primărie, la școală, la Poliția Locală, cei cărora le-a dat teren să-și facă casă ș.a.m.d. Îi cunoaște personal pe toți. În campanie se duce și vorbește cu fiecare dintre ei, le aduce aminte cine l-a ajutat, la cine au o datorie morală, îi îndeamnă să vorbească și cu membrii familiei. Oamenii ăștia luați împreună înseamnă 30-35% din voturi, suficiente pentru a cîștiga alegerile. Acest tip de primar, dacă este convins să se mobilizeze la fel și pentru alegerile parlamentare, este cel care duce greul campaniei într-un partid ca PSD sau PNL. Așadar, miza alegerilor locale este de a avea un asemenea tip de primar în funcție. Este și motivul pentru care ambele partide mari susțin în continuare sistemul cu un singur tur de alegeri. Dar e mai rău așa pentru cetățeni, pentru că afectează competiția electorală. Un primar precum cel pe care l-am descris mai devreme poate să cîștige fără să-și bată capul să facă ceva pentru toți locuitorii din comună. Este tipul de primar care obține sub 50%, iar în turul II probabil ar pierde, căci contracandidații s-ar coaliza împotriva lui. În astfel de localități, în care primarul este interesat să-și consolideze puterea și să-i îndepărteze pe toți ceilalți, sistemul cu un singur tur este un dezastru. Există și primari de același tip care sînt interesați să facă lucruri pentru localitate, mai ales în localitățile unde există venituri la buget. În jurul Bucureștiului, de pildă, sînt comune și orașe unde s-au relocat fabrici ori depozite, s-au construit cartiere rezidențiale, deci vin bani la buget. Acolo, primarii au folosit acești bani și au făcut drumuri, utilități publice, parcuri, școli. Ei ar cîștiga oricum, pentru ceea ce au făcut, și într-un tur, și în două. Nu e întîmplător că introducerea turului unic – în 2012, nu acum – a coincis cu sfîrșitul partidelor „de lideri". Nu mai sîntem pe vremea lui Iliescu sau a lui Băsescu, care își țineau partidele în mînă. Acum, partidele au lideri slabi la centru și sînt, de fapt, o rețea de brokeri de putere la nivel local.

(fragmente dintr-un interviu pe care îl puteți urmări pe live.adevarul.ro)

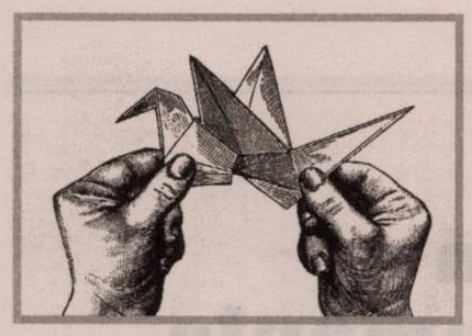

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Un nou Palme d'Or pentru Cristian Mungiu?

Sînt două filme românești în concursul principal de la Cannes de anul acesta. *Bacalaureat,* în regia lui Cristian Mungiu, și *Sieranevada,* regizat de Cristi Puiu. Pe cel de-al doilea nu l-am văzut, dar pe primul da. Și tot un DA mare pot să spun și la întrebarea dacă mi-a plăcut. Pentru că totuși nu sînt critic de film, o să încerc să mă refer mai mult la poveste și mai puțin la partea propriu-zis cinematografică. Scenariul, care îi aparține tot lui Cristian Mungiu, nu e doar puternic (știam și din alte ocazii forța autorului), ci și foarte rafinat și alcătuit cu o mare atenție la amănunte. Avem de-a face cu o lucrătură fină (și probabil că la prima vizionare nici n-am prins toate micile bijuterii). Povestea e așadar densă, impresionantă și te ține cu sufletul la gură. *Bacalaureatul* care apare și ca titlu este, s-ar putea spune, doar un pretext, în spatele căruia e România de astăzi cu mai toate problemele ei. Spectatorul descoperă un adevărat tablou al vremurilor actuale. Recunoaștem totul, filmul fiind ca un fel de oglindă nedeformantă. O oglindă fidelă, într-un anume fel, realității, fără exagerări sau alte alunecări, ceea ce e o calitate cunoscută a filmelor lui Cristian Mungiu, dar care, în același timp, lasă intactă magia poveștii, a ficțiunii. E poate același efect pe care ni-l amintim și din *După dealuri* (care chiar era după o poveste reală), dar în acest caz mi se pare și mai elaborat. E un mod de a prezenta realitatea spunînd o poveste.

Sigur, unii se întrebau, după ce-au văzut filmul, ce rezonanță vor avea realitățile lumii noastre autohtone, pe care noi le cunoaștem și le recunoaștem atît de bine, în mințile celor care fac parte din juriul de la Cannes. Asta rămîne de văzut, dar cred că, dincolo de ceea ce recunoaștem noi, povestea e destul de puternică și, în general, de natură să impresioneze orice om, indiferent de unde vine. Iar cînd spun *om*, mă gîndesc și la acel unghi pregnant omenesc din care autorul filmului își privește personajele. O viziune care induce un fel de caldă înțelegere. Fie că e vorba de medicul protagonist, de mahărul urmărit penal, de procurori, de polițiști sau de directorul de liceu, acțiunile fiecăruia par de înțeles în condițiile date. Cu toții ar vrea să se poarte corect, dar și să-și ajute semenii. Două lucruri care de mute ori sînt, după cum se pare, incompatibile. Aici e tensiunea. Oamenii, fiecare cu păcatele sale, au totuși conștiință și frică nu doar de Dumnezeu, ci și de lege. O lege aflată în zorii instalării ei. De voie, de nevoie, din pricina neașezării bune a lumii în care trăiesc, între ei se creează o țesătură de compromisuri și complicități. Speranța sînt copiii. Părinții îi vor eliberați măcar pe ei de acest sistem pe care, într-o măsură sau alta, îl percep ca fiind putred. Iar copiii trebuie să plece în Occident. Acolo e scăparea.

Bacalaureat *e purgatoriul.*

Am auzit pe cineva spunînd că *Bacalaureat* ar fi totuși cel mai puțin cinematografic dintre filmele lui Cristian Mungiu. Nu sînt destul de competent în materie ca să-l contrazic. Dar chiar dacă ar fi așa, mi se pare că intensitatea și complexitatea scenariului le depășesc pe cele precedente, în ansamblu fiind vorba de un serios cîștig. Pe de altă parte, nu cred că poți să judeci un film croit pe problematica vieții cu instrumentele cu care judeci un panoramic (cum se spunea pe vremuri) care mizează pe imagini picturale, pe spectacular.

Unele secvențe ne aduc aminte de mai vechi formule din filmele lui Cristian Mungiu. Noroiul de pe parbrizul mașinii de la finalul din *După dealuri* s-a transformat acum în geamul spart care tulbură, la propriu și la figurat, perspectivele. Goana infernala cu fătul printre blocurile întunecate din *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile* are acum forma fugii doctorului Aldea printr-o periferie la fel de întunecată, după presupusul agresor al fiicei. Urmărirea lui cu camera în mișcare (de pe umăr?) sporește efectul de thriller și dă spectatorului senzația de participare directă. Sunetele din film – telefoane mobile, clopote, sirene – sînt zgomotele vieții noastre de zi cu zi. Totul mi se pare gîndit și montat, cum spuneam, cu mare atenție pentru cele mai mici detalii. E un film de maturitate. Iar cadrul, adică România, e altul decît în *4, 3, 2*. Lucrurile au evoluat. Mizeria cotidiană e ceva mai edulcorată. Problemele nu mai sînt cele primare și șocante din *4, 3, 2*. Sînt mai sofisticate. Există măcar ceva speranță, se întrevede o luminiță. Finalul nu e nici brutal ca la *4, 3, 2* și nici noroios ca la *După dealuri*. E luminos și zîmbitor. Pe scurt, dacă *4, 3, 2* era infernul nostru, *Bacalaureat* e purgatoriul. Așteptăm paradisul.

ready made

Poșta redacției

„Ion Paltin. Versurile ce ne-ai trimis sînt frumușele. Vă rugăm să omiteți de aici înainte espresiile nepotrivite. Balada după Odobescu am publica-o dacă n'ai avea unele greșeli ce nu se iartă."

Luceafărul, An III, Nr. 3, Budapesta, 1 Februarie st. v. 1904

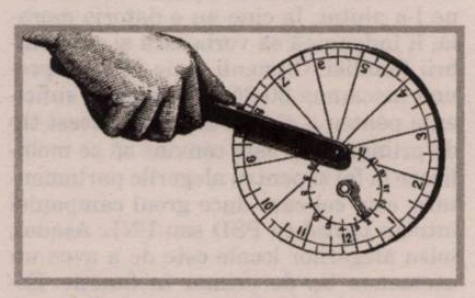

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Exerciții de neutralitate

Există în folclor o poveste despre un arheolog al anului 5000 care găsește dovezi că Elveția nu a fost neutră în al Doilea Război Mondial. O citez aici după P. Ducrey, fost director al Școlii elvețiene de arheologie în Grecia: „Făcînd săpături în Geneva, acesta dă peste ruinele Grand-Théâtre de Genève, distrus de un incendiu pe 1 mai 1951. Săpînd într-un alt sector, la 250 m distanță, găsește un alt strat de incendiu, nu mai puțin important: sînt vestigiile Bâtiment Électoral, distrus de un alt incendiu pe 4 august 1964. O concluzie posibilă ar fi următoarea: contrar a ceea ce știm din sursele scrise, Geneva a fost bombardată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial". Iată deci demontarea cu fapte a mitului neutralității Elveției! Povestea pleacă de la lucrul adevărat că doar în cazuri excepționale putem data straturi arheologice cu o precizie mai mare de, să zicem, douăzeci de ani. Vrînd-nevrînd arheologii fac din acești douăzeci de ani cam ce fac copiii din batoane de plastilină frumos colorată, adică un bulgăre gri. Asta din cauza unor limite ale rezoluției științifice, de pildă ale datărilor absolute cu C14 sau relative prin tipologii ceramice, ca și metodologice, pentru că obiectele au și ele biografii în care data producției, data de folosire și data încorporării în pămînt pot fi foarte diferite. Dar și din cauza unei formidabile ispite de a lega tot ceea ce găsim de cel mai apropiat eveniment istoric major, dacă se poate chiar cu un personaj celebru cu care asocierea să nu fie prea cusută cu ață albă. Dacă simțim deci o crispare ontologică la gîndul că am putea pune un incendiu din '64 pe seama unui bombardament din '44, să ne amintim data viitoare cînd punem cazmaua în pămînt că nu toate oalele care au dat în foc s-au datorat invaziei avarilor (sau cutărui celebru cutremur atestat de sursele scrise).

Un alt arheolog, director al muzeului roman din Lausanne, L. Flutsch, lansa de curînd o expoziție itinerantă cu obiecte din viața de zi cu zi și interpretările pe care li le-ar putea da un arheolog din anul – spune el – 4002. O plăcuță cu circuite computerizate, de pildă, primește ca legendă „model de aglomerație urbană la scară foarte mică. Între clădirile dispuse geometric, observăm o rețea de linii fine, reprezentînd artere de comunicații și/sau conducte". Un asortiment de roți dințate apare în catalogul expoziției drept „obiecte cu coroane de raze, ce corespund fără îndoială unor simboluri solare, dovedind un cult al ciclurilor cosmice și al astrului zilei. Modul de folosire exact ne scapă (accesorii rituale, ornamente de costume sacerdotale, decorații ale unor obiecte liturgice sau ale unor temple solare?)". (Mă întrerup ca să spun că expoziția asta a avut un uriaș succes la copii. Muzeele, oricît de serioase, oricît de prestigioase, și chiar și cele din România, trebuie să nu uite că o parte absolut esențială a rolului lor este să-i distreze în mod deștept pe copii.) Mai departe, despre un pitic de grădină, spart: „cu barba sa lungă și boneta, bărbatul este desigur un înalt personaj

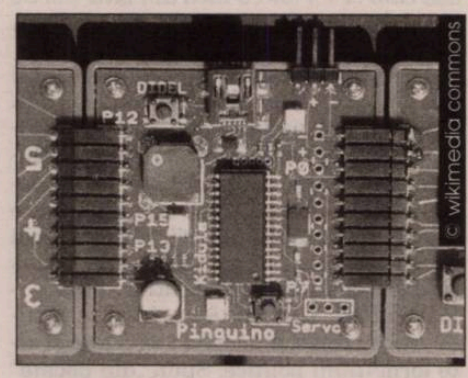

sau mai probabil un preot, a cărui fizionomie binevoitoare subliniază funcția sa protectoare. Costumul său furnizează o mărturie prețioasă despre aparența vestimentară a celor de rang înalt". Dintr-o stropitoare se servesc băuturi scumpe, o dulie este parte dintr-un flacon de parfum și așa mai departe. În majoritatea cazurilor, cum se vede și din exemplele de aici, ignoranța sacralizează, de unde și un fel de optimism – adică, dacă nu vom fi înțeleși, măcar vom fi admirați. Inevitabil, se va întîmpla și invers, în expoziție o statuetă reprezentîndu-l pe Hristos pe cruce fiind descrisă prin ochii arheologului din mileniul 5 drept un „sportiv"... „în ținută foarte sumară". Nu e un comentariu al Muzeului din Lausanne referitor la viitorul creștinismului, ci la nonșalanța cu care arheologii de astăzi vorbesc despre cîte o „Venus" paleolitică sau o „Stăpînă a animalelor" minoică. Dacă privim lucrurile așa, asemenea expoziții aparent frivole se pot dovedi adevărate puneri în abis ale arheologiei.

Pentru că am citat deja două texte destul de neconformiste în literatura arheologică, care în general e pe atît de scorțoasă pe cît e imaginea arheologiei în media de relaxată, nu pot să-l las deoparte pe Paul Bahn de la Cambridge. Într-o cărticică în care bălăcărește cu eleganță tagma arheologilor, Bahn spune: „Dacă un grup de arheologi ar fi transportați în trecut cu o mașină a timpului, probabil că în cîteva ore ar fi absolut stupefiați și ar tînji după aer condiționat, *real ale,* și propria lor versiune despre cum erau lucrurile în trecut". Teoretic, desigur, n-am avea fi nici un motiv să fim dezamăgiți că Elveția a fost, de fapt, neutră sau că Venus de la Willendorf n-avea nici o legătură cu fertilitatea. Dar să nu subestimăm cît de atașați sîntem de propriile noastre reconstrucții și în ce măsură ne gîndim mereu la „țara străină" a trecutului nostru ca la o variantă *bon sauvage* a prezentului.

(P. Ducrey, *Menaces sur le passé, Etudes de lettres,* 10, 1977, pp. 1-18; L. Flutsch, *Futur antérieur. Trésors archéologiques du 21e siècle après J.-C.,* Gollion, 2002; P. Bahn, *The Bluffer's Guide to Archaeology: Bluff Your Way in Archaeology,* Horsham, 1989.)

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Gîlceava candidatului cu partidul

Pentru românii obișnuiți cu politica de pe-aici, trebuie că situația lui Donald Trump în raport cu Partidul Republican, a cărui nominalizare pentru cursa electorală spre Casa Albă miliardarul o urmărește cu tenacitate, pare stranie. Noi sîntem obișnuiți să vedem că partidele cele mai mari trimit în cursa spre președinția României pe unul dintre cei mai exponențiali lideri ai lor, de nu chiar pe șeful partidului însuși. La noi, dacă vrei să candidezi din partea unui partid de anvergură la funcția supremă în stat, trebuie, înainte de orice, să cucerești partidul. Ba mai mult: e o dovadă de seriozitate și onoare politică pentru orice partid să susțină, în cea mai importantă cursă electorală, un candidat dintre oamenii care se identifică trup și suflet în mentalul colectiv românesc cu partidul însuși. Candidații scoși din jobenul larg al societății sînt, mai degrabă, marca partidului mic și nesigur. Partidele mari, cu tradiție, au mereu candidați de partid. Obișnuit așa, observatorul român interesat de politică este perplex să afle că Trump va cîștiga candidatura Partidului Republican împotriva partidului însuși și că, pe măsură ce candidatura sa e tot mai certă, începe și el, candidatul, să se gîndească cum să se împace, de nu chiar să partenerieze, totuși, cu partidul din partea căruia va candida. Mai întîi, cum de e posibil să devii candidatul Partidului Republican cînd partidul nu te vrea? Sistemul american al alegerilor primare face posibil așa ceva. Chiar dacă nu te vrea partidul, este foarte posibil să te vrea alegătorii partidului sau cetățenii care, la o adică, ar vota cu partidul. În fața acestei opțiuni, partidul se înclină. În Europa, un asemenea sistem nu există (deși modalități de desemnare a unui candidat la funcția electivă supremă prin consultări electorale prealabile există în mai toate țările – timid, au început și la noi). În Europa, este cu totul imposibilă o situație similară cu cea a lui Trump (adică să ajungă candidat prezidențial al unui mare partid un om venit de la marginea politicii și nedorit de nici unul dintre liderii importanți ai partidului, dar dorit de electori). Faptul că alegerile primare sînt, în Europa, direct cenzurate de mecanisme de decizie aflate în mîna elitei partidului exclude orice posibilitate de acest gen.

Pentru Ryan, statul minimal este o opțiune ideologică, iar pentru Trump este o opțiune de business.

Pe de altă parte, forțat fiind de votul din alegerile primare, Partidul Republican este condamnat să caute o cale de înțelegere cu Trump. Recent, liderul politic republican cel mai important în acest moment, Paul Ryan, care este președintele Congresului Statelor Unite, a început o serie de întîlniri cu Donald Trump în încercarea de a reunifica partidul, dezbinat și răvășit de marșul electoral implacabil al miliardarului. Prima întîlnire Ryan-Trump a decurs, pare-se, mulțumitor. Desigur, cei doi sînt suficient de pragmatici ca să înțeleagă că nu o apropiere a lor este miza, ci o apropiere a susținătorilor lor. De-o parte, susținătorii lui Trump detestă Washington-ul și sînt scîrbiți de politica instituționalizată americană. Pentru ei, unul ca Ryan și, în general, legiunile de congresmani și senatori republicani nu sînt decît cu foarte puțin mai buni decît democrații și, toți la un loc, sînt mai degrabă nevrednici. Susținătorii lui Ryan, adică votanții tradiționali și fideli ai Partidului Republican, îl detestă pe Trump: pentru ei, omul nu este deloc „republican", este departe de valorile conservatoare, este un „trădător" din punct de vedere ideologic și practică un stil/discurs cu totul inavuabil.

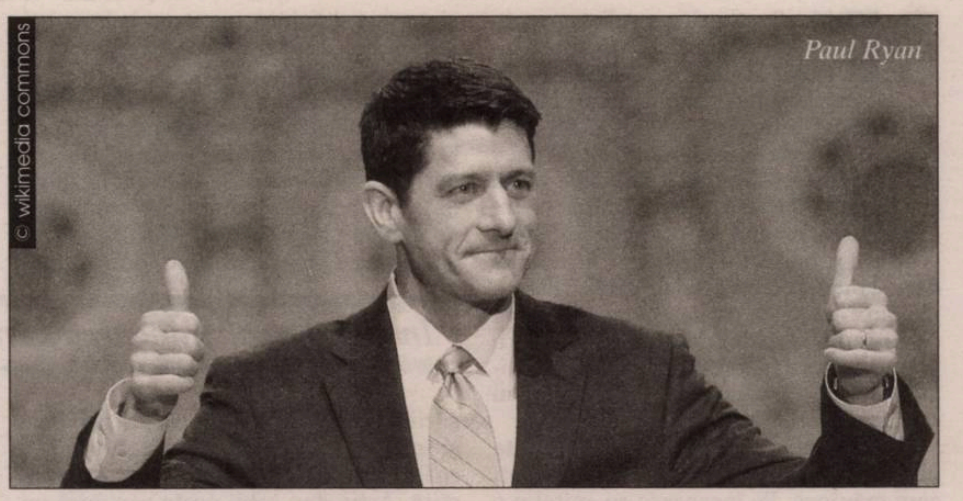

Problema reală a lui Trump este că nu are nici o șansă să cîștige în fața candidatului democrat dacă aceste două grupuri mari de electori nu vin la vot împreună, pentru el. Republicanii care nu-l vor pe Trump chiar cu prețul pierderii alegerilor (și e bine să știm că sînt lideri republicani extrem de importanți care gîndesc așa!) au trecut deja la fapte. Unii sînt gata să anunțe sprijinul pentru Hillary Clinton. Alții caută un al treilea candidat, chipurile din partea unui partid minuscul sau independent, care să aibă un profil conservator și să ia din voturile lui Trump. Se vorbește, mai nou, de Mark Cuban, un miliardar texan care are tot ce are și Trump: este hipercunoscut, un pic monden, iubit în mediile sportive americane, apreciat printre „lupii de pe Wall Street", la fel de charismatic și la fel de impetuos – poate, doar, ceva mai puțin agresiv.

În fața acestor evoluții, Paul Ryan (46 de ani) încearcă să țină, pe cît posibil, partidul unit pentru că el știe foarte bine care este marea problemă care vine cu rapiditatea trenului de mare viteză direct spre conducerea partidului – adică spre el însuși. Dezastrul republican nu ar fi să piardă alegerile pentru Casa Albă în această toamnă, ci să piardă aceste alegeri un partid profund divizat. Astfel, pierderea majorității din Congres la următoarele legislative ar fi absolut sigură și o nouă eră democrată, imediat după cei opt ani Obama, ar începe să curgă. Un partid rănit de pierderea alegerilor poate fi remotivat pentru următoarele alegeri (care vor avea loc peste doi ani), dar un partid rănit de pierderea alegerilor și dezbinat de resentimente, plin de acuze reciproce între lideri și tabere, căzut moralicește și slăbit de previzibile dezertări va fi extrem de greu de readus la linia de plutire.

Cu acestea în minte, Trump și Ryan au început să vorbească. Amîndoi admit că drumul spre găsirea coeziunii nu va fi nici scurt, nici ușor. Chestiuni esențiale îi despart: în materie de sănătate (Ryan vrea o reformă profundă a sistemului Obamacare, în care nu crede deloc, în vreme ce Trump a spus limpede că Obamacare ar trebui să rămînă exact cum e), de politică externă (Ryan e foarte critic la adresa obamismului și extrem de sceptic în privința Rusiei, în vreme de Trump e dispus să facă afaceri strategice cu oricine, fără prejudecăți), de comerț internațional (Trump vrea să readucă în America industriile relocate în China prin creșterea serioasă a barierelor tarifare în comerțul dintre cele două țări, în vreme ce Ryan crede în comerțul liber, fără restricții), de imigrație (Ryan vrea să deschidă partidul spre musulmani și sud-americani, în vreme ce Trump vrea să închidă pur și simplu țara pentru aceste categorii), cei doi lideri sînt pe poziții opuse. Nu în ultimul rînd, pe cei doi îi deosebește radical stilul politic. Paul Ryan, un veritabil lider de Congres, are un discurs care include, are exercițiul acomodării punctelor de vedere diferite, al găsirii compromisurilor acceptabile pentru o cauză comună. Ryan e politicos și politic. Dimpotrivă, Trump se răstește excluzînd și blamînd, nu e deloc politicos și nici politic. Ideile lor sînt, cum spuneam, ideile unor categorii electorale care ar putea da președintele Americii doar dacă se unesc. Ce îi unește, așadar, pe Trump și pe Ryan? Fundamental, opțiunea strategică pentru un stat minimal, taxe mici și reglementări puține. Punctul comun, extrem de important altfel, este atins de cei doi din direcții destul de diferite. Pentru Ryan, statul minimal este o opțiune ideologică, iar pentru Trump este o opțiune de business. Dar ce contează din ce direcții vin, important este că ajung, măcar în această privință, în același punct. Trump mai are, însă, o pîrghie importantă: va trebui să desemneze candidatul pentru funcția de vicepreședinte. Această desemnare ar putea fi un pas extrem de important în împăcarea candidatului cu partidul, dacă cel ales de Trump va fi unul dintre corifeii impecabili din punct de vedere ideologic ai partidului. Dar cu Trump nu știi niciodată. Ar putea fi, foarte bine, exact invers...

Ceea ce știm cu siguranță este că republicanii (susținători ai lui Trump ori nu) se află în cea mai delicată situație politică cu putință.

PUBLICITATE

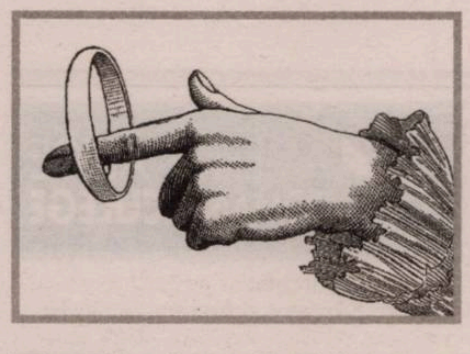

Selma IUSUF

legende urbane

Mîncatul ca formă

Mînca fix ca un înger. Adică așa cum mi-aș imagina eu că mănîncă îngerii. Mînuia cu delicatețe, între degete subțirele, niște tacîmuri ieftine de plastic. O furculiță precară și un cuțit bont. În farfuria transparentă, tot de plastic, avea ceva ce semăna a salată de varză și o bucată dubioasă de șnițel. Mînca mîncarea asta comună cu o grație inumană și-și mișca brațele de parcă ar fi incomodat-o la umeri o pereche de aripi. Tăia un pic din bucata de carne, punea deasupra cu cuțitul un pic din dezordinea alburie a verzei și ducea toată construcția bine echilibrată spre o gură mică. Alături, mie îmi curgea pe bărbie zeama unor mici grași.

M-am gîndit după aia la cît de multe poți afla despre cineva dacă îl urmărești cum mănîncă. Pe îngereasa cu șnițel n-o cunosc. Cunosc însă lume care, atunci cînd se așază la masă, mănîncă de parcă după aia nu ne așteaptă pe toți decît o moarte goală. Cu cea mai mare poftă. Cu gura, cu ochii și cu mîinile. Niște haplea emoționali care trăiesc la fel de agitat și de smucit. Sînt apoi cei care-și construiesc o adevărată strategie în farfurie. Un tăiat precis de colo, o îmbucătură la fel de precisă de dincolo. Actul mîncatului e organizat ca un desen tehnic, lucrurile dispar din farfurie ca niște trupe bine antrenate, retrase după ordinele unui general pedant. Persoana respectivă e cam la fel de organizată și în viața reală. De regulă tipicari și muncitori, ăștia cu farfuriile ordonate par a nu fi flămînzi niciodată. Există apoi cazurile clinice de persoane cărora nu trebuie să li se amestece mai multe tipuri de mîncare în farfurie și care-și mănîncă mazărea bob cu bob. Aici e mai grav și nu mă bag la nici un diagnostic profan.

La categoria sclifosiților intră aferata care mănîncă supă de parcă ar sorbi din lingură un parfum de designer. Dureros de încet și dureros de delicat. În gurile lor vor încăpea doar bucăți minuscule de mîncare tăiate corect. N-o să-i vezi pe sclifosiți cu piepții acoperiți de spaghetti și nici mîncînd alte mîncăruri nedemne și înclinate spre a curge, a se întinde, a se fărîma și a se prelinge ca o șaorma cinstită. Ăștia dau ochii peste cap dacă miroase pe undeva a parizer și, în general, ăștia habar n-au ce pierd.

În cazul meu, mîncarea se mănîncă cu viteza fulgerului.

Cei mai serioși sînt cei care au o relație absolut gravă cu mîncarea din farfurie. Subiectul trebuie tratat cu cea mai mare responsabilitate. Sînt pofticioșii ascunși cărora nu le place să glumească cu ce au în farfurie. O să-i vezi perfect concentrați pe mîncarea din față, cu ochii fix în ea, cu furculița și cuțitul bine strînse în pumni, mestecînd cu ambii obraji umflați ca hîrciogii: unu-doi-trei-patru – înghite. Unu-doi-trei-patru – înghite. Ăsta face o criză de nervi dacă vrei ceva de la el din farfurie. Nu dă, nu ia de la altcineva.

Literatura e plină de Pantagrueli, gurmanzi și de personaje care au o relație definitorie cu mîncarea. Hemingway mănîncă, bea și-i vin idei: „Pe măsură ce mîncam stridiile cu gust puternic de mare și ușor metalic, pe care-l ștergeam cu vinul rece și alb, lăsînd în urmă doar gustul mării și textura suculentă, pe măsură ce le sorbeam lichidul rece din fiecare cochilie, laolaltă cu gustul proaspăt al vinului, senzația de goliciune interioară dispărea și începeam să fiu fericit și să fac iar planuri" – scrie el în *Fiesta*.

Haruki Murakami o aduce pentru prima oară în fața cititorilor pe improbabila tînără scriitoare Fuka Eri și o pune să mănînce o salată: „Fuka Eri a întors cu furculița cîteva frunze de salată și le-a cercetat de parcă pe fiecare stătea scris cîte un titlu de ziar". Creatura nepămînteană își deconstruiește meticulos salata în fața noastră – primul semn că în *1Q84* se vor întîmpla lucruri extraordinare.

Spune-mi cum mănînci, ca să-ți spun cine ești – e posibil să se potrivească în foarte multe cazuri. M-am gîndit la toate astea într-o zi în care era să mor înecată nedemn cu o bucată de pastramă. Pentru că, în cazul meu, mîncarea se mănîncă cu viteza fulgerului, de nu înțelegi mai nimic din ea, ba chiar ajungi să rămîi ușor nedumerit și flămînd după aia. Mă întreb cum o fi la voi.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Laudatio / EL (I)

Stan Newens, *Nicolae Ceaușescu: The Man, His Ideas and His Socialist Achievements*, Spokesman Books, London, ed. I 1972, ed. a II-a 1973 (engl.); Michel-Pierre Hamelet, *Nicolae Ceaușescu, Haadam umedinioto*, pref. Michael Landau, Bronfmann and Cohen, Tel Aviv, 1972 (ivrit); Donald Catchlove, *Romania's Ceaușescu*, Abacus Press, London, 1972 (engl.); Heinz Siegert, *Ceaușescu – Management für ein moderne Romänien*, C. Bertelsmann Verlag, München-Gütersloh-Wien, 1973 (germ.); Stan Newens, *Talking with Nicolae Ceaușescu*, Co-op Political Committee, London, 1974 (engl.); Michel Steriade, *L'an XXX d'une destinée exemplaire. Nicolae Ceaușescu, président de la République de Roumanie*, Editions Soveja, Louvain (Leuven), 1974 (fr.); *Confraternidad Rumano-Argentina. Visita del Jefe de Estado de Rumania, Nicolae Ceaușescu, 5 al 8 Marzo de 1974*, editat de Secretariatul pentru presă și difuzare al Președinției Argentina, Buenos Aires, 1974 (sp.); Giancarlo Elia Valori, *Ceaușescu*, pref. Giovanni Mosca, Collection „Biblioteca di Cultura", Edizioni Bulzoni, Roma, 1974 (it.); Antonio Acone, *Nicolae Ceaușescu*, Edizioni Simba, Roma, 1974 (it.); Fevzi Sirinli, *Romania ve Ceaușescu*, Habora Kitabevi, Istanbul, 1974 (tc.); Ilhan Cevik, *Ceaușescu ve Dünyaya Açilan Balkan Ülkesi Romanya*, Daily News, Ankara, 1974 (tc.); Giancarlo Elia Valori, *Ceaușescu*, pref. Alain Poher, „La meilleure bibliothèque", Paris, 1975 (fr.).

Continuăm reconstituirea bibliografiilor savante din Epocă, după *Mic Dicționar Enciclopedic*, ediția a III-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986 (aceeași sursă și pentru următoarele foiletoane la temă). **(R.M.)**

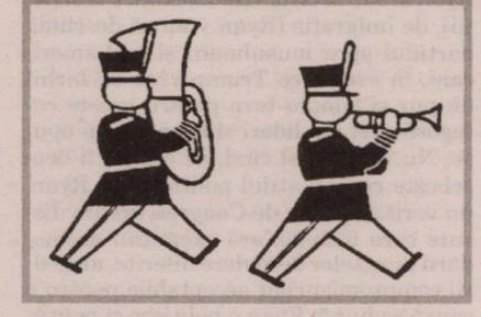

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

„Basarabia e România!"

– dar Republica Moldova mai e Basarabia? –

E foarte greu să mai știi cine ești după îmbrățișarea sufocantă a unor tătuci care ți-au spus că singurul fel de a exista e doar la ei în brațe. Lăsat singur, de capul tău – sau lăsat să ai impresia asta –, te uiți în jur. Descoperi într-o parte tătucul plin de răbdare pedagogică, privindu-te un pic dojenitor, ca pe orice copil neastîmpărat, iar în cealaltă parte niște frați care azi sînt apatici și nu se joacă cu tine, pentru că ești crescut la țară, iar mîine sînt isterici și urlă că nu te joci cu ei.

Un român fudul, ajuns la Chișinău pentru prima dată, cu impresia că e un american care vizitează Somalia, o să dea din cap dezaprobator: „Săracii ăștia sînt ruși, mosule! Gata! Nu-i auzi că vorbesc doar rusește? Și cînd vorbesc românește, tot rusește zici că sună". La noi se rîde cu gura pînă la urechi și de moldovenii de-acasă, iar cînd e vorba despre ăia de peste Prut, totul e doar un banc și-o măscărire a felului în care se exprimă. În discuțiile de la terase, în România, nimeni nu vorbește, bunăoară, despre potențialul agricol excepțional al Basarabiei, ci doar despre costurile unei eventuale reunificări. Toți sîntem importanți și experți. Vedem ideea asta de unire ca pe un favor pe care l-am face rudelor sărace de la țară. Noi sîntem toți IT-iști, intelectuali, europeni sadea, nu vorbim despre agricultură și chestii de-astea, pentru că sîntem citadini pînă-n măduva oaselor. Orice discuție despre așa ceva ne produce urticarie și ne amintește de vremea cînd s-ar putea să fi fost și noi țărani. Acum, avem impresia că ne-am mutat la oraș și că e „naspa" să vorbim despre lumea „rudimentară" de la coada vacii. Iar despre oamenii de peste Prut nu prea vorbim serios, pentru că, „săracii de ei", nu prea prind rîndul să intre în atenția noastră, măcar un pic, înaintea bancurilor cu basarabeni.

Străzile de la Chișinău par niște crevase săpate în asfalt de lacrimile care-au curs la moartea lui Stalin. Iar celebrul domn primar pare că e o foarte elegantă absență. Nu contează nimic. Nici locurile și clădirile superbe, lăsate să se degradeze, nici șuvoaiele de apă care brăzdează orașul la cea mai mică ploaie. Arată ca și cînd pădurea în care se află Chișinăul, copacii groși care maschează rănile acestui oraș vor învinge pînă la urmă și vor înghiți totul. Ideea unionistă pierde din aderență, de pe la 25% pînă pe la 17. În schimb, crește zumzetul gîndului că „ar fi mai bine pentru noi să fim independenți". Puțini ar ști limpede ce-nseamnă asta. Deocamdată, e ceva care sună bine. Ceva care înlocuiește șlagărul vechi al poveștii cu unirea. Iar dacă apare întrebarea „Bine, dar Moldova nu e independentă și la ora asta?", răspunsul o să întîrzie un pic. Între timp, mașina de presă rusească toarce liniștită și-și face treaba. Adică netezește covorul moale pe care calcă clientul hipnotizat. Mulți trăiesc – așa cum se întîmplă des și pe la noi – într-un vis despre ce-ar fi putut să fie. Adevărul e că te uiți în jur și vezi ce minune e Basarabia. Nu e foarte greu să cazi, și cu o mînă de ajutor, în visare.

Starea asta între somn și trezie e bîntuită de povești despre sume amețitoare de bani. La visul diafan despre cît de bine ar putea fi în Basarabia se adaugă, în cel mai natural mod cu putință, megaficțiunea banilor dintr-o țară săracă. O *modernitate lichidă* cum nici n-ar visa Zygmunt Bauman. Una la figurat, așa cum se gîndea teoreticianul, o lume în care nu mai există înțelegere și respectare a unui contract; totul e fluid și durează doar pînă la prima modificare a situației, prima schimbare de orice fel, prima năzărire a oricărui gînd. Există însă și o modernitate lichidă la propriu. Celebrul miliard dispărut din băncile Republicii Moldova. Un miliard de euro! Iar unii zic că asta s-a aflat întîmplător, pentru că de miliardele dispărute ultradiscret pînă acum nu știe nimeni. Lumea vehiculează – în povești despre delapidări și fraude fabuloase – niște sume care se adresează capacităților de interpretare cu care citești o carte sau vezi un film. Iar ficțiunea asta a banilor se autoalimentează și se transformă într-o transă care pronunță o hotărîre definitivă: „Nu se mai iese, frate, din așa ceva! Aici e gata! N-o să se vorbească niciodată la noi despre legitimitate și relația clasei politice cu națiunea. Aici nu e loc decît de dictatură, altfel nu ții lucrurile în frîu…".

Într-o narațiune cu mii de fire, unde intri ca-ntr-o junglă în care nimeni nu mai știe ce e ficțiune și ce e realitate, delirul e singura destinație posibilă. Totul circulă neverosimil, dar atît de real, între lumi care poartă nume ca Belarus, Ucraina, Kiev, Odessa, Transnistria, spații unde viețuiește un alt fel de a vedea lucrurile. Pare că nimeni nu mai are Puterea – că tot l-am amintit de Zygmunt Bauman – sau că, în orice caz, ea nu mai e la politicieni. Nu se știe unde e. „În altă parte" e ceva care poate însemna orice. Și nu se mai operează cu noțiuni prea clare, ca „bine" și „rău". Incertitudinea întreținută artificial poartă numele de „situația actuală". Spui că „situația actuală e complicată" și… gata. E suficient pentru un spațiu dintre lumi, unde se vede spectacolul etern al hîrîielii marilor puteri. Cu toate astea, printre probleme mari, de toate soiurile, acolo există și oameni care fac în așa fel încît, în jurul lor, brusc, se naște o lume normală.

Petre GURAN

„Cei doi vor fi un trup“

– Egalitatea ontologică dintre bărbat și femeie –

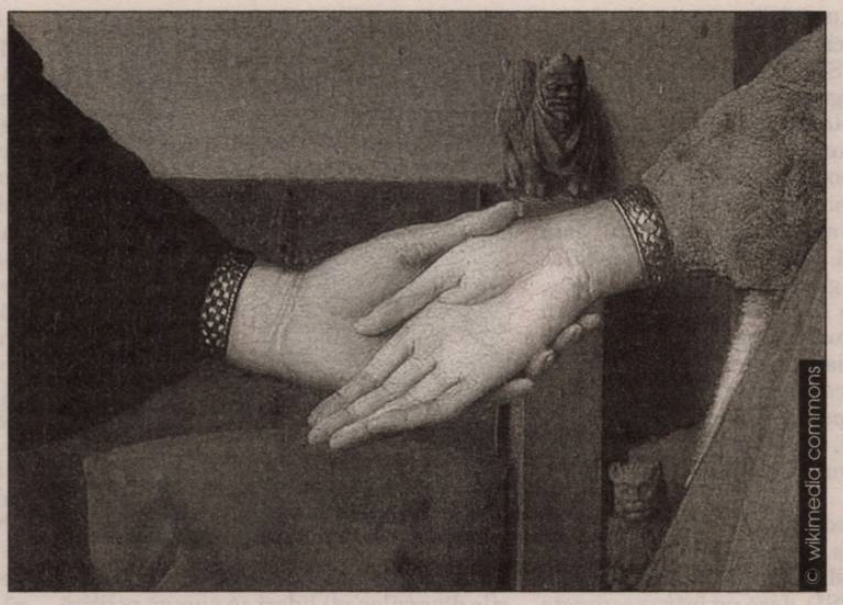

„Feminismul“ evanghelic pare să fi fost lăsat în umbră de o întemeiere patriarhală a primelor comunități creștine, patriarhalism moștenit și continuat de Biserică de-a lungul secolelor. Cel puțin aceasta este teza unei teologii feministe contemporane, atașată unei mișcări sociale specifice Occidentului în secolele XIX-XX, anume emanciparea politică și economică a femeii. De aici s-a hrănit și fantezia literară în jurul Mariei Magdalena, reprezentată ca un apostol feminin exclus din grupul fondator al creștinismului și ocultată ulterior de tradiția bisericească. Ipoteza nu are nici o bază în observarea formării textului evanghelic. Dacă o asemenea intenție de ocultare ar fi existat, orice urmă și mai ales poziția privilegiată ar fi fost omise în Evangheliі. Or, tocmai Evangheliile atestă această poziție preeminentă a Mariei Magdalena și exaltarea femininului așa cum am descris-o în articolul anterior. Dar să vedem cum se raportează la „feminismul“ Evangheliilor Sf. Pavel, cel asupra căruia au căzut acuzațiile de misoginism.

Primul context în care apare tematica egalității dintre bărbat și femeie este cel al relațiilor de cuplu. Aici trebuie să citim capitolul 7 din Epistola I către Corinteni a Apostolului Pavel împreună cu fragmentul din Evanghelia de la Matei 19, 3-12, plasînd chestiunea cuplului în contextul Împărăției lui Dumnezeu. Astfel, problema cuplului are atît caracter social, cît și caracter spiritual. Atîta timp cît identitatea individului s-a construit începînd cu întrebarea „Al cui ești?“ a existat necesitatea controlului social al raporturilor sexuale cu impact asupra procreației. În majoritatea societăților arhaice, cel puțin cele mai bine cunoscute istoric, paternitatea determină statutul social al pruncului. Relația de cuplu este subordonată astfel procreației. Excepția o reprezintă accidentul în raporturile sexuale, care induce haos și tensiune în grupul uman patriarhal. Rezolvarea spirituală a acestui accident o vom discuta mai jos. Dincolo însă de imperativul social, noutatea pe care o introduce Evanghelia este afirmarea unității ontologice a cuplului, care exclude inegalitatea. De aceea superioritatea patriarhală a bărbatului descrisă în Deuteronom 24 ca drept de dispoziție al bărbatului asupra femeii este anulată și înlocuită cu obligația bărbatului față de femeie, de unde observația ucenicilor care subliniază noutatea: „Dacă așa este starea omului față de femeie, atunci nu e de folos să se însoare“. Observația, deși denotă obtuzitate spirituală, va fi transformată de textele pauline în deschidere asupra fecioriei sau castității ca stare spirituală, ca pregătire pentru o treaptă superioară a ființei (cei care se fac fameni pentru împărăția cerurilor). Iată textul evanghelic:

„N-ați citit că Acela Care i-a făcut de la început, bărbat și femeie i-a făcut? Și a zis El: Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și cei doi vor fi un trup; așa încît nu mai sînt doi, ci un singur trup. Deci, ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă. Ei I-au zis: Atunci, de ce Moise a rînduit să-i dea carte de despărțire și s-o lase? El le-a zis: Din pricina învîrtoșării inimii voastre v-a dat voie Moise să vă lăsați femeile, dar la început n-a fost așa. Iar Eu vă spun că, în afară de vina desfrînării, oricine își va lăsa femeia și va lua alta săvîrșește adulter; și cel ce a luat-o pe cea lăsată, adulter săvîrșește. Ucenicii I-au zis: Dacă așa este starea omului față de femeie, atunci nu e de folos să se însoare. Iar El le-a zis: Nu toți pricep acest cuvînt, ci aceia cărora le este dat. (...) că sînt și fameni care s-au făcut ei înșiși fameni de dragul împărăției cerurilor. Cine poate înțelege, să înțeleagă“.

„Bărbatul să-i dea femeii ceea ce-i datorează; de asemenea și femeia, bărbatului.“

Apostolul Pavel extinde unitatea ontologică și propune o coresponsabilitate a soților unul pentru altul, tocmai pentru ca sexualitatea să nu devină un obiect de scandal (piatră de poticnire):

„Bărbatul să-i dea femeii ceea ce-i datorează; de asemenea și femeia, bărbatului. Femeia nu este stăpînă pe trupul său, ci bărbatul; tot așa, nici bărbatul nu este stăpîn pe trupul său, ci femeia. Să nu vă lipsiți unul de altul decît prin bună înțelegere, pentru un timp, ca să vă îndeletniciți cu postul și cu rugăciunea; și apoi să fiți din nou împreună, ca nu cumva Satana să vă ispitească prin neputința voastră de a vă stăpîni“ (I Corinteni 7, 3-5).

Cuplul protejează pe fiecare individ de propriile lui neputințe și permite un exercițiu spiritual gradual, care trece prin perioade de post (înfrînare) și rugăciune. Fecioria este un ideal, este o aspirație, dar nu este o rețetă, cu atît mai puțin o regulă. Libertatea rămîne absolută, iar raportarea la trup după iconomie:

„Cît despre fecioare, nu am poruncă de la Domnul. (...) Socotesc dar că (...) este bine pentru fiecare să fie așa cum este: Ești legat de femeie? Nu căuta dezlegare. Te-ai dezlegat de femeie? Nu căuta femeie. Dacă totuși te-ai însurat, n-ai păcătuit. (...) Și pe aceasta v-o spun, fraților: Că de-acum vremea se scurtează, așa că și aceia care au femei să fie ca și cum n-ar avea“ (I Corinteni 7, 25-29).

Orice decizie este legitimă dacă ea se supune imperativului spiritual. Scurtarea vremii înseamnă urgența căutării împărăției cerurilor. Cu cît crește în fiecare împărăția, cu atît este mai irelevantă reglementarea socială. Reglementarea socială este un act de iconomie, un pogorămînt, de care oamenii au nevoie, nu Dumnezeu. Cu cît ei se îndumnezeiesc se eliberează de constrîngeri sociale. Dar nu o pot face decît pentru ei înșiși.

Dar ce se întîmplă cînd accidentul de cuplu s-a produs, anume adulterul, pe care și Iisus îl pune deoparte? Aici legea lui Moise prevede pedeapsa capitală, ca de altfel toate societățile patriarhale, datorită consecințelor în progenitură (Deut. 23, 2: fiul femeii desfrînate să nu intre în obștea Domnului). Hristos răstoarnă însă și aici legea, cînd răspunde acuzatorilor femeii adultere că cine e fără păcat să arunce piatra, iar aceștia, mustrîndu-i conștiința, abandonează execuția. Dar sensul reprosului nu este de a stabili o corespondență între judecata de sine și judecata celuilalt, ci de a arăta că abia cel fără păcat, eliberat de imperativul reglementării sociale, este în stare să ierte, să anuleze consecința încălcării regulii sociale. Pîrîții sînt problema, cei care percep păcatul ca o stricare a rînduielii și vor s-o repare prin măsuri sociale nu spirituale, este ceea ce sugerează Iisus și în răspunsul la legea lui Moise prin formularea „din pricina învîrtoșării inimii voastre“. Pentru unii ca aceștia și din cauza lor există legile. Diferitele înțelesuri ale termenului *lege* le vom regăsi în *Epistola către Romani* a Sf. Pavel.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (V)

Tema următorului document pregătit în vederea întrunirii Sfîntului și Marelui Sinod Panortodox, care va avea loc între 16-27 iunie 2016 la Academia Ortodoxă din Chania (Creta), este la fel de spinoasă ca aceea a diasporei: autonomia bisericească.

Miza teologică, teoretică și practică deopotrivă, este enormă. Teoretic, modul cum ortodoxia de azi gîndește problematica „maturității“ ecleziale, pentru că despre acest atestat al dezvoltării bisericești este vorba, va influența nemijlocit capacitatea ei de a face misiune în spații geografice mai vechi și mai noi și de a mărturisi dreapta credință eliberată cumva din captivitatea unei ecleziologii excesiv naționale. Sigur, criteriul teritorial rămîne valabil, Biserica lui Hristos nefiind abstractă, diafană, neîntrupată cultural, plutind ca o boare peste creația reavănă de a doua zi. Rînduiala canonică, ilustrată în Diptice, este expresia unei bune chiverniseli a plasamentului istoric al Bisericii. Crucială este aici însă corectarea mecanismului mental prin care mijlocul ajunge scop în sine.

Apoi, din punct de vedere practic, ortodoxia mondială are cîteva restanțe grave, chiar rușinoase. Cît mai trebuie să aștepte Biserici locale vechi de secole recunoașterea valorii lor pastorale? Sînt Bisericile Ortodoxe din Republica Moldova, Ucraina, Belarus, Estonia sau Macedonia simple monede de schimb între Bisericile „mame“? Cît mai putem prelungi și chiar adînci abordarea de tip geopolitic în raporturile interortodoxe? Întrebările nu sînt deloc retorice. Ele atrag doar atenția asupra faptului că a venit probabil momentul, Dumnezeu știe dacă este așa, să depolitizăm practica eclezială, să luăm în serios principiile canonice care au făcut posibilă „minunea bizantină“ prin care Biserica nu era definită exclusiv etnic, membrii ei provenind oricum din mai multe neamuri.

Documentul referitor la autonomia bisericească, elaborat în fazele succesive ale pregătirii Sinodului Panortodox, este manifest teoretic și abstract. Pentru un cititor neavizat, un asemenea text poate părea, pe bună dreptate, scandalos. În el nu regăsim pe Hristos, ci doar preocupări strict omenești legate de modul cum se subordonează o comunitate de credință față de o alta, văzută ca fiind mai valoroasă, mai îndreptățită. Or, așa stînd lucrurile, simplul fapt de a avea vechime se transformă în argument de autoritate, ceea ce nu are nici un fundament biblic sau patristic. Tradiția este, firește, o probă a timpului, dar ethos-ul ei nu se confundă cu imobilismul. Vitalitatea organismului eclezial se vede inclusiv în puterea de a gestiona prezentul.

Textul vorbește despre „statutul de independență relativă sau parțială a unei părți ecleziale precise în raport cu jurisdicția canonică a Bisericii autocefale față de care ea are relația sa canonică“. În traducere liberă, Biserica autonomă are, în raport cu cea autocefală, predicatul unei entități semiindependente, fapt cu nimic justificat, ținînd cont că, la nivel sacramental, ea este o Biserică deplină, fără nici o lipsă. Totul se reduce la o arhitectură de putere moștenită din epoci în care unitatea bisericească era similară cu cea civilă și, fapt important, în care exercițiul unității era zădărnicit de distanțele foarte mari, de dificultățile comunicaționale și altele asemenea. Ei bine, în plină globalizare și comunicare fără limite, perpetuarea unor asemenea tipare nu se mai justifică.

În ceea ce ne privește, ca Biserică locală ieșită cu greu de sub tutela Patriarhiei Ecumenice, tema autonomiei și a autocefaliei ar trebui să ne preocupe critic și să încercăm să scutim alte Biserici locale de umilințele prin care am trecut și noi. Da, este vorba, la urma urmelor, de atitudinea colonialistă față de propriii noștri frați întru credință. Cu ce drept acordăm sau refuzăm certificatul de majorat al unor Biserici care propovăduiesc de secole Evanghelia lui Hristos și care au dat ortodoxiei mondiale sfinți și martiri? Dorința întemeiată de a avea o rînduială, de a prezerva și întări ordinea canonică, nu trebuie să se transforme într-o practică prin care unii sînt mai importanți decît alții. Lecția Mîntuitorului este complet alta: cel care se vrea primul trebuie să fie întîiul în slujire.

***Radu Preda** este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

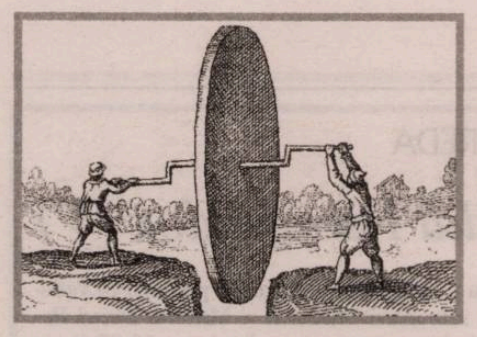

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Zorro demascat

Valeriu Zgonea e unul dintre politicienii care și-au administrat cu grijă cariera. A urcat constant în ierarhiile de partid, ajungînd pînă la poziția secundă în ierarhia PSD. În paralel, ascensiunea sa pînă la vîrful Camerei Deputaților părea acum patru ani un pic surprinzătoare, pentru ca ulterior să confirme un oarecare talent pentru poziția deținută. Pînă acum cîteva săptămîni, dl Zgonea părea pe drumul cel bun către funcții și mai importante. Construcția s-a prăbușit în momentul în care dl Zgonea a îndrăznit să se plîngă de prezența unui condamnat definitiv în poziția de președinte al PSD. Un gest de curaj relativ surprinzător, dar nu șocant pentru un PSD, care, de-a lungul timpului, a tot încercat, fără succes, să își construiască anticorpi care să îi salveze imaginea publică. Excluderea sa din partid a avut caracterul unei execuții sumare. Cîteva înjurături bine plasate în ședința de demascare, un vot cvasi-unanim și cei douăzeci de ani de activitate politică a dlui Zgonea erau istorie. Ulterior au început pregătirile pentru concedierea sa din postul de președinte al Camerei.

Dacă e ceva surprinzător la decizia conducerii PSD, e relativa lipsă de sprijin pentru acuzat. Nici un pesedist cu oarecare greutate nu a îndrăznit să nuanțeze în vreun fel discuția, de teamă să nu fie acuzat de lipsă de solidaritate. În sarcina dlui Zgonea s-a reținut faptul că a tras de timp în materia modificării unor legi care ar fi protejat un număr limitat de polticieni de urmările penale ale faptelor săvîrșite cît timp au deținut funcții. Nimeni din PSD nu a îndrăznit să spună că, poate, dl Zgonea a procedat corect. Că, poate, societatea are nevoie de o oarecare rigoare și de un pic de curățenie.

Altădată, conflictele interne ale PSD erau, parcă, mai echilibrate. Încerc să îmi închipui cum s-o fi văzut incidentul ăsta de pe cealaltă parte, cea a liderilor PSD, și mi-e foarte greu să înțeleg cum reușesc oamenii ăștia să împace argumentele cu faptele. Dl Zgonea a fost acuzat în public de lipsă de loialitate, iar, pe la colțuri, că se comportă ca un trimis al „serviciilor" în interiorul partidului, că agenda sa nu e a partidului, ci a americanilor de la ambasadă care vor cu tot dinadinsul să creeze alt PSD.

Dacă acceptăm, de dragul discuției, aceste premise, atunci apar, inevitabil, niște întrebări. Ce e în neregulă cu PSD, dacă un intrus reușește să devină în același timp președinte executiv al partidului și președinte al Camerei Deputaților? Ce spune despre partid această neatenție? Dl Zgonea nu s-a pus totuși singur în acele funcții. Timp de douăzeci de ani, chiar n-a remarcat nimeni nimic? Mai departe, dacă ambasada americană la București ar interveni atît de brutal în afacerile interne ale unui partid, atunci nu ar trebui, poate, ca această chestiune să fie discutată frontal? Nu ar trebui lămurită cumva relația dintre cele două entități? Și nu ar trebui, oare, ca PSD să își pună problema asta în forurile interne înainte ca zvonurile și insinuările diverșilor săi lideri să ajungă politică oficială, iar cel mai mare partid al României să devină oficial antiamerican? E ăsta cel mai bun moment să devii așa ceva? Aici nu prea e loc de ambiguități.

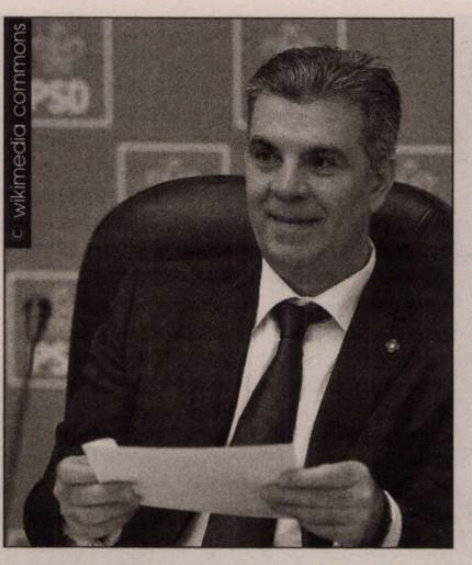

E greu să nu remarci atitudinea ușor schizofrenă (sau necinstită, dacă vreți) a PSD în relația cu America. Pe de o parte, toți conducătorii săi speră să obțină validare de la Washington, pe de alta se plîng de amestecul ambasadei în treburi interne românești. Cîteodată mă întreb dacă PSD realizează cît de important este pentru România și ce efecte pot avea ideile care vin dinspre liderii săi.

Liviu Dragnea, cel a cărui condamnare a provocat disputa, a sugerat că plecarea sa din fruntea PSD ar fi dus la disoluția partidului. Argumentul e rizibil, am scris deja despre el în acest spațiu. PSD nu e Liviu Dragnea. Nu a început și nu se va termina cu el. Însă PSD, chiar dacă stă relativ bine în sondaje, are nevoie – a cîta oară? – de o autoanaliză lucidă. Mazilirea lui Zorro (termen autoironic asumat de dl Zgonea) nu rezolvă mai nimic. Amînă doar un deznodămînt, prelungește ambiguitatea și mărește entropia sistemului politic românesc.

Senzația de derivă, completată măiastru și de bîlbele celuilalt mare partid românesc, e plenară dacă ne uităm care sînt alternativele. În momentul ăsta nu prea are cine să înlocuiască PNL și PSD, oricît de mare ar fi dorința în rîndul electoratului. În 2016 avem alegeri parlamentare. Dacă problema majoră a acestor alegeri va fi protecția de legea penală, atunci îl putem deja marca drept un an al regresului.

În ceea ce îl privește pe dl Zgonea, e irelevant ce îl mînă în luptă, dacă ideile sale sînt corecte. Zorro e un personaj fictiv și pasabil, dar el a fost inventat tocmai pentru că cei care îi urmăreau aventurile aveau nevoie să creadă că binele e totuși posibil.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Știri mici...

...obținute prin răsfoirea, la întîmplare, a presei de peste tot.

Mai țineți minte dandanaua WC-urilor pe care americanii le vor folosi conform sexului pe care „îl simt" și nu pe care îl „dețin prin naștere"? Era vorba despre scandalul iscat de legislativul statului Carolina de Nord, care a decis că utilizarea toaletelor de către persoanele care se simt femei, dar s-au născut cu penis sau de către cei care se simt bărbați închiși într-un corp fără penis nu este o materie care să privească autoritățile municipale. Prin urmare, la Washington s-a simțit nevoia unei intervenții de la nivel federal. Departamentul de Justiție și cel al Educației au emis o scrisoare comună care recomandă școlilor publice să permită elevilor să utilizeze toaletele care se potrivesc „identității sexuale simțite", nu neapărat celei scrise în certificatul de naștere. Practic, se indică expres faptul că școlile care practică discriminarea de gen (incluzîndu-se în această categorie și elevii transsexuali) nu vor mai căpăta asistență financiară de la nivel federal, conform unui set de legi din 1972. Evident, documentul a fost aplaudat de „progresiști" și hulit de „conservatori". De exemplu, Greg Abbott, guvernatorul statului Texas, a anunțat că statul condus de el va ignora recomandările administrației Obama, fiind dispus să renunțe la subvențiile federale. Dosarului Buda Neutră i se adaugă noi file...

Găsesc apoi o știre mică și vioaie de pe frontul Brexitului. Humza Yousaf este musulman de origine pakistaneză. Locuiește în Scoția. A participat la alegeri și a fost ales. Prin urmare, s-a dus la Londra pentru a depune jurămîntul de credință în fața Reginei. Fiind membru al Partidului Național Scoțian, a purtat tradiționalul kilt (fusta aceea celebră care l-a făcut faimos pe Mel Gibson). Fiind din Pakistan, a rostit jumătate din jurămînt în limba urdu. Alți parlamentari au jurat în gaelic, scots sau doric. Îmi permit să rezum: un naționalist scoțian de religie musulmană și de origine pakistaneză a îngenuncheat în fața Reginei Angliei, îmbrăcat în kilt, și a jurat credință Coroanei în limba urdu. Să ne amintim că Partidul Național Scoțian a provocat în trecut un referendum privind independența Scoției și amenință cu încă un scrutin similar, în cazul în care majoritatea britanicilor ar decide ieșirea din UE. Scoțienii vor să rămînă în Uniune. Cum ar fi o politică de vecinătate pentru Anglia, în timp ce Scoția ar deveni stat candidat și ar intra în politica de extindere?

New York Times publică dezvăluiri șocante despre modul în care a fost falsificată Olimpiada de la Soci. Acele Jocuri Olimpice ar fi fost o bătaie de joc, organizată și finanțată de Kremlin. Dovada? Destăinuirile lui Grigori Rodcenkov, fost șef al agenției rusești antidoping. Domnia-sa a „defectat" în Statele Unite de curînd, pe modelul spionilor KGB din timpul Războiului Rece. A cerut azil în SUA pretinzînd că viața îi este în pericol. Avea și argumente: doi adjuncți ai săi au fost recent găsiți decedați, din motive necunoscute. Domnul Rodcenkov a povestit cu lux de amănunte schema de dopaj a sportivilor ruși, implicarea serviciilor secrete în manevrarea probelor de urină ale sportivilor și înlocuirea lor cu eșantioane recoltate cu luni în urmă, modul în care s-a finanțat întreaga operațiune. Pînă la urmă, să ne amintim, Soci a fost un succes propagandistic total pentru Putin: Rusia a depășit SUA la numărul de medalii cîștigate. Revine, astfel, în prim-plan, dezbaterea legată de sport și moralitate, de corupție și politică, de ignorarea idealurilor olimpice de dragul banilor și propagandei. Jurnaliștii de la *New York Times* nu se sfiesc să arate cu degetul și spre Thomas Bach, președintele Comitetului Internațional Olimpic, pe care îl acuză de complicitate, sugerînd (fără probe deocamdată) mite substanțiale care ar fi fost folosite pentru ca Soci să cîștige organizarea, în dauna austriecilor din Salzburg.

Știri mici, dar vioaie. Nu le-am prea văzut în presa de la noi, așa că m-am gîndit să vi le povestesc.

un sport la Răsărit

Bătălia cu meldonium-ul se dovedește mai grea decît competițiile olimpice?

Meldonium-ul în sport e o acadea într-un magazin de plăcinte bucovinene. O glumă. Problema e, azi, drumul invers al sportului. Fostul director al laboratorului antidoping de la Soci, dr. Rodcenkov, a făcut o dezvăluire care se perpetuează cu forța și groaza unui cutremur fără sfîrșit. Forțele speciale rusești ar fi pătruns noaptea în zona în care se țineau probele de urină de la J.O. de iarnă, pentru a le altera. Așa că bombonelele Mașei sînt din ordinul dramelor cehoviene raportat la explozia de la Cernobîl. Evoluăm în buclă. Ca orice virus care nu este exterminat la timp, comunismul a suferit mutații virtual rezistente la orice se găsește pe piața morală și de drept a zilelor noastre. Pe vremuri, sovieticii își asumau baroasele date în capul planetei în numele idei lor trăsnite despre idealul uman (evident, unul fără oameni). Acum nu mai există ideologie și nici reguli. Statele sînt cotropite de omuleți verzi, iar laboratoarele sînt bîntuite în creierii nopții de țestoase ninja. Toți aceștia vin de pe Marte, unde, din fericire, n-a pus încă piciorul nici un american. E clar. Sportul a ajuns din nou un fel de rachetă cu rază lungă de acțiune propagandistică. De acum, ne rămîne doar să mai inventăm un Samaranch care să distribuie dreptate tuturor precum rabinul din Buhuși și să pună iar pe picioare o ediție olimpică gen Seul 1988, în care s-a dat liber la injecții. Ne vom iubi pe tunuri și vom purta pantaloni evazați. Sper doar să nu ne întoarcem în timp chiar pînă la al Doilea Război Mondial.

Radu NAUM

Șah sau table?

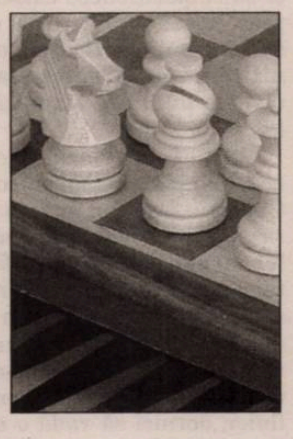

Texte și opinii de:

● Constantin IONESCU (mare maestru la șah)
„Înainte premiile erau în lei-tramvai. Dar tot era mai bine" – interviu
● Vladimir DANILOV (secretar general al Federației Române de Șah)
„Computerul a și stricat" – interviu
● Liviu RADU (președinte al Federației Române de Table, arbitru internațional)
„Și la table sîntem în urmă" – interviu
● Mircea PÂRLIGRAS (campion național la șah)
„Și programele de pe smartphone joacă la nivel înalt" – interviu
● Bogdan VOICU (sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale)
„Strategia îl face pe om..."

argument

Ale vieții două fețe

Șahul și tablele sînt cele două fețe obișnuite ale unei table de joc. După cum așezi tabla, alegi una sau alta. Uneori, piesele de șah sînt cele care te încurcă la deschiderea tablei, așa cum spune o cunoscută vorbă, alteori pulurile și zarurile pentru table sînt date la o parte cu dispreț, în timp ce cutia e întoarsă cu pătratele albe și negre în sus. Se întîmplă însă și ca alegerea să fie o adevărată dilemă. Asta se petrece la nivelurile obișnuite, pentru că șahiștii profesioniști au suprafețe de joc numai pentru șah, după cum și cei care joacă table la nivel competițional (varianta oficială e backgammon) au suprafețe de joc dedicate exclusiv acestui joc. Dar noi vom considera, în acest Dosar, șahul și tablele drept cele două fețe reprezentative ale ideii de joc în general, tot așa cum le putem vedea în sens și mai larg ca fiind două fațete ale vieții. Pentru că fiecare din cele două reprezintă o lume. Una sobră, calculată, elitistă, cealaltă veselă, plină de riscuri, populară. Precum vinul și berea, așa cum scrie unul dintre colaboratorii noștri. Desigur, ni se poate aminti că există și multe alte jocuri și multe alte laturi ale vieții, dar aici ne vom rezuma doar la cele două. Ambele au o istorie lungă și complicată, care vine din antichitate, foarte asemănătoare cu cea a vinului și berii, dacă e să păstrăm comparația. Peste tot pe unde au ajuns, amîndouă au fost foarte mult jucate, de multe ori chiar pe stradă. La muzeul Ephesos din palatul Hofburg de la Viena se păstrează o piatră marcată pe care, în Imperiul Bizantin, se juca *alea,* un strămoș al jocului de table (inventat, se pare, de soldații greci care asediau Troia). Acea piatră de joc duce la ideea că *alea* se juca afară (pe caldarîm?), că era ceva public și popular. Ca și astăzi, de altfel. Despre istoria jocului de șah (care e însoțit și de o legendă foarte cunoscută) s-au păstrat, de asemenea, o mulțime de informații.

Dar, vorbind despre jocurile propriu-zise de astăzi, de la noi, probabil că nu mulți știu că dincolo de marea popularitate pe care o au tablele la nivel de amatori în țara noastră, în 1992, campionatul mondial de la Monte Carlo (acolo unde tablele sînt privite drept un joc cît se poate de rafinat) a fost cîștigat de un român, Ion Ressu, nepot al celebrului pictor Camil Ressu. La șah, după scăderea interesului și nivelului general în anii următori Revoluției (ceea ce s-a întîmplat cu mai toate sporturile de la noi), astăzi, cei de la federația de specialitate ne spun că se înregistrează un adevărat reviriment. Tot mai mulți copii învață șah, numărul cluburilor e în creștere și la fel și cel al performanțelor internaționale. Asta spre deosebire de ce se întîmplă în „zona șahiștilor" din Cișmigiu, unde tocmai șahul a ajuns minoritar, nu atît în favoarea tablelor, cum s-ar putea crede, cît în cea a jocului de rummy, care a devenit neașteptat de popular.

Mai departe, vă invit să deschideți Dosarul (pe oricare față a lui) pentru a descoperi mai multe. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Bogdan VOICU

Strategia îl face pe om...

Cu cîteva decenii în urmă, sociologul francez Pierre Bourdieu, unul dintre numele importante ale teoreticienilor sociali din secolul trecut, arăta că există o corespondență remarcabilă între acțiunile și preferințele indivizilor. Mai exact, Bourdieu explica cum preferințele pe care un individ le are într-un domeniu specific al vieții sînt legate prin fire nevăzute de opțiunile sale din alte cîmpuri sociale. Tipul de vin consumat, modul în care te îmbraci, felul în care gîndești, preferințele de vot, ca să dau doar cîteva exemple, sînt lucruri ușor de conectat între ele.

Corespondența este una puternică. Profesiile liberale și cadrele didactice universitare, spunea Bourdieu în anii 1980, aveau sistematic o probabilitate mai mare decît alții de a fi interesate de șah și tenis, să consume whisky, să asculte muzică clasică. Profesiile liberale ar fi votat însă în mai mare măsură decît alții spre dreapta, iar profesorii universitari spre stînga. Preferința este, evident, relativă la alte categorii sociale. Antreprenorii se plasau mai mult decît ceilalți către șampanie și echitație, către practicarea vînătorii, dar și către tenis, votînd spre dreapta. Tot spre dreapta era probabil să voteze și micii agricultori, dar comparativ cu alții, ei preferau mai des *pétanque*-ul ca sport de practicat, și pastis-ul ca băutură alcoolică. Asocierile de acest gen sînt multe, incluzînd apropierea dintre muncitori și vinul roșu obișnuit, dar și preferința lor mai accentuată pentru fotbal, priza mai mare pe care comedia muzicală o avea printre tehnicieni sau pe care berea o avea printre lucrătorii comerciali.

Fără îndoială, acestea sînt realități de acum 30 de ani, „de pe vremuri", cum spunea fiica mea. Să nu ne grăbim însă a judeca acele vremuri drept niște realități apuse. În fapt, cele observate atunci sînt reflexia unor legități sociale puternice, ce funcționează și astăzi.

Așa cum nota Bourdieu, toate aceste asocieri nu erau întîmplătoare. Preferința pentru a juca tenis, spre exemplu, reflecta o înclinare sistematică spre planificare și strategie, și mai ales spre a reacționa rapid și a anticipa mișcările adversarului, elemente definitorii ale sportului respectiv. Cei obișnuiți cu un astfel de context, cei capabili de a reacționa rapid, de a se adapta la caracteristicile suprafeței de joc și la variațiile jocului adversarului prezintă, de fapt, același tip de capacitate de adaptare și de stăpînire a mediului în orice alt context al vieții lor. De aici și preferința mai accentuată către tenis a păturilor sociale cele mai dinamice, a căror capacitate de a acumula capital educațional și economic își găsește sursa în același tip de adaptabilitate și control asupra mediului în care evoluează. A înțelege și a aprecia un vin simplu, ieftin, fără o varietate gustativă sofisticată se plasează la polul opus. A obține satisfacție dintr-o porție mică de mîncare, dar atent construită, necesită o abordare a vieții la modul general mai complexă decît cea a gurmandului ahtiat după cartofi prăjiți și grătar de porc.

Revenind spre tenis, acesta poate fi privit ca un sport individual, în care responsabilitatea pentru rezultatele acțiunii este clar delimitată. Sporturile de echipă sînt altfel. Mai ales dacă numărul coechipierilor este mare, responsabilitatea este mai difuză. Evident, erorile flagrante și execuțiile de geniu sar în ochi și individualizează performerul, dar a avea o zi cu un joc mediu te lasă ascuns printre ceilalți. Sporturile de echipă îți permit timpi de respiro. În plus, pentru privitor, elementele strategice sînt mai dificil de observat.

© wikimedia commons

Astfel de legități sînt prezente și azi, chiar dacă profesiile s-au diversificat, chiar dacă sectorul serviciilor s-a dezvoltat enorm și nu se mai încadrează poate fidel în categoriile folosite de Bourdieu.

Mai mult, explicația lui Bourdieu este convergentă cu multe alte teorii din științele sociale, în principal cu cele originate în sociologia valorilor. Oamenii deprind moduri de a face pe care le internalizează și le adoptă ca valori proprii. Valorile nu sînt privite aici ca în filozofie, ci în sensul din științele sociale, ca elemente ce orientează acțiunea, ca un fel de scală a preferințelor – în felul ușor reducționist pe care îl regăsim în marketing și studiul pieții. Valorile astfel internalizate se manifestă prin comportamente și atitudini, prin preferințe explicite ce reflectă felul de a fi al fiecăruia: capacitatea de a planifica, de a anticipa reacțiile altora, de a controla mediul, preferința pentru a-ți asuma responsabilități, aversiunea la risc sînt manifestări ale valorilor proprii.

Valorile nu sînt însă un simplu act individual, ci sînt internalizate de indivizi prin socializare. Ele sînt sociale, depind de mediul sau mediile sociale în care creștem, am trăit sau trăim. Iar mai apoi, se manifestă în practici. Cum ar fi șahul sau tablele.

„Este mult mai ușor să cîștigi o partidă de șah în cinci minute decît să vorbești despre problemele Rusiei în cincisprezece minute."

GARRY KASPAROV

Dar șahul și tablele nu sînt foarte diferite între ele. Ambele jocuri presupun o abordare strategică, capacitatea de a respecta anumite reguli și confruntarea cu mutările adversarului. Ele implică nevoia de planificare, de a te conforma regulilor, precum și capacitatea de a controla acțiunea. Cea din urmă este însă diferită la table, dat fiind elementul aleatoriu implicat de aruncarea zarurilor.

Fără îndoială, o astfel de abordare aproape abstractizată a celor două jocuri poate părea ciudată. Ea este însă utilă pentru a înțelege similitudinile dintre cele două jocuri și multitudinea de *boardgames* on- și offline de astăzi. În fapt, dacă șahul este mai complex decît tablele la nivel strategic, el este mai simplist decît go-ul și mult mai puțin complex decît jocurile electronice de azi, fie ele pe computer, *device* mobil sau consolă gen X-Box, care implică participarea mai multor jucători. În fapt, poți avea o infinitate de jucători, ceea ce face ca nevoia de anticipare și propensiunea spre a planifica strategic să fie încă și mai importante decît la șah.

Cum timpul fiecăruia este încă în mod natural limitat, numărul celor ce pot juca un joc oarecare este limitat și el. Prin urmare, orice nou joc ce a apărut de-a lungul timpului a creat o piață și mai competitivă, în care „actori" vechi precum șahul și tablele au trebuit să se plaseze și să se poziționeze extrem de atent. În plus, distanța dintre cele două, ce le plasa cîndva într-o relativă opoziție, devine mai mică pe măsură ce alte posibilități de *entertainment* strategic devin vizibile.

Liniștea din jurul meselor de șah, acompaniată de murmurul chibiților din Cișmigiu (sau din fața de la „Dealul Mare", în urbea copilăriei și adolescenței mele), nu mai este atît de diferită de voioșia tablelor și de zornăitul zarurilor, așa cum se rostogoleau ele cîndva pe stadion, în așteptarea începerii meciului de tineret-rezerve, sub soarele blînd ce însoțea spectatorii veniți cu orele înainte de primul fluier, dornici să vadă o nouă victorie a Petrolului. Distincția dintre practicanții celor două jocuri rămîne: *tablagiii* vor fi mai dispuși la a prefera un element de întîmplare, iar *șahiștii* vor prefera mai mult control, mai multă strategie.

Dar sîntem într-o eră în care schimbările transformă lumea în care trăim. Fotbalul, joc aflat la Bourdieu la polul opus șahului, tinde a deveni altceva. Nu mai contează atît de mult forța fizică și reușitele individuale. De-a lungul deceniilor, disciplina tactică, abordarea strategică a meciului, iar mai nou flexibilitatea abordării s-au impus ca elemente-cheie ale succesului. Ligile inferioare, de amatori, încă oferă un primat al forței și al tehnicității. Sus de tot, la vîrf, contează tot mai mult felul în care gîndești meciul, atît ca antrenor, cît și ca jucător. Din păcate, comentatorii sportivi români, cu puține excepții, sînt departe de a identifica astfel de elemente în meciurile pe care le prezintă. Preocuparea excesivă pentru ceea ce a declarat unul sau altul despre un al treilea îi lasă departe și de table, și de șah. Sau, mai exact, îi face să înțeleagă doar faptul că la table sînt implicate niște zaruri.

Acest lucru nu înseamnă că lumea nu evoluează în jurul nostru. Este o evoluție firească ce ne face din ce în ce mai capabili de a planifica, de a urmări strategii clare, de a acționa responsabil. Dacă ar fi să risc o predicție, aș spune că tablele și șahul vor continua să piardă public. Acest lucru ar contrazice aparent constatările lui Bourdieu de acum trei-patru decenii, în care șahul era asociat mai degrabă cu cei mai bine educați. Azi avem din ce în ce mai mulți oameni mai bine educați. Dar și piața jocurilor strategice s-a diversificat, complexitatea multora dintre ele depășind-o de departe pe cea a șahului. Aproape că aș spune că tablele au mai multe șanse de a supraviețui pe termen lung șahului. Dar tot pe același termen lung mă aștept ca fiecare individ să aibă mult mai mult timp liber. Prin urmare, închei mai degrabă cu un... pat!

***Bogdan Voicu** este sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale (www.romanianvalues.ro).*

Computerul a și stricat

interviu cu Vladimir DANILOV, secretar general al Federației Române de Șah

Care-i starea șahului la ora actuală în România?

E un reviriment clar, se joacă mult acum. Scăderea din anii '90 a fost oarecum logică pentru că înainte erau peste zece de cluburi de șah în fiecare județ, unde oamenii erau și angajați prin întreprinderi. Chiar și unii jucători care aveau categoria de candidat de maestru erau angajați doar pentru simplul fapt că erau jucători în cadrul echipei fabricii. După anii '90, peste tot în sport s-a terminat cu această practică și reculul a fost puternic. Inițial au rămas foarte puține cluburi. S-a mai mers așa, din inerție. Prin 1997-1998 rămăseseră foarte puține cluburi care-și mai permiteau să plătească ceva bani jucătorilor. După asta însă, șahul a început să intre în școli, mai întîi prin cercuri și *after school*-uri. De doi ani este și materie opțională. Există un protocol semnat cu Ministerul Educației. Federația de Șah a făcut un efort și a dotat 500 de școli cu toate cele necesare pentru predarea șahului: table demonstrative, manuale, table și piese de șah. Iar la ora actuală, de exemplu, abia s-a terminat campionatul de copii și juniori, unde am avut peste 600 de participanți, care au stat la această competiție vreo douăsprezece zile. Numărul cluburilor e în creștere, sînt peste 250 active. Avem și cel puțin 16.000 de sportivi legitimați. Înainte de recul, în '90, erau 50-60.000 de carnete. Dar atunci nu era o evidență strictă pentru că nu era nimic electronic, așa că era neclar și cîți jucau efectiv. Acum, din cei 16.000 de jucători înregistrați, peste patru mii sînt activi, joacă în turnee. Comparînd cu ceea ce se întîmplă în gimnastică, unde, în urma recentului scandal, a reieșit că mai sînt doar cîteva sute de practicanți, la noi, baza de selecție s-a mărit. Am ajuns ca în echipa națională de seniori, care deja a participat anul trecut la campionatul european, să avem un titular de 15 ani, ceea ce nu ar fi fost posibil fără o dezvoltare serioasă a șahului juvenil. Se numește Bogdan Deac, are ELO 2501 și două norme de mare maestru internațional. La băieți avem foarte mulți juniori de perspectivă și am și luat trei medalii la campionatul european de juniori. La feminin stăm ceva mai rău, dar noi încercăm să creștem numărul de practicante. Din 27 mai organizăm, la Constanța, campionatul european feminin de senioare. În fiecare an organizăm și un turneu internațional (memorialul Maria Albuleț) pentru senioare.

Vă pun o întrebare clasică, dacă nu chiar un clișeu. Cît e antrenament și cît e talent în jocul de șah? Cît de departe poți ajunge cu un antrenament serios și fără talent și cît de departe poți ajunge doar cu talent și fără antrenament?

Fără antrenament nu se poate, poți să fii tu oricît de talentat. Și, cu siguranță, au fost șahiști foarte talentați care însă n-au jucat niciodată șah, decît la nivel de amatori. Dintre cei vechi, Mihai Șubă este un exemplu de șahist foarte talentat, dar care a început șahul relativ tîrziu, adică la 18 ani. Constantin Ionescu, mare maestru, de asemenea, a început să joace abia la 14 ani. Iar în general, pentru marea performanță, vîrsta de începere a șahului este astăzi în jur de 4-5 ani. Deci, doar cu talent nu poți sub nici o formă să faci ceva. Un jucător talentat din parc nu va bate niciodată nici măcar vreun candidat de maestru. Pe de altă parte, fără talent, degeaba muncești, fiindcă n-o să atingi niciodată o performanță notabilă, pentru că șahul, din punct de vedere uman (deși calculatoarele încearcă să ne demonstreze altceva), este infinit, iar pentru a reuși mereu ca dintr-o sumedenie de variante să o alegi pe cea corectă e clar că, pe lîngă antrenament, trebuie să ai și intuiție. Nu poți calcula totul, cum face computerul. Bine, la șah problema nu este rezolvată complet, încă, de către computer și noi sperăm ca acest moment să fie cît mai îndepărtat. Și chiar dacă o să fie vreodată rezolvată, asta va fi doar pentru computer, pentru că între oameni n-ai cum să reții atîtea variante.

Ce a schimbat computerul în jocul de șah al oamenilor? Nu a evoluat și șahul dintre oameni pe baza computerului?

Computerul e și cu bune, și cu rele la noi, la șah. A influențat decisiv pregătirea jucătorilor, pentru că astăzi cu orice calculator poți găsi peste șase milioane de partide jucate încă de pe vremea lui Napoleon și pînă ieri. Partidele jucate la turneele cele mai puternice sînt salvate și publicate săptămînal. Deodată, eu, ca jucător, pot căpăta niște informații importante despre adversari pe care nu i-am cunoscut. Înainte, să spunem, dacă știam că jucăm cu Rusia, de exemplu, era OK. Cine e în echipa lor? Karpov, Kasparov etc. Deschideai informatoarele și-i găseai acolo. Dar, dacă jucai cu echipa Finlandei sau a unei țări mai puțin cunoscute, deja erau probleme de informare. Unde să le cauți partidele? Astăzi, ajungi la ele cu un click. Trebuie să știi doar numele adversarilor și-ți poți face o idee despre ce deschideri joacă, fie ei și din Papua Noua Guinee.

Pe de altă parte însă, computerul a și stricat șahul. Înainte șahul se juca conform unui plan de joc, era ideea să înveți șahul, să citești cărți. În ziua de astăzi, cînd îi întreb pe juniori care e idealul în acest joc, ei spun că trebuie tot timpul să faci cea mai bună mutare. Or, asta e o concepție total greșită. Ei se uită pe computer și acesta face într-adevăr cea mai bună mutare. Dar nu-și pun problema cum poți ajunge, ca om, la cea mai bună mutare. Încerc să le explic de ce eu găsesc în cinci secunde o mutare la care ei ajung după ce se gîndesc o oră. Pentru că ei se iau după computer și încearcă să calculeze cît mai bine și cît mai mult. Asta este fals. Trebuie să înțelegi jocul de șah, să știi ce e acela un plan, ce e aceea o strategie. Asta e ce au stricat computerele la tînăra generație. Computerul face uneori niște mutări foarte ciudate, pentru că el pur și simplu numără și, dacă te iei după el, riști să nu mai înțelegi nimic din jocul acesta.

Dar, în general, șahul uman a evoluat în timp? Adică un mare jucător actual e superior unui Capablanca sau Alehin?

Sincer, nu cred. Mă gîndesc ce partide ar fi făcut jucători ca Alehin, Capablanca, Keres sau Morphy dacă ar fi avut la dispoziție programele și informațiile de astăzi. Pînă la urmă, noi și astăzi jucăm deschiderile Reti, Alehin, varianta Najdorf. Acei oameni au lăsat ceva în urma lor, deschideri care le poartă numele, finaluri celebre. Au dus o muncă titanică de dezvoltare a șahului, fără computere și fără informații.

Computerul a omorît și șahul prin corespondență?

Mai avem vreo douăzeci de pasionați care încă sînt supărați că Poșta Română nu vrea să le facă reduceri la timbre, la cărțile poștale și așa mai departe. Există o federație a șahului prin corespondență și care și-a creat, bineînțeles, un server. Oamenii intră acolo și spun mutarea. Metoda clasică a fost desființată. Pe de altă parte, în spatele fiecărui asemenea jucător de astăzi sînt unul, două sau trei computere. Bine, poate și înainte în spatele lor stătea un mare maestru care-i sfătuia. Sînt cunoscute asemenea situații. E și povestea cu individul care i-a provocat pe doi mari jucători, cu niște oferte de nerefuzat, cu sume diferite în caz de pierdere sau înfrîngere, și care n-a făcut decît să le intermedieze mutările. I-a pus, de fapt, să joace între ei (ei neștiind asta), iar diferența de bani îi revenea întotdeauna lui.

„Șahul este un joc util și onest, indispensabil în educarea celor tineri."

SIMON BOLIVAR

La jucătorii amatori ce se mai întîmplă?

Mie mi se pare că și nivelul lor a mai scăzut, dar e oarecum normal, că acum mai au și alte treburi, viața e complicată. Noi avem un proiect european care are printre acțiuni un campionat european al jucătorilor de parc. Sînt convins că ar fi echipe frumoase. Vă dați seama, să-i aduci, de exemplu, pe cei care joacă în Cișmigiu, pe cei care joacă în Copou, la Iași, pe cei din parcul de la Aro din Brașov, pe cei din fața citadelei din Alba Iulia și așa mai departe... Acele echipe ar fi cu siguranță mult mai omogene decît echipele noastre de Superligă sau de Divizia A, pentru că ăia chiar sînt prieteni. Ei stau după-amieze și seri întregi în parc și își chibițează unul altuia partidele. Cred că un astfel de campionat ar avea un mare succes.

Cum privesc jucătorii de șah profesioniști jocul de table?

Dispreț e poate mult spus, dar, în orice caz, tratăm jocul de table cu oarecare ușurință. Nu-l considerăm un joc serios, noi fiind obișnuiți cu calculul și cu învățarea variantelor. La noi, la competiții, nu există cutii din acelea cu șah pe o parte și table pe alta. Te-ai face de rîs să aduci așa ceva într-un concurs. Noi avem doar tabla de șah. Dar bineînțeles că este și o mare doză de ignoranță în afirmațiile mele. Sînt convins că, de fapt, și la table există combinații, strategii, deschideri, finaluri și cărți. Șahul mi se pare mai asemănător cu go. Și mai e o diferență. Șahul se joacă astăzi, extrem de mult, pe Internet. La table, dacă nu ai adversarul în față, parcă nu mai e nici un haz.

Pe Internet joacă oameni cu oameni, dar se joacă și direct cu computerul?

Mai puțin. E neplăcut. Am jucat și eu cu computerul acum cîțiva ani. E frustrant și lasă urme. E ca și cum m-aș duce să boxez în fiecare după-amiază, așa, ca amator, cu Doroftei. Nu cred că vreau. Așa e și cu computerul. O încasezi urît de tot.

a consemnat Andrei MANOLESCU

„Înainte premiile erau în lei-tramvai. Dar tot era mai bine"

interviu cu marele maestru la șah Constantin IONESCU, antrenor federal

*La cei 57 de ani ai săi, **Constantin Ionescu** a văzut multe în șah. În timpul comunismului, mergea cu un coleg cu Oltcit-ul prin țările socialiste, ba chiar și prin cele capitaliste, în turnee de șah pe care le legau unul după altul. Astăzi e mai mult la birou la federație și rezolvă probleme, nu de șah, ci administrative. Îmi trece în revistă cîte surse de venit îi trebuie unui jucător ca să trăiască exclusiv din șah în România.*

Ar fi turneele open, în care poate juca ce șahist vrea, numai să plătească taxa de participare. La un open, locul întîi înseamnă maximum 3000-4000 de lei. Dar e un singur loc 1 și zeci sau sute de participanți. Bine, nici în Europa premiile la open nu sînt mai mari, sînt în jur de 1000-2000 de euro. Dar în ultima vreme e o invazie de șahiști indieni foarte buni care „iau caimacul" europenilor în aceste turnee.

Este apoi indemnizația de membru al unei echipe de club. Să zicem 1000-1500 de lei, plus bonuri de masă, dar măcar e un venit lunar. Și ar mai fi și lecțiile online sau ca invitat pe care un șahist bun le poate da și care ajung și la 50 de euro pe oră. Din antrenorat se cîștigă destul de bine. Apoi mai scrii un articol, o carte și mai iei și de aici niște bani.

De fapt, ce înseamnă „șahist profesionist"?

E jucătorul care are un ELO (ratingul șahiștilor, *n.r.*) de aproximativ 2600 de puncte, dacă nu chiar 2700. De fapt, e foarte greu să te menții la acest nivel dacă mai faci și altceva, chiar și legat de șah. De pildă, dacă predai. Îți ieși din mînă dacă, în loc să te antrenezi la nivelul tău, te cobori să explici celor mai slabi.

Și cîți șahiști români corespund unei asemenea definiții?

Păi, sigur sînt membrii lotului național de șah, marii maeștri Constantin Lupulescu, jucătorul român cu cel mai mare ELO la ora actuală, Mircea Pârligras, campionul național pe 2016, Mihail Marin, un autor foarte serios de cărți și DVD-uri de specialitate, și Vladislav Nevednicii, jucător din Republica Moldova, dar care joacă pentru România și care recent a cîștigat Open-ul de la Alba Iulia. A mai fost și Dieter Nisipeanu, dar el acum joacă pentru Germania.

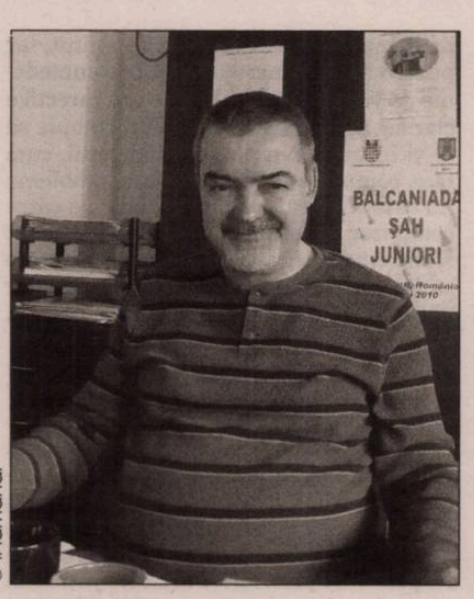

© I. Iamandi

„Șahul face cinste spiritului omenesc."

VOLTAIRE

Cîte cluburi de șah sînt în România?

N-aș putea spune, dar cert e că după 1990 cluburile dispar constant, an de an. Iată, anul acesta a fost cazul clubului bucureștean Apa Nova, unde juca Mihail Marin, care a dispărut peste noapte. Iar cluburile cu sedii proprii, dedicate, cu personal și tot ce le trebuie, cluburile la care să vină după-amiaza și amatorii să joace și să se întîlnească, le numeri pe degete în toată țara. Dau două exemple, clubul RATB în București și Medicina în Timișoara.

Dar șahiștii de top pot juca și în străinătate.

Da, sigur, Lupulescu și Pârligras joacă în Bundesliga, campionat serios și puternic. O partidă jucată acolo e remunerată cu 100-200 de euro, plus cheltuielile de drum. Dar poți juca și în Austria, în Franța, în Serbia. După 1990, vreo zece ani eu am jucat în Spania, în circuitul catalan.

De ce performanțele șahiștilor români nu mai sînt la nivelul de dinainte de 1989?

Poate că atunci lucrurile erau mai liniștite, mai așezate. Ca șahist de top, atunci erai angajat la o întreprindere, îți mergea salariul de inginer, să zicem, iar tu nu aveai grija ce faci dacă nu cîștigi. Erai poate mai detașat, te puteai concentra mai bine pe pregătire și în concurs.

Bine, dar în aceeași situație sînt și ungurii, și polonezii. De bulgari nu mai spun, au avut după 1990 și un campion mondial, pe Topalov, șahist născut la Ruse, lîngă Giurgiu.

Da, dar la ei s-a tranșat mai repede chestiunea finanțării. Șahiștii lor au fost puși brusc în fața perspectivei de a se descurca neasistați, de a se profesionaliza individual. Și au făcut-o, așa cum fac dintotdeauna șahiștii din Vest, care nu au avut o perioadă comunistă și alta capitalistă.

Dar cînd era mai bine pentru șahiștii profesioniști din România, înainte sau după 1989?

Înainte. Îmi amintesc că în 1988 am jucat la Havana, în Cuba, dar am avut toate plătite, cazare, masă. Și am luat locul 2 și un premiu de 4000 de lei, o sumă frumușică, echivalentul pe atunci a două salarii. Dar pe atunci erau șahiști români care făceau și mai mulți bani. Florin Gheorghiu a turbat într-un an, cînd a făcut 10.000 de dolari și, cînd a ajuns acasă, i-au luat valuta și i-au dat în schimb „lei-tramvai", adică lei la cursul lor de patru lei la un dolar. Am pățit și eu ceva similar, la alt nivel de cîștig. Plecam cu colegul Ovidiu Foișor prin Europa și jucam mai multe turnee, unul după altul, dar la sfîrșit tot cu „lei-tramvai" mă alegeam.

a consemnat Ionuț IAMANDI

„Și programele de pe smartphone joacă la nivel înalt"

interviu cu Mircea PÂRLIGRAS, campion național la șah

***Mircea Pârligras** e unul dintre șahiștii profesioniști din România. Nu l-am putut întîlni față în față pentru că era în cantonament la Snagov, pregătindu-se pentru campionatul european individual, care a început pe 11 mai în Kosovo. Dar pe e-mail tot i-am dat vreo două șahuri, de care însă s-a ferit cu eleganță.*

© wikimedia commons

Ați cîștigat titlul de campion național la șah în două rînduri: în 2001, pe cînd aveați 21 de ani, și din nou anul acesta. Ce s-a schimbat în șah în această perioadă de 15 ani?

A fost o schimbare majoră în cei 15 ani, venită în mare parte datorită dezvoltării calculatoarelor și a Internetului. În 2001 aveam calculator acasă, dar nu aveam laptop pe care să-l pot lua la concurs. Primul laptop mi l-am luat la sfîrșitul lui 2003 și după aceea am putut să mă pregătesc mult mai bine la adversar. Bineînțeles, în ziua de azi și adversarii mei au laptop-uri și se uită pe cele mai recente partide ale mele și de aceea trebuie să schimb variantele sau să îmi întăresc propriile partide. Cea mai mare influență a avut-o totuși faptul că programele de șah au devenit foarte puternice. Acum, pînă și programele de șah de pe smartphone joacă la nivel înalt.

Considerați că, după 1989, România a mai avut șahiști de talia lui Florin Gheorghiu sau Mihai Șubă?

Este dificil să compari jucători din perioade diferite. Ca și în fotbal, e greu de spus dacă Messi este un jucător mai bun decît a fost Pelé. Șahul profesionist s-a schimbat mult în ultimii ani, odată cu apariția calculatorului și, prin intermediul acestuia, a accesului la informație. Înainte erau prea puține materiale de șah și jucătorii nu aveau ce să lucreze, acum, din contra, sînt atît de multe încît jucătorii întîmpină dificultăți în a alege și a-și eficientiza pregătirea. Cred că în ambele perioade România a avut jucători foarte buni și șahul românesc s-a dezvoltat.

Ordonați în ordine descrescătoare ca intensitate pentru dvs. următoarele satisfacții ca șahist: satisfacția profesională, satisfacția personală, satisfacția materială, satisfacția estetică, satisfacția sportivă, satisfacția intelectuală.

Este greu de stabilit o ordine. Probabil, satisfacția personală e pe primul loc, urmată de cea sportivă, profesională, materială. Un rezultat bun aduce toate aceste satisfacții enunțate mai sus, și este greu de delimitat care este mai intensă sau mai importantă.

a consemnat Ionuț IAMANDI

Și la table sîntem în urmă

interviu cu Liviu RADU, președintele Federației Române de Table

***Liviu Radu** e un om cu o activitate bogată și diversă. În tinerețe a făcut handbal și ciclism de performanță – sport la care a avut chiar recorduri importante. La începutul anilor '90 era șef de cabinet al primarului Halaicu și spune că se lupta pentru un sistem de organizare a Bucureștiului pe modelul Parisului, cu arondismente. Parlamentarii de atunci au hotărît altfel (cu primari de sectoare aleși) și asta, constată el, s-a reflectat negativ pînă în ziua de astăzi asupra administrării și bugetului orașului. Anul acesta a vrut să candideze la Primăria sectorului 2, ca să promoveze ideea unor centrale eficiente pe peleți. Nu a obținut numărul necesar de semnături pentru candidatură și susține că a refuzat oferta unei liste gata făcute de semnături. La începutul anilor 2000 a avut inițiativa creării unui tur ciclist al României pe modelul celui din Franța, dar, confruntat cu interesele meschine locale din domeniu, a renunțat și, mai în glumă, mai în serios, spune că s-a hotărît să se apuce de table. A călătorit pînă la Nova Gorica, unde se ținea campionatul european de backgammon, și s-a înscris în competiție. A obținut rezultate destul de bune și a continuat să urmeze această cale. Din 2001 a devenit arbitru internațional și este fondator și președinte al Federației Române de Table.*

Lumea, în România, știe multe despre table ca joc popular. Mai puține se știu, însă, despre ce înseamnă jocul de table la nivel competițional, unde avem, se pare, și campioni.

Da, avem un campion mondial, care a cîștigat campionatul mondial de backgammon la Monte Carlo, în 1992 – Ion Ressu (nepotul celebrului pictor Camil Ressu) și patru campioni europeni. Campionatul european se desfășoară la Nova Gorica, în Slovenia, dar cea mai recentă ediție a avut loc în Austria.

Care sînt țările care contează în acest joc?

Una din cele mai importante e Azerbaidjan. De asemenea, gruzinii au jucători excepționali. Noi, din păcate, pot spune că și în domeniul tablelor sîntem rămași în urmă rău de tot.

Cum așa, doar e unul dintre cele mai populare jocuri din România?

Da, însă la noi se joacă *table,* iar în rest se joacă *backgammon,* care e un joc izvorît tot din table, dar la care americanii au introdus un cub de dublaj care mărește miza și care se poate folosi în timpul jocului. E ca un zar mai mare, numerotat în progresie geometrică cu ratele 2, 4, 8, 16, 32 și 64. În anumite condiții, prin acest cub poți cere ca următoarea linie (sau următorul mart) să conteze cît 2, 4, 8 și așa mai departe. Decizia de mărire a mizei se poate face pe baza unui logaritm de calcul care, la un moment dat, îți arată dacă ești în avantaj sau în handicap. Rolul cubului este acela de a limita importanța zarului, deci a hazardului, și de a face jocul mai calculat, mai organizat. De cînd sînt arbitru internațional însă, am arbitrat o dată la mondial, la Monte Carlo, și de trei ori la campionatele europene și niciodată n-am văzut acel cub pus de jucători pe 8. Pe 4 l-am văzut o singură dată, pe 2 mai frecvent. Ce vreau să spun e că jucătorii de acolo sînt serioși și nu se aventurează aiurea. Iar cînd ți se pune cubul în față, dacă ești în urma adversarului (spre final), nu mai riști să speri că vei da niște zaruri foarte mari, că vei recupera handicapul și vei cîștiga. Preferi să cedezi, pentru că dacă nu-ți vin cine știe ce zaruri (și sînt toate șansele să nu-ți vină), pierzi nu una, ci două linii. Se reduce astfel efectul hazardului dat de zaruri. Mentalitatea românilor însă, cu care am avut mult de luptat, e jocul la fie ce-o fi, la risc. E ca-n viață. Ei spun că zarul contează și că e un joc de noroc. E greșit! În alte părți, mentalitatea e că trebuie să joci cît mai bine zarul pe care l-ai dat. Altfel, vă pot demonstra că la orice zar pe care-l dai există cel puțin trei variante de joc. Dintre acestea însă, numai una e optimă și aia trebuie jucată. Dar, cum joci table și cum te manifești în orice sport, așa te comporți și în viață. La șah e la fel. Personalitatea și caracterul își spun cuvîntul. Ele fac diferența dintre marii jucători și cei obișnuiți.

Ion Ressu cum era?

Ca un campion mondial și dublu campion european ce era, vă pot spune că a cîștigat toate concursurile la care l-am invitat în România (el trăia în Elveția). Ăsta nu mai poate să fie noroc. Înseamnă că avea un plus de valoare, un plus de gîndire, un plus de intuiție, poate și un plus de caracter. Un exemplu de jucător profesionist de mare valoare. Am observat că în timpul jocului era de-o concentrare ieșită din comun.

Deci un jucător profesionist bate un jucător amator aproape de fiecare dată?

Da. Am organizat un meci între echipa federației, să zicem profesioniști, cu toate că în România nu există jucători profesioniști în sensul strict al termenului, deci între niște jucători mai pregătiți și echipa jucătorilor de table din Cișmigiu. La șapte mese. Scorul a fost șapte la zero pentru cei de la federație.

Cum se pregătesc jucătorii de table, care sînt metodele de antrenament?

De fapt, în România eu am introdus pregătirea la table. Am scris o carte, cu deschideri, cu jocul de mijloc, ca la șah. Finalurile, la table, sînt mai greu de prins în niște norme. Acolo e mai mult în funcție de zaruri, nu prea ai ce face. Eu am luat doi jucători aflați la un nivel normal, de amatori, unul din Reșița și altul din Constanța, pe care i-am pregătit timp de doi ani. Am jucat cu ei și le-am spus că vor putea intra în concursuri în momentul în care vor începe să mă bată pe mine. Știam că e nevoie și de o experiență de concurs, și să te încadrezi în atmosferă... Altfel te simți străin și parcă orice zar îți vine peste mînă. E greu de explicat asta, dar așa se întîmplă. Deci, i-am înscris și la niște concursuri internaționale, iar apoi, după doi ani, am plecat cu ei la Monte Carlo, la campionatul mondial. Pe drum le-am spus însă că prima oară n-au nici o șansă. Au sărit în sus. „Hai, domnule, rîzi de noi, după atîta muncă, după doi ani, cum să n-avem nici o șansă?" Au pierdut amîndoi din primul tur. Atunci și-au dat seama cît e de greu, au realizat ce înseamnă Monte Carlo. Dar acolo sînt și trei concursuri de consolare. Și la ele unul dintre ei a ajuns pînă în turul al optulea, celălalt a pierdut în al șaptelea, ceea ce a fost o mare performanță. Și de atunci, unul dintre ei, Rădulescu din Reșița, a ajuns unul dintre marii jucători ai lumii.

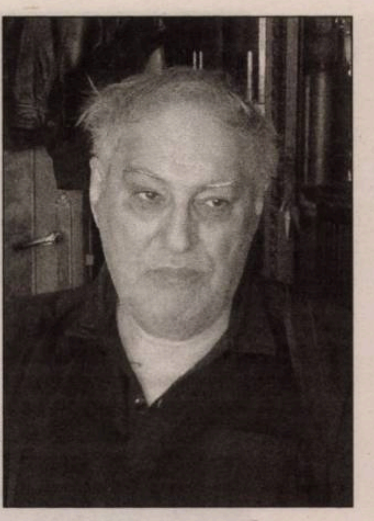
© A. Manolescu

Vorbe la jocul de table:

Marea și dubla.
Marea începe, dubla se joacă;
3:1, poartă-n casă;
4:2, poartă-n casă;
5:3, poartă-n casă;
6:1, poartă-n casă;
6:4, poartă-n casă;
6:5, fuga din Egipt;
Hai, că se uită turcu';
Ai făcut cîrnați, ca la Pațac;
Dați-mi un ziar;
Bate, fuge și astupă;
Azi e marți?
Sus fustița!

Tot legat de pregătire, vă pot spune că eu am încercat să inițiez la școala de antrenori a Ministerului Sporturilor o mișcare pentru a crea antrenori de table, dar n-am avut aderenți. Asta pentru că tablele sînt privite, în general, așa, ca un joc de șanț. Niște potențiali sponsori ne-au spus chiar că ei nu-și asociază imaginea cu jocul de table. Își arătau astfel ignoranța. La Monte Carlo, campionatul mondial a fost deschis chiar de către prințul de Monaco. Nu i-a fost rușine să pună mîna pe zar.

Am observat în foarte rarele transmisiuni de la televizor ale unor asemenea campionate că jucătorii se gîndesc mult înainte să mute, aproape ca la șah, și că uneori chiar își retrag mutarea după ce au jucat. Asta nu mai e ca la șah.

La table nu există regula *pièce touchée, pièce jouée*. Ai dreptul să vizualizezi eventuala poziție viitoare, dar cu condiția să pui piesa la loc înainte de a lua decizia finală. Nu există nici un timp maxim pentru o mutare. Regulamentul spune că trebuie să te încadrezi într-un timp care să nu-l deranjeze pe adversar. E ceva de bun-simț. Ca o curiozitate, la table, arbitrul n-are voie să intervină cu de la sine putere. Doar la cererea unui jucător. Altfel, ei se arbitrează, practic, singuri. Regulamentul la table însă e foarte dur. Orice greșeală poate fi reclamată doar în timpul jocului, iar după intervenția arbitrului nu există drept de contestație. Arbitrul, la rîndul său, trebuie să fie de o probitate ieșită din comun. Dacă greșește poate fi trecut pe lista neagră și nu mai are dreptul să arbitreze niciodată. Nici la asta nu există drept de contestație. Și jucătorii care se abat de la normele jocului pot fi excluși pe viață de la concursurile oficiale. Dar tablele se bazează pe respect reciproc.

Înțeleg că sînt oameni care trăiesc din jocul de table.

Da, și unii cîștigă bani serioși. Ressu a primit o sută de mii la Monte Carlo, cînd a cîștigat campionatul mondial, și apoi primea tot felul de cereri, pentru că jucătorii mari sînt totdeauna ofertați. El nu juca sub 20.000 de euro. La noi, însă, iarăși e o situație mai ciudată. Sînt oameni de toate condițiile, unii chiar senatori sau deputați, care sînt, să zicem, la nivel de profesioniști. Dar joacă la negru. Și nu recunosc. Nu participă la concursuri oficiale. Oficial, eu am la federație înregistrați vreo două mii de jucători. Tocmai am lasat un rating național unde vreau să-i înregistrez pe toți și să-i clasific.

Reiese din ce mi-ați spus că, la nivel de specialitate, lumea tablelor se apropie mult mai mult de lumea șahului decît la nivel popular, acolo unde cele două jocuri sînt percepute ca avînd baze complet diferite.

Știți care e diferența? Ca amator, dacă joci cu un șahist profesionist, mănînci bătaie de fiecare dată, fără excepție, orice ai face. Nu-l poți bate nici din întîmplare și nici dacă-ți dă handicap niște piese. Niciodată. La table, dacă ai un nivel de joc mai serios, chiar ca amator, poți bate oricînd un campion mondial. Zarul are și el o influență de vreo 15%. Dar, jucînd mai multe linii, se va vedea întotdeauna diferența.

Jucați și șah?

Da, am ajuns în finala pe țară la șah prin corespondență, pe timpul lui Ceaușescu. Am pierdut prin neprezentare pentru că am plecat în străinătate și n-am dat la timp răspunsul în plic.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Ionuț IAMANDI

Kaiser – împăratul parcului

De la un timp, parcă începi să apreciezi și lucrurile rămase „invariabile la transformări“, cum spun matematicienii. Și unul dintre ele este parcul de cartier, peste care degeaba a trecut permutarea „Revoluției“, pentru că el a rămas același, chiar și cînd cîte un primar mai destoinic, comunist sau postcomunist, îi mai face cîte un *„facelift“*.

De exemplu, și azi e pomenită în parc o expresie pe care o suspectez că nu mai are mult și împlinește jumătatea de secol. „Du-te Troi și fă-te damă!“, una dintre exclamațiile drăguțe și cam inepte ale parcului, numai bună de încuiat etimologii, se referă la momentul glorios sau disperat, după caz, al unei partide de șah în care pionul se precipită la transformare – și în ce altceva mai amenințător poți să îl transformi dacă nu în damă?! Și azi, ca și acum 30-40 de ani, auzi aceleași glume grosiere despre mutarea calului sau schimbul de dame, sau aparent subtile, despre cît de greu e șahul: la fel precum carnea de porc. Și azi, ca și atunci, în parc vin dom'/tov. profesor și dom'/tov. director, de obicei, în prezent, pensionari, care încing tablele sau șahul de se strînge tot parcul împrejurul lor. Mai e și micul întreprinzător invariabil la regimul proprietății, stîlpul și baza parcului, pe care îl deschide și îl și închide, cel care vinde pe sub mînă țigări la bucată și coniac contrafăcut „de la ruși“.

Și mai e și kaiserul, care se joacă în parc de cînd mă știu. Kaiserul e soluția parcului la mai multe situații aparent fără ieșire. Dacă avem un joc de două persoane, dar se strîng mai mult de doi jucători? Dacă avem doar un set de piese și totuși mai mulți doritori vor să joace? Soluția e kaiserul, adică regula conform căreia rămîne la masă cel care cîștigă, kaiserul, cu alte cuvinte, care în germană înseamnă „împărat“. După ce un kaiser elimină un adversar, la masă intră cel cu vechimea cea mai mare pe postul de chibiț, și procesul se reia. De remarcat e că procedeul este folosit atît de amatorii de șah, cît și de cei de table.

De obicei, în parc se creează o segregație tacită între jucătorii de șah și cei de table. Dar sînt destui și cei ce trec granițele cu nonșalanță, pentru că în definitiv satisfacțiile de pe urma fiecăruia dintre jocuri țin de registre diferite. E adevărat, din cîte mă pricep, pot spune că stilul de joc al unui jucător de șah poate fi detectat și în jocul de table al acestuia. De exemplu, dacă la șah e un jucător de atac, căruia îi place să fie în ofensivă, care nu se uită la pioni sau piese dacă e să le sacrifice pentru a ajunge la regele advers, atunci e foarte posibil să joace și table ceva mai provocator, cu multe puluri lăsate descoperite.

„Viața este un joc de șah cu Dumnezeu.“

HERMANN HESSE

Dar, în rest, parcul a creat diferențe destul de stabile între jucătorii de șah și cei de table. De pildă, cele mai multe jocuri de table se fac pe bani. Nu mult, de regulă „un pol partida“, adică 20.000 de lei vechi sau 2 lei noi – la table, partida fiind adjudecată de cel ce face primul două din trei linii, adică două din trei jocuri. Pe cînd la șah, nu am văzut partide pe bani decît în mod cu totul excepțional.

Și încă o diferență, la nivel de orgolii. E adevărat iarăși că unora le pare rău și după un pol pierdut și mai înjură adversarul printre dinți, dar cei mai mulți se calmează pentru că probabil realizează că tablele rămîn totuși un joc de noroc, oricît de experimentat ajungi. În schimb, între adversarii la șah am întîlnit cele mai crîncene mișcări, împunsăturile cele mai sofisticate și orgoliile cele mai încinse. Căci o jignire la șah e asimilată cu un atac la inteligența jucătorului, mai ales în cazul jucătorului învins – și Doamne ferește să contești în vreun fel istețimea, priceperea și capacitatea de descurcăreală, fie ele și la tabla de șah, ale locuitorului mascul al parcului!

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

© I. Iamandi

Topul șahiștilor români (mai 2016, jucători cu peste 2500 puncte ELO. Sursa: ratings.fide.com)

1	Lupulescu, Constantin	2620
2	Pârligras, Mircea-Emilian	2599
3	Vajda, Levente	2581
4	Marin, Mihail	2576
5	Nevednichy, Vladislav	2554
6	Jianu, Vlad-Cristian	2553
7	Szabo, Gergely-Andras	2548
8	Chirila, Ioan-Cristian	2530
9	Miron, Lucian-Costin	2524
10	Nanu, Costica-Ciprian	2517
11	Manolache, Marius	2507
12	Deac, Bogdan-Daniel	2501

Clasamentul țărilor după media ELO a primilor zece jucători (Sursa: ratings.fide.com)

1	Rusia	2741
2	China	2713
3	SUA	2690
4	Ucraina	2682
5	India	2670
6	Franța	2657
7	Armenia	2654
8	Polonia	2642
9	Azerbaidjan	2642
10	Ungaria	2640
11	Israel	2638
12	Anglia	2633
13	Olanda	2630
14	Germania	2624
15	Spania	2590
16	Bulgaria	2590
17	Cuba	2590
18	Croația	2582
19	Cehia	2578
20	Georgia	2578
21	Serbia	2577
22	Belarus	2568
23	Norvegia	2568
24	România	2560
25	Argentina	2553
26	Grecia	2549
27	Turcia	2545
28	Suedia	2543
29	Danemarca	2541
30	Slovenia	2536

Andrei MANOLESCU

În Cișmigiu

Marți e ziua cea mai bună ca să dai ochii cu jucătorii de table. Dacă pe șahiști probabil că nu-i interesează prea mult ziua săptămînii, pentru tablagii ea are o semnificație specială. Așa că, marți fiind, mă îndrept plin de curiozitate spre locul cu pricina.

Prima oară cînd am dat peste acel colț al șahiștilor din Cișmigiu eram la liceu. La vremea aceea știu că am fost foarte surprins să descopăr o asemenea agora agitată într-o zonă oarecum ascunsă a parcului. Oamenii discutau plini de vervă despre fotbal (cu rare și precaute aluzii la chestiuni politice) sau jucau șah. Mutau foarte repede, mai ales în prima fază a jocului, dar, spre uimirea mea, care tocmai învățasem ceva șah, deschiderile erau ca la carte, așa cum nu m-aș fi așteptat de la niște bieți pensionari dintr-o țară prăpădită și înfrigurată cum era România pe atunci. M-a frapat și stilul lor agresiv și obiceiul de a pocni cu zgomot, la fiecare mutare, piesele pe tablă. Mi-aduc aminte cum colegul meu Costică a început dintr-odată să le arunce tot felul de provocări verbale, doar de dragul de a se distra, iar ei mușcau din momeală și intrau instantaneu și aprins în dispută, tratîndu-l ca pe unul de al lor, deși era în uniformă de licean. De atunci am mai trecut pe acolo, poate, de cîteva ori, dar cu siguranță nu în ultimii 15 ani.

Și i-am găsit exact așa cum îi știam. Parcă sînt exact aceiași indivizi din urmă cu cîteva decenii, deși astăzi, cu siguranță, cea mai mare parte a celor de atunci sînt oale și ulcele. Jocurile, însă, s-au schimbat. La o singură masă se mai joacă șah (deși acum zona este marcată „oficial" pe tăblițele din parc drept „zona șahiștilor"), la trei-patru mese table și la alte vreo șase rummy. Multe șepci, cîteva pălării și cîteva capete descoperite și cărunte. Numai bărbați. Unii se agită nervoși, alții moțăie bătrînește pe lîngă mese. Cîțiva chiar dorm de-a binelea, întinși pe băncile de pe margine. Marea majoritate sînt îmbrăcați cam ponosit. Aerul din apropierea lor nu e tocmai proaspăt. Ceea ce contează, însă, pare să fie spiritul, care e cît se poate de viu. La o masă de rummy se vorbește englezește. E acolo un tip slab și roșcat, genul anglosaxon, cu o pălărie australiană pe cap. Bea Coca-Cola în timp ce amestecă piesele cu o mînă și vorbește cu un băiat mai tînăr. Pare un albatros rătăcit definitiv în București.

Mă apropii de cei doi șahiști în jurul cărora sînt mai mulți chibiți. Cel cu albele, un tip cu chelie (pare vreun fost inginer), joacă liniștit și amuzat de agitația adversarului. Acesta, uscățiv și încruntat, într-o haină de piele neagră și cu o șapcă la fel, pocnește puternic pe tablă fiecare piesă mutată, ca și cum ar pune o ștampilă, exact așa cum îmi aminteam de pe vremuri (obiceiul s-a păstrat) și mai și explică uneori: „Dau tare, să vezi și să auzi bine ce joc". La cîte o mutare mai importantă, pocnește violent de două sau chiar de trei ori piesa, de parcă vrea s-o înfigă în pătrățelul cu pricina. „Vezi că strici piesele" – îi atrage atenția cineva de pe margine. „Și ce? Sînt ale mele, fac ce vreau cu ele. Ce, nu se mai găsesc lemne?" La o mutare, inginerul stă mai mult pe gînduri, iar adversarul cu haină de piele îl taxează imediat: „Gîndești ca e să fiu rău, aș spune că nici n-ar avea de ce. Am senzația că jocul ăsta s-a infiltrat acolo ca un parazit, ca o ciupercă. În sfîrșit, la masa de care mă apropii e veselie mare, cum spuneam. Tabla de joc, foarte uzată, pe care abia se mai văd semnele unde se pun pulurile, e așezată pe o păturică veche și zdrențăroasă, asemeni celor pe care multă lume le folosește încă pentru călcatul rufelor. Culorile pulurilor abia se deosebesc între ele, dar jucătorii le știu cu precizie. Joacă pe un ban partida și fiecare are în față o mulțime de mici monede de un ban. Cine știe pe unde au mai găsit așa ceva. Unul a pus pe masă un ceas de mînă, nu e clar dacă vrea să cronometreze ceva. Un altul, chibiț, trece rezultatele într-un carnețel. Caietul tablelor din Cișmigiu. Se joacă la mare risc, cu multe puluri descoperite și cu gesturi ample. Gesturile contează foarte mult în Cișmigiu. Jocul trebuie să fie un spectacol pentru privitori. Personalitățile jucătorilor se exprimă prin gesturi teatrale și vorbe de duh.

Jocul trebuie să fie un spectacol pentru privitori.

Un tip gras, genul vulgar, cu o mină supărată, începe să tîrîie pe lîngă noi, cu mult zgomot, un scaun din acela verde, de lemn, cu brațe de fontă. Deranjează pe toată lumea. Unii încep să-l bodogăne. „Păi, hai să aducem mai multe scaune aici, să jucăm dracu' un rummy", zice el. „Nu drăcui, că nu-i frumos", îl admonestează un bătrînel cărunt cu ochii albaștri. „Dă-te-n pizda mă-tii!" – reacționează grasul. „Păi, vrei să jucăm sau nu?" „Bine, jucăm, jucăm."

La masa „mea" se înfruntă un nene cu un neg mare pe față și mult metal în gură și un mușuleț în trening, cu părul rar și dinți puțini. Mușulețul joacă ticăit, spre exasperarea celui cu negul, care-l tot grăbește: „Hai, că-ți trece timpul. Iohannis". Inginerul are însă un pion în plus care, în cele din urmă, îl duce la victorie. Se scoală brusc, invitîndu-mă tocmai pe mine să-i iau locul în fața încrîncenatului ins cu șapcă de piele. Printre dinți îmi strecoară: „Să știți că nu joacă rău". Nu mă gîndisem să joc, eu trebuia să fac aici doar un reportaj incognito, dar îmi zic că dacă-i bal, bal să fie. Mă așez la masă și constat că stăpînul pieselor, politicos, deja și-a aranjat negrele în dreptul lui. Sînt deci cu albele, pot să aleg deschiderea. Gambitul damei. Am și eu parte de pocnirea pieselor pe tablă, de sar așchii de lemn din ele. N-am mai jucat în viața mea așa. E palpitant. Dacă întîrzii mai mult de cinci secunde cu mutarea, adversarul mă atenționează invariabil, ca un robot, cu glas subțire: „Ești la mutaahre!" La un moment dat, pierd calitatea, cum se spune, în țîțîielile unui chibiț care încearcă să mă atenționeze, iar în cele din urmă sînt făcut praf. Cedez. „Să fii sănătos", îmi urează partenerul în timp ce mă ridic de la masă. Dăm mîna. Nemaiavînd cu cine juca, își ia piesele și se retrage. Colțul șahiștilor rămîne fără nici un șahist.

Eu mă îndrept către masa cea mai animată, unde se joacă table. E curios cum la unele mese de table jucătorii sînt singuri, lăsați să-și vadă în liniște de partidă, iar în jurul altora sînt o mulțime de chibiți și o zarvă nemaipomenită. Oamenii par a se cunoaște de mult timp între ei. La rummy, în schimb, nu sînt aproape niciodată chibiți. Dacă

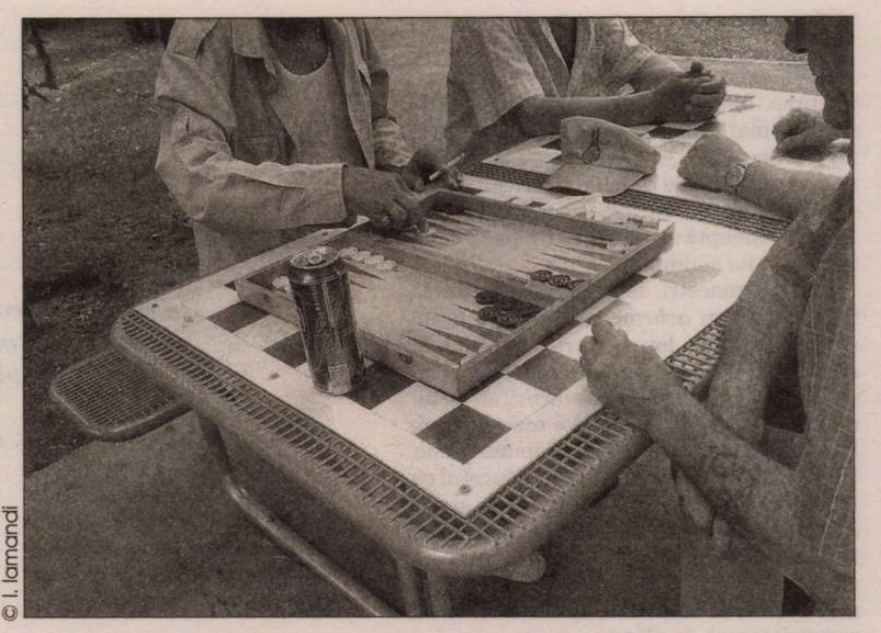
© I. Iamandi

Hai, că aia nu așteaptă. Și, oricum, nu mai ai nici o șansă. Marț cu ele în casă la mine îți dau!" Mușulețul stă chiar rău, cu vreo două puluri scoase pe margine, cu care încearcă să intre. „Da, dar nu te gîndești" – zice el timid – „dacă dau patru-patru mai am șanse și pot chiar să-ți întorc partida." Și chiar dă patru-patru. Chibiții explodează. Omul cu negul dă cu șapca de pămînt. „Atacă-l acum, la baionetă!", strigă cineva. Mușulețul ia linia *en fanfare*.

La masa alăturată se joacă ceva mai liniștit. Sînt doi strategi. În jurul lor e timp și de alte discuții. Despre moartea lui Ekeng. „Ai văzut că avea ceva cu inima?" „Ba, pe naiba, cică n-avea nimic. Da' stai să vezi după ce ies rezultatele alea de la toxicologie. Atunci o să se vadă ce-a luat omul, căă... sigur a luat."

Apare un tip cu o geacă nouă bej peste un tricou în dungi, pantaloni bleumarin, de tergal, pălărie de pînză și ochelari. „Să trăiască dom' colonel!" – se aude dintre chibiți. „Să trăiți, băieți!" – răspunde omul cu o oarecare îngăduință în glas, în timp ce dă o raită printre mese, parcă în inspecție. Chiar uitasem complet de „dom' colonel". Ăsta e un adevărat personaj național. Iată-l și aici.

Tablagiii de la masă încep să se înfierbînte. „Joci ca la Dîlga, da' ai zar!", strigă strategul aflat mai la ananghie. „Dar tot o să-ți arăt cum te bat, că n-ai venit aici de la țară să ne înveți pe noi. Joci fără nici un haz. Aici n-ai ce căuta așa." „Vezi-ți acolo de copilăria ta", răspunde celălalt strateg. Dar și aici, după cîteva zaruri, nemulțumitul reușește să întoarcă jocul, în murmurele admirative ale privitorilor. „Da' ce credeați" – zice dintr-odată satisfăcut –, „adică lui nu i se încurcă părul? Să vedem, bre, acuși pe unde o mai scoți?" „Păi, pe unde o scot de fiecare dată", răspunde celălalt făcînd și un gest care stîrnește rîsete.

„Apropo de Ekeng" – se bagă în vorbă un tînăr cu o șapcă roșie și un pulover plin de mătreață –, „o să vedeți că pînă la coadă o să zică că tot el a avut ceva, că el e de vină."

Tînărul cară o servietă pîntecoasă și scorojită. Pare un slujbaș care trage chiulul. Un candidat perfect la titularizare în colțul șahiștilor din Cișmigiu. Trebuie doar să mai aștepte, să mai îmbătrînească. Fiindcă pentru o titularizare serioasă trebuie să fii deja ieșit la pensie. Pînă atunci, nu doar că n-ai destul timp de pierdut în parc, dar nici nu ești copt pentru așa ceva.

„N-am fost acceptat în echipa de șah din cauza staturii mele."

WOODY ALLEN

„–Tată, ce e șahul?
– Sînt piesele alea care ne încurcă și pe care le dăm la o parte cînd deschidem cutia ca să jucăm table."

(din folclorul urban)

Adrian ARDELEAN

Șahul e pentru elfi, tablele sînt pentru gnomi

Doi maeștri yoghini foarte avansați convin să se întîlnească. Așa începe o poveste-pildă a tradiției tibetane. Momentul este unul extrem de special, mai ales pentru echipele de ucenici ai fiecăruia. Ei se așteaptă la un festival de cuvinte de duh, de trăiri superioare ocazionate de întîlnirea celor doi sfinți. Devoții așteaptă să mai facă un pas înspre înțelepciune și iluminare.

Cei doi maeștri se întîlnesc, se așază față în față în *ashram*-ul luminos, fiecare în poziție de lotus. Intră simultan în meditație. Ucenicii sînt numai ochi și urechi, așteaptă să audă adevăruri, să fie uimiți. Ore și ore în șir, cei doi maeștri stau față în față, nemișcați, fără să spună nimic. Ucenicii de ambele părți își pierd încetul cu încetul răbdarea. După ore și ore în șir de stat ca pe ace, ucenicii îi văd pe maeștri că ies din meditație. Poate acum vor veni cuvintele de zidire… Dar și de data asta, nimic. Maestrul oaspete le spune alor lui să se pregătească de plecare.

Ucenicii sînt dezamăgiți. Nu au rămas cu nimic. Toată comunicarea dintre cei doi maeștri se făcuse fără cuvinte, la un nivel inaccesibil lor.

Cam așa e și la șah. Dacă nu ești și tu, în calitate de spectator, în sferele înalte, precum maeștrii, n-ai cum, domnule, n-ai cum să înțelegi ceva. E totuși un joc rezervat inițiaților, iar inițierea se face anevoios.

Dar tablele? Toată lumea pare să le înțeleagă. Dacă știi să arunci cu zarul și știi ce înseamnă desenele de pe cutia de table, ești inițiat. Inclusiv la table, tot românul se pricepe.

Dacă șahul este vinul nobil, pentru cunoscători, tablele sînt berea, pentru toată lumea.

„În viață, spre deosebire de șah, jocul continuă și după mat."

ISAAC ASIMOV

Jucătorii de table sînt extrovertiți, superstițioși, supuși capriciilor zarurilor. Tot ei susțin că tablele nu sînt un joc de noroc. Cu toate acestea, cei mai mulți au formule de invocare a zarului favorabil. Una de care îmi aduc aminte este aceea a unui experimentat jucător de table: „Hai, spălăm și noi păsărica?" sau „Gata, am spălat păsărica". Era felul lui de a-și chema un zar bun care să îl scoată dintr-o poziție dificilă, respectiv de a-și exprima satisfacția că a scăpat fără consecințe din conjunctura nefavorabilă. Păsărica era murdară, dar cu un zar bun a spălat-o. E ca și cum nimic rușinos nu s-ar fi întîmplat.

„Mai fierbe zarurile alea cu busuioc", poate spune un jucător de table celuilalt, care nu se bucură de ajutorul zeilor. Altul poartă pumnul cu zarurile în regiuni axilare sau inghinale, sperînd că astfel îi va reveni norocul, o dublă, un zar de fugă sau un zar de poartă în casă. Cum ar putea spune un introvertit jucător de șah altui jucător „Mai spală și tu regina aia, că pute" sau să ia nebunul și să îl poarte pe la subsuoară, așteptînd mutarea esențială, decisivă?

Dacă șahul e pentru elfi, tablele sînt pentru gnomi.

Patimile jucătorilor de table sînt evidente. Sînt impulsivi, iuți, poate flecari, sînt superstițioși, mănîncă semințe și pot bea bere cînd joacă. Înfrîngerea doare, dar nu destabilizează. Pot compensa prin ironii, insulte. Pot acuza oricînd norocul porcesc al adversarului. În contrapartidă, patimile jucătorilor de șah se înscriu în categoria celor „subțiri", sublimate, rezervate intelectelor evoluate. Nu îi satisface o remarcă acidă sau o ironie grobiană, e sub demnitatea lor. În schimb, acea expresie de înfrîngere din ochii adversarului, sau mutareacheie le dau satisfacția ultimă. Victoria și înfrîngerea li se datorează 100%. Victoria e măreață, înfrîngerea poate aduce deznădejdea sau obsesia perfecționării. Li se mai zbate un ochi, fac un gest minor care poate dezvălui celor inițiați prin ce emoții trec. Dar atît. E un cumplit pustiu de gestică personală într-o partidă de șah. Și cîte patimi și sensuri poartă un sfinx!

Dacă șahul e un muzeu de artă, tablele sînt un iarmaroc.

Coșmarul unui jurnalist de radio ar fi să facă un reportaj de la o partidă de șah. La nivel de sunet nu se întîmplă mai nimic, chiar dacă o lume întreagă se învîrte pe tablă. Cam ca în povestea cu maeștrii yoghini. Ce sunete sînt acolo? Cîte un „pîc!" foarte fin, la o mutare, la cîteva minute, eventual sunetul butonului de la ceas, un tușit.

Prin comparație, la table e dezmăț. Zarurile zăngăne, sînt aruncate neinhibat pe tablă, piesele păcăne, lemn pe lemn, la fiecare mutare. Chibiții dau sfaturi și comentează fără grijă, se rîde zgomotos, se aud formule de intimidare a adversarului sau de invocare a norocului. Ai ce înregistra acolo…

Dacă șahul e o superbă simfonie a tăcerii, tablele sînt o paranghelie cu fasole și cîrnați, de zilele orașului.

***Adrian Ardelean** este jurnalist radio.*

Adrian STĂNICĂ

Table pe vapor

Zvîrr! Zvîrrrrrr! Șase-doi… n-ai ce face, mai stai una! Stau, mă, stau. Că parcă aș avea unde să plec… Zvîrrr! Cinci-trei. Na, c-am plecat – și acu' chiar te-nchid de tot. Bine, mă, te-ai găsit să faci tu pe deșteptul după cîte marțuri ți-am dat ieri, de nu te spală de rușine toată Dunărea… Zvîrrr…

Delta Dunării, ora șase dimineața. Liniștea deltei e spartă în mii de cioburi de sunetul zarurilor care se rotesc în veterana cutie de table a lui nea Nelu, pontonierul. Sunetul zarurilor se înfige adînc în creștet și mă trezește totdeauna mai devreme decît aș fi vrut (și aș fi putut) să dorm. „Cazinoul" e pe puntea superioară, fix deasupra cabinei mele. Sunetul zarurilor este deseori acompaniat de scîrțîitul mesei și al băncilor, atunci cînd jucătorii se angrenează prea tare sau cînd se pregătesc să arunce. Zarurile sînt descîntate și rugate de fiecare dată… și totuși – de ce mereu „Hai, fetele!"? După zuruitul zarurilor urmează de regulă pocnetul sec al tablelor mutate pe tablă.

Sînt în anii 1990, iar în fiecare an merg într-o campanie de măsurători prin Delta Dunării. De obicei plecăm la finele lui iulie cu un ponton-dormitor, tras de o mică șalupă, navigăm agale prin toată delta. Ne întoarcem pe la jumătatea lui octombrie. Mereu cu sufletele pline de frumusețea naturii, nenumăratele aventuri. Dar nu și de liniște. O coloană sonoră a unei asemenea campanii ar trebui marcată de muzicile perioadei hippie, amestecate însă cu sunetul aproape continuu al zarurilor și tablelor. Marinarii, alături de unii colegi, se încing mereu într-un maraton din care, după două luni și jumătate, rămîn teancuri de caiete cu scoruri, dovezi ale performanțelor extraprofesionale. În Sulina, Sfîntu Gheorghe, Portița sau Jurilovca numărul competitorilor crește, adevărate campionate cu echipe care joacă acasă și în deplasare. Evident, și numărul chibiților e mai mare, dar prin porturi lumea se mai mută și prin crîșme. Așa aflu că există diferite stiluri de a juca table: serios sau la zeflemea, cu pasiune, cu ură, cu multă politețe, cu dorința răzbunării sau chiar și un pic lingușitor… La colegii mei Gigi și Coco, alături de marinari, văd diferite tactici de atac sau defensivă, atît de necesare pentru împlinirea unei strategii de adevărat campion.

„Toți marii căpitani de oști au fost și mari șahiști. Prea serios ca să fie un joc, nu îndeajuns de serios ca să fie o știință."

GUSTAVE FLAUBERT

La drum, cînd navigăm cu șalupa și pontonul, jocul de table mă urmărește permanent. Dacă nu lucrăm pe plaje (atunci, slavă Domnului, nu are cum să joace nimeni), măsurăm vitezele de curgere a Dunării la diferite adîncimi și luăm și probe de aluviuni transportate de fluviu pe fundul apei. Evident, fiind cel mai tînăr, ajung în echipa care măsoară vitezele apei. Echipa e condusă de o colegă mai rea de gură și stăm la pupa șalupei. De cîte ori șalupa se oprește într-un punct, după ce aruncă ancora, marinarii opresc motorul, vin lîngă noi și își reiau jocul de table. Veteranii stau în prova și lasă capcana de sedimente pe fundul Dunării, o scot apoi din apă după un sfert de oră și repetă operațiunea. Ei sînt departe de sunetul tablelor – dar și de gura colegei mele. Lasă că mă fac eu mare și mă mut și eu la prova… Colega mea îi ceartă pe marinari, încearcă să le explice că sunetul zarurilor este urît, iar jocul de table nu este demn pentru o persoană manierată. Nea Mitică și Pavel, ambii localnici din Deltă, o ascultă politicos, apoi se întorc la tablele lor. Din nou zvîrrr… de data asta parcă și cu mai multă sete.

O dată însă am crezut că am scăpat. La finalul lucrului la un punct de măsurători, cînd marinarii scoteau ancora din apă, unul dintre colegii mai mari vine repede să își ia un pachet de țigări din lada în care țineam toate proviziile strategice, care nu trebuiau să se ude. Ridică rapid capacul lăzii, fără să observe cutia de table de pe marginea acesteia. Pleoscăitul cutiei căzute în apă e pentru mine ca o muzică divină. Colegul – cînd își dă seama ce a făcut – se aruncă în apă și scoate cutia – din care zarurile și piesele (pulurile, dacă țin minte bine) plecaseră deja spre Marea cea Mare. Am scăpat! Dar nu a fost să fie… După vreo trei ore de liniște, ne întîlnim cu altă șalupă, iar marinarii noștri fac rost de la colegii lor de o pereche de zaruri. Piesele? Pînă la Sulina, la Magazinul Pieței, jocurile vor continua, dar cu sticluțe de esență de rom (negrele) și cutii de probe de suspensii (albele). Pocnetele lor pe tabla de joc mă fac să regret piesele clasice.

Enoapte. Sunetul zarurilor îmi însoțește pașii și la retragerea în cabină, de regulă mult după miezul nopții. Iar nopțile cu lună nouă și cu cer înstelat par rupte dintr-un film despre călătorii în spațiu. Coloana sonoră adaugă însă o altă dimensiune. Nu pot să nu mă gîndesc: vor fi jucînd oare table călătorii spre diferitele colțuri ale galaxiei?

Șah? Nu am jucat niciodată. Și nici colegii mei, nici marinarii cu care am lucrat. Iar în parc nu prea apuc să stau. Deocamdată.

***Adrian Stănică** este jurnalist și cercetător științific la Institutul Național de Geologie și Geoecologie Marină.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Grădinițe cu messy play, aikido și zumba

Am răsfoit, din curiozitate, după celebrele cazuri ale copiilor loviți de cadre didactice, site-urile grădinițelor din București (vreo douăzeci, pînă acum). Grădinițe de stat și particulare. Să le luăm, mai întîi, pe cele de stat, fiindcă terminăm repede: n-au. N-au de nici unele: nici site, nici pagină de Facebook, nici descrieri pe alte site-uri de profil. Am găsit la una singură o tentativă de informare a părinților despre activitatea din instituție: o poză intens colorată, de la masa de prînz, cu o ciorbă grasă și frumoasă, de jurai că e făcută la Hilton. Altceva, nimic: nu tu activități, nu tu prezentări ale cadrelor didactice sau ale spațiilor de joacă și de învățare, nu tu despre eventuale succese, că eșecuri nu sînt. Nu ai practic nici un criteriu (în afara celui care se referă la distanța față de casă) după care să poți face o alegere potrivită. Sau măcar să știi pe mîna cui îți lași copilul.

Să trecem la grădinițele particulare. Aici, lucrurile stau cu totul altfel. Site-uri colorate frumos, imagini grăitoare despre fericirea care domnește în clase și în curtea de joacă, desene făcute de copil cu mîna educatorului, soare, gărgărițe, jucării, copii cuminți, cel mult zburdalnici. Informații, pe lungi si frumos împodobite pagini. Dar cele esențiale, cele referitoare la acreditările ministerului și la CV-urile personalului, lipsesc în majoritatea cazurilor. Cu mici și sensibile excepții: CV-urile care totuși există nu sînt simple și anoste, cum își poate face oricine, ci încărcate de povești emoționante despre iubirea de copii și de meserie. Vrei să știi ce studii are domnișoara care va preda engleza copilului tău? Afli cum încă din copilărie a visat să îi ajute pe cei mici. Vrei totuși, cu orice preț, să știi care îi este experiența, ce isprăvi senzaționale o recomandă pentru un post atît de dificil? Tot domnișoara din imagine îți „vorbește" despre generația vlăstarelor, puișorilor, florilor delicate, bobocilor etc. Alte grădinițe, mai chibzuite cu banii dați pe IT și promovare, expediază informația cu o frază convingătoare, aproape mistică: „Cadre didactice cu dublă specialitate, profesori de limbi străine, instructori de aikido, dans și șah, medic, psiholog, asistente medicale, îngrijitoare ce au urmat cursuri de igienă, cu toții vor să îi ajute pe copii să crească și să exteriorizeze toată informația universală cu care au venit, iar pe noi, adulții rupți de mult de copilărie, să le putem înțelege toate acele temeri, gînduri, emoții și speranțe ce ne uimesc în fiecare zi".

Acum, în privința activităților: după ce părinții sînt asigurați că programa școlară a Ministerului Educației este respectată cu strictețe, vin inovațiile menite să crească tariful cu cîteva sute de euro, față de cele de la stat: cele mai multe grădinițe spun că, de fapt, programa școlară românească este împletită cu cea a Marii Britanii, sau a Franței, sau a Norvegiei. Foarte frumos, dar am putea totuși să vedem și noi calificările cadrelor didactice care vor susține o așa împletitură rafinată de metode didactice? Nu, nu vedem nimic, fiindcă relația profesor-părinte trebuie să se bazeze pe încredere reciprocă. Mai apoi, alte sute de euro te costă să vezi cum fiul tău nu face lucru manual, ci *art & craft,* cum fiica ta nu mai face sport, ci zumba. Dacă ajungi la concluzia că asta nu e suficient, și nu e, spun grădinițele care îți cer bani cu nemiluita, atunci îți poți înscrie copilul la „Club de *dezvoltare personală:* Messy" *(messy play* este ora aceea în care îl lași pe copilul tău să se murdărească din cap pînă-n picioare de dragul artei sau al gastronomiei). Și dacă nici așa nu ești mulțumit de rezultate, atunci ultima soluție ar fi să îți înscrii copilul la „singura grădiniță participantă la festivalul de modă Bucharest Fashion Week".

Textele prin care grădinițele încearcă să își atragă clienții sînt un izvor de platitudini, dulcegării, umor involuntar, principii didactice ridicate la rang de mare găselniță inovatoare, dar care sînt familiare oricui a deschis o carte de pedagogie. Iată cîteva dintre aceste texte: „Întreg personalul grădiniței este caracterizat de o calitate de bază, aceea de a fi OM, urmată de condiția esențială – de a iubi copiii", „Îi oferă copilului pentru prima dată sentimentul apartenenței la un grup, și mai bine la grădi, unde învață, se joacă și se distrează, decît mai tîrziu direct la școală, unde va avea parte mai mult de cerințe de lucru", „Practicăm o educație de tip individualizat (se lucrează cu grupuri de 10 copii pe rînd)", „Avem strategie modernă de organizare și conducere a demersului didactic, care promovează educația individualizată cu multiple valențe formative, în funcție de ritmul propriu de dezvoltare al fiecărui copil, de cerințele și nevoile sale" (vă jur că exact același lucru stă scris în cartea Ursulei Șchiopu *Psihologia copilului,* apărută în 1963! – așa că mai ușor cu strategia modernă).

Mai am de adăugat doar tarifele practicate pentru asemenea idei sofisticate puse în practică de grădinițele noastre: între 400 și 1200 de euro pe an. Atît am avut de spus.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Noi. M-am umflat cu cartofi (de ăia)

Dintr-o doară, dintr-o chioară, dintr-o cioară. Da, fără plan, un pic miop, am ajuns în Obor și am încasat la 8 lei două kilograme de cartofi noi. Și cu o salată de 2 lei, două legături de ridichi – 2 lei, castraveți – 4 lei, patru roșii – 3 lei, m-am lăcomit, știu că nu e vremea lor, dar n-am rezistat la verde crud. Și-o lipie unsă cu semințe pe deasupra. Am pus ulei de măsline și dă-i! Două zile. Salate și cartofi. Cartofi și salate. Fără milă, fără rușine.

Cartoful dulce și untos, cum îmi place mie, l-am tîrnosit prin unt și cu mărar. Aveam și brînzet prin frigider, dar am mîncat cu 30 de lei vreo două zile. Știu, nu poți să mănînci aiurea, dacă ești sărac și bagi zilnic cartof în gîtlej, e chin. Dar așa, să pici de pe culmile somonului, șnițelului, cîrnatului pe haineala cartofului nou, oho, viață!

Perpeleală de vară. Pe ploaie torențială. Ați văzut cît a plouat? Nu știu cum, dar pe ploaie, cu cartoful în fălci, am luat tot felul de decizii, care mai de care mai fantastice. Una, să vînd. Mi-am strîmbat gura de nervi, mi-am sucit nervii la gură, doar cu asta în gînd. Să vînd. Mi se rupe inima. Alta, să mai tac. Mi se pare că vorbesc cam mult în ultimul timp. Da, să tac. De la cartofi mi se trage?

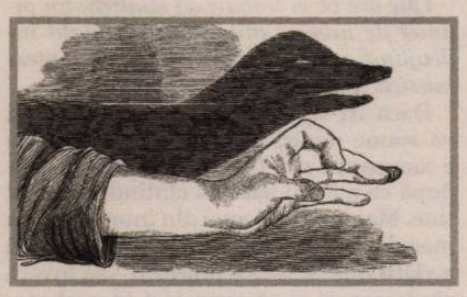

Iaromira POPOVICI

bazar

Vinovății, aparențe și griul stăpînit

Bacalaureat, cel mai recent film al lui Cristian Mungiu, recunosc că m-a zguduit. În personajul principal, interpretat de Adrian Titieni, aproape că m-am recunoscut – deși, desigur, e unul masculin. Dar vîrsta, relația cu copilul și cu societatea românească – toate pe fondul unei oarecari echivalări a „prerogativelor" bărbaților și femeilor – m-au făcut să am o astfel de percepție. *Bacalaureat* mi s-a părut mai aproape de o realitate generică, în care ne bălăcim cu toții, vrînd-nevrînd. Iar felul în care o vede Cristian Mungiu mi s-a părut, iarăși, unul care nu e nici alb, nici negru, ci de un binevenit gri stăpînit. Aparent stăpînit.

Filmul începe într-un orășel de provinicie, undeva prin Ardeal, pe lîngă Cluj, în cadrul cu care sîntem, cu toții, atît de familiari: cel al blocurilor comuniste și al cîinilor vagabonzi. În apartamentul lor standard, de bloc, în care familia Aldea, aparent perfect obișnuită și „normală", adastă, o piatră sparge geamul sufrageriei. Stăpînul casei, jucat impecabil de Adrian Titieni, încearcă să găsească făptașul, dar nu reușește. După care lucrurile par să intre într-un normal a cărui definiție ne străduim s-o aflăm pe cuprinsul filmului. Dubiul pietrei aruncate planînd, însă, în continuare, asupra întregii atmosfere și făcîndu-ne să ne simțim, într-un anumit registru, ca într-un *thriller* psihologic.

Asta în ciuda dialogurilor benigne, chiar plate, dintre Romeo Aldea, soția lui, Magda, și fiica lor, Eliza, care urmează să se ducă la liceu pentru ultima dată înainte de bacalaureat. Familia pare să aibă totul planificat: după ce va lua bacalaureatul, Eliza va pleca în Anglia, la una din facultățile la care a fost deja acceptată. Tatăl își duce fiica la această ultimă zi de școală. Dialogurile dintre ei sînt minimaliste, tatăl fiind cel care spune mai multe, fiica rezumîndu-se să-i răspundă aproape monosilabic. Se conturează personajul tatălui ocrotitor, atotputernic, care ține în mîinile lui totul, inclusiv destinul fetei. O singură notă discordantă: mobilul lui sună isteric. Tatăl nu răspunde.

Pe fondul acestui sunet obsesiv, tatăl și fiica consimt, de comun acord, ca acesta s-o lase, de astă dată, nu în fața școlii, ci în fața unui șantier care trebuia traversat pentru a ajunge la școală. Tatăl nu ajunge „la serviciu", așa cum ne-am imagina, ci într-o altă casă, unde îl așteaptă o femeie. La prima vedere, spectaculoasă: păr lung și roșcat, picioare lungi... De aici încolo, senzația inițială de familie perfectă se cam duce de rîpă, piatra capătă o valoare simbolică.

Calmul aproape obsesiv cu care Adrian Titieni își interpretează personajul se dovedește, de fapt, un butoi mai plin de pulbere decît nervozitatea evidentă a lui Marius din *Toată lumea din familia noastră*. Din acest moment, personajul e pus în situații din ce în ce mai complicate, care se adună în jurul său precum țețele într-un ghem. Calmul se păstrează, însă, acumulînd, de la conotații senine, unele mai curînd sinistre.

În timp ce se află la femeia aparent fatală, Romeo primește un telefon cu o veste paralizantă: fata lui a fost agresată în drum spre școală, în timp ce traversa șantierul. Incidentul ăsta dă totul peste cap și scoate totul la iveală. Ghemul în care e prins Romeo, de fapt doctorul Aldea (aflăm că era un bun și corect medic local), își împrăștie țețele aproape infinite în toate părțile, generînd nenumărate intrigi și subintrigi, pe care Cristian Mungiu le stăpînește cu măiestrie. Se pune, desigur, problema vinovăției, sau a vinovățiilor, care se poate extinde de la incidentul fetei la întregul mers al societății românești: cît e de vină „sistemul", cît sîntem noi înșine de vină pentru ce ni se întîmplă, pentru direcția în care mergem? A planurilor de viitor ale fetei, care se dovedesc că nu erau chiar ale ei, ci mai curînd ale tatălui, care ratase, cîndva, el însuși, adaptarea la Occident. A relațiilor bărbat-femeie, în care, în ciuda șabloanelor, nu e niciodată unul singur vinovat. Personajul Magdei, soția lui Romeo, e relevant în acest sens: ea emite continuu judecăți de valoare fără să pună concluziile lor în practică, se plînge doar de pe pozițiile unei false superiorități morale blazate, așteptînd de la bărbat să facă totul.

Spre deosebire de *Poziția copilului,* aici nu e vorba chiar de acoperirea unei crime, ci doar a unei posibile fraude. Se pune problema mai micii corupții în folosul copilului. Corupție pe care toți par s-o scuze, pînă la un punct, punctul în care se pot folosi de ea. Nici măcar personajele celor implicați în povestea corupției nu sînt unilaterale, acesta e unul din punctele forte ale filmului. Toți sînt și umani, au chiar și aspirațiile lor spre mica spiritualitate.

În această plasă de păianjen în care e prins fără scăpare, ieșirea din căsnicie, împreună cu trecerea, *full time,* la amantă, nu apare decît ca o rocadă nesemnificativă: din femeia fatală, amanta devine o potențială nouă nevastă, cu aceleași probleme și aceeași previzibilă evoluție.

Din fericire, filmul nu se termină total lipsit de speranță: dacă tatăl cam pică bacalaureatul, noua generație pare să fie capabilă să se salveze.

„E nevoie de educație muzicală pentru oameni mai sănătoși și mai inteligenți“

– interviu cu pianistul Eduard KUNZ –

*Multipremiatul pianist rus **Eduard Kunz** (n. 1980) a concertat luna trecută la Bistrița, la invitația Societății de Concerte înființată de Gavril Țărmure, pentru a susține cauza copiilor autiști din cadrul ONG-ului „Micul Prinț“, coordonat de poeta Ana Dragu.*

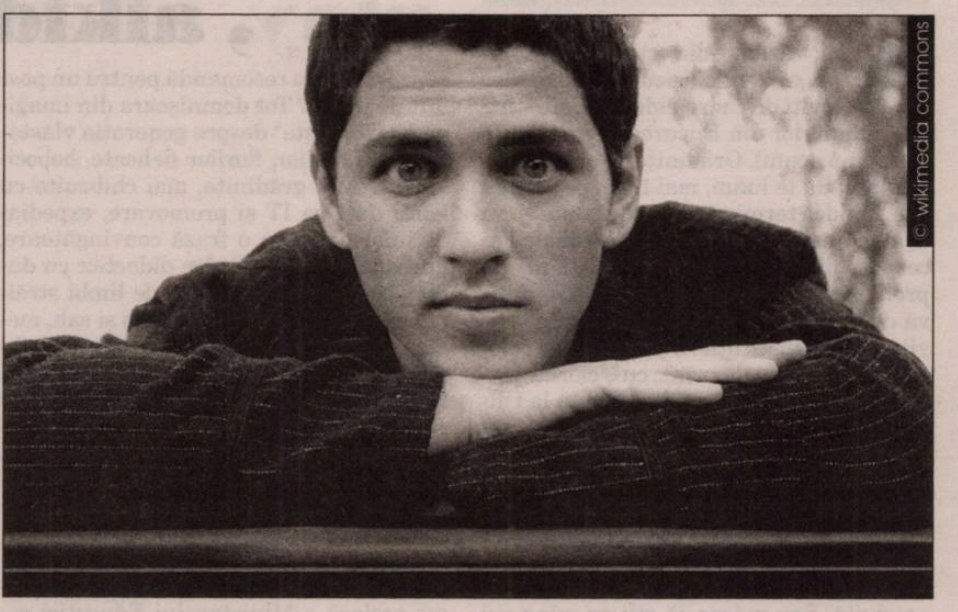

Vedeți vreo conexiune între autism și muzică?

Muzica este cel mai puternic și cel mai curat canal de comunicare existent. Dumnezeu se conectează la compozitor, compozitorul la interpret, iar interpretul la public. E ca o biserică, doar că fără toate nonsensurile. Inima mea vorbește direct inimii tale despre lucrurile care contează cu adevărat.

Cînd văd un tînăr care are dificultăți în a îndeplini cele mai simple sarcini în viață, dar care își ignoră complet condiția în momentul în care cîntă, asta nu face decît să îmi susțină viziunea despre muzică. Este condus pe scenă, însă odată ajuns acolo, te conduce el pe tine. Viața este cu adevărat extraordinară. Este o binecuvîntare și o bucurie să fiu alături de acești copii și de oamenii care, la fel ca mine, au avut această revelație.

Ce a însemnat pentru dvs. să cîntați pentru o cauză umanitară după ce ați experimentat, de-a lungul carierei internaționale de pianist, numeroase tipuri de public peste tot în lume? A fost diferit? Care este relația cu publicul? Vă adaptați interpretarea?

Cîtă vreme încă studiezi, călătorești pentru concursuri, ești norocos și cîștigi unele dintre ele – ești într-un soi de curent și, dacă ai succes, nu îți pui întrebări cu privire la acțiunile tale. Îți pare că faci bine orice faci. Felul în care cînți, cum vorbești, cum te îmbraci, modul în care îți petreci timpul liber. E important, îți oferă încrederea necesară pentru a risca și a cîștiga.

Apoi, după absolvire, curentul dispare. Nu mai există termene, decît dacă le fixezi tu. Nu mai e nici un profesor care să te sfătuiască cu privire la repertoriu. Doamna Noroc te poate părăsi pentru o vreme. Începi să faci greșeli. Atunci, oricine începe să îți spună ce anume greșești (și aparent ai tot greșit). Îți pierzi încrederea și începi să îți pui întrebări cu privire la acțiunile tale, dar mai ales cu privire la motivele care stau la baza acestor acțiuni. Acest lucru este extrem de important. În momentul în care găsești modul în care să îți justifici ție însuți de ce faci ceea ce faci, crești.

La Bistrița am trăit una din acele ocazii rare în care nu am fost nevoit să îmi explic de ce. Am știut că am ajutat și acesta e cel mai extraordinar sentiment din toate. Se spune că unul din 68 de copii este diagnosticat cu autism. Faceți dvs. calculele. Oamenii are trebui să încerce să facă asta. Poziția ta în viață se poate schimba, afacerea ta poate înceta să existe, dar dacă construiești o clădire pentru instituția autismului, lucru de care au mare nevoie la Bistrița și, sînt sigur, și în alte locuri din țară, dacă o dotezi cu piane bune, va dăinui. Va conta. Va aduce oamenii de partea ta indiferent de trecutul tău. Și te va face un om mai fericit. Punct.

Terapia prin muzică este folosită peste tot în lume cu efecte benefice nu doar asupra autismului, dar și asupra altor probleme de sănătate. În România există un singur program masteral de terapie prin muzică oferit de o universitate din Brașov. Credeți că muzica poate avea un efect pozitiv asupra sănătății mentale? Situația este asemănătoare și în țara dvs. de origine?

Avem cu toții „demonii“ noștri pe care încercăm să îi învingem. În cazul copiilor cu autism, acest lucru este doar puțin mai evident, asta e tot. Singura diferență e că ei nu se pot ajuta singuri, așa că trebuie să facem noi asta.

Este foarte important să știm care sînt efectele muzicii clasice și ale studierii unui instrument muzical asupra unei ființe umane. Știm că nici o altă activitate nu conectează arii cerebrale diferite așa cum o face studiul unui instrument muzical. Știm că e mai improbabil ca un copil care a urmat cursurile unei școli de muzică să încalce legea. Știm că mai multe școli de muzică clasică într-o regiune reduc criminalitatea. Știm, de asemenea, că cea mai mare bancă din UK caută absolvenți ai universităților cu profil muzical dispuși să descopere noi cariere și, dacă întrebi bancherii de ce absolvenți de Conservator, explică faptul că abilitatea de a te concentra profund ore în șir asupra unei singure sarcini (studierea unui instrument muzical) este cheia succesului în orice ai alege să faci. Mai știm că a avea acces la adevărata frumusețe în viață te face mai fericit. Și, per ansamblu, un om mai bun.

În vremuri în care cantitatea de minciună de care ne lovim zi de zi depășește orice capacitate de înțelegere și profesionalismul în aproape orice a încetat aproape să existe, muzica clasică rămîne o certitudine, un compas cu care să îți verifici direcțiile.

Mă întristează să aud despre unele inițiative legislative de a reduce numărul de ore de educație muzicală. Dacă cineva ar fi interesat să aibă o țară cu oameni mai sănătoși, mai inteligenți și mai de succes, ar crește numărul acestor ore.

De ce anume are nevoie un tînăr pianist în zilele noastre pentru a reuși într-o carieră muzicală? Cum a fost călătoria dvs. din Omsk, Siberia, la o carieră internațională de pianist profesionist? De fapt, ce înseamnă să ai o carieră internațională de pianist?

Cum să îi explici azi unui copil care vede oameni mergînd la concursuri de talente și devenind stele peste noapte că viața nu funcționează așa? Că, pentru ca acțiunile tale să aibă o semnificație, trebuie să petreci un timp îndelungat muncind. Că atunci cînd muncești vreme de treizeci de ani, zilnic, într-o zi, poate, vei avea o șansă să fii recunoscut. Dar, în același timp, și că acea recunoaștere în sine nu este scopul – este mai degrabă o consecință a faptului că faci ceva public pentru oameni. Cu alte cuvinte, să îți îndeplinești misiunea contează cu adevărat în această viață.

Nu mă prea văd ca avînd o carieră, dar singurul lucru pe care îl fac în viață e să călătoresc în jurul lumii și să cînt la pian – totuși, un fenomen destul de rar și un stil de viață și mai rar. Și sînt plătit pentru asta. Acest lucru, bănuiesc, mă face un profesionist, un pianist de concert internațional – oricum ar suna asta.

Cîte ore pe zi trebuie să studieze un pianist de nivelul dvs.? Este vreodată îndeajuns? Înveți, descoperi sau reinventezi muzica pe care o cînți?

Dacă îți voi arăta o partitură, nu îți va spune nimic. Nu vei ști dacă muzica e amuzantă sau tristă. Vei ști asta doar după ce mă vei asculta cîntînd-o pentru tine. Mai mult, vei auzi din interpretarea mea doar ceea ce poți auzi în acea etapă a vieții tale. Acesta e procesul – să înveți, să descoperi și să inventezi în acel moment pe scenă. Este o putere dumnezeiască, pentru care sînt recunoscător.

Sînteți un artist Yamaha, ce anume diferențiază pianele Yamaha de alte piane? Care este relația dvs. cu instrumentul la care cîntați? E nevoie de înțelegere, încredere, loialitate?

Niciodată nu am simțit nevoia să plîng atingînd un pian pentru întîia oară. Mi se întîmplă doar cu pianele Yamaha. Îți amintești prima ta întrebare și răspunsul meu?

BBC Music Magazine *v-a nominalizat printre primii zece cei mai mari pianiști de mîine. După ce ați performat alături de orchestre importante din UK, cum sînt BBC Symphony, BBC Concert și BBC Scottish Symphony, cum de ați ales să trăiți tocmai în București?*

Dragostea e răspunsul la majoritatea întrebărilor. Îmi iubesc soția, îmi iubesc fiica. Iubesc România și, în special, Bucureștiul.

Întrebarea-clișeu de final: care sînt planurile dvs. de viitor?

Să cînt la pian.

a consemnat Marius CHIVU

PUBLICITATE

„Fundamental este ca filmele să ajungă la public“

– interviu cu regizorul Cristian MUNGIU –

Occident, 4, 3, 2, După dealuri *și* Bacalaureat *sînt cel patru lungmetraje semnate de Cristian Mungiu, cel mai premiat regizor român. Cu cîteva zile înainte de premiera filmului său nou,* Bacalaureat, *aflat în competiția Festivalului de la Cannes, l-am întrebat despre începuturi, povești puternice, succes și public. Filmul va intra în cinematografele de la noi pe 20 mai. Mi-aș dori ca acest interviu să fie o invitație de a merge să-l vedeți la cinema. Ca toate filmele lui Mungiu, vorbește nu doar despre niște personaje, ci despre o lume care ne seamănă și cu care avem legături, într-un fel sau altul, fiecare dintre noi.

Aș vrea s-o luăm cu începutul. Cînd v-ați apucat de regie, după ce ați făcut Litere, ce vă doreați? Ce vă amintiți din perioada aceea de început? Ce ați păstrat? Și ce s-a schimbat?

Nu-mi doream să fac filme ca să ajung la Cannes, să iau Oscarul sau lucrări ca astea – dacă asta mă întrebi. Mi se păreau din altă lume festivalurile alea, nu mă gîndeam că o să ajung vreodată acolo. Îmi doream să fac filme care să nu te lase rece, să aibă un impact. Voiam să fac filme care să fie diferite de majoritatea celor românești pe care le vedeam eu – și care mi se păreau false, pretențioase și fără simțul povestirii. Veneam dinspre scris și știam cum trebuie construită o povestire pe dinăuntru și cred că ăsta e unul dintre lucrurile pe care le-am păstrat pînă astăzi. Pun în continuare cel mai mare preț pe scris, pe structură, pe legăturile interne care sper că nu se văd prea tare cînd urmărești filmul, dar pe care eu le cîntăresc îndelung. Și celălalt lucru pe care l-am păstrat este că vreau să fac filme pentru oameni – în ciuda convingerii cvasigenerale că fac filme pentru premii, festivaluri ș.a.m.d. (ceea ce, în sine, e înduioșător pentru că presupune că există o rețetă alchimică infailibilă și accesibilă oricui, dar pe care unii mai demni se sfiesc s-o aplice). De schimbat s-au schimbat foarte multe – însă, în esență, am devenit un regizor mai bun –, asta însemnînd ceva foarte concret: apreciez destul de corect cum trebuie să arate ceea ce construiesc și care va fi efectul pe care îl va produce: în narațiune, pentru spectator – știu cînd ceea ce fac e bine și cînd nu. Iar faptul că am devenit un „instrumentist“ mai bun îmi permite să am un discurs mai sofisticat, mai nuanțat, mai puternic. Însă, deja de cînd am terminat ATF-ul, știam că vreau să ajung la Cannes – și am zis tuturor, de la primul film, că aia e ținta. Rîdea Vivi Drăgan de mine de se prăpădea. Zicea: „Băi, băiete, zi tu mersi dacă reușești să faci un film, lasă tu Cannes-ul.“ Și totuși am ajuns la Cannes de la primul film. Dar,

ca să vezi că aveam totuși o limită mentală, nu am trimis filmul pentru Cannes-ul mare, l-am trimis doar la Semaine și la Quinzaine.

Occident, 4, 3, 2, După dealuri *și acum* Bacalaureat. *Care ar fi firul roșu care le leagă? Există unul?*

Sînt toate filme narative, bazate pe un scenariu foarte ferm, există o logică internă a povestirii, există o structură în acte și niște valori care se regăsesc în toate – legate de claritatea povestirii, de un atașament față de realism și verosimilitate, de tensiune și suspans și de alte mărci ale unui cinema *mainstream* – doar că efectele astea sînt obținute prin folosirea unei altfel de materii de bază decît cea a filmului de gen. Există apoi niște trăsături de personalitate ale tale, ca autor, pe care le imprimi povestirii și de care fie că nu ești conștient, fie nu te poți dezbăra – și eu sînt foarte conștient de felul în care personalitatea mea influențează deciziile pe care le iau în film, oricît aș încerca să evadez din propriul meu cap.

Sînteți genul de regizor care își alege subiecte puternice, cu bătaie lungă. Cînd știți că ați găsit povestea potrivită? Și care sînt resorturile ei care să vă facă să vreți să construiți un scenariu?

E un proces foarte complex și uneori chinuitor. Ca să știi că ai găsit povestea potrivită trebuie mai întîi să știi ce cauți – ce gen de film vrei să faci, ce fel de sentiment vrei să genereze și ce fel de idei vrei să pui în discuție. Odată ce faci acest portret-robot, ai șanse ca, atunci cînd analizezi diferite frînturi de întîmplări, să înțelegi dacă ele ar putea constitui scheletul poveștii tale sau nu. Eu îmi doresc ca filmele mele să fie cumva complexe, încărcate, cu multe niveluri, și aveam o grămadă de note și de însemnări despre valori negociabile și adevăruri parțiale, despre compromis și educație și corupție – și la un moment dat am decis să combin patru din poveștile astea și să le altoiesc pe perspectiva subiectivă a adultului aflat la vîrsta la care are revelația că viața lui s-a cam dus și că tot ce îi mai rămîne e să spere că ceva din rateurile lui vor folosi copilului.

Cum s-a întîmplat cu Bacalaureat, *care pare un thriller în care se amestecă și rațiunea, și simțirea, și problemele unei lumi cu valori negociabile? Se salvează cineva din malaxorul ăsta?*

Important e dacă se salvează cineva în viața reală, nu în film. Filmul își dorește să te facă să înțelegi că, deși privești la cei de pe ecran, în malaxorul ăla ești chiar tu. Și important e și cum te salvezi – pentru că senzația mea e că trăim într-o societate în care salvarea vine întotdeauna prin fuga pe scara de incediu – dar asta e o soluție individuală și egoistă, societatea în sine nu se poate salva în felul ăsta – și mi-e teamă că nu avem nici un plan prea clar pentru o salvare colectivă.

Protagoniștii din Bacalaureat *sînt tatăl (Adrian Titieni) și fiica (Maria Drăguș). Ce gen de relație au?*

Știi că există un gen de relații de familie în care părinții croiesc un fel de adevăr convenabil pentru copii și se mai și amăgesc cu ideea că fac asta din generozitate, deși în esență eludează adevărul tocmai față de cei pe care pretind că îi iubesc cel mai mult – pentru binele lor, cum ar fi. Iar în paralel cu această realitate mistificată, continuă să predice cele mai înălțătoare discursuri etice. De multe ori, adulții reușesc să fie atît de manipulativi încît ajung să se amăgească pe ei înșiși că fac asta cu cele mai altruiste intenții.

Din ce se naște conflictul?

În *Bacalaureat* se naște din sentimentul de vinovăție, din dragoste, din egoism – și dintr-o piatră aruncată într-un geam. Sigur, e bine și cînd scrii doar scenarii să știi puțină teorie a literaturii și unde sînt *plot-point*-urile într-o poveste – măcar ca să știi dacă vrei să le păstrezi sau să le eviți.

Cît de greu îi e acestui părinte să-și gestioneze iubirea pentru copil și nevoia de a-l proteja, pe de o parte, și principiile morale, pe de altă parte?

Dilema lui e alta: că nu-și poate salva copilul decît încălcînd acele principii morale pe care i le-a predicat – or, dacă le încalcă, salvarea și tot efortul lui educativ nu mai au nici un sens.

Ce loc are publicul în ecuația autor-film-premii-industrie?

Festivalurile au rolul de a pune în lumină filmele – cum spune Frémaux, despre Cannes, sînt ca niște galerii în care ești invitat să expui –, iar premiile sînt ca niște instrumente de marketing care ajută la promovare. Criticii sînt cei care pot oferi cumva o viziune mai avizată asupra filmelor (chiar dacă tot subiectivă), însă cumva oamenilor le plac competiția, încleștarea, lupta, învingătorii – și așa se ajunge la premii –, deși, în sine, nu există instrumente potrivite ca să compari între ele filme care și-au propus obiective foarte diferite. Pînă la urmă, totul se reduce la *îmi place – nu-mi place*, însă dacă premiile fac ca mai mulți oameni să devină curioși să vadă filmele – OK și cu premiile. Însă fundamental este ca filmele să ajungă la public – și ideal e ca aceia care le văd să se și gîndească o clipă la ce au filmele să le spună.

Ce înseamnă să ai din nou un film în competiție la Cannes? Mai ales că, pe 19 mai, seara, premiera de Sala Palatului va fi perfect concomitentă cu cea de pe Croazetă, iar filmul va intra imediat pe ecranele noastre.

Înseamnă că filmul va ajunge să fie privit de cei mai exigenți și interesați (de cinema) critici, oameni din industrie, festivalieri – iar ei sînt cei mai buni promotori ai filmelor. Ei sînt cei care pînă la urmă au o cădere mai mare chiar decît a juriilor de festival să producă niște confirmări pertinente. Pentru mine contează, însă, foarte mult publicul de acasă, de vreme ce continui să fac filme în limba română, și m-aș bucura foarte mult dacă aș vedea că există și acasă curiozitatea de a vedea acest film în premieră mondială – odată ce noi am creat această oportunitate și oferim nu doar o proiecție simultană, dar și un *stream* de imagini și emoții directe, ale noastre, de la Cannes.

a consemnat Ana Maria SANDU

PUBLICITATE

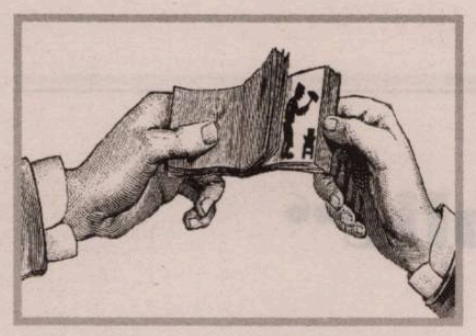

Marius CHIVU

feedbook

Literatură pentru bani?

● **Tim Parks, *Where I'm Reading From*, Vintage, 2015.**

Credeți că scriitorul trebuie să mănînce de două ori pe zi? Aceasta era întrebarea cu care revista *Vremea* deschidea o anchetă în nr. 69 din 27 iunie 1929.

Mi-am adus aminte de această anchetă citind *„Does money make us write better?“*, eseul lui Tim Parks (acesta fiind, alături de James Wood, Daniel Mendelsohn și Francine Prose, unul dintre criticii pe care-i urmăresc constant – îmi cer scuze colegilor care încă se raportează la triada Maiorescu-Călinescu-Manolescu; chiar nu țin să epatez!), eseu publicat în ultimii ani în *The New York Review of Books* și reluat în culegerea *Where I'm Reading From:* „Invitat să scriu pentru diverse site-uri, unele cu audiență mult mai mare, am ales să rămîn la *New York Review*, din loialitate, dar și pentru că mă plătesc mai bine. Aș scrie mai prost dacă aș scrie pentru site-uri mai populare pentru bani mai puțini? Sau aș scrie mai bine pentru că aș fi entuziasmat de numărul mai mare de cititori? Și acest număr mai mare de cititori m-ar ajuta să fac mai mulți bani dacă aș publica o nouă carte? Și dacă aș face mai mulți bani cu acea carte, folosindu-mă de audiența sporită a site-ului, asta presupune că următoarea mea carte va fi încă și mai bună? Sau voi scrie de fiecare dată la fel, indiferent de onorariu?“, se întreabă, în cascadă, Tim Parks.

Pentru că îmi întîlnesc la lecturile publice propriii mei cititori și pentru că țin cursuri de scriere creativă pentru scriitori aspiranți, știu prea bine că, la mijloc, s-a strecurat, în timp, o mare neînțelegere. Majoritatea crede că se fac și, mai ales, că se pot face bani din literatură. Această falsă impresie e cauzată, în primul rînd, de bunulsimț: cine-și poate imagina că investești timp și efort pentru a scrie o carte fără să și cîștigi ceva de pe urma acestui demers creativ?! În al doilea rînd, e vorba de o necunoaștere a stării lucrurilor: cine-și imaginează că piața de carte de la noi este atît de mică, încît scrisul este doar un hobby, nu și o meserie?!

La noi, o carte premiată nu devine automat și o carte (mai bine) vîndută.

Statisticile arată că, în 1990, tirajul mediu al unei cărți era de 24.000 de exemplare, în 1993 scăzuse deja la jumătate, pentru ca în 2010 să atingă pragul critic de doar o mie de exemplare. Practic, de la Revoluție încoace, piața de carte românească a pierdut cîte o mie de cititori/cumpărători în fiecare an. În acest moment, tirajul mediu al unui roman scris de un autor român este de o mie de exemplare, pe cînd un volum de poezie are un tiraj mediu de 300 de exemplare. Nu e nevoie de cine știe ce calcule pentru a realiza că, la noi, scriitorii scriu degeaba, mai bine zis, din propria plăcere/vanitate, pentru a face exact atîția bani cît să-și permită să-și cumpere singuri propria carte pentru a le-o oferi prietenilor.

Există totuși un avantaj de a scrie pentru o piață atît de restrînsă: scriitorul român nu e nici tentat, nici constrîns de editură să facă vreun compromis comercial; altfel spus, singura opțiune este să scrie bine, cît mai bine, pentru el însuși, pentru prieteni, pentru adevărații cititori, pentru criticii literari, eventual pentru posteritate.

„Astăzi, scriitorii aspiranți urmează ateliere de scriere creativă și primesc *feedback* profesionist. Mulți dintre ei vor publica povestiri în mediul online și vor primi comentarii de la cititori necunoscuți. Cu toate acestea, am remarcat că acest lucru nu e suficient. Cursanții se bucură cînd li se spune că scriu bine, dar au nevoie de confirmarea publicării de către o editură, lucru care presupune bani. Nu că și-ar dori cine știe ce sumă, nu în acest moment. Dar vor o confirmare că există ca scriitori. Totuși, imediat ce sînt publicați, banii încep să conteze… Să fii scriitor este o calitate pe care ți-o conferă numai un editor dispus că investească în cartea ta și, cu cît investește mai mult, cu atît mai mare este încrederea în tine ca scriitor“, mai spune Tim Parks.

Din păcate, la noi lucrurile nu stau chiar așa. Investiția într-un scriitor este, de fiecare dată, minimală. Diferențele sînt neglijabile, iar debutanții oricum nu au de ales. Zic „mersi“ dacă manuscrisul le-a fost acceptat de o editură bună, care nu le-a cerut bani pentru publicare. La noi nu se pune problema ofertelor multiple și, cu atît mai puțin, a celebrității în cazul unui succes. Succes însemnînd epuizarea tirajului inițial într-un timp rezonabil (un an, să zicem) și, eventual, primirea unui premiu care oricum nu înseamnă nimic din punct de vedere comercial. La noi, o carte premiată nu devine automat și o carte (mai bine) vîndută. Parte din cauză că literatura română nu are cine știe ce cotă de piață, parte și din cauză că premiile se dau, la noi, pe cumetrie, de către jurii neprofesioniste, pe criterii absurde.

Piața de carte românească a pierdut cîte o mie de cititori/cumpărători în fiecare an.

„Cel mai important lucru este comunitatea de referință. Scriitorii se pot descurca cu mai puțini bani proveniți din scris, dacă simt că scriu pentru un număr de cititori dedicați, care cumpără suficient pentru a-l mulțumi pe editor. Dar natura globalizării, cu trend-ul ei de a unifica literaturile, înseamnă că aceste comunități se subțiază, împărțindu-se între autorii care vînd foarte mult și cei care vînd foarte puțin“, mai spune Tim Parks, care apelează la exemplul scriitorului indian octogenar U.R. Ananthamurthy, care scrie în Kannada nativă și care niciodată nu va avea parte de popularitatea și vînzările altor scriitori indieni, precum Salman Rushdie sau Vikram Seth, care scriu în engleză, deși literatura acestora, insinuează Parks, n-ar fi la fel de valoroasă.

Această situație începe să fie tot mai prezentă în măsura în care unii scriitori, dezamăgiți aprioric de nivelul scăzut al audienței literaturii de la noi, își propun să scrie sau să-și traducă imediat cărțile în limba engleză, așadar dinainte de a fi publicate în română, în speranța că vor stîrni interesul și vor avea parte de o expunere mai mare și, implicit, de venituri mai mari, prin intermediul unui editor străin. Dar cum ar putea un editor străin investi într-un scriitor care n-a publicat și, prin urmare, nici n-a confirmat, mai întîi în limba natală?

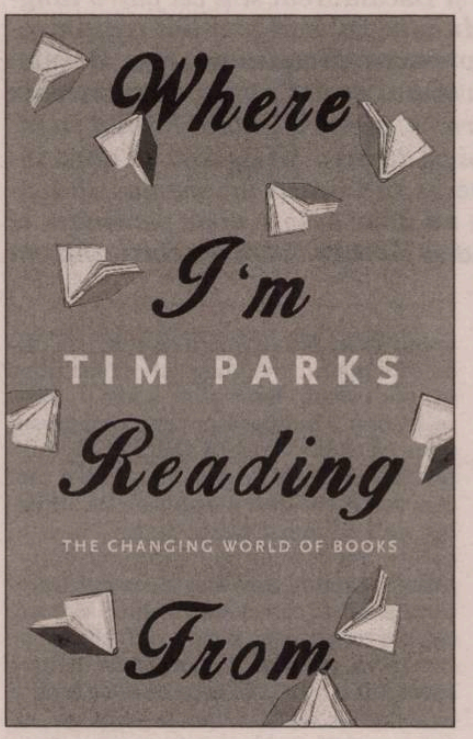

Chestiunea aceasta mă duce la un alt eseu al lui Tim Parks, *„The dull new global novel“*, în care criticul vorbește despre felul în care fiecare scriitor țintește să fie confirmat de piața de carte engleză. Prin urmare, în încercarea de a se adresa unui cititor global, scriitorul pierde, în mod deliberat sau inconștient, acele mărci specifice culturii din care provine: „Există tot mai mult credința că, pentru a fi considerat mare, un scriitor trebuie să devină neapărat un fenomen internațional… Tot mai mulți scriitori europeni, africani, asiatici sau sud-americani consideră, astfel, că au eșuat dacă nu obțin popularitatea internațională.“ Tim Parks crede că această tendință este nocivă literaturii: „Din momentul în care un autor își dorește un cititor internațional, scrisul său va suferi modificări. În special, prin felul în care va încerca să facă totul comprehensibil oricui… Mai mult, limbajul folosit va fi cît se poate de simplu. Kazuo Ishiguro a vorbit despre importanța evitării aluziilor și jocurilor de cuvinte, pentru a face textul cît mai ușor de tradus. Scriitori scandinavi evită deja numele de personaje dificil de pronunțat pentru cititorul englez.“

Pe piața literară globală, crede Tim Parks, scriitorii cu adevărat speciali își vor găsi tot mai greu locul. Ceea ce ne întoarce la întrebarea de la care am pornit și pe care am putea-o reformula astfel: cît de simplu și de inteligibil *(„dull“)* ar trebui să scrie prozatorii pentru a-și cîștiga pîinea în epoca literară globalizată?

PUBLICITATE

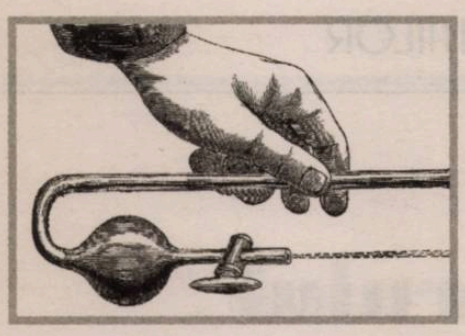

Oana STOICA

rosencrantz & co

Poto

„Esențial este textul“, mi-a spus la telefon, cînd i-am propus să joace Márton din *Apă de mină* de Csaba Székely, un rol dificil, al unui tînăr abuzat sexual și psihologic, care ratează posibilitatea de a-și schimba viața. Alexandru Potocean știe ce vrea („textul e bine de tot“, mi-a scris după cîteva zile). Nu se implică în orice proiect, deși statutul de actor independent („Care ar fi cinci reguli de bază ale artistului independent în România astăzi?“ „Nu mă simt în stare să îl descompun atît de exact. Nici măcar nu cred că există vreun statut clar, bine definit de vreo încadrare aparte. Aud voci care spun că artiștii independenți ar fi «șomeri».“) l-ar fi putut forța să fie tolerant cu mai multe proiecte, din rațiuni financiare. Pentru un actor independent există aparent o mai mare libertate în alegerea spectacolelor decît pentru unul angajat. „În ultimul timp am început să fiu deosebit de selectiv în ceea ce privește proiectele teatrale. Aleg propunerile pe criteriul interesului real, pornind de la ideea că dacă acesta nu există, atunci spectacolul care rezultă va fi chinuitor. Știu asta din proprie experiență. În ceea ce privește partea financiară, am norocul să fac și film, și reclame de televiziune, lucru care îmi suplimentează venitul și care îmi oferă această posibilitate de a alege.“

Rolurile se așază bine pe el, dacă îi intră un personaj pe sub piele, nu îl mai pierde.

Cu figura lui de bănățean, mare și blînd, Alexandru Potocean este un actor emblematic al generației sale. Fără să facă parte dintr-o anume tipologie, actorul integrează firescul în teatralitate, reușind să aibă forță și substanță și să evite „artificialul“. Rolurile se așază bine pe el, dacă îi intră un personaj pe sub piele, nu îl mai pierde. În *Capete înfierbîntate,* unde joacă opt participanți la mineriada din 13-15 iunie 1990, trecerile între personaje sînt subtile, dar identitatea fiecăruia se conturează solid dintr-un mixaj între *impersonation* și comentariul critic la persoana imitată (interviurile reale se găsesc pe Internet). Talentul lui Potocean este de a evita caricaturizarea și afișarea propriei păreri despre personaje.

Cu o carieră intensă în teatru, Potocean este la fel de hotărît și în cinema. A bifat filmele-cult ale noului val – *Moartea domnului Lăzărescu, Hîrtia va fi albastră, 4 luni, 3 săptămîni și 2 zile,* a trecut prin *Amintirile din Epoca de Aur* (1 și 2) și *Sînt o babă comunistă*. Recent, a avut două premiere cinematografice în care are roluri principale, *Dincolo de calea ferată,* regia Cătălin Mitulescu, și *03.ByPass,* regizat de Nap Toader. „Cred că unicul aspect cu adevărat tentant *(n. red.* – în alegerea celor două filme recente) a fost acela al autonomiei mele în privința construcției. La ambele. Adică mi s-a explicat ce și cum și am fost lăsat în pace să-mi văd de treabă. Aparent, a fost bine“.

Poto știe bine ce vrea. Joacă și în teatre de stat, și în zona independentă, fără să-și piardă libertatea. Lucrează cu David Schwartz *(Capete înfierbîntate, subPămînt, Ce-am fi dac-am ști)* sau Radu Apostol *(Amintiri din epoca de școală)* în zona independentă și cu Andrei Șerban *(Omul cel bun din Seciuan)* la Teatrul Bulandra sau Gianina Cărbunariu *(Tipografic majuscul, De vînzare)* la Teatrul Odeon. Cele două moduri de producție (căci, de fapt, asta diferențiază teatrul de stat de cel independent) „nu sînt foarte diferite, din punctul meu de vedere. Munca mea este aceeași. Succesul ei se simte la fel. La fel și eșecul.“ Încercarea de reformă în teatru s-a transformat în ultimele luni într-o dispută efervescentă care a derapat și a dus la poziționarea conflictuală – și artificială – a teatrului de stat față de cel independent. „Cred că acest clivaj caută să fie întreținut, iar în ceea ce privește unele poziții, de asemenea se caută conservarea lor, sub orice formă. E un război definit ca „valoare *vs* nonvaloare“ sau alți asemenea termeni. Evident că este aberantă orice judecată de valoare, dar, din păcate, vocile din pozițiile foarte înalte pot influența opinia publică, după cum am văzut. Pot demite sau pot duce la demisii, fie că au sau nu dreptate, fie că sînt sau nu documentate.“

Numele lui Alexandru Potocean este asociat cu teatrul documentar axat pe subiecte locale, ignorate sau manipulate la nivel oficial. Participă la documentarea pentru spectacole, o etapă esențială într-o astfel de construcție performativă, alături de dramaturgi și regizori. Este o formă de implicare care, de regulă, nu se cere unui actor. „Am descoperit că procesul de lucru în teatrul documentar nu este radical diferit față de cel clasic. Documentare există în ambele cazuri, doar că în cazul unei piese de Brecht, să zicem, nu trebuie să mergi neapărat pe teren. Trebuie, cred, să-ți cunoști subiectul de discuție foarte amănunțit, iar asta necesită o formă de documentare.“ Teatrul documentar, ca direcție, este perceput ca fiind exclusiv de stînga. Este una dintre trăsăturile sale chestionabile – focusîndu-se pe social, atrage atenția asupra viciilor sistemice care generează sărăcie, discriminare, intoleranță, excludere socială etc. –, dar este și unul din reproșurile care i se fac. „Nu știu dacă percepția este tocmai justă. Poate să fie și apolitic, sau chiar de dreapta, nu cred că direcția de stînga vine la pachet cu această formă de teatru. Este adevărat că proiectele la care am lucrat au un discurs social, de stînga, direcție cu care mă identific, bineînțeles, dar, repet, nu cred că teatrul documentar incumbă neapărat socialism sau comunism.“

Alexandru Potocean este astăzi un nume puternic, dorit de instituțiile oficiale, dar traseul său artistic este marcat de libertate în alegere și în creație. „Te-a tentat vreodată să te angajezi intr-un teatru de stat?“ „Da. Însă m-a dat înapoi ideea că trebuie să joc orice mi s-ar cere, iar refuzul, deși îndreptățit și prevăzut în fișa postului, ar putea fi întîmpinat cu un soi de ostilitate «nepotească», evident nescrisă în fișa postului. Prefer să fiu «șomer» pînă la noi ordine.“

Poto știe bine ce vrea.

Oana Stoica *este producătorul spectacolului* Apă de mină.

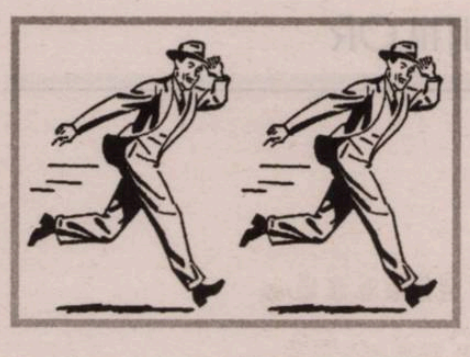

Ancuța PROCA
dilematograf

Poziția spectatorului

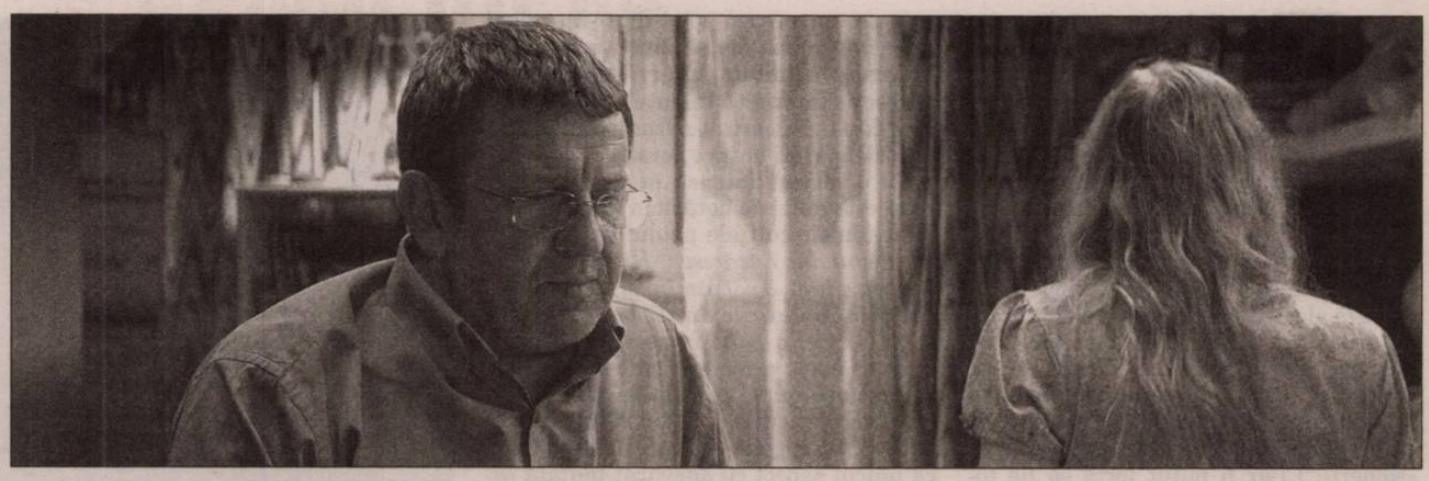

● ***Bacalaureat*** **(România-Franța-Belgia, 2016), de Cristian Mungiu.**

Unul dintre cele mai importante filme românești ale anului, aflat și în competiția Festivalului de la Cannes, *Bacalaureat* e un *thriller* realist (de un realism chiar mai clasic decît cel din *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile,* dar cu un nivel de complexitate comparabil cu *După dealuri)* și o dramă de familie care capătă, prin analiza extinsă, multiramificată a lui Mungiu, amploarea unei drame sociale.

Eliza (Maria-Victoria Drăguș) e o adolescentă obișnuită dintr-un oraș mic de provincie – învață bine, are un prieten motociclist care îi dă lecții de conducere și o cameră decorată cu postere „Salvați Roșia Montană". Tatăl ei, Romeo (Adrian Titieni) – soț adulter și medic de profesie –, pare să considere că viața lui a ajuns într-un *dead-end* în care nu îi rămîne decît să lupte pentru ca fiica lui să aibă alte șanse, încercînd să o convingă să plece la una dintre facultățile din Anglia, la care a fost deja acceptată. *Acolo,* spune el, va avea parte de o cu totul altă viață decît *aici*, unde e foarte greu să răzbați, iar intriga se concentrează asupra propriei sale contribuții la acest „greu" pe care îl denunță. În urma unei agresiuni suferite de fiica sa în drumul spre școală (suprimată prin elipsă), posibilitatea de a obține, respectînd regulamentul și fără ilegalități, o notă de 9 la examenul de bacalaureat, adică atît cît e nevoie pentru facultatea din Anglia, în contextul stării sale emoționale de după abuz, devine din ce în ce mai improbabilă.

Conflictul funcționează după structura lui *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile:* Romeo se transformă într-o nouă Otilia (personajul dinamic) care trebuie să se împartă între rezolvarea problemei nu-conteză-cum (eludînd dacă e nevoie și justiția) și găsirea vinovatului (urmărind, deci, opusul, un act justițiar), pe cînd mama Elizei, o bibliotecară cu principii (Lia Bugnar), rămîne personajul pasiv, care la Mungiu e mereu și cel mai discreditat din punct de vedere moral – o anumită suferință fizică și alte lucruri despre care nu aflăm prea multe detalii o fac să nu aibă un cuvînt de spus în deciziile legate de fiica sa. Problema examenului devine și în *Bacalaureat* o ocazie de a trece, de la un eveniment familial (problema educației), la recunoașterea lui ca parte (și chiar sursă, cauză) a unor probleme mai mari, sistemice (problema corupției), prin implicarea în conflict a unui număr de reprezentanți ai unor instituții: profesorii și directorul școlii, poliția și procuratura, precum și prin descrierea unei anumite relații medic-pacient din spitalul în care profesează Romeo. Pe lîngă construcția de *thriller* fără prea mulți timpi morți, la care Mungiu adaugă și elemente de *horror*, mizanscena e extrem de sugestivă tot în sensul clasic – ea evocă caracterul mecanic al lumii și pe cel de rotițe al personajelor atunci cînd, de pildă, printr-o ușă deschisă vedem oameni care trec în ritm constant, mecanic, dintr-o parte în alta.

Bacalaureat e și filmul care se îndepărtează cel mai puțin de liniile trasate deja de celelalte filme ale sale. Sînt reluate temele avortului și ale abuzului din *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile*, motive precum cel al acvariului, iar semnalarea responsabilității faptelor prezentate care trece asupra noastră e reluată prin spargerea unui parbriz. Pe de altă parte, subiectele cu un impact mare, șocante sau provocatoare sînt tratate marginal, sugerate mai mult decît clarificate (avortul pe care amanta lui Romeo hotărăște să îl facă e dramatizat doar prin sugestia că are o programare la medic și trebuie să lase pe cineva cu copilul său). De asemenea, e și cel mai puțin ambiguu în exprimarea unei poziții față problemele pe care le prezintă. Această ambiguitate care i-a fost criticată, descrisă de Mungiu ca un procedeu realist cvasi-jurnalistic, înțeles ca abținere de la intervenția prin comentarii asupra faptelor reprezentate, provenea în filmele sale precedente și din ambivalența personajelor. Prezentarea personajelor ca oameni cumsecade, care fac, în definitiv, tot ceea ce pot face în situația dată nu permitea formarea unei relații cauzale între acțiunile lor și efectele grave pe care le produceau. Noutatea lui *Bacalaureat* e că această ambivalență e demascată ca imoralitate (ceea ce spun oamenii e una, ceea ce fac e cu totul alta). Romeo e un tată care își protejează copilul, dar și-l protejează împotriva tuturor celorlalți copii, care vor trebui să concureze cîndva și vor pierde în funcție de aceste rezultate, iar mijloacele prin care își duce la îndeplinire scopul nu sînt văzute altfel decît ca ilegale și imorale.

Ca urmare, demersul său poate fi privit ca o încercare de a face cît mai inconfortabilă poziția spectatorului, nu doar prin sugestia aruncării cu piatra, prezentă aici pentru atenționarea privitorului că nu e mai puțin responsabil decît personajele, ci prin încercarea formală de a face din film un proces de recunoaștere a propriei ambivalențe a celui care privește. E un demers care îl apropie de Haneke, însă rămîne de discutat cît de inconfortabilă poate fi ea în limitele formei realist-clasice, fără încercări de autoreflexivitate.

Ancuța Proca *este critic de film.*

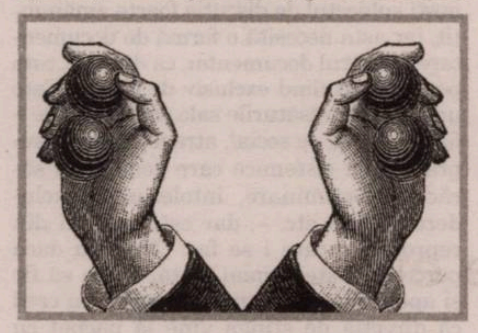

Paul BREAZU
audio și n-am cuvinte

Aproape de lumea dezlănțuită

● **Radiohead,** ***A Moon Shaped Pool,*** **amoonshapedpool.com*, 2016.**

„This is a brand new song nobody's heard before." Thom Yorke e aproape de nerecunoscut în videoclipul ăsta fanat de pe inepuizabilul YouTube. Acum 21 de ani, în era lui *The Bends,* Radiohead era o formație care încă nu se desprinsese de reflexul pastișei. „True Love Waits", piesa pe care *frontman*-ul o introducea cu cuvintele care deschid acest text, într-un concert la Bruxelles, închide astăzi, cosmetizată serios, cel mai nou album al grupului englez. Chitara acustică i-a cedat locul unui pian, iar vocea *frontman*-ului sună mai limpede, mai inuman și mai dureros ca niciodată. Poate că de aici, de la ultimul cîntec de pe *A Moon Shaped Pool* – Radiohead nu a lăsat niciodată la voia întîmplării finalul unui LP –, trebuie pornită discuția despre această a noua operă din portofoliul formației.

AMSP e, la prima vedere, cel mai transparent album din cariera de un sfert de veac a trupei din Abingdon. Dacă *The King of Limbs,* precedentul LP, părea a naviga fără busolă, în căutarea unei formule care să-i desprindă complet pe trupeți de siajul zombificatei culturi *indie/alternative*, noul disc pare a fi epifania unor momente de luciditate, anxietate și, de ce nu, onestitate pentru Yorke, frații Greenwood, Selway, O'Brien și producătorul dintotdeauna, Nigel Godrich. Ca pe „True Love Waits", timpul abundenței chitarelor a rămas în urmă. *A Moon Shaped Pool* balansează, în anul 2016, între finețea aranjamentelor orchestrale ale lui Jonny Greenwood, producția microdimensională a lui Godrich și vocea, pe rînd, confuză, paranoică, masochistă, deznădăjduită și niciodată egală cu ea însăși a domnului Yorke, vorbind despre personal și politic, deturnînd vechi semnificații, închizîndu-se-n colivia propriei neputințe.

„The damage is done!" „Daydreaming" e piesă care crește, înfășurîndu-se în jurul unui pian, lăsîndu-se sufocată de el, precum lumea personajului din videoclipul lui Paul Thomas Anderson. „Decks Dark" respiră somnolență, dar nu adoarme niciodată. „Full Stop" e la antipozi, ridicînd cărămidă peste cărămidă cu al ei reflex *motorik: „Take me back again / You really messed up this time!"* „Identikit" se scufundă și ea în anii '70 – momentul dialogului dintre sintetizator și cor e un climax de neegalat –, ca și „The Numbers", o foarte stranie și adictivă repriză Led Zeppelin. *„All the holes at once are coming alive, set free / Out of sight and out of mind lonely / And they pray…"* Numărătoarea începută cu „Burn the Witch" se apropie de final. „Tinker Tailor Soldier Sailor Rich Man Poor Man Beggar Man Thief" devine fantasticul prolog hauntologic pentru finalul albumului, acea piesă cîntată pentru prima oară acum 21 de ani pe o scenă din Bruxelles: *„And true love waits / In haunted attics. / And true love lives on lollipops and crisps…"*

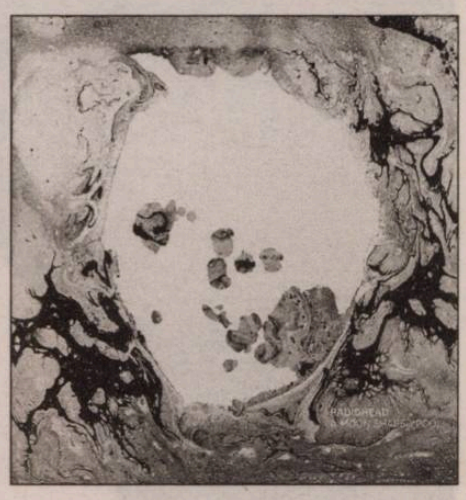

** Albumul poate fi descărcat contra cost, în format digital, de pe site-ul amonshapedpool.com. Pe 17 iunie vor fi lansate ediții pe CD și vinil, editate de labelul britanic XL Recordings.*

Paul Breazu *este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

„Ca un munte înalt, ca un ocean adînc“

În timpul orelor sau la birou, mai întîi auzi o bătaie timidă la ușă, apoi intră studentul-asistent, foarte politicos și cu reverențe care te cam blochează, cerîndu-ți permisiunea să intre și restul. Intră apoi ceilalți studenți-asistenți (fiecare departament are un număr de cinci-șase angajați pe un semestru sau un an, cu scutire de taxă, pentru a lucra la diversele activități instituționale).

Uneori, vin studenții de la cîte un an întreg, de regulă din anul I. Se așază în jurul profesorului/profesoarei și de-a lungul pereților, iar unul dintre ei îi așază o insignă cu o garoafă roșie în piept, îi oferă un mic cadou din partea tuturor, iar ceilalți, împreună cu restul studenților din sala de curs, în picioare, încep, mai întîi timid, să cînte un cîntec care se cheamă „Grația profesorului“. Sînt versuri foarte frumoase, poetice, în care ei își exprimă recunoștința pentru munca acestuia. Alții, din clasă sau dintre cei veniți, îi înmînează delicat profesorului impresionat (căci nu ai cum să nu fii, oricît te-ai aștepta la regie, oricît ai mai fi trecut prin asta) mici scrisorele foarte ingenue, cu mesaje de mulțumire sinceră. Din partea studenților de anul I – un ritual de integrare în departament, atent supravegheat de colegii lor mai mari – este pregătit un fel de pergament improvizat, din două coli mari din hîrtie de orez, fiecare într-o culoare diferită, pe care sînt scrise cele mai drăguțe și mai haioase mesaje (într-o romgleză de te scoate din toate melancoliile). Cînd am plecat din Coreea, acestea au fost primele pe care am vrut să le iau cu mine. Nu în cutiile trimise pe vapor, cu mine în avion.

Mult timp nu am știut exact ce înseamnă versurile cîntecului. O fostă studentă de-ale mele de acolo îmi spunea că de obicei nu se cîntă integral, o strofă și refrenul. Nu știu cum era în cazul colegilor coreeni, dar ultimul vers din ultima strofă nu cred să fie omis vreodată cînd este cîntat: „Pentru că muncesc pentru țara noastră“. E în aceasta întreaga reprezentare a educației în Coreea. Istoria sărbătorii e destul de recentă. De fiecare 15 mai se sărbătorește Ziua Profesorului (în coreeană, *seuseungui nal)*. Se pare că originea acestei sărbători naționale se află într-un gest din 1963 al unor studenți, voluntari ai Crucii Roșii locale, care au început să-i viziteze, pentru a-i ajuta în caz de nevoie, pe foștii profesori, aflați în spitale. Inițial, data la care s-a sărbătorit a fost 26 mai, dar au schimbat-o ulterior în 15 mai, cînd este aniversarea regelui Sejong, cel care a inventat lucrul de care coreenii sînt cel mai mîndri: alfabetul coreean.

De fiecare dată cînd mi se povestea despre primii ani postrăzboi civil, colegii coreeni îmi ziceau așa: „Vedeți copacii aceștia, de pe pantele munților? Toți sînt noi, toți sînt replantați după război. Nimic nu a mai rămas din vechii copaci de la bombardamente“. Rezumau astfel foarte bine starea unei țări complet distruse. Și care a fost răspunsul acestei țări-stup la începutul anilor '60, nu numai după cruntul război civil, ci și după decadele înjositoare ale colonialismului japonez, după cel de-al doilea război, toate într-o succesiune de neimaginat pentru fostul „regat ermit“? Educația. Printr-un program guvernamental, cu sprjin american, au început de acolo reconstrucția. Au trimis studenții merituoși și din familii paupere (cam toate, la ora aceea) cu bursă în SUA, iar marile companii, care atunci abia începeau să se formeze (Samsung – la început, o companie de distribuție de bunuri, mai ales de orez –, Daewoo, Hyundai, LG și restul, așa-numitul grup *chaebol,* companiile de interes național, finanțate inițial și de la stat), erau obligate să-i angajeze în primii cinci ani de la terminarea studiilor. Pare simplu de făcut azi, în era noastră hașurată voiajistic global. Nu și atunci, cînd, în profund orientata spre familie societate coreeană, trauma pierderii unui copil, a unei însemnate părți din familie în război sau în captivitatea nord-coreeană era încă vie. Mai ușor era să treacă, îmi zicea un coleg, o autostradă nouă prin vreun munte local, cu însemnătate șamanică, decît să-ți lași copilul la mii de kilometri, într-o țară necunoscută. Chiar dacă era atinsă vechea și indestructibila coardă foarte muzicală a *gayageum*-ului educației.

În acest punct au intervenit profesorii. Cînd sînt întrebat care e diferența majoră dintre sistemul educațional sud-coreean și cel românesc, primul lucru care îmi vine în minte este statutul profesorului acolo. Nu numai finanțarea, suficientă și firească, nu sîrguința studenților (cam la fel, oriunde), nu sistemul bine pus la punct, predictibil. Ci respectul pentru munca acelui om. Nu sînt văzuți ca niște semizei, nu un respect de marmură, ci unul cald, zîmbitor, comunitar. Desigur, în registre mai grave și mai atente pentru profesorii coreeni, mai vesele pentru cei din afara Coreei, dar nu mai puțin emoționante.

În ultimul meu an în Coreea, în mai 2011, au venit toți. „Anul acesta cred că v-au cîntat mai tare“, mi-a zis, mîndru de studenții săi, profesorul Park. Nu am auzit nimic, de emoție. Am ținut însă cu mine, mult timp de la reîntoarcerea în România, fețele lor zîmbitoare, pe care le așez în micul meu pergament al memoriei afective alături de toate momentele emoționante cu studenții din toți cei 15 ani de cînd fac această meserie. Credeți-mă, așa cum știu sigur că și colegii mei ar zice-o, nu e deloc puțin lucru.

PUBLICITATE

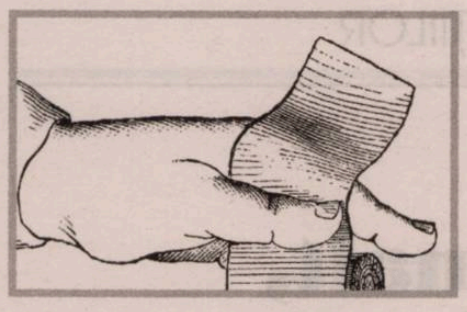

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Fotografia ca plici de muște

Vremea bună a venit, vacanțele se apropie, firele de iarbă se înmulțesc și un nou tip de generație spontanee se ivește-n jurul nostru: pozele din vacanță – peisaje, *selfie*-uri sau *selfie*-uri în peisaj –, care încep să ne umple telefoanele și camerele, apoi conturile de Google și iCloud ori hard-disk-urile pe care cei mai conservatori ne păstrăm arhivele. De ce atîtea poze? Nu numai pentru că se poate. Acum aproape doi ani, la concertul pe care l-a susținut la București, Jack White și-a rugat destul de politicos, dar foarte apăsat publicul să nu facă poze cu mobilul. Le-a promis fanilor că vor găsi pe site-ul lui poze și filme disponibile gratis, pe care aceștia le vor putea posta pe rețele sau unde vor dori. Curios, toată lumea – sau aproape – s-a conformat. Dar spectatorilor le-a rămas un fel de gol. Ce fel de gol? Înainte de a vă răspunde, vă mai povestesc o experiență din aceeași clasă. Recent, am organizat un grup de jurnaliști pentru o excursie turistică în Turcia. Am luat cu noi un fotograf tînăr și foarte talentat, care a pozat minunat locurile prin care am trecut. Am avut grijă ca pozele să fie disponibile imediat pentru toată lumea, undeva în, cum se zice, *cloud*. Prietenii din grup și-au postat, în cea mai mare parte, pozele proprii. De unde vine impulsul de a apăsa *tu* pe buton? La mijloc ar putea fi și ambiții de fotograf amator sau mai puțin amator, cel puțin în al doilea caz. Mai mulți amici din grup pozează foarte bine și au telefoane sau aparate bune; ne-am putea gîndi că vor să-și expună fotografiile pe Facebook sau alte platforme. Totuși, asta nu e valabil nici pentru întreaga gașcă de jurnaliști excursioniști, nici, cu atît mai puțin, pentru cei cîteva mii de spectatori ai unui concert de rock. Pozele de felul ăsta vin din altă pornire.

Dacă le spunem *instantanee* sau afirmăm că *imortalizăm* momentul, lucrurile încep să se limpezească. Anglo-americanii numesc acest gen de imagine de poză *snapshot,* iar francezii îi spun *clic-clac.* De cînd există, arta sau meșteșugul numit fotografie s-a ocupat, tautologic, cu surprinderea clipei. Există, e drept, și fotografii de studio, care compun din lumini, expresii și atitudini o realitate premeditată, dar și o vînătoare a secundei, dacă vorbim de fotografia de stradă sau fotojurnalism. Despre prima, Henri Cartier-Bresson spunea că apare atunci cînd reușești să surprinzi *momentul decisiv,* în care lucrurile se ordonează într-un mod parcă preexistent. Momentul, spunea fotograful francez, îl simți visceral, fără deliberare. Omul care a consacrat compoziția spontană și a revoluționat fotografia avea același gen de raportare la clipă ca orice amator lipsit de har din ziua de azi și, la drept vorbind, din toate timpurile. Doar că rezultatul era cu totul altul. Roland Barthes a teoretizat această pornire numind fotografii de acest tip „agenți ai morții". Dacă nu e al lui Cartier-Bresson, instantaneul e renunțarea la monumental, o înregistrare „naturală" a „ceea ce a fost". La fel cum istoria abolește timpul mitic, fotografia distruge percepția „afectivă sau simbolică" a duratei. Mult mai simplu spus, de la concertul lui Jack White pleci ori cu o poză, ori cu o amintire. Nu se poate și una, și alta. E un fel de principiu al lui Heisenberg. La fel cum în fizică nu poți măsura și momentul, și poziția unei particule la un moment dat, nu poți privi lucrurile din jurul tău și prin obiectiv (sau ecran), și pe lîngă el. Încercînd să imortalizeze clipa, instantaneul tău o omoară, la fel cum gîngania prinsă-n insectar e răposată – și interesantă, cel mult, pentru entomologul care i-a supraviețuit. Dar pentru fotografie, ca și pentru entomologie, trebuie pregătire: majoritatea dintre noi folosim dispozitivul de înregistrat imagini ca pe un plici de muște.

Mai rămîne să ne gîndim și ce se întîmplă cu sacii de secunde de moarte și strivite, după ce i-am depozitat. Într-un telefon sau aparat modern încap cel puțin cîteva mii de poze. Atunci cînd memoria acestuia se umple, ea poate fi golită altundeva, într-un calculator sau pe Internet. Probabil, nu e o exagerare să spui că o persoană care apasă destul de des pe buton va lăsa, la moarte, cîteva milioane de imagini. Deja, la productivitatea din ultimii zece ani, ne e foarte greu nouă însine să păstrăm o oarecare ordine și un oarecare sens în toate acestea. Ce vor face cu ele copiii noștri? Pentru problema asta, companii ca Google au inventat soluții gen *facial recognition,* recunoașterea personajelor dintr-o imagine, pornind de la cele în care fețele au fost deja marcate. Dispozitivele contemporane adaugă și coordonatele geografice ale pozei, iar fișierul este datat ca orice fișier, cu ziua, ora și secunda creării. Copiii noștri vor ști, cu alte cuvinte, despre noi cam ceea ce știe azi Facebook: în ce țări, cu cine și cînd am fost. Dar dincolo de asta? Ce vor ști ei despre momentul *special* pentru noi cînd am făcut acea poză, mai ales că le-am lăsat moștenire cîteva milioane de astfel de momente *speciale,* și nu două-trei albume foto? Prin 2014, o analistă pe nume Mary Meeker, de la o companie de investiții celebră în Silicon Valley, pe nume KPCB, estima că pe Internet se încarcă în jur de 1,8 miliarde de fotografii în fiecare zi. Adică 657 de miliarde pe an. Și cifra a crescut de atunci: numai pe Facebook se urcau, în aprilie 2016, 300 de milioane de poze pe zi.

Ca să scăpăm de senzația neplăcută de vortex pe care o avem citind aceste cifre există un singur leac: un dram de profesionalizare. Vacanțele, concertele de rock și alte momente fericite merită gustate fără intermedierea mobilului. Iar fiindcă a renunța cu totul la fotografie e prea crud, putem începe să ne premeditățm apăsarea pe buton, eventual răsfoind și cîteva albume de mari fotografi. Ca să aibă sens și pentru altcineva decît tine însuți, fotografia cere o mulțime de timp. Puriștii spun că bătrînul film foto te obligă la disciplină artistică tocmai fiindcă e finit (36 de clișee pe rolă, de obicei) și pune o distanță între momentul pozei, cu emoția lui, și acela cînd poți să-ți privești lucrarea. Un alt mare fotograf de stradă, Garry Winogrand, a lăsat la moarte 2500 de role de film nedevelopat, tocmai fiindcă își prelucra imaginile foarte tîrziu, ca să se obiectiveze față de afectele momentului. Dar asta e cu totul altceva decît senzația de lehamite nedumerită pe care o simți cînd îți cauți vacanța printre cele 2500 de poze cu care te-ai întors, și n-o găsești.

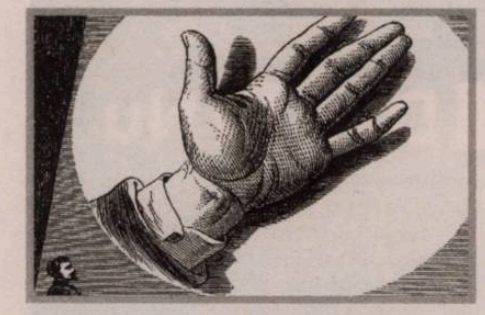

Adina POPESCU

portrete din mers

Mici intervenții în „sistem"

Clasa a IX-a a fost un coșmar. Nimerisem într-o clasă de mate-fizică, cu un diriginte tot de matematică, obsedat de materia pe care o preda. Dacă nu erai bun la mate, pur și simplu nu existai, nu figurai în nici un grafic și erai disprețuit, uneori umilit în fața celorlalți. La prima teză, am luat primul 4 (în gimnaziu, nu-mi displăcuse neapărat matematica, în liceu am început s-o urăsc) și aproape că i-am cerșit profului douăzeci de sutimi pe care eu susțineam că le pierduse pe drum, ca să obțin un 4,50, adică 5. La sfîrșitul anului școlar, părinții mei au ajuns la concluzia că singura soluție era să mă transfer într-o altă clasă paralelă, ca să scap de „dobitoc" (vorba lui taică-miu). Însă un astfel de transfer, mai ales că voiam și la o clasă cu engleză intensiv, era dificil într-un liceu de prestigiu. Norocul meu a fost că mama era prietenă cu o profă de chimie de la o școală de fițe, care la rîndul ei era amică cu directoarea adjunctă de la liceul unde învățam. S-au dat cîteva telefoane, iar după mai multe insistențe, totul „s-a aranjat" (deși, după aceea, profa de chimie i-a scos ochii mamei, subliniind faptul că îi e datoare pe viață: „Să nu mai rogi, dragă, niciodată așa ceva… aia s-a dovedit o scîrbă!"). Mai rămăsese să iau testul la engleză, fiindcă copiii din clasa paralelă dăduseră acel test odată cu admiterea la liceu. L-am dat în prima zi de școală dintr-a X-a, singură într-o clasă, senină și convinsă că era doar o formalitate. Și, din cauza asta, am făcut prost. Cu toate acestea, m-am transferat și m-am pomenit într-o altă clasă de mate-fizică, cu un diriginte tot de matematică, însă ceva mai indulgent. Profesoara de engleză, o persoană extrem de corectă, m-a ținut minte în toți anii care au urmat pentru faptul că eu am ajuns în clasa specială „pe pile". Nu mi-a spus niciodată nimic în mod direct, însă în fața ei și a colegilor mei, la orele de engleză, am avut mereu un sentiment de inferioritate. Și un soi de jenă. În privința transferului în sine nu mi-am făcut probleme, știam că așa decurgeau lucrurile peste tot, așa era „sistemul". Mama i-a făcut prietenei ei un cadou, iar aceasta, la rîndul ei, i-a făcut un alt cadou directoarei adjuncte. M-am chinuit în continuare cu matematica, în clasa a IX-a se rupsese filmul, nu mai pricepeam nimic. La Bac am copiat după colegul din față, cifră cu cifră, ecuație cu ecuație. Am luat 9,50. La Română, unde am făcut totul „pe bune" și am încercat și o analiză comparată, am luat 8. Colegul matematician, care a copiat cuvînt cu cuvînt din manual, a luat 10. Acesta e „bagajul" cu care am intrat în viață. Un sistem de valori cu totul pe dos. Astfel de lucruri te marchează într-un fel sau altul, fără să vrei. Și, în fond, ce căutam eu la mate-fizică? La 14 ani, chiar și la 18, știi ce e bine să alegi? Școala în sine te pregătește pentru astfel de alegeri importante?

Mi-am amintit de toate aceste povești absurde ale vieții școlare după ce am văzut filmul lui Cristian Mungiu, *Bacalaureat.* Deși filmul nu este neapărat despre sistemul de educație din România. Este despre „sistem" în general. Despre toată această mașinărie uzată care ar fi trebui să fie de multă vreme la fier vechi și uite că, unsă pe la rotițele care trebuie, reparată și șurubărită periodic, încă funcționează. E „sistemul" lui „merge și așa", tocmai datorită acestor mici intervenții, unele aparent inofensive, care creează un cerc vicios, închid circuitele. Aparent, nimic nu este fundamental greșit, din moment ce toată lumea pare mulțumită de rezultate. Și, în fond, ce e rău ca, în calitate de doctor de provincie, să intervii la București ca să grăbești un transplant de ficat pentru un ales local care „a făcut mult bine" (însă e unul dintre cei mai corupți oameni din oraș)? E rău să „pui o vorbă bună"? Ce e rău în a „aranja" o teză de bacalaureat a unui copil care oricum ar fi luat Bac-ul pe bune, doar că tocmai acum i s-a întîmplat un accident, o nenorocire și nu mai poate să se concentreze? Acest întreg „sistem" e alcătuit, de fapt, din lucruri mărunte, mici învîrteli, relații de amiciție uneori sincere, alteori de conjunctură, datorii plătite altfel, telefoane care rezolvă problemele, cadouri și plicuri cu bani. Și de fiecare dată intențiile par unele onorabile, doar așa „sistemul" se poate perpetua la nesfîrșit. Trebuie să te asiguri pe tine însuți că ceea ce faci este spre binele cuiva. De aceea, nici unul dintre personajele lui Mungiu nu poate fi acuzat neapărat de o lipsă totală de onestitate. Fiecare are o justificare pentru ceea ce face. Iar filmul, la fel că „sistemul", este unul al detaliilor, al nuanțelor. O scenă care mi-a plăcut în acest sens este cea a suspecților în cazul tentativei de viol. Nici unul nu este autorul, însă unul dintre indivizi e cu siguranță un ticălos. El trebuie să spună o replică agresivă oarecare. Inițial o spune neconvingător, pe repede înainte, e o rutină polițienească. Este pus să o repete o dată, de două ori, pînă cînd se ajunge la o explozie de agresivitate. Prin repetiție, tipul își intră în sfîrșit în rol, dezvăluindu-și în același timp și caracterul. Cam așa și cu „sistemul" – micile breșe, derapaje nu par niște lucruri grave, în esență, însă repetîndu-se mereu și aidoma, se ajunge la ceva găunos, fundamental greșit. Dincolo de „sistem" însă sînt oamenii și dramele lor personale, alegerile pe care le-au făcut în viață și consecințele lor. Aici nu prea mai e loc de aranjamente, nu poți „rezolva", de pildă, vidul care apare într-o căsnicie, după ani întregi de conviețuire, cu un simplu telefon. Nu poți regla o relație ca pe o mașinărie, nu poți controla nimic, de fapt, în ceea ce privește propriul tău copil, deși tu îi vrei numai binele. Așadar, dacă în legătură cu „sistemul" și modul în care el transpare din film, lucrurile sînt clare (și filmul nu-ți dă prea mari speranțe că ele se vor schimba vreodată în România, cel puțin nu în timpul vieții celor din generația mea), dramele și destinele personajelor lui Mungiu rămîn undeva suspendate în aer, fără să aibă vreo rezolvare sau vreun final. Și nici nu simți nevoia, căci de cele mai multe ori așa se întîmplă și în viață.

Rufin ZAMFIR

Criza migranților

– culoar european pentru Culoarul Balcanic –

Statele din Balcanii de Vest – în special Serbia și Macedonia – ar trebui invitate alături de Turcia în procesul deciziilor Uniunii Europene cu privire la criza migranților.

La doar cîteva zile după implementarea noului acord semnat de Uniunea Europeană cu Turcia, în încercarea disperată de a recăpăta controlul asupra propriilor frontiere, numărul migranților care au trecut Marea Egee către Grecia se redusese pînă la ordinul zecilor. Optimismul oficialilor de la Bruxelles pare justificat, întrucît eforturile financiare și logistice din spatele celor 1500 de funcționari ai FRONTEX ce vor fi cantonați în Grecia (circa 750 deja la fața locului) își demonstrează eficiența. Europa răsuflă mai ușurată, unii se îmbărbătează chiar că Bruxelles-ul (sau Berlinul, adevărata capitală a UE cînd vine vorba de migranți) ar fi produs, în sfîrșit, un acord care să fie eficient. Alții, nu puțini, atrag atenția că noul acord nu poate avea efecte benefice decît pe termen scurt și că el se va transforma curînd într-o povară enormă. Fantoma unui reflux de procese intentate la curțile internaționale de către migranții returnați în Turcia, iar de aici în țările lor de origine sau aiurea pe mapamond este la fel de hidoasă ca și cea a fluxului de migranți ce testează astăzi capacitățile constructului european.

Convingerea Uniunii că Turcia trebuie să fie principalul partener în oprirea valului migrator este ea însăși de natură să sublinieze o criză de moralitate. Să iei drept co-gestionar al unei crize umanitare un stat care și-a făcut un obicei din a încălca drepturile propriilor cetățeni nu este cea mai bună dovadă a robusteții UE. Pentru a ține sub control cei aproape trei milioane de migranți aflați în taberele de pe teritoriul său, Turcia primește în urma acordului din luna martie mult peste ce i se cuvenea. O ajută la asta logica de gîndire în lungimi de mandate pe care au adoptat-o conducătorii UE, arareori putînd fi identificată o strategie pe termen lung în gestionarea valului de migranți. Cum spunea însuși domnul Tusk, „aceasta este o măsură temporară și extraordinară".

Cinismul ascuns sub masca pragmatismului cu care UE a venit la masa negocierilor a întîlnit o Turcie hotărîtă să obțină compensație pentru toate neajunsurile pe care le-a îndurat stînd atîta vreme în anticamera Bruxelles-ului. În schimbul reprimirii migranților expulzați din UE după faimoasa schemă *unul la unul,* a obținut un proces rapid de liberalizare a vizelor de intrare în UE pentru cetățenii săi, un buget de șase miliarde de euro (de două ori mai mult decît a alocat UE pentru securitatea internă pentru intervalul 2014-2020) și deschiderea pentru negociere a nu mai puțin de cinci capitole din procesul de aderare.

Ce a făcut pînă acum Ankara pentru a se achita de obligații nu este încurajator. Migranții reprimiți sînt campați într-o tabără deschisă la Kirkraleri, la circa 50 km de granița cu Bulgaria. Dacă luăm în calcul că aceștia știu că îi așteaptă expulzarea, putem să ne închipuim că disperarea lor va fi cu ușurință speculată de rețelele de traficanți care operează acum la țărmul Mării Egee. De asemenea, exacerbarea răspunsului militar la frontiera cu Siria, căruia îi cad victime oameni simpli ce fug din calea unui război cu prea multe tabere pentru a mai putea fi ocolit, este departe de valorile europene pe care ne-am obișnuit să le lăudăm. Apoi, dacă păstrăm logica majorității covîrșitoare a statelor UE care se tem de pătrunderea islamului radical odată cu valul de migranți, de ce nu ne-am teme și de pătrunderea lui facilitată de liberalizarea vizelor pentru cetățenii turci? Istoria violentă recentă a Turciei ne indică un șir lung de vectori de terorism care aveau asupra lor acte turcești false (relevant este cazul atentatorilor asupra clădirilor Directoratul General de Securitate din Ankara, din 2013, care, potrivit presei turce, își obținuseră actele de la ambasada Turciei din Viena, după ce declaraseră date memorate ale altor cetățeni).

Soluția alternativă

Deschiderea manifestată de UE față de Turcia nu este greșită în sine, este greșită prin singularizarea acesteia ca partener egal în soluționarea crizei migranților. Eroarea este cu atît mai gravă cu cît se consideră că un acord cu Turcia va fi mai mult decît suficient în oprirea migranților.

Da, startul traseului migrator se află în Turcia. Acolo este și situația cea mai disperată din punct de vedere umanitar. Dar traseul a primit numele de Culoarul Balcanic, pentru că statele din Balcani poartă mare parte din povara asigurării unei minime demnități umane celor mînați spre Occident de nenorocirile de acasă. În această lumină, deschiderea arătată de UE pentru Turcia subminează încrederea statelor din Balcani că propriul proces de aderare – suspendat în 2014, pentru cinci ani, la preluarea președinției Comisiei Europene de către domnul Juncker – se va bucura de ritmul de înaintare dorit. Mai mult, absența sprijinului consistent al Uniunii Europene creează în geopolitica regiunii ex-iugoslave spații de manevră pentru Rusia și chiar pentru Turcia. Politica de *beggar thy neighbour,* prin care fiecare dintre statele balcanice a fost mai interesat de a asigura migranților un parcurs cît mai rapid pe propriul teritoriu, fără vreun interes pentru povara transferată statului vecin, este tot o consecință a neincluderii Balcanilor în gîndirea strategică de la Bruxelles.

Statele din Balcanii de Vest – în special, Serbia și FYR Macedonia – ar trebui invitate alături de Turcia să fie parte din procesul de luare a deciziilor în privința crizei migranților pe care îl derulează UE. În contrast cu multe dintre statele europene, țările din Balcani sînt mai empatice cu problema migranților. Memoria proaspătă a propriei lor nenorociri din timpul războaielor care au rupt Iugoslavia în șase face popoarele balcanice să aibă fondul necesar pentru a se angrena relevant în soluționarea problemei. O singură condiție trebuie însă îndeplinită: ca Occidentul european să nu se închidă, transformînd astfel Balcanii în groapa sa de gunoi.

Trebuie înțeles că lipsa unei implicări active din partea UE pentru rezolvarea problemei celor cîteva mii de migranți rămași pe teritoriul Macedoniei și al Sermier, Nikola Gruevski – acuzat de ascultarea în masă a telefoanelor opozanților politici, bănuit că a ordonat emiterea a nu mai puțin de 30.000 de acte de identitate false pentru a putea beneficia de ele în procesele electorale.

La sfîrșitul lui 2015, Europa a alocat 17 milioane de euro pentru sprijinirea Serbiei și Macedoniei în gestionarea valului de migranți. Fondurile pot fi suficiente pentru acoperirea logisticii procesului. Ce lipsește aici, la fel ca oriunde pe teritoriul european, sînt politicile unitare care să trateze problema mentalităților greșite și a prejudecăților. O populație neinformată, care consideră că acceptarea migranților pe teritoriul național reprezintă o amenințare directă la adresa vieții și climatului legii pe teritoriul european, conduce inexorabil la ascensiunea naționalismului și radicalismului politic. De aici și pînă la blocarea mecanismelor europene (cum aproape se întîmplă cu Schengen) de valul de euroscepticism care vine în siajul naționalismului nu mai este mult.

Este nevoie de un proces complet și complex de reajustare a valorilor.

Cel mai mare val migrator cu care s-a confruntat Europa după cel de-al Doilea Război Mondial a încetinit, cel puțin pentru moment. Efectele lui, însă, vor rămîne vizibile multă vreme după ce el se va fi oprit cu totul. Este nevoie de un proces complet și complex de reajustare a valorilor, de acceptare a unui set complet nou, poate. Oricum, este nevoie ca Europa să accepte că nu poate rămîne unită decît prin implicarea tuturor statelor membre, dar și prin tratarea egală a tuturor vecinilor săi.

***Rufin Zamfir** este analist la Centrul GlobalFocus, specializat în zona Balcanilor și în chestiuni de securitate-intelligence.*

Mai mult decît #PanamaPapers. Și altele

Marile subiecte ale ediției *FP* România nr. 51 (aprilie/mai) indică problemele Occidentului pe care exploatează rușii în Est și islamiștii în Vest, cîntăresc șansele UE a ieși din actualele crize suprapuse – sau cer un ajutor unional pentru țările balcanice de pe ruta migranților. Plus ceva chiar mai mare și decît #PanamaPapers: strategiile multinaționalelor de a evita fiscalitățile naționale – unele devin apatride, altele vor deveni virtuale.

Din sumar:

- Comisara antitrust a UE este sedusă de o întrebare simplă: Ce înseamnă corectitudinea în economia secolului 21?
- Confiscarea averilor ilicite – ce permite legea?
- Simon Hix: Vreun alt exit după Brexit?
- Robert D. Kaplan, despre utilitatea studierii istoriei și despre cît de periculoasă este o Rusie nesigură.

- Distrugerea bancnotelor mari, armă în războiului contra terorii.

Plus: Povestea sectei evreiești ultrareligioase Lev Tahor, care de douăzeci de ani fuge prin lume – de persecuție sau de justiție?

Emil BELU

Ecologistul

Prin fereastra panoramică a sălii de lectură a bibliotecii privesc, din cînd în cînd, agitația străzii Jean Brillant. După o iarnă lungă, cum sînt de obicei iernile montréaleze, după nenumăratele zile de ger polar cînd nu puteai ieși din casă fără cagula trasă pe cap („mascați", ar zice românul), iată, în sfîrșit, primele semne ale primăverii, anotimp ce nu durează mai mult de două săptămîni. O ușoară încălzire înviorează strada, iar terasele cafenelelor și restaurantelor sînt luate cu asalt, ca la un misterios semnal de atac. Tineri și bătrîni, nu mai contează vîrsta, trec la ținute lejere, deși unii dintre ei mai tremură și mai strîng din dinți. Grupul gălăgios de pe terasa cofetăriei de peste drum nu poate fi alcătuit decît din studenți, bănuiesc asta nu numai după cărțile și rucsacurile aruncate neglijent, dar și după proximitatea Universității. Au alăturat cîteva mese, iar pînă la onorarea comenzii încearcă un simulacru de plajă „la bustul gol". Totul e în mișcare, totul e viu, stenic, după monotonia unui anotimp interminabil.

© wikimedia commons

În stația de autobuz sînt numai elevi de vîrste mici, probabil de la vreo școală din cartier, care însoțiți, care singuri, majoritatea dintre ei cu celularele deschise, profită de timpul de așteptare pentru a mai schimba cîteva mesaje. Multă agitație, hîrjoană cît cuprinde, rar cîte unul mai retras, gînditor, așteptînd în tăcere autobuzul. Această „insulă", sufocată de celulare, ar putea fi o bună idee de reclamă pentru o companie de telefonie mobilă.

Umberto Eco, într-un editorial din *L'Espresso,* se ridica odată împotriva telefoniei celulare, spunînd că de ea au nevoie numai „handicapații, chirurgii care lucrează pe grefe de organe, bărbații și femeile care au legături extraconjugale, jurnaliștii". Nu știu cît de veridică este afirmația autorului romanului *Numele trandafirului,* oricum, restricția nedumerește. Sînt multe alte categorii sociale, profesionale, cărora noua tehnologie din domeniul telecomunicațiilor le este de un real folos. Și de ce nu am profita cu toții de noile utilități?

Mai citesc cîteva pagini și revin obsedant la peisajul străzii. Un *sans-abri,* cum zice francezul, „boschetar", mai pe limba noastră, trage după el două cărucioare legate unul de altul, șterpelite de la vreun magazin. Un tren scurt, la care „locomotiva" trage din greu, cu icneli și halte neprevăzute. „Vagoanele" sînt supraîncărcate cu tot felul de bulendre, utile și inutile, agoniseala cotidiană a unui om fără acoperiș deasupra capului, breaslă de năpăstuiți în continuă expansiune, stimulată de incapacitatea membrilor de a-și gestiona singuri viața. Alcooluri, droguri, vicii, boli incurabile, iată numai cîteva dintre cauzele dezechilibrului. Mai acum cîțiva ani, spitalele psihiatrice, doldora de pacienți, s-au trezit cu fondurile guvernamentale reduse substanțial, fiind obligate să externeze o mare parte dintre bolnavi, prioritari fiind cei mai puțin loviți de soartă. Decizia a fost dură: un ajutor din partea Guvernului, iar familia să se ocupe de ei. Cum nici familiile lor nu o duc prea strălucit, iată-i pe stradă, în metrou, în magazine, în localuri publice, unde intră și ies după cum îi taie capul. Nu toți cerșesc, nu sînt agresivi, îi identifici după ticuri și continuul verbiaj, de parcă ar vorbi cu cineva. Jean, un coleg de serviciu cu harul umorului, după mai multe glume, m-a întrebat dacă știu de ce montréalezul vorbește singur pe stradă. Nu, nu știam. „Pentru că preferă să discute cu un om inteligent", mi-a răspuns, bucuros de găselniță. Dacă acum cîțiva ani îi puteai identifica pe cei cu afecțiuni psihiatrice în forfota străzii, acum e imposibil. Nu mai știi dacă vorbește singur, dacă e pe celular sau dacă e pe mp3 ascultînd muzică în căștile de la urechi, dacă e bolnav sau este unul dedat năravului „audio". Ajutorul social ar fi aproape suficient pentru a duce o viață normală, viață pe care alți beneficiari ai acestui tip de ajutor guvernamental, stăpîni pe ei, o duc în limitele decenței.

Privesc încă o dată acest „tren" fără șine, fără gări, fără orar, circulînd la voia întîmplării, singurele opriri fiindu-i dictate de epuizarea „locomotivei". Sacul de dormit care tronează deasupra unor uriașe pungi de plastic, plin de jeg, deșirat, din care ies lungi fuioare de vată, pare obiectul cel mai util, pus la îndemînă pentru cazuri de urgență. Frînt de oboseală, indiferent că este zi sau este noapte, își încropește așternutul pe asfaltul acoperit de gheață sau topit de dogoarea amiezii, prăbușindu-se în reverii care nu țin cont de rangul social. Doar în vis ierarhiile dispar, trezindu-se mai fericit decît „castelanul" la a cărui poartă, întins pe gresia rece sau fierbinte, și-a tras sufletul și-a odihnit oasele, continuînd această agonie pe lungul drum al pierzaniei.

„Telefonia celulară este un semn de inferioritate socială".

Îmi strîng bagajul, aruncînd o ultimă ocheadă spre trotuar. Abia acum văd o mică anexă, un fel de gheretă din sticlă, un loc destinat fumătorilor bibliotecii. Nu m-am mirat văzînd un alt năpăstuit adunînd chiștoacele, pe care le pune cu mare grijă într-o cutie metalică. Colegii de „breaslă" recuperează tutunul, el pare a face excepție.

La un moment dat s-a așezat pe o bordură de ciment, iar dintr-un buzunar a scos un telefon celular. Am crezut că are vreo dambla, că telefonul e o jucărie, cum sînt atîtea pentru copii, sau că e unul găsit la gunoi. Nu simula o convorbire, chiar îl sunase cineva, lumina albastră a *display*-ului și gesticulația ce trăda semnele bucuriei erau dovada unui apel. Apoi, s-a ridicat în picioare, l-a închis tacticos, înfășurîndu-l într-o cîrpă, și l-a băgat în buzunarul unui veston lung pînă la genunchi, strîngînd bine în jurul mijlocului un simulacru de curea, făcută dintr-o împletitură de sfori. Măi, fir-ar să fie, nu mai înțeleg nimic. Una dintre bibliotecare a venit lîngă fereastra prin care priveam strada, văzîndu-mă captivat de scena de pe trotuar. M-a întrebat dacă locuiesc în cartier. Nu, nu locuiam. Explicația a venit firesc: personajul este Marcel, om al străzii, licențiat, fără să fi profesat vreodată, care, de ani buni, strînge chiștoacele, manie care i-a adus și un premiu – un telefon celular! – din partea departamentului ecologic al Primăriei de arondisment. Și, ca să-i facă o bucurie, funcționarii Primăriei îl mai sună din cînd în cînd. Nu fumează, cum bănuiam, nu consumă droguri, nu alcool, nici alte vicii aparente, o singură obsesie: resturile de țigări pe care le adună de pe stradă și le depune în cutiile metalice amenajate pentru fumători.

I se spune „Ecologistul".

Personajul m-a trimis la o altă afirmație a lui Umberto Eco: „Telefonia celulară este un snobism. Adevăratul om de putere nu răspunde la telefon. Telefonia celulară este un semn de inferioritate socială". Nu știu dacă Marcel este snob sau nu, de altfel asta nu are nici o importanță, treapta socială pe care se află, însă, pare a-i da dreptate semioticianului.

Aparent insignifiantă, îndeletnicirea „Ecologistului" este o necesară lecție de civism pentru semeni. Sîntem capabili să-i dăm ascultare?

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

PUBLICITATE

Natalia NEGRU

Proprietar în Bucureşti

Este duminică, ora opt dimineaţa, şi sînt exilată în bucătărie. Proprietarul apartamentului în care locuiesc a decis să-l renoveze şi a sosit dis-de-dimineaţă cu un zugrav. Spune că vrea *„să facă frumos aicea, că de peste zece ani nu s-a dat cu vopsea“*. Toate bune şi frumoase, dar după patru ani de închiriat neînsoţiţi de nici o formă de reparaţie, această schimbare de atitudine faţă de apartamentul cu două camere, decomandat, ridică semne de întrebare. Fie s-a decis să-l vîndă, într-un viitor apropiat, fie a conchis că locuinţa merită o chirie mai mare.

Brusca intruziune a domnului Nae în universul apartamentului meu (mai precis *al său)* este o formă de exprimare, în mare parte neintenţionată şi neconştientizată, a simţului acut de proprietate. Fără drept de apel, schimbă uşa, vopseşte pereţii, înlocuieşte mocheta veche de 15 ani cu parchet. Pe toate la ofertă le-a găsit, un chilipir pe metru pătrat. Mobila de la bucătărie nu mai e bună, cumpără una nouă. Şi balconul vrea să-l închidă, dar mai aşteaptă, *„poate vine reabilitarea termică şi pe la el la bloc“*. Mai puţin contează singura problemă stringentă: vechea maşină de spălat. E casa lui, e decizia sa pentru ce alocă banii. Nici nu încape vorbă de vreo consultare.

Domnul Nae, *my landlord,* cum ar spune englezii, este pe alocuri privilegiat: în anii 2000 a reuşit să-şi cumpere un al doilea apartament, în care s-a mutat, cel din cartierul Tineretului transformîndu-se într-o sursă de venit constantă şi sigură. Situaţia locatorului meu – cu două apartamente, unul locuit, altul închiriat – s-ar încadra într-o formă de investiţie care ilustrează mercantilizarea locuirii în Capitală. Poate fi chiar *o afacere* deţinerea unui astfel de bun imobiliar care necesită investiţii doar din zece în zece ani şi care, în rest, aduce doar venituri sub formă de chirie lunară. De altfel, din această perspectivă, achiziţia unei case este şi o modalitate de securizare a disponibilităţilor financiare pe care o persoană sau o familie le are la un moment dat. Ce-i în mînă nu-i minciună, spune o vorbă din popor…

Atributele proprietăţii

Deţinerea unei locuinţe este asociată cu *siguranţa, stabilitatea, securitatea* şi este, în aceeaşi măsură, o *investiţie*. A fi proprietarul unei case nu este însă un fapt uniform: proprietară este şi bătrîna de la etajul opt, dintr-un bloc de garsoniere ridicat înainte de 1989 în Dristor, proprietar este şi tînărul care are în jur de 35 de ani şi care a ales să cumpere un apartament într-un ansamblu rezidenţial nou, din afara oraşului. La fel, proprietar este şi cel care şi-a construit la periferia oraşului o casă P+1, cu o amprentă la sol de peste 200 de metri pătraţi, care şi-a amenajat o grădină cu vedere la lac sau şi-a dotat curtea cu piscină. Sau chiar domnul Nae, cu ale sale două apartamente. Toţi resimt în moduri diferite experienţa proprietăţii, iar casele lor sînt deopotrivă expresia propriilor alegeri şi dorinţe, cît şi a condiţiilor socio-economice actuale, a trecutului socialist şi a reglementărilor în materie de locuire. De aici şi eterogenitatea proprietarilor şi a formelor de locuire în Bucureşti. În momentul în care casa este asociată în primul rînd cu atribute precum siguranţă, stabilitate şi securitate, fapt coroborat şi cu un anumit nivel de dezvoltare economică, este de înţeles predispoziţia pentru proprietate (în 2014, conform datelor Eurostat, 96,1% din români deţineau o locuinţă).

„Sentimentul că ai ceva al tău, te întorci către vatră.“

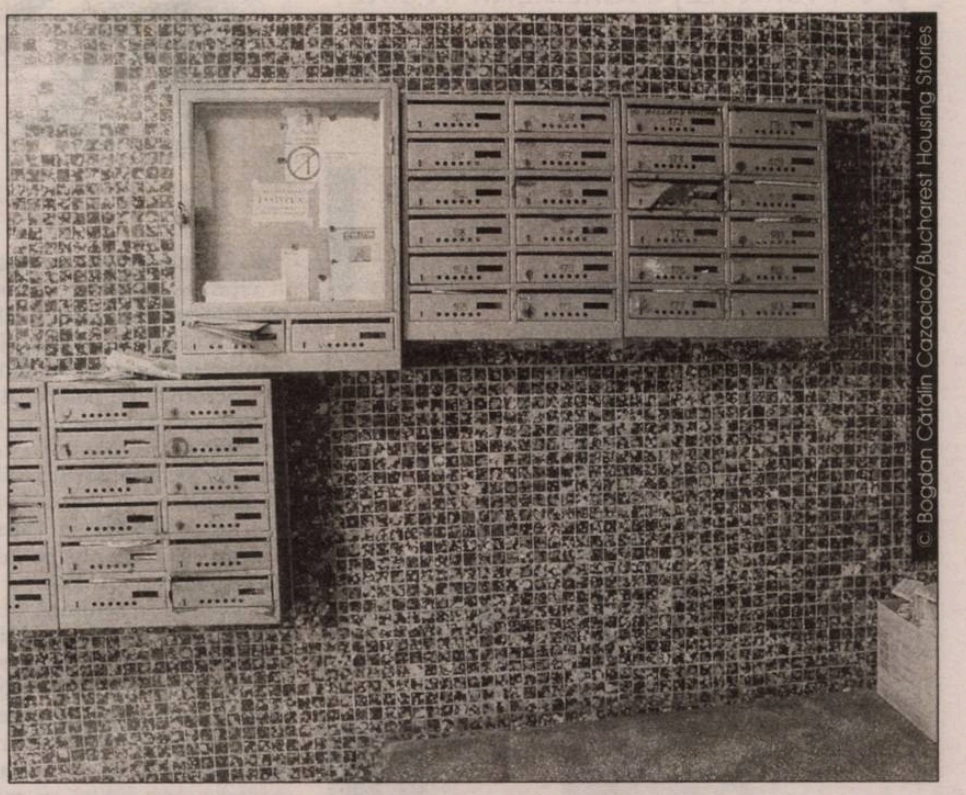

În funcţie de propriile trasee locative, de aşteptările pe care o persoană le are şi funcţiile pe care trebuie să le îndeplinească, proprietatea unei locuinţe ia forme variate. Garsoniera poate fi o soluţie potrivită pentru o anumită vîrstă, iar apartamentul de bloc pentru un interval monetar în care se pot încadra potenţialii proprietari. O locuinţă individuală în Bucureşti, la periferie sau cel puţin în localităţile din împrejurimile Capitalei poate fi ultima redută în materie de proprietate, surclasată poate doar de perspectiva unei case la munte.

O casă în proprietate personală, locuită în mod curent de însuşi proprietarul său, este impregrantă cu sentimente, înzestrată cu capacităţi de regenerare, suportă cu brio transformări conform viziunii şi identităţii celui care îşi duce traiul acolo. A avea casa ta îţi conferă *„sentimentul că ai ceva al tău, te întorci către vatră. Nu zic că am o garsonieră, am o vatră“*, explică o tînără posesoare a unei garsoniere din Berceni. Starea de intimitate caracteristică unei locuinţe în proprietate alimentează, cel puţin în cazul tinerei din Berceni, dorinţa de a ajunge acasă, un spaţiu eminamente relaxant. Apoi, capacitatea de a cumpăra o casă sau chiar de a o construi din temelie este percepută ca o realizare, una dintre cele mai importante, fiind rodul muncii tale. Casa amplasată în împrejurimile Bucureştiului este însoţită de o serie de atribute şi beneficii noi: praful şi căldura insuportabilă din Capitală sînt înlocuite cu aerul curat, zgomotul tramvaielor şi claxoanelor cu lătratul cîinelui şi cîntatul cocoşului, iar aglomeraţia şi senzaţia de sufocare cu accesul la *spaţiu,* la nuanţe cromatice noi, preponderent verzi. Problemele cu traficul rutier, de accesibilitate la spitale, farmacii, grădiniţe şi şcoli sînt identificate abia ulterior, pe măsura locuirii. În funcţie de localitatea pe raza căreia este amplasată, casa este văzută ca fiind ruptă de oraşul haotic, poziţionată într-un spaţiu retras şi mai civilizat. *„Puterea acestei case vine din faptul că este construită de mine, este casa pe care eu mi-am dorit-o şi pe care mi-am construit-o aşa cum am vrut. Şi în momentul în care pui suflet în ceva este imposibil să nu-ţi iasă“*, povesteşte un locuitor al Brăneştiului, mutat acolo de patru ani. Trecută prin acest proces, casa devine *acasă*, locul unde te simţi cel mai bine, unde îţi găseşti liniştea, pacea, armonia, locul care formează un tot cu familia, care se identifică, de fapt, cu ea. Legătura strînsă dintre o locuinţă şi familie, copii, muncă, acel sentiment de linişte şi reculegere invocat deseori sînt detalii care, de asemenea, conferă longevitate şi substanţă locuinţei în proprietate.

Revenind la dramoleta din apartamentul decomandat din Tineretului: domnul Nae nu-l vinde, *„că nu-i convine“*, după cum îmi explică zugravul. Nici chiria nu a mărit-o. Să fi fost oare reparaţiile un început de normalizare a relaţiei proprietar-chiriaş? În acest caz, bănuielile mele care plasau intenţiile domnului Nae între *„măreşte chiria“* şi *„vinde“* (a se citi „mă dă afară“) par a fi cele demne de îngrijorare, întrucît reflectă internalizarea unui relaţii presupus defectuoase şi a unei raportări de pe poziţia chiriaşului, prezumtiv inferioară faţă de cea a proprietarului.

„În momentul în care pui suflet în ceva este imposibil să nu-ţi iasă.“

Notă: acest articol are la bază rezultatele cercetării „Case Vii. Diversitatea culturală a spaţiilor de locuit din Bucureşti şi împrejurimi“ publicate în volumul De la stradă la ansambluri rezidenţiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureştiul contemporan. *Proiectul „Case Vii“ este realizat în cadrul Programului PA17/RO13 „Promovarea diversităţii în cultură şi artă în cadrul patrimoniului cultural european“, finanţat prin intermediul Granturilor SEE 2009-2014. Proiectul este coordonat de Asociaţia VIRA, în parteneriat cu Asociaţia Mişcarea pentru Acţiune şi Iniţiativă Europeană şi cu Muzeul Naţional al Ţăranului Român.*

Natalia Negru *este absolventă a Masteratului de Antropologie de la SNSPA şi coordonatoarea volumului colectiv* De la stradă la ansambluri rezidenţiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureştiul contemporan, *publicat în 2016 la Editura ProUniversitaria (disponibil online la www.bucharesthousingstories.ro).*

Cu ochii-n 3,14

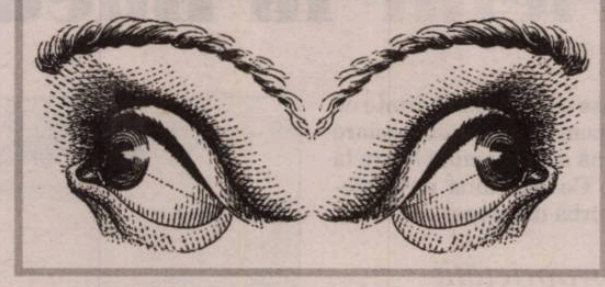

CUM POATE CINEVA SĂ POARTE PE CAP DIN CÎND ÎN CÎND, ÎN SCOP PERSONAL, O CUPOLĂ MICĂ ȘI UN TURNULEȚ ÎNCREMENIT ÎN SINE?

■ Întreb și eu, ca să mă aflu-n treabă: cum poate cineva (un nene cam bătrîior și destul de șters altminteri) să poarte pe cap o șapcă verde pe care scrie „Superfund“? (**D. S.**)

■ La megafoanele stațiilor de metrou, din cînd în cînd se aude un îndemn la vigilență și atitudine cetățenească pentru călători. Pe scurt, ni se spune să nu ne lăsăm bagajele nesupravegheate, să nu-i încurajăm pe cerșetori dîndu-le bani și să-i anunțăm pe „lucrătorii de poliție“ dacă sîntem martori la vreo infracțiune. De cîte ori îl aud, formula asta cu „lucrătorii de poliție“ mă intrigă. Adică o fi ceva de rău să le spui pur și simplu polițiști? Sau poate că trebuie să fim cît mai des conștientizați că polițiștii nu stau degeaba, că ei sînt niște oameni care chiar lucrează. În fine, mai nou am văzut un afiș pe care scria „Angajăm lucrătoare ecologică“… (**A. M.**)

■ Lumea se schimbă uluitor. Citesc într-o publicație de business: „Un grup de analiză din Washington a analizat mai multe documente interne ale ISIS, realizînd un raport ce arată problemele cu care se confruntă gruparea teroristă. Cele mai mari dificultăți par a proveni din lipsa de fonduri – banii fiind necesari pentru a cumpăra sclave sexuale. Măsurile luate par a fi extreme: unii lideri au cerut ca militanții să reducă consumul de electricitate și să nu mai conducă mașini oficiale în scop personal. Pe de altă parte, luptătorii par a fi deprimați, autorii raportului prezentînd exemple de jihadiști care au adus scutiri medicale pentru a nu mai fi trimiși pe front“, relatează CNN. Dacă și jihadiștii încep cu scutiri medicale, chiar că nimic nu mai e cum a fost… (**S. V.**)

■ „În București sînt o sută treizeci de biserici și nici una nu valorează nimic. Toate sînt în stil monahal grecesc, numai o cupolă mică și un turnuleț, o batjocură arhitectonică. Cele mai multe străzi cînd înguste, întortocheate, răsucite, n-am văzut nici o «uliță» sau «cale» (cum le numesc ei) dreaptă. Denumirile acestor străzi reprezintă, de asemenea, o amestecătură ciudată, dictată de simțul istoric, religios sau politic… Undeva departe la periferie se află Piața Libertății, foarte accidentată și mlăștinoasă, așa cum este, deocamdată, însăși libertatea românească… De fapt, în București nu există nici un fel de piață arhitectonică, cel puțin nu una mai acătării, și nici statui sau altceva monumental“ – din notele de călătorie ale scriitorului ceh Jan Neruda, care, în 1870, nu vedea încă nimic din Micul Paris. (**M. C.**)

■ Tomberonul meu (posesiv firesc, de vreme ce conviețuim) a încremenit în sine. Desciocălat, cu capacul șui, cu roțile din două în două, stă într-o rînă așteptînd vremuri prielnice. Care, iată, nu se mai lasă îndelung așteptate, de vreme ce pe un coviltir electoral, din capătul opus ale aceleiași străzi, e inscripționat, cu verzale bolduite XL, „taxă 0 pe gunoi“. Asta înseamnă că de-acum vom deșerta gunoiul chiar în ograda Primăriei, iar tomberonul se va reorienta după rigorile impuse de economia de piață. Votați-mă! (**R. M.**)

ÎN CAZUL CELOR MAI MULȚI DINTRE NOI, PUTEREA (CARE ÎNSEAMNĂ „DA“) SE TERMINĂ LA GRANIȚA CU ALTUL

■ În corpul uman există – aproximativ – 7.000.000.000.000.000.000.000.000 de atomi. În cazul celor mai mulți dintre noi, complet irosiți. (**M. C.**)

■ Dintr-o reclamă am aflat că am puterea „sa emojionez“. Habar n-am ce înseamnă, dacă e de bine sau de rău, dar m-am bucurat precum Monsieur Jourdain care a tras concluzia că face proză de cînd se știe. (**S. G.**)

■ O thailandeză în vîrstă de 40 de ani riscă 30 de ani de închisoare pentru un mesaj scris pe messengerul Facebook-ului. Crima de care se face vinovată femeia este un cuvînt din două litere: „Ja“, care înseamnă „da“. De aici pînă la acuzația de crimă informatică și de lez-majestate n-a mai fost decît un pas. Destinatarul acelui „da“ fusese un prieten al fiului său, care ar fi criticat monarhia. În loc să protesteze, femeii i-a scăpat nenorocita de afirmație. Kafka curat, fraților. (**A. M. S.**)

■ Campania electorală de-abia a început. Mulți primari care vor să fie realeși se laudă acum cu ctitoriile lor. Gandul.ro prezintă într-un articol cîteva realizări pe care probabil alegătorii le vor sancționa. Iată cîteva dintre ele: o pistă de biciclete de 47 de kilometri, impracticabilă și care, pe deasupra, se termină la granița cu Serbia într-un loc în care nu există punct de trecere a frontierei (județul Timiș); o fișie de trotuar în plin cîmp (județul Gorj); în satul Tonciu (județul Mureș), un teren de fotbal cu un stejar la mijloc – pomul secular nu poate fi tăiat, dar terenul a fost totuși proiectat și construit; în sectorul 3 al Capitalei, Primăria a plătit, între 2011 și 2012, pentru achiziționarea și îngrijirea florilor, 39.514.000 de lei; la Timișoara, Primăria a cumpărat și a plantat 40 de palmieri care sînt păziți de douăzeci de polițiști locali. Mai sînt și alte exemple. În fața acestei realități, mă întreb la ce bun ziarele de satiră și emisiunile de umor. (**M. M.**)

■ Cu ajutorul unei mini-camere de filmat montate pe cîteva exemplare, biologii i-au surprins pe delfini cum se droghează sugînd un pește-balon *(puffer fish)*. Delfinii au fost filmați chiar în timp ce-și treceau peștele de la unul la altul. Biolog, adjectiv! (**M. C.**)

PUBLICITATE

Un proiect adevărul în parteneriat cu SIVECO Project: Progress™

Meditații online

Bac Gimnaziu Primar

Teste // Diagrame // Hărți interactive // Experimente // Exerciții

Partener media: KISS FM ascultă doar HITURI

Intră pe meditatii.adevarul.ro

Proiect susținut de Doppelherz aktiv

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **640** ■ 26 mai – 1 iunie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

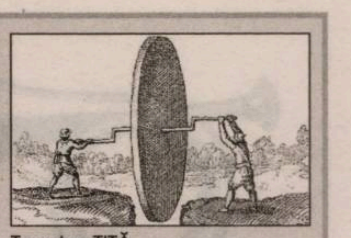

Teodor TIŢĂ

contraintuiţia

12

ANDREI PLEŞU

„Sentimentul apartenenţei“

pagina **3**

VALERIU NICOLAE

„Tehnocrat“

pagina **4**

Interviu cu

MIHAI CHIRILOV

pagina **15**

Acasă

„Acasă este acolo unde-ţi e inima.“

PLINIU CEL BĂTRÎN

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

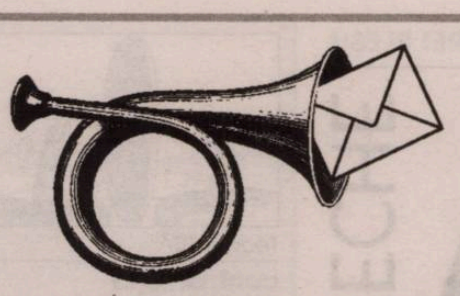

turneu de inbox

Nr. 638

Articolul lui Andrei Pleşu, „Despre coincidenţe. Cîteva mirări la îndemînă"

Cauzalitate şi sincronicitate

Cred că ar fi interesant de adăugat că Wolfgang Pauli (celebrul fizician, laureat Nobel) a oferit o explicaţie cauzală pentru unele dintre cazurile de sincronicitate, cum ar fi fenomenul *„déjà-vu"*. Cred că tuturor ni s-a întîmplat să întîlnim, din întîmplare, un cunoscut, imediat după ce tocmai am văzut o persoană care semăna (uneori pînă la confuzie) cu el sau cînd ne gîndeam la/vorbeam despre acesta. Se pare că este vorba despre o comunicare la nivel cuantic între creierele noastre, astfel că, în momentul proximităţii, acestea se recunosc (chiar dacă nu comunică telepatic); de aceea, sîntem pregătiţi să întîlnim persoana care a fost sesizată prin acest proces cuantic şi avem tendinţa de a o recunoaşte în orice persoană care îi seamănă cît de cît, sau să ne vină spontan în minte, chiar atunci, o amintire legată de aceasta. Cel puţin asta este explicaţia oferită în *The Interpretation of Nature and the Psyche* (cartea publicată de Jung şi Pauli în 1955).

adăugat de ncuta
la 13 mai 2016

Pseudocoincidenţe

În urmă cu ceva timp, pe History, cineva era frapat de anumite caracteristici constructive ale piramidei lui Keops. Nu ştiu care latură măsura 365,4 inci, adică un număr egal cu cel al zilelor dintr-un an. E clar, e mîna extratereştrilor. Acum, mă întreb, cine o fi inventat inciul ca unitate de măsură: extratereştrii, egiptenii sau englezii, cum ştiam eu? Numerologia e la fel de penibilă. Sistemul zecimal e absolut convenţional. Se spune că cineva a cerut 1000 de lei împrumut de la un informatician, la care informaticianul i-a oferit 1024, ca să fie o sumă rotundă. În ceea ce-l priveşte pe Dumnezeu, n-am nici cea mai vagă idee ce sistem de numeraţie foloseşte. Nici de ce cineva spunea că lui Dumnezeu îi plac numerele impare.

adăugat de confuzius
la 13 mai 2016

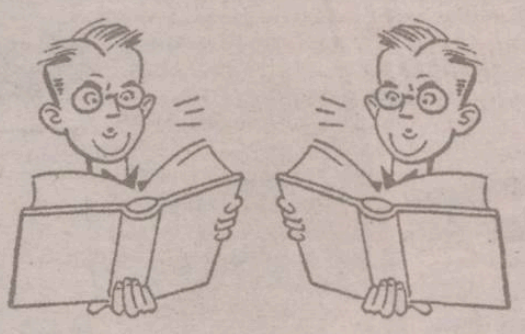

Dilema veche vă propune

■ Vestea apariţiei, la Tîrgul de Carte, a celor două antolgii pentru copii – *Bookătărie de texte şi imagini 2* (coproducţie Florin Bican, Stela Lie, Clubul Ilustratorilor, Dinu Dumbrăvician, Faber Studio) şi *Uite cine vorbeşte* (Editura Arthur) m-a bucurat. Pentru prima am scris un text despre motanul Piran, mare bucătar. Între timp, modelul meu a fost făcut afiş de o maşină. În cealaltă povestire, personajele sînt nişte tenişi maronii, care stau pe un raft şi aşteaptă să găsească un muşteriu şi să plece în lume. Şi modelele astea au ajuns între timp la groapa de gunoi. Poveştile le-au supravieţuit. (Ana Maria Sandu)

■ Filme vechi de groază, să zicem – care, în contextul producţiilor actuale, par chiar poetice, înduioşătoare: *Dr. Jekyll şi Mr. Hyde* (1941, Victor Fleming, cu Spencer Tracy); *The Exorcist* (1973, William Friedkin), şi *Jaws* (1975, Steven Spielberg). (Iaromira Popovici)

■ Cu sau fără premiu la Cannes, filmul *Bacalaureat* al lui Cristian Mungiu e un *must* pentru toată lumea îndrăgostită de cinema. O ficţiune de o actualitate cutremurătoare, povestită cu tîlc şi cu emoţie, de un cineast aflat parcă în competiţie cu el însuşi. (Matei Martin)

■ Lansarea revistei de proză scurtă *Iocan,* joi, 26 mai, de la ora 19, la Café Verona. 21 de autori scriu despre trecut, aeroporturi, iubire, maşini, despărţiri, începuturi, despre ştiucă, despre pierderi şi regăsiri. Nume noi în România şi nume internaţionale sonore. De ce? Pentru că avem nevoie de proză scurtă. (Adina Popescu)

■ Design românesc: arhitectural, design de obiect, design grafic, vestimentar sau de produs – şi multe alte proiecte, din 20 mai pînă pe 5 iunie, la expoziţia „Romanian Design Week". Mai multe detalii la adresa institute.ro/romanian-design-week. (Cristina Ştefan)

■ *Crepusculul civil de dimineaţă,* volumul V de *Opere* al lui Emil Brumaru, apărut la Editura Polirom, cu desene ale autorului, plus o prefaţă de Luminiţa Corneanu, unde veţi găsi trei secţiuni, „Rezervaţia naturală de îngeri", „Crepusculul civil de dimineaţă" şi „Istoria parfumului", care adună poezii mai vechi şi mai noi. Ca şi în cazul lui Radu Cosaşu sau al lui Ştefan Agopian, mă bucur enorm de fiecare volum din ediţia de *Opere* dedicate, încă din timpul vieţii, cîtorva dintre cei mai valoroşi scriitori pe care-i avem. (Marius Chivu)

■ „[Muzeul] este în stare să oglindească mai bine decît orice altceva bogăţia şi varietatea de viaţă ţărănească, ideile de atîtea ori adînci, de stil arhitectonic ţărănesc, marea ştiinţă a adaptării la mediu şi a prelucrării mediului, originalitatea în împodobire şi siguranţa instinctivă sau chibzuită a folosirii spaţiului mai larg pentru oameni, vite şi lucruri; arta şi tehnica românească de la brazdă îşi dau mîna." La opt decenii de la înfiinţare, Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Gusti" îşi reafirmă disponibilitatea de a împlini, pentru vizitatorii contemporani, mesajul mentorului său. Case precum Drăguş (com. Viştea, jud. Braşov), Curtişoara (com. Bumbeşti-Jiu, jud. Gorj), Dragosloveni (com. Soveja, jud. Vrancea), Dumitra (jud. Alba, secolul XIX), Ieud (jud. Maramureş), Năruja (jud. Vrancea, secolul XIX) sînt doar cîteva puncte de referinţă pe hartă, oricînd prilej de tihnă, în imaginaţie, spre reconstituirea afectivă a satului românesc. (Ruxandra Mihăilă)

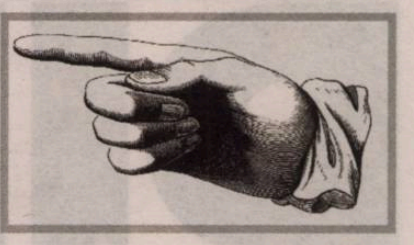

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

● **Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?**

album dilematic Sever Voinescu

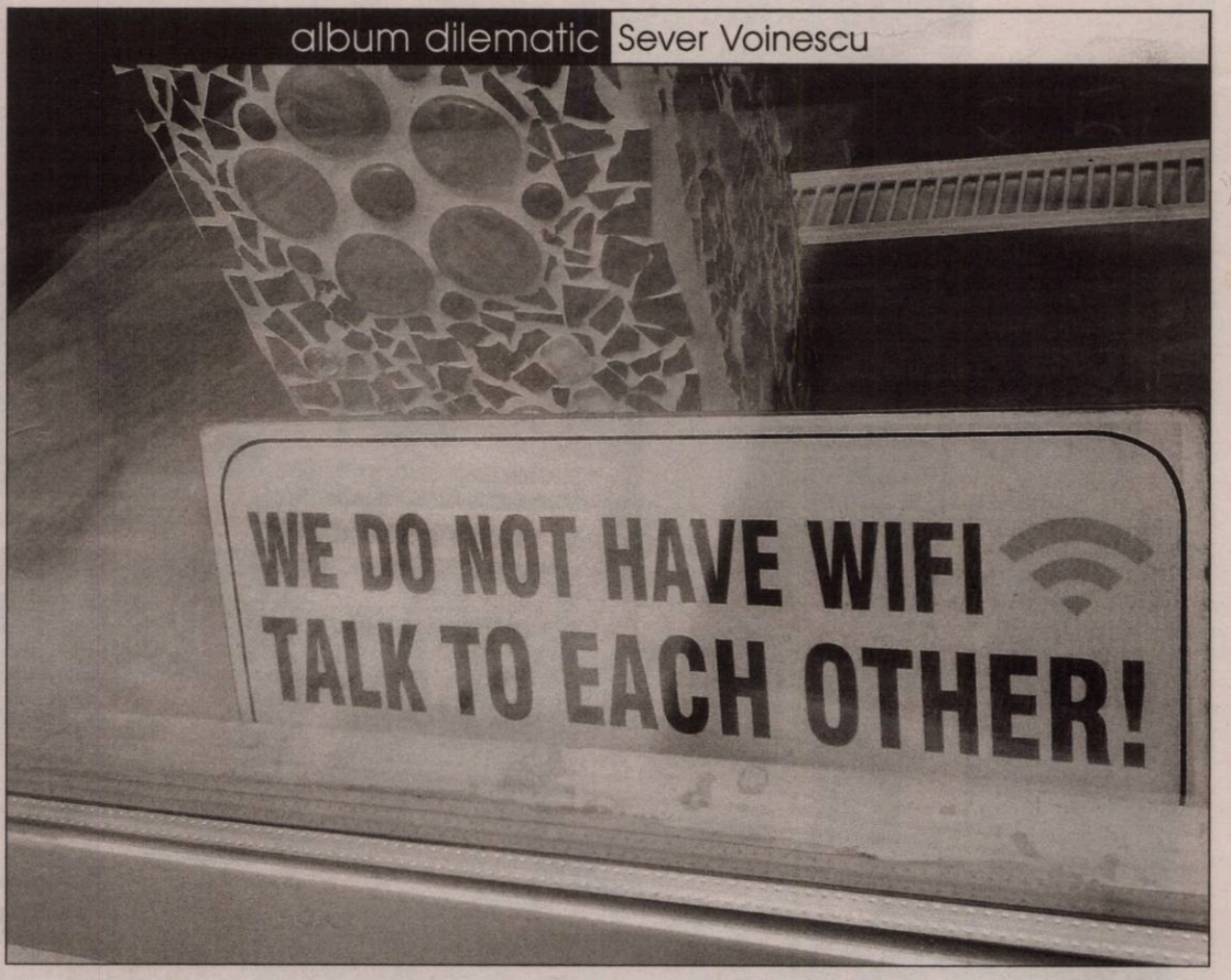

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuţa PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIŢĂ
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicaţie auditată de: BRAT

Tiraj: 9.100

Tipărit la Tipomedia

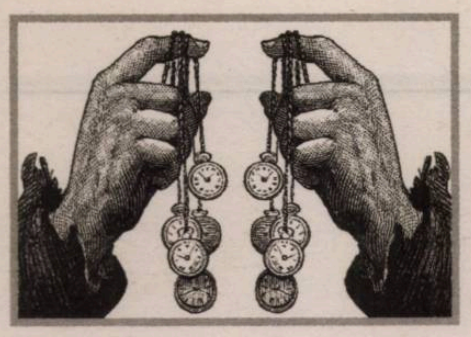

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Sentimentul apartenenței

De 66 de ani, într-un oraș din Franconia (Dinkelsbühl), sașii transilvăneni stabiliți în Germania se întîlnesc pentru a-și sărbători apartenența la același grup etnic și la rădăcinile lui ardelenești. Motto-ul întîlnirii din acest an a fost: „Eu aparțin acestei comunități. Și tu?“ Am avut șansa de a participa la ceremoniile de la Dinkelsbühl și tot ce am văzut, auzit și trăit a fost de natură să mă emoționeze intens și să mă pună pe gînduri. Peste 20.000 de oameni – dintre care aproximativ 80% încă vorbesc bine românește – au făcut o demonstrație de solidaritate, de simț comunitar și de afectivitate decentă (și nobilă), toate legate de tradițiile lor specifice, dar și de țara din care au plecat. Serbarea se cheamă *Heimattag,* ceea ce, în traducere, ar însemna „ziua patriei, ziua locului de baștină“. Dar era limpede că, fără ipocrizie și fără echivoc, participanții la programul comemorativ resimțeau drept „patrie“ atît țara în care trăiau, cît și cea de care se despărțiseră, după 875 de ani de istorie transilvană. „Patria“ își pierde, astfel, caracterul exclusiv, parohial, pentru a se deschide spre un sentiment mai complex al *identității,* care poate include nu doar locul nașterii, ci și locul adopției sau al reintegrării. Mă întreb în ce măsură diaspora românească a fost vreodată (sau este) capabilă să își dea întîlnire o dată pe an, vreme de decenii, pentru a „ține aproape“, pentru a omagia țara de obîrșie și, totodată, țara-gazdă. În diaspora noastră predomină divergențele, fragmentarea, iar cînd e vorba de „patrie“, se pendulează între o nostalgie de parastas (care duce spre o existență de *ghetto)* și o fudulie de expatriat, care nu mai vrea să fie asimilat cu clar-obscurul „rădăcinilor“ proprii. Cu notabile excepții, românii „plecați“ ori stau în străinătate cu gîndul înlăcrimat la „telemeaua noastră de acasă“, ori se prefac că nu mai știu bine românește și că, de fapt, nu au nici o legătură cu meleagurile natale. Sașii transilvani reușesc, dimpotrivă, să nu fie nici provinciali triști, nici cosmopoliți cu fasoane. O lecție de care ar trebui să ținem seama.

Programul de la Dinkelsbühl a fost bogat și pitoresc: defilări ample, în costum tradițional, cu inevitabilul acompaniament de fanfară, procesiuni cu făclii, dansuri zonale, mese rotunde, discursuri de protocol, recepții, dineuri festive etc. Au fost de față premierul Dacian Cioloș, Peter Altmaier, șef al cancelariei federale și ministru pentru probleme speciale, Bernd Fabritius, parlamentar federal și președinte al Uniunii Sașilor ardeleni din Germania, ambasadorul român din Berlin, ambasadorul german de la București și mulți alți politicieni, artiști, oameni de cultură, întreprinzători etc. Totul într-o atmosferă de cordialitate, bună-dispoziție, bucurie a comunicării și orientare spre viitor.

Profit de ocazie ca să diversific puțin ideea pe care o avem îndeobște cu privire la dominanta „culturală“ a spațiului autohton. Toată lumea știe că sîntem marcați, prin limbă, temperament, istorie modernă, de modelul francez. E adevărat. Pe de altă parte, nu părem să realizăm aportul decisiv al spiritului german în constituirea și consolidarea elitelor noastre. Eminescu – student la Viena și Berlin, Titu Maiorescu – gimnaziu la Viena, doctorat la Giessen, Nicolae Iorga – studii la Berlin, doctorat la Leipzig, Lucian Blaga – studii și doctorat la Viena. Să amintim și că primul profesor de sculptură din țară (Karl Storck) a fost un neamț născut la Hanau, că pe profesorul de la București al tînărului Brâncuși îl chema Hegel, că ambianța modelatoare a pictorului Ștefan Luchian a fost școala münchenează. Iar astea sînt doar cîteva exemple, e drept, fondatoare. Nu mai vorbim de împrejurarea semnificativă că România a intrat cu adevărat în modernitate sub Domnia și datorită Domniei lui Carol I. Ar fi de adăugat că minoritatea germană a fost, cred, multă vreme, singura din țara noastră care s-a constituit – pentru restul populației – în *model* de urmat. „A face treabă nemțească“ a devenit un superlativ al performanței. Nu spun toate astea ca să diminuez rolul Franței în alcătuirea profilului nostru politic și intelectual. Lucian Blaga și-a pus, la un moment dat, problema unei comparații între influența franceză și cea germană asupra „matricei“ noastre stilistice. A ajuns la concluzia că influența franceză e „modelatoare“ (te face să devii mai „francez“), în vreme ce influența germană e „catalitică“: te face să devii, în tot mai mare măsură, tu însuți.

Mă tem că nici noi și nici sașii nu luăm notă cu suficientă responsabilitate de fertila noastră *coprezență* în spațiul românesc. Unul din efectele triste ale acestei situații este starea patrimoniului nostru comun din localitățile transilvănene părăsite de minoritarii germani. Semnalez, totuși, cu titlu de excepție, efortul unui sas, Michael Schmidt, plecat din țară, dar *revenit* după 1989: pe lîngă importantele sale investiții în România regăsită, i se datorează proiectul de reconstrucție a satului natal, Criț (Kreuz), din preajma Sighișoarei. Solitar, dar tenace, pragmatic, dar generos, Michael Schmidt e un excelent exemplu de eficiență „bilaterală“: e și „de-ai lor“ și „de-ai noștri“. Profitul e reciproc. Carevasăzică, se poate!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Și sexualitatea este cultură

Îmi aduc aminte de momentul în care, student fiind, am făcut primul meu „teren“ în niște sate din Gorj. Dincolo de poveștile cu untura de zmeu sau cu schimburile de mesaje și daruri dintre lumea de aici și lumea de dincolo, de descîntece și blesteme, marele șoc a fost libertatea colorată cu care se vorbea despre sexualitate: *țăranii ăștia sînt erotomani!* – m-am cutremurat eu. De fapt, nu ei erau erotomani, ci eu eram naiv, copil de oraș crescut într-o familie bună, cu o moralitate mic-burgheză, în care nu se vorbea niciodată despre „așa ceva“. De-abia ulterior, cînd am crescut mare și m-am făcut antropolog, am început să înțeleg că, dincolo de gura slobodă a gorjenilor mei, se află o întreagă viziune despre lume și că scandaloasa practică magică a vrăjitoarelor care „făceau cu Dracu' la baltă“, ademenindu-l „sexual“ pentru a-l supune, nu este „prostituție“, ci o *extra*ordinară „viclenie cosmică“. Ciudat însă că nici o carte de etnologie românească pe care am citit-o nu pomenea despre „astea“.

Iată însă că Andrei Oișteanu se încumetă să abordeze frontal problema sexualității, după ce a dedicat o monografie altui subiect proscris, *Narcoticele în cultura română*. Nu despre sexualitate în cultura română este vorba însă, ci despre „Sexualitate și societate“ – ceea ce constituie modul normal, comparativ, de a aborda problema: a vorbi, de pildă, doar despre „specificul național“ al sexualității ar fi fost o aberație.

Oișteanu își organizează polifonic expunerea, trecînd de la o temă la alta, revenind la anumite motive recurente și făcînd pretutindeni trimiteri la spațiul românesc. Se figurează astfel ceea ce este o uriașă configurație, care marchează spațiul uman și străbate veacurile, și în care fiecare practică sau reprezentare în parte trimite la ansamblul din care face parte și prin care poate fi înțeleasă. Firul narativ poate fi considerat însă cel al *Ius primae noctis* (dreptul primei nopți). Pe scurt, acesta ar presupune „dreptul“ bărbatului-stăpîn de a deflora, în chiar noaptea nunții, soția bărbatului-supus. În forme diferite, această practică este găsită de Oișteanu în toate spațiile și în toate timpurile. O regăsește și în societatea românească, în „dreptul sexual al boierilor“, practicat mai ales în raport cu roabele țigănci de pe moșiile lor.

Un astfel de *topos,* atît de răspîndit și de recurent, nu are cum să fie însă atît de simplu. Ar fi astfel prea simplu să-l explicăm prin analogie cu masculul alfa al grupurilor de primate: societățile umane au *reguli* de rudenie și *politici* de putere, nu (doar) *practici* de împerechere și *relații* de dominație. La extrema cealaltă, chiar dacă este o formă exacerbată de dominație masculină, ar fi naiv să punem totul pe seama „machismului“ natural al bărbaților. Mai prudent ar fi, dimpotrivă, să ne întrebăm în ce măsură este vorba despre o practică curentă sau, mai degrabă, despre una simbolică (acest „drept“, ne spune Oișteanu, poate lua și forma controlului căsătoriilor de către stăpîn, iar, în unele cazuri, poate fi eludat de tînărul cuplu prin plata unei „taxe de virginitate“). Mai important, trebuie să ne întrebăm în ce măsură această practică era un drept sau o obligație. Căci pretutindeni în lume, actul deflorării nu era considerat, pur și simplu, unul fizic, ci unul cu semnificații magice, legat de misterul înfricoșător al sîngelui himenal și de spaima epidemică de *vagina dentata* (pe care Freud a tradus-o *sui generis* prin complexul castrării), riscuri pe care doar străinul cu puteri magice (șamanul, regele etc.) putea să le controleze – și deci să și le asume.

„Într-o carte notorie *(L'Érotisme*, 1957) – notează Oișteanu –, Georges Bataille s-a ridicat împotriva imaginii stereotipe a despotului libidinos care își exercită cu rîvnă presupusele privilegii sexuale. În teoria lui Bataille, în epocile arhaice, deflorarea avea «întotdeauna o valoare de nelegiuire», avea ceva dintr-un viol. Acțiunea era încredințată unor «străini» din afara comunității sau acelora care aveau în general ceea ce logodnicul însuși nu avea, adică puterea de transgresare a unui interdict.“ Într-un mod greu de înțeles (și de acceptat...) pentru o minte contemporană, era vorba mai mult despre un serviciu *supra*natural decît despre o dominație naturală.

Desigur, mulți bărbați-stăpîni au transformat îndeplinirea acestei „datorii“ într-un „drept“ de care au abuzat. Este însă mai degrabă ceea ce, în zilele noastre, am numi abuz în serviciu – și au fost cu siguranță mult mai multe cazuri decît cele reținute în hrisoavele istoriei. Și multe revolte sociale au avut la origine astfel de abuzuri. Oișteanu o menționează, de pildă, pe aceea a secuiului Dózsa György (Gheorghe Doja), care a mobilizat furia unor mase de toate etniile împotriva grofilor, care „nu cruță bunul renume al văduvelor și fetelor, fiind înghesuitori la mirese. Sînt stricători de căsătorii și, în general, robi ai patimilor proprii.“ Tot din această perspectivă, Oișteanu propune o reinterpretare spectaculoasă – dar pertinentă! – a baladei lui Toma Alimoș, „haiduc din Țara de Jos“ în manualele de școală, dar, în timpul liber, „Drăgăstosul fetelor, / Iubețul cocoanelor, / Înșelătorul domnilor.“

În această vastă configurație a semnificațiilor culturale ale sexualității sînt introduse și faimoasele noastre înjurături „porcoase“, despre care nimeni nu s-a ocupat în mod sistematic. În acest sens, Oișteanu atrage atenția asupra perechii „du-te în pizda mă-tii“ și „dat în pizda mă-sii“: dacă prima vizează o anihilare, o desființare prin trimitere în neființă a celuilalt, cealaltă este una admirativă, pentru o persoană care, după acest *regressus ad uterum,* a renăscut mult mai puternic. Nici înjurăturile nu au fost ceea ce ni se par astăzi, la prima vedere!...

Într-o lucrare clasică, Ernst Kantorowicz a acreditat imaginea celor „două corpuri ale regelui“, cel fizic și cel politic. Pentru a înțelege toată această complicată lume culturală a sexualității, trebuie precizat și că fiecare individ poseda, de fapt, un corp fizic și unul social, acesta din urmă fiind permanent sub controlul societății, totdeauna preocupată de propria sa reproducere.

Despărțirea sexualității de reproducere va fi o mutație în viața omului – clama, profetic, Freud în 1898. Este adevărat, dar această despărțire a început de-abia acum cîteva decenii, în anii din urmă ai istoriei milenare a Omului. Și ar fi total greșit să judecăm toată această istorie doar din perspectiva ultimilor ani...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Tehnocrat

Ecam greu să îmi spun asta, uitîndu-mă în oglindă, fără să îl înjur pe urîtul din reflexie. Dacă m-aș lua după televiziunile minunat de profesioniste, ar trebui să îmi tai venele, în timp ce m-aș spînzura deasupra unui rug. Exorcizarea, usturoiul și țărușul în locul în care ar trebui să existe inima ar fi fost și ele soluții, dar mai bine să mergem la sigur, așa cum recomandă oameni de la talk show-urile cele bune și deloc manipulate. Faptul că emisiunile în cauză sînt moderate de foști sau viitori politicieni, dominate de ei – unii dintre cei în cauză cu experiență solidă în pușcării și „afaceri" –, plătite și controlate de aceiași ex- sau actuali politicieni mai mult sau mai puțini penali este o chestie nesemnificativă. Nu ne putem încurca așa, oricînd și oricum, cu chestii de adevăr, morală, etică...

Ideea că am fi un guvern de tehnocrați este pe cît de răspîndită, pe atît de departe de realitate. Sîntem un guvern cu cîțiva (a se citi puțini) tehnocrați. Cei mai mulți sînt sau au fost la cancelaria primministrului, și au fost și rămîn oarecum izolați. Guvernul a fost rezultatul unor negocieri cu partidele, care pot oricînd să decidă că nu este în interesul lor să ne aibă la guvernare. Cu cît mai mult succes am avea, cu atît mai puțin credibile ar fi partidele. Zvonurile spun (și experiența o confirmă) că există ministere în care „ordinul" a fost ca lumea să nu se prea chinuie și să considere anul Guvernului tehnocrat ca an sabatic.

Zdrobitoarea majoritate în sistem sînt aceiași oameni care au fost și înainte de Colectiv. Oameni care au ajuns în funcții de conducere parcurgînd cariere fabuloase, începute ca studenți în universități dubioase, continuate în partide politice, ministere, sindicate și ONG-uri afiliate politic. Oameni care abia așteaptă să se termine chestia asta cu cinstea și să se revină la rutina trecută. Există, desigur, și excepții, dar aceștia sînt în marea lor majoritate ignorați, marginalizați sau deja cinici.

Sînt o grămadă de oameni de treabă care mă sfătuiesc să intru în politică și să continui în administrația publică. Ceea ce nu pricep ei este că asta mai degrabă sună a blestem, decît a încurajare. Un tehnocrat ca mine vine dintr-o slujbă plătită între de trei și zece ori mai bine. O slujbă la care este respectat și unde posibilitatea să fie împroșcat cu rahat este undeva spre zero. Unde lucrează ore normale, și nu cît îl țin puterile, și unde nu este tras la răspundere oricînd și de oricine care simte că „mă plătește". Niciodată în slujbele în care am fost nu s-a pus problema că scopul pentru care m-am angajat a fost să fur sau să îmi îmbunătățesc *résumé*-ul. Plăcerile de acest fel sînt rezervate pentru munca la stat în „guvernul tehnocrat".

Statul român are o imagine superproastă. Marea majoritate a contractorilor cu statul se pare că și-au ratat niște cariere strălucite de pești sau au experiență în domeniu (legătura cu un actual primar al unui sector din București sau foști miniștri este pur întîmplătoare). Statul este tratat ca o prostituată cu potențial, care produce mult, deși primește mai nimic sau, în cel mai rău caz, bătăi și înjurături. Mi s-a spus de mai multe ori de către funcționari publici că ei se văd „ca niște curve care fac ce le spune decidentul politic". Chiar și în cazul în care decidentul politic este un tîmpit corupt. Succesul incredibil al specimenului de politician tîmpit și corupt este, în acest fel, perfect justificat. Ca și în cazul oamenilor din ministere, există politicieni onești care, din păcate, sînt demonizați de massmedia și de cetățeni, în mod nemeritat.

Avem probleme uriașe cu sistemele IT ale ministerelor, ale agenților și autorităților publice. Sînt foarte prost gîndite, extrem de scumpe și, de cele mai multe ori, disfuncționale. Cum salariile în sistem sînt foarte proaste (pentru cei care nu au pile țepene), nu avem decît în mod excepțional IT-iști sau manageri buni. Împreună cu cîțiva prieteni din mediul privat, am rezolvat, practic pe gratis, probleme pentru care consultanții abonați la afacerile cu statul cereau sute de mii de euro. Statul are mare nevoie de ajutor, de la tot felul de profesioniști cu bun-simț, pentru a putea ieși din statutul de stat captiv al firmelor căpușă. Nu este deloc greu de făcut, dar e nevoie de puțin simț civic. Protestul pe Facebook e bun, dar și mai bună ar fi o mînă de ajutor pe sisteme de management, IT și reformă instituțională.

Pretențiile de la stat sînt foarte mari

(un lucru foarte bun, de altfel), dar cam exagerate. Nu o dată, oameni foarte critici față de sistem au refuzat categoric să vină în sistem și să aibă plăcerea de a munci zi-lumină, continuu sub stres, și la salarii de cîteva ori mai mici decît cele cu care sînt obișnuiți.

De fapt, este firesc să avem o clasă politică care să nu își dorească o reformă a administrației publice. Oameni plătiți bine și foarte bine, evaluați și stimulați așa cum ar trebui, vor reduce dramatic riscul de corupție. Efectul asupra partidelor – în marea lor majoritate dependente de corupția contractelor publice – ar fi nimicitor.

Experiența primei luni în minister e probabil relevantă. Am venit la minister după ce am petrecut trei luni și jumătate la cancelaria prim-ministrului, muncind cu cel mai tare grup de oameni pe care îi știu. M-am simțit în fiecare zi cumva special, căci toată lumea din jurul meu știa lucruri pe care aș vrea să le știu și eu.

Aici, la minister, a fost diferit – m-am simțit ca la grădiniță. Țigan la grădiniță, ca să fiu mai clar. Am fost prezentat la început ca secretar de stat care „ne va ajuta cu romii și cu ONG-urile". În traducere (și bazat pe experiențele ulterioare), „ăsta e un țigan care e p-aici că nu are ce să facă pe acasă și îi trebe honoarea ca să are și gura lui să mănînce și rezuméul să îi înflorească."

Bineînțeles, nu de asta am fost trimis aici de către premier. Ar fi trebuit să mă ocup de partea de incluziune și de afacerile europene ale ministerului – nu de alta, dar am o certificare pe incluziune socială de la Comisia Europeană, obținută tare greu și după mulți ani de muncă, și sînt singurul secretar de stat care vorbește fluent o altă limbă decît româna și păsărească cu pi. Ce e drept, nu am nici o legătură cu politicul, dar asta, în teorie, n-ar fi trebuit să fie vreun impediment.

Pentru a putea să funcționez legal, ar fi trebuit să am o delegare ministerială. Care nu s-a putut să se întîmple, căci doamna ministră nu a avut timp. Timp de patru săptămîni. Am primit, în schimb, într-o oră delegarea pentru cel mai dificil dosar – cel pe refugiați –, pentru că era ceva care stătea pe capul ministrei și era prea periculos pentru oricine altcineva. Cînd a venit vorba să primesc un certificat temporar de securitate, doamna ministră iarăși nu a avut timp să semneze. Deh, nu putem să avem încredere așa, tam-nesam, în cineva, și trebuie să aștept cîteva luni (cam patru) pentru a putea avea acces la documente fără de care nu prea pot să fac mai nimic. Deși nu e nimeni în Guvern care să aibă experiența mea cu refugiații. Deci, am o delegare, dar în mod practic, nu pot să îmi fac treaba. Oricum, cînd am încercat să muncesc pe tema asta, am descoperit că „serviciile" nu prea au chef de oameni noi, că doar nu am făcut școli de securitate mai vechi sau mai noi, așa ca ei.

Problemele sistemice sînt foarte serioase. Deși toți șefii se plîng de cît de slabă este calitatea oamenilor din minister, toți sînt evaluați cu „foarte bine". Se evită munca cu disperare, sau se muncește mult și tare ineficient. Un sistem aproape blocat, care nu poate să fie schimbat în cîteva luni. În mod pragmatic, ar fi nevoie de cam trei-patru ani, pe un mandat cu o majoritate reformatoare în Parlament.

De cînd am lansat pachetul antisărăcie, principala opoziție a venit chiar de la ministerul unde am fost trimis. Doamna ministră spunea că nu ar trebui să vorbim despre sărăcie, ci despre bunăstare.

Deci, nu avem oameni cu risc de sărăcie, ci oameni în curs de bunăstare. Bun așa, m-am liniștit acuși. În fapt, în aceeași logică, eu sînt în curs de sanctificare, și nu de umplut de căcat de tot felul de jurnaliști de treabă.

Între timp, lucrurile s-au schimbat dramatic în bine. Mai precis ministrul. Mandatul a fost posibil în două zile.

Sînt o mulțime de discuții despre tehnocrați. Zdrobitoarea lor majoritate, fără tehnocrați. Și, deși sînt în sistem, nu simt deloc că sistemul mă reprezintă. Tocmai pentru că eu sînt tehnocrat. Ideea că nu ar trebui să scriu despre lucruri din interior este cel puțin ciudată, nu de alta, dar interesul public ar trebui să primeze. Confuzia dintre stat și sistem mafiot (unde tăcerea este inclusă în descrierea „mandatului") este periculoasă și trebuie evitată cam cu orice preț. Cel puțin așa cred eu.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

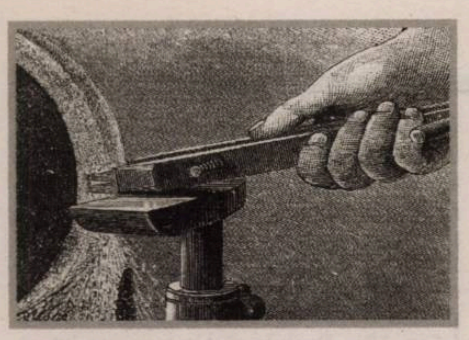

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Periculosul joc de la marginile Uniunii Europene

Trăim periculos. Scăpăm la limită. Dar întrebarea este: cît vom rezista așa?

Criza refugiaților, de exemplu. Și nu mai e un secret pentru nimeni că tocmai evenimentele din vara anului trecut, cînd frontierele mai multor state europene au fost luate cu asalt de grupuri mari de migranți, au dus la schimbări politice importante. Extrema dreaptă a cîștigat poziții importante în Europa Centrală, iar poziția Angelei Merkel de lider incontestabil al Europei a început să se clatine. Pe ruta balcanică a migranților, statele foste iugoslave au revenit brusc la tonurile belicoase, amintind că rănile de la începuturile anilor '90 încă nu s-au închis cu totul.

Recent, Austria și Italia s-au angrenat într-o dispută, în urma intenției Vienei de a introduce controlul la pasul Brenner din Alpi. În plină efervescență electorală, guvernul austriac afirma că se teme de o eventuală revenire a refugiaților pe ruta mediteraneană, după închiderea rutei balcanice, și de o încercare a unor grupuri mari de a trece Alpii în drum spre mult dorita Germanie.

În primăvară, statele europene au smuls Turciei un acord, cu condiții grele. În schimbul liberalizării vizelor în regim de urgență și al accelerării complicatului proces de aderare, Ankara s-a angajat să-i fixeze pe refugiați, inclusiv prin acordarea dreptului la muncă. În schimb, pentru fiecare refugiat retrimis în Turcia, Uniunea Europeană s-a angajat să aleagă un altul din taberele turcești.

Iar lucrurile au mers bine în lunile care au urmat, numărul solicitanților de azil a scăzut semnificativ. Este adevărat, nici vremea nu a fost foarte favorabilă unor aventuri spre mare, însă condițiile vor fi tot mai bune odată cu venirea verii.

Nu buletinul meteo este însă problema, ci disponibilitatea Turciei de a-și ține angajamentele. Ankara vede cum obiectivul ridicării regimului de vize în luna iulie începe să-i scape printre degete. Motivul invocat dinspre Europa: Turcia nu a îndeplinit toate condițiile, printre care modificarea legii antiteroriste. O lege care, în opinia europenilor, este mai degrabă un pretext pentru reducerea la tăcere a opoziției și a vocilor critice din societate.

Luni, președintele Erdogan a acuzat direct Uniunea Europeană că aplică țării sale un dublu standard și a amenințat că ar putea să nu mai respecte termenii acordului semnat în primăvară la Bruxelles.

Chiar dacă, între timp, forțele navale ale NATO patrulează în Marea Egee, Bulgaria și-a securizat frontiera răsăriteană, Macedonia a securizat granița cu Grecia și, la rîndul ei, Grecia a mai făcut oarecare progrese în privința organizării centrelor de primire, un „noncombat" al Turciei ar putea genera o nouă criză a migranților în Europa Centrală și Răsăriteană.

Trăim periculos, dependenți de un acord cu o Turcie imprevizibilă.

Efectele politice ar fi devastatoare. În primul rînd, o nouă criză a refugiaților va zgudui din temelii guvernul Angelei Merkel. Propriul partid – nu doar vocile din aliatul creștin-social bavarez – i-ar putea cere capul și puțini vor mai fi cei care să o apere. Angela Merkel este – sau a fost – un adevărat garant al acordului cu Turcia.

Deși supusă numeroaselor critici, nu doar la ea acasă, ci în multe alte state membre, Angela Merkel rămîne liderul *de facto* al Uniunii Europene. Iar problema este că nimeni nu pare în stare să-i ia locul în acest moment.

Și atunci, dacă acordul cu Turcia a fost așa cum a fost, va reuși o Uniune Europeană rămasă fără lider să găsească o soluție mai bună la criza refugiaților? Cel mai probabil, nu. Mai ales că tocmai conceptul de solidaritate, care stătea la baza construcției europene, a fost uitat în ultimul timp. Iar dacă statele vor decide să meargă pe cont propriu, atunci să nu ne mirăm că vechi conflicte, pe care credeam că proiectul european le-a îngropat, se vor trezi precum strigoii.

Trăim periculos, așadar, dependenți de un acord cu o Turcie imprevizibilă.

Iar ceea ce s-a întîmplat la alegerile prezidențiale austriece o demonstrează din plin. Candidatul extremei drepte a pierdut la limită. Dar asta nu înseamnă că problema nu rămîne la locul ei în Europa Centrală. Iar o posibilă prăbușire a fragilului acord cu Turcia ar putea fi începutul unui lung șir de necazuri pentru Europa.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

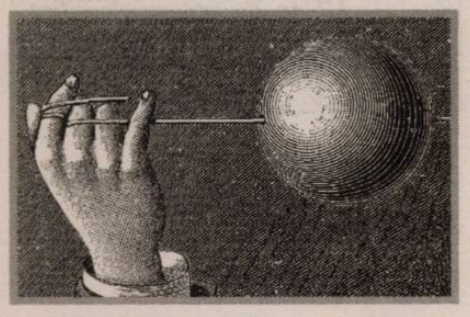

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

În safari la Idomeni

Autoritățile elene au început evacuarea taberei de refugiați de la Idomeni. Situată în apropierea frontierei cu Macedonia, această tabără improvizată găzduiește în jur de 8500 de refugiați rămași blocați aici după închiderea așa-numitei „rute balcanice", care i-ar fi dus spre Europa Occidentală, destinația lor inițială. Majoritatea sînt sirieni și irakieni, însă printre ei sînt și oameni de alte naționalități, mai ales din Magreb, dar și iranieni și afgani. Aceștia din urmă nu se califică pentru relocare în Europa – ei vor trebui să urmeze procedurile obișnuite de solicitare de azil sau vor fi expulzați.

Organizațiile umanitare prezente în tabără de la Idomeni acuză de multă vreme condițiile inumane de la fața locului: îngrijirea medicală și igiena, dar și condițiile de locuire, supraaglomerarea și alimentația. La asta se adaugă tensiuni frecvente cu forțele de ordine, cu oamenii locului și cu grănicerii macedoneni (luna trecută, un grup masiv de refugiați a încercat să spargă blocada, iar autoritățile macedonene au făcut uz de forță: peste 200 de oameni au fost răniți în ambuscadă, în urma folosirii gazelor lacrimogene și a armelor cu gloanțe de cauciuc). Decizia de evacuare a acestei tabere vine pe fondul lentorii cu care Uniunea Europeană pune în aplicare procedurile de relocare a refugiaților staționați în Grecia. Dar și autoritățile elene sînt depășite: numărul mare al refugiaților îngreunează trierea lor, pentru că nu toți se califică pentru relocare. Criza umanitară e o urgență; criza administrativă, birocratică înrăutățește situația. Misiunea acum e să transfere cea mai mare parte a refugiaților de la Idomeni în centrele de primire de la Salonic. Dar și aceasta va fi, cel mai probabil, tot o stație intermediară: de acolo, ei vor fi trimiși în centrele de refugiați pregătite de Turcia, în urma acordului cu Uniunea Europeană. Și acest acord întîrzie să producă efecte.

Taberele de refugiați au devenit, între timp, și o atracție turistică, relatează *Frankfurter Allgemeine Zeitung* într-un reportaj bine documentat, care se întinde pe aproape o pagină întreagă de ziar. O atracție turistică macabră, pentru oameni curioși sau dornici să imortalizeze în fotografii mizeria celorlalți. Printre corturi și locuințe improvizate, printre bagaje și gunoaie, printre containere cu ajutoare și vehicule ale autorităților se strecoară tot felul de jurnaliști care stau la pîndă și așteaptă momentul potrivit pentru a apăsa declanșatorul. De regulă, sînt tineri absolvenți de jurnalism sau freelanceri în căutarea unui scop. Cu toții speră să găsească un cadru sugestiv, o imagine „tare", o fotografie pe care să se bată apoi ziarele ori televiziunile. Vin în tabăra de refugiați ca la un safari, ca la o vînătoare. Sînt aceiași care ar da orice să ajungă primii la fața locului, imediat după un cutremur devastator, după un accident de avion sau după un atentat. Și, în numele misiunii publice de a informa, uită și de reguli, și de bun-simț. Vînd mizerie, trăiesc pe seama nefericirii altora, sugerează Antje Stahl în articolul ei intitulat „Lagărul de refugiați ca atracție: Open Air la Idomeni". Uneori, chiar și voluntari ai organizațiilor umanitare de pe teren sînt, de fapt, tot un soi de turiști. Își fac treaba mai bine sau mai puțin bine, după caz; dar sînt destui care s-au dus acolo mai degrabă din spirit de aventură decît din altruism: le place să meargă în locuri „exotice", să simtă adrenalina, să facă și să vadă lucruri ieșite din comun. Cred că înțeleg ce se întîmplă în jurul lor, dar de fapt preiau frînturi de informații pe care le suprapun peste propriile prejudecăți și au doar o perspectivă superficială asupra situației. Cu toții spun că au intenții bune. Fără să discrediteze eforturile autentice ale organizațiilor neguvernamentale din tabăra de la Idomeni, ziarul german atrage atenția asupra relatărilor iresponsabile și mai ales asupra voyerismului consumatorilor de presă occidentali care își doresc aceste imagini.

c. wikimedia commons

Le place să meargă în locuri „exotice", să simtă adrenalina, să facă și să vadă lucruri ieșite din comun.

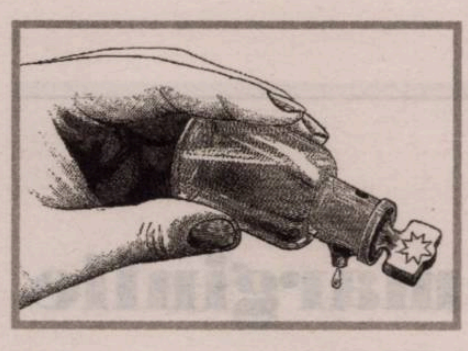

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Pardon

Pe la 1880-1900, personajele lui Caragiale foloseau intens termenul de politețe *pardon,* care intrase în limba română cam de un secol. Se întîmplă adesea ca formulele de politețe invariabile, nelegate de restul enunțului și foarte frecvente în conversație să treacă ușor dintr-o limbă în alta: *mersi* e bine instalat în româna colocvială (și în bulgară), *sorry* e azi frecvent, mai ales în limbajul tinerilor. *Pardon* este, desigur, un cuvînt francez (substantiv, cu senul de bază „iertare", din a cărui familie face parte și verbul *pardonner* „a ierta"), folosit și exclamativ, în formule de scuză și de rectificare. E puțin ciudat că *Dicționarul explicativ* (DEX) indică drept sursă a cuvîntului românesc în primul rînd germana, urmată de franceză. Foarte probabil, DEX s-a ghidat după marele dicționar academic – *Dicționarul limbii române* (DLR, Tomul VIII. Partea 1. Litera *P; P – Păzui;* 1972) –, a cărui perspectivă este istorică: cum primele atestări ale cuvîntului provin din Transilvania, s-a considerat că acesta a intrat mai întîi în română prin intermediul germanei austriece. Prima atestare a substantivului (cu sensul „iertare, scutire") este din *Instrucțiuni pentru iertarea dezertorilor*, foaie volantă publicată la Cluj, în 1796: „S-au milostivit prea înălțatul împărat *acel de obște pardon* încă pe șasă luni a-l mai înlungi". Evident, *pardon* a fost preluat de germană (ca și de engleză, bulgară etc.) din franceză; atestări de la începutul secolului al XIX-lea, din Muntenia și Moldova, arată că totuși sursa principală a împrumutului românesc a fost franceza, preluată prin contact direct, și care ar trebui să apară pe primul loc în trimiterea etimologică (așa cum se și întîmplă în alte dicționare).

> „Pardon, *mă dezbrac de mondir, scoț chipiul, mă-mbrac țivilește și plec".*

La Caragiale, formula franțuzită este folosită în încercarea de reparare a unei situații critice, de către Rică Venturiano *(O noapte furtunoasă)* – „Madam! *Să am pardon! Scuzați! Cocoană!* Considerînd că... adică, vreau să zic, respectul... *pardon*... sub pretext că și pe motivul... *scuzați... pardon...*"; *„Pardon...! Scuzați...!* Bonsoar!" –, într-un exces de scuze ironizat de Veta – „Bine, *pardonul ca pardonul,* dar te rog, dacă ții la pielea dumitale, să te duci mai degrabă". În alte cazuri, formula prefațează reproducerea unor cuvinte și acte agresive – „și acolo, *pardon,* tot bampir vă zicea" (Pristanda, *O scrisoare pierdută);* „Onoarea mea, domn' judecător, care m-a-njurat dumnealui, *pardon* facu-ți și dregu-ți, și mi-a spart clondirul..." (Leanca, în *Justiție);* „Eu, domnule judecător, dumneaei zice, *pardon,* iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n-are niciodată o politică vizavi de mușterii" (Iancu Zugravu, tot în *Justiție).*

Una dintre aparițiile cele mai interesante ale termenului de scuză se găsește în replicile lui Ghiță Pristanda, în legătură cu menționarea actului *dezbrăcării:* „Nevasta zice, *pardon:* «Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă»"; *„pardon,* mă dezbrac de mondir, scoț chipiul, mă-mbrac țivilește și plec". Ceea ce poate părea un simplu automatism verbal a fost interpretat și ca exagerare pudică (marcă a raportului ierarhic, a spaimei de a amesteca spațiul public și cel privat), indicînd de fapt o asociație de idei contrară unor convenții ale vremii. Un indiciu interesant, care permite raportarea textului caragialian la sensibilitățile vremii, apare în cartea Verei Molea, *Hai, nene, la Iunion. Teatrele din grădinile de vară ale Bucureștilor de altădată* (2014). Povestind scandalul petrecut în 1878 pe scena de la Hotelul Dacia, unde se prezenta un vodevil francez, autoarea reproduce un raport păstrat în Arhivele Naționale: „d. G. Dellemare, artist francez cu soția sa, debutînd într-o piesă în limba franceză, și-a permis, *neținînd seama nici de respectul datorat publicului, nici de morală, în méprisul tuturor datoriilor unui bun artist de bună creștere și convenienție,* a scoate hainele, pantalonii, cizmele în fața publicului și în urmă, culcîndu-se într-un așternut, a început a chema pe soția sa ca să se culce lîngă dînsul. Vă las, Domnule Director, să judecați efectul ce a făcut asemenea fapte imorale asupra publicului, s-a pricinuit un scandal de nedescris, țipete, fluiere, sticle, scaune, etc. se azvîrleau pe scenă. Poliția a intervenit și a și încheiat proces-verbal de asemenea *fapte imorale"* (p. 16). Faptele sînt cunoscute istoriei teatrului românesc, iar raportul oficial șochează și amuză prin amploarea reacției relatate și prin gravitatea termenilor. Un simplu *pardon* ar fi fost prea puțin pentru o asemenea încălcare a pudorii bucureștene.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

ready made

O isbândă nouă a aviatorului Vlaicu

„Aviatorul român Vlaicu a fost clasat întâiu la concursul ținut între aviatori pentru asvârlirea unei bombe din aeroplan într'o țintă jos pe pământ. Bomba asvârlită de el a căzut la 29,5 m. de mijlocul țintei, pe când a aviatorului premiat al doilea la 33,8 m.

Ziarele austriace vorbesc cu laudă de frumoasele sboruri ale inginerului Vlaicu."

Albina. Revistă enciclopedică populară, Anul XV, No. 38, 17 Iunie 1912

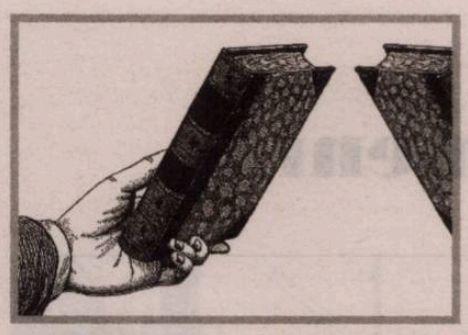

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (VI)

Pun punct comentariilor despre cele zece nevoi pe care, potrivit „decalogului" lui Solomon Marcus, școala ar trebui să le satisfacă, însă le ignoră sau chiar le inhibă.

Redeschid cea de-a doua întrebare cu care am pornit în această prospecțiune: dacă aș fi solicitat să fac o alegere similară, în ce măsură m-aș fi oprit la aceleași zece nevoi? Nici una dintre propunerile lui Solomon Marcus nu mi s-a părut nejustificată. Cred, totuși, că dacă aș fi fost în situația de a formula propriile opțiuni, aș fi ales un alt punct de pornire.

Educația instituționalizată, una dintre pîrghiile fundamentale ale modernității în lumea occidentală, a centrat inevitabil, de vreo două secole și mai bine încoace, formarea tinerilor pe cîte un proiect societal: managementul forței de muncă, inserția socială, asigurarea resurselor de progres, coeziunea ideologică – acele lucruri menite a da stabilitate, prosperitate și forță competițională națiunilor care gestionau sistemele de învățămînt. Obiectivele educației orientate spre individ, spre formarea acestuia ca adult au fost, treptat, eclipsate. Nu doar în România și nu doar în ultimii ani.

Alexandru Odobescu, unul dintre intelectualii de marcă din perioada de care mă ocup prioritar ca profesor universitar, a lansat încă din tinerețe, în articolul „Viitorul artelor în România", un proiect donquijotesc. El era convins că cea mai bună soluție de a da consistență creației culturale autohtone, abia intrată în arena modernității, ar fi fost racordarea acesteia la valorile culturii antice. Îndemnul odobescian a rămas, practic, fără ecou. Lumea românească era mult prea grăbită să se descotorosească de handicapurile tardivității, pentru a ține seama de asemenea „fantezii".

Cu riscul de a mă expune unui anacronism similar, declar că, dacă ar fi să aleg cele mai importante „nevoi" cărora școala ar trebui să le răspundă, primul lucru care îmi vine în minte este idealul educației în Grecia Antică, preluat apoi și sistematizat de către romani, spre a fi lăsat moștenire unității culturale pe care o intitulă, cu un nume atît de nebulos, „Europa". În centrul acestui model paidetic se aflau valorile considerate cardinale.

Și pentru mine, trăitor al mileniului III, educația ar trebui să răspundă în primul rînd nevoii de frumos, de bine și de adevăr, nevoi ce definesc în cel mai înalt grad aspirația noastră de a ne trăi viața cu demnitatea pe care ne-o conferă, în principiu, statutul nostru de ființe umane.

Mă refer aici la acel *kalos kagathos,* asocierea frumuseții cu binele, cu virtutea, principiu tradus de către romani, într-un spirit mai pragmatic, drept binecunoscutul *mens sana in corpore sano,* sau la reformularea de către Platon a constelației valorice drept *sophos kagathos,* transferînd frumusețea exterioară, a trupului, către cea lăuntrică, a sufletului, înzestrat cu atributele înțelepciunii, ale accesului la adevăr. Din trinitatea greacă a nevoii de bine, de frumos și de adevăr, educația modernă, dominată de paradigma științelor, a rămas aproape exclusiv cu cea din urmă valoare. Însă chiar și aceasta a ajuns atît de schimonosită în sistemele de învățămînt precare, cum e cel românesc, încît cu greu mai poate fi recunoscută.

Avem azi la îndemînă suficiente repere, în viața noastră cotidiană, ca să putem lesne înțelege că nevoia de adevăr nu e totuna cu nevoia de informație. Mă întreb, de pildă, în ce măsură învățămîntul nostru își propune, într-o formă explicită, să dezvolte la elevi și la studenți, dacă nu pasiunea – ce vorbă mare! – măcar respectul pentru adevăr; în ce măsură își dorește ca, dincolo de potopul de adevăruri de-a gata, livrate spre memorare, să inițieze elevii și studenții în acele mecanisme ale minții destinate căutării și găsirii adevărului, mecanisme cărora le datorăm faptul că lumea noastră cea de toate zilele, cu computerele ei, cu gadget-urile ei tehnologice, cu procedurile ei de ocrotire, de salvare și de prelungire a vieții, cu facilitățile ei cotidiene, este așa cum este. Întrebări retorice. Vrem să pregătim absolvenți care să *știe* o sumedenie de lucruri, incapabili însă să *afle* ceva. Pregătim martori ai lumii contemporane, nu agenți activi ai transformării perpetue a acesteia.

Privit din unghiul nevoii de adevăr, învățămîntul nostru seamănă cu un fastuos spectacol, despre care, la ieșire, ți se cere să spui cine au fost actorii, cine a făcut costumele, și altele asemenea. Nimeni nu întreabă despre ce a fost vorba în piesă.

„Adevăr" nu-i un cuvînt de joacă. Putem, într-adevăr, delega responsabilitatea adevărului, din poziția de spectatori, de consumatori, celor care se ocupă, în principiu, de așa ceva: cercetătorii, oamenii de știință... Noi avem, între timp, să ne ocupăm în continuare cu ce știm mai bine: teme făcute de părinți, referate, lucrări de licență, teze de doctorat descărcate din valiza celor care își cîștigă pîinea cu asemenea excentricități. Noi, învățăceii de azi, profesioniștii de mîine, avem altă misiune: să ducem societatea în care vom trăi pe noi culmi de împlinire și prosperitate. Educația ne ajută să uităm că „adevărul" poate să privească chiar și propriile noastre vieți, felul în care ni le gîndim, felul în care ni le trăim.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

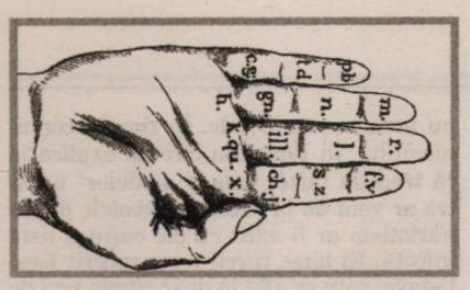

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Un figaro moldo-(cuțo)-vlah

Celebra operă a lui Rossini, *Bărbierul din Sevilla,* a luat pentru mine, recent, așa cum zic și în titlu, o turnură moldo-cuțo-vlahă. Mai ales „cuțo", ca să fiu sincer. Veți vedea imediat de ce. Am un vecin de scară frizer. Băiat foarte bun. Îmi cedează, uneori, locul lui de parcare, cînd ajung seara acasă, de la cursuri, iar străduțele din jurul blocului nostru arată ca un veritabil Armaghedon rutier: „Intrați dumneavoastră aici, domn' profesor, că eu mai am un spațiu în curte la nașu', uitați, chiar peste drum!" Îl întîlnesc deunăzi pe scări. Profund abătut, lipsit de strălucirea jovială a lui Figaro, sub impactul căreia mi-l reprezentam mental, practic, neîncetat. „Ce mai faceți, nea Costel?" îl întreb puțin descumpănit de îngîndurarea sa ireversibilă. „Rău de tot, domn' profesor! Rău, rău, rău! Am sfeclit-o, mă caută interlopii!" a răspuns cu tremur în glas. „Cum așa? Ce s-a întîmplat?" m-am arătat eu tulburat. „Ehee", a oftat vecinul meu trist, „totul a pornit de la o frizură, dacă vă puteți imagina. Adică de la propria mea meserie... Am tuns-o pe nevastă-mea, Florica, după un model pe care l-am învățat de pe Internet. Meseriaș, șic, ce mai! Ea, însă – nemulțumită foc la sfîrșit! Cică i-aș fi făcut *urechi* – din bucle, carevasăzică – de *cocker spaniel*... Acum, ce să spun? Este adevărat că, atunci cînd a văzut-o prima oară cu noua coafură, Marmeladă, cockerul lui Marinică de la șase, parcă a înnebunit. A lătrat la ea agresiv, deși fusese mereu prietenos cu noi înainte de asta. Adesea, Florica îl mîngîia și îi ridica urechile, cu simpatie, în vînt... Nu s-a potolit nici azi, după două săptămîni. De cîte ori o zărește pe soție, mîrîie enervat și, după aceea, cînd Marinică îl smucește de lesă, intră într-o tînguire dubioasă, nedezlipindu-și privirea de părul soției. Mi-e și jenă să mă mai întîlnesc cu vecinu'...

Dar nu asta vreau să vă povestesc!" și-a sesizat, deprimat, nea Costel digresiunea. „Mergem, într-o zi, cu toții, eu, Florica și băiatu', să facem aprovizionarea de Paști la Auchan, magazinul de la Pallas, cu parcare subterană. Am vrut să evităm aglomerația și ne-am dus dis-de-dimineață. Am ajuns cu un sfert de oră mai devreme de deschiderea supermarket-ului și am așteptat în

„Totul a pornit de la o frizură."

mașină. Parcarea era absolut goală, mai mare dragul să te uiți la ea. Deodată, apar două mașini fițoase, da' fițoase la greu, domn' profesor, ceva ce eu nu am mai văzut în viața mea. Se opresc una în fața celeilalte, cu farurile aprinse. Din ele ies doi tipi solizi, rași în cap, cu ochelari de soare, tricouri negre și brațele pline de tatuaje. Fără să-și adreseze vreo vorbă, deschid portbagajele și scot – fiecare – cîte o servietă de piele. Le schimbă între ei și, tot tăcuți, se despart. Unul a plecat imediat, cu scrîșnet teribil de roți, ălălalt s-a oprit o clipă să studieze nu știu ce la parbrizul limuzinei. Ghinionul nostru! Atunci ne-a observat pitiți, cuminți, în Logan-ul străvechi. Și-a ținut fixate lentilele întunecate în direcția noastră preț de cîteva secunde, apoi a intrat ezitant în automobilul propriu și a șters-o mai zgomotos decît colegul său. Am bănuit că asistasem la o tranzacție mafiotă, însă, răsuflînd ușurați la decolarea abruptă a individului, nu am mai acordat importanță detaliilor. Ei bine, după Paști, domn' profesor, s-a prăbușit cerul pe mine! Cine vine în frizeria mea? Tipul urît și mare, ce ne fotografiase, cu privirea, mașina, în parcare. M-au apucat toți tremuricii din lume, vă dați seama, eram ca gelatina din piftia de pe vremuri, preparată de biata maică-mea la Crăciun. Mi-a făcut numai un semn din cap că intenționează să discutăm afară. L-am urmat, pășind ridicol, de frică, aidoma lui Mr. Bean...

„«Băiețică», mi-a șuierat în ureche interlopul", a continuat Nea Costel cu fizionomie descompusă, „«m-a trimis șefu' să-mi spui prețul tău în schimbul pozelor pe care le-ai prins în parcarea de la Pallas și care, desigur, nu trebuie să mai urce la superiorii tăi din Poliție!» Mă mir că nu m-am scăpat pe mine, domn' profesor, așa de puternic m-am speriat, auzindu-l. I-am explicat, cu lacrimi în ochi, că nu sînt polițist, că n-am pozat nimic, că mă aflam acolo, la cumpărături, cu familia, că lucrez, ca frizer amărît, la patron și așa mai departe. Credeți că a crezut vreo iotă? Vai de capul meu! Și-a scos ochelarii, s-a hlizit la mine și a sfîrîit printre dinți: „Nene, oi fi eu din Ilfov, da' îți par tîmpit? Ai senzația că noi nu știm practicile polițiștilor din Iași – stabilite de fostul vostru primar – de a face filaje îmbrăcați în civil, cu un cocker după voi, în semn de plimbărică matinală ori nocturnă, după caz?» Am rămas mut. Cum să-l mai lămuresc că ființa pe care o localizase pe bancheta din spate nu era cocker, ci nevastă-mea? Nu ar fi avut nici un sens. Am acceptat, prin urmare, să le comunic un preț mîine dimineață și, ulterior, să primesc banii în schimbul fotografiilor. Problema este, domn' profesor, că habar n-am cît să le cer și ce poze să le prezint..." Of, Doamne, natura asta a mea irepresibil-bășcălioasă! Nu m-am putut abține și i-am sugerat vecinului să le ceară contravaloarea tunsorii de cocker, iar, drept poze conspirative, să le ofere cîteva instantanee cu Marmeladă de la etajul șase. A coborît scările stupefiat. În contrapartidă, dincolo de stinghereala gafei comise, eu m-am retras totuși cu un sentiment de relaxare. M-am bucurat că nu mă aventurasem niciodată să mă tund la Nea Costel. Sînt, de decenii, fidel frizeriței mele, specialistă în coafuri de *mioritici carpatini*.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

Publicitate

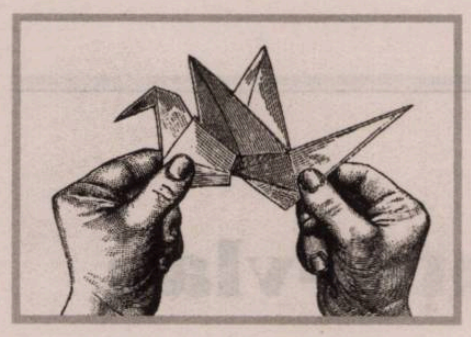

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Gust și dezgust

La Viena mîncasem bine peste tot pe unde fusesem, ba, în unele locuri chiar excelent, și, oricum, nicăieri n-a fost ceva de reproșat. Dar aici... Aici era cu totul altceva. Părea o adevărată capcană, de genul celei întinse de moldoveni Abatelui de Marenne, în *Zodia Cancerului*. Un ospăț care să te zăpăcească de-a dreptul. Intrasem în prima cîrciumă care ne ieșise în cale, undeva în centru, pe lîngă Opera din Bratislava. Eram pentru prima dată acolo, dar timpul ne presa. Nu aveam vreme decît să mîncăm, să aruncăm o privire în jur și să dăm fuga înapoi la aeroport, la Viena, cale de vreo 50 de km. Ne temusem un pic și de vreun control la graniță sau cine știe ce altă problemă, căci, de cînd cu refugiații ăștia, așa se aude mereu pe la televizor. Ne chinuisem să ne aducem aminte și dacă în Slovacia circulă euro sau nu. Pînă am intrat în Bratislava, n-am reușit să recuperăm semnalul de Internet de la mobil, așa că am lăsat-o baltă. La drum, trebuie totdeauna să-ți asumi și ceva riscuri, nu-i așa, că, altfel, mai bine stai acasă. Și, brusc, ne-am trezit în acea berărie, într-un fel de delicioasă capcană, cum ziceam.

Ca urmare a comandării unui așa-numit „platou de bere“ (cu supranumele ușor straniu de Kombo2), pe masă apăruse ceva ce nu cred că mai văzuserăm vreodată. Era un platou imens de lemn, în mijlocul căruia tronau niște bucăți de scăricică de porc la grătar, suculente și bine rumenite, și cîțiva cîrnăciori uscați și fierbinți. Tot pe acolo se găseau și niște aripioare și ciocănele de pui, la fel de bine rumenite. Alături erau murături asortate, ca pe la noi. Dar lîngă murături erau înșirate o serie de borcănele semitransparente, din acelea cu capace prinse într-o clemă de oțel. Într-unul găseai un biftec tartar. În altul era niște dulceață de coacăze. Un al treilea conținea hrean murat pe care, în ciuda iuțeniei, îți venea să-l pui pe pîine (felii de pîine crocantă, cu semințe, și felii de pîine prăjită), dar asta pînă descopereai că într-un alt borcan era o terină țărănească de o savoare ieșită din comun. Lîngă borcanul cu terină era și borcanul cu foie gras de rață. O nebunie și mai mare. Pe undeva, într-un ouar, era un ou crud tăiat pe din două, din a cărui coajă îți făcea cu ochiul un gălbenuș ce parcă abia aștepta să-l combini cu biftecul tartar. „Domnilor, nu ne omoriți, nu sîntem decît niște bieți turiști aproape rătăciți și căutam un fast food, ceva. Cum puteți să ne faceți așa ceva?“ Chelnerii erau însă impasibili, de parcă toată viața lor nu serviseră decît asemenea feluri abracadabrante. Și mai era și un al șaselea borcănel, cu ceapă murată și bucățele de brînză Camembert. Apropo de brînză, nebănuind măreția platoului, noi mai comandaserăm separat și o porție de brînză de capră friptă, cam ca Halloumi, cu castraveți. Jur că era chiar mai bună decît aia din Cipru. Pe masă era și niște salată, nu mai știu de care, nici nu mai conta, dar... să nu uit de al șaptelea borcănel, căci șapte e o cifră magică. Ei bine, în al șaptelea era Chutney. Dacă nu știți ce e aia, ați trăit degeaba. Dar nu era chiar Chutney-ul englezesc, ci mai degrabă o dulceață de ceapă din aceea pe stil franțuzesc, mai rafinată. Nu știai pe unde să-ți bagi mai repede linguriță, și-ți părea rău că n-ai vreo patru mîini și cam tot atîtea guri. Era destul de clar că ceea ce păteam nu s-ar fi putut întîmpla la Viena și nici într-o altă țară occidentală. Imprevizibilul, marile păcăleli, dar și marile surprize plăcute se întîmplă în acele zone influențate mai serios de cultura orientală, fie ele și foste țări comuniste.

După-masă, am căutat toaleta. În Viena și în Austria, toate locurile astea sînt, cum bine se știe, perfecte, iar timp de o săptămînă ne obișnuiserăm cu standardul acela, aproape de răsfăț. Bîjbîind puțin prin subsolurile cîrciumii din Bratislava, însă, în cele din urmă m-am orientat, fiindcă pe măsură ce mă apropiam de „obiectiv“, recunoșteam tot mai bine (și tot mai intrigat) mirosuri familiare de pe la noi, din acelea pe care le știam încă din copilărie. Era acolo o mizerie cruntă, cum n-am mai văzut de mult. Nu vă temeți, n-am să mă apuc să o descriu în amănunt, așa cum am făcut cu mîncarea. Dincolo de toate, apa de la chiuvetă abia țîrîia, săpun – ioc, iar de șters pe mîini... nu aveai cu ce. O jale. În timpul comunismului, în România circula explicația că tradiția mizerabilă a „budelor“ noastre ar veni de la turci, că secolele de fanariotism ar fi adus cu ele cultura asta infectă. Ei bine, turcii n-au cucerit Bratislava, care se află la doar cîteva zeci de kilometri de paradisul toaletelor austriece. (Știu, scriitorul austriac Thomas Bernhard scria prin anii '80 despre nevoia unei „reforme a toaletelor din Austria“, care ar fi fost – spunea el – cele mai murdare din Europa. Nu știu la ce se referea, poate o fi fost ceva pe atunci, dar astăzi ele sînt, fără dubii, cele mai civilizate și mai curate din Europa. Iar Bratislava e la doi pași.) Povestea cu turcii nu stă în picioare. Și nici nu-mi amintesc să fi fost lovit prin Turcia de meteahna asta. Necazul se trage din altă parte, e evident. De vină a fost comunismul. Și la noi, și la ruși, și la bulgari, și la unguri, și la slovaci, și peste tot pe unde a mai fost. Dar cum a reușit orînduirea asta, cu viitorul ei luminos cu tot, să-i învețe pe oameni că toaletele din locurile publice nu trebuie curățate? Și cum de i-a învățat așa de bine, încît obiceiul le-a rămas înrădăcinat și la mai bine de un sfert de secol de la căderea sistemului, cu viitorul lui luminos cu tot? În definitiv, asta este una dintre cele mai importante moșteniri ale comunismului, un fel de brand al sistemului, la fel ca blocurile cenușii de beton și asfaltul ondulat. Oamenii din țările astea pot fi niște gazde extraordinare, care vor să-și epateze oaspeții, dar... uită să tragă apa la toalete. Mîncarea bate igiena. Pînă la urmă, pot să spun că n-a fost nimic, fiindcă am dat fuga-fuga pe autostradă și, în mai puțin de o oră, eram la aeroportul din Viena și ne spălam pe mîini.

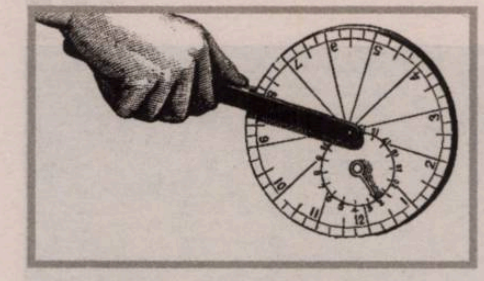

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Extratereștri și alte chițibușuri

Orice viitor arheolog ar trebui să treacă, la facultate, prin cîteva seminare despre Erich von Däniken. Din cărțile lui – despre ființe extraterestre care au vizitat și care au civilizat pămîntul în Antichitate – se vede probabil mai bine ca oriunde care sînt mobilurile și retorica pseudoarheologiei.

Iată un exemplu de asemenea arheologie fantastică. Ca introducere, să spun că regele mayaș Pakal din Palenque (sec. VII) a fost înmormîntat – acoperit cu cinabru și cu un strat de mortar pe față, peste care a fost lipită o mască-mozaic din jad – într-un sarcofag din Templul Inscripțiilor. Iar acum dăm de belea: deasupra a fost așezată o lespede de cinci tone, decorată cu o scenă de un baroc spectaculos de complicat. În ea, von Däniken vede un pilot lăsat pe spate în nava sa spațială, cu piciorul pe pedală, manete în mîini, nasul într-un aparat de respirat, iar jos, jetul motorului de propulsie. Publicul larg, confruntat deodată cu această imagine exotică și descrierea înflăcărată a ufologului nostru, nu se poate împiedica să nu cadă pentru o secundă pe gînduri. Pînă se risipește acea secundă, autorul a și trecut la exemplul următor, cu craniul alungit al lui Akhenaton sau mai știu eu ce. Un arheolog care cunoaște lumea mayașă, inclusiv arta și textele ei, îl va vedea însă în acest relief „doar“ pe regele Pakal în poziția fetală a (re)nașterii, ridicîndu-se din fălcile deschise ale șarpelui morții („nava“), pe fundalul Arborelui Lumii, copacul *ceiba,* cu scoarța acoperită de țepi („pedale“ + „manete“), cu nasul străpuns de un os („tub de oxigen“) menit să simbolizeze o sămînță a vieții, la fel ca și carapacea de țestoasă de pe pieptul lui, din care Pakal renaște ca zeul porumbului. Flăcările rachetei sînt de fapt barba șarpelui, frecventă – că ne place sau nu – în iconografia mayașă.

Loc pentru aceste argumente nu mai este la von Däniken. Pentru că strategia arheologiei fantastice este de a lansa în succesiune rapidă nenumărate mici studii de caz a căror falsitate nu poate fi dovedită pe loc, în două vorbe, și care nu sînt niciodată dezbătute în detaliu, dar care vor să lase la sfîrșit impresia că ar exista totuși o masă critică de dovezi care îi sprijină teoria. Tipice sînt și comparațiile grosolane între artefacte sau obiceiuri din civilizații diferite, ca și invocarea unor surse neverificabile (cărți care nu se pot consulta, obiecte la care nu există acces, savanți pe care nu știi de unde să-i iei). Închizi cartea impresionat de truda omului și, politicos, îți vine să admiți că n-o avea dreptate chiar în tot ce zice, dar ceva-ceva „este!“. Dar nu este. Dincolo de aiureala faptică din textele de acest fel, încă două lucruri sînt descalificante. Primul este că arheologia fantastică este de obicei făcută cu intenția de a înșela. Nu se poate, statistic, ca în cercetarea ta săvîrșită cu bună-credință să dai numai peste fapte eronate, sau fapte corecte cu interpretări eronate. E clar că ai selectat sau ai contrafăcut faptele care te aranjează. Al doilea lucru este că de obicei ea mizează pe niște sensibilități dubioase ale cititorului, dacă nu pe un naționalism stihial, atunci măcar pe o poftă de a fi băgat în sperieți.

De ce, așadar, un asemenea seminar despre pseudoarheologie? Ofensiva furibundă a acesteia este unul dintre simptomele timpului crepuscular pe care îl trăim, în care naționalismele sînt reinstrumentate în cheie globalizantă, iar fiorul apocaliptic real (catastrofe de mediu, terorism etc.) e, vrînd-nevrînd, „comoditizat“ de presă. E musai pentru un arheolog serios să înțeleagă cum funcționează pseudoarheologia, pentru că se va lovi de ea din plin. Studiul ei te face, de pildă, să înțelegi, prin contrast, care sînt mecanismele de raționament și de explicație acceptabile științific. Îți amintește, nu-i vorbă, și că erorile arheologiei fantastice se regăsesc uneori, la alte niveluri, desigur, și în eșaloanele academice: explicații grevate de retorică, argumente construite fără a anticipa și a discuta posibilele obiecții etc. De remarcat că arheologia academică și cea alternativă nu sînt în competiție pentru adevărul științific, pentru simplul motiv că pseudoarheologia se plasează singură în afara științei. Știința este un set de convenții despre ce constituie o explicație. Pasionații de extratereștri preferă alte convenții. O fac, desigur, doar atunci cînd vorbesc despre scenariile lor; cînd călătoresc, ei nu iau avionul alternativ, iar cînd merg la doctor, nu fac radiografii alternative. Mulți arheologi au trecut prin experiența frustrantă, chiar și la televizor, de a încerca să dovedească unor pseudoarheologi că se înșală, că Atlantida nu a existat, iar noi ne tragem și din romani, nu doar din daci. Amatorii ufologi și tracomani nu vor fi niciodată convinși de argumente, iar retorica lor e adesea mai atractivă decît cea uscăcioasă și profesorală a unui arheolog (prea) serios. Din asemenea dialoguri ratate, publicul rămîne invariabil cu impresia că adevărul e probabil undeva pe la mijloc. Teoria fantastică a prezentat zece argumente, teoria științifică a prezentat și ea zece argumente. E 10 la 10...

Arheologia academică și cea fantastică sînt totuși în competiție pentru interesul public. Întrebarea pe care trebuie să și-o pună arheologii este dacă nu au lăsat un gol prea mare între ei și public, care a putut fi umplut de senzaționalism. Nu a fost comunicarea noastră prea seacă? Oare n-au fost acolo prea multe măsurători, un deficit de interpretare, un pic de limbă de lemn? Nu vreau să spun că rezultatele unei săpături trebuie falsificate ca să satisfacă o nevoie socială de groază și distracție. Dar cred că arheologia profesionistă trebuie să întîmpine publicul într-un mod mult mai deschis. Plantînd iarbă, faci, pînă la urmă, mai multe ca să împiedici apariția buruienilor, decît azvîrlind cu pesticide.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată:* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE
ROMÂNIA CULEGE

Încet-încet, trendul...

Încet-încet, caravana alegerilor primare americane se îndreaptă spre California, ultimul mare episod al acestei formidabile povești politice, începută pe 1 februarie, în micul și liniștitul stat Iowa. Pe 7 iunie, se va termina, practic, lunga campanie internă pentru obținerea candidaturii democrate și republicane pentru alegerile din noiembrie, chiar dacă ultimele alegeri primare vor avea loc o săptămînă mai tîrziu. Pe 7 iunie, vor fi alegeri primare în California și în alte cinci state americane, iar procesul primarelor se va încheia, formal, pe 14 iunie, cu alegerile din districtul Columbia. Totuși, California este ultimul mare moment pentru că, fiind statul american cel mai populat, California livrează în Convențiile celor două partide un număr considerabil de delegați: 546 pentru democrați și 172 pentru republicani. Sondajele cele mai recente din Statul de Aur indică, în tabăra democrată, un avans de 9 procente pentru Hillary Clinton față de Bernie Sanders, cu trend favorabil doamnei. În tabăra republicană, desigur, după ce Ted Cruz s-a retras, Donald Trump mărșăluiește singur. Și, este de spus, nu o face fără folos.

Eliberat de constrîngerile specifice unei campanii în interiorul partidului – unde trebuie să ataci colegul de partid care ți-e adversar, fără să rănești partidul, avînd în minte că odată terminată această campanie, vei avea nevoie inclusiv de sprijinul lui, dar trebuie să îi ataci și pe competitorii din primarele celuilalt partid, fără să pierzi concentrarea pe propriul partid –, Donald Trump a intrat deja în logica unei campanii prezidențiale. El o atacă sistematic pe Hillary Clinton și fructifică, abil, diviziunea ideologică accentuată a societății americane actuale. Deja rănită grav de atacurile mușcătoare ale lui Sanders, Hillary Clinton primește, acum, și loviturile lui Trump. Așa că Hillary Clinton, deși se îndreaptă și ea către o desemnare aproape certă din partea propriului partid, mai are de luptat, încă puțin, pe două fronturi: cu Bernie Sanders, pentru desemnare, și cu Donald Trump, pentru Biroul Oval. Faptul că Trump acționează fără rezerve tactice, în competiția cu liderul democrat, are două efecte electorale care se văd deja. Primul este acela că Partidul Republican începe, încet-încet, să se unească în jurul său. Faliile nu mai sînt atît de mari și diferențele nu mai sînt atît de ireconciliabile pe cît păreau a fi acum trei luni, de pildă. Electorii republicani – dar și elita partidului – se obișnuiesc cu ideea că Trump va fi candidatul lor în noiembrie. În al doilea rînd, poate și ca efect al fenomenului acceptării lui Trump în interiorul partidului, distanța dintre Trump și Clinton se micșorează. La ora la care scriu aceste rînduri, primele sondaje în care Trump o învinge pe Clinton au început să apară. Contestate de mulți, aceste sondaje nu au mare valoare acum, căci ceea ce contează în campanii nu este fotografia de moment a cursei, ci trendul. Or, toate sondajele indică un trend ascendent pentru Trump și descendent pentru Clinton. Sigur, mai avem suficient de mult timp ca acest trend să pălească și să înregistrăm trendul invers, cel al ridicării lui Clinton și al căderii lui Trump. Pînă în noiembrie se mai pot întîmpla multe. Putem, însă, deja observa că o anumită dificultate a lui Hillary Clinton atîrnă din ce în ce mai greu pentru ea și că echipa ei de campanie nu pare să găsească o soluție eficientă: soția fostului președinte și fost secretar de stat este întruchiparea sistemului politic în ochii unui vast electorat sătul exact de asta și se confruntă cu un om venit din afara sistemului, care vorbește împotriva sistemului, care amenință direct sistemul. Sigur, Hillary Clinton stă foarte bine în preferințele populației de culoare și ale celei latino, stă destul de bine și în preferințele femeilor albe, doar că revirimentul lui Trump ar putea arăta că asta nu e suficient. Trump, printr-un radical discurs antisistem, ar putea lua suficiente voturi chiar și din aceste categorii electorale (care rămîn în majoritate apropiate de Clinton), astfel încît suma tuturor voturilor să-i fie favorabilă. Cum va reuși Clinton să surmonteze dezavantajul de a reprezenta exact ceea ce poporul vrea să schimbe – e greu de spus.

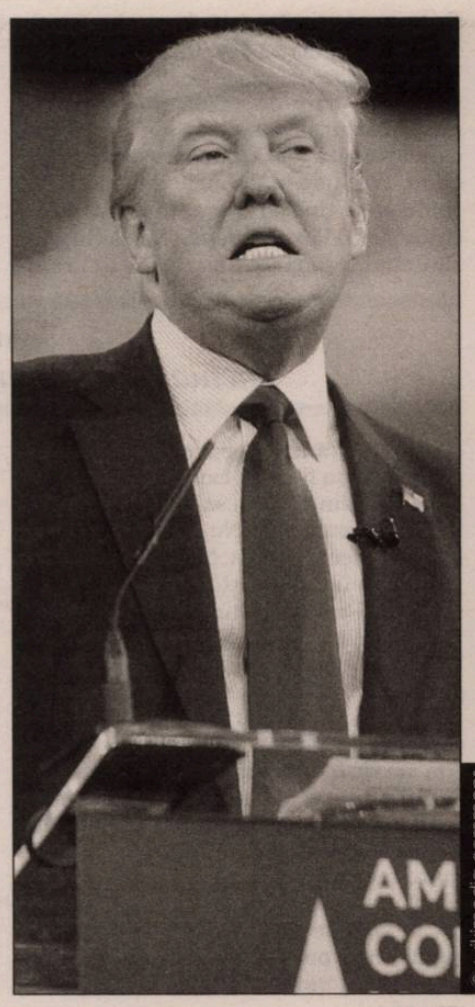

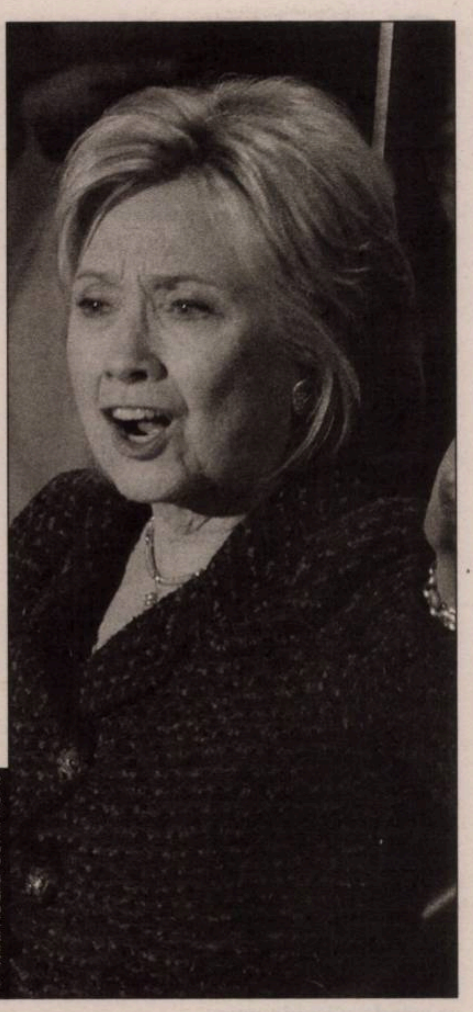

c. wikimedia commons

Distanța dintre Trump și Clinton se micșorează.

Trendul se formează încet-încet. După cum, tot încet-încet, se poate inversa. Interesant, însă, în sociologia politică, este că aceste consolidări sau întoarceri ale unui curent de opinie publică, deși se clădesc și se ruinează încet-încet, sînt efectul unor diferite reacții rapide. Cu alte cuvinte, o sumă de acțiuni sau reacții bruște este ceea ce determină un fenomen a cărui principală caracteristică este lentoarea. Și în această privință Donald Trump stă foarte bine; a dovedit de multe ori că e mai rapid decît Clinton. Reacțiile stîrnite la ultima tragedie internațională sînt o dovadă. Cînd avionul EgyptAir, care efectua cursa 804 de la Paris la Cairo, a dispărut în Marea Mediterană pe 18 mai, Trump a reacționat imediat pe Twitter cu un mesaj trimis la ora 6 dimineața, după ora coastei de est americane, în care a spus pe șleau că e un atac terorist. Clinton a reacționat mult mai tîrziu, în cursul zilei, și mult mai diplomatic, vorbind despre posibilitatea unui atac terorist, dar să vedem, nici o pistă nu trebuie exclusă – dînd o nouă probă că stăpînește foarte bine discursul politico-diplomatic. Poporul, însă, preferă discursul tranșant și vrea să i se spună imediat, în alb și negru, despre ce e vorba. Vorba cuiva – poporul este o dihanie căreia nu-i place să afle veștile proaste cu întîrziere. Trump înțelege asta și nu ratează să fie primul care vorbește. Clinton este mai prudentă – 20 de ani în preajma celei mai mari puteri din lume au instituționalizat-o cu totul. Fără îndoială, în relațiile dintre țări, e bine să fii precum Clinton. Dar în raport cu poporul, doar dacă ești ca Trump cîștigi. Și, pînă una-alta, alegerile americane se decid de către poporul american, și nu de către comunitatea diplomatică internațională. Dar să nu ne grăbim. Deși spectacolul e trepidant, zilele trec una după alta în legea lor. Timpul curge indiferent de intensitatea luptei politice și, vorba americanului, e mai înțelept să iei fiecare zi una după alta, evitînd greșeala de a o considera mai lungă sau mai scurtă decît este de fapt și decît este orice altă zi.

PUBLICITATE

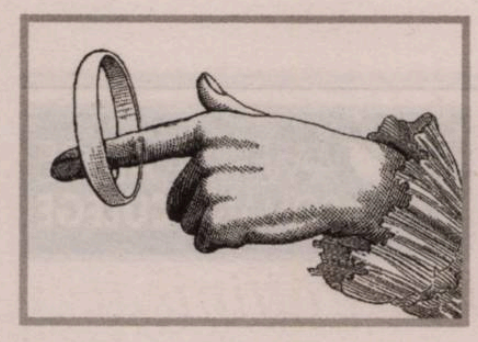

Selma IUSUF

legende urbane

Sinceritatea – o brută

Cred că cel mai tare mă înspăimîntă cineva care-mi răspunde la o întrebare oarecare cu acel stupid „Sincer?“ Păi, nu știu. Dacă răspunsul e simplu – „Magazinul se închide la 8.“ „Avea o rochie albastră.“ „Are 38 de ani“ – atunci, da, sincer. Dar dacă după „sincerul“ ăsta se ascunde o realitate dureroasă, gata să fie servită brutal unuia care habar n-are ce-l așteaptă, atunci nu, nu vreau să aud nimic sincer.

Mă înfricoșează mulțimile de persoane îndesate cu principii, gata să calce necruțător și fără pic de nuanțe în nesiguranțele celorlalți. Apostoli implacabili ai sincerității, vor fi în stare să lovească sensibilități fără să se gîndească prea mult. La faptul că uneori e, poate, mai bine să nu-i spui omului adevărul brut. Că fiecare situație merită cîntărită bine, și răspunsul trebuie croit în așa fel încît să nu faci mai mult rău.

Sînt cazuri ușoare și frivole care reclamă ascunderea adevărului. Evitarea unui răspuns sincer e o foarte importantă unealtă socială, un sceptru al diplomației cotidiene. „Auzi, rochia asta îmi face fundul mare?“ Păi, n-ai cum să răspunzi sincer la o asemenea întrebare. Și nici nu-s de acord cu cei care vor sări spunînd că e mai nasol dacă o lași pe această biată femeie arătînd ridicol în public. Femeii îi place clar rochia. Întrebarea e una de formă, în capul ei decizia e luată, imaginea ei e conturată, vrea doar o aprobare. Așa că răspunsul corect și bun va fi: „Nuu, nici vorbă, dar poate vrei să încerci și alt model...“ Dacă nici acum nu se prinde, o lași în pace.

Ai apoi situațiile în care ești musafir pe undeva, fie și la foarte buni prieteni, și te apuci să răspunzi sincer la întrebarea dacă îți place ciorba făcută pentru prima oară de gazdă și care are un gust absolut oribil. Cum să-i zici femeii care așteaptă un răspuns, cu ochii strălucitori, frecîndu-și palmele de emoție, uitîndu-se la tine cu speranță, ca la un dozator gospodăresc de stele Michelin, cum să-i spui, așadar, că ciorba ei e fără de speranță? Că miroase a cîine ud și că legumele par a fi mestecate de trei ori de cineva fără dinți? Cum să-i zici că abia poți înghiți chestia aia? Nu-i zici. Iei trei linguri și te scuzi cumva. Nu-i spui adevărul pentru că îi strici toată seara.

„Auzi, rochia asta îmi face fundul mare?“

Credeți-mă, cel puțin în cazuri de genul acesta, știu ce spun. Făcusem acum ceva vreme un soi de prăjitură la care muncisem vreo două zile. O chestiune complicată, cu etape clare, despre care chiar credeam că a ieșit mai bine decît decent. Am servit-o unei amice care a răscolit-o cu furculița, a luat o gură și mi-a zis cu multă și groasă sinceritate: „Data viitoare pui mai puțină vanilie, da?“ „Data viitoare nu mai pun nimic, și mai am puțin cît să nu-ți pun tava asta în cap“, am gîndit în spatele unui zîmbet chinuit. „Da, sigur... mai puțină vanilie“, am zis uluită de atîta, mmm... stîngăcie din partea musafirei.

Alegerile personale, hainele omului, parfumul pe care-l folosește, mobila pe care și-a ales-o în casă, gresia portocalie, ciorba nasoală – astea sînt subiecte care ar trebui ocolite de sinceritate.

Sînt cazurile simple și clare de diplomație socială. Dar ce faci în cazurile grave? (Exemplul pe care-l dau acum e complet ipotetic.) Cînd știi, de pildă, că jumătatea dintr-un cuplu calcă pe alături? Eu prefer să nu torn pe nimeni și nimic. Iar chestiunea că nu ești un prieten adevărat dacă nu spui amicului ce i se întîmplă nu mă convinge deloc. N-aș ști cum să fac treaba asta și m-aș simți absolut ridicol. Bănuiesc că, dacă acelui cuplu îi e menit să se despartă, se va despărți, n-o să le dau și eu un șut în spate.

Cu atît mai greu e cu sinceritatea medicilor. Aș vrea oare să știu un adevăr dureros care mă va împiedica să trăiesc senin pînă la finele vieții, oricînd va fi acela, sau aș vrea să știu exact de unde pornesc și unde mă duc? O minte îngrijorată nu va săpa mai abitir într-un trup deja bolnav? Sau voința pură de a lupta, știind clar pentru ce, e mai importantă decît orice altceva? Aici chiar mi-e teamă să răspund.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Laudatio / EL (II)

Al-alam, al-arabiyy min al-mashriq ila-l-maghrib abra mukhtarat li-l-rais Nicolae Ceaușescu, pref. Dikran Tosbath, Editions "Le Soir", Beirut, 1975 (arabă); Giancarlo Elia Valori, *Ceaușescu,* pref. Carlos Fabiao, Diabril Editora, Lisabona, 1975 (port.); Hamdy Fuad, Ceaușescu, *Romania wa Al-Arab,* Ed. Rose Al-Youssef, Cairo, 1976 (arabă); Necip Alpan, *Ceaușescu ve Dün, Bugün, Yarinki Romanya,* Dogus Matbaasi, Ankara, 1976 (tc.); Heinz Siegert, *Ceaușescu shel Romania,* pref. Hanna Semer, Milva, Tel-Aviv, 1976 (ivrit); Michel Steriade, *De Helsinki a Belgrade, via Bruxelles. Présence et prestige d'un humaniste: Nicolae Ceaușescu et la Charte de l'homme nouveau,* pref. Edmond Leburton, Editions Soveja, Louvain (Leuven), 1977 (fr.); Theodoros Katrivanos, *O demiurgos tis neas Rumanias,* pref. Menelaos Ludemis, Dorikos, Atena, 1977 (gr.); Per Olof Ekstrom, *Ceaușescu och Rumänien. Mannen och hans fosterland,* Zindermans Förlag, Göteborg, 1977 (suedeză); Carlos Loret de Mola, *Nicolae Ceaușescu. 60 años de vida y de lucha,* Editorial „Los Aluxes“, México, 1978 (sp.); Abdul Fattah Abdul Hamid, *Nicolae Ceaușescu. Dirasa wathaiqiyya haula Ar-rais Ar-Rumanyyi,* Sawt Al-Khaleef, Kuwait, 1978 (arabă); G. Aktaș, *Ceaușescu, Romania ve Türk-Romen Iliskileri,* pref. Prof. Bedrettin Tuncel, Habora Kitabevi, Istanbul, 1978 (tc.); Mission of Friendship. *Nicolae Ceaușescu in 8 African Countries (8 – 25 April 1979),* pref. M.N. Seth, cuv. înainte Prof. I.S. Bright, Alfa Publications, New Delhi, 1979 (engl.); *Nicolae Ceaușescu on the New International Economic Order: A Guarantee of Peace and Free Development of the Peoples,* cuv. înainte și capitol introd. Prof. dr. Ram Naresh Trivedi.

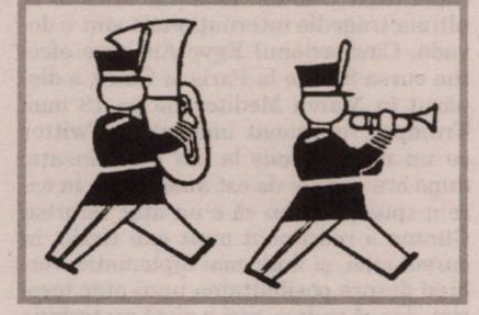

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Teoria relativității conspirației generalizate

Cu cîțiva ani în urmă, o campanie publicitară purtată pe valurile înspumate ale unui detergent ne spunea că „murdărirea este bună“. Românește, treaba a funcționat, din prima zi de campanie, pentru că vorbele astea s-au „viralizat“ instantaneu și s-au înfipt în comunicarea cotidiană. Acum, că varianta *„murdăria* este bună“ s-a înfipt și ea, la fel de rapid, e altă treabă. E o chestie care ține de urechea noastră muzicală, de spiritul nostru de artiști și de faptul că, dacă sună bine, nu-i bai cu cine știe ce alte posibile semnificații. Murdărirea, murdăria, cam... tot aia. Tot un drac, cum ar veni. La urma urmei, nu s-a făcut nici o gaură în cer. Și nimeni n-a înțeles din textul ăsta că ar fi bine să împuști oameni pe stradă. Povestea a rămas în pereții cutiei de rezonanță a vorbelor noastre naționale, cu sensul cu care a fost trimisă în lume – adică e normal și chiar bine pentru copii să fie copii și să se murdărească la joacă – dar s-a păstrat cumva și cu sensul că ceva despre care credeai că face rău s-ar putea să prindă bine, la un moment dat.

În virtutea aceluiași mecanism, se dovedește, uneori, că fuga cu sorcova a minților noastre, rătăcirea printre planurile „bubulilor“, hălăduirea prin codrii zorilor umanității, alături de Zalmoxis, și alte plimbări prin „oculta internațională“ se comportă exact ca murdărirea. Adică sînt bune la casa omului, sînt de ajutor, la o adică. De cîte ori n-ați dat peste narațiunile la modă, în care marile puteri ne-au ținut cu capul la cutie, doar-doar să nu demonstrăm că primul alfabet s-a născut aici – ca puii vii născuți din găină –, că aici e centrul energetic al lumii, că Eminescu e autorul teoriei relativității, că am inventat caloriferul și nu sîntem lăsați să le-o zicem europenilor în față, că sîntem, de fapt, poporul ales, dar ne-au driblat toți și ne-au faultat de ne-au rupt picioarele. În serile pline de duhul conversației – cînd la noi, la români, se pogoară blîndețea cerurilor care ne dau cea mai viermuitoare limbariță de pe lumea asta –, încep să curgă părerile și convingerile, informațiile aflate „pe surse“, din ciclul „dacă nici ăla nu mai știe, atunci chiar nu văd cine ar putea să...“, certitudinile că lucrurile n-au cum să stea altfel decît știm noi, pentru că ne-a zis cineva care știe. Mereu avem noi un om care știe. Și umblăm așa, langa, într-un labirint venit de „pe surse“, unde ne întîlnim zilnic cu marii noștri domnitori, cu Dinu Patriciu, care e viu, bine-mersi, undeva pe o insulă – chiar, ce-ar fi să fie pe bune?! – cu extratereștri care se mișcă în voie printre noi, pentru că ne seamănă leit, cu copii de cristal și lighioane venite din alte dimensiuni, și cu daci care ne protejează de pe Columna lui Traian, și ne netezesc drumul spre misiunea noastră de salvatori ai lumii.

Pînă la urmă, rătăcirea asta în teorii ale conspirației, în ficțiuni abisale și-n răgălii narative s-ar putea să fie și foarte bună, așa cum e murdărirea, care prinde bine uneori. Murdărirea, nu murdăria. Că tocmai aici stă și micul secret pe care mi l-a zis mie cineva, un om informat, nu pot să zic cine. „Nene...“, zice omul meu, „uite care-i faza... Murdăria e ceva vast, etern, în care dacă ai intrat, acolo rămîi. Mă-nțelegi ce vreau să zic?! Pe cînd murdărirea e altă dudă. Murdărirea e ceva temporar. Adică mai ai o șansă, mai poți s-o mai învîrtești, s-o... cutare. Știi?! La o adică, te mai speli, frățică...“ Cum ar veni, dacă tot rumegi la rebusuri și la toate cuvintele încrucișate din univers – iar cînd nu faci asta, citești despre cum au plămădit dacii lumea – s-ar putea să sesizezi că... ceva nu se leagă în felul în care e inginerită o poveste pe care cineva vrea să ți-o bage pe gît. Sigur, tu ești varză de conspirații și narațiuni care deraiază și fac prăpăd în cap, dar chiar poți să sesizezi cînd ceva pretinde prost că e altceva decît pare. Adică pură întîmplare. Și-așa se pornește bulgărele.

Mai deslușit, treaba stă așa. Mi-a zis mie omul meu. Chiar dacă cea mai sănătoasă primă suspiciune e aia de prostie pură, și-abia dup-aia vine teoria conspirației, oamenii de pe-aici încep să se prindă că au și dreptul să-ntrebe, nu doar s-asculte povestea. Deși presa clasică e-n comă, niște cetățeni de meserie, retrași în munții altor canale de comunicare, își fac meseria și-ntreabă. Mai află cîte ceva, dovedesc, și iar întreabă. Și tot așa. Nu mai e foarte confortabil la noi, de la o vreme, pentru autorii de povești de adormit publicul, pentru tătucii care-și puneau ochelarii și ne citeau seara, la culcare. Ăia care ne șopteau la ureche că le trebuie liniște ca să lucreze, să muncească pentru noi, să ne fie bine, să nu ne fure nimeni țara. Între timp, spunîndu-ne povestea, ne șuteau din portofel, ba chiar și ceasul deșteptător de pe noptieră. Cea mai proastă veste pentru ei e că publicul de-aici e, deja, doctor în teoriile conspirației. S-a supraspecializat. Îi plac atît de mult, încît, pînă la urmă, nu te mai lasă să dormi și trebuie să zici mai departe, să improvizezi. Iar dacă improvizezi prost, publicul face gură și cere banii înapoi.

Aici e murdărirea cea mai bună. Lumea începe să se prindă că poate să facă scandal și să ceară socoteală. Poate chiar și banii înapoi.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Anemierea creștinismului?

Se vorbește mult despre devitalizarea creștinismului în modernitatea tîrzie. Statistic vorbind, pare a fi adevărat: scade notabil numărul credincioșilor practicanți, care merg regulat la biserică. Sociologic vorbind, pare a fi adevărat: viața socială nu mai e normată de principii explicit religioase. Trăim într-o lume a laicității, unde bisericile și credincioșii sînt actori ai comunității, alături de oameni cu alte convingeri. În sfîrșit, cultural vorbind, referințele creștine pălesc ori dispar din bagajul europeanului comun. Artele, literatura, gîndirea, istoria, propriul trecut – care i-a modelat spațiul de civilizație – riscă să-i devină astfel în mare parte de neînțeles.

Totuși, să fie aceste diminuări sociologice și chiar culturale suficiente pentru a declara că substanța mesajului creștin s-a anemiat? Să fie niște parametri nonspirituali de ajuns pentru a susține că credința nu mai poate vorbi europeanului actual? Oare actul lui Christos să fi avut drept scop doar instituirea unei societăți calificate religios? Să fi repus El omul în contact cu adîncul dumnezeirii doar ca oamenii să-și amenajeze „cu putere de sus" viața în Cetate? În Evul Mediu, amintea Leszek Kolakowski („Despre ceea ce se numește criza creștinismului"), totul era conceput în simbolism creștin, totul era organizat în forme creștine: filozofia și artele, calendarul și familia, războaiele, invaziile, tortura, puterea și structura socială. „Era Europa mai creștină atunci decît e astăzi?" – se întreabă el. Depinde de ce înțelegem prin tăria creștinismului. Pentru Kolakowski, actul lui Christos îl eliberează pe om de un rău esențial, iar acest rău esențial e ura. În toate timpurile, tăria creștinismului ar fi „capacitatea de a construi o barieră împotriva urii în conștiința indivizilor", de vreme ce în ruga către Tatăl nostru, cererea „iartă-ne nouă greșelile noastre" se completează cu angajamentul „precum și noi iertăm greșiților noștri". Or, cerința de a renunța la ură e la fel de dificil de împlinit în toate timpurile. A fi activ în lume, dar eliberat de egoism, de spaima/agresivitatea față de celălalt, de ură. Erau mai mulți dintre aceștia în epocile premoderne decît sînt astăzi? Oricîți ar fi existat atunci și există astăzi – spune el –, „ei sînt sarea pămîntului, iar civilizația Europei ar fi un deșert fără ei."

Cerința de a renunța la ură.

Așa e. Dar a te elibera de atașamentul față de ego, de acapararea adevărului în beneficiul tău și alor tăi, de capcana urii e o cerință a tuturor religiilor. În fiecare religie apar fundamentalisme agresive care contrazic acest comandament. În fiecare, există oameni care se țin departe de închidere și ură. Există, de altfel, și oameni fără convingeri religioase, care își privesc semenul neidentic fără spasmul urii, care văd în el demnitatea omenească. Important în ruga creștină e faptul că tema eliberării de ură e adresată lui Dumnezeu, că face parte din dialogul cu El, că ne cuplează la înălțimea lui universală, așa cum se întîmplă în tematica oricărei religii.

În fond, a fi egoist nu e doar o chestiune de etică. E și o chestiune spirituală/teologică/metafizică. A fi egoist înseamnă pînă la urmă să impui divinului propriul tău chip, cu trăsăturile tale limitative. Obligi infinita lui plenitudine să se manifeste doar sub trăsăturile confesiunii tale, ale ținutului tău cultural. Reduci pînă la urmă credința la identitatea propriului grup, la materie pentru ideologii, la utilizare socială. Reținem din reflecția lui Leszek Kolakowski – și nu numai a lui – că tăria unei religii nu se arată în puterea ei de a genera reguli de civilizație, nu se măsoară cu reușita în istorie. Desigur, o religie autentică fertilizează cultura, iradiază într-o civilizație. Dar asta e o consecință. Prim în religie e reperul ei vertical, e capacitatea de a pune persoana umană în dialog cu transcendentul viu. Altfel, accentul s-ar muta pe utilitatea ei în amenajarea socială. Ceea ce se mai întîmplă chiar în modernitatea tîrzie.

Părintele Scrima amintea în această privință cazul Spaniei lui Franco, unde candidații la o funcție publică trebuiau să prezinte un certificat de la preotul parohiei, datat cu cel mult o lună în urmă, cum că sînt buni practicanți religioși; cazul Greciei de după război, unde „individul care nu arăta un respect sonor, conformist pentru instituția eclezială devenea suspect." Religia legată așadar de buna cetățenie, buna cetățenie dependentă de adeziunea declarativă la o religie. Astăzi încă, denumirea „Catedrala Mîntuirii Neamului" menține confuzia între popor – categorie istorică și colectivă, care nu poate fi subiect al mîntuirii – și „poporul Bisericii", comunitate de *persoane* care tind spre mîntuire, ceea ce se întîmplă în toate bisericile lumii.

Modernitatea tîrzie a anemiat formele moștenite, socio-culturale ale creștinismului. Dar nu-i poate anemia acestuia vectorul spre zenit, impulsul ascensional, chemarea la intimitatea cu divinul. Aș risca să spun că, pe lîngă scăderile amintite, modernitatea tîrzie poate avea chiar un rol util în discernerea a ceea ce ajunge să fie sedentarizare a credinței. Cu mai multă vehemență decît Kolakowski, Kierkegaard, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, și Nikolai Berdiaev, la începutul secolului XX, au criticat „sociomorfismul" religiei, conceperea creștinismului potrivit unor categorii ale logicii sociale, portretizarea lui Dumnezeu cu trăsături de stăpîn/judecător mundan.

În fond, expresiile vii ale credinței – limbajul imnic, iconografic, teologic contemplativ, cel al experienței spirituale – au calitatea unor forme mobilizatoare. Susțin elanul înțelegerii, transformarea de sine, atrag persoana umană spre universalul lui Dumnezeu. Paradoxul, îmbinarea văzutului cu nevăzutul, tensiunea fertilă între apofatic și catafatic, între misterul și manifestarea divinului, toate acestea te pornesc la drum, te dislocă din suficiența, din staza spirituală, din „regionalismul" spiritual. În secolul IV, un mare Părinte al Bisericii, Grigore de Nyssa, concepea credința ca *epectază*, ca elan „din început în început prin începuturi ce nu cunosc sfîrșit". Acesta e regimul credinței pe care ți-l recomandă expresiile ei vii.

Referințele creștine pălesc ori dispar din bagajul europeanului actual. Acestei inculturi spirituale e de dorit, e necesar să ne împotrivim. Fără cunoașterea amprentei creștine, europeanul de astăzi nu și-ar înțelege propriile valori, propria civilizație. Dar mai ține de cultura spirituală și de discernămîntul între elanul credinței spre zenit și reflexele ei asupra vieții de aici. Ține de cultura spirituală ca, cei doi termeni fiind discernuți, să le înțelegem articularea, ferind-o de ceea ce poate ajunge conventionalism, „sociomorfism" al religiei.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată:* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Cum am trăit Păltinișul

În generația mea, modelul electiv a fost acela al Școlii de la Păltiniș: era cenaclul alpin deschis „celor puțini" de către filozoful Constantin Noica. Nu contează, azi, cînd privesc retrospectiv, cîte parale metafizice măsoară ontologia noiciană, cît era de „originală", sau în ce măsură a influențat istoria ideilor la nivel european. Necirculată internațional, opera lui Noica (profundă, dar și greu traductibilă, tocmai din cauza supradozei de „specific" local) pare pîndită de o nemeritată uitare. Specialiștii și l-au însușit exegetic și au, firește, libertatea oricăror judecăți de valoare. Pentru noi, tinerii comunismului terminal (pe care-l credeam totuși etern, întrucît omul istoric e orb ca o cîrtiță), școala lui Noica deschidea adevărata Academie. Ea se opunea atît sistemului educativ public, deformat de propaganda regimului, cît și culturii oficiale, marcate de (auto)cenzură, conformism și dogmatism ideologic marxist-leninist. Tot ce ne displăcea – sau chiar ne îngrețoșa în discursul autorităților dintr-o dictatură cu viraje nord-coreene – se răscumpăra prin lumina venită de sus, dinspre muntele gînditorului înconjurat de ucenicii săi mai mult sau mai puțin ascultători, mai mult sau mai puțin înzestrați. Noica și modelul său paidetic ne dădeau sentimentul unei alternative mirabile. Căci prima căutare a tînărului vizează tocmai modelele: cine să-mi fie călăuză în lumea atît de opacă, la început, a celor spirituale și intelectuale? Recunosc, în cazul meu, „moda" noiciană a fost concurată de propriile descoperiri, în ordinea teologiei biblice, patristice, medievale și moderne. Însă lecturile din gînditorii religioși ruși sau din literatura patericală se întîlneau, prin filonul lor neoplatonic, cu predicația elitistă a maestrului din mica, deja legendara cabană, suspendată printre brazii de deasupra Sibiului. Noica făcea, pentru noi, legătura cu interbelicul românesc, dar mai ales cu rădăcinile culturale europene, de la Aristotel pînă la Heidegger. Exigența lui clasicistă (căci maestrul nu concepea accesul la cultura înaltă, fără disciplina filologică a umanismului erasmian) avea ceva din exaltarea unui rit inițiatic. Aoristele grecești căpătau un ce subversiv, tot așa cum familiarizarea cu marile texte filozofice primea accentul emancipării salvatoare. Noica reînvia modelul antic al filozofiei ca dialog și comunitate între un magistru și discipolii săi preaîndrăgiți. Așa cum elocvent o demonstrează studiile unui Pierre Hadot, toate școlile filozofice antice – epicureismul, scepticismul, cinismul, stoicismul, platonismul și aristotelismul – funcționaseră nu atît ca discurs fizic, etic și logic despre cosmos, cît ca practică ataraxică a înțelepciunii. Eroii stoicismului, Cato cel Tînăr, Quintus Mucius Scaevola, Epictet, Seneca sau Marcus Aurelius, nu căutau nicidecum gloria concursurilor literare, vanitatea puterii politice sau gloria postumă, cît horațianul *laetus in praesens.* Spre deosebire de Evul Mediu, cînd ciclul artelor liberale avea să fie subordonat teologiei, Antichitatea tîrzie urmărea, desigur, știința descriptivă, dar prefera să se concentreze mai ales pe armonia lăuntrică, împăcarea cu destinul, servirea binelui și meditația zilnică asupra morții, adică asupra beneficiilor practice prin care înțelepciunea reușește să îndulcească amărăciunea condiției umane. În secolele III-IV d.Hr., cînd toate aceste curente participă la sinteza neoplatonică, demarează subtila preluare creștină a acestei vaste tradiții, în cadrul primelor comunități monahale. Cu toate că, de la Schelling și Hegel încolo, filozofia modernă se logodise cu Universitatea (în care lucrase și mentorul său, Martin Heidegger), Noica revenea la modelul gînditorului privat (socratic) care strălucise în adevăratii corifei ai gîndirii moderne, precum Pascal, Descartes, Kierkegaard, Schopenhauer sau Nietzsche. E adevărat că Noica era un speculativ, nu un existențialist. Avea însă și o dimensiune ascetică, o doză sapiențială de *contemptus mundi.*

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

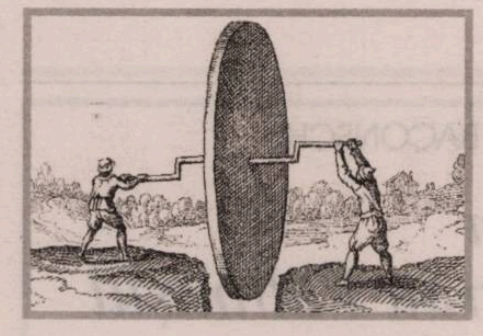

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Jurnal de campanie

Am urmărit fără mari așteptări prima dezbatere la care au participat principalii candidați la postul de primar al Bucureștilor. Organizată de o stație de televiziune care poate emite pretenții la multe lucruri, dar nu și la neimplicare politică, întîlnirea a fost un spectacol mai degrabă nesatisfăcător, de natură să nu lase loc prea multor speranțe privind viitoarea administrație a Capitalei.

Și spun asta în condițiile în care nu fac parte dintre pesimiști. Am crezut și cred în continuare că un pic de bunăvoință poate avea efecte sesizabile, inclusiv la nivelul autorităților alese.

Altfel, ne apropiem de finalul campaniei și cred că putem trage cîteva concluzii referitoare la ceea ce se întîmplă în București.

■ Devine tot mai ridicolă interpretarea acestor alegeri din perspectiva stînga *vs* dreapta. Dezbaterea se poartă mai degrabă pe linia sistem – antisistem. Nu are nimic ideologic și nimic pozitiv. Aproape toți oamenii despre care știu că vor merge la vot fac un soi de calcul al pagubelor. Vor vota cu acel candidat pe care îl bănuiesc mai puțin dăunător.

■ Faptul că dinspre PNL a venit, în al doisprezecelea ceas, propunerea realizării unei mari coaliții a „dreptei" pentru oprirea doamnei Firea ar putea fi interpretat ca un semn de luciditate. Nu e. E doar disperare. Momentul pentru așa ceva ar fi fost la începutul campaniei, cînd liberalii deja dădeau semne clare că se află într-o confuzie comică. S-ar fi putut salva elegant, alegînd să sprijine necondiționat un candidat credibil.

■ O decizie de felul acesta la București ar fi reparat parțial imaginea unui PNL incapabil să facă față PSD. O imagine care tinde să devină un soi de emblemă neoficială a ultimului partid istoric care mai contează.

Vor vota cu acel candidat pe care îl bănuiesc mai puțin dăunător.

■ Pe de altă parte, un semnal rațional de la centru ar fi oferit PNL șanse mai bune de adjudecare a votului politic (consiliile locale). În acest moment, PNL e mai degrabă în derivă și nu inspiră încredere. Se bucură de votul activului de partid și poate de cîteva voturi tradiționale anti-PSD. Entuziasmul lipsește cu desăvîrșire. Or, asta are consecințe electorale. Pe 6 iunie, cînd se vor fi publicat primele rezultate parțiale, urmăriți numărul de consilieri adjudecat de fiecare partid ca să înțelegeți mai ușor din ce poziții se pleacă pentru alegerile parlamentare.

■ Atît PNL, cît și USB au picat în capcana unei campanii ale cărei linii sînt trasate de PSD. Simplul fapt că domnii Predoiu și Dan s-au văzut la Antena 3 cu doamna Firea, pentru prima oară, e un semn în această direcție.

■ Momentul în care cei doi principali nepesediști l-au ascultat respectuos pe fostul primar al Bucureștiului, Sorin Oprescu, fără ca vreunul dintre ei să amintească faptul că dl Oprescu nu își termină mandatul pentru că pe numele lui există un dosar penal a fost, cred eu, mai relevant decît tot restul dezbaterii. Tonul zeflemitor, persoana și faptele fostului administrator al orașului au rămas nesancționate, deși, teoretic, cei doi erau acolo tocmai pentru a marca despărțirea de practicile erei Oprescu.

■ De cealaltă parte, PSD are și el propriile probleme. Avansul în sondaje al doamnei Vrânceanu Firea e vestea bună. Vestea mai puțin bună este că, la sectoare, situația e mult mai neclară. Însă presupunînd că le vor pierde pe toate, cîștigarea Primăriei generale e suficientă pentru a marca o victorie semnificativă. Nu e lipsit de relevanță faptul că ar fi pentru prima oară cînd un membru PSD, cu carnet de partid, cîștigă Bucureștiul. Sigur că dl Oprescu era un *proxy* al PSD, însă pretenția de independență l-a ajutat să evite, pentru o vreme, acuzațiile care însoțesc de obicei orice pesedist ajuns într-o funcție relevantă.

■ O eventuală victorie a candidatei PSD ar marca și o a doua premieră: Bucureștiul ar fi pentru prima oară administrat de o femeie. Nu e puțin lucru. Pentru dna Firea ar însemna și că ia o opțiune foarte serioasă pentru conducerea partidului, în condițiile în care poziția domnului Dragnea este destul de fragilă în acest moment. Probabil așa se explică și prezența relativ discretă a conducerii PSD în campania pentru București.

■ Rămîne un mister pentru mine felul în care comunitățile din București se raportează la momentul alegerilor. Foarte puțin implicate, foarte puțin vizibile, uneori de-a dreptul irelevante. Și totuși, aceleași comunități reușesc uneori să se mobilizeze fantastic. E greu de înțeles de ce se poate milita pentru un sat din mijlocul Apusenilor, dar nu se poate pune presiune pe politicieni aflați în cel mai vulnerabil moment al carierei lor, un moment în care chiar ar fi dispuși să asculte.

■ În fine, revenind la alegerile propriuzise, deși sondajele indică tendințe clare pentru Capitală, insist să spun că orice pariu e hazardat. Finalurile de campanie sînt aproape întotdeauna pline de surprize în România, și nu cred că anul acesta vom fi feriți de ele.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

De ce contează cei care contează

Cu totul, ei sînt 751 și vin din 28 de țări. Cu toții, ei reprezintă maximum de democrație directă pe care îl poate livra acum Uniunea, deoarece ei constituie Parlamentul European. Unii sînt prezențe exotice, cum ar fi reprezentanții Partidului Piraților. Alții sînt de extremă dreapta sau comuniști. Unii vor integrarea europeană, alții doresc din răsputeri desființarea Uniunii. Deh, oameni și ei. Unii sînt remarcabili, alții joacă rolul unor eterni necuvîntători, bucuroși că au un salariu fain, birouri prost aerisite, o navetă obositoare pînă la Strasburg, o cantină bună și posibilitatea de a mulțumi partidul de acasă, cu parte din salariu sau sinecuri pentru nepoatele șefului.

Mînați de pasiunea lor pentru clasamente și retrospective, colegii de la *Politico* (cea mai în vogă publicație care scrie de la Bruxelles despre Bruxelles) au comis-o încă o dată. Au publicat un clasament care cuprinde numele a 40 de MEPi „care contează". Oameni care au făcut ceva remarcabil în anul de cînd au fost aleși. Doar jumătate dintre statele membre au reprezentanți. Se pare că electoratele celorlalte 14 nu au reușit să „producă" măcar un parlamentar european remarcabil. Ce ziceți? Are România vreunul? Stați curioși pînă spre sfîrșitul articolului.

Germania domină topul, cu 16 prezențe. Marea Britanie este pe locul doi, departe în urmă, cu doar cinci. Este firesc. Mărimea economiei și rolul politic asumat de nemți îi fac să domine orice dezbatere sau proces decizional în Bruxelles. La fel de „natural" pare a fi că Europa de Est are doar 7 (șapte!) prezențe din cele 40. De unde se vede că actuala Uniune a celor 28 continuă să fie un club al celor egali, în care unii sînt mai egali decît alții. Repartizarea pe familii politice este echilibrată, potrivită proporțiilor electorale: popularii au 13, socialiștii sînt peaproape, cu 12, iar ALDE are 5.

Era firesc ca o bună parte dintre șefii comisiilor sau ai familiilor politice să figureze de drept pe listă. Politicieni ca Martin Schulz, Manfred Weber sau Guy Verhofstadt, împreună cu Jerzy Buzek, Pavel Svoboda și Roberto Gualtieri se luptă să decidă care este ordinea de zi și lista priorităților în cadrul lucrărilor acestui animal politic extrem de original care este Parlamentul European. Pe de altă parte, politicienii din familia politică vioaie a lui Nigel Farage, Marine Le Pen sau Matteo Salvini sînt acum la modă, impresionează masele și inspiră valul eurosceptic. Sînt greu de ignorat. Ar mai fi cei care au o țintă unică (idee fixă) și care își mobilizează toate eforturile pe acea direcție. De exemplu: neamțul Daniel Caspary, de care depinde statutul de economie funcțională de piață pentru China (grea misie!) sau tînăra olandeză Marietje Schaake, care este un suporter fanatic al modelului de economie digitală propus de Statele Unite.

În fine, întrebarea: are România vreun parlamentar în acest grup select? Da, are! Nu este Monica Macovei, al cărei efort întru definirea Procurorului European părea să o îndreptățească la titulatura de parlamentar „care contează". Nu este nici Ioan Mircea Pașcu, ditai vicepreședintele Parlamentului European, cu varii conexiuni strategice și relații îndelung cultivate. Nu este nici Adina Vălean (adică doamna Crin Antonescu), tot vicepreședinte. Nu este nici măcar Laurențiu Rebega, cel care a fost ales la socialiști și care a trecut la extremiști. Despre Ana-Claudia Țapardel, Doru-Claudian Frunzulică sau Mihai Țurcanu nu am ce vă povesti, căci nici ei nu spun prea multe.

Gata cu suspansul! Unul dintre cei șapte parlamentari est-europeni și singurul din România este Sorin Moisă. V-am mai povestit despre el. Ia parte din negocierile alea grele cu TTIP-ul, acordul de comerț cu SUA. A fost raportor al opoziției *(shadow rapporteur)* pentru acordul cu Canada. A încercat să lege negocierile de vizele românilor. Nu a obținut suficient sprijin politic, astfel încît a renunțat la calitatea de raportor. De aceea, *Politico* l-a nominalizat și a hotărît că el contează, la categoria *„National Champions"* (traduceți cum credeți).

un sport la Răsărit

Dincolo de campionatul nostru și de cele din țări cu tradiție în fotbal, la televiziunile de sport din România poți vedea acum destul de des partide din campionate care altădată erau considerate obscure. Nu e prea mult fotbal?

E cum i-ai spune unui patron de magazin de bomboane că scoate la vînzare prea multe produse cu vișine și prea puține cu cremă de căpșune. Treaba lui. Dacă vinde, face bani, dacă nu, dă faliment. E atît de simplu. Televiziunile, cele de sport în esență, nu mai vînd de mult un meci sau altul, ci un univers populat de tot felul de lucruri, ca într-o galanterie. Intri, iei ce vrei sau nu iei nimic, dar e clar că acolo vei găsi diverse obiecte, în caz că ai nevoie. Cu meciurile obscure e ca și cu acele cutii de dulciuri nu neapărat atractive, pe care le vedem mereu pe raft, întrebîndune cine le cumpără. Sau ca într-o secțiune de produse de bricolaj – te crucești ce poți găsi acolo, habar n-ai la ce folosesc chestiile alea. Așa e cu fotbalul. E vast, de larg consum, ceea ce înseamnă că unele părți ar putea să nu fie consumate deloc. Dar prezența lor asigură un soi de confort inconștient sportivului de canapea. Știe că sînt acolo, în caz că într-o zi... Suferim mutații și între ele sînt obezitatea și supraproducția. Tipul de azi trebuie să se simtă ca găina în vîrful grămezii de boabe, ochii lui sînt mereu mai mari decît stomacul. Campionatele mici, îndepărtate, sînt granița cețoasă dintre neantul de dinaintea epocii conexiunilor globale și lumea confortabilă din vîrful telecomenzii. Senzația nesfîrșitelor canale e aceeași cu cea din megamall-uri sau hipermarket-uri. Intrăm și ne simțim ca acasă. O casă mare, plină de indispensabile obiecte inutile. **(R. N.)**

Acasă

Texte și opinii de:

- Cristina HERMEZIU (jurnalistă)

„Acolo unde nu mergi tot timpul pe sîrmă“

- Elena STANCU (jurnalistă)

„Teleleu“

- Florin LĂZĂRESCU (scriitor)

„Acolo unde nu e bine“

- Dana ENULESCU (jurnalistă)

„Nicăieri și oriunde sînt singură, cu amintirile mele“ – interviu

- Svetlana CÂRSTEAN (scriitoare)

„Există o casă pentru mine în poemele tale“

- Luiza VASILIU (jurnalistă)

„Acasă la jurnaliști“

argument

O viață de om, întreagă

Casa-vagon, construită de bunici în anii '60, în mahalaua unui oraș de provincie, a fost acasă pînă am plecat la facultate. După aia a devenit, fără să-mi dau prea bine seama cum, „la ai mei“. Primul loc din București care am simțit că-mi aparține cu adevărat a fost cămăruța de cămin pe care mi-am improvizat-o în fostul Hotel Tranzit. Și de ea se leagă coșmarul meu „locativ“ recurent, care se desfășoară după același scenariu de fiecare dată: mă întorc la cursuri, după vacanța de vară, umblu năucă prin oraș și nu mai am unde să mă cazez, pentru că locul meu minuscul, cu tot cu geamul lui cu perdele galbene, a dispărut de pe fața pămîntului. Și după mai bine de 20 de ani, mă trezesc cu un gol imens în stomac.

Am locuit, apoi, în alte două garsoniere și într-un apartament, de care nu m-am lipit niciodată. Mă simțeam în trecere, spre un „acasă“ pe care nu mai știam prea bine unde să-l găsesc. Nu puteam să mă apuc de nimic, nu-mi venea să-mi desfac bagajele, cu gîndul că, în curînd, o să plec mai departe. Starea de provizorat mă înnebunea. Am mai căutat. Am dat, dintr-o mare întîmplare, de agentul Pisică, care era pe cale să bată palma cu niște francezi pentru un apartament dintr-un bloc cu patru etaje, aflat lîngă Grădina Icoanei. I-am spus că mi-aș dori măcar să-l văd, chiar dacă n-aveam nici o șansă. Dacă m-ar fi întrebat cineva care era locul din București în care mi-ar fi plăcut să locuiesc, aș fi spus fără să stau nici o clipă pe gînduri că acolo, între cele două parcuri, printre casele melancolice din Piața Cantacuzino.

Am urcat împreună la ultimul etaj. Ne-a deschis proprietarul, care semăna ca două picături de apă cu actorul Dustin Hoffman. Cînd am văzut apartamentul micuț, dar extrem de luminos, ochii mi s-au umplut de lacrimi. Nu aveam banii și, oricum, fuseserăm preveniți că urma să fie dat în curînd altcuiva. Dar eu simțeam că e al meu, că regăsisem ceva ce pierdusem cu mult timp în urmă, cînd plecasem din casa alor mei. Și poate că, uneori, casele sînt ca pisicile, și își aleg ele oamenii care să le locuiască. Altfel, mi-e destul de greu să găsesc o explicație pentru cum s-au potrivit și s-au aranjat lucrurile în cele din urmă.

Odată mutată acolo, m-am liniștit. Ca și cînd m-aș fi adunat de pe drumurile unei călătorii lungi. În doisprezece ani s-au întîmplat multe: am scris, am rîs, am făcut planuri, am călătorit și m-am întors, m-am întristat, am suferit și mi-a fost bine. În fiecare acasă chiar e o viață de om, întreagă. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Cristina HERMEZIU

Acolo unde nu mergi tot timpul pe sîrmă

Cînd am venit în Franța cu o bursă postdoc, am locuit o vreme într-o cameră de cămin studențesc cu o chicinetă minusculă și un linoleum atît de ponosit, încît, ca să nu-l mai văd, am început să-l scriu, mîzgălind cu markerul tot felul de citate sau definiții de cuvinte din dicționar (am plătit greu fantezia asta, la mutare a trebuit aproape să îl rașchetez).

Aveam, de asemenea, un fel de plită electrică și, ca să-mi pregătesc niște ouă ochiuri, spre exemplu, mîna căuta automat sticla cu ulei în locul de lîngă aragaz de acasă. Din România adică. Și n-o găsea. Am făcut o bună bucată de vreme gestul ăsta în gol, de care-mi dădeam seama cu o secundă prea tîrziu. Sticla nu mai era acolo, *locul* nu mai era acolo.

Memoria gesturilor are o încăpățînare frumoasă, automatismele sînt acasa trupului și a minții. S-a deprins trupul cu alte automatisme. Vinul alb nu mă (mai) aștept să fie dulce, chiar dacă are aceeași culoare uleioasă ca o grasă de Cotnari. Acum mi se pare normal să fie un vin aspru, lîngă stridii, și unul destul de sec și rece, dacă ai chef de un *kir,* punînd însă în inima paharului un strop de sirop de rodii.

Dacă pleci destul de mult timp (cît?), se altoiesc firesc, fără merit, alte gusturi: ești, pentru atîta lucru, *acasă?*

În primele luni în Franța, m-am dus la o întîlnire a studenților cu cineastul Arnaud Deplechin, organizată într-un amfiteatru de la Universitatea Paris 6 Jussieu. După discuția moderată de scriitoarea și psihanalista Julia Kristeva, s-a dat cuvîntul celor din sală. Țin minte că am pus o întrebare destul de complicată și cu un accent teribil, și mai exacerbat de conștiința că nu eram acasă la mine. Dar faptul că am pus întrebarea a făcut să mă pot împrieteni cu Xavier, un doctorand spaniol care mi-a dat apoi niște idei formidabile pentru lucrarea despre *ritm* pe care o aveam de pregătit pentru postdoc.

Probabil că ești foarte departe de casă cînd, lingvistic, te supraveghezi tot timpul. Cioran a vorbit undeva despre teribila oboseală de a fi și în limbă, și în afara ei. Iar *acasă* e, desigur, cînd limba se supune *inconștient* gîndirii atotputernice, și nicidecum invers, cînd gîndirea e nevoită să se plieze pe limbă, atîta cîtă e. Fericiți cei care dobîndesc repede mai multe *acasă*.

Îmi amintesc de o altă scenă, petrecută într-o sală de tribunal din Franța, unde o familie de romi aștepta să le vină rîndul la judecată. Erau vreo zece alte cazuri înaintea lor, diverse găinării sau dușmănii domestice; o lume fascinantă și efemeră, în care recunosc că îmi place să admir, pe viu, de cîte ori sînt chemată să asigur vreo traducere, ceremonialul invariabil elegant al audierilor și spectacolul retoricii. Cu respect pentru traumele omenești, mai grave sau mai superficiale, ale celor care se judecă, mi se par de o poezie infinită încadrarea strictă, orice-ar fi, în canon, teatralitatea costumelor de magistrați, dar mai ales patosul cumva liric din pledoaria acuzării sau a apărării. Familia de romi se plictisea pe băncile din lemn șlefuit, și nu numai ei, tot publicul ad-hoc, cei convocați, nevoiți să-și aștepte rîndul. Foială, vorbe în șoaptă, iPhone-uri consultate pe furiș. Uneori se lăsa brusc tăcerea. O clipă intensă de liniște, de parcă prin sala de judecată ar fi trecut deodată un înger. Exact într-o astfel de clipă suspendată s-a auzit un cîntec, o îngînare melodioasă și nepăsătoare, un sunet subțire și prelung, netrucat și spontan. Fetița romă cînta, ca la ea acasă.

Nu știu ce mai e *acasă*. Acolo unde nu mergi tot timpul pe sîrmă. Acolo *unde* și *cînd* îți place ce faci. Acolo unde uiți de tine. Acolo unde ai voie să plîngi un pic și nu te vede nimeni. Acolo unde nu ai automatisme pentru că nu le mai vezi. Acolo unde rîzi de tine și-ți face bine. Acolo unde te îndrăgostești de mai multe ori și e atît de normal. Acolo unde îți găsești, la locul ei, sticla cu ulei. Acasă e *acolo* unde nimănui nu i-ar trece prin cap să te întrebe de accent, fie că-l ai, fie că nu. Adică, în scris?

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă. Din 2004 s-a stabilit în Franța.*

Elena BORRÁS

„După cum spuneam ieri"

Spre norocul meu, plecările mele au început de la o vîrstă destul de fragedă, fiindcă părinții mei au hotărît să mă trimită în străinătate cîte o lună în fiecare vară. Țin minte că prima dată (aveam 11 ani) nu am vrut să fac asta, am plîns întruna, am amenințat că intru în grevă, că nu o să mai vorbesc cu ei. Dar bineînțeles că, la plecarea din orășelul din Anglia în care petrecusem o vreme, am plîns din nou, de data asta pentru că deja mă contaminasem cu virusul dorului de ducă. Și bineînțeles că am vorbit în continuare cu ai mei, nu am mai făcut nici o grevă. Și de atunci am tot plecat. Însă nu atunci a fost momentul în care am plecat cu adevărat de acasă. Nici măcar cu mulți ani după aceea, cînd am trăit pentru o perioadă mai lungă la Bruxelles. Atunci am început să savurez pe bune acel Cola-Cao trimis de maicămea, care îmi amintea fără îndoială de gustul copilăriei, al adolescenței și al primei mele tinereți, în timp ce în paralel învățam să beau cafea dimineața, pentru că simțeam că acel praf maro venit direct din cămara familiei mele era prea prețios ca să-l consum în fiecare zi. Obiceiul de atunci mi-a rămas pînă în ziua de astăzi: „acasă" este locul unde pot să-mi beau cana cu Cola-Cao rece, în diminețile acelea în care nimic altceva nu ar fi putut să mă bucure mai mult.

„Acasă este acolo unde te simți ca acasă și ești tratat bine."

DALAI LAMA

Sau cel puțin, în felul ăsta, un loc poate să devină la fel de acasă, mai degrabă decît „acasă". Dar faptul că ceva ajunge să fie „acasă" nu înseamnă neapărat că așa va rămîne pentru totdeauna. Acasă poate fi o stare, o perioadă. Acasă poate fi în mai multe locuri deodată. În același timp, un loc devine acasă dacă există persoane care te ajută să așezi cărămizile ei. Nu aș putea să trăiesc într-un loc în care nu ar exista oameni dragi, oameni cu care să mă înțeleg și cu care să pot să mă simt cu adevărat în siguranță, fără să conteze că sînt îmbrăcată în trening și port un tricou vechi. Uneori călătorești pînă la capătul lumii, ajungi să vezi locuri minunate și tot la aceleași ritualuri te întorci. Pentru că sîntem făcuți din obiceiuri, pînă la urmă, iar acestea sînt o parte importantă a fundației.

Bineînțeles, fiind plecată, îmi lipsesc anumite persoane, mai ales în momentele importante. Distanța fizică joacă un rol destul de important: în ciuda faptului că am acces la Internet tot timpul și că aș putea să vorbesc cu oricine, aproape în orice moment, comunicarea devine mai dificilă cînd nu împarți un loc în spațiu și un timp comun cu cealaltă persoană. Dar la fel cum trece viața pentru mine, trece și pentru cei care au rămas acolo. Nu afli lucrurile care se întîmplă în viața de zi cu zi, ori ajungi să le afli online, la mîna a doua, și acest fapt poate să devină destul de frustrant. La un moment dat, nu ai decît să accepți situația, să-ți asumi că atunci cînd ești departe, trebuie să înveți să selectezi și să sintetizezi orice informație. Te înveți cu gîndul că oamenii dragi se vor căsători, vor face copii, vor merge la petreceri, se vor supăra unii pe ceilalți, și așa mai departe... chiar dacă tu nu ești acolo să vezi, să plîngi cu ei sau să stai peste noapte cu copiii lor. În același timp, am devenit, oarecum, mai selectivă față de cum (sau cu cine) îmi petrec timpul cînd mă întorc într-unul dintre locurile pe care le consider „acasă": fie în orașul meu natal, fie la capătul lumii, unde acum un an îmi petreceam cîteva săptămîni la cort și salutam berzele în fiecare dimineață înainte de culcare, fiindcă acolo se luminează la ore absurde pentru o ființă obișnuită cu nopți mai întunecate și mai lungi. Această senzație de întoarcere la ceva cunoscut, de stat la mai multe pahare de vorbă, ca și cum spațiul nu ne-ar fi despărțit pentru cîteva luni, sau chiar ani, este ceea ce mă face pe mine să identific acel „acasă". „Acasă" sînt toate momentele în care poți să începi o discuție cu o propoziție celebră la Salamanca: „După cum spuneam ieri..."

***Elena Borrás** este traducătoare de literatură română în limba spaniolă și trăiește la București de șase ani.*

Florin LĂZĂRESCU

Acolo unde nu e bine

Mama zice că o să se dărîme casa peste ea, că nu mai poate s-o repare, că nu mai are putere să plivească grădina, că or s-o năpădească buruienile, că plouă din ce în ce mai puțin, că un nor de praf roșu se deplasează dinspre Sahara către România, pe scurt, că se apropie sfîrșitul lumii. Tata nu vrea să țină cont de stimulatorul cardiac, încearcă să muncească în continuare ca în tinerețe, pentru că „dacă nu fac eu, cine face?“. Vecinul meu a pus doi bușteni de lemn de-a lungul drumului, în dreptul casei lui, să mai reducă din viteza mașinilor care merg cu 15 km pe oră. Nea' Mitică umblă cu un mîța într-un sac, pe spinare, se duce la rîu s-o omoare pentru că „s-a înnădit la puii de găină“.

Un copil moare mușcat de cîini în mijlocul orașului. Vînzătoarea de la supermarket îmi dă cumpărături la caiet, dacă mi-am uitat portofelul în cealaltă geacă. Tomberoanele de gunoi sînt totdeauna pline. Dezinfectantul cu care s-a spălat doctorul pe mîini, înainte de a-l opera pe tata, e posibil să fi fost apă chioară. Noul sistem de semaforizare inteligentă, care a costat enorm, a creat haos în oraș. În timpul secetei care ucide sute de hectare de culturi, prezentatorii de la meteo sînt fericiți că e „vreme bună“ de mers la munte și la mare. Dacă n-ai lanț pentru ancoră de barjă comercială și-ți lași bicicleta nesupravegheată cinci minute, cineva reușește să taie cablul oțelit-plastifiat și să o fure. Autobuzul se strică, iar șoferul urlă la călători să coboare și să-l împingă. Mașina îți poate funcționa impecabil, dat tot trebuie să dai minimum 50 de lei șpagă ca să treci ITP-ul. Oricît de cald ar fi, dacă deschid o fereastră, totdeauna este cineva care urlă că „trage curentul“. Un regizor de teatru plătit cu 20.000 de euro nu se simte bine, iar actorii plătiți cu 68 de lei pe spectacol repetă, se pregătesc singuri, cum îi taie capul. Nici un taximetrist nu respectă nici o regulă de circulație. Un fotbalist cade din senin pe teren, iar cei de la Ambulanță îl aruncă pe targă ca pe un sac de cartofi. Ușa termopan de la bucătăria casei, pe care am cumpărat-o, are o crăpătură prin care se poate strecura pisica.

Copiii noștri arată, se îmbracă, se comportă fix la fel precum cei din Vest. Peste bătrînii noștri parcă a trecut istoria cu tancul. Dacă te iei după comentariile de la sfîrșitul articolelor din presă sau după cele de la postările de pe Facebook, reiese că majoritatea românilor e ori dementă, ori imbecilă. Toată lumea vrea figuri noi în politică, dar mai toți îi votează pe aceiași politicieni vechi pe care îi știu de la televizor. Nimeni nu mai are timp de citit, deși, totodată, aceiași oameni aferați văd lunar zece filme și douăzeci de seriale pe net ori robotesc de cîteva luni la un joc pe smartphone. Unii sînt păliți de iluminare prin tabla Jeep-ului mai ceva decît Saul pe drumul Damascului, se mută la țară, pun țoale pe jos, petunii în geam, își construiesc o bulă idilică și preamăresc viața patriarhală a țăranului român. Construim vile-vile-vile. Visăm autostrăzi în fundul curții. Ne împărțim în vegani, vegetarieni și carnivori. Ne temem de cutremur. Pietonii îi urăsc pe bicicliști, bicicliștii îi urăsc pe șoferi. Și invers. Ne mîndrim peste măsură, ca și cum ar fi o realizare personală, cînd cîștigă „ai noștri“, apoi îi disprețuim cînd pierd. Toată lumea dă vina pe toată lumea. Nimeni nu vrea să-și asume nimic, în special naționalitatea... Nu cred că *acasă* e neapărat acolo unde e bine. Eu, de exemplu, mă simt acasă în toată bulibășeala schițată fugar mai sus, pe care aș putea să o povestesc la nesfîrșit. N-am vrut niciodată să trăiesc în altă parte. Altfel, e doar o convenție. În funcție de locul în care îți propui să ajungi, pleci sau nu de-acasă. Dacă vrei să ajungi pînă la magazinul din colț, ai plecat de acasă, iar casa înseamnă acasă. Dacă ieși din oraș, pleci de acasă, iar acasă înseamnă orașul. Dacă ieși din țară, acasă înseamnă țara ta. Dacă ar fi să pleci cu o rachetă pe Lună, acasă înseamnă Pămîntul. Pînă la urmă, adevăratul acasă e acolo unde mintea ta are cele mai mari șanse de a se împăca cu sine.

N-am vrut niciodată să trăiesc în altă parte.

„Orice cîine e leu la el acasă.“

(proverb afgan)

***Florin Lăzărescu** este scriitor și scenarist. Cea mai recentă carte a sa,* Întîmplări și personaje, *a apărut în 2015, la Editura Polirom.*

Unde vă simțiți mai „acasă“? În America, în România, sau, ca om al planetei, peste tot unde aveți cititori?

Norman Manea: Acasă nu mă mai simt nicăieri. Mă simt bine aici, pentru că strada, mîncarea, chipurile, limba, clădirile chiar, totul, îmi aduc aminte de o perioadă a tinereții care s-a dus definitiv. Mă simt bine și în alte părți, cînd sînt primit cu prietenie și cu afecțiune și, uneori, chiar și cu admirație. N-aș putea să decid foarte clar unde mi-e cel mai bine, dar probabil că, dincolo de ofurile eului, probabil că, totuși, la masa de scris, ceea ce, pînă la urmă, înseamnă în limba română.

(fragment din interviul apărut aici: http://www.agerpres.ro/cultura/2016/05/22/interviu-norman-manea-ma-simt-acasa-la-masa-de-scris-ceea-ce-inseamna-in-limba-romana-11-32-14, autori Daniel Popescu și Mirela Bărbulescu)

Jean-Lorin STERIAN

Prețuri, case, suflete

În scurtă vreme, plec din țară pentru o perioadă mai lungă. Cu trei săptămîni înainte de data zborului, mi-am deschis valiza și am lăsat-o la vedere, în sufragerie. Din cînd în cînd, așez în ea, ca într-un *layer cake,* lucrurile despre care îmi închipui că vor fi indispensabile în următoarele patru luni. Cum ar fi o pereche de pantofi sport, deteriorați, pe care am de gînd să-i las în locul unde am locuit pentru prima oară în Berlin. De cîțiva ani, am căpătat acest obicei de a lăsa încălțări și piese vestimentare în locuri cu rezonanță sentimentală. De obicei, acestea sînt de două feluri – casele în care am locuit suficientă vreme și locurile amprentate de persoane importante din viața mea. Ambele conțin ipostaze la timpul trecut al sentimentului de acasă.

De zece ani, oricît de des aș călători, acasă e garsoniera din Șipotul Fîntînilor. Din 2008, cînd aprind neonul aflat deasupra ușii pe care scrie „lorgean theatre", în ea se întîmplă piese de teatru și performance-uri. De cinci ani, spectatori de la lorgean au devenit, la rîndul lor, gazde de spectacole, grație unei campanii pe care am intitulat-o „Se joacă cu casa deschisă". De la garsoniera de 32 de metri pătrați, conceptul s-a răspîndit în zeci de apartamente din București, iar de trei ani s-a concretizat într-un festival. Din 2015, am lăsat-o mai moale cu transformatul periodic al casei în spațiu semipublic. Și asta mi-a schimbat viața într-un mod pe care nu aveam cum să-l anticipez. Coincidență sau nu, din luna în care am luat această decizie, am început să-mi închiriez garsoniera pe AirBnB, ca și cum nu aș fi fost capabil să renunț complet la împărțirea spațiului privat cu alții. Cum personalitatea cuiva și spațiul în care trăiește se influențează reciproc, afluența de străini în spațiul privat a avut un impact dramatic în viața mea. Sinele meu are preș la intrare – e una dintre concluziile la care am ajuns după mai multe reprezentații cu *we need to talk about Lorgean,* performance în care cei 17 spectatori invitați sînt rugați să-mi evalueze, cu testul Johari, modul în care mă prezint în fața lor, pentru a deveni apoi moștenitori (prin testament oficial) al cărților din biblioteca mea.

La HomeFest, oamenii își deschid casele nu doar pentru prieteni și rude, ci și pentru oameni necunoscuți. Nu știu alții cum sînt, dar eu m-am simțit întotdeauna bine în casele celorlalți. Îmi iubesc casa, dar, cu siguranță, nu mi-este suficientă. Am nevoie să o părăsesc, ca să mă pot bucura cînd mă întorc în ea, la fel cum am nevoie să călătoresc ca să mă simt întreg. Ori să o văd reflectată în ochii celorlalți. În 2009, cît timp am beneficiat de o rezidență artistică în Londra, am petrecut o lună într-o garsonieră situată la ultimul etaj al ICR-ului, o clădire în care angajații locuiau în apartamente aflate pe același palier cu birourile în care lucrau. În aceeași perioadă, apartamentul meu din București a fost locul unui alt tip de rezidență: în el au locuit pe rînd paisprezece oameni, timp de 48 de ore fiecare. Unii dintre ei îmi erau apropiați, alții doar cunoștințe întîmplătoare și, într-un caz, o persoană complet necunoscută (recomandată de o prietenă). Astfel, în timp ce colonizam spațiul public al unei instituții, spațiul meu privat suferea la rîndul lui o multiplă colonizare, căpătînd valențe de spațiu public (pensiune, hotel). Celor paisprezece locatari temporari li s-au înmînat o cameră video și o casetă, cu rugămintea ca la sfîrșitul celor 48 de ore să lase aproximativ 20-25 de minute în care să înregistreze ce doresc, cu condiția ca filmarea să aibă loc în apartament (garsonieră). Pentru a avea totuși un fir roșu, filmarea trebuia să conțină și o scenă a preparării cafelei sau a ceaiului într-o dimineață (ritual de adaptare), cît și lectura în prezența camerei a unei pagini dintr-o carte aleasă la întîmplare din bibliotecă. La sfîrșitul fiecărei „rezidențe", dacă în apartament apăruseră transformări, coordonatorul de proiect refăcea cadrul inițial pentru ca fiecare să beneficieze de același interior lăsat de mine la plecare. M-a interesat raportarea la spațiul meu privat, modul în care s-au lăsat influențat de el, și invers, cît a contat gradul de cunoaștere și modul în care interacționaseră sau nu cu locuința în trecut, cît și în ce fel s-au raportat la prezența/absența mea. La întoarcere, din cele aproape șapte ore de material brut de filmări, am editat un film de aproximativ 15 minute, intitulat *Cadastre,* al cărui autor colectiv sînt locuitorii temporari, dar adevăratul regizor este apartamentul – sau, mai precis, *lorgean theatre.*

© J.-L. Sterian

„Acasă înseamnă oricare patru pereți care înconjoară persoana potrivită."

HELEN ROWLAND

Cu două-trei luni înainte de începerea HomeFest-ului, vizitez apartamente pentru a le evalua potențialul artistic. Dacă ar avea sens, aș putea să-mi deschid deja o agenție imobiliar-culturală. Acolo unde alții văd o sufragerie, eu văd o scenă. Și nu mai sînt singurul. Sînt încîntat de numărul mare de oameni care își deschid casele pentru ceilalți. Desigur, pentru ei acest lucru se întîmplă o dată pe an și are efectul unei schimbări de culoare a pereților sau a mobilei, reîmprospătînd afectiv un spațiu banalizat de trăirea de zi de zi. *The domestic box* se transformă în *magic box.* La rîndul lor, actele culturale sînt influențate de spațiul domestic care le găzduiește. Așa a apărut *homemade culture.* Am definit *domestic box*-ul ca spațiul locuit în care au loc acte performative artistice intenționat organizate. Acesta se activează cînd în el se produce o întîlnire, cea dintre artiști și public, întîlnire mediată de gazdă prin prezență și, indirect, prin spațiul pus la dispoziție de către aceasta. *Homemade culture* este ceea ce se naște din această întîlnire, produsul viu generat *în* și *de* spațiul domestic.

Nu mai știu dacă preocuparea către cele cultural-domestice m-a ales pe mine sau eu pe ea. Gabriel Liiceanu scrie într-un articol din revista *Secolul 20* (și nu pot decît să-l cred) că, în greaca veche, înainte de a fi *fire, caracter, fel de a fi, ethos* a însemnat *locuință.* Mai spune și că o etică originară ar fi o știință a locuirii, nu una a moravurilor. Mă simt ca acasă în casele celorlalți și stingher, uneori, cînd sînt singur acasă. Am nevoie de magia interioarelor celorlalți, pentru a o reactiva pe a mea. În economia unui festival intră și obiectele promoționale. Pînă acum am produs cănі, tricouri, șosete și tradiționalii magneți. Pentru ediția următoare, pregătim prețuri de intrare, inscripționate cu *„Welcome to HomeFest".* Prețul nu reprezintă doar invitație politicoasă, ci și un îndemn la curățire a spiritului înainte de a trece pragul cuiva, suflet sau locuință. În valiza de Germania am pus mai multe perechi de șosete găurite și o pereche de încălțări vechi pe care le voi lăsa pe Rigauer Strasee, Simon Dach Strasse și Islandische Strasse, adrese temporare din perioada singurei și firavei încercări autentice de a-mi muta, pe termen lung, sufletul și corpul în altă țară. Nu știu dacă să mă bucur că n-a reușit.

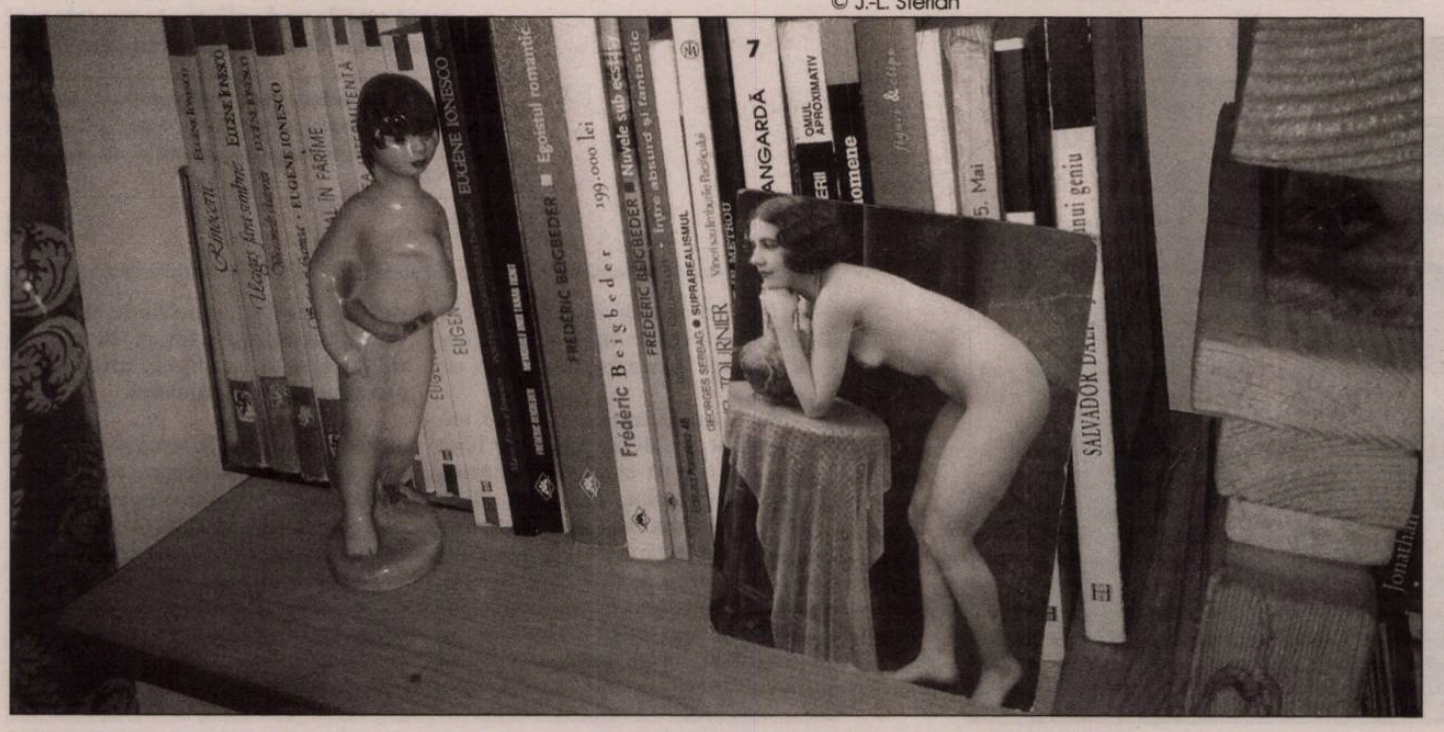
© J.-L. Sterian

Jean-Lorin Sterian *este scriitor. Din 2008 și-a deschis teatru* (lorgean theatre) *în propriul apartament, iar în 2014 a inițiat Festivalul HomeFest.*

Svetlana CÂRSTEAN

Există o casă pentru mine în poemele tale

Îmi plac hotelurile. Cîndva îmi plăcea în vizită, pentru că asta însemna că cineva te primește la el acasă. Iar la altcineva era altundeva, în locul în care regulile nu sînt cele de acasă, acolo unde nici măcar tu nu ești cel de acasă. Dacă ai apucat să te dezrădăcinezi o dată, nu mai refaci un acasă complet nicăieri. Pentru că va exista mereu un alt loc căruia îi aparții. În hotel nu aparții nimănui. Într-o zi, mi-am dat seama că singura casă permanentă este și va fi în laptopul meu. Acolo, sau mai degrabă aici, unde scriu acum, e cel mai intim spațiu în care mă pot afla. Aici pot aluneca în cea mai nestingherită intimitate, în cele cîteva texte ale mele prin care navighez. Cu ele alături, reconstruiesc din temelii, de fiecare dată, în orice colț al lumii m-aș afla, un acasă de care am nevoie. Așa am înțeles că acasă e mobil și fluid, și că sînt locuri străine unde te poți simți atît de la tine.

Există locuri unde poți construi o casă fără măcar să bagi de seamă. Cînd am cunoscut-o pe Athena Farrokzad, eram într-un spațiu complet străin, cu oameni necunoscuți, cu obiceiuri diferite. Venisem ca să plec. Și cînd am plecat, am crezut că nu mă voi mai întoarce niciodată. După fix patru ani de la prima mea călătorie în Suedia, m-am întors acolo pentru a noua oară, ca să lansăm împreună cartea noastră comună, *Trado,* la Editura Albert Bonnier, în colaborare cu Rámus. Lansarea a însemnat rezistență, schimbare continuă, disponibilitate permanentă, presiunea interviurilor, a cronicilor, zile multe în diverse hoteluri, călătorii, valiza tîrîtă după mine dintr-un loc în altul, rucsacul cu laptopul, cea mai de preț avere, a însemnat să înot continuu într-o altă limbă, pe care nu o cunosc, dar pe care am început s-o înțeleg. În acești patru ani, noi două am făcut multe lucruri, *Trado* este o consecință a lor: am tradus mai întîi, în vara lui 2013, la București, *Floarea de menghină,* din română în suedeză, publicată apoi la Editura Rámus. Am tradus și cartea de debut a Athenei, *Vitsvit,* de data asta lucrînd foarte mult pe Skype. *Albdinalb* a fost lansată la Pandora M, în colecția „Cercul Poeților Apăruți", în noiembrie 2013. În primăvara următoare am descoperit că, de fapt, scriem texte una despre cealaltă, că persoana, stilul și gîndirea celeilalte s-au strecurat treptat în propriile noastre poeme, ca o acceptare a felului în care te transformă întîlnirea cu un alt poet și traducerea lui, totodată. Pînă într-acolo încît să scrii „Există o casă pentru mine în poemele tale". Acesta e versul Athenei. La fel și următorul: „Eu am spus: Acolo de unde vin, fugim de un loc care nu ne-a aparținut niciodată." Sau: „Fratele meu a spus: Uneori aș vrea să mor într-o țară / unde oamenii să îmi poată pronunța numele." În Suedia, timp de două săptămîni, am fost întrebată în fiecare zi cum se pronunță corect numele meu, mai ales partea a doua, Cârstean. La televiziune, la radio, înaintea lecturilor din fiecare seară. În eseul nostru poetic din *Trado,* despre traducere, trădare și revoluții moștenite, povestim despre șibolet, reamintindu-ne și acest citat din Jacques Derrida: *„Un schibbolet (...) désigne, dans sa forme et son usage le plus générale, chaque signe insignifiant et arbitraire, par exemple la différence phonétique entre schi et si, quand celui devient discriminatoire, crucial et distinctif. Cette différence n'a pas de sens en soi, mais elle devient ce qu'on doit apprendre de reconnaître et surtout marquer, pour prendre le pas, pour passer la frontière à un endroit, le seuil à un poème, pour que ce soit accordé un asile ou une place legitime dans une langue. Pour ne plus être hors de la loi."* A fi acasă înseamnă a fi primit, a nu fi în afara legii. Am fost întrebate, într-unul dintre interviurile radiofonice, care ar fi parola salvatoare în zilele noastre, șiboletul contemporan. Ce ar trebui să pronunțăm la frontiere ca să trecem mai departe. Am răspuns: propriile noastre nume. Și mai mult de atît, cei care ne primesc ar trebui să pronunțe corect numele noastre, ale celor care venim. Noul șibolet azi îți poate asigura o casă, noul șibolet e însăși casa. La fel precum și limba în care te trezești dintr-odată poate fi acasă.

Nu știu suedeza și nici Athena – româna. Ne-am asumat acest handicap în traducerile noastre. Asta a sporit efortul de înțelegere, explicațiile pentru fiecare vers și fiecare expresie în parte. Limba în care comunicăm este franceza, în interiorul ei se negociază sensurile, se fabrică gîndirea care precedă transportarea sensurilor și a expresiilor. Nimic în aceste teritorii în care ne mișcăm pentru a traduce, pentru a ne traduce și implicit a ne citi reciproc, nu ne aparține. Nu sîntem stăpîne nicăieri. Teritoriile sînt doar spații efemere prin care ne transportăm una pe alta în casa celeilalte, nu proprietăți. Știu că atunci cînd Athena Farrokhzad afirmă: „Svetlana a spus", acolo nu e decît o proiecție a mea, una dintre ele. Dar simt că în interiorul textului e un loc pentru mine, în cea mai pură intimitate a scrisului altui poet, a altei limbi. La fel cum această carte comună a făcut loc, pentru mine, în lumea suedeză și, pentru Athena, în cea românească.

„Fericit e acela
care trăiește cumpătat
la el acasă."

La Fontaine

M-am simțit acasă în Suedia cînd au insistat să îmi pronunțe corect numele. M-am simțit acasă în hoteluri, în gări, peste tot unde am citit, unde oamenii au pus întrebări, mai multe ca oricînd în România, unde au vrut să afle. Și asta chiar dacă pe drumul dintre un acasă și altul, regina-nopții își poate pierde mirosul, de exemplu. Eu am scris în poemele mele „regina-nopții" și m-am gîndit la toate balcoanele românești, vara, pe seară, cînd parfumul florilor ăstora începe să se amestece cu cel de ardei copți. Am văzut apoi regina-nopții pe balconul Athenei și am spus: „cînd se lasă seara peste Bagarmossen / diferențele dintre locul din care ai plecat și cel în care ai venit se șterg." Athena a spus: a, e simplu, regina-nopții avem și aici, exact același cuvînt, uite o floare care nu ne face nici o problemă la traducere. Perfect, am spus eu, hai să ne uităm puțin și pe Google, s-o vezi cum arată. Și atunci am descoperit că cele două regine nu-s una și aceeași, că cea a Athenei nu are parfum și nici albă nu-i. Și-atunci a trebuit să decidem ce păstrăm: parfumul, sau cuvîntul. În cazul acesta, am păstrat cuvîntul și am sacrificat parfumul. Aveam neapărată nevoie de regină, n-o puteam elimina din joc. Regina-nopții de acasă a ajuns să fie diferită de cea din cealaltă casă. Cu toate astea, s-a adaptat, a supraviețuit. Oare regina asta a fost un șibolet salvator?

Mă simt acasă în scrisul Athenei. Acasă poate fi și într-o carte, în textele din laptop, în restaurantul unui hotel necunoscut, în care ai dormit doar o noapte și unde iei micul dejun și citești prima cronică la *Trado,* în cotidianul *Sydsvenskan.*

***Svetlana Cârstean** este scriitoare. Cea mai recentă carte a sa, scrisă împreună cu poeta suedeză Athena Farrokzad, se numește* Trado *și a apărut în limba suedeză la Editura Albert Bonnier.*

Elena STANCU

Teleleu

Un jurnalist și un fotograf locuiesc de doi ani și jumătate într-un motorhome *de 10 metri pătrați.*

© C. Bumbuț

Cosmin spionează popîndăii cu binoclul. Eu stau afară, lîngă mașină, cu laptopul pe genunchi. În jurul nostru se aud greierii și țipetele popîndăilor atunci cînd Cosmin se apropie prea mult de cuiburile lor. E luni, e ora prînzului, și noi ne-am oprit pe Cheile Dobrogei, printre stîncile cu forme bizare, să ne terminăm munca de birou înainte de a pleca în Deltă, unde vom documenta un subiect în următoarea lună.

Azi-noapte am dormit în satul Grădina din județul Constanța, pe un drum de țară, aproape de o fermă cu struți. Ne-am obișnuit cu privirile curioase ale oamenilor, care se uită la noi ca la niște ciudățenii rătăcite în satul lor. Bem cîte un pahar de vin, tragem în piept mirosul de balegă și ne uităm pe geam la satul care se cufundă în întuneric. La cină mîncăm o salată sau niște paste, ceva ușor de preparat în motorhome. Apa ne ajunge pînă mîine dimineață: eu fac duș cu zece litri, iar Cosmin – cu cinci.

Încărcăm mașina cu apă a doua zi dimineață, de la un izvor de pe Cheile Dobrogei, la care nu putem cupla însă furtunul – apa curge direct din perete. Eu umplu cu apă sticlele de cinci litri, iar Cosmin le varsă în mașină cu o pîlnie improvizată dintr-un PET.

Se împlinesc doi ani și jumătate de cînd trăim așa, în motorhome-ul nostru de cinci metri lungime și doi lățime, cu o pauză de două luni iarna asta, cînd am fost în Cuba.

„Acasă" e un termen relativ pentru noi și ne pufnește rîsul cînd îl rostim. „Acasă" înseamnă mașina noastră, locul în care dormim în noaptea asta, tihna pe care o simțim cînd rămînem singuri, după o zi pe teren. Am locuit pînă acum, temporar, în curtea Primăriei dintr-un sat din județul Iași, în parcarea unei asociații din Cluj, pe cîntarul din Crama Corcova, pe plajă, în România, în Grecia sau în Turcia, în centrele orașelor de provincie sau lîngă parcuri liniștite.

Ne-am obișnuit atît de mult cu viața noastră în mașină, încît ni se pare firesc să fie așa și uităm că, în mod normal, oamenii nu trăiesc într-o mașină. Noroc cu mamele noastre, care ne reamintesc că nu e normal ce facem și că ar trebui să ne găsim un rost.

„Viața este un voiaj spre acasă."
HERMAN MELVILLE

Viața noastră domestică nu e fundamental diferită de cea pe care o aveam în garsoniera din București în care locuiam înainte de-a pleca teleleu. Gătim paste, humus sau tocănița de pui, tot ce ți-ai gătit și tu la tine în bucătărie, ascultăm muzică, lucrăm – de cînd ne-am cumpărat generator nu mai sîntem dependenți de curent electric –, ne spălăm vasele, facem duș, ne uităm la filme înainte de culcare, invităm prieteni pe la noi, ba uneori chiar și dansăm. Doar că toate astea le facem în zece metri pătrați, cu tot cu motor.

Viața într-un motorhome nu e confortabilă. Trebuie să fim economi cu apa, să ne gîndim exact ce ne trebuie de mîncare și încape în micul nostru frigider, atunci cînd mergem la cumpărături. Nu ne permitem să acumulăm nici un obiect inutil, nici o rochiță, nici un cablu, nici un trepied care nu e absolut necesar. Avem autonomie două-trei zile, după care trebuie să căutăm apă și un canal în care să golim toaleta. GPL-ul, cu care merg apa caldă, frigiderul și soba, ne ține o lună vara și o săptămînă iarna. Mutatul mașinii presupune să punem la loc toate oalele și vasele, gelul de duș și șamponul, laptopurile, orice ar putea să cadă în mers. În medie, împachetatul mașinii durează jumătate de oră.

Ne simțim însă liberi și norocoși că nu sîntem legați de o casă, că nu plătim chirie și rate, că putem trăi din banii pe care-i avem și, dacă nu ne ajung, cheltuim mai puțin. Trăim din burse, granturi și din abonamentele la vederi pe care Cosmin le trimite o dată la două săptămîni din locurile în care călătorim.

Ne-am obișnuit așa, mereu pe drum, și acum nu ne mai putem imagina viața altfel. Sîntem fericiți. Eu scriu mai mult și mai bine, iar Cosmin face fotografiile pe care nu le-ar fi putut face niciodată în București. Avem privilegiul de a documenta un subiect pînă cînd e gata, fără să fim restricționați de ritmul dintr-o redacție. În cei doi ani și jumătate, am publicat 24 de povești despre violență domestică, sărăcie și comunități marginale.

Vara asta ne-am dus la Corcova, în Mehedinți, să facem un film de 10 minute despre viața unei tinere familii de căldărari, după ce am cîștigat una dintre bursele „Viitor la purtător" derulate de *Decît o Revistă* și NN România. Deși plănuiam să stăm doar o lună, am rămas acolo șase luni și ne-a ieșit un documentar de o oră despre o meserie care se pierde și despre o familie care își caută bunăstarea în Franța, la groapa de gunoi, și în Belgia, la mere.

N-am fi putut face asta niciodată dacă am fi locuit în București. În primul rînd, nu ne-am fi permis financiar să stăm atîta timp pe teren. În al doilea rînd, viața în mașină ne ajută să ne apropiem de oameni. Dormim lîngă ei sau aproape de ei, sîntem acolo în orice moment al zilei, știm ce mănîncă, ce beau, ce gîndesc, care sînt fricile lor și ce îi face fericiți. Și nu ne grăbim să plecăm pentru că avem tot timpul din lume.

© C. Bumbuț

Elena Stancu *este jurnalistă la Teleleu.eu. În noiembrie 2013, s-a mutat într-un* motorhome *împreună cu fotograful Cosmin Bumbuț și au plecat teleleu ca să povestească România de azi în imagini și cuvinte.*

„Nicăieri și oriunde sînt singură, cu amintirile mele"

interviu cu Dana ENULESCU

*Pe **Dana Enulescu** am cunoscut-o în urmă cu niște ani, la TIFF. Ne-a făcut cunoștință Alex. Leo Șerban. Este jurnalistă, locuiește la Roma și e unul dintre oamenii cei mai pasionați de cinema pe care îi știu. Am vorbit despre locuri, case, oameni dragi și trei generații de femei și o pisică, ce au locuit sub același acoperiș italian.*

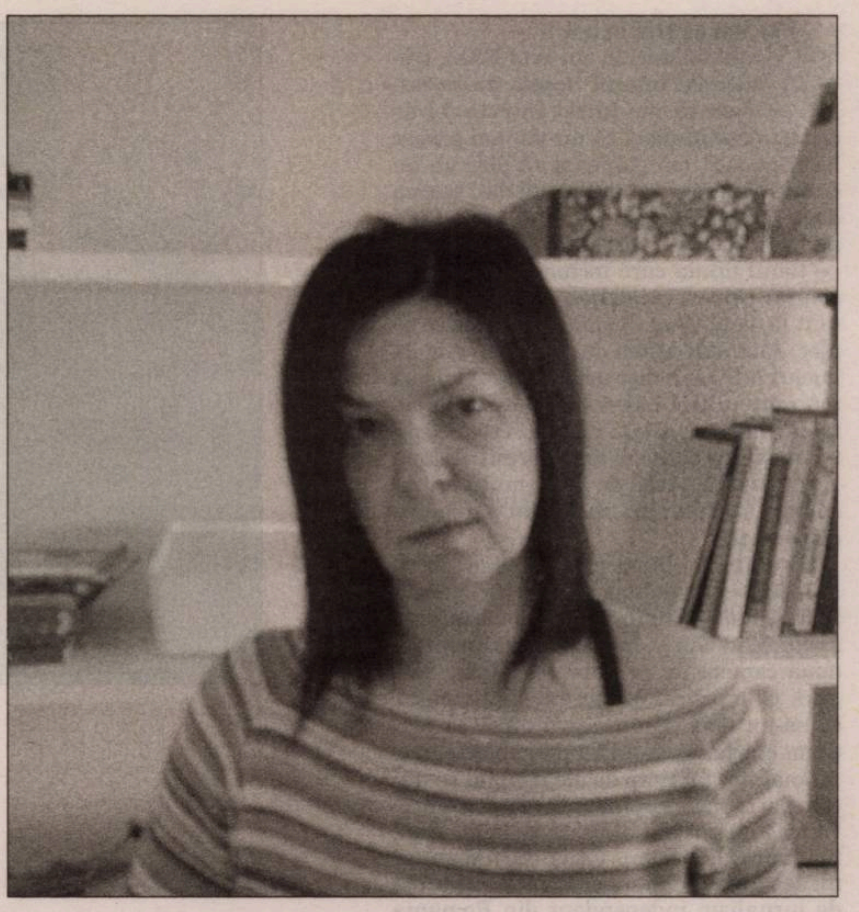

Ați plecat în urmă cu multă vreme și v-ați stabilit la Roma. Cum v-ați raportat la acasă?

Am plecat la Roma în 1982, deci acum o viață. Dar nu am lăsat în România, în nici o bucătărie, în nici un hol, o rămă cu *„Home Sweet Home"*.

În țară am trăit la Pucioasa, la Tîrgoviște și la București, dar în nici unul dintre aceste locuri nu m-am simțit într-adevăr „acasă". Nu-mi plac orașele în sine, străzile, parcurile, monumentele. Pentru mine, dacă mă gîndesc la trecut, contează mai ales oamenii, prietenii, întîlnirile.

Casa mea a fost mereu locul în care am avut un contact cu o persoană dragă. Angela și Lucian la Tîrgoviște, meciurile de fotbal văzute cu tata pe stadion, conversațiile interminabile purtate cu Laura la Londra, despre noi, așa cum eram și cum sîntem, sau despre Kevin Spacey, un intens contact vizual de trei minute în metroul de la Londra cu cel mai frumos băiat din lume, un necunoscut cu o chitară, Toscana, și mai ales Capalbio, admirate prin ochii lui Alex, aperitivele cu Aperol spritz de la Veneția, cu Cristi.

Roma este un oraș de o frumusețe copleșitoare, dacă îți plac monumentale, arta, Vaticanul. Și mie îmi plac, dar, cum spuneam, prefer oamenii. Deci *(see what I mean?)* la Roma mă simt acasă numai cînd e soare (din fericire foarte des) și cînd se schimbă guvernul (practic la fel de des), pentru că asta îmi permite să continui să sper, fără speranță.

„Pentru mine, un cinematograf poate fi chiar și singura casă!"

De ce ar fi nevoie să simțiți că un loc vă seamănă? Ați încercat să-l inventați acest spațiu?

Nu am simțit niciodată nevoia ca un loc să-mi semene. Prefer mai degrabă locurile care nu-mi seamănă deloc. Vreau să mă adaptez, să mă transform, să mă reinventez, să iau forma locurilor în care mă aflu. Și ca să faci asta este nevoie de un mare efort, trebuie să te concentrezi, deci prefer locurile în care sînt singură (da, eu reușesc să mă concentrez numai cînd sînt singură).

Orașul meu preferat, în care mă simt într-adevăr acasă, este Veneția, oraș romantic prin excelență, orașul îndrăgostiților, al cuplurilor. Eu sînt fericită la Veneția numai cînd mă plimb singură, în zilele Festivalului de Film. Și nu știu dacă este normal. Dar, oare, ce e normal? Veneția este „acasă" și pentru că este singurul loc din lume unde eu pot merge pe stradă și mă pot întîlni cu Tarantino sau, și mai bine, cu Michael Fassbender.

Singurul loc care vreau să-mi semene sînt camerele de hotel, unde sîntem eu cu mine însămi, dar fără să fiu „eu" în realitate, pentru că nu simt responsabilitățile de acasă. Încerc să „inventez" camerele de la hotel după chipul și asemănarea mea. Și să le personalizez cu mici obiecte care mă reprezintă. Un exemplu prostesc? La hoteluri iau după mine, în valiză, o perniță pe care mi-a dat-o mama, prima mea pernă, pe care o aveam în coșul din maternitatea în care m-am născut.

„Acasă" mai este oriunde nu trebuie să vorbesc cu un operator de call center, unde lumea nu citește în metrou mișcînd buzele, unde pot să fumez pe stradă (deci nu în Statele Unite), sau unde începi să spui un cuvînt, iar un prieten bun termină fraza.

„Acasă" poate fi și o călătorie cu trenul, cu barca sau cu vaporul, „departe de casă" este unde pot să ajung numai cu avionul sau cu o navă de croazieră.

Oamenii dragi, animăluțele din viețile noastre, toate sînt personaje care ne dau confortul/rutina stării de acasă. Cît de diferit e acest sentiment de la o generație la alta?

Aici punem degetul pe o rană încă deschisă. Acum trei ani au murit mama și pisicuța mea, cu care am trăit în casă timp de 20 de ani. Cu ele a murit o mare parte a confortului meu. Și s-a dus pentru totdeauna rutina stării de acasă.

Eram în casă trei generații de femei (cu pisică!): mama, eu, și fata mea, Giada. Îmi lipsesc discuțiile aprinse dintre noi, fiecare cu „obsesia" ei: mama cu comunismul și Ceaușescu, eu cu Berlusconi, Giada cu ale ei, cu Eminem, *South Park* și așa mai departe, în funcție de diferitele faze „smintite" ale adolescenței.

Acest sentiment dureros de „lipsă" mă face acum să simt nevoia să transform vechea mea casă. Sînt în fază de renovări! Jos cîteva ziduri, o baie nouă, altă bucătărie! Se spune „casă nouă, viață nouă"? Hai să verificăm dacă este adevărat! Și chiar nu puteam să nimerim un moment mai bun pentru o discuție despre „acasă"!

Cînd plecați de acasă, ce vă lipsește cel mai mult?

Cafeaua espresso, spaghetti și lasagna!! Nu te speria, că glumesc! Nu am devenit încă „100% italiana". Îmi lipsesc patul meu, cărțile, dezbaterile politice de la televiziunea italiană (cele mai zgomotoase din lume, cred), Roberto Saviano, harababura din metroul de la Roma, cacofonia de pe străzi cînd cîștigă un meci AS Roma și ultimele episoade din serialele pe care le văd săptămînal.

Italiana și româna, unde sînteți între ele?

Pe undeva pe la mijloc, complet *lost in translation*. Gîndesc (atît cît pot) în română, visez în italiană și mai încurcă lucrurile și engleza, limbă în care de obicei visez că mă cert cu cineva.

Vi s-a întîmplat să aveți o mare familiaritate cu un loc în care ați ajuns prima dată?

De mai multe ori (din fericire): la Veneția, cum am coborît prima dată din tren, în Iordania, la Petra, într-un templu budist din Beijing (unde primul călugăr pe care l-am întîlnit s-a uitat în ochii mei și mi-a spus că trebuie să mă odihnesc), pe o plajă din Thailanda, la Istanbul (unde totul mi s-a părut urîțel, dar fastuos).

Dacă ar fi să alegeți un film care v-a atins/emoționat tocmai pentru că a chestionat sentimentul ăsta de apartenență, care ar fi?

Aici e greu, pentru că sînt foarte multe... *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile* al lui Mungiu, pentru că am înțeles perfect despre ce este vorba, filmele lui Lucian Pintilie, de la care am învățat multe despre România, filmele lui Federico Fellini, de la care am învățat totul despre Italia, dar și un personaj dintr-un serial: *Je suis* Carmela Soprano!

Dar „acasă" poate fi și o carte bună (acum este *The Information* de Martin Amis), sau un episod din *Lost* ori *Game of Thrones* văzut împreună cu Giada.

Un cinematograf poate fi acasă?

Pentru mine, un cinematograf poate fi chiar și singura casă! Poți să mă încui înăuntru și să arunci cheia! Cu o singură condiție: să nu-mi arăți același film de zece ori la rînd. Sau, în orice caz, să nu fie un film de Marco Bellocchio.

a consemnat Ana Maria SANDU

Luiza VASILIU

Acasă la jurnaliști

– Păi, hai să stai la noi.

Eram tolăniți în curte la Eden, trecuse de miezul nopții, eu povesteam că am intrat într-un fel de criză existențială și că nu-mi mai găsesc locul pe-aici, mă gîndeam să plec un an cu vreo bursă pe-afară, să-mi dau seama dacă fac bine ce fac cu viața mea. Vlad s-a ridicat brusc într-un cot și mi-a zis, pe tonul unuia care tocmai a descoperit soluția pentru încălzirea globală, să mă mut la ei, la Casa Jurnalistului. De ce să plec, dacă sînt atîtea de scris aici? Am izbucnit într-un hohot uriaș de rîs. Cum să mă mut cu trei băieți într-o casă de petreceri? Am rîs și-am rîs și-am tot rîs, pînă am ajuns acasă și-am adormit. A doua zi dimineață, ideea de a mă muta la Casa Jurnalistului nu mi se mai părea așa de proastă.

Locuiam în București de vreo patru ani, după o serie lungă de mutări pe axa Iași – Cluj – Wurzburg – Lyon. Stăteam singură, în chirie, într-un apartament de două camere de pe Veronica Micle. Singură cu o pisică. Munceam suplimentar ca să-mi mai rămînă ceva după ce plăteam chiria, aveam idei de subiecte, dar nu mai aveam timp de ele (timpul se ducea pe munca suplimentară), mă enervam că nu pot ieși din asta și, în general, mă cam plictiseam. Casa Jurnalistului mi se părea cea mai palpitantă inițiativă de jurnalism independent din România și-mi plăcea mult de oamenii de-acolo. M-am mutat la Casă pe 1 august 2014. Lumea din jur nu prea înțelegea de ce am renunțat la confort grad II ca să locuiesc cu niște golani grad I. La 30 de ani, te muți în general la casa ta, nu la casa altora. Am primit prima cameră pe dreapta, vizavi de bucătărie. Un pat-canapea, o noptieră, o măsuță, o bibliotecă, un dulap care a rămas fără ușă destul de rapid, niște obloane din lemn care lăsau soarele să ajungă pînă la mine în fișii limpezi. Acolo am reînvățat să scriu. Mi-am luat și pisica – era încîntată că cele două camere ale noastre se expandaseră ca popcornul într-o casă uriașă cu pod, pivniță și grădină. Exploram amîndouă teritorii noi.

Vreo cîteva luni mai tîrziu, la Gala Superscrieri, lumea încă mă mai întreba, cu ochii cît cepele, dacă e adevărat că m-am mutat la Casa Jurnalistului. Și eu răspundeam că da și că mi-am găsit o familie de București. Pe lîngă Vlad, Mako și Radu, la Casă mai venea o grămadă de lume care avea sau voia să aibă de-a face cu jurnalismul. Unii dormeau peste noapte, alții pentru mai multe nopți. Eram cu toții agitați și curioși ca niște cîini de vînătoare. Stăteam nopți întregi în bucătărie, înghesuiți unii în alții, și dezbăteam toate subiectele fierbinți ale lumii. Discutam practici jurnalistice, cîntăream greutățile etice ale meseriei, judecam comportamente și atitudini (ale noastre, în primul rînd), ne ciondăneam pe valoarea unui text, făceam campionate de idei și curse de fond. Găteam împreună, spălam aragazul împreună, reparam dușul împreună, scriam împreună. Un fel de gașcă *beat,* dar pe jurnalism și fără mescalină.

Singura mea problemă era zgomotul. Ușa camerei mele dădea în hol, care mai avea puțin și dădea în bucătărie, locul pierzaniei. Dacă voiam, totuși, să mă extrag din organismul colectiv și să dorm, trebuia să-mi pun căștile în urechi și să ascult muzică. Și să trimit SMS-uri din cameră ca să închidă cineva ușa de la bucătărie. La o lună după ce mă mutasem, într-o duminică seară, au năvălit în casă jumătate dintre spectatorii de la concertul lui Shantel – și Shantel însuși, care, după ce-a pus pe Internet periuțele noastre de dinți (vreo 20-30), s-a apucat de petrecere. Eu m-am închis în cameră, am aplicat schema cu căștile și am adormit în mijlocul nebuniei, în timp ce pereții camerei mele se zgîlțîiau ca o corabie beată.

Intimitatea a devenit o problemă deabia după vreun an, cînd nu-mi mai convenea să fac conversație de fiecare dată cînd intram în bucătărie să-mi fac un ceai. Sînt zile în care n-ai chef să faci conversație cu nimeni. În multe dintre zilele alea trăia Mako, așa că era o provocare să sparg bariera lui de mutenie. Am rîs la Casă cît pentru o sută de ani. O sută de ani-lumină.

Am și scris la Casă, am reușit cît am stat acolo să documentez un material pentru care nu cred c-aș fi avut energie și resurse în condiții normale (la Casă nu sînt niciodată condiții normale). A ieșit aproape un microroman, un portret de luptător anticomunist în șapte episoade, de la a cărui publicare se împlinește fix un an (casajurnalistului.ro/barbatul-care-a-dat-foc-comunismului). A contat teribil că am avut cu cine să vorbesc despre toate astea, că seara, cînd mă întorceam de pe teren, povesteam entuziasmată toate nebuniile pe care le aflasem, că a trebuit să formulez o motivație precisă pentru toate alegerile complicate, că n-am lăsat o documentare de nouă luni să se risipească, că m-am străduit să notez cîte ceva după fiecare zi de teren, că am fost ținută în priză de întrebările și uimirile tuturor. Dar cel mai important a fost că am avut unde și cu cine să scriu. Casa, cu etajele și coridoarele ei, cu grădina și garajul, cu redacția din mansardă e o casă de scris, prin care umbli fix cît trebuie ca să ajungi acolo unde e liniște și poți în sfîrșit să scrii. Pe drum, mi-am dat seama ce-mi place cel mai mult să fac în meseria asta și ce nu, care-s pistele posibile pentru cele mai teribile dileme etice, cum să scapi de frică și să te arunci în gol, cum să afli ecuația factorului tău uman.

În decembrie 2015, m-am mutat și eu la casa mea și am lăsat camera de pe dreapta următorului combatant. Și, deși sînt cît se poate de fericită, din cînd în cînd mi se mai face dor de șoricelul pe care l-am văzut ieșind într-o dimineață din prăjitor, de noaptea în care m-am certat cu Vlad pe tema „unde se pune accentul în limba română", de ziua în care am făcut front comun în jurul lui Mako, de chicotelile cu Sorina, de complicitățile cu Radu, de privirea ofuscată a lui Matei atunci cînd îi dau lecții, de dezordinea din jur și din capetele noastre, de felul în care intră soarele printre obloane.

Casa Jurnalistului (www.casajurnalistului.ro) lansează săptămîna aceasta primul program de rezidențe jurnalistice de la noi.

***Luiza Vasiliu** este editor coordonator la* Scena9.

aduse cu poșta

Patria ca o umbră

„Poți să nu fii deloc patriot și, cu toate astea, să te doară ruperea de țara ta. Nu e numai naționalism, ci un fel de «placentarism» geografic." – V. Băncilă către B. Munteanu (Paris)

Disident nu am fost. Nu am fost deportat, bătut, mutilat sau traumatizat de către organele de represiune comunistă. Nu am trecut prin Zarca de la Aiud, nu am tăiat stuf la Periprava, nici stofă de revoluționar postdecembrist nu am avut. Șters, amorf, cu utopice reverii livrești de a vedea lumea, purtam docil cenușia uniformă a gloatei.

Paradoxal, primăvara anului 1990 m-a găsit la Berlin. Valul emigrării mă lovise din plin. Cum construcția precedă proiectul, ca la mai tot românul, la întrebarea „ce caut pe acea bancă de pe malul Havelului (undeva în Spandau)?", răspunsul mă ocolea. Nu sînt nici Cizik din Cracovia, nici arabul din Cairo, să dau inutil ocol lumii, pentru ca în final să găsesc comoara la mine în ogradă. Nabab nu am fost nici în cele mai frumoase vise. Nu mă ispitea o traiectorie circulară, o închidere a buclei în Patrie, locul de unde pornisem. Eram hotărît să urmez vectorul acestei aventuri, dacă despre aventură poate fi vorba. Au urmat alte cîteva orașe – Aalen, Schwäbische Gmünd, Frankfurt am Main – unde inadaptabilitatea și-a făcut de cap. Și nu nemții erau de vină. Să fie blestemul Patriei o pedeapsă eternă pentru infidelitate?

Meine Heimat, doamnă Müller, mă urmărește permanent. Din nefericire, iubirea e cu năbădăi: cînd rece, platonică, cînd fierbinte, dînd în clocot, la cine știe ce grandioasă ispravă românească. Întrebați un trecător oarecare dintr-un oraș românesc: ce-i Patria? Se va uita la tine ca la un extraterestru, va da a lehamite din mînă și va pleca mai departe. Dezțăratul, credeți-mă, trecînd prin cîteva vămi ale sufletului, are o altă percepție a subiectului. Umbrele grele ale înstrăinării induc în el un sumbru sentiment de regret și vinovăție. „Cîtă vreme durează remușcarea, durează și vina" – ne avertizează J.L. Borges, iar la un dezrădăcinat, remușcarea e o veșnică umbră.

Între timp, am trecut Atlanticul, stabilindu-mă în Canada. Probleme noi, soluții parțiale, multe întrebări și puține răspunsuri, material suficient pentru o posibilă carte a înstrăinării.

Îmi povestea unul de-al locului o întîmplare plină de tîlc, petrecută la o unitate militară din Sibiu. După o expunere pe tema patriotismului, căpitanul voia să știe ce au înțeles soldații: „Soldat Partenie, ce-i Patria?" „Patria e mama mea", răspunde Partenie. „Soldat Klein, ce-i Patria?" „Patria e mama lui Partenie", răspunde Klein.

Vă înțeleg, doamnă Müller, sînteți de partea lui Klein, iar eu nu am căderea să judec un sentiment etnic cu profunde conotații ontologice. Roba judecătorului este prea largă pentru mine.

„Idealul german este eroul, iară nu sfîntul" – scrie undeva E. Cioran. Nu știu cum stați cu sfințenia (sfinți sînt cu nemiluita!), dar erou (tot mai rari!) sînteți cu certitudine. Să treci prin atîtea drame sufletești, să ții mereu capul sus, să fii încununată cu Premiul Nobel, astea toate țin de o altă plămadă umană. De altfel, eroii n-au Patrie, ei sînt universali, aparțin umanității.

Iată de ce vă admir, doamnă Herta Müller!

Emil BELU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Căsuța dacilor pentru pitici

Cînd citești lista grădinițelor particulare, primul lucru pe care îl observi este imaginația debordantă, și un pic cam șuie, a patronilor, imaginație pe care au folosit-o, întîi de toate, în alegerea numelor pentru instituțiile școlare pe care le-au înființat. Iată cîteva exemple: „Căsuța dacilor", „Ana Lugojana", „Clubul Boreal", „Gan Eden" (expresia aceasta are de-a face cu viața de după moarte în viziune evreiască), „Zumzărel", „Chitzi-bush", „Angels Academy", „Busy Bees Academy", „Crocodil Dandi", „Spectrum", „Plușica", „Grădinița cu PN și PP Planeta copiilor". (Am încercat să aflu din prezentare ce Dumnezeu înseamnă PN și PP, dar nu am reușit. Dacă știe cineva...)

Mai apoi, clientul grădiniței nu este, așa cum ar putea crede cineva fără prea multă carte și inimă, copilul, ci buburuzele, piticii, îngerașii, albinuțele, năzdrăvanii etc.: „la grădinița noastră, îngerașii dumneavoastră vor fi atent supravegheați", „avem tot ce trebuie pentru ca *piticii să se dezvolte (sic!)* într-un mediu familiar", „buburuzele vor avea grijă de plantele din clasa lor" și așa mai departe. În plus, toate aceste mici lighioane au o nouă activitate prezentată la loc de cinste: aceea de „a servi micul dejun, prînzul sau gustarea". Înțelegem că, probabil, vor servi masa educatoarelor și bucătăreselor, ceea ce nu e rău deloc, dat fiind că mai toți chelnerii români au plecat pe vapoare de croazieră.

De departe, însă, cea mai captivantă secțiune a prezentării este cea în care se vorbește despre „misiune și obiective". Spre exemplu, site-ul unei grădinițe ne descrie relația ideală dintre profesor și copil, aceea aflată sub semnul refrenului binecunoscut „să vină pompierii, inima să-mi stingă": „Profesorul este doar scînteia care aprinde focul. De incendiu se ocupă dorința nestăvilită a celui care caută și în sufletul căruia s-a aprins dorința de a ști mai mult." Un alt site, o altă descriere a profesorului perfect, o combinație între Sf. Augustin, Mammy și Albert Einstein: „Profesorul trebuie să aibă iubire de sfînt, răbdare de servitor și înțelepciunea unui om de știință." Și dacă tot am aflat cum arată profesorul ideal, să vedem cum stăm și cu portretul copilului inteligent: „Un copil inteligent este neobosit, atent și dornic să cunoască lumea." Cu alte cuvinte, copilul-model trebuie, potrivit standardelor de evaluare, să fi băut cu nemiluita energizante, să fi urmat cursurile școlilor de pușcași marini și să viseze la călătoriile lui Marco Polo. Atenție, deci, dacă picotește cumva după masa de prînz, trebuie să îi verificăm IQ-ul. Dacă simțim că ne lasă puterile în fața încăpățînării copilului, educatorii ne bat cu palma pe umăr și ne consolează: nu e nimic grav, „comportamentele negative există, nu le putem înlătura niciodată total, de aceea important este ca piticii *(sic!)* să manifeste un puternic comportament pozitiv." Logic, nu?

O altă prezentare a inovației pedagogice, în care, din păcate, entuziasmul a amețit cu totul logica, subiectul, limba română, mesajul: „În conceptul Newton's Academy, fiecare copil este o personalitate în formare, pe care prin proiectele educaționale își propune dobîndirea de noțiuni și formarea de concepte despre viață, natură, om și evoluția lui, în vederea atingerii unor standarde cît mai ridicate privind acestea și aplicarea lor în viața de zi cu zi." Dacă nu înțelegeți nimic, nu aruncați cu mere în mesager.

„Copilăria este un tărîm magic. Nu știm cînd și unde începe și nu știm cînd și unde se termină", ne avertizează melancolic altă grădiniță. Eu zic, pentru binele copiilor pe care îi au în grijă, că educatorii de acolo ar trebui să știe cam cît durează această etapă biografică, altfel, le vor oferi piure de morcovi pînă la prima întîlnire romantică.

Pe un alt site, autorul prezentării ne îndeamnă să renunțăm la prejudecăți: pentru copii, viața profesională este una cu cea familială: „În momentul în care se simte ca acasă, grădinița este un fel de mic serviciu pentru micuțul care crește pe zi ce trece, învață în fiecare zi ceva nou și care este într-o continuă descoperire!" Așadar: la școală ca acasă, acasă ca la serviciu!

Și, în sfîrșit, o declarație care te lasă lat, după ce cauți în zadar subiectul și predicatul, atributul și complementul, logica și mesajul: „Grădinița noastră este mediul ideal de conducere indirectă a dezvoltării personalității copiilor dumneavoastră prin oferirea ocaziilor de explorare și relaționare prin joc, care asigură educație, confort și securitate, avînd la bază un colectiv tînăr și calificat."

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Portocale la 2 lei și băiatul de la Vidra

Ce oră aiurea este ora două după-amiază! Nu ai ce căuta la două în piață. Este o rușine, ce faci tu toată ziua, dacă nu te-ai trezit dimineața, sprinten să dai ochiului leguma aburindă de pe vrej? Uite, am pățit așa necaz. Mi-am uitat banii acasă și, dus-întors, am pierdut ora. Că eu stau departe, în buricul Bucureștiului, dar fără vreo piață aproape. Ați observat șmecheria. Cică. Mi-am uitat portofelul acasă... Bun, dar tot era unu după-amiază, duminica. Nici un rost al trezitului dimineața, nici o hărnicie. Intru în piață. Kile de portocale la 2 lei. Căpșuna la 5 și la fel cireașa. Au căzut prețurile. Puțini țărani, mulți comersanți care țin la preț. Uite, bre, poliția, dă amendă unei amărîte cu cinci ouă pe rafie. Dezolant, dar plin de beneficii acest peisaj! Pentru mine. Aha, uite și un băiat în cămașă, ușor burtos, ce are el aici? Roșii și castraveți de la Vidra! Roșii? Da, ia, dom'le, roșii, bune sînt. Privesc cu uimire roșiile. Crudace le știu pe vremea asta. Băiatul ia un cuțit și taie o roșie. Pătrunsă, coaptă, gustoasă. Iau două kilograme. Cum altfel? De unde vine chestia asta că uneori, deși ești blocat în certitudini, gustatul te fură. Să atingi și să fii! Uite, umblu după mazăre acum. Roșiile le combin eu cu o brînză, dar ce mănînc? Mazăre la 6 lei. Ușor atinsă de soare, dar cumpăr. N-are cum să fie rea, de-abia luată de pe vrej, în sezon. Nu, nu are cum să mă păcălească. Iau de 10 lei. După ce desghioci mazărea, cu ce te alegi, vorba aia? La ieșirea din piață, portocalele la 2 lei. Suc. Fresh. 2 lei kilogramul merită. Ce mi s-o întîmpla? Și așa s-a întîmplat. Uite că am făcut piața ca un leneș, la două după-amiaza. Ce concluzie tragem noi? Sînt om, nu mă judecați doar pentru băiatul din Vidra, portocala de fresh.

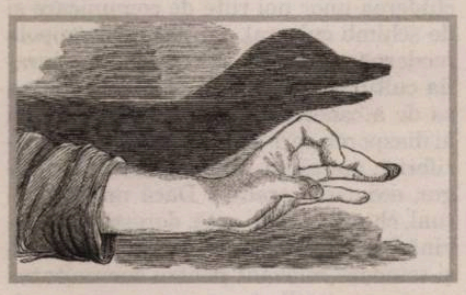

Iaromira POPOVICI

bazar

Ce vor filmele adolescenților

Filmele prezentate anul acesta în cadrul celei de-a patra ediții a Festivalului Super, de filme făcute de adolescenți, m-au șocat, aproape, prin temele abordate: majoritatea aduceau în discuție viața, moartea, nemurirea, găsirea propriei identități, creația, iubirea... Dacă modalitățile de expresie cinematografică nu sînt, întotdeauna, cel mai fericit alese (deși unele filme au fost revelații și în acest sens, iar altele aveau atuul prospețimii), subiectele sînt cele esențiale.

În cadrul competiției naționale, chiar primul film prezentat – *Un copac lovit de soartă,* în regia lui Alexandru Lăzărescu, te șochează prin felul direct, brutal chiar, în care gestionează un subiect tragic: povestea unui băiat ajuns într-un scaun cu rotile și care, evident, încearcă să facă față condiției sale. Scena în care protagonistul, despre care încă nu știi că are această problemă, stă în fața ecranului unui computer și își ia toți prietenii la rost, într-un acces de mizantropie, aruncîndu-le cu cruzime în față ce nu îi place la ei, defectele lor fundamentale, și îndepărtîndu-i, astfel, în mod deliberat – scenă care, pînă la urmă, se transformă într-un film întreg –, mi s-a părut copleșitoare.

Un alt tip de probleme existențiale majore, să zicem mai *soft,* se pun în *Decision* (regia: Alin Mușetescu), în care un adolescent se întreabă ce-și dorește de la viață și carieră. Și, după ce ia, la modul ipotetic, în calcul multe posibile soluții, o alege pe cea mai sănătoasă: să fie fericit. Pînă la urmă, tot problema fericirii este cea în jurul căreia se clădește și distopia *To the King* (regia: Luca Nicolaescu), de astă dată reîntorcîndu-se în „liga mare", dar cu mijloacele culturii populare: într-o lume a viitorului, desigur, în care toți sînt nemuritori, o parte dintre ei se gîndesc cum să se întoarcă la... mortalitate.

Filmul care a cîștigat Premiul cel mare al competiției naționale, *My Own Private Soho,* în regia lui Călin Boto, scoate la iveală, poate pentru prima dată la noi, în context adolescentin, diversitatea orientărilor sexuale și problemele găsirii identității fiecăruia, în acest context. Cu patru personaje – patru tipologii, filmul vorbește despre dificultatea, mai întîi, de a-ți accepta propria sexualitate, și atunci cînd e diferită de cea *mainstream*. Și, apoi, de a ți-o asuma, și în fața celorlalți.

Un alt film care pune problema relațiilor, de astă dată dintre persoane de sexe diferite, este *Luxor* (regia: Elena Roșu). Filmul meu preferat din competiția națională, *Luxor* reușește, doar prin intermediul unei conversații pe Skype, completată cu alte imagini de pe net, pe care unul dintre cei doi participanți la discuție le caută aleatoriu în timpul monologului celuilalt, să atingă una dintre problemele centrale nu doar ale adolescenților: cea a incapacității de comunicare reală. Monologul entuziast ale fetei e primit, în general, cu dezinteres, de ascultătorul băiat. În final, fata închide programul (e adevărat că se oprește doar adormind în fața computerului). Dar coșmarul băiatului nu se oprește aici: o alta îl sună, și reîncepe un alt simulacru de comunicare...

Cruzimea băiatului-receptor din *Luxor* e împărtășită și de eroul din *Mama, plec la Harvard* (regia: Karina Bălan, Teodora Ungureanu, Andreea Geamăn și Alexandra Drăgulinescu), cîștigător al Mențiunii Juriului. Primind admiterea la o facultate prestigioasă din afară, care se dovedește a nu fi alta decît Harvard, eroul filmului nu mai știe ce să mai vîndă ca să-și „urmeze visul". Ultima resursă se dovedește a fi însăși mama lui, o gospodină săracă și acrită care nu vorbește decît despre lipsa banilor. Interesant e că pînă și pentru ea se găsește un cumpărător...

Filmul *Amănunt biografic,* în regia lui Ștefan Iordache, e, iarăși, unul interesant. Cu un text cu potențial, care pornește bine, pe o linie a unui absurd sănătos, dar se pierde, pînă spre sfîrșit, în prea multe meandre, defectul principal al filmului fiind lungimea sa.

Pateul luminii, în regia lui Matei Zgîmboi, cîștigător al Premiului Publicului la competiția națională, e o parodie reușită la *Codul lui Da Vinci,* combinat cu reclamele obsedante la diversele pateuri.

Lungimea a fost, de altfel, și defectul unor filme interesante ca idee, din competiția internațională. Precum, de pildă, al celui care a luat Premiul Publicului, *Traces in the Sand,* în regia lui Simon Marina Hoffmann. Pe bună dreptate, Premiul cel mare al competiției internaționale a fost acordat lui *Arakabus* (regia: Delphine Hermans și Simon Medard) – un film dinamic și bine structurat de animație, o animație neobișnuită, despre o comunitate de părinți și copii cu înclinațiile și tabieturile lor. Și una dintre mențiuni – filmului indian *Goddess Durga* (în regia lui Amritendu Roy), un film de observație poetică, fără cuvinte, mai grăitor așa decît multe dintre cele excesiv logoreice.

Din secțiunea „Festival Friends", a celor care au fost în competiție anii precedenți, *Deasupra tuturor,* în regia lui Victor Cioabă și a lui Iacob Paștina, e un film remarcabil, prin profunzimea tematicii, calitatea poveștii și a jocului actoricesc.

Oana Maria NICUȚĂ Cristian NAE

Muzeul de ieri și publicul de astăzi

După mai bine de 50 de ani de la primele articole românești despre importanța sondării opiniei publice ca instrument important de lucru al muzeografului, nu doar că publicul este unul complet diferit, dar și metodele de mediere pe care muzeografii le pun la îndemîna vizitatorilor ar trebui să se afle într-o perpetuă schimbare și îmbunătățire. În muzeele de artă avem însă o constantă – colecțiile permanente de lucrări. În România, în cea mai mare parte a lor (peste 90% din cazuri), acestea conțin lucrări care aparțin patrimoniului de artă modernă română, cuprinsă cronologic, în spațiul autohton, cîndva între sfîrșitul secolului al XIX-lea și anii '90 ai secolului trecut.

Dacă, din punct de vedere al achizițiilor publice, Muzeul Național de Artă Contemporană din București a mai beneficiat de fonduri pentru acumularea unui fond de lucrări ale artiștilor contemporani, celelalte muzee de artă din țară cel mult și-au mai consolidat cu cîteva piese colecția, și așa consistentă, de artă modernă. Fie că este vorba despre lucrări de artă românească sau de artă europeană, patrimoniul național este constituit în prezent în majoritate din opere de artă aparținînd modernității. De la Muzeul Național de Artă al României la muzeele de artă din centre regionale precum Iași, Cluj, Sibiu sau Timișoara, și pînă la muzee de dimensiuni mai reduse, precum proaspăt restauratul Muzeu de Artă din Craiova, toate aceste instituții publice de artă se pot lăuda cu un fond consistent de lucrări de artă modernă.

Astfel, din partea muzeografilor sau a curatorilor care lucrează în aceste instituții publice, se pot observa două tendințe: în cea mai mare parte, se perpetuează de la o generație la alta o minimă implicare curatorială, păstrînd cîteva informații sumare despre lucrările din colecție, care sînt reluate și prezentate publicului cu modificări nesemnificative. În cazurile fericite, dar rare, putem asista la un interes crescut pentru crearea și promovarea unei noi viziuni asupra aceleiași colecții, viziune care să aibă în centrul său pe de-o parte publicul, iar pe de altă parte – racordarea lecturii operelor de artă din perspectiva noilor metode de înțelegere a istoriei artei.

După aproximativ opt ani de restaurare, clădirea Palatului Culturii din Iași, care găzduiește Complexul Muzeal Național Moldova, s-a redeschis. Odată cu ea au fost redeschise doar, prin expoziții temporare sau itinerante, cele patru muzee din palat (Istorie, Știință și Tehnică, Etnografie, și Artă). Așteptările publicului au fost numeroase, demonstrate și de afluența mare a numărului de vizitatori (peste 10.000 de persoane au beneficiat de intrare gratuită în 27 aprilie). Cu siguranță, fascinația principală a reprezentat-o noua formă prin care s-au pus în valoare aspectele arhitecturale propriu-zise ale clădirii Palatului, a căror valoare rămîne de netăgăduit. Lucrările de restaurare, desfășurate cu precizie și atenție în acest răstimp, au reușit, prin raportarea conștiincioasă la formele originale, să scoată la iveală o bogată colecție de motive decorative, picturi murale, reliefuri detaliate, care aduc prețiozitate arhitecturii neo-gotice impunătoare.

Din păcate, această fascinație a umbrit însăși funcționalitatea actuală a clădirii – aceea de a adăposti muzeele mai sus menționate. Expozițiile ocazionate de redeschiderea Palatului sînt doar temporare – lucru subliniat deseori prin mijloacele de promovare ale evenimentului, ele aducînd la lumină doar piesele funcționale sau deja restaurate. Tocmai aici rezidă și problema: ce viziune vor urma să aibă colecțiile permanente? Există un minim echilibru între concepția curatorială a colecției permanente – care ar urma să afirme misiunea și ideologia muzeului, oricare ar fi ea – și expozițiile temporare – specifice muzeului contemporan, pentru care caracterul temporar și procesual al expunerii ar reprezenta, potrivit lui Boris Groys, cea mai adecvată formă de manifestare? Și ce tip de istoricitate pun în joc aceste colecții? Cui și mai ales cum i se adresează?

Cum nu intră în competența noastră să discutăm despre alte muzee, ne vom limita la situația ambivalentă din Muzeul de Artă din Iași, care a propus trei expoziții. Una dedicată artiștilor ieșeni, contemporani, dar mai degrabă moderni în viziune – singurul sens în care selecția operată poate fi considerată contemporană rezidînd în faptul că artiștii respectivi sînt încă în viață sau activi după 1989. Din această expoziție lipsesc unele nume importante pentru scena de artă locală, dar mai cu seamă se remarcă reducerea sa la un mediu privilegiat (pictura) și absența aproape totală a fotografiei, a artei video sau a noilor media, din viziunea muzeului asupra contemporaneității, transformat astfel într-o simplă pinacotecă.

O a doua expoziție este dedicată maeștrilor interbelici. Deși ar fi trebuit să fie un pariu sigur, prin calitatea indubitabilă a lucrărilor expuse, și aceasta stîrnește unele nedumeriri: ce sens mai are astăzi recursul la modelul maestrului (termen prezent în titlul expoziției), cînd discipolii aproape că au pierit? De ce să perpetuăm retorica capodoperei și cronologia liniară (aparent, obiectivă) cînd se cunoaște bine că ambele sînt modalități de promovare a unei viziuni progresiste despre societate de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial? Și, mai ales, mai este muzeul astăzi acel templu al artei în care valorile sînt amplasate într-o suverană indiferență față de societatea actuală și plutesc în spațiul alb, atemporal, artificial constituit de pereții muzeului?

Ce tip de istoricitate pun în joc aceste colecții? Cui și mai ales cum i se adresează?

Ce își propun astăzi să fie muzeele românești de artă și ce ar trebui ele să fie? Mai există școli naționale, mai are sens să le perpetuăm? Cui se adresează muzeografii, și ce ar trebui să învețe publicul dintr-o asemenea expoziție care prezintă o parte din colecția permanentă (ea însăși o denumire ce se cere chestionată), în măsura în care plecăm de la premisa că muzeul contemporan mai poate avea funcția educațională pe care și-o asuma altădată în peisajul cultural fragmentat în care ne situăm astăzi? Acestea sînt cîteva întrebări pe care organizatorii viitoarei colecții permanente vor fi nevoiți să și le ridice, în măsura în care doresc ca succesul popular al instituției să fie, la rîndul său, permanent.

Poate cea mai interesantă dintre toate aceste trei expoziții rămîne, astfel, cea dedicată unui proiect în derulare, destinat medierii informatizate și interactive a patrimoniului de artă din cadrul Muzeului. Derulat începînd cu anul 2014, acest proiect presupune un parteneriat important între trei instituții din Iași: Complexul Muzeal Național Moldova, Universitatea de Arte „G. Enescu" și Institutul de Chimie Macro-Moleculară „Petru Poni", alături de o firmă de IT – Romsoft SRL, care și-au propus obținerea unei noi platforme de mediere, racordată la standarde de contemporane internaționale. Scopul proiectului este de a crea un sistem inovativ de mediere artistică interactivă, destinat valorificării patrimoniului de artă al muzeelor din România. Acest sistem se dorește a fi adaptat noilor forme de consum și de comportament cultural și pornește de la premisa că publicul nu este o masă uniformă de cetățeni căreia îi sînt servite o sumă de informații standardizate, mai mult sau mai puțin detaliate, despre o lucrare de artă.

Sub sintagma de „public" regăsim o serie întreagă de oameni de vîrste diferite, preocupări diverse, pregătire intelectuală variată, cu motivații diferite de a vizita instituția – în persoană sau de la distanță, în mod virtual. Importanța acordată publicului și experienței sale trebuie să fie o preocupare constantă a muzeografului (redus în România la această denumire în absența din nomenclatorul de meserii a denumirii de curator). Cel mai adesea, muzeografii, îndeosebi cei din muzeele mai mici, se preocupă de expunerea în condiții optime a unei sume de lucrări din colecția proprie. De la ghiduri audio pînă la cele video sau cele virtuale, toate marile muzee își adaptează astăzi comunicarea și retorica la cerințele unei interacțiuni tot mai intense între public și vizitatori.

Versiunea ieșeană este construită bazîndu-se pe o selecție de opere de artă din perioada modernă a artei românești aflate în patrimoniul Muzeului de Artă din Iași. Acestea au fost expuse, împreună cu două dispozitive media, o tabletă și un smartphone, într-una din nou renovatele săli ale muzeului. În acest fel, publicul are posibilitatea să experimenteze în mod direct întreg sistemul. Spre deosebire de modelul educațional al celor mai multe muzee, care impun comunicarea unidirecțională a discursului despre operele de artă, acest sistem oferă o pluralitate de perspective. Printre caracteristicile sale principale se numără faptul că permite accesul atît din rețeaua proprie a muzeului, cît și din exteriorul său; simulează un tur virtual al colecției, unde navigarea poate fi făcută în funcție de nivelul de interes, vîrstă (tururi simplificate pentru copii) etc.; facilitează accesul la informații (inclusiv pe bază de Quick Response Code) și pentru utilizatori care folosesc un dispozitiv mobil; permite interacțiunea cu publicul larg, colectarea de informații prin etichetare socială *(social tagging)* și chestionare de măsurare a gradului de satisfacție.

Din punct de vedere al impactului social, categorii diversificate de public beneficiază astfel de un sistem care face accesibile colecțiile muzeului. Vizitarea clădirii muzeului oferă experiența utilizării tehnologiei de către categoriile sociale defavorizate, în timp ce vizitarea virtuală permite accesul la colecțiile muzeului celor aflați în imposibilitate fizică sau economică de a se întîlni în mod direct cu operele. Din punct de vedere cultural și educațional, SIMAP corespunde noilor tendințe în studiile muzeale privind orientarea către vizitator, dezvoltarea online a colecțiilor, sporirea gradului de interacțiune cu vizitatorul. Totodată, aplicația *mobile* răspunde provocărilor provenite din domeniul pedagogiei artistice privind metode interactive de învățare.

Chiar dacă patrimoniul acestui muzeu este același, cu posibilități minime de îmbogățire, dată fiind situația financiară precară, similară multor altor muzee din România, interesul constant al muzeografilor și al curatorilor din cadrul unui muzeu trebuie să consiste într-o permanentă adaptare la cerințele unui public tot mai variat, mai fragmentat și mai dinamic. Căci singura modalitate de a depăși provincialismul o reprezintă interconectarea, deschiderea unor noi rute de comunicare și de schimb cultural. De altfel, metropola modernă a devenit „centrală" în geografia culturală, îndeosebi prin capacitatea sa de a conecta culturi și reprezentanți ai diasporei, spre deosebire de orașul „periferic", marginal, autosuficient (și, desigur, economic precar). Dacă muzeul actual, chiar și cel de artă, dorește să redevină important măcar pe plan regional, și totodată relevant pentru comunitatea sau comunitățile în raport cu care se situează ca instituție de interes public, el trebuie să înțeleagă că perioada elitistă în care simpla sa existență monumentală era suficientă pentru a-l legitima (prin valoarea inerentă a colecției îngrijite) a trecut. Statutul de instituție publică se recîștigă astăzi permanent. De acum, e vremea ca o colecție să devină cu adevărat patrimoniu, tocmai în măsura în care este amplasată ca un bun comun în spațiul public, o arhivă cu care să putem construi împreună prezentul și viitorul. Acest model este oferit de Claire Bishop în cartea sa – recent tradusă în limba română la Editura Idea –, *Muzeologia radicală,* pornind de la exemplul Muzeului „Reina Sofia" din Madrid. De ce n-am proceda și noi astfel cu patrimoniul acelor muzee considerate peiorativ „de provincie", format din lucrări care au fost odată contemporane, redîndu-le, astfel, modernitatea?

***Oana Maria Nicuță** este lector la Universitatea de Arte „G. Enescu" din Iași, unde predă istoria artei moderne și istoria designului.*

***Cristian Nae** este conferențiar la Universitatea de Arte „G. Enescu" din Iași, unde predă teorie critică, studii vizuale și metodele istoriei artei.*

„TIFF-ul a ajuns ca o mașinărie din *Transformers*“

– interviu cu Mihai CHIRILOV –

În perioada 27 mai – 5 iunie 2016 va avea loc cea de-a 15-a ediție a Festivalului de Film Transilvania. Am vorbit cu ***Mihai Chirilov,*** *directorul artistic al festivalului, despre începuturi, transformări, bilanțuri, prezent și viitor. Nu ne-am lăsat copleșiți de nostalgii, anul acesta ne așteaptă o ediție grandioasă.*

Prima ediție TIFF

În 2002, organizați la Cluj prima ediție a TIFF-ului. În pozele de acum 15 ani aveți un tricou roz cu Björk și părul blond. Tudor Giurgiu, deși poartă costum la prima gală, pare un puști urcat pe scenă. Cît de mult simțiți că v-ați schimbat? Cît de mult a făcut-o TIFF-ul în timpul ăsta?

Ah, acel tricou! Încă îl mai am, să știi. La ediția a 10-a am vrut să-l reactivez preț de-un *comeback* șic la gala de deschidere, dar n-a fost chip să trag de el ca să mă mai încapă. Dacă va exista vreodată un Muzeu al TIFF-ului, tricoul ăsta cu siguranță se va număra printre exponate. Îl donez de pe-acum. Lăsînd gluma la o parte, nu, nu cred că ne-am schimbat fundamental, nici eu, nici Tudor. Cel puțin nu în spirit – iar ăsta e lucrul care contează cel mai mult. Pentru că din această ciocnire de personalități cum nu se poate mai distincte s-a născut spiritul TIFF-ului. Altminteri, sigur, da, am îmbătrînit, kile în plus, păr în minus, dar am cîștigat în profesionalism, experiență, tot tacîmul. Festivalul însuși a crescut, de la două spații de proiecție și 50 de filme în 2002, la 20 de spații și 250 de filme în 2016, s-a profesionalizat și s-a instituționalizat – dar a făcut-o organic, atent calibrat de la o ediție la alta, nelipsit de peripeții. A supraviețuit unei ediții în duplex (cea din 2007, cînd cu simultanul Cluj – Sibiu prilejuit de Sibiu – Capitala Europeană a Culturii), care ar fi putut să ne doboare – noroc cu revigorantul concert Fanfara Ciocîrlia din Piața Mică, de la final; a scăpat teafăr de furia activiștilor Roșia Montană și a revoluționarei Vanessa Redgrave, în celebrul scandal al „mămăligii cu cianură“; s-a clătinat, dar a ținut capul sus în anul în care criza financiară a lovit *loco;* și, nu în ultimul rînd, a înregistrat anul trecut cel mai spectaculos salt în popularitate, de pînă acum. Dintr-o mașinuță pentru copii, TIFF-ul a ajuns ca o mașinărie din *Transformers*. Aproape că riscăm să ne înghită și pe noi.

> *„TIFF-ul a înregistrat anul trecut cel mai spectaculos salt în popularitate, de pînă acum.“*

Care a(u) fost cîștigătorul / cîștigătorii care v-a(u) fost cel / cei mai drag(i)?

Occidentul lui Cristian Mungiu mi-e foarte drag – de fapt, tot ce s-a întîmplat cu filmul ăsta are un loc special în memoria mea afectivă: vizionarea timpurie a unei copii de lucru la care Mungiu ne-a invitat pe mine și pe Leo, plus discuția de după; decizia de a inaugura cu el prima ediție de TIFF; vestea selecționării filmului la Cannes; deschiderea propriu-zisă de la Cluj; dubla victorie de la gala de închidere: Trofeul Transilvania pentru Cel mai bun film și Premiul publicului. Nu știu cum mai e pentru Mungiu, dar pentru mine, prima ediție de TIFF și, de altfel, geneza festivalului rămîn indestructibil legate de filmul său de debut. L-am adorat pe Dagur Kari, islandezul care, în 2003, i-a cucerit pe toți cu filmul său de debut *Noi albinosul* – Dagur a fost și este unul dintre cei mai devotați ambasadori ai TIFF-ului, un cineast special, care aleargă pe un culoar numai al lui. I-am arătat toate filmele la TIFF, inclusiv adorabilul *Munte de virginitate* de la ediția anterioară. Grație lui Dagur, Clujului i s-a deschis apetitul pentru filmul islandez. Grație lui Sebastián Lelio și lui Matias Bize, Clujului i s-a deschis apetitul și pentru filmul chilian. Sebastian a cîștigat Trofeul Transilvania pentru *La sagrada familia* în 2007, a revenit la Cluj ca membru al juriului, și mai apoi, cu *Gloria*, un favorit al publicului la TIFF. Recent, m-a uns la inimă victoria lui *Stockholm*. I-am numit aici doar pe cîștigătorii marelui premiu. Dacă ar fi să aleg doar unul din premianții la alte categorii, am mai spus-o și o repet: m-am bucurat enorm cînd Ozana Oancea a cîștigat pentru interpretarea din *Felicia, înainte de toate*. Grație și forță, vulnerabilitate și emoție – plus un splendid pardesiu Desigual făcut parcă pentru ea.

Directoratul artistic al festivalului a devenit în timp un job? Cum vă raportați la perioada din an în care intrați în tunelul filmelor? Și apoi în malaxorul pregătirilor?

A fost dintotdeauna un job și încerc să-l fac cît pot de bine – chiar dacă azi filmele sînt din ce în ce mai multe, iar timpul ca să treci prin toate e același. Am însă o echipă foarte sudată de colaboratori care văd cot la cot cu mine filmele înscrise, plus o serie de curatori independenți care gestionează cu drepturi depline diverse secțiuni paralele din festival. Intrarea în tunelul filmelor e întotdeauna grea și, odată ce te-ai afundat în el, ești ca-n mină. Sapi, sapi și iară sapi, te umpli de praf și te îngropi în moloz pînă cînd ai norocul să dai peste pietricica prețioasă. Dar și cînd o găsești... Senzația e atît de satisfăcătoare, încît îți dă elan să cobori din nou în șut.

Dacă v-ar fi spus cineva la început că mașinăria TIFF va deveni atît de complexă, ce i-ați fi răspuns?

La început, aproape nimeni n-a crezut că vom duce prima ediție la bun sfîrșit. Totul era atît de nou și de greu, încît nu ne gîndeam decît la soluții de moment și impact imediat – chiar dacă azi, cînd mă uit la pozele de la prima ediție, părem toți atît de degajați.

> Lost in Munich *din secțiunea de filme cu animale. Retrospectivele Sion Sono și Chantal Ackerman.*

Mi se pare foarte important că și dvs., și Tudor Giurgiu ați plecat la drum împreună și, cum nu se întîmplă prea des pe la noi, ați și rămas în această formulă. Cum funcționați în echipă?

Ar trebui să ne filmeze cineva, mai ales în momentele noastre tensionate. Văzute din exterior, se pare că ar fi de un comic nebun. Cred că funcționăm atît de uns pentru că, pe de o parte, ne cunoaștem foarte bine calitățile și defectele, și pentru că, pe de altă parte, ne completăm reciproc, fiind atît de diferiți. Inevitabil și, cum nu se poate mai benefic, am ajuns ca în 15 ani de lucru împreună să „împrumutăm“ unul de la altul. Inclusiv vestimentar: Tudor s-a modernizat, în vreme ce eu m-am clasicizat și i-am cedat culori-le tari în haine. Și ar mai fi și editorialele noastre din catalogul acestei ediții: zici că eu l-am scris pe al lui, și viceversa.

Să lăsăm amintirile și să revenim la ediția de anul acesta. Cît de grandioasă va fi ea?

Ca număr de filme și de invitați – cea mai mare de pînă acum. Fără proiecție la piscină, dar cu o megadesfășurare de forțe la Castelul Bánffy, unde vine Orchestra maghiară să acompanieze un horror suedez, și cu un show intimist la Biserica Sfînta Treime, cu *Patimile Ioanei d'Arc* comentate muzical de un organist al Operei din Paris. Plus o mie și una de alte tentații, printre care cea mai mare e proiecția aniversară din Piața Unirii cu *Taxi Driver,* la 40 de ani de la premieră, în copie restaurată digital la calitate 4K. Ceva mai grandios de atît nu există.

Secțiuni tematice, competiția clasică, o grămadă de evenimente, aveți cîteva sfaturi înainte de maratonul care ne așteaptă la Cluj?

Doar cîteva delicatese: *Lost in Munich* din secțiunea de filme cu animale. Retrospectivele Sion Sono și Chantal Ackerman. Documentarul-șoc despre Helmut Berger. Și, că vorbim de maraton: maratonul de cinci ore cu serialul israelian *The Accursed*.

TIFF-ul vine imediat după Cannes. A fost agitație mare, s-a vorbit despre filmele românești și despre covorul roșu. În același timp, regizorii români au spus, de-a lungul vremii, că publicul de festival, de la Cluj, e pentru ei publicul ideal de acasă. Ce filme românești vor avea proiecții la TIFF?

Cred că toată lumea moare de nerăbdare să vadă, în premieră pe țară, filmele românești de la Cannes: *Cîini* și *Sierranevada*. Imediat după premiera de pe Croazetă, Bogdan Mirică vine la TIFF, unde acum cîțiva ani a cîștigat premiul pentru cel mai bun scurtmetraj, cu *Bora-Bora*. *Cîini* este și polițist rural, și thriller existențial, și antiwestern balcanic – un cocteil Molotov de genuri, original și imprevizibil, care explodează nonșalant în grădina Noului Val. Probabil cel mai bun debut românesc de la *A fost sau n-a fost?* încoace. În impresionantul *Sierranevada,* Puiu convoacă o reuniune de familie la un parastas într-un apartament, coregrafiind briliant o duzină și ceva de personaje într-un labirint de sentimente și resentimente, și reușește imposibilul: acela de a-și spune povestea din perspectiva celui dispărut. Robert Altman ar fi mîndru de rezultat. Eu, unul, sînt. Lor li se alătură alte nouă lungmetraje, dintre care șase în premieră mondială. Nu ratați *Discordia* clujeanului Ion Indolean, dacă vreți să vedeți cum ar fi arătat *Funny Games* dacă l-ar fi regizat Porumboiu.

15 lucruri despre TIFF (trecut, prezent și viitor).

Nopțile albe de la birou cu Anca – și cu Pet Shop Boys –, scriind catalogul primei ediții. Leșinurile la *Audiția* lui Takashi Miike. *Moartea domnului Lăzărescu* la Cinema Republica, plin ochi. Prima ediție de TIFF fără Leo (2011). Retrospectiva integrală Lucian Pintilie și venirea maestrului la Cluj. Box-set-ul DVD cu opera lui – probabil cel mai ambițios lucru pe care l-am făcut vreodată. Remember-ul *ABBA: The Movie*. Petrecerile HBO din fiecare an. Nopțile de dans de la Diesel. Integrala Kubrick și *2001: Odiseea spațială* în Piața Unirii. *California Dreamin' (nesfîrșit)* la Cluj și la Sibiu, în 2007. Fanfara Ciocîrlia la Teatrul Național. Cotidianul *AperiTIFF.* BBQ-ul de la Arkhai Sculpture Park, Vlaha. Filmul sovietic al anilor '70-'80, în viitor la TIFF.

a consemnat Ana Maria SANDU

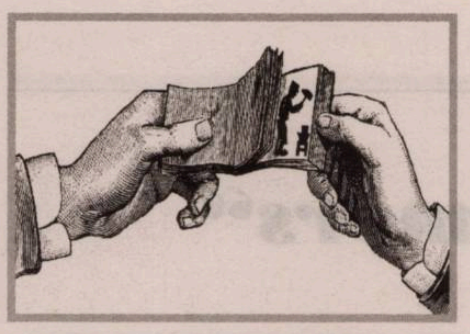

Marius CHIVU

feedbook

Vremea prozei scurte

Două tipuri de discurs critic – aparent opuse, privind proza scurtă – coexistă în acest moment în spațiul cultural de limbă engleză. Pe de o parte, sînt cei care afirmă cu încîntare că genul scurt a recîștigat foarte mult, în ultimii ani, din atenția pierdută și că se află pe un trend ascendent în ceea ce privește interesul cititorilor, al criticilor și al premiilor literare. Pe de altă parte, alții constată cu amărăciune că instituțiile culturale fac prea puțin pentru a sprijini acest gen literar. În ceea ce mă privește, împărtășesc și entuziasmul primilor, și frustrarea celorlalți.

Pentru a ilustra primul aspect al chestiunii, mă voi opri asupra articolului intitulat *„The Rise of the Short Story“*, publicat de Laurie Hertzel la începutul anului în publicația *Star Tribune,* articol a cărui idee de bază este că, deși romanele încă se bucură de cea mai mare atenție, proza scurtă este cea care face valuri. Și Laurie Hertzel pleacă de o simplă analiză a National Book Award: în 2014 premiul a fost acordat volumului de povestiri al lui Phil Klay *Redeployment,* pentru ca anul trecut tot un volum de șase proze scurte, *Fortune Smiles* de Adam Johnson, să plece cu marele trofeu. Asta după ce, în 2013, *Tenth of December* al lui George Saunders, probabil cel mai în vogă autor american de proză scurtă al momentului, fusese titlul favorit pînă în ultima clipă, devenind chiar bestseller pe lista celor de la *The New York Times.* „În ultimii ani, probabil din 2013, de cînd autoarea canadiană de proză scurtă Alice Munro a primit Nobelul, volumele de povestiri au revenit în joc, cîștigînd tot mai multă importanță și prestigiu, fiind scrise de nume mari, publicate de mari edituri și obținînd premii literare semnificative“, scrie Laurie Hertzel, și continuă: „Există multe motive pentru care a venit vremea genului scurt: multe ateliere de scriere creativă și programe de masterat se concentrează pe proza scurtă. Internetul și noua generație de telefoane mobile le permit oamenilor să găsească și să citească cu ușurință bucăți scurte de proză în avion sau în autobuz. Avem o capacitate de atenție tot mai redusă și programe de lucru tot mai încărcate. Și mai e ceva: intensitatea. Senzația că nebunia vieții moderne se reflectă mai bine nu în romane lungi, ci în scurtele incursiuni ale povestirii.“ Cu aceeași explicație ce ține de natura profundă a experienței literare oferite de proza scurtă vine și John Freeman, fost editor la celebra revistă *Granta* și fondator al antologiei bianuale de proză scurtă *Freeman's*: „Felul în care povestirea face cu ochiul experienței pare mai realist azi decît romanul. Mă întreb dacă nu cumva sîntem atrași de povestiri nu atît prin felul în care le citim, cît prin schimbarea naturii experienței în sine.“

Și mai e ceva: intensitatea.

Laurie Hertzel amintește de perioada anilor '70-'80, cînd autori precum Raymond Carver, Bobbie Ann Mason și Ann Beattie (dar, firește, pe această listă pot fi adăugați mulți alții: Richard Ford, Tobias Wolff, Charles Baxter, Andre Dubus, Steven Millhauser – oricum, în afară de Carver, nici unul tradus la noi) impuseseră genul așa-zisului realism minimalist de clasă muncitoare; spre deosebire de peisajul de azi, mult mai diversificat, deseori fantastic, numit noul fabulism, curent în care și celebrul George Saunders poate fi inclus – însuși Charles Baxter, citat de Laurie Hertzel, îl discută în acești termeni.

Jane Ciabattari, vicepreședinta National Book Critics Circle, membră în boardul Story Prize și ea însăși autoare de proză scurtă, creditează tot Internetul pentru efectul revigorator al genului: e ușor să citești pe telefon publicații ca *Tin House, The Paris Review, Esquire* sau *The New Yorker,* precum și alte cîteva sute de reviste online unde se publică proză scurtă și foarte scurtă; iar *The Guardian* publică în fiecare vineri flash-fiction, proze de doar 100 de caractere.

Megan Lynch, directoarea editorială de la Ecco Press, e de părere că popularitatea se datorează nu atît formei, cît numelui autorului, dovadă că și vînzările cărților de proză scurtă au crescut numai în ceea ce privește titlurile semnate de autori cunoscuți mai ales pentru romanele lor: Margaret Atwood, Hilary Mantel, Neil Gaiman. În același timp, același John Freeman punctează faptul că autori dedicați exclusiv prozei scurte sînt puțini și că noua generație de scriitori – Adam Johnson, Junot Díaz, Claire Vaye Watkins, chiar și George Saunders – excelează în ambele genuri. Dar odată atins acest aspect al lipsei (încă) de succes comercial din partea volumelor de povestiri, fac trecerea la celălalt aspect al chestiunii, cel legat de ignorarea instituțională a genului scurt.

Lincoln Michel, redactorul-șef al revistei online electricliterature.com, el însuși autor de proză scurtă și editor de antologii de povestiri, a publicat în această primăvară un editorial intitulat *„Should Literary Awards Do More to Recognize Short Stories?“*, în care subliniază o neconcordanță între prestigiul de care se bucură proza scurtă și insuficienta recunoaștere din partea premiilor literare, acesta fiind și motivul pentru care genul scurt nu vinde: „Îi venerăm pe autorii de povestiri, dar publicul nu-i prea citește.“ Ca și Laurie Hertzel, Lincoln Michel pornește discuția tot de la premii – unele sînt destinate doar romanelor (Man Booker), în timp ce altele adună toată ficțiunea într-o singură categorie: National Book Award, Pulitzer, National Book Critics Circle Award, asta în condițiile în care pentru nonficțiune au și cîte patru categorii: „Nici unul dintre aceste premii nu are o secțiune separată pentru proza scurtă, în ciuda faptului că e vorba de un cu totul alt gen. În teorie, e drăguț să pui povestirile laolaltă cu romanele, pare că le acorzi aceeași importanță. În realitate însă, volumele de povestiri rareori și cîștigă. În ultimii 15 ani, nici o carte de proză scurtă nu a cîștigat Pulitzerul.“ Ca și Laurie Hertzel, Lincoln Michel îi menționează pe premiații Adam Johnson și Phil Klay, dar se întreabă cît se poate de legitim dacă aceste premii favorizează romanele, de ce nu există o categorie specială pentru proza scurtă – așa cum, spre exemplu, au premiile de gen SF (Hugo și Nebula), fantasy (World Fantasy Award), mystery (Edgars), romance (RITA) sau horror (Bram Stoker și Shirley Jackson).

Spuneam că întrebarea/nedumerirea/frustrarea lui Lincoln Michel este legitimă în măsura în care, deși nici poezia nu se bucură, în ciuda prestigiului literar, de popularitate, marile premii au, totuși, secțiuni speciale pentru poezie: „Lumea literară dă

Laurie Hertzel

premii poeziei întrucît consideră că e important să fie recunoscută și promovată.“ Ca și Jane Ciabattari, și Lincoln Michel apelează la exemplul unor reviste ca *The New Yorker* sau *Harper's,* care continuă să publice povestiri citite de milioane de oameni. „Sigur, proza scurtă nu e la fel de populară precum romanele și e rar ca un volum de proză scurtă să devină bestseller, dar merită să ne întrebăm în ce măsură asta e din cauza preferinței cititorilor sau a lipsei de promovare din partea lumii literare.“ Mai ales că premii precum Booker sau Pulitzer pot crește destul de mult vînzările cărților cîștigătoare, și oricum recompensa în bani a premiilor i-ar motiva pe scriitori să practice genul în continuare. „Dacă în cadrul marilor premii pînă și memoriile și biografiile merită categorii separate, nu pricep de ce toate formele de ficțiune sînt înghesuite împreună în aceeași imensă amorfă oală“, se mai întreabă Lincoln Michel, înainte de a sublinia încă o dată că proza scurtă și romanul ocupă spații diferite în ecosistemul literaturii.

De ce are însă romanul această alonjă superioară povestirii? Lincoln Michel are o explicație plauzibilă: romanele sînt adesea văzute ca fiind despre *ceva* anume, despre un *singur* lucru; pe cînd volumele de povestiri acoperă o mai mare varietate de subiecte, teme, personaje și expresii literare. „Ce face un volum de povestiri să fie mare este cu totul diferit de ceea ce face mare un roman. Și nu-i de mirare că volumele de proză scurtă care cîștigă premii literare sînt tot cele construite pe o temă comună sau care mențin legături vizibile între texte.“

Cum luna mai este luna prozei scurte, voi scrie și despre starea acesteia la noi – vînzări, premii, reviste – săptămîna viitoare.

PUBLICITATE

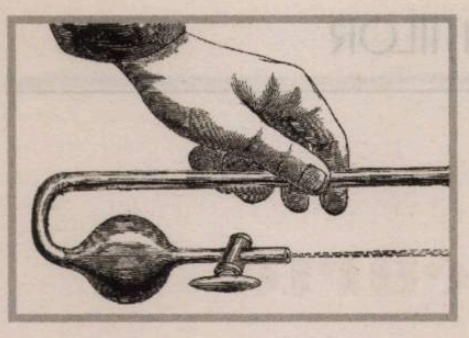

Oana STOICA

rosencrantz & co

Berlin. Șantier

„Azi iarna vrajbei noastre s-a schimbat / Prin soarele lui York, în toi de vară.“ E primăvară în Berlin, cu 23 de grade Celsius și castani înfloriți, albi și roșii, care mărginesc străzile, mulți și maiestuoși. Invitați ca experți teatrali din întreaga lume – de către Institutul Goethe și Ministerul de Externe al Germaniei pentru Theatertreffen, showcase-ul teatrului de limbă germană (nu doar din Germania, ci și din Austria și Elveția) –, sîntem cazați în Charlottenburg, un district din vestul Berlinului, populat cu precădere de artiști, boem, extravagant și luxos, *gay friendly,* în care locuiește și actorul Lars Eidinger, Richard al III-lea al lui Thomas Ostermeier. Charlottenburg arată ca o destinație de vacanță cu bulevarde largi, bistrouri cochete, grădină zoologică – de fapt, un uriaș parc situat în proximitatea altei grădini sălbatice, Tiergarten –, teatre, cafenele literare și librării. Lume puțină și trafic aerisit, căci nemții preferă mersul cu bicicleta, pentru care au infrastructură în întreg orașul. Dincolo de asta, Berlin este un imens șantier. Peste tot sînt clădiri în renovare ori în construcție, sau se face reconstrucția unor imobile distruse în Război, nu identic cu originalul, ci ca niște comentarii arhitecturale față de acesta. Relația cu trecutul este peste tot construită din perspectiva prezentului, nemții nu au nostalgia recuperării și a conservării unei istorii de dominație, preferă *reenactment*-ul arhitectural care chestionează atît trecutul, cît și prezentul.

Reenactment-*ul arhitectural care chestionează atît trecutul, cît și prezentul.*

Același tip de șantier se resimte și în teatru, unde limbajele performative sînt extrem de variate și permanent în autochestionare. Instituțiile publice, beneficiare ale unor subvenții substanțiale, își refuză încremenirea în proiect. După 25 de ani, Frank Castorf va fi înlocuit anul viitor la direcția teatrului Volksbühne de către Chris Dercon, actualul director al Tate Modern din Londra, un belgian cu studii de istoria artei și a teatrului. Nu mă pot abține să nu mă întreb dacă ar fi posibilă o astfel de mișcare în România, unde vorbim despre licențe obligatorii în teatru pentru manageri de instituții de stat și unde, uneori, „nu ne vindem țara“. În Germania, investiția în artele performative este semnificativă, dar și pretențiile față de manageri sînt pe măsură, însă în afara oricărui amestec în conceptul sau direcția artistică.

Să vorbim despre cifre

Două miliarde de euro anual pentru teatru, operă și dans. Atît investește statul german (guvernele federației, consiliile locale ale orașelor etc.) în cultură, oferind în schimb libertatea absolută de expresie. Desigur, nu lipsesc plîngerile instituțiilor că sînt prea puțini bani. Claus Caesar, dramaturg la Deutsches Theater Berlin, spune că 80% din bani sînt destinați administrării spațiilor și salariilor personalului angajat, și doar 20% merg spre producție și inovație. Dar cînd bugetul unui teatru este de 50-60 de milioane de euro pe an, aceste 20 de procente înseamnă mult (orice comparație cu situația din România este nedreaptă, căci costurile în Germania sînt semnificativ mai mari decît la București, dar, în același timp, investiția germană în artele performative demonstrează o altă raportare la cultură, ca la un bun important, esențial în viața contemporană, nu ca la Cenușăreasa sistemului de stat). Pe scena independentă (termen folosit *grosso modo,* căci nemții fac diferența între *fringe,* independent, comercial etc.), lucrurile stau invers, 10% din fonduri se duc la infrastructură și 90% la producție. Aici însă, artiștii sînt uneori obligați să aducă grant-uri, adică depun dosare, împreună cu teatrul, pentru diverse fonduri. Diferențele între teatrele de stat și cele independente constau, de altfel, în faptul că primele primesc bani fără să ceară și au trupă, în timp ce cele din urmă trebuie să aplice pentru fonduri și nu au performeri angajați, ci doar tehnicieni. HAU – Hebbel am Ufer, Berlin –, centru de proiecte cu trei clădiri/spații de joc, turnanta berlineză a zonei performative experimentale și avangardiste (dans, performance, instalații performative, producții internaționale etc.) are un buget de doar 6 milioane de euro pe an – spune directoarea Annemie Vanackere, o femeie charismatică, inventivă în crearea proiectelor și în obținerea fondurilor. HAU rămîne principala instituție pentru noile limbaje performative în Berlin. I se alătură Impulse Theater Festival, platforma cea mai importantă de teatru independent din Germania. Ediția din acest an (15-25 iunie) este dominată de tema refugiaților, care acum bîntuie, de altfel, întreg teatrul german (Germania a primit în jur de un milion de refugiați). În cadrul Impulse, Compania Rimini Protokoll va prezenta de mai multe ori o formă de *immersive art* (formulă de creație care implică publicul, în vogă acum în Germania), *EVROS WALK WATER,* o producție care mixează situația de la granița Greciei cu Turcia – pe linia rîului Evros, graniță blocată din 2012 de valul de imigranți – cu piesa de trei minute a lui John Cage, „Water Walk“ (performată live în show-ul TV *I've Got a Secret* din 1960). Practic, este vorba despre un *reenactment* al piesei lui Cage în care instrumentele originale (cadă, rățușcă de plastic, oală de gătit etc., lucruri care au legătură cu apa) sînt înlocuite de poveștile unor supraviețuitori din Irak, Afganistan și Siria, care se află într-o tabără pentru refugiați din Grecia. Neputînd fi prezenți live, poveștile acestora sînt înregistrate audio, spectatorii le ascultă individual la căști și, urmînd instrucțiunile, pot realiza un concert.

Problema refugiaților se întretaie cu o altă preocupare a teatrului german, aceea a diversității etnice. Lumea se schimbă, realitatea teatrală și publicul de asemenea, iar dominația actorilor albi devine inadecvată în raport cu cotidianul. Prin urmare, teatrele au început să se deschidă spre actori de variate etnii; în plus, au descoperit un public migrant pentru care trebuie să își adapteze producțiile (cel puțin două spectacole de la Deutsches Theater Berlin se joacă în mod curent cu subtitrare în engleză). Germania reacționează rapid la realitate, iar de multe ori, este un factor determinant în crearea ei. *(va urma)*

Călătorie realizată la invitația Ministerului de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Institutul Goethe și Ambasada Germaniei la București.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

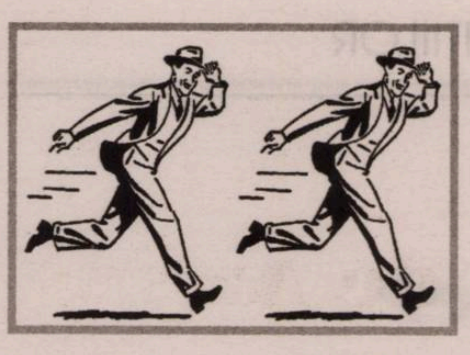

Ancuța PROCA

dilematograf

De ocolit

● ***Tudo* (România, 2016), de Iura Luncașu.**

Cel de-al doilea film regizat de Iura Luncașu apărut anul acesta (o producție independentă) e o preluare de-a gata, fără vreun aport personal, într-o formă șubredă, a cîtorva formule stereotipe (cîteva elemente de *mystery,* cîteva elemente de film de aventuri, cîte ceva dintr-un film cu gangsteri și o poveste cu un triunghi amoros), ofensatoare pentru inteligența oricărui spectator care s-a înarmat cu suficientă răbdare pentru a-l urmări. Avem un medic pe nume Tudor (Mihai Smarandache), care de îndată ce află de existența unei femei sălbatice rănite (Aylin Cadîr), dintr-o pădure, ia hotărîrea să meargă acolo. O prietenă (Oana Cîrmaciu) care îl urmează pentru că e convinsă că are motive să fie geloasă. Și un frate, Seba (Alec Secăreanu), traficant de organe, care e, de asemenea, hotărît să găsească fata și să o vîndă.

O preluare de-a gata, fără vreun aport personal a cîtorva formule stereotipe.

Acestea ar fi și singurele lucruri (oarecum) clare dintr-o poveste confuză formal și inconsistentă. Tudor e un protagonist în sensul clasic, foarte hotărît să își îndeplinească scopul, dar motivația sa rămîne obscură pînă la sfîrșit. Prietena sa pretinde că vrea să meargă acolo pentru că, în realitate, îi place fata (deși Tudor n-a văzut-o sau auzit-o înainte), dar acțiunile lui par să spună că îl interesează mai mult misterul aventurii sau că e pur și simplu altruist (o interacțiune erotică propriu-zisă nu există). Modul în care o urmărește ca un *voyeur* prin luneta unei arme pare în schimb să fie mai mult decît strict binevoitor. În timp ce spectatorul încearcă să se lămurească, Tudor însuși mărturisește altceva: a venit acolo pentru că îi e frică să opereze și ar vrea să se pună într-o situație-limită, iar asta ar fi o ocazie perfectă. Dincolo de aceste indicii contradictorii și greu de crezut privind motivațiile sale, care nici nu confirmă, nici nu infirmă așteptările publicului, nu se poate spune că restul narațiunii lămurește în vreun fel problema sau că aduce un plus de substanță. Unul dintre elementele prin care Luncașu rezolvă o situație importantă legată de conflict e prin îmbolnăvirea prietenei lui Tudor, dar e destul de clar, prin felul în care e tratată această îmbolnăvire (afirmația ei cum că ar fi mîncat mure și strigătele lui mult prea disperate pentru o problemă legată de fructe), că e pusă acolo pentru a servi unui scop, indiferent de logică: personajele pozitive trebuie să plece pentru ca antagoniștii să captureze fata. Aceste personaje sînt și ele forme preluate din filmul de gen fără adăugarea unor nuanțe originale – Seba e traficantul din filmul cu gangsteri care nu se dă în lături de la a face avansuri prietenei fratelui său, sau de la a omorî pe cineva pentru bani, ceilalți traficanți sînt filmați doar în trecere, prietena lui Tudor e fata cicălitoare și geloasă care se vede amenințată de apariția altei fete, iar despre fata sălbatică nu aflăm mai nimic. Pe cît de interesantă e aceasta din urmă pentru Tudor (din motive știute doar de el), pe atît de puține sînt eforturile lui Luncașu de a o face interesantă și pentru spectator – în cea mai mare parte, e urmărită din depărtare, furișîndu-se prin iarbă.

Faptul că spectatorul nu e lămurit nici asupra celor mai elementare întrebări legate de logica evenimentelor e pus în seama sugestiei unui anumit mister care vine din pădure. Camera urmărește evenimentele furișîndu-se după frunze, suprapunîndu-se uneori punctului de vedere subiectiv al fetei sălbatice, alteori punctului de vedere al altor personaje sau sugerînd că se suprapune punctului de vedere al altcuiva, necunoscut, dar cu potențial periculos. Însă suspansul nu ascunde nici o forță supranaturală, nici lupii de care se pomenește la început, nici vreun pericol care să vină de la fată (care e neînarmată și se luptă aruncînd praf în ochii adversarilor), nici pe altcineva. Rolul său e să acopere ceea ce narațiunea nu reușise să construiască. Același principiu e folosit și în scenele de luptă, în care zgîlțîielile puternice ale camerei, care fac o mișcare sau alta neinteligibilă, sînt făcute să lucreze în locul coordonării actorilor, a mizanscenei sau a unui montaj alert. Finalul trebuie să soluționeze și el problemele aruncate în joc, și nu e o surpriză pentru nimeni că le rezolvă poposind brusc la sfîrșitul unui măcel la care nici n-am participat, nici nu ne-am fi dorit să o facem.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

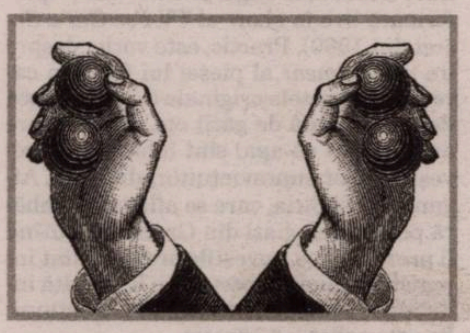

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Tradiție și inovație

● **Sainkho Namtchylak, *Like A Bird Or Spirit, Not A Face*, Ponderosa Music & Art, 2016.**

Faptul că spațiul world music e dominat de muzica africană și latino – adesea de o natură generică și limitativă ce contravine largheții etichetei world music – marginalizează cazurile cu adevărat exotice și revelatoare, cum este cel al cîntăreței Sainkho Namtchylak – cetățean al Tuvei, republică rusă situată într-o zonă de confluență între culturile Rusiei, Mongoliei, Kazahstanului și ale triburilor nomade din Siberia. Artist metodic, școlit la Moscova, a ajuns în mediile occidentale ca o alternativă mai exotică la voci experimentale consacrate, precum Nina Hagen, Yoko Ono ori Diamanda Galas. Astăzi, artista e exilată la Viena, oraș propice pentru pensionarea muzicienilor aventuroși și un mediu stimulant pentru experimentele vocale – vezi și cazul unui alt cîntăreț de „păsărească" lansat acolo, Dhafer Youssef, dar și contextul larg al unei veritabile mișcări susținute academic în direcția formării de artiști vocali ce îmbină școala operatică cu cea de avangardă sau de inspirație folclorică (merită menționată aici și munca româncei Claudia Cervenca în acest cvasicurent vienez).

Specialitatea lui Namtchylak e cîntatul din gît, tradiție a spațiului mongol-siberian consacrată drept apanaj al vocilor masculine. Stilul respectiv a fost frecvent integrat pe parcursul carierei sale în contexte jazz sau operatice, subtil sugerate și pe noul material. Totuși, aici domină exoticul și antropologicul, cu vocea artistei acompaniată ca secțiune ritmică de doi reprezentanți ai blues-ului malian, basistul Eyadou Ag Leche și percuționistul Said Ag Ayad, pe care i-am mai pomenit aici cu trupa lor de bază Tinariwen. Hibridul format de instrumentația deșertică și vocea stepei mongole dau unul dintre albumele inovatoare ale acestui an și un mesaj că genul world music nu trebuie să se limiteze la a documenta, ci are și responsabilități de inovare. Pe prima piesă, bssistul are chiar cîteva contribuții vocale, într-un duet a două culturi altfel lipsite de contact, avînd drept element comun caracterul nomad al societății și relația indivizilor cu ambientul, reflectate în piese cu titluri sugestive: „Nomadic Mood", „The Road Back", „Nomads Dance Around the Fire" și „Nomadic Blues". Ian Brennan, producătorul albumului Tinariwen premiat nu de mult cu Grammy, e responsabil și pentru colaborarea de față, probabil cu ambiții similare.

Cei familiarizați cu vocalizele jazz de tip *scat* vor fi în mod particular atrași de oferta acestui material, însă și cei care găsesc genul iritant se pot bucura de natura distinctivă a acrobațiilor vocale prezentate de Namtchylak, cu vocea convertită într-un instrument organic și primitiv, cu o metodologie de producere a sunetului complet diferită de ceea ce asociem de regulă cu scat-ul. De la răcnete guturale la rîsete și ciripit, trecînd prin versuri îngînate ori gîngurite în trei limbi (rusă, engleză, tuvană), albumul sintetizează o largă plajă de modalități de expresie vocală pe care artista le-a experimentat pe parcursul unui catalog de mai bine de 50 de albume, materiale dificil de procurat, presărate pe drumul pe care

aceasta l-a parcurs prin viață, din Tuva natală pînă la Viena. Ascultătorii intimidați de excese experimentale vor găsi și bucăți perfect accesibile, profund melodice, ajustate cu efecte electronice de producătorul Ian Brennan – cazul excelentei „Melody in My Heart", cu versuri în engleză. La cealaltă extremă, titlul „So Strange! So Strange!" promite, și se ține de promisiune, o improvizație teatrală în spiritul exceselor abstracte ale lui Yoko Ono.

Deopotrivă bogat în tradiție și inovație, într-o lume cinstită, albumul nu ar trebui să lipsească din lista nominalizărilor Grammy.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Cu cortul pe Coasta de Azur

Cu un ochi, în ultimele zile, la ce se întîmplă la Cannes și cu emoții pentru filmele românești (fain tare *Bacalaureat,* de-abia aștept și *Sierranevada!),* mi-am amintit de cum am fost acum cîțiva ani pe Coasta de Azur, cu cortul. Mi-am contrazis cumva principiul că, dacă mergi într-un loc, trebuie să te adaptezi specificului. A merge cu cortul pe Coasta de Azur e ca și cum ai merge la un hotel superluxos într-o țară supersăracă. Dar deh, după o scurtă trecere în revistă a site-urilor de booking de hoteluri, bugetul a zis nuuuu, cort sau mergi în Vamă. Iar în Vamă am mai fost – doar de zece ori pe an. Și nu au stridii.

Planul era simplu. Ajungem pe Coasta de Azur, unde ne întîlnim, după vreo două zile, cu niște prieteni care vin din Anglia cu mașina, boschetărim cu toții la cort și stridii cîteva zile, și apoi continuăm un *road trip* prin Europa, adică ne întoarcem, pe un drum mai lung și mai ocolit, în România. Conform bunului obicei de a nu rezerva cazare, nu ne-am uitat dacă sînt locuri la camping-urile de pe Coastă, așa că, aterizați cîndva seara în Nisa, am bîntuit niște ore bune din poartă în poartă și din stațiune în stațiune, cu toate cele în spate, să vedem unde găsim locuri. „Nu aveți rezervare?" „N-avem." Sau e închis. Am fost aproape de divorț atunci cînd jumătatea mea aventuroasă susținea că „mai știe el unul, sigur găsim acolo". Într-un final, a cedat și am stat noaptea la hotel, iar a doua zi am găsit un camping superb, în Biot, cu tot ce ne trebuia.

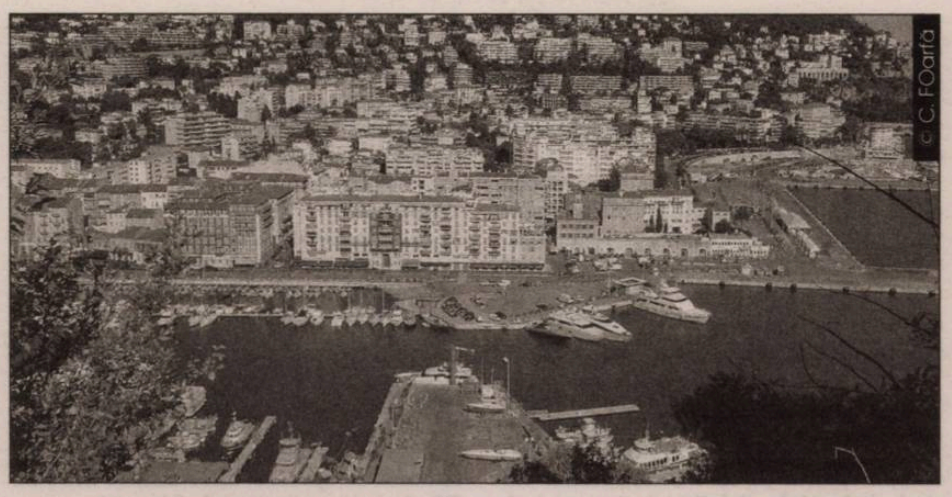

Nu trece mult timp și multe fructe de mare consumate în toate formele posibile, pînă ne sună prietenii noștri că ei mai întîrzie un pic, că li s-a stricat mașina fix cum au trecut granița. Se întorc cu ea pe platformă, poate o repară. Nu o repară. Mai trec cîteva zile.

„Sinistrați pe Coasta de Azur", nu puteam spune că suferim prea mult, plimbîndu-ne de la Cannes la Monaco și de la Nisa la Antibes, din plajă în plajă, căscînd ochii la iahturi (mi-a rămas în minte unul numit Zenobia, întrebîndu-mă ce ar scrie Naum pe o barcă în mijlocul Mediteranei) sau avînd de luat decizii grele, cum ar fi „iarăși fructe de mare sau restaurantul ăla doar cu rață?". Cel mai mult mi-a plăcut una dintre insulele de la Cannes, un parc natural superb și sălbatic atunci, unde-ți petreceai liniștit o zi sub copaci sau făcînd *snorkeling.* Iar locurile de unde puteai admira riviera de sus, cu peisaje spectaculoase, parcurile sau arhitectura elegantă, peisajele stîncoase din Monaco, relaxarea din Antibes, atmosfera de *bon vivre,* colțurile mici ascunse între două străduțe sau galeriile de artă te făceau să evadezi într-o altă lume. La fel și lifturile sau scările rulante din Monaco (nu mai văzusem), care-ți ușurau – mă rog, poate după o anumită vîrstă sau o anumită înălțime de tocuri – plimbările prin oraș și urcarea pantelor abrupte, mașinile de lux sau personajele ce păreau desprinse din filme.

Recunosc că mă așteptam să fie intimidantă Coasta de Azur, cu un lux mai ostentativ, dar cumva totul mi s-a părut atunci integrat firesc și elegant, unde toată lumea părea să-și găsească locul. Aproape că nu ni se mai părea nimic amuzant cînd ba umblam prin aceleași restaurante, ba mîncam stridii pe plajă, ba intram în hoteluri de lux să vedem cum sînt licitațiile și expozițiile de artă, ba aruncam un ochi la showroom-urile de mașini, ba făceam shopping și apoi ne întorceam rupți de oboseală la noi în camping, unde petrecerea era în toi.

Între timp, prietenii noștri treceau prin alte aventuri. Cu toate bagajele după doi ani de studii în Anglia, se întrebau ce le mai spune mecanicul auto despre Pajeroul lor, sunîndu-ne în fiecare zi să ne informeze că mai durează puțin. După cîteva zile, dornici de soare și plictisiți – sau mai degrabă enervați de atîtea amînări –, își cumpără alt Pajero și se îndreaptă fericiți spre Coastă. Mai puțin receptivi la fericirea lor au fost însă vameșii, care nu înțelegeau cum au trecut ei cu un Pajero plin de bagaje cu cîteva zile în urmă, s-au întors cu el pe platformă, și acum trec cu altul identic, tot plin de bagaje. Așa că le-a luat o zi să-i controleze rucsac cu rucsac, carte cu carte și pungă de șosete cu pungă de șosete. Cînd au ajuns, într-un final, ne-am bucurat să-i ducem în toate locurile faine, că doar avusesem timp berechet de explorat.

PUBLICITATE

FP România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

Abu Mohammed știe pe de rost ce obstacole trebuie să treacă: să obțină cinci certificate diferite de limba germană, să obțină o licență pentru a lucra mai multe luni sub supravegherea unui medic autorizat, după care să se înscrie într-un proces de înregistrare pentru doctorii non-UE, ca să poată practica. Fiecare etapă aduce noi frustrări. Un singur curs de limbă poate costa 1.000 de euro; autorizarea cere luni de pregătire, iar organizațiile private oferă cursuri și training pe bani.

– Elisabeth Braw, FP România nr. 51 (aprilie/mai 2016)

FP România – revista americano-română de politică globală, economie și idei.

PUBLICITATE

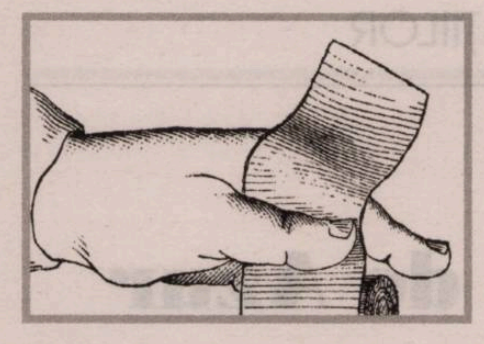

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Ce sînt Chromebook-urile?

Săptămîna trecută, The Verge anunța că vînzările de Chromebook-uri le-au depășit, în premieră, pe cele de laptopuri Apple. Ce este un Chromebook și ce importanță are pentru noi, profanii, o astfel de statistică?

La prima vedere, un Chromebook arată ca orice alt laptop, dar filozofia după care e gîndit e foarte diferită și, posibil, revoluționară pentru felul cum ne utilizăm calculatoarele. În principiu, piața calculatoarelor portabile este împărțită între cele care rulează Windows și cele, mai costisitoare și mai șlefuite, livrate de Apple cu propriul sistem de operare. Deși în ultimele sezoane Apple și-a crescut vînzările, loc de un al treilea sistem de operare nu prea există, lucru dovedit și de răspîndirea foarte restrînsă a nenumăratelor variante de Linux care pot rula pe aproape orice și care fac deliciul hackerilor.

Prin 2009, Google a venit însă cu o idee revoluționară: din moment ce viteza de transmisie a datelor pe Internet a atins cote colosale, ce-ar fi să gîndim o mașină care lucrează și stochează fișierele rezultate pe același Internet – altfel zis, în *cloud?*

Asta se putea realiza pe baza unor principii deja existente. Google oferă spațiu de stocare în cloud prin așa-numitul Google Drive, iar aplicațiile incluse în Chromebook-uri pot fi rulate în browser, programul pe care pînă acum îl foloseam pentru navigarea pe Internet. Dacă vreți să vedeți ceea ce vede un utilizator de Chromebook, puteți merge la docs.google.com cu ajutorul foarte popularului Google Chrome. Productivitatea pe care o obții dintr-un laptop clasic, cu Windows, e bazată pe suita Office (de la Microsoft, de obicei), care oferă în principal programe pentru documente, tabele și prezentări. Ei i se adaugă aplicația de e-mail, Outlook, în cazul Microsoft Office, cu echivalent în Gmail-ul Google.

Cu alte cuvinte, prin cele două, Google oferă, din start, online, un gen de productivitate asemănătoare cu cea de pe laptopurile de sine stătătoare. Pentru nevoi personale și entertainment, există aplicații gen Google Photos, care a înlocuit Picasa și răspunde tuturor dorințelor oricărui fotograf amator.

OK, dar ce-am avea de cîștigat ținînd documentele în cloud, și nu pe propriul calculator? În primul rînd, memoria pe care o consumăm stocîndu-le local. În al doilea rînd, un plus de portabilitate, pentru că ceea ce ținem în Google Docs poate fi partajat cu alți utilizatori prin cîteva click-uri de mouse. Și, în fine, bani, deoarece Google Docs e gratuit, spre deosebire de Microsoft Office, care continuă să aibă succes contra cost, dacă nu din alt motiv, fiindcă utilizatorii și departamentele de IT ale companiilor, care dictează politica de software, s-au obișnuit cu ea.

Chromebook-urile mai au însă un avantaj. Costă de la 170-200 de dolari în sus (în SUA; în România, le-am găsit în magazinele online începînd de la aproximativ 1000 de lei). Poți obține un laptop utilizabil, chiar și mutant, la asemenea bani? Răspunsul e afirmativ, fiindcă aplicațiile rulate prin browser consumă puține resurse. Un Chromebook este, cu alte cuvinte, un laptop cu caracteristici mai slabe, care face o treabă (aproape) la fel de bună ca o mașină puternică dotată cu Windows sau Apple. Iar procesoarele gen i3 înseamnă și consum scăzut de energie, astfel încît o autonomie de șapte-opt ore e ceva ușor de atins pentru un Chromebook, pentru ca recordurile să depășească ușor zece ore.

Interesant e faptul că în toată această combinație de optimizări de hardware și software nu există nici o idee care să răstoarne cu susu-n jos nici ideea de program, nici pe cea de online, nici procesoarele, plăcile video și celelalte componente existente în momentul de față. Un Chromebook e, în principiu, un laptop foarte asemănător cu toate celelalte. Caracteristicile lui se cuplează însă cu filozofia sistemului de operare, așa-numitul Chrome OS, de fapt un derivat de Linux.

Pentru utilizatorii conservatori, MS Office și un Windows recognoscibil sînt, cum se spune, sfinte. La prețurile de dumping la care sînt disponibile Chromebook-urile, acestea încep să fie folosite însă de studenți și elevi, fără prejudecăți și probleme de compatibilitate în materie de sisteme de operare. Posibil, peste 20 de ani, Chromebook-urile ar putea ajunge la putere odată cu utilizatorii lor posesori de maturitate.

Bineînțeles, Chromebook-urile au și dezavantaje. Unul dintre ele e că te înghesuie în ecosistemul tot mai suspectat în ultima vreme că renunță nu doar la litera, ci și la spiritul sloganului de la începuturi – „Nu fi rău! / *Don't be evil*". E cumva riscantă, sau cel puțin stîrnește vagi urme de paranoia ideea că pui în brațele Google nu numai corespondența pe e-mail și traseele căutărilor tale web, ci și documente mai mult sau mai puțin confidențiale pe care le-ai fi păstrat pe hard, dar acum le ții în cloud-ul companiei. Și, nu în ultimul rînd, economiile de bani înseamnă alte tipuri de cheltuieli, pentru că cei 15 GB de spațiu pe care Google îi pune la dispoziție gratuit nu sînt suficienți pentru arhive de documente și poze mai serioase.

Altfel, însă, Chromebook-urile sînt nu doar copiii Google, ci și ai unei epoci în care caracteristicile seci ale computerelor nu mai contează. Contează, pur și simplu, ca dispozitivul achiziționat să-și facă treburile cît se poate de bine, de la video livrat HD, la recunoașterea fețelor din fotografii. Cumva, un laptop mai bicisnic de la Google iese cîștigător în fața unuia clasic, mai performant, atunci cînd folosește într-un fel sau altul celebrele servere de date ale la fel de celebrei companii – așa cum se întîmplă cu telefoanele iPhone, care își fac treaba mai bine decît Samsung-urile cu caracteristici tehnice mai bune, de la cameră la procesor.

Una peste alta, un Chromebook e o mașină ciudată pentru utilizatorii inveterați de Windows, ceva pe deasupra și ieftin pentru posesorii de Apple, dar și un dispozitiv care prevestește viitorul. Mai precis, unul care ne va plăcea mult mai mult cînd vom începe să plătim abonamente pentru serviciile Apple sau Google.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni, *Humanitas, 2009.*

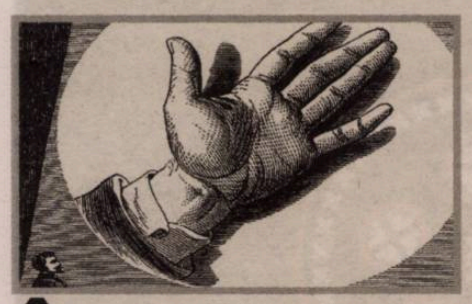

Adina POPESCU

portrete din mers

Intimitate?

În studenție, nu-i invidiam pe cei care locuiau la cămin. Totuși, îi priveam ca pe o curiozitate exotică. Vizitam periodic căminele colegilor și prietenilor mei, ca pe niște muzee ale libertății totale (poate dau vreo idee unor artiști vizuali – o expoziție a vieții de cămin, cu toate acele obiecte personale, însă puse la comun, la *share,* cum s-ar zice astăzi, indispensabile, de la reșou și fierbător, la borcanele cu zacuscă). Participam la petreceri pînă dimineața, atunci cînd se uneau cîte patru-cinci camere de pe un etaj și, invariabil, cineva avea examen a doua zi și se plîngea că nu poate să învețe. La beții cu studenții de la Arte, care se lăsau cu mîzgălit pereți și sculptat picioare de scaune. Le mîncam mîncarea, pastele cu bulion și cartofii prăjiți, deși acasă aveam de toate, doar ca să trăiesc un pic din experiența lor. Le invadam spațiul lor, care oricum nu mai era de multă vreme intim, colcăia de viață, de promiscuitate într-o formă lejeră, asumată. Îmi plăcea, însă n-aș fi putut să trăiesc acolo. Mă întorceam recunoscătoare în camera mea, unde puteam să închid o ușă ca să mă separ de restul lumii, la obiectele mele, pe care le găseam mereu acolo unde le lăsasem. Două imagini emblematice din căminele studențești bucureștene mi-au rămas în minte. Prima este cea a fetelor care tocesc pentru examene pe treptele scării dintre etaje sau cocoțate pe pervaze, în spații comune, pentru că nu au unde în cameră. A doua este cea a altor fete, care, îmbăiate, parfumate, cu părul ud, în halate pufoase și papuci, vin de la duș (dușuri comune; cum o fi putînd o fată să se spele în mizeria aia și în compania altor fete care se spală? – mă întrebam eu, pe atunci), mișună serafic pe coridoare.

Căminele studenției mele, cărora nu le aparțineam, dar după care, într-un fel, jinduiam, mi-au făcut praf ideea de intimitate. Descoperisem un loc în care aceasta nu exista nici măcar în intenție, ca la corturile din Vama Veche (pe care le testam în aceiași ani), unde se înghesuiau de-a valma zeci de oameni, se făceau permutări, se ghicea fiecare mișcare de sub pînza de cort, se auzea tot. Și atunci învățam să apreciez ceea ce aveam, adică intimitatea de acasă. Dar oare ce fel de intimitate avem? Ce mai reprezintă intimitatea noastră, a tuturor, într-un mare oraș?

Am locuit de-a lungul timpului în mai multe blocuri socialiste, cu pereți atît de subțiri, încît puteai să afli oricînd ce se întîmpla în apartamentele vecine. Locatarii nici nu-și puneau problema intimității decît la nivelul superficial „să nu deranjăm vecinii" și nici nu erau conștienți că „se aude tot". De pildă, în apartamentul de dedesubt, dintr-un bloc de pensionari, trăiau două surori, trecute binișor de 80. În fiecare dimineață, la ora șapte, începeau să se certe – mai exact, una o certa pe cealaltă, care începea să plîngă. Timp de o jumătate de oră, se auzea glasul ridicat al primei surori, o tiradă și plînsul înfundat al celei de-a doua. Era ritualul lor. Puteai să le spui ceva? Eram la curent și cu problemele financiare ale arabului de alături, dar și cu meniul lui zilnic și, de data aceasta, informația ajungea la mine pe cale olfactivă. Și știam, din păcate, că bătrînica de deasupra (singură) face primul pipi exact la ora 5. O prietenă îmi povestește că are niște vecini, un cuplu, care în fiecare zi, cînd vin de la serviciu, ascultă în buclă aceleași melodii ale anilor '80, ca și cum ar fi rămas încremeniți în timp. Un „Coco Jambo" repetat la nesfîrșit. O verișoară care locuia în Militari avea drept vecini un alt cuplu care, din două în două seri, făcea dragoste zgomotos, pe la 11, timp de o jumătate de oră. Trecînd peste jenă, le-a spus. Tinerii și-au cerut scuze, însă au continuat să o facă la fel de zgomotos, tot de la 11, însă timp de un sfert de oră. Practic, și-au redus timpul destinat amorului la jumătate, și-au autocenzurat intimitatea, ceea ce e trist.

Blocul de garsoniere în care am locuit aproape șapte ani semăna cel mai bine cu căminele studențești. Opt garsoniere pe palier, opt uși aproape veșnic deschise larg, mă mir că nu o puneau de-o petrecere la care să se unească mai multe camere. În general, oameni singuri și în vîrstă, care simțeau nevoia de socializare, intimitatea lor și a celorlalți era pe ultimul plan. Doi pechinezi se hîrjoneau pe palier, o femeie fuma pe o treaptă, bătrînul colonel își scutura preșurile. Blocul în sine devenise doar o extensie a locuințelor lor meschine.

Și în alte orașe mari europene, m-am nimerit în imobile cu locuințe mici, la Paris, de pildă. Totuși, n-am simțit o lipsă acută de intimitate. Clădirile erau altfel împărțite, izolația era făcută cum trebuie. Și ceea ce mi s-a părut straniu – vecinii nu prea se vedeau unii pe ceilalți, spațiile comune, impersonale și pustii, erau doar locuri de tranzit și atît. Aveai senzația că oamenii se strecoară aproape invizibili prin ele, că tot ce-și doresc este să închidă o ușă în urma lor și să se simtă acasă. La noi, spațiile comune sînt personalizate (ghivece cu ficuși, mobilă care nu mai încape în casă etc.) și utilizate la maximum pentru mici șuete sau spart semințe. Spațiul comun este și al tău, te extinzi, îl acaparezi, îți marchezi teritoriul.

Visul meu de a avea o casă cu intimitate în centrul orașului mi se pare irealizabil, deocamdată. O primă încercare s-a dovedit un eșec. Am doar doi vecini, știu totul despre ei și, din păcate, și ei despre mine. Curtea proprie e ca și cum ar fi comună, căci e despărțită de un gard din lemn de cea de alături. Ne amușinăm, ne simțim, ne „deranjăm" unii pe alții. Lor nu le pasă, mie da. Mă plimb pe străduțele din cartier, în căutarea unei case ideale, și descopăr doar cutii și cutiuțe înghesuite unele într-altele. Sîntem cu toții sufocați de atîta locuire. Văd una cu o curte mare, plină de verdeață – casa în sine e izolată în fundul curții. Lîngă ea, cineva a trîntit un bloc. Toți locatarii celor șase etaje pot privi de pe balcoane, la discreție, cum o băbuță hrănește o pisică.

Anda DOCEA

Jurnalist de televiziune

Anul trecut, Ziua Mondială a Cărții și a Dreptului de Autor, 23 aprilie, a fost sărbătorită într-un mod inedit de către un grup de liceeni de la Colegiul Național „Dr. Ioan Meșotă“ din Brașov. Vreme de cîteva luni, în urma unei campanii organizate pe Facebook, ei au strîns, din donații, peste 1000 de cărți, cu care au construit o piramidă uriașă. Scopul lor declarat a fost de a încuraja lectura, de a le aminti brașovenilor importanța cărților. Cu îndemnul: „Fii baza piramidei noastre, donează și tu o carte!“, evenimentul a fost reluat în iunie, iar cele 3000 de cărți strînse au fost donate unor azile, spitale și biblioteci.

După 13 ani
eu încă am emoții.

Ideile liceenilor din Brașov nu s-au oprit aici: au invitat scriitori români să-și lanseze cărțile la Brașov și au organizat conferințe în care tinerii să discute cu persoane publice despre care ei consideră că ar avea de transmis o poveste, un mesaj. Sau, cel puțin, așa mi-au spus mie cînd m-au invitat, în ajunul Zilei Mondiale a Cărții din acest an, să vorbesc la evenimentul „Raftul de cultură“, găzduit de Cinemateca Patria din Brașov, alături de alți oameni din media, despre începuturi și piedici în jurnalism. Mi-au mărturisit că ideea le-a venit de la un articol al meu din *Dilema veche*, „A fi sau a nu fi vedetă de televiziune“. Pomeneam acolo despre speranțele cu care pornești la drum, într-o profesie, despre ușurința cu care depășești greutățile cînd ești foarte tînăr și despre înțelepciunea cu care, la maturitate, accepți că lucrurile, chiar dacă nu se croiesc mereu după visele tale, sînt parte a devenirii tale în această lume.

Liceenii s-au ocupat de organizarea evenimentului, au făcut afișul și au scris comunicatul de presă, au vorbit cu librăria și i-au invitat pe cititori. Încă de atunci m-au impresionat prin îndrăzneală, dar nu tupeu, rapiditate, dar nu superficialitate, creativitate, dar nu kitsch. Am observat cît de diferiți sînt de noi, cei care eram aproape adolescenți la Revoluție, cît de obișnuiți cu lumea, în toată diversitatea ei. Mi-am dat seama că nu pot fi păcăliți. Că singura soluție este să te prezinți așa cum ești, în fața lor, și să îi lași pe ei să tragă concluziile.

În introducerea evenimentului, au punctat că am terminat Jurnalismul, că moderez o emisiune la TVR și că, în 2015, mi-am lansat prima carte de proză scurtă. Aproape că nu mai știam ce să adaug. Au dorit să audă lucrurile mai puțin plăcute, dificile, reale. Așa că am recunoscut că mereu mi-a fost rușine să afirm răspicat ce mi-aș dori. Și cred că acesta ar trebui să fie primul pas în urmarea oricărui vis: să îl afirmi cu

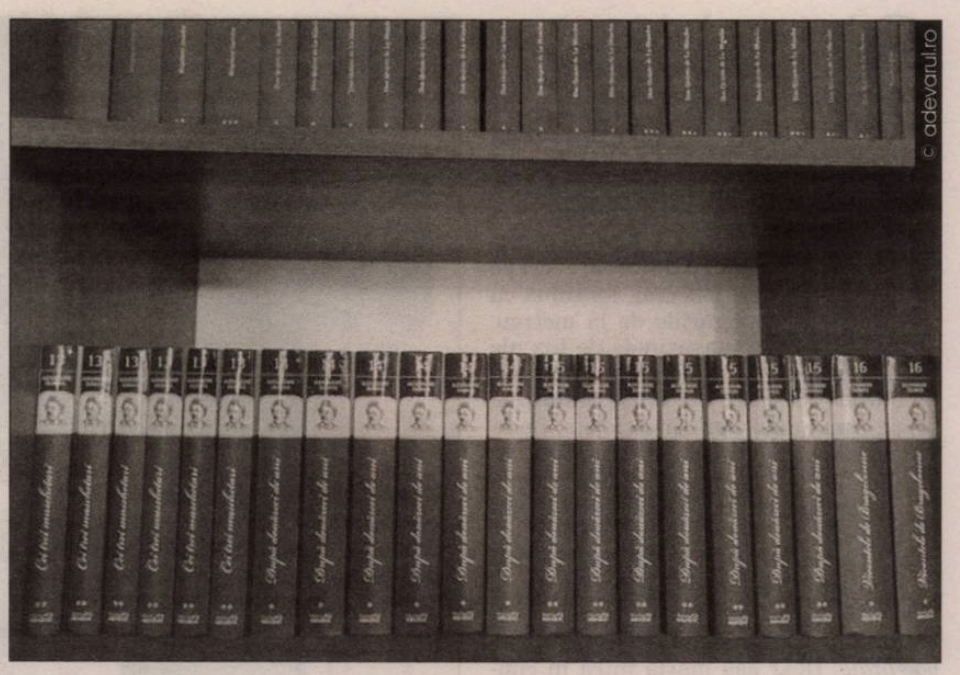

voce tare și apoi să-ți canalizezi energia în direcția lui. Dacă vrei să apari la televizor, recunoaște asta, dacă vrei să scrii o carte, spune că tu vei fi scriitor, într-o bună zi. Un anume gen de educație și de mentalitate, aparținînd generațiilor trecute, cred că ne-a împins la conformism și o la excesivă teamă de „gura lumii“. Le-am mai spus că se află la vîrsta la care au timp pentru orice, inclusiv să încerce de mai multe ori, de cîte ori este nevoie. Că eu chiar cred că orice vis se împlinește dacă e urmărit cu perseverență – oamenii sînt cei care decid să renunțe sau să îl înlocuiască cu altceva. Că trebuie să-și pună deoparte, cu dărnicie, timp pentru familie și prieteni. Balanța nu se echilibrează pe parcurs, așa cum s-ar crede. Întotdeauna va apărea o emisiune nouă, un proiect nou, un „să treacă perioada asta și îmi voi face mai mult timp pentru mine“. Timpul „pentru tine“ nu apare niciodată pe drum, dacă nu e rezervat din start. În final, am admis că, după 13 ani de televiziune, eu încă am emoții. Cînd se aprinde becul roșu de la camera spre care fac introducerea emisiunii, cînd cunosc oameni noi care schimbă un pic lumea în bine.

Au vrut să știe multe. De la cartea preferată la subiectele emisiunilor mele, de ce nu m-am gîndit să îmi întemeiez o familie, dacă aș mai alege același drum încă o dată, dacă aș schimba ceva în viața mea. Cineva așezat mai în spate m-a întrebat ce-mi doresc în viitorul apropiat. I-am răspuns că vreau să scriu un roman și eventual să mă întorc în Cluj, mai aproape de familie, dar nu a părut mulțumit de răspuns. Cred că se referea la ce îmi doresc să am, nu să fac. Și la asta, în general, oamenilor le este mai greu să răspundă.

„De ce, totuși, televiziune?“ – a insistat cineva, după ce am înșirat o listă întreagă de neajunsuri ale acestei profesii, printre care programul neregulat, faptul că depinzi de alții, de mulți alții, stresul termenelor-limită sau emoția directului. Mi-am amintit că la prima facultate pe care am început-o, Informatica, învățam diverse limbaje de programare. La examen, ni se dădea să concepem un program care să rezolve o problemă. Pe profesor nu-l interesa, concret, arhitectura programului. Funcționalitatea lui era verificată introducîndu-se mai multe valori pentru care el trebuia să ducă la un rezultat. Să nu dea eroare, cum ziceam noi. La eroare, te pica. Înainte de un astfel de examen din anul II, am făcut un fel de pariu cu mine însămi. Să iau rezultatul examenului ca pe un test. Să consider posibila eroare un semn clar că nu mai e nevoie să pierd încă doi ani într-un domeniu în care nu credeam să lucrez vreodată. Și că trebuie să încerc la Jurnalism.

Astăzi nu mai cred că o variabilă pentru care programul a dat eroare mi-a schimbat mie destinul, ci, mai mult ca sigur, nepotrivirea cu un domeniu și convingerea că aș fi mai bună în altă parte, la altceva. Revenind la întrebare, am ales televiziunea pentru că înseamnă și spectacol, și culoare, și emoție, și direct, și oameni mulți care fac lucrurile să se întîmple. Pentru că înveți să nu-ți mai fie frică. Sau rușine.

Am auzit în ultima vreme păreri vehemente legate de destinul Televiziunii Române. Că ar trebui închisă, oamenii dați afară cu toții, resursele folosite altfel. Că acest serviciu public, plătit și din banii cetățeanului, ar trebui desființat. Nu mă pricep la soluții manageriale pentru a salva o astfel de instituție și nici nu cunosc în amănunt motivele pentru care s-a ajuns în acest punct. Eu, de 13 ani încoace, știu să fac emisiuni. Să mă gîndesc ce teme ar fi interesant să discutăm, ce invitați să aducem, ce reportaje s-ar putea filma. Sînt unul dintre zecile care au avut ocazia să și prezinte o emisiune în direct și, probabil, la fel ca mine ar putea să o facă mulți alții, nevăzuți. Cunosc oameni care au ajuns în televiziune pentru că asta și-au dorit, oameni care au regretat și au plecat, oameni care au rămas și care se pricep la o grămadă de lucruri. Sînt și oameni care stau degeaba sau care nu știu să facă mai nimic? Probabil. Ca peste tot, în viață.

Dar nu despre oamenii fără vise am povestit cu liceenii din Brașov. Mai degrabă despre faptul că viața nu e, mereu, echitabilă sau cinstită. Că succes nu e posibil să ai pe toate planurile; de aceea, ideal e să-l găsești pe acela care să aibă, pentru tine, o arhitectură a programului atît de ingenioasă, încît acesta să nu dea eroare pentru nici o valoare introdusă. Acolo e locul tău. Altfel, ca să parafrazez un personaj al lui Woody Allen, în viață e ca-n Las Vegas. Ești cînd sus, cînd jos, dar, în final, casa cîștigă întotdeauna. Ceea ce nu înseamnă că nu te-ai și distrat un pic, undeva, pe parcurs.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR. A publicat cartea* Camere de hotel, *Editura Herg Benet, 2015.*

PUBLICITATE

Ana-Maria SÎRGHI

Vitrinele

O bună parte din hoinăreala prin oraș se petrece în compania vitrinelor. Înalte, zvelte, bine lustruite, alteori micuțe și încărcate de abțibilduri, ferestrele magazinelor conțin ispite de tot soiul. Trecem pe lîngă ele cu aerul că le-am putea neglija oricînd, însă magnetismul este atît de puternic, încît sfîrșim prin a le adulmeca cu nesaț pe fiecare în parte. E ca un diafilm care începe cu buticul din fața blocului, continuă cu chioșcurile și covrigăriile de la metrou, se mai înfoaie în magazinele de lux ale marilor bulevarde și sfîrșește, în funcție de nevoile de seară ale consumatorului, fie pe rama unei librării dichisite, fie în cadrul animat al vreunui restaurant. Să vrei, și nu poți ignora poveștile vitrinelor. Indiferent de profilul celui vizat sau de bugetul de care dispune, *decorul* expus „la fereastră" merită din cînd în cînd atenția esteților. De ce? Gîndiți-vă că e o obișnuită acțiune de retorică, prin care se urmărește nelipsita *captatio benevolentiae*. Doar așa marfa intră în cîmpul vizual al potențialului cumpărător și își exercită puterea de convingere. Prin geam ți se promit „la vedere" tot soiul de bunătăți și experiențe, iar tu nu trebuie să faci altceva decît să treci pragul atelierului de himere și să te orientezi la fața locului. Dar să nu credeți că relația n-are impurități. Dacă le admiri îndelung, vitrinele te șantajează emoțional. Pot modela comportamente, schimba gusturi, accelera frenezia consumului. Cam asta nota radicalul Guy Debord în *Societatea spectacolului*, referindu-se la dominația lui „a avea" asupra lui „a fi": „Alienarea spectatorului în profitul obiectului contemplat (...) se exprimă astfel: cu cît contemplă mai mult, cu atît trăiește mai puțin; cu cît acceptă mai mult să se recunoască în imaginile dominante ale nevoii, cu atît își înțelege mai puțin propria existență și propria dorință." (Editura EST, 2001, capitolul „Separarea desăvîrșită", fragment 30)

Dacă le admiri îndelung, te șantajează emoțional.

Dar să le privim cu un aer jovial! Există vitrina onestă, cu produsele bine ordonate pe categorii, cu prețurile și ingredientele scrise clar, citeț, uneori de-o șchioapă. Prezență frecventă în patiserii, ea te ajută să iei decizii rapide și să nu încurci coada stînd pe gînduri minute-n șir. Din aceeași categorie, însă cu o ușoară predilecție spre degringoladă, fac parte vitrinele chioșcurilor cu de toate. Au o organizare de tip tapet, care îmbracă geamul de jos pînă sus, iar produsele – în general de-ale gurii – stau lipite cu scotch unul lîngă altul. Cum oferta de covrigei, ciocolate, biscuiți, cornuri și alte cele e bogată, rar rămîne vreun centimetru liber ca să zărești nasul vînzătoarei. Nu te amărî; sînt prevăzute cu gemulețe de comunicare foarte eficiente, care oferă un contact redus cu interlocutorul și, de cele mai multe ori, trebuie să te apleci pe genunchi ca să te asiguri că nu te servește vreun extraterestru. Practic, experiența întîlnirii cu celălalt se reduce la o mînă care servește și încasează. O interacțiune dezumanizatoare? O mașină? Nu, nici nu s-a gîndit capitalismul vreodată la așa ceva.

Apoi, răsar vitrinele fără stil, care vor să îți arate că nu au bani și timp să se dichisească, dar că, la nevoie, te servești de ele pentru tot soiul de treburi. Sînt nenumărate pe linia de tramvai care străpunge Calea Moșilor: ateliere de cizmărie, magazinașe cu detergenți, diluanți și mase plastice, incinte cu haine second hand, mercerii, buticuri cu materiale, chiar și un magazin cu haine și căciuli de blană mi-a atras atenția în timpul investigației de teren. Fereastra nu are nimic *glossy* sau *catchy*, ci pare mai degrabă o tarabă în care s-a încărcat rapid marfa nouă și care va sta pe pervaz pînă se așterne bine praful. Ele au un mariaj statornic cu rezidenții din cartier și nu se mai ostenesc să se coafeze în fiecare zi. Știi că acolo găsești șuruburi, saci și ligheane, dincolo ațe, cercei și nasturi, și aia e, îți vezi de negustoreală.

Cu aere se poartă vitrinele de *fashion middle class*, din seria Mango – Zara – Bershka – H&M –Terranova. Întîi, se întind ca niște caracatițe: dacă au închiriat

Rămîne în urmă babilonia tendințelor.

un parter, urcă bannerele pînă la etaj, dacă intrarea se face după accesul efectiv în imobil, atunci își deschid o nouă ușă la trotuar ca să te agațe. La unele dintre ele, se montează difuzoare exterioare în care urlă hituri pop, de dimineața pînă seara, în speranța unui antrenament de shopping cu rezultate. Mai degrabă se ajunge la agitație și iritare pentru ghinioniștii care n-au nevoie de genți și rochii, ci doar folosesc perimetrul pentru circulație. În consecință, îi vezi repezindu-se să se ascundă în cea mai apropiată gură de metrou. Rămîne în urmă babilonia tendințelor, construită pe tot soiul de fantasme și afișată pe *mesh*-uri cît vitrina: corpuri nepămîntești, priviri amețitoare, aluri de cucerire, putere, voluptate, sexualitate. Nu-i de omis contrastul între cenușiul străzii – cu modestia și grijile pietonilor – și strălucirea de pseudocleștar a vitrinei în care nesuferite manechine de plastic pozează în împlinire.

Pe lîngă ferestrele gigant, de mausoleu, se strecoară și cîteva personaje mai mature, să zicem din categoria de lux. Au o atitudine detașată, de tipul *for highbrow only* și ies în față cu piese *statement:* un ceas, un stilou, un pantof, un giuvaier. Prețurile sînt afișate discret, dar vizibil, ca să înțelegem de la bun început în ce condiții putem avansa dialogul. La polul opus, deșerticele vitrine *sold out* arată ca niște vase naufragiate care imploră atenție, cu afișe supradimensionate pe care citești cu roșu doar: „Reduceri! Reduceri! Reduceri!"

Nu aș vrea să închei cu afectare, dar cred că citatul din Feuerbach așezat de Debord în deschiderea capitolului mai sus amintit se potrivește cel mai bine: „Dar, firește, timpul de azi... preferă lucrului existent imaginea, originalului – copia, realității – reprezentarea, esenței – aparența; căci *sfîntă* pentru el este numai *iluzia, profan* este însă *adevărul.*" (Ludwig Feuerbach, *Esența creștinismului,* trad. rom. de Petre Drăghici și Radu Stoichiță, Editura Științifică, București, 1961, p. 21)

***Ana-Maria Sîrghi** este jurnalist freelance și scrie pe site-ul pecurat.ro.*

Abonează-te acum la
DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum vă abonați:

SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data ..... în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Alex TODERICIU

Austria fifty-fifty

„Un stat nu poate avea ghinion. (...) El sau are forță și sănătate, sau nu are."

ROBERT MUSIL,
Austriacul lui Buridan (1919)

Un președinte, două Austrii

Vulturul heraldic negru și bicefal și-a amintit de originea sa imperială și-și ascute din nou ghearele, zdrăngănind lanțurile cătușelor de fier, rupte-n 1945.

Austria și-a ales cel de-al treisprezecelea președinte federal pentru un mandat de șase ani: dr. Alexander Van der Bellen. 50,3% (cu drept de contestație) i-au revenit după numărarea voturilor, inclusiv cele trimise prin corespondență. Participarea la vot a fost de 72,7%. Depunerea jurămîntului va avea loc pe 8 iulie.

Establishment *vs* popor, stînga *vs* dreapta, rural *vs* urban, tineri *vs* vîrstnici, dacă ar fi să ne exprimăm în semantica luptei electorale: candidații s-au înfruptat pe rupte din frica alegătorilor în fața migrației și a sărăciei!

1986 consacra alegerea controversatului Kurt Waldheim, fost secretar general al ONU, în aceeași funcție, urmată de izolarea sa internațională, iar 2016 era să devină un *déjà-vu*. „Învățați istoria" – spunea Bruno Kreisky, cancelar al Austriei între 1970-1983.

Mission accomplished

După primul tur de scrutin, Alexander Van der Bellen se califica în finală de pe locul II. Candidații marilor partide de guvernămînt, social-democrații și populării – doar pe locurile IV și V. O *force majeure,* care a dus la demisia cancelarului Werner Faymann.

„Votul de protest a fost înțeles!" – a declarat Kern

Cu ocazia tradiționalei demonstrații de 1 Mai, vienezilor nu le-a venit să creadă: cancelarul a fost huiduit de propriii tovarăși roșii „ca pe stadion". Disciplina de partid – o glumă. Viena oficială, condusă din 1945 de stînga, stă încremenită în dilema partidului-stat. Stînga, care i-a susținut pe conservatorii europeni să privatizeze totul și orice, a ajuns să nu mai aibă prea multe unelte în favoarea unui intervenționism, care astăzi se dovedește necesar și este cerut de pauperizarea populației (șomajul fiind de 5,8%, după definiția UE; procentul real însă depășește 9%!). Social-democrații s-au neoliberalizat și nu găsesc răspunsuri la provocările globalizării. După un secol de luptă, standardele sociale au fost atinse și, astfel, *mission accomplished*. Au urmat îndatorarea și scepticismul. Încrederea în elita politică tradițională s-a dus.

Criminalitatea e în creștere față de anii trecuți, agresiunile sexuale se înmulțesc și sînt mediatizate îndelung. Unde sînt vremurile în care un Jörg Haider, lider al aceluiași partid FPÖ (1986-2000) era citat cu afirmația deloc măgulitoare: „În Austria există două feluri de imigranți: hoții români de buzunare, și alții."

Wer nichts wird, wird Wiener: acela de care nu se va alege nimic devine vienez! Autoironia e rețeta supraviețuirii. Van der Bellen s-a născut în 1944 la Viena.

„Viena este un oraș al culiselor. (...) În față e aparența fără esență. În spate e esența fără aparență" – scria eseistul Robert Menasse. Ambivalența le este austriecilor credință de suflet. Prudenți, au astfel plăcerea, cronofagă, de multe ori, de a face ca și cum... *so-tun-als-ob!*

Norbert Hofer

A pierdut alegerile. Norbert Hofer, 45 de ani, tehnician de zbor și din 2006 deputat și membru în conducerea Nationalrat, parlamentul federal al Austriei din partea partidului libertății FPÖ, al cărui vicepreședinte este. Hofer a refuzat inițial să candideze, crezînd că-i prea tînăr.

On alert

„Despre ceea ce nu se poate vorbi, trebuie să se tacă" – spunea Wittgenstein. Austria a tot așteptat la întîlnirea cu istoria, iar diferența între ceea ce ne arăta de fapt și ce se vorbește, într-un soi de apatie, s-a accentuat. Politica, dusă pe umerii *Beamter*-ilor (funcționarilor) sîrguincioși, care i-au asigurat și îi vor asigura în continuare stabilitatea, s-a tot îndoit, marcată de tradiție, pînă s-a crăpat de tot!

Profesorul „verde"

„Drumul meu a fost de la un anticapitalist arogant la un liberal de stînga generos" – scria noul președinte în 2011. Van der Bellen, avînd rădăcini olandeze, din tată rus și mamă estoniană (refugiați), a devenit în 1958 cetățean austriac. E căsătorit, tată a doi băieți, a fost profesor universitar de economie națională la Universitatea din Viena, parlamentar (1994-2012) și președinte al partidului verzilor (1997-2008), fiind din 1999 pensionar. Pensia sa de funcționar: 6972,43 de euro lunar. Profesorul își va pierde pensia, ca președinte federal, pe durata exercitării mandatului, remunerat cu 24.322 euro lunar.

TTIP-ul sau Acordul de liber schimb între Uniunea Europeană și Statele Unite a tot revenit ca o fantomă în campania electorală. Inițial, „profesorul verde" a susținut acordul în anumite condiții; ulterior, refuzul său a sunat categoric, a primat astfel opinia că TTIP-ul favorizează corporațiile în detrimentul piețelor proprii.

Mason, primit la Innsbruck într-o lojă în 1976, a rămas zece ani și ulterior a fost exclus, datorită inactivității, conform *Die Presse.* A părăsit la sfîrșitul anilor '80 și partidul socialist, astăzi social-democrat.

New deal-ul noului cancelar

Cancelarul Christian Kern seamănă cu Humphrey Bogart. A lucrat mereu în companii private, dar și la stat. Nu e tehnocrat. A transferat gratuit migranții cu trenurile ÖBB-ului din subordine (căile ferate austriece). A citit cărțile Marianei Mazzucato, care predă economia inovației la Universitatea din Sussex. „Statul ar trebui să facă ceea ce privații nu fac" – e de părere Mazzucato, care ar fi o „muză" a noului cancelar, conform cotidianului austriac *Die Presse.* Kern vrea un *new deal,* în genul politicilor lui Franklin D. Roosevelt și nu face economie la *Bonmot*-uri de genul „acela care nu are viziuni, ar trebui să caute un medic". *New deal* – sună bine! Posibil prin investiții statale, relaxări fiscale și o politică monetară expansivă. Susținerea acelor start-up-uri vizionare pe care piața nu e dispusă să le finanțeze. Revista *Trend* speculează despre posibile modele de acoperire a costurilor, în care cică statul austriac ar dubla fiecare euro investit de alții. Ce se va întîmpla însă cu criteriile UE de la Maastricht, care stabilesc clar limitele de deficit și îndatorire? Va avea oare cancelarul timp să-și pună planul în aplicare?

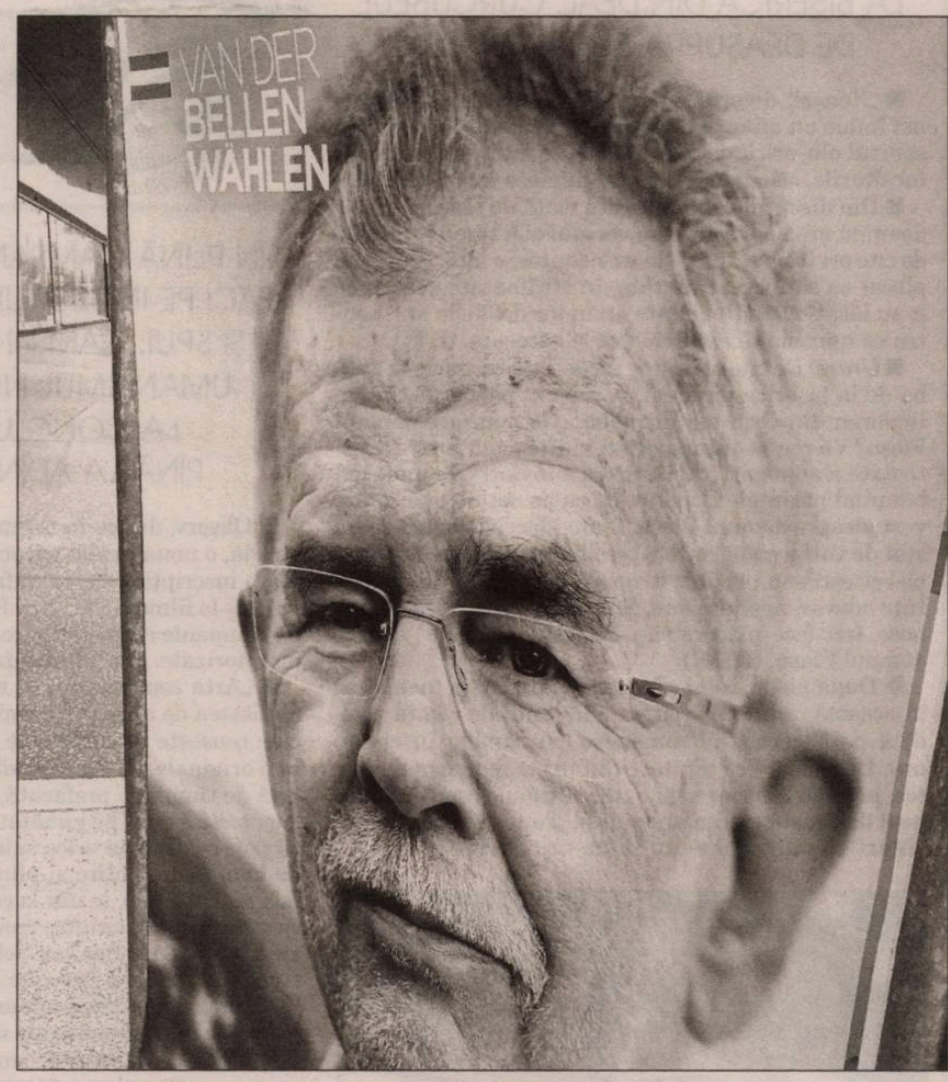

Wording

Sebastian Kurz e ministrul pentru Europa, pentru integrare și de externe din partea partidului popular ÖVP, de guvernămînt. Un *job description* nu tocmai facil în vremurile marilor migrații. Kurz, născut în 1986, și Kern, cu 20 de ani mai în vîrstă, stau încă pe aceeași bancă guvernamentală. Doar că Sebastian Kurz e chiar popular și a înțeles angoasa austriecilor care nu-și doresc să le mai tranziteze prea mulți migranți țara. Kurz, denumit de cotidianul german *Frankfurter Allgemeine Zeitung* „tînărul Metternich", e perceput ca o voce critică credibilă.

Cotidianul *Kurier* scrie despre pregătirile antamate de Kurz pentru contracararea efectelor eventualei alegeri a candidatului dreptei prin explicații la nivel diplomatic: xenofobie? Austria a acceptat mai mulți refugiați decît SUA și Canada luate împreună. Un populist la comanda armatei federale? Președintele federal are doar o funcție de reprezentare, Austria fiind o republică parlamentară.

Mission impossible?

„Votul de protest a fost înțeles!" – a declarat Kern postului de televiziune ORF. Cancelarul, care și-a adus în vechea echipă guvernamentală și cîțiva noi miniștri, printre care și o austriacă de origine palestiniană, luptă pe două fronturi. În propriul partid, unde *hardliner*-ii îi cer o politică periculos de liberală față de marea migrație, și în coaliția de guvernămînt, unde ÖVP-ul poate recurge oricînd la provocarea alegerilor parlamentare anticipate. Robert Menasse îi numește „politicieni kamikaze", dacă vor recurge la aceast joc cu două tăișuri. Hölderlin credea că acolo unde-i pericolul, crește și salvarea... *Realpolitik*-ul austriac, indiferent de numele președintelui ales, înainte de a se îneca cu bere, va alege calea cea mai simplă și, dacă alegerile anticipate ar avea loc în scurt timp, poate pînă la sfîrșitul anului, ele vor duce foarte probabil la un cîștig istoric pentru FPÖ, cotat în prezent la 35%. Partidul lui Norbert Hofer. *New deal* sau *mission impossible?* „Democrația prezumă existența *citoyen*-ului cult, care nu se va găsi niciodată într-o majoritate" – era de părere Hans Kelsen, arhitectul constituției austriece din 1920, în mare parte aflată și astăzi în vigoare.

Noul președinte federal va fi în continuare notarul statului. Austria e o țară stabilă și cu un PIB pe cap de locuitor de invidiat. Nobert Hofer a pierdut. Ar putea deveni însă următorul cancelar al Austriei. Cu sau fără voia UE și a cancelarului manager Kern.

Alexander Van der Bellen a făcut apel la speranță, pentru ca peste șase ani, viitorul să fie mai îngăduitor decît prezentul, și a transmis – în prima sa alocuțiune televizată ca președinte federal ales – un mesaj clar: „Sîntem egali. Sînt două jumătați care formează Austria, de importanță egală. Tu ești la fel de important ca mine și eu sînt la fel de important ca tine, împreună formăm această frumoasă Austrie!"

***Alex Todericiu** este analist politic și inițiator al www.export-club.ro.*

Cu ochii-n 3,14

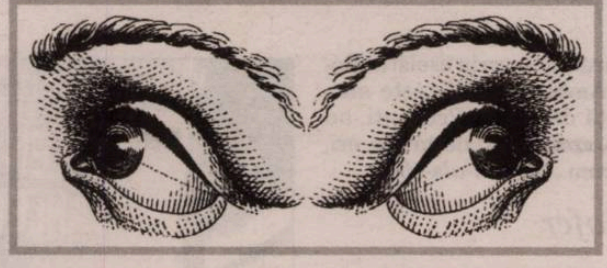

NU POT SĂ SPUN DECÎT CĂ O DOAMNĂ MI-A POVESTIT LA BISERICA DIN DEAL, CURCUBEUL DE DEASUPRA BUCUREȘTIULUI

■ „Teneși, diverse culori, la prețuri incredibile“ – mă îmbie un anunț publicitar. Nu pot să spun decît că sportul alb, oricît de colorat ar fi, se numește tenis. Iar încălțările, oricît de ieftine, se numesc tenișI. (**M. M.**)

■ Din discuțiile aberante din viața de toate zilele. O doamnă mi-a povestit cum vecinul ei îi ținea socoteala de cîte ori trăgea apa de la wc noaptea; o alta – cum n-a plecat ea să lucreze un timp în străinătate pentru că n-au lăsat-o băieții ei, care au în jur de 30 de ani, pentru că n-ar mai fi avut cine să le gătească. (**I. P.**)

■ *Urare:* De cîte ori ajung „acasă“ și iau parte la slujba de la biserica din deal, la miruit, părintele Ștefan Bodoran din Grid mă întreabă: „Ce mai face domnul Pleșu? Vă rog să-i transmiteți multă sănătate.“ De astă dată a adăugat: „...și Cristos a înviat!“ De unde o fi bănuind părintele Bodoran că eu aș deține mai multe vești despre domnul Pleșu, n-am idee. Niciodată n-am stat de vorbă cu părintele pe alte teme decît cele strict bisericești sau privitor la eparhie, cu ale ei probleme. Într-adevăr, neștiute sînt căile Domnului... Dar, recunosc, îmi face plăcere să-i răspund „de bine“ despre domnul Pleșu. (**R. M.**)

■ După pisici, copii și cozonacii de Paște (neapărat în această ordine), de cîțiva ani, lanul de rapiță e vedetă pe Facebook-ul românesc (cu oameni în el sau nu). Dar observ că vin tare din urmă fenomenele meteo, precum ninsoarea și, iată!, ultimul trend – curcubeul de deasupra Bucureștiului, pozat din diferite unghiuri, cu mii de like-uri, share-uri. (**A. P.**)

ÎN PLINĂ CAMPANIE ELECTORALĂ, FACI PE IMBECILUL, TE UIȚI LA CEAS ȘI SPUI: CAM ÎN 3.000 DE ANI, UMANISMUL NE POATE DUCE LA CONCLUZII GREȘITE PÎNĂ LA ADÎNCI BĂTRÎNEȚI

■ Observ, din ce în ce mai mult, în magazine și pe stradă, o nouă modă: tricouri, genți, rochii, bijuterii – toate inscripționate cu bufnițe. Deși se pare că moda vine de la filmele cu Harry Potter, aș propune ca, în plină campanie electorală, aceste bufnițe să fie mai atent monitorizate. Pot fi luate drept cucuvele. (**S. G.**)

■ „Arta conversației la masă, la englezi, constă în abilitatea de a nu rosti nimic serios, pe cît posibil. Iar cine reușește să emită cele mai absurde teorii, dar cît mai originale, va controla discuția. Și cu o porție cuvenită de tîmpenie prefăcută, abil manevrată cu adevăruri rostite doar pe jumătate, nimic nu îți mai lipsește să poți susține, în orice salon englezesc, o conversație de bun-gust, subțire și plină de umor. Spre exemplu, faci pe imbecilul, te uiți la ceas și spui: «Nu sînt în stare să fac diferența între trei și un sfert și nouă fără un sfert!»“ – Alexander von Schönburg în volumul *Înalta societate,* Editura Baroque Books & Arts. (**M. C.**)

■ Dacă doi oameni nemuritori ar fi plasați în două locuri diametral opuse ale unei planete nelocuite, asemănătoare Pămîntului, cam cît credeți că le-ar lua să se găsească unul pe celălalt? Fizicianul Randall Munro a calculat și asta: presupunînd că cei doi nemuritori rătăcesc la întîmplare timp de 12 ore pe zi, și că trebuie să ajungă la cel puțin un kilometru distanță pentru a se putea zări reciproc, vor da nas în nas cam în 3.000 de ani. (**M. C.**)

■ Aud că un tip din Chile a vrut să se sinucidă într-un fel special și spectaculos, aruncîndu-se dezbrăcat în cușca leilor de la Grădina Zoologică (de fapt, o groapă special amenajată pentru aceste feline). Fiind destui vizitatori de față, circulă pe internet cîteva fotografii și filmulețe ale momentului. La început, leii s-au jucat cu corpul lui și apoi au început să-l muște. Ca să-l salveze, îngrijitorii au împușcat doi lei care începuseră să se înfrupte din el. Nu au folosit tranchilizante, pentru că acestea nu-și fac imediat efectul și fiecare secundă de activitate a leilor putea însemna împlinirea speranței nebunului, așa că au tras cu gloanțe adevărate pentru a ucide leul pe loc. În cele din urmă, tipul a fost extras dintre fiare, a supraviețuit și se află la spital în stare gravă. Ceea ce mă tulbură în această stranie știre venită tocmai din partea cealaltă a lumii nu este atît bizareria acestui suicid nereușit, cît sacrificarea leilor absolut nevinovați. Ca să nu moară unul care voia să moară, au fost uciși doi lei care, sigur, nu voiau și nici nu meritau să moară. Nu sînt deloc ecologist și nici nu vibrez la activismul pentru drepturile animalelor, dar, uneori, admit că umanismul ne poate duce la concluzii greșite cînd ne întrebăm cine pe cine este îndreptățit să ucidă ca să supraviețuiască. (**S. V.**)

■ Despre divorțuri aranjate se știe de mult. Bunăoară, ca să-și păstreze averea cînd el/ea are probleme cu justiția sau cînd îi paște vreun conflict de interese, cei doi soți divorțează de formă și trăiesc bine mersi pînă la adînci bătrîneți. Tranziția românească a scris însă o nouă pagină în istoria matrimonială a civilizației umane: darea afară din partid de formă. Ca să nu-și piardă mandatul de primar la Voluntari și să candideze ca independent, dl Florentin Pandele a fost dat afară din partid de propria-i consoartă, d-na Gabriela Vrînceanu-Firea. De unde se vede cine cîntă – pe linie de partid – în această vajnică familie politică. (**M. V.**)

DE-A LUNGUL UNEI SINGURE ZILE, STR. VERZIȘORI A PUS FACEBOOK-UL PE JAR: CINE-O SĂ MAI CONSTRUIASCĂ ROMÂNIA?

■ Studiile arată că de-a lungul unei singure zile, clipim, în medie, de 23.040 de ori. Dacă am putea cumva produce energie din gene! (**M. C.**)

■ Umblînd brambura prin București am dat de o stradă care mi-a reamintit de etapa de debut a capitalismului neaoș sălbatic: Str. Verzișori. (**I. P.**)

■ Răzvan Chiruță i-a luat un interviu regizorului Cristi Puiu, al cărui film, *Sierranevada,* a fost în competiție la Cannes. Întrebat: „De ce nu sînt regizoare de film de succes în România?“, Puiu a dat un răspuns care a pus Facebook-ul pe jar. Ce spune el e, fără doar și poate, interpretabil. Explicația poate fi taxată ușor ca fiind misogină. Mă întreb, însă, de cînd le cerem artiștilor să fie niște ființe exemplare, monumente de corectitudine umană și politică, cu care să fim de acord toți, de la mic la mare? Nu altceva era mai important. Sau s-a întors lumea pe dos ca o mănușă și nouă nu ne-a spus nimeni? (**A. M. S.**)

■ Tribunalul București a respins înregistrarea Partidului pentru Pace, Lumină, Credință, Dreptate și Construcția României. Of, și tribunalu' ăsta. O să rămînem fără pace, lumină, credință, dreptate. Și cine-o să mai construiască România? (**M. V.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **641** ■ 2-8 iunie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

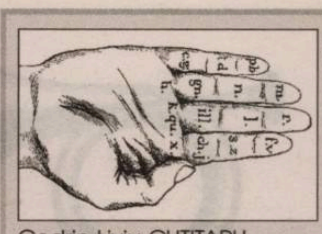

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

4

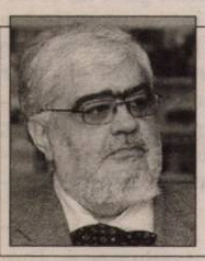

ANDREI PLEŞU

„Destinul“

pagina **3**

Interviu cu

MIHAI MITRICĂ

pagina **7**

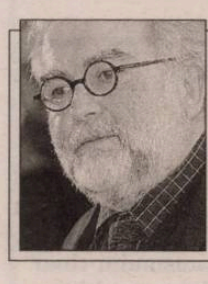

GEORGE BANU

„Lumea ca spital“

pagina **15**

Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?

„În copilărie, atît de mult m-am crezut geniu, încît pînă la urmă am şi ajuns.“

SALVADOR DALÍ

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 635

Articolul lui Vintilă Mihăilescu,
„Taxi *versus* Catedrală"

96%?!

Declarația celor 96% (care sînt „creștini") ar trebui luată ca ornament, mai degrabă. Observați doar cît e de derutantă descrierea creștinismului chiar de către Biserică: ai zice un „creștinism vechi-testamentar": frica de Dumnezeu, ascultarea poruncilor, interdicția asupra gîndirii (ce să mai vorbim de „înnoirea gîndirii"?), ritualismul, modelarea chiar *a Bisericii* de către lume... sîntem într-o zonă *anticreștină*. Și, de altfel, a fost vreodată altfel? Numim ghivechiul acesta „creștinism" din inerție. Mai nou, văd că sursa „identității europene" este tot creștină. (Ai putea pune mâna-n foc că e greco-romană.) Ne aflăm în treabă cu cei 96% – nu cred că trebuie luați *à la lettre*. De altfel, dacă analizăm un pic, nu *pot* fi atîția, e absurd: reiau Romani 12:2 – „Nu vă lăsați modelați de lumea actuală..." 96% este atît de mult, încît este *chiar* „lumea actuală". Poate ca printre cei 4% să fie cîțiva creștini. E clar că Sf. Pavel avea în vedere o „turmă *mică*", foarte mică.

adăugat de adrianrusu
la 24 aprilie 2016

Nr. 636

Articolul lui Cătălin Ștefănescu,
„Olimpici la școala vieții"

Familia

Rădăcina problemei e chiar în familie. Părinții și-au pierdut încrederea în valoarea educației, sau, să-i zicem, a „instrucțiunii publice". Ei înșiși visează pentru copii o carieră de băiat descurcăreț. Nu e de mirare că s-a prăbușit ierarhia valorilor în societatea noastră. Chiar și eu am ajuns să le spun copiilor „așa e corect, așa e cinstit, așa trebuie să faci, dar ai grijă că..." Fac asta ca un compromis, nu vreau să renunț la principiile în care cred, dar nici nu vreau să repet greșeala părinților mei, care ne-au trimis în lume ascultători, disciplinați, gata să muncim din greu pentru oameni sau instituții care nu meritau un astfel de efort.

adăugat de emp,
la 4 mai 2016

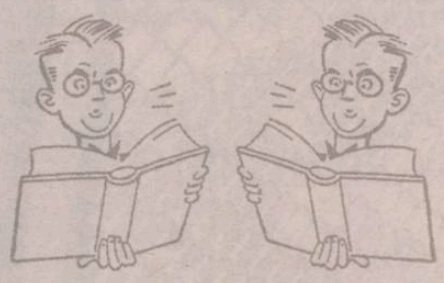

Dilema veche vă propune

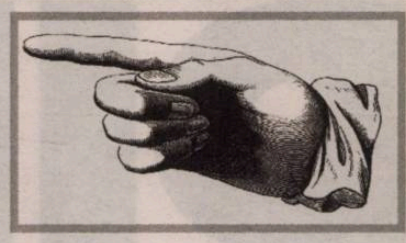

■ În Parcul Colțea, din București, începînd cu 28 mai și pînă pe 25 septembrie, are loc cea de-a VII-a ediție a Festivalului „Simfonii de vară". Pentru toți iubitorii de muzică clasică, festivalul propune 38 de concerte și proiecte muzicale prezentate în premieră în acest spațiu, concerte la care accesul publicului este liber. (Stela Giurgeanu)

■ Nu ratați joi, 2 iunie, de la ora 18, la Bookfest, întîlnirea cu Zeruya Shalev (în Agora). Cel mai recent roman al ei, *Durere,* a apărut la Editura Polirom. (Matei Martin)

■ Peștera Muierilor din Baia de Fier, județul Gorj: impresionantă în sine, dar și prin formațiunile din interior, fie ele dom, orgă sau Moș Crăciun, prin scheletul de urs, liliecii care dorm, dar și zboară pe acolo, și „mersul piticului" pe care trebuie să-l practici pe alocuri, ca să nu dai cu capul de tavan și ca să ieși în viață din ea. (Iaromira Popovici)

■ Noi scriitori români contemporani pentru copii sînt lansați sîmbătă, la Bookfest, de către Editura Arthur. Alex Moldovan a scris *Olguța și un bunic de milioane,* o carte de aventuri, cu iz detectivistic, în care personajul principal, Olguța, este o puștoaică sofisticată și perfect adaptată vremurilor noastre. Ana Rotea le propune copiilor *Dosarul Popcorn,* un roman polițist foarte amuzant. Se va lansa și antologia *Uite cine vorbește,* care continuă seria ce debutase cu *Care-i faza cu cititul?.* Pentru că avem nevoie de autori români pentru copii. (Adina Popescu)

■ Știți senzația? Ai o carte, crezi că e în bibliotecă, te gîndești la ea, o cauți și descoperi că ai dat-o și ai rămas fără ea. După un timp, intri într-o librărie și o regăsești. Așa mi s-a întîmplat de curînd cu *Vorbește, memorie* a lui Vladimit Nabokov. Am început s-o recitesc și mi-am dat seama că păstrasem mai mult senzații decît imagini. Ceea ce chiar era păcat. (Ana Maria Sandu)

■ Băncile... da, în sensul cel mai prozaic al cuvîntului, ca loc de tihnă pentru trup și minte, din drumul lung și obligatoriu spre reculegere, către Capela Sixtină, montate de-a lungul stampelor lui Rafael. Din material plastic dur, incolor, cu o secțiune de aproximativ 1-2 cm, la o distanță cam de un lat de palmă de peretele pe care curge tapiseria, fără urme de „prinderi" și fără „picioare", aceste splendide module de design modern sînt o dovadă de cel mai rafinat gust de ce înseamnă tradiție într-o meserie, pe alocuri, adică în locuri de noi bine știute, atît de ostracizată și chiar anulată din nomenclator – muzeografia. După o săptămînă de Roma, asta mi-a rămas întipărit în suflet – deopotrivă încîntare și revoltă. (Ruxandra Mihăilă)

■ *Istoria lumii* (traducere de Dan Lazăr și Cora Radulian, Editura Nemira) structurată într-un op de peste 650 de pagini, în format mare, de către Andrew Marr, analist politic și editor trecut pe la *The Independent* și, în cele din urmă, stabilit la BBC, unde a realizat o serie de emisiuni politice la TV, dar și pentru radio, dedicate istoriei Marii Britanii, dar și restului lumii. Nu e o lucrare propriu-zisă de istorie, înțesată cu date și documente, ci o vastă narațiune a istoriei omenirii, în care informația este integrată foarte prietenos. (Marius Chivu)

album dilematic Șerban Georgescu

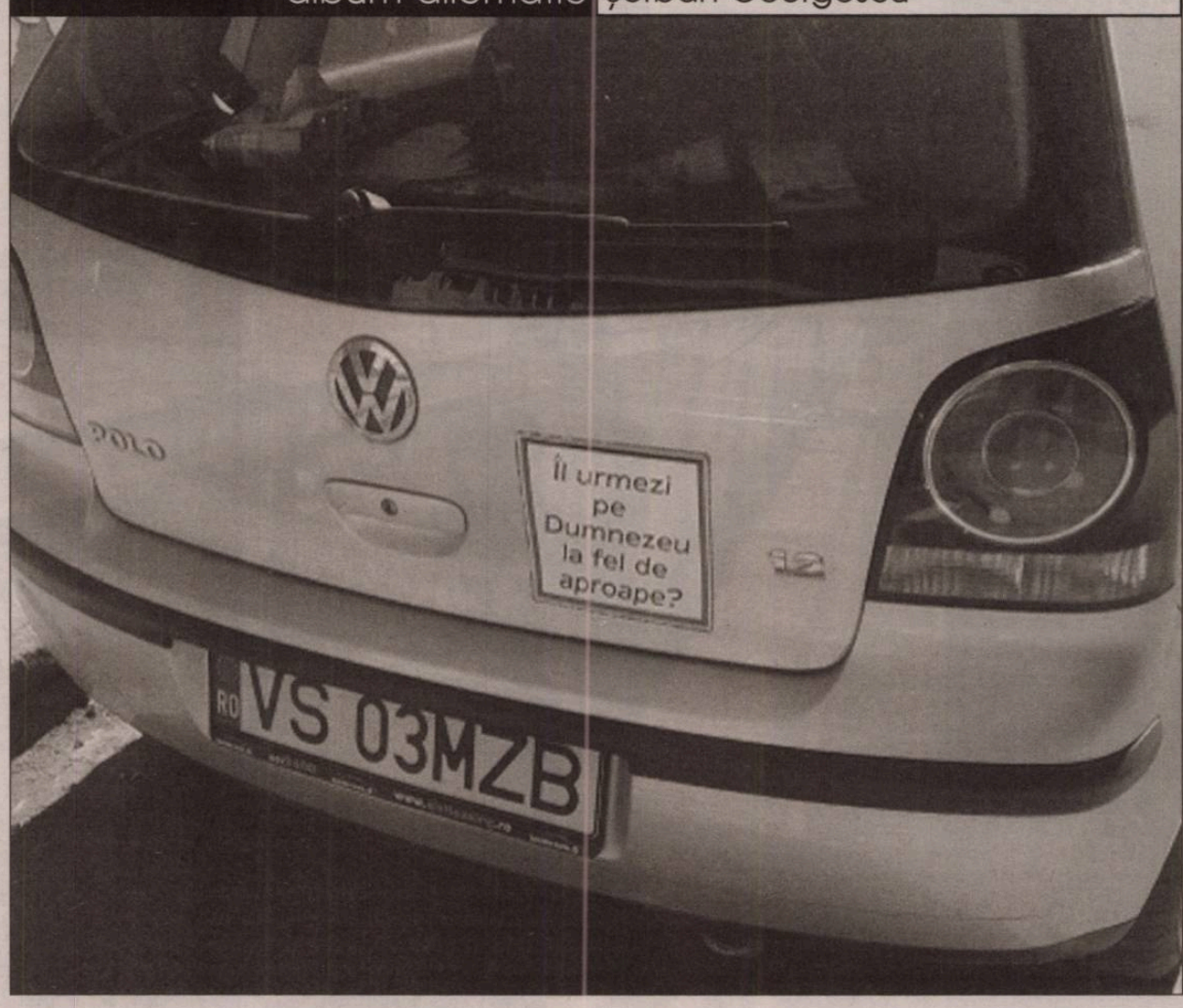

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.000

Tipărit la Tipomedia

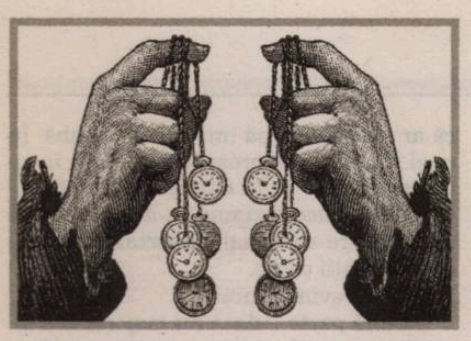

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Destinul

– aventurile unui concept –

Antichitatea greco-romană punea totul pe seama destinului. Pînă și voința zeilor. Destinul era instanța supremă, chiar dacă, sub impactul unui politeism tradițional, el adopta un „deghizament“ onomastic divers: Tyche, Heimarmene, Moira, Aisa, Pronoia, Pepromene, Ananke, Fortuna, Fatum ș.a. Fiecare dintre aceste „întruchipări“ avea un profil distinct, specific, dar toate laolaltă trimiteau spre același gînd: viața noastră este reflexul unei „necesități“ venite din afara ei și lăsînd libertății individuale (cu nuanțe elaborate diferit de la o școală filozofică la alta) un spațiu de joc mai mult sau mai puțin restrîns, dar, în orice caz, insuficient pentru a îngădui *autonomia* necondiționată a individului. Și în mediul elen, și în cel latin, oamenii simțeau – ca și azi, cred – că li se întîmplă, adesea, lucruri care nu depind de propriile opțiuni. Și noi simțim că trăim, zi de zi, experiențe care par *dinainte* hotărîte, decretate, impuse. Nu putem face întotdeauna *ce* vrem sau *cum* vrem. Ne vedem, în anumite împrejurări, blocați, dominați de un curs al evenimentelor pe care nu l-am ales și pe care nu-l controlăm, luați prin surprindere, deturnați de la o decizie anumită, sau dimpotrivă, „teleghidați“ spre un anumit parcurs, așa încît episodicul „întîmplător“ ne marchează viața, cu consecințe pe termen lung, ne definește, ne modelează. Uneori, simțim „unicatul“ destinului nostru, calitatea lui de a ne fi „propriu“, numai al nostru, alteori simțim apartenența noastră ineluctabilă la un destin colectiv, în care sîntem absorbiți.

Odo Marquard, un mare filozof german contemporan, mai puțin frecventat decît ar merita și decît unii colegi ai săi mai *trendy*, a schițat, pornind de la aceste constatări, o mică istorie a destinului, din momentul suveranității sale precreștine, pînă la tendința modernă de emancipare de sub autoritatea lui. Între cele două capete de pod, avem, desigur, în Europa, episodul creștin, care a transformat destinul într-o idee defunctă. Creștinul e deasupra destinului, după cum e deasupra astrelor. Viața lui e în mîinile lui Dumnezeu, Atotputernicul, Atoatefăcătorul, Atotștiutorul. După Hristos, destinul capătă alt nume: Providența. Ea ne dăruiește atîta libertate cîtă sîntem în stare să administrăm cu discernămînt, dar „face jocurile“ cînd e vorba de „economia“ lumii și a persoanei. Într-un anumit sens, noutatea creștinismului pare să simplifice tabloul vieților noastre. Dar această noutate nu e lipsită de provocări și derive. Monumentalitatea Providenței creează erezia predestinării, iar problema răului erodează lent, dar „fatal“ portretul Creatorului. Încet-încet, teodiceea se confruntă cu o „dilemă“ inconfortabilă: *„Si Deus, unde malum?“* (Dacă există Dumnezeu, atunci de unde vine răul?) De la această întrebare începe procesul „morții lui Dumnezeu“, proclamate de Nietzsche. Odo Marquard încearcă să reconstituie „etapele“ acestei dramatice e(in)voluții: 1) Dumnezeu ca *Potentia Absoluta;* 2) Dumnezeu ca *Deus Absconditus* (inaccesibil, tainic, inexprimabil); 3) Dumnezeu ca *Deus Emeritus (~Otiosus):* retras din metabolismul creației sale, dispus să lase totul la libera alegere a creaturii sale; și 4) Dumnezeu defunct, ceea ce aduce în scenă ideea unei teologii încă necesare (și legitime), dar „fără Dumnezeu“.

Asistăm, prin urmare, și la „moartea destinului“, și la „moartea lui Dumnezeu“. Cu ce rămînem? Cu prestigiul solitar al omului. El urmează să fie, de-aici înainte, începutul și sfîrșitul, cel care decide tot, face tot, controlează tot. „Își ia soarta în propriile mîini“, e făuritorul istoriei (Marx), agentul tuturor schimbărilor, al tuturor „planurilor“ de viitor, al unei sacrosancte ordini planetare. Rol greu, pentru că, din păcate, omului îi lipsesc atributele „absolutului“: vine pe lume găsind o realitate gata făcută (anterioară existenței sale), și nu poate garanta că efectele faptelor sale vor fi, pe termen lung, cele scontate. E muritor și prizonier în teritoriul limitelor proprii. Nu e atotcunoscător, nu e atotputernic, nu e cuplat nici la „principiul“ lumii (adică la începutul ei), nici la finalitatea ei ultimă. Pe acest fundal, spune Odo Marquard, asistăm la o revenire – sub camuflaj – a unor forme de determinism care iau locul „sorții“. „Defatalizarea“ (oficială) a realului eșuează în „refatalizarea“ lui (neoficială), tema destinului și a Providenței reintră în scenă cu alte haine: ele se insinuează, de pildă, în literatură și în estetică (devin, așadar, teme *culturale),* dar își inventează și „legi“ de substituție. „Destin“ și idol devine „progresul“, înțeles ca perspectivă inconturnabilă a modernității europene, destin și idoli devin ideologiile care nu tolerează abateri, destin devine instrumentalizarea persoanei în numele „umanității“, destin devine tehnologia. Unei teologii fără Dumnezeu pare să-i urmeze o antropologie fără om, deși totul a început cu o flatantă proiecție a omului pe cerul libertății sale nemărginite. În aceste condiții, putem vorbi cu adevărat despre „sfîrșitul destinului“, despre evacuarea ideii de destin, după „modelul“ „sfîrșitului“ lui Dumnezeu? Sau vom redescoperi politeismul antic al unei predeterminări cu nume multiple, care așteaptă să o înțelegem și să o asumăm?

(Pentru detalii, cf. Odo Marquard,
„Ende des Schicksals?“,
în idem, Abschied vom Prinzipiellen,
Reclam, Stuttgart, 1981, pp. 67-90.)

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Afară-i vopsit **gardul**, înăuntru leopardul

Din cînd în cînd, importanți „factori de decizie“ și eminenți „experți“ se întîlnesc la Hilton să discute „problema sărăciei“. Uneori, întîlnirile au loc în spații mai decente, dar discuțiile rămîn cam aceleași. Mai întîi, factorii de decizie se arată îngrijorați și preocupați, după care urează succes dezbaterilor și pleacă să-și vadă de treburile lor „reale“. Dintre „experți“, unii sînt de bunăcredință și în cunoștință de cauză. Aceștia chiar sînt îngrijorați! Și au și de ce...

„Vopsit gardul“ se referă, aici, la discursurile colorate, unele transpuse în proiecte impresionante, dar care, în cea mai mare parte, sînt (vorba unui coleg cunoscător în domeniu) doar *desk-projects:* este foarte clar că, pentru acești oameni, săracii sînt o abstracțiune, iar sărăcia – o fantasmă despre care e mai bine să nu vorbim prea mult. Nu o spun neapărat eu, o spun oameni care chiar știu despre ce vorbesc. Valeriu Nicolae, de pildă, în cel mai bun articol politic pe care l-am citit în ultima vreme, evocă debutul său de secretar de stat: „De cînd am lansat pachetul antisărăcie, principala opoziție a venit chiar de la ministerul unde am fost trimis. Doamna ministră spunea că nu ar trebui să vorbim despre sărăcie, ci despre bunăstare.“ A spus-o și Philip Alston, raportorul ONU pe sărăcie: „Mulți oficiali români sînt într-o stare de negare în ceea ce privește gradul mare de sărăcie din țară, deși 40% din populație este afectată de acest fenomen.“ După care face o mărturisire halucinantă: „Mi s-a spus de multe ori că sărăcia este o alegere.“ Într-un fel, este explicabil: e greu să-ți imaginezi ceva ce n-ai văzut niciodată!...

Acum, ce e cu „leopardul“? Este o metaforă, folosită mai mult informal, pentru a sugera peisaje economice enclavizate, ca petele de pe blana leopardului: „pete“ de bogăție, „pete“ de sărăcie. Este greu atunci – și eronat – să spui că pielea leopardului este, „în medie“, bej, sau maro, sau *café au lait,* sau neagră. Cam așa se vede și peisajul sărăciei/bunăstării în România: cu multe pete de sărăcie și de bogăție risipite în spațiu. *„Afară vopsit gardul, înăuntru leopardul“* devine, astfel, o expresie cît se poate de pertinentă.

Dincolo de această imagine metaforică, și cifrele arată același lucru. Pe de o parte, economiștii invocă, în primul rînd, creșterea cît se poate de reală și macroîmbucurătoare a PIB-ului. Pe de altă parte, însă, statisticile sociale arată nu numai că rămînem constant campionii sărăciei în Europa, ci și că rata riscului de sărăcie a crescut în 2014, iar inegalitatea distribuției veniturilor este într-o continuă creștere și ea din 2010 încoace (de la 6,0 la 7,2). Cum este atunci posibil ca țara să fie tot mai bogată, iar cetățenii tot mai săraci?

Administrația se eschivează, invocînd slaba colectare la buget a taxelor și impozitelor, deci lipsa de bani pentru politici antisărăcie majore. Raportorul ONU este însă de altă părere: „Dacă România nu își rezolvă problema sărăciei, poți presupune că nu are bani. Dar banii sînt acolo. Faptul că nu se alocă bani pentru eradicarea sărăciei, deși sînt colectate taxe la stat, reflectă, de fapt, o decizie politică. Banii există, (dar) este și mai important că există motive clare pentru care nu sînt disponibili și mai mulți bani. Mai multe guverne din România au făcut alegeri la nivel de politici publice pentru a îmbunătăți traiul celor care erau deja într-o situație bună, nu pe al celor mai săraci“.

Într-o conferință organizată zilele acestea de SNSPA, Florin Georgescu vorbea despre un „paradox“ românesc: formulat simplist, el constă în faptul că, în ultimii ani, crește bogăția de țară, dar și sărăcia în țară. Explicația este însă – tot simplist spus – cît se poate de clară: inegalitatea distribuției veniturilor și, mai larg, a resurselor și oportunităților. O topografiere rapidă a acestei „justiții spațiale“ deficitare arată cam așa:

La nivel de țară, această inegalitate poate fi ilustrată, de pildă, prin harta investițiilor străine în România. La începutul lui 2015, ea arăta că aproape 60% dintre aceste investiții au mers în București, în timp ce Moldova, împreună cu Dobrogea – adică o treime din țară – au atras doar 7,5% dintre investiții.

În ceea ce privește cele „două Românii“, despre care am mai scris, inegalitatea dintre rural și urban poate fi ilustrată, rapid, astfel: de 3,7 ori mai puțini medici; de 2,5 ori mai puțini salariați; de 6,35 ori mai puțini locuitori cu studii superioare; de 50 de ori mai mulți asistați social; mortalitate infantilă de 1,5 ori mai mare și o rată a mortalității generale considerabil mai ridicată; în fine, venituri pe gospodărie de 2 ori mai mici în rural decît în urban. În ansamblu, după evaluările Elisei Paraschiv, sărăcia rurală a fost de 2,4-3,4 ori mai mare decît sărăcia urbană pînă în 2005 – și continuă să oscileze aproximativ în aceiași parametri pînă în prezent.

Decalajele în distribuția spațială a resurselor și a oportunităților continuă însă și în interiorul spațiului rural, dar și al celui urban, asemănătoare (după cum am mai spus) unor păpuși rusești ale inegalității. Cifrele ar fi însă, în acest caz, mult prea multe pentru a putea fi prezentate. Experiența banală a fiecăruia dintre noi (dacă nu ne petrecem viața doar între vila de acasă, biroul de la minister sau corporație, și hotelul de cinci stele din Baleare) poate compensa însă, oarecum, această lipsă. Majoritatea dintre noi putem realiza, de pildă, că Bucureștiul nu este România (ceea ce este valabil și în cazul multor alte capitale europene); că Bucureștiul, la rîndul său, este precum o „piele de leopard“, presărată cu ghetourile și cartierele rău famate, zone rezidențiale și *gated communities;* că, pe lîngă orașe prospere, există o sumedenie de *shrinking cities*, foste orașe monoindustriale căzute în paragină; că pînă și aceste orașe ruinate au centura lor de vile prospere. De asemenea, în lumea rurală, există comune (relativ) prospere și „pungi de sărăcie“, sate pierdute, izolate și îmbătrînite; că și satele sărace sînt presărate cu „casele făloase“ ale migranților, și așa mai departe.

De fapt, sărăcia *reală* este totdeauna *locală*, acolo unde și cum are loc și este trăită. Drept care și strategiile antisărăcie trebuie adaptate localului. În consecință, acest local trebuie cunoscut prin cercetare de teren, nu doar „gugălit“ din birou. Deși rămași anonimi, se pare că unii „activiști“, deveniți „tehnocrați“, știu foarte bine acest lucru – și s-au pus pe treabă. Să sperăm că nu vor fi puși să... vopsească leopardul!

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Mucles și la toamnă!

Ideea aia revoluționară conform căreia capul plecat nu e tăiat de sabie este superpopulară în sistemul administrației publice. Am de multe ori impresia că mulți șefi din ministere cară cu ei niște săbii care au exact aceeași caracteristică precum capacitățile profesionale: sînt invizibile. Este adevărat și faptul că o bună parte din ceea ce se întîmplă în sistem pare să fie bazată pe decizii luate de oameni care fie nu mai au, fie nu au avut niciciînd cap. Sau care își folosesc capul ca aparat de susținere – un fel de balon cald care îi ajută la mersul biped.

Ritmul de muncă pentru cei care își doresc să muncească este infernal și adesea „decapitarea" se întîmplă oarecum firesc, datorită lipsei de timp pentru a mai putea gîndi dacă ce faci este util sau eficient. Nu de alta, dar dacă poți să faci ceva, cam toată lumea îți dă de lucru, că trebuie cumva să meargă și leafa lor, și campionatele alea de Solitaire și download-uri nu se cîștigă așa simplu.

Dar nu despre ei este vorba aici, ci despre o bună parte a celorlalți „decizători" și „decizătorete", care sînt lăsați în ministere ca păstrători ai tradiției incompetenței și corupției sistemice. Oameni care raportează la foștii șefi înregimentați în partidele politice. Oameni care știu cum înflorește un proiect și cum răsare un parandărăt. Cum se dă o consultanță și cum se face o angajare cu dedicație. Care știu cum să amenințe elegant și să oprească orice inițiativă care ar putea să transparentizeze sau să profesionalizeze sistemul.

Dar să fiu un pic mai concret.

Presupunem că ești un/o televizist(ă) cu vînă, care înfierează cu indignare corupția și lipsa de moraliciune a politicului. Ca tine sînt mulți și banii prin televiziuni s-au cam rărit de cînd cu DNA-ul, slăvit fie numele său.

Antrenat în arta pupatului în cur și a înfierării revoluționare, ai dovedit, pe parcursul cîtorva ani, sau – poate – luni, că ești folositor unui partid sau unui serviciu. Ai școala cea bună a lui Oprea, doctorate procopsite – făcute sau copiate de alții – și/sau rudele potrivite. Știi cum se dau și se primesc banii „politicului" în televiziuni și ești îndeajuns de sociopat încît să te tîrăști prin căcat și să pretinzi că așa miroase ultimul parfum Dior. În mod firesc, vei fi angajat la cabinetul unui ministru pe care l-ai „moderat" pozitiv în timpul carierei. În curînd, va apărea un post permanent de funcționar public (practic, vei fi imposibil de concediat) în minister, care – culmea! –, este croit exact pe *résumé*-ul tău. *Résumé* care nu are nici o legătură cu ministerul. Regulamentele concursurilor permit asta, că doar oamenii ăia care au condus și au mînărit nu au stat degeaba și le-au schimbat în așa fel încît să se poată. Cum subiectele nu trebuie făcute în aceeași zi (doar dosarul), se va întîmpla să înveți exact ceea ce trebuie. Și chiar dacă ești îndeajuns de tîmpit sau de leneș încît să nu fii în stare să faci asta, comisia care corectează este tot din minister, și doar nu o să fie nebună să vină împotriva ministrului și să riște funcționarii din comisie o detașare sau o desființare a postului.

Imediat după ce ai trecut concursul, te vei suspenda din poziția de funcționar public, mai prost plătită, și vei reveni pe salariul barosan de consilier. Dacă se schimbă ministrul, dar este de la același partid, mai faci încă o dată, repede, rocada consilier – funcționar public, dar scopul este să revii în poziția bănoasă de consilier. Salariul de consilier poate, de multe ori, să fie mai mare decît al secretarului de stat. În momentul în care se împut lucrurile, vor apărea brusc niște posturi în străinătate. Posturi care sînt plătite undeva între 2800 și 4500 de euro. Pe lună.

În trecut, era obligatoriu ca posturile să poată fi ocupate de oameni care vorbeau limba țării în care se duceau, plus o altă limbă de circulație internațională. Asta a fost considerată o jignire asupra capacităților de a se descurca a pilelor politice și acuși poți să „știi" orice limbă străină. Nu contează că nu știi, de exemplu, araba, și nici engleza. Avem brusc nevoie de cineva în zona arabă, care să rezolve problemele de muncă ale românilor de acolo, trimitem pe cineva care nu are nici în clin, nici în mînecă cu cele două limbi. Important e ca limba alesului să fie potrivită fundului ministrului sau al altor mahări din partide, și să fie încă bine conectat la televiziunile aservite partidului.

În ministerul nostru există cîteva minuni de acest fel. Oameni care au experiența absolut minimală în minister (trei zile este un exemplu concret) și care sînt trimiși pe posturile supercălduțe din străinătate. Sau oameni care fac numai asta de cînd și-au început „cariera", fără să mai treacă prin minister. În trecut, era obligatorie experiența în minister. Nu mai este.

Am descoperit o minune și cînd lucram la Guvern. O angajată pe care nu o mai văzuse nimeni de multe luni de zile pe la serviciu, dar care continua să își încaseze banii. Cînd am întrebat cum este posibil, funcționarii publici de acolo mi-au spus că are pile foarte puternice la televiziune și că ar fi mai bine să îmi văd de treabă. În mod straniu, și-a prezentat demisia în ziua următoare și, la cîteva zile de la descoperirea mea, doamna în cauză primea unul dintre cele mai importante premii ale societății civile.

Dar să revin la minister.

O bună parte – dacă nu majoritatea locurilor scoase la concurs pentru străinătate – revin consilierilor miniștrilor, și nu oamenilor care au experiență în minister. Contractele lor sînt pe trei sau patru ani. Timp îndeajuns încît să se liniștească lucrurile și să poți reveni la postul călduț din care te-ai suspendat, sau să îți poată fi reînnoit mandatul în altă țară.

Este dureroasă interdependența creată. Practic, foarte multă lume din ministere știe exact ce se întîmplă și cum se întîmplă, dar nu poate vorbi. Pentru că, fie au fost și ei implicați în comisii mînărite, fie au nevoie să promoveze, și asta cred ei nu se poate face decît dacă taci și înghiți, fie le este frică de tartorii din sistem sau de influența mai mult sau mai puțin imaginată a Serviciilor.

Cum distrugerea sau construirea imaginii oamenilor este – se pare – singura calificare a unora dintre jurnaliștii de la majoritatea televiziunilor aservite partidelor, frica nu este deloc irațională.

Frica asta paralizează sistemul. Paralizează reforma. Le permite cîtorva oameni din partide să își păstreze controlul asupra ministerelor, chiar și în momentul în care ei nu sînt la putere, ci doar la televizor. Permite acelorași oameni să fie convingători cînd amenință că vor reveni la putere și vor „pune lucrurile la punct". În plus, regulamentele sînt gîndite în așa fel încît să fie foarte greu de schimbat de către un decident nepolitic. Speriați de faptul că eu, un tehnocrat care mai și scrie la *Dilema veche*, a început să afle ceea ce se întîmplă în sistem, amenințarea „ăștia pleacă, dar din toamnă lucrurile revin la normal" a devenit „populară" în minister.

Sper că ceea ce scriu eu să facă revenirea la „normal" cît mai dificilă.

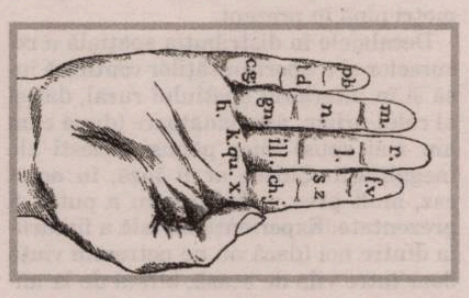

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Scandal neurologic

Pe fondul multiplelor crize din sistemul sanitar, am aflat recent (și) despre concedierea intempestivă a unui fost coleg de liceu, Luca Lucușor Lucinschi, din postul de doctor neurolog (șef de secție) al unui important spital regional. Ce se întîmplase oare? Lucalele (cum îi spuneam noi) a fost mereu un băiat de nota zece, cu o carieră medicală absolut remarcabilă. Personal, m-am mirat că a stat aici după 1990. Ei bine, istoria lui profesională, pe care mi-au relatat-o alți tovarăși din anii de școală, mai informați decît mine, m-a lăsat, pur și simplu, fără cuvinte, convingîndu-mă că fixațiile (de orice fel), în viață, fac ravagii chiar și la nivelele înalte. Obsesia dezvoltată de Lucușor, încă de la debutul în activitatea neurologică, fu patiseria. Aluatul, cum ar veni, în toate variantele sale posibile. Ca medic, găsise, credea, „piatra filozofală" a patologiilor, localizînd-o în aparent inofensivul și simpaticul covrig. Își concentrase studiul, cu înverșunare – șopteau gurile rele pe la colțuri –, pe efectele carbohidraților asupra sistemului nervos și asupra sănătății omului în general. Concluzia: ei se dovedeau ucigașii nevăzuți ai lumii moderne, principalii vinovați în mișcarea individului de la statutul de ființă rațională către acela de legumă delabrată.

Inițial, mai-marii neurologiei au apreciat tenacitatea tînărului Lucinschi în detalierea unui principiu guvernant al maladiilor neurale și în stabilirea unui concept de derulare a proceselor terapeutice. A ajuns relativ repede șef de clinică și și-a susținut, cu entuziasm, la o vîrstă optimă, doctoratul. Tema disertației lui nu a uimit însă pe nimeni: *Constituția cerebrală a consumatorului de carbohidrați*. Apoi, unele semne de stranietate au început să fie sesizate la obstinatul Luca. Mai întîi, publicarea (într-o revistă cotată ISI) a unui articol determinat de teza doctorală, cu titlu cumva neașteptat: „Eșecul neurologiei în cazul mîncătorului de aluat". Cum adică „eșecul"? – se întrebau somitățile spitalicești. Și lucrurile tot s-ar fi păstrat într-o zonă funcțională, dacă Lucalele s-ar fi limitat la titlul bizar, dar nu, colegul meu a mers mult mai departe. S-a complăcut în redactarea de textulețe medicale pentru suplimentul unui ziar local de scandal. Respectivul hebdomadar (tipăritura ieșea săptămînal, în week-end, ca anexă a cotidianului propriu-zis) se pretindea o „revistă de popularizare a științei", cu toate că, în realitate, păstra stilul tabloid al publicației-mamă. Era o gazetă a ciondănelilor din „științe", așadar, axată pe controverse și aiureli.

Obsesia lui Lucușor pentru aluat și impulsul său de a-l anihila cu orice preț – fie și prin declanșarea scandalului mediatic – au constituit mană cerească pentru neobositii jurnaliști. Aceștia îi solicitau doctorului interviu după interviu, provocîndu-l cu cele mai năstrușnice întrebări: „Este adevărat că gogoașa poate fi la fel de dăunătoare ca și produsele panificate clasice?" Neurologul se lansa, desigur, într-o tiradă – specializată, dar plină de invective – împotriva bietei gogoșele, pe care o plasa, din perspectiva nocivității, deasupra cianurii înseși. Paginatorul tremura de bucurie, întrucît, sub fotografia bietului Lucinschi (poză, la rîndul ei, surprinsă într-un moment de maximă iritare!), avea ocazia să pună un titlu sumbru, cu litere de-o șchioapă (mai mare dragul să-l lecturezi, eventual, cu cafeaua fierbinte în dreptul buzelor): „Terminatorul gogoșilor face dezvăluiri cutremurătoare. Șoc și groază în lumea aluaturilor. Citiți mai jos o poveste incredibilă!" Diabolicul redactor recidiva, ulterior, cu fiecare ocazie. A sugerat, în nota subsolică a altei declarații belicoase făcute de Lucalele, că lucrarea de doctorat a supărătului medic s-ar fi numit *Cerebelul halitorului de amidon*. A revenit cu o completare peste cîteva zile – nu *cerebelul*, ci *creierașul*.

Lui Lucușor nu-i păsa totuși deloc de aceste excese mediatice. Miza războiului dus de el îi apărea a fi deasupra lor. Aluatul trebuia să dispară din existența insului contemporan. Altfel, ne păștea o catastrofă planetară. Interzisese, prin urmare, produsele de panificație în clinica sa. Lipsiți de pîinea prăjită – baza alimentară a regimului spitalicesc –, pacienții deveniră, în scurt timp, străvezii. Secția semăna cu un laborator de experimente neurologice, locuit de *zombies*. Pacienții noi erau interogați, în prealabil, despre obiceiurile alimentare. Cum toți recunoșteau că pîinea se strecurase cîndva, fugitiv, în biografia lor, doctorul Lucinschi își ieșea din minți, declanșînd scene de nedescris. Consultațiile se derulau de aceea sub semnul acceselor de isterie. Nici colegii nu scăpau de furia nutrițională a neurologului. Dacă vedea pe unul mîncînd covrigi sau numai auzea că ar obișnui să facă asta, zbiera ca un nebun: „Plăcintarii să lucreze la patiserii, nu la spitale!" Pe managerul instituției l-a abordat cu „băi, aluat fermentat", atunci cînd cererea de achiziționare a unui aparat sofisticat de investigații îi fusese refuzată. Situația a culminat cu eliberarea din funcție a luptătorului Luca. Problema e că nici una dintre „tribulațiile" menționate nu i-a fost reținută ca acuzație. Nicidecum!

Motivul concedierii a fost unul strict tehnic. Se pare că, pe fișele de observație ale nu mai puțin de o sută șaizeci și patru de bolnavi, în rubrica „Diagnostic la internare", Lucușor scrisese, invariabil, „absență encefal, prezență turtiță dospită, abundent diseminată."

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Moldova, în „gaura neagră“ a politicii regionale

Am plecat spre Chișinău avînd în minte cuvintele profesorului Mustafa Aydin, rectorul Universității Kadîr Haș din Istanbul, președinte al Consiliului Turc pentru Relații Externe, pe care l-am întîlnit zilele trecute la București. El vorbea despre spațiul pontic ca despre o „gaură neagră“.

Ce este o gaură neagră? Este numele pe care astrofizicienii l-au dat acelor puncte din Univers care absorb cantități colosale de energie. În sens metaforic, asta se întîmplă acum la Marea Neagră.

Tensiunile se află la cote atît de înalte, iar crizele sînt suprapuse în asemenea măsură, încît totul, în regiunea extinsă, este legat de Marea Neagră. Acumularea de armament rusesc în Crimeea și noile amenințări ale Kermlinului la adresa României extind zona Mării Negre pînă la Deveselu sau pînă în Transnistria.

Republica Moldova de află azi pe o adevărată falie geopolitică. Și, pînă la a consulta sondajele de opinie care arată un echilibru aproape perfect între opțiunea proeuropeană și cea îndreptată către Uniunea Vamală dominată de Federația Rusă, este suficient să privești mai cu luare-aminte peisajul străzii din Chișinău. În multe aspecte, ai impresia că te afli, dacă nu chiar într-un mare oraș din Uniunea Europeană, atunci cel puțin într-unul din România. După care, imediat, îți apar în față imaginile-clișeu ale orașelor de tip sovietic.

Potrivit Barometrului de Opinie Publică publicat în luna aprilie, opțiunile Est – Vest sînt aproape egale, în jurul valorii de 41%, în timp ce 13% nu s-au decis.

Igor Munteanu mă primește în biroul său de pe o străduță retrasă și umbrită, așa cum sînt multe în acest oraș neobișnuit de verde (pentru un bucureștean, cel puțin...), plin de copaci seculari. Pe peretele din spatele biroului sînt fotografii cu Barack Obama, John Kerry și alți oficiali americani. Amintiri din perioada în care actualul președinte al organizației negu-vernamentale IDIS Viitorul era ambasador al Republicii Moldova în Statele Unite. L-am întrebat pe Igor Munteanu ce crede despre o posibilă înaintare militară a Rusiei pînă la gurile Dunării. În definitiv, de ce Rusia acumulează cantități mari de armament și un mare număr de trupe în Crimeea, dacă nu ar avea de gînd să le folosească? „Oricînd este o variantă posibilă, atîta timp cît Federația Rusă s-ar considera scutită de eventuale sancțiuni din partea Occidentului. Dar principala preocupare a Kremlinului este acum legată de relaxarea sancțiunilor. Rusia este în colaps financiar în acest moment. De aceea nu cred că, acum, Federația Rusă poate continua acest scenariu. Pe de altă parte, Rusia trebuie să păstreze pozițiile deja obținute în Donbas și Crimeea“, crede Igor Munteanu.

Ovazu Nantoi este unul dintre analiștii politici respectați la Chișinău. Fost ofițer al armatei sovietice, este în bună formă, la cei 68 de ani ai săi, și încă mai sare cu parașuta. În opinia lui, soarta Republicii Moldova depinde direct de felul în care Ucraina va răspunde provocării.

„Republica Moldova este un proiect statal circumstanțial. Nu s-a creat pe baza faptului că poporul moldav ar fi luptat din moși strămoși pentru acest lucru! La 26 și 28 iunie 1940, cele două ultimatumuri ale lui Stalin au fost date pe baza așaziselor argumente că populația Moldovei ar fi majoritar ucraineană. Ceea ce arată că, în acel moment, Stalin nu avea de gînd să creeze statalitatea moldovenească. Dar ceva s-a întîmplat, pînă cînd, la 2 august 1940, a fost proclamată, la Moscova, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Așa s-au pus bazele statalității Republicii Moldova. Acum, de cînd cu agresiunea rusă la adresa Ucrainei, dacă proiectul Novorossia ar fi fost dus pînă la capăt, soldatul rus ar fi fost pe Prut și, cum glumeam noi, jumătate dintre politicienii de la Chișinău, cei care au banii dosiți în bănci străine, ar fi fugit peste Prut. Iar ceilalți i-ar fi întîmpinat cu flori pe eliberatori, pentru a treia oară, după 1812 și 1940.

Dar Putin a fost oprit, după ce, la 29 martie 2014, a avut loc convorbirea telefonică cu președintele Obama. Și Republica Moldova a rămas neatacată de Rusia. Aceasta, în pofida faptului că, după cum credeau mulți analiști de la Chișinău – și nu era deloc imposibil –, dacă trupele rusești din Transnistria ar fi primit ordin să atace în direcția Odesa, situația s-ar fi schimbat radical, dată fiind slăbiciunea de la acel moment a statului ucrainean.

Acum, proiectul Novorossia e înghețat, dar este ca un virus care poate ataca organismul, în caz că acesta se va dovedi slăbit. Cheia se află în reformele pe care guvernul Ucrainei le va putea aplica în următoarea perioadă. Repet, noi sîntem un stat circumstanțial și existăm numai fiindcă între noi și Rusia se află Ucraina. Dacă Ucraina va fi o poveste de succes, atunci aceasta va pune capăt proiectului Novorossia“, crede Oazu Nantoi.

Și totuși, există opinii potrivit cărora societatea moldovenească poate folosi perioada următoare tocmai pentru a întări instituțiile statului, în timp ce dezbaterea „Est sau Vest“ poate fi lăsată pentru mai tîrziu. Maia Sandu, fost ministru al educației, a făcut din aceasta chiar o platformă politică pe baza căreia speră să cîștige alegerile prezidențiale programate pentru 30 octombrie. Am găsit-o la sediul noului ei partid, Acțiune și Solidaritate, alături de un grup de tineri voluntari. Se situează împotriva întregului edificiu politic moldovenesc și, deși se afla în cărți pentru postul de prim-ministru, după căderea guvernului Leancă, a fost refuzată. Motivul: pretenția „absurdă“ de a impune cine să fie procuror general și guvernator al Băncii Naționale, ca prime condiții pentru lămurirea jafului miliardului de dolari din bănci. Pentru ea, Moldova ar trebui să uite puțin de disputele Est – Vest și să folosească fereastra de oportunitate pentru a-și întări instituțiile.

„Noi vrem să unim oamenii în jurul acestor principii, precum buna guvernare sau lupta împotriva corupției. De 25 de ani, nu facem decît să stăm pe baricade și nu ne mișcăm deloc. Cînd vom putea aduce o anumită bunăstare în societate și o funcționare corectă a statului, vom putea pune în discuție și teme mai mari, care țin de orientarea geopolitică“, este de părere Maia Sandu.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

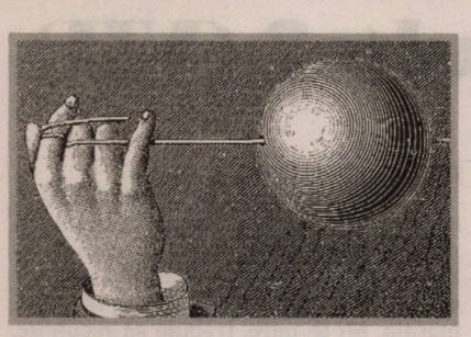

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Salutări de la Basel

Da, elevii trebuie să strîngă mîna profesoarelor chiar dacă religia le interzice acest lucru. Pentru că interesul public cu privire la tratamentul egal al bărbaților și al femeilor, precum și integrarea străinilor în societate sînt valori superioare libertății de conștiință și libertății de credință. Această decizie și explicația care o însoțește, comunicate de direcția pentru educație, cultură și sport a cantonului elvețian Basel, vin după ce, timp de aproape două luni, un conflict aproape lipsit de semnificație dintr-o școală s-a transformat într-un caz național.

În luna aprilie, doi elevi de la un gimnaziu din Therwill au refuzat să dea mîna profesoarei cînd aceasta le-a întins-o. Cercetați inițial pentru indisciplină, cei doi elevi de origine siriană au explicat că nu au vrut să-și salute profesoara pentru că religia le interzice să atingă persoane de sex opus. În școlile din Basel – dar și în alte regiuni din Elveția – e o cutumă, un obicei larg răspîndit ca profesorii să-și întîmpine elevii la sala de curs și să-i salute direct, pe fiecare, printr-o strîngere de mîini. Așa că incidentul nu a putut trece neobservat. Inițial, conducerea școlii a luat decizia ca băieții să nu mai fie obligați să le întindă mîna profesoarelor. După care – la un moment dat, cineva și-a dat seama de dezechilibru, de discriminare! – a venit o nouă decizie: elevii și elevele nu mai sînt obligați/obligate să-și salute profesorii/profesoarele.

Care e rolul organizațiilor neguvernamentale, laice ori religioase, în medierea unor conflicte cu fond cultural?

Cazul a iscat o polemică aprinsă în Elveția despre rolul educației în procesul de integrare a străinilor și despre relațiile dintre profesori și elevi. Cum ar trebui să răspundă o instituție publică de învățămînt, laică, unor provocări precum cele lansate de cei doi elevi musulmani? Cum ar trebui presa să relateze aceste cazuri? Și, mai ales, care e rolul organizațiilor neguvernamentale, laice ori religioase, în medierea unor conflicte cu fond cultural?

Cei doi elevi sirieni au devenit, peste noapte, eroi ai unui război purtat cu autoritățile de diverse organizații salafiste. Intervievați de ziare și chiar de televiziunea locală, elevii (minori) au povestit cît de importantă e credința pentru ei. Iar (ne)cazul a fost repede preluat de lideri religioși locali: școala, cu regulile de conduită și profesorii severi ar constitui un mediu represiv mai ales pentru elevii musulmani; drepturile lor – pentru că și ei au drepturi, nu-i așa, chiar dacă sînt imigranți – le-ar fi încălcate în mod sistematic de sistemul de educație din țara care, se presupune, ar trebui să-i integreze, nu să-i asimileze. Un discurs bine articulat, contrazis însă de Saïda Keller-Messahli de la Forumul pentru Islam Progresist: „Aici, în Elveția, nu sîntem în Arabia Saudită.“ Un *statement* care nu lasă nici urmă de ambiguitate, căci se referă la școala laică. Dezbaterea de acum readuce în atenția opiniei publice relația cu imigranții și mai ales clivajul dintre cultura occidentală și cultura islamică. În Elveția s-a hotărît, în 2009, prin referendum, interdicția de a mai construi minarete. Dezbaterea publică de atunci era mai ales despre puterea simbolică a islamului, despre afișarea ostentativă a credinței. Iar partidul (conservator) care a introdus acest referendum a reușit să obțină voturile mizînd tocmai pe această ambiguitate a islamului în raport cu societatea. Elvețienii sînt considerați în continuare un popor tolerant în ceea ce privește libertatea de credință. Ceea ce au vrut să sancționeze la referendum e islamul politic.

Probabil că tot acesta e și sensul în care autoritățile au judecat cazul de la școala din Basel. După decizia comunicată de direcția pentru educație, cultură și sport a cantonului, elevii care refuză să strîngă mîna profesorilor pot fi cercetați pentru indisciplină și sancționați cu avertisment sau chiar cu exmatricularea. Părinții lor riscă amenzi de pînă la 5000 de franci.

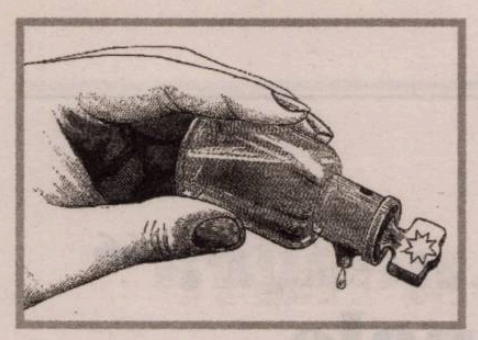

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Cele mai extreme...“

Cînd se învață, în primii ani de școală, despre existența unor adjective fără grade de comparație, nu cred că elevilor le este foarte clară delimitarea dintre constrîngerile limbii și normele exprimării cultivate. Din punctul de vedere al structurii și al funcționării spontane a limbii, orice adjectiv poate intra în structuri de comparație. Faptul că adjectivele cu sens precis, „tehnic“, nu apar în construcții de gradație și comparație e cît se poate de firesc: în folosirea lor exactă, acestea nu presupun calități variabile, gradabile; formulări de tipul *un număr mai prim* sau *cel mai dreptunghic triunghi* nici nu pot trece prin mintea celor care folosesc doar definițiile curente ale termenilor științifici. În schimb, în comunicarea curentă, informală, chiar și acești termeni pot ajunge să aibă sensuri figurate – „este un tip cu cap *mai pătrat*“ (academiacatavencu.info) – sau pur și simplu să fie folosiți cu un sens aproximativ, indicîndu-se apropierea lor de un prototip. Din acest punct de vedere, al percepțiilor și al aproximărilor curente, formula *mai pătrat* nu este absurdă, pentru că poate indica gradul de apropiere a formei unui dreptunghi de prototipul simetric al pătratului: „Cocalarul român e obsedat de numărul de înmatriculare! Îl face mai mic, *mai pătrat,* îl imprimă în Germania“ (forum.softpedia.com).

Regula de nefolosire a gradației este și mai alunecoasă în cazul adjectivelor al căror sens este gradabil, dar care se plasează la o extremitate a scalei *(excepțional),* sau, prin etimologie, într-o zonă anume a comparației *(superior, inferior* etc.). În aceste situații, norma cultivată condamnă gradarea și compararea din rațiuni logice și stilistice, potrivit unui criteriu raționalist de evaluare a limbii. Mai exact, sînt respinse contradicția în termeni (ceva extrem nu poate avea un grad intermediar de realizare a calității) și pur și simplu pleonasmul (dacă *superior* e la origine un comparativ, nu trebuie să mai primească o altă marcă de comparație). Uzul încalcă însă sistematic norma academică: pentru că sensul etimologic nu este transparent și pentru că semnificațiile superlative se tocesc prin uz. În limba vorbită, ceea ce indicațiile normative consideră pleonasm e un mijloc curent de întărire, de intensificare a calității. Adjectivul *extraordinar* este definit în DEX, printre altele, ca „foarte bun“, ceea ce justifică respingerea de către normă a gradării și comparării sale. În realitate, găsim destule exemple de tipul „Ăsta a fost lucrul cel mai neverosimil, în fine cel mai extraordinar pe care l-am trăit în viața mea“ (Henriette Yvonne Stahl, *Voica*); „incidentul cel mai neașteptat, *cel mai extraordinar*, cel mai incredibil, cel mai neverosimil“ (traducere din Jules Verne); „Lucrul *cel mai extraordinar* era că, pînă în ultima clipă, el nu se așteptase la acest sfîrșit“ (traducere din Dostoievski); *„Cel mai extraordinar* Eurovision din ultimii 10 ani“ (facebook.com). Exemplele de mai sus indică faptul că *extraordinar* este simțit de vorbitori ca insuficient atunci cînd aceștia au intenția de a sublinia importanța unui fapt anume, unic. De altfel, sînt multe limbi în care normele nu au dezvoltat în aceeași măsură cu româna obsesia pleonasmului. Sintagma englezească *the most extraordinary* are peste patru milioane de atestări furnizate de Google; franțuzescul *plus extraordinaire* – doar trei sute de mii. În acest context, indicațiile normative intrate în folclorul lingvistic par adesea exagerate: listele care circulă pe diverse pagini de internet interzic gradarea pentru cuvinte ca *admirabil, teribil, fantastic,* pentru care uzul oferă adesea construcții comparative, dar mai ales superlative, de intensificare.

În limba vorbită, ceea ce indicațiile normative consideră pleonasm e un mijloc curent de întărire.

Cu toate aceste explicații care relativizează și invită la mai multă toleranță, gradarea adjectivului *extrem* mi se pare total nerecomandabilă, pentru că sensul acestuia indică fără echivoc punctul fix al unei scale. Regula noncomparării este încălcată foarte des: *„cele mai extreme* temperaturi din întregul Univers“ (hotnews.ro); *„Cele mai EXTREME* senzații la volanul unei mașini! (sport.ro); „Telefonul care rezista la *cele mai extreme* teste“ (yoda.ro); „cîteva soluții care te vor salva în *cele mai extreme situații“* (elli.ro). Evident, în exemplele de mai sus termenul *extrem* e folosit cu un sens mai slab decît cel de bază; la răspîndirea construcțiilor superlative, reflectînd tendința generală de slăbire semantică a evaluativelor, poate să fi contribuit stilul jurnalistic senzaționalist, în care totul este *urgent, uluitor, excepțional* etc. Foarte probabil, e vorba și de o influență a englezei, mult mai tolerantă cu fenomenul întăririi adjectivelor cu sens superlativ: sintagma *most extreme* apare pe Google de peste zece milioane de ori!

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

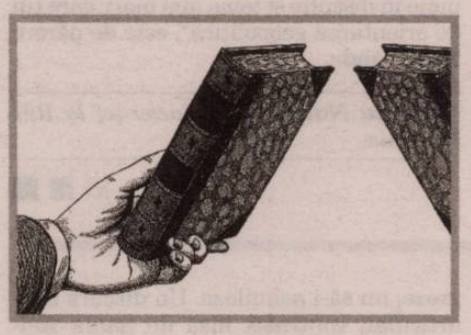

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (VII)

Dacă școala actuală reduce educația pentru adevăr la ingerarea de informații pe care le stivuiește în mințile copiilor și adolescenților vrafuri-vrafuri, frumosul și binele au fost expurgate aproape de tot din sistem.

Ne plîngem, pe bună dreptate, de urîțenia lumii în care ne vedem constrînși să trăim, lume pe care singuri ne-am construit-o și continuăm să ne-o construim. Ne amuzăm întristat de fanteziile decorative ale cîte vreunui primar cu inițiativă, precum alegoriile arboricole din Sectorul 4 – „cu siguranță primarul a avut o copilărie nefericită“, zic gurile rele –, precum copăceii îmbrăcați în lumini și naiadele plantate la cap de pod din Năvodari și cîte altele. Nu mai vorbesc despre arta monumentală, care a devenit la noi inepuizabil subiect de bancuri scabroase, de clădirile edilitare de un înspăimîntător prost gust, de „aranjamentele florale“ care decorează cine știe ce vanghelion, de fanteziile vestimentare care se amestecă deconcertant cu șlampăraia ridicată la rang de *dressing code,* de cosmeticele întinse pe chip de-a valma și cu toptanul, de cartierele de pagode, de vilele băștănești ce-și etalează cu mîndrie elucubrațiile arhitectonice... Bine măcar că automobilele nu se confecționează după bunul plac al beneficiarului – deși mi-a fost dat să văd vreun Hummer alb „tunat“ cu ornamente aurite... Despre o minimă eleganță a rostirii nici nu mai e cazul să amintesc că devin ridicol. O prelegere la care am asistat, despre invazia kitschului în arta bisericească autohtonă, m-a cutremurat nu numai prin vorbe, ci, mai ales, prin imaginile prezentate.

Așa e: trăim într-o lume kitsch și, adesea, nici măcar nu avem capacitatea de a ne da seama de lucrul ăsta. Atunci, barem, am putea invoca argumentul postmodernității, precum odinioară arhitecta care a proiectat Casa Poporului. Nu, nu e un kitsch „trucat“, asumat cu zîmbetul pe buze, ci unul brutal și posac, prin care nevoia de frumos sucombă în fața dorinței de a arăta, de a etala, de a impune.

Cred, totuși, că frumosul rămîne una dintre nevoile, dintre aspirațiile umane fundamentale.

În curriculumul școlar, în schimb, el e relegat unor materii sporadice, împinse undeva în periferia formării, sub titulatura generică de „dexterități“. Ele au, evident, un statut accesoriu. Nimeni nu le ia în seamă.

Cînd admiterea la Litere a trecut pe „concurs de dosare“, s-a decis, după îndelungi deliberări, să se ia în calcul și notele din școală de la română și de la prima limbă străină. Eu mi-aș fi dorit să se țină cont, măcar cît de puțin, și de rezultatele de la desen și muzică, și – de ce nu? – de la educație fizică. N-am avut curajul să propun o atare năstrușnicie.

Poate că totuși un curriculum în care educației pentru frumos să-i revină o pondere de vreo 20-25% n-ar fi de neconceput.

Apropo de sport: vechii greci puneau gimnastica tot sub categoria frumosului. Ceva vor fi știut ei.

Cu dilemele etice, cu motivele și stratagemele alegerii binelui, eu și mare parte din colegii de generație ne-am instruit în afara școlii, trăind și respirînd într-o societate în care înfruntarea răului, mai totdeauna de sorginte politică, era un exercițiu cotidian. Ne-am ales de pe urma acestui exercițiu, mulți dintre noi, cu cicatrici adînci, dar și cu un antrenament intrat în sînge. Cum s-ar zice în termeni pedagogici, ne-am format „deprinderi“ de comportament etic, tot așa cum alții, mai submisivi, s-au putut antrena în escamotarea responsabilităților etice sau legale.

Mă tot întreb cum stau lucrurile azi. Am pășit în epoca unei anestezii morale generalizate? Nu-mi vine a crede. Doar că resorturile formării credinței în bine au devenit aleatorii. Cine, cînd și cum mai contribuie la așa ceva – familia, prietenii, anturajul, mass-media etc. – e greu de spus. Școala, în orice caz, nu se află printre pretendenți.

Pentru unii, pare să mai licăre o speranță în această abulie: biserica. În polemicile derulate pe tema orelor de religie, am auzit adeseori pledoaria potrivit căreia principalul lor rost ar fi educația morală. Mi se pare, trebuie să recunosc, un argument bizar. Dacă ar fi să îl credem pe cuvînt, ar trebui să conchidem că cine nu e credincios sau nu a avut parte de o educație religioasă este, *ipso facto,* o ființă imorală – în cel mai bun caz, amorală. De ce biserica și religia ar trebui să umple o lacună din altă sferă a formării tinerilor în învățămîntul nostru, mi-e greu să înțeleg. Poate pentru că rămînem tributari, și în această chestiune, mitului eroului salvator, ce ne îndeamnă să scandăm în cor: ortodoxia salvează România!

Oricum, mă îndoiesc că răul va putea fi alungat din învățămîntul nostru învîrtind trafaletul.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

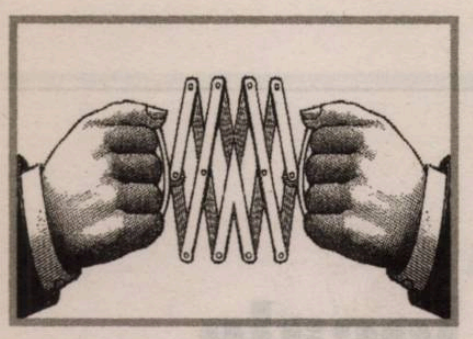

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Sîntem atît de jos, încît ar trebui să ne fie ruşine...“

– dialog cu Mihai MITRICĂ –

*Ca în fiecare an, Bookfest e considerat „o sărbătoare a cărţii“. **Mihai Mitrică** este, de ani buni, directorul executiv al Asociaţiei Editorilor din România (care organizează Bookfest). Aşa încît l-am invitat la o discuţie nu numai despre Salonul de Carte care se desfăşoară în aceste zile, ci şi despre piaţa editorială din România în restul anului.*

La Bookfest, cuvîntul de ordine este „lansări“... Cît de eficiente sînt lansările de cărţi?

La ora actuală, şi în Occident se dezbate asta. Poţi să lansezi o carte o dată, dar în alte ţări scriitorul trăieşte din lecturile publice, care la noi nu există. Dacă la Bookfest reuşim să creăm o emulaţie pentru lansările şi prezentările de cărţi, ar fi bine ca şi în restul anului să avem întîlniri sistematice cu scriitorii. În România, urbanul mare are acces la cărţi prin intermediul librăriilor. În rest, e o secetă crîntă. În oraşele mijlocii şi în mediul rural, oamenii au acces doar la stocul de cărţi din biblioteci, neactualizat de ani întregi. Un copil care nu pune mîna acum pe o carte va ajunge un adult care nu va avea parte de un salariu bun. E vorba despre autoeducare, despre creşterea unei generaţii de pe urma căreia trebuie să profităm mai tîrziu. Toată lumea se gîndeşte cu groază la deficitul demografic, dar nu doar ce e mult e bun, e nevoie să fim atenţi şi la *calitatea* celor puţini.

În ce măsură există, la Bookfest, o diferenţă între ediurile mari şi mici, în materie de expunere şi marketing?

Daţi-mi voie să încep cu o constatare tristă: noi nu prea avem edituri mari; avem edituri mijlocii. Marii jucători din piaţă sînt nişte edituri care ar trebui să aibă cifre de afaceri mult mai mari, date fiind calitatea volumelor pe care le scot şi numărul de titluri pentru care se munceşte. Noi pescuim într-o baltă foarte mică, deşi deţinem potenţialul de a avea o plajă de cititori mult mai mare. Încă sîntem – din numeroase motive, dar educaţia este cel mai important – foarte jos ca piaţă de carte. Există o emulaţie în materie de marketing. La Bookfest, toată lumea se înghesuie să organizeze evenimente. Au fost discuţii şi cu editurile mici – „mici“ însemnînd 6 m² închiriaţi, ceea ce denotă o parcimonie în alocarea resurselor. Şi aceste edituri au evenimente pe care le-au trimis să fie incluse în catalog şi au avut pretenţia să fie programate în spaţiul pentru evenimente. N-am avut cum să le refuzăm. Mă bucur că Bookfest are acea întindere pe orizontală pe care n-o vedem la alte evenimente de profil şi ne putem desfăşura pentru toată lumea. Avem două scene şi două cafenele unde vor avea loc lansări, şi mai sînt spaţiile editurilor care au închiriat 100-200 m² şi care îşi fac evenimentele la stand.

De două ori pe an, la Bookfest şi la Gaudeamus, se vorbeşte despre „sărbătoarea cărţii“. Cum stăm însă în restul zilelor?

Destul de prost. Avem o piaţă – estimată de editori, căci nimeni nu şi-a propus să facă o măsurătoare cantitativă serioasă – de 100 de milioane de euro. Dar aici sînt introduse şi manualele, şi auxiliarele şcolare, inclusiv acele auxiliare vîndute fără bon fiscal, şi ediţiile de chioşc. Dacă privim *stricto sensu,* piaţa de carte din România este undeva la 60 de milioane de euro: cărţile vîndute în librării, în hipermarketuri, în tîrgurile şi saloanele organizate. Nu vreau să mă gîndesc la Germania, care are o piaţă de peste 9 miliarde de euro. Dar pieţele din Ungaria şi Cehia sînt de trei-cinci ori mai mari decît noi, iar Polonia – de zece ori mai mare decît noi. Şi Bulgaria stă mai bine decît noi, pentru că valoarea absolută e de 55 de milioane de euro, dar populaţia Bulgariei e la jumătate faţă de România. Sîntem atît de jos, încît ar trebui să ne fie ruşine şi să ne mobilizăm, să ne apucăm să facem ceva. Nu e posibil ca la şcoală să mai avem manuale neactualizate din 1995, de cînd a venit Banca Mondială să ne înveţe cum să facem o piaţă de manuale, iar noi să avem pretenţii că avem un învăţămînt de secol XXI şi să ne lăudăm că vin olimpicii la Otopeni, după ce au luat cinci-şase medalii. Sînt cinci-şase din sute de mii de elevi, care e foarte posibil să ajungă în străinătate, într-o universitate care să le ofere recompensa muncii lor la adevărata ei valoare. Dar sutele de mii de elevi vor fi pătura activă a societăţii de pe urma căreia ar trebui să beneficiem noi ca ţară.

Accesul la carte e dificil, ştiu că şi editorii, şi publicul consideră că distribuţia e o problemă...

Stăm prost cu numărul de puncte de distribuţie. Avem foarte puţine librării; sînt judeţe întregi fără librării. Din vechiul regim am moştenit o stare foarte bună: librării plasate în centrul oraşelor, într-o poziţie foarte bună, cu spaţii generoase. Ele au făcut cu ochiul altor afaceri. Aşa că unele s-au transformat în altceva, ori s-au înghesuit. Uitaţi-vă la spaţiile Companiei de Librării Bucureşti, care e unul dintre distribuitorii care plătesc la timp editorilor; dar, pentru a putea face asta, şi-au restrîns spaţiile de librării şi au subînchiriat unele spaţii altor entităţi. E bine că spaţiile respective au rămas în proprietatea Companiei de Librării. Într-o mare parte a oraşelor şi orăşelelor din România, acest lucru nu s-a mai întîmplat. Mai există foarte puţine locuri unde putem vorbi despre lanţuri de librării. Cărtureşti şi Humanitas există doar în oraşele mari şi sînt ceva mai mult de o duzină fiecare. Şi numai ei ştiu cum au crescut, căci creditele la bănci nu sînt o joacă: pentru a putea lua un spaţiu şi a-l face frumos şi atrăgător, e nevoie de investiţii considerabile. Eu nu vreau să arunc anatema asupra distribuitorilor care nu întorc banii editurilor: asta este situaţia, de fapt. Nici distribuitorii nu sînt de condamnat în totalitate, căci au şi ei costuri. Sîntem într-un cerc vicios blocat. Ne fugărim unii pe alţii şi cu toţii ne uităm în rîndul publicului să vedem dacă mai apare încă cineva, pentru că atunci ne relaxăm cu toţii. Însă în piaţa de carte există o tensiune foarte mare între scriitori şi editori, între editori şi distribuitori.

Există, în ultimii ani, librării online, iar oamenii îşi pot comanda cărţi chiar pe site-urile editurilor. Cît contează vînzările online în România?

Sînt o armă cu două tăişuri, unul mai tăios decît celălalt. Vînzarea de cărţi pe site-urile editurilor începe să crească, dar în valoare absolută e undeva la 1% din total. Există retaileri online, unii dintre ei foarte profesionişti, care reuşesc să genereze comenzi considerabile. Dar asta înseamnă că, atunci cînd un om intră într-o librărie sau într-un tîrg de carte, există pericolul ca el să folosească acel spaţiu doar

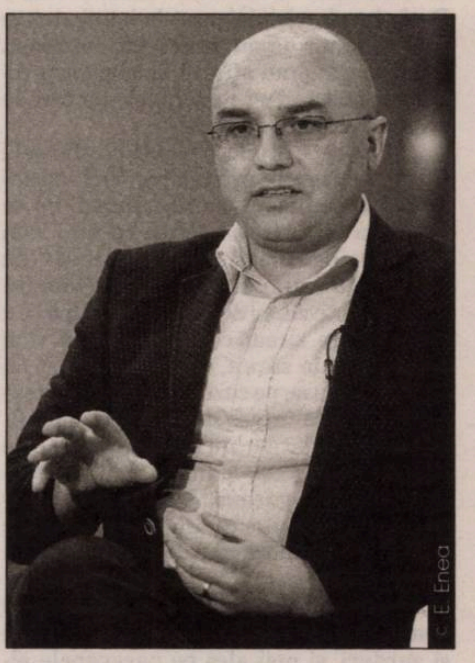

ca showroom: să ia o carte, s-o răsfoiască şi apoi s-o comande online. Nu e de condamnat comportamentul omului, desigur. Nu s-a găsit însă o soluţie pentru a ajunge acolo unde ne doare pe toţi: la preţurile de dumping pe care le practică unele dintre aceste site-uri. Cînd iei cu 10 lei o carte de la o editură e anormal să o vinzi cu 6 lei pe site, oricît ai clama că asta e o investiţie de marketing. E ceea ce s-a întîmplat şi cu ediţiile de chioşc: a fost foarte frumos cînd au decolat, au fost nişte ediţii superbe la *Cotidianul* ori la *Adevărul,* dar, ulterior, prăbuşirea a fost *hard landing.* Şi au rămas cîteva obiceiuri pervertite ale publicului: cînd ai acces, de pildă, la o traducere dintr-un mare clasic, la un preţ mic, îţi vine foarte greu să te duci în librărie şi să dai pe aceeaşi carte un preţ mai mare.

Se dezbate mult, nu numai la noi, o „dilemă“: cititul pe hîrtie sau pe dispozitive electronice? Iar unele edituri au început, de cîtva timp, să publice şi e-books...

Rata de penetrare a dispozitivelor electronice este mare pentru România, rata de acces la Internet de viteză mare – de asemenea, astfel încît editurile s-au gîndit că trebuie să vină în întîmpinarea acestor doi factori. Se pare că vînzările de carte electronică stagnează şi în alte ţări: datele din Marea Britanie, de pildă, arată că vînzările de carte tipărită au crescut cu 2-3% (ceea ce, la o piaţă de 4 miliarde de euro, se cunoaşte), în schimb, vînzările de carte electronică au scăzut. Şi scad, de asemenea, vînzările de dispozitive care permit cititul electronic. Probabil că a fost un fel de „bulă“: oamenii au avut nevoie de tablete doar pentru a avea acces la Internet, nu neapărat – în marea lor majoritate – pentru a le folosi ca mediu de lectură. Asta dă cumva peste nas celor care spuneau că editorii sînt retrograzi, că nu vor să se adapteze la noutate (şi nu e o discuţie doar din România). Lobby-ul făcut de marile companii de tehnologie este că lumea va merge spre digital. Poate că nu chiar toată lumea îşi doreşte să înlocuiască fizicul cu digitalul. Dacă ar fi fost o foame aşa mare de digital, probabil că trend-ul ar fi fost strict crescător. Cred că locul pe care îl are cartea electronică pe piaţa din România încă rămîne de stabilit: nu e cert că vom rămîne la 1%, nici că vom ajunge la zero. Europa e împărţită. Există o falie între nord şi sud în materie de lectură. Ţările nordice şi mediul anglo-saxon sînt dispuse la consumul de carte într-o măsură mai mare decît ţările mediteraneene. Franţa, o mare cultură, apărătoarea excepţiei culturale (pentru care trebuie să-i mulţumim) are o piaţă de carte la jumătate faţă de Germania. Asta este realitatea. Noi ne situăm undeva la coada părţii inferioare a clasamentului. Avem un sistem educaţional care nu ne ajută, avem un sistem administrativ care pune diverse piedici (mă refer la reglementările fiscale, la aberaţia numită „timbru literar“, care nu mai există nicăieri, dar la care noi nu putem să renunţăm, căci sîntem ancoraţi într-o „sinergie a faptelor“ trecute). Toate aceste lucruri grevează o piaţă de carte care ar putea să crească.

Ţara invitată la Bookfest 2016 este Israel. De ce Israel?

Mi-am dorit foarte mult ca ţara invitată să fie Israelul. Noi, ca ţară, ca naţiune, avem foarte multe de reparat faţă de Israel. Şi avem foarte multe de învăţat, ca profesie, de la piaţa de carte din Israel şi de la editorii israelieni. Din păcate, nu vor fi editori israelieni la Bookfest, va fi însă un agent literar care vine să prospecteze piaţa în căutare de potenţiale traduceri. Vor fi prezenţi autori de prim rang: Zeruya Shalev, Fania Oz-Salzberger, Meir Shalev, Dror Mishani, Rony Oren şi Gil Hovav. Sînt autori care în Israel înseamnă foarte mult. Din păcate, Amos Oz e nedeplasabil, dar există cărţile lui traduse în România. Iar David Grossman n-a putut să vină. Oamenii care vor veni la Bookfest vor vedea la standul Israelului şi în standurile editurilor o întreagă producţie de carte de care ar trebui să luăm notă. Şi ar trebui să ne luăm după ei. Calitatea scriitorilor israelieni este validată la nivel internaţional. Cînd un autor este valid, va fi vînat de agenţi literari la nivel internaţional. Or, nu prea se bate lumea pe scriitorii români. Nu pentru că n-ar fi scriitori valoroşi. Ci pentru că am avut un Institut Cultural Român care şi-a făcut o foarte bună treabă prin a-i promova pe cei cu adevărat valoroşi şi care acum nu ştiu cît mai reuşeşte s-o facă. Şi pentru că noi scoatem de multe ori în ţară mulţi scriitori nevaloroşi, dar care sînt, întîmplător, senatori, deputaţi, politicieni. Israelul este un foarte bun exemplu de lucru bine făcut. Sînt scriitori care au o ritmicitate extraordinară în apariţia de noi titluri, ale căror cărţi sînt validate internaţional şi sînt pe lista scurtă a Nobelului, an de an. Cred că e momentul să trecem peste toate pseudoresentimentele pe care le-am putea avea faţă de Israel: noi sîntem într-o regiune în care populaţia evreiască a fost privită multă vreme, multe secole, cu ochi foarte răi, fără nici un fundament. Dacă ne vom uita cu un ochi obiectiv către ce vine dinspre Israel, avem foarte multe de învăţat, mai ales că semănăm foarte mult. Să nu uităm că mare parte din emigraţia evreilor din România s-a dus în Israel şi constituie o parte consistentă a populaţiei de acolo. Dacă ne vom izola spunînd că noi am descoperit caloriferul şi alte bazaconii, nu vom ajunge nicăieri. Lumea de astăzi este o lume a schimburilor, mai ales în cultură. „Furăm“ meserie unii de la alţii. Ar fi foarte bine să copiem succesele pe care Israelul şi le va prezenta la Bookfest.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

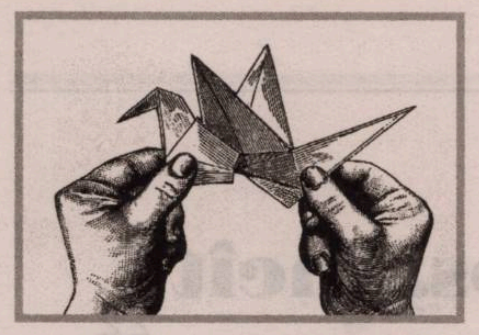

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Prin bezna primelor alegeri locale

Au trecut mai bine de 24 de ani. Se ţineau atunci primele alegeri locale libere din România postcomunistă. Cu o echipă de vreo cîţiva tineri voluntari, încercam să punem umărul la victoria candidatului Convenţiei Democrate. Mai precis, lipeam afişe prin oraş cu figura lui Crin (tot Crin – floare liberală?) Halaicu. Era noapte şi întuneric pe străzi, era frig, era iarnă. În timpul zilei, eram ocupaţi cu serviciul şi, mai ales la început, ne-ar fi fost chiar frică să lipim afişe cu candidatul opoziţiei, ziua, în amiaza mare. Amintirile mineriadelor şi ale muncitorilor de la IMGB, care „făceau ordine", ne erau încă foarte proaspete în minte. Cu timpul, am descoperit însă că mulţi bucureşteni se bucurau că sîntem de la opoziţie. Unii chiar ne aplaudau cînd vedeau că figura care apărea desfăşurată din mîinile noastre era a lui Halaicu. Se cam săturaseră şi de Ion Iliescu, şi de guvernarea FSN (pe atunci, încă nu se divizase). Ni se spunea că trebuie să facem totul să nu iasă „escrocul" (trebuie să pun ghilimelele) de Cazimir Ionescu. Halaicu era cel care aducea lumina. Ce-i drept, pe vremea lui, Bucureştiul avea să se relumineze, măcar la propriu.

Unul dintre noi căra o găleată cu lipici, iar noi, ceilalţi, aveam în mîini pensule şi afişe făcute sul. Muiam pensulele în găleată, dădeam pe locul cu pricina şi apoi întindeam afişul cu figura aceea mare şi strălucitoare, cu chelie şi mustaţă, avînd grijă să nu fie strîmb şi să nu facă cute. Ca un fel de bază, aveam o Dacie break, vişinie, pusă la bătaie tot în mod voluntar de un proprietar entuziast. În portbagaj erau afişe şi lipici pentru reaprovizionare, cînd materialele pe care le aveam în mîini se terminau.

Era şi pe atunci o regulă cu afişajele electorale, existau panouri speciale pentru asta, însă nimeni nu se limita la atît. Ni se spunea că nu-i vom putea învinge niciodată pe comunişti (fie ei şi *cripto* sau *post)* dacă respectăm regulile făcute chiar de ei. Şi abia după ce-i vom învinge, ziceau cei mai în vîrstă, vom putea crea, în sfîrşit, o lume normală, cu reguli serioase, pe care să le respecte toată lumea. Mă întreb dacă astăzi, cînd figurile candidaţilor nu ne mai privesc de pe bannere uriaşe şi nu ne mai asaltează de pe toate gardurile şi de pe toţi stîlpii, se poate spune că am ajuns în sfîrşit în acea lume normală de care vorbeam atunci.

În acea iarnă puneam, deci, afişe nu doar pe panourile oficiale, ci şi pe stîlpi şi garduri, şi mai ales pe paravanele albastre de tablă care delimitau un şantier nesfîrşit (de mulţi ani se construia acolo o nouă linie de metrou). Gardul acela era proprietatea statului şi asigura, cum se spune, o bună vizibilitate. Era şi ideea că trebuie să lipim mai multe afişe decît adversarii, astfel încît oamenii care le vedeau să înţeleagă că e o treabă serioasă, că opoziţia a început să aibă forţă. Fiindcă nu eram obişnuiţi cu acea muncă, prima etapă ni s-a părut destul de obositoare. Şi, colac peste pupăză, într-a doua seară ne-am trezit că tot ce lipisem noi noaptea dispăruse peste zi. De fapt, nu dispăruse, ci se schimbase. Adică, în locul sutelor de figuri ale lui Halaicu puse de noi, rînjeau acum subtil sute de figuri ale lui Cazimir (daţi-mi voie să-i folosesc doar prenumele, că e de neuitat). Le lipiseră pe deasupra. Ce altceva ne mai rămăsese de făcut decît s-o luăm de la capăt şi, la rîndul nostru, să-l lipim pe Halaicu peste Cazimir. Cineva a încercat să spună că ar trebui să le punem totuşi alături, aşa... ca o lecţie pentru adversari, ca un semn că noi sîntem, totuşi, mai civilizaţi. Evident că propunerea a fost luată în rîs. Acum, afişele lui Cazimir erau făcute sendviş, cum s-ar zice. Ordinea era Halaicu – Cazimir – Halaicu. Şi ceea ce conta era, evident, ultima figură, cea de deasupra. Lucrurile au continuat aşa vreo cîteva zile. Era o bătălie tipic românească, o muncă în zadar şi pentru unii, şi pentru alţii. Se vede totuşi treaba că ai noştri erau mai hotărîţi, fiindcă, în cele din urmă, nu doar că au acoperit toate figurile lui Cazimir, dar au reuşit să ajungă cu lipirea şi în locuri foarte depărtate ale cartierului. Părea că adversarii se dăduseră bătuţi. Era foarte frig, cum spuneam (alegerile s-au ţinut în februarie), şi deşi ne mişcam repede, ne îngheţau mîinile şi picioarele. Ne-am ales şi cu ceva febră musculară de la atîta dat cu pensula. În ciuda oboselii însă, adormeam greu, fiindcă la culcare mă însoţea figura aceea de dimensiuni mult peste cele naturale, cu mustaţă şi chelie. Nu reuşeam să mi-o scot din minte şi, într-un final, ajungeam să mă întreb: cine naiba o fi, de fapt, Halaicu ăsta pentru care ne agităm aşa?

ready made

Pentru Regina

„Dacă în palate domneşti a strălucit vre-odată mai cristalin clara visiune a destinelor unui neam, istoria va păstra cu sfinţenie scînteia divină ce a licărit în sufletul primei regine a tuturor Românilor.

Împărţirea suferinţilor şi legătura cu toate urmările marelui război a întipărit indelebil în fastele neamului figura Reginei Maria ca o fermecătoare ursitoare care a ştiut să înceapă a toarce din fuiorul vremilor bune firul zilelor de aur pentru înţeleptul şi viteazul nostru popor."

Nicolae Balănescu-Giurgiu, deputat, în *Revista Generală Ilustrată,* Anul I, No. 2, 1926

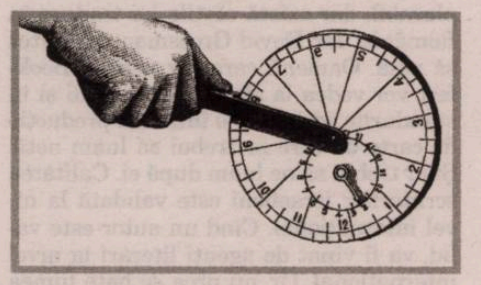

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Răstignirea unui necunoscut

Nu ştiu dacă întrebarea cum au fost prinse picioarele lui Isus pe cruce e din aceeaşi categorie cu întrebarea cîţi îngeri pot dansa pe un vîrf de ac. Majoritatea scenelor de răstignire din arta paleocreştină nu arată picioarele prinse cu nici un fel de piroane, iar poziţia acestora are oarece variaţie. În secolul al XIII-lea deja se răspîndeşte, plecînd de la anluminurile produse în abaţiile din zona pariziană, o schemă iconografică a picioarelor suprapuse, prinse cu un singur piron, o schemă fără suport istoric, dar cu virtuţi teologice, dat fiind că reia grafia crucii. Deşi răstignirea e bine atestată de sursele scrise în lumea mediteraneană antică (6000 de sclavi răstigniţi după răscoala lui Spartacus, 2000 de evrei, după răscoala de după moartea lui Irod cel mare etc.), cunoaştem incredibil de puţin despre realitatea ei arheologică. Mai precis, abia în 1968 s-a descoperit o dovadă concretă legată de pedeapsa cu moartea pe cruce. E vorba de osemintele dintr-un cimitir iudaic aflat la 15 km de Ierusalimul vechi, aparţinînd unui bărbat de pînă în 30 de ani, identificat de inscripţie ca Yehohanan şi mort în secolul I d.Hr. În osul călcîiului drept al acestui bărbat se afla un piron de fier, traversîndu-l dintr-o parte într-alta. Pironul, de 17-18 cm, fusese bătut dinspre partea dreaptă a corpului (lateral spre medial), trecînd mai întîi printr-o scîndurică de salcîm, menită să facă eliberarea imposibilă (resturi de lemn prezente). Apoi străpunsese calcaneumul drept, în care se găsea înţepenit la momentul descoperirii, şi în continuare pe cel stîng, spărgîndu-l, drept pentru care acesta nu mai adera la el. În fine, pironul intrase într-un trunchi de măslin (resturi prezente), lovind poate un nod, pentru că vîrful se îndoise. Probabil cînd familia condamnatului depusese corpul în mormînt, pironul cu vîrful îndoit fusese lăsat mai degrabă la locul lui, decît să fie extras mutilînd şi mai mult trupul. Oasele antebraţului drept prezentau vătămările care ar fi survenit dacă un piron ar fi fost înfipt printre ele lîngă încheietură (aşadar, printre capetele distale ale radiusului şi cubitusului). Oasele picioarelor erau fracturate (aşa-numitul crurifragium, pentru a grăbi decesul răstignitului), iar unul dintre oasele gleznei drepte (talusul) fusese secţionat după moarte, evident, cînd corpul fusese desprins de pe cruce. Analiza a fost publicată în 1970 de Nicu Haas, un antropolog de origine română de la Universitatea Ebraică din Ierusalim, care a lucrat şi pe scheletele de la Masada. Evaluarea a fost făcută, e drept, foarte în pripă, din cauza presiunilor autorităţilor religioase locale de a reîngropa urgent resturile omeneşti. Haas a reuşit cel puţin, după evaluare, să facă fotografii, radiografii şi mulaje ale oaselor. În 1985, cum se întîmplă cu toate descoperirile legate de arheologia biblică, a urmat o reevaluare a descoperirii. În primul rînd, lungimea pironului a fost reevaluată ca fiind 11,5 cm. Din articolele în cauză şi fotografiile lor (fără scară, din păcate), nu înţeleg exact cum vine asta, să reevaluezi o lungime de la 17-18 cm la 11,5 cm. E comună însă povestea descoperirilor cu mare încărcătură religioasă (chiar indirectă, ca în cazul nostru), acoperite repede într-un văl de controverse, unele artificial confecţionate. În al doilea rînd, deşi a fost confirmată moartea prin răstignire, au fost respinse toate celelalte indicii referitoare la ea propuse de Haas, în afară de, evident, prezenţa efectivă a pironului în călcîi. În consecinţă, însăşi reconstituirea poziţiei pe cruce a fost schimbată. La Haas, braţele sînt întinse în lateral, prinse cu piroane bătute în antebraţe, lîngă încheieturi, iar picioarele sînt flexate, cu genunchii fie de aceeaşi parte, fie de-o parte şi de alta a stîlpului crucii. Varianta din urmă e de luat în seamă, dat fiind că inscripţia îl numeşte pe acest crucificat drept cel „atîrnat cu genunchii depărtaţi". În reconstituirea din 1985, fiecare călcîi e ţintuit pe stîlp, în dreptul lui, picioarele fiind întinse drept, iar braţele legate de cruce. Nu aflăm, aşadar, ceva prea precis. Se ştie, de altfel, din sursele literare, că răstignirea se putea face în variate poziţii. E cert doar că, în orice caz, acest bărbat anume nu a fost răstignit cu labele picioarelor ţintuite de cruce cu pironul trecînd printre tarsiene sau metatarsiene. Totuşi, aşa îl vedem cel mai adesea pe Isus în icoane sau în pictura laică, fie că labele picioarele sînt ţintuite separat, fie, mai frecvent, suprapuse frontal şi străpunse de un singur piron, ca la Grünewald, Rafael, Cranach cel Bătrîn, Tintoretto etc.

Faptul că nu există mai multe asemenea descoperiri de morţi prin răstignire se poate datora folosirii mult mai frecvente a frînghiilor în loc de piroane pentru a menţine corpul în poziţie. În plus, diverse surse antice fac aluzie la existenţa unui trafic ilicit şi macabru cu piroane, folosite în răstigniri, presupuse a avea calităţi medicale/magice. Am dat odată, căutînd cu totul altceva în excelenta bibliotecă de studii clasice a Universităţii din Cincinnati, peste un articol care mi-a dat o nouă idee despre ce înseamnă o abordare empirică. Autorul, un profesor austriac, legase studenţi la medicină în poziţii asemănătoare crucificării – cu acordul lor, presupun –, pentru a stabili în mod experimental care anume ar fi cauza morţii pe cruce. Din monitorizarea pe o scurtă perioadă, a dedus că aceasta ar fi asfixia, dacă picioarele atîrnă, sau şocul hipovolemic, dacă sînt prinse de cruce. Nici una dintre aceste cauze nu lasă, evident, urme pe oase, iar zdrobirea fluierelor picioarelor, practicată ocazional în Iudeea romană, nu e în sine suficientă pentru a diagnostica circumstanţele decesului. Descoperirea din 1968 rămîne, pînă azi, singura dovadă arheologică a obiceiului antic al crucificării.

Cătălin Pavel *este arheolog şi scriitor. Cea mai recentă carte publicată: romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Probleme în paradisul democrat. Obama la Hiroshima

„Exact cînd toată lumea spunea că această campanie electorală nu poate fi mai nebună, ea a devenit mai nebună“, spunea un editorialist citat de CNN săptămîna trecută. Remarca acestuia era o concluzie după ce nervii electorali ai Americii au explodat unde nu se aștepta nimeni și s-au mai domolit acolo unde toată lumea se aștepta să explodeze fără oprire.

Acum o lună, tabăra republicană părea devastată de o criză de nervi fără sfîrșit. Conflictul dintre Trump și partidul republican, alimentat de succesul electoral al celui dintîi și de disprețul afișat față de el de liderii celui de-al doilea, amenința să fie distrugător în tabăra conservatoare, care părea decerebrată. La democrați, în schimb, totul părea în ordine: se confruntau, acid, dar în plină decență electorală, Sanders și Clinton, iar lucrurile evoluau firesc, în favoarea soției fostului președinte. Astăzi, republicanii s-au mai liniștit, Trump va fi candidatul lor cert și eforturile de acoperire a tranșeelor interioare se văd. Dacă nu l-au putut învinge pe Trump, republicanii încearcă acum măcar să-l controleze cît de cît. În schimb, democrații devin din ce în ce mai neliniștiți și mai divizați. Suporterii lui Sanders contestă episoade deja consumate din alegerile primare democrate, iar opțiunile ceva mai radicale ale semiindependentului senator de Vermont au avut un rezultat de bombă cu efect întîrziat în interiorul partidului. Adusă tot mai la stînga de presiunea lui Sanders, Hillary Clinton trebuie să administreze înțelept și o altă fisură apărută între susținătorii tradiționali ai partidului ei: aceea dintre sindicate și ecologiști. Și această sarcină este cu atît mai dificilă, cu cît la această fisură a contribuit direct Barack Obama însuși.

Vizita pe care Barack Obama a făcut-o în orașul Hiroshima pe 27 mai este pe drept numită „istorică“. Este pentru prima oară cînd un președinte american calcă în orașul-simbol, distrus de primul atac nuclear din istorie. Încă de acum cîteva luni, cînd Casa Albă a anunțat această vizită, toată lumea a știut că nu-i va fi ușor celui dintîi dintre americani. Pe de o parte, mulți japonezi, și mai ales cei mai mulți dintre supraviețuitorii de atunci, așteaptă scuze oficiale din partea statului american. Pe de altă parte, mulți americani socotesc că, oricît de dureroasă, decizia folosirii bombei atomice împotriva Japoniei, la finele războiului, a fost corectă. În orice caz, decizia acestui atac a rămas una dintre cele mai controversate din istorie: pe de o parte, a ucis mulți oameni,

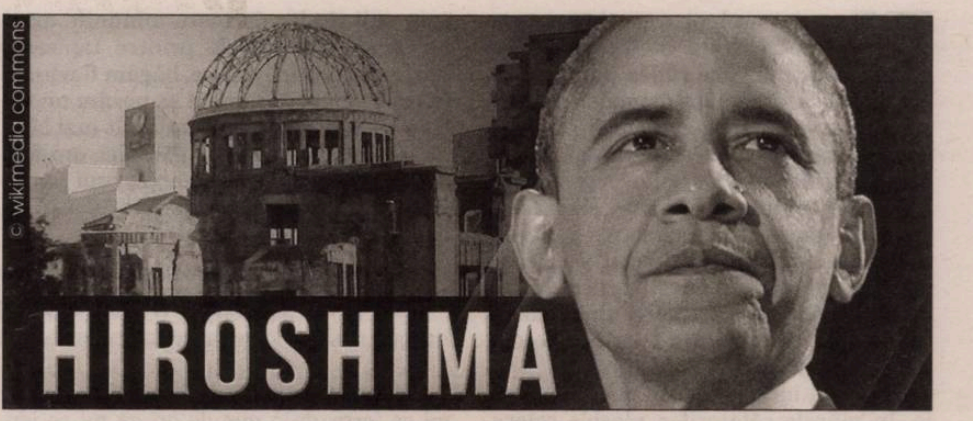

Este pentru prima oară cînd un președinte american calcă în orașul-simbol.

pe de altă parte, a salvat mulți alții. A fost o decizie tipică pentru logica de război, în care nu se mai gîndește în termeni de „oameni“, ci în termenii „ai noștri“ și „ai voștri“ – să moară „ai voștri“, ca să-i salvăm pe „ai noștri“. O asemenea logică oripilează în vreme de pace, dar devine firească în timp de război, dovedind încă o dată că războiul este în afara oricărei logici omenești, chiar dacă este profund înrădăcinat în instinctul speciei. Nu în ultimul rînd, este esențial de amintit că Japonia a fost agresorul în cel de-al Doilea Război Mondial. Fără agresiunea japoneză, este foarte probabil că al Doilea Război Mondial nu ar fi ajuns în Pacific. Or, carnagiile de neimaginat petrecute în acest vast spațiu geografic între 1941 și 1946 (dar și înainte de 1941, ca niște adevărate „acte pregătitoare“) stau povară istorică pe umerii acelei Japonii. Faptul că și astăzi tema Hiroshima nu este deloc simplă se vede într-o reacție imediată a Chinei față de vizita lui Obama: Beijing-ul a spus că dezastrul produs de americani la Hiroshima este nimic față de masacrul comis de armata japoneză în Nanjing, pe 9 decembrie 1937 – episod care ar trebui să fie cu mult mai prezent în conștiința lumii decît cel din 6 august 1945. Fără să fiu o secundă de acord că uciderile în masă se pot vreodată compara, nu poți să nu admiți că Violul Nanjing-ului a fost o crimă colectivă îngrozitoare. În plus, în cazul Hiroshima, lucrurile au luat, imediat după război, și o dimensiune propagandistică, comuniștii folosind din plin episodul în retorica lor fals pacifistă. Firește, pentru comuniști, conta doar că bomba fusese americană și atît.

Anticipînd reactualizarea controversei, Casa Albă a anunțat încă de la început că președintele Obama nu-și va cere scuze pentru atac, dar își va exprima compasiunea și gîndurile în legătură cu efectele acestuia, vorbind despre învățămintele pe care le putem trage astăzi din devastatorul atac, ceea ce, riguros, Barack Obama a și făcut. Unii critici l-au taxat, deja, pe președintele american drept ipocrit. La Hiroshima, Obama a făcut apel la o lume fără arme nucleare, dar documentele publice ale Pentagonului spun că, în cei opt ani ai președinției Obama, stocul nuclear al SUA a cunoscut cel mai lent ritm de diminuare de la sfîrșitul Războiului Rece încoace. Ceea ce acești critici uită, însă, este că pericolul nuclear a crescut simțitor în lume, în acest interval, și SUA nu pot să nu țină cont de asta.

Dar, în contextul electoral american actual, mie mi se pare că această vizită are și alte efecte decît pe acela, dorit de președinte, de a da un semnal pentru viitorime. Paradoxal, sînt convins că împotriva voinței președintelui Obama, am impresia că ceea ce a transmis această vizită este, mai degrabă, un sprijin pentru Donald Trump. Să mă explic.

Și în această vizită, președintele Obama și-a reafirmat convingerile ecologiste. La finalul celor două mandate ale sale, Barack Obama se poate lăuda că a avansat și a impus pe agenda lumii ecologismul, ceea ce, admit, nu e rău. Obama, însă, nu a putut opri apariția faliei de care am vorbit mai sus, între ecologiști și sindicatele muncitorești, ambele fiind, tradițional, în „portofoliul“ electoral democrat. Cînd a fost pus în situația de a arbitra între ele, Obama a dat dreptate mai degrabă ecologiștilor, enervînd sindicaliștii. Probabil că momentul cel mai vizibil pentru public a fost proiectul fazei a patra a megaconductei de petrol Keystone, Canada – SUA. Proiectul era susținut de zeci de sindicate muncitorești, care vedeau locurile de muncă aduse de o asemenea investiție, dar era combătut de ecologiști, care spuneau că, pe traseu, conducta distruge mediul (între altele, niște dune de nisip relativ rare din Nebraska). După șase ani de controverse, administrația Obama a dat dreptate ecologiștilor. Efectul electoral al unor atitudini de acest gen a fost că nu puține sindicate par dispuse, acum, să-l susțină pe populistul Trump. Ecologismul lui Obama – exagerat, zic sindicatele *blue collar* –, care s-a simțit și în pledoaria lui antinucleară de la Hiroshima, poate înstrăina unele grupuri electorale interesate mai degrabă de locuri de muncă, iar populistul Trump are retorica perfectă pentru captarea acestui gen de nemulțumiri.

Pe de altă parte, pacifismul lui Obama, încă o dată afirmat la memorialul victimelor bombardamentului din 6 august 1945, rezonează mai bine cu „proiectul“ Trump, decît cu retorica Clinton. În esență, Trump se recomandă ca fiind un negociator absolut: e dispus să discute cu oricine și e convins de abilitățile lui de a obține negotul cel mai potrivit. Nu are rețineri și nici nu are inhibiții. Dacă America vrea pace (și el știe cel mai bine că afacerile merg bine doar dacă e pace), atunci va fi dispusă să dea orice ca să fie pace – cam acesta e Trump. De dragul unor interese imediate și pragmatice, Trump e gata să îi dea lui Putin ce vrea, lui Kim Jong-un ce vrea, și, în general, tuturor celor care nu amenință America cu „arme culturale“, ci cu arme adevărate, cam tot ce vor ca să lase America în pace. Cu cei care o amenință „cultural“, precum imigranții latino sau musulmani, Trump este inflexibil. Cu ei, nu negociază nimic.

Pentru pace, Obama a fost dispus să conducă o Americă mult mai reținută în intervenții exterioare. Ca un veritabil „Obama plus“, Trump ne va oferi o Americă nu doar și mai reținută în intervenții exterioare, ci și mult mai generoasă în concesii. Totul, pentru o lume a păcii, căci pacea este întotdeauna rezultatul unui negoț – cam asta crede Trump.

PUBLICITATE

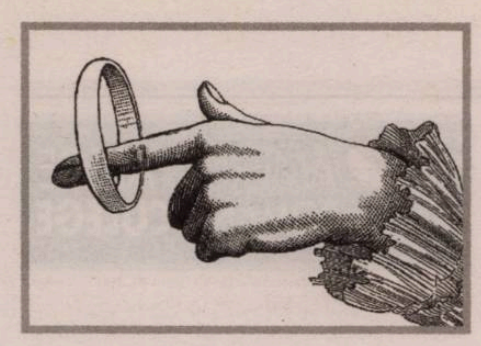

Selma IUSUF

legende urbane

Fața și reversul

Un vaiet prelung a străbătut aeroportul. Urletul, înălțat pe o durere icnită care rupea pămîntul în două, venea din pieptul unei femei care se prăbușise în genunchi în fața zecilor de oameni care așteptau să se îmbarce. Prietena ei o sprijinea și-i șoptea la ureche cuvinte de alinare. Fără folos; durerea unei vești năucitoare – o pierdere, mama, tata, copilul, iubitul? – făcea ca femeia prăbușită să devină brusc, dintr-o călătoare oarecare, o icoană universală a pierderii, a durerii care te aduce pe palme și genunchi, ca pe un animal.

Lumea a încremenit cu ochii la femeie. În mîinile călătorilor, plasele colorate de la *duty free,* în care fosneau bomboane, au rămas clătinîndu-se ușor. Cineva s-a oprit din mestecat, îmbucătura de sendviș se vedea, rotundă, în falcă. Un copil a dat a icni, dar s-a oprit și el.

Aceeași femeie rîdea în hohote cu cîteva minute înainte. Povestea ceva cu prietena ei și rîdeau cu toată gura. Fuseseră în vacanță, se amestecaseră și ele cu zecile de mii de turiști enervanți, făcuseră fotografii și tot ce se mai face în asemenea situații. Ea a fost palma dureroasă care a transformat-o în fața ochilor mei, din odiosul specimen numit turist, într-un biet om.

Căci, cu fiecare vacanță oarecare, am impresia că-mi descopăr rezerve nesecate de mizantropie. Caraghioslîcul e cu atît mai mare, desigur, pentru că și eu sînt gramul de carne cu bascheți și telefon care se adaugă la temelia tsunamiului de turiști care sufocă orașele Europei. Stăm la cozi interminabile, ca să trecem năuci prin săli ticsite de toate minunile artelor, tîrșîim picioarele printre tapiserii, hărți și sculpturi antice, băgăm flash-uri în ochii altora încercînd să pozăm un tablou care se găsește pozat mult mai bine pe toate drumurile, am fost aici, am fost aici – fiecare țipă și încearcă, cum poate, să se autoțintuiască în insectarul ăsta de frumusețe amorfă.

Lumea a încremenit cu ochii la femeie.

Cei mai conștiincioși par a fi chinezii. Să mi se ierte, de o mie de ori să mi se ierte afirmația asta, care are toate șansele să nu sune tocmai OK. Dar e foarte posibil ca în toate fotografiile pe care le faci într-un loc cu turiști să găsești într-un colț, undeva, un chinezel mirat. O să-i vezi cum întind capetele să-și facă *selfie*-uri cu David în puța goală, cum zîmbesc misterios și pozează în fața fiecărei fîntîni arteziene întîlnite în cale. Mi-e că, dacă ridici un capac de pe vreo urnă antică, o să răsară și de acolo unul mic și politicos, cu poza gata făcută.

Normal că asta nu scuză miile de celelalte nații egal de enervante ca turiști ce se află. Ce naiba de bucurie să-ți mai umple sufletul după ce ajungi absolut stors în Capela Sixtină, luat de un val imens de oameni, bruftuluit la intrare de un tip cu megafon, care urlă să faci liniște și te șișîie literalmente de-ți sfîșie creierii cu răcnitoarea lui cu tot? Zeci de oameni, cu capetele date pe spate, tîrșîie din șlapi și tenișî într-un dans bizar și caraghios. Nu e voie să faci poze, dar se găsesc destui care să-i tragă cîte una tremurată, pe sub mînă. De ce? Păi, e făcută de el, domnule, a fost acolo. Ia uite Dumnezeu cum îi dă viață prin deget primului om! E una dintre cele mai cunoscute imagini, cineva a văzut-o cel puțin o dată, fie și pe o cutie de bomboane.

În toate locurile astea poți fi înghiontit, privit cu suspiciune, aliniat, băgat înapoi în rînd, pus la punct. Turism cu biciul, în tranșe de cîte 30, *please!*

Iar pe lîngă mulțimile îngrozitoare de turiști, trăiesc de pe o zi pe alta vînzătorii de nimicuri. Am stat minute în șir într-o piațetă să mă uit la un băiat care vindea un soi de jucării-creaturi colorate, din gumilastic moale, pe care le turtea aruncîndu-le pe asfalt. Creaturile alea roz, azurii și verzi se pleoșteau acolo, cu un miorlăit sonor, și-și reluau forma inițială în cîteva secunde. Nimeni nu-i cumpăra nimic. Băiatul stătea de dimineața pînă seara acolo, turtind gumele miorlăitoare de asfalt. În spatele lui fosnea apa scoasă de un Triton pe un corn de marmură albă ca laptele. Mi s-a rupt sufletul. Viața adevărată era acasă la el, la mine și la femeia care plîngea pe aeroport.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Laudatio / EL (III)

I Rumania ke o ighetis tis, antologie de texte semnate de C. Tsatos, C. Karamanlis et. al., Ed. Pnevmatikos, Atena, 1980 (gr.); S.K. Kar, *Nicolae Ceaușescu: A Lifetime Dedicated to Peace,* Nava Yug Publishers, Calcutta, 1980 (engl.); Raj Baldev, *Romania and President Ceaușescu,* International Reporter, New Dehli, ed. I 1980, ed. a II-a 1981 (engl.); *Nicolae Ceaușescu: jadojaad ki geti jagdi tasvüur,* pref. Mahmud Ali, Eastern Publishers, Rawalpindi, 1980 (urdu); *Ceaușescu's Taler,* pref. Kristen Helveg Petersen, Samieren Publishers, Copenhaga, 1980 (daneză); Giuliano Caroli, *Una diplomatia per la pace. Contributi della Romania, del Presidente Ceaușescu alla sicurezza e alla cooperazione europea,* Editrice Barone, Roma, 1980 (it.); A. Felician Fernando, *Nicolae Ceaușescu: Romania, Present and Prospects,* pref. Nissanka Wijeratne, Spectrum Lanka, Colombo, 1981 (engl.); *The Socio-political Thinking of Romania's Nocolae , Ceaușescu,* Vijor Chadha, ed., Mosaic Publications, New Delhi, vol. I-V 1981 (engl.), 1982 (hindi), vol. VI-XIV 1984 (engl.); Khalil Ahmad Khalil, *Le président Nicolae Ceaușescu et la démocratisation des relations internationales,* cuv. înainte Walid Joumblatt, Dar al Hadatha, Beirut, 1981 (fr.); Eugen Florescu, *Nicolae Ceaușescu – Una vita di militante rivoluzionario per la giustitia e libertá sociale, per l'indipendenza, pace e amicizia tra i popoli,* pref. Antonio Barone, Editrice Barone, Roma, 1981 (it.); Ugo Ragozzino, *Si, Ceaușescu!,* Editrice La Gazzetta del Mattino, Roma, 1981 (it.); Mohamed Al. Alami, *Ceaușescu – nasiyr al-musawa bayna adual wa ash-shuub,* Arrissala Publishers, Rabat, 1981 (arabă).

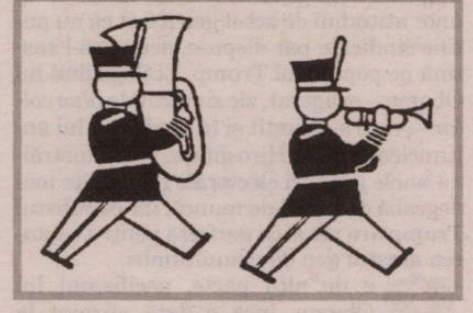

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Triumful și gloria tupeului

Pentru unii, tupeul înseamnă un fel de îndrăzneală, o insurecție la adresa limitărilor pe care le impune lumea în care trăiesc. Ei văd definiția clasică a tupeului – ceea ce, pentru mulți, înseamnă obrăznicie sau impertinență – ca pe o formulă rezervată mulțimilor conformiste și etern limitate la distanța pînă la care bat cu privirea. Tupeul unora dintre cei ferm hotărîți să iasă din mulțime se autodefinește ca refuz al micimii, mizeriei, condiției de membru al turmei. Există suficienți oameni care pun un mare semn de egalitate între curaj și tupeu, explicînd liniștiți că o căutare obsesivă a definițiilor corecte, pentru absolut orice, e adevărată boală la cap. Tot ei spun și că, în timp ce umanitatea caută definiții și cuvinte care să mulțumească majoritatea, trebuie să existe și unii care duc lumea mai departe. Sînt oamenii aceia care îndrăznesc lucruri dintre cele mai neașteptate, antreprenorii nonconformiști, cei care-ți spun din goana mașinii de ultimă oră că, dacă le va fi bine lor, o să-ți fie bine și ție.

Există o zonă a acestui teritoriu vast și divers, numit tupeu, în care se mișcă tipii providențiali, geniile de toate felurile, neliniștiții care simt arsura de a crea, cam toți cei care au visat de mici să fie acolo unde sînt, iar acum își hrănesc cu generozitate foamea de a fi expuși și de a-și confirma, la nesfîrșit, izbînda de a fi ieșit din mulțime. Evident, există și tipi providențiali, genii de toate felurile și neliniștiți mistuiți de dorința de a crea, adică oameni care duc lumea înainte și nu suferă de junghiuri sfîșietoare dacă nu sînt adulați sau văzuți tot timpul. Tupeul are, ca orice cuvînt complicat, departamente și districte extrem de diverse. Unele mîngîie urechea unora și o zgîrie crunt pe a altora. E un joc din care, absolut sigur, nu se va ieși niciodată.

Există însă și o zonă-tampon a ideii de *tupeu*, un soi de *no man's land,* un spațiu de mari dimensiuni în care eterna ofensivă a ipocriziei e în teatrul său de operațiuni preferat. Un zbor cu drona hermeneuticii – deasupra acestor vaste teritorii aflate mereu sub o umbră venită de nu se știe unde – un astfel de survol poate arăta un peisaj mult mai populat decît s-ar crede. Și dai cu ochii pe-acolo de cine te-ai aștepta cel mai puțin. Aici e, de fapt, un mare carnaval, o petrecere gigantică de la care puțină lume are chef să lipsească. Sigur, e o petrecere secretă. Sau, pentru unii, discretă. Are cel mai bun program artistic și nivelul de distracție pe care nu-l întîlnești aproape nicăieri. E cheful monstru, al tuturor celor care îi acuză pe alții, cît se poate de zgomotos, de tupeu. Însă, în dosul acuzației urlate, se cuibărește o invidie cruntă. Pe-acolo curge un fluviu verde-nchis, de rîcă adunată din torenți generoși, o zeamă urîtă scursă din toți cei care-și strigă revolta la adresa tupeului altora, dar suferă cumplit că nu pot face la fel ca cei pe care-i înjură. Și asta nu-i nimic. Esența de fiere a fluviului de rîcă – pierdut prin răgăliile unor ipocrizii luxuriante – vine și din constatarea faptului că suferința celor care nu pot fi ca cei pe care-i înjură se transformă într-o formă de respect.

Așa se face că, de fapt, traversezi acest Styx de rîcă și ajungi pe un mal unde ești altcineva. Ești unul care-l respectă și-l admiră în secret tocmai pe cel de la care încasează umiliri, sfidări și scuipături de toate felurile. Tu plătești impozite ca un rob egiptean, care trage o viață-ntreagă la urnirea unui pietroi uriaș, iar el îți rîde-n nas, cu gura plină de hamburgeri din Kobe, și-ți dă de-nțeles că lumea e împărțită în fraieri și șmecheri. Asta dacă nu ți-o spune direct, săracule. Iar ăsta e exemplul cel mai ghiolbănesc și cel mai vehiculat în discuțiile pline de revoltă și dorință de demascare. Umilirile și scuipăturile sînt mult mai diverse. Știi că ești mințit în cel mai mizerabil mod cu putință, că ești furat de ultimul bănuț, că n-o să primești în veci ce ți s-a promis din dosul unui rîs de hienă, dar, cu toate astea, îi admiri pe ăia care pot face așa ceva. E un tupeu care depășește atît de mult limitele, încît ți se pare că e un soi de capacitate, de dar, de virtute a celui care-l are-n stăpînire.

În felul ăsta, orice fel de tupeu, dar mai ales cel noroios din cale-afară, ăla mic, de zi cu zi, tupeul care filtrează lumina soarelui devine un soi de nevoie. Dacă e combinat și cu un pic de șulfărie, de analfabetism și de kitsch cosmic, e chiar o combinație care se poate bea lejer, îndulcită sau nu, chiar de cîteva ori, de-a lungul unei zile. Așa începe drumul spre nașterea concluziei că, dacă nu faci la fel, ești prostu' satului. Faci măcar un pic, să nu fii chiar fraierul definitiv de pe lumea asta. Sau, pur și simplu, te răzbuni pe tonele de tupeu în care aveai senzația că te înneci, făcînd la fel ca cei de la care vin valurile. Dar nu-ți iese. N-ai stofă. Trebuie să fii dintr-o anumită plămadă ca să-ți iasă așa ceva. Și-atunci, învins, recunoști victoria celui mai bun. Apoi, pur și simplu, îl respecți.

Ce tristă trebuie să fie lumea în care soarele intră prin felul ăsta de fereastră.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Marwan MUASHER

O guvernare mai bună pentru lumea arabă

Un sondaj recent, efectuat de Carnegie Endowment for International Peace în rîndul a 100 de lideri de opinie arabi, a evidențiat un consens covîrșitor cu privire la ce anume se află în spatele multiplelor probleme din regiune: lipsa unei bune guvernări. Într-adevăr, cei întrebați au evocat mai degrabă problemele interne care decurg din această lipsă – autoritarism, corupție, sisteme de educație învechite și șomaj –, decît temele regionale, cum ar fi amenințarea Statului Islamic autoproclamat (ISIS) și ingerința forțelor regionale sau a puterilor străine.

Aceste informații nu reprezintă nimic nou. Revoltele Primăverii Arabe au scos la iveală inadecvarea contractului social din regiune, în contextul provocărilor politice și economice actuale. Dar guvernele arabe par să nu fi înțeles încă mesajul.

La cinci ani de la începerea revoltelor, cetățenii arabi au prea puțin de spus cu privire la mersul lucrurilor din propria țară – în unele cazuri, mai puțin chiar ca înainte. Mai mult, ei depind de economii rentiere, incapabile să creeze suficiente locuri de muncă pentru segmentul tînăr și educat al populației. Și sînt confruntați cu o absență alarmantă a statului de drept, care nu le oferă nici o garanție că vor fi tratați egal indiferent de sex, origine etnică sau religie.

Slaba guvernare din prezent nu înseamnă însă că lumea arabă e condamnată la eșec. Tunisia reprezintă un far al speranței. După revoluția din 2011, Tunisia a demarat un proces consensual și integrativ de dezvoltare a unui nou contract social, care respectă toate drepturile individuale și colective ale cetățenilor săi.

În vreme ce Tunisia încă se confruntă cu probleme serioase economice și de securitate, dialogul național lansat de guvern este primul pas esențial către rezolvarea lor. Și alte societăți arabe ar trebui să lanseze dialoguri similare, cu scopul de a crea economii și instituții care se adresează nevoilor cetățenilor lor.

Istoria ne-a învățat că astfel de procese de tranziție necesită timp. Ideile și energiile îndelung reprimate, eliberate de evenimente ca Primăvara Arabă, trebuie să se maturizeze pentru ca societatea să poată beneficia pe deplin de pe urma lor. Să luăm cazul revoltelor europene din 1848, în care cetățenii au protestat împotriva sistemelor autoritariste, feudale, și împotriva lipsei de perspective economice. Spre sfîrșitul anului, forțele *status quo* au reușit să reia frîiele puterii și revoltele au părut să fi fost înăbușite.

Dar ceva s-a schimbat. Tabuuri au fost încălcate și, în deceniile următoare, progresul tehnologic a permis răspîndirea unor noi idei. La puțin timp după aceea, feudalismul a început să se dizolve, valorile democratice și liberale au luat avînt, femeile au cîștigat mai multe drepturi și au apărut sisteme economice capabile să sporească productivitatea, să permită rate mari de creștere și să ridice standardul de viață.

Un proces similar se desfășoară gradual și în lumea arabă, în care cetățenii (mai ales tineretul), cărora le lipsește încrederea în propriile guverne, caută surse alternative de informare și noi căi de supraviețuire economică. Această evoluție a rămas pînă acum neobservată de guverne, ceea ce reflectă lipsa lor de receptivitate față de propriii cetățeni. În curînd, această realitate nu va mai putea fi ignorată.

Toate acestea se petrec într-un moment în care se face simțită și o altă evoluție importantă: sistemul de rente bazat pe petrol se diminuează rapid, datorită scăderii vertiginoase a prețurilor energiei din ultimii doi ani. În special Arabia Saudită a fost nevoită să inițieze o reorientare către un model economic care pune accentul pe investiții și productivitate, ca principale motoare ale creșterii economice. Alte țări din regiune vor trebui să îi urmeze exemplul și să reformeze sistemele economice, sau să se confrunte cu mînia cetățenilor tot mai nemulțumiți.

Un element important al strategiilor de reformă economică va fi tehnologia. 240 de milioane de arabi – în mare parte tineri – au deja acces la Internet, prin intermediul telefoanelor mobile. În 2020 se estimează că întreg tineretul arab va fi conectat. Tehnologia înlesnește crearea și distribuirea cunoașterii într-o regiune tradițional înapoiată în acest domeniu, iar *start-up*-urile tehnologice sînt în creștere.

Asta nu înseamnă că tehnologia este un panaceu pentru această regiune. La urma urmei, și ISIS folosește tehnologia, chiar dacă într-un mod sinistru: pentru a răspîndi o propagandă cumplită și pentru a recruta noi membri. Dar tehnologia poate accelera progresul social și economic al lumii arabe, prin chiar faptul că țările construiesc un cadru instituțional modern, capabil să o suporte.

În ziua de azi, nici o țară nu poate evolua fără să creeze instituții eficiente și credibile, fără să întemeieze un sistem inteligent de piedici și contraponderi politice și fără să distribuie controlul asupra luărilor de decizie între mai multe foruri. Acestea sînt elementele vitale care permit țărilor să le ofere cetățenilor o calitate adecvată a vieții.

Cu timpul, lumea arabă le va dobîndi. În vreme ce comunitatea internațională își îndreaptă atenția către ISIS și rolul distructiv al Iranului în Orientul Mijlociu, cei mai mulți arabi urmăresc să-și îmbunătățească viețile. Guvernele lor ar trebui să îi încurajeze.

Marwan Muasher, *fost prim-ministru adjunct și ministru de externe al Iordanului, este vicepreședinte de studii și director al „Programului pentru Orientul Mijlociu", în cadrul Carnegie Endowment for International Peace. Cea mai recentă carte publicată:* The Second Arab Awakening and the Battle for Pluralism.

© Project Syndicate
Mohammed Bin Rashid
Global Initiatives, 2016.

www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

Cum te abonezi

SMS: Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

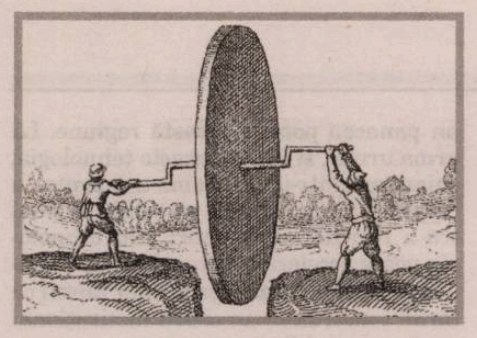

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Jurnal de campanie (II)

Există foarte puține exemple de politicieni români care știu să renunțe. O fac doar siliți de împrejurări, fără eleganță și, de aceea, fără să beneficieze de prezumția de decență. Emil Constantinescu nu a fost iertat pînă astăzi pentru că a luat decizia rațională de a nu cere un al doilea mandat, după ce primii și singurii săi patru ani la Cotroceni fuseseră marcați de decizii dificile (sprijinul pentru efortul NATO în Serbia), o criză economică ce părea fără final și veșnice neînțelegeri în interiorul coaliției de guvernare.

Modelul său e mai degrabă singular. Dl Ion Iliescu spunea, la un moment dat, că va ieși din politică doar cu picioarele înainte. Acest fost președinte poate fi încă văzut pe la congresele PSD, citind analize politice și făcînd predicții despre lucruri care se încadrează oriunde între politica de cadre a partidului și încălzirea globală. În momentele de criză emite, după caz, cîte un epitet eficient-veninos sau apeluri la calm.

La rîndul său, Traian Băsescu continuă să se afunde din ce în ce mai mult într-un soi de spirală a apărării arțăgoase și a subiectelor minore. Nici domnia sa nu renunță. Continuă să facă un oarecare rating, reevaluînd și reinterpretînd foști aliați și inamici din politică, media și administrație. Un spectacol mai degrabă stînjenitor și un pic necinstit.

Însuși regele Mihai a fost la un pas de a accepta o candidatură la președinția României, însă, din fericire, s-a repliat la timp. Asta nu l-a împiedicat însă, mai tîrziu, pe ginerele său să încerce marea cu degetul. Straniul său discurs de acum șapte ani este încă disponibil pe YouTube. Calculele ulterioare n-au făcut decît să sublinieze ridicolul acestei candidaturi care, pînă la urmă, a fost și ea abandonată. Răul fusese făcut însă, iar pagubele aduse din ce în ce mai puțin relevantei instituții a monarhiei au fost majore.

Sînt tentat să spun că, după contactul cu puterea, reprezentanților politici ai românilor li se atrofiază organele responsabile cu autoevaluarea. Stînci neafectate de ridicol sau inadecvare, politicienii români nu numai că nu știu să își calculeze corect prezentul, dar își neglijează complet posteritatea. Dincolo de Palatul Cotroceni avem, de asemenea, destul exemple de încăpățînare dăunătoare, pe alocuri stupidă și, în toate cazurile, nejustificată de un interes public.

Politicienii români își neglijează complet posteritatea.

De la Radu Vasile, premierul de sub care plecase un întreg Guvern, și pînă la Victor Ponta, cel care care și-a părăsit funcția doar speriat de stradă și sfidat de aliați, lista e lungă.

În condițiile astea, e destul de ușor de înțeles de ce în runda asta de alegeri locale vedem pe buletinele de vot oameni ca Marian Vanghelie, Cristian Popescu Piedone sau Adrian Severin. Maximumul de concesie pe care au reușit acești oameni să o facă a constat în depunerea candidaturilor din partea unor partide-fantomă, de care nu vom mai auzi indiferent dacă antenumiții vor cîștiga sau nu.

Adevărul este că e greu să nu zîmbești gîndindu-te la felul în care își proiectează moștenirea politică dl Severin, condamnat în primă instanță pentru luare de mită și trafic de influență. Sau, în funcție de caracter, e greu să nu te înfurii. La fel cum e greu să nu ai o reacție de respingere cînd îți amintești că principalul partid al României e condus de un om în al cărui cazier apare o condamnare definitivă. Și totuși, nimeni nu renunță. Toți merg mai departe, astfel încît nu de puține ori auzim o afirmație cu care ne-am obișnuit atît de mult, încît nu îi mai sesizăm nefirescul: „Lasă, că îl oprește DNA." Dar procurorii și judecătorii nu au printre atribuții instalarea decenței în mediile politice. Nu cred că există cineva care să își dorească așa ceva.

Auzim adesea că prezența unor caractere dubioase în organismele alese (Consilii locale, Parlament) vine de la nepăsarea sau chiar complicitatea publicului. Nu cred că ăsta e motivul principal, chiar dacă argumentul nu poate fi ignorat. Rațiunea pentru care acești oameni supraviețuiesc politic ține mai degrabă de dificultatea nou-veniților de a intra în sistem.

Campania aceasta ne-a arătat foarte clar că e aproape imposibil să treci de barierele legale și mediatice, dacă nu vii dintr-o rețea de influență deja bine cuplată la administrația publică. Pur și simplu, nu ai cum. Cîtă vreme sistemul politic românesc va funcționa pe baza unor stimulente perverse – cîștigătorii împart funcții și bani publici care devin avantaje determinante în următoarea rundă de alegeri –, o curățare a politicii românești de personaje toxice e foarte greu de prezis. Modelele pozitive de conduită sînt aproape inexistente, iar presiunea din exterior e aproape zero. Consecința e că sistemul are tendința să se replice la nesfîrșit.

De aceea, lecțiile pe care ar trebui să le reținem de aici țin mai degrabă de o eliberare a potențialului politic din rîndul comunităților. Altfel spus, miza pe decența unor oameni care nu și-au educat o astfel de trăsătură de caracter e inutilă și, maximum, poate provoca frustrări nerezolvabile.

Mult mai eficient e un calcul pe termen mediu, plecînd de la coordonatele de mai sus. Adică un refuz consecvent al asocierii cu oricare dintre partidele care au luat administrația prizonieră. Am mai spus-o și insist: după 26 de ani, votul util începe să își arate limitele.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Nevoia de Securitate

Domnul Tolontan a dat o lovitură jurnalistică de excepție. Nu e cazul să fac un rezumat, sînt sigur că știți cu toții despre ce e vorba. La un moment dat, pe parcursul dezvăluirilor, a apărut un element interesant (numit „șoc" sau „bombă", în funcție de tabloidul care a preluat informația): SRI avea cunoștință de contrafacerea „biocidelor" (un cuvînt pe care, evident, mi l-am introdus de curînd în vocabular) și a informat autoritățile statului. Firesc, atenția s-a orientat spre aflarea conținutului respectivelor dări de seamă, a numelor destinatarilor și a motivului lipsei lor de reacție. S-a cerut, așadar, declasificarea documentelor. Președintele a refuzat. Societatea s-a revoltat.

Pe mine m-a uimit că nu prea am auzit o întrebare (zic eu) esențială: ce a căutat SRI să pună sub urmărire, să investigheze, să se intereseze de soarta unor contracte comerciale, fie ele pe bani publici, pentru achiziția de dezinfectant? Cum de a ajuns un serviciu secret, menit a veghea la lupta cu spionu', să cerceteze gradul de diluare al cloraminei? Publicul pare a se revolta pentru că notele scrise de spionii noștri au fost ignorate, nu pentru că au fost scrise. În plus, Traian Băsescu îl acuză de prea multă secretomanie pe Klaus Johannis și conducerea SRI-ului, afirmînd că s-a creat panică din pricina acestei excesive rigidități în comunicare. Iaca, mi se confirmă: Serviciul ar fi urmărit operativ compania Hexi. De aici, fandacsia-i gata! Au apărut toate teoriile conspiraționiste firești: ba e luptă între SIE și SRI, ba nu a fost accident, ci sinucidere sau înscenare pentru a-l face dispărut pe domnul Condrea.

SRI-ul și-a informat forul tutelar (Parlamentul). Firma Hexi nu reprezenta un caz de pericol pentru securitatea națională, astfel încît nu era sub urmărire operativă. M-am relaxat, într-un fel. În alt fel, iar a apărut crisparea. Bine, bine, Hexi nu era o amenințare la adresa securității naționale. Totuși, pe ce temei se făcuseră investigațiile și notele infomative? Faimosul Serviciu răspunde: în virtutea mandatului public, de „asigurare a exercitării neîngrădite a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, consacrate prin Constituție". Avînd în vedere că în legea fundamentală este trecut și dreptul la ocrotirea sănătății, orice atentat la el intră sub incidența activității SRI. Prin împingere la absurd, orice act de malpraxis medical ar trebui investigat de SRI!

Mai mult, între mandatele principale ale serviciului nostru de informații se găsește și lupta împotriva corupției, deoarece aceasta produce „disfuncții majore în domenii de interes pentru segmente largi de populație, precum administrația publică, justiția, învățămîntul, sistemul sanitar ori cel de protecție socială." Aceasta e tot un citat din site-ul organizației. Acum chiar m-am înfiorat! Aș fi de acord ca în materie de urmărit corupți (dată fiind lipsa de mijloace a procuraturii), SRI-ul să mai dea o mînă (tehnică) de ajutor. Dar... să faci investigații și analize despre administrație, justiție, învățămînt și sistemele de pensii mi se pare excesiv. Asta presupune enorm de multe resurse financiare și umane (agenți acoperiți în teren și analiști „la centrală"), sub mai puțin control democratic decît un guvern. Mai înseamnă recunoașterea instituțională a unei slăbiciuni crunte a administrației „clasice". Plasează (mult prea) multă putere în mîinile unor oameni care ar trebui să se ocupe de altceva (în opinia mea, cel puțin). Atunci cînd ai la îndemînă cele mai bune informații din teren (mai de calitate decît ale executivului) și analiști capabili, este evident că ai o instituție care se află într-o poziție de superioritate față de un executiv handicapat de prea dese schimbări de personal, imagine publică proastă, resurse umane ceva mai subțiri.

Nu cred că SRI-ul a cerut toate aceste sarcini. Mă tem că i-au fost plasate în ogradă, în timp, din cauza slăbiciunii cronice a administrației. Din pricina actualului mandat, mult prea extins, mi-e teamă parcă mai degrabă de competența SRI-ului, decît de incompetența sa.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

După meciuri amicale glorioase, a venit și momentul unora mai jenante pentru Națională noastră. Să fie un motiv de îngrijorare (națională)?

Pentru memorie, „amicalele glorioase" au fost 1-0 cu Lituania și 0-0 cu Spania. A venit 1-1 cu Republica Democrată Congo. Și acum 1-4 cu Ucraina. Știu, pînă la urmă a fost 3-4, dar acela e scorul de neuitat. Momentul înghețului. Gafele legendare. Fotbal la pămînt, fotbal la pămînt! Națională României a arătat, în sfertul de oră de după pauză, de parcă ar fi lovit-o trenul. Și gîndiți-vă că urmează cel de mare viteză! Ani de zile executase o savantă echilibristică pe șine. Driblase grațios toate bastoanele pe care le-ar fi meritat. A fost de ajuns o repriză de studiu, un antrenor care să ne vadă găurile în izmene și un jucător de 19 ani, Zinchenko, legitimat la o echipă din Bașkortostan (nu e banc). Prăbușire cu zgomot. Cînd băieții lui Fomenko ne-au luat la pase cu călcîiul, unii dintre tricolori s-au trezit și au reacționat, ceea ce e micul plus al marelui plonjon în gol. România a luat într-o repriză mai multe goluri decît în toate preliminariile trecute. Undeva e o greșeală. Dar fotbaliștii au mereu dreptate: ultimul rezultat contează. Deci, sîntem varză. Vestea bună: bine măcar că ne-am dat seama de asta, în ceasul penultim. Vestea rea: să corectezi ceva acum e ca și cum ai realiza cincinalul în trei ani. Nu-i necaz, sîntem campioni la așa ceva. La arme, cetățeni!

Radu NAUM

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Adina POPESCU

Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?

Texte și opinii de:

- Florin BICAN (scriitor)

„Nomenclatorul meseriilor pentru cei săraci cu duhul"

- Laura GRÜNBERG (sociolog și autoare de cărți pentru copii)

„Despre omarită, boala crescutului în exces" – interviu

- Ioana NICOLAIE (scriitoare)

„Menghina"

- Copiii din București, Buzău, Rîmnicu Vîlcea

argument

Viitor de aur, țara noastră are

Pe la 7-8 ani, îmi doream să mă fac gimnastă, ca Ecaterina Szabó. Nu ca Nadia, ea aparținea unei alte generații. Gimnastele românce au reprezentat, în anii comunismului, modele de succes pentru mii de fetițe care se dădeau peste cap pe bara pentru bătut covoare, din spatele blocului. Organizam chiar și campionate „mondiale" de gimnastică, cu medalii din staniolul capacelor de la sticlele cu lapte. Nu conta că reușeam de fiecare dată să cad de pe aparat – mă ridicam de jos senină, îi comunicam „juriului" că „așa a fost exercițiul" și îmi urmam mai departe visul. Ce nu-mi plăcea la competițiile de gimnastică pe care le vedeam la televizor era faptul că gimnastele evoluau în paralel – una la sol, alta la bîrnă, a treia la paralele. Adică n-o să fie toată lumea doar cu ochii pe mine, să-mi admire execuția – îmi ziceam eu, dintr-o pornire histrionică. Atunci mi-am adaptat un pic visul și m-am mulțumit cu gimnastica ritmică – măcar acolo exista o singură „vedetă" pe covor, aruncînd în aer panglici și măciuci. Abia printr-a IV-a m-am lămurit că n-am nici o treabă cu gimnastica și m-am reevaluat. M-am decis să mă fac cîntăreață și compozitoare, și am compus șlagărul – de mare succes în spatele blocului – „Marea Neagră e albastră". Îl lălăiau pînă și fetele de-a VIII-a. Apoi, am vrut să mă fac actriță și am organizat împreună cu alți copii spectacole, la care buncii și bunicele plăteau bilet de intrare. Mi-am dat seama curînd că exista un om mai important decît actorul, care se numește regizor (și la o adică, poate să fie și actor dacă are chef, precum Sergiu Nicolaescu!). Și atunci, am vrut să mă fac regizoare, ceea ce am reușit ulterior, într-o oarecare măsură. Însă, printr-a VI-a, cînd a început moda cu karatele, s-a ales praful de profesiile creative, m-am reorientat spre sport și mi-am trasat clar viitorul – campioană mondială de karate, mă voi mărita cu un sensei cu mai mulți dani, și îi voi face trei copii karateka (născuți în kimono). Am lăsat-o baltă cu karatele printr-a VIII-a și am vrut să fac jurnalism, iar povestea asta, din nou, mi-a ieșit cumva. Totuși, n-am mai dat la Jurnalistică, așa cum îmi programasem, fiindcă mi-am reamintit de visul cu regia, o profesie care rămăsese pentru mine învăluită într-un mister pe care țineam morțiș să-l elucidez. Așa că am dat la Regie de film. Ce-am ajuns? N-aș putea spune cu exactitate. Pentru că dincolo de toate aceste visuri și planuri, de pe la 7 ani am scris întruna și nu m-am mai oprit: aș zice că am ajuns un om care scrie. Și atît.

Voi ce vreți să vă faceți cînd veți fi mari? Acest Dosar special de 1 iunie este dedicat tuturor copiilor, de toate vîrstele. (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

DILEMA
Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?

Florin BICAN

Nomenclatorul meseriilor pentru cei săraci cu duhul

„Now and then, we had a hope that if we lived and were good, God would permit us to be pirates." – Mark Twain, *Life on the Mississippi*

Cînd eram într-a V-a, o studentă care-și făcea practica pedagogică a ținut o oră de dirigenție la clasa noastră. Tema era „Să ne respectăm părinții!", iar diriginta improvizată a început prin a ne întreba pe fiecare, la rînd, ce-i tatăl nostru. Indiferent de răspuns, următoarea ei întrebare era, inevitabil, „Dar dacă tu vei învăța bine și vei ajunge *inginer* (!), îl vei disprețui oare pe tatăl tău pentru că el este doar medic/profesor/economist/poet/cercetător științific/pilot (cam cu asta se ocupau tații colegilor mei de-atunci)?" La care cel întrebat răspundea frumos „nu" și era lăudat pentru pietatea sa filială. Pînă la urmă, am fost lăudați toți, fără excepție. Inclusiv colegul al cărui tată *era* inginer – pentru că diriginta inginerofilă, după un vizibil moment de panică, s-a repliat grațios și a reformulat întrebarea: „Dar dacă tu vei învăța bine și vei ajunge… *ministru* (!), îl vei disprețui oare pe tatăl tău pentru că el este doar inginer?"

De cîte ori rememorez scena, mă gîndesc cu un sentiment de culpă la situația delicată în care l-aș fi pus pe fiul meu, dacă ar fi ajuns să se confrunte și el cu o astfel de întrebare în clasa a V-a, iar mie mi s-ar fi îndeplinit unul sau altul dintre visele profesionale ale copilăriei – vise pentru care, tare mă tem, m-ar fi disprețuit și deținătorii unor poziții mai puțin auguste decît cea de inginer…

Căci, la o vîrstă alarmant de fragedă, visasem să mă fac medic ginecolog – meserie altminteri onorabilă, dar nu din motivele pentru care tînjeam eu s-o practic la etatea de 4 anișori.

Apoi am visat să mă fac șomer – văzusem un film al cărui protagonist era șomer și mi se părea că duce o viață minunată. Nu înțelegeam exact cu ce se ocupă, dar părea să aibă tot timpul voie afară. Umbla pe străzi și nu făcea nimic… Ce mi-aș fi putut dori mai mult? Din același motiv, am visat, e drept, ceva mai tîrziu, să mă fac măturător.

„Plănuiește-ți cu grijă viitorul, pentru că acolo o să-ți petreci restul vieții."

MARK TWAIN

„De unde sînt eu? Sînt din copilăria mea. Sînt din copilăria mea ca dintr-o țară."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

„Maturizarea omului înseamnă să-și recîștige seriozitatea pe care a avut-o la joacă, atunci cînd a fost copil."

FRIEDRICH NIETZSCHE

A durat o vreme pînă cînd am început să optez pentru profesii cît de cît lucrative. Cea de tractorist mi-a inflamat îndelung imaginația. Îi priveam fascinat pe tractoriștii ieșind, asemenea unui tors de centaur mecanic, cu bască și maiou, din carcasa utilajului lor, și-mi doream s-ajung și eu ca ei. Avantajul acestei meserii era, pentru mine, că ar fi fost totdeauna vară (nu-mi imaginam că tractoriștii ar putea exista în afara sezonului estival) și că aș fi fost totdeauna aproape de casa bunicilor, la care petreceam minunate veri populate de tractoriști mitologici.

Tovarășii mei de joacă țînteau mult mai sus. Unul din ei îi informa cu aplomb pe toți cei care se osteneau să-l întrebe ce vrea să se facă atunci cînd va fi mare, că el se va face „inginer-șef". Alții voiau să se facă directori sau căpitani/comandanți – aici existau mereu dispute: nu reușeam să cădem de acord care-i „mai mare", căpitanul sau comandantul.

Eu, oricum, manifestam o reticență sănătoasă față de funcțiile de conducere, de cînd *Tovarășu'* mă pusese șef de rînd, în clasa a IV-a. În această calitate, trebuia să-i controlez pe colegii de pe rînd dacă și-au făcut temele și să-i raportez pe contravenienți la începutul orelor, pentru ca Tovarășu' să-i ardă cu linia la palmă. Simțindu-mă, ca prostu', vinovat de supliciul lor, am început să le fac eu temele. Se pare că Tovarășu' a aflat și m-a înlocuit prompt de la conducerea rîndului, ceea ce ne-a redat – mie, recreațiile, iar Tovarășului, palmele sustrase abuziv liniei sale. De-atunci am evitat – cu succes – să ocup poziții de natură similară.

Odată, în perioada cînd mă spurcasem („spurcasem" *being the operative word)* la romanele lui Haralamb Zincă, descoperite la biblioteca de cartier, am provocat o tăcere glacială (și am avut satisfacția să-mi văd părinții roșind) cînd, la un parastas, întrebat fiind ce vreau să mă fac cînd voi fi mare, am răspuns cu avînt „lucrător MAI" – asemenea eroilor marelui prozator. Nu prea știam eu ce-nseamnă asta, dar personajele astfel etichetate de autor păreau să ducă o viață tare frumoasă și lipsită de griji – cam ca șomerul evocat mai devreme…

Însă printr-a V-a, „lucrătorul MAI" a fost detronat rapid din ierarhia valorilor mele de către Robin Hood – tot pe bază de lecturi. În mod inexplicabil chiar și pentru mine, modelul Robin Hood mi-a generat visul de a mă face nu haiduc, ca tot omul normal, ci… profesor de engleză – vis care, în cele din urmă, a reușit să forțeze granițele fanteziei, insinuîndu-se în realitate.

La ideea de a mă face scriitor renunțasem de prin clasa a II-a cînd, încercînd să scriu un basm, nu reușisem să închei lista în care enumeram armele eroului – căci nu mă înduram să-l trimit în luptă fără să mă asigur că l-am dotat cu tot arsenalul la zi. Lista cu pricina a rămas *work in progress* pînă în ziua de azi și, dat fiind ritmul în care evoluează armamentul disponibil la nivel global, nici nu cred că o voi termina vreodată.

Crescînd, am început să cochetez cu vise mai selecte. Prin liceu, odată cu descoperirea „tinerilor furioși", visam să mă fac actor de teatru. Dar pînă atunci învățasem deja să trasez granițe impermeabile între vis și realitate… Iar între timp, fiul meu a crescut suficient de mare ca să nu-l mai poată inoportuna în public vreo dirigintă aspirantă, cu întrebarea: „Ce-i tac-tu, bă?"

***Florin Bican** este scriitor și traducător. A scris, printre altele,* Reciclopedia de povești cu rimă și fără tîlc *și* Și v-am spus povestea așa, *cărți pentru copii publicate la Editura Arthur.*

Adina ROSETTI

Un inventator ca Leonardo da Vinci și o actriță

Prima dată, eu am vrut să mă fac Corina Chiriac – m-a ținut destul de mult. Apoi, am vrut doar „scriitoreasă", multă vreme, pînă cînd am dat la ASE. Copiii mei au idei mult mai complicate și le schimbă de la an la an, în funcție de ultimele preferințe în materie de filme, cărți, hobby-uri, jocuri. I-am provocat la o discuție, și asta e cea mai recentă variantă.

Anton (5 ani și zece luni): Eu cînd o să fiu mare, vreau să mă fac inventator ca Leonardo da Vinci. Îmi place de el pentru că a fost la fel ca mine, adică a inventat lucruri. Eu pur și simplu pot să inventez lucruri pentru că am atîta imaginație! Prima dată am inventat „rotirea de controlare a scaunului" *(n.m.:* pentru asta a folosit un scaun de birou rotativ și două cordoane de la halatele de baie). E foarte folositor cînd stai la laptop.

Și ce o să mai inventezi?

Anton: Păi, o să inventez un costum de zbor cu aripi de liliac adevărat. *(îmi explică prin semne cum va realiza această invenție, operațiunea implică o donație forțată de aripi din partea unui liliac)*

Aha, și doar inventator vrei să fii?

Anton: Nu, o să mai fiu și polițist, detectiv și alpinist. E o treabă bună să fii polițist, că prinzi hoții! Dar alpinist o să fie doar un hobby. Că nu ai salariu dacă ești alpinist.

„Cînd nu mai ești copil, ai murit de mult."

CONSTANTIN BRÂNCUȘI

„Copiii trebuie să fie indulgenți cu adulții."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

Și e important să ai salariu, să cîștigi bani?

Anton: Da, păi, eu vreau să cîștig bani de cînd sînt copil. Așa că o să fac un film și o carte: *Cum să înveți să dormi* sau *Aventură în Țara Cărților*. O să vînd CD-ul în carte și o să coste 504.000 lei. Dar pentru cei mai buni prieteni va fi o reducere.

Dar tu, Clara, ce vrei să te faci cînd o să fii mare?

Clara (aproape 11 ani): Nu știu, cred că actriță. Sau ceva care să aibă legătură cu teatrul sau filmul. Dar, mă rog, știu că nu se plătește foarte bine.

Depinde, dacă ești star la Hollywood…

Clara: Da, păi, eu acolo vreau să ajung.

Mai știi ce voiai să te faci cînd erai mai mică?

Clara: Cel mai mult am vrut să mă fac cățel. Apoi am vrut să mă fac paleontolog, că-mi plăceau dinozaurii. Acum nu mă mai interesează așa de mult. Acum îmi plac filmele lui Miyazaki…

Vrei să ai un job la care să cîștigi mulți bani?

Clara: Cred că da. Poate o să lucrez în publicitate, ca să am bani să merg în vacanțe în străinătate.

Și actriță nu te mai faci?

Clara: Ba da… Nu știu, mami, iar începi cu întrebările astea? Vrei să scrii ceva despre noi?

Între timp, am filmat deja primul cadru al filmului *Aventură în Țara Cărților* (eu sînt director-de-imagine-cu-telefonul; Anton, care a venit cu ideea, a insistat să fie și regizor, și actor-vedetă; Clara s-a mulțumit cu poziția de scenograf/coordonator de efecte speciale, însă dă din umbră indicații regizorale). Avem deja un *teaser* pe YouTube (https://www.youtube.com/watch?v=ezmy1bN0qTs), iar *business plan*-ul e pus la punct: prețuri exorbitante pentru publicul larg, reduceri pentru prieteni, pachet special carte – film pentru colegii de la grădiniță. Mulți dintre ei s-au arătat interesați. Sîntem în perioada de *pre-sale,* deci grăbiți-vă!

***Adina Rosetti** este jurnalistă și scriitoare. Cea mai recentă carte pentru copii:* De ce zboară vrăjitoarele pe cozi de mătură?, *Editura Curtea Veche, 2016.*

Cînd la pas, cînd la galop

■ Ioana ANDREI

Îmi doresc să devin jocheu. Mă văd deja pe un cal roib, pe o șa maro, sărind peste obstacole, la un concurs de echitație. Nu-mi doresc mulți bani, ci doar cîteva momente de bucurie. Acest sport nu e chiar o meserie, cum e ingineria, dar mie îmi umple inima de bucurie. Am practicat acest sport la Cislău, la herghelie, iar calul meu se numea Devita. Acolo am învățat lucrurile de bază: pas, trap, cum să stau în șa. Vreau să învăț să fac galop și sărituri peste garduri.

■ Nicola PAHONȚU

Vreau să mă fac antrenoare, pentru că îmi place să-i învăț pe copii să facă tot felul de elemente ușoare. O să încerc să-i fac să iubească gimnastica. Să facă sport cu drag, nu cu forța. O să fiu pentru ei ca o a doua mamă. Încă visez să ajung și eu la Rio, dar e greu! E mult de muncă și trebuie multă sudoare. Meseria asta e bine plătită și știi că în sală te așteaptă niște copii care abia așteaptă să-i înveți ceva.

■ Daria VĂTĂȘELU

Eu mă văd un procuror care ajută binele să scape de rău. Biroul meu, unul foarte spațios, o să fie la etaj, o să am un loc de recreere și televizor. O să am o secretară care o să facă aproape toată treaba pentru mine, iar eu doar o să scriu niște acte și o să merg la Judecătorie. Serviciul acesta mi se pare foarte plăcut, dar nu știu, sincer, dacă am dreptate.

■ Mihai JIFCU

Voi deveni procuror sau avocat. Acesta este visul meu, pentru că tatăl meu lucrează la Parchetul de pe lîngă Tribunal. El este șofer, are un șef bun, colegi și prieteni buni. Pentru a ajunge ce doresc, trebuie să învăț foarte multă istorie și limba română. Avantajele sînt că am gardă, primesc mulți bani și voi fi cunoscut. Dezavantajul este că deținuții ce sînt după gratii mă urăsc. Acesta este visul meu și al tatălui meu.

■ Daria MANOLE

Cînd o să fiu mare, vreau să fiu stewardesă. Acest post are avantaje: poți vedea toată lumea! Mereu m-am întrebat cum se vede țara mea de sus sau cît de frumoși sînt norii. Am zburat de două ori cu avionul, dar aproape tot timpul am dormit. Primești și un salariu bun. Trebuie să știi multe limbi străine, mai ales engleza și spaniola. Nu o să prea am timp de familie, însă mi-aș îndeplini visul.

■ Bogdan MĂRUNȚIȘ

Vreau să fiu pompier. Îmi place această meserie deoarece ajuți oamenii care chiar au nevoie. Nimic nu este mai frumos decît atunci cînd oamenii îți mulțumesc că i-ai salvat și cînd îi vezi un pic mai fericiți că au scăpat vii, chiar dacă locuința lor probabil că a ars. Cînd am fost la stația de pompieri de lîngă Biserica Banu, cu fosta mea clasă, am văzut multe lucruri interesante, care mi-au aprins și mai mult dorința. Salariul e bun, dar trebuie să stai mai mult cu familia decît în vacanțe.

■ Cristina Bianca MATARA

Mă văd doctoriță într-un spital din Marea Britanie. Doctorii, de orice fel ar fi, salvează vieți. Acest lucru îți aduce o bucurie imensă. Într-o zi, cînd mergeam pe stradă, am văzut o fetiță că se întinde la pămînt, dintr-odată. Atunci mi-aș fi dorit să o pot salva, dar nu am putut face nimic. Dacă ești doctoriță, trebuie să stai la spital pînă tîrziu și uneori o să dau vești urîte unor familii. Asta o să-mi aducă tristețe în inimă.

■ Anisia TĂNASE

Visez să ajung să cînt la pian într-o orchestră celebră și să călătoresc în toată lumea. Să ajung pe o scenă mare, într-o rochie de vis și să cînt din Mozart sau Beethoven, dirijată de un dirijor și acompaniată de vioară, flaut, trombon, soprane și tenori. Visul meu este să fiu ca doamnele din marile orchestre, să fac magie cu un pian imens. Știu că nu voi avea timp pentru familie, ceea ce este un dezavantaj imens, dar multe concerte vor fi și în România. Visez să fiu pianistă, ca bunica mea. Și ea visează.

■ Andra TEODORESCU

Eu una mă văd coafeză, pentru că îmi place să coafez și să tund, și tot ce depinde de acest domeniu. Poți să ai bani puțini sau mulți. Am fost la un coafor și am văzut cum se procedează, cum să vopsesc, cum să tund, și multe altele. Așa pot să stau mai mult cu familia și să am bani. Vreau să am propriul coafor.

■ Bogdan POTERAȘ

Vreau să fiu cel mai bun medic stomatolog, pentru că îmi place să lucrez cu ustensile la dinți și să ajut lumea cu probleme dentare. În timpul săptămînii, aș vrea să lucrez zece ore pe zi, iar în weekend șase ore pe zi. Pentru a fi stomatolog trebuie să înveți cît pentru doi. Mătușa mea m-a îndemnat să fiu stomatolog, pentru că voi fi cunoscut.

■ Alexandru ANASTASIU

Aș vrea să fiu fotbalist, pentru că este un sport sănătos, îmi place mult și la televizor, să-i văd pe fotbaliști cum joacă. Îmi doresc să ajung la o echipă mare, vreau să călătoresc prin lume, este și un salariu mare. Fotbalul are și dezavantaje, pentru că există ace.

■ Andreea COMAN

Îmi doresc să fac design vestimentar. Îmi place să desenez și să creez modele. Cînd eram mai mică, probam toate rochiile mamei și toți pantofii și intram într-o lume imaginară. Vreau să fac aceste lucruri din plăcere, nu pentru bani sau faimă.

■ Andrei AVRAM

Vreau să mă fac actor, pentru că mi-ar plăcea să fiu vedetă, să apar la televizor și să pot primi și bacșiș. Să fiu vedetă ar fi unul dintre visurile mele, aș putea da și un interviu. Nu doar mama consideră că ar fi frumos să fiu actor, ci și eu vreau asta. Toți mă vor cunoaște și, dacă merg bine, toți mă vor iubi.

■ Alexandru TĂNASE

Aș vrea să fiu un membru al societății care să inventeze aplicații. Primesc mulți bani și nu mă stresez prea mult. Îmi ia timp să creez o aplicație și trebuie să stau cu ochii în calculator, ceea ce este dăunător sănătății. Cred că salariul se încadrează între 6000-8000 de lei. Nu moștenesc această pasiune de la nimeni.

■ Cristian ILEA

Eu vreau să fiu aviator, ca tata, pentru că mi s-au părut interesante avioanele. Au atîtea ceasuri, poți mișca o manetă și miști și aripa în același timp. Este greu să treci examenele, pînă acolo. Și mai este și un ritual, la început, un pic dureros. Nu o să vă spun, logic! Așa o să am șansa să sar cu parașuta pe la 18 ani. Mai este o grămadă de timp pînă atunci!

■ Radu CĂPĂȚÎNĂ

Eu mă văd un arhitect de succes, ca tatăl meu. Se cîștigă mulți bani și nu este plictisitor. Dezavantajul este că stai în fața calculatorului (mie îmi place!). Cînd aveam 4 ani, am văzut o casă distrusă și, de atunci, mi s-a „lipit" această meserie, pentru că eu vreau să construiesc case, nu să dărîm.

■ Rareș TOMA

Cînd o să fiu mare vreau să devin doctor, în special aș vrea chirurgie generală. Modelul meu este mama mea, care este asistentă pe secția ORL. De mic, îmi plăceau poveștile aduse de mama de la muncă. Îmi place foarte mult să ajut oamenii cînd au nevoie. Ca să ajung la Medicină trebuie să urmez o facultate de patru ani și trebuie să învăț mult și din greu.

■ Mara TÎRTAN

Vreau să fiu avocat. O să am propriul meu birou, o să scriu acte și o să iau apărarea clientului meu, care poate fi vinovat sau poate fi acuzat pe nedrept. Dacă voi ajunge un avocat foarte bun, lumea mă va cunoaște și voi cîștiga și foarte bine.

■ Diana MARIN

Vreau să fiu mare cîntăreață și dansatoare de street dance. Pot ajunge și profesoară, să le predau copiilor, fără bani, ca să vină la cursuri toți copiii talentați. Am emoții pe scenă și ar trebui să nu mai am. Aș vrea să am și o formație și să cînt pentru copii.

■ Antonio MATEI

Vreau să mă fac tenisman de cîmp, deoarece îmi place să fac sport. Tenisul nu este violent, nu e vulgar și nici periculos. Totuși, dacă faci o întindere sau ai călcat mai prost, durerile sînt foarte mari. Acest sport îți ia mult timp și mulți bani, dar, dacă muncești, nu ai de ce să-ți faci griji, fiindcă o să cîștigi sigur un turneu și o să ai mulți fani.

■ Luca NENU

Cînd o să cresc, mă voi angaja la parașutism. O să văd locuri fantastice și o să am experiențe frumoase, dar, dacă parașuta nu se deschide, sînt mort. Banii sînt numai buni și, în plus, mă face bucuros această meserie. Cînd o să am copii, o să mă las de acest domeniu și mă voi încadra în domeniul farmaceutic, ca bunica mea, ca tata și ca mama. Mă văd, în viitor, un om norocos, cu o familie grozavă și cu o casă grozavă.

■ Ianis DUGHEANĂ

Vreau să fiu un jucător de hochei profesionist, să mă cunoască lumea și, cînd o să fiu pe teren, să joc fairplay și să fiu căpitan. La meciuri, am să-mi dobor adversarii în tricoul echipei Coroana Brașov, unde se cîștigă foarte mulți biștari, din care pot să-mi iau tot ce îmi doresc, dar nu pentru mine, ci pentru echipă. De la 8 ani, am tot jucat la Vulturii Buzău, unde sînt și acum. La Brașov sînt și cîteva rude din partea tatălui meu care, de fiecare dată cînd mergem acolo, ne dau multe dulciuri.

■ Prof. Mihaela NICOLAE,
Colegiul Național „Mihai Eminescu" din Buzău

Profesoară am știut că voi fi încă de pe vremea cînd pîndeam extemporalele pe care le dădea mama, învățătoare, copiilor ei – mi se părea un privilegiu să scrii cu roșu, să faci adăugiri și să comentezi pe marginea unui test. Astăzi vin cu bucurie la școală și îmi dau seama că am, în mare măsură, ce mi-am dorit: o stare de perpetuă învățare/căutare, departe de plictiseală, de bătrînețe și resemnare. În mică măsură, am și ce nu mi-am dorit, partea de umbră a meseriei. E ideal să-ți placă ceea ce trebuie să faci. Sînt în această fericită situație, ceea ce vă doresc și vouă!

„Fiecare copil este un artist. Problema este cum să rămînă un artist și după ce va crește."

PABLO PICASSO

„Copiii nu trebuie să fie dresați în mod mecanic, ci să fie învățați să gîndească."

IMMANUEL KANT

Despre omarită, boala crescutului în exces

interviu cu Laura GRÜNBERG

Să creștem mici (Editura Arthur, 2014) este o carte care se adresează în același timp copiilor și adulților. În carte, descoperim omarita sau boala crescutului în exces. Care sînt simptomele acestei boli inventate? Și de ce copiii n-ar trebui să crească prea mult?

Eu zic că nu am inventat o boală, ci doar am dat nume unor simptome tot mai des întîlnite în jurul meu – acreală, nervozitate, neatenție civică, conformism, *binging* nelimitat – că tot sîntem asediați cu reclama asta. Nici măcar nu pot spune că am descoperit eu omarita. În fond, Oskar, personaj celebru din *Toba de tinichea* a lui Günter Grass, s-a revoltat mult înaintea mea, oprindu-se din creștere ca semn de protest față de lumea adulților. Cred că revolta lui era legată exact de omari. I-am numit omari pe acei oameni care dau semne vizibile că au pierdut orice contact cu copilul din ei, au crescut (nu în înălțime) peste măsură. Mă îngrozește ideea de a fi înconjurată doar de adulți încruntați, scorțoși, preocupați doar de a avea, nu și de a fi, neglijenți cu semenii, cu natura, cu înlăuntrul lor. Pentru mine, a fi ocupat tot timpul, a nu zîmbi, a nu te uita în ochii celuilalt cînd vorbești cu el sau a avea doar certitudini despre orice sînt semne de creștere periculoasă. Uitați-vă bine în jur și o să vedeți că sînt mulți. M-am gîndit că cei mici sînt cei mai în măsură să facă ceva pentru a stopa, sau măcar a încetini crescutul prea mare la adulții din jurul lor – părinții, rudele, profesorii, vecinii, vedetele de tinichea de prin media. În fond, de asta depinde calitatea vieții lor de mîine.

„Dacă nu poți explica ceva unui copil de șase ani, atunci nici tu nu ai înțeles."

ALBERT EINSTEIN

„Există întotdeauna în copilărie un moment în care ușile se deschid și lasă viitorul să pătrundă înăuntru."

GRAHAM GREENE

„Copilăria arată omul, la fel cum dimineața prevestește ziua."

JOHN MILTON

Sînteți sociolog, iar cartea este scrisă și din această perspectivă. Ați împărțit adulții în mai multe categorii, în funcție și de cît de mult sînt predispuși la omarită. Puteți numi cîteva dintre ele? Dvs. cărei categorii îi aparțineți?

Copiii de azi sînt informați și interesați de dinamica socială, de cum funcționează lumea asta largă în care trăiesc. Se poate ușor vorbi cu ei despre nevoia de etichete sociale, despre manipulare, mentalitate de turmă, activism social sau chiar feminism, așa cum am încercat în carte. M-am jucat cu tipologii umane. Dincolo de omari, am mai găsit fel de fel de oameni. Pufoșii ar fi cei care merg la Festivalul de la Gărîna, au flori și animale de casă și preferă blugii. Avuții sînt, desigur, cei obsedați de bunuri, etichetele de pe haine și cifrele din conturi. Ofuscații sînt oamenii frustrați, cei care una au vrut în viață, și alta au reușit să facă. Oamenii codiță sau paraziții ar fi cei care trăiesc de pe urma altora. Plutitorii – de obicei artiștii – sînt cei cu capul în nori, iar comunii sînt oamenii medie, cei despre care se spune în sondaje că au în medie un nivel bun de trai. Nu aș asocia însă strict – ca la previziunile zodiacale, o anume categorie cu o anume profesie sau rol social. Sînt și ingineri plutitori, așa cum sînt și scriitori avuți sau profesori și doctori ofuscați sau comuni. Bunicii nu prea devin omari, în schimb politicienii sînt în mare parte bolnavi de omarită cronică. Cît despre mine, aș zice că sînt o plutitoare ofuscată și pufoasă, în același timp.

Cum se poate lupta împotriva omaritei? Și de ce ar fi bine ca părinții să citească această carte împreună cu copiii lor?

Eu am oferit teste de evaluare a gradului de omarită și exerciții de făcut haz de necaz, și am propus promovarea ținutului de mînă la părinți, reciclarea gîndurilor negre, cură de amintiri din copilărie, psihoterapie pentru bile leneșe, terapie cu citate. Copiii și adulții care au citit cartea au venit cu multe alte idei: nelunea (să fie scoasă lunea din săptămînă), consumul de gume Turbo pe post de pastile contra omaritei, cursuri de viață fericită sau de făcut baloane de săpun în loc de ore de matematică sau fizică. Subtitlul cărții spune clar: „carte pentru cei mici care trebuie neapărat citită de cei mari". Parafrazînd o vorbă a lui Picasso, „durează mult pînă (re)devii tînăr." Adulții trebuie, cu răbdare, să practice zi de zi exerciții de crescut mic, personalizate sau de grup. Pentru părinți e mai ușor, căci au alături niște... „bune practici" – asta ca să folosesc un vocabular omaristic. Copiii sînt însă în pericol de contaminare cu acreală, cinism și lipsă de chef de viață, de la părinții de lîngă ei.

V-ați întîlnit cu copii din diferite școli, ați făcut împreună ateliere creative, pornind de la carte. Ce perspective au copiii în ceea ce privește viitorul lor? Și ce le reproșează adulților?

Tocmai am fost la o inspecție de grad unde, la o lecție de educație civică, rugați de profesoară să dea exemple de proprietăți pe care le dețin părinții, elevii au pus copiii alături de mașini și case. Deci se consideră proprietatea părinților. Aici poate fi o problemă. Îi cam tratăm pe cei mici ca pe niște investiții de viitor, prin care ne realizăm visele curmate, ne arătăm de fapt noi prin ei lumii, modelîndu-i după rețeta noastră imbatabilă de succes. Ar trebui să reflectăm mai atent la schimbările din jur. Copiii de azi își vor proiecta un altfel de viitor și, implicit, de viață. Vor trăi mult mai mult, deci viața lor va fi diferit structurată comparativ cu a noastră – alte etape, nevoi, aspirații, abilități, repere morale. Mulți își vor prelungi copilăritul, vor amîna intrarea pe piața muncii pentru că oricum vor munci mult mai mult timp decît noi, vor decala momentul căsătoriei (dacă vor mai apela la ea) sau asumarea rolului de părinte, vor face multe schimbări neașteptate de carieră, CV-urile clasice vor conta mai puțin decît reputația construită pe rețelele de socializare. Deci, sînt alte vremuri pentru care planurile noastre bine intenționate nu se mai potrivesc. Copiii cititori ai cărții au pomenit cel mai des ca reproșuri față de adulți pisălogeala, hainele demodate, plecatul în străinătate, lipsa de timp pentru ei, ideile fixe (de tip „Pune ceva pe tine, că e frig!"), nervii și chiar bigudiurile, în ce le privește pe mame. Sper că observînd aceste lucruri, să nu repete greșelile noastre. Mesajul pentru toată lumea ar fi să ne ținem sub control omarul din fiecare din noi, pentru binele nostru și al celor din jur.

Cînd erați mică, ce v-ați dorit să fiți ca adult?

Mare, ca toată lumea. Și m-am făcut mare, cu sau fără voia mea, iar acum mă lupt cu mine și cu cei din jurul meu să mă dematurizez, să redevin mică, măcar din cînd în cînd, preț de o carte pentru copii.

***Laura Grünberg** este sociolog și autoare de cărți pentru copii.*

a consemnat Adina POPESCU

Iulian TĂNASE

Tractoristul, scriitorul și dansatoarea

Cînd eram mic, spuneam că vreau să mă fac tractorist. Am aflat despre această ciudată dorință a mea într-o emisiune radio, pe care o făceam chiar eu, împreună cu Mitoș Micleușanu, la Radio Guerrilla. Se întîmpla acum cîțiva ani, într-o duminică, seara. Tema acelei ediții a *Războiului Sfîrșitului Săptămînii* era distanța dintre ceea ce spuneam noi în copilărie că vrem să ne facem cînd o să fim mari și ceea ce am ajuns, în cele din urmă, să fim. Telefoanele în direct curgeau unul după altul, ascultătorii ne făceau tot felul de confesiuni despre ei înșiși, despre devenirea lor, cînd, la un moment dat, a sunat o tipă, Natalia din Bacău, care mi-a spus:

– Tu, cînd erai mic, ziceai că vrei să te faci tractorist.

Eu mă aflam într-o stare vecină cu transa, adrenalina era oxigenul pe care îl respiram, asta este starea naturală de radio, și mi-au trebuit cîteva secunde bune ca să înțeleg că Natalia din Bacău, cu care vorbeam la telefon, în direct la radio, era mama mea. Cînd am înțeles că vorbeam chiar cu mama mea, căreia inițial, din cauza stării în care mă aflam, nu îi recunoscusem vocea, am intrat în panică, i-am spus:

„Poate că nu sîntem capabili să pregătim viitorul pentru copiii noștri, dar putem cel puțin să ne pregătim copiii pentru viitor."

FRANKLIN D. ROOSEVELT

– Bine, bine, hai că te sun eu după ce termin emisiunea.

A fost ciudat, dar măcar am aflat ceva despre mine: că, atunci cînd eram copil, ziceam că vreau să mă fac tractorist. Nu m-am făcut tractorist, m-am ratat, practic, căci am devenit scriitor, adică un fel de scriitorist, care rimează la perfecție cu tractorist.

Anul trecut, am făcut un experiment cu copiii mei, Adora (6 ani și patru luni) și Sacha (4 ani și patru luni). I-am întrebat, trei zile la rînd, ce vor să se facă atunci cînd vor fi mari.

În prima zi:

– Vleau să fiu scliitol și să îmi cumpeli o motoletă, a spus Sacha.

– Eu vreau să fiu frumusețe și cîntătoare și dansatoare, a spus Adora.

A doua zi:

– Nimic, mi-a spus Sacha, ușor plictisit.

– Sirenă, a spus Adora.

A treia zi:

– Nu-ți zic, mi-a spus Sacha, ușor enervat.

– Perdea, a spus Adora.

Cu Sacha am reluat subiectul și anul ăsta.

– Sacha, mai vrei să te faci scriitor? l-am întrebat într-o zi.

– Da.

– Și ce vrei să scrii?

S-a uitat la mine descumpănit și a spus:

– Nu vleau să mă fac scliitol, dal nu găsesc altceva să mă fac.

***Iulian Tănase** este tată și scriitor.*

Semafor, pensionar, agent secret, murătură

■ Ștefan PLAVITU

Cînd eram mai mic și lumea mă întreba: „Ce vrei să te faci cînd vei fi mare, puișor?“, eu răspundeam că o să mă fac semafor. Era visul meu! Chiar mă supăram cînd oamenii nu mă luau în serios și îi vedeam zîmbind așa, cu subînțeles. Iar eu nu glumeam, știam că asta îmi doresc și eram mîndru.

Acum însă, chiar nu știu ce să mă fac cînd voi fi mare! M-aș face sportiv, ca să primesc trofee, medalii, aplauze etc., dar nu sînt deloc un atlet profesionist. Ultima dată cînd am încercat să mă dau peste cap, adică luni, mi-am cam spart buza, deci sportul nu e pentru mine o variantă deloc bună.

M-aș face doctor, dar mi se face rău cînd văd sînge. Dacă aș fi marinar, pilot de curse sau avioane, cu siguranță aș ameți sau vomita. Am un stomac foarte sensibil. Văd că nu mi se potrivește cam nici o slujbă. Sînt în impas.

Cred că o să fiu ajutorul lui Moș Crăciun sau lucrător la fabrica de ciocolată a domnului Wonka sau o să mă împrietenesc cu Tom Sawyer sau să fiu un semizeu și să îl ajut pe Percy Jackson în salvarea Olimpului.

■ Florin PARASCHIV

Eu, cînd voi fi bebe mare, îmi doresc să fiu... mic! Vorbesc serios! Adică, tu ai vrea să ai doi metri jumate și să nu încapi pe ușa coridorului? Să fim sinceri! Dar răspunsul meu nu are legătură cu înălțimea, ci cu faptul că am auzit atîtea despre persoanele adulte... că se plîng de lipsa banilor, a copilăriei etc. Vreau să cred că totul va fi bine și atunci, dar de ce să nu fim mici? Nu avem atîtea responsabilități, ne jucăm cînd vrem, trăim pe seama părinților, cerem ouă de ciocolată și primim cîte vrem, ce frumos! Am văzut multe persoane de lîngă mine care tot spun că vor să ajungă la nu știu ce școală din America sau din alte părți. Nu am auzit pe nimeni care să spună că vrea să stea unde e, să își amintească de lucrurile petrecute cu familia.

În concluzie, ești mic, vrei mare, ești mare, vrei mic, și ăsta este răspunsul!

■ Iulia SUBȚIRELU

Ce vreau eu să devin cînd voi fi mare? Sigur nu voi deveni Moș Crăciun, că doar nu locuiesc în Laponia! Nici Iepurașul de Paște, că doar nu am urechi de un metru! Și atunci? O idee genială ar fi să devin renul lui Moș Crăciun și mi-ar licări nasul mereu… ar fi extraordinar, deoarece l-aș aprinde și stinge întruna. Miracolul ar fi că i-ar veni factura Moșului, și nu mamei, care se vaită că e factura prea mare la energie electrică. Nu cred că apuc eu să devin ren, să îmi pun nas care luminează și tot felul de brizbizuri. La un singur lucru mă gîndesc cu fiori: dacă ajung șaua unei biciclete? Sau, un singur lucru mă mai sperie de moarte… să devin doctor! Știu că pe la 7 ani, mă pisa bunica mea să mă fac doctor. Sînge, durere nu-s de mine!

Parcă m-aș face pensionar, dar cu pensie mare! Dar și aici e ceva ce nu îmi place din mica mea experiență de la bloc: babe care bîrfesc toată ziua în cartier, știu încă de azi ce va găti mama mîine, sorb din cafeaua aia de parcă e supă! Dar, totuși, nu aș face nimic! Asta e partea plină a ceaiului... pardon, a paharului (greșeală intenționată), dar nu vreau să mă mișc cu 1 km/oră.

Aș putea să mă fac... *musafir!* Că nu ai decît grija unui mic cadou adus gazdei. Sau aș putea să mă fac *om mare.* Că, oricum, atunci îmi voi dori să fiu copil! Contradicții!

■ Răzvan FIRCOIU

Visul meu este ca, atunci cînd voi fi mare, să devin pilot de avion. Aș vrea să fac toate acele acrobații pe care le-am văzut executate de piloți în urmă cu un an la Ziua Aviației Române, pe 20 iulie. Mi-au plăcut mai ales avioanele de vînătoare, care au făcut tot felul de acrobații aeriene, cucerind cerul și lăsînd plini de uimire oamenii care priveau. Dar, pentru a reuși să fac toate aceste lucruri frumoase, va trebui să învăț bine și să fiu îndrumat de un profesor-instructor. Aș vrea să ajung un pilot bun, urmînd Facultatea de Aviație, și să pot duce la destinație cu succes pasagerii în toate colțurile lumii. Cred că este un sentiment de satisfacție cînd oamenii îți mulțumesc aplaudîndu-te la sfîrșitul călătoriei pentru că ai reușit să-i duci cu bine la destinație! Am văzut acest lucru cînd am mers cu părinții mei la Barcelona și, după aterizare, pasagerii au aplaudat pilotul. Pînă atunci voi mai exersa cu... avioane de jucărie, prefăcîndu-mă încă de pe acum că sînt pilot.

Cînd nu sînt atent, mama îmi spune, glumind, că sînt... cu capul în nori! Cînd voi fi pilot, chiar voi fi cu capul în nori!

■ Daria GHICA

Să mă gîndesc... gata... știu, pot să mă fac televizor! Eu vorbesc foarte mult de îi înnebunesc pe toți, așa că deja sînt televizor! Ar trebui să mă gîndesc la altceva. Pot să mă fac un bec. Se aprinde mai mereu, deci are multe idei. Pot să mă fac și o geantă, dar postul este luat de hamsterul meu, care este atît de împrăștiat, ca geanta unei femei. Pot să mă fac o prințesă care își așteaptă prințul, un fel de *Romeo și Julieta* în varianta fericită și românească, adică eu stînd pe un tron, alegînd prințul, cu pletele bălaie și ochii albaștri.

Lăsînd la o parte gluma, eu îmi doresc să fiu mamă, bunică, străbunică, străstrăbunică. Dar mai ales mamă, este meseria pe care aproape toate femeile o au, o putem numi banală, dar nu este. Îmi doresc să mă fac și fotograf, scriitoare, dar și voluntară pentru copiii cu dizabilități. Sau antrenoare de tenis...

■ Andrada PĂUNOIU

Hmmm... Bună întrebare! Cînd o să fiu mare, vreau să mă fac… o murătură. Probabil acum vă întrebați „de ce?“. Vreau să mă fac o murătură, fiindcă o murătură are o viață atît de interesantă. Gata cu gluma! Am vrut să vă distrați așa un pic, dar, ca să știți, eu nu vreau să mă fac o murătură, ar fi chiar bizar. Eu, cînd voi fi mare, aș vrea să mă fac cîntăreață, fiindcă îmi place muzica, și să cînt.

■ Bianca BRABETE

Cînd voi fi mare, vreau să mă fac detectiv. „De ce?“ – vă întrebați voi. Aș vrea să îl am ca partener pe Scooby Doo, cel mai faimos cîine-detectiv din lume! Și nu numai de aceea, vreau să văd în realitate cum se face el săgeată cînd vede pe cineva. Al doilea motiv pentru care vreau să mă fac detectiv este ca să-l fac pe Sherlock Holmes să se zvîrcolească în mormînt de ciudă că voi fi un detectiv mai bun decît el. Diferența dintre mine și tine, Sherlock Holmes, este că mie îmi stă mai bine cu basca de detectiv și logic că o să pot să rezolv cazurile mai repede ca tine, deoarece eu am Internet și GPS. Alt motiv pentru care vreau să mă fac detectiv este că o să pot merge într-o multitudine de locuri, dacă ajung un detectiv bun, ceea ce e logic, doar știu să enervez oameni! Și să presupunem că nu ajung în alte țări, o să-l bat la cap pe șeful meu pînă mă trimite să rezolv cazuri mai importante decît „Du-te și investighează cine i-a luat ouăle doamnei Mimi.“

■ Claudiu SICHIGEA

Cînd voi fi mare, vreau să fiu agent secret! Dar nu orice fel de agent secret, ci unul cu puteri de Superman, care trage cu pînze și are un ciocan foarte greu.

Cînd voi fi agent secret, voi avea doi coechipieri, Unchiul Bunic și Tigroaica Realistică Zburătoare. Noi trei îi vom învinge pe Loki, Domnul Gus, Pizza Steve și cel mai diabolic, Doctorul Octopus, zis și Doctorul Opt Piciorușe.

O să am o scobitoare pe post de pistol și o perucă pe post de telefon. Eu, Monsieur Claude, împreună cu unchiul Bunic și Tigroaica Realistică Zburătoare *vă vom apăra!!!*

■ Daniel SASU

Încă de mic am fost un mare iubitor de animale. Îmi părea foarte rău cînd vedeam cîte un pui de cîine sau de pisică abandonat sau cîte unul suferind după vreun accident de mașină. Acest lucru a făcut ca visul meu să fie a deveni medic veterinar, atunci cînd voi fi mare.

În primul rînd, mi-am cumpărat doi cîini, un motan și doi iepurași de companie. Toți erau ca niște mici ghemotoace de blană, pufoși și cu ochi blînzi. Pe măsură ce-i hrăneam și îi îngrijeam, fiecare după necesitățile lor, am început să învăț și cîte ceva despre evoluția lor, despre bolile pe care le pot lua de oriunde și despre tratamentele necesare. Periodic mergeam la medic pentru vaccinurile cățelușilor și ale motanului meu, pe nume Felix. Acolo am văzut o pisică, tocmai i se făcuse o operație la o lăbuță, un cățeluș cu lăbuțele din față înfășurate în atele, fiindcă un om rău i le rupsese. Îmi plăceau grija și bunătatea cu care medicul îi îngrijea și ce frumos vorbea cu ei, iar aceștia îl priveau mieros și parcă erau niște copilași care așteptau să fie alintați. Am petrecut cîteva ore cu domnul doctor vorbind despre această meserie plină de sacrificii, în lumea celor… care nu cuvîntă.

■ Maria IORGULAN

Hmmm… Dacă aș fi un judecător, atunci tot ce aș face ar fi să bat cu ciocănelul în masă… deci pică! Un bucătar iscusit, dacă m-aș face, aș găti pentru oaspeți, dar eu nu aș putea mînca, ceea ce nu e corect. Să vedem… dacă un spion aș fi, sau un agent secret… dar deja v-am zis, așa că nu mai e o opțiune! Aaaa, știu! Dacă m-aș face pilot, aș putea zbura, dar trebuie să transport pasagerii… of! Dar, ca detectiv, aș găsi indicii și aș rezolva mistere, dar e prea obositor. Un doctor… singurul dezavantaj e că mie nu-mi place să văd sînge! Un model, doar că ar trebui să mă plimb și să mă plimb… și aș obosi. Și un economist sau informatician dacă aș fi, aș lucra într-un birou toată ziua.

Eu știu că mai am timp să-mi aleg meseria și, oricare va fi ea, va fi alegerea mea. Pînă atunci, vă sfătuiesc să fiți copii și să nu uitați niciodată de copilărie, fiindcă ea e cea mai importantă.

■ ■ ■

„Am un stomac foarte sensibil. Văd că nu mi se potrivește cam nici o slujbă. Sînt în impas.“

■ Geanina OPREA,
profesoară la clasa a V-a, Colegiul Național „Mircea cel Bătrîn“, Rîmnicu Vîlcea

Ce vreți să deveniți cînd veți crește? Orice! Sînteți liberi să visați, să sperați, să iubiți! Să călătoriți liber oriunde și oricînd. Sînteți liberi să vă imaginați spion, polițist, semafor, doctor, marinar, pilot de curse sau avioane, ajutorul lui Moș Crăciun sau lucrător la fabrica de ciocolată a domnului Wonka, agent secret sau unul cu puteri de Superman, care trage cu pînze și are un ciocan foarte greu, murătură, șoaptă interioară, detectiv sau... copil! Frumos! Vreau să devin copil! Cred că fiecare adult poartă în suflet această dorință... ascunsă. Vă doresc din suflet să vă urmați visul, să credeți în voi, să adormiți visînd la tărîmuri magice, populate cu lumini, umbre și mistere, să vă hrăniți cu aventurile personajelor îndrăgite, dar, mai ales, să vă trăiți propria poveste!

„Nu există decît o ratare: a nu mai fi copil.“

EMIL CIORAN

Ioana NICOLAIE

Menghina

„Se ia pătratul de metal și se potrivește în menghină!“

„Care pătrat?!“

„Nici un pătrat! Ce-i așa de greu de priceput?! Vă închipuiți că-l aveți și că-l fixați bine în menghină. Trebuie să fie strîns, că altfel, cînd începeți să piliți, o să vă sară de n-o să-l mai găsiți în vecii vecilor.“

Eram în clasa a IX-a, într-un liceu industrial unde practica de atelier ne pregătea pentru viață. Bunăoară, în anul acela, în noi, cei 32 de elevi ai celei mai bune clase din școală, se deștepta cîte un lăcătuș-mecanic. Maistrul, conștiincios din cale-afară, nu irosea nici un minut. După ce ne împărțea salopetele jalnice, majoritatea rupte, din loc în loc cu cratere minuscule de arsură, după ce ne explica încă o dată că văzuse la viața lui elevi care orbiseră fiindcă nu respectaseră instrucțiunile, sau care se tăiaseră grav, de-i umpluseră atelierul de sînge, sau care-și zdrobiseră degetele, cu ciocanul, că n-aveau pic de îndemînare, ne punea la treabă. Ne alinia în fața bancurilor de lucru și ne înmîna pilele cărora trebuia să le deslușim secretele în cele două săptămîni de atelier. „Stați la distanță de juma de metru. Așa. Apoi vă împingeți corpul cu putere în față, apăsînd pila, distribuind forța egal. Și vă retrageți ușor, fără altă presiune. E ca dansul. Să vă văd.“ Și noi începeam pe dată execuția, nu pentru că ne pasiona în vreun fel baletul cu pilele, pe care-l socoteam absolut ridicol, și nici de frica maistrului, un zbir, ci pentru că în atelier era, de obicei, un frig îngrozitor, și așa reușeam să ne mai dezghețăm palmele învinețite.

Pileam sîrguincios materiale inexistente, ne coordonam alert mișcările, izbucneam cînd și cînd în hohote de rîs, simțind însă cu toții că adevărata menghină nu era aceea spre care ne înclinam răsuflînd aburi înghețați, ci una mult mai mare, care mesteca între fălci nu doar ateliere de liceu, fabrici, instituții și orașe, nu doar copii și oameni în toată firea, ci cîte-o țară întreagă, așa, ca a noastră. Comunismul ne pregătea să fim lăcătuși, dar nu irosea pentru asta nici măcar o bucată de metal. Cuvinte – da, minciună – da, manipulare și constrîngere – da. Și tot comunismul își dorea să nu-i lipsească sudorii, așa că la nici 15 ani, ni s-a pus aparatul de sudură în mînă și, îngroziți că ochelarii de protecție n-aveau să ne apere ochii de arsuri, cum i se întîmplase fratelui meu mai mare, am lipit cît am putut de repede bucățile de tablă. Și tot comunismul avusese grijă să ne limpezească aspirațiile în cei nouă ani de școală. La grădiniță mai puteai fantaza că o să te faci zînă, în clasele mici îți mai puteai imagina că o să fii astronaut sau măcar explorator, dar mai tîrziu înțelegeai că opțiunile sînt cele din poezia cu „Tatăl meu“, pe care toți copiii o învățau pe de rost în clasa I. Un *tatăl meu* „zidește case“, un alt *tatăl meu* „coboară-n mină“, un altul dă „țării pîine“ și stă pe cîmpuri vara, un *tatăl meu* „străjuie-n uzine“ și doar un biet *tatăl meu,* ceva mai dezorientat, îmbracă „alb halat“ cînd vine în spital. Despre *mama mea* nu prea venea vorba, era doar bună și deosebit de frumoasă. Cum stătea mai mult acasă, cu copiii, fiindcă natalitatea era obligatoriu să crească, se pricepea nu doar la spălat și la gătit, ci și la o mulțime de alte lucruri practice. Prin urmare, în gimnaziu, fată fiind, am făcut ore de lucru manual. Am cusut ștergare foarte frumoase, în linie sau în cruciște, după caz. O dată, am tricotat. Broderia s-a dovedit destul de grea, așa că prin clasa a VII-a, s-a decis că ne-ar folosi mai mult dacă i-am ajuta pe băieți la zugrăvit. Am luat gălețile cu var și, după ce-am însăilat din ziarul *Scînteia* niște coifuri, ne-am suit sprintene pe scări. Nu a fost mare lucru să dăm cu peria, numai că la sfîrșit a urmat curățenia, iar rîcîitul stropilor de pe parchet sau de pe geamuri s-a dovedit cea mai mare corvoadă.

„Te faci mare, și acesta este un lucru cumplit. Este mult mai ușor să sari peste el și să te muți dintr-o copilărie în alta.”

F. Scott Fitzgerald

„Tinerețea e fericită tocmai pentru că are în fața ei viitorul.”

Gogol

Dacă n-ar fi fost Revoluția, bănuiesc că n-aș fi intrat la facultate.

Pînă să ajung la liceu, am mai săpat după hrean sau am strîns măceșe și porumbele. Dar toate acestea au fost o joacă față de practicile agricole de mai tîrziu, care țineau trei săptămîni și unde am „învățat“ să culegem mere, struguri, porumb, sfeclă de zahăr și altele asemănătoare, sau față de „ucenicia“ într-o meserie sau în alta. Cum n-a intrat decît o fată din școală la un liceu sanitar, iar la Liceul Pedagogic n-a fost admisă nici una, am rămas să îngroșăm rîndurile viitorilor muncitori ai patriei. Știam că la facultate, unde concurența era strivitoare, aveau să reușească doar cîțiva. Prin urmare, cei mai mulți trebuia să fim cît de cît pregătiți pentru viitorul loc de muncă. Fetele urmau să-și găsească un soț și să se angajeze în singura fabrică de tricotaje din oraș. Băieții, dacă nu se înrolau imediat, aveau două variante: mină, și drumuri și poduri. Cei mai mulți nu se temeau să se mute de la 20 de ani sub pămînt, numai că, la răstimpuri, se mai surpa o galerie, se mai accidenta cîte un artificier. N-o să-l uit niciodată pe băiatul frumos, cu niște ochi ireali, care a murit la nici o săptămînă după angajare. Și n-o să mi-l scot din minte nici pe colegul care a fost împușcat în primele trei luni de armată. Dar lucrurile astea se întîmplau, fiind socotite pierderi planificate pentru care nu era vinovat, de obicei, nimeni.

În 1989, cînd a venit Revoluția, aveam 15 ani. A fost ultimul meu an cu practică de atelier, comunismul devenise flecul complet distrus al istoriei recente. Pînă atunci, însă, am cusut, am tricotat, am curățat aleile parcului, am plivit spațiile verzi, am zugrăvit școala, am spălat geamuri și parchet, am sudat, am pilit, am cules mere și struguri, am făcut pregătire militară și am participat la concursuri de tir, am fost în practici agricole, am învățat o mulțime despre rezistența materialelor, dar mai ales despre rezistența noastră, a copiilor acelei vremi. Totuși, mai tîrziu, după ce m-am înscris în clasa umanistă a altui liceu, m-am gîndit să urmez Filozofia. Am ajuns pînă la urmă studenta unei facultăți de litere.

Cît despre scris, nu e mare lucru de adăugat: scriitoare am fost întotdeauna. Și pe vremea dansului cu menghina, și pe timpul zugrăvitului sau al practicilor agricole, și pe cînd coseam cu atenție ștergare, și pe cînd abia mai răsuflam în năvodul ce părea că nu se va deschide vreodată. Dar dacă n-ar fi fost Revoluția, bănuiesc că n-aș fi intrat la facultate, așa că nu mi-aș fi pus niciodată cărțile pe hîrtie. Aș fi fost, probabil, angajata unei fabrici de tricotaje, sau, pentru că-mi plăcea să cos la mașină, aș fi ajuns croitoreasă.

***Ioana Nicolaie** este scriitoare. Cea mai recentă carte pentru copii:* Ferbonia, *Editura Arthur, 2015.*

Pe măsură ce crești, devii mai trist

Întrebarea a fost: „Ce vei fi peste cîțiva ani?“ Au răspuns șapte elevi ai Școlii Germane „Hermann Oberth“ din Voluntari.

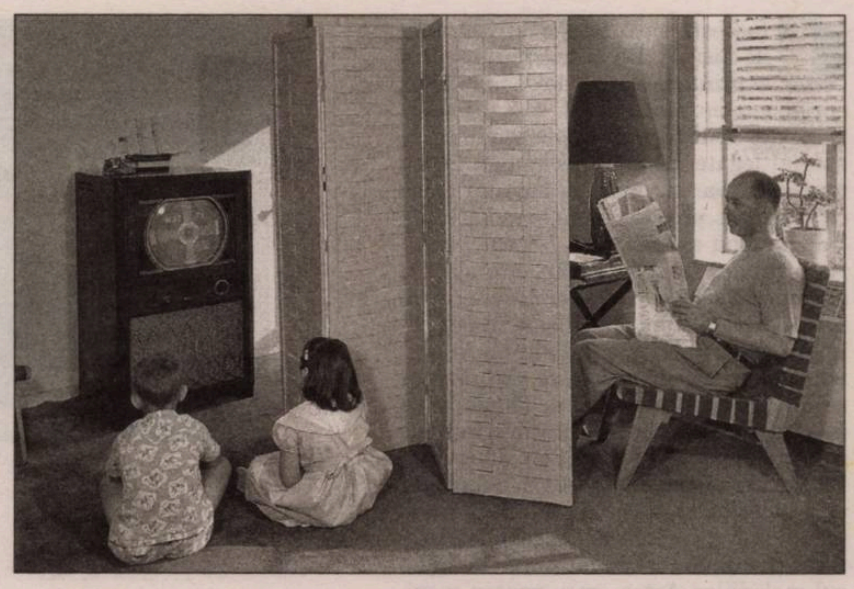

Cristian MITREA, clasa a VIII-a

Îmi doresc să ajung designer de jocuri video. Cred că asta am vrut de cînd am primit cea dintîi consolă a mea: un Xbox 360 nou-nouț. M-am bucurat foarte mult și am devenit repede pasionat și interesat de jocuri. Îmi doream nu doar să mă joc, ci și să ghicesc felul în care fuseseră realizate. În clasa a VI-a am început să programez, la ora de informatică, jocuri *flash* cu ajutorul unui program. Pur și simplu m-a fascinat. Dacă voi avea noroc, voi imagina protagoniști ai unor serii foarte populare.

Elisa MERCA, clasa a VII-a

Vreau să mă fac mecanic. Știu la ce vă gîndiți, mecanic auto, dar nu despre asta e vorba. Îmi doresc să găsesc sufletele care au probleme, să le interoghez și apoi să le tratez. Dar totuși, cum așa ceva nu există și nu prea cred că va exista în viitorul apropiat, am să mă fac neurochirurg. Asta înseamnă că le voi schimba gîndirea oamenilor?! Probabil că nu... uf, mai am atîtea de învățat. Pînă atunci însă am să mă prefac că sînt un bun mecanic de suflete.

David STAVILA, clasa a VIII-a

Mă gîndesc la o firmă care să-i ajute pe adolescenți să scape de telefoane. Probabil vă întrebați de ce ar vrea cineva una ca asta. Păi, stați să vă explic. Adolescenții primesc telefoane cu performanță medie, iar părinții decid că acelea le vor aparține un timp mai lung. Așa că ei, nemulțumiți, pot apela la firma mea. Voi găsi, bineînțeles, cele mai bune metode care să le distrugă aparatele. Va depinde apoi doar de ei dacă vor reuși să-i convingă pe părinți că mai merită alte telefoane.

Nicole QADRI, clasa a VIII-a

Cînd voi crește, mă voi face medic. De ce? Doar pentru că asta-i meseria mamei mele? Nu, nu, nu! Vreau să devin medic pentru că îmi doresc un zîmbet uriaș pe față după fiecare intervenție reușită. Mi s-a întîmplat, mergînd spre casă, să văd oameni cărora li se face rău și eu să nu-i pot ajuta. Cum n-am mai vrut să se întîmple asta, am participat la niște cursuri de prim-ajutor. Acesta e doar începutul, dar poate că e unul bun.

Filip POPESCU, clasa a VIII-a

Îmi doresc să ajung chirurg de cai. Firma mea se va numi Frizian, iar logo-ul ei va fi un armăsar negru. Biroul meu va avea forma unei proteine și va fi acoperit de postere cu herghelii. Dacă voi avea un hobby, acesta va fi colecționarea raselor rare de cai. Pe site-ul Cavalcada.ro voi fi cel mai renumit chirurg de cai. Toți deținătorii de cai vor veni să le însănătoșesc exemplarele bolnave, voi ajunge renumit.

Gabriel CĂRTĂRESCU, clasa a VII-a

Niciodată nu am știut care va fi meseria mea, fiindcă nu mi-a plăcut ideea de meserie, adică de ceva care îți înghite timpul în schimbul banilor. Încă de la grădiniță am observat cît de mult lucrează părinții mei și mi-am mai dat seama că pe măsură ce crești, devii mai trist. Așa că, la doar cîțiva ani, am decis să rămîn toată viața copil. Numai că m-am pomenit crescînd, intrînd într-un corp tot mai mare. Pînă la 11 ani, a fost bine, dar apoi m-am uitat în jur și mi-am văzut colegii zîmbind tot mai puțin. Doar eu mai rîdeam din orice, ca un copil mic, și vedeam în continuare lucrurile ca un copil mic. Chiar rămăsesem cu niște ani în urmă, deși devenisem cel mai înalt din clasă. Acum, la peste 13 ani, deși continui să mă joc cu copiii mai mici din cartier, mi-e teamă să nu ajung și eu, cu timpul, mult prea trist.

„Putem să-i iertăm pe copiii care se tem de întuneric, dar adevărata tragedie este a adulților care se tem de lumină.“

PLATON

„Maturitatea este adeseori mai absurdă decît tinerețea și, foarte frecvent, nedreaptă față de tinerețe.“

THOMAS EDISON

Sara ZAPODEANU, clasa a VIII-a

La 3 ani, mi-am dorit din adîncul inimii să fiu un urs panda... da, exact, ursul dolofan, cu blană albă și neagră, care mănîncă bambus. Asta voiam să fiu. Apoi m-am gîndit să devin sirenă sau vreun erou, de genul celor de la Marvel. Cînd a venit vorba de meserii reale, am spus: actriță de renume la Hollywood. Toți au zîmbit. Am ales, prin urmare, să devin psiholog. Dar cine știe ce va fi mai departe, sincer urăsc să planific lucrurile astea. Sigur e doar că mi-aș dori să nu-mi pierd spontaneitatea și să-mi păstrez imaginația. În rest, sînt alcătuită din atîtea posibilități, încît nu-mi dau seama care anume se va preciza. Răscrucea va veni deodată, nu mă îndoiesc de asta.

pagină realizată
de Ioana NICOLAIE

Iulia IORDAN

Apă cu suc de roșii

Întrebarea „Ce vrei să te faci cînd o să fii mare?“ a făcut parte, la vremea ei, pentru mine, din categoria de întrebări indezirabile, alături de „Cu cine semeni mai mult, cu mama sau cu tata?“ și „Pe cine iubești mai tare, pe mama sau pe tata?“. Țin minte că răspundeam de fiecare dată altceva, în funcție de cine mă întreba, ca să dau răspunsul așteptat și să pot scăpa mai repede. Bunicii îi spuneam că mă voi face medic, pentru a o vindeca de bolile bătrîneții, mamei îi spuneam că educatoare, pentru că asta e meseria ei, tatei – economist din același motiv, învățătoarei – învățătoare, și tot așa. Dar, în secret, îmi doream să devin jurnalist, pentru că îmi plăcea să iau pulsul lucrurilor din jur și îmi imaginam că meseria asta te face să călătorești prin locuri pline de aventuri și să cunoști oameni uimitori. Îmi plăcea să mă imaginez eu pe mine altfel decît eram de fapt: timidă, temătoare și cu un teribil rău de mașină și, în general, de orice vehicul motorizat. Cînd m-am prins cum stă treaba cu jurnalismul în România și că nu ar fi realist să traversez lumea pe bicicletă, am căutat să îmi găsesc altfel drumul și, pînă la urmă, nu a fost foarte greu. A durat mai mult pînă să înțeleg că o meserie poate îngloba mai multe, că poate duce la alta și poți ajunge la propria combinație satisfăcătoare. În acest punct, m-am relaxat și am început să îmi strîng cărările (aparent rătăcirile) într-o singură cărare. Încă mai lucrez asta.

Avînd experiența copilăriei mele, am evitat din start întrebările stereotipe către copiii mei, dar lumea din jur este extrem de săritoare cînd e vorba de propria curiozitate, pentru că pînă și domnul amabil care îi dă locul copilului în autobuz este interesat de viitoarea meserie a acestuia. Spre uimirea mea, fetele mele răspund însă cu cea mai mare dezinvoltură la astfel de întrebări și foarte sigure pe ele. Mi se mai pare interesant că nu vor să aibă o singură meserie, ci mai multe, așa cum este, de fapt, tendința în prezent, deși nu le-a explicat nimeni asta. Le-am întrebat și eu zilele trecute pe fetițele mele – Smaranda, de aproape 7 ani, și Elisabeta, de 3 ani și jumătate – ce vor „să se facă“ atunci cînd vor fi mari, deși aveam niște idei mai mult sau mai puțin vagi despre subiect. Așadar, Smaranda își dorește să fie artist, dar unul complex: scriitor, desenator, pianist și „colajor“ în același timp. Precizare pentru codul CAEN: „colajor“ este artistul care face colaje, în cazul ei – colaje de mari dimensiuni din gunoaiele adunate de la marginea drumului, de la munte, de la mare, din toată țara. În ideea de a păstra și o parte pragmatică a lucrurilor, la fel ca sora ei, își dorește să fie și bucătăreasă. Aici intuiesc un pic de empatie față de mine și de neputințele mele în acest domeniu. La Elisabeta, pe primul plan este bucătăria: „Eu mă fac bucătăleasă, mami, și o să fac pizza din tine, dar stai liniștită, nu te omol.“ Încă nu m-am dumirit în această privință, dar nici nu trebuie, pentru că ea este un maestru al combinațiilor stranii: mai vrea să se facă și cîntăreață la calorifer și apă cu suc de roșii. Nu pot decît să îmi imaginez restul și să pășesc alături, cuminte, dar curioasă.

„Mîine voi fi ceea ce am ales astăzi să fiu.“

JAMES JOYCE

***Iulia Iordan** este autoare de cărți pentru copii și educator cultural la DaDeCe.*

Matei SÂMIHĂIAN

Generații și răzvrătirile lor

Cînd ești copil, îți dorești tot felul de lucruri. De la mașinuțe, jocuri și prințese Barbie, la să fii pilot de curse, *gamer* profesionist sau prințesă. Și eu am avut o grămadă de tendințe, în special legate de sport. Voiam să fiu ba tenisman, ba fotbalist, ba înotător (ceea ce am și fost, pînă la terminarea liceului). Dar pe cînd aveam vreo 7-8 ani, lucrurile fuzionau pînă la confuzie totală. De exemplu, racheta de tenis devenea chitară electrică. Apoi, mă afișam în fața vitrinei cu cristale, imaginîndu-mi în pseudoengleza aia inventată că sînt un star rock. Abia explodase Cutia Pandorei cu casete din Obor, așa că taică-miu îngrășa colecția de muzici pe vinil cu albume piratate după Accept, Metallica, Sepultura și, în special, rarități de compilații punk și new wave, cu printuri aproximative și trase pe casete care se terminau la mijlocul melodiilor. Astea erau, pentru versiunea mea de la începutul anilor '90, cele mai grave. Le ascultam pe o chinezărie de walkman alimentat cu baterii Varta, cînd aveam bani, sau 777, cînd le luam de la chioșcul de lîngă Parcul Circului. Idolii mei de atunci erau Johnny Rotten, Sid Vicious, Ian Dury, în fine, toată galeria de mutre încruntate despre care abia puteam afla ceva în cîte-un articol rătăcit în vreo revistă de rock. Sigur, pasiunea mea pentru tipul acesta de muzică nu m-a făcut să devin un elev model, din contră, m-a făcut, în primii ani de școală, un soi de răzvrătit. Mai era și chestia politică: ai mei erau golani și mă plimbau prin Piața Universității, iar la școală, fesenismul vechii gărzi de profi era în floare, precum trandafirul din sigla partidului. Și, totuși, valorile se schimbaseră. Doamna educatoare ne spunea în felul următor: dacă nu înveți, o să ajungi să dai cu mătura la colțul străzii și o să-ți vezi colegii care iau note mari cum te stropesc cu Mercedesul cînd trec pe lîngă tine, iar cel din Mercedes va zice: ia uite-l și pe-ăsta, mi-a fost coleg de școală... Creșteau inimioarele celor cu note mari cînd auzeau povestea asta. Eram și eu printre ei, chiar răzrătit fiind, așa că ne și imaginam la volanul unui Merțan, stropindu-i cu satisfacție pe cei mai slabi la învățătură. Pleoșc! – dacă n-ai avut chef de lecții.

În climatul anilor '90, n-aveam foarte multe opțiuni care să mă scoată din rutina stătută a orelor de la școală. Jocurile video abia apăruseră, pe dischete pe care le împrumutam unii altora pînă deveneau inutilizabile, așa că devenisem fascinat de muzica celor de la Sex Pistols, The Clash, The Damned, X-Ray Spex, The Buzzcocks sau Public Image Ltd., iar asta îmi alimenta spiritul contestatar, nevoia de a mă poziționa împotriva curentului conservator și suspicios din instituția de învățămînt.

„Nu mă gîndesc niciodată la viitor. Oricum vine destul de repede."

ALBERT EINSTEIN

Citeam zilele trecute un articol în *The Guardian* despre felul în care au evoluat carierele unor figuri emblematice pentru cultura punk de la sfîrșitul anilor '70 din Marea Britanie: Ausaf Abbas, basist al formației Alien Kulture – bancher, Lesley Woods, vocalistă și chitaristă la Au Pairs – avocat, Terry Chimes, tobosar la The Clash – chiropractician, David O'Brian, membru al scenei punk din Manchester – preot ș.a.m.d. Numitorul comun al acestor veterani ai punk-ului este că nu au simțit că au făcut vreun compromis, ci, din contra, că și-au însușit și mai mult valorile în care credeau în adolescență. Steve Ignorant, vocal la Crass între 1977-1984, a devenit salvamar: „Să faci parte din echipă e ca și cum ai fi într-o formație. Atunci cînd te urci pe scenă, ești plin de adrenalină, dar cel mai grav lucru care se poate întîmpla este ca vocalul să uite versurile sau chitaristul să dea o gherlă. Nu e chiar aceeași adrenalină cînd ești pe mare și salvezi pe cineva de la înec. Îi afectează pe oameni în moduri diferite. În primă fază, n-am nici o reacție, dar o oră mai tîrziu, sînt extrem de surescitat. Nu mă pot abține să nu povestesc la nesfîrșit operațiunea de salvare."

„Profesiunea ta nu este cea care îți aduce salariul lunar. Profesiunea ta este ceea ce ai de făcut pe pămînt."

VINCENT VAN GOGH

Dacă generația fără viitor *(no future)* care mi-a marcat copilăria a evoluat dincolo de starea de anarhie și violență – performativă, de limbaj sau vestimentară –, m-am întrebat: spre ce tinde generația viitorului accelerat și permanent prezent a zilelor noastre? Mai există forme de contracultură, de rezistență la un *mainstream* din ce în ce mai acaparator și incluziv? Forme care, în mod ideal, să transcendă esteticul și să vireze spre conținut, spre valori, spre discurs critic?

Contracultura sonică actuală se naște și dispare în ritm de *meme* – witchhouse, sea-punk, vaporwave, doar cîteva genuri post-Internet care, imediat ce s-au ridicat spre *mainstream,* au fost asimilate estetic și au dispărut ca fenomen. Contracultura contemporană, ca reacție la cultura de masă și cu valoare de incubator de discurs critic, de la muzică pînă la arte vizuale, este adesea creația adolescenților de astăzi. Ea glisează dinspre animeuri și serii manga spre producții hipnotice pe YouTube, muzică făcută pe laptop și uploadată imediat pe Bandcamp sau Soundcloud și spre fabricile de *meme*-uri ca Tumblr, 4chan sau Dump.fm, cu variantele lor locale (vezi fenomenul Junimea și capitalizarea lui de către McDonalds).

Mai există forme de contracultură, de rezistență la un mainstream *din ce în ce mai acaparator?*

Nu sînt nativ digital și-mi lipsesc organele noilor generații de a le înțelege și de a le analiza revolta, dar asta nu înseamnă că ea nu există și nu se manifestă. Deși trăiesc cultura tinerilor de astăzi, care inundă rețeaua cu manifestele ei de emancipare corporatistă, care funcționează în logica antreprenoriatului, a branding-ului personal și a *clickbait*-ului, sînt la fel de lipsit de busolă precum erau hipioții spre sfîrșitul anilor '70. Sînt la fel de rupt de realitate și de viitorul continuu și mai mult decît prezent. Aproape că-mi trăiesc vechile revoluții, ca un Peter Pan botoxat, ajungînd uneori s-o dau într-un conservatorism obscen, care-mi arată cît sînt de defazat și retrograd. Sînt precum adulții care nu mai au acces la lumea nouă din piesa lui David Bowie „There Is a Happy Land": *„You've had your chance, but now the doors are closed, sir, Mr. Grown Up, go away, sir."*

Tinerii zilelor noastre pot naviga bănci uriașe de date care să le alimenteze reacția la o stare de fapt sau la adresa unei autorități din ce în ce mai difuze și mai *soft*. Lucru pe care îl consider esențial pentru o gîndire cît mai nuanțată în momentul în care vor ajunge la maturitate. Dar au și ceva în plus: posibilitatea de a forma comunități unde să întîlnească oameni cu interese similare, din diferite colțuri ale lumii. Locuri în care să fie creativi și să se mobilizeze. Pe de altă parte, le este mult mai dificil să discearnă între tipul de revoltă prezentat în distopiile hollywoodiene și o reacție autentică augmentată de tehnologia pe care o au la dispoziție.

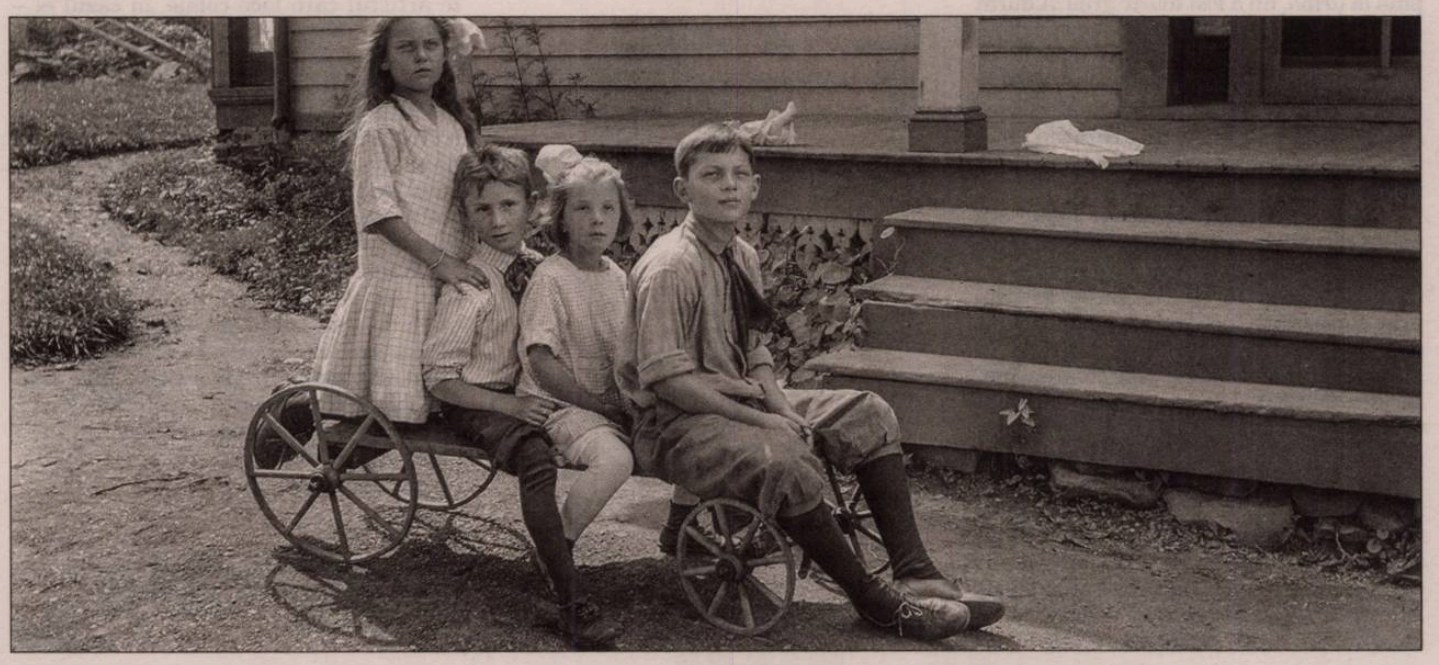

Matei Sâmihăian *este PR la Editura Arthur și, din cînd în cînd, consemnează pentru copii scene din viața cîinelui său Gas, traduse cu ajutorul unui yamahamham.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Prea mici pentru un război atît de mare

De vreo săptămînă, s-a ițit pe blogurile jurnalistice un scandal, și, din păcate, nu un dialog, privind implicarea copiilor în creațiile artistice ale adulților, destinate adulților. Scandalul a pornit de la un text din *Adevărul,* în care psihologul Mihai Copăceanu își exprima dezaprobarea cu privire la felul în care niște copii erau utilizați în piesa *Faust,* pusă în scenă de Silviu Purcărete. Argumentele lui erau următoarele: într-o piesă care este interzisă minorilor sub 16 ani, din cauza scenelor violente și a celor cu nuditate, nu au ce căuta pe scenă, ca actrițe, fete cu vîrste între 8 și 12 ani; minorele sînt ele însele protagonistele unor scene de abuz sexual; există o veche dezbatere în lumea occidentală în legătură cu folosirea copiilor în creațiile artistice destinate adulților și cu efectele pe termen lung pe care le poate avea participarea lor la diverse manifestări, pentru care nu au nici vîrsta, nici maturitatea emoțională, nici experiența necesară pentru a le asimila corect.

Toate aceste observații au primit imediat replica directorului festivalului care a găzduit piesa cu pricina, domnul Constantin Chiriac, replica unei jurnaliste, precum și mărturia fetelor implicate. În esență, aceste replici spun următoarele lucruri: că totul s-a realizat cu aprobările părinților, psihologilor, asistenților sociali și că fetițele-actrițe au fost protejate de scenele nepermise vîrstei lor; că piesa a avut un succes extraordinar și că fetițele s-au bucurat foarte mult să aibă o asemenea experiență; că piesa a fost văzută și peste hotare, și că nici țările mai civilizate decît noi și cu legi mai drastice decît ale noastre în privința protecției copilului nu au ridicat astfel de probleme; că piesa este o mare reușită artistică și că cei care se gîndesc la astfel de „amănunte" sînt meschini.

Față de toate aceste zise, aș face cîteva comentarii:

■ Intervenția directorului artistic al teatrului este legitimă și la obiect: e foarte bine că implicarea fetițelor în piesă a fost „acoperită" de toate „aprobările" legale: încuviințarea părinților, a psihologilor, a asistenților sociali. Dar ideea unui spectacol în care unii actori, mici, joacă ce joacă, după care sînt duși în cabine fiindcă spectacolul nu e pentru vîrsta lor, e o idee cel puțin năstrușnică.

■ Mi se pare total nepotrivit să arunci în luptă însăși opinia copiilor-subiect ai litigiului, din mai multe motive: unul ar fi că percepția lor asupra evenimentelor în care au fost implicați este una distorsionată de reacția adulților din jur (bucuria părinților, satisfacția regizorului, aplauzele publicului etc.). Altul ar fi că nu dispun de dezvoltarea emoțională și de experiența care să îi facă să participe de pe poziții egale la dezbatere.

■ Mai toate taberele care s-au opus psihologului au invocat succesul de care s-a bucurat piesa. Mă întreb: dacă piesa *nu* ar fi avut succes, cum ar fi primit/trăit părinții și copiii această experiență: cu ce resurse, după un efort epuizant depus la realizarea piesei, ar mai fi făcut față unor comentarii dezolante, critice, chiar nepoliticoase? Mai apoi: este succesul piesei strîns legat de utilizarea copiilor minori în rolul Margaretei? Acesta este marele aport inovator care a declanșat urale și aprecieri? Nu e cumva prea puțin? N-ar fi meritat încercată aceeași viziune regizorală folosind, eventual, niște tinere de 18 ani?

■ Să presupunem că data viitoare ne vom întîlni nu cu numele respectabil al domnului Silviu Purcărete, ci cu acela al unui regizor de mîna a doua, nu cu un text celebru, ci cu un mărunt scenariu de periferie, nu cu un succes de public enorm, ci cu cîteva aplauze firave într-o magherniță insalubră, în care cîțiva copii sînt folosiți pentru scene asemănătoare cu cele din *Faustul* de la Sibiu. Am mai fi avut aceleași reacții euforice? Am mai fi etichetat, cu aceeași dezinvoltură, toată întîmplarea ca fiind un act artistic? Nu s-ar fi născut niscaiva îndoieli cu privire la intențiile și talentele celor din echipa teatrală?

■ Jurnalista Simona Chițan e supărată pe aceia dintre noi care avem dubii: spune că e o spectaculoasă împlinire artistică, pe care avem datoria „să nu o ratăm și nici să nu o murdărim cu... micimi și cu nimicuri." Îi atrag respectuos atenția doamnei Chițan că poziția publică a psihologului Copăceanu este cît se poate de calificată: dînsul nu a scris un articol despre calitatea spectacolului, ci unul despre implicarea copiilor într-o piesă destinată adulților. Are voie să facă asta, o asigur pe doamna Chițan, fără să fie acuzat de lipsă de cultură teatrală. E dreptul dumnealui să pună niște întrebări, cît se poate de pertinente, legate de domeniul său de competență. Nu știu, însă, din ce arie profesională vin asigurările jurnalistei că totul e OK și pe scenă, și în suflet, și în spirit.

■ Am mai scris în această rubrică despre copii-actori, de aici și din străinătate, în film sau în teatru, puși în postúri inimaginabile: uciderea sadică a părinților, confesiuni despre abuzuri sexuale, apropierea morții și panseuri despre viață și fericire etc. Majoritatea erau filme interzise minorilor. Este o temă care te pune pe gînduri și e păcat că ea nu naște dialog, ci numai iritări vanitoase. Dar pare firesc: în fond, tot dintr-o vanitate, fie ea și artistică, s-a născut o scenă cu o Margaretă de 10 ani, „dezvirginată" în direct.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Bucate, vinuri și obiceiuri românești, *de Radu Anton Roman, 1998*

Mi-am adus aminte de o carte. Și cartea asta este printre cele 101 cărți ale mele de citit într-o viață românească. Ce-i cu cartea asta? Să privim ce se mînca pînă la această carte. Sărăcia de după 1989 nu a dat șanse mari hranei. Înainte de acest moment, în afara unor bunici și mame tot mai puține, păstrătoare de practică culinară, nu avem decît un haos, o prosteală dată de supraviețuirea feroce. Carne de puneai în gură prin București, ori stăteai la cozi interminabile, ori aveai o relație la măcelărie, ori o rudă binevoitoare îți tăia un purcel. Greu – iar de cartof și fasole îți mirosea gura, că erau singurele mai ușor de găsit pe piață. Pe scurt, incultura supraviețuirii era la mare preț în România. După 1989, avem multe drame. Mai nimeni, de exemplu, nu dădea o șansă roșiei românești. Piața era dominată de speculanți, iar țăranul a început să pună sămînță olandeză de roșii și să picure îngrășămînt toxic pentru eficiență. Haos, din nou. Intrarea McDo pe piață a simplificat existența multora. Era noutate, era ca la cantină. Nu-ți trebuie mare lucru. Puține cîrciumi nu te otrăveau. Așa a apărut, parcă din sine, Radu Anton Roman cu cartea sa, apoi, cu emisiunea. Era și uriaș ca om, și cu vocea voluptuoasă. Așa că a impus. El nu a făcut mare lucru, dar a făcut un gest esențial. A luat rețete vechi, le-a preparat, le-a mîncat și le-a comentat în stilul lui, punînd împreună mîncarea, băutura și șederea cu sinele la masă. A dat demnitate mîncatului. Ceea ce, pînă la el, era pe furiș. Cîți vorbeam de mîncat, mîncare, în viața noastră, în gura mare?

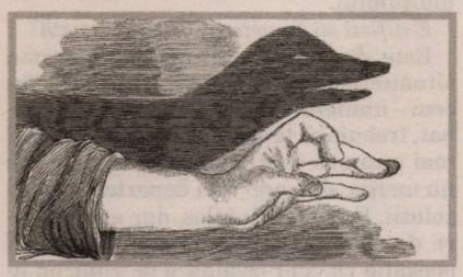

Iaromira POPOVICI

bazar

O călătorie, în familie

Călătoriile cu familia, de cînd eram eu mică, erau o plăcere. Dar, în același timp, modul meu de atunci de a privi lumea era sensibil diferit de cel al părinților – cu care, altfel, mă înțelegeam în mai toate.

Ei voiau să facă totul *comme il faut,* în călătoriile astea: să-mi arate tot ce era de văzut, în așa fel încît orice asemenea voiaj să aibă și așteptata latură educativă. „Tot ce era de văzut" includea, desigur, și frumusețile naturii: mă tot îndemnau să mă uit la peisajele fabuloase, să văd cît de frumoși erau munții, culorile pomilor, cerul mereu surprinzător.

Eu, pe atunci, citeam *Tom Sawyer,* care mi se părea mult mai interesant decît orice peisaj, ca să nu mai vorbim de vreo referire estetico-istorică de pe traseu. Și asta în condițiile în care părinții mei nu erau nici pe departe pisălogi ori lipsiți de poezie în observațiile lor. Își făceau doar datoria.

De altfel, pe vremea aceea, natura mi se părea fără nici un haz. Doar în desfășurările ei extreme, în care dădea aproape tot ce putea (sau cel puțin așa credeam eu, cea neumblată prin lume, atunci), o luam în seamă și mă lăsam copleșită de ea. Îi recunoșteam supremația: la munte, cînd ajungeam pe vreun vîrf, și simțeam apropierea cerului, și, la fel, la mare, cînd veneam mai ales în momente de liniște, dimineața sau seara, și-i percepeam nemărginirea acolo, în zare, la linia orizontului.

Cu timpul, nu știu cum s-a făcut, dar latura contemplativă a tot cîștigat teren și am început să observ natura din jurul meu. Întîi, ce-i drept, chestiile mișcătoare din ea, precum animalele: vedeam, în sfîrșit, păsări zburătăcind și veverițe alergînd. Apoi, încet-încet, plantele (care n-au mai fost doar surse de frunze, flori sau fructe de cules), și apoi, peisajul, așa, în întinderea lui – cîmpia pestriță, dealurile și munții din depărtări și, în sfîrșit, cerul. Toate laolaltă devenind un soi de senzație (n-aș îndrăzni să-i zic „sentiment", căci ar aduce cu cel al naturii, despre care am tot învățat la școală în poeziile eminesciene) a naturii din jur – poetică, dar și benignă, liniștitor-copleșitoare.

Toate astea, repet, au venit în ani buni. E adevărat, atunci cînd am reușit să simt ceva și pe linia asta, mi-am adus aminte de îndemnurile mamei să mă mai uit și pe geam și să scot nasul din carte. Și aici, deja, am realizat că, pe nesimțite, de fapt i-am luat, într-un fel, locul: ceea ce ea făcea cu mine am început să fac – și asta nu de ieri, de azi – cu copilul meu. Aproape fără să-mi dau seama, îi semnalez cam aceleași peisaje pe care ea mi le arăta mie, cu entuziasmul ei de altădată (acum însușit și genuin). El, în același timp, deși nu citește *Tom Sawyer,* are aproximativ aceeași reacție ca mine, cea de atunci, și anume una absentă și plictisită. Peisajele de pe geam sînt un tapet, indiferent aplicat pe geam. Faptul că, din cînd în cînd, se schimbă, e irelevant....

Te mai poate dezmorți din indiferență doar cîte o poveste de familie, cu nostalgie, praf și vinovății. Sau o descindere într-un orășel muncitoresc, la prima vedere destul de verde, la o a doua, din spusele oamenilor, fără speranță. În biroul unde ai de făcut niște acte, te simți, brusc, de parcă ai plonjat în plină (i)realitate a filmelor românești: pe jos e un parchet artificial care imită gresia, pe pereți – pe o parte, o serie de icoane, iar pe cealaltă – cîteva poze din America, din New York și Las Vegas. Pe masa din bucătărie unde se semnează actele e o mușama asemănătoare cu cea din bucătăria bunicilor mei, în versiune roșie.

În orașul următor în care avem treabă, cimitirul e lîngă gară. Gara din centru e, de fapt, o haltă. Pe peron, deși mai trec trenuri, de vreo trei ori pe zi, nu sînt decît trei cîini. După lungi căutări, iese la iveală și singura angajată, care ne ajută să tăiem sticla de plastic pentru cimitir.

Drumul spre cimitir trece, simbolic, evident, peste calea ferată. Peisajul nu e lipsit de farmec, într-un mod sălbatic, abrupt, poetic pe linia *hard*. Singurul izvor din care poți lua apă pentru flori e maroniu. Dar, dacă ai puțintică răbdare, se mai decantează. Iar crucile bătute de ploi și vremi au ceva... adevărat.

Cînd treci înapoi calea ferată (da, se mai poate), în aceeași gară, pe una dintre cele două bănci sînt doi îndrăgostiți care mănîncă un sandviș, trup și suflet. Stăpîna gării iese din cușca ei și stă de vorbă cu cei trei cîini. Totul pe un vesel fundal de ciripituri repetate.

Restaurantul din oraș e chiar curat. Totul e alb, un alb de termopan fără istorie. Dar mîncarea e chiar bună și foarte ieftină. Stăm de vorbă cu un reprezentant plăcut al tinerei generații locale, care pare deschis și dornic să facă treabă. Deja întreprinzător. Concepțiile lui de viață par corecte (după, e adevărat, standardele mele morale deloc absolute). La un moment dat, spune, însă, ceva care mă pune pe gînduri: „Dacă ar mai fi fost Ceaușescu acuma, ce s-ar fi ales de orașul nostru..." Ne despărțim prieteni, și de el, și de oraș.

„Cum am devenit subiectul istoriei, și nu obiectul ei”

– interviu cu Lia PERJOVSCHI –

*Pe artista **Lia Perjovschi** o vezi extrem de rar într-o expoziție la București. La Galeria Ivan s-a deschis pe 19 mai solo-show-ul „Timeline cu martori“. O expoziție pe care ai greși dacă ai considera-o o retrospectivă Lia Perjovschi. În cazul acestei artiste, definițiile uzuale, etichetele trebuie lăsate deoparte. Alături de lucrările sale – diagrame, cronologii, desene, obiecte, pictură, video, fotografii –, înțelegi că arta contemporană nu este un domeniu restrictiv, că arta are capacitatea de a-ți arăta Lumea. Lia Perjovschi privește de foarte sus, fără a folosi un ton al puterii, și face asta de la începuturile sale ca artistă, toate aceste începuturi fiind captate în expoziția prezentă. Am provocat-o pe artistă la un tur în acest „Timeline cu martori“. Expoziția rămîne deschisă pînă pe 2 iulie.*

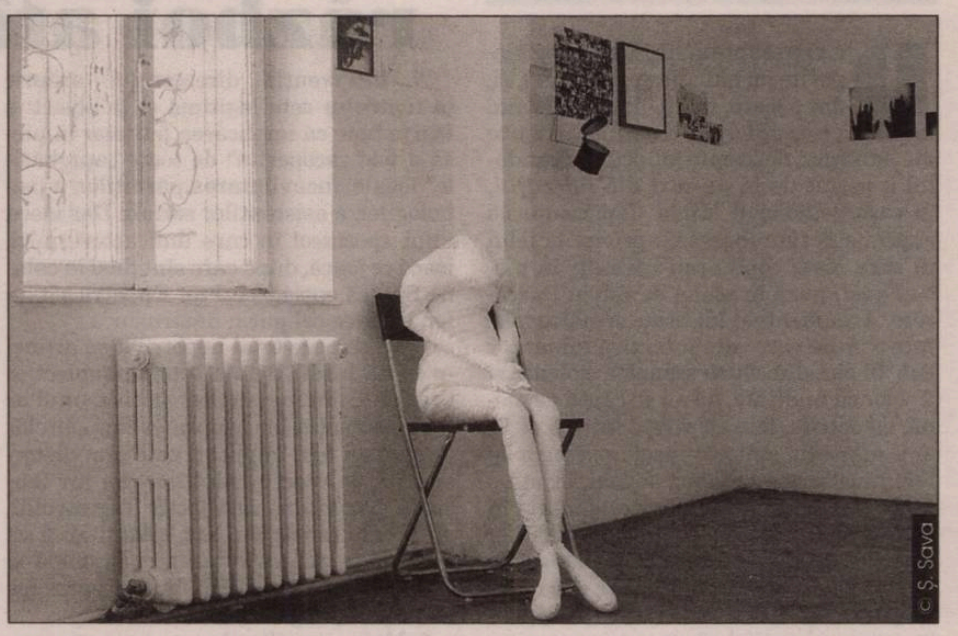

Îmi spuneați că titlul este foarte important. Vă propun să pornim de la el.

Da, *Timeline cu martori*. Îmi place ideea de linie a timpului. Am un timeline pe cultură generală, de la descoperirea focului pînă în 2025, pe care îl întrerup în 1961 – cînd m-am născut – și de acolo dezvolt în paralel istoria personală. În această cronologie generală, am încercat să recuperez descoperiri, invenții, în general ceea ce lipsește din timeline-urile *mainstream*. Acolo ai accentul pe războaie, pe eroi, pe oamenii puternici.

Pe victorie, în general. Pe imagini ale puterii.

Clar, doar puterea. Am vrut să contrazic povestea asta. Nu am putut evita cele două Războaie Mondiale (au schimbat foarte mult). Am inserat o mică istorie a artei (mici replici): la poziția 1914 am Malevici, *Pătratul negru,* în 1953 îl am pe Rauschenberg, care capta lumina și praful pe pînză, și în 1965 pe Fontana, cu pînza perforată, el reușind să ajungă astfel din două dimensiuni în trei, adică în spațiu. Timeline-ul personal are, la început, niște detalii din 1985: un desen găurit, o hartă, un fragment dintr-un nod, o carte rotundă. Îmi plăcea să-mi imaginez traseele mele în oraș, în Sibiu. În același timp, am crescut cu *Burda,* aveam multe tipare, mă fascinau. Pentru cartea rotundă am tăiat pe verticală o carte de călătorii, mai veche, am distrus logica textului, e călătoria mea.

Din tinerețe aveați această viziune de sus, un bird's eye view?

Îmi place privirea generală, fără să mă pierd în detalii. Îmi place să înțeleg lucrurile în ansamblul lor. Dar totul e subiectiv. Nici instituțiile nu pot ieși din subiectivitate, oricît ar fi de riguroase și și-ar negocia selecțiile în grup, tot sînt subiective, în funcție de foarte mulți parametri. Nu putem scăpa. Eu o declar, provocîndu-i și pe ceilalți.

Cît timp vă dedicați unui timeline? E o operă continuă?

Interesul meu pentru ele a apărut în 1997: aveam nevoie de context pentru lucrările mele. Din 1990 am început să studiez arta contemporană – realizînd că nu am învățat nimic despre anii '50-'90, am studiat obsesiv ca să recuperez. Apoi, am simțit nevoia ca, pentru a putea înțelege toată această istorie a artei, să îmi construiesc un context. Dacă privești din exterior și nu te gîndești la context, zici că Malevici e un geniu, cum a venit el cu acest gest categoric, să picteze o pînză neagră. Dar dacă îl pui în context cultural, atunci îți dai seama că atunci cînd el apărea cu pătratul negru, se vorbea despre fizică cuantică. Nu e neapărat un geniu, ci un gest care ne duce mai departe. Să ne calmăm puțin, nu inventăm nimic, nimeni nu a inventat nimic din nimic, e un lanț de contribuții, ai șansa să fii la capătul lanțului, faci un *statement* mai important, dacă ești într-un alt moment al istoriei, ai o altfel de contribuție. Toți vrem să fim *number one,* geniali, și sîntem, dar nu vedem momentul nostru, din cauza acestei presiuni, care e, de fapt, falsă...

La sfîrșitul anilor '80, întrezăresc primele dvs. performance*-uri.*

Am început în 1987, în 1989 mi-am tratat corpul ca pe o foaie de hîrtie, am încercat apoi să îl curăț, să mă eliberez.

Obsesia rețelelor, a nodurilor persistă în timp.

Probabil că mă simțeam legată, condiționată de ceva. Tot în 1989, am făcut un experiment (le consider experimente pentru că nu știam atunci de *happening* și *performance):* mi-am rugat colegii să mă lase să îi pun în cerc, să le leg mîinile și picioarele și să vedem cum simțim aceste dependențe. Au sfîrșit prin a depinde fiecare de alți patru, mișcarea unuia a declanșat un haos, pe care unii îl simțeau puternic, de nesuportat, iar alții – convenabil.

E practic ceea se întîmplă cu toată istoria. Fiecare mișcare o influențează pe următoarea. Aveți ceva de om enciclopedic, omul total, care vrea să știe, să cunoască tot.

Recunosc. Sînt obsedată de timp, să înțeleg cît mai bine tot ce se întîmplă, să aflu ce e nou. În aceste timeline-uri e o selecție de lucruri interesante, nu mă preocupă toate detaliile, mă interesează că noi sîntem în mișcare, pe o planetă care se mișcă, într-un sistem solar care se mișcă, într-un univers care vibrează. În fotografia asta din 1996, din Timișoara, am aruncat în făină multe haine pe care le îmbrăcasem în prealabil. Pentru mine avea importanță și mesajul în sine, dar și spectacolul, urmele pe care le lăsau.

> *„Sînt obsedată de timp, să înțeleg cît mai bine tot ce se întîmplă, să aflu ce e nou.“*

Aceste urme sînt tot forme abstracte și au, din nou, tot forma unor scheme, unor posibile hărți.

Da. Tot, la Timișoara, de data asta în 1993, mi-am creat un *alter ego,* o umbră, memoria mea, o păpușă. Mi-am creat acest personaj într-un timp cînd toți spuneau: „Ceaușescu e de vină, noi nu“ etc.

Continuă și astăzi acest discurs.

Exact. Am vrut, prin această păpușă mare de cîrpă, să îi bruschez, să-i trezesc. Am înmuiat păpușa într-un container cu apă și pigment negru, am aruncat-o de toți pereții și apoi înspre oamenii prezenți, în apropierea lor. Înmuiată în apă, păpușa a devenit foarte grea, exact ca un corp. Surpriza mea a fost că oamenii nu s-au mișcat. Picăturile acelea negre i-au murdărit: oamenii încă erau paralizați în acei ani sau, poate, voiau să-și arate rezistența. Eu aș fi fugit dacă vedeam pe cineva făcînd asta... dar ei au stat.

Din cînd în cînd, în această cronologie a dvs. își fac apariția desenele.

Sursa mea de inspirație în desen sînt copiii. Nu au reguli, par a ști ce fac, sînt hotărîți, vezi că desenele lor arată mult mai bine, mult mai expresiv decît desenele pe care tu încerci să le compui, să le elaborezi. Cînd intră în grădiniță, încep regulile... un fel de a face. Foarte puțini au tupeul să nu facă după reguli, să se salveze.

În expoziție, este și o lucrare video, din 1993, care mi se pare o chintesență a practicii dvs. artistice, și imagini dintr-un alt video ce vă aparține, din 1996.

Sînt imagini dintr-o performanță filmată: am sărit în fața camerei video pînă am obosit, sus, jos (mișcare de întreținere)... Era pe fond de blocuri comuniste, Rahova, 1996. Noi sîntem încă niște experimente, trăim în funcție de politic, toate prostiile lor ne alergizează tot timpul. Am senzația că nu trăiesc pentru mine, trăiesc ca să repar niște greșeli, niște situații, trebuie să fiu atentă la cei din jur, prea mulți sînt fragili și trebuie să intervin. Luptăm foarte mult ca să supraviețuim în România. Cînd am făcut video-ul din 1993, mă gîndeam la un ping-pong, hai să ne jucăm, o pasă celuilalt, am lăsat să cadă din mînă o bilă pe o suprafață transparentă, sub care se afla camera video. Ai senzația că e un dialog, dar nu știi cu cine, poate fi cu privitorul, numai cu cîțiva, cu cineva... M-am gîndit și la Stanislaw Lem, la oamenii de știință, care vorbesc de un univers care gîndește, ne preia ideile, sîntem parte din el, e inteligență. E un dialog între noi și univers, dacă prinzi undele, frecvența, descoperi tot mai mult...

Aveți numeroase diagrame, care vă ordonează cunoașterea, în jurul unor cuvinte și termeni-cheie.

Îți voi vorbi despre una dintre ele. Despre diagrama referitoare la subiect, la identitate (1999-2006). În momentul cînd noi spunem: „eu vreau asta“, cine e acest *eu?* Cel modificat de familie, în școală, alterat de context, de lecturile avute, teoriile postmoderne, mass-media? Toate ne modifică, identitatea e altă chestie instabilă. Lîngă această diagramă e un obiect achiziționat recent, care ne spune că sîntem în război.

O farfurie de carton, cu un pattern *de camuflaj.*

Da, se folosește la *party*-uri, ideea e că noi sîntem în război, deși nu realizăm, ne aflăm într-o nesiguranță în care ne cufundăm tot mai mult. Iar apoi, am un alt obiect, o replică la arta care devine spectacol: vorbim de bani, nu de idei, teorii, vorbim de milioane.

Craniul din diamante al lui Damien Hirst.

E replica mea la el.

O biluță cu paiete aurii, ușoară...

Asta e arta comercială de mare succes: ușoară și cu multe zerouri. În general, eu caut sensul, or, mulți artiști construiesc piste false. Nu înțeleg asta, acum, cînd totul este aruncat în aer, e prea mult, prefer să construiesc ce pot.

Ce vă ține să faceți asta, să fiți artistă?

E o cercetare, o lume din care nu pot ieși, sînt provocată de orice... Mi-am creat propria instituție, Arhiva de artă contemporană (reciclată din 1999 în Muzeul Cunoașterii), mi-am dat seama că poate fi utilă și altora, m-am pus singură în diferite roluri, dar cu pasiune, mi-a plăcut, am făcut tot timpul ce am vrut și, din cînd în cînd, am fost susținută. Sînt mulțumită.

E dificil să fii artistă, femeie artistă?

Este, dar nu am vrut să stau în drama situației, am luptat. Asta trebuie să facem – indiferent dacă ești femeie sau bărbat, trebuie să lupți pentru ceea ce vrei și mai puțin să cauți neapărat de ce, de ce nu merge, să mergi mai departe, să cauți soluții. E bine de înțeles, dar e o pierdere de timp pentru că te ține blocat. Ai senzația că doar celălalt e de vină, or, în mare, totul e despre noi, ține de noi (nu te-ai întîlnit cu cine trebuia, ai ambiții verticale, iar instituțiile au structură orizontală, nu te potrivești cultural cu celălalt...).

Cine sînt toți acești martori din titlu?

Sînt eu, sînt documentele, fotografiile, fragmentele din lucrări sau lucrările în sine. Nu am lucrări secrete, cineva le-a văzut, a fost martor cînd le-am făcut. În restaurare, se delimitează ceea ce se numește un „martor“, un mic timbru în cîmpul pictural, pe care îl izolezi ca să vezi după restaurare cum a arătat, pentru că tu, restaurînd, ștergi orice urmă. De exemplu, la Biserica Crețulescu, găsiți fragmente negre din loc în loc. Și expoziția asta e un martor, o vizualizare a activității mele, mici detalii, ca să văd care au fost ideile, temele, ritmul și desfășurarea.

(fragment dintr-un interviu difuzat în emisiunea Aceasta (nu) este artă *la Radio România Cultural)*

a consemnat Daria GHIU

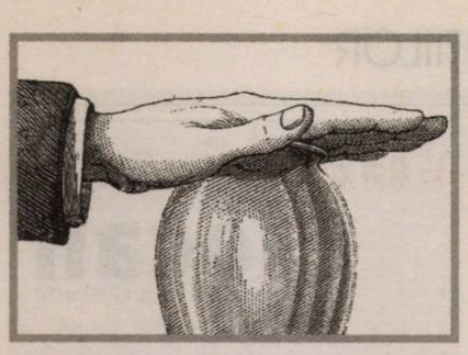

George BANU

scena lumii

Lumea ca spital

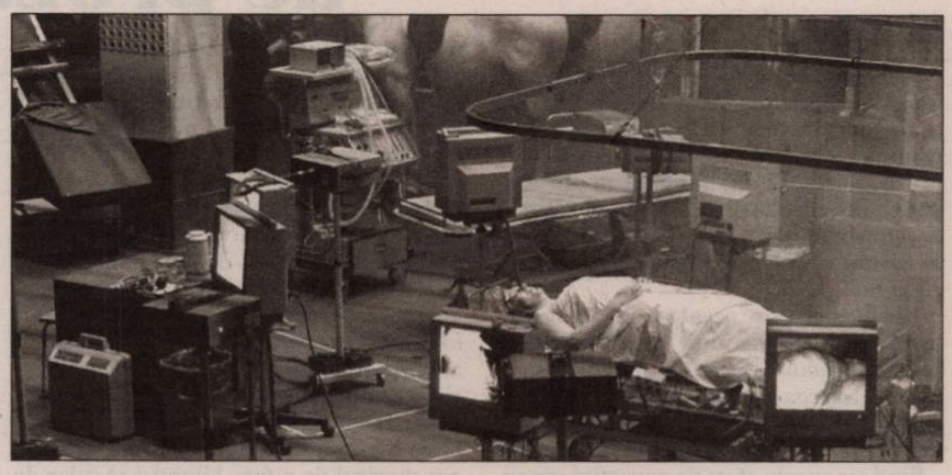

Aniversarea lui Shakespeare a reactivat replici celebre – nu uitate, dar nemobilizate pentru a desemna condiția timpurilor actuale, replici care cîștigă azi o pertinență imediată, căci cum să nu admiți că „lumea și-a ieșit din țîțîni“ și resimți totodată neliniștea lui Hamlet? Cum să nu reverbereze în fiecare din noi celebra constatare a lui Macbeth: „Viața... o poveste spusă de un idiot, plină de zgomot și furie, care nu înseamnă nimic“? Iar Lear, care se afiliază acestui cor al plîngerii, deplora faptul că la început de viață, lacrimile curg pe obrazul copilului și, la sfîrșit, pe acela al bătrînului... Asemenea cugetări ne parvin ca un ecou persistent de altcîndva, ce se confirmă acum. În plină confuzie, căci aceasta-i constatarea: lumea noastră e shakespeariană, derutată și lipsită de repere, lume fără certitudini și perspectivă, lume haotică! Spectacolele recente nau încetat să asimileze dezordinea pe care Shakespeare o constituie în dat tragic al vieții cu rătăcirea ei de azi! Cine poate răspunde la întrebarea: „Unde mergem?“ Direcțiile sînt obscure și resursele limitate. „*No future*“ – cum se spunea odinioară pe fond de scepticism asumat. Și totuși soluții, disperat, se caută, pentru a ameliora situația, fără a spera însă rezolvarea confuziei generale care sa instaurat.

În artă, climatul unei epoci îi afectează pe artiști și, deseori, determină cristalizarea unor figuri recurente care se generalizează și se constituie în răspuns formulat de creatori atenți la „spiritul timpului“. Nu e vorba doar de o contaminare reciprocă proprie unui curent teatral sau literar, ci de un constat comun care se concretizează și se difuzează. „Lumea e bolnavă“ – iată diagnosticul formulat ce se infiltrează în conștiința noastră, pe care scena încearcă să o asume și materializeze. „Lumea e bolnavă“ și Shakespeare, cel mai constant, ne confruntă cu tragicul unei asemenea evaluări.

Diagnosticul formulat conduce nu – ca altădată – la elaborarea unor utopii securizante sau programe consolatoare, ci, dimpotrivă, la asumarea situației în toată realitatea ei. Pentru că „lumea e bolnavă“ s-a impus, în ultimul timp, pe scenele europene, metafora „spitalului“. Spital ce răspunde la situația personajelor, accentuîndu-le dezarmarea, abandonul și maladia cronică. Bolnavi pe scenă și bolnavi în sală, cu toții reuniți prin aceeași nouă condiție comună. Dar medicii sînt lipsiți de remediu și lumea e incurabilă. Ei doar îi însoțesc pe unii și pe alții, personaje sau spectatori, fără a găsi perspectiva remedierii. Soluția paliativă e absentă, boala – cronică și generalizată.

În extraordinarul spectacol shakespearian *Regi în război* al lui Ivo van Hove, ce reunește trei piese istorice – *Henry V, Richard II* și *Richard III* –, toate disputele și crimele politice se efectuează la avanscenă, avînd ca fundal un spital de urgență. Paturi de răniți, surori, perfuzii – istoria exacerbează conflictele care conduc toate la această hecatombă de invalizi și de cadavre nerecuperabile. Coroana de aur, ca și expunerea pe covorul roșu monarhic nu sînt decît vechi reziduuri ce nu protejează contra crimei și violenței. Între spațiile de prestigiu și saloanele spitalului, comunicarea e permanentă și fiecare se poate găsi cînd de o parte, cînd de alta. Spitalul e un destin, răspuns actual adus masacrelor politice. Nimeni nu-i poate scăpa.

Cum să nu evoc aici una dintre cele mai subtile scene din *Povestiri africane,* unde Warlikowski reunea și el mai multe piese de Shakespeare? La capăt de drum și pe fond de reconciliere, Lear și Cordelia se regăsesc reuniți într-un spital. Fata injust expulzată și regele istovit își manifestă afecțiunea regăsită, aflîndu-se unul alături de celălalt, ea pe un scaun mobil, el întins pe un pat medical. Atunci, amîndoi comunică mai profund decît oricînd și spitalul capătă o valoare intens simbolică, aceea a dialogului final, a sfîrșitului dublu, a victoriei asupra erorii inițiale. Shakespeare determină din nou recursul la metafora „lumii bolnave“, indisociabilă de un „spital“ existențial. Refugiu general pe fond de recunoaștere a bolii fără soluții medicamentoase.

O variantă exacerbată a spitalului e azilul psihiatric, și el curent prezent pe scenele lumii. În anii '60, Peter Weiss a propus celebra metaforă a spitalului de la Charenton, unde bolnavi de diverse maladii mentale sînt puși în scenă de Marchizul de Sade, pentru a furniza scenariul Revoluției Franceze. Parabola azilului se impunea atunci, și Brook îi va da o rezonanță europeană, grație unui memorabil spectacol. E interesant de observat că, exceptînd cîteva rare spectacole, cenzura a interzis acest text din teama asimilării spitalului cu diversele societăți comuniste, căci, acum un sfert de secol, azilul psihiatric a fost frecvent utilizat de Kremlin, mai ales, ca armă contra disidenților, cărora li se impunea o claustrare în azil mai severă decît închisoarea clasică. Nebunia derutează spiritul și îl dezorganizează. Ea obligă la confruntarea cotidiană cu boala ce, deseori, contaminează. Azilul psihiatric e versiunea violentă a spitalului. Lev Dodin o știe și, pornind de la experiența sovietică, el va situa *Dama de pică,* opera lui Ceaikovski, într-un azil, într-un loc unde se intră, dar de unde nimeni, niciodată nu iese integru. La Dodin, mai puțin metaforică, referința politică e flagrantă. Trăim mai grav decît sub amenințarea bolii – sub aceea a nebuniei. Alte exemple pot fi evocate: *Ifigenia in Aulis* a lui Gluck care era plasată de Warlikowski într-un azil de bătrîni și o *Walkirie* situată în inima unei clinici echipată cu toate instrumentele indispensabile comei bolnavilor ce trebuiau îngrijiți și reanimați. Romeo Catelluci a utilizat frecvent aceeași metaforă a lumii ca spital care se insinuează simptomatic.

Mats Ek, celebru coregraf suedez căruia i s-a acordat recent, la Craiova, Premiul „Europa pentru Teatru“, a plasat *Giselle* – balet de un sentimentalism adesea execrat de publicul modern – într-un azil psihiatric. Și, brusc, ea capătă o dimensiune tragică, invită la o percepție gravă a situației și la o teribilă confruntare cu declinul rațiunii. Dispozitivul psihiatric nu poate lăsa indiferent. El se constituie în figura explicită a programului comentat și contestat de Michel Foucault în celebra sa carte *A supraveghea și a pedepsi.*

Motivul „spitalului“ pe scena modernă e confirmat și de frecvența cu totul semnificativă a celebrei nuvele cehoviene *Salonul nr. 6,* care s-a constituit azi într-un veritabil laitmotiv al regiei occidentale. Acolo, medicul care pătrunde în „salonul“ psihiatric nu mai poate ieși, căci a devenit prizonier al bolnavului pe care-l tratează. Cînd vrei să îngrijești „lumea bolnavă“, există riscul de a fi infectat, și acela de a nu ieși ca atare din „spital“, metaforă dublă, ce privește în mod egal scena și sala.

Regret și acum că Lucian Pintilie n-a putut duce la capăt proiectul cinematografic cu *Salonul nr. 6.* El a avut intuiția acestui motiv ca diagnostic al timpurilor noastre. Cine-i medicul, care sînt remediile? Întrebări pe care teatrul și opera le pun, confruntîndu-se cu motivul „spitalului“ și cu tot ce implică el ca rană a corpului și a sufletului. Cine ne poate vindeca? Cine ne poate consola?

Cînd vrei să îngrijești „lumea bolnavă“, există riscul de a fi infectat.

Și oare această extensie metaforică a „spitalului“ nu se diseminează în mentalitatea colectivă a epocii? Dacă, de mult, Miloș Forman a semnat capodopera sa cu *Zbor deasupra unui cuib de cuci,* al cărui scenariu a fost des reluat pe scenele lumii, acum, spitalele și medicii se multiplică pe ecranele televiziunii – ale căror seriale integrează, fără să-l asume, adagiul „lumii bolnave“. Televiziunea recuperează discursul artiștilor ce ne confruntă cu alerta implicită pe care o constituie „spitalul“.

***George Banu** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

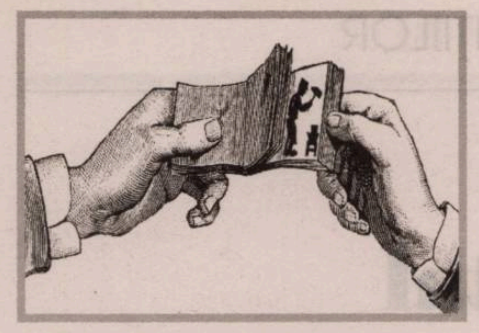

● ***iocan*, nr. 1/2016.**

Marius CHIVU

feedbook

Revista de proză scurtă

Scriam săptămîna trecută despre cum arată în acest moment peisajul prozei scurte la americani. Cu ocazia apariției primului număr din *iocan,* revista de proză scurtă, și dat fiind că m-am ocupat cu predilecție de acest gen în ultimul deceniu, o să scriu în cele ce urmează cîte ceva despre starea actuală a povestirii la noi.

Realitatea este aceasta: în acest moment, dedicat genului scurt nu există nici un premiu literar *(Frumoasele străine* de Mircea Cărtărescu și *Medgidia, orașul de apoi* de Cristian Teodorescu – care ar putea fi considerat însă și roman – fiind singurele cărți de povestiri premiate la noi în ultimul deceniu), nici un festival literar, nici un colocviu critic, dezbatere sau proiect publicistic, nici măcar un site... S-a vorbit dintotdeauna despre poezie ca fiind cel mai nepopular și special gen literar, în timp ce povestirea a fost mai tot timpul la marginea neantului editorial/publicistic. Căci dacă există cîteva edituri care publică, unele aproape exclusiv, altele oricum foarte multă poezie (Brumar, Cartea Românească, Charmides, Casa de pariuri literare, Casa de editură „Max Blecher", Tracus Arte, Vinea ș.a.), dacă există premii, gale, colocvii și festivaluri literare dedicate poeziei (la București, Sibiu, Bistrița, Cluj, Alba-Iulia, Iași, Timișoara) sau reviste (excelentele *Poesis Internațional, Zona Nouă),* proza scurtă n-a avut și n-are nimic din toate acestea. Cel puțin pînă acum, n-a avut o revistă cu un concept serios, care să publice exclusiv proză scurtă, semnată de autori clasici sau debutanți, cunoscuți sau uitați, români sau străini, povestiri selectate și editate atent, cu scopul de a întreține/stîrni interesul și, mai ales, de a forma gustul pentru acest gen.

Proza scurtă a avut însă parte de cîteva lucruri bune în ultimii ani: edituri care au mai publicat, din cînd în cînd, și cărți de povestiri; volume tematice colective; cîteva cursuri de *creative writing;* cîteva antologii internaționale (trei, mai exact: două *Granta* și o *McSweeney's),* mai multe antologii de gen (fantasy/SF/horror la Nemira), o antologie autohtonă de generație *(Best of. Proza scurtă a anilor 2000,* Polirom, 2012) și un top anual al cărților de proză scurtă alese de cititorii site-ului bookaholic.ro, care, deși nu se poate lăuda cu o selecție curată (practic, orice nu e roman apare ca proză scurtă), are meritul de a face bilanțul cărților de povestiri de la noi. Cu toate astea, e o imagine tristă.

Săptămîna trecută îi citam pe Laurie Hertzel și pe Lincoln Michel, care, pe de o parte, menționau volumele de proză scurtă premiate în ultimii ani în State ca pe un semn de revigorare a genului, iar pe de altă parte, se întrebau de ce nu există secțiuni speciale în cadrul marilor premii și pentru proza scurtă, pusă întotdeauna să concureze, de ochii lumii, fără șanse reale, cu romanele. Dacă lumea literară dă premii poeziei întrucît consideră că e important să fie recunoscută și promovată, de ce nu se întîmplă același lucru și cu proza scurtă? – se întrebau cei doi, nu înainte însă de a menționa importanța celor cîteva mari premii și antologii dedicate exclusiv genului scurt: The Story Prize, O. Henry Prize, The Pushcart și, firește, The Best American Short Stories, plus nenumăratele reviste (cîteva sute, de altfel) care publică povestiri, începînd cu celebrele *The New Yorker, Granta, Tin Housse, Esquire, Harper's* ș.cl. (Edițiile românești, apropo, ale acestor ultime două reviste au renunțat la secțiunea de ficțiune.)

Întrebarea privind inexistența unui premiu pentru proza scurtă ar merita pusă și la noi, doar că, în lipsa (revigorării) genului, nu știm cît de legitimă ar fi. Și astfel se întrezărește forma cercului vicios: nu există proză scurtă pentru că nu sînt reviste și premii care s-o stimuleze, sau nu există reviste și premii pentru că oricum nu se scrie proză scurtă? Putem avea însă un posibil răspuns dacă privim în ograda poeziei. De undeva trebuie început. O spune și Florin Iaru în editorialul primului număr al acestei prime reviste de proză scurtă de la noi, *iocan:* „Dintre toate subspeciile prozei (roman, eseu, memorialistică), proza scurtă e regina armelor și, în același timp, cea mai urgisită Cenușăreasă. Să fim exacți: numai în România. Pretutindeni altundeva, povestirile cunosc un succes constant. În SUA sînt peste 200 de reviste de profil. *Mda, iar ne comparăm cu America...* OK, atunci, alt exemplu: în Ungaria, Raymond Carver a vîndut 50.000 de exemplare. În România, 1000. *În România nu se citește.* Dar de ce nu se citește? Fără să părem mai deștepți decît restul lumii, am ajuns la concluzia că e un cerc vicios. Scriitorii nu se îndeamnă la acest gen, cititorii n-au ce citi și și-au pierdut obișnuința, iar editurile strîmbă din nas văzînd statisticile. De aceea, ne propunem să promovăm proza scurtă bine scrisă, cea care îl ia pe cititor pe sus și nu-l lasă din mînă pînă la încheierea tramei."

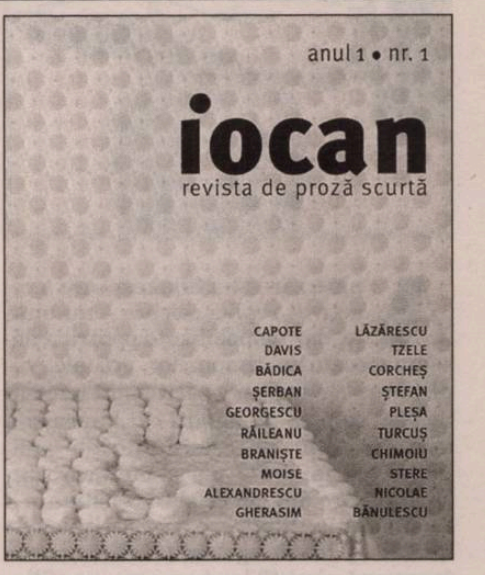

Cine sînt autorii acestor proze scurte bine scrise? Scriitori din orice generație, dar mai ales debutanți, aspiranți, încă necunoscuți – oricine scrie sau ar fi vrut să scrie proză scurtă, dar pînă acum nu avea cine să le citească textele și nici nu aveau unde să le publice. Selecția editorilor (Florin Iaru, Cristian Teodorescu și subsemnatul) face ca prozele publicate să aibă deja un gir profesionist. Revista va publica și povestiri în avanpremieră (în general, din autori străini, dar și din români), plus o proză scurtă a unui maestru român uitat, mai puțin cunoscut, de redescoperit. Căci trebuie recuperată tradiția, atît cît e!

iocan nr. 1 înseamnă, așadar, 20 de proze scurte de tot atîția autori, însumînd 150 de pagini, într-un număr ilustrat cu fotografii de Claudiu Popescu și editat de Vellant. Încercați proza scurtă – e ceea ce lipsea, dar, mai ales, ar putea fi ceea ce căutați!

PUBLICITATE

aproape de carte

Diana BĂDICĂ

Florinel

(fragment)

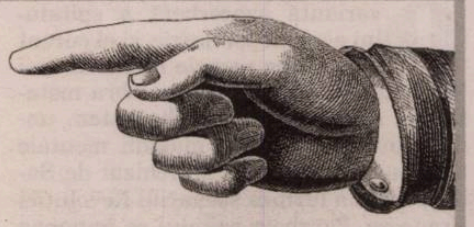

Fratele meu a murit cînd eu aveam 5 ani. Părinții mă duseseră la bunici, pentru că Florinel era internat de cîteva luni și nu existau semne de ameliorare a bolii. Doctorii credeau, de altfel, că are șanse minime să trăiască și sugeraseră internarea lui într-un centru de îngrijire a persoanelor cu handicap. Părinții erau convinși că la Slatina nu era aparatură cu care să se vadă exact ce se-ntîmplă în creierul lui și că neurologii îi puseseră diagnosticul greșit – hidroencefalie.

Înainte de '90, nu puteai să trimiți un bolnav în ce spital voia familia lui și sub nici o formă să declari că spitalul din orașul în care profesai nu avea aparatură de specialitate, iar tata știa asta și a dus neurologului folie de aluminiu de la lucru, ouă, păsări și o jumătate de porc de la țară, numai să obțină un bilet de trimitere pe sub mînă. Neurologul, pînă la urmă, a semnat documentul, doar că la spitalul Bagdasar a fost confirmat diagnosticul și o doctoriță miloasă le-a explicat, fără să folosească termeni medicali, ce înseamnă hidroencefalie. Deși mama avusese o sarcină fără probleme, creierul lui Florinel nu se dezvoltase, era minuscul, așezat într-o parte a cutiei craniene inundată de lichid cefalorahidian. Ce știau medicii era că, atunci cînd avea convulsii, în creierul lui se scurtcircuitau elemente din tratatele de biofizică, în timp ce noi știam cum i se zvîrcolea corpul ca cel al păsării care se zbate să trăiască după ce i s-a tăiat gîtul. Doctora spunea că voma era o reacție normală, dată fiind furtuna care i se producea în creier, dar noi vedeam cum voma țîșnea ca apa dintr-o conductă spartă, iar mirosul ei de medicamente descompuse în mîncare intrase în pereții apartamentului de la etajul 1 în care locuiam.

Părinții au înțeles atunci că nu aveau cum să se lupte cu boala și, la întoarcerea acasă, l-au internat într-un centru de îngrijire din județ. Mergeau să-l viziteze la trei-patru zile, așa că mă lăsaseră la bunici pentru o perioadă pe care nimeni nu putea să o estimeze. Era începutul lui iunie. Îmi aminteam de Florinel doar înainte de culcare, atunci cînd bunica mă punea să repet după ea: „Ajută-l, Doamne, pe frățiorul meu Florinel să se facă bine..."

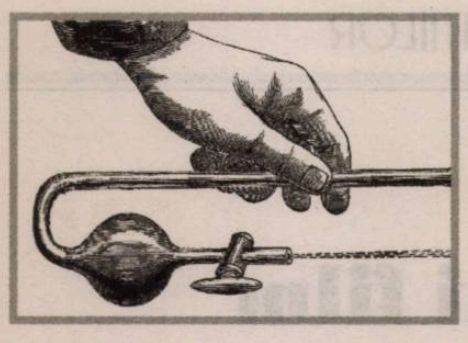

Oana STOICA

rosencrantz & co

Berlin. Dada

Theatertreffen, *showcase*-ul teatrului de limbă germană organizat în fiecare an, în luna mai, de Berliner Festspiele, este un eveniment amplu, cu zece producții selecționate (cele mai bune spectacole din anul precedent) și seminare, ateliere și programe de dramaturgie care includ invitați străini. Se creează o placă turnantă care conectează teatrul german cu restul lumii, funcționînd ca o rețea de relații, platformă de prezentare și diseminare, dar și ca laborator de creație.

Interesant este procesul de alegere a celor zece spectacole. Theatertreffen are forța unui eveniment de prim rang, dar în același timp, se confruntă și cu acuzații de conservatorism, o evidentă opțiune pentru *mainstream* și prea puțin interes pentru zona independentă. Selecția de anul acesta susține acest reproș, producțiile fiind conservatoare ca estetici, însă unele dintre ele au atins teme extrem de sensibile ale actualității mondiale.

E o ruptură între răceala de pe scenă – un brechtianism sec, fără nuanțe – și căldura din sală.

Juriul care selectează spectacolele este alcătuit din șapte persoane, fiecare cu un mandat de trei ani, care nu începe și nu se finalizează în același timp pentru toți. Astfel, în fiecare an, o parte din juriu își termină mandatul și este înlocuită (se evită regurgitarea acelorași gusturi și viziuni, ceea ce în România, dimpotrivă, se cultivă: deși juriile UNITER se schimbă anual, practic sînt cîteva persoane care se rotesc în componența lor; la Festivalul Național de Teatru este un singur selecționer cu un mandat de trei ani, care poate fi reînnoit etc). Cei șapte membri ai juriului (critici) au văzut într-un an aproape 400 de spectacole în trei țări (Germania, Austria, Elveția) – volum uriaș de muncă și material pentru ample și aprinse dezbateri. Au existat situații cînd unul dintre membrii juriului a scris o recenzie negativă unui spectacol selecționat, făcînd opinie separată față de colegii săi. Anul acesta, realitatea a fost mai dură decît altădată. Juriul s-a confruntat, în timpul călătoriilor, cu problema migranților, cu granițe închise, proteste, tabere de refugiați etc. Scena germană a absorbit noua problemă și a concretizat-o în texte și spectacole, considerînd că este de datoria teatrului să devină portavocea dezbaterilor despre situația refugiaților. Astfel, juriul și-a pus problema dacă e etic să selecționeze spectacole care abordează chestiunile acute ale societății, chiar dacă estetic, unele dintre ele sînt deficitare. Concluzia pare să fi fost „da", căci din cele cinci spectacole văzute, cele politice au fost interesante ca temă, dar discutabile ca formă. Despre asta însă – într-un articol viitor.

Să ne întoarcem la juriu. Să nu ne imaginăm că toată Germania mîngîie pe cap refugiații. Nu toată lumea a simpatizat cu tema migranților, iar manifestarea opoziției a luat diferite forme. Regizorul Alvis Hermanis s-a retras dintr-un proiect în semn de protest pentru implicarea Teatrului Thalia din Hamburg în mișcarea „Refugees Welcome". Și asta e doar una dintre reacții. Cert este că spectacolele despre refugiați sau despre conflictul din Orientul Mijlociu au fost selectate în festival. Și apropo de probleme sociale, reprezentanta guvernului federal scrie în caietul-program al festivalului despre egalitatea de gen, despre numărul mare de regizoare și dramaturge implicate în eveniment, nu ca o favoare făcută corectitudinii politice, ci ca o prezență firească.

Publicul german a fost o surpriză prin entuziasmul său efervescent, asta chiar la spectacole austere, poate stimulative intelectual (pentru germani, căci erau conectate direct la politica locală), dar nu și estetic. E o ruptură între răceala de pe scenă – un brechtianism sec, fără nuanțe – și căldura din sală. Am aflat însă că publicul poate fi și rece, ba chiar huiduie dacă îi displace o producție.

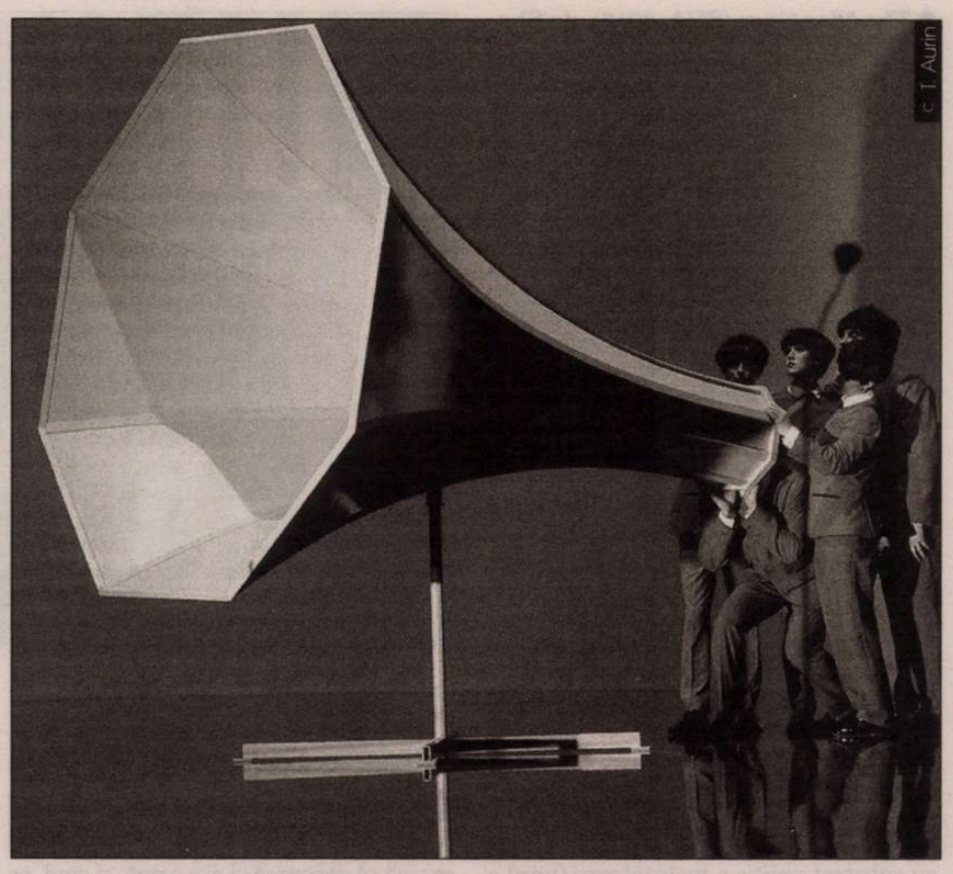

Pîlnia și Stamate

● ***der die mann*, text: Konrad Bayer, regie și scenografie: Herbert Fritsch, costume: Victoria Behr, light design: Torsten König, direcția muzicală: Ingo Günther, dramaturgie: Sabrina Zwach. Cu: Florian Anderer, Jan Bluthardt, Werner Eng, Annika Meier, Ruth Rosenfeld, Axel Wandtke, Hubert Wild, muzicieni: Ingo Günther, Michael Rowalska, Taiko Saito, Fabrizio Tentoni Volksbühne am Rosa-Luxemburg-Platz, Berlin.**

Dincolo de divergențele dintre membrii juriului, a existat un spectacol care a fost acceptat de toți: *der die mann,* pe un text de Konrad Bayer (dadaist austriac, membru al Grupului de la Viena în anii '50, care s-a sinucis la 32 de ani) în regia unui star al scenei germane, Herbert Fritsch, la Volksbühne (încă teatrul lui Frank Castorf). Spectacolul este o demență serioasă (dar foarte amuzantă), intens urmuziană – există un uriaș megafon pe scenă, care amplifică/anulează/distorsionează vorbirea; oricum, textul este construit din cuvinte inventate, cu aparență de limbă germană *(grammelot)* sau fraze fără sens, care generează sens prin muzicalitate. Muzica, originală (contemporană) și *live,* susține fluența discursului vorbit, care se transformă, de fapt, tot în muzică. Este o producție intens auditivă, simfonică și în același timp, intens vizuală, o combinație între dada, Lady Gaga și Andy Warhol (la ultimul m-au trimis decupajele de culoare și personajul multiplicat). O operă („pentru mine totul este operă" – spune Herbert Fritsch) suprarealistă vorbită, în care factorul uman – un personaj multiplicat care funcționează sincronic, dar nu ca multiplu identic, ci ca multitudine de variante ale aceluiași element – este utilizat tot ca instrument muzical. Întreg spectacolul combină o formă performativă precisă (coregrafia pe turnantă obligă actorii la mare precizie în mișcare, cu efecte surprinzătoare, deși tot Herbert Fritsch ne-a spus că trucurile sînt simple) cu improvizația pe care o presupune *grammelot.* De altfel, actor la origine, Fritsch a permis actorilor să improvizeze pe teme date, nu doar pe scenă, la repetiții, ci și singuri, acasă. Regizorul a lăsat ideile și fanteziile să circule, fără să le blocheze într-o structură dinainte stabilită. Și totuși, spectacolul este precis în desfășurarea lui, cu improvizații cu tot. O colorată lume dada, cea mai bună pe care am explorat-o vreodată. *(va urma)*

Călătorie realizată la invitația Ministerului de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Institutul Goethe și Ambasada Germaniei la București.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

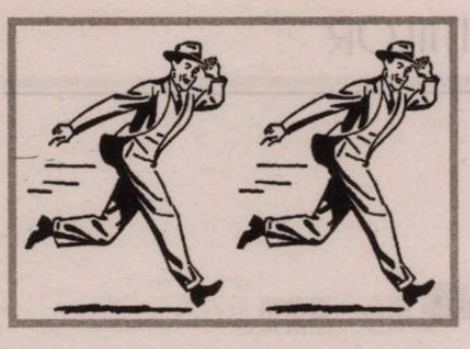

Ancuța PROCA

dilematograf

În căutarea unui film

● ***The Nice Guys* (SUA, 2016), de Shane Black.**

Cea mai inspirată parte din *The Nice Guys* – o comedie cu accente *noir* în care superfluul e la mare cinste – e și cea mai evidentă: cuplul format din Holland March și Jackson Healy (Ryan Gosling și Russell Crowe) (unul detectiv de mîna a treia, cu vădite probleme cu alcoolul, celălalt – bătăuș angajat de adolescente), care încearcă să rezolve un caz de proporții (nici mai mult, nici mai puțin decît o conspirație globală a industriei auto și a celei pornografice) și ne amintesc în fiecare clipă că sînt oamenii cei mai puțin potriviți pentru a face asta. Treaba regizorului Shane Black (cunoscut ca scenarist pentru *Armă mortală* și ca regizor al lui *Kiss Kiss Bang Bang)* e să ne indice, de fiecare dată cînd nivelul așteptărilor noastre crește, că nu e cazul, personajele nu vor deveni mai bune în ceea ce fac, nu vor bea mai puțin și, dacă vor reuși să rezolve cazul, va fi cel mai probabil datorită altcuiva – de pildă, fetei de 13 ani (Angourie Rice) care îi însoțește – sau pentru că soluția le va cădea de-a dreptul de sus.

Comedia pe care o construiesc Gosling și Crowe e un *slapstick* în care simpla lor alăturare întru salvarea unei fete pe nume Amelia și a unui film pentru adulți cu substrat politic e încîntătoare (unul e constitui Los Angeles-ul *glamorous,* decadent și corupt al anilor '77, această variație rămîne modestă. Lipsa sa de finețe reiese, de plidă, dintr-una dintre scenele cu trei personaje și un pistol, în care Holland și Jackson se apără năucind adversara prin multă vorbă, în timp ce încearcă să găsească și ei o armă, și cînd, pe sînt atinse în unul dintre cele mai criticate momente ale filmului, în care aceeași fată e pusă să discute cu o prostituată o scenă de film porno.

Lucrurile în care excelează Black țin nu de profunzimi, ci de suprafață.

Lucrurile în care excelează Black țin nu de profunzimi, ci de suprafață. Relația de prietenie dintre Jackson și fiica lui Holland are cîteva tentative de sondare a unor profunzimi și a unui umanism pe care Jackson le îngroapă cît mai adînc posibil, dar Black refuză să-i ofere o aură de erou romantic prea pronunțată, păstrînd discuțiile lor legate de crimă, pînă la final, tot în limitele unei superficialități. Formalismul lui Blake e o măsură a aceleiași preferințe pentru suprafețe, fiind îndreptat spre textúri (cămășile hawaiiene ale lui Jackson, cravatele cu *pattern*-uri intenționat infantile purtate de Holland), spre decoruri (cadrele sînt dezechilibrate tocmai de importanța acordată decorului în detrimentul personajelor) și culori (posibila referință la un Domn Albastru din *Profesioniștii crimei / Reservoir Dogs* e făcută printr-un personaj care devine, la propriu, albastru). Reconstituirea acelui Los Angeles rămîne și ea la acest nivel superficial, al trecerii de la o petrecere la alta, în care crima organizată e reprezentată de *glamour*-ul lui Kim Basinger și, deși își concentrează intriga asupra unui film aparent facil, în realitate politic, *The Nice Guys* rămîne doar facil. Atenția acordată intrigii detectiviste e pur instrumentală în conceperea comediei, fără ca spectatorul să fie implicat pas cu pas în dezlegarea ei, fără ca acest *mystery* să suscite curiozitate și să promită o rezolvare, cam în aceeași măsură în care e tratat și substratul politic. Încercarea de a face din această facilitate artă nu e mai prejos decît atacarea unor probleme mari, însă *The Nice Guys* nu merge pînă într-acolo, nu depășește limitele imaginative ale unui cinema comercial.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

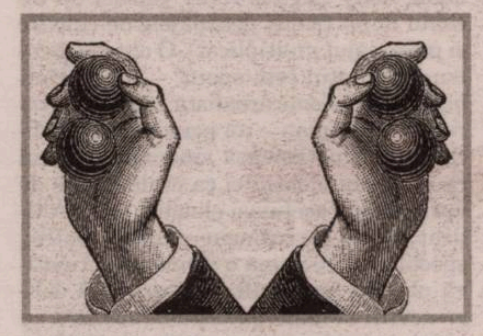

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Déjà-vu metal

● **Bring Me the Horizon, *That's the Spirit,* Columbia Records, 2015.**

Acum zece ani, o trupă din Sheffield se alinia curentului deathcore, debutînd discografic cu un album numit *Count Your Blessings*. Monoton și ezitant, dar avînd momente interesante, mixul lor de thrash metal și hardcore se transfera pe un al doilea LP, lansat doi ani mai tîrziu – *Suicide Season*. Anul 2008 era, însă, și cel în care în muzica produsă de Bring Me the Horizon începea să se simtă începutul unei tranziții, care avea să o mute complet în altă dimensiune. Față de *CYB, SS* era mult mai epic, atmosferic și accesibil. Ce a urmat, *There Is a Hell, Believe Me I've Seen It. There Is a Heaven, Let's Keep It a Secret,* în 2010, și *Sempiternal,* în 2013, a traversat aceeași tendință, cele două discuri marcînd pași apăsați către metamorfoza stilistică integrală. Metalcore-ul anilor de început devenea, pur și simplu, (nu) metal, acest lucru însemnînd cosmetizarea și deschiderea muzicii grupului britanic către o audiență mult mai numeroasă.

That's the Spirit, albumul din 2015, a venit să închidă acest traseu. Tranziția era, în momentul de anul trecut, completă. Surprinzător, un subgen muzical ca nu metalul era readus la suprafață de o singură formație, provenind din Anglia. Această rețetă sonoră a funcționat de minune, locul al doilea ocupat atît în UK Albums Chart, cît și în Billboard 200 spunînd totul. Dar, dincolo de superlativele cantitative, muzica de pe *That's the Spirit* este captivă unor formule care lasă vederii, în consecință, limitele creative ale grupului. Dacă producția este curată și inofensivă – obsesia radio-ului încă scurtcircuitează sinapsele generației Spotify –, scopul compozițiilor este să placă cu orice preț.

Majoritatea imnice și construite din fragmente explicit acrosante, trimițînd săgeți înamorate către Linkin Park, dar și către Muse, vorbind pe limba tuturor, încercînd să fie în același timp și rock alternativ, și metal, și pop electronic, piesele de pe *That's the Spirit* reușesc să fie plictisitoare pe măsură ce devin tot mai bombastice. Fără să apeleze altfel decît întîmplător la moștenirea metalcore – doar „Happy Song" mai amintește de începuturile formației engleze –, Bring Me the Horizon pare a-și dori din răsputeri să-i găsească izbăvirea rock-ului mainstream. Dacă te uiți, cum spuneam, la cifre, chiar o face. Dar dincolo de ele stau silueta și numele – decupat dintr-o replică a ultimei părți din seria *Piratii din Caraibe* –, ale unei trupe care, deși încearcă să spună altceva, nu reușește decît să dezgroape un gen muzical dispărut. Reanimat, dar nu foarte departe de forma inițială, acesta poate să ne spună că nostalgia vinde, dar nu e chiar întotdeauna o afacere pe placul tuturor.

Bring Me the Horizon va concerta la ediția din acest an a Electric Castle, care se va desfășura între 14 și 17 iulie 2016 la Bonțida, județul Cluj. Puteți găsi mai multe informații despre eveniment pe site-ul festivalului – electriccastle.ro.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Lucruri mici și foarte mici?

Cred că au fost opt cutii mari de poștă. Atît am trimis înapoi în România, după cei șase ani coreeni. Le-am strîns și le-am sortat repede și obosit, cam în cinci zile, la întoarcerea dintr-o excursie – lungă, bună și terapeutică, în Asia de Sud-Est. Vreo două bagaje mari de cală, maximum de mînă și cam asta a fost tot din cele patru case în care am locuit. Tot?

Mai făcusem o triere, masivă, credeam eu, la mutatul din apartamentul al treilea, în rezidența universitară. Imaginea unui dormitor cu un munțișor de obiecte – haine de toate anotimpurile, groase, late, lălîi și nebalcîze, brichete (sute, literalmente), cuiere, saltele, perne, lenjerii, farfurii, cuțite, linguri, furculițe, oale și ulcele, umerașe, cuiere, umbrele (zeci), decorațiuni și decorațiunașe de baie, de cameră, de stat în cap Zen – m-a urmărit mult, mult timp, ca un mic demon depielizat, umbros și lipicios ca-n gravurile lui Dürer (am această dilemă – frivolă, recunosc –, cum e posibil ca un om atît de frumos ca Albrecht Dürer să deseneze atît de depresiv?). Eu le cumpărasem, nu mă obligase nimeni, îmi consumasem cu ele toată energia negativă, credeam, în cumpărături demiterapeutice, în continue adaptări, inutile. Noroc că în Coreea nu prea se aruncă, știam că ajung unde/la cine trebuie.

Nu mi-era clar nici măcar atunci, în fața celor opt cutii, în chiar dimineața plecării din Coreea (aveam avion noaptea), în fața ultimelor ore, inevitabile, dacă regret plecarea de acolo (cu toată oribila perioadă ultimă) sau dacă mi-e teamă de reîntoarcerea în România. Mi-era foarte clar însă un lucru: știam că, în ciuda a toate, lăsam în urmă un loc unde bunul se vede mai bine în societate decît răul, și mă reîntorc acasă, unde această dilemă atîrnă încă foarte, foarte apăsător în viața de zi cu zi. În fine, ca în toate manualele proaste de psihologie, mi-am făcut „păturica" confortului psihic: cutiile cu obiecte recognoscibile, micul univers reconstruit coconic. Nu voiam să renunț, nici în ruptul capului, la o veioză mare de un metru și jumătate, din hîrtie presată de orez, cu modele florale, primită în dar de la două prietene foarte dragi. Mai bine muream puțin, cred. Așa că, în noaptea de dinainte, tot cu două foarte dragi prietene, două femei *mi-nu-na-te,* am legat-o, am împachetat-o, am bibilit-o și am hotărît s-o pun la cală. „Ia-o, o să-ți țină de cald acolo" – așa mi-a zis. Știam, de aceea nu voiam să renunț la ea. Nici fără o vază mare nu voiam să plec, din ceramică verde, cu incrustații cu cocori, primită de la haiosul profesor Kim, de la cehă, căruia îi ziceam „sufletul campusului Yongin", așa de inimos era. Ambaleaz-o și pe ea, scrie de o sută și o mie de ori pe cutie *„fragil",* și gata, puteam pleca.

Am ajuns, am fost depresiv toată primăvara aceea, m-am mutat în noua casă. Am vrut-o cît mai simplu mobilată, am stat fix o zi să aleg/cumpăr mobila în toată casa (spre disperarea tatălui și a fratelui meu, și mai speedygonzalez decît aș fi eu vreodată). Că tot a avut *Dilema veche* un număr tematic cu „Acasă" săptămîna trecută, măcar atît să fi învățat și eu din multele case pe două continente în care am locuit pînă la această vîrstă tînără: că locul de acasă îl simți, vorba Anei Maria Sandu, nu-ți trebuie multe paraponuri.

„Nu vă uitați în spate?
Vă salută foarte mult prietenii."

Degeaba. Nici patru ani nu au trecut, și am revenit la obiecte. Frumoase, cumpărate sau dăruite de oameni dragi, alandala, cald așezate, zic eu, dar multe. Îmi plac foarte mult florile. Tăiate, în ghiveci, de grădină, de seră, îmi plac. Îmi cumpăr, le așez, le îngrijesc, le fac conversație, le cert. La mutarea din penultimul apartament, angajații companiei de mutări – îi fac și acum din ochi, doi masculi alfa locali – au luat ghivecele, cu suport foarte elegant, din ceramică, la care renunțasem pentru că nu mai aveam loc în mult mai micul spațiu în care mă mutam (spunîndu-le fie să le ia ei, fie să le lase pe casa scării) și le-au trîntit fără nici o mizericordie, claie peste grămadă, ucigîndu-le instant, într-un căruncior de plastic, rîzînd, scuzată fie-mi expresia, ca proștii. Dar nici nu au trecut zece minute și au scăpat pe scară un ditamai televizorul, pe statele de plată ale universității, și decontabil de către firma de mutat. Cu tot profesionalismul unor atari firme locale, reale, nu știu, echipa aceea era cam beleuză. Nu mă bucur niciodată de rău, dar fix așa s-a întîmplat.

„Nu iei, mamă, cu tine nimic pe lumea ailaltă" – sînt cuvintele spuse blajin, pe care bunica mea, bunicii mei, mi le-au tot spus. Sînt cuvintele pe care le auzim de la oameni înțelepți, la o vorbă de final de masă, în amieze frumoase. Cînd, în sfîrșit, mașina șefului meu coreean de departament a demarat, noaptea, din fața rezidenței universitare, încărcată de bagaje și cutii, cu tot sufletul greu, am mai avut micul curaj să-l ascult, cu toată româna greuță care, în acel moment, mă enerva, zicîndu-mi: „Nu vă uitați în spate? Vă salută foarte mult prietenii." M-am uitat, nu m-aș mai fi uitat... Cu mîna de gîtul ei, sprijinindu-se de corpul ei mic, un ditamai recele, indiferentul, jemanfișistul, găliganul de prieten plîngea în hohote. Asta da, am luat cu mine, și-mi ține de cald chiar și cînd afară e august, în mijlocul Pieței Unirii.

PUBLICITATE

FP România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

Abu Mohammed știe pe de rost ce obstacole trebuie să treacă: să obțină cinci certificate diferite de limba germană, să obțină o licență pentru a lucra mai multe luni sub supravegherea unui medic autorizat, după care să se înscrie într-un proces de înregistrare pentru doctorii non-UE, ca să poată practica. Fiecare etapă aduce noi frustrări. Un singur curs de limbă poate costa 1.000 de euro; autorizarea cere luni de pregătire, iar organizațiile private oferă cursuri și training pe bani.
– *Elisabeth Braw, FP România nr. 51 (aprilie/mai 2016)*

FP România – revista americano-română de politică globală, economie și idei.

PUBLICITATE

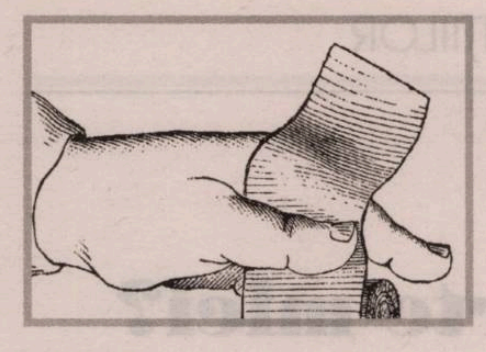

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

The Economist

– bastionul capitalismului bun –

The Economist, una dintre puținele publicații globale de succes, a trecut în ultimul an și jumătate prin două schimbări importante: numirea primului redactor-șef femeie din istoria publicației, Zanny Minton Beddoes, și trecerea în mîinile altor proprietari a 50% din acțiuni. Pe ce se bazează în continuare succesul publicației și care sînt punctele slabe?

În ultimii ani, tirajul tipărit al revistei a scăzut cu numai 20%, de la 1,5 milioane la 1,25 de milioane distribuite global – mai ales în SUA, deși publicația este realizată la Londra. Pierderea e mai mult decît compensată de edițiile digitale ale publicației (site, mobil sau tabletă), care depășesc în prezent 300.000 de exemplare, iar Zanny Minton Beddoes, redactorul-șef al revistei, de la 1 februarie 2015, afirma recent într-un interviu din *Media Guardian* că pierderea din tipar se leagă de dorința de „a scăpa de exemplarele în vrac și a transforma cititorii în abonați digitali pe termen lung". Cu alte cuvinte, o doză de stabilitate în plus față de volatilele exemplare vîndute la chioșc.

Ce caută publicul în *The Economist?* Fiindcă sînteți cititori ai *Dilemei vechi,* e foarte probabil să o fi răsfoit măcar o dată sau să fi ajuns la una dintre bine pusele ei la punct ediții digitale. Ați remarcat în acest caz că revista nu se ocupă numai cu economia, ci și cu geopolitica, știința și tehnologia, cultura – e drept, toate filtrate în mare măsură prin prisma business-ului. La fel de vizibile sînt stilul simplu, clar și familiar al revistei (într-o zonă tematică pe care majoritatea autorilor români n-ar mai ști cum să-și îmbîcsească textele cu neologisme și chiar barbarisme), și mai ales abordarea de analiză uneori succintă, alteori extinsă, dar întotdeauna convingătoare și foarte argumentată, cu cifre și informații solide asupra subiectului.

Curios, în spatele acestei abordări tranșante, dar cu aparență neutră, se află un *parti-pris* asumat în mod repetat, încă de la fondarea revistei: acela al liberalismului de filiație David Hume – Adam Smith. În interviul citat, Minton Beddoes afirmă: „Sînt profund liberală. Promovez agenda liberală cu pasiune. Liberalism social... dar și economic și financiar." Cu alte cuvinte, sub cifre, raționamente seci și titluri-sentință, dar neutre, se află o poziție ideologică clară. Redactorul-șef spune că publicația a pus accent pe coperte *non-news,* adică luări de poziție, care pot fi rezumate prin formula *viewspaper:* opusul *newspaper,* adică nu o publicație de *news*/știri, ci de *views* – puncte de vedere.

Curios e modul cum sumarul descris mai sus se suprapune peste o listă de 13 teme privilegiate, pe care o publica, la puțin timp după primul număr, James Wilson, omul de afaceri care a fondat *The Economist,* sub formă de ziar, în 1843. Wilson lansase publicația ca să combată adoptarea așa-numitelor Legi ale porumbului, care taxau importurile de cereale pentru a păstra competitivitatea producătorilor englezi. Cu alte cuvinte, *The Economist* a fost la începuturi o publicație liber-schimbistă, doctrină care sună azi vetust și generează ironii. Lucru care duce la, posibil, cea mai mare nedumerire legată de succesul la timpul prezent al revistei: în niște ani care au fost descriși ca postistorici, în care stînga pare singura opțiune politică civilizată dinaintea paiațelor de dreapta, gen Donald Trump, mai e valabilă o asemenea ideologie?

Opusul newspaper, *adică nu o publicație de* news/*știri, ci de* views – *puncte de vedere.*

Răspunsul este, surprinzător, că da, fiindcă agenda *The Economist* nu are nici în clin, nici în mînecă cu Donald Trump și alții ca el. *The Economist* a crescut odată cu globalizarea, care a însemnat și căderea regimurilor dirijiste economic, cu excepția unor fantome precum Coreea de Nord sau Cuba. Liberalismul originar, capitalismul productiv și economia de piață cu adevărat liberă sînt mai actuale ca niciodată și, probabil, subiecte mai litigioase decît în zorii revoluției industriale. Problemele contemporane ale stîngii se leagă nu de aceste deziderate, de stînga și ele la origine, ci de un alt tip de capitalism, cel care produce discriminare socială și economică prin protejarea marilor averi și a marilor concerne multinaționale care nu mai produc de mult conform cu nevoile profund umane. Sau, dimpotrivă, de ceea ce Ion Iliescu numea capitalism de cumetrie, iar lumea anglo-americană – *crony capitalism,* cu alte cuvinte, accesul preferențial la contracte și resurse, prin diferite rețele mafiote, care includ cîrdășia cu statul și serviciile. Publicație globală, *The Economist* nu poate decît educa și inspira elitele dornice de bunăstare, din nenumărate țări emergente, la fel cum o făcea acum 150 de ani în Anglia, țara care a brevetat motorul cu aburi și, prin acesta, capitalismul.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

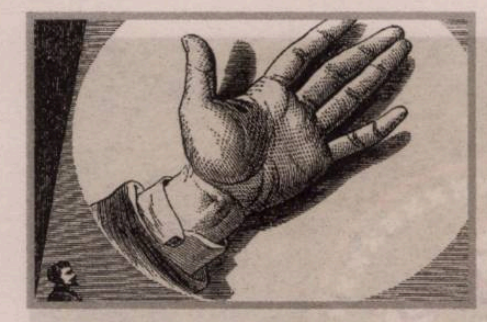

Adina POPESCU

portrete din mers

Europeni, în lumi virtuale

De cîteva luni, joc un nou joc online, un MMORPG pe un server european, iar o analiză a comunității de gameri de aici poate fi un experiment social distractiv. Vîrsta medie a jucătorilor este 25 de ani, tineri cu job-uri *entry level,* de care se plîng tot timpul că muncesc prea mult, sau studenți care după ora 11 seara se retrag la culcare, pentru că a doua zi trebuie să meargă la Uni (în perioada examenelor, dispar cu totul din joc). Se mai strecoară și cîte un puștan de 14-16 ani (deși, teoretic, jocul este pentru 18+), care te lasă baltă în mijlocul bătăliei pentru că a intrat mama în cameră, s-a enervat că l-a prins jucînd și l-a pus să-și facă temele pentru școală. După ce am jucat, timp de patru ani și mai bine, un alt joc pe un server universal, mă reobișnuiesc cu spațiul UE, pe care îl redescopăr destul de plicticos și, pe alocuri, neprietenos. Îmi lipsesc americanii din celălalt joc, amabilitatea lor și bunul-simț, dorința de a ajuta pe oricine care se blochează la o misiune. Zîmbetele lor largi din *chat*-ul jocului, aidoma cu cele din viața de zi cu zi. Europenii nu prea se ajută între ei – poți să strigi tu *„Help!"* pînă obosești pe chat, nu prea vine nimeni să te salveze de *boss*-ul cel rău. Îmi lipsesc și sud-americanii, cu optimismul și vivacitatea lor, amicii mei virtuali din Brazilia și Peru, care m-au invitat de nu știu cîte ori la ei acasă, ca și cum, în lumea reală, am fi locuit peste drum. Îmi lipsesc chiar și asiaticii, cu perfecționismul lor – sînt în stare să facă o misiune la nesfîrșit, fără să se plictisească, pînă cînd le iese impecabil. Nu prea mi-e dor doar de arabii care încercau să mă agațe cînd aflau că sînt femeie, sau îmi țineau discursuri despre cum ar trebui să mă mărit și să fac copii, în loc să joc jocuri.

În noul joc, la început am nimerit într-o ghildă al cărei șef era un olandez. La o primă impresie, oamenii păreau deschiși și comunicativi, păreau că se știu între ei de-o viață. Poate că joacă de multă vreme – m-am gîndit. Sau sînt deja prieteni în viața reală. Pînă la urmă, m-am lămurit: aveau un grup pe Skype unde stăteau la taclale și își pierdeau vremea mai mult acolo decît în joc, unde, cînd aveai nevoie de ei în vreo misiune, erau *afk (away from keyboard).*

Polonezii sînt simpatici, dar cam triști.

Așa că am plecat din ghilda olandezului și, pentru o vreme, am rămas fără ghildă, am observat doar rivalitățile și relațiile din joc. Turcii formau o comunitate în comunitate, își aveau ghildele lor, unde nu vorbeau decît turcește. Mulți dintre ei nu știau deloc engleză și nici nu-i interesa interacțiunea cu jucători din alte nații. De altfel, erau destul de elitiști, nu te primeau în raidurile lor dacă nu aveai arme și echipament performante. Nici nemții nu prea vorbeau altceva în afară de limba lor maternă. Însă, ca și în lumea reală, erau corecți și disciplinați, nu-ți dădeau țepe la *trade*-uri, ajutau cînd era cazul. Recunoșteai un jucător neamț de la o poștă – te învia regulamentar atunci cînd mureai, nu făcea *leech* (adică nu dispărea din fața computerului, în mijlocul raidului, ca să obțină la sfîrșit punctele și recompensa, pe munca altora, ceea ce se întîmpla foarte des în cazul românilor). Totuși, chiar dacă știau engleză, nemții nu excelau la capitolul comunicare pe chat. Totul se rezuma la *„yes", „no",* „OK". Mult mai vorbăreți pe chat erau, însă, portughezii și spaniolii. Abandonau misiunea doar ca să pălăvrăgească despre te miri ce. M-am conversat aproape o oră cu un puști de 21 de ani din Portugalia, despre analize și medicamente, fiindcă am descoperit că era la fel de ipohondru ca mine. Cînd a aflat că am fost în Porto, orașul în care locuia, a fost atît de entuziasmat, încît a uitat pînă și de *boss*-ul pe care trebuia să-l omorîm împreună. În schimb, nu avea o impresie bună despre români. Mi-a spus că „sînt mulți români în Portugalia, dar în general nu muncesc și cam fură". Pe italieni nu-i deranjează românii, s-au obișnuit deja cu ei, atît în viața reală, cît și în joc. Dacă află că ești român, se așteaptă să le cunoști limba și îți pun întrebări direct în italiană. De altfel, românii stabiliți în Italia, din joc, se prefac că și-au uitat limba natală și comunică ori în engleză, ori în italiană. Francezii sînt, din nou, elitiști, pentru că cei mai mulți investesc bani reali în joc. La fel și nemții, și aici se vede deja diferența între nivelurile de trai din țările Europei. Cei din Est nu-și permit să plătească o armă bună, de pildă, cu bani reali, așa că joacă mult, „muncesc" ca să obțină una. Cehii au mîndrie națională, *nickname*-urile lor, adică numele din joc, au mai mereu un Cz în coadă, de pildă, BlackAngel_Cz. Polonezii sînt simpatici, dar cam triști. Se plîng de „sărăcia din țara lor", toți vor să plece în Germania sau în Marea Britanie. Se împrietenesc repede cu oricine.

De multe ori, nu spun că sînt din România și mă cam feresc de români. Sînt peste zece ghilde românești, unde „trăiesc" bine mersi avataruri dubioase, ca Fericita, Printzesa și Nesuferita, care toată ziua se ceartă cu cine se nimerește și au aer de superioritate, care pornește de fapt dintr-un complex de inferioritate. Unii formează cupluri virtuale și apar tot timpul gelozii de genul: „De ce te-ai luat de iubita mea?" Odată, am plecat la un raid cu un tip care-și spunea bagamiaspula. Avatarul lui era o mică și grațioasă vrăjitoare care pur și simplu nu merita un astfel de *nickname,* însă sînt convinsă că celui care juca i se părea destul de *cool.*

Ana Maria SANDU

O lume privită cu ochii-n 3,14

Vineri, 3 iunie, ora 19,00, la standul Editurii Humanitas, va avea loc lansarea volumului Cu ochii-n 3,14. O antologie Dilema veche. *Puteți citi ce a însemnat această aventură și începutul cărții, semnată de dilematicii de ieri și de azi: Magdalena Boiangiu, Tita Chiper, Marius Chivu, Adrian Cioroianu, Radu Cosașu, Adrian Damian, Cristian Ghinea, Stela Giurgeanu, Andrei Manolescu, Matei Martin, Patricia Mihail, Ruxandra Mihăilă, Cristian Munteanu, Cezar Paul-Bădescu, Matei Pleșu, Adina Popescu, Iaromira Popovici, Ana Maria Sandu, Simona Sora, Dan Stanciu, Mădălina Șchiopu, Alex. Leo Șerban, Cristina Ștefan. Ruxandra Tudor, Mircea Vasilescu, Luiza Vasiliu, Delia Verdeș-Radu.*

Cînd mi-am propus să fac un *best of* „3,14" din *Dilema,* nu-mi mai aminteam exact dacă rubrica a existat de la începutul revistei sau a apărut mai tîrziu. Mi se părea că era acolo dintotdeauna, mai ales că a rămas pagina pe care o citesc prima și acum, după atîta timp. Datează din 1998 și de atunci încoace fiecare membru al redacției a înregistrat săptămînă de săptămînă lumea și a decupat-o în stilul său propriu. Cele cîteva rînduri semnate cu inițiale funcționează ca niște puzzle-uri sentimentale. Jurnale de bord în miniatură ale unor călătorii reale și livrești, deopotrivă. Istoriile mici reconstituie desenul mare al unei lumi care a trecut prin tot felul de schimbări. Nimic nu s-a pierdut. Sentimentul „3,14" al dilematicilor a salvat întîmplările importante și pe cele frivole, le-a consemnat cu aceeași vervă, ironie, acuratețe, umor și luciditate.

Am petrecut o perioadă de timp răsfoind teancuri întregi de reviste. Am revizitat anii 1998-2015. Am rîs și m-am emoționat citind aceste decupaje suprarealiste. Am avut senzația că, prin intermediul lor, mai mult decît dacă aș fi apelat la textele serioase, am intrat în intimitatea unei reviste de care mă leagă deja o poveste lungă. De la un punct încolo aș fi putut să recunosc după primele două cuvinte cui îi aparține fiecare „3,14", nu mai aveam nevoie de semnătură. Și asta, în primul rînd, pentru că e vorba despre un fel special de asumare a privirii. Nu exagerez deloc dacă spun că scrii „3,14" exact așa cum ești. Nu există rețete, ci doar fapte diverse pe care le înregistrezi și le filterzi prin propria-ți sensibilitate.

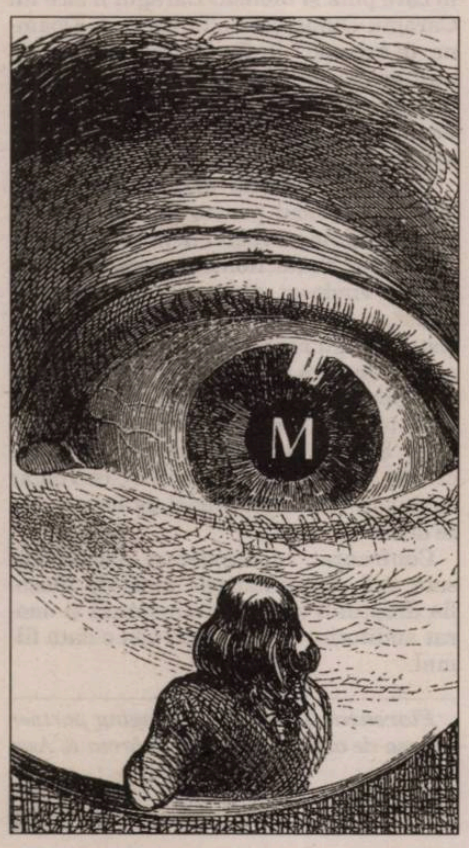

În 2010, cînd am venit în redacția *Dilemei vechi,* am avut o mică strîngere de inimă în joia în care a trebuit să trimit primele mele „3,14". M-am întrebat dacă o să-mi iasă, dacă o să reușesc să stîrnesc cuiva măcar un zîmbet. Recitite acum, contribuțiile fiecăruia dintre noii veniți în redacție par, pe lîngă cele ale veteranilor, reținute și rezervate. E ca și cînd ne-am fi dres vocile și ne-am fi ascuțit limbile în încercarea de a ne aduce propriile contribuții la un microcosmos făcut din fișii colorate de realitate, care în dezordinea lor devin armonioase.

Am păstrat, din miile de însemnări ale celor 18 ani, textele care mi s-au părut că n-au nevoie de contexte ajutătoare pentru a fi înțelese. Sînt dincolo de ce s-a întîmplat și de ce o să urmeze. Antologia de acum o să vă descrețească frunțile, o să vă reamintească o grămadă de întîmplări și de personaje și, nu în ultimul rînd, cred că o să vă pună pe gînduri.

Le mulțumesc colegilor mei de redacție pentru ajutor și pentru susținere și pentru că au rămas „cu ochii-n 3,14". Iar lui Dan Stanciu pentru ajutor. Fără el rubrica și această antologie n-ar fi arătat la fel.

Capitolul 1

În care una dintre marile întrebări ale ființei românești revine tot mai insistent la bursa faimei, cîteva zeci de persoane circulă oriental, un „solitar neizolat" renunță (nu chiar de bunăvoie) la odrasle și nimeni n-ar putea explica frumusețea aprigă a momentului.

■ După ce de zeci de ani una dintre marile întrebări ale ființei românești a fost: „Da' ce căuta neamțul în Bulgaria?", a venit vremea ca tot românul să se întrebe: „Da' ce căuta bulgarul la Otopeni?" Totuși, nici Caragiale, nici Ionesco, nici Hašek, nici Șalom Alehem, nici unul din uriașii humoriști ai lumii nu-și găsește azi, în România, o confirmare mai strălucită ca acest Pierre Daq, un confrate de-al lor, nu de gabaritul lor, dar posesor, și el, al unor formule formidabile. Cei care cunosc cîteva din ideile lui fulgerătoare nu pot primi explicațiile oficiale la aerianul flagrant delict decît dîndu-le ca motto această indicație, bătută în aur, a lui Pierre Daq: „Cînd evenimentele te depășesc, fă totul ca să lași impresia că tu le-ai organizat". (**R. C.**)

■ Ce am aflat din emisiunea *Pro Fashion* de sîmbătă 25 apr.: că o prostituată din Los Angeles a lucrat mai întîi în poliție, de unde a demisionat din cauza corupției. Ea se numește Norma Jean (ca în Norma Jean Baker, *alias* Marilyn Monroe) Almodóvar (ca în Pedro Almodóvar)! Arta imită viața, iar une ori, mai ales invers... (**a. l. ș.**)

■ Am observat că revine tot mai insistent în vorbirea adolescenților cuvîntul *sclav.* Sensul lui: ins dinamic, însă care nu contează, nu există ca persoană și e incapabil să-și cucerească un drept într-o gașcă. Antonimul: *bazat.* Hegelieni, pușlanii. (**D. V.**)

■ Multă expresivitate slobodă circulă printre noi. După '90: cel dintîi atentat terorist cu o bombă a fost pus la cale, la Suceava, de Veta Borș, „inamicul public numărul 1" a fost arestat la Arad, într-un apartament proprietate a familiei Cernat, iar la Parchetul General s-a prezentat un martor voluntar care a pretins că se numește Limbălată Ion, cînd, de fapt, pe el îl chema Timpuriu Constantin. Pare că adie un aer de „cînticel" naiv, din teatrul lui Alecsandri: Clevetici-Ultrademagogul, Sandu Napoilă ș.a. (**T. C.**)

■ Un apartament „hi- tech" în plin centrul Parisului. Ferestrele dau într- o curte interioară, cu birouri de arhitecți de jur-împrejur. Un tînăr pianist termină o piesă de virtuozitate – un Skriabin. De vizavi izbucnesc aplauze frenetice, dar pianistul continuă să exerseze fără a se obosi să se arate la geam. De atunci, vecinii nu-l mai salută... „Unii fac muzica, alții o ascultă", spunea John Cage. „Sînt două lucruri complet separate." (**a. l. ș.**)

■ Dacă maidanezii din Capitală s-a hotărît să fie cruțați (și doar sterilizați – operațiunea demarînd cu succes la Otopeni, cf. *Evenimentul zilei),* ursii de la Circul de Stat nu au avut norocul unui astfel de tratament milostiv. Doi dintre ei au fost, pur și simplu, „casați". Vina lor: de a fi depășit vîrsta de 10 ani, peste care ursii nu mai intră în arenă. Și de a fi necesitat cheltuieli pentru hrană... (**I. P.**)

Nimeni n-ar putea explica frumusețea aprigă a momentului.

■ Mi-a gătit mama „piure de cartofi INSTANT". Pe cutie scrie: „Obținut din cartofi, fără adaos de arome artificiale", dar și „Conține: cartofi, emulgator E471, stabilizatori E339, conservanți E224, antioxidanți E320; E321; E330." Vai, mamă, ce bun este emulgatorul E471! (**C. M.**)

■ Ar trebui un cîntec încăpător precum o epopee tandră și, practic, nesfîrșită... spre a ne putea exprima cum se cuvine admirația noastră pentru cei care conduc cenacluri sau țin „poșta redacției" în publicațiile literare. Monumente de calm sînt aceștia și-adevărate fragmente de Paradis risipite printre noi: cum altfel ar putea citi tonele de maculatură primite fără să se sălbăticească? Nu oricine e-n stare de-atîta tărie critică: de pildă, recent, un tînăr și-a ucis cu 19 lovituri de cuțit bunica „pentru că scria versuri proaste" *(Național,* 29 mai), gen: „Văzusem cum judecă ei / Din Țară o mocirlă / Pe unde te duci pe unde teroare / Făcîndu-le urină". E puțin probabil ca tînărul care a reacționat atît de crunt față de versurile în chestiune să fi fost deranjat: „fondul de idei" – ușor de regăsit, altminteri, și-n editoriale sau în discursurile parlamentare inflamate. Forma, e drept, lăsa de dorit; dar pînă-ntr-atîta? (**T. C.**)

■ Românul se plînge de foame la scară națională, dar, la scară personală, se descurcă. La stăvilarul dintre lacul Floreasca și Tei aflăm din *Evenimentul zilei* că se practică pescuitul cu perdeaua. Așa se pot prinde puieți de caras care, deși nu reprezintă un mare trofeu pescăresc, tot sînt mai buni decît nimic. (**I. P.**)

■ Anecdotă despre felul în care funcționează numele personalităților la bursa faimei: superstar pe scena culturii franceze, Lacan merge, în 1975, la New York, unde pretinde, ca pe ceva de la sine înțeles, privilegiul unei vizite private la Metropolitan: „Spuneți-le că sînt Lacan!" Gazdele sale se văd puse într-o mare încurcătură. Soluția: directorul de la Metropolitan e prevenit că Jean- Paul Sartre ține să facă, din capriciu, o vizită incognito, în cursul căreia ar fi recomandabil să nu i se rostească numele! Flatat, directorul nu o va pomeni, în conversație, decît pe Simone de Beauvoir... Engleza nesigură a vizitatorului și prezența de spirit a traducătoarei asigură, totuși, succesul *quiproquo*-ului. *(Lacanular* aflat din cartea Elisabethei Roudinesco *Jacques Lacan – schița unei vieți, istoria unui sistem de gîndire,* recent apărută la Editura Trei) (**D. V.**)

■ Conform *Naționalului* – ziar care, iată, nu conține doar catastrofe – 30.000 de oameni au dansat, la Cluj, „o samba mai ceva ca la Rio", la Tg. Mureș vreo 5000 de români și maghiari au sărbătorit victoria asupra Columbiei, la Miercurea Ciuc cîteva sute de maghiari au ieșit în stradă agitînd steaguri românești, iar la Timișoara acel 1–0 a declanșat „o nouă revoluție a bucuriei", pînă și „polițiștii îmbrățișîndu-se de-a valma cu toată lumea". În aceeași noapte fatidică de 15 iunie 1998, 20.000 de bucureșteni au ocupat Piața Universității pentru a clama „plăcerea de a fi contemporan cu Gică și Ilie" – citat dintre alte „sute de catarge". Duminică, 14 iunie, cîteva zeci de persoane, nu mai multe, s-au adunat în aceeași piață pentru a comemora evenimentele tragice din urmă cu opt ani. E bine? E rău? Se poate scanda, „la zi": „România, nu uita / Asta e politica!" sau se poate murmura în etern, ca de la un anume 15 iunie 1889 încoace: „Tu te-ntreabă și socoate!" (**R. C.**)

■ „Eu nu sunt deloc o persoană care ar putea cuceri inima unui bărbat prin fizic." – Floriana Jucan, interviu în *Vedete,* iunie a.c. (**a. l. ș.**)

■ Dintr-o cronică la un meci senzațional (Germania–Iugoslavia, 2–2, după ce sîrbii au condus cu 2–0): „Poate că nemții n-au mai trăit un asemenea sentiment de amărăciune de la sosirea rușilor la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial... Meciul de ieri ne-a arătat o încleștare de forțe care nu poate fi văzută decît în război." E clar că autorul nu știe nici ce e un război și nici ce înseamnă cuvîntul „poate". (**R. C.**)

■ La Paris circulă pe străzi camioanebenă pentru gunoi. Pe laturi e zugrăvită o reclamă: o pubelă cu capacul ridicat, ca o gură de balaur gata să înghită orice. „Aici se aruncă ziarul de ieri, care va deveni ziarul de mîine." (**M. B.**)

Florentin ȚUCA

Bacalaureat, proba de drept și morală

Cel mai recent film al lui Cristian Mungiu, premiat la Cannes pentru regie și extrem de elogiat de critici, mi se pare remarcabil prin universalitatea mesajului și prin încărcătura profund umană. Premiul obținut, ovațiile specialiștilor și, mai ales, propriile mele emoții trăite și lăcrimate la vizionarea lui mă motivează să pledez în apărarea *Bacalaureatului,* acuzat de un reputat jurnalist că ar fi o „înșiruire de scenete moraliste" și „basme didactice și pedagogice" despre corupția *soft* de la noi (corupția fiind, de altfel, calificată ca „tema centrală a filmului").

După mine, *Bacalaureat* nu este (doar) un film „despre corupție" și nici măcar „despre corupția endemică din România" (așa cum pretindeau niște franțuji bezmetici, aflați în treabă). Cu atît mai mult (ori mai puțin, nu mai știu), Cristian Mungiu n-a păcătuit defel pentru c-ar fi preferat – vezi Doamne! – să vorbească despre corupția „mică", *soft* („cu delicatețuri"), în dauna (sau în folosul, nu mai știu) corupției „mari" (cu sînge pe pereți). Așa cum *4 luni, 3 săptămîni și 2 zile* n-a fost (doar) o peliculă „despre avort" (cum pretindeau unele cronici franțuzești *à l'époque),* tot astfel, *Bacalaureat* nu este un film (doar) „despre trafic de influență", iar corupția nu cred că reprezintă, așa cum susține reputatul analist, „tema centrală a filmului". Pilele, cunoștințele și relațiile românești la care tatăl recurge ca să-și ajute fiica și, mai ales, să se salveze pe sine sînt undeva în vinclul tabloului, aproape acoperite de paspartu. În centrul lui se află altceva, ceva ce nu e specific românesc. În centru sînt, onorată instanță, teme grele, Subiecte cu majuscule, dileme „rusești" (Andrei Pleșu): sensul mariajului, filiația și limitele raporturilor de autoritate dintre părinte și copil, opțiunile de viață și dramatismul unor alegeri, definiția succesului, întrajutorarea, bunătatea și omenia și, în fine, șansele de iertare și de mîntuire. Și, cuibărită între toate culorile acestui pastel existențialist, relația morală – drept, despre care aș pleda în continuare.

Așadar, da, este adevărat că, pentru a-și ajuta fiica să ia bacalaureatul cu nota fără de care ar fi pierdut admiterea într-o faimoasă universitate britanică, tatăl recurge la rugăminți, compromisuri și balcanisme care, în dreptul penal, se cheamă „trafic de influență". Sîntem, așadar, de acord, juriști și nejuriști, că doctorul Aldea încalcă dreptul pozitiv și litera legii. Unul dintre marile merite ale filmului lui Cristian Mungiu este însă că te provoacă să te îndoiești de gravitatea acestei încălcări în cazul dat. Asta fără să însemne că el aprobă cumva aceste ilegalități sau își propune să promoveze un soi de relativism moral kitsch sau „scenete mesajiste". Îndoiala asta înseamnă, de fapt, tocmai poarta deschisă spre una dintre multiplele dezbateri provocate de *Bacalaureat:* regulile și moralitatea lor.

Înainte însă de a deschide această poartă, fără a intra în prea multe considerații tehnice sau care țin de filozofia dreptului, găsesc necesară o scurtă paranteză.

Normele de drept, menite să reglementeze relații sociale, se vor – sau ar trebui să fie – reflectarea codului etic asumat de majoritatea indivizilor dintr-o jurisdicție. Se întîmplă însă uneori ca oglinda morală în care se privește legea să se crape, iar spiritul etic pe care ar trebui să-l întruchipeze să se rupă de litera ei. Exact acesta este unul dintre subiectele care, onorată instanță și onorat auditoriu, ne-au picat la *Bacalaureat:* conflictul dintre litera legii și spiritul ei. A trișa la examen și a trafica influență sînt, din perspectiva literei legii, fapte reprobabile. În film însă, întreg contextul descărnează de spirit legea care le incriminează. Pînă să închid paranteza, cîteva exemple ajutătoare.

Furtul, bunăoară. Toată lumea cunoaște definiția: însușirea cu intenție a unui bun din patrimoniul altuia pentru a-l apropria pentru sine. Ar însemna asta, oare, că pedepsim nevoiașul care fură o pîine pentru că nu are ce mînca? Din fericire, nu, pentru că „furtul" unei pîini „nu prezintă pericol social", conform jurisprudenței. Îmi amintesc că, înainte de 1989, legislația penală prevedea pedepse destul de aspre pentru furtul din patrimoniul cooperativelor agricole de producție (adică al entităților constituite prin deposedarea abuzivă a proprietarilor privați de terenuri agricole în timpul colectivizării). Cu toate astea, toți țăranii alături de care am copilărit se întorceau seara de la ogor cu cîte un coș de cartofi sau de porumb, „furat" de pe tarlaua care fusese cîndva a părinților sau bunicilor lor. Am „furat" și eu în felul ăsta, mă autodenunț. Tot în acele vremuri, de exemplu, emigrarea era sancționată de dreptul pozitiv cu pierderea proprietăților imobiliare pe care le deținei în țară. Un decret-lege aberant, care sancționa expatrierea cu exproprierea. Exemplele ar putea continua, dar închid paranteza și mă întorc la inventarul ipostazelor în care filmul lui Mungiu ne provoacă să reflectăm la moralitatea dreptului.

Bacalaureat:
conflictul dintre litera legii și spiritul ei.

Întîi, bacalaureatul ca atare. El ar trebui să fie, în principiu, un examen serios și proba supremă a maturității intelectuale a unui adolescent, iar rezultatul evaluării – un credibil indiciu pentru universitățile de prestigiu care selectează viitorii studenți și văd în acest rezultat o condiție de admitere. Din păcate, viciile acestor examene la nivel național sînt de notorietate: instabilitatea cronică a regulilor și procedurilor (modificate de la an la an), potențiala irelevanță a disciplinei de concurs pentru viitorul profesional al candidatului (cunosc personal cazuri de informaticieni geniali, selectați de Cambridge, confruntați la bac cu întrebări referitoare la numărul morților din bătălia de la Rovine), lipsa omogenității criteriilor de notare, minusuri în profesionalismul multor evaluatori, răspîndite practici de furt colectiv de informație (copiere) (așa cum însuși prietenul din film al Elizei o confirmă). Acesta este cadrul în care o elevă admisă de o universitate faimoasă din Vest (deci prezumată ca valoroasă și capabilă să urmeze o carieră strălucită) ar urma să treacă prin bacalaureat. Dacă mai luăm în calcul și suferințele emoționale și fizice cauzate de violul suferit în ziua de dinaintea examenului, avem în față tabloul complet și dezolant al inadecvării dintre litera regulilor și spiritul pe care ele ar trebui să-l întruchipeze.

Pe urmă, regulamentul de examen. El prevede, în literele lui, că nimeni nu poate intra la evaluare cu mîna înfășurată în ghips, dar nu oferă soluții pentru situația în care ghipsul nu este ascunzător de fițuici, iar persoana care-l poartă tocmai ce-a fost victima unei agresiuni sexuale. Îl aplicăm ca atare, sau acceptăm că decizia directorului școlii de a o primi totuși pe Eliza la examen este expresia unei generozități care bate pozitivismul normei?

Trei: influența și traficarea ei. Ca avocat al doctorului Aldea, confruntat cu probe care atestă vinovăția penală a clientului meu, nu mi-ar rămîne decît să mă retrag în tranșeul circumstanțelor atenuante și al speranțelor că judecătorul nu e terifiat de frica DNA-ului. Ca om care a trăit în comunism, cunosc – cît de cît – ce înseamnă supraviețuirea prin trocuri de cîrnați contra pantofi, blugi pentru bujii, plombe dentare plătite cu țigări Kent și sfaturi juridice la schimb cu găini, așa că tranșeul în care mă retrag să-l apăr pe doctorul Aldea ar fi acela al unei enorme înțelegeri și empatii: „influențele" pe care el le pune în „trafic" nu sînt altceva decît reminiscențele modurilor de a „te descurca" în vremurile de restriște despre care Eliza habar n-are și-n care verbul „a servi" era încărcat (și) de conlucrare, cooperare și convivialitate, vremi în care pînă și Mefisto-Caragiu îi zice lui Caragiu-Dumnezeu: „Te servesc, Doamne, te servesc." În fine, ca părinte care – nu-i așa? – ar face orice pentru copilul lui, precum doctorul Aldea pentru Eliza, l-aș lua în brațe pentru unicul motiv de a ne plînge reciproc pe umăr.

În sfîrșit, onorată instanță și onorat auditoriu, plicul pentru doctor. Pînă să vin cu argumente, aud deja în audiență: *„C'mooon!* Toată România așa a trăit și așa s-a vindecat, dacă s-a vindecat. Ăsta a fost, și probabil mai e, sistemul. Dacă sistemul îmi cere să dau plicul ca să nu mor, atunci, vă rog să mă scuzați, domnule avocat și domnilor juriști, voi da plicul ca să nu mor. Da, știu, se cheamă dare de mită. Și, mai grav, muuult mai grav, dacă fata mea ar fi miza («miza», ce vulgar cuvînt în context!), atunci aș face moarte de om."

Confruntat cu asemenea reacție din sală, îmi strîng notițele mele de filozofia dreptului și, onorată instanță și onorat auditoriu, mai merg să văd o dată filmul.

***Florentin Țuca** este managing partner la casa de avocatură Țuca, Zbârcea & Asociații.*

Fotbalist, avocat, gunoier, arhitect de jucării

„Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?" – asta au fost întrebați, de către profesoara lor, Ana Stanciu, și copiii din clasa a III-a, de la Școala Gimnazială nr. 113, din București. Viitoarele lor profesii sînt diverse și adaptate vremurilor în care trăim, de la meserii clasice, precum medic sau avocat, la unele îndrăznețe, cum ar fi cea de astronom, sau creative – de pildă, arhitect de jucării. ***(A. P.)***

Radu RUIU

Uneori, mă gîndesc la viitorul meu și la meseria pe care o voi avea. Eu aș fi fericit dacă aș deveni fotbalist, pentru că îmi place sportul foarte mult. Cred că este un noroc să ai un loc de muncă la care sarcina ta este să te joci. În plus, fotbaliștii trebuie să călătorească foarte mult și au ocazia să viziteze o mulțime de locuri interesante.

Totuși, orice sportiv trebuie să știe și o altă meserie pentru situația în care nu mai poate practica sportul. Eu învăț pentru a deveni inginer. Mi se pare grozav să creez și să repar lucruri și să înțeleg cum funcționează totul.

Aștept cu nerăbdare să fiu mare și să am o meserie!

Constantin GEAMĂNU

Meseria mea preferată este de a fi cîntăreț și vreau să devin unul, dar nu știu dacă am voce. Uneori, mă văd pe scenă cîntînd și lumea care aplaudă. Îmi place meseria de a fi cîntăreț pentru că îmi place să cînt. Sper să devin un cîntăreț cunoscut!

Cosmin ROIU

Întotdeauna m-am gîndit ce să mă fac cînd voi fi mare. Hmm... Oare doctor? Nu. Oare cascador? Nu... nu, poate-mi rup mîna. Aa, știu: IT-ist. De ce? Motivul este că îmi place să lenevesc și că acest job mi se potrivește mănușă.

Diana MUNTEANU

Eu cînd voi fi mare aș vrea să mă fac avocat deoarece îmi place să ajut oamenii și țin cu dreptatea. Pe lîngă această meserie, mai vreau să fiu și cîntăreață, pentru că îmi place să cînt și să compun cîntece, toți apropiații îmi spun că am ureche muzicală. Abia aștept să cresc mare!

Luca PETRE

Cînd voi fi mare, aș vrea să mă fac arhitect de jucării. Am ales această meserie deoarece cred că voi fi foarte bun. În această meserie, trebuie să ai o imaginație bogată. Aș proiecta jucării pentru copii de ambele genuri.

Aș inventa jucării care nu au mai fost create pînă acum și care să ajute imaginația altor copii, așa cum au făcut și jucăriile mele cu mine. Toate creațiile mele vor fi fantastice și nemaipomenite. Jucăriile inventate de mine vor fi bune și pentru a învăța lucruri noi, și la distracție și creativitate. Ele vor dezvolta inteligența copiilor și le va crește concentrarea și imaginația, ceea ce va însemna că vor avea un mare succes atît la copii, cît și la părinți și profesori.

Robert ARTENE

Meseria mea preferată este antrenor de baschet, pentru că este grozav să socializezi cu ceilalți și să fii prietenos cu cei din jur. Antrenor de baschet este o meserie pentru cei cărora le place să conducă o echipă. Baschetbalistul meu preferat este LeBron James, pentru că el este foarte bun la jocul acesta. Baschetul necesită foarte mult antrenament și multă alergare.

Echipa mea preferată este Artesania pentru că are jucători performanți și mă bucur că fac parte din ea. Cel mai mult la baschet contează comunicarea dintre coechipieri, dar mai mult căpitanul, deoarece el conduce toată echipa. La baschet îmi place cel mai mult cînd marchez coșuri și cînd dau pase ca să-i ajut pe ceilalți să marcheze.

Antonia MOISE

Cînd voi fi mare, vreau să mă fac profesor. A fi profesor înseamnă o mare responsabilitate. A fi profesor înseamnă nu numai să le împarți copiilor cunoștințele tale. A fi profesor înseamnă și să te dedici elevilor și să le oferi respectul tău. Această meserie nu poate fi făcută de oricine și în orice mod, pentru că a fi profesor înseamnă să lucrezi cu foarte mulți copii. Iar eu îmi doresc să lucrez cu copiii.

George HERĂȘTEANU

Eu visez ca atunci cînd voi fi mare să devin un important informatician. Am acest vis de mic, de atunci cînd am descoperit calculatorul și ce poți face cu ajutorul lui. Acum merg la Palatul Copiilor, la cursuri de informatică, ceea ce mă ajută pentru viitoarea mea meserie.

Îmi doresc să inventez un soft care să creeze monștri prietenoși care să ofere copiilor dulciuri.

Laurențiu CRIȘAN

Cînd voi fi mare, îmi doresc să devin arhitect. Este meseria pe care eu mi-am ales-o încă de cînd eram mic. De atunci îmi plăcea să desenez case, clădiri înalte și chiar am făcut și proiectul unui mic orășel. Am făcut chiar și macheta lui. Voiam să locuiesc în căsuțele mici și colorate. Îi întrebam pe ai mei de ce nu încap în căsuțele de carton pe care tocmai le prinsesem cu niște aracet.

Aș vrea să am posibilitatea să renovez și clădirile vechi și să le redau frumusețea și strălucirea de odinioară. Mă întristează casele neîngrijite, lăsate în paragină, și care apoi se năruie pentru că sînt oameni cărora nu le pasă.

Am aflat că pentru a ajunge arhitect trebuie să învăț mult și să muncesc din greu, dar acest lucru nu mă face să renunț la visul meu. Îmi doresc să devin arhitect și voi reuși. Sînt sigur că veți mai auzi de mine!

Spațiul mă sperie puțin, dar știu că e frumos în felul lui.

Ana Maria GHEORGHE

Spațiul mă sperie puțin, dar știu că e frumos în felul lui. Eu vreau să mă fac astronom. Mulți oameni încurcă termenii „astronom" și „astronaut". Ei sînt două cuvinte diferite. Astronomul stă pe pămînt și, cu ajutorul echipamentelor, descoperă stele, planete sau galaxii necunoscute, iar astronautul călătorește în spațiu.

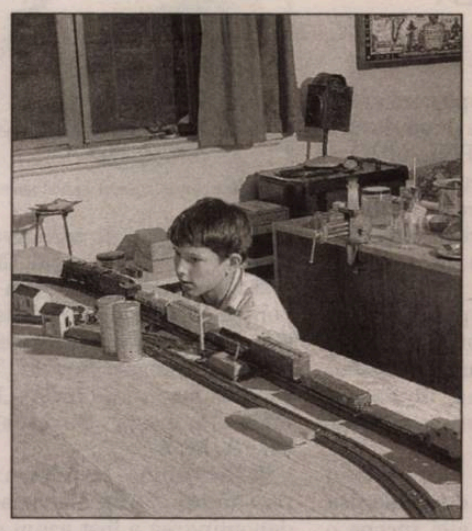

Eu cred că, devenind astronom, pot elucida misterele spațiului. Descoperirea unei comori îngropate este o banalitate, pe lîngă lansarea unui telescop într-o gaură neagră. Poate, într-o zi, chiar eu am să elucidez din misterele universului.

Ca să ajungi astronom, trebuie să fii un bun fizician. Un astronom trebuie să nu aibă frică de moarte, pentru că ar putea vedea primul apropierea distrugerii lumii. Va trebui să fiu curajoasă.

Andrei DUDĂU

Totul a început, ca la orice copil, cînd eram mic de tot. Cam pe la 2 ani am vrut să mă fac gunoier. În fiecare dimineață, mă uitam de la geam cum venea mașina aceea mare, de gunoi, cu brațe ca un robot. Și eram fascinat cum aduna tomberoanele din spatele blocului. Asta pînă m-am apropiat de unul și am văzut cum miroase.

După aceea am vrut să devin clopotar. Îmi plăcea cum sunau clopotele acelea mari de la biserica din cartier și mi se părea că ar fi distractiv să le trag eu. Dar postul era ocupat de o bătrînă care nu avea de gînd să se retragă prea curînd ca să îi iau eu locul.

M-am gîndit să mă fac și macaragiu. Aveam o macara de jucărie și mi se părea că nu există nimic mai distractiv. Cînd însă am văzut una adevărată, mi-am dat seama că era în mijlocul unui șantier zgomotos, plin de praf și periculos, cel puțin pentru un copil.

După ce am mers la școală și am învățat să citesc și să folosesc un computer, mi-am dorit să devin programator. Îmi plăcea să mă joc jocuri pe calculator, dar mă gîndeam că și mai grozav ar fi să pot face eu propriul joc, așa cum îmi imaginam eu. L-am rugat pe tatăl meu să îmi arate cum se programează un joc. Am primit și o carte cu lecții de programare pentru copii. În scurt timp, am creat primul meu joculeț. Nu era foarte complex, dar era făcut de mine!

pagină realizată
de Ana STANCIU

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

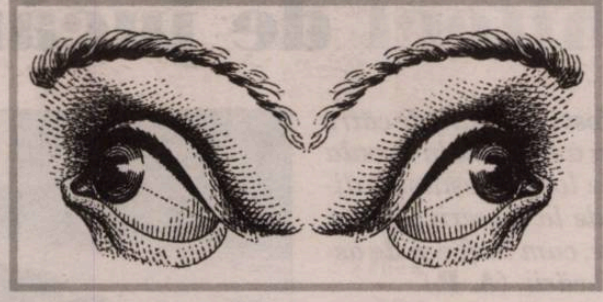

TRASEIȘTII POLITICI, TOT MAI MICI ȘI MAI TĂCUȚI, SÎNT SFĂTUIȚI SĂ NU DESCHIDĂ UȘA SPRE A OMORÎ VREMEA (A TRECE DE URÎT)

■ 28 de candidați la alegerile locale (după cum arată un raport Expert Forum) și-au făcut cîte două dosare de candidatură: unii reprezintă PSD și PNL, alții reprezintă PSD și PMP. Eu zic să-i privim cu indulgență: spre deosebire de traseiștii politici, care-și schimbă partidul în funcție de cine cîștigă alegerile, ăștia măcar au luat-o de la început pe două cărări, ca tot românu' imparțial. (**M. V.**)

■ Animalele de companie au evoluat, parcă, invers decît ne-am fi așteptat: descopăr cîini tot mai mici și mai tăcuți, concepuți parcă special pentru apartamentele de bloc, și pisici tot mai mari și mai fioroase – menite, probabil, să satisfacă orgoliile proprietarilor. (**I. P.**)

■ La intrarea blocului unde locuiesc a apărut un afiș prin care locatarii sînt sfătuiți să nu deschidă ușa celor care invocă „diverse motive". Iar aici începe o listă lungă de motive: cei care pretind că sînt de la deratizare, de la gaze, colectare gunoi, cabluri, diverse companii, poștă etc. Acel „etc." m-a tulburat: dacă o doamnă sună la interfon, pe motiv că e mama, îi deschid? (**S. G.**)

■ „Nu spre a te sătura, ci ca un fel de gustare și spre a omorî vremea (a trece de urît), se mănîncă așa-zisele floricele. De mult doream să aflu ce este cu aceste lucruri albe, mici, nu puțin sămănătoare cu niște flori... Eu singur, ce e drept, n-am putut deloc să le găsesc vreun gust; n-au, să spun adevărul, vreun gust rău, dar n-au nici unul bun; n-au, după mine, absolut nici un gust" – din notele diplomatului ceh Jan Urban Jarnik care, în 1917, mesteca pentru prima dată popcorn într-un tîrg din București. (**M. C.**)

FANTOMA UNEI PERSOANE MOARTE ÎN COLIZIUNEA DINTRE IMPERIALISMUL CULINAR AMERICAN ȘI CONSERVATORISMUL GASTRONOMIC AUTOHTON A RĂSPUNS: MONEDA NAȚIONALĂ ARE ROL ANTIBACTERIAN

■ Cel puțin șapte taximetriști japonezi au declarat că au avut drept client fantoma unei persoane moarte în urma tsunami-ului din 2011. Eu nu știu ce să zic despre știrea asta, aștept filmul. (**M. C.**)

■ Ce rezultă din coliziunea dintre imperialismul culinar american și conservatorismul gastronomic autohton? McMici, normal. (**M. M.**)

■ Femeia pe care o știm toți cei care locuim în zonă pentru că se aude de multe ori urlînd în casă și o vezi stînd cu geamurile larg deschise iarna, zilele trecute, cînd a întrebat-o cineva: „Ți-ai mai aranjat în casă?", i-a răspuns atît de firesc: „Eu sînt într-o renovare permanentă, dragă". Și vorbele ei mi-au cam rupt sufletul. (**A. M. S.**)

■ O doamnă, la telefon: „Avem doar un milion de roni datorie!" Am rămas ușor confuză în urma ei: parcă denominarea a fost acum nouă ani. Iar moneda noastră națională e leul, nu RON-ul (sau ron/roni, cum văd peste tot). (**C. Ș.**)

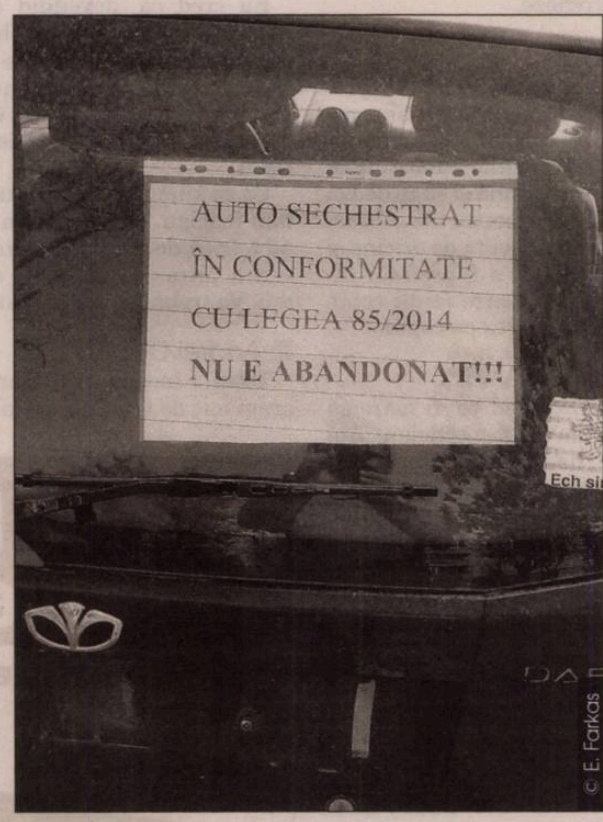

■ Cică bețișoarele de curățat sînt cei mai mari dușmani ai urechilor noastre. Specialiștii spun că ceara din urechi pe care mulți o desconsideră este o secreție minunată a corpului care protejează pielea conductului auditiv extern și are rol antibacterian. Așadar, trăiască ceara din urechi! (Acest articol de pe Internet vine ca bonus și cu testul: „Tu cum stai cu auzul?") (**A. P.**)

LA 3,5 INCI PER BUCATĂ, POFTA DE ȚUICĂ, DE NACELE ȘI PLATFORME AR TREBUI SĂ SE NUMEASCĂ, ÎN DEZACORD CU CONSTITUȚIA, „THE ANGEL"

■ Cît de mult spațiu ocupă Internetul? Fizicianul Randall Munroe a făcut un calcul: industria unităților de stocare produce undeva în jurul a 650 de milioane de hard drive-uri pe an – adică, la 3,5 inci per bucată, aproximativ 8 litri de hard-drive-uri pe secundă –, ceea ce înseamncă că în cîteva ore de producție se umple un petrolier. (**M. C.**)

■ Mediafax.ro publică un reportaj despre un sat din Alba în care nu există nici o cîrciumă. Satul respectiv se numește Limba. E, poate, o ironie a destinului să te naști în satul Limba și să ți se usuce gîtlejul de pofta de țuică. (**M. M.**)

■ „Avem deosebita plăcere să vă aducem la cunoștință oferta noastră de nacele și platforme autopropulsate tip foarfecă, pentru lucru la înălțime" – îmi scrie o firmă de specialitate. Lucrul la înălțime are, fără îndoială, poezia lui. (**M. P.**)

■ Emisiunile electorale sînt în general de neprivit și de neascultat. Asta știam mai demult. Motivul nu e neapărat că sînt plicticoase, ci mai degrabă acela că numele lor sînt incorecte și induc în eroare. Multe dintre ele ar trebui să se numească de fapt: „Foști și viitori hoți au cuvîntul" sau „Infractori la microfon". Ori poate cu niște titluri mai de *entertainment:* „Ghiciți unde e escrocheria?", „Care-i promisiunea mai gogonată?" sau „Cine minte mai tare cîștigă". Păi, nu? (**A. M.**)

■ Un raport Expert Forum arată că, dintre cei 267.239 de candidați la alegerile locale, 449 au mai puțin de 23 de ani (în dezacord cu Constituția, care le cere candidaților să aibă peste 23), iar 6 sînt minori. De cînd se tot cere o „întinerire a clasei politice", partidele noastre par să fi acceptat că trebuie făcut ceva. Eu zic că, pentru o întinerire reală (și nu așa, pe sub masă și de ochii lumii), ar trebui schimbată Constituția: să le fie permis să candideze doar celor *sub* 23 de ani. (**M. V.**)

■ Dialog despre îngeri (la 8 ani): *Ilie* – Ce e un înger? *Alexandru* – E un fel de fantomă de-a lui Dumnezeu. *Ilie* – Orice-o fi, da' fantomă nu e. *Alexandru* – Oricum, e doar în vis. *Ilie* – Și în cărți... (la lecția de engleză, Alexandru și Ilie Ilioiu, veri primari; subiect – „The Angel") (**R. M.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **642** ■ 9-15 iunie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

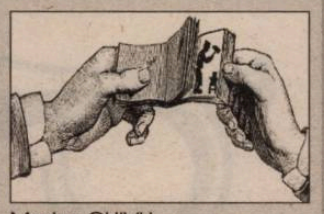

Marius CHIVU

feedbook

16

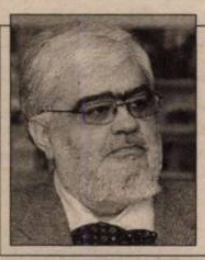

ANDREI PLEȘU

„Ce știi să faci?“

pagina **3**

ANCA MANOLESCU

„Un fenomen al tradiției“

pagina **11**

Interviu cu
MARINELA VASILICA ARDELEAN

paginile **22-23**

Omul potrivit la locul de muncă potrivit

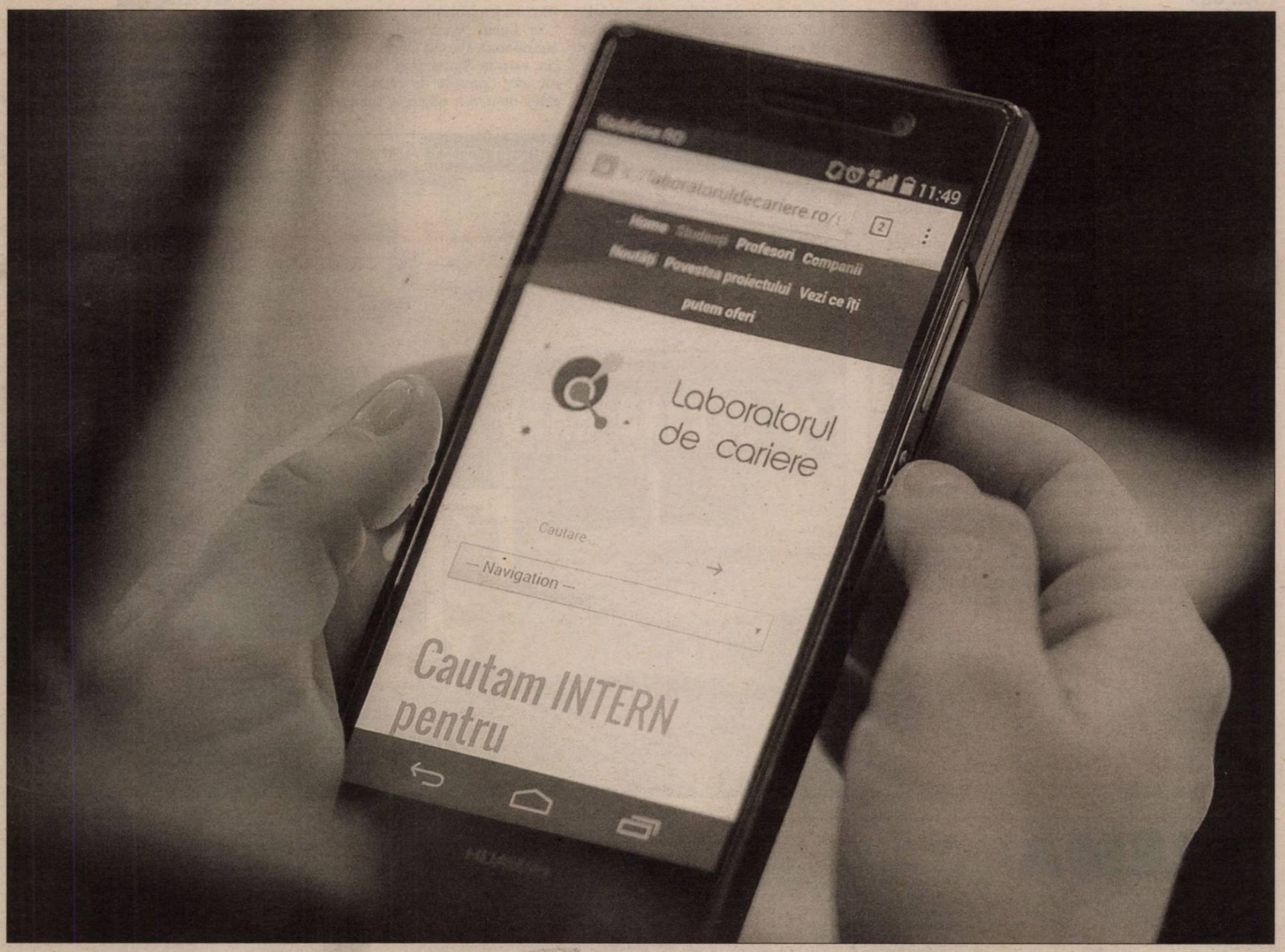

„Încearcă nu să fii un om de succes, ci un om de valoare.“

ALBERT EINSTEIN

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

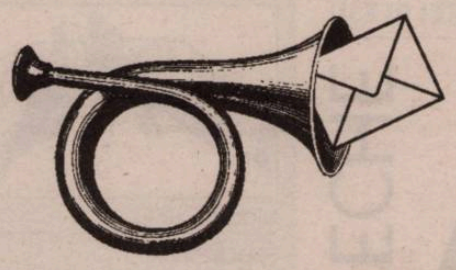

turneu de inbox

Articolul lui Mircea Vasilescu, „De ce filmele românești?...”

Îmi plac articolele dvs. pentru că radiază un echilibru autentic, nu construit artificial, al opiniilor.

Cît despre cinematografia românească, părerea mea este că totuși se face „artă pentru artă“. Sînt amator de filme de calitate, urmăresc constant pelicule vechi a căror valoare pare a crește odată cu trecerea timpului. Dar cu filmul românesc contemporan nu mă împac. Nu îi contest valoarea intrinsecă, dar îmi pare mai mult un exercițiu de tratare a obsesiile creatorilor decît încercarea de a veni în întîmpinarea spectatorului. Poate „obsesie“ e un cuvînt prea tare, poate s-ar potrivi altceva, dar asta e impresia mea. Nu este o întîmplare că sălile sînt mai mult goale la filmele românești.

adăugat de emp
la 29 mai 2016

Nr. 639

Articolul lui Cătălin Ștefănescu, „«Basarabia e România!» – dar România e Basarabia?”

Stimate dle Ștefănescu,

Poate e doar o prezumție nefondată din partea mea, însă menționarea potențialului agricol al Basarabiei, precum și ironizarea (în lectura mea) a citadinilor occidentalizați și vrut-sofisticați mă fac să cred că dvs. ați considera reunificarea ca un cîștig pentru România.

Ceea ce îmi pare mie extrem de periculos într-o reunificare este importul unor conflicte gen Georgia, în care Rusia ar folosi dreptul pe care și-l arogă de a „proteja“ cetățenii ruși în orice țară ar fi rezidenți. Acea minoritate rusofonă / etnic rusă ar putea deveni o masă instrumentalizabilă de către Rusia. Imaginate încălcări ale drepturilor ei ar servi drept pretext pentru nenumărate imixtiuni rusești în România. Deja Transnistria e un „conflict înghețat“ gen Abhazia și Osetia de Nord. Provinciile Ucrainei de la est și sud de Republica Moldova prezintă procente de populație rusă similare cu cele din estul Ucrainei, Odessa nu a părut să fie foarte pro-Maidan, așa că... poate sînt prăpastios.

Ați putea contraargumenta că țările baltice au minorități rusești mai mari, dar că apartenența lor la NATO și UE ține amestecul Rusiei la distanță. Posibil. Însă ascultați ce zdrăngănit de arme se aude de peste Marea Baltică și cum se întîlnesc avioane, se acuză reciproc de provocări, țările NATO patrulează cu rîndul etc. De ce să riscăm?

adăugat de srn
la 25 mai 2016

Dilema veche vă propune

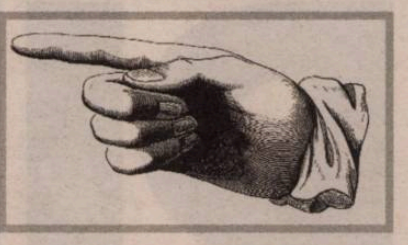

■ Să nu cumva să uitați, zilele astea, cînd agenda culturală e (încă) atît de încurcată, să vă uitați – măcar în virtutea francofiliei – la meciul de deschidere al Euro 2016: vineri seară se joacă România-Franța. Hai fotbalul! (Matei Martin)

■ „Noaptea Lungă a Filmelor Scurte“, eveniment cinematografic aflat la a 8-a ediție, va avea loc pe 2 iulie, în București, Brașov, Cluj și Timișoara. Este vorba despre scurtmetraje premiate (Oscar, Bafta) sau prezentate la festivaluri celebre (Berlin sau Clermont-Ferrand). În București, evenimentul va avea loc la Pavilionul Central de la Romexpo. (Stela Giurgeanu)

■ Drumul Tîrgoviște – Cîmpulung Muscel: de-a dreptul idilic, plin de dealuri și văi, pășuni și cai impecabili, cu mînjii lor cu tot. (Iaromira Popovici)

■ Probabil că v-ați făcut provizii de cărți la Bookfest. Eu vă propun un Kurt Vonnegut, *Hocus Pocus* (Editura Litera, 2015, traducere de Vali Florescu). Ironic, amuzant și surprinzător. O bucurie. (Ana Maria Sandu)

■ După o serie de ediții, care mai de care mai subțiri și mai meschine ca înfățișare grafică, iată că A.P. Cehov are parte de o ediție cartonată elegantă, numai bună de cărat cu tine pe drumurile zilnice pentru a-ți umple timpii goi cu poveștile triste și comice ale condiției umane: *Doamna cu cățelul* (Editura Litera, 2015), 11 povestiri clasice traduse de mai mulți traducători („Salonul nr. 6“, „Zvăpăiata“, „Casa cu mezanin“, „Mujicii“, „Logodnica“ etc.), din seria povestirilor care merită citite și recitite și iar recitite. (Marius Chivu)

■ Expoziția de fotografii Rodolfo Fiorenzo (1944-2012), care prefațează intrarea în Santa Maria Antiqua din Forum. Imaginile albnegru surprind fragmente de materie mută din Roma post-război, semne ale strădaniei și devoțiunii ca tribut plătit pentru frumos, iar legendele scriu un inedit poem al pietrelor – fragmente de coloane, capiteluri, reliefuri sculptate, mozaicuri, blocuri de marmură, arcade sau pur și simplu pietre anonime: „aparținînd cine știe cui“, „acelea care au forma norilor“, „cele care n-au dormit“ sau „cele atinse și răsatinse“, „cele pierdute pentru totdeauna“ sau „cele care sînt adăpost pentru păsări“, „cele care spînzură“ sau „cele împrăștiate prin lume“. O lume a începutului de care sîntem conectați prin fluxul firesc al continuității – “...totul îți aparține, nu e nici un spațiu distanță între tine și înaintea ta...“ (Ruxandra Mihăilă)

■ Lacul Văcărești, amfiteatrul abandonat, Parcul Carol, Gara Filaret, strada Xenofon și Muzeul Tehnic sînt „piesele de rezistență“ ale celei de-a 8-a ediții a turului pietonal desfășurat pe terasele și versanții Dîmboviței, varianta „verde“. Duminică, 12 iunie, de la ora 10, la Piața Sudului, în fața mall-ului Sun Plaza. Traseul are zece kilometri în lungime și ia sfîrșit la Muzeul Național Tehnic „Dimitrie Leonida“, care merită vizitat, la rîndul său, pe îndelete. Turul pietonal „Pe dealurile Bucureștilor 8“ este gratuit. (Adina Popescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Abandonul școlar**
- **Mai pune mîna pe o carte!**
- **Brâncuși**
- **Călători prin București**

album dilematic Adrian Damian

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Arón BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

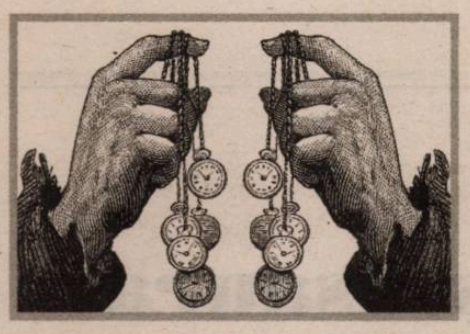

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Ce știi să faci?

Toate-s vechi și nouă toate! Eternul PSD e mereu la rampă, glorios, penal, iubit de popor. Robert Negoiță, cu bacalaureatul luat la 31 de ani și cu doctorat plagiat, e și el iubit de alegători. Liberalii colapsează vesel, competența și onorabilitatea sînt ultimele criterii care contează pentru electoratul autohton. Pe acest fundal, n-am nimic de adăugat față de un oftat mai vechi, de prin 2004, de o tristă actualitate. Iată-l:

„Ciocoiul nu are o ocupație anume rezervată pentru sine“, nu iubește și nu poate practica nici o profesiune – spune Constantin Rădulescu-Motru, într-un text din 1908. „Încarnare a dorinței de putere“, iubitor de ranguri, „poftitor de onoruri“, incapabil să depășească orizontul satisfacției imediate, ciocoiul nu-și pune problema dacă *merită* încrederea publică, dacă poziția lui socială corespunde unei *îndemînări* anume, dacă nevoia lui de a fi în fruntea bucatelor are acoperire într-o echivalentă nevoie de a fi de folos. N-are idealuri, n-are convingeri, are doar scopuri conjuncturale și abilități.

După aproape o sută de ani, observația lui Rădulescu-Motru se dovedește încă funcțională. Spiritul ciocoismului renaște (supraviețuiește) viguros pe scena noastră politică și are la bază aceeași congenitală inaptitudine a noilor ciocoi pentru orice meserie determinată. Boala nu este, totuși, strict autohtonă, deși culoarea locală rămîne inconfundabilă. În toată lumea, politicianul „profesionist“, politicianul de carieră, tinde să sacrifice profilul primei sale formații, pentru a se dedica unui tip de activitate cu reguli vagi și dexterități arbitrare. A fi parlamentar sau ministru, prefect sau șef de partid e altceva decît a fi jurist, economist, inginer, mecanic auto sau agricultor. Încet-încet, politicianul devine cineva care nu mai știe să facă nimic, în afară de politică. Luați din scurt, puțini dintre reprezentanții elitei noastre conducătoare ar ști să răspundă prompt și cinstit la întrebarea „Ce-ai face dacă ai ieși din politică?“ și, în definitiv, „Ce știi să faci?“ în afara coregrafiei electorale curente. Politicianul e, de regulă, un profesor care s-a lăsat de profesorat, un medic care s-a lăsat de medicină, un cizmar care s-a lăsat de cizmărie. Asta în varianta bună. De multe ori, e un cizmar prost, un medic îndrăgostit mai curînd de funcție decît de meserie, un profesor fără vocație. A nu (mai) avea o ocupație, un meșteșug, un domeniu de activitate bine circumscris – iată prețul pe care omul politic trebuie să fie dispus să-l plătească, de dragul accesului la putere. Consecințele sînt numeroase și, din punctul meu de vedere, grave. Voi enumera cîteva, dintre cele mai evidente.

Mai întîi, cel care a încetat să mai aibă o competență activă, într-un spațiu profesional dat, ajunge să știe din ce în ce mai puține despre noțiunea însăși de *competență*. Cine nu știe să facă mai nimic e tot mai puțin atent la ce știu să facă alții: cu alte cuvinte, n-are criterii să judece profesionalismul celorlalți și cu atît mai puțin să-l respecte. În mintea unui asemenea exemplar, succesul încetează să mai fie cuplat la ideea de înzestrare, de efort aplicat și pricepere tehnică. Ceea ce contează e manageriatul „deștept“ al relațiilor, descurcăreala „superioară“, „flerul“ combinatoriu. Restul sînt naivități vetuste, fandoseli. Omul fără meserie nu va fi niciodată înclinat să grădinărească buna evoluție a meseriilor, asanarea mediului social și juridic în care ele pot prospera.

Insul care nu știe să facă nimic determinat (chiar dacă poate mima îndemînări circumstanțiale sau *foste* îndemînări) e erodat, inevitabil, de o *criză acută a propriei responsabilități*. Simțul răspunderii nu se poate forma în vid. Răspunzi pentru lucrul care a ieșit „din mîna ta“, pentru o ispravă sau un produs în care ți-ai angajat aptitudinile, experiența și onoarea. Numai un bun meseriaș își poate asuma răspunderea mărfii pe care o livrează și numai el poate trage la răspundere un meseriaș prost. Diminuarea responsabilității conduce, fatalmente, la o surpare a *autorității*. Incompetentul nu se poate impune nimănui, decît prin fraudă și pe durate scurte.

Cine ajunge la poziții înalte după alte criterii decît cele ale unei profesiuni bine stăpînite are de făcut față tuturor dezavantajelor impusturii. În loc ca puterea să se legitimeze prin competență, ea nu se legitimează decît prin propriul ei exercițiu, arogant și suficient. Mai mult: puterea sfîrșește prin a legitima incompetența. De vreme ce nu trebuie să știi nimic specific pentru a ajunge sus, înseamnă că faptul de a ști ceva anume e mai curînd o piedică, un handicap social. Pedagogic vorbind, prestigiul formal al unor oameni fără nici o meserie e creator de confuzie etică și dezagregare civilă. („Ciocoii“ – spune și Rădulescu-Motru – „sînt paraziții decrepitudinii noastre politice“, și sporesc, pernicios, „arbitrarul puterii“.)

În sfîrșit, omul fără meserie e condamnat la o foarte impură motivație a acțiunii politice. El se ține cu dinții de fotolii și demnități, pentru că n-are la ce se întoarce. Întrucît altceva nu (mai) știe, e musai să rămînă în front pînă la moarte. Iubit sau nu, eficient sau nu, util sau dăunător, el se va strădui din răsputeri să se agațe de scena publică împotriva tuturor evidențelor. Ce altceva să facă? Degeaba obține la alegeri procentaje stingheritoare, degeaba nu-și găsește locul în nici o gașcă, degeaba îi întorc spatele și foști aliați, și foști adversari. Omul va gravita impenitent în jurul puterii, cu singura energie și justificare pe care o mai pot da inerția, încăpățînarea și o falsă imagine despre sine. Cînd nu știi să faci nimic, nu-ți rămîne decît să-ți confecționezi un destin politic. Cu atît mai rău pentru alegători.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Bacalaureatul părinților

„Se marșează pe *corupția generalizată* din România, în jurul căreia Mungiu iarăși *editorializează*, pînă în punctul în care senzația de construct, de lucru manufacturat, devine insuportabilă“; „avînd de arătat cît de *coruptă* e societatea românească...“; „tema *corupției* din societatea românească e lucrată gros, insistent“; „supraviețuirea în lumea din *Bacalaureat* se discută tocmai la acest nivel al *cinismului*“. Cam asta este receptarea dominantă (aproape „canonică“) a filmului lui Cristian Mungiu în presa românească: o obsesivă „editorializare“ a *corupției* fără scăpare. Și Mungiu are însă o anumită vină în orientarea eronată a privirii spre această temă a corupției, declarînd că filmul „are ca sursă de inspirație și multele articole despre corupție și educație din presa românească a ultimilor ani“.

Pentru presa străină însă, *Bacalaureat* „tratează tema *paternității*“, este „un film despre noțiunea de *sacrificiu*“, „o poveste morală despre *compromis* și *integritate*“. Iar un critic francez consideră că „prin intermediul lui Mungiu, vedem la lucru o frăție de cineaști care analizează *vinovăția clasei de mijloc*“. După care se întreabă, retoric: „De ce oare reușește cinema-ul românesc mai bine decît cel francez să prezinte *lumea de azi?*“ Să fi văzut oare alt film?...

Filmul lui Mungiu „păcătuiește prin excesul *demonstrativ*“ – spune presa română. Și adaugă: „sub impresia unui realism detașat, se vrea să fim conduși spre o anumită *tază*“. „*Bacalaureat* este intim, epic și frumos de inteligent: un fel de Haneke cu o tușă de umanitate și *fără dorința de a judeca*“ – spune presa străină. „Mungiu n-are timp de subtilități“ – spunem noi. „Totul este perfect așezat la locul lui, nimic nu este în plus pe durata celor 2 ore și 8 minute. Și fiecare mic detaliu, fiecare replică devin de o importanță capitală la final“ – spun ei. Și adaugă: „Prin *Bacalaureat,* românul Cristian Mungiu reușește filmul perfect“. „Mungiu recurge inclusiv la o serie de efecte împrumutate de la Haneke. În acest demers, Mungiu e practic un pastișor care lucrează cu rigla“ – mai spunem noi. „Există cîte ceva din cele mai bune părți ale lui Haneke și ale fraților Dardenne în acest *Bacalaureat*“ – sînt de părere ei.

Ceea ce m-a lăsat însă pur și simplu perplex este următoarea judecată critică: „Mungiu își continuă lupta de devoalare a practicilor ilegal-oculte la care trebuie să recurgă românul de rînd pentru a supraviețui – și repetă obsesiv că în alte țări ar fi mai bine“. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, de unde atîta reacredință? Nu *Mungiu* spune acest lucru, ci *personajul* său (știți, este vorba despre un *film!...).* Iar personajul său spune ce spunem noi cu toții, noi, „poporul“ – și ne considerăm perfect legitimați să o afirmăm și reafirmăm cu orice ocazie. Mai mult: este ceva ce NU o spun cei doi tineri din film – și nu o spun din ce în ce mai mulți tineri din societatea noastră. Despre ce vorbim atunci, despre filmul lui Mungiu sau despre frustrările și obsesiile noastre?

Și totuși, despre ce este vorba în filmul lui Mungiu? Nu am nici o calificare să „editorializez“ pe marginea unui film, așa că tot ce pot să vă spun este ce am văzut *eu* în acest film.

În primul rînd, NU am văzut un film despre corupție. Am impresia că această grilă de lectură este mai degrabă obsesia din ochii noștri decît alegerea din privirea regizorului. Dar dacă nu despre corupție este vorba, atunci despre ce? Păi, despre *viață!* Banal, știu, dacă nu de-a dreptul penibil. Și totuși, despre asta e vorba: d'ale vieții, locale și globale în același timp. D'ale vieții de familie, în primul rînd (inițial, filmul lui Mungiu se chema *Fotografii de familie),* cu tripticul său domestic destul de românesc, alcătuit din *grijă, îngrijorare* și *a îngriji,* în care se concentrează cea mai mare parte a mizelor, înfăptuirilor și înfrîngerilor personale, de parcă tot restul lumii nu face decît să graviteze în jurul acestui *axis mundi*. Un triptic care funcționează însă în gol: mama, o femeie frumoasă la viața ei, este neîngrijită, tatăl are grijă în fiecare zi să taie cu meticulozitate, dar inutil, un măr pentru soția sa și este îngrijorat de soarta fetei, care își face însă alte griji. O viață domestică încă marcată de „patriarhalism“, dar unul mai degrabă neajutorat, în care soții nici nu mai știu „de ce ne urîm noi atît de mult“ (cum sună o replică în film), dar ambii sînt gata să sacrifice cu înverșunare totul, fiecare în felul său, pentru copil. O viață domestică în care suprainvestiția în copil a devenit singurul rost al vieții părinților. Căci *Bacalaureat* este un film despre bacalaureatul *părinților*, nu cel al copiilor, care au alte mize, alte preocupări, alt limbaj. Acei părinți care au decis să facă numai un copil, ca să-i poată oferi tot ce are nevoie pentru a reuși în viață; care încep dopajul existențial de la creșă și grădiniță și nu se opresc nici la facultate; aceiași părinți care au hotărît dacă elevii trebuie să facă ora de religie sau nu și care îi apără, fățiș sau pe ascuns, pe profesorii cărora tot ei le dau mici „atenții“ ca să aibă grijă de copilul *lor*. În esență, este deci un film despre destrămarea vieții sociale, în general, și a celei de familie, în particular. Acea familie care rămîne valoarea supremă în toate sondajele de opinie din România, dar în care s-au instalat incomprehensiunea, tăcerea și ruptura dintre generații. Acea societate în care nimeni nu mai crede în binele comun și la care se recurge doar pentru a media un beneficiu personal.

Și corupția chiar nu există în film? Ba da, din plin, dar este doar un ingredient din ceva mult mai cuprinzător și puternic: *deruta*. Unii se știu pierduți și nu mai nădăjduiesc decît să se mîntuiască prin copil (mama), alții au vrut să salveze copilul și s-au pierdut (tatăl), iar alții au renunțat să mai caute o ieșire (polițistul). Prin cei doi tineri, viitorul rămîne însă deschis. Peste toți plutește sentimentul unei agresivități anonime, care le sparge geamurile casei, le violează (sau nu...) fata, îi urmărește din umbră – sau, în cazul fetei, le forțează alegerile. Iar cînd tatăl vrea să dea un chip acestei agresivități, se rătăcește la propriu într-un *no man's land* urban și nocturn, din care nu vede nici o ieșire. Această scenă este, într-un fel, cheia filmului: o materializare mută a unei rătăciri mult mai cuprinzătoare, postmoderne și nu (doar) românești.

Zău așa, nu ne-a șifonat nimeni imaginea noastră! Doar ne-a întins o oglindă de „imagi-națiune“ (vorba lui Ilarie Voronca) în care să ne privim ca națiune. Și ca oameni! Să fie oare aceasta sursa neînțelegerii filmului?...

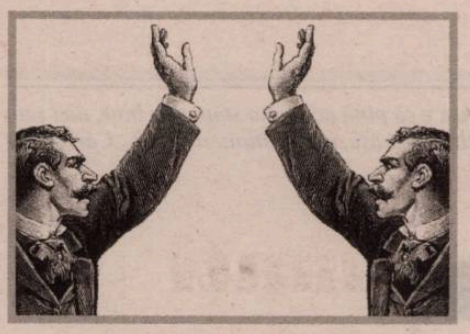

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Oxford, premierul și Isaura

Am ajuns la Oxford, unde am vorbit, bineînțeles, cu niște oameni. Traducerea în limbaj de demnitar sau politician serios ar fi „am predat la Oxford". Considerînd timpul petrecut acolo – ceva mai puțin de 24 de ore, din care am dormit vreo trei –, aș fi putut spune, cu un pic de tupeu, că am făcut o postuniversitară. Dacă stăteam o săptămînă se punea de un masterat la vreunul dintre colegiile pe lîngă care am trecut mai des.

Orașul e urît cu spume. Străzi vechi, clădiri vechi, multe biciclete și plin de tocilari. Nu tu o manea, o piți, un mahăr, un termopan elegant. Lipsesc mașinile de fițe parcate pe trotuare. Pînă și pilangiul satului ne-a spus un superpoliticos *„Good evening, gents"*, după care a rîgîit un butoi de bere de calitate.

Despre comunitatea noastră nu pot spune decît că e o rușine națională! Șefii românilor de la Oxford sînt un tătar, un ungur și o jumătate de grecoaică. Niște amărâșteni care fac școala în niște rîsuri de clădiri de pe la 1300 și care studiază chestii pe care nu le studiază oamenii serioși. Nu tu instalatori, chelneri, marineri, avocați, primari, televiziști sau șefi de sindicate. O ardeau cu tot felul de vrăjeli ca neuroștiințe și fizică cuantică. Păi, bă, ce nevoie are țara noastră de așa ceva?! Unul mă vrăjea că predă nu știu ce aiureli cu neutroni pe acoloșa, și conducea un Golf de chioșcangiu din București. Cum, băi, să predai la Oxford, unde își trimete baronu' ăl șmecher copilu' cu 100.000 de euro bani de buzunar pe lună, și să conduci un Golf de zece ani?! Ăla cu neuroștiința conducea o bicicletă. Una de 200 de euro, dacă îi punea un lanț de aur.

M-au dus să mănînc la o cantină, frățică! O cantină într-o batjocură de clădire fără geamuri, făcută acu' 1500 de ani. Nu tu priveliște, nu lăutari, nici măcar o plasmă la care să te uiți. Mi-au dat să mănînc niște ardei, morcov și sfeclă, toate crude. Măcar se potrivea cu specificul clădirii. Sînt destul de sigur că fostul șef de cabinet al lui Năstase – dacă ar fi crezut că era o chestie cu care s-o impresioneze pe Patricia Kaas – ar fi cumpărat chestiunea și și-ar fi ținut caii acolo.

O bună parte din noapte am petrecut-o cu vreo 15 studenți și cercetători români de la Oxford, într-o casă mică rău de tot. S-au pus și pe cîntat. Au chinuit o chitară într-un mod sadic. Pentru prima dată m-am simțit și eu muzical într-o gașcă și, pentru cîteva melodii, am regretat că nu ascultă măcar un Vali Vijelie sau un Guță. Români, cică, dar nu le funcționa deloc gena strămoșească a lui Vadim. Politicoși, deștepți rău, cu o gîndire și logică, și critică în același timp. S-a băut vin românesc la greu și apoi s-au dres cu palincă de Scoția, însă fără mare efect asupra IQ-ului. Mîncarea fabuloasă – o ciorbă de sfeclă, iahnie de fasole și tocănița – a fost gătită, bineînțeles, de alt „român". Nevastă-sa a frecat-o cu intelectualitatea și nu s-a atins de bucătărie. E drept că la un moment dat s-a dus repejor și a cumpărat niște prăjituri de la magazin, în timp ce rușinea de mascul român dădea de mîncare la toată gașca.

M-am cam îndrăgostit de Oxford. De lumea normală a românilor de acolo. De lipsa de fițe și de bun-simțul fabulos. Așa că le-am povestit ce mi s-a întîmplat în ziua dinaintea Crăciunului, anul trecut.

Salut, ce faci? / Bine. / Ești încă în București? / Da... / Lucrezi și zilele astea? / Da. Sînt deja un pic confuz. Are un accent de ardelean care îmi este vag cunoscut. *Am niște pachete în biroul de lîngă biroul meu, poți să le iei să le dai copiilor care au nevoie.* Am cărat, cu vreo două ore în urmă, de la subsolul unei librării, vreo 50 de pachete de la Shoe Box pe care plănuiesc să le duc în Jilava. Librarul era turc și nu avea accent ardelean, m-a ajutat să car pachetele la mașină și sigur știe că nu mai am loc în autoturism. Sînt chiar confuz, sînt trezit de la 6 și am prestat la cărat pachetele vreo 45 de minute. Mașina mea e plină ochi.

Care birou? Mă gîndesc să îi zic că la noi se zice pivniță, nu birou, dar mă abțin. Cu greu. O pauză. *Sînt Dacian. / Care Dacian? / Dar cîți Dacieni știi?* Încet-încet, se încălzește neuronul. Piticii sînt fericiți, așa că mă scap protocolar: *Aaaaaa – The Dacian?* Rîde. Îmi zice că vrea să doneze niște bani pentru puștii care au nevoie – îndeajuns cît să rezolv nevoile de iarnă pentru vreo douăzeci de puști. Mă ofer galant să îl împrumut de cîți bani este nevoie, nu de alta, dar nu avem cum să ne vedem, că el o arde prin Ardeal. Pînă la urmă, își donează, practic, tot salariul. Rîd și îi spun că pot să joc rolul Isaurei. Și că presa o să poată scrie că țiganii îl au la mînă pe prim-ministru, care le datorează zeci de milioane. E Crăciun și am face fericite o mulțime de televiziuni care ar putea să aibă ditamai „știrile șocante". Rîde și el.

Fac cumpărături și sînt bine. O mulțime de puști din Jilava și Ferentari au haine de iarnă cumpărate de premier. Nu știe nici unul asta, căci așa a fost înțelegerea. Probabil o să se bosumfle că am scris aici. Dacă aș verifica cu el, cel mai probabil mi-ar spune că nu ar vrea, dar că nici nu poate să-mi impună ce să scriu și ce să nu scriu. Avem ca premier un om tare, tare bun și, din păcate, prea puțini o știu.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

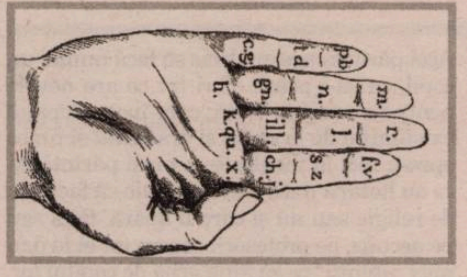

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Iconofobie

Profesorul universitar (de la Educație fizică și Sport) Costel Promoroc, pe care-l cunosc încă din studenție, m-a căutat deunăzi descompus de griji. Dorea să-i recomand un avocat bun. Motivul interesului său subit pentru juriști de calitate – relatat chiar de către împricinat – m-a lăsat, admit, cu gura căscată. „Am un nepot de frate, mai ciudățel de felul lui", mi-a explicat, necăjit, Costel. „Recent, a intrat într-o belea cum nici în filmele cu proști nu întîlnești. Țîșnică... Da, aici trebuie să dau lămuririle de rigoare, așa cum fac, de vreo doi ani încoace, atunci cînd vorbesc despre nefericita mea rudă! Ăsta-i numele băiatului – Țîșnică Promoroc. Frate-miu, care nu-i nici el întreg la minte, și-a botezat cel de-al șaptelea copil *Țîșnică,* pentru că ar fi venit pe lume brusc, dintr-o singură mișcare adică, fără nici cea mai mică opintire din partea neveste-sii. După șase nașteri anterioare, săraca, nu mă mir deloc! Ei bine, pe Țîșnică l-au dat la carte, la Iași (noi sîntem, de origine, dintr-un sat din Vaslui), și unde puteau altfel decît la nenea Costel, că tot a ajuns profesor universitar la cea mai veche universitate din România? Prin urmare, acum doi ani, m-am trezit cu nepotul la ușă. L-am preluat fără să crîcnesc. Sîngele apă nu se face. A intrat la Administrarea Afacerilor, dar mie mi s-a părut că l-ar fi tras sfoara mai degrabă înspre Teologie. Băiatul era nelipsit de la slujbele de duminică. Ba se ducea frecvent pînă și la cele din timpul săptămînii. Citea, de asemenea, o groază de cărți în domeniu. Eu și soția ne-am bucurat inițial, desigur. Însemna că Țîșnică se dovedea un tînăr cumsecade. Ne-am și mirat totuși, amintindu-ne de mediul în care crescuse – frate-miu e șprițar de mare clasă și toți din familie, ce să mă mai dau mironosiță în fața ta, îs cam duși cu pluta. După o vreme, am intrat la idei. Țîșnică se îmbrăca tot mai straniu. Și-a lăsat barbă și plete teribil de lungi. Ulterior, *le-a asortat,* ca să spun așa, la un costum național autentic, pe care și l-a procurat de la cineva din satul natal. Purta opinici, ceea ce mă afecta cumva în mod direct, întrucît mulți profesori economiști mă cunosc. Nu ezitau să mă întrebe – ce cu *Țîșnel?*... Da, i se greșea numele des. Din *Țîșnică* devenea *Țîșnel*... L-am interogat și eu la un moment dat – ce-ai pățit, taică, de te înțolești în halul ăsta? Mi-a răspuns, cuminte, că fusese sfatul preotului la o predică, sfat pe care el nu-și permisese să-l încalce, bineînțeles! Cică bărbatul trebuie să fie imaginea vie a lui Hristos. De aceea, barba și pletele constituiau o necesitate duhovnicească. Acestea, la rîndul lor, nu puteau fi legate decît de un port tradițional. Singura opțiune pentru Țîșnică a fost, ca român, straiul străbun moldovenesc."

Costel Promoroc s-a oprit o clipă, adunîndu-și gîndurile, și a revenit cu povestea, parcă și mai abătut: „În acest punct, dragul meu, a debutat, practic, nebunia care m-a adus, ultimativ, în goana după avocați. Treptat, Țîșnică nu a mai considerat portul popular satisfăcător. Spunea că Mîntuitorul nu umbla, cu siguranță, în itari și opinci prin Galileea. În concluzie, odată îl văd că apare cu un fel de rasă călugărească pe el, strînsă cu brîu de piele. În picioare avea, mai nou, sandale simple, confecționate manual, bănuiesc, din pielea vreunui ied sacrificat de taică-său la Vaslui. Semăna cu personajele biblice, nu pot nega. L-au și luat, anul trecut, niște actori ambulanți în echipa lor să joace rolul lui Iisus pe parcursul Săptămînii Patimilor. Au plîns femeile cu hohote, contemplîndu-l pe Țîșnică, încovoiat de cruce, pe drumul Golgotei. A fost revelația dramatică a Paștilor din 2015. Totuși, nepotu-miu nu s-a limitat să apară, în costumația menționată, numai în Vinerea Mare. Și-a asumat-o integral, ca mod de viață. Părul îi crescuse într-atît încît a fost obligat să-l strîngă într-un coc (alcătuit din codițe supraetajate), pe care l-a băgat sub un batic țuguiat, cu marginile fluturînd în vînt. Țîșnică îl numea potcap preoțesc, dar arăta, crede-mă pe cuvînt, aidoma unui turban. Îngrijit, oamenii l-ar fi crezut, de la distanță, cel puțin mitropolit, poate chiar patriarh, dar așa, murdar, părea doar delabrat... Iată că am atins și punctul nevralgic. Ce-mi face, nu demult, Țîșnică? Pătrunde, într-o dimineață, echipat ca la bal mascat, în clădirea Facultății de Economie, unde avea cursuri. Ghinion suprem! Cu zece minute mai devreme, năvăliseră acolo luptătorii antitero și geniștii, chemați de urgență la 112. O geantă suspectă, abandonată bizar, aștepta în mijlocul coridorului central de la intrare să fie detonată. Lumea, isterizată, era ascunsă prin diverse cotloane, cu palmele puse, strategic, pe urechi. Observîndu-l cum înainta spre ei plutitor, echipat *à la* Noul Testament, soldații *au țîșnit* spre Țîșnică, urlînd nebunește. L-au pus violent la pămînt, în ciuda mîinilor sale ridicate, pacifist, în sus. L-au acuzat de terorism și mi-l țin de atunci închis, deși geanta, s-a demonstrat, fusese plină cu slănină și cîrnați de casă (o uitase un părinte dezorientat, care-și căuta odrasla prin labirintul universitar). Eu am mărturisit peste tot că este nepotul meu și că suferă de compulsie religioasă. Problema vine însă din declarațiile martorilor oculari. O fată jură că, ridicînd mîinile, Țîșnică ar fi strigat *Allahu Akbar,* iar doi colegi de grupă susțin că nepotu-miu se declarase, de ceva timp, taliban, nemaisemnînd nicăieri cu numele lui, Promoroc Țîșnică, ci cu unul prelucrat ISIS, *Promorah al-Tashah*... De aia am nevoie disperată de avocat, omule! De unul bun de tot!"

Ăsta-i numele băiatului – Țîșnică Promoroc.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

De ce nu trebuie blamați votanții bucureșteni

Cu tot discursul său triumfalist, adevărul este că PNL nu a cîștigat mai nimic în aceste alegeri locale. Mai ales dacă este să le privim altfel decît sub aspectul lor utilitar – aici, PNL a pus într-adevăr mîna pe cîteva primării și consilii importante. Dar dacă privim lucrurile în perspectivă politică mai largă, PNL a pierdut. Și nu a pierdut în fața PSD! PNL a pierdut, în realitate, în fața valului reformist, dornic de schimbare și contestatar al întregului sistem.

Nu PSD a împiedicat PNL să cîștige fie și vreun amărît de sector în București. Ci Uniunea Salvați Bucureștiul, a lui Nicușor Dan. La Iași, PNL nu a reușit să profite de problemele cu legea ale fostului primar Gheorghe Nichita – și aceasta nu pentru că PSD ar fi fost chiar așa de mare și tare. Ci (și) pentru că în spate a apărut mișcarea Pentru Iași, a specialistului în IT Andrei Postolache. El nu a reușit performanța celor de la USB, a venit de-abia al treilea, dar a luat mai bine de jumătate din scorul PNL. La Tîrgu Mureș, primarul în exercițiu, Dorin Florea, susținut de PNL, a cîștigat cu 42%, dar a fost urmat de un independent, Soos Zoltan, cu 40%, iar pe locul trei, cu 9 procente, a venit un candidat al unei formațiuni noi – Partidul Oamenilor Liberi. Și adevărul este că, acolo unde au existat astfel de alternative locale, susținerea pentru acestea a venit în detrimentul PNL.

Problema PNL nu este că a pierdut la București – și aici, în triumfalismul lor, liderii PNL au, într-un fel, dreptate. Problema PNL este că și-a pierdut în mare parte imaginea de alternativă reformistă. Iar asta, liderii PNL fie că nu vor să o recunoască, fie pur și simplu nu o înțeleg.

Dar nici nu avea cum să fie altfel – așa cum bine recunoștea, în al treisprezecelea ceas, candidatul liberal la sectorul 5, Ovidiu Raețchi, într-un articol de pe platforma *Adevărul*. PNL a ajuns ca, pentru cîteva zile, să înjure societatea civilă, Fundația Soros și Institutul Wiesel așa cum o făcea Ion Iliescu în anii 1990. În sectorul 4 din București, altă dandana. Primarul general interimar, Răzvan Sava, a candidat acolo cu sprijinul fostului edil Cristian Popescu-Piedone. Nu numai că nu s-a sfiit să declare asta sus și tare, la cîteva luni după tragedia din Colectiv, dar nici partidul n-a avut ceva împotrivă. Curat mesaj reformist! Rezultatul? PNL a pierdut.

PNL a pierdut, în realitate, în fața valului reformist, dornic de schimbare.

Apoi, nici discursul anticorupție de la centru nu are cum să fie foarte credibil din moment ce lideri locali ai PNL continuă să fie săltați de DNA – presa începe să-i numească din ce în ce mai mult „baroni", după modelul PSD.

Am văzut și am auzit, în ultimele zile, lideri ai PNL, printre care s-a numărat și președintele de onoare Mircea Ionescu-Quintus, aproape certîndu-i pe bucureșteni pentru că au propulsat pe locul al doilea Uniunea Salvați Bucureștiul. Dar ar fi fost cazul să se întrebe, mai bine, ce s-ar fi întîmplat cu scorul PNL dacă și alegătorii din alte orașe mari ar fi avut și ei pe buletinele de vot alternativa care le-a fost oferită bucureștenilor.

I-am văzut pe obișnuiții televiziunilor de știri descumpăniți, contrariați, enervați de apariția „de nicăieri" a noii mișcări politice din București, care mai apoi și-a afirmat intenția de a participa la alegerile naționale. USB/USR a fost catalogată ba drept „partidul de rezervă" al președintelui Iohannis, ba reprezentantul direct al celei „străinătăți". Fostul premier Victor Ponta a aruncat USB/USR direct la stînga PSD și în zona stîngii radicale europene – nu a pronunțat numele Syriza, dar într-acolo a bătut. USB/USR este într-adevăr un partid antisistem, al cărui profil cu greu poate fi judecat în logica stînga-dreapta. În pofida cîtorva accente populiste (dar cine nu practică populismul pe scena noastră politică?), această formațiune nu are nimic în comun nici cu Frontul Național din Franța, nici cu Mișcarea Cinci Stele din Italia. Mai degrabă am putea-o alătura mișcării spaniole Ciudadanos. Și ar trebui să fim mulțumiți că, în România, mișcarea antisistem nu vine dinspre extreme, ci dinspre liberalismul centrist. De exemplu, băieții musculoși cu tricouri negre, care împărțeau prin piețele bucureștene manifeste cu Vlad Țepeș, nici nu s-au văzut în alegeri – deși unii s-ar fi așteptat la altceva.

Accederea în Parlament a USR depinde de mult de felul în care echipa lui Nicușor Dan va munci în vara aceasta – și are mult de muncit! Minuni nu vor fi în această toamnă. USR nu are cum să repete întocmai performanța din București la nivel național. Schimbarea politică nu se va produce peste noapte. Accederea USR în Parlament ar fi doar un prim pas.

Pe de altă parte, rezultatele alegerilor de duminică pot fi un ultim imbold, o ultimă șansă pentru PNL de a se reforma și a-și regăsi identitatea. Sau pot fi începutul unei perioade de criză și convulsii în ceea ce, în mod convențional, numim „dreapta". O „dreaptă" care, să fim sinceri, a înșelat așteptările privind reforma și buna guvernare. Iar dacă bucureștenii au întors în bună parte spatele acestei „drepte", ei nu trebuie blamați. S-ar putea ca tocmai ei să fi văzut mai bine lucrurile. Și, ca de obicei, să fi dat tonul unei schimbări.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

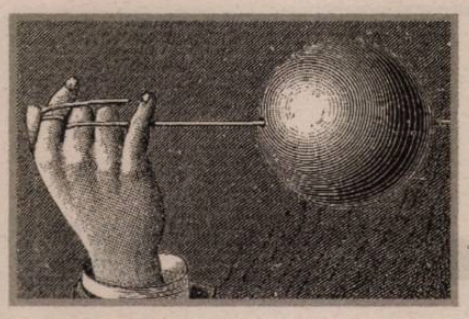

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cum ne citesc alții?

Literatura română contemporană este bine reprezentată pe piața de carte germană. La editurile germane și austriece au apărut în anii din urmă numeroase romane. Autori precum Mircea Cărtărescu și Dan Lungu sînt deja recunoscuți în cercurile literare – romanele lor sînt recenzate și, uneori, premiate la festivaluri și tîrguri de carte. Grație programului de traducere (TPS) susținut pînă nu demult de Institutul Cultural Român au apărut, în traducere germană, și alte cărți ale autorilor noștri, cu un impact mai mult sau mai puțin durabil. Dar, una peste alta, există numeroase lacune în felul în care piața de carte de acolo prezintă literatura română. Un mic gest de reparație încearcă să facă Elsa Lüder, traducătoare și coordonatoare a volumului *Einladung nach Rumänien. Klassische und moderne Erzählungen (Invitație în România. Povestiri clasice și moderne)*, apărut recent la Editura Noack und Block. „Cum convingi un cititor să-și aplece privirea spre literatura română?", se întreabă eminenta traducătoare. Au încercat să răspundă înaintea ei destui autori, editori și strategi culturali. Încă nu s-a găsit un răspuns definitiv, o rețetă infailibilă. Cum ne văd, cum ne citesc alții au devenit întrebări tot mai obsedante. Pînă una-alta, antologia pe care a alcătuit-o Elsa Lüder e un instrument util de orientare în spațiul literar românesc.

Antologia pe care a alcătuit-o Elsa Lüder e un instrument util de orientare în spațiul literar românesc.

Selecția ei trece dincolo de canoane și de mode literare, dincolo de consacrarea prin premii ori prin succesul de public. E, practic, un compendiu de literatură clasică și contemporană, o antologie care acoperă mai mult de un secol de producție literară românească de toate soiurile: proză scurtă, fragmente de roman, poezie, memorialistică și eseistică. O diversitate totuși bine aranjată, de vreme ce coordonatoarea și-a propus să ilustreze nu doar epoci literare diferite, ci și să arate unicitatea unor teme sau abordări. Am găsit aici texte (sau fragmente) de Nicolae Filimon, Calistrat Hogaș, I.L. Caragiale, Alexandru Macedonski, Jean Bart, dar și autori contemporani precum Dan Sociu, Adrian Schiop, Dan Lungu, Florin Lăzărescu, trecînd prin „lumea de mijloc", cu, printre alții, Lena Constante, Paul Miron etc. Și pentru că literatura română se scrie și dincolo de granițele României, Elsa Lüder a inclus aici și cîteva fragmente din autori originari din Republica Moldova (Nicoleta Esinencu, Oleg Garaz). Volumul livrează, de fapt, o listă (scurtă) a autorilor care nu ar trebui să lipsească din portofoliile de literatură ale editurilor germane. (Lasă că sînt prezenți în această culegere și autori care poate ar merita să fie redescoperiți și mai ales reeditați și în România!)

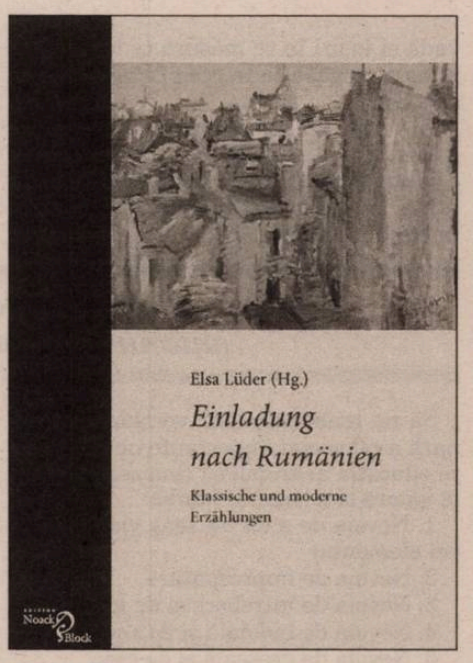

În 2018, România este invitată de onoare la Tîrgul de Carte de la Leipzig. Este cel mai important Tîrg de Carte centrat pe literaturile din Europa de Est: solidaritatea intelectualilor (impusă de regim) din perioada Cortinei de Fier s-a menținut și după instaurarea economiei de piață și a libertății de exprimare, astfel încît, an de an, la Leipzig sînt privilegiați scriitorii din această regiune. Leipzig e, deci, și un spațiu al competiției pentru imagine, pentru cititori, pentru afirmare. Cu atît mai inspirat gestul de a publica această antologie înaintea acestui eveniment!

P.S. În pregătirea Tîrgului de Carte de la Leipzig, Institutul Goethe a lansat blog-ul DLITE (http://blog.goethe.de/dlite/), o revistă literară online cu informații despre cele mai recente apariții editoriale din Germania, cu știri despre traducerile în și din germană, portrete de autori, editori și traducători, precum și informații despre premii, burse, festivaluri și întîlniri literare germano-române.

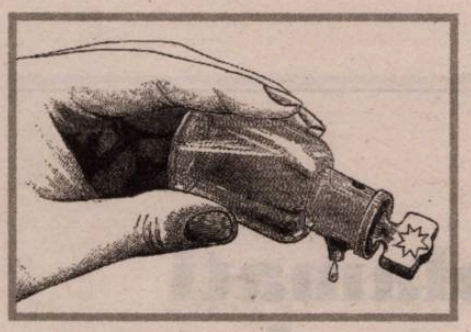

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Cu bule“

Zilele trecute, o campanie ingenioasă pentru participarea la alegerile locale evoca mai multe dileme și opțiuni cotidiene – „la munte sau la mare“, „la teatru sau la club“, „blondă sau brunetă“ –, ca argumente pentru concluzia „Alege și de alegeri!“. Una dintre perechile de termeni complementari folosite de autorii campaniei mi s-a părut de bun augur, din punct de vedere lingvistic: pentru că opunea *apa plată* celei *cu bule*. De mai multă vreme, formula *cu bule* se răspîndește, în comunicarea colocvială, în locul specializării abuzive a lui *mineral* din sintagma *apă minerală*.

Uzul curent nu preia, în general, descrierile tehnice ale produselor, așa cum apar ele pe etichete, preferînd, în schimb, desemnări mai scurte, mai simple și uneori mai expresive. În cazul apei minerale, uzul a produs un abuz derutant pentru observatorul din afară: adjectivul cu acoperire generală – *mineral* – s-a specializat pentru apa carbogazoasă, care fusese timp de decenii (în perioada comunistă) prototipul aproape exclusiv al produsului. S-a creat astfel perechea *mineral – plat* – „Apă *plată* sau *minerală*?“ (csid.ro) –, opunînd unei realități familiare o noutate apărută după 1989 și răspîndită din ce în ce mai mult. Evident, apa minerală este fie carbogazoasă, fie plată: formula *apă minerală* conține o ambiguitate fundamentală între sensul standard (care include varianta plată) și specializarea uzului (care o exclude).

Ambiguitățile create de o extindere semantică aflată în contradicție cu descrierile științifice și comerciale ale produsului sînt o sursă de instabilitate în sistemul limbii și de nemulțumire în rîndul vorbitorilor. În presă și în spațiul Internetului, bloggeri și comentatori au semnalat de mai multe ori caracterul popular și inadecvarea formulei – „apa carbogazoasă, sau *apa minerală*, cum e cunoscută în limbaj popular“ (jurnalul.ro); „În general, lumea cînd spune *apă minerală* se gîndește la varianta cu bule, dar nu e corect“ (scri.ro). Am scris, în urmă cu mai mult de un deceniu („Apă plată“, în *România literară*, nr. 36, 2004), despre variațiile de desemnare a apei îmbuteliate, observînd cum se manifesta la acea dată concurența între mai multe denumiri, în limbajul curent. Mă întrebam atunci dacă abuzul semantic *(mineral* cu sensul „carbogazos“) va cîștiga sau nu teren, fiind previzibilă rezistența lingviștilor și a unei părți a vorbitorilor. Bătălia nu s-a încheiat încă, dar mi se pare că sînt semne care anunță abandonarea uzului extins al lui *mineral,* pe care începe să-l înlocuiască în uzul colocvial sintagma *cu bule*. Opoziția dintre atributele diferențiatoare *fără bule* și *cu bule* exista deja la începutul anilor 2000, dar nu era foarte răspîndită. Și azi, de altfel, autorii textelor simt adesea nevoia de a pune între ghilimele întreaga formulă sau doar termenul-cheie: „Cum se produce apa minerală «cu bule»“ (super-hrana.ro); „Sînt diferențe între apa plată și apa «cu bule»“ (forum.computergames.ro); „Mit: «Apa cu bule» nu hidratează la fel de bine ca apa plată“ (jurnalul.ro); „dacă vrei să slăbești, te poți baza cu încredere pe apa cu «bule»“ (ele.ro).

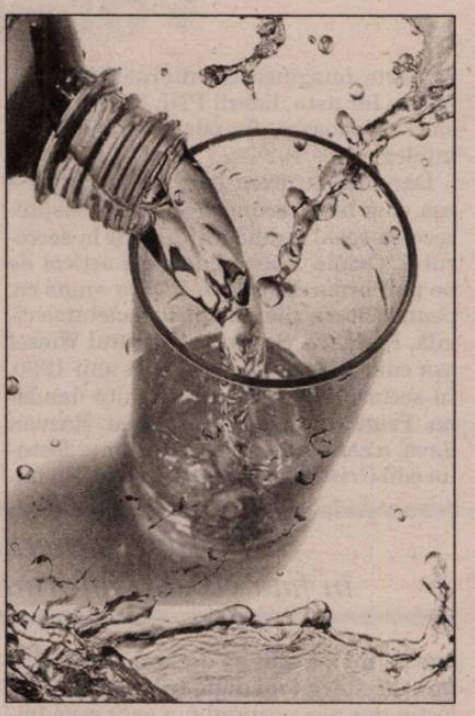

Dincolo de formulele oficiale, uzul curent din multe limbi a ales descrieri specifice ale apei efervescente: *sparkling* (în engleză), *frizzante* (în italiană), *pétillante* (în franceză) etc. În română, formula tehnică – *apă minerală carbogazoasă* – este în mod evident prea lungă și prea greoaie ca să se poată impune în uzul colocvial. O soluție ar fi fost alegerea ca termen diferențiator a adjectivului *gazoasă,* cu echivalente în alte limbi (fr. *gazeuse*, it. *gassosa, gassata* etc.): acesta circula și înainte de 1989 (dar nu atît pentru apa minerală, cît pentru cea de tip „sifon“, obținută artificial, prin adaos de dioxid de carbon). Formula *apă gazoasă* pare destul de răspîndită în româna vorbită în Republica Moldova, unde este atestată și varianta *apă cu gaz(e)* („Uneori sucul este mai dăunător decît *apa gazoasă“; „Apa cu gaze* nu potolește setea“, ecology.md). Relativul insucces al acestor formule în româna din România – cu unele atestări, totuși: „consumul de *apă minerală (apă cu gaz, cu bule)* în cantitate mare“, financiarul.ro – se leagă probabil de sensurile curente ale lui *gaz* („petrol lampant), intrate în expresii colocviale *(doar n-am băut gaz!).* Alte adjective – ca *acidulat* sau *efervescent* – evocă sensuri nedorite („ușor acrit“, „reacție chimică“). Rămîn așadar disponibile *bulele*, adecvate semantic *(bulă* – „bășică de aer sau de gaz aflată în masa unui lichid sau a unui solid“, DEX), dar ușor stînjenitoare, pentru unii vorbitori, din pricina omonimiilor și a asociațiilor sonore cu diverse cuvinte colocvial-argotice. Formula *apă cu bule* mi se pare însă net preferabilă ambiguității și inadecvării din folosirea sintagmei *apă minerală*.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

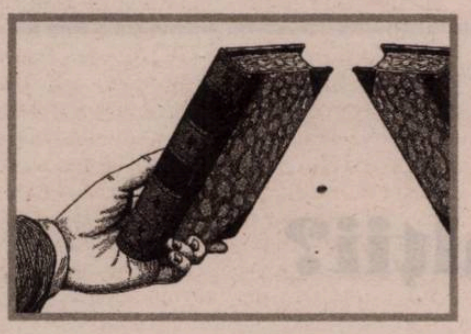

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (VIII)

Prin 1990, în euforia creată de căderea comunismului, un coleg mai vîrstnic de la Litere, profesorul Șt. Cazimir, a înființat Partidul Liber-Schimbist, de inspirație caragialeană. În organul de presă al partidului, *Răcnetul Carpaților,* evenimentele de stringentă actualitate erau descrise prin texte cam cu un secol mai bătrîne, extrase din opera maestrului. De unde și vorba inspirată a unei alte colege, Antoaneta Tănăsescu: „Dacă dai peste ceva ce nu se regăsește în scrierile lui Caragiale, înseamnă că acel ceva nu există.“

„Opiniile sînt libere, nu însă și obligatorii“ – e una dintre zicerile mele preferate, purtînd marca nenea Iancu. Spațiul nostru public clocotește de opinii, dintre cele mai felurite și, desigur, mai categorice. Încerc să-mi imaginez ce delicii ar fi încercat Caragiale dacă ar fi apucat invenția net-ului.

În materie de educație, frenezia opiniei atinge apogeul. Am păcătuit și eu, în acest serial, glosînd cu părerile mele ingeniosul decalog al lui Solomon Marcus. E timpul să-i ascultăm și pe alții. E timpul să-i întrebăm chiar și pe cei care tac, deși cu siguranță și ei au opinia lor. Și cum nu am nici stofă de reporter și nici la dispoziție vreun IRES atotfăcător de sondaje, nu-mi rămîne altă cale decît un exercițiu de imaginație. Rog cititorii să vadă ei înșiși în ce măsură ce le voi propune se regăsește în ceea ce vor fi auzit sau citit.

E vorba de răsucirea cu 180° a decalogului marcusian: un „antidecalog“ așadar, ipotetic, dar deloc afară din realitate, ludic, dar suficient de serios cît să te pună pe gînduri.

3. Nevoia de răspunsuri și de siguranță
4. Nevoia de certitudine și de încredere
5. Nevoia de realizare și de succes
6. Nevoia de seriozitate
7. Nevoia de anonimitate
8. Nevoia de impersonal și de insensibilitate

Cum să găsești, de pildă, antonimul exact al „mirării“?

Să ne reamintim dar versiunea originară a celor mai importante nevoi de care educația ar trebui să țină seama, însă le ignoră sau chiar le inhibă:

1. Nevoia de a da un sens vieții, la nivel elementar
2. Nevoia de împrospătare
3. Nevoia de întrebare și de mirare
4. Nevoia de îndoială și de suspiciune
5. Nevoia de greșeală și de eșec
6. Nevoia de joc
7. Nevoia de identitate
8. Nevoia de omenesc și de omenie
9. Nevoia de cultură
10. Nevoia de transcendență

„Antidecalogul“ ar suna cam așa:

1. Nevoia de a primi un sens al vieții, la nivel elementar
2. Nevoia de conservare
9. Nevoia de incultură
10. Nevoia de imanență

Exercițiul nu e atît de simplu precît ar părea la prima vedere. Cum să găsești, de pildă, antonimul exact al „mirării“? Care ar fi opusul lui „a da un sens vieții“? Pentru a răsuci cu 180° „nevoia de omenesc și de omenie“ avem a căuta o formulare care să indice contrariul atributelor respective sau mai degrabă absența acestora?

Trebuie însă să recunoașteți că, chiar dacă aș fi acuzat de unele licențe interpretative, tabloul general arată plauzibil. Și valid. Chiar și la o aruncătură de ochi, regăsim în el, dincolo de unele formulări scandaloase – „nevoia de incultură“? – o stare de fapt nu tocmai străină experienței noastre educaționale cotidiene; nu tocmai străină de ceea ce mulți oameni cred că ar trebui să însemne educația – poate chiar noi înșine.

Am să încerc, în numerele ce vin, să comentez „contradecalogul“ pe care, mai în joacă, mai în serios, vi l-am propus, căutînd să deslușim, împreună, înrădăcinările lui în mentalul autohton.

S-ar putea ca o atare simulare să nu fie lipsită de sens nici pentru alte culturi, pentru alte interogații publice privind rosturile educației. După știința mea, rareori apar cazuri de popoare unanim satisfăcute de ce se întîmplă cu propriul sistem de învățămînt. O situare comparativă îmi depășește însă puterile. În plus, să nu uităm că punctul de plecare, proiectul incitant al lui Solomon Marcus, se poziționa ferm, *hic et nunc,* pe vulnerabilul teren autohton.

Ne dorim de bună seamă cu toții o „Românie educată“. Dar cum? Vă propun, așadar, o privire un pic mai adîncă în păienjenișul dorințelor noastre.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

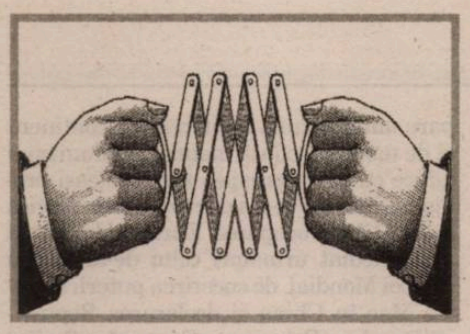

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Cînd a mai fost Europa atît de liberă?“

– dialog cu Petre IANCU –

A scris, în ultima vreme, comentarii sceptic-lucide despre dificultățile Europei Unite. ***Petre Iancu*** *este, de ani buni, jurnalist la* Deutsche Welle, *așa încît l-am invitat la o discuție despre cîteva teme arzătoare ale actualității europene. Va reuși integrarea refugiaților? Vor lua amploare mișcările populiste? Va ieși Marea Britanie din Uniune?*

Valul de refugiați a adăugat, în Uniunea Europeană, cîteva probleme celor deja existente. Ce a arătat criza refugiaților?

Criza refugiaților a venit în urma altor crize, care au început prin 2008, și a pus capac, astfel încît Europa a intrat în vrie, divizîndu-se din nou pe traseul fostei Cortine de Fier Din asta se vede cît de profundă este diviziunea Europei: ține de mentalități, de așteptările oamenilor. În criza refugiaților, s-a văzut cît de adînc este clivajul. Germania a adoptat o poziție singulară. Dar Germania este o țară foarte puternică în Europa, așa că poziția doamnei Merkel a dobîndit o pondere cu totul ieșită din comun. Estul vine cu altă istorie, cu alte mentalități. Estul nu a înțeles că intrarea în Uniunea Europeană, pe care și-a dorit-o atît de mult, nu s-ar fi făcut dacă Vestul nu accepta deschiderea porților sale și primirea altora (cu alte mentalități, cu alte religii, cu alte credințe, cu altă memorie istorică). Clivajul este și unul al memoriei istorice. Într-un fel văd vesticii propria istorie, în alt fel văd esticii propria istorie. Pentru unii, nazismul a fost mult mai grav decît pentru alții, ceilalți percep comunismul ca fiind catastrofa mai mare. Între timp lucrurile s-au mai schimbat, s-au mai amestecat, dar acolo unde oamenii au fost mai puțin obișnuiți cu străinii, cu refugiații, cu azilul politic, rezistențele față de refugiați sau față de migranți sînt mult mai mari. Acest clivaj se vede și în Germania. Cu totul altfel reacționează mulți germani din vestul Germaniei față de compatrioții lor din est, din fosta Germanie comunistă. Îi vedem pe cei din est mult mai puțin toleranți față de musulmani decît pe cei din vest, obișnuiți cu acest lucru, și pentru care absorbția de migranți e normală. De altfel, „da“-ul Angelei Merkel în problema deschiderii granițelor pentru refugiați s-a datorat în bună parte dorinței de a echilibra o demografie negativă, care creează probleme de forță de muncă.

De-aici încep alte discuții: integrarea refugiaților și a migranților. Angela Merkel a spus acum cîțiva ani că multiculturalismul a eșuat. Problema integrării migranților rămîne. Cum e privită de opinia publică germană?

Merkel n-a fost singura care a spus acest lucru. L-a spus și David Cameron, l-a spus și Nicolas Sarkozy, care pe atunci era președintele Franței. Între timp Angela Merkel și-a edulcorat puțin poziția, a nuanțat-o. Realitatea e că integrarea unei părți a imigrației nu s-a produs, ori s-a produs rău. Nu multiculturalismul e problema – sau interculturalitatea, cu un termen pe care îl prefer. După părerea mea, e o prostie să se spună că multiculturalismul este mort. Dacă așa ar sta lucrurile, Transilvania nu ar exista, Banatul nu ar exista. Ideea Europei este să coexistăm pașnic, democratic, în condiții de libertate. Din păcate, Europa are probleme interne: și-a pierdut aderența la propriile valori, la propriile rădăcini iudeo-creștine. Și atunci, pentru migranți se pune problema: în ce se integrează atunci cînd vin în Europa? Drepturile omului nu pot înlocui promisiunea paradisului cu cele 72 de fecioare. Promisiunea drepturilor omului ca valoare universală este destul de subțire pentru unii oameni. În ce-i integrezi? Integrarea multor musulmani n-a reușit. Integrarea multor musulmani a reușit. Știm însă că din aceste segmente de musulmani veniți în ultimele decenii s-au recrutat teroriștii (de exemplu, cei de la Londra, din 2005). Reprezintă ei toți musulmanii? Nu. Dar știi că ai o problemă cu anumite segmente din populația musulmană. Esticii văd aceste probleme și se tem să nu le importe; așa cum vesticii se temeau teribil ca nu cumva să importe conflictele estice, de exemplu pe cele din Moldova, din Ucraina sau din alte locuri. O altă problemă este Rusia lui Putin, care face tot ce poate pentru a dezintegra Uniunea Europeană, pentru a crea o Eurasie în care Kremlinul să domine în jumătatea sa de lume.

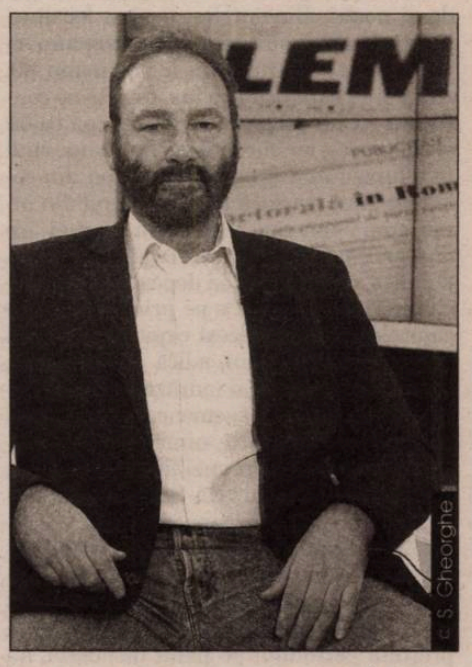

© S. Gheorghe

Nu cumva Uniunea Europeană este jucătorul slab în acest scenariu?

Aș spune că e un jucător insuficient de puternic: nu și-a găsit încă rolul cel mai potrivit. E în căutarea unui drum eficient, dar disensiunile interne sînt prea mari, crizele sînt multe și concomitente. Uniunea Europeană trebuie să facă față problemei principale, care este globalizarea: trebuie să se așeze în așa fel încît să fie bine, dar are probleme generate de propria structură. Poate fi considerată UE o democrație, asemenea unui stat național democratic? Nu există o națiune europeană. Dar UE are un atu enorm: raționalitatea și negocierea pentru rezolvarea unor probleme. Aceste lucruri s-au învățat în Uniunea Europeană foarte bine pentru că națiunile care au format UE au fost, după război, toate democratice. Iar democrațiile nu se războiesc între ele, acesta este marele atu al Uniunii Europene. Democrațiile își rezolvă problemele prin tratative. Dar astăzi avem o problemă suplimentară: o parte dintre europeni, încurajați și de propaganda lui Putin, au început să repudieze consensul democratic european și au început să umble la populisme. Că e o reacție la birocrație, la criza imigrației sau la criza financiară, populismul a căpătat amploare. Populismele din diverse țări – Franța, Spania, Marea Britanie, Scandinavia, Germania – sînt variante ale aceluiași „trend“ ideologic: „Hai să terminăm totuși cu Uniunea asta Europeană, că e artificială, și să ne întoarcem la statul-națiune pur și dur“.

În ultimii ani, în multe țări europene partidele populiste, xenofobe, antieuropene au cîștigat tot mai mulți adepți. Succesul lor se poate explica (și) prin creșterea numărului de refugiați?

Criza refugiaților a potențat și a amplificat populismele. Dar apariția lor a fost provocată, după părerea mea, de un factor enorm: globalizarea. E ca un fel de minge care se mișcă extraordinar de rapid și nu știi unde să te uiți mai întîi. E ca un malaxor – de idei, de oameni, de națiuni, de valori, de principii. În acest malaxor e ușor să te debalansezi, să te dezorientezi, să începi să te simți decuplat identitar și să simți nevoia să te agăți de ceva. Ofertele simpliste ale populismelor apar ca niște mari tentații. Oamenii se simt ispitiți de soluțiile simple ale unor identități clare, care nu mai pot exista într-o lume globalizată, unde e nevoie de cap, de competență și de individualitate așezată. Or, nu toți oamenii sînt așa. Există gloata, oamenii care nu reușesc să facă față necesităților intelectuale și profesionale ale lumii moderne. Acești oameni sînt în criză. Și caută „pe piață“ oferte identitare, prin care să se stabilizeze în acest malaxor, pentru a nu fi dați peste cap. Și atunci, firește că aceste mișcări populiste au cu atît mai mare succes cu cît partidele clasice, democratice, nu reușesc să dea răspunsuri adecvate provocărilor globalizării. Criza refugiaților n-a făcut decît să exacerbeze toate problemele. Partidele democratice ar trebui să înțeleagă că au o problemă dinamică de rezolvat.

„Pentru migranți se pune problema: în ce se integrează atunci cînd vin în Europa?“

Cînd este vorba de probleme nerezolvate, ochii cetățenilor se îndreaptă în primul rînd spre Comisia Europeană. N-are și ea o parte din vină pentru că cetățenii nu-și văd problemele rezolvate?

Comisia a preluat niște reflexe vechi europene bune, cîtă vreme națiunile vest-europene erau niște națiuni clare, clasice. De exemplu, reflexul negocierii, reflexul pragmatismului. Cînd însă pragmatismul devine scop în sine și se decuplează de principii – mai ales de principiile morale – e rău. Oamenii încep să simtă această decuplare și să nu mai aibă încredere. În fond, criza prin care trecem astăzi e o criză de încredere: oamenii nu mai au încredere în ceea ce se cheamă *establishment,* dar nici în presă, pentru că au sentimentul că, sub imperiul corectitudinii politice, al relativismului valoric, al lipsei de principii și de valori tradiționale, lucrurile se fac de dragul de a le face, în numele pragmatismului, pentru a evita orice conflict. Or, nu poți evita orice conflict. Nu poți evita susținerea unui conflict atunci cînd partea adversă vrea să te distrugă. E cazul Rusiei, care astăzi are altă factură decît ceea ce s-a sperat după căderea comunismului. Nu poți întotdeauna să ignori principii fundamentale ale politicii dintotdeauna (de pildă, *si vis pacem para bellum),* nu poți accepta orice compromis fără să-l încurajezi pe agresor. Noutatea Uniunii Europene – nu e nici federație, nici confederație – încurajează elitele europene să creadă că ar putea transcende regulile eterne ale politicii. Or, nu se poate face asta fără consecințe grele.

În curînd, Marea Britanie va avea un referendum în care se va hotărî rămînerea sa în UE. Ce-ar însemna ieșirea britanicilor din Uniune?

Eu sînt un european convins și iubesc Europa. Din această cauză o cert sau o critic. Am citit de curînd o scrisoare de dragoste către britanici semnată de trei europeni, care le cereau să rămînă în Uniunea Europeană. UE are nevoie de britanici, pentru că are nevoie de bunul lor simț, de individualismul britanic, de piața lor liberă, de liberalismul britanic. Și, nu în ultimul rînd, de umorul britanic. Am fi mult mai săraci în Uniunea Europeană fără britanici. Angela Merkel a înțeles acest lucru și i-a împins pe oficialii europeni (care uneori gîndesc prea birocratic) să îi ofere lui David Cameron niște mini-reforme, pentru a-i putea convinge pe britanici să nu plece. Mă tem că nu sînt de ajuns. Nu știu dacă britanicilor le-ar fi mai bine după un eventual Brexit. Norvegia și Elveția o duc foarte bine fără să fie în UE. Aș vrea foarte mult ca britanicii să rămînă în UE. Dar e evident că Uniunea Europeană trebuie să se reformeze, astfel încît oamenii să-și dorească din nou, din toată inima, să fie parte a acestui proiect european. Pentru că acest proiect e ceva extrordinar. Cînd a mai fost Europa atît de liberă? Cînd au fost oamenii atît de înzestrați cu drepturi? Cînd au fost europenii atît de liberi să călătorească? Niciodată. Avem, așadar, un proiect european realmente grozav, dar și probleme care trebuie înlăturate radical și rapid.

Cine să facă această reformă? Acum 10-15 ani se vorbea despre „Europa cetățenilor“. Nu pare să se fi conturat, iar politicienii europeni sînt cam aceiași…

Cred că cetățenii ar trebui să pună presiune pe politicieni și pe presă, în așa fel încît să-i oblige să separe grîul de neghină. În prezent avem o alternativă la *establishment:* populismele. E o alternativă rea, periculoasă, pentru că e antidemocratică. Numai democrația asigură libertatea de care oamenii au nevoie pentru a trăi o viață demnă și pentru a avea o șansă de prosperitate. Cetățenii trebuie să susțină acele partide care răspund ideii de reformă. Nu e un mecanism rapid, e lent, pentru mulți e dezamăgitor, pentru că vor salvarea acum. Dar cred că toate partidele care au „salvare“ în denumire trebuie evitate. Extremismele și totalitarismele promit „salvarea“. Și Hitler, și Lenin promiteau salvarea. E un drum anevoios, dar e singurul pe care se poate merge: drumul democratic. Partidele și politicienii, pînă la urmă, știu că depind de voturi. Acele voturi au o forță extraordinar de mare. De aceea trebuie mers mereu la vot.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

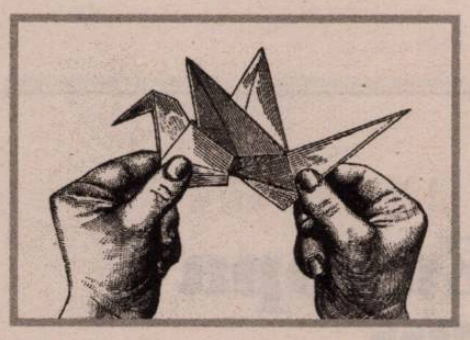

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Comunismul se aplică din nou

Oameni care vin în Capitală de la ora 3 dimineața și se așază la cozi în fața magazinelor alimentare, în așteptarea unui anunțat camion cu produse alimentare, nu contează ce; magazine cu rafturi goale; întreruperi frecvente ale apei și curentului electric; bani mulți care nu mai folosesc la nimic; străini priviți ca niște extratereștri potențial salvatori; prețuri pe care turiștii străini le percep ca fiind extrem de mici; piață neagră omniprezentă, contrabandă cu tot felul de produse străine; corupție la toate nivelurile; diferențe uluitoare între cursul de schimb valutar oficial (imposibil) și cel real, la negru. Evident, recunoaștem în bună măsură situația.

Presa internațională relatează acum toate astea. Chiar înainte ca asemenea știri să umple paginile ziarelor și ecranele televiziunilor lumii libere, un prieten care a vizitat Venezuela mi-a povestit cum stau lucrurile. Țara are o climă absolut extraordinară și ar putea fi un paradis nu doar pentru turiști, ci și pentru propriii locuitori. De altfel, în anii '60-'70, era cea mai prosperă țară din America de Sud, grație rezervelor imense de petrol. Astăzi, la hotelurile de cinci stele din împrejurimile Caracas-ului, turiștii străini în căutare de vacanțe ieftine, soare, mare și peisaje mirifice sînt bine tratați, percepuți ca un fel de rezervoare cu bani. Cazarea, restaurantele și barurile sînt extrem de ieftine, chiar și pentru un român. O cameră la cel mai scump hotel poate fi circa 8 euro pe noapte, iar o bere la cel mai luxos local, plătită în bolivari, nu ajunge nici măcar la 50 de bani de-ai noștri. Bineînțeles, pentru localnici prețurile astea sînt mari. Dar, oarecum similar cu ce se întîmpla pe la noi în anii '80, chiar și la hotelurile de lux, turiștii se confruntă cu un program strict de apă caldă și chiar rece, iar curentul se întrerupe cînd le e lumea mai dragă. Deși e una din cele mai mari producătoare de petrol din lume, cum spuneam, Venezuela nu mai are energie. Spre deosebire de ce se întîmpla la noi însă, criminalitatea depășește orice închipuire (Caracas-ul e pe primul loc între capitalele lumii la acest capitol), iar după lăsarea întunericului, adică după ora 18, nici un străin nu mai îndrăznește să părăsească hotelul. De asemenea, turiștii sînt instruiți să nu poarte nimic scump și nimic cu însemnele vreunei firme cunoscute, să nu umble cu bani la ei. Să schimbe valută în siguranță e aproape imposibil.

Tot spre deosebire de ce se întîmpla la noi în anii '80, în Venezuela socialistă de astăzi, odată cu înrăutățirea crizei, cauzată de scăderea prețului petrolului pe piața mondială, au apărut unele accente de un absurd specific sud-american. Potrivit Bloomberg, guvernul e obligat de rata inflației tot mai mari (FMI estimează că anul acesta va depăși 700%) să scoată pe piață tot mai mulți bani, dar are mari probleme în a onora plata comenzilor de tipărire a acestora în străinătate. Nu mai reușește, adică, nici să achite tipărirea bancnotelor. Primarul unui sector din Caracas a declarat că oamenii prind pe stradă porumbei, cîini și pisici pentru a-i mînca. Alții se hrănesc cu iarbă sau caută hrană prin gunoaie. A circulat și o știre despre cîțiva soldați care, de foame, au furat niște capre. Cu alte cuvinte, nici armata pe care se bazează președintele Maduro nu mai are ce mînca. Situația te duce cu gîndul la romanele lui Llosa.

Venezuela a fost, de bine, de rău, o țară capitalistă pînă în 1999, an în care la putere a venit marxistul populist Hugo Chávez, care a reușit să-și impună ideologia. A naționalizat industria petrolieră, în care a angajat, apoi, zeci de mii de incompetenți, a atras votanții cu vechea iluzie a subvenționării de către stat a serviciilor și produselor de primă necesitate, a anihilat opoziția și a început să dea vina pe Statele Unite pentru tot ce mergea prost. A făcut, adică, tot ceea ce face orice comunist care se respectă. După moartea sa, în 2013, Nicolás Maduro a continuat pe aceeași linie, dar cu și mai puțină abilitate. *The Economist* compara recent calea pe a intrat Venezuela de la venirea lui Chávez cu aceea pe care se află Zimbabwe încă din 1987, de la venirea la putere a socialistului Robert Mugabe. Asemănările sînt multe, mergînd chiar pînă la identitatea ratei inflației din anul cel mai rău prin care a trecut Zimbabwe (2006) cu aceea din anul actual, de cumpănă, al Venezuelei. Dincolo de asemănările cu Zimbabwe însă, mi se pare uimitor cum, indiferent de continent și de moment, odată instalat, comunismul aduce cu sine aproape exact aceleași probleme. Fie că e vorba de revoluția bolșevică din 1917, de ocuparea Europei de Est în anii imediat următori celui de-al Doilea Război Mondial, de cucerirea puterii de către Mao în China și declararea Republicii Populare Democrate Coreea la sfîrșitul anilor '40, de Cuba devenită comunistă un deceniu mai tîrziu, de Cambodgia ajunsă pe mîinile khmerilor roșii în anii '70, de Vietnamul de Nord și apoi de cel de Sud devenit comunist în 1976, de instaurarea puterii lui Mugabe în 1987 sau de instalarea lui Hugo Chávez în 1999, acest tip de regim a dus în cele din urmă, fără excepție, la sărăcie, foamete și teroare. Venezuelenii au pus în practică această formulă la zece ani după ce noi ne-am dezis de ea, iar acum trec prin ce am trecut și noi. Mergînd acolo astăzi, putem descoperi exact ce simțeau turiștii occidentali care veneau la noi pe vremea lui Ceaușescu. Rezultatele comunismului instaurat în anii 2000 seamănă izbitor cu ale celui instalat în anii '40-'50. Și, în condițiile astea, mai există indivizi gata să susțină că sistemul a fost aplicat greșit, că idealurile lui au fost întinate de cei care l-au aplicat, că ar trebui să-i mai dăm o șansă...

ready made

O excursiune la Parcul Carol I

„Tot pe lac erau și diferite plute mici, cari mi-au putut da o idee despre plutele mari."

Grigore C. Moisil, în volumul *Un om ca oricare altul* de Viorica Moisil, Editura Albatros, 1979

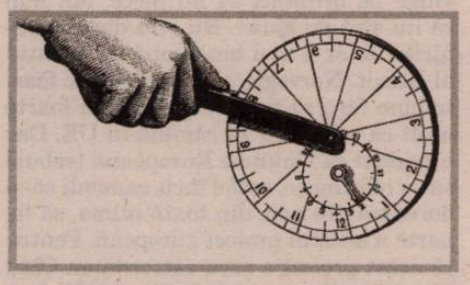

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Ne întîlnim deseară-n turbărie...

De curînd a fost creat un corpus al gumelor de mestecat descoperite pe situri neolitice din Germania și Scandinavia. Dinții copiilor, uneori cariați, sînt perfect imprimați în ele. Cantitatea de întrebări fără răspuns ridicate de analiza lor te face să uiți de alte probleme din viața ta. De pildă, guma se producea dintr-un fel de catran, obținut prin încălzirea, fără sursă de oxigen și la peste 800° C, a scoarței de mesteacăn tocate (în prezența aerului, în loc să obții catranul, doar carbonizezi scoarța). Procedeul era foarte dificil acum 6000 de ani; de ce oare nu se folosea rășină de pin, obținută mult mai simplu și de la o specie mult mai răspîndită?

Dar în articolul de azi nu-mi propun să glosez pe marginea unor asemenea întrebări supreme. Vreau doar să vorbesc pe scurt despre lucruri, mai mici și mai mari, care lipsesc aproape invariabil de pe siturile arheologice obișnuite. E vorba despre orice e făcut din lemn, din piele, din fibre vegetale, așadar lucruri care nu se păstrează decît în deșert, sau sub apă, sau în permafrost. În Europa, sursa principală de asemenea artefacte altminteri „invizibile" sînt turbăriile. Toate siturile menționate mai sus în legătură cu guma de mestecat sînt asemenea zone mlăștinoase în care materialele organice se pot păstra mii de ani, deși îngropate în pămînt ele n-ar fi rezistat decît cîțiva ani. Asta se întîmplă în primul rînd din cauza absenței oxigenului și – zic cercetările mai noi – din cauză că mușchiul de turbă produce substanțe antibacteriene (între care o polizaharidă numită poetic sfagnan). În unele cazuri, e ușor de dedus partea organică a unui ansamblu din prezența resturilor anorganice. Un vîrf de săgeată de bronz presupune o tijă de lemn care a dispărut, o lamă de topor presupune o coadă care a dispărut. Pînă aici e simplu. Dacă însă pe un sit obișnuit găsești o grămadă de pietricele, nu-ți dă prin minte că și ele ascund o interpretare. Într-o turbărie ai fi găsit întregul năvod, în care pietricele bine înfășurate în scoarță funcționau ca greutăți. Pe asemenea situri apar detalii de nemaigăsit acolo unde totul a fost îngropat în țărînă, de la fluiere și alte instrumentele muzicale, la tehnicile de construcție ale caselor de lemn, de la brandurile de mușchi de pus în pantofi, la păduchii rămași prinși în pieptenii de os antici, pe care cercetătorul îi descoperă la microscop și o lumină se așterne pe fața sa. În imagine, una dintre cele mai vechi roți din lume (mai mult de cinci mii de ani), apărută din mlaștinile de lîngă Ljubljana; milioane de alte roți de lemn au dispărut din neolitic și pînă în secolele trecute, lăsînd în urmă cel mult o vagă discolorație a solului. Există și la noi asemenea descoperiri, de pildă interesantul pod de lemn (secolul III d.Hr., interpretat ca dacic) găsit, din păcate cu prea puțină supraveghere arheologică, în turbăria de lîngă satul Lozna, pe pîrîul Bahna.

Am amintit mai multe materiale, dar nu și materialul suprem, corpul omenesc. Nenumărate trupuri – de condamnați, sacrificați, asasinați – au ajuns în mlaștinile din nord-vestul Europei, mai ales în Epoca Fierului. Visul oricui face antropologie fizică e pe bună dreptate să lucreze pe acești așa-numiți „oameni ai smîrcurilor" *(bog people)*. Dar cît de complicată rămîne încă interpretarea felului în care ei au fost înmormîntați e dovedit de descoperirile din 2001 dintr-o casă de Epoca Bronzului din Scoția (insulele Hebride). Sub podeaua unei case se aflau două schelete, ceea ce e absolut OK – cine nu are două schelete sub podea? –, atîta că ele proveneau de la șase corpuri diferite, care petrecuseră mai întîi vreo trei sute de ani în mlaștină. Explicațiile rămîn foarte speculative. (Dacă aveți o interpretare, vă rog, nu o trimiteți pe adresa redacției, n-aș vrea ca un coleg de la *Dilema veche* nepus în temă să trebuiască să citească pe neașteptate un text morbid, însă mi-o puteți trimite direct mie la catalin_pavel@hotmail.com).

Tehnic, arheologia în turbării are specificul ei, atît ca săpătură, cît și ca înregistrare. Într-o turbărie, nivelul suprafeței de la care sapi poate să fie vineri 10 cm mai mult sau mai puțin decît era miercuri. Apa trebuie s-o scoți cu pompa, iar după ziua de lucru, situl trebuie inundat la loc, ca să nu se distrugă. Obiectele scoase din mediul ud în care au stat mii de ani sînt ca și pierdute dacă au apucat să se usuce. Din lemn, de pildă, nu rămîn decît pereții celulari de lignină, iar restul e apă. De apa asta trebuie scăpat urgent. De obicei, ea e înlocuită cu un consolidant (PEG sau zaharoză), sau obiectul este supus la liofilizare sau la uscare supercritică, care prin diverse șmecherii evaporă apa (de pildă, în vid) fără să afecteze structura celulară.

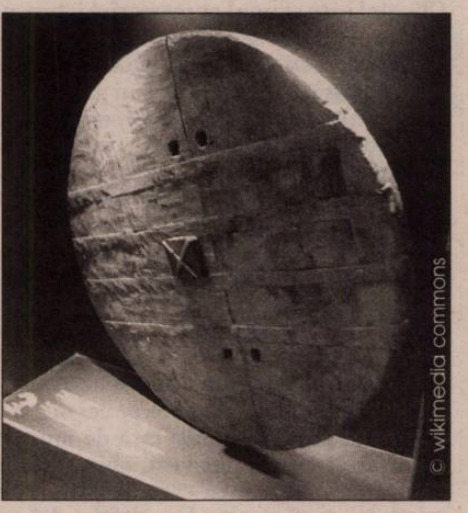

Drumurile preistorice de scînduri care traversează mlaștinile (mai mult de o mie numai în Irlanda), găsite scufundate în turbării, nu ne dau doar informații despre meșteșugul vechilor tîmplari. Recent, un cercetător analiza scînduri cu marcaje speciale, provenite din unul și același trunchi de copac, dar descoperite în locuri aflate la 40 de kilometri distanță pe drumurile din mlaștina Lengener Moor, în Germania. Concluzia lui era că trebuie să fi existat un serviciu regional de construcție și întreținere a drumurilor. Începi să te întrebi dacă vreunul dintre trupurile găsite prin mlaștini nu aparține vreunui șperțar de la drumuri din Epoca Bronzului, judecat sumar...

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

De la Bacalaureat la dreptul moral

Săptămîna trecută, am publicat în revista noastră un articol semnat de dl Florentin Țuca, intitulat *„Bacalaureat,* proba de drept și de morală“, provocat de discuțiile stîrnite de cel mai recent film al dlui Cristian Mungiu. În cea mai mare parte, înclin să-i dau dreptate dlui Țuca. Și eu cred că multe dintre criticile aduse filmului sînt nedrepte. În general, să reproșezi unui artist că nu atacă o anumită problemă din ceea ți se pare a fi „unghiul potrivit“ este o părăsire a convenției fundamentale pentru orice formă/produs de artă. În speță, să reproșezi filmului că a vorbit despre „corupția mică“ atunci cînd țara e răvășită de „corupția mare“ sau că nu a vorbit despre corupția de la „privat“, care e mult mai dăunătoare decît corupția de la „stat“, e ca și cum ai reproșa unui film precum *Filantropica* lui Nae Caranfil că ocultează frumusețile patriei noastre și farmecul Bucureștiului (folosesc analogia aceasta pentru că am fost de față cînd cineva i-a făcut acest reproș dlui Caranfil, după o vizionare). E un truism să spui că artistul e absolut suveran să-și aleagă tema și unghiul de abordare, ba chiar și teza pe care vrea să o susțină. E un truism și să avertizezi înaintea unui film precum *Bacalaureat* că nu este un tratat despre corupția din România de azi. Dar, după cîte se vede, uneori, truismele trebuie rerostite. Să reproșezi unui artist că trebuia să aibă alt discurs artistic decît cel pe care singur a ales să-l susțină mi se pare absurd. Evident că spectatorul are toată libertatea de a comenta: i-a plăcut sau nu, s-a regăsit în mesajul ori în neliniștea autorului sau nu, a crezut povestea sau nu etc. Dar să discuți în termenii „trebuia să facă așa“ îmi pare inacceptabil. Doar la comuniști exista „trebuie așa, nu trebuie așa“, „subiectul ăsta se tratează așa și nu așa“.

Articolul dlui Țuca, însă, atinge o chestiune, să-i zic așa, mai profesională. Vorbește domnia-sa despre „relația morală – drept“ pe care își întemeiază o pledoarie avocățească în toată regula, cu „onorată instanță“ și toate celelalte artificii retorice de bară, specifice profesiunii sale. Cum am unele preocupări în domeniu, simt nevoia să mă pronunț. Pledînd, un avocat apără mereu un om și, abia în subtext, o cauză. Dl Țuca pledează pentru personajul principal al filmului, doctorul Aldea, acuzabil, de nu chiar acuzat, și abia în subtext pentru film. Eu nu o să pledez deloc. O să iau o idee formulată teoretic de dl Țuca și o să o discut, pentru că relevanța ei pentru România de azi mi se pare evidentă. Spune dl Țuca: „Normele de drept, menite să reglementeze relații sociale, se vor – sau ar trebui să fie – reflectarea codului etic asumat de majoritatea indivizilor dintr-o jurisdicție. Se întîmplă însă uneori ca oglinda morală în care se privește legea să se crape, iar spiritul etic pe care ar trebui să-l întruchipeze să se rupă de litera ei.“ Dl. Țuca se plasează, astfel, pe o tradiție lungă și solidă a gîndirii juridice. De la romani pînă la marea școală istorică a dreptului de la începutul veacului al XIX-lea (Savigny, Von Hugo, Puchta, Windscheid etc.), cu interesanta ei prelungire românească (Kogălniceanu), ideea că dreptul trebuie să codifice moravurile existente în societate a făcut, iată, o lungă epocă. Legiuitorul ar trebui să observe atent obiceiurile și tradițiile etice practicate în popor și ar trebui să legifereze în sensul consacrării și apărării lor. Legea ar trebui să se schimbe odată cu schimbarea acestei tradiții și acestor obiceiuri. Efectul dreptului ar fi, prin urmare, unul refrigerant (Thomas Mann), iar rolul fundamental al dreptului este acela de a asigura predictibilitate (căci tot poporul își cunoaște tradițiile) și stabilitate. Numai că, odată cu nebunia Revoluției Franceze, dreptul a căpătat un alt rol – acela de a prescrie conduite dezirabile, apreciate astfel după conformitatea cu unele principii etice valabile în absolut. A apărut, în termeni hegelieni, diferența dintre ceea ce este *(sein)* și ceea ce trebuie să fie *(sollen).* Dreptul a devenit un instrument pentru reformarea societății și nu pentru conservarea ei.

De pildă, nimeni nu a protestat cînd prima noastră Constituție de după 1989 a statuat că economia românească este o economie de piață, deși în momentul edictării normei toată lumea știa că nu e așa. Norma a fost acceptată pentru că toată lumea accepta că așa trebuie să fie. Norma constituțională avea un rol proiectiv și nu unul stabilizator. Norma chema la reformă, ba chiar obliga la reformă (că de-aia e normă juridică) și nimeni nu a spus că trebuie așteptat pînă cînd economia noastră va deveni, din socialistă, capitalistă și abia apoi să apară norma.

În ceea ce privește regulile anticorupție și prointegritate, adeziunea publică la ele nu vrea să spună că România este o țară fără corupție și că integritatea domnește, suveran și netulburat, peste administrația și afacerile noastre. Toată lumea le percepe exact ca norme a căror forță obligatorie va produce un altfel de conduită decît cea împămîntenită.

Ce ne facem, însă, cu situațiile, să le zicem așa, „benigne“? Dacă în cazul marilor abuzuri, regulile penale nu par a fi puse în discuție, ele ridică probleme exact cînd sînt chemate să se aplice la situații „omenești“, la cazuri mici. Dl Țuca însuși explică foarte corect situația „lipsei de pericol social“ ca o cauză care înlătură răspunderea penală. Magistratul, tot cu legea în mînă, este cel chemat să aprecieze cînd o faptă penală este sau nu de „pericol social“. Dar, pînă să o facă judecătorul, o face imediat oricine are de judecat, în propria lui subiectivitate, o anume situație. În acest sens, judecătorul chiar e obligat să asculte atent vocea publicului. Ce vreau să spun, cu mica mea intervenție, este că mi se pare mai adecvat momentului pe care îl trăim să avem legi născute nu din obiceiuri, ci din principii morale și, în același timp, să lăsăm magistratului toate pîrghiile la îndemînă pentru a tempera sau a înăspri efectele legii în raport cu fiecare caz în parte, după cum spune vocea publică, dacă se poate discerne vreuna în cacofonia generală. Asta înseamnă, în mintea mea, o lege morală care evită capcanele unei morale legiferate. Ca să meargă bine, un asemenea sistem ar trebui să asigure, concomitent, și magistratul cu excelentă pregătire juridică și luminată înțelegere a „omenescului“, cu bunele și relele sale. Dar cum obținem un asemenea magistrat, capabil să judece deopotrivă și după lege, dar și „în echitate“, este o altă, lungă, poveste.

PUBLICITATE

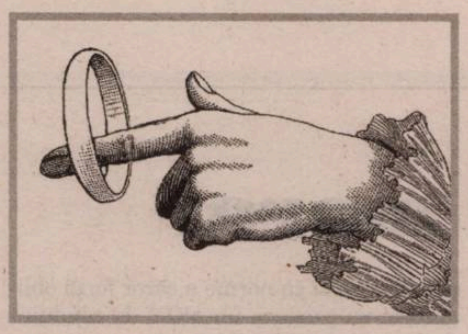

Selma IUSUF

legende urbane

Oameni pe stradă

De obicei nu-i bagă nimeni în seamă. Sînt camuflați în griurile din jur, în hainele și expresiile terne ale majorității. „Domnișoară! Domnișoară!!“ Cineva strigă insistent o domnișoară, iar eu, deși am auzit bine strigarea, nu mă simt vizată. Nici cucoană nu-s, dar parcă în jur mai erau capete bune să se întoarcă. Nu. Pe mine mă striga femeia aceea în vîrstă care întindea, cu o mînă subțirică, ceva care semăna a telefon. Era un Nokia antic, cam cît podul podul palmei mele, cu toate tastele de cauciuc aproape șterse, lipicioase (aveam să văd) și semitopite de vechime.

Mă grăbesc tare, dar mă duc spre ea. Cred că avea șaizeci, dar arăta de șaptezeci și. Mică, slabă, cu un permanent nereușit, vopsit într-un morcoviu la baza căruia se vedea părul alb, îmbrăcată într-o rochiță maronie cu ceva flori. Fenotipul mititel și vînos, de la noi, din cîmpia și dealurile Olteniei, cu cearcăne mari și negre sub ochi, pe care știu că le avea așa de copil. De sub poalele rochiei îi ies picioarele subțirele și bronzate, picioare muncite și crăcănate de la munca pe cîmp, de la nașteri, de la osteoporoză, cine știe. „Domnișoară“, zice, „vă rog să mă ajutați, să-mi ziceți și mine cine a sunat pe telefon acu' o jumătate de oră. Că eu cu bărbatu-meu nu vedem, nu ne pricepem...“ Bărbatu-său era alături, șaptezeci, îmbrăcat ca atunci cînd oamenii de la țară se duc la medic – costumel vechi și curat peste o cămașă albă ca laptele, picioarele la fel de crăcănate în pantalonii largi, pantofi urîți, maro, împletiți. Ars de soare, cu riduri atît de adînci pe ceafă că s-ar fi putut pierde în ele palma unui copil, cu încheieturile vizibil înțepenite de artrită, așa maro de la soare cum era, ațos și țăpănos, semăna tataie al meu cu un robot de pastramă.

Iau Nokia-ul veștejit în mînă. A trebuit să îl butonez un pic ca să-mi aduc aminte cum funcționează și am reușit să ajung în lista de apeluri. „V-a sunat cineva, Sofica, la 9 și un minut“, le zic oamenilor. Soficaaa, se luminează amîndoi o secundă, apoi ea îmi zice: „Da, Sofica, da' nu ea a sunat, adică a sunat și ea, că era la maternitate, dar era altcineva, era un bărbat, mai devreme...“ Butonez, reușesc nu știu cum să ies din lista aia, o iau înapoi prin meniu, îmi prind urechile în butoanele șterse, reușesc să ajung iar în lista de apeluri. „Gigika.“ Nu fabulez. Cei doi oameni aveau pe cineva scris chiar așa – Gigika – în telefon. „V-a mai sunat Gigika“, zic cu o mină care poate că părea ușor nedumerită unui observator din afară. În timp ce le vorbeam, realizam că stereotipurile nu există degeaba. „Ei, Gigika“, zice, ușor nervoasă pe cine știe ce amintire neplăcută, femeia. „Bărbat era.“ „Mai aveți aici un număr 07...“ – le dictez eu numărul. Dau amîndoi din cap: „Nu, nu...“ „Păi, poate de la numărul ăsta v-a sunat...“, zic moale și-i întind învinsă telefonul femeii. Îl ia, mă îndepărtez, fac cîțiva pași și mă întorc spre ei. Doi sărmani nedumeriți cu un telefonel distrus în mînă. Mă duc iar spre femeie, cu speranța că poate le fac un bine, orice: „Dar dacă vreți să sunați pe cineva de pe telefonul meu sau...“ Oferta era stupidă și nu ajuta pe nimeni, dar trebuia neapărat să mă simt eu bine, fir-ar.

Semăna tataie al meu cu un robot de pastramă.

Evident că nu aveau ce face cu telefonul meu, care pe lîngă al lor, părea o limuzină de prost-gust. L-am băgat repede în buzunar. Îmi venea să-mi dau palme pentru atîta neîndemînare. Femeia mi-a explicat abia atunci că era vorba despre un bărbat care o tot suna și ar fi vrut ca soțul să-l pună la punct pe ăla. Bam! Iar am făcut o față total dezabuzată. Asta era problema... În capul meu se învălmășiseră pînă atunci istorii triste, cu oameni prin spitale, cu cei doi sărmani care ar fi trebuit neapărat să dea de un medic, mă rog, un scenariu numai bun să se așeze pe tipologia celor doi. În mintea mea nu încăpea ideea că cei doi oameni pot avea și altfel de probleme. Că tot vorbeam de stereotipuri și de etichete puse pe frunte. Nu tataie avea încheieturile înțepenite de artrită. Eu gîndeam cu un creier atins de reumatismul prejudecăților cum că unele lucruri nu sînt menite a se întîmpla chiar oricui.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Laudatio / EL (IV)

Khalil Ahmad Khalil, *Diymuqratiyat al-alaquat ad-daulia fi manzur ar-rais Nicolae Ceaușescu,* pref. Walid Joumblatt, Dar al Hadatha, Beirut, 1981 (arabă); Nicholas A. Bucur jr., *Ceaușescu of Romania – Champion of Peace,* Quills and Scrolls, Cleveland 1981 (engl.); Ugo Ragozzino, *L'umanismo politico di Ceaușescu,* pref. Vito Cusumano, Editrice La Gazzetta del Mattino, Roma, 1982 (it.); *Romania – Ceaușescu,* pref. Constantin Tsatsos, Melissa, Atena, 1982 (fr., engl.); Gian Luigi Berti, *Ceaușescu e il ruolo internazionale dei piccoli e med. stati,* pref. Giulio Andreotti, Edizioni Edimez, Roma, 1982 (it.); Robert Govender, *Detente and Disarmament: The Romanian View,* Unified Printers and Publishers, Londra, 1982 (engl.); Jacques de Launay, *Nicolae Ceaușescu – un combat pour le désarmement et la paix,* pref. Willy de Clercq, Editions Paul Legrain, Bruxelles, 1982 (fr.); Robert Govender, *Nicolae Ceaușescu and the Romanian Road to Socialism,* Unified Printers and Publishers, Londra, 1982 (engl.); Robert Maxwell, *Ceaușescu: Builder of Modern Romania International Statesman,* Robert Maxwell ed., Pergamon Press, Oxford, 1983 (engl.); *Nicolae Ceaușescu. Die politische Strategie der Vernunft,* Bernhard Türkfeld, ed., Viena, 1983 (germ.); *Nicolae Ceaușescu, A Short Biography,* Blue Star Co., Londra, 1983 (engl.); Michel P. Hamelet, *La vraie Roumaine de Ceaușescu,* pref. Alain Poher, Editions Nagel, Paris, 1983 (fr.); Dr. S.A. Kanowah, *President Ceaușescu and Romania,* Bahadoor Press, Port Louis, Mauritius, 1983 (engl.).

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Obrăjorii rumeni ai moralei

Trei milioane de compatrioți au semnat o petiție adresată Parlamentului, în care cer ca o formulare din Constituția României, cea care spune că „Familia are la bază căsătoria liber consimțită între soți“ trebuie să fie înlocuită cu cea în care se spune că „Familia are la bază căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie“. Ca să fie lucrurile foarte limpezi. Și să nu existe vreun loc de manevră pentru persoanele gay (LGBT), care pot specula cuvîntul „soți“, în așa fel încît să obțină o căsătorie între ființe umane de același sex. Cu un ajutor substanțial din partea unor organizații nonguvernamentale, de fapt chiar la inițiativa uneia dintre ele, dar și cu sprijinul mai multor biserici din culte religioase diferite, această cerere de modificare a Constituției a reușit să adune în jurul său un uriaș val de simpatie.

Nu obții repejor în România trei milioane de semnături, într-o țară în care cu toții ne plîngem de lipsa spiritului comunitar. Ca gest de solidaritate cu o cauză, cu o idee, ca exprimare a unei credințe, adunarea acestor semnături e o performanță excepțională. Trei milioane de români vor același lucru și-și exprimă dorința asta semnînd o scrisoare care cere o schimbare în Constituție. E un gest care merită și care trebuie, în mod real, să fie respectat. Conținutul profund al gestului e subiectul unei alte discuții. În esență, el e o cerere ca altor compatrioți să li se interzică un drept.

Ca mai toate subiectele aruncate în spațiul public de la noi, acesta din urmă a stîrnit pasiuni enorme, descătușate cu un entuziasm care ar prinde bine și ar face minuni și în alte cauze, din care chiar am avea de cîștigat toți. Multă lume vorbește despre faptul că a fost, cumva, o mutare ca la șah, anticipînd o eventuală acțiune a celui cu care joci. Evit să spun *adversar,* deși mulți preferă să vadă așa lucrurile. Celor care ar fi putut cere legalizarea căsătoriei între persoane de același sex li s-a tăiat craca de sub picioare, prin simpla intervenție într-o definiție. „Soți“ poate însemna orice. „Bărbat și femeie“ anulează orice poftă de interpretare de texte. Pe de altă parte, dacă victoria asta superbă – cea a adunării unor milioane de semnături pentru o cauză nobilă – constă în schimbarea unei definiții, în detrimentul altor compatrioți, parcă nu mai are în jurul său nimbul total al solidarității și al iubirii de semeni.

Și ce bine ar fi dacă lucrurile, în spațiul public de la noi, s-ar vedea ca un joc de șah. Dar percepția reală e mult dincolo de așa ceva. Adevărul e că, știind în general puțin unii despre alții, ne urîm și ne dușmănim îngrozitor, din cauza oricăror tipuri de diferențe între noi. Ca să avem iluzia că dormim cu conștiința împăcată, ne înrolăm entuziast în taberele unor cauze, proiectînd orice vină pe ceilalți, pe cei care sînt diferiți de noi, pe cei care cred altceva, demonizîndu-i și transformîndu-i în inamicii din cauza cărora nu sîntem fericiți, împliniți, senini. Fără prea multă cercetare, cu ce ne-a spus nouă cineva, cu ce-am mai auzit de la un profesor de fizică din Azuga, cu ce-a mai zis o vecină de scară, ne-am fabricat dușmanul urgent. Și sîntem brusc fericiți că se găsește cineva vinovat de nefericirea noastră.

Ciudat, dar nu s-au adunat milioane de semnături cînd s-a aflat, în nenumărate rînduri, despre abuzuri îngrozitoare în familiile formate din bărbați și femei, cînd s-au tăiat gîturi, cînd s-au schilodit copii, cînd s-au violat bătrîni, fii și fiice, cînd s-au legat ființe umane de pat și de calorifer, aidoma animalelor la fel de crunt maltratate. N-au plecat valuri de proteste și de scrisori spre Parlamentul României. Dragostea creștină, în multe cazuri, s-a rezumat la mici revolte de rețea socială, mesaje de condamnare, înfierări și exerciții retorice. În cazul de față, lucrurile au stat altfel. Trei milioane dintre noi au răspuns unei cauze. Cine dintre noi nu și-ar dori ca solidaritatea asta minunată să fie semnalul unei treziri a spiritului nostru comunitar? Dar cum să te bucuri de așa ceva, cînd cauza asta e un gest împotriva unor semeni care cer măcar discutarea civilizată a unui drept?

La alegerile locale, recent încheiate, mai mulți primari și demnitari locali cu procese de corupție aflate pe rol, unii în arest preventiv, alții trecuți pe la închisoare – în urma unor sentințe definitive date în cazuri de corupție –, au adunat voturile entuziaste ale multor compatrioți. După modelul „Fură, da' face și pentru noi... Alții au furat mult mai mult. Măcar ăsta mai face cîte ceva și e băiat simpatic, sufletist...“, dragostea de semeni îngăduie furtul chiar cu un zîmbet pe buze. Noi, cei care ne plîngem că se fură colosal, îi votăm cu îndîrjire pe cei cercetați sau condamnați pentru acte de corupție. Și sîntem milioane. Multe milioane, care ne plîngem că treaba nu merge, iar justiția nu e credibilă și nu e performantă. Și „lumea e stricată, pervertită și nedreaptă“. Și-i votăm pe indivizii ăștia de ne sar capacele. Știm că ne violează orice urmă de bun-simț. Dar ne spunem că mai bine ne violează unul pe care-l știm, decît un necunoscut. Și, în felul ăsta, morala noastră e roșie în obraji, de sănătate, nu de rușine. Și sîntem strîns uniți în jurul unui ideal. Cum să scriem o scrisoare la Parlament, dacă avem mîinile ocupate?

Anca MANOLESCU

Un fenomen al tradiției

A fost o vreme cînd creștinismul răsăritean îmi stîrnea nedumerirea. Citeam expuneri *despre* o tradiție de excepțională calitate contemplativă și intelectuală, în care liturgicul – cu limbajul lui foarte rafinat – oferă o cale teologală, o teologie în act, în care arta sacră e cifrul somptuos al unei lumi transfigurate. Însă aceste trăsături – de Duh și de aur – erau de găsit mai ales în cărți și în muzee. Cînd era să practici tradiția, cînd mergeai la realitatea din teren, în biserici, lucrurile arătau puțin altfel: sacrul răsăritean era de multe ori camuflat sub straturi de arhaicitate și folclor, sub sentimentalisme pioase și zdravene utilizări identitare. Tradiția părea că devenise un strălucit, mult lăudat trecut. Care trecea greu către noi, cei de astăzi. Dar am întîlnit apoi și locuri de unde ea avea vigoare expresivă: de pildă, predicile Părintelui Galeriu, la biserica Silvestru, de asemenea riguroasa grație liturgică de la biserica Stavropoleos, vegheată de părintele Iustin Marchiș și de comunitatea sa. Existau, desigur, multe alte asemenea nuclee.

În 1993, cînd l-am întîlnit, părintele Scrima a fost, în primul rînd, pentru mine, un *fenomen al tradiției*. O „arătare" a vitalității, a prospețimii ei. A fost argumentul – întrupat într-o persoană – că statura (contemplativă, intelectuală, liturgică) a creștinismului răsăritean poate fi accesibilă în timpul de față, potrivit mijloacelor, culturii, așteptărilor, înțelegerii omului de astăzi.

Am asistat „pe viu" la un mod eficace de a interoga tradiția, de a te înscrie în ea, de a trăi în familiaritatea adevărului ei transtemporal. Monah și profesor de științe religioase, Andrei Scrima (1925-2000) era cineva în care cunoașterea spirituală și cunoașterea intelectuală se îmbinau în mod firesc, fertil. Avea și îndrăzneala căutării și luciditatea ei. Era la fel de sensibil la exigențele și la bucuria Duhului.

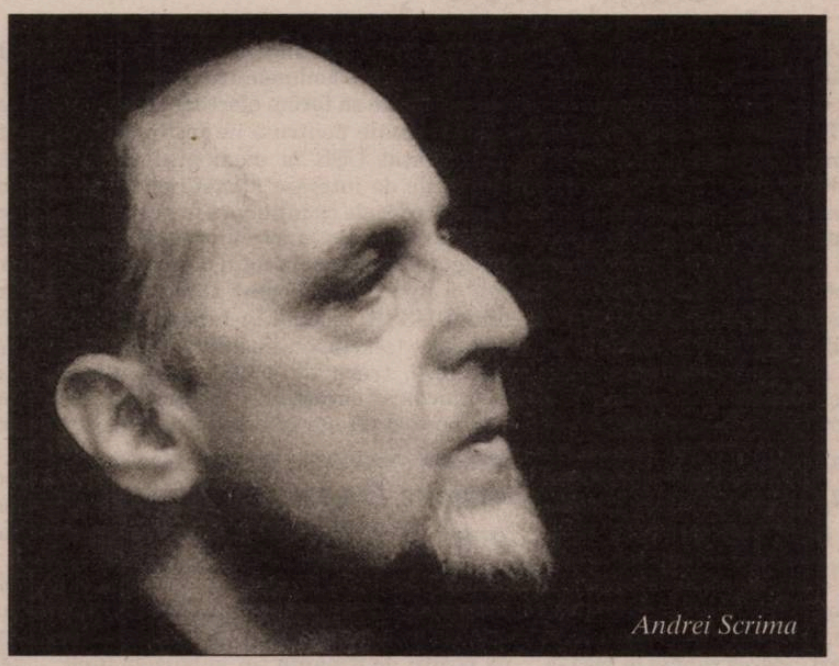

Andrei Scrima

În 1996 a apărut, la Humanitas, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*. Acolo părintele Scrima reconstruiește hermeneutic experiența grupului de la Antim, mediul în care se formase în anii '40-'50 ai secolului trecut. Avem astfel mărturia unui episod aparte în modernitatea românească: un cerc de studiu și prietenie spirituală care se angajează, existențial și intelectual, pe linia foarte veche a tradiției contemplative răsăritene. Dar care aduce pe această linie și referințele, și disciplina, și întrebările, și creativitatea formației moderne.

În prefața volumului, Andrei Pleșu îi face părintelui un fermecător de ascuțit portret. Indică, de asemenea, noutatea demersului său: inventivitatea limbajului, îmbinarea hermeneuticii teologice cu vibrația culturii înalte, deschiderea spre celelalte religii datorată fidelității fără greș față de ortodoxie, pe scurt „sentimentul proaspăt al originarului, reașezarea liberă în spațiul tradiției".

Un exemplu: cînd vorbește despre tema binecuvîntării, părintele Scrima amintește înțelesurile termenului în limbile europene și în limbile monoteismelor (greaca, latina, ebraica, araba). Vorbește apoi despre semnificația cosmologică a binecuvîntării în religiile abrahamice și în gîndirea Indiei (e cuvîntul lui Dumnezeu care confirmă și deschide posibilitățile lumii: „gramatică a consimțămîntului divin la manifestare, liberă de acum în structurile și ritmurile sale"). Urcă apoi la tema unirii între Logosul întrupat și cruce, care reorientează lumea spre destinul ei transfigurat. Încheie cu mențiunea lui Christos în cheia de boltă a bisericii, cel ce susține și atrage la sine totul: nu „Atotputernic", ci „Atotțiitor", *Omnitenens*, nu *Omnipotens*. Adaugă, pentru acest sens, un poem al lui Rilke: „...Și totuși, e întotdeauna cineva / A cărui suavă mînă / Universalei căderi stavilă pune".

Părintele Scrima a fost, în primul rînd, pentru mine, un fenomen al tradiției.

Care e beneficiul unui asemenea demers? E întîi faptul că ni se propun marile dimensiuni ale temei, structura ei de sens, amploarea ei. E apoi bucuria intelectuală a asocierilor expresive, care fac să „scapere" înțelesurile. Bucuria de a asista la desfășurarea acestor înțelesuri prin jocul referințelor încrucișate, al unor depărtări sondate pînă în zona convergenței lor. Și nu e doar o bucurie intelectuală, ci una propriu-zis spirituală: tema își arată calibrul metafizic, îți propune să intri în spațiul ei de sens, să înaintezi reflexiv în acest spațiu. În sfîrșit, axa interpretării nu lasă îndoială că ea e făcută *din interiorul* tradiției ortodoxe, că autorul e cineva angajat integral în *dinamica* acestei tradiții. Și, așa fiind, arată că această tradiție are capacitatea de a recunoaște manifestările Spiritului dincolo de granițe confesionale ori culturale, că e în stare de ceea ce aș numi o „universalitate de comprehensiune". În reuniunile Antimului se întîmpla ca unul sau altul dintre prieteni să citeze un poet mistic persan ori un pasaj din *Upanișade*, ceea ce stîrnea reticențe din partea călugărilor mai tradiționaliști. Părintele Benedict Ghiuș, starețul Antimului, a replicat: „Cînd cineva vorbește așa despre Dumnezeu, cum pot să nu-l ascult?" Cum poți pune limite – limite umane, oricît de respectabile – manifestării de sine a divinului?

Mai e ceva. Există variante „păstrătoare" și există variante „creatoare" de trăire a tradiției. Primele sînt atente la a menține forma/formele tradiției în cauză. Fidelitatea înseamnă pentru ele neschimbare, repetiție a unui dat, înăuntrul căruia sensul poate rămîne subînțeles, protejat, trăit, dar poate rămîne și necercetat, închis, redus la interpretări diminuante. Variantele „creatoare" socotesc că Cel care a depus în acele forme sensul îi cere omului cercetarea, interogația, interpretarea care să urce înțelesurile către sursa lor. Variantele creatoare iau seama la *noutatea* mesajului pe care îl poartă tradiția, la actualitatea lui inalterabilă, care se oferă spre cercetare fiecărei persoane, fiecărei vremi. Producînd crize, reamenajări mentale, „istorie accelerată", modernitatea a tulburat calmele albii ale păstrării. Și astfel ea obligă aproape tradițiile spirituale să se concentreze pe creativitate, pe fidelitatea față de substanța lor de adîncime. „De acum înainte", spunea undeva părintele Scrima, „trebuie să treci prin cunoaștere ca să poți păstra *conținutul* credinței. Nu mă refer, desigur, la ortopraxie, ci la credință în conținutul ei de sens și de viață mereu amplificat."

Grupul de la Antim avea această atitudine. Format acolo, Părintele Scrima a mers pe calea ortodoxiei cu bucuria fidelității creatoare. Iată de ce el poate avea calitatea unui „fenomen al tradiției".

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (VI)

Următoarele două documente pregătite în vederea întrunirii Sfîntului și Marelui Sinod Panortodox, care va avea loc între 16-27 iunie 2016 la Academia Ortodoxă din Chania (Creta), abordează căsătoria și postul.

Aprobat la începutul acestui an de reuniunea reprezentanților la vîrf ai Bisericilor ortodoxe locale, textul „Taina căsătoriei și impedimentele sale" afirmă din capul locului: „Instituția familiei este astăzi amenințată de fenomenul secularizării, precum și de relativismul moral. Biserica ortodoxă învață despre sfințenia căsătoriei ca fiind doctrina ei fundamentală și indiscutabilă. Unirea liberă dintre un bărbat și o femeie este o condiție indispensabilă." Cu alte cuvinte, nu doar că este parte esențială a învățăturii ecleziale, dar scopul căsătoriei rezidă în atingerea sfințeniei în și prin viața de cuplu, ceea ce, mai departe, înseamnă că familia reprezintă, asemeni familiei duhovnicești din mînăstire, un loc privilegiat al dialogului dintre om și Dumnezeu.

De altfel, documentul continuă subliniind tipologia hristologică a familiei, care ajunge, în acest mod, să fie considerată o *ecclesia domestica*. O asemenea încadrare teologică explică de ce Sinodul acordă o atenție sporită pericolelor care relativizează dimensiunea tainică: „Protejarea sfințeniei căsătoriei a fost întotdeauna de o importanță capitală pentru protejarea familiei, care face să strălucească comuniunea soților atît pentru Biserică, cît și pentru întreaga societate. Astfel, comuniunea persoanelor obținută prin Taina Căsătoriei nu este pur și simplu o relație naturală convențională, ci o forță spirituală creatoare pentru instituția sfîntă a familiei. Numai aceasta asigură protecția și educarea copiilor, fie în misiunea spirituală a Bisericii, fie în funcționarea societății."

Legat de contextul nostru actual, textul mai lămurește, fără echivoc, poziția referitoare la așazisele căsătorii sau parteneriate civile: „Căsătoria civilă dintre un bărbat și o femeie înregistrată legal, neavînd un caracter sfînt, este o coabitare legală, diferită de căsătoria binecuvîntată de Dumnezeu și Biserica Sa. Membrii Bisericii care au contractat o căsătorie civilă ar trebui să fie tratați cu responsabilitatea pastorală necesară, pentru ca ei să înțeleagă valoarea Tainei Căsătoriei și a binecuvîntărilor care decurg din aceasta." Tot fără echivoc este și poziția față de căsătoria între persoane de același sex: „Biserica nu acceptă ca membrii ei să încheie contracte de coabitare pentru persoanele de același sex, și nici orice altă formă de conviețuire diferită de căsătorie."

În legătură cu impedimentele care pot sta în calea Tainei Căsătoriei, textul le trece în revistă: legătura de rudenie, intrarea în monahism, hirotonia întru preot, bigamia. Cît privește căsătoriile mixte, documentul confirmă prevederile canonice, amintind însă de caracterul iubitor al Bisericii față de membrii ei: „Căsătoria între ortodocși și neortodocși nu poate fi binecuvîntată potrivit acriviei canonice (Canonul 72 al Sinodului Ecumenic Quinisext din Trulan). Cu toate acestea, ea poate fi oficiată prin pogorămînt și dragoste de oameni, cu condiția ca copiii reieșiți în urma căsătoriei să fie botezați și crescuți în Biserica ortodoxă." În fine: „Căsătoria între ortodocși și necreștini este absolut interzisă în conformitate cu acrivia canonică."

Documentul „Importanța postului și respectarea lui astăzi" atinge un aspect delicat deoarece se află la granița subțire dintre formalism și rigoare asumată spiritual. Textul recapitulează fundamentele biblice și patristice ale abstinenței de la anumite alimente, arătînd însă că principiul iconomiei, al îngăduinței în funcție de context, trebuie să funcționeze, postul nefiind un scop în sine. La fel, textul citează din Sfîntul Vasile cel Mare și atrage atenția asupra pericolului formalismului de care aminteam: „Adevăratul post constă în a se desface de legătura răului, a-și înfrîna limba, a se abține de la mînie, a îndepărta poftele, defăimările, minciuna și mărturia mincinoasă. Abținerea de la toate acestea este adevăratul post. Datorată acestora toate, postul este un lucru bun."

***Radu Preda** este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

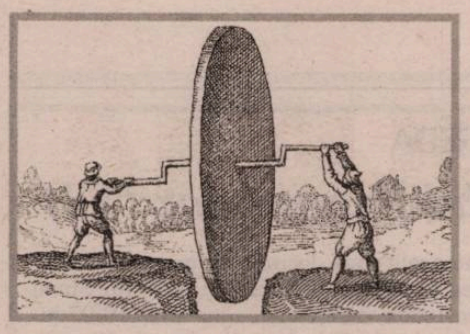

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Nicușor față cu reacțiunea

La scurtă vreme după anunțul privind intenția de transformare a Uniunii Salvați Bucureștiul în Uniunea Salvați România, atacurile la adresa lui Nicușor Dan și a apropiaților săi au căpătat brusc intensitate. E probabil cea mai relevantă probă că în rîndul complexului politico-mediatic de la București există un oarecare disconfort cu privire la avansul unui partid care pînă anul trecut nu exista și ale cărui ambiții au fost adesea ridiculizate. Spectrul insultelor și insinuărilor e comic de cuprinzător. Într-o singură zi am aflat că Nicușor Dan e „extremist de stînga", „neoliberal trist" și „agent de influență al Rusiei". Am ascultat și am citit tot felul de demonstrații, care mai de care mai încîlcite, în a căror economie presupunerile, bănuielile și insinuările domină argumentul și rațiunea.

Adevărul e că Nicușor Dan e mai degrabă o dilemă, iar convingerile sale pe teme majore sînt absente. Preocuparea sa obsesivă privind evoluția Bucureștiului l-a scutit pînă acum de obligația de a-și da cu părerea despre alegerile americane, invazia Ucrainei sau încălzirea globală. Nu se poate deduce de nicăieri că ar urma liniile unei anume ideologii. Participarea sa la proteste punctuale nu poate fi interpretată decît în lumina subiectului respectiv, o extrapolare fiind mai aproape de un abuz decît de o analiză. Altfel spus, poți protesta împotriva exploatării gazelor de șist în localitatea X, de exemplu, fără ca de aici să reiasă că urăști capitalismul, libertatea și Occidentul. Nu l-am auzit pînă acum pe dl Dan citînd admirativ din Lenin, Dughin sau Ron Paul.

Problema majoră cu USB/USR ține mai degrabă de capacitatea organizației de a funcționa *full time*. Deocamdată, mare parte din operațiunea politică a lui Nicușor Dan a fost alimentată de entuziasmul unor voluntari și de banii unor oameni de afaceri care au în comun exasperarea față de partidele clasice. Nu e deloc sigur că acești voluntari vor continua să muncească, iar oamenii de afaceri să doneze pentru un proiect cu ambiții naționale care va fi silit, mai devreme sau mai tîrziu, să facă niște alegeri doctrinare. Apoi, extinderea rapidă în țară în perspectiva parlamentarelor din toamnă presupune o viteză neîntîlnită de agregare a organizațiilor locale. Asta va duce, inevitabil, la apariția în USR a traseiștilor, a veleitarilor și, în general, a dăunătorilor clasici care parazitează mediul politic. E naiv să ne închipuim că de la București, unde nu există acum decît un nucleu fără proceduri clare, va putea fi prevenită invazia. Altfel spus, USR riscă să devină un PSD sau un PNL mai mic și mai ridicol. Încă o tentativă de spargere a monopolului eșuată în recriminări și compromisuri. Adăugați la asta salvele de avertisment de care aminteam la început.

Nu trebuie să facem eforturi prea mari de imaginație pentru a ne închipui cum va fi tratat USR în momentul în care grupurile de interese atașate partidelor mari vor decide că influența le poate fi serios afectată. De la cîte un meme pe Internet (bănuiesc deja unul cu seceră, ciocan și figura lui Nicușor Dan sub acronimul USSR) și pînă la talk-show-urile dedicate („exclusiv imediat: dezvăluiri șocante"), trusa de scule a mașinăriei de murdărit caractere e nelimitată. Sigur, pentru un om în poziția lui Nicușor Dan, e cumva reconfortant să fie atacat de socialistul mandarin Victor Ponta de pe poziții de dreapta (în aplauzele unor membri PNL care, teoretic, nu au nimic în comun cu fostul premier), însă asta nu face decît să sublinieze că oamenii ăștia au sesizat un oarecare pericol. Nu spune mai nimic despre intențiile celui atacat. Cu riscul de a deranja entuziaștii USB/USR, să nu fii Victor Ponta nu e cine știe ce mare realizare.

Într-o singură zi am aflat că Nicușor Dan e „extremist de stînga", „neoliberal trist" și „agent de influență al Rusiei".

La o privire rapidă către alegerile de duminică, observăm că USB a obținut un scor important pentru un partid nou, multe locuri în consiliile locale, însă nici o poziție de primar (cel puțin pînă la soluționarea contestației de la sectorul 1). Asta s-a întîmplat într-un context nemaipomenit de bun furnizat de disoluția comică a organizației PNL București și de absenteismul masiv. În condițiile unei mobilizări mai solide și ale unui discurs mai coerent al liberalilor, rezultatele USB ar fi fost probabil mai puțin bune. Să punem asta pe seama sorții și să observăm că, în buna tradiție a alegerilor locale de la București, nimeni nu știe mai nimic despre consilierii locali. Și aici îi includ și pe cei ai USB. Situația asta e pentru USB, în același timp, un risc și o oportunitate. Riscul e ca oamenii USB să se rămînă niște anonimi bine intenționați, oportunitatea e să arate că proaspătul lor partid are și substanță. Altfel spus, în cele cîteva luni rămase pînă la parlamentare, să facă cu adevărat opoziție în consilii. E primul lor test real și de el vor depinde în bună măsură evaluările din toamnă.

USR are un munte de urcat și nu o va putea face eficient fără să își aleagă calea pe care vrea să ajungă sus, fără să decidă pe cine și în ce fel vrea să reprezinte. Discursul vag, dar cuprinzător al antipoliticii are limite și, cînd vizezi poziții naționale, nu e numai contraproductiv, ci de-a dreptul necinstit. Am văzut deja efectele demagogiei la partidele mari și nu ne-a plăcut.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Guverne sub acoperire

Motivul numărul unu de disconfort pentru opinia publică românească este *de ce* nu au fost băgate în seamă mai eficient rapoarte ale SRI cu privire la contractele comerciale dintre unii furnizori de consumabile și spitale. Prea puțini conaționali par a se mira de ce *au fost emise* informări, în primul rînd. La comisia de specialitate a Parlamentului, reprezentanții instituționali ai SRI au explicat care a fost baza legală. Ei nu urmăreau o anumită firmă. Ei monitorizau un întreg domeniu de activitate (sistemul de sănătate) care, pe lîngă asistența socială și sistemul de învățămînt, face parte din (prea) largul spectru de politici de care trebuie să se ocupe SRI-ul, conform strategiei naționale de apărare, ca parte din ceea ce poate aduce atingere siguranței naționale.

Nu poate nimeni nega faptul că sistemele de sănătate și educație reprezintă subiect de prioritate publică majoră, asemeni sistemului de asigurări sociale. Dar introducerea lor pe o listă a domeniilor strategice care pot aduce *atingere securității naționale* și, implicit, mandatarea SRI pentru a monitoriza informativ cele ce se petrec în școli, spitale și case de pensii nu îmi pare cu totul în regulă, după cum nu neg total existența unor avantaje. Primul necaz este că Serviciul are nevoie de timp, oameni și bani pentru a suplini deficitul de competență al administrației formale (funcționarii ministerelor și ai agențiilor descentralizate ale statului). Îmi pare plauzibil ca analiștii SRI să aibă un avantaj în comparație cu cei ai Guvernului. Prea multele numiri și demiteri pe criterii mai degrabă politice decît de competență au slăbit, tradițional, administrația românească, în ultimul secol și jumătate (incluzînd, evident, și anii comunismului). Dacă mai adăugăm și istoria lungă a corupției micului sau mai marelui funcționar de stat, ajungem la concluzia că România ar putea reprezenta o vulnerabilitate majoră în flancul estic occidental, cam ca Ungaria, Bulgaria și Grecia.

De aceea, pun într-un context logic vizitele dese ale doamnei Victoria Nuland în regiune și avertismentele sale cu privire la corupția din țări care sînt prea aproape de frontul ucrainean. Pare logic ca Statele Unite să nu privească relaxat la state cu o administrație slabă, permeabile la șantaj și mită cu iz de rublă. A se reaminti acuzele de corupție la nivel înalt lansate spre guvernul lui Orbán și vizita lui Putin la Budapesta. Apoi, poziția pro-rusească a guvernului (teoretic antisistem) Syriza. În fine, imaginea de țară în care nimic nu mișcă fără aprobarea unor interlopi „umbroși" și violenți, pe care o are Bulgaria. Pînă una-alta, România are imaginea unei țări în plină vîltoare anticorupție și care, alături de Polonia, reprezintă un pilon al rezistenței occidentale împotriva avîntului rusesc pe scena politică (și militară) regională. Așadar, acesta ar fi avantajul implicării SRI în monitorizarea școlilor, spitalelor sau caselor de pensii. Practic, li s-a dat rolul de supliment de vitamină pentru o administrație anemică. Ceea ce, pe termen scurt sau în condiții speciale, poate funcționa bine.

Mi-e teamă însă de efectele perverse. Oricare dintre șefii SRI „de ramură" se poate simți mult mai informat decît oricare dintre miniștri, nu neapărat în materie de contraspionaj (asta ar fi normal), cît în ceea ce privește lucruri mai lumești, care ar trebui să stea la baza unor politici „civile" cum ar fi, de exemplu, salariul minim pe economie sau leafa profesorilor (două exemple la întîmplare). Cît de rezistentă la sminteala puterii trebuie să fie o asemenea persoană pentru a ignora tentația de a face (mai) bine țării decît un ministru lovit, inevitabil, de coroziunea aparițiilor publice mai mult sau mai puțin inspirate și de pisălogeala continuă a ziariștilor, în conferințele de presă?

De aceea, mi-e mai teamă de politicile elaborate pe baza unor informații obținute „sub acoperire", deși s-ar putea să fie mai bune și mai eficiente decît cele clasice. Le recunosc meritele, dar tot mă tem de ele. Nu știu de ce. Din instinct, poate.

un sport la Răsărit

Ne-a fost greu să aflăm de dispariția Iolandei Balaș, apoi ne-am întristat la auzul morții lui Johan Cruyff și mai de curînd am descoperit că nici Cassius Clay nu era nemuritor. Deși posesori ai unor calități fizice și psihice excepționale, nici unul dintre ei n-a ajuns la o vîrstă prea înaintată. Ce să creadă muritorii de rînd?

Poate că nu contează cît, ci cum trăiești. Fiecare dintre ei a trăit mai multe vieți, așa au pus moartea în inferioritate, că a fost una singură. E drept că toți plătesc un preț al intensității cu care își duc existența și al faptului că probabil se cred la un moment dat nemuritori ca zeii. Și atunci fac tot felul de prostii. Unii mor și mai tineri, aproape că îți vine să spui că numiții de mai sus au avut noroc. Sportul ăla de sus se face cu o cămară ascunsă. Iolanda Balaș a activat într-un domeniu despre care se șușotesc tot felul de lucruri înspăimîntătoare, dar care n-a fost niciodată cercetat îndeajuns la moravuri. Cruyff a fumat ca un turc, e clar că și-a provocat destinul. Trupul era doar un depozitar al genialității sale. Iar Muhammad Ali / Cassius Clay, în vanitatea lui nemărginită, număra doar pumnii pe care îi ocolea, nu și pe aceia pe care îi încasa. Deși erau mult mai puțini, aceia au contat în boala care pe care a tîrît-o după el, sau mai degrabă care l-a tîrît după ea. Zeii ar fi făcut la fel. Și unii dintre ei au încasat-o, căzînd din Olimp. Ai noștri încă rămîn. Acest teatru de umbre japoneze merge înainte. Cine regretă?

Radu NAUM

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Stela GIURGEANU
Dosar realizat cu sprijinul BCR

Omul potrivit la locul de muncă potrivit

Texte și opinii de:

- Ionuț STANIMIR (director executiv, Direcția de comunicare BCR)

„România e însetată de speranță" – interviu

- Silvia BOGDAN (Head of Corporate Engagement, Școala de valori)

„În România nu este încă împământenit învățatul online" – interviu

- Nicoleta DELIU (Șeful Departamentului de Comunicare Corporativă și Afaceri Comunitare, BCR)

„Munca responsabilă, calea de a face bine societății" – interviu

- Mihai DRAGOȘ (președintele Consiliului Tineretului din România)

„De ce am ales Laboratorul de cariere"

argument

Angaja-m-aș și n-am cui

DILEMA VECHE
Omul potrivit la locul de muncă potrivit

Discursurile recurente în societatea românească, atunci cînd vine vorba despre angajare, carieră, viitor, sună, schematic, cam așa: pe de o parte, angajatorii se plîng că nu au forță de muncă bine pregătită, că tinerii care se prezintă la interviurile de angajare nu prea știu pe ce lume trăiesc, dar că au pretenții cu carul, iar de cealaltă parte, tinerii studenți sau absolvenți de facultate – că nu au suficiente locuri de muncă, iar sistemul educațional din România nu le oferă îndeajuns de multe competențe pentru a se descurca pe piața muncii.

Piața muncii a devenit astfel un soi de cîmp de luptă pe care angajatorii și cei dornici de angajare par a fi două echipe adverse care, în loc să stea la aceeași masă și să găsească soluții, preferă să arunce pisica moartă dintr-o curte în alta.

În acest context am aflat de o inițiativă, pornind din sectorul nonguvernamental, de intervenție în acest sector care s-a concretizat în cîteva programe naționale care își doresc, pe de o parte, reglarea și îmbunătățirea relației dintre angajator și angajat, pe de alta, formarea și încurajarea valorilor și a liderilor, prin susținerea olimpicilor din România. Am decis, așadar, să alcătuim acest Dosar în care să prezentăm pe larg proiectele amintite, un dosar în care veți găsi informații despre platforma online Laboratorul de cariere, o platformă susținută de BCR, și despre organizația nonguvernamentală Școala de valori, care oferă gratuit cursuri online de educație în domeniul angajării. De asemenea, în paginile Dosarului există și un mini-ghid de angajare, alcătuit de șefa departamentului de resurse umane al BCR: cum îți alcătuiești un CV ca să atragi atenția angajatorului, cum trebuie să te pregătești pentru un interviu și care sînt, de fapt, calitățile pe care un angajator le caută la un candidat.

De cealaltă parte, veți descoperi informații despre programul „Hai la olimpiadă", o inițiativă prin care se dorește sprijinirea elevilor olimpici și a profesorilor care îi pregătesc, și cîteva testimoniale ale celor care au beneficiat de centrele pentru excelență, centre gratuite de pregătire în școli pentru elevii dornici să se pregătească la un nivel superior. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

„România e însetată de speranță"

interviu cu Ionuț STANIMIR, director executiv, Direcția de comunicare BCR

În România există un discurs, recurent, care vizează lipsa reperelor, faptul că nu se promovează valorile reale. În acest context, am descoperit că direcțiile de CSR ale BCR vin tocmai pentru a sprijini promovarea liderilor. Vorbiți-ne despre aceste direcții.

Aș vrea să punctez de la început: lipsa reperelor a ajuns critică și dureroasă din cauza efectelor pe care le resimțim. Anume lipsa de performanță, lipsa de competitivitate, lipsa de direcție, iar în cel mai grav stadiu, dacă îmi e permis să spun astfel, lipsa de speranță. Pe această scală, lipsa de speranță e cea mai înfricoșătoare. Îmi amintesc un citat celebru: *„Un om sărac nu e un om fără bani, ci un om fără visuri"*. De aici urgența. Pentru că România nu își mai permite să fie o țară săracă. Proiectul nostru de țară și comunitate nu are cum se ancora în sărăcia de repere, lipsa de idei ori alte lipsuri materiale și culturale. Din punct de vedere al sistemului bancar, acesta e un aspect critic. Modelul nostru de afaceri sau de contribuție în economie și în societate se bazează exact pe contextul și pe mecanismele sociale care favorizează progresul către nivelul următor – pe oameni care au idei, care visează la mai bine, fie că vorbim despre bunăstarea familiei, siguranța unui cămin, o întreprindere antreprenorială sau o investiție în infrastructura publică. Robert Schiller, laureat al premiului Nobel pentru economie, a formulat într-un mod extraordinar faptul că *„finanțele sînt arhitectura scopului"*. Din acest motiv ne-am pus o întrebare simplă: care e scopul nostru? Răspunsul sintetizat e că existăm pentru a asigura și garanta accesul la bunăstare pentru toți oamenii. Iar modalitatea de a pune în execuție această misiune include o direcție clară de a acționa ca un agent al societății civile și de a fi o sursă de inspirație pentru toți cei care lucrează cu noi.

Ce înseamnă să susții și să promovezi modele și lideri?

La modul cel mai practic, pentru BCR înseamnă susținerea olimpiadelor naționale de științe exacte și a centrelor de performanță în matematică, fizică și informatică în cîteva orașe din România. O facem împreună cu Fundația eMAG, alături de care sîntem parteneri pe termen lung. În al doilea rînd, înseamnă proiectele educaționale pentru angajabilitatea tinerilor, precum platforma recent lansată www.laboratoruldecariere.ro, iar în al treilea rînd înseamnă mecanismele de încurajare, precum www.bursabinelui.ro, a sutelor de ONG-uri din România care produc schimbare în fiecare comunitate în parte. Înseamnă a investi în oamenii și liderii care reușesc să schimbe lucruri prin acțiune. Vreau să punctez și faptul că liderii și valorile reale „nu se promovează" atîta timp cît noi nu vom asigura arhitectura care să poată susține acest tip de *leadership* progresiv. Prin „noi" mă refer la dumneavoastră, companiile pentru care lucrăm, organizațiile pentru care facem voluntariat, generațiile de părinți și copii care cred că România are un potențial fantastic. Vorbim despre cultura implicării, a responsabilității față de România și față de comunitate.

De ce ați ales aceste direcții care se referă, într-un fel, la cei care reușesc în ciuda unui sistem educațional foarte des criticat?

Tranziția prin care a trecut România și ciclurile economice recesiune-expansiune care s-au succedat au construit o anumită

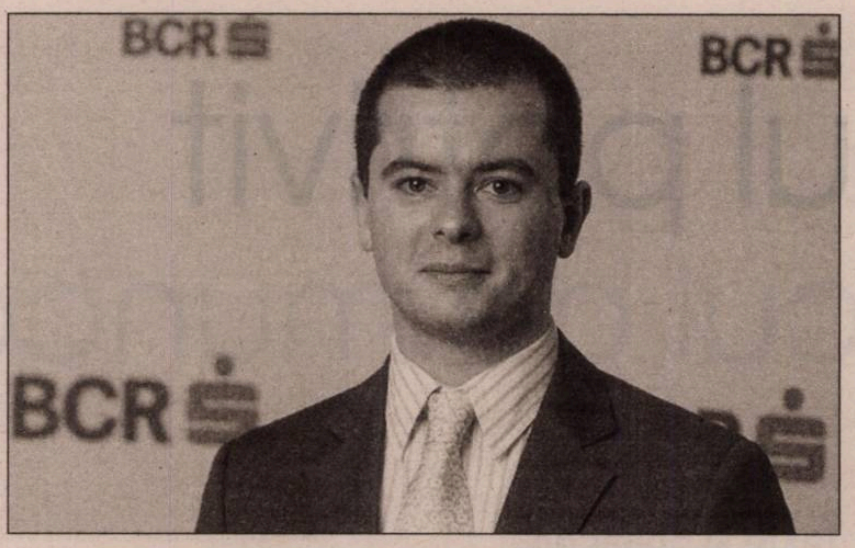

rezilienţă a societății românești, poate chiar o anumită duritate în fața vicisitudinilor. Această situație însă a creat și un anumit *„burn-out* emoțional" la nivel civic-comunitar, pe alocuri chiar un blocaj simptomatic: răspundem greutăților în același fel, pe pilot automat de criză, ceea ce ne împiedică să vedem cadrul mai larg sau soluțiile sustenabile pe termen lung. Totuși, am ajuns la un punct critic, considerînd faptul că, atunci cînd ne uităm în jurul nostru, România e însetată de speranță, iar discuția despre lideri și valori e tot mai prezentă. Putem reclădi această speranță. E nevoie de dialog, inspirație și acțiune. Punctul cel mai probabil de pornire a acestui demers sînt liderii comunității, de multe ori cei din generația nouă, care nu sînt ancorați în traumele Romaniei, ci in ideile, curentele și rețelele globale. În esență, vorbim despre reașezarea educației comunitare. Sau a modului în care sisteme educaționale formale și informale asigură *„dezvoltarea personalității, educația democratică, extinderea cunoașterii științifice prin cercetare, fundamentarea politicilor publice, economice și sociale"*. Formularea e sumarul unei poziții exprimate de către Universitatea de Vest din Timișoara, al cărei partener ne mîndrim să fim în regîndirea unei noi paradigme educaționale.

„În esență, vorbim despre reașezarea educației comunitare."

„Tinerei generații îi recomand muncă, cinste și altruism și aș mai adăuga modestie, cît mai multă modestie și îngăduință pentru cei din jur care vor să se manifeste. Valorile adevărate nu pot fi împiedicate să iasă la iveală."

GEORGE ENESCU

Ce impact au proiectele pe care le susțineți asupra destinelor unor oameni?

O bancă vinde încredere, cînd atrage depozite, și cumpără risc, cînd acordă credite. Esența modelului nostru de afaceri ține de încrederea pe are o investesc clienții în noi. Noi sîntem un intermediar de încredere și un catalizator de valori (pricepere, ambiție, muncă, respect), indiferent că aceste valori sînt monetizate sau nu într-o tranzacție financiară. Cota noastră de piață ne expune la 20% din economie și depunem toate eforturile ca această intermediere să producă valoare adăugată pentru economie, societate și pentru destinul a milioane de oameni. Dar, în fond, oamenii sînt cei care contează. Ei sînt stăpînii propriului destin. Misiunea noastră e aceea de a fi un catalizator al potențialului uman, social și economic. Mi-aș dori să pot spune că BCR a derulat o serie de proiecte cu impact singular asupra destinului unor oameni. Dar ar trebui să fiu modest și mai ales sincer. Sîntem parte a unui ecosistem social – cu cît mai mult vom contribui, cu atît ecosistemul va reuși să se dezvolte. România nu va crește cu o universitate, o bancă și un ONG. România va crește cînd din ce în ce mai multe bănci, din ce în ce mai multe universități, din ce în ce mai multe ONG-uri și asociații vor intra în parteneriat pentru a ne construi viitorul cu înțelepciune și încrederea că destinul nostru poate fi extraordinar.

Ne puteți da niște exemple concrete.

M-am referit mai devreme la platformele noastre. Sprijinim olimpicii la științe exacte și centrele de performanță locale în științe exacte. Vrem să facem un pas mai departe și să-i mobilizăm și pe clienții noștri din comunitatea locală să se implice și să sprijine performanța educațională. Ne dorim să inițiem proiecte care apoi să fie luate în proprietate de comunitatea locală. www.laboratoruldecariere.ro e o platformă online, dezvoltată alături de partenerii de la Școala de valori, care va oferi, online și offline, abilități și competențe pentru angajabilitatea tinerilor. Urmărim să mobilizăm marile instituții universitare și partenerii companii pentru a extinde cursurile, oportunitățile, ghidajul în carieră pentru tinerii din România. www.bursabinelui.ro a pornit ca o platformă de donații gratuite prin card pentru ONG-uri. Derulăm o competiție anuală prin care se strîng sute de mii de euro și se mobilizează energiile multor comunități pentru organizații și asociații puternic localizate.

Cine sînt beneficiarii proiectelor?

Ne dorim din tot sufletul ca beneficiari să fim cu toții. Tinerii care găsesc ghidaj și opțiuni de carieră, liderii comunității care își pot duce ideile progresive mai departe, ONG-urile care rezolvă probleme sociale, instituțiile de educație care învață să răspundă mai bine nevoilor societății, toți partenerii comerciali care creează valoare adăugată prin *know-how* și implicare. Noi, cu siguranță, sîntem unul dintre beneficiari – cu fiecare proiect ne integrăm un pic mai mult în țesătura comunității. Dacă fiecare țară merită cetățeni care să aibă încredere în ea, vrem să fim banca și partenerul comercial care are încredere în acești cetățeni.

Credeți că se pot naște cercuri concentrice din rezultatele acestor proiecte? Care sînt previziunile dvs. pentru viitorul lor?

Sîntem la început. Și noi, și alți actori, indiferent de obiectivele lor specifice. Sînt absolut sigur că aceste cercuri concentrice s-au născut deja. Întrebarea e în ce măsură acestea vor crea noul val care să poarte cu el nu doar speranța, ci și un ecosistem rezilient de valori pe care să putem reclădi o comunitate prosperă, cu încredere în ea, curajoasă să își ia în mîini propriul destin. Aș vrea să nu fim naivi, România are multe provocări de depășit. Poate una dintre cele mai periculoase e polarizarea, sînt liniile de fractură de venituri, stilul de viață, credințele. Noi și ei. Resursele și continuitatea sînt imperios necesare dacă vrem să ajungem la acel punct de cotitură în care să putem spune: avem încredere în România și România are încredere în noi.

a consemnat Stela GIURGEANU

„Hai la olimpiadă!"

interviu cu Tudor VLAD, președintele Fundației eMAG

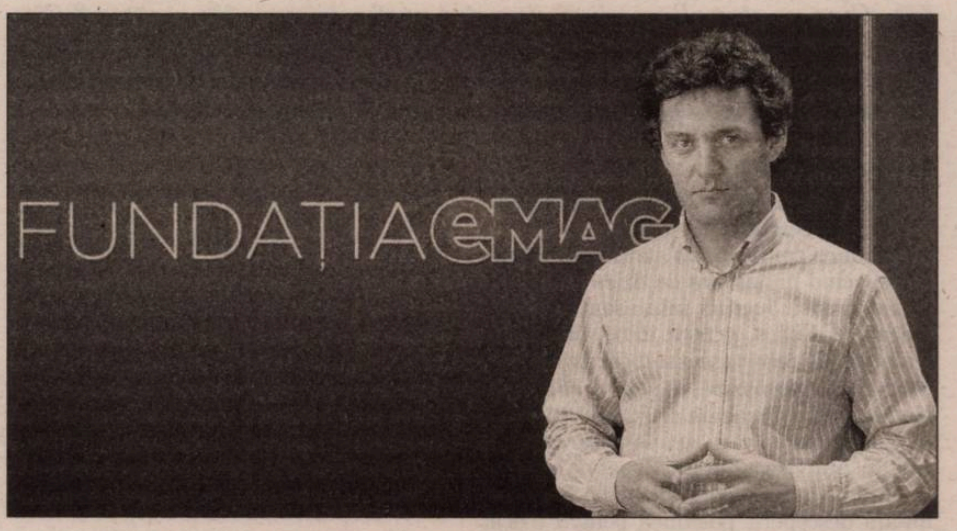

Cînd a pornit proiectul „Hai la olimpiadă!" și care au fost motivele pentru care ați demarat un asemenea program?

„Hai la Olimpiadă!" a început în octombrie 2012, iar intenția noastră a fost să definim un program prin care să oferim sprijin copiilor și profesorilor care făceau performanță la matematică, fizică și informatică. Ne-a atras atenția situația în care se aflau atunci echipele care se pregăteau pentru concursurile internaționale – deși în fiecare an obțineau rezultate remarcabile, resursele pentru susținerea pregătirii lor erau mai curînd simbolice, iar premiile promise ajungeau foarte greu la ei. Pe de altă parte, în momentul respectiv toată lumea vorbea doar despre eșecul școlii românești (datorită rezultatelor de la Bac), iar modelele adolescenților erau mai curînd vedete care promovează succesul facil, de o valoare îndoielnică. Am vrut să arătăm că există atît o comunitate de profesori care obțin rezultate uimitoare cu elevii lor, cît și o comunitate de adolescenți care urmează modele reale și valoroase.

În ce constă acest proiect? V-aș ruga să detaliați acțiunile pe care le-am văzut pe site: în ce constau, de exemplu, susținerea concursurilor naționale, procesul de pregătire pentru competițiile internaționale, recunoașterea meritelor elevilor și profesorilor cu rezultate remarcabile?

Ulterior, am înțeles că această comunitate a dascălilor autentici și valoroși este amenințată cu dispariția și am direcționat acțiunile programului pentru susținerea ei. Practic, am oferit sprijin pentru toate acțiunile în care aceștia erau implicați, de la pregătire și oferirea de echipamente pînă la organizarea celor mai importante concursuri naționale. Concret, am contribuit cu sumele necesare care lipseau pentru ca aceste acțiuni să se poată desfășura în condiții decente. Pentru olimpiadele naționale am oferit premii și le-am organizat copiilor petreceri la final, cu intenția de a le transforma în evenimente festive care să-i motiveze și pe copii, și ca eveniment în sine, dincolo de competiție.

În ce constă colaborarea cu BCR (cum și de ce ați inițiat această colaborare)?

La începutul anului școlar 2013-2014 am implementat la București un centru de pregătire dedicat copiilor care nu neapărat ajung la olimpiadele naționale, dar care vor să se pregătească la un nivel mai competitiv. Pentru că am constatat că sînt foarte mulți copii care vor și pot să învețe mai mult decît se face de obicei la clasă, iar noi, între timp, îi cunoscuserăm și pe profesorii care îi puteau pregăti. Centrul a început cu fizica și a funcționat foarte bine, iar în anul următor ne-am propus să implementăm astfel de centre și la celelalte materii și în mai multe orașe. BCR, care era deja susținătoare a lotului național de matematică, a fost receptivă la această propunere și de atunci lucrăm împreună pentru acest proiect. Practic, programul nostru se întîlnește cu strategia lor de responsabilitate socială și implicare în comunitățile locale, și atunci ni se pare firesc să acționăm în parteneriat, în loc să facem lucrurile în paralel.

De ce pregătirea din școală nu este suficientă (cît de vizibili sînt olimpicii în România?)

Cum spuneam mai sus, școala se află într-un con de umbră, nu este nici un secret că (nici aici) lucrurile nu prea merg și că se află în declin. Eu cred că orice măsuri alternative s-ar implementa, atîta vreme cît nu vor fi atrași oameni valoroși la catedre, lucrurile nu se vor schimba în bine. Iar ca să aduci oameni valoroși trebuie să oferi salarii decente. Pe de altă parte, în sistem a supraviețuit acea comunitate de profesori dăruiți și pricepuți – părerea mea este că ei sînt inima care încă ține în viață acest organism suferind. Dar și ei sînt în pericol... Iar dacă vorbim despre rezultatele lor, lucrurile stau cam așa: în vreme ce toată lumea se plînge că nu mai e nimic bun în această școală românească, că metoda e învechită etc., copiii pregătiți de ei sînt invitați să-și continue studiile la cele mai importante universități din lume. Ceva parcă sună fals...

Printre acțiunile acestui proiect se numără și implementarea de centre gratuite de pregătire în școli pentru elevii dornici de pregătire la un nivel superior. Dați-ne mai multe detalii.

În momentul de față funcționează 14 astfel de centre în șapte orașe din țară – București, Constanța, Iași, Cluj, Timișoara, Brașov și Buzău. Cursurile se țin de obicei sîmbăta dimineața, iar aici predau acei profesori care știu să-i aducă pe copii la un nivel superior de pregătire, apropiat de nivelul necesar calificării la olimpiadele naționale. Dar scopul nu e neapărat de a merge la olimpiade. Acești profesori nu au doar priceperea didactică, de multe ori sînt ca niște mentori pentru copii. În unele centre de informatică, alături de profesori predau și studenți, foști olimpici cu rezultate. În cele 14 centre predau 156 de profesori și se pregătesc 1882 de copii. În afară de acestea mai susținem activitatea a două centre de pregătire pentru studenți, iar în cazul fizicii și informaticii oferim și echipamentele necesare (laboratoare de informatică, materialele pentru partea de experiment la fizică ș.a.m.d.). Tehnic vorbind, 70% din loturile județene pentru olimpiadele naționale din zonele în care acționăm s-au pregătit în centrele „Hai la Olimpiadă!". Dar rezultatele reale aș zice că se măsoară altfel. Îmi place să cred că le-am adus puțin mai multă încredere profesorilor cu care colaborăm, că mulți dintre acești copii au învățat să prețuiască rezultatele obținute prin muncă și că, în timp, acești oameni vor deveni modelele care trebuie urmate. Intenționăm să extindem activitatea centrelor în cel puțin douăzeci de orașe din țară pînă în 2020; copii care chiar vor să învețe și cîțiva profesori care chiar știu cum să-i învețe sînt cam peste tot și ar fi mare păcat ca talentul lor să se irosească din nebăgare de seamă.

„Un program prin care să oferim sprijin copiilor și profesorilor care făceau performanță."

a consemnat Stela GIURGEANU

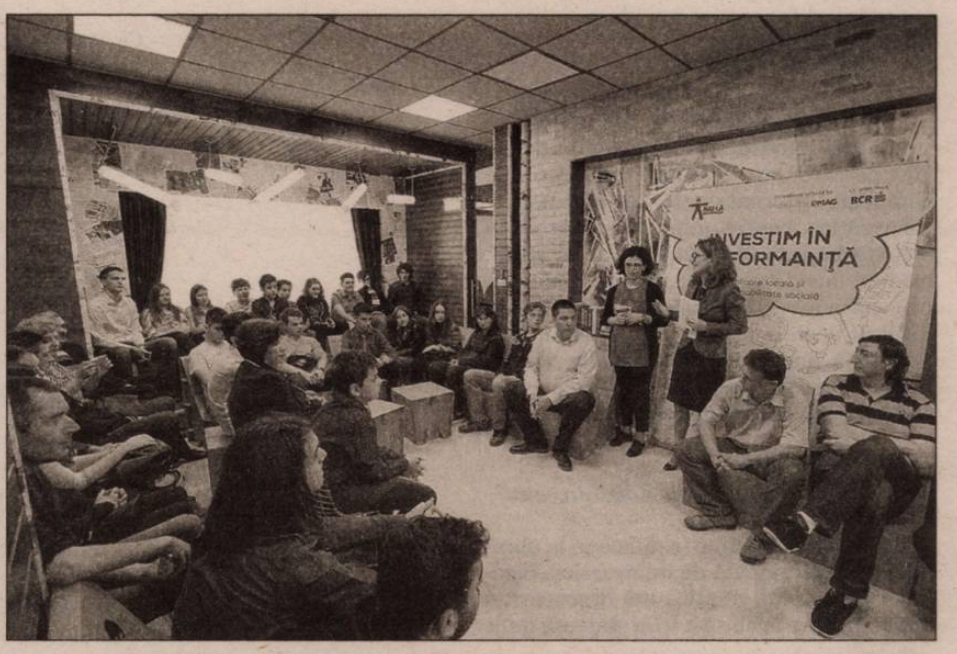

Olimpicii și profesorii lor

Cine ne sînt olimpicii și cine sînt profesorii care îi pregătesc? Cîteva declarații ale participanților la olimpiadele naționale și internaționale, ale celor care îi susțin în cadrul centrului de excelență, un mic mozaic de pasiuni, emoții, bucurii și speranțe. ***(S. G.)***

Andrei CHIȚU

16 ani, clasa a X-a, Colegiul Național „Andrei Șaguna", Brașov

Pasiunea pentru fizică a început în clasa a IX-a, cînd profesoara de fizică a început să ne predea lucruri interesante despre mecanică. Fizica, pentru mine, înseamnă o metodă de rezolvare a tuturor problemelor care ne înconjoară, în sensul că atunci cînd rezolvi o problemă de fizică rezolvi, de fapt, o problemă care se află undeva în jurul tău. Anul trecut m-am clasat pe locul 11 la olimpiada județeană, pentru că atunci mi-am descoperit pasiunea pentru fizică. Ca model, dintre fizicieni, mi l-am ales pe Faraday, pentru că nu era neapărat un om foarte muncitor sau pasionat, dar din nevoia de a descoperi lucruri noi și din nevoia de a face un cadou mai ieftin a descoperit cum să poleiască argintul cu aur. Din necesitate, a descoperit ceva nou. Pentru mine e important să particip la centrul de excelență pentru că, în cadrul acestui centru, facem lucruri care au fost scoase din programă sau nici nu au fost cuprinse, dar care sînt noțiuni interesante, pe care nu am fi avut șansa să le cunoaștem altfel. Cel mai bun sfat pe care l-am primit a fost de la bunicul meu, care mi-a spus că e foarte bine să fii curios și să te întrebi „De ce?".

„Jobul meu nu este să fiu blînd cu oamenii. Jobul meu este să îi îmbunătățesc pe oamenii deja buni."

STEVE JOBS

Cristian OLARU

15 ani, clasa a X-a, Colegiul Național „Andrei Șaguna", Brașov

Pasiunea pentru matematică mi-am descoperit-o în clasa a IV-a, cînd am participat la concursul „Cangurul" și am obținut o tabără de o săptămînă la Buzău, o tabără care a fost prima experiență singur, fără părinți. M-au susținut, în pasiunea pentru matematică, familia și învățătoarea, apoi profesorii. Motto-ul meu e „Cu cît lucrezi mai mult, cu atît devii mai bun". Pentru un concurs de matematică e nevoie de o pregătire intensă, cu o lună înainte, zilnic. La centrul de excelență venim în fiecare sîmbătă, două ore, unde ne întîlnim cu profesorii din județul Brașov, cărora vrem să le mulțumim pentru că își răpesc din timpul lor ca să ne învețe lucruri noi. Cel mai bun rezultat de pînă acum a fost o medalie de bronz la olimpiada națională, în clasa a VII-a și a VIII-a. Îl admir pe Pitagora pentru că a descoperit multe lucruri singur și fără ajutoare tehnice. Cel mai bun sfat pe care l-am primit pînă acum a fost să fiu eu însumi și să fac ceea ce îmi place.

„În ziua de azi, oamenii știu prețul oricărui lucru, dar nu cunosc valoarea a nimic."

OSCAR WILDE

Alexandru VELEA

clasa a XII-a, Liceul de Informatică „Tiberiu Popoviciu", Cluj-Napoca

Cel mai mîndru sînt de medalia de argint pe care am obținut-o anul trecut la olimpiada internațională de informatică. Informatica, pentru mine, a apărut de la o vîrstă fragedă. Am avut destul de multe modele, dar de studiat intens am început prin clasa a V-a, la Palatul Copiilor, m-am calificat apoi, în clasa a X-a, la olimpiada națională, apoi am primit medalia „Balcaniada juniorilor" în clasa a XII-a, ca o răsplată pentru munca depusă.

Andrei POPA

17 ani, Liceul „Mihail Kogălniceanu", Vaslui

Cel mai bun rezultat: calificarea la olimpiada internațională de informatică. Pasiunea pentru informatică am descoperit-o din gimnaziu, în clasa a VI-a stăteam mult pe calculator, iar tatăl meu a vrut să fac ceva productiv și atunci m-a dat la Palatul Copiilor din Vaslui, acolo am descoperit, de fapt, informatica. Mi-a plăcut pentru că nu o făceam cu stres, o făceam de plăcere, în ritmul meu. Nu a fost ușor să ajung pînă aici, am muncit foarte mult, mai ales în vacanțe. Au fost perioade cînd am fost stresat din cauza concursurilor, mereu am vrut să ajung cît mai sus și îmi impuneam o limită cît mai mare. Pentru că îmi doream cît mai mult, am și reușit să obțin mai mult. Asta a fost dorința mea. Participarea la olimpiada internațională reprezintă o oportunitate de a cunoaște informaticieni din alte țări care sînt foarte pregătiți, de a învăța de la ei, de a-mi testa nivelul actual și de a-mi cunoaște punctele slabe pentru a ști unde mai am de lucrat.

Rareș BUHAI

19 ani, absolvent al Liceului „Liviu Rebreanu", Bistrița

Am obținut trei medalii de aur la olimpiadele internaționale de informatică, în 2012, 2013, 2014. A fost greu să ajung la aceste performanțe, a trebuit să muncesc mult, e vorba de mult efort, dar meritã. Participarea e o recompensă a muncii, o dovadă pentru mine că pot face performanța asta, m-a încurajat să continui. Am emoții înainte de concurs, dar acestea dispar cînd văd subiectele, cînd mă concentrez doar pe ele și ignor ce se întîmplă în jur. Îmi place informatica și să aflu cît mai multe, spiritul de competiție, faptul că vreau să ajung cît mai sus. Mă ajută susținerea părinților mei, a celor din jur ca să pot continua.

Simona DIACONU

19 ani, absolventă a Liceului de Informatică, București

Am terminat Liceul de Informatică și voi merge la Princeton. Participarea la olimpiada internațională a fost naturală, în ceilalți ani a fost mai stresant din cauza concurenței. Cînd eram mică aveam multe emoții, dar cu timpul s-au mai estompat. Am unele superstiții, îmi iau, de exemplu, un anumit tip de ciocolată la concurs. Cred că cel mai mult mă motivează pasiunea. Mi-a plăcut foarte mult matematica, de cînd eram mică, și tocmai de-asta am continuat, am vrut să ajung la un nivel cît mai înalt al olimpiadei, ca să învăț cît mai multe. Pentru olimpiadă trebuie să asimilezi cît mai multe informații, într-un timp foarte scurt, și ești mai motivat.

Marius BOCANU

absolvent al Liceului Național de Informatică, București

Cele mai importante rezultate pe care le-am obținut? Premiul I la Balcaniadă cînd eram în clasa a X-a și o medalie de argint la Inter. Olimpiada internațională e un lucru destul de special. Discutam cu un prieten și am ajuns la concluzia că mulți își pun speranța în olimpiada asta pentru că atribuie participarea unei posibilități de a ajunge la universități mai bune, după liceu, și e oarecum nedrept pentru că ai doar patru ore și jumătate ca să rezolvi niște probleme care îți pot influența viitorul într-o măsură atît de mare. Nu spun neapărat că olimpiada afectează viitorul, dar mulți au această percepție. Nu am emoții în timpul concursului, pentru că știu că totul depinde de mine.

Răzvan RADU

clasa a XII-a, Liceul Național de Informatică, București

M-am calificat la olimpiada internațională de informatică. Pentru mine este mai mult o confirmare că aș putea face mai multe. Plăcîndu-mi foarte mult fizica, nu eram sigur că pot merge și pe acest drum, dar participarea este o confirmare. Sînt pasionat de fizică, depinde de etapa la care particip în ceea ce privește emoțiile, dar de cele mai multe ori încerc să nu depășesc emoțiile, ci să le trăiesc. Cel mai bine fac la concursuri cînd suprapun două feluri de mentalități, pe de o parte cea de a crede că sînt șanse mici de a da ce am mai bun, pe de alta, ce frumos ar fi să fac bine. Nu mă aștept la un rezultat anume la prima participare, sper să fie cît mai bine. E importantă susținerea profesorilor, susținerea părinților e importantă pe un alt plan.

Ileana RUGINĂ

clasa a XII-a, Liceul de Informatică, București

Am primit medalia de argint la olimpiada asiatică din fizică. Participarea m-a făcut foarte bucuroasă pentru că am cunoscut oameni din toată țara și din toată lumea. Pasiunea pentru fizică o am din clasa a IX-a, cînd am făcut mai multă pregătire, care m-a ajutat să progresez. De ce fizica? Mi se pare că e o știință mai generală. Susținerea celor din jur, mai ales a profesorilor, este foarte importantă, pentru că ai nevoie de îndrumare. În timpul liber, ies cu prietenii, merg la filme.

Virginia MÂNDRUȚĂ-TĂNĂSESCU

coordonatoarea lotului de fizică „Hai la olimpiadă!" din Buzău

Nu știu exact cînd mi-am dat seama că îmi place fizica, știu că tatăl meu a fost un om curios toată viața lui, îndemînatic în ce-ea ce privește tehnica și la curent cu tot ce înseamnă noutățile. Repara tot prin casă și eu eram pe lîngă el. La gimnaziu lucram singură probleme din culegere, deși profesoara nu ne indica așa ceva, în liceu aveam niște poze mari de probleme de fizică pe care le lucram cu mare drag, ca și la matematică, și cînd mi-am dat seama că în viață e bine să faci ceva ce îți place și pentru care ești făcut, m-am gîndit că asta e fizica. Am făcut Facultatea de Fizică negîndindu-mă că, la un moment dat, voi deveni profesoară de fizică. Cred că a fi profesor este și un har, sînt convinsă, după 30 de ani de experiență, că te poți pregăti foarte bine, poți învăța tone de teorii care să îți spună cum trebuie să fie un profesor, dar dacă nu reușești să rezonezi cu elevii pe care îi ai în față, să ajungi la sufletul lor și să comunici cu ei, e în zadar.

Mihai CHIȘ

coordonator, Centrul de performanță, Timișoara

Cred că eram prin clasa a II-a cînd auzisem de legenda șahului, cu boabele de grîu de pe tabla de șah, am luat un caiet și am început să calculez boabele de grîu, tot înmulțind cu 2, de la un bob la altul. Sigur, nu știam nici o formulă care mi-ar fi făcut calculul mai simplu, dar mi s-a părut fascinant. Înainte să devin profesor, am fost și eu olimpic, și viața de olimpic a fost una plăcută și interesantă. Am pregătit în jur de treizeci și ceva de olimpici, în fiecare an ne întîlnim cu cîțiva copii foarte talentați din Timișoara. Centrul de performanță este o oportunitate pentru copii, o modalitate de exprimare pentru noi și o modalitate de a promova matematica, o matematică frumoasă și atractivă. În spatele succesului trebuie să existe o doză de talent, dar nu se poate fără foarte multă muncă susținută, ajutată acolo unde este nevoie, dar neapărat trebuie să existe un imbold lăuntric dublat de multă muncă.

„Munca responsabilă, calea de a face bine societății"

interviu cu Nicoleta DELIU

De ani buni, companiile din România au dezvoltat programe de responsabilitate socială și, fie că se adresează problemelor la scară mare ale societății din România, precum educația sau sănătatea, fie că rezolvă, punctual, probleme din comunitate, toate încearcă același lucru: să producă o schimbare. De ce ați ales educația în zona business?

În ceea ce ne privește, putem vorbi despre o implicare în comunitate la nivelul accesibilității tinerilor pe piața muncii, iar proiectele noastre au pornit cumva din dorința de a avea clienți educați, care pot înțelege termenii contractuali ai unei legături de business pe care o stabilesc în relație cu o bancă, ce înseamnă drepturi și obligații într-un contract. Să spunem că acesta a fost punctul din care am dezvoltat programele de educație. Bineînțeles, domeniul educației este foarte amplu și nu-ți poți asuma, fiind o companie, că poți rezolva toate problemele acestui sistem. De aceea, am căutat acele segmente în care putem interveni. Și ne-am uitat la două lucruri: pe de o parte, la clienții noștri și la nevoile lor, pe de alta, la forța de muncă slab pregătită, care este, în prezent, un mare pericol pentru business-urile din România. Există, de asemenea, multe studii care subliniază faptul că în România există o discrepanță între șomajul mare din rîndul tinerilor și antreprenorii care găsesc foarte greu oameni pentru a-i angaja. Iar de aici s-a născut întrebarea: cum putem interveni? Am început așadar să contactăm antreprenori, studenți și oameni din mediul academic, dorind să realizăm acea conexiune necesară pentru a explica acest fenomen. Una dintre concluzii ne-a condus spre lipsa de *soft skills*, una dintre problemele majore pe care le au studenții care vor să se angajeze. Pornind de la faptul că nu știu cum să scrie un CV și ajungînd în aria de competențe pe care mulți nu știu să și le valorifice, pentru că nu își cunosc potențialul real sau direcțiile spre care ar putea merge ca să își transforme profesia într-o vocație.

Vorbim cumva despre meteahna încă existentă de a alege o facultate la modă sau una unde este ușor de intrat, doar ca să faci o facultate?

Cumva, generația tînără își dorește foarte mult să își înțeleagă propria valoare. Din păcate, cred că societatea nu transmite, indiferent de mediu, fie cel familial, fie școală sau mass-media, valoarea muncii. Aș dori foarte mult să se înțeleagă aici un aspect, și anume că muncind, într-un mod profesionist, poți face bine unei societăți și că, prin implicarea și dedicarea pe care le depui, reușești să creezi o societate mai bună, la care toți visăm, tocmai pentru că, de fapt, creezi ideea de valoare. Vorbim despre faptul că nu există repere sau elite, dar în același timp mentalitatea generală e că mergi la lucru ca la o corvoadă, fără să căutăm însă acel job care ni se potrivește cu adevărat, acel job care ne aduce satisfacții dincolo de cele materiale – pentru că, azi, singura valoare pe care mulți tineri o caută cînd se prezintă la interviuri este salariul – de aceea vezi cereri nejustificate la interviuri. Și, mai mult, cred că la noi există un soi de inflexibilitate după ce începi primul job. Dacă nu îți place, rămîi totuși în acel job dintr-un soi de comoditate, dar asta, de fapt, te plafonează.

În acest context, acum cîteva luni, ați lansat platforma online Laboratorul de cariere. Despre ce este vorba?

În primul rînd, trebuie să vă spun că această idee a pornit acum doi ani. Nu am vrut însă să ne grăbim, tocmai pentru că am dorit lansarea unui program bine structurat. Am început prin a invita la discuții, pe aceste teme, diverși antreprenori, ca să aflăm care sînt problemele lor, apoi reprezentanți ai mediului academic, ca să vedem ce putem oferi și cum putem face programe care să fie cumva complementare cu ceea ce se întîmplă în universități. Pilotul programului l-am desfășurat anul trecut la Cluj, la Universitatea „Babeș-Bolyai", cu un seminar la care au participat 80 de studenți. A fost un curs intensiv, care a durat două săptămîni, din care studenții aflau tot felul de lucruri, de la cum să se înțeleagă pe ei înșiși, să învețe cum să își descopere și să își valorifice potențialul, la cum să se pună efectiv pe harta forței de muncă, care sînt zonele pe care trebuie să le dezvolte pentru un anumit job, cum să se prezinte la un interviu sau cum să-și construiască un CV. În afara părții teoretice am organizat, alături de partenerii noștri de la Școala de valori, și partea practică, în care am înlesnit întîlniri cu oamenii care lucrează în departamente de Resurse umane și în marile companii din Cluj. Din păcate, nu am avut rezultatele așteptate, din cauza numărului redus de participanți. Am avut, ce e drept, o bază critică cu care să putem desfășura proiectul, dar ne așteptam la un interes mai mare. După cîteva luni am reluat seminarul la Iași. Am ales altă perioadă, care să nu se suprapună peste sesiune, am împărțit cursul pe module. Au venit mai mulți, dar simțeam că tot nu s-a atins nivelul de participare la care ne așteptam. Însă ceea ce ne-a încurajat a fost faptul că studenții care au venit s-au dovedit a fi extrem de implicați în proiect. Voiau să fie acolo. Iar acesta a fost, de fapt, *feedback*-ul de care aveam nevoie: nu trebuie să targetezi pe toată lumea, ci să faci un program pentru cei care vor și care sînt chiar interesați. Așa că, după ce am făcut cei doi pași cu seminarele, am lansat platforma online Laboratorul de cariere, o platformă pe care în acest moment se găsesc cursuri online exact pe zona de dezvoltare de *soft skills*, fără să ignorăm însă și interacțiunea la nivelul ierbii – partenerii noștri de la Școala de valori fiind în prezent în universitățile mari din țară, vorbind studenților despre această platformă, adunînd în continuare *feedback*-uri care să ne ajute să vedem ce alte module trebuie să dezvoltăm în continuare. În plus, ceea ce ne-a bucurat este faptul că în acest parteneriat am reușit să atragem și Guvernul, avem în prezent un parteneriat încheiat cu Secretariatul General al Guvernului și cu Ministerul Tineretului, care ne vor ajuta în promovarea platformei și care îi vor primi în *internship* pe cei care participă la cursurile de pe platformă.

Ce poți învăța, concret, urmînd cursurile Laboratorului de cariere?

De exemplu, cum să lucrezi în echipă. La noi, nici un sistem nu încurajează acest lucru. Înveți cum să te adaptezi la un context, să știi să asculți, să ții cont de părerea celuilalt, să-ți cunoști punctele forte, dar și pe cele slabe, să fii capabil să accepți că, lucrînd alături de colegi, lucrurile merg mai bine decît separat. Să știi cum să interacționezi cu alți oameni, cum să îți dezvolți și cum să exprimi inteligența emoțională, atît de necesară în relațiile de business. Există și module care te învață cum să te prezinți la un interviu sau cum să scrii un CV care să te pună pe tine în valoare și nu ceea ce crezi că vrea să audă angajatorul.

„Valoarea ta constă în ceea ce ești și nu în ceea ce ai."

THOMAS EDISON

Platforma se află în plină dezvoltare și există multe idei pe care vrem să le punem în practică. De exemplu, cineva spunea că ar trebui să facem un curs de limba germană pentru că asta se cere. Altcineva propunea un curs de *project management*. Avem multe idei, și vom folosi această perioadă în care colegii noștri de la Școala de valori se vor întîlni cu sute de studenți pentru a aduna ideile din rîndul lor. Între timp, vorbim și cu clienții noștri, antreprenori, pentru a lua pulsul și din partea angajatorului. În funcție de toate acestea, vom dezvolta cursurile pentru platformă. Încercăm să fim flexibili și adaptabili, pentru că ideea de bază este totuși corelarea nevoilor pieței muncii.

Cum se desfășoară și care este formatul acestor cursuri?

Sînt cursuri online, după modelul Cursera – un portal care adună cursuri de la cele mai mari universități din lume pe toate tematicile, și idei. Practic, este vorba despre acces liber la educație. Sînt cursuri adaptate mediului online. Studentul trebuie să își facă un cont, ca să aibă acces la aceste module. Există și o parte de joc, pe măsură ce termină cursurile studenții primesc puncte, cu care pot merge mai departe, pot accesa mai multe resurse și informații din partea companiilor, pot primi astfel informații referitoare la *internship*-urile organizate de acestea. Avem în minte și posibilitatea de a lăsa companiile să își creeze propriile cursuri. Acest lucru ar fi util de ambele părți: studenții vor ști ce li se cere, angajatorii vor angaja candidați care cunosc deja anumite lucruri. Sînt cursuri video care durează pînă într-o oră, interactive și cu multe materiale grafice. Important de știut este și faptul că toate cursurile pe care le găsiți pe această platformă sînt pregătite de profesioniști în domeniile pe care le propunem.

Există o certificare la finele absolvirii acestor cursuri?

Ne dorim asta foarte mult, credem că este foarte important ca fiecare student să primească la finele cursurilor o certificare care să însemne ceva într-un viitor CV. Ca un plus la o carte de vizită. Pe de altă parte, ne dorim și ca toate companiile care vor intra partenere în acest proiect să aibă acces la baza de date cu studenții care au absolvit aceste cursuri, care să fie ca o recomandare pe care noi să o putem gira.

***Nicoleta Deliu** este șeful Departamentului de Comunicare Corporativă și Afaceri Comunitare, BCR.*

---

a consemnat Stela GIURGEANU

„În România nu este încă împământenit învățatul online"

interviu cu Silvia BOGDAN

Pentru început, cine și ce este Școala de valori?

Sîntem o organizație nonguvernamentală care a luat naștere în 2009 la inițiativa unor tineri care, în urma unui program la care au participat în țările nordice, au revenit în țară cu dorința de a dezvolta un program care să se adreseze adolescenților. Programul s-a dorit a fi un soi de ghid în zona de multiculturalitate, care să obișnuiască tinerii cu ideea de a studia în străinătate și cu perspectiva revenirii mai apoi în țară, pentru a putea să schimbe lucrurile în bine. Așa a apărut, de fapt, programul Grow, cel mai mare program național de educație nonformală din țară, pe care îl derulăm din 2010. Sîntem la a 14-a ediție, proiectele derulîndu-se de două ori pe baza unui *curriculum* specific fiecărei grupe de vîrstă, de la clasa a IX-a pînă la clasa a XII-a, un *curriculum* care ajută elevii să treacă prin cele mai interesante abilități specifice vîrstei la care se află.

Dați-ne cîteva exemple.

Învață, de exemplu, cum să lucreze în echipă, cum să comunice mai eficient, cum să-și planifice timpul, ce înseamnă management de proiect, ce presupune să fii voluntar, care sînt valorile, cum descoperi aceste valori, ce te ghidează, pînă la urmă, în viață. Accentul cade, la clasele mai mici, pe zona de autodescoperire și pe poziționarea față de ceilalți, și crește gradual spre zona de *leadership*, astfel încît participanții să înceapă să acționeze într-un fel care să le schimbe lor viața și viața celor din jur.

În acest context, proiectul Laboratorul de cariere, în care sînteți parteneri ai BCR, continuă cumva viziunea ONG-ului pe care îl reprezentați. Cum a început această colaborare?

La Școala de valori ne-am dat seama că, indiferent de programele pe care le desfășurăm, dacă nu înțelegem generația cu care lucrăm, poate fi o problemă și, ca atare, am dezvoltat o divizie care se ocupă de cercetarea tinerilor. Am descoperit multe lucruri, în materie de aspirații, nevoi, valori, principii de viață, dar ne-am dat seama că, pe lîngă toate acestea, există o fractură mare între învățămîntul preuniversitar și piața muncii. Astfel, am început să ne îndreptăm și spre zona studenților, și așa am ajuns să avem niște discuții de parteneriat cu BCR, prin 2014. BCR e foarte ancorată în zona de responsabilitate socială, desfășurînd foarte multe activități și dezvoltînd proiecte de profil. Am avut discuții pe mai multe paliere și am ajuns la o variantă în care ne-am dat seama că ar fi interesant să lucrăm împreună. Deși nu aveam mare experiență pe zona de studenți, voiam să dezvoltăm un program cît mai integrator din punct de vedere al oportunităților pe care le-ar oferi acest program tinerilor. BCR, *via* Nicoleta Deliu, a venit cu această idee de a crea o platformă de resurse pentru studenți care să meargă și spre profesor și comunitatea de business, să devină o platformă autosustenabilă în timp, să se adreseze tuturor celor 400.000 de studenți din țară și, practic, să ofere cadrul și infrastructura necesare pentru ca atît studenții și profesorii, cît și comunitatea angajatorilor să intre în contact.

La ce vă referiți cînd vorbiți despre autosustenabilitatea platformei?

BCR-ul a finanțat cu mulți bani platforma, ca urmare a faptului că am dezvoltat-o de la zero. Este creată pe trei piloni: programe educaționale, de tip *soft skill*, care ajută studentul să poată deveni angajabil dezvoltîndu-și niște abilități necesare integrării organizaționale și lucrului în cadrul companiei; un al doilea pilon e destinat creării unei comunități care să permită studenților, profesorilor și angajatorilor să interacționeze, iar al treilea e destinat angajatorilor care pot veni pe platformă atît cu programe de *internship* și job-uri pentru studenți, dar și cu un conținut educațional specific industriei din care fac parte. Autosustenabilitatea pe care o avem în vizor se referă la contribuția pe care toți aceștia o pot avea pe platformă, în sensul că ne dorim ca utilizatorii activi ai platformei să devină și ambasadori, și contributori. Odată ce un student a trecut printr-o serie de module educaționale, poate să devină contributor prin crearea de valoare și venirea cu resurse pe platformă pentru cei din comunitate. Să doneze timp și să creeze programe educaționale și să fie o resursă la dispoziția altor studenți care să poată beneficia de *know-how*-ul lui. Scopul e acela de a ajuta tinerii. Vrem să creștem angajabilitatea tinerilor, să creăm o comunitate de oameni care să devină autonomi și să înceapă să facă schimbări la nivel de societate. Prin această platformă, alături de BCR, am creat premisa care să ofere pe de o parte infrastructura dezvoltării tinerilor, dar și posibilitatea de a le urmări traseul profesional și educațional.

Cît de important e acest Laborator de cariere în societatea noastră?

Ce am descoperit, lucrînd cu tinerii, e că aceștia sînt diferiți de generațiile anterioare, iar noi vrem să punem în valoare toate generațiile care muncesc; să înceapă să învețe împreună și să învețe unele de la altele. Cred că cel mai important lucru e să înțelegem asemănările și cum să facem ca toate aceste generații să conlucreze. Tinerilor le trebuie *know-how*-ul pe care îl au generațiile *baby boomers* și X, iar acestora, abilitățile tehnologice și de spontaneitate ale tinerilor.

Ce provocare aduce Laboratorul de cariere?

Pentru noi, faptul că am luat-o practic de la zero a fost din start o provocare. Să putem aduce în spațiul virtual cerințele BCR-ului și să putem oferi o gamă cît mai largă de „ancore" pentru studenți ca să poată fi prezenți pe platformă și să rămînă acolo, să înceapă să o folosească și să dezvolte conținutul ulterior, să ne putem rafina modalitatea de a aduce în prim-plan instrumente sau module atractive pentru studenți. Pentru studenți, vorbim despre o provocare la educație. Din păcate, în România nu este încă împământenit învățatul online și, deși mare parte dintre respondenții pe care i-am avut în cercetare folosesc Internetul și sînt conectați, ei preferă interacțiunea față în față. Ne-am dat seama că e important să avem un program în care să ne și întîlnim în cadrul unor *workshop*-uri cu ei, să putem să-i îndemnăm să intre online pe platformă. Studenții intră pe platformă și se declară interesați de acest proiect, dar nu continuă din motive dintre cele mai diverse, de la „Nu am timp" sau „Am examene" la întrebarea „Cu ce mă ajută această platformă?". Bineînțeles, nu ai cum să afli la ce te ajută acest tip de platformă, dacă nu o accesezi în mod serios, dacă nu aloci timp să descoperi modulele.

Un scenariu pesimist și unul optimist al viitorului acestei platforme?

Din punctul meu de vedere, al coordonatorului de proiect, pot spune că scenariul pesimist e că vom strînge 100.000 de utilizatori, numărul pe care îl vizăm pentru primul an, dar că aceștia nu vor trece prin toate modulele. Scenariul optimist spune că vom avea cei 100.000 de utilizatori la sfîrșitul primului an, iar aceștia nu doar că vor trece prin module, ci vor povesti și altora despre experiența pe care au obținut-o în urma cursurilor oferite de platformă.

a consemnat Stela GIURGEANU

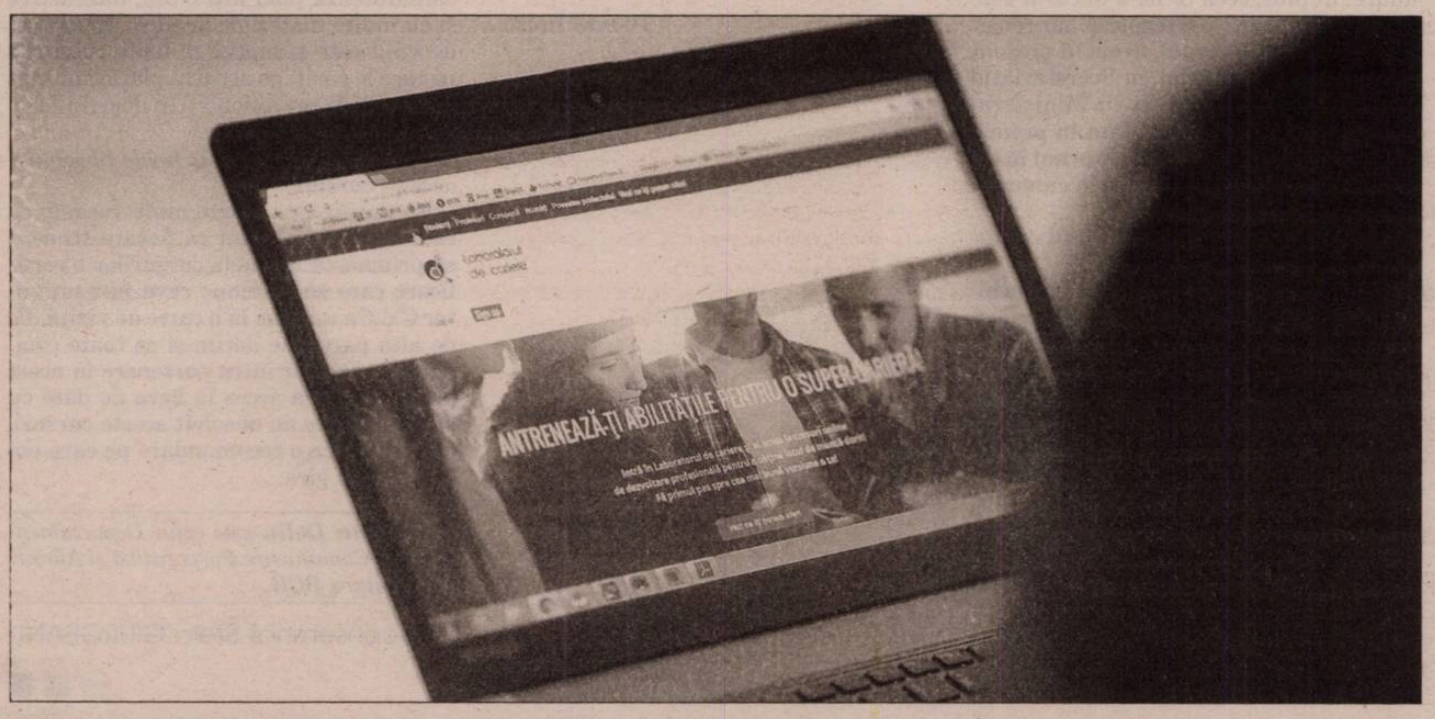

Mihai DRAGOȘ

De ce am ales Laboratorul de cariere

Am aflat de Laboratorul de cariere de la Școala de valori, înainte de evenimentul de lansare. Am intrat pe pagina web și a fost dragoste la prima vedere, mi-am dat seama imediat că există un potențial major de impact al inițiativei, potențial la realizarea căruia poate contribui și Consiliul Tineretului din România.

Există multă confuzie în rîndul tinerilor referitor la ce îi așteaptă după terminarea facultății sau a școlii. Nici sistemul de educație nu ajută foarte mult, numărul de consilieri ai carierei care există în sistemul educațional fiind absolut insuficient. Universitățile, de exemplu, ar trebui să aibă cel puțin un angajat în centrele de consiliere la 2000 de studenți, dar cele mai multe nu respectă nici măcar această normă.

În aceste condiții, Laboratorul de cariere realizează un lucru foarte important pentru noi, tinerii – ne ajută să ne înțelegem mai bine perspectivele de carieră, să înțelegem cum putem să ne maximizăm șansele de angajare și să fim mai eficienți. Ne ajută să fim mai bine pregătiți pentru tranziția spre locul de muncă ideal pentru noi.

Inițiativa este posibilă datorită deschiderii incredibile oferite de mediul online. Un număr (aproape) nelimitat de tineri români ar putea beneficia de cursurile oferite de platforma http://www.laboratoruldecariere.ro/, fără costuri și fără a fi nevoie de un număr mare de angajați, ca în cazul sesiunilor care presupun o participare fizică la un seminar, o conferință sau o ședință individuală de consiliere.

Foarte importantă este și colaborarea dintre angajatori, universități și organizații neguvernamentale, trecerea de la arătatul cu degetul dinspre unii spre alții la punerea resurselor la comun pentru a asigura un viitor mai bun tinerilor și societății în general. Fiecare parte poate să contribuie prin adăugarea de cursuri, promovarea și asigurarea sustenabilității financiare a platformei, astfel încît ea să devină o resursă centrală în România pentru învățarea nonformală și în general pentru tranziția dinspre școală spre locul de muncă visat. Cel puțin în ceea ce ne privește, ne dorim să contribuim la o vizibilitate cît mai mare și la promovarea oportunităților asociate în rîndul organizațiilor din rețeaua Consiliului Tineretului din România, peste 250 în total, precum și a instituțiilor publice relevante.

Banca Comercială Română a arătat, prin investiția în Laboratorul de cariere, că înțelege importanța susținerii și creării de inițiative care pot avea un impact general important în societate și în special în rîndul tinerilor. De altfel, noi colaborăm cu BCR și în cadrul programului „Capitala Tineretului din România", prin care ne dorim să încurajăm orașele, ONG-urile de tineret și companiile să colaboreze și să pună tinerii în centrul dezvoltării urbane, să răspundă cît mai bine nevoilor lor și, bineînțeles, să fi împuternicească să își implementeze propriile idei. Mulțimea de proiecte și evenimente organizate în Cluj-Napoca în 2015, cînd a fost Capitala Europeană a Tineretului, au schimbat deja așteptările și percepția asupra a ceea ce este posibil printr-o astfel de sinergie și vrem să ne asigurăm că asta se traduce în alte experiențe similare și în alte orașe. Sînt sigur că vom lansa împreună și alte inițiative și sper ca și alte companii mari să își mărească interesul și investițiile în proiecte cu potențial major de multiplicare și impact.

Sistemul educațional are multe probleme și mă bucur că ele sînt discutate tot mai des în spațiul public. Dintre organizațiile de tineret, cele mai pertinente analize sînt elaborate de Alianța Națională a Organizațiilor Studențești din România (ANOSR) și Consiliul Național al Elevilor (CNE). Dintre instituțiile publice, UEFISCDI are o serie de rapoarte extrem de interesante referitoare la politicile publice în învățământul superior, rapoarte despre care, din păcate, nu s-a vorbit foarte mult și care abordează în mod profesionist soluții posibile. Date foarte interesante sînt publicate și de CNFIS (Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior) printr-un raport publicat anual, de Institutul de Științe ale Educației, dar și de alte instituții și experți.

Cred că prima problemă a educației din România este că deciziile se iau prea des după urechea și interesele ministrului de la un moment dat, ale unor parlamentari influenți sau la solicitările majorității neperformante a sistemului – și prea rar după rapoarte și analize serioase. Asta se vede inclusiv prin faptul că nu reușim, ca stat, nici măcar să reducem semnificativ rata de abandon școlar. În plus, România nu are în mod real o viziune pe termen lung în ceea ce privește reforma educației. Sper ca proiectul „România educată", inițiat de președintele României, să ducă la un astfel de rezultat și joaca de-a *uite reforma, nu e reforma, uite altă reformă, nu mai e nici asta* să înceteze. De altfel, România nu își poate permite continuarea exodului tinerilor competenți *(brain drain)*, exod care nu va putea fi oprit fără o reformă a sistemului de educație și fără măsuri care să ușureze angajarea tinerilor și întemeierea unei familii, inclusiv creșterea de copii. Iar tinerii nu pot fi prostiți cu discursuri „lacrimogene" la televizor, ei pot fi atrași doar cu măsuri serioase și credibile și cu șansa unui viitor decent.

Fundamentală pentru schimbarea societății este schimbarea atitudinii formate în școală. România are probleme la multe niveluri, de la calitatea educației la corupția din instituțiile publice, probleme a căror rezolvare necesită curaj, creativitate, competența de a lucra în echipă și de a forma rețele, spirit critic și contestarea practicilor dăunătoare, precum și capacitatea de a învăța tot timpul lucruri noi. Avem nevoie de antreprenori, de profesioniști care știu și să concureze, dar și să colaboreze, de lideri care găsesc soluții la probleme complicate și au curajul să iasă din tipare. Un sistem de evaluare bazat exclusiv pe capacitatea de a reproduce informații și pe sancționarea greșelilor duce la teamă de greșeală, la reținere, conformism, supunere oarbă față de autoritate – opusul atitudinii pe care școala ar trebui să o genereze. Asta nu înseamnă că elevii trebuie lăsați să facă „ce vor" și să „i se urce în cap" profesorului, fără sancțiuni. Înseamnă însă că trebuie stimulați, cointeresați, implicați altfel în procesul de învățare, într-un mod cu care să rezoneze și căruia să îi înțeleagă utilitatea. În plus, o abordare mai personalizată, în care se pune accent pe competențe și nu pe cunoștințe, ar fi mult mai greu de fraudat și ar descuraja impostura, o altă boală gravă a sistemului de educație. Pentru o astfel de schimbare de paradigmă este nevoie de schimbări fundamentale în formarea cadrelor didactice, trebuie implementate programe de dezvoltare pentru cadrele didactice aflate deja în sistem și, în mod evident, cariera didactică trebuie să devină mai atractivă financiar. Vorbim de schimbări de durată, care necesită viziune și investiție din partea statului.

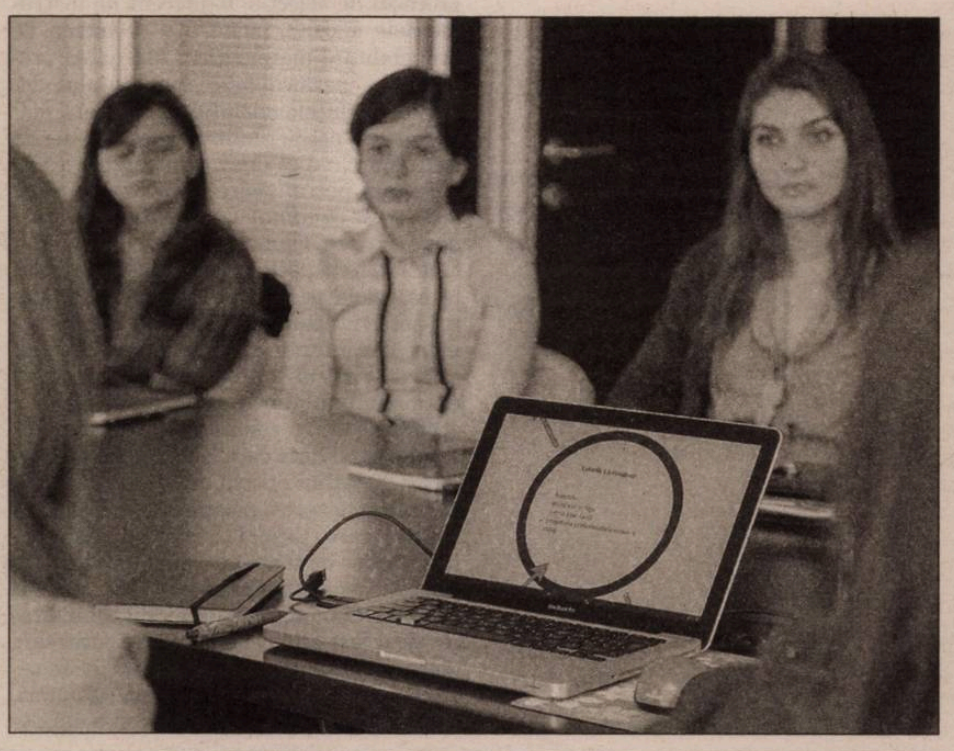

În paralel, însă, o contribuție extraordinară o pot avea programele de educație nonformală complementare școlii, online (cum este cazul platformei web Laboratorul de cariere) și offline, prin diferite programe și prin implicarea în asociații de elevi, studenți și tineri. În plus, dezvoltarea corespunzătoare a sistemului de consiliere în școli și universități este absolut necesară, precum și creșterea accesului la oportunități de practică și stagii de adaptare profesională *(internship-uri)* în timpul studiilor și imediat după finalizarea lor. Ajungem din nou la faptul că instituțiile publice, mediul de afaceri și sectorul neguvernamental trebuie să colaboreze și să intervină, prin inițiative complementare, la crearea unui viitor mai bun pentru tineri – iar noi, tinerii, e important să ne interesăm ce oportunități de implicare și dezvoltare avem și să profităm de ele, dar și să ne implicăm activ în influențarea politicilor publice care ne afectează.

***Mihai Dragoș** este președintele Consiliului Tineretului din România.*

Mic ghid de angajare (cum atragi atenția angajatorului)

interviu cu Gabriela RÂȘNOVEANU

Care sînt, în opinia dvs., problemele pe care un angajator le întîmpină în recrutarea unor viitori angajați?

Experiența ultimilor ani ne arată că principala provocare e deficitul de talente. Sub această umbrelă sînt incluse aspecte legate de faptul că operăm pe o piață a muncii în care ne lovim din ce în ce mai des de lipsa competențelor profesionale specifice rolului (fie că discutăm despre așa-numitele *hard skills,* fie că e vorba despre lipsa abilităților interpersonale, de relaționare și comunicare), de un deficit numeric de candidați, de mobilitatea redusă a candidaților sau de nepotrivirea dintre așteptările financiare ale candidaților și oferta salarială. Scopul unui departament de HR performant e acela de a se asigura că are în permanență în cadrul organizației un mix echilibrat de experiență asigurat, de angajați fericiți, ce performează avînd în minte obiective comune. Încă din etapa de recrutare, ne străduim să punem bazele necesare acestui deziderat, avînd în vedere o potrivire cît mai bună între profilul candidaților și cel al job-urilor aflate în recrutare.

Care sînt pașii pe care trebuie să-i facă cineva la un interviu?

Există cîteva reguli simple, dar foarte importante, de care orice candidat ar trebui să țină cont. În primul rînd, să citească anunțul cu atenție. Poate suna banal, dar din el poți culege multe informații folositoare: profilul căutat, principalele responsabilități și activități specifice jobului, condițiile de eligibilitate. Odată analizate aceste informații, îți poți răspunde în cunoștință de cauză la întrebarea *Este acest job potrivit pentru mine?* Să-și construiască CV-ul și scrisoarea de intenție punînd accent pe acele competențe care răspund profilului căutat. Indiferent de context sau metoda de selecție, recrutorul va dori să afle ce te recomandă pe tine ca fiind persoana potrivită pentru acel job. Să ofere o formă „prietenoasă" CV-ului. Recrutorii citesc zilnic zeci de CV-uri. Un CV bine structurat îți crește șansele să fii chemat la interviu. Să se pregătească pentru interviu! Să facă legătura între profilul căutat și experiențele anterioare. Să anticipeze eventualele întrebări și să pregătească răspunsuri pe măsură. Să adauge la răspunsuri exemple practice care aduc plus de valoare discuției. Nu în ultimul rînd, să facă o listă cu întrebări pe care vrea să le adreseze reprezentanților companiei. E un moment bun să afle informațiile care lipsesc pentru a lua decizia finală.

Generalizînd, cum arată, în mare, CV-urile pe care le primiți și cum arată cele care atrag atenția?

CV-ul e una dintre cheile care deschid poarta către un nou loc de muncă sau către primul loc de muncă. O bună parte dintre CV-urile primite sau găsite prin căutare directă conțin informații de bază despre candidatul potențial, fără să reușească să atragă interesul recrutorului. Par a fi copiate, fie din modele de CV-uri, fie din fișele de post ale job-urilor anterioare. Există însă și candidați care acordă atenție atît descrierii postului din anunțul de recrutare, cît și angajatorului căruia îi e adresat, iar acest interes poate fi ușor remarcat încă de la o prima parcurgere a CV-ului sau a scrisorii de intenție. În unele CV-uri, observăm perioade de timp care nu au atașată și explicația aferentă (dacă candidatul a lucrat sau nu în perioada respectivă, funcția ocupată, compania etc.) sau altele, adevărate sprinturi de două-trei luni prin job-uri diferite, fără o descriere a job-urilor deținute. Un CV care atrage atenția, repet, e personalizat, iar informațiile oferite rimează cu cele solicitate în anunț. Dacă ești din Sighetul Marmației și aplici pentru o poziție la București, de exemplu, e bine ca din CV să rezulte faptul că intenționezi să te muți în București în perioada următoare. De asemenea, e important să nu lipsească nici una dintre informațiile de bază, cum ar fi datele de contact, studii, experiența relevantă. Un CV pe care îl reții este scris corect gramatical, ortografic și ortoepic. E convingător să descrii concis și argumentat experiența de muncă anterioară, dacă există sau, în lipsa acesteia, alte realizări care au legătură cu așteptările angajatorului (proiecte, voluntariat etc.). Dacă îți structurezi clar datele din CV, recrutorul îl va citi ușor, va înțelege ce ai făcut, ce experiență sau rezultate ai și va dori cu siguranță să te cunoască.

„Munca este și întotdeauna va fi prețul inevitabil plătit pentru orice este valoros."

SAMUEL SMILES

De la CV la interviul față în față sînt diferențe?

Mi-ar fi plăcut să spun că nu există. Însă experiența multelor recrutări aduce în atenție contrariul. Acestea sînt generate fie de neconcordanța informațiilor, fie de atitudinea candidatului. De exemplu, un CV sumar din punct de vedere al studiilor și activităților e completat în timpul interviului de către candidat cu activități diverse din categoria proiectelor, voluntariatului sau stagiilor de practică în diverse domenii, informații ce îmbunătățesc în mod definitoriu profilul candidatului respectiv.

Întîlnim și candidați a căror atitudine din timpul interviului anulează imaginea bună creată de istoricul bogat trecut în CV. Fluența redusă în discurs, greutatea cu care detaliază un anumit proiect trecut în CV sau ușurința cu care recunosc faptul că unele informații nu sînt de actualitate pentru că proiectele respective n-au fost activate pot schimba radical rezultatul unui interviu.

„Putem să muncim pe brînci. Putem să muncim pînă murim. Dacă nu muncim cu iubire, toată munca noastră este fără nici o valoare în ochii lui Dumnezeu."

MAICA TEREZA

S-a întîmplat să angajați pe cineva și să constatați că respectivul nu se ridică la nivelul așteptărilor?

„Nu, niciodată. Dacă au mai fost unele cazuri, au fost din alte motive, ce nu au ținut de procesul de recrutare" – acesta ar putea fi un răspuns dat de un recrutor, însă nu e neapărat sau întotdeauna credibil. Nu cred că există recrutor care să nu fi avut și eșecuri în a selecta candidați potriviți pentru job-ul căutat. În fond, tot procesul de selecție, indiferent de instrumentele folosite, poate fi o problemă de probabilitate matematică. Încerci să previzionezi performanța candidatului vizavi de cerințele postului. Și, în viața reală, această predictibilitate poate fi diferită de 100%. Cred că dacă, după un proces de recrutare, poți afirma că *într-o proporție de 60% acest candidat va performa pe acest post*, e o previziune destul de bună. Mai sînt și alte aspecte care pot să-ți dea toate calculele peste cap. Ai găsit candidatul potrivit, toate par în regulă la acel moment, dar intervin schimbări pe care nu le-ai luat în calcul la un anumit moment. De exemplu, unul dintre colegii mei, care recrutează pentru zona Transilvaniei, a angajat o candidată care locuia la 20 de kilometri de sediul nostru din Baia Mare. Fiind vorba despre o poziție *entry level,* candidata, care tocmai absolvise masteratul, trecuse de toate probele procesului de selecție, avea atitudinea potrivită, dorința de a învăța lucruri noi și disponibilitatea de a face zilnic naveta către sucursala noastră. Totul părea să meargă bine în ceea ce o privește, performa peste așteptări, însă la trei luni după angajare și-a dat demisia. Naveta devenise un efort zilnic greu de suportat. Unde am greșit? Răspunsul a fost unul chiar foarte simplu. Făcusem angajarea în luna august. Venind toamna, zilele au început să se scurteze, a venit zăpada, iar naveta s-a dovedit a fi mai obositoare pentru candidată decît job-ul în sine. În concluzie, cu tot efortul de a previziona potrivirea unui candidat cu postul avut în recrutare, pot interveni lucruri care nu merg așa cum te așteptai. Ce e mai important, de fapt, e să analizezi aceste eșecuri, să înveți din ele și să-ți adaptezi instrumentele de recrutare, pentru a minimiza recrutările nereușite.

„Cel mai eficient mod prin care poți prezice viitorul este să-l inventezi."

ALAN KAY

Mulți angajatori se plîng că tinerii care se prezintă la interviu au pretenții exagerate și nejustificate în raport cu competențele. Cum comentați?

Recrutarea e o căutare permanentă de candidați potriviți. Nu toate persoanele cu care intrăm în contact pot fi potrivite pentru un post. Acest lucru nu ne descurajează, ci ne provoacă să perfecționăm permanent abordările folosite. Cum facem asta? De cîțiva ani, BCR și-a deschis porțile tinerilor absolvenți de facultate, fiind un căutător activ de candidați aflați la începutul carierei. Dincolo de modul clasic de recrutare, prin care angajatorul publică un anunț pentru un post vacant, iar candidații își depun CV-ul pentru ocupa-

„Recrutarea e o căutare permanentă de candidați potriviți."

rea lui, BCR a devenit participant activ la educația financiară a tinerilor încă din școală, liceu și facultate, astfel încît, la momentul finalizării studiilor (sau chiar în anii terminali de facultate sau masterat), tinerii să știe într-o măsură rezonabilă dacă sînt atrași de domeniul bancar și astfel, plecînd de la o bază realistă, să reducem numărul candidaților tineri care pot avea pretenții necorelate cu competențele lor. În plus, BCR participă la toate tîrgurile de job-uri importante din țară și e inițiator al evenimentelor de tip Career Days în marea majoritate a universităților mari din România. Prin aceste acțiuni, ne propunem să ne facem cunoscuți ca oameni și ca organizație, chiar înainte de posibilele interviuri. În BCR, succesul înseamnă îmbinarea expertizei profesionale cu repere intelectuale, morale și emoționale solide. Dorim să fim o sursă de inspirație pentru toți cei care lucrează cu noi. Zîmbet, energie, atitudine de tip „noi facem", „noi putem", perseverență, asumare, inițiativă, învățare permanentă, meritocrație, asta căutăm. Pentru candidații cu acest „portret-robot", vor veni și recompensele materiale. În acest context, din dorința de a pregăti tinerii mai bine pentru o viitoare angajare, în direcția *soft skills,* a apărut platforma Laboratorul de cariere, care se dorește a fi o oportunitate pentru ca tinerii să-și adapteze cunoștințele teoretice dobîndite în mediile universitare la necesitățile mediului de business în care vor activa. Tinerii vor înțelege mai bine care sînt așteptările angajatorilor și vor reuși să se plieze mai bine pe acestea. Vor avea posibilitatea de a-și identifica resursele personale și de a găsi contextul adecvat în care să și le pună în valoare. Încurajam tinerii să acceseze platforma online și să descopere oportunitățile de învățare.

Gabriela Râșnoveanu *este șeful Departamentului Resurse Umane al BCR.*

a consemnat Stela GIURGEANU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Din nou scandal, în loc de dialog

După cum spuneam și în articolul trecut, marile teme ale societății, educația copiilor de pildă, băltesc, adesea, în titluri senzaționale, emoții nestăpînite, vanități încordate, articole din „categoria pană" a jurnaliștilor-boxeri.

Despre ce e vorba acum? Cartea autobiografică a unei foste gimnaste, Maria Olaru, în care aceasta își povestește anii copilăriei și ai adolescenței, petrecuți sub semnul și presiunea „performanței". Istorisirile conțin, printre alte date personale, și detalii șocante despre felul în care sportivele erau agresate fizic și verbal în timpul antrenamentelor. Iată cîteva reacții la aceste dezvăluiri, unele mai amuțitoare decît altele. (Vreau să precizez, de la bun început, că eu cred că afirmațiile doamnei Maria Olaru sînt adevărate. De ce cred asta? Fiindcă nici unul dintre personajele acuzate în carte nu a spus clar și răspicat că nu a fost vorba despre un abuz. Nimeni nu a chemat-o în judecată pe sportivă, după asemenea declarații grave.)

La loc de „cinste" stau vorbele doamnei ministru al Tineretului și Sportului, Elisabeta Lipă: „Și, chiar dacă ar fi fost adevărate, informațiile nu trebuiau tipărite pentru că «alungă copiii de la gimnastică». (...) Nu aveau ce să caute aceste pasaje, era bine să nu fi apărut în carte! Și chiar dacă am fost lovită, eu nu o să spun! Dacă mă călcau în picioare sau m-ar fi călcat în picioare, astăzi, dacă aș fi fost întrebată despre asta, nu aș fi răspuns niciodată!" Din declarația doamnei ministru reies următoarele lucruri: 1) că abuzurile de acest gen trebuie ținute sub obroc; 2) că tăcerea în fața abuzatorului este o normă de comportament nobil sportiv; 3) că performanțele nu pot fi obținute fără reguli draconice. Nu e cam mult pentru o singură frază și pentru cineva care are în grijă tineretul și sportul țării? Sper că pînă în ziua în care va apărea acest articol, doamna Lipă își va da demisia.

O altă reacție joasă, cea a antrenorului Octavian Bellu: „Mie mi se pare puțin bizar că acum, cînd gimnastica trece prin momentele prin care trece, apare o astfel de carte. De ce n-a apărut acum zece ani? Eu atît îmi aduc aminte de Maria Olaru, că este o gimnastă care a ieșit campioană mondială, campioană olimpică, campioană europeană. Eu asta reținem din cariera unei sportive de mare performanță. A apărut în toată lumea, de fapt, este o modă. În toată lumea au apărut cărți cu astfel de povești." O reacție în care dezvăluirile/acuzațiile sportivei sînt dezamorsate prin tehnici/argumente bine cunoscute: e vorba, de fapt, de un complot împotriva gimnasticii românești, cum-necum (asta însemnînd și bătăile, pe care antrenorul nu le-a negat) sportiva a obținut medalii importante și, în sfîrșit, cartea nu trebuie luată foarte în serios, apar zeci de confesiuni de acest tip pe planetă.

Un alt comentariu greu de înțeles, mai ales cînd autorul este un jurnalist profesionist de talia lui Cristian Tudor Popescu: „Dezvăluirile ar fi fost incomode dacă erau făcute pe vremea cînd Maria Olaru era o gimnastă adolescentă, nu acum. Asta se întîmpla după căderea regimului comunist, în anii '90, prin urmare, Maria îi putea spune mamei ei, putea să reclame la Protecția Copilului, la Poliție, să se adreseze presei pentru relele tratamente la care erau supuse ea și colegele. Dar Maria nu a reacționat în nici un fel, a tăcut mîlc ani de zile, a devenit, sub tratamentele «inumane», campioană olimpică și mondială. Între paranteze fie spus, presa repetă acum în neștire «campioană mondială absolută», umflînd semnificația. A fost campioană mondială la individual compus și pe echipe, ceea ce nu are de-a face cu absolutul: Maria Olaru nu a obținut vreo notă de 10 și nu a cîștigat niciodată o medalie de aur olimpică sau mondială la individual (...)." Comentariul mi se pare bizar fiindcă dezvăluirile Mariei Olaru ar fi trebuit să provoace domnului Popescu mai curînd întrebări decît sentințe discutabile. Întrebările sînt: educația copiilor în anii '90, felul în care se exercita autoritatea parentală asupra lor, relația familiei cu autoritățile de protecție și cît de cunoscute erau drepturile copiilor, ce reprezenta, la vremea respectivă, pentru familiile sărace, din provincie, o carieră internațională în gimnastică și de ce o adolescentă dintr-o astfel de familie poate accepta tratamente inumane pentru a deveni campioană, timpul de care are nevoie o victimă a unui abuz pentru a vorbi în public despre traumele suferite și pentru a găsi puterea de a rezista vîrtejului mediatic etc. Iar ideea exprimată de jurnalist că nici măcar nu e vorba de „o campioană absolută", ceea ce ar diminua gravitatea abuzurilor, mi se pare stranie: adică n-a mîncat bătaie cît pentru o campioană absolută, ci mai puțin, cît pentru o medalie la bîrnă...

Maria Iordănescu este psiholog.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Căpșuni

Este clipa noastră de căpșuni. O dată în an. Am întîlnit căpșuni la margine de drum, în Obor, la Rosetti la statuie, în față la Universitate. Este o uriașă conspirație a căpșunilor împotriva indiferenței noastre colective. Bă, căpșuni sînt peste tot, ce-o fi acum așa nou? Nu-s niciodată mai gustoase, mai voluptuoase decît în mai-iunie, rupte din vrejul mărăcinos, nu din experimente nebune și fără minte. Seara romantică vine cu un prosecco, dar vine și cu o căpșună de iunie tăvălită în frișcă frecată de bărbat. Minune! Frăgezimea căpșunii de iunie, mușcătura precaută care nu se oprește în carnea verde, măduva albă, necoaptă a vieții căpșunii artificiale, veșnice din supermarket, veșnică în rău și dihonie, în indiferență față de materia asta naturală. Aș mînca ciorbă de căpșuni, spumă de căpșuni, înghețată de căpșuni, mîncărică de căpșuni cu piper verde, căpșuni cu șampanie, căpșuni de dimineața pînă seara! Visez că plutesc pe o căpșună uriașă deasupra lumii și urlu că există încă un iunie ca să văd căpșuna crescînd.

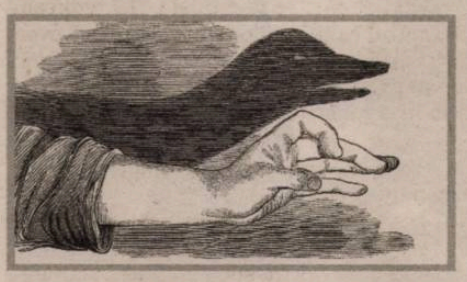

Iaromira POPOVICI

bazar

Cui i-e frică de educația sexuală

Uneori, pe e-mail, îți vin niște mesaje uluitoare. De pildă, ceva mai demult, primesc următoarea scrisoare: „Dragi părinți și nu numai, / Copiilor noștri li se pregătește introducerea Educației sexuale în școli. Unii veți zice: «Foarte bine! Să știe și copilul despre ce e vorba!»... Dar, din păcate, nu e vorba despre o Educație sexuală morală, gen «Ferește-te, copile, și ai grijă!», ci despre încurajarea copiilor noștri spre perversități, spunîndu-le că e firesc să practice tot ceea ce conștiința noastră și morala societății noastre ne spun răspicat că e împotriva firii. (...) / Culcîndu-ne pe o ureche și luîndu-ne cu altele mai mărunte, să nu ne plîngem cînd, peste ani, vom îmbrățișa soarta Occidentului de atîția ani «educat sexual» și cu rezultate pe măsură: depravare, imoralitate, BTS-uri, avorturi, sinucideri. / Să îi ferim pe copiii noștri de dramele și tragediile din străinătate, să ne păstrăm pruncii curați la trup și la minte, să îi învățăm de bine, așa cum au făcut pînă acum bunii și străbunii noștri de atîția ani! Nu vă lăsați amăgiți de vorbele frumos șlefuite ale străinilor și românilor îndoctrinați prin afară! / Doamne ajută!"

Scrisoarea e semnată de Alianța Părinților din România. Ea protestează în principal, din cîte am văzut, împotriva Standardelor OMS pentru educație sexuală în Europa, care se referă (văd din documentul atașat) la „informarea copilului despre bucuria și plăcerea pe care o simte cînd își atinge propriul corp și despre masturbare la vîrste mici", apoi despre „diferite metode de contracepție", despre „drepturile sexuale ale copiilor" și despre „prima experiență sexuală, orientarea de gen, comportamentul sexual al oamenilor tineri", precum și despre „diferența dintre identitatea de gen și sexul biologic".

Scrisoarea respectivă, însoțită de o „Declarație de refuz a oricărei forme de educație sexuală", pe care ar fi trebuit să o semnez, a trezit în mine reacții care mai de care. Prima a fost, desigur, de cruntă enervare, ba chiar furie la o asemenea obtuzitate. Apoi, felul în care era scris textul în sine mi-a stîrnit un fel de rîs-rînjet pentru stupizenia adîncă, abisală, fără leac, cu care e scris. Chestia cu răul pe care ni-l aduc străinii se pare că e un leitmotiv care ne tot sare ca un ghimpe în ochi în diverse situații. Ca să nu mai vorbim de clișeele cu bunii și străbunii noștri.

Păi, eu sînt unul dintre acei copii educați într-o perioadă cu adevărat neagră, în care aiurelile cu bunii și străbunii noștri chiar erau literă de lege și ne erau predate de-a binelea la școală. În care străinii chiar erau demonizați la propriu, în sensul în care, dacă stăteai de vorbă cu vreunul, puteai fi chemat la Securitate să dai un raport despre asta. O vreme în care, desigur, societatea era atît de pură încît nici vorbă nu putea fi de educație sexuală în școli. Nici în școli, nici în licee. Mai grav, nici în propriile familii. Știam un singur lucru, pe care ni-l predicaseră, îngrijorate pentru viitorul nostru, mamele și bunicile: să nu rămînem gravide, că e de rău.

Era, desigur, „de rău", pentru că nu numai că avorturile erau ilegale, dar nici la mijloacele anticoncepționale nu aveai acces. Țin minte pînă-n ziua de azi ora de biologie (întîmplător, profesoara noastră de biologie ne era și dirigintă) despre aparatul reproducător: a fost un mare eveniment, în care cu toții mustăceam pe sub bănci. Cam asta a fost mai toată educația sexuală de care am avut parte în școala generală și în liceu. A, era să uit: se mai găseau, nu știu cum, prezervative chinezești, pe care băieții le umflau prin ore precum pe baloane și le aruncau de colo pînă colo. Așa am aflat că există.

În facultate, circulau niște anticoncepționale ilicite de la sîrbi, care nu păreau să aibă vreo dată de expirare sau erau de-a dreptul expirate. Mai erau niște ovule făcute pe sub mînă de farmaciste, dacă aveai pile, din cine știe ce substanțe. În aceste condiții, cu primul meu iubit din faculate am hotărît să nu facem dragoste, dintr-un motiv foarte simplu: nu știam cum să ne protejăm. Iar cu al doilea am practicat metode contraceptive naturale, în urma căror m-am ales, printre altele, cu trei avorturi.

În ce privește povestea cu masturbarea, un alt motiv pentru care sînt oripilați semnatarii scrisorii au fost anii în care mentalitatea generală (ce-o fi însemnînd ea) ne făcea să ne simțim vinovați că o practicăm, adolescenți fiind. Nu ar fi fost mai normal să știm mai multe lucruri despre asta și să nu mai acumulăm atîtea vinovății inutile? Ca să nu mai vorbim de ce înseamnă alte orientări sexuale, diferența dintre sex și gen, problemele legate de identitatea sexuală. Cu astea încă mai avem, cu toții, mult de lucrat: nu numai că trebuie să învățam să acceptăm și să înțelegem diversitatea, ci chiar să ne informăm în privința lor.

Nu există „educație sexuală morală". Cît privește „morala" care ne spune ce e împotriva firii, asta evoluează constant. Să nu uităm ce dramă era, pînă mai ieri, cînd o femeie rămînea însărcinată fără să fie căsătorită.

Ana Maria SANDU

După TIFF 2016

Avem niște restanțe majore de somn. Nici o pereche de ochelari de soare din lume nu poate să ne mai ascundă cearcănele. Băieții de la masă se cremuiesc cu cremă „anti-fatig", rîdem și ne întrebăm unii pe alții la cît am ajuns în cameră. În ultima zi de Cluj și de festival, mi-am comandat la Casa TIFF două cafele, ca să fiu sigură că mă trezesc. Semafoarele durează prea mult și mă gîndesc că, dacă stau și aștept să se facă verde, aș putea să și ațipesc puțin. Așa că am traversat mai mereu pe roșu.

Au trecut 15 ani peste TIFF și peste noi, dar atîta vreme cît răsăritul ne mai prinde pe ringul de dans, încă ne ținem bine. Și lumea pare bine-mersi și la locul ei.

A fost o ediție care s-a terminat al naibii de repede. Zilele au intrat unele în altele, imaginile au curs pe ecrane, am rîs, ne-am amintit, ne-am bucurat de filme și de reîntîlniri. Și, în sfîrșit, a dat Domnul și nu mă mai pierd pe străduțele orașului și nimeresc din prima sensul bun.

Vedetele incontestabile ale acestui TIFF au fost filmele românești. Sălile pline, cozile din fața cinematografelor,

Tudor Giurgiu și Sophia Loren

3000 de oameni adunați în Piața Unirii, la proiecțiile în aer liber, ar fi părut un fel de scenariu SF în primii ani de festival. Dar timpul i-a făcut pe clujeni să înțeleagă că au un mare noroc să găzduiască cel mai important festival de film din țară și că se pot bucura de el.

Ne-am speriat de ploaie, am făcut o pasiune pentru cochetul Da Pino, proseccoul Ca Zen și slăninuța cu scorțișoară. Am mîncat înghețată de la Moritz, cu căpșuni și oțet balsamic, și orez cu lapte. Am trecut pe la Vărzărie și ne-am zis că unele lucruri nu se schimbă niciodată. Am văzut orașul de sus, de pe colină, de la Aroma, și am așteptat să se facă încă o dată dimineață. În ultima seară, la petrecerea de închidere, cînd am urcat spre La Villa m-am simțit exact ca-n filmul lui Bogdan Mirică, *Cîini,* care a și cîștigat, de altfel, Trofeul Transilvania al acestei ediții. Am ratat șaorma tradițională din creierii nopții, dar o recuperăm data viitoare. TIFF-ul e o buclă temporară în care fotografiile ies întotdeauna mișcate.

Cînd mă îmbrăcam pentru gală, îmi imaginam norii de pudră care se ridicau în aer. Mama m-a sunat și m-a întrebat: „Ai văzut-o pe Sophia Loren?" Emoția ei m-a făcut, peste o oră, să mă uit electrizată la actrița despre care toată copilăria îmi spusese: „Femeia asta e pur și simplu superbă".

Pînă atunci, bucurați-vă de Retrospectiva TIFF de la București, care va avea loc între 15-19 iunie, la Cinema „Elvire Popesco", de la Institutul Francez. Interviurile cu regizorii Bogdan Mirică și Sion Sono sperăm să vă facă curioși să le vedeți filmele. Iar din textul despre *Damnații* o să vă dați seama că vă așteaptă o mare provocare.

„TIFF e festivalul de care sînt cel mai legat afectiv"

– interviu cu regizorul Bogdan MIRICĂ –

***Bogdan Mirică** este regizorul filmului* Cîini, *cîștigătorul Trofeului Transilvania 2016. A fost premiat la Cannes cu Premiul FIPRESCI în cadrul secțiunii „Un Certain Regard". A regizat o parte dintre episoadele serialului* Umbre *de la HBO și scurtmetrajul* Bora Bora, *pentru care a cîștigat distincția pentru cel mai bun film scurt al ediției TIFF 2011 și Marele Premiu al juriului la Angers, în 2012.*

În țară, cel puțin în anumite cercuri, s-a vorbit mult despre diferența dintre cinema-ul dvs. și Noul Cinema Românesc, care, așa cum e cunoscut, pare că își dă ultima suflare. Credeți că sînt binevenite tot felul de etichetări?

Nu am fost niciodată fanul clasificărilor în artă. E nevoie de ele la nivel formal – dacă vrei să înveți istoria artei sau să predai. E nevoie de ele dacă îți trebuie ajutor în a-ți delimita un traseu stilistic, pentru a-ți găsi propriul limbaj, dar, altfel – dacă vrei să creezi efectiv –, ele te pot îngrădi. Îți poți găsi o categorie care devine un soi de alibi și te ții de ea. Și, din păcate, asta se întîmplă des. E naiv să crezi că arta nu e politică și că fiecare artist creează așa de capul lui. De-asta îmi place mult Kubrick – fiecare film al lui e diferit de celelalte. Nu poți să zici „Aoleu, alt Kubrick". Nu. Sînt atît de diferite la nivel formal și atît de închegate la nivel intim. Deci clasificările poate îi ajută pe alții – pe mine mă constrîng.

Cum vedeți faptul că filmul dvs. participă în competiția internațională de la TIFF? De obicei, filmele românești intră în ZFR...

Păi, asta mă bucură foarte mult, pentru că într-un fel reflectă și ADN-ul filmului. Un critic a numit filmul *No Coutry for Old Men* reimaginat de Noul Val românesc.

Ați ajuns fulgerător, de la un regizor prea puțin cunoscut, la cîștigător de premiu la Cannes...

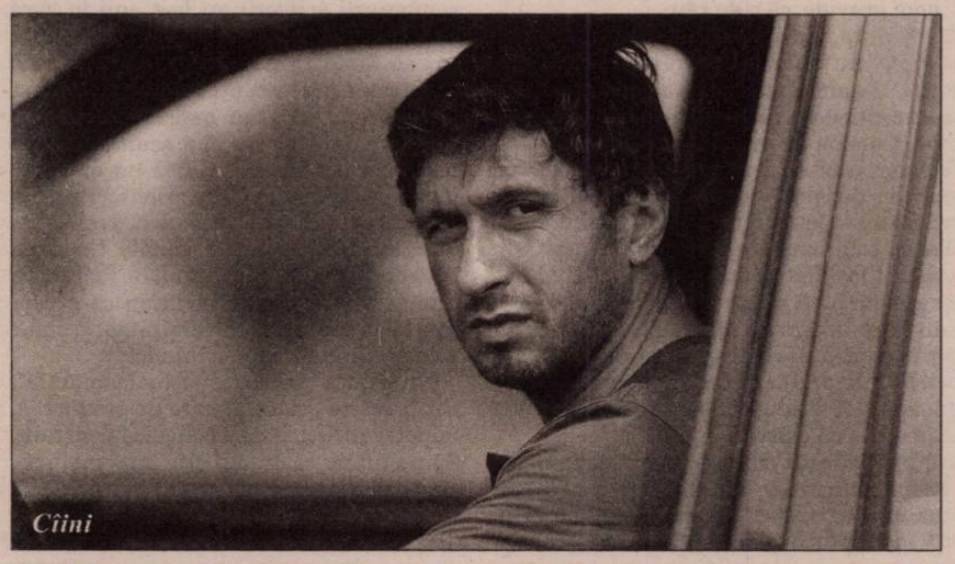
Cîini

Bogdan Mirică

Dintr-odată am mult mai puțin timp. A sunat telefonul încontinuu și a trebuit să răspund la foarte multe interviuri, fie la Cannes, fie în România – dar nu mă plîng. Mi se pare că e un lucru necesar, dacă vrei ca lumea să știe de filmul tău. Cred că ar fi fost mai tragic ca oamenii să nu fie interesați.

Ați regizat cîteva episoade din Umbre, *serialul HBO. Apoi, ați regizat* Cîini, *pe care l-ați terminat în ani de zile. Care e diferența de mod de producție, dar și de viziune artistică între aceste două experiențe?*

Cîini e un film independent și asta înseamnă că a trebuit să ne uităm în multe direcții pentru a găsi finanțare. Adică, în final, sîntem o coproducție România-Franța-Bulgaria-Qatar. Artistic vorbind, am avut libertate totală – și ăsta e unul dintre puținele avantaje cînd faci film în România.

În cazul serialului *Umbre* nu a trebuit să-mi fac griji pentru finanțare, pentru că în spate există o corporație solidă, cu experiență și resurse: HBO, adică Time Warner. Din punct de vedere artistic, în cazul serialului există o responsabilizare mai mare: adică, totuși, te angajezi să livrezi un anume tip de produc artistic și nu poți să schimbi macazul la mijlocul drumului, așa cum ai putea să faci în cazul unui film independent. La serial știi de la început unde te duci, la film te poți adapta pe parcurs, spre binele sau răul filmului – asta rămîne de văzut.

Cum vi se pare TIFF în raport cu alte festivaluri?

E, clar, festivalul de care sînt cel mai legat afectiv. Țin minte cum a fost proiecția scurtmetrajului meu *Bora Bora* aici. Era sala în delir. Am ieșit afară să fumez o țigară și a ieșit un băiat cu mobilul la ureche și-i spunea unui prieten: „Băi, trebuie să vezi filmu' ăsta *Bora-Bora!*". M-a bucurat enorm.

a consemnat Ion INDOLEAN

Anca GRĂDINARIU

Damnații, o capodoperă năucitoare

De ce-ați petrece cinci ore în compania unor artiști damnați care au trăit, iubit, suferit și creat acum mai bine de 30 de ani în Israel? Pentru că The Accursed *e ceva ce n-ați mai văzut – și asta într-un prezent în care ai de prea multe ori sentimentul că ți-e servită materie regurgitată. Dacă ar fi să vă recomand un singur lucru de la TIFF, ăsta ar fi: iată o provocare intelectuală imensă. Acceptați-o!*

Cele mai multe discuții despre această mini-serie unică, densă, hrănitoare s-au oprit la formă. Ce-i drept, epatantă și singulară. Dar *The Accursed* e mult mai mult: o confecție năucitoare, camuflată într-un documentar, care își păstrează un miez veridic. În centru șade profundul respect pentru *ars poetica* protagoniștilor reali (însă va trebui să ajungeți la episodul 5 ca să vă dați seama de ce vreau să spun).

Greu de găsit ceva mai complex și mai multistratificat despre cum e să fii artist, cum e să trăiești cu ei sau cum e să-ți fie mentori. E și despre relația carnivoră a publicului cu acești îndrumători spirituali nepotriviți, cu acești *poètes maudits* atrăgători ca lampa pentru fluturi. Le devorăm nu numai operele, dar și biografiile, cu un apetit insațiabil pentru fervoarea și aura lor tragică, doar ca să fim dezamăgiți de contradicțiile lor ireconciliabile, de brutalitatea, de vampirismul lor.

(Anti)eroii din *The Accursed* sînt șarmanți, nemiloși, înduioșători, tiranici, profund tarați, însă cu o credință aproape mesianică (și, de la distanța de azi, demodată) în arta lor. Un poem crud și empatic despre o lume pierdută, unde artiștii și filozofii nu erau maeștri de PR, ci figuri *larger than life*, efigii contraculturale pregătite pentru viața exaltată de sacrificii, autodistrugere și sărăcie romantică pe care o cerea cariera. Acești radicali experimentau boemia ca existență autentică, ca stare de spirit și erau cei mai mari dușmani ai lor înșiși. Serialul nu-i idealizează, ci ne arată consecințele, uneori devastatoare, pe care acest „martiriu" le-a avut pentru cei din jur.

The Accursed sfidează rezoluțiile convenționale sau poveștile cauționare. Pornește de pe un teritoriu familar și ajunge în teritorii necartografiate. Personajele sînt, la început, arhetipuri și apoi devin creaturi tridimensionale cînd venerate, cînd în dizgrație, mereu scăpînd etichetărilor: mentorul ca lider de cult literar; poeta impertinentă, intensă și nevrotică; filozoful intoxicat de propriile ideologii, alunecînd în nebunie și disonanță cognitivă; muza talentată a unui pictor meschin ce respinge maternitatea ca pe un balast. Sînt multe teme aici, dar poate cea mai importantă e dezamăgitoarea prăpastie dintre munca unui artist și personalitatea sa, trădarea pe care o simți, ca admirator, atunci cînd îi descoperi necinstea intelectuală și dogma. Creatorul Hagai Levi *(In Treatment, The Affair)* întoarce oglinda și înspre publicul care îi consideră supraoameni, se simte validat și elevat ca în prezența grației, dar abia așteaptă să-i sfîșie de pe soclu, pentru că sentimentul de inferioritate nu e ușor de suportat.

The Accursed refuză dialogul ca simplă unealtă de a avansa intriga, pentru că e un serial despre personalități magnetice și despre convingerile lor. Pregătiți-vă și pentru o bătălie a ideilor.

Și *Damnații* nu se oprește aici – cu ochii noștri observăm cum bucăți de viață capătă sens, modelate de forma care le reflectă: în acest caz, de cea cinematografică. Căutarea epistemologică din centrul serialului nu-și poate atinge scopul pentru că e mediată de obiectivul aparatului de luat vederi și devine, automat, o realitate traficată. E un film „anti-Rosebud", în care nici o viață nu poate fi redusă la o singură paradigmă și nici o persoană nu e un monolit. În final, trăirea se sustrage atît nevoii noastre artificiale de coerență și de consistență, cît și încercării de a o înghesui într-o formulă narativă.

Damnații e un compozit de lumi multiple, pline de implicații, de valoare și de înțelegeri. Ne arată, cu o profunzime remarcabilă, cum oameni pe care nu-i vei mai vedea intră în existența ta, o bulversează și devin temporar captivanți. E o operă amețitoare care reușește să redea fragmentarul ca pe un imens flux creativ de ambiție, sentiment și intelect. Pe scurt, un *mindblender*.

PUBLICITATE

Monarhia salvează România

Numai în ediția de mai a revistei Historia

9,99 LEI

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de presă

Recomandată de

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

„Rolul meu e să creez simpatie la nivelul publicului"

interviu cu regizorul japonez Sion SONO

TIFF-ul i-a dedicat anul acesta o amplă retrospectivă regizorului cult Sion Sono, copilul teribil al cinemaului independent japonez, prezentînd zece dintre cele mai provocatoare filme ale sale.

În ce măsură filmele dvs. mai vechi și mai noi se încadrează în stilul ero-guro?

Cîteodată fac *ero-guro,* dar asta nu e tot ceea ce fac. Iubesc toate genurile. Iubesc, de asemenea, și filme ca *Babe*. Preferințele mi se schimbă de la an la an. De exemplu, într-un an pot fi interesat de *ero-guro,* dar asta se poate schimba cu ușurință în anul următor. Sînt foarte schimbător.

În acest caz, ce vă inspiră anul acesta?

Am fost cam serios în ultima vreme,

deci s-ar putea să mă întorc la *ero-guro.*

Cum se integrează un film de familie în genul tokusatsu kaiju, ca Dragoste și pace, *între celelalte filme ale dvs.?*

Am scris acel scenariu acum 25 de ani. Atunci am scris trei scenarii, dar sentimentele mele s-au schimbat dramatic de-atunci. Eram foarte tînăr. Între timp m-am schimbat.

Ați folosit și alte scenarii scrise în tinerețe?

Aproape toate scenariile din tinerețe au fost deja filmate – *Dragoste și pace*, *Whispering Star* și *Why Don't You Play in Hell*. Acum lucrez la o nouă versiune a unei povești și o voi transforma în scenariu.

Supraviețuitorul *și* Tărîmul speranței *tratează personaje confruntate cu dezastre. Cum vedeți scopul filmelor de ficțiune și al filmelor non-ficționale, documentare în tratarea dezastrelor?*

Documentarul îl poți face abia după ce evenimentul a avut loc, dar dacă e dramă, poți filma chiar cînd dezastrul are loc. Așa că am luat interviuri oamenilor implicați și am vrut să exprim corect ceea ce acei oameni simțeau. Asta nu poți face în documentar. Cînd publicul vede un documentar, înțelege ce s-a întîmplat și zice „Vai! Ce chestie grea", dar o dramă poate crea simpatie pentru că publicul se poate simți ca și cum ar trăi prin acele dezastre. Deci rolul meu e să creez simpatie la nivelul publicului.

De ce ați face un film precum Clubul sinucigașilor, *știind că publicul japonez îl va detesta?*

Eram cam pe drumuri atunci. Uram lumea. Călătoream, de fapt, prin lume. Nu simțeam nevoia să fac pe placul nimănui.

Și acum? Ați mai face un film pe care publicul să-l deteste?

Atunci, pasiunile și sentimentele pe care le aveam erau fidele realității. Nu vreau să uit acea pasiune, dar acum am și o soție și, într-un fel de-a spune, e imposibil pentru mine să mai fac vreodată așa ceva. Nu încerc neapărat să fac filme care să le placă oamenilor, dar aș vrea să fie ceva puternic, care să-i impresioneze.

a consemnat Radu MEZA

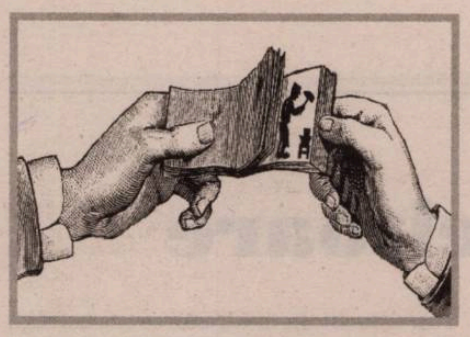

Marius CHIVU

feedbook

Ultima carte a Antoanetei Ralian

● **Antoaneta Ralian, *Nu cred în sfîrșitul lumii. Amintiri, articole, interviuri*, Editura ART, 2016.**

Ce șanse de posteritate are un traducător a cărui muncă e prea puțin apreciată în timpul vieții? În România traducerea este plătită foarte prost (cel mai prost din toată Uniunea Europeană), unele traduceri se retipăresc chiar fără acordul și știința traducătorului, numele lui nu apare pe copertă, iar premiile pentru traducere sînt puține (vreo două) și nu întotdeauna corecte. Și ca și cum toate astea n-ar fi de-ajuns, o traducere nu ține pasul cu schimbările limbii mai mult de 25 de ani, astfel zis, viața unei traduceri este și foarte scurtă.

De departe cea mai productivă și mai apreciată traducătoare de limba engleză de la noi – în cei peste șaizeci de ani de carieră a tradus 125 de cărți (dintre care ultima neterminată), preponderent romane, dar și piese de teatru –, Antoaneta Ralian (24 mai 1924 – 26 noiembrie 2015) s-a bucurat în ultimul deceniu de viață de o atenție din partea presei și o simpatie din parte a cititorilor rar întîlnite la noi. Longevitatea și charisma cred că au fost secretele și, poate, faptul că, în ciuda muncii de traducere, a lăsat impresia unei scriitoare care n-a mai avut timp și de propriile cărți. Într-un interviu mărturisea: „Soțul meu mă visa scriitoare, așa cum mă visa mama mea doamnă de salon. Eu am cultul lucrului bine făcut. Dacă aș scrie, aș fi un scriitor destul de mediocru și, în loc să îngroș rîndul scribilor de duzină cu chestii mediocre, prefer rolul de vioara a doua, de joc secund, să fiu un fel de *alter ego* al scriitorilor, decît să mă pun în prim-plan cu ceva lipsit de valoare. La traduceri mulți nici nu se uită la numele traducătorilor."

Antoaneta Ralian a scris însă constant, în ultima parte a vieții, proză confesivă, impecabilă stilistic, cu mare vervă de povestitoare și, mai ales, cu foarte mult umor. Probabil că jurnalul Antoanetei Ralian, dacă l-ar fi ținut, ar fi fost o mare carte a literaturii române, deopotrivă în partea memorialistică (spectaculoasă prin vremurile prinse), dar și în cea de observație a actualității, și nu doar a celei culturale. („Pe mine mă interesează tot, toate fenomenele. Mă uit și la fotbal, nu-mi place, dar mă uit. Ascult și muzică rock, și rap… Mă uit la știri cu religiozitate.") De aceea, acest volum compozit de publicistică, a treia carte pe a cărei copertă apare numele Antoanetei Ralian drept autoare, arată o parte, destul de consistentă, din ceea ce ar fi putut fi o carte de memorii.

Prima secțiune a volumului adună aproape toate textele ocazionale scrise de Antoaneta Ralian în ultimul deceniu de viață: articole publicate, în special, chiar aici, în *Dilema veche,* pentru diverse dosare tematice; răspunsurile la anchetele *Dilematecii* („În ce ați vrea să vă transformați peste noapte?", „V-ați îndrăgostit vreodată de personajul cărții trădate?", „Care este personajul-animal favorit?", „Cînd ați fost prima dată la teatru?", „Ce plăceri așa-zis vinovate aveți?" etc.), un portret dedicat poetei Angela Marinescu (din *Observator cultural),* prefața la romanul postum al lui Alex.

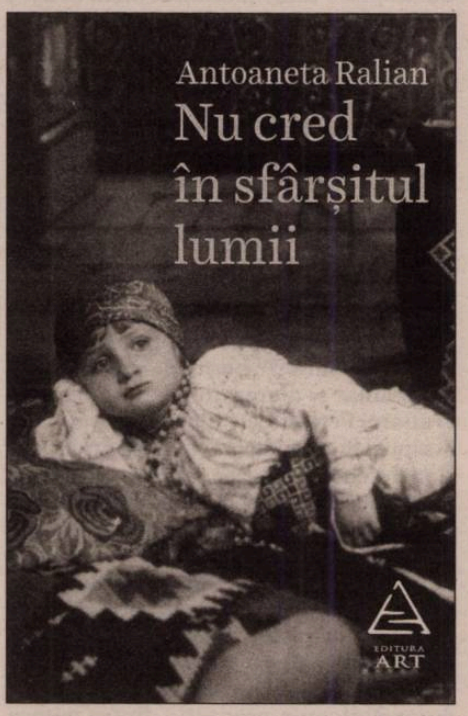

Leo Șerban *Litera din scrisoarea misterioasă* apărut la Polirom, și, mai ales, toate textele memorialistice scrise special pentru volumele tematice colective apărute la editurile Humanitas *(Cartea cu bunici, Intelectuali la cratiță, Casele vieților noastre*, *Cartea simțurilor,* Prietenii noștri imaginari, *Și eu am trăit în comunism*) și ART *(Primul meu job / fum / porno / călătorie în străinătate / dezamăgire în dragoste).* Aceste articole, împreună cu cele adunate în volumul *Amintirile unei nonagenare* (Humanitas, 2014), alcătuiesc ceea ce s-ar putea numi corpusul publicistic al operei Antoanetei Ralian.

În cea de-a doua secțiune a volumului se află, în ordine cronologică, șapte interviuri pe care traducătoarea le-a acordat, în perioada anilor 2002-2015, diverselor ziare, reviste și blog-uri *(Dilema veche, Observator cultural, Adevărul literar și artistic* ș.a.). Din motive care țin de redundanța confesiunilor, aceste șapte interviuri reprezintă o selecție dintr-un număr aproape triplu de dialoguri cu traducătoarea, apărute în presă mai ales în ultimii ani. (Într-o notă de subsol din argumentul cărții îngrijite de subsemnatul, apar menționate, pentru foloasele istoriei literare, toate aceste interviuri, unele ajunse deja în cărți de convorbiri.) Această secțiune de dialoguri, împreună cu volumul realizat de Radu Paraschivescu *Toamna decanei. Convorbiri cu Antoaneta Ralian* (Humanitas, 2013), alcătuiește partea memorialistică a operei sale.

Poate că, alături de numărul impresionat de traduceri, acest volum compozit va infirma temerea Antoanetei Ralian cum că posteritatea ar avea o memorie scurtă. Pentru admiratorii de acum ai traducătoarei, această a treia, ultimă carte este, însă, un cadou de adio neprețuit.

aproape de carte

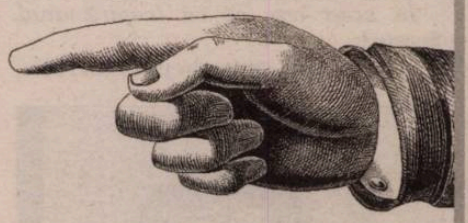

Magdalena Boiangiu: *Ați făcut niște lucruri foarte importante pentru noi, cititorii. Chiar în vremuri grele, prin dvs. am ajuns să cunoaștem foarte mulți scriitori importanți și mai ales nu ne-am stricat gustul cu autori de mîna a doua. Cum ați ajuns la traduceri?*

A început demult, din copilărie: familia mea era mic-burgheză, mama își făcuse educația la un pension german și a vrut să facă din mine o doamnă de salon. Drept pentru care, din fragedă copilărie, mi-a angajat profesori de franceză, de engleză, de germană, de pian… un profesor de dans, ca să mă mișc grațios… Cînd plecam în vacanțe la Tușnad, la Vatra Dornei, aveam profesor de înot, profesor de tenis ș.a.m.d. Nimic din toate astea nu s-a prins însă de mine. Pianul era o corvoadă îngrozitoare. N-aveam pic de talent, mama, care cînta la pian, mă forța toată ziua să fac game, exerciții… de ajunsesem să urăsc pianul și pe profesoara aia nenorocită. Singurul lucru care s-a lipit au fost limbile străine… În liceu eram foarte bună la limbile străine, în general eram o elevă silitoare, tocilară, cuminte pentru că am fost o fetiță crescută la fusta mamei. Eram mult prea cuminte…

Radu Cosașu: *Ce părere aveți despre limba română, e o limbă capabilă pentru a traduce marile cărți sau e o limbă săracă?*

Pentru un om cult, pentru cel care respectă normele, este o limbă bogată, plină de sinonime, cu mari valențe poetice. S-a deteriorat însă foarte mult acum, s-a „agramatizat" în ultimul hal, dar pentru cel care face traducere în limba română există o sumedenie de echivalente foarte potrivite. Pentru mine, care traduc din engleză, alta este problema. Engleza este o limbă sintetică, cu foarte multe valențe, totuși foarte sintetică. Or, un sufix sau un prefix spune ceva ce eu trebuie să traduc printr-o perifrază, în trei cuvinte românești…

Alex. Leo Șerban: *Mai citiți cartea tradusă după ce apare?*

Nu, mi-e străină, sînt total detașată. După ce apare, o bag în bibliotecă. Și cînd văd șirurile de traduceri pe care le am în bibliotecă, mă gîndesc cît timp stă întemnițat acolo. Sînt conserve de timp, de tinerețea mea, de viața mea. Dar e vorba de pasiunea mea. Traducerea e o formă de evadare, un panaceu. Cînd mă așez să traduc, uit că mă doare capul sau că trebuie să fac analize, uit de totul și devin personajele respective. Iar cînd termin o traducere, mă despart cu greu de ele, sînt ca niște prieteni de-ai mei de care cu greu mă despart și intru cu greu la alți prieteni.

(Dilema veche, *nr. 122, mai 2006)*

PUBLICITATE

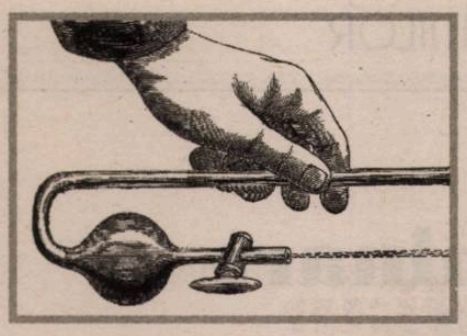

Oana STOICA

rosencrantz & co

Berlin. Migranți

● ***The Situation*** **de Yael Ronen & actori, regia: Yael Ronen. Cu: Ayham Majid Agha, Karim Daoud, Maryam Abu Khaled, Orit Nahmias, Dimitrij Schaad, Yousef Sweid. Dramaturgia: Irina Szodruch. Scenografia: Tal Shacham. Costumele: Amit Epstein. Muzica: Yaniv Fridel, Ofer Shabi. Lumini: Jens Krüger. Teatrul „Maxim Gorki", Berlin.**

Teatertreffen 2016, *showcase*-ul spectacolelor de limbă germană organizat de Berliner Festspiele, s-a conectat în acest an direct la o problemă acută a Europei: refugiații. Germania a primit aproximativ un milion de refugiați și situația este explozivă, de la discuții legate de costuri (dar și suspiciunea unor beneficii viitoare: transformarea migranților în consumatori – la mare preț într-o societate care produce mult mai mult decît poate consuma – ar fi stat la baza susținerii fervente a cauzei refugiaților de către Angela Merkel) pînă la aspectele cotidiene ale conviețuirii (nu atît civilizațiile s-au ciocnit, cît mai ales indivizii). Pînă să vedem spectacolele însă, socialul ne aștepta în fața teatrului: studenții la Arte protestează împotriva chiriilor mari din Berlin. Sînt bine organizați, deși nu mulți (vreo 40). Au pancarte și foi volante cu revendicările pe care le împart spectatorilor de la Berliner Festspiele. Scandează tare, ritmic, la cinci metri distanță de intrarea în teatru, fără să o blocheze. Polițiștii îi păzesc, dar nu intervin. Nu știu dacă au (sau au nevoie de) autorizație pentru protest, dar nu pare să fie vreo problemă.

Tema refugiaților a fost abordată de Yael Ronen (fiica directorului artistic al Teatrului Habima din Tel Aviv, Ilan Ronen), dramaturg și regizoare israeliană, rezidentă în Germania, care și-a montat propriul text la Teatrul „Maxim Gorki" din Berlin (teatru care, după plecarea lui Armin Petras la Schauspiel Stuttgart, are o conducere bicefală, Shermin Langhoff și Jens Hillje). *The Situation* este o investigație asupra conflictului din Orientul Mijlociu, folosit ca studiu de caz pentru o temă mai generoasă, aceea a identității migrantului, pusă în relație cu situația politică de acasă (motiv al migrării) și integrarea în noua țară. Textul este bazat pe elemente din biografia proprie – Yael Ronen a fost căsătorită pînă anul trecut cu un actor palestinian, Yousef Sweid, colaborator la „Maxim Gorki", a cărui prezență în teatrul german, ca și a altor actori, ajută la diversificarea raselor – și pe cele ale actorilor *(devised theatre)* și scanează disputele israeliano-palestiniene prin prisma imigranților din Berlin. De fapt, Berlinul funcționează ca un catalizator neutru care permite dezbateri fără explozie. Un cuplu israeliano-palestinian, cu diferende politice și casnice, și cîțiva imigranți (din Palestina, Siria, Kazahstan) vorbesc despre problemele sociale și politice pe care nu le-ar fi discutat acasă. Sub forma unei lecții de germană, spectacolul generează portrete și subiecte: clișeele despre imigranți („toți sînt teroriști") și despre occidentali/nemți („sînt interesați doar de sex"), diferențele între civilizații, corectitudinea politică a bunului samaritean, politic *versus* comercial (în Siria, arta politică este interzisă și are valoare de revoltă, Occidentul folosește sexul ca temă de scandal). Actorii, unii dintre ei amatori, sînt imigranți sau aduși din zonele pe care le reprezintă (unuia dintre actorii palestinieni i-a expirat viza în timpul repetițiilor și a fost repatriat, pierzîndu-se complet legătura cu el timp de două-trei săptămîni, fără să se știe dacă poate fi readus la Berlin pentru premieră). De asemenea, Yousef Sweid joacă personajul inspirat de el însuși, un palestinian căsătorit cu o evreică, cuplu aflat în disoluție nu atît din cauza politicii, cît a umanului.

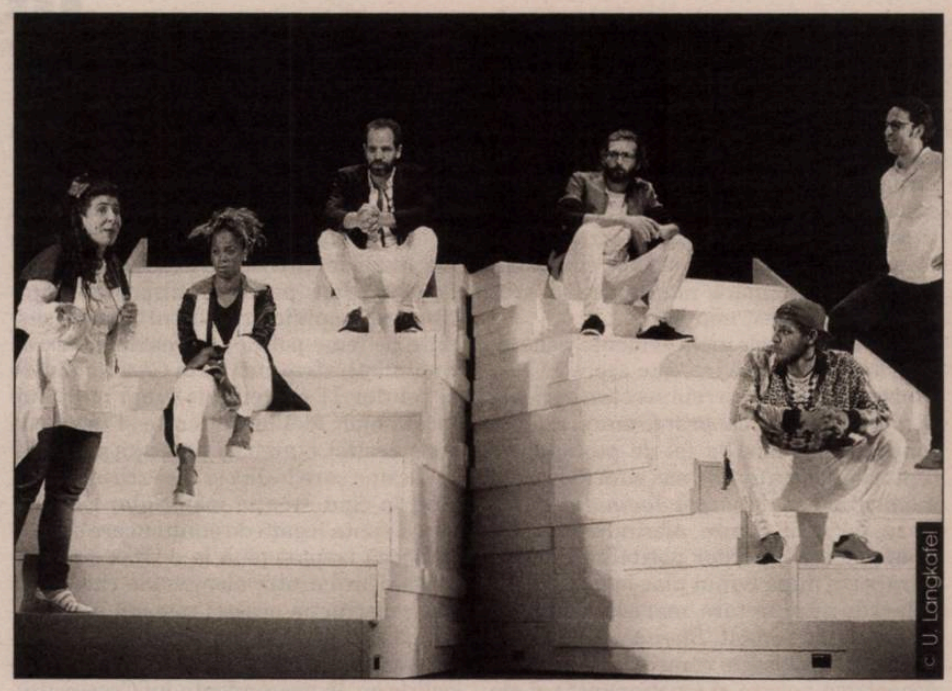

Berlinul funcționează ca un catalizator neutru care permite dezbateri fără explozie.

Scenografia este simplă, cu două scări (pe care mai mult se stă) și, cu excepția unui monolog supradimensionat care încetinește mult ritmul, are o dinamică a lui care ține spectatorul în priză. „E un spectacol social și politic bun, nu știu dacă este bun și ca spectacol", a spus Yael Ronen înainte de reprezentație. Se pare că acesta este unul dintre spectacolele despre care membrii juriului declară că au preferat să le selecționeze pentru temă, chiar dacă forma este discutabilă. Unele voci din teatrul german susțin că Yael Ronen are deja o rețetă de dramaturgie. Tiparul s-ar observa ținînd cont de spectacolele anterioare: *The Third Generation* – tabuuri istorice despre care bunicii nu vorbeau, cu actori germani, israelieni și palestinieni; *Common Ground* – o perspectivă contemporană asupra conflictului din fosta Iugoslavie, cu actori sîrbi, bosniaci și croați; *Hakoah Wien* – povestea propriei familii, pornind de la cea a bunicului, evreu austriac care a emigrat din Viena în Palestina în 1936. Bine primite de public și critică la vremea lor, aceste spectacole au generat însă o oarecare dezamăgire în legătură cu *The Situation* căci au lăsat să se întrevadă un stereotip în scriitură. Pe de altă parte, cei care locuiesc în zona de conflict, de o parte sau alta, susțin că spectacolul are o viziune subiectivă căci regizoarea vorbește despre perspectiva ei berlineză asupra Orientului Mijlociu. Părerea este îndreptățită, dar nu în sens negativ, ci în sensul în care realitatea lui Yael Ronen și cele ale celor care trăiesc în Orientul Mijlociu sînt diferite, fiecare dintre ele fiind puternic influențate de contextul local, care nu este același pentru toți. Spectacolul ei este despre poziționarea migranților față de conflict, nu despre conflict în sine. Aceasta este „situația".

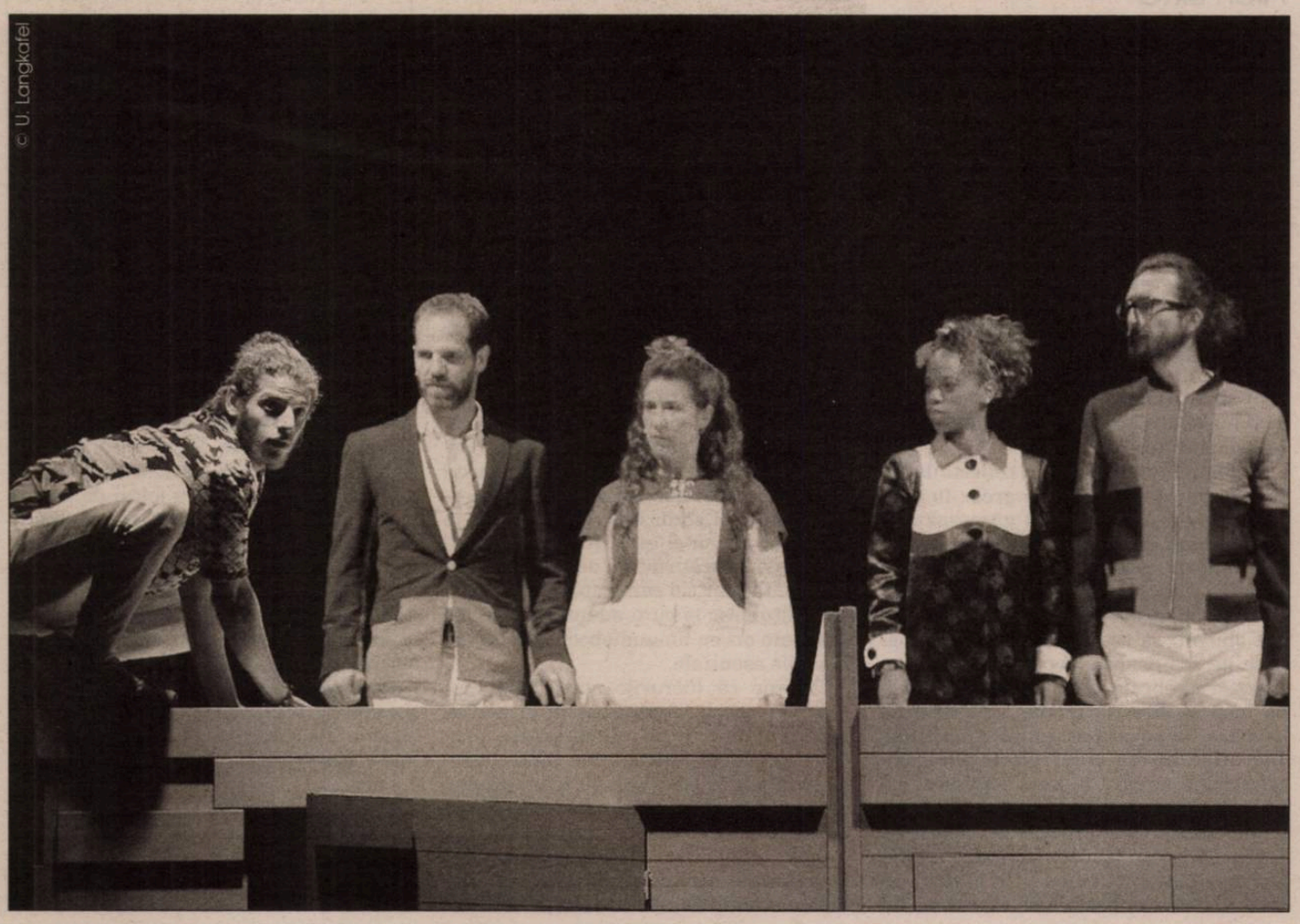

La prima întîlnire cu dramaturgia lui Yael Ronen, impresia mea este categoric pozitivă. Mi se pare important modul în care documentează și construiește subiectele într-un tip de teatru al cărui scop principal este de a livra informația și de a o pune în dezbatere. În mod cert, Yael Ronen nu face un teatru estetizant.

În ultima noapte berlineză, la întoarcerea de la party-ul susținut de DJ Lars Eidinger, l-am găsit pe colegul din Venezuela fumînd în fața hotelului. Știrile de acasă nu erau bune (criza politică a generat criza alimentelor). E greu să faci abstracție de politic. Așa a fost mereu.

(va urma)

Călătorie realizată la invitația Ministerului de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Institutul Goethe și Ambasada Germaniei la București.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Observații preliminare la Sieranevada

● ***Sieranevada* (România, 2016), de Cristi Puiu.**

Despre apariția importantului film al lui Cristi Puiu, prezentat la Cannes și apoi în avanpremieră la Festivalul Internațional de Film Transilvania, se va discuta pe larg odată cu lansarea sa din toamnă în cinematografe și, cu siguranță, și după aceea. Pînă atunci, cîteva observații preliminare referitoare la arta lui Puiu din acest nou film.

Una dintre cele mai evidente constatări, la o primă privire, este aceea că *Sieranevada* nu mai e o reinventare radicală la nivel formal și că, prin urmare, nu mai contrazice în mod la fel de profund așteptările spectatorilor, așa cum făcuse, la momentul său, *Moartea domnului Lăzărescu,* iar apoi *Aurora,* oferindu-le de data aceasta privitorilor posibilitatea de a se raporta după bunul plac la diferite niveluri de interpretare, mai accesibile sau mai greu de sondat. *Sieranevada* explorează, cu mijloacele comediei (o comedie deopotrivă neagră și emoționantă) și ale documentarului observațional, în continuarea poveștii din *Moartea domnului Lăzărescu,* evenimentele petrecute după moartea lui Emil, la parastasul de 40 de zile la care se adună familia și cunoscuții săi. La acest nivel de comedie familială, evenimentele narative sînt destul de clare pentru spectator. Cu toate că personajele adunate în apartamentul de bloc sînt numeroase, iar poveștile lor rămîn pentru noi fragmente ale unor vieți pe care nu le vom lămuri, felul în care camera pătrunde, ghidată de parcursul unuia dintre fii, în microcosmosul familial, îi oferă spectatorului o anumită accesibilitate realistă, posibilitatea de a asista ca un musafir la evenimentul prezentat. Dialogurile și spațiul apartamentului în care sînt coregrafiate extrem de minuțios, în ritm palpabil, numeroase personaje amintesc de dezbaterile din *Trei exerciții de interpretare,* fără a pune accent pe caracterul lor intelectual. Aici se discută despre treburi precum organizarea parastasului (sarmalele, costumul, pomenile), nerăbdarea participanților de a se așeza la masă și amînarea continuă a acesteia motivată de întîrzierea preotului care se lasă așteptat (printr-un dispozitiv narativ care amplifică conflictul), micile dispute pe teme politice (monarhiști *versus* comuniști, atentatul de la *Charlie Hebdo* și cel din 11 septembrie), mai mult sub forma unor idei încetățenite și teorii ale conspirației, starea de sănătate a unei fete străine care leșină și care stîrnește din cînd în cînd atenția membrilor familiei, sau disputa legată de adulter care se acumulează treptat pînă la o izbucnire violentă. Unul dintre elementele care reies din construcția acestei comedii este faptul că și conflictul prezentat între membrii familiei, și cel sugerat la nivel global-politic au, în descendența lui Cassavetes, față de care Puiu și-a exprimat în mod repetat admirația, și în contradicție cu modul clasic de construcție a unei narațiuni, un caracter multiplu, continuu și irezolvabil. Nemulțumirile participanților la masă, care degenerează în mici conflicte ce ascund drame mari (răni vechi, infidelități, boli), trec de la stadii mai acute, pe care Lary încearcă să le neutralizeze, să le împace, la relevarea caracterului lor cronic. Tocmai de aceea, personajele implicate în conflict sînt privite într-un mod asemănător celor din lumea prezentată secundar în *...Lăzărescu,* cu o atenție sporită asupra defectelor și imperfecțiunilor acestora, asupra nedreptăților pe care oamenii și le fac unul altuia, și concomitent cu o emoție intensă, provenită tocmai din conștientizarea că aceste defecte sînt parte a propriilor lor vulnerabilități nevindecabile.

Această emoție e dublată la nivel stilistic de un nivel mai puțin clar și mai dificil de interpretat: problematizarea mai profundă, filozofică, în continuarea unui mod de gîndire relevat în *Aurora*, asupra dispozitivului de filmare și asupra privirii. Dacă în *Moartea domnului Lăzărescu* și în *Aurora,* punctul de vedere al camerei era atribuit, doar prin intenție regiozorală, fără a avea un corespondent în film, unui fiu care își privește tatăl, respectiv unui tată care își privește fiul, fără posibilitatea ca oricare dintre aceștia să poată interveni în cursul pe care îl iau evenimentele, în diegeză, rămînîndu-le doar să privească, în *Sieranevada* această intenționalitate artistică ajunge să fie atribuită pentru prima dată unui element din poveste, se concretizează. *Sieranevada* e un film fidel credinței religioase că sufletul (aici, al unui tată, Emil) mai rămîne să umble o perioadă de 40 de zile printre cei vii, printre membrii familiei sale reunite la parastasul făcut în memoria sa, de care îl mai leagă doar posibilitatea de a vedea. Punerea în scenă a acestor puncte de vedere diferite aduce filmul lui Puiu aproape de o viziune dantescă – între o lume și alta, singura posibilitate de comunicare rămîne privirea.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

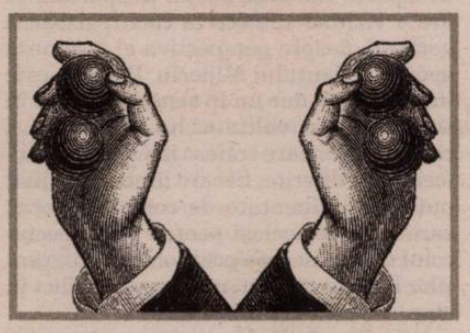

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Colac de salvare

● **Iggy Pop, Tarwater & Alva Noto, *Leaves Of Grass*, Morr Music, 2016.**

Literatura modernă intră într-o perioadă de panică generalizată. Sperăm tot mai mult ca lucrurile să ni se spună și să ni se arate în loc să le citim, astfel că epicul se orientează strategic spre vizual-cinematic, spre captivarea publicului în „binging", în timp ce liricul caută soluții în ambalarea audio. Ceea ce se prezintă pe acest album drept muzică e doar o formă de ergonomie sonoră proiectată să lubrifieze vocea unui Iggy Pop care recită poezii *kinky* ale lui Walt Whitman. Muzica aruncă astfel un colac de salvare poeziei, propunîndu-i modalități de marketare care în curînd s-ar putea să se dovedească vitale în procesul de reașezare a liricului în forme de prezentare orală. De producția lubrifiantului sonor se ocupă pe acest material post-rockerii nemți Tarwater și laptopistul Alva Noto (coautor al coloanei sonore a filmului *The Revenant).* Materialul îmi amintește de sesiunea de poezie erotică a lui e.e. cummings recitată recent în clubul clujean SAX de către actrițe specializate în livrarea de fior erotic cu ritm și rimă, condimentate cu puțină mimă. În multe privințe le prefer lui Iggy Pop (și îl prefer pe acesta în multe alte ipostaze); totuși, ținînd cont și de dimensiunea homoerotică a liricii lui Whitman, nu a fost o alegere tocmai deplasată.

Albumul e o ocazie de a reflecta la îngrijorarea că vin vremuri grele, în care poeții vor fi obligați să-și găsească astfel de agenți de distribuție orală a versului. Cînd alfabetizarea a devenit o cerință uzuală, oamenii obișnuiți să comunice prin vorbe, zgomote și gesturi s-au văzut obligați să se acomodeze cu noi metode de codificare a comunicării, cu noi procese cerebrale. Tehnologia progresează însă în direcția promisiunii de a ne dezbăra de povara scrisului și citítului. Inovațiile din domeniul interacțiunii omtehnologie vizează în mod dominant canale de comunicare care să ne scuteasă de efortul de a înțelege un text scris ori de a scrie un text coerent pentru alții. Dorim să interacționăm prin gesturi ori comenzi vocale, preferăm oricînd să lucrăm cu sunet, gest sau imagine, iar dacă e nevoie totuși de text, să fie redus la adnotări de infografice, link-uri expeditive și calambururi-meme amuzante. Literatura e una din marile victime ale acestei tranziții spre post-scriere. Familiarizat fiind cu detaliile spațiului literar pop-pulp, sînt martorul unei veritabile schimbări de paradigmă în sensul convertirii operelor epice în forme atextuale. Autorii scriu din capul locului în speranța că vor fi ecranizați (preferabil în seriale aducătoare de venituri de lungă durată), iar cei care ratează tranziția se mulțumesc și cu o adaptare în benzi desenate ori cu un audiobook *„abridged"* la ideile esențiale.

Trebuie că lucrurile stau chiar mai prost în poezie. Audiobook-ul și performance-ul live devin ambiții-cheie pentru poeți, mai puțină lume fiind dispusă să mijească ochii pentru a înțelege un vers scris cu litere obișnuite, neînsoțit de o bucățică de *smart-art,* ori de o imagine care oricum face cît o mie de cuvinte. Omenirea e teribil de plictisită de alfabet – o născocire nenaturală pe care am fost obligați, cu cinism birocratic, să o utilizăm atîtea secole. Pe vremea lui Walt Whitman lucrurile stăteau cu totul altfel, iar poetul se putea folosi de text ca de un instrument de programare neurolingvistică. Cititoarele volumului *Leaves of Grass*, de pe care sînt culese fragmentele recitate pe acest album, trimiteau autorului epistole prin care își ofereau uterul autorului, pentru a-i purta eventualii copii. Bill Clinton însuși a oferit o copie a respectivului volum Monicăi Lewinsky. Rămîne de speculat cum ar fi evoluat lucrurile dacă i-ar fi oferit această versiune înlesnită de Iggy Pop.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Cu Desirée în India

Pe Desirée am cunoscut-o printr-un prieten care, aflînd că merg în India, mi-a spus să vorbesc cu ea. „O să vă înțelegeți", zicea el și așa a fost. Desirée stătea de ceva timp în India, în Jaipur, locul unde am pus și eu piciorul, împreună cu jumătatea călătoare, pentru prima dată pe pămîntul indian. Ca de obicei, fără cazare rezervată, am ieșit din aeroport la 3-4 dimineața, cu gîndul să luăm un taxi pînă în centru, că găsim noi ceva. Ne-au oprit mulțimea de indieni care dormeau în fața aeroportului și bezna totală de afară. A doua zi, bancomatele din aeroport nu mergeau, casele de schimb valutar erau, inexplicabil, închise, noi nu aveam *cash*. Un gardian binevoitor ne-a băgat fără nici o verificare în zona securizată, să căutăm acolo, pentru ca apoi să schimbăm „la un băiat". Bine am venit în India!

Și tot în Jaipur, după o primă noapte în care m-am trezit tocmai cînd ieșea cineva din cameră după ce furase niște bani, i-am dat mesaj lui Desirée la 4 dimineața, panicată, să ne dea un număr de la poliție. Răspunsul a venit liniștit după ceva timp: nu e cazul, nu vă agitați, poliția nu face nimic, pierdeți timpul, mîine vă mutați la gazda mea, la Abishek. Așa am făcut.

Și de atunci a început distracția. N-am rîs în nici o călătorie cît am rîs cu Desirée în India. Rîdeam atît de mult încît chelnerii ne rugau respectuos să fim mai liniștite, că deranjăm alți clienți. Cred că am făcut pătrățele la mușchii abdominali și febră de atîta rîs. Stăteam să ne liniștim în fața restaurantului, după cîte o criză de rîs, ca să intrăm cît de cît decente. Ne zguduiam cu ricșa și speriam doamnele de la pensiune. De ce rîdeam? Din orice. Rîdeam și ne enervam că nu știam să punem sari-urile pe noi, cînd ne loveam de surprizele Indiei incredibile, comentam tot ce era în jur, rîdeam cînd ne făceam poze în ipostazele lui Kali la templu, cu un picior ridicat și cu limba scoasă și, mai ales, ne tăvăleam pe jos de rîs la cuvîntul *zînă*, apelativ cu care ne alintam una pe alta. De ce? Că ne distram noi bine la toate comentariile de pe Facebook (ale altora!) cu „zînă, ce frumoasă ești, pupici", spunînd că nouă n-are cum să ni se întîmple, că numai zîne și zeițe nu sîntem. Și, cumva, karma a lovit dur atunci și am primit și noi, din senin, comentarii asemănătoare. Și de aici distracția. Ca să nu mai povestesc cum noi, ca două „zeițe" autentice, ne-am chinuit cu multe ace de siguranță să ne prindem sari-urile și să ne dăm drept indience cînd am mers la Taj Mahal, după ce reușiserăm oarecum operațiunea cînd mergeam la o nuntă (http://dilemaveche.ro/sectiune/zi-cultura/articol/sari-ul-acele-siguranta-o-nunta-n-povesti-bollywood). Și tocmai cînd ni se părea că gata, le-am dat de cap buclucașelor bucăți de 'jde metri de material, că le-am prins ca la cărțile sfinte și, cu fețele acoperite, n-ar avea cineva cum să-și dea cumva seama, am fost ținta ironiilor tuturor celor pe lîngă care treceam. Deh, europence care o ard spiritual și se cred zeițe, nu

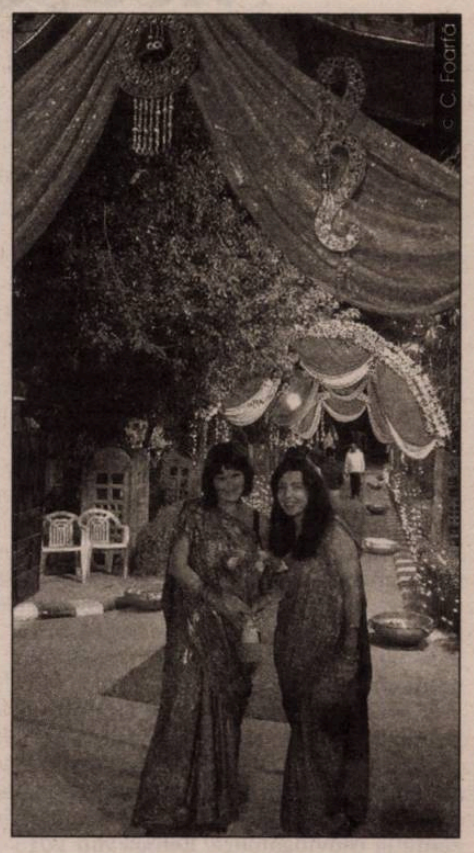

eram nici primele, nici ultimele. Măcar avem poze în sari-uri la Taj.

Desirée a scos acum o carte, *Spațiul dintre noi. Cu rucsacul prin India*. E o mărturie sinceră și vie despre experiențele ei în India (unde a mers de mai multe ori, călătorind pe bucăți și singură, lucru nu tocmai sigur în India cea incredibilă), emoțională și emoționantă pe alocuri, cu umor și personalitate prin altele, dar mereu cu aceeași autenticitate care îl caracterizează pe omul Desirée. E un jurnal scris la cald, care vorbește, din perspectivă personală, despre provocările Indiei și ale călătoriilor în general, despre căutări și regăsiri în plan interior, despre relațiile cu ceilalți și despre cum te schimbi pe drum. Deși este vorba de alte călătorii decît cea în care ne-am întîlnit, mi-a amintit de momente, de personaje, de India aia pe care o iubești (mai mult Desirée) și o urăști (mai mult eu) în același timp. Și, dacă ar fi să mă întorc în India, cu care am o relație ambivalentă, aș face-o doar datorită entuziasmului lui Desirée, care o trăiește bucată cu bucată, o acceptă fără a o idealiza fals și o înțelege dincolo de aparențele ba prea spiritualoromanțioase, ba prea negativiste (mizerie, lipsă de încredere în oameni și altele). O ia și o iubește așa cum e, e sinceră, încearcă să o înțeleagă și, astfel, să se înțeleagă pe ea. Și cred că, dincolo de povestea exotică a Indiei, printre rînduri e mai interesantă povestea călătorului, o femeie dinamică, cu emoții puternice, cu personalitate, contradicții, nervi și ciudățenii, care încearcă să-și găsească un sens.

PUBLICITATE

De luni, 13 iunie, adevărul îți aduce Colecția

Învață singur

Preț special, ziar + carte: 14,99 lei

Patru titluri care-ți asigură cea mai rapidă cale spre succes

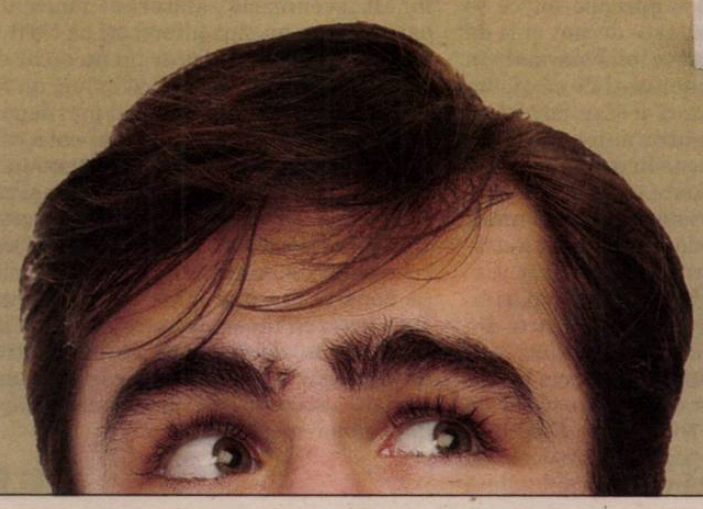

Luni, 13 iunie
Limbajul trupului
Geoff Ribbens, Richard Thompson

Luni, 27 iunie
Cum să interacționezi cu persoanele dificile
Brian Salter, Naomi Langford-Wood

Marți, 21 iunie
Inteligența emoțională
Jill Dann

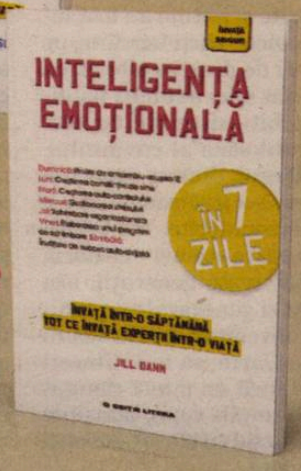

Luni, 4 iulie
Programarea neurolingvistică
Mo Shapiro

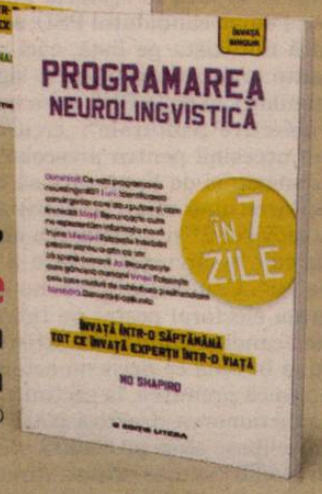

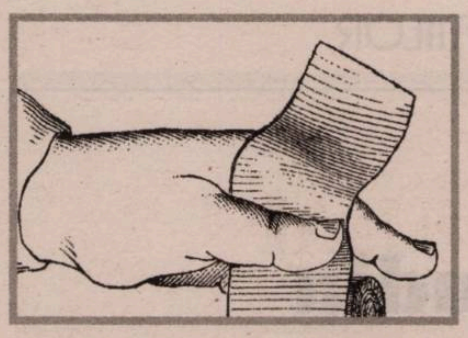

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

De ce a pierdut Nicușor Dan

Nicușor Dan a obținut un scor peste sondajele pre-alegeri la Primăria Capitalei; la ora la care scriu, el nu este cunoscut, dar *exit-poll*-urile îi acordă 29-30 de procente. Rezultatul pare bun pentru un om aflat la prima candidatură și pentru o construcție politică foarte tînără, Uniunea Salvați Bucureștiul. Totuși, în campanie, matematicianul și-a dezamăgit constant potențialii fani. Probabil, nu i-ar fi fost greu să cîștige, de unul singur sau obținînd o retragere a lui Predoiu. Greșelile merită contabilizate și analizate.

Dacă scorul de 30 de procente vi se pare bun, gîndiți-vă că o colegă de partid a lui Nicușor Dan, Clotilde Armand, a realizat aproape 32, după unul dintre institutele de sondaje, pornind de la nimic. Candidat și la alegerile din 2012, Dan era cotat cu 20% în sondajele dinaintea campaniei. Iar adversarii lui nu erau redutabili. Predoiu era eroarea ultimă dintr-un șir de patru decizii sinucigașe ale PNL, iar Gabriela Firea a avut, e drept, o strategie corectă și cîștigătoare, aceea de a nu ostiliza electoratul opus, latent, așa cum o făcuse PSD-ul în 2014 bătîndu-și joc de alegătorii din diaspora. Însă oferta ei electorală nu avea nimic special, iar în tentativa reușită de a-și stăpîni ieșirile din campania din 2014, cînd a fost purtător de cuvînt al PSD, a devenit un fel de „candidat secret", cu o vorbă a lui Teodor Tiță. Firea nu a făcut decît să-și conserve atent electoratul pus la dispoziție de PSD, ceea ce e o performanță, dar numai raportat la greșelile celorlalți. Cu alte cuvinte, nu Gabriela Firea a cîștigat, ci Nicușor Dan a pierdut, din motive care se pot reduce la cinci.

1. Campania rațională. O vorbă care circulă în mediile politice spune că „Bucureștiul a fost cîștigat numai de golani", cu trimitere la Băsescu și Oprescu. Nu-mi asum caracterizarea, dar o pomenesc ca atare, fiindcă ea spune ceva. Lipsit de calități retorice și prezență, matematician de formație, Dan a preferat, împreună cu echipa lui, mesajele raționale. Iar problema nu e numai la electoratul lui Băsescu și Oprescu, ci și la cel vizat de Dan, care a fost prezent în număr foarte mic la urne. Alegătorii de mai puțin de 44 de ani sînt cei care gustă meme-urile de Facebook, glumele, se hrănesc cu site-uri în care se practică scriitura narativă, personală, gen Casa Jurnalistului. Nu trebuia ca Nicușor Dan să se comporte ca un golan gălăgios, ci să fie pe gustul celor care citesc și prizează acest gen de lucruri. Cald, retoric, amuzant. Și nu serios, în silogisme și enunțuri care par scoase dintr-un sistem axiomatic.

2. Mediocritatea. Vă mai amintiți de „Ecologia urbană" a Adei Milea de la campania din 2012? Dar de „Faraonul?" Atunci au apărut spontan o serie întreagă de mesaje de susținere, muzicale sau nu, amuzante și convingătoare. Echipa din 2016 nu a fost în stare să producă nici măcar un video sau o postare care să explodeze. Știți sloganul lui Nicușor Dan? Ați auzit poate de „te salvează de politicieni", dar am căutat cu atenție și nu am găsit vreun slogan oficial, o formulă gen „Yes, We Can", unificatoare pentru toată campania. Am mai spus-o, potențialul electoral al lui Nicușor Dan era poate singurul care ar fi apreciat un joc de cuvinte sau o întorsătură inteligentă. A fost bombardat cu mesaje calpe, frumos colorate, școlărești.

3. Facebook-ul. Tocmai insistența în privința lui a fost o eroare, fiindcă nu a putut canaliza alți susținători în afară de cei tradiționali, tinerii din zona *Uniți, salvăm,* anti-Roșia Montană și așa mai departe. Diferiți analiști au estimat electoratul disponibil în astfel de zone la 100-150.000 de voturi de bucureșteni, în timp ce totalul voturilor exprimate a fost de aproximativ 600.000, pe 5 iunie. Cu cîteva zile înainte de alegeri, *Gândul* difuza un material video cu un tînăr din București care habar n-avea nici cine e Nicușor Dan, nici ce e USB.

4. Greșelile pure și simple. Nicușor Dan nu are prestanță și vorbește nefiresc de subțire; nu a considerat necesar să ia cursuri de dicție pentru a-și corecta aceste carențe. În loc de asta, și le-a accentuat prin materiale video filmate foarte neglijent, cu sunet necorespunzător. Oricine s-a ocupat cu promovarea pe Facebook știe că în ultimele sezoane video-ul e la putere acolo, dar la nivelul la care au ajuns echipamentele, rezultatele bune se pot obține cu resurse puține. În loc de asta, pe la începutul campaniei, Nicușor Dan a făcut un apel la voluntari pentru filmare și editare video, ceea ce arată cît de nepregătit era pentru canalul favorit ales, chiar dacă anterior afirmase că are finanțări de 200 sau 300.000 de euro.

5. Strategia politică. Nu ține propriu-zis de imagine, dar USB-ul a reușit să se contureze ca un partid solitar, deloc dispus la alianțe cu altele. La începutul campaniei, a refuzat oferta M10, care i-a oferit susținerea pentru primar. Deși lipsa de afinități ideologice era și este clară, la fel de clară pentru oricine era singura idee care ar fi putut duce la cîștigarea Bucureștiului: o coaliție de dreapta împotriva PSD-ului, care ar fi generat voturi prin simpla existență. Lucrurile s-au încheiat în modul cel mai penibil, prin ciorovăiala cu Predoiu, pe tema susținerii celui de-al doilea de către al treilea, cu două sondaje concurente în loc de unul singur. Conferința de presă ținută în ultima săptămînă de Dan a fost jalnică, mai ales prin insistența lui pe ideea „Nu mă retrag fiindcă așa am spus de mult". A reușit astfel să pară mai meschin și mai egoist politic chiar decît unul din vechile partide, cele cu bube.

Electoratul i-a votat totuși pe cei doi, astfel încît, după *exit-poll*-uri, totalul procentelor obținute sînt peste cele ale Gabrielei Firea. Dacă prestația sinucigașă a PNL nici nu mai merită analizată, surpriza plăcută pe care au provocat-o cele 29-30 de procente ale lui Nicușor Dan în ceasul al doisprezecelea nu trebuie să ne facă să trecem cu vederea faptul că un om mai abil – în sensul bun, nu cel al sforăriei – ar fi devenit în locul lui primar cu ușurință.

P.S. Cu vreo două luni înainte de alegeri, am avut o întîlnire cu subiectul acestui articol. Ar fi fost vorba să lucrez la campania lui, dar asta nu s-a mai întîmplat. Mi se pare corect să știți acest lucru, deși nu mi se pare delicat să dezvălui nimic din ce-am vorbit atunci. Pot doar să vă spun că tot ceea ce am scris mai sus are legătură cu ceea ce m-a speriat, politic, la acea întîlnire. Am avut chiar de atunci mari bănuieli că va pierde.

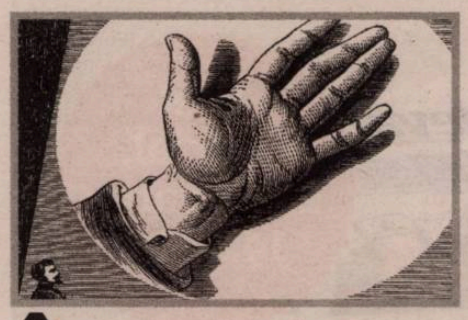

Adina POPESCU

portrete din mers

Bookfest, alegerile și starea de normalitate

În București, la finalul săptămînii trecute, s-au suprapus două evenimente, aparent fără nici o legătură între ele – Bookfest și alegerile locale. Totuși, din punctul meu de vedere, o legătură indirectă există, căci fiecare dintre ele arată o altă fațetă a orașului în care trăim. Vorbim despre două lumi paralele care coexistă în același spațiu – una care se apropie de normalitate și de ceea ce se întîmplă în toate capitalele europene și alta cu mari derapaje. După ce m-am întors de la Tîrgul de Carte și înainte de a vota pentru Primăria sectorului 2, am studiat profilurile candidaților și ceea ce-și propun ei să facă în sectorul în care locuiesc. Pentru candidatul PSD, secțiunea cultură nu exista pe listă, căci mai importante erau salubritatea și siguranța cetățenilor. Cel de la PNL avea următoarele obiective „culturale": „crearea unui circuit accesibil pentru preșcolari, elevii de gimnaziu și de liceu, care să înglobeze vizitarea unor obiective culturale aflate în sectorul 2" și „includerea obiectivelor de cult în circuitul turistic și promovarea lor". Candidatul USB nu avea un program electoral postat pe Internet. În mintea candidatului ALDE existau mari confuzii în ceea ce privește actele culturale, așa că promitea, la secțiunea cultură, „sancționarea drastică a tuturor celor care lipesc afișe pe clădiri, stîlpi și în stații RATB" sau se adresa direct copacilor „care vor fi eliberați de tot ceea ce înseamnă materiale publicitare sau cabluri ale furnizorilor de servicii". Și cam atît cu cultura în sectorul 2! Nu reprezintă o prioritate pentru nimeni și nici o promisiune electorală care să aducă voturi.

Să revenim la primul eveniment, despre care îmi propusesem, de fapt, să scriu. Nu cred că am ratat vreun Tîrg de Carte „de vară" din București încă din liceu, de pe vremea cînd am început să fac jurnalism la revista Tîrgului care se ținea la Teatrul Național. Pe atunci mi se părea ceva foarte *cool,* viu, occidental, diferit de tot ce însemna un oraș gri și monoton. I-am urmărit evoluția de-a lungul timpului, am văzut cum cărți urîte și ieftine au fost înlocuite de cărțile-obiect, cărți îngrijite, pe care merită să le ai de drag în bibliotecă și cum lansările, din mici adunări haotice de oameni nevorbiți, au devenit evenimente în adevăratul sens al cuvîntului. Am asistat cum Tîrgul, dintr-o expoziție de carte cu vînzare, s-a profesionalizat, a căpătat staif și personalitate. Vizitatorii au rămas în mare parte aceiași – cititorii, însă s-au schimbat niște generații, așa cum s-au schimbat și generațiile de scriitori. Între timp a devenit de bonton să fii văzut la Tîrgul de Carte, să te întîlnești cu lumea bună. Și încă un punct cîștigat – de cîțiva ani vin mulți copii, aduși de părinți sau în „excursie cu clasa", însoțiți de doamne profesoare.

Anul acesta am vizitat unul dintre cele mai mari tîrguri de carte europene – Tîrgul de Carte de la Leipzig – și, sincer, m-aș muta acolo. Nu la Leipzig, ci de-a dreptul în tîrg, un mic oraș unde nu-ți lipsește nimic – spații de socializare, lecturi publice, cafenele, spații de joacă pentru copii, mese de ping-pong, hamace și, desigur, cărți, multe cărți. Și acel public educat german pentru care cultura este pe primul plan, nu spațiile verzi și salubritatea, căci aceste probleme le-au rezolvat de multă vreme. Am regăsit ceva din atmosfera de la Leipizig la Bookfestul de anul acesta. Cu un mic efort de imaginație, îți poți închipui că ești acolo, deși sîntem încă departe de un asemenea model. Totuși, aproape tot ce se întîmplă la Bookfest este decent și-ți dă senzația că trăim într-o lume normală în care oamenii sînt interesați de cărți, vor să-i cunoască pe autori și stau fără să se înghesuie la cozi pentru autografe. Pentru mine, Bookfest este în primul rînd un loc de întîlnire și poate că așa ar trebui să fie, mă văd cu prieteni vechi, cu amici scriitori și ne perindăm unii pe la lansările celorlalți, ne gratulăm reciproc. Ceea ce simți la Bookfest este o solidaritate a breslei, o bucurie de a face parte din aceeași lume, chiar dacă aceasta încă mai are micile ei aburdități tipic românești, cum ar fi un scriitor care își lansează romanul său scris în zece zile în fața unor scaune goale sau o poetesă care declamă niște versuri înflăcărate și e aplaudată frenetic de o mică gașcă de admiratori de vîrsta a treia. Însă toate aceste întîmplări sînt amuzante și îmi dau o stare de bună dispoziție. Revin acasă cu un tonus bun, care mă ține cîteva zile. Pun poze pe Facebook și dau *like*-uri la pozele celorlalți, sîntem „noi și ai noștri", „peretele" meu e plin de instantanee de la Bookfest și asta îmi creează falsa senzație că trăiesc într-una dintre lumile bune posibile și că alta nu mai există.

Ei bine, faptul că Bookfest s-a suprapus anul acesta peste alegerile locale m-a făcut conștientă de prăpăstiile care se cască în asfaltul aceluiași oraș. A doua zi am participat la un alt „eveniment", alături de mulți alți oameni care nu sînt interesați de cărți și nu citesc, care nici măcar nu au auzit de Bookfest, care nu se implică în nici un fel în viața orașului, care nu văd mai departe de scara lor de bloc, pentru care cultura e reprezentată de copacii prizonieri ai cablurilor furnizorilor de servicii și care votează un primar. Dintr-odată, acești oameni reprezintă „majoritatea" pe care trebuie s-o acceptăm, deși nu este nici pe departe cea mai bună lume posibilă. Dar poate că lumea noastră și starea de normalitate, de fapt, nici nu există, trăim protejați într-o bulă pe care noi singuri ne-am creat-o în timp și cu răbdare, dar ce bine ne simțim aici!

Adina ROSETTI

Trei zile și trei școli în Istanbul

Acum doi ani m-am întors din primul meu Istanbul cu o imagine în minte (și în memoria camerei foto): gara Haydarpașa de pe țărmul asiatic al Bosforului. Era închisă pentru lucrări de reabilitare pe termen nedefinit, așa că am putut să o admir, vizitez & fotografiez pe îndelete: un castel pe malul mării, din care plecau și în care soseau trenuri încărcate de povești. Gara pustie avea un aer de sfîrșit de lume, de realism magic încremenit sau de film de Wes Anderson. Un soi de Grand Istanbul Hotel... Mi-am promis că mă voi întoarce acolo data viitoare cînd voi ajunge în Istanbul, dar n-am reușit, pentru că am fost, în schimb, la un festival de literatură și drumurile m-au purtat prin alte locuri. Mai precis, prin școli.

Tanpinar este numele unuia dintre cei mai importanți autori ai literaturii turce moderne (Ahmet Hamdi Tanpinar), dar și al singurului festival literar din Turcia, ajuns anul acesta la cea de-a opta ediție. Prescurtat ITEF, festivalul este inițiativa unei agenții literare (Kalem Agency, afacerea unor soți care au reușit să-și transforme pasiunea pentru cărți într-un business profitabil) și înseamnă o săptămînă (8-15 mai) de dezbateri literare și lecturi în școli. Anul acesta au fost invitați 14 autori străini, printre care m-am numărat și eu, singura din România (participarea mea a fost susținută de ICR Istanbul). Timp de trei zile am mers prin școli din Istanbul, le-am citit copiilor din cartea mea cu Domnișoara Poimîine, le-am povestit despre scris, cărți și literatură. Dar înainte de asta, am ajuns într-un loc la care visam de multă vreme: Muzeul Inocenței.

Masumiyet Müzesi

Ca să intri cu totul într-o carte, trebuie să te rătăcești mai întîi pe străduțe întortocheate, iar în Istanbul, orașul străduțelor în pante abrupte și al pisicilor lenețe, ai toate șansele să se întîmple asta. Înainte de plecare, ajunsesem la jumătatea romanului *Muzeul Inocenței* al lui Orhan Pamuk, cu gîndul de a-l termina după vizita la muzeu. Rătăcind duminică după-amiaza pe străzile calde și pustii ale cartierului Çukurcuma, m-am simțit precum Kemal Bey urmărind fantoma iubitei sale, Füsun. La casa de bilete, am descoperit că în carte există un loc special, perfect integrat în poveste, unde paznicul îți pune ștampila de intrare. Clădirea e liniștită și întunecoasă, cumva în afara timpului real. Știi că păsești în convenția unei povești închipuite, dar, pe măsură ce pașii te poartă prin muzeu, simți cum realitatea ia locul ficțiunii. Fiecare capitol are cîte o vitrină unde descoperi obiectele inventariate de Pamuk în romanul său – un soi de „instalații emoționale" care vorbesc nu doar despre dragoste și forța ei copleșitoare, dar și despre viața de zi cu zi a oamenilor din Istanbulul anilor '70-'80. Mica istorie cotidiană. Micile detalii care compun o epocă. Brichete, solnițe, ceasuri, bibelouri de porțelan, agrafe și broșe, mucuri de țigară, fotografii vechi, pagini îngălbenite de ziar. Istoria unei iubiri reflectată în nenumărate colecții de obiecte. Și întrebarea care ți se naște în minte: ce-a fost mai întîi, viața sau literatura? Artificiul narativ prin care Pamuk te pregătește din paginile cărții pentru vizita reală la muzeu este admirabil, ca și cum ai privi într-un șir de oglinzi care se reflectă unele în altele la nesfîrșit. Am ieșit de acolo tulburată, ca dintr-un vis, cu senzația că literatura aduce după ea realitatea, și nu invers. Apoi am luat-o în sus pe stradă și am intrat în cîteva magazine de antichități, unde am descoperit grămezi de obiecte asemănătoare – broșe, solnițe, tacîmuri, inele...

În Turcia, nu e politicos să refuzi ceaiul

Peste 300 de ochișori curioși ațintiți asupra mea. Și emoția că vorbele mele trebuie să ajungă la copiii ăștia, strînși special pentru mine în sala de festivități a școlii Gazi Yașargil, într-o limbă străină. O poveste tradusă în turcă prin engleză, un public total necunoscut. În România nu am fost niciodată în vreo școală cu cartea mea – în afara unei ore în cadrul săptămînii Școala Altfel, la clasa fetiței mele. Stau cu directorul școlii, în biroul lui, răspunzîndu-i la întrebările despre România. Curiozitățile sînt previzibile: care e adevărul despre Vlad Țepeș, chiar era el Dracula? Care e treaba cu Moldova și Republica Moldova, sînt același lucru? Directorul îmi arată o poză cu Țepeș găsită pe Google, îl lămuresc că e o legendă, mă privește oarecum dezamăgit. În sala de festivități, ne așteaptă copiii între 7 și 10 ani, cuminți, curioși și dornici de interacțiune. Urcă pe scenă și răspund fără trac la întrebările mele despre timp; la sfîrșit, aproape toți ridică mîna să-mi pună și ei întrebări, ceea ce se va întîmpla și în toate celelalte școli. Portretul lui Atatürk și imnul național domnesc deasupra tuturor, în toate cabinetele directorilor de școală și în toate sălile de festivități. La sfîrșitul evenimentului primesc flori și mă fotografiez cu directorul și cîțiva profesori, într-o atmosferă care-mi amintește cumva de anii '80 de la noi.

Seara dansăm la etajul unui restaurant din Istiklal, împreună cu staff-ul festivalului.

Următoarea școală se numește Bahçelievler Gökkusagi și e o școală privată, pe model Cambridge. Directoarea, în schimb, nu vorbește deloc engleză. În biroul ei sîntem serviți cu ceai – învăț că nu e frumos să refuz să beau ceai cu gazdele în Turcia. Vorbim puțin despre sistemul de învățămînt și apoi mergem la cantina elevilor pentru masa de prînz: supă de linte, năut cu carne, bulgur și iaurt. În sala de festivități, din nou sute de ochișori curioși. Elevii sînt extrem de calzi și dornici de comunicare, înțeleg engleza, mă întreabă despre copiii și cărțile mele, unii dintre ei declară că vor să devină scriitori și-mi cer sfaturi. Sînt curioși să afle „cîte ore îți ia să scrii o carte". Cînd află că poți lucra chiar și cîțiva ani la o singură carte, sînt uimiți. Păi, cum, și nu te plictisești? – se miră un băiețel. Primesc alte flori și ne fotografiem la sfîrșit de mai multe ori, sub eternul portret al lui Atatürk, mereu cu privirea îndreptată către un colț imaginar din stînga sus. Traducătoarea îmi explică amuzată că, deși există nenumărate ipostaze ale întemeietorului Turciei moderne, asta este poza oficială preferată, pentru că inspiră speranță. Mă întreabă dacă avem și noi un erou asemănător în România. Îi povestesc că nouă nu prea ne place să vedem fotografia aceluiași individ pe toți pereții și în toate instituțiile: ultima dată cînd ni s-a întîmplat asta, a fost un dictator. Voluntarele de la festival care mă însoțesc știu cîte ceva despre România; sînt studente la jurnalism, una dintre ele a publicat deja articole și proză scurtă în reviste din Turcia, cealaltă fotografiază. Nu sînt vremuri bune pentru jurnalism și libertatea de exprimare în Turcia, o știm cu toții, dar lucrul ăsta nu le oprește. Doar cu cîteva zile înainte de a ajunge acolo, doi jurnaliști au fost condamnați la închisoare pe motive politice. Cei de la festival nu vor să comenteze foarte mult situația; sînt întrebată, în schimb, dacă mi-a fost teamă să vin din pricina atacurilor care au avut loc în martie. Cîțiva scriitori și-au anulat participarea la festival din cauza asta. Mocnește un soi de tensiune, însă toată lumea vrea să-și continue viața cît mai normal. Piața Taksim și strada Istiklal sînt înțesate de lume, iar viața orașului nu pare să stea în loc: turiștii asaltează magazinele, vînzătorii ambulanți te îmbie cu scoici, porumb fiert și covrigi, cafenelele sînt pline. E paradisul fumătorilor. Se cîntă pe stradă. Uneori se încaieră oameni, tot pe stradă, dar se intervine repede. Micul tramvai de pe Istiklal își urmează cursul, vapoarele împînzesc Bosforul dintr-o parte în alta, ducînd oamenii din Asia în Europa (mulți dintre cei care lucrează în partea europeană locuiesc, de fapt, în partea asiatică, unde este mai liniște, mai verde și mai ieftin), turiștii se desfată cu *dürüm kebap*, *dondurma* și baclava, e un iureș continuu căruia nu-i poți rezista.

În Turcia, nu e bine să lungești logodna

A treia școală e și cea mai interesantă: Handan Ziya Öniș, dintr-o parte a cartierului Șișli locuită de o comunitate de romi. După trei ceaiuri cu directoarea școlii, aș vrea să ies din școală, să o iau la pas prin cartier, dar nu sînt lăsată să părăsesc incinta. Mi se spune că împrejurimile sînt periculoase. Așa că mergem să mîncăm prînzul într-o cameră specială și fascinantă, un fel de Istanbul în miniatură, cu colțuri tematice. Povestea acestei camere e înduioșătoare, iar directoarea mi-o spune cu mîndrie: copiii care vin la școală (cei care nu abandonează școala pentru a munci...) sînt atît de săraci, încît nu au ieșit niciodată din cartier. Habar n-au cît de mare și frumos e Istanbulul și probabil mulți dintre ei nu vor ști niciodată. Așa că soluția a fost să le aducă orașul în școală: după ce s-au luptat să obțină fonduri private, au amenajat o cameră specială unde se țin cursuri despre oraș și în care copiii pot vedea o machetă enormă, plus cîteva colțuri tematice înfățișînd clădiri sau locuri emblematice. Macheta e într-adevăr reușită, e ca și cum ai privi Istanbulul din avion și înțelegi, în sfîrșit, cît de întins și de divers e. Recunosc gara mea preferată: e acolo, cu toate detaliile ei, pe țărmul asiatic al Bosforului.

Mîncăm spanac cu smîntînă și, desigur, supă de linte, înainte de ultimul meu eveniment școlar – cel mai cald dintre toate. Cînd intru în sală, copiii aplaudă, iar un băiețel performează un număr de rap pe scenă; îmi cedează repede microfonul. N-au chef să asculte povești din cărți, așa că schimb placa și le povestesc despre mine, despre copilărie, despre ce înseamnă să scrii povești. Toți par să aibă o nevoie imensă de atenție și afecțiune, se îmbulzesc la poză în spatele meu, vor să mă atingă, îmi strîng mîna, spunîndu-mi numele lor. După eveniment, stau la povești cu directoarea adjunctă despre... bărbați. Are biroul plin cu ghivece de flori, o amintire de la fostul logodnic. E necăsătorită și-mi povestește că nu e bine să lungești prea mult logodna și că florile nu pot înlocui lucrurile care nu merg într-o relație. Nu apuc să văd cartierul, mă urc direct în mașina care mă duce la Muzeul de Arheologie, unde ne reunim, toți scriitorii participanți la festival. Ceilalți autori pentru copii spun că li s-au anulat evenimentele din școlile publice din ziua respectivă. Sînt mirați și șușotesc despre o posibilă manevră politică. Directorul festivalului infirmă zvonurile și spune că sînt probleme interne care țin de administrația fiecărei școli. Se pare că sînt singura care a avut întîlniri cu copiii în școli în ziua cu pricina; se fac glume că sînt din România și nu prezint, deci, vreun pericol. Scriitorii europeni sînt mirați că în România nu există programe naționale de lectură în școli (există țări unde autorii pentru copii sînt plătiți pentru asta) sau agenți literari care să ne reprezinte pe piața internațională. Seara dansăm la etajul unui restaurant din Istiklal, împreună cu staff-ul festivalului, iar a doua zi ne risipim fiecare în țara lui, imaginîndu-ne că am descifrat cîte ceva din misterul acestui oraș imens și tumultuos, adevăratul personaj principal al romanelor lui Orhan Pamuk.

***Adina Rosetti** este jurnalistă și scriitoare. Cea mai recentă carte publicată:* De ce zboară vrăjitoarele pe cozi de mătură?, *Editura Curtea Veche, 2016.*

Unde-s doi, puterea (vinului) creşte

– interviu cu Marinela Vasilica ARDELEAN –

***Marinela Vasilica Ardelean** are o carieră internaţională ca specialistă în strategia vînzării de vinuri, fiind în acelaşi timp degustătoare de vinuri şi vinuri spumante pentru concursuri şi ghiduri internaţionale. A absolvit mai multe cursuri şi înalte şcoli în domeniu în Italia, Franţa şi China. Este profesoară la Italian Chef Academy din Roma, iar în 2014 a primit titluri precum Cel mai bun somelier din România şi Dame Chevalier des Coteaux du Champagne în Franţa. Cu un termen care nu e folosit în limba română, în esenţă, am putea spune că este critic de vin. Autoare a unui ghid al vinurilor româneşti şi a unei cărţi în care sînt asociate vinuri româneşti cu preparate culinare italiene, e preocupată de prezentul şi viitorul vinurilor noastre.*

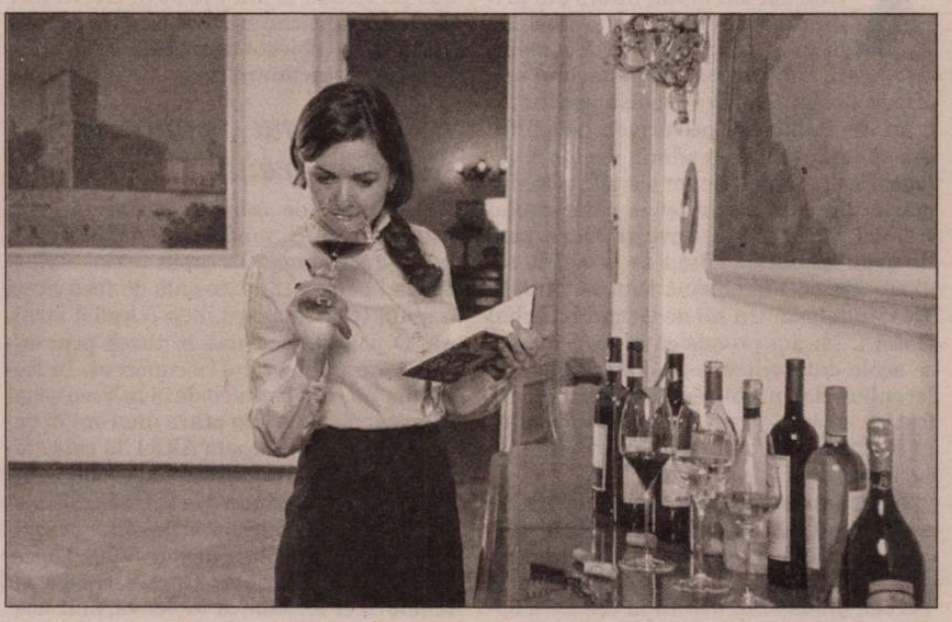

V-aţi propus un obiectiv pe cît de frumos, pe atît de complicat (bănuiesc), acela de a promova vinurile româneşti pe pieţele internaţionale. Care-i planul dvs. şi cum merg lucrurile?

Pentru a putea vorbi despre acest lucru, cred că mai întîi trebuie să vedem care este situaţia în ţară. Am început să descopăr vinurile româneşti într-o perioadă în care îmi petreceam 99% din timp în afara României. Prima carte pe care am scris-o, *50 de vinuri româneşti întîlnesc 50 de preparate culinare italiene,* m-a adus mai aproape de vinurile româneşti şi de producătorii acestora. Fiindcă nu putem vorbi doar despre vinuri, trebuie să vorbim şi despre producători, adică despre oameni. Trebuie să înţelegem ce îşi doresc ei, care le sînt interesele şi, deci, care este adevăratul potenţial al calităţii vinurilor româneşti. Noi avem un teritoriu absolut extraordinar, din punct de vedere al *terroir*-ului şi al istoriei viticulturii. Dar ne lipseşte o experienţă a generaţiilor care să ducă totul mai departe. S-au tot făcut achiziţii şi replantări foarte multe, iar acum ne aflăm într-un moment în care lucrurile se decid. Un moment cînd pentru mine e important de înţeles care este armata cu care vrem să facem cunoscute vinurile noastre şi implicit România, ca ţară producătoare de excelenţă în materie de vinuri. Şi ceea ce descopăr mă bucură foarte mult, pentru că, dacă la început, domeniul acesta era mai mult o formă de business, acum încep să se simtă o dorinţă, o ambiţie şi o pasiune pentru vin, pentru viticultură. Fără asta ar fi imposibil să ne atingem obiectivul şi din punct de vedere al recunoaşterii, dar şi din punctul de vedere al evoluţiei calităţii vinurilor româneşti.

Cînd vorbim de vinurile româneşti ne referim la vinurile care se produc în România, fie ele soiuri internaţionale sau locale?

Ar fi foarte interesant de a stabili ce înseamnă *autohton*. Noi vorbim uneori despre *autohton* cu referire la soiurile noastre specifice de tipul *fetească neagră* sau *fetească regală*. Eu consider că aici trebuie luate în considerare, în egală măsură, şi soiurile internaţionale precum *cabernet* sau *merlot,* despre care s-a demonstrat că, produse pe teritoriul României, se pot prezenta la acelaşi nivel cu vinurile cele mai premiate din alte ţări. Termenul *autohton* e foarte interpretabil, chiar dacă dicţionarul ar spune altceva. Eu aş face o comparaţie cu ideea unui copil adoptat. Pînă la urmă, copilul e al familiei respective sau va rămîne toată viaţa doar un copil *adoptat?* La fel este şi cu soiul autohton, care se poate integra uneori chiar mai bine decît copilul natural. Depinde de cum a fost integrat soiul respectiv. De exemplu, *merlot* are nişte rezultate extraordinare pe teritoriul românesc, la fel şi *sauvignon blanc.* Iar noi trebuie să demonstrăm că avem stofă pentru a face şi soiuri autohtone (în sensul restrîns al termenului), cît şi soiuri internaţionale. Cu atît mai mult cu cît, deocamdată, ne e mai uşor să comunicăm ceva ce se leagă de internaţional. Uneori poate fi mai complicat să vorbim despre *fetească neagră* sau *regală*. Nu avem încă suficientă experienţă pentru a comunica la nivel internaţional unicitatea vinurilor româneşti. Este important să încurajăm şi să dezvoltăm soiurile autohtone, dar în nici un caz nu trebuie să ne despărţim de cele internaţionale. Calitatea acestora trebuie îmbunătăţită în mod constant şi să fim din ce în ce mai competitivi la raportul calitate/preţ.

Care vi se par cele mai mari obstacole în această încercare de promovare a vinurilor româneşti?

În primul rînd, lipseşte o unitate a producătorilor. Ar trebui să se unească un număr cît mai mare de producători şi să promoveze aceeaşi idee, să avem o strategie comună. Şi nu pentru un an, doi, trei, ci pentru minimum zece ani de zile. Comunicăm destul de greu între noi din diverse motive, lipsă de încredere, lipsă de experienţă... Încă nu conştientizăm cît este de important acest lucru. Numărul producătorilor de vin în România este încă relativ mic.Trebuie să lucrăm la imaginea brand-ului *Made in Romania* (de fapt, ăsta e unul din primele obstacole pe care vinurile româneşti le întîmpină în străinătate). În al doilea rînd e vorba, cum spuneam, de o misiune, de o viziune, de o strategie, care ne lipsesc deocamdată. Chiar dacă instituţiile şi statul şi-ar fi dorit să întreprindă un astfel de proiect, pînă la urmă nu s-a reuşit.

„Avem un teritoriu absolut extraordinar, din punct de vedere al terroir-*ului."*

Poate că producătorilor încă le sună prost ideea de punere în comun a ceva, de asociere?

Eu cred că e foarte important să înţelegem ce înseamnă echipă. Pînă la urmă, acest concept se aplică la orice şi cu atît mai mult în materie de vinuri, unde trebuie să găseşti complementaritate. Există reticenţe şi pentru că nu avem suficientă experienţă în ceea ce înseamnă unitate în acest sens, dar e şi caracterul românului. Chiar dacă noi spunem că unde-s doi puterea creşte, nu sîntem ambasadori în aplicarea acestui proverb. Cred că avem nevoie şi de mai multă încredere. De ce ar vrea un producător să facă un vin de calitate, dacă consumatorul nu este capabil să-l recunoască, să-l aprecieze şi să şi-l dorească? Depinde de noi toţi să susţinem această implicare majoră a producătorilor de a face mai multă calitate şi de a evolua. Noi, consumatorii, trebuie să respingem mediocritatea.

Nu pot să nu întreb: ce ar trebui să ştie un consumator obişnuit, care nu e specialist, dar căruia îi place vinul, atunci cînd se află într-un magazin de vinuri sau într-un supermarket şi vrea să aleagă o sticlă?

E foarte important să avem o idee generală asupra României din punct de vedere al soiurilor, al producătorilor sau al podgoriilor. Cunoscînd puţin lucrurile astea, vom şti că în Dealu Mare avem vinuri ceva mai structurate, cu un corp mai bine definit, că în partea de vest vinurile încep să fie mai fine, mai elegante şi cu o structură moderată, că în Vrancea aromaticitatea e mai generoasă mulţumită soiurilor cum sînt Şarba, Plăvaia sau Galbena de Odobeşti. Aceste informaţii ar trebui transmise şi prin facultăţi. Susţinem mereu că România are unul din cele mai mari potenţialuri în acest domeniu, dar ce facem din punctul de vedere al culturii? Cum transmitem asta tinerilor? Pînă la urmă, aici e vorba de o educaţie, nu este vorba doar despre o băutură. Vinul poate spune multe despre istoria şi despre cultura noastră.

Am aflat că şi în domeniul vinurilor spumante România ar avea un potenţial important care, deocamdată, însă, nu e destul de bine valorificat. V-aş întreba ce părere aveţi despre asta, fiindcă ştiu sînteţi specialistă şi în şampanii şi vinuri spumante.

Ţin pumnii strînşi producătorilor. În *The Wine Book of Romania* – ghidul pe care l-am realizat într-o primă ediţie anul trecut – n-a fost nici un spumant de cinci stele. În materie de spumante am multe aşteptări şi eu cred că România are un potenţial foarte mare, dar şi un trecut important. Ceea ce pune România pe primele locuri din punct de vedere al potenţialului la nivel internaţional este diversitatea. Putem obţine un spumant excelent atît în Banat, Crişana, cît şi în Muntenia. Dar consumatorii din România de-abia acum au început să acorde o atenţie deosebită spumantelor. Categoria de produse de tip *Prosecco* a determinat publicul să consume spumante nu doar de Crăciun, Revelion sau aniversări, ci şi în zile oarecare, în momente oarecare. Au încurajat în acelaşi timp şi producătorii să le acorde mai multă atenţie. Aşa se face că în a doua ediţie a ghidului *The Wine Book of Romania* vor fi mai multe spumante, unele chiar produse la Cotnari sau la Dealu Mare. Consumatorii sînt cei care vor putea să-i motiveze pe producători şi să contribuie activ la evoluţia calităţii.

Aţi organizat recent un festival al vinului la Bucureşti, într-o primă ediţie. Cum a ieşit?

RO-Wine – The Wine Festival of Romania, cum s-a numit, a ieşit foarte bine şi l-aş cita pe unul dintre expozanţi, Herbert Szasz, care spunea: „Este pentru prima dată cînd am un sentiment de fericire cînd vin de la un festival de vin în România. Un festival curat, unde nu există «cuşti» pentru reprezentanţi. Este doar o grădină comună unde toţi se privesc şi vorbesc între ei. Asta mi-a plăcut mult, cum producătorii sau reprezentanţii lor au degustat unii de la alţii, fără să le fie ruşine să întrebe despre vinuri." Mesaje ca acesta au fost numeroase şi mă bucură mult acest lucru. Cu ajutorul unei comisii de degustare am selectat maximum cinci vinuri de la fiecare cramă. Au putut să participe doar producătorii care au fost invitaţi. Toţi au avut acelaşi model de stand, aceeaşi imagine, indiferent că erau mai mari sau mai mici, că erau foarte cunoscuţi sau necunoscuţi.

Cărţile pe care le-aţi scris arată splendid, sînt ca nişte albume impresionante, dar, dincolo de aspect, conţinutul e interesant şi util. Într-una din ele, destinată în mod special publicului din Italia, aţi asociat 50 de vinuri româneşti cu 50 de preparate culinare italiene. Cum se fac asocierile astea? Cum decurge procesul ăsta de creaţie, fiindcă pînă la urmă asta e? Cît e vorba de reguli şi cît de inventivitate?

Cred că ne-ar trebui cîteva numere din *Dilema veche* pentru a putea desluşi cîteva secrete utile care, odată cunoscute, vor face ca mesele să ceară aproape neapărat şi un vin alături. De ce şi cum am reuşit să fac acest lucru? La Italian Chef Academy din Roma, unde predau de cinci ani de zile cultura şampaniei, mulţi dintre colegii mei sînt bucătari sau chiar proprietari de restaurante care au stele Michelin. Am făcut o asociere între vinurile româneşti, care nu sînt cele mai cunoscute din lume, şi gastronomia italiană, care e una dintre cele mai de succes, poate cea mai de succes din lume. Şi nu am luat orice bucătărie italiană. Din cele 18 restaurante la care m-am referit, 12 sînt cu stele Michelin. Întîi am ales vinurile şi pe urmă preparatele. Bazîndu-mă pe cunoştinţele acumulate în tehnica asocierii preparatelor cu vinul, am reuşit să fac această asociere într-o carte unde nu am pus reţetele, ci doar ingredientele, pentru a putea justifica asocierea, şi am transmis la fiecare preparat cîteva elemente care să vorbească despre cultură, cum ar fi cîteva curiozităţi

despre orez, despre ton etc. De asta cred eu că avem nevoie ca să ne îmbogățim și ca să ni se facă și mai multă foame de curiozități, de cunoștințe și de cultură. Cît despre reguli, la cursurile pe care le-am urmat eu, ni s-a spus că nu există reguli, ci doar puncte de referință. E ca la școala de șoferi, unde te învață semnele de circulație, dar tu vei conduce și te vei adapta după cum îți place, după propriul temperament și stil. La fel e și în combinarea dintre mîncare și vin. Odată ce cunoaștem aceste puncte de referință sau reguli, care uneori merită să fie încălcate pentru că altfel n-avem satisfacție, aplicarea creativității (sau încălcarea acestor reguli) devine elementul de bază pentru a obține surpriza, rezultatul, care în cele din urmă trebuie să fie superior celor două elemente (mîncare și vin) luate separat. Cele două trebuie să se pună în valoare reciproc. Pentru a face o fotografie generală și scurtă, asocierea mîncare – vin se poate face prin două modalități: concordanță și contrast. Concordanță este, de exemplu, asocierea unui desert cu un vin dulce. Contrast este, de pildă, dulce cu iute. Mie, de exemplu, îmi place deseori să încalc principii de genul carnea roșie merge cu vinul roșu. Cînd se enunță așa un principiu, de obicei nu se iau în considerare detaliile, iar amănuntele sînt de multe ori, cum bine știm, cele mai importante. Ei bine, cum este gătită acea carne roșie? E preparată medium și e mai fragedă? Parcă ți se topește în gură? Înseamnă că și un vin alb ar merge foarte bine. Important este ca el să aibă o structură suficient de bine conturată și alcoolul să nu fie timid, adică să fie undeva pe la 13-13,5 grade. Atunci, sigur ne vom bucura de o asociere reușită (pentru că asociere perfectă nu există) între carnea roșie și vinul alb.

Cum privesc berea specialiștii și producătorii de vin?

Am început să apreciez din ce în ce mai mult berea la concursurile de vin, la care jurizez. De cele mai multe ori, după o zi încărcată, cu aproximativ o sută de vinuri degustate, o bere s-a dovedit a fi deseori cea mai bună alegere. Eu cred că fiecare băutură are momentul ei, dacă știm cum s-o apreciem și cum s-o servim. Nu văd o concurență reală între bere și vin. E bună și o bere rece la timpul ei, tot așa cum e bun vinul servit în paharul potrivit și la temperatura ideală.

„Asocierea mîncare – vin se poate face prin două modalități: concordanță și contrast."

Care este nivelul școlilor din România în domeniul vinurilor?

Ca în mai toate domeniile din România, și la acest capitol vreau să cred că lucrurile încep să se așeze. Din păcate, încă există cursuri de două-trei săptămîni la finalul cărora se oferă diploma de somelier, ceea ce dăunează acestei profesii, în condițiile în care există și somelieri care chiar au studiat cîțiva ani de zile pentru același titlu. Calitatea și imaginea vinului sînt strîns legate de competența persoanelor care lucrează în industrie. Dar chiar dacă nu avem meseria de oenolog în țară (nu avem încă facultăți care să ofere diplomă de oenolog, ci doar de vinificator și pivnicer), avem profesioniști care fac vinuri, cu rezultate extraordinare. Avem talente care trebuie cunoscute și puse în valoare la fel ca și vinurile. Avem doamne cu un aport foarte important în industria vinului românesc. Deseori, lumea se întreabă, și eu sînt întrebată: cum e să fii femeie în lumea vinului, într-o lume a bărbaților? Eu cred că sînt destul de multe femei, doar că nu sînt foarte cunoscute.

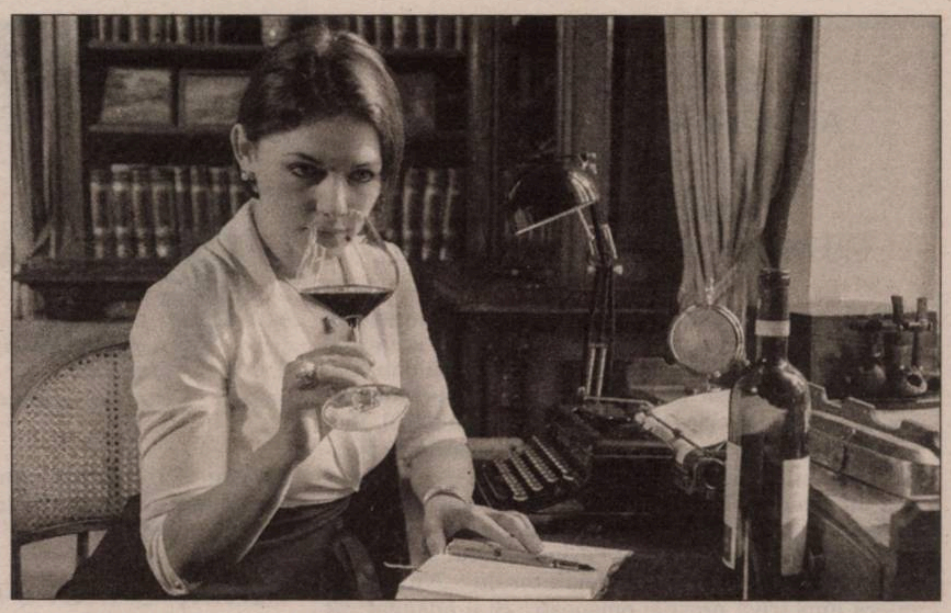

Cît credeți că ar mai putea dura această etapă de început sau de tranziție? Vom ieși din ea sau vom rămîne așa, veșnic?

Îmi place să cred că ne aflăm într-o perioadă de renaștere, în care nu doar că am întors pagina, ci am schimbat chiar capitolul. E un moment foarte important, în care nu ne mai putem permite să greșim. Sîntem deja în întîrziere și cred că în perioada imediat următoare, asta însemnînd trei-cinci ani de zile, vor fi actualizări importante nu doar din punct de vedere al calității vinului, ci și al producătorilor de pe teritoriul țării. Sînt mulți care au investit în podgorii și încă nu au făcut o cramă sau nu au decis să fie activi în ce privește producția de vin. N-au considerat că este momentul oportun, au simțit și ei că este o perioadă de tranziție. Cred că în perioada următoare se vor așeza mai bine lucrurile. Etapa actuală se va termina, vom dobîndi mai multă încredere și vom înțelege ce e mai bine de făcut. Vom accepta pînă la urmă că trebuie să ne unim, pentru că nu avem de ales. Un prim mesaj pe care cred că l-am putut transmite în această direcție a fost și RO-Wine – The Wine Festival of Romania, unde au venit 35 de producători din România, care au reușit să dialogheze între ei, să-și deguste vinurile și să socializeze mai bine. Pînă la urmă, vinul înseamnă și prietenie. Nu doar între consumatori, ci și între producători, chiar dacă este greu și concurența e mare, iar ambiția și mai mare.

a consemnat Andrei MANOLESCU

PUBLICITATE

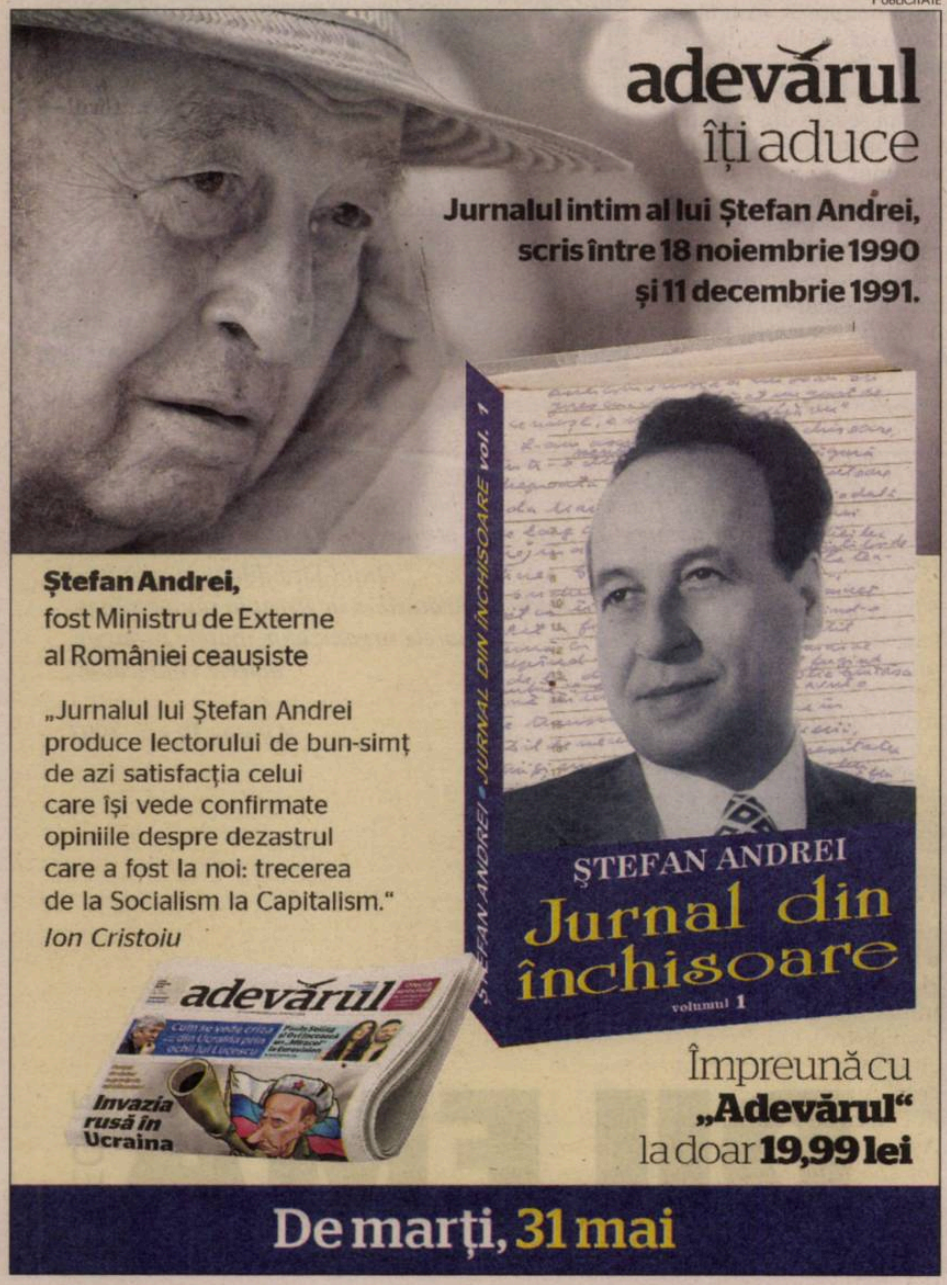

Cu ochii-n 3,14

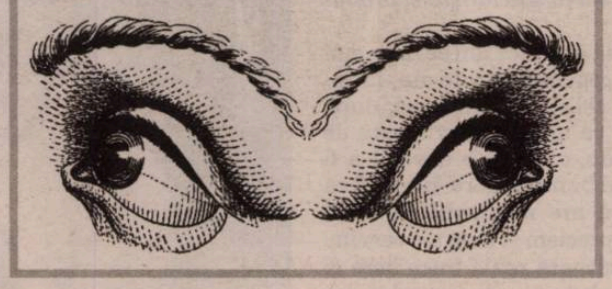

DIN ORICE UNGHI AI ABORDA ACEASTĂ FRAZĂ, NOI VĂ DESCHIDEM O NOUĂ CREȘTERE, CU MIROSURI ȘI CULORI LOCALE

■ Un cuplu romantic a decis să se scalde noaptea, sub clar de lună, în ape periculoase. Nu mai adînci de un metru, apele lenește alese de cei doi scăldau maluri pe care semnele de avertizare că sînt pline de crocodili se văd din orice unghi ai aborda scăldatul. Inevitabilul s-a produs: sub privirile îngrozite ale tipului, iubita lui a fost înșfăcată. A încercat să o salveze, dar nu a reușit. Trupul ei a fost căutat zile la rînd și nu s-a mai putut găsi nimic. O dezbatere civică s-a iscat imediat. Un membru al Parlamentului australian a spus punctul de vedere al legiuitorului: „Nu poți legifera împotriva prostiei omenești". Și a adăugat: *„If you go in swimming at 10 o'clock at night, you're going to get consumed".* Las citatul în engleză pentru că sună savuros. (**S. V.**)

■ Pînă veți termina de citit această frază, 50 de milioane din celulele corpului dvs. vor fi murit și vor fi fost deja înlocuite. *Stay calm and keep living!* (**M. C.**)

■ Am cumpărat un telefon tip „fix" de la casieria UPC, pentru care primit bon fiscal pentru suma de lei 35. Alăturat, un proces-verbal de „Predare-Primire" echipament. „Ce să fac cu ăsta?" „Să-l semnați." „Păi, telefonul l-am cumpărat." „N-are-a face, noi trebuie să vă deschidem o nouă linie telefonică cu echipamentul nostru." „N-am nevoie de încă o linie telefonică, rămîn pe cea veche, doar înlocuiesc aparatul, care e tot al meu, nu e închiriat de la dvs." „Nu se poate, noi vă deschidem o nouă linie, plătiți 1 leu lunar, pe care însă vi-l scădem lună de lună... o să vedeți!" N-am mai avut „pacienta" să văd minunea lună de lună. Am returnat aparatul. Mi s-a spus că mi se virează contravaloarea în contul lunii viitoare de abonament. Aștept s-o văd și pe-asta! (**R. M.**)

■ Am constatat, ascultînd emisiunile electorale la Radio România Actualități, că mai mulți candidați la funcția de primar, din diverse localități, erau preocupați de scăderea natalității. Și își doreau ca localitățile respective să aibă, în timpul mandatului lor, o creștere demografică. Ce i-o fi apucat? Ce afacere o mai fi și asta? Oare se pot face copii pe fonduri europene? (**M. V.**)

■ Cel mai tare anunț promoțional l-am auzit la un radio local mergînd prin Vîlcea: „Spa cu duș emoțional în satul Măciuca". Se pare că dușul emoțional e unul care îmbină apa cu mirosuri și culori. Pe lîngă asta, la Măciuca poți face masaj cu pietre calde și împachetări în ciocolată, printre altele. (**I. P.**)

■ Zilele trecute am găsit la cutia poștală un fluturaș electoral în care unul dintre candidații la Primărie îmi dorea „Paște fericit". În aceeași zi, dintr-un magazin am cumpărat o apă minerală pe eticheta căreia scria, din nou, „Paște fericit". Am pus coincidența pe seama unui mesaj subliminal legat de alegerile locale, *via* „la paștele cailor". (**S. G.**)

PENTRU CĂ TOT S-A TERMINAT OMUL, CÎT DE MULT POȚI SĂ PIERZI ÎN LUMEA BETONULUI?

■ Pentru că tot s-a terminat Il Giro și stă să înceapă Tour de France, vreau să evoc aici o figură legendară, și anume pe cîștigătorul primei ediții a Turului Franței (din 1903), faimosul ciclist de origine italiană Maurice Garin. Succesul i se datorează antrenamentelor istovitoare, dar și regimului alimentar. De pildă, în timpul unei curse de anduranță de 24 de ore a îngurgitat următoarele: 19 litri de ciocolată caldă, șapte litri de ceai, opt ouă fierte, cafea cu șampanie, 45 de cotlete, cinci litri de tapioca, două kilograme de orez cu lapte, stridii. Sportivul a doborît de-a lungul carierei multe recorduri, dar cred că pe undeva ar trebui consemnate și performanțele astea de mare mîncău. (**M. M.**)

■ Poți scoate stomacul, splina, unul dintre rinichi, 80% din intestine și 75% din ficat și omul tot mai poate trăi. La ce bun piese de schimb?! (**M. C.**)

■ Jurnalistul Alexander von Schönburg se întîlnește cu Damien Hirst la un restaurant pentru un interviu: „Hirst își aprinde un Marlboro și mă întreabă: «Cît de mult poți să bei într-o singură noapte?!» «Am făcut armata la Marină, mă pot măsura cu oricine.» «Îți place sexul anal?» «Nu, mulțumesc.» «Ia să încerci, o dată. În definitiv, toate găurile sînt la fel.» Scurtă pauză. «Cum o ai, mare, mică?»... Apoi scoate din buzunarul hainei un obiect mic, mai precis un porc din lemn: «Porcul ăsta înseamnă extraordinar de mult pentru mine. Azi-noapte i-am rupt capul, cu dinții.» Figurina mai păstra urmele dinților. Și Hirst se întoarce către un domn în vîrstă, de la masa vecină: «Vreți să fie al dvs.?» «Nu, vă mulțumesc, nu-mi-l doresc», spune domnul politicos, fără să aibă habar că tocmai refuzase un Hirst autentic." – din volumul *Înalta societate,* Editura Baroque Books & Arts. (**M. C.**)

■ „Să pierzi în greutate ar trebui să fie ca și cum ți-ai pierde virginitatea: odată ce ai pierdut-o să n-o mai recuperezi niciodată. Nu vă mai mințiți, faceți sport!" Acesta este sloganul unei campanii publicitare făcute de o sală de fitness din Yvelines, care a pus net-ul pe jar. În timpul ăsta, la Cluj, dau peste un magazin de haine care își întîmpină clientele cu mesajul atît de prietenos și pentru noi, plinuțele". Tonul face toată muzica. (**A. M. S.**)

■ „Dezastru în lumea artei: un băiețel distruge o statuie lego în valoare de 10.000 de lire sterline" – titrează BBC. O figurină uriașă, pe nume Nick, din filmul *Zootopia,* a fost făcută țăndări de un copil de patru ani, la numai cîteva ore de la deschiderea unei expoziții din China. Nu mi se pare un dezastru, cu atît mai puțin în țara în care o replică se poate face așa de ușor. (**M. P.**)

■ Pe o stradă liniștită din Strasbourg, oferta unui „specialist al betonului decorativ exterior și interior": beton imprimat – beton ceruit – beton dezactivat – beton măturat – beton milimetric. Iar ceva mai încolo poți apela (dacă nu ești interesat de betoane) la serviciile unui „educator canin comportamentalist". (**D. S.**)

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **643** ■ 16-22 iunie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Adina POPESCU
portrete din mers
20

ANDREI PLEȘU
„3,14 ca măsură a lumii“
pagina **3**

ANDREI MANOLESCU
„Cel mai mare boxer din toate timpurile“
pagina **8**

TEODOR TIȚĂ
„Clotilde. Avertisment“
pagina **12**

„Pîine și Mîine“

O dezvoltare normală pentru copiii de la sate

„Cuvîntul progres *nu va avea nici un sens atîta vreme cît vor exista copii nefericiți.“*

ALBERT EINSTEIN

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 642

Articolul lui Andrei Pleşu,
„Ce ştii să faci?"

Cu faptul că politicienii sînt insuficient pregătiţi sînt de acord. Nu însă şi cu faptul că un bun meseriaş are ce căuta în politică şi va fi un cîştig pentru societatea românească – chiar şi dacă nu vorbim de cizmari, ci de excelenţi medici care sînt incompetenţi ca administratori. Un director de spital ar trebui să atragă sponsorizări (că în minister nu prea ai baza ca să dotezi spitalul cu aparatura bună). Nu e nici un curs la Medicină cu o asemenea temă, din cîte ştiu eu. Primarii ar trebui să fie buni administratori. Executivul, în general, ar trebui să aibă buni administratori. Bunii administratori, de multe ori, sînt îngrozitori ca meseriaşi de orice fel, şi viceversa. Executivul ar trebui să aibă cît mai mulţi manageri de succes. Majoritatea managerilor de succes nu ştiu să facă „ceva" – un produs finit –, ci ştiu să se înconjoare de oameni competenţi şi să „vîndă" diverse (idei, produse, nimic într-un pachet frumos). Ştiu să organizeze contracte, să ţină din scurt juridicul şi banii, să prioritizeze probleme care nu sînt musai din domeniul lor de competenţă.

Eu, în general, nu-i „cred" pe politicienii fără activitate în societatea civilă – ştiu că sună propagandistic pentru un anume partid ceva mai nou înfiinţat, dar e o părere mai veche de-a mea: cine nu a încercat să facă ceva pentru comunitate în mod voluntar vrea puterea pentru sine, nu pentru a îmbunătăţi viaţa comunităţii.

Da, mă dezămăgesc rezultatele alegerilor, însă înţeleg că nu aveau cum altfel să iasă. PSD-ul are întotdeauna o bază constantă de alegători, care votează întotdeauna cu PSD-ul: nu sînt mofturoşi, sînt greu de scandalizat, le place de Negoiţă pentru că le-a renovat blocul gratis, merg la vot. Electoratul de centru-dreapta e însă mofturos şi aşa a fost întotdeauna – vrea integritate, vrea credibilitate, vrea discurs politicos şi coerent, vrea experienţă de diferite feluri, vrea să nu îl minţi, să nu pari incompetent, prost, intolerant, lacom, nesimţit. Şi dacă nu l-ai convins, eşti *out* – fie nu te votează, fie nici măcar nu vine la vot.

De altfel, cu alegeri într-un singur tur de scrutiny, acest rezultat e întotdeauna previzibil (stînga cîştigă). Asta este structura electoratului, iar PSD-ul e foarte conştient de acest lucru. Că „dreapta" a fost „fraieră", nu s-a prins la timp de capcana singurului tur de scrutin şi nu şi-a căutat cea mai credibilă umbrelă, aşa cum a făcut cu Iohannis – e numai vina lor.

Citisem pe undeva că se făcuse un experiment cu matematicieni afiliaţi politic – le-au dat probleme de rezolvat, le-au rezolvat corect. Le-au dat acelaşi tip de probleme, dar formulate astfel încît să rezulte că partidul preferat a greşit/furat/minţit: au greşit problemele, i-a sabotat subconştientul. Cam aşa şi cu electoratul – credem ce vrem să credem, mai ales că avem ce crede şi despre unii, şi despre ceilalţi.

Nu reproşaţi, dle Pleşu, electoratului de stînga că nu e electorat de dreapta. Pentru că nu e şi nici nu va fi în următorii 15 ani (cu puţin ghinion, chiar 20, deşi la cum merge sistemul de sănătate, mai probabil 15). Demografia are, însă, legile sale.

adăugat de corindrum

Dilema veche vă propune

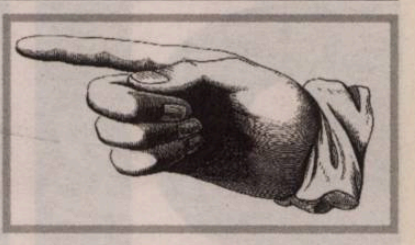

■ Pentru seri relaxate de vară, cînd aveţi chef să lînceziţi la televizor, cu sonorul în surdină, recomand Fine Living, un canal despre, probabil, una dintre cele mai bune lumi posibile, unde nimic rău nu se poate întîmpla. „Vînători" de case în Caraibe şi Hawaii, locuinţe excentrice, renovări imposibile, schimbări de look, reţete pentru o viaţă echilibrată, jucători de golf, lux, călătorii. (Adina Popescu)

■ Magazinul Pierrot, de pe lîngă Biserica Albă – pentru cei cărora le plac obiectele frumoase şi inutile, aici mai rafinate decît în altă parte, de genul: urşi, îngeri, pisici, inimi, dar şi căni, vase, ceasuri... (Iaromira Popovici)

■ Cea de-a IV-a ediţie SoNoRo Conac, care prefaţează festivalul omonim autumnal, şi-a definitivat agenda: Centrul Cultural Castel Sîncrai din Sîncrai, jud. Alba (13 iunie); Castelul Gyulay Ferencz din Mintia, jud. Hunedoara (14 iunie); Muzeul de Artă din Craiova, jud. Dolj (15 iunie); Biserica Foritficată şi Casa Kraus, Criţ, jud. Braşov (23 iulie); Casa cu Blazoane, Chiojdu, jud. Buzău (24 iulie); Conacul Domniţei Ralu, Chiţorani, jud. Prahova (25 iulie); Biserica Fortificată, Ilieni, jud. Covasna (29 iulie); Casa de Oaspeţi a Prinţului de Wales, Valea Zălanului, jud. Covasna (6 august); Biserica Evanghelică de Confesiune Augustană din România, Cisnădioara, jud. Sibiu (14 septembrie); Cetatea Făgăraş, jud. Făgăraş (15 septembrie). Aşadar, prin intermediul muzicii recuperăm şi spaţii inedite – conace şi clădiri de patrimoniu din toată ţara ne invită la refacerea ambientului, a atmosferei, a mentalităţii... (Ruxandra Mihăilă)

■ Cartea Mirunei Runcan *Critica de teatru: încotro?* e o foarte bună aşezare în context a dezbaterii de veşnică actualitate despre autoritatea criticului şi o fină analiză a polemicilor deloc cordiale dintre critici şi creatori. Citiţi-o şi veţi învăţa nu numai cum să citiţi presa culturală, ci şi cum să priviţi pe scenă. A apărut la Presa Universitară Clujeană. (Matei Martin)

■ În întreaga nebunie cu alimentaţia sănătoasă, puţini înţeleg ce e bine şi ce nu e bine să mănînce. Cei care nu înţeleg, de regulă, n-au nici o vină. Ştirile dinspre specialişti sînt amestecate cu promovările, cu marketingul mai mult sau mai puţin mascat şi rezultă, aşa cum spuneam, un talmeş-balmeş. Reducînd discuţia la carne, se vorbeşte despre cum sînt crescuţi puii de găină cu hormoni de creştere, antibiotice şi la întuneric, dar şi despre grăsimea nesănătoasă a porcului, despre peştele de acvacultură care e hrănit cu azotaţi sau despre nu ştiu ce noi descoperiri descurajatoare privind carnea de vacă. Am aflat de la un specialist o soluţie, măcar pentru moment. Carnea de berbecuţ sau miel pînă într-un an (nu miel tînăr), care se găseşte, ce-i drept, mai scump, prin magazinele ţinute de turci sau arabi. Ar fi vorba de animale care sînt hrănite doar cu iarbă, prin România, pentru că nu pot fi furajate. Nu vreau să fac reclamă pentru turci sau arabi, dar carnea lor berbecuţ e într-adevăr foarte bună. Ştiu şi că unora nu le place. Le rămîne, atunci, calea vegetariană. Dar atenţie la pesticide şi la îngrăşămintele chimice. (Andrei Manolescu)

■ Joi, 16 iunie, ora 18, la Galeria SENSO, vernisajul expoziţiei de pictură şi grafică „Atelierul de vise" a artistei Anca Boeriu, „o expoziţie foarte personală, plină de trăiri emoţionante". (Dana Călinescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Mai pune mîna pe o carte!**
- **Brâncuşi**
- **Călători prin Bucureşti**

album dilematic Lucian Costin

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuţa PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIŢĂ ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicaţie auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

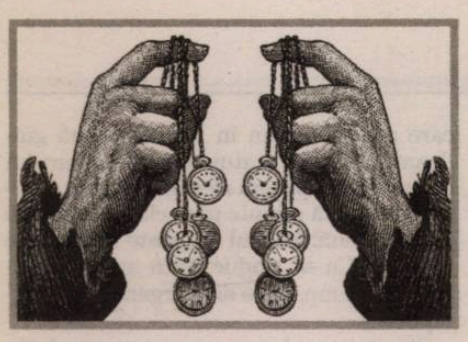

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

3,14 ca măsură a lumii

De mai multe zile, răsfoiesc vesel, entuziast și melancolic volumul *Cu ochii-n 3,14,* o antologie a textelor publicate, de optsprezece ani încoace, pe ultima pagină a *Dilemei vechi.* N-am fost martorul momentului inaugural al rubricii cu pricina, dar Mircea Vasilescu mi-a povestit, de curînd, cum au stat lucrurile: cîndva, în 1998, revista trebuia să plece la tipar, cînd s-a constatat, în ceasul al doisprezecelea, că o pagină întreagă rămăsese fără text. Lena Boiangiu a rezolvat criza, cerîndu-le tuturor membrilor redacției să scrie pe loc cîteva rînduri destinse despre orice. Echipa s-a executat, iar improvizația conjuncturală a devenit obicei. A intrat în funcțiune verva parșivă a lui Dan Stanciu, imaginația lui literară și vizuală, nutrite harnic de *prezența de spirit* a colaboratorilor. De la expresia „cu ochii-n patru“, indicînd privirea circulară a unei atenții atotveghetoare, s-a alunecat spre „cu ochii-n 3,14“. Întîmplare? Poantă? Program? Fapt e că rezultatul bate spre metafizică, în ciuda aparenței lui ludice. Prin acumulare, textele rubricii astfel intitulate au aspectul unui adevărat compendiu de epocă: o frescă, un inventar multicolor al lumii noastre, al vremurilor, al pitorescului și al bramburelii autohtone, al derizoriului monumental și al solemnităților derizorii în sosul cărora ne trecem viața.

În cele din urmă, am realizat că am dinainte o definiție „în act“ a publicației noastre. Ana Maria Sandu (căreia îi datorăm alcătuirea laborioasă și inteligentă a cărții) vorbește, în prefață, despre *„sentimentul 3,14“* al „dilematicilor“. Da, e un amestec expresiv de *bună administrare a atenției,* de interes prompt pentru *imediat* (dar cu distanța relativizantă pe care o dau umorul, uimirea, gustul pentru detaliu, emotivitatea bine temperată, curiozitatea difuză pentru tot ce oferă spectacolul imprevizibil al vieții cotidiene). Pe scurt, e vorba de ceea ce înseamnă, dincolo de sensul standardizat, „prezența de spirit“. Ni se propune un rezumat al realității *integrale:* cu nivelul ei de realitate „comună“, dar și cu palpitul neliniștitor al unei *infrarealități* obscure și, mai ales, cu aura năucitoare a unei combinații de absurd, stupoare și lirism care culminează în *suprarealitate*. Banalitatea însăși, faptul divers, accidentul zemos devin, toate laolaltă, misterioase. Trăim, s-ar zice, într-un fel de delir. Amuzant uneori, deprimant alteori, masiv și improbabil deopotrivă. Plictiseala este exclusă, dacă nu alegi somnolența. Îmi îngădui să spun că aceasta e contribuția, semnul distinctiv al *Dilemei,* în peisajul gazetăriei locale: pasiunea de a înregistra, acut, istoria trăită, fără fudulia unor sistematizări pripite, fără „detașări“ snoabe și „opțiuni“ tăioase, fără concesii, dar și fără constrîngeri teziste.

Cartea aceasta nu se poate povesti și tocmai de aceea nu poate fi lăsată din mînă. Fiecare „fragment“ e o surpriză și trimite spre un univers: replici auzite pe stradă sau în autobuz, afișe publicitare, nume de firme și de străzi, frînturi de vînzoleală politică, caraghioslîcuri de tip „Știați că...?“, anecdotică vertiginoasă, derapaje de presă, instantanee de cartier, citate sufocante, scene de piață și de budoar, Stalin și John Wayne, cerșetori dîmbovițeni și astronauți chinezi, revelații despre papagali și pisici, cazuri cronice de siluire a limbii și a logicii, mă rog, vorba patronului nostru: „Lume, lume, lume, criză teribilă, monșer!“ „3,14“ e, în chip spectaculos, tocmai „măsura“ acestei lumi. O măsură nemăsurabilă, dinamică, de neepuizat. Nu întîmplător, probabil, „3,14“ este un număr *irațional,* adică ireductibil la rigoarea unui raport explicit între alte două numere. În structura lui e subînțeleasă dimensiunea *infinitului,* de vreme ce implică o nesfîrșită și nesistematizabilă serie de zecimale. Așa cum se oglindește în „constanta“ 3,14, lumea ține – ca și 3,14 – mai curînd de sfera *transcendentului* decît de aceea a *algebricului*. Sîntem, așadar, cînd răsfoim această carte, în miezul însuși al realului, în evidența și în nebuloasa lui, în exaltanta lui bucurie și în apăsătoarea lui tristețe, în lumină și în clarobscur. O asemenea integratoare combinație nu e ușor de obținut. A reușit să o facă, cu grație și cu bună dispoziție, redacția *Dilemei*. Mă gîndesc, mai întîi, la generația spumoasă a fondatorilor (Magdalena Boiangiu, Tita Chiper, Alex. Leo Șerban), dar și la veterani și mai nou veniți, precum și la „soarta“ care i-a adus pe toți sub aceleași stele. Încă o dată mulțumesc Anei Maria Sandu pentru discernămînt și osteneală. Și minunatului Dan Stanciu pentru darurile lui, de care mi se pare, de ani și ani, că nu profit(ăm) destul...

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Naționalism, patriotism, cosmopolitism

IRES a publicat în ultimul număr din *Sinteza* principalele date ale sondajului „România – naționalism *versus* cosmopolitism“. Imaginea globală pe care o oferă este o versiune statistică a temei *Mîndru că sînt român*. În cifre, asta revine la 93% din populația României care răspunde „da“ la întrebarea „Dumneavoastră vă simțiți mîndru că sînteți român?“. Restul răspunsurilor vin să întregească acest „patriotism“: 88% se consideră patrioți, 84% declară că nu „s-au săturat de România“, ba chiar 59% declară că „România este o țară mai bună decît majoritatea celorlalte țări“ și că „lumea ar fi mai bună dacă cetățenii din celelalte țări ar semăna cu românii“. În mod ciudat, unele întrebări sînt însă „cu răspuns plătit“, ca să spun așa. De pildă: sînteți de acord cu afirmația că „tradițiile românești trebuie păstrate“? Păi, ce individ normal ar spune că tradițiile țării sale *nu* trebuie păstrate? Nu este deci de mirare că 98% din români sînt pentru păstrarea tradițiilor – deci sînt „tradiționaliști“ sau „naționaliști“? Problema pentru o cultură modernă nu este dacă trebuie să-și păstreze tradițiile, așa, în general, ci pe care dintre ele, cum și în ce fel. Dincolo de astfel de mici inadvertențe (după părerea mea) metodologice, studiul spune însă o serie de lucruri importante despre imaginea de sine a românilor la ora actuală. Cu o condiție însă: coroborarea, fie și minimală, a tuturor răspunsurilor și, eventual, a acestora cu alte studii similare.

Ce rezultă deci dacă depășim patriotismul de 93%? Iată cîteva constatări preliminare:

- Ca și în cazul credinței, cînd practic toți românii se declară credincioși, dar mult mai puțini afirmă că religia este importantă în viața lor, dacă 93% sînt mîndri că sînt români, doar 61% declară că faptul de a fi român este important pentru ei.
- 87% preferă să fie „cetățean al României decît al oricărei alte țări din lume“, însă doar 68% declară că „le-ar plăcea să trăiască în România“.
- Sîntem mîndri cu toții că sîntem români, dar sîntem mîndri doar de „arta și literatura“ (79%) și de „istoria“ noastră (69%), nu și de „tratamentul egal și corect al cetățenilor“ (21%), „felul în care funcționează democrația“ (17%) sau „realizările economice“ (8,5%).
- Mai mult, 82% din patrioții români nu consideră că țara lor „oferă un viitor sigur tineretului“, iar 59% sînt de părere că aceasta nu oferă cetățenilor săi nici măcar „un nivel de trai decent“.
- 62% din români nu sînt de acord cu interogația „Credeți că România ar trebui să primească mai mulți străini care să se stabilească aici?“. Este iarăși o întrebare ușor ambiguă: chiar așa, de ce ar *trebui* ca România să facă acest lucru? Prezentarea coroborează acest rezultat cu un altul: „doar 7% din cei chestionați cred că străinii care locuiesc în România au o influență foarte bună asupra țării noastre“. Ceea ce este foarte adevărat, doar că 65% au o părere bună și, dacă dihotomizăm răspunsurile pe influență bună/rea, rezultă că 72% din români consideră că influența străinilor este pozitivă, față de doar 19% care consideră că aceasta este una negativă. Fapt confirmat și de cei 87% din români care declară că au o părere bună despre cetățenii străini care trăiesc în România. Dar parțial contrazis de afirmația că „românii preiau prea multe modele din afară“, împărtășită de 67% din populație.

Morala fabulei? Una confuză, datorată doar în mică parte formulării unora dintre întrebări. Confuzia este, în primul rînd, în societate. Pe de o parte, studiul sugerează destul de clar că „patriotismul“ a devenit o dezirabilitate socială care cîștigă teren, dar care se exprimă, deocamdată, mai mult declamatoriu, revendicativ și abstract. În mare măsură, este și un „patriotism“ reactiv, mai exact, un „naționalism“ născut și din neîmplinirea speranțelor pe care oamenii și le-au pus în „europenizare“. Pe de altă parte, cînd vine vorba despre „viața reală“ (trai decent, egalitate de șanse, o economie și o democrație funcționale etc.), patrioții români încetează să mai fie mîndri de țara lor (63% declară chiar că, „atunci cînd mă gîndesc la unele lucruri legate de România, îmi este rușine“). În sfîrșit, raportarea la „străini“ este și ea una confuză: aceștia au o influență pozitivă, iar „faptul că România face parte din UE“ este un lucru bun pentru 70% din români, dar aceiași străini ar face mai bine să stea la ei acasă, iar România ar trebui să fie mai fermă în relațiile sale cu UE.

Ce să înțelegi din toate acestea? 75% din români declară sus și tare că „românii au o identitate națională puternică“, dar este mai mult un soi de *wishful thinking*, de nevoie de a crede în propria identitate, într-o perioadă de criză identitară acută. Tot mai mult, naționalismul pare să fie considerat ca terapia adecvată acestei suferințe identitare, mijlocul privilegiat – și cel mai la îndemînă! – pentru a reface „imaginea de sine“, de care românii au ajuns să fie obsedați.

Aici ar fi însă util, poate, să facem o distincție ce poate părea pedantă, dar care este esențială, între *patriotism* și *naționalism*. Au spus-o mulți și în diferite feluri, dar reducînd la esențial, patriotismul este iubirea propriului popor, în timp ce naționalismul este ura sau disprețuirea celorlalte popoare. Din acest punct de vedere, patriotismul este totdeauna bun, în timp ce naționalismul este totdeauna rău. Mai mult, în anumite situații și privințe, naționalismul poate să submineze patriotismul. Și aceasta deoarece patriotismul adevărat nu este doar sentimentalism discursiv, ci acțiune împărtășită întru *binele comun* al patriei – care, implicit, este și binele meu. Din acest punct de vedere, nu există patriotism individualist: *„eu* sînt patriot“ este doar disperare sau fudulie în afara lui *„noi* sîntem patrioți“. Și tot din acest punct de vedere, naționalismul este cel opus cosmopolitismului, nu patriotismul. Dimpotrivă, lucrînd pentru interesul patriei, acesta din urmă poate fi, în același timp (și este cazul României mai ales în contextul geopolitic acutual), și un cosmopolitism strategic, patriotic sincer, căci apartenența europeană, negociată inteligent, este interesul vital al țării.

Pe scurt, rezultatele acestui sondaj, așa cum sînt ele, îmi întăresc o angoasă personală, căci îmi e frică de naționaliști și atunci cînd fac daruri nației...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Aici este MAI-ul!

Am o zi senzațională, în care simt că ar fi fost mai bine să fi făcut ceea ce cu drag îmi recomandă maică-mea de fiecare dată cînd nu știau ce să fac: să mă iau cu mîinile de posterior și să sar în sus. Ar fi fost mult mai satisfăcător.

Am fost la minunăția de Senat. A trebuit să susțin o poziție a ministerului. Am citit ca un papagal 20 de rînduri într-o limbă de căpiați și nu m-a ascultat nimeni. Am sărit voit vreo două paragrafe, să văd dacă se prinde cineva. Data viitoare poate zic din *Căprioara* lui Labiș. Senatorii și senatoriețele erau prinși cu alte chestii vitale pentru țară – telefoanele și tabletele lor, și nu s-a prins nimeni, în afară de colega mea, care e oricum foarte de treabă. Înainte de a lua eu cuvîntul în plen, s-a discutat despre ce e de făcut cu pușcăriabilii care au cîștigat alegerile. Cum intervențiile sînt plătite, a fost cam coadă la vorbit.

Au fost doi-trei senatori cu bun-simț care au spus cam ceea ce credeam și eu: sîntem idioți că permitem așa ceva. Majoritatea însă au găsit niște justificări absolut fascinante despre cum ar trebui să fim în fapt mîndri că oamenii aleg pușcăriabili. Unul dintre domnii senatori, pe care îl știam de la televizor, a făcut un exercițiu de perversiune a logicii care merita o cauză mai bună. Practic, omul a reușit să transforme o așteptată apologie a unei mîrlănii într-o glorificare a sistemului de justiție care nu interzice hoților să ocupe funcții publice. A fost ceva de felul: sîntem noi coprofagi, dar norocul nostru este că o bună parte dintre cei care ne votează nu știu că asta înseamnă că mîncăm căcat, ci cred despre noi că sîntem deștepți pentru că folosim cuvinte șmechere.

Am plecat cu mare drag de acolo. Pe drum am aflat încă o veste bună. Am reușit să amendăm una dintre cele mai tari femei din România și încă vreo cîțiva oameni care au dat dovadă de simț civic! Și nu, nu e vorba de domnișoara Drăgușanu sau doamna/domnișoara Pelinel, deși la cît plastic s-a investit acolo, ar putea să se simtă neîndreptățite de ceea ce scriu eu (ele sînt tari chiar în sensul propriu). Nu e vorba nici de vreuna dintre celebrele televiziste justițiare. La cît de multe și minunat schizoide sînt pozițiile acestora, după atîta timp ar fi meritat măcar o amendă pentru producția nejustificată de bioxid de carbon, dacă nu și pentru atentat asupra sănătății și moralei publice. Cîteodată mă gîndesc că riscul de a privi anumite emisiuni de „știri" ar trebui să fie încadrat la fel ca riscul de boli venerice.

Dar să revenim. Nu, frățică, nu am amendat vreo știristă nesimțită! Am reușit să o amendăm pe una dintre femeile cu mult bun-simț care se chinuie și mai și reușește să schimbe în bine România. Îmi și imaginez cît de mîndru a fost organu' cînd a amendat-o pe cea care a ieșit să protesteze împotriva mafiei spitalelor.

Cumva nesigur de capacitatea birocratică de a atinge limitele inepției, am îndrăznit să mă folosesc de o întîlnire prestabilită la ministerul responsabil pentru decizia asta năucitoare. Întîlnirea a fost despre actele de identitate și înregistrarea copiilor. Avem cîteva zeci de mii de copii (dacă nu peste 100.000) care nu au acte de naștere. Avem dovada că peste 3000 de copii se adaugă anual celor deja existenți. În februarie am crezut că rezolvaserăm asta. Am aflat la întîlnirea menționată că, timp de patru luni de zile, ceea ce am decis atunci a fost „în circuit de avizare intern". Cu mult drag și fără să menționez mame sau sfinți, am întrebat senin cum au reușit performanța asta. Mi s-a explicat, un pic iritat, dar serios, că „Aici este MAI-ul!". Nici dacă ar citi cîte o literă pe oră și tot nu ar fi avut cum să treacă patru luni. Dar e MAI-ul. Adică organu'. E drept că secretarul de stat și-a dat seama cît de penibilă a fost justificarea și a dat un ordin, așa încît în două ore au reușit validarea internă.

Avem, de asemenea, cîteva zeci de mii (dacă nu sute de mii) de români fără acte de identitate și mult prea mulți cu acte de identitate temporare (o prostie care nu are nici o logică în afară de a determina oamenii foarte săraci să voteze cu primarul cu care trebuie). În martie am crezut că am rezolvat și problema asta. Alte scuze penibile justificînd frecționarea dibace a subiectului. Iarăși o intervenție a șefului care a făcut, oarecum brusc, posibil imposibilul. Dacă șefu' vrea, atunci se poate. Și nu e o afirmație sarcastică, ci realitatea înfricoșătoare din ministere.

Am crezut că am rezolvat probleme de care mă ocupasem în februarie, mă gîndeam să îi fac o statuie mică secretarului de stat și începusem să mă simt util. A durat vreo două minute pînă cînd a apărut o piedică nouă: MAI-ul nu poate să justifice urgența. Ca să traduc: dacă am fost tîmpiți atîta timp, de ce ar fi urgent să ne deșteptăm?

Și uite așa, brusc, am avut revelația motivului pentru care am amendat într-un mod cretinoid unii dintre cetățenii români cu cel mai mult simț civic. Oameni care ar trebui să primească recunoștința „organului". Nu de alta, dar riscul de a muri cu zile în spitale s-a redus din cauza lor. I-am amendat pentru că exista rutina tîmpeniei și MAI-ul nu se schimbă așa ușor. Schimbarea unei legi proaste sau a lipsei de bun-simț sînt lucruri care nu au fost considerate urgente pentru cîteva decenii, nici de majoritatea clasei politice și – logic – nici de aparatul birocratic. Și e greu de crezut că ar putea exista o reacție din interior care să forțeze acest lucru.

Săritul în sus ținîndu-mă cu mîinile de posterior nu este o alternativă care să îmi fie dragă și, în concluzie, am decis să scriu despre ceea ce se întîmplă. Există și oameni buni și foarte muncitori în sistem, dar atîta timp cît cultura instituțională rămîne una în care cetățenii și, în special, cei cu cel mai mult simț civic ne sînt dușmani, lucrurile nu au cum să se schimbe. Iar schimbarea nu poate veni doar din afara sistemului.

M-am plîns secretarului de stat. Sper ca articolul meu să fie inutil, căci apare după șase zile de la momentul în care a fost scris. Dacă nu, aștept amenda pe adresa de acasă, căci sper să nu o trimită la „Euro-Narnia" (rubrica pentru care scriu) sau la Facebook.

***Valeriu Nicolae** este secretar de stat.*

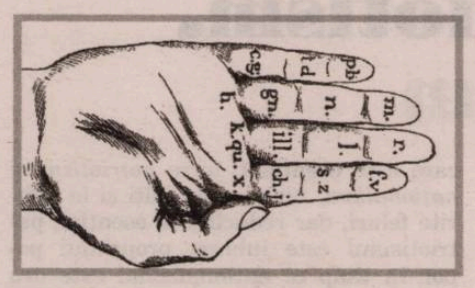

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Noii intelectuali

În urmă cu doi ani, povesteam, la „Prezentul discontinuu", o întîmplare nostimă, pe care am trăit-o, alături de David Lodge, în fața Teatrului Național din Iași. Un *homeless man* ne-a abordat în limba engleză (după ce, în prealabil, *l-a recunoscut* pe marele prozator britanic!), risipind astfel, fără să știe, temerile inițiale ale oaspetelui nostru că publicul ieșean ar putea rata unele sensuri lingvistice din mult-așteptata întîlnire de la FILIT. Dacă și un om al străzii vorbea engleza, s-a gîndit scriitorul, nu mai era cazul să dezvolte aprehensiuni suplimentare. Se putea simți în România ca acasă. Unii au crezut că am inventat episodul. Îi reconfirm astăzi veridicitatea, admițînd doar că, poate, citîndu-l pe insolitul personaj, am „înflorit" vag competența sa anglofonă, furat desigur de pitorescul peisajului. Vă spun însă cu toată seriozitatea că individul stăpînea o engleză peste medie. Ce mi-a amintit de el actualmente? Un fenomen straniu, la care sînt martor de ceva vreme. Festivitățile academice și culturale (unde particip) par a fi deseori populate de asemenea inși. Să lămurim un detaliu: deși nu mă dau în vînt după ceremonii și „cadre" solemne, am fost nevoit, prin natura profesiei/poziției (publicist, universitar, decan de facultate filologică ș.a.), să mă „arăt" la numeroase ocazii de acest tip. Ca amfitrion, în majoritatea contextelor. Ei bine, mereu am sesizat, în aulele/sălile în care se desfășurau evenimentele, strecurați cu discreție (de obicei prin rîndurile din spate), menționații „boschetari" („tipologizarea" la care apelăm terminologic, în cazul lor, e cam crudă!). *Look*-ul celor în chestiune nu lasă loc pentru îndoieli în privința apartenenței la respectiva categorie. „Frizurile", „hainele", sacii sau plasele transportate permanent de ei, izul singular ce le învăluie siluetele constituie elemente suficiente pentru exactitatea „identificării".

Cum reușesc să pătrundă acolo și *de ce* vin reprezintă aspecte ușor descifrabile. Intră fără probleme, întrucît așa-numita „securitate", în clădirile instituțiilor de învățămînt superior și de cultură, rămîne numai o ipoteză de lucru la noi. Universitatea ieșeană, de pildă, este un „loc" unde „se mișcă", într-o zi normală de lucru, zeci de mii de exemplare umane (nu demult, aici, se știe, un *unabomber* local a ajuns, nestingherit, cu un rucsac doldora de explozibil în spinare, într-un amfiteatru plin cu studenți și a început să amenințe – neglumind deloc, au observat mai tîrziu specialiștii! – că va arunca totul în aer). În sfîrșit, cerșetorii fac act de prezență la aceste festivități, deoarece „partea" academică se termină, necondiționat, fie cu „o cafea", de la care nu absentează „gustările", fie, în circumstanțele fericite, cu un mic *party*, unde mîncarea și băutura se îmbină în mod plăcut. I-am văzut, cu tristețe, pe bieții oameni ai străzii năpustindu-se, pur și simplu, asupra platourilor și paharelor de la sindrofiile *post factum*, mai fioroși parcă decît la pomenile bisericești... Mai interesant și, cumva, mai util, din perspectivă sociologică, găsesc următoarea nuanță interogativă: *cînd* și, cu precădere, *prin ce mijloace* află „homleșii" despre buclucașele ceremonii? Abia asta ar trebui să uimească, avînd în vedere că „publicitatea" vieții intelectuale românești revelează trăsături preponderent periferice. Un parastas de parohie e, am crede fără ezitări, mai „vizibil", în universul boschetar, decît, să spunem, deschiderea oficială a nu știu cărei conferințe de studii culturale. Și totuși, realitatea anilor recenți ne-ar contrazice frontal. Un observator atent va contabiliza, în mediul actual, mai mulți „pomanagii", așa-zicînd, la solemnitățile simpozioanelor internaționale decît la împărțirea colivei din sîmbetele cu „moși". Studiindu-i pe exoticii vizitatori, am dezvoltat, de acea, o teorie.

Aidoma tipului care ne-a interpelat, atît de nonșalant, pe mine și pe Lodge, în decorul FILIT-ului ieșean din 2014, „homleșii" aciuați pe la întîlnirile intelectuale *au un grad de educație avansat*, pe care nu l-ai bănui, luînd în considerație nefericita lor condiție. Unii au absolvit facultăți cu profil umanist, alții au cochetat, probabil, cu Literele și Filozofia. Știu sigur că un individ bărbos, uscățiv și extrem de ponosit, care era nelipsit, prin anii '90-2000, de la manifestările universitare, fusese odată profesor de franceză (universitarii din generațiile mai vechi nu-l uitaseră, mai ales că vorbea impecabil limba lui Hugo!). Un bărbat pirpiriu, cu față descompusă, terminase, din ce se auzea, în 1993, Filozofia (ăsta obișnuia, la *speech*-urile de prim-plan, chiar să-și ia notițe!), iar un altul, la fel de absorbit pe parcursul cuvîntărilor, se trăgea, mă atenționau colegii, dintr-o familie de matematicieni. Ce-i adusese în această stare este greu înțeles. Cert rămîne faptul că ei ilustrează un segment ambiguu al societății românești postcomuniste, care va trebui cîndva explicat de istorici. Pot da o mînă de ajutor, trimițînd la America deceniilor șapte-opt, din secolul trecut, cînd s-a constatat o proliferare fără precedent a fenomenului de *homeless people*. Aceia erau ex-soldați (combatanți, odinioară, în Vietnam!), admiși, în timpul tinereții lor (anterior deci încorporării!), la prestigioase universități de peste Ocean. Reveniți în patrie, au concluzionat psihologii sociali, militarii (traumatizați) nu și-au mai putut asuma vechile identități. Am convingerea, prin urmare, că și enigma identității „homleșilor" noștri va fi, într-o bună zi, spulberată.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Cea mai urîtă față a Europei

Campionatul European de Fotbal din Franța a început prost – și nu din punct de vedere fotbalistic. Meciurile sînt chiar frumoase. Nici inundațiile din Paris sau grevele care au paralizat în ultima vreme sectoare întregi ale economiei franceze nu s-au dovedit a fi impedimente de netrecut. Problema este cu suporterii. Decenii de-a rîndul, fotbalul nu a fost scutit de violență nici măcar la competițiile de cel mai înalt nivel. De data aceasta, a fost mai mult. Să recapitulăm: ciocniri de stradă între ruși și englezi. Au fost confruntări „în trei", între polonezi, nord-irlandezi și francezi. Germanii și ucrainenii s-au luat și ei la bătaie și ne întrebăm ce se va întîmpla atunci cînd se vor întîlni, în aceeași grupă, nemții și polonezii – un meci deja considerat de mare risc.

Dar faptul cel mai grav al acestui început de Campionat European de Fotbal îl reprezintă pătrunderea violenței în interiorul stadioanelor. Tulburările provocate de suporterii ruși la finalul meciului cu Anglia, pe stadionul din Marsilia, nu au precedent la turneele finale europene și mondiale. Dacă bătăi de stradă au mai fost, folosirea pistoalelor pentru rachete de semnalizare în interiorul arenei, împotriva suporterilor formației adverse, înseamnă cu adevărat o tristă premieră.

Să fie acest val de violență care a marcat începutul Campionatului European chiar întîmplător, sau favorizat doar de forțele de ordine franceze, preocupate mai degrabă cu terorismul decît cu liniștirea suporterilor turbulenți? Nu chiar.

Nu putem să nu punem izbucnirea de violență în strînsă legătură cu creșterea temperaturii politice pe continent, cu amplificarea discursului naționalist, intolerant, xenofob. Grupurile cele mai radicale de suporteri, cele care de obicei se implică în bătăi în interiorul și în jurul arenelor, sînt, în genere, injectate cu idei de extremă dreapta. Acesta nu mai e de mult un secret. Priviți la aspectul celor mai radicali dintre ei și la însemnele pe care le afișează. Ascultați-le scandările. Luați aminte la modul lor de organizare, cu elemente împrumutate de la structurile paramilitare.

Tinerii care aderă la astfel de grupări trec printr-un veritabil proces de spălare a creierelor, pînă acolo încît „războiul" contra „dușmanilor" devine mai important decît susținerea echipei favorite. Aceasta poate avea de suferit, poate fi sancționată uneori foarte dur din cauza violențelor propriilor „fani", dar, pentru cei radicalizați, asta contează mai puțin spre deloc, cîtă vreme curge sînge de „dușman".

Însă nu toți fanii radicalizați de pe cuprinsul Europei sînt la fel. Există nuanțe și nuanțe, în funcție de tipul de societate din care provin huliganii. În societățile liberale și deschise, grupările de fani radicalizați sînt tolerate (cîtă vreme nu depășesc anumite limte), fiind considerate mai curînd marginale. Iar arsenalul lor de simboluri este văzut prin prisma libertății de expresie.

Cu cît gradul de corupție dintr-o societate este mai ridicat, cu atît legăturile

cu lumea interlopă și crima organizată sînt mai puternice. Iar modul de organizare împrumută ceva din cel al sindicatelor crimei. Adesea, băieții cei mai puternici ai „peluzelor" lucrează ei înșiși în cadrul rețelelor criminale: sînt bodyguarzi, bătăuși la comandă, recuperatori, traficanți. Cu cît regimurile sînt mai autoritare, cu atît mai puternice sînt și legăturile cu serviciile secrete și de propagandă. Nu de puține ori, bătăușii fotbalului ajung să facă acele munci la care nici forțele speciale ale unui regim autoritar nu se coboară. Cum ar fi violențe și diversiuni în timpul unor manifestații civice de protest sau „pedepsirea" unor opozanți incomozi.

Presa europeană vorbește acum despre pregătirea specială a huliganilor ruși care au introdus pistoalele de semnalizare pe stadionul din Marsilia și au condus bătăile de stradă. În definitiv, au demonstrat că propaganda Kremlinului are dreptate: Europa civilizată e slabă. Încurajați de discursurile politice tot mai radicale, organizați și îndoctrinați, huliganii ne-au arătat fața Europei celeilalte, a urii și a volenței. Și ne-au arătat că dușmanii democrației și ai libertăților au pe cine se baza atunci cînd vor vrea să țină societățile în nesiguranță și teroare.

__Ovidiu Nahoi__ este redactor-șef la RFI România.

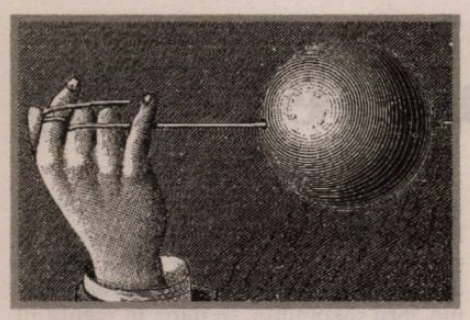

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cînd armele fac legea

Tragedia din Clubul Pulse din Orlando, Florida, de duminica trecută, cînd 50 de oameni au fost uciși într-un atac cu arma semiautomată, înfăptuit de Omar Marteen, un cetățean american declarat homofob și suspectat de simpatii islamiste radicale, redeschide – în plină campanie electorală – dezbaterea despre controlul armelor în SUA. E o discuție (stră)veche care, din cîte se pare, nu a izbutit să genereze și decizii politice care să producă efecte. În vreme ce democrații susțin (uneori doar cu jumătate de gură) o legislație mai strictă cu privire la dreptul de a purta armă, republicanii se opun oricăror încercări de a restricționa acest drept.

Legea spune însă că, dacă solicitarea de verificare nu e rezolvată în trei zile, magazinul e liber să vîndă arma fără alte formalități.

Evidențele statistice arată că între 2001 și 2013 au murit prin împușcare peste 405.000 de persoane (accidente, crime și sinucideri). Numai în anul 2013 au murit de glonț peste 33.000 de persoane. În SUA sînt în circulație 310 milioane de arme de foc deținute de civili. Asta înseamnă că numărul armelor de foc e mai mare decît numărul locuitorilor. E cel mai mare număr de arme pe cap de locuitor din lume. Și cel mai mare număr de victime civile prin împușcare.

Președintele Barack Obama încearcă deja de multă vreme să impună o reformă în legislația privind controlul circulației armelor de foc în SUA. Reforma promisă încă în campania electorală dinaintea celui de-al doilea mandat e, de fapt, doar un mic pas înainte în ceea ce privește controlul autorităților, nicidecum o restricționare a dreptului de a poseda arme de foc. Ea se referă doar la controlul mai strict al vînzărilor online și un program de recunoaștere a amprentei digitale a utilizatorilor de armă. Dar nici măcar aceste măsuri nu au putut fi adoptate din cauza opoziției republicanilor și a lobby-ului puternic din partea National Rifle Association (NRA). Tot la presiunea NRA, aplicarea unei legi adoptate în 1994, pentru o perioadă de zece ani, care interzicea vînzarea de arme de asalt precum cea folosită în atentatul din Florida, nu a mai putut fi prelungită. Obama susține totodată controale judiciare mai stricte ale celor care vor să achiziționeze arme. El a cerut recent FBI să angajeze efective suplimentare în sistemul rapid de verificare a antecedentelor, dar serviciile sînt, din cîte se pare, în continuare depășite. Anul trecut, serviciul respectiv a primit peste 22 de milioane de cereri de verificare, adică 60.000 pe zi. Legea spune însă că, dacă solicitarea de verificare nu e rezolvată în trei zile, magazinul e liber să vîndă arma fără alte formalități.

Micile progrese legislative, controalele suplimentare introduse sînt ineficiente. În ultimele 16 atacuri armate cu victime multiple armele fuseseră achiziționate legal, după inițierea verificărilor la nivel federal ale cumpărătorilor. Asta în condițiile în care cel puțin opt dintre atacatori se aflau în evidența autorităților pentru diverse crime sau aveau probleme psihice documentate.

Arma de asalt (și nu defensivă!) pe care a folosit-o Omar Mateen e binecunoscută autorităților americane: AR-15 mai fusese utilizată în masacrul de la Sandy Hook, soldat cu 28 de victime, între care 20 de copii, în cel de la Aurora (12 victime) și în cel de la San Bernardino (14 morți). Cît despre Omar Mateen, el a cumpărat-o cu doar cîteva zile înaintea atacului. Fără probleme – deși fusese interogat de cel puțin două ori de FBI, fiind suspect de posibile legături cu mișcări jihadiste. O astfel de armă costă în jur de 1000 de dolari și poate fi achiziționată inclusiv online. Nu mai puțin de trei milioane de exemplare ale acestei arme sînt în circulație în SUA.

Nu puțini sînt cei care susțin că, dat fiind numărul mare de arme de foc disponibile în SUA, deținute legal sau ilegal, e deja mult prea tîrziu pentru a interzice circulația lor. În plus – spun reprezentanții NRA și ai republicanilor –, un om bine înarmat poate elimina un atacator periculos. Un cetățean onorabil dotat cu armă poate preveni un masacru precum cel de la Orlando. Astfel de episoade sînt însă mai degrabă rare, așa că argumentul nu ține. Un alt contraargument – susținut de statistică – e că numărul celor uciși de gloanțe în statele unde controlul armelor e strict este net inferior celor din statele unde circulația e liberă. Dar, dincolo de cifre, dreptul la port-armă e o chestiune de principiu: e aici un clivaj între statele americane de pe coastă și cele din interiorul continentului, dintre America (puternic) urbanizată și comunitățile mici, izolate.

Ce loc va ocupa această dezbatere în campania electorală pentru prezidențiale? Republicanul Donald Trump a declarat în numeroase rînduri că se opune oricărei încercări de a restricționa accesul la arme de foc. Democrata Hillary Clinton a promis că va continua reformele propuse de predecesorul ei. Dar va rezista lobby-ului puternic al NRA?

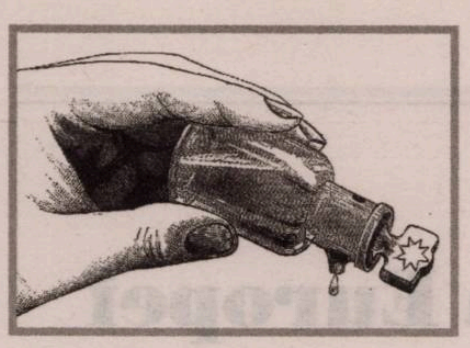

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Plin de substrat“

Se întîmplă uneori ca dicționarele să înregistreze cîte un abuz semantic, o extindere a înțelesului provocată de o simplă confuzie. Dacă e vorba de cuvinte ale vieții cotidiene, frecvente în uz, iar noul sens este într-adevăr răspîndit, înregistrarea lexicografică e justificată, reprezentînd o validare a unui fenomen firesc și continuu, de îmbogățire semantică. Nu e chiar același lucru în cazul unor cultisme (sau „neologisme“, cum li se spune în genere în lingvistica românească, pentru că s-au adăugat relativ tîrziu, în ultimele două secole, straturilor vechi și populare ale limbii). Extinderile semantice spontane ale unor termeni abstracți, adesea prezenți și în limbajele de specialitate, folosiți de vorbitori cultivați (care le cunosc sau le pot verifica la nevoie etimologia și echivalentele în alte limbi), nu pot fi ușor acceptate, lovindu-se de o rezistență firească. Sensurile noi ale acestor cuvinte apar în genere în mod deliberat și controlat, prin redefiniri sau în cadrul unor teorii acceptate de o comunitate intelectuală.

Dar dicționarele sînt făcute de oameni, astfel că un uz individual se poate strecura într-o definiție care să treacă neobservată de revizori și recenzenți, ajungînd să ofere scuze și justificări abuzului semantic. Cazul cel mai clar, despre care au scris mulți lingviști, în repetate rînduri, e al cuvîntului *condescendent,* înregistrat în mai multe dicționare românești cu un sens impropriu, contrar etimologiei sale, inexistent în corespondentele cuvîntului din alte limbi și evitat de vorbitorii cultivați. Copiindu-se unele pe altele, ediții succesive și dicționare diferite au conservat o deviere care ar fi trebuit să rămînă accidentală: sensul „care are o atitudine plină de respect sau de bunăvoință față de cineva; respectuos, amabil“ (DEX). În consens cu etimologia sa (transparentă, prin legătura cu *a descinde, descendent)* și cu echivalentele din alte limbi (în engleză, adjectivul *condescending* e definit prin atitudinea pe care o ai „tratînd pe cineva ca și cum ai fi mai important sau mai inteligent decît el“, Cambridge Dictionaries online), *condescendent* are un sens mai curînd negativ, referindu-se la atitudinea de superioritate, de îngăduință jignitoare: „care se coboară (cu bunăvoință) spre altul inferior lui ca rang, ca situație socială, ca stare de cultură“ *(Dicționarul limbii române,* Litera C, 1940).

Un caz mai puțin grav, dar care merită să fie semnalat, e cel al termenului *substrat* (din fr. *substrat*, lat. *substratum),* pentru care, pe lîngă sensurile fundamentale – „bază“, „bază materială (...)“ și „strat peste care s-a așezat alt strat“ –, *Dicționarul explicativ* (DEX) admite o extindere semantică discutabilă: „conținut“. E drept, lărgirea sensului este înregistrată în interiorul unui sens de specialitate (din domeniul filozofiei), a cărui explicație preia perspectiva ideologică a dicționarelor din anii '50, corespunzînd însă și prezentării din dicționarele franceze curente. Desigur, extinderea semantică are o oarecare motivație, baza fiind un element esențial al oricărui fenomen; ideea de „conținut“ intră totuși în contradicție cu aceea de „strat primar“, cît se poate de transparentă în forma cuvîntului. Dicționarul pare să justifice, astfel, un uz destul de straniu: folosirea cuvîntului *substrat* în formula apreciativă *plin de substrat:* „Discurs *plin de substrat* al lui V.S.!“ (ziartop.ro); „un film *plin de substrat* pentru cei care sînt pregătiți să-l vadă“ (cinemagia.ro); „un film absolut excepțional, motivațional și *plin de substrat*“ (filmehd.net). O frază anume apare, obsedant, fără indicarea sursei, în cele mai diverse locuri (de la site-uri specializate în furnizarea de referate la teze de doctorat și la articole pretins științifice): „Deși pare simplu, înțelesul comunicării este mult mai complex și *plin de substrat*“ (referat.ro, referatele.com și alte zeci de reproduceri online).

Din contextele de mai sus, s-ar înțelege că *substratul* este ceva pozitiv, dar vag (ba chiar diferit de conținut, din moment ce se poate spune: „este un moment cheie în poveste, iar *conținutul* este *plin de substrat*“, tvmania.ro). Cel mai probabil, formula e simțită ca o simplă variantă (apropiată fonetic) a construcției *plin de substanță.* Uneori *substratul* pare asociat, într-un mod la fel de imprecis, cu *subînțelesul*. Pentru lingviști, care folosesc termenul *substrat* într-un sens foarte tehnic, cu referire la o limbă abandonată de o populație, dar care și-a transmis unele structuri, preferințe și chiar cuvinte în limba pe care vorbitorii au adoptat-o (vorbindu-se deci de *substratul traco-dac* al limbii române), folosirea vagă și cu intenție apreciativă a formulei *plin de substrat* e cît se poate de ilogică.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

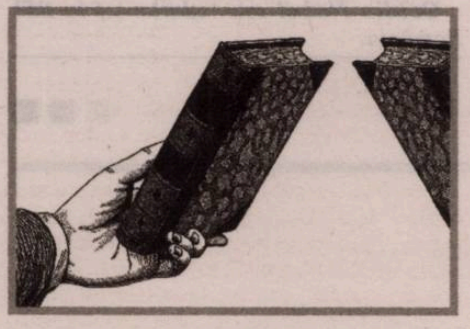

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (IX)

„Ada un sens vieții” e un proiect existențial puternic. Asta înseamnă să înveți să trăiești sub semnul interogației, al căutării; pentru că nu poți „da sens vieții” decît trăind-o. Educația ar trebui, pesemne, să ne pregătească pentru drumul incertitudinii fără odihnă. Dar cîți dintre noi își doresc așa ceva, pentru ei înșiși, pentru copiii lor? Cîți n-ar opta pentru calea mai sigură, mai confortabilă, de a se lăsa trăiți de viețile lor? Cu siguranță, mulți preferă să se aleagă cu un sens al vieții gata făcut, pe care să-l primească de la o instanță autorizată, fie ea familia, școala, grupul de prieteni sau comunitatea profesională. „A primi” rostul existenței ne descarcă de povara disputei cu noi înșine. Pentru unii, educația ar trebui să ne pună la dispoziție instrumentele navigării și știința de a le folosi. Pentru alții, ar trebui să ne umfle vîntul în pînze, spre a pluti ferm pînă la sfîrșitul zilelor – către propriul nostru azimut sau în derivă, nu mai contează.

Nu e suficient să știi încotro e nordul ca să ajungi unde vrei. Mai trebuie să știi și unde vrei să ajungi.

„Nevoia de împrospătare” vine atît din structura noastră neuronală – a se vedea experimentele cu animale sau oameni privați pentru un timp de orice excitații senzoriale –, cît și din atributele creșterii, proprii vîrstelor la care educația își joacă cartea. Opusul ei, „nevoia de conservare”, atinge straturi mult mai profunde ale ființei noastre. Unii zic, pe bună dreptate, că e rostul fundamental al educației de a urca centrul vieții noastre din hipotalamus în cortex. În realitate, în fața unor decizii majore, alegem adesea varianta care asigură șanse optime conservării, în detrimentul riscurilor împrospătării.

Cînd am purces, cu un elan donquijotesc, la căutarea variantei optime de reformare a programei de română pentru liceu, am purtat, cum am mai povestit, numeroase discuții cu tinerii cărora le era destinată operațiunea. Dorința de împrospătare era omniprezentă în opiniile lor, pe cît de fervente, pe atît de vag articulată conceptual. Undeva în fundal însă percepeam, încă de pe atunci, anxietățile pe care le iscă instinctul de conservare. Cum vor reacționa profesorii, care au, orice-ar zice legea, pîinea și cuțitul în mîini? Ce se va întîmpla în final la bac?

Incertitudini de felul ăsta s-au dovedit, din păcate, întemeiate. Aspirația nerostită a proiectului, „gîndește cu capul tău”, s-a arătat inadecvată nu numai pentru sistem, ci și pentru bună parte dintre beneficiari. Se pare că legea minimului efort, imbatabilă pe scara biologică, funcționează deopotrivă la *homo sapiens,* chiar și în varianta sa cea mai promițătoare: tineretul. Decît să-ți bați capul, de pildă, să înțelegi vreun text oarecare, pare să fie mai simplu, mai eficient, să înveți un comentariu gata făcut. Și așa comentariile, date afară pe ușă de reforma curriculară, au intrat îndărăt pe fereastră, cu sprijinul serviciilor naționale de evaluare, al profesorilor care mai au de trecut prin cîte o inspecție de grad la care își joacă lozul carierei lor, al părinților care vor musai să știe ce a scris copilul lor în maculator la ora de curs și, nu în ultimul rînd, al elevilor înșiși, care se grăbesc – graba e apanajul vîrstei! – să scape din școală cu un certificat valabil.

Pentru părinți, nevoia de conservare funcționează într-un registru aparte. Am avut de-a face cu o mulțime de situații în care persoane care-și croiseră drumul prin furcile vieții mai degrabă în pofida decît datorită educației primite țineau morțiș ca și copiii lor să treacă prin aceleași ordalii care, în concepția lor, le-ar fi marcat drumul spre reușită.

Cît despre profesori, ei ar trebui, cred, să capete un antrenament aparte care să-i imunizeze împotriva irezistibilei tentații de a-i forma pe elevi după chipul și asemănarea lor; măcar pentru simplul motiv că noi ne vom duce, iar ei vor veni.

Învățămîntul nostru e un neobosit furnizor de siguranță: nu în tine însuți, ci în lumea în care trăiești. Lume care, potrivit dogmelor educaționale, arată nu numai ca fiind evident cognoscibilă, ci și deja fără rest cunoscută. Din păcate, însă, opinia publică, fie că e vorba de adulți sau de tineri, favorizează o atare *Weltanschauung* în perimetrul educațional. Lumea e și-așa destul de încîlcită, iar cunoașterea ei de către noi destul de confuză, așa că școala ar trebui mai degrabă să le pună elevilor în brațe harta și busola cu care să se poată mișca între repere certe. Există două erori de raționament în această opinie, larg răspîndită, se pare, în mentalul autohton.

Prima e că harta pe care o livrăm e a lumii noastre, a educatorilor, nu însă și a lumii lor, a celor educați. Îmi amintesc, de pildă, cum, elev fiind prin anii '70, trebuia să învățăm la geografie o sumedenie de statistici privind producția de oțel, de cărbune și altele asemenea pe cap de locuitor. Era, de bună seamă, un exercițiu de propagandă, camuflat sub o aparență științifică. Azi probabil nu se mai practică așa ceva. Doar că am schimbat ideologema informației „bune” sau „rele” cu opoziția „util” *versus* „inutil”, ignorînd cu nonșalanță întrebările ce i-ar putea da sens: Cînd? Cui? Pentru ce? A doua eroare argumentativă privește busola, nu harta. Nu e suficient să știi încotro e nordul ca să ajungi unde vrei. Mai trebuie să știi și unde vrei să ajungi, iar lucrul acesta e valabil nu doar în ce privește opțiunile existențiale, ci și demersurile cognitive.

Una peste alta, ajungem la aceeași întristătoare realitate, a unor elevi sau studenți ce-și iau conștiincios notițe după peroratiile profesorului, dar nu ar cuteza sfidarea de a pune o întrebare. Exercițiul mirării pare a nu fi într-atît o nevoie înnăscută, așa cum generos credea Solomon Marcus, cît o deprindere dobîndită. Ne învîrtim într-un cerc vicios.

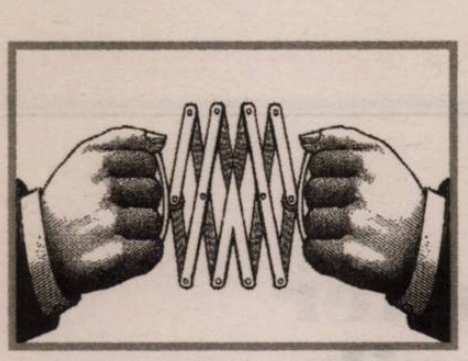

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Într-o democrație trebuie să ai răbdare

– dialog cu Silvia MARTON –

Predă cursuri la Facultatea de Științe Politice a Universității din București (Construcția statului-națiune în secolul al XIX-lea, Formarea partidelor politice moderne, Teorii ale națiunii și naționalismului) și a fost profesor-invitat la École des Hautes Études en Sciences Sociales. ***Silvia Marton*** *a publicat de curînd* Republica de la Ploiești și începuturile parlamentarismului în România *(Editura Humanitas). O bună ocazie pentru a discuta despre democrația de ieri și de azi.*

„Republica de la Ploiești" este o temă pe care Caragiale a făcut-o celebră. Cartea dvs. reconstituie acest episod. Ce a fost, de fapt, dincolo de Boborul *lui Caragiale?*

A fost o încercare nereușită de lovitură de stat, de schimbare a regimului. Nici mai mult, nici mai puțin. Am încercat să arăt că, dincolo de ziua de 8 august 1870 (care, prin Caragiale, a avut într-adevăr pitorescul ei) și de momentul ploieștean, anii aceia înseamnă o dezbatere de idei foarte bogată. Este o perioadă în care regimul constituțional nu este așezat. Trebuia văzut cum funcționează Constituția. Pașoptiștii – căci ei sînt vedetele evenimentului, ei organizează această lovitură de stat nereușită – sînt foarte ideologizați, sînt foarte activi și bine organizați, au idei în care cred cu sinceritate și le pun în aplicare. Nimeni nu știa cum va funcționa regimul, totul era deschis. Toți actorii vremii, de la stînga la dreapta, au un regim și un text constituțional făcut de ei înșiși. Nu mai era ceva făcut de marile puteri, nici trimis de la Înalta Poartă. Era o mîndrie că, în sfîrșit, și-au dat ei înșiși o Constituție, dar tot ei trebuiau s-o facă să funcționeze. În ansamblu, evenimentul de la Ploiești a fost marginal, nu a schimbat nimic, dar și protagoniștii, și adversarii și-au exersat acțiunea politică și ideile politice în jurul lui.

Cu un principe nou și o Constituție nouă, adoptată în 1866, ce i-a apucat pe domnii aceia de-au vrut să schimbe regimul?

Sînt mai multe cauze. În primul rînd, sînt foștii pașoptiști – Brătianu, Rosetti, Candiano Popescu (din generația mai tînără) – care aveau o experiență politică fundamental ratată. În 1848 nu a ieșit nimic, revoluțiile nu au dus la nici o schimbare, nici în Moldova, nici în Țara Românească. Apoi ei pleacă în exil, unde trăiesc în cercuri republicane, progresiste, democrate. A fost momentul speranței prin alegerea lui Cuza în 1859, dar din punctul de vedere al pașoptiștilor Cuza ratează acest moment prin lovitura de stat din 1864, care concentrează toate puterile în mîinile lui și toți devin nemulțumiți, și liberalii, și conservatorii, și moderații. Așa că 1866 este al treilea început, prin care ei încearcă să demareze un proiect politic în jurul unor idei-cheie: libertăți publice, suveranitatea națiunii, legitimitatea națională, limitarea puterilor executivului. Carol, pe care inițial toți și l-au dorit, li se pare deodată că vrea să concentreze prea multă putere. A doua cauză este faptul că, în primă instanță, Carol I îl cheamă pe Brătianu să formeze primele guverne. Liberalii formează guvernele „roșii" și li se pare că trebuie să rămînă la putere. Or, la un moment dat, Carol îi schimbă. Lor li se pare nedrept, li se pare că e un abuz. E un al doilea motiv să devină antidinastici: îl acuză pe Carol că e un despot și vor să schimbe regimul, li se pare că republica – o idee destul de vagă în capul lor – ar fi soluția. A treia mare cauză rezultă din ideile pe care ei le-au învățat în exilul lor european, în cercurile republicano-democrate europene. E vorba de idei eclectice – în nici un caz o teorie republicană – despre libertate, despre limitarea puterilor executivului, despre prerogativa Parlamentului de a controla actele Guvernului și ale monarhului. Sînt idei politice în care ei chiar cred și pe care ar dori să le pună în aplicare.

De ce la Ploiești?

Adevărul istoric, dar și mitologia care s-a construit ulterior arată că ar fi fost un plan ca în toate marile orașe – în special cele din Muntenia – să se proclame republica, inclusiv la București. Ar fi trebuit să participe și cîțiva generali din armată. Organizarea n-a ieșit. Dar nu asta era important, ci faptul că, ani la rînd, chiar și după episodul de la Ploiești, sînt niște idei care au circulat, idei în care unii credeau, iar alții nu credeau. Așa încît a rezultat o dezbatere ideologică foarte bogată. Ploieștenii au făcut pasul înainte. Orașele muntene erau foarte politizate: în fiecare oraș era o mînă de oameni foarte activi la nivelul politicii locale. Orașele muntene erau „roșii", iar în timpul alegerilor era o luptă serioasă, cu mijloacele și cu limitele epocii. Uneori exista și luptă la propriu, e vorba de faimoșii „bătăuși electorali", care aveau rolul lor. Să nu uităm însă că, fiind un sistem de vot cenzitar, numărul alegătorilor era, de fapt, foarte redus: se cam știa cine cu cine va vota și cine pe cine poate determina să-și schimbe votul.

Ce a urmat după eșecul Republicii de la Ploiești, ce s-a întîmplat cu organizatorii?

Au fost procese, au fost și cîteva condamnări, nu foarte importante. Însă momentul cel mai important a fost faimosul proces, care a fost mutat de la Ploiești la Tîrgoviște de către guvern. Protagoniștii au fost puși sub acuzare și judecați în fața Curții cu juri. Juriații erau desemnați, filozofia politică era că poporul îi judecă pe acuzați. Curtea cu juri i-a declarat nevinovați, pentru că procurorii n-au găsit niște probe foarte directe, dar și pentru că acuzații au avut parte de niște avocați foarte prețuiți. Guvernul a încadrat faptele foarte serios: atentat la securitatea statului și atentat la ordinea publică. Dar avocații au argumentat că, de fapt, Guvernul nu respectă libertatea alegerilor și își persecută propriii cetățeni; or, e un drept legitim – de la 1789 încoace – ca cetățenii să reziste la opresiunea unui guvern despotic și să se apere. Este vorba deci de o legitimă apărare a cetățenilor. E un argument care îi convinge pe juriați și convinge și o parte a opiniei publice. Cei cîțiva ploieșteni sînt și membri ai Parlamentului, candidează și sînt realeși, așa încît ei luptă și pe terenul Parlamentului pentru ce li se pare important: Adunarea Deputaților trebuie să controleze Guvernul. Acesta e, de fapt, „republicanismul" lor, pe care l-au încercat în stradă la Ploiești, dar n-a ieșit nimic; se străduiesc, în schimb, pe teren

parlamentar să impună această prerogativă – Adunarea trebuie să controleze actele Guvernului, iar Guvernul trebuie să aibă o majoritate în Parlament.

La vremea aceea, se construia națiunea. Cît e de importantă ideea de națiune în mișcarea de atunci?

La Ploiești, a fost marginală. Dar în ideile mai largi ale acestor „roșii", națiunea e foarte importantă. Ei înțelegeau națiunea în primul rînd ca pe o comunitate a românilor care vorbesc o limbă comună și au o cultură comună, dar care trebuie să-și dea și o comunitate politică, un stat. Erau progresiști, erau la stînga și erau convinși că națiunea română trebuie să se guverneze pe ea însăși: să scape și de tutela marilor puteri, și de Imperiul Otoman, să-și întărească autonomia. Era un proiect politic în care ei credeau cu sinceritate. Trebuie să ne imaginăm ce presiune era pe ei din dorința de a construi și un stat, și o națiune. Iar regimul era foarte precar, statul nu era consolidat, armată încă nu exista. Nu exista nici o „conștiință de sine": întrebarea obsesivă era „Cine sîntem noi, românii?" și trebuiau să găsească răspunsuri. Au fost foarte xenofobi – în sensul în care nu doreau ca marile puteri să se amestece în treburile interne, să schimbe guverne. Era și antisemitismul lor, un antisemitism care își are rădăcini foarte adînci, dar care se manifestă puternic în această conjunctură: prinț străin, amestecul marilor puteri, voluntarismul de a construi și instituții ale statului, și identitate națională. Totul era de construit.

Cum a fost drumul de la construirea națiunii la naționalism?

N-a fost un drum foarte direct, dar – ca să scurtăm o discuție complexă și interesantă – radicalii „roșii" se mută de la progresismul națiunii în cheie pașoptistă spre dreapta, la naționalismul mult mai închis. Ei sînt cei care vor să demonstreze că acest tînăr stat chiar există și cei care permit ca acest patos al națiunii să devină un naționalism închis, xenofob, șovin. Au ideea națiunii etnice.

Există un spirit asemănător între ce s-a întîmplat atunci și ce s-a întîmplat după 1990? Căci, la suprafață, așa pare: după căderea comunismului, a existat același efort de a construi instituțiile statului, cu o nouă Constituție, un nou regim...

Putem face o analogie între această dorință de nou de la 1866, această „relansare a speranței" (cum o numesc și protagoniștii) după eșecul cu Cuza, și anii 1990, cînd anumite lucruri păreau posibile și deschise. O limită a acestei analogii este următoarea: actorii din secolul al XIX-lea erau mult mai autentici, inclusiv în încăpățînările și dogmatismele lor, în ideile și în acțiunile lor. În anii '90, nu a existat acest sentiment al autenticității. Actorii de la 1866 erau convinși că *ei* sînt actorii propriilor lor demersuri, ei fac și desfac. Or, după 1989, convingerea că politica e ceva rău, malefic, iar deciziile esențiale se iau în spatele ușilor închise nu a dat un punct de plecare sănătos democrației românești. Vedem asta și astăzi, prin neîncrederea funciară în politică. Pe de altă parte, parlamentarismul din secolul al XIX-lea nu era construit, se învăța, era un exercițiu de durată. Secolul al XIX-lea l-a avut și a fost un exercițiu continuu pînă în anii 1930. După 1989, s-ar fi putut relansa experiența parlamentară, dar n-a ieșit. Parlamentul este astăzi instituția cea mai slabă, deși ar trebui să fie cea mai puternică. Și, din păcate, parlamentarii fac totul ca să întărească această percepție și să o obiectiveze. Nici măcar ei nu cred în proiectele lor politice. Or, actorii Republicii de la Ploiești *credeau* în proiectele lor, în naivitatea și idealismul lor. Or, care e proiectul politic al parlamentarilor de azi? În acest sens spun că cei din secolul al XIX-lea erau mai autentici.

Acum, circulă sintagma „proiect de țară". Nu știu cîtă lume a înțeles asta, dar sună bine...

Sună bine și ne trezim cum fiecare guvern iese cu cîte o mare strategie națională pe diverse domenii. Dar nimeni nu are răbdarea de a vedea ce înseamnă, de fapt, dorința de a dezvolta o anumită direcție. Totul se relansează de la zero. Într-o democrație trebuie să ai răbdare. Oamenii din secolul al XIX-lea chiar aveau răbdare. Păreau plini de patos, își denigrau adversarii, dar aveau răbdarea de a-și construi proiectele. Astăzi, totul se reconstruiește în fiecare an. Și asta se combină cu altceva, care e la fel de contraproductiv și steril: să crezi că politica e ceva ce se decide undeva în spate, pe ascuns. Pînă nu se vor convinge toți că politica e ceva foarte important și ne privește pe toți, individual, nu cred că putem să consolidăm foarte serios democrația românească. Doar dacă avem răbdare.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

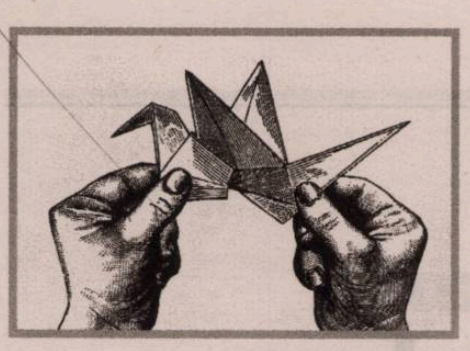

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cel mai mare boxer din toate timpurile

Cei de la *Time* au dat o nouă lovitură, aș zice, în stilul binecunoscut. Unele coperți ale acestei reviste rămîn, probabil, întipărite în mintea a milioane de oameni ca un fel de pagini ale istoriei. De exemplu, îmi amintesc de figura lui Lech Walesa pe care am văzut-o pentru prima oară pe coperta lor în anii '80, cînd liderul opoziției anticomuniste poloneze tocmai primise premiul Nobel pentru pace și cînd, nu mai știu prin ce minune, revista a ajuns în fața ochilor mei, în plin regim ceaușist. Îmi aduc aminte și de numărul cu aniversarea a 40 de ani de la momentul în care primul om a pus piciorul pe Lună și tot așa îmi amintesc că m-a impresionat ediția în care s-au comemorat 10 ani de la atentatele de la 11 septembrie 2001 (unde au fost publicate doar pozele albnegru ale eroilor acelei zile, însoțite, fiecare, doar de cîteva cuvinte).

Au mai fost și multe altele, dar să n-o mai lungesc. Cine altul putea să apară pe prima pagină de săptămîna trecută decît Cassius Clay sau Muhammad Ali, cum vreți să-i spuneți. *The Greatest.* Cel mai mare boxer al tuturor timpurilor, așa cum l-a numit președintele George W. Bush și așa cum a fost perceput, de fapt, în întreaga lume. Un simbol al Americii. Un tip din galeria clasică a acelei perioade, cu figuri ca Elvis Presley, J.F. Kennedy sau Frank Sinatra. Deși a început ca boxer profesionist în 1960, și-a pus mănușile în cui abia în 1981. O carieră extraordinară, chiar dacă întreruptă timp de trei ani, tocmai în momentul în care de obicei un sportiv e în maximum de formă, adică între 25 și 28 de ani. Atunci i-a fost retrasă licența de boxer și a fost chiar arestat pentru refuzul de a se înrola în armată, într-o perioadă în care recruții erau trimiși să lupte în Vietnam. Mulți americani de culoare se considerau la acea vreme folosiți de autoritățile militare drept carne de tun, cum se spune. Obiecția de conștiință a lui Cassius Clay, nerecunoscută la început de tribunal, a împărțit țara în două. A rămas celebră declarația sa: „Nu am nimic împotriva celor din Viet Cong." Pentru ea, unii l-au adulat, iar alții l-au considerat trădător. Faptul că în 1964 se convertise la religia musulmană (cînd a adoptat și noul său nume – Muhammad Ali) trecea în ochii unora drept circumstanță agravantă. Floyd Patterson, unul dintre cunoscuții săi adversari, pe care în urmă cu cîțiva ani îl învinsese prin knockout în runda a 12-a, și pe care avea să-l bată încă o dată și mai rău în anii următori, a declarat atunci că „imaginea unui musulman negru pe post de campion mondial la categoria grea nu face decît să dăuneze sportului și națiunii". Ce-i drept, nici Cassius Clay nu l-a cruțat pe Floyd Patterson de piperatele sale replici, devenite faimoase, spunînd că l-a bătut așa de tare încît „nu-și mai poate scoate șapca decît cu descălțătorul". Probabil că tocmai lupta lui Muhammad Ali (supranumit și *campionul poporului)* împotriva discriminării rasiale din Statele Unite l-a făcut la un moment dat acceptabil și pentru autoritățile noastre, așa încît ni s-a dat ocazia să vedem și noi cîteva meciurile de-ale sale, la televiziunea comunistă. Eram copil și nu mă omoram neapărat după box, dar țin minte că meciurile acelea, cu toată nebunia și declarațiile din jurul lor, mă fascinau. Acolo era America, inima capitalismului, o lume în care totul era posibil și adevărat, chiar și boxul profesionist în 15 runde. La noi nu era permis decît boxul de amatori (așa-zișii), niște sportivi care nu boxau decît trei runde, și acelea cu o cască de protecție pe cap.

Cassius Clay nu era nici pe departe unul căruia să-i fie frică să lupte. N-a fost în Vietnam, dar a luptat cu tot felul de indivizi, care mai de care mai puternici și mai periculoși. În cei peste 21 de ani de carieră, a boxat de 61 de ori, obținînd 56 de victorii, dintre care 37 prin knockout. Numai cinci boxeri au reușit să-l învingă. De la trei și-a luat revanșa, făcînd ca vorbele pe care le rostea la începutul carierei sale – „nimeni nu mă poate bate de două ori" – să rămînă valabile pînă la sfîrșit. Alți doi adversari l-au învins în ultimele două meciuri ale lui, cînd deja era bolnav. Au urmat 35 de ani de luptă cu sindromul Parkinson. George Foreman, unul dintre cei mai cunoscuți adversari ai săi în ring (bătut măr de Muhammad Ali în 1974) a declarat că s-a simțit foarte mîndru să-l vadă cum a aprins, cu mîna tremurîndă, flacăra olimpică la deschiderea Jocurilor de la Atlanta din 1996. Mîndru de curajul fostului său oponent care nu și-a ascuns boala și care le-a transmis astfel tuturor celor suferinzi ideea că nu trebuie să le fie rușine de boală.

Prieten și admirator al său, baschetbalistul Kareem Abdul-Jabbar (de șase ori campion în NBA) scrie la moartea sa, în numărul comemorativ din *Time,* că deși mulți tineri îl cunosc pe Muhammad Ali doar ca pe un om în vîrstă care tremura neîncetat din cauza Parkinson-ului, mai sînt încă milioane de americani, albi și negri, care-și amintesc de el ca de unul care a zguduit lumea cu mintea și corpul său. Ar fi aici de adăugat și multe alte milioane din afara Americii, printre care știu că sînt și nenumărați români. Cine l-a văzut boxînd nu-i poate uita eleganța. Într-un sport în care pumnul face legea, el uneori își ținea pumnii la spate, în acel dans provocator și derutant pentru adversari. Cine l-a văzut vorbind cu presa nu poate uita felul direct, mușcător și ironic în care o făcea. Luptător pentru drepturile minorității sale, dar în același timp un bun patriot, în ultimele decenii ajunsese să fie respectat de întreaga Americă și devenise un reprezentant al întregii țări. Și asta e o lecție de învățat.

ready made

Începe să răsară
și steaua porcului Mangalița

„[...] Sașii au eliminat porcul de soiu mangalița și au început cu prăsitul porcului de Bazna, jorksiri, berksiri și linkolsiri. Cauza a fost, că orașele din Apus și mai ales Viena nu cumpărau decât numai porci de carne, iar unsoarea o câștigă din America. [...] Pentru prețurile mici a porcilor și prețurile mari a cucuruzului, multe domenii s'au lăsat cu totul de cultura porcilor. Rezultatul este lipsă totală de untură. [...] Astfel a ajuns iarăși la cinste porcul cu părul creț și cu unsoare multă de soiu mangalița."

Curierul Agronomic, Anul XL, Nr. 3, Dej, la 15 Octombre 1928

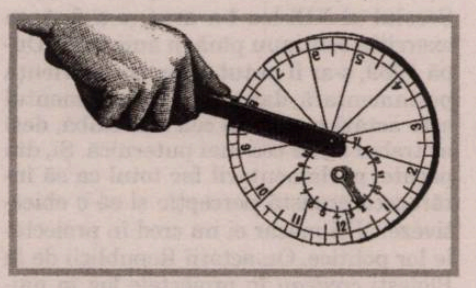

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Un horoscop periculos

– sau cum ajunge tăblița astrologului la fundul fîntînii –

Prezența discretă a simbolurilor zodiacului pe fațada catedralei gotice Notre-Dame din Amiens (începutul secolului al XIII-lea) e simptomatică pentru ambiguitatea de lungă durată a relației dintre creștinism și astrologie. Trebuie spus că astrologia greacă, simțitor modificată față de cea babiloniană, căreia îi datorează totuși zodiacul și multe altele, e deja foarte populară în Mediterana romană un secol și mai bine înainte de apariția creștinismului. Sigur că expunerea crescută a grecilor în epoca elenistică la influențele orientale e una din cauzele acestei popularități. Departe însă de a fi ceva fundamental străin spiritului civilizației clasice, astrologia răspundea, de fapt, nevoilor pe care le satisfăceau pînă atunci oracolele din temple, aflate în declin marcat. În plus, în anumite zone, mai ales în Egiptul greco-roman, unde a și fost elaborată în forma ei clasică, astrologia se împletea de minune cu alte tradiții filozofice, matematice, magice etc. Primii autori creștini sînt în general vehement împotriva astrologiei, în general, dar nu întotdeauna. În anumite texte, teme și principii astrologice sînt direct valorizate sau, în orice caz, considerate compatibile cu creștinismul timpuriu, altminteri, cum se știe, destul de eteroclit. Așa, de pildă, în episodul magilor din Evanghelia după Matei, în scrierile lui Bardaisan, Tertulian, Pseudo-Clement, Origene, Zeno episcopul Veronei sau în speculațiile mai multor grupuri creștine despre care aflăm din textele lui Hipolit din Roma, și la fel în cazul priscilianiștilor din Hispania și al altor „creștini gnostici" (declarați, ulterior, eretici).

Ce știm, arheologic, despre cum lucrau astrologii antichității? Există multe horoscoape antice pe papirus, găsite în Egipt, dar ele nu cuprind niciodată, din cîte știu, diagrame și nu ne spun cum anume vizualizau ei relațiile dintre planete. Într-un roman de aventuri grecesc antic găsim o descriere a unei asemenea tăblițe, mici și prețioase, pentru realizarea horoscopului. Există extrem de puține descoperiri arheologice de tăblițe ale astrologilor. Două sînt de marmură (cea din Cairo, numită după Daressy, și Tabula zisă a lui Bianchini), alte două sînt din sticlă (zodiacul de la Tanis, cel din oaza Kharga). Tăblițele de fildeș găsite în Grand (Vosges, în Lorena) sînt însă probabil descoperirea care ne dă cea mai clară idee despre cum arătau aceste fascinante artefacte. Sînt două dipticuri de fildeș, foarte asemănătoare, de cam 30 x 20cm. Pe fiecare din ele sînt incizate cele 12 simboluri ale zodiacului, avînd în centru soarele și luna și, pe cercul exterior, cu figuri și nume în greacă, cei 36 de „decani" (cu asta deja am intrat pe un teren care nu-mi mai e deloc familiar). Inițial, tăblițele erau parte pictate și parte acoperite cu foiță de aur. Pe la 170 d.Hr., cineva le-a sfărîmat în sute de fragmente, le-a aruncat în fundul unei fîntîni, aleasă să fie cît mai departe de sanctuarul local al zeului galic Grannus (asimilabil cu Apollo) și apoi a aruncat pietre peste ele. Cea mai mare parte a acestor fragmente au fost recuperate de arheologi. Acest tip de distrugere metodică e corelat de obicei cu o indignare religioasă. Reliefuri reprezentîndu-l pe zeul Mithra, de pildă, au fost sfărîmate în felul acesta pe situri apropiate, în secolele următoare, foarte probabil de către creștini. Dar pentru sfîrșitul secolului II, acest lucru nu e la fel de sigur. Comunități creștine sînt deja atestate în Galia în 177 d.Hr. (în Lyon), deci e perfect posibil ca una să fi existat și în Grand la data distrugerii tăblițelor noastre. Dar poate nu e vorba de un ultraj doctrinar, ci doar de un client atît de supărat pe ceea ce a aflat din horoscopul său, încît s-a răzbunat pe frumosul instrument al meseriei.

În 2000 a mai apărut o tăbliță de astrolog într-o peșteră aflată la 100 km de Dubrovnik, plină cu material, în special ceramică, și aparent neatinsă din antichitate. Cum tot ce s-a săpat a fost dat prin sită de 3 mm cu jet de apă, vreo 30 de fragmente de fildeș, incizate, au fost recuperate și reasamblate în șapte simboluri zodiacale, organizate pe un disc cu diametrul de 20 cm. Cam asta foloseau astrologii care veneau în coloniile de pe coasta dalmatică și interacționau cu elitele ilire elenizate, pentru care astrologia trebuie să fi fost o modă nouă, validantă, un fel de racord la mișcarea *cool* internațională. Remarcabil este că din toate (puținele, ce-i drept) tăblițe găsite, aceasta e cea mai timpurie, fiind ferm datată în prima jumătate a secolului I î.Hr. Dintre simbolurile de pe tăblița din peșteră, Racul și Peștii sînt cel mai bine păstrate. Și seamănă foarte bine cu cele corespunzătoare de pe fațada vestică a catedralei medievale din Amiens.

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

În sfîrşit, a venit vorba despre România...

Iaca, visul editorialistului român s-a împlinit: în campania electorală din Statele Unite, adică în cea mai importantă competiție politică din lumea democrațiilor, a venit vorba despre România! Cum de s-a întîmplat? Cine ce a zis și cum de am aflat și noi, aici, în gubernia noastră îndepărtată, că, în miezul marii confruntări electorale din centrul lumii, s-a rostit numele țării noastre?

Într-o dimineață, agențiile noastre de presă au transmis următoarea știre: „...senatorul republican John McCain, devenit recent un susținător reticent al lui Donald Trump, a declarat că națiunea americană nu va fi în pericol în cazul în care controversatul politician devine președinte. «Eu cred în continuare că avem instituții guvernamentale care vor ține sub control o persoană care ar încerca să își depășească atribuțiile constituționale», a declarat John McCain, citat de ziarul *The New York Times*. «Avem Congresul. Avem Curtea Supremă de Justiție. Nu sîntem România», a adăugat McCain. «Instituțiile noastre, inclusiv presa, sînt încă suficient de puternice pentru evitarea actelor neconstituționale», a subliniat senatorul republican.“ Imediat, s-a plecat în căutarea primei surse. Așa am înțeles mai precis contextul. *The New York Times** publicase un articol despre îngrijorarea mai multor profesori de drept cu orientări libertariene că Donald Trump ar comite grave abuzuri dacă va ajunge președinte. Erau evocate o serie de declarații destul de îndrăznețe, de nu chiar anticonstituționale ale candidatului republican. În același articol, după cum stă bine unui ziar de anvergura lui *NYT,* au fost citate și păreri contrare. Susținători ai lui Trump au spus că lor nu li se pare că ar exista acest pericol în cazul în care favoritul lor ar deveni președinte. Una dintre declarațiile care au atras mai ales atenția a fost cea a senatorului republican John McCain, fost candidat republican la prezidențialele din 2008 și om important în angrenajul partidului. Precizez că declarația lui McCain a atras atenția nu pentru că a invocat România, ci pentru că, pînă acum, senatorul a fost observat în privința lui Trump, exprimînd o poziție ambiguă față de candidatura sa în aceste ultime luni în care republicanii, cu mic, cu mare, s-au grăbit să spună tare, în piața publică, ce crede fiecare despre miliardar. Recent, McCain a dat semne că l-ar susține, totuși, pe Trump. În materialul din *NYT,* senatorul de Arizona a spus: „Eu încă cred că avem instituții ale guvernării care vor împiedica pe oricine încearcă să-și depășească obligațiile constituționale. Avem Congresul. Avem Curtea Supremă. Nu sîntem România...“** Ce mai freamăt, ce mai zbucium au produs vorbele acestea, la 7651 de kilometri distanță!

Cine anume a comis abuzuri și n-a putut fi oprit de instituțiile statului?

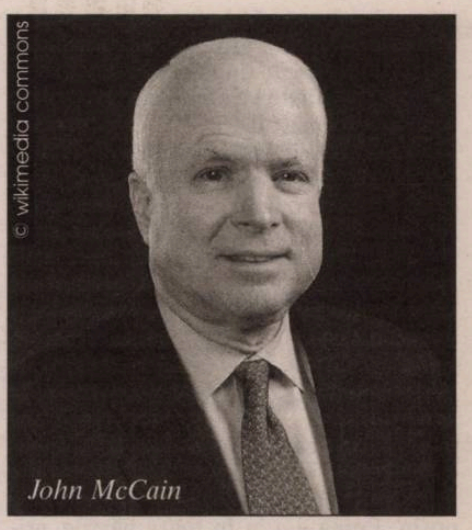

John McCain

Presa noastră s-a umplut de vorbele senatorului, știind și noi, aici, departe, că John McCain nu e chiar un senator oarecare. Imediat au jubilat antiamericanii de Dîmbovița. Iată, au zis ei, ce părere are America despre noi! Ne tratează ca pe o colonie sălbatică, de parcă am fi ultimii oameni, cum adică nu avem instituții? Cine, noi? Tocmai noi, care avem atîtea instituții? Au sărit și alții, mai subtili. Aha, au zis aceștia, cînd ne laudă instituțiile, DNA-ul și celelalte, americanii sînt ipocriți – de fapt, ei cred despre noi că sîntem un fel de punct zero al democrației constituționale, un reper negativ pentru orice comparație. În fine, conspiraționiștii au ieșit și ei la rampă: cum America știe tot / poate tot / face tot, dacă a zis ditamai McCain că n-avem instituții capabile să oprească derapajele anticonstituționale ale puternicilor zilei, înseamnă că așa e. Și vine, năpraznic, întrebarea tipică acestui gen de oameni: dar cine ne-a împins pe noi în această situație și jocurile căror interese se fac, de fapt? Simpatic a fost și efortul de „decodificare“ a vorbelor lui McCain – cine anume a comis abuzuri și n-a putut fi oprit de instituțiile statului? Antibăsiștii au știut, pe loc, răspunsul: tiranul sîngeros care ne-a otrăvit viața între 2004 și 2012, de-abia am supraviețuit. Antipontiștii au știut și ei, pe loc, la cine se referea McCain: la plagiator. Nu în ultimul rînd, susținătorii DNA, în general pro-americani, au fost și ei cam nedumeriți. Cum adică n-avem instituții capabile să i oprească pe abuzivi? Avem DNA. Stupefiați de vorbele senatorului, dar și intimidați de lansajul antiamericanilor și conspiraționiștilor, pro-americanii de la noi au trecut cu vederea declarația aceasta, ferindu-se s-o comenteze. Dacă John McCain ar ști cîtă agitațiune a născut vorba lui... Pînă și ambasadorul George Maior a simțit nevoia să se pronunțe, diplomațicește, firește: „Domnul senator John McCain este cunoscut drept un prieten constant al României, domnia sa fiind chiar unul dintre semnatarii Rezoluției Senatului SUA privind împlinirea a 135 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Statele Unite ale Americii. Acest document subliniază «rolul semnificativ al României, în ultimii 25 de ani, dar mai ales în contextul regional actual, în direcția promovării stabilității, securității și respectării principiilor democratice în Europa Centrală și de Est, Balcanii de Vest și regiunea Mării Negre». În aceste condiții, probabil că domnul senator John McCain a comis o eroare invocînd România într-o formulare nefericită care contrazice esența unei declarații oficiale sprijinite de senatorul John McCain și adoptate în unanimitate de Senatul Statelor Unite ale Americii, prin care țara noastră este apreciată tocmai pentru contribuția majoră la promovarea și respectarea principiilor democratice în regiune“.

Cred că vorbele senatorului McCain nu trebuie luate altfel decît au fost spuse. Mai întîi, nu era o declarație despre România, ci o declarație despre Donald Trump și despre unele suspiciuni ridicate de oponenții acestuia. Apoi, mi se pare că senatorul McCain are dreptate pe fond: comparativ, instituțiile menite să păzească democrația constituțională americană sînt cu mult mai puternice decît „omoloagele“ lor din România. Abia au trecut patru ani de la o veritabilă lovitură de stat dată de un grup de politicieni zurbagii, cu instituțiile statului făcute vraiște. Vă reamintesc că Parlamentul României a fost manevrat de „pucișți“ în acele nopți după cum au vrut ei, fără să li se poată opune nimic. Este de necrezut că întregul ansamblu al instituțiilor de stat a fost transformat în falangă de luptă împotriva Constituției de unii ca Șova și Ponta, dar așa s-a întîmplat. A fost nevoie de un boicot înspăimîntat ca să trecem peste ceea ce politicienii și instituțiile lor aveau de gînd să facă. Iar obiceiurile nu s-au șters cu totul. Și acum aud tot mai mulți politicieni vorbind despre demiterea actualului președinte, deși acesta nu doar că nu a făcut nimic neconstituțional, ci mai mult, nu a făcut nimic în principiu. Faptul că politicienii români folosesc instituțiile în scopuri politice (unele dintre ele de-a dreptul tîmpite) și că nu știm încă dacă aceste instituții rezistă ori ba voinței lor dezlănțuite ne face să fim în starea pe care McCain o evoca. Asta, firește, nu înseamnă că nu s-au făcut progrese, că România instituțională din 2016 nu este mai puternică decît era în 2006 și incomparabil mai puternică decît era în 1996. Doar că nu este, încă, precum America (sau Marea Britanie, sau Germania...).

Există, însă, ceva în declarația lui McCain ce mi se pare mult mai important decît simpla referire la România – este menționarea presei printre instituțiile care pot opri un președinte abuziv. Aici, cred, România stă cel mai prost. Aș spune că veriga cea mai slabă a lanțului, oricum fragil, menit să protejeze Constituția noastră este presa.

Nu pot încheia acest text fără să mai notez încă o dată, cu amuzament, cum s-a transformat frustrarea că sîntem uitați, mici, că nu știe nimeni de noi în vexațiune a sentimentului patriotic cînd am văzut că se știe, totuși, de noi, ba chiar că se știe destul de bine ce e cu noi. Concluzia e una singură, pentru mine: rămînem exact cum sîntem.

---

* „Donald Trump could threaten US rule of law, scholars say“, de Adam Liptak, în *NYT* din 3.06.2016.

** *„I still believe we have the institutions of government that would restrain someone who seeks to exceed their constitutional obligations,“ Mr. McCain said. „We have a Congress. We have the Supreme Court. We're not Romania... Our institutions, including the press, are still strong enough to prevent unconstitutional acts“, he said.*

PUBLICITATE

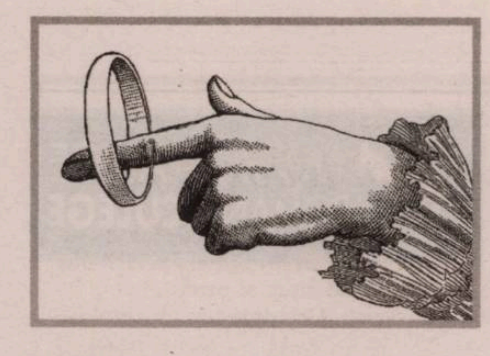

Selma IUSUF

legende urbane

Un fel de împăcare

Stăm grămadă la semafor. Un verde etern lasă șuvoiul de mașini să curgă lung pe bulevard în timp ce noi, pietonii, ne plictisim pe trotuar. Niște liceeni de-a IX-a se salută lîngă mine. Un cuplu, ea și el, strîns îmbrățișați, cu mîinile simbiozate unul pe mijlocul celuilalt, răspunde într-o doară la salutul unui coleg de clasă. Ăsta, colegul, genul clasic de *loser*. Ciuca bătăilor. Sensibilul, băiatul mamei, introvertitul, talentatul la literatură.

E roșu de emoție că și-a luat inima în dinți să salute cuplul precoce. Sub rumeneala emoției zace punctat violaceul unor coșuri agresive. Are un nas chinuit, care începe să crească înaintea feței, și niște ochi albaștri, încă limpezi, de copil. Părul rar e tuns și pieptănat de parcă ar fi proaspăt ieșit din mîinile vreunui frizer victorian de la Eaton. Pe lîngă colegul lui cu freză învolburată, care se țocăie scurt, mult și repede cu fata frumoasă de lîngă el, pare un tataie deghizat în școlar. Hainele de pe el – un compromis jalnic. E clar că maică-sa l-a bătut la cap să pună cămașă, un pulovăraș, că era cam răcoare afară, și pantaloni de stofă gri. Cine naiba se mai duce la liceu cu pantaloni de stofă din ăia? Din pantaloni ieșeau însă niște adidași – vizibil, singura concesie pe care i-a făcut-o maicăsa. Arăta ca un tocilar original, mult mai reușit ca orice copie palidă încercată de vreunul din hipsterii ăștia care se îmbracă ca dracu' la mișto. Colegul lui cu prietenă era fix genul golănel de cartier, cu blugii căzuți spre genunchi, cu oribilii adidași roșii care au inundat orașul și cu tricou decoltat în față, de i se vedea toată cușca oaselor de-a stînga și de-a dreapta sternului. Fata de lîngă el – frumoasă de pică, dar cu niște ochi morți, în care băltea profund opacul.

Pariu că tocilarul era total ignorat în clasă. Că nu era chemat la nici o petrecere și la nici o bere pe terasă. Că-și vedea de treaba lui în clasă și era cel mai bun la o sumedenie de materii, dar nu de multe ori nu îmi venea. Să ascult nu știu ce muzică, să rîd cu una dintre fetele populare de altele mai nefericite. Era un job *full-time*. Dorința de a fi plăcut, admirat, iubit, acceptat a rămas încă de atunci și pînă mai deunăzi. Orice privire mai cîș, o vorbă răstită, nepăsarea, indiferența, acreala, plictisul, agresivitatea pasivă a celorlalți în directă legătură cu mine mă făceau realmente să sufăr. În capul meu

Ăsta, colegul, genul clasic de loser.

săruta în viața lui o fată. M-am gîndit apoi cum s-ar fi putut dezvolta la maturitate. Aici, imaginile mi s-au tulburat puțin. Putea s-o ia în toate părțile, eticheta pusă scurt la semafor nu era suficientă să acopere o previziune mai largă.

M-am tot gîndit la el atunci cînd miam dat seama, acum, la maturitate, că nu e musai să te placă toată lumea. M-am gîndit la copilul caraghios care eram încercînd să le fac pe toate și să-mi asigur, dacă nu dragostea, măcar bunăvoința tuturor celor cu care intram în contact. Orice urmă slabă de respingere devenea o tragedie demnă de a fi disecată în miliarde de părți și reasamblată în neștire ca un cuțit întors etern în rană. Făceam sport, scriam compuneri penibile, creșteam viermi de mătase și coseam pe etamină, doar în ideea de a fi bună și acceptată de toată lumea. La liceu a fost și mai nasol. Trebuia să fiu aproape de grupul *cool* și parte a lui. Trebuia să chiulesc, chiar dacă se țeseau adevărate tragedii cînd, de fapt, în realitate nu era nimic.

Am învățat apoi, încetul cu încetul, să accept adevărul. Că avem cu toții toane, antipatii și zile proaste. Că nu sînt o persoană de nimic dacă cineva nu mă place sau dacă mă critică justificat și nejustificat. Știți ce s-a întîmplat după ce am realizat toate astea? O mare și imensă liniște și multă siguranță de sine. Toate astea i le-aș fi spus și adolescentului neterminat de la semafor. Că un gîndăcel urît și plin de coșuri din liceu se poate transforma într-un frumos bărbat sigur pe sine. L-aș fi bătut pe umăr și i-aș fi zis: „Hei, capul sus, o să vină și vremea ta, dar, pentru Dumnezeu, fă ceva cu pantalonii ăia!"

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Laudatio / EL (V)

Michel P. Hamelet, *Nicolae Ceaușescu. Biografie și texte selectate,* Editura Politică, București, 1971; Jehan Kuypers, *Nicolae Ceaușescu, een militante realist van onze tijd die zich inzet voor ontwapening en vrede,* B.R. Grüne B.V. Publishers, Amsterdam, 1983 (neerlandeză); Albert d'Haenen, *La Roumanie de Burebista a Ceaușescu,* Editions Artis-Historia, Bruxelles, 1984 (fr.); *Momentos da historia do povo romeno refletidos na Obra president Nicolae Ceaușescu,* pref. Prof. Aticc Vilas-Boas da Mota, Ed. Alfa-Omega, Sao Paulo, 1984 (portugheză); *La Romania negli anni del socialism 1948 –1978,* Editori Riuniti, Roma, 1984 (it.); *Nicolae Ceaușescu, the Leader of the Socialist Republic of Romania and Prominent Personality of the Contemporary World,* pref. B.C. Gupta, Socialook International Publications, New Delhi, 1984 (engl.); Sunil Kanti Kar, *Nicolae Ceaușescu: The Titan of Our Times,* Nava Yug, Calcutta, 1984 (engl.); *Rumania – I megali Enosi tu 1918,* pref. Panayotis Kanellopoulos, Krinos, Atena, 1984 (gr.); Jaques Frennet, *La philosophie de la paix vue par le Président Nicolae Ceaușescu,* pref. Anne-Marie Lizin, Les Auteurs Réunits, Bruxelles, 1985 (fr.).

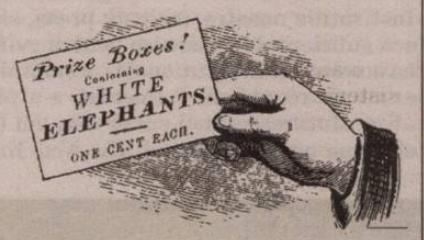

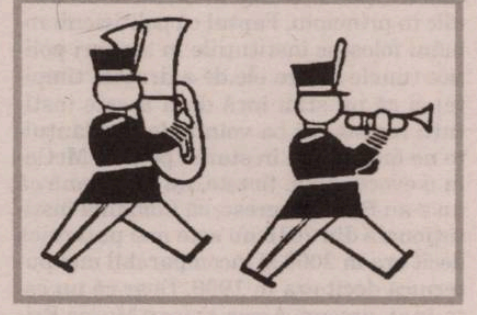

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Iertați-ne că sîntem proști!

Domnul Nicușor Stanciu este un fotbalist român, stelist, membru al echipei naționale, purtător al tricoului cu numărul 10, un jucător talentat și foarte apreciat. Nu știu ce-o fi fost în mintea domniei-sale, dar după meciul cu Franța, în deschiderea Turneului Final Euro 2016, „tricolorul" a emis următoarea declarație: „A trebuit să facem un efort foarte mare azi. Toți am făcut ce ne-a cerut domnul Iordănescu. Lumea ar trebui să fie mîndră de noi, chiar dacă ne-a scăpat egalul." (sursa: gsp.ro) Nimeni nu poate spune ce-a fost în mintea domnului Stanciu, pentru că ar fi incorect și nepoliticos să facem presupuneri pe tema asta. Însă ceea ce putem face, fără frica de a-l ofensa pe emițătorul cuvintelor citate mai sus, e să examinăm un pic declarația, așa cum e ea formulată, așa cum ni se adresează nouă, celor care o citim.

Domnul Stanciu spune că „A trebuit să facem un efort foarte mare azi". Păi... ce să înțelegi din treaba asta? Că *ni* s-a făcut sau *i* s-a făcut cuiva o favoare? Cum altfel ar putea să fie un meci de fotbal, împotriva Franței, în deschiderea unui turneu final? Meseria pe care domnul Stanciu a ales-o este cea de jucător profesionist de fotbal. Asta e esența profesiei sale – efortul foarte mare. Pentru asta cîștigă bani domnia-sa. Prin urmare, a vrut să spună că și-a făcut meseria? Sau, poate, a vrut să spună că un joc mare, pe un stadion mare, în fața a peste șaptezeci de mii de spectatori, merită un efort mai mare? Pentru că „ne vede lumea" sau pentru că „nu trebuie să ne facem de rușine"? Dar în rest nu ne vede lumea? Iar dacă lumea observă că punem osul la treabă doar cînd sîntem văzuți, nu ne facem de rușine și mai rău? În sfîrșit, nu e suficient că domnul Stanciu ne-a pus în gardă că a făcut efort, domnia-sa a făcut și ce i-a cerut domnul Iordănescu.

Nu văd ce altceva ar fi putut face talentatul fotbalist român decît să asculte ce-i spune antrenorul. E parte din meseria domniei sale. Cum să fi procedat altfel? Să-l fi lăsat pe antrenor să-și scuipe plămînii urlînd indicații, iar domnia-sa să facă așa cum îl taie capul? Să-l fi lăsat pe antrenor să-și toceasă buzele pupînd la iconițe, iar jucătorul să nu depună pe teren atîta efort, pentru că domnul antrenor e credincios și, sigur, Dumnezeu are grijă să iasă un rezultat bun? Pentru că „Dumnezeu e român!", nu? Domnul Stanciu spune, cît se poate de limpede, că e un mare merit faptul că a făcut efort și a ascultat de antrenor. În plus, exprimă și punctul de vedere al coechipierilor, vorbind în numele lor. Iar pentru că a făcut efort și a ascultat indicațiile antrenorului, fotbalistul român crede că lumea ar trebui să-i fie recunoscătoare, lui și colegilor săi, deși meciul a fost... pierdut. E drept, jucătorii români s-au întrebuințat serios și au făcut un meci bun. Ei bine, noi trebuie să fim mîndri și recunoscători pentru faptul că au făcut ceva normal.

Da, e sport, e fotbal. Știu, pare o chestie neserioasă. Luată așa, repede, e doar declarația unui fotbalist care s-a auzit vorbind, dînd glas unor gînduri și scoțînd pe gură un șirag de perle. Dar ăsta e, din nefericire, punctul de vedere al multor compatrioți, care cer recunoștință pentru că fac exact ce presupune meseria pe care au ales-o. Iar tu, prostul din mulțime, o fărîmă din ceea ce se cheamă „lumea", trebuie să fii recunoscător, să fii mîndru că ești compatriot cu unii care fac ce le cere meseria. Paznici care păzesc, piloți care zboară cu avioane, vopsitori care vopsesc, profesori care le vorbesc pe înțeles elevilor, brutari care fac pîine, doctori care tratează boli și salvează vieți, iar lista poate continua pînă la următorul turneu final. Unii dintre compatrioți, nu puțini, cred că statutul personal e absolut suficient pentru ca „ăilalți" să le fie recunoscători. E suficient să fii zugrav și să intri în casa clientului la ora stabilită. Meriți recunoștință pentru asta. Dacă, după ce-ai ajuns, dai cu bidineaua, și dacă faci bine treaba asta, ești deja eroul unei națiuni. A-ți face datoria sau a te achita de ceea ce presupune meseria ta e un favor făcut semenilor, care trebuie să fie recunoscători. „Lumea" asta proastă, idiotizată și adusă la stadiul de cantitate neglijabilă trebuie să fie mîndră de unii care își fac treaba pentru care sînt plătiți.

Tovarășii comuniști, printre perversiuni, în urma nenumăratelor partide de amor cu poporul, ne-au lăsat și-o amintire foarte greu de tratat. Ideea că unii se sacrifică pentru noi, proștii care nu înțelegem, nu apreciem, dar nici nu meritățm treaba asta. Lecția spune că trebuie să te fofilezi, să te strecori, să ai o viață cît mai lejeră, dar să dai impresia că faci un act de eroism, un sacrificiu, dacă te-ndupleci să faci, la un moment dat, exact ce-ți cere meseria pe care o practici. Chestia e să nu deranjezi, să te faci că muncești, să-ți vezi de interesul tău prin orice mijloace, iar cînd te nimerești în atenția publică să urli ca din gură de șarpe. Să strigi cît te țin plămînii, cum nu mai poți tu de efort, cum te sacrifici, cum te jertfești pe altarul iubirii pentru semenii tăi, făcîndu-ți meseria. Vorba unui mare fotbalist care, ulterior, și-a retras cuvintele: „Noi meritățm statuie!" Și, dacă tot veni vorba despre merit, să ne amintim și altă vorbă de la noi, celebră prin profunzimea masochismului: „Ne meritățm soarta".

Petre GURAN

„Ceea ce este cu neputință la oameni...“

– fragilitatea socială a egalității –

Problema egalității dintre bărbat și femeie în societățile arhaice nu se pune ontologic. Ea nu constă în termenii comparați și pe care i-am dori puși în stare de egalitate, ci în însuși fenomenul egalității.

Societățile arhaice se tem de egalitate, întrucît competiția se declanșează între egali, între indivizi care se pot compara, iar aceasta, de cele mai multe ori, degenerează în violență. Astfel, sistemul ierarhic este conceput ca antidot la competiția cu potențial de violență. Atîta timp cît sistemul ierarhic este sacru, adică justificat printr-o intervenție a divinității, membrii societății îl acceptă ca fiind parte a datului ontologic al ființei umane. De aceea, în teorie, nimeni nu încearcă să schimbe locul din ierarhie pe care îl ocupă. Fiecare are ceva de pierdut dacă contestă sistemul ierarhic, bunăvoința divinității.

De aceea o ierarhie este cu atît mai eficientă cu cît este mai detaliată, cu cît există mai multe distincții fine și cu cît acestea sînt mai deplin asumate de societate. Într-o astfel de societate, competiția mimetică, adică dintre egalii comparabili, este exclusă, iar egalitatea este privită ca o amenințare, ca o abatere de la sistemul ierarhiei sacre.

Sacralizarea ierarhiei este astfel un produs social. De aceea istoricul religiilor îl poate descrie, îi poate descoperi mecanismul de reglare a societății, fără a avea nevoie să se exprime asupra conținutului de adevăr religios. Sistemul funcționează în baza unui mit general acceptat de către respectiva comunitate umană.

Această operație de a distinge între funcția socială a religiei și trăirea spirituală a credinței este asumată deja de mesajul evanghelic privitor la egalitate, descris și în articolele anterioare, în care ni se atrage atenția că sistemul social sacralizat prin religie, și anume legea lui Moise la care trimit interlocutorii farisei ai lui Iisus, nu are nimic a face cu cunoașterea spirituală a divinității, așa cum o prezintă și o reprezintă Iisus. Soluția Lui pentru inhibarea violenței este suprimarea dorinței mimetice sau, mai exact, depășirea acesteia prin iubire.

se cuprind toată Legea și proorocii“ (Matei 22, 35-40).

În acest sens, este de remarcat că cele cinci porunci din decalog formulate prin negație au ca scop să inhibe violența și dorința mimetică ca sursă a acesteia, în timp ce primele cinci porunci au funcție anagogică, de ridicare a sufletului către Dumnezeu.

În măsura în care prima parte a decalogului este împlinită, a doua parte este superfluă. Adică rolul de organizator social al religiei nu intră în discuție decît dacă relația spirituală individuală cu divinitatea nu funcționează. Numai dacă nu există aspirație spirituală este nevoie de reglementare, inițial confirmată religios.

Astfel, trezirea spirituală duce la eliberarea de sistemul social. Relația bărbat-femeie, fie ierarhică, fie de egalitate (juridică, economică, socială), este o componentă a sistemului social. Abia depășirea spirituală a distincției, a raportării mimetice unul la altul, duce la instalarea egalității desăvîrșite. Egalitatea evanghelică nu presupune a distribui în mod egal către termenii comparați o resursă, materială sau simbolică, ci a suprima prin iubire comparația.

Trezirea spirituală duce la eliberarea de sistemul social.

De altfel, Iisus mai introduce o distincție între Legea, fără alt element de particularizare, și poruncile sau rînduiala lui Moise. În repetate ocazii, dialoguri cu farisei, saduchei, tînărul bogat, Iisus rezumă și interpretează Legea prin prisma primelor porunci din tablele legii, iubirea față de divinitate și iubirea față de aproape: „Învățătorule, care poruncă este mai mare în Lege? El i-a răspuns: Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întîia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două porunci

Confirmarea irelevanței spirituale a raporturilor sociale dintre bărbat și femeie o găsim în dialogul lui Iisus cu fariseii din Marcu 12, 19-27: „Învățătorule, Moise ne-a lăsat scris, că de va muri fratele cuiva și va lăsa femeia fără copil, să ia fratele său pe femeia lui și să ridice urmaș fratelui. Și erau șapte frați. Și cel dintîi și-a luat femeie, dar, murind, n-a lăsat urmaș. Și a luat-o pe ea al doilea, și a murit, nelăsînd urmaș. Tot așa și al treilea. Și au luat-o toți șapte și n-au lăsat urmaș. În urma tuturor a murit și femeia. La înviere, cînd vor învia, a căruia dintre ei va fi femeia? Căci toți șapte au avut-o de soție. Și le-a zis Iisus: Oare nu pentru aceasta rătăciți, neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu? Căci, cînd vor învia din morți, nici nu se mai însoară, nici nu se mai mărită, ci sînt ca îngerii din ceruri.“

Dar spiritualizarea vieții introduce chiar de dinainte de moarte și a doua înviere irelevanța sau inutilitatea raporturilor sociale. Dacă omul ajunge în trup să trăiască precum în ceruri, atunci nu mai are nevoie să stabilească un mod de raportare reglementat cu partenerul său. Această depășire a stării sociale reiese și din dialogul cu femeia samarineană la fîntîna lui Iacob, atunci cînd Iisus o trimite provocator la bărbatul său pentru a înțelege dimensiunea spirituală a dialogului, iar femeia însăși renunță la această referință. Hristos atunci îi admite observația, nu fiindcă raportul cu bărbatul ei era inacceptabil social, ci fiindcă era irelevant spiritual. Vocația ei spirituală este autonomă, mîntuirea ei nu depinde de bărbatul/bărbații (Iisus dezvăluie interlocutoarei că știe că au fost cinci) pe care i-a avut. Trezirea ei spirituală o face să înțeleagă că dezordinea sentimentală și sexuală din viața ei poate fi un handicap în înțelegerea statutului ei ontologic, deși este acceptată social. Femeia samarineană iluminată spiritual – tradiția hagiografică a reținut-o drept sfînta Fotinia – devine apostol și evanghelist pentru satul ei, iar Samaria o ia înaintea Iudeii și Galileei. Ajunsă la gradul superior al trăirii spirituale, femeia samarineană se eliberează de condiționările sociale și se reașază în egalitatea ontologică a ansamblului ființelor umane.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (VII)

Ultimul document pregătit în vederea întrunirii Sfîntului și Marelui Sinod Panortodox vizează o temă îndelung și profund controversată: relația Bisericii Ortodoxe cu ansamblul lumii creștine. Înainte de toate, să lămurim de ce chestiunea ecumenică, adică a relațiilor cu creștinii nonortodocși, este atît de sensibilă. Pe scurt, în ceea ce îi privește pe catolici, mai ales după gesturile simbolice de ștergere a anatemei din 1054 din memoria Bisericilor de Răsărit și Apus, la 7 decembrie 1965, și îmbrățișarea anterioară de la Ierusalim dintre papa Paul VI și patriarhul Athenagoras I de Constantinopol, la care se adaugă anumite formule ambivalente din deciziile Conciliului Vatican II (1962-1965), lumea ortodoxă a dezvoltat o reticență, în anumite cazuri împinsă la paroxism, față de deschiderea Romei, considerată interesată, chiar nesinceră. Mai mult, pozițiile anticatolice au ajuns să fie omologate drept tot atîtea mărturii de dreaptă credință.

Afectul anticatolic s-a accentuat imediat după 1990 odată cu revenirea în legalitate a comunităților greco-catolice din Europa de Est, mai ales din Ucraina și România, persecutate sistematic de regimul comunist. În plus, memoria teologică a (re)intrat în concurență cu cea istorică. Amintirea cuceririi, în 1204, a Constantinopolului de către cruciații latini și instalarea unei ierarhii paralele, realitate adîncită de proiectul uniatismului care, iată, în ciuda declarațiilor, se va prelungi, va greva dialogul dintre cele două emisfere ale creștinismului de sorginte apostolică. Una peste alta, antiecumenismul a ajuns la nivelul unui discurs identitar, menit cumva să prezinte ortodoxia nu prin valorile sale specifice, ci prin diferențele față de alții, voit îngroșate și astfel caricaturizate.

În ceea ce privește fenomenul protestant și neoprotestant, poziția liderilor de opinie ortodocși a fost și este cît se poate de tranșantă. Iarăși, și aici situația s-a agravat după 1990 prin valurile succesive de misiune agresivă pornite dinspre America. Și totuși, dialogul teologic dintre ortodoxie și lumea protestantă, luterană și reformată deopotrivă, în context european, a fost mult mai nuanțat, înregistrînd momente de înțelegere și inspirație reciprocă mai ales în ceea ce privește complementaritatea dintre Liturghie și Diaconie, dintre îndumnezeirea omului și descoperirea lui Dumnezeu în neputințele semenilor. După căderea comunismului, punctual, ajutorul comunităților protestante tradiționale a fost esențial în refacerea sistemului de asistență socială al Bisericii Ortodoxe.

Acum, legat de document, acesta subliniază, pe de o parte, că Biserica Ortodoxă se roagă și lucrează pentru și în vederea refacerii unității vizibile a creștinilor. Pe de altă parte, textul afirmă: „Potrivit naturii ontologice a Bisericii, unitatea sa nu poate fi distrusă. Biserica Ortodoxă recunoaște existența istorică a altor biserici și confesiuni creștine, fără ca să fie în comuniune cu ele, dar crede că relațiile ei cu acestea trebuie să se sprijine pe clarificarea, cît mai repede și cît mai obiectiv posibil, a întregii lor ecleziologii și, în special, a învățăturii lor generale despre taine, har, preoție și succesiune apostolică.“ Dialogul ecumenic este parte a efortului de a face unitatea vizibilă, ea existînd pentru moment doar în ipostaza de dat ontologic, dar nepracticată ca atare din cauza unor neînțelegeri care se cer lămurite.

Documentul insistă în continuare pe metodologia pe care Bisericile Ortodoxe locale trebuie să o respecte. Concret, neparticiparea la dialog, din rațiuni diverse, nu scade importanța și urgența acestuia. Printre rînduri se poate citi o critică la adresa „șantajului“ pe care îl practică unele Biserici locale față de altele. În fine, documentul introduce și un argument de forță: „Biserica Ortodoxă condamnă orice tentativă de dezbinare a unității Bisericii, fie din partea unor persoane individuale sau a unor grupuri, sub pretextul unei presupuse apărări a ortodoxiei pure. După cum mărturisește întreaga viață a Bisericii Ortodoxe, păstrarea credinței ortodoxe pure nu este asigurată decît numai prin sistemul sinodal, care constituie dintotdeauna, în sînul Bisericii, judecătorul desemnat și ultim în materie de credință.“

***Radu Preda** este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

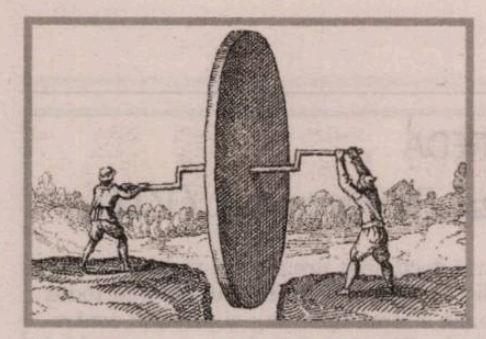

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Clotilde. Avertisment

Apariția intempestivă a Clotildei Armand pe radarul politic românesc e un avertisment. Energică, proaspătă, greu de confundat în peisajul mai degrabă deprimant al figurilor de politicieni români, doamna Armand este dovada vie că un pic de efort și un pic de personalitate pot crea o breșă semnificativă într-un electorat altfel mereu bănuit de blazare și cinism.

Am văzut deja opinii privind viitorul politic al fostei candidate a USB la Primăria sectorului 1. Sînt oameni care se gîndesc la ea ca la viitor lider politic național cu șanse de a obține chiar funcții în Guvern. Ea însăși nu își refuză, atunci cînd e întrebată, un astfel de viitor. Scenariul ăsta nu e tocmai neplauzibil, însă e un pic prematur. Biografia politică a doamnei Armand e veche de două luni. Profilul ei public, acela de luptătoare împotriva unui sistem anchilozat și neonest, e subliniat aproape zilnic, paradoxal, cu ajutorul statului care îi refuză acea banală, dar esențială, renumărare a voturilor din sectorul 1. Pentru orice cetățean, din orice sector sau localitate ar fi el, Clotilde Armand se transformă încet-încet în purtătoarea de drapel a micilor enervări zilnice rezultate din interacțiunea cu administrația publică. Clotilde Cea-Care-Nu-Acceptă. Clotilde-Care-Nu-Se-Resemnează.

Imaginea aceasta a fost răsplătită la o manifestație de sprijin într-o sîmbătă leneșă, la care au apărut sute de oameni, între care am văzut suficienți lideri de opinie cît să fiu convins că doamna Armand a reușit să disloce energii pe care le bănuim întotdeauna în pragul epuizării. Personal, sînt tentat să fiu sceptic. La o privire mai atentă, doamna Armand are, de fapt, profilul clasic al politicianului român. Cîteva argumente:

- Vine dintr-o zonă de business în care veniturile sînt obținute din contracte cu statul. Indiferent ce opinie am avea despre acest fapt, el nu poate fi contestat. Presupunînd că va obține vreodată o demnitate publică, doamna Armand se va alătura unei armate de cîteva mii de indivizi care au urmat același traseu. Trebuie adăugat aici că sistemul politic românesc e astfel construit încît oamenii care nu au legături cu statul anterior carierei politice sînt aproape inexistenți.
- Se declară o persoană religioasă, avînd un soi de revelație tîrzie care sugerează un tip de înțelepciune accesibilă doar vîrstei a doua, cînd oamenii sînt mai calmi, mai responsabili și mai împăcați cu sine. Parafrazîndu-l pe Oscar Wilde, Clotilde nu mai e atît de tînără încît să știe totul.
- S-a înscris în competiția electorală fără să aibă o istorie verificabilă de preocupări legate de zona administrativă pe care vrea să o conducă sau de administrația publică în general. Conversațiile private nu se iau în calcul aici. Probabil asta sună neplăcut pentru electoratul USB, însă trebuie remarcat că artificiile retorice din ultima lună nu înlocuiesc absența din ultimii douăzeci de ani. Aici Clotilde Armand e fundamental diferită de, să spunem, Nicușor Dan sau de orice alt militant din zona civică ce și-a întors privirile spre politică.

Stat, religie, ambiție. Cam ăsta e profilul public al doamnei Armand, așa cum a reieșit din aparițiile sale publice. Altfel spus, Clotilde Armand este reprezentanta unui anume tip de conservatorism șic cu esențe românești. Cred că ar fi avut un loc foarte bun în oricare dintre cele două mari partide ale României. Doar politica defectuoasă de resurse umane a PSD și PNL au făcut ca ea să ajungă să reprezinte în alegeri un partid care se declară antisistem. Nu e nimic antisistem în biografia sau discursul doamnei Armand. E doar politică veche românească. Nu o spun ca pe un repros. Și aici ajung la avertismentul cu care am început acest text. Entuziasmul cu care a fost primită Clotilde Armand (combinat cu rezultatele generale ale USB) arată că, încet-încet, electoratul român devine exasperat. Mă gîndesc aici mai ales la clasa de mijloc. Cei mai mulți dintre acești oameni au încercat de-a lungul timpului să se plaseze cumva în centru, să ia decizii raționale și să respecte convenția care spune că România e un stat occidental și trebuie să rămînă așa.

Voturile de la sectorul 1 pentru Clotilde sînt cumva similare cu voturile pentru un fost primar al Sibiului cu nume mai puțin comun. Pe linia Iohannis-Armand se înscriu acei oameni care tot speră într-un avans mai clar al comunității și ieșirea din stagnarea călduță pe care o propune *establishment*-ul politic românesc. În cazul domnului Iohannis, vocile care îl contestă sînt deocamdată temperate doar de lipsa unei alternative. La București, unde această alternativă a existat, rezultatele s-au văzut în procentele USB. Însă nu e nimic care să garanteze că USB, cu incoerențele sale organizatorice și doctrinare, nu va sfîrși prin a fi asociat cu partidele mari, lăsînd loc singurei forțe politice netestate încă în ultimii douăzeci de ani. Aceea a izolaționismului fără nuanțe, a antioccidentalismului manifest și a arbitrarului.

Clotilde Armand e un avertisment. USB e un avertisment. Klaus Iohannis a fost un avertisment. La fel și Traian Băsescu. La un moment dat, oamenii vor obosi de atîtea avertismente și vor abandona centrul pe care s-au încăpățînat să îl voteze de atît de multe ori fără să simtă că această încredere le-a fost cu adevărat răsplătită. Votul „antisistem" e, de fapt, un vot pentru un sistem curat. Pentru o administrație care încearcă măcar să respecte tranzacția cu societatea. Deocamdată, și asta e foarte important, nimeni nu oferă sau cere schimbări radicale. Ci doar un pic de onestitate.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Ăștia din fostele imperii...

...ne omoară Ioropa, dom'le! Păi, veni de la Marsilia vestea. Supușii Majestății Sale (care tocmai își serbează ziua de naștere) se luară la păruială serioasă cu Supușii Putiniei Sale. Personal, nu mă miră prea tare. Văzui ambele categorii de „public", prin concedii, în Spania sau Turcia. Și unii, și alții au frustrări și (dacă mi-e permis) mari tulburări de comportament. Primii sînt printre cei mai de temut huligani, golani, mizerabili conlocuitori de plajă sau hotel pe care îi poți nimeri în vacanță. Beau de sting, sînt gălăgioși și agresivi. După ce dau gata zeci de litri de alcool, au o singură obsesie: să ia la țintă cu sticle goale toate mașinile cu număr de Italia sau Franța care le ies în cale. Vă rog să nu mă contraziceți, i-am văzut cu ochii mei, în mai mult de un concediu. Despre ruși numai de bine. Beau de sting (la fel ca englezii) și au (tot asemeni britanicilor) teribile nostalgii după imperiul lor pierdut. În consecință, poartă numai tricouri pe care scrie mare ROSSYIA și împart ciubucuri grase în dreapta și în stînga, pentru ca tot personalul hotelului să învețe rusește.

Așadar, ei se luară la bătaie, pe străzi, în Marsilia și Nisa (aici au fost francezii și irlandezii). Dacă aș fi corect politic, aș zice că niște găști de huligani nu reprezintă nimic, că sînt simpli tembeli, luați de cap, în căutare de adrenalină. Mă tem că nu pot fi atît de corect politic. De aceea, voi afirma: un campionat european de fotbal este tocmai bun pentru a se putea scoate din dulap toate scheletele ascunse în ultimele secole. În condițiile în care poliția franceză s-a pregătit intens pentru atentate Daesh, dar mai firav pentru „ale noastre", vom mai vedea incidente, capete sparte, bețivani aruncînd cu scaune. Să te ții concluzii! Poți afirma, de pildă, că huliganii englezi urlau și sloganuri anti-UE, pe lîngă îndemnuri la spart capul rușilor. Ziariștii din teren au relatat că marea majoritate a suporterilor violenți sînt ferm hotărîți să iasă din Europa și vor vota în consecință.

Așa ajungem la... Brexit. Care Brexit a atins de curînd cote bune de popularitate. Conform ultimelor sondaje, tabăra lor ar fi la nivelul de 55% din preferințele de vot. Dacă rămîne așa, Marea Britanie va ieși din UE. De aceea, statele (hotărît) membre își fac planuri. De exemplu, țara-gazdă a campionatului european de fotbal. Francezii suferă de duhoare (în condițiile în care gunoierii sînt în grevă), drept care sînt hotărîți să fie duri cu englezii. Pentru a nu da apă la moară conaționalilor din partidul doamnei Le Pen și altor state membre al căror electorat tinde să fie din ce în ce mai eurosceptic, strategia propusă este cam așa: a doua zi după Brexit (în cazul unui vot nefericit), toate tratatele și înțelegerile comunitare cu Marea Britanie se vor anula. Asta înseamnă, de exemplu, că toate firmele internaționale de servicii financiare cu sediul la Londra nu vor mai avea voie să acționeze pe piața comunitară. Apoi, toți pensionarii englezi stabiliți în Franța (vreo 67.000) sau Spania (cu mult mai mulți) vor fi nevoiți să se adreseze ambasadelor de la Paris sau Madrid dacă au vreo problemă (cum ar fi o amendă pentru parcare ilegală). „Deabia după un eventual Brexit ne vom da seama de valoarea statutului de cetățean al UE", declara sub anonimat un oficial al Comisiei. În plus, dacă decid să iasă din UE, dar să păstreze relațiile comerciale cu continentul, englezii vor fi obligați (ca norvegienii) să respecte regulamentele comunitare în materie de standarde, fără a putea să își exprime vreun punct de vedere în privința conținutului lor. Mă pufnește rîsul numai dacă mă gîndesc la atare situație!

Nici pentru UE, un eventual Brexit nu sună a bine. Comisia, Consiliul și Parlamentul au parte (acum) de o mulțime de funcționari sau oficiali aleși (de foarte bună calitate), veniți de peste Canal. Încă mai sper că vocea rațiunii va triumfa.

Ce să zic, pe final? Francezii, rușii și englezii (adică ăștia din fostele imperii) încă ne fac probleme în Europa. Ce să-i faci? Au tradiție în materie. Asta știu, asta fac.

un sport la Răsărit

Poți fi un suporter adevărat la Euro 2016 fără să știi să te bați?

E ca întrebarea pentru Radio Erevan: e posibil comunismul în SUA? E, dar ar fi păcat! Așa că, în anumite situații, dacă vrei să te numești suporter trebuie să te antrenezi în acest scop. Uite rușii. Oamenii serioși. Antrenați, organizați, cu un plan de care s-au ținut. Martorii spun că soseau în mașină, coborau, se băteau 15-20 de secunde, se urcau la loc, plecau, se opreau în altă parte, se băteau și tot așa. Profesioniști. Și ceilalți, într-un fel. Recordmani mondiali la hectolitru de bere. În multe cazuri n-a fost o confruntare echilibrată, englezii vedeau dublu sau triplu. Eu propun să ne simțim un pic mai bine după primele zile în Franța. Ai noștri fani, perdanți mărinimoși, au sărbătorit alături de francezi înainte, în timpul și după meciul de deschidere. Nici un Nelu n-a dat în cap vreunui Jacques pentru că un gol a fost din fault în atac și altul dintr-o măiestrie care ar trebui interzisă la meciurile cu echipe mediocre. Nu, ne-am purtat civilizat, european, orice ar mai însemna asta. În vreme ce cîte un John sau Zbigniew ne-au arătat nouă, cei mai de la coadă continentali, ce monștri ascunde cîteodată civilizația. Propun să rîdem de această Uniune care tremură la gîndul că britanicii vor pleca și care îi bagă în mare seamă pe polonezii devianți de la principiile comunitare. Acum să cureți după ei!

Radu NAUM

dosarDILEMA VECHE

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI
Dosar realizat cu sprijinul Lidl România

„Pîine și Mîine"

o dezvoltare normală pentru copiii de la sate

Texte și opinii de:

- Daniela BUZDUCEA (Director Executiv World Vision România)

„O investiție pe termen lung" – interviu

- Gabriela ONOFREI (specialistă în Comunicare și Relații Publice în cadrul Fundației World Vision România)

„Sărăcia și abandonul școlar"

- Maria PÂRVULEASA (PR & CSR Manager Lidl România)

„Dreptul la educație în sate" – interviu

argument

O premieră pentru mediul rural

Dosarul de față, realizat cu sprijinul Lidl și World Vision România, își propune să prezinte un studiu de caz de CSR (Corporate Social Responsibility): „Pîine și Mîine", proiectul fundației World Vision România pe care Lidl România îl finanțează din etapa-pilot în șase sate din Dolj și Vîlcea.

La începutul acestui an, Lidl a donat pentru proiectul „Pîine și Mîine" 100.000 de euro, pentru începerea programului și a etapei-pilot, din 20 aprilie. De atunci, 213 copii primesc o masă caldă, la școală, în fiecare zi, și participă la un *after-school* de două ore – ceea ce reprezintă o premieră pentru mediul rural. Obiectivul următor este ca programul să includă alți 2300 de copii, iar, în final, ca modelul programului să fie inclus pe agenda autorităților pentru a fi extins la nivelul țării.

Scopul său este prevenirea abandonului școlar în mediul rural. În sate în care majoritatea familiilor au venituri medii sau submedii, mersul la școală al copiilor nu e, neapărat, o prioritate. Și, oricum, e complicat. Iar regulile privind o alimentație echilibrată nu sînt încă destul de clare, în ciuda bunăvoinței părinților. De asemenea, ideea unui *after-school* e o noutate în mediul rural, dar una binevenită: copiii au ajutor la scrierea temelor, de care părinții, de multe ori, sînt depășiți; și au ocazia să se „distreze" și cu activități creative, precum desenatul sau punerea în scenă a unor piese de teatru. În satele Urși și Geamăna, pe care le-am vizitat, nu doar copiii, ci și învățătorii erau entuziasmați în special de partea dramaturgică. Tot acolo am descoperit o învățătoare (Mihaela Bercu), să-i zicem eroină, care lucrează, de ani, cu patru clase în același timp. Și face totul cu pasiune, fără să pară nici acrită, nici obosită.

Proiectul „Pîine și Mîine" este încă la început. Ideea este ca acesta și altele asemănătoare lui să continue, și nu doar în cîteva sate, ci, dacă se poate, la nivel național. În viitor, pentru că e vorba de un proiect de dezvoltare sustenabilă, obiectivul e ca înseși comunitățile să învețe să se autosusțină și să continue singure să aibă grijă de educația și sănătatea copiilor lor. Să se ajungă ca, și în mediul rural, părinții să-și susțină copiii să meargă la școală și să înțeleagă nevoia educației pe termen cît mai lung. Și ca discrepanțele dintre sat și oraș să se tot diminueze, copiilor de acolo oferindu-li-se șanse asemănătoare cu ale celor de la oraș. Unde o masă cu trei feluri și ideea de *after-school* sînt ceva obișnuit. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

O investiție pe termen lung

interviu cu Daniela BUZDUCEA, director executiv World Vision România

© World Vision

Ce își propune Fundația World Vision România?

Ne dorim ca fiecare român, indiferent că vine din mediul rural sau mediul urban, să își câștige traiul cu demnitate. Pentru a ajunge aici, trebuie să rupem cercul vicios al sărăciei și să oferim copiilor defavorizați șansa de a-și depăși condiția. În cei 26 de ani de activitate în România, World Vision a contribuit, prin amploarea celor 200 de programe implementate, la transformarea și evoluția a 400 de comunități din România, oferind sprijin pentru educație, sănătate și protecția copilului, agricultură și dezvoltare rurală. Aproximativ 500.000 de copii și adulți din opt județe (Constanța, Cluj, Dolj, Iași, Ialomița, Vîlcea și Vaslui) și din sectorul 5 al Capitalei au beneficiat de programe pe termen lung și ajutor constant din partea World Vison România, deoarece transformarea și consolidarea schimbării necesită timp.

Care sînt problemele sociale importante în momentul actual și cum pot fi acestea rezolvate?

Nu putem vorbi de un viitor al României fără a ne ocupa de problema abandonului școlar și a analfabetismului funcțional în rîndul copiilor. Cei care întrerup studiile înainte să-și ducă la capăt educația obligatorie vor deveni asistații sociali de mîine. Putem alege să ne implicăm acum pentru a combate abandonul școlar sau putem plăti mai tîrziu. „Pîine și Mîine“ se ocupă de problema sărăciei din România, oferind o soluție eficientă pentru copiii de școală primară care trăiesc în sărăcie și care, din această cauză, abandonează școala. Privind din exterior, din București, spre exemplu, unde indicatorii nivelului de trai sînt peste media europeană și aproximativ de trei ori mai mari decît în regiunile defavorizate, putem avea o percepție ușor distorsionată. E greu să-ți imaginezi condițiile în care trăiesc mulți copii din sate sau chiar cei aflați la periferia societății în oraș. Dar decalajul de participare școlară pînă la gimnaziu între urban și rural a crescut la un nivel care va face imposibil să mai construim coeziune socială dacă nu intervenim acum. În anul școlar 2013-2014, diferența dintre sat și oraș a ajuns la 22% (conform celui mai recent raport publicat de ISE). Fenomenul sărăciei va lua amploare dacă nu vom interveni pragmatic, direct la sursa problemei – susținînd un program precum „Pîine și Mîine“ care să ofere copiilor condiții pentru a putea merge la școală și prin șansa unui trai decent, precum se întîmplă și în mai mult de jumătate din statele membre ale Consiliului Europei (care dau o masă caldă copiilor din școală, conform cercetării noastre din 2010).

Percepția obișnuită este că, în mediul rural, copiii pot avea multe neajunsuri, mai puțin cel legat de hrană. Cum explicați faptul că tocmai acei copii de la sat, unde agricultura este principala sursă de venit, sînt privați de hrană?

Nu toți părinții din mediul rural au pămînt pe care pot să-l lucreze sau să-l folosească pentru a crește un animal. Chiar atunci cînd îl au, lipsa la vreme a banilor pentru a cumpăra semințe pe care să le planteze, lipsa unui sistem de irigare sau, pur și simplu, sărăcia spirituală în care ajung datorită lipsurilor persistente, caracterizată adesea prin incapacitatea de a mai planifica pe termen lung, sînt bariere reale. De aceea, în mediul rural, părinții folosesc, de cele mai multe ori, alocațiile și ajutoarele sociale pentru a cumpăra hrana copiilor lor. Dar atunci cînd vine vorba despre costurile de rechizite, haine și încălțăminte pentru un copil care trebuie să meargă la școală, situația devine critică: ce asigurăm mai întîi? Hrana sau investiția pe termen lung în educație? Iar răspunsul vine din relevanța pe care educația o are pentru viitorul copilului.

De aceea, la World Vision am creat cursuri de educație parentală pentru sănătate, drepturile copilului, inclusiv dreptul la educație, nutriție și îngrijirea copilului de 0-5 ani. Ne dorim să le oferim și părinților din mediul rural acces la informații care îi pot ajuta să devină părinți mai buni. Pe lîngă programe de sprijin în îmbunătățirea accesului la servicii de bază (sănătate, educație, protecție), World Vision oferă sprijin economic anumitor grupuri vulnerabile pentru a asigura o nutriție mai bună copiilor, prin proiecte de dezvoltare economică și securitate alimentară, cu donații de pachete tehnologice cuprinzînd capre, iepuri, stupi de albine sau pomi fructiferi.

Ce se întîmplă după ce o familie primește donații de capre, iepuri, stupi de albine sau pomi fructiferi?

Prin proiectele de dezvoltare economică și socială și cele de securitate alimentară, ajutăm fermierii să-și dezvolte afaceri pentru crearea unei economii locale competitive, sustenabile și în acord cu tradițiile locale, care să ducă la îmbunătățirea condițiilor de trai ale agricultorilor și familiilor lor. Donațiile de capre și iepuri au fost acordate familiilor sărace cărora le este greu să asigure o hrană sănătoasă pentru copiii lor. Beneficiarii sînt persoane tinere, cu vîrsta sub 50 de ani, cu mulți copii și cu potențial de a îngriji și de a folosi donația pentru scopul oferit: hrană pentru copii. Proiectele includ și un proces mai lung de instruire și modele de bune practici, consultanță în afaceri, asistență tehnică, schimburi de experiență. În final, toți cei care beneficiază de donații învață lecția generozității și oferă, pentru alte familii din comunitatea lor, un „Dar din dar“. Spiritul proiectului de donație de animale aduce o noutate: familiile beneficiare vor face o nouă donație (de doi ieduți, iepuri sau un purcel), la rîndul lor, odată cu nașterea puilor de animale, pentru alte familii nevoiașe. Astfel, proiectul contribuie la solidaritatea în comunitate.

Care sînt rezultatele acestor proiecte de dezvoltare economică și securitate alimentară?

Pentru a înțelege pe deplin succesul acestui model de intervenție, pot aminti Proiectul Apicol derulat în județul Vaslui. Apicultorii au înființat Asociația Apicolă Negrești, cu 60 de membri cotizanți și un președinte; au înființat Cooperativa apicolă „Apicola Florile Vasluiului“ și un magazin prin care pot achiziționa echipamente, medicamente și hrană pentru albine la preț de producător și care le oferă șansa de a-și vinde mierea. Donația de 500 de stupi de la începutul proiectului a fost înmulțită la 1330 de stupi. Apicultorii au produs 20.000 kg de miere, din care 10.000 kg de miere au fost vîndute la prețul de 15 lei pe kilogram, aducînd în comunitate profit de 150.000 de lei. Alte 10.000 kg de miere au fost folosite pentru consum propriu sau pentru hrana albinelor din stupi. Șapte apicultori au atras 52.500 de euro prin fonduri europene, accesînd măsura 141 „Sprijinirea fermelor agricole de semi-subzistență“. Pentru a crește numărul de apicultori din comunități, 60 de beneficiari au donat la rîndul lor cîte un stup pentru alte 12 familii care vor fi mai departe sprijinite să genereze venituri din apicultură. Zece apicultori au donat cîte un stup pentru Centrul Școlar de Educație Incluzivă din Negrești. Asociația Apicolă îi ajută pe elevi să deprindă tainele meseriei de apicultor. Mai mult decît atît, cei 100 de apicultori au demonstrat grija față de copiii din comunitate. Atunci cînd copilul unei familii din proiect a necesitat îngrijiri medicale speciale, fiecare a donat suma de 10 lei pentru a acoperi costul tratamentului. În acest fel, cei 100 de apicultori din cele trei comunități învecinate au demonstrat că sînt o forță comună în protejarea copiilor din comunitate.

De unde ideea unui proiect care să atragă copiii la școală?

În 2008, World Vision România a început proiectul „Vreau în clasa a IX-a“, pentru că ne-am dat seama că prea mulți copii din sate nu mai continuau educația la liceu. Am avut noroc de români generoși care ne-au sprijinit pentru a oferi burse lunare pe toată durata liceului unui număr de 1000 de elevi, toți finalizînd studiile cu note bune la bacalaureat. În mod excepțional, 20% și-au continuat studiile în universități. Din 2008 și pînă în prezent, 207 bursieri din județele Iași, Vaslui, Cluj, Dolj, Ialomița, Vîlcea au mers la facultate și au ales specializări precum Matematică, Construcții de Mașini, Marketing, Arte Plastice, Geografie, Drept, Telecomunicații, Finanțe-Bănci, Medicină Veterinară, Medicină, Asistență Socială și Academia de Poliție. În 2015 am avut o rată de promovabilitate de 100%, toți cei 51 de absolvenți au luat Bac-ul, iar 35 au devenit studenți. La fel ca în toți ceilalți ani, și în acest an avem bursieri cu rezultate remarcabile la olimpiade și concursuri școlare: premiul II la olimpiada județeană de istorie (Dolj), locul II la olimpiada județeană de psihologie (Vaslui), locul II și calificare la faza județeană la concursul național de matematica aplicată „Adolf Haimovici" (Iași), locul II la olimpiada „Lectura ca abilitate de viață", etapa pe municipiu (Ialomița), premiul I la olimpiada județeană de pedagogie (Dolj).

Acest proiect continuă, pentru că sînt încă foarte mulți copii care au nevoie de

„Decalajul de participare școlară pînă la gimnaziu între urban și rural a crescut.“

DILEMA VECHE
„Pîine și Mîine"

„PÎINE ȘI MÎINE" – O DEZVOLTARE NORMALĂ PENTRU COPIII DE LA SATE

sprijin. Dar ne-am dat seama că vulnerabilitatea afectează copii din grupe de vîrstă tot mai mici, iar cei mai săraci nu mai termină nici opt clase, pentru a putea deveni bursieri într-a IX-a. De aceea ne-am gîndit la o soluție pentru a interveni rapid, cu mijloace pragmatice, pentru a-i aduce pe copii la școală și pentru a le oferi sprijin înainte să se instaleze analfabetismul funcțional. Așa s-a născut, în 2009, ideea programului „Pîine și Mîine", pe care l-am testat la scară mică și am văzut că are rezultate foarte bune.

Și totuși, tot mai mulți tineri decid ca, după terminarea studiilor, să profeseze în altă țară.

Avem o generație de copii remarcabili și depinde doar de noi să-i implicăm, să-i ajutăm să-și vadă viitorul aici, în România. În România, copiii reprezintă 17% din populație. De aceea, WVR ia foarte în serios dreptul copiilor de a fi ascultați și de a contribui la dezvoltarea comunității lor. Iar ideile și inițiativele lor sînt valoroase. Aproape 40% din copiii din mediul rural participă la activități de dezvoltare a comunității, iar aproximativ 14% din ei contribuie cu idei originale, care duc la schimbări importante, arată rezultatele preliminare ale raportului Bunăstarea Copilului 2016, realizat de World Vision România și Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca pe baza cercetării efectuate în 2205 gospodării din mediul rural din județele Cluj, Dolj, Ialomița, Iași și Vaslui în perioada ianuarie-martie, 2016.

Ce fel de activități derulează acești tineri în comunitățile lor?

Vă pot povesti despre un proiect de succes încheiat de curînd și care a fost distins cu Premiul III la Gala Societății Civile anul acesta, la categoria Premii pentru Tineret. Este vorba despre Proiectul ART, prin care un grup de 30 de tineri din orașul Negrești, județul Vaslui, au demonstrat că pot deveni o voce pentru copiii vulnerabili din orașul lor și chiar și din țara lor. Pe parcursul a trei ani, tinerii au participat la o serie de *training*-uri, *workshop*-uri și schimburi de experiență în cadrul cărora au dobîndit noi cunoștințe și abilități necesare pentru dezvoltarea inițiativelor de grup; au derulat o cercetare în rîndul copiilor în urma căreia au identificat principalele probleme și vulnerabilități ale copiilor din comunitatea lor; au continuat prin prezentarea problemelor din comunitate atît în prezența autorităților locale, cît și prin participarea la evenimente internaționale. Cei 30 de tineri au pus bazele Rețelei Tinerilor în Negrești (TiN) formată din aproximativ 158 de membri din zona orașului Negrești care au continuat cu alte inițiative de amploare. Cel mai important este că au demarat mai multe inițiative locale de impact, dintre care „Campania Poșete pentru o casă" este poate cea mai reprezentativă. Tinerii au confecționat singuri poșete de hîrtie și bandă de scotch pe care le-au vîndut pentru a strînge banii necesari unei familii care locuia în condiții improprii. Gestul lor a impresionat atît de mulți oameni, încît familia respectivă s-a mutat acum în casă nouă.

De zeci de ani încoace, World Vision a desfășurat programe țintind diferite aspecte ale sărăciei. Ați încercat vreodată să discutați propunerile dumneavoastră la nivel guvernamental? Care au fost reacțiile? A fost/este posibilă o colaborare?

De-a lungul timpului, World Vision România a colaborat permanent cu autoritățile pentru derularea programelor de combatere a sărăciei, dar și pentru fundamentarea problemelor existente și găsirea unor soluții viabile. Sîntem în continuare deschiși să susținem proiectele Guvernului atît cu expertiza noastră, cît și prin implicare directă. Încă din 2009, prin parteneriatul cu Ministerul Educației și cu grupul de lucru constituit în acea perioadă, pe baza cercetărilor din 2011 și 2013, precum și a programelor pilotate în urban și rural, am atras atenția asupra impactului pe care îl are programul „Școală după școală" la nivelul elevilor din comunitățile dezavantajate în reducerea abandonului școlar și protecția copilului față de sărăcie și neglijare. Datorită intervenției World Vision România și a altor ONG-uri, programul „Școală după școală" a fost inclus în Legea Educației Naționale în 2011; fondurile structurale în perioada 2011-2014 au fost direcționate către astfel de programe, ceea ce a făcut ca mulți copii vulnerabili să beneficieze de educație și protecție în același timp. În februarie 2016, am aflat că programul „Școală după școală" este propus ca măsură la nivel național în Pachetul de Combatere a Sărăciei, astfel că, în următoarea perioadă, vom propune din nou Guvernului României modelul WVR „Școală după școală" cu masa caldă inclusă, spre implementare la nivel național. Sigur că ne dorim și așteptăm cu tot interesul ca un astfel de model să fie extins la nivel național prin finanțare de la Guvernul României. Masa caldă pentru copiii de la sat este o necesitate care nu poate să sufere amînare: un an școlar pierdut pentru un copil este o pierdere incalculabilă pentru societate. Astfel, în următoarea perioadă, vom propune din nou Guvernului României modelul WVR „Școală după școală" cu masa caldă inclusă, spre implementare la nivel național și proiectul „Pîine și Mîine", alături de Lidl România. Avem în continuare nevoie de mult mai mult sprijin și invităm cititorii *Dilemei vechi* să se alăture acestei inițiative, făcînd o donatie pe www.painesimaine.ro sau trimițînd un SMS la 8844 cu textul „Paine".

© World Vision

a consemnat Gabriela ONOFREI

Maria PÂRVULEASA

Sănătatea și educația

doi dintre pilonii fundamentali ai societății

Sănătatea și educația corect dezvoltate sînt două dintre sistemele vitale pentru a avea o societate prosperă. În România, situația în aceste domenii este mai mult decît îngrijorătoare. Conform unui studiu derulat de asociația non-guvernamentală World Vision România, rata abandonului școlar din România a atins valoarea de 18%, comparativ cu media din Uniunea Europeană, de 11%. Mai mult, 74% din cazurile de abandon școlar se înregistrează în mediul rural, iar cauzele principale sînt sărăcia (45%) și rezultatele slabe la învățătură (37%). Conform situației expuse de World Vision, unii copii din comunitățile rurale nu beneficiază de hrană suficientă și de nutrienții necesari pentru o dezvoltare fizică și cognitivă armonioasă. Lipsa unei alimentații echilibrate și a unui stil de viață sănătos poate duce la deficit de atenție, de memorie, de învățare, abilități sociale reduse, dar și un IQ scăzut. Șansele lor la o viață mai bună scad, iar procentul sărăciei crește.

Atunci cînd alți actori sociali nu pot remedia problemele comunității, intervin, uneori, organizațiile non-guvernamentale și companii din sectorul privat.

De-a lungul celor cinci ani de activitate pe piața din România, Lidl s-a implicat activ într-o serie de acțiuni sociale ce au vizat cu precădere sănătatea și educația. Cea mai recentă dintre acestea este „Pîine și Mîine", proiectul fundației World Vision pe care Lidl România a ales să îl finanțeze din start, din etapa-pilot derulată în șase sate din Dolj și Vîlcea.

La începutul acestui an, Lidl a donat pentru „Pîine și Mîine" 100.000 de euro, pentru demararea programului și implementarea etapei-pilot începînd cu 20 aprilie. De atunci, 213 copii primesc o masă caldă, la școală, în fiecare zi, dar și suportul educațional de care au nevoie pentru a avea un viitor mai bun. „Pentru un viitor mai bun" este și deviza sub care retailer-ul își derulează proiectele și acțiunile de responsabilitate socială în România.

Prin sprijinul acordat acestui proiect, Lidl dorește să încurajeze educația în mediul rural și să le ofere copiilor defavorizați șansa de a beneficia de normalitatea unei alimentații sănătoase și diversificate.

Deocamdată, 213 copii beneficiază de o masă caldă, însă obiectivul intermediar este acela de a extinde programul pentru alți 2300, iar obiectivul final este ca modelul programului să fie inclus pe agenda autorităților pentru a fi implementat la nivelul țării și, astfel, de a reduce rata abandonului școlar.

Intenția Lidl este de a acoperi cît mai multe nevoi ale societății și de a continua demersurile de conștientizare a gravității situației, a importanței educației și a riscurilor pe care analfabetismul le produce la nivelul de dezvoltare a viitoarelor generații. Astfel, acest proiect a fost doar primul pas către un parteneriat strategic de durată între Lidl România și asociația World Vision România. În continuare, eforturile Lidl de a veni în sprijinul comunității se vor baza pe susținerea educației.

***Maria Pârvuleasa** este PR&CRS Manager Lidl România.*

Dreptul la educație în sate

interviu cu Maria PÂRVULEASA, PR & CSR Manager Lidl România

De ce tocmai „Pîine și Mîine"? Care a fost motivația Lidl România de a susține tocmai acest proiect al World Vision România?

Dreptul la educație este unul fundamental și cred că fiecare dintre noi, indiferent de mediul din care provine, ar trebui să se poată bucura de el. Fără educație nu poate exista o dezvoltare durabilă a societății. De aceea, una dintre principalele preocupări ale noastre, încă de la intrarea pe piață, este inițierea și susținerea demersurilor care oferă sprijin educației, indiferent de formele pe care aceasta le îmbracă.

Proiectul „Pîine și Mîine" le dă copiilor de la sate șansa de a se dezvolta armonios atît în sens fizic, cît și educațional. Aceștia vor putea să continue să învețe și să crească într-un mediu controlat și stabil. Dacă ne dorim ca România să crească sănătos ca țară și societate, trebuie să o privim ca pe un tot și să nu ne îndreptăm atenția doar către orașe. Discrepanța rural-urban este mare și de aici cred că vin și multe dezechilibre sociale. Abandonul școlar la sate este simțitor mai crescut decît în orașe, iar acest program își propune să țină copiii la școală.

În plus, proiectul este unul cu viziune pe termen lung și are potențialul să aducă o schimbare benefică reală. Acești copii au nevoie de susținerea noastră pentru o dezvoltare normală și pentru a avea acces la lucrurile pe care mulți dintre noi le considerăm normale. Astfel, am ales să donăm 100.000 euro pentru a susține etapa-pilot a acestui proiect, în care credem.

Credem că, împreună cu asociația World Vision România, putem contribui la un viitor mai bun și sperăm ca acesta să fie doar primul pas către un parteneriat strategic de durată.

De ce este importantă donația companiei Lidl?

Statisticile arată că unul din opt copii din mediul rural merge la culcare flămînd în fiecare seară și peste 250.000 de copii renunță la dreptul la educație pentru a li se alătura părinților în treburile gospodăriei. Aceste cifre conduc la statistici la fel de îngrijorătoare: în România, rata abandonului școlar este de 18%, pe cînd media din Uniunea Europeană este de 11%.

Pentru susținerea unui copil în proiect este nevoie de 270 de lei pe lună, sumă ce acoperă costul unui prînz complet, precum și costurile aferente activităților extrașcolare pentru cele douăzeci de zile lucrătoare ale lunii. Lidl România a donat 100.000 de euro care au făcut posibilă demararea programului prin implementarea etapei-pilot, în data de 20 aprilie, în șase sate din Dolj și Vîlcea.

Este o contribuție importantă pentru startul proiectului, însă cu siguranță nu este suficientă. Pe lîngă susținerea financiară, conștientizarea acestei probleme este cel puțin la fel de semnificativă. De aici și inițiativa World Vision de a derula pentru acest proiect o campanie de donație prin SMS-uri. Din punctul nostru de vedere, este important ca fiecare român să conștientizeze pericolul pe care lipsa educației îl poate genera pe termen lung într-o societate și să se implice activ în combaterea ei. Mai important decît cei doi euro pe care donatorii aleg să îi ofere prin SMS este faptul că ei au luat contact cu această problemă și au ales să nu o tolereze.

Ce v-a impresionat cel mai mult în satele unde se implementează proiectul?

Mă voi opri asupra momentului cînd

© Lidl România

am vizitat satele pentru prima oară, în cadrul unui *press trip*. Cel mai mult m-a impresionat emoția din glasurile copiilor atunci cînd ne-au prezentat, mie și celorlalți invitați, rezultatul muncii lor: piesa de teatru despre igienă. Fiecare dintre ei avea un rol în spectacolul pe care l-au pregătit și își rostea cu entuziasm replicile. Copiii sînt dornici să învețe și, mai ales, să se afirme. Pentru că și ei știu cît potențial au, iar atunci cînd li se dă ocazia, își expun talentele în moduri ingenioase.

Dacă uitam unde sînt, puteam crede la fel de bine că piesa respectivă este susținută de copiii de la o școală din centrul Bucureștiului. Erau hotărîți, își învățaseră temeinic replicile, își doreau să ne impresioneze și au și reușit. Faptul că s-au născut într-o comunitate vulnerabilă nu ar trebui să le afecteze șansele.

Care credeți că este cea mai mare provocare a acestui proiect?

Întregul proiect este o provocare: vorbim despre o șansă pe care o acordăm copiilor de la sate la o dezvoltare cît mai armonioasă și normală, într-un mediu care, în acest moment, nu le permite acest lucru. Aici putem include și nivelul de acceptare și interes pe care îl prezintă comunitatea pentru un astfel de proiect, dar mai ales ajutorul pe care societatea este dispusă să îl acorde programului. Credem în acest proiect și în structura de implementare, prin care să îi ajutăm pe copii să își continue dezvoltarea educațională.

Cum a primit comunitatea inițiativa Lidl și World Vision?

Proiectul a pornit dintr-o necesitate, care este vizibilă pentru toți. Aici vorbim despre fenomenul de absenteism școlar care se petrece în România, cu preponderență în mediul rural. Locuitorii celor șase sate în care se derulează acum programul „Pîine și Mîine" au conștientizat importanța orelor de *after-school* și a mesei pe care o oferim. Ne-au primit în comunitate și chiar au fost implicați activ în buna desfășurare a proiectului. Astfel, în colaborare cu personalul specializat, ajută la servirea meselor celor 213 copii care beneficiază de program. Ne-am bucura ca, la momentul extinderii programului în țară, să găsim aceeași deschidere în fiecare sat în care se va desfășura acesta.

Ce înseamnă pînă acum, în cifre, proiectul „Pîine și Mîine"?

Înseamnă că, începînd cu 20 aprilie, cu doar 10 lei pe zi, 213 copii din șase sate, din două județe, au asistat la 296 de ore de *after-school*. De-a lungul celor două luni de implementare a proiectului și pînă acum au fost acordate 7881 de mese calde. Aceste cifre cresc pe zi ce trece și ne-am bucura să scadă cît mai curînd raportul statisticilor despre care am discutat mai devreme.

Ce v-ați dori să găsiți peste zece ani în comunitățile unde se desfășoară acum proiectul?

În primul rînd, ne-am dori să vedem fiecare școală plină de copii. Din punctul nostru de vedere, ar fi unul dintre cei mai importanți indicatori care ar arăta că nivelul de trai al comunității este unul cel puțin satisfăcător. Ne-am dori să găsim părinți care își susțin benevol copiii în educație și care conștientizează faptul că soluția pentru eradicarea sărăciei nu este ținerea copiilor acasă pentru a le fi de ajutor în gospodărie, ci pregătirea lor școlară. Nu în ultimul rînd, ne-am dori ca mesele calde oferite acum prin programul „Pîine și Mîine" să facă parte din normalul fiecărei zile și să fie asigurate de o comunitate care să se autosusțină.

Există și alte programe prin care Lidl susține tinerii?

De-a lungul celor cinci ani de prezență pe piața din România am dezvoltat proiecte prin care să le oferim tinerilor un viitor mai bun. Dintre acestea, putem aminti Campionatul de Management, un program de *training* cu o durată de un an, ajuns deja la cea de-a doua ediție. Le oferim, astfel, proaspăt absolvenților oportunitatea de a lua contact cu mediul de lucru din cadrul companiei Lidl, de a fi implicați în proiecte reale și de a învăța de la profesioniștii în domeniu. Pe parcursul programului de școlarizare, tinerii selectați vor primi pregătirea profesională necesară, activînd, pe rînd, în toate departamentele companiei Lidl și participînd la diferite seminarii de dezvoltare. Astfel, aceștia vor avea șansa să practice activitățile specifice din cadrul magazinelor, ale sediilor regionale sau ale sediului central. Ne-am bucura ca, peste ani, să-i avem în acest program și pe copiii care acum se dezvoltă în cadrul proiectului „Pîine și Mîine".

a consemnat Iaromira POPOVICI

Gabriela ONOFREI

Sărăcia și abandonul școlar

© D. Dumea

Unul din doi copii din România trăiește în sărăcie

Știre care a trecut neobservată la sfîrșitul anului trecut a fost că, potrivit datelor UE, România are cei mai săraci copii din Uniune, respectiv 51%. Implicațiile sărăciei asupra copiilor, studiate și documentate de instituții foarte serioase, arată spre consecințe dramatice, pe termen lung, nu doar asupra copiilor (starea de sănătate precară, lipsa de educație, lipsa de participare în societate alături de copiii de aceeași vîrstă, care conduc în timp la marginalizare pe toată durata vieții), ci și asupra societății. Costurile se vor regăsi peste doar cîțiva ani în sistemul de sănătate, în beneficiile de asistență socială și, poate, chiar într-un grad mai mare de criminalitate în rîndul tinerilor care acum sînt copii ce cresc fără a avea o șansă reală de integrare în societate.

În mediul rural, copiii vulnerabili care provin din familii sărace, cu un singur tip de venit, adesea doar alocația sau venitul social, se duc la culcare mai mult flămînzi. O estimare arată că sînt peste 200.000 de copii în această situație (World Vision, Raportul „Bunăstarea copilului din mediul rural“, 2014), iar 72% din familiile din mediul rural nu le pot asigura copiilor sub 5 ani o dietă minim acceptabilă, ceea ce provoacă îmbolnăviri grave sau malnutriție.

Conform studiului „Bunăstarea copiilor din mediul rural“, realizat de Fundația World Vision România, 6% din părinți le oferă copiilor mai puțin de două mese pe zi, iar alți 20% le oferă mai puțin de trei mese pe zi. Jumătate dintre părinții de la sat nu pot oferi o hrană echilibrată, care să conțină alimente din fiecare grupă alimentară: cereale, carne, ouă, produse lactate, legume și fructe.

Lipsurile majore și responsabilitățile domestice nu le mai permit copiilor să-și finalizeze educația obligatorie, astfel că peste 37% din persoanele cu vîrste de peste 15 ani ajung la analfabetism funcțional: nu înțeleg ceea ce citesc sau nu știu să scrie corect. În mediul rural, 20% din copii (Ministerul Educației, „Analiza sistemului de învățămînt preuniversitar din România din perspectiva unor indicatori statistici. Politici educaționale bazate pe date“) rămîn cu opt clase, o treime dintre aceștia fiind expuși riscului de sărăcie, avînd șanse reduse de angajare. Potrivit datelor Eurostat, rata abandonului școlar în România a trecut în 2014 de 18%, față de 11% media de abandonare timpurie a școlii în Uniunea Europeană. În mediul rural, rata șomajului în rîndul tinerilor cu vîrsta cuprinsă între 18-24 de ani este de 22% (Institutul Național de Statistică), iar gradul de ocupare al persoanelor cu vîrsta între 18 și 60 de ani este de aproximativ 46% (Studiul World Vision România referitor la Ocupare, Angajabilitate și Antreprenoriat în Mediul Rural – decembrie 2015).

În aceste condiții, în România încă există sărăcie extremă: 40,4% (Philip Alston) din populația României trăiește cu riscul sărăciei și al excluziunii sociale, iar dintre copii – 51% (Eurostat, „People at risk of poverty or social exclusion by age and sex“). În mediul rural, situația este dramatică, întrucît riscul de sărăcie pentru acești copii este de trei ori mai mare decît pentru cei din mediul urban.

În cadrul studiului realizat de World Vision România în 2014 au fost evidențiate cazuri de copii care au fost nevoiți sau constrînși să se retragă de la școală pentru că părinții nu au mai putut susține costurile școlarizării. Au rămas acasă pentru a avea grijă de frații mai mici sau pentru a începe munca în agricultură după clasa a VIII-a. Pentru fete, situația poate deveni mai complicată, mai ales dacă acestea provin din familii disfuncționale, iar nevoia de afecțiune le aduce în situația de a abandona școala pentru a deveni soții minore. Pentru unele dintre ele, această opțiune pare a fi singura soluție.

Infrastructura subdezvoltată, satele izolate și drumurile pline de noroi sînt o piedică pentru educația multor copii. Microbuzele nu fac față noroioului, iar copiii parcurg kilometri întregi pe jos în condiții de frig, zăpadă, ploaie sau umezeală. Hainele și încălțămintea ieftine se uzează în scurt timp. Copiii din mediul rural petrec în medie 35 de minute în drumul spre școală, iar 1 din 5 copii merg mai mult de o oră pe jos pînă la școală. Cei mai mici nici nu se încumetă să mai iasă din casă cînd vremea este potrivnică, pentru a nu se îmbolnăvi sau a rămîne prinși în noroi...

Cîteva familii

Alina (11 ani), Loredana (9 ani) și Lavinia (5 ani) sînt trei surori vesele, comunicative și istețe, în ciuda mediului în care cresc. Locuiesc alături de părinții și bunica lor într-o casă veche, de pămînt, cu două camere locuibile: cea în care dorm toate trei alături de părinți și camera bunicii. Sărăcia din jur creează un tablou dur și trist. Peste tot în curte este nămol de la cele trei capre care trec spre grajd chiar prin fața casei, iar din bucătărie, o cameră improvizată care se află chiar lîngă grajdul cu capre, iese mereu un fum negru și înecăcios. Acolo, pe pirostrii, mama le pregătește mîncarea, cel mai adesea ciorbă de fasole și diferite feluri de mîncare de cartofi: cartofi copți, prăjiți sau fierți, care reprezintă baza alimentației fetelor.

Atunci cînd o întrebi ce visuri are și ce își dorește, Alina ridică din umeri și spune resemnată: „Nu știu, nu vreau nimic, nu am ce...“, semn că întreg universul ei se limitează la sărăcia din jur și la satul în care trăiește și din care nu a ieșit niciodată. Pentru că venitul fix al familiei provine din alocația lor și din ajutorul social, fetele au doar cîteva haine pe care le schimbă între ele și cîteva perechi uzate de încălțăminte pe care le poartă cu mare grijă, ca să nu le strice și mai rău.

Însă cea mai alarmantă problemă dintre toate este lipsa de alimentație necesară unui copil aflat în creștere. Fără o alimentație echilibrată, copiii riscă să se îmbolnăvească. Meniul zilnic al unui copil de la sat se compune, de cele mai multe ori, din ciorbă, varză, fasole sau cartofi. Cei mici nu au mai auzit de mult de brînză, lapte, ouă sau carne. La fel se întîmplă și pentru Petronela (4 ani), Sorina (9 ani), Mariana (11 ani), trei surori care trăiesc alături de părinții lor Domnica (31 de ani) și Gheorghe (42 de ani), într-un sat din județul Dolj. Casa lor, de la marginea satului, este veche și plină de improvizații. Pe jos este pămînt, pereții sînt fisurați și cu tencuiala căzută. În fiecare iarnă, frigul ajunge cu ușurință la copii, care stau mai mult sub pături pentru a se proteja de răceli. Cu toții dorm în cele două camere locuibile ale casei. Una dintre camere este și locul unde mama le pregătește mîncarea, într-un spațiu îngust, pe o sobă cu plită.

Mîncarea de bază a fetelor constă în ciorbă de fasole, cartofi sau mîncare de varză. Dintr-o ciorbă mănîncă uneori două zile la rînd, și la prînz, și seara. De cîteva ori pe lună, mama le mai cumpără tacîmuri, adică pungi cu spate, gît și tîrtiță de pui de la magazinul din sat. Acestea sînt rînduite pentru a ajunge cît mai mult timp. Din ele mama pregătește ciorbă, preferata fetelor. Venitul fix al familiei provine din alocațiile fetelor și din ajutorul social. Pentru a mai face un ban în plus, tatăl lucrează în construcții într-un alt județ. Este chemat atunci cînd au nevoie de muncitori în plus și stă uneori plecat mai multe luni de acasă, fetele simțindu-i lipsa din ce în ce mai mult.

Începînd cu luna aprilie a acestui an, Loredana (9 ani), dar și Simona (9 ani) primesc o masă caldă pe zi la școală și se bucură de sprijin în efectuarea temelor din partea unui cadru didactic. În ciuda dificultăților de acasă, atît Loredana, cît și Simona au acum un motiv în plus pentru a ajunge la ore în fiecare zi.

World Vision România a lansat programul „Pîine și Mîine“ pentru a sprijini un număr de 2500 de copii, din zonele defavorizate. Astfel, programul urmărește în egală măsură asigurarea nutriției necesare pentru dezvoltarea copiilor, cît și diminuarea ratei abandonului școlar în satele sărace din județele Vaslui, Dolj și Vîlcea. Echipa World Vision România a pregătit, prin parteneriate la nivel local, condițiile pentru livrarea hranei și asigurarea suportului școlar în cadrul unităților de învățămînt.

***Gabriela Onofrei** este specialistă în Comunicare și Relații Publice în cadrul Fundației World Vision România.*

DILEMA VECHE
„Pîine și Mîine“
O dezvoltare normală pentru copiii de la sate

Iaromira POPOVICI

Pe serpentine, spre after-school

Nu e ușor să ajungi în satul Urși, comuna Stoilești, din județul Vîlcea. Trebuie să ai o mașină de teren, care să facă față unor drumuri alambicate și întortocheate. E un soi de probă inițiatică să reziști hurducăturilor și hăurilor, ce-i drept, nu chiar uriașe, ce se cască pe alocuri.

La Urși, odată ajunși, am prins exact momentul cînd un grup mărișor de copii (vreo douăzeci) ieșeau, cu învățătorul în frunte, din clasa lor, și așa, aliniați, se duceau să se spele pe mîini. Apoi intrau într-o sală de clasă unde o doamnă de serviciu super-înmănușată și dotată cu halat le punea pe mese caserole și cutițe de plastic, albe și sterile. Înainte să se așeze în bănci, copiii au rostit tare și răspicat „Tatăl nostru“. Apoi s-au uitat rapid în caserole și, pentru că era 1 Iunie, s-au bucurat să găsească acolo cîte o felie de pizza. Motiv pentru care au dat repede pe gît supa de la felul întîi.

Acesta este, în fiecare zi, ritualul copiilor de la Urși după ce-și termină orele obligatorii. Rămîn să mănînce, apoi, tot acolo, la școală, sub îndrumarea celor doi învățători, își fac lecțiile. După care urmează alte activități, de la sport la desen și piese de teatru. Un *after-school* la țară, făcînd parte din proiectul „Pîine și Mîine“, conceput de World Vision și a cărui etapă-pilot a fost finanțată de Lidl. Un *after-school* în premieră în mediul rural.

Despre program ne povestește mai multe **Ioana Niță**, directoarea școlii. Întîi aflăm cîte ceva despre localitate și despre oamenii care trăiesc acolo: „Stoilești cuprinde mai multe sate așezate destul de departe unul de celălalt și în poziții geografice cam nefavorabile. În gospodăriile proprii, oamenii se ocupă mai ales cu agricultura: creșterea animalelor, cultivarea porumbului, pomii fructiferi, în special prunii. Ca nivel de venituri, sînt familii modeste, avînd în vedere că această ocupație nu prea realizează un profit pentru familia respectivă. Copiii au posibilități restrînse. Cu toate acestea, nu avem cazuri nici de abandon școlar, nici de absenteism. Părinții au înțeles, în majoritatea cazurilor, că doar dacă ai lor copii frecventează școala pot să-și asigure un viitor. Avem 130 de copii la această școală, dar mai avem și școala primară Geamăna, cu 20 de elevi, și grădinița Urși, cu 50 de preșcolari, și grădinița Geamăna, cu 13 copii. Din fiecare clasă există cîte una, cu excepția clasei a III-a. Sînt puține familii care lucrează în oraș, distanța e mare, sînt 30 și ceva de kilometri, abonamentul e scump. Mai sînt și familii care comercializează produsele agricole, dar tot puține. Puțini părinți lucrează în străinătate.“

De ce au copiii de aici nevoie de *after-school*? „Pentru că părinții lor nu au un nivel de cultură încît să-i ajute să-și pregătească temele. Nivelul lor e mediu sau submediu. Majoritatea au făcut opt clase, sînt și unii care nu și-au terminat școala. La *after-school* nu se rezumă numai la a-și face temele, își dezvoltă și abilitățile, inclusiv de comunicare. Au Internet la școală, acasă nu au toți. Laboratorul de informatică l-am îmbunătățit tot cu sprijinul World Vision.“

Confortul școlar al copiilor e rezultatul unor eforturi concentrate ale comunității: „În aceste proiecte nu doar primim, ci și oferim. Și părinții vin cu ceva: noi am pus prizele, apoi draperii, copiii au făcut prăjituri pe care le-au valorificat în curtea școlii, și am strîns bani din care am cumpărat o tablă ecologică.“

Mîncatul în grup își are rostul lui: „Aici se și învață să se servească masa frumos. Acasă nu au felurile 1, 2 și 3, ci, în general, unul singur. Și nici igienă alimentară nu au. Poate mănîncă o supă sau un ou în tigaie, asta e ce știu părinții. Randamentul școlar al unui copil care e hrănit zilnic corect e altul decît al unuia care nu e. Sub coordonarea cadrului didactic, merg să se spele pe mîini. La ei acasă au WC-ul în curte, apa de la fîntînă. Nu au canalizare, băi în casă. Se încălzesc cu lemne. Au o plită cu sobă, unde gătesc, dar și dorm…

Un after-school *în premieră în mediul rural.*

La *after-school* mai au activități artistice, pictează. Două dintre grupe pregătesc o piesă de teatru. Au activități sportive, cu mingea… Stau pînă la ora 15, apoi vine microbuzul să îi ia. Orele s-ar termina altfel la 12.“

Cum se pot „măsura“ efectele orelor de după program? „În rezultatele școlare și în comportamentul lor. Altfel, acasă se mai duc cu vaca… Avem și copii buni printre ei, care ajung studenți. Sînt patru eleve studente la Medicină, la București, avem și la Sociologie…“

© D. Dumea

Copii și învățători

Stau de vorbă și cu **Gabriel** și **Larisa**, doi dintre copiii de la *after-school*. Gabriel: „Din clasa întîi sînt la școala asta. Acum sînt într-a patra. Mîncăm, ne facem temele, apoi luăm o pauză. Cel mai mult îmi place cînd ne facem temele, pentru că nu ni le mai facem acasă. E mereu cineva cu noi. Scriem singuri și, dacă nu știm, ne ajută domnul învățător. O jumătate de oră îmi iau temele. Am matematică, română, engleză, științe. Desenăm. Orice vrem noi. Apoi plecăm acasă. E plăcut să mănînci cu atîția copii împreună. Mai ieșim și afară să ne jucăm: fotbal, handbal. Cînd ajung acasă, unde am Internet, mă pun pe un joc cu tractoare. Aduc și duc marfă.“

Larisa: „Cel mai mult îmi place că ne facem temele. Îmi place româna. Să scriu. O poezie mi-a plăcut mult: «Freamăt de codru». Cu descrierea naturii. Mi-a mai plăcut *Mica sirenă*. Întîmplările care au fost. Am cărți, cîteodată îmi mai cumpără și mama din Vîlcea sau împrumut de la bibliotecă. Acasă, cînd ajung, mai stau cu fratele meu mai mic. Și mai învăț. Am și Internet. Îmi place un joc cu o pisică, care mănîncă, doarme…“

Cei doi învățători, **Ilie Neamțu** și **Emil Monceanu,** ne povestesc despre dificultățile lucrului cu copii de niveluri diferite și dovedesc un entuziasm vizibil pentru montarea pieselor de teatru.

Ilie Neamțu: „Predau la Urși la clasa a doua. Proiectul acesta e binevenit pentru că le asigură copiilor o masă caldă, cînd părinții merg la treburile lor, unii la cîmp. În al doilea rînd, facem o grămadă de activități. Teme scrise, în general. Cel mai mult ne solicită sprijinul la matematică, la comunicare facem mai multă citire – povestesc în scris sau rezolvă anumite exerciții de limbă. Rezolvăm și testele de evaluare națională. Avem și copii cu CES (Cerințe Educaționale Speciale), dar și unii cu nivel bun și mediu. Celor cu CES le dăm teme pe-ntelesul lor. Acești copii au probleme diagnosticate. Vreo doi nici nu puteau să vorbească, la început. Alții nu te înțeleg cînd le spui ceva. Nu țin minte literele. Ar trebui să avem un cadru de sprijin, pentru că sînt astfel de copii și la clasa întîi, și la cea pregătitore, sînt cinci, s-ar putea face o grupă. Chiar dacă le dai ceva de lucru, trebuie să revii la ei după cinci minute. Se poate, de multe ori, să nu poți lucra cu ceilalți. E dificil.

Facem jocuri sportive. Mai lucrăm la o piesă de teatru cu Făt-Frumos cînd era mic. Ceva avangardist, la ordinea zilei, adaptat la ce e acum. Mai găsim și noi cu ce să-i costumăm, neam descurcat cu forțe proprii și cu ajutorul părinților. Piesa este o compoziție a unei colege, Daiana Nica, învățătoare la Școala nr. 4 din Vîlcea.

Facem și arte vizuale, desen, pictură. În funcție de anotimp, de sezon, de zile speciale. La muzică îi învățăm cîteva cîntece în plus și cîteva dansuri: «Alunelu», «Hațegana», în perechi, frumos.

Citesc cărțile pe care noi le recomandăm. Povestirile tradiționale, Creangă, basme, poeziile lui Eminescu. Le găsesc și pe Internet și la biblioteca școlii. Profesorul de română le-a dat și el cărți. Și le cerem părinților la ședințe. Folosim și

DILEMA VECHE
„Piine și Miine“

„PÎINE ȘI MÎINE“ – O DEZVOLTARE NORMALĂ PENTRU COPIII DE LA SATE

Internetul. Avem și manual digital, punem lecțiile și pe laptop.“

Emil Monceanu: „Copiii se scoală la 6, vin cu autobuzul, la 12 termină, apoi iar au activități pînă la 15. Trebuie dirijat totul cu tact, încît să nu-i obosim, să vină în completare și să fie o plăcere. Nu vom substitui activitatea de pregătire a lecțiilor de către părinți, dar vom coordona într-un fel sau în altul totul încît să-i și învățăm să învețe. Activitățile le adaptăm la ceea ce se petrece în momentele respective. Activități ale primăverii, de pildă. Avem activități secvențiale, săptămînal, practic.

Sînt mulți părinți care au luat copii în plasament. Dacă îi adaptăm la învățămîntul de masă, facem un lucru important. Acum am trei astfel de copii, colegul are doi. Dar se adaptează. Nu e bine să selectăm copii. Lucrăm cu ei diferențiat. Așa ni i-a dat Dumnezeu. Odată, cînd îi puneam pe copii să rezolve ceva pe rînd, am sărit o fetiță cu probleme, dar copiii mi-au semnalat imediat: „Domnule profesor, ați trecut de Vicki!“ Au primit-o în colectivitate.

Am dramatizat «Scufița Roșie», «Capra cu trei iezi». Sora mea a scris piesele. Cu roluri, cu cîntece și de toate.“

Mihaela Bercu e unul dintre oamenii care chiar au vocație pentru învățămînt.

Dăscălița de la Geamăna

Ajungem și la Școala Geamăna, mică, cu o sală de clasă și una de grădiniță. Dar vie, plină cu desenele copiilor, cu icoane făcute de ei. Cum intri acolo, chiar te simți într-un alt teritoriu, al unei vîrste colorate și imaginative.

Cîțiva dintre părinți vin să-și ia copiii mai mici, pe cei de grădiniță, mai devreme. Unii dintre ei au probleme serioase de sănătate și dificultăți financiare reale. Se descurcă și ei cum pot, iar ajutorul școlii e binevenit. **Maria Cimpoieru** e una dintre mame. „Am doi copii aici. Unul la școală, unul la grădiniță. Amîndoi stau la programul de *after-school*. Denis și Antonio. Așa am mai mult timp liber pentru mine. Să fac curățenie, să pregătesc masa. Cînd vin, copiii mă mai ajută la treburile casnice, cu grădinăritul. Vin cu lecțiile făcute. Cu banii ne descurcăm mai greu. Soțul lucrează la negru, în construcții, pe ici, pe colo. Depinde de lucrarea pe care o are. Eu nu lucrez. Nu avem un venit fix.

La școală sînt mulțumită de domnișoara învățătoare, se ocupă de ei. Copilul cel mare era timid, plîngăcios și s-a schimbat enorm, că s-a ocupat mult domnișoara de el. Copilul de la pregătitoare deja a început să citească. Cel mic spune că vrea să se facă doctor ca s-o facă bine pe mami – că am probleme de sănătate pe sistem nervos. Ceilalți încă nu sînt hotărîți.“

Celălalt părinte cu care stau de vorbă e un tată. Situația lui e și mai grea decît a doamnei Cimpoieru: crește singur doi copii, ambii cu probleme grave de sănătate. Și e pensionar.

Nicolae Marin: „Am doi copii. Un băiat în clasa a șaptea și o fetiță în clasa 0. Caut să mă descurc cu ei. Sînt doar eu. Că mama lor e bolnavă psihic. Programul lor? Dimineața se obișnuiesc să-și facă patul, să se spele, să mănînce. Le fac ce le place lor. Le cam plac cartofii prăjiți. La școală îi ia mașina. Cel mare are epilepsie și tulburări de comportament. Are 13 ani. Fetița a prins și ea o depresie. O ajut și pe ea, ca și pe mamă-sa. Am avut serviciul în învățămînt, la Școala primară din satul Geamăna. Lucrez de mai mult timp cu patru clase simultan. Am ținut ore și la două clase simultan. Doar într-un singur an am avut o singură clasă și a fost o fericire, mult mai relaxant. Acum lucrez cu clasa pregătitoare, clasa a doua, a treia și a patra. Clasa întîi nu avem. De 15 ani sînt în învățămînt și lucrez simultan de 12 ani. E greu, dar am făcut rost de mai multe table și acum fiecare clasă e cu tabla ei. De obicei îi orientez cu băncile către tablă. Cei de clasa a patra au chiar două table, depinde de cît de mult exersăm, pentru că de multe ori sînt două persoane în același timp la tablă. Trebuie să lucrezi și individual, și față-n față cu tabla, să „comunice“ cu ea. În clasa a treia și a doua sînt puțini copii, în clasa pregătitoare sînt șapte și în a patra zece. Atîta timp cît o clasă are activitate directă, le predau, ceilalți au deja fișe de lucru sau scriu pe caiete, fac ceva mai ușor, care nu necesită atenție sporită din partea mea. După ce mă ocup de o clasă, îi las pe respectivii copii să lucreze individual și trec la altă clasă. Corectez ce au făcut, îi las și să aleagă, să aibă ideea de a negocia cu mine, trec la individual și tot așa, prin circuit. Pînă la finalul orelor. Patru-cinci ore în fiecare zi.

Situația nu s-ar putea rezolva în nici un fel, pentru că acum numărul de elevi pe clasă s-a mărit, este de 12 sau 15. Celelalte școli sînt departe. Situații de felul ăsta sînt în toată țara. Dintotdeauna. Inclusiv eu am fost elevă a unui învățător cu patru clase simultan. Copiii de aici sînt din familii cu venituri medii și mai puțin decît atît. Unii părinți sînt plecați în străinătate și copiii au rămas cu bunicii. Sînt familii în care lucrează doar un singur părinte, și unele în care nu lucrează nici unul organizat, sînt sezonieri sau zilieri. Unii dintre ei se bazează pe ajutoare. Fac și agricultură, deși aici nu-ți poți vinde produsele și să ai un venit consistent.

© D. Dumea

La *after-school* tot eu mă ocup. Programul a început pe 18 aprilie, în Săptămîna Altfel, atunci a fost un fel de tatonare. După vacanța de Paști am pornit cu pași mici, pentru că nu mai auzisem, la țară mai ales, de un astfel de program. Am făcut un schimb de experiență cu Școala nr. 4, din Vîlcea, am văzut ce se face acolo, ne-a plăcut. Avem și un orar de activități acolo. Nu e fix, dacă într-o zi e ploaie și nu putem face sport, nu facem; sau dacă într-o zi copiii vor altceva, facem și altceva, desigur, pe lîngă teme. Temele le iau mai mult de o jumătate de oră, scriem o parte, apoi ne jucăm, ne relaxăm, și iar facem. Îi las pe ei să facă, eu îi ajut, dacă nu știu, ieșim și la tablă dacă e nevoie. Practic, se continuă activitatea din clasă, mai lejer, pe grupe, pe echipe. Copiii își confruntă rezultatele, văd unde au greșit. Învață să lucreze individual. Acasă nu mai cer sprijinul părinților, vor să-și scrie singuri ce le mai rămîne.

Proiectul nostru de astăzi este despre prietenie, și-au pus mîinile pe o hîrtie și le-au decupat și apoi le-am lipit laolaltă. La capitolul teatru, ultima dată am făcut *Prietenii sănătății*, pentru că tot vorbim de sănătate și igienă înainte de masă. Și-au ales fiecare personajele după cum au crezut de cuviință: Virus, Bacterie, o fetiță care nu se spăla, nu se pieptăna și pleca la joacă, niște copii care au admonestat-o pentru asta, Apa, Pieptenul, Săpunul, toți copiii au fost implicați, unii chiar numai prin mimică și gestică, dar au avut acolo, un rol al lor.

În general, avem proiecte tematice: vorbim despre o temă, cum a fost Prietenia, citim despre asta, găsim poezii și ne gîndim cum am putea noi simboliza prietenia. Apoi familia, ce ar putea conține familia, case, obiecte, persoane, hobby-uri...

Vocația? Pentru că am avut un mentor, un învățător bun, o doamnă dirigintă bună, un pedagog bun. Cred că mai ales fetele pot urma calea asta. Băieții își doresc să fie polițiști, zugravi, șoferi, și unul chiar bucătar. Dintre fete,vor să fie medic, designer, coafeză, învățătoare, actriță. Aici voi rămîne cît timp va fi nevoie de mine. Încă mai sînt copii. În viitor nu se știe.“

Lidl România și responsabilitatea socială

Încă de la intrarea pe piața din România, Lidl a căutat să acționeze responsabil în toate domeniile sale de activitate. Sub umbrela „Pentru un viitor mai bun“, acesta și-a dezvoltat o strategie de responsabilitate socială bazată pe cinci piloni definitorii pentru activitatea sa: societate, mediu, sortimentație și produse, resurse umane și logistică.

Eforturile Lidl se îndreaptă spre sprijinirea educației, a unui stil de viață sănătos, obținut prin echilibrul dintre alimentația corectă și sport, dar și spre susținerea categoriilor defavorizate. Totodată, cu ajutorul clienților și angajaților, compania sprijină în mod constant organizațiile non-profit care au dezvoltat proiecte reprezentînd soluții pentru nevoile societății, prin campanii de donații la casele de marcat.

În domeniul educației, compania a demarat acum trei ani cea mai amplă campanie de educație rutieră, în parteneriat cu Poliția Română. Încă din 2013, în fiecare an, Lidl România dă „Verde la educație pentru circulație“, un proiect ce duce la conștientizarea de către cei mici a importanței cunoașterii și respectării regulilor de circulație. Aceasta poate conduce, pe termen lung, la reducerea semnificativă a numărului accidentelor rutiere în care sînt implicați cu vină copiii. Statisticile pe care Poliția Română le oferă în acest sens par să demonstreze că efectele unor astfel de demersuri sînt benefice.

În domeniul sănătății, Lidl a inițiat o campanie de donații la casele de marcat „Donează pentru cei care salvează“, în parteneriat cu Fundația pentru SMURD. Cei care salvează vieți au nevoie de ajutorul nostru pentru a dezvolta sistemul integrat medical și tehnic de urgență ce va duce la îmbunătățirea calității vieții persoanelor care locuiesc și muncesc în România. Din fondurile colectate – 100.000 de euro – și din cele donate de Lidl în nume propriu – 50.000 de euro – au fost achiziționate cinci motociclete de intervenție urbană și 23 de echipamente de protecție pentru personalul medical în acțiunile de salvare.

În zona resurselor umane, retailer-ul ia o serie de măsuri de responsabilitate socială pentru cei peste 4200 de angajați Lidl România. Pentru ca fiecare nou angajat Lidl să aibă un start bun în carieră, acesta a creat programe de *training* specifice fiecărei funcții și a dezvoltat o serie de beneficii asociate pachetului salarial, cum ar fi creșterile progresive ale zilelor de concediu sau remunerarea fiecărui minut lucrat. Unul dintre cele mai mari programe pentru angajați, „Viitorul Șef de Magazin“, a fost premiat recent pentru „Cea mai bună inițiativă a unui angajator“. Prin acesta, Lidl a decis să investească în îmbunătățirea calităților manageriale și de *leadership* ale fiecărui șef de magazin din țară, precum și în formarea viitorilor șefi.

© D. Dumea

Protejarea mediului prezintă, de asemenea, un interes constant pentru Lidl, astfel că investește într-un viitor mai verde și în protejarea comunităților de riscurile poluării. În 2014 a avut campania „1 leu pentru copacul meu“ și a organizat sesiuni de împădurire în șase localități din România.

În 2015, Lidl a inițiat programul național de reciclare „ComPETiția pentru un viitor mai bun“. Campania a avut ca scop educarea și implicarea în colectarea selectivă a deșeurilor de ambalaj, în special a PET-urilor.

În fiecare an, Lidl depune în centrele specializate de reciclare tone de deșeuri de hîrtie și mase plastice. Toate pungile de cumpărături marca Lidl sînt fabricate în proporție de peste 80% din materiale reciclabile și poartă sigla „Der Blaue Engel“, simbol ecologic recunoscut internațional.

Pentru a le oferi clienților cele mai bune produse, cu proveniență controlată, în magazinele Lidl sunt comercializate produse certificate UTZ. UTZ Certified este un program ce încurajează producția sustenabilă de cacao, cafea sau ceai. Programul îi învață pe producători despre cultivarea corectă și responsabilă, protecția muncii și a mediului înconjurător. Lidl finanțează înființarea unei școli pregătitoare pentru micii producători, care se obligă să păstreze normele UTZ Certified. Sistemul implementat asigură transparență în comerțul cu produse certificate și se asigură că, într-adevăr, aceste produse provin din culturi sustenabile, care nu afectează mediul înconjurător și în care condițiile de muncă respectă un anumit standard de calitate.

Din punct de vedere logistic, Lidl optimizează zilnic rutele camioanelor, pentru a reduce impactul pe care transportul de marfă îl are asupra mediului.

Sediul logistic Lidl din Lugoj este construit conform standardelor de sustenabilitate. Pe lîngă folosirea unor materiale de construcții ecologice sau chiar naturale ori reciclate, procesul de execuție în sine este în conformitate cu normele de protecție a mediului. Vor fi introduse tehnologii ce folosesc refrigerant natural sau instalații de încălzire ce utilizează energia geotermală. Vor fi încorporate panouri fotovoltaice, pentru a putea beneficia de energia solară și, tot în vederea economisirii energiei, va fi folosit un sistem de iluminat pe bază de LED-uri.

Sprijinirea educației, a unui stil de viață sănătos, dar și susținerea categoriilor defavorizate.

© D. Dumea

Oana CUZINO

Malnutriția

Lipsa mîncării, calitatea slabă a acesteia, bolile gastrointestinale sau cele care produc o slabă absorbție a nutrienților, nerespectarea regulilor de igienă sînt cîteva dintre cauzele care pot conduce la deficiență de macronutrienți și, implicit, la malnutriție. Malnutriția poate compromite grav sistemul imunitar al copilului, care devine expus bolilor infecțioase, și poate provoca întîrzierea creșterii. Copiii care au înălțime mică pentru vîrsta lor nu vor putea recupera niciodată potențialul de creștere pierdut dacă vor continua să sufere de malnutriție. Pentru că nu au hrană suficientă, acești copii vor avea deficit de atenție, alterarea performanțelor școlare, IQ scăzut, deficit de memorare, dificultăți de învățare, abilități sociale reduse, limbaj limitat și abilități scăzute de rezolvare a problemelor. Pe scurt, fără hrană, copiii nu vor avea randament la școală. Este de nedescris sentimentul de frică, durere și tristețe pe care îl trăiești cînd știi că ai un copil care nu poate să adoarmă de foame. Această neputință îți desființează practic rolul pe care îl ai în familie, în îngrijirea, formarea și pregătirea copilului pentru viață, pentru că e vorba, de fapt, de supraviețuirea lui.

***Oana Cuzino** este medic și ambasador World Vision România, și susține Proiectul „Pîine și Mîine“ demarat în această primăvară.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Victima acuzată

Revin la cartea Mariei Olaru și la dezvăluirile ei despre viața gimnastelor pe drumul spre performanță. Subiectul este important: e vorba de abuzurile fizice și verbale la care sînt sau pot fi supuși copiii din România. Un subiect care ar fi meritat o dezbatere publică serioasă, cu echipe de specialiști în educație, psihologie, sport, învățămînt etc. Din păcate, nu a fost nici o dezbatere: doar dialoguri de tabloid și lacrimi de telenovelă. Am să dau din nou cîteva exemple.

La una dintre televiziuni, au apărut cei doi antrenori ai lotului de gimnastică, îmbrăcați în negru pentru un surplus de dramatism, flancați de cîteva gimnaste. La sfîrșitul emisiunii, concluzia părea una singură: autoarea cărții minte. Abuzurile suportate de Maria Olaru au fost tratate de invitați ca sacrificii firești în numele performanței, iar jignirile, ca niște mici iritări domestice, normale „într-o mare familie, cum este cea a gimnasticii". Nu au fost lăsate deoparte nici tentativele grosolane de decredibilizare a „delatoarei". Pe scurt, victima era cea judecată. Mi-am adus aminte, privind emisiunea, de cazul celebru al fetei din Vaslui, violată de un grup de tineri: satul întreg se adunase de partea acuzaților, făcîndu-i fetei viața un iad, pentru curajul de a cere pedepsirea făptașilor.

Într-o altă emisiune, la același post de televiziune, o altă realizatoare propune, cu o voce caldă, de mătușă înlăcrimată, o soluție „amiabilă", și anume „pupat toți Piața Endependenți": Maria Olaru să comunice cu antrenorii, antrenorii să explice că au vrut doar binele, sînt toți oameni buni, cu care ne mîndrim, e păcat să nu ajungem la înțelegere. Venim toți în același studio și ne împăcăm. Un alt jurnalist preferă o analiză „la rece" a situației: informațiile din cartea gimnastei trebuie înțelese în contextul vremurilor de atunci, cînd bătaia și amenințările făceau parte din ritualul obișnuit al educației. Și afirmă că e de acord să le crediteze ca fiind adevărate doar dacă Maria Olaru se transformă într-o Ana Ipătescu, luptătoare pentru drepturile copiilor din lumea sportului. Altfel, acuzațiile ei sînt doar goană după celebritate.

Venim toți în același studio și ne împăcăm.

Iată cîteva gînduri în legătură cu comentariile de mai sus.

Cred că un dialog eficient, verosimil, ar trebui să depășească nivelul particular al subiectului: nu mai este vorba despre Maria, Mariana sau Octavian, ci despre felul în care se ajunge la performanță sportivă în România de atunci și de acum. Acum, conform declarațiilor date de unii antrenori ai zilelor noastre, lucrurile par a se fi dus în extrema cealaltă: sportivii acceptă din ce în ce mai puțin autoritatea profesională a celui chemat să îl formeze. Nu mă pot împiedica să nu mă gîndesc ce s-ar fi întîmplat dacă Maria Olaru ar fi făcut aceste dezvăluiri la vremea cînd ele se întîmplau, adică în vremea adolescenței ei: cum ar fi supraviețuit atacurilor din presă? Cine i-ar fi fost alături? Cum s-ar fi putut apăra? Bătaia este inacceptabilă și nu poate fi scuzată aducînd ca circumstanță atenuantă „așa erau vremurile". Vremurile erau proaste. Din păcate, Internetul, presa difuzează zeci, sute de filmulețe care dovedesc că agresiunile fizice sau verbale asupra copiilor se manifestă încă din plin. N-aș spune, deci, că e un fenomen asupra căruia putem privi doar „înapoi, cu mînie", fiindcă el se află încă în fața noastră, printre noi, acum.

O întîlnire de „împăcare" între gimnasta acuzatoare și antrenorii acuzați poate fi o soluție privată pentru stingerea conflictului, dar nu o rezolvare a problemei. Îmi pare rău că doamna Mariana Bitang și domnul Octavian Bellu sînt „chemați" primii, în acest mod, să dea socoteală pentru ceva ce, sînt convinsă, exista și există în mai toate sălile de antrenamente. Am citit, într-una dintre declarațiile date de domniile lor, cuvintele magice „am greșit". Cred că e suficient. Cred că de acum putem continua dezbaterea adevărată, fără ca numele domniilor lor să mai fie tocate pe orice colț de tabloid.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Ce mai este de cumpărat prin tîrg?

Orice este de vînzare. Rinichi, inimă, pătrunjel, roșie țugui, lampă, lapte, mugur de pin, sarma, ciolan de cal, țînțar, plasă de țînțar, aer. Nu este nici o lege sau există doar o lege a rentabilității. Se vinde? Vînd. Nu mai avem nici un șoc cultural. Din contra, totul este îmbrăcat în forme cît mai atrăgătoare. Conștiințele se vînd, desigur, sub forme mai sofisticate, dar, da, se vînd și ele. De unde vine chestia asta? Aparent, copilul își vinde mama pentru că s-a purtat urît cu el o viață, dar și pentru că se poartă. Generalizez acum, nu? Mama care are grijă de tine? *Fuck!* Lasă că am grupul meu de pe Facebook care mă apără. Într-un fel, valorile s-au schimbat, dar mai important, felul în care te raportezi la ideea de tranzacție generală s-a modificat. Poți vinde orice, conștiința individuală devine una colectivă, gîndești în altă parte, nu în punctul fix din univers care ești tu. Generalizez, totuși. Nu banii mai mulți și nici mai puțini, nu familia și valorile ei au valoare, ci cum gîndește grupul în care funcționez, asta voiam să spun. Uite, puneți o întrebare, jucați în grup de zece la o apă plată. Jocul s-ar putea numi: o vînd pe mama? Și întrebările pot fi din istorie, geografie, sex, Piața Titan, Piața Obor, Tecuci, Sibiu, fuste, make-up. Și apoi, ascendent, întrebări de conștiință, pe stil vechi. Îmi vînd rinichiul? Da, dacă o salvez pe iubita mea. Nu, nu-mi pasă de ea, o schimb cu alta! Pe mama o dau? Da, nu, nu știu!

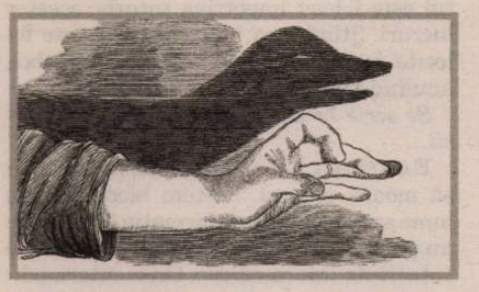

Iaromira POPOVICI

bazar

Bunicul lui Heidi

N-aș fi crezut că, odată cu trecerea timpului, „modelul" meu nu o să mai fie Heidi, din desenul animat pe care generația noastră l-a privit (și iubit...) în copilărie, ci bunicul ei cel morocănos. Bunicul care stătea departe de lume și nu se ducea, nici duminica, la biserică. Care era singuratic și la prima vedere nesuferit, dar, de fapt, un om de treabă pe care te puteai baza.

Bunic care semăna cu bunicul meu. Dar, mai nou, eu însămi am impresia că semăn tot mai mult cu respectivul bunic. Nu că aș deveni de-a dreptul mizantroapă, dar mă sălbăticesc pe zi ce trece. Nu mă mai simt în largul meu în lume, mai bine zis, în orice fel de lume. Ci mult mai bine cu mine însămi, sau în lumi mai mici și mai atent alese.

Poate că de vină pentru gradul ăsta de morocăneală sînt și tot soiul de întîmplări, nu tocmai plăcute, ale vieții cotidiene. De pildă, mai deunăzi, am fost la concertul The Hollywood Vampires la Romexpo. Niciodată nu mi-a plăcut să merg la Romexpo, mereu nu ai unde parca, stai la uriașe cozi la intrare și locul e pur și simplu...urît. Dar în ziua cu concertul era un cer formidabil, și, măcar uitîndu-te la el, puteai duce povara așteptării într-o lungă linie înceată și îngustă.

Cînd, în sfîrșit, ajung la intrare, bodyguarda (căci exista un șir special pentru femei...) îmi cere să desfac rucsacul, se uită în el, și ce descoperă, printre altele? Umbrela mea cu pisici. Da, am o foarte frumoasă umbrelă cu pisici, cu desene alb cu negru și fundițe, moștenire de familie, pe care o port nonstop în urîtul meu rucsac fără fund. Trebuia să las la intrare, așa cum cereau regulile, umbrela mea cu pisici. Toate celelalte umbrele (căci nu eram singura care greșise în privința asta...) erau agățate pe un gard. În momentul în care au vrut să-mi ia din mîna umbrela, ceva în mine s-a cocoșit, am devenit, brusc, un justițiar refulat, și nu am putut să dau drumul la umbrelă. În mine s-a activat individul din *Falling Down* (Joel Schumacher, 1993): deodată m-am simțit nedreptățită, am văzut roșu în fața ochilor și mi s-a pus pata să lupt pentru drepturile mele. Totul pînă la umbrela cu pisici... Am ținut de ea și le-am zis că o dau numai dacă o pun într-un loc sigur, s-o recuperez la ieșire. Atunci bodyguarda a pus o mînă pe mine și a zis că sînt recalcitrantă. L-a chemat pe un coleg. Eu am devenit tot mai furioasă. Cred, totuși, că în ciuda umorilor, nu m-a agresat nimeni, doar că s-a întîmplat un lucru foarte urît: bodyguard-ul a luat umbrela cu pisici și a aruncat-o pe jos. Mi-am propus să-l reclam, pentru că întreg comportamentul lui, ca și al colegei, era mitocănesc și neprofesionst. E adevărat, însă, că nici eu nu am fost chiar un cetățean obedient. Dar ei trebuiau să găsească un alt mijloc de a rezolva situația. Din fericire, la sfîrșit mi-am găsit umbrela pusă pe gard, alături de celelalte.

Mi-am amintit, cu ocazia asta, că, de cîte ori mergeam împreună cu mama mea la tot soiul de concerte, ea mereu îi reclama pe bodyguarzii care nu-și făceau treaba corect. Mi-am amintit și de alte diverse scandaluri în care, pare-mi-se, au fost implicați cei de la BGS. Ceva ar trebui să se schimbe și în comportamentul lor, să existe un cod și de... civilizație, pe care să-l învețe. Altfel, compromit, printre altele, concertele...

Pe aceeași linie, în zilele următoare, comportamentele nesimțite s-au ținut lanț. Air France-ul, cu care copilul meu trebuia să zboare pînă la Paris și de acolo în Chile, ne-a dat cu o zi înaintea plecării un mesaj că, pur și simplu, zborul pînă la Paris s-a anulat. În final își cereau scuze, ne dădeau un număr de Franța la care să sunăm și nu ne ofereau nici o soluție alternativă. Am încercat de mii de ori să sunam la numărul ăla, dar erau diverși roboți care ne pasau unii altora și... atît. Ne-am dus la singurul ghișeu Air France pe care l-am găsit deschis duminica, și anume cel de la aeroportul Otopeni. Acolo, obișnuita doamnă impasibilă între două vîrste avea o singură replică, înainte să apuci s-o întrebi ceva: „Nu mai sînt locuri". Unde? La ce? La care zboruri? Nu mai conta. Deși nu eram singurii în această situație.

După ce ne-am rățoit așa, spunîndu-i că nu e vina noastră și că trebuie să facă ceva, a început, brusc, să găsească locuri. După ce i-am sugerat noi înșine ce zboruri sînt în aceeași perioadă spre aceeași destinație, dar pe alte rute, ne-a rezolvat, aparent, situația, dîndu-ne un bilet prin Madrid. Ne-a emis chiar biletul.

Totul părea OK. Pasagerul s-a îmbarcat, cu loc și bagaj, în zborul spre Madrid. Odată ajuns acolo, cînd să plece, mai departe, spre America Latină, nu exista nici o rezervare pe numele lui în zborul de pe listă. Tocmai în zborul cel lung, și scump, plătit cu mult timp înainte... Noroc cu Iberia, care i-a găsit, destul de repede, un loc într-un alt zbor, la o oră asemănătoare.

Totul s-a rezolvat aproape perfect. Pasagerul a juns la destinație, dar fără bagaj, care rămăsese la Madrid...

Nu-i nimic. Întotdeauna o să avem și varianta bunicului lui Heidi...

„Sînt un furnizor de servicii de terapie estetică“

– interviu cu artistul vizual George ANGHELESCU –

***George Anghelescu** (n. 1985) a absolvit Universitatea de Arte București în 2008 și e reprezentat de Galeria H'art. Alături de Ștefan Ungureanu, aduce în pictură un bagaj important de îndemînare și creativitate în ceea ce privește stăpînirea desenului. Mai multe la georgeanghelescu.ro.*

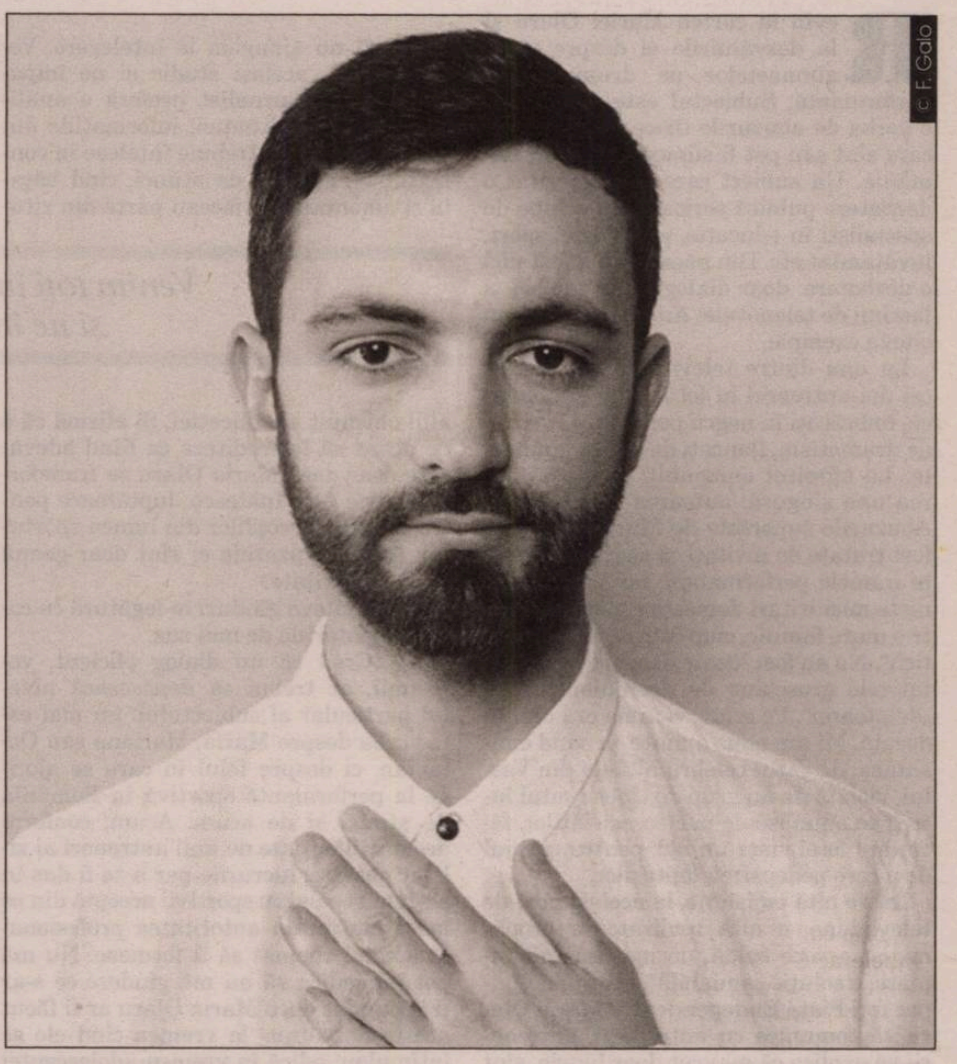

Pentru început, propun să identificăm niște momente în evoluția dvs. ca artist.

Perioada 2004-2008 a fost ceea ce eu numesc pauză de școală, adică o perioadă în care oamenii n-au nici o pretenție de la tine, ai un cec în alb. Nu vreau să reproșez școlii că nu m-a învățat nimic, pentru că nu aveai de la cine să înveți. Oamenii din școală sînt niște victime ale aceleiași geografii și ale aceleiași educații. Dacă ei n-au avut conexiuni cu elita culturală a Vestului și au rămas în această bulă abisală creată dintr-o inerție autosuficientă, nu ne-au dat prea multe exemple, n-au știut să funcționeze într-un sistem real, de piață sau de politică a artei așa cum se întîmplă la nivel global. Nu au predat ceva folositor pentru artiști, dar, în același timp, nici n-au impus modele absurde de lucru, n-au impus relații învechite, academice sau tehnice.

Dar școala a trecut repede și eu oricum am trecut rar pe acolo. Eu am terminat Grafică și acolo nu era nici o figură patriarhală sau paternală care să ne învețe. Mi s-a permis să nu mă duc prea des, dar compensam în alte zone. Cum a fost, spre exemplu, experiența de asistent în atelierul lui Dumitru Gorzo. Am învățat lucruri pe care poate le-am uitat, dar multe au rămas. Gorzo e un om și un artist foarte pasionat, iar acum, chiar dacă sînt la vîrsta lui de atunci, simt că încă mai am mult de lucrat. Dar este vorba și despre alt tip de lucru. În cazul meu, caut o imagine, coc lucrurile mai mult, lucrez în Photoshop, îmi fac proiectul în computer, apelez la alte resurse. Și înainte de această perioadă lucram într-o zonă similară de vizualitate, căutam imagini punk, mă interesau cromaticile violente și ironia. Cu siguranță am fost influențat, cel puțin la nivel de atitudine, față de cum trebuie să mă raportez la artă și cum trebuie s-o văd, ca pe o mică industrie care să funcționeze, care să se dezvolte și în care să te dezvolți și tu. Și să nu rămînă ceva romantic, o poezie despre solitudinea artistului. Am înțeles că arta este o chestiune extrovertită, că trebuie să te impui, să devii o prezență în memoria celorlalți.

După ce am terminat facultatea, în 2008 (facultatea mi-a oferit, totuși, un lucru foarte bun: bursa Erasmus de la Roma, unde am recuperat toată cultura vizuală învățată în liceu și în facultate), trebuia să mă întrețin singur, iar atelierul în care stăteam era foarte mic. Singurul om pe gustul meu, și la nivel uman, și la nivel artistic, era Ștefan Ungureanu, așa că i-am propus să împărțim atelierul și a fost de acord, iar de acolo lucrurile au evoluat firesc.

Cum au decurs proiectele expoziționale?

Încă din facultate am expus, dar, pînă anul trecut, am avut expoziții de grup, împreună cu Ștefan Ungureanu sau cu Adrian Preda. Le privesc ca pe niște strategii de supraviețuire. La un moment dat am început să vorbim despre o posibilă expoziție la New York. O reprezentantă a galeriei Slag ne făcuse o vizită la atelierul nostru din Cotroceni. Focusul galeriei era pe artă est-europeană, românească, și pe această filieră am participat cu două lucrări în expoziția de grup „Against All Odds“. Apoi, la scurt timp, l-am cunoscut pe Dan Popescu.

Care a fost efectul Slag?

Nu era o galerie cunoscută la acea vreme, abia acum are o notorietate mai mare. După acea expoziție de grup, galeria a început colaborări și contracte de reprezentare. În prima formulă de artiști reprezentați am intrat și eu cu Ștefan, dar în cei doi ani de contract nu am putut furniza material pentru o expoziție personală. Poate nu ne-am dat silința și poate am ratat o ocazie, dar nu a fost așa rău, în cele din urmă. Într-un fel, ne-a girat contactul cu alți oameni și cu alte colaborări. Adrian Preda era deja cooptat de H'art, astfel, am ajuns la expoziția de grup cu trio-ul format din mine, Adrian Preda și Ștefan Ungureanu, un fel de trio generațional, dar mai ales locațional, un fel de mesaj al Bucureștiului în acel moment.

Cel mai mare merit al H'art-ului este că nu produc și vînd, nu vorbim despre un magazin de artă sau despre o galerie limitată, ci despre o galerie care produce cultură vizuală fără să impună limite sau direcții artistului. Te poți duce pînă la capăt în nebunia ta și nu vei întîlni nici un zid, nu ai o cotă de atins sau o structură fixă de urmat. Ceea ce e un mare noroc pentru mine, iar astăzi pot spune că, în acești termeni, Dan Popescu e un catalizator cultural. Niciodată nu a fost o miză pur financiară la mijloc, iar lucrările, oricum, se vînd singure. Au nevoie, desigur, de o intermediere, dar nu ai nici o garanție că intermedierea facilitează vînzarea. Există galerii care te aleg pentru că tu corespunzi sau pentru că ești într-un trend.

Din perspectiva aceasta, New Yorkul și Slag Gallery reprezintă un loc în care există inflație reală de artiști și practicanți, trebuie să ai o prezență constantă. Evenimentul nostru de acolo a fost mic, dar perceput altfel aici. Nu există decizii proaste și bune, ci decizii pe care le iei sau nu.

Cum îi percepeți pe cei care intră în contact cu lucrările dvs.?

Încerc sau sper că pot să-i echipez mai bine cu spirit și gîndire critică, să exprime mai mult din informația pe care o primesc și s-o distileze fără frica de a interpreta greșit. Dar nu vor să riște. Există o frică foarte mare în oameni de a nu părea proști, așa că cei mai mulți aleg să tacă. Și tac, de obicei, în fața ta, chiar dacă imaginea picturii percutează.

Oamenii sînt în stare să discearnă singuri, să decodifice, să perceapă lumea sau arta din jurul lor. Ce fac eu sînt doar niște imagini, un amalgam pe cît pot de concentrat și de condensat din simboluri, care cred că eliberează dacă îi oferi propria interpretare. Dacă dai o definiție și în text, și în imagine, și totul e închis, pui paranteze ferme prin care lucrarea nu mai poate crește. Ca să existe o relație și un dialog între tine, cel care face, și cel care primește, trebuie să o lași deschisă. Dar oamenii se cenzurează pentru că nu vor să cadă în ridicol. Însă dacă ar fi versați, prea sofisticați, și ar ști toate subtilitățile, eu aș fi cel care ar cădea în ridicol.

Pare că există un calcul premeditat și definit în spatele compozițiilor dvs., cum să ne raportăm la această aparență?

Aș spune că este chiar o impresie. Nu sînt decît părți reflectate ale lumii în care trăiesc. Fiecare obiect din jurul nostru are o origine industrială, trece printr-un proces tehnic. Fără matematică și fără știință nu poți ajunge la nimic astăzi. Oamenii nu mai trăiesc în relație cu formele organice, în case făcute din pămînt sau într-un context organic natural pur. Iar ceea ce este în jur nu e o conștiință reală, ci doar o impresie a lucrurilor, o distilare ignorantă a matematicii. Vorbim despre cifre fără să cunoaștem elementele de bază. Eu pictez natura fără să pretind că știu cum funcționează. Un fel de impresionism al științei formează lumea în care trăim și pe care eu pot doar să o observ, să o admir.

> *„Aleg subiectele dacă mă ating la un nivel emoțional.“*

Nu este despre esențe sau despre fond, ci despre lucruri care apar pe drumul meu spre o concluzie vizuală. Aleg subiectele dacă mă ating la un nivel emoțional. Și de acolo se ramifică lucrurile. Pornesc de la o sămînță, apoi adaug, selectez și stratific pînă devine un construct. Și aleg lucrurile care au anumite conotații vizuale. La fel și tehnicile, și estetica ar trebui să fie satisfăcătoare vizual. Dacă am figurat un avion sau o mașină de război, e vorba despre un obiect frumos, seamănă cu o structură, e un nivel de sofisticare la care a ajuns civilizația. Un nivel în care producem avioane care zboară cu viteze halucinante și care pot face aproape orice. Am atins visul zborului și tot ce e înălțător, dar în spatele visului zborului stau războiul și conflictul intens dintre oameni. Aceste mașini sofisticate sînt create de știință și de cultură, sînt obiecte perfecte, arată impecabil, sînt o formă a gîndirii matematice, includ aparatură extrem de performantă, dar obiectul este folosit împotriva tuturor acestor lucruri. Știința, ca lucru amoral, este folosită împotriva civilizației, prin război, anulînd tot acest demers creator.

Se scrie în online că pictura ar fi murit...

E un clișeu. Nu moare și nici nu are cum să moară pictura. Sîntem blocați într-o lume senzorială, iar informația de calitate nu poate fi tradusă de digital sau de alte substitute intermediare. Orice intermediere degradează calitatea informației originale. O lucrare, un performance, o piesă de teatru, orice, nu pot fi trăite la nivelul maxim decît pe viu, într-o experiență naturală.

Să luăm, spre exemplu, catalogul de artă. Dacă ai un site, un portofoliu online pe care îl distribui ca să îl vadă cît mai mulți, e relevant în măsura în care arată profesionist. Dar trebuie înțeles că durata de atenție acordată unui site nu depășește cîteva minute, e un scrolling permanent. Modul în care te poți asigura că lucrările tale reproduse pot comunica și la distanță e catalogul. Are o încărcătură emoțională mult mai mare și e un obiect fetiș, iar față de site, catalogul este plasat într-o tradiție de așteptări la nivel de percepție. Ești educat să respecți cartea ca obiect, cartea ca depozitar și convenție de informație. Cine primește o carte o să-și dedice mai mult timp răsfoitului, e o altă relație cu obiectul decît cu substitutul obiectului.

Tentativele de reproducere virtuală, cum este și e-book-ul, completează și duc mai departe, dar nu înlocuiesc. La fel și pictura: nu poți înlocui cu nimic experiența de a vedea pe pielea ta, cu ochii tăi, o pictură într-un muzeu. Un Van Eyck, să spunem, la care trebuie să vezi toate straturile, valorațiile, glasiurile, calitățile pigmentului în transparență, cum se recompune lumina în diferite straturi...

Acestea nu pot fi reproduse. Nuanțele și subtilitățile nu se pot construi decît în obiectul original, cu pigmenții, metodele și tehnicile tradiționale.

Cum vă raportați la istoria artei?

Noi avem niște stereotipuri de gîndire, mai ales asupra lucrurilor vechi. Nu cred în liniaritate, în evoluțiile istorice, dar în final lucrurile apar într-o linie de sens, de coerență. Trebuie să existe un fel de fir epic, o gîndire narativă. Lucrurile sînt fragmentabile, iar treaba cu această chestionare permanentă a relevanței picturii, mai ales acum, cînd vorbim despre Internet și computer, este că tindem să le confundăm cu multe metode de comunicare învechite. Poate ar trebui văzute ca instrumente complementare, care dezvoltă paletarul de posibilități. E șocul noului, generațiile tinere sînt amorezate de tot ce este nou, iar noutatea creează irelevanță. Despre orice mediu am vorbi: fotografia care a ucis pictura, filmul sonor care a ucis filmul mut, televiziunea care a ucis radioul. De fapt, fiecare generație a descoperit un nou mediu de comunicare vizuală audio-video, chestionînd relevanța celorlalte medii. Pictura este doar un alt mod de a te exprima și, întîmplător, e unul dintre cele mai intime moduri de exprimare. E o chestie nemediată, comunică direct cu mediul de exprimare, e o felie de timp investită într-un obiect.

În acești termeni, pictura are și o latură temporală. Știi sigur că omul acela a fost în acel loc, în fața acelei pînze, îl poți poziționa în timp și spațiu, e o falie trăită. Poți să descompui imaginea, să vezi care a fost desenul, culoarea, retușurile, finisajele… Nici în fotografie, nici în nimic altceva nu poți reda expresia și prezența autorului. Este poezie trăită, este din aceeași categorie cu scrisul, faci niște semne, iar semnele acelea necesită timp și concentrare ca să creeze un anumit sens. Totul cere timp și prezență, atenție. Este gîndire reprodusă și transpusă vizual, gîndești idei, cuvinte, imagini, apoi pictura și filtrul unificator al picturii, obiectul, toate acestea fac interpretarea celui care o primește și o privește. Fiecare privitor va avea o altă interpretare, conformă cu momentul în care trăiește. Nu ai cum să înțelegi o pictură în afara contextului ei, trebuie să citești scripturile ca să înțelegi cifrul de decodificare. Oamenii sînt capabili de gîndire simbolică, sînt eleganți intelectual și înzestrați. De o sută de mii de ani oamenii sînt la fel, chiar dacă primii păreau rudimentari pentru că aveau un instrumentar mai redus. Asta însă nu ne dă dreptul să ne considerăm în vîrful evoluției.

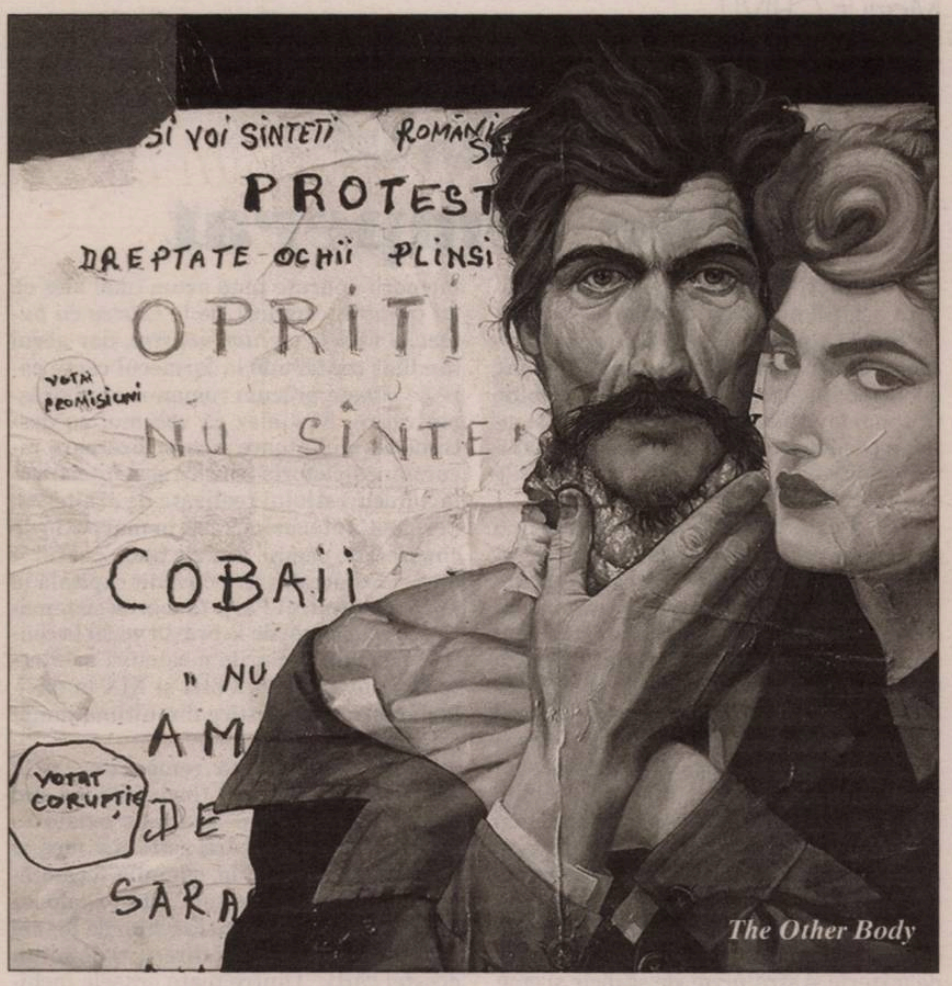

„Sînt un meșteșugar și cred că asta e bine și nobil."

Sînteți ancorat în dinamica prezentului sau percepeți lucrurile din afara lor?

Tinerii au monopol pe flux, ei sînt cei care acum creează relevanță. Sînt versați în comunicare, încă în dezvoltare, dar și foarte puternici. Trend-ul se autodepășește, fiind imposibil să-l prinzi din urmă. Eu simt că țin pasul încet față de mine însumi. Se întîmplă prea multe lucruri deodată, știm de ele, dar nu le putem cuprinde. Apare sindromul FOMO, *fear of missing out,* care generează frica față de neintegrare, de neconectare. Dar mie îmi place să diger mai lent, să pot prinde rădăcini în ceva mai durabil.

Eu practic o meserie doar întîmplător relevantă. Arta poate fi un debușeu pentru oameni, deci este nevoie de artiști. Mă văd ca un furnizor de servicii de terapie estetică prin pictură. Sînt un meșteșugar și cred că asta e bine și nobil. Cred că toți oamenii înțeleg arta dacă le și dai șansa să înțeleagă arta. Trebuie să-i lași să spună ce văd, să-i încurajezi, pentru că nu există o rețetă de a înțelege.

Oamenii poate ar trebui să muncească mai puțin și să petreacă mai mult timp cu ei înșiși, cu acele lucruri cu adevărat productive pentru viață, creatoare de extaz estetic, care împlinesc. Singurele lucruri pe care le vei regreta cu adevărat. Nu consumerismul în care îți poți cumpăra fericirea. O săptămînă de lucru de patru zile și restul timpului să îl petrecem în natură și în cultură. Etica muncii, calitatea morală a lucrurilor, calitatea timpului cred că se vor îmbunătăți. Altfel, dacă ai doar două zile libere, ce poți face? Ești menajerul casei pe care ai distrus-o în celelalte zile. Nu poți decît să te pregătești pentru o nouă săptămînă de muncă și să vegetezi, nu să te odihnești. Iar aceste lucruri sînt cu adevărat contraproductive și anulează tocmai scopul. De aceea, uneori arta mea pare sau este numită socială, dar nu este socială. În același timp, nu mă fixez nici într-un anumit moment al istoriei. Mă activează lucruri aparent sociale, dar vorbesc despre un social istoric, despre un fond comun de suferință față de care empatizez, apelez și explorez și lucruri din trecut, teme generice ca Holocaustul și orice din acest spectru.

Ce proiecte aveți în derulare?

Am avut lansarea catalogului, primul meu album solo după expoziția „Dulce et Decorum". Sper să fie un kilometru zero bun, eu așa privesc momentul, să intru pe o nouă direcție. Vreau să revin în laborator, într-o următoare etapă, fără spaima impostorii. Simt că am depășit un moment, că s-a creat un sentiment de emancipare. Am marcat ritualic, să spun, un fel de maturitate. Așa că sper ca următoarea lucrare să fie încă și mai bine făcută, mai reală, chiar dacă nu am nici cea mai vagă idee despre cum o să arate. Am însă repere despre cum nu o să arate, despre ce nu o să fac, avînd la activ cîteva lecții pe care sper să nu le ignor. S-a călit puțin traseul.

Urmează expoziții, probabil la Mobius și la H'art, și oriunde, dar mai întîi îmi doresc să știu că am lucrări – asta e cea mai importantă parte din ceea ce mi-am propus. Am depășit fricile legate de un anumit punct pe care simțeam că nu-l atinsesem; probabil vor mai fi și alte praguri, dar acesta este primul și se spune că primul este și cel mai greu. Vreau să mă concentrez pe expoziții personale, cel mult în duo-ul cu Ștefan Ungureanu, pentru că ne-a fost ușor să lucrăm împreună.

Lucrurile s-au schimbat și simt că ar trebui mers în direcția lucrurilor făcute foarte bine. Avînd în vedere că expoziția „Vanitas" a fost produsă cu zero buget, cred că a ieșit decent. Încercăm să creăm un fel de inerție, chiar dacă nu e cel mai fericit moment financiar al lumii în care trăim. Nu există neapărat o ideologie sau o politică în povestea asta, sînt doar expoziții. Momentan sîntem patru: eu, Ștefan Ungureanu, Lea Rasovszky și Adrian Preda, dar discuția este deschisă – unii au venit, alții au plecat, și așa mai departe.

Pe scurt, încercăm să facem lucruri și în alte medii. Mediile de exprimare puse împreună sînt artă. Nu contează că ești pictor, video artist, sculptor – toate la un loc sînt multimedia. De aceea am și expus un mix de pictură, video, desene, tocmai pentru a anula identitatea fiecăruia în parte. Și pentru a spune că multimedia e artă tocmai fiindcă există confuzia că multimedia ar însemna fotografie și video. Lucru în detrimentul tuturor, creînd tabere și competiții inutile. Nu există un mediu mai bun decît altul, pur și simplu este vorba despre specificitatea mediului. Doar împreună se poate reda spectrul istoriei în care trăiești.

Asta e singura mea pretenție de la spațiul CAV, să expunem în toate mediile și, cu cît sînt mai ambigue, mai interconectate, cu atît mai bine. Chiar dacă eu am făcut mai mult pictură, am încercat mereu să depășesc convenția. Am preferat să pictez pe obiecte construite sau pe suprafețe neconvenționale tocmai pentru a depăși simbolic ideea de unitar. Poți picta pe orice, chiar și într-un joc video, poți picta pe poligoane, pe structuri matematice care redau tușe, culori, compoziții, iar la final suprafața să devină materială, să dea iluzia că ești într-un spațiu aritificial, virtual, dar real. Pictura își recapătă relevanța permanent.

a consemnat Silviu PĂDURARIU

PUBLICITATE

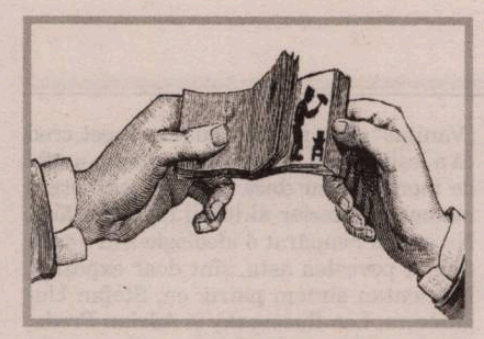

● ***Bucureștiul meu*, coord. Gabriela Tabacu, Editura Humanitas, 2016.**

Marius CHIVU

feedbook

Orașul bine temperat

Abia cînd intri într-o librărie și vezi raftul cu cărțile dedicate Bucureștiului, abia atunci îți dai seama cît de mult s-a scris despre acest oraș în ultimii ani! Este una dintre temele predilecte ale cărților de memorii și, deocamdată, nu pare să se fi scris sau reeditat suficient: între clasicul *Bucureștii de altădată* de Constantin Bacalbașa (Humanitas) și mai recentele *Istorii din Bucureștiul neogotic* de Emanuel Bădescu (Vremea) se întind cîteva duzini de alte titluri. De la amintirile străinilor care au trecut pe aici, clasicul *București* al lui Paul Morand (Humanitas), dar și (compilații din) autori mai puțin cunoscuți, precum *În pragul Orientului. Călători cehi despre țările române* (coord. Anca Irina Ionescu, Curtea Veche) sau *Trei ani în România* de James William Ozanne (Humanitas), pînă la evocările mai noi, precum *Despărțirea de București* de Victor Ieronim Stoichiță (Humanitas). Există incursiuni ilustrate în gastronomie precum *Mesele de odinioară. De la Palatul Regal la Tîrgul Moșilor* de Ana Iorga și Filip-Lucian Iorga (Corint), dar nu lipsesc nici noile abordări de loisir culinar-bahic precum *Lipscani. Ghid turistic de chefuri* de Eugen Istodor (ART).

În ultimii ani, în timp ce corupția autorităților bucureștene a contribuit masiv la demolarea multor case și clădiri vechi, am observat o mai mare preocupare spre arhitectura orașului față cu propria istorie: *Case și oameni din București* de Andrei Pippidi (Humanitas), o carte născută chiar în paginile *Dilemei vechi;* parțial *Casele vieților noastre* (Humanitas) și recentul album *Ferestre din București și poveștile lor* (coord. Cătălin D. Constantin, Peter Pan), o carte care îmbină fotografia cu ficțiunea. *Străzi din București și numele lor* de Aurel Ionescu (Vremea) numără cîteva volume, iar *Străzi vechi din Bucureștiul de azi* de Alexandru Ofrim (Humanitas) s-a reeditat de cîteva ori. Să nu uit și abordările de istorie literară, precum eseul *Cele două Mîntulese* de Andreea Răsuceanu (Vremea), deocamdată neegalat. Pentru a rămîne în zona de arhitectură, urbanism și locuire, e posibil să existe albume și cu clădirile istorice, sigur însă nu și cu parcurile sau statuile orașului.

„După ce a inspirat tomuri întregi, cu ce ar mai putea veni în plus o carte care îi este dedicată?", se întreabă Gabriela Tabacu, coordonatoarea acestui volum colectiv de amintiri din Bucureștiul mai mult sau mai puțin îndepărtat. „Pentru că despre acest oraș, așezat în spațiul interstițial de la întîlnirea cîtorva imperii – cel rus la nord și est, cel austro-ungar la vest și cel otoman la sud –, gata oricînd să fie sfărîmat la orice mișcare a unuia dintre cei trei coloși, s-a scris enorm, mai cu seamă din secolul al XIX-lea încoace. A trezit uimirea celor care-l traversau, dornici, toți, să-și împărtășească surpriza, ba chiar consternarea legate de incredibilul amestec de neamuri, de obiceiuri, de mizerie și strălucire, de sărăcie și opulență, de voiciune și calm pastoral. O așezare stranie, avînd darul să-i intrige pe călătorii străini care au vizitat-o, căci nu era nici tîrg, dar nici oraș ca alte orașe europene pe care le știau. Au scris apoi românii, fie mîndri de farmecul lui exotic, fie rușinați de bălăceala levantină în care se complăcea."

Ei bine, iată că mai sînt lucruri de povestit. Nouăsprezece bucureșteni, născuți aici sau adoptați de oraș (de prin Oradea, Tîrgoviște, Lugoj, Brașov sau Bistrița), tineri și seniori, arhitecți, ingineri, jurnaliști și scriitori, somități și necunoscuți, cu toții își amintesc și povestesc despre străzile, casele, oamenii și întîmplările care au creat, pentru fiecare în parte, imaginea mentală și sentimentală a orașului. Acest volum are cîte ceva din aproape toate cărțile colective de memorii apărute pînă acum (mai ales că au coautori comuni), de la *Cartea cu bunici* la *Casele vieților noastre*, dar aerul familiar contribuie la farmecul cărții care se citește precum romanul unui oraș-matrioșcă. Mai ales că volumul se deschide cu o uluitoare și cuprinzătoare incursiune în istoria politică și arhitecturală a Bucureștiului realizată de arhitectul Șerban Cantacuzino care, în mai puțin de cincizeci de pagini, descrie baza, cadrul și devenirea acestui tîrg devenit capitală la 1655, de la micul Paris la marea sistematizare ceaușistă, de la orașul vechi la centrul nou, de la marile moșteniri arhitecturale din secolele XVIII și XIX la micile dezastre urbanistice din ultima jumătate de secol.

Multe texte merită remarcate: de la simpaticele amintiri (încheiate cu un episod tragi-comic colosal) ale aviatorului Dan Petrescu, care astfel își face și debutul ca scriitor, la paginile fermecătoare literar ale Adrianei Bittel și ale lui Mircea Cărtărescu sau crochiurile Ioanei Pârvulescu, care dă, indirect, și definiția acestei cărți: „Dintre toate orașele închise între zidurile nevăzute ale Bucureștiului de azi, cel mai frumos este orașul bine temperat al amintirilor." E, într-adevăr, multă nostalgie în evocarea unor străzi, locuri, oameni și întîmplări de altădată (un atlet al nostalgiei se arată a fi, o dată în plus, Dan C. Mihăilescu), multe texte fiind de atmosferă citadină, dar e și mult umor în aceste evocări personale, unele a căror perspectivă poate părea, la prima lectură, neînsemnată. Căci, așa cum spune „asiduul pieton" Marius Constantinescu în textul său, Bucureștiul e uneori „unul al mărunțișurilor". Cîteva fragmente/episoade sînt absolut memorabile: descrierea unei sifonării (Gabriela Tabacu), prima călătorie la București (Ioana Nicolaie), viața în mahala (Andrei Crăciun) sau întîlnirile cu Vasile Voiculescu (Monica Pillat).

Bucureștiul meu este un București cu de toate, un cufăr cu tot felul de imagini și senzații, plin de voci și de nuanțe, privit și amintit din toate părțile, iubit și detestat („un complex de dragoste-ură mă leagă de orașul în care mi-am petrecut întreaga viață", mărturisește Mircea Cărtărescu; „Urăsc Bucureștii!... E vorba de dragoste-ură sau, cum zic franțujii, de ciudă din dragoste", spune și Neagu Djuvara), un oraș deopotrivă pierdut și regăsit, „cauționat sau grațiat cu aceeași sfîntă exasperare", după cum foarte nimerit definește atitudinea topită în paginile acestei cărți același Dan C. Mihăilescu.

aproape de carte

Horia-Roman PATAPIEVICI

Bucureștii – crochiu de oraș

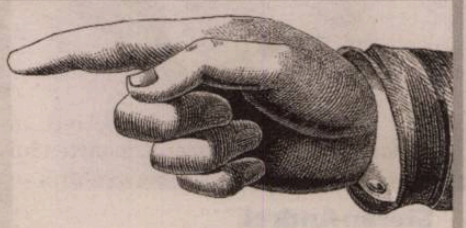

(fragment)

Urmașul cărui trecut este Bucureștiul de azi? Pe cine continuă, de cine se desparte?

Capitală a unei țări care nu devenise încă o națiune, Bucureștiul premodern era un tîrg molcom și delabrat. Călătorii străini îl percepeau ca pe o enormă grădină orientală, dedată letargiilor infinit întortocheate, care erau proprii ciclului levantin de viață. În același timp, cei mai perspicace dintre ei percepeau în comportamentul stărilor de jos o neliniștitoare vioiciune acidă și o suspectă energie prooccidentală la unii înalți boieri. Acestea, vioiciunea acidă și energia prooccidentală, aveau să răstoarne treptat, după 1821, rînduiala somnoroasă a statului fanariot.

De îndată ce a devenit capitala unei țări care și-a propus programatic să transforme poporul de țărani într-o națiune de cetățeni, Bucureștiul, pierzîndu-și pluralul tîrgoveț, a cîștigat acel ceva care, în secolul XX, a atras simpatia unui Georges Duhamel, interesul unui Seton-Watson, contrarietatea contelui Czernin și respingerea anxios-disprețuitoare a unei Olivia Manning, înșelată de britanicul ei bărbat cu o prea-româncă ibovnică.

Pe scurt, înstărit de modernitate și înstărit de modelul francez de viață, Bucureștiul a devenit locul în care farmceul unei anumite neglijențe debonare putea fi trăit nu numai în deplină lipsă de griji, ci și ca o formă de sociabilitate frenetică. Cum putea coexista acel sentiment al vieții cu violența politică și cu toate nebuniile care, în cele din urmă, au distrus lumea vechii Europe?

(din volumul Bucureștiul meu)

PUBLICITATE

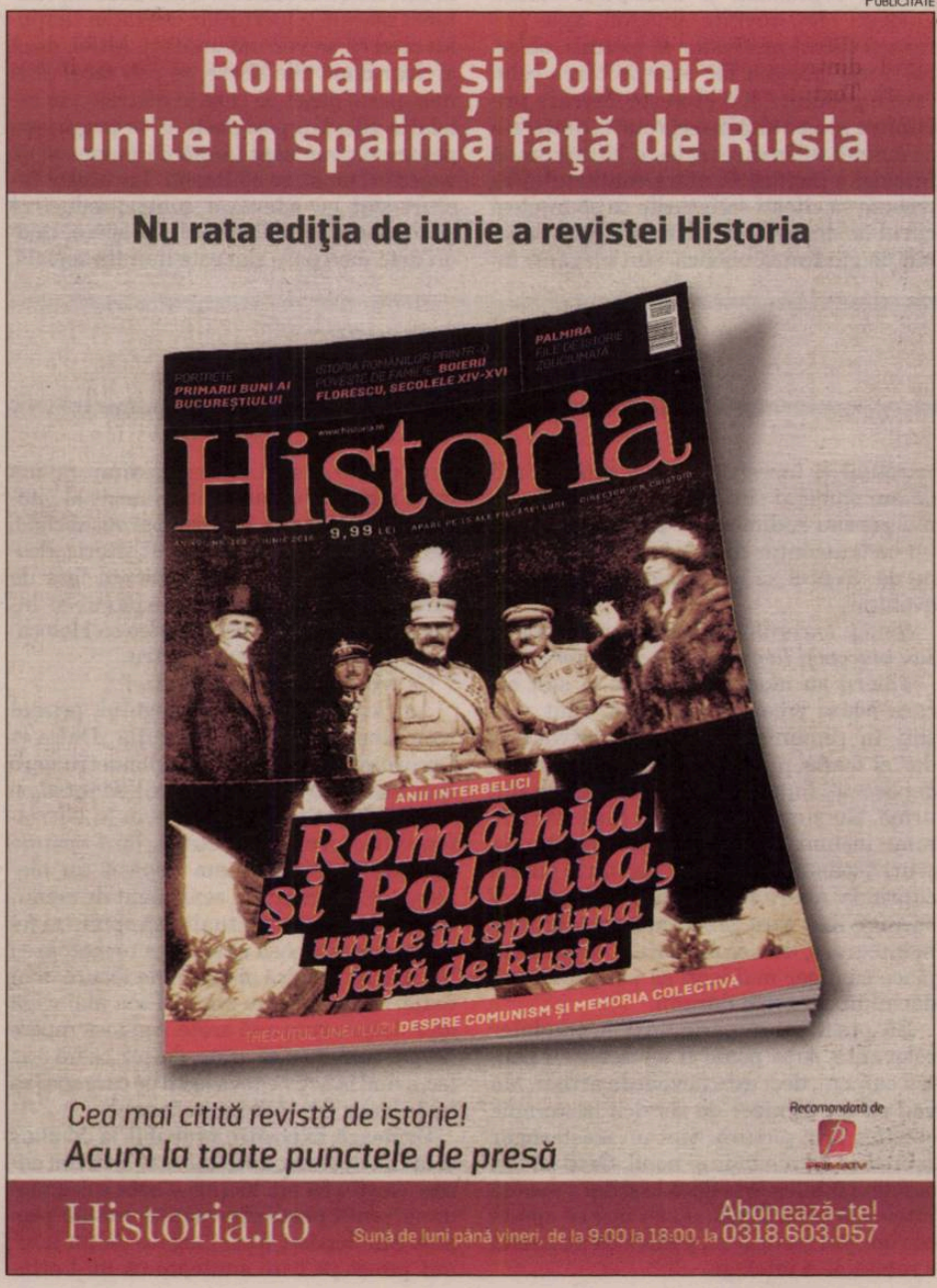

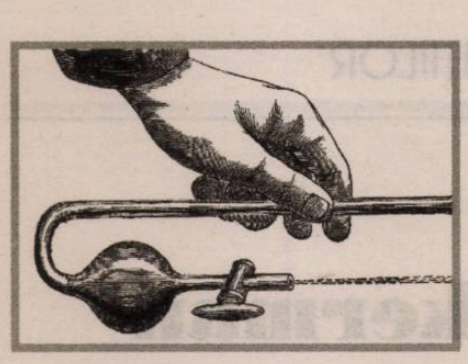

Oana STOICA

rosencrantz & co

Berlin. Ibsen

● ***Un dușman al poporului* de Henrik Ibsen; adaptarea: Dietmar Dath; traducerea: Hinrich Schmidt-Henkel; regia: Stefan Pucher; scenografia: Barbara Ehnes; costume: Annabelle Witt; muzica: Christopher Uhe; video: Ute Schall; *lighting design:* Frank Bittermann; dramaturgia: Andreas Karlaganis. Cu: Markus Scheumann, Isabelle Menke, Sofia Elena Borsani, Timur Blum, Sinan Blum, Robert Hunger-Bühler, Siggi Schwientek, Tabea Bettin, Nicolas Rosat, Matthias Neukirch. Muzică live: Becky Lee Walters. Filmare live: Ute Schall. Schauspielhaus Zürich.**

Teatrul german pare îndrăgostit de Henrik Ibsen. În Theatertreffen 2016, *showcase*-ul teatrului de limbă germană organizat de Berliner Festspiele, au fost selecționate două producții din afara Germaniei, *Un dușman al poporului* (Schauspielhaus Zürich) și *John Gabriel Borkman* (Burgtheater im Akademietheater, Viena), dar în repertoriul teatrelor germane am găsit multe titluri ibseniene, și nu doar textele explicit politice (*Peer Gynt* la Deutsches Theater). Direct sau subtil, marea majoritate a spectacolelor germane este focusată pe politic.

Un dușman al poporului este o producție elvețiană în regia lui Stefan Pucher, unul dintre regizorii germani importanți. Textul, rescris de Dietmar Dath, a fost conectat cu problemele contemporane. Punctul de pornire este un centru spa în care apa este poluată din cauza exploatărilor prin fracturare hidraulică. Subiectul este însă pierdut pe parcursul spectacolului, căci interesul se mută în zona discursului politic și a manipulării prin noile media. Scandalul izbucnește pe portalul DEMOnline, Internetul și rețelele de socializare sînt parte esențială din instrumentarul manipulării politice. Este identificată o pseudorealitate livrată pe post de realitate: democrația este mimată, căci atît presa online, cît și campania electorală funcționează pe bază de scenarii. Transparența se realizează prin interfețe digitale care prelucrează adevărul. *„Digital participation"* permite un fals control al societății asupra politicului. În foaierul teatrului, publicul este invitat să asiste la campania electorală, discursurile sînt *live*, dar, de fapt, totul este regizat și asta este observabil mai ales de către spectatorii rămași în sală, care pot urmări pe un ecran transmisia dezbaterilor din care transpare o realitate fabricată. Spectacolul este puternic marcat de video, cu filmare în timp real, proiecții care permit panoramarea (plan întreg / plan detaliu) și multiperspectivarea scenei. Elementul central este o machetă a centrului spa, vizibilă integral numai prin filmare, și care este piesa esențială la final: ea este ridicată în podul teatrului, lăsînd să se vadă o „rădăcină" imensă. Practic, problema apei otrăvite este doar vîrful aisbergului.

Dincolo de cîteva trimiteri la politica locală, spectacolul elvețian abordează tema universal valabilă a minciunii electorale. Decorul este steril, dominat de tehnologie. Actorii joacă sec, cu o distanțare dusă în extrem, aproape fără nuanță, expozitiv și cumva necharismatic. Markus Scheumann se descurcă însă ceva mai bine în rolul doctorului Stockmann, are o angoasă care seduce oarecum. Costumele au constituit un mister pe care nici dramaturgul Andreas Karlaganis nu a reușit să-l elucideze în discuția pe care am avut-o: deși acțiunea este plasată în prezent, costumele sînt din anii '70.

„Digital participation" *permite un fals control al societății asupra politicului.*

● ***John Gabriel Borkman* de Henrik Ibsen; traducere de Martin Thomas Pesl; regia și adaptarea: Simon Stone; decor: Katrin Brack; costume: Tabea Braun; muzică: Bernhard Moshammer; *lighting design:* Friedrich Rom; dramaturgie: Klaus Missbach. Cu: Martin Wuttke, Birgit Minichmayr, Max Rothbart, Caroline Peters, Nicola Kirsch, Roland Koch, Liliane Amuat. Burgtheater im Akademietheater, Viena.**

Producția vieneză *John Gabriel Borkman* pare a fi, la prima vedere, un spectacol pur estetic. Sub direcția tînărului Simon Stone, premiat în Austria pentru regia acestui spectacol (Nestroy Theatre Award 2015) și care semnează și adaptarea textului, show-ul se conectează direct la actualitate (Facebook, Internet, Britney Spears etc.), dar rămîne esențial într-o zonă poetică. Mai puțin cunoscută în România (dar jucată la Berlin – anul trecut, în Theatertreffen, a fost prezentă o producție a Teatrului „Maxim Gorki" în regia Karinei Henkel), piesa îl are în centru pe fostul bancher Borkman, condamnat pentru delapidare, la ceva timp după ieșirea acestuia din închisoare. Cu o carieră terminată și fără speranța de a-și repara demnitatea, el este prins între relațiile amoroase cu două femei, soția și sora acesteia, și o alta, complicată, cu propriul fiu. Întreaga acțiune se petrece în casă, mai puțin ultima scenă, moartea lui Borkman, care are loc undeva, afară, în zăpadă. În spectacolul lui Simon Stone, scandalul de corupție în care a fost implicat Borkman a lăsat urme pe Internet, el și soția încă se confruntă cu rușinea și dezonoarea care le-au dezagregat micul univers familial. Însă Stone preferă comedia dramei, astfel încît toate personajele sînt un pic caricaturizate, amuzante și efervescente. În plus, decorul intenționat feeric conține, la rîndul său, o doză de ironie căci în „interior" ninge liniștit, cu fulgi mari, de la început pînă la sfîrșit. Personajele apar / se ridică din zăpadă – care se așterne într-un strat tot mai gros – sau își fac intrarea spectaculos, derapînd ca Fred Astaire. Conceptual, ideea decorului este aceeași cu aceea din *Prinz Friedrich von Homburg,* regizat de Armin Petras la Teatrul „Maxim Gorki" (doar că acolo era vorba de o ploaie continuă) și explicația e simplă: este vorba de aceeași scenografă, Katrin Brack.

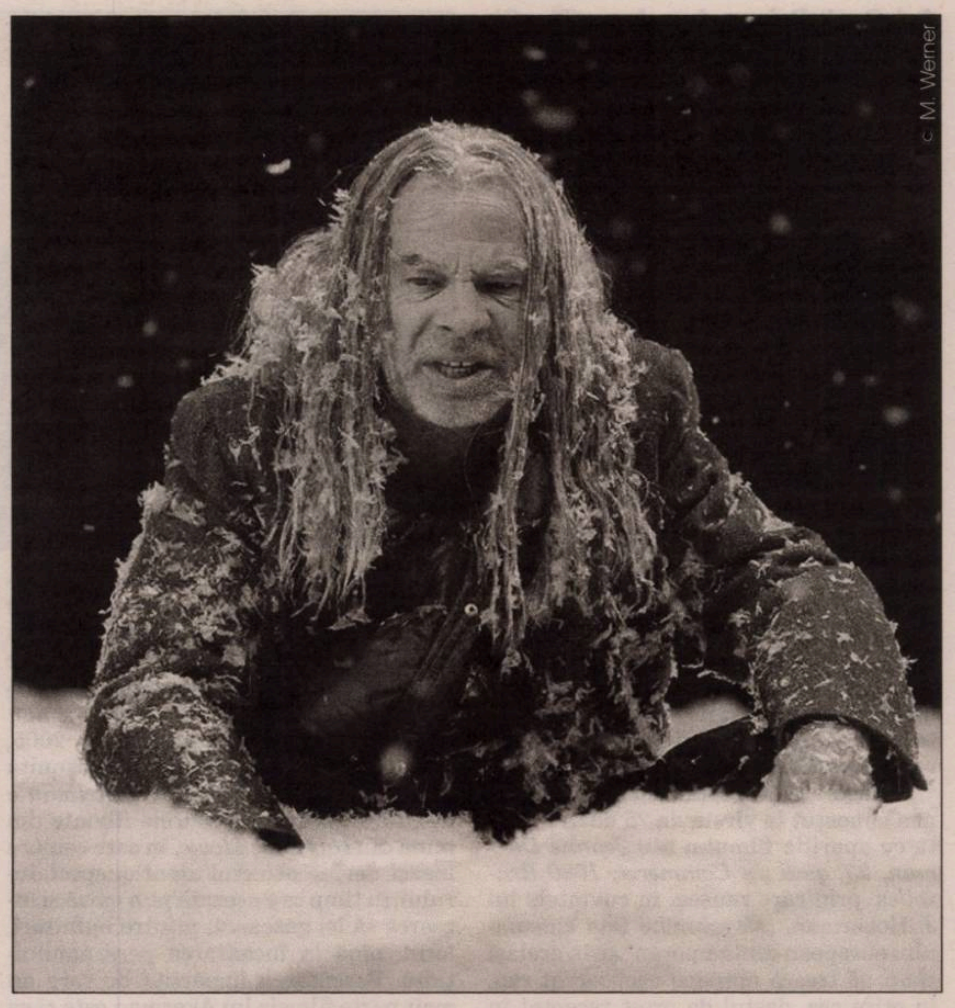

Și totuși, cu puțină detașare față de frumusețea în sine a ninsorii, se observă că spectacolul configurează un matriarhat oarecum agresiv. Megalomanul Borkman, distrus de închisoare, devine prizonierul-bufon al celor două femei, este sfîșiat între nevoia lor de posesiune și lipsa lor de iubire. Femeile sînt dominatoare în isteria lor, provocată de lupta pentru acest bărbat ruinat. Cu o interpretare excelentă (cea mai bună, alături de cea din *der die mann,* din tot ce am văzut în Theatertreffen), spectacolul este proaspăt și viu.

(va urma)

Călătorie realizată la invitația Ministerului de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Institutul Goethe și Ambasada Germaniei la București.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

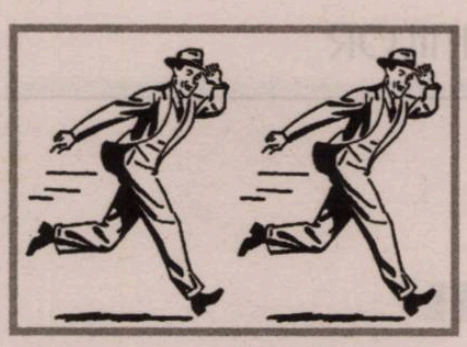

Ancuța PROCA

dilematograf

Akerman despre Akerman

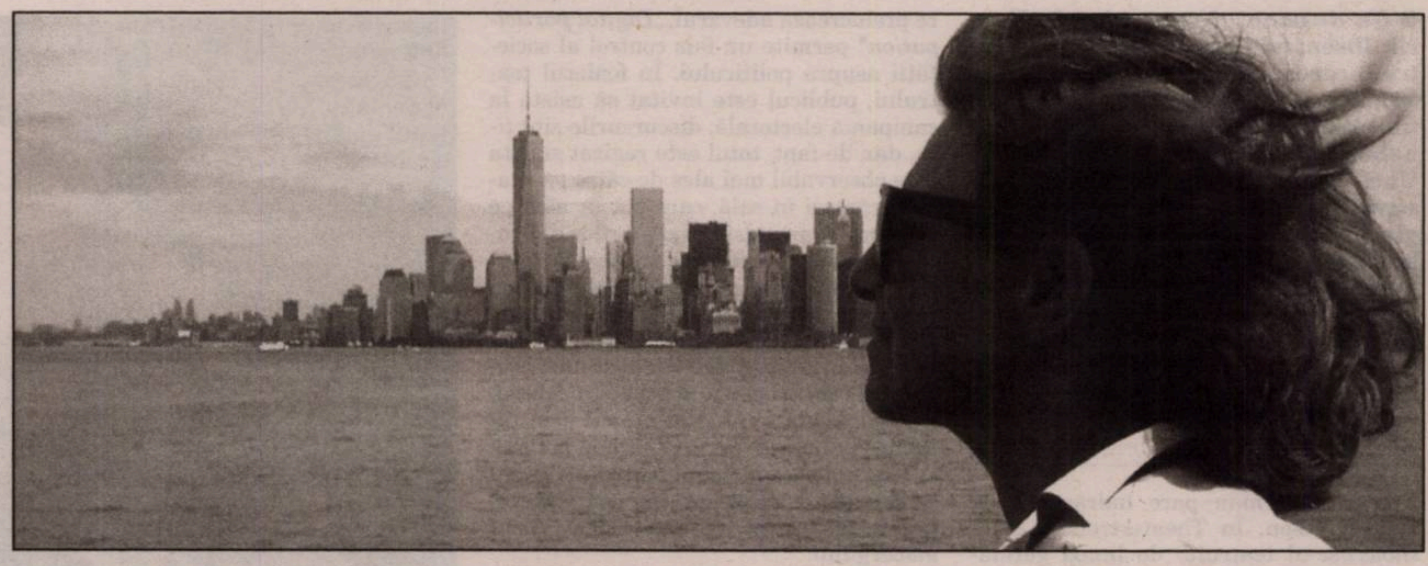

● ***I Don't Belong Anywhere: The Cinema of Chantal Akerman*** **(Belgia, 2015), de Marianne Lambert.**

Documentarul lui Marianne Lambert despre cineasta Chantal Akerman a fost realizat în perioada de după finalizarea ultimului film al acesteia din urmă, *No Home Movie,* și înainte de dispariția sa din octombrie 2015, motiv pentru care rămîne valoros din perspectiva sa de document care conține ultimele imagini și interviuri ale regizoarei și o trecere în revistă a unor momente-cheie aparținînd cîtorva dintre filmele sale, comentate de Akerman și de o parte dintre colaboratorii săi în contextul lor estetic, istoric și personal (printre altele, receptarea lor din momentele premierelor, referințele la Holocaust omniprezente în filmele sale sau cele la mama sa, evocată ca personaj central al operei sale). Filmul lui Lambert rămîne în acest context și o raritate, fiind, în ciuda influenței colosale a lui Akerman asupra altor cineaști, unul dintre puținele documente filmate de acest tip, alături de interviul lui Gustavo Beck și al lui Leonardo Luiz Ferreira, *Chantal Akerman, de cá*.

Numele lui Chantal Akerman devenea cunoscut la vîrsta de 25 de ani, odată cu apariția filmului său *Jeanne Dielman, 23, quai du Commerce, 1080 Bruxelles,* prin care reușea, în cuvintele lui J. Hoberman, „să schimbe fața cinemaului european contemporan" și, în același timp, să treacă aproape neobservat sau, în orice caz, destul de prost receptat în presa de specialitate americană (Hoberman nota că Pauline Kael și Andrew Sarris nu recenzaseră filmul, iar Jonas Mekas și Amy Taubin îl găsiseră prea convențional). Influența sa ulterioară (depășind limitele spațiului european) asupra cinema-ului și asupra reflecției despre cinema a devenit pe parcurs puternic invocată. O parte din această influență e amintită, fără a fi sondată în toate dimensiunile ei, și în *I Don't Belong Anywhere,* în care, într-unul dintre interviuri, regizorul Gus Van Sant recunoaște amprenta pe care ceea ce el numește „arhitectura cadrelor" din *Jeanne Dielman* a avut-o asupra filmului său din 2005, *Last Day*. Această alcătuire neobișnuită a cadrelor statice din *Jeanne Dielman* e discutată alături de cadrele filmate din mînă din *No Home Movie,* în care camera însăși devine obiectul atenției spectatorului, în timp ce e așezată pe o masă și încearcă să își găsească, printre bufnituri, locul, pînă la încadrarea personajului-țintă. Receptarea împărțită de care au avut parte filmele lui Akerman este și ea evocată printr-o întîmplare povestită de actrița Aurore Clément despre premiera filmului *Les Rendez-vous d'Anna,* care descrie momentul ca o izbucnire violentă a publicului, în urma căreia e nevoită să iasă pe furiș din sală, acoperită de o haină. Cele mai interesante momente rămîn însă cele care conțin propriile confesiuni ale lui Akerman despre filmele sale, legate, de pildă, de receptarea lui *Jeanne Dielman* în cercul femeilor care îi inspiraseră personajul și, în special, de confruntarea cu modelul său real (mama sa), precum și diferențele existente între model și personaj, sau cele despre rezistența pe care a dus-o împotriva asimilării filmelor sale în cadrul festivalurilor specializate pe filme cu tematică feministă și *queer*.

Documentarul lui Lambert nu își propune însă o explorare a felului în care cinema-ul lui Chantal Akerman a influențat cinema-ul în sens larg, și nici o explorare amănunțită a esteticii acesteia, cît conturarea sa ca personaj, într-un mod destul de asemănător modului în care o fac chiar filmele lui Akerman, acordînd o atenție sporită spațiului și momentului. Documentarul conține interviuri filmate ca niște conversații obișnuite într-un context neceremonios, în mediul său intim, în timp ce filmează sau călătorește dintr-un loc în altul, ori surprinzînd discuțiile sale cu necunoscuți, sugerînd de fiecare dată o paralelă cu filmele sale. De pildă, una dintre discuții o încadrează pe Akerman într-un pat, în spatele unei ferestre, într-un mod asemănător mizanscenei din *La Chambre*. Relația lui Lambert (care colaborase ca producător cu Akerman la realizarea filmului *La folie Almayer)* cu personajul filmului său transpare ca fiind o relație personală, iar grija cu care își urmărește Akerman mama, în ultimul său documentar, e împrumutată și de Lambert, atunci cînd, printr-un paralelism cu filmul *Sud,* în care Akerman filmase urmele trecute ale unei tragedii pe o șosea, Lambert își filmează subiectul îndepărtîndu-se treptat pe un alt drum și pierzîndu-se în zare în timp ce filmează cu un telefon împrejurimile. Ultima scenă aduce documentarul în zona opusă scenei din *Sud:* aici nu mai transpare invadazia trecutului în puritatea aparentă a momentului prezent, ci anxietatea presimțirii viitorului.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

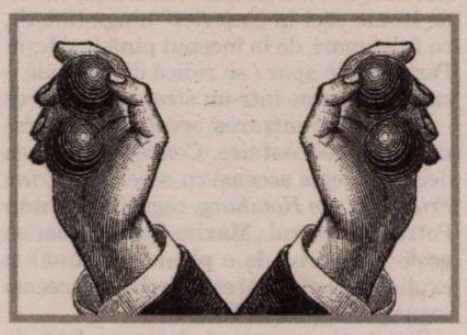

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Out of Africa

● **Konono N°1,** ***Konono N°1 Meets Batida*****, Crammed Discs, 2015.**

Pe spatele unui disc apărut în 2004 la un faimos *label* independent belgian stă fotografia unui bărbat îmbrăcat într-o cămașă roz, cu bretele. Omul zîmbește, ușor încurcat parcă, din fața unui megafon uriaș cocoțat pe un piciorong din fier. Îl cheamă Mingiedi Mawangu, s-a născut în ceea ce numim astăzi Republica Democrată Congo și e fondatorul unui grup muzical numit cîndva L'orchestre folklorique T.P. Konono N°1 de Mingiedi. Sau, mai simplu, Konono N°1, ca să folosesc numele sub care e cunoscut astăzi acest colectiv de muzicieni africani, (re)descoperit în jurul anului 2000 de producătorul Vincent Kenis, cel care a lucrat, printre alții, și cu Taraf de Haïdouks.

Discul acela din 2004 e, totodată, și primul dintr-o serie numită „Congotronics", curatoriată și produsă de Kenis, care focusează pe muzica tradi-modernă cîntată în fosta colonie belgiană. Succesul uriaș al albumului s-a transformat destul de repede într-un maelstrom pentru formația lui Mingiedi, care a ajuns să colaboreze cu artiști de toate nuanțele: Björk și Seal, Deerhoof și Juana Molina, Jeff Beck și Skeletons. Trupa, al cărei instrumentar de concert se rezumă la trei *likembé* (un instrument tradițional african) electrificate, percuții construite din bucăți de mașini dezasamblate, microfoane confecționate de membrii ei și un sistem de sunet care înglobează bătrîne amplificatoare aproape ieșite din uz și trei megafoane supradimensionate, suna în 2004 și în anii care au urmat hipnotic, înspăimîntător, extraterestru, ingenuu și a naibii de interesant. Distorsul infinit, *groove*-urile viscerale, flash-urile atonale și *sound*-ul electric produc *upgrade*-ul – care sună a experiment reușit – unui gen muzical tradițional, *masikulu*, din care Konono N°1 s-a inspirat încă de la începuturile sale.

Același label, Crammed Discs, și același producător, Vincent Kenis, au lucrat și pentru cel mai nou album al congolezilor, *Konono N°1 Meets Batida,* apărut după șase ani de pauză discografică și după moartea lui Mingiedi Mawangu în 2015. Pentru muzica de pe acest disc, muzicienii congolezi au lucrat cu portughezul Pedro Coquenão, al cărui pseudonim artistic e Batida. Venit din aria muzicii electronice de dans și interesat de *sound*-uri „importate" dintr-o altă fostă colonie, Coquenão suprapune fluxului *trance* al muzicii lui Konono N°1 un sistem de referință decupat cu ritmică și *sampling* din *kuduro*, un gen muzical născut în Angola anilor '80. Și, dincolo de simbolistica întîlnirii dintre două *sound*-uri moderne, plecate din două țări africane vecine – membrii formației congoleze fac parte din grupul etnic Bakongo, care trăiește la granița dintre Congo și Angola –, colonizate cîndva de două țări europene, rezultatul nu e întotdeauna satisfăcător. Mai ales atunci cînd muzica vie, în continuă mișcare a Konono N°1 tinde să fie ținută pe loc de arhitectura rigidă și, uneori, stereotipală a *beat*-urilor 4/4.

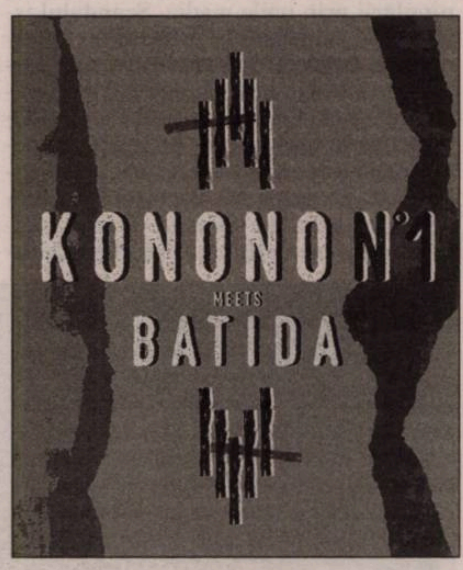

Konono N°1 va concerta la București, în Grădina Uranus, pe 1 iulie, în cadrul primei ediții a festivalului Outernational Days. Organizat de publicația The Attic Magazine, *evenimentul are în program concerte ale unor muzicieni din Congo, Burkina Faso, Turcia, Egipt, SUA și România, DJ set-uri, conferințe, performance-uri, filme documentare etc.*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Inima din inima veche

Din strada principală a Itaewonului, aproape de hotelul Hamilton, bornă esențială a întîlnirilor „în oraș", urcă una din străduțele tipice ale Seulului montaniard: îngustă, ondulată și destul de abruptă. E, tipic, patinantă iarna și alunecoasă vara – urmele petrecerilor duduitoare din orașul care nu doarme niciodată lasă, week-end de week-end, amprente cu multă personalitate. Acolo, la prima mică intersecție, de-o parte și de alta a celor două timid conturate străduțe care o formează, se află locuri de socializare *gay friendly* sau *transgender friendly*, cum li se spune în limbaj internațional, din Seul.

Ca mai toate locurile de acest fel din lume, răspîndite ca mici puncte colorate ale diversității, și aceste baruri sau cafenele sau cluburi de noapte au cam aceleași nume: Soho, Queens (sau, tot în Itaewon, dar puțin mai departe de aceste străduțe, Berlin). Micul district Castro local. Nu am văzut niciodată în aceasta o lipsă de creativitate, ci o formă rară de imitație bună. Ca niște mici semnale luminoase care-și comunică, în oglindă colorată, de-a lungul și de-a latul acestei lumi uneori atît de (la limita slabă) neatentă și (la limita tare) agresivă, diversitatea și solidaritatea de catifea.

Sînt locuri mici, înguste – chiriile în Seul, ca în orice metropolă *megafunk,* sînt enorme. Aglomerate pînă la limita de rupere a respirabilului vinerea și sîmbăta seara, cu ușile larg deschise din care se aude muzică de obicei foarte bună, nu sînt frecventate doar de expați, nici doar de comunitatea LGBT. E locul sud-coreenilor, în primul rînd.

Barurile sînt așezate pe aceeași stradă cu mici restaurante coreene, lîngă tarabele ambulante cu mîncare *after-party* ale unor *ajuma* calme, lîngă restaurante și magazine arăbești și turcești. Deși Itaewon-ul este locul foarte multor restaurante internaționale, pe străzile cu barurile gay sînt mai ales mici restaurante arăbești, cu mîncarea lor fabuloasă. În fiecare seară și dimineața devreme, fete și băieți în *drag, transgender,* unii de o frumusețe totală, trec voioși ca orice alt banal petrecăreț printre/prin fața lor. În fiecare seară de week-end, pe aceleași străzi, duduie veselia băieților ieșiți din Soho sau din Queens să se răcorească, să danseze pe stradă, să vorbească mai în liniște. Unii cumpără de la bătrînele doamne o supă sau un hamburger corean dulce cu ou-ochi, absolut delicios, un kebab de la restaurantul sirian sau un sandviș de la taraba unor frați egipteni emigrați cu tot cu familii. Nimănui nu-i pasă că unii se ceartă din bruște motive amoroase, că unii se sărută bucuroși și foarte îndrăgostiți, că unele fete au tocuri *stiletto* și rochie vaporoasă ultraroz.

Doamnelor și domnilor, nu vorbesc de San Francisco sau Londra, Barcelona sau Berlin, nici de Amsterdam sau New York. Vorbesc de Seul, Republica Coreea. Locul din centrul Seulului, micul cartier din jurul bazei militare americane din oraș, la – literalmente – o azvîrlitură de băț de Memorialul Războiului Coreean, de muzeul de artă Samsung, de sediul multor ambasade, umăr la umăr cu Gwanghwamun și Jongno, centrul istoric al Seulului. Vorbesc de locul despre care mulți coreeni îmi ziceau în primii mei ani acolo, textual, în engleză sau în română, „că nu e Coreea". Vorbesc de un mic loc într-o țară unde valorile conservatoare sînt foarte prezente. Cînd am ajuns acolo prima oară, mi-a atras atenția sectorialitatea sa, marginalitatea sa centrală: străduțele cu restaurante internaționale, strada cu prostituate, strada cu baruri gay, strada cu și cu. Dar și, mai ales, faptul că, deși e în inima veche a orașului, pentru cei mai mulți coreeni era destul de puțin vizibil. Acolo merg expații, ziceau, fetele care caută să se mărite nelocal – o categorie mult timp văzută ca cea mai de jos posibilitate maritală, rezervată divorțatelor, orfanelor ori „femeilor ușoare".

Miraculosul asiatic, creșterea lor, vizibilitatea lor globală de azi are legătură, am mai zis-o și o repet, cu credința de nezdruncinat în educație, în atenția la celălalt, cu nerușinea de a învăța tot timpul, cu încrederea în valori. În ultimii mei ani acolo, Itaewon-ul, cu tot ce înseamnă, a revenit în inima veche. A fost renovat de primărie, nu mai are deloc aerul sordid și părăsit din anul 2006, cînd l-am văzut prima oară. Foarte mulți coreeni merg acolo, la restaurantele din toată lumea, manageriate de emigranți. Pub-urile duduie de voie bună, comerțul înflorește, toleranța e cuvîntul de ordine. Cu lumea gay, ca și cu machismul local și efectele sale adeseori misogine, lucrurile s-au schimbat și cu niște telenovele (dar despre aceasta, cu altă ocazie). Pentru că, indiferent care le-ar fi opțiunile religioase, coreenii așază mai presus de orice respectul pentru țara lor. Și, în această ecuație, niște locuri colorate, voioase și șarmante, unde oamenii rîd cu toată inima, ca în orice *pojangmacha* locală, nu e deloc, dar deloc ceva rău.

Dacă veți ajunge vreodată acolo, vă rog să nu uitați să priviți caldarîmul trotuarelor străzii centrale. Veți vedea niște false capace de canalizare pe care sînt scrise numele unor țări și saluturi în limbile respective. Pentru România – le-am numărat de multe ori în nenumărate plimbări – erau trei.

Publicitate

De luni, 13 iunie, adevărul îți aduce Colecția

Învață singur

Preț special, ziar + carte: 14,99 lei

Patru titluri care-ți asigură cea mai rapidă cale spre succes

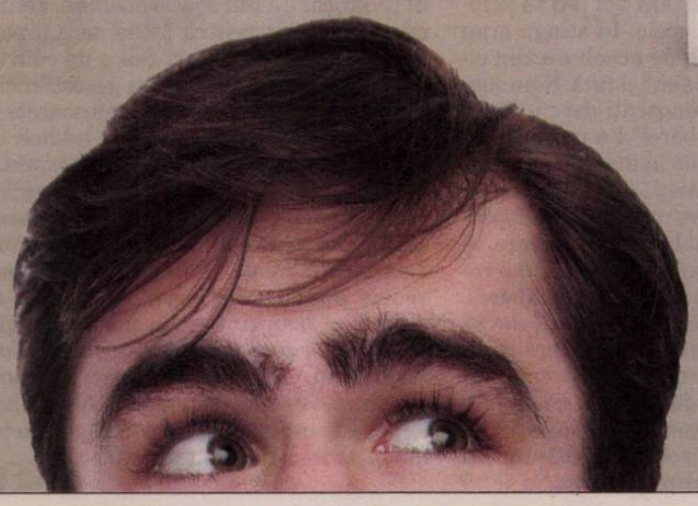

Luni, 13 iunie
Limbajul trupului
Geoff Ribbens, Richard Thompson

Luni, 27 iunie
Cum să interacționezi cu persoanele dificile
Brian Salter, Naomi Langford-Wood

Marți, 21 iunie
Inteligența emoțională
Jill Dann

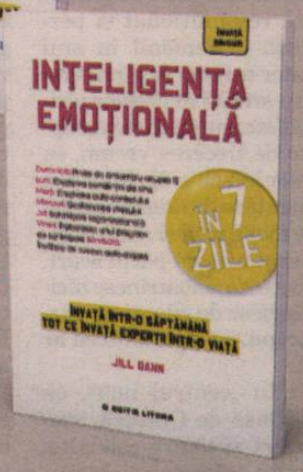

Luni, 4 iulie
Programarea neurolingvistică
Mo Shapiro

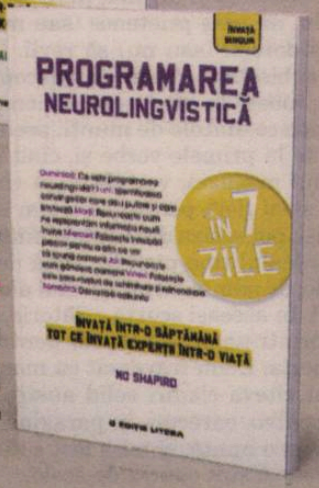

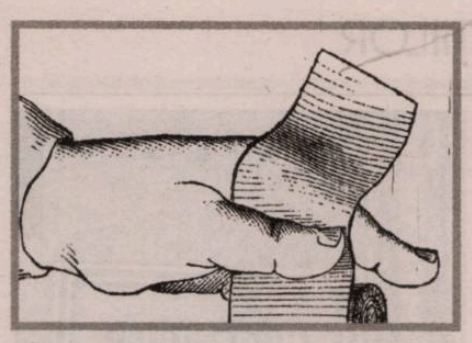

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Cum a stîrnit Vijelie vijelie la Conservator

Stau și mă gîndesc cîți din cei care țipă că manelele sînt inadmisibile pe scena Conservatorului au plătit vreun bilet la un concert de muzică clasică în ultima vreme, fie el și stelarul Enescu. Scandalul de acum cîteva zile, referitor la clipul filmat de Vali Vijelie cu studenți la Conservator pe scena aceluiași Conservator, denotă ceea ce am putea numi un complex de inferioritate la scară socială, a întregii societăți românești, referitor la manele și, în general, la romi. Probabil, știți ce s-a întîmplat: Vijelie a tras un fel de adaptare a nu știu cărui șlagăr internațional (cam *șlagăr* e cuvîntul, și nu *hit),* împreună cu tinerii de la Conservator, care poate fi găsită pe YouTube sub numele „De dorul tău". Fără să mă pretind critic muzical, pot îndrăzni să spun că e o prostie. Vocea nu lipsită de calități și patos a lui Vijelie e așezată pe un pat de melasă, o orchestrație ineptă, iar lucrurile sînt înrăutățite la producție și masterizare. Proaste sînt, de altfel, și 99,99% din manelele care s-au cîntat vreodată și, probabil, se vor mai cînta de-acum încolo. Și-atunci, de ce i-aș lua lui Vijelie sau manelelor apărarea?

Nici nu o iau, neapărat, fiindcă nu am de ce. Vijelie a plătit și sala, și studenții și, cum trăim într-o democrație, ceea ce nu e interzis e permis. Problema e ostracizarea permanentă a manelelor și protestele țîfnoase împotriva *manelizării* („a României", „a societății românești", se tot spune), un fel de boală care cumva se transmite în ansamblul social prin muzică proastă. Raționamentul e la fel de stupid ca acela al bigoților, că rock-ul te transformă în satanist, sau cel al comuniștilor, că jazz-ul e o muzică decadentă, care exacerbează lascivitatea. Muzica poate să-ți placă sau nu, poate fi bună sau proastă, dar nu poate distruge o societate și nici pe dos. Altfel, de cîte ori am cînta *„Deșteaptă-te, române",* s-ar umple străzile de protestatari și politicienii cu musca pe căciulă ar da fuga în păr la DNA ca să se autodenunțe. Cum spuneam, manelele sînt aproape fără excepție proaste, dar vina nu e a maneliștilor, ci a noastră. Dacă ne uităm puțin în istoria muzicii, vedem că destule din marile genuri s-au născut în gunoi. Jazz-ul a fost la origine un divertisment dintr-un cartier de prostituate din New Orleans, pentru a ajunge ulterior, la Chicago, favoritul gangsterilor, iar azi este, probabil, singurul gen tolerat alături de clasică, de către cei care împart muzica în înaltă și mai puțin înaltă. Tangoul s-a născut, de asemeni, ca un dans și o muzică de cuțitari și femei ușoare, iar astăzi paternitatea lui, ca și a legendarului Carlos Gardel, și-o dispută două țări, Argentina și Uruguay. Rock-ul este și el o combinație a două tipuri de folclor umil, filonul mai puternic, al blues-ului de culoare, și cel alb, hilly-billy. Dar același rock devine spectaculos și candidat la un gen cu pretenții de-abia atunci cînd este importat în Anglia, peste Ocean, și tradițiile sînt revalorizate. Și exemplele de acest fel sînt nenumărate. De fiecare dată, sinteza s-a creat atunci cînd producția umilă, dar vitală, a minorității a început să intereseze o majoritate mai instruită, pentru ca ulterior să apară și valoarea estetică. În mod cert, tradiția cultă nu e suficientă pentru inovație. Genul acesta de deschidere ar trebui să-l avem și noi pentru manele.

Din păcate, exemplele de succes sînt prea puține și se numesc Shukar Collective, Romano Butiq sau Maria Răducanu, aceasta din urmă cînd revalorizează exploziv cîntece ca „Maria". Manelele sînt, dimpotrivă, pentru noi un soi de inamic public, pe care-l demonizăm asociindu-ul (chiar dacă nerostit) romilor, cînd, de fapt, nu trebuie să fii muzicolog ca să știi că e vorba de un colportaj balcanic, influențat și de romi, dar și de muzica fiecărui loc din această zonă, care se cheamă în Bulgaria *cialga* sau *csalga,* iar în Serbia, *turbo-folk.* Dacă am trăi într-o dictatură și am interzice, de mîine, manelele, ele nu ar înceta de a mai fi o parte din noi, fie că ne place, fie că nu.

De mai bine de 30 de ani, culturile mici au avut succes în muzica de topuri atunci cînd au reușit să construiască ceva atractiv pornind de la specificitățile proprii. Exemplul cel mai pregnant e al lui Goran Bregovici, care a reorchestrat și adaptat (mai aproape de rock, dar în orice caz cu producție bună și ansamble mixte de muzicieni valoroși) aproape numai piese de proveniență incertă, balcanică. Acum niște ani, într-un interviu, i-am spus că o bucată din piesa lui pe nume *Kalashnikov* se cheamă la noi *Ciocîrlia* și îi e atribuită lui Grigoraș Dinicu. Bregovici – absolvent de filozofie, că veni vorba – a dat din umeri indiferent și a comentat politicos: „Mă gîndeam eu că e ceva din România. Lăutarii sîrbi sînt mai lenți și mai jeluitori." Lhasa, Cesaria Evora, Ali Farka Touré și toți ceilalți muzicieni celebri care pot fi arondați genului *world* au creat același gen de sinteză ca Bregovici. Iar dacă sînteți fani înrăiți de muzică clasică și toate aceste exemple vi se par frivole, gîndiți-vă că Enescu a scris două „Rapsodii române", iar Liszt, rapsodii, lieduri și romanțe ungurești. Credeți că au făcut-o din patriotism, ca să bage ceva pe gîtul Parisului, fiecare la vremea lui? Sau știind ce sînt, de fapt, cu adevărat? *Scena9,* un site pe care merită să vă aruncați ochii, a publicat un material în care studenții de la Conservator vorbesc despre *ciubucurile* pe care le fac cu diferite trupe de latino, rock, jazz – sau cu Vijelie. Termenul e întristător și sună ca pe vremuri, sub comunism, fiindcă nu e vorba de bacșiș adăugat la salariu, ci de muncă cinstită, chiar dacă nu la parametri astrali (numită de altfel în engleză *gig).* Probabil, disprețul pentru astfel de lucruri este moștenit de la muzicienii mai în vîrstă, spălați la creier de comunismul pentru care astfel de lucruri erau ilicite, și nu muncă. Or, viața unui tînăr muzician e destul de grea: mie, acum cîțiva ani, mi-a văruit casa un student la trompetă. Uitîndu-mă în urmă, aș prefera să-l văd la Vijelie în orchestră, unde rezultatul ar fi, oricum, mai bun.

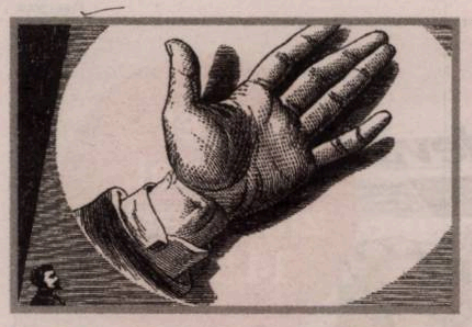

Adina POPESCU

portrete din mers

O ilustrată de la Deva

Prin Deva am trecut de cîteva ori în drum spre acel Ardeal vestic, de Bihor, însă nu m-am oprit niciodată. Și probabil că sînt atît de multe orașe în România pe lîngă care treci întîmplător, fără să știi dacă reprezintă neapărat o destinație. Și-ți rămîn undeva în minte ca un loc marcat, dar necunoscut. De curînd am petrecut o noapte la Deva și am intuit în cîteva ore Ardealul de mijloc, calm, așezat, patriarhal, cu vagi influențe emancipate și oarecum fudule de Cluj și parcă cu altele mai puternice și mai relaxate de Banat. Categoric, în 24 de ore nu poți cunoaște un oraș, nu-i poți simți atmosfera pe de-a-ntregul, însă poate să-ți devină, dintr-unul total străin, un oraș prietenos (sau nu) în care îți dorești (sau nu) să revii. Desigur, sînt subiectivă. Pentru că am copilărit la Cluj, iubesc în mod necondiționat tot ce se petrece dincolo de munți, preiau „graiul" de la primele vorbe și, cînd intru în primul magazin, vorbesc deja cîntat, cu „no" și cu „ioi", pentru că le am în sînge. Totuși, pot sesiza diferențele dintre zone. Și Ardealul ține pînă la urmă de orgolii locale, de administrație și mai ales de oameni. În aceeași scurtă călătorie, am trecut printr-un orășel obscur pentru mulți – Gherla. L-am traversat cu mașina, am văzut cîteva clădiri solid austro-ungare din centru, oarecum în paragină, o catedrală și o nuntă, și mi-a fost suficient ca să simt că sînt cumva de acolo.

Personalitatea Devei mi s-a părut ușor versatilă. Pentru că are și un centru nou, socialist, profund muncitoresc, cu acele blocuri, totuși decente, de patru etaje pe care le poți vedea, de pildă, și la Călărași (doar că aici pe fundal de dealuri), iar acesta se îmbină cu „centrul vechi", cîteva străduțe absolut fermecătoare și pline de terase de tip vienez care curg unele din altele și se varsă în parcul umbros (ideal pentru citit & scris) de la poalele Cetății care se cațără, mai departe, pe deal.

Am stat la hotel Sarmis (de la Sarmizegetusa), „inima" turistică a fiecărui municipiu, în comunism, recognoscibil de la o poștă, după arhitectura „tip vapor" care îi putea duce pe tovarășii plecați în delegație cu gîndul la vacanță. Astăzi, recondiționat și perfect funcțional, însă încremenit în anii '80. Dacă un operator turistic ar gîndi vreodată un tur pentru străini al acestor ultime bastioane socialiste, cu mochete somptuoase și măcinate de trecerea vremii, cu „luxul" candelabrelor kitsch și al oglinzilor, cu mesele regulamentare din restaurantele pustii, cu fețe de masă roșii și șervete albe și cu aceleași ospătărițe cu părul scurt, făcut permanent, care nu îmbătrînesc niciodată și care se îngrijesc de clienți de parcă le-ar fi propriii copii, cu siguranță că ar da lovitura.

Seara, am ieșit în „centrul nou", cu fîntînă arteziană, Casă de Cultură, scenă pentru un concert și toatre celelalte. Cafenelele se aliniau la parterele blocurilor, în rînd cu magazine de mezeluri și brînzeturi, de costume de firmă și buticuri non-stop. De mult n-am mai văzut acea voluptate a locuitorilor dintr-un oraș de a ieși pe *strasse,* de a se întîlni, deși se cunosc de ani de zile, de a vedea și a fi văzuți. Tineri pe bicicletă sau pe role, cupluri împingînd cărucioare, clubul șahiștilor, doamne și domni de vîrsta a doua mergînd la braț, orașul însuși perindîndu-se fără nici un fel de ostentație prin fața ta. Oameni plimbîndu-se pur și simplu, salutîndu-se unii pe ceilalți, și senzația că aparții acelui loc. Ne-am așezat la o terasă – în dreapta noastră era o gașcă de „băieți" trecuți de 60 de ani care beau cafele sau ceai și comentau autostrăzile din Germania și faptul că nici într-o sută de ani noi n-o să atingem standardul de acolo. În stînga erau niște liceeni, în prag de absolvire, din cîte am înțeles. Trei băieți și fată. S-au mai perindat vreo doi cunoscuți care i-au întrebat ce fac. „La o bere!" La un moment dat, fata s-a ridicat de la masă și și-a luat rămas bun de la băieți. S-a desprins cu grație de la masă pe role și s-a îndepărtat pe aleea pietonală, ca un fluture ce fusese prins doar pentru cîteva clipe într-un insectar, după care și-a luat zborul. M-am uitat lung după acea fată de 18 ani, perfectă, care glisa zîmbitoare printre jaloanele binecunoscute ale orașului ei natal, și mi-am dat seama că România, așa cum e ea, sumbră per ansamblu, însă împărțită și disecată în comunități care au un suflet, este, de fapt, în felul ei, perfectă.

A doua zi, am fost la Cetate. Nu puteam să o ratez – cine știe cînd mă voi întoarce a doua oară în Deva? Am urcat cu telecabina pusă la dispoziție de puțină vreme de muncipalitate. În apropierea ei, am văzut busturile școlii naționale de gimnastică, de la Nadia Comăneci la Octavian Bellu. Unele semănau, altele nu. Pentru că era 1 Iunie, copiii aveau gratuitate la telecabină și veneau în „excursie cu clasa". Așadar, am urcat cu cohorte întregi de copii, păstoriți de doamnele profesoare, mulți dintre ei nu mai fuseseră, se pare, niciodată la Cetate, deși locuiau în Deva. Unei fetițe îi era frică de înălțime și se prinsese tare de bara telecabinei. „De ce ți-e frică?", a întrebat-o doamna. Fetița, care și-a privit pentru întîia oară orașul de sus, a spus: „Nu știu". Sus e un cuib de vulturi spectaculos, însă nu găsești nici o informație despre Cetate, profesoarele le țineau copiilor lecții de istorie ad-hoc, citind de pe telefoanele lor smart conectate la Internet. Înconjurăm Cetatea, urcăm și coborîm trepte, însoțiți de grupurile de copii. „Oai de capul meu!", exclamă entuziasmat un băiețel, într-un punct de belvedere. Jos e Deva, cu centrul ei vechi, cu centrul ei nou, cu hotelul nostru Sarmis ca un vapor care pare să spargă talazurile orașului, cu furnale și fabrici în ruină, iar dincolo de ele, doar verde. Al dealurilor, al pășunilor, al acestui început de iunie în Ardeal. Mă simt fericită.

Ionuț IAMANDI

Viktor Korcinoi a luptat și a jucat șah toată viața

Proscris în URSS

Din nou, aparența șahului e prezentă aici doar ca să înșele. Nu e vorba de șah. Sau e vorba de șah, însă doar ca pretext. În fond, e vorba de oameni care au jucat șah așa cum alții au scris poezii sau simfonii, dar care, ca noi toți, au avut și o viață de trăit, cu complicațiile și deciziile ei. Șahul e creația lor, e viața lor – dar viața lor ce-a fost?

În cazul lui Viktor Korcinoi, a fost o viață de luptător. Nu cunosc un luptător mai tenace și mai neînfricat decît acest șahist rus, stins din viață luna aceasta. La apogeul luptelor sale, Viktor Korcinoi s-a încăierat cu KGB-ul și cu întreg sistemul sovietic de propagandă și anihilare profesională și umană. A ajuns un disident, dar nu pentru că n-a mai suportat regimul sau din dragoste pentru democrație, ci pentru că s-a luptat neîncetat pentru dreptatea lui.

De mic a luptat Korcinoi. Și nu pentru orice. A început prin a se lupta pentru propria supraviețuire. În iarna din 1941-1942, la începutul blocadei naziste a Leningradului, era să moară de foame și frig. Locuia cu bunica dinspre partea tatălui, părinții fiind despărțiți. Pentru că nu avea patul său, noaptea dormea pe două scaune. Tatăl a fost mobilizat și la scurt timp a murit pe lacul Lagoda, într-un bombardament. În oraș, iarna făcea ravagii, încălzirea centrală nu mai funcționa, nu se găseau nici lemne de sobă, mîncarea era pe cartelă, dar total insuficientă. Din cauza lipsurilor, bunica s-a îmbolnăvit și a murit și ea, sub ochii nepotului în vîrstă de zece ani.

Tot episodul e povestit de Korcinoi în volumul autobiografic publicat în 2005 și intitulat *Chess is my life – Șahul este viața mea.* E acolo o poveste de film care bate viața. După teribila încercare din timpul războiului, Korcinoi își descoperă afinitatea pentru șah, sportul în care îl inițiase tatăl său, membru al intelighenției rusești. Șahul i-a dat încredere în sine și i-a adus respectul celorlalți. Orfanul a fost adoptat de șah. A ajuns, în 1954, să joace primul său concurs internațional, la... București. „Pentru prima oară în viața mea, am întîlnit oameni din altă lume, o lume în mod cert nonsovietică", își amintește Korcinoi despre o țară în care totuși, în acel an, încă se mai foloseau cartelele pentru alimente și încă mai existau Sovrom-urile. Oare ce fel de decădere se petrecuse între timp în Rusia dacă, venind de la Leningrad la București, în 1954, ziceai că ai ajuns în Occident?

Șahiști cu KGB-iști în frunte

Au urmat, pentru Korcinoi, anii afirmării profesionale, în 1960 cîștigînd pentru prima oară titlul de campion al URSS la șah. Mare realizare: comuniștii i-au repartizat atunci, pentru el și soție, un apartament de două camere. A fost cooptat de mai multe ori în echipa olimpică sovietică, ceea ce i-a adus de fiecare dată cîte 1.500 de ruble – de peste zece ori salariul mediu lunar în URSS în acea vreme. Așa că a putut să își ia și o mașină, o Volgă. Doar că în același timp au început și problemele.

Korcinoi povestește că orice delegație sovietică de șahiști care pleca în străinătate era condusă de un tovarăș de la partid și de adjunctul acestuia, un KGB-ist care îi supraveghea pe toți. Korcinoi s-a pus de-a curmezișul de multe ori cu partea politică a delegației, de pildă la meciul de olimpiadă cu SUA în care Fischer ceruse o derogare de la program din pricina credinței lui religioase. Sau, cu alte ocazii, cînd făcea echipă cu Mihail Tal, fostul campion mondial, și puneau la cale escapade nocturne în baruri și cazinouri în timpul turneelor de-afară, fapt cît se poate de reprobabil pentru că șahiștii sovietici erau, chipurile, și de o superioritate morală absolută. Au fost și nelipsitele săpături între colegi, fie ei și campioni mondiali – Tigran Petrosian, Vasili Smîslov – sau jucători „obișnuiți", precum Geller sau Kotov. Plus limba ascuțită a lui Korcinoi, pentru care a ajuns vestit între șahiști, încît la un moment dat, peste ani, apostrofările lui, mai ales cînd pierdea, ajunseseră un titlu de glorie pentru adversari. Apelativul „cel Groaznic" și de aici i se trage. În 2007, i-a vituperat Irinei Krush că „degeaba știi teorie dacă nu știi șah", iar lui Peter Svidler, participant la ultimul turneu al candidaților, i-a strecurat în lift, după partidă, că e „un jucător foarte, foarte, foarte superficial".

Orfanul a fost adoptat de șah.

Dar Korcinoi s-a simțit cu adevărat respins de autorități și de colegi abia după ce în scenă a intrat Karpov. Au jucat un meci în 1974, în urma căruia cîștigătorul urma să fie desemnat șalanger la titlul mondial deținut de Fischer. A cîștigat la limită Karpov, iar Korcinoi susține în cartea sa că toți șahiștii sovietici de top, inclusiv Tal, au fost „invitați de autorități", cu forța dacă nu de bunăvoie, să îl ajute pe Karpov. A fost momentul în care Korcinoi s-a hotărît să plece din țară. Și a și plecat, cu prima ocazie în care fost lăsat să joace în străinătate, într-un turneu la Amsterdam din 1976.

„Doar românii vorbeau cu mine"

Toți marii maeștri sovietici au semnat atunci o scrisoare de înfierare, cu excepția a patru dintre ei: Mihail Botvinnik, David Bronstein, Boris Gulko și Boris Spasski, ultimul însă deja făcînd și el pași din URSS și căutînd să se așeze în Franța. „Nimic altceva decît un sentiment de indignare și dispreț ne încearcă acum, după ce șahistul Viktor Kocinoi și-a trădat patria. Pornit pe calea calomniei, obișnuită pentru asemenea trădători, Korcinoi încearcă acum un joc politic murdar, menit să atragă atenția asupra lui", se arăta în scrisoare.

Dar dacă Spasski căuta să se despartă amiabil de URSS, ceea ce de altfel a și realizat, fiind căzut oricum în dizgrație după ce a pierdut „titlul sovietic" de campion mondial în fața americanului Bobby Fischer, Korcinoi dezertase brutal. Așa că trebuia șters din istorie. Tablourile cu el din cluburile de șah erau date jos. Numele nu îi mai era menționat nici cînd se înșirau campionii țării. Cărțile de șah care conțineau partidele lui nu mai erau acceptate la anticariat. Pe de altă parte, viața profesională în exil i-a fost bruiată, sovieticii șantajîndu-i pe organizatorii de turnee internaționale să nu îl invite, pentru că, în caz contrar, șahiștii din URSS nu vor mai participa.

O istorie interesantă din cartea *Șahul este viața mea* e despre aerul „nealiniat" afișat în acea vreme de Republica Socialistă România și pe tabla de șah. Povestește Korcinoi că în 1978, la doi ani de la fuga din URSS, la Olimpiada de la Buenos Aires deja juca pentru Elveția. Organizatorii făceau un tangou extraordinar ca să nu îi pună față în față, de exemplu, pe arabi cu israelieni sau pe elvețieni cu cei din țările comuniste din estul Europei. Dar ca șahiștii să nu se întîlnească între ei în sala de joc le era imposibil pînă și argentinienilor. Korcinoi spune că la aceste intersectări întîmplătoare, bulgarii, est-germanii, mongolii și cubanezii „treceau prin el", se făceau că nu îl văd. Cu ungurii reușea să aibă contact vizual, iar polonezii înclinau tăcuți capul a salut. „Singurii care vorbeau cu mine precum cu un om normal erau românii!", își amintea Korcinoi. Să-i și menționez, că oricum au format generația de aur a șahului românesc: Florin Gheorghiu, Victor Ciocâltea, Theodor Ghițescu, Mihai Șubă și Mihai Ghindă.

Fiul se lupta cu milițienii, tatăl cu Karpov

De aici, din Occident, a început lupta de ani de zile pentru a-i aduce după el pe soția și pe fiul său. A făcut demersuri pe lîngă politicieni americani, olandezi, evrei, „milionarul comunist" Armand Hammer, Amnesty International și liderul URSS Leonid Brejnev, căruia i s-a adresat printr-o scrisoare. A încercat și el să-i șantajeze pe ruși, scriind o carte despre mașinațiunile lor, pe care le-a promis că nu o va publica dacă-i vor elibera familia. Degeaba. La un moment dat, din disperare, Korcinoi apelează și la mafia rusă din New York, cu al cărei „naș" s-a și întîlnit într-un restaurant. E refuzat și de acesta.

Korcinoi îi cedează fiului său un întreg capitol din carte. Este vorba de jurnalul lui Igor din perioada care a urmat după fuga tatălui său din țară. Sovieticii l-au făcut pe fiu să renunțe la facultate, înșelîndu-l că, procedînd astfel, îi vor permite, lui și mamei sale, plecarea din țară. Dar imediat ce nu a mai fost student, lui Igor i-a venit scrisoarea de recrutare în armată. De acolo chiar că nu mai putea emigra. Așa că fiul s-a ascuns prin țară, pe la prieteni – prin Leningrad la început, dar și în Letonia, Estonia și la Moscova – timp de aproape doi ani, pînă cînd e prins, judecat și condamnat la închisoare pentru neprezentare în armată. Lui Igor i se înăspreau sau i se ușurau condițiile de detenție în funcție de rezultatele la șah ale tatălui. Căci în timp ce fiul îi era fugar prin țară sau în închisoare undeva la 2.500 de kilometri de Leningrad, în apropiere de granița cu Kazahstanul, Korcinoi a jucat două meciuri pentru titlul mondial cu Karpov, cel de la Baguio City, în Filipine, și cel de la Merano, Italia. Abia după ce l-a pierdut și pe al doilea, sovieticii l-au lăsat pe Korcinoi să își întregească familia. Se întîmpla în 1982.

În război cu duhurile sovietice

Nici meciurile cu Karpov nu au fost doar lupte pe eșichier. În timpul lor, Korcinoi a spus că KGB-ul îi perturbă concentrarea, prin mijloace paranormale. A afirmat că a fost hipnotizat să facă mutări care nu erau corecte. Și și-a adus și el o echipă de yoghini menită să deturneze undele negative ale lui Zukhar, parapsihologul angajat de Karpov *via* KGB. Lupta cu „imperiul răului" se extinsese și pe alte tărîmuri, iar Korcinoi era acum și un disident „mental".

După reunire, familia Korcinoi nu a mai rezistat. Cei doi soți s-au despărțit, iar fiul și tatăl s-au reconciliat abia după mai mulți ani. Korcinoi s-a recăsătorit, iar povestea celei de-a doua soții este și ea fascinantă. Petra Leeuwerik a fost răpită de sovietici la Viena, imediat după război, adusă în URSS, acuzată de spionaj și condamnată politic la peste zece ani de închisoare, pe care i-a și executat într-un lagăr din zona Cercului Polar.

Dar și după momentele de vîrf ale carierei, și anume meciurile cu Karpov, Korcinoi a continuat să joace cu sete și cu mult succes. Destinul de paria i-a fost preluat în URSS de noua stea a șahului sovietic, Garry Kasparov. În 1983, el și Korcinoi s-au calificat să joace meciul care urma să desemneze șalangerul lui Karpov, dar rușii au manevrat în așa fel încît Kasparov să nu se poată prezenta. Korcinoi n-a acceptat însă să cîștige la masa verde și a făcut tot ce i-a stat în putință ca meciul să se rejoace. Kasparov a cîștigat și și-a putut continua astfel drumul către detronarea lui Karpov.

Un fenomen neurologic

Pe lîngă „performanța" de a fi devenit cel mai puternic șahist din lume care n-a ajuns niciodată campion mondial – titulatură pe care și-o dispută cu un alt șahist sovietic de mare clasă, estonianul Paul Keres –, Korcinoi este jucătorul care a rezistat cel mai mult la vîrful șahului mondial. S-a urcat acolo prin 1960 și la 75 de ani încă era în Top 100. Este cel mai în vîrstă șahist care cîștigă campionatul unei țări – Elveția, la 78 de ani. A jucat cu Levenfish, un șahist născut în 1889, dar a jucat și cu Magnus Carlsen, actualul campion mondial, născut în 1990. A ajuns „un fenomen neurologic" pentru că, septuagenar sau octogenar fiind, nu se baza pe schemele îndelung experimentate în vasta sa carieră, așa cum fac marea majoritate a celor ce ajung la acea vîrstă, ci se avînta la tablă în complicații care însemnau curaj, creativitate și putere de concentrare.

De-a lungul vieții, a avut ocazia să îl facă în fel și chip pe Karpov. Treptat însă, invectivele s-au mai domolit. Ultima oară l-a făcut pește, din pricina, zicea el, stilului său de joc alunecos, rece, inexpresiv, dar eficient, care lui Korcinoi îi repugna, fie și numai pentru că era al lui Karpov. Dar moartea lui Korcinoi, pe 6 iunie anul acesta, l-a scos pînă și pe Karpov din turnul de deasupra adjectivelor în care sălășluia. „Trebuie să arătăm respect acolo unde respectul se cuvine. Korcinoi a fost un fenomen al șahului, un neobosit muncitor și un talent special. Aborda șahul într-un mod absolut unic. Este o zi tristă pentru șah pentru că ne-a părăsit unul dintre ultimii jucători dintr-o eră care apune", a scris Anatoli Karpov la moartea lui Viktor Korcinoi, supranumit „cel Groaznic".

(Alte articole, dar și diagrame de șah găsiți și la rubrica „În alb și negru" de pe dilemaveche.ro)

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Ce este o criză?

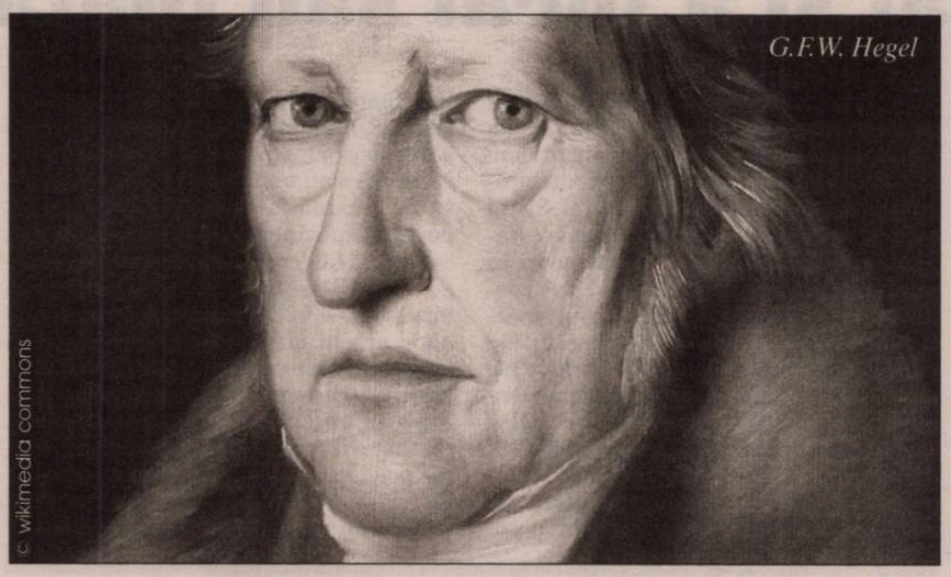

Folosim atît de des cuvîntul „criză“ încît nimeni nu mai știe exact ce dorim să spunem. Dacă ar fi să ne luăm după gospodinele și panicații din presa noastră zilnică, lumea, în integralitatea sa, ar fi trebuit să fi dispărut încă de ieri. În realitate, lumea fizică și cea socială, inclusiv lumea românească cea reală, merg înainte fără să țină cont de părerea lor. Cuvîntul „criză“ provine din grecescul *krisis* care înseamnă punct de cotitură. Referindu-se la definiția crizei, din punct de vedere medical, Radu Vrasti arată: „Caplan concepea criza ca pe un răspuns scurt la un stres sever, răspuns care nu are structura unei boli, dar care trădează dezechilibrul mecanismelor individuale, homeostatice. După el, organismul se luptă să mențină o balanță homeostatică cu ambianța exterioară, balanță care este continuu amenințată de stimuli fiziologici și psihologici. Cînd această balanță este dezechilibrată, individul se angajează în activități destinate să o restaureze și astfel criza este definită ca o dezechilibrare temporară a echilibrului psihologic și fiziologic individual. Caplan consideră că o criză apare cînd o persoană se confruntă cu o problemă pentru care nu are soluția imediată și care, pentru moment, pare de nedepășit“ (Radu Vrasti, *Ghid practic de intervenție în criză,* www.vrasti.org). Chiar dacă vine din domeniul medicinei, considerăm această definiție ca fiind edificatoare. Surprinde în mod clar organismul uman ca pe un sistem care se poate confrunta cu situații de criză și ceea ce înseamnă criza pentru un asemenea sistem. Ca și organismul uman, sistemul social se poate afla, în principiu, în două stări. Poate fi în echilibru sau în criză. Echilibrul are, la rîndul său, o dinamică proprie și nu presupune ca sistemul respectiv să fie mort, în nemișcare. Echilibrul se manifestă printr-o dinamică anticipabilă a parametrilor săi, astfel încît sistemul nu produce surprize în evoluția sa. Un sistem în echilibru este deci un sistem dinamic, viu, ai cărui parametri de funcționare și de schimb de energie în interior, dar și în exterior sînt normali și predictibili. Modificările sale în transferul de energie și informație îi dau o dinamică complexă, în acord cu celelalte sisteme și cu sine însuși. Echilibrul presupune o egalitate la sine și la exterior. Cu timpul însă, sub influența modificărilor din exterior, dar și a acumulărilor de ordin interior, sistemul își caută o nouă paradigmă de funcționare. Acesta este, de cele mai multe ori, un efort de adaptare la nou, de căutare și găsire a unei noi paradigme de funcționare. Criza este doar faza pe care o parcurge sistemul în căutarea acestei noi paradigme, a acestui nou drum. Prin criză, sistemul se modifică, uneori atît de mult încît noul sistem poate să nu mai semene, în cadrele sale de manifestare, cu cel vechi. Criza poate anunța și desăvîrși, sub presiunea acumulărilor de care discutam, apariția unui nou sistem, mai dinamic și mai flexibil în funcționarea sa. Alteori, în funcție de nivelul tensiunilor interne, sistemul poate intra într-o stare de dizarmonie cu sine și cu exteriorul și poate să dispară, pur și simplu. O revoluție socială poate duce la schimbări atît de ample din punct de vedere social, încît vechea organizare să dispară definitiv, lăsînd locul unui nou tip de organizare. Revoluția Franceză, de exemplu, a dus la abolirea definitivă a monarhiei în Franța și la instaurarea Republicii Franceze. O criză poate sfîrși în dezordine și apoi în haos. Exemplele de acest gen sînt numeroase în istorie. Haosul este drumul către definitiva dispariție a vechiului sistem și apariția unuia nou. De exemplu, cu ocazia crizei economice din anul 2008, măsurile de combatere au evitat haosul și apariția unui nou tip de organizare economică. Sistemul capitalist și-a dovedit puterea de adaptare și flexibilitatea în raport cu așteptările oamenilor. Asta nu înseamnă că peste o sută de ani sau peste o sută cincizeci de ani, sau chiar mai devreme, sistemul capitalist, în forma pe care o cunoaștem azi, nu se poate schimba sub propriile acumulări. Dimpotrivă, dacă ar fi să previzionăm, am putea spune că lumea de mîine nu va mai semăna celei de azi și va fi cu siguranță alta. Schimbarea și adaptarea sînt caracteristicile unui sistem viu.

Continuînd discuția despre sistemele sociale, trebuie să mai spunem că o criză nu se identifică și nu se confundă cu modificările din mers ale sistemului și nici cu manifestările dinamicii sale. C.I. Gulian, în lucrarea sa *Hegel sau filozofia crizei,* arată că „o criză istorică este o încercare gravă a maturității spirituale a omului, o exacerbare a vrerilor și o verificare a limitelor și puterilor lui, o ciocnire zguduitoare între real și ideal, între *sollen* și *sein* – una dintre problemele la care mereu revine Hegel – între necesitate și libertate, între subiectiv și obiectiv, între năzuința individuală și «legile cetății», între cubeul proiectat de conștiința valorică și stîncile aspre ale realității“ (C.I. Gulian, *Hegel sau filozofia crizei,* Editura Academiei RSR, București, 1970, p. 11). O criză este o etapă, un prag în care acumulările produc, prin violență sau fără violență, o ruptură în funcționarea de pînă atunci a sistemului. Așa cum nu orice creștere de prețuri, de exemplu, nu este inflație, nici orice modificare a parametrilor de funcționare ai sistemului nu reprezintă o criză. Există schimbare care nu se produce prin criză și care este posibilă în cazul sistemelor flexibile și dinamice în sens pozitiv. De fapt, acesta este marele pariu pe care îl poartă libertatea umană. Doar libertatea este cea care poate pune în evidență tensiunile din interiorul sistemului social și poate valorifica aceste tensiuni în favoarea unei schimbări predictibile și controlabile, adică o schimbare care nu se produce prin criză. Sistemele sociale închise nu sînt mereu capabile să detecteze tensiunile, să le asume și să producă schimbarea, tocmai ca urmare a acestor tensiuni. Socialismul, de pildă, prin modul în care este gîndit, ca o lume închisă, inflexibilă în raport cu individul și nevoile sale, nu a putut detecta acumularea tensiunilor și nici nu a putut elibera aceste tensiuni, decît prin declanșarea unor crize uriașe, care au fost revoluțiile anticomuniste. Criza, în acest caz, a invalidat, așa cum era și firesc, un mers nefiresc, ne-natural, al construcției sociale care este socialismul. Thierry de Montbrial, în opera sa *Acțiunea și sistemul lumii,* arată că „un sistem este într-o stare de echilibru dacă această stare este invariabilă de-a lungul timpului“ (Thierry de Montbrial, *Acțiunea și sistemul lumii,* Editura Expert, București, 2003, p. 180). Așa cum spuneam, echilibrul unui sistem nu trebuie înțeles ca absența vieții sale și prezența morții. Echilibrul despre care discutăm reprezintă acea stare de evoluție predictibilă și așteptată a sistemului respectiv. În același timp, autorul citat oferă o altă definiție pentru un sistem stabil, cu ajutorul savanților ruși Andronov și Pontryagin: „Mai interesantă este o altă definiție (pentru un sistem stabil – *n.n.*) a cărei formulare precisă a fost introdusă de matematicienii sovietici Andronov și Pontryagin în 1937; în general vom spune că un sistem dinamic este structural stabil, dacă structura sistemului însuși (adică totalitatea relațiilor dintre elementele sale), fiind ușor modificată, familiile de traiectorii au în comun aceleași elemente topologice, adică rezultă unele din altele prin deformare continuă. Altfel spus, o ușoară deformare a unui sistem stabil structural păstrează forma ansamblului traiectoriilor sale (...). Important este să înțelegem că există un concept profund de stabilitate care nu se identifică cîtuși de puțin cu imobilismul (...). Stabilitatea și schimbarea nu sînt incompatibile (...). Un sistem care nu este stabil structural poate suferi «bifurcații» sau catastrofe...“ (Thierry de Montbrial, *Acțiunea și sistemul lumii,* Editura Expert, București, 2003, p. 180). Instabilitatea de ordin structural poate duce la haos și la refacerea sistemului sub altă formă. De fapt, criza poate anunța o instabilitate de ordin structural sau poate genera o nouă adaptare. Criza este momentul deconturilor și al deciziilor. Prin criză se decide dacă sistemul respectiv merge mai departe sau se reface sub altă formă. Un sistem social liber, adică aflat într-un schimb liber de informații și energie cu celelalte sisteme, are o capacitate mare de adaptare, astfel încît o eventuală criză să nu producă dispariția sa. Modificarea lui se poate produce în timp, în mod pașnic, în absența tensiunii de criză, prin continuă adaptare. Capitalismul de azi, de exemplu, nu seamănă deloc cu cel de secol XVIII sau de secol XIX, numai că tot despre capitalism vorbim. Criza apare ca fiind un moment de mare tensiune, de manifestare evidentă a contradicțiilor, un moment periculos și decisiv. Criza este momentul de șoc, în care sistemul își modifică parametrii de funcționare. Este momentul în care sistemul pune întrebări și caută răspunsuri, este momentul deciziilor. Criza este un concept legat și de noțiunea de progres. Occidentalii nu imaginează lumea decît ca venind dinspre trecut și mergînd înspre viitor. Sedlacek pune în evidență, în lucrarea sa *Economia binelui și a răului,* că există două concepții fundamentale despre lume și om. Este vorba despre concepția orientală, care consideră lumea ca evoluînd într-o viziune ciclică mirifică, și concepția iudeo-creștină. Autorul citat arată: „În epopeea lui Ghilgameș istoria nu merge în nici o direcție. Totul este o reprezentare ciclică, cu variațiuni minore, așa cum vedem în natură, iar poveștile au loc într-o stranie buclă temporală: povestea lui Ghilgameș se termină acolo de unde a început“ (Tomas Sedlacek, *Economia binelui și a răului,* Editura Publica, București, 2012, p. 93). Vechiul Testament ne oferă noțiunea de progres. Aceasta este baza pe care s-a așezat civilizația occidentală ca moștenitoare a unui alt tip de raportare la lume și la cosmos. Lumea și civilizația occidentală au sens, fiind dominate de început și de sfîrșit.

Și binele, și răul fac parte din noi și din viața noastră.

Criza nu este decît o parte a ciclului dezvoltării, partea cea mai de jos, cea mai discutată și cea mai disputată. Se întîmplă așa pentru că această parte a ciclului devenirii este și partea pe care oamenii nu ar dori niciodată să o traverseze. Ne dorim evoluție și dezvoltare, dar ne dorim ca această evoluție să nu treacă niciodată prin criză, ceea ce este imposibil, nenatural, împotriva legilor firești ale naturii și societății. Se discută mult în jurul crizei și efectelor sale negative, dar nu se discută deloc despre expansiune și efectele sale pozitive. Omul este obișnuit cu partea luminoasă a existenței sale și o primește ca pe un cadou, ca pe ceva meritat, dar în același timp se tînguiește în jurul a ceea ce este mai puțin fast în viața sa și consideră răul ca pe ceva nemeritat. De fapt, ca și în viață, lucrurile nu stau așa. Și binele, și răul fac parte din noi și din viața noastră, așa cum întunericul și lumina fac parte din trecerea firească a zilei. Dacă pînă acum devenirea de tip social nu a provocat interesul prea mare al cercetătorilor, de curînd există teorii conform cărora acest tip de devenire este chiar unul mai complicat decît devenirea lumii fizice. Devenirea prin criză este singurul tip de devenire pe care omul și planeta Pămînt îl cunosc. Criza este în noi și face parte din noi, din mintea noastră, din sufletul nostru. Criza este răul prin intermediul căruia se legitimează și se recunoaște binele. Fără criză nu am recunoaște evoluția și nu ne-am bate pentru evoluție, în dauna stagnării și înapoierii. Prin criză ne legitimăm și în lupta cu ea și cu efectele sale ne dovedim capacitatea de a influența lucrurile în bine, adică în acord cu noi înșine, cu natura noastră umană, dar și cu lumea fizică exterioară.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Cu ochii-n 3,14

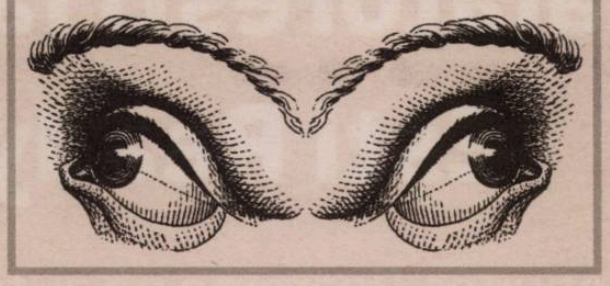

CINEVA AR TREBUI SĂ LE SPUNĂ ACESTOR PICIORUȘE CARE UMBLĂ PE ȘINE RAPID, SPRE LUMEA CEALALTĂ (DIN CE ÎN CE MAI GREU DE SUPORTAT), CĂ SE ÎNNOADĂ SINGURE

■ Aflu din *Adevărul* că la biserica Vovidenia, din Botoșani, preoții oficiază slujbe pentru reușita la examen. Zeci de elevi vin la aceste slujbe, uneori însoțiți de profesorii lor. Poate că e mai simplu să te rogi decît să înveți. Dar, pînă la urmă, cineva ar trebui să le spună acestor tineri că, dacă pică Bac-ul, n-au de ce să dea vina pe Doamne-Doamne. (**M. M.**)

■ Cîte piese de Lego ar fi necesare pentru a construi un pod între Londra și New York? Au fost fabricate atîtea piese cîte ar fi necesare? Fizicianul Randall Munro a calculat treaba asta: distanța dintre cele două orașe poate fi acoperită de 700 de milioane de picioruțe de piesă, adică e nevoie de 350 de milioane de piese. De-a lungul anilor, Lego a produs peste 400 de miliarde de piese, dar ce nu se știe este cîte dintre aceste piese au fost pierdute și niciodată găsite. (**M. C.**)

■ Noua primăriță a Capitalei vrea să dea transport public gratuit la tot poporu' bucureștean și crede că a găsit și soluția pentru a acoperi costurile: RATB ar urma să exporte tramvaiele pe care le fabrică. Numai că bietul RATB produce doar cîteva tramvaie pe an, iar alea care umblă pe șine sînt ca vai de lume (unele sînt vechi de 30 de ani) și, în acest ritm, ar putea fi înlocuite în două-trei mandate de primar. Să înțelegem că doamna Firea se pregătește de-o primărie lungă? (**M. V.**)

■ O reclamă la o poțiune magică mă îndeamnă să-mi măresc buzele „rapid, sigur și eficient". Eficient? (**S. G.**)

■ Mergînd prin zonele Olt-Vîlcea-Argeș, am dat de destule denumiri care ne trimit spre lumea cealaltă: în Strehaia – str. Eternității; în Tîrgu Jiu – Casa funerară Eden, cu restaurant inclus; și mai spre Pitești – pensiunea Heaven. (**I. P.**)

■ 17 milioane de turiști se plimbă anual pe străzile Amsterdamului. Și numărul lor crește cu 5% în fiecare an. Situația e din ce în ce mai greu de suportat pentru cei care trăiesc în acest oraș. Altfel spus, capitala Olandei este victima propriului său succes, așa că edilii încearcă acum să micșoreze bugetul de comunicare ca să nu mai atragă un număr atît de mare de vizitatori, iar pe cei care vin îi sfătuiesc să se cazeze în afara orașului și le sugerează să meargă, măcar cîte o zi, la Rotterdam sau Utrecht. Nici nu știu care dintre proverbe se potrivește mai bine: „Ai grijă ce-ți dorești" sau „Ce-i prea mult strică". (**A. M. S.**)

■ Nike a scos pe piață Hyperadapt 1.0, un model de încălțări sport *high-tech* ale căror șireturi se înnoadă singure imediat ce calci pe capătul unuia dintre ele. Expresia „Să ne tragem de șireturi" riscă neantul lingvistic. (**M. C.**)

UNUL SPUNE MULȚIMILOR: „PICIOR LUNG, 5 BALCOANE PUSE UNUL PESTE ALTUL PLUS CELE ȘASE EVANTAIE!"

■ În metrou, niște băieți își amintesc de isprăvi sportive liceale. Unul spune: „Eram în grupă cu Eliade, cu Benjamin Franklin și cu George Călinescu. I-am bătut pe Călinescu". Al doilea conchide: „Anghel Saligny ne-a bătut pe toți". (**D. S.**)

■ „Iște Insan" – a strigat Pilat din Pont, arătîndu-l pe Iisus mulțimilor. Adică *Ecce homo* (în turcă). (**M. P.**)

■ O observ pe Mihaela Rădulescu cum apare în genericul publicitar, de cîteva luni bune, în acea cadă, înmuind și frecînd acel picior lung, cu multă spumă. Să fie oare săpunul atît de ineficient? Să fie oare altceva? (**A. D.**)

■ Nici n-a fost bine reales primarul sectorului 3, Robert Negoiță, că pe pagina lui de Facebook au început să curgă sugestiile și reclamațiile. Consemnăm una dintre ele: „Felicitari d.le Primar sec. 3 crede in intelepciunea dumneavoastra, va multumim pt. tot ceati facut, dar in legatura cu reabilitarea bl. L 35 Nicolae Sebe e o problema, sa-u dat 5 balcoane jos, iar acum nu se mai dau nu m-ai vor arhitecti!!!!!! de ce? noi aveam balcoanele aranjate, gresie, faianta, ma scuzati dar cred, multe greseli nu le stiti pacat. Dar va rog sa-mi raspundeti, multumesc." (**A. P.**)

■ În Pipera, pe stradă, trei-patru baxuri de bere puse unul peste altul. Alături, mai mulți muncitori dau zeloși din lopată, să acopere un șanț. Ce metodă inovatoare de motivare a angajaților! (**C. Ș.**)

■ Pe site-ul penali.ro a apărut următorul calcul: din 41 de președinți de consilii județene, 22 au probleme penale, iar dintre aceștia, 8 au fost condamnați la pedepse cu închisoarea, în primă instanță sau definitive; în cele 326 de orașe ale României (plus cele șase sectoare ale Bucureștiului), există 81 de primari cu probleme penale, dintre care 25 au fost condamnați la pedepse privative de libertate. Dar noi continuăm să-i votăm! Trebuie să fie vorba de vreun sindrom. (**M. C.**)

■ Din maculatura electorală mi-am asigurat evantaie de concert pînă la viitoarele alegeri (cele mai țepene – Firea *recto,* Ponta *verso).* Nu știu însă cum am ieșit la hîrtia igienică. Aștept procentele de la reciclare. (**R. M.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE NEMIRA
www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, cod poștal 020331.

Călătorești fără granițe.
Ești Ready Business.

Cu opțiunea Roaming pe zi îți administrezi afacerea folosind beneficiile din abonamentul de acasă, în 47 de țări de pe glob. Apelează specialistul de cont sau *222 pentru a activa oferta.

Supernet™ 4G

Vodafone
Power to you

Detalii pe www.vodafone.ro/business

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **644** ■ 23-29 iunie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

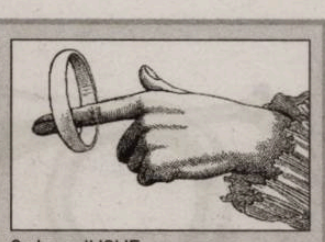

Selma IUSUF
legende urbane
10

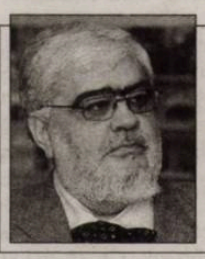

ANDREI PLEŞU
„Gusturile lui Dumnezeu şi ale oamenilor“
pagina **3**

IOAN HOLENDER
„Enescu descoperit în Londra“
pagina **7**

Interviu cu
ZERUYA SHALEV
paginile **14-15**

Citirea de carte

„Este o mare diferenţă între cineva care vrea să citească o carte şi cineva care vrea o carte de citit...“

G.K. CHESTERTON

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

România „bîntuită“

Diaspora românească este un grup social foarte fluid, dinamic și deloc omogen – ceea ce îl face greu de definit. Fiecare generație de emigranți vine cu propria sa experiență a migrației și a legăturii cu țara de origine. Diaspora românească e o antologie vie și portabilă a realității românești din ultimii 50 de ani.

Statul român nu a știut cum să se raporteze într-un mod pragmatic la acest grup social care crește văzînd cu ochii. În ciuda tentativelor stîngace și timide mai recente de a folosi această forță socială, economică și civică spre binele țării, emigranții români au fost etichetați în multe feluri de către politicieni, dar termenul de „fantome“ le întrece pe toate.

Cînd am citit declarația domnului Dragnea în care s-a referit la românii din diaspora ca la niște fantome, nu m-am enervat și nici nu m-am revoltat. Din contra, mi-am dat seama că diaspora este încă un lucru care deranjează. A fost coșmarul PSD-ului, din 2012 încoace, pentru că românii din diaspora și-au găsit vocea în experiența formatoare a emigrației, care le-a deschis ochii și orizonturile.

Cu toate acestea, domnul Dragnea a avut un dram de adevăr, dar fără să își dea seama. Cei trei milioane de români care, din proprie inițiativă sau constrînși de situația lor personală, au ales să trăiască în altă țară sînt, din păcate, într-adevăr, ca niște „fantome“, din mai multe motive, dar nicidecum din cele invocate de liderul PSD.

În primul rînd, aceștia trăiesc între două lumi și nu aparțin în întregime nici uneia. Cînd revin în România, se grăbesc să se întoarcă la muncă în Vest, pentru că acolo pot să își cîștige un trai decent. Viceversa, lună de lună, zi de zi, în timp ce trag tare în locul de muncă din străinătate, tînjesc spre această lume de acasă pe care, poate, nu ar fi părăsit-o niciodată dacă ar fi reușit să își cîștige pîinea în țara lor.

Ca pe niște fantome, trecutul îi leagă de un loc magic al copilăriei, al tinereții, al familiei, dar situația lor prezentă nu îi lasă să se reîntoarcă definitiv la locul de unde au plecat. Ca niște fantome, își mai fac apariția în această lume din cînd în cînd, de obicei la sărbători sau în concediul din luna august. Pe urmă, iar dispar pentru o vreme, lăsînd în urmă părinți și copii cu lacrimi în ochi.

De asemenea, ei au ajuns spaima Vestului. Trebuie doar să citiți presa britanică care bagă poporul în panică din cauza românilor care le „invadează“ țara.

Lumea bidimensională în care acești oameni trăiesc este mult mai reală decît balonul de săpun al lumii politice românești. Ei trăiesc experiența care le va defini viața lor și a copiilor lor, care le dă o nouă identitate binară, care le deschide orizonturile. Aceste trei milioane de „fantome“ s-ar putea să vină toate deodată să „bîntuie“ întreaga lume a politicii românești, într-o singură zi de toamnă tîrzie... prin noiembrie. La alegerile parlamentare.

Oana ROMOCEA

Dilema veche vă propune

■ „Se deschid cerurile de Sînziene“, joi, de la 19,30, în grădina interioară a Școlii Centrale din București. Muzică, istorisiri, șezătoare cu povești despre Sînziene și Rusalii, lecturi din romanul *Nuntă în cer* de Mircea Eliade, toate acestea învăluite în atmosfera celei mai lungi zile din an. Un eveniment ARCEN. (Adina Popescu)

■ Oricare ar fi deznodămîntul referendumului din Marea Britanie, merită să citiți cartea lui Cristian Preda – *Între Grexit și Brexit. Cronica politică a celor mai recente crize europene* (Editura Adenium, 2016). Cum unele crize sînt, parcă, perpetue, cartea asta nu are cum să iasă din actualitate. (Matei Martin)

■ M-a bucurat nespus apariția seriei de autor Matei Călinescu de la Editura Humanitas. Am început să citesc *Un altfel de jurnal. Ieșirea din timp* și pot să zic doar atît: lucrurile din jur încep să pălească. Felul în care se creează în paginile lui intimitatea cu sfîrșitul și cu amintirile unei lumi e pur și simplu copleșitoare. (Ana Maria Sandu)

■ A apărut de curînd, la Humanitas, o carte semnată de Petre Solomon: *Un personaj care îmi poartă numele. Colaj memorialistic 1923-1947*, ediție îngrijită și note de Yvonne Hasan. Oricîte jurnale și volume de memorii aș fi citit, încă mai sînt multe de descoperit despre România acelor ani. O lume îndepărtată, cu o sensibilitate uneori exaltată, cu drame provocate de istorie, cu personaje de-a dreptul românești. Petre Solomon (1923-1991), scriitor și traducător, recuperează în aceste pagini atmosfera intelectuală a Bucureștiului, schimbările radicale prin care trece viața tihnită a unei familii de evrei, imaginea fratelui dispărut prematur. (Ana Maria Sandu)

■ Andrei Oișteanu, *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură*, Polirom, 2016. În „Cuvîntul înainte„, autorul scrie, printre altele: „Nu voi spune că am scris prezenta carte doar ca un omagiu adus sexualității, ci și în încercarea de a înțelege delicatele și misterioasele ei mecanisme și modul în care ele influențează (și sînt la rîndul lor influențate de) mecanismele sociale, morale și culturale. (...) Studiul care urmează este unul comparativ pe verticala timpului (din Antichitate pînă în zilele noastre) și pe orizontala spațiului (din vestul Europei pînă în estul Asiei).“ (Iaromira Popovici)

■ Mănăstirea Rîmeț, de pe Cheile cu același nume, din Munții Apuseni, considerată printre cele mai vechi așezăminte monahale ortodoxe, datată în secolul al XIII-lea. Toponimul Tramett *(Teremitt,* pustnic) susține ipoteza că așezămîntul

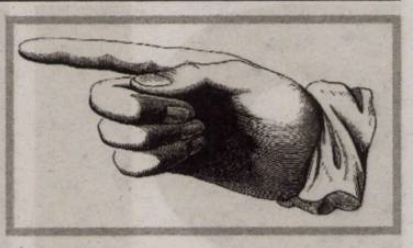

ar fi fost întemeiat de călugării retrași în sihăstrie prin stîncile săpate în Munții Trascău de apa Geoagiului. Inscripția din 1376 atestă pictura murală ca aparținînd meșterului, renumit în vremuri, Mihu de la Crișul Alb. (Ruxandra Mihăilă)

■ Art7.fm este o foarte nouă și foarte reușită platformă culturală, unde găsiți texte excelente despre muzică, film, artă, design, *lifestyle & more* într-o grafică pe măsură. Art7 are și cont de Facebook. Ca să fiți și mai la zi cu ce se mai întîmplă în lumea artelor. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Brâncuși**
- **Călători prin București**
- **Ovidiu**

album dilematic Iaromira Popovici

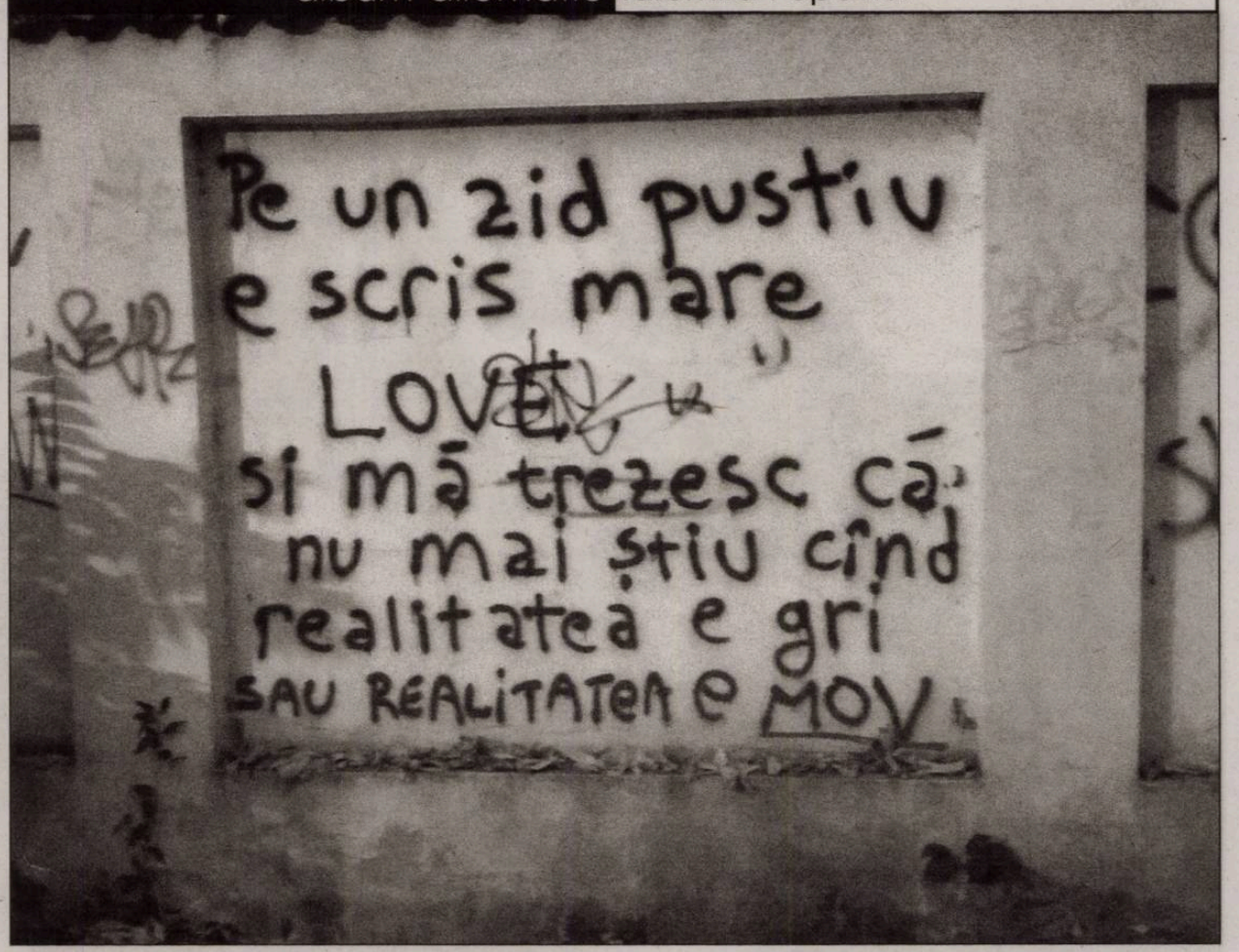

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.600

Tipărit la Tipomedia

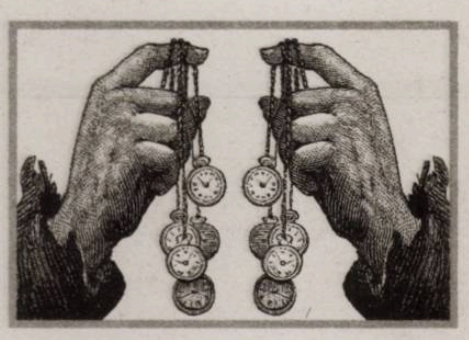

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

Gusturile lui Dumnezeu și ale oamenilor

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Un clip muzical de mare succes ne-a învățat, de curînd, că lui Dumnezeu îi plac lemnul și spațiile mici. Am înțeles, pînă la un punct, unde bătea mesajul cu pricina: era un avertisment împotriva invaziei betonului și împotriva elefantiazei arhitecturale. Ar fi fost poate mai cuminte să spunem ce ne place *nouă,* oamenilor, dat fiind că nu prea avem acces la misterul preferințelor dumnezeiești. Dar dacă tot am îndrăznit să anticipăm opțiunile Creatorului, mă gîndesc să speculez și eu puțin – poate cu ceva mai mult temei scripturar – asupra posibilelor înclinații *gustative* ale Instanței Supreme.

A pune problema *gustului* e mai mult decît legitim în contextul unei interogații vizînd viața spirituală. Cum știm, termenul latinesc pentru „gust“, savoare, mireasmă *(sapor)* a dat, între altele, numele înțelepciunii: *sapientia*. „A avea gust“ nu înseamnă doar a avea discernămînt estetic, ci și a nu fi spiritualmente fad, searbăd, anost, insipid. Adică a fi „bun la gust“ din punctul de vedere al unei exigențe transcendente. A fi o hrană plăcută și fortifiantă pentru căutătorii de înțelepciune. Să ne amintim de capitolul 3 din *Apocalipsă,* unde se spune că pe cei „căldicei“, indeciși între rece și fierbinte, Dumnezeu îi varsă din gura Sa... Cu gîndul la acest pasaj, mă întreb, uneori, dacă Judecata de Apoi nu va fi un soi de „degustare“ expertă: Judecătorul ne va plimba puțin prin augusta Sa gură, pentru a constata dacă avem savoarea cuvenită. Pe cei „aleși“ îi va păstra alături de Sine, iar pe cei cu gust prost „îi va vărsa“ din gura Sa“...

Dar ne putem face vreo idee despre „gustul“ care îi place cel mai mult lui Dumnezeu? Evangheliile par să știe: *sarea*. Apropiații lui Iisus sînt declarați „sarea pămîntului“. „Bună este sarea“ – se spune în alt loc. Și „să aveți sare întru voi!“. Sau: „Cuvîntul vostru să fie întotdeauna plăcut, dres cu sare, ca să știți cum trebuie să răspundeți fiecăruia“ (Coloseni, 4,6). Mă întreb cîți dintre prelații noștri știu să evite leșia „pietății de serviciu“ și să vorbească semenilor lor „cu sare și piper“. Așadar, cu înțelepciune „gustoasă“, atrăgătoare, savuroasă. Nesărate, „bucatele“ de orice fel sînt indigeste: obiect al unei sațietăți plicticoase, lipsite de „condimentul“ bucuriei. A întîmpina un oaspete – conform tradiției – cu „pîine și sare“ e a-i oferi, în același timp, substanță, savoare și ospitalitate netrecătoare (sarea e, prin definiție, inalterabilă: nu se strică și contribuie la conservarea prelungită a alterabilelor).

Medicii nu vor fi foarte încîntați de prestigiul sării din textele sacre. Dintre celelalte gusturi, nici *dulcele* nu arată prea rău în experiența lexicală curentă. Dicționarele inventariază multiple variante ale dulcelui benefic, răsplătitor, confortabil: lumină dulce (blîndă), somn dulce (neagitat, odihnitor), vorbe dulci, climă dulce, buze dulci, soare dulce, pantă dulce (ușor de urcat) etc. Postul alternează și el cu „mîncăruri de dulce“, îngăduite de pravilă. Prin contrast, *acreala* e evident antipatică: iradiere a firii ursuze, a comportamentului „oțețit“, a proastei-dispoziții cronice. La fel și *amarul și amăreala*, amintind inevitabil de recalcitranta fiere, de vomitiva chinină, de „zile amare“, de insul „amărît“, de cel care „își înghite“ sau „își varsă amarul“. E curios că gusturile rele se îmblînzesc prin diminutivare: „acrișorul“ poate fi agreabil cînd vine de la citrice, borș, murături. „Amărul“ se domesticește și el în „amărui“, cînd e livrat sub formă de pelin, cireșe amare, migdale sau diverse tipuri de digestiv. Dimpotrivă, prin diminutivare, dulcele pierde: „dulceagul“ e mai curînd rebarbativ: un dulce indecis, minor, ușor grețos. Conotațiile „mieros“, „drăgălaș“ sau cele care acompaniază iconografic gama *rozurilor* (îngerași, bebeluși, zîne, păpuși Barbie, animăluțe) intră și ele în cortegiul dulcelui căzut la nivel de *„dulcegărie“*. Dar chiar și dulcele propriu-zis poate livra versiuni insuportabile, din punctul meu de vedere. Puține lucruri mă irită mai prompt și mai acut decît amabilitățile zemoase, de tipul: „Sînteți un dulce“. Nu bag mîna în foc că lui Dumnezeu nu-i plac decît materiile lemnoase și spațiile înghesuite. Dar aș cuteza să cred că nu-i plac nici acreala, nici dulcegăriile, nici proasta dispoziție sau nervozitatea bilioșilor. Asta nu înseamnă că nu am putea avea surprize...

Aș cuteza să cred că nu-i plac nici acreala, nici dulcegăriile, nici proasta dispoziție.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Scrisoare către un tînăr coleg

Dragă V.,

Cînd l-am prezentat zilele trecute pe Maurice Bloch ca pe unul dintre ultimii clasici ai antropologiei, aveam în minte faptul că părea să vină din altă lume, una cu alte preocupări și rosturi decît cele cu care a fost învestită antropologia în zilele noastre. „Clasic“ nu era deci un omagiu, ci o clasificare, o diferențiere la care mă gîndesc tot mai mult în ultima vreme. Iar conferințele lui Bloch au fost astfel de interogații – sau de confesiuni – existențiale: ce rost are tot ceea ce am făcut o viață întreagă, care poate fi, în ultimă instanță, rolul antropologiei, căreia m-am dedicat decenii la rînd, ce sens a avut faptul că am revenit timp de patruzeci de ani în același sat malgaș? Ceea ce a spus trebuie considerat deci, cred eu, mai mult ca o (auto)interogație decît ca o argumentație – și, în consecință, nu ar trebui evaluat cu unitățile de măsură ale „culturii auditului“ la care ne închinăm noi, cu toții, chiar și atunci cînd credem că sîntem liberi de orice constrîngere. Da, aparent s-a și contrazis uneori și s-a îndepărtat de propriile sale teze anterioare. Și, de asemenea, nu și-a încadrat discursul în cîmpul de referințe meticuloase care ni se cer și pentru cel mai neînsemnat articol. Dar oare asta e chiar atît de important? Pe de altă parte, cînd ai întrebat cum plasează colonialismul în istoria antropologiei, fii sigur că știa foarte bine rolul pe care inventarea termenului de „primitiv“ l-a avut în istoria europeană a acelei perioade. Doar că nu era deloc convins că antropologia colonială s-a rezumat la atît. În fond, antropologia a început cu evoluționismul, în care majoritatea oamenilor, nu doar antropologii, credeau cu sinceritate. Dar oare evoluționismul de piață în care trăim și care ne face să clasificăm societățile ca mai mult sau mai puțin „dezvoltate“ este profund diferit? Și atunci, și acum, mulți se străduiesc să arate că lucrurile sînt mult mai complexe și că nu totul este ideologie sau se explică prin politic. Cred că la asta se referea Bloch.

Dar miza profundă a fost în altă parte, așa după cum, pentru a-l cita pe Kundera, și „viața este în altă parte“. Da, „viața“ însăși și modul în care antropologia are – sau nu... – ceva de spus despre aceasta au fost subiectul conferințelor. Sună poate desuet pentru urechile noastre postmoderne, dar, din această perspectivă, poate că ceea ce facem *noi* este ușor frivol. Căci, în cele mai multe cazuri, ceea ce ne mînă în luptă este descoperirea insulelor exotice ale cotidianului: de cînd lumea s-a mondializat și nu mai există insule exotice de descoperit și studiat, exotizăm împrejurimile pentru a descoperi nebănuite aspecte ale societăților în care trăim și pe care „ceilalți“ nu le-au observat. Este bine, căci tot timpul există ceva de descoperit, dar nu sînt convins că este totdeauna și ceva esențial...

Să-ți dau un exemplu, invocat și de Bloch. În faimosul său eseu despre dar, Mauss a pus o întrebare fundamentală: de unde provine obligația oamenilor, întîlnită în cele mai diferite culturi și timpuri, de a dărui și a restitui darul? În cele din urmă, a apelat la termenul maori de *hau,* un soi de forță care îi leagă pe cei care dăruiesc de cei care primesc și care face ca darul să se întoarcă, sub alte întrupări, la cei dintîi. Comentînd lucrarea lui Mauss, Lévi-Strauss a considerat că aceasta nu este o explicație. Și așa este, nu este o *explicație*. Dar un principiu nu are nevoie să fie *adevărat* pentru a fi *real*. Ceea ce l-a interesat, în ultimă instanță, pe Mauss a fost acest principiu al reciprocității, pe baza căruia a sugerat o posibilă morală și din care mișcarea MAUSS a făcut ulterior principiul darului, opunîndu-l principiului interesului egoist și, în general, utilitarismului. Vezi tu, nici una dintre ideologiile sau viziunile despre lume sau cosmogoniile, spune-le cum vrei, care au stăpînit lumea nu a fost „adevărată“ – deși s-au impus pretinzînd că sînt singurele adevărate. O ideologie nu trebuie să fie adevărată ca să fie reală – și devine reală dacă suficient de mulți oameni *cred* în ea. Iar eu, de pildă, dacă tot trebuie să cred în ceva pentru a da sens vieții ăsteia lumești, prefer să cred în „reciprocitatea“ lui Mauss sau în „recunoașterea“ lui Hegel, decît în „interesul egoist“ al alegerii raționale ce domină viața noastră actuală.

Din această perspectivă, antropologia este, de fapt, o *minima moralia* a științelor umaniste. Încerci să afli sensul celor mai străine de tine discursuri și mai ales practici, pentru a le înțelege și a-i putea avertiza astfel pe cei din jurul tău că s-ar putea să le fi judecat pripit, poate chiar greșit. Pentru aceasta, în amonte, trebuie să înveți bine limba Celuilalt, după cum a pretins Malinowski la originile antropologiei. Aș merge însă mai departe, spunînd că trebuie să le descoperi și *vorbirea,* căci diferite comunități de limbă pot avea propriile lor coduri interne – și este o mare capcană să crezi că dacă ești român, de pildă, poți înțelege fără probleme oricare categorie de români! În aval, această înțelegere înseamnă să protejezi pe cît poți demnitatea Celuilalt în ochii tăi și, prin tine, în ai celorlalți ca tine. Să crezi – așa cum am crezut și eu, mulți ani – că ceea ce faci este să te dedici „adevărului“ este minunat, dar fals!

Un exemplu pe care Bloch mi l-a dat ulterior poate să te ajute să înțelegi ce vreau să spun: un respectabil antropolog a prezentat ritualurile malgașe de posesiune ca fiind motivate de lupta anticolonială. Era onest în convingerea sa că spune „adevărul“, doar că ceea ce a ales să vadă, poate inconștient, era ceea ce convingerile sale de stînga l-au făcut să privească. Exact aici intervine buna practică a modestiei antropologice: niciodată să nu te încrezi în „teorii“ cînd faci teren, adică atunci cînd vrei să înțelegi ce înseamnă viața pentru alții! Asta este ceea ce-l frămîntă pe Bloch la vîrsta și experiența sa: cum poți să faci o etnografie „empirică“ onestă în condițiile în care „teoria“ (eventual propria ta teorie) este aceea care îți orientează privirea? Și de aceea sugera că ar fi mai bine să le păstrăm separate. Este posibil acest lucru? Cred că nu, dar e bine să-l ținem minte pentru a evita fudulia de a crede că *explicăm* lumea...

Pe scurt, ceea ce cred că te învață antropologia – și ai de învățat de la ea – este *umilitatea*. Nu umilința (care e cu totul altceva), ci umilitatea, *în cunoștință de cauză,* în fața faptului că niciodată nu vei ști mai mult și mai bine ce înseamnă viața pentru persoana din fața ta decît acea persoană. Și asta nu-ți permite niciodată să te consideri esențialmente superior celorlalți, oricare ar fi aceștia.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

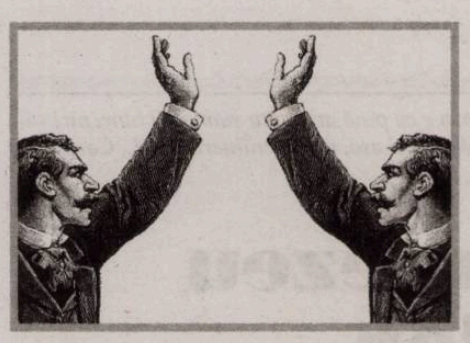

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Țăndări

Edimineață, în jur de ora 5. Răsare soarele și eu nu simt nimic, nimic. Habar nu am ce s-a întîmplat noaptea trecută. Știu unde sînt, dar nu știu cum am ajuns aici. Și aș avea tare nevoie de Dumnezeu acum, dar probabil e cam ocupat. Am hainele umede și încep să simt frigul dimineților din sudul Angliei. Cîmpurile de căpșuni pe care lucrez de cîteva luni arată la fel ca în fiecare zi. Numai eu sînt praf. Am fost îndrăgostit. Rău.

Am venit în urmă cu aproape trei luni în Anglia, cu trenul pînă în Belgia. Apoi cu bacul de la Oostende. Am mai fost cu doi ani în urmă în Oostende și am încercat să trec fraudulos granița. Nu am reușit. Mi-a fost frică și frig. Am preferat să mă întorc.

La Dover mi-am luat bilet pînă la Higham. Nu a înțeles omul ce am zis pînă cînd nu i-am scris pe o hîrtie destinația. Am întrebat cînd pleacă trenul. În două minute, mi-a spus calm. Am țîșnit spre stație. M-am împiedicat și am căzut. Mi s-au spart cele două borcane de gem. Mi-am dat seama că nu aveam nici o șansă să prind trenul, așa că m-am întors și l-am întrebat cînd era următorul. Omul mi-a zîmbit sarcastic și mi-a spus că pleacă cîte un tren la fiecare 30 de minute. L-am înjurat și am zîmbit oarecum amuzat.

Încerc să mă ridic și acum. Nu pot. De data asta, sînt eu spart. În multe, multe țăndări. În engleză e un cuvînt mai bun – *numb*. Ca și cum cineva ar fi separat o componentă tare importantă din mine. Soarele e tare mare și roșu.

În tren am întrebat unde să schimb pentru Higham. Am pronunțat, logic, așa cum se scrie. O doamnă în vîrstă s-a prins și mi-a spus că era Haaaaiaaam. Ploua tare cînd am ajuns acolo. Stăteam în caravane. Cînd le-am văzut, m-am gîndit că doar nu degeaba m-am născut rom. Eram mulți europeni din Est și cîțiva irlandezi. Muncă în agricultură. Marea noastră majoritate studenți care încercau să facă un ban. Pe Agnieska am întîlnit-o pe un pod, în Rochester. Era frumoasă tare. Poloneză, blondă cu ochi albaștri. Părea dintr-o altă lume. Am fost cu ea la bar. Am cerut două beri. Barmanul s-a căpiat de rîs, căci îi cerusem doi urși. *Beers* și *bears* pe atunci sunau cam la fel în capul meu. A rîs și ea. Dar diferit. Bine.

Eram tare sărac. Taică-su era primar într-un orășel polonez de la graniță. M-am mutat în aceeași caravană cu ea în două săptămîni. Eram cinci. Două rusoaice, ea și prietena ei. Știu că m-am amuzat gîndindu-mă că probabil așa a început ideea de harem. Și m-am făcut praf după ea. Era tare calmă. Și bună. Dormeam într-un pat tare îngust. Cabina de duș era afară. Nu aveam mai nimic. Dar era tare bine cu ea. În week-end-uri ne duceam să ne plimbăm. Ne făceam planuri. Cum o să emigrăm în Noua Zeelandă.

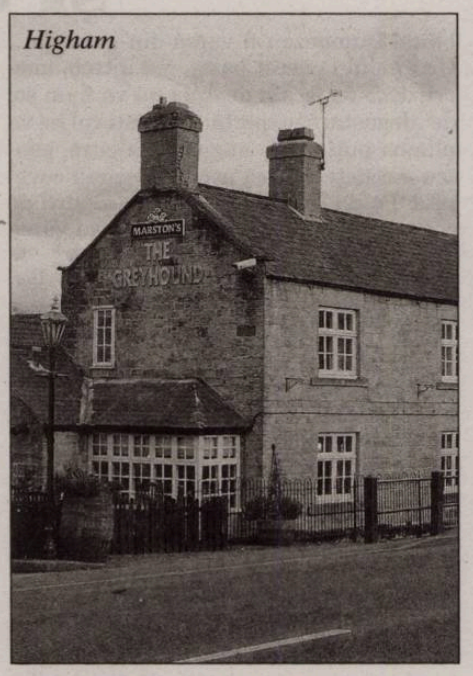

Higham

Într-o dimineață s-a zgîriat într-o ladă de căpșune. Seara, rana se cam infectase. De dimineață am dus-o la spital. Era poloneză în Anglia, nu a băgat-o nimeni în seamă. A făcut septicemie și a murit în patru zile. În ziua cînd a murit, îmi amintesc că ascultam radioul în timp ce munceam, încercînd să îmi îmbunătățesc engleza. Se discuta dacă ar fi trebuit sau nu să condamne un cîine la moarte – un cîine care omorîse o pisică.

Am aflat pe seară că a murit. Și acum sînt pe cîmpul ăsta și nu vreau să îmi aduc aminte de nimic. Nu vreau să mă ridic. Nu vreau să fac nimic.

Valérie, o franțuzoaică gay care stă împreună cu Nicole, partenera ei, într-un cort lîngă caravana noastră, mă găsește pe cîmp. M-au căutat toată noaptea. Stă lîngă mine, mă ține în brațe și plînge. Și încep și eu să plîng, deși nu prea știu cum să o fac. Nici un radio, nici un show de televiziune nu au vorbit vreodată despre cum a murit Agnieska. Discuția despre sentința de condamnare a cîinelui și vînătoarea de vulpi a dominat agenda publică în următoarea săptămînă.

Au trecut un număr exact de ani de cînd am pierdut o noapte. Și, pentru prima dată, am decis să încerc să mi-o reamintesc.

***Valeriu Nicolae** este secretar de stat la Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vîrstnice.*

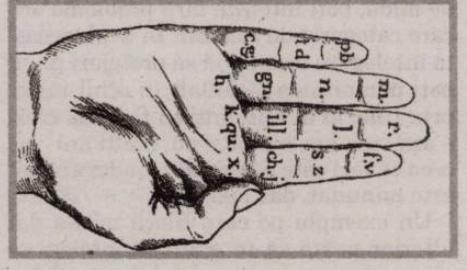

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Zamă de struț

Am scris aici, în mai multe rînduri, despre „romgleză“ și despre ravagiile pe care le face acest nou „limbaj“ în comunicarea dintre noi. Nu discut motivele care au dus la nașterea lui. Ele pot fi intuite. Problema mea nu este totuși impactul în sine al englezei asupra românei. Astfel de „influențe“ s-au petrecut mereu în istorie. Albionul însuși deține – în structura sa lingvistică de esență –, pe lîngă multitudinea de cuvinte latine, intrate pe filieră romano-normandă, și mii de copieri ale unor expresii franțuzești. Nu mă sperie, prin urmare, fenomenul în cauză, mai ales că el e, uneori, justificat de realitățile timpului. De pildă, în ce mă privește, nu mă arăt niciodată intrigat de „adaptările“ americanismelor tehnice din jargonul informaticienilor. Cîtă vreme româna nu are capacitatea „translării“ în domeniu, „ajustările“ respective mi se par absolut firești. Chiar și în cazul unor termeni mai puțin specializați, precum „locație“ bunăoară, mă dovedesc tolerant. Cuvîntul rămîne perfect acceptabil, zic eu, suplinind o fenomenalitate (incintă, adresă, loc etc.) pe care oamenii simt că ar defini-o cel mai bine așa. În plus, am comentat elogios, la rubrica „Prezentul discontinuu“, apetența compatrioților noștri pentru limba Marelui Will, un semn de apartenență, să admitem, la cultura apuseană. Devin însă tulburat atunci cînd calchierea, traducerea, împrumutul ori, pur și simplu, reproducerea *ad litteram* a unor noțiuni, sintagme, stucturi sintactico-morfologice englezești afectează, cum spuneam deja, *comunicarea* autohtonă, *sensul* pe care îl atribuim (de fapt, bănuim că îl atribuim) mesajelor emise. Se întîmplă să observ, din abundență, perniciosul „proces“ la televiziunile naționale.

M-au frapat, deunăzi, două „automatisme“ anglofone, provenind de la doi moderatori diferiți, din două posturi TV concurente (se poate, de aceea, prefigura deloc o nouă zamă aburindă de struț. În sfîrșit, o doamnă analiza, altundeva, cu grimasă competentă, banii repartizați de Guvern pentru alocațiile copiilor, deplîngînd condiția de a fi „mazăre“ în România contemporană. Știu, de data asta, a fost mai simplu! Mi-am dat seama, relativ repede, că „mazărea“ era biata *mother,* adică „mămica“ noastră cea de toate zilele. Sucurile gastrice însă mi s-au reactivat din nou, complet nefondat.

Pronunțase totuși într-o manieră amețitoare: „Zis iz zăă moment of trus!“

Mă înnebunește, de asemenea, semantic vorbind, actuala „deturnare“ a două benigne lexeme intrate corect, cîndva, în limba română. Mă gîndesc la *epic* și *patetic*. În hermeneutica recentă, ambele au ajuns, pe bază de „convenție“ anglofonă, să însemne cu totul altceva. Primul („epic“) e echivalat cu adjectivul *fabulos,* al doilea („patetic“) cu epitetul depreciativ *jalnic*. Ca atare, anumite petreceri sînt *epice*, dar la ele participă și tipi *patetici*. Cutare a făcut un voiaj *epic*, numai că modalitatea lui de a-și povesti aventurile de călătorie rămîne *patetică*. Dacă-mi permiteți și mie o considerație minoră, în ton cu subiectul, v-aș zice că am visat, acum un sfert de veac, la timpuri *epice* și, prin ironia sorții, trăim, în prezent, vremuri *patetice*. Și asta nu ar fi tot. Am auzit-o pe doamna Iulia Vântur spunîndu-i unei concurente din *Ferma vedetelor* – „Sper *să mergi pentru ea!*“ Ei bine, „ea“ nu era o *persoană,* ci o *decizie*. Inevitabil, sensul formulării (afectate oare de spiritul anglofon bollywoodian al lui Salman Khan?) a trebuit reconstituit – construcția „să mergi pentru ea“ sugera, în realitate, „să alegi acea variantă“, „mulîndu-se“ pe expresia de largă circulație internațională *to go for something! Decît*-ul îl cunoaște lumea în postura sa de transfer al englezescului *but*. Vrem *decît* transparență, mîncăm *decît* produse de import, discutăm *decît* aspecte perferice. Vreo zece dintre candidații la primării și-au însușit, entuziast, buclucașul cuvîntel. L-au folosit, în campaniile lor, pînă la exasperare (a noastră!). *Ca și* viitori edili ai Românicii, inspirau, accept, multă încredere. Se anunțau *fazări* de nădejde, adevărați „tătuci“ providențiali ai comunităților dezorientate.

Existența se schimbă constant, nu are rost să filozofăm pe marginea acestei banalități. Mă întreb însă, derutat, dacă, solicitînd dinamicii vieții să păstreze – fie și o minimă – coerență discursivă, comit un gest prea pretențios. Dacă da, îmi retrag, umil, cerința. Am învățat, de tînăr, principiul conform căruia, primind lămîi, trebuie să te obișnuiești să supraviețuiești cu limonadă. Deci, *aiem pripeird tudu ol zăă nesesari sings.* Inclusiv să sorb niște zamă de struț, la rigoare.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Și totuși, ce vrea Turcia?

Briza Mării Egee răcorește aerul serii, calamarii sînt perfecți, la fel berea artizanală. Terasele arterei pietonale sînt pline, clienții de toate vîrstele, bărbați și femei, discută, beau bere, *raki* și mai aruncă un ochi spre uriașele ecrane TV unde se transmit meciurile Campionatului European de fotbal. O seară obișnuită în Izmir, Turcia. Acest district al orașului, numit Alsancak, locul se întîlnire al tinerilor, intelectualilor și boemei artistice, îți lasă impresia că te afli oriunde în Europa mediteraneană. Dar să nu ne lăsăm amăgiți de aparențe, mă avertizează partenerul meu de discuție, Dragoș Mateescu, lector de științe politice la Universitatea Economică din Izmir. Predă aici de aproape un deceniu și jumătate și poate spune că este deja de-ai locului, cu numeroasele lui relații în lumea intelectuală și artistică de aici.

Izmir, oraș laic și republican, a fost mereu fereastra liberală a Turciei spre Europa mediteraneană și este principalul opozant față de politicile islamist-conservatoare. Pînă și băutul berii (sîntem, totuși, în plin Ramadan!) poate fi înțeles aici ca o declarație politică. Dragoș Mateescu îmi mărturisește că se teme pentru ceea ce poate urma. Turcia duce deja un război nedeclarat împotriva kurzilor din sud-est și puținele fotografii care pot răzbate de acolo pe rețelele de socializare (presa este practic în întregime controlată de Guvern) sugerează că lucrurile nu se deosebesc prea mult de ce se întîmplă în Siria. Se estimează că aproape două milioane de kurzi, cetățeni ai Turciei, au fost nevoiți să se refugieze. Ei se adaugă celor peste două milioane de sirieni (unii spun chiar trei milioane) aflați deja pe teritoriul turc. Apoi, popularitatea președintelui Erdogan este undeva în jurul limitei de 50% și proiectul său de instituire a unui regim prezidențial este în impas, în ciuda retoricii. Sprijinul politic în Parlament este greu de obținut – partidul favorabil minorităților HDP, votat în proporție de 90% în zonele kurde, nici nu vrea să audă de așa ceva. Iar alegerea căii referendumului este și ea problematică în aceste condiții.

Președintele Erdogan trebuie însă cu orice preț să supraviețuiască politic – pierderea puterii s-ar putea să-i fie fatală în plan personal, cîtă vreme nu mai controlează Justiția și avînd în vedere acuzațiile de corupție din ultimii ani. Adăugați aici nemulțumirea crescîndă din straturile republicane și liberale ale societății, dar și problemele strategice, etnice și sociale cu care se confruntă Turcia. Amestecul este într-adevăr exploziv.

Un stat autoritar, care se teme de propria populație, nu este și un stat puternic.

Vom vedea atunci cît de aproape este Turcia de România, îmi spune Dragoș Mateescu. Dacă Turcia se va prăbuși, vom avea un număr foarte mare de refugiați, atît turci, cît și sirieni. Acești refugiați nu vor mai merge prin Macedonia, nu vor mai ține cont de trasee, vor veni cum vor putea. Și aceasta este doar una dintre provocările majore care stau în fața Turciei în acest moment. O altă problemă a Turciei este că s-a trezit, deodată, prinsă ca într-un clește de Rusia, după cum îmi explică istoricul Ozan Arslan, lector la Universitatea Economică din Izmir.

După anul 1990, spune el, Turcia a început să colaboreze îndeaproape cu Rusia și totul a fost bine cîtă vreme capacitățile militare ale celor două puteri de la Marea Neagră s-au menținut aproximativ egale. Afacerile s-au dezvoltat, comerțul a crescut, turiștii ruși au invadat Turcia. Și totul părea să meargă bine, chiar dacă, în cîteva rînduri, cele două state s-au aflat în tabere opuse în mai multe conflicte regionale, cum ar fi cele din Cecenia, Nagorno-Karabah, Georgia și, mai de curînd, Crimeea.

Totuși, după cum spune Ozan Arslan, cele două guverne au avut grijă ca aceste chestiuni să nu deranjeze afacerile. Totul s-a schimbat însă odată cu implicarea directă a Rusiei în conflictul din Siria. A urmat doborîrea avionului rusesc, în noiembrie 2015, și instalarea stării de permanantă tensiune din regiunea extinsă a Mării Negre. Pînă la urmă, se va găsi o cale, e de părere Ozan Arslan. Situația de după doborîrea avionului rusesc nu convine nimănui, toată lumea are de pierdut, spune el. Moscova și Ankara vor înțelege că trebuie să treacă peste incident și să reia afacerile. Există însă o linie roșie pentru Turcia: Kremlinul ar trebui să accepte că viitoarele aranjamente pentru guvernarea Siriei n-ar trebui să-l cuprindă pe Bashar al-Assad. Pentru Mustafa Aydin, rectorul Universității Kadir Has din Istanbul, soluția ar consta însă mai degrabă în sporirea angajamentului NATO în Marea Neagră. Doar așa ar putea fi refăcut echilibrul strategic în regiune, după ce Rusia și-a crescut capacitatea militară și a trecut la acțiuni în forță, precum anexarea Crimeei.

Cum face față acestor provocări statul turc, un stat din ce în ce mai autoritar? Pur și simplu nu face față, vine răspunsul lui Dragoș Mateescu. Pentru că, spune el, un stat autoritar, care se teme de propria populație, nu este și un stat puternic. Iar președintelui Erdogan nu-i convine absolut deloc să oprească războiul împotriva kurzilor și să treacă la reformele cerute de Uniunea Europeană, care înseamnă inclusiv o justiție independentă. Cît despre societatea turcă, e greu de spus ce vrea cu adevărat. „Există statul turc, care se vrea un stat puternic. Există societatea turcă, aflată într-o adevărată prăpastie față de stat. Există zona de *intelligence,* care își face propriul joc. Există sud-estul Turciei, cu organizarea sa tribală. Există regimul formal AKP și, separat și peste acestea, regimul personal al lui Erdogan. Ce vrea Turcia? Ar trebui să întrebăm fiecare din aceste entități", spune Dragoș Mateescu, în timp ce soarele a apus de-a binelea peste golful Izmirului.

Decretăm că rucola cu frunzele late, care a însoțit hamsiile prăjite, e mai ceva decît cea italiană și ne întrebăm dacă acest oraș atît de nonconformist va cîștiga pînă la urmă partida în această frămîntată Turcie.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

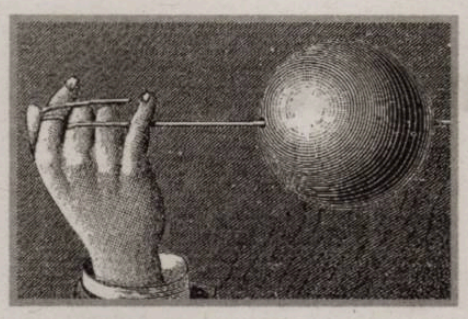

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Știri și ziare

■ Un tribunal din Istanbul a încuviințat arestatea jurnalistului Erol Önderoglu, consultant al organizației Reporteri fără Frontiere pentru Turcia. Alți doi specialiști ai aceleiași organizații ar putea fi arestați: Sebnem Korur Fincani și Ahmet Aziz Nesin. Cei doi sînt cercetați în baza unei legi noi, foarte controversată, împotriva terorismului. Numeroși reprezentanți ai Uniunii Europene, dar și activiști pentru drepturile omului cer modificarea acestei legi astfel încît să nu poată fi folosită de puterea politică drept o armă împotriva opoziției.

Exact asta se bănuiește că s-a întîmplat în cazul celor trei jurnaliști. Cererea de arestare intervine la scurt timp după ce un ziar pro-kurd la care colaborau și cei trei a lansat o campanie exact împotriva acestei legi. Specialistul în spațiul turc al organizației Amnesty International a criticat dur măsura arestării jurnaliștilor. Andrew Gardner a spus că guvernul turc se folosește de legea antiterorismului ca instrument prin care reduce opoziția la tăcere. Sînt vizate mai ales vocile care intervin în chestiunea kurdă.

■ În Maroc, unde multe site-uri și aplicații sînt blocate de Guvern, ziarele tipărite se bucură (încă) de respect și de o largă circulație. Dar nu chiar atît de largă: multe publicații se plîng de scăderi ale tirajelor. „Ce e de făcut?" – s-au întrebat patronii de presă. Una din probleme ar fi că ziarele sînt redistribuite, adică merg din mînă în mînă. La cafenea, patronii pun la dispoziția clienților și tipărituri. În trenuri și autobuze, grupuri de oameni citesc din același ziar. Un ziar cumpărat ajunge la doi sau chiar la mai mulți oameni neplătitori. Paguba a fost socotită de ministrul marocan al Comunicațiilor: 150 de milioane de dolari pe an pierd patronii de presă din cauza cititorilor „la negru". Asta trebuie să se schimbe. Așa că Guvernul a pregătit o ordonanță care interzice împrumutul de ziare, oferirea gratuită spre lectură – de fapt, orice formă de transmitere a conținutului către cei care n-au plătit în mod expres pentru bunul de presă. La un singur lucru nu s-au gîndit cei care au scris legea: la transmiterea pe cale orală. Nu-i exclus ca poiana lui Iocan să se mute undeva prin oazele din Maroc.

■ Polonia continuă cursul (de fapt, deriva) pe calea conservatoare. După atacul la adresa Justiției, după „reformarea" peste noapte a Curții Constituționale, astă-iarnă, o nouă schimbare legislativă importantă atrage atenția asupra risurilor autoritare. La final de an, în doar cîteva zile, Dieta a aprobat un proiect de lege care va permite controlul politic asupra radioului și televiziunii publice. Conform prevederilor noii legi, președinții radioului și televiziunii sînt numiți direct de ministrul Economiei (Bugetului). Același ministru poate să revoce forurile de conducere ale celor două servicii media publice. Nicăieri în Europa nu există prevederi similare: tocmai pentru a asigura independența editorială, serviciile audiovizuale publice răspund în fața Parlamentului, iar controlul e exercitat prin mecanisme instituționale periodice, transparente și clar definite. Noul mecanism legislativ adoptat în Polonia anexează instituțiile publice de media puterii politice. „Libertatea presei și pluralismul media sînt cruciale într-o societate pluralistă, într-un stat care respectă valorile comune ce stau la baza Uniunii Europene", a declarat Frans Timmermans într-o scrisoare adresată ministrului de Externe al Poloniei în care îi cerea informații suplimentare referitoare la proiectul legislativ. Mai multe organizații, printre care Federația Jurnaliștilor Europeni, Uniunea Europeană a Radiotelevizi unilor și Reporteri fără Frontiere s-au declarat indignate de această lege care abolește mecanismele de protecție a pluralismului și independența instituțiilor publice de media din Polonia. Uneori, democrația pare că se subminează singură, că se transformă în regim autoritar. Cînd pînă și cîinilor de pază ai democrației li se pilesc dinții, acest proces pare aproape ireversibil.

Nu-i exclus ca poiana lui Iocan să se mute undeva prin oazele din Maroc.

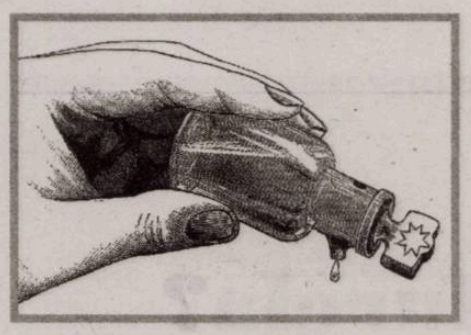

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Calup

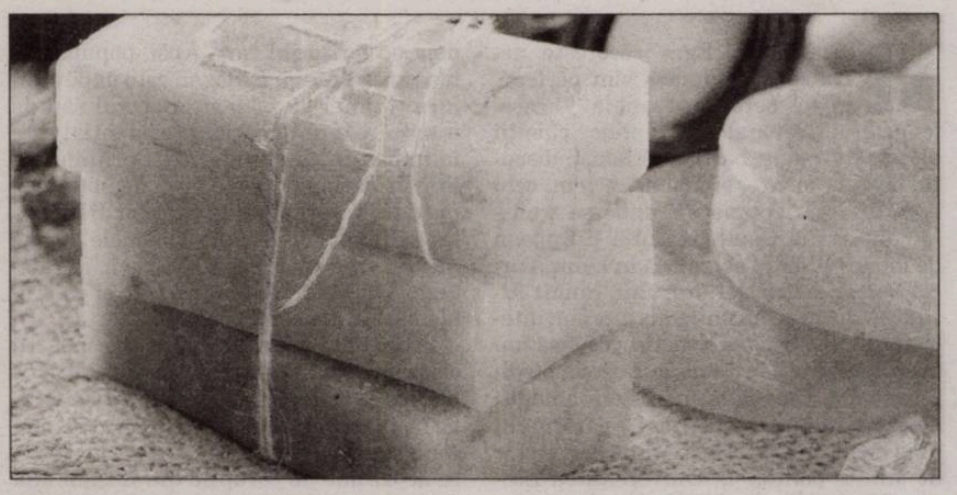

Un mai vechi împrumut din turcă a căpătat în ultimii ani o nesperată popularitate, fiind preluat inițial de un jargon de specialitate și intrînd apoi chiar în uzul standard. Definițiile cuvîntului *calup* din majoritatea dicționarelor noastre nu lămuresc întru totul extinderile semantice actuale. În DEX, *calupul* este „calapod, tipar în cărămidărie, olărit, cizmărie etc."; „bucată (de săpun, de brînză etc.) de forma tiparului în care a fost turnată" și „bucată (paralelipipedică) de piatră, beton sau lemn, care servește la executarea unor pavaje". În uzul actual, cel mai des termenul apare în sintagmele *calup de publicitate, calup publicitar, calup de reclame,* desemnînd grupajul de mesaje publicitare transmis mai ales de posturile de televiziune – „spotul publicitar pentru produsul Pest Repeller, cu durata de două minute, a fost difuzat, în *calup de publicitate,* de următoarele televiziuni" (gandul.info) –, dar și cu alte prilejuri – „primul *calup de publicitate* va începe la ora 21,00 la sala nr. 1" (monitorulexpres.ro). Calupul de publicitate ajunge să fie desemnat doar prin termenul-centru: „*Calupul* din pauză a cuprins și spoturi ale sponsorilor competiției europene" (paginademedia.ro).

S-a produs, probabil, o lărgire de sens metaforică, pornind de la utilizările casnice ale cuvîntului, către ideea mai abstractă de grupaj, ansamblu, secvență compactă alcătuită din mai multe elemente. Cel mai des se vorbea de *calupul de săpun*, materie masivă, diferită de bucățile de săpun comercializate curent; sînt însă cunoscute și *calupul de marmeladă, calupul de brînză, de parmezan* (facebook.com), *calupul de gheață* (fabricidegheata.ro) etc. În toate aceste cazuri, este vorba de o bucată destul de mare alcătuită dintr-o materie relativ omogenă. Este deci surprinzătoare, dar nu anormală, folosirea lui *calup* într-o sintagmă foarte îndepărtată de universul casnic, dar păstrînd ideea de materie: „*Calupul de material spațial* se va ciocni de exosferă la ora 20,20" (descoperă.ro).

În sintagme actuale precum *calup de publicitate, de melodii, de aplicații* („*calupul de aplicații* care peste noapte au devenit gratuite", inotes.ro), o serie de entități individuale sînt asimilate unei materii omogene, pentru că sînt privite ca o masă, fără a ține cont de diferențele dintre ele. De la asemenea extinderi (în care ideea de componente individuale este latentă), se poate ajunge la asocieri și mai surprinzătoare, în care semnificația de materie chiar dispare, calupul devenind pur și simplu echivalent cu un *grup:* „Săptămînal, un nou *calup de investitori* vine să analizeze ofertele din piața imobiliară" (zf.ro). Un exemplu asemănător – *calupul de pelerini* – este discutat în detaliu de Mirel Bănică, în *Nevoia de miracol* (2014).

Popularitatea termenului este vizibilă și prin pătrunderea sa în jargonul legislativ: se vorbește curent de *calup de legi* sau calup *legislativ,* în presă – „s-a discutat aproape un an de zile calupul acesta legislativ privind indemnizația" (digi24.ro) – și mai ales în Parlament: În continuare, avem un *calup de legi* care vizează o serie de sate (cdep.ro, 2004); „intervenția mea are legătură, de fapt, cu ceea ce s-a întîmplat astăzi procedural, prin faptul că au fost adus un *calup de legi* în discuție" (cdep.ro, 2016).

Termenul *calup* a devenit atît de obișnuit încît e folosit spontan în traduceri publicistice. Într-un comunicat Reuters tradus de Agerpres, sintagma *„the group of documents"* capătă în română echivalarea „calupul de documente" (29 ianuarie 2015).

Dintre dicționarele noastre actuale, doar DEXI *(Dicționarul explicativ ilustrat)* a înregistrat, parțial, extinderea de sens actuală – „grupaj de știri, de reclame publicitare etc.". E un sens perfect acceptabil, de care uzul tinde deja să se îndepărteze, prin extinderi și mai îndrăznețe. Dintre toate, profund discutabile mi se par cele în care *calupul* se referă la un grup de persoane.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

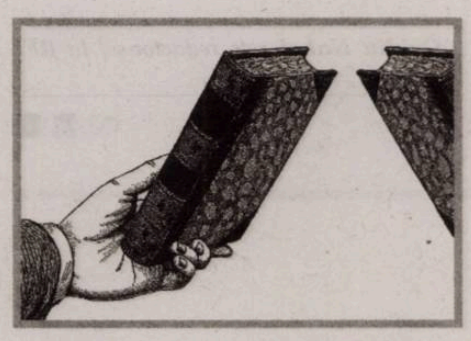

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (X)

Nevoia de certitudine și de încredere, în contrapondere față de nevoia de îndoială și de suspiciune, postulată de Solomon Marcus, pare a fi apanajul contemporaneității, tot așa cum nevoii de greșeală și de eșec vremurile actuale îi contrapun aspirațiile de realizare și de succes. În viziunea lui Solomon Marcus se recunosc cu ușurință reperele formării epistemologice, ce ghidează parcursul minții antrenate în gîndirea științifică: dubitația carteziană, metoda *trial and error,* apologia creativității văzute drept îndrăzneală de a-ți asuma riscul eșecului. Sînt atribute certe ale modernității, cea care a propulsat paradigma științelor în centrul dezvoltării umane. Paradoxul este însă că, în postmodernitate, deși dependența generală față de realizările științei a crescut enorm, impregnînd viața cotidiană a tuturor, de la modul în care ne practicăm meseria la petrecerea timpului liber, de la goana după *high tech* la zarzavaturile cumpărate din piață, ne aflăm tot mai mult în postura consumatorilor decît în cea a producătorilor sau măcar a administratorilor de cunoaștere. Distanța dintre *input*-ul științific și *output*-ul tehnologic a crescut într-atît, încît verigile cauzale ale lumii în care trăim s-au opacizat complet. Avem nevoie de încrederea că ce ni se servește pe tavă este ceea ce căutam.

Copiii învață mult mai ușor decît adulții să manevreze computerul. Unul dintre motive este lipsa inhibițiilor încuibate în mintea adultă. Copiilor le lipsește teama că vor apăsa pe o tastă greșită pentru că ei intuiesc că eroarea e incorporată în jucăria ce le-a fost pusă la dispoziție. Greșeala trebuie asumată de către programator, nu de către utilizator, ca un certificat de garanție: orice ai face, mașinăria nu va scoate fum și nici n-or să te certe părinții că au aruncat banii pe fereastră.

În pedagogia vremurilor actuale, un rol covîrșitor revine cultivării încrederii în sine.

În pedagogia vremurilor actuale, un rol covîrșitor revine cultivării încrederii în sine. Mărturisesc că adesea nu prea știu ce să fac cu o atare directivă. Am crescut și m-am format mai degrabă sub auspiciile umilității epistemice: *ars longa, vita brevis*. Mi-e greu uneori să comut în gama entuziastă a lui *„You can do it! It's easy!"*. Mi-e profund antipatică neistovita vînătoare de greșeli practicată de învățămîntul nostru din primară pînă la doctorat. Am însă mari rezerve față de o etică didactică potrivit căreia elevul sau studentul nu greșește niciodată, iar măruntele inadvertențe ce nu pot fi trecute cu vederea sînt de pus în contul altcuiva: al profesorului, al manualului, al împrejurărilor... Aș înscrie între punctele cardinale ale educației „nevoia" de asumare, atît a lucrurilor bune, cît și a celor rele pe care le faci, dacă n-aș ști că e vorba mai degrabă de un deziderat, pe care prea puțini îl împărtășesc, darămite să și-l asume.

Mult clamata „pregătire pentru viață" pe care ar trebui să o asigure școala a devenit și ea, într-o versiune contemporaneizată, trambulina pentru realizare, pentru succes. Iar cînd între ce se învață pe băncile școlii și abilitățile aducătoare de succes în spațiul public se cască ditamai prăpastia, școala, inevitabil, e arătată cu degetul.

Mitologia succesului populează deopotrivă mințile elevilor și ale părinților, ba chiar, adesea, și pe cele ale profesorilor. Toată lumea vrea „performanță", dacă se poate, încă de pe la cinci-șase ani. Rezultatul e vizibil în încrîncenarea cu care se derulează concursurile școlare, precum faimoasele „olimpiade" sau competițiile organizate de diverși ofertanți pe piața educațională.

Subscriu întru totul la nevoia de joc. Am urmărit și mai apoi am organizat la rîndul meu sesiuni de stimulare a creativității prin tot soiul de mecanisme ludice. Una dintre cărțile mele de suflet, *Gramatica fanteziei. Introducere în arta de a născoci povești* a lui Gianni Rodari, m-a inspirat în numeroase rînduri în interludiul activității mele preuniversitare. Chiar și studenții, în ciuda vîrstei mai înaintate, par a nu-și fi pierdut apetitul pentru joc.

Din perspectiva adulților însă, a celor care, în calitate de părinți, se proclamă purtători de cuvînt ai copiilor, școala rimează cu seriozitatea. Îmi aduc aminte cum, participînd la un moment dat la o dezbatere televizată pe tema educației, moderatorul declara cu tot aplombul de care era în stare că idealul școlii ar fi fost liceul militar pe care îl absolvise. Fie și-așa.

Să mai spun că jocul nu-i totuna cu joaca? Că ne jucăm adesea cu enormă seriozitate? E deja o lecție de manual, de prin clasa a IX-a, dacă-mi aduc bine aminte.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Ioan HOLENDER

În sfîrşit, Enescu descoperit în Londra

Producţia *Oedipe*-ului enescian a fost preluată de Opera Regală Covent Garden din Londra de la Teatrul La Monnaie din Bruxelles şi programată în cadrul stagiunii 2015/2016 pentru opt spectacole. Înscenarea aparţine lui Àlex Ollé şi Valentinei Carrasco. Impresionantele decoruri, care domină scena pînă la limita superioară a deschiderii acesteia, au fost concepute de Alfons Flores. Costumele au fost realizate de Lluc Castells, iar excelentul *light designer* a fost Peter van Praet.

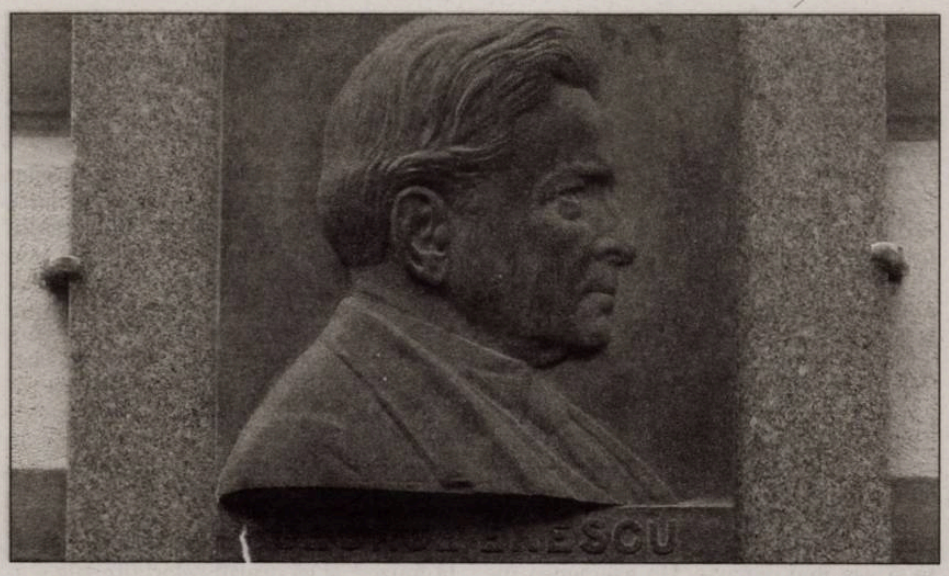

Oedipe-ul enescian a fost primit pozitiv de critica londoneză, cunoscută pentru severitatea ei şi, în general, deloc simpatizantă a producţiilor de la Covent Garden. Presa a lăudat atît lucrarea, cît şi punerea în scenă a acesteia. Cota de vînzare a biletelor a fost mai mult decît mulţumitoare şi peste aşteptări pentru o lucrare în totalitate necunoscută. Sala nu a fost arhiplină, dar aplauzele de la sfîrşitul spectacolului au fost peste cele obişnuite.

Am văzut şi producţia de la Bruxelles, iar comparativ, în Londra, execuţia *Oedipe*-ului a fost superioară celei din capitala Belgiei, atît din punct de vedere orchestral, cît şi al prestaţiei excelente a corului londonez. Meritul acestei reuşite aparţine în primul rînd maestrului Leo Hussain, care a dirijat şi *Oedipe*-ul de la Bruxelles, precum şi pe cel de la Opera Naţională Bucureşti, regizat tot de Valentina Carrasco. Bineînţeles că la ONB s-a optat pentru un decor total diferit, deoarece, din punct de vedere tehnic, nu s-a putut instala fundalul enorm, în care la Covent Garden a fost plasat întregul cor, în stilul vechiului teatru grecesc, în funcţie de comentator.

Rolul titular a fost interpretat de internaţional apreciatul bas-bariton Johan Reuter, care a reuşit să cînte auzibil toate notele partiturii, cu o voce caldă şi frumoasă, dar, din păcate, cu un volum prea mic pentru cerinţele acesteia. Cea mai reuşită scenă a realizat-o în ultimul act, cel din Atena, ca Oedipe-ul bătrîn şi înţelept, dar cu lipsuri în părţile dramatice ale scenei orbirii. Johan Reuter, pe care cu cîteva luni în urmă l-am auzit în excepţionala producţie a operei *Lulu* de la Metropolitan Opera New York, interpretînd Dr. Schön, este un cîntăreţ foarte muzical, dar fără o puternică personalitate scenică, iar limba franceza nu pare că îi este familiară.

Întreaga distribuţie a fost de un înalt nivel în toate rolurile, dominată de cunoscutul şi, în Londra, foarte popularul John Tomlinson, în rolul lui Tirésias. Apreciata mezzosoprană Marie-Nicole Lemieux a făcut un Sfinx impresionant, pe lîngă Samuel Youn, care a interpretat rolul lui Créon, Stefan Kocan în rolul Străjerului şi alături de Sarah Connolly, ca Jocaste.

Programul de sală, excepţional alcătuit, a documentat profund partea de compoziţie a lui Enescu, cît şi libretul lui Edmond Fleg. În mod regretabil, din acest plan au lipsit orice informaţii despre legătura lui Enescu cu România şi despre producţiile realizate la Opera Naţională Bucureşti, atît în prezent, cît şi în trecut.

Din păcate, bineînţeles că nici din partea Festivalului Enescu, ori a Ministerului Culturii, nimeni nu a fost prezent la spectacol. Doar directorul Institutului Cultural Român din Londra a participat şi a colaborat îndeaproape, în limita posibilităţilor, cu ROH. Şansa de a face cunoscută capodopera enesciană pe una dintre cele mai importante scene de operă din lume a fost însă, din punct de vedere artistic, pe deplin fructificată şi, ca urmare, *Oedipe*-ul lui Enescu va fi preluat şi de Teatrul Colón din Buenos Aires, precum şi de Opera Mare Bastille din Paris.

Din păcate, doar în ţara lui Enescu lucrarea se cîntă extrem de rar în reuşita producţie de la Opera Naţională Bucureşti, iar la următoarea ediţie a Festivalului Enescu, în mod mai mult decît straniu, doar în forma concertantă, ceea ce, bineînţeles, nu corespunde dorinţei autorilor, opera *Oedipe* fiind gîndită şi concepută scenic.

***Ioan Holender** a fost directorul Operei din Viena şi director artistic al Festivalului Internaţional „George Enescu".*

PUBLICITATE

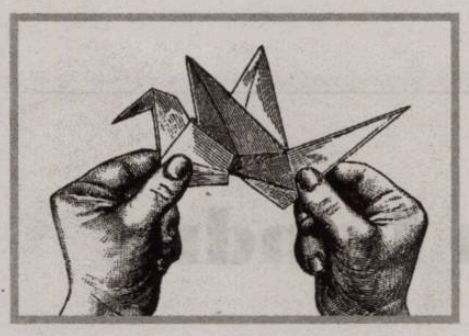

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Lucruri care merg prost

Luna trecută, pe DN1 a început o nouă etapă în montarea așa-numitelor „separatoare de sens“. E vorba de acele parapete care despart sensurile de circulație și reduc posibilitatea ca mașinile să intre pe contrasens și să producă accidente grave. O soluție destul de simplă, care dacă ar fi fost aplicată de la începututul anilor ’90, așa cum era posibil, ar fi salvat nenumărate vieți. Se poate spune că e mai bine mai tîrziu decît niciodată. Numai că lucrătorii care montează acum aceste separatoare de sens sparg cu picamerul pietrele verzui instalate pe mijlocul șoselei în urmă cu doar cîțiva ani. Ce-i drept, pietrele acelea erau cam neinspirat așezate acolo și probabil că nu pot fi integrate în structura noilor separatoare. Carevasăzică, lucrarea făcută înaintea separatoarelor de sens n-a avut nici un sens. Dar nici nu pare că s-ar mai preocupa cineva de recuperarea acelor pietre care au costat, desigur, o mulțime de bani. Acum, sînt făcute, pur și simplu, praf. Cu alte cuvinte, banii noștri sînt făcuți praf. Tipic.

Pietrele fuseseră așezate acolo cu mare meticulozitate. Accentuez asta pentru că am descoperit că, în general, breasla pietrarilor noștri nu e deloc faimoasă pentru profesionalism. Cine încearcă să-și facă pe acasă vreo lucrare cu piatră e bine să se gîndească de două ori. Dacă are în minte și vreun model de prin Italia, e nasol de tot. Fiindcă aici nu va ieși niciodată așa ceva. Majoritatea celor care se recomandă drept pietrari sînt mai degrabă un fel de placagii, cărora le e lene pînă să și taie piatra aceea subțire de placat. Tind s-o pună cum se nimerește, folosind beton din belșug pentru a-și acoperi neștiința, lenea și lipsa de răbdare. În urma lor rămîne ceva de nedescris. Deși sînt foarte vocali și aprigi negociatori, uneori nici nu vor să audă sau să înțeleagă ce vrea clientul. Unele echipe sînt parcă aduse direct din epoca materialului cu care lucrează.

La rîndul ei, breasla instalatorilor (sau mai degrabă a celor care se dau drept instalatori) e poate un pic mai urbană decît a pietrarilor. Asta nu înseamnă că nu e plină de tembeli (din epoca plasticului). Îi știm cu toții, indivizi care sparg înainte de a se gîndi, care nu au niciodată tot ce le-ar trebui, care repară țevile bune și nu le văd pe cele sparte și așa mai departe. Un asemenea instalator i-a spart amicului meu Georgescu toată aleea de beton din spatele casei și voia să-i spargă și fundația, ca să descopere nu știu ce „burtă“ a unei conducte de scurgere. De fapt, conducta era pur și simplu înfundată, lucru pe care Georgescu l-a constatat folosind o pompă mai bună, cu doar un minut înainte ca instalatorul să înceapă marea demolare.

Mai interesantă e categoria mecanicilor auto. Aceștia sînt, dacă vor, adevărați artiști. E uimitor cum pot să repare orice fel de mașină, fie că-i românească, franțuzească, nemțească, americană sau japoneză, mică sau mare, ieftină sau scumpă. Service-urile s-au profesionalizat. Nu poți să negi asta, pînă cînd te trezești că mașina abia scoasă de la reparat e mai stricată decît atunci cînd ai dus-o, așa cum eu însumi am pățit recent.

În sfere și mai elitiste, detașați complet de meșterii care se ocupă de obiecte mari, sînt cei aplecați asupra microuniversului ceasornicăresc. Fiindcă avem și noi ceasornicarii noștri. O meserie foarte specială și pe care unii o consideră de-a dreptul nobilă. Ei bine, numai să nu ai de-a face cu ei pentru o operațiune prea banală, cum ar fi, de pildă, schimbarea curelei uzate a unui ceas Swatch. De la orice magazin din București vei fi trimis la service-ul central, la reprezentanță. Ți se va spune că numai acolo vei avea șanse să găsești așa ceva. Ajuns în sfîrșit la acel centru, vei constata că lunea e închis, ca la muzee, și că orarul celorlalte zile e atît de complicat că nici nu poate fi ținut minte. Atunci vei înțelege altfel ceea ce scrie pe site-ul faimoasei reprezentanțe: „Timpul este un mod de a gîndi“. De dorit e să nu ajungi să-ți pierzi timpul în acel loc, unde, dincolo de reclame cu ceasuri faimoase, reviste cu James Bond și persoane ce par gata să rezolve din nou marea problemă a longitudinii, nu veți găsi banala curea de Swatch decît în alb și negru, deși ceasurile astea, cum știm, au nenumărate alte culori. Cu alte cuvinte, în România nu poți folosi un asemenea ceas decît atîta vreme cît te ține cureaua.

În fine, poate că nu trebuie să le cerem alor noștri ce e de drept al elvețienilor. Dar, mai nou, elvețienii ne depășesc și la fotbal, deși se zice că în țara lor sportul ăsta nu se poate juca decît în pantă. Totuși, la Euro, nu elvețienii, ci mai degrabă albanezii ne-au venit de hac, în două rînduri. Dar asta e altă discuție. Oricum, nici „breasla“ fotbaliștilor nu mai e ce a fost.

Din exemplele înșirate pînă acum și din multe altele (chiar infinit mai grave) pe care le tot auzim, reiese că încă nu sîntem țara mult doritului lucru bine făcut. Asemeni paselor echipei naționale, la noi lucrurile nu se leagă, nu funcționează pînă la capăt. Prea multora le lipsește răspunderea pentru ceea ce fac. Sau, după o vorbă pe care am auzit-o de la Johnny Răducanu: „Sînt prea mulți care nu știu de ce sînt ei pe lumea asta“.

ready made

„În suburbia Caimata, 10 sau 15 bandiți, avându’și cuartierul într’o cârciumă, strigă neîncetat că acum e vremea lor și că ei sunt Dumnezeii zilei. Amenință pe locuitorii suburbiei, comercianți, industriași și lăutari și se laudă că le vor sdrobi ósele. Au bătut deja pe un inofensiv evreu, lucrător de giamuri, și au alergat să schilodéscă pe un precupeț.“

Alegătorul Liber, Anul I, No. 38, Mercuri, 7 Maiu 1875

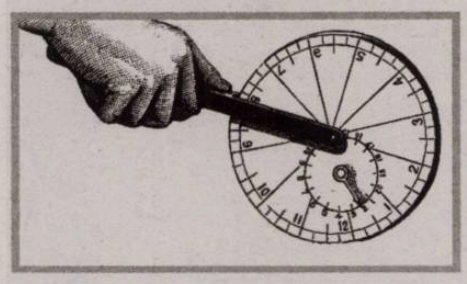

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Teză, antiteză, proteză

Singurul membru artificial păstrat din toată antichitatea clasică a fost descoperit în 1885 într-un mormînt din Capua, datat 300 î.Hr. Aici se afla un schelet căruia îi lipsea piciorul drept de la genunchi în jos, iar un picior de lemn, realist modelat, peste care era bătută tablă de bronz, înlocuia membrul lipsă, de la gleznă pînă sub genunchi. Piciorul, descoperit în condiții foarte neclare, a fost achiziționat de un muzeu din Londra, însă cei care l-au studiat și au publicat temeinic au fost nemții. După ce studiul s-a încheiat, tot nemții au și distrus obiectul, într-un bombardament al Londrei de către Luftwaffe în mai 1941, deși e greu de zis dacă acesta a fost obiectivul primar al raidului aerian. La capătul de sus (proximal) al protezei se găsea un lăcaș în lemn pentru bontul infirmului și tije de fier cu mici ochi prin care proteza se putea atașa, prin intermediul unei împletituri care cuprindea coapsa (dedusă pe baza unor analogii experimentale), iar aceasta la rîndul ei atașată de o centură specială de tablă de bronz cu orificii, în jurul taliei. În mod clar, piciorul de la Capua era menit să fie nu doar estetic, ci parțial funcțional, deci să ajute cumva la mers. În loc de o labă a piciorului cu aparență realistă, piciorul se termina cu o piesă rectangulară de fier, în care, s-ar părea, se călca. Piciorul a fost făcut de un fierar lucrînd în tradiție etruscă, poate cineva care avea experiență cu cnemidele, elemente de armură ce protejau gamba.

Sursele literare antice vorbesc ocazional și de dinți falși, dar numai cu jumătate de gură. În legile romane zise ale celor „Douăsprezece table“ (mijlocul secolului al V-lea î.Hr.) se prevede că mortul nu poate fi înmormîntat sau ars cu articole din aur, afară de cazul în care e vorba de aur care leagă dinții laolaltă. Ar mai fi cîteva mențiuni mult mai tîrzii, de pildă ale unor „dinți cumpărați“ de cei vanitoși, în literatura satirică din perioada imperială. Asemenea aluzii mușcătoare nu ne dau însă nici o idee despre cum arătau aceste proteze. Există însă vreo 25 de descoperiri arheologice care ne ajută. Marea majoritate sînt etrusce, produse de civilizația care a dat numele Toscanăi de azi și cu o tradiție extraordinară în metalurgie. Lucrurile stăteau, în general, cam așa. Cînd un incisiv sau doi cad din cauza parodontozei, îți faci drum la bijutier; consensul științific e că nu doctorii se ocupau de proteze. Rădăcina dintelui căzut e tăiată, astfel încît acesta să fie redus la partea lui vizibilă, de deasupra gingiei. Apoi, cu bandă îngustă (1-5 mm) de aur, foarte pur și moale, se creează verigi care înconjoară dinții sănătoși de-o parte și de alta a spațiului gol. În spațiul gol se așază, pe gingie, dintele căzut, găurit și fixat printr-un mic nit de aur care îl traversează și pe el, și banda *(foto:* copie modernă a unui aparat etrusc). E o mică potemkiniadă stomatologică aici, pentru că dintele ăsta nu prea poate mușca nimic, însă e bun pentru zîmbit. S-ar părea că cei vechi aveau știință de posibilitatea zîmbetului și îl practicau. Există, bineînțeles, diverse variații, de pildă folosirea unui fir de aur care trece prin dintele sau dinții căzuți, discret găuriți în acest scop, și apoi se leagă de dinții buni.

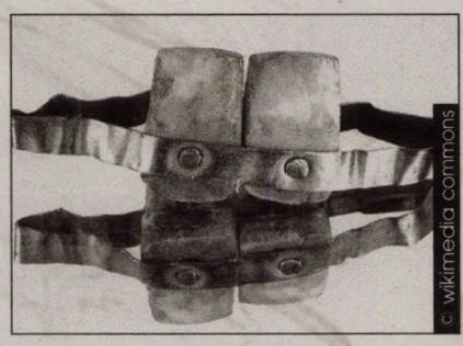

Mai interesant este că, în cîteva cazuri, dintele care umple golul aparține unui alt individ și este la nevoie pilit în așa fel încît să semene cît mai bine cu noua lui echipă. Un aparat din Tarquinia, de secol, pare-se, VI-V î.Hr., constînd în verigi de aur sudate între ele, folosește un singur dinte de bou ca să înlocuiască doi dinți pierduți de pacientul neatent. Expertul etrusc a dus dibăcia pînă la a sculpta dintele de bou în așa fel încît să pară că sînt, de fapt, doi dinți umani, cu vîrfuri separate, și l-a atașat de banda de aur cu două nituri. Ce mai, ăsta e zîmbetul pe care ți-l dorești la *job interview*. Un alt aparat, tot etrusc și cam de aceeași dată, păstrează încă cei doi dinți adevărați, dar cel fals din mijloc nu mai e prezent. Veriga centrală, în care acesta ar fi intrat, este însă pătrată, sugerînd tot un dinte adaptat dintr-un dinte mai mare (de animal?), dacă nu cumva din fildeș sau lemn; sau poate că scopul aparatului era doar să împiedice migrarea dinților către spațiul lăsat gol.

În alte cazuri, se folosește bandă de aur pentru a menține stabilitatea unui dinte care se clatină și deci pentru a amîna sau preveni căderea lui. Cît despre dinți de aur, există o singură descoperire antică, prost publicată, care consta dintr-un fel de capsule de aur puse peste patru dinți. În ansamblu, atunci cînd protezele dentare antice au putut fi analizate împreună cu craniul din care proveneau (cele care provin din săpături ilegale mai vechi au fost adesea separate în mod criminal de materialul osteologic), se vede că ele erau folosite în special de femei, de altfel cu o poziție remarcabilă în societatea etruscă. Mă opresc aici deocamdată. Am o programare la dentist.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

Latinizarea Americii

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

„Ar mai fi America cea pe care o știm astăzi dacă, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, ar fi fost colonizată nu de protestanții britanici, ci de francezi, de spanioli sau de portughezi? Răspunsul este negativ. Nu ar mai fi fost America; ar fi fost Québec, Mexic sau Brazilia." Nu săriți în sus, vă rog! Nu-l înjurați pe Donald Trump, că nu el a spus aceste vorbe. De fapt, este foarte puțin probabil ca Trump să le fi aflat, pentru că ele se găsesc într-o carte și, știe toată lumea, miliardarul nu prea practică lectura. Această observație îi aparține lui Samuel Huntington, unul dintre cei mai importanți specialiști în științe politice ai lumii de la cumpăna dintre milenii. Și nu vă repeziți să-l acuzați de „suprematism WASP" sau să-i aplicați cu sete etichete dintre cele cu care stînga jonglează voioasă. Cînd a trăit și el în viața lui, în general universitară, momentul angajării politice, a făcut-o lucrînd în administrația Carter. Omul nu era o fiară conservatoare. În plus, vorbele lui au și autoritatea cuiva care a avut dreptate într-una dintre cele mai faimoase polemici ale postmodernității – diagnoza corectă a lumii postcomuniste s-a dovedit a fi „ciocnirea civilizațiilor" și nu „sfîrșitul istoriei", victoria deplină a liberalismului occidental.

Huntington face această observație într-una dintre cele mai puternice cărți ale sale, intitulată *Cine sîntem noi? Provocările la adresa identității naționale americane,* apărută în 2004. Ideea fundamentală a lui Huntington, subtil și nuanțat demonstrată în carte, este că America a reușit să devină superputerea democratică pe care o știm pentru că a fost fondată de emigranții protestanți britanici cu voința libertății și prosperității. Atîta timp cît această „amprentă ADN" a continuat să lucreze în fibra americană, țara a mers pe direcția știută în istorie. Huntington spune, însă, că lucrurile se vor modifica în momentul în care această cultură a albilor protestanți va înceta să mai fie predominantă. Precizez imediat că nu este vorba despre o predominanță rasială – albii nu mai sînt de mult timp majoritari în America, suma celorlalte rase copleșind de multe generații numărul celor numiți „caucazieni". Este vorba despre valorile și spiritul țării, la care au aderat masiv, entuziast chiar, și africanii, și asiaticii, și sud-americanii latino, odată ce au emigrat în Statele Unite. America a fost mereu o țară de emigranți, dar coeziunea și performanța ei se datorează faptului că toți cei ajunși acolo, indiferent din ce parte a lumii veneau, credeau în proiectul american al vieții lor ca într-un soi de renaștere personală. Emigranții veneau în America anume ca să lase departe viața lor din țările de naștere și să adere la un alt fel de viață, total diferit de cea ce puteau avea acasă. Iar acest spirit american este cel fondat de albii protestanți. Huntington spune că, în momentul în care emigranții vor vrea să se simtă în America doar într-o versiune mai prosperă a țării lor și vor abandona, în consecință, adaptarea la „ideea americană", America va înceta să mai fie ceea ce știm toți că este. Primul semn că America se transformă în altceva (poate mai bun, poate mai rău, doar Dumnezeu știe, dar pînă la sfîrșitul vieții generației mele va fi cu totul altfel decît o știm, cu siguranță) este declinul dominației limbii engleze. Însă Huntington vede începutul procesului de diluare a identității Americii încă în anii 1960, cînd globalizarea s-a accelerat pentru prima dată în istorie, cînd presiunile grupurilor civice asupra statului american au devenit foarte eficiente, cînd politicienii au început să gîndească în termenii voturilor grupurilor sociale, cînd au apărut germenii discriminării pozitive, ca o reacție cu totul nepotrivită, dar pe deplin explicabilă, la discriminarea negativă. Mai apoi, prăbușirea comunismului a accelerat acest proces. Relaxarea societății americane în anii 1990 (adevărată epocă roz a Americii) a dus neîndoielnic la o sporire a procesului de diluare a rigorilor spiritului protestant care a întemeiat America.

În termeni huntingtonieni, s-ar spune că predicțiile lui cu privire la viitorul țării sale constituie scenariul particularizat la scara Statelor Unite al marii ciocniri a civilizațiilor. În America se vor ciocni civilizația alb-protestantă (caracterizată prin individualism și competiție, voința de prosperitate și respectul pentru școală, exercițiul agregării civice în scop caritabil și în scopul apărării fiecăruia dintre membrii comunității, inițiativă și încredere, libertate în raport cu statul și proprietate privată) cu civilizația mexican-catolică (cultivarea neîncrederii în cei din afara familiei, lipsa de inițiativă și ambiție, ridicarea sărăciei la rang de condiție a mîntuirii, lipsa de apetență pentru școală și cunoaștere, creșterea dependenței de stat în privința unei palete tot mai largi de servicii). Cînd cea de-a doua o va covîrși pe prima, America va înceta să mai fie ceea ce este.

Aș pune competiția electorală dintre Donald Trump și Hillary Clinton în termenii acestei idei a lui Huntington. Mi se pare că societatea americană a ajuns să conștientizeze schimbarea fundamentelor propriei civilizații. Intuiesc că aproape de Trump vin cei care sînt speriați de o atare schimbare. Dimpotrivă, alături de Clinton vin cei care o socotesc benignă, de nu chiar binevenită. Indiferent de rezultatul alegerilor, schimbarea în sensul expus de Huntington se va produce mai devreme sau mai tîrziu, grăbită sau întîrziată, înțelept administrată ori inadecvat tratată. Creșterea uimitoare a vitezei comunicării face ca emigranții din America să fie permanent aproape de cei de acasă. Astfel, disponibilitatea lor de a se americaniza se reduce mult, făcînd din americanism o alcătuire tot mai flască, mai irelevantă. Să nu cădem, însă, pradă seducției noului. Viitorul nu este cu necesitate mai bun decît trecutul. Nu orice schimbare este în bine. Lumea are, încă, mare nevoie de această Americă și, de i-ar lipsi, mult mai greu i-ar fi.

PUBLICITATE

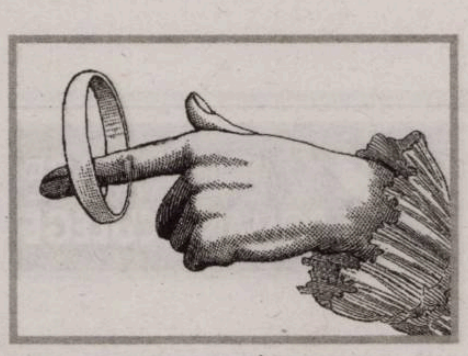

Selma IUSUF

legende urbane

Criminalul e simpatic

Omoară oameni cu sînge rece, duce la capăt răzbunări odioase plănuite pînă la ultimul detaliu, căsăpește, taie, împușcă, scuipă pe cadavre. În cea mai mare parte a timpului, însă, ajută bătrîne să treacă strada, îi ciupește de obrajii bucălați pe copiii vecinilor, iar pe onoarea lui de familist și de patriot nu calcă nimeni.

Ăsta de mai sus e, desigur, un Soprano ca la carte. Un personaj pe care-l simpatizăm cînd ne uităm la televizor, pe care-l înțelegem deseori și care ne amuză iarăși în nenumărate ocazii. E vorba, pînă la urmă, de convenția din jurul unui act artistic, nu se ia în serios ticăloșia personajului, e mult prea fermecător în ficțiunea asta a lui.

Numai bine ce-au trecut alegerile locale, că am putut vedea mai clar modul în care pare că-i privesc oamenii pe primarii și candidații la primărie cu probleme penale. Ca pe niște Soprano (păstrînd totuși proporțiile) simpatici. Atîta vreme cît frauda pare departe de imediata și vizibila apropiere a buzunarelor proprii, cetățeanul îi vede pe oamenii ăștia ca fiind harnici, plantatori de flori frumoase pe bulevard și frecventabili. Avem cu toții un minunat talent omenesc de a expedia cu o fluturare de mînă fapte pentru care n-ar trebui să existe indulgență. Furt, minciună, fraudă. Și pentru ele funcționează convenția impalpabilului. Fraudă cu fonduri europene? A se scuti, că uite ce a făcut totuși în oraș: a vopsit blocuri, a cumpărat ceasuri de stradă și a construit o cișmea care vorbește engleză. Că o fi băgat și el în buzunar, asta-i altceva, da' a și făcut! Ce dacă și-a luat un amic să pună statui în tot orașul și l-a plătit din banii Primăriei, ba a făcut și el un ban pe lîngă, tot din fondurile alea, dacă acum orașul e frumos și-l văd copiii pe Brâncoveanu în față la spital și pe Mihai Viteazul în curte la liceul de fete? Măcar s-a zbătut să facă ceva, că de ăilalți e doar gura și ne-am săturat de hahalere din astea care știu doar să vorbească frumos.

Că o fi băgat și el în buzunar, asta-i altceva, da' a și făcut!

Degeaba spune o mînă de oameni că un plagiat nu-i o chestie de luat în balon, că-i grav și că e, la urma urmei, un furt, căci mulți alții vor gîndi – chiar dacă n-o vor spune – că nu e un capăt de lume și, la urma urmei, să ridice mîna ăla care n-a copiat la vreun examen. Și, în fond, hai, domnule, că n-a omorît pe nimeni. Vă ofuscați, voi ăștia, pe niște chestiuni abstracte cînd lumea moare de foame. În plus, ăștia cu corectitudinea în gură nici măcar nu sînt simpatici.

Păi, uitați-vă la ce glumițe se fac pe la intrarea și ieșirea din DNA, de chicotesc în direct și reporterii ăștia mai mici care abia au început să facă teren. Ies politicienii cu dosare la declarații pline de ironii grăsoase, „la firul ierbii", pe placul omului adevărat. „Uite al dreacu'! N-o să-l lege pe ăsta, că e mult prea șmecher. Îi învîrte ăsta pe degete, fir-ar norocul lui să fie! Îmi beau eu berea ieftină la care ați făcut – chipurile – reclame pe sufletul meu, îmi mănînc litălșii și-l admir pe pezevenghi. Îl și votez, na, să fie de capul snobilor care se dau cu fundul de pămînt că ăștia fură. Toți fură, bă!" Politicianul crede că-l știe bine pe omul pe care-l bagă pînă la disperare în sintagma „cetățeanul simplu". Dă-i, că tace. Mai mult ca sigur că lucrurile nu stau chiar așa. Cetățeanul ăsta vă poate face mari surprize, iar sub un zîmbet de complezență se pot ascunde ceva răsturnări de situație. Vă mănîncă litălșii, vă bea berea și votează pe altul sau nu vine deloc la vot.

Edrept că, pînă una-alta, vă tot arată că nu-l deranjează atît de tare potlogăriile pe care le faceți. Se va îmbulzi să facă o poză cu dumneavoastră, să rîdă la glumele groase pe care le faceți, să vă laude șmecheria. Unii chiar vă vor vota, că altceva mai bun oricum nu li se oferă. Pentru o parte dintre ei poate chiar însemna ceva patriotismul fanfaron și credința de care faceți atîta caz. Dar gîndiți-vă totuși bine la cei mai mulți care una zic și alta fac. Vă părăsesc ăștia cu zîmbetul pe buze, pentru că sînteți simpatici și ușor de dat la o parte, cu o fluturare a lehamite din mînă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Brâncovenii (I)

„Între Domnii Țării Românești, mai presus de ceilalți, lui Constantin Brâncoveanu i se cuvine o pomenire cu laudă mereu sporită, nu numai pentru îmbelșugata lui dărnicie, revărsată asupra celor ce osteneau să lumineze poporul prin cartea bisericească îndrumîndu-l pe căile virtuților creștine, dar mai ales pentru pilduitoarea statornicie de care a dat dovadă în cele mai cumplite clipe ale vieții sale, pecetluind cu suprema jertfă, cu însuș scump sîngele său, cu al ginerelui și cu al fiilor săi, credința neclintită în Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Constantin era nepotul lui Preda Vornicul și fiul postelnicului Papa din Brâncoveni, care a fost ucis la 1655, cînd s-au răsculat seimenii împotriva lui Constantin Șerban-Vodă. La moartea năprasnică a tatălui său, Constantin rămase, ca orfan nevîrstnic, în grija maicei sale Stanca, sora lui Șerban-Vodă-Cantacuzino. Doi frați ai săi, Matei și Barbu, au răposat înainte vreme sporind întristarea jalnicei lor maice, care și-a dat cu atît mai mult silința să împărtășească unicului său fiu, Constantin, o creștere cît mai aleasă, obicinuindu-l din anii copilăriei să iubească podoaba casei Domnului și să nu dea uitării cuvîntul Psalmistului: «Dumnezeu ocrotește orfanii și văduvele». Fiind iubitor de învățătură, impunător la înfățișare și chibzuit la minte, Constantin a urcat repede treptele slujbelor celor mai înalte. La 1681 era la Constantinopol în calitate de împuternicit al unchiului său Șerban-Vodă stînd de vorbă în numele acestuia cu potrivnicii lui Mihail Apfi, principele Transilvaniei: cu Ladislau Csaki și Cristofor Pasko. "

Ioan Lupaș, *Mucenicia Brâncovenilor,* Tipografia Cartea Românească din Cluj, 1941. Aceeași sursă și pentru următoarele microfoiletoane la temă. **(R. M.)**

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Maria

Fiecăruia dintre noi i s-a întîmplat așa ceva. E inevitabil. Nu cred că a scăpat cineva de experiența de a călători în propria noastră țară. Nu a ratat nimeni amestecul aiuritor pe care îl respirăm zilnic: pe de o parte extazul, plăcerea irezistibilă a găsirii unor locuri de o frumusețe rară, pe de altă parte agonia de a constata indiferența ori sadismul cu care ne subminăm instantaneu orice șansă de a ne bucura real de ceea ce vedem. Pentru că, pur și simplu, n-ai cum să nu vezi coșmarul unei latrine necurățate de zeci de ani, chiar dacă ea se află la intrarea într-un parc natural. Un „templu al naturii", în care se află una dintre cele mai frumoase peșteri de pe acest continent. O „catedrală" în care intri abia după ce ai trecut prin iadul unui closet horror, o ruină sinistră, duhnind de te ia cu leșin, expusă obscen tuturor privirilor care se împăienjenesc și se dau peste cap, lăsînd la vedere doar albul îngrozit al ochilor. E peisajul tipic în care începem să filozofăm despre lipsa de șansă, despre ticăloșia, despre naivitatea, despre nevinovăția, despre ce merită și ce nu merită poporul din care facem parte. Și mereu folosim cuvinte mari. Noțiuni cuprinzătoare, concepte largi, trimiteri la universalitate, intertexte dintre cele mai inteligente și surprinzătoare. În cîteva minute, am putea fi la primăria sau la instituția în subordinea ori în grija căreia se află oroarea de la care ni s-a făcut rău. În cîteva minute am putea să cerem socoteală, să facem poze, să punem pe Facebook, să facem orice ar atrage atenția și ar porni șansa unei rezolvări. Nu facem asta. Ținem un discurs, să ne răcorim.

Faptul că nu facem ceva direct, imediat – că nu intervenim, că nu cerem socoteală, că nu scăpăm de un soi de promiscuitate care se ține de noi ca rîia –, ne doare profund pe dinăuntru. Știm că doar acțiunea ne-ar putea repara starea, dar ne șoptim imediat că „n-are nici un sens, aici nu se rezolvă nimic, e degeaba, orice-am face". Nu contează că putem fi noi înșine, oricînd, niște eroi, făcînd, pur și simplu, ceva în ajutorul nostru. Nu contează deloc. „Ăilalți" sînt niște ticăloși și totul e sortit eșecului și prăbușirii în mizerie. Și, ca să n-o luăm razna, ne consolăm cu marile victorii ale unor români care au reușit să o rupă, măcar temporar, cu fatalitatea. Ei sînt singurele noastre șanse.

Dacă nu putem fi patrioți noi înșine, făcînd cîte ceva, mai bine aruncăm pe geam o sticlă de Cola, din goana mașinii, și ne liniștim gîndurile cu faptul că sîntem compatrioți cu Hagi și cu Nadia. Ei, toți sportivii medaliați, oamenii de știință plecați aiurea și ajunși mari, scriitorii fugiți, olimpicii de la concursurile școlare internaționale, orice român care obține un succes internațional, ei sînt... „reprezentanții noștri". Ei ne salvează reputația pe care noi înșine ne-o călcăm în picioare. Dar despre așa ceva nu se vorbește. Dacă n-am mai salvat nimic, aici, acasă, măcar aparențele să le salvăm. Prin urmare, instituim o mare tăcere despre tot ce ne chinuie profund, adînc, în rărunchii rărunchilor. Frica de Securitatea lui Ceaușescu, colaborările, bătăile de-acasă și de la școală, umilințele, frustrările, lacrimile de neputință, disperarea de a nu avea niciodată lucrurile la care credem că avem tot dreptul. Despre așa ceva se tace. O lume de vorbăreți – care găsesc orice prilej de a da din gură – tace mîlc la temele astea. Și-l pedepsește aspru pe cel care rupe tăcerea.

Iar filmele cu care am crescut au fost și sînt unele dintre locurile în care ne ascundem să plîngem cel mai bine, cu iluzia că ne bucurăm. Mai bine-l vedem pe Mihai Viteazul culcînd la pămînt cinci turci dintr-o lovitură decît să urmărim povestea unui român contemporan, un om ca noi toți, alunecînd pe cărările care duc spre esența ideii de corupție. Mai bine-l vedem pe comisarul care împușcă legionari decît să ne uităm la cum moare o tînără, victimă a unei colosale rătăciri. Așa cum mai bine vedem momentele de aur din istoria excepțională a sportului de la noi decît spectacolele omagiale la care participam direct sau care ne asasinau simțurile în cele două ore de program la televizor. Alegem ce-a fost mai frumos, mai înălțător, din tot ce-am trăit. E omenesc să facem asta. Dar nu ne oprim aici. I-am da în cap oricui ar încerca să rupă tăcerea, în orice fel.

Cum îndrăznește o gimnastă cu rezultate internaționale excepționale să povestească într-o carte că a fost umilită? Cum îndrăznește să deschidă gura? Are rentă viageră! Din banii noștri! Din bani publici! Din bucuria de a ne simți mîndri că sîntem români, pe care ne-o cumpărăm plătind taxe la stat. Cum îndrăznește fata asta dintr-un tată sinucigaș și-o mamă bețivă să deschidă gura? Ea trebuie să îndure, să ia medalii și să ne hrănească mîndria pentru care cotizăm la stat. Cum să pună la îndoială metodele celor care au făcut-o om? E ca și cum ne-ar pune la îndoială pe noi toți. Noi, cei care ne batem și ne umilim copiii, pentru a ajunge mari, ca ea, nerecunoscătoarea.

Maria ne spune ceva ce știm cu toții, de fapt. Cartea ei* e o mărturisire pe care o face pentru a fi liberă de propriile umbre. E un cuvînt al unei demnități care s-a copt și a explodat. Cu cît ne identificăm mai mult cu ea, cu atît o urîm mai tare și-o condamnăm. Cine mărturisește și se salvează n-are ce căuta printre noi!

* Maria Olaru, *Prețul aurului. Sinceritate incomodă,* Editura Vremea, București, 2016

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

O cultură creștină

La începutul lui 2015, universitarul Stéphane Ratti, profesor de Istorie a Antichității tîrzii, publica în *Le Figaro* zece argumente pentru ca în școlile franceze să fie predată istoria creștinismului. Alături de alte voci, el pleda astfel ca societățile noastre să recapete – prin instrucție și cultură generală – conștiința unei tradiții care a contribuit în mod esențial la formarea europenității. Din ea se trag valori de civilizație care pot să ne hrănească *astăzi* doar dacă le purtăm de grijă. Primul punct sublinia că Iisus a fost un personaj istoric, dovadă stînd Evangheliile și Epistolele Sfîntului Pavel, ba chiar și scurtele mărturii indirecte ale lui Suetoniu și Tacitus. Un alt argument se referea la istoria ideilor, la extraordinara noutate și la fertilitatea pe care a adus-o aici noțiunea de Întrupare, cea a unui Dumnezeu care își dă chip vizibil. El marca astfel două dimensiuni specifice creștinismului.

Într-adevăr, revelația christică a coborît prezența lui Dumnezeu în contextul unui loc și al unui moment anume. Totuși, întrupîndu-se în limitele unui loc și ale unui punct al timpului, asumînd chipul unui personaj istoric, Logosul divin nu-și pierde nici înălțimea transcendentă, nici nemărginita iradiere. Christos face ca transistoria să erupă în istorie. El nu „începe" în istorie. El e „poarta" prin care – din orice moment al istoriei – omul se poate referi la polul divin, poate crește către el. Tocmai această paradoxală articulație între transistorie și istorie interpelează neîncetat gîndirea creștină. Tocmai ea a determinat substanța civilizației creștine, i-a dat fermentul, întrebările, operele, stilul. A preda, a face cunoscută – cultural – *astăzi* tematica creștinismului ar trebui, cred, să insiste asupra acestei cruci, în care verticala divină deschide orizontala istoriei. Ea interzice „obiectivarea" revelației christice, gîndirea ei ca un fenomen intra-istoric, fie el excepțional.

Datoria spirituală a creștinismului de a percepe logica verticală a altor religii.

S-a întîmplat nu de puține ori ca o anumită apologetică să rostească superioritatea creștinismului – ca religie – prin argumentul istoriei. Religia creștină e mai adevărată decît celelalte, e singura adevărată – s-a spus – fiindcă aici Dumnezeu se face prezent în incontestabilul istoriei, în vizibilul ei. Succesul civilizației noastre ar aduce și el proba că nouă Dumnezeu ne-a vorbit *în chip real, adică în chip istoric*. Istoria e luată astfel drept garant al Spiritului, dimensiunea ei decide asupra dimensiunii transcendente. Ceea ce se numește „studiul istoricității lui Iisus" are meritul de a fi arătat ce dificultăți întîmpină cercetarea atunci cînd tratează Evangheliile drept document istoric. A arătat, de asemenea, la ce portrete strident inadecvate se poate ajunge atunci cînd Christos e conceput și cercetat doar ca persoană umană, cu funcții socio-culturale: vindecător, figură a iudaismului mesianic, țăran din Galileea, învățător spiritual, revoluționar social sau politic. E drept că pe aceeași linie se studiază formele de gîndire și de expresie din Noul Testament, contextul istoric, mental, religios al revelației christice, ceea ce e extrem de util. Ne ajută să înțelegem vocabularul simbolic de care Iisus s-a slujit pentru a-și rosti mesajul. Dar așa fiind, trebuie totuși să rămînem conștienți că dacă vestea cea bună se formulează astfel, sensul ei cheamă dincolo de forme particulare, iar sensul ei ultim e transfigurarea.

Secole întregi, creștinătatea a scrutat întruparea lui Christos într-un loc, un moment, o cultură anume îmbinată cu nemărginita lui iradiere. A stat în fața acestui paradox care poate mobiliza rațiunea pînă la limitele ei, poate declanșa familiaritatea cu universalul Spiritului. Că re ar fi *astăzi* – cînd trăim în contact nemijlocit, obligatoriu cu alte culturi și religii – „aplicația" acestei atitudini în comportamentul public?

Adeziunea la Christos sau la valorile și civilizația pe care le-a modelat creștinismul ne va face reticenți față de cunoașterea/prețuirea altor culturi și religii? Ne va împiedica să le sesizăm elanul transcendent? Ne va face să judecăm minusurile apărute în cuprinsul lor ca datorate unor religii deficiente, pe cînd minusurile din spațiul nostru se produc în ciuda perfecțiunii creștinismului? Cum se poate împăca un asemenea decupaj istorico-cultural cu iradierea universală a lui Dumnezeu? Printre primii Părinți ai Bisericii, această întrebare s-a pus. Unii au vorbit despre semințele Logosului divin, mereu prezente în lume. Augustin, în *Retractationes,* afirma că realitatea a ceea ce, de la întruparea Logosului, se numește religie creștină a existat întotdeauna în umanitate. Dionisie Areopagitul *(Ierarhia cerească*, IX, 3): „Și asupra celorlalte popoare, din care și noi ne-am înălțat spre acel ocean de lumină divină ce s-a revărsat pentru toți... n-au stăpînit zei străini". Dacă logica creștinismului e *unică*, ea nu desființează alte moduri ale divinului de a se articula cu umanul. În nivelul spre care cheamă Christos, toate căile spirituale își află convergența.

Astăzi, Europa se află în criză. Simțim că, în conștiința omului european, tradițiile care i-au modelat civilizația pălesc, că prevalează un multiculturalism care relativizează valorile spiritului. Ne simțim amenințați de un islam din care ne izbesc astăzi mai ales deformările agresiv ideologizate, teroriste. Și așa fiind, există autori care gîndesc apărarea valorilor europene sub forma citadelei asediate, a închiderii față de alte religii și culturi. Dar alături de demnitatea persoanei, de libertatea de gîndire și de expresie, specificul european cuprinde și interesul pentru largul lumii, pentru chipurile sub care universalul e prezent nu numai în propriul spațiu, ci și dincolo de el. Acest interes face și el parte din rețeta Europei. Și el dă seamă despre liberalismul societăților noastre. Dacă e să ne îngrijim valorile, să le apărăm, să ne cultivăm prin ele, nu le putem despărți pe unele de altele. Fundamentalismul (religios și cultural) nu e un monopol al islamului. Exclusivism, fundamentalism cultural apar acum, pe alocuri, ca reacție și în Occident. Or, ele sînt pretutindeni o primejdie și pentru civilizație, și pentru libertatea spiritului.

A preda, a face cunoscută *astăzi* tematica creștină ar trebui, cred, să pună în evidență articularea între Universalul viu și istorie. Și, pe cale de consecință, capacitatea, aproape datoria spirituală a creștinismului de a percepe logica verticală a altor religii. Christos însuși ne îndeamnă să nu rămînem închiși în fortificații exclusiviste, în limitările securizante prin care sîntem tentați să ne apărăm de crizele istoriei.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Vrednicia unui savant

A murit, chiar de Rusaliile ortodoxe, Mihnea Berindei. Viața lui a avut sens nu doar pe plan umanist și academic – unde a strălucit ca istoric al Imperiului Otoman –, ci și la nivelul implicării civice anticomuniste. Savantul turcolog a fost mereu însoțit și omenește amplificat de veghetorul democratic. A fost o persoană cu simțul prieteniei, posedînd un vast capital social de relații, pe care a știut să le cultive nu pentru sine, ci pentru cauza binelui comun, a libertății și a demnității. Din Franța, țară parțial cotropită de marxism, mai ales în anii '70, Mihnea Berindei a selectat partea aroniană a spectrului: partida celor care refuză să crediteze mitologia comunistă și înțeleg să-i denunțe crimele. Odată fixat la Paris, ar fi putut să-și vadă de studii, departe de tumultul Războiului Rece. A ales neodihna, acțiunea, protestul. Aceste ipostaze puteau surprinde în cazul lui, un om prin excelență discret și afabil. Iată însă că, dorind poate și expierea unor păcate din proximitatea lui familială, Mihnea Berindei nu s-a complăcut în inerția confortului de bibliotecă. A intrat, ca într-un *„maquis"*, în zona periculoasă a rezistenței active. Istoricilor comunismului și ai perioadei postcomuniste le revine de acum obligația morală de a situa în perspectivă opera civică a istoricului exilat. Fondator al Grupului pentru Dialog Social, Mihnea Berindei a fost și cel prin care au pătruns, în România eliberată de comunism, primele donații de computere, materiale redacționale și contacte occidentale care au permis, după '90, structurarea unei alternative la noua-veche mafie roșie din România. Prezență caldă și generoasă, regretatul erudit otomanist a fost și un campion al faptei. Nu s-a scos niciodată în evidență: avea ceva de mandarin, de ins al penumbrei voite. Era așa temperamental, dar și din rațiuni tactice, știind prea bine că evoluează într-un cîmp minat de Securitatea comunistă. Pasiunea lui pentru democrație și patriotismul său adevărat l-au făcut să acționeze pentru o societate deschisă atît la București, cît și la Chișinău.

Pot mărturisi, direct, că avea o impresionantă agendă de legături în elita franceză. Cîtă vreme m-am aflat în misiune ca ambasador al României în Franța, Mihnea Berindei a fost unul dintre cei mai eficienți hermeneuți ai culiselor politice din Hexagon. M-a introdus în multe medii politice și de presă interesate de România. Și a făcut-o cu simplitate, fără urmă de emfază inițiatică. Multe dintre proiectele franco-române efectuate sub umbrela parteneriatului strategic și a foii sale de parcurs se datorează acestor mișcări inteligente de lobby politico-diplomatic.

Mihnea Berindei a fost unul dintre cei mai dinamici și competenți membri ai Comisiei prezidențiale pentru studierea regimului comunist din România. Împreună cu prietenul și discipolul său, Armand Goșu, a petrecut luni întregi în arhivele CC al PCR, aducînd la lumina tiparului o serie corpolentă și științific editată de documente inedite, care spun totul despre „bucătăria" întotdeauna infamă (și adesea ridicolă) a puterii comuniste din România. Aceste volume de documente sînt inconturnabile pentru toți specialiștii istoriei recente. Aș spune că în fibra morală a lui Mihnea Berindei se recicla ceva din eroismul camusian: a avea o conștiință înseamnă a mărturisi împotriva veacului tău pătat de sîngele dictaturilor și de fantatismul utopiilor ideologice.

În ultimii ani, retras într-un mic apartament venețian, istoricul s-a luptat cu o maladie gravă, pe care a trăit-o cu stoicism și uimitoare bună dispoziție laborioasă. La ultima noastră întîlnire, acest iubitor de covoare anatoliene și de *single malt* mi s-a înfățișat ca o emblemă a vechiului rafinament bizantin. A demonstrat că știe să iasă din scena lumească, fatalmente trecătoare, cu magnanimitate și înțelepciune. Dumnezeu să-l odihnească și să-i îngăduie, prin memoria recunoscătoare a noilor generații, posteritatea pe care, atît ca om bun, cît și ca intelectual eminent, o merită cu prisosință.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

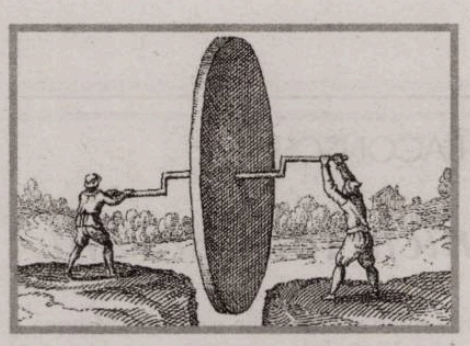

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Negociere cu piticii toxici

Recenta decizie a Curții Constituționale privind clarificarea noțiunii de abuz în serviciu în Codul Penal a dat prilejul apariției unor mesaje apocaliptice privind viitorul luptei anticorupție. Au fost voci multe și puternice care au avertizat, chiar și în absența unei motivări din partea Curții, că foarte mulți dintre funcționarii și demnitarii cu dosare penale vor scăpa nepedepsiți, anulîndu-se toate progresele făcute în ultimii ani. Mult mai puțin au fost discutate și analizate negocierile pe care partidele le poartă zilele acestea pentru formarea de majorități în consiliile locale și posibile alianțe pentru parlamentare. Sigur, s-ar putea spune că e prea devreme pentru a discuta despre combinațiile de x luate cîte y pe care le vom regăsi pe buletinele de vot la următorul exercițiu electoral. Însă nu e tocmai așa, iar cele două subiecte sînt foarte strîns legate.

Nu e nici un fel de secret că există un curent din ce în ce mai puternic împotriva luptei anticorupție. Vestea bună e că opoziția politică în fața marșului DNA spune cîte ceva despre eficiența demersului procurorilor. Vestea mai puțin bună este că, avînd voturile cetățenilor în spate, adversarii anticorupției vor căpăta, în viitorul Parlament, o platformă deschisă și legitimă de pe care să conteste aceste evoluții.

Pînă nu demult era aproape inimaginabil ca un partid întreg să promită schimbări drastice, legale mai ales, în zona în care procurorii își desfășoară activitatea. Dar iată că îl avem sub forma ALDE. Bariera retorică a fost spartă. ALDE promite, cu subiect și predicat, că, odată ajuns în poziția de a lua decizii, va opera schimbări majore în zona Justiției. Mai subtil, UNPR, un soi de partid-căpușă pe care îl vedem zilele acestea încercînd să își prezerve poziția de *kingmaker,* pretinde că sprijină Justiția, însă politica de cadre arată cu totul altceva.

De altfel, una dintre trăsăturile comune ale ALDE și UNPR este caracterul de partid-refugiu pentru foști membri PNL sau PSD respinși de partidele lor din motive care merg de la antipatii personale pînă la biografii atît de pătate încît oamenii ăștia devin poveri prea scumpe pentru a fi tolerate. O a doua caracteristică este că UNPR și ALDE dispun de o influență mult mai mare în comparație cu rezultatele electorale. În fapt, e aproape sigur că ambele ar avea dificultăți majore de atingere a pragului electoral dacă ar candida singure. Asta face ca UNPR și ALDE să fie aproape disperate după obținerea unei foi de parcurs către viitorul Parlament. Iar singura cale este aceea a PSD sau PNL sub forma unei alianțe, a unui pact electoral sau chiar fuziuni.

Din păcate, speriate unul de altul, nici PSD, nici PNL nu se feresc să fie văzute negociind. Iar negocierea înseamnă prelungirea vieții ALDE și UNPR. Și aici apare discuția despre responsabilitate. Sau despre absența ei. Indiferent de declarațiile publice, încurajarea existenței unor partide cu agendă clară anti-anticorupție, controlate de grupuri a căror singură misiune este păstrarea accesului la bugetele publice, e un gest cel puțin nefericit care anulează orice alt demers care urmărește curățarea vieții politice.

Sigur că atît PNL, cît și PSD au obligația să își ia măsuri care să le ajute la constituirea unei majorități după alegeri, însă felul în care o fac indică o majoritate ce nu va ezita să repete celebra „marți neagră" atunci cînd va socoti de cuviință. O majoritate care, probabil, va abandona mîndră și ultimele pretenții privind o guvernare onestă și transparentă. De asta este relativ irelevant cum va motiva Curtea Constituțională clarificările aduse noțiunii de abuz în serviciu. Acolo unde nu există voință politică, subtilitățile juridice sînt doar materie de studiu, nu de practică. Nu CCR este marele pericol la adresa luptei anticorupție, ci calculele meschine din zona politică.

Cu fiecare întîlnire sau privire cu subînțeles aruncată în direcția piticilor toxici ai politicii românești, cele două partide mari își dărîmă cîte un pic din soclu, contribuind la umplerea de conținut a sloganurilor care apar inevitabil la orice manifestație de stradă din București. Unul dintre ele, poate cel mai celebru, zice că toate partidele sînt „aceeași mizerie". Eu, unul, mă încăpățînez să văd în continuare diferențe între ele, însă perspectiva asta devine din ce în ce mai greu de susținut.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Sînt ghinionist

Păi, cum e aia să fii și rapidist, și teverist? Pe scurt, ghinionist. Furat de valul microbismului fără limite declanșat de Campionatul European, nu pot scăpa de contaminare. Așa că îmi vin în cap comparații inevitabile. Atît Rapid, cît și TVR se mîndresc cu gloria trecută. Avem palmares, ce mai! E drept, palmaresul cu pricina nu se măsoară neapărat în multe titluri cîștigate. Avem, mai degrabă, tradiție. Dar ne mîndrim cu ea mai ceva decît cu un tricou de campion. În principiu, „peste tot sîntem acaaaaasă!" În plus, stăm relativ bine la calitatea jocului, deși la audiență stăm mai prost ca Steaua sau PRO TV-ul. Ce să mai zic de arhicunoscuta senzație de a fi singuri împotriva tuturor? Pe-ai noștri din Giulești îi fură toți arbitrii. Se știe, doar. „Noi" n-avem bani de șpăgi. Pe-ai noștri din TVR se zice că ne măsoară tendențios audiențele, ceea ce e chestie de studiat în amănunt pentru că printre cifrele alea sînt niște situațiuni aiuritoare. Cum ar fi pauze de publicitate cu audiență mai mare decît emisiunea de după ele. Om sta noi prost la procentele de *share,* dar nici așa! În plus, TVR-ul nu are parte de mulți aliați în piața media. E firesc. Ei ne sînt competitori, nu amici de șpriț. Mai am o comparație: la cît ajutor au avut Dinamo și Steaua de la Partid, cam tot atîtea iertări de datorii au avut PRO TV și Antena de la Guvern(e).

De fapt, cel mai trist motiv pentru condiția mea de ghinionist este condițiunea financiară. În vremurile de demult, atunci cînd valoarea se măsura pe teren și pe ecran, nu era o problemă. Jucai bine, erai aplaudat. Acum, trebuie să joci bine și în contabilitate. Degeaba ieși bine în campionat, te retrogradează pentru că ai datorii. Degeaba promovezi în A, te declară în faliment la tribunal. Sincer, nici nu știu exact dacă proaspăt repromovata Rapid poate să joace sezonul viitor în prima divizie, în faliment fiind. Oricum, se mai judecă. Așa cum încă se mai dezbate dacă TVR-ul poate fi declarat în insolvență sau nu. Președintele Senatului a promovat o modificare de lege care ar permite ca televiziunea publică să poată cere insolvența. Respectivul gest legislativ a trecut tacit prin Camera Deputaților. Carevasăzică, nu s-a dezbătut. Asta cu aprobarea tacită e un fel de trecere pe șest. Mie așa mi se pare. Pe șest sau din nepăsare. Trist. Va sosi în dezbatere la Senat, adică acea Cameră al cărei președinte a avut inițiativa. Asta nu înseamnă neapărat că va și trece. Zău dacă știu ce va fi.

În principiu, în declarații publice, Rapidul este „clubul de tradiție al fotbalului românesc, o pagină de istorie a sportului bucureștean și național", în timp ce TVR reprezintă „instituția media fără de care nu se poate, televiziunea care este musai să fie, pentru că e națională și ne trebuie". În realitate, din bani ne măsurăm valoarea. Pe teren și pe ecran era pe vremuri, acum e pe buchile contabilității.

Toată povestea asta cu comparația între Rapid și TVR este, evident, o glumă. Vă rog să o luați ca atare. Mi-a venit în minte după ce am aterizat săptămîna asta la Berlin, capitala Germaniei. Mi-am amintit ce meciuri a făcut Rapidul cu Eintracht și cu Hamburg. Apoi, am aflat ce zice statistica unei normalități a resurselor. La număr de locuitori și ore de program, prin comparație cu ARD și ZDF, TVR ar trebui să aibă cam 6300 de salariați, pentru a-și îndeplini cît de cît cumsecade misiunea publică. Iar taxa anuală pentru televiziunea publică ar fi fost a fi de cam 40 de euro. În România, se plătesc doar 11 euro, iar salariații sînt sub 2400 și sînt socotiti de către parte a autorităților a fi oricum prea mulți. Unii zic că fotbalul a devenit industrie mult prea repede pentru ca un club ca Rapidul să se poată adapta. Alții zic că industria de televiziune din Europa de Est a evoluat mult prea rapid, astfel încît televiziunile publice din regiune nu au avut timp să țină pasul și să se reformeze treptat, într-un ritm firesc, deodată cu concurența lor comercială.

De un lucru sînt, însă, sigur: a fi rapidist sau teverist nu e un ghinion temporar. Pare a fi mai degrabă o condiție permanentă.

P.S. După meciul cu Albania, ar trebui să mă consider triplu ghinionist?

un sport la Răsărit

A revenit vremea lui Pițurcă?

A venit vremea să se schimbe vremurile. Sau să ne mai lase în pace cu fotbalul lor! A venit vremea ca unii să meargă la culcare și unii să se trezească. A venit vremea cînd nu mai e vreme de pierdut. Sau pierdem definitiv contactul cu acest pachebot uriaș al fotbalului, naufragiați într-un ocean de regrete și acreală. E un timp de răscruce în care glumele proaste nu mai au loc. Două lucruri: să obligăm Națională care există încă să joace fotbal cu orice preț, chiar și cu acela al ratării unui turneu final, și să fie construită alta care să ne spună ceva consistent, în sens estetic și de performanță, peste 10-12 ani. Nu mai e vreme de micisme, bricolaje în curtea din spatele casei. Disproporția dintre bogăția de bucurie a fluviului galben al suporterilor acoperind bulevardele și stadioanele Parisului și sărăcia de exprimare fotbalistică (să nu mai zic gramaticală) a selecționatei arată un decalaj colosal între civilizațiile acestei țări. Nu, nu mai e vreme. Dacă vrem să mai avem un fotbal. În rest, de mici afaceri de colțul străzii sîntem sătui și de certurile lor pe cadavrul acesta în descompunere. Cîte un transfer în Arabia sau China va face fericite cîteva familii de jucători. Atît. Acela nu va mai fi fotbal, ci un fel de țurcă. Pi.

Radu NAUM

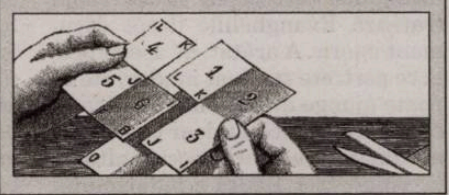

Citirea de carte

Texte și opinii de:

- Mircea VASILESCU

„E suficient să citim, nu e important suportul lecturii“

- Dan C. MIHĂILESCU (scriitor)

„Cărți pentru valiză, rucsac & nisip“

- Cezar PAUL-BĂDESCU (scriitor)

„De ce aleargă un maratonist căruia nu-i place alergatul“

- Radu PARASCHIVESCU (scriitor)

„Nedreptate și sfială“

argument

Ușor, de vară...

Studiile arată că, pentru copiii aflați în plin proces de învățare a citirii, lipsa lecturilor în vacanța de vară are efecte serioase. Întorși, toamna, la școală, le trebuie cam trei luni să recupereze ceea ce au pierdut în privința ușurinței lecturii, lăsînd cărțile deoparte, peste vară. Cititul se uită la vîrste fragede și educatorii sînt destul de alarmați din acest motiv. Nu cred că speculez prea mult dacă spun că și pentru adulți, teoretic obișnuiți deja cu lectura fluentă, un asemenea hiatus are efecte serioase. Desigur, nu în privința capacității de a citi, ci în privința capacității de a „metaboliza“ textele uzuale, de orice fel, cu care se întîlnesc în lunile de activitate. Lectura de vacanță nu este, așadar, numai un *loisir*. Citim de plăcere nu doar pentru că, peste an, am citit de nevoie. Dar, vara, citim în general ceea ce ne place, ceea ce ne interesează, ceea ce ne provoacă. Este un fel de regăsire a unui sine ocultat de agenda zilnică a lucrului care aduce pe masă pîinea de fiecare zi.

Editurile se întrec în oferte estivale. Ne stau la dispoziție și cărți ușurele, dar și cărți mai serioase de care nu ne-am apucat, ocupați fiind cu altele. Vara pare a fi momentul în care sîntem disponibili pentru o altă (pre)ocupare. *Dilema veche* propune cîteva titluri pe care membrii redacției și cîțiva invitați le consideră potrivite pentru acest anotimp. Discutăm, de asemenea, și despre cît este de important (dacă e important!) suportul pe care citim. Nu în ultimul rînd, aducem și experiențele celor care recomandă poporului cărți, la televizor. Și facem tot acest Dosar cu un singur scop: să vă îmbiem la citit... (**Sever Voinescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Sever VOINESCU

TEXTE ÎN DIALOG

Nu e suficient să citim, important e să avem experiența lecturii

Walt Whitman: „...Aceasta nu este doar o carte! / Cine o atinge, a atins un om". Îmi vin mereu în minte aceste două versuri de cîte ori începe discuția despre lectura electronică. Sigur că este foarte important ca lumea să citească oricum. Poate chiar și orice, căci „oricum" presupune „orice". Chiar dacă nu sînt cu totul de acord că lumea de azi nu mai citește așa ca lumea de ieri – lamentație pe care o aud tot mai des de vreo douăzeci de ani încoace –, cred că pledoaria pentru lectură nu trebuie să se oprească nici o clipă. Însă...

Cred că îndemnul ușor propagandistic „Citiți, băieți, numai citiți!" nu trebuie să inducă o iluzie. Nici celor cărora li se adresează, nici celor care îl propagă. După ce-l rostim, onest ar fi să adăugăm, chiar dacă numai în barbă: „Citiți, desigur, dar nu vă păcăliți că, dacă nu citiți cărți, chiar citiți!" E bine să citim, desigur, afișe de pe stradă, reclame pe foi volante distribuite la intrarea în metrou, știrile scrise mai mult sau mai puțin inept pe site-uri ori instrucțiunile de utilizare a noului aparat de cafea pe care îl cumpărăm. Sigur că, în general, e mai bine să citim decît să nu citim. Dar asta nu înseamnă, totuși, că citim.

Lectura este o experiență indisolubil legată de carte, de obiectul cu foi numerotate prinse în cotor între coperți, pe care literele sînt tipărite una după alta, pentru a alcătui cuvinte, propoziții, fraze, rînduri, alineate. Unii vorbesc despre mirosul cărții tipărite (cele mai vechi miros într-un fel, cele mai noi altfel), alții despre senzația tactilă a paginii, unii despre foșnetul intim al paginii răsfoite, un fel șoaptă a cărții care se livrează nesațului ochilor așa cum iubita se livrează mîngîierilor din ce în ce mai adînci. Dar, oricît de seducătoare și rafinate ar fi aceste senzații, nu despre asta e vorba cînd citim cărți. Dincolo de senzații stă o anumită disciplină a lecturii care nu poate fi obținută decît cu cartea în mînă. Lectura cărții ordonează gîndul, dă coerență imaginației inevitabile care se declanșează în creierul oricui cînd dă cu ochii de un cuvînt scris. Pe un alt palier al ființei, dar în perfectă analogie, e foarte bine să ascultăm CD-uri cu muzica lui Beethoven, dar nu trebuie să-l mințim pe ascultător: Beethoven e cel care se naște și trăiește în sala de concert. Acolo, cum ar zice Celibidache, muzica există tridimensional, în toată splendoarea ei, acolo muzica are viață – viața ei.

Sînt reticent cu privire la autenticitatea experienței lecturii pe aparate cu acces într-un virtual confortabil, pentru că niciodată nu am înțeles de ce schimbările și noutățile sînt privite cu spirit critic atrofiat. Noul are, orice s-ar zice, o glorie apriorică printre noi. Prestigiul noului se leagă, desigur, de speranțele pe care le aduce pe lume orice se naște sub ochii noștri. După un timp, însă, oamenii înțeleg că nu tot ce-i nou e bun sau mai bun decît vechiul. O fi cititul pe Kindle sau pe tabletă mai comod, dar ceea ce face ca o asemenea lectură să fie un surogat de experiență livrească este tocmai comoditatea ei. Poți face o grămadă de lucruri cu aceste aparate: poți găsi imediat referințe, poți afla imediat sensul unor cuvinte pe care nu le cunoști, te poți duce, fără efort, de la o carte la alta, urmărind, mofturos, o temă sau o idee care ți se pare provocatoare citind, poți adnota în felurite formule, poți sublinia, poți da *copy* oriunde și *paste* unde dorești, în două secunde – poți face orice. În plus, sînt atît de portabile! Ei bine, tocmai această lipsă de efort mă neliniștește. Tendința irezistibilă spre comoditate nu este, se știe, neapărat benefică. Cînd faci ceva (orice!) prea repede și prea ușor, ajungi să-ți atrofiezi tocmai ceea ce lectura trebuie să-ți consolideze, anume memoria, tenacitatea căutării și soliditatea aflării, febra incertitudinii în care te aruncă orice lectură rodnică. Cultul pentru aparatul polivalent de citire îmi pare că fură din potențiala admirație pentru ceea ce citești. Este, totuși, nedrept să fii încîntat de aparat cînd citești Tolstoi și nu-mi spuneți că cei care manevrează cu dexteritate ultimul Kindle în toate puterile sale nu sînt fericiți de butonatul în sine. În plus, sentimentul că purtînd Kindle-ul în buzunar ai cu tine o bibliotecă întreagă îmi pare indecent. Omul ia cu el o carte și o citește. Uneori, îi place și are deliciul acestei unicități. Alteori, nu-i place și fie se luptă cu ea, fie o abandonează – trăiri serioase, ambele. Toate fac parte din experiența omenească a lecturii. Să aibă în buzunar o bibliotecă întreagă îmi pare indecent. Este o lipsă de respect pentru carte, pentru individualitatea și personalitatea ei. E ca și cum ai pleca la un drum cu un milion de oameni diferiți și nu cu unul sau doi companioni pe care îi cunoști sau vrei să-i cunoști. Reproșez *device*-urilor că scot lectura din scara ei umană și o duc spre o enormitate care seamănă cu o babilonie. Totuși, omul se află în relație cu o carte, nu cu toate cărțile lumii deodată.

Să aibă în buzunar o bibliotecă întreagă îmi pare indecent.

Pe de altă parte, n-aș fi dilematic dacă aș spune că știu cu certitudine că opțiunea lecturii cu mijloace postmoderne tinde să fie preferată lecturii clasice. De altfel, studiile în materie ne spun concluzii contradictorii. De pildă, un studiu al Universității din Washington, de la finalul lui 2014, arată că tinerii și copiii preferă, de departe, cărțile tipărite în dauna dispozitivelor (Kindle, e-book, computer, tabletă etc.). A urmat rapid un alt studiu, coordonat de American Literacy Council, care ne spune contrariul. La noi, toată lumea zice că învățămîntul trebuie să se „upgradeze" și că lecțiile trebuie făcute pe tablete, iar lecturile să fie formatate digital pentru a fi pe placul copiilor. Dar, într-o recentă vizită la Alba Iulia, am aflat că Universitatea din localitate a cercetat sociologic chestiunea și – surpriză! – cei mai mulți elevi preferă tipăriturile clasice. Sigur, sîntem în vremuri schimbătoare și e prea curînd să spunem cu certitudine care este soarta lecturii. Poate că, așa cum zic unii, cărțile vor rămîne în muzee, iar generațiile viitoare le vor privi cam cum privim noi, astăzi, papirusurile. Sau, poate, cărțile vor rezista și generațiile viitoare, cu tomurile la subraț, vor privi într-un muzeu al curiozităților dispozitivele de citit ale vremurilor noastre. Cei care pretind că știu se cam grăbesc. În ceea ce mă privește, sînt pe viață intoxicat de visul paradiziac borgesian: „Eu mi-am imaginat întotdeauna Paradisul sub forma unei biblioteci." Și cei care spun că marele argentinian a putut visa așa doar pentru că, la vremea lui, nu apăruseră Kindle, e-book, tableta și Internetul greșesc, căci Borges continuă, precizînd: „Alții își pot închipui Paradisul ca pe o grădină sau ca pe un palat. Eu mi l-am imaginat întotdeauna ca pe o bibliotecă..." Alții își pot imagina că Paradisul este un Internet cu acces infinit și motoare de căutare absolute. Dar eu rămîn la bibliotecă. Mai mult de-atît nu-mi pot imagina și nici nu-mi pot dori. Pledez pentru cărți din interiorul acestui vis paradiziac.

Visul paradiziac borgesian: „Eu mi-am imaginat întotdeauna Paradisul sub forma unei biblioteci."

P.S. Iau faptul că acest articol va putea fi citit și pe pagina de Internet a revistei noastre ca pe o ironie a sorții. Și zîmbesc, deschizînd o carte...

Mircea VASILESCU

TEXTE ÎN DIALOG

E suficient să citim, nu e important suportul lecturii

Ce-mi place la cei care fac pledoarie pentru cititul pe hîrtie este pasiunea lor pentru carte, finețea (lucru tot mai rar azi) de a se bucura de foșnetul paginilor, de mirosul de cerneală proaspătă, de tabieturile lecturii, adunate în practicile umane de la Renaștere încoace. Ar vrea ca lumea aceasta *să nu dispară,* căci, odată cu ea, ar dispărea nu doar comportamente și practici culturale, ci și un anumit *stil* al umanității așacum-o-știm.

Ce nu-mi place la ei – iar „nu-mi place" e o formulă pe care o folosesc doar pentru simetria cu paragraful de mai sus, altminteri e un pic cam tare – este că, în focul pledoariei lor menite să ne mențină într-un bun conservatorism, ajung de fapt să spună că problema lor este nu pe ce suport material se citește, ci *ce anume* se citește. În fapt, cei mai mulți dintre ei sînt nemulțumiți că nu se mai citește *ce citeau ei,* că, odată cu schimbarea suporturilor de lectură, se schimbă – a se citi *se pervertesc* – și gusturile, se strică lumea, oamenii uită de Dostoievski și de Kafka și ajung să citească tot felul de prostii. Iar viteza de difuzare/circulație a textelor pe care o au *device*-urile electronice de azi conduce *automat* la răspîndirea prostiilor, vulgarităților, aiurelilor etc.

Ce-mi place la adepții cititului pe *device*-uri electronice (laptop, tabletă, Kindle și ce-o mai apărea) este capacitatea lor de *adaptare:* denotă o anume încredere în cunoaștere și un optimism social. Ce nu-mi place la ei e un soi de progresism grăbit, dublat de-o repede-uitare a trecutului: sînt gata să se declare (e și un pic de fandoseală snoabă pe-aici?) cititori *exclusiv* pe *device*-uri, să spună că nu mai merită să cumperi ziare și reviste, ba chiar nici cărți, din moment ce „găsești tot ce vrei pe net". (Cu condiția să știi ce vrei, aș adăuga, nu fără puțină maliție.)

Ce-mi place și la unii, și la ceilalți este că citesc. Ce nu-mi place nici la unii, nici la ceilalți e – cînd apare – convingerea că situațiunea se rezolvă prin „ori-ori": trebuie făcută o opțiune între cele două variante, căci există deja două „tabere". Nu, nu e nevoie să optăm definitiv, deocamdată. Și poate nici în viitor.

Cînd Gutenberg a inventat tiparul, au existat temeri asemănătoare: că, din cauza răspîndirii necontrolate a textelor tipărite, cultura scrisă va muri. Ori se va „vulgariza", pentru că va intra pe mîinile cui nu trebuie. Traducerea Bibliei în limbile „vulgare" a fost stimulată de răspîndirea tehnologiei tiparului, dar a fost însoțită de o întreagă producție de literatură distractivă, lejeră, dezvoltată mult mai rapid decît cărțile serioase, științifice și literare. Unii s-au temut, atunci, că ușurința de a tipări cărți va distruge viața intelectuală. Nu s-a întîmplat așa.

Computerele, tabletele și toate celelalte mașinării de astăzi sînt – ca și presa de tipărit a lui Gutenberg – niște tehnologii. Diferă *viteza* cu care este difuzat astăzi, în rețea, orice fel de conținut (inclusiv texte, sub orice formă – de la cele 140 de semne pe Twitter la cărți). Iar această viteză colosală cu care se produc și se distribuie textele sperie. Dar tot colosală li se părea și cărturarilor de-acum 500 de ani rapiditatea cu care se tipăreau cărțile față de munca de ani întregi a unui călugăr dintr-un *scriptorium* pentru a duce la bun sfîrșit copierea unui manuscris. E forțată comparația? Mai încerc, atunci. Lumea de azi se plînge că Internetul e plin de prostii (ba se plîngea chiar și lumea de pînă mai ieri, nemulțumită de ziarele populare pline de bîrfe și scandaluri, de mulțimea de cărți erotice ori scandaloase). Clay Shirky – care predă la New York University și e un notoriu specialist în noile tehnologii – observă însă, pe bună dreptate, că literatura distractivă, de evaziune, de scandal a fost anterioară apariției revistelor culturale și științifice, și mult mai extinsă cantitativ. Încă din secolele XVII-XVIII există o bogată literatură „de colportaj", pur și simplu proastă, dar mult gustată de publicul burghez în formare, de negustori și orășeni de tot felul care se alfabetizaseră și nu-și exersau abilitățile de lectură pe scrierile lui Voltaire ori Diderot. Presa a fost și ea, la început, *populară* (adică plină de bîrfe și chestii senzaționale) și abia apoi a devenit *quality* (cum se zice în jargonul jurnalistic romglez de azi).

Ce-ar fi trebuit să facă oamenii de-acum cîteva secole? Să refuze cititul în variantă tipărită de dragul manuscrisului cu *enluminures?* Sigur, era posibil, dar numai pentru cîțiva. Noua tehnologie – tiparul – a permis accesul la lectură al unui număr cît mai mare de oameni. A răspîndit cunoașterea. Dar mă opresc din scris banalități și adaug, pentru a încheia seria de comparații, că asta se întîmplă, în esență, și azi: se schimbă suportul lecturii. În locul obiectului care se trage din lumea romană, din *volumen* (căci înainte de el se scria/citea pe foi de papirus, plăcuțe de ceară, suluri din piele de vițel etc.), au apărut alte obiecte: tabletă, laptop, „dispozitive de citit" (pentru care încă n-avem nici cuvinte potrivite). Pe ele putem citi orice, inclusiv ce-ea ce ne-am obișnuit să numim *cărți.* Dar, de fapt, noi nu citim cărți, pentru simplul motiv că autorii nu scriu cărți, după cum arată doi distinși savanți: „Autorii nu scriu cărți: ei scriu texte care devin obiecte scrise – scrise de mînă, gravate, tipărite și, astăzi, informatizate – manevrate în maniere diferite de cititori în carne și oase ale căror modalități de lectură variază în funcție de timp, de loc, de context" (Guglielmo Cavallo, Roger Chartier, *Storia della lettura,* Bari, Laterza, 1995). Carevasăzică, așa cum cititorul renascentist, beneficiar al apariției volumului *in octavo* (primele cărți „de buzunar" au fost tipărite la Veneția de Aldo Manuzio și erau ediții din clasicii latini și greci), își lua cartea în mînă și mergea oriunde pentru a citi, tot așa „tineretul din ziua de azi" își ia tableta și merge pe plajă în același scop nobil. Și nu-i obligatoriu ca pe tabletă să citească „lejerități", cum prea des presupun unii intelectuali potrivnici Internetului (dar care se uită mult la televizor). Nu. Pot citi orice. Și chiar o fac. Cantitativ, astăzi se citește mai mult decît oricînd (fapt explicabil, istoric, și prin creșterea accesului la educație la nivel global). Un raport realizat în 2009 de National Endowment for the Arts *(Reading on the Rise. A New Chapter in American Literacy)* arăta că, pentru prima dată în ultimii 25 de ani, numărul adulților americani cititori de literatură a crescut de la 42% la 50%, iar explicația era *creșterea accesului la Internet.* După ce, la început, tinerii se lăsaseră furați mai degrabă de distracțiile oferite de Internet, mulți dintre ei descoperiseră, datorită lui, literatura. „Rețeaua devine un aliat al lui Proust și Tolstoi", comenta atunci Tullio de Mauro, un mare filolog italian.

Prin urmare, laptop-ul și tableta atrag către lectură noi cititori. Inclusiv către lectura literară. Schimbă ele practicile de lectură? Cu siguranță. Dar tot așa s-a întîmplat și cu tiparul, despre care Marshall McLuhan și alții au spus că a introdus dimensiunea „individualistă" a lecturii (căci pînă atunci se citea în grupuri și comunități, mai ales în mînăstiri, dar nu numai). *Asta* cred că regretă cei care pledează pentru cititul cărților tipărite: actul solitar al contemplării și aprofundării textului citit, experiența adîncirii în carte, care e una existențială, nu doar o simplă „practică culturală". Pe ecranul computerului e altceva, de acord. Nicholas Carr – un autor care nu e cîtuși de puțin un adversar al noilor tehnologii – citează studii făcute de neurologi care arată că din cauza Internetului și a computerului devenim superficiali, ne pierdem tocmai capacitatea de contemplare și de reflecție (într-un articol celebru, „Is Google Making Us Stupid?", extins într-o carte tradusă și în românește la Editura Publica: *Superficialii. Efectele Internetului asupra creierului uman).* Dar era vorba mai ales despre Internet. Cum e cu cititul pe tabletă și ce efecte are el – om vedea. Trebuie să așteptăm niște studii serioase, comparative, despre cum e să citești, bunăoară, *Război și pace* pe hîrtie sau pe Kindle.

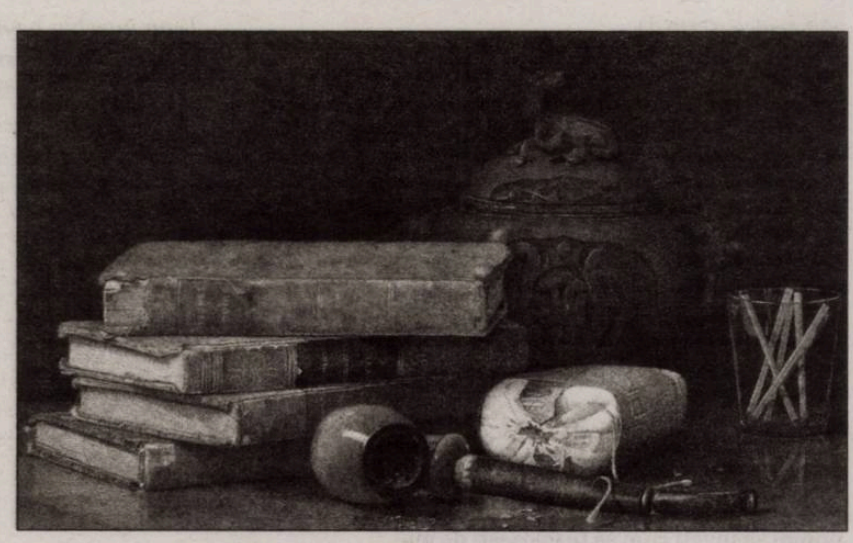

„Niciodată două persoane nu vor citi aceeași carte"

EDMUND WILSON

Ce se va întîmpla, în aceste condiții, cu cartea tipărită? Probabil că nimic dramatic. Umberto Eco (în *Nu sperați că veți scăpa de cărți)* explica de ce cartea nu va dispărea: printre altele, pentru că are o formă desăvîrșită, care n-a avut de ce să fie „perfecționată" de peste două mii de ani. Nu-l putem contrazice. Chiar și tableta – aș adăuga – reprezintă un triumf al paginii de carte tipărite: îi imită, de fapt, morfologia. Iar *device*-urile noi oferă chiar și satisfacția de a „da paginile" ca și pînă acum, cu un deget alunecînd pe colțul din dreapta jos. Oricum, după cîțiva ani de euforie tehnologică (acum ceva timp, Amazon anunța că a vîndut mai multe cărți electronice decît tipărite, dar era mai degrabă o mișcare de marketing), lucrurile par să se regleze de la sine: cele două categorii par să-și fi echilibrat vînzările în diverse țări.

Prin urmare – că aici voiam, de fapt, să ajung – nu avem o problemă de „ori-ori". Cititul pe hîrtie sau pe *device*-uri nu sînt în opoziție decît dacă ajungem la finețuri, la nuanțe, la efecte subtile asupra creierului uman. Cum nu toată lumea e capabilă să ajungă la finețuri și nuanțe, nu văd de ce am pleda neapărat pentru cititul (în masă) pe hîrtie tipărită. Mai bine pledăm pur și simplu pentru citit. Căci în timp ce noi, cititorii, ne batem în pledoarii, dușmanul cel mare al tuturor (și mai ales al necititorilor) continuă să fie nu Internetul, nu laptop-ul, nu tableta, ci televizorul.

Ce am putea citi

I-am întrebat pe membrii redacției noastre ce ar recomanda dacă ar fi librari, cuiva care spune că vrea să cumpere niște cărți pentru a citi în vacanță.

„În cele din urmă, de la prea puțin somn și prea mult citit, creierul său s-a uscat și și-a pierdut complet mințile…“

CERVANTES

„Citește în primul rînd cărțile bune, pentru că altfel riști să nu le mai citești niciodată.“

H.D. THOREAU

Marius CHIVU

Pentru mine, cartea perfectă pentru vacanță este *SAS. Ghidul supraviețuitorului* de John „Lofty“ Wiseman (Editura Nemira), un fel de Biblie (are peste 700 de pagini) cu tot ce trebuie să știi pentru a supraviețui oricînd și oriunde, în funcție de anotimp, indiferent de problemele pe care le poți avea. Te învață cum să interpretezi semnele și urmele, cum să te orientezi în spațiu, ce trebuie să știi despre climă și mediul înconjurător, cum să-ți îngrijești corpul și organismul în situații extreme, ce poți mînca (plante, insecte, animale), cum să construiești adăposturi, cum să vînezi și să pui capcane, cum să gătești, cum să te oblojești... Sfaturile și informațiile sînt însoțite de scheme și tabele, ilustrații și grafice – orice numai să înveți cum să te folosești de mediul înconjurător. E o carte care te face bărbat!

Stela GIURGEANU

De ce te agăți cînd succesul te apasă, cînd așteptările celorlalți te fac să te îndoiești de tine? *În Fugă. Autobiografia* – Ronnie O'Sullivan. O poveste autentică și sinceră despre cum îți menții echilibrul cînd ștacheta succesului este ridicată foarte sus. Cel mai talentat jucător de snooker, după cum este cunoscut Ronnie O'Sullivan, semnează această carte despre demonii îndoielilor și despre latura dependentă a oamenilor. Fiind o fire ușor labilă, surescitat, înclinat spre tot felul de dependențe, de la droguri la sport, multicampionul își povestește trăirile și întîmplările care s-au derulat în viața lui după cîștigarea Campionatului Mondial de Snooker din 2012, cînd presiunea psihică a succesului era precum „un bolovan legat de gît“. Este o mărturisire de o sinceritate uluitoare despre a doua parte a carierei lui, prima fiind „colorată“ de alcool, droguri și Prozac. Care au fost resorturile care l-au menținut pe linia de plutire și care i-au adus, anul următor, un nou titlu de campion?

Matei MARTIN

Prietenul meu Tinuț e aparent superficial, evident imatur, poate prea *laissez-faire,* un pic cam golan, temeinic fără să fie grav. Trăiește un început de vară ca pe un început de drum. Atunci cînd ne-am împrietenit, acum mulți ani, am crezut că-i fratele meu geamăn. Pe vremea aceea, nici eu nu număram zilele de vacanță rămase și nici la „obligațiile“ școlare nu mă prea gîndeam decît obligat. În plus, ascultam aceleași muzici, rîdeam la aceleași bancuri și frecventam aceleași locuri fără să știm unul de celălalt.

Tinuț știe foarte bine despre ce vorbesc: dacă tot plecați în concediu, poate aveți nevoie de niște exerciții de cum e să fii fără griji. Și fără griji, cu adevărat fără griji, eram doar în adolescență, cînd o zi de vacanță dura nesfîrșit, cînd iubirile se făceau și se desfăceau într-o clipă și cînd găseam fericirea într-o sticlă de Pepsi. Romanul lui Ovidiu Verdeș – *Muzici și faze* (ediția a III-a, revăzută, Editura Polirom, 2016) e un bun pretext pentru a regăsi această stare.

Matei PLEȘU

Tînărul Stalin, de Simon Sebag Montefiore (apărută la editura Polirom, în traducerea Justinei Bandol). Cartea cuprinde o amplă și pasionantă biografie a anilor de formare ai viitorului tiran, din care aflăm cum Stalin, împreună cu o bandă de tîlhari, proscriși și asasini (teroriști, am spune astăzi), a reușit să schimbe cursul istoriei și să îngenuncheze o lume întreagă. De mare actualitate.

Adina POPESCU

În ultima vreme, citesc mai mult cărți pentru copii decît pentru adulți și datorită lor mă simt tot timpul în vacanță. Așadar, dacă în această vară vă propuneți să vă reîntoarceți la copilărie sau doar să citiți alături de copiii voștri, vă recomand noile cărți pentru copii de la Editura Arthur, scrise de autori români contemporani. Editura Arthur are un proiect coerent în ceea ce privește relansarea literaturii pentru copii scrisă de autori români, pentru că, așa cum am mai spus-o, avem nevoie și de povești care să se petreacă la Bîrlad și la Tecuci, nu doar la New York, Hogwarts și pe alte meleaguri îndepărtate. De pildă, cartea lui Alex Moldovan, *Olguța și un bunic de milioane,* se petrece la Cluj, personajul principal este o adolescentă sofisticată, oarecum hipsteriță, care ascultă jazz, are un bull terrier pe nume Farid, uneori preferă cîte o șaorma mîncării bio și trece prin mai multe aventuri „locale“, cu iz de roman polițist. *Dosarul Poporn* al Anei Rotea, o povestitoare prin excelență, este tot un roman polițist cu detectivi ca Marlău, Gesicaflecer, Bolumbo, Scupidu și Șerloc, care-l salvează pe porcușorul de Guineea Popcorn al lui tanti Geta, de la 4. Lavinia Braniște, cunoscută ca autoare pentru adulți, a publicat *Rostogol merge acasă,* o carte cu o barză la final de carieră și un porcușor nou-născut care urmează să fie livrat familiei. Și nu în ultimul rînd, vă recomand antologia *Uite cine vorbește,* cu texte delicioase semnate de Ioana Pârvulescu, Radu Paraschivescu, Dan Stanciu, Florin Bican și mulți alți scriitori „pentru oameni mari“ care și-au propus să scrie și pentru copii. Eu am scris o poveste cu un umbrel care a fost uitat în deșertul Sahara unde, precum se știe, nu plouă niciodată.

Iaromira POPOVICI

Elif Shafak, *Cele 40 de legi ale iubirii,* Polirom, 2014 (traducere de Ada Tanasă), este un roman plăcut și ușor de citit, la o primă privire. De fapt, o poveste despre lucrurile esențiale ale vieții: iubirea și relația cu divinitatea. Iubirea văzută mult mai larg decît „îndrăgosteala“ cunoscută. Devenită un mod de viață, de raportare la lume și de înțelegere a ei, de desăvîrșire personală: „Fiecare iubire și prietenie adevărată e povestea unei prefaceri neașteptate. Dacă sîntem aceiași oameni înainte și după ce-am iubit înseamnă că n-am iubit destul.“ Și legată de supunere. Care nu e, așa cum am tinde să credem, doar ceva negativ: „Supunerea nu înseamnă să fii slab sau nepăsător. Nu duce nici la predestinare, nici la renunțare. Tocmai dimpotrivă. Adevărata putere stă în supunere – o putere ce vine dinlăuntru. Cei ce se supun naturii vieții vor trăi într-o liniște și o pace netulburate chiar și atunci cînd întreaga lume largă trece prin tulburare după tulburare.“

Poveste scrisă pe un ton simplu, de multe ori cu aerul că ar deține adevărul absolut. Și, totuși, nesupărător, într-o logică a poveștilor și pildelor.

Ana Maria SANDU

Îmi amintesc de toate cărțile citite în vacanță, pe plajă. De la umezeală și-au schimbat forma și sînt umflate ca niște gogoși. Au căpătat un aer melancolic, de călătoare, așa că am mereu mare grijă ce-mi pun în bagaj, la plecare. Dacă n-aș fi citit-o deja, anul ăsta, mi-aș lua, ca și altădată, romanul Zeruyei Shalev, *Durere* (Editura Polirom, traducere de Gheorghe Miletineanu, 2016).

Pentru acel amestec straniu de cruzime, senzorialitate, dezolare și drăgălășenie care te cucerește de la prima pagină. Pentru că unele cărți te iau pe sus și îți vorbesc despre tine. Pentru că, uneori, e exact așa: „Ea îi privește surprinsă țeasta rasă, cît e de misterios creierul seamănului tău, încă și mai misterios decît viitorul.“ Pentru că e o cronică necruțătoare a relațiilor dintre copii și părinți, în care se amestecă frica de bătrînețe și poveștile de dragoste vechi și neterminate, senzația de dezertare și de renunțare, golul lăsat de copiii care cresc și se îndepărtează. Nimic senzațional, ci doar atît de uman.

Cristina ȘTEFAN

Probabil aș fi cel mai slab cotat librar din oraș. Pentru că v-aș recomanda, în loc de o carte nouă, să faceți cale-ntoarsă acasă. Acolo unde camera e inundată de lumină, și motanul stă tolănit pe birou, cu ochii întredeschiși, între turnulețele de cărți cumpărate și încă necitite. Sau cu semnul de carte prăfuit, undeva între primele pagini. Așa că sfatul meu acesta ar fi: alegeți una dintre cărțile încă nedeschise, ori începute și abandonate – din lipsă de timp, nu din nepotrivire de gusturi, căci aici e cu totul altă discuție. Nu vă pot da o (singură) recomandare – pe noptiera mea, de pildă, încă se află *Memoriile unei fete cuminți* de Simone de Beauvoir. La fel și *Demonul amiezii* de Andrew Solomon – o radiografie a unei generații bîntuite de depresie, una dintre problemele acute ale secolului XXI, dar și un îndemn la empatie –, carte de care tot încerc să mă apropii, pagină cu pagină, de aproape doi ani (sînt abia la 105). Sau, dintre cele mai recent începute: *Cronica vieții mele,* de Bob Dylan – o carte despre poezie, muzică și despre tumultul vieții de artist din America, un volum pentru care încă n-am reușit să-mi găsesc (sau să-mi creez) atmosfera potrivită. Dar mi-am promis că o voi face, curînd, în această vară.

Mircea VASILESCU

Silvia Marton, *„Republica de la Ploiești“ și începuturile parlamentarismului în România,* Editura Humanitas, 2016. În sfîrșit, o carte bună și serioasă despre asta! Ce-aș putea să spun altceva, ploieștean fiind, crescut printre (unele dintre) clădirile care au „văzut cu ochii lor“ cum s-a instaurat Republica la 1870? După cutremurul din 1977, unele clădiri din centru au fost demolate, iar Statuia Libertății (ridicată prin subscripțiunea publică inițiată de ziarul *Românul* al lui C.A. Rosetti *tocmai* pentru că șefii liberali considerau că ploieștenii merită un asemenea monument) a fost mutată din fața vechii primării. Dar eticheta de „republicani“ aplicată ploieștenilor e mai puternică decît clădirile: n-a dispărut nici azi. Am simțit-o de sute de ori pe pielea mea, cu ironia de rigoare, de la concetățeni care, aflînd că sînt din Ploiești, nu găseau cu cale să aibă altă replică.

Așadar, am citit cu plăcere și pasiune cartea Silviei Marton, *„Republica de la Ploiești“ și începuturile parlamentarismului în România*, o reconstituire fină și precisă a evenimentelor care au avut loc atunci. Autoarea – care predă la Facultatea de Științe Politice a Universității din București și a fost profesor-invitat la École des Hautes Études en Sciences Sociales – are o interpretare foarte interesantă a acelor tulburări care, în aparență, n-au schimbat nimic. De fapt, în profunzime, au schimbat: importante au fost atunci disputa de idei și învățarea democrației, a acțiunii politice, în Parlament și în stradă.

Cartea nu va risipi întreaga mitologie despre noi, „republicanii“ ploieșteni. Ar fi și păcat s-o facă. Dar e bine că o avem și putem afla ce a însemnat acel moment, dincolo de *Boborul* lui Caragiale.

Dan C. MIHĂILESCU

Cărți pentru valiză, rucsac & nisip

Ce relaxantă provocare îmi face Sever Voinescu! Cerîndu-mi propuneri de lectură pentru vacanța onor cititorilor dilematici, mă teleportează-n urmă cu un sfert de veac, pe cînd scriam febril „călătoriile cu biblioplanul" în suplimentul *LA&I* de la *Cotidianul*. Pe atunci, după o ediție a Bookarest-ului, aveam și cîte 40 de semnalări.

De la Chamfort la Cormac McCarthy prin 3,14

Îndeobște, cînd vine vorba de lecturi estivale, gîndul se duce instinctiv către cărțile *ușoare:* odihnă, excursii, petreceri, aventură, motivaționale, sport, grădinărit etc. În acest sens aș fi acționat dacă mi s-ar fi cerut recomandări pentru abonații la *Elle, Esquire, VIP* ori *Gazeta sporturilor*. Doar că pentru publicul *Dilemei vechi* lucrurile stau binișor altfel. Aici vacanța înseamnă nu doar liniștire, aerisire, turism cultural, ascensiuni, piscină și huzur pe terase, ci și recuperare, recalibrare, frăgezire emoțională, informare și încărcare spirituală.

Mai întîi, să vă dezvălui cu ce bucoavne am de gînd să-mi burdușesc eu însumi rucsacul în sejurul campestru.

Știu că voi fi acuzat de *captatio benevolentiae,* dar îmi asum cu seninătate riscul: prima lectură de vacanță va fi *Cu ochii-n 3,14,* de la Humanitas, eu fiind încă din preistoria *Dilemei* un sorbitor nesățios al rubricii cu pricina. Îmi voi îngădui apoi un mic răgaz pentru o pură plăcere (Rivarol, Chamfort, Vauvenargues, *L'art de l'insurgence*, în seria „Bouquins" de la Robert Laffont, primită recent în dar de la un cioranofil amic parizian), după care musai să intru în scocul morii pentru *Cartea de la ora 5* din septembrie: Virgil Nemoianu la Spandugino *(Străin prin Europa* și *Studii și reflecții. Literatură. Societate. Religie);* tulburătorul *Orologiu fără ore* al Anei Blandiana, *Levantul* lui Cărtărescu (stupefiant de copios adnotat de Cosmin Ciotloș) și „colajul memorialistic 1923-1946" al lui Petre Solomon, toate la Humanitas; *Bizanțul* lui Jonathan Harris de la Baroque; *Sexualitate și societate*, de Andrei Oișteanu, și *Munții Înalți ai Portugaliei* (Yann Martel), de la Polirom. Plus, la Nemira, cu dor neostoit de Chandler, un roman cu Philip Marlowe din… 2014. Îi zice *Blonda cu ochi negri*, e scris de Benjamin Black (John Banville), iar Stephen King zice sec, dar eficient: „Mi-a plăcut mult".

Ah, să nu uit: musai să citesc și *Meridianul sîngelui*, de Cormac McCarthy, care mi-a fost recomandat de un cititor după ce în ultima vreme mi-am manifestat aproape ostentativ pe ecran plăcerea cu care am citit hipnotizanta „Trilogie a frontierei". Dacă mă cam trag înapoi, e fiindcă am auzit că *Meridianul* la fel de plin de cruzimi ca *No country for old men*. Oricum, trag nădejde să nu fie chiar ca *Sorgul roșu* al lui Mo Yan, care m-a isterizat literalmente.

Lecturi compensatorii

Cei pentru care concediul înseamnă nu (doar) o baie de frivolitate, ci (și) un prilej de levitație intelectuală și frămîntare emoțională, pot cără cu folos în valiză două volume de Umberto Eco *(Scrieri despre gîndirea medievală* și *Cronicile unei societăți lichide*, Polirom), *Cortina de Fier* de Anne Applebaum (Litera: „represiunea sovietică în Europa de Est, 1945-1956"), *Coșmar în Balcani*, de Anna M. Wittmann (Cartier: „un sas transilvănean în cel de-al Doilea Război Mondial"), dar mai ales copleșitoarea *Vremuri second-hand* a Svetlanei Aleksievici (Humanitas) care m-a făcut să mă simt ca o nucă sub șenila unui tanc.

Apropo de Svetlana Aleksievici: dacă mai are cineva rezervele și regretele pe care le-am avut eu cînd i-am auzit numele la Premiul Nobel (eu încă visînd, după Michel Tournier, la Cormac McCarthy, Amos Oz, Ian McEwan sau Haruki Murakami, ca să nu mai zic de Cărtărescu), să citească, alături de titlul deja citat, celelalte trei cărți ale autoarei, existente acum și în librăriile noastre: cartea despre Cernobîl, tradusă la Corint, plus *Războiul nu are chip de femeie* și *Ultimii martori*, la Litera. Avea dreptate Ana Blandiana vorbind la Bookfest de Nobelul Svetlanei Aleksievici, anume că așa s-a consfințit o realitate greu previzibilă, dar în prezent indiscutabilă: faptul că nonficțiunea, în speță documentarul psihoistoric, a covîrșit ficțiunea.

În aceeași ordine de idei, am observat că tot mai multă lume, în special bărbați, preferă cărțile de istorie, inclusiv aridele culegeri arhivistice, în defavoarea călătoriilor, aventurilor, detectivismului, SF-ului ș.a.m.d. M-am bucurat să văd chiar la editura Trei masivul op dedicat Ecaterinei cea Mare (și lui Potemkin) de Simon Sebag Montefiore, impetuoasa împărătească figurînd la loc de cinste și în sumarul cărții *Saga reginelor* de Jean des Cars (Corint), unde, pentru ediția românească, autorul a adăugat-o pe Regina Maria, „Missy" a noastră, alături de „Sissy" austro-ungara, cea care-l fascina pe Cioran prin calitatea tristeții. (Jean des Cars e prezent și la editura Trei, cu *Saga dinastiei de Habsburg.)*

Semnalez și apariția celui de-al doilea volum din excelentele tablete de istorie („Cea mai frumoasă poveste") administrate la TVR de Adrian Cioroianu *(Nu putem evada din istoria noastră,* Curtea Veche).

În fine, sînt de citat aici două cărți cu percutanță de upercut și rezonanță pe termen lung: *1945. Anul zero,* de Ian Buruma, și *Marea carte a inumanității,* de Mathew White, la Humanitas, pe care le-am recomandat insistent cu variate prilejuri.

Fervoarea vieților celebre și alte romane

Cum știm, printre lecturile intens compensatorii se numără (auto)biografiile VIP-urilor, așa numitele *succes stories*. Capitol care mi-a oferit cele mai neașteptate surprize în prima jumătate a lui 2016. E vorba de seria de la Victoria Books (Publica), unde – după ce m-am delectat cu povestea vieții lui Roger Federer sau Ronnie O'Sullivan – am fost zdruncinat de biografia lui André Agassi (mai ales înfiorătoarea relație cu tatăl) și în special de șocanta calitate a scriiturii. După care, văzînd mulțumirile din final ale tenismanului pentru un anume J.R. Moehringer, am ajuns la memoriile acestuia – *Dulcele bar* –, în fapt un adevărat (și excepțional) roman care m-a făcut extrem de curios față de restul bibliografiei autorului.

În aceeași substanțial-suculent-instructivă serie editorială îi veți găsi pe Eric Clapton și Jimi Hendrix, pe Serena Williams, Rafael Nadal, Steffi Graff, dar și pe Pink Floyd, Myke Tyson, Zlatan Ibrahimovici, plus nume de primplan din lumea afacerilor, IT ș.a.

La confesiuni incitante merită atașate cel puțin încă două titluri.

Lumea în si bemol, unde perfect ghidatele întrebări ale Diei Radu dezvăluie surprinzător de multe, alambicate și umbroase cotloane din biografia omului și artistului Dan Grigore, luminate necruțător, cu o dezarmantă sinceritate. Și pe cît se depliază picant viața intervievatului, pe atît se etalează subteranele (unele îmbibate de igrasie morală) ale vieții artistice în deceniile comunismului valah.

„Toate cărțile bune au ceva în comun: sînt mai adevărate decît dacă s-ar fi întîmplat în realitate."

E. HEMINGWAY

Apoi *Un altfel de jurnal,* de Matei Călinescu, impresionant drum către moarte, ceremonial scriptic excelînd nobil-cavaleresțe în dicția suferinței. Involuînd spre extincție în paralel cu umbra fiului irepresibil marcat de sindromul Asperger (v. *Portretul lui M)*, acest răvășitor jurnal memorialistic îi (re)aduce sub lupa confesivă pe Borges, Nichita Stănescu, Vlad Georgescu, Eliade și Jünger, pe Alexandru George, Mircea Ivănescu Norman Manea, Dan Petrescu, Adrian Marino, Lucian Raicu, Ion Vianu și mulți alții. Sînt puși în pagină cu o semnificativă indiferență față de excesele de altădată ale teoriei literare, accentul căzînd pe arcanele biografiei ca suită de încercări, praguri și vămi.

Confesiuni acute, adesea cu anvergură pamfletară, veți găsi și la Andrei Pleșu *(Neliniști vechi și noi,* volum apărut la Humanitas concomitent cu reeditarea *Caietelor* lui Cioran), în vreme ce *Lupta mea,* de Karl Ove Knausgård (Litera), autoficțiune din care s-a tradus deja al doilea volum, impresionează prin tenacitatea sagace a citirii de sine. Iar dacă v-a atras jocul detectivistic al „micuțului belgian" Poirot cu ale sale *„little grey cells"*, neapărat căutați la RAO autobiografia lui David Suchet.

Delicios divertisment picaresc: Jonas Jonasson, *Bărbatul de 100 de ani care a sărit pe fereastră și a dispărut,* urmat de *Analfabeta care știa să socotească*, ambele la editura Trei. Și tot acolo a apărut al doilea volet Joël Dicker – după revelația care a fost *Adevărul despre cazul Harry Quebert* – anume *Cartea clanului din Baltimore*.

Cu *Omul de ianuarie* de David Mitchell, convorbirile dintre Teodor Baconschi și Dan-Liviu Boeriu *(Anatomia ratării)* și volumul colectiv *Bucureștiul meu* la Humanitas, cu încă un Orhan Pamuk la Polirom *(O ciudățenie a minții mele)* și seducătoarea serie zen Dominique Loreau de la Baroque *(Arta simplității, Arta esenței, Micul infinit, Iubește ploaia, iubește viața)* sper că am croit un meniu îndeajuns de apetisant pentru mai toate gusturile.

Vă doresc sănătate, bucurie și vreme dulce de citit!

Dan C. Mihăilescu *este critic literar.*

Ce voi citi vara asta?

■ Ioana BOT *(profesor de literatură română la Universitatea „Babeș-Bolyai“)*

Dacă aș putea pleca, vara asta, pe o planetă dintr-alte dimensiuni, unde ziua are cîte 100 de ore, orele au cîte 1000 de minute, iar concediul e de 1000 de zile nepăzite de șefi, unde Internetul nu bate, în schimb cîntă neîntrerupt mierlele, miroase a trandafiri în arșiță și curg rîuri de cafea turcească între maluri de ciocolată (neagră ca nopțile fără lună din cărțile mari), aș reciti, plutind în hamacuri împletite din glicinele teraselor, încă o dată „integrala“ Cehov, *Karamazovii*, *Iosif și frații săi* și *Doctor Faustus* ale lui Thomas Mann, „integrala“ Amos Oz și *Panciatantra*, și *Supraviețuirile*, și toată corespondența pașoptiștilor, și „integrala“ Cristian Popescu și poeziile vechi ale lui Sophie Hannah. Și colecția „Times Literary Supplement“ pe ultimii 10 ani, în pauzele de respirație.

Cum spre planeta aceea nu știu să ajung, voi fi fericită dacă, în vara asta, voi putea citi, repede-repede, un coș de cărți devălmășite, unde stau împreună Radu Cosașu (Oscar Rohrlich), *Viața ficțiunii după o revoluție* (Polirom, 2016), cărțile Tatianei Niculescu-Bran despre regi și regine, Gheorghe Caracaș, *Din zbuciumul captivității* (Corint, 2016), Oliver Sacks, *Halucinații* și *În mișcare* (Humanitas, 2016, 2015), Lucian Boia, *Strania istorie a comunismului românesc și nefericitele ei consecințe* (Humanitas, 2016), Jonathan Culler, *Theory of the Lyric*, Harvard University Press, 2015, reviste occidentale despre cărți și lecturi, „integrala“ Beatrix Potter, și Radu Vancu și *Iuda* lui Oz, și *Memoriile* lui Lodge și... mă opresc aici cu lista. Ca de obicei, lor li se vor adăuga alte vreo 10-20 de titluri pe care acum nici nu le bănuiesc, deși le visez, nedeslușit, de multă vreme.

Niciodată nu citesc mai avan ca vara, nici un sezon nu mi se încheie cu mai multe frustrări legate de lecturile neterminate ca vara, nici o vară nu e ca altele și nici o zi de vară nu are 100 de ore de lectură, din păcate.

■ Sorin COSTREIE *(lector și prodecan al Facultății de Filozofie, Universitatea București)*

De ani buni de zile, cum nu prea mai reușesc să țin pasul cu noutățile zilei și cum, în afara textelor de specialitate, nu prea mai apuc să citesc mare lucru din vasta literatură a lumii contemporane, mă revanșez vara, citind mai degrabă tematic, focalizat pe autori. Așa am petrecut o vară pe canapeaua lui Irvim Yalom, o altă marca Marc Levy, apoi o alta la umbra lui Alain de Botton... Acum va fi vara dedicată lui Éric-Emanuel Schmitt. Am citit deja recent *Femeia în fața oglinzii*, *Otrava iubirii*, *Pe cînd eram o operă de artă* și *Concert în memoria unui înger*, și mi-am comandat, de același autor, *Elixirul Dragostei*, *Evanghelia după Pilat*, *Visătoarea din Ostende* și *Cei doi domni din Bruxelles*. Îmi place Schmitt căci universul lui e plin de povești ideatice, scrise cu har și imaginație. Abia aștept să (mai) văd puțin lumea în vacanță de vară prin niște lentile Schmitt: clare, bine focalizate și îndelung șlefuite...

■ Gabriel H. DECUBLE *(director al Departamentului de Limbi și Literaturi Germanice al Universității București)*

Totul este sezonier în România – pînă și lectura. Așa-i cu clima temperat-continentală. Iarna ne strîngem unul într-altul de frig, comuniunea cu Celălalt fiind sugerată fie și prin căldura emanată de un șemineu sau de moleșeala înecăcioasă de sub plapumă. Prin urmare, iarna citim despre avantajele sau contondențele viețuirii împreună. Nu rătăcirea labirintică, nu eroul retras, nu solilocviul, nu introspecția ni se par interesante, ci mai curînd gestul întemeietor, ivirea dragostei, formarea reciprocă, suferința solidară. La fel, exemplele biblice cu oi rătăcite și fii risipitori ni se par mai pilduitoare iarna, iar dacă închidem cartea din cînd în cînd, este doar pentru a o strînge la piept. Visînd la drum, îl vrem drum așternut, deci sigur, pe un teren deja bătătorit.

„Singurul fel în care existența devine tolerabilă este să te lași să aluneci în literatură ca într-o orgie perpetuă.“

G. FLAUBERT

„Cine spune că nu are decît o viață de trăit, nu știe ce înseamnă să citești o carte.“

ANONIM

„Unde altundeva este natura umană mai slabă decît într-o librărie?“

H.W. BEECHER

anchetă realizată de Matei PLEȘU

În schimb, în după-amiezile de vară, pușI la adăpost de caniculă sub umbrar sau într-un colț mai dosit de bibliotecă, ascultînd chemarea pustie a guguștiucului, cu un pahar de apă rece în față, în care stă scufundată o linguriță cu dulceață de cireșe amare, citim despre marii singuratici: *De veghe în lanul de secară*, *Lupul de stepă*, *Viața lui Pi*, *Micuța sirenă*, *Moby Dick*, *Robinson Crusoe*, *Bătrînul și marea*, mitul lui Icar în toate formările și deformările sale ș.a.m.d. Cînd, obosiți de semiîntuneric, dar înaripați de lectură, închidem cartea și ne abandonăm visării, o aruncăm cît mai departe. În mod semnificativ, dorul de ducă ne trimite în valuri, drumul pe mare fiind și singurul drum neașternut, promițător de mari aventuri, pentru că apele, știm bine, sînt mișcătoare. Din Biblie, ne inspiră cu precădere pilda lui Iona. Și uite-așa a mai trecut o vară, iar dacă n-am ajuns fizic la mare, atunci am străbătut-o măcar prin binefacerile lecturii.

■ Mircea DUMITRU *(profesor la Facultatea de Filozofie și rector al Universității București)*

Încă de cînd am învățat literele și am deprins sensurile lor cînd sînt legate în cuvinte și fraze, țin minte că mi-a plăcut să citesc. Întotdeauna m-a bucurat cuvîntul scris și imprimat. Nu știam, de bună seamă, pe-atunci, vorba bună a cronicarului: „Nu este alta mai frumoasă și mai de folos zăbavă decît cetitul cărților“ (Miron Costin, *De neamul moldovenilor)*. Dar simțeam că cititul îmi dă o bucurie mare, o fericire statornică. Au trecut anii... Se poate spune că am ajuns un „cititor profesionist“, căci munca mea constă, în principal, în a citi ce spun alții și a povesti, mai departe, la rîndul meu, celor de a căror educație mă ocup, ce anume cred eu și înțeleg din toate aceste idei scrise. Mai este cititul acum, pentru mine, o plăcere? Într-un fel, a devenit o obligație profesională și este știut, nu-i așa, că ceea ce sîntem obligați să facem nu mai poate produce o plăcere deosebită! Ei bine, eu cred că sînt un norocos, pentru că am păstrat aceeași bucurie a cititului și a împărtășitului a ceea ce citesc cu aceia care au scris și, chiar mai mult, cu acelea și cu aceia care vor să asculte repovestirea mea! Cineva, un foarte sagace psiholog cognitivist, spunea că noi, oamenii, sîntem „ființe informavore“: creierul nostru se hrănește și trăiește cu și din informații, iar dacă, din motive mai degrabă dramatice, este privat de informații, creierul și le „produce“ sau „fabrică“ el însuși. Cititul este, atunci, vehiculul ideal pentru hrana noastră cea de toate zilele cu informațiile fără de care nu am putea supraviețui. Este, altfel zis, o nevoie biologică, culturală și spirituală, deopotrivă.

Ce voi citi în vara aceasta? Ce nu am avut timp să închei în timpul anului universitar, adică mai multe eseuri și cărți de filozofie (îmi propun să studiez ultima carte a lui Derek Parfit, *On What Matters)* și mă voi destinde cu *Fragmentele Stoicilor Vechi. Zenon și discipolii lui Zenon,* editată de Hans Von Arnim.

■ Gabriel LIICEANU *(filozof)*

Literatură de calitate: Alessandro Baricco, *Mireasa tînără* (stil de virtuoz, personaje trăznite, scene intimissime lipsite de orice urmă de vulgaritate); Amos Oz, *Iuda* (O relectură a Noului Testament, o reinterpretare a semanticii trădătorului, un dialog fascinant între trei personaje de neuitat) – top 3 Bookfest; *Bucureștiul meu,* un excelent volum colectiv (printre autori: Ioana Pârvulescu, Andrei Pleșu, Șerban Cantacuzino, Mircea Cărtărescu, Dan C. Mihăilescu, Ioana Nicolaie, Horia Patapievici, Gabriela Tabacu, Adriana Bittel), oferind deopotrivă informație consistentă, memorialistică și pagini antologice de literatură – top 5 Bookfest.

Audiobook CD: N-am obosit să pledez, gîndindu-mă la cei care pleacă în vacanță cu mașina, pentru această metodă sigură de a ajunge la destinație mai cult, mai inteligent și mai sensibil decît ai plecat. Nu mai simți drumul. La capătul cîtorva ore, un actor de clasă a citit pentru tine o carte care-ți remodelează viața.

Recomand ca excepționale aceste *cinci* audio-book-uri: Thomas Mann, *Micul domn Friedemann* (lectura: Victor Rebengiuc), Henry James, *Daisy Miller* (lectura: Dorina Lazăr), Milan Kundera, *Morții vîrstnici să cedeze locul morților tineri* (lectura: Irina Petrescu), Pascal Quignard, *Toate diminețile lumii* (lectura: Răzvan Vasilescu), Andrei Makine, *Muzica unei vieți* (lectura: Victor Rebengiuc).

■ Ioana PÂRVULESCU *(scriitor și profesor la Facultatea de Litere, Universitatea București)*

Iau întrebarea *ad litteram*: cărți *ușoare* înseamnă cărți care nu-ți îngreunează bagajul. Permiteți-mi să cercetez rapid teancurile de lîngă pat, care au crescut amenințător, mai ales după ultimul tîrg de carte, și seamănă cu o cetate cu două turnuri. Cînd un turn, cînd celălalt se năruie de la sine cu mare zgomot. Singura mea speranță e ca vecinii de la 5 (locuiesc la 6) să nu stea prea mult pe-acasă. Desigur, încerc mereu să echilibrez construcția. Efortul e sisific. Oricît de mult aș citi, subțiind zidurile de hîrtie, fortificația de lîngă pat se tot dezvoltă prin volumele nou intrate. Și iată ce cărți ușoare am scos din cetate. O carte pentru copii: *Uite cine vorbește*, de la ART. (Iar dacă apare pînă la plecarea mea, o să iau, pentru echilibrarea balanței și de dragul simetriei: *Cum să îmbătrînim?* de la Baroque Books & Arts). O cărticică de buzunar (cîntărește foarte puțin, dar atîrnă mult) este Rainer Maria Rilke, *Im ersten Augenblick* (Insel Verlag, 2015), scrieri despre artă ale poetului, cu tablourile alături – o bijuterie. Romanul lui Baricco, *Mireasa tînără* (Humanitas fiction, 2016) o să-l iau pentru că autorul e unul dintre favoriții mei. Tot ușor e ultimul volum al altui favorit, Julian Barnes, *The Noise of Time* (Jonathan Cape, 2016), despre Șostakovici, pe care mi l-am cumpărat recent. În ton cu vacanța și cu vremurile noastre, ultima mea descoperire, Bill Bryson cel plin de umor, *Călătorii prin Europa* (Polirom, 2015). Și, din nou pentru simetrie, epistolarul lui Lampedusa, *Călător prin Europa* (Humanitas 2016). Tare mă tem că din atîtea cărți ușoare iese totuși un bagaj greu, așa că mă opresc.

■ ■ ■

Cezar PAUL-BĂDESCU

De ce aleargă un maratonist căruia nu-i place alergatul

Ședința de redacție de la începutul zilei, la un cotidian. Reprezentanții departamentelor spun, pe rînd, ce subiecte au. Pentru mine, de la Cultură, e o zi norocoasă, că am un subiect chiar mare, care nu va putea fi trecut cu vederea, ca alte dăți: e ziua în care urmează să se anunțe laureatul Premiului Nobel pentru literatură. Cînd îmi vine rîndul, spun ce subiect am, convins că redactorul-șef va face în sfîrșit loc în ziar și unui material de la Cultură. Acesta, însă, se uită la mine cu un aer confuz. Văzîndu-l, îmi spun că n-ar fi rău să mai pun puțină carne pe informația pe care i-am dat-o și adaug că sînt tot felul de liste cu scriitori cu șanse să cîștige, că la casele de pariuri cel mai bine cotat este Murakami… Este momentul în care redactorul-șef, care continua să se uite strîmb la mine, mă întrerupe: „Cine pula mea a auzit de origami ăsta al tău?“ După așa ceva, desigur, nu mai e nimic de zis. Îți dai seama că nu mai ai ce căuta într-o presă care a decăzut în așa hal (și care, în paranteză fie spus, se întreabă de ce oare trage să moară).

Pe de altă parte, nu ar trebui să fie nici o surpriză că, în toate barometrele culturale, România se află pe ultimele locuri din Europa în privința consumului de carte. Și că avem o țară plină de analfabeți. Și că oamenii votează cum votează. Și că, în consecință, o ducem așa de rău.

Totuși, nu vrei să te resemnezi și, cînd ești chemat să ți se propună să faci o emisiune la TVR în care să prezinți o carte pe zi, te bucuri. E șansa să mai pui și tu umărul, să nu stai cu brațele încrucișate în timp ce șandramaua se prăbușește.

E adevărat, treaba asta e un maraton care nu te lasă să respiri și te secătuiește de energie. Citești tot timpul și mereu ești în criză de timp. Nu-ți poți permite să iei o pauză nici măcar seara, cînd toți ceilalți se relaxează, și uneori tragi tare, să termini cartea, pînă la ore tîrzii din noapte. Ajungi pur și simplu să nu mai ai viață personală. Unii vor zice că asta e o activitate plăcută și că și ei ar vrea să facă numai asta. Așa e, dar depinde și cum o faci. Oricît de îndrăgostit ai fi de lectură, cititul cu sufletul la gură, biciuit de termenele foarte strînse, îți cam omoară plăcerea. Nu ai timp să savurezi textul, să reiei un pasaj care-ți place, să te oprești și să cugeți puțin pe marginea celor citite. Pentru un pasionat al lecturii, asta poate fi o metodă subtilă de tortură.

Ca cititor, ești deci destul de frustrat, că nu mai poți să faci pentru tine ceea ce ți-ai dori, că toate tabieturile de lectură îți sînt aruncate în aer. Pe de altă parte, ai niște satisfacții care-ți compensează frustrările. Ți se întîmplă să fii oprit pe stradă de oameni care-ți spun: „Eu nu le am pe-astea cu cititul, dar ați prezentat dumneavoastră la un moment dat o carte în care se întîmpla aia și era un personaj care făcea ailaltă. Cum se numea cartea?“ Pentru asta, merită să-ți dai viața peste cap și să te transformi într-un maratonist al cititului.

Acum, n-aș vrea să fiu înțeles greșit. Nu vreau să pozez în individ care face apostolat, care se sacrifică pentru propășirea nației. Pledoaria mea pentru lectură, pe care-o fac prin intermediul emisiunii, este animată de un calcul personal. Plecînd de la convingerea că lectura ridică nivelul cultural și de civilizație, îmi

doresc ca fiul și fiica mea să trăiască într-o Românie mai civilizată. Desigur, nu mă iluzionez că mut munții din loc, efectul a ceea ce fac se prea poate să fie ca picătura într-un ocean. Dar îmi place să visez că picătura asta le va mîngîia, din întîmplare, și pielea copiilor mei cînd se vor scălda în apele tulburi ale vieții.

P.S. Dacă e să fac o recomandare de lectură pentru vacanță, mă gîndesc la Haruki Murakami – orice carte a lui. Să fie ca un fel de protest tăcut împotriva troglodiților care au ajuns, în România, cam peste tot în fruntea bucatelor.

***Cezar Paul-Bădescu** este scriitor.*

Radu PARASCHIVESCU

Nedreptate și sfială

Ar fi o ipocrizie să mă plîng. A recomanda cărți e o îndeletnicire plăcută, voluptuoasă și simplă. Iar cînd ai norocul s-o faci într-o rubrică TV, fie ea și de cinci minute, te alegi cu un dublu spor: de venituri și de notorietate. Dacă Miron Costin ar fi avut un post TV la care să vorbească despre „cea mai frumoasă și mai de folos zăbavă“, poate că ar fi rămas cu capul pe umeri și la propriu, și la figurat. Ba chiar i-ar fi bătut obrazul lui Constantin Cantemir vodă și i-ar fi murmurat – nu la Ureche, ci la ureche – „Constantine, cam te miri“ (licență de topică, știu).

Așa mătăsoasă cum se vede din afară, o rubrică de carte are cîteva capcane, mai cu seamă cînd cel care face sugestiile de lectură e, cum stau lucrurile în cazul meu, editor și scriitor. Din fericire, nu mă iubesc într-atît încît să-mi recomand propriile cărți sau traduceri. Asta nu mă ferește însă de bănuieli nedemne. Cum suspicionita face parte, alături de scenaree și duplicitoză, din bagajul obligatoriu al patologiei băștinașe, la nici două luni de la prima ediție din *Dă-te la o carte,* conducerea postului TV unde țin rubrica a primit o sesizare din partea unei persoane cu mai multă rea-credință decît vigilență. Pasămite aș fi transformat pastila literară într-o platformă de reclamă pentru Humanitas, unde, se știe, sînt senior editor. Mi-a fost ușor să demontez acuzația: îmi începusem rubrica prezentînd o carte scoasă de concurentul principal al Humanitasului, iar în șapte ediții, cîte se adunaseră la momentul reclamației, vorbisem despre șapte cărți apărute la șapte edituri. Am aflat totuși ce obții cînd prelingi trei stropi de venin într-un polonic de miere. Și am mers mai departe.

Două sînt sentimentele care mă însoțesc de fiecare dată cînd îi invit pe oameni să se dea la o carte. Nu-mi dau seama care e mai puternic, mai influent, mai apăsător. Primul e nedreptatea; al doilea, sfiala. Le iau pe rînd.

Nedreptatea care mi se plimbă braț la braț cu umbra e rodul unui contrast. Îmi trec prin mînă și pe sub ochi zeci de cărți pe săptămînă, dar nu pot să vorbesc decît despre una. Spre deosebire de Dan C. Mihăilescu și Cezar Paul-Bădescu, am o singură apariție de cinci minute pe săptămînă, ceea ce mă obligă să sacrific inevitabil cărți care ar fi meritat mai mult. Bucuria de-a recomanda cărți e dublată de nedreptatea implicită a fiecărei opțiuni. De ce Eco și nu Pamuk? De ce Hrabal și nu Vargas Llosa? De ce Octavian Soviany și nu Tania Radu sau Adriana Babeți? De ce nu am timp și spațiu pentru oamenii de ispravă care nu numai că scriu literatură, dar o și ajută? De ce nu găsesc cinci minute pentru Robert Șerban sau Daniel Vighi? (Tot o să găsesc, promit.) De ce nu obțin *une juste mesure* între autori și autoare? De ce n-am prezentat nici un grec și nici o ucraineancă? De ce nu sînt mai generos cu poezia și cu teatrul? Și tot așa.

„Ceea ce citești fără să fii nevoit determină ceea ce ești cînd nu te poți abține.“

O. WILDE

Al doilea sentiment de care nu pot (și nu știu dacă vreau) să scap este, scriam mai devreme, sfiala. Iar sfiala asta curge dintr-un soi de autosubevaluare neprefăcută. Te întrebi (eu cel puțin o fac) dacă ești cu adevărat la înălțimea rubricii tale. Dacă dispui de argumente și de îndreptățiri. Cînd citești doar pentru tine, ești liber să ai ce criterii dorești sau să te lipsești cu totul de ele. Cînd faci recomandări de lectură, îți pui discernămîntul în slujba altora, ceea ce obligă la alt tip de comportament. Ești dator să scoți la iveală edituri de plan secund, dar meritorii. Ești dator să pui conul de lumină pe debutanți cu talent, dar fără o mașinărie de marketing în spate. Ești dator să nu persecuți o carte, o colecție sau un autor pentru că-ți displace editorul. Ești dator să fii viu, convingător și curat în toate alegerile pe care le faci. Agenda ta trebuie să fie agenda unui cititor cu bani și cu timp de lectură, însă lipsit de ghidaje.

Ajuns aici, și fiindcă sîntem în buza vacanței, împing în față o carte cu fabulă, trepidație și lipici. Se intitulează *Diavolul din orașul alb* și a apărut în colecția „Narator“ a Editurii Publica, în traducerea lui Alex Moldovan și a Marianei Buruiană. Este o poveste-spectacol despre creație și distrugere în America sfîrșitului de secol XIX, înăuntrul și în preajma Expoziției Universale de la Chicago.

***Radu Paraschivescu** este scriitor.*

Cărțile alor noștri

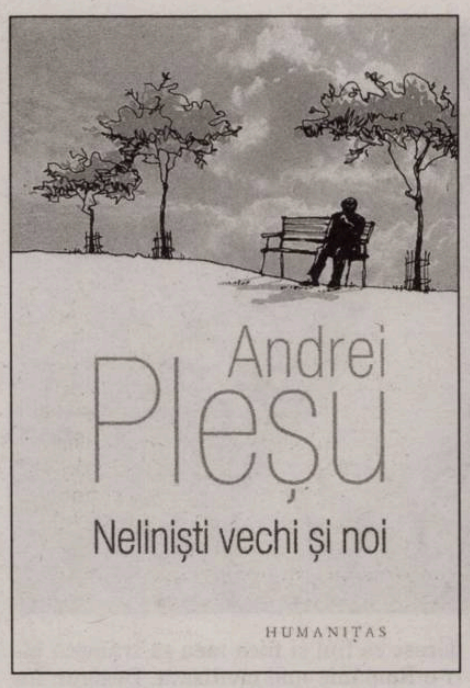

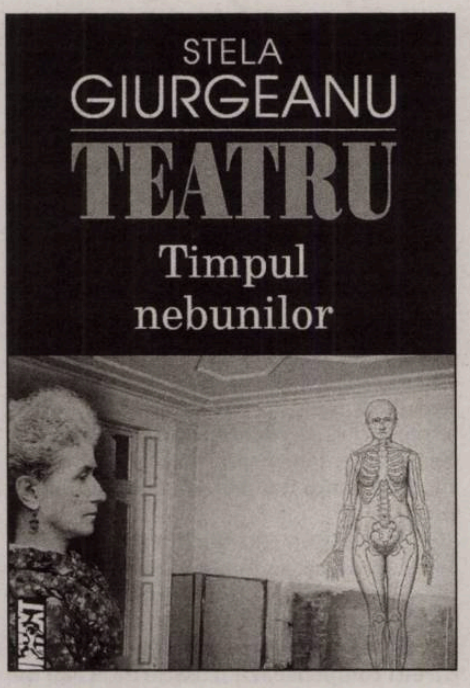

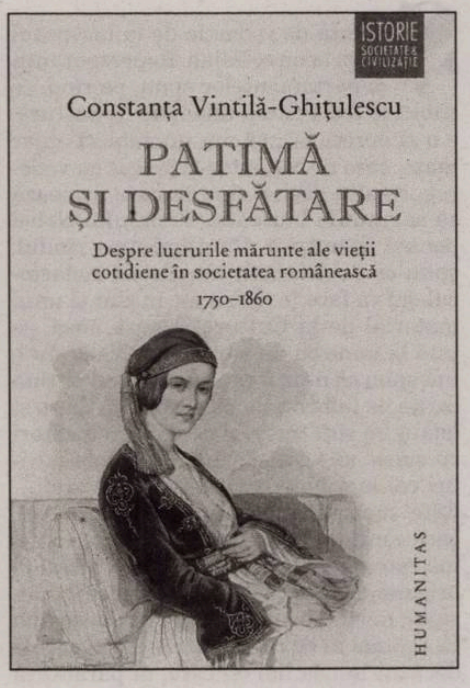

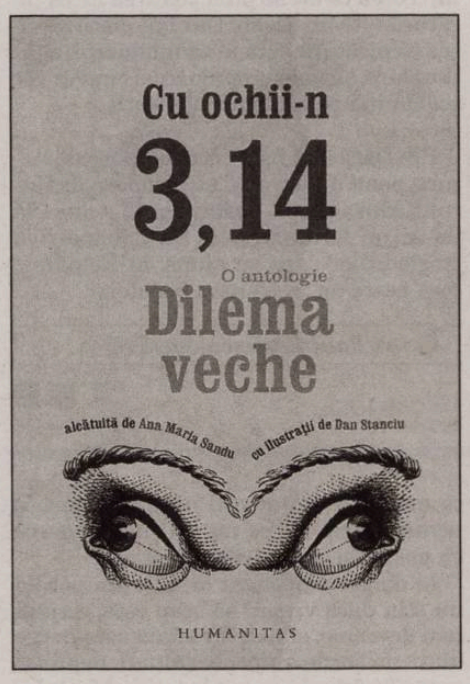

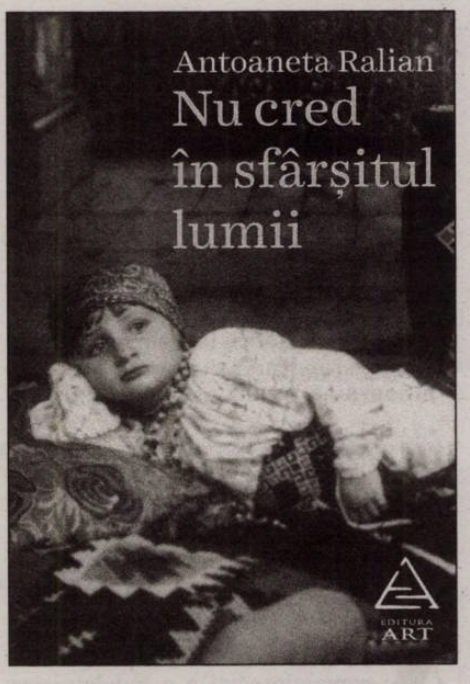

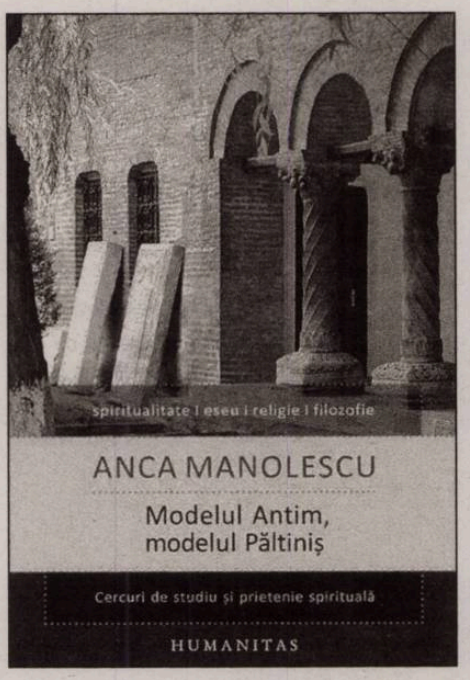

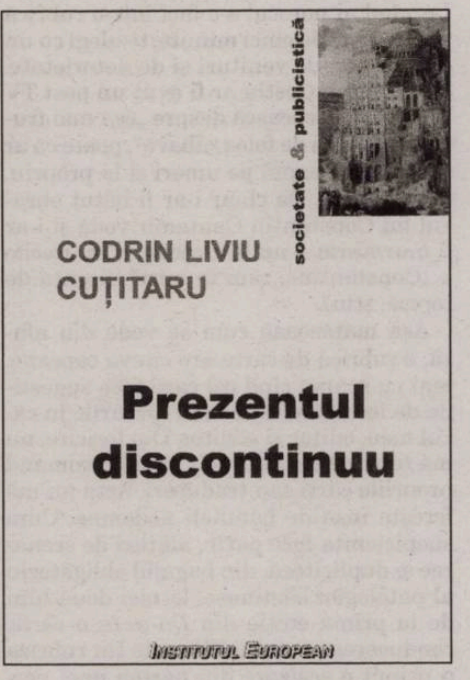

„Dacă ai în minte o carte pe care ai vrea să o citești și după ce o cauți constați că nu există, înseamnă că tu ești acela care trebuie să o scrie.“

TONI MORRISON

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Sensul opus al cuvîntului școală

Am mai scris despre site-ul brainly.com (și probabil voi mai scrie): este una dintre cele mai importante rețele sociale dedicate învățării și temelor pentru acasă, o rețea care are filiale în 35 de țări și este accesată, lunar, de peste 60 de milioane de elevi. Ea există, evident, și în România, unde succesul este fulminant: găsim aproape un milion de întrebări/teme de rezolvat, aruncate în universul internautic al școlarilor, și răspunsuri de la cei mai inteligenți dintre membrii comunității.

Brainly.ro este una dintre resursele cele mai la îndemînă, dar și mai bogate în informații, dacă vrei să afli cum stau cu adevărat lucrurile în învățămîntul românesc: ce teme pentru acasă primesc copiii noștri, ce înțeleg ei din ce li se predă la școală, cît de puțin este folosit, paradoxal, Internetul pentru a afla informații, ca să zic așa, la prima mînă și de cît de puțin este nevoie (o „fundă", o „coroană" acordată drept răsplată de beneficiarii rezolvărilor gratis) ca să devii sursă de încredere pentru colegii tăi. Iată cîteva exemple (cu ortografia și punctuația autorilor).

- O domnișoară pare lovită brusc de amnezie și roagă universul întreg să o ajute să își recupereze memoria: „Urgent! Un eseu despre cum m-am simțit în clasa a IX-a. Mulțumesc!"
- Un alt mesaj venit din lumea școlărească pare scris în limbajul incert al unor civilizații de mult dispărute: „Unde se varsă nilul de mircea senntibreanu fabula, ajutor".
- Ora de religie vine și ea cu teme insolite: „Vă rog ajutor! Un eseu cu titlul Cu Hristos pe cărările vacanței".
- O altă elevă se zbate cu metaforele lui Nichifor Crainic: „Vă rog mă puteți ajuta să comentez versurile: Sorbind nemărginirii visări de raze pline, Dorm toate acum – e clipa uitărilor de sine din poezia Amiaza de Nichifor Crainic. dau fundă pt mesajul versurilor." Răspunsul inspirat, al unui coleg milos, nu întîrzie să apară: „În primul rînd remarcăm prezența verbului sorbind (gerunziu) ce conferă dinamism textului și verbelor dorm și e, ce dau textului un prezent etern. În al doilea rînd autorul ne transmite sentimentele sale de... Nu am citit poezia și nu am de unde să știu ce sentimente te transmite. Sper că te-am ajutat și scuză-mi greșala."

Reforma în învățămînt este vizibilă la orele de știință: elevii nu mai încasează pur și simplu informații, ci sînt puși să contribuie cu perspective personale, impresii proprii, cercetări laborioase la îmbogățirea bagajului universal de cunoștințe despre lume și viață. Iată cîteva teme date unor copii de gimnaziu, așa cum rezultă din apelurile de pe site: „Mă poate ajuta cineva cu un minieseu tip Bac despre «Transportul gazelor respiratorii»?", „Scrieti un eseu scurt despre: nervuri paralele, frati cariopsa, cotiledon, amidon, spiculet. (biologie clasa a 5-a). mulțumesc!", „O compunere descriptivă în care să compar un gîndac cu un rinocer și să fie expresivă". O altă întrebare/temă care naște reverberații metafizice: „Care este sensul opus al cuvîntului cerb?". Nu am știut răspunsul, așa că l-am căutat, rușinată, în subsolul postării: „elan". Era simplu, era la îndemînă, dar nu mi-ar fi trecut prin minte.

În periplul meu printre temele date copiilor, am dat și peste una care, la prima vedere, părea să facă parte dintr-un domeniu familiar mie: psihologia. Recunosc, însă, că efortul zadarnic de a găsi răspuns m-a lăsat latră: „Exprimă-ți opinia, într-un text de 8-10 rînduri, despre ce ar putea reprezenta un «plînset bun» și un «plînset rău»."

Pentru final am păstrat interpretarea cel puțin neobișnuită a poeziei eminesciene „Pe lîngă plopii..." oferită de un elev expert ca răspuns unui strigăt de ajutor: „Semnificația titlului «Pe lîngă plopii fără soț» este următoarea: nostalgia autorului față de ființele necuvîntătoare, față de plopi, față de elementele ce formează cadrul natural este mare, este exprimată în mod direct, și totodată adresată oarecum unei persoane. Autorul adresează poezia ființei sale iubite, care din cîte reiese și din versurile poeziei, acesta descrie sentimentul său și-l asemuiește cu plopii fără de soț, plopii care stau pur și simplu în picioare... fără a avea parte de iubire... de sentimente primite de la cineva... de plopii singuratici ca el."

Lăsînd gluma la o parte, din exemplele culese de pe site nu putem trage decît niște concluzii amare. Ce e greșit în învățămîntul nostru? Totul: felul în care este abordat, de autorii manualelor sau de profesor, un subiect, fie el de biologie sau română, felul în care le plastifiem copiilor limbajul cu expresii vide, temele propuse pentru reflecție etc. Dialogul copil-dascăl este un dialog al surzilor în care fiecare înțelege ce vrea sau ce poate, cu rezultate catastrofale pentru prezentul și viitorul școlii românești.

Maria Iordănescu este psiholog.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Deci, iar decît despre roșii

Este evident că reproducerea tuturor greșelilor de limba română care au bîntuit solul social după 1989 mi-ascunde sămînța crudă a roșiei. Nu este doar o obsesie a mea, este simbol al seminței pe care am pus-o în pămînt și pe care nu se știe cum nu o mai putem da afară nici din țară, nici din sînge, nici din hrana copiilor, nici din cea a bunicilor noștri. Roșia a fost ignorată vreo cinșpe ani. Ca și morcovul, țelina, castravetele, carnea de pui și altele cîte sînt. Căpșuna, caisa. Motivul? Preocuparea pentru așezare în societate (politică, casă, mașină, relații, *selfie,* telefon mobil) – pe scurt, aparențe – a fost mai intensă decît cele profunde: sistem de sănătate, educație, sămînță de roșie. Țăranul zăpăcit că nu are cum să-și vîndă roșia, profesorul disperat că n-are bani de trai, doctorul sătul de expunere la spagă abandonează din instinct sămînța, școala, spitalul. Țăranul ia sămînța din Olanda, din Brazilia, din pachete inscripționate din ce în ce mai exotic. Apare roșia de supermarket perfectă, apar profesori mai proști ca elevii, apar doctori care te omoară cu zile. O fi roșia cu țugui o degenerată, s-o pune în vîrful ei toată chimia mondială? Hai să fim serioși. În vîrful roșiei cu țugui este atîta lipsă de educație de cîtă chimie este capabilă orice roșie de pe lume. În absența medicinei, roșiei, educației, avem păduchele retoricii goale, insul care-și dă cu părerea. Ne-am ajuns. Avem un discurs despre orice, universal valabil în toate cîte mișcă și pe care le ingurgităm pe gură, pe urechi, pe nări, pe ochi. Trăim din propria noastră crimă de ani de zile, cu pruncii noștri nealintați și otrăviți. Educația vagă nu ne ajută să înțelegem, sănătatea care ne dă microbi nu reacționează, roșia cu țugui este la fel de otravă ca toate celelalte. Țăranul, azi, este debusolat. Dar dacă-l găsești în piață (piața înseamnă tarabă, înseamnă niște inși cu haine stîlcite de transpirație, cu mîini mari ca lopata, cu vorba bolovănoasă și care aduc doar chestii care sînt de sezon: căpșuna vine prin mai, cireașa prin iunie, roșia prin iunie, pepenele după Sfînta Marie mică – vezi calendarul, de astea). Dacă vrei să trăiești, ești în cursă. Nu-ți strica mintea și cu teoriile de guru urban. Roșia cu țugui – stop.

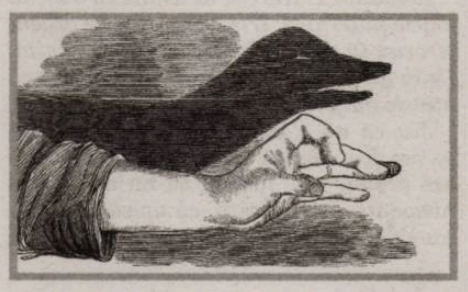

Iaromira POPOVICI

bazar

Ani (aniversari) de liceu

Am tot văzut, prin filme, cum că întîlnirile cu colegii de liceu, după ceva timp, pot fi, să zicem, tulburătoare. Nu chiar ca-n *Peggy Sue Got Married* (1986, Francis Ford Coppola, cu Kathleen Turner), în care toată viața ți-e reanalizată și ai șansa s-o iei de la început, dar, păstrînd proporțiile, cumva tot pe acolo. În sensul că, vrînd-nevrînd, ești la un moment al bilanțului. În general, în viața de zi cu zi, ai de-a face mai mereu cu aceiași oameni, care s-au obișnuit cu tine așa cum arăți și te porți în ultimul timp; dacă nu te plac cu adevărat, măcar te tolerează și au cu tine o rutină, să-i spunem, de supraviețuire. Dar cu oameni pe care nu i-ai mai văzut de ani și care aveau, într-un context cu totul diferit, o altă percepție despre tine, nu e ușor. E, orice s-ar zice, un fel de probă.

Prima întrebare care se pune, cea mai concretă dintre toate, e una simplă, dar dureroasă: oare foștii colegi, cei cu care nu ai mai păstrat legătura și pe care nu i-ai mai văzut de mult, te mai recunosc? Sigur că mai *safe* ar fi ca lumea să poarte *name tags* la asemenea ocazii. Dar unde ar mai fi, atunci, suspansul?

A doua problemă e cea cu viața actuală și „realizările" ei. La una din întîlniri, căci am avut două, făcînd liceul în două părți, cineva a avut ideea ca fiecare să iasă în față și să spună ce a mai făcut în ultimii ani. Să-și povestească viața. Să ofere o versiune publică și romanțată a acesteia, îmbinînd necesarul de sinceritate cu nevoia de imagine și autopromovare. Desigur, cerințele astea nu erau scrise undeva, negru pe alb. Erau implicite și fiecare le interpreta cum voia. Însă o medie sănătoasă, îmbrățișată de mai toți, exista. Nimeni nu voia să pară cu totul nerealizat, „atît pe plan personal, cît și profesional".

Doamne, cum sună asta! Sună birocratic și comunist. Pentru că e evident că s-au schimbat criteriile de măsurare a „realizărilor", astăzi. Și, totuși, pe undeva (da, știu, mă contrazic), cam tot aceleași lucruri contează, *grosso modo,* pentru opinia publică medie: dacă ești însurat/măritată și ai copii și dacă ai o carieră de succes (bani, putere, casă, mașină etc.). Dacă ieși în fața clasei îmbrăcat/ă în niște blugi jerpeliți și cu o cămașă șifonată și spui că nu faci nimic concret, dar lucrezi la desăvîrșirea personală, și nu cîștigi prea mult, dar ai un venit cît să nu mori de foame, și nu ești căsătorit/ă, dar nu duci lipsă de iubire și nu te-ai acrit, fii convins/ă că toată lumea se va uita cu gura căscată la tine, și nu în sens admirativ. Poate, să zicem, vor fi cîțiva excentrici care te vor aproba, de formă, ca să nu pară retrograzi. Altfel, e musai să te prezinți cu o poveste de succes. Oamenii au nevoie de modele de succes evidente, pe linia clasică: trebui să ai un coc impecabil și o rochie apretată, pantofi cu toc cu cataramele la locurile lor și să spui cam așa: „Deși nu mi-am găsit drumul de la început, l-am tot căutat, pînă prin anul de grație... cînd, deodată... Acum lucrez la... și sînt foarte mulțumit/ă. Recent, mi-am găsit iubirea vieții mele, cu care, după ani de așa și pe dincolo, m-am reunit. Acum sîntem foarte fericiți."

Dacă ai vreo poză de familie, fă-o neapărat să circule, precum pliantele pe la conferințe. Nu uita de copiii tăi și de realizările lor. Dacă sînt studenți, mai ales undeva prin străinătate, nu uita să precizezi unde, cu aplomb. Nu poți rămîne mai prejos. Dacă ai o viață mai anostă, fă-o să pară cît mai *glamorous,* spunînd că, aparent, sună ca o poveste simplă, dar, de fapt, nu e ce pare a fi.

Și chiar așa se și întîmplă, în realitate: oameni pe care, întîmplător, i-am și văzut în desfășurare, la „locul lor de muncă", unde fac o treabă extraordinară, n-au ce să spună, decît că lucrează acolo. Extraordinarul de la fața locului și din relațiile cu oamenii, precum și lucrul cu tine însuți/însăți de a fi mai normal/ă și mai puțin egoist/ă nu se pot cuantifica.

Dar, mă rog, toate astea sînt de la sine înțelese, veți zice. Desigur. Au fost și oameni care au spus lucruri simple și esențiale: de pildă, dintre cei din generațiile mai vîrstnice, că se străduiesc să se țină în viață și să fie bine, și asta le ocupă tot timpul. Sau că, deși nu au o slujbă spectaculoasă, sînt mulțumiți cu viața lor și le place ce fac. Ori că, în cutare situație, l-au descoperit pe Dumnezeu.

Interesant e că, în general, caracterele și ierarhiile din liceu s-au păstrat și azi. Oamenii nu s-au schimbat în mod radical, popularii au rămas populari, liderii – lideri, filozofii și marginalii – așijderea. Mai sînt și unii din categoria „rățuștelor urîte", care acum se arată a fi lebede (dar se arătau ei de atunci, de fapt, pentru cine avea ochi să vadă). Una peste alta, ambele revederi au fost chiar palpitante, aș putea spune. Sper să-i mai văd și pe unii, și pe alții dintre colegi. În ce mă privește, am plecat bucuroasă: în general, m-au recunoscut.

„Scrisul înseamnă în mare măsură să asculți, nu doar să spui o poveste“

– interviu cu scriitoarea Zeruya SHALEV –

Relațiile de familie, infinit de complicate, sînt obiectul de studiu al scriitoarei ***Zeruya Shalev.*** *Cele cinci romane ale sale,* Viața amoroasă, Soț și soție, Thera, Fărîme de viață *și* Durere, *sînt traduse și apreciate în întreaga Europă. Și în România, Zeruya Shalev are un public consistent și entuziast, cum s-a văzut și la Bookfest, unde Israelul a fost țara invitată de onoare, iar Zeruya Shalev – unul dintre autorii prezenți cu această ocazie la București.*

Principalul subiect al literaturii dumneavoastră sînt relațiile de familie. Întotdeauna scrieți despre momente de criză – între soți, între părinți și copii – sau despre personaje aflate în conflict cu ele însele. Care e miza literară a unui asemenea subiect?

E adevărat că mă interesează foarte mult criza, pentru că momentul de criză este, cred, o ocazie să-ți schimbi viața, să te uiți la viața ta așa cum este ea, fără să te minți, criza este momentul adevărului. Caut acest adevăr în cărțile mele, în toate relațiile pe care încerc să le descriu. Și mai cred că literatura nu ar trebui să fie doar divertisment, ba chiar ar trebui să fie destul de șocantă și să-i influențeze pe cititori. Cred că să citești despre asemenea relații, cu numeroase conflicte și crize, te poate face să intri într-un dialog profund cu propria ta viață, cu dorințele tale, cu problemele tale. Și asta poate fi creativ și chiar terapeutic.

Ați vorbit despre adevăr. Ce-are de-a face literatura cu adevărul, ce fel de adevăr e în literatură?

Literatura este deschisă către multe feluri de adevăruri și de minciuni. Pe mine mă interesează adevărul care iese la iveală în relațiile dintre oameni și oamenii care nu se mint pe ei înșiși, care-și deschid ochii pentru a vedea ce au de schimbat sau pentru a înțelege că, din păcate, i-au făcut pe alții să sufere. Despre acest fel de adevăr vorbesc: despre a fi foarte sincer cu tine însuți și cu ceea ce e în jurul tău, cu scopul de a produce o schimbare.

Cît de departe, cît de adînc poate merge un scriitor în descrierea relațiilor dintr-o familie?

Eu cred că încerc să merg cît de departe pot, dar întotdeauna rămîn zone noi de explorat. În noua mea carte, *Durere*, încerc să analizez conflictul dintre trecut și prezent. Am observat că pentru mulți oameni, și nu neapărat pentru cei în vîrstă, trecutul e mult mai interesant decît viitorul. Și am început să mă întreb de ce. Oamenii își caută pe Facebook prietenii vechi, copilăria sau tinerețea, m-am tot gîndit la asta și la ce caută, de fapt, și dacă au găsit într-adevăr ce căutau. Așa mi-a venit ideea să scriu despre o întîlnire extrem de dramatică cu trecutul. Pentru că să-ți întîlnești iubirea tinereții cred că este una dintre cele mai dramatice întîlniri cu trecutul pe care ți le poți imagina sau dori. Și da, asta mi-am dorit pentru protagonista romanului meu, chiar dacă nu e o întîlnire ușoară și chiar dacă asta a provocat un conflict imens în viața ei.

Durere *este un roman scris la un fel de persoana a treia. Aș spune că e, de fapt, o combinație de persoana întîi și persoana a treia, ca și cum naratorul este instalat înăuntrul personajului principal, Iris, și exprimă la persoana a treia tot ceea ce ea nu poate spune cu voce tare și răspicat. Cine este, de fapt, naratorul în acest roman?*

Nu m-am gîndit niciodată la asta, dar cred că e o combinație între Iris și eu însămi. Nu am scris despre mine sau viața mea, cu toate că și eu, la fel ca Iris, am fost rănită într-un atac terorist. Dar am simțit că ea este atît de diferită de mine. Chiar mi-am propus să încerc să creez un personaj complet altfel decît mine. Ea este mult mai pragmatică, e o femeie de carieră, poate fi exigentă, e mult mai șefă decît sînt eu. Și ea nu caută iubirea, nici aventura, ci să-și reîntîlnească iubitul din tinerețe, pentru un asemenea gen de personaj e chiar și mai periculos să piardă controlul asupra vieții sale. Scriind despre ea, am încercat să descriu ce se petrece în sufletul ei, dar, desigur, din perspectiva mea.

Știați totul despre Iris cînd ați început să scrieți romanul?

Nu, nu știam absolut nimic despre ea. De obicei, cînd încep o carte, chiar mă străduiesc să nu știu nimic, pentru că m-aș simți ca într-un soi de închisoare literară și vreau să-mi las personajele să se dezvolte și vreau să mă las și pe mine să mă dezvolt scriind. Încerc să știu doar următorul pas, ca atunci cînd conduci cu lumină foarte redusă și vezi numai următoarea jumătate de kilometru sau poate chiar mai puțin, următorul metru. Da, știam ce profesie are, știam care va fi marele ei conflict, dar nu știam finalul și nici toate consecințele sale. Am ajuns s-o cunosc și să-i cunosc viața scriind cartea.

Dar cît de greu este să lași un personaj să se dezvolte singur?

Nu e ușor, dar e atît de interesant! Eu cred că scrisul înseamnă în mare măsură să asculți, nu doar să spui o poveste. Am ascultat-o pe Iris și am încercat s-o înțeleg ca pe o prietenă sau ca pe o soră, am încercat să-mi dau seama ce simte, de ce are nevoie, care va fi decizia ei, ce va alege în final. Nu a fost alegerea mea. Am simțit că am încercat s-o las pe ea să aleagă.

Dar cum știți că e decizia ei, nu a dumneavoastră?

Cred că nu voi putea ști sigur niciodată, dar m-am gîndit foarte mult la toate opțiunile pe care le avea și am așteptat decizia ei pînă în ultima clipă pentru că am înțeles că mai are nevoie de timp, sigur că și eu am avut nevoie de timp, dar cînd a venit decizia, în final, am simțit că ea a făcut-o posibilă. Poate mă mint singură, dar acesta a fost sentimentul meu.

Cum găsiți vocea narativă pentru o carte?

Niciodată nu caut vocea narativă, ea vine foarte ușor. Poate acesta este unul dintre darurile mele ca scriitoare, că, de cînd am început să scriu, de la șase ani, mi-am găsit foarte ușor vocea și scrisul pentru mine a fost întotdeauna fluent și natural, așa cum e natural să respiri, nu te întrebi cum să respiri, pur și simplu respiri.

Romanul Durere *se deschide cu o scenă foarte puternică: Iris își amintește atacul terorist în care a fost foarte grav rănită. De ce ați început romanul așa, cu o scenă atît de dură?*

Jur că nu a fost alegerea mea. După ce am fost rănită în atacul terorist, mi-am promis mie însămi că nu o să scriu niciodată despre asta, că episodul acela nu va fi parte din literatura mea, ci doar din viața mea. După atac, am scris două romane în care nu am pomenit nimic despre atac. Apoi am început să mă gîndesc la Iris, la conflictul ei, la viața ei și nici măcar atunci n-am știut că romanul va începe așa. S-a întîmplat atît de natural, că n-am putut rezista. Pur și simplu m-am apucat de carte, am avut un moment de inspirație, nu eram sigură ce aveam să scriu, dar am zis hai să încerc și voi vedea ce urmează. Și a urmat. Într-un fel irezistibil de natural. Și apoi mi-am dat seama că scriu despre atacul terorist despre care nu am vrut să scriu niciodată. A fost un moment foarte puternic pentru mine momentul cînd am început cartea. Am simțit că vine dintr-un loc interior foarte profund, nu din creier, ci dintr-o conștiință foarte adîncă. Și a trebuit să accept că da, scriam despre un atac terorist. Dar, de vreme ce Iris e atît de diferită de mine și familia ei e atît de diferită de familia mea, nu scriam despre mine și propria mea experiență, ci scriam despre durerea ei. Nu mai era durerea mea. Sigur că nu a fost ușor, pentru că mi-a adus aminte de ceea ce încercam să uit, dar am

„Literatura este deschisă către multe feluri de adevăruri și de minciuni.“

PUBLICITATE

FP România

Cine nu și-ar dori să fie primarul unui oraș deștept? Întrebarea rămâne: ar fi acesta (orașul, dar și primarul) destul de inteligent pentru a folosi potențialul tehnologic fără a deveni sclavul tehnocrației?

– Alexandru Bălășescu, FP România nr. 52 (iunie/iulie 2016)

FP România – revista americano-română de politică globală, economie și idei. Acum la toate punctele de distribuție a presei.

încercat să mă concentrez pe povestea și pe situația ei. Atacul terorist îi schimbă viața lui Iris în multe feluri, o face să-și întîlnească iubirea din tinerețe. Ceea ce mie nu mi s-a întîmplat, din păcate.

Cîte feluri de durere sînt în acest roman?

Romanul e plin de durere, dar e plin și de dragoste, de experiențe profunde și de bucurie, de asemenea. Să fii din nou îndrăgostit este un miracol, chiar dacă e dureros. Viața lui Iris este marcată de cîteva traume. Ea este o victimă a situației din Israel, în mai multe sensuri. Tatăl ei a murit în războiul de Yom Kippur cînd ea avea 4 ani, asta e prima traumă. Apoi și-a pierdut iubirea tinereții, cînd avea 17 ani – sigur că asta nu e neapărat o experiență specific israeliană, dar cred că ea era atît de dependentă de iubitul ei, de Eitan, tocmai fiindcă era traumatizată deja de la o vîrstă foarte fragedă, de asta a și afectat-o pînă în pragul unei căderi psihice faptul că el a părăsit-o. Și-a revenit, și-a făcut o familie și apoi a fost rănită în atac – altă traumă. După zece ani de la atac, durerea revine în viața ei și i-l aduce înapoi și pe Eitan, iubitul din tinerețe, care a devenit doctor, tratează durerea. Deci e o combinație de dureri trecute și prezente și de reflecții despre durere, dar și de reflecții asupra vieții de familie și asupra vieții în Israel. Am încercat să arăt cum conflictele din viața politică intersectează viața intimă, viața de familie. Cred că amestecul dintre situația politică și situația dintr-o familie face totul mai interesant.

Cînd ați știut că romanul va avea acest titlu, Durere?

Aproape de la început. Cred că eram pe la a zecea pagină, cînd mi-am dat seama că acesta va fi titlul. Îmi amintesc că editorul meu nu a fost foarte încîntat, a spus că s-ar putea să-i sperie pe cititori, nimeni nu vrea să citească despre prea multă durere. Dar i-am spus că n-o să-l schimb, acesta e titlul, reiese din carte atît de firesc. Și da, simt că este singurul titlu posibil pentru ea. Și sper că cititorii mei din România sînt curajoși și nu se tem de o lectură dureroasă.

Dar cititorii din Israel cum au reacționat?

Și ei sînt curajoși, sînt obișnuiți cu durerea, pe ei nu-i poți speria ușor.

Iris spune: „Dacă durerea o să înceteze, or să înceteze și aducerile aminte". De ce această asociere între durere și amintire?

E vorba despre amintirile dureroase. L-am auzit pe un tată care și-a pierdut fiul spunînd „și mai dureros decît să-mi amintesc de el ar fi dacă l-aș uita". În amintire poți avea un fel de bucurie. Dacă ai o experiență traumatică, pe de-o parte vrei s-o uiți, pe de altă parte, dacă o uiți, ai putea pierde esența existenței tale, dacă e o întîmplare importantă.

Liniștea are un rol important în această carte. Liniștea care o înconjoară pe Iris imediat după explozia asurzitoare din momentul atacului, liniște care ascunde orice, numai liniște nu. Cred că această liniște neliniștitoare e prezentă în toată cartea. Cum ați făcut să o captați în cuvinte?

Cartea încearcă să capteze liniștea pe care o simți după un dezastru, după o traumă. Iris descrie acest soi de liniște din momentul atacului, cînd, desigur, nu era cîtuși de puțin liniște, erau ambulanțe, oameni strigînd și plîngînd. Dar ea era atît de șocată, încît nu mai putea auzi nimic. Cartea încearcă să arate acest gen de liniște cumva mistică, pe care o auzi numai în tine, ca și cum ai crea un zid între realitatea de afară și lumea interioară. E ceea ce face și Iris o vreme.

În toate cărțile dumneavoastră, nu doar în Durere, *apar multe referințe la Vechiul Testament. Cum poate literatura contemporană să se raporteze la vechiul text sacru?*

Exact asta încerc să fac în literatura mea, pentru că am o relație foarte puternică și naturală cu Vechiul Testament: încerc să le arăt cititorilor mei că este încă relevant, chiar dacă a fost scris în urmă cu atît de multă vreme, acum mii de ani. Cred că lumea emoțiilor nu s-a schimbat prea mult. Putem citi în poveștile din Biblie aceleași conflicte cu care ne confruntăm azi între soți, între părinți și copii, între frați. Sînt controversele arhetipale, care nu s-au schimbat deloc de atunci. De asta cred că este în continuare relevantă și de asta în toate cărțile mele încerc să aduc motive din Biblie. Ca să-mi îmbogățesc scrisul și, de asemenea, ca să o aduc în fața cititorilor mei.

„Cartea încearcă să arate acest gen de liniște cumva mistică, pe care o auzi numai în tine."

Ați debutat ca poetă. De ce ați renunțat la poezie pentru proză?

E adevărat că am debutat ca poetă, dar întotdeauna am scris și proză pe lîngă poezie. Am avut mereu mai multă încredere în felul cum scriam poezie decît în proza mea. La zece ani am scris un roman de 200 de pagini, încercam și atunci să scriu proză. Apoi m-am concentrat mai ales pe poezie și brusc mi s-a întîmplat. Cele mai multe lucruri legate de scris mi s-au întîmplat pur și simplu, fără să-mi fac eu vreun plan. Îmi amintesc ziua cînd am început să scriu un poem și, deodată, mi-am dat seama că propozițiile sînt foarte lungi și că am scris deja zece pagini de proză. Așa am trecut la proză, fără să-mi propun asta. Însă încerc să păstrez poezia în proză, sînt foarte atentă la ritm, la metafore, la stil. Încerc să scriu nu proză pur și simplu, ci o proză cît mai poetică.

Vă place să vă întîlniți cu cititorii?

Oh, da, îmi iubesc cititorii, pentru că de multe ori ei îmi deschid ochii asupra unor perspective din cărțile mele de care nu sînt conștientă și pentru că mă fac să mă simt mai puțin singură și pentru că mă încurajează să continui să scriu.

Călătoriți foarte mult, pentru lecturi, pentru lansări... Cînd mai aveți timp să scrieți?

Cînd eram la începuturile carierei de scriitor, lucram ca redactor într-o editură și eram frustrată și un pic invidioasă pe autorii de succes pentru că ei aveau timp să scrie, în vreme ce eu, fiindcă trebuia să redactez cărțile altora, nu aveam timp. Apoi am avut privilegiul să devin eu însămi un scriitor de succes și mi-am dat seama că scriitorii de succes nu pot să scrie. Pentru că trebuie să călătorească tot timpul, să dea o mulțime de interviuri, chiar și cînd sînt acasă, trebuie să răspundă la întrebări prin e-mail. Am realizat că nu e foarte ușor să scrii cînd ai succes. Desigur, sînt recunoscătoare pentru acest succes, dar cîteodată trebuie să refuz călătoriile și să lupt pentru timpul meu, altminteri mi-ar fi foarte dificil. Trebuie păstrat un echilibru, iar în ultimii ani nu am reușit, am călătorit prea mult. De-acum voi încerca să stau acasă și să încep lucrul la următorul roman.

(interviul a fost difuzat la Radio România Cultural în emisiunea Timpul prezent în literatură)

a consemnat Adela GRECEANU

Zeruya SHALEV

Durere

(fragment)

Ciudat că tocmai adolescența îl întoarce la începutul vieții lui, la zilele în care era un bebeluș cufundat în necesitățile primare pe care ea trebuia să le satisfacă, și acum la fel, e vorba de cele mai multe ori de nevoi fundamentale: hrană, transport, bani, în cel mai bun caz ajutor la învățătură. Fiindcă n-o să-i spună, ca atunci cînd era copil, „vreau să petrec cu tine, mămicu", și ea n-are nici o problemă cu asta așa cum au cîteva din prietenele ei, mai cu seamă Daphna, care pur și simplu se vaită că odraslele ei s-au făcut mari. Așa e viața. Și oricum era vorba de distracții la care îi venea greu să participe, pentru că era nestatornic, și supărăcios, și dominator. Ea categoric îl preferă așa – mai depărtat, mai liniștit, așteptînd de la ea cîteva servicii bine definite.

– N-am nevoie de nimic, mămicu', răspunde el spre surprinderea ei. Cînd te întorci?

Și ea aude cum se apropie în galop o veste proastă, recunoaște vestile astea imediat, datorită amprentei rămase în sufletul ei din noaptea aceea cînd a venit vestea despre moartea tatălui ei, și mamă-sa se lovea iar și iar peste pîntece, unde sălășluiau de-acum, dar nimeni în afară de maică-sa nu știa asta, Iariv și Ioav, frații ei gemeni. Ani de zile a fost convinsă că loviturile puternice, ele fac pîntecele să se umple de prunci, și că noaptea aceea a fost noaptea în care maică-sa a rămas însărcinată. Ba chiar s-a contrazis cu aprindere cu prietenele ei, la urechile cărora se strecurase de-acum zvonul despre împerecherea misterioasă a spermei cu ovulul, și ea a susținut cu aprindere că ăsta nu-i decît un zvon fără noimă, că pur și simplu trebuie date o noapte întreagă lovituri puternice pîntecelui. Mai tîrziu i-a povestit despre asta lui Eitan, și el a rîs și i-a acoperit pîntecele cu sărutări. Îi povestea totul lui Eitan, fără nici o ezitare, ca și cum ar fi vorbit cu ea însăși, atît erau de apropiați.

– Ce s-a întîmplat, Omer? întreabă ea încordată. Spune-mi odată, i s-a întîmplat ceva Almei? Tatei?

El a rîs
și i-a acoperit pîntecele cu sărutări.

Și el spune:

– Liniștește-te, nu s-a întîmplat nimic, numai că niște prieteni de-ai mei au fost ieri la barul unde e chelneriță Alma.

Și ea încearcă să glumească:

– Ei, și ce s-a întîmplat? A greșit cînd a făcut nota de plată?

– Las-o încurcată, o să vorbim cînd o să ajungi acasă, nu e de povestit la telefon, spune el, și totuși nu se poate stăpîni și lasă să-i scape aproape fără voia lui: Ei povesteau că s-a purtat ciudat.

Și ea întreabă:

– Ciudat? Cum adică ciudat? Ce-au povestit exact?...

– Ciudată? Cum adică? De ce să fie ciudată?

Și ea se așază în fața lui, lîngă masa din colțul care servește drept sufragerie:

– N-am idee, Miki, Omer mi-a spus ceva ce m-a îngrijorat. O să se întoarcă imediat și o să știm mai mult. Cît avea minus? Poate că dă bani pe droguri?

– Dacă-i așa, atunci cumpără droguri ușoare, rînjește el, patru sute de shekeli cu totul, măcar de-am avea și noi asemenea minus.

Și ea întreabă:

– Ești sigur că nu se auzea ca și cum ar fi fost drogată?

Și el iarăși se miră:

– Ce-ți veni cu drogată? N-o cunoști pe Alma? Nu s-a simțit niciodată atrasă de lucrurile astea, totdeauna se lua de prietenele ei care beau și fumează. Nu știi minte cum rîdeam că vorbește ca o fată bătrînă din epoca victoriană?

– Lucrurile se mai schimbă, Miki, se încăpățînează ea. Acum e singură la Tel Aviv, noi n-avem idee pe unde și cu cine se învîrte, i-am dat prea multă libertate.

Și el declară:

– Eu am încredere în ea! Și parcă aveam de ales? Eu am încredere, repetă el, ca și cum ar încerca să se convingă pe sine însuși, și amîndoi ascultă încordați zgomotul ascensorului care urcă hîrîind între etaje, ca și cum ar purta o încărcătură deosebit de grea, aducîndu-li-l pe fiul lor și cu el știrea de care ei se tem atît de mult.

– Hei, mamatata, ce-i cu voi? Divorțați cumva, sau ceva asemănător? se informează el imediat.

Și ea e surprinsă:

– Ce-ți veni cu „divorțați"?

Și el rînjește:

– Mă așteptați așa lîngă masă ca și cum ați avea să-mi dați o veste dramatică.

Și ea spune:

– Ai uitat, Omer? Întîmplător, noi așteptăm să te auzim pe tine, ce anume au povestit prietenii tăi despre Alma?...

Și el se preface c-a uitat, dar ea deslușește încordarea din rîsul lui:

– Ajunge, nu trebuie făcută o problemă din faptul că fata a ajuns într-un oraș mare și că e, pare-se, în călduri.

– În călduri?! scuipă vorbele îngrețoșat Miki. Cum vorbești?

Și Omer se apropie de ei cît e de înalt, îi silește să-și ridice ochii de parcă ar fi doi țînci:

– Numește chestia asta cum vrei, tată, dacă ea se pune pe Iotam și încearcă să-l ia la giugiuleală, și pe urmă se pune pe Ido, și pe urmă îi propune lui Ionatan să coboare cu ea la toaletă, și ăștia sînt băieți pe care-i știe din clasa întîi, atunci s-ar zice că e foarte în călduri.

– Sau că e drogată, se aude Iris spunînd cu voce rece, metalică, vocea cuțitului care se răsucește în măruntaiele ei. Pot să stau de vorbă cu unul dintre prietenii tăi, să aflu mai multe amănunte?

(Zeruya Shalev, *Durere,*
Editura Polirom, Colecția Biblioteca Polirom,
traducere din limba ebraică și note de Gheorghe Miletineanu)

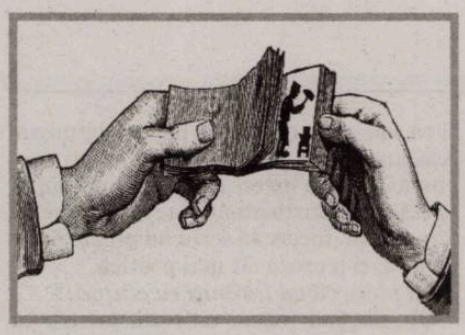

● **Radu Niciporuc, *Pascal desenează corăbii*, Editura Cartea Românească, 2016.**

Marius CHIVU

feedbook

Toate povestirile sus!

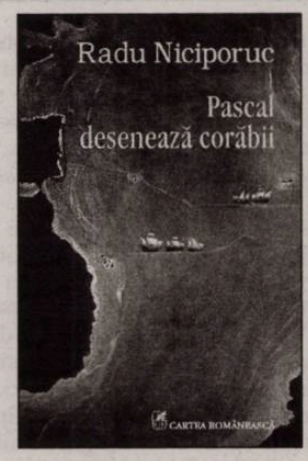

Debutul clujeanului Radu Niciporuc va fi, probabil, cel mai bun debut în proză din acest an și mă bucur să văd entuziasmul criticii în fața cărții sale, cu atît mai mult cu cît e vorba de un volum de povestiri. Succesul de prestigiu instantaneu al acestei cărți de debut nu este însă de natură să-i nedumerească decît pe cei care nu-l cunoșteau pe Radu Niciporuc în postura sa de pasionat și foarte fin traducător din Cortázar, Borges, A.B. Casares, Bolaño, Allende sau Ramón Gómez de la Serna, cîteva din aceste traduceri fiind publicate chiar de către mica și efemera sa editură Fabulator. Pentru că nu poți fi un bun traducător (mai ales din opera unor astfel de scriitori) fără să fii tu însuți un scriitor talentat sau fără să deprinzi, buchisind asemenea scrieri, arta prozei. Alături de această muncă de traducător, atuurile de prozator ale lui Radu Niciporuc vin și din alte două direcții. În primul rînd, din experiența de navigator căpătată în cele cîteva decenii de cînd străbate mările și oceanele lumii ca inginer pentru diverse companii de navigație occidentale (de altfel, după cum singur mărturisește, a învățat spaniola pe nave și în porturi, nu pe băncile amfiteatrelor universitare), ceea ce face ca proza lui să fie, ca imaginar, tematică și stilistică, de două ori exotică: ruptă din viață, și-ncă dintr-una aventuroasă, și placată pe o cunoaștere literară directă, neformatată academic. În al doilea rînd, faptul că debutează cu proză la o vîrstă la care alții au deja o carieră literară, îl scutește de neajunsurile inerente începutului: Radu Niciporuc este, încă de la această primă carte, un scriitor format, cu o voce proprie și un stil aparte. Această carte nu poartă semnele începătorului și nu o văd nici tributară literaturii române (din a cărei tradiție nu pot fi invocați decît doi scriitori: Jean Bart și Radu Tudoran), ar fi putut fi la fel de bine o traducere semnată de Radu Niciporuc.

Cele opt povestiri ale cărții sînt, cu excepția ultimei, proze așa-zis marinărești narate la persoana întîi de aceeași voce fără nume (dacă nu punem la socoteală singurul loc în care numele naratorului ne este sugerat), care însă joacă mai mult rol de martor decît de protagonist, un observator al naturii umane izolate pe mare, departe de lumea dezlănțuită a uscatului. Într-o singură povestire – „Un bănuț cafeniu", una dintre cele mai bune din carte, unde drama vieții de cuplu a unui marinar capătă tensiunea unei *detective story* – îl urmărim acționînd. Naratorul lui Niciporuc este un martor al umanității rătăcitoare pe apă: un inginer electrician retras în propria melancolie, amator de romane, bun cunoscător al naturii umane, care spune poveștile altora, personaje ieșite îndeobște din tipare (plus unul recurent: fascinantul căpitan Tata-Mare, care ține înnodate mai multe fire narative din carte). Deși nu sînt lipsite de momente spectaculoase, povestirile par afluenții unui text mai mare despre destinele, dramele și obsesiile omului în confruntarea cu propriile oceane. Vastitatea apei izolează omul, îl încearcă, îl rătăcește, îl afundă sau îl scoate la suprafață conform cu propriile variații și naufragii interioare.

În „Delfinii" urmărim salvarea *in extremis*, cu ajutorul delfinilor, a unui „lungan negricios cu dinți strîmbi și privire pierdută", care se aruncă în apele oceanului afectat de claustrare și hipnotizat de privirea statuetei unei zeități africane. În „Don't kill me, my friend", proza cu cele mai profunde conotații morale și cu cel mai tragic protagonist, un fugar dintr-o dictatură militară africană sfîrșește, la propriu și la figurat, după un scurt și iluzoriu ocol pe mare în căutarea libertății, în fața frații săi fanatizați și înarmați. Un alt „negrișor" dramatic este și hoțul din „Pînda", care încearcă să-și găsească un loc în circuitul traficului cu mărfuri de contrabandă. În povestirea titulară, cea mai întinsă și mai ambițioasă din carte, portretul unui căpitan de vapor charismatic, un nobil cu nume de filozof și manifestări de poet, se conturează, misterios, inclusiv din tușele grosolane ale unui alt căpitan, Emmanuel, un tip rudimentar. Aceasta este o proză cu o bătaie mai lungă, căci oferă, în planul secund, o metaforă deopotrivă a magiei și a forței povestirii: invidios pe aura mistică a capitanului Pascal, căpitanul Emmanuel, un fel de negativ al său, se prevalează de regulament pentru a-l ține pe vasul său, mai mult decît e necesar, pe inginerul-narator/povestitor, încercînd în tot acest timp să denatureze legenda celuilalt. La un alt nivel, povestirea aduce omagiul cuvenit unei lumi a navigației în schimbare, oferindu-i patina nostalgiei. Navele Soltera și Marseille devin ele însele personajele fabuloase ale perioadei romantice a navigației, așa cum, în „Marinarul de pe Șumen", elegantul și impunătorul vrachier Lucky Trader înfruntă oceanele pe stil vechi, fără tehnologia de navigare computerizată.

A fost deja invocată proza lui Joseph Conrad (nici nu se putea altfel), dar în egală măsură se poate vorbi și de povestirile maritime din Pacificul de Sud ale lui Jack London, povestiri mai puțin cunoscute la noi. La nivel stilistic, dincolo de limbajul aparte marcat de termenii specifici (notele de subsol cu definiții sînt frecvente), fraza lui Radu Niciporuc, sofisticată și atent construită, are fluență, dar, mai ales, frumusețe seducătoare și subtilități care îmbie la recitire. Nu în puține locuri trebuie să citești cu multă atenție pentru a întrevedea ceea ce autorul a avut eleganța de a nu arăta cu degetul.

Într-o literatură lipsită de scriitori aventurieri sau cu experiențe de viață neobișnuite și cu prea puțini stiliști adevărați, debutul cu proză scurtă al lui Radu Niciporuc este, ca să spun așa, mai mult decît o briză proaspătă. Am convingerea că literatura noastră a cîștigat un autor singular.

aproape de carte

Radu NICIPORUC

Frapieră cu capac

(fragment)

Deschisă spre estuar, terasa mă îndemnase să aștept acolo ultimele ceasuri ale după-amiezii. În locul acela soarele anestezia culorile și doar într-un tîrziu le restituia strălucirea. Îmi plăcea febra lor de la începutul înserării, lumina prelinsă pe frunzele alungite și norii ca niște clătite albe, din care cupele florilor captau ultimii fotoni. Iar dacă în astfel de momente se întîmpla să am în preajmă un chelner sprinten și o fată de companie, puteam să mă amăgesc că lucrurile se păstrau în logica subterfugiilor suportabile. Nu sînt atras în mod deosebit de genul acesta de prezențe, nu mai mult, în orice caz, decît majoritatea masculină a breslei. Drept pentru care mă ridic întotdeauna de la masă, trag scaunul și pe ființa dispusă să-mi țină de urît o poftesc să se așeze.

Așa cum s-a așezat și fata de lîngă umbrelă, aruncînd scurte priviri împrejur, în timp ce obrajii i se împurpuraseră ușor, iar mîinile, cu un gest care mă tulbură întotdeauna, îi petrecură fusta peste genunchi, rămînînd liniștite acolo. O vreme ne-am uitat unul la altul, fără să scoatem un cuvînt, apoi a căutat ceva în poșetuța pe care o purta la bandulieră și m-a întrebat dacă putea să fumeze. Într-o situație asemănătoare, colegele ei și-ar fi aprins țigările din prima și m-ar fi întrebat – înainte să-și turuie recitativul garnisit cu nume de piloți, nave, fotbaliști sau vedete de cinema, fără să uite de raidurile poliției portuare – cînd era programată plecarea. Nu că n-ar fi știut cu cine aveau de-a face, dar voiau să se mai aigure o dată, și-ți treceau pe la ureche glasurile lor roase de fum, în care prefăcătoria nu mai avea de mult ultimul cuvînt. Abia după aceea ar fi lansat, ca pe-o simplă formalitate, întrebarea esențială, deși intuiția le spusese deja dacă ar fi trebuit, sau nu, să schimbe localul.

Așa cum stătea, cu spatele la palmierii înviorați de briză, o rază aurie i se arcui peste unul dintre pometi: coborî spre lobul urechii drepte, apoi o luă în sus, pe o linie paralelă cu bărbia.

– Încerc să ghicesc cum te cheamă, i-am spus.

(din volumul
Pascal desenează corăbii)

PUBLICITATE

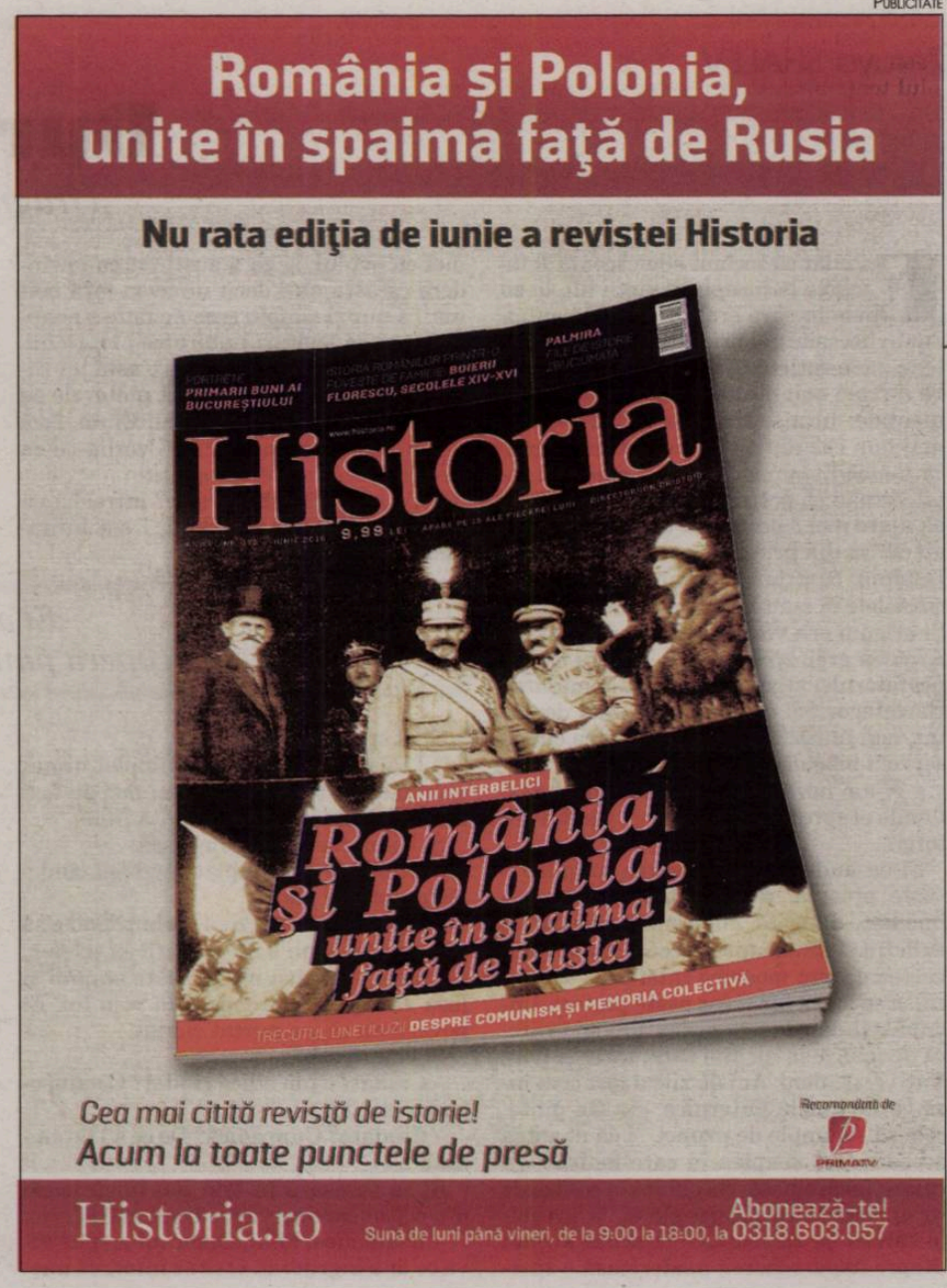

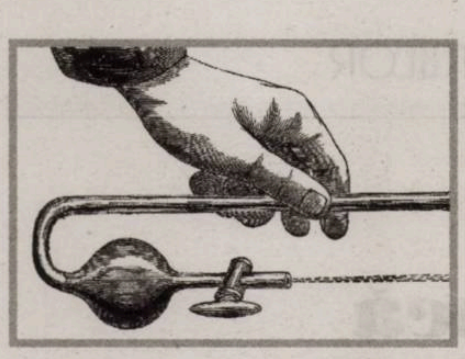

Oana STOICA

rosencrantz & co

Berlin. Rețele

Coadă în fața Berliner Festspiele sîmbătă, la miezul nopții. Tineri între 20 și 30 de ani. Ultimul spectacol din *showcase*-ul Theatertreffen s-a încheiat în urmă cu două ore, dar acum începe deja tradiționala petrecere de final de festival cu DJ Lars Eidinger *(Party Autistic Disco – Pop is pop and art is art)*. Tehnicienii au demontat decorul din *John Gabriel Borkman* de la Burgtheater, Viena și au aranjat scena pentru party, cu lumini, ecran de proiecție și masa pentru DJ (pe care Lars Eidinger urcă din cînd în cînd ca să anime publicul), bar (cu băuturi servite în pahare de sticlă). Party-ul are loc chiar pe scenă, delimitată de sală doar printr-un cordon. Nimeni nu pare stresat că se strică/murdărește ceva (și nici nu se întîmplă lucruri grave, dar, desigur, cîteva pahare sparte au rămas pe scenă). Garderoba este deschisă toată noaptea. După succesul din ultimii ani, cînd accesul la petrecere a fost liber, anul acesta, organizatorii au decis să introducă bilete de 5 euro. În schimbul biletelor, primim brățări de hîrtie. În numai două ore, Berliner Festspiele s-a transformat din scenă de teatru *mainstream* în club de noapte. Colega din Rusia, Ana Iacimeneva, producător la Opera din Ekaterinburg, are un „șoc pozitiv". De ce? „Pentru că pe o scenă de teatru se poate întîmpla așa ceva." Germanii nu au nici o legătură cu venerația, cu „sfînta scîndură" sau „templul teatrului", și asta este reconfortant. Găsesc aici o naturalețe, absentă acasă și redescoperită la Berlin, a lucrurilor în pas cu timpul, o nonmuzeificare. Evoluțiile sînt firești, nefiresc este să le oprești. La Berlin, nu se mumifică nici arta performativă și nici spațiile, în general.

Lars Eidinger, actorul emblematic al lui Thomas Ostermeier de la Schaubühne, vedetă în Germania și în afara ei („Eidinger și Ostermeier fac un teatru de export", spune unul dintre ghizii noștri), atrage un public tînăr cu dubla sa identitate, de om de teatru/film și DJ în cluburi. Aflu că în Germania teatrul nu e considerat tocmai *cool* și că tinerii sînt mai interesați de muzică, vizual sau media, dar la spectacolele pe care le-am văzut, sălile au fost pline, chiar dacă nu a jucat Eidinger.

Oameni

Contactul pe care Theatertreffen îl realizează cu oamenii de teatru străini (critici, manageri culturali, artiști) prin intermediul Programului Vizitatorilor al Ministerului de Externe al Germaniei este esențial pentru ambele părți. Germanii își prezintă scena teatrală (inclusiv zona noninstituțională, învățămîntul artistic – din perspectivele profesorilor și ale studenților – și spațiile de joc), acțiune prin care evită închiderea în bula proprie, iar străinii înțeleg un sistem teatral și forța lui (inclusiv cea financiară). Dar programul oferă și interconectarea unor oameni din întreaga lume și compararea unor tipuri de teatru și a unor contexte culturale complet diferite.

În numai două ore, Berliner Festspiele s-a transformat din scenă de teatru mainstream *în club de noapte.*

© J. Buss

Dramaturg, actor, compozitor, Charlie Haffner din Sierra Leone a avut un șoc financiar la Berlin. Investiția germană anuală în artele performative (teatru, dans, operă) – reamintesc cifra din primul articol, două miliarde de euro – este inimaginabilă pentru țara lui în care PIB abia atinge 5000 de miliarde de dolari americani. Greu de imaginat a fost și pentru Claus Caesar, dramaturg la Deutsches Theater Berlin, că există țări în care nu se pot investi acești bani în artele performative. O altă problemă a fost durata show-urilor. Charlie Haffner, dar și Mandla Mbothwe (Creative Manager la Artscape Theatre Center din Africa de Sud) și Martha Mukaiwa (critic de artă din Namibia) au reclamat lungimea spectacolelor, deși 90 sau 120 minute sînt durate normale în Europa. În Africa însă, show-urile au în medie 40-50 minute și sînt urmate de discuții, pentru că teatrul face parte din procesul de educație. Scriitor și curator de arte performative, Zhao Chuan din Shanghai promovează forme noi de teatru social, alternative la cel instituțional (conservator și eminamente estetic) într-un context politic neprietenos cu astfel de inițiative. Ihab Zahdeh este actor și director artistic al Teatrului Yes din Hebron, Cisiordania (Palestina), singurul teatru care a existat vreodată în acest oraș. Prin urmare, misiunea sa este să introducă și să dezvolte conceptul de teatru într-o comunitate care nu-l cunoaște, în special prin spectacole și ateliere pentru copii și adolescenți (educația generațiilor tinere). Daniel Lassard este actor și regizor într-o companie de teatru de limbă franceză, dintr-un oraș de limbă engleză, dintr-o provincie preponderent franceză din Canada. Este o minoritate într-o minoritate și scopul său este să păstreze cultura franceză în zona engleză canadiană. Micile detalii arată marile diferențe culturale, sociale, politice.

Desigur, au fost prezenți și oameni de teatru care funcționează în contexte cunoscute. Dáša Ciripová lucrează pentru Festivalul de la Nitra, Slovacia. Dóra Büki este managerul teatrului independent Proton din Budapesta, al cărui cofondator este regizorul de teatru și film Kornél Mundruczó. Mark Ball este director artistic al LIFT – bienala londoneză de teatru. Artur Gukasian organizează în Erevan (Armenia) High Fest International Performing Arts Festival. Artiștii și criticii din America de Sud se ocupă de teatru politic și dans contemporan. Dincolo de diferențe, constatăm că avem aceleași preocupări și probleme.

De fapt, în Berlin am cunoscut oameni, nu sisteme sau clădiri. Nemții știu cel mai bine asta. Încă nu au terminat de reconstruit și nu cred că vor termina vreodată, sînt într-un *perpetuum mobile* arhitectural, precum liftul *Pater noster* văzut la Ministerul de Externe, care nu se oprește din rotația lui, astfel încît trebuie să urci și să cobori din mers (asemenea ascensoare se găsesc în clădirile vechi din Germania). Identitatea se (re)construiește în funcție de realitate, timp, loc și de oamenii din jur.

Le mulțumesc ghizilor noștri germani – pe care i-am botezat *„angels"* –, artiști în viața de zi cu zi: Ariane Pauls, Boris Abel și Vincent Bozek. Pentru mine, Berlinul are chipul lor.

© A. Ghukasyan

Călătorie realizată la invitația Ministerului de Externe al Republicii Federale Germania și susținută de Institutul Goethe și Ambasada Germaniei la București.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Tragedie greacă

AU PLUS PRÈS DU SOLEIL

● ***Au plus près du soleil / Too Close to Our Son* (Franța, 2015), de Yves Angelo.**

Încă din scena cu care se deschide, în care un Icar destul de bătrîn pentru a mai reuși să își păstreze echilibrul, prins între soție și o relație extraconjugală cu o femeie seducătoare, eșuează în fața mării negre, lăsîndu-se înghițit de valuri, filmul lui Yves Angelo trasează deja liniile substratului mitologic care vor transforma o aparentă dramă de familie, cu un triunghi amoros, într-o tragedie antică, în care femeia fatală este chiar Fatalitatea. *Au plus près du soleil* urmează foarte îndeaproape construcția clasică a unei astfel de tragedii, descriind modul în care o familie (un cuplu de magistrați), cu un copil adoptiv, o situație socială bună și avînd legea de partea lor, încearcă să evite (făcîndu-se vinovați de *hybris),* fără posibilitatea de a reuși, de fapt – pentru că biologia e, aici, Destin – întîlnirea copilului, devenit adult, cu mama sa naturală. Cu toate că *Au plus près du soleil* poate fi considerat o tragedie în toată regula, intenția regizorală a lui Angelo e să lase elementele tragediei undeva în fundal (încercînd să obțină un efect asemănător celui din *Căderea lui Icar* al lui Bruegel), făcînd foarte actuală drama psihologică a părinților care vor să își protejeze copilul și intrigile lor meschine. Aflînd în mod pur întîmplător, din interogatoriul unei femei acuzate de înșelarea și manipularea unui bărbat care își luase viața, că o are în față pe mama naturală a copilului său, judecătoarea Sophie (Sylvie Testud) hotărăște să o acuze, în loc să renunțe la caz (așa cum îi cerea poziția sa profesională) și să ascundă evenimentele de fiul său.

Ceea ce conflictul trădează pas cu pas e faptul că protejarea copilului se transformă, de fapt, în protejarea ideii de familie în fața factorului disturbator numit Juliette (Mathilde Bisson). Așa cum e înfățișată de Angelo, tocmai lipsa de intenție a acțiunilor ei, spontaneitatea și traiul de pe o zi pe alta, de la un bărbat mai bogat decît altul, declanșează evenimentele. Pentru tipologia unei femei fatale, portretul ei e destul de realist, lăsînd să reiasă, din dialogurile filmate într-un birou judecătoresc, cîte ceva dintr-o istorie personală în care sînt evocate lipsuri materiale, prostituția și nașterea unui copil la 14 ani, iar atunci cînd, de pildă, e invocată aura ei mitologică, ea e făcută prin elementele decorului unei intrigi amoroase. Cînd soțul lui Sophie (Grégory Gadebois) o contactează fără să știe prea bine ce vrea de la ea și o întreabă unde vrea să meargă, lăsîndu-se prins în mrejele ei, ea răspunde scurt că vrea să bea un pahar de vin la malul mării, lăsînd să transpară faptul că mai mult decît întîlnirea cu Olivier o interesează marea care îi înghite rînd pe rînd pe bărbații care o aduc acolo. Spre deosebire de poziția solidă a lui Juliette în narațiune, cea a lui Olivier, prins între soție și mama naturală a copilului său, rămîne discutabilă. Motivațiile sale, care vor alcătui țițele intrigilor în care e din ce mai prins, rămîn destul de obscure: de ce alege să nu spună adevărul, atunci cînd e de părere că decizia soției sale e greșită? Și, dacă inițial consimte să mintă, de ce, pe parcurs, nu își schimbă poziția, atunci cînd evenimentele îi arată că se afundă din ce în ce mai mult? Miza pe care se construiește conflictul, aceea că copilul ar putea afla adevărul, rămîne totuși o problemă rezolvabilă, de dimensiuni relativ modeste.

La nivel stilistic, Angelo filmează în cadre relativ lungi, cu camera din mînă, trecînd de la un personaj la altul, într-un fel care contrastează cu clasicitatea intrigii. Opoziția pe care o face însă regizorul, într-unul dintre interviurile acordate, între „adevărul" camerei sale (filmare din mînă, cu sunet diegetic, în cadre relativ lungi) și modul de filmare pe care îl numește „manipulator" (clasic, al filmelor *mainstream* sau hollywoodiene) nu e atît de radicală. Libertatea pe care pretinde că o acordă spectatorului (prin aluzii la limbajul cinematografic din teoriile lui Bazin) e destul de limitată în filmul său. Atenția spectatorului e dirijată, la fel ca într-un film clasic, de la un detaliu la altul, acordînd importanță chipurilor și efasînd aproape complet exterioarele, trecînd de la expresia unei fețe la gesturi și obiecte importante narativ, fără ca spectatorul să poată descoperi singur un element sau altul, fără să poată alege unde și cînd să privească. În definitiv, spațiul creat de Angelo e destul de strîmt, nelăsîndu-ne să întrezărim ce se află în afara acțiunii dramei sale, iar atunci cînd întrevedem ceva, elementele au un rol bine stabilit în simbolismul mitologic al intrigii sale: atunci cînd privim marea, vedem, de fapt, locul de pierzanie ale vechilor pescari.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

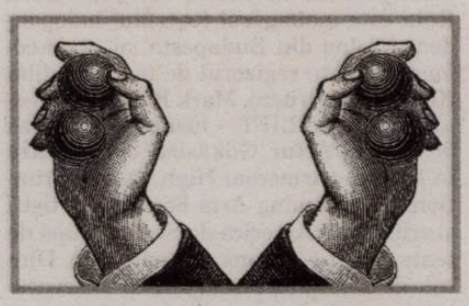

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Molecule fundamentale

● **Food, *This Is Not A Miracle*, ECM, 2015.**

Prin Food au trecut, de la înființarea la finele anilor '90 încoace, o sumedenie dintre artiștii prezentați în această rubrică, cu precădere dintre cei norvegieni – Eivind Aarset, Morten Qvenild, Nils Petter Molvær, Arve Henriksen. Trupa e un soi de numitor comun al acestor muzicieni (ori cel mai mic multiplu comun, ar spune fanii mai înflăcărați ai grupului). E vorba de un grup pilon al muzicii abstracte, în care molecule fundamentale precum ritmul, nota, melodia sînt deconstruite pe un nivel superior de abstractizare și reasamblate din altfel de materie primă decît cele cu care sîntem obișnuiți în muzicile populare și clasice.

Alcătuit din saxofonistul britanic Iain Ballamy și electro/bateristul norvegian Thomas Strønen, grupul Food se află pe acest album la moment de strîmtoare, fără comitetele de invitați cu care ne-au obișnuit, lipsă pe care încearcă să o compenseze prin participarea unuia din mai vechii colaboratori, vedeta muzicii avangardiste austriece Christian Fennesz – experimentalist și remixator care încearcă să lucreze cu cît mai multă lume de pe planetă (cu sau fără voia acestora, Fennesz fiind un pasionat al remixului improvizațional). Austriacul apare pentru a treia oară în rînd pe un album Food, însă de data asta pentru a extinde nucleul grupului la statut de trio și nu doar ca membru al unei lungi liste de invitați.

Compozițiile de pe *This is Not a Miracle* sînt creditate în totalitate bateristului Thomas Strønen, însă nu e tocmai un album solo în sens clasic, muzicianul acționînd mai degrabă ca arhitect asupra unui mix de compoziții și improvizații acumulate în *jam session*-uri de studio. Similar unui alt caz prezentat recent în această rubrică – proiectul Mehliana –, e dificil de stabilit unde se termină compoziția și unde începe improvizația, în primul rînd datorită structurii premeditate în majoritatea pieselor, dirijate de o percuție electronică ce le conferă pe ici, pe colo un puls regulat, chiar dacă unul de hipotensiv. Dincolo de funcția uzuală de privighetoare tînguită a saxofonului lui Bellamy, Fennesz rămîne elementul de interes aici și albumul va plăcea sau ba în funcție de cît place sau displace Fennesz cu *glitch*-urile și texturile sale ostentativ digitale. Patronul casei de discuri ECM s-a ocupat de mixajul final, proiectul Food fiind una din fețele sale de cînd i-a răpit din portofoliul Rune Grammofon.

Albumele precedente, cu contributori precum Henriksen, Molvær sau Aarset, au fost mai bogate în surprize și cotituri. Puținătatea actualului format al grupului se manifestă în ceea ce pare a fi unul din cele mai minimaliste albume Food. Pe de altă parte, e și un exercițiu în accesibilitate din partea unor muzicieni care au explorat persistent granițele spațiului sonor numit muzică. Saxofonul duios se află în centrul majorității pieselor, adesea grav și solemn, lent și elefantin, uneori complementat de cîte o vibrație de chitară ori o încordare de *moog*. Restul lucrurilor care se întîmplă aici sînt tentative de a bruia armonia saxofonului și de a umple momentele sale de odihnă într-un mod discret, care ar putea tinde spre ambiental dacă n-ar fi vorba de texturi digitale pe care nici un ambient natural nu le poate produce. În viziunea muzicală a lui Fennesz nu este loc pentru note muzicale ori aranjamente tradiționale și nici pentru sunete naturale, așadar, rezultatul devine un contrast persistent între zbaterea digitală, menținută politicos sub un anumit nivel al volumului, și fragmente de melodie minimală și volatilă. E genul de arhitectură sonoră dificil de reprodus după ce ai capturat-o o dată în înregistrare, așa că rămîne de speculat ce formă va căpăta în prezentările live din turneul de promovare a albumului.

***Food** vor concerta în seara de 9 iulie în cadrul Festivalului Internațional de Jazz de la Gărîna. Mai multe la garana-jazz.ro.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Biblioteca Publică din New York

N-aveam nici un plan să vizitez New York Public Library, mai ales pentru că nu-mi trecea deloc prin cap că un astfel de loc poate fi vizitat mai departe de holul de la intrare. Dar, cum într-o zi în care se anunțase *„the blizzard of the century"* eram pe 5th între 40 și 42, am zis să intru că poate, totuși, cine știe, se poate vizita.

Și s-a putut, iar locul arată exact așa cum visezi bibliotecile – o clădire veche, imensă, superbă, săli de lectură de la cele mai mici la unele imense, cu fresce pe pereți, cu un calendar de evenimente de neratat, cu veioze și candelabre și cu acel peisaj uman fantastic de divers pe care doar New York-ul îl are.

În foarte zgomotosul New York, biblioteca este, pe bună dreptate, o oază.

În NYPL pur și simplu intri și te plimbi. Nu te întreabă nimeni de nimic, nu cumperi bilet, trebuie doar, bineînțeles, să nu faci zgomot când bagi capul în sălile de lectură, să nu-ți bagi nasul unde nu trebuie și, dacă scrie să nu fotografiezi, să nu le bagi blitz-ul în ochi cititorilor. Mai simplu spus, să nu deranjezi. În rest, te poți plimba în voie prin clădirea uriașă pentru a te convinge că Paradisul chiar e o bibliotecă. Mai mult decît atît, e un loc unde poți lucra sau studia, chiar dacă nu ai abonament. Te legitimezi, intri și poți petrece cîteva ore bune în compania cărților sau, pur și simplu, scriind în liniște. Iar cum liniștea este o chestiune rară și delicată în foarte zgomotosul New York, biblioteca este, pe bună dreptate, o oază.

Un pic de istorie a începutului: în secolul al XIX-lea, New York-ul avea deja două biblioteci măricele – Astor și Lenox –, dar care, pe lîngă faptul că n-o duceau prea bine, nu făceau față unui oraș ce creștea într-un ritm amețitor. În plus, accesul era limitat sau condiționat de plătirea unei taxe pe care nu mulți și-o puteau permite. De aceea, un domn cu ceva posibilități financiare, Samuel J. Tilden, a lăsat prin testament 2,4 milioane de dolari pentru construcția unei biblioteci.

Construcția a fost demarată la începutul secolului 20 și avea să fie cea mai mare și mai impresionantă clădire de marmură din SUA. Așa este și acum, clădirea monumentală păzită de lei de marmură (simbolul NYPL) domină prin eleganță zgîrie-norii din jur. Colecția de cărți este impresionantă, de la Biblia lui Gutenberg pînă la ediții rare din mai mulți autori decît putem enumera aici.

Ce-mi place mult la NYPL este că e o bibliotecă vie – evenimente peste evenimente, unele foarte simpatice (întîlniri între cititori, teme neconvenționale, grupuri de conversație în engleză, implicarea artiștilor plastici să creeze obiecte pornind de la cărți, expoziții, proiecții, instalații ce țin de istoria New York-ului – de exemplu, am văzut ceva cu *street food* – și multe, multe altele) la tot felul de campanii neconvenționale de promovare a lecturii sau de implicare socială.

Ca să nu mai vorbesc de magazinul bibliotecii, unde găseai tot felul de lucruri faine legate de cărți. Am plecat de acolo cu *tote bags* (plăsuțe din pînză) cu coperte de cărți sau citate, cu cărți faine sau cu tot felul de mici obiecte inspirate din lumea cărților. NYPL este, cu siguranță, inima livrescă a New York-ului și unul dintre punctele sale cheie, parte din cultura locului.

PUBLICITATE

De luni, 13 iunie, adevărul îți aduce Colecția

Învață singur

Preț special, ziar + carte: 14,99 lei

Patru titluri care-ți asigură cea mai rapidă cale spre succes

Luni, 13 iunie
Limbajul trupului
Geoff Ribbens, Richard Thompson

Luni, 27 iunie
Cum să interacționezi cu persoanele dificile
Brian Salter, Naomi Langford-Wood

Marți, 21 iunie
Inteligența emoțională
Jill Dann

Luni, 4 iulie
Programarea neurolingvistică
Mo Shapiro

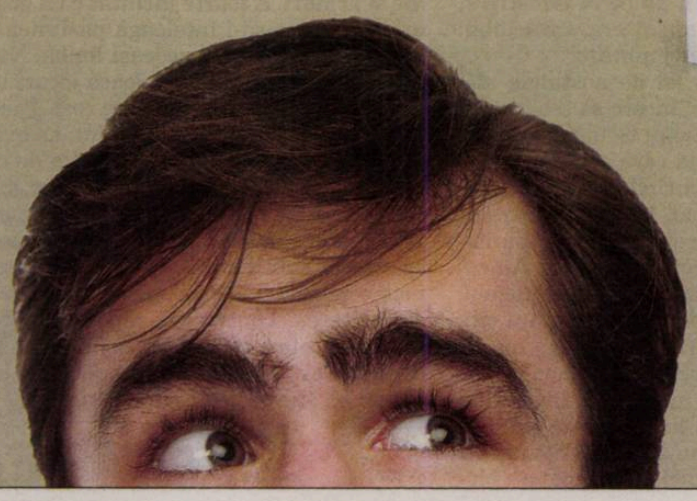

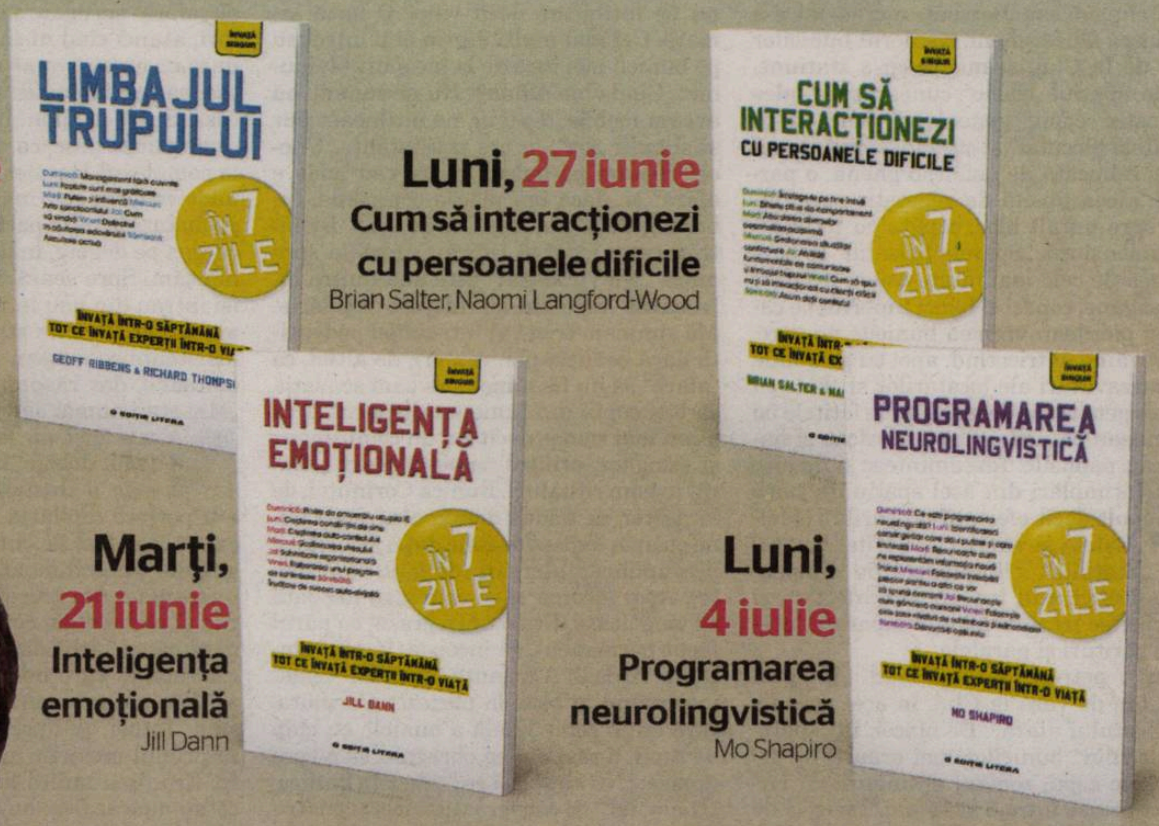

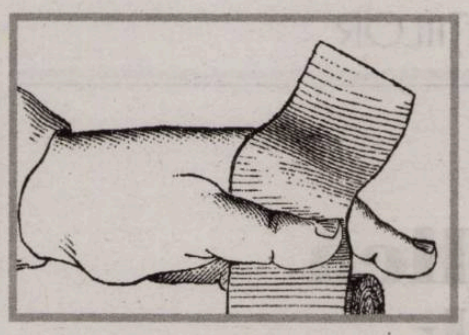

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

De fapt, ce știe Facebook despre noi?

Fiindcă, cu siguranță, ați auzit și/sau ați citit diferite teorii tenebroase despre datele personale pe care le deține Facebook despre utilizatorii lui, iar în România sînt 8,5 milioane de astfel de utilizatori, cîteva clarificări sînt necesare. Am evitat cît am putut explicațiile tehnice, care se găsesc online, pentru a privi problema din punctul de vedere al unui utilizator normal.

Prima observație utilă e că Facebook nu îți ia, în mod necesar, mai multe date personale decît alte site-uri. Ori de cîte ori te înscrii într-un serviciu de e-mail sau o comunitate, ți se cer diferite lucruri ca vîrsta, sexul, profesia, școlile absolvite și situarea geografică. Între Facebook și altele există însă două diferențe. În primul rînd, dimensiunile rețelei, care a ajuns să acopere între un sfert și o cincime din totalul populației de pe glob (1,65 miliarde de utilizatori în primul trimestru din 2016). Și în al doilea, felul în care Facebook te încurajează să-i dai aceste date.

V-ați apucat vreodată să bifați cărțile citite sau filmele văzute și să le dați note pe Facebook? Motivele pentru care utilizatorii ar face – și fac – asta sînt subtile și de mai multe feluri. Poate fi vorba de un impuls altruist de a completa o bază de date. Sau, eventual, de promovare a cărții care ți-a plăcut. De încercarea de a-ți face ordine în propria memorie, la fel cum amatorii de lectură de pe vremuri își făceau liste cu cărțile din bibliotecă. Sau, în fine, de un pic de vanitate, care te împinge să arăți altora ce bagaj substanțial de lecturi ai la activ. Toate acestea – chiar și picul de vanitate – sînt nevinovate, dar o combinație de astfel de impulsuri pune la dispoziția rețelei o mulțime de informații. La fel se întîmplă și cu locurile vizitate, care pot fi restaurante, situri turistice și alte lucruri de acest fel – și le poți adăuga stele și recenzii-text. Cum ar putea folosi Facebook toate aceste liste de preferințe și călătorii ale tale? În scopuri destul de nevinovate, ca acela de a-ți servi reclamele de care ai putea fi interesat. Probabil, Facebook află mult mai multe, prin intermediul acestor *big data* (una din definițiile *big data* e că nu pot fi păstrate pe și nici prelucrate de un singur calculator), despre titlurile de carte sau destinațiile turistice preferate de un anumit segment geografic, de vîrstă sau de altă natură al utilizatorilor ei. Ar putea oferi, contra cost, statistici de acest tip editorilor sau operatorilor din turism. Aceștia s-ar putea folosi de ele așa cum Google a demonstrat convingător că poate prezice sau descrie apariția epidemiilor de viroză prin frecvența căutărilor cu privire la răceli dintr-o anumită arie sau direcție geografică.

Ceva asemănător se întîmplă și cu datele de la profilul personal, în care îți treci starea civilă, școlile absolvite, orașul în care te-ai născut, cel în care ești și așa mai departe. Ești tentat să le completezi pentru „a fi în rînd cu lumea", deci pentru a avea un profil civilizat, la fel cum ți-ai pus o poză îngrijită la profil. Știi poate că departamentele de resurse umane au început să studieze profilurile de pe rețele și în general imaginea online a potențialilor angajați, ceea ce e un motiv pozitiv pentru a-ți trece realizările în CV – și nu numai la rețele profesionale gen LinkedIn.

Din nou, are „gînduri ascunse" Facebook cu toate acestea? Prea puțin probabil. E drept, rețeaua e puțin agresivă, la modul insidios, atunci cînd e vorba să culeagă date despre tine, dar chiar pe asta se bazează succesul ei, de la înființare. Se știe că în trecut a făcut diferite teste în care, de exemplu, a influențat starea de spirit a unor utilizatori redîndu-le mai puține sau mai multe *status*-uri negative de la prieteni. Dar, în principiu, business-ul numit Facebook se bazează în primul rînd pe utilizatori și nu ar supraviețui dacă i-ar periclita pe aceștia în mod serios, mai ales că rețeaua are aproape 14.000 de angajați cu normă întreagă, în toată lumea, și secretele ar fi greu de ținut la un asemenea număr. De fapt, principalul scop în care Facebook folosește ceea ce știe despre tine este să-ți livreze un conținut mai apropiat de preferințele tale, așa cum fac și omniprezentele *cookies,* cele despre care primești avertismente în ultima vreme pe mai toate site-urile. Riscul e în altă parte.

Acum doi ani, eBay, cel mai cunoscut site de e-commerce din lume, a anunțat că 145 de milioane de conturi de pe site au fost compromise și utilizatorii ar trebui să-și schimbe parolele. Cifra e aproape egală cu numărul conturilor active de eBay în întreaga lume, previzibil mult mai mic decît toți cei care s-au înregistrat vreodată. Recent, au apărut avertizări și cu privire la conturi de e-mail (Google sau Yahoo), dintre care un număr au intrat și ele în posesia unor terți. Pînă acum, o astfel de breșă de securitate masivă nu a existat la Facebook. Cum nici un sistem nu este infailibil, posibilitatea nu poate fi însă exclusă. Partea proastă e că majoritatea utilizatorilor folosesc parole identice sau înrudite pe mai multe site-uri; dacă sînteți în această situație și cineva reușește să intre în contul dvs. de Facebook, are acces și la e-mail sau alte servicii la care v-ați abonat. Cu alte cuvinte, o problemă de securitate pe un site ca Facebook stîrnește o reacție în lanț.

Așa cum spuneam la început, nu am urmărit să intrăm în tehnicalitățile tipice în acest articol. Puteți găsi pe Internet toate detaliile punctuale despre setările de securitate de pe Facebook, inclusiv faptul că rețeaua vă oferă, la cerere, o imagine a datelor pe care i le-ați furnizat de-a lungul timpului, de la cele menționate mai sus la *status*-uri. Dacă o solicitați, vă veți mira de dimensiunile arhivei.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

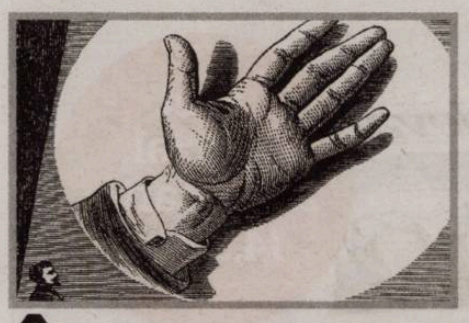

Adina POPESCU

portrete din mers

Unde-au dispărut copiii de afară?

– de citit împreună cu părinții –

În comparație cu aglomerările sinistre și sufocante de blocuri din București care se numesc Militari, Pantelimon sau Berceni, mereu mi s-a părut că Gheorgheni, cartierul bunicilor mei de la Cluj, seamănă cu o stațiune. Acolo, spațiul „clasic", cunoscut mai ales de către copiii generației mele drept „spatele blocului" și care însemna, de regulă, o bucată de asfalt, o ghenă, o parcare, aleea lipsită de vegetație care ducea spre un alt bloc, căpăta cu totul alte dimensiuni. „Spatele blocului" se prelungea de cele mai multe ori cu un parc cu leagăne, copaci și bănci umbrite pe care își pierdeau vremea bunicile noastre, sporovăind și tricotînd, apoi cu grădinile de zarzavaturi ale locatarilor și chiar cu petice generoase de iarbă unde fetițele își întindeau păturile și își dezbrăcau și îmbrăcau păpușile. Îmi amintesc și de alte mici întîmplări din acel spațiu de joacă mai mult decît ofertant – „Țările", „Melcul", „Rațele și vînătorii", „Mîța" (pe coco), „Statuile", olimpiadele de gimnastică, atunci cînd leagănele dezfectate și „bările" se transformau în „aparate" precum sărituri și paralele.

Îmi petreceam aproape integral vacanța de vară la Cluj, în acel paradis al „ieșitului afară". De obicei, în „spatele blocului" bunicilor mei erau între 20 și 30 de copii, români și unguri, cu vîrste cuprinse între 6 și 14 ani. Treizeci de copii ai vecinilor care îmi erau prieteni, deși nu mergeam la școală împreună și nu ne întîlneam decît vara. O mică armată. Cei mai mulți dintre ei îi întrebau pe bunicii mei încă de la începutul lui iunie: „Cînd vine Adina?" Nu ne sunam, nu aveam mobile, desigur, ne întîlneam pur și simplu „jos", la ore prestabilite. Uneori, ieșeam pe balcon ca să văd „cine e afară" și, dacă îmi plăcea compania, coboram, dacă nu, nu. Cei de „jos" își întrerupeau jocul și ridicau capetele spre mine. „Nu vii afară?" este una dintre întrebările care mi-au marcat copilăria. Mă simțeam tristă și într-un fel pedepsită dacă se întîmpla, rareori, de altfel, ca „afară" să nu fie nimeni. Aveam senzația că toți copiii din lume au dispărut și că n-am mai rămas decît eu, un copil singur și stingher, printre oamenii mari. „Afară" aveam ritualuri. Bunica Corinuței, de la parter, ne dădea mereu căni mari pline cu apă, indispensabile după jocurile ce presupuneau alergări (de fapt, cam toate). Apoi încerca să-și convingă nepoata să vină acasă. Era o tanti grasă, cu părul făcut permanent. Și începea, în grai cîntat de Ardeal: „Corinuța, hai sus!" („sus" însemnînd în bloc, la parter!). Corinuța, care era o copie fidelă a bunicii, cu chip de copil, îi răspundea obraznic, cu o voce groasă: „Nu vin!" „Di ce?", insista bunica. „D-aia, no!" Și conversația înceta, pentru a fi reluată identic după o oră. Mamele și bunicile erau bune pentru a fi strigate de „afară" și rugate să aducă diferite gustări, atunci cînd ni se făcea foame. Pîine unsă cu untură (n-aș mai mînca așa ceva nici să mă împuști!) sau cu dulceață de casă. Sirop cu sifon. În timpul jocului făceam pauze dese, ca să dăm o raită pînă la complexul Hermes, de peste drum, de unde veneam cu o înghețată stupidă, împachetată într-un pachet „de unt", care ne curgea pe degete, înainte să apucăm să o mîncăm. Spre seară, mamele și bunicile își intrau din nou în roluri, ca să ne cheme acasă. Zeci de strigăte și rugăminți insistente se auzeau de pe la ferestre și balcoane, dar răspunsul era, invariabil: „Mai stau numai cinci minute!"

Nu e nici un fel de nostalgie aici (sau, dacă e, încerc să o ascund), este o ilustrare a unui mod de a-ți petrece copilăria care astăzi nu mai există. Am fost de curînd la Cluj, Gheorgheniul e neschimbat, la fel de cochet, ca o stațiune. Am trecut prin toate parcurile și parculețele copilăriei mele. Au copaci, bănci, iarbă din belșug, leagăne noi, colorate, la care noi, care așteptam cîte o lună „să se repare hinta", nici nu visam. Totuși, le lipsește ceva esențial și în primul moment nu mi-am dat seama ce. Era prea multă liniște peste tot, așa că mi-a picat fisa: nu au copii! Situația e identică și în parcurile din „spatele blocului", în București. Sînt doar copiii foarte mici, care nu au căpătat încă o personalitate și independență, și care se joacă supravegheați de bunici sau de bone, pentru că „programul" lor zilnic trebuie să includă și ore de plimbare, de „ieșit afară". Unde au dispărut însă acei copii între 6 și 14 ani care se întîlneau și se jucau afară din proprie inițativă? E simplu. Nu au dispărut, sînt acasă.

Cel mai bun prieten al nepotului meu, Mihai, care locuiește astăzi tot în Gheorgheni, stă în blocul de alături. Cei doi copii nu se întîlnesc niciodată „afară", nici în fața, nici în spatele blocului, însă sînt mereu împreună în lumea virtuală, în jocul pe care îl joacă. Mihai vine de la școală, deschide computerul și acolo dă peste Alex, de care s-a despărțit cu zece minute în urmă, la școală. Ce „Fața?" Ce „Rațele și vînătorii"? E mult mai interesant să ucidă împreună mobi și să descopere o nouă *„mapă",* decît să alerge după o minge. Și eu sînt *gamer* în timpul meu liber, așa că îmi petrec cîteva ore cu Mihai discutînd despre jocuri, *leveling,* arme și armuri. E foarte încîntat că a găsit un adult care să-i înțeleagă pasiunea și cu care să vorbească aceeași limbă. Nu-i pot da sfaturi: ieși afară, joacă jocuri reale, fă mișcare – știu că n-are rost. Poate că și eu, dacă aș fi de vîrsta lui, aș avea aceeași opțiune. E doar un alt tip de copilărie. Nu pot aprecia dacă ei sînt mai cîștigați decît noi. Sau invers. Tot ce pot face într-o conversație cu un copil este să strecor subtil povești despre copilăria mea – poate, cine știe, măcar îi stîrnesc curiozitatea. Pentru noi, „spatele blocului" era același tărîm mitic și fabulos pe care ei îl explorează acum în jocurile lor. Măcar să știe că se poate și *altfel*.

Vlad MACRI

Ne-a lovit „xenofobia față de propriul nostru popor“

Simt că mă paște o depresie. A doua în ultimii 26 de ani. Săptămîna trecută am avut o revelație sumbră, un fel de „epifanie neagră“ (adică am simțit că trăiesc într-o „utopie neagră“, într-o distopie). Am intrat într-o polemică stupidă referitoare la nonromânitatea unei candidate la alegerile locale și de la treaba asta am ajuns, dintr-o curiozitate maladivă, să parcurg paginile de Facebook ale celor cu care am „luptat din greu“ pe acest subiect. Astfel am ajuns să constat pentru a doua oară în viață că nu am aproape deloc habar de oamenii alături de care trăiesc în țara asta.

Prima dată cînd m-a lovit o depresie similară a fost în primele luni ale lui 1990. Dar atunci mi-a fost ușor să mă limpezesc, eram convins că aceia care îi urau pe Rațiu și pe Câmpeanu fiindcă nu mîncaseră salam cu soia nu aveau nimic, absolut nimic în comun cu mine. Făceau doar parte dintr-o Românie nr. 2, una bizară, subterană din punctul meu de vedere, pe care o descopeream cu stupoarea scîrbită cu care m-am uitat prima oară la o insectă. O Românie care votase într-o proporție halucinantă taman cu cei pe care credeam că îi măturaserăm din istorie. În mare parte, era o Românie rurală, ale cărei înțelesuri nu le înțelegeam deloc.

Nu vreau să plictisesc pe nimeni, dar ceva explicații sînt poate necesare pentru a lămuri originea handicapului reprezentat de această orbire și de naivitatea de care am dat dovadă: sînt născut în România, în București, din părinți români. Din 1970 pînă astăzi locuiesc în același imobil din apropierea Pieței Romane; școala generală am făcut-o la trei străzi distanță de casă, pe strada Cihoski, lîngă Liceul German, liceul l-am absolvit la „Zoia Kosmodemianskaia“, actuala Școală Centrală, lîngă Piața Lahovary, tot la doi pași de casă, facultatea am făcut-o pe strada Pitar Moș, chiar lîngă liceu... În copilărie, primul cîntec pe care l-am învățat de la bunica a fost „La Marseillaise“; cred că bunica nu prea iubea imnul de pe vremea comunistă... Franceza am învățat-o aproape în paralel cu româna. Am văzut (pe viu) mai întîi o cămilă (în 1971, în Maroc, unde tatăl meu a lucrat ca medic) și mult mai tîrziu o vacă. Nici nu îmi trecea prin cap, pe la zece ani, că laptele pe care îl beau iese din animalul acela straniu. Nu am avut bunicuți ori bunicuțe în provincie, prima oară cînd am stat „la țară“ a fost prin 1976, cînd ai mei au cumpărat o căsuță în stațiunea Sărata Monteoru, dar nici acolo nu aveam contacte cu „băștinașii“, nu fiindcă mi-ar fi interzis cineva, ci fiindcă nu am găsit prieteni printre sătenii de vîrsta mea. Mă evitau și cred că aveau dreptate să o facă. Nu pricepeam nimic din jocurile lor și nici ei nimic din ale mele.

În afară de necunoașterea jumătății rurale a României, nu prea eram familiarizat nici cu partea „muncitorească“ a sa. Nu cred că, pînă pe la 25 de ani (cînd m-am apucat de jurnalism), am călcat vreodată în cartierele mărginașe ale orașului, în Ferentari, de pildă. Am întîlnit clasa muncitoare doar timp de 15 luni, mai înainte, cît timp am fost forțat să fac un pic de stagiu la Filatura Balotești, ca inspector de învățămînt. Am văzut cum, în septembrie 1989, erau descărcate viitoarele muncitoare (încă țărănci tinere) din camioane, în fața fabricii. Le priveam cu aceeași detașare cu care mă uitam la filmele neorealismului italian. Mă amuza părul de pe picioarele unor fete cu ochi albaștri, superbi... Erau „altceva“. Nici nu m-aș fi gîndit la o relație cu vreuna dintre ele, îmi erau cu totul străine (nici nu prea îmi vorbeau, probabil din timiditate, deh, eram ditamai tînărul inspector de învățămînt al fabricii!), iar o acuplare fugitivă ar fi fost singura opțiune din punctul meu de vedere.

Pînă la șocul din iarna anului 1990, am trăit doar alături de colegi și prieteni din același mediu socio-cultural din care proveneam. Și am trăit cu iluzia că toată populația, inclusiv acea parte imensă a ei care îmi era străină, este opusă regimului pe care eu îl uram cu consecvență.

În 1990, am constatat că nu aveam habar cine sînt mulți, prea mulți dintre concetățenii mei. Figuri înfricoșătoare, patibulare, o întreagă curte a miracolelor parcă a ieșit la iveală, țoape infecte, bărbați cu figuri mongoloide, vanupiezi *(„va-nu-pieds“)* isterici, toți și toate au ieșit la iveală în acea iarnă parcă doar ca să înțeleg și eu că ei, de fapt, nu doreau decît să cadă Ceaușescu și să nu se schimbe nimic altceva. În patru ani de jurnalism am încercat să-i înțeleg, să deschid un fel de... dialog social și să-i conving că nu merg pe drumul bun, ci pe o fundătură, că nu există „democrație originală“ din același motiv pentru care Quick Cola nu este Coca-Cola și că, așa cum titra un ziar german în acel an, „A treia cale duce doar în lumea a treia“. Nu am izbutit.

Pe 28 ianuarie, mi-am pierdut cu totul speranțele. La prînz, în Piața Victoriei, la balconul Palatului au apărut Coposu, Câmpeanu și Cunescu. Cu penultimul sîntem rude prin alianță, ultimul era un invitat obișnuit al bunicii mele. Cînd i-am văzut, am crezut că s-a terminat coșmarul. 45 de ani de oroare pot fi rași din istorie, mi-am zis. Atunci a ieșit și soarele din nori. Era însă soarele Austerlitz-ului. După cîteva ore au apărut niște energumeni siniștri, Dan Iosif și Cazimir Ionescu, răcnind ca animalele. Și s-a terminat totul. Mai apoi au urmat minerii...

Depresia asta nouăzecistă mi-a trecut, lent, în cîțiva ani. M-am retras în 1994 din jurnalismul implicat politic, am uitat treptat de acea altă Românie, am început să fac presă de divertisment, de consum, am intrat în firme străine, „multinaționale“, cum li se zice, am dat cu buretele peste acel an.

Și nu am mai fost niciodată atît de înfierbîntat afectiv-politic în anii care au urmat. M-am bucurat însă de tot ce i s-a băgat pe gît, cu anasîna parcă, acelei Românii pe care nu o înțelegeam și pe care o cam uram: UE, NATO. Eram fericit pentru că se dovedea că avusesem dreptate, calea corectă era aceea pe care o visam din 1990, de fapt, ca să glumesc, din 1965, de cînd m-am născut, anume revenirea la singura civilizație plauzibilă a continentului nostru, aceea occidentală. Și la România dinainte de 1947. Cei care au frînat această mișcare erau cei pe care îi uram încă din 1990, chiar aproape mai mult decît pe Ceaușescu, anume Iliescu și cei care i-au fost aproape în acele luni, dar iată că pînă și ei cedaseră în fața unui imperativ istoric.

Între 2004 și 2009 am crezut, cu aceeași naivitate ca înainte de 1990, că țara mea este pe un drum către Vest fără nici o hîrtoapă în cale. Pe vremea aceea nu întîlneai pe nimeni care să mormăie cum că Uniunea Europeană ne sărăcește, că ne bagă homosexuali pe gît, că ne fură terenurile... Toată lumea era veselă, ferice și pro-occidentală. Și mai nimeni nu îndrăznea să îi mai laude pe Iliescu și pe ai lui. Iar Vadim Tudor ajunsese o umbră. Parcă trăiam pe o gură de rai.

Clotilde Armand

Dar... cum se zice? La plăcinte înainte, la război, înapoi. Cum a bătut vîntul rece, cum a venit criza, toți cei veseli, ferice și pro-occidentali au reînceput să mormăie, să urle, să își arate aceleași fețe mongoloido-agresive din 1990, „Nu ne vindem țara“ a redevenit un hit național. Adică, vezi Doamne, e bine cu Vestul cît timp ne e bine la burtă, însă de îndată ce apare o mare problemă economică la orizont, gata, întoarcem armele, Vestul e păcătos, nu mai este ce-a fost (de parcă am fi în posesia unei mașini a timpului și am putea să ne integrăm tot în Europa, dar nu în cea de azi, ci în aceea a anilor '60), occidentalii ne fură pămîntul, ne umplu de lesbiene, ne distrug credința strămoșească.

Lupta de clasă din 1990 s-a întors în forță.

Nici vorbă de vreo consecvență pe un drum pe care pașoptiștii l-au început, pe un drum în care au crezut Brătienii, arhitecții (masoni, deh!) României moderne! Gata, cum miroase a sărăcie, nasul se întoarce către Răsărit sau către un izolaționism care, bineînțeles, trebuie hrănit din belșug cu orgoliu național, cu dacism, tracism, dracism.

În contextul acesta a venit anul 2016. După sinistra reapariție a lui Marian Munteanu *(comme un revenant,* un zombie grizonant) în straie liberale, parcă o tristă copie a unui afiș de propagandă al PNȚCD cu dl Pavelescu și ai săi verzi viteji în costume occidentale și cu opinci photoshopuite în picioare, credeam că o să am totuși un moment de relaș măcar pînă la toamnă, căci, îmi zisesem, la alegerile locale nu e cale de isterii patriotarde. Ei bine, iar m-am înșelat.

Acum vine motivul depresiei mele recente. O cunoștință de pe Facebook *(nomina odiosa!)* a fost de părere că străinii din România sînt... În fine, nu sînt deloc OK, fiindcă, în afară de faptul că au salarii mai mari ca ale colegilor lor români, fac niște petreceri cu grătare nemaipomenite, pantagruelice, la care bagă în ei alimentele curate, neaoșe, ale bietei clase țărănești, care, se înțelege, halește doar chimicalele aduse din Occidentul corupt și corupător. De aceea, printre multe alte argumente la fel de stupide, nu ar fi trebuit sub nici o formă să fie votată Clotilde Armand, o expată care suge cu avidate sîngele neamului nostru. Lupta de clasă din 1990 s-a întors în forță, însă de data asta a lovit gastro-enterologic. Iar cei care totuși, din orbire sau din reavoință, au votat-o (precum subsemnatul) au dat dovadă de „xenofobie față de propriul lor popor“. Am semnalat greșeala de exprimare, dar mi s-a răspuns că era o licență poetică, o forțare stilistică a sensului unui cuvînt. Mie tot nonsens mi se pare, dar am abandonat disputa pe acest subiect nesemnificativ. Precizez totuși că persoana cu licența poetică afirmase și că doamna Armand nu este votabilă fiindcă nu cunoaște bine limba română.

O altă domnișoară din anturajul cunoștinței respective întreba cu seninătate (și cu seriozitate!) dacă „a fi mîncat sau nu salam cu soia înainte de 1989“ era și mai este sau nu un criteriu de eligibilitate. Întrebarea venise ca un comentariu la o postare anterioară, potrivit căreia aceeași Clotilde nu ar fi potrivită pentru o funcție publică fiindcă „nu are un tată șofer“. Cînd mi-am permis un strop de indignare față de stupizenia unui asemenea argument, cineva de pe acel *thread* a plusat: „Oare eu să mă simt nasol că tata a fost miner?!“ Nu, nu cred. Cel puțin nu acum. În 1990 aș fi răspuns altfel. Atunci nu eram singurul din București care visa șomerizarea ca răzbunare față de întreaga Vale a Jiului. Și nu am fost singurul care s-a bucurat cînd Radu Vasile chiar a închis mine și nici singurul care a rîs la caricaturile cu mineri musculoși culegînd mușețel ca să nu moară de foame.

Cu toate că sîntem în 2016, cei din grupul acelei cunoștințe de pe Facebook reiau, aproape ca la carte, toate mizeriile acelui an 1990, aceleași stereotipii agresive, aceeași intoleranță față de orice nu este „național“, „românesc“, „ortodox“, „patriotic“. Din nefericire pentru modesta mea capacitate de comprehensiune, acești oameni nu au nimic în comun cu vanupiezii din 1990. Nu trăiesc în mediul rural, nu fac parte din ce a mai rămas din „clasa muncitoare“ (mulți dintre ei lucrează în multinaționale), nu sînt analfabeți (mulți sînt școliți în Occidentul pe care îl disprețuiesc) și nici nu sunt bătrîni. Dacă ei sînt generația viitorului, înseamnă că Dan Iosif zîmbește fericit în mormîntul său, ceea ce pe mine mă nefericește profund.

La final, ceva anecdotic: am observat că multe dintre aceste persoane cu care am polemizat au pasiuni muzicale care nu mi se par a fi în concordanță nici cu anii în care trăim, nici cu vîrsta pe care o au. Într-o Românie care a scăpat, credeam eu, de *Mătrăguna din grădină,* lor le plac ansambluri folclorice de genul „Frunză verde, țara arde“... Din punctul ăsta de vedere, parcă îi regret pe furioșii anului 1990, fiindcă „Lambada“, oricît de penibil suna, însemna totuși o deschidere către alte culturi.

În orice caz, amîndouă grupurile par a năzui la un fel de naționalism ceaușist fără Ceaușescu. Toți acești oameni se tem de Vest și îl urăsc, mai toți sînt xenofobi („față de străini“, evident, ca să fac și eu nu un pleonasm, ci o figură de stil). Mai toți consideră că românii nu au decît calități, sînt buni la suflet, deștepți, harnici și, avînd atîtea calități, merită infinit mai mult decît au în prezent. Mai toți ar fi certamente iubiți de Ceaușescu, dacă domnia-sa ar fi încă în viață.

***Vlad Macri** este jurnalist și scriitor.*

Natalia NEGRU

Călător prin Bucureşti. Chiriaşul

Constantin Brâncoveanu, Nicolae Grigorescu, Apărătorii Patriei, Panduri, iar Brâncoveanu, Grozăveşti, Luică, Băneasa şi, în final, Piaţa Muncii. Pare o simplă enumerare a unor cartiere din Bucureşti. Ordinea aceasta, însă, reprezintă zonele în care O. a locuit: pe alocuri cîteva săptămîni sau luni, iar în ultima vreme ani. În gazdă pe la „băbuţe“, camere de cămin, care mai populate, care mai aerisite, chirii, iar cămine, gîndaci, zugrăveli şi mobilă, colegi de cameră sau de apartament, ghivece cu flori. Începutul era simplu, un rucsac şi voie bună. Trecerea anilor a îngreunat periplul bucureştean: rucsacului i s-au mai adăugat un frigider, cărţi, haine şi multe alte lucruri pe care nu te-nduri să le arunci la o nouă mutare. Că doar sînt ale tale. În toamna acestui an, pentru O. se fac 11 ani de studenţie, cu primele locuri de muncă şi avansări în carieră, perindaţi prin diferite colţuri ale Capitalei. În sfîrşit, se simte bine în apartamentul pe care-l închiriază de aproape doi ani, poate pentru că l-a luat de la zero: curăţenie, zugrăveală, instalaţii, mobilă. Vechiul locatar a luat totul, iar ce nu a putut lua, a spart. Poate fi de înţeles – proprietarul actual a cumpărat apartamentul la licitaţie, iar în posesia sa a intrat cu ajutorul jandarmilor. De atunci însă e linişte, poate doar cîteva scrisori de la recuperatori de creanţe, cu destinatari diferiţi, mai apar în cutia poştală.

Chiar dacă statornică în ultimul timp, experienţa de chiriaş pe care O. a avut-o în ultimul deceniu este de departe neîncheiată. Provizoratul se resimte preponderent la finalul fiecărei luni, cînd ia chipul proprietarului şi se materializează în suma de bani datorată. Perspectiva unui împrumut de la o bancă pentru cîteva decenii este privită în continuare cu rezerve, iar decizia este amînată.

Aventura locuirii cu chirie

Capitala este obişnuită cu nou-veniţii. Facultăţile şi căminele de studenţi sînt o bună pepinieră de noi şi noi chiriaşi, dar nu singura. Apartamentele decomandate sînt preferate de chiriaşii novici, întrucît permit împărţirea costurilor şi obligaţiilor asociate locuirii (chiria, întreţinerea, curăţenia) şi oferă în acelaşi timp un oarecare sentiment de intimitate. Fiecare are camera sa, iar uşa este o graniţă de netrecut. Un amalgam între fosta viaţă de cămin, cu petreceri şi interacţiune constantă între colegi, şi ceea ce a lipsit de acolo – un spaţiu propriu, un univers doar al tău. Pusă permanent în comparaţie cu experienţa din cămin, chiria oferă mai multă stabilitate şi siguranţă.

Deznodămîntul aventurii locuirii cu chirie diferă în funcţie de perspectiva cărui chiriaş o luăm în calcul. Dacă ne raportăm la un etalon precum cel al unei *locuinţe în proprietate,* chiria este o soluţie binevenită, temporară şi ulterior problematică dacă devine statornică de-a lungul trecerii anilor. În acest caz, apare permanent balanţa discursivă între chirie şi rată, unde chiria reprezintă a arunca bani în vînt, iar rata – promisiunea unei act de proprietate: „Nu are sens să plătesc chirie la nesfîrşit. Bani să strîng stînd cu chirie e imposibil, că nu poţi să plăteşti şi chirie, şi să mai strîngi şi bani, şi atunci am zis că, decît să plătesc chirie 30 de ani sau eu ştiu cît, pînă, chipurile, aş reuşi să strîng banii, deşi mă îndoiesc, mai bine plătesc la casa mea, măcar peste 30 de ani e a mea, am rămas cu ceva“, după cum explică o tînără de 29 de ani care a luat decizia de a face un credit bancar. Dintr-o altă perspectivă, chiriaşul se bucură de mai multă mobilitate, are acces la o mai mare diversitate rezidenţială, poate opta mai uşor pentru schimbări în materie de carieră, mai ales cele care ţin de deplasări de scurtă sau chiar de lungă durată. Locuirea cu chirie este deseori asociată şi cu deschiderea spre noi experienţe de viaţă: „Se schimbă priorităţile pe măsură ce trece timpul, ţi se schimbă interesele, probabil aş vrea să diversific puţin experienţa asta de a locui în Bucureşti, sau poate în altă ţară, să încerc şi alte lucruri, nevoia asta de nou...“, povesteşte P., cu un credit imobiliar de 30 de ani în posesie.

Ceea ce marchează însă experienţa locuirii cu chirie şi conferă o oarecare notă ironică şi chiar negativă acestei „aventuri“ este statutul incert al chiriaşului, lipsa unor reglementări clare cu privire la modalitatea de închiriere, la obligaţiile părţilor şi la respectarea lor. În 2014, conform datelor Eurostat, procentul oficial al chiriaşilor din România ajungea la 3,9%. Închirierea la negru este în continuare o practică destul de răspîndită, deseori contractele (cele existente şi înregistrate la administraţiile fiscale) prevăd o valoare a chiriei mult mai mică decît cea percepută în mod real – pentru reducerea taxelor achitate către stat –, iar înţelegerile mutuale şi strîngerile de mînă iau locul unor acte cu obligaţii şi responsabilităţi de ambele părţi. Intermedierea relaţiei de către o agenţie imobiliară nu schimbă în general procesul deja încetăţenit. Iar cînd legătura dintre proprietar şi chiriaş este reglată preponderent prin propriile percepţii cu privire la ce trebuie să ofere un proprietar de apartament dat spre închiriere sau la cum trebuie să păstreze chiriaşul spaţiul pentru care plăteşte, inevitabil apar fricţiuni între cei doi. Neînţelegerile sînt multe şi ţin fie de condiţiile de trai pe care proprietarii le pun la dispoziţie contra chiriei, fie de relaţia pe care cele două părţi ajung să o aibă: „Să te trezeşti în timpu' nopţii, că nu poţi să dormi din cauza frigului, nu doresc nimănui. Groaznic! Nişte covoare foarte nasoale pe jos, mobila bunicii care mirosea a naftalină, groaznic! Aragazu', din ăla foarte-foarte vechi, care era ruginit. Dar, în schimb, proprietara, dom'le, tre' s-avem grijă de apartamentu' ei, şi venea foarte des pe la noi fără să ne anunţe, ca să verifice ea apartamentul“, rememorează o tînără chiriaşă experienţa avută într-un cartier bucureştean.

Acolo unde relaţia proprietar-chiriaş este una de putere, locuinţa închiriată va fi permanent un teritoriu contestat. Pentru proprietar, apartamentul poate reprezenta un depozit de obiecte nefolosite, cu spaţii sau camere încuiate la care nu are acces chiriaşul sau chiar un loc de dormit în caz de nevoie. Pentru chiriaş, casa necesită schimbări şi personalizări pentru a fi locuită şi pentru a oferi acel sentiment de „acasă“. La care se mai adaugă şi nemulţumirea că nu are acces deplin la spaţiul pentru care plăteşte lună de lună. Coroborarea acestei tensiuni cu absenţa unui contract dă mînă liberă proprietarilor de a decide, fără drept de apel, încetarea perioadei de închiriere.

A fi proprietarul unei locuinţe date spre închiriere este mai degrabă o sursă de venit, şi mai puţin una de obligaţii faţă de chiriaş. Piaţa chiriilor din Capitală este alcătuită în mare parte din locuinţe dobîndite în plus, moştenite sau nu de către proprietari, care rareori devin oficial *rentieri*. Practica închirierii apartamentelor luate în credit, cu o valoare a chiriei care o compensează pe cea a ratei (şi, cu puţin noroc, a unei părţi din propria chirie), este tot mai des întîlnită printre debitori. Bineînţeles, contractele şi taxele aferente nu îşi au locul nici aici. Trecînd rapid din postura de chiriaş spre cea de proprietar şi marcaţi în acelaşi timp de presiunea lunară a ratelor bancare, vechii chiriaşi / noii proprietari nu fac decît să perpetueze modelul.

Natalia Negru *este absolventă a Masteratului de Antropologie de la SNSPA şi coordonatoarea volumului colectiv* De la stradă la ansambluri rezidenţiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureştiul contemporan, *publicat în 2016 la Editura ProUniversitaria (disponibil online la www.bucharesthousingstories.ro).*

Acest articol are la bază rezultatele cercetării „Case Vii. Diversitatea culturală a spaţiilor de locuit din Bucureşti şi împrejurimi“ publicate în volumul De la stradă la ansambluri rezidenţiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureştiul contemporan. *Proiectul Case Vii este realizat în cadrul Programului PA17/RO13 „Promovarea diversităţii în cultură şi artă în cadrul patrimoniului cultural european“, finanţat prin intermediul Granturilor SEE 2009-2014. Proiectul este coordonat de Asociaţia VIRA, în parteneriat cu Asociaţia Mişcarea pentru Acţiune şi Iniţiativă Europeană şi cu Muzeul Naţional al Ţăranului Român.*

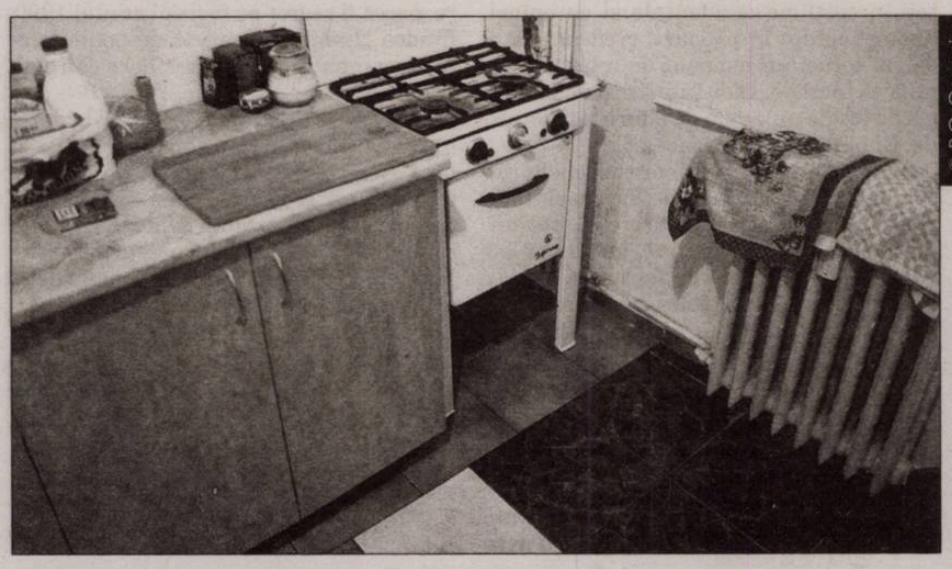

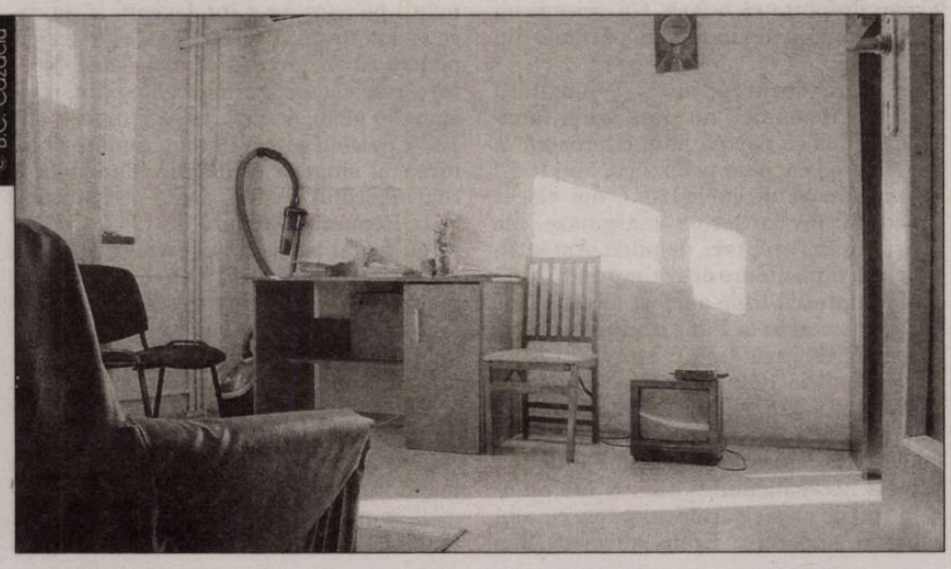

Yascha MOUNK

Democrație autoritaristă sau liberalism nedemocratic?

Cum s-a ajuns aici? În doar cîteva luni, perspectiva unui Donald Trump președinte a devenit, dintr-o speculație absurdă, o posibilitate terifiantă. Cum de poate ajunge așa aproape de Casa Albă un om cu atît de puțină experiență politică, un om care ignoră faptele în asemenea măsură?

Într-un recent și foarte dezbătut eseu, Andrew Sullivan susține că de vină pentru ascensiunea lui Trump este „excesul de democrație". Potrivit lui Sullivan, *establishment*-ul politic a fost marginalizat de antiintelectualismul extremei drepte și de antielitismul extremei stîngi. Între timp, Internetul a amplificat ecoul celor mînioși și ignoranți. Ceea ce contează astăzi în politică nu mai este substanța sau ideologia, ci disponibilitatea de a da glas revendicărilor celor mai josnice ale populației – abilitate pe care Trump o stăpînește, fără doar și poate.

Într-o replică incisivă, Michael Lind a argumentat că Sullivan vede lucrurile răsturnat: adevăratul vinovat ar fi „deficitul de democrație". Trump, arată el, are priză cu precădere la alegătorii care spun: „Vocea mea nu este ascultată de nimeni."

Există însă un motiv pentru care tot mai mulți votanți gîndesc astfel. Unele dintre deciziile politice cele mai importante sînt preluate acum de tehnocrați. Chiar și în domeniile politice în care reprezentanții aleși sînt cei care iau deciziile, acțiunile lor reflectă rareori dorințele cetățenilor.

La o primă vedere, explicațiile oferite de Sullivan și de Lind par să fie contradictorii. Dacă însă vrem să înțelegem adîncirea crizei democrației liberale – care a încurajat populismul de extremă dreaptă în întreaga Europă – trebuie să admitem că ele sînt, de fapt, complementare.

Sistemele politice ale Americii de Nord și ale Europei Occidentale sînt definite de două caracteristici centrale: sînt liberale, deoarece urmăresc garantarea drepturilor individuale, inclusiv pe cele ale minorităților marginalizate; și sînt democratice, întrucît instituțiile lor sînt concepute să transpună punctele de vedere ale cetățenilor în politici publice.

Dar, în ultimele decenii, cînd standardele de viață ale cetățenilor obișnuiți au stagnat și furia față de *establishment*-ului politic a atins cote maxime, aceste două componente fundamentale ale politicii occidentale au intrat în conflict. Prin urmare, democrația liberală se bifurcă, producînd două noi forme de regim: „democrația autoritaristă" sau democrația fără drepturi, și „liberalismul nedemocratic" sau drepturi fără democrație.

În tot mai multe țări, o mulțime de decizii politice au fost decuplate de la mecanismul de contestare democratică. Deciziile macroeconomice sînt luate de bănci centrale independente. Politicile comerciale sînt consfințite prin acorduri internaționale, rezultate din negocieri secrete, conduse de instituții greu accesibile. Multe controverse pe teme sociale sînt reglementate de curți constituționale. Iar în puținele domenii, cum ar fi fiscalitatea, în care reprezentanții aleși beneficiază de o autonomie formală, presiunea globalizării a atenuat diferențele ideologice dintre partidele tradiționale de centru-stînga și de centru-dreapta.

Yascha Mounk

De aceea, nu e de mirare că cetățenii de pe ambele maluri ale Atlanticului au sentimentul că nu mai sînt stăpînii propriului destin politic. De fapt, ei trăiesc într-un regim liberal, dar nedemocratic: un sistem în care drepturile lor sînt în cea mai mare parte respectate, dar opțiunile lor politice sînt în mod curent ignorate.

Abandonați de un *establishment* politic indiferent, votanții se adună în jurul populiștilor, care pretind că întrupează vocea poporului. Ei promit, asemenea lui Trump, să îndepărteze blocajele instituționale – de la mediile critice și tribunalele independente la instituțiile internaționale precum UE și Organizația Mondială a Comerțului – care stau în calea voinței publice. Retorica abjectă le trădează însă destul de clar intențiile: limitarea drepturilor individuale, mai ales ale acelor oameni pe care îi transformă, în discursurile lor, în țapi ispășitori: fie ei mexicani, musulmani sau jurnaliști de investigație.

Prim-ministrul maghiar, Viktor Orbán, a demonstrat în ultimii ani cît de ușor poate o țară să eșueze în democrație autoritaristă. Și, începînd cu finele anului trecut, noul guvern polonez a adoptat și el platforma-program a lui Orbán. Dacă Marine Le Pen cîștigă anul viitor președinția Franței, democrația autoritaristă ar putea ajunge în inima Europei Occidentale.

Ascensiunea lui Trump, la fel ca aceea a populiștilor europeni de extremă dreaptă, pune în lumină esența dinamicii politice a vremurilor noastre: spectrul excesului de democrație, apărut, se teme Sullivan, în urma deceniilor de deficit democratic. Distanțîndu-se de opțiunile votanților obișnuiți, elitele politice au creat un spațiu vast pentru apeluri – adesea tribale și profund șoviniste – la repliere comunitară și autodefensivă populară.

Încă mai putem evita eșuarea sistemului nostru politic în democrație autoritaristă sau în liberalism nedemocratic. Poate că principala prioritate pe termen scurt ar fi implementarea unor politici economice menite să ridice standardul de viață al cetățenilor obișnuiți, atenuînd astfel furia față de *establishment*-ul politic.

Ar fi de asemenea indicată exersarea unor noi forme de participare politică. Bugetarea participativă, sondajele de opinie consultativă și chiar forme de „democrație lichidă" – care le permite cetățenilor să opteze între a vota direct sau prin delegat, în privința unei politici – au ajuns, în ultimii ani, la modă. Nici una dintre aceste inovații nu reprezintă o soluție magică, dar fiecare dintre ele poate să indice calea către un nou tip de instituții, care să stabilească un echilibru între drepturile individuale și mandatul popular, mai bine decît o face sistemul actual.

Perspectiva unui Donald Trump președinte a devenit, dintr-o speculație absurdă, o posibilitate terifiantă.

Iar dacă aceste măsuri se vor dovedi ineficiente și tardive sau dacă *establishment*-ul politic va fi atît de intimidat de populiști încît tehnocrații vor sfîrși prin a obține un control sporit asupra politicilor publice, democrația liberală are șanse mici de supraviețuire. În acest caz, ne-am putea confrunta cu echivalentul politic al *Alegerii Sofiei:* să ne sacrificăm drepturile pentru a salva democrația, sau să abandonăm democrația pentru a ne păstra drepturile.

***Yascha Mounk** este conferențiar de Teorii Politice la Harvard, membru al „New America" și autor al volumului* Stranger in my Own Country: A Jewish Family in Modern Germany.

© Project Syndicate, 2016
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

Cu ochii-n 3,14

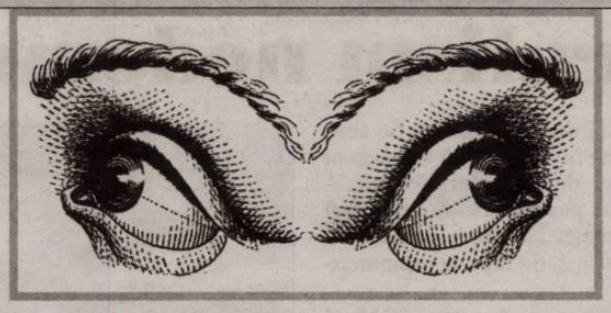

DUPĂ CE AM REFUZAT TOATE CLIȘEELE COSMETICE DESPRE ROMÂNIA, VOM VEDEA UN PROSOP NU DEPARTE

■ Un băiat către o fată: „Nu vrei?“ Nici un răspuns. „Sigur nu?“ Pauză. „Ești supărată?“ Iar tăcere. „Nu, ești doar timidă“, conchide el. Nu, nu e un dialog dintr-un film 18+. Nici o încercare a bărbaților de a le înțelege pe femei. Doar monologul unui puști, pe stradă, după ce am refuzat să primesc un pliant de la el. (**C. Ș.**)

■ Găsesc în săptămînalul *Die Zeit* un articol scris cu duioșie, un soi de profil al Naționalei de fotbal a României. Autorul evocă ironic și autoironic toate clișeele despre România, vorbește mult despre anonimatul jucătorilor, despre jocul prost, despre șansele slabe, despre ăștia care „sînt mai *outsider*-i decît *outsider*-ii“, dar nu uită să spună – tot ironic – că, pînă una-alta, pînă după meciul cu Elveția, Bogdan Stancu a reușit să marcheze de două ori mai mult decît Ronaldo, Ibrahimovici, Gómez și Griezmann la un loc. Satira asta e și un fel de elogiu al baftei. Dar bafta e și ea un merit în fotbal! (**M. M.**)

■ De cîteva zile primesc e-mail-uri cu sfaturi cosmetice de la „Cronica femeii“: „Vrei să te simți frumoasă?“, „Cum să fii o femeie apreciată de bărbați“, „Femeie, fii specială în viața unui bărbat!“. Spre ce s-ar îndrepta sfaturile, în oglindă, de la un site numit „Cronica bărbaților“? (**S. G.**)

■ Cîteva dintre frazele comentatorilor canalului PRO TV rostite în timpul meciului România-Elveția: „Jucătorii își caută exprimarea“, „au o imagine pozitivă pe buze“, „avem nevoie de aer la mijlocul terenului“, „a văzut golul, dar acesta a dispărut“, „în prima repriză am văzut zidul făcîndu-și treaba“, „avem nevoie de o reușită personală a cuiva“, „e nevoie de mai multă prospețime în teren“, „acest departe nu-i suficient de departe“, „ambele penalty-uri au fost rezultatul unor faze de atac“, „e nevoie de multe picioare pentru a-i opri pe elvețieni“, „vom vedea răutate în sens pozitiv“, „am avut ghinion, de ce n-am avea acum și noroc?!“, „măcar un moment de dezechilibru să fi avut și noi!“, „am suspendat sentimental spațiului“, „hai să sperăm pînă la final – acesta e finalul!“. Nu mai am nimic de comentat, predau legătura! (**M. C.**)

■ Am contabilizat ce i-a lipsit echipei naționale a României – conform spuselor acelorași comentatori de la PRO TV – în partida cu Elveția terminată la egalitate: aer, un prosop, pauză, energie, reușite personale, sclipiri, plămîni, un lider, noroc, inspirație și îndrăzneală. În rest, am avut tot ce ne trebuia! (**M. C.**)

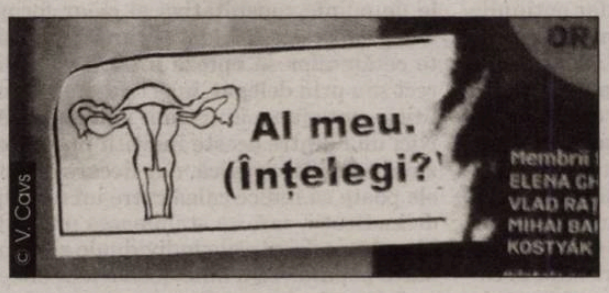

■ Nu departe de blocul meu, un băiat ușor zdrențăros mi-a cerut bani în felul următor: „Dați-mi și mie ceva, că de două ore caut în gunoaie și nu găsesc nimic“. (**I. P.**)

NIVELUL DE INTELIGENȚĂ POATE FI MĂSURAT LA FEL CA APA CALDĂ ȘI ARE, DECI, ACELAȘI NUMĂR DE PIESE

■ Citesc pe site-ul descoperă.ro: „Nivelul de inteligență poate fi măsurat, iar oamenii care au observat aceste 8 semne sînt mult mai inteligenți decît media. Infograficul realizat de cei de la *Business Insider* prezintă unele comportamente și trăsături pe care cercetătorii le-au sugerat ca fiind asociate cu un nivel mai ridicat de inteligență. Cei de la *Business Insider* subliniază că legătura nu este egală cu relația de cauzalitate, iar dintre semnele care indică o inteligență mai mare decît media se numără: ești copilul mai mare din familie; iei lecții de muzică; nu fumezi; ești mai slab; scrii cu mîna stîngă; ai pisică; ești înalt; ai folosit droguri relaxante.“ Nu știu cum vă simțiți citind rezultatul acestor cercetări, dar eu mă consolez că doar înălțimea mă mai salvează, cît de cît. În rest, nu mă încadrez deloc. Poate de aceea textul general al știrii îmi pare lipsit de inteligență. (**S. V.**)

■ În primele zile după ce a fost aleasă doamna Firea la Primărie, apa de la robinetul meu care, prin firea lucrurilor, era caldă, a devenit călîie. Nimeni din bloc nu știa nimic, Radet nu pusese vreun anunț. Dar apa călîie învîrte apometrul la fel ca apa caldă și are, deci, același preț. Nu ar fi deloc firesc că, abia aleasă, doamna Firea să fi și început să ne demonstreze că tot ce spuneau contracandidații despre ea ar fi adevărat. Un vecin mi-a mărturisit însă că, de cîte ori vrea să se bărbierească sau să facă baie și se confruntă cu apa călîie, își zice în barbă cu năduf: *Fire-ar să fie!* (**A. M.**)

■ „The Making of Me and You“ e o platformă digitală oferită de BBC, care calculează, în funcție de datele fizice ale fiecărui individ (vîrstă, sex, greutate, înălțime), alcătuirea exactă a corpului: compoziție chimică, număr de celule, litri de lacrimi, urină și sudoare produși pînă la momentul calculării și mulți alți parametri insoliți. Aflăm astfel că, pornind de la materialele componente ale corpului (oxigen, carbon, hidrogen, azot, calciu, fosfor, potasiu etc.), prețul per kg de om ar fi de numai 29 $. Un individ mediu, de 80 kg, ar valora așadar 2320 $. Nu poți nici măcar să-ți cumperi o mașină. (**M. P.**)

■ Administrația Fondului Cultural Național (AFCN) a reușit performanța de a nu finanța nici unul dintre festivalurile de jazz (de la Bacău, Miercurea Ciuc, București și Sibiu) care au depus proiecte în acest an. Mai bine! Am auzit că jazz-ul e un gen muzical ciudat, cu piese lungi, complicate și imprevizibile, care oricum se întorc în același punct. (**M. C.**)

UN COPIL PURTÎND UN COSTUM CU MODEL DE PIZZA DEVINE UN LEU DE AUR

■ Moartea gorilei Harambe, de la grădina zoologică din Cincinnati, a stîrnit o mare indignare în mediul online. Lucrurile s-au întîmplat așa: un copil de patru ani a intrat la ea și viața i-a fost pusă în pericol. Îngrijitorii au omorît gorila pentru a-l salva pe băiețel. Doar că, după opiniile internauților, nu a părut decizia cea mai înțeleaptă și nu era drept ca animalul să plătească cu viața pentru neglijența unor părinți. Omenirea e tînără dacă încă ne întrebăm cine trebuie salvat: omul sau animalul? (**A. M. S.**)

■ Recent, regina Marii Britanii a apărut la o paradă purtînd un costum cu model de pizza (cu tot cu pălărie asortată). Sau într-un sacou și o fustă cu pisicuțe. Sau, în altă imagine, cu vinete coapte. Cum de s-a întîmplat așa ceva? Oamenii responsabili de ținutele reginei au ales un costum verde aprins sau, mai bine zis, exact nuanța de *green screen* folosită în filme. A fost o zi bună pentru internauții puși pe șotii. (**C. Ș.**)

■ La 12 trecute fix, cînd cei mici termină orele, trotuarul din fața școlii devine un adevărat teatru de operațiuni: de o parte, nărăvași și zglobii, elevii din primară, proaspăt ieșiți de la ore; în fața lor, în șir indian, bunicii. Iar arma din dotare – covrigul – uriaș, cel mai uriaș sau la oferta doi deodată –, întins cu convingere ultimativă din pungile de plastic în care mai stau stivuiți încă vreo doi-trei. Luînd în calcul că acești copii, odată ajunși acasă, vor lua masa de prînz, această inedită variantă „Ia covrigul, neamule!“ s-ar putea să ne coste cu mult mai mult, dar va fi cu mult prea tîrziu. (**R. M.**)

■ Am primit un e-mail de la „Teneși Sport“ cu titlul „Elimină mirosurile neplăcute din frigider cu 1 leu“. Cine și-o fi ținînd „teneșii“ în frigider?! (**C. Ș.**)

■ Zilele trecute, pe cînd răsfoiam *Anunțul telefonic* (nr. 64, din 8-9 iunie 2016), două anunțuri m-au pus pe gînduri și acolo m-au lăsat: 1) „DORESC taxiu la rămînere în schimbul unui ceas de aur și 6 luni de taxi la rămînere“; 2) „VÎND elastic de păr în stare aproape perfectă, 250 euro“. (**D. S.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

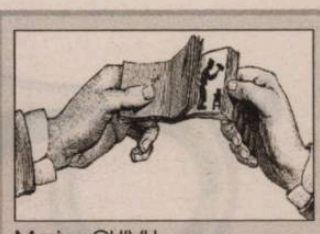

Marius CHIVU

feedbook

16

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **645** ■ 30 iunie – 6 iulie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Absenţa bunicilor“

pagina **3**

OVIDIU NAHOI

„Brexit şi România“

pagina **5**

DIANA MOŞ

„Maneaua ucide?“

pagina **23**

Spre Brâncuşi

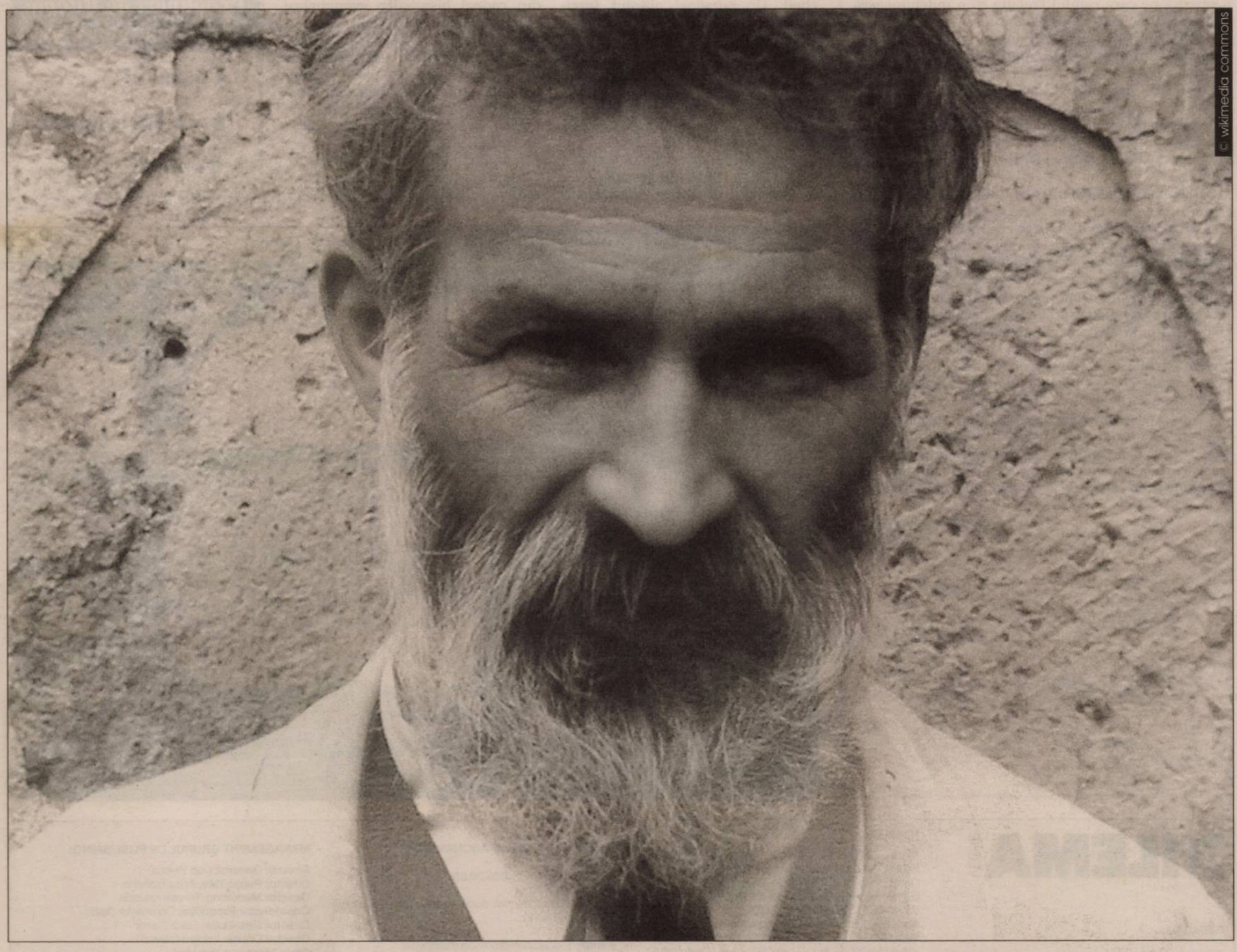

© wikimedia commons

„Să vezi pînă departe este una, să mergi departe este alta.“

CONSTANTIN BRÂNCUŞI

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

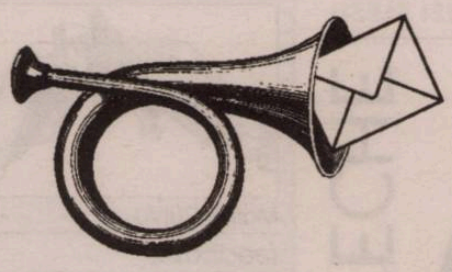

turneu de inbox

Nr. 642

Articolul Iaromirei Popovici,
„Cui i-e frică de educația sexuală?"

Mînuța, dar și puțulica

Cred că educația sexuală trebuie începută mult mai devreme de 14 ani, și anume din trei motive foarte morale (fără ghilimele):

1) A educa înseamnă a influența. Influențăm copilul (ca părinți sau educatori) atît prin ceea ce spunem, cît și prin ceea ce nu spunem. Pentru copilul mic nu există o diferență majoră între mînuță și puțulică. Dacă noi îi explicăm cu lux de amănunte cum e cu mînuța și evităm discuțiile despre puțulică, i-am inculcat ideea că e ceva rău cu sexul. Și asta e fals. În plus, fără o anume educație sexuală, e greu să îl învățăm cum e cu igiena organelor sexuale, or, igiena propriului corp (inclusiv sexul) e o sarcină pe care copilul trebuie să o îndeplinească singur de pe la 3-4 ani, cel tîrziu.

2) Părinții și educatorii nu sînt singură sursă de educație/influență. Orice copil mai răsărit de clasa a doua poate să găsească pe Internet filme porno extrem de explicite și să le arate colegilor. Este esențial ca prima informație în domeniu să vină de la părinți/educatori, astfel încît lumea lui interioară să nu fie ruptă în două: sex învață de la colegi, iar restul (inclusiv morala) de la părinți și educatori.

3) Numărul de pedofili e mult mai mare decît sîntem dispuși să credem. Este esențial pentru copil să aibă cuvinte să descrie ce i se întîmplă și să aibă obișnuința de a povesti, chiar și chestii legate de organele sexuale. Ca să putem interveni în timp util. Este esențial pentru copil să știe că ce are el între picioare e ceva normal, care are funcții absolut vitale, care trebuie păstrat curat. Și că sexul e un secret al lui: la început împărtășește acest secret cu părinții, nu cu colegii, iar cînd se face mai mare îl va împărtăși și cu alte persoane alese de el. Dreptul de a spune NU e o parte a educației sexuale, chiar cînd nu e vorba explicit despre sex.

Noi i-am spus fetiței noastre că orice copil, inclusiv ea, s-a format cînd o celulă de la tata s-a întîlnit cu o celulă de la mamă în burtica mamei. Acum cred că se apropie momentul în care o să ne întrebe cum a ajuns acea celulă de la tata în burtică la mama.

adăugat de georgefelix
la 15 iunie

Dilema veche vă propune

■ Pînă pe 4 iulie, la Sala Acvariu a Muzeului Țăranului Român are loc expoziția de fotografie „Village, visages" a Feliciei Simion. Veți găsi acolo atît macrocosmosul rural, alcătuit din 15 portrete ale sătenilor, cît și microcosmosul ilustrat printr-o serie de instantanee decupate din dezordinea aparentă a gospodăriei țărănești. (Cristina Ștefan)

■ *Visul...*, nu doar pentru că e vară și cîmpu-i în sînziene, nici exclusiv nostalgici după spectacolul lui Tim Robbins (deși sîntem...), și nu numai pentru încă o variantă (primele patru în viziunea nu mai puțin încîntătoare a lui Alexandru Dabija, la Odeon) a scenei zidului (am numit același minunat spectacol în interpretarea magistrală a trupei Actors' Gang), dar cu siguranță pentru toate astea laolaltă, *acum,* cînd Will încă ne îngăduie printre contemporanii Săi, ceea ce – să recunoaștem – e marele privilegiu pe care Regatul Unit ni-l dăruiește, cu parcimonioasă clemență, de mai bine de patru secole. (Ruxandra Mihăilă)

■ Am citit în *Le Nouvel Observateur* un articol despre Joseph Mitchell. Un personaj absolut fascinant. A fost reporter la *New Yorker.* Acesta este portretul pe care i-l face David Caviglioli: „Timp de 32 de ani, din 1964 și pînă în 1996, cînd a murit, n-a făcut nimic și n-a publicat nimic. Sosea întotdeauna la 9 dimineața, se închidea în biroul său și pleca la ora 6. Dacă treceai prin dreptul ușii lui de sticlă, puteai să-l vezi lucrînd. Bătea la mașină, recitea tot felul de notițe, dar această muncă nu se materializa niciodată". Dacă v-am făcut curioși cu privire la acest scriitor, care a devenit celebru fără să fi scris vreo carte și care a fost un fel de idol pentru Gay Talese, Salman Rushdie și Martin Amis, citiți-l în *New Yorker,* care îi aduce un omagiu și îi publică textele: http://www.newyorker.com/magazine/1956/09/22/mr-hunters-grave. (Ana Maria Sandu)

■ Cea de-a șaptea ediție a Festivalului Musica Barcensis va debuta anul acesta pe data de 25 iunie cu o excursie muzicală pe urmele constructorului de orgi Carl Einschenk la bisericile cu orgi din Chichiș, Reci, Cristian și Brașov. În fiecare weekend, pînă pe 28 august, publicul va putea asista la douăzeci de concerte de muzică sacră care vor avea loc în zece biserici fortificate din Țara Bîrsei. Sînt invitați peste 230 de artiști din șapte țări. În agenda Festivalului se regăsesc, de asemenea, cinci concerte cu tineri muzicieni, prime audiții, muzică din perioada Renașterii pînă în modernism, ansambluri corale, instrumentale, soliști și muzică de orgă. Acustica de excepție din cadrul bisericilor evanghelice Sf. Bartolomeu și Prejmer – monument UNESCO – le-a transformat în polii centrali din seria reprezentațiilor, găzduind cîte cinci, respectiv patru concerte. Programul Festivalului Barcensis poate fi găsit pe http://www.forumarte.ro/musica-barcensis/. (Sever Voinescu)

■ Radu Paraschivescu ne mai livrează o mostră de haz-de-necazul românesc contemporan. De aceas-

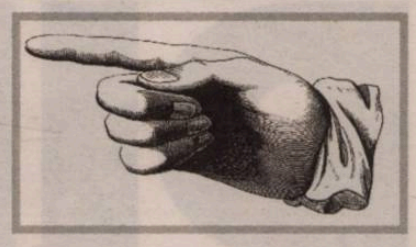

tă dată e vorba de *Cum gîndesc politicienii,* volum ce poartă titlul – doar în aparență paradoxal – *Cum? Gîndesc politicienii?* De citit neapărat, precum un ghid al utilizatorului, înainte de a folosi ștampila, buletinul și urna de votare. Cartea a apărut la Editura Humanitas. (Matei Martin)

■ *Bookătăria de texte & imagini 2,* povestiri scrise, desenate, condimentate, sărate și dulci pentru toate vîrstele... adunate de Stela Lie și Florin Bican, o carte minunată pe care o aștept de mai bine de trei ani și pe care am recitit-o și privit-o aseară pe îndelete în timp ce ploaia de vară cădea necontenit pe acoperișul de tablă. Dacă o aveți, o să vă ocupe toată vacanța, pentru că pur și simplu nu te saturi de ea. (Adina Popescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Călători prin București**
- **Ovidiu**

album dilematic Camelia Tudor

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Ruxandra MIHĂILĂ
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL
Ancuța PROCA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

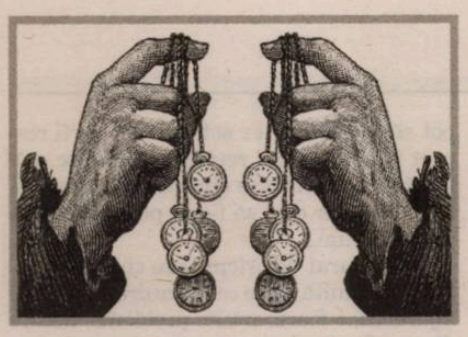

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Absența bunicilor

Ecurioasă disproporția dintre discursul psihanalitic asupra părinților, amplu, sofisticat, greu de consecințe, și discursul – infinit mai precar – privitor la bunici. Prin comparație, ei par condamnați la un rol strict decorativ: imagini ale blîndeții idilice, în dulcele inventar de mituri ale copilăriei. Sînt convins, totuși, că relația cu părinții părinților noștri are un rol decisiv în alcătuirea noastră sufletească și, în ce mă privește, pot depune mărturie pornind de la propria mea experiență. La capitolul „bunici“ stau prost. Tatăl mamei mele s-a sinucis încă tînăr, cu fum de mangan, de teama unei boli de care se simțea umilit. Asta se petrecuse cu mult înaintea nașterii mele, așa încît eu nu l-am cunoscut decît pe cel de-al doilea soț al bunicii, „nea Mitică“, un om de inimă, de vreme ce acceptase să ia de nevastă o văduvă săracă, mamă a cinci copii încă mici. Locuiau undeva în cartierul Dudești-Cioplea, într-o casă modestă, cu o curte care, însă, a fost cel dintîi paradis al copilăriei mele. Mama-mare Elena și tata-mare Mitică sînt singurele personaje cărora li se potrivește, în memoria mea, rolul bunicilor. Nu m-au certat niciodată și mi-au făcut toate hachițele. (Cam asta trebuie să facă, în genere, bunicii.) Erau iubitori, plini de o infinită îngăduință, gata oricînd să mă protejeze și să mă răsfețe. Îmi amintesc, de pildă, că, proaspăt venit de la lucru, tata-mare își înfrîngea oboseala și mă scotea la plimbare alături de Dudu, un cîine inclasabil, alb și docil. Îmi arăta maidanele din jur și mă ajuta să culeg dude. Mama-mare era o femeie destul de trupeșă, dar departe de genul „matroană“ impozantă. Îmbrățișarea ei avea un formidabil efect liniștitor: mă simțeam absorbit ca într-un aluat cald, un soi de chintesență a spiritului domestic. De figura ei se leagă cîteva delicatese ale penuriei, cum ar fi ceaiul de zahăr ars, Frank-cafeaua cu lapte și iahnia de fasole. Odată, de sărbători, m-am încuiat într-un dulap cu cozonaci, pentru a devora, nestingherit, stafidele de deasupra. Am fost, firește, răsplătit cu pupături tandre, ca și cum aș fi făcut o ispravă demnă de toată lauda. Mai țin minte cum, seara, bunica își desfăcea cocul, lăsînd să cadă pe umeri plete neverosimil de lungi, pe care le pieptăna lent, la oglindă. Țin minte, de asemenea, cum îl ocăra pe tata-mare, pentru accesele de tuse nocturnă, care riscau să mă trezească. În sfîrșit, țin minte cum mă ducea la plimbare, „la Leu“, statuia din vîrful dealului Cotroceni. Dar toate astea s-au petrecut în primii mei cinci ani de viață. Mai apoi, împrejurările ne-au despărțit. Îi vedeam rar și nu terminasem liceul cînd amîndoi au murit.

Ceilalți bunici, părinții tatălui meu, au avut o prezență mult mai șterasă. Pe mama-mare Lia n-am cunoscut-o decît cînd se afla într-o perioadă de degenerescență. În urma unui atac cerebral, era împuținată motrice și intelectual. Mi se vorbea mereu despre tinerețea ei întreprinzătoare, despre cît fusese de frumoasă și de deșteaptă, dar eu nu aveam dinainte decît *umbra* înzestrărilor ei trecute. Din cînd în cînd, recita „San Marino astăzi are / Sărbătoare de păstori…“ și izbucnea în plîns. Bunicul, tata-mare Spiru, nu era nici el ușor de abordat. Surzise de timpuriu și era mereu cufundat în singurătatea mată a infirmității lui. Pînă în 1947, strînsese o avere bunicică, pe bază de morărit, cherestea și comerț cu cereale. Făcuse studii economice la München și îmi povestea, uneori, experiențe de viață și de oameni, survenite în parcursul său biografic, început la Bîrlad, continuat la București și în capitala Bavariei, apoi la Turnu Măgurele. Evident, după instaurarea regimului comunist i se luase aproape tot. Cînd l-am întîlnit, era contabil la o fabrică din Azuga și venea, zilnic, pe jos, la Poiana Țapului, pe Zamora, unde încă avea o vilă și unde îmi petreceam cîte o vacanță, în timpul școlii primare. Îl țin minte ca pe un domn distins, afabil, nu lipsit de un umor discret. Mă privea cu afecțiune, mai ales cînd afla de măruntele mele performanțe școlare. Dar o relație consistentă, vie, marcată de „bunicitate“ nu pot spune că ne-ar fi legat.

Conu' Alecu Paleologu îmi vorbea adesea, în ultimii ani, despre bucuria miraculoasă de a fi bunic. Bunicii – spunea el – își iubesc nepoții altfel decît părinții. Degrevați de veghea responsabilității pedagogice, liberi de exigențele carierei proprii, mai puțin ocupați și mai puțin hărțuiți de orgolii personale, ei savurează dezinteresat farmecul nepoților, cu făcutele și nefăcutele lor, cu răzgîielile lor inocente, cu vitalitatea lor de nedomesticit. Bunicii iubesc mai pur și mai total. Iubirea lor nu vrea să fie *modelatoare*, ci *înțelegătoare*. Iubirea lor nu vrea, de fapt, nimic, nu așteaptă nimic. E contemplativă, ludică, aproape extatică. Iar toate aceste stări se revarsă asupra copiilor, ca un dar, ca un nimb nutritiv. De aceea, cei care, asemenea mie, n-au avut norocul unei bune întîlniri, al unei întîlniri consistente și durabile cu instituția bunicilor riscă o anumită șubrezenie afectivă, o anumită rigiditate interioară, amestec de frustrare, inhibiție și retractilitate. În absența bunicilor, copilăria e mai scurtă, mai monotonă și mai tristă. În asemenea situații, nu poți avea decît o singură speranță: să compensezi ceea ce n-ai avut asumînd tu însuți condiția de bunic. Și ori de cîte ori mă gîndesc la nepoții mei, la Andrei și mai nou, la Lili Catrina, mă întreb, cu o oarecare îngrijorare, dacă voi fi în stare să fiu bunicul de care au nevoie…

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Nesiguranța naște monștri

Vorbind despre Brexit, antropologul Alec Bălășescu constata că „rezultatele Brexitului, dar și ale alegerilor prezidențiale din Austria (chiar, de ce nu se uită nimeni într-acolo?) sau ale sondajelor de opinie în cazurile de gen Clinton *vs* Trump ar putea fi rezumate astfel: toți votanții sînt de acord că jumătate dintre votanți n-au dreptate. Aș împinge această constatare afirmînd că pentru fiecare dintre jumătăți, cealaltă jumătate este / a devenit Celălalt“. După care trăgea – pe bună dreptate – spuza pe turta antropologiei, căci interesul prim al acesteia a fost totdeauna *Celălalt*, iar miza finală a fost dintotdeauna cunoașterea de *Sine*. Să ducem mai departe acest raționament.

Pentru aceasta, trebuie să fim conștienți de faptul că *Celălalt* nu există: el este totdeauna o construcție colectivă prin care unii sau alții – dar niciodată și unii, și alții – sînt considerați a fi prea diferiți de *Noi* pentru a fi ca noi. Și atunci, întrebarea pe care și-a pus-o orice societate, oricînd și oriunde, a fost următoarea: ce facem cu Celălalt? Răspunsul a fost reglat, într-o primă fază (ce durează de milenii…), prin legile nescrise ale ospitalității și ostilității: tu da, tu nu, pe tine te omenesc, pe tine te omor. Instituția ospitalității a fost Ministerul Afacerilor Externe al societăților fără stat.

Odată cu statul (sau ceea ce putem să considerăm, *grosso modo*, drept stat), situația s-a complicat. Iar ea s-a cristalizat după descoperirea Lumii Noi, cînd un continent întreg a devenit *Celălalt* pentru *Noi*, europenii. Interesele statului – dar și cele ale conchistadorilor – erau de partea ostilității: acești „alții“ nu sînt ca noi, deci nu sînt oameni, deci putem să-i omorîm și să dispunem de bunurile lor după pofta noastră (mult prea) umană. Credința în Dumnezeu le-a ridicat însă o întrebare cumplită: și dacă și „ceilalți“ sînt creația lui Dumnezeu și a-i omorî sau a-i persecuta este deci o ofensă adusă Creatorului? Disputa de la Valladolid dintre Sepulveda și Las Casas a dus la confruntarea publică a celor două teze, iar continuarea dezbaterilor pe aceasta temă a condus la formarea ideii de Om, căci, după cum se exprima Tzvetan Todorov, „pînă atunci omenirea era o parte fără întreg“. Și a mai durat apoi cîteva secole pînă ce s-a ajuns la promulgarea drepturilor *universale* ale Omului. Promulgarea, dar nu neapărat și acceptarea ca atare a lor, căci, vorba unui țăran din Bărăgan: *Drepturile omului? Bine, de acord, dar pentru cine e om!* Și continuăm să ne întrebăm cine e om…

Pe scurt, viața socială este clasificare, iar partiția *Noi – Celălalt* a fost fundamentul oricărei societăți. Și a rămas chiar și în prezent, deși am învățat între timp că și *Celălalt* e ca *Noi* și nu trebuie să ne temem de el. În profunzime, lucrurile stau însă exact invers: nu pentru că există un *Celălalt* ne temem de el, ci pentru că avem temeri ajungem să imaginăm un *Celălalt* sau un altul în care să proiectăm temerile noastre – și astfel să le dăm un obiect palpabil, de care să fugim sau pe care să-l atacăm pentru a scăpa de frică.

Dar de unde pînă unde astfel de temeri?

Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să facem un pas mai departe, care pune în discuție însăși condiția umană. Ce ne mînă deci în luptă pe noi, oamenii? Ni s-a spus că interesul poartă fesul, adică interesul egoist al fiecărui individ este cel care motivează, în ultimă instanță, acțiunile umane. Ei bine, nu cred! Ernest Gelner îmi spunea acum vreo douăzeci și cinci de ani, pe cînd toată Europa se mobilizase să construiască noua Europă, că, de fapt, ceea ce-și doresc majoritatea oamenilor în majoritatea timpului nu este decît „să rămînă într-un joc“ în care au intrat fără să-i întrebe cineva și care se numește viață. Altfel spus, ceea ce ne mînă în luptă, în ultimă instanță, este *dorința de apartenență și frica de excludere*. Iar dacă așa stau lucrurile, nesiguranța vieții cotidiene stă la baza temerilor noastre: astfel, nesiguranța naște monștri! Și cu cît o societate va acumula mai multă nesiguranță, cu atît mai mult va avea nevoie de astfel de monștri pentru a-și explica de unde i se trage nesiguranța.

Celălalt este deci „monstrul“ predilect al nesiguranței noastre. Și, dacă există o „cerere“ de monștri din partea unei populații, există totdeauna și o „ofertă“ din partea unor „artiști ai poporului“ dispuși (și interesați!) să construiască monștri la comandă. Aceștia se pot chema în fel și chip, după caz. Pot fi, de pildă, Uniunea Europeană pentru cei care cred că aceasta este *Celălalt* care îi amenință – chiar dacă (sau mai ales pentru că) nu știu prea bine în ce constă aceasta: a se vedea, de pildă, faptul anecdotic că, imediat după Brexit, cele mai multe căutări pe Google ale britanicilor au fost despre „ce este UE“.

La noi, *Celălalt*, de la care considerăm că ni se trage nesiguranța zilnică, îmbracă o diversitate de chipuri: UE, desigur, care ne-a obligat să ne închinăm țara – și uite unde am ajuns!; liberalii vînduți Occidentului, pesediștii vînduți Moscovei, clasa politică în ansamblul ei sau Guvernul tehnocrat de „vînduți“; necreștinii în general, căci, după cum spunea sociologul nației într-o emisiune la televizor, „bunulsimț s-a născut odată cu creștinismul“ (aici a făcut însă o gafă, căci dacă sîntem buni creștini, mai sîntem și buni daci, or, afirmația aceasta înseamnă că dacii erau nesimțiți…); papistașii care ne amenință ortodoxia; islamiștii care își construiesc ditamai moscheea în capitala noastră și vor să ne confiște credința (deși nu turcii sau arabii din România au cerut o moschee); ateii care vor să scoată sfînta religie din școli (deși sînt cam 1% din populație); sirienii care ne vor invada țara (deși nici un sirian nu vrea să vină în România…); și, nu în ultimul rînd, acest *Celălalt* sexual, care vrea să ne spurce sfînta familie românească, pe care trebuie să o apărăm schimbînd Constituția (deși aceasta prevede clar că „familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită dintre soți“, iar noul Cod Civil este și mai precis, reglementînd faptul că în România „căsătoria este uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie“ și că *„este interzisă căsătoria între persoane de același sex“*).

Atenție deci la cum îl construim pe *Celălalt*, căci, fără să ne dăm seama, el este oglinda în care ne închipuim cine sîntem *Noi*! Și s-ar putea ca, după ce răzbim și îl „ucidem“ pe *Celălalt*, să ne trezim, mă scuzați, în fundul gol. Se întîmplă chiar zilele acestea în Marea Britanie: „artiștii poporului“ care au construit cu înfrigurare monstrul european sînt primii care au ieșit la scenă deschisă pentru a spune că nu asta au dorit; în orice caz, nu chiar așa, și că…

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Șmecherii și tehnocrații

Pricep că clasa noastră politică crede că rolul tehnocraților – ăia puțini tare care nu sînt controlați de ei – este să înghită tot rahatul primit de la boierii dumnealor și să regurgiteze flori și slavă pentru eroii neamului care ne-au condus în ultimii 25 de ani pe culmile gloriei unde ne aflăm acuși. Înțeleg și disperarea lor cînd văd că sîntem cîțiva care avem curajul sau țăcăneala de a expune un sistem care este disfuncțional și care favorizează o finanțare nesimțită și profund coruptă a unor șmecheri care sînt un fel de dumnezei ai partidelor, ajungînd să conducă televiziuni și țara pe minunatul model al lui Berlusconi.

Reacția de haită este și ea cumva logică. Speriată, pe de-o parte, de dispariția posibilă a privilegiilor și banilor de uns alegeri, televiziuni și tot felul de mahări nu rar interlopi, iar, pe de altă parte, de creșterea exponențială a șanselor de a ajunge la DNA, partea majoritară – cea mîrlănească – a clasei politice trebuie să atace pentru a nu fi nevoită să revină pe piața muncii. În afara carierei politice de șmenari, o mare majoritate a liderilor politici nu au făcut nimic în viața lor care să dovedească faptul că ar fi în stare să se descurce pe o piață a muncii bazată pe meritocrație. Slujbele cu dedicație din Parlamentul European ale unor neica-nimeni prieteni cu barosanii sau ale nevestelor acestora nu ar putea să susțină o cariera fabuloasă de postaci (adesea agramați) pe rețele de socializare și, în plus, fără susținerea partidului (adică tată, soț, cumnat de mamă, naș) e puțin probabil ca grupul existent de rude din Parlamentul European să mai poată exista. Revenirea în cariere senzaționale de juriști, avocați, procurori fără susținerea partidului este foarte improbabilă, luînd în considerare profilul tipic al politicianului român.

Deși foarte critici la adresa birocraților europeni, este puțin probabil ca vreunul din marii iluminați ai neamului politic să fie în stare să treacă concursurile foarte dure necesare pentru a lucra pentru organizațiile interguvernamentale din care vin o bună parte a tehnocraților. Cazierul este și el, desigur, o problemă mare, deși sînt convins că domnii Mazăre, Hrebenciuc, Dragnea, Șova și Vanghelie, precum și doamnele Udrea și Olguța Vasilescu ar fi avut scoruri senzaționale la concursurile profesionale de la Comisia Europeană. Marii intelectuali de la șefia partidelor ar putea lejer să îi facă concurență domnului Becali pentru cîștigarea Premiului Nobel pentru literatură, iar cohortele de doctoranzi din Parlament vor umple Harvardu', Oxfordu' și Princetonu'.

Este drept că nici unul dintre tehnocrați nu a avut experiența DNA-ului, a strîngerii de bani negri pentru campanii electorale mincinoase, a acoperirii baronilor sau interlopilor responsabili pentru „mobilizarea" partidului, a condamnării penale sau a înfrățirii cu penali. Se prea poate ca asta să dovedească, în capul elitelor partidelor minunate, că am fi incompetenți.

Au trecut mai mult de șase luni de cînd sînt unul dintre demnitarii României. Simt cele șase luni ca și cum ar fi trecut cîțiva ani buni. Eram deja obișnuit cu oboseala, cu frustrările, cu sentimentul de neputință înainte de a mă alătura echipei premierului – am lucrat și pe problematica foarte dificilă a refugiaților. Am fost idiot de mult prea multe ori ca să îmi imaginez brusc că nu voi face gafe și am încercat să nu am așteptări prea mari de la mine. M-am așteptat la atacuri nemeritate și la mult mai mult stres decît am încercat vreodată în oricare dintre slujbele mele precedente.

Am fost la recepții, conferințe, negocieri, întîlniri ministeriale. Am lucrat la acte legislative, am fost implicat în tot felul de decizii, unele importante, altele probabil inutile. Am învățat foarte mult. Și totuși, după mai mult de șase luni, nu prea pot să pricep de ce un om normal, bun profesionist, care își dorește în mod cinstit să facă bine, și-ar dori să fie secretar de stat pe o perioadă lungă de timp în sistemul actual. În afară de cazul în care are tendințe suicidare sau sado-masochiste. Deși lucrez cu niște oameni absolut senzaționali – pentru cîțiva dintre ei mi-aș dona un rinichi dacă ar fi nevoie –, în ciuda faptului că nu pot să îmi imaginez șefi pe care să îi respect mai mult, nu reușesc să găsesc motivațiile pentru care cineva din afara sistemului și-ar dori să fie în poziția în care sînt eu acum.

Ești înjurat de oricine are chef. Ești înjurat de multă lume care are dreptate să te înjure. Sînt foarte multe probleme, fiecare dintre ele ar trebui urgent rezolvată, dar nu ai nici aparatul birocratic, nici bugetul ca să o poți face. Greșelile inerente sînt exagerate și în fiecare zi există riscul să fii vînat de trepădușii din mass-media plătiți de diverși oameni ale căror interese corupte încerci sau ai reușit să le oprești. Fiind vorba de zeci de milioane de euro, atacurile sînt dincolo de nesimțire. Încet-încet, îți dai seama cît de multă mizerie s-a acumulat în sistem. Baricada pe care ți-ai construit-o la început ca să oprești căcatul care venea spre tine începe să cam tremure sub presiunea acumulată și riscă să cedeze. Începi, din cînd în cînd, să te trezești cu cîte o pleașcă în cap și există riscul să începi să te obișnuiești cu duhoarea.

Desigur, se pot face lucruri bune. Într-un mandat normal de patru ani, cu o clasă politică acceptabilă, s-ar putea reforma administrația publică. Sînt oameni buni și foarte buni în ministere care constituie o bază îndeajuns de solidă pentru reconstrucție. Pînă atunci însă, e mult mai probabil să atragem corupți, psihopați și sociopați în funcții de demnitate publică. Nu de alta, dar motivațiile existente în sistem au fost gîndite pentru ei și nu pentru profesioniștii de care am avea așa de mare nevoie. Iar motivațiile acestea încercăm noi să le distrugem. Și pentru asta sîntem atacați cu atîta înverșunare de șmenari corupți și sociopați care, din păcate, reprezintă o bună parte a elitei noastre politice.

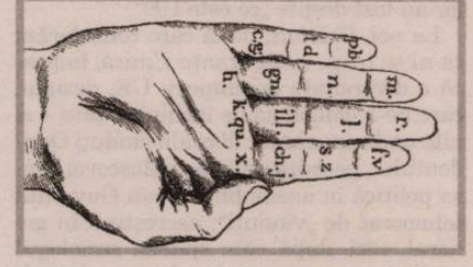

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Corectori și corecturi

Cei cu o oarecare vechime în activitatea publicistică își amintesc, desigur, faptul că, într-o vreme, rolul corectorului în presă era unul fundamental. De el atîrna cumva „destinul" unui articol, fie acesta și marcat de o inerentă efemeritate. Greșelile de tipar contau (așa cum contează, de altfel, și astăzi!), întrucît modificau adesea (în rău) semnificațiile textului inițial. Problema apărea mai ales atunci cînd „greșelile" izvorau din „hermeneutica" insolită a corectorului însuși și nu dintr-o lipsă de atenție, din vreo omisiune a ta proprie (la mașina de scris) ori dintr-un puseu de superficialitate. Existau corectori care *interpretau* paragrafele (de dat ulterior la cules), *intervenind*, cu autoritate profesională, în conținutul lor. Așa m-am ales, personal, prin anii '90, cu „rectificări" severe, în special, ale unor englezisme pe care, în viziunea corectorilor, eu nu le stăpîneam suficient de bine. Referirea la *bursa Fulbright* mi-a fost frecvent „reșapată" prin adăugarea unui al doilea „l" în structura numelui: „Fullbright" (bietul senator american William J. Fulbright, inițiatorul faimosului program de schimb academic și cultural, se va fi răsucit, gemînd, în mormînt, la fiecare dintre respectivele „corecturi"!). *Baseball*-ul mi-a fost tipărit drept „base-ball", *John* – „Jon", *Kennedy* – „Khenedy" etc. Să zicem totuși că, pentru latura „străineză" a articolelor mele, mă pregătisem deja să primesc „corecții", asumîndu-mi eu, stoic, din junețea studiilor anglistice, dinamica social-mentalitară băștinașă, conform căreia, se știe, tot românul e născut anglofon. Dumnealui *cunoaște* engleza în mod telepatic, nu are nevoie de îndrumători obosiți (Corneliu Vadim Tudor observa, la un moment dat, cu fermitate, pe această linie de gîndire, că Eminescu vorbea excelent germana și, de aceea, prin „contaminare", ar fi stăpînit, inevitabil, și engleza!). Primisem, ca atare, de tînăr, suficiente zîmbete furișat-ironice, alături de numeroase priviri suspicioase („Ce americănească o fi învățînd, băi, ăsta la facultate, de gavarisește cuvintele lu' tata Will așa de naspa?"), în ocaziile cînd pronunțam (corect!) *Tottenham* (cu necesara contracție fonetică „totnăm"), *Fitzgerald* (cu accent pe a doua silabă) sau *Gere* și *Basinger* (cu „gh"-urile de rigoare și nu cu „ge"-uri!). Lovindu-mă însă *și* de „intervenții" în bietul meu grai (publicistic) neaoș, trebuie să admit că m-am arătat surprins. Cu ce va fi supărat limba-mi maternă ochiul de vultur al „capului limpede" din redacții, de se va fi pornit atît de aprig împotriva ei? Nu am găsit un răspuns satisfăcător nici la mulți ani după evenimente. Cred că se manifesta acolo doar „opinia personală" (a corectorului) *despre cum trebuiau redactate anumite noțiuni*, deoarece umorul voluntar mi-ar fi fost greu să-l bănuiesc.

Corectoarea a jucat fotbal.

Vechii corectori din edituri și de la reviste, eminențele cenușii incontestabile ale universului scripturistic *(masters of their domain,* cum ziceau, sugestiv, simpaticii eroi ai serialului *Seinfeld!),* nu mi-au iertat (nici) limba română. Îmi amintesc și acum, înfrigurat, o cronică literară (la un volum de Vasile Lovinescu), pe care am publicat-o, în 1990, într-o importantă revistă culturală din Iași. Corectoarea a jucat, pur și simplu, fotbal cu nefericitul text, dactilografiat, impecabil îngrijit, pe noua mea (atunci) mașină de scris, din Albion, Remington (prevăzută cu diacritice autohtone: ce mai, dacă publicistica ar fi fost manelistică, mă puteam considera un barosan al epocii – *moreau dușmanii dă inimă rea / pentru eeaaa, pentru eeaaa!).* La fraza – *„Măcar metodologic,* Lovinescu se *apropie* de Eliade" –, doamna în cauză „a rectificat" – *„Mărar metodologic,* Lovinescu se *dropie* de Eliade". Tristul *Purusha* din metafizica hindusă a ajuns *Păpușa*, iar opusul lui, *Prakriti*, nu a vrut să iasă altfel în pagină decît *Chibrite*. *Monarhul ascuns* s-a convertit în *Paharul pătruns*, iar *hiperboreean* în *coreean*. Știu că v-ați obișnuit cu exagerările din „memoriile" mele dilematice săptămînale, dar vă garantez că spun adevărul și numai adevărul! Transformarea lexemelor inițiale în altele „mai cu moț", cum ar veni, indica destul de clar că vorbeam de *intervenții* textuale conștiente și nu de *erori* de culegere. Corectoarea mi-a „reparat", practic, recenzia, prin părțile esențiale, în locurile unde gradul meu de informare lăsa, în mod evident, de dorit. Experiența nu a fost, în acei ani, singulară. Mi-am văzut automatismul stilistic *inevitabil* ițindu-se, în articole, ca *imperturbabil*. Aidoma, *neîndoios* ca *nebelicos*, *intern* ca *extern*, *elasticitate* ca *promiscuitate*, *surdină* ca *tartină*, *torid* ca *sordid*, *elitist* ca *etilist*, *marginal* ca *papagal*, *boare* ca *moare*, *Pantagruel* ca *Parpanghel*, *nevolnic* (legat de traducerea în română a versului din *Macbeth*-ul lui Shakespeare – „Infirm *of purpose!*" / „Nevolnic suflet!") ca *năstrușnic* (a apărut, finalmente, în formula „Năstrușnic suflet!"), *maramă* ca *panaramă*, *gherilă* ca *torpilă*, *prostrație* ca *prostituție* ș.a.m.d. Se poate concluziona că sînt un publicist pățit, dar, în și mai mare măsură, că majoritatea corectorilor se dovedeau, în trecut, așa cum mă străduiam să conceptualizez altădată, la „Prezentul discontinuu", niște „oameni ai preferințelor". De „alegerea" lor preferențial-semantică depindea (probabil că mai depinde încă, și în prezent, în unele locuri!) unde „dădeai" tu și unde „crăpa" în realitate. Unde „semănai" adică și unde „răsărea" în fond. Cum ce răsărea? *Mărarul metodologic.*

***Codrin Liviu Cuțitaru** este profesor la Facultatea de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Brexit și România, lecțiile populismului

Mai întîi de toate, să ținem cont de lecția pe care referendumul britanic le-a dat-o, de fapt, tuturor europenilor: aceea că populismul este problema și nu soluția. Ziua referendumului nu s-a dovedit a fi deloc o „Zi a independenței", așa cum proclamau populiștii din politică și din presă. În loc să se trezească a doua zi dimineață mai mîndră și mai suverană, țara a constatat că se găsește nu doar în fața unor probleme economice uriașe, ci și sub amenințarea destrămării.

Avem nevoie de moneda europeană.

Pe cît de gălăgioși în campanie, pe atît de sfioși se arată acum populiștii în a și aplica măsurile pe care le-au promis. Să nu ne mire. Își dau și ei foarte bine seama că argumentele lor simpliste merg în campanii și pot fi molfăite ușor de presa tabloidă în goană după senzațional cu orice preț, fie și acela al prăbușirii țării. Dar nu pot fi aplicate cu adevărat la scara unei țări fără a aduce cu ele dezastrul. Așa că „eliberarea națională" se mai amînă puțin, eventual *sine die*.

Și acum, să privim către România. E deja banal să spui că Uniunea Europeană nu va mai fi aceeași după 23 iunie. Întrebarea este cum va arăta. E încă devreme pentru a ști foarte bine, dar, în orice caz, vom putea avea o Uniune mai flexibilă, în care statele vor putea alege între o integrare tot mai strînsă în „nucleul dur" Euro/Schengen și o apartenență în diferite grade, mergînd doar pînă la simpla prezență pe piața unică și nimic mai mult.

Ce ar trebui să aleagă, așadar, România? Cred că ar trebui să opteze pentru integrarea tot mai strînsă. Mai întîi, pentru că nu avem un alt proiect pentru a finaliza procesul de modernizare început acum mai bine de 150 de ani, în afara setului de reguli și standarde ale Uniunii Europene. Aplicate riguros, acestea vor face bine țării în anevoiosul ei drum către atingerea nivelului de civilizație și dezvoltare al Occidentului.

Aderarea la Spațiul Schengen, de exemplu, este condiționată de îndeplinirea condițiilor din Mecanismul de Cooperare și Verificare (reforma Justiției) – chit că, la nivel formal, legătura dintre cele două procese nu e recunocută de nimeni, dar în realitate așa e. Pînă la urmă, MCV a făcut bine României, cu toate frustrările unora. România ar fi putut foarte bine să spună că nu o mai interesează să îndeplinească în viitorul previzibil obligația asumată în tratatul de aderare privind intrarea în Spațiul Schengen și că, pe cale de consecință, denunță și Mecanismul de Cooperare și Verificare.

Separat, cele două variante au mai fost vînturate de unii politicieni. Ei erau conștienți că România oricum n-ar fi putut să fie dată afară din Uniunea Europeană, ci ar rămîne să se bucure de avantajele pieței unice și ale liberei circulații. Ar fi fost, însă, România o țară mai bună fără reforma Justiției? Ar fi găsit resurse interne pentru acest proces, în afara presiunilor de la Bruxelles și din alte capitale europene? Cu siguranță, nu.

Așa și cu moneda europeană. Avem nevoie de ea, în primul rînd pentru că avem nevoie de un proces de ordonare și responsabilizare în deciziile ce țin de politici economice, gestionarea bugetului, colectarea taxelor și așa mai departe. Încă un pas – și încă unul uriaș! – către modernizare. În orice caz, un program asumat de societate în vederea aderării la zona euro i-ar descuraja în mare măsură pe membrii Parlamentului să dea tot felul de legi absurde, cu un puternic iz populist și adevărate bombe pentru stabilitatea financiară a României, cum ar fi, de exemplu, pensiile speciale pentru aleșii locali. Și mai există componenta politică și strategică a monedei europene. Pentru că euro este și un proiect politic, un instrument menit să contribuie la adîncirea integrării europene.

Pentru România, aflată pe o falie de securitate, apartenența la „nucleul dur" al Europei și, în consecință, participarea deplină la mecanismele de luare a deciziilor reprezintă o contribuție esențială la întărirea securității naționale și, da, a suveranității.

Evident, se poate ca ziua de 23 iunie să însemne, pînă la urmă, nu începutul simbolic al unei Uniuni Europene mai suple, ci de-a dreptul începutul sfîrșitului Uniunii Europene. Ca stat membru, România ar trebui să facă tot ce depinde de ea pentru ca acest scenariu sumbru să nu devină realitate. Pentru că, dacă Uniunea se va prăbuși, vom vedea atunci cum suveranitatea țării nu mai face nici cît două cepe degerate, cîtă vreme nu va fi pusă în comun cu alte suveranități.

***Ovidiu Nahoi** este redactor-șef la RFI România.*

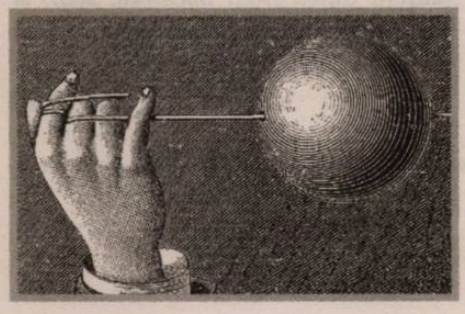

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Muzeu caut sediu nou

Acum aproape 15 ani, cînd a fost creat Muzeul Național de Artă Contemporană, primul său director, Mihai Oroveanu, probabil că n-a avut prea multe opțiuni în ceea ce privește sediul. A ales – nu fără să se expună criticilor – o aripă a Casei Poporului, sau a Palatului Parlamentului. Mai precis, partea din spate a clădirii. A fost nevoie de investiții și de timp pentru a adapta sălile construite inițial. Inaugurarea muzeului în acel spațiu nu a fost lipsită de controverse. Multe dintre ele continuă și astăzi.

Cea mai mare problemă e amplasamentul acestui muzeu care, paradoxal, e periferic, chiar dacă e în centrul orașului. Zidurile din jurul Palatului, lipsa unei infrastructuri utile de transport, intrarea dosnică, șantierul permanent din spatele clădirii, maidanul plin de gropi și de praf, lipsa locurilor de parcare și, pe deasupra, controalele și măsurile de securitate pe care le presupun accesul în interiorul muzeului îndepărtează publicul.

În plus, vecinătatea simbolică cu Parlamentul și cu Catedrala Mîntuirii Neamului, ale cărei ziduri se profilează, tot mai înalte, exact în fața muzeului, parcă sugerînd că arta contemporană e mică, nesemnificativă în comparație cu vigoarea ortodoxismului, pune tot mai multe probleme artiștilor care expun aici. De ani întregi, aproape în fiecare expoziție am găsit trimiteri și raportări la aceste vecinătăți. Le înțeleg. Sînt inevitabile. Dar această autoreferențialitate e obositoare și poate deveni, cu timpul, și dăunătoare. Reflecția propusă recent de directorul MNAC, Călin Dan, cu privire la „Unde mutăm muzeul" e, deci, binevenită.

Un prim răspuns ar fi: oriunde, numai în centru nu. La București ne-am obișnuit deja ca mai toate instituțiile reprezentative, inclusiv cele culturale, să se desfășoare pe o arie relativ restrînsă, între două sau trei stații de metrou, în vreme ce restul orașului s-a transformat în cartiere-dormitor. Dacă amplasamentul unui muzeu ia în calcul și planificarea urbană, atunci ar trebui găsit un sediu într-o astfel de zonă. Cum ar trebui să arate un muzeu de artă contemporană? Se poate expune artă și într-o fostă hală industrială, se poate atrage public și într-o gară veche transformată și adaptată nevoilor muzeale – există destule modele reușite în Europa în acest sens. Dar dacă vrem un muzeu cu adevărat reprezentativ al artelor contemporane, atunci și arhitectura sa ar trebui să fie reprezentativă. Dacă hotărîm să construim un muzeu de artă contemporană într-o clădire cum e cea a noului Teatru de Operetă și Musical ar fi un compromis inacceptabil atît din perspectivă etică, cît și estetică.

Dacă vrem un muzeu cu adevărat reprezentativ al artelor contemporane, atunci și arhitectura sa ar trebui să fie reprezentativă.

Acestea fiind zise, cred că sectorul muzeal din România are și alte probleme, unele mult mai urgente. La Galați, Palatul Episcopal în care își avea sediul Muzeul de Artă Vizuală a fost retrocedat Bisericii. Colecția de artă contemporană s-a mutat literalmente la bloc, în niște încăperi înghesuite, greu de folosit ca săli de muzeu. La Oradea, Muzeul Țării Crișurilor se află, tot ca urmare a unei retrocedări, într-o situație incertă. După doi ani de pribegie, s-a găsit, în sfîrșit, un sediu pentru Muzeul Național al Literaturii Române din București – dar și noua casă e departe de a fi o soluție ideală. Zeci de muzee sau case memoriale din țară au fost retrocedate sau sînt pe cale de a fi retrocedate – cu toate urmările nefaste pe care le presupune această reparație: pierderea sau limitarea accesului public la colecții, periclitarea obiectelor etc. În multe situații s-ar fi impus o intervenție de urgență din partea Guvernului sau din partea autorităților locale. Nu s-a întîmplat însă decît foarte rar acest lucru.

În fine, nu putem face abstracție de angajamentele actuale. Ministerul Culturii a inițiat la Tîrgu Jiu demersurile pentru înființarea unui muzeu Brâncuși. Un muzeu „gol", căci sînt puține lucrări disponibile care ar putea fi expuse. Un muzeu al hologramelor. Asta în vreme ce în peisajul românesc actual lipsește un muzeu al artei moderne, care să facă racordul între expunerea Muzeului Național de Artă al României și efervescența creativă de azi, prezentată de MNAC. Lipsește, deci, palierul intermediar care ar trebui să dea coerență și consistență edificiului. Absența aceasta e și o nedreptate, căci în colecțiile publice există numeroase lucrări care ar putea (ar trebui!) să fie expuse exact în acest context.

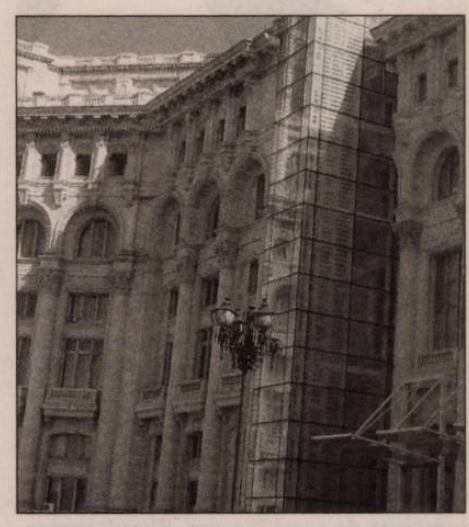

Este nevoie de un sediu nou pentru MNAC? Da, cu siguranță. Însă nu e o urgență.

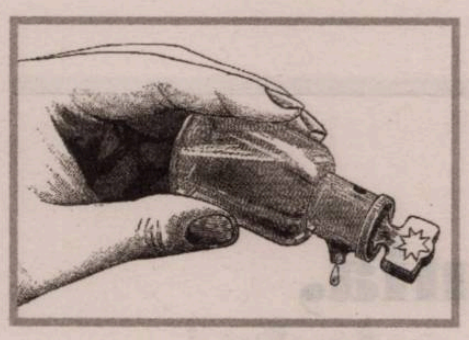

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Singuratic și depresat...

Crește în permanență lista cuvintelor moderne, aparținînd lexicului cultural creat în secolul al XIX-lea, pe baza latinei și a altor limbi romanice, pe care astăzi le concurează forme recente, analogice, adesea imitate după engleză. Ușurința cu care se reinventează forme și sensuri se leagă, din păcate, de o anume ignoranță. Nu cred că cineva cu o cultură medie, fie și dobîndită prin intermediul unor emisiuni și lecturi de popularizare, poate să uite de existența în română a verbului *a deprima* și a participiului său folosit adjectival, *deprimat,* astfel încît să simtă nevoia de a (re)crea verbul *a depresa* și adjectivul *depresat*. Noile forme există însă în uzul actual incult sau doar neglijent, ba chiar li se pot găsi deja destule atestări în Internet și în mass-media. Verbul apare mai ales la prezent: „să alerg de unul singur mă *depresează*" (computergames.ro); „mă *depresează* atitudinea ta și eu cum sînt o persoană pozitivă... îmi strici buna dispoziție" (roportal.ro); „vremea asta mă *depresează*" (elady.ro). Adjectivul este chiar mai frecvent folosit: „am un prieten *depresat*... ajutor!" (eva.ro); „atunci cînd te simți singuratic și *depresat* este nevoie să stai de vorbă cu tine" (ea.md); „sînt *depresată* rău de tot" (forum.desprecopii.ro). În unele cazuri, textele conțin și alte forme care indică nivelul cultural al vorbitorului sau ușurința cu care se amestecă limbile: „*Hey* TPU vă rog frumos *ajutați*mă sunt foarte *depresată*. (...); Am *decît* o prietenă *care ies mereu cu ea*" (tpu.ro; ca întotdeauna, am adăugat doar diacriticele, pentru a ușura înțelegerea); „Nu că *maybe* ești *depresată* ci cu siguranță ești *depresată*" (roportal.ro).

În multe limbi moderne există cultisme care pornesc de la verbul *deprimo, deprimere, depressi, depressum* – „a apăsa în jos" – și de la substantivul *depressio, -onis* „lăsare în jos, coborîre". Româna a împrumutat din latină și franceză verbul *a deprima* (fr. *déprimer);* substantivul *depresiune/depresie* ilustrează tiparul dublu de adaptare a acestui tip de cultisme, în *-iune* și *-ie,* pornind de la forma latină (care permite ambele terminații), de la franceză *(dépression),* eventual și de la alte limbi care au preluat forma latină. Specializarea formei *depresie* pentru sensul psihologic și a formei *depresiune* pentru cel geografic e de dată recentă: în DEX ambele sînt considerate variante ale aceluiași cuvînt, fiind tratate în cadrul aceluiași articol.

A depresa și *depresat* se pot explica prin tendința vorbitorilor de a regulariza formațiile lexicale ale limbii; în cazul de față, întărind legătura cu substantivul *depresie*. *A depresa* e mai transparent, mai direct legat de *depresie* decît *a deprima,* pentru vorbitorul mai puțin cultivat. E totuși puțin probabil ca verbul să se fi format spontan de la *depresie;* a funcționat mai curînd influența englezei, prin seria alcătuită din verbul *to depress,* adjectivul *depressed* și substantivul *depression*. Influența englezei nu mai este astăzi una care să presupună un grad înalt de cultură: prin Internet și prin mass-media ea acționează și asupra unor vorbitori care au mari lacune în stăpînirea limbii materne.

Cei care „inventează" un verb *a depresa,* pornind fie direct de la *depresie,* fie de la verbul englezesc *depress,* pot să nu știe că forma exista deja în limbă, cu alte sensuri. Verbul *a depresa,* înregistrat de dicționarele noastre ca termen tehnic, cu accepțiile „a desface cu presa un ansamblu de două piese care au contact forțat"; „a rări puieții crescuți prea des, pentru a permite dezvoltarea normală a celorlalți"; „a modifica proprietățile superficiale ale minereurilor cu ajutorul depresantelor" (DEX), e un împrumut din franceză, unde *dépresser* a fost înregistrat tot ca tehnicism. În sensul acesta, de altfel, e folosit azi mai ales la supin: „trusa universală pentru *depresat* pivoți" (pieseauto.ro). În ultima vreme, verbul *a depresa* (mai ales participiul *depresat)* e utilizat ca termen economic și financiar, traducînd terminologia din engleză (unde *depressed market* e o piață cu activitate redusă, mai puțini bani și posibilități de angajare): „piața va fi depresată, va intra intr-un proces de comprimare, ceea ce va duce la scăderea valorii tuturor activelor imobiliare" (stirileprotv.ro).

Explicațiile pentru apariția unor forme nu lipsesc niciodată: ele nu reduc din efectul deprimant (pentru cititorul cultivat) și stigmatizant (pentru vorbitorul ingenuu) al utilizării lor.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

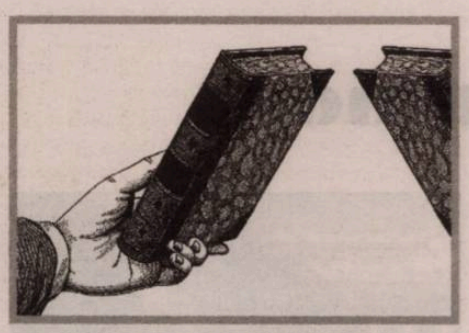

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un decalog sau mai multe? (XI)

Anticul „Cunoaște-te pe tine însuți" s-a convertit în „Fii tu însuți". Deosebirea e ca de la cer la pămînt. Marketingul și corectitudinea politică și-au împletit vocile pentru a psalmodia fără oprire: *„B U", „you're so beautiful, no matter what they say."* Pare că nicicînd n-am trăit un reviriment rousseauist mai amplu, acreditînd iluzia că devii tu însuți lepădînd unul după altul straiele pe care o entitate anonimă, dar atotputernică – „societatea", „sistemul" – le-a îngrămădit pe tine. De aproape o jumătate de secol încoace, filmul, cartea, artele în general istorisesc povești cu *outsider*-i a căror autenticitate ingenuă sucombă în fața presiunilor sociale, indiferent de ideologiile politice în care acestea sînt îmbrăcate, de la *Scarecrow* la *Reconstituirea* lui Pintilie. Și totuși, „ce spun ei", ce cred „ceilalți" despre noi pare să fi devenit, la rîndul său, o instanță mai puternică decît niciodată. Preocuparea pentru autenticitate a sucombat în grija pentru imagine. *Ipse* s-a resorbit în *idem*. Pînă și acea firească pornire adolescentină, de a te defini prin refuz, prin negație, a cedat locul unei construcții de sine ce scoate pe bandă rulantă identități șablonizate. Mecanicismul industrial supraviețuiește în epoca postindustrială în producția de oameni.

Nevoii de identitate, stilul de viață actual îi contrapune, așadar, nevoia simetrică de anonimitate: conformismul nonconformismului contemporan. Straniu e că această postură a tineretului postmodern își dă mîna cu normele educaționale tradiționale, de tipul „nu te-ntinde mai mult decît ți-e plapuma", „stai în banca ta" ș.a.m.d. Persistă încă, chiar și în universitate, ideea că rîndurile din față sînt rezervate tocilarilor și periuțelor. Bătălia se poartă pentru băncile din spate. Chiar dacă din motive diferite, tineri și vîrstnici sînt totuși de acord că școala e locul prin care e bine să treci neobservat.

„Nevoia de omenesc și de omenie" de care vorbea Solomon Marcus sună din start vetust, perimat: parc-ar coborî din zorii veacului trecut. Tinerii de azi vorbesc altă limbă a sentimentelor, a sensibilității. Pentru generațiile mai vîrstnice e frapantă tendința lor de dezimplicare emoțională. Curentul *„emo"* pare să fi fost ultima tentativă, sucombată între timp, de a deroga de la *mainstream* în această privință. Mi-a povestit la un moment dat o adolescentă un lucru care mi s-a părut șocant. Întrebînd-o despre cuplurile din clasa în care învață – era în ultimul an de liceu –, mi-a spus că era doar unul, stingher, privit cu circumspecție de colegi. M-am mirat și am cerut detalii. Din cîte am înțeles, să te îndrăgostești și să vrei să ai alături ființa iubită trecea drept un lucru jenant, un soi de handicap care te expune batjocurii colegilor. Despre sex, însă, numai de bine!

Mă opresc aici, de teamă să nu patetizez și să calific această certă nevoie de impersonal și de insensibilitate drept „inumană". Vocabularul emoțional pe care îl dețin e, la rîndul său, vetust, perimat.

Mă simt mai în largul meu în a comenta „nevoia de cultură" și opusul său, „nevoia de incultură". E vorba, în fond, de resemantizarea radicală a termenului de „cultură" în ultimele decenii. Simpla rostire a acestei vocabule trezea odinioară în mintea oamenilor ecoul acelor „nume mari", creatori ai unor opere capabile să înfrunte eroziunea timpului. Aspirația către confreria spiritelor înalte s-a preschimbat într-un exercițiu al defensivei contra terorii intelectuale. Ardentele „bătălii canonice", inaugurate în Europa și în spațiul transatlantic la începutul anilor '70, ilustrează elocvent punctul de răscruce în edificarea noului concept. „Democratizarea" genurilor și a stilurilor de creație, pierderea încrederii în valoarea intrinsecă a operelor de artă, dislocată de valoarea de întrebuințare, au deschis drum celui mai redutabil competitor al „culturii", în sens tradițional: divertismentul.

„Nevoia de incultură" corespunde acestei tendințe emancipatoare, prin care subiectul cunoscător/consumator își revendică poziția de centru valorizant al propriului univers. Este, în fond, oricît de șocant ar părea, o nevoie legitimă, căreia educația trebuie deopotrivă să-i poarte de grijă. Altminteri riscăm să perpetuăm o ipocrizie endemică – „zi ca el și fă ca tine" – tipică pentru mediul nostru educațional.

P.S. În timp ce scriu aceste rînduri, ochii îmi cad întîmplător pe un suport de creioane de pe birou, improvizat din ambalajul unui vaporizator *B U*. Iată ce pot citi pe el: *„Be yourself. Be your own feelings. Be wild, be young, be free, forever. Be fresh & beautiful. Be sweet and sensual. Be your dreams. Just B. U."* Frumos, nu-i așa?

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

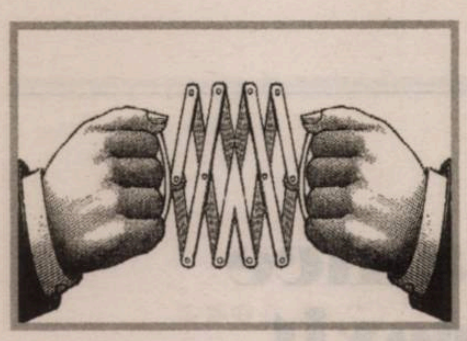

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„N-am avut veleitatea de a aparține unui curent, unei culori, unei etichete anume“

– dialog cu Dan NUȚU –

A început cu Duminică la ora 6, *în regia lui Lucian Pintilie. Pentru rolul din acest film (dar și din altele) a fost etichetat drept „rebel“. În 1979 a plecat în SUA.* ***Dan Nuțu*** *s-a întors de cîțiva ani în România și organizează anual Aristoteles Workshop, o serie de ateliere de film documentar.*

De zece ani faceți Aristoteles Workshop. De ce ați ales filmul documentar?

Înainte de a părăsi SUA, am lucrat mult pentru PBS, stația publică de televiziune din America. Am lucrat în Boston, făceam montaj de filme documentare. Și documentarul s-a lipit de mine mai mult decît mă lipisem eu de ficțiune în România. Am venit în Europa și, într-un FNAC din Paris – o librărie-monstru – am găsit un stand numai de filme documentare: un șir de rafturi cu cinci-șase coridoare pe care erau numai filme documentare. Am înțeles că în Europa încă e mai puternic suflul documentarului, se consumă mai puternic decît în America. Ceea ce s-ar putea să nu fie deloc adevărat. Mi-a rămas însă ideea aceasta și, împreună cu soția mea, Cristina Hoffman, am lansat o propunere către Arte France. Ei au acceptat și, din 2006 pînă anul trecut, am avut suportul Arte France. Am avut sprijin și de la CNC, și de la programul european Media. S-a întîmplat să iasă bine din primul an. Copiii învățau ceva și plecau și cu un film acasă.

Cine sînt „copiii“?

Așa le zic eu. Trebuie să fi făcut ceva înainte, pe băncile facultății, în materie de film. Trimiteau o mostră din munca lor și un grup de experți triau propunerile și alegeau 16 la început, apoi 12. Acești tineri vor să învețe altceva. Mai toți vin cu idei preconcepute – „așa am făcut, așa am învățat, așa fac“ –, dar norocul meu a fost să găsesc oameni de foarte mare calitate profesională și umană care i-au ținut în hățuri atît de frumos încît, chiar dacă li se arunca din cînd în cînd cîte o idee, aveau senzația că a fost ideea lor. Ceea ce e un lucru rar.

La ateliere participă experți de mare clasă. Cum ați ajuns la ei?

Avînd binecuvîntarea canalului Arte, prin Arte i-am ales. A fost, de pildă, Thierry Garrel, care, vreo 15-20 de ani, în Arte, tăia și spînzura tot ce însemna documentar. În primul an m-am și enervat, pentru că el a fost singurul care n-a vrut să lase primul film să fie difuzat pe post. Apoi ne-am împăcat, ne-am împrietenit, a venit de patru-cinci ori la *workshop* și este primul om care se bate mai mult decît mine ca Aristoteles Workshop să continue. Sper să continue. Deocamdată nu avem decît sprijinul CNC și alte cîteva mici surse, sperăm să găsim fondurile necesare.

V-ați început cariera cu Duminică la ora 6 *al lui Lucian Pintilie și ați continuat cu alte filme care în vremea aceea au însemnat ceva în cinematografia noastră. Spuneați însă că nu „v-ați lipit“ de ficțiune. De ce?*

Am mai făcut o figurație într-un film acum patru ani, deci, dacă sînt cerut, cedez. Dar trebuie să-mi placă și mie. Am refuzat – de fapt, n-am refuzat, ci am spus că nu-i pentru mine faza de atunci a scenariului – *Poziția copilului,* în care Netzer m-a invitat să joc rolul tatălui. Dar ce era pe hîrtie atunci nu era pentru mine: trebuia să rîd și să fac bancuri de la început pînă la coadă și am spus că nu sînt genul. Îmi pare rău că am refuzat, dar a trecut.

Cum v-ați simțit în Duminică la ora 6? *Spuneați într-un interviu mai vechi că toată copilăria v-ați dorit să vă vedeți pe afiș, la cinematograful Patria…*

Era ca un vis împlinit. Au urmat altele. Nu toate mi-au trezit interesul – unele le făceam de rutină, altele pentru bani, altele le făceam de drag. Dar zic că mai bine s-a lipit filmul de mine decît eu de el pentru că la un moment dat mi-a fost foarte ușor să las totul. Era mult mai rapid filmul. La teatru, cele mai frumoase sînt repetițiile. Apoi, cînd ajungi să joci același spectacol timp de cîțiva ani, devine rutină. Repetiția e frumoasă pentru creativitate, pentru libertate, pentru încercare, pentru eșec. În film n-ai norocul ăsta: cînd filmezi o scenă, ai cinci minute să te concentrezi – nici nu știu ce înseamnă asta – și să dai tot ce ai mai bun, căci după aceea nu se mai poate.

În vremea comunismului, filmul și teatrul erau atent controlate de sistemul politic. Ați simțit presiunea cenzurii?

În teatru, erau repetiții, apoi avanpremiere, și erau doi-trei oameni care veneau și spuneau „asta da, asta nu, asta se poate, asta pică“. Și atunci o luai de la capăt cu porțiunile „problematice“ și, din repetiție în repetiție, se ajungea la ceva. Publicul n-avea cum să simtă. În film, era altfel: era postsincronul. Una spuneai la filmare și, în funcție de cei care veneau la avanpremieră, la postsincron se înregistra altceva. Sentimentul era foarte ciudat: nu mai era atît de importantă vizita grupului de oameni care să spună da sau ba, ci treptat simțeai că se creează autocenzura. Nu era atît de importantă pentru actori (care trebuiau să facă ce le spunea regizorul), ci pentru regizori. Era ca o otravă. Dar, în cadrele date, încercai să faci ce se putea. Există și o anumită libertate în orice soi de totalitarism. Știi că nu poți, încerci să aduci ce e mai bun în tine între limite. Limitele au și ele un rost: trebuie să creezi din nimic, în ciuda granițelor. S-au întîmplat minuni și în film, și în teatru. Au fost ani superbi. Pintilie, Ciulei… În ciuda limitelor cenzurii sau autocenzurii, exista o anume libertate și un aer de… *je m'en fiche,* în care spuneai „eu nu citesc ziarul, nu mă uit la televizor, nu mă interesează ce se-ntîmplă, eu fac ce știu“. În ciuda barierelor, era foarte bine. Eu n-am plecat din țară plîngîndu-mă de opresiune. N-am plecat de rebel. Am plecat de plictis.

De ce era bine?

Depinde ce poziție ai într-un sistem. Poți să-l înjuri. Dacă ai un recul că-ți pierzi scaunul sau te dă cineva afară sau te pune pe un loc mai jos, devii mai vocal, ai gura mai mare. Cînd nu-ți e teamă de scaun, cînd te muți în fiecare seară de pe o scenă pe altă scenă și de pe un platou pe alt platou, atunci îți faci meseria. Din punctul meu de vedere, nu mă interesa cenzura, nu mă interesa politica. N-avea cum să-mi fie rău. Din păcate, spectacolele de atunci nu s-au filmat, s-au pierdut. Dacă s-ar fi filmat, oamenii ar fi putut vedea azi spectacolele lui Esrig, Ciulei, Pintilie, care erau superbe.

Ați plecat din România în 1979. De ce spuneți că ați plecat de plictis?

Nu aveam de ce să mă plîng. Făceam filme, pentru vremea aceea aveam bani, căci la cinematografie se plătea încă bine, jucam la teatru. Dar au tot plecat regizorii cu care lucrasem, unul cîte unul. Lucrasem cu mai toți, în afară de Sergiu Nicolaescu. Nu mai era nici un îndemn, nici o curiozitate de a afla lucruri noi. Cînd nu mai ai curiozitatea de a încerca, se așază o plictiseală. Nu mai voiam să refac lucruri, nu voiam să-mi mai dea cineva un rol de rebel. Liviu Ciulei m-a rugat, cu un an sau doi înainte să plece, să joc în *Pescărușul.* Îl jucasem pe Treplev într-un spectacol de televiziune, așa că i-am mulțumit pentru gîndul cel bun, dar nu mai puteam reface rolul la 35 de ani. Iar în film nu mai voiam să fiu utecistul rebel.

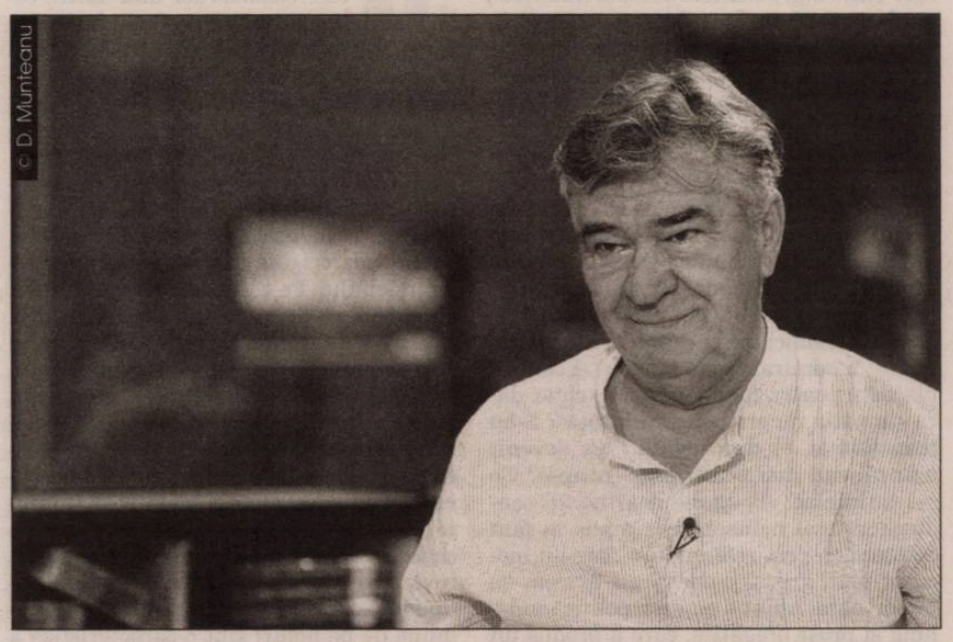

N-ați plecat și dintr-un spirit de libertate? Poate voiați să experimentați altceva…

Daa, muream de curiozitate să descopăr meseria de taximetrist… Eram deschis la orice. „Gonit de clipele stării pe loc“… Știam că n-o să devin vedetă pe Broadway. Le făcusem pe toate, cu succes, și în teatru, și în film. Prin Andrei Șerban și Liviu Ciulei, am mai apărut și acolo în cîteva spectacole. Descopeream exact aceeași atmosferă, aceleași tipologii. Kevin Kline este o replică a lui Ion Caramitru. Se juca și acolo table în pauze, la spectacole. Aceeași mîncătorie, aceeași vorbă de clacă și bîrfă urîtă. Nu mai aveam răbdare. Iar ca actor de teatru, trebuie să alergi.

Vă place să lucrați cu tinerii, aveți și o aplecare spre pedagogie?

Am fost asistentul Olgăi Tudorache la clasa ei de la IATC (azi, UNATC). Cînd vedeam cum copiii aceia devin un pic mai buni, era o bucurie absolut imensă. E o bucurie incomensurabilă să afli că, în timp, ceva se schimbă în bine. Starea asta nu o poate egala nimic, nici măcar aplauzele cînd ești pe scenă. E infinit mai puternic acest sentiment de a preda ștafeta, de a vedea că în acel aluat a înflorit ceva extraordinar.

Ați trăit în America mulți ani, într-o altfel de societate. După ce v-ați întors, v-au tentat comparațiile între „aici“ și „acolo“?

Am renunțat să fac comparații. Mă mai irită uneori că aici cafeaua e mai scumpă decît în America. Nu poți să te plîngi acum că e prea cald sau prea frig ori că oamenii de vizavi nu-ți plac. Odată ce te-ai hotărît că stai aici, trebuie să iei lucrurile așa cum sînt, nu cred că e altfel decît atunci cînd am plecat. Atunci era și tinerețea de vină. Nu te interesa mult din societatea adulților. Acum, intrînd eu în vîrsta celor vechi, evident că mă irită mai mult tinerii, nu cei de-o vîrstă cu mine *(rîde).* Cred că, de bine, de rău, e bine.

Cum vă identificați cu generația actorilor din anii '60-'70?

Am o dificultate cu identificarea. Nu cred că am încercat sau am vrut vreodată să mă identific cu nimic. N-am vrut să fiu parte din vreun grup, n-am ieșit în stradă cu grupul. N-am fost niciodată parte dintr-un mecanism mai mare, că nu mă ducea mintea. N-am avut veleitatea de a aparține unui curent, unei culori, unei etichete anume. Nu m-am considerat niciodată „vedetă“. Mi-a plăcut ce am făcut, m-am săturat de ce am făcut și am luat-o de la capăt, și-acum îmi place ce fac. Îmi place cum s-au dezvoltat actorii din vremea mea, mă duc la teatru și la film, mor după unii din ei, alții mă lasă rece. Cum au evoluat ei și care e identitatea lor – să spună ei. Eu însă nu pot să spun că am aparținut vreunui curent și că m-am identificat cu o școală. Nici nu mi-a trecut prin cap.

Eticheta de „rebel“ care vi s-a pus în anii '60-'70 nu vă mulțumește. Senzația mea e că în rolurile din film aveați un aer firesc, neconvențional pentru societatea de atunci.

Eram firesc și nu mă prefăceam. Singura mea preocupare era să alerg cît mai repede prin cadru, să intru și să ies. Firescul e o chestie ciudată; cineva poate fi etichetat „firesc“ la primul film, la al doilea, la al treilea… Eu m-am oprit la al douăzeci și doilea, deci n-am avut timp să „scap“ de firesc. Cu timpul înveți trucurile meseriei. Ce mă deranjează acum este că în pleiada de actori din care am zis că îmi plac foarte mulți, iar unii mă lasă rece, există un soi de firesc – cred că e importat de la americani sau de la unii actori mari – sau un soi de strădanie de a fi firesc care omoară firescul. Îi vezi pe unii mimînd firescul. Și asta se observă de la o poștă. Cînd îl vezi pe unul că e curat, curat-curat, atunci e bine.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

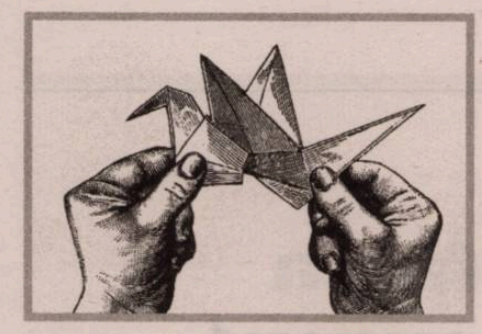

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Ciudățeniile britanice de dincolo de Brexit

E prostesc să spui că britanicii sînt aroganți, că nemții sînt stupizi, că francezii sînt îngîmfați, că nordicii sînt reci, că românii sînt hoți și așa mai departe. Mai întîi că lucrurile astea sînt cît se poate de relative. În fiecare nație se găsesc toate ingredientele și toate nuanțele, și ele se văd într-un fel sau altul și în funcție de unde privești. Românii văzuți dinspre Occident, de pildă, sînt altfel decît românii priviți dinspre Est. Într-un fel ne judecă un olandez și cu totul altfel un basarabean. Apoi, mai contează și momentul istoric. Ca exemplu, de la admirația, entuziasmul și compasiunea cu care eram priviți la Revoluție, după doar cîteva luni mineriadele au schimbat percepția lumii în mod radical, deși noi eram aceiași.

Cum ar trebui să-i privim astăzi pe britanici, pe care mulți dintre noi îi admiram pînă mai ieri și chiar îi plăceam pentru felul lor de a fi (chiar dacă simpatia nu era deloc reciprocă)? S-au transformat ei dintr-odată? Au devenit mai răi sau mai proști peste noapte? Ce s-a întîmplat? Aș spune doar că un conducător total neinspirat le-a pus în față cetățenilor, prin referendum, într-un moment total greșit, o chestiune extrem de importantă. A fost o acțiune politică îndelung și prost pregătită, care a produs un rezultat general defavorabil, chiar și pentru autorul ei, pe care probabil că istoria îl va pune alături de Chamberlain, cel care spera să se înțeleagă cu Hitler. Referendumul a fost făcut într-un moment riscant și a scos în evidență o parte întunecată a națiunii. Fiindcă în societatea britanică există – și au existat de mult – laturi complet opuse.

Mass-media britanică, de pildă, este considerată una dintre cele mai serioase și mai bune din lume. Un adevărat exemplu pentru toți ceilalți. Dar tot în Marea Britanie s-a născut și contraexemplul, adică cea mai feroce presă tabloidă, care e extrem de toxică. Vorbim despre țara care a produs norme de politețe și civilizație preluate de întreaga lume. Fairplay-ul e o invenție englezească. În același timp însă, vorbim de țara de origine a huliganilor și a huliganismului. Pe cît de sportivi pot fi unii suporteri, pe atît de turbulenți sînt alții. Londra e o capitală a luminilor, a luxului și a scumpetei. Un loc cu lorzi sclivisiți, cu Rolls Royce-uri și fastuoase ceremonii regale. Dar e și locul în care, la un moment dat, edilii au hotărît să construiască pe unele străzi pisoare retractabile, care ies pur și simplu din pămînt în anumite zile și la anumite „ore de vîrf", pentru a canaliza măcar o parte din nestăpînitele revărsări cu origini bahice, care altfel inundau, susurînd, trotuarele. Toaletele comune de pe holuri sînt o caracteristică a multor hoteluri chiar cu pretenții, care în cameră n-au decît o simplă chiuvetă. Pînă și la hoteluri extrem de scumpe, din acelea cu portari în livrea și cu mănuși albe, există un fel de tradiție a conviețuirii în deplină armonie cu șoriceii. Verițele de prin frumoasele parcuri englezești sînt cît se poate de drăgălașe, dar nu același lucru se poate spune despre vulpile care mănîncă noaptea de prin tomberoanele de gunoi și care-ți pot sări în față chiar și prin zone centrale, dacă ai nefericita idee să duci gunoiul la ore tîrzii. Deși cercetătorii britanici sînt faimoși în întreaga lume pentru că fac invenții și descoperă leacuri, sistemul lor de sănătate e ceva cu care nu vrei să ai de-a face. Fără să intre în amănunte, impresionantul articol al lui Valeriu Nicolae din numărul nostru de săptămîna trecută spune totul despre asta. Pe scurt, vorbim despre o țară cu două fețe în care civilizația înaltă parcă nu dorește să se dezbare de un soi de primitivism asumat.

În fine, pare și că englezilor le-a plăcut întotdeauna să fie mai altfel decît restul lumii, de care se simt ușor detașați. Circulă pe invers și vorbesc despre „continent", cu referire la Europa. Ceea ce pentru noi este Canalul Mînecii, pentru ei este, fără discuție, English Channel, iar unii chiar pretind că brînzeturile cu mucegai sînt un patent englezesc, nicidecum franțuzesc. Încă mai mănîncă fasole și cîrnați (îngrozitori) la micul dejun, au prize și ștechere cu trei găuri și trei picioare, geamuri care se deschid spre exterior, așa încît să nu le poți spăla pe dinafară, și chiuvete cu robinete separate pentru apă rece și caldă. Ideea ar fi că trebuie să pui dopul, să umpli chiuveta cu apă și apoi să-ți bălăcești acolo mîinile bine săpunite. Sînt tradiții care pot fi acceptate ca niște nostime ciudățenii. Cînd însă faci un referendum care pune în evidență părțile rele și accentuează toate diferențele, ceva nu e în regulă. Sigur, britanicii se arătau mai demult nemulțumiți de Uniunea Europeană, dar una e să-ți mai bombăni partenerul și cu totul altceva să divorțezi.

Și iată că aceia care obișnuiau să privească evenimentele din întreaga lume de pe insula lor, cu detașare, umor și înțelegere superioară, au ajuns la rîndu-le subiect de uimire și analiză pentru întreg restul lumii civilizate. E de mirare să vezi cum un imperiu care a știut ca nici un altul să colonizeze și să exploateze lumea, adică să cucerească, să civilizeze, să colaboreze și să obțină beneficii de la tot felul de popoare îndepărtate, are acum o problemă cu reprezentanții unor națiii mai apropiate care, chipurile, le-ar lua pîinea de la gură.

ready made

Cumpăr

„Doage de stejar pentru export lucrate cu barda pe fibre"

Curierul Forestier Român, Anul II, No. 5, 20 Martie 1932

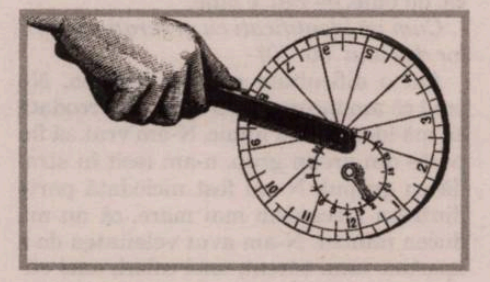

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Zilierii noștri cei de toate zilele (I)

Unul din muncitorii noștri, de la Troia, Hassan, avea fața cu kilometrajul cel mai mare pe care am văzut-o vreodată. Greu de uitat. Dădea cu noi la tîrnăcop și lopată de la șase la două, iar apoi se ducea acasă, mînca ceva și pleca pînă seara la munca cîmpului, sau construia o casă, sau alt mizilic. Majoritatea celor bătrîni făceau, de altfel, același lucru. Am două poze cu Hassan, făcute la șase ani diferență. În timp ce eu am chelit și m-am buhăit, fața lui brăzdată a rămas identică, același spectacol. Un altul, un fel de bunic pentru mine, Faik, lucra de 25 de ani cu arheologii și știa cîte ceva despre fiecare lucru care ieșea din pămînt. De dragul nostru, se prefăcea că ia în serios toată această ușchită întreprindere de a face săpături, distracție de oameni mari, și considera pînă la urmă inofensive obsesiile mele „inginerești", de pildă ca nu cumva un ciob cu o proveniență greșită să ajungă într-un coș cu o altă etichetă etc. Mi-l amintesc cum, fără să-i spună nimeni, pusese deoparte truela de metal și începuse să curețe ușor un fragment de friză cu un bețișor de lemn, ca să n-o zgîrie. Mai tîrziu a fost operat și, cînd m-am dus în sat să-l văd, mi-a arătat spre inimă și mi-a zis: „Mi-au pus baterii". Un alt bătrîn, Mustafa, zis Orak (seceră), mi-a făcut zile fripte ciorovăindu-se cu mine de cîte ori avea ocazia, ca să afle cît poate întinde coarda cu tinerelul orășean. Cred că făcea asta din pur interes de a vedea cum reacționez, interes, de altfel, pe care îl împărtășeam pe deplin. La sfîrșitul campaniei, spre surpriza mea, mi-a adus două sticle de doi litri îndesate cu cele mai bune măsline negre pe care le-am mîncat vreodată. De fapt, încă de la început acești zilieri bătrîni au fost esențiali pentru mine. Cînd m-am apucat să învăț turcă pe șantier, în 2003, aveam la dispoziție doar un dicționar francez-turc de dinainte de 1900, din care, cînd foloseam un cuvînt, oamenii se uitau la mine de parcă citeam din Biblia lui Cantacuzino la supermarket, și o gramatică nemțească lăsată în urmă de un tip care trebuise să petreacă odată o iarnă întreagă la casa săpăturii de lîngă Milet, în satul Akköy, și de la care mai rămăsese și o roabă plină cu sticle goale de coniac. Doi moși care spălau ceramică, Murat și Ahmed, erau însă profesorii mei cînd lucram în depozit. Erau amîndoi foarte scunzi, puternici ca tractorul și cu geniul simplificării. Nu le trebuiau multe cuvinte, de exemplu, ca să-mi explice, pe înțelesul meu, ce este Dumnezeu („unu"). La sfîrșit, Murat mi-a scris în caiet, ca să mă dea gata, Bismillahirrahmanirrahim, într-un cuvînt. Sub fiecare literă e un punct, de cînd moșul verificase dacă îi ies toate literele la socoteală.

În Maroc am avut în echipă un zilier în vîrstă, Hamza, pentru care am avut o antipatie spontană, sper reciprocă. Asta m-a împiedicat să încerc să-l înlocuiesc, deși venea o zi da, o zi nu. Dar munca avea de suferit, așa că i-am rugat pe ceilalți zilieri să-l convingă să vină regulat la treabă pentru că altfel rămîne fără bani, bani foarte buni, de altfel, în comparație cu ce se putea scoate din agricultură. Reprezentantul lor mi-a zis, codindu-se, că dacă îl dăm afară pe tip, care are absolută nevoie de acea slujbă, ei

vor trebui să facă grevă, pentru că locuiesc în același sat, merg pe aceeași uliță la aceeași ceainărie etc. Am lăsat-o deci baltă. Chiar a doua zi era ziua noastră liberă și am văzut foc lîngă o casă mai sus pe deal. Am alergat acolo cu niște găleți, împreună cu un coleg. Ardea o grădiniță uscată, plină ochi de cîrpe, buruieni și sticle de plastic. Sărăcia și mizeria erau cutremurătoare. Copiii plîngeau și mama se uita și se dădea de ceasul morții că a ajuns focul la zidul casei. Vecinii erau la muncă, nu era nici țipenie. Am aflat la întoarcere că era tocmai casa acestui tip Hamza, care la vremea incendiului, zicea cu satisfacție unul din cei care fuseseră gata să facă grevă pentru el, era la ceai în Moulay Idriss. Un alt moș din zonă, unul Kassim, era uscat ca un canotor, cu o față pe muchie gen Serge Gainsbourg și la fel de scandalos. La vîrsta lui, dădea cu tîrnăcopul ca nimeni altul și avea o singură problemă, din cînd în cînd își punea picături în nas. Acest Kassim era mai rău ca toți moșii din echipele de muncitori din Maroc, care, spre deosebire de Turcia, în loc să calmeze spiritele pe teren, participau activ la nașterea și desfășurarea certurilor și bătăilor care aveau loc aproape zilnic, pe la prînz. Pauza era mai mult pauza de bătaie decît pauza de masă. Am aflat mai tîrziu că picăturile pe care și le punea Kassim nu erau din categoria Rinofug/Bixtonim, ci din categoria cocainã.

Evident, în Turcia și în Maroc nici o femeie nu putea veni să lucreze pe teren ca zilier, însă ele făceau ceva la fel de important, care lipsește pe nedrept din manualele de arheologie, și anume găteau. Să gătești, să pui masa și să strîngi masa pentru 40-50 de oameni, și să lași seara bucătăria lună e în mod evident o faptă eroică. Am prins și cîteva șantiere în timpul Ramadanului, și am văzut o altă față a acestui eroism, adică bucătărese în vîrstă care fac de mîncare toată ziua, dar postesc din zori pînă la apusul soarelui. Nu e vorba numai de faptul că ești tot timpul cu nasul în mîncare și foamea e mai greu de suportat, dar stai în căldură toată ziua și nu poți să bei apă, lucruri pe care numai cei (cele, în cazul ăsta) în vîrstă doreau sau puteau să-l facă. După cum zilierii bătrîni erau cei care pe șantier lucrau (aproape) întotdeauna mai mult și mai bine decît tinerii. *(Foto: echipă de muncitori turci pe un șantier arheologic din 1907.)*

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE
ROMÂNIA CULEGE

Brexitul și America – umbra lui Churchill în biroul lui Obama

Insider-ii spun că astă-toamnă, cînd David Cameron i-a telefonat lui Barack Obama ca să-l roage să se implice personal în campania pentru rămînerea Marii Britanii în UE, a făcut-o pentru că a simțit că el însuși nu mai poate fi convingător în fața electoratului tînăr, rebel, zis „antisistem" în lumea analiștilor dîmbovițeni. Obama, în schimb, se bucură încă de o consistentă simpatie printre tinerii britanici. Multe socoteli făcute de Cameron acum cîteva luni nu s-au potrivit cu realitatea, dar aceasta pare a fi una dintre cele mai interesante, în nepotrivirea ei. După cum știm azi, nu cu tinerii britanici trebuia să lucreze tabăra *„Remain"*, pentru că ei erau deja convinși, ci cu bătrînii, cu populația conservatoare din marginile Angliei. În Marea Britanie, a fi antisistem nu însemna să fii împotriva Uniunii Europene, așa cum oricine ar crede, ci împotriva conservatorismului izolaționist al insulei. Adică exact invers! Cum toate sînt, în general, invers în Marea Britanie... Cît despre electoratul *„Leave"*, acesta este, de vreo patruzeci de ani încoace, chiar electoratul partidului lui Cameron. Iar acești oameni nu de Obama puteau fi convinși cum să voteze, ci de Churchill.

Venirea lui Barack Obama pentru o scurtă vizită în Anglia, în chiar cele mai intense zile ale campaniei referendumului, a avut ca motiv oficial participarea la sărbătorirea Reginei, cu prilejul împlinirii a 90 de ani. Ajuns în Regat, Obama a fost cît se poate de clar în mesajele sale publice pe două direcții. Prima: că Statele Unite vor o Mare Britanie în interiorul și nu în afara UE. Subsecvent, Obama a subliniat că UE a avut un rol esențial în răspîndirea pe întregul continent, pînă „la periferie" (aici m-am simțit vizat și am frisonat), a unor valori britanice, precum *„rule of law"* sau *„open market economy"*. Al doilea mesaj puternic mergea direct către britanicii care își imaginau că SUA vor lua imediat în brațe Marea Britanie într-un parteneriat cu totul special, după ieșirea din UE. Obama a spus clar: SUA sînt foarte interesate în acordul comercial cu UE, iar Marea Britanie va trebui să stea la coadă pentru un aranjament comercial privilegiat. Ar putea dura cel puțin cinci-șase ani pînă atunci, timp în care britanicii vor pierde economic destul de mult pentru că vor fi într-o situație foarte dificilă, cu toate barierele tarifare în funcțiune, atît în raport cu UE, cît și în raport cu SUA. Totuși, vorbele lui Obama nu au putut schimba mare lucru.

Mă întreb, însă, dacă nu cumva vorbele lui Boris Johnson au avut mai mult efect. După ce Obama s-a declarat de partea campaniei *„Remain"*, Johnson, lider al campaniei *„Leave"*, a publicat un editorial în *The Sun,* în care amintea tuturor britanicilor că Obama a scos bustul lui Churchill din Biroul Oval imediat ce a devenit președinte, în 2009, cel mai probabil pentru că partea kenyană a lui Obama urăște Imperiul Britanic, al cărui apărător fervent a fost Churchill, după cum toată lumea știe. Obama a replicat că bustul a fost dus într-o altă încăpere prestigioasă a Casei Albe, pentru că în Biroul Oval nu mai este loc, și că în acea încăpere el și familia lui merg foarte des, inclusiv în week-end-uri, subliniind că îi place Churchill. Încercînd să afle adevărul, jurnaliștii mai rău au complicat lucrurile. Bustul lui Churchill pe care Obama l-a găsit în 2009 în Biroul Oval a fost împrumutat de către guvernul britanic în 2001 lui George W. Bush, pînă la finele mandatului său. Cum mandatul lui Bush s-a terminat în 2009, bustul a trebuit să fie restituit în Marea Britanie. Atunci, despre ce bust vorbește Obama cînd spune că îl are, încă, în Casa Albă, e drept că nu în Biroul Oval, ci în Camera numită „a Tratatelor"? Ei bine, s-a aflat că există un al doilea bust al lui Churchill, aflat în diverse încăperi ale Casei Albe încă din anii 1960. La acest bust se referă Obama. În fine, una peste alta, confuzia între busturile lui Churchill spune ceva despre confuzia generală de astăzi.

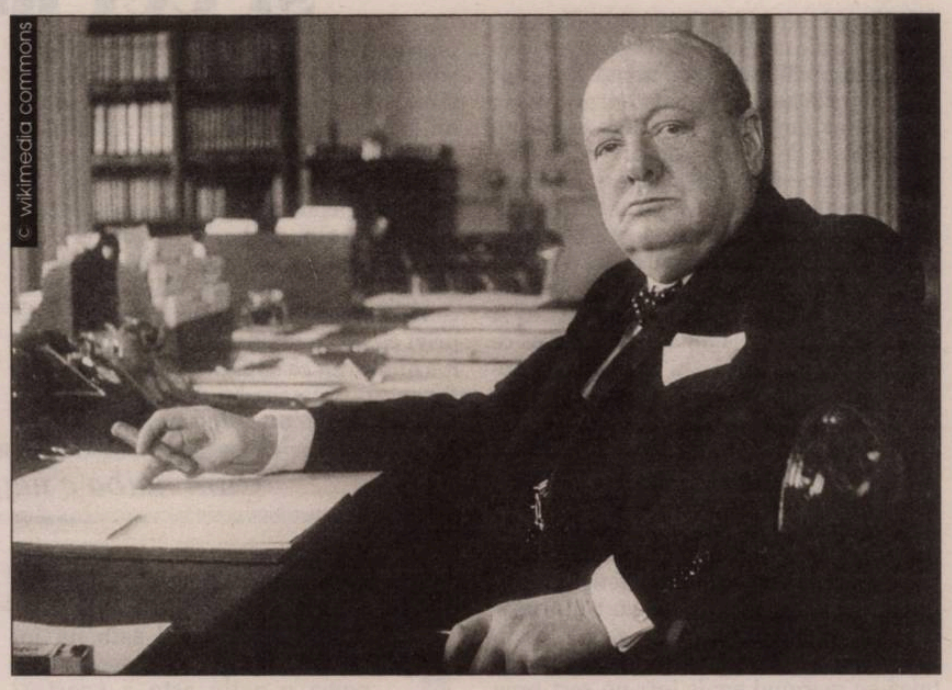

Altfel, implicarea lui Barack Obama în referendumul britanic, în care, subliniez, Regina însăși nu s-a implicat, a avut ecouri în campania electorală americană. După anunțarea rezultatelor referendumului, Donald Trump, un susținător al ieșirii Marii Britanii din UE, a jubilat. Trump a adăugat că, fără îndoială, intervenția lui Obama pentru tabăra *„Remain"* a precipitat mai degrabă voturi pentru tabăra *„Leave"*. În stilul său flamboaiant, Trump a zburat și el spre Mare Britanie exact în zilele referendumului. Nu, însă, cu treburi politice, ci cu afaceri. Candidatul republican a inaugurat, în Scoția, două terenuri de golf cumpărate și reamenajate de companiile sale specializate de la „niște prieteni din Dubai, care nu înțeleg bine spiritul golfului". Presa s-a ținut după el tot timpul, Trump i-a plimbat printre găuri și le-a vorbit de pe *„green"*-uri. A rezultat un discurs în care s-au amestecat politica și autopromovarea comercială. Unele lucruri au fost remarcabile în această scurtă vizită a lui Trump: pe proprietățile vecine terenurilor sale de golf a fost ridicat, provocator, steagul Mexicului, în afară de Rupert Murdoch nimeni nu a vrut să ia masa cu el și un comic de faimă locală a reușit să se insereze printre jurnaliști și a aruncat spre Trump cu mingi de golf pictate cu zvastica, dar agenții Secret Service au intervenit imediat. Însă, în plan politic, nimic important nu s-a întîmplat cu Trump. În general, campania lui a cam obosit și, poate de aceea, Trump și-a concediat șeful de campanie electorală chiar înainte de a urca în avionul spre Scoția. Analiștii atenți la nuanțe au sesizat, totuși, o anume îmblînzire a mesajului în privința faimoasei lui idei de a interzice accesul musulmanilor în Ameri-

Trump
i-a plimbat printre găuri.

ca și de a-i deporta imediat pe imigranții ilegali. Nu vor fi opriți să vină în America chiar toți musulmanii, ci numai unii dintre ei, și nu vor fi deportări în masă ale ilegalilor, ci doar ale unora dintre ei.

Între timp, eliberată de competiția cu Bernie Sanders, care a anunțat deja că o susține împotriva lui Trump, candidata democrată Hillary Clinton s-a concentrat cu toată puterea pe miliardar. Așa cum anticipam, încheierea ostilităților pe frontul intern o va potența pe Clinton în lupta cu republicanul. În ultima săptămînă, două discursuri bine argumentate, intense și concentrate (unul pe probleme economice, altul pe probleme de politică externă) au făcut ca sondajele să indice, acum, creșterea avantajului lui Clinton în fața lui Trump, care, reamintesc, acum două săptămîni recuperase și chiar o întrecuse. La ora la care scriu aceste rînduri, toate sondajele serioase o dau cîștigătoare pe Hillary Clinton, iar media diferenței dintre cei doi este de 5,6%. Puțin, desigur, și, oricum, mult prea devreme ca să putem trage concluzii. Mai ales că sondajele au fost infirmate recent, chiar în referedumul britanic.

Și dacă nu mai știm ce să credem cînd privim lumea aceasta, să căutăm un bust al lui Churchill și să ne aducem aminte de acest mare om. Și dacă bustul nu mai e acolo unde știam noi că este, să mai căutăm, că un alt bust al aceluiași Churchill stă undeva, într-una din multele camere ale istoriei Europei, gata să fie prilej de meditație și regăsire.

PUBLICITATE

FP
România
POLITICĂ GLOBALĂ, ECONOMIE ȘI IDEI

Mai cu seamă orașele mici și medii sunt în pericol:
supraviețuirea unora dintre acestea poate fi pusă la îndoială.
Date fiind lipsa sau închiderea dotărilor urbane
și dependența de sat ca mijloc de subzistență,
se ridică întrebarea dacă am putea discuta
de o nouă formă de oraș, undeva între urban și rural.

– *Ilinca Păun Constantinescu,*
FP România nr. 52 (iunie/iulie 2016)

FP România – revista americano-română de politică globală, economie și idei.
Acum la toate punctele de distribuție a presei.

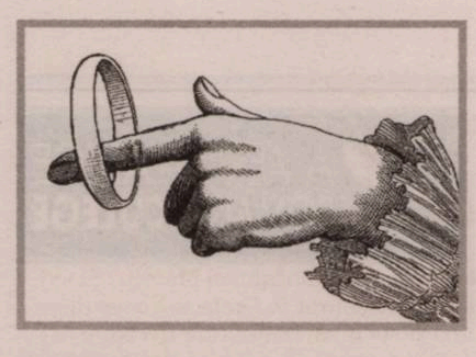

Selma IUSUF

legende urbane

Cei mai răi și cei mai buni

E cald ca-n iad. Stă soarele galben sus și arde nemilos strada pe care o vezi cum vălurește sub arșiță. O pisică albă cu freză neagră pe frunte traversează leneș aleea împreună cu umbra ei de sub burta lăsată de atîtea nașteri. Umbra neagră pe asfalt e fierbinte și lenește. Deodată văd animalul țîșnind ca din nimic și alunecînd speriat sub o mașină. Atît de brusc, că am avut impresia că umbra lui a rămas o secundă dezorientată pe asfalt pînă s-a decis să-și urmeze stăpînul. Am înțeles și de ce a zbughit-o așa mîțoaca abia după ce o fetiță de vreo 10-11 ani m-a depășit tropotind zgomotos din niște sandale colorate, țintă către pisică.

Un copil sănătos, rumen, cu părul castaniu prins într-o sumedenie de agrafe sclipitoare, cu tricoul roz împrințesat cu un soi de zînă blondă pe care scria *Frozen* (?). Tricoul stătea întins pe o burtă frumușică. O fetiță grăsulie alerga după pisica albă cu freza neagră. Alerga s-o sperie, s-o gonească. M-am întors puțin în spate, unde l-am văzut pe taică-su mergînd agale într-un șort prea scurt, maiou la fel și șlapi plescăitori. Mi-am dat seama de unde avea copilul burta. Era clona lui tătîne-su. Numai că burta tatălui sălta maieul ăla mult mai sus de betelia șortului. Dunga neagră a părului îi cobora ca o cărare dreaptă dinspre buric, jos, sub elasticul budigăilor și mai departe. Sau invers, nu știu.

„E pisica aia boccie?“, hîrîi taică-su. „Îhî“, zice copila, gîfiind după trapul scurt în plin soare. „N-am prins-o, că ce-i făceaaam…“ „Păi, da, nu știu ce le-aș face la astea boccii“, zice din nou tac-su, „dacă o prind îi dau un șut de ajunge în bulevard, fire-ar a dreacu'!“ Copila gîfîie încă și se uită în sus la părinte. Evident că nu există nici cea mai mică posibilitate ca burtoșii ăștia doi să prindă un argint viu de cotoaică șmecheră de cartier. Dar lecția de neomenie mîrlănească pe care o învăța fetița acolo, pe stradă, era dureroasă pentru un băgător de seamă ca mine. I-aș fi spus ceva tatălui, dar am renunțat pentru că știam sigur că mă va privi ca pe o nebună, că nimic, dar absolut nimic din ce aș fi avut eu să-i zic n-ar fi penetrat platoșa lui de familist, de om de caracter, de tată, de om de omenie iubitor de animale, mai puțin de pisici boccii. Am uitat să zic că burtosul plimba în lesă un cîine mic.

Cum naiba e nația asta a noastră?

Paradoxuri de soiul ăsta nu încetează să mă uimească. Cum naiba e nația asta a noastră? Bună sau rea? Harnică au delăsătoare? Cîrcotașă sau lasă-mă să te las? Toleranță sau necruțătoare?

Știu persoane care-s gata să te pună la punct dacă te apuci să critici, să zicem, Bucureștiul turistic. „Lasă, dragă, știu franceji/engleji/italieni care vin aici și rămîn cu gura căscată! Ia nu mai criticați atîta, că avem și noi ale noastre!“ Persoanele astea coboară din coconul lor de viață într-o infrastructură infectă, dar asta n-are importanță, că ne-am obișnuit. Aceleași persoane slăvesc munții și marea noastră, dar schiază în Austria, iar la mare aici n-au mai fost de cînd s-au deschis granițele în '90.

Avem patrioți în fața cărora ar fi bine să nu deschizi gura. Sînt cei care aplaudă tare că în supermarket-uri o să fie jumătate plus unu marfă românească. Că de ce să înghițim noi toate porcăriile lor din afară cînd putem mînca gustos, sănătos de aici, de la noi? Stai numai să fie kilul de roșii neaoșe cu un leu mai scump, că patriotismul se va fisîi instantaneu. Aceiași patrioți țin la valorile tradiționale, la istoria neamului, la figurile culturale, la Eminescu, Sadoveanu și Octavian Goga, la calul Bator, la sarmale și ciorba de potroace. Nu cunosc nici unul dintre ăștia care să fi dat un leu pentru *Cumințenia Pămîntului*. Cunosc mulți alții care au argumente solide și care pot explica de ce preferă să nu contribuie la cumpărarea Brâncușiului. Dar n-am găsit nici un patriot sadea, care simte zgomotos românește, care să caute prin buzunar un leu de *Cumințenie*. Prin urmare, cum sîntem? Enervanți, dar inofensivi, precum un burtos care plimbă un cîine și vrea să prindă o pisică – poate fi un răspuns plauzibil.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Brâncovenii (II)

„…la sfîrșitul lunei Octomvrie din anul 1688, cînd i s-a îmbiat, după moartea lui Șerban Cantacuzino, scaunul de Domn al Țării Românești, Constantin Brâncoveanu spunea boierilor că nu-i trebue Domnie, deoarece este ca un Domn la casa lui… Rugămintea stăruitoare a boierilor i-a învins însă împotrivirea de la început, înduplecîndul să primească tronul, ca să nu ajungă Țara pe mîna unor domni «răi sau nebuni». Așa s-a început domnia lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714) – una din cele mai îndelungate și mai rodnice domnii din cîte se află pomenite în istoria Țării Românești: mai îndelungată decît a străbunicului său Matei Basarab, care domnise în acelaș veac al XVII-lea timp de 22 de ani (1632-1654). Ca și acesta, a rîvnit să fie mai mult un Domn al păcii decît al războaielor. Ce iscusință deosebită a știut să-și apere țara și tronul impunîndu-și voința și revărsîndu-și dărnicia nu numai în cuprinsul moșiei strămoșești, ci pînă la mari depărtări dincolo de granițele Țării. Un cronicar din vremea aceea (Radu Popescu) după ce arată în cronica sa că a reușit Constantin Brâncoveanu să scoată de la Sultanul Ahmet hatișerif ca «să fie Domn pînă la sfîrșitul vieții lui», găsește următoarele cuvinte spre a-i lăuda norocul: «acest Domn în toate a avut noroc, bogat, frumos la chip, la stat, vorba lui frumoasă, cu minte mare, rude multe, fii, fete din destul, gineri, nurori așijderea, cinste mare și în boeria lui și în domnia ce a domnit, nici o lipsă nu a avut. Și acest Domn ar fi putut să zică cuvintele lui Solomon, că orice i-a poftit inima, lui nu i-a lipsit. Acestea și acelea văzînd înaintea ochilor lui, numai se veselea.»“

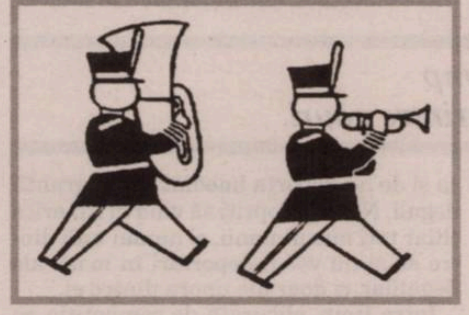

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Această streche care ne bîntuie

Ceva foarte asemănător cu momentele în care copilul mic – rupt de oboseală după ce-a alergat și s-a zbîntuit – dă spectacolul dinaintea plecării la culcare. Pînă acum cîteva minute făcea altfel de show și toată lumea se prăpădea de rîs. Acum, extenuat, devine din ce în ce mai miorlăit, ochii și toată fața îl mănîncă, nu-i mai place nici o jucărie, trîntește sticla cu lapte și se instalează în plîns. Un plîns în care, vreme de cîteva minute, pare că găsește chiar o formă de confort.

Obosiți după zbîntuiala și alergătura democrației, pare că sîntem cu toții miorlăiți și nervoși, dînd de pămînt cu tot ce ne pică în mînă. E adevărat, jocul de-a democrația e unul extrem de solicitant. Își schimbă multe dintre reguli complet pe neașteptate, cere foartă multă imaginație, șiruri întregi de explicații și presupune să nu le faci altora ce nu-ți convine să ți se facă ție. Lucru greu de înțeles și complicat de pus în practică. La început, democrația pare destinația cea mai luminoasă a ființei umane. Dar, odată atinse, contururile ei lasă să se întrevadă că dincolo de ele nu urmează o eternitate de vacanțe exotice, ci o continuă zbîntuială și alergătură după ceva alunecos care se schimbă tot timpul. Ceva iluzoriu, care te fascinează, dar sfîrșește prin a te enerva cumplit, pentru că e ca un pește pe care nu-l poți ține în mînă. La început, jocul democratic ne place „cu spume“, cum ar zice specialiștii în scurtături lingvistice. Pe urmă, ne ia cu mîncărimi de ochi și de față. Iar cînd ne încăpățînăm să nu mergem la culcare, sfîrșim prin a ne lua la bătaie. Uneori, crunt.

Cînd avem senzația că ne exersăm spiritul critic pe ideea europeană, manifestăm tendința de a culpabiliza tribul birocratic de la Bruxelles, nenumăratele decizii de uniformizare și lipsa de viziune asupra unui mecanism din ce în ce mai greoi și scîrțîitor. De fiecare dată înjurăm – deseori pe bună dreptate! – legiunile de sfertodocți vorbitori de limbi de lemn, de „europeză“ și „funcționareză“, tipi și tipe goi de conținut, anoști sau proști de-a binelea, care se cațără în funcții plătite gras, folosindu-se ticălos de orice fisură a sistemului. De multe ori, îi confundăm pe ei cu ideea instituțiilor pe care se cațără. Și, în funcție de sensibilitățile fiecăruia dintre noi, uităm toate părțile bune ale spațiului comun european. Nervoși și cu mîncărimi de față și de ochi, dăm de pămînt cu toate lucrurile bune, pe care le luăm ca și cînd ar fi venit de la sine, ca fiind în natura lucrurilor. Acum ni se pare că circulația liberă, căutarea unui loc de muncă de-a lungul și de-a latul continentului, vacanțele la Mediterana și transferul electronic de bani sînt chestii care se dau din oficiu. Cine se mai gîndește că așa ceva trebuie protejat, îngrijit, apărat?

După cum uităm că egalitatea în drepturi nu presupune suspendarea automată a bunului-simț elementar. Egalitatea nu înseamnă că putem rîgîi și noi în restaurantele lor. Circulația liberă și căutarea unui loc de muncă se fac preponderent într-o direcție. Cum ar veni, în cea mai mare măsură noi mergem la ei, nu ei la noi. Bine, se vor trezi vocile vigilente care vor spune că „noi mergem la ei să ne umilim și să muncim, ei vin să ne ia resursele naturale pe nimic, să distrugă țara asta, să ne facă o colonie, adică tot ce n-au reușit pînă acum…“. Dar vocile astea uită că nu poate intra cineva de pe stradă să-ți tragă ție apa la closet, să-ți spele rufele, să te spele pe dinți sau să-ți facă un pic de curățenie în curte. Asta se face de unul singur. Pe urmă, fiind mai curat și mai luminos în jur, s-ar putea ca lumea să se vadă altfel. Adică, după ce faci tot ce-ți stă în putință ca să-ți fie bine acasă la tine, eventual te-apuci să faci ordine pe la alții și să comentezi cu aciditate maximă ce proști sînt „ăia“. Nu că „ăia“ n-ar avea felul lor de mîrlănie și de privire strîmbă asupra lucrurilor.

Da, Europa Unită nu știe să comunice. Nu știe să spună povestea prosperității, a idealului democratic, a visului de a găsi confort în ideea autentică de civilizație. Dimpotrivă, își taie craca de sub picioare, cu cohortele de impostori care iau cu asalt slujbele bine plătite. Da, mecanismele comunitare sînt greoaie pînă la a deveni ridicole. Pe de altă parte, cine a demonstrat imaginație și inventivitate cosmice, dublate de nesimțiri abisale în a fura banii europeni? Cu orice dovadă de supercreativitate în furat, cu atît mai stufoasă hîrțogăria sub care te-ngropi. E de vină doar antipaticul de birocrat? Adică ăla e un netrebnic, iar hoțul de acasă e o persoană inventivă, creativă? Mai precis, hoțul de-acasă e cineva care „bine le face, dă-i dracu' de îmbuibați, că și ei au furat din colonii, de le-au sărit capacele, și-acu' vin să ne-nvețe pe noi cum e cu cinstea“. În general, Uniunea Europeană e subiectul unui prohod continuu și destinatarul unui cor de blesteme, doar pentru că e ceva cu reguli. Iar multora dintre noi, indiferent de cetățenie, regulile nu ne plac. Noroc că astrul ceresc al zilei răsare indiferent de felul în care respectăm reguli. Că, dacă ar depinde de așa ceva, am umbla mai tot timpul cu lanterne. Da, imperfecțiunile spațiului comun european sînt multe, discriminările de toate felurile sînt departe de a fi dispărut, vechile orgolii istorice nu s-au stins, iar antipatiile din trecut stau sub capace destul de șubrede. Dar, despre toate astea, săptămîna viitoare.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Pământul dreptății (Ps. 142, 10)

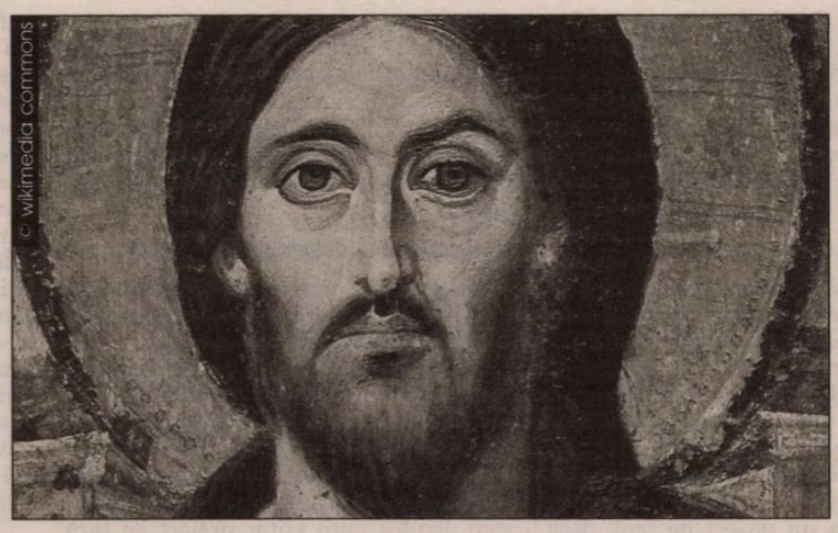

Cadrele rigide ale socialului pe care le-am evocat în articolele precedente păreau a se contrapune libertății spirituale, iar uneori chiar a o anula. Ce este acest corp social, pe care filozofii l-au numit *politeia,* statul sau chiar Leviatanul? Tradiția majoră a reflecției politice ni-l prezintă totuși ca pe un ideal, ca pe o inspirație bună, o întemeiere fie a zeilor, fie a oamenilor, în orice caz spre binele oamenilor. Această misterioasă formulă de conviețuire a oamenilor răspunde unui nevoi intime și abstracte pe care au intuit-o părinții gîndirii juridice romane prin definiția fondatoare a dreptului: „Justiția este dorința perpetuă și constantă de a atribui fiecăruia cea ce este dreptul său. Știința dreptului este cunoașterea lucrurilor divine și omenești, știința a ceea ce este drept și nedrept. Preceptele dreptului sunt a trăi în mod onest, a nu păgubi pe nimeni, a da fiecăruia ceea ce este al său."

Și tot juriștii romani ne-au amintit că în mod natural oamenii se nasc liberi, dar circumstanțele istorico-sociale, numite războaie, le desemnează un alt statut. Din aceste circumstanțe contrare dreptului natural derivă instituțiile dreptului civil.

Ceea ce ne interesează în această descriere foarte veche a dreptului e faptul că există o abstractă proprietate a fiecăruia (dreptul său) și o cauză a degradării acesteia, războiul, sau, în termen mai generic, violența. De aici putem deduce că regula (obicei, cutumă, lege) este opusul violenței. Iar singura violență acceptată social este a celui care asigură respectul regulii care împiedică violența.

Există vreun beneficiu social al acestei depășiri?

La această contradicție a impunității violenței legitime, a necesității unei reguli constrîngătoare pentru menținerea unei relative libertăți a oamenilor, Iisus din Nazaret răspunde în două feluri. Pe de o parte, prin răspunsul pe care îl dă fariseilor referitor la plata impozitului, anume să dea cezarului ceea ce este al cezarului, repetat prin miracolul plății impozitului pentru El și ucenicii lui pescari, cînd îl trimite pe Petru să scoată din gura peștelui prins suma datorată ca impozit (Matei 17, 24-27), dar mai ales prin răspunsul pe care îl dă lui Pilat privitor la autoritatea acestuia de a-l condamna sau de a-l absolvi („Nu ai avea nici o putere asupra Mea, dacă nu ți-ar fi fost dată de sus", Ioan 19,11), ceea ce înseamnă abandonarea oricărei forme de rezistență în fața autorității. Pe de altă parte însă, Iisus recomandă eliberarea de cutume ritualice, cum e sabatul, neagă valabilitatea unor practici religioase cu impact asupra socialului (cum sînt diferitele reguli din *Levitic* și *Deuteronom* citate de farisei). De ce sînt fariseii nedrepți prin atitudinea lor, iar puterea violentă a cezarului și a reprezentantului său Pilat acceptabilă? Prin această dublă măsură, Iisus introduce o distincție între puterea politică pură, a cărei existență este consecință a unei erori inițiale a societății, războiul sau cucerirea, dar a cărei funcție, oricît de deficitar îndeplinită în contigent, este totuși de pacificare și de distribuție a justiției, și puterea simbolică a religiei, justificată în mod fals prin voința divinității și care tocmai nu mai îndeplinește nici o funcție. Aceasta din urmă este doar instrumentul de putere al celor care o manipulează. Dacă prima nu poate fi combătută decît tot prin violență, a doua poate fi combătută prin logos, prin rațiune. Circumstanța istorică în care se exprimă Iisus permite această distincție între stat, ca instituție umană a autorității și instrument imperfect al conviețuirii, și religie, ca instituție a eliberării spirituale de social. Voința divinității nu mai e organizarea conviețuirii, ci depășirea condiției umane. Totuși, există vreun beneficiu social al acestei depășiri? Răspunsul evanghelic este pozitiv. Credința produce o moderare a modului de funcționare a autorității. Cu cît devine mai larg împărtășită aspirația către spiritual, cu atît funcționează mai bine și distribuția dreptului.

Judecata evanghelică se transformă în îndemn moral în epistolele apostolilor: „Supuneți-vă, pentru Domnul, oricărei orînduiri omenești, fie împăratului, ca înalt stăpînitor, fie dregătorilor, ca unora ce sînt trimiși de el, spre pedepsirea făcătorilor de rele și spre lauda făcătorilor de bine; căci așa este voia lui Dumnezeu, ca voi, prin faptele voastre cele bune, să închideți gura oamenilor fără minte și fără cunoștință. Trăiți ca oamenii liberi, dar nu ca și cum ați avea libertatea drept acoperămînt al răutății, ci ca robi ai lui Dumnezeu. Dați tuturor cinste, iubiți frăția, temeți-vă de Dumnezeu, cinstiți pe împărat." (I Petru 2, 13-17)

Creștinul descris de Apostolul Petru este un bun cetățean, fiindcă acceptă inevitabila realitate a autorității și a ordinii pe care aceasta o stabilește. Dar această adeziune la cetate se face în numele libertății spirituale. Libertatea nu este definită în raport cu alți oameni, ea nu suprimă angrenajul social, de aceea nu se definește ca un *„ius suum"*, ci suprimă raportarea interioară față de acesta, necesitatea și dorința de a o privi ca drept. Libertatea spirituală este renunțarea la *„ius suum"*. În sensul acesta, și sclavul poate fi liber, deși este rob, și femeia este egală bărbatului, chiar dacă i se supune (I Petru 2, 18 – 3, 4). Libertatea este în primul rînd o redefinire ontologică a persoanei și nu o revendicare în raport cu terți. Pentru a ajunge la acest înțeles al libertății, mai trebuie introdusă o distincție, între punctul de vedere al individului și cel al societății. Libertatea spirituală este o valoare a individului, independentă de raportul acestuia cu ansamblul societății.

Ce este atunci „pământul dreptății" la care aspiră psalmistul și către care cere îndrumarea Duhului celui bun? Este, pe de o parte, înțelegerea mecanismului social distributiv, care însă poate acționa eronat, întrucît este o construcție intelectuală umană și este aplicat de oameni, iar pe de altă parte este respingerea oricărei justificări religioase a acestuia. Angrenajul social nu poate fi contestat violent, fiindcă violența în sine este răul suprem, atît individual, cît și social, dar întemeierea lui religioasă trebuie respinsă rațional. Idealul justiției distributive nu poate fi realizat decît prin retragerea individuală a pretențiilor. Rezultatul acestei noi abordări a societății dinspre spiritual a fost scăderea progresivă a violenței în societăți în care membrii aderau la libertatea spirituală, dar mai ales treptata disjungere a autorității politice (monopolul violenței legitime) de cea religioasă, adică abandonarea justificării violenței față de individ în numele unui bine superior sau general. Acest nou ethos spiritual n-a cunoscut un ritm de răspîndire constant, nici succese definitive, n-a înlăturat cu totul violența din sufletele oamenilor și nici n-a instaurat justiția distributivă perfectă pe acest pământ, dar nici nu este străin de relativa pacificare internă și îmblînzire a societăților contemporane, deschise și liberale.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (VIII)

Iată că evenimentul Sfîntului și Marelui Sinod Panortodox, desfășurat în Creta, s-a consumat deja, după doar o săptămînă de dezbateri și momente de celebrare a comuniunii între întîistătătorii celor zece Biserici Ortodoxe locale.

Doar zece, pentru că patru Biserici Ortodoxe autocefale – a Antiohiei, a Bulgariei, a Georgiei și a Rusiei – au declinat invitația Patriarhului Ecumenic de la Constantinopol/Istanbul. Or, tocmai pentru ca delegația rusă să poată participa la Sinod, în contextul tensiunilor dintre Turcia și Rusia cauzate de doborîrea unui avion rusesc de vînătoare de către trupele turcești, a fost aleasă insula Creta drept loc al evenimentului. Așadar, de la bun început, s-au depus toate eforturile pentru ca nimeni să nu se simtă exclus. Cît privește refuzul Bisericii georgiene, acesta confirmă izolaționismul ales deja cu decenii înainte, cînd a fost prima Biserică Ortodoxă care s-a retras din Consiliul Mondial al Bisericilor. Exemplul avea să fie urmat de bulgari, aceiași care, acum, s-au regăsit în tabăra absenților voluntari.

În ceea ce îi privește, antiohienii au avut o altă motivație. De ceva vreme, Patriarhia Ierusalimului este activă în Qatar, o țară care se află istoric în jurisdicția canonică a Patriarhiei Antiohiei. Uzurparea pe față a acestei jurisdicții prin construirea unei biserici grecești este, fără îndoială, un motiv serios de suspendare a comuniunii. Pe de altă parte, dincolo de litera canonului, realitatea locală ne arată altceva. Cîtă vreme emirul Qatarului nu își va da acordul pentru o misiune ortodoxă de limbă arabă, tot este un cîștig să avem măcar un centru ortodox de limbă greacă (și arabă). Una peste alta, disputa dintre cele două Patriarhii orientale ar trebui tranșată în spirit misionar și prin adaptarea la constrîngerile existente. Neparticiparea la Sinod nu a fost în nici un caz o soluție.

Neparticiparea rușilor la Sfîntul și Marele Sinod Panortodox are mai multe conotații. Majoritatea comentatorilor s-au grăbit să citească această „mutare" în cheia unui conflict geopolitic, Moscova dorind, se pare, slăbirea autorității multiseculare a Patriarhului Ecumenic. Se prea poate să fie un dram de adevăr. Cu toate acestea, mesajul trimis de Patriarhul Chiril și citit în deschiderea Sinaxei care a precedat Sinodul denotă o atitudine de resemnare, autorul acesteia regretînd că nu poate fi de față. Este scrisoarea unui sportiv accidentat care nu poate juca în echipa sa. Dar care atrage atenția că nici alți colegi nu se simt bine... În opinia Patriarhului Chiril, întîlnirea din Creta este utilă, dar nu poate fi considerată drept Sinod Panortodox. Dimpotrivă. Este un pas către acesta.

Invocarea refuzului antiohienilor, avînd, cum am văzut, alte motive, sau al georgienilor, alături de bulgari și de sîrbi, aceștia din urmă participînd în cele din urmă, trădează adevărata intenție a retragerii celei mai mari Biserici Ortodoxe locale. În fapt, este sugestiv că paginile de Internet oficiale ale Patriarhiei Moscovei nu au publicat *nimic* despre reuniunea din Creta. Un asemenea embargo informațional, practicat și de antiohieni, și de georgieni, exprimă nu doar dezacordul față de Sinod, dar mai ales duce pînă la ultima consecință mentalitatea de șantaj. Clamînd amînarea Sinodului Panortodox, după o pregătire de o jumătate de veac, Moscova a încercat, fără succes, blocarea procesului de coagulare a consensului interortodox în jurul Constantinopolului.

Ce să înțelegem din toate acestea? În primul rînd, faptul, pe care l-am tot semnalat în texte anterioare, că nu există un „bloc ortodox" ca atare. Ar însemna să ignorăm diversitatea culturală, istorică, politică și contextele sociale cît se poate de heterogene în care Bisericile Ortodoxe locale activează. Apoi, mai vedem că, de fapt, teologia ortodoxă este superioară practicii bisericești. Sinodalitatea, principiu ecleziologic esențial, se dovedește a fi o virtute străină gîndirii cu tente totalitare a unora dintre liderii noștri spirituali. În fine, în tot răul este mereu și un bine: „disidența" față de Sinodul Panortodox din Creta oferă premisa unor întîlniri viitoare de care în mod cert ortodoxia are nevoie. După Sinodul Panortodox este înainte de Sinodul Panortodox.

***Radu Preda** este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

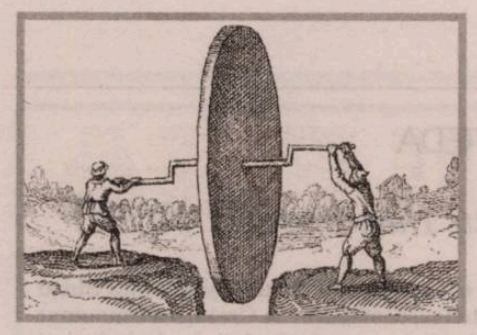

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Remainia după Brexit

Una dintre glumele care au circulat imediat după anunțarea rezultatului votului privind ieșirea Marii Britanii din UE consta în transformarea numelor statelor după modelul „Brexit": Grexit. Departugal. Italeave. Fruckoff. Czechout. Oustria. Finish. Slovakout. Latervia. Byegium etc. Poanta era că la final UE ar fi rămas cu o singură țară, Remainia. Puțini își mai amintesc că, la momentul aderării României la Uniunea Europeană, pe Internetul românesc circula un banc asemănător a cărui morală era că blocul comunitar se îndreaptă inevitabil spre pieire acceptînd în rîndurile sale o țară incapabilă să se guverneze singură sau să producă vreun soi de valoare adăugată într-o societate modernă.

Sigur, dincolo de tendințele de autopersiflare românești, gluma asta întărea în public o oarecare îngrijorare cu privire la situația României. Îngrijorare împărtășită, de altfel, și la Bruxelles, unde s-au desenat mecanisme speciale, unele în funcție și azi, pentru supravegherea evoluției Bucureștiului pe calea democrației liberale.

Zilele astea, cînd confuzia generată de votul britanic e dominantă, Remainia e cumva senină. La București există un anume tip de relaxare, dezarmant, cu privire la marea dezbatere privind viitorul Uniunii. Exclusă de la masa adulților care reunește marile economii ale UE, ignorată de grupul de la Vișegrad al statelor central-europene și fără alt partener decît inabila și inconstanta Bulgarie, România e absentă de la aproape toate marile decizii care îi afectează viitorul. Nu putem vorbi despre o strategie românească în interiorul Uniunii Europene, nu putem vorbi despre o voce românească credibilă, indiferent de instituțiile spre care ne-am uita.

Avem un proiect de țară?

Imediat după vot, premierul român părea să recunoască cumva această stare de fapt într-una din alambicatele sale fraze rostite într-un interviu pentru radioul public: „România, care de multe ori, și înainte, dar mai ales după aderare, s-a tot plîns că punctele de vedere pe care le are nu sînt suficient integrate și ascultate la Bruxelles, acum vom avea oportunitatea, dacă avem un proiect de țară, dacă știm ce vrem acasă, să putem să susținem aceste puncte de vedere și la Bruxelles".

„Dacă avem un proiect de țară." Acest „dacă" al premierului sugerează probabil încă unul din acele eforturi de conturare a unei identități politice românești postaderare. Încă un „spirit de la Snagov" (în 1995, lîngă București, principalele partide politice au decis că obiectivul major al țării este aderarea la Uniunea Europeană, iar acesta va fi urmărit indiferent de culoarea sau formula guvernului). Problema cu acest „spirit" este că vremurile sînt un pic mai tulburi, iar o înțelegere între partide nu va fi probabil suficientă pentru a vedea vreo schimbare sesizabilă în evoluția ulterioară a țării. Identitatea politică a României e marcată de abulie, confuzie și o nefericită tendință de obținere a unor consensuri generice și vagi. „Să facem cumva să fie bine." Se spune mai rar că, dacă pînă acum a fost „bine", asta s-a datorat mai degrabă istoriei recente, care de data asta nu ne-a mai lăsat în urmă. Dar istoria pare în reflux zilele acestea.

Așa cum am văzut în Marea Britanie, și nu numai, forțele din societate care pun presiune pe politic sînt mai mari și mai imprevizibile decît corpul electoral al fiecăruia dintre partide. Inevitabil, te întrebi dacă partidele care ar conveni asupra unui viitor proiect de țară pentru România sînt chiar reprezentative pentru societate. Vor fi reprezentați acolo cei care contestă dominația PSD și PNL? Dar cei care se tem de efectele globalizării? Săracii? Știu că să vorbești de clase sociale în România e aproape ilegal, însă trăim în țara europeană cu cel mai mare număr de oameni aflați la limita subzistenței. Cine îi reprezintă pe aceștia într-o decizie privind viitorul României? PSD? Cred că am trecut deja prin suficiente glume în textul ăsta cît să nu mai fie nevoie de încă una. Situația e identică și pe partea dreaptă a scenei, unde nu demult vedeam ițindu-se un soi de naționalism tîmp și ofensator prin simplismul său.

Da, România are nevoie de un proiect de țară și de o identitate clară în Europa, însă pentru un așa vast program are nevoie mai întîi de niște clarificări la nivel politic. La nivel de reprezentare și la nivel de mesaj. Este greu de identificat care este acel lider care dispune de suficient calm și clarviziune pentru a conduce țara în cazul în care criza europeană s-ar adînci. Cu atît mai puțin un partid politic. Or, cîtă vreme așa ceva nu există, nemulțumirile societății pot fi captate și orientate în direcții care mai de care mai bizare. Și, spre deosebire de Marea Britanie, România e mult mai fragilă instituțional, economic și cultural pentru a ne permite predarea în fața populismului sau a discursului revanșard.

Altfel spus, România are nevoie de conturarea unui pol pro-occidental coerent, legitim și credibil și, mai ales, suficient de curajos cît să opereze cu realitatea din țară și nu cu proiecții vagi care ignoră toate aspectele neplăcute. Doar atunci va avea și o voce europeană. Dacă e o lecție care trebuie învățată din referendumul britanic, atunci aceea ar fi că nemulțumiții trebuie ascultați cît mai au încă răbdare să asculte și ei. Cîtă vreme lucrul acesta nu se întîmplă, o să ne consolăm cu bancuri la care, la un moment dat, nu o să mai rîdem.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Șocxit

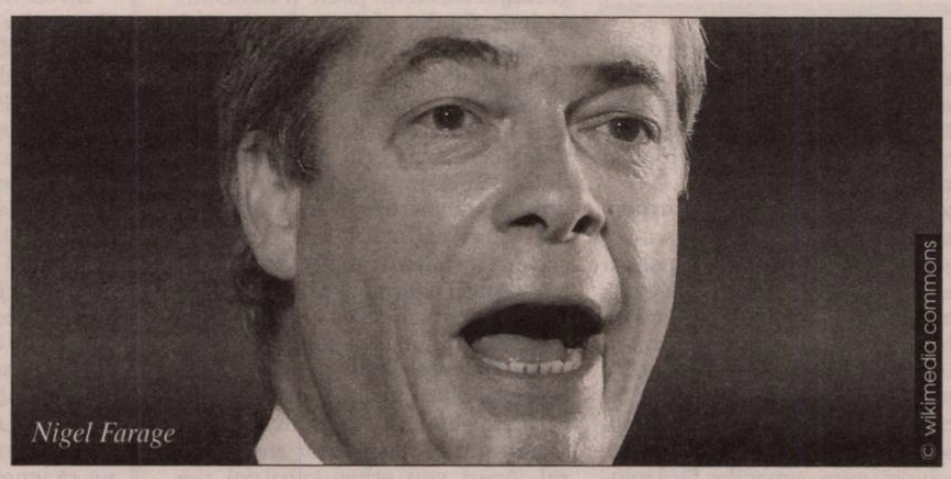

Nigel Farage

© wikimedia commons

Acum vreo doua luni, întrebam la Bruxelles: „Sînteți pregătiți pentru o politică de vecinătate cu Anglia în paralel cu introducerea Scoției în negocieri de aderare?" Interlocutorii se uitau blanc la mine și dădeau din cap, a jenă. „Iete la românul ăsta, pune întrebări să se afle-n treabă..." Acum cîteva zile, în ajunul referendumului, întrebam același lucru la Ministerul federal german al Afacerilor Externe. Reacția – aceeași ca la Bruxelles. Adică eram un soi de lunatec care nu avea întrebări mai bune de adresat, în afara unei aparente glumițe provocatoare.

Ei bine, în ziua cînd s-a anunțat rezultatul, ce scria presa „mare", de pe la CNN, FR24 sau ARD? Păi, povestea despre cererea Scoției și Irlandei de a nu se ignora voința populară din aceste țări și despre cererea (aproape) formală a guvernării locale scoțiene către statele membre pentru începerea de negocieri separate. În paralel, celelalte reacții la nivel înalt au fost spectaculoase. Alde Nigel și Boris au clamat victoria suveranității depline a Angliei în fața aroganței europene. Merkel a convocat o ședință de urgență cu liderii tuturor partidelor germane, pentru consultări. Juncker a chemat liderii europeni (cu excepția lui Cameron, evident) la o întîlnire de criză. Toate reacțiile *post factum* mi-au cam întărit convingerea că întrebarea mea de acum ceva timp nu era chiar total idioată. M-am convins că Europa nu prea a crezut că e cazul să se pregătească pentru o victorie a taberei *„Leave"*. Nimeni nu a crezut cu seriozitate că votul va ieși așa cum a ieșit. Se vede că planul B nu a existat. Dacă mă întrebați, nici măcar Boris și Nigel nu au anticipat că vor cîștiga. În opinia mea, cei doi par acum aproape speriați de propria victorie. Adevărul este că una e să dai din vorbe (bine ticluite, recunosc) cum că UE e o chestie cam hitleristă care-i oprimă pre supușii Majestății Sale, Regina, alta e să începi cu mînuța ta să dai cu subsemnatul pe acte care trebuie semnate cu Comisia Europeană și care vor produce daune importante economiei (asta va trebui Boris să facă, dacă îi va lua locul lui Cameron).

Șocul e mare, atît la Londra, cît și la Bruxelles, Paris, Berlin, Varșovia sau București. Teama de contaminare este mare. În plus, situațiunea fiind fără precedent, bagă în ceață atît politicienii, cît și pe tehnicieni. Despre electorat(e), ce să mai zic? Nimeni nu pricepe mare lucru, nimeni nu știe ce va urma. Un lucru e cert. Clasa politică a (aproape) fiecărui stat membru în parte este în mare criză de credibilitate. Partidele clasice pierd teren, mișcările antisistem cîștigă voturi.

Luăm spre exemplu chiar Marea Britanie. Pentru a cîștiga în interiorul propriului partid, David Cameron a promis un referendum, pentru a-i închide gura lui Farage, aflat la dreapta conservatorilor. Bumerangul i s-a întors exact în nas. Nu de alta, dar a trebuit să se plaseze la stînga față de poziția sa obișnuită, pentru a susține rămînerea în UE. Vrînd-nevrînd, s-a apropiat de un Corbyn (liderul laburiștilor) mult prea stîngist pînă și pentru unii lideri sindicali. Un tip cu o retorică vehement anticorporatistă și antiglobalizare, care a alienat serios electoratul tradițional laburist, făcînd campanie pro-europeană cam în dorul lelii, ușor în contradicție cu propriile păreri, exprimate anterior. Astfel, Cameron a lăsat un serios spațiu liber la dreapta. Acolo a găsit loc pentru înflorire buchetul celor două roze, adică Farage și Johnson, oratori de excepție, populiști de mare talent, oameni cu vorba la ei, cu o ușurință remarcabilă în a minți fermecător, amețind statisticile după voie, întru prostirea electoratului englez, degrabă visătoriu după Imperiul care nu mai e.

Aceleași mișcări dinspre dreapta spre stînga se văd cu ochiul liber în Franța sau Germania. Prin urmare, se lasă spațiu liber înspre extrema dreaptă. Vezi situația Frontului Național sau a AfD (cu varianta „civică" PEGIDA). Vrem guverne de cît mai multă uniune națională? Căutăm consensuri largi, cu orice preț? Iaca prețul, aș zice.

Măcar o pretenție aș fi avut de la mulți lideri europeni: să își fi pregătit din vreme planul B. Să nu mai arate într-atît de șocați și atît de evident de nepregătiți. Dă nasol în cadru.

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Spre Brâncuși

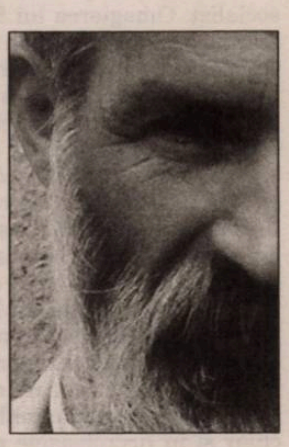

Texte și opinii de:

● Alexandra CROITORU (artistă și curatoare)
„Osemintele artistului *vs Cumințenia Pământului*"

● Doina LEMNY (istoric de artă)
„Nu putem inventa un muzeu din neant de dragul de a ni-l reapropria pe Brâncuși" – interviu

● Dragoș NEAMU (director executiv, Rețeaua Națională a Muzeelor)
„Al cui este Brâncuși?"

● Cristian VASILE (istoric)
„Comuniștii și receptarea lui Brâncuși"

● Pavel ȘUȘARĂ (critic și istoric de artă)
„Pledoarie pentru un muzeu de artă modernă"

argument
Prețul valorii

Nu ar fi pentru prima dată când se vădește că avem o relație ambiguă cu valorile. Chiar și atunci când le recunoaștem, nu reușim să le prețuim ca atare. Mai precis, atașamentul nu trece mai departe de festivismul superficial și de declarații evlavioase, patriotarde. Felul în care este receptat Brâncuși chiar în țara sa demonstrează plenar exact această ambiguitate. Iată câteva niveluri ale ei, de ieri și de azi:

■ În anii '50, România a găzduit o importantă retrospectivă a sculptorului, dar asta nu i-a împiedicat pe unii critici să înfiereze artistul că face o artă burgheză, decadentă, că nu e deloc în linia proletcultistă.

■ Din 2016 avem, prin lege, o zi națională Brâncuși, prilej de momente festive, chermeze, coroane de flori și pelerinaje. Dar reușesc aceste manifestări să ne aducă mai aproape de opera marelui sculptor? De creația autentică?

■ Statul român s-a obligat, tot printr-o lege, să construiască un Muzeu Național Brâncuși. Faptul că n-avem ce pune în el nu i-a împiedicat pe inițiatorii legii să se laude cu isprava lor, cu necesitatea, cu urgența ei. Muzeul, dacă va fi, o să fie o colecție virtuală, cu opere reproduse sub formă de hologramă, cu un centru de cercetare/reflecție, cu o tabără de sculptură etc. Și, eventual, cu lucrări de împrumut. Asta în vreme ce ansamblul monumental Calea Eroilor de la Tîrgu Jiu, creație exemplară a lui Brâncuși, un muzeu în sine, rămîne neclintit acolo unde l-a lăsat creatorul său. E prost întreținut, cu restaurări de mîntuială, la periferia circuitelor culturale și turistice importante. Atrage, anual, sute de tineri căsătoriți din regiune care se fotografiază la *Poarta Sărutului* declarîndu-și dragoste eternă. O imagine de fundal.

■ Odată cu lansarea subscripției publice pentru achiziționarea *Cumințeniei Pământului,* ultima lucrare brâncușiană de mare valoare din România (ar fi pentru prima dată când statul uzează de dreptul de preemțiune), se pune problema dacă vom reuși să strîngem banii necesari, dacă sîntem cu toții dispuși să punem un preț pe această valoare.

■ P.S. Sper ca, odată stăpîni pe lucrarea lui Brâncuși, să se găsească sprijin (inclusiv financiar) pentru artiștii contemporani. Asta pentru a da șansa unui viitor Brâncuși să creeze aici, în România. (**Matei Martin**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători! În fiecare joi, de la ora 18,30, la emisiunea Timpul prezent. *O dezbatere pornind de la Dosarul revistei* Dilema veche, *moderată de Adela Greceanu și Matei Martin. Ne puteți asculta pe frecvențele Radio România Cultural sau online la www.radioromaniacultural.ro.*

Alexandra CROITORU

Osemintele artistului *vs* Cumințenia Pământului

de la cult la *cool*

Cazul lui Brâncuși este o ilustrare perfectă a necrofiliei postsocialiste despre care vorbea Katherine Verdery. Ea consideră că naționalismul poate fi privit și din această perspectivă a venerării strămoșilor și a circulației „valorilor" culturale. Laurian Stănchescu, inițiatorul campaniei pentru repatrierea osemintelor lui Brâncuși, pe lîngă performanța de a prezenta această acțiune ca pe una de interes public, a reușit să o prezinte ca fiind și de interes național. Astfel, pe parcursul anilor 2011-2013, în încercarea de a capitaliza politic inițiativa de repatriere a osemintelor lui Brâncuși, mulți oameni politici și-au asociat numele cu acest subiect.

Citind de curînd declarația premierului Dacian Cioloș în legătură cu suma (mică, față de așteptări) strînsă pentru achiziționarea *Cumințeniei Pământului,* nu am putut să nu mă întreb dacă la o subscripție publică pentru repatrierea osemintelor lui Brâncuși nu s-ar fi strîns mai mulți bani. Adevărul este că în România, de la tradiția bisericească la cea laică a sfinților culturali, moaștele au avut întotdeauna mai mult succes la public decît arta, chiar dacă în Noaptea Muzeelor cozile interminabile par să ne sugereze altceva.

Revenind de la moaște la artă, circulă o teorie conform căreia românilor totuși nu le-ar păsa de Brâncuși, teorie explicată de faptul că nu se preocupă suficient de operele lui, că au fost aprobate restaurări problematice și la *Coloana fără sfîrșit,* și la *Poarta sărutului,* că nu au reușit să includă Ansamblul monumental de la Tîrgu Jiu pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO sau că statul a refuzat să dea toată suma pentru achiziționarea *Cumințeniei Pământului.* E adevărat, românilor nu le pasă prea mult de lucrările lui Brâncuși, dar le pasă foarte mult de Brâncuși-românul, de cel care a dus cultura națională pe cele mai înalte culmi, „inventatorul sculpturii moderne". El a ajuns să fie unul dintre simbolurile naționale în care românii au investit multă energie emoțională de-a lungul istoriei, artistul ajungînd în prezent să fie contextualizat în situații explicit naționaliste care au de-a face într-o mare măsură cu fenomenul autocolonizării și cu cel al protocronismului. Sculpturile rămîn cumva în afara cultului lui Brâncuși, acest fenomen care iese din sfera cîmpului artistic pentru a fi prins în mecanismele de construcție identitară națională. Acest lucru vorbește pe de o parte despre nivelul de cultură vizuală din România, iar pe de altă parte despre confuzia între artist, operă și receptarea artistului/operei, confuzie pe care o regăsim de multe ori chiar și în rîndul elitelor culturale. Îmi amintesc de un articol din 2015 în care domnul Călin Stegerean făcea o paralelă între proiectul expozițional „Fiii și fiicele lui Brâncuși", pe care l-am organizat anul trecut, și Dosarul Eminescu, conceput de *Dilema* în 1998, pe care dumnealui îl prezenta drept „o sumă de delațiuni menite să îl înfiereze pe poet". O cercetare a mitului Brâncuși/Eminescu nu poate fi interpretată ca un atac la adresa sculptorului/poetului cînd, de fapt, acest tip de discurs critic nu are nici o legătură cu artistul sau cu opera artistică, ci cu felul în care acestea au fost instrumentalizate în diverse discursuri de-a lungul timpului. E ca și cum am crede că Brâncuși a înviat și a acceptat să joace în clipurile CEC pentru a arăta că „lucrurile bune din țara asta vor dăinui". Ei bine, nu. Nu era Brâncuși, era un actor angajat de o agenție de publicitate pentru a face reclamă la o bancă. În schimb, m-am bucurat să constat că un muzeu precum MNAR a fost suficient de nuanțat în această privință pentru a îmi lansa invitația de a produce un nou episod al proiectului „Fiii și fiicele lui Brâncuși" (în continuarea expoziției *„Cumințenia Pământului.* Aceasta nu este o piatră") și sper ca domnul Călin Stegerean, în noua sa calitate de director al muzeului, să dorească să continue această colaborare inițiată de Valentina Iancu.

„Cînd nu mai ești copil,
ai murit de mult."

CONSTANTIN BRÂNCUȘI

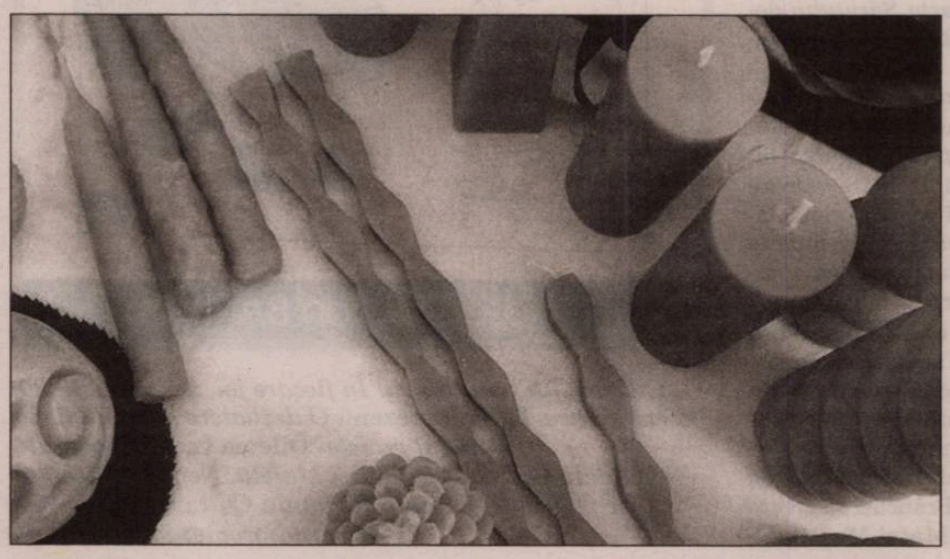

Dar să lăsăm pe moment deoparte și artistul, și opera, și să revenim la cult. În volumul *Brâncuși. O viață veșnică* am făcut un istoric al receptării, „canonizării" și „naționalizării" lui Brâncuși în România și am argumentat în favoarea considerării legitimării internaționale a artistului ca fiind motorul principal al acestor procese care se desfășoară – pe fondul relației problematice cu Occidentul – atît în sfera elitelor, cît și în cea a culturii populare.

În 1904, Brâncuși alege să plece la Paris, centrul absolut al emancipării artistice la data respectivă, iar sacrificiile pe care le face ca să ajungă la destinație sînt transformate pe parcursul exegezei în legendă. Odată ajuns acolo, el se integrează în cercurile avangardei pariziene, din 1910 începe să expună la Saloanele independenților, iar din 1913 își cîștigă faima mondială prin conexiunile cu contextul artistic american. În România, interesul pentru sculptor este unul real, dar totuși sporadic înainte de momentul confirmării rolului său important în cultura occidentală. Dacă în 1914 era nevoie ca Tudor Arghezi să publice în *Seara* o serie de articole de susținere a lui Brâncuși, „artist originar din România, afirmat în Franța și respins acasă", iar în numărul 52 al *Contimporanului* Brâncuși este prezentat ca „aproape necunoscut în țara sa, deja celebru în lumea întreagă", spre sfîrșitul perioadei interbelice Brâncuși începe să se instaleze și în Panteonul artistic național, avînd parte de o atenție deosebită în revistele de avangardă românești. Pe fondul discuțiilor despre specificul național, creația lui devine apreciată și pe filonul tradiției folclorice românești, cu origini în mitologiile arhaice universale. Din presa vremii reiese în mod evident că intelectualitatea română îl sanctificase deja pe sculptor în discursul interbelic, iar strategiile oficiale/publice din perioadă reflectă și ele o atitudine pozitivă față de artist. Comandat în 1935, singurul monument public realizat de Brâncuși în România, cel de la Tîrgu Jiu, este inaugurat oficial abia în octombrie 1938, în timpul dictaturii Regelui Carol al II-lea. Artistul nu este prezent la ceremonia foarte discretă la care participă doar cîteva personalități politice locale, iar ecourile evenimentului în presa politică și culturală sînt foarte mici.

În anii '90, Barbu Brezianu lansează teoria respingerii donației atelierului lui Brâncuși și publică în revista *22* un proces-verbal al Academiei RPR din 1951, în care se discută critic despre Brâncuși (dar nu se menționează vreo donație). Această teorie a fost consacrată pe fondul anticomunismului virulent al acelor ani, dar în prezent există voci care remarcă lipsa oricăror documente care să susțină teoria lui Brezianu și care prezintă atitudinea aparatului de stat din perioadă față de Brâncuși ca pe una mai degrabă indiferentă, toată atenția oficială fiind concentrată atunci pe estetica realismului socialist. Omagierea lui Brâncuși în România, începută oficial în contextul artistic odată cu expozițiile din 1956, se continuă și la „nivel înalt" – în 1966, vizita lui Ceaușescu în Oltenia include o oprire la Ansamblul monumental de la Tîrgu Jiu și o cuvîntare în fața *Coloanei fără sfîrșit* – și devine din ce în ce mai prezentă în conștiința publică. Deși aceste omagieri ale sculptorului servesc diferite agende, rezultatul este unul comun, și anume nașterea cultului lui Brâncuși ca artist național. Recuperarea lui este bazată pe conexiunea dintre opera sa și folclorul românesc, legătură care este prezentată publicului prin toate mijloacele posibile, chiar și în necroloagele apărute în presă la moartea artistului. Începînd cu anii '70, discursul „recuperaționist" construit pe legătura lui Brâncuși cu folclorul românesc a mers mînă în mînă cu strategiile protocroniste care își propuneau să impună valorile românești pe plan intern și internațional, mizînd pe originalitatea lor și pe ideea de „precursorat" românesc în diverse domenii ale civilizației și culturii universale. Brâncuși revine astfel în atenția publicului ca „primul om care, în cadrul civilizației europene, nu numai caută, dar și găsește un drum diferit, pe care se smulge din psihologia și condiția «amurgului de lume» (...), depășește o avangardă ce încă nu exista și face saltul într-un viitor ale cărui cărări începem să le descifrăm abia acum". Aceste stereotipuri naționaliste și protocroniste s-au perpetuat pînă în prezent în discursul public legat de Brâncuși, de la cel specializat la cel prezent în cultura populară. Brâncuși a fost și continuă să fie apropriat și îmbrățișat popular, la nivel individual sau servind, fără discriminări de clasă socială, în aceeași măsură retoricii idealurilor naționale și culturii de consum, reclamelor și imaginilor publicitare, designului de interior, de produs sau celui vestimentar.

După 1989, în contextul statelor competitive, sculptorul este transformat într-un adevărat brand național care contribuie la ceea ce se numește *„country equity"*, termen extrapolat din marketing care se referă la valoarea emoțională pozitivă care rezultă din asocierea între un brand și o țară. Datorită recunoașterii sale internaționale, Brâncuși a reprezentat mereu un capital de imagine prețios ce a fost și este exploatat de România prin anexarea lui la cultura și identitatea națională, în procesul de transformare a valorii simbolice în profit financiar.

Alexandra Croitoru *predă la departamentul foto/video, UNArte. Este artistă și curatoare. Cea mai recentă carte publicată:* Brâncuși. O viață veșnică, *Editura Idea Design & Print.*

Cristian VASILE

Comuniștii și receptarea lui Brâncuși

După instaurarea Guvernului Petru Groza în martie 1945, prin diverși intermediari, autoritățile procomuniste de la București au încercat o apropiere de Constantin Brâncuși, manifestîndu-și disponibilitatea pentru achiziționarea unor lucrări plastice ale maestrului de la Hobița (Alexandru Buican, *Brâncuși. O biografie,* București, 2006, p. 503). Această încercare de captare a bunăvoinței a luat sfîrșit în perioada 1948-1949, epocă de apogeu a combaterii cosmopolitismului și a nonrealismului în artă. În anii stalinismului integral, mai ales între 1949-1952, despre operele lui Brâncuși se afirma constant pe canale oficiale că „nu mai au nimic comun cu specificul țării sale"; în plus, *Coloana fără sfîrșit* de la Tîrgu Jiu a fost în pericol de a fi demolată în primăvara anului 1951 (Pavel Țugui, *Dosarul Brâncuși,* Cluj-Napoca, 2001, p. 65). Un subiect controversat este momentul respingerii de către oficialitățile comuniste a donației făcute de C. Brâncuși. În 1998, cînd scria despre raporturile lui Brâncuși cu puterea comunistă de la București, istoricul de artă Barbu Brezianu făcea următoarele precizări despre denigrările la care a fost supus reputatul sculptor aflat la Paris, începînd cu „încercarea neizbutită a primarului din Tîrgu Jiu, care a vrut să-i doboare *Coloana* pentru a fi topită – sau cu ofensele aduse în presă (...) și sfîrșind, bănuim, cu respingerea donației lucrărilor aflate în atelierul Impasse Ronsin – ofertă adresată probabil Academiei RPR, neacceptată însă, pesemne din pricina referatului negativ întocmit de fostul subinginer de poduri și șosele Mihail Roller..." (Barbu Brezianu, *Brâncuși în România*, București, 1998, p. 12).

Un număr important de creații aparținînd lui Brâncuși, pe care acesta le-a lăsat (sau intenționa să le lase) moștenire României prin testament (la începutul anilor 1950), probabil împreună cu tot ce se afla în atelierul său din Impasse Ronsin, au ajuns la Muzeul Național de Artă din Paris, din cauza refuzului guvernului comunist de la București de a-i accepta operele. Instanțele politico-ideologice (la instigarea unora precum Leonte Răutu, M. Roller, dar nu numai) au categorisit aceste opere – mai ales pe cele realizate după stabilirea în Occident – drept lucrări ale formalismului burghez cosmopolit, silind atît Academia RPR, cît și cunoscuți intelectuali umaniști să adopte o poziție asemănătoare. Totul a culminat cu ședințe de înfierare la Secțiunea literar-artistică a Academiei de la începutul anului 1951 – dezvăluite de Petre Popescu-Gogan – în care cîțiva intelectuali proeminenți au acceptat să ia cuvîntul și să îl anuleze pe Brâncuși ca artist (au ieșit în evidență: G. Călinescu, G. Oprescu, Al. Graur).

Cu timpul, percepția oficială s-a nuanțat. Pavel Țugui, care pretinde că a fost participant la *inițierea* și *desfășurarea* evenimentelor artistice brâncușiene din perioada 1954-1957, ce au culminat în decembrie 1956 cu deschiderea Expoziției retrospective Constantin Brâncuși la Muzeul de Artă din București, menționează faptul că în decembrie 1953 a avut loc la Ministerul Culturii o întîlnire între conducerea departamentului și cîțiva importanți artiști (Camil Ressu, Boris Caragea, Ion Jalea, Iosif Iser, M.H. Maxy) pentru a întocmi o evidență a creațiilor plastice brâncușiene în vederea preconizatei celebrări a lui Brâncuși la 80 de ani de viață (în 1956). P. Țugui susține că s-a luat atunci în calcul și posibilitatea de a apela la bunăvoința autorului sau la unele muzee din străinătate și că lui Camil Ressu i s-a propus să-i scrie lui Constantin Brâncuși.

Deschiderea expoziției din decembrie 1956 la București a fost precedată de o expoziție omagială Brâncuși în august 1956, la Muzeul de Artă din Craiova. În presa culturală – *Contemporanul, Arta, Tînărul scriitor* etc. – se putea vorbi în cheie favorabilă despre Brâncuși. Era o perioadă de destindere, de încercare de cucerire a unor segmente ale exilului românesc, în special din Franța (v., de pildă, și turneul Teatrului Național la Paris). La 20 martie 1957, necrologul publicat în *Scînteia* se abținea de la orice remarcă denigratoare la adresa marelui sculptor dispărut, ba chiar îl recupera pe Brâncuși pentru cauza luptei maselor populare, prin invocarea faptului că „în 1907, anul răscoalelor țărănești, el a expus la «Tinerimea artistică» o lucrare intitulată *Fiul cîmpului*". Singurul element critic – formulat timid și atenuat – era acela că, în timp, lucrările lui Constantin Brâncuși din seria „Păsări măiastre" (și cele înrudite) au devenit mai abstracte. Dar lupta contra abstractismului nu era o dimensiune cenzorială aplicată în mod particular creației brâncușiene, ci exprima o orientare ideologică restrictivă specifică spațiului comunist românesc în contrast cu situația din Cehoslovacia, Polonia și Iugoslavia, unde supervizorii ideologici ai culturii din anii 1957-1958 au acordat artiștilor permisiunea de a se orienta spre abstracție și spre avangarda postbelică internațională (Magda Cîrneci, *Artele plastice în România 1945-1989,* București, 2000, pp. 57-58).

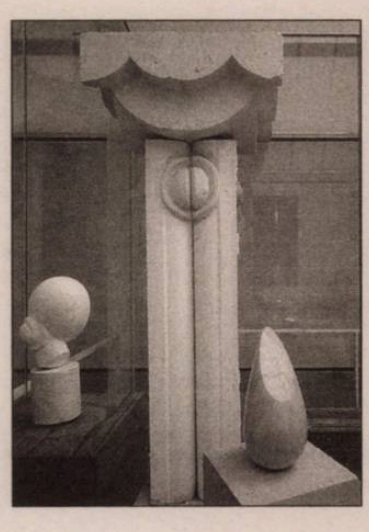

Că limitele receptării lui Brâncuși erau încă foarte restrictive o dovedește și acțiunea ideologică împotriva sculptorului Ion Vlasiu, care se pronunțase în legătură cu expozițiile Brâncuși, dar și cu profilul artei plastice autohtone. Ion Vlasiu nu a respectat consemnul oficial, care pleda pentru un discurs „echilibrat", care să nu includă și referiri la aspectele indezirabile ale operei (latura nonrealistă) și ale biografiei maestrului de la Hobița. Chiar *Scînteia* s-a sesizat, criticîndu-l pentru aprecierea entuziastă pe care a dat-o întregii creații brâncușiene. Instructorii de la Secția Știință și Cultură din subordinea lui Pavel Țugui îl denunțau pe I. Vlasiu, într-un document din 11 noiembrie 1957, invocînd un articol al său publicat în numărul 3 din revista *Arta plastică,* în care Ion Vlasiu a susținut „lipsa de perspectivă a artei românești" (Arhivele Naționale, Fond CC al PCR – Secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 5/1957, f. 121).

În pofida aparenței unui vînt restalinizator între 1958-1959, deschiderea către arta lui Brâncuși a continuat, mai ales că statul român reluase participarea la Bienala de la Veneția în 1956. În anul 1960, Jules Perahim – reprezentant al României la Bienală – nota în revista autohtonă de profil faptul că: „ultima retrospectivă [de la Bienala de la Veneția], cu adevărat singura care merita să fie organizată, este cea închinată lui Brâncuși. Nu vreau să discut, în aceste rînduri, părerea mea personală asupra fenomenului Brâncuși. Un lucru este însă cert: că, pe plan internațional, Brâncuși este creator de școală" („A XXX-a Bienală de la Veneția", *Arta plastică,* 4, 1960, p. 39). Cu toate acestea, abia după 1964 lui Constantin Brâncuși i se pot dedica lucrări de mai mare amploare conținînd revizuiri semnificative față de retorica politizată prezentă în sintezele de istoria artei de la începutul deceniului șase, iar Uniunea Artiștilor Plastici îi poate onora memoria cum se cuvine. G. Oprescu, cel care în martie 1951 se dezisese de Brâncuși, deschidea în 1964 o nouă perspectivă asupra receptării (G. Oprescu, *Brâncuși*, București, EDP, 1964).

Cristian Vasile *este cercetător științific la Institutul de Istorie „N. Iorga" și coeditor al revistei Lapunkt.ro. Cea mai recentă carte publicată:* Viața intelectuală și artistică în primul deceniu al regimului Ceaușescu, 1965-1974 *(Humanitas, 2014). Pregătește un volum despre* Literatură și ideologie în anii 1970 și 1980.

■ Începînd cu 23 iunie, București, ArCuB găzduiește o expoziție inedită, realizată de Doina Lemny și de Erwin Kessler cu obiecte care au aparținut sau au fost create de sculptorul român, aflate în colecția familiei Emilian Radu.

■ Începînd cu 10 iunie, București: lucrarea lui Constantin Brâncuși *Cumințenia Pămîntului* este prezentată la Muzeul Băncii Naționale a României.

■ 8-11 iunie, București. CINETic a prezentat o instalație-eveniment creată de Eranio Petruska.

■ 2 iunie, București, Asociația Națională pentru Arte Vizuale Contemporane a organizat o ediție specială a Galeriei Întîlnirilor, o seară „Dada Brâncuși", o (re)citire de Dan Mircea Cipariu & Mihai Zgondoiu.

■ 19 mai, București, Muzeul Național de Artă al României: vernisajul expoziției *„Cumințenia Pămîntului.* Aceasta nu este o piatră" (Curator: Valentina Iancu). Expoziția își propune să arate straturile narative care acoperă una dintre cele mai cunoscute și controversate lucrări din arta românească modernă: *Cumințenia Pămîntului.*

■ 18-20 februarie, Tîrgu-Jiu: serie de manifestări dedicate lui Constantin Brâncuși. Printre altele: expoziție națională de grup „Desenul post-Brâncuși" a membrilor UAP.

■ Începînd din 2016, 19 februarie, ziua de naștere a lui Constantin Brâncuși, devine sărbătoare națională. Legea pentru declararea Zilei Brâncuși ca sărbătoare națională reprezintă „o reparație morală față de refuzul și umilirea marelui sculptor de către statul român, au declarat inițiatorii legii".

Ce muzică asculta Brâncuși? Ce i-ar fi plăcut să asculte? „Centre Pompidou Music Collection", vol. 6/11, intitulat Brâncuși et la Musique, *ne oferă cîteva sugestii. Le puteți asculta și pe Deezer:*

„St. James Infirmery", Louis Armstrong
„Mon ennemi, je poursuis ton ombre", Comanche People
„Weekend in Havana", Carmen Miranda
„Ya Assafi", Cheich Mohamed El Kourd
„The Scat Song", Cab Calloway
„Rythme futur", Django Reinhardt
„Andalousie", Trio Ferret
„Sîrbă", muzică populară românească

Ionuț TEIANU

În căutarea tatălui pierdut

Existența lui John Moore a fost un secret de familie. La naștere, mama lui i-a dat trei prenume – John, Constantin, Brâncuși – și i-a spus: „Tatăl tău e Constantin Brâncuși, dar nu ai voie să o spui nimănui, niciodată". John a păstrat acest secret pînă la vîrsta de 78 de ani.

Cînd l-am întîlnit pe John Moore, în primăvara anului 2012, începuse o călătorie pe urmele lui Brâncuși, din dorința de a fi recunoscut oficial ca fiul lui. Unul din primele lucruri pe care mi le-a povestit mi s-a părut că explică venirea lui pe lume. Cînd avea cinci sau șase ani, desena ca toți copiii. Un cerc pentru cap, cîte două bețe pentru mîini și picioare, soarele într-un colț al paginii. Vera, mama lui, aștepta să termine, apoi îi lua desenul. Și John a remarcat că atunci cînd prietenii artiști veneau în vizită, Vera le arăta desenele și îi întreba: „Credeți că a moștenit talentul tatălui său?" „Nu am mai desenat niciodată", a încheiat John. În jurul lui Brâncuși s-au creat multe legende. Unele întreținute chiar de el însuși. Făcînd acest film, *În căutarea tatălui pierdut,* am vrut să explorez omul din spatele artistului de geniu. Brâncuși a trăit o viață de om singuratic și și-a consacrat existența sculpturii. Niciodată nu a trăit în cuplu. Relația cea mai îndelungată a fost cea cu Vera Moore, mama lui John. Vera era o pianistă engleză, născută în Nouă Zeelandă. În 1930 a dat un concert la Paris, și un prieten, Jim Ede, conservator la Tate Gallery la Londra, i-a dat o listă cu artiști pe care îi poate invita la concert. Pe lista figurau Picasso, Erik Satie și „monsieur Brâncuși, 11 Impasse Ronsin". Concertul a fost începutul poveștii de iubire între Brâncuși și Vera, cu douăzeci de ani mai tînără decît el. John s-a născut patru ani mai tîrziu. Pe certificatul de naștere al lui John, în locul tatălui, e trasă o linie. Cu toate astea, la două săptămîni după naștere, Brâncuși îi trimite Verei o telegramă: *„Courage et beaucoup d'amour darling. Brâncuși".* Relația lor a continuat pînă în 1957, la moartea lui Brâncuși.

Au rămas puține urme din această poveste de iubire. Există o imagine în arhivele filmate de Brâncuși. Vera, Marcel Duchamp și Ezra Pound inaugurează șemineul construit de sculptor în atelier. Apoi cîteva zeci de scrisori, unele cu cuvinte de dragoste și cu desene ale *Sărutului,* altele cu evenimente banale din cotidian. Dar în nici una din aceste scrisori Brâncuși nu pomenește vreun cuvînt despre John. John a crescut păstrînd secretul de familie, ca un copil, și mai apoi ca un adult cuminte. Legenda spune că Brâncuși ar fi refuzat să lucreze în atelierul lui Rodin spunînd: „Nimic nu se poate înălța în umbra marilor arbori". Într-un fel, John a trăit o viață întreagă ascuns în umbra tatălui său. Cu toate că a locuit ani de zile în cartierul Montparnasse, la mai puțin de un kilometru de atelierul lui Brâncuși, John nu și-a văzut tatăl decît o singură dată în viață, în 1934, cînd avea 20 de ani. Vera l-a rugat să o ducă cu mașina pînă la atelier. Brâncuși a deschis ușa, a lăsat-o pe Vera să intre, apoi a închis ușa fără să se uite la cel care rămăsese afară. În momentul acela, John a făcut pe ascuns o fotografie, care a ieșit neclară. Dar a păstrat-o toată viața în cutiile cu amintiri.

Azi, cu aceste dovezi, John se prezintă în fața justiției și cere să fie recunoscut ca fiul lui Brâncuși. Dar are foarte puține șanse. Este practic imposibil ca justiția să decidă o comparație ADN, care ar presupune exhumarea lui Brâncuși. Nici John nu dorește ca liniștea lui Brâncuși să fie tulburată. Iar timpul justiției este lent, poate prea lent pentru amurgul vieții lui John, care împlinește în curînd 82 de ani. Cînd am început să filmez povestea lui John, acum trei ani, nu aveam nici o idee cum se va termina aventura lui. Făcînd acest film, am înțeles că în viață e un timp pentru a face fiecare lucru. Dacă nu ne-am ocupat de acel nod la momentul potrivit, mai tîrziu e, din păcate, imposibil să mai schimbăm cursul vieții.

Cînd l-am văzut ultima dată pe John, căuta în arhivele rămase în cutii de carton de la mama lui. Mi-a povestit din nou ce admirație fără margini avea Vera pentru Brâncuși. „Era un Dumnezeu pentru ea. Iar eu eram fiul lui Dumnezeu. Întotdeauna m-a deranjat situația asta."

***Ionuț Teianu** este cineast. Printre altele, a realizat filmul documentar* În căutarea tatălui pierdut.

Adrian GUȚĂ

Despre Brâncuși, în Școala unde a învățat Brâncuși

În 2016, cînd se aniversează 140 de ani de la nașterea lui Brâncuși, românii pot participa la această sărbătoare prin contribuții la subscripția publică ce ar avea un rol major în achiziționarea Cumințeniei Pămîntului. *Solidaritatea națională a fost reală și victorioasă pentru cauza culturii în cazul construcției Ateneului, la sfîrșit de secol XIX; de ce nu ar izbîndi și la început de secol XXI, într-un alt context al dezbaterilor despre identitatea spirituală?*

Exegeza academică brâncușiană, dar și accentele pînă aproape de grotesc pe care le capătă uneori avîntul de mitologizare a „personajului" ce dublează artistul considerat cel mai important reformator al sculpturii moderne se regăsesc, deopotrivă, în perimetrul receptării contemporane a celui despre care Peter Greenaway pregătește un film *(Walking to Paris).* Fost student al instituției care se numește acum Universitatea Națională de Arte din București, Brâncuși a realizat *Ecorșeul* (1900-1902) la cererea și cu sprijinul doctorului Gerota, iar unul din exemplare se află în patrimoniul UNArte și este emblema sa vizuală. Un studiu publicat în 2014 e dedicat respectivei lucrări de Elena Dumitrescu, ce face parte din departamentul de sculptură al acestui reper al învățămîntului nostru artistic superior. Menționăm, tot în legătură cu *Ecorșeul*, o comunicare a profesorului și brâncușiologului Cristian-Robert Velescu, susținută la conferința dedicată împlinirii a 150 de ani de existență a UNArte în 2014 și organizată de aceasta în colaborare cu Institutul de Istoria Artei al Academiei Române.

Opera și biografia lui Brâncuși sînt esențiale în cursurile lui Cristian Velescu referitoare la întîlnirea între modernitate și avangardă în arta primelor trei decenii ale secolului 20, cursuri oferite tuturor nivelurilor de studii din UNArte. Dinamica structurii acestor referințe a crescut odată cu adăugarea „temei" Duchamp-Brâncuși – prietenia celor doi – rolul lui Duchamp în promovarea expozițională a operei românului.

În ce mă privește, îl aduc în discuție pe Brâncuși la un curs despre istoria artei românești de după 1960, cînd încerc să identific ecouri, influențe ale viziunii și operei sale în sculptura noastră, mai ales în cea a deceniilor șapte și opt ale secolului trecut, și mă refer la fenomene precum „taberele" de sculptură, sau la nume ca Apostu, Iliescu-Călinești, Maitec, Paul Neagu, Gorduz, Jacobi, Ion Condiescu...

Aș observa că studierea „siajului" brâncușian poate fi dezvoltată, nuanțat, cu precauție (e vorba, în unele cazuri, de ipoteze de lucru), și la unii exponenți ai generației '80: Ovidiu Simionescu, Leonard Răchită, Marian Zidaru, Gheorghe Zărnescu, Darie Dup în recenta etapă de creație și suită expozițională... Putem extinde cercetarea la promoții și mai tinere – mă gîndesc, de pildă, la Ioan Medruț și la unele dintre lucrările sale.

Revenind la spațiul UNArte: în clasa lui Neculai Păduraru, profesorul îl evocă pe Brâncuși pentru a trimite la esența arhaicului, a izvoarelor, interpretate în spiritul modernității, menind acest exemplu stimulării creativității studenților. Darie Dup, atacînd diverse probleme de atelier, se referă punctual și la aspecte ale operei lui Brâncuși, țintind în cele din urmă, chiar dacă pornește de la elemente biografice ori de la relațiile între o lucrare și spațiul pe care aceasta îl definește/ocupă, spre semantica deloc simplă a creației artistului născut la Hobița. Susține că a întîlnit studenți care cunosc chiar în detaliu opera acestuia și o cercetează cu real interes. Artiștii tineri, unii studenți, se arată interesați de locul și particularitățile fotografiei pe traseul preocupărilor „sfîntului din Montparnasse". Aurel Vlad subliniază importanța lui Brâncuși pentru categorii diferite de studii, de la cele ce implică recursul la *Ecorșeu,* pînă la studiul compoziției. Adrian Pîrvu propune chiar ca temă de atelier lucrarea de studenție tocmai menționată a autorului *Coloanei fără sfîrșit* și insistă asupra creșterii organice a operei brâncușiene, etapă cu etapă, proces pilduitor și pentru studenți. Tînărul Cătălin Bădărău, și el membru al departamentului de sculptură, pune în lumină în discuțiile cu studenții consecvența cu sine a lui Brâncuși, ce poate funcționa ca model, treptele devenirii lui ca artist.

O inițiativă recentă poartă titlul *Ex-libris Brâncuși 2016* și îi aparține lui Florin Stoiciu, care predă la departamentul de grafică al universității noastre. Este vorba de o expoziție itinerantă cu gravuri realizate de numeroși artiști consacrați, dar și de studenți și elevi, la care se adaugă catalogul acesteia, deja apărut.

Dacă vorbim de pelerinaje culturale, unul dintre cele mai importante pentru români la ei acasă este călătoria la Tîrgu Jiu pentru a vedea ansamblul monumental creat de Brâncuși, pentru a străbate Calea Eroilor. Nu-mi plac vorbele mari, dar mi-e greu să spun altfel: acolo se află o adevărată *axis mundi* a spiritualității noastre.

***Adrian Guță** este decanul Facultății de Istoria și Teoria Artei, UNArte.*

Dragoș NEAMU

Al cui este Brâncuși?

Un adevărat expert al creației sculptorului român, prin naștere, și francez, prin adopție, ar spune foarte simplu și fără ezitare că Brâncuși este al întregii umanități. Acesta îți va explica pedagogic că tot ce a făcut Maestrul a schimbat sculptura modernă, de la modul de „însuflețire" a pietrei pînă la căutarea metaforei din ea. Un francez cît de cît cunoscător al artei ar spune că Brâncuși este al Franței, singurul loc unde s-a putut cu adevărat exprima, unde a fost apreciat și unde și-a cioplit renumele. Românii ar spune că este al lor, iar asta pentru că s-a născut undeva în Hobița (deși un agent imobiliar nu ar mai putea acum identifica decît terenul unde era odată o casă a familiei din care au mai rămas vreo două-trei bîrne de susținere) și pentru că a apucat să devină suficient de faimos cît să merite atenție. Doi parlamentari români ar spune că este al Gorjului, iar ca lucrurile să fie clare în acest sens au decis, cu sprijinul nedocumentat al colegilor de Camere ale Parlamentului, să se facă muzeu în Tîrgu Jiu. Unde anume, nu mai contează.

Această inițiativă, deși nefundamentată pe un studiu prealabil de oportunitate, nu este chiar inutilă. Ea ne ajută în sfîrșit să înțelegem în ce măsură Brâncuși este, în acest moment, al meu, al tău, al nostru, și dacă poate să încapă într-un muzeu al lui. Dincolo de relația afectivă cu un om care vorbește aceeași limbă cu a ta, trebuie să avem o legătură concretă și cu ceea ce a lăsat acesta în urma sa și despre care o omenire întreagă spune că a schimbat paradigme și viziuni privind nu numai sculptura, dar și arta modernă în general. Dincolo de faptul că Brâncuși și-a lăsat în urmă pașaportul de cetățean român, plecînd plin de tristețe și regret dintr-o țară care l-a abandonat cu tot cu *Cumințenia Pămîntului* și *Coloana fără sfîrșit,* acesta nu este prezent în memoria culturală a națiunii, atunci cînd este trează, decît cu cîteva opere pe care apucase să le realizeze pentru diverși oameni și în diferite locuri de prin țară. Unele au fost cumpărate chiar fără tragere de inimă și nu din revelație artistică, ci doar prin recomandare, cum este chiar cazul *Cumințeniei Pămîntului,* altele i-au fost comandate artistului pentru a bucura privirea urbei și dintr-o apreciabilă inspirație, cum este cazul Ansamblului de la Tîrgu Jiu. Oricum ar fi, dacă le-am număra precum steagurile din *O scrisoare pierdută,* am avea vreo treisprezece creații, printre care și machete și schițe, la Muzeul Național de Artă al României, expuse simplu, fără prea mari pretenții, doar pentru meditație, nu și pentru informare și interactivitate. Este adevărat însă că tot aici există o sală plină de viață, numită „Pasărea Măiastră", cu module clasice din creația lui Brâncuși, unde copiii pot reconfigura și crea opere după stilul sculptorului vizionar. Aici înveți cum să te joci cu piatra, cum să o supui sau să îi înțelegi substanța. În sala 7, cu suflet albastru, *Rugăciunea* te inspiră mai nou să o adresezi lui Dumnezeu pentru a trezi dorința fiecăruia dintre noi de a dona pentru achiziția lucrării care acum lipsește din sală, *Cumințenia Pămîntului.* Aici a stat, lîngă celelalte, pînă să își fi găsit părinții, după un orfelinat lung și apăsător. Așa cum pentru fiecare copil, totul capătă sens numai prin apropierea specială de mamă, tot așa *Cumințenia Pămîntului* pare să fi căpătat viață odată cu regăsirea atît de mediatizată a familiei. Familia însă se poate mări substanțial pentru că, nu-i așa, Brâncuși este și al meu.

Continuăm număratoarea și ajungem la Craiova, la Muzeul de Artă din acest oraș. Aici avem în jur de opt lucrări, într-o sală dedicată. Regăsim o copie după varianta din 1913 a *Domnișoarei Pogany,* un cap de copil cam în nota celor de la Muzeul Național de Artă al României, prima lucrare din ciclul „Tors", *Sărutul,* dar și un *Ecorșeu* pentru studiu, din gips colorat, captiv într-o vitrină. Nimic special.

Cam atît cu Brâncuși și cu muzeele. Două puncte fixe, București și Craiova, și unul de tranzit, Muzeul Băncii Naționale a României, unde pînă la sfîrșitul campaniei de subscripție publică puteți admira, momentan neprogramat, gratuit, între orele 10 și 18, atît de controversata lucrare *Cumințenia Pămîntului.* Spun controversată nu pentru că are vreo problemă de calitate artistică (unii ar spune că are), dar pentru că mulți români nu văd în ea decît o piatră fără valoare care pălește ca însemnătate în fața nevoii de a construi, de exemplu, spitale pentru copii. Adevărat, dacă privim din perspectivă socială și emoțională, nu și dacă ne gîndim că sănătatea morală și mintală a unei națiuni depinde și de ceea ce te umanizează și te așază, or, aici își intră în rol patrimoniul cultural și arta. Tratamentul pentru identitățile diluate, aflate în criză de repere, este cultura.

Brâncuși a devenit mai degrabă un fenomen social, media și politic. O temă de maximă actualitate. Din păcate, nu îl apreciem în mod public prin discuții pe înțelesul tuturor, care să îl definească artistic, nu facem comparații estetice cînd ne raportăm la opera sa, ci o contextualizăm introducînd-o într-o sumă de aprecieri de ordin penal, o cîntărim calculînd greutatea corupției din țară, îi scădem prețul plătit de fiecare dintre noi, exprimat în buzunare golite, și ne ies zeci de mii de *Cumințenii* pe care le-am fi putut achiziționa din toate marile muzee ale lumii. Brâncuși înseamnă, pentru mulți dintre noi, expresia demagogiei politicienilor, pericolul care subminează adevăratele priorități ale țării și iată cum, conștient sau inconștient, continuăm să facem aceleași greșeli față de el precum cele făcute de regimul comunist. Este un adevărat talent să faci rău și atunci cînd ești mînat de intenții bune. Pentru că nu este un lucru tocmai bun să impui, printr-o lege născută exclusiv dintr-o mîndrie locală, planificarea și înființarea unui Muzeu Național „Constantin Brâncuși" cînd nu ai cu ce (resurse și colecție), unde și nici pentru cine (cunoscute fiind părerile oamenilor de rînd). Sentimentul trăit de cei vizați de lege a fost acela de abandon. În mintea lor a apărut imediat imaginea unui copil lăsat fără bani (nu există nici un fel de alocare bugetară pentru acest proiect) și cu o scrisoare de recomandare, în mijlocul orașului Tokyo. Se știu minunile pe care tehnologicul calibrat într-un mod noninvaziv îl poate face „într-o colecție de muzeu fără colecție", dar și acolo există un artefact sau o operă fizică semnificativă în jurul căreia se croșetează o întreagă poveste, ba chiar o aventură a căutării de sens și de mesaje, unde participi activ, experimentezi, te implici emoțional și cerebral. În acest sens, este deja de notorietate inițiativa Muzeului Van Gogh din Amsterdam, prezentat de curînd la seminarul „We Are Museums" de la București, organizat de către Rețeaua Națională a Muzeelor din România, de a itinera o expoziție cu tablouri digitizate ale genialului artist olandez, bazată pe proiecții și pe reconstituiri reale de compoziții din picturile binecunoscute, dar aici există o validare dată de ceea ce poți oricînd admira în muzeul fizic, și anume adevăratele picturi ale lui Van Gogh. Expoziția îți stimulează gustul pentru creația reală și interesul de a vizita muzeul adevărat. Un muzeu Brâncuși, ridicat exclusiv într-o realitate virtuală, îți alimentează doar frustrarea și te menține în agonia așteptării permanente ca nimicul să se concretizeze în ceva material, concret, palpabil.

© O. Ganea

Tratamentul pentru identitățile diluate, aflate în criză de repere, este cultura.

„Eu aș vrea să creez așa cum respir."

CONSTANTIN BRÂNCUȘI

Ceva s-ar putea configura dacă marea colectă publică ar reuși, iar *Cumințenia Pămîntului* ar deveni prima operă concretă din portofoliul sculptorului Constantin Brâncuși care ar face parte din colecția viitorului muzeu dedicat acestuia. O altă posibilitate ar fi împrumutul permanent din muzeele ce au o impresionantă colecție Brâncuși, muzeul autohton devenind un fel de Kunsthalle, un spațiu care expune pe măsură ce împrumută, schimbător, mobil, care caută permanent să inoveze, cu povești și perspective mereu noi și revelatorii. Ar fi o soluție, dar aici apare o mare problemă, și anume accesibilitatea. Cîți dintre noi am fi dispuși să tragem o fugă la Tîrgu Jiu ca să ne bucurăm de aceste rezolvări curatoriale fără sfîrșit, cînd nu ai unde să rămîi peste noapte, nu ai alte centre de interes care să justifice cheltuielile și eforturile de deplasare, și nici loc de parcat mașina? În situația în care îl găsești, ar fi echivalentul timpului pierdut pe drumul dintre București și Tîrgu Jiu și s-ar exprima în zeci de ocoluri date orașului.

Cam atît despre Brâncuși în colecțiile muzeelor din România, despre un muzeu Brâncuși reglementat într-o pagină de lege și despre șansa ca Brâncuși să reactiveze simțul civic și exercițiul, lăsat ani întregi nerezolvat, de a face sacrificii pentru a ne relansa ca națiune. Brâncuși este acum al meu doar declarativ, dar el trebuie să devină al meu și în fapt, iar actul de proprietate va fi însăși *Cumințenia Pămîntului* expusă undeva pentru toată lumea.

***Dragoș Neamu** este director interimar al Muzeului Național de Artă al României și director al Rețelei Naționale a Muzeelor.*

„Nu putem inventa un muzeu din neant de dragul de a ni-l reapropria pe Brâncuși"

interviu cu Doina LEMNY

*Puțini sînt cei care cunosc opera lui Brâncuși atît de bine ca **Doina Lemny**. Eminenta specialistă în istoria artei moderne lucrează de peste două decenii în Atelierul lui Brâncuși, (re)construit în apropierea Centrului Pompidou de la Paris. Un atelier-muzeu, un spațiu viu în care creația sculptorului e prezentată exact așa cum a lăsat-o la momentul morții sale.*

Ce a însemnat pentru dumneavoastră să descoperiți, în anii 1990, Atelierul lui Brâncuși de la Paris?

Am avut șansa să văd mai întîi prima reconstituire a atelierului care reproducea atelierul din Impasse Ronsin, în care vizitatorii aveau acces direct și puteau să vadă operele de aproape. Era mai călduros, mai intim. Dar în iunie 1990, au avut loc două furtuni violente care au produs infiltrații și deci au pus în pericol operele. Direcția a hotărît să închidă atelierul și a comandat arhitectului Centrului Pompidou, Renzo Piano, un proiect de atelier care să fie în acord cu clădirea modernă a Centrului. Hotărîrea de a „închide" operele între pereții de sticlă, ca într-un acvariu – după cum spunea la deschidere Dora Vallier, una dintre ultimele personalități care l-au vizitat pe artist și care a lăsat o mărturie emoționantă – a luat în considerație conservarea operelor, protejarea lor, avînd în vedere fragilitatea și echilibrul delicat al sculpturilor lui Brâncuși. Pînă în 1997, echipe de restauratori și muzeografi, printre care și eu, au lucrat la pregătirea lucrărilor pentru expunere și la alcătuirea catalogului care a fost publicat cu această ocazie. Am intrat astfel în inima creației lui Brâncuși, atingînd și „mîngîind" fiecare piesă. În plus m-am angajat singură la tratarea arhivelor din care am făcut o selecție pentru publicarea în acest prim catalog. Și așa a început pasiunea mea pentru Brâncuși. Aveam impresia că trăiesc alături de el. Și chiar acum, pot să spun, nu sînt rare momentele cînd intru în atelier ca să mă revigorez.

Ce presupune munca de cercetare și de curatoriat în acest muzeu?

Atelierul Brâncuși nu este o entitate aparte de Muzeul național de artă modernă, el nu este ca o casă memorială în sensul clasic al cuvîntului. Sînt aici mai multe avantaje: de a putea fi vizitat separat și de a da vizitatorului o imagine de ansamblu a operei lui Brâncuși. Este în același timp o parte din Muzeul național de artă modernă și deci se află în permanentă corelație cu întreaga colecție. Această legătură ne permite să concepem în galerie expoziții în legătură cu anumite evenimente anunțate în Centrul Pompidou. Din septembrie anul acesta sperăm să reluăm seria de expoziții în acord cu tematicile programate în colecțiile permanente, prima fiind „Artă și politică", a doua – „Muzică în artele plastice" etc. Pentru prima tematică, am preluat un proiect mai vechi al lui Mircea Cantor privitor la analiza sa asupra instrumentalizării de către regimurile politice succesive a imaginii lui Brâncuși. Iar pentru a doua, folosim tot materialul existent în fondul Brâncuși privitor la relația sa cu muzica.

O cercetare continuă ne (și mă) ajută să descopăr aspecte noi, neexplorate, pe care doresc să le pun în valoare. Dar, ca peste tot, bugetul se restrînge și va trebui să ne adaptăm.

Brâncuși a lăsat în grijă statului francez toate operele din atelierul său cu condiția – specificată ca atare în testament – să se păstreze aranjamentul intact. Ca muzeograf, cum puteți lucra în aceste condiții? Cum puteți crea un traseu interesant și viu dacă amenajarea însăși trebuie tratată ca o piesă de muzeu?

Condiția moștenirii lui Brâncuși a fost aceasta, de a arăta atelierul așa cum l-a lăsat el la momentul decesului. Este o condiție care se respectă cu dificultate pentru că multe muzee și galerii cer cu împrumut pentru expoziții importante o lucrare sau două din atelier. Din fericire, pînă acum, atelierul nu s-a transformat într-un depozit unde fiecare vine să-și aleagă o operă pentru expunere. E nedrept în același timp pentru că sculpturile lui Brâncuși sînt rare (el a creat foarte puține sculpturi, catalogul *raisonné* numără numai 284) și înțeleg dorința curatorilor de a expune o operă esențială care se găsește numai în atelier, cum ar fi *Leda* în bronz. Ea nu poate fi împrumutată decît în cazuri excepționale și numai în muzeul Centrului Pompidou, deci nu părăsește colecția. De pildă, cu ocazia instalării colecției pe tema „Le mouvement des images" (aprilie 2006 – ianuarie 2007) sau a expoziției „Duchamp la peinture même" (septembrie 2014 – ianuarie 2015).

> *„Din fericire, pînă acum, atelierul nu s-a transformat într-un depozit unde fiecare vine să-și aleagă o operă pentru expunere."*

Respectînd această condiție a donației, noi încercăm o modernizare a prezentării cu accesorii din exterior, adică proiectarea unor imagini de arhivă filmografică a artistului, reinstalarea fondului muzical cu extrase din discoteca ce a aparținut lui Brâncuși și, nu în ultimul rînd, organizarea în galeria atelierului de expoziții în legătură cu creația sa: ori expoziții inspirate din arhiva sa, ori instalații de opere ale artiștilor care s-au inspirat din creația brâncușiană. Un exemplu concret privind acest ultim aspect: în arhiva păstrată în fondul Brâncuși există o corespondență cu o artistă chiliană despre care știam foarte puțin. Din cercetări care au luat mai mulți ani, i-am descoperit pe urmașii acestei artiste, care ne-au pus la dispoziție și alte documente referitoare la dialogul pe care aceasta l-a avut cu Brâncuși – este vorba de Juana Muller. Concretizarea acestei cercetări va fi, sper, o expoziție în galeria atelierului cu opere ale acestei artiste provenite din colecția familiei.

Apropo: ce anume din opera sa mai rămîne de studiat?

Deși am studiat toate arhivele din fondul Brâncuși și mare parte din arhivele din alte colecții, nu consider că am exploatat, eu sau alți cercetători, toate informațiile. Ca să nu mai vorbim de operă. Cu cît o vezi mai mult, cu atît găsești alte unghiuri și cu atît mai multe idei îți inspiră. Dar și aceasta impune o rigoare: să rămîn cît mai aproape de opera și de spiritul artistului, care e dificil de determinat. Cred că într-o astfel de stare de căutare, de interogații poți să te apropii mai mult de Brâncuși. Nimeni nu poate afirma că-l cunoaște foarte bine. El era atît de discret și pudic încît nu se dezvălu-ia celorlalți. Nu-și explica niciodată opera, și atunci cînd dădea vreo idee despre ce ar fi vrut să spună, nu era o adevărată explicație. Era mai degrabă o ușoară sugestie care poate să-l rătăcească pe privitorul grăbit de interpretări. El a impus în felul acesta modul său de a fi: să te afunzi în meditație, să ajungi la o stare de reflecție care te duce la a vedea „esența lucrurilor", așa cum a sugerat-o el.

Statul român s-a obligat, prin lege, să deschidă un muzeu Brâncuși. Cum vedeți această inițiativă? Ce ar trebui să expună acest muzeu? Cum ar trebui să se raporteze la alte muzee și colecții publice românești care expun opera lui Brâncuși?

Nu știu ce scop ar avea acest muzeu. Și ce colecție? Sînt cunoscute cele două colecții de stat, de la București și Craiova, pe care ar trebui să le și păstrăm și să le punem în valoare. Nu există, după cîte știu eu, o colecție care ar putea fi expusă într-un muzeu de acest fel. În general, se deschide un muzeu monografic în atelierul unui artist în care se pot vedea opere, unelte, lucruri care i-au aparținut. Or, în Gorj nu există nimic din aceste elemente. Se știe că Brâncuși n-a avut niciodată vreun atelier în Tîrgu Jiu sau la Cra-

iova, și nici la București. Nu putem inventa un muzeu din neant de dragul de a ni-l reapropria pe Brâncuși. S-ar investi mulți bani pentru un muzeu fals Brâncuși. Ce poate fi mai semnificativ decît ansamblul monumental de la Tîrgu Jiu? Acesta este muzeul artistului!

De ce este atît de importantă creația Cumințenia Pământului *în opera lui Brâncuși?*

Cumințenia Pământului marchează, alături de *Sărutul,* care se găsește la Muzeul de artă din Craiova, și de *Rugăciune,* al cărei bronz original se găsește la Muzeul Național de Artă din București, un moment de răscruce în creația lui Brâncuși: în 1907, prin aceste trei opere, el se detașează de sculptura prin modelaj și revine la o metodă ancestrală de sculptură directă în materialul dur. De aceea artistul a și fost supranumit „inventatorul sculpturii moderne". Dar nu el a inventat această metodă, ci a preluat-o de la artiștii primitivi și și-a apropriat-o pentru că-i permitea să intre în dialog cu materialul. Renunțînd la model, mai cu seamă pentru *Sărut* și pentru *Cumințenia Pământului,* el se situează în starea excepțională de creație dictată de forța materialului. E un proces îndelung și solitar – de altminteri, Brâncuși nu lucra de față cu prietenii. În fața unui bloc de piatră, se ivesc întrebările, ideile se constituie și opera rezultă dintr-o comuniune a artistului cu formele ce ies parcă în mod natural. Dacă *Sărutul* va fi declinat într-o lungă serie pe parcursul a patruzeci de ani, *Cumințenia Pământului* este o operă unică. El nu a mai reluat-o niciodată. Aspectul ei straniu, un nud feminin cu genunchii strînși la piept, cu o figură asimetrică, cu o privire goală, a provocat multe interpretări și interpelări încă de la prima ei expunere la „Tinerimea artistică" din 1910. Ieșită parcă din cercetări arheologice, ea evocă poziția omului primitiv, dar este în același timp, prin tratamentul artistic, și un prim pas spre modernitate. Atribuindu-i un titlu intraductibil, *Cumințenia Pământului – La Sagesse de la Terre* sau *Wisdom of the Earth* nu sînt înțelese de nici un străin! –, Brâncuși parcă ar fi dorit s-o dedice țării sale. Ea pare venită din preistoria noastră, pare că face parte din noi. Și parcă, pentru a-i accentua singularitatea, Brâncuși și-a renegat o operă ulterioară, *Figura bătrînă (Ancient Figure)* care se găsește la The Art Institute of Chicago și care evocă *Cumințenia Pământului.*

Cum poate fi pusă mai bine în valoare opera lui Brâncuși din țară?

Consider că se fac pași în acest sens, un exemplu fiind expoziția de la Muzeul Național de Artă din București cu ocazia lansării acțiunii de subscripție publică pentru *Cumințenia Pământului:* din păcate, nu există nici un afiș ca s-o anunțe! Apoi, alte expoziții din colecții particulare, ca aceea care s-a deschis la galeria ArCuB Gabroveni pe 23 iunie și la care m-am angajat să particip dintr-un entuziasm și din dorința de a încuraja colecționarii să achiziționeze opere și arhive, atîtea cîte mai apar în diverse licitații. Este vorba de „Constantin Brâncuși, omul și lucrurile, în colecția Emilian Radu".

Apoi, de îndată ce se recuperează *Cumințenia Pământului,* ceea ce eu sper din adîncul sufletului meu – nu pot să cred că românii nu sînt solidari pentru o cauză nobilă ca aceasta! –, ea să fie integrată sălii Brâncuși și prezentată sub o formă spectaculară pentru a atrage atenția asupra unicității și valorii sale artistice. Ar trebui, de asemenea, un afișaj la Muzeul Național de Artă Modernă în care să fie pusă în evidență prezența unui ansamblu excepțional de opere Brâncuși. Și o părere strict personală de organizare: muzeul să-și deschidă porțile vizitatorilor șase zile din șapte, și nu cinci zile din șapte, cum s-a întîmplat pînă acum. În toate muzeele lumii, numai o zi (luni sau marți) este închis, or, la București el este închis și luni, și marți!

Cît despre ansamblul monumental de la Tîrgu Jiu, deși el este foarte bine ocrotit de municipalitate și foarte respectat de vizitatori, care merg să-l admire ca într-un pelerinaj la un monument sfînt, cred că nu este încă bine pus în valoare din punct de vedere mediatic. Nu există pliante cu imagini de bună calitate, broșuri cu prezentarea succintă a acestui ansamblu. Se caută în permanență idei pentru reamenajarea lui, dar el nu are nevoie decît să fie lăsat în pace ca să-l putem vedea așa cum l-a instalat Brâncuși cu echipa lui. Nu s-au inițiat, deși se vorbește de ani de zile, circuite turistice în care acest ansamblu să fie integrat. E foarte complicat pentru un turist străin și chiar pentru un român venit din altă parte a țării să ajungă la Tîrgu Jiu.

După un start ratat, se lucrează la un nou dosar pentru ca Ansamblul monumental Calea Eroilor *de la Tîrgu Jiu să fie inclus în patrimoniul UNESCO. Care sînt șansele de reușită?*

Totul depinde de decizia Institutului Național al Patrimoniului de a aborda un lucru colectiv, cu o comisie restrînsă de specialiști – istorici de artă, arhitecți, urbaniști – care să colaboreze într-un spirit de colegialitate și nu de competiție de texte care mai de care mai personalizate. Toată această muncă colectivă ar trebui să răspundă direct la toate punctele din chestionarul pe care fiecare candidat la această listă trebuie să-l completeze cu argumente științifice. Acest dosar trebuie revăzut apoi de un redactor profesionist pentru limba franceză și apoi susținut de o personalitate competentă. Toată această muncă trebuie sprijinită de ambasadorul țării noastre la UNESCO. Cred că este ultima noastră șansă de reușită.

Mai este Brâncuși un model pentru artiștii de azi, din România sau din Franța? Se mai revendică cineva de la el?

Cred că va fi întotdeauna o referință. Din experiență mea, vă mărturisesc că cel puțin o dată pe săptămînă primesc un dosar sau un catalog de la vreun artist contemporan din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii care se revendică de la Brâncuși. Chiar dacă lucrările lor nu au nici o asemănare formală cu ale sculptorului român, ei argumentează că opera lui Brâncuși i-a inspirat și le-a indicat o anume cale. Desigur, Brâncuși este o referință, cum Rodin rămîne o referință pentru sculptura sfîrșitului de secol XIX și început de secol XX. Nu întîmplător, sînt dezbateri în jurul influenței apăsătoare a lui Rodin asupra întregului secol și nu întîmplător o expoziție organizată în 2009 la Muzeul Orsay se intitula „Oublier Rodin? La sculpture à Paris, 1905-1914". Va fi greu, cel puțin la începutul acestui secol, să ne punem aceeași întrebare în ceea ce-l privește pe Brâncuși pentru că el nu a fost dominator. Diferența dintre cei doi este în maniera lor de a se impune: Rodin a dominat scena artistică în acea perioadă, Brâncuși a apărut discret și s-a relevat treptat publicului și artiștilor fără a-și impune principiile. El numai a reflectat și a creat. De aceea nici nu dorea să aibă ucenici, deși cîteva sculptorițe române, precum Militza Petrașcu, Irina Codreanu, Margareta Cossăceanu, au „trecut" prin atelierul său. Le-a primit, dar nu le-a instruit: le-a permis numai să privească, lăsîndu-le libertatea să-și aleagă drumul. Atitudinea lui Brâncuși era mult mai subtilă.

De ce tocmai Brâncuși este atît de cunoscut, de ce tocmai el, și nu alții, a ajuns un fenomen?

Nu pot să mă abțin să dau un răspuns folosind un cuvînt pe care nu-l privilegiez: pentru că Brâncuși avea geniu! A fost unul dintre creatorii care, ca și Duchamp, cu care a întreținut o lungă prietenie, nu accepta să repete ce se făcuse pînă la ei. Ar fi putut s-o facă cu mare măiestrie. Proba: lucrările din prima perioadă. Dar a înțeles destul de repede că arta nu este reproducerea realității, ci altceva, și către acel altceva el s-a îndreptat fără să-l fi definit de la început. A avut de asemenea ideea venirii la Paris, chiar în perioada în care curentele artistice se încrucișau, cînd arta modernă se profila pe fundamentul impresionismului, al simbolismului, aducînd cu sine și o moștenire culturală românească pe care, cu genialitate – mă repet! –, a știut să o infuzeze discret în opera sa. Debarasîndu-se de influența africană, foarte puternică la început de secol XX în creația tuturor artiștilor din Paris, detașîndu-se de Rodin, pe care-l respecta, a putut să-și găsească o cale personală prin cercetarea permanentă a unei atitudini, a unei idei, a esenței lucrurilor. Ducînd simplificarea figurilor pînă la limita abstracțiunii, Brâncuși a rămas atașat formei pe care o sublimează, debarasînd-o de model și proiectînd-o în universal. Operele lor nu mai sînt nici românești, nici franțuzești, ele sînt universale, sînt simțite de oricine din lume. Acesta este meritul lui, de fi transgresat frontierele, cum argumentez eu în cea mai recentă carte a mea, *Brâncuși au-delà de toutes les frontières* (Fage, 2012), apărută în același an și în traducere românească la NoiMediaPrint, care pregătește un nou tiraj și o traducere în engleză.

***Doina Lemny**, doctor în istoria artei, este muzeograf-cercetător la Muzeul Național de Artă Modernă, Centrul Pompidou Paris. Co-curatoare a celor șapte expoziții tematice la Atelierul Brâncuși, din 1998 în 2002.*

a consemnat Matei MARTIN

„A înțeles destul de repede că arta nu este reproducerea realității, ci altceva, și către acel altceva el s-a îndreptat fără să-l fi definit de la început."

Statul român s-a obligat, prin Legea nr. 199/2015, să deschidă un Muzeu „Constantin Brâncuși". Încă nu e clar unde anume va apărea acest muzeu și nici dacă i se va atribui o clădire veche sau se va construi una de la temelie. Deocamdată s-au inițiat primele demersuri pentru recuperarea și transformarea în muzeu a unui vechi conac de la Tîrgu Jiu. Conform legii, muzeul are ca principale obiective:

a) reunirea tuturor lucrărilor marelui artist într-o expunere de tip virtual cu imagini 3D de tip digital;

b) inițierea și elaborarea de lucrări și programe de cercetare asupra operei și vieții lui Constantin Brâncuși;

c) identificarea lucrărilor și alcătuirea unui repertoriu al lucrărilor marelui artist aflate pe teritoriul României și în străinătate și organizarea de expoziții temporare, prin expunerea acestora în muzeu, cu acordul deținătorilor;

d) acordarea de sprijin de specialitate autorităților locale și entităților cu drept de administrare în vederea protejării și conservării Ansamblului Monumental *Calea Eroilor;*

e) organizarea unei secțiuni-ambient Atelier Brâncuși;

f) organizarea unui departament de documentare/bibliotecă, deținătoare de colecții de cărți, publicații și cataloage ilustrînd bibliografia exhaustivă privind viața și opera lui Constantin Brâncuși – studii de specialitate, monografii, studii de istoria artelor, albume, fotografii, alte documente;

g) publicarea de studii, cataloage și albume, ca rezultat al cercetărilor întreprinse;

h) achiziționarea de documente, obiecte cu caracter documentar, lucrări pentru colecția muzeului;

i) crearea unei secții de activități de pedagogie muzeală pentru copii și tineret cu scopul stimulării creativității acestora;

j) inițierea de tabere de sculptură în colaborare cu Uniunea Artiștilor Plastici.

Pavel ȘUȘARĂ

Pledoarie pentru un muzeu de artă modernă

După multe decenii de ipocrizie inacceptabilă față de personalitatea lui Brâncuși, dar și de atentate directe la spiritul și la substanța operei sale, de la exaltările etniciste la cultul moaștelor și de aici pînă la restaurările frauduloase și la infestarea pieței cu sute de falsuri, anul 2016, Anul Brâncuși, a adus cîteva noutăți care întrerup, oarecum, circuitul acestor agresiuni, care părea de nestăvilit.

Prima dintre ele este una de ordin instituțional, mai exact o reconstrucție instituțională, și anume Centrul Brâncuși de la Tîrgu Jiu, care a început deja o campanie de stocare documentară, de cercetare fundamentală, prin asocierea cu Institutul de Fizică Măgurele, și de constituire a unui portofoliu de proiecte fără nici o conotație propagandistico-idolatră, așa cum s-a întîmplat de atîtea ori pînă acum. Cel de-al doilea eveniment important din această serie este promovarea unui proiect muzeal, cel puțin la nivelul unor intenții ferme, dedicat lui Brâncuși, al cărui sediu ar urma să se identifice sau să se edifice, evident, tot la Tîrgu Jiu. Iar al treilea episod, spectaculos prin anvergură, prin curaj și prin unicitate, cel puțin pînă astăzi, se referă la decizia Ministerului Culturii de a achiziționa *Cumințenia Pămîntului* și de a declanșa, în acest scop, și un mecanism de subscripție publică, el însuși de o importanță remarcabilă, cel puțin ca test pentru forța noastră de coeziune, pentru capacitatea de solidarizare a populației în jurul unor valori nonmateriale, exclusiv simbolice și cu o strictă semnificație de reprezentare.

Dacă Centrul Brâncuși de la Tîrgu Jiu trebuie privit ca o instituție, și atît, orice discuție în jurul lui fiind inutilă atîta vreme cît nu există un material suficient pentru a-i evalua existența și utilitatea dincolo de principii, celelalte două proiecte, achiziția *Cumințeniei Pămîntului* și crearea unui muzeu dedicat lui Brâncuși, trebuie discutate și analizate chiar și numai la nivel de intenție și de politică în domeniul culturii, ca decizie de consolidare a patrimoniului și de îmbogățire a infrastructurii culturale.

În ceea ce privește achiziția lucrării *Cumințenia Pămîntului,* deși lucrurile ar părea de la sine înțelese într-o societate normală, în cazul nostru nu este deloc așa. După 1990, deși au fost mai multe prilejuri de achiziție a unor opere brâncușiene, de la *Domnișoara Pogany* și pînă la un fond scos la licitație în Franța și adjudecat la o sumă modică pentru o achiziție publică, statul român a fost complet dezinteresat, încercările unor oameni de artă, inclusiv ale unor instituții, de a aduce în dezbatere acest lucru rămînînd fără nici o consecință. Pentru prima oară, anul acesta, deși negocierile sînt ceva mai vechi, Guvernul României, prin Ministerul Culturii, a luat decizia de a achiziționa lucrarea amintită, restituită proprietarilor după o custodie abuzivă a Muzeului Național de Artă. Fără nici o îndoială, această decizie este nu doar una necesară, ci și imperativă pentru un stat responsabil și conștient de rolul său, *Cumințenia Pămîntului* fiind, alături de *Sărutul,* dar cu un ascendent în ceea ce privește unicitatea, un prim reper în definirea schismei pe care Brâncuși o produce în istoria sculpturii, aceea care consacră ieșirea statuarului din paradigma clasico-renascentistă și abandonarea figurativului definit anatomic și individualizat psihologic în beneficiul reprezentării arhetipale, tipologice, de sub orizontul istoriei, acolo unde latențele magico-idolatre pot fi încă accesibile.

Realizată prin cioplire directă, *Cumințenia...* inaugurează, pe lîngă unicitatea stilistico-formală, și o nouă abordare tehnică. Dacă un bronz, turnat în mai multe exemplare, ar mai putea fi achiziționat, în principiu, și cu un alt prilej, *Cumințenia Pămîntului* este irepetabilă și definitiv pierdută pentru instituțiile muzeale românești dacă nu se valorifică momentul singular în care achiziționarea sa este posibilă. Decizia politică de cumpărare a lucrării este, atît în context cultural mai larg, cît și în acela, particular, al apartenenței sculptorului la spațiul românesc, una obligatorie și cu semnificații mai adînci decît cele referitoare strict la îmbogățirea patrimoniului cultural. O astfel de obligație, dincolo de cele de ordin artistic și identitar, este impusă, într-o strictă logică administrativă, chiar de către proiectul înființării unui muzeu Brâncuși, a cărui vocație ar fi să adune laolaltă patrimoniul brâncușian din România și tot ceea ce înseamnă obiect sau document relevant pentru definirea personalității sculptorului în cultura națională și universală. Simultan cu lansarea acestui proiect a fost lansată și o solicitare de împrumut al unui fond Brâncuși de la Centrul Pompidou din Paris, tocmai pentru diversificarea și fortificarea prezumtivei expoziții de bază.

Brâncuși nu trebuie închis într-un cavou de lux.

Dacă demersurile pentru achiziționarea *Cumințeniei...* sînt nu numai legitime, ci și obligatorii, inclusiv prin inițierea amintitei subscripții publice, care să activeze și să implice direct cetățenii ca parteneri conștienți într-un proiect simbolic de anvergură națională, ideea unui muzeu Brâncuși deplasează din nou lucrurile spre excesul propagandistic, probabil pentru a exorciza, compensatoriu, culpa unor repetate nedreptăți făcute sculptorului și memoriei sale, și spre soluții secvențiale, care mai degrabă improvizează spectaculos decît oferă răspunsuri unor necesități reale. Un muzeu Brâncuși, în loc să deschidă accesul spre operă și spre autor, nu va reuși decît să enclavizeze patrimoniul, iar o expunere monografică, necontextualizată, ar face extrem de dificilă înțelegerea rolului excepțional pe care l-a jucat artistul în istoria sculpturii, înțelegere marcată oricum, atavic, de amatorisme și de precarități de toate felurile. Brâncuși nu trebuie închis într-un cavou de lux, ci pus în relație directă și activă cu întreaga civilizație a tridimensionalului, și nu numai, deopotrivă din perspectivă sincronică și diacronică. Iar acest lucru nu se poate face decît într-un muzeu de artă modernă, care să lege conceptual, formal, logic și, unde e cazul, cronologic, dar într-o cronologie a formelor, nu neapărat calendaristică, Muzeul Național de Artă, adică galeria națională, care se oprește cu enunțul, și cu o expunere extrem de sumară, la cîțiva artiști născuți în preajma Primului Război Mondial, și Muzeul Național de Artă Contemporană, care nu începe nicăieri și nici nu se oprește undeva, ci procesează fenomene din imediata actualitate a căror semnificație majoră stă în însuși faptul că există.

În această configurație a extremelor, între istoria clasabilă și actualitatea efervescentă și inclasabilă, unde ar fi locul unui muzeu Brâncuși, fără context, fără parteneri, fără o filozofie care să-l susțină dincolo de o voință administrativă? Răspunsul este unul singur și extrem de simplu: niciunde. Dacă un muzeu Brâncuși nu poate fi așezat undeva în mod real, Brâncuși, însă, opera sa și tot ce poate fi relevant pentru definirea și înțelegerea personalității lui exemplare își găsesc locul legitim într-o amplă expunere a unui muzeu privind modernismul, liantul organic și indispensabil între MNAR și MNAC. În această instituție mereu amînată, a cărei absență viciază grav imaginea și coerența noastră simbolică, nu numai Brâncuși, ci și tot ce a produs spațiul cultural românesc, și nu numai, de la avangardele istorice și pînă astăzi, adică de la Tzara, Segal, Iancu, Brauner, Maxy, Corneliu Michailescu, Păun, Trost... Bernea, Neagu, Bitzan, Mitroi, Virgil Preda, Cădere... și pînă la contemporanii din ultimele promoții care se înscriu în paradigma modernistă, ar putea fi văzuți sistematic și înțeleși prin expuneri coerente, nu prin întîlniri mai mult sau mai puțin întîmplătoare.

Privind astfel lucrurile, marelui nostru sculptor nu ar trebui să i se dedice, de Anul Brâncuși, un mausoleu măreț și autist, ci un Muzeu al Artei Moderne în care locul său este atît de bine marcat, iar vecinătățile, de o anvergură excepțională, sînt și ele pe deplin demne de compania brâncușiană. Dacă există acum o gravă disfuncție în această zonă, ea nu are nici o legătură cu imensul patrimoniu care așteaptă, risipit și răbdător, să fie adus la lumină, ci cu gravul deficit de viziune, de conștiință de sine, dar și cu dezinteresul cronic pentru termenele lungi, ale mediului nostru politic, administrativ și, evident, cultural.

***Pavel Șușară** este istoric și critic de artă.*

Cumințenia. *O scurtă istorie*

1907 – Brâncuși sculptează *Cumințenia Pămîntului* într-o bucată de calcar crinoidal.

1910 – *Cumințenia...* este expusă la Muzeul Național de Artă al României. Stîrnește reacții controversate.

1911 – Gheorghe Romașcu achiziționează de la Brâncuși lucrarea *Cumințenia...*

1957 – În vederea unei ample expoziții retrospective consacrate lui Brâncuși, guvernul comunist împrumută statuia de la familia Romașcu. După încheierea expoziției nu o mai restituie proprietarilor. S-o fi confiscat – așa cum s-a întîmplat cu multe alte lucrări de artă, pentru a fi trecută în patrimoniul statului? Este foarte posibil. Există însă și surse care indică achiziționarea lucrării de către Guvern. Sigur e doar că, și dacă or fi existat documente, ele sînt astăzi de negăsit.

1998 – sculptura lui Brâncuși este clasată „tezaur".

2012 – După un lung proces, moștenitorii familiei Romașcu obțin retrocedarea lucrării de artă. Statuia este păstrată la Muzeul Național Cotroceni.

2014 – *Cumințenia...* este prezentată într-o expoziție privată organizată de Artmark: *„Showcasing Romanian Avant-garde Art, from Private Collections, on exclusive display"*. Proprietarii anunță că vor să vîndă statuia. O primă sumă vehiculată: 20 de milioane de euro. Artmark îi reprezintă pe proprietari în procesul de vînzare. Ministrul Culturii Kelemen Hunor anunță că statul vrea să facă uz de dreptul de preemțiune și să achiziționeze lucrarea. Negocierile trenează.

2016 – Ministrul Culturii Vlad Alexandrescu reia negocierea cu proprietarii sculpturii și stabilește condiții noi: prețul lucrării, de 11 milioane de euro, va fi suportat de guvern (5 milioane) și de cetățeni (6 milioane). Este lansată o campanie de subscripție publică. Lucrarea lui Brâncuși este prezentată la Muzeul Băncii Naționale. Pînă la închiderea Dosarului, prin această campanie, care se va încheia în septembrie, se strînseseră aproximativ 200.000 de euro. **(M. M.)**

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Trebuie să fac o scrisoare către mine

Revin la site-ul cu teme din lumea școlii și rezolvările lor, site-ul brainly.ro. Citind conversațiile care se nasc din rugăminți și favoruri, întrebări și răspunsuri, nedumeriri și explicații, lumea școlii îmi pare din ce în ce mai îndepărată și de rostul ei, dar și de rostul viitor al copiilor. O lume în care se dau bătălii mari și recompense pe măsură (funde, coroane și puncte) pentru supraviețuire în fața agresiunii ridicolului, inadecvării, umorului involuntar, absurdului, inutilului și ineficienței.

Am să dau, evident, exemple. Iată mai întîi cum se gîndesc profesorii noștri să dezvolte imaginația copiilor: le propun să realizeze compuneri care au ca teme cele mai neobișnuite, mai ilare, mai inutile, mai neverosimile puncte de pornire: călătorii în Dubai sau Laponia, întîlnire cu o rîndunică sau participarea la o competiție de artificii de la Brno, o întîmplare amuzantă la muzeul de istorie (de ce istorie?) și, preferata mea, compunerea cu titlul „Fetițele Powerpuff se uitau la 3 Sud Est“ (bun, și?). Stau eu și mă întreb: nu ar fi mai simplu, mai eficient ca școala să folosească, pentru dezvoltarea limbajului și a imaginației, experiența proprie a copilului? Oare nu s-ar găsi de spus niscaiva lucruri interesante, bogate, expresive pornind de mai aproape, din propria ogradă, propriul cartier, din țări vecine sau măcar accesibile? Dar, mă rog, să presupunem că elevii sînt destul de conștiincioși, își pun imaginația și lectura la bătaie și depun eforturi să “iasă ceva frumos“. Inutil, însă, fiindcă pe măsură ce ne depărtăm de clasele primare, imaginația trebuie limitată de rigori alambicate, sterile. De exemplu: „Imaginează-ți că te întîlnești cu scriitorul tău preferat dialog 10-14 replici vorbind despre pasiunea dintre voi *(sic!)* folosește 2 ccl 2 cct 2 ccm.“ (Reamintesc că citatele păstrează ortografia și punctuația autorilor. Prescurtările din enunțul de mai sus se referă la diverse feluri de propoziții circumstanțiale pe care elevul trebuie să le folosească în textul său.); „Imaginează-ți că dragonul nostru s-a întîlnit cu o pasăre Phoenix… Alcătuiește un dialog între aceștia, de 8-10 replici, în care să folosești 2 verbe la modul gerunziu, 2 numerale cardinale…“ Mi-l imaginez pe Shakespeare stînd cu abacul în față și calculînd cîte gerunzii are în *Furtuna* și cîte propoziții interogative are în *Hamlet*.

Vin la rînd tot felul de cerințe care mai de care mai caraghioase și mai hazardate: „Scrie un dialog între o cucoană care are un cățel lățos care latră ca un făcător de rele *(sic!)* și un necunoscut, într-un tren.“ A scris-o deja Caragiale. La ce bun o pastișă? Își imaginează dascălii că Mozart a ajuns un geniu dîndu-i-se în copilărie să realizeze cópii muzicale după Bach sau Handel? „Cine mă poate ajuta? Trebuie să fac o scrisoare către mine! Mă ajutați vă roooooog!“ (cu ce ocazie?!) „Argumentați în 15-25 de rînduri că poezia studiată, Doina, este o doină.“ Păi, dacă nici o poezie al cărei titlu este „Doina“ nu e evident că este o doină, atunci cu adevărat lumea a devenit mai suspicioasă decît credeam. „Scrie cuvîntul cu înțeles opus pentru ceas.“ Fără comentarii. „Explică sensul vieții mini eseu.“ Cine reușește asta, la cei 12-13 ani cît au elevii de pe site, ar trebui să tragă de urechi vreo trei generații de filozofi și vreo două școli de psihanaliză fiindcă au pierdut vremea și au risipit hîrtia. „Scrieți o compunere sufletească despre mama și bunica.“ Bănuiesc că „sufletească“ este contribuția elevului, un soi de comprimare a indicațiilor primite la clasă despre cum trebuie să fie compunerea.

Iată un citat primit de elevi de la școală, dintr-un manual, citat pe care trebuie să îl comenteze: „O formă rudimentară a leasingului operațional consta în aducerea de sclavi din Africa pentru a fi «închiriați» pentru muncă, și nu pentru a fi vînduți.“ Nu mi-aș fi imaginat niciodată că am să găsesc în aceeași frază cuvintele „leasing“ și „sclavi“. Dar probabil am eu lacrima ușoară. „O compunere din care să reiasă cum l-ați cîștigat pe Dumnezeu prin ajutarea unui om.“ Eu cred că preoții care dau astfel de teme ar trebui să fie mai prudenți: dacă lucrurile merg atît de simplu și-l „cîștigi“ pe Dumnezeu cu o bucată de pîine întinsă unui cerșetor, atunci Biserica rămîne pe drumuri. Finalul articolului aparține unui text glorios despre cultura tradițională a poporului român. Solicitarea suna în felul următor: „Faceți un text în care tu să faci o oală.“ *(sic!)* Iată și răspunsul, oferit de o celebritate a site-ului brainly.ro: „Într-o zi am mers cu familia la un tîrg. Acolo era un om care te ajuta să confecționezi obiecte din lut. Pentru că eu eram curios am vrut să încerc. Eu am vrut să fac o oală. La sfîrșit, omul care nea (!) învățat să facem obiecte de lut, pe nume Ion, mi-a zis că pot să îmi decorez oala cum vreau. Eu mi-am pictat-o în galben, i-am pus sclipici și cîteva abțipilduri. Asta a fost o amintire de la acel tîrg.“

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Rulează o reclamă la salam Gostat

Mie mi se pare foarte tare că nu are legătură cu ce era salamul pe vremuri. Doamne ferește, vorba aia, să fie vreo legătură! Salamul era tot zgîrciuri de carne, apă și soia, și zvonul bătea că ar fi tocați mai mulți șoareci decît porci. Avem aici o intersecție. Evident, salamul de astăzi este salam cu carne și ingrediente valabile calitativ. Intersecția este reclama. Ea este o ficțiune. Așa ceva nu există! Coada, ha! Nu așa erau cozile. Salamul, ha! Nu așa era salamul. Creierii ni se rotesc în virtutea nostalgiei, pardon, hipsterelii. Asta este intersecția. Școala nouă de mitologie spune ce mișto, școala veche – ce mișto, zice și ea, uite, vremurile noastre sînt prețuite, la care adaugă: am zis noi că-s capitaliștii de doi lei. Salamul încurcă timpii din mințile noastre. Asta arată că nu se știe ceea ce cu comunismul, asta înseamnă că nimeni nu a fost capabil să așeze popular comunismul în matca lui. Asta chiar este rău. O explicație adecvată a comunismului ar fi făcut din reclama la salamul Gostat chiar o creație. Așa, ea nu are valoare decît de senzație, sufocată fiind de mecanism, stînjenește prin umor forțat. Ce vreau să spun? Și e interesantă povestea asta. Cu cît un mecanism social, un fragment din societate, un eveniment este mai bine înțeles, cu atît consumatorii sînt mai informați și mai exigenți. Implicit, publicitatea, formă de ideație-creație, devine mai puternică. Creația este mai tare cu cît cei din jurul ei sînt mai dotați cu chestii minime, de bază, cu o explicație și o poveste care să-i pună pe gînduri.

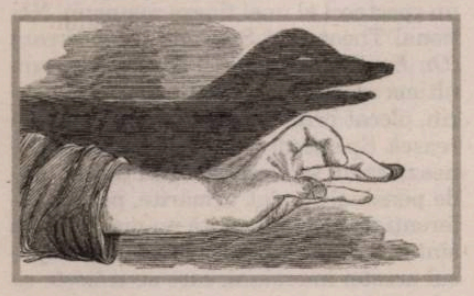

Iaromira POPOVICI

bazar

Cînd străbaţi puţin lumea, pe nepregătite

Cînd pleci în cealaltă parte a lumii, teoretic ar trebui să fii foarte pregătit. Mai ales cînd urmează să străbați oceanul și să ajungi în cealaltă emisferă, eventual pe urmele unuia dintre eroii copilăriei tale, căpitanul Lupan din *Toate pînzele sus!*. Numai că, în realitate, nu se întîmplă deloc așa. Tocmai cînd ai de făcut o călătorie importantă, toți spiridușii lumii conspiră, pe linia lor obositor-malițioasă, să-ți pună bețe-n roate și să te trimită după diverse salate din grădinile diverșilor urși, doar-doar nu vei pleca la timp, cum trebuie, sau deloc.

S-a nimerit să trebuiască să plec la Buenos Aires. Cu vreo lună înainte să plec, de cîte ori luam hotărîrea să mă pregătesc pentru marea călătorie, ceva apărea și mi-o lua înainte. Așa că, atunci cînd a venit marele moment al marii călătorii, pur și simplu m-am urcat în avion ca-ntr-un autobuz. N-am avut nici măcar suficient timp să-mi trăiesc, pe îndelete, tradiționala frică de zbor. M-am urcat în avion și m-am trezit la Londra, pe Heathrow, fără să știu că nimeream acolo chiar în preajma deciziei istorice a statului britanic. Eu nu am văzut, pe Heathrow, decît un imens urs de la Harrods, frumos îmbrăcat în verde, cu un preț indecent de mare, și un apus de soare năucitor. Pe cerul pe care urma să-l străbat, ca explorator neavenit, spre America de Sud.

Îmbarcarea în cel de-al doilea avion, cel imens, a spulberat complet orice frică. Puhoiul de oameni îmi amintea clar de o rată locală, de trenul Bran-Zărnești, supraetajat, în care pasagerii călătoreau dînd cîte o bancnotă de 10 lei (comuniști, de atunci) nasului. Viermuiala și familiaritatea cu atîta omenet mi-au dat o senzație de confort. Augmentată de filmele medii, în general, și de vinul îndestulător. Printre filmele proaste din dotare am nimerit chiar unul foarte bun: *Joy* (David O. Russel, 2015, cu Jennifer Lawrence). Joy, personajul, mi-a devenit chiar un soi de ideal în viață. Apoi am văzut un alt film care m-a distrat copios și mi-a întărit *self esteem*-ul: *Pride and Prejudice with Zombies (Mîndrie și prejudecată și zombie,* Burr Steers, 2016), în care Elizabeth Bennet și surorile sale nu doar alergau după bărbați, ci se și luptau în stil ninja cu zombii care tindeau să le invadeze lumea.

Sosiți în Buenos Aires, fără turbulențe, am fost atît de bucuroși încît să ne lăsăm incluși în categoria patetică (în sensul preluat din engleză al cuvîntului) a celor care se lasă păcăliți de un oraș nou. Ne-am dat, ca fraierii, pe mîna unei firme de taxi care ne-a luat cu cel puțin o treime mai mult decît ar fi costat, de fapt, drumul. Drumul de la aeroport la hotel mi-a dat o senzație de *déjà-vu,* de familiar: ceva din orașul din cealaltă parte a lumii aducea cu orașul meu și cu amestecul lui înduioșător, nu lipsit de istorie, cultură și frumusețe, laolaltă cu haos și derizoriu într-o variantă de Europă. Cumva, la Buenos Aires, am avut senzația întoarcerii în timp. Unele lucruri mi-au amintit de România anilor ’90. De pildă, aventura schimbării banilor, într-un loc în care casele de schimb sînt foarte rare, dar în anumite zone sînt *changer*-i la fiecare ghiveci de flori. Care strigă ca-ntr-o litanie pentru inițiați: *Cambio, cambio, cambio…* De asemenea, vînzătorii ambulanți care intră după tine, practic, oriunde, ca să-ți vîndă ciorapi, șervețele, DVD-uri. Și cerșetorii de toate felurile, homeless-i sau nu, destul de insistenți. Dar asta e doar o latură, descifrabilă la o primă privire. Sînt și multe altele cărora nu le-am dat încă de capăt. Orașul e un furnicar fascinant și năucitor în care coexistă, mi se pare, timpuri și locuri. Atît în modul de viață al locuitorilor, cît și în arhitectura eclectică, cu multe influențe europene, dar și cu contribuții locale. Există cafenele mici în care domni spre vîrsta a treia, eleganți în cămășile, cravatele, puloverele cu *en-coeur* și sacourile lor, stau singuri la mese, beau, mănîncă și citesc ziarul, slavă Domnului, pe hîrtie. Cafenele în care, însă, găsești tot ce vrei și ce nu vrei, în porții uriașe, într-un amestec între clasic și alambicat. E ca și cum epocile s-ar fi succedat aici, dar fără ca aceea nouă să renunțe la cea veche, toate păstrîndu-se în paralel, în diacronie. Pare a fi un consumerism stufos și sălbatic, clădit pe o societate tradițională încă bine înfiptă într-ale ei. În care, de pildă, Papa Francisc, sub formă de bust, e unul dintre suvenirurile locale, precum Mozart ori Klimt la Viena.

În rest, orașul e atît de diferit în ale sale *barrios,* încît nu încetează niciodată să te surprindă. Poți avea revelații la tot pasul, din La Boca, cu casele ei colorate și poetic-derizorii, pînă la curțile interioare fascinante din San Telmo, în care, dacă urci pe scările înguste, vezi cerul și oamenii vesel așezați la treburile lor, printre copaci incredibili. Oameni care par să facă lucrurile cu pasiune, așa cum ne-a explicat ghida turului în care ne-am înscris. Dar despre asta cu proxima ocazie.

Mirella PATUREAU

În ce crede și ce construiește un festival

Cea de-a 23-a ediție a Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu a avut loc între 10-19 iunie 2016, cu tema „Construind încredere / Building Trust".

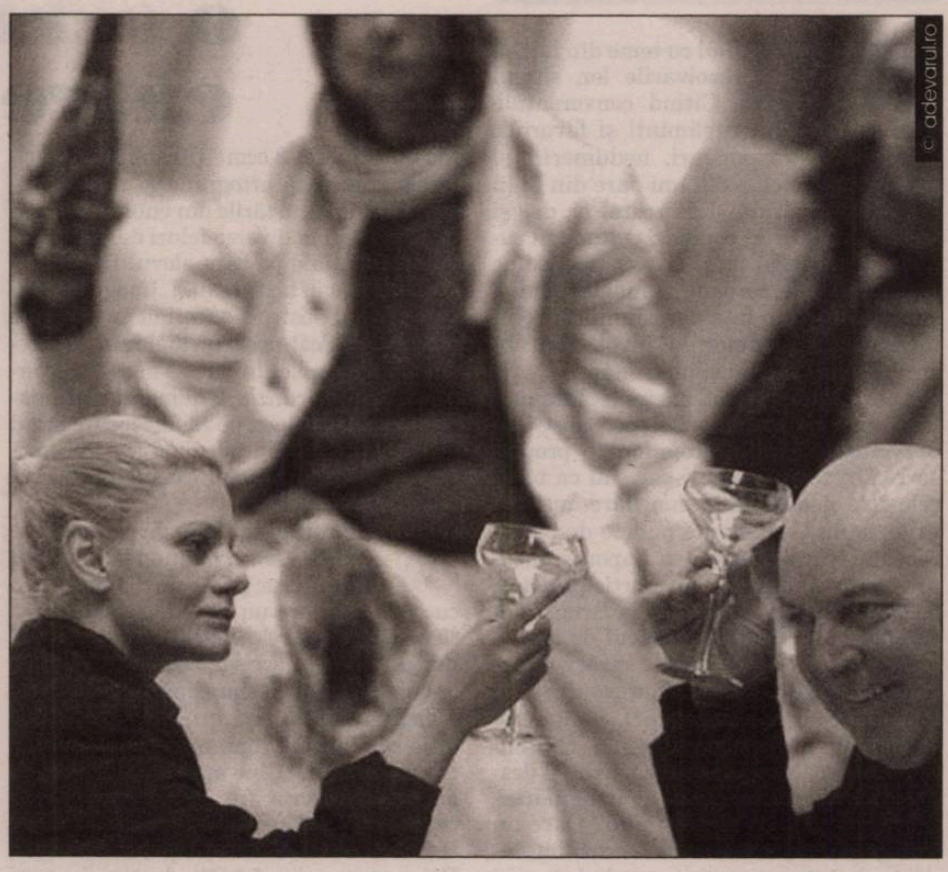

Festivalul Internațional de teatru de la Sibiu a devenit de multă vreme un loc de întîlnire privilegiat pe harta europeană a teatrului, unde trupe tinere sau artiști „marginali" (termen ce definește mai degrabă o strategie sau o poziție temporară față de curentul dominant și mai puțin un indiciu axiologic) pot evolua fără complexe alături de nume consacrate ale scenei internaționale. În aceeași zi, poți alerga de la o sală la alta pentru a vedea spectacole de prestigiu, fixate deja într-un repertoriu de patrimoniu (bineînțeles, *Faust* sau *Lulu,* puse în scenă de Silviu Purcărete) sau alte spectacole-eveniment (care au reunit aici nume de regizori ca Eimuntas Nekrosius, Oskaras Korsunavas, Alvis Hermanis, Thomas Ostermeier, Luk Perceval, Christoph Marthaler), apoi poți continua cu „Întîlnirea Școlilor și Academiilor de Teatru" (titlurile aparțin caietului-program al Festivalului) sau să întîlnești pe aleile pietonale și în cele două piețe sibiene artiști de teatru de stradă, gen binevenit aici și privilegiat de atmosfera de sărbătoare ce cuprinde orașul ca o febră molipsitoare. Din nefericire, ca și în cazul Festivalului Shakespeare de la Craiova, unele locații au fost suprimate din motive de securitate și adaptarea s-a făcut rapid la spații mai puțin prielnice sau s-a ajuns pur și simplu la anularea unui spectacol mult așteptat, *Gospel* sau *Evanghelia* lui Pippo Delbono. Să adăugăm însă prezența unor invitați fideli ai festivalului, George Banu în dialog cu Eugenio Barba, acesta din urmă prezent de asemenea cu două spectacole, cîteva trupe japoneze, cu teatru contemporan, sau tradițional Noh, un generos capitol de spectacole de dans, și Gigi Căciuleanu cu al său *Un minut de dans* sau *Uf!,* o performanță în tradiția legendarelor *Nocturne* cu Miriam Răducanu. Întîlnirile zilnice din sala de la Habitus, dedicate oamenilor de teatru invitați și spectacolelor din ajun, erau deschise de fiecare dată cu un sonet de Shakespeare, recitat de Constantin Chiriac, strălucit pretext pentru a ne aminti că Anul Shakespeare, marcînd cele patru secole scurse de la moartea dramaturgului, nu s-a încheiat. În acest context, cele cîteva spectacole asupra cărora am ales să mă opresc nu fac decît să ilustreze un parcurs în contrapunct sau să izoleze un teritoriu într-un peisaj mult mai vast, dar dificil de cuprins într-o singură privire. Am privilegiat astfel, de astă dată, o anume privire, cea a tinerilor regizori și artiști români, pentru că au într-adevăr ceva de spus și pentru că glasul lor s-a auzit clar în acest festival. Chiar dacă eticheta de tînăr regizor a apărut unora protectoare, paternalistă, eu cred că e vorba în primul rînd de un anume spirit de revoltă, de energie și intransigență. În rest, să nu ne amăgim, *fugaces labuntur anni*. Fără să fim siguri că înțelepciunea va veni odată cu ei.

Copilăria ca un vis, adolescența de coșmar

La Lewis Carroll, Alice ne promitea să ne ducă dincolo de oglindă în lumea minunilor și, în general, s-a ținut de cuvînt. Alice, povestită de Yann Verburgh (text), și Eugen Jebeleanu (punere în scenă), se străduiește, dimpotrivă, să ne arate ce se ascunde în spatele iluziei și concluzie asupra importanței de a fi fidel esenței și nu aparenței. Spectacolul e încîntător, lejer și luminos, destinat în principiu copiilor, conform profilului Teatrului Gong, unde a fost creat, scris cu o eleganță surîzătoare, ce păstrează cîteva siluete bine cunoscute din mitologia lui Lewis Carroll și cu care se joacă într-o fabulă modernă despre personalitate, aparență și căutare de sine. Alice va învăța să devină ea însăși și chiar să se revolte. Recunoaștem Regina de Cupă, Iepurașul de Martie, Pălărierul Nebun și chiar surîsul fără corp al Pisicii din Cheshire. Regizorul alege cîteva cărți și le redistribuie rapid, Iepurașul de Martie va prelua rochia și rolul lui Alice în final, o transgresiune sau chiar ideea de *transgender*, tratată ca un joc firesc, printre rînduri... totul e frumos și lejer aici, e doar o poveste. Din spectacol, cu o distribuție tînără și omogenă, se impune Cristina Drăghici, ajutată și de imaginația Velicăi Panduru ca *stage designer,* într-o Omidă snoabă și adorabilă, de fapt PR, șerpuindu-și agilă trupul-coadă din inele, sau o Regină de Cupă, sîngeroasă și răgușită.

Cîteva zile mai tîrziu, tot la Teatrul Gong, urcăm la etaj, pentru un spectacol semnat tot de Eugen Jebeleanu, cu un monolog de Lars Noren, *20 noiembrie*, piatră de încercare pentru un tînăr actor. Lars Noren îl montase în 2012 cu Anne Tismer, interpretă cunoscută de publicul bucureștean din spectacolul *Nora*, de Ibsen, montat de Ostermeier și venit la FNT în același an. Pariul e diferit de astă dată. Și pentru tînărul regizor român în căutare de sine și de noi forme, și pentru tînărul actor Ali Deac, care poate juca pe răceala distanțată a unei actrițe care juca de altfel un personaj criminal, indiferent de gen sau de vîrstă. Pentru Jebeleanu e poate spectacolul său cel mai apropiat de *Retox,* pe care-l realizase în 2013, de care-l apropie același refuz al unei societăți toxice. Eroul lui Noren este un personaj real, un adolescent de 18 ani, Sebastian Bosse, care pe 20 noiembrie 2006 a hotărît să-și masacreze colegii și profesorii din fostul său liceu și pe care-i rănește grav înainte de a se sinucide. Ține însă un jurnal intim unde se explică îndelung și pe care-l publică pe Internet înainte de a trece la fapte. Ura sa față de societate nu exclude dorința de a se justifica. Gestul a fost preparat minuțios, jurnalul cuprinde detaliul pregătirilor, de la cuțite și centură explozivă la bombe fumigene, într-un amestec de luciditate și delir, de clișee și analize originale. Concluzia e simplă: Sebastian vrea să distrugă lumea pentru că lumea l-a distrus. Noren s-a inspirat foarte îndeaproape din acest document real și face din acest personaj un călău-victimă a societății. Textul capătă în contextul actual, unde masacrele au devenit fapte banale în jurnalele de știri, o actualitate teribilă ca o permanență a terorii, o violență ce nu poate lăsa indiferent. Spectacolul lui Jebeleanu se înscrie într-un spațiu mărginit pe trei părți de gradene frontale sau șiruri de scaune laterale, lăsînd la mijloc un spațiu comun: cîteva pupitre de școală, pe băncile cărora se instalează cîțiva spectatori, ne amintesc că eroul era elev de liceu, loc al crimei, de altfel.

Lumea imaginară și cea reală se întîlnesc și confuzia e tragică.

Sebastian apare mai întîi pe un ecran, cu chipul ascuns de o glugă, siluetă deacum banală de adolescent ce provoacă, lăsînd însă să plutească o amenințare difuză. Ali Deac intră apoi în spațiul de joc, siluetă fragilă, dar tensionată, își încarcă treptat bateriile și jocul continuă între prezența reală a actorului în fața și în mijlocul spectatorilor „elevi" din băncile de școală, iar pe chipul său de pe ecran revolta crește, nimeni nu e inocent, fiecare avem partea noastră de responsabilitate. În final, sinuciderea se petrece undeva într-un spațiu exterior virtual, eroul se îndepărtează în noapte, în vreme ce pe ecran e proiectată ultima replică din *Pescărușul,* anunțînd sinuciderea lui Treplev. Eroul lui Cehov căuta „forme noi" și gestul său era un gest de disperare, al unui înfrînt în fața societății. A pune un semn de egalitate între adolescentul revoltat ce e gata să masacreze pentru a-și striga ura și eroul lui Cehov trimite mai degrabă la o lectură disperată asupra teatrului însuși, din partea unui tînăr regizor ce caută și el în mod evident forme noi. Armele sale nu tind însă să ucidă, din fericire, pentru moment, decît indiferența și locurile comune. Deocamdată pariul acesta e reușit, dar drumul mai continuă.

Noaptea cînd toate pisicile sînt verzi

Adolescenții despre care ne vorbește spectacolul lui Bobi Pricop, realizat în colaborare cu scenografa Irina Moscu, pe un text de Elise Wilk, *Pisica verde,* mai hălăduiesc încă în Grădina Hesperidelor și a merelor sale de aur, dar se vor trezi repede cu dinții strepeziți și cu gingiile în sînge. Un spectacol imersiv, unde spectatori și actori împart același spațiu, sunete, ritmuri și lumini stroboscopice. Procedeul *silent disco* vine din lumea concertelor de rock sau a discotecilor, unde participanții sînt izolați fiecare cu căștile audio pe urechi, dar prinși în același univers sonor. Spectacolul, creat la Iași, a fost nominalizat la premiile UNITER de la Oradea și a tulburat recent liniștea festivalului sibian. Cu căștile lor pe urechi, actorii evoluau ca niște cosmonauți într-o lume a lor, de fapt un fel de salt în lumea privilegiată a adolescenților. Ideea de planetă stranie e poate intrisecă genului, *silent disco*, nu demult am văzut și mai ales am auzit în cască, la Premiile Europa de la Craiova, un spectacol al unei tinere companii, National Theatre of Scotland, *Last dream (On Earth), Ultimul vis (Pe pămînt)* sau ultima noapte pe pămînt a lui Iuri Gagarin, plecat printre stelele de pe bolta cerească. Spectacolul lui Bobi Pricop acționează ca un șoc senzorial, un tumult unde personajele sînt urmărite, perfect diferențiate, deși cîteodată nu mai știi cine sînt actorii și cine spectatorii... În mijlocul acestei imersiuni, care se trăiește ca o luare în posesie a corpului, curentă în discoteci, dar mai controlată la teatru, și unde muzica te străbate fără scăpare de la creier pînă în tălpi, sînt încrustate cîteva momente narative despre cel ce vede o pisică verde și prietenii săi. E semnul apartenenței sale la o lume imaginară – căci cine a mai văzut pisici verzi mai periculoase decît caii verzi de pe pereți? – și personajul omoară stupid, ca un gest inexplicabil și hipnotic, o tînără fată ce l-a urmat noaptea pe deal. Lumea imaginară și cea reală se întîlnesc și confuzia e tragică, ca un ecou al unei lecturi de mult uitate, *j'ai perdu ma vie par délicatesse,* regreta Rimbaud, poetul adolescenței incandescente, pierdute pentru totdeauna...

Caietul meu de note sibiene se oprește temporar aici, ca o potecă la poalele unui munte... intrare privilegiată într-un festival mai generos și mai promițător ca niciodată.

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de Recherche sur l'Intermédialité et les Arts du Spectacle, CNRS, Paris.*

Un festival de world music pentru elitiști și diletanți

– interviu cu Dragoș RUSU –

Între 1 și 3 iulie, la București va avea loc prima ediție a festivalului Outernational Days. ***Dragoș Rusu*** *este redactor-șef al publicației locale* The Attic, *producătoarea acestui eveniment, care mixează muzicieni și muzici din zone geografice și culturale ocultate de reflexul centralist al lumii „civilizate", o abordare conceptuală „outernaționalistă". Mai multe informații la the-attic.net/outernational.*

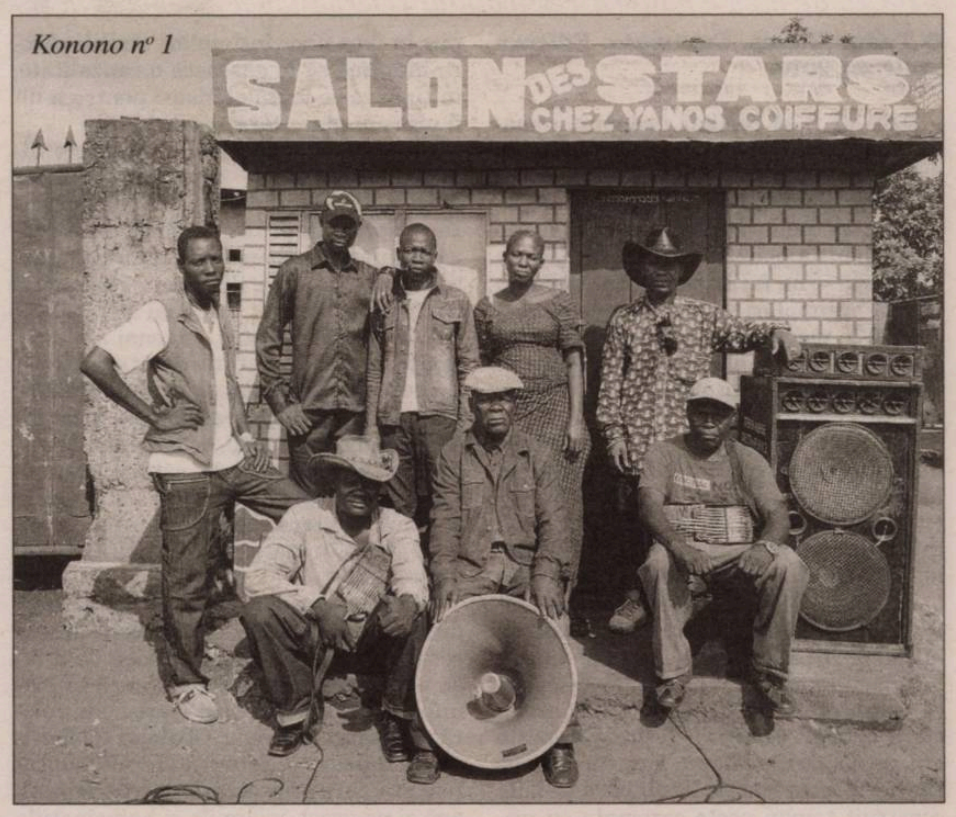

Konono nº 1

Ce înseamnă Outernational Days?

Este un festival care oferă o perspectivă concretă unui concept teoretic. *Outernational* e o temă neexplorată în România, iar producția unui festival care să aprofundeze conceptul, prin concerte, evenimente discursive, proiecții de filme documentare, instalații, conferințe, devine o adevărată provocare. *OD* nu este doar un festival de muzică, ci și unul care vorbește despre relațiile socio-culturale și economice care s-au născut între comunitățile, muzicienii și grupurile sociale asimilate de către această scenă *outernațională*.

OD pare a fi extensia unei serii de evenimente numite Outernational, pe care le-ați început acum ceva vreme la Control Club...

La ideea de Outernational am ajuns acum cîțiva ani, prin intermediul *release*-urilor unor *label*-uri ca Finders Keepers, Strut, Sublime Frequencies, Pharaway Sounds. Interesul pentru această zonă culturală a crescut serios în ultimii ani, creînd adevărați hibrizi și mecanisme de tip mutant în industria muzicală. Revenind la Control Club, acolo am decis să începem o serie Outernational. Au fost pînă acum șase *live*-uri: Terakaft, o trupă de tuaregi din Mali, japonezul Hiko Natsuaki, un ansamblu din Istanbul, iNSANLAR, un duo din Indonezia, Senyawa, libanezul Praed, și Paradise Bangkok Molam International Band, din Thailanda.

aferente de înregistrare și arhivare. Este o mișcare culturală emergentă, cu o capacitate uriașă de a înlătura granițele culturale și sociale dintre popoare. Poate asimila culturi extrem de diferite, din zone geografice diametral opuse, dovedind faptul că lumea este mai mult decît credem noi. Outernational are capacitatea de a interoga limitele percepției noastre în raport cu ceilalți, de a pseudoglobaliza diferite concepte, creîndu-și propriile canale de distribuție.

În același timp, muzica din această sferă nu este definită stilistic într-un mod foarte strict: la nivel macro, ea implică o varietate largă de genuri și subgenuri, de la jazz la funk, de la turbo-folk la prog rock, de la folk contemporan la muzică electronică. La nivel micro, se pot descoperi similarități între *halay*-ul din Kurdistan, manelele din România, orchestrele de *chalga* din Bulgaria, *chicha*-ul din Peru, *dabke*-ul din Palestina, *narcocorrido*-ul din Mexic și *shaabi*-ul din Egipt.

În program sînt și concerte de manele, gen muzical care polarizează la infinit publicurile din România, fie ele alternative sau mainstream... *Simțiți că v-ați asumat un risc?*

M-a întrebat recent un prieten de ce fac un festival la care invit și formații de manele, care au un public format din, citez, „mafioți, bișnițari și, în general, oameni dubioși, de condiție socială îndoielnică". Am înțeles că există în continuare

„De la jazz la funk, de la turbo-folk la prog rock."

OD se definește și ca festival de world music, *o sintagmă problematică astăzi. David Byrne, fostul lider al grupului Talking Heads, e doar unul dintre cei care o critică. Cum relaționați cu asta?*

Oricît de uzați și lipsiți de substanță sînt astăzi termeni ca *„world music"*, *„musique du monde"* sau „muzica popoarelor", Outernational Days rămîne, în esență, un festival de *world music*. Problema sintagmei este folosirea ei în exces de către promoteri, festivaluri, case de discuri, ajungînd astfel extrem de populară și conducînd la „exotizarea" acestor muzici. Prejudecățile s-au tot perpetuat, mulți avînd de cîștigat de pe urma lor. De asta cred că urăște domnul Byrne termenul de *world music*. Sper că e vorba doar de el, nu și de muzica în sine.

În textul care însoțește festivalul vorbiți despre o „mișcare Outernational". Cum îi descrieți programul?

Apărut ca ecou al termenului „internațional" și aflat undeva în afara istoriei, Outernational nu se raportează doar la muzică, avînd o sferă semantică mai complexă. E, totodată, o mișcare pentru că se ramifică în multe direcții. Poate avea legătură și cu ritualurile de transă din Indonezia, dar și cu ceremonialurile în care se consumă ayahuasca din Brazilia, cu conflictele din Africa de Nord, cu suburbiile din Peru, cu ritualurile sufi din Cecenia, cu cenzura din Turcia, dar și cu modalitățile de distribuție a muzicii de la Est la Vest, cu procesele

prejudecăți, că e mult mai simplu să bagi totul într-o categorie aleatorie decît să-ți pui întrebări. Manelele sînt, esențial, Outernational. Manelele de la OD sînt relevante pentru istoria și esteticile contextuale ale acestui gen, dar și pentru istoria noastră culturală. În festival, maneaua este întoarsă pe toate fețele, discutată și interpretată de către muzicieni din timpuri și zone culturale diverse: Dan Armeanca, proclamat de artiști ca Florin Salam sau Adrian Minune drept „rege al manelelor", Miti Novomatic și Marius Vișinescu, reprezentanți relevanți ai valului de protomanele nouăzecist, și Raze de Soare, un proiect care duce această muzică la un alt nivel și îi conferă un tonus contemporan.

O să întregesc răspunsul la întrebarea dvs. citîndu-l pe muzicianul american Alan Bishop, membru al trupei Sun City Girls și cofondator al *label*-ului Sublime Frequencies: „Riscă totul pînă atunci cînd va deveni extrem de confortabil să faci asta. Doar astfel n-o să mai fii niciodată nevoit să riști!"

Pe ce fel de audiență mizează Outernational Days?

Festivalul are capacitatea de a atrage audiențe destul de diferite, poziționate într-o luptă culturală contextuală, cuantificabile doar într-o oarecare măsură. Sînt sigur că Bucureștiul e plin de oameni cu urechile și mințile deschise, interesați de diversitate. Pentru că este un oraș al contrastelor, devine foarte posibil ca ele să se reflecte și în audiența festivalului. Pe scurt, OD este un eveniment pentru toată lumea, pentru toate categoriile de vîrstă, toate clasele sociale, pentru elitiști și diletanți în egală măsură, pentru curioși, oameni bogați, sufletește, dar și material, și pentru studenți fără bani.

E un festival independent. De unde ați atras fonduri și cu cine colaborați?

Ca în orice proiect nou, începutul e cel mai greu: momentul acela în care trebuie să-i convingi și pe alții să ți se alăture. Am avut sprijin din partea Control Club și a Red Bull Music Academy. Dar cam atît. Din acest motiv, eu și echipa cu care lucrez am fost obligați să punem problema mult mai radical: fie anulăm, fie amînăm evenimentul pentru luna august, schimbînd cam tot programul, fie îl facem prin forțe proprii. Am calculat diferitele posibilități prin care poate fi produs festivalul, posibilele locații, logistica necesară, pînă am ajuns la formula actuală. Cînd presiunea financiară e mare, iar timpul – limitat, nu prea ai de ales. Ce-ți rămîne e să-ți aduni prietenii și să pornești o *guerilla*, încercînd să convingi cît mai multă lume să se alăture cauzei tale, în speranța că vei ieși pe zero la final și vei putea, astfel, să-ți plătești creditele la bancă și datoriile.

Red Bull Music Academy, cu nume importante, precum Andy Votel, Rabih Beaini, Booty Carrell, DJ soFa și Hisham Mayet. Avem și parteneriate media cu publicații prestigioase din afara României, *The Wire*, *The Quietus*, *Kaput Magazine*, cu posturi de radio ca Red Light și Intergalactic FM. Foarte mulți prieteni străini, artiști, promoteri și agenți de booking, ne-au confirmat faptul că sîntem pe drumul cel bun și că, prin natura lui, festivalul va fi o experiență unică.

În afară de concerte, festivalul va găzdui o serie de conferințe și discuții. Despre ce e vorba?

Inițial, redacția *The Attic* a propus o listă de aproximativ 15 trupe și 10 curatori. Am încercat să alegem artiști care se apropie cît mai mult de sunetul specific al spațiului geografic de care aparțin. De asemenea, a fost importantă și introducerea unor activități de curatoriat, care să aducă un plus informațional conceptului. Acestea au și rolul de a contextualiza din punct de vedere cultural concertele.

Așa am ajuns la documentaristul și *sound artist*-ul francez Vincent Moon, om care a călătorit de-a lungul anilor în toată lumea. El va prezenta o serie de filme documentare și un *performance* artistic inedit, împreună cu muzicianul li-

„Străin captiv în condiția socială de turist."

Bucureștiul e un oraș care trăiește un boom *turistic. E OD capabil să devină magnet pentru un public din afara României?*

Cei cu care am vorbit despre festival, oameni din afara țării, au spus că nu vezi prea des în Europa un asemenea conglomerat cultural precum OD. În plus, desfășurîndu-se pe timp de zi la Grădina Uranus, lîngă Piața de flori din Rahova, nu cred să existe o experiență mai autentică pentru un străin captiv în condiția socială de turist. Pe lîngă muzică, vom avea și bucătărie cu meniuri special create pentru festival, care să-i reflecte diversitatea culturală.

Evenimentul va avea și o dimensiune nocturnă, prin cele două nopți de *DJing* de la Control Club, prezentate de către banez Rabih Beaini. Totodată, un alt documentarist și artist francez, Laurent Jeanneau, va realiza, sub pseudonimul Kink Gong, o instalație *mixed media* dedicată orchestrelor de gong-uri din Cambodgia și Laos. Legendarul muzician turc Okay Temiz va susține un *workshop* de percuție în ultima zi de festival. Tot duminică va avea loc o dezbatere numită *„The Outernational Condition"*, moderată de jurnalistul Francis Gooding, de la revista *The Wire*. Dar mai multe detalii găsiți pe site-ul nostru the-attic.net/outernational.

a consemnat Paul BREAZU

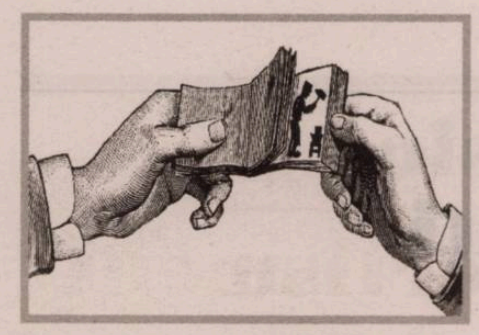

Marius CHIVU

feedbook

True detective

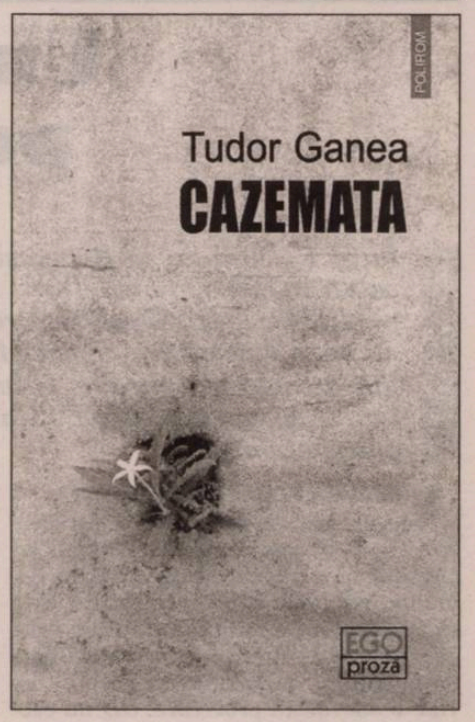

● **Tudor Ganea, *Cazemata*, Editura Polirom, 2016.**

Dacă ar fi să compar neapărat romanul lui Tudor Ganea cu un alt roman de debut, aș aminti de *Viața și faptele lui Ilie Cazane* (2008) de Răzvan Rădulescu – povestea unui vagabond implicat într-o serie de întîmplări fantastice, urmate de o anchetă –, un fel de basm contemporan în care întîmplări supranaturale se manifestă în mediul urban, doar că de data aceasta în Constanța, nu în București, și fără implicații politice, însă cu multe manifestări erotice.

Romanul arhitectului Tudor Ganea (un alt arhitect convertit la roman fiind M. Dușescu, autorul premiatului *Uranus Park* în 2014) este un triptic narativ alcătuit din trei povești, plasate la distanțe mari de timp, fiecare avînd în centru cîte o dispariție. Moartea vagabondului Linți de la începutul cărții, o misterioasă sinucidere ritualică în cazemata de la malul mării (episodul de o stranietate lirică neașteptată imprimă, de altfel, atmosfera întregii cărți), va fi urmată, peste ani, de dispariția cîtorva muncitori de pe șantierul unui bloc de locuințe ce trebuia construit taman peste cazemata cu pricina, folosită ca fundație. A doua parte a cărții se conturează, astfel, ca o poveste detectivistică în care un tînăr inspector se infiltrează în cartierul de pescari de la marginea Constanței pentru a rezolva acest caz dificil, lipsit de orice fel de indicii, dar însoțit de tot felul de legende urbane. Ca și în romanul lui Mario Vargas Llosa, *Lituma în Anzi* – unde un detectiv anchetează dispariția miserioasă a unor muncitori, care lucrau la construirea unei șosele în munți, într-o comunitate de *serranos* cu deprinderi superstițioase străvechi –, și personajul lui Tudor Ganea, inspectorul Radu Adamescu, este pus în fața unor întîmplări stranii cărora încearcă să le găsească o cauzalitate, în timp ce se luptă el însuși pentru a nu fi prins în plasa farmecelor locului.

Cartea are două mari și distincte dimensiuni narative – una orală, cealaltă onirică – ce alternează și se ambiguizează reciproc. În prima parte se conturează o galerie de personaje pitorești foarte slobode la gură, din care se desprind cîrciumarul Borhot, dar, mai ales, pescarul Olube, adevăratul personaj al cărții, martorul guraliv al tuturor întîmplărilor, un povestaș bețiv care le supraviețuiește tuturor. Rolul de povestitor este jucat însă, episodic, și de alții, de bătrînul Baban sau de proxenetul Coco, astfel că povestea curge din gură în gură, cu adaosuri și acumulări, precum afluenții unui rîu care se varsă în mare printr-o deltă cu mai multe brațe.

Oralitatea, prima dintre cele două mari dimensiuni narative, denotă capacitatea remarcabilă a lui Tudor Ganea de a lăsa personajele să vorbească și să se manifeste printr-un limbaj foarte viu, colorat, presărat cu argou. Cealaltă dimensiune a romanului este cea onirică, suprarealistă, care proiectează, deopotrivă sub apă și pe uscat, viziunile și halucinațiile personajelor, în special pe cele ale detectivului Radu Adamescu. Finalul părții de mijloc a romanului este memorabil prin desfășurarea unei ample scene halucinatorii în interiorul cazematei, unde se conturează hipnoza unor mandale cu motivul floral al nufărului în care se citește trecutul. (În acest foarte ambițios episod, Tudor Ganea este mai aproape de imaginarul vizionar cărtărescian decît de universul liricoid al lui Fănuș Neagu, cu ale cărui povești din Balta Brăilei ar putea fi conectat.) De altfel, cazemata se dovedește a fi un adevărat portal acvatic, care asigură trecerea subterană între deltă și mare, devenind, în cele din urmă, sursa marii inundații care transformă cartierul constănțean într-o microdeltă cu insule. (Măcar în paranteză să menționez romanul psiho-fantasy din 2013 al Laviniei Bălulescu, *La mine-n cap,* unde Timișoara se transformă într-un oraș lacustru în urma unui potop apocaliptic.)

Delta din romanul lui Tudor Ganea se conturează, din poveștile personajelor, ca un spațiu mistic al cărui blestem reconfigurează, peste timp, geografia urbană și componenta demografică a cartierului constănțean populat cu pescari care pescuiesc cu cîrligele înfipte în propriul corp *(vezi fragmentul de mai jos).* Înțelegem din povestea de familie a lui Coco, proxenet din tată-n fiu (poveste ce coboară pînă în Balta Brăilei de acum două secole), că păcatul originar al acestei metamorfoze urbane este vraja stîrnită de cîntecul unui portțigaret de argint (obiect magic a cărui istorie se pierde în negura vremurilor otomane), vrajă declanșatoare a unei isterii libidinale în masă. Asemeni flautistului din Hamelin, bărbații din genealogia otomanului din Izmir au atras femeile înspre păcatul preacurviei cu muzica magicului portțigaret. Vagabondul Linți, fiul turcoaicei Ania, și Coco proxenetul, stră-strănepotul otomanului Osman, sînt chiar urmașii celor care au dereglat, prin magie, ordinea lumii. Iar copiii cartierului (căci impotenței bărbaților infideli îi răspunde, la distanță mare de timp, fecunditatea la unison a femeilor înșelate) sînt frații aceluiași blestem care inundă cartierul într-o revoltă naturală menită să purifice locul.

Cazemata este o fabulă urbană de erotism fantasy, cu elemente de eresuri populare, altoită pe structura unei povești detectivistice (nuferii, albinele, bufnițele, berzele, cîinii/lupii, adică flora și fauna Deltei, au simbolistica de rigoare, fertilitatea în primul rînd). Îndrăznet deopotrivă stilistic și ca desfășurare narativă, acest *policier* fantastic al lui Tudor Ganea, cu multe episoade onirice memorabile vizual, merită alăturat debutului cu povestiri maritime al lui Radu Niciporuc, lăudat chiar aici săptămîna trecută. (Constat că Dobrogea și marea revin în proza noastră.) Un an bun pentru proza noilor veniți!

aproape de carte

Tudor GANEA

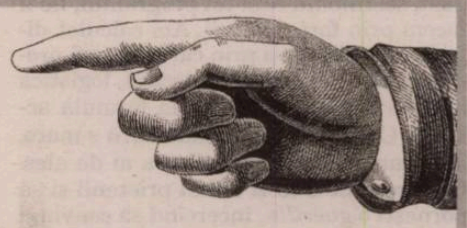

Cazemata

(fragment)

Ascuns în spatele pietroiului, tînărul urmări cu privirea încremenită următoarea scenă: pescarii, al căror număr depășea suta, se opriseră din înot și pluteau răsfirați la suprafața apei, unii pe spate, alții cu fața în jos, în așteptarea bancului de stavrizi. Erau toți goi și aveau înfipte în pielea brațelor, pe pulpe, gambe, chiar și pe spate, zeci de ace de pescuit de care erau legate fire de nailon lungi de aproape trei metri, pe care erau montate alte ace la baza cărora erau prinși fulgi galbeni ce alunecau îmbietor prin apă. Montură de țaparină. Priviți de jos în sus, pescarii păreau un banc de meduze ale căror tentacule mîngîie ușor apa în așteptarea prăzii.

În scurt timp apărură stavrizii. Solzii mărunți de pe corpurile fusiforme reflectau lumina soarelui în mii de sclipiri ce luară cu asalt smocurile gălbui din capătul acelor. Simțindu-i în preajma lor, pescarii prinseră dintr-odată viață. Începură să-și miște ușor mîinile, picioarele, să-și unduiască trupurile, pînă cînd ademeniră întregul banc ai cărui pești se opriseră vrăjiți în jurul tentaculelor, adulmecînd șuvițele ce se unduiau printre ei. După cîteva secunde de acalmie, timp în care solzii stavrizilor atingeau trupurile pescarilor și se pierdeau înfășurați în puful acelor agățate de pielea lor, bărbații își începură vînătoarea: brațele se încordară, picioarele zvîcniră, trupurile se contorsionară și firele pline de ace făcură zigzaguri rapide, agățînd în biciuirile lor scurte stavrizii, care, treziți brusc, se înfigeau neputincioși în cîrlige. Odată înțepați în burtă, aripioare sau cozi, peștii rămîneau prinși în ace ca muștele pe o bandă lipicioasă. Tînărul privea înmărmurit de pe fundul apei spectacolul de deasupra sa: un clocot de sclipiri de solzi biciuiți de tentaculele de nailon. Pescarii făceau tumbe, își răsuceau trupul și trăgeau prin zvîcniri scurte de firele înfipte în ei, mișcările lor dînd impresia unui balet în imponderabilitate.

Cînd tînărul simți că nu mai poate rezista, reveni la suprafață și înotă înspre dig.

PUBLICITATE

România și Polonia, unite în spaima față de Rusia

Nu rata ediția de iunie a revistei Historia

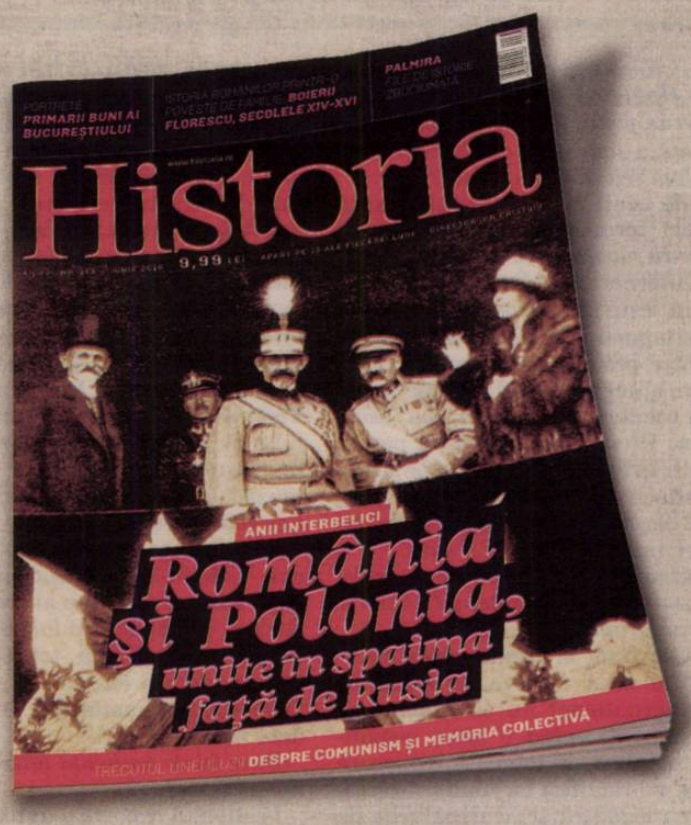

Cea mai citită revistă de istorie!
Acum la toate punctele de presă

Recomandată de Prima TV

Historia.ro

Abonează-te!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0318.603.057

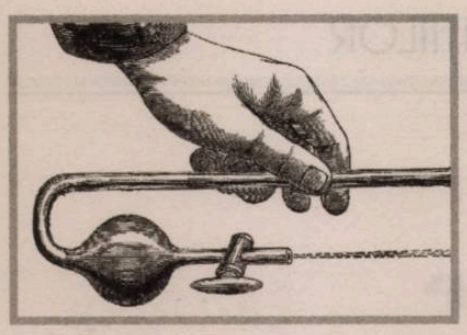

Oana STOICA

rosencrantz & co

Naționalismul ca divertisment

● *MaRó* de Csaba Székely; regia: Andi Gherghe; scenografia: Adrian Ganea. Cu: Raisa Ané, Botond Farkas Benedek, Csaba Ciugulitu, Piroska Fodor, Imelda Hajdu, Ștefan Mur, István Nagy. Yorick Studio, Tîrgu Mureș.

Recent premiat la FestCo (cel mai bun spectacol, cea mai bună distribuție masculină, cea mai bună distribuție feminină), *MaRó* a intrat brusc în atenția criticilor. Spectacolul este produs de Yorick Studio din Tîrgu Mureș, pe textul lui Csaba Székely și dezvoltat în timpul repetițiilor împreună cu regizorul Andi Gherghe și actorii.

MaRó – abrevierea cuvintelor maghiar/român, cuvînt care înseamnă „caustic" în limba maghiară – este o investigație asupra relațiilor istorice dintre cele două etnii din perspectiva prezentului și la nivelul realității cotidiene (aparent defără să acuze și fără să justifice comportamentul (mentalitatea) ambelor părți. Identificînd sechele relaționale cotidiene pe care le dezvoltă cu umor pînă dincolo de limita absurdului, dramaturgul face o scanare a ciocnirilor între cele două civilizații, română și maghiară, cu toată încărcătura conflictuală adunată de-a lungul istoriei. Din asta rezultă un tablou onest, necosmetizat al realității actuale, una plină de erori de comunicare, agresivitate gratuită, prea multă (ne)demnitate rănită, stereotipii mentale care dau măsura obsesiilor naționale, de o parte și alta, cele care separă încă oameni și comunități, suficient de mult cît multiculturalismul să rămînă, deocamdată, doar un concept de aburit Europa. De altfel, dramaturgul ironizează și Uniunea Europeană care se vrea deasupra conflictelor, reușind însă doar să le țină temporar sub preș, nicidecum să le rezolve.

Andi Gherghe dezvoltă regizoral situa-

© A. Gherghe

În România se suferă serios de boala seriozității: lucrurile importante se spun exclusiv cu morgă.

rizorii și intenționat exagerate), construită din scene scurte care panoramează în detaliu experiența conviețuirii, alături, nu neapărat împreună, a două comunități, prin hazardul istoriei puse să împartă același spațiu geografic, dar nu și limba sau cultura. Această parodie, o telenovelă caricaturizată, derulată în *shot*-uri rapide, descrie percutant, în ciuda formei jucăușe și a vocabularui licențios, problemele interetnice, așa cum sînt ele resimțite la nivelul individului, dincolo de retorica oficială. Este vizibilă amprenta dramaturgului, care alege umorul și accesabilitatea în locul unor formule teatrale „serioase". A nu se confunda însă aceste (auto)ironii vesele cu superficialitatea în tratarea temei. Umorul și absurdul lui Csaba Székely sînt dublate de o luciditate ascuțită și un sănătos simț al observației, iar apropierea lui de subiect, în cele mai mici detalii, este bazată pe realism și obiectivitate. Este în stilul dramaturgului să mențină o atitudine cald-ironică, ții din text în aceeași zonă a umorului intenționat accesibil, cu tușă de scheci, susținut bine de distribuția bilingvă, maghiară și română, cu actorul Csaba Ciugulitu pendulînd între cele două tabere. Spectacolul are cîteva repere: scaunele de lemn cu spătare – capete de voievozi (fiecare etnie este bine „așezată" în vari-

© A. Gherghe

anta proprie de mîndrie națională), tricourile pe care scrie „Ardealul e al nostru" în română și maghiară – ireconciliabilele obsesii teritoriale, de neclintit din mentalul celor două etnii, ce configurează cantonarea comună într-un tip de gîndire revolut, care la nivel local este încă definitoriu – și cele două coperți animate ale spectacolului, realizate de Liviu Boar și Cami Cuibus. Rama show-ului, animația, pornește de la premisa unei discuții între doi maghiari în Purgatoriu, trecuți în lumea de dincolo în urma unor întîmplări comico-absurde în care au fost implicați românii. De la personajele animate care, avînd o eternitate la dispoziție, se pun pe depănat amintiri, se trece la spectacolul propriu-zis, în care se încarnează poveștile. Caricatura absurdă se menține ca liant între coperți și show. Spectacolul se joacă cu supratitrare, alternativă în română și maghiară, marcată vizual cu motive populare specifice celor două etnii, tușă duios-ironică la identitatea pe care și-o trîmbițează flamboaiant ambele părți.

Arma antinațională a lui Csaba Székely este umorul, o armă neletală, dar penetrantă, cu care este dificil să lupți și care are meritul de a dezamorsa conflictele. Apoi, dramaturgul identifică hibe comune precum rasismul (conflictul româno-maghiar ține pînă în momentul în care în ecuație apar romii, ținta care solidarizează cele două etnii). Situațiile din text și spectacol ilustrează existența unor discursuri naționaliste la toate nivelurile, multe dintre ele derizorii, și insinuarea acestora în viețile personale, pînă în cel mai ascuns cotlon. La doctor, la magazin sau acasă, relațiile interetnice configurează viețile oamenilor. Dramaturgul remarcă însă absurdul prin care perspectiva oficială, politicianistă avariază viețile oamenilor. Căci ceea ce intră în conflict este retorica politică și nu indivizii. În plus, cel puțin una dintre situațiile din spectacol a fost premonitorie: actorul „român" Levente Molnar, aflat în distribuția filmului *Fiul lui Saul,* are ca înaintaș un personaj din *MaRó.*

Scenetele sînt piese de teatru embrionare, fiecare se poate dezvolta într-un text separat, conține premisele unei narațiuni autonome. Dramaturgul și regizorul panoramează aceste posibile povești, devoalînd o realitate complexă în eprubetă. O parte a publicului poate fi deconcertată de tratarea în cheie de divertisment a temei, dar aici intervine problema educației culturale. În România se suferă serios de boala seriozității: lucrurile importante se spun exclusiv cu morgă. Umorul este considerat o abordare facilă. Divertismentul de joasă speță livrat de televiziuni în ultimii douăzeci ani s-a dovedit a fi un „cumplit meșteșug de tîmpenie". Dau două contraexemple care au înfierbîntat Internetul în ultima vreme: Prințul Charles recitînd din *Hamlet,* alături de mari actori britanici, fără emfază, dar cu umor, și Barack Obama cîntînd *(slow jam)* la *The Tonight Show* cu Jimmy Fallon despre propria guvernare care tocmai se încheie. Sînt exemple de divertisment de bună calitate, departe de orice produs al televiziuilor românești. În acest context, ceea ce fac Csaba Székely și Andi Gherghe în *MaRó* nu se regăsește în cultura recentă nici a românilor, nici a maghiarilor. Și asta face spectacolul cu atît mai interesant.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

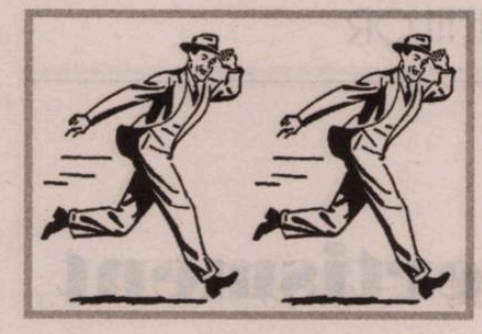

Ancuța PROCA

dilematograf

Trei madlene

● ***Trei amintiri din tinerețe / Trois souvenirs de ma jeunesse / My Golden Days* (Franța, 2015), de Arnaud Desplechin.**

Cele trei amintiri din adolescență care dau titlul noului film al lui Arnaud Desplechin sînt mai degrabă fragmente-lefrînturi de memorie aparținînd lui Paul Dédalus (interpretat de tînărul Quentin Dolmaire și de maturul Mathieu Amalric), personajul din filmul său anterior, *Viața mea sexuală... sau cum am ajuns la divergențe / Comment je me suis disputé... (ma vie sexuelle)* și alese, așa cum ni se dezvăluie treptat, nu în ideea conturării unei povești de maturizare, a așanumitului *coming-of-age story* (filmul nefiind deloc interesat să favorizeze evenimentele majore, decisive), ci din perspectiva persistenței lor, a faptului că au rămas impregnate în memorie printr-o inevitabilă intensitate. Dacă există un liant între cele trei amintiri ale lui Paul Dédalus, acel liant rămîne memoria, irațională în alegerea evenimentelor și perfect necreditabilă.

Ca motivație pentru reîntoarcerea în ceea ce Desplechin numește Arcadia personajului său – în adolescența sa –, filmul se folosește de revenirea unui Paul Dédalus matur, trecut de 40 de ani, în Franța, după o lipsă de aproximativ opt ani, și de perspectiva sa prezentă, de intelectual angajat în diplomație și aparent destul de convențional, nemaipăstrînd mai nimic din portretul pe care i-l face băiatului din amintirile sale, eroului adolescentin cu aer romantic revoluționar. Acesta își amintește cu nostalgie, cu ocazia opririi sale la aeroport, unde e suspectat că are o identitate falsă, trei fragmente făcînd parte, parcă, din trei romane scrise în trei stiluri diferite: plecarea sa de acasă din cauza unei mame cu o tulburare psihică și refugierea în casa unei mătuși seamănă cu începutul unui *Bildungsroman* sau al unei drame de familie, aventura sa politică în Rusia are forma unei povești de spionaj, iar portretul unei fete (Esther, în interpretarea lui Lou Roy-Lecollinet) și al unei iubiri adolescentine care vor domina filmul, așa cum, ni se sugerează, îi domină și memoria, și spațiul apartamentului său parizian ticsit de scrisori, e o melodramă cu nuanțe dulci-poetice. Aerul livresc al celor *Trei amintiri din tinerețe* provine parțial de aici, parțial din structura sa, împărțită în capitole, cu o introducere și un epilog, sau din trimiterile permanente la cărți, în descendența filmelor Noului Val francez și în special a lui Truffaut, de la Joyce (de la care împrumutase numele lui Dédalus) la autorii pe care Paul îi asociază probabil cu vîrstele respective, ca un jurnal de lecturi, lăsîndu-se surprins citind din Poe, Yeats sau cărți de antropologie. Dacă prima și cea de-a doua poveste au un narator creditabil, motivat să povestească despre femeia pe care o lasă în urmă în Rusia fără complicații sau de autoritățile care îl interoghează la aeroport, cea de-a treia poveste aruncă în aer convenția asumată pînă aici, iar naratorul devenit necreditabil se adresează direct publicului. Atunci cînd privim, o facem prin ochii unui Dédalus (ca prin gaura cheii sau prin *split-screen*-uri care ne arată felul în care un eveniment prevalează în importanță asupra celorlalte) care are tendința să literaturizeze, să vadă, de pildă, în fata de care se îndrăgostește un *personaj* de un mister și un magnetism care îi fac pe toți bărbații din jurul său (și în special pe prietenii lui Paul) să îi cedeze, să se învîrtă în jurul ei. Atunci cînd apare la o petrecere, detaliile accentuat roșii ale vestimentației sale par să sugereze felul în care cineva încearcă să își amintească din greu fiecare amănunt al unei prezențe – acea bluză roșie sau acea haină în carouri pe care o purtase atunci, ori gesturile prin care obișnuia să își aprindă țigările. Nu doar Paul, ci și celelalte personajele adolescente ale filmului au tendințe idealist-livrești-revoluționare. Fratele lui Paul pregătește jaful unei bănci în timp ce citește asiduu din Biblie, Esther se percepe ca o ființă excepțională prin simpla ei feminitate, iar vărul lui Paul e evocat într-o scenă de revoltă față de regulile părintești. Chiar dacă aceste tendințe nu se concretizează în mari evenimente, fiind mai degrabă privite în comicul lor, evocarea risipirii din relația lui Paul cu Esther, ca și afirmațiile lui ulterioare, despre faptul că ceea ce au trăit a fost o utopie, le conferă un aer aproape tragic.

Accentuarea faptului că evenimentele sînt necreditabile apare și în final, cînd sînt puse față în față cu concluziile tîrzii ale lui Paul, care, după povestirea istoriei sale de dragoste, face eforturi să o definească, să îi găsească un sens și niște vinovați. Desplechin își invită însă spectatorii să observe că între evenimentele prezentate și discursul lui Paul suprapunerea nu e deloc perfectă.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

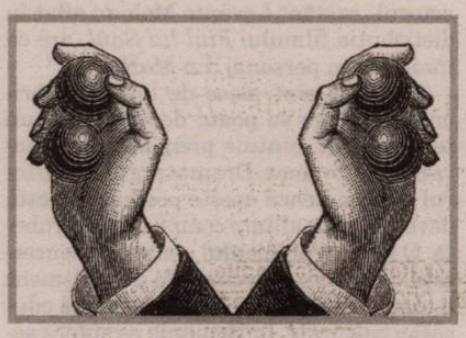

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Plutire temporară

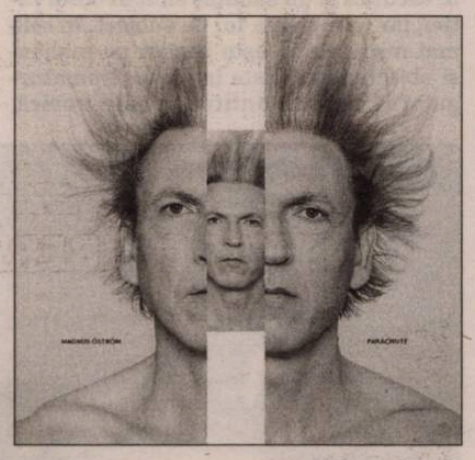

● **Magnus Öström, *Parachute*, Diesel Records, 2016.**

Avem aici al treilea album al lui Magnus Öström de la răposarea lui Esbjörn Svensson și dezintegrarea legendarului trio condus de acesta. Avem și primul album al lui Öström de cînd a părăsit casa de discuri ACT. Continui să mă întreb de ce rămășițele E.S.T. nu se repliază într-un proiect comun, avînd în vedere că nici una dintre părți (cealaltă fiind basistul Dan Berglund) nu se abate de la un ritm de producție constant și aproape sincron. Și grupul lui Berglund, Tonbruket, are un album nou anul acesta – *Forevergreens* (a avut în tandem cu fiecare material al lui Öström), iar un principiu al unor vase comunicante abstracte pare să funcționeze între muzicile celor doi, împiedicînd consolidarea unor identități solo. Distincțiile țin de rafinamente subtile, care ies în evidență la compararea punctuală a unor piese dominate de instrumentele celor doi, dar se disipează la nivelul ansamblului experiențelor oferite de albume ce demonstrează ambiții compoziționale multivalente, refuzînd să centreze soundul pe instrumentul preferat.

Poate cu *Parachute* e ceva mai clar decît înainte că avem albumul unui tobosar – a doua parte a materialului e dominată de exerciții de cadență à la Steve Reich, pe care Öström alternează folosirea bețelor cu a periilor și diverse tehnici alternative de percuție. Nostalgiile post-E.S.T. sînt un alt factor care îi împiedică pe cei doi artiști să-și ia zborul fiecare pe drumul lui. Poate mai atașat sentimental de amiciția din copilărie cu Svensson, Magnus Öström ne reamintește pe fiecare album de tragedia din 2008 și de regretatul pianist. Aici însă o face într-o manieră mai puțin pervazivă, actul comemorativ fiind limitat la piesa „The Green Man and the French Horn", încadrată de alte două bucăți pianistice ceva mai vesele și împăcate cu trecutul – „Junas" și „Walkabout Bug".

Bucățile ambientale și psihedelice sînt mai rare decît în trecut, spiritul de ansamblu al albumului fiind mai optimist-alert, iar prestația mai fizică, mai energică. Titlul *Parachute* se referă la forța antigravitațională a muzicii, de a ridica lucrurile în sus ori măcar a le ține în stări temporare de plutire. Öström însuși a fost măcinat în ultimii ani de propriile necazuri, de care încearcă să se detașeze printr-un jazz mai jovial decît cel cu care ne obișnuise. Ritmul dens, menținut la un volum discret, astfel încît să nu degenereze în cavalcadă rock, dă uneori într-un clocot discret și vesel la care mai contribuie pianul, însă tot ca instrument ritmic.

Acompaniatorii sînt aleși dintre mai vechii colaboratori – Andreas Hourdakis (chitară), Daniel Karlsson (pian), Thobias Gabrielson (bas), cu trompetistul norvegian Mathias Eick contribuind prietenește la piesa „The Shore of Unsure". Chitaristul Hourdakis iese în mod particular în evidență ca responsabil cu secțiunile melodice, încărcate de referințe calde la Pat Metheny – o influență persistentă încă din vremurile E.S.T.

Sînt aici semnele unei celebrări a vieții, fie ea și temporară (ultima piesă e intitulată „All the Remaining Days"), și îndrăznesc să sper că ar putea fi albumul care îl lansează pe Magnus Öström pe propriul drum, unul cu albume ale căror recenzii să nu înceapă cu două paragrafe despre Esbjörn Svensson Trio. Nu e ușor să rămîi pe drumuri ca baterist, iar dificultățile de a pune la cale o trupă în calitate de lider sînt mai mari decît pentru alte categorii de instrumentiști. Pe de altă parte, eu tot sper că Öström și Berglund se vor reîntîlni cîndva în același proiect.

Magnus Öström Band vor concerta în seara de 7 iulie în cadrul Festivalului Internațional de Jazz de la Gărîna. Mai multe la garana-jazz.ro.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Aurea mediocritas, la Chișinău

Cu cîteva luni înainte de vizita propriu-zisă, stăteam toți trei la mine în birou, uitîndu-ne absolut fascinați cum Google Maps deschidea geografia fotografică a locului. Mai dintr-un unghi, mai din *street view,* mai luînd-o la pas digital, centrul Chișinăului ni se deschidea ca o prăjiturică cu răvaș digitală. Trebuia să localizăm hotelurile recomandate de către decanatul Facultății de Litere de la Universitatea de Stat din Moldova, căci urma să mergem, „în delegație", să semnăm un contract de colaborare interuniversitară între Universitatea Hankuk, Departamentul de Studii Românești, și Universitatea amintită.

Tot amînam să alegem unul. Coreenii, nemți în pregătirea vizitelor, calculau distanța de mers de la hotelurile propuse și facultate, și toate ni se păreau ușor îndepărtate. Tot stăteam aplecați deasupra monitorului și ne miram, sincer, de ce vedeam. Nu știu de ce ne miram cu atîta intensitate, chiar nu. Atunci, în 2010, mă gîndeam auzindu-l pe colegul coreean Kim cum se mira de fiecare străduță, de fiecare pomișor care se colora odată cu claritatea hărții, că o fac din politețe sau, mai ales, din obișnuința de a-și exersa entuziasmul, de a-și descătușa instant kilogramele de stres doar la gîndul unei călătorii.

În fine, am ales un hotel *boutique* aflat pe o străduță perpendiculară cu facultatea. Am ajuns acolo la sfîrșitul lui mai 2010. Hotelul era cochet, cu foarte puține camere. Cred că eram noi trei (profesorii Kim Jeong Hwan și Oum Tae Hyung și cu mine) și doi foarte tineri mici afaceriști ucraineni cu care ne întîlneam la cafea și țigara de dimineață și mai schimbam cîte o amabilitate sau vreun banc. Erau tare simpatici, nu aveau nici un reflex naționalist, că-i mai întrebam cu schepsis. Îmi plăcea de ei, răspundeau absolut relaxați dintre aburii cafelei, nu le păsa de trecutul roșu, păreau a traversa spațiul ex-sovietic fără nici o încărcătură nostalgic indusă (erau, cum ziceam, oricum foarte tineri). *Business'n'fun,* ca orice tînăr normal de vîrsta lor din Cracovia, Marsilia sau Liverpool. M-am tot întrebat dacă s-o fi întîmplat ceva cu ei în războiul recent, sper că nu.

La facultate ne-a întîmpinat o doamnă minunată, decana facultății, profesoara de latină Claudia Cemârtan. Nu știu cum să zic mai bine, nici măcar inevitabila comparație cu etalonul eleganței interbelice nu cred că i-ar surprinde just apariția. Doamna profesoară avea ceva în plus. Nu-mi dădeam seama din prima de unde-i vine (mi se părea, ușor nătîng, pentru că nu am cunoscut-o niciodată, că semăna cu Zoe Dumitrescu-Bușulenga, însă fără glasul grav al acesteia), cu toată claritatea prezenței sale, cu toată politețea caldă, neformalizată, dar totuși distantă la limita firesculului situației, cu tot profesionalismul cu care ne vorbea despre situația, grea, a umanioarelor locale, a limbii române sub o presiune foarte insidioasă, cu toată delicatețea cu care ne servea dintr-un minunat samovar rusesc un ceai cu arome impecabile.

La un moment dat s-a auzit o bătaie timidă în ușă. Doamna Cemârtan ne-a zis imperturbabilă, cu aceeași voce suficient de joasă ca să-și mențină eleganța, că „au venit colegele mele". Abia cînd ușile duble, mari, ale cabinetului decanal s-au deschis, ușă de clădire de internat ursulin – nu știu de ce, dar multe dintre facultățile filologice seamănă sau sînt chiar foste mănăstiri-școli cu aer benedictin, fie că e vorba de Limbile Străine de la Universitatea din București, de Literele de la Cluj ori, mi se părea atunci din nou, de clădirea Literelor din Chișinău –, și au intrat cele trei sau patru profesoare, mi-am dat seama un pic mai mult ce o făcea atît de specială pe profesoara de latină din Chișinău. S-au grupat imediat în jurul ei, mult mai vorbărețe, mult mai tonice, entuziaste cu grație. Doamna Cermârtan era un mic stîlp local. Se vedea transparent în relația lor micul zid de protecție, *firewall*-ul postsovietic pe care doamna îl ținea cu grație și patină și sub care colegele se simțeau bine. Vedeam neostentativul, siguranța unor valori tăcute și sigure, exersate ca formă de protecție firească, vedeam forța tăcută a filologului calm, sigur de situația sa. În cabinet se mai afla și blajinul academician Anatol Ciobanu, profesorul doamnelor din jurul acelei mese, delicat și firav, dar fără nimic paternalist sau autoritar-jucat. Altă forță tăcută.

Am văzut asta toți trei și cînd doamna profesoară ne-a condus în stradă să căutăm un taxi. Nu găseam sau, văzîndu-ne nelocali, nu voiau să ne ia fără o sumă mare în prealabil ferm achitată. Abia cînd doamna profesoară s-a aplecat peste portiera taximetristului și i-a zis: „Sînt Claudia Cemârtan și sînt profesoară aici, la Litere. Domnii profesori sînt cu mine, te rog să-i duci bine", ne-a luat unul, zicînd: „Sărut mîna, am înțeles, nici o problemă". Coreenii au fost foarte impresionați, eu de asemenea. Despre vizita aceea la Chișinău am de povestit mai multe, e un loc foarte, foarte interesant. Dar deocamdată vreau să-mi aduc aminte de acest moment, de această minunată doamnă și de liniștea dumneaei și a colegelor dumneaei care poate muta, cred sincer, rîuri prea repezi.

PUBLICITATE

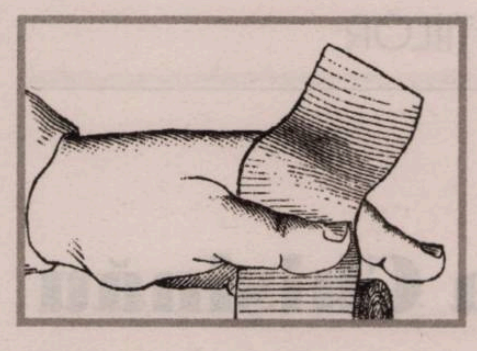

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Inventarul gadget-urilor răposate

Cîte din gadget-urile și dispozitivele electronice pe care le-am folosit de-a lungul anilor au dispărut din preajma noastră? Fiecare din obiectele din lista de mai jos e familiar, dar dacă tragi linie și aduni, concluziile sînt interesante.

■ **Nokia.** Sinonimul mobilului în ultimul deceniu al secolului trecut, cel în care de altfel GSM-ul a prins viteză. Ne mai amintim și azi cu drag de „calul de povară" 5510, de mai eleganta „Banană" sau de prohibitivul Communicator, printre primele cu Internet care să merite acest nume. După 2000, compania a început să producă telefoane cu forme ciudate și, mai ales, a greșit rămînînd la așa-numitul Symbian, un sistem de operare proiectat pentru mobile cu funcții puține. A primit lovitura de grație de la iPhone, care a revoluționat lumea smartphone-urilor prin ecrane tactile. Nokia a vîndut în 2013 divizia de telefoane la Microsoft, ceea ce înseamnă că a scăpat de o gaură neagră financiară, iar compania fondată de Bill Gates s-a ales nu se știe exact cu ce.

Pentru nostalgici: Căutați pe Olx.ro sau Okazii.ro un 5110. Nu-l luați pe cel mai ieftin, fiindcă are bateria moartă. Cu 100-200 de lei puteți obține unul probabil OK.

■ **Blackberry.** Mobilul pentru manageri, cu tastatură ca de calculator și serviciu de e-mail dedicat, foarte sigur. A încasat-o tot de la iPhone, dar și din cauza sistemului de operare care n-a mai făcut față cerințelor satisfăcute de un iOS sau Android. Blackberry continuă să existe fiindcă există oameni care pur și simplu nu se pot despărți de el, la fel cum sînt captivi în aplicațiile Microsoft Office. Seriile mai noi sînt mutante și includ facilitățile smartphone-urilor dominante.

Pentru nostalgici: Excentricii cu bani pot cheltui 1700 de lei pe un Passport, un telefon contemporan, puternic, dar care pe undeva arată ca și cum iPhone-ul n-ar fi fost inventat. Marile atuuri sînt bateria interminabilă și tastatura fizică, la care poți cu adevărat scrie articole, ajutat și de sistemul foarte bun de autocorecție. Cu Internetul e mai ciudat, fiindcă paginile Web nu au fost gîndite pătrat, ca ecranul Passport-ului.

■ **Casetofonul și CD-ul.** Primul a fost ucis de al doilea, care a fost ucis de mp3 și alte formate digitale, foarte la ele acasă în memoria calculatorului, a telefonului sau a mai orice altceva. De la casetofon la CD s-a petrecut o revoluție mai greu de sesizat azi, dar crucială, cea digitală, adică dispariția înregistrării și redării analogice. Care, de fapt, n-a dispărut, fiindcă are și azi fanii ei, mai ales sub forma discurilor de vinil. Dacă playerele de muzică cu CD sînt încă destul de frecvente în magazine, casetofoanele se găsesc rar și au mărci necunoscute, de lumea a treia.

Pentru nostalgici: Trecînd peste ideea la îndemînă cu picupul și discurile de vinil, există sisteme hi-fi mai costisitoare (dar pînă în 1000 de lei) care includ cam tot, de la casetofon la mp3. E mai mult de un capriciu dacă aveți o colecție de rarități pe casete. Caz în care ați putea fi interesați să copiați totul în calculator, unde se păstrează mai bine.

■ **DVD-ul.** E și el încă răspîndit, la fel cum e CD-ul, dar nu e amenințat de formatele digitale stocate local – cel puțin dacă nu ne gîndim la filmele piratate, care afectează industria, dar nu total. Bluray-ul e oarecum o invenție de tranziție, cu rezoluție mai bună, dar adevăratul asalt asupra DVD-ului vine de la platformele de *video-on-demand* ca Netflix, care îți oferă mii de titluri pentru un abonament lunar, care costă cam cît un singur film pe DVD. Iar rezoluția la care poți da *play* online e mai bună decît a bătrînului disc care făcea furori de pe la sfîrșitul anilor '90 comparativ cu VHS-ul ceaușist.

Pentru nostalgici: Probabil aveți încă DVD-uri în casă, așa că vă sugerăm ceva deloc nostalgic: copiați filmele pe calculator, la rezoluție bună, fiindcă DVD-urile au o durată de viață de 10-15 ani. S-ar putea să începeți să aveți surprize, la redare, cu cele mai vechi. Vă trebuie un calculator bun și răbdare, dar dacă sînteți cu adevărat cinefili, vă interesează. Sfatul se referă, bineînțeles, și la colecția de CD-uri.

■ **iPod-ul.** Cu cel clasic, cu rotiță, Steve Jobs a dat lovitura în 2001, după revenirea în fruntea Apple. Compania îl mai vinde încă, dar a fost, ca să zicem așa, înghițit de iPhone, care îi include facilitățile, iar telefoanele cu Android sînt și ele la fel de bune pentru stocat/ascultat muzică. Merită pomenit mai ales raportat la strategia Apple, care și-a distrus singură produsul de succes prin inventarea mobilului cu *touchscreen*. A făcut-o conform dictonului lui Steve Jobs: „Canibalizați-vă singuri, ca să nu vă canibalizeze alții."

Pentru nostalgici: Pe site-urile de second hand găsiți, de regulă la prețuri între 100 și 500 de lei, așa-numitul iPod clasic. Magia pe care o realizează acesta prin rotiță *(clickwheel,* mai precis) rezistă și inovației ulterioare numite ecran tactil. Atenție la baterie, totuși, s-ar putea să fie pe ducă.

■ **Cine se pregătește să moară?** Cele trei mari trend-uri care au provocat decesele sau suferințele tehnologice de mai sus sînt digitalizarea audio și video, fișierele stocate local (pe calculator, player, telefon) și ecranele tactile. Dacă primul și ultimul rămîn, ca să zicem așa, în vigoare, stocarea locală se apropie de capătul drumului. Netflix spune ceva despre viitorul *entertainment*-ului prin faptul că filmele pe care le poți vedea acolo nu mai există ca atare la consumator, pe un *hard disk* sau o memorie SSD. La fel începe să se întîmple și cu muzica, care e tot mai des ascultată pe YouTube, în timp ce marile companii propun servicii ca Apple Music. Știți poate că toate acestea poartă numele de *streaming* și se leagă de răspîndirea așa-numitului *cloud computing,* în care fișierele și uneori programele se găsesc nu pe un dispozitiv local, ci „undeva" pe Internet.

Dacă e vorba de așa-numitul *hardware,* se pregătesc să dispară sau să devină o nișă tehnologică alte două dispozitive cu nume familiar. Tableta, lansată tot de Apple cu tam-tam în 2010, stagnează ca vînzări în ultimii ani, din cauza așa-numitelor *phablet*-uri – telefoanele inteligente cu ecran mare, care oferă multe din ceea ce face o tabletă. Și, în fine, așa-numitul *desktop,* calculatorul de birou, cu unitate centrală, tastatură și monitor, nu mai e de cîțiva ani un hit de vînzări, fiindcă, pentru majoritatea utilizatorilor, un laptop mediu poate face cu succes cam orice-ai putea dori. Bineînțeles, dacă nu e vorba de *gamer*-i înrăiți sau de departamente de editare video sofisticată.

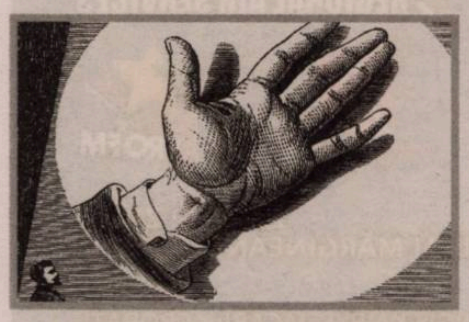

Adina POPESCU

portrete din mers

Avem proiecte, avem valoare

Mama mea a lucrat la un moment dat la o secție de proiectare a unei întreprinderi socialiste. Nu proiectau mai nimic, doar așteptau să treacă timpul, cele opt ore regulamentare de program, la niște birouri, mutînd dintr-o parte în alta niște hîrtii. De aceea a face „un proiect" mi se părea pe atunci o chestiune destul de abstractă. Teoretic, e simplu – așterni ceva pe hîrtie, fie că e vorba despre planul unei case sau de schema unei instalații electrice. Practic, cînd ajungeam la mama „la birou", observam fețele profund plictisite ale celor care mai mereu se ocupau cu frecatul unui strop de ness, din cutiile dosite prin sertare, cu apă pe fundul unor căni, pentru a obține o băutură menită să le dea mai multă energie. „Proiectul" devenea un scop inexistent pe care îl asociam cu a nu face nimic sau a te preface că faci ceva.

După 1990, cu toții ne-am umplut treptat de proiecte. Primele proiecte le-am avut în liceu, la orele de engleză unde aveam uneori profesori străini, vorbitori nativi. Ei ne dădeau tot timpul proiecte pentru acasă, fie că era vorba despre referate sau despre realizarea unui spot publicitar cu replici în engleză. Era *fun* sau oricum mai bine decît la alte materii, unde ni se dicta și noi scriam. „Proiectul" mi s-a părut dintr-odată *cool,* un mod creativ de a-ți umple timpul. Și mi-am dat seama atunci că treaba cu proiectele vine cumva din cultura occidentală, ceea ce era de bine.

Jumătate din viața mea de adult tînăr mi-a ocupat-o încropind „proiecte". În general, proiecte culturale: film, emisiuni TV, *workshop*-uri creative, site-uri, posibile festivaluri, cine le mai știe? Puține dintre ele s-au concretizat într-adevăr. Am un folder în computer care se numește *Old projects,* mi-e groază să-l deschid, fiindcă știu că voi descoperi acolo o grămadă de idei bune, irosite. Îmi amintește și de nopțile pierdute de dinaintea unor *deadline*-uri de depunere a proiectelor pentru finanțări ipotetice, în care verificam totul la virgulă, mă împotmoleam în cîteva fraze care mi se păreau că nu sună bine, apoi în zorii zilei aveam o sumbră „revelație" – oare chiar le citește cineva? Dar și de zilele pierdute în așteptare, fără bani, fără țigări, așa cum îi șade bine oricărui tînăr *freelancer,* doar cu speranța că „o să iasă proiectul". Generațiile care au urmat generației mele nu mai sînt așa – visează mai puțin, vor lucruri concrete chiar înainte de a propune ceva. Au siguranța că „proiectele" li se cuvin doar pentru că sînt tineri, talentați și entuziaști. Socializează mai mult ca noi (au și unde, acum zece ani nu exista *social media),* își pregătesc terenul. Însă de pus ceva pe hîrtie, mai greu, li se pare o pierdere de vreme. Ca să nu mai vorbim despre conceput fraze convingătoare care „să sune bine". Merge și fără. Mulți dintre ei chiar nu știu să scrie, nu i-a învățat nimeni. Dacă ar fi după mine, aș implementa (că tot e un alt cuvînt la modă) ateliere de scriere (creativă) în fiecare organizație, în fiecare companie. Pentru ca măcar să învețe să scrie corect un e-mail.

Pentru că mă învîrteam printre oameni care la rîndul lor făceau „proiecte", mi se părea că fac ceva important. Că exist, contez, sînt în grafic. Te întîlneai cu unii dintre acești oameni întîmplător prin oraș. Îi vedeai frămîntați, îngîndurați, singuri pe la terasele din centru. Răspunsul la întrebarea „Ce mai faci?" era previzibil. „Uite, lucrez la un proiect!" Apoi își scoteau laptopurile, deveneau brusc extrem de ocupați și preocupați și nu te mai băgau în seamă. Fiecare cu proiectele lui. Mă gîndesc acum că nici eu, nici ei nu aveam nici un „proiect" coerent de viață sau un „proiect" de a fi fericiți. Ceea ce era destul de complicat, de altfel, într-o țară ca România, unde totul, chiar și proiectele bune, e nesigur. Și unde, de cele mai multe ori, încremenirea în proiect e ca un dat.

Proiectele au migrat treptat spre zona *corporate* atunci cînd aceasta a început să se așeze sau poate că, dimpotrivă, s-au întors „acasă". S-au împrietenit cu termeni precum *deadline, schedule* sau *budgeting.* Au devenit mai aplicate, mai ușor de evaluat. Dar și mai lipsite de conținut. S-au devalorizat în momentul în care orice a devenit, de fapt, un proiect. Și au pătruns în viața personală. Nu mă mai mir atunci cînd aud o femeie de carieră afirmînd că „următorul meu proiect este să am un copil". Nu mă mai pufnește rîsul, încercînd să-mi imaginez etapele de implementare sau actele sexuale ratate care sînt trecute probabil la pierderi. A-ți construi o casă este din nou un proiect mare ce se întinde pe cîțiva ani și care conține proiecte mai mici – renovări, alegerea gresiei, amenajarea bucătăriei etc. Toate aceste proiecțele sînt bifate unul cîte unul, pînă cînd se trage linie și se ajunge la *out of budget.* Mansarda casei rămîne neterminată. Nu-i nimic, este un proiect de viitor. Și vacanțele sînt niște proiecte, se planifică din timp. A-ți petrece un week-end la Paris e un proiect mic, *low budget,* în schimb a merge în America de Sud e un mare proiect, se întîmplă poate doar o dată în viață. Iar a scrie o carte nu mai e o chemare care să țină de talent sau de nevoia de a spune o poveste, este un proiect „de suflet".

Pierdută printre atîtea proiecte ale celor din jurul meu, nu doar că nu-mi mai doresc să am propriile mele proiecte, ca pe timpuri, ci, de fapt, nu-mi mai doresc nimic. Mă simt secătuită de energie doar privindu-i pe ceilalți care se agită atît de mult și cu atîta înverșunare ca să-și ducă toate proiectele la capăt. Și sînt mulțumită cu ce am.

Iată că am dus și eu la bun sfîrșit proiecțelul zilei de azi – să-mi scriu rubrica. M-am încadrat în *deadline.* Probabil că acum merit o bere.

Florentin ȚUCA

Sexul corectitudinii politice

Discuțiile extrem de aprinse din ultima vreme pe tema raportului dintre sexe mi-au dat ghes să văd cum stă acest raport din perspectivă strict juridică. Acest impuls nu presupune că intenționez să plictisesc cititorul cu analiza tehnică a normelor constituționale și legale care reglementează principiul egalității dintre femei și bărbați. Ele sînt reguli decente care, dacă nu ar fi fost completate de intervenții legislative întru corectitudine politică, nu ar fi avut nici sarea și nici piperul unei analize la gazetă. Așadar, trec peste principiile mari și atac direct cuceririle normative „corecte politic".

Prima este Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între bărbați și femei. Legea asta este formidabilă nu doar pentru că ne face și mai egali decît ne făcuseră Constituția, Codul civil, Codul penal, Codul muncii și alte acte normative adoptate în domeniu pentru combaterea discriminării între sexe, dar, în plus, aduce clarificări la clarificări, adnotări la adnotări, definiții legale mai noi ale unor definiții legale mai vechi, refrene mai melodioase ale unor refrene melodioase. Și, cel mai important, mai toarnă un strat de ciment nediscriminator peste pătura de asfalt a egalității. Cu titlu de exemple, cîteva remarcabile figuri de stil ale Legii 202/2002. Sub formă de noi principii, noi măsuri, noi acțiuni.

Întîi, principiile. Conform art. 6(1): *„Constituie discriminare dispoziția de a discrimina o persoană pe baza criteriului de sex."* Uau, aflăm, în sfîrșit, că un verb ar putea fi, la o adică, substantivizat și că „a defini" poate să însemne „definire". Mai departe, art. 6(2): *„Orice ordin de discriminare împotriva unor persoane pe criterii de sex este considerat discriminatoriu."* Uau-uau din nou, tautologia înseamnă tautologie, iarna nu-i ca vara. N-am terminat, dovadă stă art. 6(3): *„Este interzisă orice formă de discriminare pe criteriul de sex."* Uau-uau-uau, de trei ori, trei alineate-alienate, ce bine, ce bine, ce bine, de trei ori! Dacă nu poți să-i convingi, atunci încurcă-i!

Mai departe, măsurile „de transpunere" și „de implementare" a principiilor. Nu le pot evoca pe toate, motiv pentru care selectez doar una, art. 16 (2): *„Ministerul Educației și Cercetării va promova acele manuale școlare, cursuri universitare, ghiduri pentru aplicarea programelor analitice care să nu cuprindă aspectele de discriminare între sexe, precum și modelele și stereotipurile comportamentale negative în ceea ce privește rolul femeilor și bărbaților în viața publică și familială."* O-la-la, gata, ne-am scos. Și-am scos din manualele școlare și incorecții politic care ne-au poluat literatura cu tot felul de prejudecăți misogine ori misandre. Prin urmare, cartonaș roșu pentru unii ca André Gide *(„Femeile nu au nimic de spus, ci totul de povestit")*, James Joyce *(„Femeia reprezintă adeseori punctul slab al soțului")* sau Voltaire *(„O femeie poate să țină doar un singur secret: vîrsta ei")*. Tot cartonaș roșu cu excluderea pe viață din literatură și pentru Mircea Cărtărescu (și ce dacă e românul cel mai apropiat de premiul Nobel?) pentru explicațiile lui la întrebarea de ce iubim femeile, justificări insinuante și pline de misandrie (ce, bărbații nu trebuie și ei iubiți?). Și-apoi, mai departe, dați-mi voie, să se revizuiască, primesc! Dar să coborîm nițel în istorie și să revizuim și clasicii. Și, dacă tot l-am parafrazat, să începem cu Caragiale. Și ce dacă e considerat cel mai mare dramaturg român? Ar merita exmatriculat din manualul de literatură pentru părerile lui cam misogine, pentru atmosfera promiscuă a *Scrisorii pierdute*, pentru portretele discutabile ale personajelor sale feminine (înclinate spre „traduceri") și pentru extrem de numeroasele sale aluzii sexiste (cum adică, de exemplu, *„ochi alunecoși, inimă zburdalnică"?...)*. Apoi, Eminescu. Chiar dacă este „poetul național", este descalificant pentru un scriitor „național" să se întrebe ce este femeia și să răspundă *„Femeia? Ce mai este și acest măr de ceartă, / Cu masca ei de ceară și mintea ei deșartă, / Cu nfricoșate patimi în fire de copilă, / Cu fapta fără noimă, cînd crudă, cînd cu milă, / A visurilor proprii eternă jucărie?"* Gata, *out!* Și încheiem revizuirea clasicilor cu misoginul misoginilor, Ion Creangă. Și ce dacă este considerat cel mai talentat și savuros povestitor al literaturii române? Trebuie, și el, exclus. Și asta nu doar pentru că a îndrăznit să pună în gura lui Moș Nechifor Coțcarul instigarea la violență conjugală *(„femeia nebătută este ca moara neferecată")*, ci pentru sexismul și misoginismul său extrem de subtile, insidioase, perfide și, deci, periculoase. Cum adică baba este zgîrcită și zgripțuroaică și moșul e bun și cumpătat, iar cocoșul – deci masculul – se întoarce acasă triumfător? Cum de tocmai ursul (și nu o rață sau o oaie) este păcălit de vulpe și cum de taman lupul (și nu o hienă sau o tigroaică) este pîrjolit de capră? Nu cumva morala acestor povești, cea subtilă și profund incorectă politic, este că femeile-s rele și bărbații, săracii, sînt victimele vicleniei și perfidiei feminine? Ba da, afară și cu Creangă! (Și, dacă este să-mi aduc aminte de „Povestea poveștilor", mai că-mi crapă obrazul de discriminare!) Bucuros că toți cei de pe lista excluderilor sînt bărbați și toți sînt albi – deci, un bun început în efortul de dereticare a învățămîntului și educației naționale – trec la acțiuni ceva mai concrete.

Femeile-s rele și bărbații, săracii, sînt victimele.

Așadar, acțiunile pentru sancționarea incorectitudinii politico-juridice. De exemplu, dat fiind că, potrivit art. 20(3), *„firmele publicitare au obligația de a cunoaște și de a respecta aplicarea principiului egalității de șanse și de tratament pentru eliminarea stereotipurilor de gen din producțiile publicitare"*, mă ofer voluntar pentru o reclamă la sutienele Victoria's Secret. Dacă nu voi fi selectat, să știți că sînt pregătit să folosesc căile de atac prevăzute de lege: plîngere la Agenția națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați (ANES), apoi, la Comisia județeană în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați (COJES) și apoi la Comisia națională în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați (CONES) și, în fine, la speranța că, potrivit art. 32 (5), *„rapoartele sînt înaintate de către președintele COJES președintelui ANES pentru a fi dezbătute în ședințele CONES precum și pentru a fi date publicității"*. Ura, avem organe, ura!

Dacă pierd, merg la tribunal, evident. Asta mai ales că, în acord cu sacralitatea principiului nediscriminării, conform art. 40(2), *„cererile persoanelor care se consideră discriminate pe baza criteriului de sex, adresate instanțelor judecătorești competente, sînt scutite de taxa de timbru"*. Ce ți-e și cu nediscriminarea asta...

În plus, încă un avantaj: întru triumful suprem al politicii marcate de corectitudine, conform art. 44(1), *„sarcina probei revine persoanei împotriva căreia s-a formulat reclamația (...) care trebuie să dovedească neîncălcarea principiului egalității de tratament"*. Ei bine, conform acestei norme, toate principiile de drept pe care, de la romani încoace, le-am pritocit pe băncile facultății și-n sălile de tribunal, potrivit cărora sarcina probei revine reclamantului *(„onus probandi incumbit actori")*, ducă-se pe pustii! Eu depun plîngerea că m-au discriminat și gata, să probeze ei contrariul. Ce mișto, bine că revoluționăm și dreptul roman, îmbîcsit și vetust cum e.

În fine, ajung și la ultima descoperire a investigației mele pe tema nediscriminării juridice între bărbați și femei care este, vă asigur, epocală. Ea m-a făcut să devin, după îndelungi așteptări, extrem de fericit. Asta tot grație poporului român care, prin reprezentanții săi cei mai de seamă și cei mai supremi, a adoptat o lege de aniversare a zilei bărbatului. Începînd cu 2016, ziua de 19 noiembrie va fi celebrată ca emoționant și viril cupaj de recunoaștere și respect și recunoștință pentru noi, băieții, și confirmarea zicerii populare că, spre deosebire de femei, noi sîntem oameni (știut fiind că, adesea, cuplul de soți este definit în limbajul popular „femeie *cu omul ei*", dar niciodată „bărbat cu *oama lui*").

Mulțumită acestui demers legislativ extrem de serios și necesar și urgent și important și înțelept, am devenit mîndru că, înainte de a fi român, sînt bărbat. Gata cu discriminarea în fața sexului slab-și-frumos, sexul tare-și-urît are și el ziua lui.

Nu-mi rămîne decît să aștept legea egalitatății între îngeri, indiferent de sexul lor.

***Florentin Țuca** este managing partner la casa de avocatură Țuca, Zbârcea & Asociații.*

Irina WOLF

În căutarea identității la Wiener Festwochen

La ora patru, într-o dimineață de duminică însorită, în fața ochilor mei se conturează o imagine inedită: zeci de spectatori dormind pe paturi de campanie în foaierul unei săli a MuseumsQuartier din Viena. Nu e de mirare, ținînd cont de faptul că se află la un spectacol maraton de 24 de ore! *Munte-le Olimp,* performance-ul lui Jan Fabre, a fost unul dintre cele mai insolite evenimente ale Wiener Festwochen.

Ediția din acest an, ultima sub directoratul lui Martin Hinterhäuser, a cuprins 36 de evenimente din 25 de țări, din Israel pînă în Iran. În program s-au regăsit și alte nume celebre precum Christoph Marthaler, Oskaras Koršunovas, Andriy Zholdak. Festival cultural vienez de mare amploare, care are loc în fiecare an timp de cinci săptămîni în lunile mai și iunie, Wiener Festwochen cuprinde spectacole de teatru, operă și dans, concerte, producții invitate din lumea întreagă și, de asemenea, acționează în calitate de producător. Cu un buget de 14,4 milioane de euro (dintre care zece reprezintă subvenții acordate de Primăria capitalei austriece), ediția din acest an a propus o reflecție asupra evoluțiilor socio-politice de stringentă actualitate. „Miturile antice sînt o meditație asupra cruzimii", spune Fabre, „societatea actuală este însă mult mai brutală decît cea a tragediilor grecești."

Chestionarea identității

Două spectacole au evocat vise utopice. Regizorul german Frank Castorf a prezentat în deschiderea festivalului o adaptare a celei mai importante cărți despre revoluția rusă din 1917: *Cevengur* de Andrei Platonov. Un alt performance a rememorat încercarea eșuată de a exporta valorile revoluției franceze în Jamaica. Producția lui Tom Kühnel și Jürgen Kuttner după *Misiunea. Memoria unei revoluții* de Heiner Müller a zugrăvit evenimentele istorice sub forma unei farse.

„Societatea actuală este însă mult mai brutală decît cea a tragediilor grecești."

În același timp, expoziția „Universal Hospitality", organizată în cadrul seriei „Into the City", a fost dedicată cauzelor ce duc la dispariția ideilor utopice ale lui Kant. Cele 49 de lucrări expuse în 17 săli au abordat teme precum migrația, naționalismul, populismul și rasismul. „Europa devine din ce în ce mai xenofobă, și asta în pofida guvernelor democratice", afirma selecționera Marina Davydova în cadrul conferinței de presă.

Aceleași teme au fost tratate și în cele patru coproducții ale Wiener Festwochen, prezentate în premieră absolută în cadrul festivalului. Homofobia Bisericii s-a aflat în centrul spectacolului *Città del Vaticano* al lui Falk Richter. Alternînd monologuri cu secvențe de dans, performance-ul său îmbină tema discriminării cu un mesaj îndreptat împotriva frontierelor închise și a extremismului de dreapta. Cu toate acestea, spectacolul sfîrșește prin a avea un caracter sentențios.

Inspirat de romanul *Estetica rezistenței* al lui Peter Weiss, regizorul Oliver Frljic analizează motivele ascensiunii recurente a fascismului. Un colaj furios de scene de viol, tortură și execuție se desfășoară în fața unui perete construit din canistre de combustibil. *Violența noastră și violența voastră* comemorează victimele atacului de la Paris și cele „patru milioane de morți" din fostele colonii imperialiste europene. Încercarea de a insulta publicul prin aducerea realității pe scenă se transformă însă în stereotipii și în confirmarea tiparelor agresiunilor.

Regizorul maghiar Kornél Mundruczó inventează o poveste în care un rom încearcă să-și nege originile. *Viața aparentă* se bazează pe o crimă reală petrecută într-un autobuz din Budapesta în anul 2005, în care atît făptașul, cît și victima erau romi, cel dintîi fiind membru al unei organizații radicale de dreapta. De mare efect se dovedește a fi decorul: un apartament de formă cubică, ce efectuează o singură rotație completă în jurul axei sale. Întreg mobilierul se rostogolește, aparatele electronice rămîn atîrnate de cabluri din pereți. Toate lucrurile adunate într-o viață de om se transformă într-un morman de moloz. O metaforă vie despre vremurile haotice pe care le trăim. O lume întoarsă, la propriu, cu susul în jos.

Și *Noi, cîinii*, o producție a duo-ului austriaco-danez Arthur și Signa Köstler, tratează problema identității într-o instalație originală populată de oameni ce se comportă ca niște cîini, care ocupă o clădire vieneză în întregime.

„Teatrul este un sinonim al libertății politice, dar și sexuale", spune selecționera. Astfel, căutarea identității a fost abordată și în *Orhideea* lui Pippo Delbono (spectacol prezentat în 2014 la Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu), și în *MDLSX*. Avînd ca punct de plecare romanul *Middlesex* al lui Jeffrey Eugenides, cel din urmă îmbină elemente autobiografice cu extrase din alte scrieri despre androgini. *One-woman-show*-ul dinamic al companiei italiene Motus este un manifest pentru alegerea liberă a identității de gen într-o societate măcinată de prejudecăți. *MDLSX* este poate cel mai emoționant performance al festivalului, protagonista Silvia Calderoni fiind ea însăși un hermafrodit, care – pe lîngă folosirea mijloacelor multimedia – face uz, cu precădere, de propriul corp pentru transmiterea mesajului.

Prezențe românești

După mai bine de douăzeci de ani de la prima prezență cu *Danaidele* – o coproducție a Teatrului Național din Craiova în regia lui Silviu Purcărete –, România revine la Wiener Festwochen cu spectacolul *Oameni obișnuiți* de Gianina Cărbunariu. Centrată pe subiectul avertizorilor de integritate, coproducția Teatrului Național din Sibiu abordează tema eroismului social.

A doua prezență românească – ce-i drept, indirectă – a fost consemnată prin spectacolul *Întîlnirea*. Bazat pe romanul *Amazon Beaming* al lui Petru Popescu, *one-man-show*-ul lui Simon McBurney – deopotrivă protagonist și regizor – descrie expediția fotografului american Loren McIntyre în adîncurile pădurii amazoniene și întîlnirea acestuia cu tribul Mayoruna. Particularitatea producției ce poate fi audiată numai prin intermediul căștilor constă în sunetul special biauricular, care permite o imersiune totală în jungla amazoniană.

Estetică uimitoare din Rusia

Un loc aparte l-au alcătuit creațiile rusești. Producția Teatrului „Făclia Frumoasă" din Novosibirsk după cunoscuta piesă cehoviană *Trei surori* a constituit o raritate. Tînărul regizor Timofei Kuljabin constrînge artiștii la întrebuințarea limbajului semnelor, textul piesei fiind afișat ca supratitrare. Dialogul este astfel înlocuit de un univers acustic puternic, creat, printre altele, de zăngănit de farfurii sau papuci de casă tîrșîiți. Actorii demonstrează un mare profesionalism, făcînd față provocării de a folosi alte mijloace de orientare: reușesc să „comunice" numai prin păstrarea în permanență a unui contact vizual direct.

Cu totul altă abordare este folosită de Konstantin Bogomolov în adaptarea sa după romanul *Un soț ideal* de Oscar Wilde. Producția explozivă a Teatrului de Artă din Moscova include și părți din *Portretul lui Dorian Gray* și scene din piese de Cehov, Goethe și Shakespeare. Spectacolul este însă o „enciclopedie satirică a Rusiei moderne", avînd ca temă principală homosexualitatea interzisă. Multitudinea de inserții muzicale, de la Lana Del Rey și Frank Sinatra la piese pop rusești cîntate *live,* conferă o anumită lejeritate tematicii. Teatrul politic practicat de Bogomolov dă dovadă deopotrivă de multă fermitate și de umor în condamnările societății rusești contemporane.

O serie de filme dedicate lui Susan Sontag, un *freak*-cabaret și dezbateri au completat programul foarte variat. Selecția Marinei Davydova s-a evidențiat mai ales prin teatrul de toate genurile, de la cel muzical (Marthaler) la cel de imagine (Zholdak), de la cel în miniatură (lucrarea artistului catalan David Espinosa are o „distribuție" de 300 de personaje-figurine, ce pot fi transportate într-un singur geamantan) la teatrul sub formă de *poetry-reading* (artistul portughez Tiago Rodriguez a încheiat festivalul cu un spectacol realizat *live* împreună cu zece spectatori-voluntari pe texte, printre altele, de Shakespeare și Ray Bradbury).

***Irina Wolf** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Diana MOȘ

Maneaua ucide?

În urma „scandalului de la Conservator“ m-am apucat să ascult manele. De ce? Pentru a-mi acoperi o lacună în cunoștințele personale, în încercarea de a analiza lucid situația intens mediatizată în care s-a aflat Universitatea Națională de Muzică din București, izbită violent la început de iunie de un val de indignare generală, muzicieni și nemuzicieni de pretutindeni exprimîndu-și mai mult sau mai puțin vehement consternarea față de evenimentul de neconceput pînă acum: un manelist să cînte pe scena Conservatorului!

De fapt, nici nu s-au cîntat manele, ci o melodie italiană din anii '70, interpretată de un cîntăreț cunoscut de manele, ce-i drept, în stilul caracteristic și inconfundabil al genului pe care acesta îl reprezintă. Deși ziarele și televiziunile au prezentat, bombastic, „Concertul lui Vali Vijelie (căci despre dumnealui e vorba) pe scena din Sala mare a Conservatorului“, nu a fost un concert public, ci o filmare în regim privat, obținută în urma închirierii spațiului sălii către un fost student al universității, care în cererea sa a „omis“ să-l menționeze pe protagonistul principal, dar a făcut specificarea: „pentru filmarea unui videoclip – muzică clasică“. Că a fost sau nu respectat scopul declarat, asta-i altă discuție. Îmi și închipui, într-un eventual proces, polemicile iscate de definirea „muzicii clasice“ și de o categorisire „obiectivă“ în cazul delimitărilor stilistice și de gen. Toată povestea are și un comic „duios“, dacă e să-l ascultăm pe domnul Vijelie, care declara public că și-a împlinit un vis cu videoclipul de la Conservator, pe care și l-a imaginat „ca la festivalul de la San Remo“!

Conducerea Universității a fost aspru criticată pentru că a permis să se ajungă la o astfel de situație, care simbolizează, după unii, pîngărirea unui locaș sacru al muzicii clasice și contaminarea iremediabilă a unei instituții respectabile și de tradiție cu producțiile infamante ale industriei manelistice din ultima categorie valorică. Grea povară pentru conducerea instituției, care nici nu bănuia la ce pericole se expune odată cu semnarea unui contract de închiriere ce părea banal, în condiții perfect legale.

Domnul Vijelie nu a încercat să intre „pe față“.

Și totuși, mi se spune, nu este normal ce s-a întîmplat. Evident că nu este *chiar* normal! Domnul Vijelie nu a încercat să intre „pe față“, ci după paravanul oferit de un absolvent al universității. Era cazul ca instituția – *recte* conducerea instituției – să fie mai vigilentă? Poate că da! Doar că nimănui nu i-a trecut prin minte că se poate întîmpla ca un cîntăreț de manele să urce pe scena Conservatorului folosindu-se de numele altcuiva și să interpreteze lăutărește o melodie romanțioasă italiană, denumită în contract „muzică clasică“. Ne reproșăm ceva? Da, nu avem o imaginație suficient de bogată! Altminteri, principial, promovăm libertatea de expresie muzicală: cum ar trebui să evităm discriminarea de orice fel, de la persoane la genuri muzicale? Nu am considerat că trebuie să acționăm în instanță pentru înșelăciune deoarece am fi continuat un circ care face deliciul ziarelor de scandal. S-a făcut o tragedie din ceva care ține, de fapt, de genul comic. Trist este că manifestări artistice valoroase care se desfășoară în fiecare săptămînă în UNMB trec neobservate, televiziunile și ziarele consemnînd, furibund, doar „scandalul manelelor de la Conservator“!

Sînt vinovați studenții instituției care au acceptat să cînte în orchestră pentru această filmare? În opinia mea, hotărît nu! Nu este nici o crimă să cîștigi un ban (mai ales cînd duci lipsă) făcînd ceea ce ai învățat: să cînți. Dorința noastră este să îi instruim pentru a putea interpreta orice, oricînd și cît mai bine. Dar să nu fiu greșit înțeleasă: nu ne-am propus să îi pregătim pentru a interpreta manele. Idealurile noastre se află într-o cu totul altă sferă culturală. Referitor la reacțiile unora și altora, am citit *îngrozită* relatarea din presă a unei studente despre amenințările *cu moartea* pe care le-a primit în urma difuzării videoclipului, pentru că s-a pretat la o colaborare cu un manelist. M-am apucat să ascult manele tocmai pentru a înțelege de unde provine această răbufnire violentă a opiniei publice la ideea unei posibile „contaminări“ a muzicii clasice din Conservator cu acest gen al muzicii lăutărești. Ceea ce m-a *izbit* a fost numărul uluitor de mare

De ce *le place?*

al vizionărilor unora dintre videoclipurile postate pe YouTube: într-unul dintre cazuri, aproape *șase milioane și jumătate de accesări*. Este *copleșitor* pentru clubul ultraexclusivist, din perspectivă numerică, pe care îl reprezintă muzica clasică. Probabil că aici se află și marea provocare pentru noi: să supraviețuim și să ne proliferăm valorile fără a fi înecați de oceanul de prost gust care ne înconjoară.

Înțeleg foarte bine, din această perspectivă, indignarea acelora care s-au simțiți pur și simplu trădați de „pătrunderea manelelor în Conservator“, considerînd că și ultima redută de cultură muzicală a fost cucerită.

Pe de altă parte, trebuie să ne punem serios problema dacă putem arunca *totul* pe seama consumismului promovat de industria de divertisment. Cei care ascultă acest gen de muzică o fac *pentru că le place,* sincer! *De ce* le place? Arta și în special muzica reflectă cu multă fidelitate lumea în care trăim, atît cea exterioară, cît – mai ales – cea interioară. Dorim să ne *regăsim* în ceva, și dacă unii aleg manelele, înseamnă că privesc într-o oglindă în care le place ceea ce văd. Îi putem condamna pentru că, în loc să-și înalțe sufletul către Bach, se „petrec“ cu Guță, Salam și Copilul Minune? Să nu uităm că, pe la 1700, toți oamenii mergeau duminica la biserică să se roage și să cînte imnuri de slavă lui Dumnezeu, pe cînd azi majoritatea merg la mall pentru *shopping* și *entertainment*. Iată încă un motiv pentru care nu e deloc ușor să faci muzică clasică în ziua de azi: ești nevoit să susții și să cultivi prin muzică valori, stări și sentimente pe care nu le (mai) regăsești decît într-o foarte mică măsură în universul exterior. Pe cînd lumea manelelor e pretutindeni afară și, inerent, înăuntru! Le regăsim pe stradă, la bloc, în metrou, la televizor. Trăim *în starea* de manea, în mentalitatea ei.

De fapt, ce ne-a deranjat cel mai mult la domnul Vijelie? Căci, nu-i așa, nu ne gîndim nici unii dintre noi la *discriminare*, de nici un fel! Să fie, oare, stilistica interpretării? Într-adevăr, a cîntat o romanță italiană ca pe-o manea, și asta este absolut inadmisibil! Așa ceva *nu* se poate tolera pe scena Conservatorului. Aici se permite doar, fără atîta indignare, să-l cînți pe Mozart ca pe Kreisler, pe Brahms ca pe Ceaikovski, pe Bach ca pe Șostakovici ș.a.m.d. Și asta pentru că noi, reprezentanții aristocratici ai muzicii clasice, am intrat deja în Olimpul artei pure și sîntem intangibili la orice suspiciune de ordinaritate doar prin simplul fapt că ne dedicăm studiului creației numelor sacre ale muzicii!

De cîțiva ani stă scris pe un zid pe lîngă care trec uneori *„Maneaua ucide“*. M-am întrebat mereu cine și de ce a ajuns la o asemenea sentință radicală. Strict muzical, manelele sînt inofensive. Incriminante sînt agramatismul, trivialitatea și urîțenia anumitor texte, care relevă nu lipsa talentului muzical, cît nivelul deficitar de educație elementară, care într-adevăr produce monștri. Nu acest gen muzical, ci mitocănia, prostia, vulgaritatea devenite criterii valorice ucid zi de zi și în proporție de masă bruma de bun-simț ce ne-a mai rămas. *Manelizarea minții* este periculoasă, cea care ne face autosuficienți, „superiori“ și aroganți. Probabil, așa cum s-a întîmplat de-atîtea ori în istorie cu alte genuri muzicale blamate la origine, și maneaua se va civiliza și se va stiliza, cîndva, peste generații. Noi, muzicienii, sîntem datori să descoperim în tot ceea ce ne înconjoară filonul esențial, fundamental al Muzicii dintotdeauna și să-l exploatăm, extrăgîndu-i elementul prețios. Este prezent în tot ceea ce *cîntă:* de la Bach (citire) pînă la maneaua (zis) ucigașă! Dacă *chiar* este!

***Diana Moș** este violonistă, profesor universitar, iar din 2016 ocupă funcția de rector al Universității Naționale de Muzică din București.*

Cu ochii-n 3,14

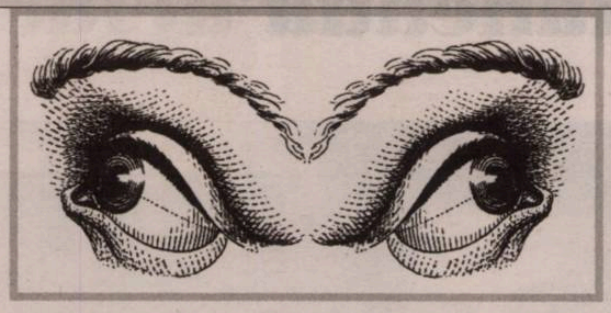

PE OMOPLATUL DEZGOLIT AL UNEI FETE, INTERJECȚIA „MNO" (ADICĂ UN FEL DE TRADIȚIE ÎN ALTE PĂRȚI ALE LUMII) A FOST CONSIDERATĂ SCANDALOS DE AROGANTĂ

■ Pe omoplatul dezgolit al unei fete care stătea în fața mea, într-un vagon de metrou aglomerat, circula nestingherit un mic păianjen. Îl urmăream, neîndrăznind totuși să-i atrag atenția posesoarei. Păianjenul a dat de un mic coș și s-a oprit acolo o vreme, parcă să-l cerceteze. Apoi a pornit mai departe spre gît. Mă așteptam ca dintr-o clipă în alta fata să-l simtă și să-l plesnească. Nu s-a întîmplat asta, iar la următoarea stație a coborît, în vreme ce păianjenul dispărea pe undeva prin părul ei blond. (**A. M.**)

■ Interjecția „mno" – cea mai recentă contribuție a Ardealului la dezvoltarea limbii române. (**M. C.**)

■ Două afirmații făcute în timpul și după meciul pierdut cu Albania m-au făcut să mă gîndesc la estetică și la filozofie: „Dacă ne bat, nu ne bat cu talent în teren, ci cu sufletul lor mare" (comentator român) *vs.* „Ne-am dorit prea mult victoria și de aceea am dezamăgit" (fotbalist român). Adică un fel de tradiție și talent personal *vs.* voință de putere. (**M. C.**)

■ În 2015, 65,3 milioane de oameni au încercat să părăsească zonele de conflict și să se refugieze în alte părți ale lumii, spune Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru refugiați. Ca să vă faceți o idee, e vorba despre o cifră comparabilă cu populația unei țări ca Franța sau ca Marea Britanie. Iar 51% din ei sînt copii. (**A. M. S.**)

■ La vremea ei, afirmația lui Hagi „Ar trebui să ne faceți statuie!" a fost considerată scandalos de aroganță. Acum, după ce Naționala de fotbal a ajuns cum a ajuns, impertinența cu pricina a devenit un adevăr nostalgic. Pe atunci, Hagi era doar Rege; acum aflăm că a fost și Profet. (**M. C.**)

AM OBSERVAT CĂ PREPARATELE CU ȚIPETE, CONFORM ETICHETELOR, ÎNTREȚIN VITRINA

■ Lîngă raftul unui supermarket, un tînăr s-a oferit să-mi dea informații despre produsele de bărbierit Gillette. Adică despre niște lucruri a căror evoluție o urmăresc de mai bine de treizeci de ani, timp în care le-am și tot folosit, ca orice bărbat, probabil. Uitîndu-mă atent la tînărul *promoter,* am observat că n-avea fir de păr pe față, nu pentru că ar fi fost bine bărbierit, ci pentru că nu părea să-i fi crescut vreodată barba. Cred că privirea mea surprinsă a fost atît de elocventă, că bietul băiat a bîiguit imediat un fel de scuză și a dispărut. (**A. M.**)

■ Într-un supermarket, la raionul de mîncare sănătoasă, pentru viață lungă și bio, printre preparatele cu quinoa, linte și alte boabe, au apărut cutiuțe cu colivă. Am virat, instantaneu, către raionul cu mezeluri. (**S. G.**)

■ Pe una din ușile unei clinici din Leipzig scrie mare *Kreißsaal,* adică „sală de țipete". Aflu că înseamnă „sală de nașteri". Necruțătoare limbă, germana. (**M. P.**)

■ În Aiud, tomberoanele, lucinde-strălucinde, rînduite pe căprării conform etichetelor, rîd în soare. Iar coșurile de gunoi, atîrnate galeș de stîlpii de beton, le țin isonul. Deci se poate. Se pare însă că și trecătorii își au partea lor de contribuție… Cu atît mai mult, așadar. (**R. M.**)

■ „Pe lîngă numeroșii evrei, care au un cartier al lor aparte, unde își întrețin și un teatru, elementul fundamental al populației Bucureștiului sînt țiganii. Nicăieri în altă parte nu veți vedea așa de mulți ca aici, căci sînt cîteva mii. Sînt muncitori zilieri, zidari, cazangii, muzicanți și Dumnezeu mai știe ce încă, iar jumătățile lor fac curățenie, spală, calcă și vînd flori" – din notele de călătorie din 1901 ale jurnalistului ceh Josef Štolba, în care se vede cine a ridicat cu adevărat Bucureștiul. (**M. C.**)

■ În vitrina unei farmacii, un afiș ne invită să „testăm Nucita". Trebuie că așa s-au păcălit toți cei care au fost găsiți vinovați de plagiat, folosind „Nu cita". (**C. Ș.**)

STĂTEAM PE MARGINEA PATULUI MEU ȘI AM SPUS: „PÎNĂ LA URMĂ, MI-E FOARTE CLAR DE CE MĂ POT LIPSI DE CINEVA"

■ Presa americană de o anumită culoare informează că Donald Trump l-ar fi angajat în campania sa electorală pe pastorul Frank Amedia din Ohio anume pentru a menține contactul cu mediile creștine în care acesta are mare audiență. Amedia este faimos în rîndul anumitor americani pentru că, în 2011, ar fi oprit prin puterea rugăciunii sale un tsunami iscat de un puternic cutremur din Japonia ce amenința să devasteze o insulă din Hawaii pe care se afla, întîmplător, fiica sa. Într-o emisiune TV, Amedia, care se prezintă ca „pastor, profet, vindecător, apostol, învățător, evanghelist", a povestit minunea așa: „Stăteam pe marginea patului meu și am spus: «În numele lui Iisus, declar că acest tsunami se oprește acum. Declar că apele se retrag. Tată, pe insula aceea se află fiica mea, iar eu sînt fiul tău, așa că trebuie să o păzești».' Și tsunamiul s-a oprit la cîteva sute de metri de insulă. Campaniile electorale americane devin nu doar din ce în ce mai scumpe, ci și din ce în ce mai spectaculoase. Cu adevărat, de urmărit… (**S. V.**)

■ Dintre toate meciurile de pînă acum de la Euro 2016, cel mai tare, de departe, a fost cel dintre postul german de televiziune ZDF și telespectatorii săi microbiști. Conducerea postului a hotărît să iasă la atac cu o femeie comentator. Și, pentru că mulțimea de microbiști misogini s-a revoltat, au mai pus-o încă o dată. Pînă la urmă, corectitudinea politică va învinge. Chiar și la fotbal. (**M. M.**)

■ Titlu pe libertatea.ro: „Moartea misterioasă a superbei Ramona, în vacanță. A căzut de la balcon, în Tenerife". Nu mi-e clar: 1) cine era Ramona; 2) de ce trebuie să aflăm noi chestii despre ea (doar pentru că era superbă?); și, mai ales, 3) unde era balconul de-a căzut din el direct în Tenerife. Mi-e foarte clar însă, după ce văd asemenea titluri, de ce moare presa. (**M. V.**)

■ Un pliant Hornbach le oferă iubitorilor de cîini un produs nou și un nou cuvînt: „Bosch Adult Maxi, hrană completă destinată cîinilor adulți mofturoși, datorită palatabilității crescute". De Bosch Adult Maxi cred că mă pot lipsi, dar *palatabilitatea* aș păstra-o. (**D. S.**)

■ Cineva observa că, după cum s-a comportat și cum a vorbit în chestiunea cu Brexit-ul, fostul primar al Londrei s-a dovedit a fi mai degrabă un Boris decît un Johnson. (**A. M.**)

3 luni 49 LEI
6 luni 89 LEI
12 luni 149 LEI

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum te abonezi

■ SMS Abonament 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE

■ FIRMELE DE ABONAMENTE

■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel. 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.